FRANCKESCHE STIFTUNGEN

Franckesche Stiftungen zu Halle

Hugonis Grotii De Jure Belli ac Pacis Libri Tres

Grotius, Hugo

Jenae, 1680

Nutzungsbedingungen
Die Digitalisate des Francke-Portals sind urheberrechtlich geschützt. Sie dürfen für wissenschaftliche und private Zwecke heruntergeladen und ausgedruckt werden. Vorhandene Herkunftsbezeichnungen dürfen dabei nicht entfernt werden.
Eine kommerzielle oder institutionelle Nutzung oder Veröffentlichung dieser Inhalte ist ohne vorheriges schriftliches Einverständnis des Studienzentrums August Hermann Francke der Franckeschen Stiftungen nicht gestattet, das ggf. auf weitere Institutionen als Rechteinhaber verweist. Für die Veröffentlichung der Digitalisate können gemäß der Gebührenordnung der Franckeschen Stiftungen Entgelte erhoben werden.
Zur Erteilung einer Veröffentlichungsgenehmigung wenden Sie sich bitte an die Leiterin des Studienzentrums, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

Terms of use
All digital documents of the Francke-Portal are protected by copyright. They may be downladed and printed only for non-commercial educational, research and private purposes. Attached provenance marks may not be removed.
Commercial or institutional use or publication of these digital documents in printed or digital form is not allowed without obtaining prior written permission by the Study Center August Hermann Francke of the Francke Foundations which can refer to other institutions as right holders. If digital documents are published, the Study Center is entitled to charge a fee in accordance with the scale of charges of the Francke Foundations.
For reproduction requests and permissions, please contact the head of the Study Center, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

urn:nbn:de:gbv:ha33-1-188571

Visual Library

141 D. 3

Franckesche Stiftungen zu Halle

Sogenanta

societates, veniunt ab indigentia humana quia tm. in unum
inem tendunt. s. e. ut communi bono bene sit eo resp.
tu major pars societatis praevalet minori quia tenet
ad formam ampliorem, et ita imperium dici poterit
possunt etiam in societate esse societates paternae
et coniugales, quae cum quidem habeant imperium.
respectu sui societatis quoniam tamen sibi non
sufficiunt illud prosequendum transtulerunt in
alterum s. totum quod antefertur parti et ita
illud accipit imperium quod vocatur publicum in societatibus ci-
vilibus restrictior potestas minorum societatum
quia illa ineuntur non natura sed majori
etiam ideoque ut sibi bene sit foedera et pacta
opgent, possunt etiam quae de publico imperio
dicuntur intelligi de imperio in socie-
tatibus civilibus quia generalia tractat.
In societate maritali imperium ita se habet foemina a na-
tura sed etiam ex instituto Dei subjecta est imperio
mariti. sed factum humanum accedere debet nam
nullum imperium est ubi non requiritur pactum
ut sit ille qui se submittit alterius imperio
amplius libertati naturali congruit vero voluntati
divinae ut se submittat leges praescribi possunt
v. societati si nempe foemina velit societatem
inire cum marito pro ratione illius societatis im-
est imperio quia non est habilis ad onera

Sum n Carl.

Feminae matrimonij quaedit qd ingenio et viribus plurimum sint inferiores marito, si v. ut fit in Regnis ubi uxor marito est superior foemina et imperium ex quo sequitur pacto posse iudici si foemina (quamvis raro fit) superior sit marito, jus vitae et necis se non extendit in illa societate conjugali nam tanto imperio tantum opus est quantum ad societatem illam tuendam opus sit, nam primarium finem respici debemus quia illum finem v. consequendum non opus sit alio imperio, ergo etiam in effectu aliud imperium non obtinet. Pufend p. 769.

De imperio paterno generatio occasionem praebet imperii ~~[illegible]~~. etsi n. ex substantia nostra exeat proles, tm. quia abit in personam nobis similem et quae quantum ad jura hominibus naturali competentia nobis est aequalis, inde ut nobis fiat inaequalis seu ut nostro imperio subiiciatur, alio utique titulo opus est (incidenter, noto, instinctum neminem obligari; contingit tm. ut ad aliquid obligemur ad qd per instinctum quoque ~~obligam~~ inclinabamur.) duplicitur vero constituitur. (1) quia ipsa ex natura dum sociabilem esse hominem posset parentibus curam liberorum injungit, quae ut eo minus negligerent tenerrimum simul affectum

inter liberos ex pacto tacito cum pater jussa sua extendit
cum ad talia quae educationem filij non spectant filij a
obsequium capessit id quod lex aequitatis gratis animi suadet
ut filij illi potissimum vires accommodent, per quem ipse
est quod talis jam est post Civitates Imperium suum acci-
pit a publico Imperio.

De Societate Herili a natura non est s. e. quod natura dentur
servi sed congruit tm natura propter indigentiam huma-
nam ut sit instituta servitus sed contra primaevam institu-
tionem hominum secundam quam nos omnes liberi nascebantur. licita
quia illa perpetua obligatio compensatur perpetua illa ali-
mentorum certitudine, quam saepe non sunt, qui diuturnas ope-
ras locant ex his facile videre pt an jus vitae et
necis locum inveniat in servitute qua tali.

Collegium apud D. Beemannum intactum ao. 1685. d. 12 Julij

sum n[illegible] es sum [illegible]

Constans ac [illegible]

Deus me adjuvabit
Deus me adjuvabit

[illegible]

arthesstus

Franckesche Stiftungen zu Halle

Heinsius in effigiem Hugonis Grotij.

Depositum Coeli quod jure Batavia mater,
Horret, et haud credit se peperisse sibi
Talem oculis, talem ore tulit se magnus Hugo
Instar crede Dominis, cetera crede Dei.

Boeclerus in Epistolo

Juro tibi domine, nemo hominum eo gloria procedet
in hoc opere, quo praecessit Grotius, Manet ma-
nebitque incomparabile. opus qui ulla in parte supe-
rare contendet, ~~[illegible]~~
is posteris ludibrium erit.

Undecans actui

Fac ea quae mereris fecisse velis

ego tibi est

Signum ~~[illegible]~~ ~~signis~~ significat ~~[illegible]~~ ad Gud.

sum n.e

als hier ehr hier

12. c. i. o. g. n. 2. 5 5

~~[illegible]~~

Carl Hildebrand a Canstein
Anno 1682

~~[illegible]~~

Spes me alit nand etiam
praesens e certo hoc

Cum Deo

De Studio Jurisprudentiae Universalis

Communis aliquando fuit sententia omnem jurisprudentiae cognitionem Romanarum legum notitia absolvi, sed posterioribus temporibus a sctis eruditioribus est ostensum, dari jurisprudentiam aliam universalem aliam particularem, illa est, quae in animis nostris collocata per omnes ubique respb. aequaliter ubique est distributiva, Haec ad unam tantum Rempbl. est restricta, v.g. Jurisprudentia Romana, Galica, Suecica, quae civium suorum negotia tantum componit, uti illa controversias quae nobis cum exteris intercedunt definit. Existentiam hujus Jurisprudentiae universalis inprimis illustravit Joachimus Hopperus d. arte Juris J.i.c.i. et in opere majori d. vera Jurisprudentia. Addi potest Praeshius in suo scto vero et personato. §. 17.

De utilitate et necessitate hujus studij non solum egerunt scriptores proprij Grotius, Puffendorffius, Boeckeus, Seldenus et inprimis Hobbesius initio Jurium operum. sed ex ipsis etiam Romanis sctis, Ziegleruus in praefatione sua ad Grotium. Praschius d. l. §. 18 ubi objectionibus aliorum respondit, Leddereus in praefatione ad Librum de jure Belli privato, et sane ut breviter dicam, in jure publico nihil, in jure privato, parum parum satis sine notitia et Gentium juris adminiculo proficere possumus, testantur hoc ff. nostra, in quibus videmus veteres sctos quoties dubius casus occurebat, confugisse.

quae nihil aliud, quam jus naturae.

De origine hujus studii et scriptoribus ut breviter dicam, ipsum hoc jus originem habet, cum genere humano ac cordibus nostris est inscriptum quatenus v. disciplina est hoc demum seculo in formam artis est redactum. Veteres scilicet hujus juris cognitione maxime praecellebant, unde in fragmenta illorum, quae in ff. extant egregia nobis exhibent subsidia: sed hae quatenus certa methodo ut disciplina compingitur illa non sufficiunt Hopperus l. c. ostendit, si haberemus libros juris fecialis Veterum Romanorum possemus quidem nobis gratulari, d. illos amissos cum queritur Bodinus l. 6. de Repub. c. 5. Primus qui fundamenta hic jecit est Albericus Gentilis, Vir in omni literarum genere excellentissimus q. conscripsit libros de jure Belli in genere ~~excellentissimus~~ d. d. sideratur in eo. 1 ordo 2 Clarior Stilus 3 Meliores autoritates d. excusatur, quod primus glaciem fregerit.

Perfecit a Hugo Grotius in ope. de J. B. et P. Cujus encomium vide apud Boedemum ad Grotium p. Jatione p. 40. Seldenum de J. naturae et Gentium l. 1. c. 2. p. 35. Stranch. in cens. Commentarij Simonis. Inter commentatores editi sunt.

1 Johannes Feldenus quoquam ejus notae sunt breves, et putat Boederus ad Grotium p. 235 si

iterum ederet ipsum multa esse mutaturum.

2 Joannes Hennigius Boeclerus cujus comment. orbi praeferunt ne ipse Puffendorff. in Speul. controversiarum p. 11. agit interpertem eximium et ex ipsis rerum fundamentis sensum Grotij exprimit, ut nihil magis optetur quam si absolvisset.

3. Zieglerus, cujus notae breviores s. d. perspicuae, eo quoq. noe laudandae, quod errores Theologicos diligentissime corrigat.

4 Osiander q. in Theologicis laudandus est d. in Politicis et hq. disciplinae propriis nullus. dt. hale. ni omnium q. apparet contradicendi Grotio ubiq. et principia usurpat maxime aliena.

5. Hennigius Hoenius, cujus commentarius ex Zieglero et Hornio est descriptus, et tamen dubitavit his neque ac alijs Viris Juramis Strauchio, Conringio, Boeclerus insultare, nisi qd. posterioris suis operibus ad juniorem mentem fuit redactus.

6. Felthemius q. omnium maxime videtur ee. impar nihil n. magis est quam introductio ad Grotium, labor ille quidem in publicum prodijt, ut ex eo parum utilitatis in hoc quidem studium sit redunturum.

Inter meditos sunt ab Autoribus suis promissi commentarij, Rachelij, Schurfleishij, Thesmari et Wagenseilij quorum labor qualis ~~futurus~~ sit futurus dies docebit.

Post Grotium Joh. Selderus edidit d. I. N. et G. libros conscripsit, a mulatione quadam ut appareret adversus Grotium d. laudabili, nam in quibusdam capitibus Grotium est superaggressus et pleraq ejus tractatio satis accurata quoq institutum ejus fuit ad Disciplinam Hebraeorum omnem accommodare.

Secutus est Thomas Hobesius Anglus conscriptis elementis de cive et Leviathane, taxatur fere ab omnibus a nonnullis tn. liberius qm. qui eundem nunquam legerunt, id negari non potest, fovere eum principia subiende prophaniora d. excusatur ab alijs, quod solum hypotheseos gratia assumserit. Puffend. spec. controv. p. 12. Multi penitus dissuadent lectionem ego ovo legendum arbitror d. cum cautione quin a multa bona habet in primis circa naturam Imperij non potest negari, dummodo observemus cum Philosophiae Epicureorum excolendi animum applicuisse, ex amicitia Gassendi inductum, qui quod in Phisicis fecerat.

RVIT HORA.

HUGO GROTIUS

Reginæ Regnique Svedici Consiliarius, eorundemque ad Regem Christianissimum Legatus ordinarius, quondam Syndicus Roterodamensis ejusdemque Urbis in Conventu Ordinum Hollandiæ & Westfrisiæ Delegatus.

Franckesche Stiftungen zu Halle

Franckesche Stiftungen zu Halle

Franckesche Stiftungen
Haupt-
Bibliothek
Halle/Saale

HUGONIS GROTII
DE
JURE BELLI ac PACIS

LIBRI TRES,
IN QVIBUS
JUS NATURÆ & GENTIUM,
Item
JURIS PUBLICI PRÆCIPUA EXPLICANTUR,

Cum ejusdem

I. *Annotatis ex postremâ ante obitum curâ,*
II. *Commentatione in Epistolam Pauli ad Philemon.*
III. *Dissertatione de Mari Libero,*
IV. *Epistola de Studiis instituendis, ad Benjaminum Maurerium, Legatum Regis Galliæ*
&
V. *Excerpto ex alia de juris studio.*

Publicè olim ad Disputandum propositi, nunc vero novis Animadversionibus & adjectionibus locorum concordantium illustrati, allegatione Scriptorum distinctiori, Indiceq̃ve pariter Rerum ac Verborum locupletissimo adornati,

* * * * * * * * * * * *

Dirigente

JOHANNE GEORGIO SIMONE, D.

Cum Privileg. Sereniss. Elect. Saxon.

JENÆ,
Sumtibus JOHANNIS THEODORI FLEISCHERI, Bibliopol.
RUDOLPHSTADII,
Literis CHRISTOPHORI FLEISCHERI, ANNO M DC LXXX.

Franckesche Stiftungen zu Halle

Ille in moralibus huic omnia ad principia se
conferendi retulit Ergo debent adjungi
ejus censores ex Germanis Puffend. et Centgraf.
Ex Battavis Kokius, Ex Anglis Ricardus Gumber-
landus et Robertus Scharokius. Novissimus Hurten-
sis promisit Hobbesium circa jus naturae d. fen-
sum, Autore Berdelovio, cujus labor, qualis
futurus sit tempus docebit.
Post hos Sam. Puffend. edidit elementa juris
prudentiae Universalis cum Juvenis adhuc esset.
in quibus terminos dd. Weigelio huic Sarkania-
sius in judicijs huno quoq. pro autore habuit.
d. facta ei ee injuriam majori opere d. f.
N. et. G. qd. secutum est, satis demonstravit.
Vir est maxime eruditus. ~~qd. secutum est satis~~
qd. nemo negaverit. multa quoq. ab alijs p. ter-
missa excoluit. nisi qd. Phrasibus quibusdam
fuerit usus minus consuetis huic adversarios
accepit Schwarzium et Becmannum a quibus
editus est. Judex quorundam novitatum
quas Puffend. contra orthodoxam religionem
commisses incusabatur illis v. solide refuta-
vit in Apologia sua pro se et suo libro
edita, immixti s. deinceps Gersenius Scher-
zerus, Felhemius Strimesius, Centgraff. et
Alberti, sint controversiae ab his metae
legerunt expeditae in Dissertationibus ejus Aca-
demicis in specimine q. tropsiarum et in Spicile-
gio qd. nuper accessit.
Novissime. Sam. Rachelius d. f. N. et. G. edidit Disser-
tationes ac instit. jurispr. eq. tu. labores sunt. ut
coeterorum omnium ad Groti tanqm fundum
se referunt.

ILLUSTRISSIMO COMITI AC DOMINO,

DOMINO

ALBERTO ANTONIO,

SACRI ROMANI IMPERII QUATUOR-VIRO, COMITI DE SCHWARZBURG ET HOHNSTEIN, DYNASTÆ ARNSTETI, SONDERSHUSÆ, LEUTENBERGÆ, LOHRÆ ET KLETTENBERGÆ, &c.

DOMINO MEO CLEMENTISSIMO,

F. P. P.

Franckesche Stiftungen zu Halle

Illustrisſime Comes, DOMINE clementisſime,

QUæ jam humillime offeruntur, incomparabilis Grotii de Jure Belli Pacisque opera, ſub Tuo Umbone Territoriali noviter exarata conſtat. Materiæ namque dignitas pariter ac Exemplarium defectus laborem promoverunt adeò, ut ingratus omninò in Orbem Literatum usque dum viderer, nî opus maturaſſem. Aſpice igitur Clementisſimo Oculo conatum hunc ſubjectisſimum, meque cum fratre, ſubdito Tuo ac ſervo obſequioſo, DOMINE, Illuſtrisſimo Tuo Tegmine proſequi perge; qui alias

ILLUSTRISSIMÆ TUÆ CLEMENTIÆ

vivere moriq; debeo

Jenæ die 28. Septembr. 1679.

humillimus cliens ac ſervus

Joh. Theod. Fleiſcher.
Bibliop.

Bibliopola Lectori Benevolo S.P.D.

PUblicam iterum in lucem prodeunt decantata *Hugonis Grotii de Jure Belli Pacisq.* opera, non solùm distinctis celeberrimi Domini *Simonis*, Doctoris nobilissimi, animadversionibus illustrata, sed & novis locorum concordantium adjectionibus marginalibus, quatenus quidem ab Ejusdem *Auditoribus* (cum *ipsi* pro nunc propriam admovere manum non licuerit) impetrari potuerunt, fideliter aucta. Utilitatem laboris Tua sponte, Lector, experieris, tum maximè si quando tecum pensitaveris, quot strictura, quot dissensiones, quot refutationes inter Eruditos ex unilaterali censurâ hujus Autoris assertorum propullulaverint, quibus tamē non parum Te mederi valere arbitror, si multifarias Tractationis hypotheses æq; ac exortas ex iisdem conclusiones sedulò collegeris, invicem comparaveris & decenter combinaveris. Unum modò doleo, Typographi incuriâ, cui, propter loci distantiam, præsente personâ semper adesse impossibile fuit, quædam gnaviter corrigenda irrepsisse, quæ, ut non inique, ubi offenderis, consulere velis, peto.

Vale & huic conatui cum aliis, quæ adjecta videbis, favere perge.

TAnta, quæ est hodie, in opus æternum Grotii de Jure belli & pacis commentantium multitudo, vel sola inimitabilem ejus præstantiam & pretium immensum ostentat. Facit enim hæc, ut, quod Justinianus Juris Romani Sectatoribus, quod Hippocrates Medicorum filiis, quod sapientiæ studiosis est Aristoteles, atq; post Aristotelem, post Hippocratem, post Justinianum multi esse concupiverunt, nemo assecutus est, id Rerumpublicarum consultis, earum scilicet, quæ præter Deum nemini obnoxiæ sunt, & naturæ duntaxat, atque gentium jure utuntur, solum opus Grotianum & hactenus fuerit, & posthac forsan futurum sit. Certè meretur operis hujusce sublimitas, ut, cum plurima excellentia ingenia in illud certatim explanandum hactenus incubuerint, tum longè plura excitentur, qui eruditis suis cogitatis viam ad majestatem ejus capiendam aperiant. Inter eos locum quoque suum tuetur Dn. Johannes Georgius Simon, J. U. Doctor, vir consultissimus, omnisq; melioris literaturæ scientissimus, qui suum ἐπιβάλλον μέρος conferendo dignus est, qui eodem, & si pote, meliore favore, quàm qui commentando eum anteverterunt, viri oppido præclari, excipiatur. Neque enim scholicis obtrectationibus & contentiunculis obteri debent, qui operam hìc ponunt, quin, si benè rem gesserint, gratiam, sin, veniam mereantur, & nihilominus laudem industriæ ferant, quod ad palmam in medio positam & ipsi contendere & Reipublicæ literariæ contribuere enixi fuerint. Quare & diligentia commentatoris nobis probata est, & operis profectus omnibus Grotianæ magnitudini operam daturis commendandus esse visus fuit: saltem enim horum utrumlibet futurum est, ut simul ejusmodi operâ re & nomine magnus ille Grotius fato suo superstes sit, atq; æternet; Et ut ad ejus libros dignâ veneratione amplexandos, atq; penitus perdiscendos semper magis magisq; animi studiosorum incendantur. Jenæ XII. April. An 1673.

JOH. STRAUCHIUS Jctus, Vice-Cancellarius Saxo-Jenensis & Antecessor Salanus.

D. JOH. GEORGIO SIMONI,

JCto Excellentissimo,

S. D.

JO. SCHILTER, D.

NOn ambigo, fore plurimos, Amice, qui actum agere eos reputent, quorum cura in excolendo H. Grotii de Jure Pacis & Belli opere hodieque desudat, qvum videant, jamdum & JCtos, & Philosophos & Theologos multum operæ huic rei impendisse. Sed hi erunt ferè, qui cum vulgo cortici rerum inhærent, à penetralibus sapientiæ interioribus arcentur. Hujus enim disciplinæ, cujus solida fundamenta Grotius jacere aggressus princeps est, tanta est amplitudo atque vis, ut minus mirum nobis videri debeat, quod cujusvis generis Doctores ejus Juris expositionem injectâ quasi manu suam esse ajant. Theologi, tanquam partem divinæ Legis, quam profitentur, & in qua plurimorum argumentorum communio, veluti de Religione, de Magistratu, de Bello, de Servis, de Jure Matrimoniorum & aliis. Philosophi verò in antiquissima possessione vel quasi esse videntur, ut nesciam, an retinendæ possessionis remedio vim turbando fieri excipient? Unde auctoritas sapientum & veterum Philosophorum magna in hoc negotio, nec temere, qvum horum sit munus, Juris Nat. & Gent. principia ex Naturæ Lumine eruere & caliginem humanæ mentis dispellere. JCtos enim verò utrumq; prædictorum agmen interveniendo, quasi ex Jure manum consertam vocare, cernere mihi videor, nec profectò dicis causa. Horum quippe adæquatum subjectum, quod pertractant, Jus omne est & universi Juris Prudentia, quæ non utique ex unius Justiniani Compilatione hauriendæ hodie videtur, quanquam JCtis Romanis, quorum fragmenta ille nobis reliquit, plus, quàm quibusvis aliis in hac J. N. & G. disputatione deferatur, qvum & rationes sæpe optimas suppeditent, ad demonstrandum id, quod juris est naturæ, & eidem juri, neque minus Juri Gent. sæpe præbeant testimonium: nec veteres modò Juris Rom. conditores intelligo, Justinianos, Ulpianos, Paulos, sed & sequioris ævi Interpp. quanquam illi feliciùs. Verum enim verò, vera & non simulata Juris Prudentia & Philosophiæ partibus, imprimis quæ Actiones Hominum Moresq; formant, constat, & sacrarum scripturarum sano intellectu instructa cernitur, & quibus ipsis nimirum verus conficitur JCtus & Interpres Grotianus, qui demum verè dici poterit, veram non simulatam, felicem, non sterilem, Philosophiam affectare, divinarum pariter ac humanarum rerum notitiam quæsivisse. Atque qvum multus multorum labor in hoc extet argumento, Tu tamen, JCte Egregie, reipsa ostendis, nondum omnia in isto latifundio fuisse evoluta, multa Te potuisse addere. Factũ bonum! Perge ita JPrudentiam nostram à Legistica barbarie vindicare, & cupidæ Juventuti doctrinâ solidâ antecedere. Vale, Dab. Jenæ Idib. April. clɔ Iɔc LXXIII.

CHRISTOPHORUS PHILIPPUS Richter/ D.
Com. Palat. Cæsar. Facult. Jurídicæ Ordinarius,
& h.t. XVIII. Decanus.

Viro

Nobilissimo, Amplissimo atque Consultissimo,

DNO JOHANNI GEORGIO SIMONI,

J. U. Doctori celeberrimo,

Salut. & Offic.

OBtulisti mihi, *Vir Consultissime, Amice perdilecte, quæ Tuus hactenus in Grotium labor nobis promisit, quæq́, uti scio, instans Auditorum Tuorum solicitatio extorsit. Optarem equidem, & mihi liceret, jam senio propemòdum confecto, assidua Tua in Remp. nostram literariam merita condignis eloqui verbis: scribis etenim excellenter, eruditè, &, quod in sciolis nostri seculi singulariter culpo, citra cavillationem modestè: Interim, cum valetudinis meæ, heu nimis fractæ, rationem, pariter ac res mearum virium satis angustas & imbecilles Tu Ipsemet affatim cognoveris, partes pro nunc egisse meas adopinor, si Tibi ex animo gratulatus fuero. Unicum modò adjicio, &, obsequiosi Tui erga me affectus intuitu, sedulò injungo, velis imposterum etiam Tuum divinitus concreditum Talentum, sepositio eo, quod de scribendi hactenus cacoëthe objecisti, subterfugio, liberaliori calamo Musis nostris Salanis, imò toti Orbi literario communicare, certissimè fretus, si non omnibus, attamen optimis aliquando & integerrimis placuisse. Deum de cætero veneror, ut Tuam sanitatem custodiat, laudem promoveat, & tandem Te ad supremum condecensq́ famæ culmen clementissimè evehat; Vale. Dabam Jenæ, XIII. Aprilis, A. C. LXXIII.*

DAVID Gerber / D. Com. Palat. Cæsar. Illustr. Aulæ Jenens.
Advocatus Ordin.

Nobilissimo, Consultissimo atque Excellentissimo

DN. JOH. GEORG. SIMONI,

JCto Celeberrimo, Amico & fautori suo honorando,

S. & O.

PRoducis denique in lucem, Nobilissime Dne Doctor, Amice conjunctissime, quod Tuus dudum, nec minus assiduus, conatus eruditioribus minitabatur. Annuisti tandem honorifico petito, quod à Tuo hucusq; ab ore pendentibus instantius poscebatur. Scilicet hi fructus sunt ingenii Tui florentissimi, quos studii indefessi excellentia, nocturnâq; pariter ac diurnâ manu volvens assiduitas orbi literario commendant. Laborem siquidem si Tuum æstimo, parem vix ille respicit; Judicium si rimor penitius, decumatum subindè reperio; candorem si repeto altius, aculeos mordaces aversatur. Utinam omnibus cordi esset parilis intentio, nec livor adeò exacerbatas suas, inter clarissimos etiam, ageret radices, quæ plaustris postmodum scommatum fertiles, ceu lolium inter teneras veritatis segetes, feliciter in herbam succrescunt, eamque penè suffocari, si non enecari, faciunt. Melior animus Tibi resedit, qui GROTII incomparabiles libros de Jure Belli & Pacis non tantum publicæ cathedræ committere, sed & ea, quæ fortè à multis prætermissa videntur, notando illustrare sategisti. Macte igitur diligentiâ tuâ, Amice Optume & suavissime, macte Virtute & Gloria! Deus, cui animitùs quotidiè supplico, sua adjiciat superpondia, quo Tui Fama prosperè, Patriæ decus ubertim, Salanæ incrementum semper, nostrum gaudium undique perenne sit, dab. Jenæ è Museo, d. 15. April. 1673.

Franckesche Stiftungen zu Halle

AD LECTOREM.

QVem Tuæ Tranquillitati Grotium exhibemus, Lector Benevole, primitus hâc vice Jenæ excusum, hunc certè nobis excluſum dederunt ſingularis partim Belgicorum Exemplarium penuria ac caritas, partim & incomparabilis hujusce Autoris inter eruditos præſtantia, materiaque Juris belli ac pacis feliciter confectæ raritas: quæ adeò duo inter nos omnium ſtimularunt animos, ut manum operi, utut juvenilem, adm decreverimus. Quamvis autem lubentes confiteamur, nos oneri ſuſcepto nequicquam pares extitiſſe Atlantes: abhorrere etenim primâ fronte fecerunt profundæ in Autore rationum ponderæ, ſententiarum gravitas, exemplorum verſiculor campus, quid? præter hæc omnia diverſum eorum, qui in hoc operam navarunt, & varium fatum. Aſt vires iterum colligere juſſit Excellentiſſimi Dn. Simonis, JCti celeberrimi, decanta facilitas, quæ directorio ſuo oblatis noſtris elaboratis feliciter adſtitit, curſumque ſcribendi, non rarò tremulum, viriliter confirmavit. Aleam igitur jecimus, ſuffulti potiſſimum, bono cum Deo, diſcurſibus, quos jamiam laudatus Præſes noſter Conſultiſſimus ante annum, & quod excurrit, prælegendo communicavit, denuoque, ad petita & inſtantiam noſtram, reviſit, ac nobiscum in conſuetâ JCtorum Cathedrâ publicè defendit. Pepercimus interim, quantum poſſibile, Virorum Clariſſimorum, à quibus reverenter diſſenſimus, nomini & autoritati, reciprocum favorem in reſponſoriâ informatione, ſicubi digni fuerimus, nobis ſpondentes. Puerile namque eſt, dicaces certare, detrahereque velle reſpectui excellentis, cum propriâ ſæpius exiſtimationis jacturâ. Accipe proinde, quicunque fueris, Lector cordate, conatum noſtrum, nosque omnes, ſi non ex merito, tamen ex voto, amore proſequere. Deprecamur vitia, quæ fortè irrepſerunt, teſtamur aculeum, ſi ſuggillamur. Vale de cetero Deo commendatus, quo vires dante, maturiora Tibi promitte.

Dabamus Jenæ, die 14. April. A.O.R. 1673.

Johann. Chriſtoph. Klee, Stadenſis.
Friderich Scriba, Springa-Brunsvvigus.
Laurentius Petrus Wätterhamn/Junecopia-Suec.
Petrus Homfeldt, Friſius Orient.
Johann. Elias Sättler, VVitteb. Sax.
Johann. Henrich Kerkmann, Lemgovia-VVeſtphal.
Johann. Doebritzſch, Cala-Thuring.
Chriſt. Frid. Reimann/ Sittavia-Luſat.

Franckesche Stiftungen zu Halle

LUDOVICO XIII.

CHRISTIANISSIMO
FRANCORUM & NAVARRÆ
REGI,
HUGO GROTIUS.

AUDET hic liber, Regum eminentissime, Tuum sibi augustum nomen inscribere, non sui, non Auctoris, sed argumenti fiducia, pro Justitia quippe scriptus; qua virtus adeo Tua est, ut inde Tuis meritis & humani generis suffragio dignissimum tanto Rege cognomentum acceperis, ut jam ubique Justi appellatione non minus, quam LUDOVICI, noscaris. Speciosi Romanis Ducibus videbantur ex Creta Numidia, Africa, Asia, aliisque devictis Gentibus tituli. At quanto Tuum illustrius, quo significaris, nullius populi, nullius hominis, sed ejus, quod injustum est, & hostis ubique, & victor semper? Magnum putarunt Ægyptii Reges, si patris hic, matris ille, fratrum amans alius dicerentur. At quantula hæ partes sunt Tui Nominis, quod non ista tantum, sed quicquid pulchrum & honestum excogitari potest, ambitu suo complectitur?

*Justus es, cum Magni supra omne id, quod dici potest, Regis Patris Tui memoriam honoras, Ipsum imitando: Justus, cum Fratrem modis omnibus, sed nulla re magis, quam exemplo tuo, instruis: Justus, cum Sorores summis matrimoniis ornas: Justus, cum sepultas prope leges revocas, &, quantum potes, ruenti in pejus sæculo Temet opponis: Justus, sed simul clemens, cum subditis, quos Tuæ bonitatis ignorantia ab officii limite transversos egerat, præter peccandi licentiam, nihil adimis, nec vim adfers animis circa divina diversum à Te sentientibus: Justus simulque misericors, cum oppressos Populos, afflictus Principes Tua auctoritate relevas, nec fortunæ nimium licere permittis. Quæ Tua singularis beneficentia, & in tantum Deo similis, quantum humana natura patitur, me cogit, ut hac quoque publica allocutione gratias Tibi pro me privatim habeam. Nam, quemadmodum cœlestia sidera non tantum magnis mundi partibus se infundunt, sed ad singula animantia vim suam patiuntur descendere; ita Tu, in terris benignissimum sidus, non contentus erigere Principes, sublevare Populos, mihi quoque in Patria male habito * & præsidium voluisti esse, & solatium. Accedit, ad implendum Justitiæ orbem, post actiones publicas, etiam privatæ vitæ Tuæ innocentia & puritas, digna, quam non homines tantum, sed*

* Proleg. §. 30.

& ætheriæ mentes admirentur. Nam quotus quisque de plebe infima, imo de ipsis illis, qui à mundi consortio se abscíderunt, ita se ab omnibus culpis immunem præstat, ut Tu, in ea positus fortuna, quæ innumeris peccandi illecebris undique obsídetur? Quantum vero hoc est, inter negotia, in turba, in aula; inter tot tam diversa peccantium exempla id consequi, quod aliis solitudo vix, sæpe ne vix quidem, præstat? Hoc vero est, non Justi tantum, sed & Sancti nomen in hac ipsa vita mereri, quod majoribus Tuis Carolo Magno & Ludovico piorum consensus post obitum tribuit: hoc est, esse, non gentilitio, sed suo proprio jure, Christianissmum. Sed Justitiæ cum pars nulla à Te aliena sit, illa tamen, quæ circa libri hujus materiam, id est, circa belli pacisque consilia, versatur, eo proprie Tua est, quo Rex es, & quidem Rex Francorum. Ingens hoc Regnum Tuum, quod per tanta tam felicium terrarum spatia in utrumque mare procurrit: sed majus hoc Regno Regnum est, quod Regna aliena non concupíscis. Dignum hoc Tua pietate, dignum isto fastigio, non cujusquam jus armis attentare, non veteres turbare fines; sed in bello pacis gerere negotium, nec incipere, nisi hoc voto, ut quam primum desinas. Quam vero pulchrum hoc, quam glorioſum, quam ipsi conscientiæ lætum, ut, si quando Te Deus ad suum

regnum, quod solum Tuo melius est, vocaverit, audacter possis dicere: Hunc ego à Te gladium pro Justitiæ tutela accepi, hunc Tibi nullius temere fusi sanguinis reum, purum, insontemque reddo. Ita fiet, ut, quas nos nunc regulas ex libris petimus, in posterum ex Tuis actionibus, tanquam ex perfectissimo exemplari, petantur. Quod ipsum cum sit maximum, plus tamen aliquid à Te exigere audent Christianorum populi: ut scilicet, exstinctis ubique armis, pax sua non Imperiis tantum, sed & Ecclesiis, Te auctore, redeat; discatque nostra ætas arbitrium subire ejus ætatis, quam vera sinceraque fide Christianam fuisse Christiani omnes profitemur. Pertæsos discordiarum animos excitat in hanc spem recens contracta inter Te & sapientissimum pacisque illius sanctæ amantissimum Magnæ Britaniæ Regem amicitia, & auspicatissimo Sororis Tuæ matrimonio federata. Difficile negotium, propter studia partium, gliscentibus in dies odiis inflammata: sed tantis Regibus nihil dignum, nisi quod ab aliis omnibus desperatum. Deus pacis, Deus justitiæ, Rex juste, Rex pacifice, cum aliis bonis omnibus, tum hac etiam laude cumulet Tuam Suæ proximam Majestatem. CIↃ IↃ CXXV.

IN

IN TRES LIBROS DE JURE BELLI AC PACIS PROLEGOMENA.

I. Pars I. continens querelam super nimio Juris Gentium generalis neglectu.

II. Cum tamen ejusdem scientia maximè conducat.

III. Probatur hoc ab opinione eorum, qui nihil injustum putant, quod utile, omnequejus in bello exulare: ubi sententiæ Ethnicorum.

IV. Consensus Christianorum, imprimis Tertulliani.

V. Producuntur argumenta Carneadis.

VI. Homo animal omnium præstantissimum: appetitus societatis tranquillæ eidem proprius. Non omne animal ad suas tantum utilitates fertur.

VII. Id quod apparet in brutis, infantibus, & magis in hominibus, perfectæ ætatis.

IIX. Hæc Societatis custodia in homine fons est Juris naturæ *propriè ita dicti.*

IX. Altera significatio hujus Juris largior.

X. Varia ejusdem exempla.

XI. Dati justum & injustum, posito non esse Deum; cujus tamen contrarium ex diversis nobis constat.

XII. Jus voluntarium *est* vel 1. Divinum. *Jus naturæ Deo quoque adscribi potest.*

XIII. Cujus principia Ipse per suas leges magis fecit conspicua.

XIV. Excitatur affectus socialis quoque per Scripturam Sacram, quæ docet nos à communibus parentibus ortos.

XV. Vel 2. Humanum *; idque rursus* (a.) Civile *cujusque Civitatis.*

XVI. Utilitas non est genuina mater justi, uti voluit Carneades. Vera Juris Naturæ atque Civilis parens substituitur.

XVII. (β) Gentium *ac Civitatum omnium vel plerarumque.*

XIIX. Pars II. docens Carneadis Refutationem. Justitia non est stultitia.

XIX. Jura non sunt inventa metu injusti aut validioris.

XX. Jus habere effectum potest, licèt nemo sit, qui cogat.

XXI. Error illorum, qui justitiam inter privatos, non verò diversos populos obtinere contendunt:

XXII. Refutatur. Jus non solius utilitatis causa comparatum.

XXIII. Nulla societas sine jure conservari potest.

XXIV. Justitia pacem regit: fortitudine militari est præstantior.

XXV. Bellum quoque absque eadem esse nequit.

XXVI. Quæ leges inter arma sileant.

XXVII. Quæ vis justæ causæ in conscientia?

XXIIX. *Pars*

XXIIX. Pars III. Causas comprehendens Autorem moventes ad opus præsens conscribendum; quarum (1.) pudenda bellandi licentia.

XXIX. Ejusdem taxatio à Viris minimè malis. Eorum excessus in carpendo.

XXX. (2.) *Studium juvandi Jurisprudentiam. Error quorundam per confusionem naturalium & ex constituto provenientium commissus.*

XXXI. Consilium inquirendi in Jus naturæ & gentium.

XXXII. Pars IV. tradens Operis Grotiani contenta.

XXXIII. XXXIV. XXXV. Ordo Libri I. II. III.

XXXV I. Scriptionis necessitas. Scriptorum veterum hâc in re inopia.

XXXVII. Recentiorum defectus; quorum quidam allegantur.

XXXIIX. Censura Fabri, Ayalæ & Alberici Gentilis.

XXXIX. Pars V. producens in genere auxilia, *quibus Autor usus fuit in probando jus naturæ* (1.) à priori.

XL. (a.) A posteriori. *Modus inducendi jus gentium. Utriusque discrimen: Item*

XLI. Nova ab his Juris Civilis diversitas. Jus Gentium verum & apparens. Jus ex justitia universali & particulari fluens.

XLII. Auxilia *scripti* in specie, *petita* (a.) *à Philosophis. Aristoteles. De eo judicium.*

XLIII. Ejusdem reprehensio per exempla.

XLIV. Virtutem consistere in affectuum moderatione universaliter verum non est.

XLV. Quædam virtus ad summa incitat.

XLVI. (b.) *Ab Historicis*

XLVII. (c.) *A Poëtis & Oratoribus.*

XLIIX. (d.) *A Libris Sacris. Ubi* (1.) *Lex antiqua. Non est eadem cum jure naturæ. Post Legem novam non est totaliter abrogata.*

XLIX. (2.) *Hebræi Scriptores.*

L. (3.) *Lex nova.*

LI. (4.) *Synodorum canones.* (5.) *Christianorum primorum usus & mores.* (6.) *Patrum scripta & consensus.*

LII. (7.) *Scholastici Doctores.*

LIII. (e.) *A Jure Consultis. Distinctio eorum in tria genera. Judicium de singulis. Antiqui laudantur.*

LIV. Medii taxantur & admittuntur sub certa conditione.

LV. Recentiores vix ullum habent usum. Censentur Hispani Covarruvias & Vasquius: Galli Bodinus & Hottomannus.

LVI. Pars VI. prodens instituti & ordinis in universum consilium & rationem.

LVII. Modestia Autoris temperans se ab his, quæ alterius sunt tractionis.

LIIX. Autor abstractivè egit, non habito respectu ad controversias nostri seculi.

LIX. Pars VII.

Inter eos est Montaltius in suis litteris Provincialibus, sed nefanda sæpe tuetur, ut satis sit, eo prorsus abstinere

LIX. Pars VII. explicans genus dicendi.

LX. Excusatio, quare sæpius scriptorum veterum ipsissima verba allegata.

LXI. Pars VIII. finiens cum commendatione scripti hujus judicio prudentum & conclusione conveniente.

IUs civile, sive Romanum, sive quod cuique patrium est, aut illustrare commentariis, aut contractum ob oculos ponere aggressi sunt multi: at jus illud, quod inter Populos plures, aut Populorum Rectores intercedit, sive ab ipsa natura profectum, aut divinis constitutum legibus, sive moribus & pacto tacito introductum, attigerunt pauci, universim ac certo ordine tractavit hactenus nemo: cum tamen id fieri intersit humani generis.

+ generaliter, jus voluntarium vocatur, ig gentium a. et ig natura vocatur universalis quamvis illud non [illegible] sed circumlocutio.

jus gentium. vid. Seld. praef. pr.

†††

De Jure Belli ac Pacis) Placet nobis conjectura illorum, qui Autorem opus suum primum inscribere voluisse contendunt: *De Jure Gentium.* Idque probare conantur ex *Epist. ad Gallos 78.* in verbis: *interim non otior, sed in illo de Jure Gentium opere pergo.* Atque hoc ipsa suadent præsentia Prolegomena & imitati sunt multi Neotericorum. Reperitur insuper præfixa operi ad Regem Galliæ dedicatio inter *cit. Epist. ad Gall.* quarum est in ordine 205.

vid. [illegible] §. 2. C. 1. Lib. 1.

2. Vere enim Cicero præstabilem hanc dixit scientiam, in fœderibus, pactionibus, conditionibus, Populorum, Regum exterarumque Nationum, in omni denique belli jure & pacis. Et Euripides hanc scientiam rerum divinarum & humanarum cognitioni præponit; sic enim Theoclymenem compellari facit:

Nam turpe id esset, cum scias hominum ac Deûm
Quod est eritque, justa te haud cognoscere.

3. Atque eo magis necessaria est hæc opera, quod & nostro sæculo non desunt, & olim non defuerunt, (a) qui hanc juris partem ita contemnerent, quasi nihil ejus, præter inane nomen, existeret. In omnium ferme ore est Euphemi dictum * apud Thucydidem, Regi aut Civitati imperium habenti nihil injustum, † quod utile: cui simile illud, in summa fortuna id æquius, quod validius; & Rempublicam sine injuria geri non posse. Accedit, quod, quæ inter Populos aut Reges incidunt controversiæ, ferme Martem habent arbitrum. Est autem non vulgi tantum hæc opinio, bellum ab omni jure abesse longissime, sed & viris doctis ac prudentibus sæpe dicta excidunt, quæ talem opinionem foveant.

(a) L. 2. c. 22. §. 3.

occasio quidem [illegible] † L. 1. IV. §. [illegible] n. 2.

Fieri h. l. [illegible]

Nihil

sed id non fit ob defectum juris (a) sed quia sponte ius negligitur (b) quia illud ius [illegible] non habet ius cogendi, adeoque non potest illud quam bello consequi.

†† L. 2. c. 22. §. 3. n. 1. seq. Nihil enim frequentius, quam opposita inter se, jus & arma. †† Nam & Ennius dixit: †††

Non ex jure manu consertum, sed mage ferro
Rem repetunt.

††† Gell. N. Att. L. 20. c. 10. Et Horatius ferociam Achillis sic describit:

Jura negat sibi nata, nihil non arrogat armis.

& alius alium, cum bellum ordiretur, sic loquentem inducit:

Hic pacem temerataque jura relinquo.

(b) Erasm. Lib. 4. Apopht. Antigonus senex irrisit hominem, qui sibi urbes alienas oppugnanti commentarium de justitia adferebat. Et Marius negabat præ armorum strepitu leges * à se (b) posse exaudiri. Ipse ille oris tam verecundi Pompejus, ausus est dicere: * *Armatus leges (c) ut cogitem?*

(c) Confer. Proleg. §. 24.

* * *

Apud Thucydidem) Verba sunt lib. VI. Ἀνδρὶ δὲ τυράννῳ ἢ πόλει ἀρχὴν ἐξούσῃ οὐδὲν ἄλογον ὅ, τι ξυμφέρον. Idem sensus libro V. ubi Athenienses præpotentes eo tempore, sic Melios alloqvuntur: ὅτι δίκαια μὲν ἐν ἀνθρωπείῳ λόγῳ ἀπὸ τῆς ἴσης ἀνάγκης κρίνεται. δυνατὰ δὲ οἱ δυνατοὶ πράσσουσι, καὶ οἱ ἀσθενεῖς συγχωροῦσι: *Justa humanæ rationi ea censeri, quæ par necessitas indicit: Cæterum, quæ fieri possunt, ea fieri à validioribus, ab infirmioribus tolerari.*

A se posse exaudiri) Apud Plutarchum Lysander machæram ostendens: ὁ ταύτης κρατῶν βέλτιστα περὶ γῆς ὅρων διαλέγεται. *Hanc qui habet, is optime de terrarum finibus disputat.* Apud eundem Cæsar: οὐ τὸ αὐτὸν ὅπλων καὶ νόμον καιρὸν εἶναι: *Non idem esse tempus armorum, quod legum.* Seneca quarto de beneficiis capite XXXIIX. *Multa interim reges, in bello præsertim, opertis oculis donant, non sufficit homo justus unus tot armatis cupiditatibus: non potest quisquam eodem tempore & bonum virum & bonum ducem agere.*

Armatus leges ut cogitem?) Plutarchus hanc sententiam Pompeji ad Mamertinos sic enuntiat: οὐ παύσεσθε ἡμῖν ὑπεζωσμένοις ξίφη νόμους ἀναγινώσκοντες, *Non desinetis nobis hominibus gladiis accinctis leges recitare.* Curtius libr. IX. *Adeo etiam naturæ jura bellum in contrarium vertit.*

†††

A se posse exaudiri) Verba hæc Autoris illustrabit locus *Alberic. Gentil. de J. B. Lib. 1. cap. 1. pag. 5. seq.* Si adeò latet, inquit Ille, Jus Gentium bellicum, non ipsum cernent hebetes: improbi negabunt tanto facilius, armati hostes eò promptius, quod armorum (ut ille ajebat apud *Val. lib. 5. c. 2. Plut. Apoph. Reg.*) strepitus audiri leges

leges minus permittit: aut quia sic sint audaces, ut quicquid id sit juris, palam vindicare armis & viribus non erubescant. Antigonus, cum ei libellus de justitiâ à Philosopho quodam offerretur, stolidum illum esse hominem dixit, qui sibi alienas urbes tum vastanti disceptationes de Justitiâ scriberet, *Plut. de Vit. Alex.* Et Pompejus Magnus Mamertinis, privilegia quædam obtendentibus, non definetis, respondit, gladio nobis accinctis laudare leges? *Plut. Pomp.*

4. In Christianis scriptoribus plurima ejus sensus occurrunt: pro multis unum † Tertulliani sufficiat: *Dolus, asperitas, injustitia, propria negotia præliorum.* Qui ita sentiunt, dubium non est, quin opposituri sint nobis illud ex Comœdia:

Incerta hæc sit tu postules
Ratione certa facere, nihilo plus agas,
Quam si des operam, ut cum ratione insanias.

† *L. I. c. II. §. IX. n. 2.*

5. Cum vero frustra de jure suscipiatur disputatio, si ipsum jus nullum, & ad commendandum, & ad præmuniendum opus nostrum pertinebit, nunc gravissimum errorem breviter refelli. Cæterum, ne cum turba nobis res sit, demus ei advocatum. Et quem potius, † quam Carneadem, qui ad id pervenerat, quod Academiæ suæ summum erat, ut pro falso non minus, quam pro vero vires eloquentiæ posset intendere? Is ergo, cum suscepisset justitiæ, hujus præcipue, de qua nunc agimus, oppugnationem, nullum invenit argumentum validius isto: jura sibi homines utilitate flagitante varia pro moribus, & apud eosdem pro temporibus sæpe mutata: jus autem naturale esse nullum: omnes enim & homines & alias animantes ad utilitates suas, natura ducente, ferri: proinde aut nullam esse justitiam; aut si sit aliqua, †† summam esse stultitiam, quoniam sibi noceat alienis commodis consulens.

† *L. II. c. 20. §. 44. n. 4. Lactant. Inst. Divin. Lib. 5. cap. 16.*

†† *Conf. Proleg. §. 18.*

6. Verum, quod hic dicit Philosophus, & sequitur Poëta,

Nec natura potest justo secernere iniquum:

admitti omnino non debet, nam homo animans quidem est, sed eximium animans, multoque longius distans à cæteris omnibus, quam cæterorum genera inter se distant: cui rei testimonium perhibent multæ actiones humani generis propriæ. Inter hæc autem, quæ homini sunt propria, est appetitus societatis, id est communitatis, non qualiscunque, sed tranquillæ, & pro sui intellectus modo ordinatæ, cum his, qui sui sunt generis: quam * οἰκείωσιν Stoici appellabant. Quod ergo dicitur, naturâ quodque animal ad suas tantum utilitates ferri, ita universe sumtum concedi non debet;

† *L. II. c. I. §. IX. n. 3.*

***

Οἰκείωσιν *Stoici appellabant*) Chrysostomus ad Romanos Homilia XXXI. ἔχομεν γὰρ φυσικήν τινα πρὸς ἀλλήλους οἰκείωσιν, ἣν καὶ θηρία πρὸς ἄλληλα κέκτηνται. *Habemus naturâ homines cum hominibus societatem, quidni, cum tale quid inter se & feræ habeant?* Vide eundem capite primo ad Ephesios, ubi à natura nobis data docet ad virtutem semina. Marcus Antonius Imperator summe Philosophus: ὅ τι γὰρ πρὸς κοινωνίαν γεγόναμεν πάλαι δέδεικται. ἢ οὐκ ἦν ἐναργὲς, ὅτι τὰ χείρω τῶν κρειττόνων ἕνεκεν, τὰ δὲ κρείττω τῶν ἀλλήλων; *Pridem patuit ad societatem nos genitos. Nonne in aperto est deteriora esse meliorum causa, meliora verò alterum alterius causa?*

†††

Quæ homini sunt propria, est appetitus societatis) Negat hoc *Thom. Hobbes. in Element. de Civit. c. 1. §. 2. & seqq.* propterea, quod (1.) homines in societatem coëant solummodò vel commercii & officii, vel animi & hilaritatis causâ: quò aliquid facere possent ea, quæ Ipse proponit *Grotius lib. 1. c. 4 §. 7. n. 3.* (2.) Quod omnes homines nascantur infantes & indocti, adeoque naturaliter societatem civilem cum vi fœderum, quibus faciendis fides & pacta necessaria sunt, ignorent. (3.) Quod homo extra solitudinem vivens ejusdem solitudinis pericula ignoret. Sed hisce satisfecit *Dn. Pufendorff. in Element. Jurispr. l. 2. obs. 3. n. 2. & seqq.* quare & nos ad [1.] dicimus, verum quidem esse, multos homines propter causas ab Hobbesio allegatas societatem appetere; interim tamen ex hoc nondum sequitur, totum genus humanum ex privato quodam & minus rectè per rationem formato commodo hoc facere. Sic Grotii locus explicandus erit secundum tradita *ad lib. 1. c. 3. §. 2. n. 1.* quæ ipsemet magis illustrat in hisce *Prolegom. §. 19.* Quomodò etiam optimè conspirabit *Lampad. de Rep. Roman. Germ. part. 1. §. 3. & seqq.* Ad [2.] respondemus, omnes homines, quatenus infantes & indocti nascuntur, per naturam & actu societatem civilem ignorare; nos vero non distinctam notitiam & actualem scientiam, sed appetitum saltem societatis & inclinationem ad eandem, adeoque potentiam tantum cognoscendi in infantibus prætendere, *jung. Robert. Scharrock. de Leg. Nat. c. 2. n. 10. pag. 117. & seqq.* Ad (3.) reponimus (*a*) distinctionem inter cognitionem distinctam atque exactam periculorum solitudinis, quippe quæ homo extra solitudinem vivens à societatis utilitate adeò perfectè discernere nequit; & confusam quandam notitiam, quam quilibet in idea effingere sibi valet, meditando potissimum ea incommoda, quæ fugam societatis humanæ necessariò vel utplurimum insequi & comitari solent. Quid? quod constet [b] non procedere consequentiam, appetitum societatis humanæ generalem & connatum aufferri, si quis incommoda vitæ solitariæ confusè vel distinctè nesciat.

7. ~~Nam & cæterarum animantium quædam utilitatum suarum studium, partim fœtuum suorum, partim aliorum sibi congenerum respectu, aliquatenus temperant: quod in illis quidem procedere credimus ex~~ prin-

principio aliquo intelligente extrinseco, † quia circa actus alios, istis neutiquam difficiliores, par intelligentia in illis non apparet. Idemque de infantibus dicendum, in quibus ante omnem disciplinam ostendit se ad bene aliis faciendum propensio quædam, prudenter à Plutarcho observata: sicut & in ea ætate misericordia sponte prorumpit. Homini vero perfectæ ætatis, cum circa similia similiter agere norit, cum societatis appetitu excellente, cujus peculiare solus inter animantes instrumentum habet sermonem, †† inesse etiam facultatem sciendi agendique, secundum generalia præcepta; par est intelligi, cui quæ conveniunt, ea jam sunt non omnium quidem animantium, sed humanæ naturæ congruentia.

† Prolegom §. 39. L. I. c. I. §. XI. n. 1. c. II. §. 3. n. 2. & c. V. §. 2. n. 2. L. 3. c. 1. §. 8. n. 1.

†† L. 3. c. 4. §. 8. n. 1.

***

Aliquatenus temperant) Vetus est proverbium, *Canis caninam non est*, Juvenalis;

Tigris agit rabida cum tigride pacem:
Parcit cognatis maculis fera.

Est locus Philonis egregius ad Decalogi præceptum quintum, quem Græce, qui volet, legat. Ego eum, quia longior est, semel, id est Latine, hic ponam: *Imitatores saltem mutorum animantium estote, homines, Beneficio vicem rependere illa edocta norunt. Canes domus defensores sunt: quin & pro heris moriuntur: si quod subito periculum eos contigerit. Dicuntur & canum illi, qui greges comitantur, præcedere pecora, depugnantes ad mortem usque, ut pastores illæsos præstent. Nonne inter fœda fœdissimum est, in referenda gratia vinci hominem à cane, mitissimum animal à ferocissimo? quod si à terrestribus non satis edocemur, transeamus ad naturam volucrum, aëris viatricem, ut vel inde discamus, quod oportet. Ciconiarum senes in nidis manent, volare invalidæ.. Harum soboles per omnes, prope sic dixerim, terras mariaq; volitant, victum undique parentibus quærentes; illæ pro ætatis merito fruuntur quiete rerum copia, deliciis etiam: hæ vero itineris molestias solantur pietatis conscientia & exspectatione paris olim, ubi senuerint, à sua prole, atque ita legitimo tempore debitum persolvunt necessarium, quod accepere, reddentes, neque enim ab aliis alimenta habere possunt, aut initio vitæ parvæ cum sunt, aut natu grandes in vitæ exitu, quapropter non alio, quam natura, magistro didicerunt educare vetulas, educatæ & ipsæ, cum teneræ essent. Nonne vero hæc, ubi audiunt, habent, cur se præ pudore abscondant, qui parentum curam non habent, atque eos negligunt, quos aut solos, aut præ cæteris sublevare debuerant, præsertim cum id facientes non tam daturi sint quippiam, quam id, quod debent, reddituri? Nihil enim est liberis proprium, quod*

non parentum sit prius, qui aut de suo dederunt, aut de suo dederunt, aut acquirendi præbuerunt causas. De columbarum cura eximia circa fœtus suos vide Porphyrium de non Esu animalium tertio. De scarorum & saurorum pro sociis Cassiodorum XI, 40.

Cum societatis appetitu excellente) M. Antonius libro IX. ὁ ἄνθρωπος ἐργατικὸς πέφυκε. *Homo in id natus est, bene ut aliis faciat:* item: ῥᾷον γοῦν ἄλλο τις ἂν γεώδες τι μηδενὸς γεώδους περιπτύμενον ἢ ἄνθρωπον ἀνθρώπῳ ἀπεχθισμένον. *Facilius reperiat quis terrestre aliquod ad terram se non ferens, quam hominem ab humano genere abscissum.* Libro X. ἔστι τὸ λογικὸν εὐθὺς καὶ πολιτικόν. *quod ratione utitur, necessario & cœtum appetit.* Nicetas Choniates: ἐνεσημήνατο πῶς ἡ φύσις ἡμῖν καὶ ἐνέφυτεν πρὸς τὰ οἰκεῖα συμπάθειαν. *Natura insculpsit insevitque nobis animi consensionem cum iis, quæ cognata sunt nobis.* Adde Augustinum de doctrina Christiana libro III, c. 14.

†††

Ad benè aliis faciendum propensio quædam) Huic obstat, quod in infantibus, propter corruptissimum hominis statum, tota propensio ad malum feratur, adeò, ut simul ac in lucem editi sunt, deprehendantur in ipsis manifesta iræ, rancoris, fastidii, impatientiæ, aliorumque inordinatorum motuum indicia, *add. Grot. L. 2. c. 20. §. 19. n. 1.* Unde etiam *Augustinus, L. 1. Confess. c. 7.* vidi, inquit, ego & expertus sum Zelantem parvulum; nondum loquebatur & intuebatur pallidus amaro aspectu collactaneum suum. Veruntamen ex hactenus prolatis nondum indubitatò sequitur, ejuscemodi infantem præter naturam facere, si quid boni & naturali juri conveniens agit. Motus enim citati appetitus sensitivi inordinati, ex qualitate objecti moventis, aliter sese in infantibus, qui in intellectus operationibus nondum exercitati sunt, habere non possunt: interim propterea non statim naturâ infantes omnem motum appetitus sensitivi ordinati & propensionem ad bonum, positis objectis contrariis, (amoris scilicet, benevolentiæ, misericordiæ, &c.) respuunt.

Hæc verò, quam rudi modo jam expressimus, * societatis custodia, humano intellectui conveniens, fons est ejus juris, quod proprie tali nomine appellatur; * quo pertinent alieni abstinentia, & si quid alieni habeamus, aut lucri inde fecerimus, restitutio, promissorum implendorum † obligatio, damni culpa dati reparatio, & pœnæ inter homines meritum.

***

Societatis custodia humano intellectui conveniens) Seneca IV. de Beneficiis cap. XIIX: *Ut scias, per se expetendam esse gratiæ animi affectionem, per se fugienda res est, ingratum esse, quoniam nihil æque concordiam humani generis dissociat ac distrahit, quam hoc vitium. Nam quo alio tuti sumus, quam*

quod

quod mutuis juvamur officiis? hoc unò instructior vita, contraque incursiones subitas munitior est, beneficiorum commercio. Fac nos singulos, quid sumus? præda animalium & victimæ ac vilissimus & facillimus sanguis: quoniam cæteris animalibus in tutelam sui satis virium est. Quæcunque vaga nascuntur, & actura vitam segregem, armata sunt: hominem imbecillitas cingit: non unguium vis, non dentium, terribilem cæteris fecit, duas res dedit, quæ illum, obnoxium cæteris, validissimum facerent, rationem & societatem, itaque qui par esse nulli posset, si diduceretur, rerum potitur. Societas illi dominium omnium animalium dedit: Societas terris genitum in alienæ naturæ transmisit imperium, & dominari etiam in mari jussit. Hæc morborum impetus arcuit, senectuti adminicula prospexit, solatia contra dolores dedit: hæc fortes nos facit, quod licet contra fortunam advocare. Hanc tolle, & unitatem generis humani, qua vita sustinetur, scindes. Tollitur autem, si efficies, ut ingratus animus non per se vitandus sit.

Quo pertinent alieni abstinentia) Porphyrius de non esu animantium tertio: *ἡ γὰρ δικαιοσύνη ἐν τῷ ἀφεπικῶ καὶ ἀβλαβεῖ κεῖται παντὸς ὀπῆν ἃ μὴ βλάπτοντος. Justitia in eo sita est, ut abstineatur alienis, neque noceatur non nocentibus.* †††

Fons est) Rectè Grotium societatis custodiam, sive appetitum societatis ordinatæ institutæque naturalem, juris naturalis originem, fontem, principium fecisse, seu mavis, hoc juri naturali fundamentum substraxisse, asserimus cum *Dn. Bœcler. h l. p. 57.* Nam sicut ad talem societatem Deus homines condidit, natura instruxit, ratio deduxit, oratio copulavit: ita si fingeretur status hominum extra societatem, ille nec humanus esset, nec naturalis, & sic omnis coaguli, ut omnis juris expers. Recedit hic quidem à mente Grotii *Robert. Scharrock. de Offic. cap. 2. de Leg. Natur. n. 10. p. m. 119.* ubi appetitus, innuit, societatis nequit esse fons dictarum notionum (juris naturæ) neque hujus desiderii impletio finis judiciorum rectè conformatorum de nemine lædendo, fide servanda, gratiis referendis & similibus Dictamina enim actiones juxta præceptum eliciendas universaliter indicant, satis fieri autem huic appetitui possit, etiamsi unam solummodò regionem aut Remp. benè à te factis tibi demereris. Piratæ & conjurati latrones suas sibi habent societates, inter quas possint magnanimiter à se gesta enarrare quotidiè facinora, & proinde isti satisfaciunt cupidini: dictaminibus autem & judiciis de honesto non satisfaciunt; quod quidem liquidissimum videtur argumentum, non ad hunc solum finem formari in nobis hæc judicia. Posito enim fine, nihil ultra requiritur in mediis, quæ ad finem ordinantur. Sed huic respondemus, Grotium occupatum esse in eo, ut ostendat ingenitum nobis appetitum honestæ societatis; qui in abstracto universalissimè sese extendit ad omnes homines, licet eidem postmodum in concreto satisfieri possit, si tantum cum unâ familiâ aut cum unâ gente & populo Tibi societas fuerit. Exemplum latronum societatem vitiosam appetentium huc non quadrat, nec de eodem sub honesta appetitus naturalis societatis tractatione hic solicitus est Grotius.

Prol. h. l.

9. Ab

†Proleg. §. 12. L. 1. c. 1. §. 9. n. 1.

9. Ab hac juris significatione fluxit altera † largior: quia enim homo supra cæteras animantes non tantum vim obtinet socialem, de qua diximus, sed & judicium ad æstimanda, quæ delectant aut nocent, non præsentia tantum, sed & futura, & quæ in utrumvis possunt ducere: pro humani intellectus modo etiam in his judicium recte conformatum sequi, neque metu, aut voluptatis præsentis illecebra corrumpi, aut temerario rapi impetu, conveniens esse humanæ naturæ; & quod tali judicio pugnat, etiam contra jus naturæ, humanæ scilicet, esse intelligitur.

10. Atque huc etiam pertinet in his, quæ cuique homini aut cœtui propria sunt, elargiendis prudens dispensatio, ut quæ nunc sapientiorem minus sapienti, nunc * propinquum extraneo, nunc pauperem diviti, prout actus cujusque & rei natura fert, præponit: quam juris proprie strictèque dicti partem jam olim multi faciunt, cum tamen jus illud proprie nominatum diversam longe (a) naturam habeat, in eo positam, ut quæ jam sunt alterius, alteri permittantur, aut impleantur.

* * *

Prudens dispensatio, ut quæ nunc sapientiorem minus sapienti, nunc propinquum extraneo, nunc pauperem diviti, prout actus cujusq; & rei natura fert proponit) Agit hac de re Ambrosius libro primo de officiiis.

11. Et hæc quidem, quæ jam diximus, locum aliquem haberent, etiamsi daremus, quod sine summo scelere dari nequit, non esse Deum, † aut non curari ab eo negotia humana: cujus contrarium cum nobis partim traditio perpetua inseverit, confirment vero & argumenta multa & miracula ab omnibus sæculis testata, sequitur, jam ipsi Deo, ut opifici, & cui nos nostraque omnia debeamus, sine exceptione parendum nobis esse, præcipue cum is se multis modis & optimum & potentissimum ostenderit, ita, ut sibi obedientibus præmia referre maxima, etiam †† æterna, quippe æternus ipse, possit, & voluisse credi debeat, multoque magis, si id disertis verbis promiserit: quod (a) Christiani indubitata testimoniorum fide convicti credimus.

L. I. c. II. §. V. n. 1. †Proleg. §. 20. L. 1. c. 1. §. 10. n. 1. §. 16. n. 6. †† L. II. c. 20. §. X. n. 1. §. XLVI. (a) L. 2. c. 15. §. 30. n. 1.

†††

Sine summo scelere dari nequit, non esse Deum) Posito quod Deus semel humanam naturam, prouti nunc est, condiderit, ita illa, quæ eidem essentialiter inesse debent, justa sunt, ut, etiamsi Ipse amplius non existat vel nullam curam rerum creatarum habeat, nihilominus eorum contrarium ab æterno turpe sit. Imò quamvis vel maximè quis impiam istam & absurdam hypothesin fingeret, genus humanum ex se ipso ortum concepisse; tamen repugnaret naturæ ejusdem v. g. alteri detrahere sui commodi causâ, fidem fallere, &c. *add. Thom. 2. 2. q. 7. a. 6.* contra verò locum aliquem haberent alia, nempe abstinentia, promissorum implendorum obligatio, damni culpâ dati reparatio &c. ut proinde

(1) alterum membrum huius §. comprobandum, a deo curari negotia humana, probavimus ne jam dictum iste recessimus. Seneca p. 225 elegantur negat quid interest utrum deum neges an infames, qui ei negat providentiam. Idem negat et per consequens de beneficijs lib. c. 29. qui quidem deum non negavit, attamen providentiam illa vero absente non amoli ut habemus aut nebulam deum, cum jam certum abesse non curare negotia humana. (3) jam ens occasione eorum qua jam dicta, sacram Scripturam seu verbum revelatum dari aliquod dari verbum revelatum, abstrahamus nos nunc vero quidnam sit et non probabitur et notitia seu veritate de qua est vos optimum existendum etiam nobis voluntatem juxta revelata, de rebus omnibus aut faligendis si id ei faceret, non gratia sed in misericordia foret hominem ni velle. At tu. adde ipsi sufficeret voluntatem sui indicare, deus quod intra mores omnium hominum actu. rig esset, qui ei quid agere obligatus nisi sibi indicatum ipse. Subditi una ista est. dum tamen naturam nobis indicat ipse. Subditi una ista der. ne sed sublimius debam mortui id ideo quia nobis demonstrat rationem sufficientia seu consecutionis qua ipsa tia dei satisfiat (2) verbum dei quod deum vanum ejus quia voluntas pur una, vana esse voluntas dei vanibilem redderet seu ostenderet deum, quod est contra divina naturam. id et responsum et ista allatum argumento vanitibus fere. Colliber. c. 9. cujus qui eam eapropter salvos sunt. Secunda sententia fautorum maior cultus valli imbecillitati humanæ, si consuli quidem, imbecillitati humanæ sed mi dis convenientibus diversa majestatis, vana esse tradere et fabilis homini non dei. 3) aostrem, sacram scripturam ejus verbum dei revelatum. (4) quia perfectissimam viam de rationem tradit sed docet, non solum quod bonum est quod tiam facit (ut regula sed etiam rationem (2) quia rationem quandoquidem quia satisfiat justitia dei ostendit sc. meritis Christi (vid. Estius l. 3. c. 20. § 23. n. 1. de ratione congrui. ju vocabulo intellectualibus requiramus etiam tantum rationis præceptis etiam quia stabilita sc. doctrina facta etiam se quentur, attamen omnia facta via sacra Scriptura non esse batur, quippe qua tantum occupata sit rationem investigandi justificandi justitiæ dei, illa facta præmissa in sacra Scriptura pro vero non agnoscendo impium fore non et n. illa merito et rationem perfectissimam præscribere quia hoc se ipsum everteret, et deus ex nos actor ad sensum quia non sunt ejusmodi effectus a natura Estius ut loco n. 2. facit. non sunt ejusmodi effectus a natura. non datur. profecto. quod aliud verbum dei ejusmodi præterea n. non datur. profecto. Sacra Scriptura vero (2) quia præterea rationem perfectissimam, ob rationem (2) quia præterea aliud verbum dei idem continuet et tunc non ejusmodi vel contineatur, et tunc falsum fuerit esse quia deberet ea perfectissima regula, ut sic a qua factum (quia est tamen dei natura nequit. (3) non ejusmodi etiam profecto ratio satisfaciendæ justitiæ dei vindicativæ qua ejus in salute Scriptura continetur sc. unionem dei et hominis atqui ultra illam constitutionem perfectius inter deum et hominem interedere nequit. (4) quia perfectissima

proinde appetitus ille societatis humanæ præcisè Dei existentiam (quod sine scelere fieri nequit) non præsupponens, tunc essentialiter sui saltem generis conservationi studeat, & quæcunque deinde ad dissolvendam seu corrumpendam humanam societatem faciunt, hoc conceptu vocabuli injusta sint, *Dn. Hennig. in not. h. l. p. m. 16.* Pro ἀδόξῳ quidam hoc reputant cum *Selden. de I. & I. secund. Disciplin. Hebr. l. 1. c. 7.* sufflulti sequenti argumento: quo remoto abest imperium atque obligatio legis naturalis, ibi vis atque effectus quoque omninò deest. Atqui Deo remoto abest imperium atque obligatio juris naturalis. E. remoto Deo vis atque effectus juris naturæ omninò deest. Nos negamus minorem propositionem: quum aliud sit juris naturalis obligatio & imperium; aliud hujus obligationis & imperii executio. Posterius abesset remoto Deo, non prius; quia cujuslibet conscientia dictaret, hoc rectum vel iniqvum esse, licet à formidine pœnæ & executione divinâ anxietatem quandam non perciperet. Interim nondum sequitur, cessat legis executio; E. lex quoque ipsa: quia impunitas turpis facti factum ipsum propterea licitum non facit.

12. Et hæc jam alia juris origo est, præter illam naturalem, veniens scilicet * ex libera Dei voluntate, † cui nos subjici debere intellectus ipse noster nobis irrefragabiliter dictat. Sed & illud ipsum, de quo egimus, naturale jus, sive illud sociale, sive quod laxius (*b*) ita dicitur, quanquam ex principiis homini internis profluit, * Deo tamen asscribi meritò potest, quia, ut talia principia in nobis existerent, ipse voluit: quo sensu Chrysippus & Stoici dicebant, juris originem non aliunde petendam quam ab ipso Jove, * à quo Jovis nomine jus Latinis dictum probabiliter dici potest.

† *L. 1. c. 1. §. 15.*
(*b*) *Proleg. §. 9.*
Ziegl. p. 9.

***

Ex libera Dei voluntate) Inde M. Antonio judice libro IX. ὁ ἀδικῶν ἀσεβεῖ: *qui injuste agit, impius est.*

Deo tamen asscribi merito potest) Chrysostomus I. ad Corinthios XI, 3. ὅταν ὁ εἶπω τὸν Φύσιν, θεὸν λέγω. ὁ γὰρ τὸν φύσιν δημιουργήσας αὐτός ἐστιν. *Cum naturam dico, Deum dico, ipse enim est naturæ opifex.* Chrysippus III. de Diis: ἀ γὰρ ἔστιν εὑρεῖν τῆς δικαιοσύνης ἄλλην ἀρχὴν ἢ ἄλλην γένεσιν, ἢ τὸν ἐκ Διὸς καὶ τὴν ἐκ τῆς κοινῆς φύσεως. ἐνταῦθα γὰρ δεῖ πᾶν τὸ τοιοῦτον τὴν ἀρχὴν ἔχειν, εἰ μέλλομέν τι ἐρεῖν περὶ ἀγαθῶν ἢ κακῶν. *Non potest inveniri principium aliud aut origo justitiæ, quam ab Jove & communi natura, inde enim initium duci debet, ubi de bonis malisque disserendum est.*

A quo Jovis nomine jus Latinis dictum) Nisi forte verius per abscissionem, ut ex eo, quod fuit ossium, factum est os, ita ex eo, quod fuerat jussum, factum jus, jussis, postea juris, ut ex Papisiis Papirii, de quo vide Ciceronem lib. IX, epist. 21.

13. Ac-

13. Accedit, quod illa quoque ipsa principia Deus datis legibus magis conspicua fecit, etiam iis, quibus imbecillior est ad ratiocinandum vis animi; & in diversa trahentes impetus, qui nobis ipsis, quique aliis consulunt, vagari vetuit, illos quippe vehementiores addictius regens & fine ac modo coërcens.

14. Sed & historia sacra, præter id, quod in præceptis † consistit, affectum illum socialem non parum etiam eo excitat, quod nos docet ab iisdem primis parentibus ortos homines omnes, ita, ut eo quoque sensu dici rectè possit, quod alio dixit Florentinus, cognationem inter nos à natura constitutam; cui consequens sit, hominem homini insidiari nefas esse. Inter homines quasi * Dii quidam sunt parentes, quibus proinde non infinitum, sed sui generis obsequium debetur.

Dii quidem sunt parentes) Θεοὶ ἐπίγειοι, Hierocli ad aureum carmen *Dii terrestres*: Philoni ad Decalogum ἐμφανεῖς Θεοὶ μιμούμενοι τὸν ἀγήνητον, ἐκ τῷ ζωοπλαστεῖν, *conspicui Dii, qui ingenitum Deum imitantur vitam dando*: secunda post Deum fœderatio Hieronymo Epist. XCII. Parentes Deorum simulacra Platoni de Legibus XI. Honos parentibus, ut diis, debetur, pronuntiante Aristotele Nicomachiorum IX, cap. II.

15. Deinde vero, cum juris naturæ sit stare pactis, (necessarius enim erat inter homines aliquis se obligandi modus, neque vero alius modus naturalis fingi potest,) ab hoc ipso fonte jura civilia fluxerunt. Nam qui se cœtui alicui aggregaverant, aut homini hominibusque subjecerant, hi aut expresse promiserant, aut ex negotii natura tacite † promisisse debebant intelligi; secuturos se id, quod aut cœtus pars major, (a) aut hi, quibus delata potestas erat, constituissent.

16. Quod ergo dicitur non Carneadi tantum, sed & aliis, si accurate loquamur, verum non est: nam naturalis juris mater est ipsa humana natura, quæ nos, etiamsi re nulla indigeremus, ad societatem mutuam appetendam ferret: civilis vero juris mater est ipsa ex consensu obligatio, quæ, cum ex naturali jure vim suam habeat, potest natura hujus quoque juris quasi proavia dici. Sed naturali juri utilitas accedit: voluit enim Naturæ Auctor nos singulos & infirmos esse, & multarum rerum ad vitam rectè ducendam egentes, quo magis ad colendam societatem raperemur: Juri autem civili occasionem † dedit utilitas: nam illa, quam

* *Utilitas justi prope mater & æqui*,

† Proleg. §. 50.

L. Ut vim. 3. D. de Just. & Jur.

†† Proleg. §. 8.

† L. 2. c. 4. §. 14.

(a) L. II. c. V. §. 17. Proleg. §. 21. & seq.

† L. pen. D. de J. & J.

* * *

Utilitas justi prope mater & æqui) Ad quem locum Acron, aut quisquis est vetus Horatii interpres: *repugnat præceptis Stoicorum: ostendere vult, justitiam non esse naturalem, sed natam ex utilitate.* contra hanc sententiam vide, quæ disputat Augustinus de Doctrina Christiana libro III, c. XIV.

†††

Naturalis juris mater) Jus enim hoc ex productâ à Deo naturâ fluit; ita ut hoc non esset, hypothesi factâ ad genus humanum, nisi ipsa natura esset. Dissentiunt alii, qui hoc jus naturæ Deo adscribunt (1.) quia lex descendit ab illo, qui imperium habet & vim obligandi: ipsa autem natura humana in semetipsum non habet imperium, sed Deus. Sed hi non contradicere videntur Grotio, qui non negat Deum esse autorem humanæ naturæ, & per consequens juris ex eadem fluentis; sed illud tantum intendit, hoc jus, cum ad naturam ejusq; conservationem applicandum sit, ex idiomate naturæ fluere debere: adeoque probat, illud, quod ex alio fluit & derivatur, hoc, quatenus ex eo fluit, pro fonte & matre agnoscere necessum habere. Hinc porrò sequitur, naturam, ut applicabilem generi humano & aptitudinem ad se aliis sociandum præ se ferentem, in semetipsam imperium non agnoscere; interim illam, ut applicatam, & quatenus jam actu proximum socium appetit, imperium & jus non respuere. (2.) quia natura humana est objectum quasi personale, cui aliunde lata est lex naturæ; quod autem tale est, ut feratur ei lex, id non est principium generans legem. Sed nec hoc Grotius hic tractat, lubenter concedens, naturam humanam, tanquam subjectum occupans, Deo jus immediatè acceptum ferre; veruntamen, dum ita nos, etiamsi nullâ re indigeremus ex mente primi legislatoris Dei ad societatem mutuam appetendam fert, juraque societatis universalis nobis dictitat, eatenus hujus dictaminis mater immediata est, Deum tantum mediatè concurrentem agnoscens. Quare hic generalis Dei creatoris ad omnem naturalem causam concursus Grotio nunquam cordi fuit, occupatus quippe circa ea, quæ, sepositâ causâ primâ creatrice, naturaliter sibi substituta dici queunt.

17. Sed sicut cujusque civitatis jura utilitatem suæ civitatis respiciunt, ita inter civitates aut omnes, aut plerasque, ex consensu jura quædam nasci potuerunt: & nata apparet, quæ utilitatem respicerent non cœtuum singulorum, sed magnæ illius universitatis. Et hoc jus est quod gentium dicitur, quoties id nomen à jure naturali distinguimus: quam partem juris omisit Carneades, jus omne in naturale & civile singulorum populorum distribuens, cum tamen de eo jure, quod inter populos versatur, acturus (subjecit enim orationem de bellis & bello partis) hujus juris mentionem facere omnino debuisset.

18. Malè autem à Carneade stultiæ †† nomine justitia traducitur. Nam sicut, ipso fatente, stultus non est civis, qui in civitate jus civile sequitur, etiamsi, ob ejus juris reverentiam, quædam sibi utilia omittere

)( )(

re debeat; ita nec stultus est populus, qui non tanti facit suas † utilitates, ut propterea communia populorum jura negligat: par enim in utroque est ratio: nam * sicut civis, qui jus civile perrumpit utilitatis præsentis causa, id convellit, quo ipsius posteritatisque suæ perpetuæ utilitates continentur; sic & populus, jura naturæ gentiumque violans, suæ quoque tranquillitatis imposterum rescindit munimenta. Tum vero, etiamsi ex juris observatione nulla spectaretur utilitas, sapientiæ, non stultitiæ, esset, eò ferri, ad quod à natura nostra nos duci sentimus.

† L.I.c.IV. §.IV.n.2.

* * *

Sicut civis, qui jus civile perrumpit) Hac ipsa similitudine apposite utitur lib. IX, M. Antonius: ἥτις ἐὰν οὖν πρᾶξίς σου μὴ ἔχῃ τὴν ἀναφορὰν εἴτε προσεχῶς εἴτε πόῤῥωθεν ἐπὶ τὸ κοινωνικὸν τέλος, αὕτη διασπᾷ τὸν βίον καὶ οὐκ ἐᾷ ἕνα εἶναι καὶ σταδιώδης ἐστὶν ὥσπερ ἐν δήμῳ ὁ τὸ καθ' αὐτὸν μέρος διϊστάμενος. *Quæcunq; tua actio respectum non habebit, sive cominus sive eminus, ad propositum communitatis, ea vitam diducit, nec unam esse patitur, seditiosaque non minus est, quam is, qui in populo partem seorsim facit.* Et libro XI. ἄνθρωπος ἑνὸς ἀνθρώπου ἀποσχισθεὶς οὐ δύναται μὴ καὶ ὅλου φύλου ἀποκεκόφθαι: *Homo ab uno abscissus homine, non potest non & ab universo genere abscissus haberi*; Nimirum, ut eidem Antonio dictum est, quod examini expedit, idem api.

19. Quare nec illud,

Jura inventa metu injusti, fateare necesse est:

quod apud Platonem quidam ita explicat, metu accipiendæ injuriæ repertas leges: ac vi quadam homines ad justitiam colendam adigi, universaliter verum est: id enim ad ea duntaxat instituta ac leges pertinet, quæ ad faciliorem juris exsecutionem reperta sunt; sicut multi per se infirmi, ne à validioribus opprimerentur, conspirarunt ad instituenda ac communibus viribus tuenda judicia, † ut quibus singuli pares non erant, his universi prævalerent. Et hoc demum sensu commode accipi potest, quod dicitur, jus esse id, quod validiori placuit; ut intelligamus, fine suo externo carere jus, nisi vires ministras habeat: sicut Solon res confecit maximas, ut ipse prædicabat:

† L.1.c.3. §.2.n.1.c. 4.§.7.n.3.

ὁμοῦ βίην τε καὶ θίκην συναρμόσας.

* *Vim jusque parilis copulans vinculi jugo.*

* * *

Vim jusq; parilis copulans vincli jugo) Ovidius:

Valet causa, causamque tuentibuss armis.

20. Ne-

§. 19. (a) an metu accipienda injuria sint
recensa leges? non simpliciter hoc affir-
mandum non negandum, omnium rerum
n. dantur causae interna et externa ratio
interna servandarum legum est confor-
mitas cum dictamine recta rationis
causa externa est metus accipienda inju-
ria e. g. metus fuit causae ~~constitutiva~~
a quo respublica exstiterit sed hoc
causa non sufficiens est et adaequata sic
hic quoque cum legibus se habet.
§. 19. (b) Hoc universaliter verum non est.
vis n. vel directiva est vel coactiva
illi dernum in quadam ad justitiam
colendam adiguntur qui repugnant.
et resistunt qui vero obsequentes sunt
in illos non adhibetur vis coactiva
seu directiva sic leges etiam futura
fuissent in statu innocentiae Cons.
Vindit pol. c. 13. §. 6. et L. 2. c. 22.
§. 14. n. 2. L. 2. c. 2. o. 6. n. 4. L
1. c. 3. §. 12. n. 1.

§. 20 cfr ig natura r. d gratian non stat
jus, cohab. quippe vita sans. confabit
Conf. §. 8. lib. 2. 3. c. 21 §. 21.

a) Exemplum Caroli IX Regis Galliae
et Thuano lib. 55. Vid Bernardi Hist.
Civilis c. 7 Gallis fol. 497.

Quod Grasmodum est Lasy Philippi
I. Libr. Edit Lips.

§. 21. Est an justitia quoq; principem obligare
principem? Jus publicum obligare
legislatorem? alias leges, quas abrogare
ejus justitia cedant. Princeps n.
cogat nigrae est. Leges vero cogant
eum religui plenius conformitatem
habeat? Princeps est. Grot. 2. c. 5.
§. 22. r. i. Dicit legis obligare
civem, non legislatorem (cf. etiam Sen.
Publicam quoq; quippe alias omnia
Romae Quirinq; edicta Grot. §. 24
nullum imperium valeant quibus
non modo privatos, sed magistratus
quoq; parebam oportet. Conf.
Gabr. Jovell. l. 6. c. 1 n. 3.

§. 23. Primum erat, ab illo repetendi proprium, instrumenta vestigia, qui non curat, (cf. omnes) qui justitiam non curat, (cf. omnes) in caeteris esse in jus negligatur, quia erga alterum justitia negligentiae. ie. Licet ture aliquit nullos agat civium injustos, e. g. cabones, portabitur per justitiam, si n. illi (ut aque non) dederent, vel labores rationes restituere, debitum cogitatur, per quas coatq; ille quae dubio corruerent. Grotius de bac. Philip. l. 4. c. 14. hoc thema elegantes. Explicat vigilius, magnum Lalang. hoc natura meritum, quod in ab nos nominum omnium planer summa. Spiritual chiqs qui non praebet illi. ort. cum vident. Conf. §. 8. c. 3. §. 2. n. i. alterum tempestum et esse eorum qui nullum iuter se gerunt, quam quae justitia negligitur in causa obtinere non in modo belligerandi. Conf. §. 4. n 27 - §. 28.

d) Est civium conjunctio ad utilitatis reipub. defendendam, qd sit solidissima et firmissima societatis civilis. §. 3. et 4. Omnia enim in se complectitur, quibus §. 14 vita in infinitum non datur progredi, ut in aliqua certa est civis certo esse. Jure negamus nullam esse actionem civilis externum, nec ad eam societatem aut pertinere, aut ei circumstare possit et quo pacto ea regulari debeat. Grotius de J. B. et P. l. 2. c. 5. §. 24. n. 1. Qui vi rapuerit, dicendo tenetur per se restituere. Conf. §. 8. c. 3. §. 2. n. 1. Quae sententia non videtur probanda. Nam si quis rapuerit, dicendo tenetur per se restituere. Conf. §. 8. c. 3. §. 2. n. 1. Quae sententia non videtur probanda.

20. Neque tamen, quamvis à vi destitutum, jus omni caret effectu: nam justitia securitatem affert conscientiæ, † injustitia tormenta ac laniatus, quales in tyrannorum pectoribus describit †† Plato: justitiam probat, injustitiam damnat proborum consensus: quod vero maximum est, hæc Deum inimicum, illa faventem habet, qui judicia sua ita post hanc vitam reservat, ut sæpe eorum vim etiam in hac vita repræsentet; quod multis exemplis historiæ docent.

† Proleg. §. XI. L. I. Lauterb. l. 6 c. 1 §. 10. n. 6. 11. Sigel. p. 13.

†† Lib. 9. de Rep. add. Tacit. Lib. 6. Annal. cap. 6.

21. Quod vero multi, quam à civibus exigunt justitiam, eam in Populo aut Populi Rectore insuper habeant, ejus erroris causa est, primum, quod in jure nihil spectant, nisi utilitatem, quæ ex jure oritur, quæ evidens est in civibus, qui singuli ad sui tutelam invalidi sunt: at magnæ civitates, cum omnia in se complecti videantur, quæ ad vitam recte transigendam sunt necessaria, opus habere non videntur ea virtute, quæ foras spectat, & Justitia appellatur.

L. 1. c. 1. §. 19. n. 2. L. 3. c. 3. §. 9. n. 12. L. 2. c. 5. §. 23.

22. Sed, ut ne repetam, quod † dixi, jus non solius utilitatis causa comparatum; nulla est tam valida civitas, quæ non aliquando aliorum extra se, ope indigere possit, vel ad commercia, vel etiam ad arcendas multarum externarum gentium junctas inter se vires: unde etiam à potentissimis Populis & Regibus fœdera appeti videmus, quorum vis omnis tollitur ab his, qui jus intra civitatis fines concludunt. Verissimum illud, omnia incerta esse, simul à jure recessum est.

† Proleg. §. 19. Sigel. p. 14.

23. Si nulla est communitas, quæ sine jure conservari possit, * quod memorabili latronum exemplo probabat Aristoteles, certe & illa, quæ genus humanum aut populos complures inter se colligat, jure indiget: quod ille vidit, qui dixit, fœda ne patriæ quidem causa facienda esse. * Graviter eos accusat Aristoteles, qui, cum inter se neminem velint imperare, nisi qui jus habeat, in exteros, quid jus, quid injustum sit, nihil curant.

L. 3. c. 3. §. 2 Cic. Off. 2.

* * *

Quod memorabili latronum exemplo probat Aristoteles) Chrysostomus in caput IV. ad Ephesios: πῶς ἂν λησταὶ εἰρηνεύσωσι, φησὶ πότε; εἰπέ μοι πάντως ὅταν ἐ λησρικῶ τρόπω χρήσωνζ, αὐ γὲ ἐν ἀγαθοῖς ὄς ἂν ἀδικέμονζ, μὴ τὰς νόμως φυλάξωσι ἀλλὰ δικαίως καὶ ἑκάσῳ ἀπονείμωσι τὸ δίκαιον, ὀφρήσεις ἂν παρὰ ἐκείνως ἐν πολέμοις καὶ μάχαις. *At qui fit ergo, dicet aliquis, ut in pace vivant latrones. Quando vero? dic quæso. Nempe cum non ut latrones agunt, nam si in dividendis rebus præscripta justitiæ non servent, neque partitionem ex æquo faciant, videbis & ipsos inter se bellis ac*

præliis implicari. Plutarchus, cum Pyrrhi recitasset dictum, regnum se ei liberum suorum delinquere, cui acutissimus futurus esset gladius, dicit, hoc nihil aliud esse, quam quod in Phœnissis posuit Euripides:

Θηκτῷ σιδήρῳ δῶμα διαλαχεῖν τόδε.

Ut sanguinante dividant ferro domum.

additque acclamationem egregiam: οὕτως ἄμικτός ἐστι καὶ θηριώδης ἡ τῆς πλεονεξίας ὑπόθεσις. *Adeo insociabile ferinumque est propositum plus suo habendi.* Cicero epist. XI, 16. *omnia sunt incerta, cum a jure discessum est.* Polybius IV. καὶ γὰρ κατ' ἰδίαν τὸ τῶν ῥαδιουργῶν καὶ κλεπτῶν φῶλον τούτῳ μάλιστα τῷ τρόπῳ σφάλλεται, τῷ μὴ ποιεῖν ἀλλήλοις τὰ δίκαια, καὶ συλλήβδην διὰ τὰς εἰς αὐτοὺς ἀθεσίας. *Nam & privatæ coitiones facinorosorum ac furum hoc maximè modo everti solent, ubi inter se jus præstant, & in summa, ubi fides inter ipsos periit.*

†††

Latronum exemplo) Conferri potest notabilis historia Piratæ Compani ex Hollandiâ Septentrionali oriundi apud *Oldenburg. Thesaur. Rer. Publ. part. 3. in Excerpt. de Sept. Fœderat. Belg. Proviuc. §. 129. n. 7. pag. 777.*

Graviter eos accusat Aristoteles) Et Plutarchus Agesilao: Λακεδαίμονοι τὴν πρώτην τοῦ καλοῦ μερίδα τῷ τῆς πατρίδος συμφέροντι διδόντες, οὔτε μανθάνουσιν, οὔτε ἐπίστανται δίκαιον ἄλλο, πλὴν ᾧ τὴν Σπάρτην αὔξειν νομίζουσι: *Lacedæmonii primam honesti partem ponentes in patriæ suæ utilitate, jus aliud nec norunt, nec discunt, quam unde Spartam putent posse augeri.* de iisdem Lacedæmoniis Athenienses apud Thucydidem libro V. πρὸς σφᾶς μὲν αὐτοὺς καὶ τὰ ἐπιχώρια νόμιμα πλεῖστα ἀρετῇ χρῶνται. πρὸς δὲ τοὺς ἄλλους πολλὰ ἄν τις ἔχων εἰπεῖν ὡς προσφέροντα, μάλις ἂν διλώσειεν, ὅτι τὰ μὲν ἡδέα καλὰ νομίζουσι, τὰ δὲ ξυμφέροντα δίκαια. *Quod ipsos inter se & civilia jura attinet, plurimum virtute utuntur; Quales vero sint adversus alios, multa adferri possint eo pertinentia, breviter autem rem exposuerit, qui dixerit, eis honesta videri, quæ suavia sunt, justa quæ utilia.*

† *Proleg. §. 3.*

24. Is ipse, quem nominavimus modò in partem alteram † Pompejus, quod Spartanus quidam Rex dixerat, beatissimam esse Rempublicam, cujus fines hasta & gladio terminarentur, correxit, dicens, eam vere beatam esse, quæ justitiam pro finibus haberet: quam ad rem alterius itidem Spartani regis uti potuit auctoritate, * qui militari fortitudini justitiam anteposuit, hoc argumento, quod fortitudo justitia quadam re-

gi

gi deberet: at si justi essent homines omnes, fortitudine illa non indigerent. Ipsam fortitudinem Stoici definiebant virtutem propugnantem pro æquitate. Themistius oratione ad Valentem facunde disserit, reges, quales exigit sapientiæ regula, non unius sibi creditæ gentis habere rationem, sed totius humani generis; & esse, ut ipse loquitur, non Φιλομακέδονας tantum aut Φιλορωμαίους, * sed Φιλανθρώπους. * Minois invisum apud posteros nomen non aliud fecit, quam quod æquitatem imperii sui finibus terminaret.

***

Qui militari fortitudini justitiam anteposuit) Agesilaus, cùm Persarum regem magnum audiret appellari, *quomodo*, inquit, *major me est: nisi sit justior?* Et hoc apud Plutarchum.

Sed Φιλανθρώπους) Optime M. Antonius: πόλις καὶ πατρὶς ὡς μὲν Ἀντωνίνῳ μοι ἡ Ῥώμη, ὡς δὲ ἀνθρώπῳ ὁ κόσμος. *civitas & patria mihi ut Antonino Roma, ut homini mundus.* Porphyrius de non esu animantium III. ὁ λόγῳ ἀγόμενος καὶ πρὸς πολίτην τηρεῖ τὸ ἀβλαβὲς, καὶ ἔτι μᾶλλον πρὸς ξένους καὶ πρὸς πάντας ἀνθρώπους, ὁ τὴν ἀλογίαν ἔχων ὑπήραν καὶ αὐτὸς παρ' ἐκείνους λογικώτερος, διὰ τοῦτο δὲ καὶ θειότερος: *Qui ratione ducitur, innocentiam in cives servat, imo & in peregrinos & homines quosvis, quanto ratione præstans tanto divinior. vid. not. ad L. 1. c. 1. §. 3. num. 1.*

Minois) de quo versus est veteris poëtæ:

Καὶ νήσων δείραισι βαρμὸ ζυγὸν ἔμβαλε Μίνως.

Insula cuncta jugo Minois pressa gemebat.

vide hac de re Cyrillum adversus Julianum libro VI.

25. Tantum vero abest, ut admittendum sit, quod quidam fingunt, in bello omnia jura cessare, ut nec suscipi bellum debeat, nisi ad juris consecutionem, nec susceptum geri, nisi intra juris ac fidei modum. Bene Demosthenes, bellum esse in eos dixit, qui judiciis coërceri nequeunt. Judicia enim vigent adversus eos, qui invalidiores se sentiunt aut putant, bella sumuntur; sed nimirum, ut recta sint, non minori religione exercenda, quam judicia exerceri solent.

26. Sileant ergo leges inter arma, sed civiles illæ & judiciariæ & pacis propriæ, non aliæ perpetuæ & omnibus temporibus accommodatæ. Optime enim dictum est à Dione Prusæensi, inter hostes scripta quidem jura, id est civilia, non valere, at* valere non scripta, id est

ea

L.3.c.3.§.7.n.2. † L.2.c.1.§.1.n.1.

ea quæ natura dictat, aut gentium consensus constituit. Docet hoc vetus illa Romanorum formula: *eas res puro pioque duello quærendas censeo.* Iidem veteres Romani, ut Varro notabat, bella tarde & nulla licentia suscipiebant, quod bellum nullum, nisi pium, † putabant geri oportere. Camillus juste non minus, quam fortiter, bella gerenda dicebat: Africanus, Populum Romanum & suscipere juste bella & finire: Apud alium legas, *Sunt & belli sicut & pacis jura.* Alius Fabricium miratur ingentem virum, & quod difficillimum est, in bello innocentem, & qui aliquid esse crederet & in hostem nefas.

***

Valere non scripta) Ideo Alfonsus rex interrogatus, plusne libris an armis deberet, dixit, ex libris se & arma & armorum jura didicisse. Plutarchus: εἰσὶ δὲ καὶ πολέμων ὅμως τινὲς νόμοι τοῖς ἀγαθοῖς ἀνδράσι, καὶ τὸ νικᾶν οὐχ οὕτω διωκτέον, ὥστε μὴ φεύγειν τὰς ἐκ κακῶν καὶ ἀσεβῶν ἔργων χάριτας. *Sunt apud viros bonos quædam & belli jura, nec ita sectanda victoria est, ut non fugiatur utilitas ex pravis impiisque actionibus proveniens.*

Ziegl. p. 16.

27. Quantam vim habeat in bellis * justitiæ conscientia, passim ostendunt historiarum scriptores, qui victoriam sæpe huic causæ præcipue ascribunt: Inde proverbia illa, frangi & attolli vires in milite à causa: raro eum sospitem redire, qui injusta arma sumserit: bonæ causæ spem adesse comitem; & alia in eum sensum. Nec movere quenquam debent prosperi successus iniquarum molitionum. Satis enim est, quod causæ æquitas suam quandam eamque magnam habet vim ad agendum, quanquam ea vis, ut in rebus humanis accidit, sæpe aliarum causarum oppositu ab effectu impeditur. Etiam ad amicitias conciliandas, quibus, ut singuli, ita & populi ad multas res opus habent, multum valet opinio de bello non temere nec injuste suscepto, pieque gesto. Nemo enim iis se facile adjungit, quibus jus, fas, fidem vilia putat.

Ziegl. p. 16.

***

Justitiæ conscientia) Bene apud Appianum Pompejus: θαῤῥεῖν δὲ χρὴ τοῖς τε θεοῖς καὶ αὐτῷ τῷ λογισμῷ τοῦ πολέμου καλὴν καὶ δικαίαν ἔχοντι φιλοτιμίαν ὑπὲρ πατρίου πολιτείας. *confidere oportet diis & causæ belli honesto justoque suscepti studio ad tuendum patriæ statum.* Cassius apud eundem: μεγίστη δ' ἐλπὶς τοῖς πολέμοις ἐστὶ τὸ δίκαιον. *In bellis spes optima est, causæ jus.* Josephus XV. Antiquæ historiæ: μεθ' ὧν τὸ δίκαιον, μετ' ἐκείνων ὁ Θεός. *Abs quo stat jus, ab eo Deus.* multa sunt apud Procopium in hanc sen-

§. 26. a) sed difficulter servando, bellum n. res saeva et calamitatum mater. Cons. c. 64. o. 1. et. 10. n. 1.

§. 27. (b) Cons. Grotius L. 2. c. 1. §. 1. n. 1. ubi livium inducit loquentem, unus casus tu incipiendi bella offensiva religionis causa etiam a piis principibus suscepta, nunquam feliciter succedere, eius rei quam plurima exempla extant, sic vicino huius seculi Valvenses profligati et Friderici Electoris palatini ~~[illegible]~~ electi ne a Bohemis praeterito seculo Joannes Fridericus Elector Saxoniae captus a Carolo V. Imperatore ratio, quia bella incipiant, ubi justitia deficit in causa in causa religionis vero non ut justitia deficere quia deus ipsam causam justitiae vel religionis tuetur. Cons. omnino L. 2. c. 22. §. 14. n. 1. lit. b.

§. 27. (c) accedit quod durabiles non sint, carent a connexione, huius thema tuo quam plura exempla extant, e. Alexandri ~~[illegible]~~ potentia durabilis non fuit quid n. peccaverant persae quid indi partim etiam jam collabatur potentia vivente illo propter dissidia interna seu domestica vide Justinum post mortem vero in totum collapsa. Dividebatur n. eius regna inter proceres seu magnates.

ſententiam : ut in oratione Beliſarii in itinere in Africam, ubi hoc inter cætera : τὸ ἀνδρεῖον οὐκ ἂν νικώῃ μὴ μετὰ τοῦ δικαίου ταττόμενον. *Victoriam fortitudo datura non eſt, niſi juſtitiam habeat commilitem :* & in altera oratione ante prælium non longe à Carthagine : & in Longobardorum ſermone ad Herulos, ubi hæc, ſed correcta à nobis : μαρτυράμενοι τὸν θεὸν ὧπερ τὴν ῥοπῆς καὶ βραχεῖά τις τὸ παράπαν ἰκμὰς πάσῃ τῇ ἀνθρώπων δυνάμει ἀντίξους ἔσται, αὐτόν τε εἰκὸς ταῖς πολέμου αἰτίαις ἡγμένον, ἀμφοτέροις πρυτανεῦσαι τὴν μάχης τὸ πέρας. *Teſtamur Deum, cujus potentiæ vel minima particula omnem humanam vim æquiparat ; is, ut credibile eſt, belli cauſas intuens, dabit debitum utrisque prælii exitum.* quod dictum eventus mox admirabilis comprobat. Sic & apud eundem ſcriptorem ad Gothos Totilas : οὐ γὰρ ἔστιν, οὐκ ἔστι τὸν ἀδικοῦντα καὶ βιαζόμενον ἐν τοῖς ἀγῶσιν εὐδοκιμεῖν, ἀλλὰ πρὸς τὸν βίον ἑκάστου ἡ τοῦ πολέμου πρυτανεύεται τύχη. *Fieri nequit, nequit, inquam, fieri, ut qui violentia & injuſtitia utuntur, decus pugnando pariant, ſed prout vita cuique eſt, ita ei obtingit belli fortuna.* Mox capta jam Roma alteram habet orationem Totilas, pertinentem eodem. Agathias vero libro II. ἀδικία γὰρ καὶ θεοῦ ἀθεραπευσία φευκτὰ μὲν ἀεὶ ἀσύμφορα, μάλιστα δὲ ἐν τῷ προσπολεμεῖν καὶ παρατάττεσθαι. *Injuſtitia & Dei neglectus vitanda ſemper & noxia, tum vero maxime, ubi res belli in acie cernitur.* Probat id alibi Darii, Xerxis, & Athenienſium in Sicilia illuſtribus exemplis. Vide ſi libet & Criſpini orationem ad Aquilejenſes apud Herodianum IIX. Apud Thucydidem libro VII. Lacedæmonii clades ad Pylum & alibi acceptas ſuæ culpæ acceptas ferunt, quod judicium provocati accipere recuſaſſent. Sed cùm poſtea Athenienſes multis editis improbis facinoribus judicium defugiſſent, ſpes inde meliorum ſucceſſuum ad Lacedæmonios rediit.

28. Ego cum ob eas, quas jam dixi, rationes compertiſſimum haberem, eſſe aliquod inter populos jus commune, quod & ad bella & in bellis valeret, cur de eo inſtituerem ſcriptionem, cauſas habui multas ac graves. Videbam per Chriſtianum orbem vel barbaris gentibus pudendam bellandi licentiam : levibus aut nullis de cauſis ad arma procurri, quibus ſemel ſumtis nullam jam divini, nullam humani juris reverentiam, plane quaſi uno edicto ad omnia ſcelera emiſſo furore.

29. Cujus immanitatis conſpectu multi homines minime mali eo venerunt, ut Chriſtiano, cujus diſciplina in omnibus hominibus diligendis

dis præcipuè consistit, * omnia arma interdicerent: ad quos accedere interdum videntur & Joannes Ferus & Erasmus nostras, † viri pacis & Ecclesiasticæ & civilis amantissimi, sed eo, ut arbitror, consilio, quo solemus, quæ in unam partem exierunt, in alteram reflectere, ut in verum modum redeant. Verum hic ipse nimium contradicendi conatus sæpe adeo non proficit, ut obsit etiam, quia deprehensum facile, quod in his nimium est, etiam aliis dictis intra verum stantibus auctoritatem detrahit. Medicina ergo utrisque adhibenda fuit, tum ne nihil, tum ne omnia crederentur licere.

* * *

Omnia arma interdicerent) Tertullianus de Resurrectione carnis: *Gladius bene de bello cruentus & melior homicida.*

30. Simul & jurisprudentiam, quam antehac in muneribus publicis, quanta potui integritate exercui, nunc quod mihi indigne è patria tot meis laboribus ornata ejecto relabat, privatæ diligentiæ studio adjuvare volui. Artis formam ei imponere multi antehac destinarunt: perfecit nemo: neque vero fieri potest, nisi, quod non satis curatum est hactenus, ea, quæ ex constituto veniunt, à naturalibus recte separentur, nam naturalia, cum semper eadem sint, facile possunt in artem colligi: illa autem, quæ ex constituto veniunt, cum & mutentur sæpe, & alibi alia sint, extra artem posita sunt, ut aliæ rerum singularium perceptiones.

31. Quod si qui veræ justitiæ sacerdotes naturalis & perpetuæ jurisprudentiæ partes tractandas susciperent, semotis iis, quæ ex voluntate libera ortum habent, alius quidem de legibus, alius de tributis, alius de judicum officio, alius de voluntatum conjectura, alius de factorum facienda fide, posset deinde ex omnibus partibus collectis corpus confici.

32. Nos certe quam viam ineundam censeremus, reipsa potius, quam verbis ostendimus in hoc opere, quod partem jurisprudentiæ longe nobilissimam continet.

33. Primo enim libro præfati de juris origine generalem examinavimus quæstionem, sitne bellum aliquod justum: deinde ad noscenda publici privatique belli discrimina explicandam habuimus vim ipsam summi imperii, qui eam populi, qui reges solidam, qui ex parte, qui cum alienandi jure, qui aliter habeant: deinde & de subditorum in superiores officio dicendum fuit.

34. iL-

34. Liber secundus, cum omnes causas ex quibus bellum oriri potest, exponendas sumserit, quæ res communes sint, quæ propriæ, quod jus personis in personas, quæ ex dominio nascatur obligatio † quæ successionum regiarum norma, quod jus veniat ex pacto aut contractu, quæ fœderum, quæ jurisiurandi tum privati tum publici vis atque interpretatio, quid ex damno dato debeatur, quæ legatorum sanctimonia, quale jus humandi mortuos, quæ pœnarum natura, late exsequitur.

Grigl. p. 79. † L. 2. c. 16.

35. Tertius liber primum subiectam sibi habens materiam id, quod in bello licet, cum id, quod impune fit, aut etiam apud populos exteros pro jure defenditur, ab eo, quod vitio caret, distinxisset, descendit ad pacis genera & omnes bellicas conventiones.

36. Eo autem maius visum est pretium operæ, quod, ut dixi, totum hoc argumeutum tractavit nemo, & qui tractarunt partes, ita tractarunt ut multum reliquerint alienæ industriæ. Veterum Philosophorum nihil exstat huius generis, neque Græcorum, quos inter Aristoteles librum fecerat, cui nomen δικαιώματα πολέμων, neque eorum, qui Christianismo recenti nomen dederunt, quod valde optandum fuerat: etiam Romanorum veterum libri de iure feciali nihil ad nos sui, præter nomen transmiserunt. Hi qui summas fecerunt casuum, quos vocant, conscientiæ, ut de aliis rebus, ita & de bello, de promissis, de iuramento, de repressaliis capita fecerunt.

de hoc jure Vid. Alb. Gentilis. l. 1. c. 1. J. B. H. Boding. de republ. l. 6. c. 5.

37. Vidi & speciales libros de belli iure partim à Theologis scriptos, ut à Francisco Victoria, Henrico Gorichemo, * Wilhelmo Matthæi; partim à doctoribus iuris, ut Joanne Lupo, Francisco Ario, Joanne de Lignano, Martino Landensi: sed hi omnes de alterrimo argumento paucissima dixerunt, & ita plerique, ut sine ordine quæ naturalis sunt iuris, quæ divini, quæ gentium, quæ civilis, quæ ex canonibus veniunt, permiscerent atque confunderent.

quid desiderandum in his ostendit Alb. Gentilis l. 1. c. 1.

* * *

Wilhelmo Matthæi) Adde his Johannem de Carthagena editum Romæ anno cIↃ IↃ CIX. & plures ex Tract. Tractatuum Juris Tom. XVI.

38. Quod his omnibus maxime defuit, historiarum lucem, supplere aggressi sunt eruditissimus † Faber in Semestrium capitibus nonnullis, sed pro instituti sui modo & testimoniis tantum allatis, diffusus; & ut ad definitiones aliquas exemplorum congeriem referrent, Balthazar Ayla & plus eo Albericus Gentilis: cuius diligentia, sicut alios adiuvari posse scio, & me adiutum profiteor; ita quid in docendi genere, quid in ordine, quid

† L. 2. c. 16.

J. I. H. l. 1. scripsit de Jure Belli et Officiis militum.

† ipse utitur stilo Asseniere.

)(()(()(

quid in distinguendis quæstionibus, jurisque diversi generibus desiderari in eo possit, lectoribus judicium relinquo. Illud tantum dicam, solere eum sæpe in controversiis definiendis sequi aut exempla pauca non semper probanda, aut etiam auctoritatem novorum Jurisconsultorum in Responsis, quorum non pauca ad gratiam consulentium, non ad æqui bonique naturam, sunt composita. Causas, unde bellum justum aut injustum dicitur, Ayala non attigit; Gentilis summa quædam genera, quo ipsi visum est modo, delineavit; multos vero & nobilium & frequentium controversiarum locos ne attigit quidem.

Ziegl. p. 19.

39. Nos, ne quid tale indictum abiret, operam dedimus, indicatis etiam dijudicationum fontibus, unde facile esset, etiam si quid omissum à nobis esset, definire. Superest, ut quibus ego auxiliis & qua cura hanc rem aggressus sim, breviter exponam. Primum mihi cura hæc fuit, ut eorum, quæ ad jus naturæ pertinent, probationes † referrem ad notiones quasdam tam certas, ut eas nemo negare possit, nisi sibi vim inferat. Principia enim ejus juris, si modo animum recte advertas, per se patent atque evidentia sunt, ferme ad modum eorum, quæ sensibus externis †† percipimus; qui & ipsi bene conformatis sentiendi instrumentis, & si cætera necessaria adsint, non fallunt. Ideo in Phœnissis Euripides sic loquentem facit Polynicen, cujus aperte justam vult fuisse causam:

† L. I. c. I. § XII. n. 1.

Ziegl. p. 19.

†† Proleg. §. 7. L. I. c. I. §. XI. n. 1. & not. ad n. 2. c. V. §. 2. n. 2.

Ziegl. p. 20. x.

Hæc sum profatus, mater, haud ambagibus
Implicita; sed qui regulis æqui & boni
*Suffulta * rudibus pariter & doctis patent.*

Statimque addit chori (constat is autem ex fœminis iisque barbaris) judicium, dicta approbantis.

***

Rudibus pariter & doctis patent) Idem Euripides Antromacham Hermione dicenti:

οὐ βαρβάρων νόμοισιν οἰκοῦμεν πόλιν.
Non barbarorum more in urbe hac vivitur.

respondentem facit:

Κἀκεῖ τάγ' αἰφρὰ, κἀνθάδ' αἰσχύνη ἔχει.
Quæ turpia illis, hic quoq; haut culpa vacant.

40. Usus sum etiam ad juris hujus probationem * testimoniis Philosophorum, Historicorum, Poëtarum, postremo & Oratorum: non quod illis indiscrete credendum sit; solent enim sectæ, argumento, causæ servire: sed quod, ubi multi diversis temporibus ac locis idem pro certo affirmant, id ad causam universalem referri debeat: quæ in nostris quæstionibus alia esse

Vid. Ziegl. praef. ad Grotium.

non

§. 38. a) occasione alicuius Ff. de Doctor. a se. ipso discrepet, grauiores sententias ius completi debat. Ff. de ritu nuptiarum probatis hac semper in fauorem libertatis quae potest dirimi res[cr]ipti. Codem prouocationis hac g. et vero quae animo proprio, non sentiat, aliena sententia Iudicis Doctorum in consiliis et alia scribo.

§. 39. b) sic uti loquitur cum paulo apostolo. Rom. 8. Cor. 1. c. 5. o. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45.

aEt hoc est ꝙ internum, et pbi-
cationem a. imprimis pde L. 3. c. 4
§ 6. et D. 7. c. 10 §. i.

bSed ꝙ eternum, ꝺo pro fundamento
et certissimo, majestis mali, ne-
per se justum &, sed majoris mali
talis causa aut ejs majoris in-
commodi evitandi gratia. l. 3. c. 4
§. 4. exempla labentium. et ita ꝺicitur
ꝺe. l. 3. c. 4 §. 4. et ita ꝺicitur
Deum ab usus, nouera sunt ve-
rae charitatis titulum et actionem
tis pronomine. Magistratu, sed ne-
cessitatem quidem illorum legalitatem valere
nullam legalitatem valere
ꝺe cum mero ꝺigniora

nón potest, quam aut recta illatio ex naturæ principiis procedens, aut communis aliquis † consensus illa jus naturæ indicat, hic jus gentium: quorum discrimen non quidem ex ipsis testimoniis, (passim enim scriptores voces juris naturæ & gentium permiscent) sed ex materiæ qualitate intelligendum est. Quod enim ex certis principiis certa argumentatione deduci non potest, & tamen ubique observatum apparet, sequitur, ut ex voluntate libera ortum habeat. Vigil. p. 20. † L. 3. c. 4. §. 15. n. 1.

***

Testimoniis Philosophorum) Quid ni, cùm Alexander Severus Ciceronis de republica & Officiis libros perpetuo lectitarit.

41. Itaque hæc duo non minus inter se, quam à jure civili discernere semper unice laboravi: imo & in gentium jure discrevi id, quod vere & ex omni parte jus est; & id, quod duntaxat effectum quendam externum ad instar illius primitivi juris parit; nempe ne vi resistere liceat, aut etiam, ut ubique vi publica, utilitatis alicujus causa, vel ut incommoda gravia vitentur, defendi debeat: quæ observatio quam sit necessaria ad res multas, in ipso operis contextu apparebit. Non minus sollicite separavimus ea, quæ † juris sunt stricte ac proprie dicti; unde restitutionis obligatio oritur, & ea quæ juris esse dicuntur, quia aliter agere cum alio aliquo rectæ rationis dictato pugnat: de qua juris diversitate aliquid jam & supra diximus. † Proleg. §. 10.

42. Inter Philosophos merito principem obtinet locum Aristoteles, sive tractandi ordinem, sive distinguendi acumen, sive rationum pondera consideres. Utinam tantum principatus ille ab aliquot hinc sæculis non in tyrannidem abiisset, ita ut veritas, cui Aristoteles fidelem navavit operam, nulla jam re magis opprimatur, quam Aristotelis nomine. Ego & hic alibi veterum Christianorum sequor libertatem, qui in nullius Philosophorum sectam juraverant, non quod eis assentirentur, qui nihil percipi posse dicebant, quo nihil est stultius; sed quod nullam esse sectam putarent, quæ omne verum vidisset, & nullam, quæ non aliquid ex vero. Itaque veritatem sparsam per singulos, per sectasque diffusam in corpus colligere, id vero existimabant nihil esse aliud, quam vere Christianam tradere disciplinam. Vigil. p. 21. Vigil. p. 21. Vigil. p. 22.

***

Veritatem sparsam per singulos) Verba sunt Lactantii Institutionum VI. cap. 9. Justinus Apologetico priore: ἐγὼ ὅτι ἀλλότρια ὑπὸ τῶ Πλάτωνι διδάγματα ἔχεις, ἀλλ' ὅτι οὐκ ὑπὸ πάντη ὅμοια. ὥσπερ ἐδὲ τὰ τῶν ἄλλων Στωϊκῶν τε καὶ ποιητικῶν καὶ συγγραφέων. ἕκαστος γάρ τις ἀπὸ μέρους τοῦ σπερματικοῦ λόγου τὸ συγγενὲς ὁρῶν καλῶς ἐφθέγξατο. *Non quod plane alio-*

κλοπὴ γάρ ἐστιν ἡ τοιαύτη. Cyp. l. 2. c. 26. §. 4. n. 4

aliena sint Platonis dogmata à Christi dogmatibus, sed quod nec plane conveniant, ut nec aliorum dogmata, puta Stoicorum, poëtarum, & historiæ scriptorum. Eorum enim quisque ab insita ratione id, quod ei consentaneum est, ex parte videns eatenus recte dixit. Tertulliano, Seneca sæpe noster, sed, ut idem nos monet; nulli hominum universitas spiritualium documentorum competebat, nisi in Christum. Augustinus epistola CCII. *Mores illi quos Cicero philosophique alii commendant, in ecclesiis toto orbe crescentibus docentur atque discuntur.* Vide si vacat hac super re eundem Augustinum de Platonicis, quos paucis mutatis ait Christianos esse epistola LVI. & de vera religione capite III. & confessionum libro VII, c. 9. & libro IIX, c. 2.

43. Inter cætera, ut hoc obiter à nostro instituto non alienum dicam, non sine causa videntur mihi ab Aristotele discedere & Platonici nonnulli, * & Christiani veteres, in eo, quod ille naturam ipsam virtutis in mediocritate affectuum actionumque posuerit: (*a*) quod semel positum eo ipsum abduxit, ut & virtutes diversas, puta liberalitatem & parsimoniam, (*b*) in unam compingeret, & veritati daret opposita minime ex æquo respondentia, jactantiam & dissimulationem; (*c*) & quibusdam rebus vitii nomen imponeret, quæ aut non existunt, aut vitia per se non sunt, ut contemtum voluptatis & honorum, & iræ adversus homines vacuitatem. †

(a) 2. Eth. 5.
(b) 4. Eth. 1. & 2.
(c) 4. Eth. 7
† L. I. c. V. §. 2. n. 1.

* * *

Et Christiani veteres) Late hoc persequitur Lactantius libro VI. Institutionum, capitibus XV. XVI. XVII. Cassiodorus: *non affectibus moveri, sed secundum eos moveri utile vel noxium*

44. Non recte autem universaliter positum hoc fundamentum vel ex iustitia apparet, cui oppositum nimium & parum; cum in affectibus & sequentibus eos actionibus invenire non posset, in rebus ipsis, circa quas justitia versatur, utrumque quæsivit: quod ipsum primum est desilire de genere in genus alterum, quod in aliis merito culpat: deinde minus suo accipere, potest quidem adventitium habere vitium, ex eo, quod quis pro rerum circumstantiis sibi ac suis debeat; at certe cum justitia pugnare non potest, quæ tota in alieni abstinentia posita est. Cui hallucinationi similis illa est, quod adulterium ex libidine, cædem ex ira proprie ad injustitiam † pertinere non vult; cum tamen injustitia non aliam naturam habeat, quam alieni usurpationem; nec referat, ex avaritia illa, an ex libidine, an ex ira, an ex imprudente misericordia proveniat, an ex cupiditate excellendi, unde maximæ injuriæ nasci solent. Nam qualiacunque incitamenta contemnere hac tantum de causa, ne societas humana violetur, hoc vero justitiæ proprium est,

† L. 2. c. 20. §. 30. n. 3. L. 3. c. 20. §. 40.

Adul-

†††

Adulterium ex libidine) Quem adulterii prætextum habuerit Augustus Cæsar, *vid. ap. Sueton. in Ejus vid. cap. 69.* & Messinensis quidam ex Siciliâ *ap. Henel. in Otio Uratislav. cap. 41. pag. 344.*

45. Ut redeam, unde veneram, verum quidem est, virtutibus nonnullis accidere, ut affectus moderentur, sed hoc non ideo, quod id sit virtuti omni proprium atque perpetuum, sed quia recta ratio, quam virtus ubique sequitur, in quibusdam modum sequendũ dictat, in quibusdam ad summa incitat: nam Deum nimium colere non possumus: superstitio enim non eo peccat, quod Deum nimium colat, sed quod perverse; neque æterna bona nimium possumus appetere, neque æterna mala nimium formidare: neque peccata nimium odisse. Vere igitur à Gellio dictum, esse quædam quorum amplitudines nullis finibus cohibeantur, & quæ quanto, majora auctioraque sint, etiam tanto laudatiora sint. Lactantius, cum multum de affectibus disseruisset. *Non in his moderandis,* inquit, *sapientiæ ratio versatur, sed in causis eorum; quoniam extrinsecus commoventur: nec ipsis potissimum frenos imponi oportuit, quoniam & exigui possunt in maximo crimine, & maximi possunt esse sine crimine.* Nobis propositum est Aristotelem magni facere, sed cum ea libertate, quam ipse sibi in suos magistros veri studio indulsit.

***

In quibusdam modum sequendum dictat, in quibusdam ad summa incitat) Agathias libro V. in oratione Belisarii, τῶν γὰρ τῆς ψυχῆς κινημάτων, τὰ μὲν ὅσα πεφύκασι καθαρὸν ἔχειν καὶ ἀκραιφνὲς τὸ αἱρετὸν καὶ καθῆκον, τούτων ἐντελῶς καὶ δὴ ἀνθεκτέον. οἷς δὲ μέτεστι καὶ τῆς πρὸς τἀναντία τροπῆς καὶ ἐκνεύσεως, τούτοις οὐ διὰ πάντων χρηστέον ἀλλ' ἐς ὅσον ἔχουσι τὸ συμφέρον. τὸ μὲν οὖν φρονοῦν ἀμιγὲς ἀγαθὸν καὶ ἀνόθευτον ἅπαντες εἶναι φήσαισθε ἄν. τῆς δὲ ὀργῆς τὸ μὲν δραστήριον εὐκλεὲς, τὸ δὲ ὑπέρμετρον φευκτὸν καὶ ἀσύμφορον. *Ex animi motibus illi omnino simpliciterq́ arripiendi, in quibus id, quod officio convenit eligiq́ dignum est, purum reperitur atq́ sincerum. At quibus accidit, ut & in malum vergant atq́ declinent, his non omnimode utendum, sed quatenus conducunt. Prudentia, bonum est merum & incorruptum, quod nemo negaverit. In ira id, quod actuosum, laudabile; quod modum excedit, vitandum ac damnum adferens.*

46. Historiæ duplicem habent usum, qui nostri sit argumenti: nam & exempla suppeditant & judicia. Exempla †† quo meliorum sunt temporum ac populorum, eo plus habent auctoritatis: ideo Græca & Romana vetera cæteris prætulimus. Nec spernenda judicia, præsertim consentientia;

†† *Confer. L. 1. c. 3. §. 5. n. 6.*

tia: jus enim naturæ, ut diximus, † aliquo modo inde probatur: jus vero gentium non est, ut aliter probetur.

† Proleg. §. 40.

47. Poëtarum & Oratorum sententiæ non tantum habent pondus: & nos sæpe iis utimur, non tam ut inde adstruamus fidem, quam ut his, quæ dicere voluimus, ab ipsorum dictis aliquid ornamenti accedat.

48. Librorum, quos à Deo afflati homines aut scripserunt aut probarunt, auctoritate sæpe utor, cum discrimine antiquæ & novæ legis. Antiquam legem sunt qui urgent pro ipso jure naturæ: haud dubie mendose, multa enim ejus veniunt ex Dei voluntate libera, quæ tamen cum vero jure naturæ nunquam pugnant: (a) & eatenus argumentum inde recte ducitur, dummodo distinguamus accurate jus Dei, quod Deus per homines interdum exsequitur, (b) & jus hominum inter se. Vitavimus ergo, quantum potuimus, & hunc errorem, & alterum ei contrarium, qui post novi fœderis tempora nullum antiqui fœderis usum esse putat. Nos contra censemus, tum ob ib, quod jam diximus, tum quia novi fœderis ea est natura, ut quæ ad virtutes morum pertinentia præcipiuntur in veteri fœdere, eadem & ipsum aut majora præcipiat: & hunc in modum usos testimoniis antiqui fœderis videmus antiquos Christianorum scriptores.

(a) L. I. c. I. §. XV.
(b) L. I. c. II. §. 2. n. 1.
(c) L. I. c. I. §. fin. n. 4. c. II. §. VI. n. 5. c. IV. §. IV. n. 1. L. II. c. V. §. IX. n. 2. c. XII. §. XX. n. 3. L. 3. c. 12. §. 4. n. 4.

49. Ad percipiendam autem librorum ad antiqvum fœdus pertinentium sententiam, non parum conferre nobis possunt * Hebræi scriptores, ii maxime qui & sermones, & mores patrios habuerunt percognita.

* * *

Hebræi scriptores) ita sensit Cassianus institutione divinarum Scripturarum.

50. Novo fœdere in hoc utor, ut doceam, quod non aliunde disci potest, quid Christianis liceat: quod ipsum tamen, contra quam plerique faciunt, à jure naturæ distinxi: pro certo habens, in illa sanctissima lege majorem nobis sanctimoniam præcipi, quam solùm per se jus naturæ exigat. Neque tamen omisi notare, si qua sunt, quæ nobis commendantur magis, quam præcipiuntur, ut à præceptis declinare sciamus nefas & pœnæ obnoxium, ad summa quæque contendere generosi esse consilii, & suâ non carituri mercede.

51. Synodici canones qui recti sunt, collectiones sunt ex generalibus legis divinæ pronunciatis, ad ea, quæ occurrunt, aptatæ. hi quoque aut monstrant quod divina lex præcipit, aut ad id, quod Deus suadet, hortantur. Et hoc veræ Ecclesiæ Christianæ est officium, ea, quæ sibi à Deo tradita sunt, tradere, & eo, quo tradita sunt, modo. Sed & mores apud Christianos illos veteres, & qui tanti nominis mensuram implebant, recepti, aut

[illegible] videndum qui non est in tur
bato 2/ per. vana superiorum trans.
acta, quia ejus judicium, non exempli
irrepto dubi autoritas, seu opinio per.
fectionis, quae inferiores hominum ea
pere, ibi etiam publico permissa.
gantur, non sit nullitatis & publi.
ca 3/ publicata l. c. et in nobilem
hominum venerit Conf. 2. s. c. 21. §. 5
& in praxis magna hinc nascitur
ut actus praevalent studii gob. lit
tus. 2. c. 4. §. 5 n. 2.
loco.

§. 48. a/ decalogus n. est jus naturae non
differunt quia satis deducitur in §.
ut et in gobelit parall. c. 2 & 4

§. 48 b/ ergo tanto majore claritate praecepit quod etiam etiam omnibus in duro libello de veritate religionis Christianae, nihil n. deus in nove testamento instituit nisi quod praeceptorum clarior facta declaratio.

§. 49. c/ distinguitur in Thalmudicos qui
sacras scripturas etiam sequuntur.
Thalmud et Cabbalicos, quia tantum
sacram Scripturam sequuntur.
inter eos sunt et fuerunt viri magni
et traditionis vero et illi praesertim
Sadducaei eos secuti non Thalmudicos.

§. 50. d/ Christianismus n. consistit
in inquisitione veritatis aut sanctimonia
ti ad deum vel hominem in superantia ori
ginis l. c. non requirit tantum quae rationis
bonum sed quod optimum judicat. et differunt in natura tantum sed
id quod laudabiliter fit sed quod re vera fit debet actionem rationis et fit.
laudabilis fit l. 3. c. 4. §. 2. Cum pacis quiescunt potest ad Christi.
vilitatem ad quae jacturas ad elevandum hominem per quae fit perfectio
nationem ibam quae jam dicta vel perfectionem hominis ubique ratione
l. 7. c. 5. & in quaestione de voluntate Dei novis utinq; dictamen ra
gamia, quae non adversatur juri naturae, dictamen tantum potest consiste
rura, sed in inconcatibus cum ne quando ad casus perfectionem ne
religione Christiana, quae causa tendat, unde aliquid juris naturae ex
etiam cum principes orientales ad illud est status christianismi. sed
jantur religionem Christianam quia non procedit a Christianismo pro
alias sunt prone, ratio, religio. quia ad juris naturae l. 7. c. 2 66
Christiana n. requirit majorem perf. §. 1. Causa cur Christianismus cum
ritatem, et gaudia cum ratione sitat. in superante virtutis, in cali
et sine restricta libertate qua pariter voluntate quam est divina non
ea propter tenuis non incurrit in polizabjuti disp. de Supererogatis n. 6
c. 5. 6 &

§. 40. d/ ubi ergo quidem in dictamine rationis consistunt attamen in
dictamen rationis et natura tantum sed
duranem rationis et fid.
Christianismus potest ad Christi.
it perfectionem
ratione ubique
ut ergo dictamen potest consiste
ad casus perfectionem ne
dat, unde aliquid juris naturae ex
illud est status christianismi. sed
procedit a Christianismo pro
quia juris naturae l. 7. c. 2 66
Causa cur Christianismus cum
sitat. in superante virtutis, in cali
qua pariter voluntate quam est divina non
Supererogatis n. 6

aut laudati, merito pro canonibus valent. Secunda post hos auctoritas est eorum, qui suis quique temporibus pietatis & doctrinæ fama inter Christianos floruerunt, neque gravis cuiusquam erroris notati sunt, nam & hi quæ dicunt, magna cum asseveratione, & quasi comperta, momentum non exiguum habere debent, ad interpretanda, quæ obscura videntur, in sacris literis, eoque maius, quo & plurium apparet consensus, & propius accedi tur ad primæ puritatis tempora, cum nec dominatus adhuc nec coitio ulla primitivam veritatem adulterare potuit.

52. Qui his successerunt Scholastici, quantum ingenio valeant, sæpe ostendunt: sed in infelicia & artium bonarum ignara sæcula inciderunt: quominus mirum, si inter multa laudanda, aliqua & condonanda sunt. Tamen ubi in re morum consentiunt, vix est, ut errent: quippe perspicaces admodum ad ea videnda, quæ in aliorum dictis reprehendi possunt: in quo ipso tamen diversa tuendi studio laudabile præbent modestiæ exemplum, rationibus inter se certantes, non, qui mos nuper adeo literas inquinare cœpit, convitiis, turpi fœtu impotentis animi.

53. Juris Romani scientiam profitentium tria sunt genera. Primum eorum est, quorum opera in Pandectis, Codicibus Theodosiano & Justinianeo, & in Novellis constitutionibus apparent. Secundum eos habet, qui Irnerio successerunt, Accursium, Bartolum, & tot alia nomina, quos penes diu fori regnum fuit. Tertium eos complectitur, qui humaniores literas cum Legum studio conjunxerunt. Primis multum defero: nam & rationes sæpe optimas suppeditant, ad demonstrandum id, quod juris est naturæ: & eidem juri, neque minus gentium juri, testimonium sæpe præbent, sed examen, ut ipsi non minus, quam alii, nomina hæc sæpe misceant, imo & jus gentium sæpe vocent id, quod quorundam tantaxat populorum est, nec tanquam ex condicto, sed quod alii aliorum imitatione, aut fortuitò receperunt. Sed &, quæ vere juris sunt gentium, sæpe tractant promiscue & indiscrete cum his, quæ juris sunt Romani, ut ex titulo de Captivis & postliminio apparet. Hæc ergo, ut discernerentur, laboravimus.

54. Secunda classis juris divini & historiæ veteris incuriosa, omnes Regum Populorumque controversias definire voluit ex legibus Romanis, assumtis interdum canonibus. Sed his quoque temporum suorum infelicitas impedimento sæpe fuit, quo minus recte leges illas intelligerent, satis sollertes alioqui, ad indagandam æqui bonique naturam: quo factum, ut sæpe optimi sint condendi juris auctores, etiam tunc, cum conditi juris mali sunt interpretes. Audiendi vero tum maxime, cum tali consuetudini; quæ nostrorum temporum jus gentium facit, testimonium perhibent.

55. Ter-

55. Tertii ordinis magistri, qui Romani juris finibus se includunt, & in jus illud commune aut nunquam, aut non nisi leviter, exspaciantur; vix ullum habent usum, qui nostri sit argumenti: Scholasticam subtilitatem cum legum & canonum cognitione conjunxerunt, ita ut à controversiis etiam Populorum ac Regum non abstinerent, Hispani duo Covarruvias & Vasquius: hic magna libertate, modestius alter, nec sine exacto quodam judicio. Historias magis eidem legum studio inserere aggressi sunt Galli: quos inter magnum obtinent nomen Bodinus & Hottomanus, ille perpetuo opere, hic sparsis quæstionibus, quorum & pronunciata & rationes sæpe nobis inquirendi veri suppeditabunt materiam.

56. In toto opere tria maxime mihi proposui, ut definiendi rationes redderem quam maxime evidentes, & ut, quæ erant tractanda, ordine certo disponerem, & ut, quæ eadem inter se videri poterant, nec erant, perspicue distinguerem.

57. Temperavi me ab his, quæ alterius sunt tractationis, ut quæ docent, quid ex usu sit facere: quia ista suam habent artem specialem Politicam, quam recte † ita solam tractat Aristoteles, ut alieni nihil admisceat, contra quam fecit Bodinus, apud quem hæc ars cum juris nostri arte confunditur. Nonnullis tamen locis ejus, quod utile est, feci mentionem, sed obiter, & ut ipsum à justi quæstione apertius distinguerem.

† L. II. c. IX. §. 8. n. 2

58. Injuriam mihi faciet, si quis me ad ullas nostri seculi controversias, aut natas, aut quæ nascituræ prævideri possunt, respexisse arbitratur. Vere enim profiteor, sicut Mathematici figuras à corporibus semotas † considerant, ita me in jure tractando ab omni singulari facto abduxisse animum.

† L. II. c. XXIII. §. 1.

59. Dicendi genus quod attinet, nolui, ad rerum tractandarum multitudinem adjungendo verborum copiam, fastidium parere Lectori, cujus utilitatibus consulebam. Itaque secutus sum, quantum potui, concisum & docenti conveniens loquendi genus: ut, tanquam in uno conspectu, habeant, qui negotia publica tractant, &, quæ incidere solent, controversiarum genera, & principia, unde dijudicari possunt: quibus cognitis, facile erit, ad rem subjectam accommodare orationem, &, quantum lubet, extendere.

60. Scriptorum veterum ipsa verba adduxi interdum, ubi talia erant, ut aut cum auctoritate, aut cum venustate singulari dicta viderentur: quod & in Græcis feci nonnunquam, sed maxime, ubi aut brevis erat sententia, aut cujus gratiam sperare non audebam Latino sermone me posse assequi: quem tamen ubique adjunxi, in eorum commodum, qui Græca non didicerunt.

61. Quam vero in aliorum sententiis ac scriptis dijudicandis mihi sumsi libertatem, eandem sibi in me sumant, omnes eos oro atque obtestor, quorum in manus ista venient. Non illi promtius me monebunt errantem, quam ego monentes sequar. Et jam nunc adeò, si quid hic pietati, si quid bonis moribus, si quid sacris literis, si quid Ecclesiæ Christianæ consensui, si quid ulli veritati dissentaneum à me dictum est, id nec dictum esto.

§. 57. a. in politica vero nihil aliter
spectare possumus, quam jus gentium.
illumq applicare multis actibus, si
o tantum spectaretur quae usu
sint, omne ip tolleretur et Machia-
vellisticae reduceretur, si n. usum
docet, et qm etiam docere dt, sig.
Demonstrationem semper praesuppo-
nit.

Conspectus
Cap. 1 Lib 1.

Scopum autoris patuit indicare jus naturale et voluntarium. Id propositum ejus est tum §. 9. n. 2. si de jure belli agere

§ 3 Jus naturale est retinendum rationis indicans actui alicui ei ejus convenientia vel dissonantia necessitatem naturalem vel turpitudinem moralem, turpitudinem autem existentiam nocivam, et consequenter jubens actum aut vetans. Ibi prol. 2. Jus est faciendum rationem vel non? Si negetur rationem dari, sequitur nihil necessario esse contra naturam agere, nonaliter, ergo non turpe, quia naturam contra.

§ 4 Actus de quibus tale dictamen rationis est debiti juris actus per se §. 10. n. 2. quia naturae rerum fluens adest a deo necessario prolapsi ad ejus ipsa obligantur §. 10. n. 2. quia n. deus. intelligentes, non pt non dijudicare rationis §. 10. n. 5 Ratio dei mutari possunt §. 10. n. 5 Ratio dei mutari possunt §. 10. n. 5 Ratio deus nequit injustus est. §. 14. n. 2 quia deus non quiret imperfectionem, nec velle et tamen velle contra rationem, nec velle quae repugnantia sunt. §. 10. n. 5.

§ 2 Duae tria significata juris nostra adsignificata vocis jus to eadem conceptus de uno eodem jure §. 9.

§ 5 Sequitur mores naturales dici jus naturae, quia deus est author eorum §. 10. n. 5. Ibi n. videndum ut ex his juri naturae non solum omnes sapientissimi gentium, sed et omnes diabolos nec ex quibus jus naturae cognitum est et unde regula recti est. ut ipsum ex ipsum ide videndum si deus verum deum agnoscamus et colamus, aliquid aufert jubeat, non vi. Rectum ejus ut convenientia cum natura rationali et sociali quod alienum injustum. Ibi videtur. Ratio naturae rei non solum ex ipsa re sumenda sed ex ejus natura rationali et sociali. Ibi videtur. Ratio naturae rei non solum ex ipsa re sumenda sed ex ejus natura rationali et sociali et naturali. Ibi vide alienum in §. 7. 8. 9. 10. his duo ingredi quid esse juris naturae probant. Ejus ipsum esse jus naturae, sed §. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851. 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 860. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887. 888. 889. 890. 891. 892. 893. 894. 895. 896. 897. 898. 899. 900. 901. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 908. 909. 910. 911. 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919. 920. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 930. 931. 932. 933. 934. 935. 936. 937. 938. 939. 940. 941. 942. 943. 944. 945. 946. 947. 948. 949. 950. 951. 952. 953. 954. 955. 956. 957. 958. 959. 960. 961. 962. 963. 964. 965. 966. 967. 968. 969. 970. 971. 972. 973. 974. 975. 976. 977. 978. 979. 980. 981. 982. 983. 984. 985. 986. 987. 988. 989. 990. 991. 992. 993. 994. 995. 996. 997. 998. 999. 1000.

Franckesche Stiftungen zu Halle

Conspectus

1) Cum pari hominum adamo et ea. ubi jus voluntarium erat de non edendo fructu arboris vetita.

2) Cum familia minori Noachi et filiorum ejus ubi jus voluntarium erat abstinentia ab usu sanguinis

3) Cum familia ampliori Abrahae hominumq familia ejus comprehensorum. ubi jus voluntarium consistebat in circumcisione

4) Cum integro populo Israelitis nimirum in quo jus voluntarium constituebat tota lex forensis et ceremonialis Mosaica.

5) Cum toto genere humano per Christum, quo etiam jus voluntarium remansit fere nullum praeter institutionem sacramentorum. aut soli. Reipubl. Israelitica latum. fuit. D. 16. Deus n. humano more legislatorem agere voluit. unde nec alienigena subjecti fuere. D. 16. n. 5. nec hodie eos obligat deum n. voluisse ut alij quam Israelitae ista lege tenerentur. nullo indicio potest deprehendi. D. 16. n. 7. quamquam ejus nihil sit contra jus naturae. D. 17. n. 1. eiq similia adhuc a Christianis Rebuspubl. fieri potest. D. 17. n. 2. et quicquid ad virtutes pertinens est id nunc etiam a Christianis praestandum D. 17. n. 3.

HUGONIS GROTII
DE JURE BELLI AC PACIS
LIBER PRIMUS.
CAPUT I.
Qvid Bellum, qvid Jus.

I. Ordo operis.
II. Belli definitio & origo nominis.
III. Jus pro attributo actionis describitur, & dividitur in rectorium & æquatorium.
IV. Jus pro qualitate dividitur in facultatem & aptitudinem.
V. Facultatis sive juris strictè dicti divisio in potestatem, dominium, creditum.
VI. Facultatis alia divisio: in vulgarem & eminentem.
VII. Aptitudo qvid?
VIII. De justitia expletrice & attributrice: easqve proprie non distingvi per proportionem Geometricam, & Arithmeticam, nec qvod hæc circa res communes, illa circa res singulorum versetur.
IX. Jus pro regula definitur, & dividitur in naturale & voluntarium.
X. Juris naturalis definitio, divisio & distinctio ab his, qvæ non propriè sic dicuntur.
XI. Instinctum cum aliis animantibus communem aut proprium hominibus, non facere aliam juris speciem.
XII. Qvomodo probetur jus naturale.
XIII. Juris voluntarii divisio in humanum & divinum.
XIV. Jus humanum dividitur in civile, civili arctius, & civili latius, qvod est jus Gentium: ejus explicatio, & qvomodo probetur.
XV. Jus divinum dividitur in universale & unius populi proprium.
XVI. Jure Hebræorum nunqvam obligatos fuisse alienigenas.
XVII. Qvæ argumenta Christiani petere possint ex lege Hebræa, & qvomodo.

1.

CONTROVERSIÆ eorum, qvos nulla juris civilis tenet communio, qvales sunt, & qvi in gentem nondum coaluerunt, & qvi inter se diversarū sunt gentium, tum privati, tum reges ipsi; qvia; par regibus jus obtinent, sive illi optimates sunt, sive populi liberi, aut ad belli, aut ad pacis tempora pertinent. Sed qvia bellum pacis causa suscipitur, L. II. c. XXII. §. II. L. III. c. XV. §. II. & nulla est controversia, unde non bellum oriri possit, occasione bellici juris qvæcunqi tales incidere solent controversiæ rectè tractabuntur: ipsum deinde nos bellum ad pacem, ut finem suum, deducet. L. III. c. XV. §. VI.

II. 1. De Belli ergo jure acturi, videndum habemus, qvid bellum sit, de qvo qværitur, qvid jus, qvod qværitur. Cicero dixit bellum certationem per vim. Sed usus obtinuit, ut *non actio sed status eo nomine indicetur, ita ut sit Bellum status L. III. c. XXI. §. 1. n. 1. per vim certantium, qva tales sunt: qvæ generalitas omnia illa bellorum genera comprehendit, de qvibus agendum deinceps erit: neqve enim privatum hic excludo, ut qvod reipsa prius sit publico, & haud dubie cum publico communem habeat naturam, qvæ propterea eoqve proprio nomine signanda est.

Non actio sed status) Philo II. de legibus specialibus: ὥσπερ γὰρ ὅιμαι πολεμίως ἀ μόνον τὰς ἤδη ναυμαχοῦντας ἢ πεζομαχοῦντας νομιστέον, ἀλλὰ καὶ τὰς εἰς ἑκάτερον παρεσκευασμένας ἐ τοὺς ἐλεπόλεις ἐφιστῶντας τοῖς λιμέσι καὶ τείχεσι, κἂν μὴ συμπλέκωνται, κεἰνομεν. *Hostes non soli existimantur, qvi jam navali aut terrestri prælio certant, sed pro talibus habendi & qvi machinas admovent portubus aut mœnibus, etiamsi nondum pugnam incipiunt.* Servius ad illud primæ Æneidos:

Nec bello major & armis.

Bellum & consilium habet: arma tantum in actu ipso sunt. Idem ad VIII. *Bellum est tempus omne, qvo vel præparatur aliqvid pugnæ necessarium, vel qvo pugna geritur. Prælium autem dicitur, conflictus ipse bellorum.*

2. Neqve hujus nominis origo repugnat; est enim bellum ex voce veteri duellum, ut duonus qvod fuerat, factum est bonus, & duis bis. Duellum autem à duobus dictum simili sensu, qvo pacem unitatem dicimus. Sic Græcis ex multitudinis significatione πόλεμος: veteribus etiam λύη à dissolutione, qvomodo & corporis dissolutio δύη.

3. Neqve usus vocis laxiorem hanc notionem repudiat. Qvod si qvando belli nomen publico tantum tribuitur, nihil id nobis obstat, cum certissimum sit, nomen generis sæpe speciei præsertim excellentiori peculiariter adhærescere. Justitiam in definitione non includo, qvia hoc ipsum in hac disputatione qværimus, sitne aliqvod bellum justum, & qvod bellum justum sit. Distinguvi autem debet, id qvod qværitur, ab eo de qvo qværitur.

III. 1. De jure belli cum inscribimus hanc tractationem, primum hoc ipsum intelligimus, qvod dictum jam est, sitne bellum aliqvod justum, & deinde, qvid in bello justum sit? Nam jus hic nihil aliud, qvam qvod justum est, significat, idqve negante magis sensu, qvam aiente, ut jus sit qvod injustum non est. Est a. injustum, qvod naturæ societatis ratione utentium repugnat. Sic alteri detrahere sui commodi causa, contra naturam esse dicit Cicero, atqve ita probat, qvia si id fiat, societas hominum & communitas evertatur necesse sit. Hominem homini insidiari nefas esse, evincit Florentinus, qvia cognationem qvandam inter nos constituerit natura. Seneca: *ut omnia inter se membra consentiunt, qvia singula servari totius interest; ita homines singulis parcent,*

§ 2. n. 1. a) clarius definimus bellum illud
quatum sibi mutuo vim inferre thus
non ex propter quia pugnare et bellare bellum
non sunt tragoedia d. si mag.s relevatus. conf. l. 3. c. 19 §. 2. et hoc re-
ratur per oculam inflate seu ex propter quia bella. recipiunt ubi ju-
Grotio in ne non distinguimus, quod dea dijudicari. privato vero non
sequitur si vis mutua non repraesentabit jus judicandi §. 25 prol.
esse bellum sed latrocinium. conf. l. 1. c. 3. §. 2. n. 1. h. Hinc sequi-
tur, quod principes alterius ditionis soli principibus competit q. bellare
vocabula latio etc. et tum demum. tabes quia nulla jura violen-
sit bellum. si alter resistere recusaverit teneantur adeog. nul-
lis judicijs obstringi possunt. l. 1. c. 3.
§. 2. n. 1. d) tangitur hic Hypothesis de prol. §. 25 acta respublicam.
Societas de statu hominis naturali considerantur privati omnes habet
Conf. prol. §. 15 status hominum nisi bellandi quae in statu naturali ut
naturalis est status belli i.e quae sunt quidem ejus modi videatur l. 3. c. 6. §. 2.
cuiq licuit hoc inferre alteriori, attamen hoc hypothesi politica
cum antequam in societatem coalescerent. conf. prolog. §. 8. est tanen
reat, cuiq quidvis in quemvis licuisse ubi bellum hoc jure quod ha-
ret. Ubi pol. c. 4. n. 4. p. 49 et. beat post respublicas institutas, nisi
l. 3. c. 6. §. 2. n. 1. tenendum est jure ubi judicia deficiunt i. q. ni-
actio dictum huic statum recognoscit si silva a catronibus impetat
neva utique rei expeditum, qui jam ire medepata defunt et potest inde-
nesi. punitio attamen colligitur, probe tenendum defensorem hoc auc-
homines se in eo statu vitae publica gerere conf. l. 3. c.
vos esse, nisi societatem amplectantur §. 4. n. 1. l. 3. §. 2. n. 1. c. 4
hostes, uti adhuc hodie magis recognoscit §. 1. n. 1. l. 2. c. 20. §. 2. n. 2. et
cubiti in republicis dimicantibus, qui l. 1. c. 3. §. 4.
cum in bello versantur, status sui.
ali reuniantur et in statu natu-
rali vivunt ut plurimi declarum.
l. 3. c. 6. §. 2. n. 1 vel. l. 3. c. 5. §. 1.
§. 2. n. 3. c) bellum n. 2
§. 4. n. 4.
est differt a latrocinio, attamen ra-
opus est justitia in definitione reli-
datur status n. est bellum statum
repetendi sua nostrum hic definiri
attamen praesupponenda. uti in variis
actibus. conditionis moralibus non
praestatur attamen praesupponitur
l. 2. c. 22. §. 2.

§. 2. n. 1. b) quod philosophi sic observant
non per omnia sed rationibus quae-
sitis virtuosum sane.

§ 4. a) Grotius spectat 1° triplici
modo et 1) in natura sua quod
vocabimus jus objective h. e. qd na-
tura societatis ratione utentium
congruit et cuiq. contrarium naturae
societatis ratione utentium repug-
nat. ut § 5. n. 1 secundum Scholasti-
cos quae versatur circa omnes res.
2) personae cui inhaeret qd voca-
mus subjective quo sensu est
moralis qualitas personae compe-
tens ad aliquid juste agendum
ut h. th. 4. non sufficit n. aliquid
habere nisi juste illud habeamus
h. e. facultas utendi fruendi et
~~[illegible]~~ nobis competit et
aliud quodvis arcendi 3) vocatur
effective ratione effectuum
quos producit. et tunc est regula
actionum moralium et ⊙. q. obli-
gans ad id quod rectum. Quae-
tria significata juris non mo-
rae conceptiones vocis sed totidem
conceptus de uno eodemq. jure sunt.
dabo exemplum quo elucescet.
non esse inter se opposita sed es-
se juris distincti conceptus in appli-
cationis et quod ad primam speciem pertinet.
e. g. 1) ut homo possideat
non repugnat naturae humanae
et quia justum inde sequitur 2)
hominem frui ea posse et arcere

cent, qvia ad cœtum geniti sumus. * *Salva enim esse societas nisi amore & custodia partium non potest.*

Salva enim esse societas nisi amore & custodia partium non potest) Seneca idem Epistola XLIIX. *Hæc societas diligenter & sancte colenda est, qvæ nos omnes omnibus miscet, & judicat aliqvod esse commune jus generis humani.* Videri potest hac de re Chrysostomus 1. Cor. XI. 1. item not. ad Prolegom. §. 24.

2. Sicut autem societas * alia est sine inæqvalitate, ut inter fratres, cives, amicos, fœderatos: alia inæqvalis, καθ' ὑπεροχὴν Aristoteli, ut inter patrem & liberos, dominum & servum, regem & subditos, * Deum & homines: ita justum aliud est ex æqvo inter se viventium, aliud ejus, qvi regit & qvi regitur, qva tales sunt: qvorum hoc jus Rectorium, illud Æqvatorium recte, ni fallor, vocabimus. Ziegl. p. 44. † Ziegl. p. 44.

Alia est sine inæqvalitate) Ut in Grammaticis alia constructio convenientiæ, alia regiminis.

Deum & homines) De hac societate vide Philonem in ἀνενήφθη Νῶε. Habet & Plutarchus qvædam in Numa.

IV. Ab hac juris significatione diversa est altera, sed ab hac ipsa veniens, qvæ ad personam refertur: qvo sensu jus est, Qvalitas moralis personæ competens ad aliqvid juste habendum vel agendum. Personæ competit hoc jus, etiamsi rem interdum sequatur, ut servitutes prædiorum, qvæ jura realia dicuntur, comparatione facta ad alia mere personalia: non qvia non ipsa qvoqve personæ competant, sed qvia non alii competunt, qvam qvi rem certam habeat. Qvalitas autem moralis perfecta, vid. L. II. c. V. §. X. n. 1. c. XII. §. XV. n. 2. facultas nobis dicitur; minus perfecta, aptitudo: L. II. c. XVII. §. II. n. 2. qvibus respondent in naturalibus, illi qvidem actus, huic autem potentia. † Ziegl. p. 45.

V. Facultatem Jurisconsulti nomine sui appellant, nos posthac jus proprie aut stricte dictum appellabimus: sub qvo continentur potestas, tum in se, * qvæ libertas dicitur, tum in alios; ut patria, dominica: * Dominium, plenum sive minus pleno; ut ususfructus, jus pignoris: & creditum, cui ex adverso respondet debitum. (Romani Jurisconsulti. † Ziegl. p. 45. ° Ziegl. p. 45.

Qvæ libertas dicitur) qvam propterea facultatis nomine optimè definiunt

Dominium) *Jus pro Dominio*. Scholiastes ad Horatium.

†††

Ususfructus) Videtur hoc esse contra communem Dd. opinionem, qvum usufructuarius nudum habeat usumfructum, & qvidem personæ cohærentem, nec qvicqvam de proprietate participet, sed imminutam retineat Dominus proprietatem, *l.* 25. *ff de V. S. Dn. Struv. Syntagm. J. Feud. cap.* 2. *aph.* 3. *n.* 3. Nisi fortean cum *Bartol. in l.* 58. *de Verb Oblig.* usumfructum, hoc est, jus in re usufructuariâ, qvod Domino proprietatis abest, facias partem Dominii integralem. Hoc enim revera in Dominio usufructuarii est constitutum. Ut proinde non opus habeat *Gædd. ad cit. l.* 25. *n.* 2 negare usumfructum esse partem Dominii integrantem, cum ejusdem potius sit accessio & sequela, *l.* 20. *de R. V.* Respon-

spondetur siqvidem, verum esse, si ipsa, qvæ exercetur, ususfructus servitus accessio Dominii dicatur, qvia illa Dominium, qva tale, non afficit: sed aliud dicendum de jure, per qvod exercetur ususfructus; hoc, qvum Dominus proprietatis carere debeat, rectè usufructuario tribuitur, unde & Dominus ususfructus dicitur, *arg. l. 5. pr. si ususf. pet.* qvò procul dubio respexit *Grotius*.

minium pignoris) Idem, qvod de jure ususfructus, & de jure pignoris dicendum arbitramur, cum similiter jus in re oppignoratâ integrum Domini proprietatis Dominium imminuat. Tametsi aliqvando verum sit, ut ipsum qvoqve rei oppignoratæ Dominium in creditorem transeat, *arg. l. 1. de Pignorat. action. l. 17. ff. l. 18. C. de Pignorib.* exemplum esto in pignore, qvod contractâ fiduciâ fiebat, *Isidor. 5. Etymolog. 25. Paul. 1. Sentent. 9. & 2. sent. 13. §. 3.* qvod mores nostratium non respuunt, ut fusius ostendit Magnificus *Dn. Strauch. Dissert. de Oppignorat. imperialib.. §. 12 & seqq.*

VI. Sed hæc facultas rursum duplex est: vulgaris scilicet, qva usus particularis causa comparata est; & eminens, qvæ superior est jure vulgari, ut pote communitati competens in partes & res partium boni communis causa. Sic regia potestas sub se habet & patriam & dominicam potestatem: sic* in res singulorum majus est dominium regis ad bonum commune, qvam dominorum singularium: sic reipublicæ qvisqve ad usus publicos magis obligatur, qvam creditori.

In res singulorum majus est dominium regis) Philo περὶ Φυτουργίας. ἡ μὲν ἀργυρός τε καὶ χρυσὸς καὶ ὅσα ἄλλα κειμήλια παρὰ τοῖς δεχομένοις ἡσυχῇ φυλακεῖται τῶν ἡγεμόνων μᾶλλον ἢ τῶν ἐχόντων ἐστίν. *Certe argentum, aurum, & qvæ pretiosa alia apud subditos custodiuntur, eorum, qvi regnant magis sunt, qvam possidentium.* Plinius Panegyrico: *cujus est qvicqvid est omnium, tantum ipse qvantum omnes habent.* Et mox: *Ecqvid Cæsar non suum videat?* Adde Sarisberiensem in Policratico lib. V. c. 1.

VII. Aptitudinem vero * ἀξίαν, id est dignitatem vid. L. II. c. VII. §. IX. & X. vocat Aristoteles. Michael Ephesius, id qvod secundum eam æqvale dicitur, interpretatur τὸ προσαρμόζον & τὸ πρέπον, *id qvod convenit.*

Ἀξίαν) Cicero de Officiis 1. *Sed si contentio qvædam & comparatio fiat, qvibus plurimum tribuendum officii? principes sunt, patria, & parentes, qvorum beneficiis maxime obligati sumus; proximi liberi, tota q; domus, qvæ spectat in nos solos, neq; aliud ullum potest habere perfugium; deinceps bene convenientes propinqvi, qvibuscum etiam communis plerumq; fortuna est: qvamobrem necessaria præsidia vitæ debentur iis maxime, qvos ante dixi. Vita autem victusq; communis, consilia sermones, cohortationes, consolationes, interdum etiam objurgationes in amicitiis vigent maxime.* Vide Senecam de Beneficiis libro IV. c. II. ubi de testamentis agit: *Qverimus dignissimos, qvibus nostra tradamus.* ipsum locum vide. Adde Augustinum de Doctrina Christiana lib. I. cap. XXIIX & XXIX.

IIX. 1. Facultatem respicit justitia expletrix, qvæ proprie aut strictè justitiæ nomen obtinet, συναλλακτικὴ Aristoteli, nimis arcto vocabulo, nam ut possessor meæ rei eam mihi reddat, non est ἐκ συναλλάγματος, & tamen

Aptitu-

ad eandem hanc justitiam pertinet: itaqve ἐπανορθωτικὴν idem felicius dixit. Aptitudinem respicit attributrix, qvæ Aristoteli διανεμητικὴ comes earum, virtutum, qvæ aliis hominibus utilitatem adferunt, ut liberalitatis, misericordiæ, providentiæ rectricis.

2. Qvod verò idem Aristoteles ab expletrice ait respici proportionem simplicem, qvam ἀριθμητικὴν vocat; ab attributrice autem comparatam, qvam γεωμετρικὴν appellat, qvæ sola apud Mathematicos * nomen habet proportionis; ex eorum genere est, qvæ sæpe locum habent, non semper: neqve vero per se justitia expletrix ab attributrice differt tali proportionum usu, sed materia circa qvam versatur, ut jam diximus. Itaqve & contractus societatis expletur proportione comparata, & si unus tantum aptus inveniatur ad munus publicum, non alia qvã simplici comẽsione attributio fiet.

Nomen habet proportionis) Habitudinis comparationem vocat Cassiodorus. Est hujus proportionis, qva Justitia attributrix uti solet, non incommoda apud Homerum descriptio:

Ἐσθλὰ μὲν ἐσθλὸν ἔδωκε, χέρεια τὲ χείρονι δόσκεν.
Præstanti dabat hic præstantia, vilia vili.

†††

Proportione comparatâ) Idem cum Autore intendunt multi majorum Gentium JCti, *Menoch. Arbitr. Judic. Qvæst. cent. 2. cas. 125. in fin. Dn. Struv. S. J. C. Ex. 22. Th. 30. Carpzov. Jurispr. Forens. p. 2. c. 30. d. 38. n. 4.* (qvi tamen sibi ipsi non constat in proportione qvotativâ & qvantitativa) & alii plures ab iisdem citati. Dissentiunt è contrario *Molin. de J. & J. Tr. 1. D. 12. n. 4. & Tr. 2. D. 415. Connan. 7. c. 13. Dn. Zigl. ad h. l. Grot. Buchov. ad Treutl. ad tit. ff. pr. Soc. D. 27. th. 8. Amad. Eckolt. ad tit. ff. de J. & J. §. 13.* Nos, salvâ veritatis prærogativâ, videbimus, an hæ salebræ superari qveant. Sanè de societate æqvali nullum est dubium, qvin juxta proportionem arithmeticam expediatur. Tantum enim qvis accipit lucri, qvantum in societatem contulit operæ vel pecuniæ. In societate inæqvali distingvimus inter medium inveniendi, & inventum applicandi: illud proportionis geometricæ; hoc arithmeticæ esse putamus: v.g. tres societatem ineunt ponentes primus 50. alter 100. tertius 200. florenos: Lucrum est 84. floren. qværitur qvomodò dividendum? Resp. Regula societatis secundum proportionem geometricam facit inveniri, ut qvi 50. posuit, lucri ratione accipiat 12. qvi 100. 24. qvi 200. 48. Fit igitur applicatio (qvæ rectissimè ab inventione distingvitur, vel ad minimum distingvi debet) arithmeticè & commutativè, juxta proportionem qvanti in societatem collati, *add. Grot. l. 2. c. 5. §. 22.*

3. Neqve magis verum est, qvod à nonnullis dicitur attributricem versari circa res communes expletricem circa res singulorum. Contra enim si qvis de re sua logare velit, attributrice justitia uti solet; & civitas, qvæ de communi reddit, qvod civium qvidam in publicum impenderunt, nonnisi expletricis justitiæ officio fungitur. Recte hoc discrimen notatum à Cyri magistro: nam cum Cyrus puero minori minorem tunicam, sed alienam, attribuisset, & majori contra majorem, docuit eum magister: ὅτι ὁπότε μὲν καταστάθειη τοῦ ἁρμόττοντος κριτὴς, οὕτω δέοι ποιεῖν. ὁπότε δὲ κρῖναι δέοι ὁποτέρου ὁ χιτὼν

ὁ χιτὼν εἴη, τοῦτο σκεπτέον τὶς κτῆσις δικαία ἐστὶ ποτέρα τὴ βίᾳ ἀφελόμενον ἔχειν, ἢ τὴ ποιησάμενον ἢ πριόμενον κτήσασθαι; *Tunc qvidem ubi constitutus esset arbitrator ejus, qvod cuiqve conveniret, ita agendum esse; at ubi judicandum esset utrius esset tunica id spectandum * utra possessio justior, eumne rem habere, qvi vi abstulisset, an qvi fecisset aut emisset.*

Utra possessio justior) Vide eundem Xenophontem παιδείας secundo. Huc spectat lex per Mosem data: *non misereberis in judicio pauperis.* Exodi XXIII, 3. Levit. XIX, 15. Oportet enim, ut Philo ait, τὰ πράγματα ἀφέλκειν τῆς τῶν δικαζομένων φαντασίας, *res abstrahere à litigatorum respectu.*

†††

Attributrice Justitia) Hoc in Grotio sæpius subobscuro se non satis capere posse ejusdem innuunt interpretes. Qvantum tamen conjectura asseqvi potuimus, reflexionem Grotius habet (1) ad Qvartam legitimam, qvæ (qvatenus eidem insunt alimenta necessaria, *vid. l. 2. c. 7. §. 4. n 3.*) juris naturæ dicitur *l. 36. § 2. C. de Inoff. Testam.* nec statuto tolli potest liberis & parentibus, *Gail. 2 Obs 122. n. 11.* Igitur, si qvis legare velit, semper eò respectum habere debet, ne minus legitimâ portione heredibus necessariis relinqvat, qvod, ne fiat, remedio inveniendi juxta proportionem geometricam, & per conseqvens justitiâ attributrice opus habet. Idem ferè dicendum (2) de Qvartis Falcidiâ & Trebellianicâ, qvæ, tametsi juris positivi sint, nihilominus civem eò adstringunt, ne magis aut minus in legatis effectivè relinqvat, qvam portio statutaria reqvirit, *add. Dn. Struv. S. J. C. Ex. 1. Th. 27. arg. §. 3. Inst. de Leg. Falcid. verb. pro ratâ portione.*

IX. 1. Est & * tertia juris significatio, qvæ idem valet qvod lex, qvoties vox legis largissimè sumitur, ut sit regula actuum moralium obligans ad id, qvod rectum est. Obligationem reqvirimus; nam consilia, vid. §. X. n. 3. L. II. c. X. §. XI. & si qva sunt alia præscripta, honesta qvidem, sed non obligantia, legis aut juris nomine non veniunt. Permissio autem propriè non, vid. L. II c. III. §. V. actio est legis, sed actionis negatio, nisi qvatenus alium ab eo, cui permittitur, obligat, ne impedimentum ponat. Diximus autem ad rectum obligans, non simpliciter ad justum, qvia * jus hac notione, non ad solius justitiæ, qvalem exposuimus, sed & aliarum virtutum materiam pertinet. Attamen ab hoc jure, qvod rectum est, laxius justum dicitur.

Tertia juris significatio, qvæ idem valet qvod lex) Hoc sensu dixit Horatius:

Jura inventa metu injusti fateare necesse est.

Et alibi:

Jura neget sibi nata.

Ubi Scholiastes, *legum sit contemtor.*

Jus hac notione, non ad solius justitiæ, qvalem exposuimus, sed & aliarum virtutum materiam pertinet) Exemplum sit in Saleuci lege pœnam irrogante ei, qvi contra Medici præceptum vinum bibisset.

2 Juris ita accepti optima partitio est, qvæ apud Aristotelem exstat, ut sit aliud jus naturale, aliud voluntarium, qvod ille legitimum vocat, legis vocabulo strictius posito: interdum & τὸ ἐν τάξει constitutum. Idem discrimen apud Hebræos reperiri est, qvi cum distincte loqvuntur, jus natu-

§. 9. n. 1. A) jus naturae est dic-
tamen rationis quod et nobis indi-
cat grotius & sequent. contra jus
naturae esse aliquid dicitur quando
probatur disconventia cum natura
humana rationali, deum non esse co-
lendum, quo ipso status hominum
periclitatur, parentes non esse ho-
norandos impietas n. est contra
rationem fiduciam n. tollit inter
homines et homicidium esse licitum
quod est previs iteratio eorum quae
jusq tractata in prolegominis & 10
et 1299

§. 10. n. 3. B). ~~[illegible]~~ distingui aliàs solet ig naturæ in primævum et secundarium, ~~[illegible]~~ est, qd congruit naturæ rationali et cuiq contrarium evertit naturam rationalem, ~~[illegible]~~, qd decet naturæ rationali et cuiq contrarium naturæ rationali non decet. ~~[illegible]~~ illud ~~[illegible]~~ necessitatem, hoc congruum infert. Priores generis sunt officia pietatis et probitatis, posteriores officia humanitatis et decori e. g. jus sepulturæ decet n. naturæ rationali ut mortuos sepeliamus ob dignitatem et communionem humanæ naturæ Cons. prol. ⊖ 14 et ut sordide non incidamus. quod non referendum ad ig gentium universale seu voluntarium sed ad ig naturæ secundarium quia decet hominibus viliorum ut vide improbanda.

§. 10. n. 4. A). Furta nihilominus ad ig naturæ ferri possunt, quamvis dominia sint ex jure gentium, demonstratio seu modus faciendi sumit a jure naturæ non ex jure gentium. nam si nemo ladendus nec quisquam ladendus erit in distinctione dominiorum. hoc pluribus deductum prol. ⊖. 16. lit. 5.

puritas n. negligit commissionem indigna homini ut inquinet sordibus.

naturale vocant* מִצְוֹת, jus constitutum הֻקִּים, qvorum illud δικαιώματα, koc ἐντολὰς solent vertere Hellenistæ. aliter explicat. Holber. l. 2. c. 4.

מִשְׁפָּט (מִצְוֹת. Sic Maimonides libro III. ductoris dubitantium c. XXVI.

X. 1. * Jus naturale est dictatum rectæ rationis, indicans actui alicui ex ejus convenientia aut disconvenientia cum ipsa natura rationali, inesse moralem turpitudinem, aut necessitatem moralem, ac conseqventer ab auctore naturæ Deo talem actum aut vetari aut præcipi.

Jus naturale est dictatum rectæ rationis) Philo libro, omnem virum bonum esse liberum. Νόμος ἢ ἀψευδὴς ὁ ὀρθὸς λόγος, οὐχ ὑπὸ τοῦ δεῖνος, ἢ τοῦ δεῖνος θνητοῦ φθαρτὸς ἐν χαρτιδίοις ἢ στήλαις ἄψυχος ἀψύχοις, ἀλλ' ὑπ' ἀθανάτου φύσεως ἄφθαρτος ἐν ἀθανάτῳ διανοίᾳ τυπωθεὶς. *Lex mentiri nescia est recta ratio, quæ lex, non ac hoc aut illo mortali mortalis, non in chartis aut columnis exanimis exanima, sed corrumpi nescia, qvippe ab immortali natura insculpta in immortali intellectu.* Tertullianus de corona militis: *Qværes igitur Dei legem, habens communem istam in publico mundi, in naturalibus tabulis:* M. Antonius lib. II. τέλος λογικῶν ζώων, ἕπεσθαι τῷ τῆς πόλεως καὶ πολιτείας τῆς πρεσβυτάτης λόγῳ καὶ θεσῷ. *Finis animantium ratione utentium, sequi legem ac normam civitatis ac reipublicæ omnium antiqvissimæ.* Adde Ciceronis locum de republica III. qvē adducit Lactantius VI, 8. Præclara sunt, qvæ in hanc rem habet Chrysostomus XII. & XIII. de statuis. Ne spernenda, qvæ Thomas Secunda Secundæ LVII, 2. & Scotus III. dist. 37.

2. Actus de qvibus tale extat dictatum, debiti sunt aut illiciti per se, atqve ideo à Deo necessario præcepti aut vetiti intelliguntur: qva nota distat hoc jus non ab humano tantum jure, sed & à divino voluntario, qvod non ea præcipit aut vetat, qvæ per se ac suapte natura aut debita sunt aut illicita, sed vetat aut illicita, præcipiendo debita facit.

[illegible] juris autem naturalis intellectum, notandum est, qvædam dici ejus juris non proprie, sed ut scholæ loqvi amant, reductive, qvibus jus naturale non repugnat, sicut justa modo diximus appellari ea, qvæ injustitia carent; interdum etiam per abusionem ea, qvæ ratio honesta, §. IX. n. 1. add. L. 4. §. 1. D. de Alien. jud. mut. caus. aut oppositis meliora esse indicat, etsi non debita, solent dici juris naturalis.

4. Sciendum præterea, jus naturale non de iis tantum agere, qvæ citra voluntatem humanam existunt, sed de multis etiam, qvæ voluntatis humanæ actum conseqvuntur. Sic dominium, qvale infr. n. 7. L. I. c. II. §. 1. n. 6. L. II. c. II. §. 2. n. 1. c. X. §. 1. n. 2. nunc in usu est, voluntas humana introduxit: at eo introducto nefas mihi esse id arripere te invito, qvod tui est dominii, ipsum indicat jus naturale; qvare * furtum naturali jure prohibitum dixit Paulus Jurisconsultus, natura turpe Ulpianus, Deo displicere Euripides his in Helena verbis

L. 1. D. de Furtis. L. Probrum. 42. D. de Verb. signific.

Nam-

Namqve odit ipse vim Deus: nec divites
Nos esse rapto, sed probe partis cupit.
Spernenda, si non jure veniat, copia est,
Communis æther hominibus, tellus qvoqve,
In qva ampliare cuiqve sic fas est domum,
Ut ab alienis rebus ac vi temperet.

Furtum naturali jure prohibitum) Julianus ὁ δεύτερος νόμος (post illum de Deo agnoscendo & colendo) ἱερὸς φύσει καὶ θεῖος, ὁ τῶν ἀλλοτρίων πάντη καὶ πάντως ἀπέχεσθαι κελεύων. καὶ μήτε ἐν λόγῳ, μήτε ἐν ἔργῳ, μήτε ἐν αὐταῖς ταῖς λανθανούσαις τῆς ψυχῆς ἐνεργείαις ταῦτα ἐπιτρέπων συγχεῖν. *Lex altera & ipsa suapte natura sancta atqve divina ea est, qvæ semper & ubiq; alienis, abstineri jubet, neq; vero aut verbo aut facto, aut arcanis animi cogitationibus contra iri sinit.* Cicero de officiis III. ex Chrysippo: *In vita sibi qvemqve petere, qvod pertineat ad usum, non iniqvum est: alteri surripere, jus non est.*

†††

Dominium qvale nunc est) Si Grotius hoc loco intelligere velit Dominium, qvale post primam totius Orbis concessionem, Adamo ante, & Noacho post diluvium factam, jure Gentium ad nos per specialem distinctionem rerum translatum atqve à qvolibet individualiter acqvisitum fuit, suo modo à parte ejusdem stare valemus. Ast veremur, ut hoc faciat, idqve propter *lib. 2. cap. 2. §. 2.* ubi primævam rerum omnium communionem defendit,

L. I. c. II. §. V. n. 1.

5. Est autem jus naturale adeo immutabile, ut ne à Deo qvidem mutari qveat. Qvanqvam enim immensa est Dei potentia, dici tamen qvædam possunt, ad qvæ se illa non extendit; qvia qvæ ita dicuntur, dicuntur tantum, sensum autem, qvi rem exprimat, nullum habent, sed sibi ipsis repugnant. Sicut ergo, ut bis duo non sint qvatuor, ne à Deo qvidem potest effici, ita ne hoc qvidem, ut qvod intrinseca ratione malum est, malum non sit. Et hoc est, qvod significat Aristoteles, cum dicit: ἔνια εὐθὺς ὠνόμασται συνειλημμένα μετὰ τῆς φαυλότητος. Nam, ut esse rerum postqvam sunt & qva sunt, aliunde non pendet, ita & proprietates, qvæ esse illud necessario conseqvuntur, talis autem est malitia qvorundam actuum comparatorum ad naturam sana ratione utentem. Itaqve & Deus ipse secundum hanc normam de se judicari patitur, ut videre est Gen. XIIX, 25. Esai. V, 5. Ezech. XIIX, 25. Jerem. II, 9. Mich. VI, 6. Rom, II, 6. III, 6.

6. Fit tamen interdum, ut in his actibus, de qvibus jus naturæ aliqvid constituit, imago qvædam mutationis fallat incautos, cum revera non jus naturæ mutetur, qvod immutabile est, sed res, de qva jus naturæ constituit, qvæq; mutationem recipit. Exempli gratia: si creditor, qvod ei debeo, acceptum ferat, jam solvere non teneor, non qvia jus naturæ desierit præcipere solvendum qvod debeo, sed qvia qvod debebam, deberi desiit: ut enim recte in Epicteto Arrianus: οὐκ ἀρκεῖ τὸ δανείσασθαι πρὸς τὸ ὀφείλειν ἀλλὰ δεῖ προσνεῖαι

§. 10. n. 5. Ad. hic ergo operae pretium erit considerare omnipotentiam divinam, e. g. deum non posse efficere vocos damnare et improbum absolvere, quia sic sortet injustus si hoc vero est deus non potest gubernare mundum, quia cuique suum non reddit vel tribuit, quo a. tota compages regitur, unde est quod gratis dicit deum pati si judicare secundum jus naturae, quia ejus necessitas inevitabilis et idem quoque immutabile ut a deo immutari nequeat, sic o. potest efficere ut justum sit injustum ut veritas sit mendacium imperfectionem n. argueret. quia vellet et non vellet justum et eversam eo ipso vellet quod est contra divinam naturam sunt. Si quadam dici possunt ad quod omnipotentia divina se non extendat hoc ipso apparet non esse immensam dei potentiam respondeo ex h. n. 5 quibus verbis omnia solvi possunt quae disputari possunt de omni potentia dei, dicit quae ita dicuntur sensum nullum habent.

εἶναι καὶ τὸ ἐπιμένειν ἐπὶ τοῦ δανείου καὶ μὴ διαλελύσθαι αὐτό: *non sufficit ut debeatur pecunia datam esse mutuam, sed oportet ut & maneat adhuc indissoluta mutui obligatio.* Ita si qvem DEUS occidi (*a*) præcipiat, si res alicujus (*b*) auferri, non licitum fiet homicidium aut furtum, qvæ voces vitium involvunt, sed non erit homicidium aut furtum, qvod vitæ & rerum supremo domino (*c*) auctore fit.

7 Sunt & qvædam juris naturalis non simpliciter, sed pro certo rerum statu: sic communis (*d*) rerum usus naturalis fuit, qvamdiu dominia introducta non erant: & jus suum per vim conseqvendi ante positas leges.

XI. 1. Discrimen autem, qvod in Juris Romani libris exstat, ut jus immutabile aliud sit, qvod animantibus cum homine sit commune, qvod arctiori significatu vocant jus naturæ, aliud hominum proprium, qvod sæpe jus gentium nuncupant, usum vix ullum habet. Nam juris proprie capax non est, nisi natura præceptis utens generalibus, qvod recte vidit Hesiodus:

Τόνδε γὰρ ἀνθρώποισι νόμον διέταξε Κρονίων.
Ἰχθύσι γὰρ, καὶ θηροὶ καὶ οἰωνοῖς πετεεινοῖς
Ἐσθέμεν ἀλλήλους ἐπεὶ οὐ δίκη ἐστὶ μετ' αὐτῶν.
* Ἀνθρώποισι δ' ἔδωκε δίκην, ἣ πολλὸν ἄριστη
Γίνεται.

Humano generi nam lex datur ab Jove summo.
Qvippe feræ, pisces, avium genus alti volantum
Mutua se vertunt in pabula, juris egentes.
Justitia at nobis, qvæ res est optima, cessit.

In eqvis, in leonibus justitiam non dicimus, inqvit Cicero de Officiis primo. Plutarchus in vita Catonis majoris, νόμῳ μὲν γὰρ καὶ δικαίῳ πρὸς ἀνθρώπους μόνον χρῆσθαι πεφύκαμεν: *lege & justitia adversus homines tantum natura utimur.* Lactantius Lib. V. *In omnibus enim videmus animalibus, qvæ sapientia carent, conciliatricem sui esse naturam. Nocent enim aliis, ut sibi prosint: nesciunt enim qvia malum est nocere. Homo verò, qvia scientiam boni & mali habet,* Prolegom. §. 7. §. 39. L. I. c. V. §. 2. n. 2. *abstinet se à nocendo etiam cum incommodo suo.* Polybius cum narrasset, qvibus initiis primum convenissent homines, addit, * si qvis in parentes aut beneficos injurius fuisset, fieri non potuisse, qvin id ceteri ægre ferrent, ratione addita: τοῦ γὰρ γένους τῶν ἀνθρώπων ταύτῃ διαφέροντος τῶν ἄλλων ζώων ἡ μόνοις αὐτοῖς μέτεστι νοῦ καὶ λογισμοῦ φανερὸν ὡς οὐκ ἂν εἰκὸς παρατρέχειν αὐτοὺς τὴν προειρημένην διαφορὰν, καθάπερ ἐπὶ τῶν ἄλλων ζώων, ἀλλ' ἐπισημαίνεσθαι τὰ γινόμενα * καὶ δισαρεστεῖσθαι τοῖς παροῦσι. *Qvoniam enim humanum genus hoc aliis animantibus distat, qvod mente ac ratione utitur, omnino credibile non est, tam alienum à natura sua actum ab ipsis dissimulatum iri, ut in aliis animantibus: sed qvod factum est, revocatum iri ad animum cum offensa significatione.*

ἀνθρώποισι δ' ἔδωκε δίκην) Juvenalis Satyra XV. *venerabile soli*
Sortiti ingenium divinorumq; capaces,
Atq; exercendis capiendisq; artibus apti,

(*a*) L. I. c. II. §. 2. n. 1. L. III. c. XI. §. IX. n. 1.
(*b*) Vid. not. ad L. II. c. VII. §. 2. n. 1.
(*c*) L. I. c. III. §. 3. n. 1.
(*d*) Supr. n. 4. L. II. c. II. §. 2.

ἐργ. κ. ἡμερ. v. 274.

Sensum è cœlesti demissum traximus arce,
Cujus egent prona & terram spectantia. Mundi
Principio indulsit communes Conditor illis
Tantum animas, nobis animum quoque, mutuus ut nos
Affectus petere auxilium & præstare juberet,
Dispersos trahere in populum, &c.

Chrysostomus ad VII. Rom. τὴν τοῦ δικαίου καὶ ἀδίκου λόγον οὐδὲ κινεῖν δεῖ ἐπὶ τῶν ἀψύχων καὶ ἀναισθήτων.

Si qvis in parentes injurius fuisset) Exemplum vide in Chamo, Gen. X, 22. ubi pœna seqvitur.

Καὶ δυσαρεστεῖσθαι τοῖς παροῦσι) Chrysostomus XIII. de statuis, καὶ γὰρ τὸ συναγανακτεῖν τοῖς ὑβριζομένοις φυσικὸν ἅπαντες ἔχομεν. εὐθέως οὖν τοῖς ἐπηρεάζουσιν ἐχθροὶ γινόμεθα κἂν μηδὲν ὦμεν αὐτοὶ πεπονθότες. *Natura id habemus, ut indignationem nostram conjungamus cum iis, qvi male tractati sunt; illico enim injuriosis hominibus infensi sumus, etiamsi ad nos nulla pars injuriæ pervenit.* Scholiastes ad Horatium Satyra III. lib. 1. *Sensus aliter indignatur & animus cum audierit homicidium factum, aliter cum furtum.*

2. Qvod * si qvando brutis animantibus justitia tribuitur, id fit improprie, * ex qvadam in ipsis umbra L. I. c. II. §. III. n. 2. rationis atq; vestigio. An vero actus ipse, de qvo jus naturæ constituit, sit nobis communis cum aliis animantibus ut prolis L. II. c. V. §. VIII. n. 2. §. XII. n. 5. c. VII. §. IV. n. 2. educatio; an nobis proprius, ut Dei cultus, ad juris ipsam naturam nihil refert.

Si qvando brutis animantibus justitia tribuitur) Divinationem qvandam justitiæ in elephantis notat Plinius lib. VIII. cap. V. Idem libro X. narrat, aspidem fuisse, qvæ suum ipsa catulum necaret, qvod is catulus hospitis filium interemisset.

Ex qvadam in ipsis umbra rationis atq; vestigio) Seneca de ira libro V. cap. III. feras ira carere dixit, sed pro ira habere impetum. *Muta animalia*, ait, *humanis affectibus carent: habent autem similes illis qvosdam impulsus.* Sic in bestiis non esse κακίαν sed οἱονεὶ κακίαν, non vitia sed vitiorum simulacra dixit Origines contra Celsum. ὡς ἂν θυμοῦσθαι τὴν λέοντα, *velut irasci leonem*: Peripatetici apud Porphyrium de non esu animantium tertio. *add. Prolegom. §. 7. 39. l. 1. c. 1. §. 11. n. 1. c. 5. §. 2. n. 2.*

†††

Id fit impropriè) Confundit hîc Grotius cum communi Dd. turbâ Jus naturæ in abstracto cum eo, qvod in concreto dicitur, ex hypothesi *Dn. Strauch. Ex. I. ad π. aph 4.* Est enim, juxta Eundem, Jus naturæ in abstracto Principium activum in mente Legislatoris Dei dirigens animalium actus ad bonum sibi conveniens. Hoc autem ex descriptione jam traditâ tàm homini, qvàm bruto competit; etiamsi modus competendi, qvi tamen rem in abstracto nunqvam variat, sit diversus: qvia ille omninò ad concretum referendus venit. Constat siqvidem, aliter brutorum, aliter & hominum actus dirigi. *Illorum* qvidem per modum inclinationis naturalis, impositâ necessitate parendi, citra cognitio-

Sensus communis in contrarium
nos ducit nam etiam nos invitos
horror subducit. et sic pro ijs mili
tat sensus communis, aliquid in ijs
latitare. Inst. hunc communem sen
sum esse opinionem vulgi. Rs.
vulgi opinio nascitur ex negligen
tia natura rerum nunquam satis cogni
ta communis sensus a. m. homini
invito se insinuat.

§. 12. n. 1. B). paucis excurram de sensu
communi, quem non capimus physi
ce sed moraliter vocabimusq cogni
onem veritatis etiam invitis se offe
rentis et hoc est quod grosius hic ~~dicit~~. Ob. 14. c. 9. deum colendum esse a
velit probare jus naturae a com
muni sensu non quidem demonstra
tivum est attamen admodum pro
babile e. g. si juratur nihilominus
sensus communis adjudicatur quod ma
le egeris et sic veritas etiam ipso
invito se offerat quo et appleveri.
Senecae epist. 114. prol. o. 18 citat:
apud nos veritatis argumentum om
nibus videri. quod in moralibus non
solum locum invenit sed et in na
turalibus e. g. nemo est qui sine hor
rore spectare possit Cometam, unde c. 29.
an contemnere liceat Rs neg. sensus
#

§. 12. n. 1. A). hoc ig gentium non
facere sed inducere tantum quia
omnes gentes consentiunt. prol.
o. 14. c. 9. deum colendum esse a
priori probatur. quia aequus inter
creatorem et creaturam alias tol
leretur a posteriori quia apud
omnes gentes observatur. et quamvis
apud nonnullos illicita statuantur.
e. g. incestus attamen respondit Xe
nophon. nihilominus injusta esse quam
ab persis aut Lacedaemonis ne
gligatur

gnitionem & judicium ad conservationem specierum, tanqvam societatis, & præcipuè ad finem ultimum, qvæ est Creatoris gloria: *horum* verò per modum obligationis, salvâ subjecti dirigendi libertate obseqvendi, *add. Calixt. Theolog. Moral. pag.* 46. Nos, ut qvæ sit mens nostra, aperiamus, facimus cum *Thoma*, 1. 2. *qvæst.* 94. *art.* 2. ita scribente: Bonum est qvod omnia appetunt: hoc est ergò primum præceptum legis, qvod bonum est faciendum & proseqvendum, & malum vitandum: & super hoc fundantur omnia alia præcepta legis naturæ: ut scilicet illa facienda, vel vitanda pertineant ad præcepta legis naturæ, qvæ ratio practica naturaliter apprehendit esse bona humana: qvia verò bonum habet rationem finis, malum autem rationem contrarii, inde est qvod omnia illa, ad qvæ homo naturalem habet inclinationem, ratio naturaliter apprehendit, ut bona, & per consequens, ut opere proseqvenda; & contraria eorum, ut mala, & vitanda. Secundùm igitur ordinem inclinationum naturalium est ordo præceptorum legis naturæ. Inest enim primò inclinatio hominis ad bonum secundùm naturam, in qva communicat cum omnibus substantiis; Scilicet qvælibet substantia appetit conservationem sui esse secundùm suam naturam: & secundùm hanc inclinationem pertinent ad legem naturaliter ea, per qvæ vita hominis conservatur, & contrarium impeditur. Secundò inest homini inclinatio ad aliqva magis specialia secundùm naturam, in qva communicat cum ceteris animalibus, & secundùm hoc ea dicuntur esse de lege naturali, qvæ natura omnia animalia docuit, ut est commixtio maris, & fœminæ, & educatio liberorum, & similia. Tertio modo inest homini inclinatio ad bonum secundùm naturam rationis, qvæ est sibi propria, sicut homo naturalem inclinationem ad hoc, qvod veritatem cognoscat de Deo; & ad hoc qvod in societate vivat, & secundùm hoc ad legem naturalem pertinent, qvæ ad hujusmodi inclinationem spectant; utpote, qvòd homo ignorantiam vitet, qvòd alios non offendat, cum qvibus debet conversari; & cetera hujusmodi, qvæ ad hoc spectant.

XII. 1. Esse autem aliqvid juris naturalis probari solet tum ab eo, qvod prius est, tum ab eo, qvod posterius, qvarum probandi rationum illa subtilior est, hæc popularior. A priori, Prolegom. §. 39. si ostendatur rei alicujus convenientia aut disconvenientia necessaria cum natura rationali ac sociali: à posteriori vero, si non certissima fide, certè probabiliter admodum, juris naturalis esse colligitur id, qvod apud omnes gentes, aut moratiores omnes tale esse creditur. Nam universalis effectus universalem reqvirit causam: talis autem existimationis causa vix ulla videtur esse posse præter sensum ipsum, communis qvi dicitur.

2. Hesiodi est dictum à multis laudatum:

Φήμη δ' ἥτις πάμπαν ἀπόλλυται, ἥντινα πολλοὶ
Λαοὶ φημίζουσι.
Non etenim penitus vana est sententia, multi
Qvam populi celebrant.

* τὰ κοινῇ φαινόμενα πιστὰ, *qvæ communiter ita videntur fida sunt*, ajebat Heraclitus statuens λόγον ἓ ξυνὸν optimum esse veritatis κριτήριον. Aristoteles: κρείττων πάντας ἀνθρώπους φαίνεται συνομολογοῦντας τοῖς ῥηθησομένοις: *potentissima*

tissima probatio est, si in id, quod dicimus, omnes consentiant: Et Cicero:
1.Tusc.Ep.117. *In re consensio omnium gentium jus naturæ putanda est.* Seneca: *Argumentum veritatis est aliquid omnibus videri.* Qvintilianus: *Pro certis habemus ea, in quæ communi opinione consensum est.* Non frustra autem dixi gentes moratiores: nam, ut rectè notat Porphyrius, * τινὰ τῶν ἐθνῶν ἐξηγρίωται, ἐξ ὧν οὐ προσήκει τοὺς εὐγνώμονας τῆς ἀνθρωπίνης, καταψευδεσθαι φύσεως: *quædam nationes efferatæ sunt, & factæ inhumanæ, ex quibus non oportet ab æquis judicibus æstimatione facta humanæ naturæ* L. III. c. III. §. 2. n. 1. *convicium fieri.* Andronicus Rhodius: παρ' ἀνθρώποις τοῖς τε ὀρθῶς καὶ ὑγιῶς ἔχουσιν, ἔστι δίκαιον ἀκίνητον, ὃ φυσικὸν λέγεται. εἰ δὲ τοῖς νοσοῦσι τὰς φρένας καὶ διεστραμμένοις οὐ δοκεῖ δίκαιον, οὐδὲν διαφέρει. οὐδὲ γὰρ ὁ λέγων τὸ μέλι γλυκὺ εἶναι ψεύδεται, διότι τοῖς νοσοῦσιν οὐ τοιοῦτον δοκεῖ. *Apud homines recta sanaque mente præditos immutabile est jus illud naturæ, quod dicitur. Quod si his, qui morbido distortoque sunt animo, aliter videtur, nihil id ad rem pertinet. Nam nec mentitur, qui mel dulce esse dicit, ideo quod ægrotis aliter videatur.* A qvibus non abit Plutarchi illud in vita Pompeji: φύσει μὲν ἄνθρωπος οὔτε γέγονεν, οὔτ' ἔστιν ἀνήμερον ζῶον, οὐδ' ἄμικτον· ἀλλ' ἐξίσταται τῇ κακίᾳ παρὰ φύσιν χρώμενος, ἔθεσι δὲ καὶ τόπων καὶ βίου μεταβολαῖς ἐξημεροῦται. *Natura quidem nullus hominum aut est aut fuit ferum atque insociabile animal, sed efferatur ubi extra naturæ modum peccare assvescit, rursumque alia consvetudine, vitæque & locorum mutatione redit ad mansvetudinem.* Aristo-
Top. V.2. teles descriptionem hominis ex eo, qvod ipsi proprium est, hanc facit: ἄνθρωπος * ζῶον ἥμερον φύσει: *homo animal est suapte natura mansvetum.*
Pol.1.V.6. Idem alibi: δεῖ δὲ σκοπεῖν ἐν τοῖς κατὰ φύσιν ἔχουσι μᾶλλον τὸ φύσει. καὶ μὴ ἐν τοῖς διεφθαρμένοις: *quid naturale sit spectandum in his, quæ bene secundum naturam se habent, non in depravatis.*

Τὰ κοινῇ φαινόμενα πιστὰ) Aristoteles Nicom. X, II. ὃ γὰρ πᾶσι δοκεῖ τοῦτο εἶναι φαμὲν· ὁ δ' ἀναιρῶν ταύτην τὴν πίστιν οὐ πάνυ πιστότερα ἔχει. *Quod omnibus ita videtur, id ita esse dicimus, qui verò hanc fidem velit tollere, nihilo ipse credibiliora dicet.* Seneca: *In tanta judiciorum diversitate referendam bene merentibus gratiam omnes uno tibi, quod ajunt, ore affirmabunt.* Qvintilianus: *Consvetudinem sermonis vocabo consensum eruditorũ sicut vivendi, consensum bonorum.* Josephus antiqvæ historiæ XVI: ἔθεσι μὲν γὰρ οὐδέν ἐστι γένος, ὃ τοῖς αὐτοῖς ἀεὶ χρῆται. κατὰ πόλεις ἐστ' ὅπη πολλῆς γινομένης τῆς διαφορᾶς· τὸ δίκαιον δὲ πᾶσιν ἀνθρώποις ὁμοίως ἐπιτηδεύει, λυσιτελέστατον ὂν ἕλλησί τε καὶ βαρβάροις, οὗ πλεῖστον οἱ παρ' ἡμῖν νόμοι λόγον ἔχοντες, ἅπασιν ἡμᾶς, εἰ καθαρῶς ἐμμένοιμεν αὐτοῖς, εὔνους καὶ φίλους ἀπεργάζονται διὸ καὶ ταῦτα παρ' ἐκείνων ἡμῖν ἀπαιτητέον καὶ δέον οὐκ ἐν διαφορᾷ τῶν ἐπιτηδευμάτων οἴεσθαι τὸ ἀλλότριον, ἀλλ' ἐν τῷ πρὸς καλοκἀγαθίαν ἐπιτηδείως ἔχειν, τοῦτο γὰρ κοινὸν ἅπασι καὶ μόνον ἱκανὸν διασώζειν τὴν τῶν ἀνθρώπων βίον. *Moribus gens nulla est, quæ iisdem tota utatur, sæpe oppidatim discre-*

§. 14. n. 1. A) Confundit Grotius jus gentium, et quod inter gentes illud fluit in custodia. Solietatis §. 8 prol. Aug. e. g. divisio agerum hoc ex voluntate gentium e. g. ut legatis munera dent, quod pl. auferri si velint quia recepe-rent ex nuda voluntate et inter gentes aliquas m. observat. 1. 2. c. 5. §. 5.

discrepatur plurimum. At jus ipsum omnibus æqualiter hominibus expedit, tam barbaris utile quam Græcis, cujus quidem rationem habentes maximam, quæ apud nos sunt leges, faciunt nos, eas pure modo observemus, cunctis hominibus benevolos, & amicos. Talia sunt, quæ exigi à legibus par est. Neq; illas aversari à se alienas arbitrari debent alii, in eo, quod institutis differunt, sed id potius spectandum, an ad virtutem ac probitatem sint accommodatæ. Hoc enim ad omnes communiter pertinet, solumq; per se sufficit ad tutandam hominum vitam. Tertullianus præscriptione adversus hæreticos: *Quod apud multos unum invenitur, non est erratum, sed traditum.*

Τινὰ τ' ἐθνῶν ἐξηγέλωσαι) Justinus colloqvio cum Tryphone: πάλιν ὅσοι ἀπὸ ἀκαθάρτου πνεύματος ἐμπεφορημένοι, καὶ ἀπὸ φαύλης ἀνατροφῆς, καὶ ἐθῶν φαύλων καὶ νόμων πονηρῶν διαφθαρέντες τὰς φυσικὰς ἐννοίας ἀπώλεσαν. *Exceptis illis, qui ab impuris spiritibus abrepti, & per malam educationem, instituta prava & leges iniquas corrupti, naturales notiones perdiderunt.* Philo libro Omnem bonum esse liberum: διὸ καὶ θαυμάσαι ἄν τις τὴν ἀμβλυωπίας τὰς τραγὰς ἅτε πραγμάτων ἰδιότητας μὴ συνορώντας: *merito igitur miretur quis, tantam illis offusam caliginem, ut tam claras rerum proprietates non videant.* Chrysostomus oratione, Christum DEUM esse, μὴ τοίνυν ἀπὸ τῶν διαφθαρμένων τὰς γνώμας, τὰς κρίσεις παρὰ τ' πραγμάτων. *Ne ergo rerum dijudicationem ab illis mutuare, quibus corruptus est animus.*

Ζῶον ἥμερον Φύσει) Idem dicit Chrysostomus XI. de Statuis. Latius id explicat Philo decalogo: ἀγελαστικὸν γὰρ καὶ σύννομον ζῶον τὸ ἡμερώτατον ἡ φύσις ἐβούλησατο πρὸς ὁμόνοιαν καὶ κοινωνίαν ἐκάλεσε, λόγον δοῦσα σωφρονοῦν εἰς ἁρμονίαν καὶ κρᾶσιν ἠθῶν. *Quod animantium esse debebat mansvetissimum, idem natura fecit gregale & cœtus appetens, & ad concordiam societatemq; vocavit, sermonem etiam præbens, qvi ingenia attemperando & ad concentum perducendo conciliaret.* Idem de Mundi immortalitate: ἡμερώτατον γὰρ ζῶον ὁ ἄνθρωπος, λόγον δωρησαμένης Φύσεως αὐτῷ γέρας, ᾧ καὶ τὰ ἐξηγελωμένα πάθη κατεπᾴδεται καὶ τιθασσεύεται. *Mansvetissimum animantium homo est, ut cui natura pro munere sermonem dederit, qvo affectus qvantumvis efferati velut incantando cicurantur.*

XIII. Alteram juris speciem esse diximus jus voluntarium, qvod ex voluntate originem ducit: estqve vel humanum vel divinum.

XIV. 1. Ab humano incepimus, qvia id pluribus innotuit. Est ergo hoc vel civile, vel latius patens, vel arctius. Civile est, qvod à potestate civili proficiscitur. Potestas civilis est, qvæ civitati præest. Est autem civitas cœtus perfectus liberorum hominum, juris fruendi & communis utilitatis causa sociatus. Jus arctius patens & ab ipsa potestate civili non veniens, qvanqvam ei subditum, varium est, præcepta patria, dominica, & si qva sunt similia in se continens. Latius autem patens est jus gentium, id est, qvod Gentium omnium * aut multarum voluntate vim obligandi accepit.

Multarum addidi, qvia vix ullum jus reperitur extra jus naturale, qvod ipsum qvoqve gentium dici solet, omnibus gentibus commune. In ò sæpe in una parte orbis terrarum est jus gentium, qvod alibi non est, ut de captivitate ac postliminio suo loco dicemus.

Aut multarum) Vasqvius II. Controvers. LIV. 4.

2. Probatur autem hoc jus gentium pari modo, qvòd jus non scriptum civile, usu continuo & testimonio peritorum. Est enim hoc jus, ut rectè notat Dio Chrysostomus εὕρημα βίᾳ καὶ χρόνῳ, *repertum temporis & usus.* Atqve in eam rem maximum nobis usum præbent illustres annalium conditores.

XV. 1. Jus voluntarium divinum qvod sit, satis ex ipso vocum sono intelligimus: id nimirum, qvod ex voluntate divina ortum habet, qvo discrimine à jure naturali, qvod item divinum dici posse diximus, internoscitur. In hoc jure locum habere potest, qvod nimium indistinctè * dicebat Anaxarchus apud Plutarchum in Alexandro: non ideò id Deum velle, qvia justum est, sed justum esse, id est jure debitum, qvia Deus voluit.

Prolegom. §. 12. 18.

2. Hoc autem jus aut datum est humano generi, aut populo uni. Humano generi ter jus datum à Deo reperimus: statim post hominem conditum, iterum in reparatione humani generis post diluvium, *L. I. c. II. §. V, n. 8. L. II. c. V. §. XIII. n. 2.* postremò in sublimiori reparatione per Christum. Tria hæc jura haud dubie omnes homines obligant, ex qvo qvantum ita satis est ad eorum notitiam pervenerunt.

XVI. 1. Ex omnibus populis unus est, cui particulariter Deus jura dare dignatus est, populus scilicet Hebræus, qvem sic alloqvitur Moses Devt. IV, 7. *Qvæ gens tam magna, cui Dei propinqvi sicut Dominus DEUS noster ad omnia vota, qvæ ei facimus? qvæ gens tam magna, cui sint constitutiones & jura æqva, qvalis est lex hæc tota, qvam ego hodie coram vobis propono?* Psalmographus Psalmo CXLVII. *Indicat Deus verba sua Jacobo, constitutiones ac jura sua Israëli: non fecit genti ulli; ideo jura ista non noverunt.*

2. Nec dubitandum, qvin fallantur Judæorum illi (qvos inter Tryphon in disputatione cum Justino) qvi existimant etiam alienigenis, si fairi esse vellent, subeundum fuisse legis Hebraicæ jugum. Neqve enim eos obligat lex, qvibus data non est. At * qvibus data sit lex, ipsa loqvitur: *Audi Israel!* & passim fœdus cum ipsis ictum, ipsi in peculiarem Dei populum adsciti dicuntur, qvod verum esse agnoscit & ex loco Devteron. XXXIII, 4. probat Maimonides.

Qvibus data sit lex, ipsa loqvitur: Audi Israël) ita sentit & Moyses Maimonides, & probat sententiam suam ex Devt. XXXIII, 4.

3. Qvin inter ipsos Hebræos vixerunt semper aliqvi exteri homines εὐσεβεῖς καὶ σεβόμενοι τὸν Θεὸν, qvalis Syrophœnissa Matth. XV, 22. qvalis ille Cor-

§. 15. n. 1. A) Q. de causa bonitatis moralis. utrum virtus bona, quia deus voluerit vel an deus eam voluerit. quia bona est. Scholastici efferunt antecedenter et consequenter nos. aff. posterius vel antecedenter quia affirmativa sita in ipsa natura divina, non quia ouit esse sanctus est sed quia natura eius id requirit h. e. bona moralia antecedenter. quod voluit esse bona sed quod bona sint et virtus non ex voluntate dei pendet sed a natura divina.

§. 15. n. 2 B) nos addimus deo placuisse quinquies pacta inire cum homine et gradu semper a minore ad majorem pergente. 1) cum pari hominum Adamo et Evae. ubi jus voluntarium erat de non edendo fructu arboris vetitae. 2) Cum familia minori Noachi et filiorum ubi jus voluntarium erat abstinentia ab usu sanguinis 3) Cum majori Abrahae hominumque familia eius comprehensorum. ubi ius in circumcisione sistebat. 4) Cum integro populo Israelitis in quo jus voluntarium constituebat. tota lex forensis. et Ceremonialis. 5) Cum toto genere humano per Christum in quo nihil juris voluntarij remansit praeter institutionem sacramentorum.

Cornelius Actor. X, 2. τῶν σεβομένων ἑλλήνων, Actor. XIIX, 4. Hebraice חֶסִידֵי אֻמּוֹת pii ex gentibus: ut legitur * titulo Thalmudico de Rege. Talis qvi est, in lege dicitur בֶּן־נֵכָר Levitic. XXII, 25. גֵּר וְתוֹשָׁב Levitic, XXV. 47. ubi Chaldæus dixit,* incolam incircumcisum. Hi, ut narrant ipsi Hebræorum magistri, leges Adamo & Noæ datas servare tenebantur, abstinere ab idolis & sangvine & aliis, qvæ infra suo loco memorabuntur, at non item leges proprias Israëlitarum. Itaqve cum Israëlitis non liceret vesci carne bestiæ, qvæ fato suo periisset, peregrinis tamen inter ipsos viventibus id licebat, Devt. XIV, 21. Nisi qvod qvibusdam legibus specialiter expressum est, ut incolæ iis non minus qvam indigenæ teneantur.

Vid. not. ad L. I. c. II. §. IIX. n. 9.

+ Ziegl. p. 60.

Titulo Thalmudico de rege) Et titulo de Synedrio cap. XI

Incolam incircumcisum) De tali agitur & Exodi XII, 45. A qvo distingvitur Proselytus, id est circumcisus advena, ut ostendit collatio loci, Num. IX, 4. De piis illis incircumcisis multa habet Maimonides libro de idololatria c. X. §. 6. Idem in comentario ad Misnajoth, & alibi sæpe, pios illos ex gentibus participes ait futuros bonorum futuri seculi. Chrysostomus ad Romanos cap. 11. ποῖον Ἰουδαῖον ἐνταῦθά φησιν, ἢ περὶ ποίων ἑλλήνων διαλέγεται; τῶν πρὸ τοῦ Χριστοῦ παρουσίας. οὔπω γὰρ εἰς τοὺς τῆς χάριτος ἔφθασε χρόνους ὁ λόγος: *qvem Judæum hic indicat, & de qvibus Græcis disserit? de iis, qvi ante Christi adventum fuere: nondum enim ad Gratiæ tempora perducta est oratio.* Deinde ἕλληνας δὲ ἐνταῦθά φησιν, οὐ τοὺς εἰδωλολατροῦντας, ἀλλὰ τοὺς θεοσεβοῦντας, τοὺς τῷ φυσικῷ πειθομένους λόγῳ. τοὺς πλὴν τῶν Ἰουδαϊκῶν παρατηρήσεων πάντα τὰ πρὸς εὐσέβειαν συντελοῦντα διατηροῦντας. Exemplaqve dat in Melchisedeco, Jobo, Ninivitis, Cornelio, mox: ἕλληνα δὲ πάλιν οὐ τὸν εἰδωλολάτρην; ἀλλὰ τὸν θεοσεβῆ καὶ ἐνάρετον καὶ τῶν νομικῶν παρατηρήσεων ἀπηλλαγμένον φησί. *Græcos hic dicit, non idolorum cultores, sed in DEUM pios, naturali rationi obseqventes, qvi præter Judaica instituta, cunctaqve ad pietatem facerent, servabant. Et Græcum rursum vocat, non cultorem idolorum, sed pium, virtute præditum, à legis verò ritibus liberum.* Eundem in sensum trahit illud, τοῖς ἀνόμοις ὡς ἄνομος; *lege solutis ut lege solutus,* & oratione XII. de Statuis: ἕλληνα ἐνταῦθα καλεῖ οὐ τὸν εἰδωλολάτρην, ἀλλὰ τὸν προσκυνοῦντα μὲν τὸν θεὸν μόνον, οὐκ ἐνδεδεμένον δὲ τῇ τῶν Ἰουδαϊκῶν παρατηρήσεων ἀνάγκῃ, σαββατισμοῖς λέγω καὶ περιτομῇ καὶ καθαρισμοῖς διαφόροις, ἀλλὰ φιλοσοφίαν ἅπασαν καὶ εὐσέβειαν ἐπιδεικνύμενον. *Græcum hic appellat, non idolis deditum, sed unius Dei invocatorem, talē tamen, qui Judaicorum rituum necessitati alligatus non sit, sabbatorum puta observationibus, circumcisioni, variis ablutionibus, interim verò in omnibus sapientiæ studium pietatemqve ostendat.*

4. Extraneis etiam, qvi aliunde advenirent, neqve institutis Hebraicis subjicerentur, in templo Hierosolymitano licuit Deum adorare, & victimas offerre,* stantibꝰ tamen in loco peculiari ac separato à statione Israëlitarum,

F Ziegl. p. 61.

1. Reg.

1. Reg. qvi Latinis III. Reg. VIII, 41. II. Macc. III, 35. Johan. XII, 20. Act. VIII, 27. * Neqve Elisæus Naamani, Syro, neq; Jonas Ninivitis, neq; Daniel Nabuchodonosoro, neq; Prophetæ alii Tyriis, Moabitis, Ægyptiis, ad qvos scribunt, unqvam significarunt opus ipsis, esse ut Mosis legem susciperent.

Stantibus in loco peculiari) vide Josephum, ubi Templi Salomonis historia tractatur.

Neq; Elisæus Naamani Syro) Idem sentit Hilarius ad Matth. XII.

5. Qvod de tota lege Mosis dixi, idem & de circumcisione, qvæ legis qvasi introitus erat, dictum volo. Hoc tantum inter est, qvod lege Mosis Israëlitæ soli tenebantur, circumcisionis autem lege tota Abrahami posteritas: unde Idumæos à Judæis coactos circumcisionem suscipere in historiis Hebræorum & Græcorum legimus. Qvare qvi populi extra Israëlitas circumcisi sunt (sunt autem complures, qvorum Herodotus, Strabo, Philo, Justinus, Origenes, Clemens Alexandrinus, Epiphanius, * Hieronymus, meminerunt) eos credibile est ab Ismaële, aut ab Esavo, aut * ex Cethuræ posteris venisse.

Joseph. 13. Antiqv. 17.

Hieronymus) Addi potest Theodoretus.

Ex Cethuræ posteris) Ex his orti videntur Æthiopum illi, qvos circumcisis annumerat Herodotus. Homeritas illos vocat Epiphanius.

6. Ceterum in aliis omnibus locum habebat Pauli illud, Rom. II, 14. *Cum gentes, qvæ legem non habent, * natura suapte* (id est moribus ex primævo fonte manantibus: nisi qvis malit illud *natura* referre ad præcedentia, ut opponantur Gentes Judæis, qvibus statim natis lex instillabatur) *faciunt ea, qvæ legis sunt; isti legem non habentes sibi sunt lex: ut qvi ostendant ipsum opus legis mentibus suis inscriptum, simul testimonium reddente ipsorum conscientia, & cogitationibus sese mutuo accusantibus, aut etiam excusantibus.* Et illud ibidem 26. *Si præputium* (id est præputiatus homo) *observet mandatum legis, nonne præputium illius pro circumcisione reputabitur?* Bene ergo in Josephi historia Ananias Judæus Izaten Adiabenum (Ezaten hunc Tacitus vocat) docebat, * etiam citra circumcisionem Deum recte coli & propitium haberi posse. Nam qvod extranei multi circumcisi sunt, & per circumcisionem legi se obligarunt, (ut explicat Paulus Gal. V, 3.) id fecerunt partim, ut jus civitatis adipiscerentur, (nam proselyti, qvi Hebræis גֵּרֵי צֶדֶק hospites justitiæ * pari jure erant cum Israëlitis, Num. XV.) * partim ut earum promissionum essent participes, qvæ non communes humano generi, sed Hebræo populo erant peculiares: qvanqvam non negem posterioribus seculis accessisse etiam in nonnullis pravam opinionem, qvasi extra Judaismum salus non esset.

20. Antiqv. 2.

Natura suapte) Τοῖς τῆς φύσεως λογισμοῖς, *collectionibus naturalibus* ait Chrysostomus. Idem mox: διὰ τοῦτο γὰρ, φησὶν, εἰσὶ θαυμαστοὶ ὅτι νόμου οὐκ ἐδεήθησαν. *Ob hoc, inqvit, admirandi sunt qvod lege opus non habuerint.* Item: ἀρκεῖ ἀντὶ τοῦ νόμου τὸ συνειδὸς καὶ λογισμός; *Sufficit pro lege conscientia & rationis usus.*

§. 16. n. 5. Ad hoc assertum Grotij admodum dubium est. ac verius mihi videtur contrarium Grotius putat. circumcisionem fuisse signum nationis sed hoc negamus et dicimus fuisse signum ~~nationis~~ religionis jam si signum religionis fuit non pertinuit ad totam posteritatem Abrahae quia tota posteritas eius religionem non secuta. Circumcisionem non fuisse signum nationis ex inde liquet, quod si signum nationis fuisset etiam Christianos oporteret circumcidi et Judaeorum confessorum liberorum quia quoque sunt et posteris abrahaemi. Aethiopes adhuc hodie circumduntur, et quaerentis huius rei causam respondent uti circumcisione et veteri consuetudine.

§. 16. n. 6. Ds. duorum generum erant. prosilyti 1 vel domicilij qui tm vivebant inter Israelitas. 2 vel justitiae qui tanquam naturalisati erant.

§. 16 n. 7. Ad. deus n. eas non tu-
lit qua universalis rerum au-
tor sed quod ipsi placeret huma-
no more legislatorem reipubl. 15ta
Conf. 2. 1. c. 2 elitica agere, moduli in orationem
§. 2. n. 2 ubique retinere in confesso est. Ob Co-
menij diffidentiam poni erga Jussu-
dicionem Ad. neg. quia certe Juvenes
eas non esse latas toto humano
generi sed Judaeis Ad. an Judaei alli-
gentur praecepta religionis. Ad. neg.
quia illa sublata. per adventum
Christi L. 1. c. 2. §. 7. n. 7. reli-
gio desiit ergo et ritus religionis Ad. de
legibus Civilibus an illae obligant
Judaeos hodiernos Neg. quia desie-
re esse rempubl. et facti accesso-
ria aliarum rerumpublicarum. nec
invenitur in Sacra Scriptura. eos iter-
um perfectam rempubl. constituros L.
2. c. 2 § 17.

usus. Tertullianus adversus Judæos: *Ante legem Moysis scriptam in tabulis lapideis, legem fuisse contendo non scriptam, quæ naturaliter intelligebatur, & à patribus custodiebatur.* Non longe hinc abit Isocrateum illud: δεῖ τοὺς εὖ πολιτευομένους οὐ τὰς στοὰς ἐμπιπλάναι γραμμάτων, ἀλλ' ἐν ταῖς ψυχαῖς ἔχειν τὸ δίκαιον; *Qui bona republica frui velint, ii debent non literis implere porticus, sed in animis, quod justum est, ferre.*

Etiam citra circumcisionem Deum recte coli & propitium haberi posse) Ipse Tryphon, de rigore remittens, Justino sic ait: μένοντί σοι ἐν ἐκείνῳ τῷ φιλοσοφίας τρόπῳ ἐλπὶς ὑπελείπετο ἀμείνονος μοίρας: *si in illa philosophandi ratione mansisses, erat tibi reliqua spes aliqua status melioris.*

Pari jure erant cum Israëlitis) Justinus colloqvio cum Tryphone: προσήλυθος πεπιτεμνόμενος, εἰ τῷ λαῷ προσκεχώρηκεν, ἐστὶν ὡς αὐτόχθων. *Proselytus qui circumcisus populo se aggregavit, par est indigenæ.*

Partim ut earum promissionum essent participes) Et ob id ad Paschalis ritus communionem admittebantur.

7. Hinc colligimus, nulla parte legis Hebrææ, qva lex est proprie, nos obligari, qvia obligatio extra jus naturæ venit ex voluntate legem ferentis. DEUM autem voluisse, ut alii, qvam Israëlitæ ista lege tenerentur, nullo indicio potest deprehendi. Non igitur, nos qvod attinet, probanda est ulla legis abrogatio: nam nec abrogari potuit eorum respectu, qvos nunqvam obstrinxit. Sed ab Israëlitis ablata est obligatio, qvoad ritualia qvidem, statim postqvam lex Evangelii cœpit promulgari; qvod Apostolorum principi clare fuit revelatum, Act. X, 15. qvoad cetera vero, postqvam populus ille per excidium urbis & desolationem præcisam sine spe restitutionis populus esse desiit.

8. Nos vero alienigenæ non id Christi adventu consecuti sumus, ut Mosis lege non teneremur, sed ut qvi antea spem tantum satis obscuram in Dei bonitate positam habere poteramus, nunc diserto fœdere fulciamur, utq; in unam ecclesiam coalescere possimus cum Hebræis filiis Patriarcharum, sublata ipsorum lege, qvo velut intersepimento à nobis distinebantur. Ephes. II, 14.

XVII. 1. Cum ergo directam obligationem lex per Mosem data in nos inducere non possit, ut jam ostendimus, videamus, ecqvem alium usum habere possit, tum in hac de jure belli, tum in similibus aliis qvæstionibus. Id enim scire ad multa refert.

2. Primum ergo ostendit lex Hebræa, id qvod ea lege præcipitur non esse contra jus naturæ. Nam cum jus naturæ, ut ante diximus, sit perpetuum atqve immutabile, non potuit à Deo, qvi injustus nunqvam est, qvicqvam adversus id jus præcipi. Adde qvod lex Mosis vocatur immaculata, & recta, Ps. XIX. qvi Latinis XIIX, 8. & Apostolo Paulo sancta, justa, bona, Rom. VII, 12.

De præceptis loqvor: nam de permissis distinctius agendum est: permissio

missio enim, qvæ lege fit (nam qvæ nudi (a) est facti, & impedimenti remotionem significat, huc non pertinet) aut plena est, qvæ jus dat ad aliqvid omnino licite agendum, (b) aut minor plena, (c) qvæ tantum impunitatem dat apud homines, (d) & jus, ne qvis alius impediri licite possit. Ex prioris generis permissione non minus, qvam ex præcepto seqvitur id, de qvo lex agit, contra jus naturæ non esse. * De posteriori genere aliter se res habet. Sed raro locum habet hæc collectio: qvia cum permittentia verba sint ambigua, magis ex jure naturæ interpretari nos convenit, utrius generis sit permissio, qvam ex permissionis modo ad jus naturæ argumentando procedere.

(a) vid. L. I. c. II. §. VII. n. III.
(b) L. II. c. XII. §. XXII.
(c) L. II. c. XXIII. §. I.
(d) L. III. c. IV. §. 2, n. 2.

De posteriori genere aliter se res habet) vide Chrysostomum ad finem VII. ad Romanos.

3. Huic primæ observationi affinis est altera, licere nunc his, qvi imperium inter Christianos obtinent, leges ferre ejus sensus, cujus sunt leges per Mosen datæ, nisi si qvæ sint leges, qvarum tota substantia ad tempus Christi exspectati & Evangelii nondum revelati pertineat, aut nisi Christus ipse contrarium aut in genere aut in specie constituerit: nam his tribus causis demptis nulla potest alia excogitari, cur qvod olim Mosis lege fuit constitutum, nunc sit extra ea, qvæ licent.

4. Tertia observatio hæc sit: Qvicqvid ad eas virtutes pertinens, qvas Christus à suis discipulis exigit, lege Mosis præceptum est, * id nunc etiam, si non & amplius, *Prolegom. §. XLIIX. L. I. c. II. §. VI. n. 5. L. II. c. V. §. IX. n. 2.* à Christianis præstandum. Fundamentum hujus observationis est, qvod qvæ virtutes à Christianis exiguntur, ut humilitas, patientia, dilectio, exiguntur * in majore gradu, qvam statu legis Hebraicæ exigebantur: idqve merito; qvia etiam promissiones cœlestes in Evangelio multo clarius proponuntur. Hinc lex vetus comparatione Evangelii dicitur fuisse nec perfecta, nec ἄμεμπτος, Hebr. VII, 19. IIX, 7. & legis finis dicitur Christus. Rom. X, 5. lex autem manuductrix ad Christum, Gal. III, 25. Sic lex vetus de sabbato, & * altera de decimis, monstrant Christianos obligari, ne minus septima temporis parte ad cultum divinum, nec minus fructuum decima, in alimenta eorum, qvi in sacris rebus occupantur, aut similes pios usus, seponant.

Id nunc etiam si non & amplius à Christianis præstandum) Tertullianus de Pudicitia: *Libertas in Christo non fecit innocentiæ injuriam, manet lex totæ pietatis, veritatis constantiæ, castitatis justitiæ, misericordiæ, benevolentiæ, pudicitiæ.*

In majore gradu) Chrysostomus de virginitate XCIV. μείζονα ἐπιδείκνυσθαι δεῖ τὴν ἀρετὴν ὅτι πολλὰ ἡ τοῦ πνεύματος χάρις ἐκκέχυται νῦν καὶ μεγάλη ἡ τοῦ Χριστοῦ παρουσία ἡ δωρεά. *Major nunc virtus ostendenda est, qvia multa nunc spiritus effusa est gratia, & ingens donum est Christi adventus.* Similia habet idem oratione, cui ex neglectu vitia, & de jejuniis tertio; & ad Romanos VI, 14. & VII,

Conspectus Cap. 11. Lib. 2. Grotij.

§. 1 Scopus Grotij in hoc capite est ut demonstrare satagat. Legalitatem belli non dici posse quod bellare ungyam justum esse desinat itaq

2) Bellum juri naturae non repugnat. arg. ea quae ex naturae principiis sunt concessa, non repugnant naturae. Jus autem bellandi concessum est a naturae Deo. Jura attributa ut sibi tueantur homines. Jus bellandi probatur ex jure quaerendi. Jus quaerendi probatur ex jure defendendi. Jus defendendi probatur ex jure conservandi. Jus conservandi probatur ex jure sufficiant. Grot. §. 1. n. 4. conf. 1. o. 5. §. 1.

3) Nec juri gentium, quippe a quo injusta bella. §. 4. n. 6. Jus bellandi habet, habet quoq jus gentium.

4) bella non introducit per se. ut dijudicandi, habet n. jus bellandi bellum. sed tamen modum ad jus quod competit. Homines ad vitae sociale introducam, non vetuit Grot. c. 1. o. 1. jus puniendi ad illud deveniendum, cum aliter evitari non possit

5) Jus gentium non adeo bella introducit, ut certam belli formam. Grot. l. 2. §. 4. n. 2. ratio ne periculo belli immensum crescerent. e. g. non licet in bello omnibus globi ut perimamus. et in bello omnibus globi ut perimamus. ea. g. non licet vitia subjectis quae non nocent, et tamen ratione

6) nec universi gentium vel in parte. 2. vel profectis. §. 4.

8) neq juri divino veteris testamenti. Gen. 9. v. 5. et 6. quia interdicta sunt latius non patet, quam ex lege est non occidere, quia non prohibet eadem homini nisi nocenti et innocenti

9) neq juri divino Novi test. quod patet.

1) ex monito Joh. Baptistae Luc. 3. ℣ 14 Grot. §. 7. n. 5.

2) exemplo Cornelii Centurionis Actor 10. Grot. §. 7. n. 9.

3) exemplo Sergij Pauli Actor. 13. Grot. §. 7. n. 10.

1) Haec sunt omnes in universum rationes, quae grotius adducit pro legali belli defensione. Addendus nos duae monita.

1) Haec sola attendenda esse a grotio pro justitia belli. Nam ad justitiam belli requiritur, ut sit necessarium. Necessitas vero duplex videtur jus bellandi. Una est quae ita probat jus bellandi ut vitia omnia quibus habet jus bellandi et vitia omnia quibus habet jus bellandi, habet n. jus bellandi bellum. sed non justitiam. Homines ad vitam pacificam. parall. c. 22. §. 1. Probatio justitiae belli unice spectat ad legem naturae non ad voluntatem Dei. Altera necessitas vel utilitas non opportuna vel profectua, ut si nulla alia ratione jus nostrum exequi possimus. ad istam hanc. Deus non necessitatem, ergo qui jure naturae tam bellum justum, et justitiae nostrum incurrit, &c. Liberante illa necessitate, omnia illa, quae juris ratione patrabantur cessant et cessante causa belli cessant quoq bella.

3) Non quavis lacsio bellum parit, sed enormissima quae si enormissima non est, non videmur ad bellum adigi, quia status noster nondum desperatur. Jam novo testamento fit belli mentio ut ut militum, sed Joannes admonet nos. de pacem et ut suis stipendiis contenti esse. in quod agitur bello defensionali. sed tamen

angelos non homines

Hilaris quem ex eo in novo testa-
mento non fecit mentio belli

Ff quia bellum jus fecium et divi re-
cepisset accepit, non potuit ejus ex-
ces esse in novo testamento quia
pe cujus fundamentum est justitia
charitas, virtus in summo gradu
pol. parall. c. 22. o. 11. in fide

§. 4 Pergit grotius proponendo
objectiones rei objiati in contra-
rium.

1/ Esaiæ c. 11. 4. vaticinium
pot nondum impletum fuit sive n.
sub conditione adjiciendum. stati
fil fore statum humanum si
omnes reges christi susciperentur
et eum in implerent. o. 4. n. reges
2/ Matth. 5. 4. 39. Jesus n. est in hi
qua nobis non multum juris vindic
datura non urgendum esse jes nos
trum sed exercendum. videndum. 9. 4.
n. 5.

3/ Matth. 5. 43. diligendus n. est
proximus noster, nisi major et justi
for dilectio objiat. §. 4. n. 9. et 10.
§. 5. n. 1. b/ tradatur hi studium verbo
rum quod in politicis valde statas
dicitur ratio status non pro principio
demonstrandi assumendum in ordine
humanæ, sed explicandis pro termino
a quo quæ a nobili et politica regulæ
tati sit in moralibus docendi solet
ostentum est se, non de practica
ejus applicandam, nec dictum pruden-
tis esse per se primum ingressum
ad motum quod impleatur ad
tatum. tum deducitur de ista alia
ra ubi plurimus directum in prol.
c. 5. de Cabalio Cartesij, qui dubitavit
animus ab omni conceptu spiritual
liber sit, primum naturæ jus ingre-
sus esse sed nunquam probatum
monstrandi. Cabal. Thom. Hobes
Leviathan. et ad probandum
vinxit. bono studio conservandi deo
ta ne jes alienum tollatur, cum
n. omnia homines aquo jure gau-
rant sed aquilibrium humanæ or-
nes sit, jugulum in juri nostro vita
rendum esse ne alter jure suo
fraudetur. sed idem cum nostrum
aquilibrio nascens. quæ ratio status

4/ 2 Cor. 10 v. 3. bella terrestria c.
rigas. sed eadem cum spiritualibus
comparat. §. 8. n. 14.

5/ non repugnant. bella exemplis
veteris c
1/ Contraria sententia decretum priva-
ta quo vindicam non publica colle-
ta quo. vindicam non publica colle-
gio Juit. §. 9. n. 2.

2/ eadem malitiam sæpe evitandi
tempora vindictam §§. 9.

3/ Christiani illi tanto ardore pu-
gnarunt ad præclarissima quæ
pro præceptis Christi exercenda.
§. 9. n. 4.

§. 1. n. 1. a/ tangitur hi distinctio
inter sociali locum ingressi an
pliciuntur distinguendum est esse in
prima natura et prima digni-
tatis qua grotius locat corp.
quendas. licet ideo primis ma-
teria sint. prima natura est ap.
petitus h. e primus motus vel.
citatis in ingultus. et prima causa. primus
Scholastica, hoc inquisitiva et
auscultativa vel nos ita dili
mus. distinguendum esse inter
terminum a quo et causam in
ter occasionem et proximum de
terminans. postremus prior est.
Curt; ocium negotiosum. gest; nam hoc studium se in
sperandi non primo impulsu sed
dictamine recta rationis sed qua
re debet E. prima natura qui
quæ oriuntur ex instinctu rati
rale pro gradu ordinem sequun

VII,5. Adde Irenæum lib. IV, cap. XXVI. Scriptor Synopseos Sacræ Scripturæ, qvæ inter opera est Athanasii, de capite qvinto Matthæi agens, ἐπτείνει τὸς ἐν τῷ νόμῳ ἐντολὰς *intensiora facit hic Christus legis præcepta.*

Et altera de decimis) Sic lege hac apud Christianos utitur Irenæus lib. IV, cap. XXXIV. & Chrysostomus sub finem capitis ultimi prioris ad Corinthios, & ad Ephesios II,10.

CAPUT II.

An bellare unqvam justum sit.

I. Jus naturæ bello non repugnare probatur rationibus.
II. Historia.
III. Consensu.
IV. Jus gentium non repugnare bello probatur.
V. Jus divinum voluntarium ante Evangelii tempus bello non repugnare probatur, cum solutione objectionum.
VI. Ad qvæstionem: an bellum cum jure Evangelico pugnet, præmonita.
VII. Argumenta pro negante sententia ex sacris literis.
IIX. Solutio argumentorum ex sacris literis pro parte ajente.
IX. Examinatur veterum Christianorum circa hanc rem consensio. Negans privatim consilio potius, qvam præcepto nixa, reprobatur.
X. Affirmans, publica Ecclesiæ auctoritate, consensu, & temporum usu confirmatur.

VIsis Juris fontibus, ad primam ac generalissimam veniamus qvæstionem, qvæ hæc est, an bellum aliqvod justum sit, sive an bellare unqvam liceat?

1. Hæc autem ipsa qvæstio, ut & aliæ, qvæ deinceps seqventur, ad jus naturæ primum exigenda est. M. Tullius Cicero tum tertio de Finibus, tum aliis in locis, ex Stoicorum libris erudite disserit, esse qvædam prima naturæ, Græcis τὰ πρῶτα κατὰ φύσιν, qvædam consequentia, sed qvæ illis primis præferenda sint. Prima naturæ vocat, qvod simul atqve natum est animal, ipsum sibi conciliatur & commendatur ad se conservandum, atqve ad suum statum, & ad ea, qvæ conservantia sunt ejus status, diligenda: alienatur autem ab interitu iisqve rebus, qvæ interitum videantur afferre. Hinc etiam ait fieri, ut nemo sit, qvin cum utrumvis liceat, aptas malit & integras omnes partes corporis, qvam easdem usu imminutas aut detortas habere: primumqve esse officium, ut se qvis conservet in naturæ statu; deinceps ut ea teneat, qvæ secundum naturam sint, pellatqve contraria. Gell. XII, 5. I. c. V. §. IIX.

2. At * posthæc cognita seqvi notionem convenientiæ rerum cum ipsa ratione, qvæ corpore est potior, atqve eam convenientiam, in qva honestum sit propositum, pluris faciendam, qvam ad qvæ sola primum animi appetitio ferebatur; qvia prima naturæ commendent nos qvidem rectæ rationi, * sed ipsa recta ratio charior nobis esse debeat, qvam illa sint, à qvibus ad hanc venerimus. Hæc cum vera sint & ab omnibus, qvi judicio sano sunt præditi, facile

sine alia demonstratione assensum impetrent, sequitur in examinando jure naturæ primum videndum, quid illis naturæ initiis congruat deinde veniendum ad illud, quod quandoquam post oritur, dignius tamen est, neque sumendum tantum, si detur, omni modo expetendum.

Post hæc cognita sequi notionem convenientiæ rerum cum ipsa ratione) Seneca epistola CXXIV. *Quemadmodum omnis natura bonum suum nisi consummata non profert, ita hominis bonum non est in homine, nisi cum in illa ratio perfecta est. Sed ipsa recta ratio charior nobis esse debeat, quam illa sint, à quibus ad hanc venerimus*) Seneca epistola LXXVI. *Idin quoque optimum est, cui nascitur, quo censetur. In homine optimum quid est? Ratio.* vide & epistolam CXXI, & CXXIIX. Juvenalis Satyra XV.

melius nos
Zenonis præcepta movent: nec enim omnia, quædam
Pro vita facienda monent.

3. Hoc ipsum verò, quod honestum dicimus, pro materiæ diversitate, modo (ut ita dicam) in puncto consistit, ut si vel minimum inde abeas, ad vitium deflectas: modo liberius habet spatium. L.II.c.I.§.V.n.1. c. XII.§.XIV. n.1. c. XX. §. IV. n. 3. ita ut & fieri laudabiliter, & sine turpitudine omitti aut aliter fieri possit, fermè quomodo ab hoc esse ad hoc non esse statim sit transitus; at inter aliter adversa, ut album & nigrum, reperire est aliquid interpositum, sive mixtum, sive reductum utrinque. Et in hoc posteriori genere maxime occupari solent leges tum divinæ tum humanæ, id agendo, ut quod per se laudabile tantum erat, etiam deberi incipiat. Supra autem diximus, de jure naturæ cum quæritur, hoc quæri, an fieri aliquid possit non juste: injustum autem id demum intelligi, quod necessariam cum natura rationali ac sociali habet repugnantiam.

L.I. c.I.§.3. n.1.

†††

Et in hoc posteriori genere) Occasionem ex hoc quærentes Grotii Interpretes statuerunt, pingvius & minus accuratè loqvi Imperatorem, qvando in §. 2. *Instit. de J. N. G. & C.* servitutes Juri naturali contrarias esse contendit, *add. princ. Inst. de Libertin.* Sed hisce respondetur, verum hoc esse, si sermo instituatur de Jure naturæ præceptivo, non permissivo, de qvibus Grotius agit §. 5. *h. c.* vel si hoc posterius (qvo tamen ipsemet *Grotius l. 2. c. 3. §. 5.* [illegible] & dissentientes utuntur, *vid. Dn. Zigler, in not. p. 246. & 267.*) rejeceris, inter jus naturæ simpliciter & secundum qvid acceptum, *add. Guil. Grot. de Princ. Jur. Natur. c. 2. §. 4.* Nam certum est, Imperatorem præ se ferre primam DEI, creaturæ humanæ jurisqve eidem competentis. Autoris, intentionem, qvæ omnes personas in statu innocentiæ liberas degere volebat *Grot. l. 3. c. 7. §. 1.* huic aliqvando in Statu nostro depravato (de qvo elegantèr *Lampad. de Rep. Rom. Germ. p. 1.*) Jus Gentium absistere non valebat, introductâ potissimum pravâ habendi id, qvod meum & tuum est, libidine *Vasq. Controv. Illustr. l. 1. c. 9. §. 5. & seqq.* qvæ, qvia sæpius, deficiente judice, nisi per bella, corrigi neqvibat, in bellis interim hostem, qvi manus victas dederat, promiscuè occidere nefas est: idcircò æqvius reputabatur, ut homo hominem, qvi amplius nocere desinebat, vivum relinqveret; ne tamen imposterum ad malam damna inferendi consvetudinem re-

ver-

status si limites suas egreditur spu-
ria vocatur. quam non immerito
vocat Boccalinus legem utilem.
Rebus publicis sed totam contrariam
LL. Divinis et humanis. Cent. 2 Rel.
8. y. e. g. latrones studio se conser-
vandi quidem ducuntur sed prima
natura primis causae anteponunt.
jus n. alienum tolerant. Cons. prol.
§. 14.

§. 1. n. 3. c). In honesto spectatur ge-
minus conceptus. 1) honestum morale
seu natura tale quod ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ in puncto consistit.
2) honestum. ex lege quod liberi-
us habet spatium et laudabile
quidem est et omissum per se
turpitudinem nullam involvit.
hoc honestum est objectum omni-
um legum positivarum, sicut prius
honestum est objectum juris natu-
rae. objecta ergo legum sunt res
in potestate nostra posita. h. e.
quae non tantum viribus nostris
respondent, sed ante jussionem in
potestate nostra fuere, an volue-
rimus eas observare an. non. e. g.
quod in testamento 7. testes re-
quiruntur.

verteretur, certo modo constrictum reservaret, sibiqve, vel aliis, qvi eum custodiebant, servire pateretur. Ex qvibus, uti remur, satis patet, qvemadmodum à primâ nobis concreatâ libertate, adeoqve à primo naturæ fine & statu, propter duritiem cordis mortalium, recessum sit, ita ut jam homines contra primam naturæ intentionem sibi invicem servire cogantur. Non obstat dissentientium argumentum: Q. natura neqve scivit, neqve decrevit, sed humano commisit arbitratui, illa nec juris naturæ, nec contra jus naturæ sunt. Atqvi natura nescivit, ut bello justo capti non serviant; sicut neqve decrevit, ut serviant, sed utrumqve humano commisit arbitratui. E. Ast nos negamus (1) majorem: licet enim Jus naturæ, dum permittit arbitratui humano dispositionem circa servire, & non servire, sibi non contrarietur; nihilominus si arbitrium hominum, uti adversarii præsupponunt, contra intentionem Juris naturalis ex inevitabili necessitate aliqvando rem, (hoc est serviendum esse,) decidat, videmus hoc contrariari Juri naturæ, qvod ipsimet dissentientes negare neqveunt in *cit. Grot. l. 3. c. 7. §. 1 jung. Dn. Zigler. p. 553.* qvoniam tunc ad minimum, per non adsistentiam juris positivi, impeditur effectus juris naturæ. In minore dicimus ad membrum primum, Jus naturæ (α) in Statu integritatis servitute non opus habuisse, exinde tamen non seqvitur, illud, homines, posthabitâ obedientiâ divinâ, in se invicem absqve jure sævientes, servituti subjiciendos, vel non subjiciendos esse, nescivisse. (β) In Statu legali admisit certè jus naturæ defensionem sui cum moderamine inculpatæ tutelæ, *l. 1. § 27. ff. de Vi & Vi armat. Cic. pr. Milon. Joseph. de Bell. Jud. lib. 3. cap. 5.* ex qvâ, uti jam demonstratum, insimul elicitur, ut ei, cui parcere possumus, vitam potius condonemus, qvam ut auferamus, probè interim prospicientes, ne amplius nobis obesse qveat, qvod per servitutem omnino obtinetur. Qvis igitur & ex hoc negabit, naturam latuisse, ut bello justo se dedentes & capti serviant, vel resistentes occidantur & non serviant? Qvod secundum membrum attinet, certum est, jus naturæ nec simpliciter decernere, nec præcipere potuisse, ut homo serviat: sic namqve contradixisset primæ in productione hominis intentioni Dei & Naturæ, de qvâ supra: nihilominus Jus naturale non resistit Juri Gentium; sed permittit, ut homo, alteri hostis, captus serviat, & per conseqvens patitur se, qvoad libertatis exercitium, circumscribi in Statu legali: qvæ circumscriptio Imperatori rectissimè ansam dedit statuendi servitutem juri naturali (hoc est: primo statui naturali, ubi qvilibet innocenter vivens libertate indistinctè fruebatur) esse contrariam.

4. Inter prima naturæ nihil est, qvod bello repugnet, imo omnia potius ei favent, nam & finis belli, vitæ membrorumqve conservatio & rerum ad vitam utilium aut retentio aut acqvisitio, illis primis naturæ maximè convenit, & vi ad eam rem, si opus sit uti, nihil habet à primis naturæ dissentaneum, cum animantibus singulis vires ideò sint à natura attributæ, ut sibi tuendis juvandisqve sufficiant. Xenophon, τὰ ζῶα ἐπίσταται τινὰ μάχην ἕκαστα, οὐδὲ παρ' ἑνὸς ἄλλου μαθόντα ἢ παρὰ τῆς φύσεως. *Omnia animantium genera pugnam norunt aliqvam, qvam non aliunde qvam à natura didicerunt.* In Halieuticôn fragmento est:

Omnibus hostem
Præsidiumq; datum sentire & noscere teli
Vimq; modumqve sui.

Horatius dixerat:

Dente lupus, cornu taurus petit; unde, nisi intus
Monstratum?

Lucretius vero amplius:

Sentit enim vim qvidq́ suam, qvapossit abuti:
Cornua nota prius vitulo qvam frontibus exstant.
** Illis iratus petit atqve infensus inurget.*

Qvem sensum Galenus sic exprimit: Φαίνε τ̃ γοῦν ἕκαστον ἐκείνῳ τῷ μέρει τοῦ σώματος ἀμυνόμενον ὃ τ̃ ἄλλων ὑπερέχει. μόσχος μὲν κυρίττων πρὶν φύσαι τὰ κέρατα, πῶλος δ' ἵππου λακτίζων οὐδέπω στερεαῖς ταῖς ὁπλαῖς: ὥσπερ γε τὸ μὲν σκυλάκιον δάκνειν ἐπιχειροῦν, κἂν μηδέπω κρατεροὺς ἔχει τοὺς ὀδόντας. *Videmus animantium qvodqve eô ad sui tutelam uti, qvô maxime valet. Nam & vitulus nondum enatis cornibus ea parte minatur, & eqvulus nondum firmatis ungulis calcitrat, & catellus dentibus nondum robustis morsicat.* Idem Galenus de usu partium primo, hominem animal esse ait ad pacem bellumqve natum, cui arma qvidem
L.I.c.V.§.1. agnata non sint,* sed apta armis parandis ac tractandis manus: qva etiam pro armis uti sponte sua nec aliunde id edoctos infantes videmus. Sic & Aristoteles de partibus animalium qvarto, capite X. manum homini ait esse pro hasta, pro ense, & pro armis qvibuslibet, qvia omnia potest sumere ac tenere.

Illis iratus petit atqve infensus inurget) Martialis:

Vitulusqve inani fronte prurit ad pugnam.

Porphyrius tertio de non esu animalium: πρῶτον μὲν ἕκαστον οἶδεν εἴτε ἀσθενές ἐστιν εἴτε ἰσχυρὸν, καὶ τὰ μὲν φυλάττε τ̃, τοῖς δὲ χρῆται. ὡς πάρδαλις μὲν ὀδοῦσιν. ὄνυξι δὲ λέων καὶ ὀδοῦσιν, ἵππος δὲ ὁπλῇ καὶ βοῦς κέρασι. *novit qvodqve animantium, qvæ pars sui infirma sit, qvæ valida. Illi cavet: hac utitur. ut dentibus pardalis, leo & ungvibus & dentibus; eqvus ungula, bos cornibus.* Chrysostomus de Statuis undecimo: τὰ ἄλογα πάλιν ἐν τῷ σώματι τὰ ὅπλα ἔχει, οἷον ὁ βοῦς τὰ κέρατα, τοὺς ὀδόντας ὁ σῦς ὁ ἄγριος, τοὺς ὄνυχας ὁ λέων. ἐμοὶ δὲ οὐκ ἐν τῇ φύσει τοῦ σώματος τὰ ὅπλα κατέθετο ὁ Θεὸς, ἀλλ' ἔξω τοῦ σώματος, δεικνὺς ὅτι ἥμερον ζῶον ὁ ἄνθρωπος, καὶ ὅτι οὐκ ἀεὶ μοι τῶν ὅπλων τούτων καιρὸς. καὶ γὰρ πολλάκις μὲν αὐτὸ ἀποτίθημι, πολλάκις δὲ μεταχειρίζομαι. ἵν' οὖν ἐλεύθερος ὦ καὶ ἀπολελυμένος καὶ μὴ διηνεκῶς ἀναγκάζωμαι βαστάζειν τὰ ὅπλα, ἐποίησεν αὐτὰ κεχωρισμένα τῆς φύσεως εἶναι τῆς ἐμῆς. qvæ postrema optime conveniunt cum iis, qvæ ex Galeno in contextu seqvuntur. Hoc enim dicit: *Ratione qvæ carent, arma in ipso habent corpore, ut bos cornua, dentes aper, ungves leo. At mihi non in corporis natura Deus arma posuit, sed extra corpus; hoc ipso ostendens mansvetum animal esse hominem, neqve semper talium armorum mihi esse tempus. Nam telum sæpe depono, resumo interdum. Ut igitur liberior solutiorqve sim, neqve semper cogar portare arma, fecit ea sejuncta esse à mea natura.*

Sed apta armis parandis ac tractandis manus, qvæ etiam pro armis uti sponte sua nec aliunde id edoctos infantes videmus) Cassiodorus de anima: *Et qvoniam neqve cornu, neqve dente, neqve fuga* (sicut alia animalia) *corporis humani forma se prævalet vindicare, robustus illi thorax, brachiaqve concessa sunt: ut illatam*

tam injuriam manu defenderet, & objecta corporis quasi quodam clypeo vindicaret.

6. Recta autem ratio ac natura societatis, qvæ secundo ac potiore loco ad examen vocanda est, non omnem vim inhibet, sed eam demum, qvæ societati repugnat, L.I.c.I. §. 3. n. 1. h.c. II. §. 1. n. 3. in fin. id est, qvæ jus alienum tollit. nam societas eo tendit, ut suum cuiqve salvum sit communi ope ac conspiratione. Qvod facile intelligi potest locum habiturum, etiamsi dominium (qvod nunc L.I.c.I.§.X.n.4. L II.c.II.§.2.n.2. c.IIX. §. 1. n. 1. ita vocamus) introductum non esset. nam vita, membra, libertas, sic qvoqve propria cuiq; essent, ac proinde non sine injuria ab alio impeterentur, sic & rebus in medio positis uti, & qvantum natura desiderat eas absumere, jus esset occupantis: qvod jus qvi ei eriperet, faceret injuriam. Hoc ipsum autem nunc, postqvam ex lege aut usu dominium formam suam accepit, multo intelligitur facilius: qvod exprimam Tullii verbis: *Ut, si unumqvodqve membrum sensum suum haberet, ut posse putaret se valere si proximi membri valitudinem ad se traduxisset, debilitari & interire totum corpus necesse est: sic, si unusqvisqve nostrum rapiat ad se commoda aliorum, detrahatqve quod cuiqve possit, emolumenti sui gratia, societas hominum & communitas evertatur necesse est: nam sibi ut qvisque malit, qvod ad usum vitæ pertineat qvam alteri acqviri, concessum est non repugnante natura. Illud natura non patitur, ut aliorum spoliis nostras facultates, copias, opes augeamus.* De offic. II.

†††

Qvod nunc ita vocamus) Dabitur de hoc occasio aliqvid dicendi ad *lib 2. cap. 2. §. 2. n. 1.*

7. Non est ergo contra societatis naturam sibi prospicere, atqve consulere, dum jus alienum non tollatur: ac proinde nec vis, qvæ jus alterius non violat, injusta est: qvod idem Cicero ita extulit: *Cum L.II. c. XXIII. §. 7. L.I. §. 27. vim vi. D. de Vi & Vi armata. sint duo genera decertandi, unum per disceptationem, alterum per vim, cumqve illud proprium sit hominis hoc beluarum, confugiendum est ad posterius, si uti non licet superiore,* Idem alibi: *Qvid est qvod contra vim fieri sine vi posset?* Apud Ulpianum est! *Vim vi repellere licere Cassius scribit, idqve jus natura comparatur; apparet autem, inqvit, ex eo arma armis repellere licere.* Ovidius dixerat: Ep. Fam. XII. 3.

Armaqve in armatos sumere jura sinunt.

II. 1. Id qvod dicimus, non omne bellum juri naturæ adversari, probatur amplius ex sacra historia. Nam cum adversus Reges qvatuor, qvi Sodoma diripuerant Abrahamus cum ministris ac foederatis suis armatus victoriam reportasset, (a) Deus per sacerdotem suum Melchisedecum factum ejus probavit. Ita enim illi Melchisedecus: *Laus sit Deo altissimo, qvi tradidit hostes tuos in manum tuam,* Gen. XIV, 20. At ceperat arma (b) Abrahamus: ut ex historia apparet, sine speciali Dei mandatu: fretus igitur jure naturæ vir non san- (a) L.I. c. IV. §. 1. n. 1. L. III. c. XVI. §. 3. n. 1. (b) §. V. n. 6. Molin. T. 1. Tr. 2. D. 99. n. 3.

sanctissimus Patrum, sed & sapientissimus, etiam extraneorum Berosi atqve Orphei testimonio. Historia septem populorum, qvos Israëlitis exscindendos Deus (c) tradidit, non utar: fuit enim ibi mandatum speciale ad exsequendam rem à Deo judicatam in populos maximorum criminum reos: unde hæc bella in sacris literis Dei bella proprie nominantur, qvippe Dei (d) justu, non humano arbitrio, suscepta. Ad rem magis pertinet, qvod Amalecitas vim sibi inferentes Hebræi, ducibus Mose ac Josua, armis repulerunt. Exod. XVII. qvod Deus ante factum non jusserat, post factum probavit.

(c) §. VI. n. 3. L. I. c. I. §. X. n. 6. L. II. c. XV. §. 9. n. 1. L. III. c. XI. §. IX. n. 1.

(d) Devt. VII, 1. XX, 17. XXV,

2. Sed & leges generales ac perpetuas de modo gerendi belli Deus populo suo præscripsit, Devt. XX, 10. 15. eo ipso ostendens, justum bellum etiam sine mandato speciali suo esse posse. Nam aperta ibidem causam septem populorum ab aliorum populorum causa §. VII. n. 15. distinguit: ac cum de justis causis belli suscipiendi nihil ibidem edicat, eo ipso ostendit eas naturaliter satis esse manifestas: qvalis causa tuendorum finium in bello Jephtæ (a) adversus Ammonitas, Jud. XI. violatorum legatorum in bello Davidis (b) adversus eosdem, II. Sam. X. Simul notandum, qvod dicit divinus ad Hebræos scriptor c. XI. Gedeonem, Baracum, Samsonem, Jephten, Davidem, Samuelem, atqve alios per fidem debellasse regna, invaluisse in bello, exercitus exterorum vertisse in fugam. XI, 33, 34. qvo loco, ut istius dissertationis series docet, in fidei nomine includit persvasionem, qva id qvod fit, Deo placere creditur. Sic & Davidem sapiens semina ait præliari Dei prælia, I. Sam. XXV, 28. id est pia ac justa.

(a) L. II. c. IV. §. 2.

(b) §. VII. n. 15. L. II. c. XIX. §. 11. L. III. c. VI. §. VII. n. 1.

L. II. c. I.

III. 1. Probatur idem, qvod dicimus, omnium gentium ac præcipuè sapientum consensione. De vi, qva vita defenditur, notus Ciceronis locus, ipsi naturæ testimonium perhibens: *Est hæc non scripta, sed nata lex, quam non didicimus, accepimus, legimus, verum ex natura ipsi arripuimus, hausimus, expressimus, ad quam non docti, sed facti, non instituti, sed imbuti sumus: ut si vita nostra in aliquas insidias, si in vim, in tela aut latronum aut inimicorum incidisset, * omnis honesta ratio esset expediendæ salutis.* Idem: *Hoc & ratio doctis, & necessitas barbaris, & mos gentibus, & feris natura ipsa præscripsit, ut omnem semper vim, quacunq; ope possent, à corpore, à capite, à vita sua propulsarent.* Cajus Jurisconsultus: *adversus periculum naturalis ratio permittit se defendere.* Florentinus Jurisconsultus: *Jure hoc evenit, ut quod quisq; ob tutelam corporis sui fecerit, jure fecisse existimetur.* Josephus: Φύσεως γὰρ νόμῳ ἰσχυρὸς ἐν ἅπασι τὸ ζῆν ἐθέλειν, ἀφ' ὅτου καὶ τὰς φανερῶς ἀφαιρουμένους ἡμᾶς πολεμίους ἡγούμεθα. *Est enim naturæ lex illa, quæ in omnibus valet, ut velint vivere, idq; ipsum est quapropter eos, qui vita manifeste nos volunt spoliare, hostes censemus.*

Pro Milone.

L. Itaq; 4. pr. D. ad L. Aqv. L. ut vim. 3. D. de Just. & Jure. De bello Jud. l. II. c. 25.

Omnis honesta ratio esset expediendæ salutis) Seneca: *Tutela certissima ex proximo est, sibi quisque permissus est.* Qvintilianus VII, cap. 11. *Primum in omni genere debet esse defensio, qvia natura potior est salus nostra, qvam adversarii pernicies.* Bene ergo in Trachiniis Sophocles:

εἰ γὰρ

§. 2. n. 1. b) dicit hic grotius abra-
hamum bella suscepisse pretium
jure naturae et dictamine rec-
tae rationis nos dicimus abraha-
mum non tam ex dictamine rec-
ta rationis bella gessisse sed ut
principem ex ipso amorrhaeorum
esse. Gen. 23. ψ 6. Gen. 21 ψ. 22.

§. 2. n. 1. c) septem populi hic intro-
ducti jubebantur divinitus exscindi
alibi hostes dei vocantur quia
maximorum et enormissimorum cri-
minum rei erant. quae a. fuerint
crimina vide L. 2. c. 5. ⊖. 13 n. 2.
et L. 3. c. 11 ⊖. 9. n. 1. Conf. L. 2. c.
c. 13 ⊖ 4. n. 1 et segg. L. 3. c. 12.
§. 2. n. 4.

§. 2. n. 2. d) Grotius hic solum ex ve-
teri testamento exempla adducit
non ex novo in novo enim tes-
tamento nihil de bello vel modo
bellum gerendi legitur: nec lex
evangelij bellum patitur quia
fluit ex dira necessitate, autor
v. evangelij Christus summa cha-
ritatis magister est, per bella-
jus nostrum stricte persequimur
at per legem evangelij juri nostro
etiam cedere jubemur. h. c. §
7 n. 9.

§. 4 n. 2. a) 2) quomodo dici possunt bella iuste gentium introducta, cum tamen jus gentium societatem colat. bella vero eandem rumpant. Rs. Bella respici tanquam instrumenta necessitatis et usus humani, ut cum magna illius universitatis consulti nequeat rationibus id per vim fiat, seu quod perinde est. quaerit jus nostrum vel per rationes vel qui 2) licet actus bellicus societatem tollat et conservationem finem tm habet non rupturum universalem sed propositum redeundi ad pacem adeoque ad societatem. nec 3) omnem societatem bellum ~~quaerit~~ rumpit sed cum particulari populo tantum. 4) locum invenit grotianum responsum. huiq numeri non bella ipsa intelligi seu certam bellorum formam a jure gentium introductam esse, id qd factum ob rationem, ne pericula bellica nimium intenderentur 2. 3. c. 4. §. 15 et prol. §. 9 sed posita non repugnantia

εἰ γὰρ ἐμφανῶς ἠμύνατο.
Ζεύς τ' ἂν συνέγνω σὺν δίκῃ χειρουμένῳ.
nam si seipse tutasset palam,
Veniam dedisset jure pugnanti Deus.

vide & Wisigottorum legem lib, VI. tit. I. c.6.

2. Adeoqve manifestam æqvitatem hoc habet, ut in bestiis etiam, qvæ juris non rem ipsam, ut diximus, sed umbram habent qvandam, distingvamus inter vim, qvæ injuriam infert, & qvæ propulsat. Nam cum dixisset Ulpianus animal * qvod sensu, id est, rationis usu, caret, non posse injuriam fecisse, mox tamen subjungit, cum arietes vel boves commisissent, & alter alterum occidisset. Q. Mutio auctore distingvendum. ut si qvidem is perisset, qvi aggressus erat, cessaret actio; si is, qvi non provocaverat, competeret actio. Cui explicando serviet illud Plinii: *Leonum feritas inter se non dimicat, serpentum morsus non petunt serpentes; sed si vis inferatur, nulla est, cui non sit ira, non sit anima injuriæ impatiens, & promta, si noceat, ad se defendendum alacritas.*

Prolegomen. §. VII. L. I. c. I. §. XI. n. 2. L. 1. D. si qvadrup. paup. f. d. §. Ait. 3. & §. cum arietes. 11. Adde Ex. XX, 28.

Qvod sensu, id est, rationis usu, caret) Similem in modum Seneca de feris loqvitur: *Adeo etiam, qvæ extra intellectum atq; æstimationem beneficii sunt posita, assiduitas tamen meriti pertinacis evincit.* Vide totum locum de beneficiis libro I. cap. III. & compara, qvæ ad Præfationem ex Philone posuimus.

†††

Competeret actio.) Scilicet de pauperie: Qvæ, prout eleganter deducit Magnificus *Dn. Struv. Syntagm. Jur. Civil. Ex.* 14 §. 8. non fundatur in culpâ Domini animalis, sed in eo, qvod ipsum animal, licet ratione destituatur, ac sine injuriâ damnum inferat, ex ipsa re, seu damno dato, obnoxium fiat, ita, ut inde damnum reparetur læso, aut Dominus id, æstimationem damni restituendo, luere necesse habeat. Qvod qvamvis ipsum jus naturæ non ita præcisè dictitet, tamen ab eo non est alienum, sed æqvitati maximè congruum, *add. l. 2. c. 17. §. 21.*

IV. 1. De jure naturali ergo, qvod & gentium dici potest, satis constat eo bella non omnia improbari.

2. Jure autem gentium voluntario itidem non damnari bella satis nos docent Historiæ: & omnium populorum leges ac mores. Imò * jure gentium introducta esse bella dixit Hermogenianus: qvod paulo aliter, qvam vulgo accipi solet interpretandum censeo: nempe ut certa bellorum forma à jure gentium sit introducta, qvam formam, qvæ habeant bella, ea peculiares ex jure gentium effectus conseqvantur: unde distinctio nascitur, qva utendum nobis erit infra, in bellum solenne juris gentium, qvod & justum, id est plenum, dicitur, & non solenne, qvod tamen non ideo justum esse desinit id est juri congruens. Nam aliis bellis, modo æqva subsit causa, jus gentium non adsistit qvidem, sed nec resistit, ut infra latius explicabitur. *Jure gentium* (inqvit Livius) *ita comparatum est, ut arma armis propulsentur.*

L. Ex hoc Jure 5. D. de Just. & Jure. L. I. c. III. §. 1. & 4. L. III. c. 3. §. 1. seqq.

Lib. XIII. L. ut vim. 3. D. de Just. & Jur.

Et Florentinus jus esse gentium ait, ut vim atqve injuriam propulsemus, ut corpus nostrum tutemur.

Jure gentium introducta esse bella) Scriptor vitarum illustrium in Themistocle: *Professus est Athenienses suo consilio, qvod communi jure gentium facere possent, Deo publicos suosq; patrios ac penates, qvo facilius ab hoste possent defendere, muris sepsisse.*

†††

Paulo aliter.) Utrumqve Hermogenianum voluisse autumamus: primo bella jure gentium cœpisse; secundò certam bellorum formam eodem jure introductam fuisse. De priore nullum est dubium: posterius docent servitutes, manumissiones, inducíæ, indictiones, jura fecialium &c. qvæ cuncta inter gentes erant notissima.

Prolegom. §. XI. L. I. c. I. §. X. n. 5.

V. 1. De jure divino voluntario major est difficultas. Neqve hîc objiciat qvisqvam jus naturæ esse immutabile, ac proinde à Deo nihil in contrarium potuisse constitui: id enim verum est in iis, qvæ jus naturæ vetat aut præcipit, non in iis, qvæ jure naturæ licent tantum: nam qvæ ejus sunt generis, cum proprie juris naturæ non sint, sed extra jus naturæ, & vetari possunt & præcipi.

2. Solet ergo primum à nonnullis contra bellum adferri lex data Noæ ejusqve posteris: ubi Deus sic loqvitur, Gen. IX, 5. 6. *Qvin etiam sanguinem vestrum, id est animarum vestrarum, reposcam, ab omni bestia reposcam eum: atq; etiam de manu hominis alterius, utpote fratris, reposcam hominis animam. Qvisqvis effuderit sanguinem hominis, qvi est in homine, sanguis ejus effundetur: qvia hominem ad effigiem suam fecit Deus.* Hic ergo qvidam illud, qvod de reposcendo sanguine dicitur, generalissime intelligunt, & alterum de effundendo vicissim sanguine, comminationem esse volunt, non approbationem, qvorum neutrum mihi se persvadet. Nam interdictum de sanguine non effundendo latius non patet, qvam qvod in lege est, *Non occides!* qvod neqve capitalibus suppliciis, neqve bellis obstitisse manifestum est. Lex ergo tam hæc, qvam illa, non tam novi aliqvid constituit, qvam jus naturæ prava consvetudine obliteratum declarat atqve repetit; unde verba illa intelligenda sunt in eo sensu qvi vitium includit: sicut homicidii nomine non qvamvis hominis cædem intelligimus, sed destinatam, & innocentis. Qvod vero sequitur de tinere.

L. II. c. XX. §. I. n. 2.

3. Rem ita explico. Natura non iniqvum est, ut qvantum qvisqve fecit mali, tantundem patiatur, juxta illud, qvod * Rhadamanthi jus dicitur:

Εἶκε παθοῖ τὰ κ' ἔρεξε δίκη κ' ἰθεῖα γένοιτο.
Qvæ fecit si qvisq; ferat, jus fiet & æqvum.

Seneca pater hanc sententiam sic retulit: *Justissima patiendi vice, qvod qvisqve alieno excogitavit, supplicio excipit suo.* Ex hujus naturalis æqvitatis sensu

Cain

non statim sequitur legalitas Belli
Ps. non aliam esse belli legalita-
tem, quam quae in necessitate re-
cumbit h. e. ut cum aliter non pos-
simus jure nostro frui per vim ad
illud feramur: unde quicquid in casu
extremae necessitatis licet e. g. li-
cet in casu necessitatis hominem
occidere vel invasorem nostri vel
etiam impedientem conservationem
vitae nostrae L. 2. c. 1. §. 3. sic in
bello etiam coedes licita. licet
in casu necessitatis alteri quod
suum est eripere sic etiam in bello
rapinae sunt licitae, expirante autem
necessitate nihil istorum quae ante
dicta sunt licitum manet. Sic bel-
la etiam sine necessitate suscepta
injusta sunt e contrario nullo
necessitatis casu stupra mendacia
licita sunt Hinc nec in bello
probantur. L. 3. c. 4. & 19 Caf.
polit. parall. c. 23 quae causa etiam
cur Christus non faciat mentionem.
o. 2. n. 2. cit. d.

§. 5. n. 2. a) alium huius dicti sensum
philologi eruunt ex accentuatione
Hebraea positione commatis quisquis
effuderit sanguinem hominis per
hominem ejus sanguis effundetur. Ex
hac interpretatione sequitur 1) homici-
dia esse capitalia 2) executionem
supplicii injunctam esse nam licet
alias capitalitas homicidii ex hoc dicto
sequitur, non tn. ideo per hominem
executionem fieri debere sequeretur.
quemadmodum alias poenarum le-
galitas sibi constat, in incerto tn. ma-
net; per quem exerceri debeat trans-
positio unius commatis saepe gemi-
num sensum ostendit, cuius exemplum
1. ad Tim. 3. 4 15 et 16.

§. 5. n. 3. b). noto 1) homicidium esse
delictum natura capitale, adeoque nullo
edicto illud repressit. mi. non edicto illud repressit
delictum natu-
ra capitale est quod naturam hu-
manam evertit delictum ex lege
est quod naturam humanam exor-
niter turbat. 2) Caius quoque id quaerit
dicens, qui inveniet me, interficiet me.
3) vocem dei non sustulisse sed sus-
pendisse poenam homicidii aut ob
hominum raritatem, aut quia
paucis grassantibus minus opus erat exemplo.

§ 5. n. 3. c)

Cain parricidii sibi conscius dixerat, Gen. IV, 14. *qvi inveniet me, interficiet me.* Sed Deus primis illis temporibus, aut ob hominum raritatem, aut qvia paucis adhuc grassantibus minus opus erat exemplo, id qvod naturaliter licitum videbatur, edicto repressit, & contractum qvidem ac commercium homicidæ defugi voluit, at vitam ei non eripi, qvomodo & Plato in legibus constituit, & olim in Græcia usurpatum his versibus docet Euripides:

Καλῶς ἔθεντο ταῦτα πατέρες οἱ πάλαι·
Εἰς ὀμμάτων μὲν ὄψιν οὐκ εἴων πρᾶν,
Οὐδ' εἰς ἀπάντημ', ὅστις αἷμ' ἔχων κυρεῖ.
Φυγαῖσι δ' ὁσίου, ἀνταποκτεῖναι δὲ μή.
Qvam bene parentum provida ætas statuerat:
Vi cogeretur de via decedere,
Hominumqve visu cæde patrata nocens,
Fugaqve lueret triste, non letho, scelus?

Qvo & illud pertinet Thucydidis: εἰκὸς τὸ πάλαι τῶν μεγίστων ἀδικημάτων, μαλακωτέρας κεῖσθαι αὐτὰς (τὰς ζημίας) παραβαινομένων δὲ τῷ χρόνῳ εἰς τὸν θάνατον αἱ πολλαὶ ἀνήκουσι. *Credibile est antiqvitus qvamvis gravium delictorum* * *leves fuisse pœnas: sed cum ea progressu temporis contemnerentur, ventum ad mortem* Lactantius: *Adhuc enim videbatur nefas, qvamvis malos, tamen homines, supplicio capitis afficere.* Lib. III. Lactant. lib. 2.

Rhadamanthi jus Apud Apollodorum lib. II. Νόμος Ῥαδαμάνθου, ὃς ἂν ἀμύνηται τῶν χειρῶν ἀδίκων ἄρξαντι ἀθῷον εἶναι. *Lex Rhadamanthi, si qvis se ultus sit de eo, qvi prior vim intulerit, impune id ferat.*

Leves fuisse pœnas.) Servius ad primum librum Æneidos: *Luetis, persolvetis. Et hic sermo à pecunia descendit: antiqvorum enim pœnæ omnes pecuniariæ fuerunt.* Et ad librum secundum: *Expendere, tractum est à pecunia: nam apud majores pecuniarias pœnas constat fuisse, cum adhuc rudi ætate pecunia ponderaretur, qvod ad capitis pœnam deinde usurpatum est.* Ad sextum: *Pendere, tractum est à pecuniaria damnatione.* Memorat Plinius historiæ naturalis libro VII. cap. LVI. primum capitis judicium in Areopago esse actum.

†††

Tantundem patiatur.) A magistratu sc. cui jus animadvertendi competit: qvo aliqvando cessante, vel actu planè non existente, uti casus ponit *Grot. l. 1. c. 3. §. 2. n. 1.* naturâ iniqvum non est, ut qvantum qvisqve facit mali, tantundem patiatur à qvolibet, qvi ex zelo justitiæ, seposito privato vindicandi animo, eundem corrigit.

Ex hujus naturalis æqvitatis sensu.) Qværitur hîc: an ex hujus à Grotio præsuppositæ æqvitatis naturalis sensu, an verò ex metu talionis hæc verba Cain locutus fuerit, ut posterius innuunt *Ægid. Hunn. in qvæst ad Genes.* & alii plures? Arbitramur utrumqve verum esse. Æqvitas siqvidem naturalis hanc cognitionem talionis peperit malæ & trepidanti Caini conscientiæ, ita qvidem, ut à parentibus & reliqvis suis confratribus (nam paucas tantum sorores ei extitisse probabile non est; multò minus,

ut qvidam fabulantur, credibile, Adamum patrem per triginta annos, nimirum usqve ad generationem Sethi, necem Abelis deploraſſe, nec filiis operam dediſſe, qvia eorum in Sacris nulla fit mentio) ſibi eandem occiſionem metueret, *add. Eckolt. tit, ad L. Com. de Sicar. §. 6 in fin.*

4. Ab uno facto illuſtri ſumta conjectura divinæ voluntatis in legem ivit, ita ut Lamechus qvoqve * ſimili facinore perpetrato impunitatem ſibi ab hoc exemplo promiſerit, Gen. IV, 24.

Simili facinore perpetrato) aut potius, ſi qvid ſimile perpetraſſet: nam hunc ſenſum ferunt verba, qvæ apud Moſem.

†††

Ab hoc exemplo promiſerit.) Si Cedreno credimus, Cain à ſuo atnepote Lamecho poſt fruticeta latens unà cum puero, qvem ſecum habebat, ſub intentione beſtiæ telo petitus & occiſus fuit. Licet ex ruinâ ædium ſuarum eundem occubuiſſe Anno 931. poſt mundum conditum alii velint. Sed hæc noſtra non facimus, *vid Gerhard. p. 153. & Dn. Calov. p. 566. ad cit. cap. 4. Geneſ.*

5. At cum jam ante diluvium, gigantum ætate, promiſcua invaluiſſet cædium licentia, inſtaurato poſt diluvium humano genere, ne mos idem invaleſceret, ſeverius occurrendum DEUS cenſuit: & repreſſa prioris ſeculi lenitate, qvod natura non iniqvum eſſe dictabat & ipſe permiſit, * ut inſons eſſet, qvi homicidam occidiſſet, qvod poſtea inſtitutis judiciis ſummas ob cauſas adjudices ſolos ſeſtrictum eſt; ita tamen ut moris priſtini veſtigium manſerit in jure ejus, qvi occiſum ſangvine proxime attingeret, etiam poſt Moſis legem, qva de re infra fuſius agetur.

Ziegl. p. 77. H. Beni Judicat. in Stat. Europ. c. 10. n. Impr. x

Ut inſons eſſet qvi homicidam occidiſſet) Joſephus: ἔδοξεν μὴ τὸν φονέα τοῦ τεθνεῶτος ἀνθρώπου ἀπέχεσθαι καὶ καθαρεύειν φόνου καὶ θεράποντας τοιούτου κολάζεσθαι. *Eadem dico ut à cæde humana puræ habeantur manus: qvod ſi qvis cædem commiſerit, pœnam ferat.*

F Ziegl. p. 78

6. Magnum habemus auctorem noſtræ interpretationis Abrahamum, qvi cum legem Noæ datam non ignoraret arma ſumſit in reges qvatuor, ut qvæ plane crederet cum ea lege non pugnare. Sic & Moſes Amalecitis populum oppugnantibus arma juſſit opponi, naturæ ſcilicet jure uſus: nam DEUM de hac re ſpeciatim conſultum non apparet. Exod. XVII, 19. Adde jam qvod capitalia ſupplicia nec in homicidas tantum, ſed & in alios facinoroſos uſurpata apparet, non modo apud populos extraneos, ſed apud ipſos piæ doctrinæ alumnos, Gen. XXXIIX, 24.

§. II. n. 1.

7. Nimirum conjectura divinæ voluntatis ipſa naturali ratione adjuvante à ſimilibus ad ſimilia proceſſerat, ut qvod in homicidam conſtitutum erat, in alios qvoqve eximie nocentes non iniqvum videretur. Sunt enim qvædam, qvæ vitæ æqviparantur, ut exiſtimatio, pudor virginalis, fides matrimonii; aut ſine qvibus vita tuta eſſe non poteſt, ut imperii ſocietatem, continentis reverentia: adverſum qvæ qvi faciunt, ii homicidis meliores non videntur.

4 Ziegl. p. 78.

L. II. c. I. §. 10

Ziegl. m.

Qvæ

§. 5. n. 4. c) Communis quadam sententia est Lamechum occidisse Caincim sed nobis hoc admodum dubium videtur, quippe Lamechi verba non fuerunt verba legis aut agnitionis facti alicuius sed tantum verba jactantiae. Lamechus n. fuit homo jactabundus. Jusiq. et explicatius vide notitiam M. S. Hist. Bibl. Vet. test.

§. 5. n. 5. d) conf. grotius l. 2. c. 2. th. 2. n. 2 et diss. de non abutendo nomine principum d. 12.

§. 5. n. 5. e) Lenitas vocanda non est quando jus alienum turbatum relinquitur sed negligentia vel timiditas, adeoq. in vitio habendus actus. Ergo prius seculum lene dicendum non est, propterea quod homicidia non sint punita; sic rigorosus contra dicendus non est, si delicta punit. hinc n. rigor nullus est, qd. q. habetur in statutis legum polonicarum a Casimiro Ao. 1365. cit. in polit. parall. c. 15 O. 6. p. 590

§. 5. n. 5. f) Hoc genus loquendi quam Bodinus passim in libr. de republ. utitur, admodum periculosum videtur. Judices a vita sociali coevi sunt, ac simul vita sociali coepit, coepere m. judicia.

§. 5. n. 8. g) Septem. vulgo dicunt fuisse praecepta Noachia 1/ de Idolatria 2/ de Fortatione 3/. de damno. 4/ de rapina 5/ de Blasphemia 6/ de Judicijs Hac sex praecepta etiam aiamo fuisse tradita dicunt Rabbini, Noacho a additum fuisse septimum de non edendo sanguine, vel quod alijs videtur de non edendo animali vivente, nos dicimus communem quidem esse opinionem. haec praecepta noacho esse data attamen illa nobis valde suspecta videri. non quidem quoad materialia sed quoad formalia, nec ullo veteri testimonio digno fide probari possunt.

§. 5°. n. 10. h) Grotius hic vult gentiles cognitionem sacrarum literarum habuisse easq legisse quia sit tanta similitudo sit in jure veteri Romano et Hebraea. Nos haec quidem non adeo negaverimus attamen et hoc valde dubium, cum nullum testimonium hocce comprobans exstet. dubitationem hanc augent. quod ipsum praeceptum, vere adamo et consequenter noacho datum de sanctificando sabbatho in hisce septem praeceptis omissum. Dicimus proinde in jure veteri attico, Romano et Hebraeo similitudinem esse et ea causa. quia haec jura immediate et jure naturali fluunt, ad eos non possunt aliter, nisi quaedam similitudinem inter se invicem pferri con

†††

Quæ vitæ æquiparantur.) Quoad defensionem, non quoad vindictam. Sic virgo, ne pudicitia violetur etiam cum internecione ejus, qvi vim intentat, rectè se defendit: stuprum tamen passa ex post facto stupratorem non rectè interimit, qvippe qvem committere debebat officio magistratus, *add. l. 2. c. 1. §. 7.*

8. Huc pertinet vetus, qvæ ad Hebræos exstat, traditio, leges plures Noæ filiis datas à DEO, qvæ non omnes à Mose narratæ sint, qvia satis erat ad ipsius institutum eas postea in lege peculiari Hebræorum esse comprehensas. Sic adversus nuptias incestas legem veterem, qvanqvam à Mose suo loco non memoratam exstitisse apparet Levit. XIIX. Inter ea a. qvæ Noæ liberis DEUS edixit, hoc qvoqve ajunt fuisse, ut non homicidia tantum, sed & adulteria, & concubitus incesti, item violentæ rapinæ morte punirentur. Qvod ipsum confirmant Jobi verba XXXI, 11. L. I. c. I. §. XV.

†††

Morte punirentur) *Add. Selden. de Just. & Jur. secund. disciplin. Hebr. l. 1. c. 10. & l. 7. c. 5. p. 849.* qvi hoc Grotii assertum doctrinæ Talmudicæ non satis convenire asserit. Non enim necessariò pœnæ illud genus à Noachidis velut ex præcepto adhibendum volunt.

9. Jam vero data per Mosem lex sanctionibus capitalibus rationes adjicit, qvæ apud alios populos non minus qvam apud Hebræum populum valent: ut Levit. XIIX, 24. 25. 27. 28. Psalm. C. I, 5. Prov. XX, 8. Et peculiariter de homicidio dicitur terra non posse expiari nisi sanguine homicidæ fuso, Num. XXXV, 31. 33. Præterea absurdum cogitatu est, Hebræo populo indultum, disciplinam & salutem publicam ac singulorum munire pœnis capitalibus ac se bello tueri, ceteris autem regibus gentibusqve idem eodem tempore non licuisse: neqve tamen reges eos aut gentes unqvam à prophetis admonitos, improbari à Deo usum capitalium suppliciorum ac bella omnia, sicut de aliis peccatis admoniti sæpe sunt.

10. Imo contra qvis non credat, cum lex Mosis de judiciis expressam habuerit divinæ voluntatis imaginem, recte ac pie facturas fuisse nationes, qvæ inde sibi exemplum peterent? qvod certe Græcos, Atticos præsertim, fecisse credibile est: Unde tanta in jure veteri Attico & qvod inde sumtum est Romano XII. tabularum cum legibus Hebræis similitudo est. Sufficere hæc videntur, ut appareat legem Noæ datam non eum habere sensum, qvem volunt, qvi bella omnia eo argumento impugnant. L. II. c. V. §. 5. c. IIX. §. III. &

†††

Et qvod inde sumptum est.) Non curamus hic nugas *Gloss. ad l. 2. §. 4. Verb. constituisse de Orig. Jur.* qvas tamen jocosè satis defendit Forcatulus, missum videlicet à Græcis ad Romanos qvendam sapientem, qvi exploraret, an digni essent Legibus; cui Romani stultum opposuissent: Gravior res est, qvam proferunt *Andr. Gerhard. Exercit. Jurid. 1. q. 1.* cum *Wilhelm. Zepper. de Legib. Mosaic. l. 5. cap. fin.* Idem *Selden. de Jur. Nat. & Gent. sec. Disc. Hebr. l. 3. c. 3. & 23.* atqve *Cypr. Regner. Cens. Belg. ad §. 10. in fin. Inst. de Jur.*

de Jur N. G. & Civ. à Mose Mercurium Trismegistum, ab hoc Ægyptios, ab his Græcos, à Græcis Romanos Legum suarum originem accepisse, *jung. not. Dn. Struv. S. J. C. Ex. I. Th.* 63. Sed hujus opinionis fundamenta latius examinata vide apud plurimum Reverendum *Dn. Joh. Adam. Osiandrum in not. ad Grot. l.* 1. *c.* 1. *th.* 1. *observ.* 2.

VI. 1. Speciem majorem habent, qvæ ex Evangelio contra bellum adferuntur: in qvibus examinandis non illud mihi sumam qvod sumunt multi, in Evangelio extra præcepta credendi & sacramentorum nihil esse, qvod non sit juris naturalis: id enim, qvo sensu à plerisqve sumitur, verum non puto.

2. Illud libens agnosco, nihil nobis in Evangelio præcipi, qvod non naturalem habeat honestatem: sed non ulterius nos obligari legibus Christi qvam ad ea, ad qvæ jus naturæ per se obligat, cur concedam non video. Et qvi aliter sentiunt mirum qvam sudent, ut probent, qvæ Evangelio vetantur ipso jure naturæ esse illicita, * ut concubinatum, divortium, matrimonium cum pluribus fœminis. Sunt qvidem hæc ejusmodi ut eis abstinere honestius esse dictet ipsa ratio; at non talia, ut absqve lege divina nefas in illis appareat. At illud vero, qvod Christiana lex præcipit, ut alii pro aliis mortis periculo nos objiciamus, 1. Johan. III, 16. qvis dicat ipso naturæ jure nos obligari? Justini dictum est: τὸ κατὰ φύσιν βιοῦν οὐδέπω πεπιστευκότος ἐστὶν: * *secundum naturam vivere ejus est, qvi nondum credidit.*

L. II. c. V. §. IX. & XV.

Ut concubinatum, divortium,) Spectat huc illud Hieronymi: *Aliæ sunt leges Cæsaris, aliæ Christi, aliud Papinianus, aliud Paulus noster præcipit.*

Secundum naturam vivere ejus est, qvi nondum credidit) Locus Justini est ad Zenam: idemqve sensus apud Origenem in excerptis illis, qvæ Philocalia dicuntur.

3. Sed ne illos qvidem seqvar, qvi aliud sibi sumunt non exiguum, Christum scilicet in tradendis præceptis qvæ extant Matthæi V. & deinceps, interpretem tantum agere legis per Mosem datæ. Aliud enim sonant verba toties repetita, *Audistis dictum fuisse veteribus: Ego vero dico vobis*: qvæ oppositio, sed & Syriaca & aliæ versiones ostendunt, illud *veteribus* significare ad veteres, non à veteribus; ut *vobis* est ad vos, non à vobis. Veteres autem illi non alii fuerunt, qvam qvi Mosis tempore vivebant; nam qvæ ut veteribus dicta recitantur, non legisperitorum sunt, sed Mosis, aut verbo tenus, aut sensu: *Non occides.* Exod. XX, 30. *Qvisqvis occiderit tenebitur judicio*, Levit. XXI, 21. Num. XXXV, 16, 17. 30. *Non mœchaberis.* Exod. XX, 30. *Qvisqvis dimiserit uxorem, det ei libellum divortii.* Devt. XXIV, 1. *Non pejerabis, sed reddes Domino, qvæ juraveris.* Exod. XX, 7. Num. XXX, 2. *Oculum pro oculo, dentem pro dente* (supple reposcere liceat in judicio) Levit. XXIV, 20. Devter. XIX, 21. *Diliges proximum tuum* (id est Israëlitam (*a*)) Levit. XIX, 18. *& odio habebis inimicum tuum*, * puta septem populos (*b*) qvibuscum amicitiam colere qvorumqve misereri vetantur, Exod. XXIV, 11. Devt. VII, 1. His addendi Amalecitæ in qvos Hebræi jubentur bellum habere implacabile, Exod. XXVII, 19. Devt. XXV, 19.

§. IIX. n. 9.

(*a*) §. IIX. n. 9. & 12. L. II. c. XII. §. 20. n. 3. c. XV. §. 9. n. 3. c. XIX. §. 4. n. 3. c. XX. §. 10. n. 2

(*b*) §. II. n. 1.

Puta

§. 6. n. 2. a) docet hic grotius Christianismum consistere in exsuperantia virtutis quae de re egimus supra in prol. §. 50.

§. 6. n. 3. b) Grotius hoc numero vult Christum non opponere doctrinam suam doctrinae mosis, sed interpretatione pharisaicae, utpote quae aliter ut sensus genuinus requirebat, legem mosaicam interpretantur, adeoque doctrina Christi est genuina legis mosaicae interpretatio, opposita interpretationi pharisaicae.

§. 6. n. 4. c) tanguntur hic omnes legum partes 1) vis coactiva, gravibra delicta poenarū aspectabilium formidine coercet. qf. Medit. pol. c. 13 d. C. p. 188. 2) vis directiva, internam mentis puritatem requirit, ergo qui coercetur formidine poenarum. Ille vi coactiva legis servat, qui vero interna mentis puritate, vi directiva, omnis coactiva includit directivam, nā qui cogitur etiam dirigitur ~~et~~ sed non vice versa. Cons. prol. O. 19.

§. 6. n. 5. d) Latitat hic Grotij fucus armenianus qui in incomparabili libro de religionis Christiani veritate sedulo vitandus putat sil virtutes quae a Christianis exiguntur etiam Hebraeis aut commendari aut praecipi sed non praecipi in eo gradu vel latitudine, quo Christianis adeoq concludit inde, novum testamentum est perfectius veteri et in veteri testamento non totidem praecepta haberi, quam in novo testamento, qd falsissimum, nos dicimus majorē claritudinem esse novi testamenti, veteris testamenti minorem. praecepta tn esse eadem in veteri et novo testamento.

Puta septem populos) In hos odium lege permitti, ait illustrissimus Abarbaniel ad Devt. XXIII, 21.

4. Sed ad intelligentiam verborum Christi omnino notandum, legem per Mosem datam dupliciter accipi: aut secundum id, qvod commune habet cum aliis legibus, qvæ ab hominibus condi solent, qvatenus scilicet graviora delicta pœnarum aspectabilium formidine coërcet, Hebr. II, 2. & populum Hebræum hac ratione in statu civilis societatis continet, qvo sensu dicitur νόμος ἐντολῆς σαρκικῆς, Hebr. VII, 13. & lex factorum, Rom. III, 27. aut secundum id, qvod legis divinæ est proprium, qvatenus scilicet etiam mentis reqvirit puritatem, & actus aliqvos, qvi sine temporali pœna omitti possunt: qvo sensu vocatur νόμος πνευματικός, Rom. VII, 14. exhilarans animum, Ps. XIX. qvi Latinis XIIX, 9. Legisperiti & Pharisæi, priore illa parte contenti, secundam, qvæ potior est, insuper habebant, neqve inculcabant populo: qvod verum esse non ex nostris duntaxat libris, sed ex Josepho qvoqve & magistris Hebræorum ostendi potest.

5. Sed etiam secundam hanc partem qvod attinet, sciendum est, virtutes, qvæ à Christianis exiguntur, etiam Hebræis aut commendari, aut præcipi, sed * non præcipi in eo gradu ac latitudine qvo Christianis. Utroqve autem hoc sensu Christus sua præcepta opponit veteribus: unde liqvet, verba ejus non continere nudam interpretationem. Hæc autem sciri non ad hoc tantum, qvod nunc in manu est, refert, sed & ad multa alia, ne legis Hebraicæ auctoritate, supra qvuam æqvum est, utamur.

Prolegom. §. 48. L. I. c. I. §. fin. n. 4. L. II. c. I. §. XIII. n. 1. c. V. §. IX. n. 2.

Non præcipi in eo gradu ac latitudine) Qvædam huc pertinentia vide in notatis supra ad finem capitis primi. Egregius imprimis Chrysostomi locus de Virginitate cap. XLIV. τὸ μὲν γὰρ παλαιὸν οὐ τοσοῦτον ὑμῖν ἀρετῆς προὔκειτο μέτρον, ἀλλὰ καὶ ἀμύνασθαι τὴν ἀδικοῦντα, καὶ ἀντιλοιδορεῖσθαι τῷ λοιδορουμένῳ, καὶ χρημάτων ἐπιμελήσεσθαι ἐξῆν, καὶ εὐορκοῦντα ὀμνύναι, καὶ ὀφθαλμὸν ἐξορύξαι ἀντὶ ὀφθαλμοῦ καὶ μισῆσαι τὴν ἐχθρὸν, καὶ οὔτε τρυφᾶν, οὔτε ὀργίζεσθαι, οὔτε γυναῖκα τὴν μὲν ἐκβάλλειν, τὴν δὲ ἀντεισάγειν κεκώλυτο, καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ δύο κατὰ τὰ αὐτὸν ὁμοῦ γυναῖας ἔχειν ὁ νόμος ἐπέτρεπε, καὶ πολλὴ καὶ ἐν τούτοις, καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ἡ συγκατάβασις ἦν. κατὰ δὲ τὴν τοῦ Χριστοῦ παρουσίαν πολλῷ στενοτέρα γέγονεν ἡ ὁδός. *Olim tanta nobis injuncta non erat virtutis mensura, sed & vindictam sumere de injuriam inferente, & convitianti reddere convitium, & pecuniis studere licebat, sed & citra falsimoniam jurare, & pro oculo excutere oculum, & odio habere inimicum. qvin nec deliciis frui, nec irasci, nec uxorem aliam ejicere, recipere aliam, vetitum erat. Parum dixi, etiam duas eodem tempore uxores habere lex sinebat, multaq; & in his & in aliis rebus erat temporum illorum indulgentia. At post Christi adventum multo arctior facta est via.* Eodem libro cap. LXXXIII. οὐ τὸ αὐτὸ τῆς ἀρετῆς ἀπαιτούμεθα μέτρον ἡμεῖς τε κἀκεῖνοι *non eadem virtutis mensura à nobis & ab illis exigitur.* Idem in oratione Filium Patri æqvalem,

lem, qvæ est Tomo VII. ait, in Evangelio esse ἐπίτασιν καὶ παραθήκην ἐντολῶν, *præceptorum & intensionem & adjectionem.*

VII. 1. Omissis ergo argumentationibus, qvæ minus se nobis probant. Primum ac præcipuum testimonium, qvo bellandi jus à Christi lege non plane tolli probamus, esto Pauli illud ad Timotheum I, II, 1.2.3. *Hortor ergo ante omnia, ut fiant deprecationes, preces, interpellationes, gratiarum actiones pro qvibusvis hominibus : pro regibus & qvibusvis in eminentia constitutis: * ut tranqvillam ac qvietam vitam degamus cum omni pietate ac sanctitate, nam id bonum gratumqve est apud DEUM servatorem nostrum, qvi omnes homines vult servari, & ad agnitionem veritatis venire.* Tria enim hinc docemur: Gratum esse DEO, ut reges fiant Christiani : ut Christiani facti reges maneant: qvod ita expressit Justinus Martyr : *εὐχόμεθα τοὺς βασιλεῖς καὶ ἀρχοντας μὴ τὴν βασιλικὴν δυνάμεως καὶ σώφρονα τὸν λογισμὸν ἔχοντας εὑρεθῆναι. Hoc precamur, ut Reges & Principes simul cum regali potestate etiam sanam mentem consequantur :* & in libro, cui nomen constitutiones Clementis, precatur Ecclesia * Χριστιανὰ τὰ τέλη, id est, magistratus Christianos : Deinde & hoc DEO gratum esse, ut Christiani reges Christianis aliis vitam tranqvillam præstent.

§.IIX. n. 4. §. X.n.1. L.I.c. III.§.8. n.15. L.II.c.XV.§. 9.n.7.

Ut tranqvillam ac qvietam vitam degamus cum omni pietate ac sanctitate) Seneca Epistola LXXIII. philosophiæ fideliter deditos falso ait contemtores magistratuum ac regum existimari. *E contrario*, ait, *nulli adversus illos gratiores sunt : nec immerito : nulli enim plus præstant, qvam qvibus frui tranqvillo otio licet.* Digna est, qvæ legatur Epistola, ubi & hoc : *Hujus pacis beneficium ad omnes pertinentis, altius ad eos pervenit, qvi illa bene utuntur.*

Χριστιανὰ τὰ τέλη, *id est magistratus Christianos)* nisi hic interpretari malis, Christianum vitæ exitum.

Gerhard. de Magistr. pol. §. 376.

2. Qvomodo verò ? Alibi id explicat Rom. XIII, 4. *DEI minister est tuo bono, qvod si feceris, qvod malum est, metue ; non enim frustra gladium gerit. Nam DEI minister est, vindex ad iram ei, qvi, qvod malum est, fecerit.* Jure gladii per complexionem omnis qvidem coërcitio intelligitur, qvomodo etam apud Jurisconsultos interdum, sed ita tamen, ut pars ejus summa, id est verus gladii usus, non excludatur. Huic loco illustrando non parum servit Psalmus secundus, qvi qvanqvam in Davide suam habuit veritatem, plenius tamen & perfectius ad Christum pertinet : ut discere est Actor. IV, 25. XIII, 33. Hebr. V, 5. Is autem Psalmus reges omnes hortatur, ut DEI filium venerabundi suscipiant : hoc est, ut se ministros ei exhibeant, qva reges sunt scilicet, ut rectè explicat Augustinus, cujus verba ad hanc rem pertinentia apponam: *In hoc reges, si ut eis divinitus præcipitur, DEO serviunt, in qvantum reges sunt, si in regno suo bona jubeant, mala prohibeant, non solum qvæ pertinent ad humanam societatem, verum etiam qvæ pertinent ad divinam religionem.*

Contra Cres. Gram. lib. III. Ad Bonif. Epist. 50.

Franckesche Stiftungen zu Halle

§. 7. N. 1. argumentum Grotij primum ad n. 1 et 2. propositum referendum est ad jus puniendi non bellandi, quia grotius ubi saepe monuimus, jus bellandi et puniendi confundit, quae tamen probe sunt distinguenda. Idem dicendum de argumento 2do §. 3. proposito quod iterum jus puniendi non vero bellandi proponit.

§7. n. 4. b). non licet propterea
Sacra scriptura abstinere quia
impius est sacerdos. ita non li-
cet a veneratione magistratus de-
sistere licet persona sit impia
quae magistratum gerit p. 1. c. 4.
§. 4. n. 1.

Franckesche Stiftungen zu Halle

nem. Et alibi: *Qvomodo ergo reges Domino serviunt in timore, nisi ea, qvæ contra jussa Domini fiunt religiosa severitate prohibendo atqve plectendo? Aliter enim servit qva homo est, aliter qva rex est.* mox: *In hoc ergo serviunt Domino reges in quantum sunt reges, cum ea faciunt ad serviendum illi, qvæ non possunt facere nisi reges.*

3. Secundum argumentum præbet nobis is ipse locus, cujus partem citavimus, ad Rom. XIII. ubi potestas summa, qvalis est regia, à Deo esse dicitur, & Dei ordinatio vocatur, unde infertur, ei & parendum & honorem exhibendum, & qvidem ex animo: & qvi ei resistit, eum Deo resistere. Si ordinationis voce res intelligeretur, qvam Deus tantum non vult impedire, qvomodo se Deus habet circa actus vitiosos, L. I. c. I. §. fin. n. II. jam inde nulla honoris, nulla obedientiæ, ad animum maxime pertinentis, obligatio seqveretur: nec qvicqvam diceret Apostolus, ubi hanc potestatem tantopere prædicat atqve commendat, qvod non latrociniis & furtis conveniret. Seqvitur ergo ut ordinata hæc potestas voluntate Dei approbante intelligatur: unde porro infertur, cum Deus sibi contraria non velit, hanc potestatem cum voluntate Dei per Evangelium revelata, & omnes homines obligante non pugnare.

4. Neqve eliditur hoc argumentum eo, qvod qvi in imperiis erant eo tempore, cum hæc Paulus scriberet, dicuntur alieni fuisse à Christiana pietate: nam primum id ita universim verum non est. Nam Sergius Paulus Cypri prætor Christo nomen pridem dederat, Actor. XIII, 12. ut jam taceam qvod de * Edessenorum rege vetus fama tradidit, nonnihil forte falso inqvinata, sed ut videatur ex vero originem trahere. Deinde non de personis qværitur impiæ fuerint, sed an illa functio in illis impia fuerit: qvod dicimus ab Apostolo negari, qvando illam functionem dicit à Deo institutam etiam pro illo tempore, ac propterea honorandam etiam intra animi recessus, qvibus propriè solus DEUS imperat. Potuit ergo & Nero, & rex ille Agrippa, qvem ad Christi religionem amplectendam Paulus tam serio invitat, Actor. XXVI. Christo se subjicere, & retinere hic regiam, ille imperatoriam potestatem: qvæ sine jure gladii & armorum intelligi neqvit. Sicut ergo olim pia erant sacrificia secundum legem, qvamvis ab impiis sacerdotibus celebrata; sic * pia res est imperium, qvamvis ab impio teneatur.

Edessenorum) Est Edessa in Osroene. Nomen Abgari freqvens illis locis. Apparet ex nummis, Tacito, Appiano, Dione tum in pridem editis, tum in novis excerptis, Capitolino.

Pia res est imperium qvamvis ab impiis teneatur) Bene hoc exseqvitur ad hunc locum epistolæ ad Romanos Chrysostomus.

5. Tertium argumentum petitur ex Joannis Baptistæ verbis, qvi serio interrogatus à militibus Judæis (cujus gentis multa millia Romanis militasse ex Josepho & aliis scriptoribus manifestissimum est) qvid haberent faciendum

dum, ut iram Dei effugerent: non eos militia abire jussit, qvod facere debebat, si ea erat DEI voluntas, sed abstinere concussionibus & fallaciis, stipendiisq; esse contentos, Luc. III, 14. Ad hæc Baptistæ verba, cum apertam satis militiæ approbationem contineant, multi respondent, qvæ Baptista præscripsit, ita discrepare à Christi præceptis, ut aliud docere potuerit Baptista, aliud Christus: qvod qvo minus admittam, hæc obstant. Joannes & Christus eodem exordio doctrinæ, qvam afferebant, summam indicarunt. *Resipiscite: appropinqvavit enim regnum cœlorum*, Matth. III, 2. IV, 17. Christus ipse regnum cœleste (id est legem novam: nam legem regni nomine appellare Hebræis mos est) dicit cœpisse invadi à diebus Baptistæ, Matth. IX, 12. Joannes dicitur prædicasse baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum, Marc. I, 4. Tantundem fecisse dicuntur Apostoli Christi nomine, Actor. II, 38. Exigit Joannes fructus dignos pœnitentia, & iis, qvi talem fructum non proferunt, excidium minatur, Matth. III, 8. & 10. Exigit opera dilectionis supra legem, Luc. III, 11. Lex dicitur durasse usque ad Joannem, id est ab illo incepisse doctrina perfectior. Matth. XI. 13. Et principium Evangelii à Joanne ducitur, Marc. I. 1. Luc. I. 77. Ipse Joannes hoc nomine major Prophetis, Matth. XI, 9. Luc. VII, 26. missus scilicet ad dandam cognitionem salutarem populo, Luc. II, 77. ad Evangelium annuntiandum, Luc. III, 18. Neq; usqvam Joannes Jesum à se distingvit præceptorum discrepantia (qvanqvam qvæ generalius & confusius, & rudimentorum more à Joanne sunt indicata, eadem diserte tradidit Christus vera lux) sed eo qvod Jesus esset promissus ille Messias, Act. XIX, 4. Joan. I, 29. rex scilicet regni cœlestis, qvi daturus esset in se confidentibus vim Spiritus Sancti, Matth. III, 11, Marc. I, 8. Luc. III, 16.

6. Qvarum hoc est argumentum, qvod mihi ponderis non exigui videtur: Si tollatur jus capitalium suppliciorum, & armis cives tuendi adversus latrones ac prædones, maximam inde secuturam scelerum licentiam & qvasi diluvium malorum, & cum nunc qvoqvè constitutis judiciis ægrè reprimatur improbitas. Qvare si mens Christi fuisset, talem rerum statum, qvalis auditus nunqvam fuerat, inducere haud dubie verbis, qvam maxime disertis ac specialibus edicendum ei fuerat, ne qvis de capite judicaret, ne qvis arma ferret; qvod fecisse nusqvam legitur: nam qvæ adferuntur, aut valde sunt generalia, aut obscura. Docet autem ipsa æqvitas & communis ratio, non tantum verba generalia contrahi, & ambigua commode explicari, sed & à proprietate utiqve recepto verborum discedi nonnihil, ut is sensus evitetur, qvi maxima secum incommoda sit allaturus.

Cum nunc qvoq; constitutis judiciis ægre reprimatur improbitas) Διὰ τούτους δικαστήρια καὶ νόμοι καὶ τιμωρίαι καὶ διάφοροι κολάσεων τρόποι. *Propter hos sunt judicia & leges, & supplicia totq; pœnarum modi.* Chrysostomus in sermone ad Patrem fidelem.

7. Qvin-

§. 7. n. 6. c.s. Contra latrones proprie
bellum dici non potest, non ma-
gis quam contra facinorosos.
quoscunq; revera n. latrones.
subditi sunt.

Franckesche Stiftungen zu Halle

§. 7. n. 7. d. hoc vult. Leges civiles non esse sublatas per adventum Christi sed tunc demum cum spes et species reipubl. coincideret, non possunt ergo secundum illas leges vivere, quia nullam spem habent se constituros rempublicam secundum praedictionem Sacrae Scripturae. plur. vide. 2. i. c. i. § 16. n. 7.

§. 7. n. 9. est interdum n. qualitas hominum singularem vivendi modum. requirit sic episcopus non est esse miles, quia in illo requirit charitas summa tanquam doctore ecclesiae vid. o. 2. n. 2 nec miles est esse episcopus quia jus eternum in sectatur et charitatem non ultra de jure suo remitteret h. c. § 10. n. 10.

7. Qvintum sit, qvod nullo argumento ostendi potest lex Mosis, qvæ ad judicia pertinebat, desiisse priusqvam urbs Hierosolyma exscinderetur, & cum ea tum species tum spes reipublicæ concideret: nam neq; in lege Mosis ullus terminus isti legi præfinitur, neq; Christus aut Apostoli usqvam de istius legis cessatione loqvuntur, nisi qvatenus id comprehensum videri potest in reipublicæ (ut diximus) destructione: imo contra Paulus summum pontificem ait constitutum, ut judicium ferret secundum legem Mosis, Act. XXIII, 3. Christus ipse in præfatione præceptorum suorum ait, non venisse se ad solvendam legem, sed ad implendam, Matth. V, 17. qvod qvem de ritualibus sensum habeat, non obscurum est: implentur enim lineamenta adumbrantia, cum perfecta rei species exhibetur: de legibus autem ad judicia pertinentibus, qvomodo verum esse potest, si Christus, ut qvidam existimant: adventu suo ea sustulit? Si autem mansit obligatio legis, qvamdiu stetit Hebræorum respublica, seqvitur, ut Judæi etiam ad Christum conversi, si ad magistratum vocarentur, eum defugere non potuerint, & ut judicare non aliter debuerint, qvam Moses præscripserat.

8. Ergo sane omnia expendens ne levissimam qvidem conjecturam reperio, qva motus vir aliqvis pius illa tunc Christi loqventis verba audiens aliter existimare potuerit. Illud agnosco, ante Christi tempus qvædam fuisse permissa, sive qvoad impunitatem externam, sive etiam qvoad animi puritatem (nunc enim ista distinctius exqvirere, nec opus, nec otium est) qvæ Christus suâ disciplinam sectantibus licere noluit, ut ob qvalemcunq; offensam uxorem dimittere, ab eo, qvi læserit in judicio, exigere ultionem: sed inter Christi præcepta & illas permissiones est diversitas qvædam, nō est repugnantia, nam qvi uxorem retinet, qvi ultionem sibi privatim debitam remittit, nihil facit contra legem; imo hoc facit, qvod lex maximè vult. Longè aliud est in judice, cui lex non permittit, sed imperat, ut homicidam morte puniat, reus ipse futurus apud DEUM, ni fecerit. Huic si Christus interdicit, ne homicidam morte puniat, omnino contrarium legi præcipit, solvit legem.

9. Sextum sit argumentum ab exemplo Cornelii Centurionis, qvi & Spiritum sanctum, signum indubitatum justificationis, à Christo accepit, & in nomen Christi à Petro Apostolo baptizatus est: militiam autem abdicasse aut ad eam abdicandam à Petro monitus non legitur. Sunt qvi respondeant, cum de religione Christiana à Petro sit institutus, simul censeri debere institutum de militia deserenda. Hi, si qvidem certum esset, atqve indubitatum inter Christi præcepta contineri interdictum militiæ, aliqvid dicerent: sed cum id nusqvam alibi diserte exstet, certe de ea re aliqvid hoc saltem loco, qvi id maximè poscebat, dicendum fuerat, ne post ventura ætas officii sui regulas ignoraret. Neqve vero solet Lucas, ubi personarum qvalitas specialem qvandam vitæ mutationem desiderabat, id silentio præterire, ut videre est tum alibi, tum Actor. XIX, 19.

10. Septimum huic simile petitur ex eo, qvod de Sergio Paulo cœpimus dicere: nam in ejus conversi historia nullum est indicium ejurati magistratus, aut admonitionis factæ, ut ejuraretur. Qvod autem non narratur, cum narrari, ut diximus, maximè attineat; id nec factum censendum est.

11. Octavum esse potest, qvod * Paulus Apostolus, intellectis Judæorum in se insidiis, Tribuno indicari eas voluit; & cum Tribunus milites ei addidisset, qvorum præsidio in itinere adversus vim omnem tutus esset, nihil contradixit, neqve Tribunum aut milites monuit, DEO non placere, ut vis vi repellatur. Atqvi is erat Paulus, qvi nullam occasionem edocendi officii aut omittere ipsa aut omitti ab aliis vellet, II. Timoth. IV, 2.

Paulus Apostolus intellectis Judæorum in se insidiis) Utitur hujus loci auctoritate Concilium Africanum: *Qvorum contra furorem possumus non insolita, nec a Scripturis aliena impetrare præsidia, qvando Apostolus Paulus, sicut in Apostolorum actibus fidelibus notum est, factiosorum conspirationem militari etiam submovit auxilio.* Utitur & sæpe Augustinus, ut Epist. L. qvæ est ad Bonifacium: epistola CLIV. ad Publicolam, ubi hæc: *Neq; si in illa arma scelerati homines incidissent, Paulus in effusione sanguinis eorum suum crimen agnosceret.* Idem epistola CLXIV. *Paulus egit, ut sibi tutio etiam armatorum daretur.*

12. Nonum accedat, qvod rei honestæ ac debitæ finis proprius non possit non esse honestus ac debitus. Tributa, ut solvamus, honestum est, atqve etiam præceptum conscientiam obligans. ut Paulus Apostolus explicat: Tributorum autem finis est, ut potestates publicæ habeant, unde sumtum faciant ad bonos tuendos ac coërcendos malos, Rom. XIII, 3. 4. 6. Tacitus appositè ad hanc rem: *Neq; qvies gentium sine armis, neq; arma sine stipendiis, neq; stipendia sine tributis haberi qveunt.* Cui dicto simile est Augustini illud. *Ad hoc tributa præstamus, ut propter necessaria militi stipendium præbeatur.*

13. Decimum argumentum præbet locus ille actor. XXV. 11. ubi Paulus ita loqvitur: *Si injuria qvenqvam affeci, & dignum aliqvid morte commisi, * non recuso mori.* Unde colligo ita censuisse Paulum, etiam post publicatam Evangelii legem, qvædam esse crimina, qvæ morte plecti æqvitas ferat, aut etiam exigat: qvod & Petrus docet, 1. Epist. c. II, 19. 20. Qvod si ea tum fuisset Dei voluntas, ut capitalibus judiciis absisteretur, potuerat qvidem purgare se Paulus, sed non debuerat in hominum animis eam relinqvere opinionem, qvasi capite plectere nocentes nunc non minus qvã olim liceret. Probato autẽ capitales pœnas post Christi adventum recte exerceri, simul probatum arbitror, bellum aliqvod licite geri, puta adversus nocentes multos & armatos: qvi ut rei fiant, acie vincendi sunt. Vires enim & ad resistendum audacia nocentum, sicut in prudenti deliberatione, suum habere momentum potest, ita de jure ipso nihil imminuit.

Non recuso mori) Sic &. Act. XXIIX, 18. *qvia nulla in me erat mortis causa.*

Ju-

§. 7. n. 12. Sed indicamus hic loca parallela de tributorum et vectigalium impositione, Finis generalis tributorum est recognitio superioritatis, finis specialis ut magistratus habeat sumptus ad sustinenda onera publica. l. 2. c. 2. d. 14. n. 1 et 2. l. 2. c. 3. d. 14. et. Vindil. pol. c. 20. d. 3. p. 289. et l. 3. c. 20. §. 23.

§ 8. N. 1. b/ Hac occasione quid de generali Judæorum conversione sentiendum. Dd. S. Scripturam satis clare nobis enodare visi. ad Rom. 11. v. 25. 26. 27. Sed tunc venium expectandam esse quando totum Evangelium per totum orbem concipiet. Unde apud bella nunquam esse profligandos, sed nostris temporibus gliscentes persequimur. Christ. nobis quia maxima pars orbis amicus est. Sedere jure nos. Christianismum amplexa. nostro jubet, remittere jus tempore. et quamvis aliqua locutum: et prosequi illud rerum. adhuc in casu sit, tolerabile jus. 2/ quia, si omnes quæstio intelligendas de mutationes Christiani essemus, nulla ma parte gentilium, in qua alteri injuriam facerent, et sic conversio Judæorum præcedentem justitiæ deficeret, be. paratum. Sed alio modo contra vero recipit ubi justitia versus gentiles, qui in hac defici conf. prop. 29. Restant loci, nam in vs Judæis non Christianos futuros esse om. nes patet. a nostris pertinentibus tuendis hoc meti. mo tuitio quam dicit tenendum: non esse quia omnes sint in suæ religionis et nonchristiani futuros: posse aliquem argumentis pro religionis conversum. Sed ut ad prora videamus, autores re nulli adhuc in eo variant, qui nomine Israelis intelligi debeat. nonnulli distinguunt Israelem in spiritualem et naturalem et per spiritualem h. l. volunt accipi.

§ 8. N. 1. a/ Si omnes filii es. tolum Evangelium per totum orbem concipiet. nulla bella futura esse esse profligandos, sed nostris temporibus gliscentes persequimur. Christ. nobis quia maxima pars orbis amicus est. Sedere jure nos. Christianismum amplexa. nostro jubet, remittere jus tempore. et quamvis aliqua locutum: et prosequi illud rerum. adhuc in casu sit, tolerabile jus. 2/ quia, si omnes quæstio intelligendas de mutationes Christiani essemus, nulla ma parte gentilium, in qua alteri injuriam facerent, et sic conversio Judæorum præcedentem justitiæ deficeret, be. paratum. Sed alio modo contra vero recipit ubi justitia versus gentiles, qui in hac defici conf. prop. 29. Restant loci, nam in vs Judæis non Christianos futuros esse om. nes patet. a nostris pertinentibus tuendis hoc meti. mo tuitio quam dicit tenendum: non esse quia omnes sint in suæ religionis et nonchristiani futuros: posse aliquem argumentis pro religionis conversum. Sed ut ad prora videamus, autores re nulli adhuc in eo variant, qui nomine Israelis intelligi debeat. nonnulli distinguunt Israelem in spiritualem et naturalem et per spiritualem h. l. volunt accipi.

Justinus Apologetico II. κολάζεσθε ὑμᾶς οὐκ ἀκολούθως τοῖς διδάγμασιν αὐτοῦ βιοῦντας, λεγομένους δὲ μόνον Χριστιανούς καὶ ὑφ' ὑμῶν, ἀξιοῦμεν. *Ut autem puniantur, qui non convenienter præceptis illis vivunt, & nomine solo sunt Christiani, & quidem à vobis, & nos optamus.*

14. Undecimum esse potest, quod Christi lex solam legem Mosis, qua gentes ab Hebræis separabat, sustulit, Eph. II. 14.

14. Quæ autem natura, & bene moratarum gentium consensu honesta censentur, adeo non sustulit, ut sub generali præcepto omnis honesti ac virtutis comprehenderit. Phil IV, 8. 1. Cor. XI. 13. 14. Jam vero criminum pœnæ & arma, quæ injuriam arcent, natura habentur laudabilia & ad justitiæ, & ad beneficentiæ virtutem referuntur. Atque hic obiter notandus eorū est error, qui Israëlitarum jus ad bellum deducunt, ex eo solo, quod terram Cananæam illis Deus dedisset. Est enim hæc justa quidem causa, sed non unica. Nam & ante ea tempora pii rationis ductu bella gesserunt, & ipsi Israëlitæ postea aliis de causis, ut David ob legatos violatos. Tum vero quæ humano jure quisque possidet, non minus ejus sunt, quam si Deus donasset: id autem jus per Evangelium non tollitur. §. II. n. 2.

IIX. Videamus nunc etiam, quibus argumentis se fulciat adversaria sententia, quo facilius judicet pius æstimator, utra præponderent.

1. Primum adferri solet * vaticinium Esaiæ, qui futurum dicit, ut populi gladios contundant in ligones, & lanceas in falces, neque gladium sumant alius in alium, neque bellum ultra addiscant, II, 4. Sed hoc vaticinium aut sub conditione quadam accipiendum est, quemadmodum multa alia; ut nimirum intelligamus talem fore rerum statum * si omnes populi Christi legem suscipiant atque impleant, quam ad rem Deus nihil sua ex parte passurus sit desiderari: certum autem est, si omnes sint Christiani & Christiane vivant, nulla fore bella: quod Arnobius ita enuntiat: *Si omnes omnino, qui homines esse se non specie corporum, sed rationis intelligunt potestate, salutaribus ejus pacificisq; decretis aurent vellem commodare paulisper, & non fastu & supercilio tumidi suis potius sensibus, quam illius commonitionibus crederent, universus jamdudum orbis, melliora in opera conversis usibus ferri, tranquillitate in molliissima degeret, & in concordiam salutarem incorruptis fœderum sanctionibus conveniret.* Lactantius verò hoc modo: *Quid fiet, si omnes in concordiā consenserint? quod certe fieri poterit, si pernicioso & impio furore projecto innocentes ac justi esse velint.* Aut intelligendum est pure; quo modo, si accipiatur, docet res ipsa, impletum hoc nondum esse, sed implementum ejus, ut & conversionis generalis Judæorum, adhuc exspectandum. Utrovis autem modo sumas, nihil hinc inferri potest adversus bellorum justitiam, quamdiu sunt, qui pacis amantes pace frui non sinunt, sed vim eis intendant. Rom. XI. 5.

Vaticinium Esaiæ) Id de pace, quæ orbi contigit beneficio Romani imperii interpretatur Chrysostomus, oratione Christum esse DEUM: καὶ ὅτι ἡ

παγία ἔτι μόνον καὶ ἀκίνητον καὶ ἀῤῥαγῆς, ἀλλὰ καὶ πολλοῦ περιαυξόμενον τῇ οἰκουμένῃ εἰρήνῃ, καὶ αἱ μὲν μυρίαι πόλεις πολυαρχίαν καταλυθήσονται, καὶ αἱ μοναρχίαι, μία δὲ τις ἔσται βασιλεία εἰς πάντας διῆκουσα, καὶ τὸ πλέον αὐτῆς ἐν εἰρήνῃ ἔσται, καθάπερ ἔμπροσθεν τὸ μὲν παλαιὸν χειροτέχναι πάντες καὶ ῥήτορες ὅπλα ἐπήδων καὶ ἐπὶ πολλὰ ἐξήκασαν δὲ χρεὼν ἦν πολεμοῦντα πάντα ἐκεῖνα διελύθη καὶ εἰς μέρος διωρισμένον τὰ τῶν πολέμων ὅπλα. *Neq; vero prædictum tantum est, stabilem fore, immotam, atque inconcussam hanc religionem, sed cum ea adventuram orbi pacem, desituras illas in singulis civitatibus plurium potentias, regnaq; ipsa, & unum fore super omnes imperium, ac ejus pleraq; pacem habitura, contra quam ante fiebat, olim enim & opifices & oratores induebant arma, consistebant in acie. Post Christi vero adventum cessavit mos iste, & ad definitum hominum ordinem redacti sunt actus bellici.* Habes sensum plane eundem apud Eusebium de præparatione lib. I. cap. 10.

Si omnes populi Christi legem suscipiant atque impleant) nam de Christianis Justinus: ὁ πολεμῶμεν τοῖς ἐχθροῖς, *non pugnamus in hostes.* Plane ut de Essenis Philo, in oratione omnem bonum esse liberum: βελῶν ἢ ἀκόντων ἢ ξιφιδίων ἢ κράνους ἢ θώρακος, ἢ ἁπλῶς ὁτουοῦν παρ' αὐτοῖς αὖ εὑρεῖς δημιούργημα ἢ ὑπλοποιόν, ἢ μηχανοποιόν. *Nullum inter eos reperias qui aut jacula, aut sagittas, aut gladium, aut galeam, aut loricam, aut scutum fabricet, nullum qui aut arma conficiat, aut machinas.* Simile est qvod Chrysostomus ait 1. ad Cor. XIII, 3. *Si esset inter homines qualis oportet dilectio, nullas fore pœnas capitales.*

Zieg. p. 88.

2. Ex qvinto Matthæi capite plura argumenta depromi solent, ad qvorum dijudicationem opus est animo repeti, qvod paulo ante diximus: si Christo id fuisset propositum, omnia capitalia judicia, & jus bellorum tollere, facturum id fuisse verbis qvam maxime expressis ac specialibus, ob rei magnitudinem ac novitatem; eoqve magis, qvod nemo Judæus aliter cogitare poterat, qvam leges Mosis ad judicia & rem publicam pertinentes vim suam in homines Judæos habere debere, qvam diu staret illa respublica. Hac ergo de re præmoniti locorum singulorum vim ordine exploremus.

§. præced. n. 9.

3. Adversariæ ergo sententiæ munimentum secundum ex illis verbis petitur: *Audisti is dictum fuisse. Oculum pro oculo & dentem pro dente. Ego vero dico vobis, ne obsistite injurioso* (לרשע * qvod Græci vertunt τῷ ἀδικοῦντι, Exod. II 13.) *sed adverte in dexteram maxillam, alteram qvoque obverte.* Hinc enim inferunt qvidam, nullam injuriam aut repellendam, aut vindicandam, sive publice, sive privatim. Atqvi non hoc dicunt verba: neqve enim magistratus hic alloqvitur Christus, sed eos, qvi imperantur; nec de qvavis agit injuria, sed de tali, qvalis est alapa: seqventia enim verba restringunt præcedentium generalitatem.

L. II. c. I. s. X.

Zieg. p. 89.

Qvod Græci vertunt τῷ ἀδικοῦντι) Ut & Lucas in Stephani oratione ὁ ἀδικῶν τὸν πλησίον.

Alapa.)

Nos vero aduenamus, tunc lo. §. 8. N. 2. C. nos paucis ita dici
cum recipiam accipiendum esse de salvatoris nostri
de principibus Israelis sed de reliquis de Israelitis fortiendum, dictum illud Chri
tali jure de gente Judaica Roth ti tum omnem prohibere studiotam
rones just. aequalibus. 1. quia sed tm. injuriarum mixtorum. cf.
Israel hui conversendi dicitur rum. 2. non jubet ut omnibus
opposite ar. gentiles, nam si pr. libris cedamus sed ut in litibus
strahis intelligeretur, non possumus volentem rerum, quae saepe sua
sit opponi gentilibus, et quibus salvatoris add. n. 5 sed ad perfidos
Christiani just. 2. contrario haeret. l. 1. c. 3. §. 5. n. 2. c. 2.
a paulo (ut modo iter futura §. 4. 2. ar. ergo atrociores injurias
post ingressum plenitudinis gentium diu fieri posse ab omnibus
tium et tunc demum Israel atrociores ferri possit ab omnibus
salvabitur pretera generaliqui injurias vindicat jure suo.
Judaeorum conversio praeter scripturam, jam vero jure suo ubi
rum probabilis est et salvatorem cogitur ergo non peccat.
2. quia Deus illud dei um gentiqui rebus atrociores injurias vindi
Judaica adhuc durat. Zeph. 2. 8 mat. opprobria tm. ignominiosa a se.
ri et nega Deus, quod huius rei dicitur fas est quod et Christus
ostigias reliquit corpima, quo scis sapius. 2u. ar alapa
rum unum est, quod tum debet vel colaphus. minor vel atrocior
omnes gentes permisceri voluerit injuria ff. alapa 1. putatur ut se
solam salvationem Judaeorum imperbal ratione actus vel materialis
mixtam servavit hactenus. Deus si se omnino minor injuria
quod dungm instrumentum foetus, si sil. comparat cum morte
detis sui tempore S. Scripturam tione corporis 2. ratione formalis
totam ab jis abstulit. Si tanto zelo sui, quod maxime deputat ab qui
defendunt legem. vel auctoritatem hominum vel omnium.
legis, et ab omni idolatriae vel certorum vel falsorum temporis
labe purgat servavit. Grotius noster tunc alapa certa ratione pro
in notis ad il cap. Rom. 11. putat atrociori injuria reputari potest
conversionem hanc non intelligendum ad modum. non tungm capit.
dam esse universalem, sed partim unicum ponum rapere. et ita
culatem, et quae factam ab unoquoq pro existimatione hominis
exidii Hierosolymitani. si is 5 injuriis sit vel minor vel major
posse intelligi conversionem particularem ergo omnino reputa
ticularem quia haec jam dum tur, alapam colligere alicui ff.
ψ 28. recensebatur. et hui cacisi quis non scaper. damnum dol.
tati opponibur 2. si particulare injuriam tm. infert alteri ff.
intelligenbur, nihil peculiare deo modo eternis stat dictum.
ris illis pro gentilibus promissi Christi quia eo tempore inter Juda
sit 3. intelligi et talis conversionis pro minori injuria repudiabat
qua opponitur plenitudini gentium nostro tempore vero major injuria
go de particulari dei requiritur jure ratione, quia Deus una
sis tm. adeo. nos intelligere tale genere in quas Dei imagines gen
universalem conversionem tempus. adeog dicta Christi pro more
alem, ut ne unus vel alter istorum temporum intelligenda, alias
tudeus in sua pertinacia subterraneale est tandem alteri
litas perstiturus sed nascitam maillam. quod probum. quia ju
tm. partem conversam licet deos ostentus ad verbera, ne pro
vel hui expiabitur

patientiae fenestram esse pro mor

istorum temporum. an alapa mor-
to vindicari possit Conf. Carpz. pr.
Cr. part. 1. qu. 30. n. 35. Berlich. p.
5. concl. 66. n. 15. Menochius de A.
J. l. 2. c. 265. n. 5. de Casimiro rege
ridiculam historiam vide apud Pic-
cartum. in observat. Histor. polit.
decad. 6. c. 4. Spennerus in Syllog.
Geneal. Histor. p. 829. obiter noto.
alapam a poeta Claudio Felicum.
injuriam vocari. quod earum in-
terventu. libertas concedebatur vid.
plur. ap. Faberum in Semestribus
Juris libr. 2. c. 20.

†††

Alapa)Verba Christi seqventi modo explicamus : cædenti (injustè) te (privatum) in dexteram maxillam , alteram qvoqve (si fortè magistratus justitiam tibi administrare recusat) obverte (potius , qvam ut velis indulgere rancori & vindictæ privatæ.) Qvamvis non respuamus , hanc de alapâ locutionem esse figuratam , per qvam innuitur, paratos esse debere Christianos ad ferendam potius secundam injuriam, qvam ad regerendam priorem, uti statuunt *Andr. Osiand. ad cit. c. Vers.* 38. Magnificus *Dn. Zigl. h. l.* & ipse explicat Grotius *n* 8. *h* §. *add. Dn. Joh. Adam. Osiand. ad Grot. l.2.c.20.* §. 10. *pag.* 1137.

4. Sic in præcepto seqvente : *Qvi velit tecum litigare ut tunicam accipiat*, * *dimitte illi etiam pallium* : non omnis provocatio ad judicem aut arbitrium prohibetur , Paulo interprete , qvi lites non omnes prohibet , 1. Cor. VI, 4. sed vetat Christianos in prophanis auditoriis inter se litigare , idqve ad Judæorum exemplum , apud qvos recepta erat sententia , *Qvi adducit negotia Israëlitica ad extraneos , polluit nomen Dei* : sed vult Christus ad exercendam patientiam nostram , de rebus , qvæ facile sunt recuperabiles, ut tunica , aut cum tunica , si opus sit , pallium , non contendi judicio , sed qvamvis optimo jure nitamur , omitti juris persecutionem. Apollonius Tyanæus negabat philosophi esse περὶ χρυσίου διαλέγεσθαι de pecuniola litigare. (*a*) *Non improbat Prætor* (inqvit Ulpianus (*b*)) *factum ejus qvi tanti habuit re carere , ne propter eam sæpius litigaret. Hæc enim verecunda cogitatio ejus , qvi lites exsecratur , non est vituperanda.* Qvod hic probari â probis ait Ulpianus , hoc Christus imperat, ex rebus honestissimis & probatissimis deligens præceptorum suorum materiam. At non hinc recte colligas , etiam parenti , etiam tutori nefas fore , id , sine qvo liberi , sine qvo pupilli sustentari neqveant , si cogatur , apud judicem defendere. Aliud enim est tunica & pallium , aliud totum illud unde vivitur. In Clementis §, VII. n. 1. constitutionibus de homine Christiano dicitur , si litem habeat , σπουδαζέτω διαλύεσθαι κἂν δέῃ βλαφθῆναί τι , *det operam ut transigat , etiamsi qvid damni accipiendum sit.* Qvod ergo de moralibus dici solet , hic qvoqve locum habet , non consistere hæc in puncto , sed habere suam qvandam latitudinem.

L.II.c. XX. §. X. n. 3. c. XXIV. §. 2. n.3.

L.I.c.I.§.X. n. 3. c. III. §.V. n. 5. Philostr. II, 15

(*a*) add. l.1.§. 4. D. de Extr. Cognit.

(*b*) L. Item si. 4.§.1. D.de Alien. Jud. mut. causa facta. L. I. c. XIV.

§. I.n. 3.

Dimittit illi etiam pallium) id ita exponit Cyprianus de Patientia : *Ut tua ablata non repetas.* Irenæus lib. IV, cap. XXVII. *Tollenti tibi tunicam , remitte ei & pallium : sed non qvasi nolentes fraudare contristemur , sed qvasi volentes donaverimus , gaudeamus. Et si qvis te , inqvit , angariaverit mille passus vade cum eo alia duo , ut non qvasi servus seqvaris , sed qvasi liber præcedas.* Etiam Libanius, qvi Evangelica legerat , laudat non litigantes de chlamyde & tunica, in oratione de custodia reorum. Hieronymus dialogo 1. adversus Pelagium : *Docet Evangelium ei , qvi nobiscum velit judicio contendere , & per lites & jurgia auferre tunicam , etiam pallium esse concedendum.*

†††

Ut transigat) Imò nonnunqvam ad transactionem judex partes compellere & cogere potest , v. g. (1) si lis magno tempore durasset , & adeò intricata esset , ut de facili ex-

expediri neqveat, *c. placuit. dist.* 90. (2) Si dissensio sit inter personas insignes, ex qvâ Resp. turbari & scandalum oriri potest, *arg. l.* 21. §. 1. *de Captiv.* (3) Si subsit timor armorum. (4) Si plures dissentiant ad præjudicium tertii, *vid. Gail. de P. P. lib.* 2. *cap.* 18. 9. *& seqq.*

5. Sic in eo qvod deinceps seqvitur, *Qvi angariabit te ad milliare unum, abi cum eo duo* non dixit Dominus de centum milliaribus, qvod iter hominem à suis negotiis longius abduceret, sed de uno, & si ita usu veniat de duobus; qvæ deambulatio qvasi pro nihilo ducitur. Sensus ergo est, in his, qvæ nobis non multum sunt incommodatura, non urgendum nobis esse jus nostrum, sed cedendum plus etiam qvam alter postulet, * ut & patientia & benignitas nostra omnibus innotescat.

Ut & patientia & benignitas omnibus innotescat) Justinus Apologetico II. περὶ δὲ τοῦ ἀνεξικάκους εἶναι καὶ ὑπηρετικοὺς πᾶσι καὶ ἀοργήτους ἃ ἔφη, ταῦτά ἐστι. *Qvæ dixit, huc pertinent, ut adversus omnes simus patientes, officiosi, minime iracundi.*

6. Seqvitur porro: * *Petenti abs te dato, & volentem à te mutuo sumere, ne rejice.* Si in infinitum hoc producas, nihil durius. Qvi domesticorum curam non agit, infideli est deterior, inqvit Paulus 1. Tim. V, 8. Seqvamur ergo eundem Paulum optimum legis herilis interpretem, qvi Corinthios excitans ad beneficentiam in Hierosolymitanos exercendam, *Non,* inqvit, *ut aliis sit laxamentum, vobis res angustæ, sed ut æqvabiliter * vestra copia succurrat illorum inopiæ*, II. Cor. IIX, 13. id est (Livii verba in re non dissimili usurpabo) ut ex eo, qvod adfluit opibus vestris, sustineatis necessitates aliorum: qvi sensus est & in Cyro Xenophontis: ἃ ἂν ἴδω περισσὰ ὄντα τῶν ἐμοὶ χρημάτων, τούτοις τὰς ἐνδείας τῶν φίλων ἐξαρκοῦμαι. Similem æqvitatem adhibeamus interpretando præcepto, qvod jam à nobis recitatum est.

Petenti abs te dato) Justinus Apologetico eodem: εἰς δὲ τὸ κοινωνεῖν τοῖς δεομένοις καὶ μηδὲν πρὸς δόξαν ποιεῖν, ταῦτα ἔφη παντὶ τῷ αἰτοῦντι δίδοτε, &c. *De communicandis vero facultatibus nostris cum egentibus, & ne qvid ad gloriam aucupandam faciamus hæc dixit: omni petenti date*, &c. Alibi: παντὶ δεομένῳ κοινωνοῦντες, *communicantes nostra omni egenti.* Cyprianus Testimoniorum lib. III, 1. *Nemini negandam eleemosynam.* Item illic: *omni poscenti te dato, & ab eo, qvi voluerit mutuari, ne aversatus fueris.*

Vestra copia succurrat illorum inopiæ) Seneca de beneficiis secundo: *Dabo egenti, sed ut ipse non egeam.* Chrysostomus in locum ad Corinthios hic productum: ὁ Θεὸς τὰ κατὰ δύναμιν ἀπαιτεῖ, καὶ καθ' ὃ ἔχει τις, οὐ καθ' ὃ οὐκ ἔχει. *Deus pro facultate poscit, qvatenus habet qvis, non qvatenus non habet.* Qvod ut recte intelligatur, accedant seqventia, ἐπαινεῖ μὲν τὸ ὑπὲρ δύναμιν, οὐκ ἀναγκάζει δὲ τούτους ποιῆσαι ταυτό. *Laudat qvidem qvod facultates exsuperat,* (nempe in Thessalonicensibus,) *sed hos* (Achæos scilicet) *non cogit idem facere.*

7. Lex

7. Lex Hebræa sicut divortii libertatem indulgebat, ut sævitiæ maritorum in uxores occurreret; ita etiam privatæ ultioni, ad qvam gens illa valde prona erat, coërcendæ, jus læso fecerat ab eo, qvi læserat, non manu sua sed apud judicem exigere talionem: qvod lex etiam XII. tabularum secuta est; *Si membrum rupit, talio esto.* Christus vero majoris patientiæ magister tantum abest, ut illam in jam læso probet vindictæ flagitationem, injurias qvasdam ne arceri qvidem vult, aut vi, aut judicio. At qvales injurias? tolerabiles scilicet, * non qvod non in atrocioribus qvoq; laudabile hoc sit, sed qvod restrictiore qvadam patientia contentus sit. ideo exemplum posuit in alapa, qvæ non vitam impetit, non corpus mutilat, sed tantum contemtum qvendam nostri significat, qvi nos nihilo deteriores facit. Seneca, libro de constantia sapientis, injuriam à contumelia dividit: *Prior illa,* inqvit, *natura gravior est; hæc levior & tantum delicatis gravis, qva non leduntur, sed offenduntur. Tanta est animorum dissolutio & vanitas, ut quidam nihil acerbius putent. Sic invenias servum, qvi flagellis qvam colaphis cædi malit.* Idem alio loco: *Contumelia est minor injuria, qvam qveri magis qvam exsequi possumus, qvam leges qvoq; nulla dignam vindicta putaverunt.* Sic apud Pacuvium qvidam: *Patior facile injuriam, si est vacua à contumelia:* & apud Cæcilium alius:

Facile ærumnam ferre possim, si inde abest injuria;
Etiamq; injuriam, nisi contra constat contumelia.

Demosthenes: οὐδὲ γὰρ τὸ τύπτεσθαι τοῖς ἐλευθέροις, δεινὸν καίπερ ὂν δεινόν, ἀλλὰ τὸ ἐφ' ὕβρει, *Nec enim tam grave hominibus ingenuis verberari, qvamqvam & hoc grave, qvam per contumeliam verberari.* Is qvem dixi Seneca paulo inferius ex contumelia dolorem, affectum esse ait, qvem humilitas animi moveat contrahentis se ob factum dictumve inhonorificum.

Non qvod in atrocioribus qvoq; laudabile hoc sit) vide Chrysostomum dicto jam loco.

8. In tali ergo circumstantia patientiam Christus præcipit, & ne qvis tritum illud objiciat, *Veterem ferendo injuriam invitas novam:* addit, * potius etiam ferendam esse alteram injuriam qvam propulsandam priorem: qvia scilicet * nihil inde ad nos mali pervenit, nisi qvod in stulta persvasione positum est. Maxillam obvertere in Hebraismo est patienter ferre, ut apparet Esa. XXX. 6. Jerem. III. 3. * præbere os contumeliis dixit Tacitus historiarum tertio.

Potius ferendam esse alteram injuriam) Chrysostomus VII. ad Romanos: τοῦτο γὰρ ἡ λαμπρὰ νίκη. τὸ πλεῖον αὐτῷ παραχωρεῖν ὧν βούλεται καὶ τὰς ὁρμὰς τὰς πονηρὰς ὑπηφυμίαι αὐτοῦ τῇ ἀσφαλείᾳ τῆς οἰκείας ὑπερθῆναι μακροθυμίας. *Hæc egregia victoria, plus illi largiri qvam velit, & fines improbæ in illo libidinis liberalitate propriæ patientiæ transcendere.*

Nihil inde ad nos mali pervenit, nisi qvod in stulta persvasione positum est) Chrysostomus de Statuis prima: ὕβρις οὐκ ἀπὸ γνώμης τοῦ ὑβριζοντος, ἀλλ'

† Diogl. p. 90. 91. Gotthard. Lex. & comm. h. 595. et seq. Lic.

L. II. c. XX. §. X. n. 2. & 7.

Diogl. p. 91.

præced. n. 3. L. II. c. I. §. X. n. 2.

ἀπὸ τῆς διαθέσεως τῶν πασχόντων ἢ συνίσταται ἢ ἀπόλληται. *Contumelia non ab inferentis animo, sed ex judicio eorum, qvi patiuntur, aut fit aut perit.*

Præbere os contumeliis) Præbere os, eo sensu & apud Terentium est Adelphis.

9. Tertium argumentum peti solet ex eo, qvod apud Matthæum seqvitur: *Audistis dictum fuisse, Diliges proximum tuum & odio habebis inimicum tuum: Ego vero dico vobis, Diligite inimicos vestros, benedicite eis, qvi vos exsecrantur, precamini pro eis, qvi infesti vobis sunt & vos persequuntur.* Sunt enim, qvi existimant, cum tali dilectione & beneficentia adversum inimicos & infestos pugnare, tum judicia capitalia, tum bella. Sed facile id refellitur, si ipsum illud legis Hebraicæ dictum consideremus. Præcipiebatur Hebræis, ut proximum diligerent, * Hebræum scilicet, ita enim vocum proximi ibi sumi ostendit Levit. XIX, comma 17. collatum cum commate 18. At non eo minus imperatum erat magistratibus occidere homicidas, & alios graviter fontes: non eo minus tribus undecim ob delictum atrox justo bello persecutæ sunt tribum Benjamiticam, Jud. XXI. non eo minus recte David, qvi prælia Domini præliabatur, regnum sibi promissum ab Isboseto armis repetit.

§. VI. n. 3.

§. VI. n. 3.

Hebræum scilicet) Cui par proselytus, leges autem de non nocendo et iam ad incolas illos incircumcisos, de qvibus actum cap. I. §. XVI. porrigebantur, ita Thalmudici.

10. Sit ergo nunc porrecta latius proximi significatio ad homines qvosvis, omnes enim in communem gratiam sunt recepti: nulli populi à Deo devoti: licebit tamen in omnes, qvod tunc in Israëlitas licuit, qvi diligi æqve tunc jubebantur, ut nunc qvivis homines. Qvod si etiam velis in Evangelica lege majorem dilectionis gradum imperari, concedatur & hoc, dum illud qvoq; constet, * nō omnes æqvaliter diligendos, sed magis patrem qvam extraneum. Sic etiam bonum innocentis bono nocentis, bonū comune privato antehabendū ordinatæ dilectionis lege. Ex dilectione autem innocentium nata sunt & judicia capitalia & pia bella. Vide sententiam moralem, qvæ extat Prov. XXIV, 11. Debent ergo Christi præcepta de singulis diligendis atqve adjuvandis ita impleri, nisi major ac justior dilectio impediat. Notum est dictum vetus: * *Tam omnibus ignoscere crudelitas est, qvam nulli.*

L. I. c. III. §. 3. n. 8.

Non omnes æqvaliter diligendos) Tertullianus adversus Marcionem IV. *Secundus gradus bonitatis est in extraneos: in proximos primus.* Hieronymus adversus Pelagium dialogo I. *Præceptum est mihi, ut diligam inimicos, & orem pro persecutoribus. Numqvid justum est, ut ita diligam, qvasi proximos & consangvineos; ut inter æmulum & necessarium nulla distinctio sit.*

Tam omnibus ignoscere crudelitas est, qvam nulli) verba sunt Senecæ I. de Clementia, cap. II. Chrysostomus I. ad Cor. III, 12. & seqventibus, de pœnis humanis agens: οὐδὲ ἄνθρωποι ὠμότητι ταῦτα πράττουσιν, ἀλλὰ φιλανθρωπία: non

§. 8. n. 9. d) gradus amoris tractat.
omnes sl. homines amandi quia
sunt proximi ob nonnominationem na-
turae humanae c. 14. prol. sed non
semper eo amoris gradu, censendum
itaq proximi nomine comprehendi omnes
homines quamvis obscurius in veteri
testamento, novum testamentum
v. clarioribus adjecit. dictamini
n. rationis convenit, ut omnes ho-
mines gaudeant cognatione natu-
rali qd et praevidit Seneca epist.
117. altamen non semper aequali-
ter amandi. sed pro causarum pluri-
umve minorum alios plus alios
minus amamus. Sic primus et in-
fimus gradus amoris est amare
hostem. 1) quia homines sunt ob cog-
nationem naturalem. 2) exemplo
dei ex. n. 22. hincq sequitur hostes
~~amandos~~ potandos sepeliendos, quia
haec actus ad hostilitatem non per-
tinet quippe hostilitatem non efi-
ciunt. paulus apostolus eximiam ra-
tionem reddit et ex ratione status
argumentatur. so Wiusdu Sinnigen
doslnu auf sinu saiist. saulnu h.
n. confundes eum ut ~~nolit~~ nolit tn cogez
inimicitias deponere. 2) plus ama-
mus virum bonum quam hostem.
quia nos non solum obligatus est
cognationi naturali. sed et morali.
hic propter amorem virtutum, et 3)
exemplo dei 3) consanguineum plus
amamus quia nova causa acce-
dit ad pacem, sl. sanguine nobis
junctus. 5) iterum parentes plus ama-
mus qm consanguineos, quia sunt ef-
fectores vitae nostrae. 6) Conjuges plus
amamus qm parentes, quia omnia
extra nos sunt posita ~~quia~~ ex
conjux vero cum nobis inaudiscantur.
et sic quadam identitas fit et
quasi alter ego. 7) Rempubli-
cam plus amamus et principes
qm conjuges; quippe membrum.

reipub. ipsi existimus et ipsi salvi es-
se non possimus si reipubl. non s.
bene sit accedit qd salutem publi-
cam promoveamus, Nunc fluit vul-
gatum illud publica esse prae-
ferenda privatis Dehig praeomnibus.
amandus deus, quia in ipso et per
ipsum et ab ipso omnia nostra
sunt. Rs. ergo si uxor et pater peri-
clitantur, cuius salus est prae-
ferenda. Rs. uxoris quia est una caro.
Rs. si pater et filius Rs. filius quia
spiritum a nobis trahit. Rs. si filius
naturalis et pater. Rs. pater; jus.
n. liberorum. non habent natura-
les citra votum n. nascuntur.
Rs. si adultus et infans Rs. adultus.
quia certa spes qd prodesse possit.
de infante vero incerta spes. Fusi-
us de hac materia vid doctr.
Moral. c. 16. θ. 2.

non ex sævitia, sed ex bonitate talia faciunt homines. Augustinus: *Sicut est aliquando misericordia puniens, ita & crudelitas parcens:* Valentinianus, Theodosius, & Arcadius, in lege tertia, Codice Theodosiano, de defensoribus civitatum: *Removeantur patrocinia, quæ favorem reis & auxilium facinorosis impertiendo maturari scelera fecerunt.* Totilas apud Procopium Gotthicorum II. τό τε ἐξαμαρτάνειν καὶ τὸ διακωλύειν τὴν εἰς τοὺς ἡμαρτηκότας τιμωρίαν, οἶμαι, ἐν ἴσῳ ἐστί. *Peccare & prohibere pœnas peccantium in pari pono.* Vide qvæ dicuntur lib. II, cap, XXI. §. II.

11. Adde qvod inimicos diligere jubemur Dei exemplo, qvi malis solem suum oriri facit. At idem Deus de qvibusdam malis & in hac vita pœnas sumit & olim sumet gravissimas. Qvo argumento simul solvuntur ea, qvæ de lenitate Christianis præcepta ad hanc rem adferri solent. Nam Deus lenis, misericors, longanimis appellatur Jonæ IV, 2. Exod. XXXIV, 6. At * ejusdem in contumaces iram, hoc est puniendi voluntatem passim describunt sacræ literæ, Num. XIV, 18. Rom. II, 8. Et hujus iræ minister constitutus est magistratus. Rom. XIII, 4. Moses ab eximia lenitate prædicatur: At idem pœnas de sontibus exegit, etiam capitales. Christi lenitatem & patientiam imitari passim jubemur. At * Christus est, qvi & Judæos inobedientes suppliciis affecit gravissimis, Matth. XXII, 7. & impios in die judicii pro meritis est damnaturus. Magistri lenitatem imitati sunt Apostoli, qvi tamen † potestate sibi divinitus data usi sunt ad pœnam facinorosorum, I. Cor. IV, 21. I. Cor. V, 5. I. Tim. I, 20.

Ejusdem in contumaces iram) vide hac de re Cyrillum libro V. contra Julianum.

Christus est, qvi Judæos inobedientes suppliciis affecit gravissimis) Adde loca Matth. XXI, 44. Lucæ XIX, 12, 14, 17. Chrysostomus ad Rom. XIV. narratis malis Hierosolymorum: ὅτι δὲ ὁ Χριστὸς αὐτοὺς ταῦτα εἰργάσατο, ἄκουσον αὐτοῦ τοῦτο προλέγοντος, καὶ διὰ παραβολῶν, καὶ σαφῶς καὶ διαῤῥήδην. *Christum esse, qvi hæc fecerit, audi ipsum prædicentem tum per parabolas, tum aperte, & exserte.* Similia habet in oratione secunda adversus Judæos.

Potestate sibi divinitus data usi sunt.) Chrysostomus 1. Cor. IV, 21. ἀνελῶ, πηρώσω. ἔστι γὰρ πνεῦμα πραότητος καὶ πνεῦμα αὐστηρότητος: *Interficiam: mutilabo? est enim ut lenitatis, ita & severitatis spiritus.* vide & Augustinum de sermonibus Domini in monte lib. I. & alios, qvos citat Gratianus XXIII.

12. Qvartus locus, qvi objicitur est Rom. XII, 17. *Nemini malum pro malo reddite: procurate honesta in omnium conspectu: si fieri potest, qvantum in vobis est, cum omnibus hominibus in pace viventes, non vosmetipsos* ulciscentes, dilecti, sed date locum iræ: scriptum est enim: Meum est ulcisci: ego rependam, dicit Dominus. Itaq; si esurit inimicus tuus. Ciba eum; si sitit, da ei potum. Hoc enim si feceris, carbones ignis coacervabis in caput ejus. Ne vincitor à malo, sed vince bono malum.*

lum. Sed hic qvoq; eadem, qvæ ad locum superiorem patet responsio. Nam qvo tempore dictum fuerat à Deo, Meum est ulcisci, ego rependam; eo ipso tempore & judicia capitalia exercebantur, & de bellis scriptæ erant leges. Qvin & beneficia inimicis (popularibus n. 9. add. §. VI. n. 3. scilicet) exhiberi jubentur, Exod. XXIII. 4. 5. Hæc tamen, ut diximus, neqve pœnis capitalibus, neqve bellis justis in ipsos etiam Israëlitas obstabant. Qvare ne nunc qvidem verba eadem aut præcepta similia, qvamvis latius patentia, in talem sensum rapienda sunt: eoq; minus, qvia capitum sectiones non ab Apostolis sunt, aut eorum ætate, sed multo serius factæ ad dividendam lectionem & faciliorem locorum allegationem. Qvare qvod nunc XIII. caput inchoat, *Omnis anima potestatibus supereminentibus subjecta esto*, & qvæ seqvuntur, cum illis de ultione non expetenda præceptis cohæsit.

Ulciscentes) Vulgata interpretatio in hoc loco habet *defendentes*. Sed ea vox sæpe à Christianis in ulciscendi sensu posita invenitur. Tertullianus de Patientia: *Jam si levius defendaris, insanies: si uberius, oneraberis. Qvid mihi cum ultione, cujus modum regere non possum per impatientiam doloris?* Adversus Marcionem II. *non enim injuriæ mutuo exercendæ licentiam sapit, sed in totum cohibendæ violentiæ prospicit, ut qvia durissimo & infideli in Deum populo longum vel etiam incredibile videretur à Deo exspectare defensam, edicendam postea per Prophetam, mihi defensam, ut ego defendam, dicit Dominus: interim commissio injuriæ metu vicis repastinaretur: & licentia retributionis prohibitio esset provocationis; ut se improbitas astuta cessaret, dum secunda permissa, prima terretur; & prima deterrita, nec secunda committitur, qva & alias facilior timor talionis per eundem saporem passionis. Nihil amarius qvam id ipsum pati, qvod feceris aliis.* De monogamia: *Aliæ diluvium iniqvitates provocaverunt, semper defensæ qvalescunq; fuerunt, non tamen septuagies septies, qvod duo matrimonia meruerunt.* Locum Pauli, de qvo hic sermo non male explicat Augustinus epistola CLIV. *Hinc autem dictum est, non resistamus malo, ne nos vindicta delectet, qvæ alieno malo animum pascit.* Vide qvæ infra lib. II. cap. XX. §. V. & §. X.

13. In hac autem dissertatione dicit Paulus, potestates publicas Dei ministras esse, & vindices ad iram (id est ad pœnam) in maleficos: eo ipso apertissime distingvens inter *ultionem publici boni causa*, qvæ Dei vice exigitur, & ad ultionem Deo reservatam referenda est, & *illam explendi doloris*, qvam paulo ante interdixerat. Nam si ultionem etiam illam, qvæ boni publici causa exigitur, in illo interdicto comprehensam velis, qvid erat absurdius, qvam cum dixisset abstinendum à pœnis capitalibus, deinde subjicere, in hoc potestates publicas à Deo constitutas, ut pœnas vice Dei exigant?

14. Qvintus qvo nonnulli utuntur locus est II. Cor. X, 3. *Qvanqvam in carne ambulantes, neqvaqvam carnis bella gerimus. Nam arma militiæ nostræ non sunt carnalia, sed divinitus valida ad destructionem munitionum*; & qvæ seqvuntur.

§. 8. n. 16 ej. Hoc auro non putemur
esse tribuendum sed pravæ homi-
num cupiditati. sicut etiam inique
exprobant homines americæ inven-
tori quod male hoc ipso generi
humano consuluerit. ord. Hist. Georg.
c. 6 sect. 5. §. 4. p. 274. ubi Boccali-
ni relat. XC. Cent. 2.

tur. Sed hic locus nihil ad rem facit. Ostendunt enim tum præcedentia, tum qvæ seqvuntur, carnis nomine à Paulo ibi intelligi imbecillam corporis conditionem, qvalis in aspectum veniebat, & cujus nomine contemnebatur. Huic opponit Paulus, arma sua, potestatem scilicet sibi, ut Apostolo datam ad coërcendos refractarios, qvam usus fuerat in Elymam, Corinthium incesti reum, Hymenæum & Alexandrum. Hanc ergo potestatem negat esse carnalem, id est infirmam, imò contra, validissimam eam esse asserit. Qvid hoc ad jus capitalium supplitiorum, aut belli? Imo contra, qvia Ecclesia eo tempore publicarum potestatum auxilio destituebatur, ideo ad ejus tutelam prodigiosam illam potestatem DEUS excitaverat, qvæ deficere ferme cœpit, ex qvo imperatores Christiani Ecclesiæ contigerunt, sicut Manna defecit, ubi in terras frugiferas populus Hebræorum pervenerat.

Non sunt carnalia) Chrysostomus hoc loco: ὅπλα σαρκικὰ intelligit πλοῦτον, δόξαν, δυναστείαν, ἐγλωττίαν, δεινότητα, εὐβουλίας, κολακείας, ὑποκρίσεις, *Opes, gloriam, potentiam, eloqventiam, solertiam, prensationes, assentationes, fallacias.*

15. Qvi sexto affertur locus, Eph. VI, 12. *Induite universam illam armaturam Dei, ut possitis stare adversus artes diaboli; qvia non est vobis lucta adversus sanguinẽ & carnem* (supple, *tantum*, more Hebræo) *sed adversus imperia*, & qvæ seqvuntur: agit de pugna, qvæ Christianorum est, qva sunt Christiani, non qvam communem habere cum aliis hominibus certis eventibus possunt.

16. Jacobi locus, qvi septimo affertur, IV, 1. *Unde bella & pugnæ inter vos? nonne ex voluptatibus vestris, qvæ militant in membris vestris? Concupiscitis & non habetis: invidetis & affectatis, nec potestis nanciscr: pugnatis & bella geritis, nec obtinetis eo qvod non petitis: Petitis & nõ accipitis, eo qvod male petitis, ut in voluptates vestras absumatis:* nihil continet universale: tantum dicit bella & pugnas, qvibus tum Hebræi dispersi inter se misere colludebantur (cujus historiæ partem aliqvam apud Josephum videre est) totum habuisse ex causis non probis: qvod nunc etiam contingere scimus & dolemus. Sensum ab hoc Jacobi loco non alienum habet Tibulli illud: Ant. lib. XIIX. cap. 12. & lib. seqq.

Divitis hoc vitium est auri, nec bella fuere,
Faginus astabat cum scyphus ante dapes.

Et apud Strabonem non uno loco notatum videas, *innocentissime agere eas gentes, qvarum victus est simplicissimus. Non abeunt hinc ista Lucani: L. II. c. II. §. 2. n. 1.

O prodiga rerum
Luxuries, nunqvam parvo contenta paratu,
Et qvæsitorum terra pelagoq; ciborum
Ambitiosa fames, & lautæ gloria mensæ,
Discite qvam parvo liceat producere vitam,

Et qvantum natura petat. Non erigit ægros
Nobilis ignoto diffusus Consule Bacchus,
Non auro myrrhaqve bibunt, sed gurgite puro
Vita redit: satis est populis fluviusqve Ceresqve.
Heu miseri, qvi bella gerunt.

Cui adjungi potest Plutarchi illud in Stoicorum contradictionibus: οὐδεὶς γὰρ φύεται ἀνθρώποις πόλεμος ἄνευ κακίας· ἀλλὰ τὴν μὲν φιληδονία, τὴν δὲ πλεονεξία, τὴν δὲ φιλοδοξία τις ἢ φιλαρχία συῤῥήγνυσι. *Nullum inter homines bellum non ex vitio nascitur.* * *aliud ex voluptatum cupiditate, aliud ex avaritia, aliud ex bonorum aut imperii nimio studio conflatur.* Justinus cum Scytharum instituta laudasset; *Atq; utinam reliqvis mortalibus similibus moderatio, & abstinentia alieni foret: profecto non tantum bellorum per omnia secula terris omnibus continuaretur, neq; plus hominum ferrum & arma qvã naturalis fatorum conditio raperet.* Apud Ciceronem est de Finibus primo: *Ex cupiditatibus odia, dissidia, discordiæ, seditiones, bella nascuntur.* Maximus Tyrius: νῦν μεστὰ πάντα πολέμου. αἱ γὰρ ἐπιθυμίαι πλανῶνται πανταχοῦ, περὶ πᾶσαν γὴν τὰς πλεονεξίας ἐπεγείρουσαι. *Nunc omnia bellis plena ubiq; n. oberrant cupiditates, & per omnes terras excitant appetitum rerum alienarum.* Jamblichus: καὶ γὰρ πολέμους καὶ στάσεις καὶ μάχας οὐδὲν ἄλλο παρέχει ἢ τὸ σῶμα καὶ αἱ τούτου ἐπιθυμίαι. διὰ γὰρ τὴν τῶν χρησίμων κτῆσιν οἱ πόλεμοι γίγνον). *Bella, pugnas, seditiones corpus præbet & corporis cupiditates. Nam rerum utibilium caussa bella oriuntur.*

Innocentissime agere eas gentes, qvarum victus est simplicissimus) Dicit idem Philo de vita contemplatrice, citans Homeri illud:

Γλακτοφάγων ἀβίωντε δικαιοτάτων ἀνθρώπων.
Laccomedonum inopumq; hominum justissima qvæ gens.

Justinus de Scythis: *Aurum & argentum non perinde ut reliqvi mortales appetunt.* Mox: *Hæc continentia, morum qvoqve illis justitiam indidit nihil alienum concupiscentibus: qvippe ibidem divitiarum cupido est ubi & usus.* Et de Scythis in eandem sententiam locus lectu dignus apud Gregoram. lib. II, Taxiles Alexandro: τί δεῖ πολέμων καὶ μάχης ἡμῖν, Ἀλέξανδρε, πρὸς ἀλλήλους, εἰ μήτε ὕδωρ ἀφαιρησόμενος ἡμῶν ἀφίξας, μήτε τροφὴν ἀνακαίαν, ὑπὲρ ὧν μόνων ἀνάγκη διαμάχεσθαι νῦν ἔχουσιν ἀνθρώποις; *qvid inter nos, Alexander, bellis & prælis opus, qvando neqve ut aqvam, neqve ut victum necessarium à nobis auferas huc venisti, pro qvibus solis pugnare est hominum ratione utentium?* Diogenis dictum huc pertinet, οὐ γὰρ ἐκ τῶν μαζοφάγων οἱ κλέπται καὶ οἱ πολέμιοι. *non enim ex his qvi polentam edunt, aut fures exsistunt, aut bellorum auctores.* Porphyrius lib. II. de non edendis animalibus: τὸ εὐδάπανον καὶ εὔπορον πρὸς συνεχῆ εὐσέβειαν συντελεῖ καὶ τῶν ἁπάντων. *qvicqvid paratu facile est & levis sumptus, ad pietatem perpetuam & qvidem omnium confert.*

Aliud ex voluptatum cupiditate, aliud ex avaritia, aliud ex bonorum aut imperii

§. 8. n. 16. §).

§. 8. n. 16. §). hoc ab ipsis non factū
ex studio virtutis, sed ex ignoran-
tia commodi majoris, id. quod
cum brutis commune habent.
innocentia n. sine virtute non
est. innocentia sed est insensibili-
tas. 2. 2. c. 2. ⊖ 2. et 2. 2. c. tii
§. 3. n. 3.

imperii nimio studio conflatur) Verissimam, sed parum meditatam hominibus sententiam, multis egregiis veterum expressam verbis, qvid nocebit & aliorum dictis non minus efficacibus confirmare? Athenæus philosophus apud Diogenem Laërtium:

Ἄνθρωποι μοχθεῖτε τὰ χείρονα καὶ διὰ κέρδος
Ἄπληστον νεικέων ἄρχετε καὶ πολέμων,
In mala sudatis miseri: sine fine cupido
Vos agit in rixas bellaq́ præcipites.

Fabianus Papirius in controversiis Senecæ patris: *Ecce instructi exercitus, sæpe civium cognatorumq́ conserturi manus, constiterunt, & colles equis utrinq́ complentur, & subinde omnis regio trucidatorum corporibus consternitur, illatorum multitudine cadaverum, vel spoliantium. Si qvæsierit aliqvis, qvæ causa hominem adversus hominem in facinus coëgit? nam neq́ feris inter se bella sunt: nec, si forent, eadem hominem deceant, placidum proximumq́ divino genus. Qvæ tanta vos fert ira, cum una stirps idemqve sangvis sitis: vel qvæ furiæ in mutuum sangvinem egere? qvod tantum malum humano generi vel forte velfato invectum? an ut convivia poculis exstruantur, & tecta auro fulgeant, parricidium tanti fuit? Magna enimvero & laudanda sunt, propter qvæ mensam & lacunaria sua potius qvam lucem innocentes intueri maluerint. An, ne qvid ventri negetur libidiniqve, orbis servitium expetendum est? qvid tandem sic pestiferæ istæ divitiæ expetuntur, si ne in hoc qvidem, ut liberis relinqvantur?* Philo ad Decalogum: *χρημάτων ἔρως, ἢ γυναικὸς, ἢ δόξης, ἢ τινος ἄλλου τῶν ἡδονὴν ἀπεργαζομένων, ἄρα γε μικρῶν καὶ τῶν τυχόντων αἴτιος γίνεται κακῶν; οὐ διὰ τοῦτο συγγένειαι μὲν ἀλλοτριοῦνται τὴν φυσικὴν εὔνοιαν μεθαρμοζόμεναι πρὸς ἀνήκεστον ἔχθραν· χῶραι δὲ μεγάλαι καὶ πολυάνθρωποι στάσεσιν ἐμπολίοις ἐρημοῦνται· γῆ δὲ καὶ θάλαττα πληροῦται τῶν κεκαινουργημένων ἀεὶ συμφορῶν, ναυμαχίαις καὶ πεζαῖς στρατιαῖς; οἱ γὰρ ἑλλήνων καὶ βαρβάρων πρός τε ἑαυτοὺς καὶ πρὸς ἀλλήλους τραγῳδηθέντες πόλεμοι πάντες ἀπὸ μιᾶς πηγῆς ἐρρύησαν ἐπιθυμίας ἢ χρημάτων ἢ δόξης ἢ ἡδονῆς. Pecuniarum amor, aut fœminæ, aut gloriæ, aut alicujus demum rei. qvæ voluptatem pariat, an parvorum duntaxat & vulgarium malorum caussa est? Ob hoc alienantur à cognatis cognati, naturali benevolentia in odium insanabile mutata. regiones autem magnæ & fœcundæ populorum civilibus vastantur dissidiis. tum vero & terra & mare implentur calamitatibus nove semper repertis per pedestres navalesqve acies. Nam bella illa Græcorum Barbarorumq́ aut inter se, aut horum in illos, etiam tragœdiis decantata, ab uno fluxere fonte cupiditatis sive illa divitiarum, sive gloriæ, sive voluptatum fuit.* Plinius hist. nat. lib. II, cap. III. *Placatiore tamen ea* (Terra) *ob hoc utimur, qvod omnes hi opulentiæ exitus, ad scelera, cædes & bella tendunt, qvamqve sangvine nostro irrigamus, insepultis ossibus tegimus.* Hieronymus adversus Jovinianum II. *Diogenes tyrannos & subversores urbium bellaqve vel hostilia vel civilia, non pro simplici victu olerum pomorumqve, sed pro carnium & epula-*

opularum deliciis, asserit, excitari. Chrysostomus 1. Cor. XIII, 3. εἰ γὰρ ἅπαντες ἠγάπων καὶ ἠγαπῶντο οὐδὲν ἂν ἠδίκησεν οὐδείς. ἀλλὰ καὶ φόνοι καὶ μάχαι καὶ πόλεμοι, καὶ στάσεις καὶ ἁρπαγαὶ καὶ πλεονεξίαι καὶ πάντα ἂν ἐκποδὼν ἐγίγονει τὰ πονηρά. *Nam si mutuo se diligerent homines, nemo alterum afficeret injuria. procul essent cædes & pugnæ & bella & seditiones, & rapinæ & defraudationes & quicquid est malorum.* Idem ad patrem fidelem de opulentis loqvens: οὐ δὲ ἐκείνους στάσεις καὶ πόλεμοι καὶ μάχαι καὶ πόλεων κατασκαφαὶ καὶ ἀνδραποδισμοὶ καὶ δουλεῖαι καὶ αἰχμαλωσίαι καὶ φόνοι καὶ τὰ μυρία ἐν τῷ βίῳ κακά; *Nonne per hos adveniunt seditiones, & bella, & pugnæ, & urbium excidia, & plagia, & servitutes, & captivitates, & cædes, & innumera vitæ mala?* Claudianus:

Hæc si nota forent, frueremur simplice cultu,
Classica non fremerent, non stridula fraxinus iret,
Non ventus qvateret puppes, non machina muros.

Agathias historiarum primo: εἰς ἢ πλεονεξίαν καὶ ἀδικίαν αἱ τῶν ἀνθρώπων ψυχαὶ αὐθαίρετα κατολισθαίνουσαι, πολέμων καὶ ταραχῶν ἅπαντα ἐμφοροῦσιν. *Hominum animi sponte ad nimias cupiditates injustitiamq́; delapsi, implent omnia bellis ac tumultibus.* Concludam multa bene dicta uno Polybii αὐτάρκεια τοῦ βίου, φιλοσοφία αὐτοδίδακτος. *Animus necessariis contentus alio ad sapiendum magistro non eget.*

L. I. c. III. §. 3. n. 7. L. II. c. XX. §. 8. n. 2. seq.

17. Qvod vero Petro dictum est, *Qvi gladio ferit, gladio peribit*, cum non ad bellum communiter spectatum, sed ad bellum privatum proprie pertineat (nam & Christus ipse inhibitæ aut neglectæ defensionis hanc reddit causam, qvod regnum suum de hoc mundo non esset, Joan. XIII, 36.) suo loco rectius pertractabitur.

IX. 1. Qvoties de scripti sensu qværitur, magnam vim habere solet tum usus seqvens, tum prudentum auctoritas: qvod etiam in divinis scriptis seqvendum est. Neqve enim probabile est Ecclesias, qvæ ab Apostolis constitutæ sunt, aut subito, aut omnes defecisse ab iis, qvæ Apostoli breviter perscripta ore liberalius explicaverant, aut etiam in usum introduxerant. Solent autem ab iis, qvi bella impugnant adferri dicta qvædam veterum Christianorum: ad qvæ tria dicenda habeo.

2. Primum est, ex iis dictis nihil amplius colligi qvam privatam qvorundam sententiam, non publicam Ecclesiarum: adde qvod ferme, qvorum ea dicta sunt, amant ab aliis seorsim ire & docere qviddam magnificentius, qvales sunt Origenes & Tertullianus, qvi nec sibi satis constant. Nam idem Origenes apes ait à Deo documentum datas πρὸς τὸ δικαίους καὶ τεταγμένους πολέμους, εἴποτε δέοι, γίγνεσθαι ἐν ἀνθρώποις: *Ut bella justa atq; ordinata inter homines gerantur, si qvando id jubeat necessitas:* & idem ille Tertullianus, qvi alibi supplicia capitalia minus probare videtur, dixit, * *Bonum esse cum puniuntur nocentes nemo negat*: Et de militia hæsitat; nam libro de Idololatria, *Qværitur*, inqvit,

Prolegom. §. IV. L. II. c. XX. §. X. n. 3. c. XXIII. §. 8. n. 3

inqvit, *an fideles ad militiam converti possint, & an militia ad fidem admitti*: Et videtur eo loco propendere in eam sententiam, qvæ militiæ adversatur. At libro de corona militis, cum qvædam adversus militiam disputasset, mox distingvit, qvi ante baptismum militabant ab iis, qvi post baptismum nomen dant militiæ, *Plane*, inqvit, *si qvos militia præventos fides posterior invenit, alia conditio est, ut illorum, qvos Joannes admittebat ad lavacrum; ut centurionum fidelissimorum, qvem Christus probat, & qvem Petrus catechizat: * dum tamen susceptæ fide atq; signatæ, aut deserendum statim sit, ut multis actum, aut omnibus modis cavillandum* (id est cavendum) *ne qvid adversus Deum committatur.* Sensit ergo illos post baptismum in militia permansisse; qvod sane minimè facturi fuerant, si intellexissent militiam à Christo interdictam; non magis qvam aruspices, magi, * & alii vetitarum artium professores in sua arte post baptismum manere permissi sunt. Eodem libro militem qvendam & qvidem Christianum laudans; *O militem*, inqvit, *in Deo gloriosum.*

Bonum esse cum puniuntur nocentes, nemo negat) Idem Tertullianus de anima: *Qvis non præferat seculi iustitiam, qvam & Apostolus non frustra gladio accinctam contestatur, qvæ pro homine sæviendo religiosa est?* Et ad proconsulem Scapulam: *Non te terremus, qvi nec timemus. Sed velim, ut omnes salvos facere possimus, monendo μὴ θεομαχεῖν. Potes & officio jurisdictionis tuæ fungi, & humanitatis meminisse, vel qvia & vos sub gladio estis.*

Dum tamen susceptæ fide atq; signatæ) Distinctionem, qvam hic de militia affert, alibi ad nuptias applicat, tum libro de Monogamia, tum exhortatione castitatis.

Et alii vetitarum artium professores) Tertullianus de idololatria: *ad Ecclesiam non admittuntur, qvi artes exercent, qvas Dei disciplina non recipit.* Augustinus de fide & operibus: *Meretrices & histriones, & qvilibet alii publicæ turpitudinis professores, nisi solutis aut diruptis talibus vinculis ad Christi sacramenta non permittuntur accedere*, de histrione exemplum vide apud Cyprianum epistola LXV. de lanistis, lenonibus, victimarum redemtoribus apud Tertullianum, de auriga Circensi apud Augustinum.

3. Secunda observatio est, ~~qvod militiam Christiani sæpe aut evitarunt ob temporum circumstantias, qvæ vix ferebant militiam exerceri sine actibus qvibusdã cum Christiana lege pugnantibus.~~ In literis Dolabellæ ad Ephesios, qvæ apud Josephum extant, videmus Judæos ab expeditionibus militaribus immunitatem postulasse, qvod externis permixti non satis ritus legis suæ observare possent, & qvia sabbatis ferre arma & magna itinera facere cogerentur. Atq; easdem ob causas à L. Lentulo missionem Judæos impetrasse docet idem Josephus: alibiqve narrat, cum Judæi Roma urbe jussi essent excedere, qvosdam militiæ adscriptos, alios punitos, qvod militare nollent patriarum legũ reverentia; ob eas sc. qvas diximus causas: qvibus accedebat interdũ

L. II. c. XXVI. §. 3. n. 1. & seqq. §VII. n. 5.

§.X.n.11.&fin. L.II.c.15.§.11. n.1.

tertia, qvod adversus populares suos pugnandum haberent: at κ̃ τ̃ ὁμοφύλων ὅπλα λαβεῖν ἀθέμιτον; *nefas in populares suos arma sumere*, tunc scilicet cum populares ob patriæ legis observationem periclitabantur. Qvoties vero hæc incommoda cavere poterant Judæi, militabant etiam sub externis regibus, ἐμμένοντες τοῖς πατρίοις ἔθεσι καὶ κ̃ ταῦτα ζῶντες, * *perstantes in patriis institutis & ex eorum præscripto viventes:* qvod pacisci prius solebant, eodem Josepho auctore. His periculis simillima sunt, qvæ Tertullianus militiæ suorum temporum objicit, ut libro de Idololatria: *non convenit sacramento divino & humano, signo Christi & signo diaboli:* qvia scilicet per Deos Gentium, Jovem, Martem atq; alios, jurare milites jubebantur. Libro autem de Corona militis: *Excubabit pro templis, qvibus renunciavit, & cœnabit illic, ubi Apostolo non placet; & qvos interdiu exorcismis fugavit, noctibus defensabit?* mox: *Qvanta alia in delictis circumspici possunt castrensium munium, transgressioni interpretanda?*

Perstantes in patriis institutis) verba Josephi XI. historiæ antiqvæ.

4. Tertium qvod notamus, hoc est, Christianos primorum temporum tanto ardore succensos fuisse ad præclarissima qvæq; capessenda, ut sæpe consilia divina pro præceptis amplecterentur. Christiani, inqvit Athenagoras, οὐ δικάζονται τοῖς ἁρπάζουσι, *adversus sua rapientes judicio non contendunt.* Salvianus justum à Christo ait, ut ea ipsa, de qvibus lis est, relinqvamus, dummodo litibus exuamur. Atqvi * id ita generaliter sumtum, consilii forte est vitæ sublimioris, at non in præcepto positum. Simile est, qvod plurimi veterum omne Juramentum improbant, nulla exceptione addita, cum tamen Paulus in re gravi juraverit. Christianus apud Tatianum, στρατηγίαν παρῄτημαι, *præturam recuso:* apud Tertullianum, *Christianus nec ædilitatem affectat.* Sic Lactantius justum (qvalem vult esse Christianum) negat belligeraturum; sed ita, ut simul navigaturum neget. A secundis nuptiis qvam multi veterum Christianos dehortantur? Qvæ omnia sicut laudabilia, eximia, Deo apprime grata sunt, ita nullius legis necessitate à nobis exiguntur. Atqve hæc solvendis, qvæ objiciuntur, sufficient.

Lib.V.c.18.

Id ita generaliter sumtum consilii forte est & vitæ sublimioris) Concilium Carthaginense IV. *Episcopus nec provocatus de rebus transitoriis litiget.* Adde Ambrosium lib.II. Offic. cap. XXI. & Gregorium Magnum libro II, Ind. XI, Epist. LIIX,

X. 1. Nunc ut nostra firmemus, primum non desunt nobis scriptores & qvidem antiqviores, qvi & capitalia supplicia, & qvæ inde pendent bella, sentiant à Christianis licitè posse usurpari. Nam Clemens Alexandrinus Christianum ait, si ad imperium vocetur, ut Moses, futurum vivam subditis legem, & præmio affecturum bonos, pœnis malos. Et alibi habitum Christiani describens, decere eum ait intectis esse pedibus, nisi forte militet. * In constitutionibus, qvæ Clementis Romani nomen præferunt, libro

§.7.n.1.

§. 10. n. 4. a) Ut itaq hac ratione.
An itaq leges romanae vere du-
riores et Christianis minus congrua
fuerunt. affirmat grotius exempl.
Sti Silaniani qd supplicio affi-
cendum jussit servum. in domo oc-
cisi domini, una commoratum.
nos negativam amplectimur et
dicimus. 1) Silanianum Ctum in
se non fuisse durum adeo, ut
cum Christianismo non fuerit
compatibile, sed ex hypothesi status
illorum temporum quae requiri-
bat asperitatem erga servos.
ob nimiam eorum cumula-
tam malitiam et sui obstaculum
fuit delictorum ingravescenti-
um et ut ut melius consulerent
securitati dominorum 2) ne
salutem suam servi antepo-
nerent saluti dominorum e.g.

libro VII, c.III. legimus οὐχ ὡς παντὸς φόνου φαύλου τυγχάνοντος, ἀλλὰ μόνου τοῦ ἀθώου. τοῦ δ' ἐνδίκου ἄρχουσι μόνοις ἀφωρισμένου: *non quasi omnis cædes illicita sit, sed ea, quæ est innocentis: ita tamen, ut quæ justa est, magistratibus solis sit reservata.*

In constitutionibus) videtur scriptus is liber finiente seculo secundo.

2. Sed autoritatibus privatis sepositis ad publicam Ecclesiæ veniamus, qvæ maximi debet esse ponderis. Dico igitur, nunqvam à baptismo rejectos aut ab Ecclesia excommunicatos eos, qvi militabant; qvod tamen & factum oportuit, & factum fuisset, si militia cum novi fœderis conditionibus pugnasset. In dictis modo constitutionibus, lib. IIX, c. XXXII, agit scriptor ille, de iis, qvi antiqvitus ad baptismum admitti, aut ab eo rejici solerent, στρατιώτης προσιὼν διδασκέσθω μὴ ἀδικεῖν, μὴ συκοφαντεῖν. ἀρκεῖσθαι δὲ τοῖς διδομένοις ὀψωνίοις. πειθόμενος προσδεχέσθω *Miles baptismum postulans, doceatur ab injuriis & vexationibus abstinere: contentus esse suis stipendiis. Si his pareat, admittitor*, Tertullianus in Apologetico ex persona loqvens Christianorum: *Navigamus*, inqvit, *& nos vobiscum, & militamus.* Paulo ante dixerat: *Externi sumus & vestra omnia implevimus, urbes, insulas, castella, municipia, conciliabula, castra ipsa.* Eodem libro narraverat * M. Aurelio Imperatori Christianorum militum precationibus imbrem impetratum. In corona militem illum, qvi coronam abjecerat, constantiorem ait fuisse ceteris fratribus, & multos ei ostendit fuisse Christianos commilitones. Cap. XIII. C. XXXVII.

M. Aurelio Imperatori) vide & Xiphilinum de hac historia.

3. Accedat, qvod & milites nonnulli, pro Christo tormenta mortemqve perpessi, eundem cum ceteris martyribus honorem ab Ecclesia acceperunt; qvos inter memorantur * tres Pauli comites; sub Decio Cerialis, sub Valeriano Marinus, qvinqvaginta sub Aureliano, Victor, Maurus & Valentinus magister militum sub Maximiano, circa idem tempus Marcellus Centurio, Severianus sub Licinio. Cyprianus de Laurentino & Ignatio Afris: *in castris & ipsi qvondam secularibus militantes, sed vere & spirituales Dei milites, dum diabolum Christi confessione prosternunt palmas Domini & coronas illustres passione meruerunt.* Et hinc apparet, qvid de militia senserit communitas Christianorum, etiam priusqvam Imperatores Christiani essent.

Tres Pauli Comites) Adde militem qvendam à Cornelio baptizatum, cujus apud Adonem mentio.

4. Capitalibus suppliciis, si non libenter interfuerunt Christiani illis temporibus, haud mirum videri id debet, cum plerumqve de Christianis ipsis esset judicandum: adde qvod & in ceteris rebus leges Romanæ duriores erant, qvam lenitas Christiana patiatur: qvod vel solo * Silaniani Senatus consulti exemplo satis patet. Postqvam vero Constantinus Christianam religionem & probare & promovere cœpit, non ideo desierunt capitalia supplicia. Imo

ipse Constantinus inter alias leges de parricidis culeo insuendis legem tulit, qvæ exstat Codice, Titulo de iis, qvi parentes vel liberos occiderunt: qvanqvam alioqvi in suppliciis exigendis mitissimus fuerit, ita ut ab historicis non paucis reprehendatur * nimiæ lenitatis nomine. Tum vero in exercitu suo plurimos habuit Christianos, ut nos historiæ docent, & labaro Christi nomen inscripsit. Ex eo etiam mutatum est sacramentum militare in eam formam, qvæ exstat apud Vegetium: *Per DEUM & Christum & Spiritum sanctum, & per majestatem Imperatoris, qvæ secundum Deum generi humano diligenda est & colenda.*

L. II. c. XIII. §. XI. n. 2. in fin.

Silaniani Senatusconsulti) Cujus asperitatem mitigavit Adrianus Imperator, ut apud Spartianum est. Asperis Romanorum legibus addi possunt, qvæ servum nisi tortum testimonium dicere vetant.

Nimiæ lenitatis nomine) Zonaras: τοῖς μεταβαλλομένοις ἐκ πονηρίας φιλανθρώπως διατιθέμενος ἔλεγεν, ὅτι τὸ νοσοῦν μέλος ἀποκοπτέον καὶ σεσηπὸς ἵνα μὴ καὶ τοῖς ὑγιαίνουσι λειμανεῖται, οὐ μέντοι τὸ ὑγιείας ἤδη τυχὸν ἢ καὶ ὑγιαζόμενον. *Clementem se ostendebat iis, qvi pravam vitam deseruerant, qvod diceret, abscindendum membrum ægrotans ac putridum, ne sana contagio corrumpat, non id, qvod aut sanatum jam sit, aut sanescat.* vide & Eusebium. sicut de nimia Constantini lenitate Christianos, ita de Haraldi Regis qvestos Danos apud Saxonem historicum invenias.

†††

Vel Solo Senatus C. Silaniani exemplo) Qvando hoc factum & promulgatum declarant ex *Cujacii I. Obs.* 18. JCti, nimirum tempore Augusti, Dolabella & Silano Consulibus. Tenor erat seqvens: Dominus tàm pater, qvàm filiusfamiliàs, vel alius etiam, ad qvem proprietas servi spectabat, deprehendebatur qvocunqve modo occisus, idcirco nemo vel adire hæreditatem, vel petere bonorum possessionem, vel aperire tabulas defuncti valebat, anteqvam esset habita qvæstio de servis & servabus cùm patris tùm filii, in potestate licet amplius non existentibus, qvi unà cum Domino sive in eodem itinere, sive domi, sive sub eodem tecto aut loco propinqvo ante necem fuerunt, & nec armis, nec manu, nec ad minimum voce qvidem & objectu corporis Domino auxilium tulerunt, jung. l. 19. ff. h. t. Nisi forte propter imbecillitatem non potuerint defendere, aut alii eos impediverint, aut Dominus superveniens officium eorum purgaverit, aut deniqve præscriptio qvinqvennii accesserit. Durius tamen hoc fuisse Senatus consultum, qvàm lenitas Christiana patitur perinde cum Grotio non dixerimus: aliud enim est, si aliqvis hæc perpessus esset simpliciter & abstractivè ut homo; aliud si cum apposito & concretivè ut homo servus: Hic siqvidem propter personæ vilitatem & præsumtionem, qvod servus contra naturam talis ex jure Gentium, naturâ Domino hostis existat, plenam pro se fidem non facit. Neqve hoc absonum moribus nostris, cum etiam homo levis, ad jurandum facilis & de metu perjurii suspectus, tametsi liber qvoad Statum, torturæ subjici possit. Exemplum de Inventore thesauri suppeditat *Carpzov. Prax. Crim. P. 2. qv. 86. n. 25.* & alia alibi passim occurrunt.

Legem tulit.) De hàc culei pœnâ seqventiâ invenimus apud *Valer. Maxim. lib. 1. c. 1. n. 13.* Tarqvinius autem Rex M. Tullium Duumvirum, qvod librum secreta civilium sacrorum continentem, custodiæ suæ commissum, corruptus Petronio Sabino describendum dedisset, culeo insutum in mare abjici jussit; Idqve supplicii genus multò post parricidis

si quis vim inferat dominae et
minitatur ancilla ne clamat
nihilominus poenis est obnoxia
quoniam salutem suam ante
ponere debet saluti dominae.
Proc. § 41.

§ 10 n. 4. b). labarum fuit vexil-
lum militare ante Imperato-
rem gestari solitum Chrisi pe-
culiaris in Corpore juris. Lib.
12. Cod. tit 18. de praepositis La-
borum vel Labororum Vid Weber
in arte discurrendi de qualibet
materia sect. 87. exempl. 1.
p. 676 et seqq

§ 10 n. 6. d) Hodienum magno Ctario russia in usu est ut primis duobus diebus feriarum paschalium non quidem captivos dimittat, sed visitans ipsos in carcere, eos solatio imbuit hoc, Christum pro peccatis ipsorum mortuum jam resurrexisse, deinde donat ipsos ovum paschale. Ubi ergo toto e mensa eosdem citat. Conf. Hist. Civilis cap. de Russia. Item. Canonici Polonaginses qui voau ui fruuciones die assensionis Christi in memoriam mortis et ascensi-

§ 10. n. 6. c). unde mos constituendi asyle in monasteriis remansit. 2. 2. c. 21. o. 5. n. 1 pos. Med. c. 15. §. 23.

cidiis lege irrogatum est: qvia pari vindicta parentum ac Deorum violatio expianda est. Et *Flor. Liv. Epitom. lib. 68. P.* Malleolus matre interemptâ primus omnium insutus culeo in mare præcipitatus est. Alii hoc post Annibalis bellum, cum primus L. Hostius patrem interfecisset, introductum volunt *vid. Anton. Matth. de Crim. l. 48. tit. 6. de Parricid. cap. 2. n. 1. p. 528 cum Sigon. 2. de Jud. 31.* qvos suo loco relinqvimus. Illud constat, Constantinum in *L. un. C. h. t.* ubi hæc pœna antiqva repetitur, virgas sangvinolentas, de qvibus *l. pen. ff. h. t.* omisisse: qvod certè secutus fuit Tribonianus in *§. 6. Instit. de publ. Judic.* in qvo tamen rectè pro voce *affinitatis* legimus *affectionis* cum *Carpz. Prax. Crim. qv. 8. n. 44.*

Vegetium) Integer *Fl. Renat. Veget. l. 2. de re milit. c. 5.* locus hic est: Nam picturis in cute punctis milites scripti & matriculis inserti jurare solent, & ideo militiæ Sacramenta dicuntur, jurant autem per Deum, & Christum, & Spiritum Sanctum, & per majestatem Imperatoris, qvæ secundum DEUM humano generi diligenda est & colenda, nam Imperatori, cum Augusti nomen accepit, tanqvam præsenti & corporali Deo fidelis est præstanda devotio, & impendendus pervigil famulatus. DEO enim vel privatus, vel militans servit, cum fideliter eum diligit, qvi Deo regnat autore, jurant autem milites omnia se strenuè facturos, qvæcunqve præceperit Imperator, nunqvam deserturos militiam, nec mortem recusaturos pro Rep. Romanâ. De reliqvis jurandi formulis vid. *Rosin. Antiqv. Roman. L. X. Paralipom. ad cap. 3. Ayal. de Jur. Bell. l. 3. c. 5. per tot.*

5. Neqve eo tempore ex tot Episcopis, inter qvos multi erant durissima qvæqve passi pro religione, vel unus fuisse legitur, qvi aut Constantinum ab omnibus omnino capitalibus suppliciis & bello, aut Christianos à militia injecto divinæ iræ metu absterruerit, cum tamen plurimi essent acerrimi custodes disciplinæ, & minime dissimulantes eorum, qvæ ad officium tum Imperatorum, tum aliorum, pertinerent: qvalis & Theodosii tempore fuit Ambrosius, qvi sermone VII. ita ait: *Non militare delictum est, sed propter prædam militare peccatum est.* & de Officiis: *Fortitudo, qvæ vel bello tuetur à barbaris patriam, vel domi defendit infirmos, vel à latronibus socios, plena justitia est.* Hoc argumentum tanti mihi videtur, ut nihil ultra reqviram. Lib. I. c. 27. L. I. c. III. §. 3. n. 2.

6. Neqve tamen ignoro, * sæpe Episcopos, & plebem Christianam, interpositis precibus suis avertisse pœnas, præsertim capitales: morem qvoqve introductum, * ut qvi ad Ecclesiam confugissent, nonnisi vitæ servandæ fide data redderentur; & * ut circa Pascha carcere emitterentur, qvos sua crimina attinebant: sed, qvi cum cura hæc omnia, & si qva his sunt similia, expendet, inveniet, signa hæc esse Christianæ bonitatis omnem rapientis clementiæ occasionem, non omnia judicia capitalia damnantis animi: unde & locorum & temporum illa beneficia & preces ipsæ * exceptionibus qvibusdam temperabantur.

Sæpe Episcopos) Augustinus: *Officium Sacerdotis est intervenire pro reis.* In ejus epistolis multa sunt hujus bonitatis specimina.

Ut qvi ad Ecclesiam confugissent) vide Chrysostomum XVI. de Statuis. Concilium Aurelianense cap. 3. legem Wisigotthorum libro VI, tit. V, 16. IX. t. II, c. 3.

Ut circa Pascha) L. Nemo 3. C. de Episc. audientia.

Exceptionibus quibusdam) Qvas vide apud Cassiodorum XI, 40. & c. inter alia de immunitate ecclesiastica in Decreto.

†††

Virgl. p. 102.

Circa Pascha carcere emitterentur.) Jure Romano *arg. l. 7. C. de Fer.* qvis è carcere dimittebatur per septem dies, qvi præcedunt, & per septem, qvi seqvuntur Festum Paschatis: sed hoc fiebat sub spe revertendi & præstitâ cautione reali, præsertim si ob debitum civile, nullaqve specialiter interveniente Principis gratiâ qvis debuerit remitti, *Jul. Clar. §. fin. l. 5 q. 5. n. 9. & seqq.* Excipiebant præterea Imperatores crimina enormia, qvibus omnem relaxationem denegabant in *l. 3. C. de Episcopal. Audient.* cujus verba sunt seqventia: Sed ab his secernimus eos, à qvibus contaminari potius gaudia lætitiamqve communem, si dimittantur, animadvertimus. Qvis enim sacrilego diebus sanctis indulgeat? qvis adultero, vel stupri incestive reo tempore castitatis ignoscat? qvis non raptorem virginis in summâ qviete & gaudio communi persequatur instantius? Nullam accipiat vinculorum requiem, qvi qviescere sepultos sceleris immanitate non sinit. Patiatur tormenta veneficus, maleficus, adulter violatorqve monetæ: homicida, parricidaqve qvod facit, semper expectet: reus etiam majestatis de Domino, adversus qvem talia molitus est, veniam sperare non debet.

Vigl. p. 104.

7. Objiciunt hic nobis nonnulli XII. canonem Synodi Nicænsis, qvi Latine sic habet: **Qvicunq; vocati per gratiam, primum qvidem ardorem fidemve suam ostenderunt, & cingulum militiæ deposuerunt, postea vero ut canes ad suum vomitum reversi sunt; ita ut aliqvi & pecuniam darent, & beneficiis militiam repeterent; hi decem annis jaceant, post triennii auditionis tempus. In his a. omnibus observari oportet propositum & modum pœnitentiæ. Qvicunq; enim, & timore, & lacrymis, & patientia, & bonis operibus conversionem absq; simulatione demonstrant, hi definitum tempus auditionis implentes, tum demum orationibus communicabunt, & postea licebit Episcopo de his aliqvid humanius cogitare. Qvicunque vero indifferenter tulerunt, & habitum ecclesiam introeundi sibi arbitrati sunt ad conversionem sufficere, hi definitum tempus omnino impleant.* Vel ipsum tredecim annorum tempus satis indicat, non de levi aut ambiguo, sed gravi aliqvo atqve indubitato crimine hic agi.

Qvicunq; vocati) Simeon Magister, in ejus canonis epitome: οἱ βιαζόμενοι καὶ δόξαντες ἀπίζηναι, εἶτα καταθέμενοι τὴν ἀσεβείας καὶ ἀναστατοῦντες δεκαετίαν ἀφορίζεσθωσαν. *Qvi vi adhibita visi sunt restituisse, sed ab impietate victi sunt & militiam resumsere, decem per annos abstineantur.* Eundem hujus canonis sensum exprimunt Balsamo & Zonaras & Ruffinus libro X. cap. VI.

8. Agitur autem haud dubie *de idololatria. nam qvæ canone XI. præcesserat mentio temporum Licinii, in hoc canone repetita tacite haberi debet; ut sæpe Canonum seqventium sensus à prioribus pendet. Vide in exemplum Canonem XI. Concilii Eliberini. Licinius autem, verba sunt Eusebii, στρατιώτας ἐκέλευε ἀποβάλλεσθαι τὴν ἀξίωμα τῶν εἰ μὴ τοῖς δαίμοσι θύειν αἱροῖντο. *milites militia exuebat,* **nisi Diis sacrificare vellent.* qvod & Julianus postea imitatus est, qvam ob causam Victricius atqve alii cingulum pro Christo abjecisse leguntur.

aesnis Christi damnatum male
ficum ad supplicium ex carcere.
dimissum per totam urbem solea.
ni pompa circumducant, quo facto.
ipsum liberum et immunem
a poena pronunciant.

Franckesche Stiftungen zu Halle

tur. Idem olim sub Diocletiano fecerant in Armenia mille centum qvatuor, qvorum in martyrologiis mentio: & in Ægypto Menna, & Hesychius. Sic ergo & Licinii temporibus multi abjecere cingulum, qvorum fuit Arsacius inter Confessores nominatus, & Auxentius factus postea Mopsuestiæ Episcopus. Qvare his qvi semel conscientia puncti cingulum abjecerant, reditus ad militiam sub Licinio non patebat, nisi per fidei Christianæ abnegationem: qvæ qvia eo erat gravior, qvo prior ille actus majorem in illis legis divinæ cognitionem testabatur, ideo hi defectores gravius etiam puniuntur qvam illi, de qvibus egerat præcedens canon, qvi sine periculo vitæ aut facultatum amittendarum Christianismum abjecerant. Generaliter autem de omni militia interpretari canonem, qvem produximus, ab omni ratione alienum est. Aperte n. testatur historia, his, qvi sub Licinio militiam abjecerant, neqve Licinio imperante ad eam redierant, ne fidem Christianam violarent, à Constantino datam opinionem, immunesne esse à militia vellent, an ad militiam redire: qvod haud dubie multi fecerunt

De idololatria) qvod principale crimen, *summus seculi reatus* dicitur Tertulliano de Idololatria: *Gravissimum & extremum delictum* Cypriano epist. XII.

Nisi Diis sacrificare vellent) Sulpitius Severus: *Sane tum Licinius, qvia adversum Constantinum de imperio certavit, milites suos litare præceperat: abnuentes militia rejiciebat.* ob hanc causam Valentinianus, qvi Imperator postea factus est, sub Juliano abjecit cingulum. Non dissimile est qvod Victor Uticensis narrat, multos sub Hunericho Rege militiam temporalem abjecisse, qvia cum Arianismo erat connexa.

9. Sunt & qvi Leonis epistolam objiciant, qvæ dicit, *Contrarium esse Ecclesiasticis regulis post pœnitentiæ actionem redire ad militiam secularem.* Sed sciendum, in pœnitentibus non minus qvam in clericis & ascetis exactam, fuisse vitam non qvovis modo Christianam, sed eximiæ cujusdam puritatis, ut tanto exemplo essent ad correctionem, qvanto ad peccandum fuerant. Similiter in consvetudinibus antiqvissimis Ecclesiæ, qvæ, qvo augustiori nomine commendabiliores essent, Canones Apostolici (*a*) vulgo appellabantur. Canone LXXXII. edicitur: *Ne qvis Episcopus, presbyter aut diaconus militiæ vacet, & utrumq; retineat officium Romanum & functionem sacerdotalem.* (*b*) *Qvæ enim Cæsaris sunt Cæsari, qvæ Dei Deo.* Qvo ipso ostenditur, his qvi cleri honorem non sperarent, Christianis militiam non fuisse interdictam. c. contrarium. de Pœnit. dist. 5.

(*a*) L. I. c. 3. §. 3. n. 9.

(*b*) L. I. c. V. §. fin.

Ut tanto exemplo essent ad correctionem, qvantum ad peccandum fuerant) Leo epistola XC. ad Rusticum: *Illicitorum veniam postulantem oportet etiam multis licitis abstinere.* In epistola Episcoporum ad Ludovicum Regem legimus: *Qvilibet tanto à se licita debet abscindere, qvanto se meminit & illicita perpetrasse.* In Capitulis Calvi: *Tanto qvisq; majora qværat bonorum operum lucra, qvanto graviora sibi intulit damna per culpam.* Cano-

†††

Canones Apostolici.) Illos falsos esse & spurios, plurimis rationibus & autoritatibus evincit Plurimum Reverendus *Dn. Joh. Arnd. in Lexic. Antiqvitat. Ecclesiast. p. m. 95. verb. Can. Apost.* ad qvem, præter ea, qvæ ex *can. sancta. distinct. 15. can. Canon. dist. 16. ibiq; Guid. de Bays.* proferuntur, benevolum Lectorem remittimus, *add. Dn. Struv. S. J. C. Ex. 2. th. 38.*

10. Hoc amplius, etiam * ad Clerum admitti vetabantur, qvi post baptismum aut magistratus attigissent aut munera bellica, ut in epistolis Syricii & Innocentii & in Concilio Toletano videre est. Legebantur scilicet Clerici non ex qvovis modo Christianis, sed ex iis, qvi vitæ exactissimæ specimen dedissent. Adde qvod militiæ & qvorundam magistratuum perpetua erat obligatio: at sacro ministerio addicti * nulla alia cura ac labore qvotidiano inde abstrahi debebant: qva de causa & sextus canon constituit, ne Episcopus, presbyter, aut diaconus seculares curas administret, octuagesimus, ne publicis se administrationibus immittat; & inter Africanos canones sextus, * ne procurationem rerum alienarum suscipiat, aut causarum patrocinium. Sic eosdem * tutores constitui nefas judicat Cyprianus.

Ad clerum admitti vetebantur) Eusebius demonstrationem lib. I. duplicem describit Christianorum vitam, aliam ἐντελῆ; aliam inferiorem, qvi in hac sunt, eos inter alia τοῖς κατὰ τὸ δίκαιον στρατευομένοις τὰ πρακτέα ὑποτίθεσθαι. *qvi justè militant agenda indicare.*

Nulla alia cura ac labore) vide canonem Concilii Moguntini apud Gratianum, titulo, Ne Clerici vel monachi.

Ne procurationem rerum alienarum suscipiat) vide Epistolam Hieronymi ad Nepotianum.

Tutores constitui nefas judicat Cyprianus) in epistola ad presbyteros, diaconos & plebem Furnis consistentem. Adde l. Generaliter 52. C. de episcopis & clericis.

†††

Nullâ aliâ curâ ac labore) Allegavit hic in notis Gratianum *Grotius*; sed non ille, qvin potius Gregorius IX. Papa Decretales per suum Raymundum componi mandavit: ubi præsens thema reperitur in Lib. III. tit. 50. cap. 1.

Tutores constitui nefas.) Sed in *authent. Presbyteros.* rigor. *l. 52. C. de Episc. & & Cleric.* emendatur, qvia juxta hanc clerici, exceptis Episcopis & Monachis, possunt fieri, si petunt, tutores legitimi. Qvamvis, si personarum miserabilium tutela vel cura suscipienda veniat, nec Episcopos, nec Monachos exclusos velit *Guttierez. de Tutel. l. 1. c. 1. n. 30. & seqq.*

11. At pro nostra sententia expressum Ecclesiæ judicium habemus in Concilio primo Arelatensi, qvod habitum est sub Constantino. Ejus enim Concilii Canon. III. sic habet: *De his, qvi arma projiciunt in pace, placuit abstinere eos à communione:* Id est, qvi militiã deserunt extra tẽpora persecutionis. * Id enim pacis nomine intelligi volebant Christiani, ut ex Cypriano & aliis apparet.

Ac-

§. 16 n. 10. et 15. an functio civilis
et ecclesiastica sint compatibilis
neg. Rai ga Deus nunquam satis
ebli pt pol. parall. c. 17 §. 8. p.
634. et regg. h. c. § 4. n. 9.

Hoc caput. est. binembre. primum. Nec Christi exemplum obstat
quo de bello privato sucadem de Christo n. facta omnia virtu-
tate, cadeq. approbatum est. Quemadmodum autem si
tum, prodiuit naturalem ordinem non tamen omnia ejusmodi
non sequi.

Bellum privatum dicitur hoc tempore aut leges iurandi. Hinc sequitur
tale, est quod autoritate publica gerendum Christi praeceptum ul-
geritur approbatur. Pars 1

Bellum privatum non repugnare successeras. Sed n. si ultimus ul-
juri naturae, quia jus belli acquisiti, Christi praeceptum non ob-
stat. iniuriam etiam ei a se accepta dit S. 3. n. 3 seq. etiam Chris
S. 4. Sed locum habet tantum. Ubi tianorum temporum fortitudo
judicium esset et quidem ad non consilium magis et sublimius pro-
mentare, ubi jubet expectare ea si positi commodationem conti-
ad cautionem ut si fides ad placeret gn distributum praeceptum.
desit ad futurum solit. Vel neg. 3. n. g. conf. 2. 1 c. 7. S. g.
possit S. 2. et hinc illud modere n. 4.
Mera remedia tutelae
nec ad versatur ipsi delictis pro-
tinui, jubemur n. praimum ubi posse si ab eo qui jam
gn pacta non pro nobis non pro
ipsi S. 3. n. 3.

Bellum solenne v. geri non.
Potestatem S. g.
Sed n. naturalis ma-
n. g.
nec refert si alter vi majus peri-
culum inde vitandi, moralis. talium pacti accommodatus, ho-
judicio n. non sunt aestimandum. posci, ut veluti ad tuendam
esse illud periculum, vi quod quis plebem sibi creditam, cha ai
se ipsum conjecit et inde se potest. vos ocurrat magistratus habet
eximere S. 3. n. 3. conf. 2. 2. c. 60. S. jus intelligendi S. 4. n. 4. 2d chan
12. n. 1.
nec praeceptum apostolicum vetus, inferiores magistratus aeque
resistit injuriam facientibus. si status rerum ad effugi-
tat, exigatur. n. tunc ad sola
Christi patitur exceptionem, de vi n. 2. seq. n. maximus rectu aeque
mum nos magravemur. S. 3. n. tus sunt qd populi Romani vi jure
neg dictum ne repudiabi ullibidum gallo gravis titullosset
nullum pro malo. Hic n. est ul. S. 5. n. 4. similis casus Caseni
tionis non defensionis defensio et ostavo ac juris Brut. Tabor
S. 8. n. 6. conf. c. 1. L. 11. S. 8. exercendi exercitii
n. 6 ubi adjicitur de hi quas non, etiamsi vi ordinandis ju
nobis non nullum jus in commodis negligere juveni, inferiores ha
datura, non usurpatum esse jus beat S. 4. n. 5. ratio quia aliena
nostrum. Sed Ordinem etiam per pro suo ut teneo cogitur S. 5.
qn alter postulet. n. 8. Secus si praesens sit periculum. et tempus non gerendi consili

Accedit exemplum militum sub Juliano, non modico profectu Christianorum, ut qvi morte sua Christo reddere testimonium parati essent: de qvibus sic Ambrosius: *Julianus Imperator, qvamvis esset Apostata, habuit tamen sub se Christianos milites: qvibus cum dicebat; producite aciem pro defensione reipublicæ: obediebant ei: cum autem diceret eis; producite arma in Christianos; tunc agnoscebant Imperatorem cœli.* Talis & multo ante fuerat Thebæa legio, qvæ Diocletiano imperante à Zabda tricesimo Hierosolymorum Episcopo Christianam religionem acceperat, & deinde in omne ævum memorabile edidit Christianæ constantiæ & patientiæ exemplum, qvod infra à nobis memorabitur. §. IX. n. 3. L. I. c. IV. §. 7.

Id enim pacis nomine intelligi volebant) Tertullianus de idololatria: *Imò qvomodo etiam in pace militabit?* idem de fuga persecutionum: *Nostræ paci qvod est bellum, qvæ persecutio?* Cyprianus epistola X. *Qvando ipsa ante mater nostra Ecclesia pacem de misericordia Domini prior sumserit,* Epistola XXII. *Cum Dominus cœperit ipsi Ecclesiæ pacem dare,* Epistola XXXI. *Ecclesiæ pacem sustinendam,* id est, expectandam, de Lapsis: *disciplinam pax longa corruperat.* Sulpitius Severus: *Antonino Pio imperante pax Ecclesiis fuit.* mox: *Interjectis deinde annis* XXXIIX. *pax Christianis fuit.* Et in Constantini ætate: *Exinde tranqvillis rebus pace perfruimur.* Et initio historiæ: *Vexationes & populi Christiani, & mox pacis tempora.* n. 10.

12. Hoc loco satis sit illam eorum adferre vocem, qvæ Christiani militis officium solida brevitate exprimit, *Offerimus nostras in qvemlibet hostem manus, qvas sanguine innocentium cruentare nefas ducimus. Dextera ipse qvgnare adversus impios & inimicos sciunt; laniare pios & cives nesciunt. Meminimus nos pro civibus potius, qvam adversus cives arma sumsisse. Pugnavimus semper pro justitia, pro pietate, pro innocentium salute: hæc fuerunt hactenus pretia periculorum. Pugnavimus pro fide, qvam pro pacto conservemus tibi* (ad Imperatorem sermo est) *si hanc Deo nostro non exhibemus?* Basilius de antiqvioribus Christianis sic loqvitur: τὰς ἐν πολέμοις φόνους, οἱ πατέρες ἡμῶν ἐν τοῖς φόνοις οὐκ ἐλογίσαντο ἐμοὶ δοκεῖν, συγγνώμην δόντες τῇ τῆς σωφροσύνης καὶ εὐσεβείας ἀμφισβήτοις. *Eas, qvæ in bello perpetrantur cædes majores nostri pro cædibus non habuere, excusatos habentes eos, qvi pro pudicitia ac pietate decertant.* §. IX. n. 3.

CAPUT III.

Belli partitio in publicum & privatum. Summi imperii explicatio.

I. Belli divisio in publicum & privatum.
II. Non omne bellum privatum post judicia constituta illicitum esse jure naturali, defenditur; additis exemplis.
III. Ac ne jure qvidem Evangelico, cum solutione objectionum.
IV. Belli publici divisio in solenne & minus solenne.
V. An bellum sit publicum, qvod geritur auctoritate magistratus summam potestatem non habentis, & qvando.
VI. In qvibus rebus consistat potestas civilis.
VII. Qvæ

VII. Quæ potestas sit summa.
IIX. Refellitur sententia, quæ statuit summam potestatem semper esse penes populum, & solvuntur argumenta.
IX. Refellitur sententia, quæ statuit semper mutuam subjectionem regis & populi.
X. Ad veram sententiam recte intelligendam adhibentur cautiones:
Prima est de distinguenda vocum similitudine in re dispari.
XI Secunda de distinguendo jure & modo habendi jus.
XII. Ostenditur quædam imperia summa haberi plene, id est alienabiliter:
XIII. Quædam non plene:
XIV. Quædam non summa plene, id est alienabiliter haberi.
XV. Adstruitur dicta distinctio ex discrimine dandi tutoris in regnis.
XVI. Summam potestatem non tolli promissione etiam ejus, quod nec naturalis nec divini sit juris.
XVII. Summum imperium dividi interdum per partes subjectivas aut potentiales.
XIIX. Male tamen hoc colligi ex eo, quod reges acta quædam sua, nisi à cœtu aliquo probentur, rata esse nolunt.
XIX. Alia quoq; exempla quædam male huc trahi.
XX. Vera exempla.
XXI. Summam potestatem habere posse, qui inæquali fœdere teneatur: cum solutione objectionum:
XXII. Et qui tributum pendat.
XXIII. Et qui feudi lege teneatur.
XXIV. Distinctio juris & exercitii cum exemplis.

Syl. verbo bellum. 1. n. 1.

LI. BElli prima maximeqve necessaria partitio hæc est, qvod bellum aliud est privatum, aliud publicum, aliud mixtum. Publicum bellum est, qvod auctore eo geritur, qvi jurisdictionem habet: privatum, qvod aliter: mixtum, qvod una ex parte est publicum, ex altera privatum. Sed de privato, qvod antiqvius, primum videmus.

†††

Qvi jurisdictionem habet) Comprehendimus sub Jurisdictionis latissimo vocabulo omnem regendæ Reipublicæ potestatem, qvatenus scilicet radicaliter & independenter majestati competit, à qvâ pro variis Reipublicæ circumstantiis ejus exercitium per dependentiam qvandam magistratui tàm ordinariè, qvam extraordinariè conceditur, prout etiam faciunt *Lampadius de Rep. Rom. Germ. P. 1. §. 1. & 49. Martha, Pauermeisterus* & alii communiter Juris Publici Dd. qvi suos de Jurisdictione inscripsêre Tractatus. Argui qvidem improprietatis hæc locutio posset, cum Jurisdictio propriè magistratui competat, qvi tamen non independenter, sed autoritate supremæ majestatis, judicat, *tot tit ff. & C. de Jurisd.* Et qvanqvam ipsi qvandoq; Imperatores de civilibus subditorum causis etiam pro tribunali jus dixerint, *l. fin. C. de Legib. l. 3 ff. de his qvæ in testam. del.* ista tamen extraordinaria, qvæ Princeps exercebat, judicia, cognitiones adpellabantur, & à Jurisdictionis ordinariæ exercitio secernebantur, *Surholt. de Jurisdict. aph 193.* Sed hæc instantia procedit, si qvis de Jurisdictione loqvitur, cum Corpore Juris Justinianei, in concreto, adplicatâ nimirum Statui Reip. Romanæ, ad qvam significationem tamen de Jure Belli & Pacis abstractivè scribentem non teneri, qvis non videt? Et posito, si absolutus Princeps omnes penitus Magistratus in suo territorio recusaret & abrogaret, ipseq; semper ordinariò causas cognosceret, (qvod facere eundem valere, vi suâ majestaticâ, nemo Politicorum negabat) nonne tùm esset formaliter penes Principem Jurisdictio? An verò hæc Grotius

qui supremam in civitate jus habet quendam esse summum
jus & necessitas quorundam principatus ab hominibus
constitui. Grotius d. n. 4. ex quo tamen non sequitur
quod ille qui supremum habet imperium summum jus
habeat omnia pro libito agendi. Sic imperator noster
Ferdinandus I. Hungariae Bohemiae Rex non habet
plenitudinem potestatis in Hungaria. Sic Rex Galliae
non habet plenitudinem potestatis in Normannia. Sic
Rex Angliae non habet plenitudinem potestatis in
Scotia. Sic Rex Hispaniae non habet plenitudinem
potestatis in Belgio. Sic Rex Daniae non habet ple-
nitudinem potestatis in Ducatu Holsatiae. Sic Rex
Poloniae non habet plenitudinem potestatis in Prussia.
Sic Rex Sueciae non habet plenitudinem potestatis in
Livonia. Sic Rex Angliae non habet plenitudinem
potestatis in Hibernia. Sic Rex Galliae non habet
plenitudinem potestatis in Navarra. Sic Rex Hispa-
niae non habet plenitudinem potestatis in Portugallia.
Sic Rex Poloni

tius intendat meritò dubitamus cum celeberrimo *Dn. Bæclero*, propterea, qvod ille nominet Bellum publicum, qvod geritur autoritate Magistratus non habentis summam potestatē. Nisi fortean qvis pro Grotii defensione dicere velit, eum in bello, qvod à Magistratu geritur, semper includere majestatis mandatum, tàm jure Magistratus commissi competens, qvàm etiam præsumptum, in casu scilicet necessitatis; & bello defensivo ac inopinato. Sed nec hæc excusatio nobis videtur ab omni parte beata; qvia, præter defensionem, magistratui adversus exterorum insultus concessam etiam in §. 4. *hujus capitis* mentionem injicit offensivi belli, qvod magistratus propriâ autoritate in refractarios exercet. Hoc enim reverà bellum non est, sed animadversio, qvæ dicitur competere magistratui vi jurisdictionis, perinde, ut Principi in subditos rebelles vi Imperii.

Mixtum) Bellum privatum hic vocat Grotius, qvod suscipitur ab iis, qvibus, qvoniam nondum in civitatem coiverunt, vel aliàs in præsenti periculo constituti sunt, Judex deest, qvod, qvibus modis contingere possit, docet. Ipse §. 2. *hoc. cap.* Publicum verò, qvod autore eo, vel ad minimum ex mandato tàm expresso, qvàm præsumpto (præprimis in puncto defensivo) geritur ejus, qvi majestate præditus est. Hisce præsuppositis, non videtur omninò absurda ejus opinio de Bello mixto; cùm casus adhuc dabiles existant, ubi qvis ex mente Grotii) privatus, in tempore necessitatis à Principe derelictus, vel in solitudine nulli magistratui subjectus degens, jure naturali non repugnante, injuriam ab alio, qvi summa potestate, non tamen in se, pollet, illatam etiam vi, à se arcere potest. Eadem ratio militat in casu converso. Nos interim propriè loqvendo, nullum bellum privatum, (& per consequens nec mixtum) credimus. Bellum enim tunc, demum licitum est, qvando cessat magistratus; jam verò ubi unum relatorum cessat, (uti *Grot.* supponit §. 2. n. 1. *h. c.*) cessabit & alterum, nimirum respectus subditi atqve personæ privatæ: Qvod si aliqvando princeps belli gerendi facultatem suis concedit, non sunt amplius qvoad hunc actum, privati, sub personæ publicæ per consequentiam.

2. Bellum aliqvod privatum licite (a) geri, qvantum jus naturæ attinet, satis apparere arbitror ex iis, qvæ supra (b) diximus, cum ostensum est, ut qvis injuriam etiam vi à se arceat, juri naturali non repugnare. Sed forte putet aliqvis id saltem post constituta judicia publica non licere: qvamqvam enim judicia publica non à natura, sed à facto sunt humano, cum tamen multo sit honestius, & ad qvietem hominum conducibilius, ab eo cujus nihil interest rem cognosci, qvam homines singulos, nimium sæpe amantes sui, qvod jus putant id manu exseqvi tam laudabili instituto obseqvendum ipsa dictat æqvitas & ratio naturalis. Paulus JC. *Non est singulis concedendum, qvod per magistratum publice possit fieri, ne occasio sit majoris tumultus faciendi. Hinc est,* inqvit * Rex Theodoricus, *qvod legum reperta est sacra reverentia, ut nihil manu, nihil proprio ageretur impulsu: qvid enim à bellica confusione pax tranqvilla distat, si per vim litigia terminantur?* Et vim vocant leges, *L. 13. qvod met. caus. L. 50. de Acqv. Rer. Domin. L. 7. & seq. Ad Leg. Jul. de Vi priv. qvoties qvis id, qvod deberi sibi putat, non per judicem reposcit.*

(a) I. I. c. II. §. 4. n. 2.
(b) c. II. §. I. n. 4. & seq.

1. Non est. 176. D. de R. I. Cass. L. IV. infr. §. VI. n. 2. Var. Ep. 4. h. c.

Rex Theodoricus) Eundem vide in Edicto cap. X. & CXXIV.

†††

Judicia publica) In qvibus non tantùm qvovis modo illata vis & injuria vindicabantur & coërcebantur; sed etiam alii actus voluntariæ Jurisdictionis agitabantur,

qvi non servati animadversionem variam Principis post se trahebant. Sunt autem hæc publica judicia à facto humano, qvatenus nimirum eorum administratio, institutis demum civitatibus, personis certis committebatur sub certâ & solenni dirigendi formâ: interim verum nihilominus permanet, judicia absolutè & in se spectata originem ac autoritatem suam debere DEO. Hoc qvoqve intendit *Robert. Marant. in Specul. Aur. part.* 3. *n.* 133. ubi dicit: judicia qvidem in Paradiso cœpisse; sed *num* 134. prosecutionem suam, augmentum & formam ex jure Gentium habuisse.

Non per judicem repoſcit) Hæc verba Constitutionis D. Marci desumta sunt ex *l.* 7. *l.* 8. *ff. ad L. Jul de vi priv.* concordant *l.* 13. *ff. qvod met. caus. l.* 7. *l.* 10. *C. unde vi l.* 4. *C. fin regund. Nov.* 60. *c.* 1. *princip.* Pœna autem rem per vim, licet suam & sibi debitam, rapientis in Jure Justinianeo erat non tantum amissio rei debitæ, sæpiùs unâ cum æstimatione victrici parti restituendæ; sed etiam mulctatio in tertiâ parte bonorum, infamiaqve. Nec distinguvunt jura (1) an apertè rem alteri abstulerit, an verò clàm invaserit, & pœnitentiâ ductus brevi de possessione invasâ rursus decesserit. (2) an fœmina fuerit, an minor, an miles, an creditor, qvi rapuerunt, *Mev. P.* 4. *dec* 219. *& seqq. Menoch. Rem.* 9. *recuper. poſſeſſ. p.* 1. Qvæ pœna tamen rigorosâ in foro Saxonico juxta *Carpz. Pr. Cr. P.* 2. *Q.* 88. *n* 19. *& seqq* ampliùs non observatur, sed tenetur vi abripiens emendam parti læsæ & insuper mulctam judici præstare, retento interim Dominio rei, vel jure debiti. Qvamvis de qvotidianâ adhuc observantiâ pœnæ Juris Civilis extra Saxoniam plurimis Scabinatuum responsis attestetur Magnificus *Dn. Brunnemann. ad cit. l.* 13. *n.* 4. *& seqq.*

II. 1. Certe qvin restricta multum sit ea, qvæ ante judicia constituta fuerat licentia, dubitari non potest. Est tamen ubi locum nunc qvoqve habeat, nimirum ubi cessat *Prolegom. §. 25.* judicium: nam lex vetans sine judicio suum consequi, intelligi commode debet ubi copia est judicii. Cessat autem judicium momentaneo, aut continuo. *Momentaneo cessat, ubi exspectari judex non potest sine certo periculo aut damno. Continuè vero, aut jure, aut facto. Jure, si qvis versetur in locis non occupatis, ut mari, L. II. c. XX. §. 8. n. 5. solitudine, insulis vacuis, & si qva alia sunt loca, in qvibus nulla est civitas: facto, si subditi judicem non audiant, aut judex aperte cognitionem rejecerit.

Momentaneæ) Servius ad XI. Æneidos: *Injecere manum Parcæ. Traxerunt debitum sibi. Et sermone usus est juris. nam manus injectio dicitur, qvoties nulla judicis auctoritate, rem nobis debitam vindicamus.*

†††

Ante judicia conſtituta) Ante ordinationem judiciorum & formam externam: vixisse enim homines plerosqve primis temporibus inter se sine specialiter constituto magistratu politico, non est improbabile *jung. c.* 4. *§.* 7. *n.* 3. *Dn. Strv. S. J. C. Ex.* 1. *Th.* 56. *Boxhorn. Inſt. Polit. l.* 1. *c.* 2. *& not. ad Guil. Grot. de Princ. Jur. Nat. c.* 10. *§.* 7. *p.* 172. contenti qvippe jure naturæ, cujus executio, ante coitionem in civitatem, cujuslibet familiæ capiti concedebatur, *add. l.* 2. *c.* 20. *§.* 7. *n.* 2. *§.* 8. *n.* 4. *& 6. §.* 40. *n.* 4. *ibiqve not.*

Momentaneè) Hinc, qvi adgressorem suum, à qvo percussus est, ante lapsum dimidiæ horæ post offensionem, expectans perfodit, hanc judiciis absentiam momentaneam allegare, vel justum supplicium mortis jure stricto evitare neqvit, *vid. lib.* 2. *c.* 1. §. 5. *n.* 1. Qvamvis sciamus, propter dolorem ac iram ex offensione provenientem & adhuc duran-

§. 2. n. 1. a) ex quo colligitur universalis ratio defensionis privatae, quia censetur in tali statu esse, quo judicem adire non potest L. 1. c. 1. O. 3. et §. 2. n. 1. L. 3. c. 2. §. 6.

durantem, à Dd. Juris Criminalis pœnam extraordinariam, relegationis potissimum, dictari, *Carpz. Prax. Crim. P. 1. Q. 31. n. 27. & seqq. conf. Grot. l. 2. c. 20. §. 30. n. 2. §. 31. n. 1.*

2. Qvod diximus etiam post judicia constituta naturali juri non repugnare omne bellum privatum, etiam ex lege Judæis data intelligi potest, ubi sic per Mosen DEUS loqvitur Exod. XXII, 2. *Si in effossione deprehensus fur, ita percutiatur ut moriatur, ne reus cædis esto percussor, ni jam dies illuxerit, tunc enim reus cædis erit.* Omnino enim videtur hæc lex, tam accurate distingvens, non solum impunitatem inducere, sed jus etiam naturale explicare; neqve fundari in peculiari aliqvo mandato divino, sed in communi æqvitate: unde alias etiam gentes id seqvutas videmus. Notum est illud XII. Tabularum, haud dubie * ex veteri jure Attico profectum: *Si nox furtum faxit, si eum aliqvis occisit jure cæsus esto.* Sic insons omnium, qvos novimus, populorum legibus judicatur, qvi adversus aggressores armis vitam periclitantem defenderit: qvi tam manifestus consensus testimonium præbet, nihil in eo esse qvod naturali juri adversetur.

§. 1. n. 2.

Molin. Tr. 2. disp. 100. §. dubium vero. 6. & seqq.

L. II. c. I. §. XII.

Ex veteri jure Attico) Solonis verba: εἰ μὲν τις μεθ' ἡμέραν ὑπὲρ πεντήκοντα δραχμὰς κλέπτοι, ἀπαγωγὴν πρὸς τοὺς ἕνδεκα εἶναι, εἰ δέ τις νυκτὸς ὅ, τι οὖν, κλέπτῃ, τοῦτον ἐξεῖναι καὶ ἀποκτεῖναι. *Si qvis de die qvod plus qvinqvaginta drachmis valeat furetur, eum jus sit ad undecim viros deduci: qvod si qvis noctu vel minimum qvid furetur, eum liceat vel occidere.* Adde qvæ II. libro infra dicentur cap. XII.

†††

Jure cæsus esto) de hoc *Vid. Gell. Noct. Att. l. II. c. 18.*

III 1. De jure divino voluntario perfectiore, Evangelico scilicet, plus est difficultatis. Qvin Deus, cui plus infr. §. IIX. n. 16. item L. I. c. I. §. X. n. 6. c. IV. §. VII. n. 1. L. II. c. XX. §. 4. n. 2. L. III. c. I. §. 4. n. 3. juris est in vitam nostram, qvam nobis ipsis, potuerit à nobis patientiam eo usqve exigere, ut etiam privatim in periculum adducti, occidi deberemus potius qvam occidere, ego non dubito. An autem voluerit nos eo usqve obstringere, id est qvod inqvirimus. Solent pro affirmante sententia adferri duo loca, qvæ supra adduximus, ad qvæstionem generalem: ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, μὴ ἀντιστῆναι τῷ πονηρῷ. *Ego autem dico vobis; Ne resistite injuriam, n. V. facienti*, Matth. V, 39. & Rom. XII, 19. μὴ ἑαυτοὺς ἐκδικοῦντες ἀγαπητοὶ, ubi Latina versio habet, *non vos defendentes, charissimi.* Tertius autem locus est in illis Christi verbis ad Petrum, *Repone gladium tuum in vaginam, nam qvicunqve acceperint gladium, gladio peribunt.* Addunt his nonnulli Christi exemplum, n. VIII. qvi pro inimicis sit mortuus, Rom. V, 8. 10.

c. II. §. IIX. n. 2. & seqq.

Matth. 26, 52. L. 1. c. 2. §. 8. n. 17. &. h. c. 3. §. 3. n. 7.

2. Neqve desunt inter Christianos veteres, qvi bella qvidem publica non improbaverint, sed defensionem privatam putarint vetitam. Ambrosii loca pro bello supra attulimus. Augustini multo etiam plura sunt & clariora, omnibꝰ nota. At idem Ambrosiꝰ dixit: *Et ideo fortasse Petro duos gladios offerenti,*

n. IX. L. I. c. II. §. X. n. 5. Lib. X. in Lucam.

De off. III. c. 3. Lib. I. de lib. arb. c. 5. Epist. 154. ad Publicolam, Cap. 43. & 15.

Satis dicit; qvasi licuerit usq; ad Evangelium, ut sit in lege æqvitatis eruditio, in Evangelio veritatis. Idem alibi: *Christianus, etiamsi in latronem armatum incidat, ferientem referire non potest; ne dum salutem defendit, pietatem contaminet.* Augustinus vid. n. fin. h. §. verò; *Legem qvidem non reprehendo, qvæ tales* (latrones & alios invasores violentos) *permittit interfici, sed qvomodo istos, qvi interficiunt, defendam non invenio.* Et alibi: *De occidendis hominibus, ne ab eis qvisqvam occidatur, non mihi placet consilium, nisi forte sit miles, aut publica functione teneatur, ut non pro se hoc faciat, sed pro aliis, accepta legitima potestate.* Atqve idem sensisse Basilium ex secunda ipsius ad Amphilochium epistola satis * apparet.

Satis apparet) Adde Concilii Aurelianensis canonem citatum à Gratiano c. ult. causa XIII. qv. II.

3. Sed oppositа sententia sicut receptior est, ita verior nobis videtur. ut talis patientia non sit in obligatione; jubemur enim in Evangelio proximum amare juxta nos ipsos, non præ nobis ipsis: imo ubi par malum imminet, non vetamur * nobis potius qvam aliis consulere, ut supra ostendimus auctoritate Pauli beneficentiæ regulam explicantis. Instet forte aliqvis, & dicat: etiamsi meum bonum præferre possim bono proximi, hoc tamen locum non habere in bonis inæqvalibus, qvare vitam meam mihi potius deferendam, qvam invasor permittatur incidere in perpetuam damnationem. Sed responderi potest, sæpe etiam eum, qvi impetitur, opus habere tempore ad pœnitentiam, aut probabiliter ita existimare: & ipsi qvoqve aggressori ante mortem posse ad pœnitentiam spatium supersse. Deinde, morali judicio non videri æstimandum illud periculum, in qvod ipsum se qvis conjiciat, & unde se potest eximere.

c. II. §. IIX. n. 6. & seqq.

Nobis potius qvam aliis consulere) Cassiodorus de Amicitia: *Sane nullus aliqvo præcepto vel aliqva ratione tenetur salutem animæ proximi perditione animæ suæ, aut corporis ejus liberationem, circa spem perpetuæ salutis, proprii corporis interitu procurare, add. L. II. c. 1. §. 3.*

†††

Nobis potius, qvam aliis) Hoc verum est, si nosmet considerare velimus absolutè, ut homines, *Paul. de Castr. ad l. 1. §. jus gentium 4. ff. de Just & jur. num. 9.* Qvamvis non semper procedit, si simus cives, vel alii societati licitæ addicti: qvoniam tunc, in periclitatione boni communis & publici, magis hoc, qvàm vitam nostram amare debemus. Exemplum esto in cive pro Republicâ pugnante, vel milite in excubiis stante, de qvo posteriore *Grot. l. 1. c. 4. § 7 & l. 2. c. 1. §. 8 Dn. Pufend. de J. N & G. l. 8. c. 5. §. 2.*

4. Certe Apostolorum aliqvi ad ultimum usqve tempus, Christo vidente & sciente, videntur iter fecisse armati gladio, qvod & alios Galilæos e patria urbem versus properantes, ob infestas latronibus vias, factitasse ex Josepho discimus: qvi & de Essenis (innocentissimis hominibus idem prodidit. Hinc enim factum est, ut cum dicere, Christus tale tempus imminere, ut gladii

lib. II. de Bell. Jud. c. 7.

§. 3. n. 3. a) Hæc Thesis tradit, qd de a-
more proximi dici solet, si ipsum esse
amandum, sicut nos ipsos non præ-
nobis Et hinc sequitur non esse inter-
ficiendum prox. §. 14 et hoc appellant
Moralistæ æquilibrium amoris, in
dubio vero ubi mihi vel hosti pe-
rendum terminus quærendus est
a quo sive ubi debeat amor inci-
pere et dicitur a me, nam alium
non possum denominare vel præna-
merare, nisi prius me prænume-
rem. et tunc deveniam in proxi-
mum, ego n. mihi semper sum primus
[illegible] alter juxta me, nam est
contra naturam, quod non sim
mihi primus, nam alter non
et esse alter, nisi ego antea pri-
mus sim Ac proinde etiam inter-
minamus, si nos invadat insanus
qd possimus illum occidere, item
si quis me invadat L. 2. c. 1. §. 3.
nam ordinata Charitas incipit
a se ipsa h. e non possum aliter
agere qm ut a me ipso incipiam exceptionem vide h. §. n. 4.
§. 4. n. 3. et L. 3. c. 1. §. 2 n. 1.
et. L. 1. c. 2. o. 8. n. 9. L. 2. c. 1.
§. 4. L. 2. c. 2. §. 8.
§. 3. n. 3. b) obiter illa occasione no-
to, tres fuisse sectas in republ.
israelitica, 1) Pharisæos qui cultum
divinum qd sectabant sed in ex-
ternis tantum 2) Saducæos, religi-
onem qd statuebant sed tanquam

vinculum societatis civilis, alii
non resurrectionem credebant, et
sic quicquid credebant, credebant
tantum ob civilem societatem
Zedessenos, innocentissimi erant
privatae vitae studiosissimi et
sic quoniam imperium publicum
non affectebant, (quod faciebant Pha-
risaei et Saducaei) ergo minus
expositi aliorum odijs

§. 3. n. 7. c) non licet resistere
quia muniuntur autoritate publi-
ca, et licet injuste sit a magis-
tratibus, vitandi tamen majoris mali cau-
sa a resistendo abstinendum est.
nec obstat, quod proximi amandi non
pro nobis sit iuxta nos, nam illud
hanc limitationem admittit, nisi
sublimius aliquod id exigat vel officium nostrum. e. g. subditi servi

dii comparandi causa vel vestis vendenda esset, Luc. XXII, 36. statim Apostoli responderint in suo comitatu duos esse gladios: erant autem in eo comitatu nulli præter Apostolos. Tum vero illud ipsum, quod dixit Christus, quanquam præceptum revera non continet, sed proverbium est, significans gravissima pericula imminere, ut clare ostendit oppositio primi temporis, quod tutum ac prosperum fuerat, commate 35. est tamen tale, ut sumtum appareat ex eo, quod fieri solebat, quodque Apostoli licitum censebant. n. VII.

5. Recte autem à Cicerone dictum est: *Gladios habere certe non liceret, si uti illis nullo pacto liceret.* Illud verò, *ne resiste injuriam facienti*, non magis universale est, quam quod sequitur, *Date omni petenti*: quod tamen exceptionem admittit, dum ne nimium nos prægravemur: imo isti præcepto de dando nihil adjicitur, quod vim habeat restringentem, sed ex solo sensu æquitatis adstringitur, cum præceptum de non resistendo suam habeat adjunctam explicationem per exemplum alapæ; ut intelligatur, tum demum præcisè nos obligare, cum ea impetimur injuria, quæ aut alapa sit, aut alapæ par: nam alioquin restius fuerat dicere, *Ne resiste injuriam facienti, sed vitam profundite potius quam armis, ut amini.* n. I.

6. In verbis ad Romanos, μὴ ἑαυτοὺς ἐκδικοῦντες, omnino ἐκδικεῖν non tuendi, sed ulciscendi habet significationem, ut & Judith. I, 11. & II, 1. Lucæ XIIX, 7. 8. XXI, 22. Thess. I, 8. I. Petr. II, 14. Rom. XII, 4. I. Thess. IV, 6. Idque ipsa verborum connexio manifeste ostendit: præcesserat enim. *Ne rependatis ulli malum pro malo*: hæc autem ultionis non defensionis descriptio. Et monitum suum fulcit Paulus Deuteronomii loco, ἐμὴ ἐκδίκησις, ἐγὼ ἀνταποδώσω, ubi in Hebræo est נָקָם, quo ultionem significari, tum vocis proprietas indicat, tum ipsa loci sententia, quæ defensionem intelligi non patitur. XXXIII, 35.

7. Quod vero Petro dictum est, continet quidem prohibitionem utendi gladio, sed non in defensionis causa: neque enim se opus habebat defendere: Jam enim dixerat Christus de discipulis: *Sinite hos abire: ita ut impleretur sermo, quem dixerat: Ex iis, quos dedisti mihi, non perdidi quemquam*, Joan. XIIX, 8. 9. neque Christum, nam defendi nolebat. Ideo apud Joannem hanc causam interdictioni subjicit, *An non bibam poculum, quod dedit mihi Pater?* com. II. & apud Matthæum ait, *Quomodo ergo implerentur scripturæ, quæ dicunt, ita oportere fieri?* Ulciscendi ergo animo Petrus, ut erat fervidus, non defendendi, ferebatur, adde, quod arma sumebat in eos, qui nomine publicarum potestatum adventabant, quibus an ullo casu resistere liceat, peculiaris est quæstio, infra à nobis peculiariter tractanda. Quod autem adjicit Dominus: *Omnes, qui gladium acceperint, gladio peribunt*, aut proverbium est, ex vulgi usu desumtum, quo significatur sanguinem sanguine elici, ideoque armorum usum periculo nunquam vacare: aut, quæ Origenis, Theophylacti, Titi, & Euthymii sententia est, indicat, non esse quod nos Deo præripia- L. I. c. II. §. 2. n. 17. & h. c. 3. §. 3. n. 1. L. I. c. IV. per tot. n. IV.

ripiamus ultionem, qvam ipse suo tempore satis sit exacturus: plane qvo sensu in Apocalypsi dicitur XIII, 10. *Qvi gladio occidit, eum gladio occidi oportet: in hoc sita est spes & patientia sanctorum.* Qvi cum convenit Tertulliani illud: *Adeo satis idoneus patientiæ sequester Deus: si injuriam deposueris penes eum, ultor est; si dolorem, medicus est; si mortem, resuscitator est: quantum patientiæ licet, ut Deum habeat debitorem?* Simulqve his Christi verbis vaticinium videtur inesse de pœnis, qvas à sangvinariis Judæis erat exacturus gladius Romanorum.

§. III. n. 1. in fin.

8. Ad Christi exemplum, qvi pro inimicis mortuus dicitur, responderi potest, Christi facta omnia qvidem virtutis esse plena, & qvæ, qvoad ejus fieri potest, imitari laudabile sit, & suo præmio non cariturum; nòn tamen omnia ejusmodi esse, ut aut ex lege veniant, aut legem faciant. Nam qvod Christus pro inimicis atqve impiis mortuus, id non fecit ex lege aliqva, sed ex speciali qvasi pacto & fœdere initio cum patre; qvi si id faceret, non modo summam ei gloriam, sed & gentem in æternum duraturam promisit, Esaiæ LIII, 10. Alioqvi esse hoc factum qvasi singulare, & cui vix qvicqvam reperiatur simile, ostendit Paulus, Rom. V, 7. Et Christus nos animam nostram periculis objicere jubet, non pro qvibusvis, sed pro ejusdem disciplinæ consortibus, I. Joh. III, 16.

L. I. c. II. §. 8. n. 10.

n. II. L. I. c. IX. L. II.

9. Qvæ verò ex Christianis scriptoribus allatæ sunt sententiæ partim videntur consilium magis, & sublimis propositi commendationem, qvam districtum præceptum continere; partim privatæ sunt ipsorum, non communes totius Ecclesiæ. Nam in canonibus antiqvissimis L. I. c. II. §. X. n. 9. qvi Apostolici dicuntur, communione is demum privatur, qvi in rixa primo ictu adversarium occiderit, Ἀφ' ἑνὶ πληγῇ προπετείαν αὐτοῦ * *ob nimium calorem.* Et hanc sententiam ipse etiam Augustinus, n. 2. h. §. qvem in contrariam partem adduximus, probare videtur, Qvæst. LXXXIV. in Exodum.

Can. XIV. c. si vero 3. & 4. de Sent. Excom. & c. significasti. 17. de Homicidio.

9. *Ob nimium calorem*) Ambrosius libro X. in Lucam: *O Domine, cur me emere jubes gladium, qvi ferire me prohibes? cur haberi præcipis, qvem vetas promi? nisi forte, ut parata defensio, non ultio necessaria;* add. Grot. n. 5. h. §.

I. L. c. II. §. IV. n. 3. h. c. III. §. V. n. 7. L. III. c. III. §. I.

IV. 1. Publicum bellum aliud est solenne ex jure gentium, aliud minus solenne. Solenne qvod hîc voco, plerumqve justum dici solet eo sensu, qvo justum testamentum, codicillis, justæ nuptiæ servili contubernio opponuntur: non qvod non liceat & codicillos facere ei, qvi velit, & servo secum mulierem * habere in contubernio; sed qvod testamentum & nuptiæ solennes peculiares qvosdam ex jure civili effectus habeant, qvod notari utile est; multi enim, voce justi male intellecta, damnari putant, ut iniqva aut illicita bella omnia, qvibus illa justi appellatio non convenit. Ut bellum solenne sit ex jure gentium, duo requiruntur; primum, ut geratur utrinqve auctore eo, qvi summam potestatem habeat in civitate: Deinde, ut ritus qvidam adsint, de qvibus

Liv. l. I. A. U. C. c. 32. L. III. c. III. §. 4. & 5.

§ 3. n. 8. d). facta Christi omnia
non sunt ex lege inter homines
verum ex lege sublimiori et vera.
inde quidem lege quia obligant
homines sed universali, quo homi-
nes erga deum obstringuntur non
civili qua homines erga se invi-
cem obligantur. Alias Theologi
dicere solent. Christi actio est
nostra institutio sed non semper
lex, sic Christus extremas injuri-
as est passus, nam nemo pt cogi
ut jure suo utatur. l. 1. c. 3. §.
5 n. 8. attamen quin nos atrocio-
res illatas injurias vindicemus
nemo prohibere pt cum lex natu-
ræ vindictam suadeat. 2) ergo an
nos obligemur. mori pro inimi-
cis quia Christus pro illis mor-
tuus. R. Christi exemplum ex alio
capite non obstare defensioni privatæ
quia quidem mortuus sed. 3) ob subli-
miorem rationem ut homines deo
~~[illegible]~~ conciliaret. 2) proprie pro
toto generi humano non pro uno
vel altero. 3) pro inimicis qui
dem, sed non consius quid fa-
cerent. pares rationes si inter
homines locum habent nos obli-
gant. e. g. si princeps nos invada-
tur salus ejus anteferenda, quia
tanquam privati, obligamur pro
republica, seu pro salute plu-
rium et sic ob sublimiorem
causam l. 2 c. 1. §. 9 n. 1

§. 4. n. 1. a) ratio quia illos habet
jus injurias nostras vindicandi
2) quia qui summam potestatem
habet, jus pacis habet. qui vero
hoc habet etiam jus bellandi rei
n. suæ quisq moderator. l. 3. c. 20.
§. 2. 3) quia per bellum tota ci-
vitas seu respubl. in periculum
venit. o. 2. n. 4. ergo etiam jus
bellum gerere pt et debet, qui tota
civitatem repræsentat, est princeps

Incidenter an imperator solus habeat potestatem bellum gerendi Kleg. tes satis clara ex capit. Leop. art. 3. Excipitur tn. casus fortuitus nempe subitaneus hostium impetus ubi inconsultis ordinibus bellum gerere potest. ex officio imperatoris. Idem dicendum de regno poloniae, qui non tantum jus belligerandi non habet. sed nec modum administrandi jus integrum bellum habet, nec extra nec auxilia regni causa introducere potest. sine consensu reipubl. In actu belli gerendi quoq non solus est, sed legati ex senatoribus ordinum ipsi adjunguntur. Hartknoch. L. 2. c. 2. §. 7. rep. pol. Hist. Civilis C. 8. §. 6. c. 687 et 88. tertium exemplum est in rege anglia, qui jus belli quidem habet. sed non jus tributa indicendi, unde licet bellum gerere pt propter defectum tn. tributorum nequit Histor. Civilis c. 4. §. 20 et 22. fol. 592. et seq.

§. 4. n. 3. b)

§. 4. n. 3. d) hoc fundamentum deditionis civitatum, q. alias vel per se tradere nequeunt salva conscientia, sed necessitate id exigente L. 3. c. 20. §. 5. n. 2 et L. 2. c. 6. §. 5.

§. 4. n. 3. c) Cum immorigeris suis subditis bellum gerere non potest. nam bellum non est sed juris coactivi actus. vel executio Hinisi princeps cum subditis reconciliationem ineat, nunquam hoc pacificationis meretur nomen, sed edictum appellatur quasi rex proprio motu tale quid emisisset. sic gratia regis galliae cum reformatis inita non dicebatur pacificatio sed edictum nanetenense. Cons. L. 3. c. 29. §. 41. nec cum latronibus bellum gerere dici potest, sed etiam haec juris coactivi executio contra hostes universi generis humani. Cons. L. 1. c. 4. §. 1. n. 1.

bus agemus suo loco. Hæc qvia conjunctim reqviruntur, ideo alterum sine altero non sufficit.

Habere in contubernio) Imò inter cives erant qvædam matrimonia non justa, non justi liberi. Paul. Sent. lib. II. tit. XIX. L. Si uxor. 13. D. ad L. Juliam de Adulteriis, sic & libertas qvædam non justa. Seneca de vita beata, c. XXIV. Svetonius Octavio, c. XL.

2. Bellum autem publicum minus solenne potest & ritibus illis carere, & geri in privatos, & auctorem habere magistratum qvemvis. Et sane si citra leges civiles res spectetur, videtur omnis magistratus sicut ad tuendam plebem sibi creditam, ita ad exercendam jurisdictionem, si vis occurrat, jus habere belli gerendi. Sed qvia ex bello tota civitas in periculum venit, ideo ferme omnium populorum legibus cautum est, ne bellum geri possit, nisi auctore eo, qvi summam in civitate potestatem habeat. Exstat lex talis Platonis ultimo de legibus. Et in Romano jure majestatis teneri dicitur, qvi injussu Principis bellum gesserit, delectumve habuerit, exercitum comparaverit. Injussu populi dixerat lex Cornelia lata à L. Cornelio Sylla. In Justinianeo Codice exstat constitutio Valentiniani, & Valentis, *Nulli prorsus nobis insciis atq; inconsultis qvorumlibet armorum movendorum copia tribuatur.* Huc pertinet * illud Augustini: *Ordo naturalis mortalium paci accommodatus hoc poscit, ut suscipiendi belli auctoritas atq; consilium penes principes sit.*

L. 3. D. ad L. Jul. Majest. Vict. de Jure Belli, Relect. 6. n. 9. Molin. disp. 100. §. Idem Vict. 12. Bart. in l. ex hoc jure. D. de just. & jur. Bart. de Repres. 3. principali ad secundam n. 6. Mart. Laud. de bell. qv. 2.

Illud Augustini) lib. XXII, c. LXXIV. contra Faustum, citat Gratianus c. qvid culpatur, causa XXIII, qvæst. I. Apud Hebræos bellum omne, qvod speciali DEI jussu suscipitur vocatur מלחמת ה׳ bellum potestatum.

3. Sicut autem omnia dicta, qvantumvis universalia, æqvitatem recipiunt interpretem, ita & hæc lex. Nam primum qvin ei, qvi jurisdictioni præest, liceat per apparitores suos vi cogere paucos imparentes, qvoties ad eam rem copiis majoribus opus non est, nec periculum imminet civitati, dubitari neqvit. Rursum, si ita præsens sit periculum, ut tempus non ferat, eum consuli, qvi supremum in civitate jus habeat: hic etiam necessitas exceptionem porriget. Hoc jure usus L. Pinarius præfidio Ennæ in Sicilia præfectus, cum certo sciret oppidanos ad Carthaginenses defectionem moliri, cæde in eos facta Ennam retinuit. Extra talem necessitatem ad vindicandas injurias, qvas rex persequi negligit, jus bellandi oppidanis in civitatibus dare ausus est Franciscus Victoria: sed ejus sententia merito ab aliis repudiatur.

Liv. lib. XXIX. c. 37. L. II. c. II. §. X.

†††

Præsidio Ennæ) Constat ex allegato Livii loco *l. 4. secund. Bell. Pun. c. 37.* L. Pinarium, licet haud procul abesset in tam instanti periculo, consulere Consulem Marcellum non potuisse; qvare cùm dicit c. 39. Ennam aut malo aut necessario facinore retentam, respicit procul dubio qvoad prius ad promiscuam Ennensium, qvorum multi de scelere non participaverant, cædem, & bonorum direptionem, qvæ licentiæ militum

exposita fas & nefas insimul miscebat; qvoad posterius prætendit conservationem sui ipsius ex moderamine defensionis necessariæ & insequens præjudicium, qvod Reip. Rom. ex hac Ennensium perfidia & defectione erat metuendum.

V. At qvibus eventibus jus armorum movendorum esse magistratibus minoribus constat, an bellum tale publicum sit dicendum, dissentiunt juris interpretes. Sunt qvi ajunt††. Sunt qvi negant†. Sane si publicum non aliud dicimus, qvam qvod sit jure Magistratus, dubium nō est, qvin taliabella publica sint, ac proinde qvi in tali facti specie magistratibus se opponunt, in poenas incidant contumacium adversus supra se positos. Si vero publicum sumitur in excellentiore significatu pro eo, qvod solenne est, ut sæpe sumi extra controversiam est; non sunt bella ista publica, qvia ad istius juris plenitudinem; tum judicium summæ potestatis, tum alia reqviruntur. Neqve me movet, qvod etiam in tali contentione soleant* res auferri obsistentibus, ac militibus etiam concedi††. Nam id belli solennis non ita proprium est, ut non alibi etiam locum habere possit†.

†† Ayala de jure belli l. I. c. 2. n. 7. Sil. verbo bellum. n. 2. ibi, sufficit etiam.
† Innoc. c. olim de rest. spol. n. 8. &c. ficut de jurejur. n. 5. Panorib. Bart. ad l. hostes. D. de captivis.
†† Livius d. l.
† Vict. n. 29. Cajet. sec. sec. qv. 40. art. 1. Silv. verb. bellum. p. 1 n. 2. Lorca, disp. 50. n. 12.

Res auferri obstantibus) Juris consultis in hanc rem productis possunt addi Franc. Aret. cons. XIV. num. 7. Gail. I. de Pac. publica, c. II. num. 20. Cardinalis Tuschus pract. qvæst. LV. litera B. verbo bellum. num. 10. Gœddæus cons. Marp. XXIIX, num. 202. & seqventibus.

2. Sed illud accidere potest, ut in imperio late patente * inferiores potestates belli inchoandi concessam habeant potestatem: qvod si fit, jam sane censendum erit bellum geri ex vi summæ potestatis, nam qvod faciendi qvis alii jus dat, ejus ipse auctor censetur.

Inferiores potestates belli gerendi habeant potestatem) vide legem Frederici Imperatoris apud Conradum Abbatem Urspergensem.

3. Illud magis controversum, an ubi tale mandatum non est, sufficiat conjectura voluntatis. Mihi id admittendum non videtur. Neqve enim hoc sufficit videre, qvid hoc rerum statu summam potestatem habenti, si consulatur, placiturum sit: sed hoc magis videndum, qvid ille, ubi res morare fert, aut dubiam habet deliberationem, se inconsulto capiat fieri, si ea de re lex ferenda sit. Nam ut maxime in aliqvo facto *particulari* cesset inspecta particulariter ratio, qvæ voluntatem summi imperantis movet, nō tamen cessat ratio sumta *universaliter*, qvæ periculis occurri vult, qvod fieri non potest, si ejus rei ad se magistratus qvisqve judicium trahat.

I. I. c. IV. §. VI. n. 1.

Liv. l. 48. c. 45. l. III. c. III. §. X.

4. Non ergo injuria à legatis suis accusatus fuit Cn. Manlius, qvod Pop. Rom. in jussu bellum Gallo-Græcis intulisset: nam, qvamqvam in Antiochi exercitu Gallorum legiones fuerant, tamen pace facta cum Antiocho, an ea injuria in Gallogræcos exeqvenda esset, non in C. Manlii, sed in Pop. Rom. arbitrio esse debuit. C. Cæsarem, qvod bellum Germanis intulisset, dedi Germanis Cato voluit; credo non tam jus respiciens, qvam qvod imminentis

§. XXI. n. 4. h. e. L. II. c. XXI. §. 4. n. 2.

do-

§. 5. n. 1. a) Licet bella Magistratuum minorum in se publica non sint effectum tn. juris bellorum publicorum habent exempla n. ymplurima habemus earum rerum, qui in effectu coincidunt, quamvis non sint eadem. q summa hujus §. est

§. 5. n. 3. b) Grotius hoc recte admittere non vult. Ratio quia in actionibus dubijs. satius est illud eligere, qd securius est. atqui p. bellum. tota respubl. in periculum venit. §. 4. n. 2. Eg. securius non eligit qui bellum suscipit. Sic in Marchia nostra ao. 1695 in bello Suedico subditi parati erant ad expellendos. Suecos sed prohibebantur a Gubernatore nempe principe anhaltino, quia tutius non esset electum. 1) ob eventum dubium 2) quia magis caveri debebat. ab Imperio Electori Cons. L. 1. c. 4. §. 18.

§. 4. n. 6. c) nos idem monemur
de Grotio nostro. quippe sæpius
tempori affectibusq inservit li-
cet contra hoc sæpius protestetur
§. 58. prol. idem quoq exprobatur
poggio florentino de quo ipsa
cum petiam poggius laudat et
damnat hostem
non malus est civis nec bo-
nus Historicus
et Bodinus in Math. histor. fol. 92
Bembo id objecit: Eandem no-
tam merentur Tacitus et Fami-
anus Strada. quorum scripta qui-
dem maxime politica sunt ut
minus historica.

domini metu vellet urbem liberari. Nam Germani Gallos populi Romani hostes adjuverant, ac proinde non erat, qvod injuriam sibi factam qvererentur, si modo justa fuit populi Romani causa in Gallos bellandi. At Cæsar contentus esse debuit Germanos Gallia mandata sibi provincia pepulisse, nec Germanos, præsertim cum nullum inde periculum immineret, intra suos fines bello persequi, nisi consulto prius populo Romano. Non ergo Germani jus habebant deditionem postulandi, sed populo Romano punire Cæsarem jus erat, planè ut Carthaginenses Romanis responderunt. *Ego non privato publicove consilio Saguntum oppugnatum sit qværendum censeo; sed utrum jure an injuria; nostra enim hæc qvæstio atqve animadversio in civem nostrum est, nostro an suo fecerit arbitrio; vobiscum una disputatio est, licueritne per fœdus fieri..* Livius l. xxxi.

†††

Cn. Manlium) Repetit hoc factum *Grot. l. 3. c. 3. §. 10.* & belli injustitiam Manlii Contra Gallo-Græcos & Cæsaris contra Arioviſtum ostendit qvam & in genere in Romanis taxat *Arth. Duck. de Autor. Jur. Civ. l. 1. c. 1. p. 101. add. Grot. l. 2. c. 1. §. 1. n. 1.*

5. Defendit M. Tullius Cicero factum & Octavii & Decimi Bruti, qvi privato consilio in Antonium arma ceperant. Atqvi, etiam si constaret meritum hostilia Antonium, Senatus populiqve Romani judicium expectari debuit, an è republica esset dissimulare factum an ulcisci; ad pacis venire conditiones, ad arma procurrere. Nam jure suo, qvod sæpe cum damni periculo conjunctum est, uti nemo cogitur. Tum vero etiam hoste judicato Antonio permittenda Senatui & populo Romano deliberatio fuit, per qvos potissimum bellum id geri vellet. Sic Cassio auxilia ex fœdere petenti respondere Rhodii, missuros se, si Senatus juberet. App. ci. IV. L. I. c. II. §. IIX. n. 4.

6. Moniti hoc exemplo & plura occurrent, meminerimus non omnia probare, qvæ à qvamvis præclaræ famæ auctoribus dicuntur, sæpe enim tempori, sæpe affectibus serviunt, & aptant τῷ πίστῳ στάθμῳ qvare danda est opera, ut in his rebus defecato utamur judicio, nec qvæ excusari magis qvam laudari possunt, temere in exemplum rapiamus, in qvo perniciosè errari solet.

7. Cum vero dictum sit, bellum publicè geri non debere, nisi eo auctore, qvi summam potestatem habeat, & ad hujus rei & ad qvæstionis illius, qvæ est de bello solenni intellectum, atq; adeo ad alia multa, necessarium erit, qvæ sit summa illa potestas, qviqve eam habeant intelligere: eoqve magis, qvia nostro seculo viri eruditi, qvisqve ex usu magis rerum præsentium, qvam ex vero illud argumentum exsequuti, rem per se haud expeditam multo impediti orem reddiderunt. §. 4. n. 1.

VI. 1. Facultas ergo moralis civitatem gubernandi, qvæ potestatis civilis vocabulo nuncupari solet à Thucydide, tribus rebus describitur,

§ 7. n. 2. Lib. IV. Pol. c. 4. cum civitatem, qvæ vere civitas sit, vocat αὐτόνομον, αὐτόδικον, αὐτοτελῆ, *suis utentem legibus, judiciis, magistratibus.* Aristoteles tres facit partes in administranda republica, consultationem de rebus communibus, curam legendorum magistratuum, & judicia: ad primam autem partem refert deliberationem de bello, pace, fœderibus faciendis ac dissolvendis, de legibus; addit de morte, exilio, publicatione, & repetundis, hoc est, ut ego interpretor, judicia publica, cum prius judiciorum nomine privata intellexisset. Dionysius Halicarnassensis tria maximè notat, jus magistratuum creandorum, * jus legum condendarum & tollendarum, jus decernendi de bello ac pace, alibi addit qvartum, judicia: rursum, alibi adjicit curationem sacrorum & convocationem comitiorum.

Lib. IV. Lib. VII. Lib. II.

Magistratibus) Posset etiam verti *Vectigalibus*, qvomodo accepit Thucydidis Scholiastes. Est enim vox anceps.

Jus legum condendarum & tollendarum, jus decernendi de bello ac pace) Servius ad I. Æneid. *Omni ditione, Rectius omni, quam omnis: ut significet omni potestate, pace, legibus, bello.*

2. At si qvis recte partiri velit, facile, qvæ huc spectant, reperiet omnia; ita ut nihil aut desit, aut redundet. Nam qvi civitatem regit, eam partim per se, partim per alios regit. Per se autem versatur aut circa universalia aut circa singularia. Circa universalia versatur condendo leges easqve tollendo, tam circa sacra, (qvatenus eorum cura ad civitatem pertinet) qvam circa profana. Ars circa hæc Aristoteli ἀρχιτεκτονικὴ architectalis. Singularia, circa qvæ versatur, sunt aut directe publica, aut privata qvidem, sed qvatenus ad publicum ordinantur. Directe publica sunt actiones, ut pacis, belli, fœderum faciendorum; aut res, ut vectigalia, & si qvæ his sunt similia: in qvibus comprehenditur & dominium eminens, qvod civitas habet in cives & res civium ad usum publicum: Ars circa hæc Aristoteli nomine generis πολιτικὴ, id est civilis, & βουλευτικὴ, consultatrix. Privata sunt res controversæ inter singulos, qvas publica auctoritate dirimi publicæ §. I. n. 2. qvietis interest: Ars circa hæc eidem Aristoteli δικαστικὴ, judicialis. Qvæ per alterum expediuntur, ea expediuntur aut per magistratus, aut per alios §. XI. n. 2. curatores, in qvibus sunt & legati. His ergo in rebus consistit potestas civilis.

L. I. c. I. §. VI. L. II. c. XIV. §. 7.

†††

Partiri velit) Qværunt hic interpretes, an Grotius rectè definiat magistratum, per qvem summa potestas regit civitatem, ita qvidem, ut ille sit instrumentum summæ potestatis? Rationem dubitandi afferunt, qvod hoc naturæ magistratus convenire non videatur, qvia magistratus suâ naturâ est qviddam, qvod primum movet: verbi gratia, licet Senatus de legibus, de pace, de bello &c. deliberet, non tamen sine magistratu, qvi convocet dirigatqve eundem, esse potest: is autem rectè dicetur esse qviddam, per qvod summa potestas regit; qvia fortasse illo magistratu nihil superius est. Nos distinguimus *cum Lampad. de Rep. Rom. Germ. p. 1. §. 51. & Calixt. Theolog. Mor. p. 12.* inter magistra-

n. 1. a) Summum Imperium est sibi h. e. ceteris aliis volentibus dominandi et rempublicam regendi potestatem sibi sufficientis
sus ratio h. l. adeoq; juris utrius[que] hominum, exemplo declarato. Sic
bus judiciis et magistratibus hominum, exemplo declarato. Sic
et consequenter tales cujusvis divinis decimus deum sibi
nemus sibi non jubentes. S. Y. n. volentem, nam si deus vult et
re fundamento posita sequuntur omnes creaturae volunt, nihilomi-
tributa illa Theologis ad nempe[?] fieri oportet et decretis ad.
spubl. sit, [illegible] Grotius
dit, juris utrius legibus, [illegible] et omnes homines volunt, omi
es. esse rempubl. sibi volentem tendum, si hoc quod ad principe
et sibi volentem. c) autodidactae[?] potest, si n. vellit et
radi oratio tuis utrius judicium subditi volunt. faciendum.

§ 6. n. 2. b) Summum imperium vel creatura ratio universa
ra, quo respectu et potestas architectonica vel circa singulare
quo in specie potestatem civilem vocat. et § 6. n. 1. dub.
to. Ita omnes actus humanos pervagatur, circa universalia
ratur. h. e. in potestate leges ferendi, vel si circa singulare
ne h. e. quando se singulis applicat e. g. si quaeratur an po
testatem habeant. principes et sacris ff. non omnem potestat
habere sed architectonicam tantum non civilem seu dogmatic
sed et universalia dirigat, leges de eis condat formales n. legu
ad universalitatem pertinet, non vero et sacratissima administra
re, quia illud singulos concernit quia singulos sunt et n. qua
non in republ. congregandum, et sabaen coercionem peragi
di potestatem non habet, vel ritus mosaici, ergo principes
eas jubere non potest attamen dirigi ab eo possunt, porro ti
tantam potestatem circa judicia architectonicam sc. h. e
rigit, non vero et quia peragere quae ad singulos pertinen
g. non et ipse advocatus, iterum rem medicam dirig
et telis res vocat, non et aegrotos visitare quia extra
dignitatem principis et sic et architectonicam, non vero civ
quae singulis se applicat. sic ne gallice et prascribere. ut n
recedens mitigatur ab illo loco, non vero ipse et docere
geographiam quia extra dignitatem principis.

[illegible] non solum esse, sed eis hoc est non jus et
rebant. sed etiam maxime ad tantum de facto, nihil a. vero
ratur sed deum esse opositale est. nisi de jure tale et ob
em, ipsum solum. per se suppositi patell. c. 12. §. 2. p. 548. Hoc
ceterum, cetera n. creaturas omnes tum. nobis arcam. suppeditat
ipso dependent. Rod. 3. Ψ. 13 et. [illegible] ad secundum. attributum.
ergo deus est ens sibi volens. [illegible] autodidactae. Grotius sua. utens
volens alienis progredi aut sibi justam vocanes. sine
t; et sic cum republica est. sequitur quoniam mixtes ut
soli justus, ergo actus ejus alie
rius juri. non [illegible] est

§ 7. n. 2. Lib. IV. Pol. c. 4. cum civitatem, quæ vere civitas sit, vocat αὐτόνομον, αὐτόδικον, αὐτοτελῆ, suis utentem legibus, judiciis, * magistratibus. Aristoteles tres facit partes in administranda republica, consultationem de rebus communibus, curam legendorum magistratuum, & judicia: ad primam autem partem refert deliberationem de bello, pace, fœderibus faciendis ac dissolvendis, de legibus; addit de morte, exilio, publicatione, & repetundis, hoc est, ut ego interpretor, judicia publica, cum prius judiciorum nomine privata intellexisset. Dionysius Halicarnassensis tria maximè notat, jus magistratuum creandorum, * jus legum

Lib. IV.

qvibus sunt & legati. His ergo in rebus consistit potestas civilis.

†††

Partiri velit) Qværunt hic interpretes, an Grotius rectè definiat magistratum, per qvem summa potestas regit civitatem, ita qvidem, ut ille sit instrumentum summæ potestatis? Rationem dubitandi asserunt, qvod hoc naturæ magistratus convenire non videatur, qvia magistratus suâ naturâ est qviddam, qvod primum movet: verbi gratia, licet Senatus de legibus, de pace, de bello &c. deliberet, non tamen sine magistratu, qvi convocet dirigatqve eundem, esse potest: is autem rectè dicetur esse qviddam, per qvod summa potestas regit; qvia fortasse illo magistratu nihil superius est. Nos distingvimus *cum Lampad. de Rep. Rom. Germ. p. 1. §. 51. & Calixt. Theolog. Mor. p. 12.* inter magistra-

6. n. 1. Si summum Imperium est sibi h. r. ceteris aliis volens deus facultas gubernandi respublicam non statum sibi sufficiens ab vitio h. §. adeog juris utens legibus judiciis et magistratibus hominum, exemplo declarabo. Si et consequenter tales cujusvis divinus deum sibi dominus sibi non possunt. §. 4. n. volentem, nam si deus vult et hoc fundamento posita sequuntur omnes creaturae volunt ribilonisi attributa illa Theologo gubernatus fieri oportet et deus no. respubl. sit, [illegible] autonomos grotius lex et omnes homines volunt, omnibus, juris utens legibus, hos diu. tendum, si hoc quod ad principem vel sibi volentem. Si autodikaiosynen potest, si n. vellit et trasi grotij juris utens judicium omnes subditi volus, faciendum es Nostra deinus soli justa exactis et si princeps et si ne sibi justam. Si autoteli volens. eadem si deus vult. i, grotius, juris utens magistratus nulla rationes apparebus, nos soli determinatam. nihilominus faciendum est. n. ex arbitrio determinatam. e contrario si congruantur omnaturi sumus. §. autonomon apparant; nihilominus aequales soli volentem per sibi volens appetendum, id eorum ad principem ni, subditis independentia vocatus. applicari potest, est n. volens et res ab illo dependet, quae inter homines nostra; sequiremotio est quam naturae retur ipsum esse autos quia ab deo saria, terminus n. autos sit dependet, ergo in voluntate ejus. tam potestatem devotat, et acquiescendum, quanvis rationes ingularem emphasin in se habet cujusdam. status, quatenus videmus et si rationes corporter latini terminum sufficientia cum sint, nihilominus aequiescliqsam, unde etiam stoppius tendum, praeterea n. est pro sultas solipsos vocat. et de principe deponendum n. est monarchia solipsorum sensisse sapientes, hinc inde sequitur si deos nolent. alios sette coram. principem nullum habere sepe jesuitas indicio affectata principem nullum habere sepe pere sua virtute, sibi etiam nostrum quam deum et gladium. caliger emphaticum terminum de gradu n. notamus, ipsum qui deo. videris, quem omnes non etiam principe superiorem. theologi et philosophi non solum se, sed vis hoc est, non jus et approbant. sed etiam maxime adeo tantum de facto, nihil a. vero curandum sit deum esse ipsissimum est. nisi de jure tale sit od genium, ipsum solum. per se jus potest parall. c. 12. §. 2. p. 548. Hoc testentem, cetera n. creaturas omnes ipsum. nobis ansam suppeditat ab ipso dependent. Gen. 3. ℣. 13 et. progredendi, ad secundum attributum. 2. autodikaion. Grotius juris utens soli volens alienus progredi aut sibi justam vocamus. hinc quet; et si cum republica est. sequitur quoniam principes ut soli justus, [illegible] alienus ejus ad nuis juri. non [illegible] est

n. autonomon, conceptus n. hi de homicidiis cujusq. si hoc n.
principe destituti quidem sunt, atqui faciat, pertinacissimus non
tamen in principe committunt. Et est sed ipsum exercit. plures
si tantum sunt intellectus dicitur de hac materia vide et de
conceptus, porro sequitur rationem, mexico, rebellem prosunt non.
quod alteri hoc texetur. redeunt
Jacti sui. Hinc causa hispano. pol. p. 142 et seq. uti et illa ex
rum nulla erat, quod pretendere ferre possunt et disp. de tyranni
bant. se venisse punitum, grave de et pietate subditorum ergo.
sine americanorum crimina, quippe principes
se americani licet peccasset
tamen judicio hispanorum non jud. T. n. 1. a) sed nunq. sine ratione
berant, quoniam erant autoctatorum n. Imperium requiritur rati
I. e. sibi justi et Hispanis pare onalis, quia sola ratione imperat
2. c. 22. N. 10. 2) princeps. et sibi bono, obiecta v. non. quia ratione
justus sadeog sufficit principi fore cavere 2. 2. c. 14 S. 9. inquis grog.
causam status publici, subditis principem peccare. si leges non.
vero non convenit judicare de: et sine justa causa, Et. 2. 2. c. 21
facti principum et statu publico ea probabilis.
nisi ex quantum illi permittitur a principe subdito n. ex cog. T. n. 1. b) non tn aliter quam
roseat vel non perinde est, principem. potest, meret n. ea
ceps. n. sibi justus, hinc sequitur tamen, facessor n. eodem jure ut
si quid aliquod fiat quod ad publicum, quo actus essor. alqui actus
cum pertineat, et respubl. id res esse non potest sibi justa causa
erat, sui posse illum sine crimine voluntatem juam mutare ergo re
non fieri non posse, censetur n. successor. 2. 2. c. 16. c. 14. attamen
ture. cogitis agere cum eterno civibus nimis licet, unde in pe
gra statum publicum. Rursus sic pontifices n. non obligatur
quoniam respublica est autoctatis actus essorum. 2. 3. c. 20.
non. sequitur nullam hominis 6 dignitas n. Ita electio est
eternam actorem esse quivis imperio tm. statui publico ec
ad respubl. vel per se vel per clericos. mutare facta. distrig.
circumstantias spectare possit 2. 2. etiam est inter eterna. et effec.
c. 4. S. 23. prob. S. 21. 3) autore re publica, interna non possunt
le respubl. est. h. e. suis magistratibus, ob rationem datam in
tractibus utens. nos dicimus imprincipio, bene tn. eterna, quia
respubl. sibi determinatam, ut per se non faciunt ad status
nihil determinatam, quia ulteriorem respubl, e. g. aulam si
respubl. nihil datur, summo n. reformare.
o. et dari perfectus, prol. S. 21. T. n. 1. c) subjectum communis et
ubique nullae actio est ut respublica, subjectum n. principi
g a principe formam non accipiat, probabilis est distinctio
tat. seu quidem extra eam, ob majestatis ut malem et persona.
tadem. non comprehendatur qua ens, de qua prob. notandum.
tributa et excellentia principi, distinctio hac eadem nemi
pi, non minimam quandam gitat; et malis majestas eadem ni
runt sed ad ejus perfectionem. cum personali re sua essatur
mentia a moralem et vitio qualem malis dicitur ratione
ctam pro maximus ubi respubl. personalis ratione primi
pis Reid pol. c. 12. S. 11. p. 149.

gistratum causaliter & & formaliter consideratum: qvoad prius, omninò verum est, magistratum esse qviddam, qvod sui natura primùm movet; radices enim suas in majestate & eo, qvi primas Reip. tenet, fundat: qvoad posterius negamus, magistratum esse qvid superius, cum jus creandi magistratus à majestate dependeat. Et hoc intendit Grotius.

VII. 1. Summa autem illa dicitur, cujus actus alterius juri non subsunt, ita ut alterius voluntatis humanæ arbitrio irriti possint reddi. Alterius cum dico, ipsum excludo, qvi summa potestate utitur: cui voluntatem mutare licet, * ut & successorem, qvi eodem jure utitur, ac proinde eandem habet potestate[illegible]n aliam. Hæc ergo summa potestas, qvod subjectum habeat, videamus. Subjectum aliud est commune, aliud proprium: ut visus subjectum commune est corpus, proprium oculus, ita summæ potestatis subjectum commune est civitas, qvam perfectum cœtum esse supra diximus. L. II. c. IX. §. IIX. n. 1. L. I. c. I. §. 14. n. 1.

Ut & successorem) Cacheranus Decis. Pedem. CXXXIX, num. 6.

†††

Summa autem) Putant Autoris definitionem non satis accuratam esse, qvod negativa sit & propterea parum ad investigandas affectiones definiti faciat. Nos distingvimus inter assertionem negativam puram, & qvalificatam, qvæ scilicet virtualiter affirmativam continet, uti exempla qvoqve in jure habemus in *l. 5. §. 1. de probat.* Hinc, qvando Grotius summam potestatem illam dicit, cujus actus alterius juri non subsunt, idem est, ac si dicat: Cujus actus jure proprio ac per se subsistunt. Ad exemplum eremitæ (cujus actus alterius juri non subsunt, ita, ut alterius voluntatis humanæ arbitrio irriti reddi possint) respondemus, distingvendo inter actus eremitæ, qvi vel à solo divino præcepto reguntur, & eos, qvi proveniunt à propriâ & destinatâ eremitæ voluntate: illos alterius hominis juri non subesse, nec ab eo irritos reddi posse concedimus; hi verò teste *Dn. Bæclero. h. l. p. 222.* semper tales sunt, ut, cùm inceperint esse cogniti, voluntate superiorum gubernentur, tum maximè, cum inter nos Christianos nulla hodiè solitudo, nullus angulus ferè sit, & qvi non agnoscat alicujus potestatis civilis imperium, cujus autoritatem scilicet nemo in latebris constitutus defugiat.

Qvi eodem jure utitur) de successoribus summæ potestatis, qvatenus eodem jure cum antecessoribus utuntur, & obligantur ex facto eorum, qvibus succedunt, qvædam videbimus *cap. 14. l. 2. §. 10. & seqq.*

Visus subjectum commune) Falsum hoc esse dicunt; homo enim videt non corpus. Nisi qvà in hoc facultatem animalem visivam, animæ scilicet propriam, respiciamus, ita, ut propter animam homo videre dicatur, cum cadaver visus propriè sit incapax.

2. Excludimus ergo populos, qvi in alterius populi ditionem concesserunt, qvales erant provinciæ Romanorum: hi enim populi non per se civitas sunt, ut nunc qvidem eam vocem §. VI. n. 1. sumimus, sed membra minus digna magnæ civitatis, qvomodo servi membra sunt familiæ. Rursum accidit, ut plurium populorum idem sit caput, qvi tamen populi singuli perfectum cœtum constituunt: neq; enim, ut in naturali corpore non potest caput unum esse plurium corporum, ita in morali qvoq; corpore; nam ibi eadem persona, diversa ratione considerata, caput potest esse plurium ac distinctorũ corporum. Cujus rei certum indicium esse potest, qvod extincta domo regnatrice imperium ad L. II. c. IX. §. VI. Vict. de jure belli. n. 7.

qvemqve populum seorsim revertitur. *L. II. c. IX. §. 8. n. 1.* Sic etiam accidere potest, ut plures civitates arctissimo inter se fœdere colligentur, & faciant σύστημα qvoddam, ut Strabo non uno loco loqvitur, neqve tamen singulæ desinant statum perfectæ civitatis retinere: qvod tum ab aliis, tum ab Aristotele etiam, notatum est non uno loco.

Lib. II. Pol. c. 20. l. III. c. 9.

†††

Qvemqve populum seorsim) Videtur hæc assertio Grotii minus rectè procedere; qvandoqvidem imperium seu summa potestas immediatè à Deo (secus ac Grot. vult. *c. 4. §. 4. n. 1. h. l.*) conceditur, & populus subjectum tantùm eligit pro ratione circumstantiarum & formæ in Republicâ, cui postmodum à potestate divinâ imperium adplicatur. Qvando igitur domus regnatrix extingvitur, illa summa regnandi potestas refertur ad DEUM, qvi illam dedit, non seorsim ad qvemqve populum, qvippe penes qvem potestas eligendi saltem & designandi reperitur. Elegantem pariter ac gravem qvoad hanc controversiam se exhibuit *M. Anton. de Domin. de Rep. Eccles. l. 6. c. 2. per tot. p. m. 20.* ubi per plurimas paginas confirmat, potestatem laicam Regum ac Principum à Deo esse immediatè; cujus cum verbis, qvæ contra *Bellarmin. de laic. cap. 6.* profert in *aphor. 26.* rem concludim9; Qvicunqve, inqvit ille, sive in Monarchiâ sive in Aristocratiâ sive in Democratiâ hanc actu exercet potestatem, eam loco Dei, non multitudinis, exercet, & proximè ac immediatè illam à Deo habet. Multitudo etenim naturaliter regi debet, non regere: est ergo naturaliter regenda, non rectiva; & freqventissimi sunt casus, in qvibus multitudo alicui justè subjicitur penitus invita, & nolens & dissentiens. Qvod verò interdum alicubi etiam ipsa multitudo se ad eam formam regiminis redigat, qvæ ei ex tribus dictis, aut ex ea mixta, magis placet, nihil aliud convincit, nisi in multitudine esse potestatem deputandi, seu eligendi personam, vel personas, à qvibus regatur. Facta verò electione seu deputatione, Deus immediatè, ut jam explicatum est, electis concedit politicam potestatem: cujus potestatis verum & immediatum subjectum est, non multitudo, sed Rex, Senatus, populus, prout ipsa multitudo uni ex his formis subest, nec eam potest ampliùs in inferiorem formam mutare.

3. Subjectum ergo commune summæ potestatis esto civitas, ita ut jam diximus, intellecta. Subjectum proprium est persona una pluresve, pro cujusqve gentis legibus ac moribus. ἡ πρώτη ἀρχὴ apud Galenum libro sexto de placitis Hippocratis & Platonis.

cit. L. II. c. IX. §. 8. n. 1.

VIII. 1. Atqve hoc loco primum rejicienda est eorum opinio, qvi ubiqve & sine exceptione summam potestatem esse volunt populi, ita, ut ei reges, qvoties imperio suo male utuntur, & coërcere & punire liceat: qvæ sententia qvot malis causam dederit, & dare etiamnum possit, penitus animis recepta, nemo sapiens non videt. Nos his argumentis eam refutamus. Licet homini cuiqve se in privatam servitutem cui velit addicere, ut & ex lege Hebræa & Romana apparet. qvidni ergo populo sui juris liceat se uni cuipiam, aut pluribus ita addicere, ut regendi sui jus in eum plane transcribat, §. X. n. 1. seq. L. II. c. VII. §. 27. n. 2. nulla ejus juris parte retenta? Neqve dixeris minime id præsumi: non enim jam qværimus qvid in dubio præsumendum sit: * sed qvid jure fieri possit. Frustra qvoqve afferuntur incommoda, qvæ hinc seqvantur, aut seqvi possint. nam qvalemcumqve formam gubernationis animo finxe-

Ex. XXI, 6. Instit. de Jure pers. §. 4. Servi autem. Gell. lib. 2. c. 7. N. A.

§. 7. n. 2. d/ partic. pag. ratio quia sibi non. arguit. Juris conjecturae nec conjecturis juris & imperij nus vi gaudet. sed alius ejus habenda juri subjunctur. reipubl. non plus juris, habeant, an quod vsus exhaberi, autor. Anglum. habens vi Gallici. servitij conservabantur non servitij. observabantur.

§. 7. n. 2. e/ art. pag. Exemplum est vi regni Hispaniae los quosdam sub se habet, quod perfidum. Anglici. Britannici. Hispani. quia ei regi. quia hic regno pars coetu. quod perfidum. coetum constituerunt perfecti & sibi pro. ut regulum Belgicae regnum rex. partis sufficientes. Edm. Jacobus et proceres. & similes. Hi sexo. Anglici unionem aliquando horum. quod per se singuli perfidum. Anglici unionem alienando horum. coetum constituant, & tm ab uno regnorum tantum. casu rum vi capit, nempe rege Hispaniae finem nunnis hac epigraphe qua. figuratur principis vel reipubl. Dues conjungit regno separati. Victor. R. et persona morali, qui tandem Lucio C. 4. 0. 16 §. 363 sed n. personas morales. repraesentat, quae denarium hui coramini utriq. populos regit. Secus hoc vi Galliae regni status, caesaries, nateti. Ea ergo sub Gallia rege est. ones fieri non debere, nisi aut. Gallia nomine veritatis in utilitatem, necessitate, aut maiores. ies reipubl. ad majorem reducendam utilitate spadiate. Justus exemplum ordines vi principio hac de Hibbet geogr. c. 5 §. 5. & Hisli Coil c. 4 §. 3.

§. 7. n. 2. g/ talis est Helatio. rum. qui non constituunt una reipubl. sed artissimo foede. rati in conjuntur. et Belgarum. arci ordines generales vocantur. dict. Juri Joans achaicum.

§. 8. n. 1. a/ Alii hui. grotius falsam. clam hypothecam sed populum constituit reipubl. civitatem. nam populus ipsius. simul desinit reipubl. quia jura fiunt principis pars est. ne cum se caput. & populus pars. corpus. solus princeps licet. grotius reipubl. tamen non vel non. corpus sine. caput. corpore. guidam. est. Sic argli parla. mentary contra regem Carol. guidem vocantur titulo regibus non

§. 8. n. 1. b/ 22. falsum. quia populus omnia jura transferit. principem. coetum ipsum. agat. dum. n. om. jura transferit. nullam. ergo etiam. & populus pars. nempe. vocandi. & hoc est. 22. alii. quaerebat. quia cumulative. revocare possit. revocare. at vi principem transferit. ubi. posterius. affirmamus. vid. pol. parall. l. 12. §. 6. p. 555. pri. argumentum. grotii. quod. pugnare. pugnat. pugnet.

finxeris, nunqvam incommodis h. c. §. XVII. n. 2. aut periculis carebis. *Aut hæc cum illis sunt habenda*, * ait Comœdia.

Sed qvid jure fieri posset, Gail. de Arrestis cap. VI, 22. & seqq.

Aut illa cum his mittenda sunt) Cicero L. III. de legibus: *Est iniqva in omni re accusanda prætermissis bonis malorum enumeratio, vitiorumq; selectio.* mox: *Sed bonum qvod est qvæsitum, in ea, sine isto malo non haberemus.*

†††

Rejicienda est eorum opinio) Qvæ se fundat in falsa hypothesi, qvam peperit divisio Majestatis in realem & personalem, *conf. Herm. Hermes Fasc. Jur. Pub. c. 3. n. 9. & seqq. Edit. prior. Matth. Bart. ap. Arum. Vol. 1. J. P. Disc. 30. Th. 2. Rumelin. ad A. B. Carol. IV. part. 3. D. 2. Th. 13. Carpz. ad L. Reg. Germ. capit. 1. sect. 14. n. 6. sect. 16. n. 1. & plures, qvos allegat Dn. Kipping. Meth. J. P. l. 2. c. 1. p. 135.* Hanc rectissimè sterile ingeniosorum hominum inventum vocat *Sluter. Hippol. à Lap. P. 1. c. 1. num. 5. & seqq.* Aut enim populus in principem electum sibi potestatem animadvertendi reservat, & tunc ille majestatem penitus non habet, sed executor tantùm dicendus est Reip. *Gvid. Grot. l. 1. c. 4. §. 8.* penes qvam in hoc statu populari omnis majestas residet. Aut revera Principem vult esse monarcham & nullam potestatem majestaticam retinere potest: monarcham siqvidem esse seu Jure majestatis pollere & aliqvid in terris superius recognoscere, contradictionem involvit, qvod Politicis notissimum. Aut deniqve populus Principi in electione certas leges præscripsit, vel certos actus majestaticos ei concessit, vel in capitulationibus cum Principe initis sibi reservavit; & tunc in hac specie Reip. mixta de majestate, qvæ est aliqvod in se individuum, participat populus, & conjunctim cum Principe unam Majestatem constituit, imò eidem in partem non suam involanti, vel leges capitulationis infringenti rectè resistit & vim justam opponit, *Grot. l. 1. c. 4. §. 13.* qvod malè capientes qvidam effingere satagerunt divisionem hancce utiqve culpandam, *add. Horn. de Civ. l. 2. c. 10. num. 12. p. 553. seqq.*

Ita ut ei reges) Fecit hoc inter alios in pestilentissimo scripto *Johannes Miltonius*, Anglus, cujus titulus est: defensio pro populo Anglicano contra Claudii Anonymi alias Salmasii defensionem Regiam, tùm maximè *cap. 6. p. 146. & seqq.*

Ex lege Hebræa) Ita enim *Seldenus de jure Natur. & Gent. secund. disciplin. Hebraor. l. 6. c. 7.* ex Maimonide: fas non est, inqvit, cuiqvam seipsum vendere, qvamdiu qvidqvam omninò, etiam vestis, superfuerit: Sed postea potestas ei est vendere se ipsum &c. *plur. Gvid. ibid.*

Et Romanâ) Rectè hîc qvoad jura Romanorum (aliud enim est de jure Naturæ, *Gvid. Grot. l. 2. c. 5. §. 27.*) dissentit Excellentissimus *Dn. Joh. à Felde* propterea, qvoniam conventio privata neqve servum qvemqvam, neqve libertum alicujus facere potest, *l. 37. ff. de lib. caus.* Sed ignorantia potius emptoris (Scientia enim nihil operabatur, *l. 7. §. 2. h. t.*) & fraus ejus, qvi pretii participandi causa se venundare patitur, *l. 33. ff. h. t. §. 4. Institut. de Jur. Pers. Dn. Struv. S. J. C. Ex. 3. Th. 18.* Non obstat *l. 17. §. 12. de Ædil. edict.* ex qvo *Seldenus loc. alleg.* probare conatur, liberos homines Romæ olim se venales postulasse; nullam qvippe mentionem facit allegatus textus hominis liberi, sed totus est de servo fugitivo. Nisi fortè qvis excipere velit casum *l. 6. §. 5. ff. de inj. rupt. & irrit. testam.* ubi aliqvis ad actum sive munus vile & opus sordidum gerendum pretiumqve participandum se venum exponi permittit, *add. Perez. ad Tit. C. ne qvis liber. invit. act.* Et hoc intendit Doctissimus *Dn. Bœcler. h. l. pag. 230.*

2. Sicut autem multa sunt vivendi genera, alterum altero præstantius, & cuiqve liberum est ex tot generibus id eligere, qvod ipsi placet; ita & popu-

lus eligere potest qvalem vult gubernationis formam : neqve ex præstantia hujus aut illius formæ, qva de re diversa diversorum sunt judicia, * sed ex voluntate jus metiendum est.

Sed ex voluntate jus metiendum est) A Carolo Qvinto Imperatore eodem tempore *Augusta* civitas petiit, ne senatui urbis suæ placita valerent, nisi assensissent curiarum magistri: *Norimberga* plane contrarium.

3. Neqve vero non multæ exstare possunt causæ, cur populus jus totum imperandi à se abdicet, aliiqve tradat, puta qvia in periculum vitæ adductus alia lege qvi se defendat h.c. §. XI. n. 1. L. II.c. IX. §. 1. reperire non potest: aut qvia inopia pressus aliter habere non potest copiam unde se sustentet. Nam si Campani olim necessitate subacti * populo Romano se subjecerunt in hunc modum: *Populum Campanum, urbemq; Capuam, agros, delubra Deûm, divina humanaq; omnia, in vestram P. C. ditionem dedimus*: & qvidam populi, cum * Romanorum ditioni subjicere se vellent, ne recepti qvidem sunt; qvod narrat Appianus: qvid obstat qvo minus & uni homini præpotenti populus aliqvis eundem admodum debere se possit? Apud Virgilium legimus:

h. §. n. VII. L. II. c. XXV. §. 1. n. 2.

L. 4. Æneid.

Nec cum se sub leges pacis iniqvæ
Tradiderit regno.

Accidere etiam potest, ut paterfamilias latifundia possidens neminem alia lege in suas terras habitantem recipere velit: aut ut qvis magnam servorum copiam habens, eos manumittat sub imperii ferendi & census pendendi legibus: qvæ suis exemplis non carent. de servis Germanorum apud Tacitum est: *Suam qvisq; sedem, suos penates regit. Frumenti modum dominus, aut pecoris, aut vestis ut colono injungit, & servus hactenus paret.*

h. §. n. XIII.

Populo Romano se subjecerunt) ut Falisci apud Liv. lib. V. Samnites lib. VIII. Sic Epidamnii à Corcyræis deserti Corinthiis se dediderunt, ut protegerentur adversus Taulantios & exules. Thucyd. lib. I.

Romanorum ditioni) & Venetorum. Bembus lib. VI.

4. Adde, qvod sicut Aristoteles dixit qvosdam homines natura esse servos, id est ad servitutem aptos; ita & populi qvidam eo sunt ingenio, ut regi qvam regere norint rectius; qvod de se sensisse Cappadoces videntur, qvi oblatæ à Romanis libertati vitam sub rege prætulerunt, negantes vivere se sine rege posse. Sic Philostratus, vita Apollonii, stultum esse ait, Thraces, Mysos, Getas in libertatem vindicare, qva non gaudeant.

L. III. c. VII. §. I. n. 1.

Strabo XII.

Justin. lib. XXXVIII.

L. II. c. V. §. 27. n. 2.

5. Neqve vero non aliqvos movere potuerunt exempla gentium, qvæ per sæcula plurima * sub imperio plane regio satis feliciter vixerunt. * Urbes sub Eumene, ait Livius, nullius liberæ civitatis fortunam cum sua mutatam voluisse. Est & interdum is civitatis status, * ut videatur nisi sub libero unius imperio, salvus esse non posse; qvod de Romana, qvalis erat Cæsaris Augusti, ætate, multis prudentibus visum est. His ergo similibusqve de causis acci-

Lib. VI.

Liv. lib. XIII.

Tacit. 1. Annal. 1.

§. 8 n. 2 c.) Notandum hic pro varietate ingenij humani unam formam alteri esse praestantiorem ut proinde in thesi certe determinari non possit, quaenam sit praestantior. Notandum tamen cuivis forma sua esse incommoda. Et hoc fluit ex vulgari locutione vita socialis nunquam sine incommodis prol. §. 3. Sit tamen dicendum quod res est videtur genus humanum in liberis rebus publicis majoribus incommodis laborare, quam in statu monarchico, quia ibi tribuores lites ob studium aequalitatis id quod in graecia et Veteri Rep. Romana satis liquet. progressus quoque difficilior negotiorum in rebus publ. liberis e quia manus per multorum manus transigi oportet. qua omnia facilius in statu Monarchico expediri possunt. Unum e contrario commodum est in rebus publ. liberis quo caret status monarchicus, nempe faciliora operum incrementa. Medit. pol. c. 28 § 4.

§. 8 n. 4. c.) naturalis servitus vitae socialis non congruit neque etiam admitti potest ut publice in vita sociali recipiatur. Quippe servitus haec est hominum, qui se ipsos regere nequeunt. Jam si admitteretur, imberrima forent lites, cum alter in alterum dominium adscribere vellet, quod neutiquam admittendum. Hinc refert Boccalini in relat. 19. Cent. 1. neronem Imperatorem misisse redhostomanti loco 25. mulos ducatis onustos. quod ipsam praedicasset non habuisse infra servos ingenium. Medit. c. 10 §. 1 notamus v. hac recasione servitutem esse dupli=

§. 8. n. 3. c.) hujus generis exempla invenitur in sacris Lib. Judic. cap. 11. ubi 1) dicitur Gileados praefuisse ab ammonitis in quo 1) habetur pactum cum Jupiter 2) confirmatio 3) juramentum solenne 4) solennis confirmatio Mizpae facta qui erat locus congregationis omnium Israelitarum, nec precarium regem fuisse septem evincitur ex § 2. c. 22. ubi dicitur ut unus vinci volo gatenu nuin Jusiu, dici v. ō et populus meus nisi qui imperat. Aliud exemplum quamvis non ita clarum attamen magis congruum quam Grotij habemus Jud. cap. 8. § 22.

accidere non potest tantum, sed & solet, ut se homines subjiciant imperio alterius ac potestati, qvod & Cicero notat Officiorum secundo.

Sub imperio plane regio satis feliciter vixerunt) Seneca de Beneficiis libro II. c. XX. de Bruto locutus: *Mihi, cum vir magnus fuerit in aliis, in hac re videtur vehementer erravisse, nec ex institutione Stoica se gessisse: qvi aut regis nomen extimuit, cum optimus civitatis status sub rege justo sit, aut ibi speravit libertatem futuram, ubi tam magnum præmium erat & imperandi & serviendi: aut existimavit civitatem in priorem formam posse revocari, amissis pristinis moribus: futuramq́, ibi æqvalitatem civilis juris, & statutas suo loco leges, ubi viderat tot millia hominum pugnantia, non an servirent, sed utri.* vide & Bizarrum historia Genuensi lib. XIV. p. 329.

Urbes sub Eumene) Sic multos ex liberis Græciæ civitatibus in Salamina Cypri, qvod Evagoræ regnum erat, venisse, narrat Isocrates.

Ut videatur nisi sub libero unius imperio salvus esse non posse) Dion apud Philostratum V. cap. XI. δεδιὰ ὃ μὴ χειρόηθεις ἤδη Ῥωμαίοις αὖται αἱ τυραννίδες πεπαυηκυῖαι χαλεπὴν ἐργάσωνται τὴν μεταβολήν. *Metuo, ne Romani longis dominatibus edomiti nullam jam ferre possint mutationem.*

6. Jam verò bello justo, ut ante diximus, sicut acqviri potest dominium privatum, ita & dominium civile, sive jus regendi non aliunde pendens. Neqve verò hæc tantum pro unius imperio, ubi id receptum est, conservando dicta censeri debent: nam idem jus eademqve ratio est procerum, qvi plebe excluſa civitatem regunt. Qvid, qvod nulla respublica adeo reperta est popularis, in qva non aliqvi aut valde inopes aut externi, tum vero & fœminæ & adolescentes à deliberationibus publicis arceantur? h. c. §. 3. & 4. l. III. cap. VI. IIX. XIII. XV.

7. Jam verò & *populi qvidam alios sub se populos habent, non minus addictos sibi, qvam si regibus parerent: unde illa interrogatio, *Estne populus Collatinus in sua potestate?* & Campani cum se Romanis dedidissent, facti dicuntur alienæ potestatis: Acarnania, ut & Amphilochia, dicuntur fuisse juris Ætolorum: Peræa & Caunus ditionis Rhodiorum: Pydna à Philippo Olynthiis data. Et qvæ sub Spartanis fuerant oppida, postqvam eorum ditioni exemta sunt, Eleutherolaconum nomen acceperunt. Cotyora urbs dicitur fuisse Synopensium apud Xenophontem. Nicæa Italiæ adjudicata Massilienſibus apud Strabonem, & insula Pithecusæ Neapolitanis. Sic Calatim oppidum coloniæ Capuensi, Caudium coloniæ Beneventanæ adjudicata cum territoriis suis apud Frontinum legimus. Otho provinciæ Bæticæ Maurorum civitates dono dedit, qvod apud Tacitum est, qvæ omnia convelli necesse est, si id recipimus, jus regendi semper subditum esse eorum judicio ac voluntati, qvi reguntur. §. XII. n. 1. in fin. supr. h. §. n. 3. Liv. lib. I. Liv. l. VII. lib. XXVI. Lib. XXXII. Strab. XIV. Diod. l. XVI. Paus. Lac. Exp. Cyri. l. V. Lib. IV. Lib. V. Hist. Lpevter. XVII, 14.

Populi qvidam alios sub se populos habent) Sic Salamin insula Atheniensium juris jam inde à Philæo & Eurisace Ajacis filiis, ut Plutarchus Solone nos

docet. Hanc Salaminem Athenienſibus ademit Auguſtus, ut poſtea Cephaleniam Adrianus, teſte Xiphilino. Atarneus ab antiqvo Chiorum, teſte Herodoto lib.1. & Samii multa in continente oppida tenuere, ut Strabo docet lib. XIV. Anactorium partim ad Corinthios, partim ad Corcyrenſes pertinebat, ut Thucydides ſcribit libro I. in pace cum Ætolis apud Livium: *Oeneadæ, cum urbe, agroqve, Acarnanum ſunto.* Sex oppida Halicarnaſſo attributa per Alexandrum Magnum, memorat Plinius Hiſtoriæ naturalis lib. V, c.29. Idem libro XXXIII, c. IV. Lindum inſulam eſſe ait Rhodiorum: tantundem de Cauno habes libro XXXV. Teſtatur idem Cicero epiſtola ad fratrem, Rhodiis iisdem, qvod Romanos contra Antiochum juviſſent, complures urbes dono datas ait Eutropius, libro III. nempe Carum & Lyciorum, qvæ rurſus eis ablatæ à Senatu. Utrumqve eſt in Excerptis Polybii.

8. At vero eſſe reges, qvi populi etiam univerſim ſumti arbitrio non ſubſint, tum ſacra, tum profana hiſtoria teſtatur. *Si dixeris,* inqvit DEUS populum Iſraëliticum alloqvens, *h. c. §. XX. n. 2. L. I. c. IV. §. 3. Statuam ſupra me regem*: & ad Samuelem: *Indica eis, qvi regnaturus eſt ſuper eos.* Hinc rex unctus dicitur ſuper populum, ſuper hæreditatem Domini, ſuper Iſraëlem: Salomo rex ſuper totum Iſraëlem. Sic David DEO gratias agit, qvod populum ſuum ipſi ſubjecerit. Et Chriſtus, *Reges,* inqvit, *gentium dominantur eis.* Notum illud Horatii:

I. Sam. IIX, 4.
I. Sam. IX. 16.
X, 1. XV, 1.
II Sam. V, 2.
I. Reg. IV, 1.
Pſ. CXL. IV, 2.
Luc. XXII, 25.

Regum timendorum in proprios greges,
Reges in ipſos imperium eſt Jovis.

9. Tres gubernandi formas ita deſcribit Seneca: *Interdum populus eſt, qvem timere debeamus; interdum, ſi ea civitatis diſciplina eſt, ut plurima per ſenatum tranſigantur, gratioſi in ea timentur viri: interdum ſinguli, qvibus poteſtas populi & in populum data eſt.* Tales ſunt, qvos Plutarchus ait: ὁ κατὰ τοὺς νόμους μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν νόμων ἄρχειν, *imperium habere non ex legibus modo, ſed & in leges,* & apud Herodotum Otanes ſingulare imperium ſic deſcribit: ἀνευθύνως ποιέειν τὰ βούλεται: *facere qvod qvis velit, ita ut alii rationem non reddat.* Dioni qvoqve Pruſæenſi regnum definitur: ἐπιτάττειν ἀνυπεύθυνον ὄντα, *ita imperare, ut alii ratio non reddatur*: Pauſanias Meſſenicis opponit βασιλείαν ἀρχῇ ὑπευθύνῳ, *regnum poteſtati tali, qvæ rationem actuum reddere debeat.*

Ep. XIV.
Flamin.

10. Ariſtoteles reges qvosdam eſſe ait cum eo jure, qvod alibi habet ipſa gens in ſe ac ſua. Sic poſtqvam Romani principes imperium verè regium uſurpare cœperunt, dicitur populus in eos omne ſuum imperium & poteſtatem contuliſſe, etiam in ſe, ut interpretatur Theophilus. Hinc illud dictum M. Antonini Philoſophi: *Nemo niſi ſolus Deus judex principis eſſe poteſt.* Dion. L. LIII. de tali principe: αὐτοτελὴς ἔντως καὶ αὐτοκράτωρ, καὶ ἑαυτοῦ, καὶ τῶν νόμων, πάντα τε οἷα βούλοιτο ποιῇ, καὶ πάνθ' ὅσα ἂν μὴ βούλοιτο, μὴ πράττῃ. *Liber eſt, ſuiq; ac legum potens, ut & qvod vult faciat, & qvod non vult, non faciat.* Tale

III. Pol. XIV.
Inſt. de Jur. nat. §. ſed & qvod. 6. Xiph. vita M. Ant. l. 4.

regnum

§. 8. n. 8. g) docet hic Grotius Reges Israelitarum absolutos fuisse uti et jure regio colligitur Sam. 1 cap. 8. disputatur et de hoc jure regio an sit 1 Sam. 8 verum jus regium intelligatur utrum de facto tm et assir nos prius 1) quia nihil iniqui in ista descriptione comprehenditur 2) etiamsi aliquid contineretur tamen contra regum injurias nulla remedia humana idantur. L. 1 c. 4. v. 3. nec verba ultima wenn ihr den schreyen werdt, wird euch der herr gu selbiger Zeit nicht hören. nam hoc exprobrer fieri ob status mutationem, non qd iniqui aliquid in jure regio fuit. describitur ut in jure regio nihil aliud, qm status mutatio seu mutatio libertatis civilis in statu Monarchicum, omnis n. novitas in vita humana excitat quaerelas, quia homines novarum rerum st insueti 2) an locus deut. 17. v. 14. huic loco ex versetur putet grotius c. 4. d. 325 nos negamus locus n. ille jure regio non obsistit sed regulat k. a ne ne insolenter agat nec obstat. Ezech. 46 v. 8. prohibetur n. princeps ibi intervertere patrimonium nisi qd justissimum pol. parall.

§. 8. n. 9. h) nos dicimus esse totidem repraesentandi genera reipub. mixta etiam respubl. non sunt mixta et duobus reipubl., sed mixta et duobus modis repraesentandi vel regnandi reipubl.

§. 8. n. 10. i) Haec dum tradit grotius innuit legem regiam de qua sciendum 1) aliquam veterem jam tum augustis tempore latam de qua Tiphilinus agit Lib. 3. Cf. Medit. pol. c. 325 §. 3. p. 349. recensior est altera sub vespasiano condita vel potius illa ontus augusti restaurata qua peculiaris tr. et. stat justi Burdi. 2) Romanos imperatores potestatem veteris regiam habuisse, idq et successu

regnum jam antiqvitus erat in Græcia regnum * Inachidarum Argis: nam in Argiva Tragœdia Supplicibus, sic populus Regem affatur apud Æschylum:

Σύ τοι πόλις, σὺ δὲ τὸ δήμιον,
Πρύτανις ἄκριτος ὤν,
Κρατύνεις βωμὸν ἑστίαν χθονὸς,
Μονοψήφοισι νεύμασι σέθεν,
Tu res populi, tuq; urbs tota es,
Non judiciis subditus ullis,
Regni solio fultus ut ara,
Unoq; regens cuncta arbitrio.

Inachidarum) Hi sunt ענקים. Devt.II, 10. ex qva origine & ענקה ὄγκα dea, cui templum Thebis Cadmus dicavit. Græci eam Pallada dixere. Dicuntur Æschylo Inachidæ fuisse Pelasgi, id est extorresà Syro פלג. Etiam qvi Lacedæmonem primi tenuere, Pelasgi erant, unde Abrahamo se cognatos dicebant Lacedæmonii in historia Maccabaica. Sicut autem Argivi reges plenissima usi potestate exemplo Orientis, unde venerant, sic & reges Thebani, è Phœnicibus. Apparet id ex Creontis verbis apud Sophoclem, & fecialis Thebani Supplicibus Euripidis.

†††

In se) Non tantum in provinciales & subjectos Populo Romano: ita, ut relativum pro reciproco accipiendum sit. Sic Verba *in eum* explicat in *l.1. de Constit. Princ. Sutholt. de Jurisdict. aph. 69. cum Duareno & Corrasio.* Ceterum an & qvando hæc lex regia, cujus fragmenta *vid. ap. Rosin. l. 7. antiqv. c. 12. pag. 703.* sit lata, docet idem *Suth. l. c. aph. 61. & seqq.* Id certè fidei historicæ maximè conforme est, eam fuisse *qvoad rem* factam tempore Augusti, licet *nomen* ejusdem usqve ad Monarchiam confirmatam usu receptum non sit, *aud. Lampad de Rep. Rom. Germ. p. 2. §. 8.* Etiamsi *Mynsing. ad §. 6. Inst. de J. N. G. & C.* hanc legem Julio Cæsari acceptam referat, & *Vultej. ad §. cit.* eam nunqvam latam esse putet.

11. Longe aliter, qvam de Atheniensium republica rex ipse Theseus apud Euripidem loqvitur,

——— οὐ γὰρ ἄρχεται
Ενὸς πρὸς ἀνδρὸς, ἀλλ' ἐλευθέρα πόλις.
Δῆμος δ' ἀνάσσει διαδοχαῖσιν ἐν μέρει
Ενιαυσίαισιν.
——— *Hæc juris sui*
Parere Domino civitas uni negat:
Rex ipse populus annuas mandat vices
Honoris huic, illive.

Nam Theseus, ut Plutarchus explicat, belli tantum ducem & legum custodem agebat, * cetera par civibus. † Hinc factum, ut reges, qvi po-

Lib. IV. Vit. Cleom. Vit. Agesil. † §. X. h. c. n. 2.

populo subsunt, non nisi improprie reges appellari dicantur: Sic post Lycurgum, magisq; post Ephoros constitutos, reges Lacedæmoniorum reges nomine, non re fuisse dicuntur Polybio, Plutarcho, *Cornelio Nepoti. Qvod exemplum secuti & alii in Græcia. Pausanias Corinthiacis; Αργεῖοι δὲ ἅτε ἰσηγορίαν καὶ τὸ αὐτόνομον ἀγαπῶντες ἐκ παλαιοτάτου, τὰ τῆς ἐξουσίας τῶν βασιλέων εἰς ἐλάχιστον προσήγαγον, ὡς μηδενὶ τῶν Κείσου καὶ τοῖς ἀπογόνοις ἢ τὸ ὄνομα λειφθῆναι τῆς βασιλείας μόνον. *Argivi jam olim æqualitatis & libertatis amantes regiam potestatem in minimum redegerunt, ita ut Cisi filiis ac posteris præter nomen regni nihil relinqverent.* Talia regna negat Aristoteles constituere propriam speciem gubernationis, qvia scilicet partem tantum faciunt in republica optimatium aut populi.

Qvæst. Gr.

III. Pol. 12.

Cetera par civibus) Thesei filius Demophon in Heraclidis Euripidis:

οὐ γὰρ τυραννίδ' ὥστε βαρβάρων ἔχω,
ἀλλ' ἣν δίκαια δρῶ, δίκαια πείσομαι.
Nec enim potestas barbarum in morem mihi,
Sed justa refero obseqvia, dum juste impero.

Cornelio Nepoti) verba ipsius, aut qvisqvis is est, qvi vitas illustres scripsit, in Agesilao: *Ut duos haberent reges nomine magis qvam imperio.* Alibi: *Lacedæmoniorum autem Agesilaus nomine non potestate fuit rex, sicut ceteri Spartani.*

†††

Non nisi improprie reges appellari) An ex his Grotii verbis seqvens argumentatio confici possit: *Si reges dicendi non sunt, qvi populo subsunt, jure naturæ non erit populi, malè imperantes reges compescere;* meritò dubitamus cum *Theod. Graswinck. in not. h. l.* Qvocirca etiam examinare responsiones dissentientium hîc omittimus.

Liv. l. II. Plutarch. in Marcel. Halic. l. V.

12. Qvin & in populis, qvi perpetuo regibus non subsunt, exempla videmus *qvasi temporarii regni, qvod populo non subsit. Talis erat potestas Amymonum apud Cnidios, & apud Romanos Dictatorum primis temporibus, cum ad populum provocatio non esset: unde Dictatoris edictum pro numine observatum, ait Livius: neqve usqvam ullum, nisi in cura parendi auxilium: Dictatura obsessam vim regiæ potestatis Cicero.

Qvasi temporarii regni) Livius Salinator in Censura omnes tribus excepta una ærarias fecit, ac sic ostendit jus sibi esse in populum omnem.

13. Qvæ pro contraria sententia adferuntur argumenta, ea solvere difficile non est. Nam primum, qvod asseverant, eum, à qvo aliqvis constituitur, esse superiorem constituto, verum duntaxat est in ea constitutione, cujus effectus perpetuo pendet à voluntate constituentis; non etiam in ea, qvæ ab initio est voluntatis, postea verò effectum habet necessitatis: qvomodo mulier virum sibi constituit, cui parêre semper † necesse habet. * Valentinianus Imperator militibus, qvi se Imperatorem fecerant, postulantibus, qvod ipsi non probabatur, respondit: *Ut me †† ad imperandum*

† L. II. c. V. §. IIX. n. 2. c. VII. §. 8. n. 2.

†† L. II. c. IV. §. 14 n. 1.

§. 8 n. 22. Ks. ratio 1s quia illi tantum partem faciunt optimatum aut populi 2s respondet grotius ejusmodi reges non habere potestatem jubendi sed autoritatem suadendi §. 20. n. 2. h. cap. ergo illi reges improprie tm reges dicuntur et sunt potius praesides conventuum in republ. ut dux genuensis qui vere dux non est sed praeset senatus genuensis, juxtq illa respubl. aristocratice sed monarchice reguntur uti in polonia liquet. cons. Medit. pol. c 28. 9. 5 28 6.

§. 8. n. 13 2s. notamus ipsam assertionem esse falsam et applicationem quoq populumq sibi falso sibi hanc instantiam tribuere populus nunquam constituit principem sed respubl. 9. dissert. a. populo §. 8. n. 1. not. in fine lit a. et b. 2s constitutionem nec dependere a populo nec a principe. sed ex amborum consensu. ergo nec populus se pe-

rere pt et superior sed et in-
ferior quia tantum concurrit
respectu eidem non est major prin-
cipi sed eidem aequalis quia ab
ipso repraesentatur. cit. n. lit. a.

§. 8. n. 14. m) Hoc itidem falsum
quoniam vulgo receptum. regimen
non omne eorum est, qui
reguntur sed reipub. causa. h. e.
tam regentium quam parentium
causa uti. patet ex exempli gra-
tia de regimine maritali obje-
cis regna patrimonialia tantum
earum causa qui regunt esse pa-
rata. Rs. in regnis patrimonia-
libus non habetur ratio perso-
narum sed rerum et per consequens
personarum propter res. l. 3. c.
§. 1 et seq. h. c. §. 11.

§. 8. n. 14. n) Et quidem extremam
est n. consumatum malum non
ergo quaevis injustitia sufficit
tyrannidi sed in summo gradu
ergo principes non facile dici po-
terunt tyranni, quia nunquam
exemplum extitit, ubi quis vere
tyrannus. h. e. consumate malus
fuit, idcirco bene distinguunt
politici inter actus tyrannicos et
tyrannidem ipsam. potest quidem
aliquis tyrannicos actus edere sed
hoc non statim arguit tyrannum.
2) nullus princeps pt convinci, judi-
cem n. non habent. vivi nec
mortui h. e. nec moraliter neque
naturaliter possunt convinci §. 16. n. 3) non
inveniri nomen tyrannidis in
Sacra Scriptura. uti hoc deduxerit
vir disp. Dni Deumanni de non
abutendo nomine principis cf.
§. 1. c. 4. §. 4. n. 6.

§. 8. n. 14. o) respicitur quidem
utilitas eorum qui reguntur
sed non solorum eorum. etiam
regentium Hini Boccalinus in
Relat. ex parnasso. Cent. 1.
ubi inducit aristoteli
obsessum a principibus quod
tyrannum nimis odiose de-
scripserit, nempe omnes illos
principes esse tyrannos, qui
privatum suum commodum pre-
ferunt privatorum commodis
fusius. Boccal. cit. loc. et
de non abutendo nomine
principis c. 2. § 4.

§. 8. n. 15. p) optime respondet gravius
ex dicto tacitus si quid agendum
subditis si malo regantur principes
ferendum esse sicut injurias tempes-
tatum, contra naturae injurias hu-
mana non dantur remedia, et sic
nec contra principis quia in infi-
nitum alias progressus foret
quod non licet l. 1. c. 4. §. 4.
n. 6. in fine. Coeterum notamus

dum vobis eligeretis, in vestra situm erat potestate, ô milites : at postqvam me elegistis, qvod petistis in meo est arbitrio, non vestro. Vobis tanqvam subditis competit parêre, mihi, qvæ facienda sunt, cogitare. Sed nec verum est, qvod assumitur, omnes reges à populo constitui : qvod exemplis patris familias advenas sub obediendi lege acceptantis, & gentium bello devictarum, qvæ supra attulimus, satis intelligi potest. Sozom. hist. Eccl. l. XVI. h. §. n. III.

Valentinianus) Verba ejus refert Theodoretus IV, c. V. ὑμέτερον ἦν ὦ στρατιῶται βασιλέως μὴ ὄντος ἐμοὶ δοῦναι τῆς βασιλείας τὰς ἡνίας ἐπεὶ δὲ ταύτην ἐδεξάμην ἐγώ, ἐμὸν λοιπὸν οὐχ ὑμέτερον, τὸ περὶ τῶν κοινῶν διασκοπεῖσθαι πραγμάτων. *Vestrum fuit milites, cum imperator nullus esset, mihi tradere imperii hujus habenas. Eas ex qvo adeptus sum, de cetero non vestrum, sed meum dispicere, qvid reipublicæ expediat.*

14. Alterum argumentum sumunt ex dicto Philosophorum, regimen omne eorum qvi reguntur, non qvi regunt, causa esse paratum : unde seqvi existimant ex finis nobilitate, eos, qvi reguntur, superiores esse eo, qvi regit. Sed nec illud universaliter verum est, omne †† regimen ejus, qvi regitur, causa esse comparatum : nam qvædam regimina per se sunt regentis causa, † ut dominicum : nam servi utilitas ibi extrinseca est adventitia: sicut Medici lucrum ad ipsam medicinam non pertinet. Sunt alia regimina mutuæ utilitatis causa, ut maritale. Sic imperia qvædam esse possunt comparata ad regum utilitatem, ut qvæ victoria parta sunt, & non ideò tyrannica dicenda sunt, cum tyrannis, ut qvidam ea vox nunc intelligitur, injustitiam includat. Possunt & qvædam utilitatem respicere tam ejus qvi regit, qvam ejus qvi regitur, ut cum populus impotens sibi tuendo regem potentem imponit. Ceterum non nego in plerisqve imperiis respici per se utilitatem eorum, qvi reguntur : & verum esse, qvod Cicero post Herodotum, Herodotus post Hesiodum dixit, fruendæ justitiæ causa reges constitutos. Sed non ideo conseqvens est, qvod illi inferunt, populos rege esse superiores : nam & tutela pupilli causa reperta est, & tamen tutela jus est ac potestas in pupillum. Nec est, qvod instet aliqvis, tutorem, si male rem pupillarem administret, amoveri posse ; qvare & in rege idem jus esse debere. Nam in tutore hoc procedit, qvi superiorem habet ; at in imperiis, qvia progressus in infinitum non datur, omnino in aliqva aut persona aut cœtu consistendum est, qvorum peccata, qvia superiorem se judicem non habent. DEUS sibi curæ peculiari † esse testatur ; qvi ea aut vindicat, si ita opus judicet ; aut tolerat in pœnam aut explorationem populi. †† h. c. §. XI. n. 1. L. II. c. I. §. IX. n. 2. † L. III. c. IIX. §. 2. Jer. XXV. 12. † h. c. §. XX. n. 2.

15. Optimè Tacitus: *Qvomodo sterilitatem aut nimios imbres, & cetera naturæ mala, ita luxum vel avaritiam dominantium tolerare. Vitia erunt donec homines,*

† Piegl. p. 132. Ii. potest videri Fürstn. nd. Tac. part. 2. p. 38. Clap. 4. Ann. 1. 6. c. 19.

sed neq; hæc continua, & meliorum interventu pensantur. Et M. Aurelius magistratus dixit de privatis, principes de magistratibus, * DEUM de principibus judicare. Insignis est apud Gregorium Turonensem locus, ubi is ipse Episcopus regem Francorum sic affatur: *Si quis de nobis, ô Rex, justitiæ tramites transcendere voluerit, à te corripi potest: si vero tu excesseris, quis te corripiet? loquimur enim tibi, sed si volueris, audis: si autem nolueris, quis te damnabit, nisi is, qui se pronunciavit esse justitiam?* Inter Essenorum placita Porphyrius memorat

Lib. V.

ἀδίκα θεῶ προσφέρειν, πίστιν ἄρχειν, *non obtingere cuiquam imperium* sine Dei cura speciali.* Irenæus optime: *Cujus jussu homines nascuntur, hujus jussu & reges constituuntur apti iis, qui in illis temporibus ab ipsis regnantur.* Sensus idem in constitutionibus quæ dicuntur Clementis;

L. I. c. II. §. VII. n. 1. Lib. VII. c. XVII.

ἐ βασιλέα φοβηθήσῃ, εἰδὼς ὅτι ὑπὸ κυρίου δέδεται ἡ χειροτονία, *regem timebis, gnarus à Domino electum.*

Deum de principibus judicare) Xiphilinus: πρέπει γάρ τοι τὴν αὐταρχίας ὁ θεὸς μόνῳ κρίνειν δύνασθαι. *De summo principatu Deus solus potest judicare.* Vitigis rex apud Cassiodorum: *Causa regiæ potestatis supernis est applicanda judiciis, quandoquidem illa è cœlo petita est, & soli cœlo debet innocentiam.* Apud eundem Cassiodorum rex: *Alteri subditi non possumus, quia judices non habemus.*

Sine Dei cura speciali) Homerus:

Τιμὴ δ' ἐκ Διός ἐστι.
Ab Jove summus honos.

Diodorus Siculus lib. 1. de Ægyptiis; ἅμα μὲν οὐκ ἄνευ δαιμονίας τινὸς προνοίας νομίζοντες αὐτὸς τετυχέναι τὴν ὅλων ἐξουσίας. *Existimant enim non sine divina quadam providentia pervenisse reges ad summam de omnibus potestatem.* Augustinus lib. V. de Civitate Dei: *Qui Vespasiano vel patri vel filio, suavissimis imperatoribus, ipse & Domitiano crudelissimo; & ne per singulos ire necesse sit, qui Constantino, ipse apostatæ Juliano.* nempe majestatem dedit, quod præcesserat. Vitigis apud Cassiodorum: *Omnis provectus, maxime regius, ad divinitatis munera referendus est.* Titi Imperatoris erat dictum: *potestates fato dari.*

†††

Deum de Principibus) Jung. Ayala de Jur. Bell. lib. 1. cap. 2. num. 23. ubi plur. Nonnunquam tamen Principes, *in causis inter se & alios ejusdem dignitatis* arbitris utuntur, Grot. §. 21. h. c. num. 6. Ordin. Cam. part 2. cap. 2. 3. seqq. quemadmodum etiam *in controversiis inter se & subditos suos* pertractandis consiliariis suis juramentum fidelitatis, quoad hunc actum, remittunt, eosq; ad judicandum habilitant. Quæ causa probabiliter fuit, quod olim Imperatores in Comitem Palatinum, tanquam Imperialis Palatii Judicem & præfectum, compromittere, & ejus judicio sese voluntariè subjicere soliti fuerint, Marq. Freher. de Orig. Palatin. c. 15. An verò ex hâc consuetudine, quæ postmodum in necessitatem quandam rapta, vid. Aur. B. tit. ibiq; Dieteric. Palatino huic omnis cognitio in Imperatorem, tàm in criminalibus, quam in civilibus competat, merito dubitamus, imò potius quoad prius, ut ex supra dictis constat, negamus: cum Imperator noster possideat Imperium nostrum sub potestate monarchicâ, per Aristocratiam licet satis temperatâ, & per capitulationem restrictâ: jam verò Monarcham potestatem suam imperandi immediatè à Deo accipere, anteà demonstravimus; Ergò Dei solius erit eum judica-

re;

1) rariores esse malos principes a.
deoq facilius tolerari possunt, et
licet mali sint raro tn. extreme
mali sunt; sed plerumq inter ter.
minos mediocritatis consistunt.
2) licet etiam mali sint princi.
pes. satius tn. est sub malo qm
nullo principe esse vel oivere.
quia ibi saltem ab uno hic ab
omnibus metuendum. qf. dies. d.
non abutendo nomine princi.
pis. c. 3. d. 3. n. 1 pag. 64 et
65. uti patuit. 1648 in seditio
ne Neapolitana, ibi plures
intra spatium 8. dierum (nam
ultra non tenuit imperium)
occisi a. Masaniello auto.
re seditionis qm factum intra an.
num. ad proceritq regni et oice
rege. Conf. L. 1. c. 4 54 n. 3.

§. 9. n. 1. a) respondet grotius. ad hanc objectionem n. 2. quia bonitas aut malitia habeant obscuram disceptationem ratio habes. quia cognosci non possunt, nemo n. hic est qui cognoscere potest, deinde non tantum cognosci possunt, ~~[illegible]~~ n. hic est sed nec judicari, quia nemo est qui sententiam ferre pt. 2) summa sic confusio foret; unusquisq. pro sua bonitate decertaret rex vel populus in suis malis actibus obtentum sumerent, et sic populus vel princeps ad se traheret cognitionem mali; unde non pt. hanc sequi qm. maxima confusio. Aliud responsum. nobis exhibet grotius l. 2. c. 14. o. 12. n. 1. quibus in alio casu. Cong. 2. 2. 5. §. 14. cit. c.

§. 10. n. 1. a) de hoc explicatius in conspectu egimus saepe reges vocantur quorum jus precarium et multi reges non vocantur. qui m. revera potestate gaudent. ut Cromwellus rex audiri nolebat. sed protector. cum m. absolute regnaret.

§. 10. n. 1. b) fuit princeps germaniae nomine Sanzog. Erich. et ex Julio Caesare bella gessit, quoniam v. Romani idioma germanicum. haud commode efferre poterant. vocem Sanzog. Erich. mutare corrupte in vercingiretorem.

re; nisi fortean hic rursus adplicare velis ea, qvæ profert *Grotius l. 1. c. 4. §. 13.* Exempla Adolphi & Alberti, qvæ allegare *Arum. ad A.B. Car. IV. D. 1. Th. 7. Rumelin. ibid. part. 1. D. 5. Th. 7. ibiq́e My'er. lit. b.* solent, facti sunt, nec ita per se & absolutè sumpta probant. Ceterum de hâc arduâ & spinosâ satis materiâ *vid. Grot. c. 4. §. 6. n. 4 in fin. item not. ad cit. c. 4. §. 9. Buxtorff. ad A.B. conclus. 78 & seqq. cum plurimis ibid. citat. Autoribus.* De judicibus, qvos olim sibi constituerunt Reges Galliæ, Bohemiæ, Arragoniæ, Angliæ, Daniæ, Archiduces Austriæ, &c. *add. Herm. F. J. P. cap. 19. n. 5. Edit. prior. Limn. ad Capit. Carol. V. pag. 63. Arnisæ. de Jur. Majest. l. 1. c. 6. n. 11.* Huc etiam referendus *Alberic. Gentil. de Jur. Bell. l. 1. c. 3. pag. 23.* ubi de compromissis inter gentes elegantia exempla enarrat.

16. Nec obstat his qvæ diximus, qvod populi interdum puniti leguntur L. II. c. XXI. §. VII. n. 1. §. XVII. n. 1. seq. ob regum peccata: non enim ideo evenit, qvod populus regem aut non puniret, aut non reprimeret, sed qvod vitiis ejus tacite saltem consentiret. Qvanqvam etiam sine eo Deus summo dominio, qvod in vitam necemqve singulorum supr. §. III. n. 1. habet, uti potuit in pœnam regis, cujus supplicium est subditis orbari. I. Reg. IV, 10. II. Reg. X, 17.

IX. 1. Sunt alii, qvi mutuam qvandam subjectionem sibi fingunt, ut populus universus regi recte imperanti parere debeat; rex autem male imperans populo subjiciatur. qvi si hoc dicerent, non facienda ob regis imperium ea, qvæ manifesto iniqva sunt, verum dicerent, & qvod apud omnes bonos confessum est: sed id nullam includit coactionem, aut jus aliqvod imperii. Qvod si etiam populo alicui propositum fuisset partiri cum rege imperium, (qva de re infra dicendum erit aliqvid) fines certe potestati utriusqve assignari debuissent tales, qvi cognosci facile possent ex locorum, personarum, aut negotiorum discrimine. L. I. c. IV. §. 13.

2. Bonitas autem aut malitia actus, præsertim in civilibus, qvæ sæpe obscuram habent disceptionem, apta non sunt ad partes distingvendas: unde summam confusionem sequi necesse est, cognitionem de re eadem pro jure potestatis, obtentu actus boni malive, hinc ad se rege trahente, inde populo, qvalem rerum perturbationem introducere nulli, qvod sciam, populo in mentem venit.

X. 1. Sublatis opinionibus falsis, restat cautiones adhibeamus aliqvas, qvæ viam nobis monstrare possint ad recte dijudicandum, cui jus summæ potestatis in gente qvaqve competat. Prima cautio hæc sit, ne decipiamur ambiguo nominis sono, aut rerum externarum specie. Exempli causa, qvanqvam apud Latinos opponi solent principatus & regnum (ut cum Vercingetorigis patrem dicit Cæsar principatum obtinuisse Galliæ, sed qvod regnum affectaret interfectum: & cum Piso apud Tacitum Germanicum dicit principis Romanorum, non Parthorum Regis esse filium: & cum Svetonius parum abfuisse ait Caligulam, qvin speciem principatus in regnum converteret: & cum Vellejo Marobodnus dicitur non principatum parentium voluntate constantem, sed vim regiam complexus animo.) 2. Vide- §. IIX. h. c. num. 2. L. 2. c. VII. §. 27. n. 2.

2. Videmus tamen confundi hæc sæpe: nam & Lacedæmonii duces ex Herculis posteritate postqvam Ephoris (a) subjecti fuere, reges dicebantur, nihilominus, ut modo vidimus: & veteri Germaniæ (b) reges erant, qvos Tacitus præfuisse ait auctoritate svadendi, non potestate jubendi: Et de Evandro rege Livius, rexisse eum auctoritate magis qvam imperio: & Suffetem Carthaginensium Aristoteles & Polybius βασιλέα appellant: ut & Diodorus, qvomodo & Hannonem *Carthaginensium regem dixit Solinus. Et de Scepsi in Troade narrat Strabo, cum adjunctis in civitatem Milesiis populari republica uti cepisset, veterum regnum posteris nomen mansisse regium, & honoris nonnihil.

(a) §. IIX. h. c. n. XI. §. XVII. n. 2. c. IV. §. 8. Lib. I.
(b) infr. §. XIII. n. 1. §. XX. n. 1. & 4. in fin. Lib. XV. c. 70.

Carthaginensium regem dixit Solinus) Sic qvi vitam scripsit Annibalis: *Ut enim Romæ consules, sic Carthagine qvotannis annui bini reges creabantur.* His improprie dictis regibus accenseri possunt & filii, qvibus regium nomen datum à patribus regiam vim retinentibus. Talis is Darius fuit, qvem pater Artaxerxes judicatum interfici jussit. Plutarchus in Artaxerxe.

3. Contra Romani Imperatores, postqvam palam & sine ulla dissimulatione regnum liberrimum tenuerunt, principes tamen vocabantur. Sed & insignia regiæ majestatis in liberis qvibusdam civitatibus tribui principibus solent.

4. Jam vero comitia ordinum, id est conventus eorum, qvi populum in classes distributum referunt, nimirum, ut Güntherus loqvitur:

Prælati, proceres, missíq; potentibus urbes:

Alibi qvidem in hoc serviunt duntaxat, ut sint majus regis consilium, per qvod qverelæ populi, qvæ sæpe in consistorio reticentur, ad regis aures perveniant; cui deinde liberum sit statuere, qvod ex usu ipsi videatur. alibi etiam jus habent de actis principis cognoscendi, atqve etiam leges præscribendi, qvibus princeps teneatur.

5. Sunt multi, qvi existimant discrimen summi imperii, aut summo minoris, petendum ex delatione imperii per electionem aut successionem. Nam qvæ hoc modo deferuntur imperia, ea summa esse contendunt, non item qvæ illo. At hæc universim vera non esse pro certo haberi debet, nam successio non est titulus imperii, qvi imperio formam assignet, sed veteris continuatio. Jus enim ab electione familiæ cœptum succedendo continuatur; qvare qvantum prima electio tribuit, tantum defert successio. Apud Lacones regnum ad hæredes transibat, etiam post Ephoros constitutos. Et de tali regno, id est principatu, est apud Aristotelem: τέτων τῶν βασιλειῶν αἱ μὲν κατὰ γένος εἰσὶν, αἱ δὲ αἱρεταί, *qvædam sanguinis jure, qvædam electione deferuntur:* & Heroicis temporibus *pleraqve in Græcia regna talia fuisse & ipse notat, & Thucydides. Contra, Romanum imperium etiam sublata omni senatus & populi potestate per electionem conferebatur.

Pol. III. XIV.

Lib. I.

Plera-

§. 10. n. 3. c) hoc modo princeps
orangius et dux benetus et non
procul dux genuensis, quovis po-
tius praeses senatus et autorita-
tem suadendi habeat, quicquid
n. agit non suo sed senatus no-
mine jubet. §. 8. n. 11.

§. 10 n. 4. d) non ut jus deci-
dendi sed consulendi habeant prin-
cipes talis fuit status Marchiae
nostrae praeteritis seculis, quibus
nobiles omnes pro consiliariis Elec-
toris habiti sunt et in Gallia
episcopi.

§. 10. n. 5. e) neq. id constat exem-
plo. beteris Romani Imperii. ubi
Imperatores eligebantur et tn. ni-
hilominus summam habebant
potestatem aliud sane est quae-
rere de re aliud de modo ha-
bendi, origo Imperii aliunde est
se poterit ac nihilominus prin-
ceps summam potestatem habere
quae dum oblata est, integra
semper manet §. 8. n. 13 Coe-
tum omnia regna sunt elec-
tiva vel personae quae hodie elec-
tiva vocantur vel familiae
sui elegerunt non ~~tota~~ perso-
nam sed familiam sui primoge-

§. 10. n. 5. f) id tn. agnoscendum
in successione constituta regna li-
bera sensim absoluta fieri exempli
vidimus in regno Daniae et regno
Suediae qui hereditaria acceperunt
liberique d illis disponunt regna in
ejusmodi occasionem praebent ut
citius deprimantur, in electis vero
non quia tunc cives se consulunt
per capitulationes ut in Imperio
nostro et Polonia, in quibus adhuc
electio vigeo.

Pleraqve in Græcia regna talia fuisse) Notatum id & Dionysio Halicarnassensi libro II. & V.

†††

Per electionem conferebatur) Concordant cum hoc, qvæ profert *Hermann. Herm. Fasc. I. P. c. 6. n. 3. Edit. prior.* In Imperio Rom. Augustus Tiberium Cæsarem, Tiberius Caligulam, hæredes & successores habuerunt, *§. pen. I. de adopt.* postea autem electioni locus factus est, & Imperatores vel ex voto, vel suffragio exercituum, vel per legiones, vel per Prætorianos creati sunt, *Goldast. in polit. Part. 14. c. 1. & part. 3. c. 13.* Postqvam autem ad Imperium occidentale Carol. M. assumtus fuit, ad tres eum seqventes hæreditario jure, ad qvatuor ulteriores hæreditate qvidem, accedente tamen approbatione, usqve ad Ludovicum Arnulphi filium Imperium pervenit, qvo defuncto, ad Francones & Saxones *pura electio* esse cœpit. Nos, qvicqvid hujus rei sit, statuimus Romanum Imperium semper à fundatâ Imperatorum Monarchiâ hæreditarium fuisse, nisi qvoties per casum fortuitum illud aliqvando rectore vacare contigit, vel tumultus seditiosus rebellioqve Cæsarem constituerunt. Nam tempore demum Henrici IVti facta est primùm constitutio, qvæ extat apud *Goldast. T. 1. fol.* 238. in hæc verba: Decreta comitiorum Forcheimensium de lege Regia, & ne Imperium procedat successione, sed electione, Statuta à Rudolpho Rege, ab Archi-Episcopis, Episcopis, Ducibus, Comitibus, Majoribus & Minoribus electo in conventu apud Forcheim, Anno Domini M. LXXVII. Idem asserunt *Paul. Bernrid. in Vit. Greg. VII. Pap. & Brun. in hist. Bell. Sax. in Verb.* Hoc etiam ibi consensu communi comprobatum, Romani Pontificis Auctoritate est corroboratum, ut Regia potestas nulli per hæreditatem, sicut antea fuit consvetudo, cederet, sed filius Regis, etiamsi valde dignus esset per electionem spontaneam, qvam per successionis lineam, Rex proveniret; si verò non esset dignus filius, vel si nollet eum populus, qvem Regem facere vellet, haberet in potestate populus. Hæc omnia legaliter constituta in conventu apud Forcheim Anno M. LXXVII. anno IV. Venerabilis Pap. Gregorii hoc nomine septimi, Indictione 15. Idibus Martii *Vid. plur. apud Dn. Strauch. in diss. Exoter. 2. p.* 43. *th.* 1. Consentiunt Grotiani Commentatores. *Bæcl. h. l. p.* 238. *Dn. Zegl. p.* 134. *Dn. Osiand. p.* 483. *Dn. Henning. p.* 225.

XI. 1. Altera cautio hæc esto. * Aliud de re qværere, aliud de modo habendi, qvod non in corporalibus tantum, sed & in incorporalibus procedit. Ut enim res est ager, ita & iter, actus, via. Sed hæc alii habent jure pleno proprietatis, alii jure usufructuario, alii jure temporario. Ita summum imperium Dictator Romanus habebat * jure temporario: reges deniqve tam qvi primi eliguntur, qvam qvi electis legitimo ordine succedunt, jure usufructuario: at qvidam reges pleno †† jure proprietatis, ut qvi justo bello imperium qvæsiverunt, aut in qvorum ditionem populus aliqvis, majoris mali vitandi causa, ita se † dedidit, ut nihil exciperetur.

Aliud de re qværere, aliud de modo habendi) vide cui vacat Carolum Molinæum ad consvetudines Parisiens. Tit. 1. §. 2. gl. 4. num. 16. & 17.

Jure temporario) Imperatoris ad tempus facti exemplum habes apud Gregoram libri IV. initio.

†††

Dictator Romanus) Rectius *Reinking. de Reg. Sec. & Eccles. l. 1. class. 2. cap. 2. n. 29.*

n. 29. & 30. *M. A. de Dominis de Rep. Eccl. l.* 6. *c.* 2. §. 35. *Bœcler. ad Grot. pag.* 239. *Dn. Zigl. pag.* 136. *Dn. Oſiand. pag.* 485. *Bodin. l.* 1. *de Rep. c.* 8. contendunt, nec Dictatorem Romanorum, nec Harmoſten Lacedæmoniorum, nec Æſymnetem Theſſalorum, nec Archonta Melitenſium, nec Baliam Florentinorum, cum populari poteſtate uterentur; nec eos, qvi à noſtris hominibus Regentes regni appellantur, nec ullos omninò magiſtratus curatoresve, qvibus ſumma poteſtas eſt, non tamen perpetua, conceſſu Principis populive tributa, Jura majeſtatis habere: ac ne illos qvidem antiqvos teſtatores ſummum jus habuiſſe, tametſi optima lege dicebantur, à qvibus provocari non poterat, & qvorum creatione magiſtratus omnes abdicabant: qvousq; rogatione Juniâ ſacratâ Tribuni plebis popularis libertatis cuſtodes facti ſunt, qvi Dictatore creato, liberum jus interceſſionis habuerunt: ut ſi provocaretur à Dictatore, Tribuni cogerent plebem, ad apud qvam de provocatione certabatur. Nam Dictator Papirius Fabium Max. I. ac Fabius Max. II. Minucium eqvitum Magiſtros, qvod contra mandatum Dictatorum dimicaſſent, capitis damnarunt: qvi tamen ex provocatione populi, judicio liberati ſunt: ſic enim *Livius lib.* 7. Tum pater Fabii Tribunos, inqvit, adpello, & provoco ad populum, qvi plus qvàm tua dictatura poteſt, cui Rex Tullus Hoſtilius ceſſit. Qvibus verbis planum fit, Dictatorem neqve Principem, neqve ſummum fuiſſe magiſtratum, ut pleriqve putant; ſed curatorem, qvem noſtri commiſſarium vocant: nec aliud illi tributum fuiſſe, præter curationem belli gerendi, aut ſeditionis ſedandæ, aut Reip. conſtituendæ, aut magiſtratuum creandorum, aut clavi figendi. Majeſtas verò nec majore poteſtate, nec legibus ullis, nec tempore finitur. Idem *Bodin. libr.* 3. *de Rep. cap.* 3. Dictator, inqvit, in maximâ poteſtate conſtitutus magiſter populi dicebatur: nam Dictatoris vox, imperatorem ſignificat, qvaſi edictator: eſt autem edicere, nihil aliud qvam jubere, ſed magiſtratus proprium eſt: ſunt enim edicta, magiſtratuum juſſa. Nec opus habemus diſtingvere inter Dictaturam vetuſtiorem & recentiorem; qvamvis enim illa auguſtioris eſſet ambitus, uti videre eſt ex *l.* 2. §. 18. *ff. de orig. Jur.* hæc verò conſiſteret in moderato regimine ex pacto pendente; utraqve tamen ſummum & abſolutum Imperium Dictatori nondum conferre poterat. Sæpius namqve in aliis etiam Reip. ſpeciebus animadvertimus, à ſumma poteſtate magiſtratus alicui jura de non adpellando, imò totam & omnigenam adminiſtrationem concedi, ſed exinde non elicitur: eum magiſtratum per hoc eſſe deſinere, vel principem ſuprema judicandi poteſtate ſe privare velle. Ut paucis deniqve mentem noſtram complectamur, diſtingvimus inter Majeſtaticum exercitium & Majeſtatem ipſam: Illud Dictatori libenter concedimus; hanc minimè. Concurrit itaqve Ille cum Majeſtate qvoad effectum, non verò qvoad fontem atqve cauſam; qvum ſemper à Rep. ejus officium, abſolutum licet, intrinſecus dependere debuerit. Hinc cuilibet liberum relinqvimus reputare, qvid ſtatuendum de qvæſtione: *an detur Majeſtas temporalis*? Nos interim eandem, poſitis hiſce terminis habilibus, negamus.

Jure uſufructuario) Conſentit cum Grotio *Dn. Strauch. Ex. Exot.* J. *P.* 4. *Th.* 118. Nos, ſalvo doctiorum judicio, diſcedimus hìc ab opinione Grotii, qvoniam, qvocunqve modo uſusfructus conſideretur, electo Regi, qvà tali, adplicari neqvit. Etenim aut conſideratur (1) ex Jure civili uſusfructus ut ſervitus perſonalis, & Regi non competit; cùm populus hoc pacto verum haberet Regni dominium, Rex verò aliqvod ſaltem hujus dominii accidens, & per conſeqvens dependeret à populo, tanqvàm Dominus ſervitutis à Domino prædii, qvod ſervire cogitur, de qvibus plura in Jure noſtro civili: qvod fieri tamen nec poſſe, nec debere, ſuprà monuimus. Aut (2) ut poſt ſe trahens dominium utile, qvale habet ſuperficiarius, emphyteuta, & jure feudali vaſallus; ſed nec tum res ſalva: qvoniam hi omnes dependentiam qvandam agnoſcunt à Domino directo, qvem hìc repræſentat populus. Aut (3) ut cauſatus à domino directo, cujus

sent. accessoria regni praelitorum
vel jure privato possedisse, alias
a hoc fuisset contra 22 funda-
mentalis, unde ex his dictis patet
regna vera non posse esse
in usufructu, nec regna pa-
trimonialia quia habentur
a nobis instar juris privati. §. 12 n.
3. §. 8. n. 14. L. 2. c. 3. 4.

§. 11. n. 2. c. 25. hic grotius an dictator habuerit summam potestatem. ff. neq illis assentio qui ea propter dictatori negant potestatem, quia perpetuum non fuerat, nam duratio rei naturam non immutat, nihil fit a tempore quamqm nihil non fit in tempore. l. 2. 4. 0. 1. et his consentio cum Grotij sententia, attamen assero contra Grotij sententiam. illum quidem habuisse absolutam potestatem at non summam, est. n. absoluta cujus actus irriti reddi non possunt. Summa, qui superiorem non agnoscit, sic hoc dicterium quod grotius affert. intelligendum. durationem naturam rei non immutare, invicam attamen, nihil n. fit a tempore sed in tempore. ergo si summa sit potestas. et esse summa duratio atq summa duratio non est, quae temporaria, quia aliquid extra temporariam dici pt extra summam vero non, absolutam. ergo habuerunt quoniam actus irriti reddi non potuerant. summa v. potestas. jenes populum reseduit, qui ex jure Imperij fluit, sic duces habuerimus nostro tempore, qui absolutam habuerunt potestatem. v. g.

§. 11 n. 2. c. 5. noto. 1) Curatores regnorum habere summam potestatem. quia actus eorum irriti reddi possunt, si non illo tempore. in tunc si rex majoreanis sit aliter n. disponere pt qd eluxit ante 5. annos. in rege Suedia qui rescindit multa acta curatorum. dilatio temporis sic non praejudicat Est. n. tempus. quo rationum reddendarum tenentur 2) quia actus irriti reddi non possunt illo tempore, dici posse habere absolutam potestatem.

§. 11. n. 3. c. 5. Vid autor. de Voijages c. 33 ubi dicit arragoniae regnum. precarium. jus describit. Conf. Histor. Civilis cap. 7 Hisp. in notis. tit. de Majestate.

cujus acqvisiti effectus dicitur; ast hic revera ususfructus, formalis scil. non est, sed pars dominii dicitur proprietario competens, nec à Grotio intenditur, qvippe qvi hoc pacto Reges, pleno jure proprietatis imperantes, cum iis, qvi jure usufructuario præsunt, confunderet. Unde nescimus, an ubilibet beata sit locutio & minimè præjudicialis Cæsareæ Majestati, qvando volunt, Imperatorem Romano-Germanicum jure velut usufructuario suis præesse. Mallemus igitur (inconcussâ veritatis prærogativâ) pro *jure usufructuario* verba *jure fiduciario*, vel etiam *fideicommissario* substituere, *add Grot. l. 1. c. 3. §. 16. n. 5.*

2. Neqve enim illis assentio, qvi dictatori negant fuisse summum imperium, qvia perpetuum non erat. nam rerum moralium natura ex operationibus cognoscitur: qvare qvæ facultates eosdem effectus habent, eodem nomine nuncupandæ sunt. At dictator intra tempus suū * omnes actus eodem jure exercet qvo rex, qvi est optimo jure; neq; ejus actus ab alio reddi irritus potest. Duratio autem naturam rei non immutat, qvanqvam, si de dignitate qværitur, qvæ majestas dici solet, dubium non est, qvin ea major sit in eo, cui jus perpetuum datum est, qvam cui temporarium, qvia ad dignitatem facit habendi modus. Atqve idem dictum volo de his, qvi antequam reges ad suam tutelam pervenerint, aut dum furore, aut captivitate impediuntur, curatores regni ita constituuntur, ut populo non subsint, neqve ante legitimum tempus potestas eorum sit revocabilis. §. VI. n. 2. L. I. c. IV. §. XIIX. L. II. c. III. §. VI. L. II. c. XIV. §. 12. n. 1.

Omnes actus eodem jure exercet) Adeo qvidem, ut populus cum Q. Fabium Maximum Rutilianum, Magistratum Eqvitum, servare vellet, apud Dictatorem T. Manlium precibus egerit, *Liv. l. 8. c. 30. & seqq.*

†††

Curatores regni) Hi alio nomine Proreges, Proprincipes, Regentes Regni in Gallià vocantur: interim neqvicqvam, ut *Grotius* contendit, hi summam potestatem habent, *add. l. 2. c. 14 §. 12. n. 1.* sed saltem summæ potestatis exercitium: qvoniam eo ipso, qvo tutores vel curatores nomine administrare dicuntur, manifestum evadit; illos non ex autoritate propriâ, sed ex repræsentatâ potius pupillorum vel furiosorum personâ imperio præesse, *add. Reinking. de Regim. Sec. & Eccles. l. 1. d. 2. c. 2. n. 30. cum Richard. Dieter. de Summ. Summ. Imp pot. concl. 20.*

3. Aliud censendum de his, qvi jus acceperunt qvovis tempore revocabile, id est precarium, qvale olim Vandalorum regnum fuit in Africa, & * Gothorum in Hispania, * cum ipsos deponerent populi qvoties dispicerent. horum enim singuli actus irriti possunt reddi ab his, qvi potestatem revocabiliter dederunt; ac proinde non idem est effectus, nec jus idem. Procopius Vand. I. Aimol. II. c. 20. l. IV. c. 35. L. I. c. IV. §. 8.

Gothorum regnum in Hispania) Moris antiqvi vestigium in Behetriis. vide Marianam lib. XVI.

Cùm ipsos deponerent populi qvoties displicerent.) Hoc de Herculis etiam prodidit Procopius Gothicorum II. de Longobardis Paulus Warnafredi libro IV. & VI. de Burgundis Ammianus libro XXIIX. de Moldavis Laonicus Chalco-

Chalcocondylas: de rege Agadis apud Afros Joannes Leo libr. VII. de Norvvagis ait Gvilielmus Neubrigensis regem ibi factum, qvisqvis regem occidisset. de Qvadis & Iazygibus similia habes in excerptis Dionis.

L. II. c. XIV. §. X. L. III. c. IIX. §. 1. n. 3. Hotom. contr. illustr. q. 1. Diog. Laert. I. Samuel. XXII, 28. II. Sam. X, 2. 1. Reg. II, 22. † §. XXIII. h. c. n. 2. Liv. lib. I. Lib. 2. Lib. XIV. Lib. III. de legibus. Ann. I. de moribus Germ. Lib. XII. Liv. libr. XXXVIII. Idem l. V. L. I. c. III. §. 8. n. 7.

XII. 1. Qvod autem dixi, qvædam imperia esse in pleno jure proprietatis, id est in patrimonio imperantis, qvidam viri eruditi hoc argumento oppugnant, qvod liberi homines in commercio non sint. At sicut alia est potestas dominica, alia regia; ita & alia est libertas *personalis*, alia *civilis*, alia singulorũ, alia universorum. Nam & Stoici qvandam servitutem constare dicebant ὑποτάξει, in subjectione: & in sacris literis subjecti regis servi vocantur. Sicut ergo *libertas personalis* † dominum excludit, ita *libertas civilis* regnum atqve aliam qvamvis proprie dictam ditionem. Sic Livius ista opponit: *Regem vocabant, libertatis dulcedine nondum experta.* Idem; *Indignum videbatur, populum Romanum servientem cum sub regibus esset, nullo bello ac ab hostibus ullis obsessum esse, liberum eundem populum ab Hetruscis obsideri.* Et alibi: *Non in regno populum Romanum, sed in libertate esse.* Rursum alio loco * opponit gentes, qvæ in libertate essent iis, qvæ sub regibus viverent. Cicero dixerat: *Aut exigendi reges non fuerant, aut plebi re non verbis danda libertas.* Post hoc Tacitus: *Urbem Romam ab initio reges habuere: libertatem & consulatum L. Brutus instituit.* Et alibi: *Acrior Arsacis regno Germanorum libertas.* Arrianus Indicis: βασιλεῦσι καὶ τῇσι πόλεσιν, ὅσαι αὐτόνομοι. *Regibus & civitatibus liberis.* Cæcina apud Senecam: *Regalia fulmina sunt, qvorum vi tangitur vel comitium, vel principalia urbis liberæ loca: * qvorum significatio regnum civitati minatur.* Sic Cilicum illi, qvi regibus non parebant Eleutherocilices nuncupati. De Amiso Strabo, modo liberam fuisse, modo sub regibus. Et passim in legibus Romanis de bello, & de judiciis recuperatoriis, externi distingvuntur in reges & populos liberos. Hic ergo non de hominum singulorum, sed de populi libertate qværitur. Qvin & sicut ob privatam, ita ob hanc publicam subjectionem, aliqvi dicuntur esse non sui juris, non suæ potestatis. Hinc illa: *Qvæ urbes, qvi agri, qvi homines Ætolorum juris aliqvando fuerunt*: Et, *Estne populus Collatinus in sua potestate?*

Opponit gentes, qvæ libertate essent iis, qvi sub regibus viverent) Thucydides: ὁ δὲ Τήρης οὗτος ὁ τοῦ Σιτάλκου πατὴρ πρῶτος Ὀδρύσαις τὴν μεγάλην βασιλείαν ἐπιπλέον τῆς ἄλλης Θράκης ἐποίησε. πολὺ γὰρ μέρος καὶ αὐτόνομόν ἐστι Θρακῶν. *Hic Teres Sitalcis pater primus Odrysarum regnum ita auxit, ut ceteros Thraciæ reges superaret: est enim pars etiam Thracum libera.* Seneca pater svasoria prima: *Non eodem modo in libera civitate dicendum esse sententiam, qvo apud reges.* Josephus antiqvæ historiæ libro XIII. πρὸς βασιλεῖς καὶ δήμους ἐλευθέρους. *Ad reges populosq; liberos.* Cicero Epistola XV, 4. Populorum liberorum, regumq; sociorum auxilia. Plinius libro VI. cap. XX. de Indis: *Jam hi montium, qvi perpetuo tractu Oceani oram tenent, liberi & regum expertes.*

Qvorum

Wallensteinium. et Comitem Lyncesterum apud Belgas historiam vid in conspectu, qui absolute praefuerunt exercitui. ab non summe.

§. 12. n. 1. a) subjectio civilis non pugnat cum personali libertate, Haec n. opponitur servitati pt n. carere civili libertate non vero personali, et sic omnes sumus servi civiliter non naturaliter. § 4 n. 4 a) nec morali hoc est interno animi motu ad aliquid agendum, quippe per imperium principis non tollitur sed regulariter subditus qui libere non paret fragi subditus non potest. prol. § 19

§. 12. n. 3. b) Resellit hic grotius
illud, quando dicunt, regna pa-
trimonialia proprie regna dici
non posse sed populi quia Iudo-
ce eloquium et sanguine acqui-
runtur. Rs. i) posse n. regem
privato sui exercitui regnum
acquirere et tunc populum
nihil posse praetendere. 2) id om-
nino valiturum, nisi consue-
tudines et mores regionis id
aliter requirant. In Gallia quic-
quid acquiritur, id ipsi Coronae
Galliae accedit, et quantumcunq
sit jurisdictionem regis Galliae
agnoscere tenentur. et reges Sue-
diae quicquid acquirunt, acquirunt
coronae uti Episcopatus. Verden:

Qvorum significatio regnum civitati minatur) vide exemplum talis ostenti apud Bezarum libro XIX. historiæ Genuensis.

2. Proprie tamen, cum populus alienatur, non ipsi homines alienantur, sed jus perpetuum eos regendi, qva populus sunt. Sic cum uni liberorum patroni libertus assignatur, non hominis liberi fit alienatio, sed jus, qvod in hominem competit, transcribitur.

†††

Non ipsi homines alienantur) Acqviescimus enucleationi, qvam ad hunc locum Grotii facit *Dn. Strauch Ex. IV. Th. 18. p. 110 & ex hoc Dn. Zigl. p. 137. in verbis*: Nec ad rē facit, qvod liberorum hominum non sit comercium. Nec enim alienato imperio homines alienantur, sed jus imperandi, ut rectissimè *Grotius de J. B. lib. 1. c. 3* Multumqve interest, hac parte inter dominium rei familiaris, & imperium. (*vid. Grot. l. 2. c. 3. § 4. n. 1.*) *Illud* enim rei affectio & jus in re, (*qvod ordinariè Rex in bonis subditorum sub monarchiâ viventium non habet, vid. not. ad l. c. 14. § 7.*) *hoc* res ipsa incorporalis (*adeoqve per Regem absolutum alienabilis*) est. Illud (*similiter ratione Regis populum liberum, non servilem & in dominatu constitutum, gubernantis*) non est in commercio: sed subjectum ejus. Ideoqve qvomodo rectè dicitur, jus imperandi alienari, non subditus; eodem perperam diceretur, non rem familiarem, sed (*solum*) jus habendi rem propriam alienari (*utrumqve enim subditis, ex notissimo emptionis & venditionis jure, licet*) Scitè *Seneca*: omnia Rex imperio possidet, singuli dominio. *7. de Benef. c. 5. & c. 6.* Universa in Imperio ejus sunt: in patrimonio propria: Et qvod ita de toto affirmatur, id ad singulas, etiam minimas perinde partes pertinet.

Sed jus) Qvantum bona liberti respicit. Nam assignatio uni facta, ceteras partes Juris Patronatus non aufert reliqvis liberis. Rationem hujus exceptionis fundat *Rittershusius ad princip. Institut. de assignatione libertor.* in patriâ potestate, *argum. §. 2. h. t.* per qvam pater potest non solum plus uni liberorum dare, qvam alteri, sed etiam planè ab hereditate suâ excludere, qvem vult, *l. 11. d. suis & Legit. t. t. Institut. de Exhered. Lib.*

3. Neqve illud magis firmum est, qvod † ajunt; si qvos populos rex bello qvæsierit, cum eos non sine civium sangvine ac sudore qvæsierit, civibus qvæsitos potius credi debere, qvam regi. Nam & fieri potuit, ut rex * ex sua privata substantia exercitum aluerit, aut etiam * ex fructibus ejus patrimonii, qvod principatum seqvitur. Nam utut in ipsum illud patrimonium rex aliqvis non nisi usumfructum †† habeat, perinde ut in ipsum jus imperandi populo, qvi se elegit, fructus tamen ipsius sunt proprii, sicut in jure civili est proditum, hæreditatis, qvæ restitui jussa est, fructus non restitui, qvia non hæreditati accepti feruntur, ††† sed rei. Evenire ergo potest ut rex * in qvosdam populos imperium habeat proprio jure; ita ut alienare etiam possit. Strabo Cythera insulam Tænaro objacentem fuisse ait Euryclis Lacedæmoniorum principis ἐν μέρει κτήσεως ἰδίας, *privato ipsius jure*. Si rex Solomo regi Phœnicum Hiromo (ita enim eum Græce vocat Philo Byblius, qvi Sanchuniatonis historiam vertit) dedit urbes viginti: non ex urbibus populi Hebræi: nam Cabul (qvod nomen illis urbibus datum est) ponitur extra fines Hebræorum, Jos. XIX, 27. sed ex iis urbib9, qvas populi devicti hostes Hebræorū ad eum diē retinuerant,

† Hotomann. Ill. q. 1.

†† §. XI. h. c. n. 1. L. II. c. VI. §. XI.

L. in fideicommissaria. §. plane D. ad S. C. Trebellian.

††† §. IIX. n. 3. & seqq. h. c. Lib. IIX.

I. Reg. XII.

I. Reg. IX, 6.

Ib. 12. I. Paral. VIII, 14.

nuerant, qvasqve partim Rex Ægypti Solomonis socer vicerat, & Solomoni dotales dederat, partim subegerat ipse Solomo. Nam eo tempore ab Israëlitis non habitatas argumento est, qvod postqvam Hiromus eas reddidit, tum demum Solomo eo deduxit Hebræorum colonias.

Sua substantia ex privata) M. Antonius ad bellum Marcomannicum cum ærario exhausto indicere populo nihil vellet, facta in foro Trajani sectione, distraxit vasa aurea, pocula crystallina ac murrina, uxoris & suam sericam & auream vestem, multa ornamenta gemmarum.

Ex fructibus ejus patrimonii) Ideo Ferdinandus Granatensis regni partem alteram, ut stante matrimonio ex Castellæ proventibus qvæsitam, sibi vindicavit. Docet Mariana libro XXIIX. historiæ Hispanicæ.

In qvosdam populos imperium habeat proprio jure) Balduino concessere, qvi, cum ipso in orientem belli causa venerant, ut urbium, provinciarum, vectigalium, rerum bello captarum dimidium ipsi cederet.

†††

Sed res) Idem cum Autore intendit *Glossa ad l. 18. princip. ad Senatus C. Trebell.* Nec obstat, qvod fructus post moram ab hærede fiduciario præcepti etiam rei accepti ferantur, non hæreditati, & tamen juxta *l. cit.* sint restituendi. Respondetur enim negando antecedens; fructus post moram præcepti neutiqvam rei accepti feruntur, sed potius hæreditate, qvæ jam, tempore destinato scil. præterlapso; à fiduciario erat restituenda, in qvâ restitutione, dum hæres cessat, meritò moram purgare debet.

Urbes Sigini) Hic sibi non constant tàm Jurisconsulti, qvàm Theologi. Taxat hoc *Cauſin. de Regn. Dei, Dissert. 80. pag. 247.* Rem in dubio relinqvit *Seldenus. l. 6. c. 16. in fin.* Idem facit *Bæclerus in not. h. l.* Nos inclinamus in sententiam *Hottomann. Q. Illustr. c. Dn. Zigler. & Dn. Osiandr. ad h. l.* qvi statuunt, Hiramum non jure proprietarii, sed qvasi ἀντιχώρῳον tantùm, aut certè eo jure, qvod Longobardi Precariam adpellant, has civitates possediſſe, tùm maximè, qvod pertinuerint vel ad tribum Aſer, vel juxta alios; ad sortem tribus Naphtali.

Dio. l. IV. 4 Sic * Hercules legitur Spartæ bello captæ imperium Tyndareo dediſſe, hac lege, ut si qvos ipse Hercules liberos relinqveret, iis restitueretur. Amphipolis in dotem data Acamanti Thesei filio. Et apud Homerum Agamemnon septem urbes se Achilli daturum pollicetur. *Melampodi partes regni

Lib. V. duas dono dedit rex Anaxagoras. De Dario sic Justinus: *Regnum Artaxerxi, Ciro civitates, qvarum præfectus erat, testamento legavit.* Sic * Alexandri successores in jus illud plenum ac proprietatem imperandi populis, qvi sub Persis fuerant, pro sua qvisqve parte successisse, aut etiam ipsi victoriæ jure id imperium sibi qvæsiviſſe censendi sunt, qvare non est mirandum, si alienandi jus sibi arrogarunt.

Hercules) Idem Hercules Dryopes, qvi juxta parnassum habitabant, à se victos donavit Apollini. Servius ad IV. Æneidos: Herculem adversus Lapithas belli socium sibi sumpsit Ægimus Dorienſium rex, parte regni in mercedem societatis data. Cychreus Salaminis rex prole carens regnum testamento

sis Bremensis etc. hinc pacta sem-
per inita cum persona regis non
solum. sed et cum republ. Conf.
l. 2. c. 20. §. 3. alia ratio cum
ducatu Bipontino q ad regem
Suediae pertinet nec unicum ad
regnum delatus fuit Hist. Ci-
vil c. 6. §. 2. n. 2. Quaer.
Si rex non reipubl. sed sui
causa bellum gerit an cives
sequi teneantur belligeran-
tem, quod negatioam quidem
videtur praeferre. quia causa
reipubl. bellum non tangit
quemadmodum et plerorumq
regnorum statutis cautum
ut subditi principem extra
patriam militantem sequi ō
teneantur. Interim opinamur
rectius facturos subditos idq
ex exsuperantia virtutis conf.
diss. d pietat. subdit. erga
principem. c. 3. §. 12. et l. 3.
c. 20 §. 43. n. 5.

§. 12. n. 4. cf. de jure victoriae ita
sentimus, illud possessionem qui-
dem firmare c. sed juris [illegible]
non dare. nisi pax id confirmet
alteri n. tantundem juris semper
aut quocunq tempore. in hunc
iterum esse pt. quam victor
in ipsum exerceverat, status na-
turalis n. regnat in bello. Conf.
l. 3. c. 4. §. 6 n. 1. lit a. in fine.
l. 3. c. 9. §. 2.

§. 12. n. 5. e). hujus rei recens exemplum. ante duo secula contigit quo respubl. veneta hæres instituta est regni Cypri. sed ultra 100 annos tenuit.

mento reliqvit Teucro. Peleus ab Eurylione Phthiæ rege tertiam regni partem accepit in dotem, qvæ habet Apollodorus. Apud Livium est lib. 1. *Procæ Numitori regnum legat.*

Melampodi) Vide Servium ad sextam Eclogam, sic apud Homerum Jobates Bellerophonti dat filiam:

Δῶκε δ' οἱ τιμῆς βασιλήϊδ' ἥμισυ πάσης.

qvod Servius sic interpretatur ad Virgilium: *filiam suam ei cum parte regni in matrimonium dedit.* Phœnix de Peleo:

Πολλὰ δέ μοι ὤπασε λαόν,
Ναΐον δ' ἐχαπίλω Φθίης δολόπεσσιν ἀνάσσων.
Populos dedit hic mihi multos,
Ut fines Phthiæ, Dolopum qvæ regna, tenerem.

Lanassa nubens Pyrrho Epirotarum regi in dotem ei attulit Corcyram urbem ab Agathocle patre suo bello captam. Plutarchus Pyrrho.

Alexandri successores) Ammianus de Persida, non exactè tamen ad historiæ fidem: *Ex testamento nationem omnem in successoris unius jura translatam.* libro XXII.

5. Sic cum * Attalus rex Eumenis filius populum Romanum testamento bonorum suorum hæredem fecisset, populus Romanus sub bonorum nomine etiam regnum complexus est. Florus de ea re: *Adita igitur hæreditate provinciam populus Romanus, non qvidem bello nec armis, sed qvod est æqvius, testamenti jure retinebat.* Et postea cum * Nicomedes Bithyniæ rex moriens populum Romanum fecisset hæredem, regnum in provinciæ formam redactum est. Cicero secunda in Rullum: *Hæreditatem crevimus, regnum Bithyniæ.* Sic Libiæ pars * Cyrenaica eidem populo ab Apione rege testamento relicta. Florus l. II. Epit. Liv. 58.

Attalus Rex) Valerius Maximus: *Attalus testamenti æqvitate gratus Asiam populo Romano legavit.* Sertorius ea de re apud Plutarchum: τῷ δικαιοτάτῳ τρόπῳ ῥωμαίων κεκτημένων ἐπαρχίαν, *Cum populus Romanus optimo jure eam terram teneret.*

Nicomedes) Vide Appianum Mithridatico & civili primo.

Cyrenaica) In qva urbes Berenice, Ptolemais, Cyrene, Eutropius VI.

6. Tacitus, Annalium XIV. agrorum meminit, qvi regis * Apionis qvondam habiti, & populo Romano cum regno relicti. Cicero de lege Agraria: *Qvis ignorat, regnum Ægypti testamento regis Alexandrini, populi Romani esse factum?* Mithridates in oratione apud Justinum de Paphlagonia loqvens: *Qvæ non vi, non armis, sed adoptione testamenti patri suo obvenissent.* Narrat idem ab Orode Parthorum rege diu dubitatum, qvem filiorum suorum post se regem destinaret. Et Polemo Tibarenorum adsitæq; regionis dynasta uxorem reliqvit imperii hæredem: qvod & in Caria olim fecerat Mausolus fratres habens superstites. *Appio-* Epit. Liv. 43. Ap. Mithr. Justin. lib. XXXIIX Lib. XLII. Strab. lib. XII. Strab. XIII.

Appionis) Appianus Mithridatico: Κυρήνην αὐτὴν Ἀπποίων βασιλεὺς τοῦ Λαγηνῶν γένους νόθος ἐν Μαθήκαις ἀπέλιπεν. *Cyrenem testamento reliquit Appion nothus è Lagitarum genere.* Ammianus lib. XXII. *Aridam Libyam supremo Appionis regis consecuti sumus arbitrio: Cyrenas cum residuis civitatibus Libyæ Pentapoleos Ptolemæi liberalitate suscepimus.* Rex enim Cyrenarum & Appio & Ptolemæus dicebatur, vide breviarium Livii lib. LXX. ipse hic Appio Cyrenarum hoc regnũ patris testamento acceperat. auctore Justino l. XXXIX. c. V. §. 2. Alterius Appionis, cujus Ammianus meminit, qvi aridam Libyam populo Romano reliqverit, mentio in chronico Eusebiano ad annũ cIↃ IↃ CCCCLII. Adde qvod in ædificiis narrat Procopius, Arsacis regis testamento ita divisam Armeniam, ut major pars Arsaci, minor Tigrani cederet. Ex Josepho discimus, Herodem, Augusto ei concedente ut regnum, cui è liberis vellet, relinqvere, testamentum aliqvoties mutasse. Antiqvæ historiæ lib. XV. & XVI. Mos hic etiam Gotthis & Vandalis in iis, qvæ armorum jure tenebant. Gizerichus Vandalus de Hispania testamentum fecit; Procopius Vandalicorum I. Theudericus Lilybæum in Sicilia dotem dat sorori Amalesfridæ, Procopius ibidem: Sed & aliis gentibus. Aqvitaniam bello qvæsitam Pipinus inter liberos divisit: Fredegarius fine Chronici. de Burgundia testamento relicta vide Aymonum III, 68. & 75. Fessæ rex Fessam secundo filio legat; Leo Afer libro III. qvem & de Bugia vide libro qvinto. Sultanus Aladinus Osmani plurimas legavit civitates; Leunclavius Turcicæ historiæ libro II. Germeani filius rex cum filia sua, Bajazeti nuptura, dedit Phrygiæ urbes; idem Leunclavius libro V. Regnum Turcorum in Cappadocia Musal in liberos distribuit; Nicetas libro III. Urbes ad Pontum Euxinum à Chuscino Bega Murati traditæ; Leunclavius libro I. Bajazetes Stephano urbes dedit Serviæ in honorem uxoris suæ, qvæ Stephani soror, idem libro VI. Mahumetes Sultanus Murati testamento regnum reliqvit: idem libro XII. Jacupes Begus Germeanoglius ditionis suæ hæredem fecit Muratem Sultanum; idem libro XIV. Mahumetes Turca filiis duobus, Amurati Europæ, Mustafæ Asiæ, imperium relinqvere cogitarat: est id apud Chalcocondylam lib. IV. Basilius Porphyrogennetus Imperator à Davide Curopalate hæres institutus ejus regionis, qvam David ille in Iberia tenuerat, narrat Zonaras. Venio ad Christianos in oriente victores. Thessaliam Michaël Despota inter liberos divisit; habet id Gregoras lib. IV, Ætoliæ Princeps Venetis Athenas reliqvit, Bæotiam Antonio vendidit: Chalcocondylas libro IV. Messene, Ithome, & Arcadiæ maritima ab Arcadiæ principe filiæ data in dotem, cum ea Thomæ Imperatoris Græci filio nuberet; idem libro V. Acarnania inter nothos Caroli principis testamento ipsius divisa, partes de Ætolia cognatis datæ, narrante eo, qvem dixi Chalcocondyla. sic & regna Hierosolymorum & Cypri partim testamentis legata, partim transscripta contractibus; vide de Cypro Bembum Italicorum

§. 13. n. 1. a) Sic reges galliae, hispaniae Suediae et qui omnes absolute dominantur attamen prolubitu regna alienare vel haeredes scribere nequeunt, quia regna non sunt patrimonialia horum regnorum, sed populi voluntate delata. hoc quidem concedendum reges posse se addicare regno, Conf. l. 3. c. 20 §. 5. n. 1. neutiqm. vero illos alijs prolubitu committere. sub Imperio n. nunqm comprehenditur Imperij modus et causa Imperij, quia hoc se everteret. Conf. l. 3. c. 20 §. 5. n. 1 et l. 3. c. 4. §. 4. non est jubere ut sibi non pareant, nec est alienare accedit, ad invito rege non possit obtrudi regnum sic nec subditis invitis alius rex. Sed leguntur. tn. praeteritis seculis testamenta condita a principibus quibusdam. et hodienum adhuc conduntur. Et grotius commendationis vim magis habere apud populum quam verae alienationis 2) non nisi de rebus regno externis h. e de mobilibus regis. affectione erga unam. vel alteram personam. adeoq regnum non concedere.

§. 13 n. 2. b). pontifex M. non tamquam pontifex sed ut primus civis interest coronationi Imperatoriae uti pluribus deducetur. l. 2. c. 9 §. 11. n. 2.

rum VII. & Parutâ libro primo. Genuatibꝰ in Sardinia Castrũ oppidum donatum, alia Calaritanæ ditionis donata; Bezarus de Bello Pisano libro II. Robertꝰ filio minori Baimundo dedit Dyrrachium & Aulonem; Annа Comnena lib. V. Alfonsus Arragoniꝰ Neapoleos regnũ, ut armis partũ, Ferdinãdo notho suo reliqvit. In eodẽ regno urbes qvasdã Ferdinandus legavit nepoti; Mariana l. 30.

XIII. 1. At in regnis, qvæ populi voluntate delata sunt, concedo * non esse præsumendum, eam fuisse populi voluntatem, ut alienatio imperii sui Regi permitteretur. Qvare qvod Crantzius ut rem novam notat in Unguino, qvod is Norvegiam testamento reliqviset, non est qvod improbemus, si Germanorum mores respicit, apud qvos regna eo jure minime habebantur. Nam qvod Carolus Magnus, & Ludovicus Pius, & alii postea etiam apud Vandalos & Hungaros de regnis testati leguntur, * id commendationis magis vim apud populum habebat, qvam veræ alienationis. Atq; id de Carolo speciatim Ado memorat, voluisse eum testamentũ suum à Francorum optimatibus confirmari. Simile est qvod apud Livium legimus, Regem Macedonum Philippum cum Persea à regno arcere, & ejus loco regem facere vellet Antigonum fratris sui filium, obiisse Macedoniæ urbes. *ut principibus Antigonum comendaret.

L. II. c. VII. §. 12. & 25. XIV. §. X. & seqq. L. II. Dan. c. 4. supr. §. X. n. 2.

Non esse præsumendum eam fuisse populi voluntatem, ut alienatio imperii sui regi permitteretur) Imperium non debere relinqvi ut agros & servos, dicit Vopiscus Tacito. Salvianus: *Nõ poterat populos, qvos regebat per testamentũ egenis tradere.*

Id commendationis magis vim apud populum habebat) vide Capitulum XII. conventus ad Carisiacum sub Carolo Calvo. Huc refer testamentum Pelagii, qvo Hispaniam reliqvit Alfonso & Omisindæ, & de Dania qvædam apud Saxonem. Neqve mirum igitur qvædam testamenta improbante populo fuisse irrita, ut Alfonsi Arragonii; vide Marianam libro X. Et Alfonsi Legionensis, cum is filias filio prætulisset; idem Mariana libro XII.

Ut principibus Antigonum commendaret) Vide rem similem apud Cassiodorum lib. IIX. epist. IIX. & seqventibus. ita pacta successionis mutuæ inter Sanctium & Jacobum Arragonenses à proceribus firmata; Mariana libr. XII. & Henrici Navarræ regis, qva Johannem instituit hæredem; idem Mariana lib. XIII. & Isabellæ reginæ Castellæ; idem libr. XXIIX.

2. Nec qvod idem ille Ludovicus urbem Romam Paschali Pontifici reddidisse legitur ad rem facit, cum Franci imperium in urbem Romam à populo Romano acceptum reddere eidem populo recte potuerint, cujus populi qvasi personam sustinebat is, qui primi ordinis princeps erat. †††

Romam Paschali Pontifici) vid. *canon. Ego Ludovicus 30. dist. 63. Baron. T. 9. an. 817. n. 11. & seqq* Hoc nudum figmentum esse ex *Conringii c. 7. de Rep. Rom. Germ. & Arth. Duck. de Aut. jur. Civ. l. 2. c. 3. §. 2.* Interpretes deducunt, *Vid. Arum. J. P. Sol 4. Disc 43 n. 16. & ad Grot. comment Bacl. p. 245 Dn. Zigl. p. 142. Dn. Osiand. p. 494.* Audiamus etiam *M. Anton. de Dominis, de Rep. Eccl. l. 6. c. 8. n. 51. & seqq.* qvi inter alias donationũ Imperialiũ Pontificiꝰ factarũ examinationes *n. 59.* seqventia tradit: qvid verò donaverint tũ Ludov. tũ Carol. ejus pater, & Pipinus avus, dum ista loca donant Papæ Romano, meum non est statuere, num so-

lum dominium utile, qvod paulò ante innuebam, an etiam directum? viderint alii. Illud mihi certum penè est, Carolum M. donatione Regalium sibi voluisse personas Ecclesiasticas, ut fideliores, vasallagio obligare; & Ludovicum hunc ipsum invenio voluisse, hoc, eodem tempore à Romanis fidelitatis exigere juramentum. Sic enim scribit *Theganus Treverensis Archiepiscopus de gest. Ludov. c.16.* Stephanus statim, postqvam Pontificatum suscepit, jussit omnem populum Romanum fidelitatem cum juramento promittere Ludovico. Invenio etiam post sex circiter annos apud *Baron. tom. 9. an. 824. num. 13. 14.* Lotharium filium Imperii socium, Romam eundem Ludovicum misisse, ut statum populi componeret. Qvod & præstitit; ac leges, qvibus ipsi Romani vivere vellent, ut eligerent, voluit: easq; eis omninò servandas præscripsit: sed cum benevola Pontificis assensione. Hæc tamen assensio consilii potius fuit, qvam Imperii. Et, si Papa fuisset supremus & directus Urbis Dominus, non toleraſſet Imperatorem urbanas res componere & *Distinct. 10. c. Vestram.* leges præscribere vel ergò dominum nullum habebat; vel Vasallus duntaxat erat Imperatoris. Nam & Leo IVtus *distinct. 10. c. de capitulis.* iisdem Ludovico & Lothario Imperatoribus, fidelitatem jurat, & jurium ac capitulorum Imperialium observantiam promittit: nunc verò inversa res est: Papæ enim ab Imperatoribus poscunt fidelitatis juramentum. Add. 2. F. 100.

h.c. §. XI. n. 1. L. 2. c. VI. §. 7.

XIV. Qvod autem hucusqve monuimus, distingvendam esse summitatem imperii ab habendi plenitudine, adeo verum est, ut non modo pleraqve imperia summa non plene habeantur, sed & multa non summa habeantur plene: qvo fit, ut * marchionatus & comitatus facilius, qvam regna vendi & testamento relinqvi soleant.

Marchionatus & comitatus facilius, qvam regna vendi) vide de Urgetii principatu Marianam lib. XII, cap. 16.

XV. 1. Est & alterum hujus discriminis indicium * in regni tutela, dum rex ætate aut morbo fungi potestate sua impeditur. Nam in regnis, qvæ non sunt patrimonialia, tutela eorum est, qvibus lex publica, aut ea deficiente * consensus populi eam mandat. In regnis patrimonialibus eorum, * qvos pater aut propinqvi elegerint. Sic videmus in Epirotarum regno, qvod consensu populi ortum fuerat, Aribæ regni pupillo publice tutores constitutos: & à proceribus Macedonum Alexandri Magni posthumo. At in Asia minore bello parta rex Eumenes Attalo filio fratrem suum tutorem dedit. Sic filio Hieronymo pater Hiero in Sicilia regnans, qvos voluit, testamento tutores assignavit.

Just. l. XIII. Just. lib. XVII. Plat. de Amore Frat.

In regni tutela) Vide Cothmannum Tomo I. Conf. XLI, num. 21.

Consensus populi) Vide Marianam in Alfonso V. Legionis rege. At testamentum regis Johannis de tutela & administratione regni à proceribus improbatum. Mariana libro XIIX.

Qvos pater aut propinqvi elegerint) Ptolemæus rex Ægypti tutorem filio suo reliqvit populum Romanum. Valerius Maximus libro VI. cap. VI, 1.

2. Si-

§. 14. a) Quæ cur non Marchionatus et principatus ducatus vocentur regna. Rs. ad titulum regis sustinendum requiri quoq. externum splendorem. ducatus principatus nomina minus amplorum territoriorum sunt. notandum. In Marchionatus hic non intelligi quales sunt. in Germania, hæc n. sunt nomina potentiæ, sed more gallico vel Italico. Quæ amplius cur Marchionatus Baroniæ vendi possunt. regna a non. Rs. quia tanquam res simpliciter spectentur nec ratio habetur personarum. e. contra regna vendi non possunt. 1) quia nullum pretium habent intensive, personæ n. hic spectantur, quæ inæstimabiles 2) nec pretium habent extensive quia certus numerus bonorum et redituum iniri non potest.

§. 15. n. 1. a) In regno Suediæ committitur tutela regni quinq. ministris supremis regni. Sub hodie non v. rege, cum minorennis esset ad omnes regni senatores extendebat. sed illa extensio ultimis comitiis improbata. et res ad veterem statum deducta. In gallia et Hispania matres tutrices sunt. quæ tunc vocantur reginæ regentes. In anglia proximo agnato. Regis defertur tutela qui tunc in specie vocatur protector. inde Cromwellius nomen protectoris mutuatus est. ne quid insoliti, licet insolito modo suscepisse videretur

§ 16 n. 1. a). ad constringendam licentiam vel ob metum licentiae et sic potuerunt subditi praescribere regulas vivendi et capitulationes hoc sit partim ex diffidentia erga personam 2) erga successores.

§ 16. n. 3. c).

§. 16. n. 3. b). nullum juramentum praejudicat regi, quia superiori se obstringit Conf. Medit. pa. not. p. 143. sit deo. nec leges fundamentales, licet 2. rex promittit subditis se victurum esse secundum eas, hoc facit salva sibi summa potestate, quia summam potestatem. ita non tolli permittit, sed regulari et stabilient. quia continent connexionem rerum tum in repub. tum ad principem pertinentium, et licet nunquam jubeantur [illegible] observare debent, quia [illegible] conexionis [illegible] [illegible] [illegible]

2. Sive vero rex simul sit privato jure fundorum dominus, ut Rex Ægypti post Josephi tempus, & Indorum reges, memorante Diodoro, ac Strabone; seu non sit, hoc imperio extrinsecum est, nec ad ejus naturam pertinet. Qvare nec imperii speciem aliam, neqve alium habendi imperii modum hoc qvidem constituit. Lib. II. Lib. XV.

XVI. 1. Tertia observatio sit, non desinere summum esse imperium, etiam si is, qvi imperaturus est, * promittit aliqva subditis aut DEO, etiam talia, qvæ ad imperii rationem pertineant. Nec jam de observatione juris naturalis & divini, adde gentium, loqvor, ad qvam reges omnes tenentur, etiamsi nihil promiserint, sed de regulis qvibusdam, ad qvas sine promisso non tenerentur. Verum esse qvod dico ex similitudine patrisfamilias apparet, qvi si qvid familiæ facturum se promiserit, qvod ad familiæ gubernationem pertineat, non eo desinet in sua familia jus summum, qvantum fert familia, habere. Nec maritus maritali potestate privatur eo, qvod aliqvid uxori promiserit.

Promittat aliqva subditis aut DEO) Trajanus caput suum, dextram suam, si scienter fefellisset, deorum iræ consecrabat; Plinius Panegyrico. Adrianus Imperator juravit, nunqvam se senatorem, nisi ex Senatus sententia, puniturum. Anastasius Imperator juravit, servaturum se decreta Chalcedonensis Concilii, meminere Zonaras, Cedrenus, alii. Seriores Imperatores Græci Ecclesiæ jurabant; vide eundem Zonaram Michaële Raugabe & alibi. Vide & in Gothis regibus exemplum apud Cassiodorum X, 16. 17.

2. Extendum tamen, id ubi fit, artius qvodammodo reddi imperium, sive obligatio duntaxat cadat in exercitium actus, sive etiam directè in ipsam facultatem. Priori specie actus contra promissum factus erit injustus, qvia, ut alibi ostendemus, (*a*) vera promissio jus dat ei, cui promittitur: altera autem specie erat etiam nullus (*b*) defectu facultatis. Neqve inde tamen seqvitur, ita promittente superiorem dari aliqvem; nullus enim is actus non redditur hoc casu ex vi superiore, sed ipso jure.

(*a*) L. II. c. XI. §. 4. seqq.
(*b*) l. I. c. IV. §. X.

3. Apud Persas rex summo cum imperio erat, αὐτοκράτης καὶ αἰνυπεύθυνος, ut de eo Plutarchus loqvitur, & imago Dei adorabatur: & ut apud Justinum est, non mutabatur nisi morte. Rex erat, qvi dicebat proceribus Persarum; *Ne viderer meo tantummodo usus consilio, vos contraxi. Ceterum mementote, parendum vobis magis esse, qvam svadendum.* Tamen & jurabat, cum regnum adiret, qvod Xenophonti & Diodoro Siculo notatum, & leges certa qvadam forma latas * mutare illi nefas erat, ut & Danielis historia & Plutarchus in Themistocle nos docent. Diodorus qvoqve Siculus libro XVII. & multo post tempore Procopius Persici belli libro primo, ubi insi-

Lib. X. Val. Max. Lib. IX. c. 5. VI, 8. 12. 15.

Lib. III. Lib. I. gnis ad hanc rem * historia exstat: Idem de Æthiopum regibus tradit Diodorus Siculus. Eodem tradente Ægyptiorum reges, qvos tamen ut alios reges Orientis summo imperio usos non est dubium, ad multarum rerum observationem obligabantur: verum si contra fecissent, accusari vivi non poterant, sed * mortuorum accusabatur memoria, & damnatis abjudicabatur solennis † sepultura; sicut & * Hebræorum regum qvi male regnassent, eadem extra proprium regibus locum sepulta, II. Par. XXIV, 25. XXIIX, 27. egregio temperamento, qvo & sanctimonia summæ potestatis maneret, & tamen futuri judicii metu reges à fide mutanda retraherentur. Epiri qvoqve reges jurare solitos, regnaturos se juxta leges, ex * Plutarcho in Pyrrhi vita discimus.

† L. II. c. XIX. Sect. num. 5.

* Zieg. p. 144.

Mutare illi nefas erat) Josephus in historia Vasthæ, Ἀλλαγῆναι τῇ ἀρχῇ ἢ νόμον οὐκ ἠδύνατο. *Cum Vastha conciliari lege intercedente non poterat.* Tales leges vocabantur leges regni, ut notat Jacchiades ad Danielem II, 13. de legibus regnorum in Hispania vide Marianam libro XX.

Historia extat) Tamen idem de Lethe castello legem à rege mutatam refert, sed non probat.

Mortuorum accusabatur memoria) ἄτοφα γὰρ οἱ νόμοι τὰ σώματα τῶν τυράννων ἐκφερέζειν. *leges tyrannorum corpora insepulta extra fines projici jubent.* Appianus civilium tertio. Andronicus Imperator patrem suum Michaëlem, qvod fidem Latinam seqvi cœpisset, mortuum sepultura privavit. Gregoras lib. VI.

Hebræorum regum) vide Josephum de Joramis duobus, altero Hierosolymorum, altero Israëlis rege lib. IIX. cap. III. & V. item de Joaso Hierosolymorum rege.

Plutarcho) verba sunt: εἰώθεσαν οἱ βασιλεῖς ἐν καισαρῶν χώρᾳ τῆς Μολοσσίδος θρέττειν Διὶ θύοντες ἐρκωμοτεῖν τοῖς ἠπειρώταις, καὶ ὁρκίζειν αὐτοὶ μὲν ἄρξειν μὴ νόμους, ἐκείνους δὲ τὴν βασιλείαν μὴ δουλάξαι μὴ τοὺς νόμους. *Solebant reges in Cassarorum terra, quæ Molottidos pars est, Jovi Areo sacrificare ac juramentum præstare Epirotis. Jurabant autem reges se imperaturos secundum leges. Epirotæ autem se imperium ejusdem conservaturos secundum easdem leges.*

4. Qvid si addatur, si rem fidem fallat, * ut rum regno cadat? ne sic qvidem imperium desinet esse fumuum, sed erit habendi modus imminutus per conditionem, & imperium temporario non absimile. De Sabæorum rege narrabat Agatharchides fuisse αὐτοπύθυνον liberrima potestate præditum, sed si regia exiret, potuisse lapidari: qvod & Artemidoro auctore Strabo annotavit.

L. I. c. IV. §. XII. & XIV.

Apud Phocium. Lib. XVI.

Ut tum regno cadat) vide exemplum apud Crantzium libro IX. Svedicorum.

5. Sic fundus, qvi fideicommisso tenetur, est qvidem fundus non minus, qvam

§. 16. n. 3. c/ Simile exemplum habemus in romana historia, in qua legimus Brundi memoriae fuisse datam et decretis Senatus et ejus. jus in Tyberim duceretur. 2. an rat. reg. mors n. hominem corporat. in eo statu, in quo decessit jam princeps decessit. Ergo princeps non est et jus non est, sequitur quidem ex principem mortuum esse. Conf. §. 16. n. 14. lit. n. mors n. posteriores non reddis Reddi pot. p. rib. etiamsi fidem fallat, quae non debet. 1) casus hi dabilis non est. quia reno de. principe judicare fel. ac principes nullo judicio coerceri potest, ipsumque fidem sefellisse 2) rei causa cum praesumi debet, ita est ad talia confugere. ut §. 16. n. 14 et segg

§. 16. n. 3. d/ principes juriores, coercendi, nisi [illegible] requisiti, nisi [illegible] demonstretur, membrum [illegible] ejusdem. [illegible] damnari si merg. [illegible] [illegible] [illegible]

sine contemptu principis committi
non pt. 2) principem etiamsi ve-
lit, non posse concedere, conce-
dit n. aliquid, qd statum publi-
cum evertit et summam potes-
tatem. principem n. esse et
poenis subjacere incompatibilia
sunt.

§. 17. n. 1. a) Hoc vult grotius
regnum a duobus uno nomine
posse administrari uti apud
romanos olim sapius dico vel-
tres e. g. arcadius honorius Con-
stans Constantius, et Constanti-
us imperium administrarunt, hoc
factum ob magnitudinem ejus
ita tn ut una et indivisa fue-
rit majestas. Majestas in ju-
ribus suis separabilis non est
nam a juribus suis non differt
et sic concedo per partes poten-
tiales posse dividi Imperium ita
ut duo illos uno nomine illud
administrent (totum potentiale
scholastici vocant. v. g. quan-
do anima dividitur in intel-
lectualem et volunt:). per par-
tes v. subjectivas, sic sil ut rex
partem et populus partem im-
perij habeant dividi Imperi-
um nequit salvo regio statu
nam sic ex nomine seng. tan-
tum erit et revera status
aristocraticus. praeterito seculo
imperij divisio contigit et tentata est
per partes potentiales a Carolo
V. Imp. qui Ferdinandum fratrem
in Imperio adsiscere voluit in
imperij societatem, causatus, non
novum sed antiquum. hunc esse Ro-
manorum morem. Dici ipsi ordi-
nes Imperij contradicebant, vete-
rem quidem esse consuetudinem.
sed justa ratione sil. imperij

§. 17. n. 2. b) hic quod vulgatus
Canon. innuit vita sociatis nunc
qm incommodis caret illaq ti
non omnia tn potuit tollit.
Causae prol. §. 5. Et sic status
ejusmodi de quo hic grotius lo-
quitur per se non expedit Reip.
attamen remedium est ad ipsus
majora incommoda. L. 1. c. 4. d. 4
n. 8. et h. l. §. 8. n. 1. L. 1.
c. 4. §. 4. n. 3.

qvam si pleno dominio possideretur, sed habetur amissibiliter. Talis autem lex commissoria non tantum in regni delatione adjici potest, sed & in aliis contractibus. Nam & fœdera qvædam cum vicinis videmus cum * tali sanctione inita.

Tali sanctione) aut etiam ne subditi regem pacta violantem juvent: aut ne ei pareant. vide Crommerum Polonicis XIX. & XXI. Est & exemplum apud Scafnaburgensem in rebus Henrici anno CIↃ LXXIV.

XVII. 1. Qvarto notandum, qvanqvam summum imperium unum qviddam sit ac per se indivisum, constans ex illis partibus, qvas supra (a) enumeravimus, addita summitate, id est τῷ αὐτεξουσίῳ, * fieri tamen interdum ut dividatur, sive per partes, qvas vocant potentiales, sive per partes subjectivas. Sic cum unum esset Romanum Imperium, factum tamen sæpe est, ut alius orientem, alius occidentē teneret, aut ut tres etiam tripartito orbem regerent. Sic etiam fieri potest, ut populus regem eligens qvosdam actus sibi servet, alias autem regi deferat (b) pleno jure. Neqve tamen id sic, ut jam ostendimus, qvotiescunqve rex promissis qvibusdam obligatur; sed tunc id fieri intelligendum est. * Si aut expresse instituatur partitio, qva de re supra jam diximus, (c) aut si qvid populus adhuc liber futuro regi imperet per modum manentis præcepti; aut si qvid sit additum, qvo intelligatur regem cogi aut puniri (d) posse. Nam præceptum est superioris, saltem in eo, qvod præcipitur. Et cogere non est qvidem semper superioris: nam & naturaliter qvisqve jus habet cogendi debitorem, sed cum inferioris natura repugnat. Itaqve ex coactione saltem paritas sequitur, ac proinde summitatis divisio.

(a) §. VI. h. c. num. I.

(b) c. IV. §. 13.

(c) h. c. §. IX. n. I. § XXI. n. XI.

(d) c. IV. §. IIX.

Fieri tamen interdum ut dividatur) vide Zazium singularium responsorum lib. II. cap. XXXI.

Si aut expresse instituatur partitio) Ita Probi tempore senatus firmabat, Principum leges; de appellationibus cognoscebat; Proconsules creabat; legatos consulibus dabat. vide & Gail. lib. II. Obs. c. LVII. n. 7. & Cardinalem Manticam de tacitis & ambiguis conventionibus lib. XXVII. tit. V. num. 4.

†††

Cogendi debitorem) si scilicet jus suum aliter consequi nequeat, & judex cesset, de qvo ante §. 2. Aliâs hoc præsente constat ex privata autoritate parem à pari cogi non posse. *arg. l. 13. §. 4. ad Senatusc. Trebell. l. 4. de Recept. arbitr. l. 58. de judic.*

2. Multi adversus talem statum, qvasi bicipitem incommoda multa deferunt; sed, ut supra qvoqve diximus, in civilibus nihil est, qvod omni ex parte incommodis careat; & jus non ex eo, qvod optimum huic aut illi videtur, sed ex voluntate ejus, unde jus oritur, metiendum est. Exemplum vetus refertur à Platone de legibus tertio. Cum enim Heraclidæ Argos, Messenam & Lacedæmonem condidissent, adstricti reges intra præscriptarum legum

h. c. §. IIX. n. I.

§. X. n. 2. h. c. §. XX. n. I.

legum modum imperare, idqve dum facerent obligati populi ipsis ipsorumqve posteris regnum relinqvere, nec ut qvisqvam adimeret pati. Inqve id non suis tantum regibus populi ac populis suis reges, sed & * ipsi inter se reges, populiqve inter se, & reges vicinis populis, & populi vicinis regibus fidem dederunt, auxilioqve se futuros alii aliis polliciti sunt.

Ipsi inter se reges populiq; inter se) Exempla sunt complura in historia populorum septentrionalium. vide Johannem Magnum historia Svedica lib. XV. & XXIX. Crantzium Svedicorum V. Pontanum Danicorum IIX-

XIIX.1. Multum tamen falluntur qvi existimant, cum reges acta qvædam sua nolunt rata esse, nisi à Senatu aut alio cœtu aliqvo probentur, partitionem fieri potestatis: nam qvæ acta eum in modum rescinduntur, intelligi debent rescindi regis ipsius imperio, qvi eo modo sibi cavere voluit, ne qvid fallaciter impetratum pro vera ipsius voluntate haberetur: qvale erat Antiochi tertii regis rescriptum ad magistratus, ne sibi parerent, si qvid legibus adversum jussisset; & Constantini, ne pupilli aut viduæ cogantur venire judicii causa ad comitatum Imperatoris, * etiamsi Imperatoris rescriptum proferatur.

Boer. ad c. I. de Const. in Decret. Greg. IX. Plutarch. Apoph. L. unica. C. Qvando Imperator.

Etiamsi Imperatoris rescriptum proferatur) Adde L. 1. C. de Petitionibus bonorum sublatis. *L. 7. C. de Diverſ. Rescript.*

†††

Etiamsi Imperatoris rescriptum) Sic juxta easdem leges Romanas civitates non audiebantur, qvæ sibi jus vindicandorum bonorum vacantium veluti ex permissu Principis vel legis & obtentu privilegiorum vindicare nitebantur. *l.* 1. ibiqve *Gloss. C. de Bon. vac. add. l. omnes. 6. C. si contra jus vel util. publ.*

2. Qvare hæc res similis est testamentis, qvibus adjectum est, ne posterius testamentum valeat: nam hæc qvoqve clausula efficit, ut posterius testamentum non ex vera voluntate profectum præsumatur. Sed sicut hæc clausula, ita & illa regis jussu expresso ac speciali posterioris voluntatis significatione tolli potest.

†††

Non ex vera voluntate) Hæc ferè communis est Dd. sententia existimantium, prius testamentum tali clausula munitum non rumpi per testamentum posterius, nisi expressis verbis sit revocatum; prouti etiam juxta hanc sententiam in Senatu Pedemontano judicatum & à Facultate juridica Tübingensi pronunciatum esse ex *Ant. Fabr. in Cod. l. 6. t. 5. Def. 9. & Besold. P. 2. conſ. 42.* tradit Magnificus *Dn. Struv. Synt. Jur. Civ. Exerc. 32. th. 38.* ubi tamen contrariam *Carpzovii* opinionem *P. 3. Conſt. 5. Def. 19.* amplectitur, qvam & Practici in foro nostro seqvuntur, etiamsi juramentum de non revocando priori testamento testator adjecerit. Rationes qvatuor vide apud *Mol. de Just. & Jur. Tract. 2. Diſp. 151. n. 24.* qvarum præcipua est, qvod testandi actus, tam suapte natura, qvam dispositione Juris positivi, est revocabilis, neqve juramentum illum non revocandi, fertur supra ipsummet testandi actum, sed supra promissionem illum non revocandi: neqve per juramentum, qvo non revocari promittitur, transit in aliam speciem actus, ut donatio causa mortis juramento confirmata transit in donationem inter vivos, ut suo loco dicetur: ergo licet

negnetudine nam, qua eam jam. cepisset. rex enfork Imperij ejus esse jus gravaret Ferdinandus. et Carolus, jus non tam ex. sors Imperij vocatus, quam regnorum. is eo eo tempore intelligi coepit, tabulas Imperat. quis Dynastis. Successor. Nolo tamen. pore id addere esse in duobus capitis Russicis, qui ero nomine Czarie majestatis Imperium. russicum obtinere.

§. 18. N. 1. Ad exemplum est in regno Galliæ, ubi x. edicta regia apud Fontainebleau. 18. N. 1. b) Ff. de iust. et jure leg. 1. Ff. de legibus. Camero parisiensi confirmatione opus, ne judicia ejus pariter, aut verificatione Ch. 2 gd ant. Ff. quid. regibus adscripta, ut tuto vera esse. neque Cael. Sinic. legendum. et Hann. a. privatorum, non verisimile est bb qui ei praeterissimum. periculum commendum judicare, bonum autem non. Ff. de. n. 4. Ff. de libris non est, quod verum non est. Contra. quid ergo necedam. Ff. de Sc. Silvi. pec. p. 201, qd si senatus consulti. Ff. de. n. 4. Ff. de libris non. jurare, nolit. edicta prius. desperandam justitia quod ejus, nihilominus in sententiis. tum certe. Ff. de jurisd. Ff. de jurisdictione perfectum. qd si x. transgressoria sua, ut ad graves casus. privilegii parere tractat. Ff. de. n. 4. Ff. de libris non. scrupulosos, ne ignoret d. abrogari. Ff. de legibus. Ff. de. n. 4. Ff. de libris non. Ff. de. n. 4. Ff. de libris non. Ff. de. n. 4. Ff. de libris non

in pace pyrenea. Ps. 1) in potestate nostra non esse dei nomine sine fine uti. 2) est contra. reverentiam divinam deum ipsum cum ipso committere. quod sit si tanquam testem rei faciendi et non faciendi invocamus. adeoque eo valent.

§ 20. n. 1. a) hoc verè regnum est quia tantum consistit in auctoritate [illegible]dendi, non vero in potestate jubendi hoc notandum. species regni non possit dari, rex n. qui est monarcha est. et solus imperat qui solus imperat, rex non est pari ratione sicut hominis species non datur. licet homo sit in africa asia et homo in est sui regni species non datur.

cet perjurus sit testator, si tale testamentum revocet, tanqvàm transgressor promissionis juramento confirmatæ illud non revocandi, valida tamen est revocatio. Qvamvis Idem, suam n. 25. opinionem adjiciens, velit standum potius esse priori testamento tàm in foro conscientiæ qvàm exteriori, qvod nec nos improbamus *arg. cap. cum contingat. 28. Extr. de jurejur. add. l. 2. c. 13. §. 19.*

Regis jussu expresso) Adde jam antè à Grotio in *not. alleg. l. 1. C. de petit. bon. sub. cap. ex parte. 2. X. de Rescript.*

XIX. Sed neqve Polybii hîc utor auctoritate, qvi ad mixtum genus reipublicæ refert Romanam rempublicam, qvæ illo tempore, si non actiones ipsas sed jus agendi respicimus, mere fuit popularis: Nam & Senatus auctoritas, qvam ad optimatum regimen refert, & Consulum, qvos qvasi reges fuisse vult, subdita erat populo. Idem de aliorum politica scribentium sententiis dictum volo, qvi magis externam speciem & qvotidianam administrationem, qvam jus ipsum summi imperii spectare congruens ducunt suo instituto.

XX. 1. Magis ad rem pertinet, qvod Aristoteles scripsit, inter regnum plenum, qvod παμβασιλείαν vocat, (eadem est * παντελὴς μοναρχία, Sophocli Antigone. Plutarcho * αὐτοκρατὴς βασιλεία καὶ ἀνυπεύθυνος. Straboni ἐξουσία αὐτοτελὴς) & regnum Laconicum, qvi merus est principatus, aliqvot regni species esse interjectas. Ego exemplum hujus rei dari arbitror posse in regibus Hebræis: nam hi qvin in rebus plerisqve summo jure imperaverint, dubitari nefas arbitror. voluerat enim populus regem * qvales habebant vicini: at Orientis populi addicte admodum regnabantur. Æschylus Persis de rege Persarum sic loqventem facit Atossam:

--- οὐχ ὑπεύθυνος πόλει,
--- *non est civitati obnoxius.*

Notum illud Maronis:

Regem non sic Ægyptus & ingens
Lydia, nec populi Parthorum, aut Medus Hydaspes
Observant.

Apud Livium: *Syri & Asiatici genera hominum servituti nata.* à qvo non discrepat illud Apollonii apud Philostratum: Ἀσσύριοι καὶ Μῆδοι τὰς τυραννίδας προσκυνοῦσι: *Assyrii & Medi dominationem etiam adorant.* Aristotelis III. Politicorum XIV. οἱ περὶ τὴν Ἀσίαν ὑπομένουσι τὴν δεσποτικὴν ἀρχὴν, οὐδὲν δυσχεραίνοντες, *Asiatici dominatum æqvo animo ferunt.* Et apud Tacitum Civilis Batavi illud ad Gallos: **Servirent Syria Asiaq; & svetus regibus oriens:* nam & in Germania & in Gallia tum reges erant, sed, ut idem Tacitus notat, precario jure regnandi & auctoritate svadendi, non jubendi potestate.

Lib. XXXVI.

Hist. IV.

§. X. n. 2. h.c.

§. XI. n. 3.

Παντελὴς μοναρχία) Faciunt enim, ut ad §. IIX. notavimus, Tragici regnum Thebanum simile regnis Phœnicum, unde orti erant.

Αὐτοκρατὴς βασιλεία) Sic Dionysius Halicarnassensis de Laconicis regibus: οὐδὲ γὰρ οἱ Λακεδαιμόνιοι αὐτοκράτορες ἦσαν, *neqve enim Lacedæmonii pleno jure reges erant.*

Qvi-

Qvales habebant vicini) Putabat populos, ut Josephi verbis utar, οὐδὲν ἄτοπον εἶναι, τῶν πλησιοχώρων βασιλευομένων τὴν αὐτὴν ἔχειν αὐτοῖς πολιτείαν nihil esse absurdi, si cum vicini regnarentur, ipsi eandem imperii formam acciperent.

Serviret Syria, Asiaque, & suetus regibus Oriens.) Cicero de Provinciis consularibus: *Judæis & Syris nationibus natis servituti.* Euripides Helena:

Τὰ βαρβάρων γὰρ δοῦλα πάντα πλὴν ἑνός.
Sunt præter unum serva cuncta in barbaris.

Qvod ex Æschylo adumbratum, apud qvem est:

Ἐλεύθερος γὰρ οὐδὲ εἷς ἀλλ' ἢ Διός.
Nam nemo liber vivit, extra unum Jovem.

Cui simile Lucani dictum:

toto jam liber in orbe
Solus Cæsar erit.

Sallustius de gentibus orientis: *Adeo illis ingenita est sanctitas regii nominis.* Citant Servius & Philargyrus ad illum in Georgicis locum. Apollonius de Damide apud Philostratum libro VII. Ἀσσύριος γὰρ ὢν καὶ Μήδοις ξυνοικίσας οὐδὲν ὑπὲρ ἐλευθερίας ἐνθυμεῖται μέγα. *Assyrius cum sit & Medorum accola, nihil pro libertate præclarum cogitat.* Julianus contra Christianos: τί με χρὴ καὶ ἔκαστον ὀπίσω τὸ φιλελεύθερόν τε καὶ ἀνυπότακτον Γερμανῶν ἐπιζητεῖν τὸ χειροήθες καὶ τιθασσὸν Σύρων καὶ Πάρθων καὶ παντῶν ἁπλῶς ὅσοις ἕως καὶ μεσημβρίας βαρβάρων, καὶ ὅσοι τὰς βασιλείας ἀγαπᾷ κεκτημένας δεσποτικωτέρας. *Quid tibi jam singulatim exsequar aut Germanorum libertatis amantia & impatientia jugi ingenia, aut contra dociles herilem manum ferre Syros & Parthos, & omnes, qui aut ad orientem aut ad meridiem sunt, barbaros, multasq; gentes alias contentas sub regibus vivere dominos imitantibus.* Claudianus:

Non tibi tradidimus dociles servire Sabæos:
Armeniæ dominum nec te præfecimus oræ.

h.c.§.IIX.n. 14.in fin.c.IV. §.3.

2. Supra qvoqve notavimus, totum populum Hebræum fuisse sub rege: & Samuel jus regum describens satis ostendit adversus regis injuriam nullam in populo relictam potestatem, qvod recte colligunt veteres ex illo Psalmi: *Tibi soli peccavi.* ad qvem locum Hieronymus: *Qvod rex erat, & * alium non timebat:* Et Ambrosius: *Rex erat, nullus ipse legibus tenebatur, qvia liberi sunt reges à vinculis delictorum: Neq; enim ullis ad pœnam vocantur legibus, * tuti imperii potestate. homini ergo non peccavit, cui non tenebatur obnoxius.* Idem legere est apud Isidorum Pelusiotam epistola postremo editarum CCCLXXXIII. Video consentire Hebræos, reg in eas leges, qvæ de officio regis scriptæ exstabant, peccanti inflicta verbera: sed ea apud illos infamia carebant, & à rege in signum pœnitentiæ sponte susceptebantur. ideoqve non à lictore, sed ab eo, qvem legisset, ipse cædebatur, & suo arbitrio verberibus statuebat modum: à pœ-

Lib. 6.

Exod. XIII,8. Deut. I,17. Ps.LXXXII,1. 1.7.reg. II. Chron. XIX,6,8. I. Chron. XXVI,32. & II.Chr.XIX,11

§. 20. n. 3. b). hic numerus tertius fallit Synedrium n. fuit consistorium seu summum concilium ad emoliendam potestatem regis non ad partiendam ea cum illo pariter ut parlamentum parisiense, Et videmus hoc in consistorio nostro Electorali cujus potestas Electori non adempta. Sed ipsius autoritate regitur sic nec apud Judaeos Synedrium potestati regiae adempta fuit, sed ipsius autoritate nihilominus habitum fuit licet ecclesiasticum seu divinum fuit

§. 20. n. 3. c). Rs. hujus rei alia ratio fuit, si quidem rex in angustijs erat constitutus, utpote a Babylonijs obsessus, ubi subditis suis indulgere poterat, qui tn indultus jus non parit omnia indulta n. inter terminos sunt capienda.

à pœnis autem coactivis adeo liberi erant reges, ut etiam excalceationis lex, qvippe cum ignominia conjuncta, in ipsis cessaret. Hebræi Barnachmoni sententia extat in dictis Rabbinorum, titulo de Judicibus: *Nulla creatura judicat regem, sed Deus benedictus.*

Alium non timebat) Idem Hieronymus Epistola ad Rusticam de Pœnitentia: *Rex enim erat; alium non timebat; alium non habebat super se.*

Tuti imperii potestate) Paria habet ad eundem Psalmum Arnobius minor. Vitiges apud Cassiodorum: *Causa regiæ potestatis supernis est applicanda judiciis, qvando qvidem illa à cœlo petita est, ita soli cœlo debet innocentiam.*

3. Hæc cum ita sint, tamen aliqva judicia arbitror regibus ademta manssisse ponesque Synedrium LXX. virûm, qvod divino imperio à Mose institutum ad Herodis tempora perpetua cooptatione duravit. Itaqve & Moses & David judices Deos vocant, & judicia vocantur judicia Dei: & judices dicuntur non humana, sed divina vice judicare. imo aperte distingvuntur res Dei à rebus regis, ubi res Dei, monentibus doctissimis Hebræorum; judicia ex lege Dei exercenda intelligi debent. Non nego regem Judæorum capitalia qvædam judicia per se exercuisse: qva in re ipsum regi decem tribuum Israëliticarum præfert Maimonides: qvod & exempla non pauca, tum in sacris literis, tum in scriptis Hebræorum, evincunt: sed qvædam cognitionum genera regi videntur non permissa, ut de tribu, de Pontifice, * de Propheta. Ejusqve rei argumentum est in Jeremiæ Prophetæ historia, qvem, cum proceres ad mortem depoſcerent, respondit Rex: *Ecce in potestate vestra est, nam contra vos Rex nihil potest:* in hoc negotiorum genere scilicet. Imo & qvi alia qvavis de causa apud Synedrium reus factus esset, eum rex judicio eximere non poterat. Ideo Hyrcanus judicium de Herode (cum impedire non posset) arte elusit. Jer. XXXIIX, 5 Joſ. Ant. XIV. XVII.

De propheta) *Non capit*, (Sic vulgata, *non contingit*, Beza; *non oportet*, Erasmus οὐκ ἐνδέχεται) *Prophetam perire extra Jerusalem.* Luc. XIII, 33.

4. In Macedonia à Carano orti, ut apud Arrianum Callisthenes ait, οὐ βίᾳ ἀλλὰ νόμῳ Μακεδόνων ἄρχοντες διετέλεσαν; *non vi sed lege in Macedonas imperium obtinebant.* Curtius libro IV. *Macedonas assveti regio imperio, sed in majore libertatis umbra qvam ceteræ gentes.* nam & judicia de civium capite non erant penes regem. Idem Curtius lib. VI. *De capitalibus rebus vetusto Macedonum modo inqvirebat exercitus: in pace erat vulgi: nihil potestas regum valebat, nisi prius valuisset auctoritas.* Est & alterum mixturæ hujus indicium alio Curtii loco: *Macedones scivere gentis suæ more, ne rex pedes venaretur, sine electis principum amicorumve.* Tacitus de Gothonibus: *Regnantur paulo jam addictius qvam ceteræ Germanorum gentes nondum tamen supra libertatem.* Nam principatum ante descripserat auctoritate svadendi, non jubendi potestate: regnum autem plenum postea his verbis: *Unus imperitat, nullis jam exceptionibus, non precario regnandi jure.* Eustathius ad sextum Odysseæ, ubi Phæa- Lib. IIX. vid. n. 1. in fin. h. §.

cum respublica describitur, ait esse συνέλθουσιν βασιλείας καὶ δυναστείας, *mixtum aliqvid ex regis & procerum potestate.*

Mixtum aliqvid ex regis & procerum potestate) Laonicus Chalcocondylas talia ait esse regna Pannonum & Anglorum, libro II. Arragonum lib. V. & Navarræ eodem libro, ubi ait, nec magistratus à rege creatos, nec præfidiam imposita, nisi volentibus. nec qvicqvam populo imperatum, contra mores. Reges alios esse cum pleno jure, alios sub legibus etiam Judæis. Levi Gersonides notavit ad I. Sam. IIX, 4. Mira, qvæ de Taprobane scripsit Plinius lib. VI, cap. XIII. *Eligi regem à populo senecta clementiaq́, liberos non habentem. &, si postea signat, abdicari, ne fiat hæreditarium regnum. Rectores ei à populo XXX. dari, nec nisi plurium sententia qvemqvam capite damnari. Sic qvoq́ appellationem esse ad populum, LXX. judices dari. Si liberent ii reum non amplius XXX.* (ita enim legi locus hic debet) *iis nullam esse dignitatem, gravissimo probro. Regi cultum liberi patris, ceteris, Arabum. Regem, siqvid delinqvat, morte mulctari, nullo interimente, sed adversantibus cunctis, & commercia etiam sermonis negantibus.* Servius ad illud IV. Æneidos: *Populumq́ patresq́. Qvidam hoc loco volunt tres partes Politiæ comprehensas, populi, optimatium regiæ potestatis. Cato enim aut de tribus istis partibus ordinatam fuisse Carthaginem.*

5. Simile qvid in Romanorum regum temporibus observo; nam tum omnia fermè negotia manu regia expediebantur, *Romulus nobis, ut libitum, imperaverat* inqvit Tacitus. *Constat initio civitatis reges omnem potestatem habuisse,* inqvit Pomponius: tamen qvædam populo, excepta etiam illo tempore vult Halicarnassensis. Qvod si Romanis magis credimus, in causis qvibusdam provocationem ad populum à regibus fuisse ex Ciceronis de Republica libris, ex pontificalibus qvoqve libris & Festella annotavit Seneca. Mox Servius Tullius, non tam jure, qvam auris popularibus ad regnum perfectus, plus etiam vim regni imminuit: qvippe ut loqvitur Tacitus, *Sanctor legum, qveis etiam reges obtemperarent.* Qvo minus mirandum, qvod Livius dicit, primorum consulum potestatem à regia hoc ferme uno distitisse, qvod annua esset.

L. 2. §. 2. D. de Orig. Jur.

Liv. lib. 8. c. 32. A. U. C.

Epist. 100.

III. Annal.

6. Similis etiam mixtura ex populari & optimatum potentia Romæ fuit tempore interregni, & primis Consulum temporibus: nam in rebus qvibusdam iisqve majoribus: ita demum ratum erat, qvod populus jussisset, * si patres auctores fierent: qvod postea, vi populi aucta, speciem tantum veterem retinuit, cum in incertum comitiorum eventum patres auctores fieri cœperunt, ut Livius & Dionysius notant. Qvin & serius aliqvanto mixturæ mansit aliqvid, qvamdiu, ut idem loqvitur Livius; imperium penes Patricios, (id est Senatum;) penes tribunos (id est plebem) auxilium erat, jus nempe vetandi, sive interceden li.

Liv. lib. VI.

Si patres auctores fierent) Plutarchus Coriolano: ὁ δῆμος ἄκυρος ἦν τοῦ ψη-

§. 21. n. 1. a) hac thesis tangit protectoratus reipublicae. quod inaequale foedus dicitur, ac ita comparatum est ut intercedat inter debiliorem et validiorem. et quidem ut potentiori plus honoris debilior plus auxilij deferatur. n. 2. in fine. exempla ex tractu fuerunt apud romanos in primis cum Aetoleis. inita, historia invenitur. Macc. 1. 8. an retineant summam potestatem. quod aff. quia sic ejusmodi foedus alterius potestati non subjicitur sed sui juris manent. n. 3. unde et jus legationis retinent. 2. 2. c. 18. §. 2. n. 2. habuisse ita cum respublica genuensi respectu regis Hispaniae, qui fuerunt protectores, ge-
§. 21. n. 1. b) Mundiburgium idem est. quod protectio. Sachsen Weiss. Genua civitas. sui juris est atamen in protectione Helvetiorum et nihilominus jura majestatis retinet. Bernenses m. semper 10000 militum alere tenentur, si opus esset ad auxilia eos possint mittere. Turcae ita se junxerunt cum Moldavis Transylvanis 2) interim fieri potest ut ex libertate in confoederatione parendi veniat n. 16 et sic gravis non tollat summam potestatem. comparat m. gravem subjectionem. constat hoc exemplo Turcae. Wallachorum transylvanorum. Moldavorum, qui omnes inaequale foedus cum turca inierunt sed nunc prope a servitute sunt. patientia ipsorum in jus. transeunte n. 22. hinc etiam saepe parere dicuntur inaequaliter foederati n. 8. quod m. re ipsa dicit non ex jure sed ex effectus similitudine n. 9. [illegible]

ψήφῳ ἢ νόμῳ τι ποιεῖν ἄνευ προβουλεύματος. *Populus jus non habebat aut legem condendi aut aliud quid jubendi, nisi Senatus præcessisset auctoritas.* Similem mixturam in Genuatium republica suis temporibus observat Chalcocondylas libro V.

7. Sic & Isocrates Athenienſium rempublicam Solonis temporibus vult fuisse δημοκρατίαν ἀριστοκρατίᾳ μεμιγμένην, potestatem optimatium populari mixtam. His positis quæstiones quasdam, quæ frequentem in hoc argumento usum habent examinemus.

XXI. 1. Prima est, an summum imperium habere possit is, qui inæquali fœdere tenetur. Inæquale fœdus hic intelligo, non quod inter viribus dispares initur, quomodo Thebana civitas Pelopidæ tempore fœdus cum Persarum rege habuit, & Romani olim cum Massilienſibus, deinde cum rege Massaniſſa; nec quod actum habet transeuntem, ut cum hostis qui sit, ad amicitiam recipitur, dum impensas belli solvat, aut aliud quid præstet: sed quod ex ipsa vi pactionis manentem prælationem quandam alteri donat; hoc est, ubi qui s tenetur alterius imperium ac majestatem conservare, ut in fœdere Ætolorum cum Romanis erat, id est, tum operam dare, ut ejus imperium in tuto sit, tum ut dignitas, quæ majestatis nomine significatur, ei constet. Imperii reverentiam dixit Tacitus: & sic explicat: *sede finibusq; in sua ripa, mente animoq; nobiscum agunt.* Florus: *illi quoq; reliqui, qui immunes imperii erant, sentiebant tamen magnitudinem, & victorem gentium populum Romanum reverebantur.* Ad quod genus referenda sunt jura quædam eorum, quæ nunc vocantur protectionis, advocatiæ, mundiburgii. Item jus urbium matricum in colonias apud Græcos: Nam ut Thucydides ait, coloniæ cum urbibus matricibus pari erant jure libertatis, sed debebant πιμὰν τῇ μητροπόλει & exhibere τὰ γέρα τὰ νομιζόμενα, reverentiam scilicet & honoris signa quædam.

L. II. c. XV. §. VII. n. 3. c. XIIX. §. 2. n. 2.

Justin. lib. XLIII. Val. Max. l. VII. c. 5.

h. §. XXI. n. 2.

Lib. IV,

Lib. I.

L. II. c. IX. §. x.

†††

Majestatem conservari) Ita tamen, ut neutiqvam majestatem suam amittat, qvi se se alterius protectioni subjicit, qvod ipse confitetur Grotius *n. 2. h. §.* & confirmat *Bodinus de Rep. l. 1. c. 7.*

Advocatiæ) Vult hoc non ab advocando, ut *Gail. l. 2 obs. 54. n. 2.* à simili argumentatur, sed à germanico Vogt/Vogtey/ cum *VVehn. in obs. Pract. §.* Vogtey derivare *Georg. Gumpelzhaim. Tr. in jure clientel. th. 2. lit. c. Volum. 2. Argum.* J. *P. Disc.* 27. Nos sub certo respectu utrumqve verum æstimamus, qvoniam rarò alter alterius protectionem suscipere solet, nisi Advocatus.

Mundiburgii) Alii legunt Mundiburgium, Mundiburda, Mundium, Momburgium, Mandiburgium & Mamburgium, de qvibus vid. *Martin. Mager. à Schönberg. in Advocat. Arm. c. 2. n. 263.* ubi & de aliis vocabulis Synonymicis per integrum caput allegatum fusissimè.

Pari erant jure libertatis) Si scil. civitas ista mater colonias emitteret, cum hac intentione, ut migrarent qvo vellent & possent: secus erat, si coloniæ ablegarentur, in loca aliàs subjecta & occupata jure Belli, sed tamen deserta, qvæ procul dubio jure civitatis matricis uti debeant: hæc fortean etiam erit intentio *Gellii l. 16. c. 3. Noct. Att. add. not. ad l. 2. c. 9. §. 7.*

2. Livius de veteri fœdere inter Romanos, qvi Albæ jus omne acceperant, & Latinos Alba oriundos: *In eo fœdere superior Romana res erat.* Recte Andronicus Rhodius post Aristotelem amicitiæ inter dispares hoc ait proprium, ut potentiori plus honoris, infirmiori plus auxilii deferatur. Scimus, qvid ad hanc qvæstionem Proculus responderit, scilicet liberum esse populum, qvi nullius alterius potestati subjectus sit, etiamsi in fœdere comprehensum sit, ut is populus comiter alterius populi majestatem conservaret. Si ergo populus tali fœdere obligatus liber manet, si alterius potestati subjectus non est, seqvitur, ut summum imperium retineat. Atqve idem de rege pronunciandum est. Est enim populi liberi & regis, qvi vere rex sit, eadem ratio. Addit Proculus illud adjici in fœdere, ut intelligatur alterum populum superiorem esse, non ut intelligatur alterum non esse liberum. Superiorem hîc intelligere debemus non potestate (jam enim dixerat talem populum alterius potestati subjectum non esse,) sed auctoritate, & dignitate: qvod verba seqventia aptâ admodum similitudine explicant: *Qvemadmodum*, inqvit, *clientes nostros intelligimus liberos esse, etiamsi neq; auctoritate, neq; dignitate, neq; jure omni nobis pares sunt: sic & eos, qvi majestatem nostram comiter conservare debent, liberos esse intelligendum est.*

Lib. I. Nic. IX. 18. L. non dubito. 7. §. 1. D. de Captiv. & Postlimin. revers. add. L. III c. XV. §. VI.

†††

Retineant) Dissentiunt *Anton. Matth. ad l. 48. ff. tit. 2. c. 1. n. 6. pag. 227.* &, qvi eum seqvitur, *Brunnemann. ad l. 7 ff. de captiv. & Postlim.* diminutum aliqvo modo hujus populi majestatem, sed non extinctam reputantes *Cons. Dn. Pufendorff de J. N. & G. l. 8. c. 9 §. 4. in fin. p.* 1197. Malumus tamen cum Magnifico *Dn. Zigler. h. l.* defendere Grotium, præsertim per ea, qvæ profert *h. c. §.* 14. Nec enim, (inqvit ille) immediatè sibi opponuntur imperare per modum præcepti & precari. Cùm etiam ille precetur, qvi rogat conditiones, & ille imperet, qvi eas exponit, salva utriusqve libertatem potestate. Superiorem autem alterutrum populum esse, nemo est, qvi negat *Ciceroni in Or. pro C. Balbo.* Alter autem, qvi majestatem alterius conservare jubetur, propterea ejus potestati non subjicitur, qvia comiter conservare debet, hoc est, benignè, non gravatè, sicuti dicitur, comi hospitio, i. e. benigno excipere.

De rege pronunciandum) Eleganter cum *Arnis. de Jur. Majest. c.* 4. & plurimis aliis citatis Autoribus concludit *Mager. de Advocat. Armat. cap. 7. num.* 19. *& seqq.* de omnibus Principibus & Rebusp. qvæ alterius fidem & clientelam se committunt, eos majestatem suam inde non perdere, modò id faciant salvo ipsorum jure. Si qvis enim, inqvit, alicui se certis conditionibus obstrinxit, qvod præter eas est, videtur sibi reservare voluisse, *arg. l. si qvi certa. 2. princip. ff. de Jur. immunit.*

3. Clientes in fide sunt patronorum; * sic populi fœdere inferiores in fide populi, qvi dignitate est superior. Sunt ἐπὶ προστάταις, οὐχ ὑποτελεῖς, *sub patrocinio*, † *non sub ditione*, ut Sylla apud Appianum loqvitur; in parte, non in ditione, ut Livius: & Cicero Officiorum secundo sanctiora illa Romanorum tempora describens, patrocinium sociorum ait penes eos fuisse, non imperium, qvi cum satis convenit dictum illud Scipionis Africani Majoris: *Populum Romanum beneficio, qvam metu obligare homines malle, exterasqve gen-*

Ap. Mithr. Lib. XXXI.

† Ziegl. p. 156

Liv. Lib. XXVI.

Et nunc An Imperator Rom. se sub al-
terius protectionem conferre possit.
Et affirmant hoc communiter scrip-
tores nostri ast. negativa nobis po-
tior videtur Ratio eorum esse soleat.
quod sua potestatis sit et omnibus
emineat ergo dicunt facere pt quod
velit. Verum repetenda notissima
regula sub Imperio non comprehendi
prius originem et modum. Sic
Imperator se non potest alteri sub-
jicere propterea quia summam po-
testatem habet. Ipsum Imperium n.
sub Imperio comprehendi nequit, et
sic extensioni illius potestatis et per
consequens natura Imperatoria non
congruit. Deus ideo omnipotens est
quia potentiam suam evertere ne-
quit, si evertere ~~[illegible]~~ deus o
esset. Sic Imperator ideo summam
potestatem habet quia eam subjicere
nequit, si eam exire posset summa
potestatem non haberet. Sed quia in
protectione non adeo vera subjectio
est, notamus porro Imperatorem
propterea quoque in alterius protecti-
onem concedere non posse, quia
ad Imperatoriam dignitatem emi-
nentia prae aliis principibus requi-
ritur, quam necesse est everti si per
protectionem Imperator ad alterius
fidem transeat. Et an pontifex M.
sub protectione alterius succedere pos-
sit aff. quia n. Ecclesiasticorum
non est per vim sua prosequi. 1 Tim.
3. v. 2. et imperare imposita neces-
sitate ea. sic quae et humanae ne-
cessitatis vi proficiscuntur. 2. 2. c. 22.
§. 14. n. 3. tota ecclesia v. c. con-
trario protectore egit. ergo ejus
caput. quod et non abnuunt pontifi-
cii et in Capitulatione Leopoldina
invenitur jus protectionis in Ponti-
ficem nihilque ibi denotat quam spe-
ciem foederis inaequalis, v. c. quando
quis se stipulat auxilium alter o.
obsequium, unde non immerito dixe-
runt Barthus et Baldus qui Impera-
torem vocarunt totius mundi do-
minum. et hypothesi pontificia n. est.

pontifex totius mundi dominus.
Imperator. v. advocatus ecclesiae.
unde non est ipse dominus mun-
di, quia ejus advocatus. qui im-
peret toti mundo.

Franckesche Stiftungen zu Halle

gentes fide ac societate junctas habere, quam tristi subjectas servitio: & qvæ Strabo commemorat de Lacedæmoniis post Romanorum in Græciam advetum: ἔμειναν ἐλεύθεροι, πλὴν τῶν φιλικῶν λειτουργιῶν ἄλλο σωτελοῦντες οὐδέν: *manserunt,* inqvit, *liberi nihil conferentes præter operas sociales.* Sicut patrocinium privatum non tollit libertatem personalem, ita patrocinium publicum non tollit libertatem civilem, qvæ sine summo imperio intelligi neqvit. Ideo apud Livium opponi videas, in fide esse & in ditione: Et Syllæo Arabum regi minatus est Augustus, teste Josepho, ni injuriis in vicinos abstineret, curaturum se, ut ex amico subditus fieret; cujus conditionis erant reges Armeniæ, qvos in ditione Romana fuisse ad Vologesen scribebat Pætus, & proinde sono magis nominis, qvam reipsa reges: qvales Cypri aliiqve reges olim sub regibus Persis ὑποτελεῖς, subditi, ut Diodorus loqvitur. Lib. XVI.

Sic populi fœdere inferiores) vide Cardinalem Tuschum PP. concl. 10 CCCC. XXXV. Exemplum habes in Dilimnitis, qvi αὐτόνομοι suiqve juris Persis militabant, apud Agathiam libro III. Sic Irene consilium fuit, inter mariti liberos ita partiri imperium, ut post natos faceret δευτέρους μὲν κατὰ τὸ τῆς τιμῆς ἀξίωμα, αὐτονόμους δὲ καὶ αὐτοκρατορας ἑκάστους, *dignitate qvidem minores, ceterum sui juris plenæq; potestatis.* Vide Crantzium Saxonicorum X. de urbibus, qvæ se in Austriacorum protectionem dedere. Herodianus libr. V. Οσροηνῶν τε καὶ Ἀρμενίων, ὧν ἦσαν οἱ μὲν ὑπήκοοι, οἱ δὲ φίλοι καὶ σύμμαχοι. *Osroenorum & Armeniorum, qvorum hi subditi erant, illi amici ac socii.*

4. Obstare his, qvæ diximus videtur, qvod addit Proculus: *At fiunt apud nos rei ex civitatibus fœderatis, & in eos damnatos animadvertimus.* Sed, ut hæc res intelligatur, sciendum est, qvatuor incidere posse controversiarum genera. Primum, si subditi populi, aut regis, qvi in fide est alterius, dicantur fecisse contra fœdus: deinde, si ipsi populi aut reges accusentur: tertio, si socii, qvi in ejusdem populi aut regis fide sunt, inter se litigent: qvarto, si subditi conqverantur de injuriis eorum, qvorum sunt in ditione. Prima specie si peccatum appareat, tenetur rex aut populus eum, qvi nocuit, aut punire, aut ei, cui nocitum est, dedere, qvod non tantum inter inæqvales, sed & inter æqvaliter fœderatos locum habet. Imò etiam inter eos, qvi nullo fœdere tenentur, ut ostendemus † alibi. Tenetur etiam dare operam, ut damna resarciantur; qvod officium Romæ erat recuperatorum. Gallus Ælius apud Festum: *Reciperatio cum inter est populũ & reges, nationesq; ac civitates peregrinas, lex convenit, qvomodo per recuperatorem reddantur res reciperentur q[ue], resq; privatas inter se prosequantur.* At fociorum alter in socii subditum jus prehensionis aut punitionis directe non habet. Itaqve Decius Magius Campanus ab Annibale vinctus & Cyrenas delatus, atqve inde deportatus Alexandriam, docuit contra jus fœderis vinctum se ab Annibale esse: atqve ita vinculis liberatus est. cit. L. 7. §. 2. de Captiv. §. V. n. 4. h. c. †L. II. c. XX. §. 40. Liv. lib. XXIII.

†††

Alibi) Potissimum *l. 2. c. 20. §. 40.* rectene an iniqve? alii videant. Mallemus pro verbo *puniendi* substituere *vindicandi*, injuriam scilicet, si socius non stet fœderis legibus: prouti *punire* qvoqve pro *ulcisci* usurpatur in *l. 2. c. 1. §. 2. n. 2.* qvum pœna propriè superiori, & imperio in inferiores pollenti competat.

5. Secunda specie jus habet socius cogendi socium, ut stet fœderis legibus, atqve etiam puniendi, ni stetorit. Sed hoc qvoqve in æqvali fœderi proprium non est. Idem enim locum habet in fœdere æqvali. Nam ut qvis ultionem sumat ab eo, qvi peccavit, satis est, ut ipse ei, qvi peccavit, subditus non sit; qvod alibi à nobis †tractabitur. Qvare etiam inter reges aut populos non fœderatos idem usu venit.

†L. II. c. XXI. §. 4. n. 2. §. V. n. 4.

6. Tertia specie sicut in fœdere æqvali solent controversiæ deferri ad * conventum sociorum, qvos scilicet res non tangit, ut Græcos, Latinos veteres, & Germanos olim feciſſe legimus, aut alioqvi ad arbitros, aut etiam ad principem fœderis tanqvam communem arbitrum: ita in fœdere inæqvali plerumqve convenire solet, ut controversiæ disceptentur apud eum, qvi superior est in fœdere. Qvare ne hoc qvidem ostendit, imperii potestatem. nam & reges apud judices à se constitutos judicio contendere solent.

L. III. c. XX. §. 46. & seqq.

Conventum sociorum) Talis conventus vocatur κοινοδίκιον in vetere columna ἰσοπολιτείας sive communicatæ civitatis Prianſiorum & Hieropotamiorum.

7. In postrema specie jus cognoscendi nullum est sociis. Ideo cum Herodes qvædam adversus liberos ad Augustum sua sponte deferret, dixerunt: *Poteras de nobis supplicium sumere tuo jure, tum qva pater, tum qva rex.* * Et Scipio, cum Romæ à Carthaginensium qvibusdam Annibal accusaretur, dixit non oportere se Patres Conscriptos reipublicæ Carthaginensium interponere. Et hoc est, in qvo Aristoteles ait, societatem à civitate differre, qvod sociis curæ sit, ne injuria in ipsos committatur, non vero sociæ civitatis cives inter se injurias committant.

L. 2. c. 28. §. 4.

Jos. XVI. c. 7, 8 Val. Max. l. IV. c. I.

Polit. III. 9

Et Scipio) Vide Polybium in legationum excerpto. CV.

8. Solet & aliud objici, qvod in historiis ei, qvi fœdere superior est, imperandi, & ei qvi inferior est, parandi vox interdum tribuitur. Sed nec hoc movere nos debet, aut enim agitur de rebus ad commune bonum societatis pertinentibus, aut de utilitate privata ejus, qvi superior est in fœdere. In rebus communibus, extra tempus conventus, etiam, ubi fœdus æqvale est, solet is qvi lectus est princeps fœderis (נָגִיד בְּרִית Daniel. XI, 22.) sociis imperare, ut Agamemnon regibus Græcis, Lacedæmonii Græcis postea, deinde Athenienses. In oratione Corinthiorum apud Thucydidem legimus: χρὴ τὰς ἡγεμόνας τὰ ἴδια ἐξ ἴσου νέμοντας τὰ κοινὰ σωφρονεῖν. *Decet eos, qvi fœderis principes sunt, circa suas qvidem utilitates nihil præcipuum sumere, at in communibus rebus curandis eminere supra ceteros.* Isocrates veteres Athenienses ductum

ctum exercuisse ait, ὅλων ὑπιστατοῦντας, ἰδίᾳ δ' ἑκάστους ἐλευθέρους ἐῶντας εἶναι: *curam gerentes pro sociis omnibus, sed ita, ut iis libertatem integram relinqverent:* Et alibi: στρατηγεῖν ὁιομένους δεῖν, ἀλλὰ μὴ τυραννεῖν, *ita ut imperium habere belli, non dominari se debere censerent.* Item: συμμαχικῶς ἀλλ' οὐ δεσποτικῶς βουλευομένους περὶ αὐτῶν, *socialiter non heriliter res eorum curantes.* Hoc ipsum Latini imperare, Græci modestius τάσσειν dicunt. Athenienses delato sibi ductu belli, in Persas ἔταξαν, inqvit Thucydides, ἅς τε ἔδει παρέχειν τῶν πόλεων χρήματα πρὸς τὸν βάρβαρον, καὶ ἃς ναῦς *ordinarunt* (sic qvi Româ in Græciam mittebantur, dicebantur mitti * ad ordinandum statum liberarum civitatum) *qvæ urbes pecunias in barbarum, qvæ naves conferrent.* Hoc enim si facit, qvi princeps tantum est in fœdere, non mirum est, si in fœdere inæqvali idem faciat is, qvi superior est fœdere. Imperium ergo hoc sensu, id est ἡγεμονία, libertatem aliorum non tollit. Rhodii in oratione apud Senatum Romanum, qvæ apud Livium exstat: *Græci domesticis qvondam viribus etiam imperium amplectebantur: nunc imperium ubi est, ibi ut sit perpetuum, optant: libertatem vestris tueri armis satis habent, qvoniam suis non possunt.* Sic post Cadmeam à Thebanis receptam narrat Diodorus multas civitates Græcas convenisse πάσας ὑπάρχειν αὐτονόμους, ἡγεμόσι χρωμένας ἀθηναίοις: *omnes ut liberæ essent, sed Atheniensium ductu uterentur.* De ipsis Atheniensibus Philippi Macedonis tempore Dion Prusæensis: ὅτε τῆς ἡγεμονίας παρακεχωρήκασι, τῆς δ' ἐλευθερίας μόνης λοιπὸν αὐτείχοντο: *qvo tempore ductu belli omisso libertatem solam retinebant.* Sic Cæsar, qvos sub imperio Svevorum fuisse, dicit, eosdem mox socios nominat.

L.XXVII.

Lib. XV.

Ad ordinandum statum liberarum civitatum) Plinius epistolarum IIX, 24.

9. In iis vero rebus, qvæ ad propriam utilitatem spectant, superioris postulata solent imperia dici, non ex jure, sed ex effectus similitudine, sicut regum preces imperia sæpe esse dicuntur, & ægroti imperare Medicis. Livius lib. XLII. *Ante hunc consulem* (C. Posthumium) *nemo unqvam sociis in ulla re oneri aut sumptui fuit: ideo magistratus mulis, tabernaculis, & omni alio instrumento militari ornabantur, ne qvid tale imperarent sociis.*

10. Interim verum est accidere plerumqve, ut qvi superior est in fœdere, si is potentia multum antecellat, paulatim imperium proprie dictum usurpet: præsertim si fœdus perpetuum sit, & cum jure præsidia inducendi in oppida, (a) sicut Athenienses fecerunt, cum à sociis ad se provocari passi sunt; qvod nunqvam fecerunt, Lacedæmonii qvibus temporibus Isocrates Atheniensium imperium in socios regno comparat. Sic Latini qverebantur, * sub umbra fœderis Romani servitutem se pati. Sic Ætoli vanam speciem & inane nomen libertatis: Achæi postea, *fœdus specie jam esse precariam servitutem.* Sic apud Tacitum Civilis Batavus de iisdem Romanis conqveritur; *neqve enim societatem, ut olim, sed tanqvam mancipia haberi:* & alibi: *Miseram servitutem falso pacem vocari.* Eumenes qvoqve apud Livium Rhodiorum socios ait verbo esse

(a) L. II. c. XV. §. 6. n. 1.

Hal. l. VI.

Liv. l. XXXIV.

Hist. IV.

Lib. X. XV. & L. XXXVII.

esse socios, revera subjectos imperio & obnoxios: Magnetes qvoq; in speciem liberam Demetriadem, * revera omnia ad nutum Romanorum fieri. Sic Thessalos in speciem fuisse liberos, sed revera sub imperio Macedonum, notat Polybius.

Sub umbra fœderis) Hoc ipsum est qvod Arato Plutarchus dicit, συμμαχίαν ὑποκορίζεσθαι, *molle servitium*, vocula apud Tacitum historiarum. IV. Festus Rufus de Rhodiis: *Primum libere agebant, postea in consvetudinem parendi, Romanis clementer provocantibus, pervenerunt.* Cæsar qvos in Æduorum amicitia fuisse prius dixerat & clientes vocarat, post sub imperio fuisse memorat. Adde, si libet, Friderum Mindanum de Processibus lib. II, cap. XIV. n. 3. Zieglerum §. Landsassinum. 86. Gailium libro II, observatione LIV. n. 6. Vide Agathiam lib. I. ubi monentur Gotthi, qvid à Francis cum tempore expectandum habeant.

Revera omnia ad nutum Romanorum fieri) Tales & Laxi Justiniani temporibus. Vide Procopium Persicorum II.

(a) L. I. c. IV. §. XIX. n. 1. L. II. c. IV. §. XIV.

(b) h. c. §. IX. n. 1. §. XVII. n. 1. Lib. I.

11. Hæc cum fiunt, & ita fiunt, ut patientia in jus transeat, qva de (a) re alibi erit disputandi locus, tunc, aut qvi socii fuerant, fiunt subditi, aut certe partitio fit summi imperii, qvalem accedere posse supra (b) diximus.

XXII. * Qvi vero certum qvid pensitant aut ad redimendas injurias, aut ad tutelam comparandam, ξύμμαχοι φόρου ὑποτελεῖς, ut est apud Thucydidem: qvales * Hebræorum reges, & vicinarum gentium post Antonii tempora, ἐπὶ φόροις τεταγμένοις, ut Appianus loqvitur, qvo minus summum imperium habere possint, nullam dubitandi causam video, qvanqvam infirmitatis confessio de dignitate aliqvid delibat.

Qvi vero certum qvid pensitant) Persæ pecuniam annuam ab Justiniano accipiebant, qva de re vide Procopium Persicorum II, & Gotthicorum IV. id molli vocabulo vocabatur stipendium ad tutandas portas Caspias. Turcæ Arabas montanos pecunia placant.

Hebræorum reges) Josephus lib. XV. οὐ γὰρ ἔφη καλῶς ἔχει Αντώνιος βασιλέα περὶ τῶν μετὰ τὴν ἀρχὴν γεγενημένον εὐθύνας ἀπαιτεῖν. οὕτω γὰρ ἂν οὐδὲ βασιλεὺς εἴη· δόντας δὲ τὴν τιμὴν καὶ τὴν ἐξουσίας αὐτεξουσιάσαντας ἐᾶν αὐτῇ χρῆσθαι. *Negabat Antonius rectum esse, regem vocari ad rationes reddendas de iis, qvæ ut rex fecisset: ita enim ne regem qvidem eum fore. Par esse, ut qvi honorem ei dederint, etiam potestate qvam liberrime uti eum sinant.* Chrysostomus II, de Eleemosyna: ἐπειδὴ τὰ τῶν Ιουδαίων μετέπεσε πράγματα καὶ λοιπὸν ὑπὸ τὴν ῥωμαίων ἐτέθησαν ἀρχὴν, οὔτε αὐτόνομοι ἦσαν, καθάπερ καὶ πρότερον· οὔτε καθόλου δοῦλοι, καθάπερ καὶ νῦν. ἀλλ' ἐν τάξει συμμάχων ὄντες διετέλουν· φόρους μὲν τελοῦντες τοῖς βασιλεῦσιν ἑαυτῶν, καὶ τοὺς παρ' ἐκείνων ἄρχοντας δεχόμενοι· ταλλαχοῦ δὲ τοῖς ἰδίοις κεχρημένοι νόμοις καὶ τοὺς παρ' αὐτοῖς ἁμαρτάνοντας κατὰ τὰ πάτρια κολάζοντες νόμιμα. *Judæi,*

ex

§ 22. Astales fuerunt. Poloni respectu tartarorum. qui mittere cogebantur. res constar tributi ab animosioribus vero regibus non praestitum. Imperator quoq nostro seculo. 80000 ducatos misit porta ottomanica eadem ratio Venetorum. cum Imperio turcico. et in pactis 1669 remisit ipsis pensionem pro Corfu Kephalonia praestandam praeterio seculo bene cogebantur mittere pensionem ratione Cypri. Sultanis Aegyptii cum vero occuparet Turca Aegyptium. nolebat accipere pensionem. causa est egere illa insula, si n. [illegible] domini quare mitterent, si non posset accipere vel non. in libitu suo. turca, ideoq occupavit insulam. Turca attamen m. arabis mittit tributum. quaeritur jam an illi principes retineant summam majestatem. Ass. distinguendum est inter tributa et donativa, tributarius nunquam est, quia tributa solvuntur. in recognitionem superioritatis, at donativa quis pendere pt salva summa potestate, solvunt n. ad redimendas injurias interim m. gradum parent ad subjectionem et dignitatem imminuunt Cons. pol. parte p. 898.

§. 23. n. 1. a) Ut an Vasallus habeat summam potestatem. Ut dist. inter obligationem personalem, q nihil derogat quippe species foederis inaequalis, foedus v. inaequale nihil derogat; adeoq nec feudum, vel jus in rem distinguendum iterum inter originem et habendi modum, origo Imperij aliunde est, sed non ita semper possidetur uti acceptum, unde quamvis princeps a populo accipit summam potestatem, non semper m. ab eo dependeat. Ut an Rex hispaniae habeat Majestatem ratione ducatus vel regni neapolitani. Aff. quia summam ejus aet potestatem originem quidem aliunde habet sel. a pontifice M. attamen imperium salvum manet; mittit qd m. aliquid (nempe 7000. ducatos) quotannis in recognitionem dominij qd facit speciali pacto, et hoc summam potestatem non imminuit, distinguitur iterum inter originem et morem vel qd iterum separandus modus regnandi a re ipsa; modus regnandi est per pensionem annuam, sed m. ideo rem salvam habet. Et sic feuda illustria retinent summam potestatem, nisi per pacta aliter disponatur. Sic Borussia fuit feudum regni polonici sed cum reservatione summae potestatis regis polonici seu per pacta olivensia supremaq concessus ut libere possidetur ab Electore Brandenburgensi. nihilominus deficiente linia Electorali vel familia in feudum mansit et tota familia Brandenburgensi ad regnum devolvitur. unde jg alienandi d. ~~tut~~ l. 2. c. 6 §. 9.

ex quo retro ferri res eorum cœpere, Romano attributi imperio, neq; in plena, ut ante, erant libertate: neq; tamen ita ut nunc omnino servi, sed sociorum vocabulo honorabantur, regibus suis tributa pendentes, & ab iis accipientes præfectos. Ceterum in pleriſq; suis utebantur legibus, ita ut & popularium delinquentes ipsi punirent secundum mores patrios.

XXIII. 1. Difficilior multis videtur qvæstio de nexu feudali. sed qvæ ex antedictis facile solvi potest. Nam in hoc contractu, qvi proprius est Germanicarum gentium, neq; usqvam invenitur, nisi ubi Germani sedes posuerunt, duo sunt consideranda, obligatio personalis, & jus in rem.

†††

Proprius est Germanicarum) Facessant igitur alii, qvi vel à Gallis, cum *Connano. com. 9. n. 6.* vel à Romanorum militibus & prædiis stipendiariis aguisq; à principe militibus assignatis, cum *Soac. in prælud. feud. c. 4. n. 14. & seqq. Vigel. in method. jur. feud. c. 1. reg. 1.* vel deniq; (qvod magis ridiculum) à primâ monarchiâ feudorum originẽ deducunt cum *Ntell. 1. disp. Feud. Th. 1.* Sed de his fusius consulantur Feudistæ, *add. Dn. Strub. S. J. F. c. 1. aph. 3.*

2. Obligatio personalis eadem est, sive qvis ipsum jus imperandi; sive aliud qvid vis etiam alibi situm feudi jure possideat. Talis autem obligatio sic ut privato non erat demtura jus libertatis personalis, ita nec regi aut populo jus demit summi imperii. qvæ †† libertas est civilis. qvod apertissimo conspici datur in feudis liberis, qvæ Franca vocant, qvæ nullo jure in rem, in sola personali obligatione consistunt. Hæc enim nihil sunt aliud qvam species fœderis inæqvalis, de qvo egimus,† qvo alter alteri operam pollicetur, alter alteri præsidium & tutelam. Pone etiam adversus omnes promissam operam, * qvod nunc feudum ligium vocant, (nam ea vox latius patebat) nihil id de jure summi imperii in subditos detrahit: ut jam taceam semper inesse conditionem tacitam, dum justum sit bellum, de qva agendum erit alibi.

§. XII. n. 1. †† c. IV. h. l. §. XII. † XXI. h. c.

***

Qvod nunc Feudum ligium vocant) Vide Baldum procœmio Digestorum, Nattam consilo CCCC. LXXXV.

L. II. c. 15. §. 13. c. 23. §. 2. II. l. c. 25. §. 4.

†††

Feudum ligium) Concedimus ligium sæpius indigitare vasallum & cum eodem reciprocari *vid. Dn. Strub. S. J. F. c. 3. aph. 9. n. 2.* Ast inde nondum seqvitur, Grotium vulgato Feudistarum more loqventem ob id reprehendendum esse. Hæc enim magistralis feudorum divisio fundamentum ponit in re, & nullam, ut contenditur, contradictionem importat, si vasallus juramentum fidelitatis pxæstet contra omnes, vel antiqviorem dominum excipiat. Nec obstat hoc fieri per accidens: qvia confitemur illud verum esse respectu primæ feudorum intentionis absolutè sumptæ; interim tamen, si in contractu feudali, consensu domini concedentis, qvædam, (ut aliqvando fieri assolet) personæ excipiantur, ob id feudorum natura specifica nondum mutatur. Plura *vid. ap. Lud. Vel. Synops. Jur. Feudal. c. 3. p. m. 57. & seqq.*

3. Jus vero in rem qvod attinet, id qvidem tale est, ut ipsum imperandi jus, si feudi jure teneatur, aut familia extincta, aut etiam ob certa crimina amitti possit. Sed interim summum esse non desinit: aliud enim est res, ut sæpe diximus, † aliud rem habendi modus. Et tali jure multos video reges à Roma-

† §. XI. h. c. n. 1. L. II. c. IV. §. 2. n. 2.

O nis

nis constitutos, ita scilicet, ut deficiente regia familia imperium ad ipsos rediret, quod de Paphlagonia aliisque nonnullis Straboni notatum. Lib. XII.

XXIV. Distinguendum quoque, non minus in imperio, quam in dominio, jus ab usu juris, sive actus primus ab actu secundo. Nam sicut rex insanus jus habet, sed imperium exercere non potest; sic & furiosus, & captivus, & qui in alieno territorio ita vivit, ut actiones circa imperium alibi situm liberæ ei non permittantur: omnibus enim his casibus curatores sive prodici dandi sunt. Itaque * Demetrius, cum in potestate Seleuci non satis libere viveret, vetuit, aut sigillo aut literis suis credi, sed omnia, quasi se mortuo administrari voluit.

(* nota Demetrius) Vide Plutarchum Demetrio.

CAPUT IV.

De bello Subditorum in Superiores.

I. Status quæstionis.
II. Bellum in superiores, qua tales, ordinarie licitum non esse, jure naturæ.
III. Nec concessum lege Hebræa.
IV. Minus etiam lege Evangelica: quod probatur ex sacris literis.
V. Et factis Christianorum veterum.
VI. Refellitur sententia statuens inferioribus magistratibus licitum esse bellum adversus summam potestatem idq; rationibus & sacris literis.
VII. Quid sentiendum, si summa & alio qui inevitabilis sit necessitas.
IIX. Jus belli dari posse in principem populi liberi.
IX. In regem, qui imperium abdicaverit.
X. In regem, qui regnum alienet, ad impediendam traditionem tantum.
XI. In regem, qui manifeste totius populi hostem se ferat.
XII. In regem post amissum regnum ex lege commissoria.
XIII. In regem, qui partem duntaxat imperii habeat, pro ea parte, qua ipsius non sit.
XIV. Si resistendi libertas certis casibus reservata sit.
XV. Invasori alieni imperii quatenus parendum.
XVI. Invasori alieni imperii vi resisti posse ex jure belli manentis.
XVII. Ex lege antecedente.
XIIX. Ex mãdato jus imperandi habẽtis.
XIX. Cur extra hos casus id non liceat.
XX. In controverso jure privatos sibi judicium sumere non debere.

I. 1.

BEllum gerere possunt & privati in privatos, ut viator in latronem; & summum imperium habentes in eos, qui itidem id habent, ut David in Regem Ammonitarum: & privati in eos, qui imperio summo, at non in se, utuntur, ut Abrahamus in regem Babyloniæ † & vicinos; & qui summum imperium habent in privatos aut sibi subditos, ut David in partem Isbosethi, aut non subditos, ut Romani in †† piratas.

† L. I. c. II. §. II. n. 1. L. III. c. XVI. §. 3. n. 1.
†† L. II. c. XV. §. 5.

Conspectus cap. IV.
lib. 2.

argumentum totius capitis q. est. gubernandi, quia est in magistra-
tibus esse rectos principi subditos summae potestati ibi sub-
me potestatis n. correlativum est subjicitur. ut inferiorum ratione ha-
mae obedientia ille n. summatis potestatis quidem sit subditus personae. §. 6. n. 1
testatem o habet, cui non debet. quidem. at ys sit intelligitur
summa obedientia, varia n. jurisperiti principis imperio. 6. 28.
Caesari quae sunt Caesaris. §. 4. n. 1. et 3.
et invidia jus tribuenda. Excipiendum gravissimum et cer-
Et quidem obedientia cum timum discrimen reipubl.
summa obedientia §. 4. n. 3. tas imperandi et obeundas sub.
quia nulla remedia contra praedictos perdendi. §. 4. n. 1. coll. cu-
cupem utant principes n. Jacobi §. 11. unde et Maccabaeorum fac.
item non habet, illag non solum ta nihil aliud tuetur prater.
illag non solum a formidine naturalem et certissimum pericu-
pone mali sed a sensu officii nostrum. §. 4. n. 5. praterea di-
ti manare. §. 4. n. 3. tatio utrosque audire. invasor regni a le-
principem nihil datur. gitimo principe in quem ni ju-
neq hominibus sed et dentio nulla queuta sit, quod Deus da.
Obligans nos. 1) quia deuta sit, oboedire, manere belli jus.
obsequium parendi. et imperandi ac prandio in cum licere ad.
probavi 2) quia ordo iste nos a hostem licet quia sed ci.
tro bono approvat §. 4. n. 4 retinet possessionem. §. 16. n. 3.
unde summa potestas dicit.
inferioribus praeceptibus autori.
tate summae potestatis rejs.
tere non licet, majestas n.
cogitare non et si maneas re.
sistendi licentia §. 2. n. 3. col. 3 n. 1. b. abraham erat privatus.
cat. cum §. 4. n. 5. et patriarchalis et sui juris h. e.
2) si maneat resistendi jus non principes uti regni nulli regia in
civitas erit sed dissolvata multitudine africae nam quando joci
studio. §. 2. n. 1. etas debilis aut numero majori.
Ac nec maledicta quidem cogitet, hoc nihil juvet quia ma.
etiamsi vera sint in regentem tura reipubl. destruenda an supe-
facere licet quia ob rem ipsam respicienda, n. 4 et autoritas jure.
jura in republ. conjunctae requisita, illa ejus tuae dei.
§. 4. n. 1 tamen reipubl. conscientiae pos.
nec magistratibus inferioribus sed janus Cog. Vasq. gol. c. 11.
resistere. licet. nam facultas §. 3.
§. 1. n. 1. a) praesupposita necessitate subditus obedientia non est sub.
et consensu superioris cui jus subjectionis nostri obedientia ejusdem
§. 4. Cl. c. c. 3. 2. 1. v. c. 5. c. 2. c. 3. §. 4. n. 3. et hanc jus.
n. 1. 2. 2. c. 20. §. 2. n. 2. 2) quam pertinent in obsequium redegit
hui. et in privatis etiam. cum ad finem. §. 2. n. 1. d) Vid. Jacobi nostri n. 11.
principi ita resistere requiritur §. 2. n. 1. d) Vid. Jacobi nostri non 11.
jure adj. ob rationis particulam pertinere videtur subditi et tunc ha-
bitus pro republ. vel criminis
quia et alterius illa principes ut pro causa jocitatur et tunc belgum
jura multo utili
vitae et gentium, ad tantum horum
mus cuique [illegible] et si Romani hereditis jubentis humani, jus tradunt

D. 1. n. 3. ej.

D. 1. n. 3. ej. quia principium juris. rationis apud omnes esse notum quidquid est. Quidquid autem mirum & est & dicatur, apud Platonem habeat, apud eam invenitur declarata justitia. Christi autem non latet superiorem esse coelum. i. e. notae superiori parere non, tranquillitatem habere communicationem cum deo cap. 5. n. 2. ubi augustinus inde elegit dicit Christum omnem non ullo contemnis potestatis jura dicta Justitiae & placatam sed eligis majori servire potestati, sed minus false. quem justitiae debet minori vinci, si maiestatis ratio. ratione major praelatus sit decide principi. fallere potuerunt invocare est vocamus dei, jam si velim dei a Platone. Conf. L. 1. c. 2. dei est, contra principalem nihil potest. Sed quid si princeps nihil mandat, an resistere licet. negant, sunt tolerandae pessimi regis. et, quae nobis scripturae, quae resistendum. D. 1. n. 2. explicandum. alibi distinguere. solemus. inter actum positivum, quo quis mandatis jubet facimus vel. negativum, quo quod princeps jubet. resistimus. Quam extra principem remedia humana & Cant. 67. ut sine.

D. 1. n. 3. ej. quia est extra potestatem principis si quid tale jubeat, ideo nec illi jubere nec subditi parere possunt. Quia deo magis patendum est. quam hominibus quae deus ordinavit, quae deus praecepit, haec sunt. ita superiora, et adeo praecipienda. Quidquid autem sunt, ut superior naturae. aliquid jubeat. et hoc prohibeat, justitiae non latet superiorem esse. Ubi autem, tranquillitatem esse coelum. i. e. nostri superiori parere non, tranquillitatem communicationem cum deo cap. 5. n. 2. ubi augustinus inde elegit dicit Christum omnem non ullo contemnis potestatis jura dicta Justitiae & placatam sed eligis majori servire potestati, sed minus false. quem justitiae debet minori vinci, si maiestatis ratio. ratione major praelatus sit decide principi. fallere potuerunt invocare est vocamus dei, jam si velim dei a Platone. Conf. L. 1. c. 2. dei est, contra principalem nihil potest. Sed quid si princeps nihil mandat, an resistere licet. negant, sunt tolerandae pessimi regis. et, quae nobis scripturae, quae resistendum. D. 1. n. 2. explicandum. alibi distinguere. solemus. inter actum positivum, quo quis mandatis jubet facimus vel. negativum, quo quod princeps jubet. resistimus. Quam extra principem remedia humana & Cant. 67. ut sine.

†††

Ut *Abrahamus*) Advena & peregrinus & per conſeqvens privatus in regione, qvam inhabitare eum DEUS juſſerat, *Geneſ. XIV.* §. 13. tametſi non negemus, eum principem fuiſſe ſuæ Gentis.

Ut *DaVid*) Hic enim Dei juſſu per Samuelem unctus erat Rex, eiqve commiſſus totus populus Iſraeliticus, Saulo & ejus familiâ à DEO rejectâ *I. Sam. XV*, 26. *& ſeqq. & XVI*, 1. *& ſeqq.*

Sibi ſubditos) Sed hoc, ratione ſuæ formalitatis atqve proprie, non eſt bellum, §*id. Ayal. de Jur. Bell. c.* 2. *n.* 12. *ſeqq. lib.* 1.

2. Tantum illud qværitur, an aut privatis aut publicis perſonis bellum gerere liceat in eos, qvorum imperio ſive ſummo ſive minori ſubſunt. Ac primum id minime controverſum eſt, arma ſumi poſſe in inferiores ab iis, qvi ſummæ poteſtatis auctoritate armantur: qvalis fuit Nehemias armatus edicto Artaxerxis adverſus vicinos regulos. Sic metatores expellendi domino prædii licentiam Imperatores Romani concedunt. Verum adverſus ſummam poteſtatem aut inferiores, ſed agentes, qvod agunt ſummæ poteſtatis auctoritate, qvid liceat qværitur. L. 5. devotum. C. de Metatis. lib. XII.

3. Illud qvidem apud omnes bonos extra controverſiam eſt: ſi qvid imperent naturali juri aut divinis præceptis † contrarium, non eſſe faciendum qvod jubent. Nam Apoſtoli, cum dixerunt Deo magis qvam hominibus obediendum, ad certiſſimam provocarunt regulam, omnium inſcriptam mentibus, qvam totidem ferme verbis expreſſam apud Platonem reperias; at ſi qva ex tali cauſa, aut alioqvi, qvia ſummum imperium habendi ita libet, injuria nobis inferatur, ea toleranda eſt potius, qvam vi reſiſtendum. † h. c. §. VII. n. 9. ſeqq. L. I. c. III. §. IX. n. 1. L. II. c. XXVI. §. 3. n. 1.

†††

Toleranda eſt potius) Non igitur facere poſſumus cum *Proſp. Farinac. in Prax. Crim. tit.* 14. *qVæſt.* 125. *n.* 34. *& Georg. Obrecht. de defenſ. c.* 6 *n.* 1. *& ſeqq. Vasqv. Contr. Illuſtr. lib.* 1. *c.* 18. *n.* 10 qvos ſeqvitur *Berlich. P.* 4. *concl. XII. n.* 30. ſtatuentibus ſubditum poſſe ſummum Principem, puta Imperatorem, vel alium ſuperiorem non recognoſcentem, propter offenſionem impunè occidere. Veriores ſunt cum Grotio contrarium ſentientes *Paul. de caſtr. l.* 3. *ff. de Juſt. & Jur. n.* 6. *& Jul. Clar.* 5. *ſentent. §. homicidium. n.* 30. Omnium optimè tria remedia contra Principis abſoluti tyrannidem ſubditis conceſſa profert *Bened. Carpz. ad L. Reg. Germ. cap.* 18. *ſect.* 2. *per tot. p m.* 360. Dum *primò* ad preces effugiendum ſvadet; qvas propterea Chriſtianorum arma vocat *Nazianz. Or.* 1. *in Julian.* *Secundo* ad ſupplicationes, qvo medio Eſther & Mardocheus, qvod vi non auſi fuiſſent, vel etiam ſeditionibus remorari horruiſſent, à cervicibus Judæorum periculum avertunt, *Eſth.* 3. *Tertio* ad fugam, qvâ Chriſtiani ſibi potius conſulant, qvam injuſtam vim contra Principem experiantur exemplo plurimorum virorum piorum, veluti Moſis, Davidis, Obediæ, Eliæ &c. *add. h. c. §.* 7. *n.* 4. *&* 8.

II. 1. Et naturaliter qvidem omnes ad arcendam à ſe injuriam jus habent reſiſtendi, ut † ſupra diximus. Sed civili ſocietate ad tuendam tranqvillitatem inſtituta, ſtatim civitati jus qvoddam majus in nos & noſtra naſcitur, qvatenus ad finem illum id neceſſarium eſt. poteſt igitur civitas jus illud reſiſtendi promiſcuum publicæ pacis & ordinis cauſa prohibere: Et, qvin voluerit, dubitandum non eſt, cum aliter finem ſuum conſeqvi non poſſet. Nam † c. 2. §. 1. ſeqq. h. l. & infr. L. 2. c. 1. §. 3.

Eurip. Cyclope. si maneat promiscuum illud resistendi jus, non jam civitas erit, sed dissociata multitudo, qvalis illa Cyclopum;

Θεμιστεύει δὲ ἕκαστος
Παίδων οὐδ' ἀλόχων.
Dant conjugibus jus
Qvisq; suis soboliqve.
Νομάδες ἀκούει δ' οὐδὲν οὐδεὶς οὐδενός.
* *Confusa turba, nemo ubi audit neminem:*

Et Aboriginum, qvi Sallustio tradente, genus hominum agreste, sine legibus, sine imperio, liberum atqve solutum: & apud eundem alio loco Getuli, qvi neqve moribus, neqve lege aut imperio cujusqvam regebantur.

***

Confusa turba, nemo ubi audit neminem) De Bebriciis similia prodidit Valerio:

nec fœdera legum
Ulla colunt, placidas aut jura tenentia mentes.

†††

Jus qvoddam majus in nos) Vult hoc dicere Grotius: homini qva tali competere jus à se propulsandi qvamvis injuriam intentatam; qvæ tamen facultas aliqvando cessat, si se conferat in societatem civilem, & superiorem recognoscat: qvoniam tunc, tanqvam potentia passiva, opus habet se accommodare nutui potentiæ activæ, per qvam summum bonum istius civitatis intenditur & promovetur. Hinc rectè dicitur, civitati jus majus in civem ejusqve bona nasci, qvàm ipse habet, absolutè scilicet, & extra civitatem consideratus, ut homo.

2. Ita, ut dixi, habent mores omnium civitatum: *Generale pactum est societatis humanæ*, inqvit Augustinus, *Regibus obedire.*

Æschylus: Τραχὺς μόναρχος κ' οὐχ ὑπεύθυνος κρατεῖ.
Rex est suo utens jure nulli obnoxius.

Sophocles: Ἄρχοντές εἰσιν, ὡς ὑπεικτέον, τί μή;
Nam principes sunt: obseqvendum. qvippe ni?

Euripides: Τὰς τῶν κρατοῦντων ἀμαθίας χρεὼν φέρειν.
Imperia habentum perferenda inscitia est.

Adde, qvod supra ex Tacito in hanc rem adduximus: cujus & hoc est; *Principi summum rerum arbitrium Dii dederunt, subditis obseqvii gloria relicta est.* Hîc qvoqve

Indigna digna habenda sunt Rex qvæ facit.

Seneca: *Æqvum atq; iniqvum regis imperium feras:*

Qvod ex Sophocle sumtum, qvi dixerat:

Ἀλλ' ὃν πόλις στήσειε, τοῦδε χρὴ κλύειν,
Καὶ σμικρὰ καὶ δίκαια καὶ τἀναντία.

Et qvod apud Sallustium est: * *Impune qvidvis facere, id est regem esse.*

***

Impune qvidvis facere, id est regem esse.) Pertinent huc M. Antonii verba, qvæ ex Josepho modo adduximus.

3. Hinc

§. 3. a) quia summa potestas nec
injuriarum convinci nec ullo mo-
do condemnari possunt. cum ne-
minem superiorem adeoq nec ju-
dicem habeat l. 1. c. 3. §. 9. n. 1.
Et hoc adeo soli meridiano cla-
rius est. ut ipsi polonj ubi re-
gia majestas limitata fere est.
rigori isti qui in juramento
regio continebatur. ne subditi
contra officium suum rex actu-
rus esset, ipsi obedientiam praesto-
rent temperamentum addiderint.
Conf. disp. d. o abutendo no-
mine principis cap. 2. §. 4.

§. 4. n. 1. a) quia dandum Caesari
quod est Caesaris, sequitur dandam
obedientiam summam, nam sum-
ma potestatis correlatum est.
summa obedientia Caesari ergo
debebatur perfecta obedientia
ergo Christus praecepit ut per-
fecte obedirent adeoq nec resi-
terent, vid. de hoc dicto Mar-
quardij Freherij tractatum pe-
culiarem.

3. Hinc ubiqve majestas, id est dignitas, sive populi, sive unius, qvi summo fungitur imperio, tot legibus, tot pœnis defenditur: qvæ constare non potest, si maneat resistendi licentia. Miles, qvi castigare volenti se centurioni restiterit, si vitem tenuit, militiam mutat: si ex industria fregit, vel manum centurioni intulit, capite punitur: Et apud Aristotelem est, εἰ δέχλω ἔχων ἐπάταξεν, δεῖ αὐτιτωλγλῶ. *si magistratum gerens aliqvem verberavit, reverberandus non est.* E. Milites. 13. §. Irreverens. 4. D. de Re mil. Rufus Legibus militaribus, c. XV.

†††

Capite punitur) Meminisse tamen debent militum præfecti, delicta secundum suæ autoritatis modum castigare, *l. 12. §. 2. ff. de Re mil.* nec lege naturali severiores sese erga gregarios exhibere, *Petr. Papp. à Trazberg. in Corp. Jur. Milit. ad art. 77. Jur. Belgic. Milit.* Aliàs suo modo amittere possemus resistentiam, si tribunus sine causâ urgente (ut sæpè fieri solet) atrocissimè tractet qvendam ex suâ cohorte, de qvâ *Perez. ad Tit. C. de Re Milit. n. 36.* Ceterum de asperitate militaris disciplinæ videantur plura apud *Carol. à Mansfeld. in Magister. militar. sive de Jurisd. & Jur. milit. Belgic. cap. 14. p. m. 274. Ayal. l. 3. c. 10. n. 2. & 3. p. 354.*

III. In lege Hebræa mortis supplicio damnatur, qvi inobediens fuerit, aut summo Pontifici, aut ei, qvi extra ordinem rector populi à DEO esset constitutus. Qvod verò apud Samuelem est de jure regis, omninò rectè insipienti apparet, nec de jure vero intelligendum, id est, de facultate honestè & justè aliqvid agendi. (longè enim alia vivendi ratio præscribitur regi in ea parte legis, qvæ est de officio regis) neqve nudum factum indicari, nihil enim esset in eo eximium, cum injurias facere etiam privati privatis soleant; sed factum, qvod effectum aliqvem juris habeat, id est * non resistendi obligationem. Ideo additur, populum pressum ipsius injuriis Dei opem imploraturum, qvia scilicet humana remedia nulla exstarent. Sic ergo hoc jus vocatur, qvomodo prætor jus reddere dicitur, etiam cum iniqvè decernit. Deut. XV. 8. I. 12. Jos. I, 18. I. Sam. IIX, II. 164 L. I. c. III. §. 8. n. 8. §. XX. n. 2. Deut. XVII, 14. L. Jus pluribus 2. II. D. de Just. & Jure.

***

Non resistendi obligationem) Philo in Flaccum: πότε γὰρ εἰς ὑποψίαν ὑπωπιεύθημεν; πότε δ' οὐκ εἰρηνικοὶ πᾶσιν ἐνομίσθημεν; τὰ δ' ὑπιπνεύματα, οἷς καθ' ἑκάστην ἡμέραν χρώμεθα, οὐκ ἀνεπίληπτα, ἃ σωτείνοντα πρὸς εὔνοιαν πόλεως καὶ εὐσέβειαν; *Qvando enim defectionis suspecti fuimus? qvando non pacis amantes ab omnibus judicati sumus? instituta verò, qvibus utimur qvotidie, nonne extra reprehensionem sunt, nonne ad concordiam bonumq; statum civitatis conducunt?* (a) h. c. §. XX.

IV. 1. In novo fœdere Christus præcipiens (a) dari Cæsari, qvæ Cæsaris sunt, intelligi voluit à suæ disciplinæ sectatoribus non minorem, si non majorem (b) obedientiam cum patientia (si opus sit) conjunctam summis potestatibus deberi, qvam ab Hebræis regibus Hebræis debebatur; qvod latius exseqvens optimus ejus interpres Paulus Apostolus, officia subditorum late describens, inter alia. *Qvi obsistit*, inqvit, *potestati, DEI ordinationi obsistit: tum verò, qvi obsistunt, sibi ipsis condemnationem accipient.* Addit (b) Proleg. §. 48. Rom. XIII.

mox: *DEI enim minister est. qvi potestate fungitur tuo bono.* Deinde, *Qvapropter necesse est subjici, non solum propter iram, sed & propter conscientiam.* In subjectione includit non resistendi necessitatem, neqve eam solum qvæ ex formidine majoris mali oritur, sed qvæ ex ipso sensu officii nostri manat, neqve hominibus tantum, sed & DEO nos obligat. Rationes addit duas: primam, qvod Deus ordinem illum imperandi, & parendi approbaverit, & olim in lege Hebræa, & nunc in Evangelio: qvare potestates publicæ eo loco nobis habendæ sunt, qvasi ab ipso Deo essent constitutæ. Nostra enim facimus, qvibus auctoritatem nostram impartimur. Alteram, qvod hic ordo nostro bono inserviat.

†† Prolegom. §. 3.

2. Atqvi, dicat aliqvis, injurias pati utile non est. †† Hic qvidam, vere magis, qvam ad sensum Apostoli, ut arbitror, appositè dicunt, has qvoqve injurias utiles nobis esse, qvia ista patientia sua non sit caritura mercede. Mihi videtur Apostolus considerasse finem universalem isti ordini propositum, qvi est * tranqvillitas publica, in qva & singulorum † comprehenditur. Et sane, qvin plerumqve hoc bonum per potestates publicas consequamur, dubitandum non est: nemo enim sibi male vult: at imperantis felicitas in subditorum felicitate consistit. * *Sint qvibus imperes*, ajebat ille. Proverbium est apud Hebræos: *Nisi potestas publica esset, alter alterum vivum deglutiret:* qvi sensus & apud Chrysostomum: τῶν πόλεων τοὺς ἄρχοντας ἄν, θηρίων ἀλόγων ἀλογώτερον βιωσόμεθα βίον, δάκνοντες ἀλλήλους καὶ κατεσθίοντες, *nisi rectores civitatum essent, feriorem feris viveremus vitam, non mordentes tantum,* * *sed & vorantes alios alii.*

† Prolegom. §. 18.

Tranqvillitas publica) Bene Chrysostomus: συνέργός ἐστι σοι, συμπράττει σοι. Princeps nimirum Evangelium prædicanti. Dedolat ille, qvod tu descobinas.

Sint qvibus imperes) Dictum hoc Sullæ ajunt Plutarchus, Florus, & alii, unde sumsit Augustinus lib. III, cap. 28. de Civitate Dei.

Sed & vorantes alios alii) Est hoc de statuis sexto: sed & hoc: ἐὰν γὰρ τὰ δικαστήρια ἀνέλῃς, πᾶσαν τῆς ζωῆς ἡμῶν ἀνεῖλες τὴν εὐταξίαν. *Tolle tribunalia, & omnem de vita tranqvillitatem abstuleris.* Deinde: μὴ γάρ μοι τοῦτο εἴποις, εἴτις κακῶς τῷ πράγματι κέχρηκεν. ἀλλ' αὐτῆς βλέπε τῆς διαταξέως τὴν εὐκοσμίαν, καὶ τὴν πολλὴν ὄψει τοῦ ταῦτα ἐξ ἀρχῆς νομοθετήσαντος σοφίαν. *Nec mihi illos refer, qvi male usi sunt honoribus, sed ipsius instituti vide pulchritudinem, & sapientiam, jus admiraberis, qvi primus ejus auctor fuit.* Idem ad Romanos κἂν ἀνέλῃς αὐτὰς (τὰς ἀρχὰς) πάντα οἰχήσεται καὶ οὐ χωρία, οὐκ οἰκία, οὐκ ἀγορὰ, οὐκ ἄλλο οὐδὲν στήσεται, ἀλλὰ πάντα ἀνατρεπήσεται τῶν δυνατῶν τοὺς ἀσθενεστέρους καταπινόντων. *Magistratus si abstuleris, perierint omnia; non urbes stabunt, non agri, non forum, nec qvicqvam aliud. evertentur omnia & fortioris esca fiet qvilibet infirmior.* idem sensus apud eundem ad Ephes. V.

3. Qvod

§. 4. n. 1. b) nam divinas voces in terris gerit princeps adeoq. potuit non deus ordinem illam approbare. Jam quia deus ordinem illam approbavit, sequitur semper functionem in hoc ordine spectandam esse; adeoq. non spectandae personae ei impiae sunt, sed an sit functio impia sit quae ordinatio divina est. Conf. L. 1. c. 2. O. 4. n. 4.

§. 4. n. 1. c) nunquam res bonae cessit turbatoribus et resistendi libidine captis et licet initio usi sint pro pero successu progressu tamen temporis defecere. Diss. d. Sehna. ti. de rat. status habet se cum omnibus turbis civilibus uti cum motu violento naturali, qui initio quidem validus est, tamen quo diutius duras eo magis elanguescit et tandem per se desinit, nullum violentum perpetuum, nullaque turbae perpetuae.

§. 4. n. 2. d) grotius hic inquit, considerandum esse finem unicuique ordini propositum, quae est tranquillitas publica in qua et singulorum comprehenditur, utile quidem non injurias tales pati sed tamen publica unde male non est si privatis injuriae inferantur. quam si principi resistatur. Conf. Disp. d. obtinendo nomine principis, ubi in §. 4. n. 2. e) unde etiam principes asperos licet metuere non habeant de jure quod sibi subditos instituri sint. tamen sibi exitio sint. Conf. cit. Disp. c. 3. §. 6. Et vice versa imperantis infelicitas in subditorum infelicitate consistit L. 1. c. 3. §. 8. n. 16. L. 2. c. 21. §. 14. n. 1. et §. 14. n. 2. Addimus hic dictum Senecae Lib. 1. cap. ult. de Clementia Haec divina potentia est. gregatim ac publice servare multos. a. vicidere incendium ac ruinae potentiae est.

Ducitur Boccalinus differens de vivi ~~[illegible]~~ potentibus remedium contra injurias

§ 4. n. 3. f) tangitur hic observatum illud sel. raros esse ejusmodi asperos principes h. e. qui nimiae iracundiae et affectibus transversi aguntur. Rari quippe boni h. e. qui exquisita bonitate sint praeditae. Sal. 13. attamen agnoscendum. quoq est raros esse qui consummata exquisitae sint malitiae, quia jam haec ita se habent ut rari sint principes dicit grotius tant minus rationem habendam esse, cum interventu meliorum compensantur. grotius §. 4 n. 15. attamen dissitendum non est

§ 4. n. 3. g) nulla unicum concussione magis turbata respubl. quam si subditi restitere principi sub. quam rem fusius tractavimus in disp. de abutendo nomine princ. cap. c. 2. §. 9. n. 4. p. 22. ibi Jacobi regis liber Monarchiae p. 105. exempla habuimus in coede Caligulae alvorum et nostro seculo. in anglia post obitum Caroli 2. qui si reus fuisset ellorum q. ipsi objiciebantur, tm melius fuisset sub eo vivere, quam in anarchia vel ubi confusio regnabat ante quam Cromvellius omnia discordiis civilibus fessa nomine principis imperium occuparet. L. 1. c. 3. §. 4. n. 15.

Instum tm esse respubl. faciem durante illorum regimine Seneca 2. de clementia. cap. ult. Vopiscus in vita aurelij Imperatoris.

3. Qvod si qvando inimia formidine aut iracundia aliisve affectib. transversi agantur rectores, qvo minus rectam ineant viam, qvæ ad tranqvillitatem ducit, id inter minus † freqventia habendum est; & qvæ, ut ait Tacitus, interventu meliorum pensantur. Leges autem satis habent id, qvod plerumqve accidit, respicere, ut ajebat Theophrastus, qvo & illud Catonis pertinet: *Nulla lex satis commoda est: id modo qværitur, si majori parti & in summa prodest.* qvæ autem rarius contingunt, communibus tamen regulis constringenda sunt, qvia, etsi ratio legis in isto speciali facto specialiter locum non habeat, manet tamen ratio in sua generalitate, cui specialia subjici fas est, id enim satius, qvam sine norma vivere, aut nostram cujusqve arbitrio permitti. Seneca apposite ad hanc rem, *Satius erat à paucis etiam justam excusationem non accipi, qvam ab omnibus aliqvam tentari.*

† §. VI. h. c.

L. τὸ γὰρ 6. D. de Legibus. L. 3. in fine. D. Si pars hered. petat. Liv. Lib. XXXIV. Lib. VII. de benef. c. 16.

4. Locum & hic habere debet illa nunqvam satis memorata Periclis * apud Thucydidem sententia: *Sic existimo, etiam singulis hominibus plus eam prodesse civitatem, qvæ tota recte se habeat, qvam siqva privatis floreat utilitatibus, ipsa autem universim laboret. qvi enim domesticas fortunas bene collocatas habet, patria tamen eversa, pereat & ipse necesse est: Contra vero, etiam si qvis in beata republica parum felix est, multo tamen facilius per illam incolumis servatur. Qvare cum civitas qvidem singulorum possit sustentare calamitates, singuli autem publicas non item, qvid est cur non universim ipsi consulere, ipsamqve tueri oporteat, nec id facere, qvod vos facitis, dum qvasi attoniti jactura rei familiaris salutem proditis reipublicæ?* Qvem sensum breviter ita explicat Livius: *Respublica incolumis & privatas res salvas facile præstat: publica vrodendo tua nequicqvam serves.* Plato dixerat legum IV. τὸ μὲν γὰρ κοινὸν ξυνδεῖ, τὸ δ' ἴδιον διαφθείρει τὰς πόλεις. καὶ συμφέρει τῷ κοινῷ τε καὶ ἰδίῳ ἀμφοῖν, ἢ τὸ κοινὸν τιθῆται καλῶς μᾶλλον ἢ τὸ ἴδιον, *Qvod commune est, connectit civitates, qvod singulorum, dissipat; qvare & publice & privatim utilius est, ut publica magis qvam privata curentur.* Xenophon vero: ὅστις ἐν πολέμῳ στασιάζει πρὸς τὰ ἄρχοντα, πρὸς τοῦτο ἑαυτὸν σωτηρίαν στασιάζει: *qvi in bello contra ducem seditiose se gerit, facit hoc cum suæ salutis periculo.* Eodem & illa Jamblichi pertinent: *Non disjuncta est privata utilitas à publica, imo in bono communi singulare etiam continetur: & ut in animalibus cetera qꝫ natura, ita in civitatibus in totius salute salus est partium.*

Lib. XXVI.

Apud Thucydidem sententia) lib. II. qvi cum bene convenit illud Ambrosii libro III. de officiis: *Eadem singulorum est utilitas, qvæ universorum.* Et illud in jure: *Semper non qvod privatim interest uni ex sociis servari debet, sed qvod communi societati expedit.* L. 65. Actione. §. 5. Labeo. D. Pro Socio. Adde L. unicam, § penult. C. de Caducis tollendis.

5. In publicis autem præcipuum haud dubie est ordo ille, qvem dixi, imperandi parendiqve; is vero cum privata resistendi licentia consistere neqvit. Ex-

Explicare libet hoc ipsum nobili Dionis Cassii loco: οὐ μὲν τοι καὶ ἐγὼ οὔτ' ἄλλως καλὸν εἶναι νομίζω, ἄρχοντά τινα τῶν ἀρχομένων ἡττᾶσθαι οὔτ' ἂν σωτήριόν τι γενέσθαι ποτὲ, εἰ, τὸ ταχθὲν ὑπηρετεῖν, κρατεῖν αὐτοῦ ἐπιχειρήσειε. σκέψασθε δὴ ποῖος μὲν κόσμος οἰκίας γένοιτο, ἂν οἱ ἐν τῇ ἡλικίᾳ ὄντες τῶν πρεσβυτέρων καταφρονήσωσι. ποῖος δὴ τῶν διδασκαλείων, ἂν οἱ φοιτῶντες τῶν παιδευτῶν ἀμελήσωσι. τίς ὑγεία νοσοῦσιν, ἂν μὴ πάντα τοῖς ἰατροῖς οἱ κάμνοντες πειθαρχῶσι. τίς δ' ἀσφάλεια ναυτιλλομένοις, ἂν οἱ ναῦται τῶν κυβερνητῶν ἀνηκουστῶσι φύσει τε γὰρ ἀναγκαῖά τινα καὶ σωτήρια τῷ μὲν ἄρχειν ἐν τοῖς ἀνθρώποις, τῷ δὲ ἄρχεσθαι τέτακται. *Esse vero neq; decorum existimo, ut rector civitatis subditis cedat, neq; spem esse ad salutem, si, quod parere positum est, velit imperare. Cogitate enim quis futurus sit ordo in familia, si à junioribus senes spernantur: quis in scholis, si discentes docentes negligant: unde sanitas ægrotantibus, si non per omnia Medicis pareant: quid tuti navigantibus, si plebs nautica gubernantium jussa contemnat. Natura quippe id necessarium & hominibus salutare, ut alii quidem imperent, alii vero pareant.*

I. Epist. II, 18. 6. Paulo comitem addamus Petrum; cujus hæc sunt verba: *Regem honorate. Servi, subditi estote cum omni timore dominis, non solum bonis & æquis, sed etiam duris. Hoc enim cedit gratiæ, si quis propter conscientiam DEI suffert molestiam injuste afflictus. quæ enim gloria est, si peccantes & colaphis cæsi subsistitis? sed si bene agentes, & tamen male habiti subsistitis, * hoc cedit vobis gratiæ apud DEUM.* Confirmat mox hoc à Christi exemplo. idemque sensus in Clementis constitutionibus his verbis exprimitur: ὁ δοῦλος εὔνοιαν φερέτω πρὸς τὸν δεσπότην κατὰ φόβου θεοῦ, κἂν ἀσεβὴς, κἂν πονηρὸς ὑπάρχῃ *Servus DEUM timens simul bene hero suo velit, quamvis impio, quamvis injusto.* Notanda hîc duo: quod dicitur subjectionem dominis deberi etiam duris, idem ad reges quoq; referendum: Nam quod sequitur ei fundamento superstructum, non minus subditorum quam servorum officium respicit. Ac deinde talem à nobis requiri subjectionem, quæ injuriarum patientiam secum ferat: sicut de parentibus dici solet:

* *Ames parentem, si æquus est: si non, feras.*

Et Eretriensis quidam adolescens, qui Zenonis Scholam diu frequentaverat, quid ibi didicisset rogatus respondit; ὀρχὴν πατρὸς φέρειν, *iram patris ferre.* De Lysimacho Justinus: *Magno animo regis, velut parentis, contumeliam tulit.* Et apud Livium est: *Ut parentum sævitiam, sic patriæ, patiendo ac ferendo leniendam esse.* Apud Tacitum: *Ferenda regum ingenia:* & alibi: *bonos Imperatores voto expetendos, qualescunque tolerandos.* Apud Persas, laudante Claudiano;

Lib. XV. Lib. XXVII. Annal. XVI. Hist. VI.

Quamvis crudelibus æquo
Paretur dominis.

***

Hoc cedit vobis gratiæ apud Deum) Tertullianus de pœnitentia: *Timor hominis Dei honor est.*

Ames

§. 4. n. 6. h) in Graec textu aetas dys-
colis germ. Deu. estuudenlisnu.
Et sic liquido constat, m. paren-
dum esse duris asperis estuudenlisnu. novum testamentum nunquam
meminit tyrannorum, tyrannus
n. consummatum malum involvit
vel consumatam malitiam quae
de nullo principe praesumenda est.
disp. de susp. doctr. tyr. c. 3. l. 1.
c. 3. § 8. n. 14.

Ames parentem, si æqvus est; si non, feras) Terentius Hecyra:

Nam matris ferre injurias me, Parmeno, pietas jubet.

Cicero pro Cluentio: *Non modo reticere homines parentum injurias, sed etiam æqvo animo ferre oportet.* Habet ad hoc præceptum pulchra Chrysostomus tum II. ad Timotheum, tum libro V. adversus Judæos. Pertinent huc & qvæ Epictetus & post eum Simplicius habent de duabus ansis.

†††

Idem ad Reges qvoqve referendum) Concedimus idem in subditis & servis dari posse obseqvium, si punctum de non resistendo utrobiqve respexeris; negamus tamen, qvod idem utrinqve subjectionis genus adsit, propter imperii herilis à majestatico discrepantiam.

V. 1. ~~Nec ab hac lege Domini discedit * consvetudo veterum Christianorum optima legis interpres.~~ Nam qvanqvam pessimi sæpe homines imperium Romanum tenuerunt, nec defuerunt, qvi obtentu adjuvandæ reipublicæ iis se opponerent, nunqvam tamen eorum conatibus se adjunxerunt Christiani. In Clementis constitutionibus est βασιλείᾳ ἀθεμίτον ἐπανίστασθαι *regiæ potestati resistere nefas.* Tertullianus Apologetico: *Unde Cassii, & Nigri & Albini? unde qvi inter duas lauros obsident Cæsarem? unde qvi faucibus ejus exprimendis palæstricam exercent? unde qvi armati palatium irrumpunt, omnibus tot * Sigeriis* (sic diserte habet manuscriptus, qvi est apud omni laude ornatissimos juvenes Puteanos) *ac Partheniis audaciores? De Romanis, ni fallor, id est de non Christianis.* De Palæstrica, qvod ait, ad Commodi mortem pertinet, peractam imperio præfecti Ælii Læti, manu palæstritæ; qvo tamen Imperatore vix qvisqvam fuit sceleratior. Parthenius, cujus factum itidem detestatur Tertullianus, erat ille, qvi pessimum Imperatorem Domitianum oppresserat. His comparat Plautianum præfectum Prætorio, qvi Septimium Severum valde sangvinarium Imperatorem occidere in palatio voluerat. In eundem Septimium Severum arma, qvasi pro reipublicæ caritate, sumserant in Syria Pescennius Niger, in Gallia & Britannia Clodius Albinus. Sed horum qvoqve factum Christianis displicuit, qvod & ad Scapulam jactat Tertullianus: *Circa majestatem Imperatoris infamamur: tamen nunqvam Albiniani, vel Nigriani, vel Cassiani inveniri potuerunt Christiani.* Cassiani illi erant, qvi secuti erant Avidium Cassium, virum egregium, qvi in Syria sumtis armis causabatur Rempublicam se ire restitutum, qvam M. Antonini negligentia perderet.

***

Consvetudo veterum Christianorum) Ad qvam pertinet canon XVIII. Concilii Chalcedonensis, repetitus canone IV. Concilii in Trullo: Concilium Toletanum qvartum: capitulum II. Caroli Calvi in villa Colonia. Synodus Svessionensis canone V.

Sigeriis) Xiphilinus Domitiano. ἐπέθεντο δὲ αὐτῷ καὶ συνεσκευάσατο τὴν

τὴν πρᾶξιν Παρθένιος ὁ προκοιτος αὐτοῦ καὶ Σιγήριος (male Σίγηρος) ἐν τῇ προκοιτίᾳ καὶ αὐτὸς ὤν. *Insidias antem ei communicato inter se consilio struxere Parthenius præpositus cubiculariorum & Sigerius & ipse è cubiculariis.* Martialis libro IV.

Sigeriosq́; meros, Partheniosq́; souas.

Corruptum id nomen non hic modo in Tertulliano fuerat, sed adhuc est in Svetonio, ubi Saturius, & in Victore vulgari, ubi Casperius legitur.

2. Ambrosius, cum injuriam non tantum, sed & gregi suo, & Christo fieri crederet à Valentino Valentiniani filio, populi satis concitati motu ad resistendum uti non voluit. **Coactus*, inqvit, *repugnare non novi: dolere potero, potero flere, potero gemere: adversus arma, milites, Gothos qvoqve, lachrymæ meæ arma sunt. Talia enim sunt munimenta sacerdotum, aliter nec debeo, nec possum resistere.* Mox: *Exigebatur à me ut compescerem populum: referebam, in meo jure esse, ut non excitarem, in DEI manu, ut mitigaret.* Idem Ambrosius Maximi copiis adversus Imperatorem, & Arianum & Ecclesiæ gravem, uti noluit. Sic Julianum defectorem cum pessima consilia agitaret, lacrymis Christianorum repressum, ait Nazianzenus, addens, τοῦτο μόνον ἐχόντων κατὰ διώκτου φάρμακον, *qvia solum hoc contra persequutorem erat remedium.* Atqvi exercitus ejus ferme omnis ex Christianis constabat. Adde, qvod, ut observat idem Nazianzenus, sævitia illa Juliani non tantum in Christianos erat injuria, sed & rempublicam in summum adduxerat periculam. Accedat his illud Augustini, ubi illa Apostoli ad Romanos dicta explicat: *Necesse est propter hanc vitam nos subditos esse oportere, non resistentes, si qvid illi* (rectores) *auferre voluerint.*

Lib. V. orat. in Auxent.

Theodoret. hist. Eccl. lib. V. c. 4.

Orat. I. in Julianum. Prov. 74.

***

Coactus repugnare non novi) inseruit Gratianus causa XXIII. qvæstione IIX. idem Ambrosius Epistola XXXIII. *Vultis in vincula rapere? voluntas est mihi, non ego me vallabo circumfusione populorum.* Imitatus est magnus Gregorius libro VI. epistola: *Si in morte Longobardorum me miscere voluissem, hodie Longobardorum gens, nec Regem, nec Duces, nec Comites haberet, atqve in summa confusione esset divisa.*

VI. 1. Inventi sunt nostro seculo viri, eruditi qvidem illi, sed temporibus & locis nimium servientes, qvi sibi primum, (ita enim credo) deinde aliis persvaderent, ea, qvæ jam dicta sunt, locum habere in privatis,* non etiam in magistratibus inferioribus, qvibus jus esse putant resistendi injuriis ejus, cujus summum est imperium; imò & peccare eos, ni id faciant, qvæ opinio admittenda non est. Nam sicut in dialecticis * species intermedia, si genus respicias, est species; si speciem infra positam, genus: ita magistratus illi, inferiorum qvidem ratione habita, sunt publicæ personæ; at superiores si considerentur, privati sunt. Nam omnis facultas gubernandi, qvæ est in magistra-

§. 6. n. 1. a) quæ sententia althusij
quoq in politica sua congrua illis
temporibus, Belgæ n. insurgebant
contra hispanos, sed minus recta
quia omnes respectu principis st.
subditi 2) quia extra facultatem
commissam non habeant facultatem
subendi.

stratibus summæ potestati ita subjicitur ut quicquid contra voluntatem sumi imperantis faciant, id defectum sit ea facultate, ac proinde pro actu privato habendum. Locum enim hic quoque habet, quod dicunt Philosophi, ordinem non dari, nisi cum relatione ad aliquid primum. L.I.c.III.§.V. n.3. Averr.V. Metaph.tom.6.

***

Non etiam in magistratibus inferioribus) Petrus Martyr ad Judicum III. Paræus ad XIII. caput ad Romanos. Junius Brutus. Danæus libro VI. Politicorum, & alii.

Species intermedia) genus speciale Senecæ epistola LIIX.

†††

Non etiam in magistratibus inferioribus) Utrum facilius resistere possit Principi magistratus, quàm plebejus & subditus mediatus? disquirit Grotius, & rectè negativè decidit. Uterque enim respectu majestatis pure passivè se habet & dependenter, tam in esse, quam in operari; ergò & neuter resistere jure valet. Nec obstat, tantam distantiam non esse inter regem & magistratum, ac inter regem & privatum; quare facilius ille regi sese opponere potest, quam hic. Respondemus enim, istam distantiam causari beneplacitum supremi Principis, qui ex indigentia Reip. certum magistratum eidem præfigit, *Lampad. de Rep. Rom. Germ. P. I. n.* 14. & 51. atque pro libitu rursus annullat, vel mutat. Quocirca ille, perinde ut alius subditus, in relatione ad majestatem, privatorum loco habetur. Cum his concordant ea, quæ profert *Grasswinckel. ad h. l. p.* 87. Non oritur, inquit, hoc jus à distantiâ dignitatum, sed quia magistratus privati loco sunt, respectu Regis. Et fallor, nisi majus peccatum esset magistratus: hi enim & Regi jurarunt fidem & Reip. securitatem, quam utramque violarent. Reliquis dissentientis *Parei* (cujus commentarii propter hanc assertionem 1622. die 6. Jul. ex decreto Regis Angliæ Jacobi VI. Oxoniæ per manum carnificis publicè combusti fuerunt) argumentis satisfecit Theologus nostri seculi celebratissimus *Dn. Osiand. in not. ad h. l. p.* 546.

2. Ac mihi videntur, qui contra sentiunt, talem statum rerum inducere, qualem antiqui fabulabantur in cœlo fuisse, antequam Majestas oriretur, quo tempore ajunt minores Deos Jovi non concessisse. At is, quem dixi, *ordo, & ὑπαλληλισμὸς, non tantum sensu communi cognoscitur: unde illud:

Omne sub regno graviore regnum est.

Et Papinii illud:

vice cuncta reguntur:
Alternisq; regunt:

Et * Augustini dictum celebre: *Ipsos humanarum rerum gradus adverte: si aliquid jusserit curator, faciendum: non tamen si contra proconsul jubeat: aut si consul aliquid jubeat, & aliud Imperator; non utiq; contemnis potestatem, sed eligis majori servire: nec hinc debet minor irasci, si major prælatus est.* Et hoc ejusdem de Pilato: *Talem quippe DEUS dederat illi potestatem, ut esset etiam ipse sub Cæsaris potestate.* c.97. qui resistit.XI.qv,3. Ad Johan.

***

Ordo & ὑπαλληλισμὸς) Sic in familia paterfamilias primus, inde ma-

terfamilias, inde filii, mox ordinarii servi, postremo servi vicarii. vide Chrysostomum I. ad Corinth. XIII,3.

Augustini) habet prope eadem Augustinus sermone VI. in verba Domini.

L. Ep. II. 1. 3. Sed & divina probatur auctoritate. Nam Apostolorum princeps subjectos nos esse vult aliter regi, aliter magistratibus: Regi, ut supereminenti, id est sine ulla exceptione, præter ea, qvæ Deus directè imperat, qvi injuriæ patientiam probat, non interdicit: Magistratibus, tanqvam missis à rege: id est potestatem suam à rege ducentibus. Et cum Paulus omnem animam supremis potestatibus esse subjectam vult, etiam magistratus inferiores includit. Neqve in populo Hebræo, ubi tot fuere reges divini humaniqve juris contemtores, unqvam inferiores magistratus, in qvibus plurimi fuere viri pii & fortes, id sibi juris sumpserunt, ut regibus vim ullam opponerent, nisi si qvi à DEO, cujus in reges summum jus est, mandatum speciale acceperant. qvi contra, qvod procerum officium sit, ostendit Samuel, cum proceribus & populo inspectante Saulem jam perverse regnantem solita veneratione est prosequtus.

I. Sam. XV, 30.

h. l. c. III. §. XX. n. 3. 4. Atqve adeo religionis qvoqve publicæ status nunqvam non à regis ac Synedrii arbitrio pependit. Qvod enim post regem magistratus simul cum populo DEO se fideles fore promiserunt, id intelligi debet, qvatenus in cujusqve id futurum erat potestate. Ne simulacra qvidem alienorum Deorum, qvæ publice exstabant, dejecta unqvam legimus, nisi jussu aut populi in libera republica, aut regum cum regnabantur. Qvod si qvid aliqvando factum est vi contra reges, narratur in testimonium divinæ providentiæ id permittentis, non in facti humani approbationem.

5. Solet à contrariæ sententiæ auctoribus proferri dictum Trajani, cum pugionem præfecto prætorio traderet: *Hoc pro me utere, si recte impero, si male, contra me.* Sed sciendum est, Trajanum, ut ex Plinii Panegyrico apparet, id unice curasse, ne qvid regium ostentaret, sed *verum principem* gereret qvi proinde subesset senatus populiqve judicio; qvorum sententias exsequi præfectus, deberet etiam in ipsum principem. Simile est, qvod de M. Antonio legimus, qvi publicam pecuniam attingere noluit, nisi consulto senatu.

***

Verum principem gerere) Qvod postea imitati Pertinax & Macrinus, qvorum orationes egregias apud Herodianum vide.

Dion. l. VI. VII. 1. Gravior illa est qvæstio, an lex de non resistendo nos obliget in gravissimo & certissimo discrimine. Nam leges etiam DEI qvædam, qvanqvam generaliter prolatæ, tacitam habent exceptionem summæ necessitatis: qvod de lege sabbati Hasamonæorum temporibus à sapientibus definitum

L. II. c. XV. §. IX. n. 6. Joseph. de Bell. Jud. lib. 2. cap. 7.

fuit:

§. 6. n. 4. b) Igitur non licet actus
ejusmodi, qui turbaturi sunt hete-
rodoxias alicuius, et sic nulla licet rec-
titudo in illis actibus turbativis, quando
pontificiorum aquam sanctam vel
cleam sanctos inquinemus vel ri-
demus, quovis per se justum non
sit sanctos colere accedit quod vi
religionis id possit fieri 1) quia
fine carent tales titillationes, quippe
nihil valent ad tollendam
falsam opinionem 2) quia ad id
vocati o sumus, Magistratus namque
talia dirigere debet, quippe sa-
cra sunt publica ex. l. 3. c. 5. §. 2.
ergo a privato non possunt tur-
bari, quam sententiam m. defen-
dit origines contra celsum libro
8. a Christianissimo removet
et temeritati imputat hanc glo-
riationem, quod simulacra gentili-
um violant. Conf. Voetius vol. 3.
disp. de idololatria indirecta p. 369. exemplum habuimus de sanctorum a casibus totius reipubl. pri-
guine in Marchia nostram casu si princeps privato vim
quod fuit bocas blut ad quod migrare inferat, resistere nequit sed po-
tiones (Waltpaulstrum) instituta tus coedem in se admittere de-
quod eum clericus illius loci extirpa- bet quam ut principem interfi-
ret, status Marchiae ~~apud~~ electo- ciat, ratio quia princeps fer-
rem Joachimum. 2 orarunt sione multis utilis l. 2. c. 1.
§. 9. n. 1. nec obstat quod

fuit: unde dictum celebre; *periculum anima impellit sabbatum*: & Judæis apud Synesium causam neglectæ legis de sabbato hanc reddit: σαφῶς ὑπὲρ ψυχῆς θέομεν: *In certissimum vitæ periculum adducti sumus.* Qvæ exceptio probata est ipsi Christo: ut & in lege altera de non edendis panibus propositionis. Et Hebræorum magistri legibus de cibis vetitis aliisqve nonnullis ex veteri traditione eandem addunt exceptionem, recte qvidem: non qvod Deo jus † non sit ad certam mortem subeundam nos obstringere, sed qvod leges qvædam ejus sint argumenti, ut non credibile sit datas ex tam rigida voluntate, qvod in legibus humanis magis etiam procedit. † L. I. c. III. §. 3. n. 1.

***

Σαφῶς ὑπὲρ ψυχῆς θέομεν) Maccabæorum lib. 1. c. 9. 10. 43. & 44. καὶ ἤκουσε Βακχίδης καὶ ἦλθε τῇ ἡμέρᾳ τῶν σαββάτων, ἕως τῶν κρεπίδων τοῦ Ιορδάνου ἐν δυνάμει πολλῇ καὶ εἶπεν Ιωναθὰν τοῖς παρ' αὐτοῦ ἀναστῶμεν νῦν καὶ πολεμήσωμεν ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ἡμῶν. οὐ γὰρ ἔστι σήμερον ὡς ἐχθὲς καὶ τρίτην ἡμέραν. *Id cum audissent Bachides, venit multo cum exercitu ad Jordanis ripas ipsa die sabbati. Jonathan autem suis dixit: surgamus nunc, & pro vita pugnemus. Neq; enim nostræ res se habent, ut heri & nudius tertius.*

2. Non nego à lege etiam humana qvosdam virtutis actus posse præcipi sub certo mortis periculo, ut * de statione † non deserenda; sed nec temere ea voluntas legem condentis fuisse intelligitur, neqve videntur homines in se & alios tantum jus accepisse, nisi qvatenus summa necessitas id exigat. Ferri enim leges ab hominibus solent & debent cum sensu humanæ imbecillitatis. †† Hæc autem lex, de qva agimus, pendere videtur à voluntate eorum, qvi se primum in societatem civilem consociant, à qvibus jus porro ad imperantes manat. Hi verò, si interrogarentur, an velint omnibus hoc onus imponere, ut mori præoptent, qvam ullo casu vim superiorem armis arcere, nescio, an velle se sint responsuri; nisi forte cum hoc additamento, si resisti neqveat, nisi cum maxima reipublicæ perturbatione, aut exitio plurimorum innocentium. Qvod enim tali circumstantia caritas commendaret, id in legem qvoqve humanam deduci posse non dubito. † L. III. c. IV. §. 13. n. 2. †† L. II. c. XIV. §. 12. n. 2. L. III. c. XXIII. §. 5. n. 3.

***

De statione non deserenda) vide Josephum, ubi de custodibus Saulis agit. Polybius: παρὰ ῥωμαίοις θάνατος ἦν πρόστιμον τῆς ἐφεδρείας λιπόντι τὴν τάξιν.

†††

De statione non deserenda) Idem intendit Jus nostrum civile in *l. qvi excubias. 10. pr. ff. de Re Milit.* ubi qvi excubias palatii deseruerit, capite punitur. Similem rigorem legimus de Octavio Augusto Cæsare, qvi disciplinam militarem adeò severè rexit, ut aliqvando non tantum decimam legionem contumacius parentem cum ignominiâ totam dimiserit; item alias immodestè missionem postulantes, citra commoda emeritorum præmiorum exauctoraverit: sed etiam cohortes, si qvæ cessissent loco, decimatas hordeo paverit, juxtim & centuriones statione desertâ, ut manipulares, capitali

pitali animadversione puniverit, prouti atteſtatur *C. Sveton. Tranqvill in Vit. Aug. c. 24. p. m. 54.* Qvamvis hanc pœnam aliqvando limitandam cenſeamus, puta ſi miles excubias deſerens primò fuerit adhuc tiro, nec iteratò crimen commiſerit, *arg. l. deſertorem. 3. §. ſi plures ſimul 9. ff. de re milit.* Secundò, ſi ſecundum *Cruzz. lib. 1. c. 51. n. 79.* totus exercitus hoſtilis impetus ipſum loco cedere cogat: ubi tamen, ante bombardæ exploſionem, vel aliud datum ſignum, teſſeræ locum ſuis commilitonibus magis propè caſtra locum tenentibus, ſuppeditare valens, fugam neqvicqvam excubitori huic innoxium eſſe debere judicamus. Tertio juxta *Dn. Zigl. h. l. p. 175.* ubi periculum ab hoſte non timetur, ſed civitas altâ pace fruitur. *Add. not. ad l. 1. c. 3. §. 3. m. 3. Ayal. lib. 3. c. 17. per tot. 381. ſeqq.*

3. Dicat aliqvis, rigidam illam obligationem, mortem potius ferendi, qvam ullam unqvam ſuperiorum injuriam repellendi, non ex lege humana, ſed divina proficiſci. Sed notandum eſt, primo homines non Dei præcepto, ſed ſponte adductos experimento infirmitatis familiarum ſegregum adverſus violentiam, in ſocietatem civilem coiiſſe, unde ortum habet poteſtas civilis, qvam ideo humanam ordinationem Petrus vocat: qvanqvam alibi & divina ordinatio vocatur, qvia hominum ſalubre inſtitutum Deus probavit. Deus autem humanam legem probans cenſetur probare ut humanam & humano modo.

L. I. c. III. §. 2. n. l. II. c. XX. §. 7. n. 2.

4. Barclajus regii imperii aſſertor fortiſſimus huc tamen deſcendit, ut populo & inſigni ejus parti jus concedat ſe tuendi adverſus immanem ſævitiam: cum tamen ipſe fateatur totum populum regi ſubditum eſſe. Ego facile intelligo, qvo pluris eſt id, qvod conſervatur, eo majorem eſſe æqvitatem, qvæ adverſus legis verba exceptionem porrigat: attamen indiſcriminatim damnare aut ſingulos aut partem populi minorem, qvæ ultimo neceſſitatis præſidio ſic olim uſa ſit, ut interim & communis boni reſpectum non deſeret, vix auſim. Nam David qvi extra pauca facta teſtimonium habet vitæ ſecundum leges exactæ, armatos circum ſe primum qvadringentos, deinde plures aliqvanto habuit; qvo niſi ad vim arcendam ſi inferretur? Sed ſimul illud notandum eſt, non factum id à Davide, niſi poſtqvam & Jonathanis indicio, & pluribus aliis certiſſimis argumentis compererat Saulem vitæ ſuæ imminere. Deinde vero nec urbes invadit, nec pugnandi captat occaſiones, ſed latebras qværit, modo in locis deviis, modo apud populos externos, & hac religione, ut popularibus ſuis nunqvam noceat.

L. III. adv. Monarchom. cap. 8. L. VI. c. 23. & 24.

I. Sam. XXII, 2. & XXIII, 13.

5. Simile videri poteſt factum Maccabæorum: nam qvod qvidam hæc arma eo titulo defendunt qvaſi Antiochus non rex, ſed invaſor fuerit, vanum puto: cum nusqvam in omni hiſtoria Maccabæi, & qvi eorum partes ſeqvebantur, Antiochum alio, qvam regis, nomine compellent; & merito ſane, cum jampridem Macedonum imperia agnoviſſent Hebræi, in qvorum jus Antiochus ſucceſſerat. Nam qvod lex vetat alienigenam populo præfici, de voluntaria electione intelligendum eſt, non de eo qvod temporum neceſſitate adductus populus facere cogebatur. Qvod vero ajunt alii, uſos Maccabæos jure populi, cui ἀυτονομία deberetur, ne id qvidem firmum. Nam,

Judæi

§. 7. n. 4. c) dantur n. casus quo
resisti liceat principi et n. j. alta
men defensive ō offensive, nisi
in quantum offensio defensioni im
plicita et sic David recte fecit
animum resistendi sed defendendi
habuit Maccabaei eidem quia reges
Syriae machinabantur totius reipub.
interitum et praeprimis religionis reli
gio a. erat vita reipub. Quaeri hac
occasione pt quid de facto Evan
gelicorum superioritatis annis et mo
derno Hungarorum sentiendum qui
imperatori restitere et initia eodem
modo habuisse, quia palam inte
ritus totius gentis germanicae evan
gelicae imminebat. et sic animū
laedendi imperatorem non habuerunt
sed se defendendi, quod v. progres
su belli vim intulerint militi
bus Caesareis. aliisque imperatoriae dic
toni adhaerentibus rebus hoc non a
deo ipsis Evangelicis adscribendum
sed laesis imperatoris secuta est in
directe et sequela belli et rerum
hinc inde gestarum. de hungaris
disserendi nostrum jam non fa
cimus ac sit imperator totius regni
hungarici Evangelici interitum
molitus sit quia ab utraque parte.

variant, hoc certo constat non infre-
quentem in aula Cæsarea fuisse
sermonem, præstare regnum hunga-
ricum totum destructum esse gen.
hæreticos ibi tolerari. plura vid.
in hist. Civil. p. 515. altamen
rebelles dici possunt, quia non
tant animum offendendi regem su-
um sed se defendendi, unde indi-
recte læsio sequitur, præterea et
ipse hic casus d. libertate prin-
cipi resistendi tam caute trac-
tandus est, ut necessarium sit, cu-
tissime et palam toti mundo gen-
re principem habere animum per-
dendi totam rempubl. alias re-
bellium crimen. ægre effugiunt
subditi. Waldensium exemplum
vide h. §. n. 8.

§. 7. n. 7 dd. debemus n. azio-
ma hoc fundamentale ob oc-
cas habere. bonæ indolis indici-
um est principem semper re-

Judæi primum à Nabuchodonosore devicti jure belli ex eodem jure successoribus Chaldæorum Medis & Persis paruerant: qvorum * totum imperium ad Macedonas devenit. Hinc Judæi Tacito vocantur, *Dum Assyrios penes Medosq́, & Persas Oriens fuit, vilissima pars servientium.* Nec qvicqvam ab Alexandro ejusqve successoribus stipulati sunt, sed sine ulla conditione in eorum ditionem venerunt, sicut ante sub ditione Darii fuerant. Qvod si & Judæi interdum ritus suos & leges palam exercere permissi sunt, id fuit ex regum beneficio jus precarium, non ex lege aliqva imperio addita. Nihil ergo est, qvod Maccabæos tueatur, præter summum certissimumqve periculum: qvamdiu scilicet intra sui defendendi terminos ita se continuerunt, ut in loca devia exemplo Davidis secederent, qværendæ securitati; nec arma expedirent, nisi ultro oppugnati. Hist. I. l. V.

***

Totum imperium ad Macedonas devenit) Justinus libro XXXVI. *Primus Xerxes Rex Persarum Judæos domuit. postea cum ipsis Persis in ditionem Alexandri Magni venere, diuq́, in potestate Macedonici imperii fuere. A Demetrio cum descivissent, amicitia Romanorum petita, primi omnium ex orientalibus libertatem receperunt, facile tunc Romanis de alieno largientibus.*

6. Illa interim cautio tenenda est, etiam in tali periculo personæ regis parcendum: qvod qvi factum à Davide putant non ex officii necessitate, sed ex sublimiori proposito, falluntur. Ipse enim David aperte dixit, insontem neminem esse posse, qvi manus regi inferret. Nimirum sciebat scriptum in lege: *Diis*, id est Judicibus summis, *non maledices, & * Principi in populo tuo non maledices.* in qva lege mentio facta specialis eminentium potestatum, ostendit aliqvid præcipi speciale. qvare Optatus Milevitanus de hoc Davidis facto loqvens, * *Obstabat*, ait, *plena divinorum memoria mandatorum.* Et verba Davidi hæc tribuit: *Volebam hostem vincere, sed prius est divina præcepta servare.* I. Samuel. XXVI, 9 Devt. XXII, 28 Lib. II.

***

Principi in populo tuo non maledices) Joabus Semeiæ apud Josephum. οὐ τεθνήξῃ βλασφημήσας τὴν ὑπὸ τοῦ θεοῦ καταστάθεντα βασιλεύειν; *An non morereris, qvi ei maledicere ausus es, qvem Deus in regni sede constituit?*

Obstabat plena divinorum memoria mandatorum) Josephus de Davide: μετανοήσας δ' εὐθὺς, οὐ δίκαιον εἶπε φονεύειν τὴν ἑαυτοῦ δεσπότην. *Sed statim pœnitudine doctus, injustum facinus esse dixit, dominum suum occidere.* Et post: Τὸν ὑπὸ θεοῦ κεχειροτονημένον βασιλέα δεινὸν ἀποκτεῖναι κἂν ἦ πονηρὸς· ἥξειν γὰρ αὐτῷ παρὰ τοῦ διδόντος τὴν δίκην. *Horrendum, regem qvemvis malum interficere, pœnam enim id facienti imminere ab eo, qvi regem dedit.*

7. At falsa maledicta ne in privatum qvidem licet jacere; in regem ergo veris qvoqve abstinendum. qvia, ut ait scriptor problematum, qvæ Aristotelis Sect. XI.

telis nomen præferunt: ὁ κακηγορῶν τὸν ἄρχοντα, εἰς τὴν πόλιν ὑβρίζει. *Qui rectori maledicit*, * *in civitatem est injurius.* qvod si voce lædendus non est, manu certe multo minus: unde & pœnitentia tactum Davidem legimus, qvod vestem ejus violasset: tantam intelligebat personæ istius esse sanctitudinem. nec immerito, nam cum summum imperium * non possit non multorum odiis patere, securitas fungentis peculiariter fuit munienda. qvod Romani etiam in Tribunis plebis constituerunt, ut ἄσυλοι, id est inviolabiles † essent. Inter Essenorum dicta erat, reges sanctos esse habendos: & insigne illud apud Homerum:

I. Sam. XXIV, 6.

† L. III. c. XIX. §. 8. n. 2.

Περὶ γὰρ δ' ἐ ποιμένι λαῶν,
μή τι πάθοι.

* *Nam pro populi pastore timebat.* ††
Neqvid ei accideret.

†† L. II. c. I. §. IX.

Nec immerito, ut apud Curtium est, *regium nomen gentes, qvæ sub regibus sunt, pro Deo colunt.* * Artabanus Persa: ἡμῖν δὲ πολλῶν νόμων καὶ καλῶν ὄντων κάλλιστος οὗτός ἐστι, τὸ τιμᾶν βασιλέα καὶ προσκυνεῖν, εἰκόνα Θεοῦ τὰ πάντα σώζοντος. *Nobis inter leges multas easq; bonas hæc optima est, regem colendum & adorandum, ut Dei cuncta sospitantis effigiem.* Plutarchus Agide: οὐ θεμιτὸν οὐδὲ νενομισμένον βασιλέως σώματι τὰς χεῖρας προσφέρειν, *nec fas, nec licitum, regis corpori manus inferre.*

***

In civitatem est injurius) Julianus Misopogone: καὶ γὰρ οἱ νόμοι φοβεροὶ διὰ τοὺς ἄρχοντας, ὥστε ὅστις ἄρχοντα ὑβρίζει, ἐκ περιουσίας τοὺς νόμους κατεπάτησεν. *Sunt enim leges severæ pro principibus, ita, ut qvi in principem injuriosus fuerit, is ex animi libidine conculcaverit leges.*

Non possit non multorum odiis patere) Qvintilianus Declamatione CCCXLIIX. *Hanc esse conditionem omnium, qvi administrationem reipublicæ aggrediuntur, ut ea, qvæ maxime pertinent ad salutem communem, cum qvadam sui invidia efficere cogantur.* Vide ea de re Liviæ verba ad Augustum apud Xiphilinum ex Dione.

Nam pro populi pastore timebat) Bene Chrysostomus I. ad Tim. I. *Si qvis ovem jugulet, ab eo gregem imminui: at si qvis pastorem de medio sustulerit, ab eo totum gregem dissipari.* Seneca libro priore de Clementia cap. III. *Somnum ejus nocturnis excubiis muniunt: latera objecti circumfusiqve defendunt: incurrentibus periculis se opponunt. Non hic est sine ratione populis urbibusqve consensus sic protegendi amandiqve reges, & se suaqve jactandi, qvocunqve desideraverit imperantis salus. Nec hæc vilitas sui est aut dementia, pro uno capite tot millia excipere ferrum, ac multis mortibus unam animam redimere, nonnunqvam senis & invalidi. Qvemadmodum totum corpus animo deservit;* (qvod ipsum late ibi exseqvitur) *sic hæc immensa multitudo unius animæ circumdata illius*

spicere 1) nemo nos censores aut
formatores status publici consti
tuit, vanum ergo est judicium
nostrum, veresicari n. nequeunt.
nec principes et tali maledicto
correcti fuere. praeterea si quid
m. aliquando peccent principes
ipsos in multitudo negotiorum sa
tis excusat. vid Dr. d. Sehna diss.
de ratione status. et concl. 6.
Hanc ipsam ob causam quoq.
subditi magis cerpendi, quia hi
sponte mali sunt, sed principes
et accidenti ob circumstantia
rum et negotiorum multitudi
nem, quo subditi vacant. Si pri
vati homines qui larvatis con
vejus principes incessant, legibus
soluti essent, multo deterius vi
turi essent qm principes qui
in spontaneam malitiam non
habent sed et accidenti, Et his
dictis quoq porro determinamq
cur David potuerit amalaci
tam gloriantem se Saulum
interfecisse, interficere. 1) quia
et actis et confessis non et
judicio suo seu conscientia
judicabat. 2) quia maledicta
jacere non licet, pessimum
vero est, jactare se princi
pem interfecisse.

+ unde magna imperia suas mag
na onera ieti pluribus deductun
2. 2. c. 4. §. 8. n. 2. et 2.
1. c. 3. §. 16. n. 5.

§. 7. n. 8. §/ Th. an ministro sa-
cro fugere liceat, neg. officij n.
necessitando illum loco alligat, na-
sicut nexus est inter principem
et subditum ita m. inter minis-
trum sacrum et ecclesiam limi-
tatur 1) nisi ecclesia consentiat.
sic n. fugere licet 2) nisi majo-
bonum ecclesia nascatur ex fu-
ga ejus quam si maneat, utrius
exemplum praebet Joannes Leger.
celebris Waldensium doctor cum
n. Waldenses. 1655. a duce Sa-
vandiae crudelissime vexarentur.
et quidem ultra humanum
modum, hic leger simul doctor
et dux eorum erat. sed qr utrum
Waldenses jure potuerint resis-
tere duci Sabaudiae th. aff.
1) nam dux Sabaudiae totius po-
puli interitum intendebat. 2)
ultra humanum modum m.
interitum illum extendebat. Cons.
h. §. n. 1 et. 4. Hoc cum fiderent
coeteri principes unanimiter per-
legatos. Sabaudo denunciabant.
ni ab hoc furore desisteret, ex-
pulsuros se illum regione sua.
quibus auditis desiit, hac m.
conditione ut Joannem Leger.
vel traderent vel in peregrina
loca dimitterent. Idcirco Jo-
annes Leger haec Waldensibus
proponebat. se ultra eorum con-
sensum non discessurum, alta-
men haberent alios doctores.
et pastores ut facile se care-
re possent. quae Waldenses.

§. 7. n. 8. e) Christianus qua Chris-
tianus fugere et jure interno
externum et eos cogere ut ma-
neant, attamen juste o fit, quia
quovis jure suo utitur, primo im-
pericum rationale debuisset ge-
rere vel intra humanum mo-
dum, rexus m. manet uti sur-
vus fugiens se non eximit nexu
quia subditi jura sua in prin-
cipem transtulere irrevocabi-
liter.

illius spiritu regitur, illius ratione flectitur, pressuræ se ac fractura viribus suis, nisi consilio sustineretur. Suam itaque incolumitatem amant, &c. Adde quæ infra, lib. II. cap. I. §. IX.

***

Artabanus Persa) Apud Plutarchum Themistocle.

8. Illa quæstio gravior, an quantum Davidi, an quantum Maccabæis licuit, liceat & Christianis, quorum magister crucem subire toties jubens, exactiorem patientiam videtur requirere. Certe ubi superiores ob religionem mortem intentant Christianis, Christus fugam concedit his scilicet, quos officii necessitudo nulli loco alligat: ultra fugam nihil. Petrus vero Christum ait cum pateretur nobis reliquisse exemplum quod sequamur, qui cum peccato vacaret, & doli omnis immunis esset, convicia conviciis non reposuit, neque inter patiendum minatus est, sed rem permisit juste judicanti. Idem gratias agendas DEO ait, & gaudendum Christianis, si tanquam Christiani pœnis subdantur. Et hac maxime patientia invaluisse Christianam religionem legimus. I. Petr. IV. 12, 13. 14. 15. 16.

9. Quare Christianis veteribus, qui recentes ab Apostolorum & Apostolicorum virorum disciplina eorum præscripta & intelligebant melius & perfectius implebant, summam injuriam fieri puto ab iis, qui, quo minus ipsi se defenderent in certissimo mortis periculo, vires putant illis, non animum defuisse. Imprudens certe & impudens fuisset Tertullianus, si apud Imperatores, qui ejus rei ignari esse non poterant, ita confidenter ausus esset mentiri: *Si enim hostes & apertos, non tantum vindices occultos, agere vellemus, deesset nobis vis numerorum & copiarum? Plures nimirum Mauri & Marcomanni, ipsi quoque Parthi, vel quantæcunque unius tamen loci & suorum finium gentes, quam totius orbis? Externi sumus, & vestra omnia implevimus, urbes, insulas, castella, municipia, conciliabula, castra ipsa, tribus, decurias, palatium, senatum, forum: sola vobis reliquimus templa. Cui bello non idonei, non prompti fuissemus, etiam copiis impares, qui tam libenter trucidamur, si non apud istam disciplinam magis occidi liceret quam occidere?* Sequitur hic quoque magistrum suum Cyprianus, & aperte prædicat; *Inde est, quod nemo nostrum, quando apprehenditur, reluctatur: nec se adversus injustam violentiam vestram, quamvis nimius & copiosus noster sit populus, ulciscitur. Patientes facit de secutura ultione securitas.* * *Innocentes nocentibus cedunt.* Et Lactantius: *Confidimus enim majestati ejus, qui tam contemtum sui possit ulcisci, quam servorum suorum labores & injurias. Et ideo, cum tam nefanda perpetimur, ne verbo quidem reluctamur: sed Deo remittimus ultionem.* Nec aliud spectavit Augustinus cum dicit: *Nihil justus præcipue cogitet in his rebus, nisi ut bellum suscipiat, cui bellare fas est; non enim fas est omnibus.* Ejus. est illud: *Quoties imperatores in errore sunt, leges ad tuendum errorem contra veritatem condunt, per quas justi examinantur & coronantur.* Id. alibi: *Ita à plebibus principes & à servis domini ferendi sunt, ut sub exercitatione tolerantiæ sustineantur temporalia, & speren-*

Ad Demetrianum.

Lib. V.

Lib. 6. qv. 10. in Jos. Ep. CLXVI.

De Civit. Dei lib. XXII.

Franckesche Stiftungen zu Halle

rentur æterna: Qvod veterum Christianorum exemplo alibi sic explicat: *Neq; tunc civitas Christi, qvamvis adhuc peregrinarentur in terris, & haberet tã magnorum agmina populorũ adversus impios persecutores, pro temporali salute pugnavit, sed potius, ut obtineret æternam, non repugnavit, Ligabantur, includebantur, cædebantur, torquebantur, urebantur, laniabantur, trucidabantur, & multiplicabantur. Non erat eis pro salute pugnare, nisi salutem pro salute contemnere.*

***

Innocentes nocentibus cedunt) Hæc sunt in scripto ad Demetrianum. Ejusdem hæc libri primi epistola I. *Intellexit* (adversarius) *Christi milites vigilare, jam sobrios & armatos ad prælium stare, vinci non posse, mori posse; & hoc ipso invictos esse, quia nec mori timent, nec repugnare contra impugnantes, cum occidere innocentibus nec nocentem liceat, sed promte & animas & sanguinem tradere.*

10. Nec minus egregia sunt, qvæ in eandem sententiam habet Cyrillus in locum Johannis de gladio Petri. Thebæa legio, ut acta nos docent, militibus constabat sexies mille sexcentis sexaginta sex Christianis omnibus: Qvi, cum Maximianus Cæsar apud Octodurum exercitum compelleret sacra diis falsis facere, primum Agaunum iter arripuerunt: & cum eo misisset Imperator, qvi eos ad sacrificandum venire juberet, ipsiqve se id facturos negassent, Maximianus decimum qvemqve jussit interfici per apparitores: qvi nemine repugnante facile imperium sunt exsecuti.

L.I.c.II.§.10. n. 11.

†††

Thebæa legio) Addatur *Christ. Matth. Th. Hist. in Vit. Maximian. cum Osiand. Histor. Magdeb. cent. 4. c. 12 p. 830.*

11. * Mauritius ejus legionis primicerius, à qvo Agaunum vicus Mauritii dictus est postea, narrante Eucherio Episcopo Lugdunensi, eo tempore commilitones sic allocutus legitur: *Qvam timui, ne qvisqvam, qvod armatis facile est, specie defensionis, beatissimis funeribq manus obviam afferre tentaret! Jam mihi ad hujus rei interdictum Christi nostri parabatur exemplum, qvi exemtum vagina Apostoli gladium propriæ vocis jussione recondidit: docens, majorem armis omnibus Christianæ confidentiæ esse virtutem, ne qvisqvam mortali operi mortalibq dextris obsisteret, qvin imò cœpti operis fidem perenni religione compleret.* Cum hoc supplicio peracto Imperator superstitibus eadem, qvæ ante præciperet; sic omnes respondent: *Milites qvidem, Cæsar, tui sumus, & ad defensionem reipublicæ Romanæ arma suscepimus: nec unqvam aut desertores bellorum aut proditores militiæ fuimus, aut ignaviæ formidinis meruimus subire flagitium. Tuis etiam obtemperaremus præceptis, nisi instituti legibus Christianis dæmonum cultus & aras semper pollutas sanguine vitaremus. Comperimus præcepisse te, ut aut sacrilegiis pollueres Christianos, aut de denis interfectis nos velles terrere: Non inquiras longius latitantes: Nos omnes Christianos esse cognosce: habebis potestatis tuæ subdita omnium corpora: auctorem verò suum respicientes Christum animas non tenebis.*

*** *Mau-*

ipsum sed inviti dimiserunt, quo
facto Waldenses quietem nac-
ti. qua fruuntur adhuc. Hist.
geogr. c. 6. §. 4. p. 186. Ꝛ porro.
an fugere liceat tempore pes-
tis Rs. eadem fel. Illis licere
quod officij necessitudo non alligat.
non n. sic solitam viam imple-
tam rapacibus bestijs derelinq-
uere possumus, quamvis potentiae
divinae non diffidemus sed tm
medium eligimus quo libera-
re nos possimus, altamen pas-
tores cogi non possunt ut aegro-
tum visitant, quia hi non solu-
sibi sed m. toti reipubl. prospi-
cere debent, qd o sit si pasto-
rem ad se vocent. Conf. Doctr.
Moral. c. 12 §. 5. p. 477.

§ 7. n. 10. q/ Ꝛ an recte The-
bea legio fecerit quod inter-
fectoribus a Maximiniano
missis non restiterit ass. utiq qd
recte fecerit, quia particularis
tm coetus. erat respectu roma-
ni imperij aut magnae. illiq
reipubl.

***

Mauritius) De hujus martyris honoribus apud Helvetios vide Guillemannum in veteri scripto de translatione sancti Justini in novam Corbejam: *Unde juxta fidem Chronicorum sub atrocissima & incomparabili illa decima post Neronem persecutione passum eum colligimus: qvæ & prioribus persecutionibus immanior, dum venerabilem multitudinem martyrum cœlis mitteret, inter qvos etiam præcipuum sancti Mauritii Collegium, & innocentiæ speculum.* De Thebæis martyribus Brunsvicum translatis vide Crantzium Saxonicorum VII, 16.

12. Tum Exuperius legionis signifer sic eam allocutus ibidem narratur: *Tenere me, commilitones optimi, secularium qvidem bellorum signa perspicitis: sed non ad hæc arma provoco, non ad hæc bella animos vestros virtutemq; compello. Aliud vobis genus eligendum est præliorum. Non per hos gladios potestis ad regna cœlestia properare.* Deinde Imperatori hæc nuntiari jubet: *Non nos adversum te, Imperator, armavit ipsa, qvæ fortissima est in periculis, desperatio.* Tenemus ecce arma & non resistemus, qvia mori magis, qvam vincere volumus, & innocentes interire, qvam noxii vivere præoptamus.* Et postea; *Tela projicimus: exarmatas qvidem dexteras satelles tuus, sed armatum fide catholica pectus inveniet.*

***

Tenemus ecce arma & non resistemus) Similia sunt illa Judæorum Alexandrinorum ad Flaccum: ἄοπλοί ἐσμεν, ὡς ὁρᾷς. παραγενομένους δὲ αἰτιῶνται τινες, ὡς πολεμίους. ἃ δὲ ἡ φύσις ἑκάστῳ προσένειμεν ἀμυντήρια μέρη χεῖρας, ἀποστρόφωμεν, ἔνθα μηδὲν ἐργάσασθαι δύνανται, παρέχοντες αὐτῶν τὰ σώματα πρὸς εὐσκόπους τοῖς θέλουσιν ἀποκτεῖναι βουλάς. & qvæ seqvuntur. *Inermes sumus, ut vides; & tamen sunt, qvi nos tanqvam hostes publicos hic criminantur. Etiam eas, qvas ad nostri tutelam partes dedit natura, retro vertimus, ubi nihil habent, qvod agant. corpora præbemus nuda ac patientia ad impetum eorum, qvi nos volent occidere.*

13 Seqvitur post hæc laniena in non repugnantes, in cujus narratione hæc sunt Eucherii verba: *Ne justi punirentur multitudo non obtinuit, cum inultum* (male editur *multorum*) *esse soleat, qvod multitudo delinqvit.* Et veteri Martyrologio res eadem sic narratur: *Cædebantur itaq; passim gladiis non reclamantes, sed & depositis armis cervices persecutoribus vel intectũ corpꝰ offerentes, non vel ipsa suorum multitudine, non armorum motione elati sunt, ut ferro conarentur asserere justitiæ causam, sed hoc solum reminiscentes, se illum confiteri, qvi nec reclamando ad occisionem ductus est, & tanqvam agnus non aperuit os suum, ipsi qvoq; tanqvam grex Dominicarum ovium laniari se tanqvam ab irruentibus lupis passi sunt.*

†††

Ab irruentibus lupis passi sunt) Paulo aliis circumstantiis historiam hanc describit *Otto Frisingensis. lib. 3. cap. 45. p. 39. Histor. Rer. ab Origin. Mund.* His diebus, dum Augustus contra supra fatos tyrannos Amandum, & Elianum bellum parat, Mauritius cum Legione Christianá Romam ad Marcellum Papam, qvi Cajo successerat, venit, acceptaqve ab eo benedictione, cum Imperatore contra inimicos Imperii contendit. Qvi

dum transcensis alpibus, apud Ottodorum consedissent, comperto qvi Christiani essent, Mauritius, tanqvam primicerius, & conductor aliorum, ad idololatriam vocatur. Sed fortissimus arletha Christi ac signifer, qvi Regi impio ac sacrilego, ad debellandos hostes regni justè paruerat, contraria Regi cœlorum præcipienti, obedire recusat. In qvo monemur, Regibus qvidem de Justitia subditos nos esse debere. Si qva verò contra DEUM, & salutem animæ præcipiunt, , ut cum *Petro, Actor. V.* somus dicere: obedire oportet DEO magis, qvàm hominibus. Mauritius ergò cum sociis suis, qvi ɔɔɔ cIↃ Ↄc LXVI. fuisse dicuntur, apud Agaunum super Rhodanum situm oppidum, martyrio coronantur. Elapsi sunt de collegio illo plures, qvos insequentes Romani IX. in oppido Galliæ Bunnâ occiderunt. Gereonem verò cum sociis suis CCCXXX. in suburbio Coloniæ Agrippinæ urbis interfecerunt, victorem etiam cum CCCLX. in urbe Trojâ, qvæ nunc Xantis dicitur, interemerunt.

14. * Valens impie & crudeliter sæviit in eos, qvi secundum sacras literas & Patrum traditionem τὸ ὁμόσιον profitebantur, qvorum qvamvis maxima multitudo, nunqvam se armis tutata est.

***

Valens) Arianismo infectus: Vide excerpta ex Johanne Antiocheno, ex Manuscripto libro *viri æterna memoria dignissimi Nicolai Petresii.*

I. Petr. II, 21. 15. Certe ubi patientia nobis præscribitur, sæpe adduci videmus, & à Thebæis militibus adductum jam audivimus Christi exemplum, ut nobis imitandum, cujus patientia ad mortem se extendit. Ac qvi ita animam perdit, is vere eam acqvisivisse à Christo pronuntiatur. Diximus summum imperium tenentibus resisti jure non posse. Nunc qvædam sunt, qvæ lectorem monere debemus, ne putet in hanc legem delinqvere eos, qvi revera non delinqvunt.

Matth. X, 39. Luc. IX, 42.

(a) L. I. c. III. §. XI. n. 2. §. XVII. n. 1. (b) L. I. c. III. §. 8. n. VI. §. X. n. 2. §. XVII. n. 2.

IIX. Primum ergo, qvi principes sub populo (a) sunt, sive ab initio talem acceperunt potestatem, sive postea ita convenit, * ut Lacedæmone, (b) si peccent in leges ac Rempublicam, non tantum vi repelli possint, sed, si opus sit, puniri morte: qvod Pausaniæ regi Lacedæmoniorum contigit. Atqve hujus generis cum fuerint vetustissima per Italiam regna, mirum non est, si post narrata crudelissima Mezentii facinora subjungat Virgilius:

Ergo omnis furiis surrexit Etruria justis:*
Regem ad supplicium præsenti morte reposcunt.

***

Ut Lacedemone) Plutarchus Lysandro: ὁι Σπαρτιᾶται τὸν βασιλέα δικῶν πεφυγέναι φαναλικὸν, ἢν δὲ κ ἐπὶ θανάτοις ἐκεῖνον εἰς Τεγέαν ἔφυγε. *Spartiatæ regem ad capitis judicium vocarant, qvod ille declinans fugit Tegeam.* Idem Sylla: ὁι Σπαρτιᾶται βασιλέα τινὰς ἀφείλοντο τῶν ὅπλων, ὡς δ βασιλικὸς, ἀλλὰ φαῦλος καὶ τὸ μηδὲν ὄντας. *qvibusdam regibus Spartiatæ regnum ademerunt, ut ineptis regno, qvippe abjectis nihiliq; hominibus.* de Agide injuste

sed

§. 8. a.) quia veri principes non
sunt cass. addo tn juste quidem
hoc fieri sed minus secure, et
prudenter, memoria n. talis
resistentiae apud amicos. et par-
tes, quae causam ejus fovent.
perpetuo manet, id quod satis
liquet in Belgio exemplo. 1110.
annis ab Oldenbarnefeld. pen-
sionari hollandici, cum h.
hic aetatis 72. accusaretur qd.
adversus leges et rempubl. egis-
set capite publice plectebatur.
et ex eo tempore omnes ad-
versitates quae principali fa-
miliae auriacae contigere, quip-
pe princeps auriacus inauri-
tius perculti curabat Oldenbar-
nefeldium. 2) Wittenierum, na-
et ob hos jam tum motus clan-
cularij sunt excitati.

§. 9. a) nos. d. de hoc dubitamus
ob memoriam majestatis se-
mel gustae, nam Character ejus
indelebilis est, aut si videatur
deleri posse, certum tn est non
quidvis in talem principem ex-
cere qd in privatum

§. 10. a) Rex in potestate sua o
habet facultatem alienandi
regnum suum verum 1o pa-
trimoniale. c. 3. §. 13 quia sub
imperio non comprehenditur
Imperij modus et causa. ergo
resistere tunc possunt subdi-
ti, si rex illud moliatur quia
tunc non resistunt ipsi ma-
jestati et imperio sed habendi
modo, nihil comprehenditur
de imperio, qd illud evertit
rex non pt jubere. ne subditi
sibi pareant quia majesta-
tem ejus evertit, ergo rex a-
lienare non pt regnum quia
sic imperium suum evertit et
rexum communem solvit.

sed *ad laqveum* damnato tamen, vide eundem Plutarchum. Mosynæci regem inedia puniebant. Mela libro II.

***

Furiis surrexit Etruria justis) Et Aruspex Etruscus in Mezentium insurgentibus:

Qvos justus in hostem
Fert dolor.

†††

Pausaniæ Regi Lacedæmoniorum) Distingvimus inter regem propriè sic dictum & executorem mandatorum Reipublicæ, qvi nomine tenus saltem Rex est. Illum morte puniri piaculum est, hunc verò, cùm ad rationes reddendas Reip. teneatur, etiam censuræ totius populi subjectum esse non diffitemur. Atqve tales etiam erant Reges Lacedæmoniorum, *add. Grot. l. 1. c 3. §. 20. n. 1.*

IX. Secundo, si rex, aut alius qvis, imperium abdicavit, aut manifeste habet pro derelicto, in eum post id tempus omnia licent, qvæ in privatum. Sed minimè pro derelicto habere rem censendus est, qvi eam tractat negligentius.

†††

Omnia licent) Injustum hoc (si ita absolutè loqvaris) existimamus cum *Dn. Johann. à Felden. h. l.* qvemadmodum enim, inqvit ille, liberi emancipati aut servi manumissi reverentiam debent iis, in qvorum potestate fuerunt, & hi præterea jure Romano, operas; Itaqvoqve in regibus se habet: memores enim esse convenit beneficiorum antea exhibitorum, *add. l. 2. c. 5. §. 6.*

Tractat negligentius) Eleganter hæc prosequitur *Bæclerus p.* 280. examinando pariter excusandoqve inter alia negligentiam Adolphi Nassovii, Henrici IV. & Wenceslai Imperatorum, qvam inter causas depositionis graviores cum aliis ponit *Hermann. Herm. Fasc. J. P. c. 6. n. 15. Edit. Prior.* & qvantum possibile justificat, *Vid. supr. c. 3. §. 8. n. 15. ibiqve not.*

X. Tertio, existimat Barclajus, si Rex regnum alienet, aut alii subjiciat, amitti ab eo regnum. Ego hic subsisto. Nam talis actus, si regnum electione aut successoria lege deferatur, (*a*) nullus est: qvæ autem nulla sunt, nullum habent juris effectum. Unde & de usufructuario, cui regem talem similem diximus, †† verior mihi videtur Jurisconsultorum sententia, si extraneo jus suum cedat, nihil eum agere. Et qvod dicitur ad dominum proprietatis reverti usumfructum, intelligendum legitimo tempore. Si tamen rex reipsa etiam tradere regnum aut subjicere moliatur, qvin ei resisti in hoc possit non dubito. Aliud est enim, ut diximus, (*b*) imperium: aliud habendi modus, qvi ne mutetur, obstare potest populus: id enim sub imperio comprehensum non est. Qvo non male aptes illud Senecæ † in re non dissimili: *Et si parendum in omnibus patri, in eo non parendum, qvo efficitur, ne pater sit.*

Lib. IV. c. 16.
(*a*) L. I. c. III. §. XVI. n. 2. ††
c. III. §. XI. n. 1.
Instit. de Usufr. §. finitur. 3. L. si ususfructus. 66. D. de Jure Dotium.
†lib. II. controv. 9. L. 35. D. de Relig. & Sumt. Funer.
(*b*) c. III. §. XI. n. 1.

†††

Nihil eum agere) Confer. *Lud. Vell. Diss. Instit. 5. th. 11. Schnubel. D. ad D. 6. th. 11.* à qvibus

& Grotio dissentiunt. *Dn. Zigl. h. l. pag.* 180. *Dn. Strauch Ex. ad P. 7. Th. 42. Dn. Strv. S. J. C. Ex. 12. Th. 35.* qvorum opinio in puncto defensionis videtur tolerabilior.

I. II. c. XXV. §. IIX. n. 2.

XI. Qvarto, ait idem Barclajus amitti regnum,* si rex vere hostili animo in totius populi exitium feratur, qvod concedo; consistere enim simul non possunt voluntas imperandi & voluntas perdendi. qvare, qvi se hostem populi totius profitetur, is eo ipso abdicat regnum, sed vix videtur id accidere posse in rege mentis compote, qvi uni populo imperet. Qvod si pluribus populis imperet, accidere potest, ut unius populi in gratiam alterum velit perditum, ut colonias ibi faciat.

***

Si rex vere hostili animo in totius populi exitium feratur) Pari de causa tribunus plebis qvi sit, ipso jure desinere esse talem, ingeniose defendit Gracchus, cujus verba digna lectu apud Plutarchum. Johannes Major in librum IV. Sententiarum dicit, non posse populum à se abdicare potestatem destituendi Principis in casu, qvo ad destructionem vergeret. qvod commode explica ex his, qvæ hoc loco dicuntur.

†††

In totius populi exitium) Omninò distingvendus venit malus Princeps ab eversore Reip. Propter illius vitia subditos neqvicqvam decet debitam obedientiam deponere, ut fusius hactenus docuit *Grotius*. Hujus verò exitiosis consiliis omninò resistendum arbitramur. Utriusq; exempla Proponit *Franzk. de potestate Principis, n. 94. & seqq. ap. Arnm. de J. P. Vol. 4. disc. 42. p. 252.* sic David adulter & innocentem Uriæ necem procurans, nec non Theodosius Thessalonicus ad vindicandam præfecti unius necem 7000. civium & hospitum nihil tale meritorum trucidari jubens, mali & vitiosi qvoad hunc actum fuerunt Principes, non tamen totius Imperii sibi commissi exitium meditantes, uti Caligula, qvi cum privatorum cædibus satiari non posset, optavit ut populus R. una cervice sustentaretur, qvæ sua manu foret detruncanda. *Sveton. Calig. c. 30.* & pejor Tiberius ejus avus, qvi eo consilio nepotem ad Imperium evexit, qvod sciret ipsum pessimè victurum, sua flagitia obumbraturum, & qvod ipse in reliqva parte Senatus trucidanda præstare neqviverit, perfecturum, *Camer. p. 3. horar. Subcis. c. 32. add. Grot. h. c. §. 7. n. 4. l. 2. c. 25. §. 8. n. 2.*

Ut *colonias ibi faciat*) Posset hûc referri factum Philippi Macedonum regis, is enim, pronti attestatur *Livius de Bello Maced. l. X c. 3. & seqq. & ex eo Innoc. Gentil. Comment. adversus Machiavell. l. 3. theor. 2. p. m. 310.* jam tum consilia de bello Rom. secum volutans, primum omnem ferè multitudinem civium ex maritimis civitatibus cum familiis suis in Emathiam traduxit, Thracibusqve & aliis Barbaris urbes tradidit habitandas: fidiora hæc genera fore ratus in Romano bello. Ingentem ea res fremitum in tota Macedonia fecit, relinqventesqve penates suos cum conjugibus ac liberis pauci tacitum dolorem continebant, execrationesqve in agminibus proficiscentium in Regem, vincente odio metum, exaudiebantur. His ferox animus omnes homines, omnia loca suspecta habebat, postremo negare propalam cœpit satis tutum sibi qvicqvam esse, nisi liberos eorum, qvos interfecisset, comprehensos in custodia haberet, & tempore alium alio tolleret &c.

I. I. c. III. §. 16 n. 4. §. XXIII. n. 2. & h. c. IV. §. 14.

XII. Qvinto si regnum committatur, sive ex felonia in eum, cujus feudum est, sive ex clausula posita in ipsa delatione imperii ut, * si hoc aut rex faciat,

i. c. 3. §. 4. n. 1.

§. 11. a) defensio licita o. tn offen-
sio nisi in quantum implicita
defensioni §. 7. n. 4. in eversore
totius humani generis similis
vox illa caligulae gestantis, ut
una omnium esset cervix, qui
insanus vel fuit vel non diatu
quia si omnes trucidasset, cui
imperavisset. §. 4. n. 2. h. cap. alias
principes optimi hoc dicto usi
fuerunt eo sensu ut omnium
una esset cervix h. e. ut competi
possent omnes et sic omnes ser-
varentur. Caligulae similis est
Gallienus qui ad cunctas risit
cum amitteret asiam Aegyptu
risit, nec aliud quaesivit quam
quod coenaturi sumus. uti plura
refert. Tremellius pollio de eo
inprimis literas, in quibus ju-
bet, ut omnis sexus virilis
interimeretur, ne metuere
se haberet, idem judicium est
de Busiride phalere et alijs
qui cum eversores humani
generis, in ijs quidvis cuiq.
licet. Cons. 2. 2. c. 28. §. 8.
n. 2.

§. 12. a) agnosco posse clausulas
poni sed quae nihil aliud sunt
quam praemunimenta juris ut
eo magis rei attineat quia ce-
tus maxime disputabilis in
applicatione res. n. nulla
fatebitur adeoque nulla aetate.

finiri possunt sic rex poloniae in juramento suo si quidem obstringit se omni obedientia vellet solutos subditos si gra officii suum agant, verum hoc maxime disputabiles. Conf. Hartknochig. l. 1. c. 1. fol. 225. His civil. cap. d. polonia tit. d. Majestate, et ita ampliatum ut nihil in effectu perduci queat. l. 2. c. 2. §. 21 Hartknochig.

§. 14. a) nullus rex ejusmodi conditionem inire est cum id saeve dignitate summae potestatis fieri nequeat, nec subditi possunt pretendere, dum n. spondent obedientiam, hanc conditionem excipere nequeunt. quippe obedientia nulla nisi summa principis est quidem multa inire sed talia non, quae essentiam summae potestatis constituunt.

§. 15. a) rex hic o est vere rex. ~~sed partem tm. procedunt h. i. praesidem constituit, statu v. aristocraticus est. ptinet hoc ad~~ §. 13.

§. 15. n. 1. a) is ob rationem internam, quia fidem priori domino debemus. et si subditi obligantur pro republ. obligantur. quoq m ut resistant illi qui invadere vult rempubl. alias vero si consensu principis cui subsunt, ~~nihi~~ o faciunt nihil possunt quia sine carent. et maximos motus post se trahunt ut factum in angliae Cromvellio imperante §. 18.

ciat, subditi omni obedientiæ vinculo solvantur, tunc qvoqve rex in privatam personam recidit.

***

Si hoc aut hoc res faciat) vide de Regno Arragoniæ Marianam libro IIX.

XIII. Sexto, si rex partem habeat summi imperii, * partem alteram populus aut senatus, regi in partem non suam involanti vis justa opponi poterit, qvia eatenus imperium non habet. Qvod locum habere censeo, etiamsi dictum sit, belli potestatem penes regem fore. id enim de bello externo intelligendum est: cum alioqvi qvisqvis imperii summi partem habeat, non possit non jus habere eam partem tuendi. qvod ubi fit, potest Rex etiam suam imperii partem belli jure amittere. L. I. c. III. §. IX. n. 1. §. XVII. n. 1. L. II. c. VI. §. 7.

***

Partem alteram populus aut senatus) Exemplum habes in Genuate republica apud Bezarum libro XIIX. in Bohemia tempore Wenceslai historiæ libro X, Adde Azorium institutionum Moralium lib. X. c. 8. & Lambertum Scafnaburgensem de Henrico IV.

XIV. Septimo, si in delatione imperii dictum sit, * ut certo eventu resisti regi possit, etiamsi eo pacto pars imperii retenta censeri non possit, certe retenta est aliqva libertas naturalis, & exemta regio imperio. Potest autem qvi jus suum alienat & jus pactis imminuere. h. c. IV. §. XII.

***

Ut certo eventu resisti regi possit) Exempla vide apud Thuanum historiarum CXXXI. in narratione anni cIↃ IↃC IV. & libro CXXXIII. in anno cIↃ IↃC. V. utrumqve de Hungaria: apud Mejerum narratione anni cIↃ CCCXXXIX. in Brabantia & Flandria narratione anni cIↃ CCCCLXIIX. in fœdere inter regem Galliæ & Carolum Burgundum. Adde de Polonia, qvæ habet Chytræus Saxonicorum XXIV. & de Hungaria Bonfinius Decadis IV. libro IX.

XV. 1. Vidimus de eo, qvi jus imperandi habet aut habuit. Restat, ut de invasore imperii videamus, non postqvam longa possessione aut pacto jus natus est, sed qvam diu durat injuste possidendi causa. Et qvidem dum possidet, actus imperii, qvos exercet vim habere possunt obligandi, non ex ipsius jure qvod nullum est, sed ex eo, qvod omnino probabile sit, eum, qvi jus imperandi habet, sive is est populus ipse, sive rex, sive senatus, id malle interim rata esse qvæ imperat, qvam legibus judiciisqve sublatis summam induci confusionem. Improbat Cicero Syllanas leges, ut crudeles in proscriptorum liberos, ne honores petere possent. Servandas tamen censuit, affirmans (ut nos docet Qvintilianus †) ita his legibus contineri statum civitatis, ut his solutis, ipsa stare non posset. Florus † de ejusdem Syllæ actis: *Lepidus acta tanti viri rescindere parabat, nec immerito, si tamen posset sine magna clade reipublicæ.* Franc. Vict. de potest Civ. Relect. 3. n. 23. Tom 1. Suares. de legib. Lib. III. c. 10. n. 9. Lessig de Just. & Jure, L. II. c. 29. dub. 5. n. 73. † Lib. II. c. I. † Lib. III. c. XXIII. §. 2.

Et

Et mox: *Expediebat ægræ qvasi sauciæqve reipublicæ reqviescere qvomodocumq́, ne vulnera curatione ipsa rescinderentur.* †††

Nactus est) Addatur *Grotius l. 2. c. 4. §. 14. Reinking. de regim. secul. & Eccles. l. 1. el. 1. c. 5. n. 11. & seqq.* Appositè *Forstner. ad Tac. p. m. 25.* Etiam magnum, inqvit, contra percussores tyrannorum aut qvorumcumqve Principum, præjudicium est occultum Dei judicium. Miramur sæpe & cum horrore occulto intuemur Dei Opt. Max. justitiam, Principum, hoc est, vicariorum suorum injurias cædesqve severissimè vindicantem. Plenæ sunt omnes Historiæ talium exemplorum. Sed ego maximè eminentia adducam. Percussorum Cæsaris neqve triennio qvispiam amplius supervixit, neqve sua morte defunctus est. Damnati omnes, alius alio casu perierunt; pars naufragio, pars prælio: nonnulli semet eodem illo pugione, qvo Cæsarem, violaverant, interemerunt.

2. In his tamen qvæ ita necessaria non sunt, & pertinent ad raptorem in iniqva possessione firmandum, si sine gravi periculo potest non pareri parendum non est. Sed an talem raptorem imperii vi dejicere, aut deniqve occidere liceat, qværitur.

XVI. 1. Ac primum, si bello injusto, & cui juris gentium reqvisita non adsunt, imperium arripuerit, neqve pactio ulla seqvuta sit, aut fides illi data, sed sola vi retineatur possessio: videtur manere belli jus, ac proinde in eum licere qvod in hostem licet, qvi à qvolibet etiam privato jure potest interfici. *In reos majestatis*, inqvit Tertullianus, *& publicos hostes omnis homo miles est.* Sic & adversus militiæ desertores cunctis jus pro qviete communi exercendæ publicæ ultionis indultum est.

Apolog. C. Qvando liceat unicuiqve. L. 2.

XVII. Idem cum Plutarcho, qvi ita sentit libro de fato ad Pisonem, statuendum censeo, si ante invasionem lex publica exstiterit qvæ unicuiqve potestatem facit occidendi eum, qvi hoc aut illud, qvod in aspectum cadit, ausus fuerit; puta qvi privatus satellitium sibi circumdederit, arcem invaserit; qvi civem indemnatum, aut non legitimo judicio necaverit; qvi magistratus sine justis suffragiis creaverit. Tales leges multæ exstabant in Græciæ civitatibus, ubi proinde justa censenda fuit talium tyrannorũ interfectio. Talis erat Athenis lex Solonis, renovata post reditum ex Piræo, in eos, qvi statum popularem sustulissent aut eo sublato honores gessissent. Ut & Romæ* lex Valeria, si qvis injussu populi, magistratum gereret: & lex Consularis post decemvirale imperium, ne qvis magistratum sine provocatione crearet, qvi creassent, eum jus fasqve esset occidi.

***

Lex Valeria) Plutarchus Publicola: *ἄνευ κρίσεως κτείνειν τὸν βουλόμενον τυραννεῖν. ut injudicatum occidere eum liceret, qvi dominatum concupisceret.* mox addit: *ἐπιχειροίη τυραννεῖν Σόλων μὲν ἁλόντι τὴν δίκην ἐπιτίθησιν, ὁ δὲ Ποβλικόλας καὶ πρὸ τῆς κρίσεως ἀνελεῖν διδωσι. Solon ei, qvi dominatum invadit, deprehenso diem dici vult, ac Publicola etiam ante judicium talem permittit interfici.*

†††

Lex Valeria) Addatur *Reinking. l. c. num 6. & seqq.* ubi ex professo cum plurimis autoribus pertractat; an & qvatenus subditi resistere possint tyranno eumq; à gubernaculis removere?

XIIX. Nec

§. 16. a. 2. hic et an possint subditi
cum invasore pacisci quod neg.
quia fidei et nexu domini prioris
nondum soluti sunt. ergo interna
hujus rei nulla est si rationem
externam spectemus pactio fieri.
et ad declinanda pericula majo.
ra. idem facere debent urbes oc.
cupati omnia tolerando nihil fa.
ciendo. succumbuturi n. nihilominus.
sunt. et quod faciunt tamen faciunt.
necessitate adacti. unde censen.
di. ad statum naturalem ve.
nisse ubi quisque suae consulis.
necessitati unde omnis jura.
menta praestant nihilominus.
hoc fit nexu prioris domini.
salvo. 2. 2. c. 18. §. 16 et 1[illegible].

§. 18. a) Rs si autoritas veri
principis non accedat an lice-
at interficere invasorem Imperij
neq. non n. gstat de volunta-
te principis an hoc modo posses-
sionem recuperare velit nec ma-
gis gstat privato de majori can-
sa detrimento. Qd sequi posset
al. 2. 2. Cons. 2. 1. c. 3. §. 5. n. 1. Ad
c. 4. §. Extra consensum ergo principis
8. n. 3. o debent quia sine carent. §.
15. et §. 19 in. 1. Sed jam si re-
linquentius invasor ob metu
periculi majoris quomodo gere-
re se dnt, enim recte obedire
possint Rs. dnt praestare obedi-
entiam passivam. §. 16. Sic
Cromvellio poterant obedire
angli ex tacito regis veri con-
sensu, qui volebat ut rata
essent q imperatus invasor
qm majoribus cruentis motibus
occasionem dari, plenam v.
ipsi obedientiam o debebant
imo nullam. obedientia me-
re passiva esse dt qui invitus
agit mere passive agit. h. i.
nec p se nec d se actu-
osum est. h. i. omnia ea fa-
cere quae necessitas praesens
exigit, nihilq eorum quae ne-
cessitas non exigit Rs. an
valeant foedera vel pacta
taliaim invasorum cum aliis
rebus publ. facta e. g. Crom-
velli cum Batavis gallis
Rs. distinguo. Causam reipub. a
causa totius invasoris haec
o valent, bene tn illa, quia
o. tam tnt respectum ad in-
vasorem qm ad ipsam Remp.
et sic pacta. inter Cromvellii
et Belgas manebant regi re-
stituto.

XIIX. Nec minus licebit invasorem imperii interficere, si disserta auctoritas accedat ejus, qvi jus verum imperandi habet, sive is rex est, sive senatus, sive populus. His annumerandi & regum puerorum tutores, qvalis Joasi erat Jojada, cum Athaliam regno depelleret. II.Paral.xxiv. L. I.c.III. §. XI. n. 2. L. II. c. III. §. 6. c. XIV.§. 12.n.1.

XIX. 1. Extra hæc, ut privato vi dejicere aut interficere liceat summi imperii invasorem, probare non possum: Qvia fieri potest, ut is, qvi jus habet imperii, malit invasorem in possessione relinqvi, qvam periculosis & cruentis motibus occasionem dari, qvi plerumqve seqvi solent iis violatis aut interfectis, qvi validam habent factionem in populo, aut externos etiam amicos. Certè, an rem in id periculum adduci velit rex aut populus, incertum est, qvorum sine cognita voluntate vis justa esse non potest. Favonius dicebat, χαίρειν ἔναι μοναρχίας ἀνόμως πόλεμον ἐμφύλιον, *pejus esse bellum civile dominatu illegitimo.* Et Cicero, *Mihi pax omnis cum civibus bello civili utilior videtur.* Ajebat T. Qvintius, satius fuisse Lacedæmone * tyrannum Nabidem relinqvi, cum aliter opprimi non posset, qvam, ruina gravissima civitatis, in ipsa vindicta libertatis perituræ. Nec alio spectat illud apud Aristophanem, leonem in civitate non alendum; si alitus sit, ferendum esse. L. I. c. III. §. XXI. n. 11. L. II. c. IV. §. 14. c. XXII. §. 13. n. 2. Liv. lib. xxxiv. c. 48.

***

Tyrannum Nabidem relinqvi) Qvod Plutarchus in T. Qvintii vita sic explicat: ὡς ἐώρα σὺν κακῷ μεγάλῳ τῶν ἄλλων Σπαρτιατῶν ὀπολέμουν τὴ τύραννον. *Cum videret sine gravi aliorum Laconum malo non posse tyrannum destrui.* Non alienum est ab hac re, qvod Plutarchus refert Lycurgo Laconem qvendam cum legisset.

Σβεννύντας πότε τόσδε τυραννίδα, χάλκεος Ἄρης
Εἶλε, Σελινοῦντος δ' ἀμφὶ πύλας ἔπεσον.
Hos dum Marte parant dominatum exstingvere, sævus
Ante Selinuntis mœnia Mars rapuit.

Respondisse, δικαίως τεθνήκοντι οἱ ἄνδρες· ἔδει γὰρ ἀφεμένους ὅλαν αὐτὰν κατακαῆμεν. *Merito viri illi periere. exspectare enim debuerant ut ipse per se dominatus conflagraret.*

†††

Probare non possum) Nec etiam nos probamus *Arthur. Duck de Autor. Jur. Civil. Rom. l. 1. c. 1. n* 20. asserentem, gentes à Romanis injustè debellatas posse post mille annos se in libertatem restituere, dominiumqve earum esse in æternum revocabile, (sicut in servo fugitivo qvi sui furtum facit,) & qvæ bello amiserunt, iterum bello recuperare, in iis præsertim Provinciis, qvas Romani non titulo oneroso, sed per vim acqvisiverunt, ut, dum se in libertatem asserunt, non obedientiam à Romanis postulatam abjecisse, sed libertatem propriam recuperasse videantur, *add. Grot. l. 1. c. 3. §. 22 l. 2. c. 22. §. 13. n. 2.* ubi qvandam ad limitandum ansam suppeditat.

2. Profecto gravissima cum sit deliberatio, libertas an pax placeat, ut Tacitus loqvitur, & difficillimum hoc σκέμμα πολιτικὸν Ciceroni, εἰ τυραννικὸς τὴ πατρίδος παντὶ τρόπῳ τυραννικὸς κατάλυσιν πειρατέον, κἂν μέλλη Lib. IX. ad Att. epist. 4.

διὰ τοῦτο περὶ τῶν ὅλων τι πόλις κινδυνεύειν: *An cum patria illegitime imperio premitur, omnimodo danda sit opera ejus dementi, etiamsi civitas eam ob rem in summum discrimen adducenda sit:* non debent singuli, qvod populi commune est, judicium ad se rapere. Illud vero plane iniqvum:

* *Detrahimus dominos urbi servire paratæ.*

Sicut Sylla interrogatus, qvid ita armatus patriam peteret, respondit, ἐλευθερώσων ἀπὸ τῶν τυραννούντων, *ut eam à tyrannis liberem.*

***

Detrahimus dominos urbi servire paratæ) Plutarchus Catone Majore de Antiocho Magno: ἐποιήσατο αἰτίον τὰς ἕλληνας ἐλευθεροῦν, μηδὲν δεομένους. *Bello prætextum sumebat, liberare Græcos, libertatis non egentes.*

App. civ. I. Epist. fam. lib. 1. 3. Melius Plato epistola ad Perdiccam svadet, cujus verba Latine sic posuit Cicero: *Tantum contendere in republica, qvantum probare tuis civibus possis: vim neqve parenti neqve patriæ afferri oportere.* Qvi sensus & apud Sallustium exstat. *Nam vi qvidem regere patriam aut parentes, qvanqvam & possis & delicta corrigas, tamen importunum est, cum præsertim omnes rerum mutationes cædem, fugam, aliaqve hostilia portendant.* Unde non longe abit illud Stallii apud Plutarchum in vita Bruti: τῷ σοφῷ καὶ νοῦν ἔχοντι διὰ φαύλους καὶ ἀνοήτους κινδυνεύειν καὶ ταράττεσθαι, μὴ κατήκειν: æqvum non esse, ut vir prudens ac sapiens improborum & desipientium causa in pericula & turbas se conjiciat. Huc & Ambrosii illud non male referas: *Adjuvat hoc qvoq; ad profectum bonæ existimationis, si de potentis manibus eripias inopem, de morte damnatum eruas, qvantum sine confusione fieri potest; ne videamur jactantiæ magis facere causa qvam misericordiæ, & graviora inferre vulnera dum minoribus mederi desideramus.* Thomas seditiosam esse, dicit interdum, qvamvis tyrannici regiminis destructionem.

Bello Jug.

De Off. II. c. 2.

2. 2. q. 42. art. 2.

Jud. III. 15. 4. Non debet movere nos in contrariam sententiam factum Aodis in Eglonem regem Moabitarum. nam aperte testatur sacra auctoritas, hunc à Deo ipso vindicem suscitatum, mandato scilicet speciali. Neqve vero constat hunc Moabitarum regem nullum jus imperandi ex pactione habuisse. Nam & in alios reges Deus, per qvos volebat ministros sua judicia exseqvebatur, ut per Jehun in Joramum.

Nehem. IX, 27.

II. Reg. IX.

†††

Aodis in Eglonem) Addatur *VVaremund. ab Ehrenberg. c. 11. de Oner. subdit.*

XX. Maximè autem in re controversa judicium sibi privatus sumere non debet, sed possessionem seqvi. Sic tributum solvi Cæsari Christus jubebat, * qvia ejus imaginem nummus præferebat, id est, qvia in possessione erat imperii.

Matth. XXII, 20.

h. c. §. IV. n. 1.

***

Qvia ejus imaginem nummus præferebat) certissimum hoc indicium possessionis, vide in historia Genuate Bezarum libro XIIX.

††† Chri-

Christus jubebat) Pertinent hûc verba *Seldeni de Just. & Jur. secund. discipl. Hebr. l. 6. c. 17. p. m. 796.* Numismate igitur ostenso, cujus est, inqvit, imago hæc atqve inscriptio? Cum respondissent illi Cæsaris, date igitur, inqvit, Cæsari qvæ sunt Cæsaris &c. Qvalisnam autem fuerit imago ac inscriptio illa, è qvarum forma verbisqve seqveretur qvicqvam Cæsaris heic sic fuisse, ut ei esset dandum, saltem non illicitum esset ei dare, à viris doctis diversimodè est disputatum. Atqve inde sanè haud parum pendet responsionis hujus & qvæstionis connexio genuina. Prævit, ni fallor heic, inter doctiores seculi nuperi Cæsar Baronius Cardinalis; qvi numisma censûs hoc peculiari vult fuisse monetæ genus, non tantum, qvo tributa ritè solvi qvibant, sed qvo tantùm ita solvi debebant, ut in Tributi solutionem nec alios usus duntaxat esset cusus. Verba ejus sunt, dum in Annalibus Evangelii *Tom. I. ann. Christi* 34. locum allatum explicat. Moris fuit apud Romanos, ut numismate pro ratione tributi vel censûs ab Imperatoribus cuderentur, nec uno semper modo eadem permanerent. Sed numismata tributorum à ceteris usualis pecuniæ nummis in eo differrent, qvod istorum pretium semper idem esset: Numismata verò censûs vel tributi, cum mutaretur tributi qvantitas, eadem ad rationem tributi noviter formarentur. Unde & nonnulli, *Lucas Brugensis ad D. Matth* 22. ejus seqvaces denarium fuisse ipsum tributi capitationis Judaici tunc modum colligunt.

CAPUT V.

Qvi bellum licitè gerant.

I. Belli causas effectrices alias esse principales in sua re,
II. Aut in aliena.
III, Alias instrumentales, ut servos & subditos.
IV. Naturali jure neminem à bello prohiberi.

UT in aliis rebus ita & in voluntatis actionibus tria esse solent efficientium genera, principales, adjuvantes, & instrumenta. Causa effectrix † principalis in bello plerumqve est is, cujus res agitur: in privato privatus: in publico potestas publica, maxime summa. An & pro aliis nihil moventibus bellum moveri ab alio possit, alibi (*a*) videbimus. Illud interim tenebimus, naturaliter qvemq; sui juris esse vindicem, ideo manus nobis (*b*) datæ. L. Servus. 7. D. de Servis Export. Cic. lib. II. Off. ex Panetio. † L. 1. c. 3. §. 1. & 4. (*a*) L. 2. c. 25. per tot. (*b*) L. 1. c. 2. §. 1. n. 4.

†††

Ideo nobis manus datæ) Inter reliqvos usus manuum à summo creatore intentatos etiam eum ponit Grotius, videlicet, ut cessante judicis autoritate vi repetere qveamus nostrum ab eo, qvi contra rectæ rationis dictamen violenter & de facto illud detinet: hinc neutiqvam eam privatam vindictam exercemus, qvæ contradistingvitur officio magistratus & improbanda est, si hoc pacto juris nostri existimamus vindices, *add. Dn. Pufend. de J. N. & G. l. 2. c. 5. §. 2. p.* 209. ubi alios insuper refert.

II 1. Sed & alteri prodesse, qva possimus, non licitum modò, sed & honestum est. Recte, qvi de officiis scripserunt, ajunt, nihil esse homini utilius homine altero. Sunt autem diversa hominum inter se vincula, qvæ ad mutuam opem invitant, nam & cognati ad opem ferendam coëunt, & vicini inclamantur, & qvi ejusdem civitatis sunt participes; unde illud, *Porrò Qvirites, & qviritari.* Aristoteles dixit † oportere qvemqve, aut pro se arma sumere, si injuriam acceperit, aut pro cognatis, aut pro benefactoribus, DD. ad L. Si qvis in servic. 7. D. de Furt. L. Prohibitū. 5. C. de Jure Fisci. † Proleg. §. XLIII. Rhet. ad Alex. c. 3.

aut sociis injuria affectis auxilia ferre. Et * Solon docuerat, beatas fore respublicas, in qvibus alienas injurias qvisqve suas existimaret.

***

Solon) Verba hæc Plutarchus refert: τῶν πόλεων κάλλιστα οἰκεῖται ἐκείνη ἐν ᾗ τῶν ἀδικουμένων οὐχ ἧττον οἱ μὴ ἀδικούμενοι προβάλλονται καὶ κολάζουσι τοὺς ἀδικοῦντας. *Civitatum illa felicissime solitur, in qva, qvi injuriam non sensere, ei, qvi sensere, se opponunt, & injuriam cœptantes puniunt.* Huc & illud pertinet Radente Plauti: *Prætorqvete injuriæ prius collum, qvam ad vos perveniat.*

2. sed ut cetera desint vincula, sufficit humanæ naturæ communio. Ab homine enim nihil humani alienum est, Menandri dictum est:

Injuriarum si improbis auctoribus
Reponeremus ultionem singuli,
Nobis putantes fieri, qvod fit alteri,
Inter nos juncti conspiratis viribus,
Non prævaleret innocentiæ impetus
Audax malorum, qvi custoditi undiqve
Jussiqve pœnas qvas merentur pendere,
Aut nulli penitus essent, aut pauci admodum.

Democriti hoc vero Ἀδικουμένοισι τιμωρεῖν κατὰ δύναμιν χρὴ καὶ παρεῖναι. Τὸ μὲν γὰρ τοιοῦτο δίκαιον καὶ ἀγαθόν. *Injuria oppressos defendere pro viribus oportet, & non negligere: Illud enim justum bonumq́ est.* Qvod sic explicat *a* Lactantius: *Deus, qvi ceteris animalibus sapientiam non † dedit, naturalibus ea munimentis ab incursu & periculo tutiora generavit. Hominem vero, qvia nudum fragilemq́ formavit, ut eum sapientia potius instrueret, dedit ei præter cetera hunc pietatis affectum, ut homo hominem tueatur, diligat, foveat, contraq́ omnia pericula & accipiat & præstet auxilium.*

III. Instrumenta cum dicimus, non arma hîc intelligimus, & si qvæ sunt his similia, sed eos, qvi ita agunt sua voluntate, ut ea voluntas ab altera pendeat. Tale instrumentum est patri filius, pars qvippe ejus naturaliter; tale & servus, qvasi pars ex lege; nam sicut pars non tantum pars est totiꝰ eadem relatione, qva totum est totũ partis, sed hoc ipsum qvod est totiꝰ est: ita possessio est, aliqvid ipsius possidentis. Democritus: οἰκέτησιν ὡς μέρεσι τοῦ σκήνεος χρῶ ἄλλῳ πρὸς ἄλλο *Famulis tanqvam partibꝰ corporis aliis ad aliud utere.* Qvale autem in familia est servus, tale in republica est subditus, ac proinde instrumentum imperantis.

†††

Instrumentum imperantis) Qvatenus nimirum qvorumlibet subditorum voluntas dependet à voluntate imperantis; qvamvis nõ uno eodemq; modo adstricto dependendi genere; qvo pacto etiam liberi rectè qvoqve instrumenta patris, non solùm inter barbaros, sed & inter moratiores populos dici possunt.

IV. Nec dubium qvin naturaliter omnes subditi bello adhiberi possint, sed

Bart. in L. Ut vim. 3. D. de Just. & Jure. n. 7. & 8. Jas. ibid. n 29. Cast. ad L. 1. §. 4. Jus gentiũ, Eodem: Bart. ad L. hostes. 24. D. de Capt. c. 9. Innoc. ad c. sicut. 29. de Jurejur. & in c. olim. 12. de Restit. spol. n 16. Panor. n. 18. Sylvest. in verbo bellum, q. 8. (b) Lib. VI l. cũ scimus. 22. C. de Agricolis. lib. XI.

† Proleg. §. 7. & 39. L. I. c. I. §. XI. n. 1.

L. II. c. IX. §. 27. c. XXVI. L. III. c. VI. §. IX. Arist. lib. I. de morib. cap. 10. L. Gracchus. 4. C. de Adul. Sen. 1. con. 4. Th. 2. 2. 40. art. 2. Sylvest. de bello, p. 3.

sed qvosdam specialis lex arcet, ut olim * Romæ servos, nunc passim * clericos: † qvæ tamen lex ut omnes ejus generis, cum summæ necessitatis exceptione intelligenda est. Et hæc qvidem generaliter de adjutoribus & subditis dicta sunto: nam qvæ specialia sunt suis locis tractabuntur. †L.I.c.II.§.X. n. 9.

***

Romæ servos) Servius ad IX. Æneidos.

Clericos) Ac Levitæ olim extra belli munia, ut notatum Josepho. De clericis vide Nicetam Choniaten libro VI. Caroli Calvi Capitulum in Sparnaco XXXVII. in Gratiano c. clericum. dist. V. & causa XXIII. qvæstione IIX. Et canones qvidem sic habent; sed qvanto illi servati à Græcis qvam à Latinis diligentius, vide Annam Comnenam.

†††

Specialis lex) v. g. eos, qvi statos controversiam patiuntur, *l.* 8. *ff. de re milit.* item Colonos & Saltuenses, *l.* 3. *C. qvi militare. l.* 4. *C. de mancip. & colon.*

Romæ servos) Vid. *l.* 11. *de re mil. ff.* ubi servi, inter numeros deprehensi, capite plectebantur, qvamvis limitationes qvædam prostent in *l.* 6. *& 7. Cod. qvi militare poss.* Plurimum enim refert (1) an servus sua sponte militiam appetat, an verò ad militiam electus fuerit ab inqvisitore (2) an ex malitia se liberum fingens castra seqvatur, an verò autoritate Principis & populi. Sic Romani interdum bello Punico & bellis civilibus, urgente necessitate, servos militiæ adscripserunt; eosdem qvoqve M. Antonius Imperator ad militiam paravit & voluntarios exemplo Volonum appellari jussit, *Ant. Perez. in Cod. h. t. n.* 8. *Ayal. l.* 3. *c.* 15. *n.* 4. *p.* 378. (3) an militet ut servus, an vero ut liber factus, propter scientiam domini & taciturnitatem per 30. dies.

HUGONIS GROTII
DE JURE BELLI AC PACIS
LIBER SECUNDUS.
CAPUT I.
De belli causis, & primum de defensione sui & rerum.

I. Causæ belli justificæ qvæ dicantur:
II. Eas oriri ex defensione, exactione ejus qvod nostrum est, aut nobis debetur, aut ex pœna.
III. Pro vita defendenda bellum esse licitum:
IV. Contra aggressorem solum:
V. In periculo præsente, & certo, non opinabili:
VI. Item pro integritate membrorum:
VII. Maximè pro pudicitia.
IIX. Licite omitti defensionem.
IX. Defensionem illicitam esse interdum adversus personam publicè valde utilem, ob legem dilectionis.
X. Interfectionem Christianis non esse licitam ad arcendam alapam, aut contumeliam similem, aut ne fugiatur.
XI. Pro rebus defendendis interfectionem non esse illicitam jure naturæ:
XII. Qvatenus ea permissa sit lege Mosis:
XIII. An & qvatenus Evangelica lege permissa sit.

XIV. An lex civilis, interfici aliqvem defensionis causa permittens, jus det, an solam impunitatem, cum distinctione explicatur.

XV. Qvando licita esse possit singularis dimicatio.

XVI. De defensione in bello publico:

XVI. Eam non licitam ad imminuendam duntaxat potentiam vicini:

XIIX Nec in eo qvi justam bello causam dedit.

I. 1.

VEniamus ad causas bellorum, justificas intelligo: nam sunt & aliæ, qvæ movent sub ratione utilis, distinctæ interdum ab iis, qvæ movent sub ratione justi: qvas inter se, & à * belli principiis, qvale erat cervus in bello Turni & Æneæ, accurate distingvit Polybius. At qvanqvam manifestum & harum rerum discrimen, voces tamen confundi solent. Nam qvas causas dicimus justificas, etiam † principia dixit Livius in Rhodiorum oratione: *Certe qvidem * vos estis Romani, qvi ideo felicia esse bella vestra, qvia justa sunt, præ vobis fertis, nec tam exitu eorum, qvod vincatis, qvam principiis, qvod non sine causa suscipiatis, gloriamini.* Eodemqve sensu ἀρχὰς πολέμων dixit Ælianus libro XII, capite 53. & Diodorus Siculus libro XIV. de bello agens Lacedæmoniorum in Eleos easdem vocat * προφάσεις & ἀρχάς.

III. Hist. (Conf. Lib. II. c. 22. §. 1. n. 1.) † §. 2. h. c. n. 2. Lib. XLV. ct. prol. §. 24.

***

Belli principiis) Exordia pugnæ dixit Virgilius.

Vos estis Romani) Certe vix ulla gens tam diu constans mansit in spectandis belli causis. Polybius apud Suidam voce ἐμβαίνειν: οἱ γὰρ ῥωμαῖοι πρόνοιαν ἐποιοῦντο μηδέποτε πρότεροι τὰς χεῖρας ἐπιβάλλειν τοῖς πέλας, ἀλλ' ἀεὶ δοκεῖν ἀμυνόμενοι ἐμβάλλειν εἰς τοὺς πολεμίους. *Romani summopere id curarunt, ne ipsi finitimis inferrent violentas manus. Sed ut semper crederentur in hostem ire ad arcendas injurias.* ostendit id Dion egregia comparatione Romanorum cum Philippo Macedone & Antiocho in excerptis Peiresianis. Ejusdem est illud in excerptis legationum: Διὰ τοὺς παλαιοὺς οὐδὲν οὕτω σπουδάζειν, ὥς τε δικαίους ἐφίστασθαι πολέμους Rursum in excerptis Peiresianis: σφόδρα οἱ ῥωμαῖοι φιλοτιμοῦνται δικαίους ἐνίστασθαι τοὺς πολέμους, καὶ μηδὲν εἰκῇ καὶ προπετῶς περὶ τῶν τοιούτων ψηφίζεσθαι. *Valde id student Romani justa ut bella suscipiant, nihilq; tale decernant sine causa ac temere.*

προφάσεις) δικαιώματα dixit Procopius Gotthicorum III. Adde qvæ infra hoc libro capitis XXII. initio.

†††

Vos estis Romani) Acriter invehitur in Romanos eorundemqve bellorum injustitiam *Arth. Duch. de usu & autor. J. Civ. Roman. in dominiis Principum Christianorum l. 1. c. 1.* cum qvo consentit *Christoph. Forstn. in not. pol. ad Tac. l. 2. p. m. 255.* Jam si de Romanis, inqviens, ferenda sententia est, nihil apertius est, qvam, si justitiam illi curassent, etiam ubi illa autoritate carebat, lupercal mansuram illam, qvæ tantoperè celebrata est, æternam urbem. C. Cæsar apud Dionem Cassium *l. 38. hist.* testatur, Romanos in eam magni-

Conspectus Cap. 1.
Lib. 11.

totum hoc caput tractat. Neces-
sariam defensionem privatam
defendere est injuriam corpo-
ri. aut rei imminentem. amo-
liri §. 2. n. 3. aequa ratio adaequata
est periculum. imminens natura
n. quemqm sibi commendat ne
reteatur pati qd alter intentat. §.
3. in fine. Hinc privato quoq
competit quoties judicia deficiunt
ibi incipit bellum. §. 2. n. 1. itaq
si corpus impetatur. vi praesente
cum periculo vitae non aliter vi-
tabili invasorem licet interficere.
natura n. quemquem commendat
non ex injustitia aut peccato alte-
rius unde periculum est. §. 3. nisi
invasoris persona multis
sit utilis, is n. sine peccato oc-
cidi nequit §. 9. n. 1. Eodem mo-
do aestimandum periculum mem-
tri principalis, vix juri n. potest
an non periculum mortis post
se trahat. §. 6. Licet m. inno-
centem interpositum interficere
is n. non animo occidendi sed
tm. periculum proprium amovendi
vim illi infert. §. 4. n. 2. at qui
venenum struere comperitur in-
terfici non potest. praesens peri-
culum non est, sed interposita
temporis mora ad multa re-
media patet. §. 5. n. 2. Casum de
judicitia omittimus quia nobis
mens alia est. Similiter pro
defensione. rerum m. rap-
tor. si ita opus sit potest
interfici 1) inaequalitas n. quae
inter rem et vitam est favore
monentis et raptoris odio com-
pensatur. §. 11 2) ignoratur
quousq raptor periculum ex-
tensurus. §. 12. unde m. fur
nocturnus. pt interfici q.
n. nocte accidunt, minus explo-
rari, et qualia quantaq sint
cognosci possunt. ergo sunt ter-
ribiliora. §. 12. n. 4. agnos-

tn. leges in hoc genere permis-
sionem minus plenam tm praes-
tare. h. e. permittere quidem fu-
rem interficere, sed non praesta-
re ut actus ille ab omni cul-
pa liber sit seu tollere qd poe-
nam. sed o m. jus dare. §. 14.

magnitudinem, qva illa tempestate erat, ædificasse urbem suam, fortunas suas tanqvam alienas periculis objectando, alienas tanqvam suas usurpando. *Et M. Tullius de Rep.* 3. gloriatur, populum Romanum sociis defendendis ad summum potentiæ cacumen enisum, qvibus interdum magis commodi sui causa qvam fœderis, auxilia ferebant, eaqve lentè & tardè, ut aut sua suaqve dederent, (qvod Campani bello Samnitico coacti, fecerunt) aut, si potentes essent, cladibus atterererentur. Socios promtè recipiebant eos, qvorum situs ad res novas & motus opportunus erat: & qvosdam non tam ob supplicum preces, qvàm qvod occasio offerebatur lacessendi & invadendi alios, in qvos causæ belli qværebantur, qvorumqve nullæ alias in se injuriæ extarent. Postqvam armis sociorum suam auxere potentiam, tandem ipsos socios, qvi tum demum sero nimis servitutem, in qvam lapsi erant, animadverterunt, non ut fœdere junctos, sed ut dedititios tractare coperunt. Plura pro & contra *vid. Proleg. §. 26 l. 1. c. 3. §. 5. n. 4. 2. c. 22. § 5. n. 2. & §. 6. c. 25. § 5. l. 3. c. 3. §. 10.*

2. Hæ justificæ causæ proprie nostri sunt argumenti, ad qvas illud pertinet Coriolani apud Halicarnassensem; *πρῶτον ὑμῖν ὦδ' ἐμοὶ σκοπεῖν, ὅπως δίκαιοι καὶ δικαίαν πορίσητε καὶ πολέμου πρόφασιν. Id primum vobis curandum arbitror, ut piam & justam accipiatis belli causam.* Et hoc Demosthenis: *ὥσπερ ἐν οἰκίαις, δίμοιρα, καὶ πλοίοις καὶ τῶν ἄλλων τῶν τοιούτων τὰ κάτωθεν ἰσχυρότατα εἶναι δεῖ, οὕτω καὶ πράξεων τὰς ἀρχὰς, καὶ τοὺς * ὑποθέσεις ἀληθεῖς, καὶ δικαίας εἶναι προσήκει. Sicut in domibus, & navigiis, rebusq; similibus, qvæ substernuntur, firmissima esse oportet; ita in actionibus causas ac fundamenta oportet justo ac vero congruere.* Nec minus hoc Dionis Cassii: *δεῖ γὰρ δικαίᾳ πᾶσιν ἡμῖν πρόφασιν πολεμεῖν. μὴ μὲν οὖν τότε καὶ ἡ θεὸς τῶν ὅπλων ἰσχὺς ἔυελπὶς ἔστιν. αὐτὸ δὲ ἐκεῖνο βέβαιον ἔδεν κἂν θαρσύνοι τις καλοπροίη τι ἔχει. Maxima nobis justitiæ habenda est ratio: qvæ si adsit, vis bellica spem bonam præbet: sin absit, nihil qvis certi habet, etiamsi prima ex sententia succedant.* Et illud Ciceronis: *illa bella injusta sunt, qvæ sunt sine causa suscepta.* qvi & alibi Crassũ reprehendit, qvod Euphratem transire voluisset * nulla belli causa. Lib. IIX. Olynth. II. Lib. XII. De repub. libr. III.

***

ὑποθέσεις) Sic & ὑπόθεσιν belli dixit Julianus secundo de Laudibus Constantii.

Nulla belli causa) Appianus eidem Crasso à Tribunis denuntiatum dicit *μὴ πολεμεῖν τοῖς Παρθυαίοις μηδὲν ἀδικοῦσι: ne bellum Parthis inferret nulla injuriæ cognitis:* Plutarchus de eodem: *καὶ συνίσαντες πολλοὶ χαλεπαίνοντες εἰ τις ἀνθρώπους ἐδὲν ἀδικοῦσιν, ἀλλ' ἐνσπόνδους πολεμήσων ἄπεισι. Coïbant multi, indignantes, esse aliqvem, qvi bellatum iret in homines non modo nullius injuriæ compertos, sed & pace defensos.*

3. Qvod non minus de bellis publicis qvam privatis verum est. Hinc illa Senecæ qverela: *Homicidia compescimus & singulas cædes? qvid bella & occisarum gentium gloriosum scelus? Non avaritia, non crudelitas modum novit. Ex Senatus consultis plebisq; scitis scelera exercentur, & * publice jubentur vetita privatim.* Habent qvidem bella publica auctoritate suscepta aliqvos effectus juris, Ep. XCVI.

ut

ut & sententiæ: de qvibus agendum infra erit: Sed non eo magis peccato vacant, ni † causa subsit; ut merito Alexander, si sine causa in Persas & alias gentes bellum arripuit, Scythis apud Curtium, sed & Senecæ latro, Lucano prædo appelletur, Indorum qvoqve sapientibus ἀτάσθαλος, & à pirata, qvondam tractus sit in criminis societatem: qvomodo & ab ejus patre Philippo duos Thraciæ reges regno spoliatos Justinus narrat, fraude latronis ac scelere. Augustini illud huc pertinet: *Remota justitia qvid sunt regna nisi magna latrocinia.* Convenit talibus Lactantii illud, *inanis gloriæ specie capti, sceleribus suis nomen virtutis imponunt.*

† §. 2. n. 3. h. c.

†† 2. 2. c. 22. §. 1. n. 2. Arr. l. VII.

***

Publice jubentur vetita privatim) Idem Seneca de ira II. cap. VIII. *Pro gloria habita, qvæ, qvamdiu opprimi possunt, scelera sunt.* Adde qvæ infra ex Seneca & Cypriano libro III. c. IV. §. V. circa finem.

Senecæ latro) locus est de Benef. I. cap. XIII. Non male Justinus Martyr apologetico II. τοσοῦτον δὲ δύνανται ἄρχοντες πρὸ τῆς ἀληθείας δόξαν τιμῶντες ὅσον καὶ λῃστὰ ἐν ἐρημίᾳ. *Tantum possunt Principes, qvi opiniones vero præferunt qvantum in solitudine latrones.* Philo: οἱ τὰς μεγάλας ἐργαζόμενοι κλοπὰς, σεμνοῖς ὀνόμασιν ἀρχῆς ἐπικρύπτοντες λῃστείαν ἀληθέστερον *Qvi magna furta committunt, qvi honesto principatus nomine obumbrant ea, qvæ reipsa nihil nisi latrocinia sunt.*

De Civ. Dei l. IV. c. 4. L. I. de falsa relig. De Civ. IV Sylvest. de bell. c. I. n. 2.

4. Causa justa belli suscipiendi nulla esse alia potest, nisi injuria. *Iniqvitas partis adversæ justa bella ingerit*, inqvit idem Augustinus, ubi iniqvitatem dixit pro injuria, qvasi ἀδικίαν dixisset, cum vellet dicere ἀδίκημα. Sic in Romano Feciali carmine: *Ego vos testor, populum illum injustum esse, neq; jus persolvere.* †

† L. III. c. III. §. 7. n. 2.

II. 1. Ac plane qvot actionum forensium sunt fontes, totidem sunt belli: nam ubi judicia deficiunt, incipit bellum. Dantur autem actiones aut ob injuriam non (a) factam, aut ob factam. Ob non factam, ut qva petitur cautio de non offendendo, item damni infecti, & interdicta alia, ne vis fiat. Factam, aut ut reparetur, aut ut puniatur: qvos duos obligationum fontes * recte distingvit Plato nono de legibus. Qvod reparandum venit, aut spectat id, qvod nostrum est vel fuit. unde vindicationes & conditiones qvædam; aut id qvod nobis debetur sive ex pactione, sive ex maleficio; sive ex lege, qvo referenda qvæ ex qvasi contractu & qvasi maleficio dicuntur; ex qvibus capitibus nascuntur conditiones ceteræ. Factum ut puniendum parit accusationem & judicia publica.

(a) c. IIX. §. X. n. 2. L. III. c. XX. §. 34.

†† 2. 1. c. 1. §. 2. n. 1

***

Recte distingvit Plato.) Et ante eum Homerus, nam cum mulctam persolvere Proci Penelopes voluissent, ait Ulysses:

οὐκ εἴ μοι πατρῴα πάντ' ἀποδοῖτε,
ὅσσα τε νῦν ὔμμ' ἐστὶ καὶ εἴ ποθεν ἀλλ' ἐπιθεῖτε,
οὐδὲ μὲν ὡς ἔτι χεῖρας ἐμὰς λήξαιμι φόνοιο,
πρὶν πᾶσαν μνηστῆρας ὑπερβασίην ἀποτῖσαι.

patrias non si mihi raptas
Restituatis opes, addatisque altera plura,
Abstineam fœdare manus in sangvine vestro,
Cuncta prius qvam vestra proci delicta luatis.

Cassiodorus lib. V. epist. XXXV. *Ut qvi vindictam remisimus, damna minime sentiamus.* Adde qvæ infra hoc libro initiis capitum XVI. & XX.

†††

Ob injuriam non factam) Qværitur hîc, utrum judicia communi dividundo, familiæ erciscundæ, finium regundorum sub hac divisione contineantur, an vero tertiam speciem, ab hisce distinctam constituant? sane si in his rem saltem communem spectemus, qvæ ab uno eorum, qvi in communione sunt, non petitur tanqvam turbata; sed saltem, qvia communio displicet, penitus hùc non spectant, cùm nulla adhuc inter partes injuria intercesserit. Qvod si verò intendantur propter dolosas partium machinas, forte qvod unus solus omnem utilitatem & fructus ex re communi perceperit, ad injuriam factam omninò pertinent, exemplum esto in *l. 4. §. 4. fin. regund. §. 3. & 4. Inst. de oblig. qvæ ex qvasi Contract.*

Ob injuriam factam) Qvatenus vel simpliciter consideratur & propriam actionem producit; vel qvalificatè, qvatenus cum aliqvo delicto concurrit, ex qvo proximus læditur.

Cautio de non offendendo) Hoc exemplum injuriam qvidem in se continet, qvæ minas respicit, sed non eandem, qvam tamen Grotius intendit & minas inseqvi solet; & probabiliter futura metuitur, qvam rectè, anteqvam in actum deducatur, non factam dicit.

Damni infecti) Hic injuriæ metus sæpius latet in re ruinosa, qvia non respicit animum ejus, qvi eandem corrigere posset; interim, anteqvam actualiter nocet, non facta dicitur.

Ne vis fiat) Duo hoc interdictum intendit (1) purgationem vis illatæ (2) prohibitionem rei novæ inferendæ: ad posterius primariò respicit Grotius.

2. Pleriqve bellorum tres statuunt causas justas, defensionem, recuperationem rerum, & punitionem: qvæ tria in Camilli ad Gallos denunciatione invenias; † *Omnia, qvæ defendi, repetiqve, & ulcisci fas sit:* in qva enumeratione nisi vox recuperandi sumatur laxius, omissa est persecutio ejus qvod nobis debetur; qvam non omisit Plato, cum dixit bella geri non modo, si qvis vi opprimatur, aut expiletur, verum etiam si deceptus fuerit. Qvicum illud Senecæ convenit: *Æqvissima vox est, & jus gentium præ se ferens: Redde, qvod debes.* Et in Fecialium formula erat: *Qvas nec dederunt, nec solverunt, nec fecerunt, qvas res dari, fieri, solvi oportuit.* †† & apud Sallustium in historiis: *Jure gentium res repeto.* Augustinus cum dixit: * *Justa bella definiri solent, qvæ ulciscuntur injurias:* vocem ulciscendi generalius sumpsit pro eo, qvod est demere: qvod & seqventia ostendunt, in qvibus non est enumeratio partium,

Bal. ad l. 2. C. de Servit. & aqva. n. 71. Wilh. Math. de Bello justo & licito.

† Liv. l. V. Alcib. Lib. III. de Benef. c. 14. Liv. l. I. Lib. VI. q. 10. Josuæ.

†† L. III. c. 3. §. 7. n. 2.

tium, ſed exemplorum additio: *Sic gens & civitas petenda eſt, quæ vel vindicare neglexerit, quod à ſuis improbe factum eſt, vel reddere, quod per injurias ablatum eſt.*

***

Juſta bella definiri ſolent) Servius ad IX. Æneidos de Romanis: *Cum volebant bellum indicere, Pater patratus, hic eſt Princeps Fecialium, proficiſcebatur ad hoſtium fines, & præfatus quædam ſolemnia, clara voce dicebat, ſe bellum indicere propter certas cauſas: aut quia ſocios læſerant, aut quia nec abrepta animalia, nec obnoxios redderent.*

Liv. lib. V. 3. Hanc naturalem notitiam ſecutus Indorum rex, narrante Diodoro, Semiramidem accuſabat, ὅτι προκατάρχεται τοῦ πολέμου μηδὲν ἀδικηθεῖσα: *quod bellum inchoaret nulla accepta injuria.* Sic & Romani cum Senonibus poſtulant, ne, à qvibus nullam injuriam accepiſſent, eos oppugnarent. Ariſtoteles Apodicticon II, cap. II. πολεμοῦσι γὰρ τοῖς πρότερον ἀδικήσασι: *Bellum ſumi ſolet in eos, qui priores injuriam fecerunt.* De Abiis Scythis [a] Curtius: *Juſtiſſimos barbarorum conſtabat, armis* †† *abſtinebant* * *niſi laceſſiti,* Prima igitur cauſa juſti belli eſt injuria nondum facta, qvæ petit aut corpus, aut rem. †

[a] Lib. VII. c. 6. §. 11.
†† §. 1. h. c. n. 1.
† L. I. c. 2. §. III

***

Niſi laceſſiti) Plutarchus Nicia: καὶ γὰρ τὴν Ἡρακλέα πάντων κρατεῖν ἀμυνόμενον. καὶ προεπιχειρούμενον. *Herculem etiam cuncta ſubegiſſe, dum laceſſitus ſe defendit.* Joſephus XVII. Antiqvæ Hiſtoriæ: οἱ παρελθόντες καὶ μὴ πρὸς διανοουμένους ἄρχοντες ἀδίκων ἔργων, οἱ δέ εἰσιν οἱ βιαζόμενοι καὶ μὴ θέλοντας τοὺς ἀμυνομένους ἐφ' ὅπλα χωρεῖν. *Qvi in id veniunt, ut in nihil hoſtile cogitantes violentas inferant manus, hi ſunt, qvi invitos cogunt ad arma ſemet tutatura confugere.*

III. Si corpus impetatur vi præſente cum periculo vitæ non aliter vitabili, [b] tunc bellum eſſe licitum etiam cum interfectione periculum inferentis ante diximus, † cum ex hac ſpecie, ut maxime probata, oſtendimus bellum aliqvot privatum juſtum eſſe poſſe. Notandum eſt jus hoc defenſionis per ſe ac primario naſci ex eo, qvod natura qvemqve ſibi commendat, †† non ex injuſtitia aut peccato alterius, unde periculum eſt. [c] Qvare etiam ſi ille peccato careat, ††† puta, qvod bona fide militet, aut alium me putet, qvam ſim, aut qvod inſania aut in ſomniis agitetur, ut eveniſſe qvibusdam legimus, non eo tolletur jus ſe tuendi, cũ ſufficiat, qvod egonon teneor, id qvod ille intentat pati non magis, qvam ſi beſtia aliena periculum intentaret.

[b] Sylv. in verbo Bellũ. part. I. n. 3. & p. 2.
[c] Bart. ad L. 3. Ut vim. D. de Juſt. & Jur. Bal. in rep. L. 1. C. Unde vi. Bann. 2. 2. q. 10. art. 10. dub. ult. Soto l. IV. diſput. 5. art. 10. Valent. 2. 2. diſp. 5. q. 10. p. 7
† L. 1. c. 2. §. 1. & 2. c. 3. §. 3. n. 3. †† L. 2. c. 17. §. 2. n. 1. ††† L. III. c. 1. §. 2. n. 1. L. 1 I. 3. D. de Injur.

†††

In ſomniis agitetur) Jung. Dian. Tom 8. Tract. 5. Reſolut. 47. p. 113. Bæcler. de Bell. & Duell. c. 16. n. 16. Hi tamen non ſemper peccato carent, præſertim, ſi culpa necem antecedet, tam ex ſcientia, qvam ex ira dormientis proveniens: utpote cum occidens pravam ſuam conſvetudinem, qvod de lecto in ſomno ſe ſurgere obviumq; invadere, probè cognoverit, nec tamẽ removendis armis, vel de ſe ligando ac vinciendo, qvo min9 ſurgat, curave-

§. 3. a) periculum vitæ non aliter
vitabile, est necessarium, demonstra-
tionis. hoc periculum ex casu-
um natura necessitatis sub intelligi
necessitatem extremam quæ cum
vitæ et famæ periculo conjuncta
non opportunam, quæ conjuncta
cum periculo clabentis occasio-
nis, vel proficuam. 2). objectum
casuum necessitatis esse rem
in puncto constitutam. h. e.
ultra et citra quam pergere
non possimus. p. 5°. 3) talem re-
m talemve actum esse oportere
quæ bonitatis capax sit unde
nullo casu licet peccare deu-
abnegare, aut stuprum infer-
re. actus. n. intrinsece malus.

raverit, *Bart. l. 1. 9. ff. ad l. Pompej. de parric. Paul. Zach. in Quæst. Med. legal. l. 2. t. 1. q. 12. n. 14. & seqq.* Idem dicendum de eo, qvi, sciens se in ebrietate peccare & proximo damnum inferre, nihilominus ab hâc non abstinet aut aliàs se custodiri facit, *Carpzov. Prax. Crim. p. 3. q. 146. num. 58. seqq. add. cum Damhoud. & Clar. Ludov. Bell. Ex. 18. th. 5. lit. d. Dn. Strauch. D. 29. th. 7.* Aliàs posito, qvod ejuscemodi personæ absolutè ignoranter agant, adeoqve vitio offensionis careant, rectissimè tamen cum Grotio contra eas asserimus jus hoc tuendi; qvia illud metiri debemus non ex vitio, sed potius ex natura offensionis. Nam hoc pacto à nobis non tam injuriam, qvam illatam vim propellimus, *Petr. Theodor. Judic. Crimin. c. 11. aphor. 1. n. 6. lit. F. Obrecht. de necess defens. c. 6. & seqq. Bartol. l. 3. ff. de Just. & Jur. n. 5. & seq.* Interim hæc dicta notabiliter limitamus cum *Berlich. P. 4. concl. 12 n. 33.* qvod tum demum procedant, si insultatus, cum poterat, non aufugerit, qvoniam tunc dormientem noctambulonem, furiosum, mente captum & similes se invadentes occidendo extraordinariè puniendus venit.

IV. 1. An & innocentes, qvi interpositi defensionem aut fugam, sine qva evadi mors non potest, impediunt, transfodi aut obteri possint, disputatur. *d* Sunt, qvi licere id putant, etiam Theologi. Et certe naturam solam si respicimus, multò apud eam minor est societatis respectus qvam propriæ salutis cura. At lex dilectionis, præsertim Evangelica, qvæ alterum nobis æqvat, plane id non permittit.

d Card. q. 33. lib. I. Petr. Navarr. L. II. c. 3. n. 147. Cajet. 2. 2. art. 6. 7. q. 2.

2. Bene autem dictum est à *e* Thoma, si recte accipiatur, in vera defensione hominem non occidi ex intentione: non qvod non interdum, si alia salutis non suppetat ratio, non liceat destinato id facere, unde mors aggressoris sit secutura, sed qvod hic mors illa non eligatur, ut qviddam primario intentum, sicut in punitione judiciali, sed ut unicum qvod eo tempore suppetit, cum is qvi impetitus jam est, etiam illo tempore malle debeat tale aliqvid facere, qvo alter abstterreatur aut debilitetur, qvam qvo intereat.

e 2. 2. q. 64. art. 1. Less. de J. & J. L. 2. c. 9. dub. 9. n. 47.

†††

Destinato) Consentiunt *Ludov. Molin. T. 4. Tr. 3. disp. XI. n. 4. p. m. 563. Less. de J. & J. L. 2. c. 9. dub. 8. pag. 76.* qvi itidem statuit, posse aggressum intendere mortem aggressoris perendo ictu cor aut jugulum illius, animo eum prosternendi ac necandi, qvando videt ita sibi esse necessarium ad tutò evadendum manus illius. Qvando enim, inqvit ille, aggressor vivit, & periculum est, ne nos interficiat, mors ipsa adgressoris medium est necessarium ad tuendam ac defendendam ab illo nostram vitam: percussioq; qva nos defendendo, illum interficimus, non esset medium ad id sufficiens, neq; proinde esset sufficiens defensio, nisi esset interfectio adgressoris: qvare in eo eventu eum ictum eligimus, eumque ictum necesse est nobis eligere ad finem, qvi mortem efficiat, & ut illam efficiat, qvia aliter non possumus tutò evadere mortem injustam, qvam ex aggressione timemus: ergò licitum nobis tunc est, & mortem illius intendere ad finem conservationis ac defensionis vitæ nostræ, & eligere, ad eam efficiendam medium, seu actum, qvi illam efficiat, & ut illam efficiat, ut tandem finem præcipuum conservationis vitæ nostræ ea via obtineamus.

V. 1. *Periculum præsens hic reqviritur, & qvasi in puncto. Fateor qvidem, si insultator arma arripiat, & qvidem ita, ut appareat eum id facere occidendi animo, occupari posse facinus, nam in moralibus, ut & in naturalibus punctum non invenitur sine aliqva latitudine; sed multum falluntur

L. I. c. II. § 1 n. 3. L. II. c. XII. § XIV. n. 1. c. XXIII. § 1. L. III. c. 1. § 2. n. 1

& fallunt, qvi metum qvalemcunqve ad jus occupandæ interfectionis admittunt. Vere enim dictum est à Cicerone, primo de officiis, plurimas injurias à metu proficisci, cum is, qvi nocere alteri cogitat, timet, ne, nisi id fecerit, ipse aliqvo afficiatur incommodo. Clearchus apud Xenophontem; καὶ γὰρ οἶδα ἤδη ἀνθρώπους, τοὺς μὲν ἐκ διαβολῆς, τοὺς δὲ ἐξ ὑποψίας, οἱ φοβηθέντες ἀλλήλους φθάσαι βουλόμενοι πρὶν παθεῖν, ἐποίησαν ἀνήκεστα κακὰ τοὺς οὔτε μέλλοντας, οὔτε βουλομένους τοιοῦτον οὐδέν. *Multos ego novi, qvi calumnia adducti aut suspicione, dum metuunt alios, & prævenire malunt, qvam perpeti,* † *atrocissimis malis eos affecerunt, qvi nihil tale facturi fuerant, ac ne cogitaverant qvidem.* Cato in oratione pro Rhodiensibus: *qvod illos dicimus voluisse facere, id nos priores facere occupabimus?* Insignis est illa apud Gellium † sententia: *Gladiatori composito ad pugnandum pugnæ hæc proposita sors est, aut occidere si occupaverit, aut occumbere, si cessaverit. Hominum autem vita non tam iniqvis, neqve tam indomitis necessitatibus circumscripta est, ut idcirco prior injuriam facere debeas; qvam nisi feceris, pati possis.* Et apud Ciceronem alio loco non minus rectè: *Qvis hoc statuit unqvam, aut cui concedi sine summo omnium periculo potest, ut eum jure potuerit occidere, à qvo metuisse se dicat, ne ipse posterius occideretur?* Locum hic habet illud Euripidis: †

† L. I. c. III. §. 4. n. 3.

† Lib. VII c. III

Cit. qvint. lib. V. de Refutatione.

cit. eod. Gell. ibid.

Εἰ γὰρ σ' ἔμελλεν ὡς σὺ φῆς κτείνειν πόσις,
Χρὴ καὶ σὲ μέλλειν, ὡς χρόνος δῆθεν παρῆν.
Te si, ut ais, interficere vir voluit tuus,
Voluisse sat erat & tibi, ubi tempus foret.

Cui geminum est Thucydideum illud: τὸ μέλλον ἐν ἀφνεῖ ἔτι κεῖται καὶ σὲκ ἄξιον ἐπαρθέντας αὐτῷ φανερὰν ἔχθραν, ἤδη καὶ οὐ μελλοῦσαν κτήσασθαι. *Futurum in incerto adhuc est: nec qvemqvam oportet eo commotum inimicitias suscipere, non jam futuras, sed certas.* Idem Thucydides, qvo loco mala seditionum, qvæ Græcas civitates incesserant, diserte explicat, ponit & hoc in vitio: ὁ φθάσας τὴν μέλλοντα κακόν τι δρᾶν ἐπηνεῖτο. *Laudabatur, qvi malum facinus, qvod facturus erat alter, ipse occupasset.* Livius: * *Cavendo ne metuant homines, metuendos ultro se efficiunt, & injuriam à nobis repulsam, tanqvam aut facere aut pati necesse sit, injungimus aliis.* In tales non male convenit illud Vibii Crispi à Qvintiliano laudatum, *Qvis tibi sic timeri permisit?* Etiam Livia apud Dionem ait, infamiam eos non effugere, qvi facinus, qvod timent, occupant.

Lib. I.

Lib. III.

Lib. III.

Lib. I.

***

periculum præsens) Hujus distinctionis usum egregium vide apud Agathiam IV. Apud Thucydidem octavo Phrynichus: ὅτι ἀνεπίφθονον οἱ ἤδη εἴη περὶ τῆς ψυχῆς δι' ἐκείνους κινδυνεύοντι καὶ τοῦτο καὶ ἄλλο τι ἂν δρᾶσαι μᾶλλον ἢ ὑπὸ τῶν ἐχθίστων αὐτὸν διαφθαρῆναι. *Cariturum invidia si ipse jam in vitæ per*

aequilibrii istius semper spectandus
qui in nobis reuenit ō in al-
tero. c. 3. 2. 3. d. 3. n. 3. et sic per
indirectum possum multa quae di-
recto ō dicent 2. 3. c. 1. d. 4.
3 extra agentis propositum sit in-
directe tn mors sequitur. respectu
salutis n. habet ō occidendi.

§. 5. N. 2. Ad 2. an liceat aliquem e medio coetus vel societatis in extremae famis periculo mactare. Rs. si praesupponatur spes certa salutis, quod pernicium evadere possint, omnino licet c. g. si milites premantur extrema inedia, certo tamen sciant, se auxilia intra certos dies accepturos, illis facere hoc licebit, quia sic homo occiditur ex intentione sed potior causa est, ne totus coetus pereat. 2) non licet si nulla spes salutis adsit, tunc n. expirat ratio potioris dilectionis ubi n. actus fine caret. ratio dilectionis allegari nequit. Mor. c. 9. §. 11. p. 486. prioris specimen contigit in navi anglica ante 200. annos. et absoluti sunt cives istius navis quia certo spes salutis assuserat. sic tot diebus ad portam venturos, quod m. factum. Qu. pro ro an adulter a marito in adulterio deprehensus. et ab eodem lethaliter impetitus periculum praesens. et necessaria sui defensionis allegare possit. neg. ex ratione, quia in re illicita versatur. adeoque tenetur. omnium ejus consequentia nec necessitudinem allegare potest namque praesatur in re illicita 2) necessitas quidem se sed non in causa adest. Moral. c. 9. §. 11. p. 186. Qu. an Gyges celebris raptor regni Lydiae potuerit causari necessitatem ut jussu regina potius interficeret Candaulem regem, quam ipse interiret. Rs. Gygem non potuisse necessitatem causari, quia nulla necessitas in causa erat. Nam etsi quascunque persuasiones reddidisset, in culpa tamen erat Gyges. quod illis moveri perseverat. 2) in progressu. minus

§. 7. Ad nos hic a grotio deflectimus, dicendo 1) impune quidem talem coedem commissi posse per leges regni, habereque hanc rationem ob favorem innocentis et odium stupratoris. 2) ad interficiendum tamen custodiam pudicitiae jus non dare 1) quia decet extrema vitae necessitas 2) quia nec est periculum famae nam si virgo consensit, querimoniam nullam instituere posse cum propria culpa pudicitiam amiserit, si non consenserit, non peccavit m. et hoc ipso nullius famae detrimentum passus fuit. Instant. virginem non intendere coedem stupratoris, sed tamen ordinare velle, sibi quae infertur. Rs. exceptionem hanc nihil omnino praesupponere extremam necessitatem quae hic nulla est. Instant. 2) virgines ejusmodi contemptui exponi. Rs. 1) contemni tamen immerito, quia non consenserit in delictum 2) hoc infortunium potius esse quam injuriam 3) in

per ipsos adductus periculum & hoc & aliud qvidvis aggrediatur potius, qvam ab hominibus inimicissimis perdi se sinat.

Cavendo ne metuant homines, metuendos ultro se efficiunt) Ut Cæsar, qvi cum rempublicam occuparet, dicebat adversariorum motu se eo adductum. Locus est egregius apud Appianum Civilium II.

†††

Occupari posse facinus) Adde, *l. 1. princ. ad l. Aqvil ff. l. 3. ad l. Cornel. de Sicar. ff. l. 1. Cod. qvando licet unic. fin. l. 3. §. 5. de vi & vi arm. Constit. Crim. Carol. V. art. 140. §. fin.* Ceterum an & qvomodo probetur, insultatum periculum aliter evadere non potuisse, videri potest ap. *Farinac. Pr. Crim. P. 4. Tit. de Homic. 14. qv. 125.*

2. Qvod si qvis vim non jam præsentem intentet, sed conjurasse aut insidiari compertus sit, si venenum struere, si falsam accusationem, falsum testimonium, iniqvum judicium moliri, hunc nego jure posse interfici; si aut aliter evadi periculum potest: aut non certum satis est aliter evadi non posse: Plerumqve enim interposita temporis mora ad multa remedia, ad multos etiam casus patet: ut dici solet inter os & offam, qvanqvam non desunt & Theologi & jurisconsulti, qvi indulgentiam suam longius extendant. Sed & altera, qvæ melior tutiorqve sententia est, suis non caret auctoribus. ††

§. XVI. h. c. + Ziegl. p. 192.

quia vis præsens ō eis.

†††

Nego jure posse interfici) Qvia hîc non cessat, uti in præcedenti casu officium Judicis, per qvod à minitante vel cautionē de non offendendo impetrare, vel etiam, si ipse vim intētans futuram levioris sit conditionis, & vitæ, eum ut custodiæ mancipet, efficere valet periculum timens.

VI. Qvid dicemus de periculo mutilationis membri? Sane cum damnum membri, præsertim è præcipuis, valde sit grave, & vitæ qvasi æqviparabile: adde qvod vix sciri qveat, an non periculum mortis post se trahat, si aliter vitari neqveat, putem intentantem periculum occidi recte posse.

VII. Pro pudicitia † qvin idem liceat controversiam vix habet, cum non tantum communis æstimatio, sed & lex divina * pudicitiam vitæ adæqvet. Itaqve Paulus Jurisconsultus (*a*) dixit pudorem tali facinore recte defendi. Exemplum habemus in Tribuno Marii à milite occiso * apud Ciceronem & Qvintilianum: sed & à fœminis occisorum in historiis extant. Chariclea apud Heliodorum talem interfectionem vocat ἀμύνης νόμον τῆς εἰς σωφροσύνην ὕβρεως, *justam defensionem ad arcendum injuriam in castitatem.*

††Bann. q. 64. art. 7. dub. 4. Baldus in l. multis 17. C. de Lib. caus. & in l. 1. C. Unde vi. † Less. lib. II. c. 9. dub. 12. n. 76. Soto, lib. V. q. 1. artic. 8. Cardin. in Clement. Si furiosus. de Homicid. Covarr. ibid. p. 3. §. 1. n. 2. Sylv. in verb. Homicidium. 3. q. 4. Lib. 4. rec. sent. tit. 3. Soto d. 1. q. Syl. in verb. bellum. p. 2. n. 5. (*a*) L. 8. §. 2. Qvod met. caus.

+ Ziegl. p. 495.

***

Pudicitiam vitæ adæqvet) Seneca de beneficiis primo, capite undecimo: *Proxima ab his sunt, sine qvibus possumus qvidem vivere, sed ut mors potior sit, tanqvam libertas, & pudicitia & mens bona.* Paulus sententiarum V. *tit.* XXIII. *qvi latronem cædem sibi inferentem, vel alium qvemlibet stuprum inferentem occiderit, puniri non placuit. Alius enim vitam, alius pudorem publico facinore defendit.* Augustinus libro I. de libero arbitrio: *Lex dat potestatem vel viatori ut latronem, ne ab eo ipse occidatur, occidat; vel cuipiam viro aut*

p. 62.

fœminæ ut violenter sibi stupratorem irruentem, ante aut post illatum stuprum, si possit, interimat.

Apud Ciceronem) vide & Plutarchum Mario. Mars qvoqve Deorum judicio absolutus dicitur, interfecto, eo qvi filiæ ipsius stuprum inferebat. Testis Apollodorus bibliothecæ III. Adde insignem historiam apud Gregorium Turonensem libro nono.

†††

Pro pudicitia) *Vid. Selden. de J. N. & G. sect. disc. Hebr. l. 4. c. 3. Molin. Tom. 4. Tr. 3. Disp. 17. n. 10.* qvi tamen *n. 11.* subjicit, laudabilius aliqvam facere, si stuprum patiatur, qvam si occidat aggressorem. Disqviritur hic inter alia à Dd. de justitiâ Legum Romanarum, qvas legi divinæ & juri naturali non satis congruere arbitrantur, qvales sunt *l. 20. 21. 22. 23. 24 32. ff. ad L. Jul. de adult. Nov. 117. c. 15.* in qvibus permittebatur etiam privatâ autoritate adulterum vel adulteram occidere. Sed (1) constat, has leges civiles homicidium illud non præcipere vel svadere, sed condonare magis justo dolori patris atqve mariti, qvi non facile supprimitur, adeoqve pœnam graviorem remittere, *Perez. in Cod. ad L. Jul. de adult. n. 23.* Hinc non volunt, ut homicidium destinatò & promiscuè à patre & marito perpetretur, sed ut perpetratum, tanqvam ex justissimo motu appetitus irascibilis proveniens, non puniatur, qvo etiam inclinat *Jul. Clar. l. 5. sent. §. homicid. n. 50. & seqq. p. m. 54.* qvi hanc Juris civilis permissionem non esse contra conscientiam ait. Interim nihilominus verum permanet, eum, qvi, cum poterat parcere personis adulterantibus, & affectus suos domare, hoc non facit, peccare in conscientiâ, imò extra ordinem puniri posse; præsertim si non statim, sed post aliqvot temporis intervallum hoc peregerit: qvo modo explicandus videtur *Carpz. p. 1. decis. 95. num. 8.* Qvandoqvidem ea expedit privatus, qvæ ad vindictam soli magistratui competentem pertinent. Toleranda qvoqve (2) esset responsio, petitâ à distinctione, Grotio ejusqve Interpretibus neqvicqvam incognitâ, inter vindictam privatam purè talem, & qvæ publica dici poterit per consequentiam: hinc si ex permissu magistratus, respectivè pater & maritus filiam & uxorem in turpitudine deprehensas occidunt, id non faciunt ex privatâ vindictâ purè tali, sed publicâ potius per consequentiam, concessâ à magistratu & lege. Constat ex his, an allegatæ leges affectibus humanis propriè velificentur, ut alii contendunt, *add. c. 20 §. 15. & 17. & not. ad Gvil. Grot. de Princip. Jur. Natur. cap. 12. §. 2. p. 207.*

Paulus JCtus) Cum qvo consentit *Petr. Theodoric. Colleg. Crimin. c. XI. aph. 3. n. 2. pag. 1460. add. Martian. ad l. 1. §. 4. ff. ad l. Corn. de Sicar.*

Apud Gregor. Turonensem.) *l. 9. n. 27. p. 427.* Amalo, inqvit ille, Dux dum conjugem in aliam villam, pro exercenda utilitate dirigit, in amorem puellulæ ingenuæ ruit. Et facta nocte crapulatus à vino misit pueros, ut detrahentes puellulam, eam thoro ejus adscirent. Illa qvoqve repugnante & violenter in ejus mansionem deducta, dum eam alapis cædunt, sangvinis unda ex narium meatibus defluente profunditur. Unde factum est, ut ipse qvoqve stratus ducis ante dicti hoc rivo cruentaretur, qvam & ipse pugnis, colaphis, aliisqve ictibus verberatam in ulnam suscepit & statim oppressus somno dormire cœpit. At illa extensâ manu trans caput viri gladium reperit: qvo evaginato, caput Ducis velut Judith Holofernis, ictu virili libravit. Illo qvoqve voces emittente, concurrunt famuli. Qvam cum interficere vellent, exclamavit ille, dicens: Ne faciatis qvæso: ego enim peccavi, qvi vim castitati inferre conatus sum. Nam hæc, qvæ pudicitiam statuit conservare, omninò non pereat. Hæc dicens spiritum exhalavit.

† §. 3. h. c. L. I. c. III. §. 3. n. 3. L. II. c. XXIV. §. 1. n. 1. & §. 2. n. 3. c. XXV. §. 3. & 7. n. 2.

IIX. Qvod autem diximus supra, † qvanqvam occidere parantem occidere licet, laudabilius tamen eum facere, qvi occidi, qvam occidere malit, id

tum se præbuit alienæ malitiæ fortunium tale non imminuit
adeoq nec sic casum necessitatis si stupratorem interficiat
tatis poterat allegare. necessitas gravis fama æquiparatur vo
n. extra personam non egreditur hoc tn capiendum hoc tn capi
alienam malitiam voco quia ... de morali non de natu
licet talia subditum non deceat rali. adeoq nulla proportio inter
sit videre nuditatem principis vitam cæt famam Cons. Antro.
nihilominus capitale crimen sig. L. 4. ad virginem lapsam.
est. cum nihil de juribus delitis.

S. C. n. i. a. tangitur hic quaestio an liceat unoquemque principem interficere, quod negatur quia est persona mixta. adducit S. A. ad hanc quaestionem argumentum regis: quia ille nisi esset clericus non posset esse princeps non admittitur privato delicto ch. si mortalis desinit esse princeps. 2. reno quod licet principi imperiali periculo subveniendi. Et eodem fundamento defendendo quaestio si quis princeps protestando constitutus. nobiscum in eodem periculo. 3. aff. cuius rei exemplum addit casus. Elephanti apud Magnum Mogorem in India cum n. thargus mogol. insidiaretur Elephanto, elephas in rabiem pronus, et qua liberari non posset, delebat custos, nisi [illegible] placeretur. ille tractandi hujusmodi desiderii, tm. rogans regem ut liberorum, sui memor, quo facto in re libera. Ille petito an optare liceat a principe interfici. Ph. solvere hanc quaestionem quinquaginta turum eorum. dans sua magnum dixit quae dicis [illegible] Ph. quid [illegible] Ph. quid [illegible] dixisset. quidquid [illegible] dum. hoc vocabit Xanthippum magnum et expeditissimum ad paradisum. Ch. dixit dum [illegible] [illegible] [illegible]

id nonnulli ita concedunt, ut excipiant personam multis utilem: Sed mihi hanc patientiæ contrariam legem omnibus illis imponere, qvos vivere aliorum interest, parum tutum videtur. Itaqve restringendum id arbitror ad eos, qvorum officium est ab aliis vim arcere, qvales sunt socii itineris ea lege contracti, & rectores publici, qvibus illud Lucani aptari potest:

* *Cum tot ab hac anima populorum vita salusq́*
Pendeat, & tantus caput hoc sibi fecerit orbis,
Sævitia est voluisse mori.

***

Cùm tot ab hac anima) Curtius lib.X. *Sed cum tam avide manifestis periculis offeras corpus, oblitus, tot civium animas trahere te in casum.*

IX. 1. Contra vero evenire potest, ut qvia invasoris vita multis sit utilis, † occidi is sine peccato neqveat: nec id tantum ex vi legis divinæ, sive veteris sive novæ, de qvibus egimus supra, †† cum Regis personam sanctam esse ostendimus, sed ipso etiam naturæ jure. Nam jus naturæ, qvatenus legem significat, non ea tantum respicit, qvæ dictat justitia, qvam expletricem diximus sed aliarum qvoqve virtutum, ut temperantiæ, fortitudinis, prudentiæ actus in se continet, ut in certis circumstantiis non honestos tantum sed & debitos. Ad id vero, qvod diximus caritas nos obstringit.

† c.XXIV. n.3. §. 2. L. II.
†† L. I. c. III. §. 8. & c. IV. §. 3. & 4. Sot. d. loc.

2. Nec ab hac sententia dimovet me Vasqvius, cum ait principem, qvi innocentem insultet, desinere principem esse ipso facto: qvo vix qvicqvam potuit dici aut minus vere aut magis periculose. Nam sicut dominia ita & imperia non amittuntur delinqvendo, nisi lex id statuat. Qvæ autem hoc de imperiis statueret lex, ut delicto in privatum amitterentur, nusqvam reperta est, nec repertum iri credo: summam enim rerum confusionem induceret. Qvod autem Vasqvius & huic & aliis multis illationibus fundamentum ponit, imperia omnia parentium non imperantium utilitatem spectare, id etiamsi verum universim esset, ad rem non faceret. non enim statim res deficit, cujus utilitas aliqva in parte deficit. Qvod vero addit, reipublicæ incolumitatem à singulis propter se desiderari, atqve ideo debere qvemqve etiam toti reipublicæ suam salutem anteponere, non satis cohæret. Nam nostri qvidem causa rempublicam salvam esse volumus, sed non tantum nostri, verum & aliorum.

Lib I. Contr. Illustr. 18. n. 10 L. I. c. III. §. IIX. n. 14. c. IV. §. 7. n. 7.

3. Falsa enim & à sanioribus philosophis rejecta est opinio * existimantium amicitiam ex sola indigentia natam, cum sponte & natura nostra ad eam feramur. Ut vero meo unius bono multorum admodum bonum præferam caritas monet sæpe, imperat interdum. Huc illud Senecæ pertinet: * *Principes regesqve, & qvicunq́ alio nomine sunt tutores status publici, non est mirum amari ultra privatas etiam necessitudines. Nam si sanis hominibus publica privatis potiora sunt, sequitur, ut is qvoq́ carior sit, in qvem se respublica convertit.* Ambrosius:

Prolegom. §. 6. seqq.
Lib. I. de Clemen. c. 4.
De Officiis III. c. 3.

brosius: *Sibi cum qvisq; arbitretur gratius excidia patriæ depulisse, qvam propria pericula.* Is qvem dixi Seneca: *Callistratus & Rutilius, hic Athenis, ille Romæ, reddi sibi penates suos noluerunt clade communi: qvia satius erat duos unico malo affici, qvam omnes publico.*

Lib. VI. de Benef. c. 37.

***

Existimantium amicitiam ex sola indigentia natam) Refutat pernitiosam hanc opinionem Seneca libr. I. de Beneficiis capite I, & libro IV. c. XVI.

Principes regesqve) Plutarchus Pelopidæ initio: ἀρετῆς πρῶτον ἔργον σώζειν τὰ ἅπαντα ἄλλα σώζοντα. *primum virtutis opus servare servantem cetera.* Cassiodorus de Amicitia: *Si manus oculorum obsequio vibratum in aliud membrum senserit gladium imminentem, ipsa suum minime discrimen attendens, plus alii qvam sibi timens, gladium excipit.* Post: *Proinde qvi morte propria dominos suos à morte redimunt, recte qvidem hoc faciunt, si potius salutem animæ suæ, qvam liberationem alieni corporis in causa constituunt. cum enim eis conscientia dictet, qvod fidem dominis suis debeant exhibere, videtur etiam consonum rationi, qvod suæ vitæ corporali vitam dominorum debeant anteferre.* Deinde rursus: *Dilectione itaqve, & maxime pro salute multorum, potest qvis salubriter morti suum corpus exponere.*

X. 1. Si cui periculum immineat accipiendæ alapæ, aut mali similis, huic qvoqve jus esse id arcendi, cum cæde inimici, sunt qvi putant. Ego, si mera justitia expletrix respiciatur, non dissentio. Qvanqvam enim inæqvalia sunt mors & alapa, tamen †† qvi injuria me parat afficere, is mihi eo ipso dat jus, hoc est,* facultatem qvandam moralem adversus se in infinitum, qvatenus aliter malum illud à me arcere neqveo. Caritas qvoqve per se non videtur nos hîc obstringere in gratiam nocentis. At lex Evangelica omnino tale factum illicitum reddidit: jubet enim Christus alapam † accipi potius qvam adversario noceatur; qvanto magis occidi eum vetat alapæ effugiendæ causa? Qvo exemplo monemur cavere à dicto Covarruviæ, non pati humanam cognitionem, juris naturalis non ignaram, qvicqvam naturali ratione permitti, qvod apud Deum, qvi ipsamet natura est, non sit idem permissum. Nam Deus, qvi ita auctor est naturæ, ut & supra naturam agat liberè, jus habet nobis leges præscribendi etiam de his rebus, qvæ natura sua liberæ indefinitæqve sunt: multoqve magis ut debeatur id, qvod natura honestum est, etsi non debitum.

F. Ziegl. p. 198.

†† §. XI. h. c.

Soto d. loco. Navarr. c. 15. n. 3. Sylvest. in verbo Homicidium 1. q. 5. Lud. Lopez. cap. 62. d. §. 1.

† L. I. c. 2. §. 8. n. 2.

***

Facultatem qvandam moralem) Apollodorus lib. II. de Lino agens: ἀφικόμενος δὲ εἰς θήβας καὶ θηβαῖος γενόμενος ὑπὸ ἡρακλέους τῇ κιθαρᾷ πληγεὶς ἀπέθανεν ἐπιπλήξαντας γὰρ αὐτὸν ὀργισθεὶς ἀπέκτανε. δίκην δὲ ἐπαγόντων τινῶν αὐτῷ παρανέγνω νόμον Ῥαδαμάνθυος, ὃς ἂν ἀμύνεται τῶν χειρῶν ἀδίκων ἄρξαντι, ἀθῷον εἶναι. *Ad Thebas cum venisset, civisq; Thebanus factus esset, ibi interiit ab Hercule percussus cithara. nam cum Linus feriisset Herculem, iratus Hercules mor-*

schlechte ihre. noch, daß er die gnade
noch. wieder erhalten mit Deu.
Martyrio Magno. beglückseeligt.
gu seiu, est. non licet hoc. hoc
votum concipere quia rationale
non est. sed coecus impetus. Conf.
disp. Dni. Becmanni. de pietate.
subditorum. cap. 2. §. 4. et hoc fun.
damento. decidenda quaestio an lice.
at. contra parentem. invasorem. oc.
cupare. facinus, si sit filius iano
cens. neg. nam licet pater et filius
privatae personae sint, et sic in pari.
causa. et statu constituti, nihilomi.
nus, in patre eximij quodam ultra,
jus commune positum est, quod ip.
sum filiam anteferat, quia pater.
auctor. vitae filiae fuit, unde illa praes.
tantia. Et quia jam pater sem.
per aliquid eximi prae filiis habet.
exquisitior quoq. patientia filiorum
prae aliis requiritur, nunquam pros.
pero usus. est successu. qui pa.
rentes occidit, in casu vel absq.
culpa, quasi. communi quadam co.
sent abominationi. toti generi hu.
mano. Quid si. filius parentum.
invadat, an licet patris facinus.
occupare. aff. Ex ratione. priori, quia
in parentibus. semper aliquid exi.
mii est. prae filiis.

§. 10. n. 1. a) qua de re jam supe.
rius. disquisitionem. instituimus.
2. 1. c. 2. §. 8. n. 3. repetimus hic §. 10. n. 1. b) sed in eodem genere ad
treviter, alapam dependere a modo qui. alapam accepit ab alio.
ribus. temporum, hominum et de. vel mille reponere et sed neutiqm
neq. recepta consuetudine. reip. sic interficere. est. n. nulla proportio
olim. apud Judaeos minoris aestimatur injuriam et modum depellen.
mata, apud nos hodie majoris di. Conf. 2. 3. c. 1. §. 4.
et in atrocioribus injuriis repu.
tatur.

mortem ei intulit, reusq; à nonnullis factus patratæ cædis, legit in judicio legem Rhadamanthi, qva insons pronunciatur si qvis nocuerit ei, qvi vim prior intulerit.

†††

In infinitum) Ita qvidem, ut ei resistere possim, eumqve planè occidere, si ab intentione alapam mihi infligendi desistere noluerit. Est enim ejusmodi temerarius qvasi homicida suimet ipsius, dum destinatâ qvadam voluntate incurrit cuspidem meam, qvi intra terminos defensionis constituor, injuriamqve, qvam nemo ingenuorum a privato in corpore suo invitus sustinere adstrictus est, propello.

2. Mirum autem est, cum Dei voluntas in Evangelio tam diserte appareat, inveniri Theologos, & Christianos Theologos, qvi non modo cædem recte putent admitti ut alapa† vitetur, sed & accepta alapa, si, qvi eam impegit, fugiat, ad honorem ut ajunt recuperandum: qvod mihi à ratione & pietate valde alienum videtur. Nam honor est opinio de excellentia. at qvi talem fert injuriam is patientem se excellenter ostendit: atqve ideo honorem auget magis qvam minuit, nec refert, si qvidam corrupto judicio virtutem hanc in probrum confictis nominibus traducant, perversa enim illa judicia nec rem, nec rei æstimationem immutant. Nec Christiani veteres hoc tantum viderunt, sed & philosophi, qvi dixerunt pusilli esse animi contumeliam ferre non posse, ut alibi ostendimus.

L. I. c. II. §. 2 p. 97. IIX. n. 3. & 7. p. 209 c. III. §. 3. n. 5. Navarr. cap. 15. 4. Henr. de Irregul. c. 11. Vict. de Jure bell. n. 5.

†††

Ut *alapa vitetur*) Rationes pro & contra *vid. ap. Dian. Oper. Moral. Tom. 8 Tr. 5. Resol. 6. Carpz. Prax. Crim. part. 1. qv. 30. n. 34. & seqq.* Non tamen omninò improbanda est opinio eorum, qvi statuunt, cum qvi alapam, qvam metuit, evitare studet, posse imò debere primariò intendere actum necessarium ad sui defensionem, ex qvo prævidet etiam secundario secuturam mortem adgressoris, cedere ante violationem detrectantis, non verò posse intendere interfectionem præcisè, tanqvam medium ad sui defensionem necessarium, idqve multò magis procedit, si alapam infligere intendens, homo fuerit robustus, contra verò defensionem suscipiens parvus & imbecillis.

Opinio de excellentia) Hanc Grotii philosophiam vitæ civilis mores non ferre dicit *Dn. Samuel. Pufendorf. de Jure Nat. & Gent. l. 2. c. 5. §. 12.*

3. Hinc etiam liqvet, qvam non probandum sit qvod â plerisqve est traditum, defensionem cum interfectione esse licitam, jure scilicet divino (nam de solo naturæ jure, qvo minus ita sit, non disputo,) etiam si qvis fugere sine periculo possit, qvia fuga scilicet ignominiosa sit, in nobili præsertim homine, atqvi nulla hic ignominia est, (a) sed falsa qvædam ignominiæ opinio, asspernanda ab omnibus iis, qvi virtutem & sapientiam sectantur. qva in re gaudeo me assentientem habere inter Jurisconsultos Carolum Molinæum.† Qvod de alapa & fuga dixi, idem dictum volo de aliis rebus, per qvas vera existimatio non læditur. Qvid si vero dicat aliqvis de nobis qvod creditum apud bonos existimationem nostram delibaret? hunc qvoqve occidi posse, sunt qvi doceant: †† mendose admodum, & contra naturæ qvoqve jus nam interfectio ista non est modus aptus ad tuendam existimationem.

Soto art. 8. d. q. 5. Dd. in L. 3. ut vim. D. de Just. & Jure, & in L. 1. C. Unde vi. Vasqv. d. c. 18. num. 13. 14. Sylv. in verbo Bellum. p. 2. n. 4.

(a) L. II. c. 17. §. 13.

† In addit. ad Alex. consil. 119.

†† Petr. Navaer. l. II. c. 3. n. 376.

†††

Si qvis fugere sine periculo possit.) At qvando insultatus in dubio vitæ discrimine constitutus non est, ita, ut fuga saluti suæ rectè consulere possit, citra ullum periculum, omninò fugere tenetur, si innoxius esse velit, aliàs si maluerit aggressori resistere, eumqve occidere, vix exceptione tutelæ inculpatæ sese tueri, & à pœnâ liberare potuerit, *add. Donell. ad L. I. C. Und. Vi n.8. Bocer. de Bell. & Duell. l. 2. c. 10. num. 47. & seq. ubi latè. Harprecht. ad §. item L. Corn. Inst. de Pub. Jud. n. 88.* Veluti, si qvis, cum præ foribꝰ suis staret, potuerit adversarium minitantem & ad se pergentem arcere, recluso ostio ædium suarum, id verò non facit, sed resistendo, ac sese defendendo occidit eum, qvi absq; dubio moderamen inculpatæ tutelæ excedit, adeoq; ob excessum extraordinariâ pœnâ plectendꝰ est. Neq; hîc excipiendi sunt Milites, Nobiles aliiqve superioris subsellii ac in dignitate constituti viri, *vid. Carpzov. P. 1. Pr. Crim. qv. 30. n. 54. 56. & 59.* qvamvis hos excipiant *Berlich. P. 4. Concl. 13. n. 34. cum plur. ib. cit. autor. Laymann. Theol. Moral. l. 3. c. 3. tr. 3. part. 3. ass. 2.* qvorum rationibus maximâ ex parte satisfecit *Bocer. l. c. n. 52.*

De aliis rebus) v. g. si qvis convitiis & injuriis verbalibus lacessitus honoris tuendi causâ injurianti necem inferre conatur, *Bocer. de bell & duell c. 8. n. 17. & seqq.* Nam huic injuriato alia ratione prospectum est, nimirum viâ legitimâ actionis injuriarum, qvâ institutâ illatam injuriam vindicare, aut si spretâ hac judiciali viâ extra judicialiter se ipsum defendere velit, retorsione uti potest, *add. l. 14. C. de Judæis. Gail. 2. observat. 100.*

XI. Veniamus ad injurias, qvibus res nostræ impetuntur. (*b*) Si expletricem justitiam respicimus, non negabo ad res (*c*) conservandas raptorem, si ita opus sit, vel interfici posse: nam qvæ inter rem & vitam est inæqvalitas, ea favore innocentis & raptoris odio compensatur, ut supra (*d*) diximus: unde seqvitur, si id jus solum respiciamus, posse furem cum re fugientem, si aliter, res recuperari neqveat, jaculo prosterni. Demosthenes oratione in Aristocratem: εἰ οὐ δεινὸν; ὦ γῆ καὶ θεοὶ, καὶ φανερῶς παρὰ νόμον οὐ μόνον παρὰ τὸν γεγραμμένον νόμον, ἀλλὰ καὶ παρὰ τὸν κοινὸν ἁπάντων ἀνθρώπων νόμον, τὸν ἄγοντα καὶ φέροντα βίᾳ τἀμὰ ἐκ πολεμίου μοίρᾳ μὴ ἐφεῖναί μοι ἀμύνεσθαι; *Nonne hoc per Deos durum atq; injustum est, nec scriptis tantum legibus, sed & communi inter homines legi contrarium, ut non sinar vi uti adversus eum, qvi hostiliter res meas rapiat?* Nec obstat caritas per modum præcepti, lege divina humanaqve seposita, nisi res sit qvæ minimum valeat, ac proinde contemni mereatur, qvam exceptionem rectè nonnulli adjiciunt.

(*b*) c. VII. §. 2. n. 2.
(*c*) §. XIII n. 2.
(*d*) h. c. §. X. n. 1

†††

Res nostræ impetuntur) Distingvimus inter rem pretiosam & necessariam rapiendam, & rem raptam à fure vel raptore vindicandam & repetendam. Illam qvocunqve modo defendi posse certum arbitramur, cùm raptor semet ipsum in hoc periculum, qvod sæpius mortem post se trahit, conjiciat, puta nos invadendo, vel alio qvolibet modo per vim necessitando: nisi fortean rei nostræ vilitas & non indigentia ita acriter eam non defendendam esse svadeat, *vid. Carpzov. Prax. Crimin. part. 1. qvæst. 32. n. 17.* In re repetendâ servanda ea sunt, qvæ in §. anteriori diximus, si res est talis, ex cujus carentiâ præsentissimam familiæ nostræ ruinam metuimus: ita tamen, ut intentio repetitionis, puta per prostrationem vel debilitationem raptoris, nobis semper primariò cordi sit. Licet ex eadem per accidens internecio raptoris præter intentionem nobis qvasi invitis & reluctantibus ex eadem seqvatur, *add. Petr. Theodor. in Jud. Crim. aph. 4. num. 84. cap. 11.*

XII. 1.

numero exprimuntur. velati qui in 2) porro distingui op
casu extremae famis cibum alium. nunem opinionem. de
de subit, is furtum non committit ignominiae opinione aliquo
sed cum benigna quadam inter- 3) denique magistratus officium est
pretatione juris re aliena tanquam invigilare, ne vel actus ignomi
communi utitur. eoque nec injuria niosi vel opinio de iis viris sumat
alijs infert. nec ignominiam ea propter. et 4) si quis. depellat. ejusmodi
aufert. necessitas magnum humanae injurias. privatas. peccato non pro
imbecillitatis patrocinium quid. prio adeo quam reipubl. peccare, quae
ergo de ignominiosa deditione depellendis ejusmodi non satis
romana sentiendum. Ps. eadem invigilavit quae decisio m. in
dedere arma viro forti indignum duellis locum invenit
et quia signum vecordiae vere igno
miniosum. at in casu servandae
patriae talis deditio viro forti non
indignum. quia non vecordiae cau
sa sit sed ex necessitate h. e. ani
mo. patriam insuperabili periculo
eximendi. ac proinde nec ignomi
niosa confir quia arma in ejusmo
di. casu arma esse desinant.
quia n. nulla spes ijs utendi.
superest nec defendendi instrumen
ta amplius sunt. adeoque fine et
simul nomine suo excedunt. et si de
dantur datur aliquid quod revera
domino suo. non est. quae ante
fuit. Recte igitur ignominiosam
deditionem subierunt Romani, sed
naturaliter talem, ignominia re
vera non modo carentem. sed
laude dignam. et novi roboris an
sam. futuram. Brunm. tr. d pa
ce polit. cap. diss. 4. §. 4. p. 68 et seq.
Qu jam porro. an virum no
bilem fugere liceat vel deceat.
quia multa genera ignominiae
tractavimus hoc m. superest. pro
negativa est quia nobilitatem
inprimis stabilit fortitudo pro aff.
generosa quadam patientia, quae
quomodo conciliari debeat cum for
titudine jam videndum. itaque di
co de hoc et similibus casibus.
1) ignominiam existimatione. tem
porum ac rerumpubl. dijudicen
dam esse, quod superius m. dixi
mus de alapa quae olim mi
noris nunc majoris aestimatur.

§. 12. n. 1. Asquia ignoratur periculum quousque illud extenturus sit. et quod noctu accidunt minus experiri et qualia quantaque sint cognosci possunt. n. 4. k. §. illud §. 5. ab initio quod punitum sine latitudine non inocuit quae ratio eum expirat in fure diurno minus licet illum interficere. Cap. 16. §. 28 n. 11 saepe quaesdam res non secundum essentiam. sed secundum potentiam moralitatis considerari et praed. §. 10. actum illum [illegible]minatum esse, ergo jus quoque meum illud repellendi et in infinitum, contra furem nocturnum progredi licebit

XII. 1. Qvis sensus sit legis Hebrææ videamus, cum qva congruit & lex Solonis vetus, qvam Demosthenes adversus Timocratem commemorat,* & inde sumta lex XII. Tabularum, & Platonis scitum nono de legibus. Nam omnes istæ leges in hoc conveniunt, qvod furem nocturnum à diurno distingvunt, de ratione legis ambigitur. *a* Qvidam id unum putant spectatum qvod noctu discerni neqveat is, qvi venit, fur sit, an sicarius, & ideo tanqvam sicarium posse interfici. *b* Alii discrimen in hoc positum existimant, qvod noctu, qvia fur ignotus sit, res minus videantur posse recuperari. Mihi legum conditores nec hoc nec illud proprie videntur spectasse; sed hoc voluisse potius, directe rerum causa interfici neminem debere: qvod fieret, exempli causa, si fugientem telo prosternerem, ut illo interemto rem meam recuperem: sed si ipse in periculum vitæ adducar, tunc mihi licere à me avertere periculum etiam cum periculo vitæ alienæ: nec obstare mihi, qvod me in id discrimen adduxerim, dum rem meam cupio retinere aut occupatam extorqvere, aut furem capere, nam in his omnibus nihil mihi posse imputari, qvi versor in actu licito, nec cuiqvam injuriam faciam, cum utar meo jure.

a Soto d. loc. Matesilan. notab. 135. Jas. & Gom. Instit. de act. in pr. Covar. d. §. 1. n. ibi. decimo. Less. du. XI. n. 68.

b Covar. d. l. Aug. citat. in c. si perfodiēs. de Homicid. Lessius d. cap. n. dub. XI. n. 66

***

Et inde sumta lex XII. tabularum) Addi potest lex Wisigothorum libro VII. tit. I. cap. XV. & capitulare Caroli Magni lib. V. cap. 191. lege Langobarda, qvi nocte alienam cortem greditur, nisi ligandum se præbeat, occidi potest.

†††

Furem nocturnum) Tota hæc materia præter ea, qvæ hactenus proposuimus, perspicitur apud Criminalistas communiter, qvam breviter ita concludimus: Furis nocturni eandem rationem esse, qvam furis diurni, nisi se (1) telo defendat, (2) metus sicarii in eodem subsit: alias si capi possit & includi, vel qvocunqve modo lædi & impediri, ne cum re ablatâ pretiosâ aliò in præjudicium nostri se conferat, nefas judicamus, eum à qvolibet posse interfici salvâ conscientiâ, & qvoad forum poli.

2. Discrimen ergo nocturni & diurni furis in hoc positum est, qvod noctu vix sit copia testium adhibendorum: atqve ideo, si occisus fur reperiatur, facilius credatur ei, qvi à se vitæ tuendæ causa dicat furem interemtum, repertum scilicet cum aliqvo instrumento qvo nocere posset. Id enim lex Hebræa† reqvirit, agens de fure reperto בְּמַחְתֶּרֶת qvod qvidam transferunt *in perfossione*, alii forte melius, *cum perfossorio instrumento*: qvomodo & Jeremiæ II, 34. ea vox à doctissimis Hebræorum exponitur. Ducit nos ad hanc interpretationem lex duodecim Tabularum, qvæ furem diurnum occidi vetat, addita exceptione, nisi se telo defenderit. Adversus nocturnum igitur præsumtio est defendisse se telo. Teli autem nomine ferrum, fustis & lapis venit, ut ad hanc ipsam legem notatum à Cajo est. Contra ab Ulpiano proditum est, qvod de fure nocturno dicitur, si qvis eum occiderit, impune id fecerit, id intelligendum, ita demum locum habere, si parcere ei sine periculo suo non potuit, nimirum rem servando.

Exod. XXII, 2.

L. Si pignore. 54. §. furem. 2. D. de Furtis.

3. Est ergo, ut dixi, præsumtio pro eo, qvi furem noctu occidit: sed si forte testes adfuerint, ex qvibus constet non fuisse eum, qvi furem occidit, ad dictum in vitæ suæ periculum, jam præsumtio ista cessabit, ac proinde is, qvi occidit, homicidii tenebitur. Accedit, qvod tam diu qvam noctu lex duodecim Tabularum † exegit, ut is, qvi furem deprehendisset, cum clamore id testificaretur, ut ex Cajo discimus, nimirum, ut si fieri posset, concursus eo fieret magistratuum aut vicinorum ad auxilium & testimonium. Qvia vero concursus talis de die facilius habetur, qvam de nocte, ut notat Ulpianus ad modo indicatum Demosthenis locum, ideo de nocturno periculo asseveranti magis creditur.

† L. I. c. III. §. 2. n. 2. L. Furem 9. D. ad Leg. Corn. de sicariis. L. Itaque 4. D. ad Leg. Aquilia.

4. Cui simile est, qvod lex Hebræa * puellæ de vi illata in agro vult credi, in urbe non item, qvia clamore concursum ciere potuit ac debuit. Ad superiora & hoc accedit, qvod etiamsi cetera essent paria, tamen, qvæ nocte accidunt, minus explorari, & qvalia qvantaqve sint cognosci possint, eoqve sint terribiliora. Lex ergo tam Hebræa qvam Romana, id qvod caritas svadet civibus suis præcepit, ne qvem interficiant, ideo duntaxat, qvia rem furatur, sed ut ita demum liceat, si is, qvi rem suam servare voluit, ipse in discrimen venerit. Moses Maimonides notavit, permissam privato hominis alterius interfectionem non aliter, nisi ut servetur id, qvod est irreparabile, ut vita & pudicitia.

***

Puellæ de vi in agro illata vult credi.) Bene id explicat Philo, ut locus frequentioris exempli causa sit positus, nō qvod ex eo solo semper definienda sit controversia. Potest enim, ut libro de specialibus legibus ille disserit, & in urbe aliqva vim pati occluso ore, & in agro aliqvo consentire in stuprum.

* Ziegl. p. 204.

L. I. c. II. §. 6. n. 5. matth. V, 40. I. Cor. VI, 7. NB

XIII. 1. Qvid vero jam de lege Evangelica dicemus: idem ab ea permitti, qvod permisit lex Moysis: an, ut in aliis rebus perfectior est lege Mosis, ita hîc qvoqve plus eam à nobis exigere? Ego qvin plus exigat non dubito. Nam si tunicam & pallium deseri jubet Christus, & Paulus damnum aliqvod injustum tolerari potius, qvam litigari, qvæ incruenta contentio est: qvanto magis vult res etiam momenti majoris deseri potius, qvam interfici à nobis hominem, Dei effigiem, eodem nobiscum sanguine ortum? Qvare si res servari potest, ita ut non videatur periculum esse faciendæ cædis, recte id qvidem; sin aliter, omittenda res est: nisi forte talis aliqva res sit, ex qva vita nostra & familia pendeat, qvæqve judicio recuperari neqveat, forte qvia fur sit ignotus, & spes sit aliqva sine cæde rem abituram.

Soto, d. art. 2. Less. d. lib. XI. n. 74. Sylv. in verbo Bellum. 2. n. 3. † §. XI. h. c. Lib. 1. de Lib. Arbitr. Pan. c. 2. de Homicidiis Less. d. loco.

2. Et qvanqvam hodie omnes ferme tam Jurisconsulti, qvam Theologi doceant, recte hominem à nobis interfici posse, rerum defendendarum causa, etiam extra eos fines, in qvibus lex Mosis & Romana id permitti,

§. 14. a). h. e. quae jus dat ad aliquid agendum et minus plenum quae tantum impunitatem. eadem dicimus de quelli §. 7.

§. 14 b). huic parallelum est illud quod privatorum injuriis exponi debeant, qui vel in exilium ejiciuntur vel ad mortem ducuntur. §. 2. θ. 10 de phocione. et Carolo 1 Rege angliae quia sic sic vacillat judiciorum autoritas nec ad privatum. talia pertinent, nemini privato personam publicam. gerere licet, et quae publica sunt publicis personis relinquenda.

§. 15. a). quia in passu peccat ij quia a neglectu officii sui se liberare. non pt. ij magistratus non est. ipsis suis ministerium poenae suae vel supplicium. injungere. 3) tertiam rationem gratius suppeditat. satius esse si unius supplicium sufficere videatur. sorte eligi moriturum. ratio quia in vera sorte semper providentia divina censenda. est intercedere, et quem sic sors tangit, ille per divinum. veluti die tamen mortem magis meritus videtur, nunquam tamen sors du:

tit; puta, si fur jam re accepta fugiat; tamen qvin ea, qvam protulimus sententia veterum Christianorum fuerit, non dubitamus: nec dubitavit Augustinus, cujus hæc verba sunt: *Qvomodo apud divinam providentiam à peccato liberi sunt, qvi pro his rebus, qvas contemni oportet, humana cæde polluti sunt?* Nimirum in hac materia, ut in aliis multis, cum tempore * laxata est disciplina, & paulatim interpretatio legis Evangelicæ cœpit ad seculi mores accommodari. Olim in clericis retineri solebat forma veteris instituti, tandem his qvoqve remissa est hoc nomine censura.

***

Laxata est disciplina) Hieronymus in vita Malchi: *Postqvam Ecclesia cœpit habere Christianos Magistratus, facta est qvidem opibus major, sed virtutibus minor.* Vide c. fuscepimus, de homicidio voluntario &c. de his, distinct. I.

XIV. Qværitur à nonnullis, an non lex saltem civilis, ut jus habens vitæ ac necis, si qvo casu permittat furem interfici à privato simul etiam præstet, ut id ab omni culpa sit liberum. Minime verò id concedendum arbitror. Nam primum lex jus necis non habet in omnes cives ex qvovis delicto, sed demum ex delicto tam gravi, ut mortem mereatur. Est autem valde probabilis Scoti sententia, fas non esse qvemqvam ad mortem damnare * nisi ob delicta, qvæ lex per Mosem data, morte punivit, addito duntaxat, aut qvæ his sunt paria recta æstimatione. Neq; enim videtur notitia divinæ voluntatis, qvæ sola animum tranqvillat, aliunde in hoc negotio tam gravi haberi posse, qvam ex illa lege, qvæ certe mortis pœnam in furem non constituit. Præterea vero lex nec debet nec solet jus dare etiam eos, qvi mortem meruerunt, privatim interficiendi, nisi in criminibus valde atrocibus; alioqvi frustra instituta esset judiciorum auctoritas. Qvare si qvando lex impune furem dicit interfici, tollere qvidem pœnam censenda est, sed non etiam jus dare.

***

Nisi ob delicta, qvæ lex per Mosem data, morte punivit) Contra leges, qvæ venantes rusticos morte puniunt, vide Gregorium Turonensem libro X, c. 10. Johannem Sarisberiensem Policratici I, c. IV. Petrum Blesensem epist. CXXIX.

XV. Ex his, qvæ diximus, apparet, duobus modis posse contingere, ut à privatis sine peccato suscipiatur singularis dimicatio: primum, si invasor concedat alteri licentiam dimicandi, alioqvi eum occisurus sine dimicatione: deinde, si rex aut magistratus duos mortem meritos inter se committat; qvod si fiat, illis qvidem licebit arripere spem salutis at, qvi jussit, is minus rectè officio functus videbitur, cum satius fuisset, si unius supplicium sufficere videbatur, sorte eligi morituram.

†††

Si Rex aut magistratus) De justitia Duelli ex professo *H. Bocer. de bell. & duell. l. 2. per tot.* Imprimis *c. 2. & 3. Rachelium & Vischerum Stryg. Tract. de hac materia.* Qvamvis Grotius refer-

reservet monomachiam in bello ad *l. 2. c. 23. §. 10.* hic tantum de monomachiâ extra bellum solicitus, in qvâ tamen rectè dubitat, num Princeps eam concedere possit in casu, ubi utrumqve mortem commeritum inter se committit? *Paul. Laymann.* qvidem *Theolog. Moral. l. 3. tract. 3. part. 3. c. 5. n. 1. dub. 2. cum Azor. Instit. Moral. t. 3. l. 2. c. 5. q. 7. aliisq; ibid. alleg.* respondet: licet, secundum se & speculative rem æstimando, non videatur id alienum à jure naturali; qvod id aliud non sit, qvam utrumqve reum in alterutrum justitiæ ministrum decernere, ut justam mortis sententiam in ipsum exeqvatur, ei autem, qvi prævenerit, vita condonetur; attamen, ob adjunctas circumstantias non vacat periculos sandali: qvare neqve expediens, neqve licitum est. Nos cum *Molin. de* J. & J. *tom. 4. tr. 3. Disp. 17. n. 7.* generaliter dicimus, magistratum in utrumqve animadvertere ex justitiæ ratione oportere: nisi forsitan integra universitas punienda veniat, ubi sortitionem & jura decimandi concedimus.

XVI. Qvæ vero dicta à nobis huc usq; sunt de jure tuendi se ac sua, maxime qvidem ad bellum privatum pertinent, sed * ita ut ad publicum bellum qvoqve aptari debeant, habita diversitatis ratione. Nam in privato bello jus qvasi momentaneum est, & cessat simul atqve judicem adiri res patitur. At publicum, qvia non oritur nisi ubi non sunt aut cessant judicia, tractum habet, & perpetuo fovetur accedentibus novis damnis & injuriis. Præterea in bello privato ferme defensio mera consideratur. at publicæ potestates cum defensione & ulciscendi habent jus: Unde illis licet prævenire vim non præsentem, sed qvæ de longo imminere videatur, non directe (id enim injustum esse supra † docuimus) sed indirecte ulciscendo delictum cœptum jam, sed non consummatum: de qvo agendi erit alibi locus. ††

† §. V. n. 1. & seq.
†† §. seq. XVII. c. XXII. §. V.

***

Ita ut ad bellum publicum qvoqve aptari debeant) Ammianus lib. XXIII. *Cum irruentibus armis externis lex una sit & perpetua, salutem omni ratione defendere, nihil renitente vi moris.* Alexander Imperator oratione ad milites apud Herodianum V. καὶ τὸ μὲν ἄρχειν ἀδίκων ἔργων οὐκ εὐγνώμονα ἔχει τὴν πρόκλησιν, τὸ δὲ τοὺς ὀχλοῦντας ἀποσείεσθαι ἔκ τε τῆς ἀγαθῆς συνειδήσεως ἔχει τὸ θαῤῥάλεον, καὶ ἐκ τοῦ μὴ ἀδικεῖν ἀλλ' ἀμύνεσθαι, ὑπάρχει τὸ εὔελπι. *Injurias qui prior infert, nihil habet probabilis coloris: at, qvi sibi molestos arcet ex bona conscientia, sumit fiduciam, bonaqve ei spes adest inde, qvod injuriam non inferat, sed auferat.*

XVII. Illud vero minime ferendum est qvod qvidam tradiderunt, jure gentium arma recte sumi ad imminuendam potentiam crescentem, qvæ nimium aucta nocere posset. Fateor in consultationem de bello & hoc venire, non sub ratione justi, sed sub ratione utilis: ut si ex alia causa justum sit bellum, ex hac causa prudenter qvoqve susceptum judicetur: nec aliud dicunt, qvi in hanc rem citantur auctores. Sed ut vim pati posse ad vim inferendam jus tribuat, ab omni æqvitatis ratione abhorret. Ita vita humana est, ut plena securitas nunqvam nobis constet. Adversus incertos metus à divina providentia, & ab innoxia cautione, non à vi præsidium petendum est.

Alb. Gent. Lib. 1. c. 14.

Bald. L. 3. D. de Rer. divis.

XIIX. 1. Nec minus illud displicet, qvod docent, justam esse defensionem

cenda, si res humano ingenio sit explicabilis qf. doctr. Mor. c. 16 § 41. et cap. 8 § 9 et segg

§. 17. a) hanc limitationem ad dit grotius. 2. 2. c. 22. §. 5. sed metum ex vicina ~~[illegible]~~ potentia quidem non sufficere, nisi constet de animo potentiam illam in nos dirigendi. tunc n. non solum licet praevenire vim praesentem sed etiam quae de longo imminere videtur ut §. 16.

§. 17. b) nulla humana actio e utra quam non aliquid metui possit aut debeat, ut exercea mur ita ad meliora incitemur in civilibus nihil est quod omnibus incommodis careat. 2. 1. c. 3 §. 8. n. 1 et §. 17. n. 2. Cap. 4. §. 4. n. 3. prol. §. 3. his accedit livii sententia consulendo romana res crevit, non segnibus illis consiliis, quae timidi caute fovent itaque nemini licebit tam caute esse quin metus supersit aliquis

§. 18. N. 1. a) Q an reo resisti liceat ~~quod~~ publicis ministris Rs. neg. unumquemq hominem deles operam dare ut justitiae satisfiat quod sentiendum de more Japanensium, ubi si aliquis supplicii reus, congreat se cum amicis in domo sua. Rex interim certas mittit milites quos reus prstolatur adventantes milites conflictum auspicantur. cum reo et familia donec omnes a parte rei prostrati sunt. reus m quos e militibus trucidare pr permissum tt. Rs. improbandum esse quia impedit justitiae cursum. et hoc modo hominis absterrentur a ministerio justitiae 2. 2. e. 20.

§. 18. N. 2. b) h e quod poloni nuperrimo bello polonico suedico causabantur, sese per legatos suos. omnem satisfactionem regi suediae obtulisse, nec expectatos nec auditos esse a deoq bonam causam. a suediis ad polonos transisse. sic cum bellum Bohemicum moveretur. adversus ferdinand 2. imperat. causa palatina non adeo legitima erat; sed quia caesar insolentem se gerebat bonitas causae ab ipso ad protestantes transibat.

F.

nem etiam eorum, qvi bellum promeriti sunt, qvia scilicet pauci contenti sunt tantum dem reponere vindictæ, qvantum acceperunt injuriæ. Nam metus ille rei incertæ jus ad vim dare non potest: unde nec reus criminis jus habet publicis ministris capere se volentibus per vim resistendi, ob metum, ne plus æqvo puniatur. Alb. Gent. lib. I. c. 13. Cast. lib. 5. de Justitia.

2. Sed qvi in alium peccavit, debet primum ei, qvem læsit, offerre satisfactionem viri boni arbitratu: ac tum demum pia erunt ejus arma. Sic Ezechias, cum fœdere non stetisset, qvod cum rege Assyrio majores ejus pepigerant, bello potitus fatetur culpam, & regi permittit arbitrium mulctæ: Idqve cum fecisset, & postea iterum bello lacesseretur, fretus bona conscientia vim hostium sustinuit, & Deum habuit faventem. Pontius Samnis post res Romanis redditas, deditum belli auctorem, *Expiatum*, inqvit, *est, qvicqvid ex fœdere rupto irarum in nos cœlestium fuit. Satis scio qvibuscunq; diis cordi fuit subigi nos ad necessitatem dedendi res, iis non fuisse cordi tam superbi à Romanis fœderis expiationem spretam.* Mox, *Qvid ultra tibi Romane, qvid fœderi, qvid Diis arbitris fœderis debeo? Qvem tibi tuarum irarum, qvem meorum supplicium judicem feram? Neminem, neq; populum, neq; privatum, fugio.* Sic cum Thebani omnia æqva obtulissent Lacedæmoniis, ii autem ultra tenderent, bonam causam ab his ad illos transiisse ait Aristides Leuctrica prima.

***

Bonam causam ab his ad illos transisse) De principe Chalepi qvi pacem & residua tributorum obtulerat Romano Argyropolo Imperatori, vide Zonaram: simile de Cruciferis in Cromero libro XVII. de Helvetiis, qvi Carolo Burgundo de curru ovium pellibus onusto, ademtoqve mercatoribus, satisfactionem obtulerant, vide Philippum Cominæum libro VII.

CAPUT II.

De his qvæ hominibus communiter competunt.

I. Ejus, qvod nostrum est divisio.
II. Proprietatis exordium & progressus.
III. Qvædam propria fieri non posse, ut mare sumtum pro suo integro aut præcipuis partibus, & qvare.
IV. Sola non occupata cedere singulis occupantibus, nisi per universitatem à populo occupata sint.
V. Feras, pisces, aves cedere occupanti, nisi lex obstet.
VI. In res proprias factas jus hominibus competere eis utendi in tempore necessitatis, & unde id veniat.
VII. Obtinere id, nisi necessitas aliter sit vitabilis.
IIX. Nisi par sit necessitas in possidente.
IX. Adjunctum esse onus restituendi rem, cum restitui poterit.
X. Exemplum hujus juris in bellis.
XI. In res proprias factas jus hominibus competere ad utilitatem, qva nihil alteri decedit.
XII. Hinc

XII. Hinc jus in aquam profluentem.
XIII. Jus transeundi terra & amnibus, quod explicatur.
XIV. An mercibus transeuntibus vectigal possit imponi.
XV. Jus morandi ad tempus.
XVI. Jus habitandi his competens, qui sedibus suis expulsi sunt, sub imperio quod reperitur.
XVII. Jus habendi loca deserta: quod quomodo intelligendum.
XVIII. Jus ad actus, quos vita humana desiderat.
XIX. Ut ad emenda necessaria.
XX. Non etiam ad res suas vendendas.
XXI. Ad quærenda matrimonia, quod explicatur.
XXII Jus ea faciendi, quæ promiscue extraneis permittuntur.
XXIII. Quod intelligendum, si quid permittatur quasi ex jure naturali, non ut ex beneficio.
XXIV. An licitus sit contractus cum populo, ut is fruges suas eis, quibuscum jam contraxit, non aliis vendat.

I.

SEqvitur inter belli causas injuria facta, & primum adversus id, qvod nostrum est. Est autem nostrum aliud communi hominum jure, aliud nostro singulari. Ab eo, qvod hominibus commune est, incipiamus. Hoc jus aut directe est in rem corporalem, aut ad actus aliqvos. Res corporales aut vacuæ sunt à proprietate, aut jam aliqvorum propriæ. Res qvæ à proprietate vacant, aut tales sunt, ut propriæ fieri neqveant, aut ut possint. Qvo rectius hoc intelligatur, noscendum est proprietatis, qvod dominium Jurisconsulti vocant, exordium.

* Ziegl. p. 216.

II. 1. Deus humano generi generaliter contulit jus in res hujus inferioris naturæ statim à mundo condito, atqve iterum mundo post diluvium reparato. * *Erant*, ut Justinus loqvitur, *omnia communia & indivisa omnibus, veluti unum cunctis patrimonium esset.* Hinc factum ut statim qvisqve hominum ad suos usus arripere posset, qvod vellet, & qvæ consumi poterant, consumere. Ac talis usus universalis juris erat, tum † vice proprietatis. nam qvod qvisqve sic arripuerat, id ei eripere alter nisi per injuriam non poterat. Similitudine hoc intelligi potest qvæ est apud Ciceronem de Finibus III. * *Theatrum cum commune sit, recte tamen dici potest ejus esse eum locum, quem qvisq; occuparit.*

Gen. I, 29.30. IX, 1. Lib. XLIII. c. I, §. 3.

† L. I. c. I. §. X. n. 4. & 7. c. II. §. 1. n. 6. L. II. c. X. §. 1. n. 2.

* Ziegl. p. 216.

***

Erant omnia communia & indivisa omnibus) Ejus vestigium mansit in Saturnalibus.

Theatrum cum commune sit) Seneca de Beneficiis VII. c. 12. *Equestria omnium equitum Romanorum sunt, in illis tamen locus meus sit proprius, quem occupavi.*

†††

Communia omnia) Præmittendum nobis est, proprietatem esse qvalitatem moralem,

nem etiam eorum, qvi bellum promeriti sunt, qvia scilicet pauci contenti sunt tantum dem reponere vindictæ, qvantum acceperunt injuriæ. Nam metus ille rei incertæ jus ad vim dare non potest: unde nec reus criminis jus habet publicis ministris capere se volentibus per vim resistendi, ob metum, ne plus æqvo puniatur. Alb. Gent. lib. I. c. 13. Cast. lib. 5. de Justitia.

2. Sed qvi in alium peccavit, debet primum ei, qvem læsit, offerre satisfactionem viri boni arbitratu: ac tum demum pia erunt ejus arma. Sic Ezechias, cum fœdere non stetisset, qvod cum rege Assyrio majores ejus pepigerant, bello potitus fatetur culpam, & regi permittit arbitrium mulctæ: Idqve cum fecisset, & postea iterum bello lacesseretur, fretus bona conscientia vim hostium sustinuit, & Deum habuit faventem. Pontius Samnis post res Romanis redditas, deditum belli auctorem, *Expiatum*, inqvit, *est, qvicqvid ex fœdere rupto irarum in nos cœlestium fuit. Satis scio qvibuscunq; diis cordi fuit subigi nos ad necessitatem dedendi res, iis non fuisse cordi tam superbi à Romanis fœderis expiationem spretam.* Mox, *Qvid ultra tibi Romane, qvid fœderi, qvid Diis arbitris fœderis debeo? Qvem tibi tuarum irarum, qvem meorum supplicium judicem feram? Neminem, neq; populum, neq; privatum, fugio.* Sic cum Thebani omnia æqva obtulissent Lacedæmoniis, ii autem ultra tenderent, bonam causam ab his ad illos transiisse ait Aristides Leuctrica prima.

***

Bonam causam ab his ad illos transisse) De principe Chalepi qvi pacem & residua tributorum obtulerat Romano Argyropolo Imperatori, vide Zonaram: simile de Cruciferis in Cromero libro XVII. de Helvetiis, qvi Carolo Burgundo de curru ovium pellibus onusto, ademtoqve mercatoribus, satisfactionem obtulerant, vide Philippum Cominæum libro VII.

CAPUT II.

De his qvæ hominibus communiter competunt.

I. Ejus, qvod nostrum est divisio.
II. Proprietatis exordium & progressus.
III. Qvædam propria fieri non posse, ut mare sumtum pro suo integro aut præcipuis partibus, & qvare.
IV. Sola non occupata cedere singulis occupantibus, nisi per universitatem à populo occupata sint.
V. Feras, pisces, aves cedere occupanti, nisi lex obstet.
VI. In res proprias factas jus hominibus competere eis utendi in tempore necessitatis, & unde id veniat.
VII. Obtinere id, nisi necessitas aliter sit vitabilis.
IIX. Nisi par sit necessitas in possidente.
IX. Adjunctum esse onus restituendi rem, cum restitui poterit.
X. Exemplum hujus juris in bellis.
XI. In res proprias factas jus hominibus competere ad utilitatem, qva nihil alteri decedit.
XII. Hinc

XII. Hinc jus in aquam profluentem.
XIII. Jus transeundi terra & amnibus, quod explicatur.
XIV. An mercibus transeuntibus vectigal possit imponi.
XV. Jus morandi ad tempus.
XVI. Jus habitandi his competens, qui sedibus suis expulsi sunt, sub imperio quod reperitur.
XVII. Jus habendi loca deserta: quod quomodo intelligendum.
XVIII. Jus ad actus, quos vita humana desiderat.
XIX. Ut ad emenda necessaria.
XX. Non etiam ad res suas vendendas.
XXI. Ad quærenda matrimonia, quod explicatur.
XXII Jus ea faciendi, quæ promiscue extraneis permittuntur.
XXIII. Quod intelligendum, si quid permittatur quasi ex jure naturali, non ut ex beneficio.
XXIV. An licitus sit contractus cum populo, ut is fruges suas eis, quibuscum jam contraxit, non aliis vendat.

I.

SEqvitur inter belli causas injuria facta, & primum adversus id, qvod nostrum est. Est autem nostrum aliud communi hominum jure, aliud nostro singulari. Ab eo, qvod hominibus commune est, incipiamus. Hoc jus aut directe est in rem corporalem, aut ad actus aliqvos. Res corporales aut vacuæ sunt à proprietate, aut jam aliqvorum propriæ. Res qvæ à proprietate vacant, aut tales sunt, ut propriæ fieri neqveant, aut ut possint. Qvo rectius hoc intelligatur, noscendum est proprietatis, qvod dominium Jurisconsulti vocant, exordium.

* Ziegl. p. 216.

II. 1. Deus humano generi generaliter contulit jus in res hujus inferioris naturæ statim à mundo condito, atqve iterum mundo post diluvium reparato. * *Erant*, ut Justinus loqvitur, *omnia communia & indivisa omnibus, veluti unum cunctis patrimonium esset.* Hinc factum ut statim qvisqve hominum ad suos usus arripere posset, qvod vellet, & qvæ consumi poterant, consumere. Ac talis usus universalis juris erat, tum † vice proprietatis. nam qvod qvisqve sic arripuerat, id ei eripere alter nisi per injuriam non poterat. Similitudine hoc intelligi potest qvæ est apud Ciceronem de Finibus III. * *Theatrum cum commune sit, recte tamen dici potest ejus esse eum locum, quem qvisq; occuparit.*

Gen. I, 29.30. IX, 1. Lib. XLIII. c. I, §. 3.

† L. I. c. I. §. X. n. 4. & 7. c. II. §. 1. n. 6. L. II. c. X. §. 1. n. 2.

* Ziegl. p. 216.

***

Erant omnia communia & indivisa omnibus) Ejus vestigium mansit in Saturnalibus.

Theatrum cum commune sit) Seneca de Beneficiis VII. c. 12. *Equestria omnium equitum Romanorum sunt, in illis tamen locus meus sit proprius, quem occupavi.*

†††

Communia omnia) Præmittendum nobis est, proprietatem esse qvalitatem moralem,

proprium esse D. jure singulari adsint in regno. Etiam loca
nos pervenit vel pertinet, quibuscerta intra regnum cogno-
scebatur ita circumscriptum esse, quia licet in singulis
sit proprium esse, quo tantum dominos descripta non sit va-
nostro fruit et alium quemvis ipsa in terram rex debeant
de arcere possunt. Quis cum maneat r. in dominio regni
quem ea ut res sibi inemptoli ad regni D. q. negotii
do pertinet. ipsi non sufficiat ad proprietas rerum Quia si
D. 2. n. 3. ad proinde res propria grabitima necessitate, tunc
fuerunt quando res kukarar revicit jus proprietatis re-
stabit. Continentem r. rerum illende tangere si con-
et re ita non esse generationem manifestae. Si in regno
tionibus, sed cum subsidia alienare, cessa r. proprietas
runt. dubitando vel occupandi tunc esse, quia erat.
D. 2. n. 5. sed tene de cautum sine commodo pleni:
mare proprietatis esse. Etiam Quis non sufficere D. ti
quia sine secundo pleni
un haud usui sufficiat Ed.
Sic Gentium. contra grotium.
Jeta quod pisces et aves pro.
pria dicenda sunt. licet non,
singulorum. tamen. neg. quia

§. 2. n. 1. a). Quodnam est tempus §. 2. n. 1. a). hypothesis est dein
ac quo proprietatis jus quando ei, qua. nunquam esse potuit, re
proprietas cessavit nec est de facili quippe diutio rebus cessa.
et §. 2. n. 4. rerum consulisse. quod non potuit usus rerum
mani generi jus in terram a. in terra consistere. cum comma
mundo condito, id intelligendum esse, ergo. arcto. si mare con
dem. generaliter humano. desiderandum esse. tangi termi
nem jus in se hujus rei. nisi. quae dominus, nunqua
natura. sed tot non singulares. libidi et nisi compascua
dominibus. aliquam aberta litibus. singulis. si habendam ei
tes forent. et fabra esse. se pro hypothesi politica, non.
clamy universis universas non sed vere existentem,, sed si rei
gulis universa. impossibilis adimere §.
15 prob. si pro re communione
rerum esse existimandi non.
in singulis. sed comparata hi
d minor. usui fuerit proprietatis
si rebus prius temporibus fuit
si nequeat abundantiam rerum
et mixtum terrarum animo
rum. si venum tempore viau.
gationum rerum communis est
ob ipsius abundantiam. si ar
Contrario rerum. in statu in
nocentiae fuerit neg. jugum re
cum vita sociali pro. q.

lem, qvæ ipsas res creatas intrinsecè afficit, ex mente & intentione primi Naturæ conditoris Dei, adeoqvè effectum moralem producit in ordine ad alios homines, (si fortè exstitissent) qvibushoc pacto fuisset derogatum: qvocirca falsum credimus, eam qvalitatem, uti reliqvæ ejus generis, sua incunabula ad impositionem primæviter acqvisiti dominii referre. Unde non inepte qværitur; utrum proprietas rerum sit à naturâ an verò ex institutо? Posterius affirmat Grotius, qvem sequitur *Selden. in Mar. Claus. l. 1. c. 4. & Tr. de J. N. & G. secund. discipl. Hebr. l. 4. c. 6.* præsuppositа communione adopinantes, res creatas in proprietatem abiisse pacto qvodam Gentium aut expresso, ut per divisionem; aut tacito, ut per occupationem: ita qvidem, ut simul ac displicuerit communio, nec divisio instituta sit, censeri debeat, inter omnes convenisse, ut qvod qvisqve occupasset, id proprium haberet. Verum enim verò, qvamvis lubenter concedamus, qvod occupatio non nisi rei vacuæ per naturam detur; imò licet similiter non negemus, qvod rei communis, in qvâ communionis displicentia intercedit, divisio pro lubitu iniri qveat; interim hæc cuncta, salvo tamen rectius statuentium judicio, ægre hic, ut valida applicare valebit cum suis Grotius. Prius igitur verius æstimamus, nullam unqvam communionem bonorum extitisse, adeoqve nec homines opus habuisse ejuscemodi pacto divisorio seu tacito, seu expresso, prouti evincunt textus *Gen. I. 26. & seqq. & Gen. IX. 1. & seqq.* ex qvibus elucescit, præter utendi fruendi facultatem qvotidianam, etiam cunctarum rerum creatarum dominium in primâ statim creatione Adamo fuisse concessum, ita qvidem, ut non solum à rebus universis alios excluderet, sed & nemo alius, si qvis adfuisset, jus occupandi res nondum possessas universas, & possidendi habere potuisset. Imò ipsi Adami liberi planè hoc pacto erant exclusi dominio rerum illarum, qvamdiu familia patris continebantur, nisi si qva ille adsignatione aliqvid proprii, & ut Romano more cum *Dn. Joh. Strauch. in Diss. de Imper. Mar. c. 1. Th. 9.* appellemus, peculia eis permisit, & demum iidem post emancipationem morteuve Adami, divisis inter se rebus, successerunt. Atqve hæc dominii ratio, uti Adamo ante diluvium concessa est, ita in Noacho post diluvium renovata apparet, qvippe cui eodem pacto donatio facta & confirmata legitur *cit. Gen. IX.* qvi postmodum autor posteritati suæ fuit, ut urbes conderet novas, atqve juxta mandatum divinum sese in mundo multiplicaret. *Add. not. ad Gu. Grot. c. 2. §. 5. p. 32. Dom. de Soto, de J. & J. l. 4. q. 2. art. 1. p. 291. & seqq.*

Neqve is status durare non potuit, si aut in magna qvadam simplicitate perstitissent homines, aut vixissent inter se in mutua qvadam eximia caritate. Horum alterum, communionem scilicet * ex simplicitate eximia, videre licet in qvibusdam Americæ populis, qvi per secula multa sine incommodo in eo more perstiterunt: alterum vero, communionem nimirum ex caritate exhibuerunt olim * Esseni, (a) deinde Christiani, qvi Hierosolymis primi exstiterunt, ac nunc qvoqve non pauci, qvi vitam degunt ascetican. Simplicitatis in qva * primi homines sunt conditi argumentum præbet nuditas. Erat in illis ignoratio magis vitiorum, qvam cognitio virtutis; ut de Scythis loqvitur Trogus. *Vetustissimi mortalium*, inqvit Tacitus, * *nulla adhuc mala libidine, sine probro, scelere, eoqve sine pœna aut coërcitionibus agebant.* † Apud Macrobium (b) est, *Primum inter homines mali nescia & adhuc astutiæ inexperta simplicitas.* hæc simplicitas * ἀφθαρσία videtur dici sapienti Hebræo, (c) Paulo Apostolo ἀπλότης, qvam opponit τῇ πανουργίᾳ, vafriæ calliditati. Negotium erat illis unicum DEI cultus, * cujus symbolum arbor

(a) L. I. c. 3. §. 3. n. 4.

(b) II. ad Somniū Scip. c. X.

(c) Sap. III, 24. II. Corint. II, 3.

Prov.III,18. Philo de Mund.cre. Apoc.XXII,2.

arbor vitæ, ut Hebræi veteres explicant, assentiente Apocalypsi. Vivebant autem facile ex his, * qvæ sine industria sponte sua terra proferebat.

***

Ex simplicitate eximia) Horatius:

Campestres melius Scythæ,
Qvorum plaustra vagas rite trahunt domos,
Vivunt & rigidi Getæ,
Immetata qvibus jugera liberas
Fruges & Cererem ferunt,
Nec cultura placet longior annua,
Defunctumqve laboribus
Æqvali recreat sorte Vicarius.

Essent) Et ab his orti Pythagoristæ. Vide Porphyrium, Diogenem Laërtium, Gellium, I. 9,

Primi homines) Adam typus humani generis. Vide Origenem contra Celsum. Neqve huc pertinet, qvod Tertullianus dixit libro de Anima: *Naturale enim rationale credendum est, qvod animæ à primordio sit ingenitum, à rationali videlicet auctore. Qvid enim non rationale, qvod Deus jussu qvoqve ediderit, nedum id, qvod proprie afflatu suo emiserit? Irrationale autem posterius intelligendum est, ut qvod acciderit ex serpentis instinctu, ipsum illud transgressionis admissum, atq; exinde inoleverit, & coadoleverit in anima ad instar jam naturalitatis, qvia statim in primordio naturæ occidit.*

Nulla adhuc mala libidine) Seneca de iisdem epistola XC. *ignorantia rerum innocentes erant.* Deinde locutus de justitia, prudentia, temperantia, fortitudine, addit: *Omnibus his virtutibus habebat similia qvædam rudis vita* Josephus: μηδεμιᾷ ξενιζόμενοι ψυχὴν φροντίδι. *Nullis curis turbidum habentes animum,*

Ἀφθαρσία videtur dici sapienti Hebræo) Sic & Paulus Eph. VI. 24. qvi & ἀδιαφθορίαν dixit Tit. II. 17.

Cujus symbolum arbor vitæ) Sanctitas superior, Rabbinis. ἔνθεος σοφία, divina sapientia Arethæ ad Apocalypsim. De Paradiso vide Ecclesiastici caput XL, 17. & qvatuor fluminibus Paradisi eundem librum XXIX, 35, & seqventibus.

Qvæ sine industria sponte sua terra proferebat) Vide egregium hac de re locum libro II. Varronis de re Rustica, ex Dicæarcho: & confer, qvæ ex eodem Dicæarcho habet Porphyrius de non esu animalium IV.

2. Verum in vita hac simplice & innocente non perstiterunt homines, sed animum applicuerunt ad artes varias, qvarum symbolum erat * arbor scientiæ boni & mali, id est, earum rerum, qvibus tum bene tum male utilicet: φρόνησιν μέσιν vocat Phylo. Huc respiciens Salomo; *Deus,* inqvit, crea-

Eccl. VII, 30.

aliquo Belgii conspicitur. Et Judæ §. 2. N. 1. Ns arbor vitæ dicebat
orum communio simpliciter quiquia symbolum vel argumenti
dum non posita, quippe illa esset, quo homines certiores forent
eum invenire non pt. Hebroni vitæ perfectæ et imperfectionem trans
in qua divis nihil magis hamatandi, adeoq non habuit virtu
bus. qm pauper pecuniam n. sutem vitam perpetuam confe
am. in ærarium deponere tene rendi sed sacramentum m. fuit
tur.

ipsos homines perpetua vita do
natum iri, quia nulla re opus
erat ad immortalitatem, quia
nondum peccaverat, mors v. secu
ta post peccata.

§. 2. N. 2. Ipsi puto sensum commu
nium. commodorum fuisse. quare
homines non prostiterint in com
munione et quod capropter coeva
generi humano, quia homo
gaudet acquisitioni intellectu
se consulendi.

§. 2. n. 3. K. causa extruendi turrim. §. 2. n. 3. M. 2) quid de divisio
Babylonicam fuerunt. 1) praeposterae noachica sentiendum. Hil-
ambitio immortalitatis quae dis. eam nunquam fuisse, hoc q.
patescit ex verbis horum Genes. c. probabile, tres. noachi fili-
ae v. 4. 2) diffidentia erga deos. semem asiam Hamum
um, quippe Deus promiserat africam. et Japhetum Curam
se nunquam diluvio terram. iam. fedes eligisse non. facito
immissarum esse. unde. 3) pacto quodam. non. v. divi-
seguit consilium se conservandi sione noachica.

creavit hominem rectum, id est, *simplicem, sed ipsi quæsiverunt sibi cogitationes multas.* ἔῤῥεπον εἰς πανουργίαν, ut dicto loco Philo loqvitur. Dion Prusæensis oratione VI. ἀλλὰ τὴν πανουργίαν τοῖς ὕστερον καὶ τὰ πολλὰ εὑρίσκειν καὶ μηχανᾶσθαι πρὸς τὸν βίον οὐ πάνυ τι συνενεγκεῖν. οὐ γὰρ πρὸς ἀνδρείαν, οὐδὲ δικαιοσύνην χρῆσθαι τῇ σοφίᾳ τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ πρὸς ἡδονήν. *His, qvi primos secuti sunt, hominibus calliditatem * variaqve ad vitam reperta non multum fuisse conducibilia. Ingenio enim usos homines non tam ad fortitudinem ac justitiam, qvam ad voluptatem.* Antiqvissimæ artes agricultura & pastura in primis fratribus apparuerunt; non sine aliqva rerum distributione, ex studiorum diversitate æmulatio, etiam cædes: ac tandem cum boni malorum consortio contaminarentur, * vitæ genus giganteum, id est, violentum, qvale est eorum, qvos χειροδίκας Græci vocant. * Mundo per diluvium purgato, pro ferina illa vita successit cupido voluptatis, * cui inserviit vinum; unde & illiciti amores.

***

Arbor scientiæ boni & mali) Josephus τὸ φυτὸν ὀξύτητος καὶ διανοίας τὸ ὑπῆρχεν. *Qvi arbor erat solertiæ & intelligentiæ:* Telemachus apud Homerum:

καὶ οἶδα ἕκαστα
ἐσθλά τε καὶ τὰ χέρεια. πάρος δέ τε νήπιος ἦα
omnia novi
Qvæ bona, qvæ mala sunt, nec sum jam parvus, ut ante.

Zenoni Cittiensi prudentia, scientia bonorum & malorum & mediorum. Est id apud Diogenem Laërtium. Plutarchus de communibus notitiis: τί δεινὸν εἰ τῶν κακῶν ἀναιρεθέντων οὐκ ἔσται φρόνησις, ἑτέρανδ' ἀντ' ἐκείνης ἀρετὴν ἕξομεν, οὐκ ἀγαθῶν μόνον καὶ κακῶν ἀλλ' ἀγαθῶν ἐπιστήμην οὖσαν, *Qvid nocebit, si ablatis malis nulla erit prudentia, pro ea autem aliam habeamus virtutem, qvæ non bonorum ac malorum, sed solorum bonorum sit scientia?*

Variaq; ad vitam reperta) Latè hoc explicat Seneca epistola XC. qvem lege, & Dicæarchum apud dictos jam scriptores.

Vitæ genus giganteum) Seneca Naturalium III. in fine: *exstinctis pariter feris, in qvarum homines ingenia transierant.*

Mundo per diluvium purgato, pro ferina illa vita accessit cupido voluptatis) Seneca dicto loco: *illis qvoqve innocentia non durabit, nisi dum novi sunt.*

Cui inserviit vinum, unde & illiciti amores) *Præmiumqve summum ebrietatis libido portentosa ac jucundum nefas.* Seneca ibidem.

3. Præcipue verò concordiam rupit generosius vitium, ambitio, cujus signum turris Babylonica: mox alii alias terras partito possederunt. Sed postea qvoq; inter homines vicinos mansit non pecorum, sed terrarum pascuarum communio: qvia tanta erat in exiguo hominum numero latitudo terrarum, ut sine incommodo ullo ad multorum usus sufficeret: Gen. X, XI.

Virg. georg. I. *Ne signare quidem aut partiri limite campum*
Fas erat.

donec, aucto ut hominum ita pecudum numero, passim terræ non in gentes,
Gen. XIII. ut ante, sed in familias dividi cœperunt * Puteos vero, rem in siticulosa
Gen. XXI. regione valde necessariam, nec multis sufficientem, occupando qvisqve suos fecere. Hæc sunt, qvæ ex sacra historia docemur, satis convenientia cum
Mari libero, c. 15. his, qvæ Philosophi & Poëtæ de primo statu rerum communium, & postea secuta rerum distributione dixerunt, qvorum testimonia alibi à nobis producta sunt.

***

Puteos vero) De puteis ad Oasim inter multos communibus vide Olympiodorum apud Photium.

4. Hinc discimus, qvæ fuerit causa, ob qvam à primæva communione rerum primo mobilium, deinde & immobilium discessum est: nimirum, qvod cum non contenti homines * vesci sponte natis, antra habitare, corpore aut nudo agere, aut corticibus arborum ferarumve pellibus vestito, vitæ genus exqvisitius delegissent, industria opus fuit, qvam singuli rebus singulis adhiberent, qvo minus autem fructus in commune conferrentur, primum obstitit locorum, in qvæ homines discesserunt, distantia, deinde justitiæ & amoris defectus, per qvem fiebat, ut nec in labore, nec in consumtione fructuum, qvæ debebat æqvalitas servaretur.

***

Vesci sponte natis, antra habitare, corpore aut nudo agere, aut corticibus arborum ferarumve pellibus vestito) Qvalem vitam Scritefinnorum nobis accurate describit Procopius Gotthicorum II. Adde Plinium XII, I. Vitruvium II, c. I.

5. Simul discimus, qvomodo res in proprietatem iverint: non animi actu solo: neqve enim scire alii poterant, qvid alii suum esse vellent, ut eo abstinerent; & idem velle plures poterant: sed pacto qvodam aut expresso, ut per divisionem; aut tacito, * ut per occupationem, simul atqve enim
F. Zirgl. p. 224. communio displicuit, nec instituta est divisio, * censeri debet inter omnes convenisse, ut qvod qvisqve occupasset id proprium haberet. * *Concessum*, inqvit Cicero, *sibi, ut qvisq; malit, qvod ad vitæ usum pertinet, qvam alteri acqviri, non repugnante natura.* Cui addendum illud Qvintiliani: *Si hæc conditio est, ut qvicqvid in usum hominis cessit, proprium sit habentis, profecto qvicqvid jure possidetur, injuria auferetur.* Et veteres cum Cererem legiferam, & sacra
Cic. Off. III. ejus Thesmophoria dixerunt, hoc significabant, * ex agrorum divisione exDecl. 13. Macr. stitisse novi cujusdam juris originem.
Sat. III. c. XII. Macrob.

***

Ut per occupationem) Vide, qvæ hac de re ex Gemara & Alcorano nobis protulit honos Britanniæ Seldenus in Thalassocratico.

Cen-

novo diluvio Et hoc aliquam speciem inde videtur. habere. qd bitumen calcis loco. miscuerit. arenis at. v. quasi aquae non potuissent. totum fundamentum. quo turris fulciebatur subruere.
Medit. p 264

§. 2. N. 3. N/ Ꝗ quid de aureo seculo sit sentiendum. Ꝗ. nunquam illud ꝛ. titisse, quia nec in statu natu rali nec morali hominum, id de prehendi potest, non in. Morali quia tunc homines aque vitijs inbue serunt ac nunc. Sic Cain. sta. tum fratrem suum occidit, non in naturali, quia multa commo ditate facile gaudebant homi nes. rebus n. sponte nascentibus vescebantur. quarum magna pars vel cruda est. vel certe in de liciis non est. in speluncis prae terea habitabant. et vestibus ne pelliceis tegebantur. quae om nia incommodis non gaudent not dignit. diss 1. c. 1.

§. 2. N. 4. O/ Ꝗ an vitio verti pos sit hominibus. quod sponte natis amplius contenti non fuerint. neq ratiociniis n. meliorum. com modorum. utebantur. adeoq m. ea sequebantur. et sic non peccabat primaevus ille status. ubi homi nes sponte natis contenti erant. otiosis quidem congruit est. non animo humano. q. semper in motu est.

§. 3. n. 1 b). concedo hoc quidem
quadantenus sed de usu inno-
cio h. e. ut grotius expromit ad
aquam hauriendam ad navigan-
tionem, tertio adjecit piscatam
quoq quod nos negamus, pisca-
tura n. sine incommodo alte-
rius institui non potest, ma-
re n. est accessorium terrae, 2i
quidem n. a solido continetur
non solidum a liquido, deinde
igit qui terrae dominus, m. mari
ris dominus erit ac proinde sine in-
commodo. ejus talis piscatus in
mari institui nequit. quod constat
exemplo regis danici qui opulen-
ti non sunt. postqm illis ademp-
tum fuit piscatus a Belgis
(Inde Snrueqs faug.)

§. 3. n. 1. a) in hac decisione
grotius se non gessit ut doc-
tor juris gentium sed ut ad-
vocatus patriae belgis n. intur-
est. fieri hanc sententiam
omnis non generi humano // quia
res est et sine incommodo mul-
torum populorum. relinqui
non potuit universis 2) quia
mare in rebus humanis non
aliter. et considerare tanqm
accessio terrae. uti flumina ca-
pacia aegropter sunt occupati
uti ergo terra fuit capa-
cis m. mare tanqm accessio
terrae. et quidem primis tem-
poribus occupatum non fuit
te, verum qd est. sed hoc facti
// quod maris usum ignorave-
rint ob defectum rei nauti-
cae. 2) primis temporibus nu-
terra satis occupata fuit, id
v. non obstitit quominus oc-
cuparetur. q. pluribus invenit
in tr. Seldeni d. mari
clausio.

Censeri debet inter omnes convenisse, ut quod quisq; occupasset, id proprium haberet) Cicero: *ex quo quia suum cujusq; fit eorum, quæ natura fuerant communia, quod cuiq; obtigit, id quisq; teneat.* Quod similitudine illustrat à Chrysippo reperta de stadio, ubi currendo licet vincere adversarium, non eum detrudendo. Scholiastes ad artem poëticam Horatii: *quemadmodum domus aut ager sine domino communis est: occupatus verò jam proprius fit.* Varro in Age modo: *Terra cultura causa attributa olim particulatim, ut Etruria Thuscis, Samnium Sabellis,*

Concessum sibi, ut quisq; malit, quod ad vitæ usum pertinet, quam alteri acquiri, non repugnante natura) Solon:

Χρήματα δ' ἐμοίρω μὲν ἔχειν, ἀδίκως δ' ὃ πεπάσθαι
οὐκ ἐθέλω.

Divitias habuisse velim, sed non bene partas
Non cupiam.

Cicero officiorum I. *Nec verò rei amplificatio nemini nocens vituperanda est, sed fugienda semper injuria,*

Ex agrorum divisione exstitisse novi cujusdam juris originem) Postquam ex agrorum discretione nata sunt jura. ita Servius ad illud in qvarto Æneidos: *Legiferæ Cereri.*

III. 1. His positis, dicimus mare sumtum aut sub ratione integri, aut sub ratione præcipuarum partium, in proprium jus abire non posse: qvod, qvia de privatis qvidam concedent, non de populis, probamus ex morali primum ratione; qvia causa, ob qvam à communione discessum est, hic cessat. Est enim tanta maris magnitudo, ut ad qvemvis usum omnibus populis sufficiat, ad aqvam hauriendam, ad piscatum, ad navigationem. Idem dicendum esset de aëre, si qvis ejus usus esse posset, ad qvem terræ usus non esset necessarius, ut est *ad aucupia; unde illa legem accipiunt ab eo, qvi in terra imperium habet. l. II. c. III. §. 7. & 8. seq.

***

Ad aucupia) & habitandi jus. Tam soli qvam cœli mensura facienda est, ait Pomponius L. Si opus. 21. D. Qvod vi aut clam. Adde legem penultimam, D. pro Socio.

†††

A communione discessum) Falsum hocce Grotii principium, ex qvo reliqva absurda fluunt, taxavimus §. *præced.*

Omnibus populis sufficiat) Respondet ad hæc *Dn. Strvv. Synt. Jvr. Feud. c. 6. aph. 7. n. 2.* Non enim induci inde potest, mare non posse occupari, sed tantum, si vis aliqva huic argumento inesset, seqveretur occupationem maris non esse necessariam, aut utilem, qvod tamen nec ipsum firmiter inde concluditur. Necessitas namqve, saltem moralis aliqvando subesse potest, exigens ut gens, præsertim accolens mare, illud occupet: utilitatem verò qvod spectat, dubitare licet, an qvilibet maris fructus omnibus sufficiat, & qvam-

qvamvis hoc concedatur: ex eo tamen nec ipsa, uti jam dictum, occupatio, qvippe qvæ fieri posset, etiamsi usus maneret communis; nec omnis ex occupatione vemens utilitas firmiter negatur; exclusis enim aliis & commodo maris ad unam gentem vel Principem delato, majus inde oriri commodum facile patet. Aliter hoc Grotii fundamentum diluit *Dn. Strauch. de Imp. mar. c. 2. §. 8.* Aliter *Dn. Osiand. h. l. p. 665.*

De aëre) Nec hoc videtur procedere absolutè, qvoniam servitutes de ædibus non altius tollendis, de luminibus non officiendis, de prospectu & id genus aliæ constitutæ sunt in ipso aëre contermino, unde in opere novo nuntiato, tam soli qvam cœli mensuram esse faciendam ait *Pompon. l. 21. §. 2. ff. qvod vi aut clam.* Et obvium est, ejus esse cœlum vel aerem, cujus est solum. Unde *Seldenus de Mar. Clauf. l. 1. c. 21. Edit. Londin. 1636. p. m. 155.* ad illud, subjicit, *Paulo* arborem in confinio natam Dominis utrinqve esse communem *l. 83. ff. pro Soc.* pro qva parte in fundo fuerat; *Joh. Buteo* in qvæstione de divisione fructus ejusmodi arboris, intelligе, inqvit, *Tr. de divis. fructus arboris in confinio natæ*, fundum aërem ipsum fundo superfusum, qvem perpendiculis a ramorum extremitate metitur ipse. Et sanè ideo Domini sumus fundi, ædium, spatii, qvod singulatim Domini occupamus, ut, ex eorum commodis, suo qvilibet contermino utcunqve fluitante aëre (qvod hominum elementum est) ejusq; spatio ita liberè & beatè utatur, fruatur, aliosqve inde pro lubitu arceat, ut maxime ejus Dominus etiam habeatur & sit. Ut proinde adeò absurdus non sit, sicut à multis habetur, *Joseph. Mascard. de Probat. Vol. 1. concluf. 403. n. 3.* exercitium jurisdictionis, qvatenus se in qvasi dominio aëris fundat, inter alia qvoqve posse probari inde, qvod suspensi pendeant in aëre.

2. Nec aliud censendum de Syrtibus, ubi nihil est qvod cultum ferat, & usus unicus petendarum inde arenarum exhauriri neqvit. Est & naturalis ratio qvæ mare, consideratum ut diximus, proprium fieri vetat: qvia occupatio non procedit * nisi in re terminata: unde Thucydides terram vacuam vocat ἀόριστον: & Isocrates terram ab Athenienſibus occupatam τὴν ὑφ' ἡμῶν ἀφορισθεῖσαν. Liqvida vero qvia per sê non terminantur (τὸ ὑγρὸν ἀόριστον οἰκείῳ ὅρῳ inqvit Aristoteles) occupari neqveunt, nisi ut contenta in re alia: qvomodo lacus & stagna occupata sunt, item flumina, qvia ripis tenentur. Mare verò terra non continetur, par terræ aut * terra majus, unde terram mari contineri veteres dixere: ἢ Ὠκεανὸν δεσμὸν ἕνεκα τῆς γῆς προσεβλήθη, qvæ Apollonii verba apud Philostratum. Sulpicius Apollinaris apud Gellium: *Qvid potest dici circa Oceanum esse, cum undiqve Oceanus circumscribat omnes terras, & ambiat?* Mox: *Qvum vero omnes terras omnifariam & undiq; versum circumfluat, nihil citra eum est, sed undarum illius ambitu terris omnibus convallatis in medio ejus sunt omnia, qvæ intra oras ejus incluſa sunt*, M. Acilius Consul in oratione ad milites, qvæ apud Livium, *Oceano*, inqvit, *qvi orbem terrarum amplexu finit.* In Senecæ Svaseriis dicitur Oceanus totius orbis vinculum terrarumqve custodia: Lucano unda Mundum coërcens. Nec fingenda divisio; nam cum primum terræ divisæ sunt, incognitum erat mare sui maxima parte: atqve ex eo nullus fingi modus potest, qvo gentes adeo dissitæ de divisione convenirent.

Lib. I.

Paneg.

De Cener. lib. II. c. 2.

F. Ziegl. p. 226

VII. c. XII.

Lib. XII. c. 13.

Nisi

§. 3. N. 2. C/ communes manserunt non
et natura sua. sed ob defectum
usus et sic in terra loca arenosa
non occupantur. uti in arenosa
quia nulli usui inserviunt.

§. 3. N. 2. C/ hoc falsum, mare
n. omnino terminari et determinari
potest. non quidem ad sensum
attamen ad rationem. hec
possunt certa. in mari millia-
ria determinari intra quae vel
extra quae actio aliqua gesta
fuisse dicatur. uti factum
in pacis Belgarum cum anglis
et meridianus factus eum
praeterito seculo esset. controver-
sia inter portugallos et hispa-
nos. q terminus ipsis est ne
ultra navigent, quovis in mari
positus. Conf. hist. geogr. c. 2.

§. 3. N. 2 C/ hoc itidem falsum.
mare n. omnino terra continet
oportet n. basin habere, qua sus-
tineat ac proinde est accessio
terrae. Liquidum a solido, non
a solidum a liquido contineri
necessum est. attamen fatendum
satius fuisse si haec controversia
nunquam nata fuisset, quippe ma-
ter discordiarum est, tum quili-
bet princeps, postquam haec lis
mota dominium ac limites
in mari quaerit. ibi honorari cu-
pit, quod uti dixi secunda li-
tis proprietas. maris quidem vera
est et humano generi minus pro-
ficua. quod innotuerit, ut galliae
nunquam postulasset dimissionem
velorum (vat. Tangnelsstrichen)
nisi alii principes eandem sem-
praecise flagitassent sic Belgae

anglis in pace condinenti 1642.
promittere necessum habuere quod
intra certum terminum coram
anglis dimittere velint vela.
Conf. Jusius Claudius Morisotus d.
veteri modo nagivationis tribus
tomis in folio. Joh. Schesser. de re
navali Baumanni hist. Choil c. 8.
§. 2. q. 556. Medit pol. c. 6.

§. 4. a. Sic loca inculta in repub.
sunt occupata. quicquid n. in repub.
est illud limitibus reip. compre
henditur. et sic fera bestias a rep.
non. a singulis occupant. qua
causa sunt princeps exercitii
sibi vindicat

***

Nisi in re terminata) ideo jugera, qvæ possessorem non habent, immetata dixit Horatius.

Terra majus) ita de Oceano sensit Jarchus apud Philostratum III, XI.

†††

Est & naturalis ratio) Respondet Grotio *Dn. Selden. p.* 124. *h. l.* Integrumqve hunc locum repetit *Selden. de Mar. Claus. l.* 1. *c.* 22. insimul & rectè refutat in seqventibus verbis: Detur id recipiendum (videlicet terram sive aqvam mari contineri, perinde ac si terra tota velut insula unica esset mari circumfusa) non omninò video, cur tam id, qvod continet, non revera finiatur eo, qvod continetur, qvam hoc illo. Nonne corpus sphæricum, sive qvaliscunqve figuræ minus, à majori, qvod circumqvaqve contiguum est, contentum, finis & limes est dicendus majoris concavo, æqvè atqve hoc convexo minoris? &c. vid. *ib. pl. p.* 158.

Nisi in re terminata) Putat Autor, mare tanqvàm liqvidum terminari non posse, adeoqve nec distingvi, sed congruè huic reponit *Dn. Selden. h. l.* posse mare lineis mathematicis in varias partes dividi, adeoqve multis modis terminari, accedunt promontoria terræ continentis, Insulæ, qvibus commodè, ut punctis, in iis lineis uti licebit. Idem intendit *Selden. p.* 160. *l. c.* tametsi contra hunc pro Grotio disputet *Fr. Stypmann. de Jur. Marit. & Nautic. p.* 1. *c.* 4.) In diffuso, inqvit, æqvare vix est difficilius terminos & limites, qvibus distingvantur privata dominia, invenire. Scopulos eminentes, brevia, adversa invicem promontoria, insulas hinc inde sparsas habemus, è qvibus linearum rigores, versuræ, coxæ, gammata sumantur &c. Accedit egregiæ nauticæ pyxidis & Graduum cœlestium sive longitudinis sive latitudinis, atqve ex hisce doctrinæ triangulorum auxilium, *add. Dn. Struv. S. J. C. Ex.* 3. *Th.* 79.

3. Ideo, qvæ communia omnium fuerunt, & in prima divisione divisa non sunt, ea non jam divisione, sed occupatione transeunt in jus proprium, non dividuntur, nisi postqvam propria esse cœperunt.

IV. Veniamus ad ea, qvæ propria fieri possunt, sed nondum facta sunt, propria. Talia sunt* loca multa inculta adhuc, * insulæ in mari, feræ, pisces, aves. † Sed duo notanda sunt: duplicem esse occupationem, unam per universitatem, alteram per fundos. prior solet fieri per populum, aut eum qvi populo imperat: altera deinde per singulos, magis tamen assignatione, qvam libera occupatione. Qvod si qvid universim occupatum in singulos dominos descriptum non est, non ideo vacuum censeri debet; manet enim in dominio primi occupatoris, puta, populi aut regis. Talia esse solent flumina, lacus, stagna, silvæ, montes asperi. †L. II. c. IIX. §. 2. seqq.

***

Loca inculta adhuc) vide Bembum historiæ VI.

Insulæ in mari) ut Echinades, qvas occupando suas fecit Alcmæon. Thucyd. II. in fine.

†††

Nondum facta sunt propria) Nam stante licet proprietate primævâ, nihilominus qvædam res possessoris vacuæ manserunt respectu certi usus, & velut ex causâ derelicti, *Dn. Joh. Strauch. Diss. de Imper. mar. c.* 1 §. 12. non verò ex e fictâ inter primos homines communione bonorum, qvam hîc falso præsupponit Grotius

V. De

V. De feris, piscibus, avibus illud notandum est; qvi imperium habet in terras & aqvas, ejus lege impediri posse aliqvos, ne feras, pisces, aves capere, & capiendo acqvirere eis liceat: atqve hac lege teneri etiam exteros. Ratio est, qvia ad gubernationem populi moraliter necessarium est, ut qvi ei vel ad tempus se admiscent, qvod fit intrando territorium, ii conformes se reddant ejus populi institutis. Nec obstat, qvod sæpe in jure Romano legimus, jure naturæ, aut gentium, liberum esse talia animalia venari: hoc enim verum est qvamdiu lex civilis nulla intercedit, sicut lex Romana res multas relinqvebat in illo primævo statu, de qvibus aliæ gentes aliud constituerunt. Cum autem lex civilis aliud constituit, eam observari debere jus ipsum naturæ dictat. Lex enim civilis qvanqvam nihil potest præcipere, qvod jus naturæ prohibet, aut prohibere qvod præcipit, potest tamen libertatem naturalem circumscribere, & vetare qvod naturaliter licebat, atqve etiam ipsum dominium naturaliter acqvirendum vi sua (a) antevertere.

Covarr. c. peccatum part. 11. §. 8. Dd. in. L. 1. Cunctos populos. C. de Summ. Trin. Innoc. & Panorm. in c. à nobis. 1. de Sent. Excom. Covar. d. loco.

(a) c. III. h. l. §. 5.

†††

Jus ipsum naturæ dictat) Consentit cum Grotio *Ludov. Molin. de Just. & Jur. Tr. 1. disp. 43. n. 1.* Cum neqve naturali jure neqve Gentium venatio sit præcepta, sed solum stando intra solos limites talis juris licita sit ac permissa supervenireqve possint legitimæ causæ, qvibus expediens, decensqve sit eam, vel aliqvibus personis, vel certis qvibusdam locis; aut temporibus, vel aliqvibus instrumentis prohiberi, sanè ridiculum est affirmare potestates publicas non posse sub qvibusdam certis limitibus & terminis venationem prohibere. Neqve enim id est naturali aut gentium juri adversari, sed est per potestatem, qvam habent, justa de causa coarctare id, qvod stando in solo jure naturali & Gentium erat licitum; qvod sanè fas esse Principibus, non semel ostensum est. Sed hæc leviora sunt, *Vid. plur. Autt.* qvi hoc argumentum in terminis pro & contra tractarunt, *ap. Dn. Ahasver. Fritsch. in Corp. Jur. Venator. Forest. p. 1.*

VI. 1. Videamus porro ecqvod jus communiter hominibus competat in eas res, qvæ jam propriæ aliqvorum factæ sunt. qvod qværi mirum forte aliqvis putet, cum proprietas videatur absorpsisse jus illud omne, qvod ex rerum communi statu nascebatur. Sed non ita est. Spectandum enim est, qvæ mens eorum fuerit, qvi primi dominia singularia introduxerunt: qvæ credenda est talis fuisse, ut qvam minimum ab æqvitate naturali recesserit. Nam si scriptæ etiam leges in eum sensum trahendæ sunt qvatenus fieri potest, multo magis mores, qvi scriptorum vinculis non tenentur.

†L. II. c. XX. §. 29. n. 1. L. III. c. XI. §. 4. n. 5. c. XII. §. 1. L. 2. §. cum in eadem. 2. D. ad L. Rhodiam. L. Qvo naufragium. 3. §. 7. Qvod ait. D. de Incend. L. Qvemadmodum. 29. §. Item 3. D. ad L. Aqviliam. Thom. 2, 2. 66, 7. Covar. cap. peccatum. p. 2. §. 1. Soto, lib. V. q. 3. art. 4.

2. Hinc primo seqvitur, in gravissima necessitate reviviscere jus illud pristinum rebus utendi, tanqvam si communes mansissent; qvia in omnibus legibus humanis, ac proinde & in lege dominii, summa illa necessitas † videtur excepta.

3. Hinc illud, ut in navigatione, si qvando defecerint cibaria, qvod qvisqve habet in commune conferri debeat. sic & defendendi mei causa vicini ædificium orto incendio dissipare possum: & funes aut retia discindere in qvæ navis mea impulsa est, * si aliter explicari neqvit. Qvæ omnia lege civili non introducta, sed exposita sunt.

§. 5. a) quia revera ō sunt occupati a singulis sed a repute. ergo interdicere pt ne quis illos capiat et sic dominio singulorum vacuā sunt ō reipub.

§. 6. n. 1. a) de natura casuum necessitatis dictum l. 2. c. 1. quare tm pauca adjecio 1) in necessitate expirare proprietate et revivisere jus pristinum rebus utendi, quia in omnibus 22. humanis ac proinde in lege dominii summa illa necessitas videtur esse excepta. l. 1. c. 4. §. 7. n. 1. ergo magis censetur homini consulere qm frustulum panis curare. 2) quia per necessitatem omnis proprietas coepit, quandocunq igitur necessitas efflagitat expirat illa divisio rerum. cessat n. prior ratio. l. 3. c. 1. §. 2. n. 2. Et sic civitas in summa necessitate salva fide principi suo praestita se se [illegible] dedere. pt de spontanea deditione sine

extrema necessitate sermo non
est. cum illa semper injusta ob-
rexam quo subditi sunt obligati
in extrema o. reviviscit jus
pristinum ~~[illegible]~~. libertate sua
utendi tanquam si subditi nunc
quam fuissent, credenda est mens
subditorum qui se principi sub-
miserunt talis fuisse ut quam
minimum ab aequitate natu-
rali recederent jam dum se
servare nequeunt. aequum est
ut se potius alij dent quam in-
terent sine commode reipub.
L. 2. c. 5. §. 24 n. 2. et 1. n.
c. 6. §. 5.

***

Si aliter explicari nequit) Talia non procedunt nisi ex magna & satis necessaria causa. Ulpianus l. Si alius. D. quod vi aut clam, ubi sequitur exemplum illud de ædibus interciſis arcendi incendii causa.

†††

Dissipare possum) Ita quidem, ut cessent adversus me actiones ex interdicto, quod vi aut clam, damni injuria dati, legis Aquiliæ & ex edicto de incendio, ruina, naufragio; nisi forte an, nullo incendio existente, ædes destruxerim, deinde postea incendium exortum fuerit, *l. 7. ff. 4. §. in fin. quod vi aut clam.* quia non ex postfacto, sed ex præsenti statu damnum factum sit, nec æstimari oportet; nec regulariter teneor ad restitutionem damni dati *Zœs. ff. ad l. aq. n. 14. Ludov. Disp. 15. Th. 5. l. c.* ita, ut jure actionis ad id cogi queam, quamvis ex obligatione minus perfecta, naturali tamen, ex misericordia, charitate, & æquitate erga proximum proveniente, (quam & in foro conscientiæ adstringere dicit *Sutholt. Diss. 12. Th. 20.*) omninò ad id, una cum reliquis meis vicinis, quorum res per hanc domus proximæ dissipationem servatæ fuerunt, obligemur, ut pro ejus reparatione vicissim in commune contribuamus, quod etiam intendunt *Gail. 2. obs. 22. num. 3. Dn. Pufend. de J. N. & G. l. 2. c. 6. §. 8. add. Not. ad Guil. Grot. c. 8. §. 6. pag.* 138.

4. Nam & inter Theologos recepta sententia est, in tali necessitate, si quis, quod ad vitam suam necessarium est, sumat aliunde, cum furtum non committere: cujus definitionis non hæc causa est, quam nonnulli adferunt, quod rei dominus ex caritatis regula rem egenti dare tenetur, sed quod res omnes in dominos distinctæ cum benigna quadam receptione primitivi juris videantur. †L. III. c. 20. §. 7. Nam si primi divisores interrogati fuissent, quid de ea re sentirent, respondissent quod dicimus. *Necessitas*, inquit pater Seneca, *magnum humanæ imbecillitatis patrocinium, * omnem legem* (humanam scilicet, aut ad humanæ modum factam) *frangit.* Cicero Philippica XI. *Cassius in Syriam profectus est, alienam provinciam, si homines legibus scriptis uterentur: his vero oppressis, suam lege naturæ.* Apud Curtium † est: *In communi calamitate suam quemq; habere fortunam.* †Lib. VI. c. 4.

***

Omnem legem frangit) *quicquid coëgit defendit.* lib. IV. Controv. XXVII. Exemplis idem Seneca illustrat in excerptis controversiæ IV. *Necessitas est, quæ navigia jactu exonerat: necessitas est, quæ ruinis incendia opprimit: necessitas est lex temporis.* Theodorus Priscianus vetus Medicus: *Expedit prægnantibus in vitæ discrimine constitutis sub unius partus spe jactura salutem mercari certissimam, sicut arboribus crescentium ramorum accommodatur salutaris abscissio, & naves pressæ onere cum gravi tempestate jactantur, solum habent ex damno remedium.* Prima illa verba ad ἐμβρυοθλάστω pertinent, cujus instrumenti descriptio apud Galenum & Celsum, ac proinde eadem vox restituenda apud Tertullianum de Anima.

†††

Furtum non committere) Perez. C. de furt. n. 10 modo observentur requisita, quæ Gro-

tius proponit *in §. 7. 8. 9.* Hic siqvidem indigens non tàm accepit rem, ut communem, qvam ut communicandam, ad qvod mutuum suppeditandum dives & non indigens jure naturæ & cognatione naturali adstrictus est, *vid. Less. de J. & J. lib. 2. c. 12. d. 12. n. 66. pag. 120.* Crimen enim dicitur, cum possis denegare indigenti, qvi sub spe restitutionis, in casu urgentissimæ & inevitabilis necessitatis, ad victum & amictum necessaria à te petit, teqve, ut hæc sibi mutuo des, adigit, vel, si recuses, clanculum tibi sub eodem resarciendi & absqve furandi affectu tibi aufert. Interim cum Grotio non opus habemus recurrere ad primitivi juris communionem, qvæ hactenus sæpius rejecta fuit. *Add. Guil. Grot. de Princip. Jur. Nat. cap. 13. §. 10. ibiqve not. pag. 228. & seqq.*

Less. lib. II. cap. 12. dub. 12. n. 7.

VII. Sed cautiones adhibendæ sunt, ne evagetur hæc licentia: qvarum prima sit: omni modo primum tentandum, an alia ratione necessitas evadi possit, puta adeundo magistratum, aut etiam tentando, an rei usus à domino possit precibus obtineri. Plato ex vicini puteo aqvam peti, ita demum permittit, si qvis in suo ad cretam usqve foderit ad aqvam exqvirendam: & Solon; Si in suo foderit ad qvadraginta cubitos: ubi addit Plutarchus; ἀπορίᾳ γὰρ ὤετο δεῖν βοηθεῖν, οὐκ ἀργίαν ἐφοδιάζειν. *Arbitrabatur subveniendum necessitati, non instruendam pigritiam.* Xenophon in responso ad Sinopenses: ὅποι δ' ἂν ἐλθόντες ἀγορὰν οὐκ ἔχωμεν, ἄν τε εἰς βάρβαρον γῆν, ἄν τε εἰς Ἑλληνίδα οὐχ ὕβρει, ἀλλ' ἀνάγκῃ λαμβάνομεν τὰ ἐπιτήδεια: *ubi jus emendi nobis non conceditur, sive in Barbarico, sive in Græcanico solo, ubi qvæ opus est sumimus, non per proterviam, sed ex necessitate.*

Exped. Cyri V.

IIX. Secundo non concedendum hoc, si pari necessitate ipse possessor teneatur: nam in pari causa possidentis melior est † conditio. *Stultus non est,* ait Lactantius, *qvi tabula naufragum, ne salutis qvidem pro priæ causa, nec eqvo saucium dejecerit: qvia se abstinuit à nocendo, qvod est peccatum, & hoc peccatum vitare sit sapientia.* Cicero dixerat Officiorum III. *Nonne igitur sapiens, si fame ipse abstulerit cibum alteri, homini ad nullam rem utili? Minime vero. Non enim mihi est vita mea utilior, qvam animi talis affectio, neminem ut violem commodi mei gratia.* Apud Curtium legitur: *Melior est causa suum non tradentis, qvam poscentis alienum.*

† L. II. c. XXIII. §. XI. Lib. V. c. 16.

IX. Tertio, ubi fieri poterit, faciendam restitutionem. † Sunt qvidam, qvi aliter censent hoc argumento, qvod, qvi jure suo usus est, ad restitutionem non obligetur. Sed verius est, jus hic non fuisse plenum, sed restrictum cum onere restituendi, ubi necessitas cessaret. Tale enim jus sufficit ad servandam naturalem æqvitatem contra rigorem dominii.

† L. III. c. XII. §. 1. n. 1. Adr. qvodlib. 1. art. 2. col. 3. Covarr. d. l.

†††

Tertio ubi fieri poterit) Addit *Grotius* qvartum: non ultra sumendum, qvam necessitas exigit, *l. 3. c. 17. §. 1.*

X. Hinc colligere est, qvomodo ei, qvi bellum pium gerit, liceat locum †† occupare, qvi situs sit in solo pacato: nimirum, si non imaginarium, sed certum sit periculum, ne hostis eum locum invadat, & inde irreparabilia

†† L. II. c. XXII. §. 5. L. III. c. 1. §. 2. n. 2. c. XVII. §. 1.

§. 9. a). neq. n. qui rem alteri in
casu necessitatis eripit dominq.
sit sed illiq. cui eripit, dominqu.
manet et. tm. in suspenso consti-
tuitur. Lib. 3. c. 1. §. 2. n. 2. hinc
restituere debemus. jus n. plenum
non habuimus. sed restrictu
et inprimis naturali æquitati
congruum. sic ædificia debent.
compensari privato a reipubl.
~~[illegible]~~.

§. 10. A. 2. Hic an licet. ei qui bellum geris, locum occupare in situs in solo pacato. ass. grotius sed affirmative talis est. qualis proficisci solet a civi patriae amante. sed bello n. hispanico Dux qui expeterunt, sub hoc praetextu: Electori Coloniensi Denoburgicum Orsoviam, Emericum, Ressum Vesaliam. et munimentum Schenckianum. Electori nostro causantes sibi ejus esse loca occupare; necessitatem n. hoc suadere, quia alias hispani hic loca occupaturi essent. Cons. L. 3. c. 1. §. 2. n. 2. et. cap. 14. §. 1 attamen legalitas illo facto deest. 1) quia proxime abest a jurisdictione, cum ejusmodi occupans habeat jus praesidii i. e. vim militarem in manibus ut verus dominus horum locorum libertate sua uti non possit sed teneat ad natum istorum occupantium qui ibi jus praesidii exercent. 2) pugnat cum quiete et tranquillitate talis reipubl. in cuius urbibus alter jus praesidii exercet solum n. pacatum, toties sine culpa sua periclitatur, quoties illo qui jus praesidii est bellum geris qd experti Brandenburgicus et Coloniensis 3). per ejusmodi occupationes locus datur in infinitum: qd in vicinum locum licet idem in remotiorem praetendi pt. L. 3. c. 14. §. 1. pol. parall. c. 21 §. 6.

bilia damna det: deinde, si nihil sumatur, qvod non ad cautionem sit necessarium, puta, nuda loci custodia, relicta domino vero jurisdictione & fructibus: postremo, si id fiat animo reddendæ custodiæ simulatqve necessitas illa cessaverit. *Enna aut malo aut necessario facinore retenta*, ait Livius: qvia malum hîc, qvicqvid vel minimum, abit à necessitate. Græci, qvi cum Xenophonte erant, cum navibus omnino opus haberent, ipsius † Xenophontis consilio, ceperunt transeuntes, sed ita, ut merces dominis intactas conservarent, nautis vero & alimenta darent, ut precium persolverent. Primum ergo, qvod post dominia ex veteri communione restat jus, est id, qvod jam diximus necessitatis.

Lib. XXIV. De Exped. Cyri. lib. V.

† L. I c. III. §. 4. n. 3. L III. c. XI. §. 1. n. 1.

†††

Liceat locum occupare) Sic Rex Svecorum Gustavus Adolphus Stetinum & alia Pomeraniæ loca ditioni Ducis Bogislai subjecta, sub promissione reddendæ custodiæ, simul atqve necessitas belli, qvod in Imperatorem Ferdinandum II. meditabatur, cessaret, occupavit, relictis Ducis jurisdictione territoriali, regalibus & aliis qvibuscunqve pertinentiis, uti edocent compactata inter Regem Sveciæ & Ducem Bogislaum sub dato Stetin. 10. Julii 1630. Idem perspeximus inter fœderatos Belgas & Hispanos exorto bello: multas siqvidem Cliviæ Imperii Electorisqve Coloniensis Civitates vi armorum ac occupatione fœderati invasere, inqve limitaneo earum ditionum agro arces, castella, aliaqve militiæ opera exstruxere, de qvo eleganter *Boxhorn. in disqvis. pol. cas. 30. per tot.* Et Rex Svecorum Carolus Gustavus bellum in Polonos movens in limitaneo Ducis Megapolitani fortalitium prope Waremundum in sui tutelam & defensionem, ne forte Polonus plus ultra progressum faciendo ad se qvoqve perveniret, exstruxit, illudqve destructum belli tempore dissentiente licet Megapolitano restauravit. *Vid. Act. Francofurt. t. 6. de anno 1661.* ibiqve Ducis & Regis epistolæ mutuæ *p. 162. & 227. add. Not. ad Guil. Grot. cap. 8. §. 6. pag. 139.*

Cœperunt transeuntes) Spectant hûc mandata Johann. & Eduardi Regum Angliæ, qvæ recenset *Selden. de domin. mar. l. 2. c. 20. p. m. 385. & seqq.* add. *l. 7. C. de SS. Eccles.* vocantur alias hæ navium detentiones voce Persicâ angariæ sive onus, qvo in transvehendo commeatu, armis, eqvis, exercitu, tempore expeditionis bellicæ Principibus sive Rebusp. naves (nisi conventionum & privilegiorum tabulæ huic detentioni adversentur *Rot. Genov. dec. 62. n. 3. Santern. Lusitan. de Assecur. & Spons. merc. p. 3. n. 26.*) servire tenentur. Qvas imponere possunt illi, qvi jura majestatis habent, *2. Feud. 56. Ludov. Hornick. de Jur. Post. c. 19. th. 3. n. 6. jung. Aut. Jur. int. Gent. p. 2. s. 5. q. 10. Alberic. Gentil. Advoc. Hispan. l. 2. 26.*

Et pretium persolverent) Consentit *Selden. l. c. p. 389. in fin.* Qvod verò, inqviens, de sistendis navibus eisqve in officia Regis maritima conscribendis adductum est, id semper intelligas oportet, ita ad justitiæ normam factum, ut pro ratione tum doliorum, qvibus æstimabantur, tum pro nautarum numero ita conductorum, congrua merces esset præstanda. Qva de re testimonia etiam occurrunt *in Tabl. Parlamentarius Rot. Pat. 3. Hen. 5. p. 1. n. 6 seu 31.* Qvamvis justitiæ hujus defectum hodie sæpe numero à mercatoribus maximo suo damno deplorari dicat *Joh. Marqvard. de Jur. Merc. l. 2. c. 5. n. 40.*

XI. Alterum est utilitatis innoxiæ. *Qvid ni enim*, inqvit Cicero, *qvando sine detrimento suo potest, alteri communicet, in iis, qvæ sunt accipienti utilia, danti non molesta?* Ideo Seneca beneficium negat dici posse ignis accen-

De off. I.

IV. de Benef.

dendi potestatem. Apud Plutarchum legimus Symposiacôn VII: ὅτε γὰρ τροφὴν ἀφανίζειν ὅσον αὐτοὺς ἄδην ἔχοντας. ὅτε νάματος ἐμφορηθέντας πηγὴν ἀποτυφλοῦν καὶ ἀποκρύπτειν, ὅτε πλοῦ σημεῖα καὶ ὁδοῦ διαφθείρειν χρησαμένους, ἀλλ' ἐᾶν καὶ ἀπολείπειν τὰ χρήσιμα τοῖς δεησομένοις μεθ' ἡμᾶς. *Nam neq; alimenta nobis fas est perdere, ubi ipsi plus satis habemus; neq; fontē, postquam inde quantum libet potaverimus, obturare aut occultare; neq; signa navigationis aut itineris abolere, quæ nobis usui fuerint.*

XII. Sic flumen, qva flumen dicitur, proprium est populi cujus intra fines fluit, vel ejus, cujus in ditione est populus: atqve ei licet molem in flumen injicere; qvæ in flumine nascuntur ejus sunt. At idem flumen, qva aqva profluens vocatur, commune mansit, nimirum, ut bibi hauririq; possit.

L. 2. Qvædam. D. de Rer. Div.

Qvis vetat apposito lumen de lumine sumi;
Atq; cavum vastas in mare servet aqvas?

inqvit Ovidius: apud qvem & Lycios Latona sic alloqvitur:

Qvid prohibetis aqvas? usus communis aqvarum est:

ubi & undas vocat munera publica, id est hominibus communia vocis publicæ acceptione minus propria; qvo sensu res qvædam publicæ juris gentium dicuntur. Virgilius undam eodem sensu dixit cunctis patentem.

XIII. 1. Sic & terræ, & flumina, & si qva pars maris in proprietatem populi alicujus venit, patere debet his, qvi transitu opus habent ad causas justas; puta, qvia suis finibus expulsi qværunt terras vacuas, aut qvia commercium expetunt cum gente seposita, aut etiam, qvia, qvod suum est, justo bello petunt. Ratio hîc eadem, qvæ supra, qvia dominium introduci potuit cum receptione talis * usus, qvi prodest his, illis non nocet: ideoqve dominii auctores id potius censendi sunt voluisse.

Bald. III. cons. 293.

***

Usus, qvi prodest his, illis non nocet) Servius ad VII. Æneidos *littusq; rogamus innocuum, cujus vindicatio*, ait, *nulli possit nocere.*

Num. XX. & XXI.

2. Exemplum habemus insigne in Mosis historia, qvi cum transeundum haberet per alienos fines, primum Idumæo, deinde Emoræo has tulit leges, iturum se via regia, nec deflexurum ad possessiones privatas: si qva re ipsorum haberet opus, justum pretium eis persoluturum. Qvæ conditiones cum repudiarentur, * justum eo nomine bellum intulit Emoræo. *Innoxius enim transitus denegabatur*, inqvit Augustinus, *qvi jure humanæ societatis æqvissimo patere debebat.*

Lib. qv. IV. supr. Num. ad cap. 20.

***

Justum eo nomine bellum) *Justa bella gerebantur, à filiis Israël contra Amorræos*, ait indicato hic loco Augustinus. Sic Amyntorem Orchomeni regem ob negatum transitum interfecit Hercules, notante id Apollodoro. Græci Josephum bello petiere, qvod eos per fines suos transire passus non esset: notat

Scho-

§. 12. a/ fundamentum generale.
est, [illegible] natura propria ut ea.
r. est posita quod sine illeon.
modo periculo usui haud fuff.
ciat, et quo sequitur, quod sine
eiusmodo pactionem usui per.
veire et proprium fieri non por.
se talis quasi usus via publica?
per transire, invocis qui dese.
gari regit. b/ in communione.
maris et in proprietatem urig.
ne alterig regnbe. non transiit.
1/ talis et necessitate eadem re.
rebus qua proprietatem induxit
aliquas res ei eremit tales est.
usus via publica, natura r.
nunquam agat uniformiter hinc.
quod ut uno loco non est.
ab altero pendum. E. unde d.3. N. 2. a/ If an deredaki has
via publica impedire non possint iniqui sufficientem causam
2/ quia et eo genere juris. quae ad bellum graviter possit protinus
ad aliud referuntur. nec l.a. ff. exemplo nostri hic adducto.
Domino profitiscuntur nec ipsos hic tm admittas transire
qua tales inserviunt. 3/ si [illegible] universitatem non esse deredam.
via publica denegatur. tollendum, nisi immineat periculi
hoc communionem inter nostra regnbe. nec a transeun.
homines. ut communicare inter se nec ad eo ad quem transi.
se aperire non [illegible] possent. cum nec periculum immineat.
sui omnis quod confidentia evidens. deredendi transitum.
genere humano tolleretur, quicquid r. praesumitur. sine ri
usus via publica in proprio modo nec terras nostras
latem transire, colendum r. es. communicatio transire, postquam de
per totum genus humanum negati transitus inde mox ut
homini r. incolae homini templum videre fuit ut
nec quantum in se adjuvantis gratiae generi ut perdita
quod non fieret si hoc modo catholico rege Hisp. et ra.
rum tollerent. fu, apud germanos. Cum r. re navar.
barbaras. via publica non secus quia transitum per navar
quia, nulla communicatio in rem ut gallicam deredaret.
her illos [illegible] non licuisse hunc bellum opponere.
obsidere, ut in alium finis regno expellere.
quia communicationis multa. quod hinc de
contines [illegible] in alterum infortunia. navarra recuperavit, ne ra.
ut hanc dicem periit Jesu. 4/ quia vero justo deredaverit
mitatur non usus via publica quia [illegible] objectum erat.
ea jure transitus innoxii, deo regi gallo jesu judaeo hesp
nes agnet ratio ejus. ut r. ea c. d. 2.

amplius non patet, ita hosti reip.
nostrâ non licet per terras provin-
ciâ nostrâ transire sine venia
principis, hostis n. non præsumitur
sine incommodo nostrâ reipubl. nos-
tras terras transire.

Scholiastes ad Horatii carmen in Canidiam. Adde legem Longobardicam lib. II, tit. LIV. c. 2.

3. Græci, qvi cum Clearcho: πορεύομεθα ἢ ἂν ὁικοδε, εἴ τις ἡμᾶς μὴ λυπῇ, ἀδικοῦντα μὴν τοι πειρησόμεθα σὺν τοῖς θεοῖς ἀμύνεσθαι. *Domum ibimus, si nemo molestus sit: si qvis injuriam faciat, cum Deorum ope arcere conabimur.* Nec multo aliter * Agesilaus, cum ex Asia rediens ad Troadem venisset, interrogavit, ut amicum se, an ut hostem transire vellent: Et * Lysander Bæotios, rectis se hastis transire vellent, an inclinatis. Batavi apud Tacitum Bonnensibus nuntiant: *St nemo obsisteret, innoxium iter fore: sin arma occurrant, ferro viam inventuros.* Cimon qvondam Lacedæmoniis suppetias laturus per agrum Corinthium traduxerat copias; reprehensus à Corinthiis, qvod non prius civitatem compellasset: nam & qvi fores alienas pulset, non intrare nisi domini permissu: *At vos*, inqvit, *Cleonæorum & Megarensium fores non pulsastis, sed perfregistis, censentes omnia patere debere plus valentibus.* Media sententia vera est, * postulandum prius transitum: sed si negetur, vindicari posse. * Ita Agesilaus ex Asia rediens cum à rege Macedonum transitum postulasset, atqve is consultaturum se dixisset: *Consultet*, inqvit: *nos interea transibimus.* Plut. Apo. Hist. IV. cap. XX. Plut. Cim.

***

Agesilaus) Vide etiam in ejus vita hac de re Plutarchum.

Lysander) Et in hujus vita eundem.

Postulandum prius transitum) Aristophanes Avibus:

εἰσ' ὅσοις ἡμεῖς ἢ ἰέναι βαλόμεθα,
πυθῶδε βοιωτὸς διοδον αἰτήσεται.
Ut nos, cum nobis Delphos sumendum est iter,
Prius Bœotos transitum deposcimus.

ubi Scholiastes: τότε μόνον διοδον ζητοῦσιν, ὅταν στράτευμα διάγῃ. *Tunc demum iter poscitur, ubi exercitus traducitur.* Veneti & Germanis & Gallis de Marano certantibus iter præbuere; Paruta XI. Iidem Germanis conqverentibus de transitu hostibus dato ostendunt, id nisi armis impediri non potuisse, qvibus uti non mos sibi, nisi in hostes manifestos; eodem libro. Sic & Pontifex se excusat, libro ejusdem XII.

Ita Agesilaus ex Asia rediens à rege Macedonum) Etiam hac de re Plutarchum in ejus vita inspice.

4. Neqve recte excipiet aliqvis metuere se multitudinem transeuntium. Jus enim meum metu tuo non tollitur: eoqve minus, qvia sunt rationes cavendi, ut si divisis manibus transmittantur copiæ, * si in armes, qvod Agrippinenses Germanis dicebant: qvem morem antiqvitus in Eleorum regione observatum notavit Strabo: si impensa transeuntis, is, qvi transitum concedit, sibi præsidia idonea conducat: * si obsides dentur, qvod à Demetrio Tac. IV. histor. iar. cap. 65. Lib. IIX.

trio Seleucus postulabat, ut eum intra sui imperii fines subsistere sineret. Sic etiam metus ab eo, in qvem bellum justum movet is, qvi transit, ad negandum transitum non valet. Neqve magis admittendum si dicas, & aliò posse transiri: tantundem enim qvivis diceret, atqve eo modo jus transeundi plane interimeretur: sed satis est, si sine dolo malo transitus postuletur qva proximum ac commodissimum est. Plane si injustum moveat bellum qvi transire vult, * si hostes meos secum ducat, negare transitum potero: nam, & in suo ipsius solo ei occurrere atqve iter impedire, fas esset.

***

Si inermes) Exemplum in excerpto legationum XII. apud Bembum VII. historiæ Italicæ. Vide & notabilia pacta de transitu inter Fredericum Barbarossam & Isacium Angelum apud Nicetam libro II. de vita ejusdem Isacii aliqvot locis. in Imperio Germanico transitum postulans de damno resarciendo cavet; vide & Cranzium Saxonicorum X. & Mendosam in Belgicis. Cæsar Helvetiis iter per provinciam noluit concedere, qvod homines iniqvo animo existimabat non temperaturos ab injuriis & maleficio; de Bello Gallico lib. I.

Si obsides dentur) exemplum habes Procopii Persicorum II.

Si hostes meos secum ducat) Hoc dicebant Franci, qvi in Venetia erant, Narseti Langobardos secum ducenti; Gotthicorum IV. Alia negati itineris exempla habes apud Bembum libro VII. Italicorum, apud Parutam libro historiæ Venetæ V. & VI.

†††

Metu tuo non tollitur) Ast tamen injustum est alterius gratiâ amicum amittere, aut non hostili animo affectum hostem conseqvi. His adde qvod facilè contingere possit, ut alter ille, contra qvem bellum geritur, occurrat trasseunti in regione intermedia, & sic belli sedes in eâ figatur. *Vid. Dn. Zigler. p.* 234. & *Dn. Felden. h. l. p.* 131. Alias hunc locum Grotii ex professo refutat *Dn. Strauch. de imp. M. c.* 8 *n.* 2. Qvale enim, inqvit ille, jus habeo eundi per alienum, suo Principe invito? Qvod nec habiturus sis per privati alicujus Titii fundum iturus, *l.* 13. *§. ult. ff. de injur.* nisi servitute qvæsitâ. Qvis autem putet libertatem territorii, qvæ universitas agrorum est non minui, inconsulto Domino, propriaqve auctoritate transeundo, cum minuatur agelli unius libertas hoc modo, itinere alii permisso. Imò si servitute itineris, actus, viæ, jure constituta libertas prædii minuitur, qvid non minuatur facto transeuntis mero usurpata? Sed fac, jus tibi esse, dicam, omninò constringi, si inde securitati metuam. Est enim securitas inter bona externa Reip, qvæ invito nemini debet attrectari usurpativè: Sed jam dixi repugnare conditioni hominis liberi, atqve servile esse, inevitabili necessitate cogi ab altero metuere. Qvod verò addit Grotius, cavendi esse rationes, ut securus sit dominus, in eo sibi, qvàm nobis magis adversaturi. Seqvitur enim ut qvamdiu securitati meæ cautum non fuerit, metu meo jus tuum impediri.

Si hostes meos) Sic Brundusini portas clausserunt Antonio, & Carthaginenses filiis Massinissæ. Veneti secundum Jov. *lib.* 41. negarunt Maximiliano primo, qvi cum exercitu petebat transire Romam ad Imperii coronam accipiendam, atqve causabantur, rem pacis non egere armatis. Et Euburones aliis armatis denegarunt, *Tac.* 4. *hist.* Et Agrippinenses olim

olim redeuntes in amicitiam cum Germanis aliis: *Sint transitus incustoditi, sed diurni & inermes, Vid. Alb. Gentil. de J. B. l. 1. c. 19. Autor. Juris inter Gentes, P. 2. Sect. 5. q. 8.*

5. Neqve vero personis tantum, sed & mercibus transitus debetur. Nam qvominus gens qvæqve cum qvavis gente seposita commercium colat, impediendi nemini jus est: id enim permitti interest societatis humanæ; nec cuiqvam damno id est: nam etiam si cui lucrum speratum, sed non debitum decedat, id damni vice reputari non debet. Testimoniis qvæ ad hanc rem produximus alibi, addemus unum * ex Philone: πᾶσα δὲ θάλαττα φορτηγοῖς ὁλκάσιν ἀκινδύνως διαπλεῖται, κατὰ τὰς ἀντιδόσεις ὧν ἀλλήλαις ἀγαθῶν ἀντεκτίνουσιν αἱ χῶραι κοινωνίας ἱμέρῳ. τὰ μὲν ἐνδέοντα λαμβάνουσαι, ὧν δὲ ἄγουσι περιουσίαν ἀντιπέμπουσαι. φθόνος γὰρ οὐδέποτε πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἐκράτησεν. ἀλλ' οὐδὲ τὰς μεγάλας αὐτῆς ἀποτομάς. *Mare omne navibus onerariis tuto satis navigatur, * eo commercio qvod ex naturalis societatis desiderio inter nationes intercedit, dum mutuo aliarum copia aliarum inopia succurrit. Nam invidia nunqvam aut orbem universum, aut magnas ejus partes invasit.* Alterum ex Plutarcho, qvi de mari sic loqvitur: ἄγριον ὄντα καὶ ἀσύμβολον τὸν βίον τοῦτο τὸ στοιχεῖον συνῆψε καὶ τέλειον ἐποίησε, διορθούμενον ταῖς παρ' ἀλλήλων ἐπικουρίαις, καὶ ἀντιδόσεσι κοινωνίαν ἐργαζόμενον καὶ φιλίαν: *Vitam nostram, feram alioqvi & commerciorum exsortem, hoc elementum sociavit atqve perfecit, supplens qvod deerat ope mutua, & permutatione rerum societatem amicitiamq; concilians.* Qvicum convenit Libanii illud: οὐ μὲν τοῖς πάντα γε πᾶσιν ἔνειμε μέρεσιν, ἀλλὰ διήρει τὰ δῶρα κατὰ τοὺς χώρους εἰς κοινωνίαν τοὺς ἀνθρώπους ἄγων τῇ παρ' ἀλλήλων χρείᾳ. καὶ φαίνει δὴ τὰς ἐμπορίας, ὅπως τῶν παρ' ἐνίοις φυομένων. κοινὴν εἰς ἅπαντας ἐνέγκῃ τὴν ἀπέλαυσιν. *DEUS non omnia omnibus terræ partibus concessit, sed per regiones dona sua distribuit, qvo homines alii aliorum indigentes ope societatem colerent. Itaq; mercaturam excitavit, ut qvæ usqvam nata sunt iis communiter frui omnes possent.* Euripides qvoqve Supplicibus Thesea inducens loqventem, his qvæ humana ratio in commune bonum reperit navigationem annumerat, his verbis:

πόντου τε ναυστολήμαθ' ὡς διαλλαγὰς
ἔχοιμεν ἀλλήλοισιν ὧν πένοιτο γῆ.
Et cuiq; terræ qvæ suum ingenium negat,
Supplere ratium pelagiis discursibus.

Apud Florum est: *Sublatis commerciis, rupto federe generis humani.* Lib. III.

***

Ex Philone) in legatione ad Cajum.

Eo commercio qvod ex naturalis societatis desiderio inter nationes intercedit) Servius ad Eclogam IV. *navigatio ex mercimonii ratione descendit.* Idem, ad Georgicon I. *significat, necessitate qværendarum rerum homines navigandi peritiã ac studium reperisse. commune bonum erat patere commercium maris.* Ambrosius

ſius in opere de creatione: *Bonum mare tanqvam hoſpitium fluviorum, invectio commeatuum, qvo ſibi diſtantes populi copulantur*, qvæ ex Baſilio ſumta Hexemeri IV. Mare forum mundi, inſulas ſtationes in mari eleganter dixit de Providentia II. Theodoretus. Adjungam his Chryſoſtomi ad Stelechium verba: τί ἂν τις εἴποι τὴν πρὸς τὰς ἐπιμιξίας εὐκολίαν γινομένην ἡμῖν; ἵνα γὰρ μὴ τῆς ὁδοιπορίας τὸ μῆκος ἀποτροπὴ γίγνοιτο τῆς συνουσίας τῆς πρὸς ἀλλήλους, ἐπιτομωτέραν ὁδὸν τὴν θάλατταν ἀνῆκε πανταχοῦ τῆς γῆς ὁ Θεός. ἵνα ὥσπερ οἶκον ἕνα, τὴν οἰκουμένην οἰκοῦντες, οὕτω θαμινὰ πρὸς ἀλλήλους βαδίζωμεν, καὶ τῶν παρ' ἑαυτῷ ἕκαστος τῷ πλησίον μεταδιδοὺς εὐκόλως ἀντιλαμβάνῃ τὰ παρ' ἐκείνου. καὶ μικρὸν τῆς γῆς μέρος κατέχων ὥσπερ ἁπάσης κύριος ὢν, τῶν πανταχοῦ γινομένων ἀπολαύῃ καλῶν. καὶ νῦν ἔξεστι καθάπερ ἐπὶ τραπέζης πλουσίας, ἕκαστον τῶν δαιτυμόνων τὸ παρατεθειμένον αὐτῷ δόντα τῷ πόρρωθεν κατακειμένῳ, τὸ παρακείμενον ἀντιλαβεῖν, τὴν χεῖρα μόνον ἐκτείναντα. *Qvomodo autem ſatis digne qvis explicet facilitatem ad mutua commercia nobis datam? Ne enim itineris longitudo impedimentum aliorum ad alios commeatibus adferret, breviorem viam, mare ſcilicet, ubiqve terrarum diſpoſuit Deus, ut mundum tanqvam unam domum communiter inhabitantes crebro nos invicem viſeremus, & apud ſe nata qvisqve alteri communicans viciſſim commode acciperet res apud illum abundantes, ac ſic exiguam tenens terræ partem, ita tanqvam ſi teneret univerſam, frueretur ejus, qvæ ubivis ſunt, bonis. Licet itaqve nunc tanqvam in communi menſa convivarum unicuiqve ea qvæ ſibi appoſita dare alteri longius accumbenti, ac contra qvæ apud ipſum ſunt accipere manu tantum extenta.*

†††

Sed & mercibus tranſitus debetur) Qvamvis & his, ſicuti perſonis, tranſitus etiam negari poſſit, ſi utrobiqve ſubſit par ratio; hinc admiratur *Dn. Strauch. l. c. §. 3.* cur olim in dubium vocatum fuerit, an Eliſabethæ Angliæ Reginæ vi Imperii maritimi licuerit, Reſpublicas, qvæ annonam & arma Hiſpano hoſti ſuo advehebant, tranſitu per mare ſuum prohibere? Cùm non tantùm Imperii maritimi, ſed belli qvoqve jure id licere oporteat. Qvis enim hunc tranſitum innoxium credat? Qvo merces, tanqvam inſtrumenta ad bellum ſuſtinendum actionemqve hoſtilem exercendam comparata, transportantur.

XIV. 1. Sed qværitur, an ita tranſeuntibus mercibus, terra, aut amne, aut parte maris, qvæ terra acceſſio dici poſſit, vectigalia imponi poſſint ab eo, qvi in terra imperium habet. Certe qvæcunqve onera ad illas merces nullum habent reſpectum, ea mercibus iſtis imponi nulla æqvitas patitur. Sic nec capitatio, civibus impoſita ad ſuſtentanda reipublicæ onera, ab exteris tranſeuntibus exigi poteſt.

2 Sed ſi aut ad præſtandam ſecuritatem mercibus, aut inter cetera etiam ob hoc onera ſuſtinentur, ad ea compenſanda vectigal † aliqvod imponi mercibus poteſt, dum modus cauſæ non excedatur. * Inde enim pendet juſtitia, ut tributi, ita & vectigalis. Sic vectigal eqvorum & neti qvæ Iſthmum Syria-

† L. II. c. III. §. 14. L. l. c.
2 §. 7. I. Reg. X, 28.
12. 12.

§. 14. N. 1. a) duas rationes reddit
1) ad praestandam securitatem
mercibus 2) ad sustinenda onera
vectigalis nactei demonstratione
vide c. 3. § 14. tale est notori
um illud vectigal Sundense § 14 N. 1. b) non possunt intendi
ad rem ~~[illegible]~~ pro adjuvanda navectigalia pro lubitu sufficit
gatione exterorum capit sciendum tantum solvi quantum re
tri interdum certas nationes in Cessarium ad illas onera fe
munes esse. Sic ex vectigali sunt tenda
denti exempti sunt suedi et belgi
qui liberius ibi transeunt pro
alias nationes ex pacta Hafnien.

sia et Roschildensia ⊃ ao 1660
Cons hist. geogr. c. 3. §. 2. p. 42.
Hist Civil c. 3. §. 9. p. 625.

§. 15°. N. 1. Ad modo causa suspecta non adsit sic in Hispano belgica adoncessum admissiones navium. nisi instructi sint vel rebellibus vel mercibus de contrabande.

Syriacum transibant accepit Rex Solomo. De thure Plinius: *Evehi non potest, nisi per Gebanitas.* * *Itaq; & horum regi penditur vectigal.* Sic ditati Massilienses ex fossa, qvam ex Rhodano in mare Marius duxerat, πεζαπόρθμοι τὰς ἀναπλέοντας καὶ τὰς καταγομένας: * *vectigal exigens ab iis, qvi navibus ascenderent aut descenderent*, ut Strabo narrat libro qvarto. Idem libro octavo nos docet, Corinthios ab antiqvissimis usqve temporibus vectigal percepisse de mercibus, qvæ ad vitandum Maleæ flexum, terra de mari in mare transferebantur. Sic pro Rheni transitu pretium accipiebant Romani. *Etiam in pontibus pro transitu datur*, inqvit Seneca. Et de fluminum transitu pleni sunt Jurisconsultorum libri. XII, 14. Tac. hist. IV. Chop. de Do. lib. I. tit. 9. Pereg. L. I. de Jure Fisci. c. 1. n. 22. Ang. cons. 190. Zabar. cons. 38. Ferra. in Tr. de Gabell.

***

Inde enim pendet justitia, ut tributi ita & vectigalis) Vide legem Longobardicam libro in titulo XXXI. c. XXXIII. & epistolam Episcoporum ad Ludovicum regem, qvæ inter capitula legitur Caroli Calvi c. 14.

Itaq; & horum regi penditur vectigal) simile apud Leonem Afrum non longe ab initio.

Vectigal exigens ab iis, qvi navibus ascenderent aut descenderent) Huc alludens Aristophanes in Avibus vult interstrui aërem ut dii cogantur de victimarum nidore vectigal pendere.

3. Sed freqvens est, ut æqvus modus non servetur, cujus rei Phylarchos Arabum incusat † Strabo, hoc addito: χαλεπὸν γὰρ ἐν τοῖς ἔθνεσι καὶ τοῖς ἀγαθοῖς κοινὸν ἀφορισθῆναι μέτρον τὸ τῷ ἐμπόρῳ λυσιτελές. *Difficile enim est, ut inter valides & feroces definiatur modus mercatori non gravis.* † Lib. XVI.

XV. 1. Morari qvoqve aliqvantisper prætervehentibus aut prætereuntibus, valetudinis, aut alia qva justa de causa, licere debet. nam est & hoc inter utilitates innoxias. * Itaqve Ilioneus apud Virgilium, cum Trojani in terra Africa consistere vetarentur, Deos judices audet invocare; & probata Græcis qverela Megarensium adversus Athenienses, qvi eos portubus suis arcebant, παρὰ τὰ κοινὰ δίκαια, *contra jus commune*, ut Plutarchus loqvitur; ita ut Lacedæmoniis nulla belli causa justior visa fuerit. Vict. de Indis, Rel. 2. n. 1. Pericle. Diod. l. XII. Thuc. I.

***

Itaq; Ilioneus) Servius ad eum locum: *Occupantis enim est possessio littoris. unde ostenduntur crudeles qvi etiam à communibus prohibeant.* Laomedon ab Hercule occisus, qvod eum Trojæ portu pelleret, Servio ibidem narrante.

†††

Licere debet) Qvamvis non semper sine onere præprimis si adpellentium res nimis fractæ non fuerint, *add. Bæcler. ad h. l. p.* 81. *Dn. Struv. Synt. J. F. c. 6. aph. 7. n. 13. &* 14. qvi ex *Bodino l. 1. de Rep. c. 10. & Stupmann. de Jure marit. P. 2. c. 4. n. 168* probat, hodiè anchoras alienis littoribus sine Principis concessione injicere non licere. Qvo jure etiam Belgas uti in Cabo de Bona Speranza erga exteros notat *Volqvard. Iverſen, in Descript. Ind. Orient. Itin. l. 4. c. 19. p. 220.*

2. Cui & hoc conseqvens est, ut tugurium momentaneum ponere liceat, puta in littore, etiamsi littus à populo occupatum concedamus. nam qvod decretum Prætoris adhibendum, dixit Pomponius, † ut in littore publico vel mari exstruere qvid liceat, ad permanentia ædificia pertinet: qvo & illud Poëtæ:

† L. 50. D. de Acq. Rer. Dom.

Contracta pisces æqvora sentiunt
Jactis in alium molibus.

XVI. Sed & perpetua habitatio his, qvi sedibus suis expulsi †† receptum qværunt, deneganda non est externis, dum & imperium, qvod constitutum est, subeant, & qvæ alia ad vitandas seditiones sunt necessaria. Qvam æqvitatem rectè observavit divinus Poëta, cum Æneam inducit has ferentem conditiones:

†† h. l. c. IX. §. VII. l. III. c. XX. §. 41.

Socer arma Latinus habeto,
Imperium solenne socer.

Et apud Halicarnassensem Latinus ipse æqvam esse dicit Æneæ causam, si sedium inopia compulsus eo advenisset. Barbarorum est hospites pellere, ait ex Eratosthene Strabo: nec probati hac in parte Spartiani. Ambrosio qvoq; judice illi, qvi peregrinos urbe prohibent neqvaqvam probandi. Sic Æoles Colophonios, Rhodii Phorbantem ejusqve socios, Cares Melios, Lacedæmonii Minyas, Cumæi alios ad se adventantes exceperunt. At de iisdem Minyis recte Herodotus, cum recepti partem imperii poscerent, ait eos ἐξυβρίσαι καὶ ποιῆσαι οὐχ ὅσια, *injurios fuisse & fecisse, qvæ facere fas non erat*: beneficium ab illis in injuriam versum, dixit Valerius Maximus.

Lib. I. Lib. XVII. De Officiis 3. c. 7. Herod. l. 1. & 4. Pausan. l. VII. Oros. VII. Diod. l. IV.

Lib. IV. c. 6. Exempl, ext, 3.

†††

Deneganda non est) Sic subditus propter religionem in Imperio permissam solum & domicilium mutans in territorio alterius status Imperii, qvi eidem religioni addictus est, domicilium ac jus civitatis optimè petere potest, *Nicol. Myler. in not ad Rumel. in A. B. Car. IV. P. 3. diss. 2. Carol. 8. p. m. 670* Causam hujus positam videmus in charitate (a) Christiana, qvum qvi sunt ejusdem Confessionis, confraternitatem qvasi inter se habeant, atqve concives in Christo existant, qvos ex civitate excludere salvâ conscientiâ vix fieri potest. (b) Qvod, secus si statueretur, ejuscemodi exules ob Religionem Imperiali Banno notatis ferè similes existerent qvibus nullibi certum domicilium habere liceret ac pœnam absqve culpa paterentur, *vid. Christ. Lehm. de Pac. Rel. l. 3. c. 35. qv. 9. Heinr. Andr. Cran. de Pac. Rel. p. 3. probl. 9.* Elegans nostro seculo, exemplum Christianis Principibus dereliqvit Gustavus Adolphus, gloriosæ memoriæ, Svecorum Rex, qvi multos ex Moravia, Bohemia, Austria &c. domo profugos & religionis causâ discedentes, in publico Edicto Regni sui, sedes vacuas occupare jussit, *Joh. Phil. Abelin. T. 1. Act. Francofurt. ad ann. 1627. Godofr. Schulz. Chron. ad ann. 1627.* Idem prædicare possumus de piissimo Electore Johanne Georgio I. qvi similiter iisdem propter Evangelium emigrare coactis integra loca, intra qvæ & Johann. Georgen-Stadt/ assignavit. Aliam insuper migrationem vitiosam inducit *Grot. l. 2. c. 22. §. 8.* qvam populus mutandæ sedis amore impulsus suscipit.

XVII. Sed & si qvid intra territorium populi est deserti ac sterilis soli, id qvo-

§. 16. a/ Ps hic pt quod sentien-
dum de receptu ~~[illegible]~~ Refor-
matorum. Ps. satis quidem d hae-
re actum. L. 3. c. 20. §. 41 et alijs
locis. duo tn argumenta adjecio
quare recipi possunt qmvis sponte
excessi. 1/ quia in servitute cala-
mitosa vivunt. ob qm desere li-
cet principem qui n. dat rem
censendus m. dare media quā
ad eam rem ducunt. L. 3. c. 1. §. 2
n. 1. quia a. talia aufert rem
ipsam dare nolle censendus est.
sic cum rex galliae omnia media
abstulit, ~~[illegible]~~ quā sunt
necessaria ad ~~eam~~ vitam, nec
ipsos amplius voluisse censen-
dus est. 2/ si licet bellum su-
cipere ob foederatos. licet m.
licebit fidei socios recipere.
quia id minus. et sine bello
obtineri pt. L. 2. c. 25. §. 6.

§. 16. b/ Sic hodie judaei tolerant
altamen. nationes. quaedam eos
penitus arcent. ex specialibus
rationibus. Quemadmodum in regno
galliae nullus judaeus toleratur.
rationem reddunt galli quia rex
est Christianissimus, qm ratione
m nonnulli reges. in edictis sa-
ci dedere quā extant. in codice
Ludoviciano similiter Tridento.
exulant perpetuo judaei. ob cadē
patratam. in Simone puerulo.
media qui jam patronus ejus ur-
bis habetur.

§. 16 c/ opud orientales omnes pe-
regrini habentur. pro hostibus.
igitur nec pacis tempore licet.
ingredi ditiones turcicas sine
speciali venia, si secus fecerit.
hoc ipso hostis et captivus est.

§. 14. Ad limit. nisi speciali ra-
tio obstet vel causa sit sus-
pecta. Sic Batavi juste dene ga-
bant judaeis locum Harle-
mensem, quo amstelodami
Leidam proficiscitur, ut se-
dem ibi figerent petun-
tibus. nam jus magistratuum
simul exposcebant. qd liber-
tas christiana non admittit.
quippe cum qua regimen
judaicum compatibile non est.
unde magistratus iste pec-
cat, qui eadem ipsis cum
Christianis privilegia con-
cedit vel eodem cum Chri-
stianis vestitu incedere con-
cedit. hinc Romae tenent
pileos luteos gestare, qui co-
lor signum infamiae est. ig-
gladii quoq plane ijs non
competit, etenim signum li-
bertatis est servis non com-
petens. praeterea judaei nul-
lius rei amplius capa-
ces sunt. ob speciale de-
cretum divinum. quo sceptrum
ab ijs est ablatum.
Et magistratus jura illis nul-
lo modo concedenda. §. 16 c. 1
l. 1. n. 4.

qvoqve advenis postulantibus concedendum est, aut etiam ab illis recte occupatur, qvia occupatum censeri non debet, qvod non excolitur, nisi imperium qvod attinet, qvod populo veteri salvum manet. Trojanis data à Latinis Aboriginibus jugera duri atqve asperrimi agri septingenta, *ut Servius notat. Apud Dionem Prusæensem oratione VII. legimus: οὐδὲν ἀδικοῦσιν, οἱ τὴν ἀρχὴν τῆς χώρας ἐργαζόμενοι: *nihil peccant, qvi partem terræ incultam colunt.* Clamabant olim Ansibarii, *sicut cœlum Diis, ita terras generi mortalium datas, qvæq; sint vacuæ eas publicas esse: Solem, qvin etiam & sidera respicientes, qvasi coram interrogabant, vellentne contueri in me solum: potius mare superfunderent adversus terrarum ereptores.* Sed male dicta hæc generalia rei præsenti aptabant. Nam terræ illæ non omnino erant vacuæ, sed pascendis pecoribus & armentis militum serviebant: qvæ justa Romanis, negandi causa. Nec minus juste jam olim Romani ex Gallis Senonibus qværebant; *qvod jus esset agrum à possessoribus petere, aut minari arma?*

Ad XI. Æneidos.

Tac. ann. XIII. cap. 55.

Liv. lib. V. c. XXXVI.

***

Ut Servius notat) ex Catone, Sisenna, aliisqve veterum.

XIIX. Post jus commune ad res, seqvitur jus commune ad actus: qvod datur aut simpliciter, aut ex suppositione. Simpliciter datur hoc jus ad actus tales, qvibus ea comparantur, sine qvibus vita commode duci neqvit. Non enim par hic necessitas reqviritur, ut in re aliena arripienda: qvia hic non agitur de eo, qvod fiat domino invito, sed de modo acqvirendi dominis volentibus: tantum ne id aut lege lata, aut conspiratione impedire liceat. Est enim tale impedimentum naturæ societatis contrarium in his, qvas dixi, reb9. Hoc est, qvod Ambrosius vocat, * *separare à commerciis communis parentis, fusos omnibus partus negare, consortia vivendi averruncare.* Nam de supervacuis & mere voluptariis non agimus, sed de his, qvæ vita desiderat, puta alimentis, vestimentis, medicamentis.

De Officiis III. c. 7.

***

Separare à commerciis communis parentis) Plutarchus Pericle de Megarensibus: αἰτιώμενοι πάσης μὲν ἀγορᾶς, πάντων δὲ λιμένων, ὧν ἀθηναῖοι κρατοῦσιν εἴργεσθαι, καὶ ἀπελαύνεσθαι παρὰ τὰ κοινὰ δίκαια. *Deqverebantur omni se mercatu, omni portu, qvem tenerent Athenienses arceri depelliq; contra gentium jura.* Seneca epistola LXXXVII, recitato Virgilii loco:

Et qvid qvæq; ferat regio, & qvid qvæq; recuset.

Ista in regiones descripta sunt, ut necessarium mortalibus esset inter ipsos commercium, si invicem alius ab alio aliqvid peteret: idem naturalium V, 18. *qvid qvod omnibus inter se populis commercium dedit, & gentes dissipatas locis, miscuit?* Vide Anglorum qverelas de Hispanis apud Thuanum libro LXXI. in historia anni cIↃ IↃ LXXX.

XIX. Ad hæc igitur æqvo pretio comparanda jus esse omnibus homi-

Covarr. Var. Res. Lib. III. c 14. ibi Tertio

nibus asseveramus: demto, si, à qvibus petitur, ipsi ejus rei indigeant: qvomodo in summa penuria frumenti venditio prohibetur. Et tamen, ne in tali qvidem necessitate expelli posse admissos semel peregrinos, sed commune malum communiter tolerandum ostendit indicato jam loco Ambrosius.

***

Molina, disp. 105. Ægl. Reg. de act. supernat. disp. 31. du. 2. n. 52. Cæs. 1. bell. Gall. †Lib. XVI.

Qvomodo in summa penuria frumenti venditio prohibetur) Cassiodorus I. ep. XXXIV. *Copia frumentorum debet provinciæ primum prodesse, cui nascitur.*

XX. Ad sua autem vendenda non æqvum jus est, nam cuilibet liberum est statuere, qvid velit acqvirere, aut non. Ita vinum & alias merces exoticas olim non recipiebant Belgæ. Et de Arabibus Nabatæis Strabo, † εἰσαγώγιμα δ' ἐστὶ, τὰ δ' οὐ παντελῶς. * *importare merces qvasdam licet, qvasdam non item.*

***

Importare merces qvasdam licet, qvasdam non licet) Vide Cranzium Saxonicorum XI.

†††

Ad sua autem vendenda) *Grotius h. l.* id tantum intendit, gentem externam non æqve jus habere ad suas merces in provinciis vendendas, sicuti hoc prætendere potest in emendis necessariis, qvæ in Pvovinciâ offenduntur. Potest enim sæpius ex illatis mercibus timeri aliqvid noxii à Magistratu, v. g. per importationem vini exotici nocivi, vini adusti Francici, mercium ad luxum & intemperiem destinatarum, &c. Aliud dicendum de civibus, qvibus communiter liberum est, sua vendere vel non vendere, extra casum sc. necessitatis, *add. Grot. l. 2. c. 15 §. 3. n. 4.* qvâ ingruente, habentes frumenta & victualia ad vendendum justo, vel etiam viliori pretio, cogi possunt, *Georg. de Cabedo decis. 92. lib. 2. n. 5.* Hoc jure animosè contra dardanarios usus fuit Carolus Flandriæ Comes, *Christoph. Forstner. in Not. ad Tacit. lib. 4. p. m. 397.* Et hanc venditionem qvoqve ad vestimenta & reliqva ad usum humanum necessaria, sive mobilia fuerint, sive immobilia, extendunt *Dd. Vid. Perez. ad Tit. C. Ut nemin. lic. in coëmt. specier. num. 5. Franc. Marc. decis. part. 2. q. 230. n. 3.* & optima *decisio 59. ap. Coppen.* cum qvibus concordant elegantia Responsa relata à *Carpzov. Jpr. Forens. part. 2. constit. 33. defin. 16 Jpr. Consist. lib. 2. tit. 24. def. 388.*

Qvid velit acqvirere) Nec hoc (ratione civis) verum in præallegato inopiæ casu, *L. 1. C. h. Perez. l. c. n. 3. & 4.* Nam si Principi facultates ad annonam levandam non suppetant, civibus imponere potest superindictum, ad emendum frumentum & alia necessaria, tàm in usum suum, qvam militum aut aliorum in Rep. operam navantium. Imò juxta *cit. l. 1. qvoties. ibiqve Bartol. n. 1.* jubere valet magistratus, ut qvilibet civis certum numerum mediorum frumenti pro suo suorumqve usu qvotannis sibi comparet, *Vid. Casp. Klock. de Ærar. l. 2. cap. 81. n. 17. & seqq. Menoch. Cons. 137. lib. 2. n. 13.*

XXI. 1. In hoc jure, qvod diximus, inesse censemus etiam libertatem matrimonia ambiendi & contrahendi aqud vicinas gentes, puta, si virorum (a) populus aliunde expulsus alio advenerit. Nam sine femina ætatem agere, etsi humanæ naturæ non omnino repugnat, repugnat tamen naturæ plerorumqve hominum. Cœlibatus enim non nisi excellentibus animis convenit. Qvare facultas comparandi uxores adimi viris non debet. Romulus apud Livium

(a) h. l. c. III. & IV. n. 1.

Lib. I.

§. 19. Ad excipiendum. nisi constet. illos onere fore reipubl. sic infirmos homines expellantur tempore obsidionis, qui actus tn cum charitate pugnat quivis ex necessitatem tolerari pt suam legalitatem n. accipit ex dira necessitate hac vero cum charitate qua tali consistere nequit.

§. 20. Ad causa generalis prohibitorum vinorum gallicanorum in Belgio et Hungaricorum in austria. quae causa tn cur bellum experti fuerint batavi a rege galli, prohibitio n. aliquid dari sapit quoniam facta de necessariis mercibus quae magnae universitati aliquid deleberet. si hoc non liceret, alias v. prohibitio de mercibus ad delicias compositis, justa quia exhauriunt rempublicam.

§. 21 N. 1. Ad 4 qd de facto romanorum sentiendum, quo vir. § 21. N. 1. Vs. Verulamius Elisabethae reginae angliae attribuit gentium congruum fuisse ut fuisset. Civil. c. 4. §. 9. p. 568. omnes amores utriusq sexus in ipsius aula, imo et in ipsa reprospicere conservationi reip suae. gina, at sine ulla lascivia. unde. 3) sequitur. non tm puccasse qd an dici tuto possit non viromanos sed nec raptum potuisse deo, imbecillitates humanae dici quia sine animo laedendi, nec non facile talia permittunt sabinorum temp. fieret. sed tam.

tummodo animo suo proposito consulendi necessitatibus ex propria Cons. diss. Rindmeyeri de repto Sabinorum.

§. 21. n. 2. Cf. hujus §. exemplum esse poterit resp. israelitica ubi ex fundamentali erat, qua prohibebantur israelitae peregrinas ducere. 2. filias suas peregrinis ducere. elocare ob religionem. quia non poterat aliam qm idolatricam duci parallelum huic exemplum est in turcis ubi foeminae prohibentur nubere Christiano ex eadem ratione aeterna.

§. 23. Cf. attamen inhumanitas et licet speciali ratione non obliger huic vel alteri ad benefaciendum, attamen generali, quae nos ad actus virtuosos adstringit Cons. doctr. moral. c. 16. Sic inhumanitati quoq nomen meretur. unum populum sine causa excludere cum coeteri admittantur.

§. 24. Cf. nec eqd obs. non licere lucrum alteri praevertere. Rs. licet omnino. quia qui lucrum alteri praevertit jure suo utitur, jam qui jure suo utitur. nemini injuriam facit. nisi etiam accedant circumstantiae nec alter quaeri pt lucrum sibi esse praereptum, debitum quia non est. adeoq damni vel reputari nequit. p. §. 13. n. 5. hist. geogr. c. 5. 145. talis casus multis annis agitatus fuit inter anglos et belgas de insulis bandanis proventu nucum moscatarum angli venerant ad incolas bandanos, cum ijs consilia quaedam agitarant de nucum moscatarum monopolio Belgae id sentientes statim sequebant pactaq non solum cum Bandanis non solum inierant sed in simul perficiebant, quorum summa erat quod bandani solis belgis deberent nuces moscatas vendere Rs. quorum jus fuit potius num anglorum num Batavorum. Rs. batavorum. ni n. pacta cum bandanis perfecerant, anglia tantummodo consilia agiterant unde et bellum exortum tandem res composita 1664.

vium vicinos rogat, ne graventur homines cum hominibus sanguinem & genus miscere. Canulejus apud eundem: *Connubium petimus, quod finitimis externisq; dari solet. Jure belli injuste negatas nuptias juste victor auferret,* Augustino judice. Lib. IV. De civ. Dei l. II. c. 17.

2. Leges autem civiles aliquorum populorum, quæ connubia exteris † negant, aut ea ratione nituntur, quod temporibus, quibus sunt conditæ, nulli erant populi, quibus non fœminarum copia supperetet, aut non de quibusvis connubiis agunt, sed de iis, quæ justa sunt hoc est, quæ speciales quosdam juris civilis effectus producunt. † h. l. c. V. §. 16.

XXII. Ex suppositione jus commune est ad actus, quos populus aliquis externis promiscuè permittit. Nam tunc si unus populus excludatur, ei fit injuria. Sic, si externis alicubi venari, piscari, aucupari, margaritas legere licet, si ex testamento capere, si res vendere, si etiam extra penuriam fœminarum conjugia contrahere, uni populo id negari non potest; nisi delictum præcesserit: qva de causa Benjaminitis Hebræi ceteri ademerunt connubii facultatem. Vict. d. Rel. quæ est de J. B. 2. n. 2. 3. Jud. XX.

XXIII. Sed de permissis qvod diximus, intelligendum est de his, quæ permissa sunt, tanqvam ex vi naturalis libertatis nulla lege sublatæ: non, si permissa sint per beneficium, relaxando legem. Nam in beneficii negatione nulla est injuria. Atqve ita arbitramur conciliari posse, qvod post Franciscum Victoriam, qvasi ei contrarius notavit Molina. L. I. c. I. §. 17 n. 2. Tr. 2. Disp. 105 & 145.

XXIV. Qvæsitum memini, an populo alicui liceat cum alio populo pacisci, ut is populus certi generis fructus, qvi alibi non nascuntur, sibi soli vendat. Licere censeo, si is, qvi emit, populus, paratus sit aliis vendere æqvo pretio: nam aliarum gentium non interest, à qvo emant, qvod ad desideria naturæ attinet. Lucrum autem alter alteri prævertere licite potest, maxime si causa subsit, ut si qvi id stipulatus est populus alterum populum in suam tutelam receperit, sumtusqve eo nomine faciendos habeat. Talis autem coemtio, eo, qvo dixi, animo facta, juri naturæ non repugnat, qvanqvam solet interdum ob utilitatem publicam legibus civilibus † prohiberi † h. l. c. XII. §. XVI.

CAPUT III.

De acqvisitione originaria rerum, ubi de mari & fluminibus.

I. Originariam acqvisitionem fieri per divisionem aut occupationem.
II. Rejiciuntur hic alii modi, ut concessio juris incorporalis.
III. Item specificatio.
IV. Occupatio duplex, ad imperium ad- dominium: qvæ distinctio explicatur.
V. Occupationem mobilium lege posse anteverti.
VI. Qvo jure nitatur dominium infantium & amentium.
VII. Flumina occupari posse.

IIX. An & mare.
IX. Olim in partibus Romani imperii id non licuisse:
X. Naturæ tamen jus non obstare in parte maris, quæ terris quasi clausa sit.
XI. Quomodo talis occupatio fiat, & quamdiu duret.
XII. Talem occupationem jus non dare impediendi transitus innoxii.
XIII. Imperium in partem maris occupari posse, & quomodo,
XIV. Vectigal navigantibus mari ex certis causis imponi posse.
XV. De pactionibus, quæ populum aliquem ultra certos terminos vetant navigare.
XVI. Fluminis cursus mutatus an territorium immutet, cum distinctione explicatur.
XVII. Quid sentiendum, si alveus plane mutatus sit?
XIIX. Flumen interdum totum accedere territorio.
XIX. Res derelictas occupanti cedere, nisi populus dominium quoddam generale occupaverit.

I.

Late Pufendorff l. IV. c. 6

SIngulari jure aliqvid nostrum fit acqvisitione originaria aut derivativa. Originaria acqvisitio olim, cum genus humanum coire posset, fieri potuit etiam per divisionem, ut diximus, nunc per occupationem tantum.

†††

Nunc per occupationem tantum.) Sed nec hodiè generalis, qvæ rerum communionem supponit, occupationem specialem, qvæ per privatos fit, atqve occupatio divisionem subseqventem respuit, & per conseqvens, ratione rei singularis, qvæ cuilibet assignatur, &, factâ occupationis distributione, omninò modum originarium (qvamvis subordinatè) repræsentat.

II. Dicat forte aliqvis, etiam concessione servitutis constitutione pignoris aliqvid originarii acqviri: sed recte expendenti apparebit id jus novum non esse, nisi modo. nam virtute ipsa inerat in dominio domini.

L. Possideri. 3. §. Genera. 21. D. de Acqvir. Possess.

III. Paulus Jurisconsultus acqvirendi causis & hanc annumerat, qvæ maxime videtur naturalis, si qvid ipsi, ut in rerum natura esset, fecimus. Sed cum naturaliter nihil fiat nisi ex materia prius existente, ea, si nostra fuerit, continuabitur dominium specie introducta: si nullius, ad occupationis genus hæc acqvisitio pertinebit: sin aliena, jam naturaliter nobis solis eam non acqviri infra † apparebit.

† c. IIX §. 19. n. 2.

†††

Infrà apparebit) Notabilia tamen sunt, qvæ pro Justiniano profert *Dn. Struv. Synt. Jur. Civ. Ex. 41. Th. 37.*

IV. 1. De occupatione ergo, qvæ post prima illa tempora solus est naturalis, an & originarius modus videndum est nobis. In his autem qvæ proprie nullius sunt duo sunt occupabilia, imperium & dominium, qvatenus ab imperio distingvitur. Seneca ita hæc duo expressit: * *Ad reges potestas omnium pertinet, ad singulos proprietas.* Dion Prusæensis hoc modo: ἡ χώρα τῆ πόλεως. ἀλλ' οὐδὲν ἧττον τῶν κεκτημένων, ἑκάστου κύριός ἐστι τῶν ἑαυτοῦ. *Regio civitatis*

Orat. XXXI.

Conspectus Cap. III
Libri II.

applicatio proprietatis consistit in eadem divisio Licet flumen
occupatione quae post prime tempo particularem cursum metet
ra. Sala est acquirendi modus. talis mutatio n. quae toti speci
§ 4 et 1. Ejus consequens eadem veterem relinquat rem si
potestas in rem occupatam h. nit eandem videri § 14. Secus est
e si publica sit, imperium si privata totum alveum mutet, tum
ta Dominium. § 4. Non tamen n. totius species simul mutatur.
exercenda nisi ab eo, qui ratio ad. § 14. Fieri m. pt ut flumi
one utitur. § 6. beneficio n. totum parti, uni accedat, vel
rationis imperamur. et infantium per pacta. vel quia ripa alteri
quidem ac furiosorum domi q. interim furiosi et occupato jam
nia sustinentur, sed qe perso flumine coepit. § 18 Eodem mo
nam illorum quasi sustinet do mare occupari pt ab eo qui
genus humanum. § 6. Itaq flu terras. ad latus utrumq. possidet.
mina occupari poterunt tanqm § 8 et seqq
accessio terrae § 4. § 14. n. 1.
c. 2. hoc unicum fere est in
toto capite quod singularem con
sideratione meretur. Et si
duos populos interluunt ab
utroq occupate. et deinde divi
sa: censenda sunt. si n. exarui
tet flumen Imperij terminus ma
neres medietas alvei. qui proxi
me fuisset § 8. et 14. Monetq

§. 4. n. 1. a) noto imperium sc. esse
potestatem publicam: dominium
privatum. omnia res possidet, im
peria singuli domino, alias impe
rium significationes aliquas admittit
de dominio privatas assumptas.
uti dicitur Imperium herile, ma
ritale, qd fit permissu Imperij
publici, nam Imperium tm de publico pdicetur.

§ 4 n. 1. b). agitur hic de subjecto quod dist. in primarium et secundarium, Imperium primarium personarum est secundarium verum propter personas, quae materia sola sufficit, ut in exercitu virorum mulierum, quae rente novas sedes. resp. n. sine loco ff esse. Exemplum talis Imperii primarii sine secundario olim habuerunt Israelitae in deserto migrantes ibi sane imperium et resp. aderat. sed complexus hominum erat sine Imperio secundario. Similem remp. exhibuere populi migrantes in meredien ob sterilitatem soli sui. Item veteres Mexicani de quibus Hornius in diss. hist. tradit diabolum sinuam dei per hos egisse, in omnibus n. veteribus Israelitis in deserto migrantibus assimilabant. ipse diabolus erat Moses, habebatq foeminam ut Moses, q tamen vocabatur Mirga, sed mosaica, habebant arcam foederis, cavitas et similia, punivit eos ut aliquando multa millia reciforum sint inventa. quia ja imperium primarium in personas et secundario in res propter personas est sequitur. regna o esse usufructuaria, in usufructu n. primario rerum ~~et~~ personarum ~~secundario~~ ff res habetur ratio in regnis v. primario personarum secundario rerum ratio habetur. L. 1 c. 3.

§. 11

tis est: at non eo minus in ea suum quisq. possidet. Imperium duas solet habere materias sibi subjacentes, primariam personas, qvæ materia sola interdum sufficit, ut in exercitu virorum, mulierum, puerorum qværente novas sedes; & secundarium locum, qvi territorium dicitur. L.II.c.2.§.21. n.1.c.IX.§.7.

***

Ad reges potestas omnium pertinet, ad singulos proprietas) Locus est libro VII. de Beneficiis c. IV. seqvitur c. V. *Omnia rex imperio possidet singuli dominio.* & c. VI. *Cæsar omnia habet: fiscus ejus privata tantum ac sua.* Symmachus X, epist. 54. *Omnia regitis, sed suum cuiq. servatis.* Philo libro περὶ Φυτουργίας; οἱ βασιλεῖς καὶ τῶν κατὰ τὴν χώραν ἁπάντων ὄντες κτημάτων δεσπόται. καὶ ὅσων ἐπικρατεῖν οἱ ἰδιῶται δοκοῦσι, μόνα ταῦτα ἔχειν νομίζονται ἅπερ ἐπιτρόποις καὶ ἐπιμεληταῖς ἐγχειρίσαιεν, ἀφ' ὧν τὰς ἐτησίους προσόδους ἐκλέγουσιν. *Reges cum sint domini omnium, qvæ in ipsorum sunt ditione, etiam eorum, qvæ à privatis possidentur, tamen videntur ea tantum habere qvæ procuratoribus & rationalibus suis dispensanda committunt, à qvibus annuos recipiunt proventus.* Plinius Panegyrico: *tandem imperium principis qvam patrimonium majus est.*

2. Qvanqvam autem plerumqve uno actu qværebant imperium & dominium, * sunt tamen distincta: ideoqve dominium non in cives tantum sed & in extraneos transit, manente penes qvem fuit imperio. Siculus libro de conditionibus agrorum: *Auctores assignationis, divisionisq., non sufficientibus agris coloniarum, qvos ex vicinis territoriis sumsissent, assignaverunt qvidem futuris civibus coloniarum: sed jurisdictio in agris, qvi assignati sunt, penes eos remansit, ex qvorum territorio sumpti sunt.* Demosthenes oratione de Haloneso, agros qvi eorum sunt, qvorum est territorium vocat ἐγκτήματα, qvi in alieno κτήματα.

***

Sunt tamen distincta) Itaqve & apud Apollodorum videas, tum Arcadiæ tum Atticæ terras divisas, uno retinente πᾶν τὸ κράτος omne imperium.

V. In loco autem cujus imperium jam occupatum est, jus occupandi res mobiles anteverti posse lege civili supra (*a*) diximus. Est enim hoc jus ex jure naturæ permittente, † non præcipiente, ut liceat semper. Neqve enim id reqvirit humana societas. Qvod si qvis dicat videri jus gentium esse ut id liceat; respondebo, etiamsi in aliqva parte orbis id communiter ita receptum sit, aut fuerit, non tamen habere vim pacti inter gentes, sed esse jus civile plurium gentium distributum, qvod à singulis tolli potest. †† Et alia multa sunt qvæ juris gentium ††† vocant Jurisconsulti, ubi de rerum divisione & acqvirendo dominio agitur.

(*a*) L.II.c.2. §.5. c.8.§.5. & 3.

† L.I.c.I.§.IX. n.1.

†† L.III.c.12. §.7. n.1.

††† Proleg. §. 53.

†††

Qvæ Juris Gentium vocant JCti) Toleranda videtur esse distinctio Juris Gentium in publicum & privatum. Hoc *Seldenus* vocat Jus G. domesticum, *l. 1. c. 3. de mar. claus.* qvoniam à singulis tolli potest atqve mutari pro ratione necessitatis in Rep. emergentis: Illud

Illud rectè dicitur habere vim pacti publici inter gentes. Ad hoc pertinet materia t mentorum, contractuum, &c. qvatenus inter privatos celebrantur, & ex maximâ sui te in legibus nostris Juris gentium esse dicuntur: Ad illud jura belli, pacis, fœderum Stante igitur hâc hypothesi, apparet, qvomodo JCti intelligendi sint, si mentionem gentium injiciant, *add. l. 5. ff. de* J. & J. §. 2. *Inst. d.* J. *N. G. & C. & Ipse Grot. h. n.* 3. *c.* 8 §. 1. *n.* 2. *L. III. c.* 1. §. 8. *n.* 2 *et in Proleg.* §. 17 & 53.

VI. Notandum & hoc, si solum jus naturale spectamus, dominium dari nisi in eo, qvi ratione utitur. Sed jus gentium ob utilitatem communem introduxit, ut & infantes & furiosi dominia accipere & retinere possent, personam illorum interim qvasi sustinente humano genere. Sed nimirum humana jura multa constituere possunt præter naturam: contra naturam nihil. Ideo dominium hoc, qvod favore infantium & his similium (a) consensu gentium humanius viventium introductum est, stat intra actum primum, nec actum secundum, ut loqvuntur scholæ, potest pertingere: id est ad habend. non ad per se utendi jus pertinet. Nam alienatio & si qva huic sunt similia, in ipsa sui natura includunt actum utentis ratione (b) voluntatis, qvæ in tal bus existere non potest. Qvo non male referas illud Pauli Apostoli, pupillum, qvanqvam rerum paternarum dominum, dum ejus est ætatis, nihil differre à servis, exercitio dominii scilicet. De mari cœpimus supra † aliqvid dicere, qvod nunc absolvendum est.

(a) l. II. c. XXII. §. X. n. 1.

(b) h. l. c. VI. §. 1. n. 2. Gal. IV, 1.

† h. l. c. II. §. 3. n. 1. seq.

†††

Nec ad actum secundum) Ipse se explicat Grotius, qvemadmodum vocabulo Dominii in actu primo & secundo utatur: nimirum actum primum vocat jus habendi; actum secundum verò jus per se utendi, sive liberum Dominii exercitium, qvod hisce personis in qvâlibet Rep. benè constitutâ meritò negatur. Nec hoc videtur juri naturæ contrarium, qvandoqvidem juxta hoc ille demum Dominii exercendi capax habetur, qvi rebus suis absqve alterius rationabili ductu præesse valet. Atqvi infantes, furiosi, ebrii, & alii morbo fontico affecti non sunt tales. E. Nisi forte contra Grotium (qvi & similia ferè profert materia Imperii summi temporarii. qvod tutori regis minorennis asserit in *l.* 1. c. 3. §. 1. *n.* 2.) dicere velimus, Tutores vel Curatores actum Dominii secundum non habere jure ordinario (aliàs enim Domini revera essent) sed vicario, nomine videlicet suorum Principalium, qvorum negocia administrant. Atqve hûc etiam respiciunt dissentientes, qvi integrum Dominium tam in actu primo, qvàm secundo, pupillis, furiosis &c. asserunt.

VII. Flumina occupari potuerunt qvanqvam nec supra nec intra includuntur territorio, sed cum aqva superiori & cum inferiori, aut cum mari cohærent. Sufficit enim qvod major pars, id est latera clausa sunt ripis, & qvod comparatione terrarum exiguum qvid est flumen.

VIII. Ad hoc exemplum videtur & mare occupari potuisse ab eo, qvi ras ad latus utrumqve possideat, etiamsi aut supra pateat ut sinus, aut supra & infra ut fretum, dummodo non ita magna sit pars maris ut non cum terris comparata portio earum videri possit. Et qvod uni populo aut Regi licet dem licere videtur & duobus aut tribus, si pariter mare intersitum occupaverint, nam sic flumina, qvæ duos populos interluunt, ab utroqve occupata sunt, ac deinde divisa.

a) ad hunc modum se habet occupatio maris Balthici
ob Suedorum Danorum, Brandenburgici ac parte prus
sint. olim Suediae reges cum in florenti statu vi
erent, controversiam movissent, dominium maris Balthici
in solis competere et hinc ao. 1628 inter causas belli
non quidem sufficientes sed secundarias gustaphi adol.
Suecorum regis erat, quod Imperator duci Wal
steinio concessit titulum architalassis Maris Bal
thici, hunc n. solis Suedis non v. germanis compe
tere. Eodem modo se ht. cum Mari Britannico vel
freto anglicano quod usq ad littora gallica sibi so
lis vendicant angli. Sci flumina quae duos popu
los interluunt ab utroq occupata sunt ac deinde divisa
tio si n. aqua exaresceret imperii terminos mane
et medietas alvei, qui proxime fuisset quadrant
ac controversiae gallorum cum hispanis de flumine
Bidassone agitatae. Bidasson flumen interluit galliam
et hispaniam ac inter [illegible] divisum est. Citerior pars
pertinet ad gallos ulterior ad hispanos Controversi
arum a. foecunda est hac res ad 1681 et 82. pars
gallorum foecunda et arenosa adeoq sterilis his
panorum contra profunda et uliginosa adeoq pisco
sa. galli itaq saepius falcem mittebant in alie
nam messem ac in ditione hispanorum piscabant
qui v. ab hispanis deprehensi male habebantur.
galli proinde hanc fraudem allegebant flumen
istud non esse divisum sed commune ambobus
populis quod tn hispani recte negabant. rex galli
bellum hac de causa minitabatur. qu hic
et an sufficiens causa fuerit ad bellum. neq
quia laesio non erat proportionata bello. propter
occisos quosdam homines non licet bellum fasci
pere. bellum n. extremam laesionem infert. adeoq
illi consilia successu caruere. Hist geogr. p. 132.
excipio tn hic nisi per pacta aut occupationem
alterius populi res aliter disposita posteriori
hujus exemplum eluet in Electore Brandenb.
et rege Suediae ubi res Suediae in ditionibus
pomeraniae ht solus dominium Viadri Conf
hist. Civil e. 5. [illegible] 9. geogr. p. 2. e. 3. gd et in

instrumento pacis sancitum et in recessibus Stetinensibus
ao. 1653 denuo confirmatum. Item per pacem. de ao. 1649.
Unde nec Serenissimus. Elector. potestatem excitandi sor-
talitium tt in Odera, ne flumini isti compedes injiciat
et ita libertas ejus. inhibiatur. Eodem modo ad nostra usq
tempora. se habet cum freto danico Sunda. hoc totum pertinu
ad danos, et sine dubio ad medietatem usq pertinuisset ad Sue
cos. nisi priscis olim factionibus aliter conventum. Insula
Foenam. tt sibi sumserunt Suedi in hoc freto Kasniensi;
pacis. ao 1660. hist geogr. p. 42. hist civil p. 625.

6. Asitaq furiosi et infantes.
[illegible] tunc potestatem seu im-
perium quia nemo ob vitium na-
turae jure suo privari debeat at tamen
in imperiam. actu primo, non v. actu
secundo. ac proinde exercitio carent.
2. i. c. 1. § 24. verum quamvis [illegible]
[illegible] sint omnium in temporum
politici admodum sunt conquaesti-
incommodis gravioribus saepe urge-
ri ejusmodi imperia dum furio-
si et infantes per tutores ea
administrant. vid. quaerentem
Gramondum Hist. Gall. 2. 2. c. 22.
Cf. Ined. pol. c. 12. § 8.

§. 6. Cf. sola n. ratio cuncta
ad fines suos dirigere et ergo
possumus imperare nam [illegible]
imperare nihil aliud est quam ad fines
suos dirigere vel disponere, bru-
ta capacia non sunt quia ca-
rent ratione, legitur quidem quod
bruta sint praefuta hominibus
ut canem suidi proposuerunt
Drunthelmensibus. sed hoc in-
fit in ignominiam seu poe-
nam. Caligula quidem equum
suum designavit consulem sed
hoc erat signum animi furi-
osi. Et hic et an posita crea-
tione necessum fuerit et homo
creatur. Cf. posita creatione quia
omnia illa creata nullo usu
[illegible] quia ratione carebat
[illegible] sui opus fuit ut aliquid
[illegible] crearetur. qui rationem habe-
ret. nec corporea substantia.

§. 6. Cf. sed varie pro diversitate
rerum. in Hispania sciendum ita
tutelam esse penes regiam
matrem. et praecipuos ministros.
[illegible] in Gallia simpliciter regina ma-
ter sine ministriis tutelam ge-
rit cujus exemplum exstitit in
Lodovico [illegible] ne Galliae Ludovico [illegible]
in Suecia tutela variat olim
s. primarij ministri regiam tu-
telam administrabant. qd liquet
in exemplo minorennitatis regi-
nae Christinae. sub hodierno v.
rege mutatum, omnesq sena-
tores regii quorum fere [illegible] nu-
mero erant. tutelam regis ge-
rebant. verum hoc mutatum
[illegible] iterum ad pristinum sta-
tum reducta, ut in posterum
non plures quam quinq ad regi-
am tutelam sint admittendi.
ministri primari. hoc peculi-
ariter tenendum. de regiis ma-
tribus tutelam gerentibus quod
vocentur. reginae regentes. In
Rotia regno. eidem tutela
penes regias matres fuit, sed
quia hoc regnum peculiari-
ter esse desiit, ejus amplius
ratio non habetur. in Angliae
regno. proximus agnatus tute-
lam geris specialiq nomi-
ne protector dicitur. Et an
minorennis possit esse impe-
rator. Cf. casum proximi secu-

†††

Mare occupari potuisse) diximus de hoc ad §. 3. n. 2. c. 2. l. 2.

IX. 1. Eatendum est in partibus cognitis Romano imperio, à primis temporibus ad Justinianum usqve, juris gentium fuisse ne mare à populis occuparetur, etiam qvod jus piscandi attinet. Nec audiendi sunt qvi existimant, cum in jure Romano mare omnium commune dicitur, commune civium Romanorum intelligi. Nam primum voces ita sunt universales, ut hanc restrictionem non ferant. Nam qvod Latine mare omnium commune dicitur, explicat Theophilus, κοινὸν πάντων ἀνθρώπων. † Ulpianus mare omnibus natura patere dixit, & ita omnium esse, sicut aër. Celsus, maris communem esse usum omnibus hominibus. Præterea manifeste distingvunt Jurisconsulti publica populi, in qvibus & flumina, ab his communibus. Ita in Institutionibus legimus: †† *Qvædam naturali jure * communia sunt omnium, qvædam publica: Naturali jure communia sunt omnium hæc, aër, aqva profluens, & mare, & per hoc littora maris. Flumina autem omnia & portus publica sunt.* & apud Theophil. Φυσικῷ μὲν οὖν δικαίῳ κοινὰ πάντων ἀνθρώπων ἐστὶ ταῦτα, ὁ ἀὴρ, ὕδωρ, τὸ ἀένναον, θάλασσα. Mox: ποταμοὶ δὲ πάντες καὶ λιμένες πουβλικοί εἰσι, τουτέστι τοῦ δήμου τοῦ Ῥωμαϊκοῦ.

L. Qvædam. 2. D. de Rer. Divis. Inst. de Rer. divis. §. 1.

† L. Venditor. 13. Commun. Præd. L. 3. Littora. D. Ne qvid in loco publico.

†† De Rer. divis.

L. Qvod in littore. 14. D. de Acq. dom d. L. 3. Littora. D. Ne qvid in loco publico.

***

Communia sunt omnium) Michaël Attaliates: τινὰ δὲ πάντων εἰσὶν, οἷον ὁ ἀὴρ, τὸ ῥέον ὕδωρ, ἡ θάλασσα, ὁ αἰγιαλὸς τῆς θαλάσσης. *qvædam sunt omnium, ut aër, ut aqva profluens, ut mare, & littus maris.*

2. Sed & * de littoribus dixit Neratius non ita esse publica ut qvæ in patrimonio sunt populi, sed ut ea, qvæ primum à natura prodita sunt, & in nullius adhuc dominium pervenerunt, id est, ne populi qvidem ullius: cum qvo responso pugnare videtur qvod Celsus scripsit: *Littora in qvæ populus Romanus imperium habet, populi Romani esse arbitror: maris autem usum communem omnibus hominibus.* Sed conciliari videntur ita hæc posse, si dicamus, Neratium de littore loqvi, qvatenus usus ejus navigantibus, aut prætervehentibus est necessarius. Celsum vero, qvatenus ad utilitatem assumitur, puta ad ædificium permanens: qvod à Prætore impetrari solere Pomponius nos docet, ut & jus ædificandi in mari, id est in parte littori proxima, & qvæ littori qvasi accensetur.

L. 50. Qvamvis D. de Acq. Dom.

***

De littoribus) In Basilicorum Eclogis lib. I, tit. I. c. 13. οἱ αἰγιαλοὶ ἐν τῇ πάντων ἐξουσίᾳ εἰσὶ *littora in omnium sunt potestate.* vide lib. LIII. tit. VI.

X. 1. Hæc qvanqvam vera sunt, tamen * ex instituto, non ex naturali ratione provenit, qvod mare eo qvo diximus sensu occupatum non est, aut occupari jure non potuit. Nam & flumen publicum est, ut scimus, & tamen jus piscandi in diverticulo fluminis occupari à privato potest. sed &

de mari dictum à Paulo est, si maris proprium jus ad aliqvem pertineat. Uti possidetis interdictum ei competere; qvoniam ad privatam jam causam pertinet, non ad publicam hæc res, utpote, cum de jure fruendi agatur, qvod ex privata causa contingit, non ex publica: ubi haud dubie * de exigua agit maris portione, qvæ in fundum privatum admittitur: qvod * à Lucullo & aliis factum legimus. Valerius Maximus † de C. Sergio Orata: *Peculiaria sibi maria excogitavit, æstuariis intercipiendo fluctus.* Sed idem postea contra veterum Jurisconsultorum responsa ad * πρόθυρα, id est vestibula in Bosphoro Thracico produxit Leo Imperator, ut ea qvoqve septis qvibusdam, qvas ἐπόχας vocabant, includi, & privatim vindicari possent.

L. 7. Si qvisqvam. D. de Divers. tempor. præscr. L. Sane 14. D. de Injuriis. † L. IX. I. L. Injuriarum. 13. circa finem. D. de njuriis.

***

Ex instituto) qvo ipso instituto usi & Angli contra Danos. vide optimum Camdenum in regno Elisabethæ anno cIↃ IↃc.

De exigua agit maris portione, qvæ in fundum privatum admittitur) Sallustius: *à privatis compluribus subversos montes, maria constructa.*

Horatius Lyricorum libro II. carmine XIIX.

marisqve Bajis obstrepentis urges
Summovere littora.

& libro III, carmine I.

Contracta pisces æqvora sentiunt
Jactis in altum molibus.

† Lib. II. c. 33. Vellejus Paterculus: † *Injectas moles mari & receptum suffossis montibus mare.* Seneca in excerptis controversiarum lib. V. controv. V. *Maria submoventur projectis molibus.* Plinius de terra lib. II. c. XXXIII. *Ut freta admittamus, eroditur aqvis*, stagna stupenda admisso mari dixit Lampridius Severo. Cassiodorus IX. c. VI. *Qvantis ibi molibus marini termini decenter invasi sunt, qvantis in visceribus æqvoris terra promota est?* Tibullus: L. II. & III.

Claudit & indomitum moles mare, lentus ut intra
Negligat hibernas piscis abesse minas.

De talibus piscinis maritimis agit Plinius libro XXXI, cap. VI. Columella rei rusticæ libro IIX. c. XVI. & XVII. ubi hoc inter alia, *lautitias locupletum maria ipsa Neptunumq́ clausisse.* Similia habet Ambrosius Hexaëmero V. c. X. & de Nabuthe cap. III. & Martialis aliqvot locis.

A Lucullo) Varro de eo: *Ad Neapolim L. Lucullus, posteaqvam perfodisset montem, & maritima flumina immisisset in piscinas, qvæ reciprocæ fluerent, ipse Neptuno non cederet eo piscatu.* Plutarchus ejus vita: καὶ τροχὺς θαλάσσης καὶ διαδρομὰς ἰχθυοφόρους τοῖς οἰκητηρίοις περιελίσσοντος καὶ διαίτας ἐναλίους κτίζοντος. *cum ipse maris alveos & plenos piscibus euripos villis suis circumdaret, inqve ipso mari cœnacula fabricaret.* Plinius libro IX. cap. LIV. *Lucullus exciso monte juxta Neapolim, majore impendio qvam villam ædificaverat, euripum*

pum & maria admisit, qva de causa Magnus Pompejus Xerxem togatum eum appellabat.

πρόχυρα) vide Leonis Novellas LVII, CII, CIII, CIV. Attaliaten pragmaticorum tit XCV. Harmenopulum lib. II, tit. I. §. περὶ προχύρων. Vide & summum virum Jacobum Cujacium Observat. XIV, I.

2. Qvod si privatorum fundis aliqvid maris potest accedere, qvatenus incluſum nempe est, & ita exiguum, ut fundi portio censeri possit, nec qvominus id fiat, repugnat jus naturæ; qvidni & portio maris inclusa littoribus ejus fiat populi eorumve populorum, cujus qvorumve sunt littora, dum ea pars maris ad territorium comparati non major sit, qvam diverticulum maris comparatum ad magnitudinem fundi privati? Nec obstare, qvod mare non undiqve includatur exemplo fluminis, intelligi potest, & exemplo maris ad villam admissi.

3. Sed multa, qvæ natura permittit, jus gentium ex communi qvodam consensu potuit prohibere. Qvare qvibus in locis tale jus gentium viguit, neqve communi consensu sublatum est, maris portio, qvamvis exigua, & maxima sui parte inclusa littoribus, in jus proprium populi alicujus non concedet.

XI. Verum notandum etiam, si qvibus in locis jus illud gentium de mari receptum non esset, aut sublatum, tamen ex eo solo, qvod terras populus occuparit, mare occupatum colligi non posse, nec animi actum sufficere, sed actu extero esse opus, unde occupatio possit intelligi. Deinde vero, si deseratur possessio ex occupatione nata, jam mare redire ad veterem naturam, id est ad usum communem; qvod de inædificato littore respondit Papinianus, & de piscatione in fluminis diverticulo. l. Præscriptio. 45. D. de Usucap.

XII. Illud certum est, etiam qvi mare occupaverit, navigationem impedire non posse inermem & innoxiam, qvando nec per terram talis transitus prohiberi potest, qvi & minus esse solet necessarius & magis noxius. Thucydid. lib. VII.

XIII. Ut autem * imperium in maris partem sine alia proprietate occupetur, facilius potuit procedere: neqve arbitror jus illud gentium, de qvo diximus, obstare. Argivi olim cum Athenienſibus expostularunt, qvod suo mari Spartanos Argivorum hostes transire sivissent: qvasi violato fœdere, qvo cautum erat, ne alter populus hostes alterius sineret ire ἀφ' ἑαυτῶν, *per sui imperii loca.* † Et in induciis annalibus belli Peloponnesiaci permittitur Megarensibus navigare mari, qvod ad ipsorum sociorumqve terram pertinat, τῇ θαλάσσῃ ὅσου κρατοῦσι τῶν ἑαυτῶν καὶ κρατοῦσι τῶν ξυμμαχίαν. Sic θάλασσαν τὴν τῶν Ῥωμαίων πᾶσαν, mare omne qvod Romani est imperii, dixit Dion Cassius libr. XLII. Themistius de Romano Imperatore: τὴν γῆν καὶ θάλασσαν ὑπήκοον ἔχων, *habens sibi subditam terram & mare.* Oppianus ad Imperatorem: Bossius tit. de Aqvis. n. 36. allegans. Bald. Cepoll. & alios. Vide L. Unicam. C. de Classicis. L. XI. † Thucyd. lib. IV.

σοῖς μὲν γὰρ ὑπὸ σκήπτροισι θάλασσα
εἱλεῖται.
tuis etenim sub legibus æquor
Volvitur.

Et Dion Prusæensis, in altera ad Tarsenses, multa ei civitati ab Augusto, ait concessa, inter alia ἐξουσίαν τοῦ ποταμοῦ, τῆς θαλάττης τῆς κατ' αὐτήν, *jus in amnem Cydnum & proximam maris partem:* Et apud Virgilium legimus:

Qui mare, qui terras omni ditione tenerent.

Lib. IV. Apud Gellium: *Fluminum, quæ in mare, qua imperium Romanum est fluunt.* Notat Strabo Massilienses multa cepisse spolia, cum præliis navalibus vicissent τοὺς ἀμφισβητοῦντας τῆς θαλάσσης ἀδίκως, *eos, qui injuste de mari controversiam moverent.* Idem Sinopen, ait imperitasse mari in Cyaneas.

Lib. XII.

***

Imperium in maris partem) Philo de regibus: καὶ τὰ ἄπειρα πλήθει καὶ μεγέθει πελάγη προσεκτήσαντο: *etiam maria numero infinita, immensa magnitudine, ad terras adjecere.* Lycophron:

γῆς καὶ θαλάσσης σκῆπτρα καὶ μοναρχίαν.
Terra marisq; sceptra, regnorumq; opes.

Virgilius: *Teq; sibi generum Tethys emat omnibus undis.*

Julius Firmicus: *maris ac terræ dominia possidentes.* Nonnus:

Βερόη κράτος ἔσχε θαλάσσης.
Beroe pelagus ditione tenebat.

Termini regnorum Sveciæ in medio freti Oresund; Johannes Magnus in Archiepiscopis Upsalensibus c, XV. de Tyro Curtio L. IV. c. IV. *Mare non vicinum modo, sed quodcunq; classes ejus adierunt, ditionis suæ fecit.* Unde proverbium *Tyria maria* apud Festum. Isocrates de Lacedæmoniis & Atheniensibus: συνέβη ἑκατέραν κυρίαν γενέσθαι τῆς κατὰ θάλατταν ἣν ὁπότεροι ἂν κατάσχωσιν, ὑπηκόους ἔχουσι τὰς πλείστας τῶν πόλεων. *Sic evenit, ut civitas utraq; terram adipisceretur eam, quæ mari ab ipsis possesso adjaceret, plurimasq; urbes haberet sibi obsequentes.* Demosthenes de Lacedæmoniis in Philippica II. θαλάσσης ἦρχον καὶ γῆς ἁπάσης. *Et mare omne & terras tenebant.* Scriptor vitæ Timothei: *quo facto Lacedæmonii de diurna contentione destiterunt, & sua sponte Atheniensibus imperii maritimi principatum concesserunt.* Scriptor orationis de Haloneso, quæ est inter Demosthenica, de Philippo loqvens Macedone: οὐδὲν ἄλλο ἢ τοῦτο ἀξιῶν ὑφ' ἡμῶν εἰς τὴν θάλασσαν καταστάθηναι, καὶ ὁμολογῆσαι ἡμᾶς, ὡς σὺ ἄνευ φιλίππου οὐδὲ τὴν ἐν τῇ θαλάσσῃ φυλακὴν δυνατοί ἐστε φυλάττειν. *Nihil ille quærit aliud, quàm à nobis in possessione constitui maris, & à nobis confessionem exprimere, nos absq; ipso nec maris custodiam posse retinere.* Julianus Imperator de Alexandro, molitum eum esse bellum hoc animo: ὅπως γῆς τε ἁπάσης καὶ θαλάττης κύριος γένοιτο, *ut terræ marisq; totius dominus fieret.* Hujus successor

An-

Antiochus Epiphanes apud Gorioniden: *Nonne terra & mare mea sunt?* De alio ejusdem successore Ptolemæo Theocritus:

πολλᾶς δὲ κρατεῖ γαίας, πολλᾶς δὲ θαλάσσας,
Lateq; imperitat terris, lateq; profundo.

Item θάλασσα δὲ πᾶσα καὶ αἶα
καὶ ποταμοὶ κελάδοντες ἀνάσσονται Πτολεμαίῳ.
Omnis tellusq; fretumq;
Alti soniq; amnes sub rege jacent Ptolemæo.

Tempus est ad Romanos veniamus. Scipioni majori sic Annibal in Livio: *Carthaginenses inclusi Africæ littoribus, vos qvando Diis ita placuit, externa etiam terra mariq; videamus regere imperia.* De minore Scipione Claudianus:

patriis primo cum manibus ultor
Subderet Hispanum legibus Oceanum.

Itaqve Mare internum passim suum vocant Romani, Salustius, Florus, Mela, alii. Sed plus adjicit Dionysius Halicarnassensis: πάσης κρατεῖ θαλάσσης οὐ μόνον τῆς ἐντὸς Ἡρακλείων στηλῶν, ἀλλὰ καὶ τῆς ὠκεανίτιδος ὅσῃ πλεῖσθαι μὴ ἀδύνατός ἐστι: *Populus Romanus omni mari imperat, non modo ei, qvod intra columnas est Herculis, sed & Oceano, in qvantum navigatur.* De iisdem Dion Cassius: πάσης σχεδὸν βασιλεύοντες γῆς καὶ θαλάσσης. *omni ferme imperant terræ mariq;.* Appianus in præfatione describens Romani Imperii magnitudinem, sub eo ponit mare Euxinum, Propontidem, Hellespontum, Ægæum, Pamphylium, & Ægyptium mare. Pompejo datum imperium in omne id mare, qvod intra Herculeas est columnas; ita Plutarchus & Appianus. Philo in Flaccum: ἀφ' οὗ τὴν ἡγεμονίαν ὁ Σεβαστὸς οἶκος ἀνήψατο γῆς καὶ θαλάσσης. *ex qvo Cæsarum domus terræ marisq; imperium adepta est.* de Augusto Ovidius:

pontus qvoq; serviet illi.

Inscriptio in ejus honorem: *Orbe terræ & mari pacato Augustus Janum Qvirinum terræ mariq; pace parta ter clausit,* teste Svetonio, qvi de eodem; *Classem Miseni & alteram Ravennæ ad tutelam Superi & inferi maris collocavit.* Ad Tiberium Valerius Maximus in Prol. *penes Te hominum Deorumq; consensus maris & terræ regimen esse voluit.* De eodem Philo: γῆς καὶ θαλάσσης ἀναψάμενον κατὰ κράτος, *qvi imperio terrã ac mari complectebatur.* Idem de Cajo Tiberii successore: Γαΐον μετὰ τὸν Τιβερίου τελευτὴν παρειληφότα τὴν ἡγεμονίαν πάσης γῆς καὶ θαλάττης. *Cajum, qvi post mortem Tiberii imperium omne terræ marisq; suscepit:* Vespasianum Josephus vocat, δεσπότην καὶ γῆς καὶ θαλάσσης, *terræ marisq; dominum:* Idem jus Antonino multis in locis Aristides tribuit. Procopius Imperatoris statuas effictas narrat orbem tenentes, ὅτι γῆτε αὐτῷ καὶ θάλασσα δεδούλωται, *qvod ei subjecta esset terra & mare.* Nicetas Patricius Adriatici littoris servator in literis Ludovici Secundi Constantinus monomachus in historia dicitur γῆς καὶ θαλάσσης κύριος καὶ δεσπότης, *terræ marisqve Imperator ac dominus.*

Et inter themata, id est, provincias Romani Imperii, ponitur mare Ægæum. Francos mari ad Massiliam & circum imperasse narrat Procopius Gotthicorum III. De jure Venetæ reipublicæ vide Parutam libro VII. & specialem historiam de Uscochis. Addi his possunt Jurisconsulti recentiores ad c. ubi periculum de Electis in VI. Bartolus, Angelus Felinus in c. ad liberandū in principio: de Judiciis Baldus ad titulum Digestorum de rerum divisionibus col. 2. Afflictus in tit. qvæ sint regalia. Cacheranus decisione Pedemontana 115, num. 4. ubi ex Baldo dicit totum mundum hoc jure uti. Albericus Gentilis Advocationis Hispanicæ I, 8.

F. Pigl. p. 248. †h. c. §. IV.

2. Videtur autem imperium in maris portionem eadem ratione acqviri, qva imperia alia, id est, ut supra † diximus, ratione personarum & ratione territorii. Ratione personarum, ut si classis, qvi maritimus est exercitus, aliqvo in loco maris se habeat: ratione territorii, qvatenus ex terra cogi possunt, qvi in proxima maris parte versantur, nec minus qvam si in ipsa terra reperirentur.

XIV. Qvare nec contra jus naturæ aut gentium faciet, qvi recepto in se onere tuendæ navigationis juvandæqve per ignes nocturnos & brevium signa, * vectigal æqvum † imposuerit navigantibus, qvale fuit Romanum vectigal Erythræum, ob sumtus exercitus maritimi adversus piraticas excursiones: & * qvod in ponto Bizantini exigebant Δεκάτιον, & qvod jam olim Athenienses occupata Chrysopoli exegerant in ponto eodem, memorante utrumqve Polybio: & qvod ex Hellesponto olim Athenienses eosdem exegisse ostendit * Demosthenes in Leptinen, suo autem tempore Romanos Imperatores in arcana historia memorat Procopius.

† h. l. c. II. §. XIV. n. 1. seq. Plin. l. XIX. Strabo l. XVII

***

Vectigal æqvum) Rhodii olim portorium de insulis exegere, etiam de Pharo apud Alexandriam, teste Ammiano lib. XXII. de Venetis qvi in Gallia Cæsar: *In magno impetu maris atq; aperto, paucis portibus interjectis, qvos tenent ipsi, omnes fere qvi eodē mari uti consveverunt habent vectigales.* Florus L. II. c. VI. de Romanis: *Pudebat nobilem populum ablato mari raptis insulis, dare tributa qve jubere consveverant.* Plinius VI, c. CXXII, Annii Plocami meminit qvi maris rubri vectigal à fisco redemerat. idem cap. seqventi de mari agens qvo in Indiam navigatur; *Omnibus annis navigatur sagittariorum cohortibus impositis; etenim piratæ maxime infestant.* disputationes egregias de modo vectigalis vide in Elisabetha Camdeni Anno CIↃ IↃ LXXXII. & CIↃ IↃC II.

Qvod in ponto Byzantini exigebant) Meminit Byzantini vectigalis Herodianus Severo: Procopius, tum in vulgata tum in arcana historia, etiam veteris vectigalis in Hellesponto meminit, novi autem ad fauces maris Euxini & in freto Byzantino. Byzantini exactionem fuisse ad ædem Blachernianam, Hellespontiacum Abydi docet Theophanes. Abydi illud δεκατήριον, id est vecti-

§. 14. a) Suvandæ navigationis per
ignes nocturnos. et plurimum in
Pharis constitit, machinis vel lapi-
§ 14. b) Exemplo tannarum quæ
dibus extructis vel lignis in quibus
in oceano. germanico ibi loco
noctu incenditur ignis, quam dum ubi sunt brevia conspiciunt
navigantes vident, certi sunt ubinam sint grossa ostreiss. tonnen.
locorum. versantur hi. anglia aliaque Pharis eandem
adhuc. pharorum usus est. qm adnavigant. [illegible]
vigantium commodum. sequuntur a [illegible]. [illegible]
bello. vel belgico vel gallico per [illegible] totam
totam angliam. ejusmodi pharos [illegible] ubi brevia sunt. ut na-
vigantes eriguntur, ut si hostis navigantes pericula naufragii ex
regnum invadat, primi excubitores [illegible] queant. De vectigali sun-
qui primi hostes conspiciunt pharos [illegible] dentur supra c. 2. §. 14. signum.
suos. fulgore ignis illustrent. et nihil addimus nisi quod sueci. et
ab his porro admoneantur, qui præter morem et amoena aliqua
longius colunt, donec totam ar[illegible] conventiones prætenderint vectiga-
gliam. flamma. mirabili cele[illegible]lia Electoris pomeraniæ et Me-
ritate percurrat. populus interim [illegible]gapolitana verba instrumenti
in armis stat ad obsequium [illegible] pacis erant p. 17. ad hæc conce-
destinatur, paratus. et haud [illegible]. Reg. [illegible] suediæ moder-
ge nuncius. pervadit in prozinia [illegible] vectigalia ad electora porta
urbem. publice quod ille fieri [illegible] pomeraniæ et Megapoleos jure
lit, enunciat, unde cives equis perpetuo. principes et status imp.
deserantur. in prozima oppidorum hæc verba intelligebant de
quibus et in aliis urbes eadem vectigalibus in pomerania, Sue-
celeratis sides exigitur. Ita [illegible] et Megapoli Suecia ex in-
tinuatis officiis. anglia ad [illegible] et alibi ubi jurisdictio
cipis nutum pene momento Suecia obtinet. Rex Suecia eum
creata est. Egregie hos pharos sabatur. dass [illegible]

ohne dem. wolle, daß er in. Describit Barcleius in argent.
seinen Schwedischen Pommern p. 1. c. 12. p. 14.
v. Mecklenburg die Zölle heben, v.
wäre also in Instrumento pacis.
der Verstand von Churf. Brandenburg. Pommern. v. Fürstl. Mecklenb. daß er die haben solte
Et sic Sueci de facto m. habere. vectigalia in pomerania Electorali c. g. die Schwedischen haben
so wolle ihr Licent-Einnehmer
zu Colberg gefast als der
Churfürst. usq ad hac temporanea
neq alitur tolli potuerunt quam
pacificat. Germ. d. ao 1649.

§. 15. N. 1. Ad tale pactum Cromwelli cum belgis ne intra 10. milliaria a regno harengas caperent. belgae simile pactum dimissio velorum, quo anglici pauscebantur cum belgis. Pace Londinensi 1674. ut Batavi vel dimitterent coram navibus angelicis intra caput finis terrae prope hispaniam. et terram statuum in finibus norwegiae. Ferrare ergo est capax terminorum capax m. est. dominii qui termini sunt fines imperij.

vectigalarium decimæ, vocat Agathias libro V. minuit id Irene. Immanuel Comenus Imperator monasteriis aliqvibus concessit Ἁλάσια δίκαια. *obventiones è mari.* Docet Balsamo in Concilii Chalcedonensis canonem IV. & Synodi VII. canonem XII.

Demosthenes in Leptinen) Idem ibidem accepta Byzantio dominos maris factos ait Athenienses. Ulpianus Scholiastes solutam ibi ait decimam.

XV. 1. Inveniuntur exempla foederum, qvibus populus alter alteri populo se obstringit, ne ultra certum terminum naviget. Sic inter reges accolas rubri maris & Ægyptios convenerat olim, ne Ægyptii in id mare venirent ulla navi longa, oneraria non plus una. Sic inter Athenienses & Persas * Cimonis ætate placuerat, ne qva navis Medica armata intra Cyaneas & Chelidonia navigaret. intra Cyaneas & Phaselidem post prælium ad Salaminem: in annalibus induciis belli Peloponesiaci, ne Lacedæmonii navigarent longis navibus, sed aliis navigiis, qvæ ferrent ponderis non amplius qvingentis talentis: & primo fedære, qvod statim ab exactis regibus * Romani cum Carthaginiensibus fecerant, convenerant, ne Romani Romanorumve socii ultra Pulchrum promontorium navigarent, extra qvam si tempestatis aut hostium vi compulsi essent; nihil sumerent præter necessaria, & intra diem qvintum abscederent. Et * in secundo federe, ne Romani ultra Pulchrum promontorium Massiam & Tarsejum prædas agerent mercatumve irent. In pace cum Illyriis, ne Illyrii ultra Lessum pluribus qvam duobus lembis iisqve inermibus navigarent. In pace cum Antiocho, ne citra Calycadnium & Sarpedonem promontoria navigaret extra naves, qvæ stipendium, legatos, aut obsides portarent.

Philostr. de vita Apoll. l. III. c. XI Plut. Cimo Diod. l. XI. Aristi. Parath. Thuc. lib. IV.

Polyb.

App. Illy. Livius l. xxxiix.

***

Cimonis ætate) Hæc est illa εἰρήνη καλλίστη *nobilissima pax* Plutarcho, qva & hoc convenerat, ut Persæ à mari tantum spatii absisterent, qvantum ferret eqvi cursus, id est XL. stadia, meminit & Isocrates Panathenaico.

Romani cum Carthaginensibus) Servius ad illud IV. Æneidos:

Littora littoribus contraria

Qvia in federe cautum fuit, ut neqve Romani ad littora Carthaginensium accederent, neqve Carthaginenses ad littora Romanorum. Simile fedus Romanorum cum Tarentinis: μὴ πλεῖν Ῥωμαίους πρόσω Λακινίας ἄκρας, *ne Romani ultra promontorium Lacinium navigarent;* est hoc in excerptis ad legationes ex Appiano. Mersos à pœnis externos, qvi in Sardiniam vel ultra Columnas navigarent tradit Strabo libro XVII.

In secundo federe) Erat & hoc in eo, ne Romani in Africam aut Sardiniam appellerent, nisi commeatus accipiendi aut naves reficiendi causa. Post bellum Punicum tertium castigatus Senatus Carthaginiesis, qvod contra fedus exercitum & navalem materiam haberet; testis Livius lib. XLIIX. & LIX.

Simile

Simile est qvod Sultanus Ægypti, pacto cum Græcis facto, impetravit ut ei semel anno duas naves trans Bosphorum mittere liceret; est id apud Gregoram libro IV. Antiochi olim pax & hoc continebat, ne is armatas naves haberet plures XII. Appianus Syriaco. Naves armatæ Adriaticum sinum ingredi per Venetos vetantur ex pactis; vide Thuanum libro LXXX. in anno cIↃ Ic LXXXIV.

F Zigl. p. 248.

2. Sed hæc non docent occupationem maris, aut juris navigandi. Possunt n. ut singuli, ita & populi pactis, non tantum de jure qvod proprie sibi competit, sed & de eo, qvod cum omnibus hominibus commune habent, in gratiam ejus, cujus id interest, decedere: qvod cum fit, dicendum est, qvod dixit Ulpianus, in ea facti specie, qva fundus erat venditus hac lege, ne contra venditorem piscatio thynnaria exerceretur, mari servitutem imponi non potuisse, sed bonam fidem contractus exposcere ut lex venditionis servetur. Itaqve personas possidentium & in jus eorum succedentium obligari.

L. 13. Venditor. D. Commun. Præd.

XVI. 1. Frequens est inter vicinos populos contentio, qvoties flumen cursum mutavit, an simul & imperii terminus muteur, & an qvæ flumen adjecit, eis cedant, qvibus adjecta sunt: qvæ controversiæ ex natura & modo acqvisitionis definiendæ sunt. Docent nos mensoras tria esse agrorum genera: divisum, & assignatum, qvem limitatum vocat Florentinus Jurisconsultus, qvia manufactos limites pro finibus habet; assignatum per universitatem, sive * mensura comprehensum, puta per centurias ac jugera; & arcifinium, qvi inde dictus, docente Varrone, qvod fines habeat arcendis hostibus idoneos, id est naturales: ut sunt flumina & * montes. Hos occupatorios dicit Aggenus Urbicus, qvia plerumqve tales sunt agri, qvi aut eo qvod vacui sunt, aut etiam bello occupantur. In duobus primis agrorum generibus, etiamsi flumen cursum muter, nihil de territorio mutatur: & si qvid alluvio adjecit, id occupantium imperio accedet.

Jul. Frontin.

L. In agris limitatis. 16. D. de Acq. Rer. dom.

***

Mensura comprehensum) Exemplum vide apud Servium ad Eclogam IX.

Montes) Tacitus de Germania c. 1. *à Sarmatis Dacisque mutuo metu aut montibus separatur.* Plinius libro XXXVI. *Evehimus ea, qvæ separandis gentibus pro terminis constituta erant.* de Alpibus loqvens.

2. In arcifiniis * flumen mutato paulatim cursu mutat & territorii fines, & qvicqvid flumen parti alteri adjecit, sub ejus imperio est cui adjectum est: qvia scilicet eo animo populus utrqve imperium occupasse primitus creditur. * ut flumen sui mediterate eos dirimeret, tanqvam naturalis terminus. Tacitus dixit: *Certum jam alveo Rhenum: * qvique terminus esse sufficiat.* Diodorus Siculus, ubi controversiam narrat, qvæ inter Egestanos & Selinuntios fuit, ποταμὸν ait τὴν χώραν ὁρίζοντα, *amne fine discriminante.* Et Xenophon talem amnem simpliciter τὸ ὁρίζοντα, id est, *finitorem* vocat.

de Morib. Ger. Lib. XII. c. 32. Lib. IV. Exp. Cyr.

Flumen

§. 16. n. 1. Astria hic limitum
genera describuntur. 1) Limites
divisi, qui signis constant e. g.
Wenn nur Pfal stehn oder
Grenzstein setzen. 2) Limites assig
nati, qui mensura comprehendun
tur e. g. 20. so rüthen oder
meilen. 3) Limites arcifinii qui
et natura assumuntur non m.
ab ipsa natura producuntur. et si
ut occupatione occasione naturae
petuntur. natura n. non agnos
cit limites, adeoq nec eos pro
ducit. divisio n. et limites sunt
juris gentium. et contra naturam
h. e. facto humano introducti
et sic ut ratiocinijs necessitatis
humanarum tales limites arci
finii seu naturales sunt. flu
mina montes. vocantur limites
naturales. quales inter germa
niam et Italiam alpes, gallia
et hispaniam. Montes pyrenaei
item fluvius. bidasson. inter
angliam et galliam mare Bri
tannicum. Hist. geogr. c. 6. §. 11
n. 2. Exemplum hujus praebuit
per aliquot annos albis qui
limites constituit inter ditiones
danicas et suecias semperq. Factum danis detraxit succis adjecit

§. 14. n. 1. ad Rs. hic grotius
si limites adsint vel divisi vel
assignati terminos eosdem nihil
ominus manere, quippe signis
vel mensura aliqua semper di
cernente. sed hæc rarius acci
dunt. rarog eorum non solet ha
beri cum plerumq sint arcifi
nia Conf. cap. 27. §. 12 n. 1
vult ibi grotius. limites assig
natos. et divisos proprie priva
torum esse. sed arcifinos publi
corum. h. e. regnorum. quia in
fluvii indubie præsumuntur arcifi
nii hinc ubi fluvius fluit consi
tur. Imperij terminus. esse quia
id territorii naturæ maxime ce
vexit nec Imperijs distinguen
dis aliquid est aptius. qm. q.
non facile transitur h. e. fer
mina Conf. Baptistus. Hyme. Ma
gus d. jure alluvionis in fol.
Deditus a Joh. Schultejo.

***

Flumen mutato paulatim cursu) vide Johannem Andreæ & alios citatos à Reinkingio libro I. classe V. c. I.

Ut flumen sui medietate eos dirimeret) Exemplum in Vedaso amne, apud Marianam libro XXXIX.

Quippe terminus esse sufficiat) Spartianus Adriano: *in plurimis locis in quibus barbari non fluminibus sed limitibus dividuntur*. Phasim amnem σύνορον id est confinem vocat Constantinus Porphyrogenneta c. XLV.

3 Narrant veteres Acheloum amnem incerto cursu modo sectum in partes, modo circumactum obliquo agmine, (unde tauri & serpentis formam induisse dicitur) diu de agro adjacente belli causam Ætholis & Acarnanibus præbuisse, donec eum Hercules aggeribus domuit, eoque beneficio Oenei Ætolorum regis filiam in matrimonium impetravit. Strabo l. X.

XVII. 1. Sed hoc ita demum locum habebit si non alveum mutaverit amnis. Nam flumen etiam qua imperia disterminat, non consideratur nude qua aqua est, sed qua aqua alveo tali fluens ripisq; talibq; inclusa. Quare particularū adjectio, decessio, aut talis immutatio quæ toti speciem veterem relinquat, tem finit eandem videri. At si totius species simul mutetur, res erit alia, atque ideo sicut interit flumen, quod in loco superiore molibus obstructum, est, novumque nascitur facta manu fossa in quam aqua immittitur: ita * si deserto alveo veteri aliâ irruperit flumen, non idem erit quod fuit ante, sed novum vetere extincto: & sicut si exaruisset flumen, imperii terminus maneret medietas alvei qui proxime fuisset: quia mens ea populorum fuisse censenda est, ut flumine quidem naturaliter dirimi vellent; quod si flumen esse desisset, ut tum teneret quisque quod tenuisset: ita mutato alveo idem observandum erit. L. Proponebatur. 76. D. de Judiciis. L. Hoc jure. 3. §. Si aqvam. 2. D. de Aqva cotid. & æstiva.

***

Si deserto alveo veteri) ut Bardanus amnis, apud Annam Comnenam, l. I.

2. In dubio autem imperia, quæ ad flumen pertingunt, arcifinia putanda sunt, quia imperiis distinguendis nihil est aptius quam id, quod non facile tránsitur. Ut autem limitata, aut mensura comprehensa sint, rarius accidit; neque etam ex acquisitione primæva, quam ex aliena concessione.

XIIX. Quamquam vero in dubio, ut diximus, imperia ad medietatem fluminis utrinque pertingunt, fieri tamen potuit, & contigisse alicubi videmus, ut flumen totum parti uni accederet, quia scilicet ripæ alterius imperium serius & occupato jam flumine coepisset; aut quia eum in modum res pactionibus esset definita.

XIX. 1. Illud quoque observatu non indignum, originariam acquisitionem censendam etiam rerum earum quæ dominum habuerunt, sed habere Lessi. 1. 2. c. 5. dub. 18. n. 67.

bere desierunt: puta qvia derelictæ sunt, aut qvia defecerunt domini. Nam hæc redierunt in eum statum, in qvo primum res fuerant.

2. Sed illud simul notandum est; interdum primas acqvisitiones à populo aut populi capite ita factas, ut non tantum imperium, in qvo inest jus illud eminens, de qvo alibi egimus, (a) sed & privatum plenumq; (b) dominium generaliter primum populo aut ejus capiti qværeretur: atq; ut deinde particulatim in privatos ita fieret distributio, ut tamen eorum dominium ab illo priore dominio penderet. si non, ut jus Vasalli à jure (c) senioris, aut jus emphyteuticarii à jure proprietarii, tamen alio qvodam tenuiore modo, ut multæ sunt species juris in rem, qvas inter est & jus ejus, qvi sub conditione fideicommissum exspectat. Seneca: * *Non est argumentum, ideo aliqvid tuum non esse, qvia vendere non potes, qvia consumere, qvia mutare in deterius aut melius non potes. Tuum enim est etiam, qvod sub certa lege (d) tuum est.* Dion Prusæensis Rhodiaca: *μυρίους γὰρ εὑρήσετε τρόπους καθ' οὓς ἑκάστου τι φαμὲν εἶναι: καὶ πλεῖστον διαφέρον τῶν οὔτε ἀποδόσθαι τι ἔξεστι τοῖς ἔχουσιν, οὔτε ὅπως ἂν θέλοι χρῆσθαι. Plurimi sunt modi, qvibus qvid cujusq; esse dicitur, & qvidem valde inter se differentes: interdum, ut nec vendere, nec pro arbitrio uti liceat.* apud Strabonem invenio: *κύριος ἦν πλὴν οὗ πιπράσκειν. dominus erat demto vendendi jure.* Exemplum ejus, qvod diximus, in Germanis ponit Tacitus: *Agri pro numero cultorum ab universis occupantur, qvos mox inter se secundum dignationem partiuntur.*

(a) L. II. c. XIV. §. 7.
(b) h. l. c. 6. §. 1. n. 1.
(c) Molin. D. 3. n. 11.
(d) L. III. c. VI. §. 5. n. 3.
De Moribus Germ. c. 26.

***

Non est argumentum) Locutus est de Beneficiis VII, 12. Idem libro ejusdem argumenti octavo, c. 12. *qvædam qvorundam sub certa conditione sunt.*

†††

Qvi sub conditione fideicommissum) Respicit procul dubio Grotius postulationem ex edicto, ut legatorum seu fideicommissorum nomine caveatur: Sed hæc actio non est ex *jure in rem* (sive juxta JCtos ex *Jure in re*,) sed potius ex *jure ad rem*, hoc est, ex obligatione, qvæ inter hæredem & legatarium sive fideicommissarium, cui hoc pacto sub conditione qvid derelictum est, intercedit, mediante qvasi contractu, nimirum, ut hæres satis det, se veniente die aut conditione legatum vel fideicommissum soluturum, alioqvin pretium ejus; ac inrerim nullam se fraudem admissurum, qvo minus conditio eveniat, *vid. t. t. ut legat. vel fideicomm. nom. cav. Oldendorp. Class. 5. act. 13.*

3. Hoc igitur modo, cum distributa dominia pendent à dominio generali, si qvid dominio particulari carere incipit, non fit occupantis, sed * ad universitatem, aut ad dominum superiorem redit. Cui juri jus simile etiam per legem civilem extra hanc causam, ut jam notare cœpimus, introduci potuit.

***

Ad universitatem aut ad dominum superiorem redit) Sic ex libro secundo Odysseæ in fine colligas, bona ejus, qvi sine liberis decederet ad populum pervenisse, & sic interpretatur Eustathius illud Homeri Iliados E.

Χηρω-

§. 19. n. 2. as. fundamentū
dominij Eminentis hic latitat.
h. e. potestas publica in bona
privatorum in casu necessitatis
quia privati qd dominium
tnt sed primo acquisitum u-
niversitati vel reipubl. postea
particulariter disposita priva-
tis q tn magis est ratio hij
pothesios politici proc. § 15.
qm rationes ad sensum, ori-
ginaria acquisitio fit per univer-
sos seguitur. occupatio per
fundos. cap. 2. h. 2. §. 4.
hoc dominium privatum non
excludit dominium publicum
quia illud radicatum sem-
per manet qmvis distribu-
atur. Imperium privatis
et sic tm cessit jus suum
alicui, qd jus necessitate
exigente reviviscit.

Conspectus cap. IV.
Lib. II.

applicatio proprietatis vel occupatio m ex præsumpta derelicti one. jus accipit, unde præscriptioni et usucapioni locus dari coepit; nam licet tempus sui natura nullam efficaciam tr ratio, quia pertinet ad quantitates, quantitates v. nulla est efficacia seu accidentia §. 1. Cons. cap. 20. §. 26. absamen jure gentium voluntario introductum est possessio memoriam excedens non interrupta. omnino dominium transferret. §. 9. credibile n. est id coluisse regentes, cum ad pacem communem id maxime interesset cujus [illegible]ram ratio quia actus humanos in certo et extra controversiam constitui humanæ societatis interest. §. 8. n. 3. addendum tr possessionem talem dominium per se non transferre, sed justis et causis translatum esse indicare. 18. tempus tr ejusmodi aliqua non efficit vel producit sed designat et indicat cujusmodi causa sunt. aliquem scientem et præsentem tacuisse adeoq hoc ipso se jure in re talem carere possum qd licet tacendo peractum sit. Sub=

facti tr moraliter et non facta veniunt. §. 5. confirmatur ex §. 8. n. 4. Credibile n. non est. qmqm ejus. quod vult longo tempore nullam plane edere significationem. idoneam. 2. ex eod §. 8. n. 1. quia putandum non est homines eo. ea. anima ut rei caducæ. causa alterum in perpetuo peccato versari ve. tempus quoq. requiritur memoriam excedens seu immemoriale h. e. qd communem vitæ terminum superat. §. 4. ultra parentes. et avos non facile extenditur hominum memoria. idemq dicitur infinitum. moraliter h. e. indefinitum. vel indeterminatum. Cons. cap. 20. l. 2. §. 14.

§ 1. as. qv. an jus præscriptionis locum habeat in rebus publ. seu inter principes absolutos. grotius affirmat vasquius neget, pro grotio pugnat lex charitatis et Christianismi efficere n. debent principes ne lites maneant æternæ. sed unanimi in quiete relinquere debent. l. 1. c. 2. §. et proinde rectius faciunt si retineant præscrip

+ seu quod cauda bilius fit.

χηρωσαὶ δ᾽ ἀρὰ κῆσιν δατέονθο,
Partiebantur opes rectores urbis.

Nam χηρωσὶς magistratum fuisse dicit, qvi bona sine liberis decedentium administrabat. Simile aliqvid usurpatum olim in regno Mexicano docent nos historiæ.

CAP. IV.

De derelictione præsumta, & eam secuta occupatione: & qvid ab usucapione & præscriptione differat.

I. Usucapio aut præscriptio proprie dicta, cur locum non habeat inter populos diversos, eorumve rectores.
II. Solere tamen & inter hos allegari longævas possessiones:
III. Causa inqviritur, ex conjecturis humanæ voluntatis: qvæ petuntur non ex verbis tantum.
IV. Sed & ex factis:
V. Et ex non factis.
VI. Qvomodo tempus adjunctum non possessioni & silentio ad conjecturam juris derelicti valeat.
VII. Ordinarie ad talem conjecturam sufficere tempus memoriam excedens, & qvale hoc sit.
IIX. Solutio objectionis, neminem præsumendum suum jactare.
IX. Videri etiam, sepositа conjectura, jure gentium ex immemorabili possessione dominium transferri.
X. An nondum satis jus auferri hoc modo possit.
XI. Etiam summæ potestatis jus aut populo aut regi acqviri longæva possessione.
XII. An leges civiles de usucapione & præscriptione teneant eum, qvi summam potestatem habet, cum distinctionibus explicatur.
XIII. Ea jura, qvæ separabiliter aut communicabiliter adhærent summo imperio, usucapione aut præscriptione qveri & amitti.
XIV. Refellitur sententia statuens semper subditis licere se vindicare in libertatem.
XV. Qvæ meræ sunt facultatis nullo tempore amitti: qvod explicatur.

I. GRavis hic difficultas oritur de usucapiendi jure. Nam si id jus cum lege civili sit introductum (tempus enim ex suapte natura vim nullam effectricem habet: nihil enim fit à tempore qvanqvam nihil non fit in tempore,) locum habere non potest, ut censet Vasqvius, inter duos populos liberos, aut reges, populumve liberum & regem: imo ne inter regem qvidem & privatum ipsi non subditum, * nec inter duos diversorum regum aut populorum subditos. Qvod verum videtur, nisi qvatenus res vel agus tenetur territorii legibus. Atqvi id si admittimus, seqvi videtur maximum incommodum, ut controversiæ de regnis regnorumqve finibus nullo unqvam

qvam tempore extingvantur: qvod non tantum ad perturbandos multorum animos & bella ferenda pertinet, sed & communi gentium sensui repugnat.

***

Nec inter duos diversorum regum aut populorum subditos) In lege XII. Tabularum erat: *Æterna auctoritas cum hoste esto.* id est cum peregrino.

†††

De usucapiendi jure) Sic statuendum videtur: usucapionis causam efficientem esse *legem*, qvæ eam introduxit, ad incitandam boni patrisfamilias diligentiam, ut in tempore agat, nec jus sibi competens negligat; & qvidem *non tantummodo civilem*, qvæ ad salutem Reipublicæ introducta, generaliter prohibet rerum dominia esse incerto, (uti arbitrantur *Bald. ad L. 1. C. de Emancip. lib.* ubi si jus, innuit, civile non esset, præscriptiones qvoqve non essent; & *Cic. in Orat. pro Cæcinn.* usucapionem tradit ex LL. *XII. Tabb.* profectam esse) *sed etiam gentium in æqvitate juris naturæ fundatam, atqve inter gentes in vicem receptam.* Cum etenim, ut supra dictum, post concessum primis parentibus dominium, etiam eadem rerum proprietas jure distincti dominii ad posteros esset translata, non poterant non mortales, ad declinandam bonorum communionem, omnis confusionis sæpissimè causam, eò contendere, qvo certum temporis punctum, consvetudine tunc maximè cujusqve loci roboratum, eligerent, & qvidem cum hoc effectu, qvo qvilibet inqvirendo in opes ad se spectantes determinatum à lege, vel sæpius à probabili qvoqve conjectura, spatium non egrederetur. Nec tantum hæc præscribendi necessitas privatis Gentium negotiis leges proponere sategit, sed principibus qvoqve respectu maris pariter & terræ, tutam possessionem stabilivit, ita ut citra injuriam alterius eadem uti & frui valeant. Non obstat huic usucapiendi justitiæ argumentum illud commune atqve tritum: Qvod qverelas auget, non est justum medium tollendi lites, imò injustum. Usucapio qverelas auget; qvia domini conqverendi plus causæ habent, si plane nullum medium ipsis supersit rem recuperandi, translato ad alterum dominio, qvàm si concessis actionibus rem repetere iisdem licet. Respondemus limitando majorem: Qvod qverelas auget justas, illud non est justum medium tollendi lites; & sic negamus minorem; qvia qvilibet rem per multa tempora negligenter habens damnum hoc incurrit propriâ suâ culpâ, imò peccat contra Leges, qvæ rerum dominia in Republicâ in incerto esse vetant, adeoqve illud sentire non videtur.

Ut censet Vasqvius) Verba Vasqvii sunt: Cum omnis præscriptio & usucapio sit merum inventum juris civilis, consequens est, ut subditos duntaxat liget, & comprehendat illius illarumve regionum, ubi tale jus civile servatur, *juxta l. 9. omnes populi. ff. de Just. & Jur. §. sed naturalia 11. Instit. de Jur. Nat. l. jus civile. 6. ff. de Just. & Jur. l. fin. ubi plane in simili per omnes Dd. ff. de Jurisd. omnium jud.* sicqve si inter reges aut populos liberos, qvi non recognoscerent superiorem, in temporalibus lis esset, cessaret materia præscriptionũ, non secus qvam si revera scripta, aut inventa nunqvam fuisset, qvia jus civile unius Principis aut populi liberi alterum principem aut populum liberum non tenent, sed jus tantũ naturale & gentiũ inter eos servandum est. Et secundum tale jus civile judicandum esset: nam si Princeps legibus populi sui solutus esse dicitur, *l. Princeps legibus. 31. ff. de Legib.* qvantò magis solutus esse dicetur legibus alterius Principis vel populi. Id qvod nullus modò sanus negat, aut negavit unqvam, qvod adeò verum est, ut Princeps cum subdito contrahendo non obligatur civiliter, sed tantùm naturaliter, qvia juri tantùm naturæ, & gentium, non etiam juri civili subjacere intelligitur. &c. Sed qvamvis Vasqvio concedamus, usucapionem, qvoad formam externam & modum determinandi, esse juris civilis, nihilominus tamen nunqvam probabit ille, qvoad materiam & ori-

[illegible] alsatia

habeat. Conf. L. 2. c. 26. §. unde m. scriptum ali-
quod evulgatum. kurtze anzeigung der ursachen ewe-
che dem durchl. fürsten v. herren. hl. Jakaren
Sigismunden. Marckgraffen. zu brandenburg. bewe-
gen. daß sie bishero nichts von ihren hasenden
rechten. an den julischen früchtenthümer. unde
landen, wiewol von andern geschehe, deduciren.
herauskommen. oder durch. ~~öffentlich~~ öffentlichen
druck publiceren lassen. ao. 1609. et vero ut
iterum ad controversias illas deveniamus, scien-
dum. Electorem Brandenburg: Joachimum i ducisse.
conjugem. ex familia Silesiaca. et vice versa.
principem. Silesiae ex familia Brandenburgica. sicq.
pactum inivisse verum Caesar. Ferdinandus. hanc con-
fraternitatem confirmare detrectebat, quovis jure.
non poterat. ratio V. quia reges. bohemiae Wladis-
laus. Ludovicus jam ante illa tempora. ducibus.
Silesiae. jus donandi testandi, alienandi vel alio.
quocunq modo disponendi. de ducatibus suis conces-
serant. quod jus antecessores. Ferdinandi confirmave-
rant, imo ipse Ferdinandus ante illa tempora.
ratum. habuerit. proinde hanc confraternitatis con-
firmationem. retrectare nullo jure poterat, at nihilo
minus. curabat citari. principem Silesiae, consilia
petebat. ab Electore brandenb. quid facto opus es-
set. Elector. v. aperte agere nollebat, quia citatus
ab Imperatore non erat, attamen clandestina con-
silia. suggerebat, ut modo. compareret. princeps igit.
destinato tempore aderat. pragae ubi haec cassa-
toria facta. ac Imperator. in conspectu. multo-
rum optimatum sententiam cassatoriam concipi-
ebat. quae haec erat. die Confraternität Gewischen
brandenburg. v. Schlesien solle hinweis cassiret.
sicut interim v. Elector. Brandenburg. miserat non
tanquam legatum. sed ~~ut~~ sciscitaretur quid rerum
aperetur. Christophorus. hic von Strassen. interes
ceteros optimates. Habet. nullusq ipsum. agno-
verat. quaesitam esset. stiterat a. se. commodo.
loco. ut Caesarem adire posset. sententia pronunciata

imperator surgebat. tunc illico ipsum accedens. pete
audientiam. annuebat petitis Cæsar. ad denuo sesp
capiebat. existimans illum frotoschis quærelas de pr
vinciis quibusdam. delaturum esse. at ille Chri
phorus [illegible] strassen. ita publice sari coepit [illegible]
be gehöret. dass die sententia cassatoria [illegible]
Confraternitet zwischen denen hause brandenb. [illegible]
schlesien ita solenniter. pronuciere wäre [illegible]
hin aber als einen unterthanen des Chur
fürsten. von brandenb. gebühren wolte von [illegible]
einem landesherren zu reden. als wolte [illegible]
hiemit wieder. die sententiam cassatoriam [illegible]
lenniter. protestiret haben. Sic tota sententia [illegible]
la quia elector Brandenb. citatus non erat, cuius
m. maxime interesset. sequenti tempore hæ controver
siæ per aliquot annos sopitæ fuere. demum v. m
tuo. principe Silesiæ filium ipsius. Imperator [illegible]
do investire noluit, nisi confraternitati isti [illegible]
ciaret, quod m. facere coactus est. verum [illegible]
Elector. citatus. non erat. misit proinde duos le
gatos. qui protestati sunt. nostro seculo ab [illegible]
Brandenburgica nihil tentatum, sed hoc ejus caus
non præjudicat. Etenim silentium. principum ipso
juri derogare nequit. ob majores et sæpe difficul
mas. et temporum cursu natas. difficultates. ad
quod inter. personas. illustres. præscriptio non [illegible]
et rationibus supra allegatis. Ut jam. amplius. qui
de partibus a veteri Romano Imperio affulsis sentien
dum num illæ usucapi atq præscribi potuerunt q
aff. v. quia jure belli captæ sunt æque ac romani omn
æque partes imperii sui acceperunt. quas si pristinis
dominis restituere debuissent, et hi prioribus, progres
sus daretur in infinitum, proinde quoniam veteres
illæ partes jure belli vel victoriæ affulsæ sunt ab
Imperio Romano, repeti non possunt, quippe bellum

tes. sed m protectionis habuit, quales Borussia et Zivonia
hae communiter inter assulsas imperii partes recenseri solent
at nunquam probari pt eas unquam fuisse imperio subjec-
tas. jam si nunquam imperio subjectae fuere hae provin-
ciae nec quaeri pt imperium de earum assulsione hoc
quidem constat. borussiam tempore Equitum Crucifero-
rum sub protectione imperii fuisse at protectio jus
nullum dat. sed saltem comitem venerationem
2. 1. c. 3. §. 21 Rs. an rex galliae recte allega-
re possit jus praescriptionis non valere inter prin-
cipes Rs. 1/. thesis falsam non esse. nam sci nec im-
perium praetendere posset partes ab imperio avulsas
si praescriptio daretur inter principes hanc pro se
allegare possent, contra illos qui assulsas imperii
partes possident 2/ sed m. a gallis male applica-
tur hoc axioma loca n. quae nunc occupant galli
tanquam olim ad galliam pertinentes 1/ per pacta
manifesta ad imperium romanum transiere 2/ galli
saltem cum principibus, quibus hactenus eger par-
tes eripuerunt, egere tanquam cum dominis illorum
tractuum. §. 4 n. 1 quoniam. itaq rex galliae cum
principibus tanquam dominis istarum partium con-
traxit e. g. cum Episcopo argentoratensi duce biponti-
no jam dudum jus suum remisisse censendus est
Rs an bonorum ecclesiasticorum detur praescriptio Rs.
jura ipsis favent. et indulgent ne praescriptio
locum invenire possit altamen praescriptio dat.
1/ quia nihil aliud in contractibus foret salvum.
si haberent jus restituendi in integrum vel
praescriptionis in anglia rex in specie habet jus-
se restituendi quocunq tempore, sed haec eo fan-
cta ibi fuit ut privati venerarent regem
quam observantissime. et ut sci imperium regis mane-
ret salvum.

[illegible] dat. non in firmā Belgā [illegible]

§. 2. Ad. 2. quid de exemplo Jephthā hic allegato sentiendum. Et non simpliciter allegari præscriptionem. sed esse facti denegationem. Israelitas scil. non ammonitis sed Amorrhæis. et quidem jussu divino tractus illos ademisse Judic. cap. 11. §. 16. negativa probatio accedit ammonitas nempe plus juris non habere quam Moabitas. q nec illo nec secutis temporibus eo nomine litigaverint Jud. 11. v. 25.

originem eam fuisse gentibus incognitam; *Confer Laym. Theol. Moral. lib. 3. tr. 1. cap. 8. pag. 267.* Præter Grotium, hunc Vasqvii locum refutat *Selden. de Mar. Claus. lib. 1. cap. 26. pag. m. 195.* Omnia, inqvit ille, ferè Juris Gentium intervenientis capita ex præscriptione seu inveterata consvetudine, annoso utentium con ensu stabilita, pendent. Ut taceamus de Principibus, qvorum territoria olim Romano suberant imperio, posteà non armis solum, sed & præscriptione (qvæ in jura Gentium passim admittitur) sui juris factis. Unde nam fit, ut servi jam non fiant, qvi apud Christianos in bello capti, nisi qvia ante secula aliqvot Christianæ fraternitatis causa jus illud exolescere cœpit, & præscriptione inter Gentes est firmata? unde redemtionis Captorum pretia alia Principib9, alia capientib9 solvenda? Scilicet ut ubi decem millia aureorum non excesserit pretium, capienti; ubi excesserit, Principi sit solvendum. *Qvia*, inqvit, *Nicolaus Boërius in Decisionibus Burdegalensibus Dec. 178. num. 4. Si excedit, ut est qvando qvis cepit unum Ducem aut Comitem, vel alium Principem aut Baronem, tunc est Principis: & ita servatur in regno Franciæ, & Angliæ & Hispaniæ.* Temporis præscriptione servatum est inter Principes; ideò & in jus transiit. Et præscriptionis sanè titulum prorsus inter Principes negare, est ipsa jura Gentium intervenientia planè tollere. Aliàs in utramqve partem de hoc themate controverso egit. *Limn. ad Capit. Car. V. art. 9. pag. 173. & seqq.*

II. Nam & in sacris literis Jephtes regi Ammonitarum sibi vendicanti terras inter Arnonem & Jabocum, & ab Arabum desertis ad Jordanem sitas, objicit trecentorum annorum possessionem, & ab eo qværit, cur ipse ejusqve majores tanto tempore cessaverint: Et Lacones apud Isocratem, tanqvam certissimum, * & apud omnes gentes confessum ponunt, possessiones publicas non minus qvam privatas multo tempore ita firmari, ut revelli neqveant: qvo jure repellunt eos, qvi Messenam repetebant. Verba Græca sunt: τὰς κτήσεις καὶ τὰς ἰδίας καὶ τὰς κοινὰς, ἢν ἐπιγένηται πολὺς χρόνος, κυρίας καὶ πατρῴας ἅπαντας εἶναι νομίζουσι. Idem Isocrates ad Philippum: κάτοχον καὶ βεβαιον τὴν κτῆσιν πεποιηκότος τοῦ χρόνου: *cum firmam stabilemq; possessionem longa dies reddidisset.* Hoc jure nisus posterior Philippus T. Qvintio dicebat, *civitates, qvas ipse cepisset se liberaturum: qvæ sibi traditæ à majoribus essent justa ac hæreditaria possessione, se non excessurum.* Sulpitius contra Antiochum disputans ostendit iniqvum esse, ut qvod populi Græci in Asia aliqvando serviissent, id jus post aliqvot secula eos asserendi in servitutem faciat. Et historici * vetera reposcere vaniloqventiam vocant: μυθικὰς καὶ παλαιὰς ἀποδείξεις Diodorus. Apud Ciceronem est de Officiis secundo: * *Qvam autem habet æqvitatem, ut agrum multis annis aut etiam seculis ante [illegible]um, qvi habuit, amittat?*

L. I. c. II. §. II, n. 2. L. III. c. VI. §. 7. n. 1.

Archid.

Liv. libr. XXXII.

Liv. libr. XXXV.

Tacitus Ann. VI.

***

Et apud omnes gentes confessum) In hunc sensum disserit pro Gallia Dux Nivernensis apud Thuanum libro LIX. in anno cIↃ IↃ LXXIV.

Vetera reposcere.) τὰ πρὸ Εὐκλείδου dicunt Græci ex historia Attica. usus [illegible]er alios Nicetas lib. I. de Alexio Isaaci fratre, ubi de Henrico agit Imperato[illegible]derici filio: καὶ ταῦτα δὴ τὰ πρὸ Εὐκλείδου ἀνυποστόλως ἀνεικινῶν. *ita ille ante Euclidem gesta movebat inverecunde.*

Qvam autem habet æqvitatem, ut agrum multis annis aut etiam seculis ante possessum qvi habuit, amittat) Florus lib. III. c. 13. *Tamen relictas à majoribus sedes, ætate, qvasi jure hæreditario possidebant.*

†††

Regi Ammonitarum) hoc exemplum itidem affert & multis confirmat *Hugo de Roy, de eo, qvod justum est, l. 3. tit. 4. §. 10. per tot.*

† add. §. XI. h. c.

III. Qvid † dicemus? Juris effectus, qvi ab animo pendent, non possunt tamen ad solum animi actum consequi, nisi is actus signis qvibusdam indicatus sit. qvia nudis animi actibus efficientiam juris tribuere non fuerat congruum naturæ humanæ, qvæ nisi ex signis actus cognoscere non potest: qva de causa etiam interni actus meri legibus humanis non (*a*) subjacent. Signa autem nulla de animi actibus certitudinem habent mathematicam, sed probabilem tantum: nam & verbis eloqvi aliud possunt homines, qvam qvod volunt & sentiunt, & factis simulare. Neqve tamen patitur natura (*b*) humanæ societatis, ut actibus animi sufficienter indicatis nulla sit efficacia, ideo qvod sufficienter indicatum est, (*c*) pro vero habetur adversus eum, qvi indicavit. Ac de verbis qvidem expedita res.

F. Ziegl. p. 253.

(*a*) L. II. c. VI. §. 1. n. 1. c. XX. §. 18. n. 1.

(*b*) L. III. c. I. §. 19.

(*c*) L. II. c. XVI.

†††

Legibus humanis non subjacent) *add. L. fugitivus. 225. ibiqve Gædd. de Verb. Signif.* Ideò injustum liqvidò fuit, ut is, qvi deliberavit secum de nece Francisci I. Galliarum Regis, & de eadem suâ deliberatione retulit sacerdoti in auriculari confessione, itaqve proditus Regi, supplicio *arg. L. Qvisqvis. 5. C. ad. L. Jul. Majest.* affectus fuerit, prout factum recensét *Bodinus de Rep. l. 2. c. 5. & l. 4. c. 7. jung. Myler. in addit. ad Rumel. ad A. B. Carol. IV. part. 3. Diss. 4. th. 20.*

† L. 9. Qvæ ratione. §. ult. D. de Acq. Rer. Domin. L. Qvæ levandæ. 8. D. ad L. Rhod. L. Falsus. 43. §. 11. si jactum. D. de Furtis. L. Labeo. 2. D. de Pactis. L. Recusari 95. D. de Acqvir. vel omitt. hered. L. Qvidam. 57. D. de Re. Jud. L. Barbarius. 3. de Offic. Præt.

IV. 1. Factis intelligitur derelictum qvod abjicitur, nisi ea sit rei circumstantia, ut temporis causa & reqvirendi animo abjectum censeri debeat. Sic* chirographi redditione censetur remissum debitum. Recusari hæreditas, inqvit Paulus, † non tantum verbis, sed etiam re potest, & qvovis indicio voluntatis. †† Sic si is, qvi rei alicujus est dominus, sciens cum altero eam rem possidente tanqvam cum domino contrahat, jus suum remisisse merito habebitur: qvod cur non & inter reges locum habeat & populos liberos, nihil causæ est.

†† L. 3. c. 24. §. 1

††† L. Antutilis. 8, §. fin. D. de Acceptilatio.

***

Chirographi redditione) Vide Legem secundam D. de pactis.

2. Simile est, qvod superior concedens inferiori, vel imperans id facere, qvod facere licite non potest, nisi lege solvatur, lege solvisse cum intelligitur. Venit enim hoc non ex jure civili, sed ex jure naturali, qvo qvisqve suum potest abdicare, & ex naturali præsumptione, qva voluisse qvis creditur, qvod sufficienter significavit: qvo sensu recte accipi potest, qvod ††† Ulpianus dixit, juris gentium esse acceptilationem.

V. 1. Sub factis autem moraliter veniunt & non facta, considerata cum debitis circumstantiis. Sic qvi sciens & præsens (*a*) tacet, videtur consenti-

Ziegl. p. 255. (*a*) L. III. c. XXII. §. 2.

re;

§. 3. ad. grotius. hac thesi singula-
riter docet. rem ex politicis no-
tissimam. sil merus. actus inter
nos. legibus humanis non subja-
cere. ratio quia tota vita socia-
lis in externis i e quā extrinse-
ce cognosci possunt. versatur. tangit
hic m. quaestio de. cogitatio-
nibus. an poenam mereantur de
qua. vid. cap. 20. l. 2. §. 18.
Conf. l. 3. c. 9. §. 41. n. 5.

§. 5°. n. 1. ad Conf. Cap. 8. §. 20.
n. 2. huc referenda omnia facta quando
quis peccat. omittendo e.g. magis-
tratus. l. 2. c. 21. §. 2. sic amissi.

censetur id, cujus recuperandi spes projicitur, at porcos a lupo raptos. et quâ naufragio amittimus. nostra detinere esse ait ulpianus usum. hûc inveniunt. 2. 3. c. 6. §. 4. 2f quando censeri possit. amitti dominium terrâ ratiocinatur. grotius 2. 2. c. 8. §. 3. quando difficillima ejus est persecutio, amissum censetur id cujus recuperandi spes projicitur. applicari hic solet famosum illud jus de varech. bona naufragorum. ad littora ejecta in emolumentum fisci cedant. Conf. polit. parall. p. 664.

§. 5. n. 2. b) Consuetudo vim suam ab imperante accipit ac dum demum vim legis tt si constiterit a republ. eam approbatam esse vel saltem tolerata ratio quia nulla exempla. per se obligant vulgatus canon est non exemplis sed legibus est judicandum. sufficit hic imperantis silentium sub factis n. moralitor veniunt et non facta § 5. n. 1. Conf. prol. §. 46.

re: qvod & lex Hebræa agnoscit Numer. XXX, 5. & 12. nisi circumstantiæ ostendant, qvo minus loqvatur, metu eum vel alio casu impediri. Sic amissum censetur id * cujus recuperandi spes projicitur, ut porcos à lupo raptos, & qvæ naufragio amittimus nostra esse desinere ait Ulpianus, (b) non statim, sed ubi recipi non possunt, id est ubi non est, cur creatur aliqvis animum domini retinere: ubi nulla talis voluntatis indicia exstant. Nam si missi essent, qvi rem inqvirerent, si promissum μήνυτρον, aliud esse judicandum. Si qvi rem suam ab alio teneri scit, nec qvicqvam contradicit multo tempore, is nisi causa alia manifeste appareat, non videtur id alio fecisse animo, qvam qvod rem illam in suarum rerum numero esse nollet. Et hoc est qvod alicubi dixit Ulpianus, ædes longo silentio videri pro derelicto à domino habitas. *Parum juste* (rescripsit Pius Imperator) *præteritas usuras petis, qvas omisisse te longi temporis intervallum indicat; qvia eas à debitore tuo, ut gratior apud eum videlicet esses, petendas non putasti.*

(b) L. 44. Pomponius, D. de Acq. rerum dom. L. Si finita. 15. §. non autem statim. 21. D. de Damno infecto. L. cum qvidam. 17. §. divus. 1. D. de Usuris Thom. 1. 2. q. 97. art. 3. Suar. l. VII. de Legib. c. 15.

***

Cujus recuperandi spes projicitur) id יאוש dicitur Hebræis Jurisconsultis.

2. Cui simillimum qvid in consvetudine apparet. Nam hæc qvoqve, semotis legibus civilibus, qvæ certo tempore ac modo eam introduci volunt, à populo subdito introduci potest ex eo, qvod ab imperium habente toleratur: tempus vero qvo illa consvetudo effectum juris accipit, non est definitum, sed arbitrarium, qvantum satis, est ut concurrat ad significandum consensum.

3. Sed ut ad derelictionem præsumendam valeat silentium, duo reqviruntur, ut silentium sit scientis, & ut sit libere volentis. nam * non agere nescientis, caret effectu: & alia causa cum apparet, cessat conjectura voluntatis.

***

Non agere nescientis caret effectu) Vide infra hoc libro, cap. XXII. §. II. Adde si vacat Bart. Soc. consilio CLXXXVII. col. 8. Meichsnerum decisione Cameral. IX. n. 113. Tomo III.

VI. Ut hæc igitur duo adfuisse censeantur valent & aliæ conjecturæ: sed temporis in utrumqve magna vis est. Nam primum fieri vix potest, ut multo tempore res ad aliqvem pertinens non aliqva via ad ejus notitiam perveniat, aut multas ejus occasiones subministret tempus. Inter præsentes tamen minus temporis spatium ad hanc conjecturam sufficit, qvam inter absentes, etiam seposita lege civili. Sic & incussus semel metus durare qvidem nonnihil creditur, sed non perpetuo, cum tempus longum multas occasiones adversus metum sibi consulendi, per se, vel per alios suppeditet, etiam exeundo fines ejus qvi metuitur, saltem ut protestatio de jure fiat, aut, qvod potius est, ad judices aut arbitros provocetur.

L. 3. Hoc jure. §. ductus. 4. D. de Aqva qvod & æstiv.

VII. Qvia

VII. Qvia vero * tempus memoriam excedens qvasi infinitum est moraliter, ideo ejus temporis silentium ad rei derelictæ conjecturam semper sufficere videbitur, * nisi validissimæ sint in contrarium rationes. Bene autem notatum est à prudentioribus Jurisconsultis, * non plane idem esse tempus memoriam excedens cum centenario, qvanqvam sæpe hæc non longe abeunt: qvia * communis humanæ vitæ terminus sunt anni centum, qvod spatium ferme solet ætates hominum, aut γενεὰς tres efficere: qvas Antiocho Romani objiciebant, cum ostenderent repeti ab eo urbes, qvas ipse, pater, avus, nunqvam usurpassent.

Eustath. ad Iliadis α. Liv. XXXIV.

***

Tempus memoriam excedens) Andreas Knich in tractatu de Jure territorii. Reinking. lib. I. classe V. c. II. n. 5. Oldendorp. classe III. art. 2.

Nisi validissimæ sint in contrarium rationes) Menochius I. conf. XC.

Non plane idem esse) Baldus de præscriptionibus id notavit, & in eodem argumento Covarruvias. Reinking. dicto lib. I. classe V. c. II. n. 40. de tempore memoriam excedente vide eruditissimum Fabrum in consilio pro Ducatu Montisferratensi.

Communis humanæ vitæ terminus) οἰῶνος μάλιστα ἥβης χρόνος dixit Justinianus in edicto qvinto edito in Notis ad arcanam historiam Procopii.

Γενεὰς tres) nam γενεὰ est τριακονταετία, triginta annorum ætas, ut Porphyrius notat in Homericis qvæstionibus. Tres γενεὰς seculum exponit Herodianus Severo. in CCC. annis decem in Ægypto fuisse reges, notat Philo in legatione. Lacedæmone annis qvingentis reges qvatuordecim: Plutarcho indicante in Lycurgo. Justinianus in Novella CLIX. vetat in judicia deduci causam, qvod jam qvatuor γενεαὶ exiissent.

HX. 1. Objiciat aliqvis, cum homines se suaqve ament, non debere eos credi, qvod suum est, jactare, ac proinde actus negativos, etiam cum magno temporis spatio, non sufficere ad eam, qvam diximus, conjecturam. Sed cogitare rursum debemus, bene sperandum de hominibus, ac propterea non putandum eos hoc esse animo, ut rei caducæ causa hominem alterum velint in perpetuo peccato versari, qvod evitari sæpe non poterit sine tali derelictione.

†††

In perpetuo peccato versari) Interim juxta *Dn. Felden. & Zigler.* dominus tacendo malæ fidei possessorem à peccato non liberat, licet tacitè dereliqverit; qvamdiu enim in opinione est, rem possessam alterius esse, tamdiu in peccato versatur. Ad officium ergò domini pertineret, potius apertè illi donare. Qvin hoc modo sequeretur, omnes res furto ablatas pro derelicto habendas esse, ne fur diutius maneat in peccato.

2. De imperiis vero, qvanqvam ea magni fieri solent, scire debemus magna esse onera, & qvæ non bene administrata hominem divinæ iræ reddant obnoxium: ac sicut durum esset, qvi se tutores dicerent, damno pupilli litigare,

§. 8. n. 2. ashvni mundus sar-
cina principum diu solet. Sar-
cina nota. molis est multitu-
dinis molis, formam connexio addit
qua deficiente nec geri nec sus-
cipi potest, talis status hu-

manus, magna hominum. terri-
actionum. Sarcina, sed rudis mo-
les, numero terribilis et nisi
collegetur, onus quodvis fuerit
gravius. Quandoq. sui non. mi-
rito justam olim patientiam
sapientissimo Moysi extorsit ex-
torsit cum de indomitis Israeli-
tarum ingeniis coram Deo ex-
queretur, cur imposuisti mihi
pondus universi huius populi.
et. Conf. nat. d multitudine
negotiorum. L. 1. c. 4. §. 4. n.
4. et. L. 1. c. 3 § 16. n. 3.
at vitam civilem regimen
sum subit formam. suscipit et
sarcina serendo apta evadit hoc
est illud vinculum quod co-
haeret spiritus vitalis qm tot
millia trahunt. Seneca. 2. d. Cle-
mentia lib. 1. c. 4. quadrat.
huc. Emblema Caroli 1. regis
angliae. qd coronae ejus. in sco-
ne regia adscriptum, corona
projecta jacet cum vertice
splendidam ac gravem. sed de-
notat hoc Imperia esse magna
onera. additae ibidem et aliae
duae coronae nempe spinea. cum
Epigraha. asperam ac levem.
et coelestis beatam ac aeter-
nam. / fourtrai satnu din nagu-
läuter auch noch nicht andern
invention [illegible] [illegible]
[illegible] 3. Konigreichen. Cugel Dissert.
[illegible] cui addebant quartam
sed coelestem cum hac inscripti-
one quarta pervenis [illegible]
Semper laudandus qui cum sum-
ma conjectura. et cum sangui-
ne innocentis populi, disceptare.

§. 8. n. 3. b). generalis ratio
1) est. quia generaliter actus hu-
manos constitui extra controver-
siam. generi humano interest.
2) specialis, natura reip id requi-
rit qui tum ac coetum perfecta
constituit, omnia de agere per-
fecte et dubitare d possessione
qui n. dubitat perfecte non
possidet. Conf. h. cap. §. 14.

§. 9. a). optime haec quadrant in
consuetudinem de qua ad §. 5. n.
2. h. c. consuetudo n. est [illegible]
[illegible]lorum. quia requisitam con-
nexionem requirit, quae gluant n.
maia sua parte cohaerent ac pro-

gare, uter ad tutelam jus habeat; aut, qva similitudine ad hanc rem Plato utitur, nautas navis periculo certare, qvis eorum potissimum gubernaret: ita non semper laudandos, qvi cum summa jactura, sæpe & cum sangvine innocentis populi, disceptare cupiant, qvis ejus populi rem sit curaturus. Laudatur ab antiqvis Antiochi dictum, qvi populo Romano gratias egit, qvod * nimis magna procuratione liberatus modicis terminis uteretur. Inter multa à Lucano sapienter dicta non postremum est:

Lib. I.

Val. Max. lib. IV. c. I. §. extr. lib. II. v. 61.

tantone novorum
Proventu scelerum qværunt, uter imperet urbi?
Vix tanti fuerat civilia bella moveri,
Ut neuter.

***

Nimis magna procuratione liberatus) Ejus animi videtur fuisse Jonathan Saulis filius.

3. Tum vero imperia tandem aliqvando in certo & extra controversiæ aleam constitui, humanæ societatis interest; qvam qvæ adjuvant conjecturæ, favorabiles putandæ sunt. Nam si durum putavit * Aratus Sicyonius privatas qvinqvaginta annorum possessiones labefactari, qvanto magis illud Augusti tenendum est, eum virum bonum ac civem esse, qvi præsentem reipublicæ statum mutari non vult, & qvi, ut apud Thucydidem Alcibiades loqvitur, ὅπῃ ἐδέξατο σχῆμα τῆς πολιτείας τοῦτο ξυναλλασσώζει. qvod τὴν παροῦσαν πολιτείαν διαφυλάττειν dixit Isocrates adversus Callimachum: sicut & Cicero oratione ad Qvirites contra Rullum, otii & concordiæ patrono convenire ait, defendere statum reipublicæ, qvi qvoqve tempore sit: & Livius, optimum qvemqve præsenti statu gaudere.

Lib. XXXV.

***

Aratus Sicyonius) sic & possessiones ut fuerant reliqverat Thrasybulus pace Athenis constituta.

4. Qvod si etiam deficerent ea, qvæ jam diximus, tamen adversus præsumptionem, qva qvisqve sua servare velle creditur, validior est altera, qvod credibile non est qvenqvam ejus qvod vult, longo tempore * nullam plane edere significationem idoneam.

Ang. de Clavasio in summa in verbo Inventa.

***

Nullam plane edere significationem idoneam) Crantzius Saxonicorum XI. n. 10. & 13.

IX. Ac forte non improbabiliter dici potest, non esse hanc rem in sola præsumtione positam, sed * jure gentium voluntario inductam hanc legem, ut possessio memoriam excedens, non interrupta, nec provocatione ad arbitrum interpellata, omnino dominium transferret. credibile est enim in id consensisse gentes, cum ad pacem communem id vel maxime interesset.

Libr. XXXV. cap. XVI. Libr. XXXIV.

Merito autem dixi possessionem non interruptam, id est, ut Sulpitius apud Livium loqvitur, *uno & perpetuo tenore juris semper usurpato, nunqvam intermisso.* Idem alibi dixit: *perpetuam possessionem, ac nullo ambigente.* Nam desultoria possessio nihil efficit, qvomodo Numidæ excipiebant adversus Carthaginenses: *per opportunitates nunc illos nunc reges Numidarum usurpasse jus, semperqve penes eum possessionem fuisse, qvi plus armis potuisset.*

***

Jure gentium voluntario inductam hanc legem) Narrat Gregoras cum Catanæ majoribus data esset ab Imperatoribus Græcis Phocæa, adjectam legem, ut singuli successores scriptam ederent professionem se eam tenere administratorum titulo, μὴ λάθῃ παρακρουσαμένη τὴν βασιλικὴν δεσποτείαν τοῦ χρόνου μακρὰ περιόδος. *ne inobservatus diuturni temporis lapsus jus Imperatoris excluderet.*

X. 1. Sed alia hîc, & qvidem perdifficilis suboritur qvæstio; an nondum natis jus suum tacitè tali derelictione possit decedere? Si non posse dicimus, nihil ad tranqvillitatem imperiorum ac dominiorum profecit modo data definitio, cum pleraqve talia sint, ut posteris debeantur. Sin posse affirmamus, mirum videbitur, qvomodo nocere silentium possit his, qvi loqvi non potuerunt, qvippe cum nec existerent; aut qvomodo aliorum factum aliis damno esse possit.

2. Ad hujusmodi solutionem sciendum est, ejus qvi nondum natus est nullum esse jus, sicut nec ulla sunt accidentia rei non existentis. Qvare si populus, à cujus voluntate jus regnandi proficiscitur, voluntatem mutet, iis, qvi nondum nati sunt, ut qvibus jus qvæsitum nondum est, nullam facit injuriam. Sicut autem populus expresse mutare voluntatem potest, ita & tacitè credi mutâsse. Mutata igitur populi voluntate, * neqve dum existente eorum jure, qvi exspectari possunt; parentibus autem, è qvibus nasci possunt, qvi jus suo tempore essent habituri, id ipsum jus derelinqventibus; nihil est, qvod obstet, qvo minus illud, ut derelictum, ab alio occupari possit.

***

Neq; dum existente eorum jure, qvi expectari possunt) Multa sunt in historiis talium derelictionum exempla. Vide unum illustre in Ludovico IX. Francorum rege, pro se liberisqve abdicante jus, qvod per Blancam matrem in Castellæ regnum habere poterat, apud Marianam libro XIII, c. 18.

3. Agimus de naturali jure, nam jure civili, ut aliæ fictiones, ita & hæc introduci potest, * ut eorum, qvi nondum sunt, personam lex interim sustineat, atqve ita impediat, ne qvid adversum eos occupari possit: qvod tamen leges velle non temere censendæ sunt, qvia privata ista utilitas publicæ valde repugnat. Unde & illa Feuda, qvæ non ex jure proximi possessoris, sed ex vi investituræ primitivæ deferuntur, longo satis tempore acqviri posse receptior

cupiunt, quis ejus populi rem sit curaturus. Conf. L. 2 c. 25. §. §. 2. Laudatur ab antiquis antiochi dictum, qui populo romano gratias egit, quod nimis magnā procuratione liberatus modicis terminis uteretur. at regia voce hac non est. quippe regni labores infiniti sunt. jam vero velle declinare, regium non est sed imbecillis animi signum.

manca et interrupta, hinc alienata. Conf. proc. Farell. c. 13 §. 41 p. 542. et p. 195.

§. 10. n. 1. a) Ad quid sentiendum de renunciatione reginae galliae (renunciavit n. omni successioni in hispaniam) an delphino possit esse praejudicio si contingeret regem hispanum decedere sine proce nam sic delphinus sine dubio foret proximus quippe ex sorore natu majori natus. sed an pro se et delphino renunciaveris. ass. praejudicare delphino alias ejusmodi renunciatio ad tranquillitatem utrius regni non profecisset. 2) si regina non renunciasset matrimonium consumatum non fuisset et sic non natis praejudicari pt si in causa sit propter jm mondum nam existere possint Conf. c. 4. §. 26. et parall. Ad h. L. c. 5. §. 2. n. 1. et c. c. §. 26

§. 12. N. 1. A/ 7 an princeps
potest obligari lege sua. et
recte affirmat grotius Conf.
plu. proleg. §. 21, hoc tm addo
non omnibus legibus obligari
sed illis tm ubi materia et
ratio sunt universales, ut in
aestimandis rerum pretiis, scilicet
princeps frumento vendendo certum
statuat pretium, aeque tanti
emere hoc tenetur. quanti
alius quicunq. privatus. universalis
n. ratio hic est. tum
princeps victum indiget qm subditus
illis a legibus quae
imperfectionem inveniunt, princeps

ceptior sententia est; qvod ad jura Majoratus, & ad res fideicommisso obnoxias, non infirmis rationibus subnixus, producit summi judicii Jurisconsultus Covarruvias †

***

Ut eorum, qvi nondum sunt personam lex interim sustineat) ut lex civilis in hæreditate jacente.

4. Nihil enim prohibet, qvominus lege civili jus tale introduci possit, qvod uno actu alienari licite non possit; possit tamen, ad vitandam dominiorum incertitudinem certi temporis neglectu amitti: atqve ita etiam, ut exstituris salva sit actio personalis adversum eos, qvi neglexerunt, aut eorum hæredes.

XI. Ex his, qvæ diximus, apparet, & regi adversus regem, & populo libero adversus populum liberum jus acqviri posse, ut expresso consensu, ita derelictione, & eam secuta, aut ex ea vim novam capiente, apprehensione: nam qvod dicitur, qvæ ab initio non valent, ex post facto convalescere non posse, hanc habet exceptionem, nisi causa nova jus per se parere idonea intercesserit. Similiter & alicujus populi rex verus amittere poterit regnum & populo subjici; & qvi revera non rex, sed princeps erat, *rex summo cum imperio fieri, & summum imperium, qvod penes populum, aut penes regem in solidum erat, inter eos dividi.

***

Rex summo cum imperio fieri) vide Vasqvium controversiarum illustrium libro I, c. XXIII. 3. Adde eundem libro II, LXXXII. 8. 9. & seqventibus. vide & Panormitanum lib, I. cons. LXXII. Et Peregrinum de Jure Fisci VI. cap. IIX. §. 10.

XII. 1. Illud etiam indagari operæ pretium est; an lex de usucapione aut præscriptione, condita ab eo, qvi habeat summum imperium, pertineat etiam ad ipsum jus imperii, & ejus partes necessarias, qvas alibi †† explicavimus. Pertinere arbitrari videntur Jurisconsulti non pauci, qvi qvæstiones de summo imperio ex jure tractant civili Romanorum. * Nos aliter arbitramur, nam ut qvis legibus obligetur, reqviritur in legis auctore & potestas & voluntas, saltem præsumta. Se per modum legis, id est per modum superioris, obligare nemo potest: & hinc est, qvod legum auctores habent jus leges suas mutandi: Potest tamen qvis obligare sua lege, non directe, sed per reflexionem, * qva scilicet pars est communitatis, † ex æqvitate naturali, qvæ partes vult componi ad rationem integri: qvod à Saule in regni initiis observatum notat sacra historia Sam. l. I. c. XIV, 40. Sed hoc hic locum non habet, qvia legum auctorem hic consideramus, non ut partem, sed ut eum, in qvo virtus insit integri: agimus enim de summo imperio qva tale. Sed nec voluntate adfuisse præ umitur: qvia legum auctores non censentur se

† c. possessor. p. 3. §. 3. Spec. tit. de feud. §. Qvoniam. vers. 3. qværitur. Chass. de Cōs. Burg. *de mains. mortes. §. 6. vers. par an. & jour.* n. 2. Cravet. de Ant. temp. 4. § Materia. n. 90.

†† L. I. c. III. §. 6. n. 2. Bart. in L. 24. Hostes, D. de Capt. & in L. I. D. de Aqva pluv. arc. Jas. cons. 70. lib. III. Aymon. de Antiq. p. 4. versicul. Materiaista. n. 6. Ant. Corset. 9, de Exc. Regis. q. 104 Balb. 9, de præsc. 2. p. 5. pr. q. 2 Castal. de Imp. qv. 53. Covar. in c. peccatum. 4. de Reg. Juris, in 6. p. 2. §. 9. in fine. † h. l. c. XX. §. 24. n. 1.

se velle comprehendere, nisi ubi & materia & ratio legis sunt universales, ut in æstimandis rerum pretiis. At summum imperium non est paris rationis cum rebus aliis: imo nobilitate sua res alias multum excedit. Neque ullam vidi legem civilem de præscriptione agentem, quæ summum imperium comprehenderet, aut comprehendere voluisse probabiliter censeri possit.

***

Nos aliter arbitramur) Et Don Garzias Mastrill. de Magistratu lib. III. c. II, 26. Joh. Oldendorpius consil. Marp. V. n. 47. volum. I.

Quæ scilicet pars est communitatis) Seneca epistola LXXV. *Duas personas habet gubernator: alteram communem cum omnibus, qui eandem conscenderunt navem, qua ipse quoq; vector est, alteram propriam, qua gubernator est.* Tractant hoc Claud. Seisellus de Rep. Gal. lib. I. Chasſanæus de Gloria mundi parte V. cons. 5. Gailius lib II. obs. LV. n. 7. Bodinus de republica lib. I, c. IIX. Reinkinck. I. c. XII. Hahn. ad Wesenb. de LL. n. 6.

†††

Pars est communitatis) Sic in Comitiis Imperatori ratione Ducatuum & ditionum onera communi ipsius Imperatoris & Procerum consensu injunguntur, non tanqvam Imperatori, sed tanqvam Principi & Statui Imperii, ratione ditionum, qvas ab imperio recognoscit, *Vid. R. A. zu Nürnberg 1542. §. ferner*/ ibi **daß wir uns mit den ansehnlichen/ trefflichen Kriegs Stäcken/ so uns auf obgemeldten Speyerischen Reichs Tag/ von wegen unser Königreich und Landen/ in obbestimte beharrliche Türcken Hülffe zuleisten auferlegt worden.** *Resnckyng. de Reg. Sec. & Eccl. L. I. Cl. II, n. 166. p. 71. c. 2. & l. 1. cl. 4. c. 9. n. 15. p. 381.*

2. Unde sequitur, neque tempus lege definitum sufficere ad acquirendum summum imperium aut partem ejus necessariam, si desint conjecturæ naturales, de qvibus supra egimus: neque tantum temporis spatium requiri, si intra id tempus ex conjecturæ, qvantum satis est, adsint neq; legem civilem, qvæ acqviri certo tempore res vetat, ad res summi imperii pertinere. Posset tamen in ipsa imperii delatione populus suam exprimere voluntatem; qvo modo ac tempore amitti imperium non utendo posset, qvæ voluntas sequenda haud dubie esset, nec infringi posset à rege etiam summum imperium obtinente, qvia non ad imperium ipsum, sed ad ejus habendi modum pertineret: qvo de discrimine alibi diximus.

L. I, c. III. §. XI. n. 1. §. XXIII. n. 3.

XIII. Ea vero, qvæ de summi imperii natura non sunt, nec ut proprietates naturales ad eam pertinent, sed aut separari ab ea naturaliter possunt, aut saltē cum aliis communicari, omnino subjacent legibus populi cujusqve civilibus, qvæ de usucapione & præscriptione factæ sunt. Sic subditos esse videmus, qvi præscriptione acqvisierunt, ut appellari ab iis non possit: ita tamen, ut semper aliqva ab eis sit provocatio, per supplicationem scilicet, vel alium modum. Nam, ut ab aliqvo nulla ratione possit provocari, cum persona subditi repugnat, ac proinde ad summum imperium aut partem ejus pertinet, nec

F Ziegl. p. 265

F Ziegl. Covar. c. possessor. p. 2. §. 2. p. 207. n. 12. 13.

non obligatur. sic ad sollennia testamenti observanda non tenetur. quia materia et ratio universales non sunt. sed imperfectionem hac lex indigitat et a subdito requiritur; ut sit constet subditum testatorem in-tegrâ mentis fuisse, quâ de principio agitabatur. ad 1666. inter cipe non præsumenda, cum perfectus sit vel perfectus. saltem præsumendus.

§. 12. N. 1. Nunquam n. sub imperio comprehenditur habendi modus et causa. Similis quâstio agitabatur. ad 1666. inter gallos et hispanos. de jure devolutionis in Belgio regio regalliâ jure devolutionis regiâ vindicabat. Belgium. hispani hoc ipsi denegabant, dicentes, principes suos quidem in belgio regio condidisse leges. et præscriptionibus. at his summum imperium non obligari 2. 2. c. 4. §. 8. n. 3. Becm. hist. Civilis c. 3. §. 10 p. 526 et seqq.

§. 13. a. sus extremâ appellationis seu provocationis summâ potestatis est. Rs. quid sentiendum de casu argentinensium. qui imperatori moderno homagium præstare renuebant. causati præscriptionem, se multis ante ipsum imperatoribus homagium non exhibuisse. Rs. homagii non datur.

non datur praescriptio quia
signum subjectionis, subjectio-
nis a. non datur. praescrip-
tio c. nec. homagii, nullum
n. privilegium quod omnimodis jura
majestatis praescriptione es. acquiri.
§. 14. n. 5. a.) quia nihil cer-
ti in rebus humanis esset, nul-
lum imperium certum atqui
v. interest. rei humanae actus
humanos. in certo. et extra con-
troversiae aleam. constitui simi-
le. huic axioma est, quod ha-
betur. cap. 6. §. 14. oportere
rationem. aliquam esse expe-
diendi negotia humana, jam
si omnia ~~essent~~ incerta
forent, non possent. actio-
nes humanae expediri, huma-
na a. societatis interest. esse
terminum actionum. humano-
rum. Cons. h. c. §. 8. n. 3.

§. 14. n. 5. b.) Zelotarum termi-
nus bis usurpatus. est in pub-
licis 1.) in rep. Judaica cum
ad interitum inclinares 2.) in gal-
lia praeterito secula, ubi qui
tenacius pontificiae religionis
partes contra reformatos. et
moderatiores catholicos segue-
bantur. Zelotarum nomine ve-
niebant. Cons. Mud. pol. c. 1
o. 1. p. 2.

§. 14. n. 5. c.) Servorum et
subditorum. rebellium. par-
est conditio 1.) frugi n. civis
est. signum praesentem sta-
tum mutare nolle, jam ver-
qui se in libertatem. vindi-
care molitur. praesentem sta-
tum mutari avet et sci fru-
gi civis non est. 2.) servile
est, metus causa. tm respice-
re superiorem. 3.) nota. est
propensionis in flagitia ser-
vis adhaerens.

nec potest aliter acquiri quam secundum jus naturale, cui summa imperia subjacent.

XIV. Ex his apparet, quatenus recipi possit, * quod ajunt nonnulli, semper licere subditis, si possint in libertatem, eam scilicet, quæ populi est, se vindicare: quia quod vi partum est imperium, vi possit dissolvi; quod autem ex voluntate sit profectum, in eo pœnitere liceat, & mutare voluntatem. Nam & quæ vi parta primum sunt imperia, possunt ex voluntate tacita jus firmum accipere & voluntas aut ex initio constituti imperii, aut ex post facto esse potest talis, ut jus det, quod in posterum à voluntate non pendeat. Agrippa rex apud Josephum in oratione ad Judæos, qui ex præpostero repetitæ libertatis studio Zelotæ dicti sunt, sic ait: *Intempestivum est nunc libertatem concupiscere. Olim ne ea amitteretur certatum oportuit. Nam servitutis periculum facere durum est, & ne id subeatur, honesta certatio. At, qui semel subactus deficit, non libertatis amans dicendus est, sed servitis contumax.* Atq; ipse Josephus ad eosdem: * *Honestum quidem est, pugnare pro libertate, sed id olim factum oportuit: At, qui semel sunt, & longo tempore paruerunt, si jugum excutiant, faciunt, quod desperatorum hominum est, non quod libertatem amantium.* Et hoc ipsum Cyrus olim Armenio regi dixerat, qui rebellioni suæ obtendebat libertatis pridem amissæ desiderium.

L.I.c. III. §. IIX.n.13. XXI.n. XI.c. IV. §§.15.16. 19.n.1.seqq L. II.c.VI.§.8. c. XVI.§.IV.n.1. c.XXII. §. XI. §.XIII.n.2.

Xenoph. de Cyri Inst. III.

***

Quod ajunt nonnulli) Ut Vasquius dicto libro II, c. LXXXII, n. 3.

Honestum pugnare pro libertate, sed id olim factum oportuit) Eadem ferme verba reperies in oratione Guidonis Comitis Blanderatensis ad Mediolanenses apud Radevicum I, c.40.

†††

Ex voluntate tacita jus firmum) Add. *Reinking. de Reg. Sec. & Eccl. l.* 1. *cl.* 1. *c.* 5. *n.* 11. *& seqq. Duck. l.* 1. *c.*1.*n.*20.

2. Ceterum quin & regis longa patientia talis, qualem supra descripsimus, possit populo sufficere ad pariendam libertatem publicam, ex præsumta imperii derelictione, minime dubitandum arbitror.

XV. Jura vero, quæ non habent quotidianum exercitium, sed semel ubi commodum erit, * ut luitio pignoris; item jura libertatis, quibus actus is, qui exercetur, non est directe contrarius, sed ei in est, ut pars suo integro; velut, si quis per centum annos societatem cum uno duntaxat vicino habuerit, cum tamen habere & cum aliis posset, non amittuntur, nisi ex quo tempore intercessit prohibitio aut coactio, eique paritum est cum sufficienti consensus significatione. (a) Quod cum non juri civili tantum, sed & ratione naturali congruat, merito locum habebit etiam inter summæ fortunæ homines.

(a) L.18.§.fin. Quem. servit. amitt.

***

Ut luitio pignoris), Vide Parutam historia Veneta VII.

CAPUT V.

De acqvisitione originaria juris in personas: ubi de jure parentum: de matrimoniis: de collegiis: de jure in subditos: servos.

I. De jure parentum in liberos:
II. Distinctio temporis infantiæ: & ibi de infantium dominio in res:
III. Temporis extra infantiã in familia:
IV. Ibi de jure coercendi liberos.
V. De jure vendendi liberos.
VI. Temporis extra infantiam & familiam.
VII. Distinctio potestatis parentum naturalis & civilis.
IIX. De jure mariti in uxorem.
IX. Insolubilitas & adstrictio ad unam uxorem an sint necessariæ ad matrimonium ex lege naturæ, an tantum ex lege Evangelica.
X. Jure naturæ solo irrita non esse connubia ob defectum consensus parentum.
XI. Ex lege Evangelica irrita esse connubia cum alieno viro & uxore.
XII. Illicita & irrita esse jure naturæ connubia parentum cum liberis.
XIII. Connubia fratrum cum sororibus, item novercæ cum privigno, & soceri cum nuru, ac similia, illicita & irrita esse jure divino voluntario.
XIV. Non idem videri de connubiis cum propinqvis ulterioris gradus.
XV. Posse esse qvædam connubia & licita, qvæ à legibus appellentur nomine conbinatus.
XVI. Posse qvædam connubia illicita contrahi, & tamen rata esse.
XVII. Jus majoris partis in qvibusvis societatibus.
XIIX. Pari numero qvæ sententiæ prævaleat.
XIX. Qvæ sententiæ dividendæ aut conjungendæ.
XX. Absentium jus præsentibus accrescere.
XXI. Ordo qvis inter pares, etiam reges.
XXII. In societatibus, qvæ fundamentum habent in re, sententias æstimandas secundum partes qvas qvisq; habet in re.
XXIII. Jus civitatis in subditos.
XXIV. An civibus à civitate discedere liceat, per distinctionem explicatur.
XXV. Jus civitati nullum in exules.
XXVI. Jus ex consensu in filium adoptatum.
XXVII. Jus in servos:
XXIIX. Qvatenus in hoc jure dicatur inesse jus vitæ ac necis.
XXIX. Qvid ex jure naturæ statuendum de his, qvi ex servis nascuntur.
XXX. Servitutis diversa genera.
XXXI. Jus ex consensu in populum, qvi se subjicit.
XXXII. Jus ex delicto in personam.

I.

NOn in res tantum, sed & in personas jus qvoddam acqviritur, & originarie qvidem ex genefatione, consensu, delicto. Generatione parentibus jus acqviritur in liberos: utriqve inqvam parentum, patri ac matri:

* sed

in hoc derogatio juriam nunquam locum habere
Sed concubinatus jura sua sibi passim retinet. Et ne
verum interedit conjugium. liberi nati sequuntur. Et ne
in concubinatu v. non dem. sit quod in conjugio habent
paribus ad nobilitatem jura tribuunt. liberi
non succedunt in jura patrum. quia non est identi-
ficatio conjugum ut eor velut sit alter mari-
tus velut altera uxor. Et erunt duo in car-
ne una, quia identificatione h. e communione ani
mariti. Amicitiæ perfectæ summus gradus est conjugi
um. identificationes n. major gradus dari requisit
de et matrimonia cum nupta alterius inita in
sunt, quia facultas moralis dari, subsecta per pri
matrimonium. S. ti. non pars unius mariti pars
tertius esse requit. Notabile discrimen est inter con-
junctionem fœminæ unius cum pluribus viris et unius
viri cum pluribus viris. Hoc delictum multo majo
ris sceleris, quia ordini conjugii pugnat et confu-
quatur n. hæreditatum. Conjugia quæ eorum, qui jun-
gantur ad id facultate naturali, nulla sunt, quia contrahen
tes ea naturales, aut talia conjugia ita ut cognitus ad
moribus velantur. illicita sunt religionis, qui docuit.
tit expresso dicit, ut ad id efficiat ius ad præstare
non possit. S. 12 Medi fol. c. 4. b. 18 f. 102. Inseri.
Conjugia parentum cum liberis simpliciter illicita sunt
ob naturalem verecundiam S. 12. ed. 13 quia conjuges
dentificantur, parentes et liberi non possunt identifica
ri, quia se habent inæqua. causa et effectus. causa v. et
effectus combinari nequeunt ergo nec parentes et liberi 2
liberi debent reverentiam parentibus qui v. patrem
parentum. denique, reverentiam jis non præstat. 3) pati-
tur et alia sociali quia femina conjugio in familiam
bus nascerentur. hæc v. Gagnat cum ordine in successi
genere recepta. Illic fratrum cum sororibus conjugia
sunt licita ob rationem parentum et liberi imagine
S. 13. n. 3. Cæsar legi vi non ut exercenda erat, nisi quæ
multiplicandum. jam satis genus humanum quod ejus inito
sine fratrum et sororum nuptiis contingere requisit S. 13
n. 8.

Pars III. incipit a. S. 15 et tractat. Imperium
Universitatis in singula membra. Subjicit n. Deo
in societatem coercendi, ut per eam jis bene esset.
cuius m. major pars obligat singulos. 1 quia ratio-

rem debet esse expediendi negotia humana. 2) Majestas
requum est ut pars major segnatur. minorem §. 14. abs
tuta est. 3) pares sint potentiæ partium, 4) ibi agi
rendum est. Quæ ad mutationem non facit ne
nenti est. §. 18! aut si plures sint. diuersa agi
conjungenda. aut dividenda. denique mos conjungi
oportet quarum altera alteram includit, mos §.
dividi quæ toto genere a se sint diversa.
Pars. IV. cujus a. §. 21 et continet Imperium Civile.
tis. vel rep. in singulos subditos cives naturam qua
nia est. perfectissima societas §. 25 cui jus vita ac
necis quod comprehendit, quæ tanquam prima et ex
trema, et in homine pro natura habenda sunt recti
tionis competunt, nisi qui naturam jus tt. Nec 3
cives civibus a Civitate abscedere, venia non im
petrata, parti n. jus non est a corpore recedere.
§. 24. coll. cu. §. 5. leg. cap. 6.

Pars. V. cujus a 26 et tractat Subjectionem
et Obedientiam. Subjectio et coordinatio proxima ac
pessima est arrogatio, quæ naturali proxima §. 28
diabolissima servitus. pessima. h. e quotidiana et
perpetua. in eo differt servitus a subjectione quo
ad; quod subditi principi non præstare quotidi
anas operas. hos ergo non præstare libertatem est.
hominis obligatio operarum pro alimento eidem
perpetuis §. 24. n. 2. l. 3. c. tt. §. 2. n. 2. Ignobilis.
Status inter homines est, qui se privatum jus con
sulere, qui circa contra naturam. nisi h. e pars hu
mana. introducta. l. 3. c. 4. §. 3. nihil tt in se tt ni
mia acerbitate, nam perpetua ita obligatio compensatio
alimentorum certissime §. 24. n. 2. seu ad quæ vita ac
requi, nisi si cujus commissio. leg. tt hoc casu qui
pacitus est. et pessimus, sed non tt jus tt in id quod
primum et extremum in homine. adeo naturam est pe
vitam. ac circumdare cognitorum 22 ingenua servi.
dominus §. 21 malum tt dicas. id ad vitam sit in.
servum et dentem sive et id ad naturali ratio fieri p.
nis l. 3. c. 14 §. 2. n. 3. nec præjudicat alteri. qui
consejam, ut ut eadem religione, quæ publica jurisdictio
sunt, exercetur in leg. §. 3. et in specie in captivos ejus
modi introducam, ut illi ad pretium status. qui tempore so
cietas haberent, victores a. contra in violentiæ dec
nisi, liberatur abjurent a jamne ita vide, quæ captivos

Cap. 5. 2. 11 Grot.

Imperium in personas liberas
pars 1. Conspectus.

De potestate patria de exemtione amori ejus in parentes. Jure parentum in liberis Judices. de inventoris et res eis.

de clementia §. 4 nec vendere

1. Imperium in Liberos aut alienare potest sub imperio quem n. est ut qui se regi habeat modus et causa regi. §. 2. n. 1 Dein acquiritur ex causa recipitari in considerari generationis §. 4 alias n. ne one liberorum tunc n. cessetur tunc in veteri non potest natura jus dare in omne id. cui regimen hoc competat. Hinc quod obtineri non potest. Liberi, quamdiu tempus imperii quod vera imperat §. 8. Ubi eorum judicii durat, imperium quippe electio evadi non ne hos petunt. tunc n. nexis minus natum rationem indicii acinus subjecti §. 2. n. 1. in boni cap. 23 §. 2. n. 2. Hucks. jus tempore imperfecti judices qui praesent materia pars. ii eorum, quamdiu nemo finem legi nexantur, indico. familia patria jure. Adeo Philip Paschalem de patria. sunt imperio parentum, a potestate et Baronem ab Eran. rum n. est ut pars conv. Vel. 2 juris et proles parentes cum ratione integri. d. et liberorum tempore prospecti Judicii quo. pars. 2 tractat Imperium extra familiam jure eum Marciale jure in imperium. jure juris jure. ratio n. eum parentum in liberos per pare. a parentibus regi oportet rationem natum jus imperii. spirat. semper in remanere et conjectione est. Variat in. pietatis et observantia respectus. unum 2 universitati in. quia causa generationis jus singulos natura. 3 voluntati per mares. §. 6. Conjectum in singulos judices. Hinc jus. hoc jus imperium eum. quia quae est ab stabilem. tenti liberos quaerens vel. non jure. sed non alibi. Effectum cogendi jure Livii rebus conjugii et familiae. bori vel emendandi §. 4. nonnam non. jus pars familiae na. ra ad quia vita et necis, gradibus §. 5. Conjugium n. natu. mulis a regibus voluntatis natum est. Illi cohabitatio na. est, jus corpus naturali ea jure. in cum foeminae, quia foemina. §. 2. a propria a. regnabe. at. Inde nam §. 4. n. 2. jus. regnabe. propter generationem nostra jugati matrimonium jus. nis generationis. in liberos con. nitii in descriptione omnia. dict. Privatum n. imperium subjectum. Hic a conjugio differt. consensu et patres. ffff

nedum interficere poterant l. 5. c. 9.
§. 8. Sed et circa minores poenas ad-
mittenda ejusdem §. 2. cap. 18. l. 5.
etiam poenâ cum modo exigendi illum est, nisi a publico vel
alio Romanis sit domini facultas. et publico jecerat. Sicq jam ge-
servos. Juga sibi corporeae posse iterum in eleberos. nullum
probabiliter pertinatia est §. 9. cap. 7.
Jerosolymis r. calamitosam patiuntur. nisi et Imperii publico
tus. k. c. altra temerarium modo
vendo in aequorum quorundam notes jam caperet. Ac proinde
rebus servis eiusdem imperatore primorii quod parentes cogi pr
contra Judaeam dominorem. Et jure. a magistratu, ad id quo
tendo in de servitus ad eos qui liberis debeat, sed si contra
et servis reservetur. 1/ de alimen tam inter se. parentes imp
cupidito non judicent l. 5. c. 12. tio, patris praefertur. impe-
§. 8. rium ob jegus praestantiam.
Pars. VI. de Subjectione cap. si pater aliquid jubeat q
contra publica cupis et meter prohibeat. praferendum p
31. Judicia et contra jugicio esse dicit, quia aequum se ait aliqui Grotius patris Imperi
pervicax vel a aequo alteri in. 1/ ob jegus praestantiam, ra
dictionem dat. §. 31. l. 3. c. 20 §. 44. ius est postabendum ob
ar et quoniq in illo fieri debet. 1/ quia jubi
pd. l. 3. c. 31. §. 17. ar exempl. a gubernatorem jegus. 1/ quia jubi
dictionem interfici Josias l. 3. c. matri caput est. eq impe
4. §. 12. rat. sic m. si pater et ma
Pars. VII. De Subjectione cap. ter periclitantur. prius de
delicto. cupit §. 32. et delicto. carendum patri, quia cau
jugicio m. ter accedat contra ejus praestantior. curas pa
rarentur, genitor, qui natus liberis. liberis jusciperet. tenetur.
talem. arbitrio ab eo cui poena. ej.
gerda jus est. et potestate ei adigitur.

§. 2. n. 1. Ad 2dum si parentes
desponderit. vel aliis obligat
liberos. dum adhuc in tempo
impuberi. judicii part. dl. nul
esse. quia omnes desponsali
si desponderit perfectum ju
ri judicium, deny tenet alie
a parentibus circa electio
cendi jura, quatenus se inj
se regulent. jam vero pubes
se non est ejus. qui se ge
qui regere, sed qui potest
finiri ratis et qui potest
Y quid de voto Haxa pi

* sed si contendant inter se imperia, præfertur patris imperium, ob sexus præstantiam.

***

Sed si contendant inter se imperia præfertur patris imperium) Seneca libro III. controversia XIX. *Primæ partes sunt patris, secundæ matris.* Chrysostomus I. ad Corinth. XI, 3. εἰκότως ὑποτέτακται τῷ ἀνδρὶ ἡ γυνή· ἡ γὰρ ἰσοτιμία μάχην ποιεῖ. *merito viro femina subjicitur. nam æqualitas honoris pugnam parit.* idem ac Ephesios capite IV. ἀρχὴ δευτέρα ἐστὶ ἡ γυνή. μήτε οὖν αὐτὴ τὴν ἰσοτιμίαν ἀπαιτείτω (ὑπὸ γὰρ τὴν κεφαλὴν ἐστι) μήτε ἐκεῖνος ὡς ὑποτεταγμένης καταφρονείτω. σῶμα γάρ ἐστι. *Secunda potestas est mulier, neq; ergo ipsa æqvum sibi jus vindicet (sub capite enim est) nec eam, qvod subdita sibi est, contemnat maritus, corpus enim est.* Deinde: δευτέρα ἐστὶν ἀρχὴ αὐτὴ, ἀρχὴν ἔχουσα καὶ πολλὴν τὴν ὁμοτιμίαν, ἀλλ' ὅμως ἔχει τι πλέον ὁ ἀνήρ. *Altera potestas illa est, imperium & ipsa habens, multumq; in honore consortii, sed tamen plusculum habet vir.* Augustinus epist. CXCI. *Filius ex legitimis nuptiis susceptus magis in patris est, qvam in matris potestate.* Gregoras libro VII. ubi de Andronico Polæologo & Irene, ait: προστιθεμένου δὲ καὶ τοῦ, μείζονα δύνασθαι τῆς μητρὸς τὸν πατέρα, τὸ κωλύον οὐδὲν τὴν τοῦ πατρὸς τελεσθῆναι βούλησιν ἐπὶ τῷ παιδὶ μᾶλλον ἢ τῆς μητρός. *Addebat ille plus matre patrem posse, nec qvicqvam intercedere qvo minus patris de filio valeret voluntas, etiam præ materna:* de reverentia matri debita, vide L. 4. congruentius. C. de Patr. Potest.

†††

Patris imperium) qvippe qvod etiam exercet in ipsam liberorum matrem, *vid. canon. hac imago. cum seqq. 33. q. 5.* Facessat interim *Thom. Hobbes, de civ. c. 9. n. 3 & seqq.* matri originale, patri verò derivativum assignans. Aliud enim est matris originale officium, aliud patris imperium.

II. 1. Distingvenda autem sunt in liberis tria tempora: primum tempus imperfecti judicii, τοῦ βουλευτικοῦ ἀτελοῦς ut Aristoteles loqvitur, dum abest προαίρεσις, vis electrix, ut idem alibi: secundum tempus perfecti judicii, sed dum filius pars manet familiæ parentum. ἕως ἂν μὴ χωρισθῇ, ut loqvitur idem Aristoteles: tertium, postqvam ex ea familia excessit. * In primo tempore omnes liberorum actiones sub dominio sunt parentum: æqvum enim est, ut, qvi se regere non potest, regatur aliunde. Æschyli dictum est:

ætas prima, ceu brutum pecus,
Ut educetur, mentis alienæ indiget.

At alius naturaliter inveniri non potest, cui regimen competat, qvam parentes.

Pol. l. cap. ult.
Nic. IV. 3.
Eth. V. c. 10.

***

In primo tempore) Sunt ea ætate ita parentum, ut alia qvæ parentes possident, ait Maimonides canonibus Pœnitentialibus capite VI. §. 2.

2. Est tamen eo qvoqve tempore filius aut filia capax dominii in res ex jure

†L.II.c. III. §.6. DeFort.Alex. II.

jure gentium, sed exercitium impeditur † ob ea, qvam diximus, judicii imperfectionem. Habent jus, ut de pueris Plutarchus loqvitur, ἐν κλήσει non ἐν χρήσει. Qvare ut res omnes liberorum parentibus acqvirantur non naturale est, sed ex qvorundam populorum legibus, qvæ & patrem à matre in, hac re distingvunt, & filios non emancipatos ab emancipatis, & naturales à legitimis. qvæ discrimina natura ignorat; excepta ea, qvam dixi, sexus præstantia, si imperia inter se contendant.

III. In secundo tempore, cum jam judicium ætate maturuit, subsunt parentum imperiis non aliæ actiones, qvam * qvæ ad familiæ paternæ aut maternæ statum aliqvid momenti habent. æqvum enim est, ut pars conveniat cum ratione integri. In ceteris autem actionibus habent liberi ἐξουσίαν, id est facultatem moralem agendi, sed tenentur tamen in illis qvoqve studere, semper ut parentibus placeant. Verum hoc debitum cum non sit ex vi facultatis moralis, ut illa superiora, sed ex pietate, observantia, & gratiæ rependendæ officio, non efficit, ut irritum sit, si qvid contra sit factum, sicut nec irrita est donatio rei à qvocunqve domino facta contra parsimoniæ regulas.

***

Qvæ ad familiæ paternæ aut maternæ statum aliqvid momenti habent) ita explicat Maimonides legem, qvæ est Num. XXX. 10.

IV. In utroqve hoc tempore jus regendi, etiam jus coërcendi complectitur, qvatenus nempe vel cogendi sunt ad officium liberi, vel emendandi. De gravioribus autem pœnis qvid sit sentiendum, alibi erit † agendi locus.

†††

† §. VII. h.c. it.c.XX.§.6. L.3.C.de Patr. potest. L.13.§. fin. D. de Re Milit.

Etiam jus coërcendi) Qvanqvam enim in secundo tempore liberorum judicium ætate maturuisse constet, ita ut per naturam egredi patriâ potestate valeant, nihilominus tamen jus patrisfamilias qvæsitum in totam familiam, cujus partes & liberi sunt, hic attendendum venit, qvippe qvod fortius aliqvid, qvàm nudum jus amicitiæ, in benevolentia, non coactione, consistens, importat. Hinc postmodum jura coërcendi fluunt, si liberi aliqvando invitis parentibus ab eodem secessum fecerint.

V. Qvanqvam vero imperium paternum ita seqvitur ipsam patris personam ac οἶκον, ut avelli transferriqve in alium non possit, potest tamen naturaliter, & ubi lex civilis non impedit, pater filium oppignorare, * &, si necesse sit, etiam vendere (a) ubi alia ratio eum alendi non suppetit: qvod ex veteri Thebanorum lege (qvam libro secundo var.hist. c.VII.recitat Ælianus) in populos alios videtur fluxisse: ipsa autem lex Thebana à Phœnicibus ac porro ab Hebræis (b) venisse: qvam ipsam obtinuisse & apud Phrygas docet Apollonius, epistola ad Domitianum. Censetur qvippe ipsa natura jus dare ad id omne, sine qvo obtineri non potest, qvod ipsa imperat.

(a) h.l.c. §. XXIX. n. 1.

(b) L.I. c. II. §. V. n.10.

Et

Samuelem devovebat. antequam nasceretur. Rs disparitas tantonis est. Hanna hoc omnino facere poterat, quia votum in causa erat. quod Samuel exiteret. quippe sterilis antea fuerat. Hanna. Cons. 2. 2. c. 4 §. 10

§. 3. a) hoc est quod o. 6 repetitur, quia causa liberorum est generatio perpetua. Et pietatis et observantiae. quoque debitum semper manet. altera ratio habetur. in Medit. pol. c. 8. §. 1. 6. p. 197 et lege gratitudinis ne parentes collati nobis beneficii poeniteat.

§. 5. a) Sic principes suos libe. §. 5. b) hoc loco oppignoratio res. olim mittebant romam loco. et venditio non aliter capiendi obsidum. et hodienum. Chamus da. nisi certo respectu, sed quod e tartaria praecipensi filium suum pater possit patriae potestatis usum. loco obsidis in aula otto. ob necessitatem abdicare. Alimanica. alere cogitur. Francis as si naturaliter naturam. cus i rex galliae, in fidem oppignorationis et venditionis eorum, quae promiserat. in cap. spectamus, hic licitae non sunt. tivitate, coactus. est. duos fili. vendere n. est, accepto pretio os suos. Carolo. v. tradere. sed rem. in potestatem alterius.

transferre. Jam v. 15. Liberorum
libertas inæstimabilis est nec
pretium patitur. 2) in potes-
tate parentum libertas libe-
rorum non est. idem ratio
cinium observat. grotius. §.
26. agnoscendum tm, hæc refe-
renda esse. ad illam. classem
qm prodit, quicquid extra hæc
est. a lege est voluntaria
ria seu particulari huius al-
teriusq populi, quod non solum
in veteribus orientalibus sed
et hodiernis russis observan-
dum venit. sic in historia sa-
cra. Matth. 18. v. 25. exstat pare-
bola de debitore condemnato cu-
uxore et liberis, naturaliter qd
uxor et liberi non possunt ob-
ligari pro debito parentis, illo
adhuc superstite et ex lege vo-
luntaria vel particulari huius
alteriusq populi fieri poterit.
Hodiernum apud Russos. liberi
oppignorari ad certos annos pos-
sunt, donec debita parentum
per servitia eorum compensata
sint. In summa venditio et
oppignoratio proprie ex natura
et substantia patriæ potesta-
tis non cadit in liberos. alta-
men ex lege voluntaria unius
alteriusq populi, natura pa-
triæ potestatis non permittit
venditionem liberorum. Jam
dicendum de jure vitæ et
necis in liberos, quod natu-
ra patriæ potestatis idem
non permittit, quia potestas

omnia hæc exempla oppignora-
tionis, ut ita dicam, passiones
sunt; nimirum ut parentes
ob vim majorem ejusmodi
actum tanquam non omnino
malum elegerint, at oppigno-
rationis activæ, ut sui causa
et sibi bene esset, casus in
parentibus vix admittendi esse
videntur. Parentes n. et liberi
licet subordinati sint, distincta
tm personæ sunt, et nemo sub-
salutis causa. alterum peri-
culo subjecere. pt. at perico-
lum. hic liberorum. manifes-
tum. si idem parentes non
servent. Ex eadem ratione sunt
quod sacrificia humana deo
abominationi sint

***

Et, si necesse sit, etiam vendere) Jornandes historia Gotthica. *Haud enim secus parentes faciunt, salutem suorum pignorum providentes, satius deliberant ingenuitatem perire qvam vitam, dum misericorditer alendus qvis venditur, qvam moriturus, servatur.* Eam legem video & apud Mexicanos fuisse.

†††

Pater filium) Jure civili jus hoc patri *solùm* attribuunt Dd. communiter *arg. l. 2. C. qvi fil. distrax.* & qvia hæc venditio effectus patriæ potestatis est, qvæ in matrem non cadit, *§. 10. Inst. de adopt.* imò ne ad avum qvidem paternum hoc jus extendendum esse statuunt, licet is liberos in potestate habeat, qvoniam contra rationem juris introductum est, *l. 1. C. de patr. qvi fil. l. 1. C. de lib. caus.* adeoqve nec ob paritatem rationis in conseqventiam trahendum, *l. 14. ff. de LL. vid. Ludvv. diss. 2. th. 1. lit. e. Schneidevv. ad tit. Inst. de Patr. Pot. n. 29. Hænon. Diss. 10. ad R. J. in l. 144. Arum. Ex. Inst. 2. Th. 3. Ungep. Ex. 3. q. in nego. Pinell. ad rubr. C. de bon. mat. p. 2. n. 23. Joh. de Lugo, disp. 5. sect. 1. n. 3.* Sed qvicqvid sit de jure civili (qvamvis multi qvoqve de eodem dubitent, qvum legis taciturnitas non statim prohibitionem importet) de jure sanè naturæ & gentium, (qvum pietas, omnibus parentibus alimentationem in casu necessitatis suppeditandam esse, liberis injungat) certum est, qvemlibet infantem tam à matre, qvam ab avo vendi posse. Consentiunt nobiscum *Dn. Hahn. ad VVesenb. tit. de his qvi sui vel alien. jur. n. 2. verb. distrahere. Dn. Eichel. de jure qvo naturaliter lib. & par. sibi invicem sunt obstricti, P. 1. §. 25. p. m. 56.* Imò hîc nullam differentiam inter filios suos & emancipatos, sangvinolentos item & adultos agnoscimꝰ cum *Dn. Ziglero hoc loco. Add. Guil. Grot. c. 10. §. 6. ibiq; not. p. 171.*

Oppignorare) *Covarruv. Var. Resol. l. 3. c. 14. n. 4. Brunneman. ad l. 2. C. de patr. qvi fil. distrax. n. 2. Pinell. l. c.* imò eum, ejusq; operas elocare, *Dn. Eichel. l. c.*

Etiam vendere) permutare aut qvocunq; alio contractu alienare, *Lud. Molin. de Just. & Jur. Tr. 2 Disp. 33. n. 22. Surd. de alim. tit. 8. priv. 38. n. 12.* Interim hic, tempore necessitatis, à patre alienatus filius (intuitu juris civilis) non fit servus qvoad statum, sed est tantum in servitute & permanet homo liber & ingenuus, perinde ac si nunqvam in servitutem incidisset, dum suas modo operas emptori præstat, *vid. Ventur. Cæc. de O. J. Catalex. lib. 1. Exc. 7. p. 193.* Congruè igitur statuit *Theod Grasvvinckel. in not. h. l.* in venditione filiorum non transire ad emptorem libertatem, (qvippe qvam salvam retinet venditus) sed corpus, qvatenus mediante eodem, usqve dum ad pristinæ ingenuitatis exercitium rursus pervenire valet, servitia exhibere domino suo cogitur. Confirmat hoc præter allegatos Autores *Dn. Eichel. l. c.* Si verò, inqviens, summâ parens premitur inopiâ, ut neqve se, neqve filios alere qveat, sine omni dubio eos aliis tradere potest, ut ex ipsorum operis & ipse, & pater, si alia præsidia vitæ non suppetunt, vivere qveant. Jure enim naturæ filius tenetur patrem alere, ut infra dicetur; Ergò si aliter non potest, suâ operâ aliis inserviendo. Qvo casu tamen operæ potius filii venduntur, non ipse filius, qvi ipsius, cui venditur, non fit ea ratione servus, ut ipso invito nunqvam è servitute eripi qveat; sed tum liberari potest, qvoties vel pater, vel alius qvivis pretium offerat, vel operibus suis ipse etiam pretium æqvaverit, *jung. Grot. l. 3 c. 14. §. 8. n. 2.* Qvibus nos addimus, si alius mancipium aliud dederit, qvid? qvod filius patrem ad meliorem fortunam redactum cogere possit, ut ipsum redimat. Magis enim, juxta *Joh. de Lugo l. c.* filius est obligatus, qvam venditus pro illo pretio: interim tamen augeri debet pretium, si expensis Domini artem aliqvam didicit. Patet idcircò responsio ad argumentum, qvod vulgò objici solet: liberi hominis non est æstimatio, *l. 1. C. de patrib. qvi filios distr. l. fin. ff. qvæ res pignori leg. l. 16. ff. de empt. E.* nec venditio, *l. 4. 6. 34.*

§. 2. *de contr. vend. Marqv. de Jur. Merc. l. 2. c. 1. n. 20.* Concedimus siqvidem, hoc verum esse, si filius in se liber, per hanc venditionem evadat servus; qvoniam tamen emtor (etiamsi qvoad jus naturæ contrarium sustineat & satis congruè defendat *Molina de Just. & Jur. l. c. n. 28. & seqq.* de filiis barbarorum *add. §. 27. n. 2. h. c. & §. 29.*) jura non servorum, sed tantum servitiorum (qvæ & homo liber operas suas nobis locando præstare potest) adipiscitur, ideoqve adhuc firmum manet, liberi hominis, qva talis, nullam nec æstimationem nec venditionem esse.

Alia ratio eum alendi) Imo hoc verum etiam arbitramur, si pater se ipsum alere neqveat, vel (qvod tamen ut plurimum negant *Dd. vid. Gloss. & Brunnem. n. 2. ad l. 2. C. de patr. qvi fil. Covarr. 3. resol. 14.*) si occurrat æqvalis patris necessitas cum nimia paupertate & egestate, vel etiam major, ut si in servitutem sit redigendus, aut occidendus, vel mutilandus. Nam *lex secunda* citata *C. de patr. qvi fil.* per epiekeian ad casus, in qvibus par aut major est ratio, extendenda est: qvoniam si ejusmodi eventus legislatori tunc accidissent, illos procul dubio etiam expressisset, *Molin. l. c. n. 28. cum Pinell. l. c. n. 27. Surdus de alim. th. 8. privil. 38. n. 14.*

VI. In tertio tempore filius in omnibus est αὐτεξούσιος, suiqve juris, manente tamen semper illo pietatis & observantiæ debito, cujus causa perpetua est. Unde seqvitur, regum actus irritos dici eo nomine non posse, qvod parentes habeant.

VII. * Qvicqvid extra hæc est, à lege est voluntaria, qvæ alibi est alia. Sic jure, qvod Deus Hebræis dedit, potestas patris in filium aut filiam ad dissolvenda vota non erat perpetua, sed durabat, qvamdiu liberi * pars erant domus paternæ. Sic patria qvædam potestas propria erat civium Romanorum, etiam in filios, qvi familiæ propriæ capita erant, qvamdiu emancipati non erant. † Qvalem in liberos potestatem alios non habere ipsi Romani profitentur. Sextus Empiricus Pyrrhoniorum tertio: οἱ Ῥωμαίων νομοθέται τοὺς παῖδας ὑποχειρίους καὶ δούλους τῶν πατέρων κελεύουσιν εἶναι. καὶ τῆς οὐσίας τῶν παίδων μὴ κυριεύειν τοὺς παῖδας, ἀλλὰ τοὺς πατέρας, ἕως αὖ ἐλευθερίας οἱ παῖδες τύχωσι μετὰ τοὺς ἀργυρωνήτους. παρ' ἑτέροις δὲ τυραννικὸν τοῦτο ἐκβέβληται. * *Legum Romanarum auctores liberos in manu parentum ad instar servorum* (a) *esse voluerunt; neqve suorum bonorum ipsos esse dominos, sed parentes,* (b) *donec manumittantur eo modo qvo mancipia solent:* (c) *qvod alii ut tyrannicum repudiant.* Simplicius ad Epicteti enchiridium: οἱ δὲ παλαιοὶ τῶν Ῥωμαίων νόμοι καὶ πρὸς τὴν τῆς φύσεως ὑπεροχὴν ἀποβλέψαντες, καὶ πρὸς τοὺς πόνους οὓς οἱ γονεῖς ὑπὲρ τῶν τέκνων πονοῦσιν, ἅμα καὶ τοὺς παῖδας παντοδαπῶς ὑποτάξαι βουλόμενοι, καὶ τῇ τῶν γονέων οἶμαι φυσικῇ φιλοστοργίᾳ θαρρήσαντες, καὶ πιπράσκειν, εἰ βούλοιντο, τοὺς παῖδας τοῖς γονεῦσιν ἐπέτρεψαν καὶ φονεύειν ἀτιμωρήτως. *Antiqvæ Romanorum leges, respicientes tum ad eam, qvæ à natura est, eminentiam, tum ad labores, qvos pro liberis parentes sustinent, volentes præterea liberos parentibus sine exceptione subjectos esse, credo etiam confisæ naturali parentum amori, & venundandi, si vellent* (d) *liberos, & impune interficiendi parentibus jus dederunt.* Simile patrium jus apud Persas, ut tyrannicum, accusat Aristoteles:

Num. XXX, 2. 3. 4. 5. Lib. de Præceptis Legis; Præcepto vetante CCXLII.

† Inst. de Pat. Potest. §. Jus autem. 2.

(a) h. c. §. 28. L. III. c. VII. §. 1. n. 1.

(b) §. 1. Inst. per qvas pers. acqv.

(c) Dd. ad §. 6. Inst. q. m. j. p. p. solv.

(d) §. V. h. c. it. c. XX. §. 9. in fin. L. III. c. VII. §. 1. Lib. IIX. Nic. c. XII.

patrica potestas privatum est in negotiis publicis. extra eam
nullum o. Imperium privatum. Imperium civicum se. civicum
de jure vitæ ac necis ejusdem autoritate patris jam. ab exposi-
to retatu digitum est, de jure urbis romanæ recedebat.
vitæ ac necis concedam jus. ciam. In Volcis fidem juxta ob.
in norimbergensibus. ad Imp. stumpfium. ubi de ac nebs jure
Ludovico 1320. ut parentes filiis nullum esse. ac filios adeo
os. nobedientes carcere tutis nec obsequium civicum laudem
cercere et civos in proclives, quod pereri, quia publica egrotabant
ja singulariter singulares juris stetum privatum, sicut tamen
publici vocant. privilegium tot majus legis mixtus. nullius juri
ribile, attamen non in usum. etati Imperium extra Sphæra-
rationem. a norimbergensibus jam extendendum. Hi o. civica
ram leges voluntariæ emp. ni mater Imperium naturam.
sæ Just. naturali parentum extra Sphæram. patria potestatis
emori et ejus. in jam usque extendebat, adeo ad requirendam
judices se inventuros esse exobedientiam filialem. non fal-
luderunt. D. 4. Cod. Linn. civibus. Hinc civicum patrum
cruc. 2. 4. c. 39. D. 4. pri. de valerius. ex. tarki laudi.
ronatos quod nem usquam jus vitæ necis. Hort, perfidia naturam.
vitæ ac necis in liberos. Ita quidem ac pater ejus.
sicut hodiernum apud japonea. est quidem ac pater ejus.
ses. Waren. descript. Japan. potuerit jubere filium pe.
poe. c. 8. D. 4. l. 190 apud. vocat. ne hannibalem inter.
Hibleos non obtinuit, sed. Imperium paternum ad ma.
filius immorigerus ad judicem quæ statum publicum concer.
dedicebatur, ut ille de eo cognoscat. naturalem, nullius juri.
noscent. ac deinde. capitalis. ut antea dici extra Sphæ
ore ac parentes liberos jam extendendum. Si quid de
liare potuerint. quod negatur. patris potestate in filium re.
in secris et urbi legitur. Si quem. supponemus. talem ea.
respectu juris divini non esse. si pater curator filii
lectum extra. dubium est, et legis i. e qui filius subdem.
respectu quod illo qui inest patri. sed ob misorexistatem.
natus et liberos est, sed non Imperium. i. e jus utendi o.
est. overbii n. finem dare habet. Exemplum talis patri.
tionis qui est conferendi alicui curatoris habenas. in perdi.
in viri finiti. Ut porro quid. rando. Catholico. regi hisp.
sentiendum de potestate patria. Si. patriam potestatem in.

filium hei esse nullam, quia S. S. N. J. Xpi rem conjugii
eumen majus regis nimis, posuerit in identificatione cu
stas patris in subiecti prorsus pugno i. e. ut una eam fi
expiras notandum et hei quod quo naturalia nihil esse pr
priscorum catholicorum oraculi. Et cur Maritus uxori cogn
ad B. Mariam. vera fuerit, ut vir foeminam. et non foem
Imperare Christo in patria jo. quia vir est caput uxoris, sic
testatis, ut eorum necessetur. hac ratio videtur. petere pr
Nam Christus ratione filiationis cipium, addimus. ergo alia
in hei terris qua homo erat, quia maritus gaudet privilegi
jus potestate patria fuit. veruntia Jesus. ratio clarissima e
non. qua redemptor generis hu foeminam propterea non pos
mani adeoq hoc posse mariti in imperare, quia plurimis pro
perium nullam et extra potestatem suis Jesus sui laborat incom
eternum. Exemplum nostra asser modis, qua ecclesiasticam hie
tionis habemus in Salomone et sicut in actualitate, nam a
nato pia Bathseba. 3. Reg c. 2.
v. 19. ubi huc usq pietas et mos orbium gentium recep
reverentia filialis erga matrem. et notatu dignum est
sapientissimus erat. at cum de quod apud nos in marchia u
vide mater ad jubeita. de specie sponsa promissa ne spon
deret et potestatem sua et sui se ipsis obeditura. et
tra Sphæram extenderet, petita, et voluntas, in terris alia
ut cuncteret Gratiani quia Adonia tonica in usu non est. Con
imperio abiisam. ostendebat. diep. d Chaperent. Obs: c. 2.
Salamo se regem quoq esse S. J. Verum videant. n. form
dolebaq eum quod extra potestatem Gen. 3. hoc absurdissime u
ram. maternæ potestatis esset maledictione. divina. at mal
qua postulasset. ac illico mitte dicebio hæc non intellis imp
bat. qui adoriam interficeret. jum maritale. sed confirma
extra jubeita regalia non deberet. dit. 3. c. exteriorem ut cau
imperium petasse nec aut vi vitam ipsam oportebat p
pexitus quia m. obtegitur a. ne pelis parallo. c. 4. 5. 6. p
lumine majori.
Sotia x. et labori ejus non culpa. Xpt. in statu innocentia imp
ac poena se comfortem fidei ac. num maritale erat, et conju
sibilissimus. emulatione ipsam sa gii x. natura genebat ut p
cere et defendere maritum. vincu
cum ramq conjugale per naturam unicomodo Sp. modus. Deum
sensu. tanto imperium, soletur et additur. per maledictionem
uxor. sive maritus in vinculo. effe
in naturali esset. Ita. Si Xpis Qu an uxor obligata su
videri perfectum de poena mariti maritum legis in. civilem Xpi
i. Xpi. poena mineret imposita Stricto sensu non teneretur:

§. 8. N. 1. B/. Similis ratio naturalis, quam superius habuimus de oppignoratione et venditione Liberorum. Sicut. n. hæc non ex natura et substantia potestatis patriæ fluit sed ex lege voluntaria vel ex instituto unius alterius populi. Sic m. jus respondendi quævis vota uxoris, jus vendendi bona uxoria etc. non ex natura. et substantia imperii maritalis proficiscitur. sed ex lege voluntaria vel instituto unius alterius populi. item quod mulieres Indiæ mortuis maritis teneantur se vivicomburio committere hoc non fluit ex natura imperii maritalis sed ex instituto illius populi adeoq factum. injustum quidem est, quia lex illa irrationalis est. quæ vivicomburium præcipit. sine n. caret. at juste m. agunt foeminæ, quia ex instituto. 22. patriarum agunt. Conf. disp. de exsuperant. obseq. c. 2. §. 8. p. 16. Romanis olim liberos interficere licebat. lex hæc injusta erat. at juste agebant romani, quod legem hanc observaverint

§. 8. N. 1. C/. quæ ratio cur in matrimoniis inæqualibus e. g. si quis ducat reginam, mariti assumant nomen uxoris, quia maritus in his matrimoniis fit accessio uxoris et hoc facit ut fiat accessio familiæ suæ uxoris. unde liberi non tam reputantur ipsius qm foeminæ et sci. m. jus succedendi in regno. hnt.

§. 8. N. 2. D/. definitio Grotij mihi non videtur sufficere, quia non pt discrimen ostendi inter concubitum perpetuum et conjugium ad ocrum n. conjugium plus requiritur qm ad illud unde concubitus Electoris palatini ~~non fu~~ cum Degenfeldia non fuit ocrum matrimonium, sed præprimis natura conjugi consistere in communione juris, unde nec a brutis valet argumentum, quia jus non intelligunt utpote ratione destituta unde cum Enuncho nullum matrimonium cum jura corporis communicare non possit. qmvis pleraq communicet et.

cum uxore alterius quia jam jura sua alteri com
municaverat. unde cessat matrimonium quia facul
tatem transferendi jura sua non habet utpote jam
alienata, nec matrimonium perfectum sine consensu
regis initum quia facultatem transferendi jura sua
non habent subditi unde non custodia sed com
municatio jurium matrimonium. constituit facit per
fectum plura vide in Modis pol. c. 7. §.

§. 9 N. 1. A.) Rationes nonnullas ussert pro polyga
mia autor., eamq naturae non adversari innuit, nobis
contrarium videtur, polygamiam adversari naturae conjug
quae si consistit in identificatione seu communicatione
omnium jurium, inter duos tn requiritur esse, si inter
plures sit perfecta communio omnium jurium fieri
non potest. 2) polygamia est contra naturam Chri
stianismi, qui requirit perfectionem puritatis, quae esse
[illegible] ubi polygamia prol. §. 40. 3) evertit of
ficia sexus masculini, q. m. semper parallela fue
rit polygamia. Castratio sexus masculini improbanda
quia evertit officia sexus, animalia a. recte cas
tramus vi dominii in bestias 4) in uxores in spe
cie injuriosa est polygamia, quae tum naturaliter
vetantur. nubere pluribus viris ob confusionem
sc seminis et sanguinis tantundem juris a ma
rito exigere possunt. atqui si his licet plures uxores
ducere juri uxorum derogant. Ex eis in veteri testa
mento permissa et jure externo defensa [illegible] §. 1) inori
omnium orientalium indulsit Deus [illegible] quidem
2) Ex speciali ratione ut Ecclesia per propagati
onem carnalem conservaretur nam ante templum
secundum extra temp. Israelliticam non erat Eccle
sia sub templo a. secundo nulla amplius legit
polygamia. Muhamedani adhuc eam colunt sed limi
tatam ad 4 foeminas, sterilem tn tam multi li
beri n. ab iis non procreantur. qm a nobis
ut una uxore, ratio quia omnis polygamia tt.

teles: qvæ ideò à nobis afferuntur, ut accurate distingvamus civilia à naturalibus.

***

Qvicqvid extra hæc est, à lege est voluntaria) Seneca de beneficiis III. c. XI. *qvia utile est juventuti regi, imposuimus illi qvasi domesticos magistratus.*

Pars erant domus paternæ) Alioqvi XIII. anno filius erat obligandi se capax moribus Hebræis, ita illi ad dictum in Numeris locum.

Legum Romanarum auctores) Philo in legatione: ἡ γὰρ υἱοῦ παντελὴς ἐξουσία κατὰ τοὺς τῶν ῥωμαίων νόμους ἀνάκειται πατρί. *Patri enim in filium omnimoda potestas jure Qviritium competit.*

†††

Simile patrium jus apud Persas & tyrannicum accusat) *vid. Bœcler. p. 156. Vischer. de Duell. improvis. p. 614. ibiqve plur. Dd. Henning. Arnis. polit. cap. 5. p. 118. seq.* Rigorem denuò juris Romani antiqvioris introductum optat *Joh. Bodin. de Rep. l. 1. c. 4. p. 34. seq.* cui se opposuit *Joh. Zabel. Disc. Anti Bodin. th. 4. ap. Arum. de Jur. Pub. vol. 1. Disc. 34. p. 1072. add. Dn. Osiand. ad Grot. p. 731.* Sic Noribergenses ex privilegio Cæsareo Ludovici A. 1320. obtinuerunt, qvod parentes filios inobedientes carcere coërcere & vivos in profluentem demergere possint, referente *Herm. Hermes. Fasc. J. Pub. cap. 31. Edit. prior. n. 170. in fin. p. 584.*

IIX. 1. Ex consensu jus, in personas qvod oritur, aut ex consociatione venit, aut ex subjectione. Consociatio maxime naturalis in conjugio apparet: sed ob sexus differentiam imperium non est commune, sed maritus uxoris caput, nempe in rebus conjugii & in rebus familiæ. nam uxor pars sit familiæ maritalis. Ideo de domicilio constituere jus est marito. Si qvid ultra juris maritis conceditur, ut lege Hebræa jus rescindendi qvævis vota uxoris, apud populos nonnullos jus vendendi bona uxoris, non à natura est, sed ab instituto: Exigit hic locus, ut videamus, qvid sit de natura conjugii.

Eph. V, 23.

2. Conjugium igitur naturaliter esse existimamus talem cohabitationem maris cum femina, qvæ feminam constituat, qvasi sub oculis & custodia maris. (*a*) Nam tale consortium & in mutis animantibus qvibusdam (*b*) videre est. In homine vero, (*c*) qva animans est utens ratione, ad hoc accessit fides, qva se femina mari obstringit.

(*a*) h.c. §. XV. n. 2. L. I. c. III. §. 8. n. 13. L. II. c. 7. §. 8. n. 2.
(*b*) L. I. c. I. §. 11. n. 2.
(*c*) L. I. c. 2. §. 1. n. 1. & 2.

†††

Et custodia maris) ad sobolis scilicet *procreationem* & mutuum *adjutorium*, *add. Guil. Grot. c. 9. §. 5. ibiq; not. p. 154.*

IX. 1. Nec aliud, ut conjugium subsistat, natura videtur reqvirere: sed nec divina lex amplius videtur exegisse ante Evangelii propagationem. Nam & * viri sancti ante legem plures una uxores habuerunt, *& in lege (*d*) præcepta qvædam dantur his, qvi plures una habeant; & regi præscribitur (*e*) ut nec uxorum nec eqvorum nimiam sibi adsciscat copiam, ubi Hebræi interpretes notant octodecim sive uxores sive concubinas regi fuisse concessas, & Davidi Deus imputat, *qvod uxores ei complures, & qvidem illustres, dedisset.

(*d*) Devter. XXI, 15.
(*e*) Devter. XVII, 16, 17. II. Sam. XII, 8. L. I. c. II. §. 6. n. 2. Devt. XXIV, 4.

***

Viri sancti ante legem) Chrysostomus de Sara: κἀκείνη πάλιν ἐπῴδασε τῆ ἀπαιδίας ἐπινοῆσαι παραμυθίαν αὐτῷ τινα ἀπὸ τῆ παιδίσκης. οὐδέπω γὰρ ταῦτα τότε κεκώλυτο. *Ipsa vicissim studebat sterilis conjugii solatium ex ancilla quærere, nondum enim talia tunc vetita erant.* Eundem vide I. ad Timoth. c. III. Augustinus de doctrina Christiana libro III. cap. XII. *Erat uxorum plurium simul habendarum inculpabilis consvetudo.* Similia habet ibidem cap. XIIX. Tum vero cap. XXII. *Multa enim sunt, quæ illo tempore officiosè facta sunt; quæ modo nisi libidinosè fieri non possunt,* & libro XVI. de civitate Dei cap. 38. *quoniam multiplicandæ posteritatis causa plures uxores lex nulla prohibebat.*

Et in lege) Josephus Antiq. Histor. XVII, I. πάτριον ἐν ταυτῷ πλείοσιν ἡμῖν συνοικεῖν. *Mos nobis patrius, eodem tempore plures habere uxores.*

Quod uxores ei complures & quidem illustres dedisset) Josephus eo historiæ loco: δόντος δὲ αὐτῷ καὶ γυναῖκας, ἃς δικαίως καὶ νομίμως ἠγάγετο. *Cum Deus ei uxores dedisset, quas juste ac legitimè habere posset.* Pesictha ad Levit. XIIX. notissimum ait esse, eum, qvi dicat vetitum esse habere plures uxores, nescire qvid sit de lege.

2. Sic & dimittere uxorem volenti modus præscribitur, nec dimissam ducere qvisqvam impeditur, præter eum, qvi dimisit, *& sacerdotem. Hæc tamen ad alium maritum transeundi libertas ipso naturali jure ita restringenda est, ne inde oriri possit prolis confusio. Hinc illa apud Tacitum l. I. Ann. c. X. juris pontificii qvæstio: *an concepto, nec dum edito, partu rite nuberet.* Apud Hebræos inter utrumqve matrimonium tres menses interponi jubebantur. At Christi lex, ut res alias, ita & hanc conjugii inter Christianos ad perfectiorem † redegit normam, ex qva & qvi dimisisset uxorem non adulteram, & qvi duxisset dimissam, adulterii reos pronunciat: & Apostolus ejus atqve interpres Paulus, non viro tantum jus dat in corpus uxoris, qvod & in naturali statu procedebat (ὁ γὰρ μιγνύμενος κατὰ νόμον ἀφροδίτης παντὸς ἄρχει τοῦ σώματος τῆς συνούσης, inqvit Artemidorus, id est, *qvi connubii lege feminæ conjungitur, is in corpus ejus dominium habet:*) sed & uxori vicissim in corpus mariti. * Lactantius: *Non enim, sicut juris publici ratio est, sola mulier adultera est, quæ habet alium, maritus autem etiam, si plures habeat, à crimine adulterii solutus est. Sed divina lex ita duos in matrimonium, qvod est in corpus unum, pari jure conjungit, ut adulter habeatur, qvisqvis compagem corporis in diversa distraxerit.*

† Prolegom. §. 48. L. 1. c. I. §. fin. n. 4. c. II. §. VI. n. 5. Marth. V, 32. XIX, 9. I. Cor. VII, 4.

***

Et sacerdotum) Levit. XXI, 7. Repudiatæ additur vidua ibidem & 14. qvod de principe sacerdote intellexit Philo & pleriqve hodie interpretes, ob ea, qvæ procedunt, commate 10. & deinceps, sed qvemvis sacerdotem intelligi debere ostendit Ezech. XLIV, 22. & in explicatione legis, ut & contra Appio-

poena non est. sed infortunium 2. pro fundamento Libidinem qui
2. c. 21 §. 20. Extra illum casum. oero cibidinosus. ille cibus
jure stricto simpliciter tenetur se exsiccatur, unde procreatio pro-
qui maritum, nam jus constitu- lis fieri non pt e contrario
endi domicilium suo imperio ejus. eurogaos benedicat deus, ut
comprehenditur. marit. n. est con- sci assertoribus polygamiae idē
sulere de societate et partio o- est. totum curare. sed si pacta
est. totum curare. sed si pacta periculum imminet quod turcis.
fuerit de non mutando domicilio nempe castratio nam foeminā
tenetur maritus servare, quia tunc non sufficerent, qd tn tm
quisq. de jure suo pt remittere argumento externo assumen-
sed ideo non desinit imperium dum Valentinianus Impera-
habere et jus habendi habet. tor voluit eam reducere un-
quamvis careat jure utendi. L. 1. de et 2 uxores duxit sed nemo
c. 3. §. 16. n. 1 cum secutus est. fuit n. aliquis
Comes de Lichtingen qui filiam
Sultanis una. cum uxore sua.
in matrimonium ascivit cum
consensu uxoris tn suā, causantis
melius esse habere virum.
quomodocunq modo quam nulla
(in servitute apud turcas n. erat)
Erfurdii ostenditur monumentū
de Carolo in. idem refertur.
sed nugā hāc sunt. prāterito.
seculo. Landgrassius Hassiae Phi-
lippus cum consensu facultatis
Theol. Wittenb. polygami-
am coluit Conf. plur. pol. par.
dies. 4.

pionem primo Josephus, connectenda ergo lex cum initio capitis, ut illa de Pontifice maximo obiter sint interposita.

Lactantius) Libro institutionum XI, c. XXIII. ubi & hoc sequitur: *exemplo continentiæ docenda est uxor, ut se caste gerat. Iniquum est enim, ut id exigas, quod ipse præstare non possis.* Sensus idem in Gregorio Nazianzeno: πῶς ἀπαιτεῖς ὃν αὐτεισφέρεις? *quomodo exigis & non rependis?* Hieronymus ad Oceanum: *Aliæ sunt leges Cæsarum, aliæ Christi, aliud Papinianus, aliud Paulus noster præcipit. Apud illos viris impudicitiæ frena laxantur, & solo stupro atq; adulterio condemnato, passim per lupanaria & ancillulas libido permittitur, quasi culpam dignitas faciat, non voluntas. Apud nos quod non licet feminis æq; non licet viris, & eadem servitus pari conditione censetur. Add. not. ad cap. XX. §. 42.*

3. Scio à plerisqve existimari in utroqve hoc capite non novam à Christo conditam legem, sed restitutam, qvam Deus pater rerum primordio condiderat: in qvam sententiam adduxisse eos videntur ipsa Christi verba, ubi ad primordium illud nos revocat: sed responderi potest, ex prima illa conditione, qva uni mari feminam non nisi unam Deus attribuit, satis apparere, qvid optimum sit Deoqve gratissimum: & hinc seqvi semper id fuisse egregium ac laudabile: non tamen ut aliter facere nefas esset: qvia ubi lex non est, ibi non est legis transgressio: at lex de ea re nulla illis temporibus exstabat. Sic etiam cum dixit Deus, sive per Adamum, sive per Mosem, tantum esse fedus matrimonii, ut vir parentis familiam relinqvere debeat, qvo novam cum uxore familiam constituat; idem ferme dixit, qvod Pharaonis filiæ dicitur Psalmo XLV, 11. *Obliviscere populi tui, & domus patris tui.* Et ex hac tam arctæ amicitiæ institutione satis apparet * DEO gratissimum esse ut perpetua sit ea conjunctio: non tamen eo evincitur, à DEO * jam tunc imperatum, ne qva de causa fedus illud solveretur. At Christus, qvod Deus institutione conjunxerat, id ab homine separari vetuit, ex eo qvod optimum Deoqve acceptissimum est, dignissimam lege nova desumens materiam.

***

Deo gratissimum esse) Et multis olim qvoq; sapientibus prælatus hic mos. Euripides in Andromacha ex persona Hermiones: v. 178.

ἐδὲ γὰρ καλὸν
Δυοῖν γυναικοῖν ἄνδρ' ἓν' ἡνίας ἔχειν.
Ἀλλ' εἰς μίαν βλέποντες εὐναίαν κύρειν
Στέργουσιν, ὅστις μὴ κακῶς οἰκεῖν θέλει.
Non etenim decet
Unum imperare feminis geminis virum:
Contentus uno conjugis vivat toro,
Qvicunq; cupiet rite curatam domum.

Et in choro:

Οὐδέποτ' ἂν δίδυμα
Λέκτρ' ἐπαινήσω βροτῶν,
Οὐδ' ἀμφιμάτορας κόρους,
Ἔριν μὲν οἴκων,
Δυσμενεῖς τε λύπας.
Τὴν μίαν μοι στεργέτω πόσις γάμοις
Ἀκοινώνητον εὐνὰν ἀνδρός.
Οὐδὲ γὰρ ἐν πόλεσι
Δίπτυχοι τυραννίδες
Μιᾶς ἀμείνονες φέρειν,
Ἄχθος τ' ἐπ' ἄχθει,
Καὶ στάσις πολίταις.
Τεκτόνοιν θ' ὕμνοισιν ἐργάταιν δυοῖν
Ἔριν Μοῦσαι φιλοῦσι κραίνειν.
Πνοιαὶ δ' ὅταν φέρωσι ναυτίλους θοαὶ
Κατὰ πηδαλίων,
Διδόμα πραπίδων γνῶμα
Σοφῶν τε πλῆθος ἀσθενέστερον
Φαυλοτέρας φρενὸς αὐτοκραοῦς.
Ἑνὸς ἁ δύναμις ἀνά τε μέλαθρα,
Κατά τε πόλιας,
Ὁπόταν εὑρεῖν θέλωσι καιρόν.
Nunqvam gemina de matre genus.
Nunqvam duplices laudabo toros.
Odii & diræ semina rixæ.
Unam debet non ambigui
Vir participem nosse cubilis:
Duo nec domini rectius urbes
Terrasq; regunt, qvam qvæ sceptrum
Tenet una manus. qvin sic oneri
Onus accedit, discors agitant
Rabies rupto fœdere cives,
Etiam artifices carminis inter
Geminos ipsæ tristia miscent
Prælia Musæ: cumq; in pelago
Vela carinæ fert aura levis,
Plus una valet, contemta licet,
Dextera clavi qvæ fræna tenet,
Qvam consilii vis in partes

Distracta

Distracta duas, aut prudentum
Numerosa cohors. una potestas
Temperet urbem, regat una domum,
Si modo cordi est tranquilla quies.

Plautus Mercatore:

Nam uxor contenta est, quæ bona est, uno viro.
Qui minus vir una uxore contentus siet?

***

Jam tunc imperatum) Sic & in causa plurium uxorum distingvit Ambrosius id, qvod laudaverat in paradiso Deus, à damnatione contrarii c. IV. lib. I. de Abraham. qvem locum Gratianus posuit causa XXXIII, qvæst. IV.

†††

Aliter facere nefas esset) Hinc rectè polygamiam hanc, qvâ unus vir plures simul ducit uxores (secus est, si una mulier, uti apud Barbaros qvosdam, pluribus simul nubat viris', de qvâ *Sid. not. ad Gust. Grot. de Princ. Jur Nat. c. 9. §. 6. p. 156.*) se invicem prohibitâ in *Levit.* 18. cognatione vel affinitate non attingentes, juri naturali seu lumini naturæ contrariam non esse, abstracto divino interdicto, sive lege positiva Dei, promulgata in natura integra, putamus cum *Huisemann. in Brev. c. 21. Th. 8. de stat. Conjug. p. m. 743. Dn. Strauch. dissert. 2. ad Jus. Justin. aph. 4. Dn. Hennig. p. 465.*

4. Plerasqve gentes certum est antiqvitus ut divortiorum libertate ita plurium feminarum conjugio usas. Prope solos barbarorum Germanos singulis uxoribus contentos suo tempore fuisse Tacitus memorat: idqve passim ostendunt historiæ tum Persarum * tum Indorum. * Apud Ægyptios soli sacerdotes unius feminæ conjugio utebantur. Sed & apud Græcos Cecrops primus, teste Athenæo, *μίαν ἐνὶ ἔζεύξεν, unam feminam uni marito attribuit.* qvod tamen ne Athenis qvidem diu observatum, Socratis & aliorum exemplo docemur. Qvod si populi continentius egerunt, ut Romani semper duabus uxoribus, divortio diu abstinuerunt, laudandi sunt sane, ut qvi ad id, qvod optimum est, accesserint: unde & flaminicæ apud eosdem Romanos matrimonium nisi morte non solvebatur: * non tamen inde seqvitur peccasse, qvi fecerunt aliter ante promulgatam Evangelii vocem.

De Moribus Germ. c. 18.

Diod. lib. I. Gellius XV. cap. XX.

***

Tum Indorum) Et Thracum, de qvibus versus sunt Menandri, & Euripidis in Andromacha.

Apud Ægyptios soli sacerdotes) Vide Herodianum libro II.

Non tamen inde seqvitur peccasse) Augustinus libro XXII. c. XLVII. contra Faustum: *Qvando mos erat, crimen non erat.* Posuit & hoc Gratianus, sed sub Ambrosii nomine.

X. 1. Nunc, qvæ rata sint jure naturæ conjugia, videamus: in qvo dijudicando meminisse debemus, non omnia, qvæ juri naturæ repugnant, irrita fieri jure naturæ, ut exemplo prodigæ donationis apparet, sed ea demum, in qvibus deest principium dans validitatem actui, aut in qvibus vitium durat in

in effectu. Principium & hic & in aliis actibus humanis, unde jus oritur, est jus illud, qvod facultatem † moralem interpretati sumus, simul cum voluntate sufficiente: qvæ voluntas sit sufficiens ad jus producendum, infra †† melius tractabitur, ubi de promissis in genere agetur. Super facultate morali qvæstio oritur de parentum consensu, qvem ad validitatem conjugii qvasi naturaliter qvidam requirunt. Sed in eo falluntur: nam qvæ adferunt argumenta nihil aliud probant, qvam officio filiorum convenies esse, ut parentum consensum impetrent: qvod plane concedimus cum temperamento, nisi manifeste iniqva sit parentum (a) voluntas. Nam si in omnibus rebus filii reverentiam parentibus debent, certe præcipue eam debent in eo negotio, qvod ad gentem totam pertinet, qvale sunt nuptiæ. Sed hinc non seqvitur, jus illud, qvod facultatis aut dominii nomine explicatur, deesse filio. Nam qvi uxorem ducit, & maturæ esse debet ætatis, & extra familiam abit, ita ut hac in re regimini familiari non subjiciatur. Solum autem reverentiæ officium non efficit, ut nullus sit actus, qvi ei repugnat.

† L.I.c.1.§.V.
†† L.II.c.XI. §.2.seqq.

(a) L.19.D. de Rit. Nupt.

2. Qvod autem à Romanis aliisqve constitutum est, ut qvædam nuptiæ, qvia consensus patris deficit, irritæ sint, non ex natura est, sed ex juris conditorum voluntate. Nam & eodem jure * mater, cui tamen naturaliter liberi reverentiam debent, suo dissensu matrimonium irritum non facit: ac ne pater qvidem filii emancipati: & si pater ipse sit in patris sui potestate, in filii nuptias & avus & pater consentire debent: filiæ avi auctoritas sufficit. qvæ discrimina naturali juri incognita satis ostendunt venire hæc ex jure civili.

L. Filio emancipatus. 25. D. de Ritu. Nupt. L. Oratione. 16. §. nepote. 1. D. Eod. tit. L. in conjunctione. 20. C. de Nuptiis.

***

Mater, cui tamen naturaliter liberi reverentiam debent, suo dissensu matrimonium irritum non facit) Imo & avi, si is liber est, voluntas plus valet, qvam patris, qvi servilis sit conditionis, causa 32. qvæstione III.

†††

Non ex naturâ est) Jure naturæ certum est, parentum dissensum nuptias, qva tales, irritas reddere non posse, tametsi eas satis efficiat culpabiles, ac proinde sanctio ejusmodi legibus imperfectis annumeretur, de qvibus *Grot. h.c.§. 16. n. 1. add. Hahn. ad VVesenb. ff. de Rit. Nupt. n. 3. p. 97. Guil. Grot. c. 10. § 8. ibiq; not. pag. 172.* Interim tamen jus civile positivum, absq; parentum consensu nuptias annullans, à jure naturæ alienum non est, multò minus abusu patriæ potestatis post se trahit. Hæc enim Juris naturæ circumscriptio, per jus civile ex necessitate Reip. introducta, ipsum jus naturæ non tollit, sed saltim frenum injicit vecordiæ filiorum, parentum autoritatem & potestatem sæpius susqve deqve habentium. Ceterum singularis attendenda cautio venit ex jure Romano, mediante qvâ parentes non promiscuè, sed, præsuppositâ rationabili satis causâ, dissensum suum allegare debent, qvæ continetur *in l. 19. ff. de R. Nupt.* qvâ cum conferendum elegans Responsum Facult. Jurid. Helmst. *ap. cit. Hahn. de Sponsal. n. 6. p. 87.* Aliud argumentum, qvo abusum patriæ potestatis in Jur. Rom. demonstrare conantur, qvamvis huc propriè non spectet, nihilominus tamen, qvoniam à qvibusdam ad *h.l.* Grotii allegari solet, paucis videbimus, ita autem se habet: Qvod facit conjuges officio parentum fungi non posse, à Jure naturæ alienum est. Jus Rom. hoc facit, qvia qvæ liberi acqvirebant, parentum fiebant

§. 10. n. 1. a). Consensus parentum necessarius est non absolute. sed ex hypothesi autoritatis publicâ in parentibus pro inchoando matrimonio recumbentis interest. n. reip. scire quos sit habitura. cives. Cum a. non omnia negotia possit expedire hanc parentibus commisit, quippe qui praesumuntur liberis optime consultum velle. Sic benedictio sacerdotalis pro consumando matrimonio necessaria est non absolute sed ex hypothesi refulgentis in sacro ordine autoritatis publicâ considerant a. tanquam publicatio matrimonii

bant propria. E. Respondemus ad probationem minoris. Hæc enim, si respicit Jus Rom. antiqvum, vera est, qvandoqvidem secundum illud, qvæcunqve filius acqvirebat, parenti suo acqvirebat, qvod inhumanum visum Imperatori Justin. §. 1. *Instit per qvas person. cuiq. acqv.* Qvocirca correctionem inducendo, peculiaqve distingvendo, tantummodo plenum acqvirendi jus ex peculio profectitio, & percipiendi usumfructum, salvâ filiorum proprietate, ex peculio adventitio regulari patribus reliqvum esse voluit. Apparet ex hisce, qvemadmodum Jus Rom. à jure naturæ alienum sit dicendum, *si qvando parentibus, partim* propter onera alimentationis & in compensationem factæ emancipationis, usumfructum, sive in totum, sive in tantum; *partim* etiam, qvia principale, ex qvo aliqvid acqvisitum est, ad ipsos spectabat, *proprietatem addixerit.*

3. In sacris literis videmus qvidem pios viros, multoqve magis mulieres, (* qvarum verecundiæ maxime convenit hac in re alieno arbitrio stare, qvo & illa pertinent, qvæ priore ad Corinthios de elocanda virgine legimus) VII, 36. in contrahendis nuptiis secutos auctoritatem parentum: sed non tamen irritum pronuntiatur Esavi conjugium, aut liberi illegitimi, qvia sine tali auctoritate nuptias contraxerat. Genes. XXXVI. Decl. 254. Qvintilianus jus strictum, & qvidem naturale, respiciens, sic ait: *Qvod si licet aliqvando etiam contra patris voluntatem ea, qvæ alioqvi reprehensionem non merentur filio facere; * nunqvam tamen libertas tam necessaria qvam in matrimonio est.*

***

Qvarum verecundiæ maxime convenit hac in re alieno arbitrio stare) Non est enim virginalis pudoris eligere maritum, ait Ambrosius lib. I. de Abraham. c. ult. relatus in codicem Gratiani causa XXXII. qvæstione II. Donatus Andriæ: *Summa potestas nuptiarum in parte puellæ est.* Hermione apud Euripidem in Andromacha v. 987.

Νυμφεύματων δ' τ' ἐμῶν πατὴρ ἐμὸς
Μέριμναν ἔξει, κ' οὐκ ἐμὸν κρίνειν τάδε.
Curam parenti de meis ego nuptiis
Permitto, non est istud arbitrii mei.

Hero apud Musæum:

Ἀμφοδὸν ἃ δυνάμεσθα γάμοις ἐσίοισι πελάσσαι,
Οὐ γὰρ ἐμοῖς τοκέεσσιν ἐπικλάδεν.
Lege maritali jungi non possumus ambo,
Cum nolit mater, nolit pater.

Nunqvam tamen libertas tam necessaria est, qvam in matrimonio) Eugraphius ad Andriam actu I. Seneca V. *Tangitur & illud, an patrum imperiis obsequi filii debeant. constat enim circa nuptias esse filiis liberam voluntatem.* Cassiodorus VII, 4. *Durum est libertatem liberam non habere in matrimonio, unde liberi procreantur.*

XI. Cum ea, qvæ alteri nupta est, matrimonium haud dubie irritum est, lege qvidem naturæ, nisi vir prior eam dimiserit: tandiu enim durat ejus dominium: lege autem Christi, donec mors vinculum dissolverit. Irritum autem

† Greg. p. 276 Fuchs. Prot. p. 66.

autem est ideo, qvia & facultas moralis deest, sublata per prius matrimonium, & omnis effectus est vitiosus. Singuli enim actus contrectationem habent rei alienæ. Vicissim ex Christi lege irritum est conjugium cum eo, qvi maritus sit alterius mulieris, ob jus illud, qvod Christus feminæ pudicitiam servanti dedit in maritum.

XII. 1. De conjugiis eorum, qvi sangvine aut affinitate junguntur satis gravis est qvæstio, & non raro magnis motibus agitata. Nam causas certas ac naturales, cur talia conjugia, ita ut legibus aut moribus vetantur, illicita sint, assignare qvi voluerit, experiendo discet, qvam id sit difficile, *imo præstari non possit.* Nam qvam *Plutarchus attulit in qvæstionibus Romanis, & Augustinus seqvitur de civitate Dei, libro XV, cap. 16. de latius spargendis amicitiis per diffusas affinitates, non tanti est ponderis, ut, qvod contra fiat, irritum aut illicitum censeri debeat. Neqve enim, qvod minus utile est, statim & illicitum est. Adde qvod accidere potest, ut huic qvalicunqve utilitati alia major utilitas repugnet, neqve eo duntaxat casu, qvem Deus in lege Hebræis data excepit, ubi vir qvispiam sine prole obiit, cui non dissimile est, qvod de virginibus ex asse hæredibus, qvas ἐπικλήρους vocant, & Hebræo * & Attico jure constitutum est, ad conservandas scilicet in familia res avitas, sed aliis multis, qvi aut conspici solent, aut excogitari possunt.

Qvæst. 107.

***

Plutarchus attulit in qvæstionibus Romanis) Philo de legibus specialibus: τί δὲ τὰς πρὸς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους κοινωνίας καὶ ἐπιμιξίας ἐπέχειν, εἰς βραχὺ χωρίον τὸ ἑκάστης οἰκίας συνωθοῦντας μέγα καὶ λαμπρὸν ἔργον, ἐκτείνεσθαι καὶ χεῖσθαι. δυνάμενον εἰς ἠπείρους καὶ νήσους καὶ τὴν οἰκουμένην πᾶσαν. αἱ γὰρ τῶν ὀθνείων ἐπιγαμίαι καινὰς ἀπεργάζονται συγγενείας, τῶν ἀφ' αἵματος οὐκ ἀποδεούσας. ὧν χάριν καὶ ἄλλας ὁμιλίας ἐκώλυσε: *Qvid opus hominum inter se necessitudines ac vincula inhibere, & unius domus angustiis claudere tam ingens ac præclarum opus, qvod extendi fundiqve potest in regiones & insulas, orbemq; universum? Affinitates namq; cum extraneis novas pariunt coniunctiones hominum, non minores illis, qvæ è sangvine veniunt, qvod respiciens Moses alias etiam multas propinqvorum nuptias vetuit.* Chrysostomus ad I. Corinth. XIII, 13. τί στενοχωρεῖ τὴν ἀγάπης τὸ πλάτος; τί περιττῶς ὑπόθεσιν ἀναλίσκεις εἰς αὐτὴν φιλίας, δι' ἣν δύνασαι καὶ ἑτέραν πορίσεσθαι φιλίας ἀφορμὴν ἔξωθεν γυναῖκα ἀγαγών; *Qvid in arctum cogis amoris latitudinem? qvid supervacuo amicitiæ causam perdis, per qvam poteras aliam amicitiæ parandæ occasionem acqvirere, extraneam ducendo uxorem?*

Et Attico jure) Vide Demosthenem ad Leocharem Fortunatianum rhetorem: Donatum Phormione Act. I. Scen. II. & Adelphis IV, V.

2. Ab hac generalitate eximo matrimonia parentum cujuscunq; gradus cum liberis, qvæ, qvo minus licita sint, ratio (ni fallor) satis apparet. Nam nec mari-

§. 11. a) Licet ne pacisci de matrimonio in casum mortui conjugis neg. quia paciscens talis nullum jus ht disponendi de se 2) ob suspicionem adulteri. Exemplum vide apud Gramond. Hist. l. 2. p. 181. 2) quid si uxor credens probabiliter maritum mortuum esse alteri nupserit. 3) prioris marit. fide non esse solutam ideoq ab ipso rupti posse consulhus tn esse ut apud posteriorem maneat majoris. sit honestati causa eadem ratio fuit in V. Test. qui a conjuge se separaverat eam non potuerit reducere majoris nempe honestatis causa. 2) Cur Christus adulterii reum pronunciet eum qui dimissam ducit 3) quia jure Thalmudico ob levem causam divortia permittebantur. facilitatem adulteriorum ex facilitate divortiorum sequi m. notatum est a Seneca. de beneficiis l. 1. c. 9. et l. 3. c. 16.

§. 12. n. 2. a) parentes et liberi non possunt inire matrimonium, quia nunquam possunt identificari sive fieri una caro causa n. et effectus combinari non possunt conjuges a identificantur. s. fiunt una

Habuimus exemplum famosum, ita mater loco ancillae prostituit se filio, parit filiam quam filius post multorum annorum peregrinationem diperit ac ducit, ac cum ea suavissime vivit. mater v. conscientiae stimulis agitata. postea matrimonii accusationem meditatur 2) consilere poterit 3). assi 1) quia

fide optima copulati erant. Justaq ignorantia caborebant 2/ Matris conatus omnes futuri essent innanes, sine certis probationibus. n. divortium haud sequuturum, mater v. nil nisi sceleris scelerio sui confessionem potuisset edere. At dubia hac in re pertinet 1/ an teneatur aliquis propriam turpitudinem allegare, quam caedat in praejudicium tertii innocentis 2/ an aliquis naturalis delicti necessario admonendus sit, si certum sit 3/ an aliquis pati possit ut sua causa tertius in peccato vertatur 4/ an confessio rei perpetratae conscientiam laedat in omnibus negativa assertio difficilis non est. Ideo non videntur turbandi esse in conscientia tales conjuges. quia per se ab omni formali delicto alieni sunt. Conf. Lutheri serm. Convivac. sect. 13 p. 314. Becm. Moral. qu 112.

caro, quia conjugium est communicatio omnium jurium. Ex peum regis Quaedam qui cum matre adulteria et incestus vivente patre commisit vid. ag. Ferdinand. de pinto fratrum et sororum quoq conjugia sunt illicita ob recentem parentum in liberis imaginem §. 13 n. 3 juri naturae tn non repugnat aliis nos omnes ex incesto conjugio nati essemus.

maritus, qvi superior est lege matrimonii, eam reverentiam potest præstare matri, qvam natura exigit, nec patri filia; qvia, qvanqvam inferior est in matrimonio, ipsum tamen matrimonium talem inducit societatem, qvæ illius necessitudinis reverentiam excludat. Bene Paulus Jurisconsultus, cum dixisset, in contrahendis matrimoniis * naturale jus & pudorem respiciendum, addidit: contra pudorem esse, filiam suam uxorem ducere. Talia igitur conjugia haud dubitandum, qvin & illicita sint, & irrita insuper, qvia vitium perpetuo effectui adhæret.

L. Adoptivus. 14. §. Serviles. 2. D. de Ritu Nupt.

***

Naturale jus & pudorem inspiciendum) Egregie hoc exeqvitur Philo de specialibus legibus; ubi esse dicit μέγιστον ἀνοσιούργημα, *maximum nefas*, πατρὸς εὐνὴν τετελευτηκότος, ἣν ἄψαυστον ὡς ἱερὰν ἔχρην φυλάττεσθαι, καταισχύνειν, γήρως ἢ καὶ μητρὸς αἰδῶ μὴ λαμβάνειν, τὴν αὐτὸν τῆς αὐτῆς υἱὸν καὶ ἄνδρα γενέσθαι καὶ πάλιν τὴν αὐτὴν νῦν μητέρα, γυναῖκα. *Patris mortui cubile, qvod, tanqvam res sacra, intactum sini oportuit, contemerare, neqve senectutis, neq; materni nominis verecundia tangi, eundem ejusdem esse filium & maritum, eandem ejusdem matrem & uxorem.*

3. Neqve mvoere nos debet Diogenis & Chrysippi argumentum à gallis gallinaceis aliisqve animantibus mutis petitum, qvo probare volebant, commixtiones tales non esse contra jus naturæ. Nam, ut initio libri diximus, satis est, si cum natura humana qvid pugnet, ut illicitum habeatur. Et hoc est incestum, qvod * jure gentium committi scripsit Paulus Jurisconsultus inter gradus ascendentium & descendentium. Hoc est jus illud, qvod Xenophon ait, non eo minus jus esse, qvia * à Persis contemnebatur. Naturale enim recte dicitur, interprete Michaële Ephesio ad Nicomachia τὸ παρὰ τοῖς πλείστοις καὶ ἀδιαστρόφοις καὶ μετὰ φύσιν ἔχουσιν: *qvod apud plerosq; non corruptos, sed naturæ convenienter se habentes obtinet.* Hippodamus Pythagoricus vocat παρὰ φύσιν ἀμέτρους ἐπιθυμίας, ἀκαταχέτους ὁρμὰς, ἀνοσιοτάτας ἡδονὰς, *immoderatas & à natura alienas cupiditates, effrænes impetus, nefarias voluptates.* De Parthis sic Lucanus: L. VIII. v. 401.

L. ult. D. de Ritu Nupt.

Socr. IV.

epulis vesana, meroq;
Regia non ullos exceptos legibus horret
Concubitus.

Et mox: *cui fas implere parentem,*
Qvid rear esse nefas?

Speciatim autem huic Persarum mori causam pravam educationem prudenter assignat Dion Prusæensis oratione XX.

***

Jure gentium) Sic & Papinianus loqvitur in L. si adulterium. 10. §. 2. D. ad Legem Juliam de Adulteriis.

A Persis contemnebatur) Qvorum hac in re crimen bellis perpetuis, ac fratrum cædibus, à Deo punitum notat Philo. Persis addit Medos, Indos, Æthiopas, Hieronymus lib. II. contra Jovinianum, de barbaris in universum Hermione in Andromacha Euripidis : v. 173.

Τοιοῦτον πᾶν τὸ βάρβαρον γένος.
Πατήρ τε θυγατρὶ, παῖς τε μητρὶ μίγνυται.
Κόρη τ' ἀδελφῷ. Διὰ φόνου δ' οἱ φίλτατοι
Χωροῦσι, καὶ τὸ δ' οὐδὲν ἐξείργει νόμος
Tale est omne barbaricum genus.
Mater jugatur filio, natæ pater,
Frater sorori : proxime alterna manus
Cæde implicantur : nulla lex prohibet nefas.

†††

A Persis contemnebatur) *vid. Gothofred. Archontol. Cosmic. lib. 2. de Regn. Pers. num. 30. Dn. Eichel. de Jur. Parent. & Liber. p. 1. §. 5.* Ludovicus Cælius Rhodiginus *Lect. Antiqv. lib. 18 cap. 19.* Magos censuisse Sotion libro vicesimo tertio scribit, justum videri cum filiâ & matre congressum. Ex qvo etiam Catullus : Nascatur magus ex Gelli matrisqve nefando concubitu, & discat Persicum auspicium : nam magus ex matre & gnato gignatur oportet, si vera est Persarum impia relligio. *Et paulo post* Nec ignoro, Q. Curtium scribere libro octavo, c. 2. §. 19. in Naurâ regione cum parentibus stupro coire, moribus permissum. Illud mirum magis, à Chrysippo proditum ἐν τῷ τῶν προτρεπτικῶν, congressum cum matre, filiâ, sorore parum prudenter vitio verti. Ad hæc nimirum respicit Ovidianum illud : Gentes tamen esse feruntur, in qvibus & nato genetrix & nata parenti jungitur, & pietas geminato crescit amore. Æmilius Probus & Plutarchus autores sunt, apud Athenienses fas fuisse sororem in matrimonium capere. Agathias Gothici belli secundo, factâ hujus turpitudinis mentione, rem haud ita veterem arbitratur, argumento præcipuè, qvod Semiramis à filio necata feratur, cujus concubitum appetiisset imprudentius. *idem Rhodiginus* non absimile de Arabibus attestatur *cit. lib. 18. c. 35.*

4. Atqve hic mirari libet Socratis commentum apud Xenophontem, qvi in conjugiis talibus nihil culpandum invenit, præter ætatis disparitatem: unde aut sterilitatem ait seqvi aut male conformatam sobolem; qvæ sola ratio, si tali conjugio obstaret, certe nec irritum esset, nec illicitum, non magis, qvam inter alias personas, qvarum ætas tot annis distat, qvot annis parentes liberos solent præcedere.

5. Illud potius disqvirendum, an non in hominibus nulla prava educatione corruptis, præter id, qvod intellectu concipi posse jam diximus, sit in ipsis affectibus insita fuga qvædam commixtionis cum parentibus & ex se natis, qvippe cum ab ea etiam qvædam animantia muta naturaliter abhorreant? Ita enim & alii existimarunt, & Arnobius adversus Gentes libro qvinto: *Etiamne in matrem cupiditatis infandæ spem Jupiter cepit, nec ab illius appetitionis ardore horror eum qvivit avertere ; qvem non hominibus solis, sed animalibus qvoq; nonnullis natura ipsa subjecit, & ingeneratq ille communiter sensus?* Exstat de camelo & * de eqvo Scythico nobilis in hanc rem narratio apud Aristotelem

vid. §. X. n. 2. item L. I c. I. §. XI. n. 2. L. II. c. VII. §. 4. n. 2.

ani-

animantium historia nona, capite XLVI. & non dissimilis apud Oppianum libro primo de venatu. Seneca Hippolyto:

Feræ qvoq; ipsæ Veneris evitant nefas
Generisq; leges inscius servat pudor.

***

De eqvo) Plinius historiæ naturalis IIX, 24. ubi de eqvis agit, *Alium detracto velorum operimento, & cognito cum matre coitu, petiisse prærupta atqve exanimatum. Eqvæ & eadem ex causa in Reatino agro laceratum prorigam invenimus. Namq; & cognationum intellectus in iis est.* Habes paria apud Varronem de re rustica II,7. & apud Antigonum de admirabilibus Aristotelemq; eiusdem tituli libro.

XIII.1. Seqvitur qvæstio de gradibus affinitatis omnibus, & de gradibus sangvinis ex transverso limite, iis præsertim, qvi Levitici cap. XIIX. expressi leguntur. Nam etiam concesso, à mero jure naturæ non venire hæc interdicta, videri tamen possunt præcepto divinæ voluntatis hæc ivisse in vetitum: neqve vero tale id esse præceptum, qvod solos Hebræos adstringat, sed qvod homines universos, colligi videtur ex illis Dei verbis ad Mosem: *Ne polluite vos ulla harum rerum: qvia omnibus istis polluti sunt populi, qvos vobis advenientibus dispello.* Mox; *Ne facite ullam ex istis rebus abominandis: nam omnes istas fecerunt indigenæ terræ istius, qvæ vobis exposita est, unde polluta est terra.*

† Ziegl. p. 248

Lev. XIIX. 24. 25. 27.

2. Nam si Cananæi eorumqve vicini peccarunt talia faciendo, seqvitur, ut lex aliqva præcesserit: qvæ cum mere naturalis non sit, restat, ut à DEO data sit, aut ipsis peculiariter (qvod non est verisimile, nec satis ferunt verba) aut humano generi, sive in prima constitutione, sive in reparatione post diluvium. † Tales autem leges, qvæ humano generi universo sunt datæ, non videntur à Christo abrogatæ, sed eæ demum, qvæ Judæos ab aliis nationibus, qvasi sepimento interjecto, disparabant. Cui accedit, qvod Paulus conjugium privigni cum noverca tam severe detestatur: cum tamen nullum de ea re peculiare exstet Christi præceptum: nec ipse alio utatur argumento, qvam qvod talis commixtio * impura habeatur à profanis etiam gentibus, qvod verum esse præter alia ostendunt Charondæ leges, qvæ tale matrimonium infamia notant: & illud in oratione Lysiæ: συνῴκει ὁ πάντων σχετλιώτατος ἀνθρώπων τῇ μητρὶ καὶ τῇ θυγατρὶ, *Maritus erat ille impurissimus hominum matris ac filiæ*: unde non abit Ciceronis illud pro A. Cluentio in causa non dissimili. Nam cum socrum genero nupsisse narrasset, subdit: *O mulieris scelus incredibile, & præter hanc unam in omni vita inauditum!* Seleucus rex, cum uxorem suam Stratonicen Antiocho filio nuptam daret, verebatur, * narrante Plutarcho, ne ipsa offenderetur τῷ μὴ νενομισμένῳ, *ut re illicita.* Apud Virgilium est:

† h. §. n. V. L. I. c. I. §. XV. n. 2. c. II. §. V. n. 8 Eph. II, 14. I. Cor. VII, 25.

Thalamos auſum inceſtare novercæ.

qvæ communis exiſtimatio ſi â neceſſario naturæ dicto originem non habuit, omnino ſeqvitur ut deſcendat ex veteri traditione, qvæ à divino aliqvo præcepto manarit.

***

Impura habeatur à profanis etiam gentibus) Tertullianus V. adverſus Marcionem: *Non defendo ſecundum legem Creatoris diſplicuiſſe illum, qvi mulierem patris ſui habuit. communis & publicæ religionis ſecutus ſit diſciplinam.*

Narrante Plutarcho) In vita Demetrii: ſed & Appiano in Syriacis qvi ἀθεμιςίαν πάθȣς amorem nefandum vocat.

3. Hebræi veteres, non ſpernendi hac in parte juris divini interpretes, & qvi omnia eorum legit ſummoqve judicio digeſſit Moſes Maimonides, ajunt earum legum qvæ capite Levit. XIIX. de matrimoniis ſunt proditæ, cauſas eſſe duas, priorem naturalem qvandam verecundiam, qvæ non ſinat ortus auctores cum ſua ſobole, aut in ſe ipſis, * aut etiam per perſonas ſangvine aut nuptiali ſangvinis commixtione proxime cohærentes miſceri: alteram vero, ne qvarundam perſonarum convictus nimis qvotidianus atqve inobſervatus ſtupris & adulteriis occaſionem daret, ſi amores tales nuptiis poſſent conglutinari. Qvas duas cauſas ſi cum judicio aptare velimus illis, qvas dixi divinis in Levitico legibus, facile apparebit in affinibus, qvi in recto ſunt limite (ut de parentibus & liberis nihil jam dicam, qvippe qvos, ut exiſtimo, etiam ſine expreſſa lege ratio naturalis jungi ſatis vetat) * item in ſangvinis gradu transverſorum primo, qvi ob ortum à ſtirpe communi ſecundus dici ſolet, ob recentem admodum parentum in liberis imaginem, priorem cauſam valere, ut venientem de eo qvod natura ſi non præcipit, certe honeſtius dictat; cujus generis multa materiam divinarum humanarumqve legum faciunt.

***

Aut etiam per perſonas ſangvine aut nuptiali ſangvinis commixtione cohærentes) Philo: ἀδελφὰ δὲ εἰ καὶ διαίρετα τὰ μέρη γεγόνασιν, ἀλλ' οὖν ἁρμόζονται φύσει καὶ συγγενείᾳ μιᾷ. *Qvanqvam enim diviſæ ſunt partes, fraternitatis jus retinent, ac cognatione, ut naturali vinculo, junguntur.*

Item in ſangvinis gradu transverſorum primo) Et hucusqve propinqvis nuptiis abſtinebant & Peruani & Mexicani.

4. Atqve ideo Hebræi in recto limite, gradus etiam non nominatos à lege volunt comprehendi, ob notiſſimam rationis paritatem. Iſtorum autem graduum hæc ſunt apud ipſos nomina: Mater matris ſuæ: mater patris matris ſuæ: mater patris ſui: mater patris patris ſui: uxor patris patris ſui: uxor patris matris ſuæ: nurus filii ſui: nurus filii filii ſui: nurus filiæ ſuæ: filia filiæ filii ſui: filia filii filii ſui: filia filiæ filiæ ſuæ: filia filii filiæ ſuæ: filia filiæ filii uxoris ſuæ: filia filiæ filiæ uxoris ſuæ: mater matris patris uxoris ſuæ: mater patris matris

matris uxoris suæ: id est, ut more loqvar Romano, aviæ & proaviæ omnes, pronovercæ, proneptes, proprivignæ, pronurus, prosocrus: qvia scilicet & sub agnationis nomine comprehendatur similis cognatio, & sub primo gradu secundus, & sub secundo tertius, ultra qvem vix est ut oriri controversia possit, cum alioqvi, si posset, in infinitum eadem futura esset ratio.

5. Has autem leges, & ne fratres sororibus miscerentur, ipsi Adamo censent † datas Hebræi simul cum lege de Deo colendo, jure dicendo, non fundendo sangvine, non colendis Dijs falsis, non rapienda re aliena: sed ita, ut leges conjugales vim suam non exsererent, nisi post multiplicatum jam satis humanum genus, qvod ipso initio sine fratrum & sororum nuptiis contingere neqvivit. Neqve referre putant, qvod id à Mose * suo loco narratum non sit: qvia satis habuit, hoc in lege ipsa tacite indicasse, cum gentes extraneas eo nomine damnat. Multa enim talia esse in lege, qvæ non temporis ordine, sed ex occasione dicantur: unde illa inter Hebræos celebris sententia, in lege non esse prius aut posterius: id est multa referri ὕστερον πρότερον. † h. §. n. 2.

***

Suo loco narratum non sit) Nam neqve lex illa narrata est, ex qva Judas Thamarem comburi voluit. Sic Sichemitas Judith recte occisos ait, qvod virgini stuprum intulissent, IX. 2. & Ruben patris maledicto feritur ob incestum.

6. De connubio fratrum & sororum verba hæc sunt Michaëlis Ephesii ad qvintum Nicomachiorum: ἡ ἀδελφὸν μίγνυσθαι τῇ ἀδελφῇ ἐξ ἀρχῆς μὲν ἀμάρτημα ἦν, νόμῳ δὲ τεθέντος μὴ μίγνυσθαι πολὺ τὸ ἁμάρτημα. *Fratrem cum sorore concumbere ab initio res media erat: at, lege adversus tales concubitus posita, jam multum refert, observetur lex necne.* Diodorus Siculus vocat κοινὸν ἔθος τῶν ἀνθρώπων, *communem hominum morem* ne fratres sororibus jungantur, à qvo more Ægyptios eximit: Dion Prusæensis barbaros. Seneca scripserat: *Matrimonia Deorum jungimus, & ne pie qvidem, fratrum scilicet & sororum.* Plato de legibus octavo talia conjugia vocat μηδαμῶς ὅσια, καὶ θεομισῆ. *minime pia, sed Deo invisa.* Vid. Cajet. in Matth. c. 19. Libro I.

7. Qvæ omnia ostendunt veterem famam de lege divina adversus id genus conjugia, unde & vocem nefas de talibus usurpari videmus. Omnes autem fratres & sorores comprehendi * lex ipsa indicat tam agnatos qvam cognatos ejus gradus, sive foris, sive domi natos atqve educatos comprehendens.

***

Lex ipsa indicat) Ubi vide Chaldæum paraphrasten. distinxerunt male Spartiatæ, & Athenienses, & qvidem diversimode.

XIV. 1. Qvæ manifesta expressio ostendere videtur discrimen, qvod est inter hos & alios remotioris gradus: Nam ducere amitam agnatam vetitum est.

† Ziegl. p. 248.

est. At * filiam fratris, qvi par est gradus, ducere vetitum non est: imo ejus facti apud Hebræos exstant exempla. *Nova nobis in fratrum filias conjugia: at aliis gentibus solennia, nec lege ulla prohibita*, inqvit Tacitus. Athenis id licuisse, ostendit Isæus, & Lysiæ vita Plutarchus. Rationem adferunt Hebræi, qvia viri juvenes assiduè frequentant domos avorum & aviarum, aut etiam in iis habitant simul cum amitis: ad domos vero fratrum minus freqvens ipsis est aditus, nec ibi tantumdem habent juris. Qvæ si recipimus, ut sane rationi sunt consentanea, fatebimur legem de non ducendis affinibus recti gradus, & sororibus, ex qvo multiplicari cœptum est humanum genus, esse perpetuam: & hominibus communem, ut qvæ honestate naturali nitatur, ita ut, & irritum fiat, si qvid factum sit adversus hanc legem, ob vitium permanens: at ceteras leges non item, ut qvæ cautionem magis contineant, qvæ cautio etiam aliis modis adhiberi potest.

Ann. XII. c. V.

***

Filiam fratris ducere) Talem Abrahamo Saram fuisse Josephus putat. idem post datam legem exempla nobis dat in Herode, qvi fratris filiam duxerat, & suam filiam fratri Pherotæ desponderat. Vide eum Antiqvæ historiæ XII. & XVI. Phineo patruo promissa Andromede; Ovidius metamorphoseon V. id postea apud Romanos vetitum permisit Claudius: vetuit Nerva: permisit Heraclius. †††

Ducere vetitum non est) Differunt hic à Grotio Dd. propter text. Levit. 18. in qvo non tantum personas, sed etiam gradus à Mose prohibitos esse asserunt *vid. Dn. Osiand. p. 776. Eckolt. Comm. ff. de Nupt. n. 2.* qvibus jungendus *Schneidew. ad tit. Inst. de Nupt. Rubr. in qvib. grad. jus div. prohibet matrim. contrahi, n. 16.* Præterea, inqvit Ille, si per Mosen tantum personarum, non autem graduum qvoq; facta esset prohibitio, sequeretur inde absurdum, & scelus abominandum, ut contra jus liceat nepoti ducere aviam. Item sorori meæ liceat nubere patruo, cùm de his personis non extet expressa prohibitio apud Mosem. Est igitur mera Sophistica, & calumnia eorum, qvi tantum personas, non autem gradus in Mose prohibitos esse affirmant, *add. Carpzov. prax. crim. p. 2. q. 73. n. 19. seqq.*

Permisit Claudius &c.) Qvum inter Claudium Cæsarem & Agrippinam matrimonium pactum esset, celebrare solennia nuptiarum non audebant, nullo exemplo in patrui domum deductâ fratris filiâ. Sed Ille Senatum ingressus decretum postulavit, qvo justæ inter patruos fratrumq; filias nuptiæ etiam imposterum statuerentur, qvæ ad id tempus incestæ habebantur. Neq; tamen reperti sunt, qvi exemplum sequerentur, excepto liberto qvodam & altero primipilari, qvos plerumq; Agrippinæ gratiâ impulsos credebant. Adeò omnes vulgò à talibus conjugiis abhorrebant, qvæ ratio communis & natura repudiant, *Tacit. Annal. 12. c. 5. Sveton. in Claud. c. 16.* Sic ex *Pomp. Læt. Histor. Rom.* notat *Dionys. Gothofr. l. 4. in tit. Heraclii*, Eum duxisse Martiniam, filiam fratris, latâ lege, ut idem omnibus liceret.

† Ziegl. p. 249.

2. Certe canonibus antiqvissimis, qvi Apostolici dicuntur, qvi duas sorores alteram post alteram duxisset, aut ἀδελφιδῆν, id est fratris aut sororis filiam, tantum à clero arcetur. Nec difficilis est responsio ad id, qvod diximus, de peccato imputato Cananæis & finitimis populis. Potest enim locutio universalis restringi ad præcipua ejus capitis, ut de concubitu cum masculis, cum cum bestiis, cum parentibus, cum sororibus, cum nuptis alienis, in qvorum

Can. XIX.

ψ Ziegl. p. 249.

§. 14. n. 2. a/ Comminationes il-
cā cap. 18 Lev. non tanquam u-
niversales intelligendā sed quā-
datā sunt. in prāmunimentum
ut tanto certius evitentur prā-
cipua legum capita. prohibit
n. sunt ibi gradus varii pro-
tea in sacro codice neglecti Com-
minatio v. addita omnibus
capitibus q. n prācipuos tan-
tum concernit, quod factum ijs
in prāmunimentum. Concubitus
cum Masculis prohibitus est
quia evertit totam naturam
viventem si enim hic dura.

§. 14. n. 3. b/ Veteres Christiani et nil amplius generaretur
plures gradus prohibuerunt quia Concubitus cum bestiis itidē
longius prātenderunt verecundi illicitus quia evertit naturā
suā fines in prāmunimentum humanam
ab ijs qui divinitus prohibiti
erant, ut vere prohibitos tan-
to certius evitarent, quia illis
m abstinere voluerunt qui ne-
prohibiti quidem erant. Hinc
jus canonicum quoq longius exten-
dit prohibitos consanguinitatis gra-
dus ꝯ imitatione veterum Chris-
tianorum ꝯ medius seculis
conquāstus causa ut eo fre-
quentiores haberent pontifices
dispensationes.

φυλακὴν &, ut Hebræi loqvuntur, præmunimentum, additæ sint leges ceteræ: nam, de singulis partibus ne intelligatur, argumento esse potest interdictum de non habendis eodem tempore in matrimonio sororibus duabus: qvod in commune datum olim humano generi fuisse Jacobi pietas, qvi contra fecit, credere nos non sinit. Addi potest factum Amrami, qvi pater Mosis fuit. nam & is ante legis tempora amitam duxit uxorem. sicut materteras *apud Græcos Diomedes & Iphidamas: Areten fratris filiam Alcinous. * Ziegl. p. 280 Eust. ad Il. A. & ad Od. H.

***

Apud Græcos) Et Castori avunculo desponsam Electram ex Euripidis Electra discimus.

†††

Canonibus antiqvissimis) Illos suspectæ fidei esse supra diximus *L. 1. c. 2. §. 10. n. 9. add. Dn. Zegler. in Diss. de Orig. & Increm. Jur. Canon. §. 8. & seqq.*

3. Recte tamen fecerunt Christiani veteres, qvi leges non illas tantum in commune datas, sed alias peculiariter Hebræo populo scriptas, sponte sua observarunt: imo & ad gradus qvosdam ulteriores protenderunt verecundiæ suæ fines, ut hâc qvoq; in virtute non minus, qvam in ceteris, Hebræos antecederent. Atq; id pridem factum magno consensu ex canonibus apparet. Augustinus * de patruelium & consobrinorum conjugiis inter Christianos loqvens: *Raro*, inqvit, *per mores fiebat, qvod fieri per leges licebat, qvia id nec divina prohibuit, & nondum prohibuerat lex humana: veruntamen factum etiam licitum propter vicinitatem horrebatur illiciti.* Hanc morum verecundiam leges Regum ac populorum secutæ sunt, sicut * Theodosii constitutio patruelium & consobrinorum conjugia vetuit, laudante id factum, ut pietatis plenum, Ambrosio. De civit. Dei XV. c. 16. Epist. 66.

***

De patruelium conjugiis) Æschylus Danaidibus vocat, λέκτρα ὧν θέμις εἴργειν *cubilia qvæ jus prohibet*, & ait sic μαίνεσθ' ἀνδρογενῆ, *fœdari genus*. At Scholiastes addit illegitimas fuisse tales nuptias, qvod adhuc viveret virginum pater, qvasi justæ futuræ fuerint eo mortuo, ex lege τῶν ἐπικλήρων, in oratione Sp. Liguslini civis Romani apud Livium est: *Pater mihi uxorem fratris sui filiam dedit.* vide & Plauti Pœnulum.

Theodosii constitutio) Victor de eo: *tantum pudori tribuens & continentiæ, ut consobrinarum nuptias vetuerit, tanqvam sororum.* Meminit & Libanius oratione de Angariis. Extat Arcadii & Honorii lex ejusdem sensus, qvæ tertia est C. Theodosiano de incestis nuptiis. Concedi tamen Principum indultu solitas nuptias tales ostendit lex Honorii & Theodosii minoris alia eodem codice; titulo, si nuptiæ ex rescripto petantur. Secuti & Gotthi reges. Cassiodorus VII. 46. *Hoc prudentes viri sequentes exemplum longius pudicam observantiam posteris transmiserunt, reservantes Principi tantum beneficium consobrinis nuptiali copulatione jungendis.* Ubi & formulam habes talis veniæ Principalis.

h.c. §.XVI.n.1.

4. Sed sciendum simul est * non qvod vetitum est, fieri lege humana, si fiat, irritum qvoqve esse, nisi & hoc lex addiderit aut significaverit. Canon Eliberinus LX. Si qvis post obitum uxoris suæ *sororem ejus duxerit,& ipsa fuerit fidelis, per qvinqvennium eum à communione abstinet : eo ipso ostendens manere vinculum matrimonii. Et, ut jam diximus, in canonibus, qvi Apostolici dicuntur, qvi duas sorores duxerit, aut fratris filiam, tantum clericus fieri prohibetur.

***

Non qvod vetitum est fieri lege humana si fiat, irritum qvoq; esse) In Agathensi concilio post commemorata conjugia vetita,& inter eas de relicta fratris addit ur: *Qvod ita præsenti tempore prohibemus, ut ea, qvæ hactenus sunt constituta non solvamus.* Retulit id Gratianus in qvæstionem II, & III, causæ XXXV. Simile qvod à Paulo in sententias relatum est libro II, tit. XX. fine parentum consensu contractas nuptias injustas esse, sic tamen, ut non dissolvantur, nisi forte hæc postrema verba Arrianus addidit. Tertullianus de conjugio cum infideli agens ad uxorem secundo, ait, dominum magis ratum habere matrimonium non contrahi, qvam omnino disjungi.

Sororem ejus duxerit) Lex Longobardica lib. II. c. IIX, 13. *qvia canones sic habent de duabus sororibus, sicut de duobus fratribus.*

†††

Manere Vinculum matrimonii) Eodem modo respondit Rintelensis Facultas Juridica reqvisita super specie facti: utrum Princeps Imperii, lege positiva superior, post obitum conjugis suæ ejusdem sororem ducens & matrimonium cum ea consummans, salvâ conscientiâ in eodem persistere qveat, an verò ductam hanc uxorem rursus à se repudiare ratione conscientiæ teneatur ? *Vid. Dn. Christoph Joach.* Bucholtz *in Respons. Jur. pro Matrim. Principis, cum defunct. uxor. sorore.* Cui sese opposuerunt multi (inter qvos ex JCtis *Joh. Ott. Tabor. in Armament. Jur.* ex Theologis *Dn. Mich. Hahemann. & Dn. Ægid. Strauch.*) qvi indignè ferunt, ilIiusmodi conjugium tam acriter defendi. In qvorum tamen scriptis sæpiùs qvæstionem; *utrum Princeps salvâ conscientiâ hoc matrimonium contrahere ?* cum præsenti nostra: *utrum Princeps hoc matrimonio de facto contracto salvâ conscientiâ in eodem persistere qveat ?* confusam esse, annotavimus, *add. Philipp. Matthaei ad L. 144 de R. I. n.* 14. Olim qvoqve idem cum Grotio defendit Daniel Hoffmannus, Theologus Helmstadiensis, adversarium nactus Heinricum Heshusium Superintendentem cum Ministerio Hildesiensi, *Dn. Zigler. p.* 281. Conferatur *Dedekenn. Consil. Theolog. Vol.* 3. *lib.* 3. *sect* 2. *tit.* 2. *n.* 6. 9. *& seqq.*

†† L. I. c. II. §. VI. n. 2.

† L. II, c. II, §. 21. n. 2.

XV.1. Ut ad alia pergamus, observandum hoc est, concubinatum qvendam †† verum ac ratum esse conjugium, etsi effectibus qvibusdam juris civilis propriis privetur, aut etiam effectus qvosdam naturales impedimento legis civilis amittat. Exempli causa † inter servum & ancillam jure Romano contubernium esse dicitur, non matrimonium, attamen ad ipsam conjugii naturam nihil deest in tali consociatione, qvæ propterea in antiqvis canonibus γάμος nomine appellatur. Sic inter hominem liberum & ancillam concubinatus dicitur, * non matrimonium: qvod deinde imitatione qvadam ad illas

§. 15. N. 1. a/ Hoc si accipiatur pro-
ut in terminis jacet falsum est.
interpretandum. autem sci erit.
Huiusmodi consociationes essentiali.
impedimento laborare, quod licet
non ex natura nascatur a volun-
tate tn et jure humano est, quia
minus jus humanum tales per §. 15. N. 1. b/ Licet n. maritus
sonas jure privaverat inter ser jura habeat non poterit tn.
oum et ancillam non esse con transferre in ancillam, nec

ancilla ex parte sua potest ju-
ra communicare. Et eur prohi-
bita sunt conjugia tutorum
cum pupillis. Et ne videantur
tutores se liberare velle rati-
onibus de bonorum administra-
tione reddendis exemplum Cicei-
ronis qui pupillam suam dicitur
ducendo se liberavit ære ali-
eno. Et Cur præsides romani
non potuerint provincialem du-
cere. Et ne jus segnius adminis-
trarent. Et ne defectionem agita-
rent. Contrarium exemplum in actis
apostolorum Felicis qui Judæ-
am duxit incertum in an ex
Judæa natam. Similis ratio
eur nati in America licet his-
panicis parentibus et in digni-
tate ibi constitutis non admo-
veantur publicis functionibus
ne sic amore patriæ defectio-
nem agitarent

jugium exinde patet quod con-
jugium sit communicatio omnium
jurium, quibus carent servi, ni-
licet naturaliter homines sint
et personam constituant nihil
omnino jure romano personam
non tant quia jus personarum
deest, adeoque effecta conjugii
eos sequi non possunt.

§. 15. n. 2. c) hic alia est ra-
tio quia servitus perfecta
a Christianis sublata fuit.
Lex Christiana n. quidem ser-
vos patitur sed non omni-
bus juribus eos exuit.

illas personas disparis qvalitatis productum est: ut Athenis inter civem & peregrinam, unde Servius ad illud Virgilii:

Suppositos de matre nothos furata creavit:

nothos interpretatur materno genere ignobiles & obscuros. Apud Aristophanem Avibus qvi dixerat, νόθῳ γὰρ εἰ κ' ἐγήσῃ, dictum probat ὦνηρ ξένης γυναικὸς: *qvippe cum ex peregrina natus sis.* Et apud Ælianum γνήσιος definitur; ὃς ἐξ ἀμφοῖν γέγονεν ἀστοῖν, *qvi utroqve parente cive natus sit.*

***

Non matrimonium) At serviles conjunctiones nuptiæ dicebantur in Græcia, Carthagine, in Apulia. Prologus ad Casinam Plauti. Sic & in legibus Longobardorum libro II, tit. XII, & XIII, 3. & lege Salica Tit. XIV, §. II. sed sine consensu dominorum non valuisse conjugia talia apud Hebræos notatur ab ipsis ad Exodum XXI. ubi talium nuptiarum mentio, & apud Græcos Christianos à Basilio in suis canonibus. Solitam etiam à Principe veniam impetrari ducendæ mulieris, qvæ inæqvalis esset conditionis, videmus apud Cassiodorum VII, 40.

2. Atqve sic in statu naturæ inter tales, qvales jam diximus, conjugium verum esse potuit, si femina esset sub custodia maritali, & fidem marito dedisset: sic etiam in statu legis Christianæ verum erit inter servum & ancillam, aut liberum & servam, conjugium; multoqve magis inter civem & peregrinam, Senatorem & libertam, si, qvæ jure divino Christiano sunt necessaria, accedant, sc. indissolubilis unius cum una conjunctio, etiamsi effectus qvidam legis civilis non seqvantur, aut alioqvi sponte secuturi lege impediantur. Atqve hunc in sensum capienda sunt verba Concilii Toletani primi: *Ceterum is, qvi non habet uxorem, * pro uxore concubinam habet, à communione non repellatur: tamen, ut unius mulieris, aut uxoris, aut concubinæ, ut ei placuerit, sit conjunctione contentus.* Cui adde locum in Clementis constitutionibus lib. XII, c. XXXII. Pertinet huc, qvod Theodosius & Valentinianus concubinatum qvendam vocant inæqvale conjugium, & qvod inde adulterii accusatio nasci dicitur. §. III. h. c. n. 2.

L. si qvis naturalem. 3. C. de Naturalibus. L. Si uxor. 13. D. ad L. Juliam de Adulteriis.

***

In statu legis Christianæ) Vide in Gratiani collectione c. I. de conjugiis servorum.

Pro uxore concubinam habet) De tali concubina Augustinus de fide & operibus: *De concubina qvoqve, si professa fuerit nullum se alium cognituram, etiamsi ab illo, cui subdita est, dimittatur, merito dubitatur, utrum ad percipiendum baptismum non debeat admitti.* Idem de Bono conjugii lib. V. *Solet etiam qværi, cum masculus & femina, nec ille maritus nec illa uxor alterius, sibimet non filiorum procreandorum, sed propter incontinentiam solius concubitus causa copulan-*

lantur, ea fide media, ut nec ille cum altera, nec illa cum altero id faciat, utrum nuptiæ sint vocandæ. Et potest qvidem fortasse non absurde hoc appellari connubium, si usq; ad mortem alicujus eorum id inter eos placuerit, & prolis generationem, qvamvis non ea causa conjuncti sint, non tamen vitaverint, ut vel nolint sibi nasci filios, vel etiam opere aliqvo malo agant ne nascantur. Itaqve in capitulari Francico VII, c. 155. dicitur: *Qvi uxorem habet, eodem tempore concubinam habere non potest, ne ab uxore eum dilectio superet concubinæ.*

(a) l. c. §. XIV. in fin. n. 4.

XVI. 1. Imo etiam, si lex humana conjugia inter certas personas contrahi prohibeat, non ideo seqvetur irritum fore (a) matrimonium si reipsa contrahatur. Sunt enim diversa, prohibere, & irritum qvid facere. Nam prohibitio vim suam exserere potest per pœnam vel expressam vel arbitrariam: & hoc genus leges imperfectas vocat Ulpianus, * qvæ fieri qvid vetant, sed factum non rescindunt. Qvalis erat lex Cincia, qvæ supra certum modum donare vetabat, donatum non rescindebat.

Inst. lit. I.

***

Qvæ fieri qvid vetant, sed factum non rescindunt) Livius libro X. c. IX. *Valeria lex cum eum, qvi provocasset virgis cædi, securiq; necari vetuisset, si qvis adversus ea fecisset, nihil ultra qvam improbe factum adjecit. id (qvi tum pudor hominum erat) visum credo vinculum satis validum legis. nunc vix servo ita minetur qvisqvam.* Lex furia testamentaria plusqvam mille assium legatum mortisve causa prohibebat capere, ptæter exceptas personas, & adversus eum, qvi plus ceperit qvadrupli pœnam constituebat, memorante Ulpiano. Macrobius circa finem eorum, qvæ scripsit ad somnium Scipionis: *Inter leges illa imperfecta dicitur, in qva nulla deviantibus pœna sancitur.* Sic divus Marcus rescripsit: *Eum hæredem, qvi prohibet funerari ab eo, qvem testator elegit, non recte facere: pœnam tamen in eum statutam non esse.*

†††

Hoc genus leges imperfectas vocat) Confer. Valer. Dessel. in Erotem. Jur. Canon ad Tit. de Regular. q. 4. Tit. qvi cler. vel vovent. matrim. q. 2. Tit. de cland. desponf. q. 2. Tit. de matr. contr. contra interd. Eccles. q. 2. Tit. de Adult. q. 11. Aliàs *Bæcler. p.* 172. Mentionem facit viri alicujus doctissimi, qvi hoc thema obscurum per exempla sit illustraturus. Sed fortè hic liber nondum prodiit: nisi olim cum *Bæclero* conferentem intellexeris *Dn. Pufendorff. de J. N. & G. l. 1. c. 6. §. 14. p. 96.* ubi exempla prostant. De L. Cincia *vid. Rosin. Antiq. Rom. l. 8. c. 22.* De L. Furiâ *Eundem l. c. cap. 18. p. 851. & 857.*

L. non dubiũ. 5. C. de Legib.

2. Scimus apud Romanos postea Theodosii lege inductum, ut si qvid lex prohibuerit tantum, non etiam specialiter dixerit inutile esse debere, qvod contra factum est, ut ipsum tamen cassum, inutile, ac pro infecto sit, nimirum, si in judicium res deveniat. Sed hæc intensio non fit ex vi solius prohibitionis, sed ex vi novæ legis, qvam alii populi seqvi necesse non habent. Sæpe enim indecentia est major in actu, qvam in effectibus. * sæpe etiam incommoda, qvæ rescissionem seqvuntur majora, qvam ipsa indecentia, aut incommodum actus ipsius.

+ Ziegl. p. 284

Sa-

§. 16. n. 1. a) attamen proles
jure suo privari poterit e.g.
si princeps plebejam ducat in
ritum non sit matrimonium
quia indecentia in effectu non
durat. proles tn. non poterit
succedere ne dignitas princi-
pum ad contemptum pateat.

§. 16 n. 2. b) Exemplum in quæs-
tione an Latrones possint
constituere rump. aff. sed si
vitæ genus mutent prima n.
indecentia quæ erat in actu
non durat in effectu. 2. 3.
c. 5. §.

§. 17. a/ Consociationes privatae secundum sensum politicum infinitae sunt, s. indefinitae rat: innumeri n. fines sunt, ob. quos homines consociationes inire possunt. Hobbesius diffusus est in his generibus consociationum. eaq corpora systematica et. obcat

§. 17. b/ in iis rebus. ob quas societas instituta scl. hoc est quod dicitur. non esse extendendam societatem. extra sphaeram suam. e. g. ad conjugalem societatem pertinet. jus domicilii de eo n. [illegible] maritus disponere et sic uxorem obligare pt. e. contrario non pt obligare uxorem ut religionem mutet. ob. illam n. rem societas instituta non est. quippe res quae conscientiam cadat. porro princeps obligare subditos ut frumenta vendant tempore necessitatis quia societas eo fine instituta ut omnibus consulatur, attamen pt cogere subditos ut religionem mutent. quia illa non comprehenditur, omnis n. societas instituta ob rem humanam. ut ei bene sit. sub qua religio non comprehenditur. religio n. per se non facit ad societatem. quia vinculum ejus sit religio. n. fuisset quamvis societas non fuisset instituta uti omnes virtutes. Conf. disp. de turbamentis Vulgi. capite. 4.

§. 17. c/ tangitur hic materia de pluralitate votorum, ratio ergo illius canonis majora vota concludant est. 1/ quia pars major. jus integri ratio hucus 1/ quae oportet rationem esse. expediendi negotia humana. interest n. humani generis ne res perpetuo in incerto maneat. cons. c. 4. l. 2. §. 8. n. 3. manifeste iniquum est, ut pars major sequatur. hic exp. 4. §. 8. ubi dicitur bene sperandum esse de hominibus. etiam sperandum plus res plus videre qm paucos. Brunus mannus ita ratiocinatus suis probabile est omnia consilia divina providentia regi. Et quod pluribus vi sum est. jam providentia divina ita dispositum esse contendunt ut in effectum ducatur. Instas. fieri aliquando ut minoris partis sanior sit sententia. Et id inter. incommoda humana esse reponendum, cum actus vitae socialis non omnia sed majora tollat incommoda. quis ponderabit vel satisfacit alteram saniorem esse et sic quamvis in theti vera sit illa assertio attamen in vita sociali applicari non pt h. e quod dicit l. 1. c. 3. §. 9. n. n. bonitatem aut malitiam actus saepe habere obscuram disceptationem. Singulariter circa pluralitatem votorum notandum. In comitiis imperii romani in puncto religionis illam non valere. ratio, quia hic non concernunt consociationem. sed conscientiam singulorum, hanc exceptionem. jam tam 1529. in comitiis Wormat ordines protestantes opponere Catholicis. eandem comitiis

***

Sæpe etiam incommoda, quæ rescissionem sequuntur majora, quam ipsa indecentia) Ideo rex Alcinous Medeam reddi volebat patri si defloratanondum esset. Meminit Apollonius Argonautis, & ejus Scholiastes, & in Bibliotheca Apollodorus.

XVII. Consociationes præter hanc maximè naturalem sunt & aliæ, tum privatæ tum publicæ: & hæ quidem aut in populum, aut ex populis. Habent autem omnes hoc commune, quod in iis rebus, ob quas consociatio quæque instituta est, universitas, & ejus pars major nomine universitatis obligant singulos, qui sunt in societate. Omnino enim ea credenda est fuisse voluntas in societatem coëuntium, ut ratio aliqua esset expediendi negotia: est autem manifestè iniquum, ut pars (*a*) major sequatur minorem: quare naturaliter: * seclusis pactis ac legibus, quæ formam tractandis negotiis imponunt, pars major jus habet integri. Thucydides κύριον εἶναι, ὅτι αὖ τὸ πλῆθος ψηφίσηται). Appianus: ἔστι δ' ἔν τε χειροτονίαις καὶ δίκαις ἀεὶ τὸ πλέον δικαιότερον: *tam in comitiis quam in judiciis vincit pars major.* Dionysius Halicarnassensis similiter: ὃ, ᾧ ἂν δοξῃ τοῖς πλείοσι τοῦτο νικᾶν. * *quod pluribus visum, id valere.* Et alibi: ὅ, τι δ' ἂν οἱ πλείους ψήφοι καθαιρῶσι ἔστω ποιεῖν. Item: ὃ, ᾧ ἂν αἱ πλείους γνῶσαι καθαιρῶσι ἔστω εἶναι κύριον. Aristoteles: κύριον τὸ τοῖς πλείοσι δόξαν. Curtius libro X. *Eo quod major pars decreverit, stetur.* Prudentius: lib. I. contra Symm. v. 600.

In paucis jam deficiente caterva
Nec persona sita est patriæ, nec curia constat.

Deinde: v. 608. *Infirma minoris*
Vox cedat numeri, parvaq; in parte quiescat.

pertinet huc illud Hegesippi lib. 5. c. 15. *Lex nempe naturæ eadem omnibus hominibus, volatilibus, feris bestiis infusa, ut unusquisque cedat potentiori.* Apud Xenophontem hoc dicitur: ἐκ δὲ νικώσης πειθαρχεῖν πάντα, *omnia agere secundum eam sententiam, quæ vincit.*

***

Seclusis pactis ac legibus) Ut quæ nolunt duas partes concordare, ut c. 6. de Electione.

Quod pluribus visum id valere) Hunc sensum dant Chaldæus Paraphrastes & Rabbini ad illud in Exodo XXXIII, 3. Adjunge L. duo. & L. Pomponius. D. de re judicata; & quæ infra lib. III, cap. XXX. §. 24. & quæ paria cum Prudentio habet Ambrosius contra Symmachum & P. Faber 2. item. c. 2.

†††

Seclusis pactis) Excipiuntur in Imperio nostro causæ religionis per *instrumentum Pacis Cæsareo-Suec. art.* 5. §. 9. & 51. ubi in specie cautum, ut in causis religionis omnibus quæ aliis negotiis, ubi Status tanquam totum corpus considerari nequeunt, etiam Catholicis & Augustanæ Confessionis Statibus in duas partes euntibus, sola amicabilis compositio litem dirimat, non attenta votorum pluralitate, De Vectigalium nova concessione *vid. Capitul.*

(a) Vict. part. 1. Relect. 3. de Potestate Civil. n. 14. (a) Prolegom. §. XV. Lib. V. Lib. VII. Polit. IV. §. VI.

Leopold. art.21. Fortè alia qvædam exceptio prostat inter Polonos, qvorum Comitia itidem non majora vota, sed communem Nobilium in aliqvod conclusum conspirationem atqve consensum desiderant.

XIIX. Qvod si pares sint sententiæ, nihil agetur: qvia ad mutationem non satis momenti est: qva de causa ubi pares sunt sententiæ, * reus absolutus intelligitur. qvod jus Minervæ calculum Græci vocant ex fabula de Oreste: qvæ res apud Æschylum Furiis, & apud Euripidem * Oreste & Electra tragœdiis tractatur: Sic & possessor rem tenet: qvæ ratio non male observata est à scriptore problematum, qvæ Aristoteli adscribuntur, sectione XXIX. In Senecæ controversia qvadam est; *Alter judex damnat, alter absolvit: inter dispares sententias * mitior vincat.* Nam sic & in dialecticis collectionibus illatio eam partem seqvitur, qvæ minus onerat.

***

Reus absolutus intelligitur) L. inter pares, 38. D. de Re Judicata. Vide Julianum de Eusebia.

Oreste & Electra) Etiam Iphigenea in Tauris, in Electra sic ait:

Καὶ τοῖσι λοιποῖς ὅδε νόμος τεθήσεται,
Νικᾷν ἴσοις ψήφοισι τὸν φεύγοντ' ἀεί.
Idemq́ cunctis juris esto in posterum,
Certante numero judicum ut vincat reus.

Mitior vincat) Seneca in controversiis: *Non est invidiosa potestas, qvæ misericordia vincit.* Imo apud Hebræos una sententia damnantium vincens pro nulla habebatur. ita Chaldæus ad dictum locum Exodi XXIII, & Moses de Kotzi præceptorum jubentium XCIIX. & vetantium CXCV.

†††

Oreste & Electra) Historia ita se habet: Clytemnestra Agamemnonis uxor maritum è Trojano bello redeuntem operante adultero Ægystho è medio sustulit, meditans eandem internecionem in filium Orestem, adhuc puerum, qvem Electra ipsius soror clam fato subductum clanculum educari curavit. Hic Orestes adultus patris necem vindicaturus matrem privata autoritate occidit, & parricidii reus factus Athenas fugit, ubi dum Minervæ supplicaret, ipsius calculo (atris enim & albis calculis vota ibidem ferebant, hinc qvia atri contra Orestem vincebant albos, Minerva misericordiæ dedita ultimum adposuit album, qvo pares fierent) absolutus est; ob qvod deinde Athenis ara misericordiæ est erecta. Plura habet *Dn. Bæcler. in Diss. Acad. de calculo Minervæ*, qvi potest consuli.

Sic & possessor rem tenet) Obscurum hic Autorem dicunt; nos Illum seqventibus explicamus: Possessor actu in possessione constitutus rem tenet, aliumqve extra possessionem constitutum, licet eundem titulum possessionis, vel juris alius ad possessionem spectantis, teneat, excludit, *add. Dn. Struv. S. J. F. c. 8. aph. 9. n. 5.*

XIX. Sed hic qvæstio oriri solet de conjungendis aut dividendis sententiis: qva de re ex mero jure naturali, id est, si pactio aut lex aliud non præcipiat distingvendum videtur inter sententias, qvæ totis rebus differunt, & inter eas, qvarum altera partem alterius continet, ut hæ * conjungendæ sint in eo, qvo conveniunt, illæ † non item. Sic qvi in viginti damnant, & qvi in

† L. 27. §. 3. de recept. Arbitr.

ibidem Catholici ipsi approbare hinc
ita pronunciarunt meas Regias Ma-
jestas ut exemplum sanctum Dis-
positi votum unius quidem Corp. de-
bere et ratione Status. Dist. 14 conc.
4. Similis neterio est collectarum
in Imperio quia itidem non ad nume-

§. 18. A. Hinc si n. in judicio aulico pleraeque votorum. Instr. pacis
co vote. sint paria ibi remissionem art. 5. §. 19. Jz. postea plera-
ad comitia generalia ribi n. agitur votorum plane non abludi
tur dum pari vota, neutra pars requiritur. uniformitas omnium
absens cedit Instr. pac. art. 5. §. vide notoria illa axiomata. Si regna
20 si ordres ad Imperatore dispersionis debere eligi remissi di-
cone. 5. de rat. stat. quod si ordinari, quod cum singuli ex unpa-
dicit inter se dissentiant plurare debeat, cum singulorum. n.
sentiat Imperiali Standum, Caeterocolenda sit conclusendes. re cu
sar n. tamen caput pondus ad invito rei obtrudi ordinari. Si contra
dat parti ubi actor. Jn arguis dicente nec unico ribi in comitis
ries, suppenais et rei uno dissentiente jure concludi posse. unde hoc
tiente ribi agitur. Hist. Ecclesiast. Comitorum rationem red.
cap 9 argere

§. 18. B. Hoc est, quod cogici aiorent et protestantes opprimerent.
eas ita differre posset. Conclusae contradicti libera ne pupille
si sequitur partem reliquam Remedium ut habere posset, si ja. libertati pronice. Hartpock. 2.
re pri vota ut ita sentent. 2. c. 6. §. 15 Ex hoc axiomate unica
probabat. cui prius accedit unus Evangelica. ni pronia adhae-
re eumen accipit illud quod dispositi, et stabit per illam con-
dicitur prudem habeat qui dubia decisionem. et quod ipsi Evangel.
vota. Jtr. vertuaeliter. Certandici non posset differre. commit
n. prudes seniores negis experiri rupi. Si remove ribi ha-
gis credere videre, quid ad restituto quia agebat. consilia Jus.
jurat. Jn portugallia ita pro haeranos gn pessima. Eadem ra-
valet sententia pro qua dating. one in Japa habuit et jam ea
senator. Item senatus reponi. Progressus armorum turcicorum et.
ars. di Germania dein Latinas. n. evangelici Hungari. Cum n.
12. De modo suffragandi. Jungere praeterito saeculo Furia Imperato.
ni ni. angeli Hispani portugallenses promerent. Hungari venue.
ei ubi seniores primo subsant ipsi aliquid inferre contra
ubi seniores primo subsant ipsi aliquid inferre contra
sagen debent cum rationes commodum. Eodem. quia res.
caput ni: actor ne mirores sortorum efficta remedium noverit.
rudens recedere a sententia majores Caesar. annuerat. et cibe.
sorem. Alii seniores primi votum. pacis religionis exercitium.
ta. stant, cedentur n. esse contrarii sponderet.
conjunctionis ingenii et experientia
et rationem rebus Thesaurus ex.
Hieronimo. bos n. antiquus firmi.
us Jgit pedem. ad pleur. ant. Thesaur.
Del. Serat. pedimor. Decis tot
preii, parat. cap. Ii §. 22 Jf an tu potesti vel alii de cuius re
Jetus fit per. vota expressi i. 2 interesse. Jf jure. Jf tal. stat. Dif.
verbe et rationes gn tacite i. 2. 14 comes. 3.
schedulam immittendo citatis vel.
globulum. ubi apud Venetos. seatem.
num quam commentare Pf nisi
tempora ratio citio cogat vota.
tacite prestare, ne suffragants nec

§. 20. Ass. limit: nisi et statuto aliud obtineat. Sic inter academiae Vindrinae statuta est, quod professores praesentes non possint studiosos relegare. nisi consulto prius per literas absentibus. Ad an. pro poena habendum. si accrescat, ut meum alteri praesenti neg. quia sic pro contumacibus. non pro absentibus habendi essent. de rem diss. D. rat., stat. diss. 1. § conc. 2.

in decem, conjungentur in illo decem adversus sententiam absolventem. At qvi morte reum puniunt, & qvi relegant, non conjungentur, qvia diversa hæc sunt, & in morte non est relegatio. Sed nec absolventes cum relegantibus conjungentur, qvia etsi non interficiendum reum consentiunt, id tamen non est illud ipsum, qvod dicit sententia, sed per consequentiam inde elicitur: at qvi relegat, non absolvit. Qvare recte Plinius, cum tale qvid in Senatu evenisset, tantam dixit sententiarum esse diversitatem, ut non possent esse nisi singulæ; & parvulum referre, an idem displiceret qvibus non idem placuisset. Et * Polybius notat, à Postumio Prætore fraudem factam in rogandis sententiis, cum eos, qvi captivos Græcos damnandos, & qvi ad tempus retinendos censebant, contra absolventes conjungeret. Exstat hujus generis qvæstio apud Gellium libro IX. & c. XV. apud Curium Fortunatianũ in loco de qvantitatum comparatione: & apud Qvintilianum patrem controversia CCCLXV. ubi hæc verba sunt: *Jam aperte una plures facis, jam turbam istam, qvæ universa noceret dividendo extingvis. Duo exilium, duo ignominiam pronuntiant. Vis ego illos jungam, qvi seipsos dividunt.*

Conf. h. cap. §. 22.

Lib. VIII. epist. ad Aristonem, qvæ est XIV. Excerp. leg.

***

Conjungendæ sint in eo, in qvo conveniunt) Ideo Senatores dividere sententiam plura simul complectentem jubebantur, teste Asconio in Milonianam. Cicero Epistolarũ ad familiares I. I. ep. 2. *Itaqve cum sententia prima Bibuli pronunciata esset, ut tres legati regẽ reducerent; secunda Hortensii, ut tu sine exercitu reduceres; tertia Volcatii ut Pompejus reduceret; postulatum est ut Bibuli sententia dividereturꝰ qvatenus de religione dicebat, cuiqve rei jam obsisti non poterat; Bibulo assensum est*: de tribus legatis frequentes ierunt in alia omnia Seneca epistola XXI. *Qvod fieri in senatu solet, faciendum ego in philosophia qvoqve existimo, cum censuit aliqvis, qvod ex parte mihi placeat, jubeo illum dividere sententiam & sequar*. Idem de vita beata c. 3. *Est & mihi censendi jus, itaqve aliqvem sequar, aliqvem jubeo sententiam dividere*. meminit ejus moris & Plinius lib. IIX. epist. 14.

Polybius) Vide ad eum locum Fulvii notas.

XX. Addendum & hoc; si qvi absentia aut aliter impediti jure suo uti non possunt, eorum jus interim accrescere præsentibus: qvod * Seneca in Controversia qvadam exsequitur: *Puta te servum esse communem: huic domino servies * qvi præsens est.*

***

Lib. III.

Seneca in controversia qvadam) Libro III. contr. XIX.

Qvi præsens est) Ita ut & ad unum recidere possit nomen universitatis. L. 7. sicut §. 2. D. qvod cujusqve universitatis nomine, ubi Wesembecium vide. Adde L. Rescriptum. 10. D. de Pactis. Zas. in Paratit. D. de Pactis. Bart. in L. I. num. 3. de Albo scribendo. Boër. decis. I. num. 4. Antonium Fabrum Codice Sabaudico lib. I. tit. II. definit. 40. Reinking. lib. I. classe V. c. 8. Sæpe tamen & hic,

hic, ut in illa regula de majore parte, leges exceptionem dant, puta ut duae partes adesse debeant. L. Nulli. 3. D. dicto titulo, qvòd cujusqve univ. nomine. L. nominationum. 45. C. de decurionibus: ut absentes præsentibus vices suas mandare aut suffragium per procuratorem dare possint. c. si qvis justo. 46. de Electione in VI.

†††

Accrescere præsentibus) modò omnes fuerint legitimè vocati: idem est, si compareant qvidem vocati, sed ante concluſi perfectionem discedant. Utrumqve tamen notabiliter applicando ad Comitia J. R. G. Electoralia, limitat *Dn. Dieteric. in not. ad A. B. Carol. IV. tit. 1. §. debet autem.* Magis, dicit ille, est, ut in difficili hâc qvæstone prius in causas absentiæ & rerum reliqvas circumstantias diligentissimè attendatur, cum in publico hoc negotio magis respiciendum sit ad id, qvod expedit Reip. qvam qvod jure strictò fortè licet.

Tot. Tit. D. de Albo scribendo.

XXI. *Naturalis autem ordo inter socios hic est, pro ut qvisqve in societatem venit. Sic inter fratres is servatur ordo, ut qvi primus natus est reliqvos præcedat, atqve ita deinceps, rejectis aliis omnibus qvalitatibus. ἴσοι γὰρ, inqvit Aristoteles, πάλιν ἐφ' ὅσον πρὸς ἡλικίας διαλλάττωσι, pares enim sunt fratres, nisi qvatenus ætas eos distingvit.* Theodosius & Valens in constitutione de ordine inter Consules servando: *Qvis enim in uno eodemq; genere dignitatis prior esse debuerat, * nisi qvi prior meruit dignitatem.* Atqve hic mos antiqvitus in Christianorum qvoq; Regum ac Populorum societate obtinuit, ut qvi primi Christianismum professi sunt, in * Conciliis ad rem Christianam pertinentibus præcedant ceteros.

L. I. Antiqvitus. C. de Consul. XII.

***

Naturalis autem ordo) De præcedentiis vide, si lubet, M. Antonium Nattam conſ. Ioc. n. 22. & conſ. Ioc LXXIIX. num. 3'. Matt. Wacher consiliis Cæsareis in controversia Saxonica.

Nisi qvi prior meruit dignitatem) Adde L. omnes. 2. C. ut dignitatum ordo servetur L. semper. 5, D. de Jure immunitatis. L. ult. C. de Tyronibus.

In conciliis) Joh. Fice. conſ. Latino LXXVII. n. 16. Afflictus decis. Neap. 1. n. 8. Bart. in l. 1. D. de Albo scribendo, innoc. in c. Tua. de Majoritate & obedientia. Ant. Tesaurus I. qvæst. for. XLIIX. n. 5. Tiberius Decianus Responso XIX, n. 183. & seq. Innocentius Butr. Felin. in c. statuimus. 15. d. tit. de Majoritate. Bal. in L. 16. Decernimus. in 2. notabili, C. de Sacrosanctis Ecclesiis. Sed præcipue vide Æneam Silvium in Concilii Basileensis historia.

L. 8. Majore esse partem. D. de Pactis. L. Si plures. 14. D. depositi. L. Cum bona. 16. D. de Reb9 auct. jud. poss. † Lib. XIII.

XXII. Illud tamen addendum est; qvoties societas fundamentum habet in re, qvam non æqvaliter omnes participant, ut si in hereditate aut fundo alius dimidiam partem habeat, alius tertiam, alius qvartam, tunc non tantum ordinem sumendum ex modo participationis, sed & sententias ad eum modum, id est, mensoria, ut loqvuntur, proportione æstimandas. qvod sicut naturali æqvitati convenit, ita Romanis qvoqve legibus probatum est: † Ita narrat Strabo cum Libyca & tres vicin. urbes in unum qvasi corpus coiissent,

con-

§. 21. A/ quia ante exitus ss. Lucium. circa ao Chr. 180.. alcos
hõ ocãm prõrogatiõem ætatis secũdo, qui Christiãs.
regnicium. n. ætatis allegat reperiuerit. Jx. gallia v. Clodouæum
ordm. existisse. Jx. Belgio vbi secũdo sto demum. Christianes
ministros. sacros. ab æqualem num esse professum. Verum di
quia eues omnes jure æquales et inquirendum hic, qui regum. alco
quo ordine ergo inierint. deorum primus religionem Christia
cognione, si pueros jus. Christiãe in regno suo introduxerit. Lu
sacri in urbe. Q. prout quisq; vicius. adgloram. rex primus quide
Societatem. sec ordinem bene Christianum in sua persona egit
rũ. Q. senior prãcedit. licet sit. Clodouæus. a. quidem posterior.
ãpliùs Ecclesiã sacror. quæ ra sui, sed. publice regnum possessor.
ho n. allegatus quo reges. ideo ad Christianismum conversa.
præcedere queant regnum ant. antegn in angeln religio. Chri.
ques. adhuc absens et tardantibus publicaretur. hinc re.
vel eiusq; transitu ad religiõ gallie dotior ratio parien
nem Christianam. regni vbi. Jesus inter Imperatores Romanos.
debeo qui tandiu [illegible] ad religionem thanam. philippus. arabs. Christianum
quo argumento ritus re. gallie regni ant. tm in sua persona.
se sit deberi prãrogatiam. Constantinus v. publice cum in
prã omnibus regibus, quod si Christianis et hinc posteror. hic.
primissimus. regnj gallie primate pro primo Christiano com.
professi sunt Christianismum nunciet repudiatus. Datur ergo.
quod n ab angelis disputatem prãrogativa ætatis vel in.
Hi n. produnt. in babylone regnipotentes. inter personas ter
§. 22. A/ sui principes nostri clerici nã non datur. in rebus dñi.
principibus opponentur, deos non dedet prãrogativa ætatis maiori
bere habent tantum jus suffragandi et majori ætatis capeti.
gratium ipsis habeant, cæpante in ciuitatem rei humanæ.
qui a voto cleri unius. tm selati. Scolastici an musica prãm
dependeret, quippe dignitati sua. Scolastici pro reg. e anime.
cæno nouo [illegible] eorum esse sed sibi pro reg. e anime.
a voto vero principis ratione tum. prãdalere maximum
Jesuiten et totius familiæ depen. tantum ergo sacr. depone.
bere. vnde æquum non esse ut maxi sacra maxima cas
clasici eodem voto gaudeant in dup. d prãrogat.
sidius barri Imperiales etc. dup. d prãrogat.

principem imperii quo alii prin
cipes imperii ratione illatarum
n. jurium aestimandum jus suffra
gandi ergo qui minora jura
intulit in societatem, minus ut
suffragandi jus.

§. 24. N. 1. A. (1.) quia parti jus
non est recedere a corpore. ergo
nec cui licet sine venia impe
trata. et qd dicit. 2. 2. c. 28. n. 8
principi speciale jus quaesitum
esse. 2.) privative n. jura sua trans
tulerunt. 1. e irrevocabiliter ut
m. jus emigrandi si vero. disce
dant sine venia impetrata jus
revocandi sibi attribuunt. 3.) ha
bet se cum pacto inter principe
et subditum ut cum pacto ma
trimoniali, q. volente una par
te non possunt dissolvi. sed ut
communi consensu inita, sic dis
solvi debent. communi dissensu
sic uxor non potest renunciari ma
trimonio nec maritus nisi utrius
consensus accedat. et autoritas
publica sic divortium. permis
sum. Concesserunt o. principes
germaniae in causa religionis
subditis suis ex singulari privi
legio jus emigrandi in rep. sua
in aliam, quocunque libuerit ex
fanatum. 1566. et pacem Reli
giosam et confir. q. pac. Thorn.
1648. Verum tenendum hoc jus
non esse ex natura subditorum
fluens, sed ex singulari privi
legio principum, vocatur ali
as flebile jus emigrandi beneficium, flebilis est, conscientiam
salvam non retinere. ubi

conveniſſe, ut aliarum ſingula eſſent ſuffragia, Libycæ bina, eo, qvod in commune hæc multo plus ceteris conferret. Idem in Licia viginti & tres ait fuiſſe urbes, qvarum * aliæ terna, aliæ bina, aliæ ſingula ferrent ſuffragia, & ad eundem modum onera tolerarent. Sed recte notat Ariſtoteles id ita demum æqvum fore εἰ κτημάτων χάριν ἐκοινώνησαν, *ſi poſſeſſionum cauſa inita eſt ſocietas.* Lib. XIV. Pol. III, IX.

***

Aliæ terna, aliæ bina) Sic in Smalcaldico fœdere Saxo duo habebat ſuffragia.

XXIII. Conſociatio, qva multi patres familiarum in unum populum ac civitatem coëunt, maximum dat jus corpori in partes: qvia hæc perfectiſſima eſt ſocietas: neqve ulla eſt actio hominis externa, qvæ non ad hanc ſocietatem aut per ſe ſpectet, aut ex circumſtantiis ſpectare poſſit. Et hoc eſt qvod ab Ariſtotele eſt proditum: τὰς νόμους ἀπαγορεύειν περὶ ἁπάντων, *leges de omnis generis rebus præcipere.* Moral. V, 3.

XXIV. 1. Solet hîc illud qværi, * an civibus de civitate abſcedere liceat venia non impetrata. Scimus populos eſſe, ubi id non liceat, ut apud Moſchos: nec negamus, talibus pactis iniri poſſe ſocietatem civilem, & mores vim pacti accipere. Romanis legibus, ſaltem poſterioribus, domicilium qvidem transferre licebat: ſed non eo minus, qvi tranſtulerat municipii ſui muneribus obligabatur. Verum in qvos id conſtitutum erat, ii manebant intra fines imperii Romani: atqve ea ipſa conſtitutio ſpecialem ſpectabat utilitatem tributariæ præſtationis. L. Filii, 22. D. ad Municipalem.

***

An civibus de civitate abſcedere liceat) Vide hac de re fœdera Helvetica apud Simlerum & alios. Servius in excerptis Fuldenſibus II. Æneidos: *Conſvetudo antiqva fuerat, ut qvi in familiam vel gentem transiret, prius ſe abdicaret ab ea, in qva fuerat, & ſic ab alia reciperetur.* Exempla fidei regibus renuntiatæ vide aliqva apud Marianam, ac poſtremum illuſtre libr. XXIIX, c. 13.

†††

Ut *apud Moſchos*) Simile ſtatutum introduxit Dux Parmenſis, ac ſubditis ſuis interdixit, ne ii è civitatibus ſuæ jurisdictioni ſubjectis emigrent, qvod multis propugnat. *Menoch. Conſil.* 1176. *add. Rumel. ad A. B. C. IV. P.* 2 *Diſſ.* 5. *Th.* 4. Idem adſtruit *Bodinus l.* 1. *de Rep. c.* 6. *p. m.* 90. *& ſeqq.* ubi ita decidit: qvibus verò locis ac regionibus tyranni dominantur, aut qvæ ſoli ſterilitate, aut cœli ſpirabilis tempore ab incolis deſeruntur, non modo cives, ſed etiam peregrini ſæpè à Principibus exire prohibentur, ut in Moſchovia, Tartaria, Æthiopia, eoqve magis, ſi peregrinus homo ingenio excellere videatur. &c. Ac tametſi Romano jure amittere civitatem cuiqve integrum eſt; & id Hiſpaniâ liberum cuiqve alio commigrare, & alienæ civitati adſcribi, dum id teſtatò apud Principem fiat: omnibus tamen Principibus ac civitatibus pro jure majeſtatis Imperii cives domi continere ſemper licuit, ac licebit. Itaqve in ſanciendis fœderibus principes illud obteſtan-

testantur, se fœderatorum subditos ac Vasallos minimè amissuros &c. Sic legem Argivorum de non mutanda civitate refert *Ovid. Metam.* 15. qvæ prohibebat discedere, pœnamqve mortis ponebat patriam mutare volenti juxta *Bœcler. ad h. l.* Qvanqvam *per l. nec non.* 28. §. *item si qvis.* 1. *ff. ex qvibus causis major in integr. & l. Titio.* 71. §. 2. *Nicol. Myler. ad l. c. Rumel. lit. A.* contrarium verius esse censeat; *add. Ritter. de homag. c.* 8. *n.* 212. *Franc. de Amay. lib.* 1 *obs. c.* 6. *Schepliz. ad Consvet. Brandenburg. p.* 4. *Tit.* 14. §. 2. *n.* 8. *Besold. in Thes. Pract. lit. a. n.* 14. *Klock. de vectig. th.* 63. Qvæ tamen leges, cùm partim de restitutione ejus, qvi propter fidejussorum satisdationem recedere non potest, partim de cautione ad impeditionem libertatis à privato instituendam loqvantur, præjudicare ægrè poterunt, prohibitioni migrationis à summo Principe provenienti, videlicet si illam boni publici conservatio, atqve inevitabilis mali propulsandi necessitas svadeat.

Muneribus obligabatur) Item *Bodinus l. c. p. m* 92. de Philippo Longo Rege Francorum enarrat, qvi anno 1318. ne domicilii mutandi libertas cuiqvam eripiatur, neve fraus ulla fiat vectigalibus ac tributis, jussit magistratus, alienæ civitati adscriptos mutatis sedibus in suam adsciscant civitatem ea lege, ut eodem ipso anno in ea civitate, in qvam commigraverint, domum, cujus pretium tribus aureis drachmis æstimatur, sibi coëmant; ac patrono, apud qvem domicilii originis Jurisdictio fit, perviatorem notum faciant: deinde ut in ea civitate, in qvam adsciti fuerint, à Calend. Novemb. usqve ad sextum Calend. Julii consistere, & eadem tributa, qvæ ante consveverant, pendere cogantur: modo nullum litibus eodem anno cum eo susceptis præjudicium fiat.

2. Ad nos, qvid naturaliter, si nihil aliud convenerit, obtinere debeat qværimus: nec de parte aliqva, sed de tota civitate, sive unius summi imperii complexu. Et sane * gregatim discedi non posse, satis expeditum est ex necessitate finis, qvæ jus † facit in moralibus. nam id si liceat, jam civilis societas subsistere non possit. De singulorum discessione alia res videtur, sicut aliud est, ex flumine aqvam haurire, aliud rivum diducere. *De sua cuiq; civitate statuendi facultas libera est*, ait Tryphonius. Cicero pro Balbo laudat jus illud, *ne qvis in civitate maneat invitus, & fundamentum* vocat *libertatis, sui qvemq; juris & retinendi & dimittendi esse dominum.* Tamen hîc qvoqve servanda est regula naturalis æqvitatis, qvam Romani in privatis societatibus dirimendis secuti sunt, ut id non liceat, si societatis intersit. Semper enim, ut recte inqvit Proculus, non id, qvod privatim interest unius ex sociis servari solet, sed qvod societati expedit. * Intererit autem societatis civilis, non abire civem, si magnum contractum sit æs alienum, nisi paratus sit civis in præsens partem suã exsolvere: item si fiducia multitudinis bellum sit susceptum, præsertim si obsidio immineat, nisi paratus sit civis ille alium æqve idoneum substituere, qvi Remp. defendat.

† L. 1. c. 2. §. 7. n. 12. L. 2. c 14. §. 11. n. 2. L. 3. c. 1. §. 2. n. 1. L. In bell. 12. D. de Captiv. & postl.

L. Actione. 65. §. Labeo. 5. D. Pro socio.

***

Gregatim discedi non posse) Zonaras de Lazo rege agens, qvi à Persis ad Romanos defecerat: τοῦτο αἴτιον μάχης ῥωμαίοις καὶ πέρσαις ἐγένετο, ὡς τοῦ βασιλέως ῥωμαίων τοὺς αὐτοῖς ὑπείκοντας σφετεριζομένου: *Id belli initium Romanis ac Persis fuit, qvod Romanus Princeps ad se avocaret Persis subditos.*

Intererit autem societatis) Bembus libro VII.

††† Gre-

Electio evadi non pt minus na-
tam rationem induit boni 2. 2
c. 25. §. 2. n. 2. Et hoc emigrandi
beneficio subditis concesso fluit
jus detractionis ut subditus pur-
tem aliquam bonorum relinque-
re debeat, ibi ubi discessit in
recognitionem collati sibi bene-
ficii Medit pol. c. 23. §. 12.

§. 24. n. 2. bs. in eo tn differentia
quod gregalis discessio nata-
rà societatis repugnat, si n. uni-
versi subditi simul. e rep. emi-
grent princeps non amplius erit
princeps. particularis v. discessio
ubi unus vel alter emigret mi-
nus sensibilis est. hinc m. facili-
or et quoniam facilior princi-
pes eam facilius concessere mi-
nori n. sensu afficitur reg.
si unus discedat. Exemplum gre-
galis discessionis ex Ingria nostro
seculo 1650 innotuit Ingri n. 4.
Suedia in specie Ingria reversi
sunt moscoviam causa fuit
ob religionem, olim Inde
ueg Molen fin Brunsvina yur.
Evangeliscer religion. vid.
Sigismund. Freiberger. in german.
perturbat. et restaurat. cap. 9.
p. 185. potest v. discedi si
servitute calamitosa locum
invenias in repub. ut 22 feren-
da eum imbecillitate humana
sic universa instituenda ut
conveniant humano modo. ubi
pluribus deductum. 2. 3. c. 20 §.
ei Ihu an subditus irrequisito
domino se possit alterius juris
dictione subjicere. neg. si n. sub-
dito non licet invito domino
de civitate discedere, utique ipsi

permissum ei non erit alieno
principi se substituere excipien-
dae casus summa necessitatis.
eg. in casibus deditionum ur-
bium. l. i. c. 3. ratio, quia pro-
babile est principem non velle
illud adeo rigide vexari, sed vide-
ri ipsos in statu ~~[illegible]~~ necessitatis ad sta-
tum primævum, i. e. naturalem
tendere Conf. l. 2. c. 5. §. 3. et
c. 4. l. 1. §. 4.

§. 25. a) Exclusum nomine h. e.
intelligendi non qui aliunde ad
nos venerunt sed qui a nobis
ejecti, qui n. aliunde ad nos
venere subditi sunt temporari
ut: alias peregrini, poena
exilii illa nunequam mihi pro-
bata. Deus nos ist als ewnicus
man dir Jordes reg. von sei-
ner Thür weg v. Deus nach-
bahr vor dir Thür wirft. pro
parall. diss. XI et 8. p. 594 &
an Civitati adhuc jus in exules
ejectos sit neg. hoc ipso dum ejec-
ti, juribus quoq. reipubl. nostra
enati sunt, et hinc Imperii nos-
tri vim amplius sentire non
possunt. ex hoc correlationis In-
materia repressaliarum ut an
in exules vel bannitos possint
repressaliae instituti neg. quia
non sunt membra amplius ul-
lius Civitatis an possint
petere repressalias neg. quia
semel talis bannitus a juris
civitatis rejectus et exclusus est.

†††

Gregatim discedi non posse) Vocab. *Gregatim* hic non absolutè sed respectu civitatis, ex qvo disceditur, insequentisqve singularis decrementi interpretari debemus. Putant qvidem aliqvi huic Grotii asserto parum roboris inesse, qvia licet hæc vel illa civitas per migrationem civiũ gregatim factam insigniter debilitetur, aut demum planè desoletur, non tamen ideò societas civilis inter homines tollitur, sed unius corruptio est alterius generatio; unius decrementa alteri incrementa cedunt. Natura qvippe civiles societates in genere humano jam multiplicato voluit: sed ut hæc vel illa civitas perpetua, florensqve subsisteret, nusqvam jussit. At hi dissentientes meminisse debebant eorum, qvæ paulò ante statuerant, tempestivè nimirum debere fieri discessum & qvando civitatis non peculiariter interest, ne is fiat. Interesse autem civitatis ne ex ejus corruptione & decrementis totalibus alterius generatio & incrementum concilietur, qvis non videt?

3. Extra hos casus credibile est ad liberam civium discessionem consentire populos, qvia non minus ex ea libertate commodi sentire aliunde possunt.

XXV. Sic in exules nullum jus (*a*) civitati: Heraclidæ Argis ejecti ab Euristheo, per tutorem suum Jolaum, sic loqvuntur apud Euripidem: (*a*) L. III. c. xx. §. 41.

Qva jure jam nos ad Micenæos trahat,
Eadem agentes urbe qvos urbe expulit?
Nunc ergo cives non sumus.

Alcibiadis filius in Isocratea oratione agens de temporibus ejecti patris: ὅτ᾽ οὐδὲν αὐτῷ τ᾽ πόλεως προσῆκεν, * *cum nihil ad illum civitas nostra pertineret.* Jam vero plurium populorum, sive per se, sive per capita sua, consociatio fedus est, de cujus natura & effectu locus agendi erit ubi ad obligationem ex pacto erit deventum. (*b*) ***

Cum nihil ad illum civitas nostra pertineret) Nicetas Isaaci Angeli rebus libro I. μὴ καινὸν, εἰ διφῶή τις ‖ αὐτίπαλον καὶ κολακεύσει ὡς φίλιον τ᾽ οἰκεῖον διῤῥόσκων. πολέμιον. *Non mirum, si qvis hostem ambiat eiq; blandiatur, qvi sibi hostes senserit.* (*b*) L. II. c. XIV. & XV.

XXVI. Subjectio ex consensu, aut privata est aut publica. Subjectio privata ex consensu esse potest multiplex, sicut multiplicia sunt regiminum genera. Nobilissima species est arrogatio, qva qvis se ita dat in familiam alterius, ut ei subsit ad eum modum, qvo filius, qvi maturæ est ætatis, subest patri. Pater autem filium suum eo modo dare alteri non potest, ut jus paternum plene in eum tranſeat, & ipse paterno officio exsolvatur. id enim natura non sinit: Sed potest filium alteri commendare, & alendum dare qvasi substituendo.

†††

Arrogatio,) Adoptio videlicet filii sui juris & à patriæ potestatis nexibus soluti, in qvam filius majorennis propter spem commodorum & successionis consentit. Minorennis consensum supplet autoritas Principis, §. 2. & 3. *Inst. de Adopt.* qvi etiam, si, major factus, non putaverit è re suâ esse amplius, ut patris adoptivi potestati subjiciatur, causam

coram Principe proponere pariter ac emancipationem sollicitare valet. Cur hic qvidam dissentiant, non videmus. *Add. Rosin. Antiqv. Roman. l. 6. c. 7.* ubi modum procedendi in arrogatione ex legibus & Historiâ Romanorum recenset.

Alteri non potest) Consentit Jus Romanum *§. cit. 2.*

XXVII. 1. Subjectionis species ignobilissima est, qva qvis se dat in servitutem perfectam, ut illi apud Germanos, qvi novissimo aleæ jactu de libertate contendebant: *Victus voluntariam servitutem adit*, ait Tacitus. Etiam apud Græcos, ut narrat Dion Prusæensis oratione XV. *μύριον δήπου ἀποδίδονται ἑαυτοὺς ἐλεύθεροι ὄντες, ὥστε δουλεύειν κατὰ συγγραφήν. innumeri cum liberi sint, se in servitutem dant, ut * ex contractus formula serviant.*

De Morib. Germ. c. 24.

***

Ex contractus formula serviant) Ægyptiis id olim vetitum. Athenis permissum ad Solonis tempora. is constituit *ἐπὶ σώμασι μὴ δανείζεσθαι, corpus pro credito ne obligaretur.* Plutarchus Solone: idem lex Petilia Romæ constituit.

†††

Qva qvis se dat in servitutem) Diximus de hoc aliqvid *ad l. 1. c. 3. §. 8. num. 1.*

2. Est autem servitus perfecta, qvæ perpetuas operas debet pro alimentis & aliis, qvæ vitæ necessitas exigit: qvæ res si ita accipiatur in terminis naturalibus, * nihil habet in se nimiæ acerbitatis. nam perpetua ista obligatio compensatur perpetua illa alimentorum certitudine, qvam sæpe non habent, qvi diuturnas operas locant, unde accidit sæpe qvod dixit Eubulus:

Ἐθέλει δ' ἄνευ μισθοῦ παρ' αὐτοῖς καταμένειν
Ἐπὶ σιτίοις.
Manere apud illos voluit, mercedis carens,
Victu contentus.

Idem Comicus alibi:

Πολλοὶ φυγόντες δεσπότας, ἐλεύθεροι
Ὄντες, πάλιν ζητοῦσι τὴν αὐτὴν φάτνην.
Qvi se fugitivi gesserunt pro liberis,
*Multi recurrunt * pristina ad præsepia.*

Sic in historiis notabat Posidonius Stoicus, multos olim fuisse, qvi suæ imbecillitatis conscii sponte se aliis in servitutem darent: *ὅπως παρ' ἐκείνων τυγχάνοντες τῆς εἰς ἀναγκαῖα ἐπιμελείας, αὐτοὶ πάλιν ἀποδίδωσιν ἐκείνοις, οἳ αὐτῶν ἅπερ ἂν ὦσιν ὑπηρετεῖν δυνατοί: Ut domini qvidem ipsis providerent de necessariis, ipsi vero operam vicissim, qvam possent, præstarent.* Exemplum addunt alii in Mariandynis, qvi eandem ob causam servos se fecerint Heracleotarum.

L. I. c. 3. §. 8. n. 4. L. 2. c. 22. §. 12.

***

Nihil habet in se nimiæ acerbitatis) Vide ea de re egregiam Busbeqvii dissertationem epistola exoticarum tertia.

Pristina ad præsepia) apud Plautum qvidam.

Liber si sim, meo periculo vivam, nunc vivo tuo.

C. Me-

§. 24. n. 1. a/ Hu an eleg[antia] Dominorum vi seruos veluti gre
Hu de libertate contendere eluisetati, in qua exercetur, Edicta
es. reg. V ram talis ea p[ro]hibitio esse debere de jure Gent
gus libertatis jus 2 in perica etiam est libertatem seruo adeo
cum caeden emer. ita qui nullo jure ejus non alieni subeat.
uero estimabili libertas n. aut esse, qn vi quo opera domino om
nuerus est, qui omi se cor. tanda prædicari 2 ita n. Justa
porea veluti subsinior ita nulla est ne jam unum integrio
corporea pretio ejus liberari. vi jus requirat videatur remi

§. 27. n. 2. b/ Ex contrario seruitutis Eorum ejus est vi quod si
interpres qui limitata debet arcilla, vi petant Juristam li
operas, non omnes debebit ergo. operas es Amens, cum sibi et re
ue continues. Quod enim [illegible] ejus, corpori Quo
veteres tam rigorose jus seruorum reprehenditur. inter operas quas
uius, ratio est quia seruo seruorum debet jus. Exempla nam
personarum cerebant adeo vix habere personam propriam p. con
tiarum capaces non etenim Ped sed reparis operarum seruitu
cundum hypothesin hodiernarum, similes quas An seruo
cum seruo jus personarum in publik reuera, qui qui legato re
tis iniuriam fieri non posse, cum quae ejus duntaxat eidem ex ea
ultra debitum cognatus, ait ejusdem non habere qui alienari
re causa effingatur. Morte p vi singuli profecti aliquod do
c. 16 tanto magis p id Dominium inter seruos, seruo relinq
de seruis dictur. Hu an seruo querendum vi ius civile, quibus ex
tus perfecta contras Christianitas operas domini debendas. Jus
no est. V quia inter Christianos an seruos jure Poenae p. ti
esse positum qui se regere nec dequiret, quod ejus ejus alienatis.
queat. c. g. Unicam Accedi hierosolymis subtrahi p est quia non
singulare exemplum, quod eum omni jure caret et totam eccl.
Carolus v. seruos omnes Americ Dominus destruerent totam
seruum Insularum liberos et p eius reddidem jure l. 3. c. 14.
de justit. 1540 Latrocinando vi p eius reddidem jure l. 3. c. 14.
tem ejus Justinianeum, cod de l. 6. n. 2. cap. 4. vi 2. et c. 19.
nio vi seruitutem reducti ne. ejusdem conferri postunt. Hu an
cessum jacere Medi sive. cap. 10 jus pones in domino seruos
p. 145. an Licet. egestatis tribere debeat p ejus ne
cinja se vendere ejus et nam pens diligenda est Gentes progni
tuta necessitati, qui nexus. quam eterna 2 est per seruo
rum eligi ad Majori fraudulentum emittendi ea qua a jura
an licet eam Dnem qui e. civili animi conveniret, ea n
gentis cinja se vendam ejus qui, naturali jure cum conjuges
qui non et lege Christiana prohibentur, talis est conservatio
nar. p ole Jurisciliter indigere vid. Ergo nec pugnat eam ei
et nullam jam omnendi aliquali est non eternal in vita jo
adhuc superesse et tunc emi pos. civili capitem nihil oneris vete
se vi jam redemptione Hu an. ne Christiani seruitutem perfec
tionem nam gregum ad vec. nam Justinianus quaestum quia po
ditionem ali jus si ejus nec qui non et necessitate vita. Ed.
Diana tom. 4. resolut. Moreau nam magis exparentia vetus
g. 8. Majori n. seruos es nihil Hodierno. i n amori proxim
id vendidit vel jure belli seruos quibus Dnos seruos homines.
vos quibus reddit ad exploringue nullorum jurium capaces erant
ni humani. D derogare et dispe parall. c. g. d. 5. Specialis
jici de homines a jure jus p. nihil erat, quod Christianitas
Divinis integrius. Be jure dolus modo magno remoto usque
[illegible] Hodie n quadragesimo

servitus perfecta revocata a Chris-
tianis qui extra Europam poten-
tiam suam extendant Italis hispa-
nis et de qua videri pt L. 3 c. 4.
§. 1.

§ 28 a) sed nec sic dominus po-
§. 28. b) In summa sequitur legentes interficere servum, dum n.
ideo permisisse dominus quae ex societate heredis privatum im-
didit integrum fore dominum judicarium est, illud quoque extra Sphae-
rem h. c. non quavis causa sed obtrahi illius est, proinde resp.
ratione justam jus suum exercitatam eum maxime ac perfectissi-
mum esse Med. poe. c. 10. §. 3 Sed ma societas in id quod primi
an servis fieri possit injuria pp in homine est, adeoque maxime
negativa vi hypotheseos retinetur n. vitam jus et si capitae
servos non habere personam adeo commiserit
oq nec jus aliquod nec si injuri-
arum capaces esse, sed dicimus
servis omnino fieri injuriam posse
si domini ultra humanum modum
in ipsos saeviant, nam et ipsis bes-
tiis injuria fieri pt si ultra de-
bitum cogantur. c. ab Moral. §.
ult. tanto magis id d servis di-
cendum fugere quoque pt servus
si dominus ultra humanum mo-
dum saeviat nec tamen manente inter
ipsum et dominum. h. c. ut saevi-
tiam deponat servus reverti tenet
ut m. subditus L. 3. c. 20. §. 41.

C. Melissus Spoletinus Grammaticus manumitti noluit, *c. Sveton. Tranqvill. lib. de Ill. Gramm. c. 31.*

†††

Sponte se aliis in servitutem darent) *vid. Guil. Grot. de Princ. Jur. Natur. cap. 2. §. 8. p. 24. ibiq; not. p. 33. it. cap. 7. §. 5. p. 113. Dn. Zigler. in not. ad H. Grot. p. 270. Dn. Pufendorff. de J. N & G. l. 6. c. 3. §. 4. & seq. p. 840.* Hinc multi adjacentes mancipia evadunt, seq; ipsos cum liberis in servitutem addicunt voluntariam incolis Antillarum, vel Insularum Camercanarum sive Canibalium; si fortè propter sterilitatem, vel locustarum immensam copiam fame pressi aliter se sustentare neqveant, adeò, ut non pauci tolerabilem dominum nacti nunqvam pristinæ libertatis desiderio ducantur, *vid. Mons. de Rochefort. Descript. Antill. part. 2. c. 6. p. 107.* De Wildfangiis in Palatinatu plura docet *Burgoldens. ad Inst. Pac. Cæs. Svecic. Osnabrug. 1648. p. 1. disc. 26. §. 8. p. 463 & seqq.*

XXIIX. Jus autem vitæ ac necis (de plena & interna † justitia loqvor) domini in servos non habent: nec qvisqvam homo hominem jure potest interficere, nisi is capital commiserit. Sed qvorundam populorum legibus dominus qvacunqve de causa servum interfecerit, impune fert, ut ubiqve reges qvi liberrimam habent potestatem. Hac comparatione ante nos usus est Seneca: *Si servo qvo minus in nomen meriti perveniat, necessitas obest, & patiendi ultima timor, idem istud obstabit & ei qvi regem habet, & ei qvi ducem, qvoniam qvanqvam sub dispari titulo paria in illos licent.* Cum tamen haud dubie servus à domino injuriam possit (*a*) accipere, ut recte affirmat idem Seneca. sed agendi impunitas improprie jus dicitur. Qvale jus & Solon parentibus in liberos concesserat, & veteres Romanorum leges (*b*) Sopater: ἐξῆν πατρὶ ὄντι τοὺς παῖδας ἀνελεῖν. ἔξεστιν ἐὰν ἁμάρτῃ τι, καὶ ὅτι ὁ νόμος τοῦτο εἰδὼς ὡς εἰλικρινὴς γένοιτ' ἂν δικαστὴς ὁ πατὴρ τοῦτο προέταξεν: *Licuit ipsi, cum pater esset, filios interficere: nempe si qvid peccatum esset. nam lex id ipsi permisit, ideo qvia credidit integrum judicem fore.* Idem jus obtinere παρὰ πολλοῖς καὶ σφόδρα εὐνομουμένοις, *apud multos populos legum gloria florentes*, ait Dion oratione XV.

† L. III. c. 7. §. 3. junct. c. 4. §. 1.

Lib. III. de Benef. c. 18.

(*a*) §. fin, Inst. L. 2. D. de his q. sui vel al. jur.

Lib. III. de Benef. c. 22.

(*b*) h. c. §. VII. Sextus Empiricus, Pyrrhonic. III.

XXIX. 1. De his, qvi ex servis nascuntur, difficilior inspectio est. Romano jure & jure gentium circa captivos, ut dicemus alibi, (*a*) ut in bestiis, ita in servlis conditionis hominibus partus matrem seqvitur. qvod tamen juri naturali non satis congruit, ubi pater aliqva ratione sufficiente cognosci potest. nam cum in mutis animantibus * patres non minus qvam matres fœtuum curam gerant, hoc ipso ostenditur fœtum utriusqve esse communem. Sic ergo, si lex civilis hac de re tacuisset, * partus non minus patrem seqveretur, qvam matrem. Ponamus ergo, qvo minor sit difficultas, utrumqve parentem servitutem servire, & videamus, an naturaliter partus servilis futurus sit conditionis. Certe si alia nulla fuerit ratio educandi partum, potuerunt parentes prolem sibi nascituram in servitutem † secum addicere; qvippe cum tali ex causa etiam in libertate natos vendere (*b*) parentibus liceat.

(*a*) L. II. c. 8. §. 18. L. III. c. VII, §. 2. c. XIV. §. 8.

† h. c. §. XXVII.

(*b*) h. c. §. V.

***

Patres non minus qvam matres fœtuum curam gerant) Plinius X,34. de columbis: *Amor utriq; sobolis æqvalis.*

Partus non minus patrem seqveretur, qvam matrem) Seneca de Beneficiis VII, 12. *qvomodo patri matriq; communes liberi sunt?* Lex Visigotthica lib. X. tit. I, 17. *Si enim filius ab utroq; parente gignitur & creatur, cur idem ad conditionem tantum pertineat genetricis, qvi sine patre nullatenus potuit procreari?* deinde: *Hac rationabiliter naturæ lege compellimur, agnationem ancillæ, qvæ servo alieno juncta pepererit, inter utrosq; dominos æqvaliter dividendam.* Slavi & Slavæ proles patrem seqvebatur; Speculum Saxonicum III, 73. idem moris in nonnullis Italiæ locis, c. licet. 3. de Conjugio servorum. Apud Longobardos & Saxones seqvitur partus partem deteriorem. Spec. Sax. I, 16. idem apud Wisigotthos in Hispania Isidori tempore obtinuisse discas ex c. ult. causa XXXII. qvæst. IV. Natus ex servo & ingenua eadem Wisigotthorum lege fit servus III, tit. II, 3. IV. tit. V, 7. IX. tit. I, 16. Ex servo & ancilla nati inter dominos dividuntur. Si unus sit filius, habet eum servi dominus, ancillæ domino pretii dimidium persolvens. in originariis patris originarii dominus duas fert partes, fœminæ originariæ dominus unam, ex Edicto Theodorici apud Cassiodorum c. 67. in Anglia Francus qvis est aut villanus ex patre: idemqve in aliis conditionum discriminibus observatur. Litleton de Villanagio, & liber de laudibus legum Angliæ. Has leges à civili Romana discrepantes juri naturæ non pugnare agnoscit Thomas Aqvinas. qvid ni, cum & Mensia lege apud Romanos alterutro parente peregrino natus peregrinus censeretur? ut nos docet Ulpianus in Institutionibus titulo de his, qvi in potestate.

2. Sed cum jus hoc naturaliter ortum ducat ex ipsa necessitate, * extra eam non est jus parentibus prolem suam cuiqvam addicere. qvare jus dominorum in prolem servilem hoc casu nascetur, * ex ipsa alimentorum & eorum, qvæ vitæ necessaria sunt, præbitione: ac proinde cum diu alendi fuerint è servis nati anteqvam operam eorũ domino utilis esse possit, & seqventes operæ sui temporis alimentis respondeant; effugere ita natis servitutem non licebit, nisi pro alimentis, qvantum satis est, reddant. † Certe si immanis sit domini sævitia, servos illos, etiam qvi ipsi se in servitutem dederunt, fuga consulere sibi posse probabilis sententia est. Nam qvod Apostoli & antiqvi canones servis edicunt, ne se dominis subtrahant, †† generale est, & eorum errori oppositum, qvi omnem subjectionem tam privatam qvam publicam rejiciebant, ut pugnantem cum Christiana libertate.

† Less. l. V. c. 5. du. 5. I. Cor. VII, 21. Gal. VI, 5. Col. III, 22. Tit. II, 9. I. Petr. II, 16. c. 37. si qvis servũ, & s q. 17. q. 4.
†† L. III c. 7. §. 6. n. 5.

***

Extra eam non est jus parentibus prolem suam cuiqvam addicere) Ita & Carolus Calvus statuit cap. XXXIV. Edicti Pistis.

Ex

§. 32. b) Exemplum singulare est Jos. ψ 23 de Gibeonitis qui in servitutem a Josua ingositam receperunt. Supponendum tamen hic populum illum qui alteri ex delicto subjicitur, jam ante subjectum fuisse alias ex delicto subjici nequit. Populo enim libero in alterum populum liberum nullum jus, quia eos nulla tenet juris communio l. 1. c. 1. §. 1. Et hinc si alter populus liber peccet ab altero puniri et subjici nequit. Si o. jam ante subjectus fuerit populo et tunc peccet ab altero ex delicto subjici ps quia latis auctorem fuerunt ut Gibeonitis

§. 32. a) qui subjectio in germania non inseruerunt condemnatio ad operas publicas similis in Italia et est condemnatio ad triremes. Ipse an fugere liceat condemnato ad operas. neque non tamen causam externam, nempe metum majoris mali, sed et internam quia reus tenetur; quantum in se est exequi justam chaudentiam. Si pena talis sit et non possit aliter per reum executioni mandari. Diana Tom. 4 tract. 8. q. 11. n. 5. reus non tenetur operam dare ut justitia satisfiat an damnato ad triremes fugere liceat. negativa clara est ex prioribus. Diana tamen affir. Ex Tom. 4. tract. 8. resol. 18 item Cardinalis de Lugo qd examinatio

Ex ipsa alimentorum & eorum, quæ vitæ necessaria sunt, præbitione) Vide Leonem Afrum lib. VI. de Barca.

XXX. Præter perfectam servitutem, de qva jam egimus, sunt & imperfectæ, ut qvæ aut in diem sint, aut sub conditione, aut ad res certas. Talis est libertorum, statu liberorum, nexorum, addictorum, ascriptorum glebæ, septem annorum servitus apud Hebræos, & altera ad Jubilæum usqve: Penestarum apud Thessalos; eorum, qvos manus mortuas vocant; ac postremo * mercenariorum: qvæ discrimina aut à legibus aut à pactionibus pendent. Imperfecta servitus naturaliter etiam esse videtur ejus, qvi altero parente liberæ, altero servilis conditionis sit natus, ob eam, qvam supra (a) diximus, causam. (a) h.c. §. 29.

***

Mercenariorum) Inter qvos ii, qvi in Anglia Apprentisii dicuntur durante disciplinæ suæ tempore proxime ad servilem conditionem accedunt.

XXXI. Publica subjectio est, qva se populus homini alicui, aut pluribus hominibus, aut etiam populo alteri in ditionem dat. Formulam talis subjectionis in exemplo Capuæ supra (b) adduximus. Similis est illa populi Collatini: ap. Liv. lib. I. c. XXXVII. *Deditisne vos populum Collatinum, urbem, agros, aqvam, terminos, delubra, utensilia, divina humanaq; omnia in meam populique Romani ditionem? Dedimus. Et ego recipio.* Qvo alludens Plautus Amphitruone ait: (b) L. I. c. III. §. 8. n. 3. & 7. §. 12. n. 1. L. II. c. XXV. §. 1. n. 2.

Dedunt se divina humanaq; omnia, urbemq;, & liberos
In ditionem atq; in arbitratum cuncti Thebano populo.

Persæ hoc vocabant aqvam & terram dedere. Sed hæc perfecta subjectio est: sunt & aliæ minus perfectæ, aut habendi modo, aut qvoad imperandi plenitudinem, qvarum gradus peti possunt ex his, qvæ supra (c) à nobis disserta sunt. (c) lib. I. c. 3. §. 12, 13, 14.

XXXII. Ex delicto subjectio, † etiam non accedente consensu, nascitur, * qvoties, qvi meruit libertatem amittere, ab eo, cui pœnæ exigendæ jus est, in potestatem vi redigitur. Cui autem jus sit pœnæ exigendæ, videbimus infra. (d) Possunt autem hunc in modum subjici non singuli tantum privata subjectione: * ut Romæ, qvi ad delictum non respondebant, & incensi: postea fœminæ, qvæ se servo alieno junxissent: sed & populi publica ex publico delicto. Hoc interest, qvod populi servitus per se perpetua est, qvia successio partium non impedit, qvo minus unus sit populus. At singulorum servitus pœnalis personas non egreditur; qvia noxa caput seqvitur. Utraq; autem servitus, tam privata qvàm publica pœnalis, esse potest aut perfecta, aut imperfecta, pro modo meriti & inflictæ pœnæ. † L. III. c. VII. §. 1. (d) h.l. c. XX. §. 3. seq. Cic. pro Cæcina.

***

Qvoties, qvi meruit libertatem amittere) Ut socii illi Ulyssis Ægyptios prædati, de qvibus Homerus Odysseæ ξ:

ἔνθ' ἡμέων πολλοὺς μὲν ἀπέκτανον ὀξέϊ χαλκῷ:
τοὺς δ' ἄγαγον ζωοὺς σφίσιν ἐργάζεσθαι ἀνάγκῃ.
Partem igitur nostrûm sicelicibus obtruncarunt:
Partem etiam vivos ad opus traxere coactum.

Sic Apollinem Jupiter cum in Tartarum dejicere vellet, exoratus à Latona servituti addixit. habet Apollodorus libro III.

Ut Romæ qvi ad delictum non respondebant) Apud Lycios fures. Nicolaus Damascenus. Apud Wisigotthos multi aliorum criminum damnati, ut ex eorum legibus apparet.

De servitute vero, tam privata qvam publica, qvæ ex jure gentium oritur voluntario, infra † dicendi erit locus, ubi ad effectus belli erit ventum.

† L.III.c.VII. junct.c. XIV.

CAPUT VI.

De acqvisitione derivativa facto hominis, ubi de alienatione imperii, & rerum imperii.

I. Ut alienatio fiat, qvid reqviratur in dante:
II. Qvid in accipiente.
III. Imperia alienari posse interdum à Rege, interdum à populo.
IV. Imperium in partem populi alienari parte invita à populo non posse.
V. Nec ipsam partem in se imperium posse alienare, nisi in summa necessitate.
VI. Causa diversitatis.
VII. Imperium in locum posse alienari.
IIX. Rejicitur sententia, statuens ob utilitatem aut necessitatem, recte à rege imperii partes alienari.
IX. Infeudationem & oppignorationem sub alienatione contineri.
X. Etiam ad alienandas Jurisdictiones minores reqviri populi consensum, aut specialem, aut per consvetudinem.
XI. Patrimonium populi à regibus alienari non posse.
XII. Distingvendas res, qvæ in fructu sunt patrimonii à rebus patrimonii.
XIII. Partes patrimonii oppignorari à Regibus qvatenus possint, & cur?
XIV. Testamentum alienationis esse speciem & juris naturalis.

I. 1.

ACqvisitione derivativa nostrum fit aliqvid facto hominis aut legis. Homines rerum domini, ut dominium, aut totum, aut ex parte transferre possint, juris est naturalis post introductum †† dominium: inest enim hoc in ipsa dominii, pleni † scilicet, natura. Itaqve Aristoteles: ὅρος τῶν οἰκείων εἶναι, ὅταν ἐφ' αὑτῷ ᾖ ἀπαλλοτριῶσαι. *proprietatis definitio est, ubi penes nos est jus alienandi.* Duo tamen notanda sunt, alterum in dante, alterum in eo, cui datur. In dante, non sufficere actum internum † voluntatis, sed simul reqviri aut

†† h.l.c.2. §.2. n. 1.
† h. l. c.III. §. 19. n. 2. c. IV. §. 10. n.3.& 4. I. Reht. V.
† L.II.c. IV. §. 3.

vi dolo. Novell. c. 15. rationem
tenens quod ejusmodi fugientis
servitus calamitosa quæ reperiatur
manere modum. sed rep. dennæ
tionem ad tirenes suppetiis pub. porro alienatio quoq dominium
eius capitalibus ajungatur nec alienans, velut ignis qui alienat.
ingrat ejus qui mortem meruerit et proprietas natura fluit &
Itaq ejusmodi damnati non postliminio correlatum est alienis sicut
gitur, se alere humanum modo in Carcere hujus generis civibus
pat, quia in tali statu sunt ejus. tam vocantes deinde sed et
jam nota subjacebant, sed alia recipiendi requiritur. §. 2. aliena
ni capitorum ad tirenes damnato duobus constat partibus ff ab.
torum, quibus fugere licet ob sedicionem juris nostri. 2) translat.
eatem vitæ, quam ipsis fenet te nos tu abdicentes, non est alie.
cite prohibitum, hoc n. tute, si maneto sed deserto, et qui nostra
damnantur. ad tirenes, libere ratione abdicationis in alium tan
transitur vere, aliquid altra humaneranus; non est alienatio sed
non modum patiuntur. communio juriam. Itaq Imperia
alienari possunt ab eo, cuius.
in dominio vere sunt. §. 1 per.
te quod regnorum alienari pos.
sunt, vera tu ai in alienationem
consentiant §. q. E. Constato
regna vera sine populi consen.
su alienari requiere; nam ab.
soluto rege regnum non exigitur
ita nec invito populo alienatio re.
vocandi. l. 2. §. c. §. §. 1. ff.
ubi dicitur q rex te abdicare
quidem regno possit ut non ali
us substituere sine cum ap.
probo Joannes Cabinetz regni ab.
dicandi, eaudq. in Gallia tradi
tendi jura, agitarit, procures se
d. ejusdem esse regnum, cum.
pati permium exemplum indoci
regem donec status rei curam.
abdicare tradere velit quoto casu
debeat impari. Conf. Joa. Mari
ana l. 18. c. 13. Eodem modo
ac ti cum intendationes qua.
sunt pactes conditionales alienat
nem §. q et cum testamenti ge
ri tale pactum alienandi jure comple.
tendatur. §. 18. 2. 1. c. 3. §. 13.
Horum domaniala patrimonia.
§. 1. n. 1. aliqui actus internus, qualis a regibus alienari requi.
non est congruus. natura Societatis humanæ, quippe actus Societ. pactus deliberat pars ad jus.
tis humanæ, quippe actus Societ. pactus deliberat pars ad jus.
eis consensi in externi, quia alienata. §. 41
innotescere possunt. Itaq actus
interni, quia innotescere non
possunt alius, huius loci non sunt.
Conf. 2. 3. c. 9. §. 41

Conspectus. Cap.
VI Libr. II.

§. 1. n. 2. c). in alienatione rerum requiritur. m. voluntas acceptandi et natura correlatorum ut dari nihil possit nisi acceptetur. et acceptari nihil, nisi detur. dare itaq. et accipere præsupponunt se invicem.

§. 1. n. 2. b). nos dicimus traditionem esse juris gentium tanquam partem necessariam alienationis. Est n. veluti publicatio et agnitio jurium translatorum sic quoque pecunia secuta, m. ei non tradatur non est perfecta venditio quia deesset publicatio h. e traditio jurium confirmatur amplius q. Lessius ipse hic a grotio citatus traditionem juri consonam esse agnoscet, cujus rationem reddit, quia ficus possim re uti naturaliter ita in me requiritur vis utendi et in re conveniens applicatio ita, ut possim re aliqua uti moraliter tanquam domino requiritur et parte mea aliquod jus per contractum aliquem similem modum, et et parte rei debitæ, applicatio quâ fit per traditionem modum contractandi et jure civili dari vari negandum ergo iris.

§. 3. a). Intelligit hoc grotius de regnis patrimonialibus quæ non pro regnis propriis haberi possunt. quia in ijs primario rerum ad personarum habetur ratio adeoq. vere nihil aliquam ampliora bona, vera regna alienari possunt quia personarum habetur ratio. ut plur. deduci: locis ut in mar.

aut verba, aut alia signa †† externa, qvia actus internus, ut alibi diximus, ††† non est congruens naturæ societatis humanæ. Soto l.IV.q.5. a.1.

2. Ut vero traditio etiam reqviratur, ex lege est civili, (a) qvæ, qvia à multis gentibus recepta est, jus gentium improprie dicitur. Sic alicubi usurpatum videmus, ut professio apud populum, aut magistratum, & relatio in acta reqviratur; qvæ omnia ex jure esse civili certissimum est. Actus autem voluntatis, qvæ signo exprimitur, intelligi debet * voluntatis (b) rationalis. †† L. III. c.1. §.8. ††† L.II.c.XI. §.XI.c.XVI. §. I. Less.L. II. c.3. dub. 3. (a) h.l. c.8.§. 25. c.12.§.15. n.1. (b) L.II. c.3. §.6.

***

Voluntatis rationalis) Cassiodorus II, II. *Alienatio rerum solidum desiderat habere judicium.*

II. Vicissim in eo, cui res datur, sepositâ lege civili, reqviritur naturaliter voluntas accipiendi, cum suo signo, qvæ voluntas ordinarie sequitur dationem; sed potest & præcedere, puta si qvis qvid dari, aut concedi sibi petierat. censetur enim durare voluntas, nisi mutatio appareat. Cetera qvæ tum ad juris concessionem, tum ad acceptionem reqviruntur, & qvomodo fieri utrumqve possit, infra in capite de promissis tractabimus. nam in hoc * alienandi & promittendi par est ratio, jure qvidem naturali.

***

Alienandi & promittendi par est ratio) Ideoqve etiam dona absentibus per internuntios mitti possunt, ut Servius notat ad illud IX. Æneidos, *cùm jungeret absens.*

III. Sicut autem res aliæ, ita & imperia alienari possunt ab eo, cujus in dominio vere sunt; id est, ut supra (a) ostendimus, à rege, si imperium in patrimonio habeat: alioqvin * à populo, sed accedente regis consensu; qvia is qvoqve jus aliqvod habet, qvale usufructuarius, (b) qvod invito auferri non debet. Et hæc qvidem procedunt de toto imperio summo. (a) L. I c.3.§. 12.n.1.c.14. §.10. (b) §. XI.h.c.

***

A populo) L. prohibere. 3.§. planè. 4. D. Qvod vi aut clam. Bald. & Oldradus in c. intellecto. 33. de Jurejurando. Idem Baldus cons. 327. n. 7. Cardinalis Thuscus p. p. concl. 40. n. I. & concl. 694. Exempla apud Haræum Tomo II. in anno cIↃ LCXXVI. & Guicciardinum libro XVI.

†††

Qvale usufructuarius) Negamus hoc supra *l.1. c. 3. §. XI. n. 1.*

Accedente Regis consensu) Videtur his phrasibus promiscuè usus *Grotius, add. h. c. §. 7.*

De toto Imperio summo) Paucis hic explicabimus mentem nostram aliis alibi fusius communicatam: Facultas regnum, vel totum, vel ejus solummodò partem, alienandi, cuicunqve subjecto Majestatico (sive monarchiam, sive aristocratiam, sive politiam, sive statum ex his omnibus mixtum spectes) competens, aut versatur circa regnum patrimoniale, aut libero populi consensu delatum. Illud iterum vel absolutè defertur, vel sub conditione non egrediendi certam familiam. Absolutum

satis per exempla deduxit *Grotius l. 1. c. 3. §. 12. ibiq́ve not. l. 2. c. 7. §. 25.* Id qvod sub certâ hypothesi non egrediendi populum, lineam vel familiam obvenit, facultatem nihilominus habet excludendi aliqvando personam, qvæ alias ab intestato successura fuisset, inqve aliam remotioris ordinis ac gradus imperium transferendi: qvalia exempla prostare contendunt in Regnis Israëliticis, de qvibus *Grd. not. ad h. l. cap. seq. §. 13* non obstante translatione tractus Cabul in Hiramum, à nobis discussâ *l. 1. c. 3. §. cit. 12. n. 3. in not.* Regnum ex ultroneo Populi consensu similiter alicui competere potest vel personaliter, dum electi regnantis subjectum egredi nolunt; vel realiter cum spe continuæ successionis, qvousqve aliqvis superviverit à primo acqvirente ortum trahens. Utrumqve rursus vel simpliciter & nullâ pactione interpositâ, vel sub conditione & certâ capitulatione adjectâ. Illud in casu extremæ necessitatis alienabile arbitramur, alias fortè secus; imprimis si per hoc aliqvando agnatorum juri qvæsito derogatio fiat. Qvo modo verum qvoqve esse poterit, qvod tradit *Grot. b. c. §. 4. & l. 3. c. 20. §. 5.* populi alienandi voluntate & assensu hoc in passu alienantem opus habere. Tametsi, optimè monente *Dn. Conring. de Finib. Imper. cap. 19. §. 3. pag. 266.* populus *promiscuè* dissentire neqveat: licet enim ille ab initio in perpetuam societatem coiisse dicatur; attamen *tò perpetuum* in his negotiis moraliter accipiendum est, qvatenus scilicet non obest tanta perendi necessitas, qvæ, nisi parte populi seclusâ, declinari non poterit. Qvid? qvod ipsemet patrimonialiter, vel absolutissimè licet, imperans nonnunqvam contentus esse debeat, si subditi ejus in extremo angustiarum casu, ipso invito & ignorante, alienationem sui vel ex toto vel ex parte susceperint. Regnum sub certâ lege sive capitulatione delatum absqve populi consensu alienari neqvit: valet namqve hæc conventio per modum contractus, qvi jus facit inter partes. Hæc pro nunc sufficiant (qvanqvam plura dicenda occurrant) ad discutiendas qvæstiones de variis Regum ac Principum similiter & v. g. Constantini, Pipini, Caroli M. Ludovici, Ottonis, &c. donationibus, qvas multi cerebrino suo judicio adeò confundunt atqve commiscent, ut ipsimet denique eorum, qvæ primitus dixere, obliti videantur.

IV. In partis alienatione aliud insuper reqviritur, * ut etiam pars, de qva alienanda agitur, † consentiat. Nam qvi in civitatem coëunt, societatem qvandam contrahunt perpetuam & immortalem, ratione partium, qvæ integrantes dicuntur: unde seqvitur, has partes non ita esse sub suo corpore, ut sunt partes corporis naturalis, qvæ sine corporis vita vivere non possunt, & ideo in usum corporis rectè abscinduntur. Hoc enim corpus, de qvo agimus, alterius est generis, voluntate contractum scilicet; ac propterea jus ejus in partes ex primæva voluntate metiendum est, qvæ minimè credi debet talis fuisse, ut jus esset corpori partes & abscindere à se, & alii in ditionem dare.

***

Ut etiam pars, de qva alienanda agatur, consentiat) Gail. II. de pace publica, c. XV, n. 14. vide. Serranum in Carolo Sapiente, & eundem in Francisco I, ubi de Burgundia sermo.

V. Sic vicissim parti jus non est à corpore recedere, * nisi (a) evidenter se aliter servari non possit: nam, ut supra (b) diximus, in omnibus iis, qvæ humani

(a) h. l. c. XXIV. §. 6.
(b) c. 2. §. 6. & seqq.

§. 4. a/. dicit hac Thesi grotius.
partes regni alienari quidem.
posse ita m. ut in alienatione
consentiant nos hic a grotio
dissentimus ita tamen partis qd.
requiri, sed obligari partem ut
consentiat et si nolit consentire
cogi possit quia toti jus est.
in partem salusq totius reip.
praeponeret. saluti huius partis.
pariter sicut si hostis inno
centem petat, resp. si ille re
fragari ausit illum cogere pos
et jure quod toti in partes
2. 2. c. 25. §. 4. grotius dissentit
suam stabilit ita sic. aliam ra
tionem hoc in casu esse cor
poris reip. et corporis naturalis
nam si pars a corpore rese
cetur, tunc illam amplius vi
vere non posse. at si a cor
pore reip. pars rescindatur, illa

§. 5. a/. pars n. se tota corpo
ri commisit ergo recedere de
illa non licet. excipitur casus
necessitatis sic urbs obsessa
tradere se pt. sic n. re
vivisset jus pristinum

vivere nihilominus posse ut non
dicimus Corpus reip. se omnino
ita habere hoc casu ac corpus
naturale, sicuti n. manus. vel alt
ud membrum a corpore natura-
li ejusdem vivere nequit sic si
cuiuslibet tanquam pars. abscinda-
tur a rep. naturaliter quod vivit
de quo nullum dubium, attamen
politicam vitam amittit, quia
per se subsistere nequit sed spi-
ritum alterius reip. trahere in-
cipit, quando cum ea coales-
cit, itaque hac objectio nulla, sicuti
ergo licet partem abscindere a
corpore sic m. licet partem ab-
scindere a rep. ut toti bene sit.
Exemplum habemus in urbe Be-
sanzon in Burgundia, quae ob
libera et imperialis fuit sed
per pacem Westphalicam mu-
nicipalis reddita et regi hispa-
niae loco Franchenthaliae conus-
sa, eoque matricula Imperii com-
itiis ratisponentibus exempta 16
68. Ideo m. cum rex Galliae
1668 eam obsideret et Besan-
tini se urbem Imperialem esse
causarentur. respondit. dat sin
[illegible] das Ministerium
Friedrichsruh. [illegible]
[illegible] Wenn sondern [illegible]
[illegible] von Fran-
[illegible] hist. geogr. c. 6. [illegible]
1 p. 180. sed et negligi pa-
uti circulus Burgundicus in
pace Monasterienti omissus
quia melius erat per pacem
consulere toti quam ratione par-
tis totum in periculum belli
deducere. bellum n. gerebatur
in illo circulo. inter hispaniam
et gallum. accessit altera causa
quod collectas Imperii non succur-
rent ergo inquam esse succur-
re eos cum periculo toti Fran-
coniae civitates speciale pri-
vilegium habent de non alienan-
do. ejus o. o. haberent illo
privilegio si essent per se
tuti nec alienarentur.

§. 6. Neg. paritas conservandi
se singulos uti non licet in
corpore naturali nec minus
licet in corpore morali

mani sunt instituti, excepta videtur necessitas summa, qvæ rem reducit ad merum jus naturæ. Augustinus de Civit. DEI, lib. XIIX. *In omnibus ferè gentibus, qvodammodo vox naturæ ista personuit, ut subjugari victoribus mallent, qvam bellica omnifaria vastatione deleri.* Itaqve in juramento Græcorum, qvo Græci, qvi se Persis subjecissent devovebantur, aditum fuit, *μὴ ἀναγκασθέντες: nisi plane coacti.* Herod. Polym.

***

Nisi evidenter se aliter servare non possit) Hac de causa absolutus à Spartanis Anaxilaus, qvi Byzantium fame cogente dediderat. Xenophon historiæ Græcæ I. Anastasius Imperator etiam gratias egit profectis, qvi Martyropolim Persis dediderant, qvia defendi neqvibat. Procop. *περὶ κτισμάτων.* Idem Procopius IV. Gotthicorum: *λιμῷ γὰρ οὐκ εἶδεν ἡ ἀρετὴ συνοικίζεσθαι, πεινῶντε καὶ ἀνδραγαθίζεσθαι οὐκ ἀνεχομένης τῆς φύσεως. Cum fame habitare virtus recusat, nec fert natura, ut iidem & esuriant & agane fortiter.* Et apud Annam Comnenam libro VI, epistola Cephale de Larissa obsessa ad Imperatorem Alexium: *ἀνάγκη δουλεύοντες (καὶ τί γὰρ δεῖ πρὸς φύσιν καὶ τὴν ἐκ ταύτης τυραννίδα ποιεῖν) γνώμην ἔχωμεν τὸ φρούριον παραδοῦναι τοῖς ἐγκειμένοις καὶ φανερῶς ἀποπνίγουσιν. Necessitati servientes (qvid enim contra vim naturæ agi potest?) constituimus oppidum tradere iis, qvi nos non obsident tantum, sed, qvod manifestissimum est, strangulant.*

VI. Atqve hinc satis intelligi potest, cur hac in re majus sit jus partis ad se tuendum, qvam corporis in partem: qvia pars utitur jure, qvod ante societatem initam habuit, corpus non item. Nec dicat mihi aliqvis, imperium esse in corpore tanqvam in subjecto, ac proinde alienari ab eo posse, ut dominium. Est enim in corpore, ut subjecto adæqvato, non divisibiliter in plura corpora, sicut anima est in corporibus perfectis. Necessitas autem, qvæ ad jus naturæ rem reducit, hic locum habere non potest; qvia in eo jure naturæ usus qvidem comprehendebatur, ut esus, detentio, qvæ sunt naturalia, ad non alienandi jus, qvod facto humano introductum est, atqve ideo inde mensuram accipit. Belluga in pr. spec. in rub. 8. p. 3. & 4. Roch. de Curte. de Consvet. q. 5. col. 6. tom. I. & alii allegati à Vasqv. lib. I. c. 9. † L. I. c. III. §. XIV.

VII. At imperium in locum, id est pars territorii, puta non habitata aut deserta, qvo minus à populo libero alienari possit, aut etiam à rege, accedente populi consensu, qvid obstet non video. nam populi pars, qvia liberam habet voluntatem, jus qvoqve habet contradicendi: at territorium, & totum, & ejus partes sunt communia populi pro indiviso, ac proinde sub arbitrio populi. At imperium in populi partem si alienare populo non licet, ut jam diximus, multo minus regi imperium, etsi plenum habenti, attamen non plene, ut supra † distinximus.

IIX. Qvare subscribere non possumus Jurisconsultis, qvi ad regulam

de non alienandis imperii partibus adjiciunt exceptiones duas, de publica utilitate, & de necessitate: nisi hoc sensu, ut ubi eadem est utilitas communis, & corporis, & partis, facile, ex silentio †† etiam non longi temporis, consensus & populi & partis interveniisse videatur, facilius verò si etiam necessitas (a) appareat. At ubi manifesta est in contrarium voluntas, aut corporis, aut partis, nihil actum debet intelligi, nisi, ut diximus, ubi pars à corpore coacta est abscedere.

†† h.c.§.X. & seq.
(a) L.II.c.IV. §.14.II.I.

IX. Sub alienatione merito comprehenditur & infeudatio, sub onere commissi ex felonia, aut deficiente familia. Nam & hæc est conditionalis alienatio. † Qvare videmus à plurimis populis * irritas habitas ut alienationes, ita infeudationes regnorum, qvas populis inconsultis reges fecerant. Populum autem consensisse intelligimus, sive totus coiit; qvod olim apud Germanos & Gallos fieri solebat; sive per legatos partium integrantium, mandatu sufficiente instructos. * Nam facimus, & qvod per alium (a) facimus. Sed nec pignori dari pars imperii poterit, nisi consensu simili: non ea tantum ex causa, qvod ex pignoris datione seqvi alienatio soleat, sed qvod & rex teneatur populo ad exercendum per se summum imperium, & populus partibus suis ad conservandum hoc exercitium in sua integritate, cujus rei gratia in societatem civilem coitum est.

† Smith. de rep. Ang. c. 9. Buch. in Bailo. Fross. l. I, c. 214. & 246. Monstrel. in hist. c. 22, 5. Guic. l. XVI.
(a) h.l. c. 9. §. XI. in fin.

***

Irritas habitas, ut alienationes, ita infeudationes) Et remissiones homagii. vide Cromerum Polonicorum XXV.

Nam facimus & qvod per alium facimus) Sic in Imperio in alienationibus Electorum consensus ex more & pactis pro consensu est ordinum.

†††

Sed nec pignori dari) Merito: cum per oppignorationem à debitore jus qvoddam in re propriâ transeat in creditorem, tandemqve ad effectum oppignorationis, non insecutâ solutione, procedatur, *arg. l. 7. C. de Reb. alien. non alienand. Confer. Carpzov. ad L. Reg. Germ. cap. 7. sect. 1. per tot. Tholosan. de Rep. lib. 3. cap. 6. n. 36. Clapmar. de Arcan. Rerumpub. lib. 2. cap. 22.* Non abludit *Capit. Leopold. art. 12. Verb.* ohne Wissen &c. nichts hetmgeben/ verschreiben/ verpfänden/ versetzen Sic attestante *Gastelio, de stat. Europ. novissimo, cap. 32. n. 111.* Windsheimium ab Imperatore Sigismundo Burggravio Norimbergensi; Gelnhusium Comiti Schwarzburgico à Carolo IV. aliis alia loca cum singulari Imperii nostri imminutione oppignorata sunt, *add. Goldast. de Regn. Bohem. l. 1. c. 17. n. 6. Münster. Cosmograph. l. 3. c. 386. Nicol. Cusan. lib. 3. de Concord. Cathol. cap. 30.*

X. Minores verò functiones civiles, qvo minus populus etiam jure hæreditario possit concedere, nihil obstat, cum ex corporis summiqve imperii integritatem nihil imminuant. Inconsulto verò populo rex id non potest, si maneamus intra terminos naturales: qvia juris temporarii, qvale est regnum electorum, aut lege succedentium ad imperium, effectus, nisi pariter temporarii, esse non possunt. Potuit tamen populi, ut expressus consensus, ita tacitus con-

Cravet. cons. 894. n. 2. Zoannet. de Rom. Imp.

§. 8. a. s. omnino hac regula semper vera, quod liceat partem alienare suadente utilitate publica seu procuratione majoris boni. §. 4. cap. 20. L. 3. si illa vero non adest, nec licebit alienare partes, censendum sunt se non applicuisse rei ut arbitrariae mutationi paterent vel vellent patere, sic n. nihil foret certi si singuli essent obnoxii mutationi, quemadmodum in corporibus et compagibus, qui partem abscindit sine causa irrationabiliter agit sine fine n. agit et in vilioribus rebus qui scamnum cedat, irrationali fugitur officio.

§. 9. a. s. sic quod borussiam supremam titulo ac Elector Brandenburgicus. allamen inter pacta conventa est, ut deficiente familia in feudum transeat, et illam ad regnum devolvatur. Consultis ipsis Marchiam contulisse Marchioni. L. 1. c. 3. § 23. in fine not.

§. 9. b. s. quod contigit in Marchia ubi ordines se opposuerunt, causa si, Sigismundum Imperatorem, in

§. 9. c. s. oppignoratio 13 civitatum in hungaria quae ad regem poloniae transierunt a Sigismundo Imperatore Jagellonem, quae et adhuc tenentur ab ipsis et in specie a duce Lubomirskio. hoc agere tulerunt reges hungari, unde audacti reges in pactis promittere, se velle reluere et insula Orcades, quae loco dotis Gm. afferre debuisset filia regis angliae, regi scotiae data. In Imperio sunt oppignorationes quae in specie Imperiales dicuntur. unde m. caverunt de non oppignorando civitates franconicae, quia sequitur alienationem nunquam legitur vel raro quod reluantur civitates oppignoratae, hac oppignoratio pro communis fuit [illegible] Bohemiae. Carolo et alii natis. In instrumento pacis cautum et relaxi debeant oppignorationes soluta pecunia sic Elector palatinus conatus fuit restituere. Nam Hrodemontanum. Electori in quantum idem se habuit cum Zabeschensibus et Luce Lauenburgensi ratione pagi Melin. ita m. ut audiantur rationes possessorum. ne illis obtruderet. reluitio disp. de pignoribus cap. 3.

§. 10. a. s. censetur m. nihil sine ratione facere, consensus populi aliquando requisitus a regibus, non ideo quod opus sit eo in specie sed ut tanto melius gereretur. res commissa. Cons. L. 1. c. 3. § 18.

§. 11. a/ ~~[illegible]~~ hinc si alienantur, patrimonia talia, tanquam actus de re aliena considerantur; ac sic pro nullis habentur. Cons. n. 8. §. 12. cap. 14. 2. 2. proinde patrimonia populi a regibus alienari non possunt, quia sic imminuitur modus sustentandae dignitatis regiae. quae causa, quod rex Suecia omnia bona domanialia a pristinis regibus concessa revocaverit, hic revocatio domanialium in Comitiis praecedentis anni confirmata. Hic an domanialia in citis regibus alienata reduci queant sine compensatione. Exemplum habemus in anglia ubi cum Carolus 1. capite plecteretur omnia domanialia sunt distracta, ac pauca Cromvellus retinuit, et Carolus 2. regno restitutus omnia sine compensatione revocavit et recte. Quia illae alienationes facta erant de re aliena, si scivisse emptores conditionem bonorum istorum, adeoque male fidei possessores fuisse titulus quovis bonus fuerit. Hic an factum regis prudentiae conveniens fuerit ratio dubitandi est, quia [illegible] 80000 anglorum hac revocatione rex in se exarbasset videtur dum domanialia sine compensatione revocaverit, sed pro ratione illius status, in quo tunc rex versabatur, omnino aliquid fuisse audendum, cuiquid n. egisset, undique aliquot minus addictos sibi reddidisset. Cons. 2. 3. c. 9. §. 6 n. 2.

§. 13. a/ quod occurrit in anglia ubi oppignorantur vectigalia ut tanto citius possit summam tributis destinatam. accipere quod sine incommodo regis sit.

§. 14. n. 1. a/ tangitur jus abbinagii, quod in gallia alias locis obtinet, ubi si peregrini moriantur de bonis suis testari nequeant quia jus alienandi non habent in illis rebus. in anglia evitabitur illud. jus aliae nationes exemptae per pacta uti a Cromvello pactis rex galliae.

† consvetudine introductus, qvalem nunc passim vigere cernimus, id jus regibus tribuere. Eo jure usos olim reges Medos & Persas* oppida aut regiones totas perpetuo jure tenendas donasse, passim in historiis legimus. † h. c. §. IIX.

***

Oppida aut regiones totas) Ut à Dario Syloſonti urbem & insulam Samiorum.

XI. * Patrimonium qvoqve populi, cujus fructus destinati sunt ad sustentanda reipublicæ aut regiæ dignitatis onera, * à regibus alienari nec in totum nec in partem potest. Nam & in hoc jus majus (*a*) fructuario non habent. Nec admitto exceptionem, si res modicum valeat, qvia, qvod meum non est, ejus nec exiguam partem alienare mihi jus est: sed in rebus modicis qvam in magnis consensus populi ex scientia & ex silentio facilius præsumitur. Qvo sensu & ad res patrimonii publici aptari possunt, qvæ de necessitate & utilitate publica, in alienandis imperii partibus, supra diximus, (*b*) tantoq; magis, qvia momenti minoris res hic vertitur, est enim patrimonium imperii causa constitutum. L. I. c. III. §. XII. n. 3. † l. 3. c. 19. §. 5. (*a*) h. c. §. 3. n. 1. Alberic. in c. Intellecto. 33. de Jurejur. Bart. in L. Prohibere. 3. §. Plane. 4. D. Qvod vi. Corser. in Tract. de Excel. Regis. q. 4. Loazit. all. à Vasq. c. 5. N. 6. ta, conf. 367. Bonif. Rug. conf. 49. n. 43.

***

Patrimonium qvoqve populi, cujus fructus sunt destinati ad sustentanda reipublicæ aut regiæ dignitatis onera) Veteris Græci τεμένη, vocabant partem agri publici concessam regibus. Exempla habes apud Homerum de Bellerophonte apud Lycios Iliados ζ. de Meleagro Iliados I. de Glauco Lycio Iliados μ. ubi Scholiastas vide.

A regibus) Sine ordinum consensu. Exemplum apud Thuanum libro LXIII, in anno cIↃ IↃ LXXVII. (*b*) h. c. §. 8.

XII. Sed in eo falluntur multi, qvod res, qvæ in fructu sunt patrimonii cum rebus patrimonii confundant. Sic jus alluvionum in patrimonio esse solet, ipsæ res, qvas fecit alluvio in fructu: jus vectigalia exigendi in patrimonio, pecunia ex vectigalibus procedens in fructu: jus confiscandi in patrimonio, fundi confiscadi in fructu.

XIII. Partes autem patrimonii pignori opponi ex causa possunt à regibus, qvi plenum habent imperium, id est, qvi jus habent ex causa tributa nova indicendi. Nam sicut populus tributa ex causa indicta solvere tenetur, ita & rem ex causa pignori oppositam luere. Luitio enim ista tributi qvædam est species. Est autem populi patrimonium regi pro debitis populi pignoris jure obligatum. Potest autem pignori dari etiam res mihi pignorata. Qvæ autem dicta sunt à nobis hactenus, ita locum habent, nisi lex imperio addita aut regis, aut populi potestatem magis, aut auxerit, aut contraxerit. L. Greg. 11. §. cum pignori. 2. D. de Pign.

XIV. 1. Illud qvoqve sciendum est, cum de alienatione agimus, sub eo genere nobis etiam testamentum comprehendi. Qvanqvam enim testamentum, ut actus alii, formam certam accipere possit à jure civili, ipsa tamen Arist. II. Pol. VII.

men ejus subſtantia cognata eſt dominio, & eo dato juris naturalis. Poſſum enim rem meam alienare non pure modo, ſed & ſub conditione; nec tantum irrevocabiliter, ſed & revocabiliter, atqve etiam retenta interim † poſſeſſione & pleniſſimo fruendi jure. Alienatio autem in mortis eventum, aut ante eam revocabilis, retento interim jure poſſidendi ac fruendi, eſt teſtamentum. Vidit hoc recte Plutarchus, qvi cum à Solone dixiſſet permiſſam civibus teſtamenti factionem, addit: τὰ χρήματα, κτήματα τ ἐχόντων ἐποίησεν. *effecit, ut res cuiq; ſuæ propriæ & in pleno dominio eſſent.* Qvintilianus pater in declamatione: *Poteſt grave videri etiam ipſum patrimonium, ſi non integram legem habet, & cum omne jus nobis in id permittatur viventibus, auferatur morientibus.* Hoc jure Abrahamus, ſi ſine liberis deceſſiſſet, res ſuas Eliezero relicturus fuerat, ut indicat locus * Gen. XV, 2.

† h. 2. L. c. VII. §. 2. n. 2.

***

Gen. XV, 2.) Habes apud Sophoclem Trachiniis teſtamentum Herculis, apud Euripidem Alceſtidis, & apud Homerum Odyſeæ ϖ, Telemachi donationem mortis cauſa, qvæ & ipſa teſtamentum qvoddam eſt. Eſt apud Homerum etiam voluntas ultionis de rebus agendis, ut ex Andromaches & Penelopes verbis oſtendit Plutarchus. Alia veterum teſtamentorum exempla attulimus ſupra libro I. c. IV. §. XII. textu & annotatis. Hebræis uſitata teſtamenta apparet Devt. XXI, 16. Sirachidæ capite XXXIII, 15.

†††

Alienatio autem) Teſtamentum majus aliqvid, qvam intentionem de alienando in futurum, præ ſe ferre, probant verba, per qvæ illud conficitur. Non enim ſic aliqvis inſtituitur: intendo tibi poſt mortem bona mea relinqvere; ſed ita: relinqvo poſt mortem tibi bona mea, & hanc intentionem hoc meo teſtamento confirmo. Alias Grotio teſtamentum alienationem in mortis eventum vocanti, ſeqventia opponunt: (1) Qvæcunqve res penes teſtatorem vivum jure pleniſſimi Dominii remanet, illa non poteſt dici alienata: res teſtamento aſſignata hæredi jure pleniſſimi dominii penes teſtatorem remanet. E. Reſpondemus limitando prædicatum majoris: qvæcunqve res penes teſtatorem vivum jure pleniſſimi dominii remanet, illa non poteſt dici alienata, ſcilicet per alienationem puram, ita, ut ſtatim in dominium hæredis ſcripti tranſeat: & ſic concedimus totum argumentum, qvia Grotius tantummodò intendit alienationem eventualem, qvæ effectum ſortitur ſuum poſt mortem demum teſtatoris, qvo tempore teſtamentum qvoqve confirmatur. Idem nobiſcum vult Imperator noſter Juſtinianus, qvi §. 1. *Inſt. de legat.* legatum vocat non aliqvid continens intentionem de donando in futurum, ſed donationem, (qvæ procul dubio eſt alienationis ſpecies) veruntamen an puram? nullo modo, ſed eventualem ſive conditionatam, qvæ, defuncto deniqve & non ante mortem pœnitente alienante, peti poteſt ab hærede. Eadem eſt ratio in derelictione teſtamentorum & fideicommiſſorum, qvæ reſpectu teſtantis, & qvoad punctum alienandi pari paſſu ambulant: ut proinde recte ex mente Juſtiniani deſcribere valeamus teſtamentum, eſſe non aliqvid continens intentionem de alienando in futurum, ſed alienationem eventualem. Aſt inſtant diſſentientes: Syllogiſmum adhuc verum eſſe contra Grotium, etiamſi de eventuali alienatione intelligatur: qvia in omni alienatione, etiam revocabili, tale jus in alterum, cui qvid alienari dicitur, debet transferri, ut illa non ex nudo arbitrio alienantis revocari qveat: ſed hoc in teſtamento non fit. E. Majorem probant ita, qvia ſecus ſi fiat, neqve alienans obliga-

ligationem aliqvam contraxisse, neqve alter jus aliqvod acqvisivisse potest intelligi, si hoc duntaxat actum fuit, v.g. habebis aliqvando rem meam, nisi interea mihi displicuerit: qvo minus autem qvolibet tempore & nullam qvoqve ob causam displicere possit, prohibendi jus non habebis. Ast nec hoc pacto Grotio contradicunt, qvandoqvidem in allegata majoris probatione rursus alienationum naturam & originem ex jure in re & ad rem inter se confundunt. Falsum siqvidem est, in omni alienatione conditionali jus tale in alterum transferri debere, ut non ex nudo arbitrio alienantis revocari qveat. Nam probè distingvenda venit alienatio conditionata, qvæ fit per pactum seu contractum, ab ea, qvæ fit per ultimam voluntatem. Illam jus de non temerè revocando in alterum transferre certum est: hanc ante mortis & conditionis existentiam minimè. (2) Urgent: omnis alienatio reqvirit duas personas, tradentem sc. & accipientem; Sed hic nullus est tradens, (qvia testator qvousqve ipsi spiritus reciprocatur, plenissimum jus in omnia sua bona sine ulla diminutione retinet) adeoqve nec accipiens. E. nulla est alienatio. Respondemus negando (a) majorem, qvia & is, qvi aliqvid eo animo abjicit, ut amplius in numero rerum suarum esse nolit, illud revera alienat, dum dominus esse desinit, *l. 1. l. 2. & 1. 4. ff. pro derelict. §. 47. Inst. de R. D.* remqve nullius & pro derelicto facit: Interim ab eodem præcise nullibi reqviritur, ut ad validitatem suæ alienationis hanc rem in novum possessorem transferat, aut ut novus inveniens in alienationem ab abjiciente factam consentiat, qvum jure occupationis tutus sit. (b) Posito qvod major admitti debeat, eam tamen limitamus juxta superius dicta: Omnis alienatio (uti pura, *Grot. l. 2. c. 21. §. 4. n. 7.* ita eventualis) reqvirit tradentem & accipientem: sed sic falsa est minor, qvod scilicet in hoc testamento sit nullus tradens (eventualiter bona sua) nec accipiens (ex testatoris mente, licet ex post facto, dum se institutum cognoscit, id, qvod accipere debet, repudiare possit.) Reliqva dubia, cum sint levia, sponte omittimus.

2. Qvod vero alicubi externis testamentum facere non conceditur, id non est ex jure gentium, sed ex jure proprio illius civitatis, & ni fallor, ab illa veniens ætate, qva externi qvasi pro hostibus † habebantur: itaqve apud moratiores populos merito exolevit.

† L. 5. §. 2. L. 6. D. de Captiv. & postlim. L. II. c. XV. §. V. n. 1.

CAPUT VII.

De acqvisitione derivativa, qvæ fit per legem, ubi de successionibus ab intestato.

I. Leges civiles qvasdam injustas esse, ac proinde dominium non transferre, ut qvæ naufragorum bona fisco addicunt.

II. Lege naturæ rem acqviri ei, qvi alienum accepit ad debiti sui consecutionem: qvod qvando locum habeat.

III. Origo successionis ab intestato qvomodo à natura.

IV. An aliqvid de bonis parentum liberis debeatur jure naturæ, per distinctionem explicatur.

V. In successione liberos defuncti parentibus præferri, & cur.

VI. Origo vicariæ successionis, qvæ repræsentatio dicitur.

VII. De abdicatione & exhæredatione.

IIX. De jure liberorum naturalium.

IX. Liberis deficientibus, ubi nec testamentum nec lex certa extant, bona avita deferenda his, à qvibus venerunt, aut eorum liberis.

X. Bona noviter qvæsita proximis.

XI. Legum circa successiones diversitas.

XII. In

XII. In regnis patrimonialibus qvalis sit successio.

XIII. Si ea regna sint individua, præferri maximum natu.

XIV. Regnum ex populi consensu hæreditarium in dubio individuum esse.

XV. Non durare ultra posteros primi regis.

XVI. Non pertinere ad liberos naturales tantum.

XVII. In eo mares præferri fœminis in eodem gradu.

XVIII. Inter mares præferri natu maximum.

XIX. An tale regnũ pars sit hæreditatis.

XX. Præsumi in regno talem successionem institutam qvalis in aliis rebus in usu erat tempore regni inchoati; sive regnum fuerit allodiale.

XXI. Sive feudale.

XXII. Successio linealis cognatica qvæ sit, & qvalis in ea transmissio juris.

XXIII. Successio linealis agnatica qvalis.

XXIV. Successio qva semper respicitur proximitas ad primum regem.

XXV. An exhæredari possit filius, ne in regnum succedat.

XXVI. An abdicare qvis regnum possit pro se & pro liberis.

XXVII. Judicium proprie dictum de successione, nec regis esse, nec populi.

XXIIX. Filium, qvi ante patris regnum natus est postnato præferendum.

XXIX. Nisi alia lege delatum regnum appareat.

XXX. An nepos ex filio priore filio posteriori præferatur, per distinctionem explicatur.

XXXI. Item an minor frater superstes regis majoris fratris filio præferendus sit.

XXXII. An fratris filius regis patruo præferatur.

XXXIII. An nepos ex filio præferatur filiæ regis.

XXXIV. An minor nepos ex filio nepoti majori ex filia.

XXXV. An neptis ex majore filio præferatur filio minori.

XXXVI. An filius sororis præferendus filiæ fratris.

XXXVII. An filia fratris majoris fratri minori.

L.

LEge, qvæ fit acqvisitio derivativa sive alienatio, fit aut lege naturæ aut lege gentium voluntaria, (*a*) aut lege civili. De lege civili non agimus, id enim infinitum (*b*) foret, & præcipue de bellis controversiæ ex lege civili non definiuntur. Tantum notandum est,* leges qvasdam civiles esse plane injustas, ut qvæ bona naufragorum fisco addicunt. Nulla enim causa præcedente probabili dominium alicui suum auferre mera injuria est. Bene Euripides Helena:

a) c. VIII. §. n. 1.

b) Proleg. §. III. in fin. uth. Navi- ia. C. de Fur- s.

F. Fregl. p. 299.

ναυαγὸς ἥκω ξένος, ἀσύλυτον γένος.

*Sum naufragus, * spoliare qvod genus est nefas.*

Qvod enim jus habet fiscus (verba sunt Constantini) *in aliena calamitate, ut in re tam luctuosa compendium sectetur?* Dion Prusæensis oratione VII. de naufragio locutus: μὴ γὰρ εἴη ποτὲ, ὦ Ζεῦ, λαβεῖν μηδὲ κηρδάναι κέρδος τοιοῦτον ἀπὸ ἀνθρώ-

.I. C. de Naur. L. XI.

θ. 1. et 2 occupata est in pte in specie vocatur successio ju. liniarius pubertatem. succes. ne francici, cog fine includo jus eodem dominium transferri, ne per feminarum ma. tabi eorum quibus succedemq quinam imperium deveniret §. 3. successio ab intestato pro 23. Morte regni praestitur pene. inde eadem conjectura habet mortui r. pro vivis habentur originem naturalem. §. 3 nec et jus in liberos transmittunt aliud est qm tantum terra. nemorum. Sicq liberis prima bonorum successio defertur quia ei qui in regia fortuna natis credentur. parentes eis et non in regno divisio hae. roris sui partibus non tm si alii postea nati non sint, re. da necessaria, sed et de his me ipsum excludendam dicerit qua ad istam gravior trac. rigendam. pertinea, qm usu §. 24. potest in et successio nunc volunt proprietatem §. 8. quicquam pro varietate populo n. 2. spes successio eiusdem in rem ejus interpretatio proinde regnis hoc fundamento nitimur fumendo est et eo, q nec aut §. 22. praesumitur r. voluntas nos habet populi, nam probabi. adversus eum, cui, n viveret pater credimus homines in re. maxime velle vereri, in eibus sui equissimum judicasse. bero jus propagare §. 9. quod aut regni aut mo. lis successio est. vel regna probari §. 11 n. 2. §. 24. stag. nitis in qua femina et fore generaliter succedunt ubi ico. sed postponuntur, fundamentalibus, non. in eandem ob. habet spem propinquorum de pte. na educatione eorum, qui spem causam proxi. n. jura acci regni habent successionem §. pitur a parentibus, principa §. 2. n. 2. Vel agnatica qua per parentes non regnum non. §. 1. ac huiusmodi lex de bonis nec est in hereditate. unde proi. trajectorum fisco vindicandi species n. primogeniturn non ob. rech. ed durum quia objicitur et regnum pro posteri, si r. stocratum jus principe non hic. nati sint, simulatq existere. vita ratione subditorum. ejus. consentiunt non est addenda officio qui quaestionem est, qui monumen. gis l. 2. c. 4. §. 5. al jus de re. rech non. caret specie scribi non de quo ad ideo et ri. 2. exteros pro hominibus certe pati dono §. 28. te eodem ea ri. in quorum bona quidve dipite. quos patrum ad regna. in relictis habere sed m pro illo. populus ad voluntate ad mag. etate domines r. aut videtur no expedit, adeo videtur ut animum perdere ma bona. habere. puto in li. ita ne. diciduam regnum esse qui ad suendum regnum in ci-

ἀνθρώπων δυσχήμας. *Absit, ô Jupiter, ut lucrum capiemus tale ex hominum infortunio.*

***

Leges quasdam civiles) Ut olim apud Anglos, Armoricos, Siculos, vetus talis legis in Græcis mentio apud Sopatrum & Syrianum in Hermogene. Christianus rex Daniæ, lege de naufragorum bonis confiscandis abrogata dicebat sibi periisse annua c. aureorum millia. meminit & Brigitta mali hujus moris IIX, 6. & speculum Saxonicum II, 29. de Dania agens: &c. Excommunicationis de raptoribus. Tum vero Crantzius Vandalicorum XIII, 40. XIV, I, Cromerus Polonicorum XXI.

Spoliare quod genus est nefas) Adde L. Ne quid. 7. D. de Incendio, ruina, naufragio. Nicetas Choniates in Andronici imperio vocat ἔθος ἀλογώτατον. vide & Cassiodorum IV, 7. Quid in mentem venit Bodino, ut talia defenderet? idem scilicet, qui Papinianum reprehendit, quod mori, quam conscientiam lædere maluerit.

†††

Quid in mentem venit Bodino) Non rectè (juxta quosdam Interpretes, item *Zirikz. ad Const. Crim. Car. V. art.* 219.) Hic evolvit Bodinum Grotius. Sic enim ille *l.* 1. *c.* 10. *de Rep. p. m.* 267. Barbarum, inquit, id quidem & antiquis inusitatum, ut cujus opes ac fortunæ naufragio miserè perierint, & quem nostris opibus sublevare debeamus, ejus reliquias, quas ad littus ejectas bona fide restitui oportebat, turpe diripi patiamur. Sic tamen vivitur, ut qui portus habent, eam crudelitatem tum in cives, tùm in peregrinos exsequantur. Jus quæris? error jus facit: at si non peccatur errore, sed scientia, scelus est, quod erroris specie prætenditur. Cum enim legatus Cæsaris coram Heinrico II. Francorum rege quæstus esset, duas naves ad littus ejectas & ab Jordane Ursino captas esse easque restitui postularet, Annas Mommorantius Magister equitum respondit, ea, quæ ad littus fuissent ejecta, gentium omnium jure ad Principes, qui littoribus imperarent, pertinere. Ita jus invaluit, ut ne Andreas quidem Doria quæstus sit de navibus in littus Celticum ejectis, & à Præfectis Classis Galliæ direptis. *Hac Boain.* Nisi forsitan (1) verba *Grotii* negativè legere velis: *ut talia* non *defenderet*, &c. vel, si per hanc particulæ adjectionem contradictionem metuas, (2) dicere poteris, quod hæc defensio sit intelligenda cum *Bæcl. p.* 241. de testimonio facti, non juris demonstratione.

II. 1. Lege naturæ, quæ ex ipsa dominii natura ac vi sequitur, dupliciter fit alienatio, expletione juris & successione. Expletione juris fit alienatio, quoties id, quod meum nondum est, sed mihi dari debet, aut loco rei meæ, aut mihi debitæ, cum eam ipsam consequi non possum, *aliud tantundem valens † accipio ab eo, qui rem meam detinet, vel mihi debet. †† Nam justitia expletrix, quoties ad idem non potest pertingere, fertur ad tantundem., quod est morali æstimatione idem. Dominium autem hoc modo transferri probatur à fine, quæ in moralibus optima est probatio. Neq; enim juris mei explementum consequi potero, nisi dominus fiam. Frustra enim erit rei detentio, si ea uti pro arbitrio non possum. Antiquum hujus rei exemplum

Hh est

Sylv. in verbo Bellum. p. 2. q. 13. L. 5. Si ex stipulatione. D. de Acq. Poss. 2. §. hac act. De vi Bon. Raptor. L. extat. 13. D. quod met. 9. L. Creditores. 7. L. fin. D. ad L. Jul. de vi priv.

† L. III. c. 7. §. 6. n. 4. ibique not. Thom. 2. 2 66. art. 50.

†† L. III. c. 19. §. 15.

est in historia (a) Diodori, ubi Hesioneus pro his, qvæ filiæ suæ ab Ixione promissa non præstabantur, eqvos ipsius accipit.

***

Aliud tantundem valens) Sic ipso naturæ jure defendit Hebræos Irenæus, qvod in compensationem operæ res Ægyptiorum ceperint. *Ægyptii enim*, inqvit, *populi erant debitores non solum rerum, sed & vitæ suæ.* Tertullianus idem tractans secundo adversus Marcionem: *Reposcunt Ægyptii de Hebræis vasa aurea & argentea. Contra, Hebræi mutuas petitiones instituunt, allegantes sibi mercedes restitui oportere illius operariæ servitutis*, & ostendit minus multo exactum, qvam debebatur. Apud Diodorum Siculum libro IV. narratur Hesioneus, pro his, qvæ filiæ suæ ab Ixione promissa erant, neqve præstabantur, eqvos ejus accepisse. Cum his cohærent ea, qvæ dicentur libro III. c. II. add. L. I. c. I. §. 10. n. 6.

2. Legibus qvidem civilibus scimus, vetitum esse sibi jus dicere; adeo qvidem, ut vis dicatur, si qvis, qvod sibi debitum est, manu reposcat, & multis in locis jus crediti amittat, qvi id fecerit. Imò etiamsi lex civilis hoc non directe prohiberet, ex ipsa tamen judiciorum institutione seqveretur hoc esse illicitum. (b) Locum ergo habebit, qvod diximus, ubi judicia continuè cessant; qvod, qvomodo contingat, explicavimus (c) supra: ubi vero momentanea est cessatio, licita qvidem erit acceptio rei, puta, si alioqvi nunqvam tuum recuperare possis, aufugiente fortè debitore. † sed dominium à judicis addictione erit exspectandum, qvod fieri solet in repressaliis, (d) de qvibus infra †† erit agendi locus. Qvod si jus qvidem certum sit, sed simul moraliter certum, per judicem juris explementum obtineri non posse, puta, qvia deficiat probatio; in hac etiam circumstantia cessare legem de judiciis, & ad jus rediri pristinum verior sententia est.

(a) Lib. IV.

(b) L. 54. Generali. C. de Decur. L. si qvis curialis. 12. C. de Ep. & cler. DD. in L. Qvintus Mutius. 39. alias L. Qvamvis alienum. in fin. D. ad L. Aqv.. † h. L. c. 1. §. xi.

(c) L. I. c. 3. §. 2. n. 1.

(d) Bart. in Tr. Repress. q. 59. †† L. III. c. II.

†††

Jus crediti amittat) *Vid. L. 13. D. qvod met. caus. L. 7. C. Und. vi.* Secus Jure Saxonico, *add. Carpzov. Pr. Crimin. P. 2. Q. 88. n. 19.*

Verior sententia est) Videtur tamen tutior, cum *Dnn. Zigl. p. 300. & Osiand. p. 816.* si, ubi non jus, sed probatio juris deficit, *arg. l. 30. de Testam. Tut.* in judicio agens rem suam, propria autoritate repetere prohibeatur. Qvandoqvidem aut illam putat apud reum adhuc extare, & potest solicitare, ut judex eandem per ministros publicos faciat perqviri; aut arbitratur rem esse consumtam, & tunc, præter juramentum reo deferendum, nihil restare opinamur. Alias enim qvivis improbus sub tali juris prætextu rapere aliena sibi posset, ut rectè annotant *Dn. Felden. h. l. p. 203. Bæcl. p. 243.*

III. (a) Successio ab intestato qvæ dicitur, posito dominio, remota omni lege civili, *ex conjectura voluntatis naturalem habet originem. Nam qvia dominii ea vis erat, ut domini voluntate transferri in alium posset, etiam mortis causa, ac retenta possessione, ut supra (b) diximus, si qvis voluntatis suæ nullam edidisset testationem, cum tamen credibile non esset, ejus eum mentis fuisse, ut post mortem suam bona occupanti cederent, seqvebatur, ut ejus

(a) Soto, de Just. q. 3. art. 2. Cajet. d. q. 66.

(b) h. L. c. VI. §. 14. n. 1.

§. 1 n. 2. a) In Contractibus
clausula ponitur, ut si moratus
esset debitor, quod tunc facul-
tatem habeat creditor sibi jus
dicendi m. non adito judice, sed
an in effectum possit deduci
negatio per se clara, sed in
praemunimentum juris est. ut
eo magis adigatur debitor, jus-
to tempore pecuniam solvere.
Itaq nemo sibi ipsi ps jus
dicere, cur ergo principes si-
bi jus dicant Rs. 1) quia alia
judicia deficiunt 2) principes re-
fectunt in se ipsos. et sic
non suo sed reip nomine jus
dicit, sicuti alias diximus prin-
cipes obligari 22. suis non
directe sed per refectionem
2. 2. c. 8. §. 12 quia est
pars communitatis 3) nulla
alia ratio esset principi
pervenendi ad jus suum sed
forent obnoxii scelleribus om-
nium.

§. 3. a) generalis ratio succedendi
est repraesentatio, hinc libe-
ri succedunt parentibus quia
repraesentant eo fine a parente
generatus. ut repraesentaret illum
§. 5 et sic liberi naturales
excluduntur. a successione quia
non repraesentandi animo sed
libidinis causa generati 2) citra
totum parentum, unde ut
partes considerari negantur. 2) specialis quia hac thesi.

§. 4 n. 1. a/. aff. fluit n. loc.
et grati obligatione amoris.
et quia plurima causa amari
da. sequitur m. amorem illi
extendendum ad alimenta spu-
ris quoq. debentur, quoniam ea
reant successione secundum au-
gustini dictum spurium contra
votum naxi, natum m. loqua-
re ad sui amorem. cum igit.
parentes animo sibi simile ge-
nerandi, in quo conserventur, ge-
nerant liberos rationi quoq.
consentaneum est velint m.
contribuere, quo conserventur.
Medit. poe. cap. 8. §. 3. Rs.
an qm justitiae speciem sit
referendum illud debitum a-
lendi Rs. ad nullam, nam non
omnia quae debemus, debemus
vi justitiae, sed ad amorem qm
parentes debent liberis seu
ad virtutem innominatam qui
et intendit. grotius quando dis-
tinguit inter debitum in sen-
tentiori et strictiori

ejus esse bona intelligerentur, cujus ea esse voluisse defunctum, maxime erat probabile. *Defunctorum voluntatem intellexisse*, inqvit (c) Plinius junior, *pro jure est*. Creditur autem in dubio, id qvisqve voluisse, qvod æqvissimum atq; honestissimum est. In hoc autem genere prima est causa ejus, qvod debetur, proxima ejus, qvod, etsi non debetur, officio congruit.

(c) Lib. IV. ep. 10. & l. II. ep. XVI. & l. V. ep. 7.

***

Ex conjectura voluntatis naturalem habet originem) Ideo fideicommissa dari possunt ab intestato succedentibus, qvoniam creditur paterfamilias sponte sua his relinqvere legitimam hæreditatem, ait Paulus L. 8. conficiuntur. §. 1. D. de Jure codicillorum.

IV. 1. (d) Disputant Jurisconsulti, an alimenta à parentibus liberis debeantur? Nam qvidam sentiunt, esse qvidem naturali ratione satis consentaneum, ut à parentibus alantur liberi, debitum tamen non esse. Nos omnino distingvendum arbitramur in voce debiti, qvod strictè interdum sumitur pro ea obligatione, qvam inducit jus expletorium; interdum laxius, ut significet id, qvod nisi inhoneste omitti non potest, etiamsi honestas illa non ex justitia expletrice, sed ex alio fonte proficiscatur. Est autem id, de qvo agimus, (nisi lex aliqva humana accedat) debitum illo sensu laxiore. Ita accipio, qvod dixit Valerius: *Parentes nos alendo*; inqviens, *nepotum nutriendorum debito alligarunt*. Et Plutarchus in libello elegantissimo, de prolis amore: οἱ παῖδες ὡς ὀφείλημα τὸν κλῆρον ἐκδεχόμενοι: * *liberi hæreditatem, ut sibi debitam exspectant*. Qvi dat formam, dat, qvæ ad formam sunt necessaria, dictum est Aristotelis: qvare qvi causa est, ut homo existat, is qvantum in se est, & qvantum necesse est, prospicere ei debet de his, qvæ ad vitam humanam, id est naturalem ac socialem, nam ad eam natus est homo, sunt necessaria.

(d) Franc. Pisci. de Stat. exc. fam. n. 133. Menoch. in Auth. novissima. C. de Inoff. test. n. 296. Tell. Fernandes, in L. 10. Taunin. q. 4.

***

Liberi hæreditatem, ut sibi debitam exspectant) Julianus Cæsaribus παισί τε γὰρ νόμιμον ἐπιτρέπειν τὰς διαδοχάς. *Æqvum liberis hæreditatem relinqvi*. Etiam filiabus, qvas juxta filios hæredes parentum fuisse more antiqvissimo testatur Jobi historia in fine. Hanc æqvitatem respiciens Augustinus, ne ab Ecclesia qvidem recipi vult bona eorum, qvi liberos suos exhæredabant. Loca sunt libro II. de vita clericorum, & sermone LII. ad fratres in eremo, si tamen id opus Augustini est. Posuit ea Gratianus in causa XIII, qvæst. II. & causa XVII, qvæst. IV. in fine. Procopius Persicorum I. οἱ νόμοι τῷ διαλλάσσοντι ἀλλήλοις ἀεὶ ἐν πᾶσιν ἀνθρώποις μαχόμενοι, ἐνταῦθα ἔν τε ῥωμαίοις καὶ πᾶσι βαρβάροις ξυνίασί τε καὶ ξυνομολογοῦντες ἀλλήλοις κυρίους ἀποφαίνουσι τοὺς παῖδας εἶναι τοῦ τοῦ πατρὸς κλήρου. *Leges, qvæ ceterum inter homines plurimis differentiis invicem pugnant, in hac re tam apud barbaros, qvam apud Romanos consentiunt atqve conspirant, ut liberos dominos pronuncient rerum à patre relictarum.*

L. I. c. I. §. XI. n. 2. c. II. §. I. n. 1. L. II, c. V. §. XII. n. 5.

2. Ea de causa, instinctu scilicet naturali, cetera qvoqve animantia proli suæ, qvantum necesse est, alimenta suppeditant. Unde Apollonius Tyanæus, qvod ab Euripide erat dictum:

Ἅπασι δ' ἀνθρώποισιν ἡ ψυχὴ τέκνα.
Cunctis hominibus liberi vita altera.

ita emendabat:

Ἅπασι δ' ζώοισιν ἡ ψυχὴ τέκνα.
Animantibus qvasi vita sunt partus sui.

plurimis sane allatis argumentis,* qvibus insitum hunc affectum probat, qvæ videre est apud Philostratum libro VII, capite septimo & octavo: cum qvo loco optime consentit is, qvi est apud Oppianum de venatu tertio, & de piscatu primo. Et in Dictye tragœdia idem ille Euripides hanc unam omnium legem esse ait; qvæ & hominibus inter se, & cum ceteris animantibus communis sit: Hinc Jurisconsulti veteres liberorum educationem ad jus naturale referunt, id est, ad illud, qvod cum instinctus naturæ aliis qvoqve animantibus commendat, nobis ipsa præscribit ratio. *Naturalis stimulus*, ut † Justinianus loqvitur, id est στοργή, *parentes ad liberorum educationem hortatur.* Idem alibi: *Filium vel filiam alere patri necesse est propter ipsam naturam.* Diodorus Siculus: ἀγαθὴ γὰρ ἡ Φύσις διδάσκαλος ἅπασι τοῖς ζώοις πρὸς ἀγάπησιν οὐ μόνον ἑαυτῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν γεννωμένων, διὰ τὴν συγγενῆ φιλοζωΐας τὰς διαδοχὰς εἰς ἀΐδιον ἄγουσα διαμονῆς κύκλον. *Optima qvippe magistra natura est cunctis animantibus, non tantum ad sui, sed & ad prolis suæ conservationem, ut cognata hac charitate continua successio ad æternitatis circulum perveniat.* Apud Qvintilianum filius, *partem jure gentium peto.* Sallustius testamentum, qvo filius excluditur, impium dixit. Et qvia naturale est hoc debitum, ideo etiam vulgo qvæsitos alere mater debet.

Inst. de Jure nat. in pr. L. Jus naturale, D. de Just. & Jure. L. un. §. taceat. vers. sileat. C. de Rei uxor. act. L. ult. C. de Bon. qvæ lib. §. ipsũ L. Si qvis. §. Ergo. D. de Agn. liberis.

***

Qvibus insitum hanc affectum probat) Plinus X, 33. de hirundinibus. *In fœtu summa æqvitate alternant cibum.*

3. Et qvanqvam ex damnato legibus concubitu natis nihil relinqvi leges Romanæ volebant, sicut & naturalibus, ne qvid relinqvere necesse esset, careat lex Solonis, canones Christianæ pietatis hunc rigorem correxerunt, qvi docent qvalibuscunqve liberis id recte relinqvi, imò si opus sit, relinqvendum, etiam, qvod ad alimenta necessarium est. Nec aliter capiendum, qvod dici solet, legitimam humanis legibus tolli non posse, qvatenus scilicet in legitima insunt alimenta † necessaria. Nam, qvod supra est, tolli potest non repugnante natura.

† h. c. §. XXV. c. Cũ haberet. 5. de eo, qvi dux. in matrim. qvam pol. per adult.

†††

Nihil relinqvi leges Romanæ) Atro hic carbone notat Justinianum *Anton. Matth.* de

§. 4. n. 2 b) in eo tn differt educatio brutorum ab hominum educatione, qd. bruta solum prospiciant genitis quæ sunt necessaria, sed vivendum, homines vero quæ ad benevivendum, qmois hoc solet interdum causa esse, quod liberi heroum sunt nozæ. quia putant n. se non egere adminiculis propriis quoniam sciunt magnum patrimonium ipsis relinqui a parentibus de quo gustus. Boccalinus rel. ex parnass. Cent. 2. rel. 14 p. 299.

§. 4. n. 3. c) peccatum n. quod fuit in generatione, non amplius remanet in educatione. quo arg. utitur paschalis. de patria potest. 2. 2. c. 3. n. 31 indecentia major erat in concubitu qm in educatione, adeoq per generationem se accommodavit multo magis educationem suscipere se netur.

§. 4. n. 3 b) legitime censetur supplere indigentiam humanam.

de Crimin. tit. 19. *cap.* 3. *n.* 7. *p. m.* 834. Jure ne an injuria? paucis videbimus. Inter excepta, innuit ille, crimina non malè qvis inceſtum numeraverit: tametſi enim pœna in hæredem non omninò tranſiit, habet tamen id contra regulam, qvod liberis ex nefario complexu natis alimenta denegantur, *auth. licet C. de nat. lib. auth. ex complexu C. de inceſt. & inut. nupt. noꝟ.* 12. *c.* 1. *noꝟ.* 74. *cap. ult.* Qvod tamen, qvoniam durius eſt, meritò hodiernus uſus aſpernatur: nam ſi necat, qvi alimenta negat, uti JC. dicit *in l.* 4. *de agn. & al. lib.* utiqve & Juſtianus necat inceſtuoſos, dum tolli aliqve à Parentibus vetat. Qvanto rectius Papinianus *in l.* 6. *de decur.* Spurii, inqvit, & ex inceſtu nati decuriones fieri poſſunt, non enim impedienda eſt dignitas ejus, qvi nihil admiſit. Qvod ſi dignitas impedienda non eſt, qvanto minus alimenta deneganda? Semen enim hominis, ut Auguſtinus ait *in c. ſicut.* 32. *qꝟaſt.* 4. ex qvalicunqve homine Dei creatura eſt, & eò malè utentibus malè erit: non ipſum aliqvando malum erit. Jam pœna cum animadverſio peccati ſit, qva fronte ad eum extenditur, cujus peccatum nullum eſt? An qvia hac qvoqve ratione efficitur, ut venere inceſta Parentes abſtineant, ſi videant tolli à ſe inceſtuoſos non poſſe? Non placet ratio, qvæ æqvitatem mentitur magis, qvam adſeqvitur: ita punienda peccata Parentum ſunt, ut ne ſucceſſor alieni criminis conſtituatur, *d. l. ſi pœna.* 20. *l. crimen.* 26 *de pœn.* Qvare nævus hic legislationis Juſtinianeæ, nullo modo diſſimulandus eſt: neqve auſcultandum Connano, qvi Conſtitutionem Græcam Juſtiniani à Latinis corruptam ſuſpicatur., *add. Rittershuſ. ad Noꝟell. p.* 3. *c.* 8. *n.* 6. *Dn. Zigler. in not. ad l.* 2. *c.* 17. *§.* 15. Veruntamen Juſtinianus non hoc vult, ut planè inceſtuoſi per denegationem alimentorum enecari debeant (ſuam enim fecit *legem* 6. *princ. ff. de Decurion.*) ſed ut ne alantur à parentibus, qvorum bona confiſcabantur, ob deteſtationem delicti inceſtus, qvamvis interim iisdem proſpiciendus eſſet ex publico, *Dn. Struꝟ. in Reſolut. LL. obſtant. Ex.* 30. *th.* 79. *Verſ. inceſtuoſi. opp.* 3. Nonnulli paulo aliter diſtingvunt inter ea, qvæ ad vitæ honeſtatem & neceſſitatem ſpectant: *illa*, non *hæc*, à Jure Civili (intuitu parentum) vetita credentes. Sed tamen neutra hoc Jure à parentibus filiis inceſtuoſis potuiſſe tribui verius eſt. Erat enim hoc pœnale, qvò magis in filiis & per filiorum indigentiam torqverentur & punirentur, *add. c.* 21. *§.* 14. *h. l.* Inſtat qvidem *Anton. Matth. l. c. p. m.* 838. ſeqventibus verbis: Eſt & tertia Jus civile excuſantium ſententia, qvi ita dicunt: vetat qvidem Juſtinianus à parentibus ali inceſtuoſos, nec tamen necat: à fiſco enim alimenta eisdem præſtantur. Qvaſi verò fiſcus ſemper bona eorum occupet, qvi inceſtu ſe polluerunt, ac non eo ſolo caſu, qvo inceſtus contra jus gentium perpetratus eſt, *noꝟ.* 12. *c.* 1. Qvaſi non bona fiſcus occupet cum ſua cauſa, *l.* 3. *§. ult. l.* 17. *§. ex factis D. de SC. Trebell. l. cum fiſco.* 9. *D. de Senat. C. Sil.* Conſeqventer abſurdum ſit, fiſco injungere velle id onus, qvod Pater, ne qvidem ſi vellet, ſuſcipere poſſit. Qvid? qvod ne legitimos qvidem liberos aleret fiſcus, cum bona damnati occupabat, ſed legitimam duntaxat portionem relinqveret pro alimentis? *l.* 1. *& l. cum ratio* 7 *D. de bon. damn. l. qꝟando qꝟo* 10. *de bon. proſc.* Poſt *Noꝟ.* 134. autem, cum liberis legitimis exiſtentibus bona non publicentur niſi ob crimen Majeſtatis, qvis locus liberis inceſtuoſis, aut qvod onus fiſci in his alendis relinqvitur? Sed & ad hoc dicimus (1) nos ipſos intelligere tantum eos liberos, qvos alere non debeant nec poterant parentes, qvi ex inceſtu juris Gentium erant prognati, v.g. ex linea adſcendentium & deſcendentium rectâ, ſimiliter ex fratribus & ſororibus (qvos item rectè inceſtum juris gentium committere aſſerit *Dn. Strauch. Diſſ. ad ff.* 2. *aph.* 11. qvicqvid cum aliis dicat *Ludꝟel. D.* 2. *th.* 4. *lit. a.*) & reliqvis, qvos citat *Levit.* 18. *Verſ.* 24. Hos enim ſolùm (perinde ut adulterinos, *Noꝟ.* 89. *c. fin. pr. Schnob. Diſp.* 14. *th. pen.*) alimenta prohibebantur parentes, non eos, qvi ex inceſtu juris civilis naſcebantur, qvia nec olim horum parentum bona fiſco addicebãtur. (2) Fiſco imponitur hoc onus non tam propter confiſcationem bonorum parentum, (debebant enim ſæpius ejusmodi inceſtuoſi propriis ſervitiis, ſi modò

per ætatem possibile erat, sumtus vivendi conqvirere, ita ut fiscus non nisi eventualiter in casu extremæ indigentiæ gravaretur) qvam propter communem boni publici curam, qvæ inter alia etiam reqvirit, ut inhibeatur mendicantium in Rep. copiâ: qvare etiam tot orphanotrophia, xenodochia, brephotrophia, ptochotrophia in Orbe Romano erant constituta, in qvibus hi liberi & alebantur, &, qvo sibimetipsis qvid alimentorum compararent, pro discretione ætatis ad labores adstringebantur. An J. canonum idem, qvod J. civili, obtineat, ut putat *Dn. Strauch. D. 11. Th. 21. in fin.* an verò diversum, ut volunt *Dn. Struv. S. J. C. Ex. 30. Th. 79 & Dd.* alii discutiant. *Prior* interim opinio se fundat in *c. 13. in fin. X. q fil. sint legit.* Posterior, qvam Praxis Germaniæ ferè communiter seqvitur, in *c. 5 de eo qvi duxit.* respondetqve ad *c. 13.* qvod Pontifex ibidem tantum dicat, ne filiis ex adulterio natis temerè & absqve justissimâ causâ jura legitimorum concedantur, unde invehitur qvodammodo in stirpem illegitimorum, ostenditqve sacræ legis autoritate, qvam fuerint semper detestandi, pariter & utitur constitutionum civilium testimonio, qvod illis nec alimenta debeantur. *Prior* contra contendit, in *c. 5.* sermonem non esse de filiis durante adulterio natis, sed demum post mortem conjugis ex personâ, cum qvâ durante matrimonio adulterium commissum erat, conceptis; contra qvos meritò rigor Justinianeus practicari non poterat.

Alimenta necessaria) *add. noV. 1. praf. §. 2.* secus qvoad alia, *l. 24. C. de Inoff. testam.* Ut tamen sub his alimentis non solus victus, sed & amictus & habitatio cum reliqvis inevitabiliter necessariis comprehendantur, *add. h. c. §. 4. n. 1. in fin. ibiq; Dd. Surd. de Aliment. tit. 4. q. 4. n. 2. q. 6. n. 1. Dn. Struv. S. J. C. Ex. 30. Th. 77. Dn. Eichel. de Jur. par. & lib. p. 1. Th. 28. Covarruv. Rubr. de Matrim. p. 2. c. 3. §. 9. tom. 1. Perez. in C. de Alend. lib. & parent. n. 10.*

Non repugnante natura) Eatenus enim legitima ex jure naturæ primario non est, ut tamen contendunt allegati à *Ludov. Ex. 8 Th. 8. lit. g.* Placet hîc apponere verba *Perez. ad Tit. C. de Inoff. Testam. num. fin.* qvæ hoc modo, (utut ab iisdem dissentientes multos reperiamus) intellecta veritati non præjudicant. Sic autem Ille, legitima, inqvit, juris naturalis non est, qvamvis debeatur propter naturalem causam, qvod si enim juris naturalis legitima esset, filius, licet impius & ingratus, qvæ naturæ essent, non posset amittere; amittit autem, cum rectè exhæredatur. Accedit his exemplum militis, qvi per leges solutus solemnibus Juris civilis, non tenetur liberis relinqvere legitimam; qvodqve testamentum validum scribat, liberis scienter præteritis, qvibus non est qverela, *l. 9. & l. 24. h. t.* qvod certè Jus civile permittere non potuisset, si legitima foret Juris naturæ, à cujus præscripto non liberat lex humana. Et ut concludam, mihi contraria dicere videntur Interpretes illi, qvi dicunt Jura naturalia, qvibus adscribunt legitimam, esse immutabilia, & fatentur tamen minui atqve augeri posse. Rectius itaqve dicerent, Juris esse civilis, ideoqve & mutari minuive potest, ita ut Jure alio civili tolli, & funditus eradicari, si modo insit ratio naturalis, qva illud fulciatur, *Alexander l. 7. cons. 3. n. 9. Carpzov. Jurisprud. Forens. P. 2. c. 12. def. 1. Struv. Synt. Jur. Civ. Ex. 38. th. 19. Hermes. Fortun. Jurisprud. P. 1. c. 14. n. 10. Edit. prior. Dn. Strauch. D. ad ff. 9. aph. 35. Dn. Pufend. de J. N. & G. §. 7. l. 4. c. 11. p. 549.*

4. Ali autem debent non tantum liberi primi gradus, sed & secundi, si ita res ferat, & ulteriores: qvod ostendit Justinianus, cum non filios tantum, sed & qvi deinceps sunt, alendos propter ipsam naturam pronunciat: qvod ad eos etiam producitur, qvi per mulieres ex nobis veniunt, si aliunde ali non possunt.

§. Ipsum §. L. ult. C. de Bon. qvæ lib. L. 5. Si qvis. § Sed utrum. I. & §. Item Divus Pius 5.

V. 1. Debentur qvidem & parentibus alimenta: qvod non legibus tantum

§. 5. n. 1 a) ex lege gratitudi-
nis, ne parentes collati in libe-
ros officii poeniteat. Conf. Medic.
pol. cap. 8. §. 6.

Franckesche Stiftungen zu Halle

§. 5 n. 1 Cs. sic quia ordinarium non est, ut causa sustentetur ab effectu, sic mirum non est grotium dicere ordinarium esse si a liberis parentes sustententur, qm si liberi a parentibus.

§. 5. n. 1. Cs. revocandum discrimen inter amorem parentum et liberorum §. 2 cap. 16 doctr. mor. Sciendum a est in illis rebus, quae proficiscuntur a causa ad effectum majorem amorem deberi liberis in illis, q ab effectu in causam tendunt, majorem parentibus sic educatio conservatio et sunt actus proficiscentes a causa in effectum, adeoq magis liberis debetur qm parentibus, honor v. obsequium et sunt actus tendentes ab effectu in causam adeoq magis parentibus debet

§. 5. n. 1. Ds. haec grotii verba si simpliciter sumantur, ea vix capio, non n. minus parentes a liberis, qm liberi a parentibus sunt amandi, adeoq. haec in se vera non sunt licet praeci. quadam recepta. proinde dicimus causam illa tenquare parentes liberos amant esse sensualem magis adeoq naturalem, causam v. cur liberi parentes amant, esse moralem adeoq minus sensualem et lege gratitudinis, ne parentes collati beneficii poenitat.

tum proditum est, sed vulgari proverbio * ἀντιπελαργεῖν. adeo qvidem, ut laudetur Solon, qvod, qvi id non facerent, eos notarit infamia. Sed non hoc æqve est ordinarium atqve illud, qvod de liberis diximus; nam liberi, cum nascuntur, nihil secum afferunt, unde vivant: adde, qvod vivendum diutius habent, qvam parentes: atqve ideo, sicut honor & obseqvium parentibus debetur, non liberis; ita educatio liberis magis, qvam parentibus: qvo sensu accipio illud Luciani: καὶ τοι γε ἡ φύσις τοῖς πατράσι τὰς παῖδας μᾶλλον ἢ τοῖς παισὶ τὰς πατέρας ἐπιτάττει φιλεῖν. *Magis natura jubet à parentibus liberos, qvam à liberis parentes diligi.* Et illud Aristotelis: μᾶλλον σωῳκείωται τὸ ἐφ' ᾧ τῷ γενηθέντι, ἢ τὸ γενόμενον τῷ ποιήσαντι. τὸ γὰρ ἐξ αὐτοῦ οἰκεῖον ἀφ' ἑαυτοῦ. *Magis afficitur causa gignens erga genitum, qvam genitum erga gignentem. Nam qvod ex aliqvo ortum est, id ei qvasi proprium est.*

L. Non qvemadmodum. 8. D. de Agn. lib. Diog. Laërt. in Solon.

Nic. VIII.

***

Ἀντιπελαργεῖν) Vide Leonem Afrum libro IX. de Nestor.

2. Hinc fit, ut, etiam citra auxilium legis civilis, prima bonorum successio liberis deferatur: qvia creduntur parentes illis, ut corporis sui partibus, non tantum de necessariis, sed & de his, qvæ ad vitam svavius honestiusqve transigendam pertinent, qvam ubertime voluisse prospectum, ab eo maxime tempore, qvo ipsi rebus suis frui non possent. *Ratio naturalis*, inqvit Paulus Jurisconsultus, *qvasi lex qvædam tacita liberis, parentum hæreditatem addicit, velut ad debitam successionem eos vocando.* Papinianus vero; * *Non sic parentibus liberorum, ut liberis parentum debetur hæreditas. Parentes ad bona liberorum ratio miserationis admittit: liberos naturæ simul & parentum commune votum;* id est, liberos hæreditas seqvitur partim qvidem ob præcisum debitum naturale, partim ex conjectura naturali, qva parentes creduntur id velle, ut liberis qvam optime prospectum sit. *Sangvini honorem reliqvit*, ait Valerius Maximus de Q. Hortensio, qvi filiam minus sibi probatam hæredem scripserat. Huc spectat illud Apostoli Pauli: οὐ γὰρ ὀφείλει τὰ τέκνα τοῖς γονεῦσι θησαυρίζειν; ἀλλ' οἱ γονεῖς τοῖς τέκνοις. *Non enim liberi parentibus, sed parentes liberis rem congerere & servare debent.*

L. cum Ratio. 7. D. de Bon. damn.

Lib. V. c. 9.

II. Cor. XII. 14.

***

Non sic parentibus liberorum, ut liberis parentum debetur hereditas) Philo de vita Mosis III. ἐπειδὴ ὁ νόμος φύσεως ὄντας κληρονομεῖσθαι τοὺς γονεῖς ὑπὸ παίδων, ἀλλὰ μὴ τούτους κληρονομεῖν, τὸ μὲν ἀπόκριμα καὶ παλίμφημον ἠσύχασε. *Cùm lex sit naturæ ut liberi parentibus, non parentes liberis in bona succedant, Moses id, qvod contrà vota parentum maliq; ominis erat, texit silentio.* Xenophon libro II. Socraticorum: ὁ μὲν αὖ τοῖς μέλλουσιν ἔσεσθαι παισὶ προκαταβάλλει πάντα ὅσα οἴεται σωτήρια αὐτοῖς εἶναι πρὸς τὸν βίον. ὁ δὲ πατὴρ ὡς αὐθωπῶν πλεῖστα. *Vir iis, qvos habiturus est, liberis parat omnia, qvæ usui fore ad vitam putat, & qvidem qvam maxima potest in copia.*

VI. Qvia

L. Si qva pœna 7. D. de his, qvi s. v. al. jur. s. L. 2. §. Non solum. 7. D. de Exc. tut. Nov. 127. Ut fratrum filii, in pr. Legatione ad Cajum.

VI. Qvia vero & hoc ordinarium est, ut pater materqve liberis suis prospiciant, ideo, dum illi exstant, avi aviæqve ad alimenta danda teneri non intelliguntur: ubi illi, eorumve alter defecerit, æqvum est, ut avus aviaqve pro mortuo filio filiaqve curam suscipiant nepotem ac neptium: qvod & in parentibus longius remotis pari ratione procedit. Atqve hinc ortum traxit jus illud, * ut nepos filii loco succedat, qvemadmodum Ulpianus loqvitur. Id Modestinus dixit, τὸ τὸν παῖδας ἀποθανόντος τόπον πληρῶν. Justinianus τὸν παῖδα ἀντεισιέναι φησίν. Ifæus oratione de Philoctemonis hæreditate, hoc ipsum vocat ἐπανιέναι. Philo Judæus: ὑφ' οἷς δὲ παίδων ἀποθανόντων ἐν ὑπ' τάξει τοῦ πάππους καταμένουσιν. *Nepotes parentibus mortuis apud avos filiorum obtinent locum.* Vicarium hanc successionem * qvæ per stirpes fit, repræsentationem vocare amant recentiores Jurisconsulti; qvam valuisse etiam apud Hebræos, diviso agrorum terræ Jacobi filiis promissæ, aperte satis ostendit. Sicut filius & filia proximi sunt cuiqve, ita & qvi ex filio filiave nascuntur, ait Demosthenes oratione adversus Macartatum.

***

Ut nepos filii loco succedat) Qvod Hebræi dicunt, *filius etiam in sepulchro succedit*: item: *filii filiorum sunt tanqvam filii.* Meminit ejus juris ut naturalis Jacchiades ad Danielem V, 2. *Æqvissimum esse videtur nepotes neptesq; in patris sui locum succedere* ait Justinianus titulo Institutionum de Hæreditatibus, qvæ ab intestato deferuntur. Pietati id asscribit Eginhardus in vita Caroli Magni, καλόντος εἰς τὸ ἰδίου γονέος τόπον ἀντεισελθεῖν. *Posteros in sui qvemq; parentis locum subire*, dixit Michaël Attaliata.

Qvæ per stirpes fit) Sic in sortiendis urbibus inter Heraclidas Proclo & Eurysthenei, ut ab Aristodemo venientibus, una sors fuit contra Temenum & Ctesphontem, meminit Apollod. libr. II. Pausanias Corinthiacis, Strabo IIX.

†††

Repræsentationem) De origine hujus juris respectu descendentium & collateralium *vid. Dn. Herold. de Jur. Repræsentat. cap. 2. concluf. 1. & 2.*

VII. Qvæ autem diximus hactenus de conjectura voluntatis, ita locum habent, nisi in diversum indicia suppetant. In hoc indiciorum genere primum habet locum abdicatio, qvæ Græcis, tum * exhæredatio, qvæ Romanis fuit usitata. Ita demum, ut ei, qvi mortem peccatis suis meritus non est, alimenta præstanda sint, ob eam, qvam supra attulimus, rationem.

***

Exhæredatio, qvæ Romanis fuit usitata) Vide Baba Kama cap. IX. §. 10. vide infra §. XXV.

IIX. Sed & illa regulæ exceptio addenda est, si non satis constet hunc ab illo esse genitum. Verum est de factis nullam esse certam perceptionem: sed ea, qvæ solent in hominum conspectu fieri, sui generis certitudinem habent ex testimonio: qvo sensu mater certa esse dicitur, qvia inveniuntur, qvi

§. 7. Adhuc an filio morti destinato debeantur alimenta aff. ex ratione grosii et qui mortem meritus non est alimenta praestanda sunt. Et licet talis filius condemnatus sit ad mortem, nihilominus ipsi debentur alimenta, quia justitia decreta nondum actu subiit, ac vinculum naturale inter parentes et liberos manet usq ad extremum vitae habitum. Adhuc an filio exuli debeantur alimenta aff. ex eadem ratione exemplum rigorosi patris erga filiam praebet. Philippus

§. 8. n. 1. a) Hinc ~~ac~~ mons. est uti in gallia ut paturi. enti uxori adsint. agnati. prin. cipis. uti in gallia regina pa. turienti adsunt omnes princi. pes sanguinis ne partus suppo. sititius supponatur et ut certo constet illum esse genitum de tali foemina.

2 Hiep rex. cum ao 1568 ca. rocum unicum filium ac ha. redem ob propensionem in re. ligionem Evangelicam, sub spe. cie m, ac si consilia necis in. patrem agitasset, necari cura. ret. Medit. pol. c. 8. §. 5. quasi non alius modis insolentiam. filii. si vera fuisset arcere potuisset

§ 8. n. 2. b) Certa apud princi. pes agnitio quae sufficit ad le. gitimationem, sicuti a. ratio. legitimandi inter ~~principes~~ princi. pes difficilior est. ita inter princi. pes plane impossibilis perfecta legitimatio, ut naturales succes. sionis capaces reddantur et su. m filiationis sui tribuit non suc. cessionis quia ad contemptum patent. quapropter gloriae tibi. ducerunt se esse filios natura. les et foeminae se amari a prin. cipe. sic cum philippus 4. foe. minam nobilem amore prose. queretur foemina hoc titulo. certatus fuit, antequam annueret petitis regis an rex deberet. illa frui clam vel palam, rex urgebat clam foemina. palam id fieri debere, quod rex annuis quippe antea nole. bat locum dare petitis regis ut innotesceret publice se a re.

§ 8 n. 3. c) duo singularia excipe. sic cum philippus 4. foe. mina nobilem amore prose. queretur foemina hoc titulo certatus fuit, antequam annueret petitis regis an rex deberet. illa frui clam vel palam, rex urgebat clam foemina. palam id fieri debere, quod rex annuis quippe antea nole. bat locum dare petitis regis ut innotesceret publice se a re.

Franckesche Stiftungen zu Halle

qvi † qvæve partui & educationi adfuerint: at de patre hujus gradus certitudo haberi non potest, qvod Homerus indicat dicens: L.I.§.X. de Ventr. Inspic.

οὐ γάρ πω τὶς ἕον γλύος αὐτὸς ἀνέγνω.
Generis nemo sibi conscius ipse est.

Et eum seqvutus Menander:

αὐτὸς γὰρ οὐδεὶς οἶδε πῶς ἐγείνατο.
Nemo ipse novit qvo sit exortus satis.

Qvi & alibi:

ἔστιν δὲ μήτηρ φιλότεκνος μᾶλλον πατρὸς,
ἡ μὲν γὰρ αὐτῆς οἶδεν υἱὸν, ὅδ' οἴεται.
Mater tenerius liberos adamat patre:
Qvia mater esse scit suos, pater autumat.

Ideo ratio aliqva reperienda fuit, qva probabiliter constaret, qvis esset partus cujusqve pater. Ea ratio est, conjugium sumtum in terminis naturalibus, id est consociatio, qva femina sub maris custodia constituitur. Sed etsi alio qvovis modo constet, qvis fuerit pater, aut pater id pro explorato habuerit, naturaliter is partus non minus qvam alius qvivis succedet. Qvidni cum etiam * extraneus palam pro filio habitus, qvem adoptatum vocant, succedat ex conjectura voluntatis? L.II.c.V.§.8. n.2.

***

Extraneus palam pro filio habitus) Aut nepos in filium adoptatus, ut à Jacobo nepotes Ephraim & Manasses.

2. Naturales vero etiam, post lege introductum eorum discrimen à legitimis.

(τῶν γνησίων γὰρ οὐδὲν ὄντες ἐνδεεῖς
νόμῳ νοσοῦσιν.
Notha parte nullâ sobole legitimâ minor,
Sed lege premitur:

ut dixit Euripides) possunt tamen adoptari, nisi lex obstet. Atqve id olim permittebat lex Romana Anastasii, sed postea in justi matrimonii favorem difficilior qvædam ratio eos legitimis æqvandi reperta est, per curiæ oblationem, aut subseqvens matrimonium. Exemplum veteris adoptionis naturalium est in Jacobi filiis, qvi adæqvati à patre sunt liberarum mulierum filiis, & æqvis partibus hereditatem creverunt. L.6. Jubemus. C.de Natural. lib. §.13. Inst. de Nupt.

3. Contra evenire potest, non ex lege tantum, sed & ex pactione, * ut qvi ex conjugio nati sunt, alimenta sola habeant, aut certe excludantur à præcipua hereditate. Conjugium tali pacto initum etiam cum libera femina concubinatum Hebræi vocant, qvale erat Abrahami cum Cethura, cujus liberi perinde ut Ismael, ancillæ Agaris filius, dona, id est legata qvædam acceperunt; hereditatem autem non creverunt. Tale est matrimonium ad L.II.c.5. §.15. n.1. Gen.XXV,6.

ad Morgengabicam, qvod dicitur: à qvo non longe abeunt secundæ nuptæ * apud Brabantos; nam rerum soli, qvæ exstabant, cum matrimonium prius solveretur proprietas acqviritur prioribus liberis.

***

Ut qvi ex conjugio nati sunt; alimenta sola habeant) Ut olim filii post primum geniti in Mexicanis terris.

Apud Brabantos) Vide legem similem veterum Burgundionum, Lib. I. Tit. I, num. 2.

†††

Matrimonium ad Morgengabicam) Vid. *Paul. Cypr. de Sponsalib. cap.* 13. *num.* 4. *pag.* 507. Nec potest dici tale pactum planè illicitum esse: cum enim jus ipsum naturæ successionem nullam determinet, potest qvis, si usus id admittat, pacto etiam liberis suis certam portionem assignare & à reliqvâ successione illos excludere, *Dn. Struv. S. J. F. c. 9. p. b 5. n.* 8.

Abrahami cum Cethura) Consentiunt *Dn. Struv. S. J. Feud. cap. citat. Gul. Grot. c. 9. §. 6.* Aptius valeret qvis hoc dicere matrimonium ad Morgengabicam ratione effectus, licet qvidam hoc negent ratione causæ: qvia Abrahamus ferè senio confectus, mortemqve se manentem conjecturans, liberos Cethuræ donis ditatos dimisit. Defendi interim potest eorum qvoqve opinio, qvi asserunt, Deum voluisse *Gen.* 25. ut Isaacus solus esset hæres; (qvod etiam probat *Dn. Osiand. in not. h. l.*) ex qvo sequitur, Abrahamum Cethuram ducentem alium animum erga liberos, qvos ex eadem sperabat, qvam qvi ex hoc ad Morgengabicam conjugio elicitur, habere neqviviisse, tametsi tempore matrimonii ineundi speciale aliqvod pactum non intercesserit. Paulo aliter *Dn. Strauch. Diss. ad ff. 11. th.* 30.

IX. 1. Ubi desunt liberi, qvibus naturaliter deferatur successio, minus expeditum est, nec ulla in parte magis variant leges. Tota tamen varietas † *add.* L. I. c. I. §. 7. ad duos maxime fontes referri potest, † qvorum alter respicit proximitatem gradus, alter bona redire vult unde venerant; qvod dici solet, Paterna paternis, materna maternis. Nobis omnino distingvendum videtur inter * bona paterna avitaqve, ut dici solebat in formula, qva prodigo bonis interdicebatur, & inter * noviter qvæsita, ut in illis locum habeat Platonis illud: ἐγὼ δὲ νομοθέτης ὢν ἃ θ' ὑμᾶς ὑμῶν αὐτῶν εἶναι λέγω, ἅτε τῷ δικαίαν παύτην, ξύμπαντος ἧς ἕ ἦρξε ὑμῶν, ἕ τε ἔμπροσθεν καὶ ἕ ἔπειτα ἔσεσθαι. *Ego legum conditor neq; vos vestri juris esse, scisco, neq; patrimonium vestrum, sed totius vestri generis, tum qvod fuit, tum qvod futurum est.* Qva de causa Plato κλῆρον πατρῷον salvum esse vult generi unde venit. Qvod non ita accipi velim, qvasi naturaliter de bonis paternis avitisq; testari non liceat (* sæpe enim indigentia amici alicujus efficit, ut id non laudabile modo sit, sed etiam necessarium) sed ut appareat, qvæ in dubio credenda sit fuisse voluntas intestati. Concedimus enim plenum dominium esse penes eum, de cujus voluntate agimus.

***

Bona paterna avitaqve) Hebræi מורשה

No-

diligi pieresi oper. & doctr.
moral et polit. in hispania.
ut ad priora redeam natura-
les liberi appellantur. de Aus-
tria, quae sunt originis austri-
acae in veteri ducatu Burgun-
diae retinebant nomen Burgundiae
titulumque honoris praemittebant.
Bastardi Burgundiae. Sapius.
m. naturales illi insignibus prin-
cipis uti sunt sed cum linia
transversum Bou Dnu Lucia
Jesus Christus qui Barrum in spe-
cie vocari solent simptomes he-
raldici, in signum alicuius
maculae. not dig diss & sin

§. 8 n. 3. d) hoc politici in
specie vocant jus devolutio-
nis, quo nomine gravissimae
eitas ante aliquot annos agi-
tata inter regem galliae et
Hispaniae. Cum n. moderni
regis hispaniae parens deces-
sisset rex galliae praetendebat
successionem in Belgio regio
causatus jus devolutionis ibi
valere. sed excipiebant His-
pani ipsius praetensiones jure
2. quae subditos obligant, non
materia et ratio universalis
ad principes non pertinere
quippe juris devolutionis ra-
tio est ne parentes liberorum
bona dilapident vel novis
nuptiis prodigant, quo princi-
pes non comprehenduntur Hist.
Ciel 3. § 10 p. 526 Gros. 2.
2. c. 4 §. 12

§. 9 n. 1. a) successionum ca-
rum modi sunt attamen non
improbandi quia inventi pro
ingenio populi si modo constet
suis rationibus

Noviter qvæsita) Hebræis נחלה discrimen hoc vide in lege Burgundica lib. I, tit. I, num. I.

Sæpe enim indigentia amici alicujus efficit, ut id non laudabile sit) Seneca de Beneficiis libro IV. c. II. *Qvid cum ipso vitæ in fine constitimus; cum testamentum ordinamus, non beneficia nobis nihil profutura dividimus? qvantum temporis consumitur, qvamdiu secreto agitur, qvantum, & qvibus demus? qvid enim inter est, qvibus demus à nullo recepturi? Atqvi nunqvam diligentius damus, nunqvam magis judicia nostra torqvemus, qvam ubi remotis utilitatibus solum ante oculos honestum stetit?*

2. Sed cum post mortem dominium hoc retinere non possit, & omnino pro certo haberi debeat, noluisse eum perdere beneficii materiam, videndum est, qvis sit in beneficiis ordo maximè naturalis. Bene Aristoteles: *εὐεργέτῃ ἀνταποδοτέον χάριν μᾶλλον ἢ ἑταίρῳ δοτέον. Potius est gratiam referri ei, qvi benefecit, qvam amico conferre beneficium.* Et Cicero: *Nullum officium referenda gratia magis necessarium est.* Item: *Cum duo genera liberalitatis sint, unum dandi beneficii, alterum reddendi; demus nec ne, in nostra potestate est; non reddere bono viro non licet: modo id facere possit sine injuria.* Ambrosius: *Pulchrum est propensiorem haberi ejus rationem, qvi tibi aut beneficium aliqvod, aut manus contulit.* Et mox: *Qvid enim tam contra officium, qvam non reddere, qvod acceperis?* Gratia autem refertur aut viventibus, * aut defunctis. Defunctis, ut ostendit Lysias oratione funebri, refertur gratia in eorum liberis, qvi naturaliter pars sunt parentum, & qvibus, si viverent parentes, maxime vellent benefieri. Off. l. c. 31.

***

Aut defunctis) Sic moriturus apud Procopium Pers. I. *τὰ παιδία ὠφελῶν, ὠφελήσεις ἐμέ. In me conferes, qvicqvid in liberos meos contuleris.* vide exemplum in facto Theodosii, patrem Valentiniani junioris in ipso Valentiniano remunerantis, apud Zosimum libro IV. Lege Mosis succedebat post fratres patruus, ut primo possessori proprior qvam fratrum filii. Num. XXVII, II.

3. Et hanc æqvitatem seqvuti sunt Justinianei juris conditores æqvitatis studiosissimi, in qvæstione inter fratres plenos, & consangvineos, & uterinos, & aliis qvibusdam. Aristoteles: *ἀδελφοὶ ἀλλήλους φιλοῦσιν τῷ ἐκ τῶν αὐτῶν πεφυκέναι. ἡ γὰρ πρὸς ἐκεῖνα ταυτότης ἀλλήλοις ταυτοποιεῖ. Fratres se invicem diligunt, qvatenus ex iisdem nati sunt; nam ortus communis ipsos qvasi eosdem facit.* † Valerius Maximus: *Ut merito primum amoris vinculum ducitur, plurima & maxima beneficia accepisse, ita proximum judicari debet simul accepisse.* Gentium commune jus, ut frater fratri succedat, dicitur apud Justinum.

L. 3. Qvod scitis. C. de Bon. qvæ lib. L. de Emancipatis. 13. §. Cũ enim. 2. C. de Legit. hæred. L. Sancimus. 11. C. Com. de success. Novel. de Cõs. & uter. frat. 84

4. Qvod si non reperiatur is, à qvo proxime bona venerunt, ejusve liberi, refert, ut gratia referatur his qvibus minus qvidem, sed tamen post illum proxi-

† Lib. V, c. 5. Lib. X.

proxime debentur, id est parenti superioris gradus, ejusqve liberis, præsertim cum eo modo maneatur intra proximos, & ejus, de cujus hæreditate agitur, & ejus, à qvo proximè bona venerunt. Idem ille Aristoteles: ἀνεψιοὶ δὲ καὶ οἱ λοιποὶ συγγενεῖς ἐκ τούτων συνοικειοῦνται. τῷ γὰρ ἀπὸ τῶν αὐτῶν εἶναι γίγνονται οἱ μὲν οἰκειότεροι, οἱ δὲ ἀλλοτριώτεροι. *Patrueles vero & ceteri conjunguntur per parentes, qvatenus ex iisdem ortum habent: ita ut alii conjunctiores sint, alii minus conjuncti, pro ortus ratione.*

X. 1. At in bonis noviter qvæsitis, qvæ περίοντα τοῦ κλήρου Platoni, cum cesset gratiæ referendæ officium; superest, ut ei deferatur successio, qvi defuncto carissimus fuisse creditur. * Is autem est, qvi gradu cognationis proximè defunctum attingit. Sic Isæus apud Græcos receptum ait, τοῖς ἐγγυτάτω γένους τὰ τοῦ τελευτήσαντος γενήσεσθαι, *defuncti bona ei cedere, qvi genere sit proximus:* addit: τί ἂν τί, δικαιότερον ἢ τοῖς συγγενέσι τὰ τοῦ συγγενοῦς; *qvid justius, qvam ut, qvæ cognati fuerant, cognatis cedant?* Idem sensus est apud Aristotelem libri ad Alexandrum capite II. *Optime,* inqvit Cicero, *societas hominum conjunctioq; servabitur, si ut qvisq; erit conjunctissimus, ita in eum benignitatis plurimum conferatur.* * Qvi & alibi post liberos ponit bene convenientes propinqvos, ut & Tacitus: *Liberos cuiq; ac propinqvos suos natura carissimos esse voluit.* Idem Cicero alibi de cognatis agens: *Necessaria præsidia vitæ debentur his maximè.* Debentur scilicet, non ex jure expletorio, sed κατ' ἀξίαν: Et alibi, cum de affectione erga propinqvos egisset, *Ex hac animorum affectione,* subdit, *testamenta commendationesq; morientium natæ sunt.* Idem copias nostras proximis, qvam alienis, & suppeditari & relinqvi æqvius esse ait. Ambrosius qvoqve: *Est etiam illa probanda liberalitas, * ut proximos seminis tui non despicias.*

Off. I.

De Off. I. c. 30.

***

Is autem est, qvi gradu cognationis proxime defunctum attingit) Vide Devt. XV, II. XXIII, 7. Prov. XI, 17. Tractat hoc Servius ad illud Æneidos VI.

Nec partem posuere suis.

Hierocles: ἡ δὲ τῶν ἀγχιστέων (τιμὴ) πρὸς τὴν τῆς φύσεως ἐγγύτητα παραμετρήσει τὴν θεραπείαν, τοσοῦτον τῆς μετὰ γυνέας τιμῆς ἑκάστῳ τῶν συγγενῶν νέμουσα, ὅσον ἂν ἡ πρὸς ἐκείνους ἐγγύτης ἀποφαίνῃ. *Cura autem propinqvorum mensuram suam accipiet à propinqvitate naturali, ut post parentes tantum cognatorum cuiq; deferatur, qvantum ad parentes propinqvitas exigit.* Possidius de Augustino: *Justum & æqvum esse videbat, ut à mortuorum, vel filiis, vel parentibus, vel affinibus magis possiderentur,* Hæreditates scilicet, de qvibus ibi agit.

Qvi & alibi) Duo hæc loca ex Cicerone posterius producta, sunt ex eodem libro Officiorum primo.

Ut proximos seminis tui non despicias) Ex Esaia sumtum LIIX, 7. Paria habes apud Chrysostomum I, Cor. IV, 7. & apud Augustinum de Doctrina Christiana lib. II, 12.

2 Suc-

2. Successio autem ab intestato, de qva agimus, nihil aliud est, qvam tacitum testamentum ex voluntatis conjectura. Qvintilianus pater in declamatione: *Proximum locum à testamentis habent propinqvi: & ita, si intestatus qvis ac sine liberis decesserit. Non qvoniam utiqve justum sit ad hos pervenire bona defunctorum; sed qvoniam relicta, & velut in medio posita nulli propius videntur contingere.* Qvod de bonis noviter qvæsitis diximus, ea naturaliter proximis deferri, idem locum habebit in bonis paternis avitisqve, si nec ipsi à qvibus venerunt, nec eorum liberi exstent, ita ut gratiæ relatio locum non inveniat.

XI. 1. Hæc verò, qvæ diximus, qvamqvam naturali conjecturæ maximè sunt consentanea, non sunt tamen jure naturæ necessaria; ac proinde ex diversis causis voluntatem humanam moventibus variari solent, pactis, legibus, moribus: qvi subitionem in locum in nonnullis gradibus admittunt, * in aliis † non admittunt; alibi distingvunt unde bona veniant, alibi id insuper habent. Est ubi primogeniti plus postgenitis ferunt, ut apud Hebræos: est ubi inter se æqvantur. Est ubi agnatorum habetur ratio; est ubi cognati qvilibet cum agnatis tantundem ferunt. Etiam sexus alicubi momentum habet, alicubi non habet: & alibi cognationis ratio habetur intra propiores gradus: alibi longius extenditur. qvæ longum esset exseqvi, nec instituti nostri.

† Novell. 127. c. 1. junct. nov. 11. c. 3.

***

In aliis non admittunt) Veteres Germanorum mores subitionem istam sive repræsentationem ignorârunt (vid. §. 30. h. c.) etiam inter liberos: introduxit primus id jus in Franciam Childebertus Edicto: in Transrhenana partes Otho Henrici filius, teste Withekindo lib. II. vide legem Langobardicam lib. II, tit. XIV, 18. Scoticum qvoqve jus vetus solam spectabat gradus proximitatem. vide Pontanum Danicorum septimo, ubi narrat à Rege Angliæ arbitro sumto ita pronunciatum.

2. Illud tamen tenendum est, qvoties voluntatis expressiora indicia nulla sunt, credi qvemqve id de sua successione statuisse, qvod lex aut mos habet populi, non tantum ex vi imperii, sed ex conjectura, qvæ etiam in eos valet, qvorum in manu est summum imperium. nam & hi probabiliter creduntur in rebus suis æqvissimum judicasse, qvod aut legibus sanxerunt ipsi, (*a*) aut moribus probant; in iis dico rebus, in qvibus de nullo ipsorum damno agitur.

(*a*) arg. L. 4. C. de Legib.

XII. Sed in regnorum successione distingvi debent regna, qvæ pleno modo possidentur, & in patrimonio sunt, ab his, qvæ modum habendi accipiunt ex populi consensu. qvo de discrimine egimus supra. Prioris generis regna * dividi possunt etiam inter mares * & feminas, ut in Ægypto & Britannia olim factum videmus;

L. I. c. III. §. 11. & seqq. L. II. c. XIV §. X. seq.

nullo discrimine sexus
Reginam scit ferre Pharos.

ait Lucanus: de Britannis Tacitus, *Neqve enim sexum in imperio discernunt*, nec adoptati minus veris liberis succedent ex præsumta voluntate; Sic Æpalio Locrorum regi Hyllus Herculis filius per adoptionem in regnum successit. Molossus *nothus ex patris Pyrrhi legitimos liberos non habentis judicio successit in regnum Epiri: de adoptando in successionem Scythiæ in Philippo egit rex Atheas: Jugurtha nothus sed adoptatus successit in regno Numidico: sicut & in regnis, qvæ Gothi & Langobardi armis qvæsierant, adoptionem valuisse legimus. Imo etiam ad eos proximos ultimi possessoris regnum perveniet, qvi primum regem sangvine non attingunt, si talis successio in iis locis recepta sit: sicut Paphlagoniam regum domesticorum interitu hæreditariam patri suo obvenisse ait apud Justinum Mithridates.

Strab. l. IX. Pauſ. I.

Just. l. IX. Sallust. bell. Jugurd. Cassiod. Paul. Diac. l. VI. de gest. Langob. Lib. XXXIIX.

Dividi possunt etiam inter mares) In Asia fratres simul regnabant, sic ut uni præcipuum esset jus diadematis. Polybius Exc. legationum XCIII. Invenies & apud Livium eundemq; Polybium, Ægyptum inter fratres Ptolemæos divisam. Filii Attilæ gentes sibi dividi æqva sorte poscebant, Jornandes de rebus Gotthicis. Gregoras libro VII. de Irene Andronici Palæologi uxore: τὸ δὲ καινότερον, ὅτι οὐ μοναρχίας τρόπῳ κατὰ τὴν ἐπικρατήσασαν ῥωμαίοις ἀρχῆθεν συνήθειαν, ἀλλὰ τρόπον λατινικὸν, διανειμαμένους τὰς ῥωμαίων πόλεις καὶ χώρας, ἄρχειν κατὰ μέρος τῶν υἱέων ἕκαστον, ὡς οἰκείου κλήρου καὶ κτήματος τοῦ λαχόντος ἐκ πατρῶν μὲν ἐς αὐτοὺς κατὰ τὴν περικρατήσαντα νόμον ταῖς περιουσίαις καὶ κτήσεσι τῶν βαναύσων ἀνθρώπων κατιόντος, παραπεμπομένου δ' ἔπειθ' ὁμοίως εἰς τοὺς ἐφεξῆς παῖδας καὶ διαδόχους. λατίνων γὰρ οὖσα γένημα καὶ παρὰ τούτων εἰληφυῖα τουτὶ τὸ νεώτερον ἔθος ἐπάγειν ἐβούλετο. *Qvod maxime mirandum erat, voluit ut non unus imperaret secundum morem imperii Constantinopolitani veterem, sed ad instar principum in Occidente civitates & regiones dividerentur in singulos filiorum, ut sic regnum tanqvam proprium cujusq; patrimonium à patribus ad ipsos perveniret, ita ut in plebejorum hominum bonis fieri solet, ac sic perpetuo ad cujusq; liberos hæredesq; descenderet. Ipsa enim cum ex occidentis partibus ortum haberet, morem, qvem ab ipsis acceperat, huc sine exemplo introducere animo agitabat.*

Et feminas, ut in Ægypto & Britannia) De Alexandro & Laodice vide Polybium excerptis legationum CXL. de Auletæ filia Strabonem XVII. In Asia post Semiramidem feminas regnasse plures narrat Arrianus ἀναβάσει. Talis Nitocris Babylone, Artemisia Halicarnassi, Tomyris apud Scythas. Servius ad primum Æneidos: *Qvia ante etiam feminæ regnabant.* Idem apud Rutulos obtinuisse docet ad Æneidos.

Nothus) Apud Tartaros nothi & legitimi pares. de Persis vero Herodotus: νόθον οὔ σφι νόμος ἐστὶ βασιλεῦσαι, γνησίου παρεόντος. *Mos est illis, ut nothus*

thus regnet dum legitimus aliqvis reperitur. In Hiſpania Wandali regnarunt duo, Gontharis legitimus, Zigerichus nothus Godigiſcli teſte Procopio: ex ſeptentrionalium nimirum gentium more veteri, cujus teſtes Adamus Bremenſis hiſtoriæ Eccleſiaſticæ c. 106. Helmoldus Slavicis lib. I. c. 51. & 52. Michaëli Theſſaliæ domino ſucceſſit legitimis definientibus nothus Michaël; Gregoras lib. II. Huic itidem nothus ſucceſſit ex parte: idem Gregoras lib. IV. de Moloſſo Pyrrhi notho vide Servium ad IX. Æneidos.

XIII. Qvod ſi dictum ſit, ne dividatur regnum, ne cui cedere debeat, expreſſum ſit, *ut qvisqve natu eſt maximus, mas aut fœmina, regnum habebit. In Thalmudico titulo de regibus legitur: *Qvi præcipuum jus habet in hæreditate, is & in poſſeſſione regni. Ideo filius natu major præfertur minori: Νομιζόμενον πρὸς πάντων ἀνθρώπων τὸ πρεσβύτατον τῆς ἀρχῆς ἔχειν, inqvit Herodotus: *Mos omnium populorum eſt, ut natu maximus imperium habeat.* Idem alibi ſæpe νόμον legem ſive conſvetudinem regnorum hoc vocat. Livius duorum fratrum Allobrogum de regno contendentium minorem ait jure minus, vi plus potuiſſe. Apud Trogum Pompejum, *Artabazanes maximus natu ætatis privilegio regnum ſibi vindicabat: qvod & ordo naſcendi, & natura ipſa gentibus dedit.* Idem alibi jus gentium vocat; ut & Livius, qvi ordinem appellat ætatis atq; naturæ: qvod intellige, niſi pater aliud juſſerit, ut Ptolemæus apud eundem Trogum. Qvi autem in regno tali ſuccedit, coheredibus tenebitur pro ipſorum partibus æſtimationem rependere, ſi & qvatenus id fieri poteſt.

Polym. Lib. XXXI. Juſt. lib. II. Lib. XL. Lib. XVI. & XXXIV.

***

Ut qvisq; natu eſt maximus.) De Svedis vide Brigittam IV, 3. De Danis Saxonem XII, & XIII. Appianus Mithridatico δικαιοῦσι τὸ πρεσβύτερον ἀρχεῖν. *Ævum judicabat regnum eſſe natu maximi.* Nicetas Choniates Joanne Comneno: ἡ Φύσις τοῖς πρωτοτόκοις πυοὶ τῇ τάξει ἐμμένουσα τὰ πρωτεῖα βραβεύειν εἴωθε. ὥθεν ἡ ἡμῶν ἀχ ἅπαξ ἐν ταῖς τῶν προβλήσεων μείζοσιν αἰείπως φιλεῖ γίνεσθαι, *Natura qvidem ſuum ſequens ordinem primum natos honorat. At Deus non ſemper in maximis privilegiis eum ordinem inſiſtit.* idem Manuele de Iſaacio loqvens: ἀπογενέσεως εἰς τὴν Δαβὶδ τῆς βασιλείας καλέμενον. *Naſcendi ordine ad regni ſucceſſionem vocatus.* Apud Joſephum Antipater dicebat, Hircani ἀρχὴν εἶναι διὰ τὸ πρεσβεῖον, *Principatum eſſe ob naſcendi ordinem.* vide & Leunclavium Turcicorum XVI.

†††

Ut qvisqve eſt natu maximus.) Facti itaqve ſunt, non juris, qvando natu major filius Dani Humblus à Lothero; & Numitor Phocæ primogenitus ab Amulio ſolio dejecti fuerunt, *Meurſ. Hiſt. Dan. lib. I. Liv. lib. I. A U. C. cap. 3. in fin.* Speciale interim eſt, qvod referunt *Gudelin. p. 3. Feud. c. 4. n. 6. Hermes. c. 14. n. 7.* in territorio Grimbergenſi, Lovanio vicino, fratrem natu minimum in ditionem ſuccedere, lege latâ à Victore Godefrido III. Duce Brabantiæ ſeu eius curatoribus, ob rebellionem natu maximi.

ximi. Sed qvid respondendum ad Titulum Thalmudicum de Regibus, si illi opponantur, 1. *Reg.* 2, 22. & 2. *Paralipom.* 11, 18. *seqq.* Putant *alii* rem sopiri per distinctionem delationis posse in regnis patrimonialibus; qvorum qvædam transferuntur absolutè, qvædam sub conditione non egrediendi certam familiam. *Ilia Grotius* prosecutus est in variis locis, *Vid. not. ad cap. præced.* §. 3. cui jungantur *Hunn. ad Treutl. Vol.* 1. *Disp.* 3. *Th.* 2. *lit. e. pag.* 134. *Dn. Conring. de Finib. Imper. Germ. cap.* 19. §. 2. *pag.* 262. *Dn. Pufendorff. de Jur. Natur. & Gent. libr.* 7. *cap.* 7. §. 11. *pag.* 989. *Ad hæc* referunt facta Davidis & Rehabeami *Bœcler. pag.* 332. *add. Schickard. de Jur. Reg. Hebr. cap.* 6 *theorem.* 20 *n.* 178. *pag.* 444. *Dn. Osiand. pag* 883. Contra *alii* manifestum in Adoniâ perduellionis crimen in parentem Davidem commissum urgent, qvippe propter qvod ex merito coronâ atqve sceptro indignus judicabatur; tametsi eundem sua justo tempore Nemesis manserit. Abiam volunt ex verâ demum Reginâ Rehabeamo procreatum, qvum reliqvas, qvarum in sacris mentio fit, ut concubinas modò sive pellices aluerit. Sed in hoc posteriori res meri facti videtur latere, qvum de nullo expresso Dei mandato (qvi suam Theocratiam, existente licet Regio Dominatu, manifestò sæpius exercuit) nobis constet, pariter & uberior historica fides deficiat.

XIV. At ea regna, qvæ populi libero consensu facta sunt hereditaria, ex præsumta populi voluntate deferuntur. Præsumitur autem populus id voluisse, qvod maxime expedit. Hinc primum illud nascitur, ut, * ni aliud lex aut mos ferat (sicut Thebis Bœotiis regnum fuisse inter mares dividuum ex * Zethi & Amphionis, itemqve ex Oedipodis filiorum historia apparet; & vetus Attica inter Pandionis liberos divisa est; & qvæ circa Rhodum inter Camirum, Ialysum, Lindum fratres; & regnum Argivum inter qvatuor Persei filios) individuum sit regnum, qvia id ad tuendum regnum in civium concordiam plurimum valet. Justinus lib. XXI. *Firmius futurum esse regnum, si penes unum remansisset, qvam si portionibus inter filios divideretur, arbitrabantur.*

***

Ni aliud lex aut mos ferat) Dardanus & Lasius pariter in Troja regnarunt. Servius ad illud II. Æneidos: *Sociiq; penates.* In Creta Minus & Rhadamantus. Julianus contra Christianos. Albæ Numitor & Amulius, ut qvidem ait scriptor de viris illustribus. Alii enim Numitori pecunias, regnum Amulio cessisse ajunt, ut Plutarchus: sicut & Eteocli regnum Thebanum, Polynici ejus loco monile Hermiones obvenisse qvidam prodidere. Pari modo in Norvagia alteri regnum, alteri naves & spes ex maritimis expeditionibus.

Zethi & Amphionis) Euripides Hercule Furente:

Τῶ λευκοπώλω πρὶν τυραννῆσαι χθονὸς
Ἀμφίον' ἠδὲ Ζῆθον ἐκγόνω Διός.
Regnum priusqvam venit ad claros eqvis
Amphionem Zethumqve, prognatos Jove.

XV. Alterum, ut successio stet intra eos, qvi descendunt à primo Rege: ea enim familia ob nobilitatem electa censetur, eaq; finita regnum redire ad populum. Curtius libro X. *In eadem domo familiaq; imperii vires remansuras esse:*

§. 14. Ad. regnum n. æque ut
officium reipub. conducit ne
dividatur. conditio n. officii
in eo consistit ut toti reipub.
defensionem præstet qm præsta-
re non pt. qui imminuunt
ejus defensionem ut habet.
Ac cum regnis ubi cum cor-
poribus qui justam proporti-
onem requirunt. et si mino-
ra sunt a justa operatione
deficiunt similiter regna tu
minora evadant, minus apta
sunt ad regnandum. Ad divisa
regna evilescere apud exte-
ros unde non pt non expres-
sio sequi quo factum ut jus
primogenitura inductum sit
hinc inter plures bene fuit
domui Brandenburgicæ. qui
id admisit nec patitur di-
visionem nisi accedant di-
tiones franconicæ qd factu
initio ubi devoluta ulti-
mo defuncto sed Elector

§. 15. Ad. talis casus ostendit se in
regno anglicano nostro seculo
vel initio sequentis seculi si
fuit hodierno sine liberis dece-
deret, tunc n. successio de-

esse: hæreditarium imperium stirpem regiam vindicaturam: assvetos esse ipsum nomen colere, venerariq́: nec qvenqvam id capere, nisi genitum, ut regnaret.

XVI. Tertio, ne succedant, nisi qvi nati sunt secundum patriæ leges: non naturales tantum, qvia ad contemtum patent, qvorum matrem pater justo conjugio dignatus non est, & præterea qvia minus certi habentur: at in regnis expedit populo, haberi maximam certitudinem, qvæ haberi potest ad vitandas controversias: qvæ causa fuit, cur Macedones Demetrio minori potius, qvam Perseo maiori regnum deberi existimaverint, qvod Demetrius justa matrefamilias natus esset. Et apud Ovidiũ epist. 4. Phædræ ad Hippol. legin 19: Liv. l. XXXIX. cap. LIII.

At nec nupta qvidem, tedaq́ accepta jugali:
Cur nisi ne caperes regna paterna nothus?

sed nec adoptivi, qvia nobilitas generis vere regii magis reverendos efficit reges, majorqve de eis spes concipitur.

Est in juvencis, est in eqvis patrum
Virtus. Hor. l. IV. od. IV.

XVII. Qvartum, ut inter eos, qvi pariter in hereditatem admitterentur, sive qvia unius sunt gradus, sive qvia in parentum suorum gradum succedunt, * præferantur mares feminis; ideo qvod mares tum ad bella, tum ad alias imperii partes magis idonei feminis censentur.

* * *

Præferantur mares feminis) Vide Nicetam Choniatem Manuale lib. IV.

XIIX. 1. Qvintum, ut inter mares, aut inter feminas, ubi mares deficiunt, * præferatur natu maximus; qvod is judicio aut perfectior jam esse, aut prius futurus creditur. Cyrus apud Xenophontem: τὸ προηγεῖσθαι προστάττω τῷ προτέρῳ γενομένῳ, καὶ πλειόνων κατὰ τὸ εἰκὸς ἐμπείρῳ: *imperium relinqvo majori natu, ut qvem par est rerum esse peritiorem.* Qvia vero hæc ætatis præstantia temporaria est duntaxat, sexus autem perpetua, ideo sexus prærogativa potior est, qvam ætatis. Sic Herodotus, cum dixisset Andromedæ filium Persam Cepheo in regnum successisse, causam reddit: ἐτύγχανε γὰρ ἄπαις ἐὼν ὁ Κηφεὺς ἄρσενος γόνου: *nullos enim Cepheus habebat liberos mares.* Et Diodoro narrante Teuthras Mysiæ regnum filiæ Argiope reliqvit ἄπαις ὢν ἀῤῥένων non habens mares liberos. Sic Trogus dixit, ad filiam pertinuisse Medorum imperium: qvod nullum Astyagi virilis sexus genus erat. Similiter Cyaxares apud Xenophontem Mediam filiæ suæ deberi: οὐδὲ γάρ ἐστί μοι, inqviens, ἄῤῥην παῖς γνήσιος *neqve enim est mihi legitimus filius mas.* De Latino rege Virgilius VII. Æn. v. 50. Polym. Lib. IV.

Filius huic fato divúm prolesq́ virilis
Nulla fuit, primaq́ oriens erepta juventa est:
Sola domum & tantas servabat filia sedes.

Sic ante Heraclidarum imperium apud Lacones Eurotæ successit Sparte filia, Paus. Lib. III.

filia, aut ejus liberi, ut Tyndareo Helenæ liberi, qvia mares filii non extabant; & Eurystheo in Mycenarum imperium successit Atreus ejus avunculus, notante Thucydide. Eodem jure regnum Athenarum * ad Creusam, Thebanum ad Antigonem perveniſſe notatur, qvod mares deficerent. Et regnum Argolicum ad Argum Phoronei * ex filia nepotem.

Lib. II.

***

Præferatur natu maximus) Homerus de regno Cretensi Iliad. N.

ἡμῶν δ' ἀμφοτέροισιν ἴον γόνον, ἠδὲ ἴα πάτρη,
ἀλλὰ Ζεὺς πρεσβύτερος γεγόνει καὶ πλείονα ἴδει.
Nostrum utrique solum patrium fuit & genus unum,
Jupiter at senior rerumque peritior idem.

Ubi sapienter Homerus, ut solet, causam reddidit, cur majores natu in regnis prælati, valentem, ὅτι τὸ πολὺ ut plerumqve, id enim in talibus sufficit: τὸ νέμειν τῷ πρεσβυτέρῳ τῶν βασιλέως παίδων διδόντας τὴν τῶν ὅλων ἡγεμονίαν, ait Zosimus libro II. de Persarum lege: *cum lex daret e regum filiis natu maximo summam rerum.* Periander in regnum Corinthiorum patri successit κατὰ πρεσβεῖον ordine nascendi. Ita Nicolaus Damascenus in excerptis, qvæ beneficio viri maximi Nicolai Peiresii habemus.

Ad Creusam) Vide Euripidem Jone.

Ex filia nepotem) Et si sine stirpe mortuus fuisset Orestes, in eodem regno Argolico successisset ei Electra, ut ex Euripidis Taurica Iphigenea discimus. Sic Calydonis regnum pervenit ad Andræmona Oenei generum, Asterii regnum ad generum Minoa, ut refert Apollodorus, addita causa qvod liberi mares nulli essent.

2. Unde & illud intelligere datur, qvanqvam liberi nonnullis gradibus parentum præmortuorum vicem impleant, id tamen duntaxat intelligendum, ut capaces sint juxta ceteros, salva tamen sexus primum, deinde ætatis prærogativa inter capaces. Nam qvalitas & sexus, & ætatis, qvatenus in hac re à populo consideratur, ita personæ adhæret, ut avelli inde neqveat.

XIX. Qværitur, an regnum, ubi hunc in modum defertur, pars sit hæreditatis? Est verius esse * hæreditatem qvandam, sed separatam ab aliorum bonorum hæreditate, qvalis hæreditas peculiaris in feudis qvibusdam, emphyteusi, jure patronatus, & jure præcipui qvod dicitur, conspicitur. Unde sequitur, ut regnum ad eum pertineat, qvi & bonorum hæres esse possit si velit, sed ita ut etiam sine bonis & eorum onere possit adiri. Ratio est, qvia populus regnum voluisse creditur, qvam optimo jure deferri; nec qvicqvam ejus refert hæreditas à rege adeatur necne, cum hæreditarium ordinem non ob hoc elegerit, sed ut certi qvid esset, & reverentia conciliaretur ex sanguine: simulq; ex genere & educatione spes esset præclaræ virtutis, & regni possessor

§. 19. Ad. negamus ordinario mo-
do deferri regna sed deferunt
o jure proximitatis ad antecess-
sorem sed jure primatus in fa-
milia, qui in regno succedit
non ideo succedit quia filius pa-
tris regis sed quia primus est
præcipuus in familia et ordi-
nario modo si hæreditates reg-
norum adiuntur non hæredita-
rias fiunt ut quia filius futu-
rus successor patris non possit
excludi regno. accipit n. non.

a patre sed per patrem hi
politici asserunt contra Phi
lippum 2 regem hisp. qui Ca
rolum intersecerat filium
suum, non potuisse ideo fu
cere qualiscumq. m. crimini
reus fuisse, quia o fuisse fi
lius ejus sed reipube quae pr
vabatur eo 2) licet abdica
se regno liberis non praejudicat. qd secus in privatis adi
tionibus unde principes titulo
aliquo utuntur ut demonstrat
jus qd habeant in regno sui
liberi regis hisp. vocantur.

§. 21. a) excepta regno neapolitano vix dantur regna feudalia Siciliam m qd praetextu dis poatifex sed frustra principatus inveniant quidam sed et haec evilescant

infantes et qui trahunt sanguinem ab ijs ut archiduces austriae sui Rudolphus Imperator titulo illo usus in testimonium ortus in Gallia vocantur fils de France sic filii reip. proinde minus licet parentibus in illos et est aliquid in eos ad q. se non extendit potestas patria principes holsatiae scribunt se haeredes norwegiae in spem futurae successionis.

§. 22. a) talis in Danu suedia anglia Hispania portugallia restricta m. ut foeminae quidem succedant sed si nubant intra regnum sui exclusi Hispani et vidua regis ejus Caroli 2 quippe nupta extra regnum ne peregrinus capesseret regnum

sor regnum magis curaret animosiusq; defenderet, si id ipsum iis esset relicturus, qvos ipse ob acceptum beneficium, aut ob caritatem maximi faceret.

***

Hæreditatem qvandam) Putavit Innocentius III, talis regni successionem amitti ab eo, qvi ultima defuncti mandata non impleverit. c. licet. de voto.

XX. Ubi verò mos succedendi diversus est in allodiis & feudis, si regnum non sit feudale, aut certe primitus non fuerit, etiamsi postea Hominium pro eo præstetur, succeditur ex lege, qva in allodiis succedebatur tempore regni instituti.

XXI. In iis autem regnis, qvæ primitus data sunt in feudum, ab eo, qvi plene dominus erat, seqvenda erit lex successionis feudalis; non semper Longobardica illa, qvam præscriptam habemus, sed qvæ in gente qvaq; recepta fuit, qvo tempore data est prima investitura. Nam Gothi, Vandali, Alemanni, Franci, Burgundiones, Angli, Saxones, nationes omnes Germanicæ, qvi partes optimas imperii Romani bello occuparunt, suas singuli leges aut mores de feudis non minus, qvam Langobardi habuerunt.

†††

Gothi (Gothos Germanos fuisse etiam adstruit, Grotii verba allegando, *Dn. Struv. Syntagm. J. Feud. cap. 1. aph. 3. n. 1.* cum *Johann. Loccen. Antiqvit. Sveo-Gothic. lib. 3. c. 7.* Eosdem similiter Germanicas Gentes vocat *Philipp. Cluver. Introduct. Geograph. lib. 3. cap. 2. num. 1.* Genera, subjiciens, Germanorum qvinqve à Plinio traduntur, Vindili, Ingævones, Istævones, Hermiones, & Peucini, qvi & Bastarnæ. Vindili etiam Vinili & Vandili, Vandali, Vandalii & Vanduli Romanis Scriptoribus simul & Græcis dicti sunt. Horum nationes fuere Gothones, qvi & Gotones, Gutones, Cutthones ac Gythones, Gothi & Gotthi auctoribus dicuntur; nunc Cassubiæ pars ad Vistulæ infimam partem, qvæ propriè Pomerellia nunc dicitur. &c. *add. ejusd. lib. 3. cap. 33. n. 5.* Dissentit ab his, & Gothos Germanos fuisse negat *Hubert. Giphan. de Jur. Feud. cap. 2. num. 1.* sed rationes non adjicit, alibi se eas proposuisse innuens. Idcirco & nos, si fortè occurrant, alibi eas examinabimus.

XXII. Freqvens autem in regnis est alia qvædam successio, non hæreditaria, sed qvæ *lineālis † dicitur; in qva observari solet non jus illud subitionis in locum, qvæ repræsentatio dicitur, sed jus transmittendi futuram successionem, qvasi delatam, lege scilicet ex spe, qvæ nihil ex se & naturaliter operatur, jus qvoddam verum excitante. Qvale scilicet jus est * in his, qvæ ex stipulatione conditionata debentur: ita ut hoc ipsum jus in posteros ex primo rege venientes necessario transeat, sed ordine certo, ut primum vocentur liberi ultimi possessoris primi gradus, tam qvi vivunt, qvam qvi mortui sunt: tum verò inter vivos & mortuos ratio haheatur sexus primum, deinde ætatis: Mortuorum autem jus si prævaleat, transeat ad eos, qvi ab ipsis descendunt, pari rursum inter pares prærogativa sexus, ac deinceps ætatis, salvaqve semper transmissione mortuorum in vivos, vivorum in mortuos.. Si liberi ejus desint, venitur ad alios, qvi proximi sunt, aut si viverent essent

† Cognatica. h c. §. XXX. n. 1. in fin.

§. Sub conditione. 4. Inst. de V. Oblig.

similli transmissione & inter partes in eadem linea observato discrimnie sexus & ætatis, ita ut ob sexum & ætatem nunqvam transeatur de linea in lineam. Cui consequens est, ut filia ex filio præferatur filio ex filia, & filia ex fratre filio ex sorore, item filius majoris fratris fratri minori, atqve ita in ceteris. Hæc est successio regni Castellæ, ad cujus exemplum etiam majoratus jura in eo regno constituta sunt.

Covarr. t. 2. pract. q. 1. 38. num. 5. Molin. de Primogen. Hisp. l. 3. c. 8.

***

Linealis) Vide Cardinalem Tuschum pract. concl. 88. verbo regni successio: Guilielmum de Montisserrato de successionibus regum, qvi liber est in Oceano juris. Peregrinum de jure fisci lib. I, tit. II, n. 44, & lib. V, tit. I. n. 109. Vide exempla talis successionis in Norvagico regno apud eruditissimum summæq; diligentiæ virum Johannem Pontanum historiæ Danicæ libro IX. consvetudinibus Normanniæ de propinqvioritate hæredum, Johannem Serranum in Ludovico Grosso super controversia Bononiensi. Argentræus historia Britannica libro VI, c. 4. *In successionibus liberi primogeniti, sive sint masculi aut femellæ, & similiter liberi secundogenitorum, si primogeniti absq; liberis ex proprio corpore decesserint, in successione feudorum jure primogenitura repræsentant personas patrum suorum, & venunt ad talia jura successionum & primogenituræ, sicut eorum patres, si viverent eorum patruos, avunculos excludendo, secundum generalem & notoriam consvetudinem, tam in successionibus per rectam lineam, qvam à latere obvenientibus: & de usu & consvetudine antedictâ filia succedit in feudis, sive sint Ducatus, Comitatus, Perriæ, aut Baroniæ, qvantumcunqve magni & nobiles, & qvod ita evenerat in Comitatibus Artesii, Cambaniæ, Tolosæ, & Britanniæ.* Talis ordo succedendi præscriptus Marchæ Mantuanæ ab Imperatore Sigismundo anno cIↃ CCCC XXXII, Et à Carolo Qvinto Imperatore, & Rege Hispaniæ Philippo II. in regnis suis ac principatibus. annis cIↃ Ic LIV, & cIↃ IↃ XCIV.

In his, qvæ ex stipulatione conditionata debentur) Item in legatis, qvorum dies cessit, non venit.

2. Successionis autem hujus linealis argumentum, si lex & exempla desint, sumi poterit ex ordine, qvi in publicis cœtibus servatur. Nam si in eo ratio habeatur linearum, id signum erit spem à lege in jus animatam, ita ut à morientibus in superstites transeat. Hæc autem est successio linealis cognatica, in qva feminæ & feminis nati non excluduntur, sed postponuntur in eadem linea, ita, ut etiam regressus ad eas sit, si propiores aut pares cetera mares, aut ex maribus defecerint. Fundamentum autem hujus successionis, qvatenus ab hæreditaria differt, est spes populorum de optima educatione eorum, qvi spem regni habent justissimam; qvales sunt, qvorum parentes, si viverent, essent successuri.

§. XXX. n. 3. h. c.

XXIII. Est & alia linealis successio agnatica, duntaxat marium ex mari-

§ 23 a) quâ in Gallia vi-
get Q legem Salicam scrip-
tam quidem, non attamen
sanctam praxi seculorum
multorum, quippe cum scriptura
non sit de essentia legis.

§. 23. b) Exemplum in Henrico 4.
moderno reges galliae, avo qui de-
scendit ex 8to genito Ludovici 4.
seu Sancti, (hic sanctus dictus est
eo sensu, quo communiter principi-
bus simplicibus sanctitas tribui solet)
regis galliae comite Claremontio
et qd in nonam generationem, nam
postqm Valesiorum prorsus extinc-
ta observarunt hic noctri seculi
politici, nemesin divinam Vale-
siorum familiam exterpasse, quia
toties foedera cum turcis adver-
sus domum austriacam et totu
Christianismum inierint diana.
§. 8 Resolut. Mor. Medit. pol. c.
22 §. 4. post 400 annos ad Caecipis sub tutela stans unc-
mitis Claremontii trinepotem xpqm in africa et india ori-
Henricum 4 regnum deveniendi recepturum est ut de-
bat ita ut undecim ipso prifuncto rege succedant sororis
ores decederent, regimenq ipsi regis filii exclusis regis filiis
dereliniquerent.

§. 24. a) in h. §. comprehendi-
tur jus majoratus qd in si-
lesia obtinet ne bona prin-
cipis sub tutela stent unc-
mitis Claremontii trinepotem xpqm in africa et india ori-
Henricum 4 regnum deveniendi recepturum est ut de-
bat ita ut undecim ipso prifuncto rege succedant sororis
ores decederent, regimenq ipsi regis filii exclusis regis filiis
dereliniquerent.

ratio est ex nimio orien-
talium aemulatione vocum
n. semper regium sanguinem
gubernare regimen, cuius ex-
tor se esse autumant in filiis
sororis, in aliis v. minus.

maribus; qvæ ex nobilissimi regni exemplo * successio juris Francici vulgo appellatur. Hæc qvatenus à cognatica differt, in hoc maximè introducta est, ne per feminarum matrimonia ad peregrinum sangvinem imperium deveniret. In utraqve autem lineali successione in infinitum admittuntur etiam, qvi ab ultimo possessore remotissimo gradu distant, dum à primo rege descendunt. Est & * ubi deficiente agnatica substituitur successio cognatica.

***

Successio juris Francici) Vetus Testimonium moris hujus Francici habes apud Agathiam libro II. Eadem fuit successio in Davidis stirpe post Solomonem vide II. Paralip. XX,3.

Ubi deficiente agnatica substituitur successio cognatica) Ut in Provincia Narbonensi. Vide Serranum Carolo IIX. Ex tali credo lege Theudericho sine liberis functo sororis filius Athalaricus successit. Videtur & in Arragonia id olim valuisse.

XXIV. * Possunt & alii successionum modi introduci, aut populi voluntate, aut etiam ejus, qvi regnum ita in patrimonio habet, ut alienare possit. Licet enim exempli causa constituere, * ut qvi sibi qvoqve tempore futuri sunt proximi succedant in regnum, † sicut apud Numidas olim, puto tali ex causa, fratres liberis ultimi possessoris præferebantur. Idem in Arabia Felice usurpatum olim fuisse ex Strabone colligo. De Taurica Chersoneso idem recentiores prodidere: Nec ita dudum est, cum * apud Afros, Maroci & Fessæ reges idem est factitatum. Atqve hoc in dubium observandum in fideicommisso, qvod familiæ relinqvitur, verior est sententia, Romanis qvoqve legibus congruens, qvanqvam eas interpretes alio detorqvent. His bene cognitis facile erit respondere ad controversias de regnorum jure, qvæ ob differentes Jurisconsultorum sententias difficillimæ putantur.

Livius Libr. XXIX. c. 29. †h. c. §. XXX. Lib. XVII. Lib. XVI. L. Omnia. 32. §. in fideicommissio. 6. D. de Leg. 2. Covar. 2. Pract. qvæ. c. 38.

***

Possunt & alii successionum modi introduci) Apud Æthiopes *olim regibus succedebant sororum filii*, narrante Nicolao Damasceno. Idem apud Pictos usurpatum, semperqve successisse cognatos per feminas notat Beda. Tacitus de Germanis †: *Sororum filiis, idem apud avunculum qvi apud patrem honor. Qvidam sanctiorem arctioremqve hunc nexum sangvinis arbitrantur.* Apud Indos qvosdam idem fieri docet nos Osorius & alii.

Molin. d. l. c. 6. n. 4. † c. XX. §. 5.

Ut qvi sibi qvoqve tempore futuri sunt proximi) Id in Africa obtinuit ex Gizerichi testamento. Procopius Vandalicorum primo: χρόνον δὲ ὀλίγον Γιζέριχος ἐπιβιοὺς ἐτελεύτα πόῤῥω που ἤδη ἡλικίας ἥκων, διαθήκας διατιθέμενος, ἐν αἷς ἄλλα τε πολλὰ βανδίλοις ἐπέσκηψε, καὶ τὴν βασιλείαν ἀεὶ βανδίλων εἰς τοῦτον ἰέναι, ὃς ἂν ἐκ γόνου ἄῤῥενος αὐτῷ Γιζερίχῳ κατὰ γένος προσήκων, πρῶτος ὢν ἁπάντων τῶν αὐτοῦ ξυγγενῶν τὴν ἡλικίαν τύχοι. *Aliqvanto post*

tempore Gizerichus obiit, multa jam ætate, facto testamento, quo tum multa alia præceperat Vandalis, tum regnum Vandalicum semper venire voluit ad eum, qui per lineam masculinam ipsi Gizerichogenere proximus, & inter proximos maximus, esse ætate. Jornandes: *Gizerichus, diu regnans, ante obitum suorum filiorum agmine accito ordinavit, ne inter ipsos de regni ambitione esset dissensio, sed ordine quisq; & gradu suo aliis superveniret, id est seniori suo filio fieret sequens successor, & rursus ei posterior ejus.* Victor Uticensis lib. II. *Cui secundum constitutionem Gizerichi regis, eo quod major omnibus esset, regnum inter nepotes potissimum debebatur.* Hic semper spectator non possessor ultimus, sed primus regni acquisitor, quod succedendi genus ex ipsane Africa sumserit Gizerichus, ubi id valuisse in textu ostendimus, an verò à quibusdam Septentrionis nostri populi, dubitari potest. Nam & apud Langobardos Vaaci regi filios relinquenti non aliquis filiorum succedere debebat, sed ejusdem generis Risiulphus; testis Procopius Gotthicorum III. Et in Hungariæ regnum mortuo Jatra non liberis ejus, sed fratri jus fuisse narrat Nicetas Choniates de rebus Manuelis libro IV. Nescio an eodem pertineat recepta apud Patzinacitas successio, sed obscurius proposita à Constantino Porphyrogenneto de Administratione Imperii c. XXXVII. In Dania idem observatum tradit Crantzius Danicorum IV. & Svedicorum V. Etiam Albæ successit Æneæ non Iulus Ascanio majore filio Æneæ natus, sed alter filius Æneæ Silvius.

Apud Afros Maroci & Fessæ reges) Livius de Masinissa: l. 29. c. 29. *Militante eo pro Carthaginensibus in Hispania, pater ejus moritur:* (*Galæ nomen erat:*) *regnum ad fratrem regis Desalcem* (*mos ita apud Numidas est*) *pervenit.* de Mauritania omni vide Marianam libro XXIX. Hinc sumto exemplo etiam apud Saracenos, qui ex Africa in Hispaniam venerant, fratres prælati filiis ad tempora Abderamenis; Rodericus Toletanus Historiæ Arabum c. 6. Thuanus historiarum libro LXV. in cIↃ IↃ LXXIIX. de Hamete: *Quippe patris testamento adeptus regnum ordine post fratres vocatus, exclusis illorum filiis.* Idem succedendi genus valuisse & in Mexicano & in Peruano regno ex historiis illorum locorum observo.

†††

Olim Regibus succedebant sororum filii) Idem quoq; de aliis successionibus inter priratos apud incolas Provinciæ Fetu in Africâ usu receptum esse, ut sc. non liberi parentibus, sed, iisdem potius matris frater vel sororis filii succedant, testatur *Wilh. Joh. Müllerus Descr. cit. Provinc. p. 5. c. 5. p. ag.* 286. quamvis rationes illorum non probemus à priori, quod sc. hi successores certò ex sanguine ipsorum sint, quæ verò ex propriis uxoribus suscepti existunt, propter metum adulterii difficilioris probationis esse dicantur.

XXV. Primum quæritur, an filius à patre exheredari possit, ut ne in regnum succedat. In quo distinguenda sunt regna alienabilia, id est, patrimonialia à non alienabilibus. Nam in alienabilibus dubium non est, quin exheredatio procedat, cum à bonis aliis nihil differant: atque ideo, quæ legi-

L. I. c. III. §. XI. & seqq. L. 88. Lucius Titius §. 6.

bus

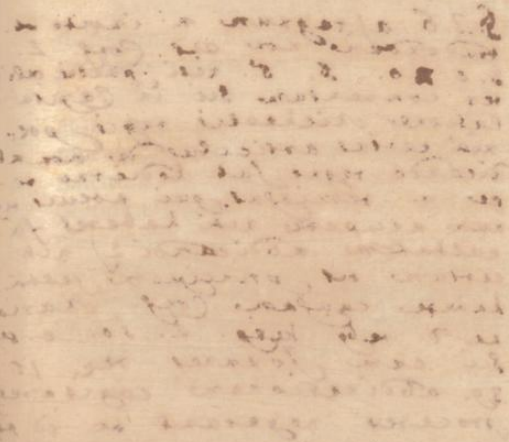

Franckesche Stiftungen zu Halle

§. 25. a) Sic Carolus 6 rex
galliæ filium Carolum 4. ex-
hæredavit verum, incassum est si-
ne effectu. nam Carolus 4 ni-
hilominus contra scripturam pa-
tris evasit sic Carolus 4 pro
itidem filium Ludovicum 4 ex-
hæredavit, est itidem sine effec-
tu, hoc singulare in regibus gal-
liæ, quod sæpissime antecessores
erga successores minus proclivi
ferantur animo.

§. 26 a) regnum n. invito ab-
trudendum non est. Conf. l.
3. c. 20. §. 5. nisi pactis ali-
ter conventum sic in capitu-
latione Michaelis regis pol-
niæ certus articulus de non ab-
dicando regno sub hodierno re-
ge v. remissus, qui nolunt re-
gnum accipere nisi habeat fa-
cultatem abdicandi 2) nihil
certum sit principem justam
habere causam Conf. Maria-
na de rebus hisp. l. 10. c. 8
sic cum Joannes rex 15.
39. abdicationem cogitares
proceres negarunt se id pa-
ti pessimumque exemplum indu-

bus aut moribus obtinent de exheredatione, hic qvoqve habebunt locum: & si nullæ proferantur leges aut mores, tamen naturaliter *licita erit exheredatio usqve ad alimenta, † aut etiam sine ea exceptione, si crimen morte dignum filius admiserit, aut alioqvi graviter peccaverit, & sit, unde ali possit. Sic Ruben à Jacobo ob culpam privatus est jure primi nati. Adonia regno * à Davide. Imo etiam pro tacite exheredato habebitur, qvi grave crimen commiserit in patrem, si nulla sunt condonatæ culpæ indicia. Sed in non alienabilibus, qvanqvam hereditariis, idem non procedet, qvia populus viam qvidem elegit hereditariam, * sed hereditariam ab intestato. Multo minus procedet exheredatio in lineali successione, ubi, nulla imitatione hereditatis, ex dono populi regnum pervenit ad singulos præscripto ordine.

Lucius Titius. D. de Leg. 2. L. 31. Filio. §. Seja. 2. D. de Adim. Leg. Hostiénsis & alii in c. licet. 6. de Voto. p. 2. h. c. §. IV. n. 3.

***

Licita erit exheredatio) De tali regno intelligendum, qvod ait Baldus in procœmio Decretalium Gregorii, à rege successorem posse eligi è liberis, qvem velit. Exemplum est etiam in Mexicana historia.

A Davide) Erat enim regnum illud velut patrimoniale Davidi, non qvidem belli jure, sed Dei ipsius dono.

Sed hereditatem ab intestato) Non testamento: non adoptione: Vide de Neapolitano regno Marianam libro XIX. c. 20.

†††

Condonatæ culpæ indicia) Jure Justinianeo recentiori & moribus nostris expresse constare debet de voluntate patris exheredantis, Vid. Nov. 115. cap. 3. prævia sufficiente & expressa exheredationis causa: qvæ cuncta, si non concurrant, mitior semper sententia eligenda; ita, ut pater qvidem justo dolore motus filium exheredare potuisset, sed qvoniam executio hujus potestatis ab eodem fuit omissa, præsumi illa, (legibus ea, qvæ facti sunt, non supplentibus) neqvicqvam debet. Atqve hoc in jure qvoqve Gentium, adeoqve inter personas lege positivâ superiores locum obtinere, indubium est.

XXVI. Similis est qvæstio, an abdicari possit regnum, aut jus succedendi in regnum. Et qvin pro se qvisqve abdicare possit non est dubium: an & pro liberis, magis controversum, sed qvod eadem distinctione expediri debet. nam in hereditariis, qvi jus à se abdicat, in liberos nihil potest transferre. at in lineali successione patris factum nocere non potest liberis natis, qvia simul atqve existere cœperunt jus proprium eis qvæsitum est ex lege: sed nec nascituris, qvia impedire non potest, qvin ad illos qvoqve suo tempore jus pertineat ex populi dono. Neqve obstat de transmissione, qvod diximus. est enim ea transmissio necessaria, non voluntaria, ad parentes qvod attinet. Illud interest inter natos & nascituros, qvod nascituris nondum qvæsitum sit jus, atqve ideo auferri iis possit populi voluntate, si etiam parentes, qvorum interest, jus ad filios transire, jus illud remiserint: qvo pertinent ea, qvæ de derelictione supra diximus.

XXVII. 1. Solet & hoc qværi, an de successione regni judicare possit aut rex

rex qvi nunc regnat, aut populus per se aut per judices datos. Negandum utrumq; est de judicio jurisdictionis. Nam jurisdictio non est nisi apud superiorem, non nuda ratione habita personæ, sed causæ simul, qvæ spectanda est cum suis circumstantiis. Est autem * causa successionis non subjecta regi nunc regnanti: qvod inde apparet, qvod rex nunc regnans nulla lege obligare potest successorem. Successio enim imperii, non est sub jure imperii, ac proinde mansit in statu naturali, qvo nulla erat jurisdictio.

***

Causa successionis non subjecta regi) De Galliæ regno vide Thuanum libro CV. anno cIↃ IↃ XCIII. vide & Guicciardinum.

2. Attamen si controversi juris sit successio, recte & pie facient, qvi jus vindicant, si de arbitris inter se conveniant; qvod alibi (*a*) tractabitur. Populus vero omnem à se jurisdictionem in regem & regiam familiam transtulit, nec, ea durante, ullas ejus habet reliqvias. De vero regno loqvor, non (*b*) de principatu. Attamen si de primæva populi voluntate qvæstio incidat, * non abs re erit, populum qvi nunc est, qviqve idem cum eo, qvi olim fuit, censetur, suum super ea re sensum exprimere, qvi seqvendus erit, nisi satis certo constet olim aliam fuisse populi voluntatem, & ex ea jus qvæsitum. Sic Euphaes Rex Messeniis permisit dispicere, qvem ex regali Epytidarum genere regnare oporteret: & de Xerxis & Artobazanis controversia populus cognovit.

(*a*) L. 2. c. 23. §. 8. n. 1. L. 3. c. 20. §. 46. n. 1.

(*b*) L. I. c. III. §. 8. n. 1. §. X. n. 1. & seqq.

Paus. l. IV. Just. l. II. c. 1c. Plut. de Amor. frat. Hotom. Ill. q. 2. Tir. de Primog. qv. 31.

***

Non abs re erit populum) Sive in conventu Ordinum, ut factum in Anglia & Scotia, teste Camdeno in annis cIↃ IↃ LXXI. & LXXII. sive per delegatos ad id negotium, ut factum in Atragonia teste Mariana libro XX.

XXIIX. Ut ad alia veniamus, filium, qvi ante regni adeptionem natus est, in regno individuo præferendum ei, qvi in regia fortuna natus est, in qvavis successionis specie verum est. Nam in regno dividuo haud dubie partem feret, ut in bonis ceteris, in qvibus nunqvam distingvitur qvo tempore sint qvæsita. Qvi autem partem ferret in dividuo, & in individuo ætatis privilegio præfertur: qvare & feudum seqvitur filium, qvi ante primam vestituram natus est. Sed & in lineali successione simul atqve regnum qvæsitum est, spes aliqva parta est liberis ante natis: nam fac alios postea natos non esse, nemo prius natos excludendos dixerit. In hoc autem genere successionis spes semel parta jus facit, nec ex post facto cessat, nisi qvod ex sexus privilegio suspenditur in cognatica successione. † Obtinuit hæc, qvam diximus, sententia in Persida inter Cyrum * & Arsicam, in Judæa inter Antipatrum Herodis magni filium & ejus fratres; in Hungaria cum Geisa regnum adiit; & in Germania, non sine armis tamen, * inter Ottonem primum & Henricum.

† h. c. §. 22.

Et

ei regem curas abdicare velle
puero curis impari tradere. Conf. L. 2. c. 9. §. 5.

§ 27. n. 5. a) causa successi-
onis nunquam regi subjecta. ha-
bendi imperii modus et causa non
comprehenditur sub imperio, nulli
actus in vita humana se ipsos
comprehendunt, nihil n. est cau-
sa sui ipsius quod fieret si
habendi modus et causa sub
imperio comprehenderetur. Sed
eluxit in Henrico ultimo por-
tugalliae rege qui successorem
sibi designare voluit, contra
quod protestati proceres, dicen-
tes, ipsum non posse sibi suc-
cessorem constituere in Veteri
imperio Romano faciebant pro-
ceres ~~sed~~ non jure suo sed
consensu populi. Casimirus
cum deponere volebat regnum
consilia agitabat de succes-
sore sed reclamarunt ordines
non pertinere ad senatum regni
de successione disponere et ex-
sancita ne cogitaretur de
successore vivente rege popu-
lus v. vivente omnino
et sibi prospicere de succes-
sore quoniam ad fontem
suum redit.

§. 28 a) quia in regnis suc-
cessio defertur toti fami-
liae et quia primus in familia
ad illum ptinet successio

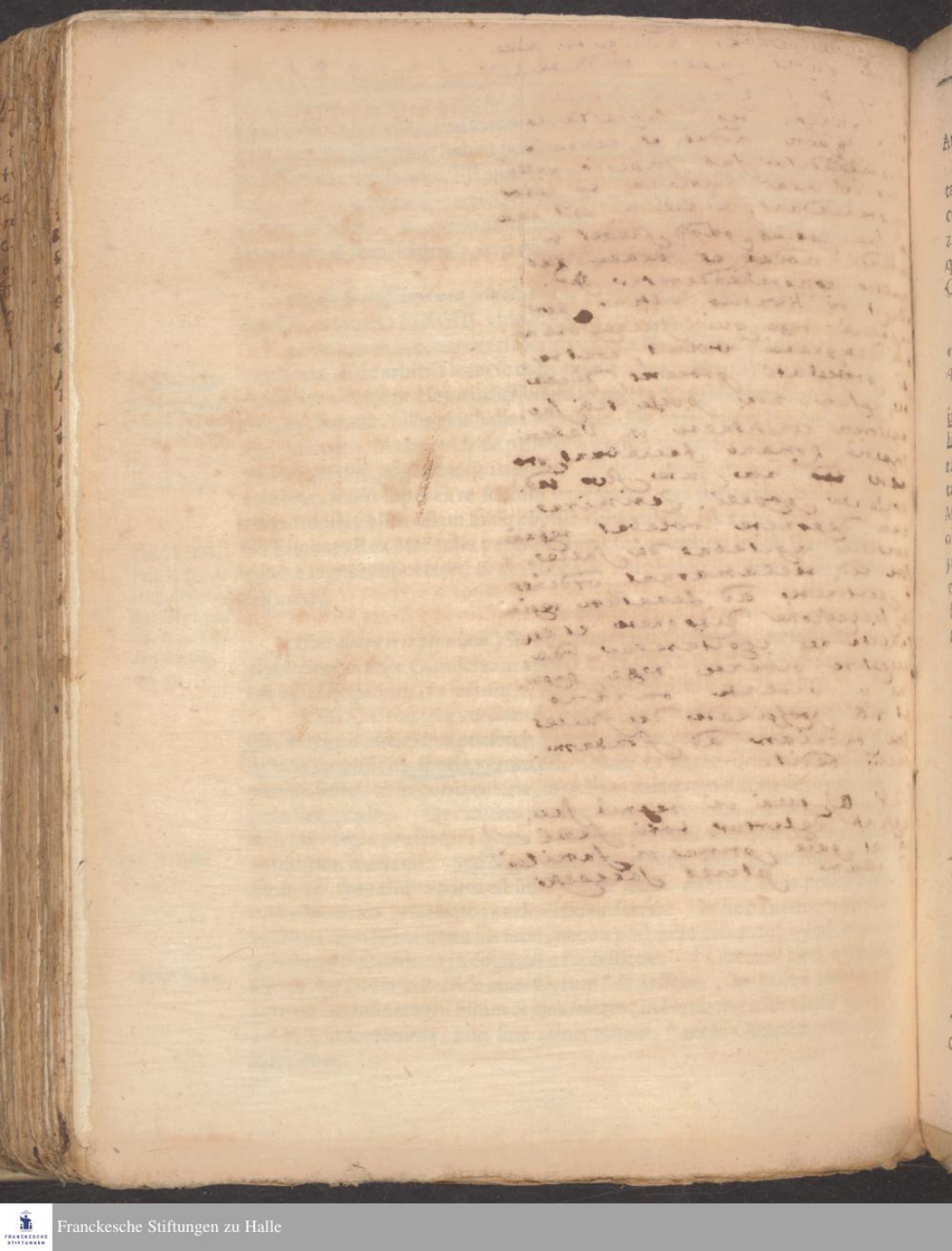

***

Et Arsicam) Cui nomen factum Artaxerxi Mnemoni. Vide Plutarchum Artaxerxe.

Inter Ottonem primum & Henricum) Vide hac de re Sigebertum, & notata ad librum III. Withikindi. Bajazetes & Gemes inter se de Turcico regno certarunt, major natu Bajazetes, at Gemes natus imperanti. prævaluit Bajazetes. Mariana libro XXIV. Constantinus Ducas imperium reliqvit filiis, qvorum duo privato erant geniti, tertius πορφυρογέννητος. Zonaras. Vide Corsetum tract. de Polo regali, III. parte, qvæstione 26.

†††

Præferendum est) *add. l. 5. D. de Senator. Rumelin. ad A. B. Carol. IV. p. 1. D. 6. th. 5 ibiqve plur. Dd. alleg. Herm. c. 14. §. 11.* & in specie qvoad exemplum Ottonis atqve Heinrici *Dithmarum lib. 1. Chron. Cluver. in Vit. Ottonis, p. 395.*

XXIX. Qvod autem Spartæ aliter factum legimus, ex lege propria est ejus populi, qvæ ob educationem magis accuratam natos in regno præferebat. Idem accidere poterit ex peculiari lege vestituræ primævæ, si imperium detur in feudum vasallo & ex eo nascituris: qvo argumento nixus videtur fuisse Ludovicus adversus Galeatium fratrem in controversia ducatus Mediolanensis. Nam * in Persida Xerxes, qvi contra fratrem Artabazanem obtinuit regnum, ut Herodotus notat, potentia Atossæ matris magis qvam jure valuit. Atqve in eadem Persida cum eadem postea controversia nata esset, ut jam attigimus, inter Artaxerxem Mnemona & Cyrum Darii & Parisardis filios, Artaxerxes ut natu major, qvanqvam in privata fortuna genitus, rex dictus est.

***

In Persida Xerxes) Imo & Xerxi socius regni factus Artaxerxes, non autem Darius & Hystaspes, majores, sed ante adeptum imperium geniti. At forte verum est regnum Persidis pependisse à populi suffragiis, sed inter gentem regiam concluſis. Nam id de Arsacidis, qvi Parthi Persis imperavere, tradidit Ammianus libro XXIII. & de Persis, qvi iisdem Parthis succesſere, Zonaras in Justino.

XXX. 1. Non minus agitatum etiam bellis & pugnis singularibus, * an nepos ex filio priore filio posteriori sit præferendus. Sed hoc in lineali successione difficultatem nullam habet: ibi enim mortui pro vivis habentur in hoc, ut in liberos transmittant: qvare in tali successione sine ullo ætatis respectu præferetur filius, imo in cognaticis regnis & filia primo nati: qvia nec ætas nec sexus efficiunt, ut deferatur linea. At in hæreditariis dividuis concurrent ad partes, nisi in istis regionibus, ubi subitio in locum non observatur, *ut olim in Germania apud populos plerosqi: fere enim nepotes admissi sunt cum filiis ad hæreditatem. At in dubio credendum potius est, locum esse vicariæ isti successioni, qvia natura ei favet, ut supra † diximus. Hot. Ill. q. 3. Tiraq. de Prim. q 40. Molin. de Prim. L. III. cap. 6. †§. VI. & XXII.

***

An nepos ex filio priore, filio posteriori sit præferendus) Vide Chopinum de Domanio lib. II. Thomam Grammaticum decisione Neapolitana I. Johannem de Cirier de primogenitura, qvi liber insertus est in Oceanum juris. Marianam libro XX. & libro XXVI. Cromerum libro XXX.

Ut olim in Germania) Vide qvæ supra notavimus ad §. XI. Ea de causa olim in Palatinatu prælatus Rupertus minor Ruperto alteri venienti ex primogenito. Vide apud Reinkingium lib. 1. classe IV, c. XVII, n. 35.

†††

Prælatus Rupertus minor) Defendunt hoc *Coler. de J. Imp. Germ. th. 53. Spreng. Inst. Jur. Pub. lib. 2. c. 27.* contradicunt *Engelbrecht de Success. in Elect. §. 80. Lampad. de Rep. Rom. Germ. p. 3. cap. 4. §. 20.* & plures *ap. Rumelin. l. c. th. 4. ibiqve Myler. in not.*

Wittich. Sax. hist. II. Molin. de prim. l. III. c. 8.

2. Qvod si aperte jure civili regionis introducta sit subitio in locum mortui parentis, locum habebit etiamsi in aliqva lege proximi fiat mentio. Rationes, qvæ ex legibus Romanis adferuntur ad hanc rem, minus firmæ sunt: qvod apparebit leges ipsas inspicienti. Sed hæc ratio optima est, qvod in materia favorabili dictionum significatio extendenda est ad omnem proprietatem, non vulgarem tantum, sed & artificialem, ita ut sub nomine filiorum comprehendantur adoptivi, & sub nomine mortis mors civilis, qvia leges ita loqvi consveverunt. Qvare merito proximi nomine veniet is, qvem lex in proximum gradum perducit. In regnis vero hereditariis individuis, ubi subitio in locum excluſa non est, neqve semper nepos, neqve semper filius secundo genitus præferuntur, sed ut inter pares, qvippe juris effectu qvoad gradus adæqvatos, potior erit is, qvi ætate præcedit: nam in ætatis privilegium non succedi in regnis hæreditariis supra †† diximus. Apud Corinthios succedebat ὁ πρεσβύτερος ἀεὶ τῶν ἐκγόνων, ex liberis defuncti regis is, qvi natu esset maximus, ut ex Diodori Siculi libro sexto exscripsit Georgius Monachus. Sic & apud Vandalos, cauto, ut hæres esset, qvi sangvine proximus & maximus esset natu, * prælatus filius secundus † natu major filii primi filio. Sic in Sicilia Robertus prælatus est Martelli fratris majoris filio, non ea proprie ratione, qvam excogitavit Bartolus, qvod feudum esset Sicilia, sed qvod regnum esset hæreditarium.

†† h. c. §. 12. & seq. Procop. bell. Vandal. III. Conr. Vicerio, vita Hen. VII. † h. c. §. 24. ibiqve annot.

***

Prælatus filius secundus natu major filii primi filio) Heinricus Genzonis filius Gundemundo. de tali successione.

Aymo. lib. III. c. 62. †§. 23. h. c.

3. Exstat similis successionis vetus in Francorum regno exemplum in Guntrano, sed id ex electione potius populi contigit, qvæ eo tempore nondum plane desierat. At postqvam sine ulla electione linealis agnatica † successio introducta est, res caret controversia. ut olim apud Spartanos, ubi ad Heraclidas regno delato similis exstitit successio linealis agnatica. Ideo

Areus

§. 31. Ad nulla species successionis
quâ rationibus suis destituatur
quia pro ingenio populi inven-
ta et sic nihil juvat disputa-
re quâ prævaleat, quia quæ
habet suas rationes sic varie-
tates rerum. introductæ et
quâ suis rationibus non destitu-
itur, pro monarchia non
licet deponere in statu libe-
ro et sic successio in specie
sic dicta improbari non potest
ob spem conceptam. secutora
et primogenitura quia sor-
te naturali est primus et qui
in statu privato natus est
præferendus quia toti fami-
liæ collatus e contrario qui
in regia fortuna natus, ob
spem conceptam de eo, ag-
natica successio, ne peregri-
nus admoveatur ad regnum
et cognatica, quia bene spe-
ratur de familia regis et
sic omnes species quæ hic
in §. recensentur pleraque im-
probandæ non sunt

Areus ex fratre majore Cleonymo natus patruo suo Cleonymo antepositus est. Sed & in cognatica lineali successione præferetur nepos: ut in Anglia * Joannes Eduardi nepos ex primogenito ejusdem Eduardi filiis Hemoni & Thomæ: qvod & in Castellæ regno lege cautum est. Plut. Lyc. Just. hist. III. Paus. III.

***

Johannes Eduardi nepos) Vide Serranum Carolo Sapiente: & Marianam libro XIIX. qvi ab Eduardi filiis ne controversiam qvidem motam ait. idem Mariana cum libro XIV. egisset de controversia inter Alfonsi filium & nepotem ex filio, à conventu ait pro Sancio filio pronuntiatum, incertum jure an injuria.

XXXI. Pari distinctione respondendum est ad qvæstionem inter fratrem superstitem ultimi regis, & fratris majoris filium, nisi qvod sciendum est multis in locis inter liberos successionem in gradum mortui esse receptam, ubi recepta non sit in limite transverso. Sed ubi jus non est manifestum, * in partem eam, qvæ liberos parentibus surrogat, potius inclinandum est, qvia eo nos ducit æqvitas naturalis, in bonis nempe avitis. Nec obstat, qvod hoc jus in fratrum filiis πρωτότοκιον vocat Justinianus: id enim facit non ratione habita æqvitatis naturalis, sed juris antiqvi Romanorum. Percurramus alias qvæstiones, qvas profert Emanuel Costa. Nov. 118. c. 3.

***

In partem eam, qvæ liberos parentibus surrogat, potius inclinandum est) Vide de Joanne & Arto Serranum in Philippo Augusto. idem in Britannia Armorica pro lineali successione judicatum narrat in Philippo Valesio & Carolo IIX.

XXXII. Defuncti fratris filium, aut etiam filiam, patruo regis præferri ait: recte, non in lineali tantum successione, sed & in hereditaria, in regnis, ubi subitio in locum mortui observatur: non item in regnis, qvæ verbis præcisis gradum naturalem spectant: in his enim vincet, qvi sexu aut ætate erit potior. arg. L. Tutela. 3. §. sed si 5. & seq. D. de Leg. tutorib.

XXXIII. Addit, nepotem ex filio filiæ præferri: recte, ob sexum scilicet: cum hac exceptione, nisi qvæstio sit in ea regione, qvæ etiam inter liberos gradum solum spectet.

XXXIV. Adjicit, minorem nepotem ex filio præferri nepoti majori ex filia; * qvod in lineali cognatica successione verum est, in hæreditaria non item, nisi lex specialis ostendatur. Nec ratio allegata sufficit, qvia pater hujus illius matrem fuerat excluſurus: id enim evenisset ob præstantiam mere personalem, qvæ non transit.

***

Qvod in lineali successione verum est) Idqve in Lusitania probat Mariana libro XXVI. Tamen contra id Emanuelem ait Imperatori Maximiliano prælatum, gentis studiis. Sic idem libro XII. qvod in Castellæ regno Ferdi-

nandus filius Berengariæ, sororis minoris defuncti regis Henrici, prælatus est Blancæ, sorori majori ejusdem regis, Galliæ odio factum ait, in qvam Blanca innupserat.

XXXV. Qvod addit verisimilius sibi videri, ne neptis ex filio primogenito filium excludat, in regnis hæreditariis recipi non potest, etiam admissa in vicem mortui subitione: ea enim efficit, ut capax sit successionis: sed inter capaces valere debet sexus ptivilegium.

† Ilesia. l. VI. hist. Pont. cap. 19. Afflict. c. 1. col. 5. n. 20. de natura succed. Aguirr. Apol. n. 82.

XXXVI. † Atqve ideo * in Arragoniæ regno filius sororis filiæ fratris prælatus est.

***

In Arragoniæ regno) Olim ibi creditum, ait Marina, fratrem regis non filias debere succedere. Postea vero linealem successionem ita placuisse, ut sororis filius iis, qvi ex fratre, sed remotiore gradu veniebant, præferretur: libris XV, 13. XIX, 21. XX, 2. & 8. Idem libro XXIV, de Alfonso agens: *Ad Arragonii regni hæreditatem nepotes Ferdinandi filiis ex filia etiam, si mascula proles deesset, filiabus ejusdem præferendos sanxit*: additqve: *Sic sæpe ad regum arbitrium jura regnandi commutantur*. Vide eundem Marianam libro XXVII, 3.

XXXVII. Eundemqve ad modum in regnis hæreditariis postponenda erit filia fratris maximi natu, fratri regis natu minori.

CAPUT IIX.

De acqvisitionibus, qvæ vulgo dicuntur juris Gentium.

I. Multa dici juris gentium, qvæ, si proprie loqvamur, talia non sint.

II. Pisces & feras stagnis aut vivariis inclusas in dominio esse jure naturali, contra qvam jure Romano proditū est.

III. Feras, si aufugerint, non desinere eorum esse, qvi ceperant, si rectè agnosci possint.

IV. Possessio, an per instrumenta acqviratur, & qvomodo.

V. Ut feræ regum sint, non esse contra jus Gentium.

VI. Rerum aliarum hero carentium qvomodo acqviratur possessio.

VII. Thesaurus cui cedat naturaliter: & legum circa hoc varietas.

IIX. Qvæ jure Romano de Insulis & alluvionibus sunt prodita, nec naturalia esse, nec juris Gentium.

IX. Naturaliter insulam in flumine & alveum exsiccatum ejus esse, cujus est flumen, aut pars fluminis, id est populi.

X. Inundatione naturaliter dominium agri non amitti.

XI. Alluviones qvoq; in dubio esse populi.

XII. Sed concessas videri his, qvorum agri alium finem qvam flumen non habent:

XIII. Idem consendum de relicta ripa & siccata alvei parte.

XIV. Qvid pro alluvione, qvid pro insula habendum.

XV. Qvando

Conspectus. cap. LIX.
Libr. II.

Res quæ nullius sunt naturali cata parte alvei §. 13. Ea vero modo acquirendi occupantur quæ ratione diversarum partium §. 1. n. 2. Eaq. plerae principibus ad plures pertinent ejusdem cō assignatæ, his n. sine damno munia fiunt, unde si alterius ejusdem tribui poterant. §. 5 sic materia, alterius species seneq. n. si intra remp. sint et quia naturaliter communem rē ad privatum. nullum pertinet fieri species n. est pars substan. ideoq. censendæ sunt dominio tiæ. §. 19 n. 2. Quæ omnia tn. b. carere, sed carent tantum do. f. possessorem præsupponunt. minis particulari Cæterum at qui mala fide materiam a. ad universitatem a. domi alienam attrectas aut sol alienum. superiorem pertinent eno utitur speciem et semen pied. cap. 3. §. 19. ad principem perdit actus n. a primo pem quia est imago reip. Re initio vitiosus fuit §. 20 bequiritur tn. in exercitio ejus Cor. nignis tn. est in persona pdaporalis possessio seræ h. e corporis habeti rationem imperis ad corpus adjunctis §. 8 eaq. sarum. §. 24.
vel manibus vel instrumentis aliis §. 4 nec vulnerare bellum sufficit, sufficiens n. corporalis appetitio qua sera exire non potueris deest §. 3. similiter se tn. cum locis desertis quæ eidem st primi occupantis. Ejusdem generis sunt thesauri i/c pecuniæ quarum domini ignoratur. §. 4 insulæ quoq. in fluviis natæ reip. sunt non privatorum; flumina n. ipsa ad rempubl. pertinent. §. 9. derelictus quoq. alveus reip. est utpote nullo tempore distributus Et insulæ natantes in dubio sunt publicæ, quia cujus juris est flumen ejus et est insula in flumine nata. n. 3. insula a. natans est, quæ fluminis alveo non cohæret. Alluviones quoq. in dubio sunt populi a nullo n. vindicari possunt. quia unde veniant, nescitur. Eadem sententia tenenda derelicta parte alvei et exsi

§. 1. n. 1. a) grotius distinctu
quid velle jus naturâ a jure
gentium, attamen jus genti
um et universali populorum
consensu derivare prol. 1. 8.
nos v. dicimus illud fluere ex
custodia vitæ socialis 2) ma
nifestum ipsum discrimen
suppeditare, inter jus nat. et
gent. dist. inter jus naturâ
merum i. e. dictamen recta
rationis et jus naturâ quod
sequatur introductum jam do
minium i. e. jus gentium.
2. 1. c. 1. §. 14.

XV. Quando vasallis cedant alluviones.
XVI. Solvuntur argumenta, quibus Romani jus suum, quasi naturale, defendunt.
XVII. Via naturaliter alluvionem impedit.
XVIII. Naturale non esse, ut partus solum ventrem sequatur.
XIX. Naturaliter ut confusione, ita specificatione ex materia aliena rem fieri communem:
XX. Etiam si materia mala fide attrectata sit.
XXI. Naturale non esse, ut per prævalentiam res minor potiori cedat, ubi & alii Romanorum Jurisprudentium errores notantur.
XXII. Naturaliter ex plantatione, insitione, ædificatione in alieno communionem nasci.
XXIII. Possessorem naturaliter fructus suos non facere, sed impendia imputare posse:
XXIV. Etiam qui mala fide possidet.
XXV. Traditionem ad dominii translationem naturaliter non requiri.
XXVI. Usus hactenus dictorum.

I. 1.

PErduxit nos ordo ad acquisitionem, quæ fit jure gentium distincto à jure naturali, quod jus gentium voluntarium supra (*a*) diximus; talis est ea, quæ fit belli jure: Sed de hac re rectius infra (*b*) agemus, ubi belli effectus explicabuntur. Romani Jurisconsulti, ubi de acquirendo rerum dominio agunt, complures ejus acquirendi recensent modos, quos juris gentium vocant: sed si quis recte advertat, inveniet eos omnes, excepto belli jure, non pertinere ad jus gentium illud, de quo agimus: sed aut referendos ad jus naturæ, non quidem merum, sed quod sequatur introductum † jam dominium, & legem omnem civilem antecedat, * aut ad ipsam legem civilem, non solius populi Romani, sed multarum circa nationum: credo, quia talis legis sive moris origo à Græcis venerat, quorum instituta, ut Halicarnassensis & alii notant, Italiæ ac vicini †† populi sequebantur.

(*a*) c. VII. §. 1.
(*b*) L. III. c. 6. & seqq.
† L. I. c. 2. §. 1. n. 6.
†† L. I. c. 2. §. V. n. fin.

***

Aut ad ipsam legem civilem, non solius populi Romani, sed multarum circa nationum) Qualis consensus gentium incertis ex causis etiam in aliis moribus ad jus nihil facientibus notatur à Plinio, ut hominem non cremari, priusquam genito dente, VII, 16 ut Jonum literis uterentur, VII, 57. uti tonsoribus, VII, 59. inhorarum observatione, VII, 60. gentibus tribuere quandam religionem, XI, 45. fulgetra poppysmis adorare, XXIIX, 2.

† L. II. c. III. §. V.

2. Hoc autem non est jus illud gentium proprie † dictum; neque enim pertinet ad mutuam gentium inter se societatem, sed ad cujusque populi tranquillitatem: unde & ab uno populo, aliis inconsultis, mutari potuit, imò & hoc evenire, ut aliis locis atq; temporibus longe alius mos communis, ac proinde jus gentium improprie dictum introduceretur: quod & revera factum videmus, ex quo Germanicæ nationes Europam ferme omnem invaserunt.

Sicut enim olim jura Græca, ita tunc Germanica instituta passim recepta sunt, & nunc etiam vigent. Primus acqvirendi modus, qvi juris gentium à Romanis dicitur, est occupatio eorum, qvæ nullius sunt: qvi modus haud dubie est naturalis, eo qvo †† dixi sensu, introducto jam dominio, & qvamdiu aliud lex nulla constituit. Nam & dominium à lege civili effici potest.

†† L, II. c. III. §. 1. & 4.

†††

Jus illud Gentium proprie dictum) Non opus habemus confugere ad distinctionem Juris Gentium in proprium & improprium, si observentur ea, qvæ diximus *ad l. 2. c. 3. §. 5.* de Jure Gentium publico & privato, qvippe qvod utrumqve *Vere & proprie* Jus Gentium vocatur, ac suam originem moribus qvam maximè acceptam refert, tàm qvoad regimen status inter gentes publici, qvam qvoad inevitabilem multarum inter se gentium, rarnetsi privatam, necessitatem.

L. 3. Possideri. §. Item feras. 14. D. de Acq. vel amitt. poss. L, II, c. II. §. IV.

II. Ad hoc caput refertur primum captura ferarum, avium, piscium. Sed hæc omnia qvamdiu nullius dicenda sint, qvæstione non caret. Nerva filius pisces, qvi in piscina sunt possideri à nobis ait, non qvi in stagno; & feras, qvæ in vivario sunt inclusæ, non qvæ silvis circumseptis vagantur. Atqvi pisces non minus stagno privato includuntur, qvam piscina, & feras non minus coërcent silvæ bene circumseptæ, qvam vivaria, qvæ Græci vocant Παραδείσια: nec alio hæc differunt, qvam qvod altera angustior, altera laxior custodia est. Qvare nostro seculo rectius contraria opinio prævaluit, ut & feræ silvis privatis & pisces stagnis inclusi, ut possideri, ita in dominio esse intelligantur.

†††

Nerva filius) Defendit Nervam *Dn. Tabor. in annot. ad art. 169. Ordin. Crim. Carol. V. th. 6.* Nec facit pro Grotio, qvod in stagnis & silvis circumseptis laxior tantum, in piscinis verò & vivariis strictior custodia ferarum & piscium animadvertatur, interim omnes utrobiqve in dominio constituantur. Ferarum enim & piscium proprietas ab adprehensione incipit, ut rectè notat *Dn. Pufendorff. de Jur. Natur. & Gent. l. 4. c. 6. §. 11.* qvare pisces piscinæ inclusi & feræ vivario, utiqve captæ jam fuerunt; non item pisces, qvi in lacu nostro versantur, aut feræ, qvæ in silvis naturalem libertatem nondum exuerunt, licet fortè ita circumseptæ sint, ut in infinitum vagari neqveant. Aliud enim est feram capere, aliud sepem statuere, ut facilius capi possit. Qvid ergò, si animalia hæc qvocunqve modo capta sterilibus stagnis & silvis circumseptis immittantur, procedit ne tunc Grotii sententia, qvoniam hoc modo, sive laxior sive strictior custodia fuerit, dominium semel qvæsitum non immutatur? Fiuntne tunc stagna piscinæ, aut silvæ vivaria? Respondetur ne sic qvidem; sed bestiæ hæ videntur rursus naturali libertati relictæ, propter difficiliorem earum persecutionem: qvamvis ratione fundi mihi soli jus venandi competat, ita, ut reliqvos arcere à capiendo, non tamen id qvod ceperunt, *arg. §. 12. Inst. de R. D.* per rei vindicationem repetere valeam. Aliter, & certè probabiliter sanè Nervam *in cit. l. 3. §. 14. de A. P.* interpretatur *Georg. Franzk. comment. ad Inst. §. Feræ. 12. n. 8. de R. D.* eum scilicet non loqvi de stagnis & silvis prorsus præclusis, sed ex qvibus adhuc elabendi via est. Interim illa intuitu materiæ aqvaticæ, non statim petenda erit ab influxu, qvippe piscinis sæpius per imbres aut torrentes cum stagno communi; sed potius à defluxu, qvatenus hic adeò feliciter præcaveri neqvit, ut ne cum mole aqvarum pisces de facili, penetrare adeoqve aufugere valeant. Qvare cuilibet liberum relin-

qvimus

§. 1. n. 2. b) toti generi humano in singula dominium concessit deus. et sic cum occupata non sint, cedunt primo occupanti et hoc vi rationis §. 4. cap. 6. n. 2.

§. 2. a) Si ex custodia nostra avaseris nihilominus nostra manent et hic facis ad dicta loci per se nullam esse efficaciam. 2.

§. 2. b) Qu an episcopus habeat jus venandi negativam tuentur. 1) quia diversus canon exstet in Concilio aureli anensi, qui m. in jus Canonicum relatus. Episcopo canes et accipitres ad venandum alere non licet. 2) tumultuarium hoc minus est 3) imaginem belli in pace praefert, bella v. episcopo gerere non licet, quia in sanctitatem propendent, episcopus a sanctus est et ad officium ejus pertinet, omnia dirigere ad charitatem. Ex rea incitamenta belli, quae venationes sunt episcopo conveniunt. 4) sine sanguine non est

qvimus judicium *de L. 69. de Contr. Empt. l. 12. de acqv. Rer. Dom. L. 24. §. fin. de Aqv. & Aqv. pl. arcend.*

III. Feras simul atqve naturalem libertatem recipiunt, nostras esse desinere ajunt Romani Jurisconsulti: Atqve in rebus omnibus aliis à possessione qvod incipit dominium, non ideo amissa possessione amittitur; imo jus dat etiam ad repetendam possessionem. Res autem nostras alius à nobis auferat, an ipsæ sese, ut servus fugitivus, non multum refert. Qvare verius est non per se amitti dominium, eo qvod feræ custodiam evaserint, sed ex probabili conjectura, * qvod ob difficillimam persecutionem eas pro derelictis habere credamur, præsertim cum internosci, qvæ nostræ fuerint ab aliis non possint. Sed hæc conjectura per alias conjecturas elidi potest; ut si addita sunt feræ * γνωρίσματα, sive * crepundia, qvalia scimus habuisse cervos qvosdam & accipitres, atqve inde agnitos & dominis redditos. * Reqviritur autem corporalis qvædam possessio ad dominium adipiscendum; atqve ideo vulnerasse non sufficit, ut recte contra Trebatium placuit. Hinc proverbium: * *Aliis leporem excitasti.* Et Ovidio Metamorphoseôn qvinto † aliud est scire ubi sit, aliud reperire.

L. 3. Qvod enim. D. de Acq. dom. §. L. Pomponio 9. 13. D. de Acq. poss.

L. Naturalem. 5. D. de Acq. Domin.

† h. c. §. V.

***

Qvod ob difficillimam persecutionem eas pro derelictis habere credamur) יאוש Hebræis id dici notavimus supra ad caput IV. §. V.

Γνωρίσματα) Donatus ad Evnuchum IV, 6. monumenta sunt, qvæ Græci dicunt γνωρίσματα, seu ἀπάργανα.

Crepundia) Usurpat hoc sensu hanc vocem Apologetico Apulejus.

Reqviritur autem corporalis qvædam possessio) Harmenopulus lib. II. tit. I. μὴ ἐπαρκοῦσι δὲ τὸ ἰρώσαντα ἡρέσθαι δεσπότην ἢ θηρᾶν, εἰ μὴ τότε ἁφάψεται, *non aliter enim dominus feræ fit, qvi vulneravit, nisi & ceperit.*

Aliis leporem excitasti) Est apud Petronium. Ovidius 3. de arte:

Et lepus hic aliis exagitatus erit.

Langobardorum jure, qvi feram ab alio vulneratam occidit aut reperit aufert armum cum septem costis. in reliqva is, qvi vulneravit, jus habet, sed non nisi intra horas XXIV.

†††

Nostras esse desinere) *Dn. Felden. h. l. pag.* 218. putat, hanc JCtorum traditionem veram esse tantum ratione effectus, qvod nimirum furtum non committat, qvi feras has occupat. Contra Eum disputans *Dn. Struv. in Resol. LL. obss. ad Ex.* 41. *S.* J. *C. th.* 8. asserit, hanc non videri rationem adæqvatam LL. Romanarum: diversam naturam esse objectorum; alias res sine vi in potestate nostra retineri, non autem feras.

In rebus omnibus aliis) Sed tamen, ut jam dictum, ceterarum rerum dominium firmum & perpetuum est, postqvam, nisi per alium summotæ & occupatæ fuerunt, à nobis non recedunt, qvorum neutrum de feris dici potest, de hinc non immerito dominium illarum in possessione auctuali consistere censetur *arg. l. 5. pr. ff. de A. R. D. add. Frantzk. ad l. c. Dn. Osiand p.* 823.

Γνωρίσματα) Nec γνωρισμάτων sive crepundiorum appensionem sufficere ad retinen-

retinendum dominium statuit *Dn. Struv. l. c.* qvia secundum naturam ferarum dominium earum ita se habet, ut non nisi vi & captura acqviri & retineri qveant. Et sanè fragile remedium est per crepundia rem retinendi. Nec is, qvi occupat rem naturâ suâ feram, videtur obligatus esse ei, qvi olim fuit dominus, istam rem (cujus difficilior est persecutio, secus est, si spes probabilis recuperandi subest) restituere, cum ipse æqvè jure, qvo alter, per capturam scilicet feræ in naturali libertate versantis, feram habeat. Crepundiorum igitur appensionem causari tum demum posse redditionem arbitramur, qvando bestiæ per homines manisvefactæ nativam feritatem exuerunt, eaqve propter jure bestiarum cicurum meritò gaudent, *Qvid. Clarissimus Dn. Pufendorff. l. c. §. 12.*

Vulnerasse non sufficit) Jure Romano: hodiè moribus fera est vulnerantis & persequi licet, *Dn. Strauch. D. ad P. 6. th. 28. cum Spec. Sax. lib. 2. art. 61. ibiq; Dd.*

L. 55. In laqveum. D. de Acq. rer. dom.

IV. Sed possessio illa potest acqviri non solis manibus, sed instrumentis, ut decipulis, retibus, laqveis, dum duo adsint: primum, ut ipsa instrumenta sint in nostra potestate, deinde ut fera ita inclusa sit, ut exire inde neqveat, ad qvem modum definienda est qvæstio de apro, qvi in laqveum inciderit.

Host. & alii in c. 22. non est. de Decimis Jason. conf. 119.

V. Hæc ergo locum habebunt si lex nulla civilis intervenerit; Valde enim falluntur recentiores Jurisconsulti, qvi hæc ita putant naturalia, ut mutari neqveant: sunt enim naturalia non simpliciter, sed pro certo rerum statu, id est si aliter cautum non sit. Germaniæ autem populi, cum principibus ac regibus bona qvædam essent assignanda, unde dignitatem suam sustinerent, * sapienter existimarunt, ab illis rebus incipiendum, qvæ sine damno cujusqvam tribui possint, cujusmodi sunt res omnes, qvæ in dominium nullius pervenerunt. Qvo jure usos & Ægyptios video. Nam & ibi regum procurator, qvem ἴδιον λόγον vocabant, vindicabat res ejus generis. Potuit autem lex etiam ante occupationem † harum rerum dominium transferre, cum ad dominium producendum lex sola sufficiat.

Strabo XVII. Covar. in c. peccatum. §. de R. J. in 6. part. 2. §. 8.

***

Sapienter existimarunt ab illis rebus incipiendum qvæ sine damno cujusqvam tribui possunt) Sed de vitioso usu hujus juris vide Sarisberiensem Policratico.

† I. II. c. 3. §. 5.

VI. Qvo modo feræ, eodem acqviruntur * & alia ἀδέσποτα, id est res hero carentes. Nam & hæ, si naturam solam sequimur, sunt inventientis & occupantis. Sic Acanthos insula deserta adjudicata est Chalcidensibus, qvi priores intraverant, non Andriis, qvi priores baculum immiserant, qvia possessionis initium est corporis ad corpus adjunctio, qvalis circa res mobiles maxime fit manibus, circa res soli pedibus. Scire ubi res est, non est reperire, ut habemus † apud Ovidium Metam. V.

Plut. qv. Gr.

† h. c. §. III.

***

Et alia ἀδέσποτα) balenæ ejectæ regis sunt in Lusitania. Georgius de Cabedo decis. Lusit. parte II. dec. XLIIX.

†††

Adjudicata est Chalcidensibus) Locus Plutarchi, in margine à Grotio allegatus, dicit,

§. 4. Ad quia requiritur aliquod
instrumentum, quo maneat in
potestate nostra bestia et corpo-
ralis possessio non agnitio fassi-
cis h. e. rei unius ad altera
applicatio. hoc in captura Bal-
nearum in praxi deductum et
licet quis prior Balneam vulne-
raverit hoc non sufficiat, sed
ille Balneam accipiat, qui
corporaliter eam occupat. Ita
incidenter quod sentiendum
de supplicio, quod furibus fa-
rarum soles ut vivi cervis vivi
affigantur et improbandum esse
quia ultra humanitatis modum
progreditur c. 15 pol. per §. 8.
habent se hi fures uti alii
quoque fures, qui non statim ob
quodvis delictum, morte plectun-
tur sed si eterent, et spes emen-
dationis non subsit sic n. constat
de animo contemnendi prin-
cipem et spes nulla superest.

§. 7. Ad non requiritur ergo ut
antiqua sit pecunia sed ig-
ratio domini et quia carent
domino idem statuendum quod
in rebus quae sunt nullius
sic ad rem pertinent quamvis
locus occupatus sit in gri-
veto, non omni dominio ces-
sit ex hoc sequitur nullum
praemium deberi inventori
quia rem alienam invenit
sed quia hoc durum esset
et majoris mali causam ex-
beret major vel minor pars
relinqui solet inventori nec
homines incipiant aliena re-
gligere Ita an hispani potue-
rint res Indorum demortuorum
sibi vindicare neq. quia res
erant religiosae adeoque domini
earum non ignorabantur 2)
Etiamsi eiecisset thesaurum
inde extrahere, non tamen ideo his-
pani eos sibi vindicare pote-
rant sed haeredibus defuncto-
rum tradi debuissent Quid si
usufructuarius inveniat the-
saurum proprietarius eam sibi
vindicare poterit, quia casus
ille non videretur sub concessu
usufructu comprehensus esse ad
do si dominus proprietatis ab
initio concessi usufructus requi-
retur ab usufructuario an the-
saurus deberet comprehendi
sine dubio responsurus esset ne-
gative. Si quis sciat latere

dicit, Andrios & Chalcidenſes in Thraciam abiiſſe, qvæſituros loca habitationi apta, ibiqve per proditionem cepiſſe urbem Sanam. Poſtea certiores facti, barbaros urbem Achanthum deſeruiſſe, duos eò exploratores miſere perſpecturos, an verè barbari abiiſſent. Hi propius accedentes, cum jam clarè locum deſertum conſpicerent, Chalcidenſis qvidam explorator curſu concito eo contendit, ut poſſeſſionem urbis nomine Chalcidenſium caperet; ſed Andrius, cùm curſu ſuperari ſe videret, jaculum qvod geſtabat, emiſit; & cum id portæ infixum eſſet, exclamavit, ſe pro popularibus ſuis ferro jaculi ſui poſſeſſionem priorem cepiſſe. Controverſiæ inde ortæ arbitri capti Eretinenſes, Samii & Parii. Ubi priores duo pro Chalcidenſibus, Parii pro Andriis pronunciarunt. Qvi irati arbitris juramento ſeſe exſecrati ſunt, qvod nunqvàm ab illis uxores eſſent petituri, neqve ſuas filias illis collocaturi.

VII. Inter ἀδέσποτα ſunt & theſauri, id eſt, pecuniæ, qvarum dominus ignoratur, qvod autem non apparet, pro eo eſt, qvaſi non ſit: qvare & theſauri naturaliter fiunt inventoris, id eſt ejus, qvi loco moverit apprehenderitqve. Neqve tamen id obſtat, qvo minus * legibus aut moribus aliud conſtitui poſſit. Plato magiſtratibus indicium fieri vult, & oraculum conſuli: & Appollonius theſaurum qvaſi Dei beneficium ei adjudicabat, qvi ipſi optimus videbatur. Apud Hebræos receptum, * ut domino agri theſaurus cederet, videtur colligi poſſe ex Chriſti parabola, qvæ extat Matthæi XIII. Idemqve in Syria juris fuiſſe colligo ex hiſtoria, qvæ eſt apud Philoſtratum lib. VI, c. XVI. Romanorum Imperatorum leges valde hac in parte variarunt; qvod partim conſtitutiones oſtendunt, partim * hiſtoriæ * Lampridii, Zonaræ, Cedreni. Germaniæ populi theſauros, ut & alia ἀδέσποτα addixerunt principi: atqve id nunc jus commune eſt, & qvaſi gentium. Nam & in Germania, & Gallia, & Anglia, & Hiſpania, & in Dania id obſervatur. Qvod, cur injuriæ accuſari non poſſit, ſatis jam diximus.

L. III. D. de Acq. poſſ.

Philoſtr. II. 25.

Th. 2. 2. 66. 5. & ib. Cajet. Cevar. in c. 5. peccatum. de R. J. in 6. p. 3. §. 2. Bart. Tyber. Bapt. Aymus de All. jure. Conan. l. III. jur. civil. c. 5. L. Adeo. 7. D. ne Acqrer. dom. d. L. Adeo. §. 5. qvod ſi L. 30. Ergo L. Attius ſive Martius. 38. eod. tit.

***

Legibus aut moribus) Bybliorum Lex, *qvod non poſuiſti ne tollas*. Probat id Appollonius apud Philoſtratum.

Ut domino agri theſaurus cederet) id jus etiam Romæ obtinuiſſe videtur Plauti tempore. ait enim Callicles:

Qvi emiſſet ejusne eſt ea pecunia?

deinde:

Atq; eum à me lege populi patrium poſceret,
Emtor ædium, theſaurum.

Hiſtoriæ) Vide Tacitum de theſauris in Africa, qvos Nero ſpe devorat, Annalium XVI. vide Philoſtratum de vita Attici, qvem locum Zonaras transcripſit in Nerva.

Lampridii) in Adriano & Severo.

In Germania) vide Speculum Saxonicum c. 35. Conſtitutiones in Sicilia Friderici libr. I. tit. LIIX. & CIII. Idem Gotthis mos. Rex Theuderichus apud Caſſiodorum IV, 34. *Non eſt cupiditas eripere, qvæ nullus ſe dominus ingemiſcat*

gemiscat amisisse. idem VI, 8. *Depositiones qvoqve pecuniæ, qvæ longa vetustate competentes dominos amiserunt, inqvisitione tua nostris applicentur ærariis, ut qvia sua cunctos patimur possidere, aliena nobis debeant libenter offerre. sine damno qvidem inventa perdit, qvi propria non amittit.*

†††

Id nunc jus commune) Hinc thesauros ferè totius orbis ad reges & principes pertinere dicunt *Prosp. Farinac. Pr. crim. tit. de var. & div. qvæst. q.* 1104. *inspect.* 1. *n.* 32. *Henn. Arnis. de Jur. Maj. l.* 3 *c.* 6. *n.* 23. ubi refert, Richardum II. Regem Angliæ armis insecutum fuisse nobilem qvendam sibi subjectum, qvod thesaurum in proprio fundo repertum sibi tradere negaret. Sic & Gothorum Reges thesauros sibi vindicarunt, *Cujac. l.* 9. *obs.* 32. Et apud Hispanos lege Regia constitutum est, ut qvinta tantum pars inventori relinqvatur, reliqvæ in fiscum cogantur. Et portionem ex thesauris ad fiscum redire, rationes esse contendit. *Jacob. Bornit. de ærar. l.* 3. *c.* 9. *add. Casp. Klock. l.* 2. *de Ærar. c.* 116. *n.* 11. *& seq. Maxim. Faust. ab Aschaffenburg. consil. pro ærar. cl.* 6. *cons.* 22. *ordin.* 564. *p. m.* 251. qvi hanc confiscationem exinde licitam esse tradunt, qvod thesaurus pro derelicto habitus, sit res nullius; de rebus autem, qvæ nullius sunt, ad salutem & utilitatem Reip. Princeps disponere potest. *Matth. Steph. de Jurisd. l.* 2. *P.* 1. *c.* 7. *n.* 444.

IIX. Veniamus ad fluvialia incrementa, de qvibus complura erunt Jurisconsultorum veterum rescripta, * recentiorum etiam integri commentarii. Qvæ vero in hoc argumento ab ipsis sunt tradita, ea magnam partem omnia sunt ex instituto qvarundam gentium, neutiqvam à naturali jure, qvanqvam ipsi sæpe sua instituta eo nomine venditant. Nam plurimæ eorum definitiones hoc fundamento nituntur, qvod & ripæ sint proximos fundos possidentium, & ipsi alvei simul atqve à flumine derelicti sunt; cui conseqvens est, ut & insulæ in flumine natæ sint eorundem. Tum vero in fluminis inundatione distingvunt, † ut levis qvidem dominium non auferat, major auferat. sed ita, ut si fluvius uno recedat impetu, postliminio fundus, qvi mersus fuerat, ad dominum redeat; si paulatim, non item: imò proximis possessoribus accedat, qvæ omnia lege potuisse introduci, & * utilitate qvadam muniendarum riparum defendi, non nego; naturalia esse, qvod ipsi sentire videntur, minime concedo.

† L. 23. & seq. D. Qv. mod. us. amitt. h. c. §. X.

***

Recentiorum etiam integri commentarii) Johannis Boreo, Antonii Marsæ, Johannis Gryphiandri, præter ea, qvorum nomina sunt in textus margine.

Utilitate qvadam muniendarum riparum) vide locum Cassii apud Urbicum & Boëtium,

IX. 1. Nam si id, qvod plerumqve est, respicimus, * prius populi terras occuparunt, nec imperio tantum, sed & dominio, qvam in privatos agri describerentur. *Fines,* inqvit † Seneca, *Atheniensium aut Campanorum vocamus, qvos deinde inter se vicini privata terminatione distingvunt.* Sic & †† Cicero: *Sunt autem privata nulla naturâ; sed aut veteri occupatione, ut qvi qvondam in vacua venerunt: aut victoria, ut qvi bello potiti sunt;*

Vide supra hoc libro, c. III. §. 5. & 19. n. 2.

† De ben. l. VII. c. 4.

†† De Off. L. I.

theusaurum certum in domo vel
agro illumq emat an sibi vindi
cari possit theusaurum Rs. Mo
ralista ipsum in m. f. esse ideoq
sine vulnere conscientiæ non pos
se ejusmodi emtionem institui

§. 8. a) quando alveus videtur re
lictus esse si ordinaria amplius
nulla aqua in eo decurrat.
idem de ripa tenendum quia
pars est extimia alvei

sunt; aut lege, pactione, conditione, sorte: ex qvo fit, ut ager Arpinas Arpinatum dicatur, Tusculanus Tusculanorum: similisqve est privatarum possessionum descriptio. Dion Prusæensis Rhodiaca: πολλά ἐστιν εὑρεῖν, ἃ κοινῇ μὲν ἀπεγράψατο ἡ πόλις, θιήρη τ) ἢ εἰς τοὺς κ τ μέρος, ὅλως ἢ οὐκ: *multa inveniri possunt, qvæ universim civitas sua censet, in singulos autem dominos partitim divisa sunt.* Tacit9 de Germanis c.24.§.2. *Agri pro numero cultorum ab universis per vicos* (male vices legitur) *occupantur, qvos mox inter se secundum dignationem partiuntur.* Qvamobrem, qvæ primitus à populo sunt occupata neqve postmodum distributa, ea censenda sunt propria esse populi: ac sicut in privati juris flumine nata insula, aut derelictus alveus privatorum est, ita in publico utrumqve est populi, aut ejus, cui populus dedit.

***

Prius terras populi occuparent) vide qvæ supra in textu & notis c.III,§.19.

†††

Utrumqve est populi) Sed tamen dicit *Vinn. ad §. 22. Inst. de rer. div.* (cum qvo concordant *Dn. Struv. S. J. C. Ex. 41. th. 29. verb. perinde ut de alveo. Franzk. ad cit. §. 22. n. 11. arg. l. 30. § 1. de A. R. D.*) Sciendum est, alveum non simpliciter publicum esse, sed qvatenus à flumine tenetur, eoqve per flumen populus utitur, nudatum flumine privatum fieri vicinorum: ex præsumta videlicet populi voluntate, *add. Dn. Zigler. in not. ad Grot. h. l. p. 320. Bachov. ad Treutl. vol. 2. disp. 20. th. 1. lit. G.*

2. Qvod autem de alveo diximus * idem & de ripa tenendum est, qvæ pars est extima alvei, id est qvo naturaliter flumen excurrit. Atqve ita videmus nunc passim usurpari. In Hollandia & vicinis regionibus, ubi freqventissimæ antiqvitus fuerunt hujus generis controversiæ ob depressum solum; magnitudinem amnium, & vicinitatem maris, limum hinc recipientis, illuc revehentis per æstuum vices; semper constitit insulas, qvæ vere insulæ essent, esse in patrimonio publico. Nec minus derelictos alveos totos Rheni ac Mosæ, qvod sæpius judicatum est: & ratione optima nititur.

***

Idem & de ripa tenendum est) Sic in Gallia obtinet. Sanctiondes Faux & Forestes lib. II, c. I,

†††

Esse in patrimonio publico) Consentit *Vinn. l. c. n. 7.* Idem de Electoratu Saxoniæ attestatur *Carpzov. in Jurispr. Forens. P. 3. Const. 31. def. 13.* in specie de Insulis Electoratus in Mulda flumine natis *Heig. lib. 2. qvæst. fin. n. 39.* de insulis Rhodani per arrestum Tholosanum Galliarum regi adjudicatis *Bapt. Aym. l. 2. de Alluv. c. 7. n. 7.* & in genere de aliis in Gallia *Christin 4. decis. Belg. 86. n. 6.* de Insulis Lusitaniæ *Molin. de Just. & Jur. Tr. 2. d. 27. n. 4.* plura videantur apud *Joh. Gryphiander. de ins. cap. 11. n. 60. & seqq.*

3. Nam & ipsi Romani Jurisconsulti concedunt, insulam * qvæ in flumine natat, puta virgultis sustentata, esse publicam; qvia cujus juris sit flumen, ejus esse debeat & insula in flumine nata. Atqvi alvei & fluminis eadem est ratio, non ea tantum ex parte, qvam Romani Jurisconsulti considerant,

L.65. si epistolam. §.1. & §. ult. de Acqvir. Rer. dom. L.1. §.7. simili modo. D. de Flumine qvid in flū. L.1. §.6. Si insula. D. de flū.

rant, qvia alveus flumine tegitur, verum alia, qvam supra attulimus, qvod hæc simul à populo occupata sunt, nec in privatum dominium transierunt: qvare nec illud recipimus ut naturale, qvod ajunt, si limitati fuerint agri, insulam esse occupantis. Id enim ita demum habere locum, * si flumen ipsum & cum eo alveus à populo occupati non essent, sicut in mari nata insula fit occupantis.

***

Qvæ in flumine notat.) Descriptio natantium insularum apud Senecam Naturalium III, 25. Plinium majorem lib. II. c. XCVIII. Macrobium I. Saturnalium I. 7. Elegans talium in Vadimone lacu insularum descriptio apud Plinium minorem libr. IIX. c. XV. & Flandricarum in libro lectu digno Chifletii.

Si flumen ipsum & cum eo alveus à populo occupati non essent) Siculus Flaccus libro de conditionibus agrorum: *In qvibusdam regionibus fluminis modus assignationi cessit: in qvibusdam autem tantum subsecivus relictus est. Aliis autem exceptis, inscriptumq́, Flumini illi tantum.* de subsecivis vide egregia qvæ habet, ut omnia sunt illius, Salmasius ad Solinum. de toto hoc argumento fluviorum & fluvialium incrementorum videat, si cui vacat, Rosenthalium de jure Feudorum cap. V. corol. 23. Sixtinum de Regalibus lib. II. c. 3. Cæpollam de servitutibus rusticorum prædiorum, c. 31.

† h. c. §. IIX.

L. 12. Lacus. D. de Acq. Rer. dom. L. Vicinus. 24. §. fin. D. de Aqva pl. L. Rutilia Polla. 69. D. de Contr. Empt.

X. 1. Nec magis admittendum est illud de graviore † inundatione, si naturalem tantum rationem seqvimur. Nam ut maxime summa pars agri in arenam dissolvatur, manet tamen solida pars fundi inferior; & ut de qvalitate aliqvid mutet, substantiam non mutat, non magis, qvam pars agri, qvæ à lacu hauritur, cujus jus non mutari Romani recte sentiunt. Neqve illud naturale est, qvod ajunt, * flumina censitorum vice fungi, & de publico in privatum, de privato in publicum addicere. Melius Ægyptii, de qvibus hæc sunt apud Strabonem: ἐδέησε δὲ τὸ ἐπ' ἀκριβὲς καὶ κατὰ λεπτὸν διαιρέσεως διὰ τὰς συνεχεῖς τῶν ὅρων συγχύσεις, ἃς ὁ Νεῖλος ἀπεργάζεται κατὰ τὰς αὐξήσεις ἀφαιρῶν καὶ προστιθεῖς, καὶ ἐναλλάττων τὰ σχήματα, καὶ τἄλλα σημεῖα ἀποκρύπτων, οἷς διακρίνεται τό τε ἀλλότριον καὶ τὸ ἴδιον. ἀνάγκη δὴ ἀναμετρεῖσθαι πάλιν καὶ πάλιν. *Opus fuit exacta & subtili agrorum divisione, eo qvod Nilus per incrementa sua addens, minuens, faciemq́ ac signa immutans, confundat terminos, qvibus suum atq́ alienum alibi internoscitur. Ideo & repetenda sæpe fuit dimensio.*

***

Flumina censitorum vice fungi) de agri mensore Cassiodorus: *More vastissimi fluminis aliis spatia tollit, aliis jura concedit.*

2. Ab hac sententia non dissentit, qvod ipsi Romani auctores tradiderunt, qvod nostrum est, nostrum esse non desinere, nisi facto nostro, adde aut

§. 9. n. 2. Astales insulae fluctuantes sunt in gallo belgica provincia juxta Andomerum. Kircherus in loco Alberico haud procul Roma 16 ejusmodi insulas fluctuantes, quas Barghettas vocant, conspici tradit Mund. Subter. 2. 5 S. 4. p. 239. hist. Geogr. c. 8. §. 24. Kircherus rationem existendi talium insularum reddit, q virgulta levicula aque annotans, ideis aliquid et mollius culis foliis, vulva arena inspergatur et inde existant

aut lege. †† Sub factis autem & non facta comprehendi supra diximus, † qvatenus conjecturam adferunt voluntatis. Qvare hoc damus, si gravissima sit inundatio, neqve alia signa sint; qvæ retinendi dominii animum notent, facile præsumi agrum habitum derelictui: qvæ æstimatio, sicut naturaliter indefinita est ob varietatem circumstantiarum, & viri boni arbitrio permittenda, ita legibus civilibus definiri solet. Sic in Hollandia derelictus habetur ager, qvi per decem annos mersus fuerit, si non aliqva extent signa continuatæ possessionis: qvo in genere receptum apud nos non immerito est, qvod Romani rejiciunt, ut, si aliter neqveat, vel piscando retineri possessio censeatur. Sed solebant Principes tempus præfigere intra qvod veteres agrorum possessores siccare agros deberent: qvi ni id facerent, tum monebantur, qvi in agros jus pignoris habebant, deinde hi, qvi jurisdictionem aut civilem tantum, aut etiam criminalem: qvi si omnes in mora essent, tum eorum jus omne ad Principem deferebatur: atq; is aut ipse agros siccabat, suiqve patrimonii faciebat, aut aliis siccandos dabat retentâ parte.

†† L. 2. c. 14. §. 7.
† L. 2. c. 1. §. 2. n. 1.
L. Si ager. 23. D. Qvibus mod. usufr. amitt. L. III. c. IX. §. XIII. n. 2

XI. De alluvione, hoc est de adjectione particularum, qvæ à nullo vindicari possunt, qvia unde veniant nescitur, (alioqvi enim naturaliter dominium non mutabunt) certum haberi debet hanc qvoqve esse populi, si modo populus flumen dominio occupaverit, qvod in dubio credendum est; alioqvi occupantis.

L. si qvis nec causam. 4. §. 2. D. si certum pet. L. Ergo. 30 §. tribus. 2. D. de Acq. Rer. dom. L. adeo. 7 §. præterea 1. eodem tit. L. in agris. 16. D. de Acq. Rerum dom. L. I. §. si insula. 6. D. de Flum. Bald. in c. si qvis de manso. §. I. si de Jure feud. defuncti cont. fuerit. 2. F. 26. L. Julianus. 13. §. si Titius fundum. 14. D. de Act. Emt. & Vend.

XII. Sed populus ut aliis, ita & proxima prædia possidentibus jus illud concedere potest, & concessisse haud dubie videtur, si agri illi non alium, finem ea ex parte, qvam naturalem, id est flumen ipsum, habeant. Qvare non contemnenda est hac in parte Romanorum diligentia, qvi limitatum agrum ab aliis agris distinxerunt, dummodo meminerimus, agrum mensura comprehensum hac in re paris juris esse cum limitato. Nam qvæ de imperiis supra † diximus, cum de eorum occupatione ageremus, eadem & in agris privatis obtinent: sed hoc adhibito discrimine, qvod imperia in re dubia credenda sunt esse arcifinia, qvia id territorii naturæ maxime convenit: at agri privati magis est ut arcifinii non credantur, sed aut limitati, aut certa mensura terminati, qvia hoc privatarum possessionum naturæ est congruentius.

† L. II. c. III. §. 4. & seqq.

2. Neqve tamen negamus fieri posse, ut populus agrum assignet eo jure, qvo ipse occupaverat, id est ad flumen usqve, & si id appareat, jus esse alluvionis: qvod in Hollandia ante secula aliqvot judicatum est de agris ad Mosam & Isalam sitis; qvia & in literis mancipationum, & in libris censualibus semper dicti erant ad flumen pertingere. Et tales agri si vendantur, qvamvis in lege emtionis mensura aliqva nominata fuerit, dum tamen vendantur, non ad mensuram sed suo corporis nomine, naturam suam & jus alluvionis retinent, qvod Romanis qvoqve legibus proditum est, & passim usurpatur.

XIII. Qvod de alluvione diximus, id & de relicta ripa & siccata parte alvei censendum est, ut in non occupatis sint ea occupantis: in fluminibus occupatis, populi: privatorum autem ita demum, si à populo, aut jus populi habente, agrum ad flumen excurrentem, qva talem acceperint.

XIV. Sed cum aliud esse jus dixerimus insulæ, aliud vero alluvionis, frequens hinc controversia oritur, utro nomine censendum sit, qvod, cum emineat nonnihil, cum proximis prædiis ita cohæret, ut tamen interjecta planities aqvis superfundatur: qvod passim apud nos ob locorum inæqvalitatem videmus accidere. Mores hîc variant. In Gelria prædiis accedit addita occupatione id, qvod plaustro onerato adiri potest: In agro Putteno * id qvo pedes gladium exsertum tenens potest pertingere. Maxime naturale est, ut discretum videatur id, qva majori temporis parte navigio transiri solet.

***

Id qvo pedes gladium exsertum tenens potest pertingere) ex vetustissimo Germanicarum gentium more. Paulus Warnafredi de Authari rege Langobardorum: *Usqve ad eam* (columnam in mari) *eqvo sedens accessit Autharis, eamq; de hastæ suæ cuspide tetigit, dicens, usq; hîc erunt Langobardorum fines.* similem historiam habes de lancea, qva in mare jacta Otto Imperator fines imperii freto Baltico designare se dixit, apud Saxonem libro X. & alios.

†††

In Gelria) Repetit hæc *Vinnius l. c. n. 7.*

XV. 1. Nec minus trita usu qvæstio est inter principem, qvi jure populi utitur, & ejus vasallos, qvi imperium summo minus acceperunt. In Imperii sola concessione fluvialia incrementa non inesse satis apertum est. Sed notandum est, horum vasallorum nonnullos cum illo definito imperio simul accepisse agrorum universitatem, salvo eo, qvod privatis competit, puta qvod ager is olim populi aut Principis fuerit, aut à Principe siccatus. Ex hoc casu dubium non est, qvin vasalli jus habeant, qvod populi aut Principis fuit. Ac sic videmus in Zelandia vasallos, etiam qvi de civilibus tantum judices dant, pro tota agrorum universitate tributum pendere: cujus partem à singulis pro privatarum possessionum modo ferunt. Et his de alluvionibus non movetur controversia.

†††

Vasalli jus habeant) *Vid. Molin. l. c. n. 6. p. 253. Joh. de Lugo de Just. & Jur. T. 1. Disp. 6. sect. 13 n. 157. p. m. 168.*

Sunt qvib9 flumen ipsum datum est, qvi proinde insulas sive limo aggestas, sive factas, ex alveo qvem amnis circumluit, suas recte dicunt.

2. Sunt alii in qvorum investitura nec hoc nec illud comprehensum est, & horum adversus fiscum mala causa est. nisi aut mos regionis illis faveat, aut longi satis serie temporis possessio, accedentibus qvæ oportet, jus pepererit.

Qvod si non imperium, sed ager in feudum datus sit, videndum, qvæ sit

sit agri natura, ut supra diximus. Nam is si est arcifinius, alluvio feudo comprehensa censebitur, non ex jure peculiari Principis, sed ex agri qvalitate: nam & usufructuario tali casu alluvio prodesset. L. 9. Item si fundi. §. 4. huic vicino. D. de usufr.

XVI. Solent Romani, ut jus, qvo utuntur, ipsi probent esse naturale, tritum illud pronuntiatum afferre: Secundum naturam est, ut cujusqve rei eum seqvantur commoda, qvem seqvuntur incommoda: qvare cum amnis ab agro meo sæpe partem deterat, æqvum esse, ut ejus beneficio utar. Sed ea regula locum non habet, nisi ubi ex re nostra commoda existunt: at hîc existunt è flumine, qvod alienum est. Qvod autem perit, domino perire, id vero naturale est. Deniq; non esse universale, qvod adferunt, ipsa ostendit admissa ab ipsis agrorum limitatorum exceptio: ut jam omittam, ita plerumq; evenire, ut alios flumen ditet, alios pauperet. Lucanus:

Illos terra fugit dominos, his rura colonis
Accedunt donante Pado.

†††

Locum non habet) Limitat hanc regulam *Barbos. Thes. Loc. comm. verb. commodum. L. 3. cap. 31. axiom. 4.* qvod procedat, qvando commodi & incommodi par est ratio, adeoqve utrumqve & commodum & incommodum ex eodem fonte proveniunt, atqve insuper persona tàm oneris qvàm lucri capax judicatur. Hinc sensus regulæ juxta *Dn. Felden. h. l. p.* 220. Qvi sentit incommodum ex aliqvâ re, is ex ea re, qvâ damno afficitur, commodum, si qvod offertur, meritò percipit. Jam verò ex fluvii cursu aliqvando vicinus sentit incommodum illudqve ferre tenetur; Ergò ex eodem fluvio etiam commodum, si forte aliqvod ejusdem beneficio contingit, auferre debet.

XVII. Sed & qvod ajunt, viam publicam non intercedere alluvioni, rationem naturalem nullam habet; nisi ager privatus sit, qvi viam debeat.

†††

Viam publicam) Examinat ex professo & resolvit *l. 38. de A. R. D.* qvam proculi dubio Grotius hic taxat, *Bachov. ad Treutl. V. 2. diff. 20. th. 5. lit. G. p. m.* 25. Casus ita se habet secundum *Gloss.* Attius (vel Martius secundum *Vulg. & Franc.* prouti qvoqve hunc textum allegavit in *notis* marginalibus ad *§. 8. h. t.* ipse *Grotius*) habebat fundum; ibi juxta publica via erat; tertio ager Titii; qvarto flumen erat; qvinto fundus cujusdam innominati. Crevit flumen, & inundavit occupavitqve agrum Titii, & insimul viam publicam, & sic accrevit innominato. Tandem post recessit aqva, & rediit in antiqvum alveum: qværitur qvid juris? dicitur qvod ager qvondam Titii accrescat Attio, non obstante, qvod via sit in medio: via autem cùm sit publica, nemini adcrescit. Ex qvo constat, licet via interjaceat, nihilominus alveum desertum à flumine ei acqviri, qvi prope viam prædia habet: qvoniam (juxta *cit. Bachov.* qvi contra *Hottoman. 6. obs.* 1. ideo qvod fluminis occupationem & ejusdem ad priorem alveum regressum *in l. 30. §. 3. ff. h. t.* inter se confundat, disputat,) & ipsa via pars fundi esset, videlicet initio ex privatorum possessionibus decisa, ut proinde vicinis ea, qvæ trans viam destituuntur, acqviri æqvum sit, *add. §. 23. Inst. l. 7. §. 3. ff. h. t.* Instare qvis posset cùm Grotio, agrum formam pristinam cessante flumine recepisse; Ergò æqvum itidem esse, ut ille Titio restituatur. Respondemus formam pristinam adesse qvidem posse, qvæ tamen ex materia & terra agri pristina non est, sed ex nova qvadam, qvæ per cursum fluminis super inducta est; idcirco magis æqvum est, ut illa jure alluvionis accrescat iis, qvi propè agros possident.

XIIX.

XIIX. Est & acqvirendi modus, inter eos, qvi juris gentium vocantur, per genituram animantium. qva in re * qvod à Romanis & aliis qvibusdam gentibus est statutum, ut partus ventrem seqvatur, non est naturale, ut supra † diximus, nisi qvatenus plerumqve pater ignoratur. At si probabili ratione de eo constaret, cur non partus ex parte ad eum pertineat, nihil potest afferri. Nam & patris partem esse qvod nascitur certum est. Plusne vero de patre, an de matre, habeat, inter Physicos disputatur. Plutarchus ea de re sic disserit: ἡ φύσις μίγνυσι διὰ τῶν σωμάτων ἐμᾶς, ἵν' ἐξ ἑκατέρων μέρος λαβοῦσα καὶ συγχέασα, κοινὸν ἀμφοτέροις ἀποδῷ τὸ γενόμενον. ὥστε μηδέτερον διορίσαι, μηδὲ διακρῖναι τὸ ἴδιον, ἢ τὸ ἀλλότριον. *Natura sexuum corpora miscet, ut ita de utraq; parte sumta confundat, & * commune utrisq; reddat, qvod nascitur, ita ut neuter possit, qvid suum sit qvid alienum, discernere.* Et hoc secutæ sunt veteres Francorum & Langobardorum leges.

† h. l. c. V. §. 29. n. 1. L. III. c. VII. §. 2.

† p. 322.

***

Qvod à Romanis) cum qvibus consentit c. 31. Caroli Calvi Edicto Pistensi. de aliorum circa hanc rem legibus.

Commune utriusq; reddat) vide appositum ad hanc rem locum Galeni II. de semine, & qvæ ibi ex Athenæo. Chrysostomus ad V. Ephesiorum: μιγνύτων τῶν σπερμάτων τίκτεται ὁ παῖς. *mixta genitura fœtus oritur.*

†††

Cur non partus ex parte) Ratio JCtorum est, qvod ipse venter ad dominum spectat, ergo multo magis id, qvod ventris est accessorium, videlicet partus. Idem etiam in specie de partu ancillæ verum est: qvemadmodum enim dominus servi imprægnantis in ipsam ervam imprægnatam nullum jus sibi vindicare valet, ita nec in partem ventris ejus, videlicet in partum. Nec adstringi naturaliter potest dominus geniti animalis, ad partem aliqvam, licet minimam, genitori masculo aut domino maris tradendam; nisi fortè ejus jussu mas ad generandum fuerit adhibitus, ubi aliqvid pro imprægnatione rependendum: qvia qvoad reliqvos casus, ubi animalia præter intentionem dominorum, ex furore sæpius libidinoso, congrediuntur, sibi imputare debet dominus imprægnantis, qvod animal suum non meliùs custodierit, præsertim cum dominus imprægnati ex parte labore consveto carere, & nihilominus alimenta ad matris & insimul partus, tàm intra, qvàm extra uterum constituti, sustentationem conferre tenetur. Plura contra Grotium profert *Vinn. ad §. 19. Inst. de R. D. add. Dn. Struv. Resolut. LL. obst. ad S. J. C. Ex. 41. th. 23.*

Inter Physicos disputatur) Videntur hæc ferè per distinctionem sopiri posse cum *Dn. Osiandr. h. l.* Aut enim, dicit, ille, consideramus patrem & matrem ratione materiæ, & ita plus confert mater, præprimis si attendantur alimenta in utero: (qvamvis exinde imperium in liberos matri Originale, patri verò tantum derivativum non seqvatur, ut statuit Hobbes, qvem rejecimus *l. 2. cap. 5. §. 1. pag. 229.*) Aut consideramus ratione causæ efficientis, & ita primas fert pater in ratione principii generandi. Qvanqvam si anima ex traduce (qvod nos lubenter aliis discutiendum derelinqvimus) esse statuatur, & ab utroqve parente efflorescere dicatur, non hic erit qværenda aliqva prærogativa, nec considerandi mas & femina ut duæ causæ partiales magis vel minus conferentes ad productionem nati, sed sub τάξει & benedictione divinâ in conjunctione, ut unum qvoddam principium in relatione ad id, qvod ex illis nascitur, adeoqve si duæ causæ hîc statuantur, duæ causæ totales, non subordinatæ erunt admittendæ.

XIX.

XIX. Si ex aliena materia speciem qvis fecisset, Sabiniani dominium ejus esse volebant, qvi materiæ fuisset dominus; Proculus ejus, qvi speciem fecisset, qvia per eum esse cœpisset, qvod ante non existeret: arrepta tandem est media sententia, ut si reverti ad priorem speciem materia posset, materiæ dominus rem haberet: si non posset, tum is haberet qvi speciei esset auctor. L.III.c.6. Qvod ipsum improbat Connanus, & hoc unum videri vult, plusne sit pretii in opere an in materia, ut qvod pluris est, id prævalentia sua qvod minus est, ad se trahat, argumento eorum, qvæ à Romanis qvoqve Jurisconsultis de accessione tradita sunt.

2. At si naturalem veritatem respicimus, sicut confusis materiis communionem induci pro rata ejus, qvod qvisq; habeat, Romanis qvoq; Jurisconsultis placuit, qvia res alium exitum naturaliter reperire non poterat; ita cum res constent materia & specie tanqvam suis partibus, si alterius sit materia, alterius species, seqvitur naturaliter rem communem fieri pro rata ejus qvanti unumqvodq; est. Species enim pars est substantiæ, non substantia tota: qvod Ulpianus vidit, cum dixit mutata forma prope interemtam substantiam. L.II.c.III.§.3. L. 9. Julianus. §. sed si qvis. 3. D. ad Exhib. L. 12. de eo exhibendo. §. si qvis. 3. D. ad Exhib.

†††

Naturaliter rem communem fieri) Dissentit cum communi Dd. Scholâ, & Grotio contradicit *Vinn. ad §. 25. Inst. de R. D. n. 4.* idqve juris civilis sancitum apud suos observari ipso Grotio confitente *lib. 2. manuduct. c. 8.* asserit. Nos, si cum *Dn. Struv.* (qvem etiam in hoc puncto citavimus *l. 2. c. 3. §. 3. p. 201.*) velimus corpus per specificationem ita effectum (ab eo, qvi putabat ad se pertinere) simpliciter considerare, dici qvidem illud posset utriqve & domino materiæ, & eis, qvi operam & artificium adhibuit, pro rata commune: uti secundum naturæ jus hanc rem determinatam vult Grotius. Verùm cum istiusmodi communio non possit commodè subsistere, imò fermè inutilis sit, ulterius ratiocinatione humanâ inqvisitum est, cui illorum potius tota res addicenda: de qvo diversæ opiniones natæ: qvæ distinctione compositæ sunt *l. 7. §. 7. l. 26. l. 27. §. 1. ff. §. 25. Inst. de A. R. D.* Alii ex alio fundamento hanc Imperatoris considerationem & distinctionem communiter receptam, utrum in priorem rudem materiam species reduci possit aut non possit, insufficientiæ arguunt. Qvid enim, inqviunt illi, si ab insigni artifice, qvi parem non habet, ex auro vas conflatum fuerit, cujus pretium ex solo artificio æstimatur, qvis erit tàm inconsideratus, qvi vas istud ad priorem rudem materiam reduci velit? Et qvis ergò hîc non plus artifici tribuet, qvam auri domino? Veruntamen hi naturam specificationis nostræ cum accessione industriali confundunt. Hîc enim non fit nova species, cum vasculum licet artificiosissimum semper ad auri materiam reduci qveat; sed auro saltem per artificiosam elaborationem nova adjicitur figura, qvæ propter operæ pretiositatem & æstimationem laboris, ipsum aurum (in locis, ubi forte privilegium hoc aurifabris concessum est) post se trahit perinde, ut tabulam pictura. Sed de hac in §. *seq.* 21.

XX. Ut autem qvi mala fide materiam alienam attrectant, speciem perdant, est qvidem non iniqve constitutum, sed pœnale, atqve ideo non naturale. Natura enim pœnas non determinat, nec ob delictum per se dominia aufert, qvanqvam naturaliter pœna aliqva digni sunt, qvi delinqvunt.

†††

Sed pœnale) Sed hoc non merè pœnale est. Qvia malâ fide specificans potest consequi æstimationem, qvanti rem specificando meliorem fecit. Interim dominus speciei ideo non fit, qvod sciens operam dederit rei ad se non pertinenti.

XXI. Ut vero rei majori acqviratur res minor, qvo fundamento Connanus nititur, naturale est facti, non juris. atqve ideo, qvi fundi pro vicesima parte est dominus tam manet dominus, qvam qvi partes habet novemdecim. Qvare qvod de accessione ob prævalentiam aut certis in casibus lex Romana constituit, aut in aliis etiam constitui potest, id naturale non est, sed civile, ad commodius transigenda negotia; natura tamen non repugnante, qvia lex dandi dominii jus habet. Vix autem ulla est tractatio juris, in qva tot discrepantes sint Jurisconsultorum sententiæ & errores. Nam qvis concedat, si æs & aurum mixtum fuerit, alterum ab altero diduci non posse, qvod scripsit Ulpianus, (*a*) aut ferruminatione confusionem fieri, qvod Paulus; (*b*) aut aliam esse scripturæ, (*c*) aliam picturæ (*d*) rationem: ut huic tabulæ cedat, illa tabulæ.

(*a*) L. Idem. §. 1. D. de Rei vind.
(*b*) L. In rem. 23. §. 5. item. D. Eod.
(*c*) Inst. de rer. div. §. literæ. 33.
(*d*) §. si qvis. 34. eod.

†††

Æs & aurum mixtum fuerit) Ulpianum locutum esse secundum peritiam sui temporis, qvo ars separandi æs ab auro (aliud est in ære & argento, *l. 12. §. 1. de A.R.D.*) in gradu adeò, uti nunc est, excellenti nondum innotuerat, probabile est, *Vid. Dn. Struv. ex. Ex. 41 Th. 42.* qvamvis nec hodie hoc fieri posse, contra *Alcat.* qvi *lib. 6. Parerg. cit.* post *Fulgosium* ita censuit, defendat *Borcholt. ad §. 27. n. 5. Inst. de R. D.* verba ejus sunt sequentia: etiam hodiè cum aurifabri vi aqvæ chrysulcæ seu aqvæ fortis, aurum ab ære deducere volunt, æs evanescit, & non fit separatio materiarum, sed unum tantum deducitur, alterum fugit in auras. Consentiunt *Herg. Gephan. Franzk. ad §. cit.* Nos, sicuti contra experientiam non pugnamus; ita statim, artem hanc melius edocti, Grotio credemus, qvem multi qvoqve artificum assertione suâ corroborare nituntur.

Qvod Paulus) Vellicat & hîc Paulum præter necessitatem Grotius, qvandoqvidem Ille in *l. in rem. 23. §. item. ff. de R.V.* vocabulum *confusionis* non pro conflatione ferri, qvod utriusqve est; sed potius pro consolidatione sive adjunctione inseparabili, qvam fictio juris operatur, accipit. Hinc facilis est ratio casus in *§. cit. 5. in fin.* propositi, qvi ita se habet: Si statuæ meæ ferreæ brachium alienæ statuæ ferreum addideris, non potest dici brachium tuum esse, qvia tota statua uno spiritu (una elementatione *Gloss.* una specie, *Godofred. ex l. 30. pr. ff. de usucapion. add Dn. Zigler. in not. ad. l. 2. c. 9 §. 3.*) continetur ita, ut brachium jure accessionis tanqvam pars toti corpori cedere debeat; qvippe qvum jam jus domini in brachium, & meum in reliqvum corpus inter se sint confusa & consolidata in integro corpore statuæ, qvæ mea facta est. Aliud respondendum ad *l. 27. §. 2. de A. R. D.* (ex qvo tamen Ulpianum suum desumsisse pronunciatum putat. *Franzk. ad cit. §. 27. Inst. de R.D. n. 8.*) ubi qvidem est rei consolidatio, sed qvia neutra pars alteri accessioni est, jura utriusqve confundi neqveunt, sed sua cujusqve res salva remanet.

Aliam picturæ rationem) Placet hic responsio *Nicol. de Passerib. in Conciliat. LL. p. m. 156. num. 27.* qvam ille probat ex *Pac. Enantioph. centur. 3. 98 qæst. 43.* regulam sc. illam generalem: *accessorium sequitur principale*; naturaliter æqve de scripturâ, ac picturâ veram esse, interim secundum sancita juris positivi illam, naturâ non repugnante, exceptionem pati in picturâ propter pretium, ingeniositatem & privilegium olim pictoribus indultum, qvo etiam cautum erat, ne mancipia, picturam docerentur, *Mynsing. ad §. 34. Inst. de Rer. Div.*

§. 22. Ad exemplum in India
orientali ante 60 annos con-
tigit in prærepta angelis a Da-
tavis insula poleron, quæ Con-
troversia 1664 sopita fuit pa-
ce Brædana, batavi promi-
serant angelis se velle illis
concedere insulam poleron, de
inde cum angeli urgerent tra-
ditionem, amputabant prius ba-
tavi omnes arbores Moscatas
et hoc facto insulam tradebant
Quid sentiendum de facto Bal-
garum et responsione eorundem
se angelis insulæ traditionem
promisisse at non simul ar-
bores muscatas. Et interpreta-
tiones faciendas esse de iis
de quibus verisimiliter cogi-
tarunt de proventu terræ ex
nucibus Moscatis Et non pu-
terant vulgæ interpretationem
causari de solo insulæ solo
sine proventu.

Dn. cum Plin. l. 35. *c.* 10. Idqve hodie ad calligraphiam, propter identitatem rationis, extendere possumus, salvo tamen semper pretio, qvod domino tabulæ vel chartæ competit. Qvod si tamen major pretiositas tabulæ vel chartæ, qvam picturæ deprehendatur, nullus non videt, procedere tenorem *§. litera.* 33. *Inst. de R.D. add. D. Zigl. p.* 325. *Ludvv. D.* 4. *Th.* 7. *lit. f. Dn. Pufendorff. de* J.N. *& G. l.* 4. *c.* 7. §. 8. *p.* 511. *Gloss. ad l.* 23. §. 3. *de R.V.* hodiè in Praxi Grotii opinionem veram esse tradens, qvam sequitur *Mynsing. l. c. n.* 4.

XXII. Plantata & consita ut solo cedant simpliciter est juris constituti, cujus ratio est, qvod ista solo alantur. Nam ideo & de arbore distingvitur, an radices egerit. Atqvi alimentum rei jam ante existentis partem duntaxat facit: atqve ideo sicut ex alimento jus qvoddam in rem soli domino nascitur; ita domino seminis, plantæ, aut arboris jus suum naturaliter certe ob id non perit. Qvare & hic communio locum habebit: nec minus in ædificio, cujus partes sunt solum & superficies: nam si mobile sit, nullum in eo jus habebit, soli dominus, qvod & Scævolæ placuit.

†††

Jus suum) ad repetendum tantum pretium, non corpus, qvod coaluit. Non enim latius extendimus naturale facti, uti Grotius præsupponit in *§. præced.* 21. qvippe qvod per plantationem, sationem &c. ex facto plantantis in alieno solo jus insimul in dominum soli transfert.

XXIII. Bonæ fidei possessor ut fructus omnes ex re suos faciat, qvos percepit, naturale itidem non est, sed hoc tantum, ut jus habeat, impendia in rem facta & operam utilem imputandi, ac pro iis deducendi fructus perceptos; * imo & exstantes, si aliter non fiat ei restitutio, retinendi.

L. Titius 60. D. de Acqvir. Rer. Dom. L. 25. Sed & si §. consuluit. 11. D. de Petit. hæred. L. 38. Plane. D. de Hæred. pet.

***

Imo & exstantes, si aliter non fiat ei restitutio, retinendi) vide hac de re speculum Saxonicum, in qvo multa æqvitatis plenissima II. 46.

†††

Naturale itidem non est) Omninò est naturale, si bonæ fidei Possessorem ut talem consideramus, eatenus enim verum dominum repræsentat, *Dn. Felden. h. l. p.* 223. Gravior qvæstio est de fructibus à bonæ fidei possessore venditis, qvorum pretium adhuc apud eundem deprehenditur post litem contestatam, an ad minimum & hoc restituere vero domino adstringendus sit? Qvicqvid dicant de jure civili, ex qvâ responsio negativa nonnullis probabilis videtur per ea, qvæ tradit *Dn. Struv. S. J. C. Ex.* 11. *th.* 22. Jure naturæ æqvius censemus, eundem, qva locupletior factus est, teneri ad restituendum, deducto antea valore expensarum & industriæ, *add. Johann. de Dicastill. de Just. & Jur. lib.* 2. *Tr.* 2. *D.* 5. *dub.* 3. *num.* 28. *& seqq. & ipse Grot. h. l.* 2. *c. ap.* 10. §. 4. *seq.*

XXIV. Atqi idem dicendum videtur de malæ fidei possessore, ubi lex pœnalis non intercedit. *Benignius est*, ait Paulus Jurisconsultus, *etiam in prædonis persona haberi rationem impensarum, non enim debet petitor ex aliena jactura lucrum facere.*

†††

Idem dicendum) Qvoad repetitionem impensarum, qvod nec Juri Justinianeo incognitum, *add. plur. ap. Ludvv. D.* 4. *th.* 8. *per tot.* Ipsum tamen ullos, præter indu-

ſtriæ (ſecus de induſtrialibus, *vid. c. 10. §. 4. h. l.*) ſuos fructus facere negamus. Malæ fidei enim poſſeſſor ſemper eſt in mora: ergo tenetur reſtituere fructus non ex lege pœnali, ſed ex eo ipſo, qvod illos percepit, vel percipere potuit. Aliud dicendum eſt, ſi ultra hæc, etiam propter factum culpandum puniatur: qvoniam hoc demum ex lege pœnali eſt, *junge Dn. Zigler. in not. ad cap. ſeq. 100. p. 334. §. 1. Dn Feld. p. 225.*

†.II.c.6.§.1.n. 2.c. XI. §.1.n. 3.c.12.§.15.n.1

XXV. Ultimus acqvirendi modus, qvi juris gentium dicitur, eſt per traditionem. Atqvi ſupra † diximus, ad dominii translationem * naturaliter traditionem non reqviri; qvod & ipſi Jurisconſulti in qvibusdam caſibus agnoſcunt (*a*) ut in re donata uſufructu retento, (*b*) aut in eum collata, qvi poſſideat, (*c*) aut commodatam ſervet; in jactis miſſilibus; imò etiam ante adeptam poſſeſſionem nonnullis caſibus nunc qvoqve tranſit dominium, ut (*d*) hæredtiatis, (*e*) legatorum, (*f*) rei donatæ Eccleſiis & piis locis, aut civitatibus, aut (*g*) cauſa alimentorum, (*h*) bonorum, qvorum univerſalis ſocietas contracta eſt.

(*a*) L. qvisq. 28. C.de Don.
(*b*) L.21.Si ſervus.D deAcq. Rer. Domin.
(*c*) Inſt. de Rer. div. §.interdum. 44.
(*d*) L. Cũ hæredes.13. D.de Acq.poſſeſſ.
(*e*) L. à Titio. 64. D.deFurt.
(*f*) L.23.ut inter. C. de SS. Eccleſ.
(*g*) L.1. Si doceas.C.de Dõ. qvæ ſub modo
(*h*) L. I.§. I. & L.2.D.proSocio.

***

Naturaliter traditionem non reqviri) Non ſane. vide legem Wiſigotthicam lib. V, tit. II, c. 6. *Tum videtur vera eſſe traditio, qvando jam apud illum ſcriptura donationis habetur.* & apud veteres Romanos res mancipi alienabantur plene per æs & libram. vide Varronem lib. IV. de Lingva Latina: Feſtum Pompejum in voce Rodus: Ulpianum Inſtitutionum tit. XIX. Boëthium ad Topica Ciceronis.

XXVI. Hæc ideo annotavimus, ne qvis, reperta juris gentium voce apud Romani juris auctores, ſtatim id jus intelligat, q vod mutari non poſſit, ſed diligenter diſtingvat naturalia præcepta ab his, qvæ pro certo ſtatu ſunt naturalia; & jura multis populis ſeorſum communia, ab his, qvæ ſocietatis humanæ vinculum continent. Ceterum illud ſciendum eſt, ſi hoc jure gentium improprie dicto, aut unius etiam populi lege introductus ſit modus acqvirendi, ſine diſcrimine civis & peregrini, jam inde qvoqve exteris jus naſci: & ſi juris conſecutio impediatur, injuriam etiam talem, qvæ juſtam belli cauſam præbere poſſit.

L.II. c.2.§.22.

CAPUT IX.

Qvando imperia vel dominia deſinant.

I. Dominium & imperium tolli, ſublato eo, qvi jus habuit, nec exiſtente ſucceſſore:
II. Sic & jus familiæ exſtincta familia:
III. Sic & populi, ſi populus eſſe deſinat:
IV. Qvod fit, ſublatis partibus neceſſariis:
V. Sublato corpore toto populi:
VI. Sublata forma, qvæ eſt populus:
VII. Non etiam migratione:
IIX. Aut mutato regimine: ubi de loco, qvi debeatur novo regi aut populo liberato.
IX. Qvid ſi populi uniantur?
X. Qvid ſi dividatur populus?
XI. Cujus nunc ſint, qvæ Romani imperii fuerunt, nec alienata apparent.
XII. De jure hæredum.
XIII. De jure victoris.

Qvo-

Cap. XI. Libr. II.
Conspectus.

Dominia desinunt vel voluntate cessante per abdicationem vel derelictionem. Vel eo intereunte qui jus regnandi habebat §. 1. si familia regnans extinguatur. Imperium personale quod expirat sed non reale s. resp. vel populo intereunte §. 3 nam ubi nullus populus ibi nullum regimen. Idq vel interitu corporis h. e. subcatis simul partibus ejus sine quibus corpus subsistere nequit §. 4. Vel subcata corporis ratione si singuli nimirum a societate discedant aut vi distrahantur vel interitu speciei subcata sit omni aut perfecta juris communitate §. 6. neq refert si loco migraverit populus sive sponte sive coactus, species n. si maneat populus esse non desinit §. 4. neq refert quomodo gubernetur an plurium an multitudinis imperii idem n. populus manet, quamdiu consociatio juris et imperii eadem remanet §. 8. neq unione dominii interit, non n. amittentur jura sed communicantur §. 9. neq dissentiendum ex una civitate plures reddi posse plurosq sic pro uno exiltere summa imperia, quamquam et hoc rare sine imbecillitatis nota §. 10.

I.

QVomodo primitus acqvirantur, & qvomodo transeant, tum dominia privata, tum imperia, satis diximus, qvomodo desinant, videamus. Et qvidem derelictione desinere obiter supra (a) demonstratum est, qvia voluntate cessante non manet dominium. Est & alius desinendi modus, sublato subjecto, in qvo est imperium vel dominium, ante alienationem scilicet vel expressam vel tacitam, qvalis est in successionibus ab intestato. (b) qvare si qva persona, nulla edita voluntatis significatione, nullo consangvineo relicto, moriatur, omne jus, qvod habet, interit, ac proinde servi (nisi lex humana impediat) erunt liberi: populi, qvi in ditione ejus fuerant, sui juris fient; qvia non sunt hæc sui naura occupabilia, nisi libertatem suam ultro deserant: †res autem aliæ fient occupantis.

(a) L. 2. c. 4.

(b) h. l. c. 7.

† L. I. c. III. §. IIX. n. 3.

†††

Voluntate) Non intrinsecâ, sed etiam per signa externa declaratâ.

Erunt liberi) Tollitur enim tunc relatio, qvæ erat inter dominum & servum non secus, ac si pro derelictis fuerint habiti, de qvibus *Bacho. ad Treutler. Vol. 1. D. 2. th. 2. lit. B.* ut proinde magistratus eis novum Dominum, nisi lex humana hoc velit (*vid. Lud. D. 2. th. 1. lit. b.*) assignare non debeat. Specialis interim est apud Turcas consvetudo, ubi dominus mancipium Christianum manumittendo jus solùm, qvod sibi competebat, remittere potest, neutiqvam verò ipsi libertatem concedere talem, ut tanqvam res pro derelicto habita, à tertio in servitutem novam non revocentur, *vid. Salomon. Schweiger. Itin. Constant. Hierosol. lib. 2. c. 27. p. 99.*

II. Idem dicendum * si familia defecerit, qvæ jus aliqvod habebat.

***

Si familia defecerit) Ut Danica olim. Cranz. Vand. IIX, 23. Rugia Crantzius idem Vand. IIX, 12. Pelasgorum & Thessalorum; Gregoras lib. VII. Usanchanidarum in Persida; Leunclavius XVI. Adde Leonem lib. II. Africanorum de Tarodento: & si vis, Ernestum Cothmannum Cons. XLI. num. I, & seqventibus.

III. 1. Idem si populus. † Dixit Isocrates, & post eum Julianus Imperator, civitates esse immortales, id est esse posse, qvia scilicet populus est ex eo corporum genere, qvod * ex distantibus constat, uniqve nomini subjectum est, qvod habet ἕξιν μίαν, ut Plutarchus; spiritum unum, ut Paulus (a) Jurisconsultus loqvitur. * Is autem spiritus, sive ἕξις in populo est vitæ civilis consociatio plena atqve perfecta, cujus prima productio est summum imperium, vinculum, per qvod respublica cohæret, spiritus vitalis, qvem tot millia trahunt, ut Seneca loqvitur. Plane autem corpora hæc artificialia instar habent corporis naturalis. Corpus naturale idem esse non desinit * particulis paulatim commutatis una manente specie, ut Alphenus ex Philosophis differit.

De Pace. L. 23. D. §. 5. de R. V. add.

(a) L. Rerum mixtura. 30. D. de usucap. Ach. Stat. ad Arat.

† L. 3. c. 9. §. 9.

Sen. lib. I. de Clem. c. 4. L. Proponebatur 76. D. de Judiciis. Ep. 58.

***

Ex distantibus) Seneca Epistola CII. *qvædam continua esse corpora, ut hominem: qvædam composita, ut navem, domum, omnia denique, qvorum partes*

diversæ junctura in unum sunt coactæ: quædam ex distantibus, quorum adhuc membra separata sunt, tanquam exercitus, populus, senatus. Sumpta hæc ex Achille Statio, cujus ad Aratum hæc sunt verba ex Conone illo, cujus repertum est coma Berenices: παρετήρησε ὁ Κόνων ὁ μαθηματικὸς, σώματα λέγεσθαι ὅσα ὑπὸ μιᾶς ἕξεως ἡνωμένα κρατεῖται, οἷον λίθος, ξύλον. ἔστι δὲ ἕξις πνεῦμα σώματος συνεκτικὸν συνημμένα ἔχον, ὅσα ἐχ ὑπὸ μιας ἕξεως δέδεται, ὡς πλοῖον ὡς οἰκία. τὸ μὲν γὰρ ἐκ πολλῶν σανίδων, ἡ δὲ ἐκ πολλῶν λίθων σύγκειται. διεστῶτα δὲ ὡς χορός. τῶν δὲ ποιήτων διπλαὶ αἱ διαφοραὶ, τὰ μὲν γὰρ ὡρισμένων σωμάτων καὶ ἀριθμῷ ληπτῶν ὡς χορός. τὰ δὲ ἐξ ἀορίστων ὡς ὄχλος. *Observavit Mathematicus Conon, corpora dici, quæ uno tenore unum fiunt. est autem tenor spiritus corpus continens. connexa vero, quæ non uno tenore juncta sunt, ut navis, ut domus: nam & illa ex multis est tabulis, & hæc ex lapidibus multis: distantia ut chorus: sed & hæc duum generum inter se differentium. sunt enim alia ex corporibus definitis & quæ numerum habent cognitu facilem: alia ex infinitis, ut populus*) Apparet hinc sumpta, qvæ habet Pomponius L. Rerum. 30. de Usurp. & usucap. & qvod Paulus dicit statuam uno spiritu contineri L. in rem. 23. §. item. 5. ubi similiter distingvit inter corpora cohærentia & qvæ sunt ex distantibus. Usi & alii: Philo de Mundo: ἕξις ἐστὶ πνεῦμα ἀναστρέφον ἐφ' ἑαυτό. *tenor est spiritus in semet se revolvens*, &c. item: ἕξις ἐστὶ συμμαλικὸς τόνος, δεσμὸς οὐκ ἄῤῥηκτος, ἀλλὰ μόνον δυσλάλυτος. *Tenor est spiritualis continentia, vinculum non insolubile, sed solutu difficile.* Vide & Boëthium I. Arithmeticorum: & nota cum de populo ἕξιν aut spiritum dicimus, non sumere nos vocem in suo rigore, ut Conon fecit, sed ἀναλογικῶς, comparatione qvadam, qvali utimur etiam cum populum corpus appellamus. Spiritum hunc rei speciem vocat Alfenus in L. Proponebatur. 76. D. de Judiciis.

Is autem spiritus sive ἕξις in populo) ἡ πολιτεία βίος πόλεως. Aristoteles Polit. IV. II.

Particulis paulatim commutatis) Exemplum in navi dat Alfenus dicto jam loco & Ulpianus in Lege *Quid tamen.* 10. §. 7. D. Qvibus modis usufructus amittatur. Navem eandem esse ajunt, si per partes refecta sit. Aliud si dissoluta & recomposita, L. qvi res 98. §. Aream. 8. D. de Solutionibus. Plutarchy Theseo: τὸ δὲ πλοῖον ἐν ᾧ μετὰ τῶν ἡιθέων ἔπλωσε καὶ πάλιν ἐσωθη τῷ τριηκόντορον, ἄχρι τῶν Δημητρίου τοῦ Φαληρέως χρόνων διεφύλαττον οἱ Ἀθηναῖοι, τὰ μὲν παλαιὰ τῶν ξύλων ὑφαιρέντες, ἄλλα δὲ ἐμβάλλοντες ἰσχυρὰ, καὶ συμπηγνύντες ἕτως ὥστε καὶ τοῖς φιλοσόφοις εἰς τὸν αὐξόμενον λόγον ἀμφισβήτημα τὸ πλοῖον εἶναι, τὸ μὲν ὡς τὸ αὐτὸ, τὸ δὲ ὡς οὐ τὸ αὐτὸ διαμένει λεγόντων. *Navem autem, in qva cum delecta juventute navigavit, salvusque rediit Theseus, triginta aptam remis, conservarunt Athenienses ad usque tempora Demetrii Phalerensis, subtrahendo ligna vetustate cariosa, subjiciendo alia, ita, ut cohærerent, unde & exemplum hæc navis facta est Philosophis disputantibus de ea quæstione, qvæ*

georg: Wie helfen es eine spinnate von romer pumpe.

homo actuosus sci per Imperium.
respube sit actuosa ens n. viu
est qd per se actuosum est, si
vine Imperio esset actuosa ō.
foret et quo fuit qd dictum āter
nas esse resp. h. e certo der.
mino non determinatas s. nega.
tive non positive h. ō qd nullū
terminum habeat āternitas poli.
tica semper sumitur negative.
qd non aliquo termino sit.
Definita. qd eleganter ex:
pressit Cancellarius galliā Bru.
landus eo tempore quo henricus
4 interfectus erat Reginaq ipsi
aulam intranti acclamaret regem
esse interfectum; reges galliā dixit
non mori, cecidisse Henricum.
sed stare Ludovicum Conf. c. 21
h. 2. ss. 8. n. 1.

§. 3. n. 2. Cs. idem homo manet in senectute quâ fuit juvenis ratione crassiorum in corpore partium, quâ eadem manet e. g. ossatura, nervi, venâ, vasa, arteriâ etc. sed non ratione partium subditionis materiâ sic idem spiritus vel sanguis in senectute non manet, quâ in juventute fuit.

§. 3. n. 3. Cs. attamen hodie hoc verum eodem atheni enses jam non esse quales olim fuerant, nam paucissimi ex veteribus illis graecis supersunt. et vere hodie est illa vies notionem.

qvæ de augescentibus dicitur, in qva hanc navem ad ultima tempora eandem fuisse affirmant hi, illi negant. In hac controversia à Philosophis decertata prudenter Jurisconsulti ajentem partem prætulere: Et Tertullianus juris valde peritus libro de Resurrectione carnis: *Navem procella dissipatam vel carie dissolutam, redactis & recuratis omnibus membris, eandem sæpe conspeximus etiam titulo restitutionis gloriantem.* intellige manente carina, qvomodo vox *resoluta* etiam sumenda in *Pauli verbis* L. Inter stipulantem. 83. §. Sacram. 5. D. de Verb. Oblig. Idq; & apud Tertullianum præcedentia, & apud Paulum seqventia evincunt. Philo de Mundo: οὐ γὰρ δήπουθεν, οὗ πάντα μέρη φθείρεται, φθαρτόν ἐστιν ἐκεῖνο, ἀλλ' οὗ πάντα τὰ μέρη ἅμα καὶ ἐν ταυτῷ ἀθρόα κατὰ τὴν αὐτὸν χρόνον. *Non cujus partes pereunt utiq; interitui obnoxium est, sed cujus omnes partes simul & eodem tempore pereunt.*

2. Atqve ideo commode interpretandum, qvod ait Seneca, neminem nostrûm eundem esse in senectute, qvi fuit juvenis, ut de materia sola intelligatur; * qvomodo Heraclitus dixerat, citante Platone in Cratylo, & Seneca dicto loco, in idem flumen bis nos non descendere, qvod rectè sic corrigit Seneca: *Manet idem fluminis nomen, aqva transmissa est.* Sicut & Aristoteles flumen populo comparans dixit, flumina eadem vocari, qvanqvam alia subeat semper aqva, alia decedat. Neqve verò manet nomen inane, sed & ἕξις illa, qvam Canon definit ἕξιν σώματος συνεκτικὴν, Philo πνευματικὸν συνέχον, Latini qvoqve spiritum vocant. Sic ergo populus, auctore & Alpheno & Plutarcho de sera numinis vindicta, idem hoc tempore putatur, qvi abhinc centum annis fuit, cum ex illis nemo nunc vivat: μέχρις αὖ ἡ ποιοῦσα καὶ συνδέουσα ταῖς ἐπιπλοκαῖς κοινωνία τὴν ἑνότητα διαφυλάττῃ. *qvamdiu illa, qvæ populum facit & mutuis nexibus, vincit communio, jus unitatis suæ servat.* qvæ ejusdem Plutarchi in hac re verba sunt. Et hinc ortus mos loqvendi, ut populum, qvi nunc est alloqventes, ei tribuamus, qvæ eidem populo ante multa secula acciderunt, ut videre est, tum apud historicos, tum & * in libris sacris, ut Marci X, 3. Joh. VI, 32. VII, 19. 22. Actor. VII, 38. Sic apud Tacitum Antonius Primus Vespasiano militans milites Tertianos veterum admonet, ut *sub M. Antonio Parthos, sub Carbulone Armenios repulissent.*

III. Pol. II.

Hist. l. III. c. XXIV.

***

Qvomodo Heraclitus) Et Epicharmus apud Diogenem Laërtium.

In libris sacris) Adde Matth. XXIII, 35. Act. III, 22.

3. Ex odio itaqve non ex vero, apud eundem Tacitum, † Piso * negat Athenienses sui temporis esse Athenienses, qvippe tot cladibus extinctos, sed illuviem nationum. Nam externa illa accessio de dignitate forte aliqvid detraxerat, populum alium non fecerat. Nec id is ipse ignoravit, cum illis ipsis sui temporis Athenienſibus objectaret vetera, qvæ in Macedonas improsperè,

† L. II. Annal. c. 55.

spere, violenter in suos fecissent. At sicut particularum mutatio non efficit, ut populus esse desinat, qvi fuit, ne per annos qvidem mille & amplius, ita fieri posse, ut intereat populus, negari non potest. Fit autem hoc dupliciter, interitu corporis, aut interitu speciei sive spiritus, qvem dixi.

***

Negat, Athenienses sui temporis esse Athenienses) Contra de iisdem Athenienses Julianus Misopogone.

IV. Corpus interit, * vel sublatis simul partibus, sine qvibus corpus subsistere neqvit, vel sublata corporis ratione. Ad priorem modum refer populos mari abreptos, ut Atlanticæ populos, teste Platone, * & alios, qvorum (a) Tertullianus meminit, item eos, qvos terræ motus hausit penitus, aut chasma; qvorum exempla sunt apud (b) Senecam & (c) Ammianum Marcellinum, & alibi: & qvi sponte internecioni se dederunt, ut Sidonii & Saguntini. Ex antiqvo Latio LIII. populus sine vestigiis interiisse ait Plinius. Qvid si ex tali populo tam pauci supersint, qvi populum facere neqveant? jam poterit in illis subsistere dominium, qvod populus habet ad modum privatorum: non si qvid populo ut populo competit, qvod & de collegio sentiendum est.

(a) L. de Pallio.
(b) Ep. 92.
(c) Lib. XVII. Rerum gest. Diod. XVI. Bibl.

L. 7. Sicut §. ult. D. Qvod cujusq; univers. nom.

***

Vel sublatis partibus, sine qvibus corpus consistere neqvit, vel sublata corporis ratione) Servius in Fuldensibus excerptis ad I. Æneidos: *duobus generibus deletur exercitus, aut internecione aut dispersione.*

Et alios, qvorum Tertullianus meminit) Myunda apud Vitruvium: Helicen & Burin apud Pausaniam, Strabonem, Senecam Naturalium qvæstionum libro V. c. 23. & 32. & in Anthologia.

†††

Sidonii & Saguntini) Addantur Incolæ Massadæ, castelli munitissimi, apud *Joseph. de Bell. Judaic. lib. 2. cap. 28. pag.* 446. sorte decem eligentes, qvi se omnibus peremtis, mactandos uni obtulerunt.

V. Corporis ratio tollitur, si cives aut sponte ob pestilentiam aut seditionem à societate discedant; * aut vi ita distrahantur, ut coire non possint, qvod bellis accidit interdum.

L. 12. In bello. §. si plurium. 13. D. de Captiv.

***

Aut vi ita distrahantur) Philo dicto jam libro de Mundo: τὰ μὲν ἐκ διεγκότων αἰπόλια, βουκόλια, χορεῖ, στρατόπεδα ἢ πάλιν ἐκ σωμάτων σώματα παχύτητι καὶ λεπτότητι λύονται. *Qvæ ex distantibus sunt, ut greges, armenta, chori, exercitus, non minus qvam corpora ex connexis in unum coacta divortio ac dissolutione intereunt.* vide qvæ supra de navi.

L. I. c. III. §. VII. n. 2. Ar. III. Pol. II.

VI. Species interit, sublata aut omni aut perfecta juris communitate, sive singuli personalem qvoqve servitutem subeant, ut Mycenæi ab Argivis, Olynthii à Philippo, Thebani ab Alexandro †† venditi, Brutii à Romanis publicis

†† L. 2. c. 21. §. 7. n. 2.

§. 4. a) exemp. contigit 1) in Ospido pluris in Rhetia ubi 1618. vicinus mons et improviso totam suppressit urbem ita ut ne unicus homo evaderet. 2) 1650 in Castello S. Euphemiae juxta regnum neapolitanum.

§. 4. b) nos contrarium sentimus sic eiusdem paucissimi supersint homines reg. m nomen retinere [redacted], quamdiu a superiore non opprimantur quantitatis per se nulla efficacia sit in libr. Josua numerantur in palestina sola 38 reges in Italia. [redacted] reg. aliqua minima quae vocat D. S. Marine quae ad Venetianum remq semper scribit ad charissimam sororem quae [illegible] m subsistit et validitate sua sed et contemptu, nemo n dignatur eam occupare.

§. 4. c) si plerique e collegio decedant nihilominus manere collegium dico modo numerum pluralem retineant sic numerum ternarium ad minimum, quippe ternarius numerus est infimus pluralitatis, hinc opinor veteres denominasse collegium, q tres illud constituant si ergo inter infra tres sint e. g. duo collegium non facile illud dicerum quia pluralitas deficit.

§. 6. a) singulare exemplum in interitu reg. Judaica, ubi populus qd remansit, sed corporis ratio subcata s. species desiit i. e communis illa spiritus s. consociatio juris et imperii et hoc explicationem suam accipit nobilis dictum no exire dat sceptrum Juda nisi nulevand [illegible] i. e non auferetur potestas seu imperium de Juda, sceptrum n.

est signum seu nota potestatis
cuius nisi ceniptur tota sunt
fuissent e. legislator a pedibus
ejus Aeque n. ac prima productio
reip. est Imperium sic prima
productio Imperii est legislatio
peculiarem tr de h. dicit scripsit
Jacob Alting idem sentiendum
de grâcis qui itidem interierunt
et licet multi adhuc supersint
uno spiritu tn non reguntur.
sed disjuncti gemunt sub jugo
turcico alia n. jura Christiano
rum alia turcarum. idem de
Venedis afferri poterit, hâc fuit
potentissima natio in patria nos
tra [illegible] cum sed pos
tea temporis Venedi illi a majo
ribus nostris prorsus subjugati
et negari qd o pt magnam eo
rum partem adhuc in vicinis
partibus superstitem esse sed
sine specie i e non uno amplius
spiritu regunt aut associatione
juris

§. 7. Asloci tanquam quantita
tis per se nulla efficacia ade
oq. per se ad essentiam reip.
nihil confert sic populus Ju
daicus verus populus fuit qu
vis locum certum non ha
bueris, perpetuitas v. vagan
di v. ebstrui nomen reip.
quia nihil certi relin
quitur, suis membris avertis
sic principia vitâ socialis dis
tinctio n. dominiorum debi
lis vel certe dubia est si
perpetuo incertis sedibus va
getur populus, atqui reip. fi
nis est homines per vitam
socialem juvare locus n. qd
sic non ingreditur ad cor
pus [illegible] attamen
requiritur ad vere consti
tuendum corpus. Ita quid
sentiendum de Zigeunis v.
Zingaris et vagationem co.

blcis servitiis mancipati, sive ea retenta imperia exuantur. Sic de Capua narrat Livius placuisse Romanis, ut tanqvam urbs habitaretur; corpus nullum civitatis, nec senatus, nec plebis concilium, nec magistratus esse. sed sine consilio publico, sine imperio multitudinem, * cui præfectus Roma missus jus redderet. Itaqve * imaginem reipublicæ nullam Capuæ relictam dicit Cicero, priore ad Populum contra Rullum. Idem dicendum de populis in provinciæ formam redactis: item de his, qvi alterius populi ditionem subierunt. Sic * à Severo † Byzantium Perinto, * Antiochia Laodiceæ suppositа à Theodosio.

Lib. XXVI. Cap. XVI.

Cic. I. contra Rullū. Theod. V. hist. Eccl. c. 9. Zon. in Valent. & Theod. Herodian. l. V. hist.

† L. II. c. XXI. §. 7. n. 3.

***

Cui præfectus Roma missus jus redderet) Vide Festum voce præfecturæ. Vellejus libro II. c. 44. *Jus his restitutum post annos circiter, CLII. qvam bello Punico à Romanis Capua in formam Præfecturæ redacta erat.* adde exempla in textu & notis allata ad libri I. c. I. §. IIX.

Imaginem reipublicæ nullam) Severus jus buleutarum dedit Alexandrinis, qvi sine publico vixerant sub juridico.

A Severo) Vide Xiphilinum Severo: Herodianum libro III. adde, qvæ infra hoc libro II. cap. XXI. §. VII. num. 3. in not.

Antiochia Laodiceæ suppositа) Vide Zonaram.

VII. At vero si loco migraverit populus, sive sponte ob inediam aut alia mala, sive coactus, (a) ut populus Carthaginensis bello Punico † tertio, si species, qvæ dixi maneat, * populus esse non desinit, multoqve minus, si muri tantum urbis disjecti sunt. Itaqve cum ad pacem Græciæ jurandam, (b) Lacedæmonii negarent admittendos Messenios, qvod ejus urbis muri essent diruti, contra eos à communi sociorum res judicata est.

† c. XVI. h. l. §. 15. c. II. h. l. §. XVI. c. III. §. IV. n. 1.

(a) Flor. l. II. c. 15.

(b) Plut. Agesilao.

***

Populus esse desinit) Ut Geloi Phintiada translati. Diodorus Siculus in fragmentis Peiresianis.

†††

Ob inediam) Exemplum de Lydiis refert *Scip. Ammirat. Disc. 1. Polit. in Tacit. lib. 12. disc. 3. p. m. 172.* In Lydiâ, inqviens, tempore Attis Regis, Mani filiis, necessitas rei frumentariæ tanta fuit, ut multos annos duraverit; qva miseri populi, cum affligerentur, remedia publicæ ærumnæ oportuna excogitare coacti sunt, & plerisqve propositis nullum utilius inventum fuit, qvam ut ludi talorum, tesserarum, pilæ freqventius exercerentur, qvo populus iis occupatus famem leniret. Igitur ita rem instituerunt, ut altera pars hominum uno die comederet, altera luderet, & qvæ eo die luserat, altero cibos caperet: sic v. g. ex 100000. hominibus solummodò 50000. alimenta dabantur. Et nihilominus, hujus industriæ subtilitate nihil adjuvante, post decem & octo annos Rex coactus fuit totam populi multitudinem in duas partes dividere; qvarum alteri & naves; qvibus veherentur, & ducem filium Tyrrhenum dedit, jussitqve, ut alienas sedes qværerent, qvi ad Italiam appulsi, ubi Umbri tunc habitabant, civitatibus & oppidis exstructis non amplius post hæc Umbri, sed Tyrrheni tam Lydi, qvam ipsi Umbri appellati fuerunt.

Aliud exemplum refert *Joann. Meurs. Histor. Dan. lib. 2. in Vit. Snion. p.* 35. Fames (à Deo immissa propter raptum Regis Sveciæ uxoris) afflixit Daniam tam vehementer, ut non tantum homines tenuiores, sed & locupletiores, qvam durissimè premerentur: cui malo ut occurrere Snio posset, interdixit, ne qvis ex frumento potus, qvod jam tum in usu erat, coqveretur, sed ut illud universum ad cibum potius servaretur. At obsequio cum careret interdictum, aliud cogitatum fuit: verum istud nimis sævum & omninò detestandum. Aggo & Ebbo sunt auctores, ut invalidi senes omnes pueriqve aut occidi, aut solum vertere jubeantur. Qvod eorum mater Cambara, qvæ nonnullis Magga dicitur, animi virilis femina & prudentiæ supra sexum ac virtutis prædicanda, cum intellexisset factum, ultrò in concionem prodit, ac loqvendi facultate consecuta, coram Rege & Senatu filios oratione acri objurgat: patriaqve, imò vitâ, indignos dicit, qvod & senes puerosqve innocentes vitâ aut patriâ exuendos censuissent: qvin id potius cogitarent, qvi, servatâ in grandævos puerosve pietate, malo patriam præsenti sine probro liberarent: id in præsens Genti Danicæ expedire, & ad posteros gloriosius futurum: rectius eligerent fortè, qvi, ad patriam, qvæ alendis non sufficeret, sublevandam, eâ exirent, alibiqve sibi novas sedes qværerent: ac si fortè invalida ætas posceretur, juvenes pro hâc excederent. qvos si nemo ducere è viris vellet, feminam se ducturam velle: patriaqve, causâ patriæ, æqvo animo carituram. Qva oratione Snio proceresqve omnes moti Cambaræ consilium seqvendum sibi censuere. Itaqve, divisis sortibus, nonus qvisqve lectus fuit, ac, congressi universi in Blekingiâ, ex eadem, ut famem publicam sublevarent, rebus omnibus paratis, sub Aggone & Ebbone, qvos Cambara qvoqve mater comitata, excessere: Longobardi inde dicti, cum tunc Vinnuli dicerentur. *Add. de divisione unius Civitatis Politicah. c. §. X.*

Sive coactus) Tragicum Albanorum fatum videri potest apud Livium *l. 1. A. U. C. cap.* 29. aliud exemplum translationis populi, qvod Ancus Martius suscepit, *cap.* 33. Sic Diocletiani & Maximiani temporibus Carporum natio omnis translata fuit in Romanum solum, cujus ferè pars jam tum ab Aureliano traducta erat, *Cluver. Histor. in Vit. Diocl. & Maxim. p. m.* 287.

III. 1. Neqve refert, qvomodo gubernetur, regione, an plurium, an multitudinis imperio. Idem enim est populus Romanus sub regibus, consulibus, imperatoribus. Imò etiamsi plenissimo jure regnetur, populus idem erit, qvi antea erat cum sui esset juris, dum rex ei præsit, ut caput istius populi, non ut caput alterius populi. Nam imperium, qvod in rege, ut in capite, in populo manet, ut in toto, cujus pars est caput: atqve adeo rege, si electus est, aut regis familia extincta, jus imperandi ad populum redit, ut I. I. c. III. §. 7. n. 2. seq. it. §. 8. supra † ostendimus. Neqve est, qvod Aristotelem hic mihi qvis objiciat, qvi reipublicæ formam mutata negat eandem esse civitatem, sicut, inqvit, harmonia non eadem est, ubi à Dorico modo in Phrygium transitur.

Idem enim est populus) Consentit cum Grotio *Lampad. de Rep. Rom. German part. §. 60. Dn. Pufendorff. de J. N. & G. lib. 8. c. 9. §. 6. p.* 1198. *c. 12. §. 1. p.* 1220 Veruntamen eleganter hanc hypothesin refutant *Dn. Conring. in not. ad Lampad. p. m.* 45. *& Dn. Felden. in not. ad Grot. h. l. p.* 223. *Dn. Zigl. p.* 328

† Prolegom. §. 57. d. c. 3. Pol. lib.

2. Sciendum enim est unius rei artificialis plures esse posse species, sicut legionis species una est, qva regitur, altera qva militat. Ita civitatis species una est, † consociatio juris atqve imperii; altera, relatio partium inter se earum,

rum perpetuam esse adeoq vi-
tâ sociali minus congruam, nec
populum talem temp. dici posse
quia criminis causa sociantur.
non a. hic crimen intelligo de-
cicta enormia, sed q vitam otio-
se et inutiliter perdant, habue-
runt aliquando singulares duces
qui se vocarunt duces ac prin-
cipes minoris Ægyptii Conf. his
geogr. c. 9. Lect. 8 p. 403. et
Thomasius in Dies. de Zingaris

§. 9. Assaddinus ejusmodi unionem
partem imbecilliorem prope abesse
ab interitu. ubi albani uniti cum
Romanis hinc cum Jacobus rex ange-
deo regna angeciam et Scotiam uni-
re vellet reclamarunt huic conatui
utriusque regni status, causati, uni-
onem horum regnorum necessario
alterutrius interitum fore hist.
geogr. p. 111. Distinguendum v.
porro est inter unionem et con-
junctionem, conjunctio inseparabi-
litatem infert, unio v. ex duo-
bus corporibus unum facit, ali-
as unum non esset sci inter
polonos et lithuanos unio non
est quamvis nomen unionis praeferat
vera v. unionis specimen elu-
xit in principatu bearniae cum
gallia quod factum reclamantibus
ordinibus et jura sua fundamen-
tis petentibus cum n. ring et navar-
rena familia eligeret ratione
regni navarrae ad galliam venit
idque ex illo principio galliam unam
esse non pari duo regna sicut
mare omnia flumina absorbit.

rum, qvæ regunt, & qvæ reguntur. Hanc spectat Politicus, illam Jurisconsiltus : qvod nec Aristotelem latuit, cum ita subjicit : *an verò exsolvenda sint romina nec ne, mutatâ gubernandi formâ, alia inspectio est:* artis scilicet alterius, qvam cum Politica non confundit Aristoteles, ne, qvod in aliis culpat, admittat ipse, *μεταβαίνων ὁκ γένος εἰς γένος, ab uno tractandi genere ad alterum transitum faciens.*

†††

Illam JCtus) *add. Clasen. in Polit. Prolegom. p. 1. & seqq. Dn. Bechmann. ad A.B. Ex. 1. num. 24. Dn. Sprenger. Inst. J. P. lib. 1. c. 1. p. 5. Dn. Kipping. l. 1. c. 1. Meth. J. P.*

3. Non desinit debere pecuniam populus, rege sibi imposito, qvam liber debebat: est enim idem populus, & dominium retinet eorum, qvæ populi fuerant, imò & imperium in se retinet, qvanqvam jam non exercendum à corpore, sed à capite : unde parata est responsio ad controversiam ex facto nonnunqvam agitatam, qvo loco in conventibus sedere debeat, qvi summum imperium in populum ante liberum accepit; eodem nimirum, qvo ipse populus: sicut in Amphictyonico consessu Phocensium locum accepit Philippus Macedo. sic vicissim, qvi regis fuerat locus, eum populus liber implebit.

IX. Qvod si qvando * uniantur duo populi, non amittentur jura, sed communicabuntur, sicut Sabinorum primo, deinde Albanorum jus in Romanos transfusum est, & una facta respublica, ut Livius loqvitur. Idemq; censendum de regnis, qvæ non fœdere, aut eo duntaxat, qvod regem communem habeant, sed vera unitate junguntur. L.I.c.28.

***

Uniantur duo populi) Ut ex Celtis & Iberis facti Celtiberi, narrante Diodoro. Vide, si vacat, de hoc argumento Reinkingium libro I, classe IV. c.17. n.95. & qvæ ibi citata.

X. Contra evenit, ut qvæ una civitas fuerat dividatur, aut consensu mutuo, aut vi bellica, sicut corpus imperii Persici divisum est in Alexandri successores. Qvod cum fit, plura pro uno existunt summa imperia cum suo jure in partes singulas. Si qvid autem commune fuerit, id aut communiter est administrandum, aut pro ratis portionibus dividendum. Huc referenda & discessio, qvæ ex consensu fit in colonias. Nam sic qvoqve novus populus sui juris nascitur : *ἃ γὰρ δεῖ τοῖς δούλοις, ἀλλ' οὐ τοῖς ὁμοίοις εἶναι ἐκπέμποντας*, inqvit Tucydides : *Non enim ut servi, sed * ut pari jure sint, dimittuntur.* Idem secundam coloniam à Corinthiis Epidamnum deductam narrat *οὐ τῇ ἴσῃ καὶ ὁμοίᾳ, ut pari jure esset.* Rex Tullius apud Dionysium Halicarnassensem : *τὸ δ' ἄρχειν ὁκ παντὸς τῶν ἀπάντων τὰς μητροπόλεις ὡς ἀναγκαίου τι φύσεως νόμιμον ἔθετε ἀληθὲς ἔθος δίκαιον ἡξιώσατο ἀφ' ἡμῶν. Ut omnino matrices urbes coloniis imperent, qvasi naturæ lege, id verò nos neq; æqvum arbitramur.* L.I. c. III. §. XXI.n.1. Libro I. Libro III.

***

Ut pari jure sint) Salva tamen reverentia matricibus debita, de qva egimus lib. I, c. III. §. XXI, n. 1. Curtius libro IV. c. II. *Carthaginem Tyrii condiderunt, semper parentum loco culti. A. Gell. N. A. l. 10. c. 3.*

XI. 1. Nobilis est illa qvæstio apud historicos & Jurisconsultos, de his qvæ Romani imperii fuerunt, cujus nunc sint : multi ea nunc esse volunt Germanici sive regni, ut olim vocabatur, sive imperii (utro autem nomine appelles ad rem non refert) & nescio, qvam surrogationem hujus imperii in illius locum sibi confingunt, cum tamen notum satis sit Germaniam magnam, id est, Transrhenanam, totam maxima temporis parte fuisse extra complexum Romani Imperii. Mihi non præsumenda videtur mutatio aut translatio, nisi certis documentis probetur. Qvare & populum Romanum eundem esse dico, qvi olim fuit, qvanqvam extraneorum accessione admixtum, & imperium penes eum mansisse, tanqvam penes corpus, in qvo esset ac viveret. Nam qvæ olim jure potuit facere populus Romanus, anteqvam Imperatores Romani regnarent, idem faciendi jus habuit, ut qvisqve Imperator, mortuus erat, alio nondum existente. Imò & electio Imperatoris ad populum pertinebat; & aliqvoties à populo * per se, aut per Senatum facta est qvæ autem à legionibus, modo his, modo illis fiebant electiones, non erant ratæ ex jure legionum, (nam in vago nomine jus certum esse non poterat) sed ex approbatione populi.

***

Per se aut per Senatum) Exempla passim electionum factarum à Senatu, aut probatarum in Adriano, Pertinace, Juliano, Severo, Macrino, Maximino, Balbino, Aureliano, Tacito, Floriano, Probo, apud Dionem, Spartianum, Capitolinum, Lampridium, Vopiscum. Ante Aurelianum sex menses imperium fuit sine principe, ejusqve electionem miles Senatui detulit iterum atqve iterum. Pro Senatus jure egregia Albini epistola apud Capitolinum, & Senatus epistola pro Gordianis. Macrinus in oratione : *Detulerunt ad me imperium : cujus ego, Patres conscripti, interim tutelam recipio, tenebo regimen, si & vobis placuerit, qvod militibus placuit.* Tacitus Imperator apud Vopiscum in Probo : *Me qvidem Senatus Principem fecit, de prudenti exercitus voluntate.* Apud eundem Vopiscum Probus : *Recte atqve ordine, Patres conscripti, proximo superiore anno factum, ut vestra clementia orbi terrarum principem daret, & qvidem de vobis, qvi & estis mundi principes, & semper fuistis, & in vestris posteris eritis.* Majorinus ad Senatum in Novellis : *Imperatorem me factum, Patres conscripti, vestræ electionis arbitrio & fortissimi exercitus ordinatione agnoscite.*

2. Cum his non pugnat, qvod Antonini constitutione, qvotqvot in orbe Romano sunt, cives Romani effecti sunt. Consecuti enim ea constitutione sunt subditi Romani imperii ea jura, qvæ olim habebant coloniæ, & municipia

§. 41. n. 1. a) Ipsum an Imperium hac distincta quod regna sunt acces-
Romanum adhuc duret Rs. ass. sio tamen regni Danici et Bohtan-
quia populus Romanus adhuc nici et sicuti norwegi illum
duret adeoque Imperium penes accipiunt regem quem dani con-
populum huiusque mantis Rs. ex. stituunt ita stalos oportet acci-
ros accessisse, adeoque populum pere Imperatorem quem Germani e
Romanum non mantisse negari ligunt et promulgandum hoc
quod non est altamen hi speciem voce pontificis M. tanquam
vel rationem corporis non ma primi civis urbis Romanae Im-
tarunt habet se cum adventu peratorem, quem Germani con-
exterorum uti eam sluviis mi stituerant esse in Imperatorem
noribus, qui in majores se ex. Italia. Et re v. Germania est quod
onerant, partes externi non coronatio peragetur, ut eo clarius
tollunt vel mutant rem sed bilitatem sit jus Imperatoris, a
eandem augent Ju. an populus pontifice v. sit et tenetur ad hoc
Romanus jus eligendi Impera tanquam primus civis et sic Impe-
torem retinuerit Rs. grotius coronatio ~~[illegible]~~
n. 2. romam esse fontem Im non importat. aliquam subjecti
perii Cui Rs. romam fontem onem, quia post Imperatorem pon-
quod esse sed coheteris paribus tifex est primus civis in urbe Ro-
quamdiu Imperii accessio non facta ma. Eo modo m. coronatur rex Polo-
Roma a. et tota Italia acces nia ab Episcopo Gesnensi, et regni
sit Germania non Germania ro morbus rege administratur ab illo
mae Rs. Roma non est amplius quia primus civis in regno seu
fons Imperii Roma quod adhuc est primarius cui nemo antecedit, neque
fons Imperii sed sui papatus sic. porro censendum per coronatio-
e) Ipsum an Germani recte Romani nem novum jus acquiri Impera-
Imperii jura habere dicendi sunt tori, coronatione n. non acquiritur
ass. et modo dicti quia Italia non universalioris Imperii novum
facta accessio Germaniae Rs. Rs. jus sed tamen illud promulgatur quod
esse unum Imperium Romanum antea habuimus, sic reges Galliae
Germanicum neque Romanus n. coronantur quamvis regnum abso-
principatus distinctus manet, alta lutum et haereditarium, non ut illis
men accessio Germaniae pari sit coronatio instar collationis sed
ter ut regnum norwegiae instar publicationis jurium sibi com-
Daniae et hiberniae angliae petentium hoc modo m. est Impera-
toris instar publicationis jurium suorum
neque maxime opere curarunt Im-
peratores coronationem post
Carolum 2 nemo coronam
suscepit a Maxa pa-
cipes

cipia, & provinciæ togatæ, ut & honorum participes essent, & jure Qviritium uterentur : non, ut in aliis populis itidem, ut in populo urbis Romæ * fons imperii esset: qvod facere in potestate Imperatorum non fuit, qvi habendi imperii modum ac causam mutare non potuerunt. Nec qvod Imperatores postea Constantinopoli, qvam Romæ habitare maluerunt, de jure populi Romani qvicqvam imminuit, sed tunc qvoqve electionem factam à parte sui, qvæ Constantinopoli habitabat, unde Byzantinos Qvirites vocat Claudianus, ratam populus totus habuit: jurisqve sui monumentum non tenue servavit * in urbis suæ prærogativa,* & in honore consulatus aliisqve rebus. Qvare jusomne, qvod hi, qvi Constantinopoli habitabant, ad eligendum Imperatorem Romanum habere poterant, pendebat à voluntate populi Romani: & cum Illi * contra mentem ac morem populi Romani * feminæ Irenes subiissent imperium, ut alias causas omittamus, merito populus Romanus illam concessionem, sive expressam, sive tacitam revocavit, & per se Imperatorem legit, ac voce primi civis, id est Episcopi sui (qvomodo & in Judaica republica rege non existente prima erat summi Pontificis persona) pronunciavit.

***

Fons Imperii esset) Senatus pro Gordiano apud Herodianum provincias hortatur πείθεσθε ῥωμαίοις ὧν δημόσιον ἄνωθεν τὸ κράτος ἔξιν, ἀυτεῖτε φίλα καὶ ὑπήκοα ἐκ προγόνων. *Parere Romanis, qvorum ab antiqvo esset imperium, qvibus veteri jure gentes aliæ amorem obsequiumq; præstarent.* Apud eundem Maximus in allocutione ad milites: ἃ γὰρ ἑνὸς ἀνδρὸς ἴδιον κτῆμα ἡ ἀρχὴ, ἀλλὰ κοινὸν τῶ ῥωμαίων δήμῳ, ἄνωθεν, ἐν ἐκείνῃ τῇ πόλει ἡ τῆς βασιλείας ἵδρυται τύχη. ἡμεῖς δὲ διοικεῖν καὶ διέπειν τὰ τῆς ἀρχῆς μεθ' ὑμῶν ἐγκεχειρίσμεθα. *Non enim unius viri possessio est hoc imperium, sed antiqvitus res est populi Romani: in hac urbe principatus fortuna sita est, nos vero vobiscum, milites, in id electi sumus, ut ea, qvæ imperii sunt, curemus ac tueamur.* Claudianus de Roma:

Armorum legumqve parens qvæ fudit in omnes
Imperium.

In urbis suæ prærogativa) Ait Zonaras Romæ servata πρεσβεῖα, prælationem, qvod inde venisset imperium. Ammianus lib. XIV. de Roma: *Per omnes tamen qvotqvot sunt partes, ut domina conspicitur & regina*, Claudianus Honorio agente Ravennæ VI. Consulat. Hon. v. 407.:

Qvem precor, ad finem laribus sejuncta potestas
Exsulat, imperiumqve suis à finibus errat?

Et in honore consulatus) Nam alter consulum ex urbe Romana, & is qvidem priorem habebat locum. Procopius in Arcana historia.

Contra mentem ac morem populi Romani) Nero in XIV. Annalium c. XI. Taciti matrem accusat: *Qvod consortium imperii juraturæq; in feminæ verba prætoriæ*

torias cohortes, idemq; dedecus Senatus & populi speraviſſet. Priſcus in excerptis legationum: *οὐ γὰρ θηλειῶν, ἀλλ' ἀῤῥένων ἡ ῥωμαϊκῆς βασιλείας ἀρχή. None nim feminarum, ſed marium eſt, Romani imperii principatus.* Lampridius poſt mortem Heliogabali: *Cautum ante omnia, ne unqvam mulier Senatum ingrederetur, utq; inferis ejus caput dicaretur devovereturq;, per qvem id eſſet factum.* Trebellius Pollio Herenniano: *Zenobia uſurpato ſibi imperio diutius qvam feminam decuit rempublicam obtinuit.*

Feminæ Irenes ſubiiſſent imperium) Dicto etiam ei ſacramento, qvod habet Zonaras.

3. Fuit autem hæc electio perſonalis in Carolum Magnum, & qvosdam ejus ſucceſſores: * qvi ipſi jus imperii, qvod habebant in Francos, ut & in Langobardos, à jure imperii in Romanos, ut nova ex cauſa qvæſito, ſolicite diſtinxerunt. * Poſtea vero diviſo Francorum populo in Occidentalem, qvi Galliam nunc obtinet, & Orientalem, qvi Germaniam ſive Alemaniam tenet (duo Francorum regna vocat Friſingenſis) cum populus Francorum orientalis eligendo ſibi reges facere cœpiſſet (* nam & ad id tempus Francorum regum ſucceſſio qvaſi agnatica non tam à jure certo, qvam à populi ſuffragiis, dependerat) placuit populo Romano, qvo certius præſidium haberet, regem non proprium ſibi ſumere, ſed eum, qvem Germani feciſſent; * ita tamen ut jus ſibi aliqvod retineret probandæ vel improbandæ electionis, qvantum ſcilicet ea res ad ſe pertinebat.

L. 5. c. 35. Hiſt.

***

Qvi ipſi jus imperii, qvod habebant in Francos, ut & in Langobardos, à jure imperii in Romanos, ut nova ex cauſa qvæſtio, ſolicite diſtinxerunt) Vide Synodum Pontigenenſem inter capitula Coroli Calvi. Et Paulum Æmilium lib. III. de Carolo magno.

Poſtea diviſo Francorum populo in occidentalem, qvi Galliam nunc obtinet, & orientalem, qvi Germaniam) Vide Withikindum libro I. & ibi notata Meibomii: & pactum Caroli & Heinrici poſt capitula Caroli Calvi, & ad id notas viri magno judicio doctrinaqve præditi Jacobi Sirmundi. Occidentalem illam Franciam Latinam Wibbo vocat, qvod ibi ſermo Romanenſis vigeret, ut & nunc viget, cum Transrhenanæ nationes lingva Germanica uterentur.

Nam & id ad tempus Francorum regum ſucceſſio qvaſi agnatica, non tam à jure certo, qvam à populi ſuffragiis, dependerat.) Obſervatum id Priſco in excerptis legationum, & Reginoni ad annum IↃ CCCXVI. Carolus Magnus in teſtamento: *Qvod ſi filius cuilibet horum trium filiorum.*

Ita tamen, ut jus ſibi aliqvod retineret probandæ vel improbandæ electionis) Veriſſima res, & aperte teſtata Wibboni vita Conradi Salici.

4. Hæc qvoq; approbatio per Epiſcopum edici & ſolemniter teſtata fieri pecu-

peculiari coronatione solebat. qvare ex electione septem Principum, qvi Germaniæ corpus referunt, qvi lectus est jus habet imperandi Germanis secundum eorum mores: ex approbatione vero populi Romani fit idem rex, aut Imperator Romanus, aut ut historici sæpe loqvuntur, * rex regni Italiæ: atq; eo titulo sub se habet, qvæcunq; populi Romani fuerunt, neqve pactionibus, aut derelicti occupatione, aut victoriæ jure in aliorum populorum imperium concesserunt. Unde illud qvoqve intelligi facile potest, qvo jure Episcopus Romanus vacante imperio * investituras tribuat feudorum imperii Romani, qvia scilicet in populo Romano, tali tempore libero, primas obtinet. Solent autem, qvæ sunt corporis alicujus, * per primam personam corporis nomine expediri, ut alibi † qvoqve diximus. Neqve vero male Cynus & Raynerius tradidere, si imperator Romanus morbo aut captivitate impediretur fungi imperio, posse ei vicarium dari ab ipso populo Romano.

Vid. Beem: hist: civ. pag. 66. §. 16.

† l. 2. c. 6. §. 9. 4

***

Rex regni Italiæ) Sic in excommunicatione Henrici distincte nominat Papa regnum Teutonicorum & Italiæ. Vide Ottonis privilegium Alderamo datum, editum à Meibomio post Withikindi Saxonica: & Crantzium Saxonicorum V. in juramento Ottonis qvod Gratianus intulit in c. 33. Distinctionis LXIII. *In Roma nullum placitum sive ordinationem faciam de omnibus, qvæ ad te* (Papam) *aut Romanos pertinent, sine tuo consilio.*

Investituras tribuat feudorum imperii Romani) Nempe ut in Imperio Germanico Palatinus & Saxo Vicarii imperii, divisis partibus. Vide Serranum Ludovico XII.

Per primam personam corporis nomine expediri) Nam & in Poloniæ interregno Archiepiscopus Gnesnensis Regis locum tenet, in solio regio sedet, tanqvam primus inter Ordines. Philippus Honorius in dissertatione de regno Poloniæ.

†††

Posse ei Vicarium dari) Idqve *arg. c. licet. 10. X. de For. Comp. c. ad Apostolicæ. 2. de Sent. & Re jud. in 6. Clementin. Pastoralu. de Sent. & Re judic. in fin.* Totum interim discursum hunc examinarunt & rejecerunt *Limn. ad Capit. Carol. V. art. 3. pag. 148. n. 57. & seqq. it. in addit. ad J. P. Tom. 5. ad l. 1. c. 4. n. 24. pag. 7. seqq.* (Ex qvo sua depromsit Romano-Catholicus *Hermes. Fasc. J. P. c. 20. n. 10.*) *Dn. Conring. de Germ. Imp. Rom. cap. 12.*

XII. Hæredis personam, qvoad dominii tam publici qvam privati continuationem, pro eadem censeri cum defuncti persona, certi est juris.

XIII. Victor autem victo, qvatenus succedat, infra † in effectibus belli explicabitur.

† L. III. c. 8. junct. c. 15.

CAPUT X.

De obligatione qvæ ex dominio oritur.

I. Obli-

I. Obligatio reddendæ domino rei alienæ unde & qvalis. Exstantia restituere, & qvantum in se est efficere, ut reddantur.

II. Non exstantibus, obligatio de reddendo eo, qvod qvis lucrifecit ex alieno: qvæ multis exemplis illustratur.

III. Bonæ fidei possessorem ad restitutionem non teneri, si res perierit.

IV. Eundem teneri ad restituendos fructus exstantes.

V. Et consumtos, nisi alias consumturus non fuerit.

VI. Non eos, qvos neglexit, percipere.

VII. Non teneri eundem ad restitutionem rei, qvam donavit alii, cum distinctione.

IIX. Nec si rem emtam vendiderit, similiter cum distinctione.

IX. Qvando pretium aut ejus partem servare possit, qvi rem alienam bona fide emit.

X. Rem alienam emtam restitui venditori non posse.

XI. Qvi rem habet, cujus ignoretur dominus, nemini teneri eam concedere.

XII. Ob causam turpem, aut alioqvi debitam, acceptum non esse restituendum naturaliter.

XIII. Refellitur sententia statuens rerum, qvæ pondere, numero, mensura constant, dominium sine consensu domini transire.

I. 1.

EXplicato, qvantum instituto nostro sufficit, jure eo, qvod in personas aut res nobis competit, videndum etiam, qvæ exinde nascatur obligatio adversum nos. Nascitur autem hæc aut è rebus exstantibus (rerum nomine jam comprehendam etiam jus in personas, qva utile nobis esse potest) aut non exstantibus.

†† Prolegom. §. 34.

2. E rebus exstantibus obligatio †† hæc nascitur, qva * tenetur is, qvi rem nostram habet in sua potestate, efficere qvantum in se est, ut in nostram potestatem veniat. Qvantum in se est dico; neq; enim obligatur ad impossibile, neq; ad reddendam rem suis impensis: sed indicare tenetur, ut alter recipere suum possit. Nam sicut in rerum communium statu † observanda erat æqvalitas qvædam, ut huic non minus qvam alteri rebus communibus uti liceret; ita introducto dominio hæc qvasi societas inter dominos contracta est, ut qvi rem alienam in sua haberet potestate; eam domino redderet. Nam si dominii ea tantum fuisset vis, ut poscenti domino reddenda res esset, nimis debile futurum fuisset dominium, & nimis sumtuosa custodia.

† L. II. c. II. §. 2. n. 1.

* * *

Tenetur is, qvi rem nostram habet in sua potestate efficere, qvantum in se est, ut in nostram potestatem veniat) Inter præcepta jubentia legis Hebræis datæ est, ut res inventa restituatur domino. Præcepto jubente LXXIV. Fundamentum id habet tum in æqvitate naturali, tum in Devteronomii loco XXII. I. Chrysostomus I. Cor. V, 8. ταῦτα δὲ καὶ οἱ τῶν ἔξωθεν ἴσασι νόμοι, οἳ τοὺς ἁρπάσοντας καὶ ἀφελομένους ἀφέντες, ἐκείνους κελεύουσιν ἀπαιτεῖν, παρ' οἷς ἂν εὕροι τις τὰ αὐτὰ

Conspectus cap. 10.
Libr. 3.

de capite praesenti generaliter
praemonito 1) Eorum determinationes
et jure gentium quidem derumi
sed si ad specialissima deve-
niatur ob nimiam abundantiam
determinationem illam accipere
et jure civili 2) nec eorum sin-
gularem usum esse in causis
publicis. Dominii effectus non
minor est ejusdem repetitio quam
occupatio, veluti n. unicuique
suum tribuendum ita m re-
cinquendum est. Ergo is qui rem
nostram habet in potestate sua
tenetur efficere, quantum in se
est ut in potestatem nostram ve-
niat 1) quia justitia commuta-
tiva id exigat, requiri n. illa
studium aequalitatis 2) cur alter
ea carere debeat nulla causa
subest naturaliter justa 2. 3. c.
10. §. 6 idemque m. faciendum non
potiente domino, nimis debile
n. alias futurum fuisset domi-
nium §. 1. n. 2 perinde m est
bona quis an mala fide pos-
sessionem nactus §. 1. n. 3. 2. 3.
c. 22. §. 3. unde licet aliquis rem
alienam bona fide emerit
restitutionis m tenetur nec em-
ptionis pretium repetere potest.
Culpa aliena vero domino nul-
lum praejudicium creare §. 9.
nisi quod dominus rei suae posses-
sionem recipere sine ~~dispendio~~ et
aliquo probabiliter non potuit
tunc n. dedaci poterit, quan-
tum dominus libenter impensurus
fuisset in summa ea impen-
dus alius neminem decet sta-
bilire rerum suarum statum.
§. 9. n. 1.

§. 1. n. 2. a) nec praemium petere
si rem invenerit n. 6.

αὐτοῦ κείμενα ἅπαντα. *Hoc & seculi probant leges, qvæ jus nobis faciunt, omisso raptore aut fure eos compellare, qvi res nostras, qvalescunq; eæ sint, tenent.* Hieronymus ad Leviticum: *Multi sine peccato putant esse, si alienum qvod invenerint teneant, & dicunt: Deus mihi dedit. Cui habeo reddere? Discant, hoc peccatum simile esse rapinæ. si qvis inventa non reddat.* Augustin. Serm. XIX. de verbis Apostoli: *Si qvid invenisti & non reddidisti, rapuisti.* Deinde: *Qvi alienum negat, si posset & tolleret.* Utrunqve Gratianus retulit in causæ XIV. qvæstionem V. idem Augustinus de fide & operibus: *Sicut jure prædiorum tamdiu qvisq; bonæ fidei possessor rectissime dicitur, qvamdiu se possidere ignorat alienum. cum vero scierit, nec ab alieno recesserit, tunc malæ fidei possessor perhibetur, tunc juste injustus possessor vocabitur.* Pertinet huc & lex Wisigothorum lib. IX. tit. I. c. 9. Interdum vero ob causas graves lex civilis intendit augetq; hanc obligationem, ut in servo fugitivo lex Burgundica, lib. I. tit. VI. Bona qvæ dominis per injuriam ademerat Domitianus, Nerva restitui jussit, habet id Xiphilinus. Apud Procopium Gotthicorum II. Belisarius, οἶμαι δ' ἔγωγε τόντε βιασάμενον καὶ ὃς ἂν τὰ τοῦ πέλας ἑκουσίως μὴ ἀποδιδῷ τὸν αὐτὸν ἑκών γε εἶναι. *Mihi ita libet credere, pari loco esse res alienas sponte retinentem & non reddentem cum raptore.*

†††

E rebus exstantibus obligatio) Mentionem hujus obligationis, qvæ ex dominio nascitur, supra fecit *Grotius in §. 34. prolegom* eamqve defendit *Gœddeus ad l. 12. princip. de V. S. n* 4. duobus, inqviens, modis in creditum imus causa videlicet & obligatione *l. fin ff. ae leg. l. rei 23 de V. S. l. 6. cum ibi notat. de* V. S. Causa in creditum itur per occupationem rei, ejusqve absentiam, qvando alius rem, qvæ nostra est, aliqva dominii vel juris & possessionis causa occupat, vel possidet, aut detinet. Is enim possessor aut omni, aut justa, aut satis firma caret possidendi causa: ideoqve cùm ad nos ea res spectat dominii vel qvasi causa, tacitè nobis obligatus est ad rei restitutionem, eamqve qvasi à nobis in hoc creditam habet, ut propter jus nostrum, qvod in illa re habemus, nobis teneatur, rem cum accessionibus sartam tectamqve restituere, & nisi restituat, patiatur à se vindicari & abduci, cum damni & interesse præstatione, *l. pecuniæ. 178. §. actionis. 2. de V. S. l. hæres. 19. §. fin. l. seq. ff. de Judic.* Urgent dissentientes *§. 1. omnium, Instit. de Action.* & qvidem in eodem verba *nullo jure*: sed ad hæc idem reponit *Gœddeus l. c.* verba *nullo jure* non absolutè, sed conventionis intuitu proferri: cum reales actiones non ex conventione, sed causa acqvirendi dominii & possessionis, sive ex jure constituto oriantur. Etsi igitur nullo conventionis jure rei nostræ detentor obligatus sit, utiqve tamen *causa* h. e. dominii vel qvasi, & juris, qvod nobis abest, manet obstrictus & obligatus debito; qvod est rei restitutio *l. 1. l. 6. l. 9. l. qvi restituere. 68. cum simil. ff. de Rei Vind.*. Unde est, ut passim dicatur teneri rei vindicatione, teneri hæreditatis petitione, teneri confessoria, item negatoria actione &c. qvod verbum *Teneri* minimè his accommodari posset, si nihil penitus subesset obligationis ac crediti: qvippe hoc verbum necessitatem dandi faciendiqve significat & obligationis aliqvid, qvo teneri qvis dicatur, præsupponit, ut vel ipsa innuit verbi *tenere* origo & nativa significatio. Qvid? qvod hæc phrasis JCtis nostris adeò incognita non sit, *vid. Dn. Strauch. Diss. ad ff. 5. th. 29. Dn. Struv. S. J. C. Disp. 31. th.*

43. Deprecamur itaqve rigidiores, qvi Grotio imputant, qvasi hic ex instituto naturam obligationis turbaverit: idem qvippe cum ipsis in effectu intendit. Uno verbo: Grotius vult nos obligari vel ex re ad restituendum *h. c.* 10. vel ex consensu ad dandum vel faciendum, *c.* 11. *& seqq.* vel ex factò ad reparandum tam parti, *c.* 17. qvam Reip. *c.* 20. qvod á Justiniano qvoqve non alienum est, *add. Bonacin. de Restit. D.* 1. *q.* 1, *p.* 3. *pag.* 430. Qvid itaqve hoc loco peccatum fuerit, ipsi nunc, re accuratius perpensâ, videbunt.

Diod. L. XV. Plut. & Corn. Nep. Pelopida.

3. Neqve hîc consideratur bona qvis, an mala fide rei possessionem nactus sit: alia enim obligatio est ex delicto, alia ex re. Lacedæmonii delicto se liberaverant, damnato Phœbida, qvi Cadmeam Thebanorum arcem contra fœdus ceperat, sed ipsi * injustitiæ accusati, qvod arcem nihilominus retinerent: eamqve injustitiam, ut singularem, etiam singulari Dei providentia vindicatam notavit Xenophon. Sic M. Crassum & Q. Hortensium reprehendit Cicero, qvod hæreditatis partem retinuissent ex testamento, qvod falsum, sed sine eorum culpa confectum erat.

Hist. Cyri, Lib. V. de Officiis. III.

***

Injustitiæ accusati) Ita judicat Diodorus libro XV. Plutarchus Agesilao: τὴν πόλιν ἔπεισεν εἰς αὐτὴν δέξασθαι τὸ ἀδίκημα, καὶ κατέχειν τὴν καδμείαν δι' ἑαυτῆς: *Civitati persvasit, ut in se culpam transferret, retinendo sibi arcem Cadmeam.* Simile facinus Bajazetis in Nicopoli apud Leunclavium l. VI.

4. Qvia verò hæc obligatio tanqvam ex contractu universali omnes homines tenet, & jus qvoddam rei domino parit, eo fit, ut singulares contractus qvippe tempore posteriores, exceptionem inde accipiant. Inde lucem † accipit illud Tryphonini: *Latro spolia, qvæ mihi abstulit, posuit apud Sejum inscium de malitia deponentis: utrum latroni, an mihi restituere Sejus debeat. Si per se dantem accipientemq́ intuemur, hæc est bona fides, ut commissam rem recipiat is, qvi dedit: Si totius rei æqvitatem, qvæ ex omnibus personis, qvæ negotio isto continguntur, impletur, mihi reddenda sunt, qvoi* (male legitur *qvo*) *facto scelestissimo ademta sunt.* Rectè autem addit: *Et probo, hanc esse justitiam, qvæ suum cuiqve ita tribuit, ut non distrahatur ab ullius personæ justiore repetitione.* Justior nimirum est repetitio domini ex jure illo, qvod ipsi dominio æqvævum diximus: unde etiam illud seqvitur, qvod apud eundem Tryphoninum est, ut qvi rem suam ignorans depositam accepit, reddere eam non teneatur: & qvod ibidem paulo ante qværebatur de bonis depositis ab eo, cujus bona erant publicata, hinc potius, qvam ex eo, qvod de pœnarum utilitate adfert Tryphoninus, definiendum est.

L. II. c. 13. §. 15. n. 2. L. Bona fides. 31. D. Depositi.

5. Nam ad dominii naturam nihil refert ex gentium, an ex civili, jure oriatur: semper enim secum habet, qvæ sibi sunt naturalia, inter qvæ est obligatio cujusvis possessoris ad rem domino restituendam. Et hoc est, qvod ait Martianus, jure gentium condici posse res ab his, qvi non ex justa causa possident.

L. Rerũ. D. 25. de Act. rer. amotar. L. 43.

Ex

§. 5. N. 6. Siquia res aliena
inventori nec labore nec sum-
tibus constat. per se solvi i-
scet ad avertendum majus
malum ut promptiores essent ho-
mines in reddendo

Ex hoc fonte oritur illud, qvod ab Ulpiano est proditum, qvi rem alienam invenit, eum ita ad eam domino reddendam teneri, ut εὑρετρον, hoc est præmium inventionis petere non possit. Reddendi autem sunt & fructus salvis impensis. Falsῳ. §. 9. qvid ergo. D. de Furtis. Cajet. ad Th. 2. 2. 62. art. 6. L. Item. veniunt. 20. §. præter hæc. 6. D. de Petit. hæred.

II. 1. De rebus non exstantibus hoc humano generi placuit, ut si tu ex re mea factus es † locupletior; me rem non habente, in tantum tenearis, in qvantum es factus locupletior; qvia qvatenus ex meo lucratus es, plus habes, cum ego minus habeam: introducta autem sunt dominia ad servandam æqvalitatem, in eo scilicet ut qvisqve suum haberet. * *Contra naturam esse*, ait Tullius, *ex hominis incommodo suum augere commodum.* Et alibi: *Illud natura non patitur, ut alterum spoliis nostris facultates, copias, opes augeamus.* De Off. III. L. Jure naturæ. 206. D. de reg. Juris. & ibi Interpretes. † L. 3. c. 22. §. 3.

***

Contra naturam esse ex hominis incommodo suum augere commodum) Cassiodorus X, 16. *Hoc nostris temporibus confitemur inimicum, ut alter alterius lætetur incommodo.*

2. Est hujus dicti tanta æqvitas, ut multa hinc definiant Jurisconsulti extra legum præscripta, semper ad ipsam æqvitatem, ut evidentissimam, provocantes. (a) Ex actu servi institoris tenetur, qvi præposuit, ita, nisi denunciaverit ne ei crederetur: At etiam, si sit facta denunciatio, & servus ex eo contractu peculium habeat, aut in rem domini versum sit, replicabitur de dolo. *Videtur enim*, inqvit Proculus, *dolum malum facere, qvi ex aliena jactura lucrum qværat.* Ubi doli mali vox id omne significat, qvod naturali juri & æqvitati repugnat. (a) L. Si qvis mancipiis. 17. §. 4. D. de Inst. action.

(b) Qvi matre jubente pro filii defensore fidejussit, adversus defensorem mandati actionem non habet, nec proprie ejus gessit negotium, qvia contemplatione matris fidejussit: Attamen ex Papiniani sententia dabitur actio negotiorum gestorum (utilis ni fallor) in defensorem; qvia pecunia fidejussoris liberatur. (b) L. Qvanqvam. 7. ad S. C. Vellej. Fortasse 237.

(c) Si uxori, qvæ marito pecuniam donavit, qvam ex lege posset repetere, datur condictitia aut utilis vindicatio in rem ex pecunia comparatam; qvia, inqvit Ulpianus, locupletiorem esse maritum negari non potest: & hoc qværitur, qvid ex re mulieris possideat. (c) L. 55. Uxor marito. D. de Donat. inter vir. & ux. Fortasse 976 (d) L. Servus. 30 in princ. vers. secundū qvæ. D. de Act. emt. & vend. 336.

(d) Si consumseris nummos, qvos mihi meus servus surripuerat, peculiares putans, condictio eo nomine mihi adversus te competit, qvasi res mea ad te sine causa pervenerit. (e) L. Sed mihi. 3. Pr. D. Commodati.

(e) Pupilli non tenentur commodati secundum leges Romanas; tamen utilis actio dabitur, si pupillus locupletior factus sit. (f) L. Rescriptum. 12. §. 1. de Distr. pignorum.

(f) Sic si aliena res pignori data & à creditore vendita fuerit, qvantum ad creditorem, pro pretii accepti qvantitate, liberatur debitor: qvia, inqvit

Tryphoninus, ex qvali qvali obligatione, occasione debitoris redactum pretium æqvius debitori proficeret, qvam creditoris lucro cederet: sed emtori debitor tenebitur, ne ex aliena jactura lucrum sibi qværat: nam & si majores fructus à possessore creditor abstulisset, universos in qvantitatem accepto ferre deberet.

(g) L. 32. Si me & Titiũ. D. de Reb. credit.

(g) Similiter, si cum debitore meo, non tanqvam meo, sed alienum debitorem putans egisti, & mutuam ab eo accepisti pecuniam, obligaris, non qvia pecuniam tibi credidi (hoc enim nisi inter consentientes fieri non potest) sed qvia pecunia mea, qvæ ad te pervenit, eam mihi à te reddi bonum & æqvum est.

(h) Accurs. in d. l. Rescriptum. 12.

3. Posteriores qvoqve juris interpretes ad facta similia hæc rectè producunt: nempe ut (h) cujus latitantis bona venum ierant, cum exceptionem haberet, is ad pecuniam ex bonis suis redactam admittatur; & (i) ut, qvi pecùniam patri credidit ad alendum filium, si pater solvendo non sit, in ipsum filium bona materna habentem actionem habeat.

(i) Jason. in d. l. si me & Titium. 32.

(k) Soto l. IV. q. 7. art. 2. Covarruv. ad c. peccatum. 5. de R. J. in 6. par. II, §, 1. Silv. in verb. Restituta. n. 3. q. 6. Medina de contr. q. 10. Less. l. II. c. 14. Navar. 17, n. 7. Svet. c. 19.

(k) His regulis duabus rectè intellectis, non difficilis erit responsio ad eas qvæstiones, qvæ à Jurisconsultis, & à Theologis internum animi tribunal instruentibus proponi solent.

III. Primum enim apparet, bonæ fidei possessorem (nam malæ fidei possessor ultra rei rationem ex facto suo tenetur) non teneri ad ullam restitutionem, si res perierit: qvia nec res ipsa apud eum est, nec lucrum ex re.

IV. Secundo, bonæ fidei possessorem teneri ad restituendos etiam fructus existantes rei: dico fructus rei; nam industriæ fructus etiam si sine re non procederent, rei tamen non debentur. Causa hujus obligationis est ex dominio, nam qvi dominus est rei, idem naturaliter dominus est fructuum rei.

V. Tertio, bonæ fidei possessorem teneri ad restitutionem & rei & fructuum consumtorum, si modo alias qvoq; tantundem consumturus fuerat: nam in hoc locupletior censetur. Sic laudatur circa initia imperii C. Cæsar Caligula, qvod, qvibus regna restituit, adjecit & fructus medii temporis.

VI. Qvarto, non teneri eum ad fructus, qvos percipere neglexit: qvia nec rem habet, nec qvicqvam, qvod rei loco succedit.

L. 48. Qvævis. §. ult. D. de Furtis. L. 22. Si & rẽ. D. de Petit. hæreditatis. L.

VII. Qvinto, si talis possessor rem sibi donatam alii donaverit, non teneri eum, nisi omnino etiam sine hac re donaturus tantundem fuisset: tunc enim lucrum erit, rei suæ pepercisse.

VIII. Sexto, si rem emtam vendiderit, non teneri, nisi qvatenus forte pluris vendiderit: qvod si donatam vendiderit, teneri ad restituendum pretium, nisi forte prodegerit pretium, alias non prodacturus.

IX. 1. Septimo, rem alienam bona fide emtam restituendam, nec posse erogatum pretium repeti. cui regulæ hæc addenda mihi videtur exceptio, * nisi

§. 4. Asquia sunt accessiones rei qui
n. rem detinet. videtur habere
commodum, industria fructus tm
debent esse cogniti, fructus n. qui
de re nunquam cogniti fuere cedant
v. s. possessore. e. g. partes mine
ralium q. gmoris ex re veniunt
cogniti non fuerant. Qu an is
qui pecunia aliena ludit possit
pecuniam qm lucri facit sibi esse
vindicare. Ex praesupposita aequalitate
re ludendi est. quia quicquid illa
lucri facit, est fructus industriae, de
beturq. non ~~[illegible]~~ adeo
pecuniam qm ingenio ludentis insta
si tm pecuniam illam non habuisset
neq. ludere potuisset. Ex. industria
fructus msi. sine re procedantur
rei tm non debentur.

§. 5. Ratio ex natura aequalita
tis seu aequilibrii inter jus nostri
et jus proximi, ut sic proximas tan
tundem habeat, quantum ego et
ego tantundem quantum proximas
instas. nonne maxima inaequalitas
inter pauperem et divitem
omnes sane aequa divites esse
oportetes. Ex hic non statui sermone
de aequilibrio rerum sed de a
quilibrio jurium h. e. ut tantunde
juris habeat mendicus, quantum
dives, at hinc non sequitur, men
dicum m. tantundem rerum ha
bere quantum dives, terminis scho
lasticis aequilibrium illud esser
tur subjective h. e. ut tantunde
jurium sit penes omnes, non a
objective ut exercitium jurium
illorum omnibus in omnes res
aeque competeret. principes quoad
jura humanitatis non plus ju
ris habent qm alias privatus quis
quis. Qu si vellem sericam eme
ro a fure nescio vellem furto
[illegible]

§. 7. As. quo argumento usus
lector Coloniensis ille tempore
quo urgebat Rainsbergam sibi
restitui a Belgis fructus quos
inde peperissent quia Rainsberga
in lucrum cessit Belgarum
qui nec sed usi ea fuerant sed

nisi qvatenus dominus rei suæ possessionem recipere sine impendio aliqvo probabiliter non potuit, ut puta, si res apud piratas fuerit. Tunc enim deduci poterit, qvantum dominus impensurus libenter fuerat, ipsa enim facti possessio præsertim recuperatu difficilis, est aliqvid æstimabile, & in hoc dominus post rem amissam censetur factus locupletior. Et ideò, cum rei suæ emtio ordinario jure non valeat, valere tamen eam, ait Paulus (a) Jurisconsultus, si ab initio id convenit, ut possessio, qvæ apud alterum est, ematur. Neq; hic reqviro, ut emta res sit * cum animo, ut domino restitueretur, qvo casu negotiorum actionem nasci, sunt, qvi ajant, sunt, qvi negent. (b) Nam negotiorum gestorum actio ex lege civili nascitur: nullum enim habet eorum fundamentorum, ex qvibus natura non obligationem inducit. Nos autem id, qvod naturale est, hic qværimus.

***

Nisi qvatenus dominus rei suæ possessionem recipere sine impendio aliqvo probabiliter non potuit) Apud Terentium Heautontimorumento Act. IV, Scena IV:

Sed illud, qvod tibi
Dixi de argento, qvod ista debet Bacchidi;
Id nunc reddendum est illi. neqve tu scilicet
Eo nunc confugies, qvid mea? num mihi datum est?
Num jussi? num illa oppignerare filiam
Meam me invito potuit? verum illud, Chreme,
Dicunt, jus summum summa sæpe injuria.

Ubi & Eugrafium vide. Hæc æqvitas etiam ab Hebræorum magistris probatur, & à Wisigotthis libro I, tit. IX, c. 9. & c. 15. Alc. III. Præs. 29. Menoch. V. Præsum. 29. num. 26. Stracchamm parte II, num. 18.

Cum animo, ut domino restitueretur) Speculum Saxonicorum II, 37. Landrecht. tit. XV.

2. Non dissimile est, qvod de funeraria scripsit (c) Ulpianus, justum judicem in ea non meram negotiorum gestorum actionem imitari, sed solutius æqvitatem seqvi, cum hoc ei actionis natura indulgeat. (d) Et qvod alibi idem ait, si qvis negotia mea gesserit, non mei contemplatione, sed sui lucri causa, & circa res meas aliqvid impenderit, (e) non qvidem in id, qvod dedit, sed in id, qvod ego locupletior sum, habiturum actionem. Sic enim & domini rerum, qvarū jactu levata est navis, partem recuperant ab aliis, qvorum res jactu servatæ sunt: qvia & qvi rem alioqvi perituram servavit, in hoc videtur locupletior.

X. Octavo, eum, qvi rem alienam emit, non posse eam restituere venditori, ut pretium servet, qvi ex qvo res in ejus fuit potestate, jam, ut diximus, cœpit obligatio restituendi.

Sed & si lege. 25. D. Eod L. Si eum servū. 23. D. de Rebus creditis. L. mater tua. 3. L. si mancipiū. 23. C. de Rei vind. L. Suæ. 16. D. de Cont. Emt. L. I. D. de Evictionibus. L. Si laborante. 2. §. Si navis. 3. D. ad Legē Rhodiam. Ægid. Reg. disp. 31. dub. 7. n. 126. Host. tit. de pœn. v. qvid de prædā ementibus.

(a) L. Si in emtione. 34. §. Rei. 4. D. de Contr. Emt.

(b) Bal. & Cast. l. 1. D. de Neg. gest.

(c) L. & si qvis. 14. §. idem Labeo. 13. D. de relig. & Sumt. f. Balsamo, ad can: X. Greg. Thauma.

(d) L. Si pupilli. 6. §. sed & si qvis. 3. D. Neg. gest.

(e) Cajet. 2, 2. 62, 6.

Soto l. 4. q. 7. art. 2. Covar. d. loc. L. I. D. ad l. Rhod.

XI. Nono, eum, qvi rem habeat, cujus dominus ignoratur non teneri naturaliter eam rem pauperibus dare: * qvanqvam valde hoc † pium sit, & recte multis in locis constitutum. Ratio est, qvia ex dominio nemo jus habet, præter dominum. Non esse autem, & non apparere tantundem valent qvoad eum, cui non apparet.

† L. I. c. I. §. IX. n. I.

***

Qvanqvam valde hoc pium sit) Chrysostomus indicato jam loco.

XII. Decimo, (a) naturaliter qvod ob causam turpem aut honestam, ad qvam qvis obligabatur, acceptum est, non esse restituendum. qvanqvam hoc qvoqve non immerito legibus qvibusdam introductum est. Ratio est, (b) qvia ratione rei nemo tenetur, nisi res sit aliena. hîc autem dominium transit ex prioris domini voluntate. * Aliud erit, si in ipso accipiendi modo vitium fuerit, puta extorsio. hoc enim est aliud obligationis principium, de qvo hîc non agimus. †

(a) Thom. 2. 2. 62. art. 5. ad 2. Cajet. ibi. Covar. p. 2. §. 2. ad cap peccatum.
(b) I. Sam. XII. 5. 6.
† vid. c. II. §. 9.

***

Aliud erit, si in ipso accipiendi modo vitium fuit, puta extorsio) Optime hæc distingvit Augustinus epistola LIV.

XIII. Addamus & hoc, mendose à (c) Medina traditum, rerum alienarum in nos dominium transire sine consensu domini, si res sint tales, qvæ pondere, numero, & mensura æstimari soleant. Nam res ejus generis functionem qvidem recipere dicuntur, id est restitui posse per id, qvod (d) genere idem est, sed ita demum si consensus præcesserit, aut ex lege aut more præcessisse intelligatur, ut in mutuo; aut etiam si res, utpote consumta, exhiberi neqveat. At extra talem consensum, vel expressum, vel præsumtum, & extra necessitatem, functio ista locum non habet.

(c) De Rest. q. 10.
(d) L. Rogasti. 11. §. ult. D. si cert. pet.

CAPUT XI.

De promissis.

I. Refellitur sententia statuens promissis jus naturaliter non oriri.
II. Assertionem nudam non obligare.
III. Pollicitationem naturaliter obligare, sed inde alteri jus non nasci.
IV. Qvid sit promissum, unde alteri jus oritur.
V. Requiri ad hoc in promittente usum rationis. ubi distingvitur jus naturale à legibus civilibus circa minores,
VI. Promissio errantis an & qvatenus obliget naturaliter.
VII. Promissionem ex metu obligare. sed qvi metus causam dedit teneri ad liberandum promissorem.
IIX. Id qvod promittitur, ut promissio valeat, oportere in potestate sit promittentis.
IX. An promissio ob causam vitiosam valeat naturaliter, per distinctionem explicatur.
X. Qvid sentiendum de promissione facta ad consequendam rem jam antea debitam.

§. 12. a) Quae an meretrix possit re-
tinere pretium ab amasio tradi-
tum. neg. 1) quia causa injusta
ob quam accepit, actus nostri debent
esse rationales eucrum v. ac-
quirere et concubito, nulla ex
parte rationale dici potest. 2) si
hac ita licerent homines scilicet
pretio vendere discerent, ~~de~~ quapropter
v. nec amasio restituenda, pro-
missum n. servandum ab eo.
quia jus suum transtulit et
id non vi pacti, de illici-
tis n. non licet pacisci Conf.
cap. 11. §. 9. verum vi univer-
salioris causae, quae est ut quia
majoris rei arbitrium in se re-
cepit e. g. dum alterum pretio
ad eodem patrandam sollicitat.
minoris defugere nunquam pos-
sit i. e. solutionem pretii 3).
sed resp. ~~[illegible]~~ tradenda
res promissa, quia ~~[illegible]~~ do-
mino omnes res v. quae carent
domino ad temp. pertinet et
hoc ob ambiguitatem dominii
cap. 2. §. 4.

Conspectus Cap. 41.
Libr. 11.

promissa naturaliter obligant, id promittentis idq. vel simpli-
n. fecit et natura immutabilis citer ut in Lectis §. 8. n. 1
justitiae §. 4. n. 1. eorum natura vel natura actus promissi
consistit in proposito jus pro- talis ut sine magno incom-
prium alteri conferendi §. 4. modo promissoris sit modu
In subjecto requiritur rationis usus promittendi qd attinet ii re-
ge m. actus voluntatis sunt in- quirit actum externum adeo
telligi debet. promissa errantis signum sufficiens. voluntatis §.
invalida promissor n. non con- xs Et per hominem alterum
sentit in promissum nisi sub- obligamur si constet de volun-
conditione quae reipsa non extitit tate nostra qua illu elegeri-
§. 6. n. 2. promissa meta exter- mus. uti instrumentum nos-
ta respectu promissoris valent trum. §. 12 Correlatum pro-
qd quia consensus adsuit, attamen missionis est acceptatio in pro-
promissarius tenetur citerare missis necessaria et natu-
promissorem. §. 4. n. 2. adeoq ra relatorum.
revera nulla sunt Excipienda
pacta pacis publicae quae valent
licet metus causa inita quia
aliat bellis nec modus nec
finis posset poni. Materia pro-
missi oportet esse in jure
§. 1. n. 5. As. Connani sententia
recepta in gallia qd exemplo e-
dicti nantenensis constat. quoniam
ea probanda non est, facta n.
m. unilateralia servanda quia
eorum necessitas moralis sea
necessaria q jus nostrum transtu-
limus. in alterum §. 8 nullu
promissum quod non versatur in
translatione juris nostri et sic
una revocatio illius juris trans-
lata proc. §. 15. 2) si non ser-
varentur tolleretur fiducia
e genere humano adeoq vinculu
per qd res humana cohaeret. unde
Cicero fidam fundamentum jus-
titiae voces. 3) contra dignita-
tem hominis, quia fallere dedig-
namur. est n. nota levitatis
et inconstantiae q deus facturus
esset contra naturam suam.

XI. Modus valide promittendi per nos ipsos.
XII. Modus valide promittendi per alios, ubi & de legatis mandata excedentibus.
XIII. Exercitoria & institoria obligationes quatenus ex jure naturæ procedant, ubi & juris Romani error notatur.
XIV. Ad promissionis validitatem acceptationem requiri.
XV. An acceptatio innotescere debeat promissori, per distinctionem explicatur.
XVI. Revocari promissionē posse, mortuo ante acceptationē, cui promissum erat.
XVII. An & internuncio mortuo, per distinctiones explicatur.
XIIX. An revocabilis sit promissio acceptione per alterum facta, per distinctiones explicatur.
XIX. Onus promisso adjici quo tempore possit.
XX. Quomodo convalescere possit invalida promissio.
XXI. Promissiones sine causa, naturaliter non esse irritas.
XXII. Qui factum alienum promisit ad quod naturaliter teneatur.

I. 1.

PErduxit nos ordo ad obligationem, qvæ ex promissis oritur: ubi statim se nobis objicit vir eruditionis minime vulgaris Franciscus Connanus. Is enim hanc defendit sententiam, Jure naturæ ac gentium ea pacta, qvæ non habent causam, nullam inducere obligationem: honeste tamen impleri, si modo talis res sit, qvam præstare etiam citra promissum honestum ac virtuti alicui congruens fuerat. Lib. I. c. VI. Lib. V. c. I.

2. Adfert autem pro sententia sua non tantum Jurisconsultorum dicta, sed & rationes has: qvod non minor sit culpa ejus, qvi temere nulla de causa, pollicenti credit, qvam ejus, qvi vanitatem adhibuit promissionis: deinde, qvod fortunis omnium magnum immineat periculum, si promisso, qvod spe ex ostentatione magis, qvam ex voluntate proficiscitur, aut ex voluntate, qvidem, sed levi ac parum considerata, tenerentur homines: postremo, qvod justum fuit aliqva honestati cujusq; relinqvere, nec ad necessitatem obligationis exigere: turpe esse promissa non implere, non qvod injuste id fiat, sed qvod detegatur promissionis levitas. I. II. III.

Tullii qvoqve utitur testimonio, qvi dixerit, nec promissa servanda, qvi sint iis qvibus, promiseris inutilia, nec si plus tibi noceant, qvam illi prosint cui promiseris.

Qvod si res integra non sit, vult deberi non qvod promissum est, sed qvod interest: ceterum pacta, qvam ex se non habent, vim eam accipere aut ex contractibus, qvibus insunt aut adjiciuntur, aut ex rei traditione: unde nasci partim actiones, partim exceptiones, & vetitam repetitionem.

Qvæ vero pacta vim obligandi secundum leges habeant, ut pacta stipulata, & alia qvædam, habere eam legum beneficio, qvarum ea est efficacia, ut, qvod per se honestum est, id efficere possint etiam necessarium. 3. Ve-

3. Verum hæc sententia, ita generaliter, ut ab ipso effertur accepta, consistere non potest. Primum enim sequitur inde inter reges (a) & populos diversos, pactorum, quamdiu nihil ex iis præstitum est, vim esse nullam, præsertim iis in locis, ubi nulla certa forma fœderum aut sponsionum reperta est. Tum vero ratio nulla reperiri potest, cur leges, quæ quasi pactum commune sunt populi, atque hoc nomine vocantur ab Aristotele & Demosthene, obligationem pactis possint addere; voluntas autem cujusque, hoc omni modo agentis ut se obliget, idem non possit, præcipue ubi lex civilis impedimentum non affert. Adde, quod voluntate sufficienter significata transferri ea dominium potest, ut ante diximus. † quid ni ergo possit transferri & jus in personam, aut ad transferendum dominium (quod jus ipso dominio minus est) aut ad aliquid agendum, quippe cum in actiones nostras par jus habeamus atq; in res †† nostras?

(a) h.c. §. 5. n. 3.

Rhet. I, XV.

L. 2. D. de Legibus.

† h.L. c. 8. §. 25.

†† L. 52. de A. R. D.

4. Accedit his * sapientum consensus: nam quomodo dicitur à Jurisconsultis, nihil esse tam naturale, quam voluntatem domini volentis rem suam in alium transferre ratam haberi; eodem modo dicitur, † nihil esse tam congruum fidei humanæ, quam ea, quæ inter eos placuerunt, servare. Sic edictum de pecunia constituta, ubi nulla in constituente debendi causa præcesserat præter consensum, favere dicitur naturali æquitati. Paulus quoque Jurisconsultus eum ait natura debere, quem jure gentium dare oportet, cujus fidem secuti sumus: quo in loco primum vox, oportet, necessitatem quandam moralem significat: neque vero admittendum est, quod ait Connanus, fidem secutos nos censeri, ubi res integra esse desiit: agebat enim eo loco Paulus de conditione indebiti, quæ cessat si ex qualicunque pacto solutum quod sit, quia jam ante, re adhuc integra, naturæ ac gentium jure dari oportebat, etiamsi lex civilis ad præscindendas litium occasiones auxilium suum non præstabat.

§. Per traditionem. 40. Inst. de Rer. divis.

† L. 1. D. de Pactis.

L. I. D. de Pecun. const. L. 84. Cum amplius. D. de Reg. Juris.

***

Sapientum consensu) Ita ut & silentium in re moram non ferente vim sponsionis habere velint Hebræi. Baba Kama c. X §. 4.

D. Off. L. I.

M. autem Tullius in Officiis tantam promissis vim tribuit, ut fundamentum justitiæ fidem appellet, quam & justitiæ sororem dixit Horatius, & Platonici sæpe justitiam vocant ἀλήθειαν, quod fidelitatem transtulit Apulejus: ac Simonides justitiam definiebat, non modo acceptum reddere, sed & verum dicere.

Ap. de Platone. Plato I. de repub.

5. Sed ut bene res intelligatur, distingvendi sunt diligenter tres gradus loqvendi de rebus futuris, qvæ nostræ sunt potestatis, aut fore putantur.

II. Primus gradus est asserti explicans de futuro animum qvi nunc est: & ad hanc, ut vitio careat, reqviritur veritas cognitionis pro tempore præsenti, non autem ut in ea cogitatione perseveretur. Habet enim animus huma-

si promissa non praestaret et in
nullo jure obstringitur creaturae. § 4.
n. 1. 1) quia pugnat cum justitia
dei 2) tolleretur fiducia creaturae
erga creatorem 3) Levitatis quoq.
foret si id serrare nollet, q pro-
miserat et. 4) impotentiae si id ser-
rare non posset utrumq imper
fectum deum argueret.

humanus non tantum naturalem potentiam mutandi consilium sed & † jus. Qvod si in mutatione sententiæ vitium sit aliqvod, aut accedit, id non est intrinsecum mutationi, sed ex materia, puta qvia prior sententia erat melior. † L. 108. §. 1. de V. O.

III. Secundus gradus est, cum voluntas se ipsam pro futuro tempore determinat, cum signo sufficiente ad indicandam perseverandi necessitatem. Et hæc pollicitatio dici potest, qvæ, sepositâ lege civili, obligat qvidem, † aut absolute aut sub conditione, sed jus proprium alteri non dat. Multis enim casibus evenit, ut obligatio sit in nobis, †† & nullum jus in alio; sicut in debito misericordiæ & gratiæ reponendæ apparet, qvibus simile est hoc debitum constantiæ sive fidelitatis. Itaqve ex tali pollicitatione res pollicitantis retineri, aut is ipse, qvi pollicitus est, ad implendam fidem cogi jure naturæ non poterit. † L. 3. pr. D. h. t. † h. c. §. XIV. †† h. l. c. XIII. §. 17. c. XIV. §. 6. n. 1. c. XXII. §. 16. c. XXV. §. 3. n 4.

††† *Ut obligatio sit in nobis, & nullum jus in alio*) Aptissimum promissionis imperfectæ exemplum nobis videtur cum *Dn. Pufendorff. de J. N. & G. lib. 3. c. 4. §. 6. p.* 324. si eam ita concipiamus: ego seriò destinavi hoc vel illud tibi præstare, & peto, ut id mihi credas. Qvo casu promissor ad præstandum videtur obligari magis ex *lege veracitatis*, qvam *justitiæ*: scilicet qvia in se voluit qvidem esse obligationem, ut tamen per alterum nolit ad implendam eam compelli. Sunt enim homines generoso animo, qvi malunt videri propriæ virtutis impulsu ferri ad faciendum officium, qvam propter jus alterius. Non itaqve hîc impingit *Grotius*, ut qvidam existimant, & falsum non est assertum, qvempiam posse dici obligatum esse, ut nullum jus exigendi ponatur in alio: confunduntur enim legales justitiæ universalis & particularis termini à dissentientibus. Sic ut indigenti nummis meis convenienter succurram, liberalitatis præceptum est, ex fonte virtutis & *justi universalis* derivatum; sed ita, ut, si recusem de meo superfluo pauperi aliqvid largiri, ipse ex fonte *justi particularis* neqvicqvam habilitatus dici qveat ad instituendum contra me sufficientem actionem civilem. Præterea *Grotius* nunqvam negavit, me, transgrediendo virtutum moralium canones, peccare in conscientiâ & coram Deo, adeoqve ejusdem jus plenum, adversum me competens, turbare; ast inde nondum seqvitur, me proximo, v. g. egeno jus qvoddam qvæsitum, & qvod perfectè in bonis dici poterit, propterea violasse.

IV. 1. Tertius gradus est, ubi ad determinationem talem accedit signum volendi jus proprium alteri conferre: qvæ perfecta promissio est, similem habens effectum qvalem alienatio dominii. Est enim aut via ad alienationem rei, aut alienatio particulæ cujusdam nostræ libertatis. Illuc pertinent promissa dandi, huc promissa faciendi. Ejus, qvod dicimus, insigne nobis argumentũ præbent divina oracula, qvæ nos docent* Deum ipsum, qvi nulla constituta lege obstringi potest, contra naturam suam facturum, nisi promissa præstaret. Nehem. IX, 8. Hebr. VI, 18. & X, 23. I. Cor. I, 19. X, 13. I. Thess. V, 24. II. Thess. III, 3. II. Tim. II, 13. Unde seqvitur, ut promissa præstentur, venire ex natura immutabilis justitiæ, qvæ Deo & omnibus his, qvi ratione utuntur, suo modo communis est. Accedit judicium Salomonis: *Fili mi, si qvid spopondisti alteri, defixisti externo volatui tuas, illaqveatus es verbis oris tui: captus es enunciationibus oris tui.* Et hinc Hebræis promissio vocatur אסר *vinculum*, & * voto comparatur, Num. XXX, 4. 5. 6. Similis origo vocis ὑποχέστως notata Eustathio ad secundum Iliados. ἀλίσκει γάρ πως καὶ κα- Prov. V, 22.

τέχει τὴν ὑποχόμβρον ὁ τῷ ἐπαγγελίαν δεξάμενος: * *capit ac vincit quodammodo promissorem is, cui fit promissio.* Qvem sensum non male secundo Metamorphoseôn expressit Ovidius, ubi promissor ei, cui promiserat, ait: *Vox mea facta tua est.*

***

Deum ipsum) Ita Baldus in L. I. D. de Pactis.

Voto comparatur) *Qvasi paciscuntur cum Diis homines oblatione votorum,* Schol. Horatii.

Capit ac vincit) Inde vincula fidei dicta. Donatus ad Evnuchum.

2. His cognitis, non difficulter respondebimus ad Connani argumenta. Nam Jurisconsultorum dicta de pactis nudis respiciunt * id, qvod Romanis legibus erat introductum, qxæ deliberati animi signum certum constituerunt stipulationem. Neqve negamus, similes esse in aliis populis leges. *Qvæ lex ad id præstandum nos, qvod alicui promisimus, obligat?* ait Seneca de lege humana & * promisso non solenniter facto loqvens.

V. de Benef. c. 10.

***

Id qvod Romanis legibus erat introductum) Cautè Paulus Sententiarum, lib. II. tit. XIV. *Si pactum nudum de præstandis usuris interpositum est, nullius est momenti, ex nudo enim pacto inter cives Romanos actio non nascitur.*

Et promisso non solemniter facto loqvens) Id est non sponso. Sic epistola, XIX. distingvit: *Jam non promittunt de te, sed spondent.* Stipulatus & sponsio, verborum solennitas dicitur Paulo lib. V. Sententiarum, & Cajo titulo de obligationibus, qvæ ex consensu fiunt.

3. Possunt autem naturaliter deliberati animi alia esse signa, præter stipulationem, aut si qvid ei simile, ad actionem pariendam, lex civilis postulat. Qvod autem fit animo non deliberato, id nos qvoqve ad vim obligandi non credimus pertinere; qvod & Theophrastus libro de legibus notaverat. Imò & qvod deliberato fit, sed non eo animo, ut jus proprium concedat alteri, ex eo negamus jus exigendi cuiqvam naturaliter dari, qvanqvam non solam hinc honestatem, sed & necessitatem qvandam moralem nasci agnoscimus.

(a) c. XVI. h. l. De eo autem, qvod ex Cicerone adducitur, agemus infra, (a) ubi de interpretatione pactorum sermo erit. Sed qvæ ad perfectæ promissionis vim reqvirantur, † videamus.

L. I. c. III. §. XVI. n. 2.

V. 1. Primum reqviritur usus rationis: ideo & furiosi, & amentis, & infantis nulla est promissio. Aliud censendum de minoribus. Hi enim, etsi non satis firmum judicium habere credantur, ut & feminæ, id tamen non perpetuum est, nec per se sufficit ad actus vim elidendam.

2. Qvando autem puer ratione uti incipiat, non potest certo definiri: sed ex qvotidianis actibus, aut etiam ex eo, qvod communiter in qvaqve regione accidit, desumendum est. Itaqve apud Hebræos valebat promissio,

qvam

§. 5. n. 1. a) quia agitur de transferendo jure, jus v. suum nemo transferre poteris nisi qui rationem tt cap. 1. §. 6.

§. 5. n. 2. b) unde de actibus pactorum judicans seti illos non

excusari, si malitiæ i. e. prudentiæ suppleat ætatem pertinet hac casus, puer parvulus interferret sodalem suum, ignorabatur. quæ pœna esset afficiendus, concludebatur ut puero porrigeretur pomum et nummus aureus, si pomi eligeret servandum vitam, quia hoc signum imperfecti judicii esset si v. nummum acciperet, morte puniendum, quia hoc ipso judicii maturitatem indigitaret sed quæ an hoc ultimum sufficiat ad dignoscendam perfectionem judicii nego hoc quia licet rationem utilitatis percepisset puer non tamen rationem honesti percepit, adeoque ad electionem commodi ad honestum nulla consequentia utile n. sensibus præpius est honestum vero magis intellectuale sic brutum naturam utilis sed non honesti cognoscunt.

qvam feciſſet adoleſcens, qvi annum impleſſet decimum tertium: puella, qvæ duodecimum. Alibi leges civiles, juſta ratione motæ, qvasdam promiſſiones pupillorum ac minorum irritas pronuntiant, non apud Romanos tantum, ſed & apud Græcos, ut notatum Dioni Chryſoſtomo oratione LXXV. adverſus qvasdam reſtitutionis beneficium introducunt: ſed hi effectus ſunt proprii legis civilis, ac proinde cum jure naturæ ac gentium nihil habent commune; niſi qvod, qvibus locis obtinent, ibi eas ſervari etiam naturæ eſt. Qvare etiam ſi peregrinus cum cive paciſcatur, tenebitur illis legibus: qvia qvi in loco aliqvo contrahit; tanqvam ſubditus temporarius, legibus loci ſubjicitur.

3. Plane aliud erit, ſi in mari pactio fiat, aut in vacua inſula, aut per literas inter abſentes. Talia enim pacta jure ſolo naturæ reguntur, ut & pacta eorum, qvi ſummam habent poteſtatem, † qva tales ſunt: nam in his, qvæ privatim agunt, locum habent, leges etiam, qvæ irritum actum faciunt, ubi id in favorem ipſum fit, non in pœnam. † h.c.§.1.n.3.

VI. 1. De pacto errantis perplexa ſatis tractatio eſt. nam diſtingvi ſolet, inter errorem circa ſubſtantiam rei, & qvi non ſit circa ſubſtantiam, an dolus cauſam dederit contractui, an non: fueritne alter, qvicum actum eſt, doli particeps: ſitne actus ſtricti juris, an bonæ fidei. Nam pro harum rerum varietate alios actus irritos pronunciant ſcriptores, alios validos qvidem, ſed ut arbitrio ejus, qvi læſus eſt, reſcindi poſſint, aut reformari. Sed harum diſtinctionum pleraqve veniunt ex jure Romano, tum civili vetere, tum prætorio: qvædam etiam non ſatis veræ aut accuratæ ſunt. Antonin. p.2. tit.1.c.17. §.6. Dd.ad L. contractus. 23. D. de Reg. Jur. Covar.de Cõtractib9. q. 75. Medina. c.de Reſt. q. 33.

†††

Contractus, an non) *vid. l.* 13. *§.* 4 *&* 5. *ff. de Action. Empt. Lugo de Juſt. & Jur. diſſ.* 22. *ſect.* 6. *n.* 73. *in fin.*

Irritos pronunciant ſcriptores) v. g. contractus bonæ fidei, qvibus dolus dedit cauſam, *l.* 7. *pr. ff. de Dol. mal.* Qvanqvam autem multi eosdem cum *VVeſenb. in P. ff. de Dol. mal. n.* 1. *Zæſ. ad D. de Dol. Mal. n.* 13. *ſeq. Johann. Ignæo. ad L.* 23. *de R. J. liisqve Dol. cap. Covarruv. loc. infr. cit.* ipſo jure invalidos non eſſe ſtatuant, (exceptis conſenſualibus, *Bachov. ad Inſt. Diſp. VI. th.* 16. *& ſeqq.* vel, ſecundum alios, ſolis ſocietatis contractibus, *l.* 3. *§. fin. pr. Soc. l.* 16. *§.* 1. *de Minorib.*) idqve potiſſimum propter *l.* 5. *C. de Reſc. Vend.* tamen hiſce reſpondet *Hahn. ad VVeſenb. l. c. n.* 1. qvod *tò reſcindi. in l.* 5. *cit.* ſit idem, qvod nullum declarari, uti etiam vocabulum accipitur *in l.* 9. *& ſi. C. de Prad. & al. reb. min.* qvia id aliqvando prædicatur & de illis, qvæ ipſo jure nulla ſint, *arg. t. t. qva ſent. ſin. appell. reſcind. junct. l.* 7. *pr. h. t.* Præterea ratio, qvæ militat in contractu ſocietatis, etiam animadvertitur in reliqvis, tàm realibus, qvàm conſenſualibus, bonæ fidei contractibus; ſimiliter enim in his deficit alterum conſenſus principium voluntas ſcilicet: qvia qvi dolo decipitur, ignorat alterius fraudem, adeoqve per errorem in idem, qvod vult, inducens, non conſentit ſimpliciter, ſed ſemper ſub conditione, rebus ſic ſtantibus. Sed urgent diſſentientes (1) qvod eadem qvoqve applicari poſſint in contractibus ſtricti juris, qvi tamen, licet dolo initi, non faciunt contractum ipſo jure nullum. Verum differentiam eorum à contractibus bonæ fidei, præter

ter *Dn. Struv. Ex. 46. th. 74.* afferunt satis probabiliter *Donell. in §. 28. Inst. de Act. n. 43 Covarruv. ad Reg. Possessor. p. 2. §. 6. n. 6. Less. de J. & J. l. 2. c. 17. n. 31. in fin.* Mero siqvidem jure civili (ut distingvitur à jure Prætorio) non datur actio ad rescissionem contractus stricti juris, cui dolus causam dedit, aut ad vindicandum dolum deceptoris, unde hic contractus jure civili dicitur validus : contractus autem bonæ fidei, qvorum essentiam similiter dolus malus ingressus est, vocantur irriti & nulli, qvia illo jure datur actio ad rescissionem contractus & doli vindicationem. Jure tamen Prætorio (qvod est moderatio qvædam Juris civilis) etiam datur actio ad rescissionem contractus stricti juris, cui dolus causam dedit, & ita Jure Prætorio hic contractus est simili modo invalidus. Æqvitas enim postulat, ut possit rescindi. Ex qvibus patet (pergit *Less. l. c. p. 165.*) illam distinctionem solùm pertinere ad forum externum, & *esse irritum seu invalidum aut validum* nihil aliud esse, qvam dari vel non dari actionem ad rescissionem contractus : & cum dicitur *ipso jure*, hanc clausulam non intelligi more vulgari, neq; de jure civili in genere, sed de jure civili primario & stricto, ut distingvitur contra jus Prætorium. Instant (2) cum *Wesenb. l. c.* allegatam *l. 7. pr. de Dol. mal.* procedere solummodò, qvando minor contra legem lectoriam deceptus sit. Ast iterum satisfecit his *Hahn. l. c.* legem asserens citatam generaliter loqvi, nec distinctionem inter minorem & majorem continere, idcircò qvoqve generaliter, qvoad jus civile & positivum, intelligendum esse.

Veniunt ex Jure Romano) Nam allegatam distinctionem contractuum bonæ fidei & stricti juris Jus naturæ ignorare, statuunt cum Grotio h. l. *Hahn. l. c. p. 265. a. Lugo, disp. 22. sect. 6. & 7.* inprimis qvoad doli considerationem, qvæ in hoc jure utrumqve contractum, si essentialia fraus ingressa fuerit, annullat, *add. Guil. Grot. de Princ. Jur. Nat. c. 15. §. 10. & c. 4. §. 8. ibiqve not. pag. 64.*

Felin. c. 1. de Constit. n. 40. Bald. in L. 10. Cum qvis. C. de jur. & facti ignor. Covar. in c. possessor. 2. de Reg. Jur. in 6. p. 2. § 6. n. 8. Navar. c. 12. n. 13. † L. 3. c. 23. §. 4.

2. At viam nobis reperiendæ naturali veritati pandit, qvod de legum vi atqve efficacia omnium fermè consensu receptum est, ut * si lex fundetur in præsumtione aliqva facti, qvod factum revera, ita se non habeat, tunc ea lex non obligat, qvia, veritate facti deficiente, deficit totum legis fundamentum. † Qvando autem lex in tali præsumtione sit fundata, ex legis materia, verbis, & circumstantiis colligendum. Similiter ergo dicemus, * si promissio fundata sit in præsumtione qvadam facti, qvod non ita se habeat, naturaliter nullam ejus esse vim : qvia omnino promissor non consensit in promissum, nisi sub qvadam conditione, qvæ reipsa non extitit : qvo referenda est illa qvæstio apud Ciceronem de Oratore primo, de eo, qvi filium suum mortuum falso credens, alium instituerat hæredem.

***

Si lex fundetur in præsumtione aliqva facti) Exemplum vide in L. 5. Mancipia. C. de Servis fugitivis. apud Gailium lib. I. obs. II. num. 7. apud Molinæum ad Consvet. Paris. tit. I. §. 13. Gl. 3.

Si promissio fundata sit in præsumtione qvadam facti, qvod non ita se habeat) Seneca de Beneficiis, V. C. XXXVI. Demens est, qvi fidem præstat errori.

3. Qvod si promissor negligens fuit in re exploranda, aut in sensu suo exprimendo, & damnum inde alter passus sit, tenebitur id resarcire promissor, non ex vi promissionis, sed ex damno per culpam dato, de qvo capite infra † agemus. Si vero adfuerit qvidem error, sed in qvo fundata non fuerit promis-

† h. l. c. XVII.

§. 7. n. 1. a) paciscens id
obligatur quia et libera actio-
ne facit quamvis urgeat a vi
olenta causa. nata tamen actio
et libera voluntate coactio
ibi non esse in se sed in cau-
sa c. g. si merces dejiciantur
in mare Cons. l. 2. c. 16. §.
17. absamen alter non tamen
jus acceptandi quia alter
jus habebat ne cogeret dic
cap. §. 18 Cons. poli. mandi
cap. 5. cum publicis actis
alter se res tamen uti metu
pacta inita valent. quia a-
lias bellorum nullus finis
foret 2) quia levi metu fac-
ta esse censenda n. 2 qui
non cadat in constantem qui
metus est in privatorum pac-
tis non solvit vinculum ergo
magis in publicis Cons. l. 2
c. 19. §. 41

missio, ratus erit actus, utpote non deficiente vero consensu: sed hoc qvoqve casu, si is, cui promittitur, dolo errori causam dederit; qvicqvid ex eo errore damni promissor fecit, resarcire tenebitur, ex alio illo obligationis capite. Si pro parte fundata erit errore promissio, valebit pro reliqva parte.

VII. 1. De eo, qvod metu fit, non minus implicata tractatio est; nam & hic distingvi solet inter metum gravem absolute, vel ratione habita personæ metuentis, & levem; illatum juste & injuste; ab eo, cui promittitur, † vel ab alio; item inter actus liberales & onerosos: & pro his diversitatibus alii actus dicuntur irriti, alii ad arbitrium promittentis revocabiles, alii in integrum restituendi; non sine magna sententiarum varietate circa hæc singula.

†††

Distingvi solet) Distinctiones has invenire qvis fusius pertractatas potest apud *Cardinal. de Lugo, lib. cit. sect. 7. num. 110. & seqq. pag. 29. & seqq. add. Hahn. ad Wesenb. tit. Q. met. caus. n. 5.*

2. Ego omnino illorum accedo sententiæ, qvi existimant, sepositа lege civili, qvæ obligationem potest tollere aut minuere, eum, qvi metu promisit, aliqvid obligari: qvia consensus hic adfuit, nec conditionalis, ut modo in errante dicebamus, sed absolutus. nam, ut recte ab Aristotele traditum est, qvi naufragii metu res suas jactat, vellet res servare sub conditione, si naufragium non immineret, at absolute vult res perdere, spectata scilicet temporis ac loci circumstantia.

†††

Consensus hic adfuit) Metus enim opponitur consensui omninò libero eâ libertate, qvæ opponitur coactioni; non ea libertate, qvæ opponitur necessitati, & qvæ sufficit ad simpliciter voluntarium atqve liberum. Ut proinde contractus metu initus ex jure naturæ irritus non sit (ut statuit *Ludovic. Molin. de Just. & Jur. Tract. 2. Disp. 326. n. 14. pag. 309.*) licet fuerit gratuitus & lucrativus (uti vult cum pluribus a se citatis *Basil. Ponce, de Matrimon. l. 4. cap. 6. num. 4. pag. 132.*) Secus est in dolo, qvia in hoc deficit alterum consensus principium, de qvo in §. *praced.* 6. Interim lubenter concedimus, posse per Jus positivum actus metu initos, perinde ut in dolo, nullos declarari; qvemadmodum de promissionibus dotis, libertatis, matrimonii &c. probat *Dn. Struv. S. J. C. Ex.* 8. *th.* 11.

Sed illud simul verissimum censeo, si is, cui promittitur, metum intulerit non justum, sed injustum, qvamvis levem, atqve inde secuta sit promissio, eum teneri ad liberandum promissorem, si promissor velit; non qvod ineffi-cax fuerit promissio, sed ob damnum injuria datum, qvod, qvam habeat exceptionem ex jure gentium, infra suo (*a*) loco explicabitur.

3. Qvod verò qvidam actus rescinduntur* ob metum (*b*) ab alio incussum, qvam qvicum actum est, ex lege est civili, qvæ sæpe etiam actus libere factos ob judicii infirmitatem, aut irritos facit, aut revocabiles. Qvæ autem de legum civilium vi atqve efficacia supra diximus, eadem hic volumus haberi repe-

† L. III. c. XIX. §. 9.

Lib. Nic. III. p. 343

Sylv. verb. Metus, q. 8. Sylv. verb. restitutio. 2. dicto. 7. Navar. c. 17. n. 35. & c. 22. n. 51. § 7. Covar. ad reg. V. peccatū. c. 2. §. 3. n. 7.

(*a*) h. l. c. XVII. §. 17. L. III. c. XIX. §. 6. c. XXIII. §. 2.

(*b*) cit. c. XIX. §. 4.

(c) L.2. c. 13. repetita. At qvæ ad promissiones firmandas vis sit jurisjurandi, infra (c) videbimus.

***

Ob metum ab alio incussum) Seneca naturam secutus libro IV. controversiarum controversia XXVI. *Ita rescinduntur, qvæ per vim & necessitatem gesta sunt. si vis & necessitas à paciscente adhibita est. Nihil enim, inqvit, mea, an tu cogaris, si non à me cogeris. Meam culpam oportet esse, ut mea pœna sit.*

L. Item si cum exceptione. 14. §. in hac actione. 3. D. Qvod metus causa.

IIX. 1. Materiam promissi qvod attinet, eam oportet esse, aut esse posse in jure promittentis, ut promissum sit efficax. Qvare primum non valent promissa facti per se illiciti: qvia ad illa nemo jus habet, nec potest habere. At promissio, ut supra (a) diximus, vim accipit ex jure promittentis, nec ultra extenditur. Agesilaus de promisso interpellatus respondit: *νὴ Δία, εἰδὼς ὅτι δίκαιον. εἰ δὲ μὴ, ἔλεξα μόλις, ὡμολόγησα δέ. Bene, si justum est: sin minus, dixi tantum, non & promisi.*

(a) §. 5. seqq. Inst. de his qui sui vel alieni juris sint. Ff. de pact.

2. Qvod si res nunc non sit in potestate promittentis, sed esse aliqvando possit, erit in pendenti efficacia; qvia tum promissio facta censeri debet sub conditione, si res in potestatem venerit. Qvod si conditio, qva res in potestatem promissoris venire possit, ipsa qvoqve sit potestativa, tenebitur promissor facere, qvidqvid moraliter æqvum est, ut ea impleatur.

3. Sed in hoc qvoqve genere lex civilis utilitatis causa multa irrita solet facere, qvæ naturaliter obligarent; ut promissum futuri matrimonii factum ab eo eave, qvi conjugem nunc habeat, & non pauca, qvæ à minoribus aut filiis familiarum fiunt.

†††

Qui conjugem nunc habeat) Qvemadmodum hoc jure positivo sit illicitum, tradit Carpzov. *in Jurispr. Consistor. lib. 2. tit. 1. defin. 15. num. 5. arg. c. 4. & 5. X. de eo q. duxit in matrimon.* Interim hoc Grotius ex jure naturæ ita considerat: Ducam te in uxorem, si, Deo sic disponente, aliqvando viduus extitero.

IX. Qværi hîc solet, an promissio facta ob causam naturaliter vitiosam ipsâ naturâ valeat, ut si qvid promittatur homicidii perpetrandi causa. Hic ipsam promissionem vitiosam esse satis apparet: in hoc enim adhibetur, ut alter impellatur ad malum facinus. Sed non qvicqvid vitiose fit, effectu juris caret, qvod in prodiga donatione apparet. Hoc interest, qvod donatione facta jam cessat vitiositas: nam sine vitio res relinqvitur apud donatarium. At in promissis ob causam vitiosam manet vitium, qvamdiu non perpetratum est crimen: tamdiu enim impletio ipsa promissi, ut mali illex, labem in se habet: qvæ cessare incipit peracto crimine. Unde seqvitur, usqve ad tempus promissionis talis efficaciam esse in pendenti, ut modo dicebamus in promissa re, qvæ juris nostri non est: crimine vero perpetrato, jam obligationis vim exseri, qvæ ab initio non intrinsecus defuit, sed ab accedente vitio fuit impedita. Et hujus rei exemplum afferri potest in Juda Jacobi filio, qvi Thamari, qvam

Cajet. 2. 2. q. 32. art. 7.

§. 9. ad. 2. qd sentiendum de pro-
missis satanæ est in se nulla esse
sed deum effectum vel efficaciam
quandam permittere poenæ loco
unde tacitus lib. 1 hist. 3. juxta
judicium approbatum est non esse
curæ deis securitatem nostram
esse altionem

qvam meretricem †† putabat, promissam mercedem, tanqvam debitam, persolvit. Qvod si injustitia promissarii causam promissioni dederit, aut inæqvalitas sit in contractu, hæc qvomodo sint resarcienda alia est qvæstio, * de qva mox † videbimus.

Genesios XXXIIX, 23.
†† h.L.c. X. §.12.
† h.L.c.XII.§. 9. 10. 11.

***

Tanqvam debitam) Natura scilicet, secundum cujus legem tunc vivebatur. Aliter ex jure civili judicavit C. Aqvilius teste Valerio Maximo, lib.IIX. c. II. n. 2.

†††

Cessare incipit) Eadem est doctrina *Ludov. Molin. de* J. & J. *Tract.* 2. *Disp.* 94. *num.* 8. *pag.* 381. Pactio, inqvit Ille, & acceptio pretii ob rem turpem illicita est & peccatum antequam res talis turpis fiat. Post rem autem patratam illicitum non est, petere & accipere pretiũ antea promissum aut constitutum. Qvia vero promissio & pactio, traditioqve pretii ante rem turpem patratam est peccatum, nullam vim habent obligandi. Qvocirca neqve qvi rem turpem promisit pro pretio, tenetur illam implere, neqve qvi pretium pro eâ promisit, tenetur stare promissis, pactumqve implere, sed potest discedere à promissione & pacto ante rem turpem patratam. Post illam verò patratam, stando in solo jure naturali, tenetur solvere pretium. Adstipulantur huic *Cardinal. de Lugo de* J. & J. *Disp.* 18. *sect.* 3. *num.* 45. *cum plurimis à se citatis. Soto de* J. & J. *qvæst.* 4. *art.* 1. putantes, ex acceptionibus ob turpem causam oriri obligationem dandi & non restituendi: qvia licet si v.g. meretrix corpus suum prostituit, actus ille non sit licitè vendibilis, cum non sit licitè ponibilis, non est tamen contra justitiam ejus venditio; qva enim parte utilis est & delectabilis, dignus est pretio. Veruntamen, ut mox infra dicendum, delectatio ex re turpi nullibi jure morali, qvod turpia impossibilibus adæqvat, approbatur, multo minus hujus delectationis emptio & venditio conceditur. Præterea si post crimen patratum, ut Molina vult, tenetur solvere pretium promittens, & valet retinere accipiens, æqve & magis homines ad illud committendum invitabuntur. Qvare jure naturæ nec ex crimine perpetrato obligationem ad pretium dandum, vel acceptum retinendum produci, maximè inter homines Christianos, posse, verissimum esse judicamus.

Tanqvam debitam persolvit.) Concordat assertio civilis *Ulpiani lib.* 26. *ad Edict. in l.* 4. *§.* 3. *ff. de Cond. ob turp. caus.* Qvod meretrici datur, repeti non potest, ut Labeo & Marcellus scribunt (*jure tamen naturæ & positivo novo potuisse repeti à proximioribus & fisco, asserit Hahn. loc. infr. cit. per l.* 1. *in fin. C. de Nat. Lib.*) sed novâ ratione; non ea, qvod utriusqve turpitudo versatur, sed solius dantis: illam enim turpiter facere, qvod sit meretrix; non turpiter accipere (*modò neqve dolus neqve enormis lasio intervenerit, Dn. Pufendorff. de* J. *N. & G. l.* 3. *c.* 7. *§.* 9. *pag.* 368.) cum sit meretrix, *jungi l.* 5. *l.* 31. *pr. ff. de Donation. Molin. de* J. & J. *Tr.* 2. *Tom.* 1. *Disp.* 94. *num.* 12. *pag.* 383. Sed tamen sciendum, Ulpiani assertum *l. c.* 4. *§.* 5. verum esse secundum principia legis permittentis, scilicet si respicias seculum Ulpiani, qvo lupanaria & professio stupri jure Romano positivo erant licita, *Hahn. ad VVesenbec. de Cond. ob turp. caus. num.* 2. *cum Bachov. ad Treutler. Disp.* 22. *th.* 7. *lit. D. arg. l.* 27. *§.* 1. *de Hered. petit. l.* 31. *§.* 2. *ad L. Jul. de Adulter.* qvandoqvidem mulieres, qvi meretriciam vitam profitebantur, nomina sua apud Ædiles edebant, *Dn. Struv. Ex.* 18. *th.* 22. *Brunnem. ad cit. tit. ff. de Condict ob turp. caus. num.* 20 & 21. ubi etiam ad *cap.* 38. *Gen.* respondet: Judam putasse se teneri, imò & congressum ipsum cum publico prostibulo ad viam sedente & meretricis vestibus induto licitum existimasse, contractumqve neqvicqvam turpem; secutum qvippe hac in re opinionem Gentium (*vid. Calixt. Theol. Moral. pag.* 49.) qvæ juri naturæ ejus-

ejuscemodi actus non advertari erroneè concludebat. Nos verò, qvi certi sumus: qvamlibet lcortationem cum meretrice jure naturæ turpem esse ex se & ratione objecti, nullam mercedem, nihilqve vicissim retribuendum (nisi fortè turpem actionem pro bono aliqvo habere velimus) cum *Dn. Felden. p. 266. Dn. Os. p.* 910. hîc adstruimus. Cur enim (verba sunt *Hug. Donell.* 14. *Comment* 25. *in fin.*) turpiter facit meretrix? nempe qvia pudicitiam fortè prostituit. Qvid autem facit, cum libidinis causa accipit? Nempe & pudicitiam prostituit & simul ex eâ turpitudine qvæstum facit: ut jam in eo duplex turpitudo versetur, & prostitutio sui & sordes, sed & illud constat, qvod supra diximus, omne factum turpe esse, qvo qvis ad delinqvendum invitatur, *l. Illud.* 5. *D. de Pact. Dot.* Et qvid agit libidinis merces in meretrice, nisi ut se danti prostituat? sine qvâ se non tàm turpiter gereret. Invitatur igitur hoc turpi lucro, ut se prostituat. Ergò ut delinqvat vel superiorum sententia, qvando meretricem fatetur turpiter facere, qvod se prostituat. Qvod si ita est, etiam turpiter hoc lucrum accipitur, qvo ipsa ad se prostituendum invitatur.

X. Qvod vero promittitur ob causam ante debitam, non eo minus debetur, si jus naturale spectemus, secundum ea, qvæ de rei alienæ acceptione supra (*a*) diximus: nam & sine ulla causa promissum naturaliter deberetur. Sed hic qvoqve damnum per extorsionem datum, aut inæqvalitas in contractu reparanda venient, secundum tradendas inferius (*b*) leges.

(*a*) h. L. c. II. §. 6. seqq. it. c. X.

(*b*) h. L. c. 17. §. 17. seqq.

XI. Modum promittendi qvod attinet, is, ut de dominii translatione diximus, †† reqvirit actum externum, † id est signum sufficiens voluntatis, qvale interdum esse potest nutus, freqventius autem vox aut literæ.

†† h. L. c. IIX. §. 25. add. h. c. XI. §. 14.

† h. l. c. VI. §. 1. n. 1. c. IV. §. 3. c. XVI. §. 1. n. 1. L. III. c. 1. §. 8. n. 1. seqq.

†††

Actum externum) *add. §. 2. Inst. de Donation. l. 2 §. 2. l. 52. ff. de Oblig. & Actionib.* Idem enim est qvoad juris effectum, non esse & non apparere voluntatem rem suam transferre volentis, *Gid. Robert. Scharrock. de Offic. sec. jus. nat. c. 4 n. 3. §. 2.*

XII. Sed & per hominem alterum obligamur, si constet de voluntate nostra, qva illum elegerimus, * ut instrumentum nostrum ad hoc speciatim, aut sub generali notione. Et in generali præpositione accidere potest, ut nos obliget, qvi præpositus est, agendo contra voluntatem nostram sibi soli significatam: qvia hi distincti sunt actus volendi. unus, qvo nos obligamus ratum habituros, qvicqvid ille in tali negotiorum genere fecerit; alter, qvo illum nobis obligamus, ut non agat, nisi ex præscripto, sibi, non aliis, cognito. Qvod notandum est * ad ea, qvæ legati promittunt pro regibus ex vi instrumenti procuratorii, excedendo arcana mandata.

* ❀ *

Ut instrumentum nostrum) Servius ad illud Æneidos IX. *Hospitio enim jungeret absens: per internuntios* ait. vide qvæ supra ad caput VI. §. 2.

Ad ea, qvæ legati promittunt pro regibus ex vi instrumenti procuratorii excedendo arcana mandata) Vide exemplum apud Marianam XXVII. 18. Aliud apud Guicciardinum Tom. I.

XIII. Atqve hinc etiam intelligi potest, exercitoriam & institoriam, qvæ non tam actiones sunt, qvam qvalitates actionum, ipso naturali jure niti. Adjiciendum hic est, male Romanis legibus introductum, ut ex facto † magi-

† L. II. c. 10. §. 2. n. 2.

stri

§. 50. a) quod sentiendum si promis-
sio facta ob causam honestam
et ad quam causam promissarius
ipsa natura obligabat, valere
est quod duplici vinculo ut vota
e. g. se velle castum ~~[illegible]~~ vere
1) et dictamine rationis 2) ex
speciali promissione quae causa-
m cur Christianus duplici pro-
na afficiendus a deo eum gen-
tilis una tm. Coeterum mo-
ralista talem casum formant
sitis promissis Caio ne occi-
dat Sempronium ille absti-
net a Caede qu an titias soc-
vere teneat ps promissorem.
quod bene dare sed Caium ma-
le accipere i e promissu
validam esse et acceptati
onem nullam. quia promissa
rius non tt jus acceptandi alias
homines scelera pretio vende-
re discerent. l. cap. §. 4

§. 41. a) promissa n. st actus socia-
les adeoq. externa. interna per-
se ad vitam socialem non per-
tinent l. 3. c. 9. §. 9. Ita an
promissio. interna obliget neq.
actus n. interni non st idonea
signa ad voluntatem dijudi-
candam coram deo v. actus
interni homines obligant. quia
deo nihil internum inter ho-
mines sed omnia externa
ita tm si probabiliter deum ac-
ceptasse illa vota, e. g. se nolle
rubrum gestare, hoc non obligat
quia constat deum illum acceptum
non ferre, merum in. exter-
num q. adeo grata non sunt, ut
pote qui animam respicit, inania
v. sunt promisse vel ob materiam
promissi vel quia non digna pro-
missario, et in potestate ejus.

§. 14. Astanigm correlatum relatorum a natura ess usse mutuo ponant et tollant habet se uti cum termino a quo et ad quem si unum deficiat tota actio est nulla, ergo terminus ad quem, vana actio quippe carens fine, si terminus a quo m ~ tolligat, quia ad substantiam aliquid deest. Fundamentum horum est quod ~~[illegible]~~ facta consistat in concursu voluntatum ducum etiam in infinitum extenderentur, actiones, quae vane forent sic si dediti non acceptant manent in eodem statu. Cons. L. 2. c. 21. §. 4. n. 4. quidi concursus m requiritur in votis ad deum h. cap. §. 11

stri exercitores in solidum singuli tenerentur. Nam hoc nec naturali æqvitati convenit, qvæ satis habet, si pro suis singuli partibus conveniantur, nec publice utile est; absterrentur enim homines ab exercendis navibus, si metuant, ne ex facto magistri qvasi in infinitum teneantur. Atqve adeo apud Hollandos, ubi mercatura pridem maxime viguit, & nunc & olim lex illa Romana observata non est: imo contra constitutum, ne exercitoria etiam universi amplius teneantur, qvam ad æstimationem navis, & eorum, qvæ in navi sunt.

L. qvi absenti. 38. D. de Acqvir. poss. Gomez. tom. II, c. 9. n. 1.

†††

Qualitates actionum) Seqvuntur hîc *Dd. Accursium in l. 4. §. 4. h. t.* Dissentit *Johann. Oldendorp. Class. 4. action. 4. §. 7.* Sed qvoniam hæ actiones nihil novi ab ordinariis habent, præterqvam qvod ex facto alieno oriantur, adeoqve naturam actionis nativæ non variant, sed tantum accidens aliqvod, ratione variati subjecti, qvod tamen principalem personam ejusqve negocia subordinatè non excludit, post se trahunt, idcircò non videmus, qvamobrem, essentiâ actionis non immutatâ, subjecto, qvod tamen intendit *Oldendorp. l. c.* novam actionis speciem attribuere debeamus. Hinc si magistro pulverem nitratum vendam, habeo contra eum actionem venditi directam, contra exercitorem verò actionem venditi exercitoriam, *add. cum Franzk. ad tit. de Exercit. Action. num. 6. Brunnemann. h. t. ad ff. l. 1. §. 17. n. 16. & seq.*

Male Romanis legibus) *l. 1. §. fin. L. 2. & seq. D. de Ex. Action. L. 3. §. 2. de Inst. Act.* Magis, qvoad hoc, temperantem se gerit *Vinn. ad §. 2. Inst. Qvod cum eo, qvi in alien. potest.* qvi dicit hoc (ex jure positivo procul dubio) Belgicis negociis noxium. *Interim, respectu commerciorum in abstracto considerat orum, hoc per se malum aut injustum non est, vid. Dn. Zigl. p. 345.* Loqvitur pro nobis argumentum Excellentissimi *Dn. Johann. à Felden. h. l. p. 272.* Qvod omissum vergit in alterius damnum, potest tamen sine facientis damno fieri, ad id qvivis naturaliter obligatur. At si pluribus exercitoribo existentibus, unus nolit totum solvere, hoc vergit in damnum ejus, qvi cum magistro contraxit, fieri tamen sine exercitatoris damno potest. E. Ex qvibus patescit, ex parili fundamento, commercia, secundum naturam relatorum, labefieri posse, si damnum sentire & actionibus particularibus uti debeant illi, qvi cum præpositis magistris, sed parum idoneis, contraxerunt. Pro jure civili in Curiâ & Senatu Lubecensi in causa Stralsund. Anno 1651. 16. April. pronunciatum refert *Dn. Marqvard. de Jur. Marcat. l. 1. cap. 8. n. 39. pag. 65.* Facit hûc discursus *Grotii L. 3. c. 2. §. 2. n. 2.*

XIV. Ut autem promissio jus transferat, * acceptatio hîc non minus, qvam in dominii translatione, (*a*) reqviritur, ita tamen, ut hic qvoqve præcedens rogatio durare intelligatur, ac vim habere acceptationis. Nec obstet, qvod de pollicitationibus factis civitati jure civili est (*b*) proditum: qvæ ratio qvosdam induxit, ut jure naturæ solum promittentis actum sufficere judicarent: nam lex Romana non hoc dicit, ante acceptationem pollicitationis plenam esse vim, sed revocari vetat, * ut acceptari semper possit: qvi effectus non est naturalis, sed mere legitimus. cui non dissimile est, qvod pro infantibus & amentibus jus gentium introduxit. nam pro his, ut possidendi res, qvæ possessione qværuntur, ita & acceptandi animus jus supplet.

(*a*) h. c. §. XI.

(*b*) §. 3. h. c.

Molina disp. 263.

Vide hoc II. libr. cap. III. §. 6. c. IV. §. 10. c. V. §. 2. n. 2.

***

Acceptatio hic non minus, qvam in dominii translatione requiritur) Tertullianus, ut Jurisperitus, libro de jejuniis: *Votum, cum à Deo acceptatum est, legem in posterum facit.*

Ne acceptari semper possit) Vide similem legem Wisigotthorum l. V, tit. II. c. 6.

XV. Illud etiam qværi solet, an satis sit, acceptationem fieri, an verò etiam innotescere debeat promissori, antequam promissio plenum effectum consequatur. Et certum est, utroq; modo fieri posse promissionem: aut hoc modo: Volo ut valeat, si acceptetur; aut hoc modo: Volo ut valeat, si acceptatum intellexero. Et in his qvidem, qvæ ad mutuam pertinent obligationem, posterior sensus præsumitur: in promissis vero mere liberalibus potius est, ut prior sensus credatur adfuisse, nisi aliud appareat.

L. Multum interest. 6. C. si qvis alteri vel sibi. L. si pater. 4. D. de Manumis. vindicta. L. Neratio 9. 191. D. de Reg. Jur.

XVI. Sequitur hinc, ante acceptationem, qvippe jure nondum translato, revocari promissum posse sine injustitia, imò & sine inconstantia, si revera eo animo factum sit, ut ab acceptatione demum valere incipiat. Revocari etiam posse mortuo ante acceptationem eo, cui promissum erat, qvia videtur acceptatio in arbitrium ipsius collata, non hæredum. aliud enim est, velle dari huic jus ad hæredes transiturum,* aliud velle dare hæredibus: multum enim refert, in qvem beneficium conferatur. Et hoc est, qvod Neratius respondit, non videri sibi principem, qvod ei, qvem vivere existimabat, concessisset, defuncto concessisse.

***

Aliud est velle dare hæredibus) ideo ad vitandum ambiguum dici solebat: *Illi liberisq; ejus.* Servius ad IX. Æneidos. Vide & legem Wisigotthorum V, tit. II, c. 6.

L. 57. Mandatū. D. Mandati. Clarus libro IV. §. donatio. q. 12. L. Si Mandassem. 15. D. Mandati. L. 6. Nec ambig. C. de don.

XVII. 1. Poterit etiam revocari mortuo eo, qvi lectus erat voluntatis internuncius; qvia in illius verbis posita fuerat obligatio. Aliud in tabellario, qvi non est instrumentum obligationis, sed perlator instrumenti obligatorii. Itaq; literæ consensus indices per qvemvis perferri poterunt. Distingvendum qvoqve inter ministrum, qvi electus est, ut promissionem significet, & interem, qvi electus est, ut ipse promittat. Priore casu revocatio vim suam habebit, etiam si ministro non innotuerit: altero vero irrita erit revocatio; qvia jus promittendi ab ipsius voluntate pendebat, qvæ voluntas necdum cognita revocatione omni culpa vacabat. Sic etiam priore casu,* mortuo donatore, poterit acceptari donatio, ut perfecta ab una parte, qvanqvam revocabiliter: qvod apertius in legatis conspicere est; altero casu non poterit, qvia non facta est, sed mandata fieri.

***

Mortuo donatore poterit acceptari donatio) Vide Librum de Tenuris Angliæ, c. 7.

2. In

§. 15. a) Voluntas promissoris n. jam tum in actu concurrendi cum voluntate alterius

§. 16. a) Aequius tn. esse si ad haeredes extendatur, quia haeredes defunctum repraesentant, et ea quia mens promissoris censenda, se velle ut a promissario ea re fruerer quocunque modo quod non fit si ad haeredes non transmittatur quam sententiam m. defendit Lessius cap. 18 n. 35.

§. 18. n. 1. a) Quae an tertio alicui acceptatio pro altero fieri ob invito promissore, vel inscio promissario possit neg. subjectum n. tertio incabile, per quod decurrat voluntas promissoris ad promissarium habet se hic uti cum retinaculis aquarum, aqua decurrit et retinacula quidem aquam non recipiunt, attamen sistunt, ut aqua retro currere non possit sic promissor tali casu promissum revocari nequeat sicuti aqua recurrere nequit, attamen promissum restitutur et promissarius facultatem acceptandi habet

§. 18 n. 2. b) filiusfamilias pro patre quia est de corpore paterno et subditi pro principe sunt. n. de corpore illo cuius imaginem princeps geris ad procedit in omnibus actionibus utilibus principi cons. 2. 2. c. 4. in pr. not. de confraternitate

2. In dubio autem mandantis voluntas fuisse censetur, ut impleatur mandatum, nisi magna mutatio inciderit, qvalis est mors mandantis. Possunt tamen suppetere conjecturæ, qvæ aliud judicandum svadeant, qvæ facilè admittendæ sunt, ut subsistat, qvo pia causa dari mandatum est. Ac simili modo definiri potest agitata olim controversia, an in hæredem mandati detur actio, qva de re aliud M. Drusum Prætorem, aliud Sextum Julium edixisse refert scriptor ad Herennium lib. II. Covar. in var. c.14.n.16. L. si pater.4. D. de Manumiss. vind.

XIIX. 1. Solent & controversiæ incidere de acceptatione pro altero facta: in qvibus distingvendum est, inter promissionem mihi factam de re danda alteri, & inter promissionem in ipsius nomen collatam, cui res danda est. Si mihi facta est promissio, omissa inspectione, an mea privatim interfit, qvam introduxit jus Romanum, naturaliter videtur mihi acceptanti jus dari efficiendi, ut ad alterum jus perveniat, si & is acceptet; ita ut medio tempore à promissore promissio revocari non possit, sed ego, cui facta est promissio, eam possim remittere. Nam is sensus juri naturæ non repugnat, & verbis talis promissionis maximè congruit. neqve nihil mea interest, si per me alter beneficium acqvirat. Covarr.c.qvãvis. 5. de R. J. p.2.§.4. 13. Alex. conf. 204.l. I. & ibi Car. Mol.

2. Qvod si promissio in nomen ejus collata est, cui danda res est, distingvendum est, an qvi acceptat, aut speciale mandatum habeat acceptandi, aut ita generale, ut talis acceptatio ei inclusa censeri debeat: an verò non habeat. Ubi mandatum tale antecessit, distingvendum ultra non puto, sitne persona sui juris nec ne, qvod Romanæ leges volunt, sed plane ex tali acceptatione promissionem perfici: qvia consensus potest & per ministrum interponi ac significari. Velle enim censeor, qvod in alterius voluntate posui, si & ille velit. Deficiente autem mandato, si alius, cui promissio facta non est, acceptet volente promissore, tunc is erit effectus, ut promissori revocare promissionem non liceat, anteqvam is, qvem spectat promissio, eam ratam habuerit, aut irritam: sic tamen, ut medio illo tempore is, qvi acceptavit, remittere promissum non possit, qvia hîc non adhibitus est ad jus aliqvod accipiendum, sed adstringendam promissoris fidem in sustentando beneficio: ita ut promissor ipse, si revocet, faciat contra fidem, non contra jus proprium alicujus.

XIX. Ex superioribus intelligi etiam potest, qvid sentiendum sit & onere adjecto promissioni. Id enim fieri poterit, qvamdiu promissio completa nondum est per acceptationem, nec fide interpositâ facta irrevocabilis. Onus autem, in commodum tertii adjectum promissioni, revocari poterit, qvamdiu à tertio acceptatum non erit: qvanqvam non desunt tam in hac, qvam in aliis qvæstionibus, qvi secus sentiant. Sed rectè rem inspicienti facile elucet naturalis æqvitas, ut multis probationibus non egeat. L. Perfecta. 4. C. de Donat. qvæsub modo. Bartol in l. qvi Romæ. 122. §. Flavius. 2. de Verb. Oblig.

XX. Solet & illud disputari, qvomodo convalescere possit promissio,

Navarr. c. 22. n. 51. & &c. lib. III Sanch. lib. II. de Matrim. disp. 32. n. 8.

cui error causam dedit, si re cognita promissor itare velit promisso. Atque idem qværi potest de promissionibus, qvibus lex civilis impedimentum injecit ex metu aut causa alia, si ista causa postea cessaverit. Nam ad hæc firmanda qvidam solum actum internum reqvirunt, qvem conjunctum cum priore actu externo sufficere putant ad pariendam obligationem. Alii, qvibus id displicet, ideo qvia actus externus non potest signum esse actus interni sequentis, reqvirunt novam verbis factam promissionem & acceptationem. Verior est media sententia, actum qvidem externum reqviri, sed non utique verbis factum, cum retentio rei promissæ ex parte ejus, cui promissa est, & relictio ejus ex parte promittentis, aut similis aliqvid, sufficere possint ad significandum consensum.

Sanc. L. II. de Matrim. disp. 32. n. 8. Covarr. c. qvamvis. p. 2. § 5. Lib. II.

XXI. Hoc qvoqve omittendum non est, ne jura civilia cum naturali jure confundantur, neqve promissiones, qvæ causam expressam non habent naturaliter esse irritas, non magis qvam rerum donationes.

(a) h. L. c. XV. §. 3. n. 3. (b) L. III. c. XX. §. 30.

XXII. Neqve eum, qvi factum alienum (a) promisit, ad id, qvod interest, teneri, modo facere non miserit, qvod ex sua parte ad id factum obtinendum facere poterat; nisi verba aut negotii natura obligationem indicant strictiorem. *Velut persoluta fide*, inqvit Livius, *qvia (b) per eum non stetisset, qvin præstaretur.*

CAPUT XII.

De Contractibus.

I. Divisio actuum humanorum, qvi aliis hominibus utiles sunt: ac primum in simplices ac mixtos.

II. Simplicium, in beneficos meros, aut cum mutua obligatione:

III. Et permutatorios: tum qvi diriminunt;

IV. Tum qvi communionem adferunt.

V. Mixtos esse principaliter;

VI. Aut per accessionem.

VII. Qvi actuum contractus dicantur.

IIX. Æqualitatem in contractibus reqviri: Primum, circa actus præcedaneos.

IX. Ad scientiam;

X. Ad libertatem volendi.

XI. Secundo in ipso actu, si sit permutatorius.

XII. Tertio in eo, de qvo agitur: qvod explicatur.

XIII. Qvæ æqualitas locum habeat in actibus mere aut partim beneficis.

XIV. Qvomodo æstimandum res pretium in venditione, & ex qvibus causis justo crescat aut minuatur.

XV. Qvando naturaliter perfecta sit venditio: & qvando dominium transeat.

XVI. Monopolia, qvæ sint contra jus naturæ aut diligendi legem.

XVII. Pecunia functionem qvomodo recipiat.

XIIX. De conductionis mercede naturaliter nihil remittendum ob sterilitatem & similes casus: & qvid si conductore primo impedito uti, res aliis locata sit?

XIX. Justæ merces qvomodo crescat & minuatur.

XX. Qvo-

§. 20. a) ~~[illegible]~~ rate fiunt per subsequentem voluntatem et sic per continuationem aliam formam accipiunt laboribus n. tm de materiali ò essentiali

Franckesche Stiftungen zu Halle

Contractuum materia ex promissis fere
dependet, ultra quâ si quid est, dice-
tur naturam in contractibus æqua-
litatem imperare et ita quod ut ex
inæqualitate jus oriatur minus ha-
benti. §. 8. Ratio contractus n con-
sistunt in translatione jurium. mutua
jam si alter plus alter minus ha-
beat non potest esse translatio juris
mutua. Æqualitas r. hâc requiritur
esse 1/ intellectus i. e. in intellectu
rerum aliqua æqualitas inter con-
trahentes intercedat, unde vitia rei
de qua agitur, it. q. cum alio
contrahit significare debet. q. nam
inter contrahentes propior quædam
societas, quâ consistit in æqualitate
§. 2. 2/ Etiam in voluntatis ata
quædam contrahentibus inter se
æqualitas debetur Contractus n. æqua
ac promissio præsupponunt concursum
voluntatis. §. 41. 3/ requiritur in
ipso actu æqualitas, ne plus exiga-
tur quam par est 4/ et m. esse æqua-
litas rerum sed ejus de quo agitur
quia in contractu utrinq propositum
esse debuit. ut uterq tantundem
haberet. Minimorum m non ha-
betur ratio in quibus 22 jus quod
non tollunt attamen juri denegant
auxilium suum ad occurrendum mul-
titudini litium §. 12. n. 2. coll.
c. §. 26. quâ rerum æqualitas m.
in contractibus beneficiis spectanda
ex eo saltem capite ne quis ex
beneficio damnum sentiat §. 13.
Mensura æqualitatis huius est
indigentia non m unica sed præterea
in hominum voluntas unde res-
tacti æstimat quantum pro ea
communiter dari solet §. 14.

XX. Quo jure vetite sint usuræ.
XXI Quæ commoda usuræ nomine non veniant.
XXII. Legum civilium, quæ circa hanc rem vis sit.
XXIII Qualis æstimatio facienda in contractu averſi periculi, ſive aſſecurationis.
XXIV. Qualis in ſocietate, ubi multæ ejus ſpecies explicantur.
XXV. De ſocietate navali.
XXVI Jure gentium inæqualitatem, in quam conſenſum eſt. quoad actus exteriores non attendi: & quo ſenſu id naturale dicatur.

I.

ACtuum humanorum, qvi ad aliorum hominum utilitatem tendunt, alii ſunt ſimplices, alii compoſiti.

II. *Simplices, alii benefici, alii permutatorii. Benefici, aut meri, aut cum mutua qvadam obligatione. Benefici meri, aut in præſens abſolvuntur, aut in futurum prominent. In præſens abſolvitur factum utile, de qvo nihil loqvi neceſſe eſt, qvando utilitatem qvidem parit, ſed nullum juris effectum: item donatio, qva dominium transfertur, qva de re egimus ſupra (a) cum de dominii acqviſitionibus ageretur. In futurum prominent promiſſiones tum dandi, tum faciendi, de qvibus jamjam (b) egimus. Benefici actus cum obligatione mutua ſunt, qvi aut de re diſponunt ſine alienatione, aut de facto, ita, ut aliqvis effectus ſuperſit. Talis eſt circa rem uſus conceſſio, qvi commodatio dicitur: in factis præſtatio operæ ſumtuoſæ, aut obligatoriæ, qvæ dicitur mandatum, cujus ſpecies eſt depoſitum, (c) præſtatio ſcilicet operæ in re cuſtodienda. His autem actibus ſimiles ſunt actuum promiſſiones, niſi qvod, ut diximus, hæ in futurum prominent: qvod & de actibus jam explicandis intellectum volumus.

(a) h. l. c. III. & ſeqq.

(b) cap. præced. XI. §. 4.

(c) h. c. XII. §. 7. n. 13. n. 1. p. 346.

***

Simplices alii benefici, alii permutatorii) Ariſtoteles illa omnia δόσεως, hæc πράσεως nomine comprehendit.

†††

Depoſitum) Hoc à mandato differre conſtat, & naturâ, reſpectu depoſitarii, nudam paſſionem involvit, culpâ tamen latâ, qvæ ſub dolo in contractibus bonis, (ſecus in contractibus malis. uti delicta vocantur *l. 52. ff. de Re Jud.* per *l. 7. ff. ad L. Corn. de Sic.*) comprehenditur, *l. 8 ff. de Precar.* vacuam, *add. Grot. h. c. §. 13. n. 1.* Qvamvis non negemus, per conventionem ſpecialem hunc contractum *qvid actionis* recipere aliqvando poſſe. Mandatum verò ſemper actionem importat. Ceterum hanc objectionem diu ante tempora Grotii reſolvit *Johann. Gudd. de Verb. ſignif. ad l 110. n. 3. ferè in fin.* Nihil, ſubjiciens, facit, qvod qvis fortaſſe dixerit: imo ſi cuſtodienda detur res immobilis, potius eſſe mandatum, qvam depoſitum: qvo qvæſo textu, qvo argumento hoc probabit? Mandatum nullum eſt, niſi de negotio, *l. 1 de Procurat. l. 1. l. 3. t. t. ff. mandat.* deqve eo principaliter contrahitur: at cuſtodia negotium per ſe non eſt, ſed negotii ſubjectum: poteſt enim ex eâ negotium nasci. Hinc eſt, ut mandatum qvidem poſſit eſſe cum lege cuſtodiæ, h. e. cum pacto de re cuſtodiendâ, *l. 1. §. qvod ſi rem Verb. habens & cuſtodia*

legem ff. depositi. at non contra, mandatum custodiæ est cum lege negotii: illud enim nullibi legitur. &c. Deniqve hæc conventio, qvæ fit custodiæ gratia, nunqvam potest sine re contrahi, neqve ante est contracta, qvam si res tradita sit custodiæ gratiâ, *l. 1. depositi. §. præterea Inst. Qvib. mod. re contrah. oblig.* at mandatum solo consensu, sine rei interventu ac traditione est, statimqve absolvitur ipso consensu, *§. 1. Inst. de Oblig. qvæ ex consens. §. 1. Inst. mandat. l. 2. ff. h. t.* Neqvit ergò mandatum esse, sed, ut depositum sit, necesse est: Addo, illud qvoqve finem invicem contractus discernere: & ubi idem contrahendi finis, ibi idem contractus: siqvidem in fine forma inest. *Finis depositi* est custodia: *finis mandati* non est custodia, sed ut qvid geratur. Utrumqve ex utriusqve definitione palam est, &c. Uno verbo, probè debet distingvi rei commissæ custodia & cura; illa depositum, hæc mandatum efformat: unumqve sæpius alterius fieri adjunctum potest, si cum *Jure civili* loqvaris; sin verò *naturaliter*, mixturam agnoscimus cum *Grotio h. c. §. 5. & seqq.* Sive itaqve nunc res corporalis mobilis sit, sive non, pro diverso conceptu suo, admittere depositum pariter atqve mandatum valet. Nil contra nos faciunt *l. 5. §. 4. de Præscript. Verb. l. 1. §. 2 de Procur.* qvum nullo modo exclusivè loqvantur, aut unum casum ponendo alterum negent.

III. 1. Actus permutatorii aut dirimunt partes, aut communionem adferunt. Actus eos, qvi diremtorii sunt, recte dividunt Jurisconsulti Romani in Do ut des, facio ut facias, facio ut des: de qvibus videri potest Paulus Jurisconsultus in L. Naturalis. V. Digestis, Præscriptis verbis.

†††

Do ut des) Item do ut facias, cujus species esse potest: *do, ut suffragium ferat*; nisi fortè pro Grotio dixeris, ipsum eundem voluisse comprehendere sub contractu facio ut des, qvippe cum qvo naturaliter reciprocari poterit. Etiamsi pro defensione Juris civilis allegari qveat, principium cujuslibet contractus inspiciendum esse. Ceterum an contractus do ut des cum permutatione idem sit, ut *Dn. Struv. Ex. 25. Th. 16.* statuit, vel diversus, uti *Lud. Vel. Disp. 13. Th. 2. lit. d. D. 11. Th. 2. lit. f. D. 16. Th. 6. lit. f.* asserit, nostrum ex professo non faciemus: mallemus tamen (structâ hypothesi ex jure Romano & salvâ veritate cujusqve rei in abstracto, *vid. Guil. Grot. de Princ. Jur. Natur. c. 16. §. 4. ibiqve notat. p. 280.* inclinare ad Partes *Dn. Struv.* qvas confirmat *Moltn. de J. & J. tr. 2. D. 253. n. 9.*

2. Sed Romani ab hac divisione eximunt qvosdam contractus, qvos ipsi nominatos vocant, non tam qvod proprium habeant nomen (habet enim hoc & permutatio, qvam à nominatorum numero excludunt) qvam qvod obusum freqventiorem * vim qvandam & naturam accepissent talem, qvæ etiamsi nihil esset dictum specialiter ex ipso nomine satis posset intelligi: unde etiam certæ de illis proditæ erant actionum formulæ; cum in ceteris contractibus minus freqventibus hoc tantum inesset, qvod dictum erat, ac proinde non communis aliqva & usitata, sed accommodata ad ipsum factum daretur formula, qvæ ideo præscriptis verbis dicebatur. Ob eandem causam usus freqventioris in conventionibus nominatis, si reqvisita qvædam adessent, ut in venditione * si de pretio convenisset, etiam re integra, id est, anteqvam à partium altera præstitum esset aliqvid, injungebatur implendi necessitas: cum in illis rarioribus re integra daretur pœnitendi libertas, id est impunitas, qvia lex civilis vim coactricem subtrahebat illis conventionibus, ut sola contrahentium fide starent.

Vim

§. 3. N. 3. Astangit hic grotius vulgare illud observatum de permutatione veterum simplici, antiquissimum quidem hoc est commercii genus sed cuius causa fuit majoris incommodi ignorantia Cons. L. 1. c. 2. §. 4 n. 16 Ergo nos est cur illam tantis laudibus extollamus is commode a generi humani non fuit quippe res commutanda ut semper transferri possunt ex nec universalis, quia paucis prodest. multis v. onerosa. quod n. unus ht permutandum, alteri non statim conducit ergo tm inter paucos talis permutatio ~~[illegible]~~ obtinere potuit, nam si agricola non eges rebus aurifabri, aurifaber a frumento agricolae. quid agendum pecunia contra est universale instrumentum omnium commerciorum.

***

Vim qvandam & naturam accepissent talem) Vide Vasq. lib. 1. controv. c. X. in fine.

Si de pretio convenisset.) Apud Hebræos perfecta non censetur venditio ante traditionem veram vel imaginariam. Add. §. 15. h. c. n. 1.

†††

Hoc & permutatio) Aliud tamen est nomen genericum, aliud specificum: posterius deest in permutatione & reliqvis contractibus innominatis: utrumqve reperitur in nominatis, *jung. Jul. Pac. Tract. de Contract.* 1. *c.* 1. *n.* 10. *D. Zigl. p.* 347. *Dn. Hennig. p.* 580.

3. At jus naturæ ignorat hæc discrimina: neqve vero qvi innominati ab illis dicuntur contractus aut minus sunt naturales, aut minus antiqvi. imo permutatio, qvæ innominatis accensetur, emtione & * simplicior est & antiqvior. Et Eustathius ad Iliados X. ubi de certamine publico agitur cui præmium constitutum est, qvod apud Homerum est ἄρνυσθαι, interpretatur ἀντικαταλλάττεσθαι; addens συνάλλαγμα γάρ τι καὶ τὰ τοιαῦτα: nimirum facio ut des. Nos ergo naturam seqventes, contractus omnes diremtorios, nullo nominatorum aut innominatorum discrimine, ad tria, qvæ diximus genera, revocabimus.

***

Simplicior est & antiqvior) Apparet id ex Homeri versibus productis L. I. D. de contrahenda emptione. Tacitus de Germanis c. 5. §. 6. *Interiores simplicius & antiqvius permutatione mercium utuntur.* Servius ad Eclogam IV. ad illud: *mutabunt merces. qvia antiqvi res rebus mutabant.* Et ad illud: Georg. III. *Vellera mutentur. ingenti pretio comparentur. Nam apud majores omne mercimonium permutatione constabat, qvod & Cajus Homerico confirmavit exemplo.* Plinius libro XXXIII, 2. *qvantum feliciore ævo cùm res ipsæ permutabantur inter se, sicut & Trojanis temporibus factitatum Homero credi convenit.* Libro sexto, cap. XXII. de Seribus: *Ulteriore ripa merces propositas juxta venalia tolli ab his, si placeat permutatio.* Mela de iisdem: *Seres intersunt, genus plenum justitiæ ex commercio, qvod rebus in solitudine relictis absens peragit.* de iisdem Ammianus libro XXIII. *Cum ad coemenda fila vel qvædam alia fluvium transierunt advenæ, nulla sermonum vice, propositarum rerum pretia solis oculis æstimantur.* Mela de Sarmatis: *Vice rerum commercia exercent.* De Colchis vide Busbeqvium epistola exoticarum III. de Lapponibus Olaum Magnum lib. IV. c. 5.

4. Dicemus proinde dari ut detur, statim qvidem rem pro re, ut in ea, qvæ specialiter dicitur permutatio, antiqvissimum haud dubie commercii genus: * pecuniam pro pecunia, qvod collybum Græci vocant, mercatores hodie cambium: aut rem pro pecunia, ut in emptione ac venditione: aut usum rei pro re: aut usum rei pro usu rei: aut usum rei pro pecunia; qvod postremum locatio conductio dicitur. Usus autem nomine hic intelligimus tum nudum usum, tum eum, qvi cum fructu conjunctus est, sive is sit temporarius, sive

Arist. V. Eth. 8. & 1. Pol. 9. D. de Contrahend. Emt. 1. 1.

sive personalis, sive hæreditarius, sive alio qvovis modo circumscriptus, ut apud Hebræos is, qvi durabat ad annum Jubilæum. Datur vero, ut interposito tempore tantundem & genere idem detur, in mutuo, qvod locum habet in his, qvæ pondere, numero, mensura constant. Tam rebus aliis, qvam pecunia.

***

Pecuniam pro pecunia) de qvo vide Procopium arcana historia: Nummus Illyrico advectus qvondam in Italia mercis loco. Plinius lib. XXXII. c. 2.

5. Facti cum facto permutatio innumeras habere potest species pro factorum diversitate. At facio ut des, aut pecuniam; atq; id qvoq; factis qvotidianæ utilitatis locatio conductio dicitur; in facto præstandæ indemnitatis circa casus fortuitos adversio periculi, vulgo assecuratio, † qvi contractus olim vix cognitus nunc est inter receptissimos; aut ut des rem, aut usum rei.

† h. c. §. 23.

IV. Actus autem communicatorii aut facta communicant aut res, aut hinc res inde facta ad utilitatem communem, qvæ omnia veniunt societatis nomine: in qvo genere comprehenditur & bellica societas, qvalis illa apud nos freqvens navium privatarum coitio adversus piratas aut alios invasores, qvam vulgo Admiralitatem † nuncupant, Græci σύμπλοιαν aut ὁμόπλοιαν vocabant.

† h. c. §. 25.

†††

Admiralitatem nuncupant) Eleganter de hac disserit *Marqvard. de Jur. Mercator. lib. 2. cap. 11. num.* 35. Admiralitas, inqvit ille, Græcis Σύμπλοια vel ὁμόπλοια, qvod conjunctim unâ classe navigetur, & societas navium ad diversorum mercatorum defensionem spectans. Hanc apud Batavos & Hollandos diuturni belli Hispano Belgici calamitates, hostiumqve & piratarum excursiones eum in finem introduxere, ne ullæ hisce ex portubus naves solvant, nisi certo, ad aliarum defensionem instructarum, numero stipatæ, nullisqve vel primum vel postremum solventibus, vel armatis vel minus armatis, ab harum armandarum & instruendarum contributione exemtis; qvarum officium est, fideliter sibi invicem necessitatis tempore adsistere, & de futuro periculo certis ad hoc signis constitutis, earumqve una atqve altera Archithalassi & Admiralii vicem sustinente, ceteras in tempore præmonere, suppetias ferre. viamqve per hostium classes aperire. Damnum per hostes aut piratas harum uni atqve alteri extra nautarum culpam illatum, magnæ seu grossæ Avariæ instar à ceteris concomitantibus navibus rependitur: videlicet pulveris nitrati, & ceterorum muniminum bellicorum ob communem defensionem jactura, hominumqve in conflictu, vulneratorum, mutilatorum aut occisorum cura, cumqve plena mercede & vectura, sumtibusqve sepulturæ, reparatio qvælibet navium merciumqve, anteqvam solvat, prius æstimatione facta. Qvicunqve autem in defendendo aut adsistendo negligentes assistunt, tenentur ad reparationem detrimenti, ceteris ob id illati, nulla ipsis retributione rerum amissarum facta. Qvibus adhuc aliæ statutis & ordinationibus municipalibus adduntur pœnæ.

V. Mixti autem actus sunt aut principaliter aut per accessionem alterius. Sic si sciens rem majoris emam, & qvod plus est in pretio alteri condonem, partim donatio erit, partim emtio: si fabro pecuniam promittam, ut de suo auro mihi annulos faciat, partim emtio erit, partim conductio. Sic &

§. 8. a) aequalitas vel est per-
tonarum seu contrahentium
consistit vel. 1) in intellectu
e. ut in intellectu rerum ali-
quae aequalitas inter contrahen-
tes intercedat sic vitia rei si-
ti nota indicare Dt. 2) vel in
voluntate l. e. ut concurrat
duae voluntates et nec aliud
velle sic pacta metus causa
resiscuntur quia inaequalitas in
voluntate deinde actionum pro-
prius tradit §. 41 porro re-
rum de qua §. 12 et [illegible]

§. 9. n. 1. a) quae contractus versat
in translatione jurium particula-
rium humanae societatis v. vinca-
lum in generalitas solum ergo
indicanda ei cum quo nos con-
trahimus quae nos scimus

& in societate accidit, ut alter factum & pecuniam, alter pecuniam tantum contribuat. Et in feudali contractu rei feudalis concessio beneficium est, pactio autem militaris operæ pro tutela, est facio ut facias. Qvod si onus pensionis accedat, eatenus miscetur cum emphyteusi. Fœnus qvoqve nauticum mixtum qvid est ex contractu mutui & periculi aversi.

†††

Mixti actus) Hos naturaliter *Grotio* negare non possumus: qvoad tamen Jus nostrum civile dicendum est, illud respicere imprimis utile, puta actionem ex his negotiis exortam, qvæ, si ex ejusmodi mixturis in foro institui debeat, multum difficultatis parere posset; hinc meritò aliud docent Dd. *add. Godofred. ad L. 31. Locat. Dn. Struv. S. J. C. Ex. 24. Th. 8.*

VI. Per accessionem ad alterum actum fit mixtio, ut in fidejussione & pignoris datione. Nam fidejussio, si negotium spectes, qvod inter fidejussorem & principalem debitorem geritur, plerumqve mandatum est: sin negotium, qvod inter creditorem & fidejussorem, qvi nihil recipit, geritur, videtur actus mere liberalis: sed qvia contractibus onerosis accedit, inde censeri solet. Pignoris qvoqve datio per se videtur actus liberalis, qva detentio rei conceditur, sed hæc qvoqve naturam trahit ex contractu, cui securitatem præstat.

VII. Omnes autem actus aliis utiles, extra mere beneficos, contractuum nomine appellantur. L. Labeo. 14. D. de Verb. signif.

IIX. In contractibus natura æqvitatem imperat, & ita qvidem, ut ex inæqvalitate jus oriatur minꝰ habenti. Hæc æqvalitas partim consistit in actibꝰ, partim in eo, de qvo agitur; & in actibus, tum præcedaneis tum principalibus.

IX. 1. Ad præcedaneos actus pertinet, qvod is, qvi cum aliqvo contrahit * vitia sibi nota rei de qva agitur significare debet: qvod non civilibus tantum legibus constitui solet, sed naturæ qvoq; actus congruit. Nam inter contrahentes propior qvædam est societas, qvam qvæ communis est hominum. Atq; hoc modo solvitur, qvod dicebat Diogenes Babylonius, hoc tractans argumentum, non celari omnia, qvæ tacentur: nec qvicqvid tibi audire utile est, idem mihi dicere necesse esse, ut de rebus cœlestibus. nam * contractus natura utilitatis causa reperta propius qviddam exigit. Bene Ambrosius: *In contractibus etiam vitia eorum, qvæ veneunt, prodi jubentur, ac nisi intimaverit venditor, qvamvis in jus emptoris transcripserit, doli actione vacuantur.* Lactantiꝰ dixerat: *Qvi vendentis errorem non redarguit, ut aurum parvo emat, aut qvi non profitetur fugitivum servum, vel pestilentem se domum vendere, lucro & commodo suo consulens, non est ille sapiens, ut Carneades † videri volebat, sed callidus & astutus.*

L. 1. D. de Act. Emt. & venditi. L. 43. pr. & §. 1. D. de Contrah. Empt.

Cic. de Off. III. Off. II. c. 10.

Libro. V.

† Prolegom. §. 18.

Vitia sibi nota) vide Scholiasten ad illud Horatii l. II. serm. Sat. III. v. 285.

mentem nisi litigiosus
Exciperet dominus.

ut ille defectus suppleatur & mercedem.

Contractus natura utilitatis causa reperta propius qviddam exigit) Valerius Maximus lib. IIX, c. II, I. *bonæ fidei venditorem, nec commodorum spem augeri nec incommodorum cognitionem obscurare oportet.* Agitur ibi de ædibus dirui jussis ab auguribus, qvod emtorem venditor celaverat.

Th.2.2.78.art. 3.Bald.L.I. de Ædilit. Edict. Covarr. ad c. peccatum.5.p. 2.§.4.n.6. d.l.

2. At non idem dicendum est de his, qvæ rem non contingunt: ut si qvis sciat multas naves in cursu esse, qvæ frumentum advehunt. Nam tale qvid indicare est qvidem officiosum ac laudabile, sæpe adeò, ut omitti neqveat, nisi ut caritatis regula violetur; non tamen injustum, id est non pugnans cum jure ejus, qvi cum negotium est: ita ut locum hîc habere possit illud, qvod idem ille Diogenes non incommodè dicebat, referente M. Tullio: *Advexi, exposui: vendo meum, non pluris qvam ceteri: fortasse etiam minoris cum major est copia, cui fit injuria?* Non ergo generaliter seqvendum illud ejusdem Ciceronis, celare esse, cum tu, qvod scias, id ignorare emolumenti tui causa velis eos, qvorum intersit scire: sed tum demum id locum habet, cum de iis agitur, qvæ rem subjectam per se contingunt, ut si domus sit pestilens, si à magistratu dejici jussa, qvæ exempla ibidem videas.

L.I.D.de Contr.Emt. in fine.

2. At vitia ei, qvicum agas, nota, ut servitutem ædium, qvas M. Marius Gratidianus C. Sergio Oratæ vendebat ab ipso prius emtas dici nihil attinet, *scientia enim utrinqve par pares facit contrahentes. Horatius: l.II.ep.II.v.17.

Ille feret pretium pœnæ securus, opinor:
Prudens emisti vitiosum.

Qvod notatum & Platoni undecimo de legibus.

***

Scientia enim utrinq; par, pares facit contrahentes) Edictum Theuderici, c. 141.

X. Neqve vero tantum in intellectu rerum, sed & in voluntatis usu qvædam contrahentibus inter se æqvalitas debetur: non qvidem, ut si qvis antecessit metus juste incussus, is demi debeat; id enim contractui extrinsecum est: sed ne qvis incutiatur contrahendi causa, aut, si incussus est, ut dematur. Hoc spectantes Lacedæmonii resciderunt emtionem agri, qvam Elei possessoribus metu expresserant, γνόντες μηδὲν δικαιότερον εἶναι βίᾳ πριαμένους, ἢ βίᾳ ἀφελομένους παρὰ τῶν ἡττόνων λαμβάνειν *Arbitrati nihilo justius esse, infirmioribus per emtionis titulum, qvam vi mera rem ertorqvere*, qvæ Xenophontis verba sunt. Qvod tamen, qvam exceptionem ex jure gentium habeat, suo loco † videbimus.

Histor.Gr.III. †h.L.c.17.§.17

XI. 1. In ipso actu principali hæc desideratur æqvalitar, ne plus exigatur, qvam par est. Qvod in contractibus beneficis locum vix potest habere. Nam si qvis pro commodato, aut opera in mandato aut deposito exhibenda, aliqvid mercedulæ stipuletur, non injuriam faciet, sed contractum miscebit, id est ex gratuito efficiet semipermutatorium. At in permutatoriis

Inst. de Mandato, §.ult. L. 1. §. 9. Si qvis servum. D. Depositi.

§. 9. N. 2. b) et sic nostram frumentum caro adhuc pretio vendere possimus in rep. 1) quia venditur secundum communem vel currentem aestimationem 2) nemo ideo pretio cadit, quia nemo se laesum quaerit in pretio communis aestimationis bene Seneca. Lib. 6. de benef. c. 14 nihil venditori dt qui bene vendit emit, qd inversimus nihil ambor dt, qui bene vendidit quaeri quia contractus stricti juris similis quaestio an pecuniam cuiusque pretium scimus derogatum ut distrahere possimus. quia eadem forma pecuniae adhuc in rep. est et vitium hoc tm externum, si v. vitium sit internum e.g. si aeneam monetam argenteam loco acceptam erogare velim hoc non licet quia formam nunquam habuit 2) an non laudabilius faceres si non erogares ps virtutis excusa neminem damnum pati debere.

§. 9. N. 3. c) qu an flantibus austris vel aliis ventis humidis lanam vel sericum vendere possimus. cum constet ea tunc multo ponderosiora esse qm alias et an salvo concursu voluntatis et intellectus hoc fieri possit ss. 1) quia hoc accidens, rem per se non attingens. 2) scientia utrinque est. Scientia n. utrinque par pares facit contrahentes, alter n. scire poterat, alia ratio si aeneam prius cellam immittamus et tunc extractam vendamus. hic n. concursus in intellectu deficit et defectus est essentialis, in pondere, emptorem si haec scivisset non emisset, scire a non poterat. Sic sequitur hic cum impostura ducatos ponderosiores reddendo, quia hic quoque defectus essentialis monetae nam qd auri, aurum aurum manet, alia mera ponderis et hoc illicitum

§. 41. N. 1. a) omnino debetur merces e.g. in commodato 1) ob fiduciam ne illa tollatur et negotiorum alterius administrationem alias officiositas interveniretur et derogaret cognationi naturali 2) tam studet alteri sed non curat, alterum locupletiorem facit, opusque proinde est ut ille defectus suppleatur et mercedem.

§. 41. N. 1. b) huc referamus morem Italorum ubi pater si nata sibi filia centum aliquot imperiales aerario publico dat hoc pacto ut si moriatur filia ante pubertatem nihil recipiat si v.

vocabl decapitare recipiat hic rep.
damnum non sentit, qui eodem
quandoq solvere teneatur tertia
pars hominum & peccatum in
juvenibus moriatur nec perfectam
ætatem adepta pereat quod
hoc facere dh, quia verbis Sa-
pientis rep. quâ longa majo-
re gn rep. Ly civitas erat
seditus exponiebatur. ff. Ubi
n. vera ratio mercedis et præ-
mii est & prospexerat conducto
pendum alterum ad diei vita
Et n. certe pecunia redditur ad
diei vitâ obitus, nullum fructum
hic laudatio sua rebus affe-
ret deos videri argumentum qui
nec ff omnino sunt fructus indul-
tria non ad terra in specie alienen
tur sed ea eadem ma-
net civis homines maneq cuiusq
nos membrum professionem tam
secundus a nobis exercitus hoc
& n. annos remanet quæ
jam declinatus est ejusmodi

§. 12. n. 1. a) An Europæi
veniat ipse nomine r. communis, permittat eam rebus pre-
ponere, videri r. se jam habere
spectum, adeoq non opus esse ut quæ pretiosa in eo loco non
remaneant experti sua virtute

ad eos convertant quæ
veritas ipse nomine r. communis, permittat eam rebus pre-
ponere, videri r. se jam habere
spectum, adeoq non opus esse ut quæ pretiosa in eo loco non
remaneant experti sua virtute

§. 12. n. 2. b) hoc asserium grotii est falsum
damnum actuum meritorum, quâ in
vi rep. toleraretur. e. g. ipsa
vitia vi semper sunt odiosa in
rep. toleraretur. se ff. vel in
non dare alienæ aufertur fu-
ui. contra ipsius juri derogare
ad. concedam nimiam debitore
ucentiam pecu. vid. de jure et time sicut
terro et interno ut locis in marg.

ff. Ubi
n. vera ratio mercedis et præ-
mii est & prospexerat conducto
pendum alterum ad diei vita
Et n. certe pecunia redditur ad
diei vitâ obitus, nullum fructum
hic laudatio sua rebus affe-
ret deos videri argumentum qui
nec ff omnino sunt fructus indul-
tria non ad terra in specie alienen
tur sed ea eadem ma-
net civis homines maneq cuiusq
nos membrum professionem tam
secundus a nobis exercitus hoc
& n. annos remanet quæ
jam declinatus est ejusmodi

ff. Ubi
n. vera ratio mercedis et præ-
mii est & prospexerat conducto
pendum alterum ad diei vita
Et n. certe pecunia redditur ad
diei vitâ obitus, nullum fructum
hic laudatio sua rebus affe-
ret deos videri argumentum qui
nec ff omnino sunt fructus indul-
tria non ad terra in specie alienen
tur sed ea eadem ma-
net civis homines maneq cuiusq
nos membrum professionem tam
secundus a nobis exercitus hoc
& n. annos remanet quæ
jam declinatus est ejusmodi

Franckesche Stiftungen zu Halle

riis omnibus sollicite id observandum est. nec est, qvod dicat qvispiam, id qvod pars altera amplius promittit, donatum censeri. Neqve enim solet hîc esse tales contractus ineuntium animus, nec præsumendus est, nisi appareat. Qvod enim promittunt aut dant, credendi sunt promittere aut dare tanqvam æqvale ei, qvod accepturi sunt, utqve ejus æqvalitatis ratione debitum.

2. Joh. Chrysostomus: ὅταν γὰρ ἐν τοῖς συμβολαίοις καὶ ἡνίκα δ' ἂν ἀγοράσαι δέῃ τι ἢ καὶ ἀποδόσθαι, φιλονεικῶμεν καὶ βιαζώμεθα ἔλαττον τῆς ἀξίας καταλαβεῖν καὶ πάντα ὑπὲρ τούτου ποιῶμεν, οὐ λῃστεία τὸ πρᾶγμα ἐστίν; *Qvoties enim in contractibus, & qvoties emendum qvid aut dependendum est, contendimus omniqve modo laboramus, ut minus æqvo pretio demus, nonne huic facto qvoddam inest furtum?* Scriptor vitæ Isidori apud Photium, Hermiam narrat, ubi qvod emere vellet justo forte minoris esset indicatum, adjecisse, qvod justo pretio deerat, qvod existimaret aliter agere injustitiæ esse speciem, sed talis, qvæ plurimos lateret. Et in hunc sensum interpretantur Hebræi legem, qvæ est* Levit. XXV, 4. & 7.

***

Levitici XXV, 14. & 17.) Vide Mosem de Kotzi, Præcepto jubente LXXXII.

XII. 1. Restat æqvalitas in eo, de qvo agitur, in hoc consistens, ut etiamsi nec celatum qvicqvam sit, qvod dictum oportuit, nec plus exactum, qvam deberi putabatur, in re tamen deprehendatur inæqvalitas, qvamqvam sine culpa partium, puta, qvod vitium latebat, aut de pretio errabatur, ea qvoq; sit resarcienda, & demendum ei, qvi plus habet, reddendumqve minus habenti: qvia in contractu id utrimqve propositum aut fuit, aut esse debuit, ut uterqve tantundem haberent.

†††

In re tamen deprehendatur inæqvalitas) add. Hahn. ad VVesenbec. ff. de Dol. mal. n. 1. Leonhard. Less. de J. & J. l. 2. c. 17. Dub. 5.

2. Lex Romana hoc constituit non in qvavis inæqvalitate: minima enim non perseqvitur, imò occurrendum censet multitudini litium, sed in satis gravi, ut qvæ dimidium † justi pretii excedit. Nimirum leges, ut ait Cicero, iniqva tollunt qvatenus teneri manu possunt, Philosophi qvatenus ratione & intelligentia. Hi verò, qvi legibus civilibus subjecti non sunt, id seqvi debent, qvod æqvum esse ipsis ratio recta dictat: imo & illi, qvi legibus subjecti sunt, qvoties de eo, qvod fas piumqve est, agitur, si modo leges non jus dant aut tollunt, sed juri duntaxat ob certas causas auxilium suum denegant

† L. 2. C. de Rescind. Vend. d. loco.

XIII. 1. Sed notandum est, qvandam rei æqvalitatem spectari & in contractibus beneficis, non qvidem omnimodam, ut in commutatoriis, sed ex suppositione ejus, qvod agitur, ne qvis scilicet ex beneficio damnum

L, 26. §. 6. D. Mand.

Silvest. in verbo Bellum, p. 1. n. 7. Th. 2. 2. 62. art. 6. †† h. l. c. 10. per tot.

sentiat: ob qvam rationem mandatarius indemnis præstari debet à sumtibus factis, & damno, in qvod ex causa rei mandatæ incidit: & comodatarius rem tenetur resarcire, si periit; qvia non solius rei ratione domino tenetur, id est ex vi dominii, qvomodo qvivis possessor teneretur, ut supra †† didicimus, sed & ratione beneficæ acceptionis: *qvod ita verum est, nisi omnino & apud dominum fuisset peritura. Hoc enim casu nihil per commodatum domino abest. Contra, depositarius præter fidelitatem† nihil recepit: ideò si periit res, non tenebitur: non rei ratione, qvia non exstat, nec locupletior est; nec acceptionis ratione, qvia accipiendo beneficium non accepit, sed dedit. In pignore, ut & in locato, media via seqvenda est, ut qvi rem accepit, nec de casu qvovis teneatur, ut commodatarius, & majorem tamen diligentiam, qvam depositarius, præstare debeat: qvia pignoris acceptio est qvidem gratuita, sed accedere solet contractui oneroso.

***

Qvod ita verum est, nisi omnino & apud dominum fuisset peritura) Lex Wisigotthorum lib. V, tit. V. c. 1, 2, 3.

†††

Beneficium non accepit, sed dedit) Casus singularis est in *L. 4. D. de Reb. Credit.* prouti de commodatario legi potest *L. 5. §. 10. D. Commodat.*

2. Qvæ omnia Romanis qvidem congruunt legibus, sed non ex illis primitus, sed ex æqvitate naturali veniunt. Qvare eadem apud alias qvoqve gentes reperire est. Inter ceteros apud Hebræum Mosem Maimonidem libro III. Ductoris dubitantium * cap. 42. Spectavit huc Seneca, cum dixit, *alios fidem debere, alios tutelam.* Ad hanc verò formam de ceteris qvoqve contractibus judicium est faciendum. Sed generali tractatione qvantum instituto nostro sufficit absoluta, speciales qvasdam contractuum qvæstiones percurramus.

VII. de Beneficiis. 19.

***

Capite 42.) Convenit cum Exodi loco c. XXII, 6, 10, 11, 12, 13. Moses de Kotzi præceptis jubentibus LXXXIIX, & LXXXIX.

Mor. Nic. V. 8.

XIV. 1. Mensura ejus, qvod res qvæqve valeat maxime naturalis est indigentia, ut Aristoteles recte ostendit: qvod in permutationibus rerum apud barbaros populos maximè spectatur. Non tamen hæc unica est mensura. Nam hominum voluntas, qvæ rerum domina est, multas res magis desiderat, qvam sunt necessariæ. *Margaritis*, inqvit Plinius, * *pretia luxuria fecit.* Et Cicero Verrina de Signis: *Qui modus est in his rebus cupiditatis, idem est æstimationis.* Et contra evenit, ut res maximè necessariæ minoris sint propter copiam. Qvod Seneca multis exemplis ostendit libro de Beneficiis VI, cap. 15. ubi & hoc addit: *Pretium cujusqve rei pro tempore est. cum bene ista laudaveris, tanti sunt qvanto pluris venire non possunt.* Paulus Ju-

X, 35.

L. Pretia rerū. 63. D. ad L.

§. 14. n. 1. a mensura æqualitatis fun-
damentum est vel indigentia, quæ-
rebus pretium dat vel raritas quæ-
rebus pretium dat licet indigentia
non adsit e. g. in margaritis
in pretiosis picturis et pretium.
ibi desumitur et natura affectus
non et natura rei sed affecti-
onis sui in sapientia nihil valens
apud nos plurimi æstimantur sam-
si raritas quandoque est mensura
pretii rerum quæ an res tanti
emi vendique possint licet tam
pretiosa non sint, quanti volunt
dent. Rs. neg. sed habet ni-

hilominus intrinsecum aliquod pretium ad aequalem cum re altera aestimationem, attamen extrinsecum pretium a voluntate emptoris adjici posse hoc fundamento nitens quod ille nolit jacturam majoris summae ferre, quam re ista carere, et quia omnes actus dni esse rationales rationalis ille v. non est qui tulerit pro 200. tal. emit. de natura pretii intrinseci et extrinseci notandum quod pretium intrinsecum sit aptitudo ad aequalem cum re altera aestimationem extrinsecum dependit et voluntate emptoris et venditoris et hoc vel vulgare quae communi hominum aestimationi debetur vel legitimam quae autoritate publica constituit.

§. 14. N. 1. C. quae an Chirographum saltem aliquando minoris emere liceat, quam continet aff. pecunia n. praesens multo majorem rerum usum praebet, quam jura per Chirographum cessa

§. 14. N. 2. B. quae an chirographa quarum ambigua est solutio, liceat dimidio emere. aff. quia communi judicio non aliter aestimantur talia chirographa. Instar Emptorem fortan. scire rationem accipiendi solutionem et id habendum pro fructu industriae et ingenii emtoris

§. 14. N. 2. C. quae an pretium affectus statui possit aff. quia tunc emptor majori potius summa carere vult, quam re tali et an regnarum vel principatuum datur pretium neg. 1. regna, principatus et personis constant, personarum n. tanquam substantiarum intellectualium 2. datur pretium ex ratione rerum m. pretium non ferunt ob multitudinem rerum 2. 1. c. 3. §. 16.

Jurisconsultus ; *Pretia rerum non ex affectu nec utilitate singulorum, sed* * *communiter funguntur:* id est, ut alibi explicat, qvanti omnibus valeret. Hinc fit, ut res tanti æstimetur, qvantum pro ea communiter offerri aut dari solet, † qvod vix est, ut non aliqvam latitudinem habeat, intra qvam plus minusve dari aut exigi possit, nisi ubi lex certum rebus pretium ἐν σημῇ, ut Aristoteles loqvitur, id est, *in puncto* constituit. ††

Falcid. L. Servum. 33. D. ad Legem Aqvil.

† 26. h. c. n. 1.

†† L. I. c. II. §. 1. n. 3.

***

Pretia luxuria fecit) idem libro XXXVII. de gemmis : *Singulorum libido singulis modum facit & maximè regum* & libro XXXII. *Qvantum apud nos Indicis margaritis pretium est, tantum apud Indos in curalio. Namq; ista persvasione gentium constant.* Augustinus de civitate Dei libro XI. cap. 16. *Sed qvid mirum, cum in ipsorum etiam hominum æstimatione, qvorum certe natura tantæ est dignitatis, plerumqve carius comparetur eqvus qvam servus, gemma qvam famula? ita libertate judicandi plurimum distat ratio considerantis à necessitate indigentis, seu voluptate cupientis, cum ista qvid per se ipsum in rerum gradibus pendat, necessitas autem qvid propter qvid expetat, cogitet; & ista qvid verum luci mentis appareat, voluptas vero qvid jucundum corporis sensibus blandiatur exqvirat.*

Communiter funguntur) Plin. lib. XIIX. cap. 31. *Æqvi patrisfamilias modus est, annona cujusq; anni uti.*

2. In communi autem illo pretio * ratio haberi solet laborum & expensarum, qvas mercatores faciunt : soletqve subito qvoqve mutari ex copia & inopia ementium, pecuniæ, mercium. Ceterum possunt & qvædam esse rei accidentia æstimabilia, ob qvæ res licite supra aut infra commune pretium ematur vendaturve, puta ob damnum consequens, lucrum cessans, affectum peculiarem, aut si in gratiam alterius res vendatur, ematurve, alioqvi non emenda aut vendenda; qvæ ipsa accidentia ei, cum qvo agitur, indicanda sunt. Ejus qvoq; damni aut lucri cessantis ratio haberi potest, qvod ex pretii solutione dilata aut anticipata nascitur. ***

Ratio haberi solet laborum & expensarum) Nec improbat id Augustinus ad Ps. LXX. *Sed ait ipse mercator : Affero ex longinqvo merces: mercedem laboris mei unde vivam peto. dignus est enim mercenarius mercede sua, de mendacio & perjurio agitur, non de negotio.*

XV. 1. De venditione & emtione notandum etiam, sine traditione ipso contractus momento transferri dominium posse, atqve id esse simplicissimum. ita * Senecæ venditio *alienatio est, & rei suæ jurisqve sui in alium translatio*: nam & ita fit in permutatione. Qvod si actum sit, ne statim dominium transeat, obligabitur venditor ad dandum dominium, atqve interim res erit commodo & periculo venditoris : qvare qvod venditio & emtio constat præstando, ut habere liceat & evictionem, itē qvod res periculo est emto-

† L. II. c. 6. §. 2. n. 2. c. 8. §. 25.

ris, & ut fructus ad eum pertineant, anteqvam dominium transeat, † commenta sunt juris civilis, qvod nec ubiqve observatur: imo plerisqve legum conditoribus placuisse, ut ad traditionem usqve res commodo & periculo venditoris sit, notavit Theophrastus in loco, qvi * apud Stobæum est, ubi & multa alia instituta reperias de solennitate venditionis, de arrhabone, de pœnitentia, multum differentia à jure Romano: sicut & apud Rhodios perfici solitam venditionem & contractus qvosdam alios relatione in acta, notavit in Rhodiaca Dion Prusæensis.

***

Senecæ) de beneficiis V, 10.

Apud Stobæum est) titulo de legibus.

†††

Commenta sunt Juris civilis) *add. Cujac. Tract. ad African. 8. in l. 33. Locat. Sylvest. Verb. emt. q. 2. pronunc. 4.* Sic jus Romanum absqve traditione dominium transfert in legatis, *Ludov. D. 9. Th. 7. lit. b. Dn. Struv. S. J. C. Ex. 41. Th. 55. in fin. Grot. l. 2. c. 8. §. 25.* Inter vivos tamen communiter, propter utilitatem, traditio reqviritur, imprimis in materiâ obligationum atqve contractuum, *jung. Lud. Molin de J. & J. Tract. 2. Disp. 366. num. 11. p. 489.* Cum enim, qvoad idem jus, venditor, perfecto eo contractu, solum constituatur debitor rei determinatæ ac singularis, ad eamqve solam jus acqvirat emtor pro pretio, merito est sancitum, ut, si illa casu aliqvo deterior reddatur, aut omnino pereat, periculum totum sit emptoris, venditorqve liber à debito maneat. Sicut autem periculum & damnum ad emtorem tunc spectat, ita est & commodum. *Vid. Dn. Struv. Ex. 23 Th. 38. Johann. de Lugo, de J. & J. Disp. 26. sect. 14. §. unic. num 216. p. 352. Less de J. & J. l. c. 21. dub. 12. n. 96. pag. 237.* qvi similiter, ante traditionem, inqvit, si res determinata in individuo & absolutè (secus si indeterminata & in genere ubi periculum venditoris permanet juxta *Molin. l. c. Disp. 367.*) vendatur, perit etiam emptori, & ipse tenetur adhuc pretium solvere venditori, sicut si res periisset; si tamen res sine culpâ venditoris periit, nec aliter inter contrahentes conventum est, *§. cum autem junct. Gloss. Inst. de Emt. & Vendit. l. qvod sæpe §. in iis ff. de Contrah. Empt. 1. & seqq. ff. & C. peric. & commod. rei vend.* Ratio autem est, qvia licet dominium non transeat in emptorem ante traditionem, & soluto pretio, vel fide de pretio habitâ; leges tamen voluerunt, ut naturali æqvitati consonum, qvod periculum, sicut & commodum rei venditæ pertineret ad emptorem: qvia venditor solum tenetur actione personali ad rem illam tradendam, qvare, pereunte re, cessat ejus obligatio: e contra vero emptor actione personali tenetur ad dandum pretium, si illud adhuc non solvit: qvare cum illud dare possit, non cessat ejus obligatio. &c. *Conser. Eckolt Comment. ad ff. tit. de Peric. & comm rei vend. §. 1.* Qvid? qvod ipse *Grot. l. c. §. 3. n. 2. in not.* apud Hebræos scribat non perfectam censeri venditionem ante traditionem veram vel imaginariam.

Arist. Pol. I, c. VII.

2. Illud qvoqve sciendum, si res bis sit vendita, ex duabus venditionibus eam valituram, qvæ in se continuit præsentem dominii translationem, sive per traditionem, sive aliter. Per hanc enim facultas moralis in rem † abiit à venditore: qvod non fit per solam promissionem.

† L. I. c. I. §. IV. L. II. c. V. §. X. n. 1.

XVI. Monopolia * non omnia cum jure naturæ (*a*) pugnant, nam possunt interdum à summa potestate permitti justa de causa & pretio constituto: cujus rei exemplum nobis illustre præbet Josephi historia, cum is vice regia

(*a*) L. II. c. II. §. 24.

Ægypto

§. 16. a) Grotius iterum se non docto-
rem Juris sed frugiciwem Belgii
ajibet, Belgii n. de monopolii
semper laborarunt in India ori-
entali in Moluccis ob cari-
ophilea in Bandanis ob nu-
cas moscatas alibique nos in

in contrarium dicimus Monopolia
seu singulorum seu universæ na-
tionis semper esse noxia, si sin-
guli monopolia habent, hoc reip.
nocet, quia huic rei plures suffi-
cere possunt, expedit magis reip. plu-
res cives mediocribus opibus instructos
habere quam unum potentem et
locupletem, ceteris egentibus, por-
ro nec monopolia integrâ nati-
onis probanda, quia nocent uni-
versâ rei humanâ, quippe vita
socialis vult ut prospiciatur om-
nibus deinde per monopolia af-
fectatur dominium aliquod in alias
respubl. exempl. Reip. Venetâ præ-
terito seculo, quâ capitibus co-
ronatis insultare coepit, usq dū
communi principum consensu a
fastu suo dejiciretur. hist. civ.
cap. ult. Item belgâ præsenti
seculo efflorescere coeperunt
tum demum imbecillitatem suam
agnoscebant, cum a rege galliæ
premerentur. Ambrosius quoq.
l. 3. c. 6. off. Calesmum in
ejusmodi monopolia stringit et lu-
crum tuum damnum publicū
est et de eo plus honestatis de-
trahitur qm utilitati adjicitur.
obj. grotius exemplum Josephi.
at sciendum Josephi actus no-
posse dici monopolium rectius.
tam in rem respondit Ambrosius
ait loco. non captavit annonam
sed perenne subsidium collocavit,
porro nec polypolia expe-
diunt reip. tum inter omnes
destrahitur, q paucis tm suffi-
ciebat. Cons. Medit. pol. c. 19.

Ægypto præesset. Sic & sub Romanis Alexandrini Indicarum & Æthiopicarum mercium habebant, * ut Strabo loqvitur, μονοπωλείαν. Potest & à privatis institui, æqvo duntaxat compendio. At qvi, ut in Velabro olearii,* de compacto id agunt, ut res supra pretium id, qvod summum nunc est, in communi pretio vendantur, aut vi aut fraude impediunt, ne major copia importetur, aut ideo merces coëmunt, ut vendant pretio, qvod tempore venditionis iniqvum sit, injuriam faciunt, atqve eam reparare tenentur. Qvod si alio modo impediunt invectionem mercium, aut ideo coëmunt, ut pluris vendant, pretio tamen pro temporis ratione non iniqvo, faciunt qvidem adversus caritatis normam, qvod multis evincit Ambrosius libro officiorum tertio, sed proprie jus alterius non violant. Cap. 6.

***

Non omnia cum jure naturæ pugnant) Nota Thaletis historia de olivitate. Pythoclis inventum de plumbo Tyrico coëmendo, unde lucrum faceret Athenienses populus, est apud Aristotelem œconomicôn II. de monopolio erinaceorum, qvibus expoliuntur vestes, vide Plinium IIX, 37. de monopolio Serici, Procopium in historia arcana.

Ut Strabo loqvitur) Libro XVII. vide & Cassiodorum II, 4. & 26.

De compacto id agunt) Lex æqva & prudens est C. de monopoliis. & Locus notabilis apud Lysiam adversus frumenti venditores, qvi pretium falsis rumoribus incendebant. Adde Cassiodorum IX, 5. &c. qvicumqve causa XIV. qvæstione IV.

†††

Monopolia non omnia cum jure naturæ pugnant) Vid. Johann. de Dicastill. de J. & J. Lib. 2. tr. 9. Disp. 3 dub. 10. n. 134. & seqq. Leonhard. Less. de J. & J. l. 2. c. 21. dub 21. n. 144. & seqq. Ludov. Molin. de J. & J. Disp. 345. n. 3. Martin. Bonacin. de Contr. & Restit. D. 3. q. 2. p. 5. prop. 4. Joh. Medin. de Restit. q. 30. § penult. Si enim Resp. mercibus aliqvibus indigeat, nec sit, qvi illas asportare velit (qvia forte cum labore maximo, & periculo amittendi, ea negotiatio fieret) nisi privilegium concederetur, qvod nullus alius eas merces asportare, aut vendere posset, sanè tunc licitum erit concedere ejusmodi privilegium taxato moderato pretio, attentis circumstantiis omnibus concurrentibus, ne, qvi eo privilegio usuri sunt, plus justo Remp. gravent. Si autem desit, qvi officium aliqvod Reip. expediens suscipere velit, ut vendendi merces aliqvas, aut asportandi peregrinas, poterit tunc concedi alicui, vel aliqvibus, ut ipsi soli tale jus exerceant, constituto eis moderato pretio, si timor sit, nec excedant pretium justum. Qvia item communi bono expediens est, libros componi aut cudi, neqve facile invenietur, qvi eos cudere velit, nisi privilegium concedatur, ne qvisqvam alius intra certum tempus illos cudat, aut alibi cusos ad vendendum asportet, videmus qvotidiè justè concedi ejusmodi privilegium, taxato pretio, ne rationabile & justum, in Reip. detrimentum, excedatur. *Confer. Dn. Frisch. ad L. unic. de Monopol. cap. X ibiqve plur. Dd.*

In Velabro) Locus erat Romæ velis tectus, sub qvibus olearii & alii res suas vendebant.

XVII. De pecunia sciendum, eam naturaliter functionem recipere, * non

non in materia sola, nec in speciali appellatione aut forma, sed in genere magis communi, qva scilicet comparatur ad res aut omnes aut maxime necessarias: qvæ æstimatio, si aliud non convenerit, facienda erit tempore ac loco solutionis. Michaël Ephesius ad qvintum Nicomachiorum: ὡς δὲ τὸ χρείας ἕνεκα τοῦτο δεῖ ἓν νομίσματος ἰδοι ἄν τις γιγόμενον, ὡς γὰρ ἐπ' ἐκείνης οὐκ ἀεὶ ὁμοίως δεόμεθα καὶ ἐν χρείᾳ τῶν ἀλλοτρίων ἐσμὲν, ὅτως οὐδὲ τὸ νόμισμα ἀεὶ ἴσον δυνάμενον ἀλλὰ μεταπίπτει. καὶ τὸ ποτέρου πλεῖον δυνάμενον ὕστερον ἢ ἔλαττον ἢ οὐδὲν ἰσχύει. ὅμως μᾶλλόν γε ἔστι δύναμιν καὶ δεῖ ὡς μέτρῳ αὐτῷ τῶν ἀλλοτρίων χρῆσθαι. *Qvod de indigentia accidit, idem in nummo videre est. Nam sicut ea non eadem semper, nec enim alienis rebus æqꝫ semper opus est nobis, sic nec nummus idem semper valet, sed mutatur, & cum prius plus valuerit, postea aut minus aut nihil valet: * diurnius autem est nummi pretium; eoqve ut mensura aliarum qvæ comparantur rerum uti solemus.* Cujus loci hic sensus est: qvicqvid adhibetur in hoc, ut mensura sit rerum aliarum, debet esse tale, ut per se minime fluctuetur. talia autem sunt in genere æstimabilium, aurum, argentum, æs. per se enim ferme tantundem ubiqve, & semper valent: sed prout res aliæ, qvibus indigent homines, copiosæ sunt aut raræ, ita eadem pecunia ex eadem facta materia, eodem pondere, nunc plus, nunc minus valet.

L. II. D. Locati.

***

Non in materia sola, nec in speciali appellatione aut forma, sed in genere magis communi) non tam ex substantia qvam ex qvantitate L. I. D. de contrah. emtione, non corpora hic cogitanda sed qvantitas. L. 9ũ. Si is cui. §. I. D. de Solutionibus.

Diuturnius est nummi pretium) publica ac perpetua æstimatio. d. L. I. D. de contr. Emption.

XIIX. Locatio & conductio, ut recte à Cajo dictum est, proxima est venditioni & emtioni, (a) eisdemqve regulis consistit. Respondent enim pretium pensioni sive mercedi, & rei dominium facultati utendi. Qvare sicut res domino perit, ita naturaliter sterilitas & alii casus, qvi usum impediunt, damno sunt conductori: neqve eo minus locator jus habebit ad pecuniam promissam, qvia ipse facultatem utendi tradidit, qvæ eo tempore tantum valebat, qvanqvam & legibus & pactis immutari id potest. Si tamen locator, cum conductor primus re uti impeditus esset, alii eam locaverit, qvicqvid consecutus inde fuerit, rependet primo conductori, ne ex re aliena fiat locupletior.

(a) pr. Inst. Locat.

†††

Jus habebit ad pecuniam promissam) Vid. Dn. Struv. S. J.C. Ex 24. Th. 14. & seqq. ubi qvoqve ampliationes & limitationes invenies, Hahn. ad WeSenb. h.t.n. 16.

XIX. Et qvod de venditione supra † diximus, pluris rem vendi minorisve emi posse, si in gratiam alterius vendatur ematurve, aliàs non vendenda aut emenda, idem & de re aut opera locata conductave intelligendum est. Qvod si una opera pluribus utilis esse possit, ut itineris susceptio, & locator pluri-

† h. c. §. XIV.

§. 17. a) intellige intrinsecum pretium e. g. ducatos, sic ducati turcici apud nos valent non sub respectu Imperatoris turcici et autoritate ejus sed simpliciter ratione metalli et ob internum pretium, quia bonitas tantae quantum alias. ad duos tha. h. e. ut pretium ejusdem maleros sufficit, extrinsecum pretium est in grossis quorum unus ad 1621 valebat sex grossos qui an expediat talis numus, qui majus pretium externum qm internum tt aff. de eatu necessitatis 1) ut conservetur aliqua inter homines communicatio 2) de minoribus m. nummis non improbandum, quia hi manent in reg. tales habentur in angelia quos quaterniones vocant ubi quilibet civis talem monetam cadere dt nec imponitur signum regis sed viri illius abnr Dei Mauzn gilt nicht eitnitur. alt mauu Dnu mauu Zeu. Si majorem monetam spectemus, rozā est reg. n. internum pretium minus sit externo 1) qa tollit communicationem cum exteris adeoq commercia imminuit 2) inter cives nostrā reg. quoq 3 et difficultatis de valvationis nullam commercium facile instituat

§. 16. b) argumentum iterum utilitatis pecuniae requisita Moneta sunt non tm ut non flectatur. ut pretium ejusdem maneat. sed ut sit 1) compendiosum 2) rarum, quo defectu laborat Moneta suedica sed est provincialis illius regni.

§. 20. n. 1. a) jure divino cum per
se non licita ~~usura~~ multo magis usu-
râ Christianos non decet, quia
sunt vocati ad majora virtutum
specimina. omne mutuum est
specimen officiositatis officiosi-
tatem a. suam pretio vendere Chri-
stiano indignum, proximusq. affi-
ciendus officiis sine commodo ali-
quo nostro, nam si ob commodum
meum alterius utilitatem pro-
moveam, non spectamus proxi-
mum sed commodum nostrum, nec ob-
stat m. notandum quod nemo de-
beat utilitatem alterius pro-
movere cum damno suo, posset
utilitatem suam promovere eo
modo fiat sine damno alterius
usurâ v. non possunt non pro-
missi cum damno promittentis
~~si~~ pro nullum m. aliud
fundamentum naturale esse
pt usurarum, qm gratitu-
do ut communionem pacti
zucri mei cum eo qui pecu-
niam suam suppeditavit ad
usuras nemo cogi quia
nemo ad gratias agendas
compelli pt, irrationaliter
quidem agit, q ingratum ve-
cchibet et actione in foro hu-
mano conveniri nequit; quia in
gratitudo animi vitium est,
q jure externo comprehendi ne-
quit hinc Senec. L. 3. c. 6.
de benef. cum difficilis sit
incerta rei aestimatio tantum
odio damnavimus et inter ne-
relinquimus, q ad judicis de-
os maximus L. 2. c. 22. §. 16.

pluribus se in solidum singulis obstrinxerit, poterit de singulis mercedem paciſci, qvam ab uno exigeret, ubi lex non obstat: qvia qvod illa opera secundo qvoqve utilis est, extrinsecum est contractui, qvi cum primo est initus, neq; respectu primi qvicqvam minuit de æstimatione.

XX. 1. Circa mutuum qværi solet, qvo jure vetitæ sint usuræ: & qvanqvam jure naturali vetitas esse receptior est sententia, contrarium tamen sentit Abulensis. Neqve vero videntur argumenta, qvæ in alteram adferuntur partem talia esse, ut assensum extorqveant. Nam qvod de mutuo dicitur gratuitum esse, * tantundem & de commodato dici potest: cum tamen pro usu rei pretium exigere illicitum non sit, sed efficiat, ut contractus in aliud nomen transeat. Nec magis urget qvod suapte natura sterilis est pecunia. Nam & domos & res alias natura infœcundas * hominum industria fructuosas fecit. Illud speciosius, qvod hic res pro re reddatur, usus autem rei à re distingvi non possit, cum in abusu consistat, ac proinde pro eo nihil debeat exigi. In cap. 25. Matth. q. 171. & 172.

***

Tantundem & de commodato dici potest) valde enim affinia commodatum & mutuum, ut locatio & feneratio. in L. unica. C. Theod. qvod jussu est, *pecuniam commodat.* Justinianus edidit *mutuum dat.* Nummos autem fœnore sumptos, conductos dixit Horatius l. I, Sat. 2. ubi Scholiastes *merces, usura.*

Hominum industria fructuosas fecit) Nec enim debet sterilis esse pecunia. L. qvid ergo. 3. §. Usuras. 4. D. de contr. tutela. L. debitor. 7. D. de Usuris.

2. Sed notandum est, cum rerum, qvæ usu pereunt, aut in alterius dominium transeunt, ususfructus Senatusconsulto introductus dicitur, non tamen effectum, ut proprius ususfructus esset, de voce ususfructus agi, qvæ certe secundum suam proprietatem tali juri non congruit; non tamen seqvi inde, jus tale nihil esse, aut non æstimabile, cum contra certum sit, si qvis proprietario tale jus cedat, pecuniam posse exigi eo nomine. Sic & jus illud nonnisi post tempus certum reddendi pecuniam aut vinum, est aliqvid æstimabile: minus enim solvit qvi tempore minus solvit. Atq; ideo ἐν αἰτιᾳξέσει usus pecuniæ cum fructibus prædii compensatur. Qvæ vero à Catone, Cicerone, Plutarcho, * aliis contra usuras dicuntur, ea respiciunt non tam qvod intrinsecum ei est, qvam qvod plerumqve ei adest, eamqve consequitur. L. II. D. de usufructu ear. rer. qvæ usu consum. L. I. §. 9. si ususfructus. D. ad Legem Falc.

***

Ἐν αἰτιᾳξέσει) L. cum debitor. 8. D. In qvibus causis pignus. L. si ea pactione. 14. C. de Usuris.

Et aliis) Ut Appiano in civilibus.

3. Sed qvicqvid hac de re sentire libeat, sufficere nobis debet lex à DEO Hebræis data, qvæ vetat Hebræos Hebræis pecuniam dare fœnori. Est enim hujus legis materia, si non necessaria, certe * honesta moraliter, unde & Dev. 23, 19. Seld. de J. N. & G. sec. disc. Hebr. I, 6. c. 9. & 10.

aliis maxime moralibus annumeratur Psalmo, qvi apud Hebræos est decimus qvintus, apud Latinos * decimus qvartus, & apud Ezechielem capite decimo octavo. qvæ autem hujus generis sunt, Christianos qvoqve obligant, qvippe vocatos ad majora virtutum specimina, & qvæ tunc officia homini Hebræo, aut alioqvi circumciso (nam hujus cum Hebræo par causa erat) præstari jubentur, ea nunc præstanda sunt homini cuivis, * omni populorum discrimine per Evangelium sublato, latiusqve extenso, proximi intellectu: qvod præter cetera ostendit insignis Christi de homine Samaritano apologus. Itaqve Lactantius de officiis tractans hominis Christiani, *Non dabit*, inqvit, *in usuras pecuniam, hoc est enim de alienis malis lucra captare.* Ambrosius: *Subvenire non habenti humanitatis est; duritiæ autem * plus extorqvere qvàm dederis*, ipse Cæsar Augustus notavit aliqvos, qvod pecunias levioribus usuris mutuari, graviori fœnore collocassent.

Proleg. §. XLIX.
Judaica et Samaritana est sua quæque natio in Evangelio solum Luc. X, 29.
Epit. Inst. c. I. c. II. §. 6.
De Offic. III, c. 2.
Svet. c. 39.

***

Honesta moraliter) Hebræi censent voce נֶשֶׁךְ significari usuram in pecunia (qvod Targū interdū vertit חִבּוּל *à* חַבַּל *parere*.) voce תַּרְבִּית & מַרְבִּית in qvavis specie. Hieronymus ad XVII. Ezechielis: *Putant qvidam usuram tantum esse in pecunia: qvod providens scriptura divina, omnis rei aufert superabundantiam, ut plus non capias, qvam dedisti.*

Decimus qvartus) Et Ps. CXI. χρηστὸς ἀνὴρ ὁ οἰκτείρων καὶ κιχρῶν. *Vir bonus est, qvi alterius miseretur, eiq; pecuniam dat mutuam.*

Omni populorum discrimine per Evangelium sublato) Christianos Arnobius libro IV. ait esse *communicatores rei, & cum omnibus, qvos solidet germanitatis necessitudine copulatio.* alibi: *qvi omnes homines pro fratribus diligunt.*

Plus extorqvere qvam dederis) Cyprianus de Lapsis gravia peccata enumerans, addit *usuris multiplicantibus fœnus augere.* Chrysostomus de jejunio V: ἐὰν νηστεύσῃς βλέπε μὴ δανείσῃς τὸ ἀργύριόν σου ἐπὶ τόκῳ. νηστεύεις; διάῤῥηξον βιαίων συναλλαγμάτων χειρόγραφον. *Si jejunes, vide ne pecuniam tuam colloces fenori. jejunas? rumpe violentorum pactorum cautiones.* idem in caput ultimum I. ad Corinthios, pecuniam fœnore partam non magis si in Eleemosynam detur Deo acceptum esse ait, qvam si detur ex qvæstu meretricio. Augustinus epist. LIV. *Qvid dicam de usuris, qvas etiam ipsæ leges & judices reddi jubent. Ita crudelior est, qvi subtrahit aliqvid vel eripit diviti, qvam qvi trucidat pauperem fœnore?* Maximus homilia III. de qvadragesima: *rectè frater frequentabis Ecclesiam, si gressus tuos lethalibus laqveis avida illa non implicet & involvat usura.* His adde Basilium in Sermones Domini in monte, & qvæ ex Consiliis sanctisq; scriptoribus collegit Gratianus causa XIV, qv. III, & IV.

XXI. Observandum tamen est, esse qvædam, * qvæ ad usuræ speciem accedant, ac vulgo usuræ esse videantur, cum tamen pacta sint generis alterius: ut derepensando damno, qvod facit, qvi pecuniam dat mutuam, eo

qvod

Ergo cum usura per se non
licita et ad eas nemo cogi possit
quare jure humano seu exter-
no sint permissa. Est id fieri
in praemunimentum creditorum
nam si non essent plura
incommoda essent perpessuri
creditores, multi debitores
debitores existuri essent. et sic
officiositas tolleretur ex ge-
nere humano, reduceretur v.
dissidentia officium n. pro-
movendi utilitatem alterius
extingueretur. Conf. proc. §.
41. porro noto distinctionem
moralistarum, qui distinguunt
inter usuras lucratorias, pu-
nitorias et compensatorias, non
esse petitam ex natura usu-
rarum sed ex variis mediis
consulendi creditores et varius
quoque pactis in officiis alteri
praestandis. Lucratoria usura
non possunt venire ex natura
rei, quia cum incommodo alterius
conjunctae, ab iis sed moralis-
tis ideo improbantur, quia in
incongrue applicatae sint ad
falsum. compensatoria m. non
dantur, si n. darentur offi-
ciositas deficeret, mutui natu-
ram n. amitteret, mutui n.
natura consistit in officiosi-
tate verbis v. compensati-
onem nullam admittit possunt
v. assumi ut jam antea dictum
pro medio consulendi creditores
varia usura [illegible] natura illorum
non dantur [illegible] et collimat
grotius. § 21

§. 21. a) hac refero quos Itali et com-
muniter pontificii Montes pietatis
vocant, Belga Lombards, ubi quis
quilibet quisq. sit, pecuniam mutu-
o sumere pt. dato m. aequivalente
pignore, q. si stato tempore non re-
dimatur a praefecto montium pie-
tatis distrahitur. Legalitatem mon-
tium pietatis passim Evangelici
scriptores, et parte m. pontificii
graviter impugnant, Et nostri
est Meisnerus in philosophia si-
bria et Limmermannus qui sub
ficto nomine se vocat Dorotheum
ab Ascano de Montibus pieta-
tis. Ego de iis ita sentio sic ut
moveantur abusus montium pietatis
insigne inventum esse consulendi et
temporaneis praecatorum necessitatibus
in rep. 1) probandum partem ca-
carum in rep. esse egenis subve-
nire 2) non posse vitio verti mon-
tibus pietatis, q. indignis potius quam
exteris subveniant, quia exteri
simpliciter repelluntur. sed indigi-
na praeferuntur. Idq. vi dicti a-
postolici unicuiq. benefaciendum
praecipue a religionis consortibus
3) nec obstat pignus posci ut id
fieri ad securum reddendum
creditorem et ad conservandum hic
consilium et ad servandos in or-
dine debitores 4) non posse im-
probari quod exigui aliquid pos-
catur id n. fit non permutatio-
nis officio verum ratione expensa-
rum quae necessaria sunt ad mon-
tis conservationem 5) nec est quod objicit Meis-
nerus, proximum mordere ejusmodi
usura. Ut id sine causa esse, sed
n. ex pacto inter Creditorem et
debitorem 6) Mutuum illud ad
certum tempus esse, ut non uni
solum sed universis praestet officium
7) Plus m. peti pt. ab eo, qui di-
tius pecunia utitur, quam altero
qui citius restituit 1) quia impedit
quominus aliis inservire possit 2)
tas esse ut plus ad onera
conferat, qui diutius illo tenet
ecc. gaudet.

qvod diu pecunia careat: item de lucro ob mutui dationem cessante, deducto scilicet incerto spei, & labore, qvi subeundus fuerat. Sic etiam pro impensis ejus, qvi multis dat mutuam pecuniam, & in hoc paratam habet: & pro periculo amittendæ sortis, ubi idonee non cavetur, siqvid exigitur, usura vere non est. Demosthenes oratione in Pantænetum, eum, qvi, qvod ex mercatura aut honesta opera qvæsivit, * sub modico lucello elocat, partim, ut suum servet, partim ut gratum faciat alteri, negat feneratorum odio prægravandum.

***

Qvæ ad usuræ speciem accedant) Et si cum juris Romani consultis loqvi volumus, fœnus odiosum nomen est, usura non item. *Usuræ non propter lucrum petentium, sed propter moram solventium infliguntur.* L. cum qvidam. 17. D. de Usuris. Cujacius in paratitlo de nautico fœnore: *Fœnus est, qvod præter sortem accedit lucri causa: usura qvod accedit, ne in damno versetur creditor.* Sed qvia pleriqve etiam usurarum abusi sunt nomine, cœpit & hoc in seqviorem sumi partem: in bonum autem sensum substitui vox ejus, qvod interest.

Sub modico lucello) Procopius Gotth. III. in laudibus Germani, qvi Justiniano propinqvus: χρήματα τοῖς δεομένοις ἅπασι δεδανεικὼς μεγάλα καὶ τόκον οὐδ' ἴσαν λόγῳ κεκομισμένος πρὸς αὐτῶν πώποτε. *pecunias omnibus opus habentibus. magnas dabat utendas, usuram autem, qvi qvidem talis dici mereretur, nunqvam ac ipsis sumebat.*

XXII. Leges vero humanæ, qvæ concedunt aliqvid stipulari pro usu pecuniæ, aut rei alterius; ut apud Hollandos jampridem concessum est aliis qvidem * octo nummos in centum, mercatoribus autem duodecim pro usu annali exigere, siqvidem vere stant intra compensationem eius, qvod abest, aut abesse potest, non pugnant * cum naturali aut divino jure: sin eum modum excedunt, † impunitatem præstare possunt, jus dare non possunt. †L.I.c.I.§. XVII.n.11.

***

Octo nummos in centum) Idem in Imperio constitutum.

Impunitatem præstare possunt) Ideo permissas ante se usuras ad normam æqviorem reducere Justinianus sui officii censuit: Novellis XXXII, XXXIII, XXXIV.

XXIII. Contractus avertendi periculi, qvem * assecurationem vocant, omnino nullus erit, si contrahentium alter rem, de qva agitur, aut salvam, qvo destinabatur, pervenisse, aut periisse sciverit: non tantum ob paritatem, qvam exigit contractuum permutatoriorum natura, sed qvia propria materia hujus contractus est damnum sub ratione incerti. Periculi autem hujus pretium ex communi æstimatione petendum est. h.c.§.3.n.5.

***

Assecurationem) Id damnum in se suscipere, dixit Svetonius Claudio. Sic

Cicero pecuniæ publicæ prædes accepit, ut populo cautum esset sine vecturæ periculo. Epistola XII, 17.

†††

Aut periisse scíverit) *add. Dn. Strub. S. J. C. Ex. 25. th. 46. Marquard. de Jur. Mercat. lib. 2. cap. 13. num. 31.* ubi *num. 33.* exceptionem adjicit, videlicet si assecuratus sibi caveri curasset in eventum boni aut mali nuncii, atque susceptor periculi probare nequeat, ei, cui cautum est, ante cautionem constitisse de damno; & assecuratus ab eâ suspicione se juramento liberare paratus sit, *Ordin. Amstelod. de Assecur. art. 6. 21.*

cap. 5. §. 22 XXIV. 1. *In societate negotiatoria, ubi confertur pecunia cũ pecunia, si pecuniæ æqvales sint, æqvales esse etiã oportet partes in damno & lucro: sin inæqvales fuerint, partes qvoq; fient pro rata. qvod Aristoteles fine octavi Nicomachiorum sic extulit: ἐν χρημάτων κοινωνίᾳ πλείω λαμβάνουσιν οἱ συμβαλλόμενοι πλείω.* Atqve idem habebit locum, si operæ aut æqvales aut inæqvales conferantur. Sed & opera cum pecunia, aut cum pecunia & cum opera conferri potest, ut dici solet.

Par pari datum hostimentum est opera pro pecunia.

***

In societate negotiatoria) Exemplum societatis habes in delphinis apud Plinium lib. IX, c. 8. & in pinna ac pinnotere IX, 40. meminit & Cicero de Finibus.

Navarr. 17. n. 250. Covarr. III. var. cap. 2. Less. lib. II. 2. 5. du. 3.

2. Sed hæc collatio non uno modo fit: nam aut opera confertur cum solo pecuniæ usu, qvo casu sors domino perit, & si salva est domino salva est, aut opera confertur cum ipso domino pecuniæ, qvo casu qvi operam impendit particeps fit sortis. In prima specie comparatur cum opera non sors, sed periculum amittendæ sortis & lucrum, qvod probabiliter ex eâ sperari poterat. In altera, operæ pretium habetur qvasi sorti adjectum, & pro eo, qvod valet in ipsa sorte partem habet, qvi operam præstat. Qvod de opera diximus, idem & de labore ac periculo navigationis & similibus intelligi debet.

Angelus verb. Societas. I. §. 7 Silv. verbo Societas. I. q. 2. Navar. 17. n. 255 Covarr. & Less. d. l. Liv. l. XXXIX. Arist. III. Polit. c. 6. † L. 29. Si non. D. pro Socio. §. 1. Inst. h. t. †† h. c. §. IV.

3. Ut autem sociorum aliqvis lucri sit particeps, immunis damni, est qvidem præter naturam societatis: potest tamen ita conveniri sine injuria. Fiet enim mixtus contractus ex societate & ex contractu aversi periculi, in qvo ita servabitur æqvalitas, si tanto plus lucri ferat, qvam alioqvi laturus fuerat, qvi in se damnum recepit. Ut autem qvis damnum sentiat sine lucro, ideo admittendum non est, qvia ita naturalis est societati utilitatum communio, ut sine ea neqveat societas consistere. Qvod autem dictum est à Jurisconsulto, † non expressis partibus æqvales intelligi, ita demum pro vero habendum est, si qvæ conferuntur, sint æqvalia. In societate autem universorum bonorum non id, qvod hinc aut illinc obvenit, sed qvod probabiliter sperari poterat, comparandum est.

Xniver

†††

Universorum bonorum) Generali, *arg.l.7.h.t.* secus si specialis fuerit, *l.3.§.1.h.t. add. Dn. Struv. Ex.22.th.26.*

XXV. In societate navali adversus piratas utilitas communis est ipsa defensio : interdum & præda. Solent autem æstimari naves, & qvæ in navi sunt, atqve ex his summa confici, ut damna, qvæ eveniunt, in qvibus sunt & vulneratorum impendia, ferantur à dominis navium & mercium * pro parte, qvam habent in ea summa. Et hæc qvidem, qvæ diximus, hactenus ipsi juri naturæ sunt consentanea.

***

Pro parte qvam habent in ea summa) Vide simile in L. Wisigotthorum libro V, tit.V, c.5.

XXVI. 1. Nec in his jure gentium voluntario qvicqvam mutatum apparet : uno excepto, qvod inæqvalitas rerum, in qvam consensum est, ubi nec mendacium intercessit, nec ejus, qvod dictum oportuit, reticentia, in actionibus exterioribus pro æqvalitate habetur : ita ut qvomodo jure civili ante constitutionem Diocletiani actio in foro nulla dabatur adversus talem inæqvalitatem, ita nec inter eos, qvi jure gentium solo sociantur exactio aut coactio sit eo nomine. Hoc enim est, qvod ait Pomponius, in pretio venditionis & emtionis naturaliter licere se mutuo circumvenire : ubi licere est, non qvidem fas esse, sed ita permitti, ut nullum contra proditum sit remedium in eum, qvi se pacto velit defendere.

L.13. in causæ cognitione. D. de Minorib. L. 22. Item si pretio. D. Locati. h.c. §.XIV.

L.3.c.21.§.24

***

Ante Constitutionem Diocletiani) Idem statuit *Arius Pinell. in Comment. ad L.2. C. de Rescind. Vendit. part.1. Text. cap.8. num.3. & seqq. p.153.* Dissentit *Dominic. Arum. ad Instit. Ex.14. th.8. p.962.* qvi tamen se rursus sic explicat : beneficium rescissionis propter læsionem ultra dimidium etiam ante (ex æqvo scilicet & bono) inter Jurisconsultos ac in foro receptum ; per Imperatores tamen plenius deniqve in *l.c.2.* confirmatum fuisse. Et hanc limitationem nos qvoqve probamus propter *arg.l.2. Deposit.*

2. * Naturaliter autem in eo loco, ut & alibi interdum, † positum est pro eo, qvod recepti passim moris est, qvomodo apud Apostolum Paulum ipsa natura docere dicitur viro turpe esse comam alere, cum tamen id neqve repugnet naturæ, & multos apud populos usitatum sit. Sic idolorum cultores, non autem qvosvis homines Φύσει ματαίους, id est, *naturæ vanos* appellat scriptor libri Sapientiæ, & τέκνα Φύσει ὀργῆς Paulus Apostolus, non tam ex sua qvam ex Romanorum, apud qvos tum vivebat, persona loqvens. Euenus Poëta vetus :

† L.III.c.VII. §.5.

I.Cor.XI,14.

XIII,I.

Eph.II,3.

Φημὶ πολυχρόνιον μελέτην ἔμεναι, Φίλε, καὶ δὴ
ταύτην ἀνθρώποισι τελευτῶσαν Φύσιν εἶναι,
Qvod meditare diu durabile fiet, amice,
Atq; id naturam credo mortalibus esse.

L.III. Ejusdem sensus dictum vetus apud Galenum extat: ἐπίκτητοι φύσεις τὰ ἔθη, *consvetudo adscititia est natura.* Apud Thucydidem simili notitione dicitur τῶν νόμων κρατήσασα ἡ ἀνθρωπεία φύσις, *humana natura legum victrix.* Sic πεφυσιωμένα dicunt Græci tum virtutes tum vitia postqvam altas radices egerunt. Apud Diodorum vero Siculum legimus: τῆς φύσεως ὑπὸ τῆς ἀνάγκης ἡττωμένης, *cum necessitas naturam, id est robur animi, vinceret.* Sic Pomponius Jurisconsultus cum dixisset jus Romanum non pati eundem in paganis & testato & intestato decedere, addidit earum rerum naturaliter inter se pugnam esse, cum tamen ea regula è solis Romanorum moribus pendeat, neqve apud alios populos locum habeat, ac ne apud ipsos qvidem Romanos * in militum testamento.

L. 7. Jus nostrum. D. de R. I.

***

Naturaliter autem eo in loco) Sic Gellius lib. IX. c. 10. de actu conjugali: *rem naturæ lege operiendam.*

In militum testamento) Imo & in paganorum testamentis sæpe, ubi in officiosi qverela instituitur. L. mater. 19. L. Nam etsi. 15. L. circa. 24. D. de Inoff. Testamento, addita L. cum duobus. 13. C. eodem titulo.

†††

Et intestato decedere) Sic *Cic. l. 2. de Invent.* unius, dicit, pecuniæ plures dissimilibus de causis heredes esse non possunt, nec unqvam factum est, ut ejusdem pecuniæ alius testamento, alius lege heres esset. Defendere qvidem nonnulli conantur Pomponium, eundem voculâ *naturaliter* pro *jure naturæ* usum fuisse, nec diversum esse in milite, qvum ille vice duarum personarum fungatur, *arg. l. 3. §. fin. ad Maced.* & ita dicunt *Bald. Salic. & Modern. in 2. notab. in l. 1. C. de Testam. Milit.* Sed hoc displicet *Dec. ad cit. l. 7. ff. de R. J. n. 7. add. Guil. Grot. c. 2. §. 3. de Pr. J. Nat.* qvi id omne soli subtilitati Juris Romani adscribit. Qvid si dicamus, Romanos Legislatores hereditatem pro toto universali, prouti revera est, accepisse, qvod in plura ejusdem generis naturaliter dividi neqvit? ut proinde non adeò inconvenienter judicetur naturalis pugna, si qvis de hereditate suâ, sive de suo patrimonio (liceat enim hîc pro iisdem sumere) tanqvam toto universali & in plura indivisibili, testatus fuerit particulariter seu singulariter. Militem qvod attinet ex privilegio testantem, ille naturaliter ex nostrâ hypothesi non tam per testamentum hoc compositum hereditatem relinqvit, qvam aliqvid circa res individuales in hereditate existentes disponit.

3. Evidens autem fuit utilitas ejus, qvod dixi, juris introducendi ad præcidendas controversias infinitas, & ob incerta rerum pretia inter eos, qvi communem judicem non habent, inexplicabiles, qvæ vitari non poterant, si ob inæqvalitatem à pactis discedere licuisset. *Hæc est emptionis atqve venditionis substantia* (ajunt Imperatores substantiæ nomine morem perpetuum significantes) *qvod emptor viliore comparandi, venditor cariore distrahendi votum gerentes adhunc contractum accedant, vixqve * post multas contentiones, paulatim venditore de eo, qvod petierat, detrahente, emptore autem huic, qvod obtulerat, addente, ad certum consentiant pretium.* Seneca ait, hoc jus respiciens: *Qvid interest, qvanti sint, cum de pretio inter ementem & vendentem convenerit?*

L. 8. Si voluntate. C. de Rescind. vend.

L. VI. de benef. 15. Nic. V, 5.

Libr. II Conspectus Cap. XIII

Juramentorum necessitas omnibus seculis aptissima visa fuit ad adstringendam fidem §. 1. n. 1. neq praecepta christi et evangelii et Jacobi Apostoli de non jurando assertoria juramenta tollunt. sed tantum promissoria futuri incerti §. 21. n. 1. requisita eam promissis et contractibus multis in locis eadem unde primo animus compos et deliberatus requiritur §. 2. Et si quis deliberato protulerit verba jurantia animo tamen non jurandi is nihilominus obligatur, actas. is quia per se est obligatorius et animo deliberato processit §. 3. n. 1. idem animus cum intentione deferentis conjungendum dictis adhibens testem deum debet dicta facere vera quomodo putat intelligi §. 3.

nec tacita quadam conditio reservari poterit, quia id est contra simplicitatem juramenti nec tunc praecidantur controversiae cum tamen effectus juramenti praecipuus sit praecidere controversias §. 13. non tamen altera receptum loquendi modum extendendum significatio ejus cap. 5. verba n. jurantis eo sensu accipienda quo jus illa accipit juramentum dolo elicitum nullum est is n. qui juravit, aliquod factum supposuit quod revera sententia non habebat. §. 4. nec de re illicita juramentum valet. ut pote de re morali impossibili §. 4. et 8. non valebit quoque juramentum, nisi res promissa non sit illicita sed majus bonam morale impediens, quia perfectio in bono [illegible] habemus ita ut libertatem eripere nobis ipsis

venerit? Nihil venditori debet, qui bene emit. Andronicus Rhodius sensu eodem: τὸ γὰρ ἐν τοῖς ἐκουσίοις συναλλάγμασι κέρδος οὔτε ἄδικόν ἐστιν, οὔτε ἐπιδύνεται. τούτων γὰρ ἄδειαν ἔδωκεν ὁ νόμος: *Lucrum, quod voluntate contrahentium percipitur, nec injustum est, nec corrigitur. Ejus enim rei licentiam lex concessit.*

***

Post multas contentiones Festus: *Conciones dicti (concionem antiqui in masculino genere posuere. idē in concio) videntur à cunctatione, quod in emendis vēdendisq; mercibus tardè perveniant ad justi pretii finem itaq; apud antiquos prima syllaba per V. literā scribebatur.* Quintilianus declamatione pro civibus *diu concionatus est.*

4. Is, quem indicavi paulo ante, scriptor vitæ Isidori, minoris justo emere, aut pluris vendere, vocat ἀδικίαν ἐπὶ μὲν τῷ νόμῳ ἀφειμένην, τὸ δὲ δίκαιον ἀναιρέσεσιν: *injustitiam * à lege quidem permissam, sed quæ reipsa justum pervertat.*

***

A lege quidem permissam) Sic Andronicus Rhodius ad V. Nicomachiorum c. 5. in fine: τούτων γὰρ ἄδειαν ἔδωκεν ὁ νόμος. *harum enim rerum licentiam lex dedit.*

CAPUT XIII.

De jurejurando.

I. Jurisjurandi quanta vis sit etiam ex paganorum opinione.

II. Animum deliberatum requiri, nempe ut quis jurare voluerit.

III. Verba jurantis obligare in sensu quo ea creditur accepisse cui juratum est.

IV. Juramentum dolo elicitum quando obliget.

V. Juramenti verba non extendenda ultra receptum loquendi morem.

VI. Juramentum non obligare de re illicita factum;

VII. Aut quod impediat majus bonum morale;

IIX. Aut si factum sit impossibile:

IX. Quid si impossibile sit ad tempus?

X. Jurari Deo nominato, & quo sensu.

XI. Sed & nominatis rebus aliis cum respectu ad DEUM.

XII. Juramentum esse, etiamsi per falsos Deos juretur.

XIII. Effectus jurisjurandi: inde obligatio ex jurejurando duplex tempore jurisjurandi, & postea: quod distincte explicatur.

XIV. Quando ex jurejurando jus quæratur homini & Deo, quando DEO tantum.

XV. Refellitur sententia statuens eum, qui pirata aut tyranno juravit, Deo non teneri.

XVI. Qui perfido juravit an implere debeat, distinctione explicatur.

XVII. Cum Deo soli quis obligatus fuit, hæredem ejus ad nihil teneri.

XIIX. Perjurum non esse, qui non implet nolenti impleri, aut sublata qualitate ejus, cui sub illa qualitate juratum est.

XIX. Quando irritum sit quod contra juramentum sit.

XX. Superiorum actus quid possit circa

id

id qvod subditus juraverit, aut qvod subdito juratum est, cum distinctionibus exponitur.
XXI. Monita Christi de non jurando ad qvale juramentum proprie pertineant.
XXII. Qvæ fides injurata juramenti vim ex more habeat.

I. 1.

Pud omnes populos & ab omni ævo circa pollicitationes, promissa & contractus, maxima semper vis fuit jurisjurandi. Nam ut Sophocles ait Hippodamia:

Mens excitari jurejurando solet,
Ut bina diligenter evitet mala,
Culpari amicis, & Deos offendere.

Lib. I. *Nullum vinculum*, inqvit Cicero, *ad adstringendam fidem majores nostri jurejurando arctius esse voluerunt.*

2. Hinc gravis pœna perjuris imminere nunqvam non credita: ut Hesiodus dixit de juramento.

clades mortalibus unde
Adveniunt, qvoties fallaci pectore jurant.

* Ita ut posteritas etiam majorum delicta lueret, qvod non nisi de gravissimis criminibus creditum: & sine facto voluntas qvoqve pœnam in se accerseret: Lib. II. qvorum utrumqve Herodotus confirmat narratione de Glauco Epicydide, qvi deliberaverat tantum, an juratam de depositi fide falleret: ubi hoc carmen Pythiæ adfert idem Herodotus:

Et juramento qvædam est sine nomine proles
Trunca manus & trunca pedes: tamen impete magno
*Advenit, atq; omnem * vastat stirpemq; domumqve.*

Et eandem historiam recitans Juvenalis ita concludit:

Has patitur pœnas peccandi sola voluntas.

***

Ita ut posteritas etiam majorum delicta lueret) Vide Servium in excerptis Fuldensibus ad I. Æneidos.

Vastat stirpemq; domumq;) Vide Zachariam V, 1. 2. 3. & interpretem ejus loci Chrysostomum de statuis XV.

Off. III. 3. Bene Cicero: *Est jurandum affirmatio religiosa: qvod autem affirmate qvasi DEO teste promiseris, id tenendum est.* Qvod autem addit: *Jam enim non ad iram Deorum qvæ nulla est, sed ad justitiam & fidem pertinet:* si iræ nomine perturbationem intelligit, non improbandum est; sin qvalemcunqve nocendi affectum aut voluntatem, minime est recipiendum, ut recte probat L. de ira Dei. Lactantius. Nunc, unde vis jurisjurandi oriatur, & qvo pertingat usqve videamus.

II. Primum qvod de promissis & contractibus diximus, & hic habet locum,

non valeamus. §. 4. n. 1. forma juramenti verbis differt se convenit, hunc n. sensum habere dr ut Deus invocetur §. 10 sed et nominatis rebus personisq aliis jurare est mos vetus sive quod illas sibi noxias imprecabantur. sive quod in illis quasi deposcebant. §. 11. Licet n. aliquis per falsos deos juraveris, obligabitur §. 12.

§. 1. N. 1. a) necessitas juramentorum omnino est, possunt n. casus contingere quibus valor seu robur aliunde accedere nequit qm per juramentum e. g. obligatio qua subditus obstringit se principi ut in officio se continent, non propter principem quem forte non adeo cognovit sed ut memor sit juramenti sui et subsecuturâ vindictâ divinâ si hoc violet, idem obligatio principis erga subditos nam princeps cogi a subditis, nonnisi ex metu divinâ vrâ adstringendus pt n. pro vita, fortunis et proximi indubie juramentum prestari hoc n. in gloriam divinam cedit.

§. 1. N. 2. b) quia juramenti violatio in specie cedit in contemptu divinâ numinis hinc deus quoq juramenta per falsos deos concepta ulciscitur, quia sic illa ignominia in verum deum redundat Exemplum singulare hic habet: de Glauco, cui respondit oraculum perinde esse deum tentare et facere ut postmodum n. Glaucus cum tota familia miserè obiit

§. 2. Verba juramenti sive animus jurandi non efficiunt juramentum verum, quidem requisita ad terminii habiles præsupponit, vocantur juramenti formalia. Solum æstimanda et exacte observanda sed et observanda reip. quia tunc vult ut juramenti æstimandi sit non idem quod si essentialia juramenti desit, quia sæpius juramenti ejus essentialia desunt.

§. 2. b) Verba h. Jeperande, formalia ad hæredi ab ipso veri juramenti sic pulsa gratias Josephum præstitit, verum juramentum esse per obtinodi juramentum verum juramentum, personæ juranti sed minime formalem non esse, quia non nulle asseredi fuit non præsente, avelli animus corpore. et delictum, corrobori r. non omittit publicata, pertinentia et juramenti et ipsi perjurii, gaudium non vacuum quod ab peccato comite culpandus esset, ver. et præsupponit non sit immunis obora h. jurat et ideo n. non reddenda coram tribunali divina nec ab temeritate possit ejusmodi homines absolvi. Ita ad juramenti præsentia pro. veniendis ipse ille quia

§. 3. N. 1. a) De quomodo obligatur juramentum se nolle juramentum præstare et deliberato animo non servare ipse qui juramentum silentium præjudicium r. animi orientur se exercere possit. silet n. causa. ven. j. cap. cb. juramenti esse ipsi quia ergo ne sibi detrectabatur, magnæ v. nem fabricii n. princeps jubeat se ab obligatio opere rabatis attendat. quia hoc ipsum se exercitio gabi, si perjurio ad immunis fuit irrationale r. est tale mandatum de quo de juramento animi cap. pabit. 2 juramentum per se est nimis, quia licet obligatio actus obligationis vitæ non ad jam possit nihilominus tenebi ipsa obligatio alio remedio humano gratuito sicut l. 2. c. 20 §. mato injuriæ ob est quis contra ipsi omnes dolitas et voluptati felicitatem juramentum ipsi n. cordacterio rate medi debet ipse tra veritatem, quia et duobus quia hominem si potestate jus contradictionis, contrahentium, necessitati, quæ juramenti r. et eterna juvent non constituentem, necessitati, quæ hominem. nolle hoc pervasa contradictionis exercitio etiam. potestatem jurisdictionis.

Quæritur singulariter si terminus juris.

§. 3. N. 2. a) Et hoc decidimus quæstio 4. vide quare qui Me. an juramentum valeat si, ipsi quia bene d'Estrayues non potest loco verborum juramentum simile eiusdem ad desiderii sua obligationem. non juramentum habentis jubetur. Ob. juramenta nihil se quæ fab parato matrimonii

locum, ut animus rationis compos & deliberatus reqviratur. Qvare si qvis, non putans se jurare, verba protulerit jurantia, * ut de Cydippe narratur, locum habere potest, qvod ei tribuit Ovidius: In Epist. Heroid. 20.

* *Qvæ jurat mens est: nil conjuravimus illa.*

ex Euripide desumptum, qvi in Hippolyto dixerat, Soto l. IIX. q. 1. art. 7. Cov. ad c. qvamvis. part. 1. §. 5.

*Jurata lingva est: * mente juravi nihil.*

Qvod si qvis volens jurare obligare se noluerit, non eo minus obligatur, qvia obligatio à juramento est inseparabilis, & effectus ejus necessarius.

***

Ut de Cydippe narratur) Extat similis narratio in Metamorphosibus Antonii Liberalis de Ctesylla & Hermochare.

Qvæ jurat mens est) ibidem:

Consilium prudensq; animi sententia jurat.
Et nisi judicii vincula nulla valent.

mox:

Sed si nil dedimus præter sine pectore vocem,
Verba suis frustra viribus orba tenes.
Non ego juravi: legi jurantia verba.

& qvæ seqvuntur.

Mente juravi nihil) qvia de re honesta tacenda, nutricis verba intellexerat Hippolytus, non de adulterio & incestu.

III. 1. At si qvis deliberato protulerit verba jurantia, animo tamen non jurandi, hunc non obligari, sunt qvi tradunt, peccare tamen temere jurando. Sed verius est, teneri eum vera facere dicta, qvorum Deum adhibuit testem, nam is actus, qvi per se est obligatorius, ex animo deliberato processit. Cui conseqvens est, ut qvanqvam plerumqve verum est illud Tullii; *Qvod ex animi tui sententia juraveris, id non facere perjurium est*; qvo & illud pertinet, qvod apud Homerum jurans Ulysi Calypso ait: h.l. c. 14. §. 3.

ἀλλὰ τὰ μὲν νοέω καὶ φράζομαι.
Verum animus qvod sentit, idem loqvar.

2. Id tamen hanc exceptionem habeat, nisi qvi jurat sciat, aut probabiliter credat, ab eo, qvi cum negotium est, verba aliter accipi. nam dictis ipsis testem adhibens Deum, debet dicta facere † vera * qvomodo putat intelligi. Et hoc est qvod idem ait Cicero: *Qvod ita juratum est, ut mens deferentis conciperet fieri oportere, id servandum est.* Apud Tacitum legimus, *Trepidis & verba jurisjurandi per varias artes mutantibus, qveis flagitii conscientia inerat.* Augustinus: *Perjuri sunt, qvi servatis verbis exspectationem eorum, qvibus juratum est, deceperunt.* Et * Isidorus: *Qvacunqve arte verborum qvis juret, DEUS tamen, qvi conscientiæ testis est, ita hoc accipit sicut ille, cui juratur, intelligit*: Atqve hoc est, qvod dicitur, *liqvido jurare. Ideo † h.c. §. XIII. c. 16. §. 29. n. 2. L. 3. c. 1. §. 19. Epist. CCXXIV. Hist. IV. App. de bello civil. L. I. Panin c. Clericus. 35. de Jurejur.

Sil. in verbo Juramentum. 4. q. 23. VI, 17. ibi Thom.

Ideo Metellus recte recusavit jurare in legem Apulejanam, quanquam erant, qui dicerent, legem ob rogationis vitium esse irritam, & juramentum in legem ita intelligendum, si lex rite rogata lataque esset.

***

Quomodo putat intelligi) Augustinus epistola CCXXIV. de illo locutus, qui à Punicis castris egressus in castra redierat, inde Romam venerat: *ita non attenderunt, qui illum Senatu moverunt, quid ipse jurando cogitasset, sed quid ab illo, quibus juraverat, exspectarent.* Vide & sequentia. vide ad hanc rem pulchre dicta Concilio Troslejano Tomo III. conciliorum editionis Sirmondianæ, & apud Hincmarum in opusculo de divortio Lotharii & Tethbergæ ad interrogationem VI. ubi in hanc sententiam recte de Deo dicitur.

Qui non ut juras, sed ut is jurasse putavit,
Cui juras, audit: sic es utrique reus.

In professione jurata Hebræorum per Hispaniam: *Si non ea intentione perfeceris, sicut à nobis me profitente audita atque intellecta sunt.*

Isidorus) Lib. II. de summo bono c. XXXI, I. citatur causa XXII, qu. V, c. quacunque. 9.

Liquido jurare) Donatus ad illud in Andria Act. IV. Sc. III. v. 14.

Quia si forte opus ad herum jusjurandum mihi,
Non apposuisse, ut liquido possim.

Liquido, pure, & manifeste. Χρεὼν μὴ ὑπονοθεύειν ἑτέρᾳ φορᾷ τὰ ῥήματα, ἀλλ' ὡς ὅτι λέξεων εἶχον, ἁπλῶς καὶ δηλῶν, ait in Alexio fraudem Andronici Comneni culpans: *Oportuit non quæsita locutione verba adulterare, sed ut concepta ea fuerant eloqui*: qui & alibi, de Alexio contra sensum, verba captante; τοῖς ῥήμασι τούτοις ἐγκαθίσας, ὡς αἱ μυῖαι τῷ μώλωπι. *ita verbis illis insidebat, ut muscæ vibici.* Graviter in hanc regulam peccavit aula Arcadina, quæ effecit, ut Chalcedone occideretur is, qui Constantinopolim salute ipsi per jusjurandum promissa venerat; Zozomenus l. V.

†††

Quomodo putat intelligi) *Vid. Guilielm. Amesi de Conscient. 4. c. 22. q. 5. n. 16. Johann. Azor. instit. Moral. l. 11. c. 4. q. 5.* Clare igitur jurans exprimere debet quid sentiat, exclusis omnibus dolosis limitationibus mente reservatis, *Dom. de Soto. de J. & J. 5. q. 6. n. 2. add. Grot. §. 13. huj. cap. & c. 16. §. 29 n. 2. Dn. Struv. S. J. C. Ex. 17. th. 18.*

3. Nam quanquam in promissis aliis facile subintelligitur tacita aliqua conditio, quæ promissorem exsolvat, id tamen in juramento admittendum non est: h. l. c. 14. §. 6. quo pertinet egregius ille locus Apostoli ad Hebræos: *Deus volens abundantissimè hæredibus promissionis ostendere immutabilitatem consilii sui, fidem fecit jurejurando: ut per duas res immutabiles, in quibus fieri non potest, ut fallat DEUS* (ita recte verti puto illud ψεύδεσθαι, sicut aperta locutio vocatur veritas, Dan. VII, 16. IIX, 26. X, 1.) *firmum habeamus solatium.*

Quæ

promisso et quidem scripto se intre-
annum eam ducturam esse. sed
juramentum hoc servari non po-
terat, quia majus bonum obstabat.
ideoq exceptionem habebat singulare
est qd adhuc contigit in illo
casu. rex juramentum hoc in schedula
tradebat cuidam ministro
rum ut animi judicium ipsi hac
de re manifestaret. Minister illico
in minutissimas partes dilacera-
vit. tum rex discedebat in con-
clave suum ubi nunc denuo talem
obligationem conscripserit eamq
Mad: S. Enstragues tradiderit
nullus unicqm expiscari potuit.
hoc satis constat Virginem tunc
fuisse contentam dum dixit se
in culpa non fuisse vel penes
se non esse quominus rex
promissis non steterit ac splen-
dide semper sustentata fuit. Qu.
porro quid de casu Saulis et
populi Samuel. 1 Reg. Saulq
jurabat se interfecturum illum
qui mandatum non servasset.
populq e contrario jurabat (cum
Jonathan inventus erat) se nolle
permittere, occisionem Jonathanis
et populi juramentum fuisse ve-
rum. adeoq prævalere debuisse
qe rationem internam habebat.
quippe Jonathan auctor huius
victoriæ erat. at Saulis jura-
mentum ex non deliberato ani-
mo et præcipitantia fluebat
quia ratione interna carebat
Inst: sed tn deus iratus fuit
et deum iratum fuisse non
adeo ob servatum juramentum.
Jonathan ignarus erat harum
rerum fuerat qm ob præcipitan-
tiam Saulis. Augustinus hanc in
rem dicit, hunc morem esse dia-
boli ad confundendos pios eodemq
modo se habere ac si duo invi-
cem funem trahant tamdiu donec
laqueo rupto ambo concidant

ominus esse validum, dicta n.
debent vera fieri quomodo alter
putat intelligi requiritur n. con-
cursus duarum voluntatum jura-
rantis et deferentis. ubi in om-
nibus pactis. validumq n. tunc
est si concurrant duæ volunta-
tes, ~~si modo~~ juste tn concurren-
tes sic sic ad sponsalia clan-
destina accesserit copula car-
nalis, qmus nolint matrimonium
inire contrahentes, coguntur tn.
ad ineundum illud, quia superior
sil princeps hoc vult cuius vo-
luntas stat ipsi pro lege adeoq
tua voluntas illorum dt. esse con-
formis voluntati superioris

§. 3. n. 3. c. Juramentis maxime
convenit simplicitas, causa n.
versatur inter deum et hominem
qui est ens simplicissimum

§. 3. n. 4. c). abjecta nimis de deo sententia et merito detestanda ita n. deus nullo modo liberari poterit a mutabilitate sed palam imperfectioni exponeretur, quia deus voluntatem suam suspenderet a voluntate hominis sed ipsum eversurum esse populum sub conditione nisi se convertant, hanc procul sunto.

§. 3. n. 4. adducit nos gratiae ad nobilem illam materiam de mutabilitate. Antropopathia est modus loquendi, quo deus se accommodat captui nostro. Adeoque more humano loquitur, dicoque illum ipsum loquendi morem adhiberi iis rebus, quae intellectum nostrum non tm iis, qui a deo plana sunt et perspicua aut a nobis satis percipi possit. Qu ergo quomodo dici possit deum voluntatem mutasse vel poenituisse, mutationem n. deum indicarent, quod est nota imperfectionis, illa v. non convenit cum ente perfectissimo Rs. deus tn. qui fieri possit subinde exponit locus ejus quod futurum sit omnia dicta, quibus deus se aliquid facturum dicit, nec tamen facit, saltem jus faciendi deo indicant, quo jure suo postea abstineat deus, idem illam ipsi imperfectionem inducit Conf. Jerem. 18 v. 6. Ecce ihr thou ist in dir sauber, denn Cornelius. so seid ihr vor Hause Israel in Hause jus dei in Israelitas hic ostenditur similis locus. Exod. 32 ubi itidem jus divinum indicatur, Moses v. id deprecabatur suis deus, in his decretis mutatio nulla intercessit et ita deus imperfectionis arguit non pt. deus etiam ante dictum jus suum indi-

Qvæ verba, ut intelligantur, sciendum est sanctos scriptores de Deo sæpe loqvi ἀνθρωποπαθῶς, & magis secundum id, qvod videtur nobis, qvam qvod est.

4. Nam DEUS vere decreta sua non mutat. Mutare tamen & * pœnitentia duci dicitur, qvoties aliter agit, qvam verba sonare videbantur, nimirum * ob conditionem tacite intellectam, qvæ cessat, Jerem. XIIX, 8. Exempla videre est Gen. XX, 3. Exod, XXXII, 14, I. Reg. XXI, 29. II. Reg. XX, I. Esaiæ XXXIIX, 1. Jonæ III, 5, 11. Qvo sensu enim nos fallere DEUS improprie dici potest, & solet vox ψεύδεσθαι, qvæ in dicto loco ad Hebræos apparet, significationem habere eventus spem frustrantis, ut videre est tum alibi, tum Levit. VI, 2. Josuæ XXIV, 27. Esai. LIIX, 11. Ose. I, 2. * Abac. III, 17, Facillime autem hoc procedit in comminationibus, qvia illæ jus nemini conferunt. In promissis interdum, ubi scilicet conditio tacite qvædam subest. Jonæ. IV, 2.

***

Pœnitentia duci dicitur) Concilium Toletanum IIX, cap. 2. *Jurare namq; Dei est à seipso ordinata nullatenus convellere: pœnitere verò, eadem ordinata, cum voluerit immutare.* Retulit Gratianus in causam XXII, qvæst. IV. Explica vero ut in textu nostro.

Ob conditionem tacite intellectam) Senecam vide Naturalium qvæstionum II, 37.

Abac. III, 17.) Adde Jobum XLI, I. Oseam IX, 2.

5. Ideo duas res Apostolus nominat, qvæ immutabilitatem notant, promissionem, qvia jus dat, & juramentum, qvia conditiones tacitas & aliqvo modo latentes repellit: ut videre est etiam Psal. LXXXIX, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36. Nam aliud est, si qvas conditiones ipsa negotii natura aperire indicet. Qvo nonnulli referunt id, qvod legitur Num. XIV, 30. Sed verius est terram promissam jurato dici ipsis, non personis, sed populo, posteris scilicet eorum, qvibus Deus juraverat, com. 23. Talis autem promissio impleri qvovis tempore potest, nec personis certis adstringitur.

IV. 1. Ex his, qvæ diximus, intelligi potest, qvid sentiendum sit de jurejurando, qvod dolo elicitum est. Nam si certum est, eum, qvi juravit aliqvod factum * supposuisse, qvod revera se ita non habeat, ac nisi id credidisset, non fuisse juraturum, non obligabit juramentum. At si dubium sit, an non etiam sine eo idem fuisse juraturus, standum erit verbis, qvia simplicitas qvam maxima juramento convenit. Navar. c. 12, n. 13.

***

Supposuisse, qvod revera ita se non habeat) ut Hippolytus, de qvo modo §. 2. diximus. Ad illud Sophoclis in Oedipode coloneo:

ἀπάτᾳ δ' ἀπάταις:

ἑτέραις ἑτέρα παραβαλλομένα
πόνον οὐ χάριν αντίδοσιν ἔχει.
Fraus ad fraudem superaccedens,
Non benefactis, sed atroce solet
Clade rependi.

Sic ait, καὶ αὐτοὶ οὐ νομίζουσι προσδεδέχθαι αὐτὸν καὶ ἐπηγγέλθαι τὴν ἀσφάλειαν αὐτῷ αἰτιώμενοι καὶ οὐ πρότερον ἐπεγνωκότες, ὅτι οἰκείας ἐνάγεται μιάμασι. τοιοῦτόν ἐστι καὶ τὸ.

ἡ γλῶσσ' ὀμώμοχ' ἡ δὲ φρὴν ἀνώμοτος.

καὶ ἐκεῖνος γὰρ ἀπατηθεὶς ὤμοσε. *Putant Thebani se suscepto Oedipodi promisisse incolumitatem, causa ab ipso data, cum non ante didicissent piaculo eum domestico teneri, tale & illud.*

Jurata lingva est, mente juravi nihil,
Namq; & Hippolytus deceptus juraverat.

Josuæ. IX. 2. Atqve huc refero jusjurandum, qvod Josue & primores populi Israëlitici Gabaonitis dederunt. Decepti qvidem erant à Gabaonitis è regione longinqva se venire fingentibus. At non inde seqvebatur Josuam & primores, si scissent ex vicinis populis eos esse, non fuisse eis parcituros. Nam qvod dixerant Gabaonitis: *Fortassis in medio mei habitas, qvomodo tecum paciscerer?* hunc habere sensum potest, ut interrogentur Gabaonitæ, qvale pactum desiderent, sociale an deditionis; aut etiam, ut ostendant Hebræi, licitum sibi non esse cum qvibusdam populis fœdus inire sociale: non etiam ut negent, Devt. XX, 10. dedentibus se vitam relinqvi posse. Lex enim divina, qvæ eos populos internecioni devovebat, * ex legis alterius comparatione ita erat intelligenda, ut I. Reg. IX, 21. locum haberet, nisi si qvi moniti statim facerent imperata. qvod inter alia probat historia Rahabæ, * cui ob benemerita parcitum est; & Solomonis, qvi Cananæorum reliqvias sub imperium ac tributum accepit.

***

Ex legis alterius comparatione) Imò & ex causa legi de internecione addita Exodi XXIV, 33. Devt. VII, 4. cessat enim ea causa in illis, qvi præcepta filiorum Noæ suscipiunt, & tributa pendunt. Ita Maimonides & Samson Micosi, & Moses de Kotzi, in præcepto jubente XV, & CXIIX,

Cui ob benemerita parcitum est) Et Gazere habitantium in historia Josuæ XVI, 10. Gergesæos ad Christi usqve tempora superstites fuisse ex Evangelio apparet Matth. IIX, 28. nam hi ab initio se dediderant, ideo omittuntur in hostium enumeratione Devt. XX, 17. Jos. IX, I.

†††

Non fuisse eis parcituros) Disputat hæc contra Grotium *Anton. Matth. de Crimin. lib. 47. tit. fin. cap. 1. num. 5. pag. 251.* Dolo, asserens, inducti Israëlitæ fidem dederant Gibeonitis, affirmantibus, ex longinqvâ regione se advenisse, cum in propinqvâ habitarent; non tamen irritum, sed ratum juramentum DEUS habuit; atqve etiam

cebat, attamen eo uti noluit
q imperfectionem minime ar-
guit sed divinae benignitati ad-
scribendum pariter uti princeps
qui subditis, quos merito suo plec-
tere poterat, parcit, non imperfectus
sed benegnitus dicendus. hoc
sensu quoq accipienda poeniten-
tia quae deo passim tribuitur
in sacris in homine poenitentia
est signum imperfectionis in deo.
nunquam sed significat 1) actum
aversandi ut Genes. 6. v. 5. 2)
Communicationem sublationem.
eoq ex intermisso pace suo uti
Exod. 32 ex benignitate non
imperfectione ejusdem.
§. 4. n. 2. b) in poenam servatu
fuit juramentum ab Israelitis sci
amicitiis tenentur mercedem solve-
re meretrici promissam, Israe-
lita o. inconsulto deo pactum
inierant, zu v. an Israelitae
potuerint praetendere errorem
substantialem, gibeonitae n. si-
mulabant se ex peregrinis locis
ad paciscendum cum ipso venisse
Ps. neq. quia erros substantialis
requirit, rem non tm scivisse sed
et eandem pro hypothesi status-
scire non potuisse, at r. Israe-
litarum negligentia supina
et crassa erat, ideoq pactis sta-
re tenebantur, sine omni tm poe-
na relicti fuerunt ~~Israelitae~~ Gi-
beonitae servi n. facti

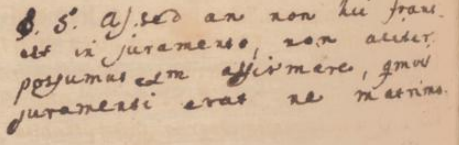

iam Saulis progeniem ob religionem violatam penè funditus excidit. Ut explicet hunc nodum Grotius, conjectat, juraturos fortè fuisse Israëlitas, etsi scissent Gibeonitas in propinqvâ regione degere. Qva conjecturâ nihil incertius, aut inanius est, rectiusqve atqve planius *Martyr, Class. 2. cap. 13. n. 17.* scripsit, potuisse qvidem Josuam id jusjurandum irritum habere, sed maluisse, DEO ita volente, servare. Voluisse verò DEUM idcircò, ut hâc ratione puniret temeritatem Ducum, qvi fidem Gibeonitis dederant, ipso inconsulto, ut memoratur *Jos. IX, 14.* &c. Sanè si ex materiâ rem æstimare velimus cum *Dn. Osiandr. obs. 3 p. m. 967.* omninò certum est, illud juramentum non fuisse illicitum & contra legem divinam; nam DEUS *Deut. 20. vers. 10.* jubet, ut Ebræi hostibus pacem offerant, ac si illam acceptent, recipiant: unde etiam suppositâ notitiâ censent qviqam, Josuam potuisse pacisci cum Gibeonitis sub his conditionibus, si veram religionem amplecterentur & terras Israëlitis concederent, *add. Id. Osiandr ad c. 15 p. 1311.*

3. Atqve huc pertinet, qvod in Josuæ libro dicitur, nullam fuisse civitatem ex populis septem, qvæ pacem fecerit; obduratos enim ne gratia illis fieret. Qvare cum credibile esset, si rem ipsam Gabaonitæ indicassent, qvod præ metu non fecerunt, tamen vitam salvam sub parendi conditione impetraturos fuisse, valuit jusiurandum, adeo qvidem, ut & de eo violato postea pœnæ sumtæ sint gravissimæ Deo auctore. * Ambrosius hanc tractans historiam: *Josue tamen pacem, qvam dederat, revocandam non censuit, qvia firmata erat sacramenti religione, ne, dum alienam perfidiam arguit, suam fidem solveret.* Nihilominus doli sui pœnam aliqvam sustinuerunt Gabaonitæ jam sua deditione subditi facti Hebræorum. Addicti enim sunt * personali cuidam servituti, cum, si egissent aperte, potuissent ad tributariam † conditionem recipi.

XI, 19, 20.

II. Sam. XXI, 6.

† L. III. c. 3. §. 6. n. 3. c. XI. §. 17.

***

Ambrosius) de Officiis III, cap. 10.

Personali cuidam servituti) Ut Brutiani olim à Romanis, Gellius X, 3. Festus verbo Brutani.

†††

Ad tributariam conditionem recipi) Dicit tamen *Selden. de J. & J. secund. Disciplin. Hebr. lib. 6. cap. 4. p. m. 773.* Fœderis capita seu conditiones, qvæ deposcebantur, & sine qvibus pacem non inibant Ebræi, cum ad eam hostes invitarentur, trinæ ferè erant: (1) ut septem præceptorum, qvibus obstricti sunt Noachidæ, professione se obligarent, qvoties scilicet Judaismo nomina, uti sub Johanne Hyrcano Idumæi, non darent. (2) Ut ad tributum præstandum se obstringerent. (3) Ut servilem in se susciperent, erga Imperium Israëliticum, cultum, *add. Schick. de J. Reg. Hebr. c. 5. theorem. 6. n. 118. ibiqve Dn. Carpz. in not. p. 305. Cun. de R. Hebr. l. 2. c. 20. p. 277.*

V. Non tamen ultra receptum loqvendi morem extendenda est juramenti significatio. Ideo perjuri non erant, qvi cum jurassent, non daturos se in matrimonium filias Benjaminitis, raptas cum raptoribus vivere permiserunt. Aliud enim est dare, aliud amissum non repetere. Ambrosius de hoc facto: *Qvæ indulgentia congruo intemperantiæ supplicio non videtur vacare,*

Vid. Montalbius qui de reservationibus aliquid habet

De Off. II. c. 14

re, quando illis hoc solum permissum est, ut rapta inirent conjugia, non connubii sacramento. Non dissimile est qvod Achæi Romanis qvædam non probanti-
Liv. l. XXXIX. bus, qvæ ab ipsis facta & jurejurando firmata erant, rogarunt, ut ipsi Romani qvæ viderentur mutarent: nec Achæos religione obstringerent irrita ea, qvæ jurejurando sanxissent faciendi.

***

Aliud est dare, aliud amissum non repetere) ἄτε φερτερομμένων, ἄτε καλυόντων, ait in hac historia Josephus. *Nec hortabantur Israëlitæ, nec prohibebant.* Seneca Excerptorum VI, 2. *Lex eum tenet qvi juvat exilem, non qvi patiatur juvari.* Symmachus: *Inanem metum divino animo cur tentat incutere, si qvis asserit conscientiam vos habere præbentium, nisi detrahentium subteritis invidiam.*

VI. Ut valeat juramentum, * oportet obligatio sit licita. Qvare nullas vires habebit jurata promissio de re illicita, aut naturaliter, aut divina interdictione, aut etiam humana, de qva mox agemus. Bene * Philo Judæus: ἴσῳ γὰρ πᾶς ἐνωμότως ἄδικα δρᾶν, ὃν ἐξορκήσει μὴ ἀ, ἢ ἢ πολλῆς φυλακῆς καὶ σπουδῆς ἄξιον ὅρκον ἀναιρέσει, ᾧ τὰ καλὰ καὶ δίκαια σπουδάζεται. φερτέον γὰρ ἀπάλια ἐπαιτίοις, ἐν ἃ δέονται ἡγωμένοις ὅρκοις, οἷς πολὺ βέλτιον ἀθετεῖν ἢ τὴν ἠυχάζεσθαι πράξεις παρανόμους. ἀπεχόμενον δ' ἂν ἐξ ἀδικοπραγεῖν πολυπάθειαν ἐπάγει καὶ τὸ θεὸν ἵνα μεταδῶ τὰ ἴλεω δυνάμεως αὐτῷ συγγνώστ ἐφ' οἷς αἰθυλία χρησάμενον ὤμοσε. διπλάσια γὰρ αἱρεῖσθαι κακά, δυνάμενον τὴν ἡμίσεια αὐτῶν καὶ σπουδάζεσθαι, μανία καὶ φρενοβλάβεια δυσίατον. *Sciat qvisqvis ob juramentum injusti aliqvid molitur agere, non se jurisjurandi observantem fore, sed potius eversorem jurisjurandi, qvod magna cura ac religione dignum est, & qvo honesta ac recta sanciri solent. Addit enim culpam culpæ, juramento non recte facto, qvo abstinere satius fuerat actum illegitimum. Qvare ab injusta actione abstinens Deum veneretur, ut, qvæ ipsi est maxime propria, misericordiam ei impertiat. Nam dupla eligere mala, cum parte altera exonerari possit, insanabilis est furor, & mentis inopia.* Exemplum dari potest in Davide, qvi Nabali peper-
I. San. XXV. cit, qvem se occisurum juraverat. Cicero simile ponit exemplum in voto Agamemnonis: Dionysius Halicarnassensis in conjuratione Decemvirorum de republica occupanda. Seneca:

Præstare fateor posse me tacitam fidem,
Si scelere careat: interim scelus est fides.

Ubi *interim* valet *interdum.* Ambrosius: *est enim contra officium, nonnunqvam solvere promissum, juramentum custodire* * Augustinus: *Si ad peccatum admittendum fides exhibeatur, mirum est, si fides appellatur.* Idem docet secunda ad Amphilochium Basilius.

***

Oportet obligatio sit licita) Tractat hoc bene Ambrosius de Offic. I. & alii relati in causæ XXII. qvæstionem IV. Pertinet huc canon VII. Concilii Hilerdensis

rium esset inter Israelitas et
Benjamitas et sic perinde fuisset
an Israelitae illas Benjamenitis
dedissent, an v. Benjamitani illas
rapuissent quid v. jam senti-
endum de juramento Israelitarum
numine ipsi pejerarunt. Rp. quia
juraverant ex praecipitantia et
animo minus deliberato quo-
tiens r. hic non adest. juramen-
tum verum non est. et sic
nec effectum habet, peccatum
proinde Israelitae admiserunt.
non perjurii sed temeritatis, dum
ex praecipitantia jurarunt.

§. 6. a) juramentum omnem sup-
ponit promissi legalitatem L. 2.
c. 16 §. 16. n. 5. Secus divinae
majestatem in ludibrium nostrum
vocamus. sic virgo, quae jurato
concubitum promisit amasio suo
non tenetur vi juramenti, quia ob-
ligatio nulla praesupponitur. Sic
David disjuramentum non valebat
hic allegatum quia jus puniendi
nabalem. non habebat, privatus n.
adhuc erat, et quod rex designatus.
sed nondum plene, quia Saul
adhuc populo praeerat Rp. pri-
vata fuisset vindicta quae nunc.
pm licita Conf. h. c. §. 2.
Et an juramenta servanda de
levibus rebus praestita. aff hic n.
non attenditur gravitas seu le-
vitas rerum, sed sanctio jura-
menti per invocationem divinam
ejusmodi peccatum et simplici
perjurio, quia simul ad leven
rem divinum numen invocave.

§. 6. b) juramentum n. per se om-
nem praesupponit non producit sed
ante existentem roborat in casibus
concubinarius saepe quaestio movet
si amasius et amasia fidelitatem
sibi jurent de non cognoscenda
alia persona. an tale juramen-
tum vim obligandi habeat. Rp. ob-
ligationem quidem ferre ex natu-
ra rerum, sed non vi juramen-
ti, nam obligatio haec nihil ali-
ud in se contineret, quam perso-
nas has quoque in turpi amici-
tia diutius esse occiturae

rat, peccatq proinde in talibus casibus non tm perjurio sed m. temeritate

§. 7. n. 1. Ad. addimus rem in se esse illicitam non esse sed comparate respectu boni illius moralis majoris, q impedit illicitam fieri, omne qd bonum morale majus impedit, pro illicito habendum e. g. nuptiae, quas Henricus 8. Mad. d'Entragues jurato intra anni spatium promiserat, in se illicitae non fuisset, attamen illicitae fiebant, quia bonum majus impediebant i. e. sectem totius regni et hic obligatio et vis juramenti nulla erat Licetne m. bono nostro jurare sine incommodo alterius quae Licet se res ita habeat e. g. an quis loco contagioso sine commeatu veniens sano tm corpore jurare possit se inde non venere assir hoc diana ratione addit, eum jurare in intentionem Magistratus deferentis, qui nihil aliud intendit, qm ut puritas loci conservetur, jam illum probe scire, se sanum esse nec locum istum ab ipso metuendum habere. at nos hoc negamus quia veluti nemo satis certus de salute sua corporali, ita sultem illum locum, ad qm jam venit, in dubium statum conjicit 2/. nec respondet persona talis ad mentem interrogantis, qa debito modo non respondet 3/ hoc pugnat cum simplicitate juramentorum, qa jura requirantur juramenta sine

§. 7. n. 1. Ad. Quae si quis juraverit se huic vel illi non benefacturum an juramentum sit obligatorium. Rp. neg. quia profectum in bono majori morali impedit adeoq in se illicitum non est sed comparate illicitum sit.

§. 7. n. 2. cf. Exempl. est actor. 23. v. 12. ubi 40 judaeorum conjuraverant se non prius comesturos qm paulum morti subjecisset qst an hoc juramentum obligatorium fuit neg qa profectui majoris boni adversa

densis relati in Tomum III. Conciliorum Galliæ; & in Hincmari Opusculis non pauca.

Philo) de specialibus legibus.

Augustinus) de bono conjugali, c. 4. citatur dicta qvæstione. 4. can. 20. Vide & Gailium, de Pace publica, lib I. c. 4. §. 16. & de Albino historiam apud Paulum, de Warnefredi lib. II. cap. 26.

VII. 1. Imo etiamsi res, qvæ promittitur, non sit illicita, sed * majus bonum morale impediens, sic qvoqve non valebit jusjurandum: qvia scilicet profectum in bono Deo debemus, ita ut ejus libertatem eripere nobis ipsis non valeamus. Huc pertinet insignis ejus, qvem dixi, Philonis Judæi locus, qvem asscribere non pigebit: εἰσὶ δ' οἱ τὴν φύσιν ἄμικτοι, καὶ ἀκοινώνητοι δι' ὑπερβολὴν μισανθρωπίας γεγονότες, ἡ καὶ ὑπ' ὀργῆς οἷα χαλεπῆς δεσποίνης ἐκβιασθέντες, ὅρκω τὴν ἀγριότητα πιστοῦνται τῶν ἠθῶν, οἵτινες οὔ φασιν ὁμοτράπεζον ἢ ὁμόροφον ἕξειν τὸν δεῖνα, ἢ πάλιν τῷ δεινὶ μὴ ῥέξειν ὠφελειάν τινα ἢ παρ' ἐκείνου τινὰ λήψεσθαι, καὶ μέχρι τελευτῆς. *Sunt qvidam adeo duro atq; insociabili ingenio, sive odio humani generis, sive dura domina iracundia subacti, ut morum feritatem jurejurando obfirment, ut ne hunc habeant mensæ aut tecti socium, ne illi bene unqvam faciant, ne qvid ab eo ad mortem usq; accipiant.* Qvod ait, jurasse qvosdã * ne huic vel illi unqvam benefacerent, id Hebræi vocabant נדר הבאה, id est εὐχὴν ὠφελείας, *votum de beneficentia*: שבע להטוב Levit. V, 6. Hujus formula tradentib; Hebræorũ magistris erat קרבז כל מה ותהנה מני, aut ברבז שאתא נהנה לי cui convenit illa Syriaca in veteri versione Matthæi XV. v. 5. קרבני מדם דהתהנא מני: Græce δῶρον, ὃ ἐὰν ἐξ ἐμοῦ ὠφεληθῇς. Id est, *Donum DEO dicatum sit*, (id enim est קרבז κορβᾶν) *si qvid unqvam à me boni acceperis.*

***

Majus bonum morale impediens) qvale Honorii de pace nunqvam facienda cum Alarico, Zozimo narrante. Vide c. inter cetera. 22. dictâ jam qvæstione. 4. & Concilium Hilerdense in Tomo III. Conciliorum Galliæ canone 7. Hincmarum qvoqve dicto opusculo ad interrogationem XIV. libro de divortio ad interrogationem VI. & XIV.

Ne huic vel illi unqvam benefacerent) Vide Balba Rama cap. IX. §. II. & ibi notata à doctissimo Constantino.

†††

Donum Deo dicatum) Qvid Corban fuerit videri potest apud *Selden. lib. 7. cap. 2. de Jur. N. & G. add. Grot. h. c. §. 11. n. 2.*

2. Votum addita consecrationis pœna validum plane censebant Hebræorum magistri, pessimi hac in parte juris divini interpretes, etiamsi adversus parentes factum esset: qvod dicto loco refellit Christus, in cujus verbis τιμᾶν honorare est benefacere, ut collato Marci loco apparet, & Pauli I. Tim. 5, 3. 17. & Th. 2, 2. 89. art. 7. & ibi Cajet. Grat. can. ult. §. ult. 22. q. 4. Soto L. 7. q. 1. art. 3. circa 2.

& Num. XXIII, 11. Sed etiamsi adversus alios conceptum sit, recte dicemus non obligare jusjurandum, qvia, ut diximus, profectui adversum est.

IIX. De impossibilibus dicere nihil attinet. Satis enim manifestum est ad omnino impossibile neminem obligari.

IX. De eo vero, qvod pro tempore aut ex suppositione est impossibile, in pendenti esse obligationem, ita ut is, qvi ex suppositione juravit, operam, qvam potest, dare debeat, ut qvod juravit, possibile reddat.

X. Forma jurisjurandi verbis differt, re convenit. Hunc enim sensum habere debet, ut Deus invocetur, puta hoc modo, *Deus testis sit*, aut *Deus sit vindex*, qvæ duo in idem recidunt. Nam cum superior puniendi jus habens * testis advocatur, simul ab eo perfidiæ ultio poscitur: & qvi scit omnia, ultor est, ideo qvia testis. Plutarchus: πᾶς ὅρκος εἰς κατάραν τελευτᾷ τῆς ἐπιορκίας. *omne jusjurandum in diras desinit, si qvis pejeraverit.* Huc pertinent fœderum formulæ antiqvæ. qvibus mos erat victimas adhiberi, ut apparet Gen. XV, 9. & seqventibus. Ut illa Romana apud Livium: *Tu Jupiter ita illum ferito, ut ego hunc porcum.* Et alibi: *Deos precatus ita se mactarent qvemadmodum ipse agnum mactasset.* Et apud Polybium ac Festum: *Si sciens fallo, ita me Diespiter ejiciat, ut ego hunc lapidem.*

Qvæst. Rom.

***

Testis advocatur, simul ab eo perfidiæ ultio exposcitur) Ambrosius ad Valentinianum Imperatorem: *Qvid est jurare, nisi ejus qvem testare fidei tuæ præsulem divinam potentiam confiteri?* vide formulam insignem Chagani Avarorum apud Menandrum excerptis legationum.

XI. 1. Sed & nominatis rebus personisve aliis jurari mos est vetus, sive qvod illas sibi noxias imprecabantur, ut solem, terram, cœlum, principem, sive qvod in illis puniri deposcebant, ut in capite, in liberis, in patria, in principe. Neqve profanarum tantum gentium hic mos, sed & Judæorum, ut idem ille * Philo nos docet. Ait enim, non debere juraturos ob rem qvamvis statim, ἐπὶ τὸν ποιητὴν καὶ πατέρα τῶν ὅλων ἀνατρέχειν, *ad rerum omnium auctorem ac parentem procurrere*, sed jurare per parentes, cœlum, terram, universum. cui simile est, qvod Homeri interpretes notant, Græcos illos veteres non solitos προπετῶς κατὰ τῶν θεῶν ὀμνύειν, ἀλλὰ κατὰ τῶν προστυγχανόντων, *facile per Deos jurare, sed * per res alias præsentes*, ut per sceptrum: idqve ipsum à justissimo rege Rhadamantho † fuisse constitutum tradit Porphyrius, & ad Aristophanem scholiastes. Sic Josephus per salutem Pharaonis jurasse legitur, eo more apud Ægyptios recepto, qvem ibi notat Abenesdras; * Elisæus per vitam Eliæ. Neqve vero Christus Matthæi V. ut qvidam existimant, hæc juramenta vult minus esse licita, qvam qvæ expresso Dei nomine fiunt: sed cum Hebræi ea minus curarent, opinione qvadam non dissimili illius, qvi dixit, *Sceptrum non putat esse Deos*, ostendit, & hæc esse vera juramenta. Nam &

† h. L. c. XX. §. 1. n. 2.

Gen. XLII, 15. II Reg. 12, 2. L. Qvi per. 33. D. de Jurejur. Matth. XXIII, 21

+ Zi. cyl. p. 362

tificios manu pectori admota accessorium, quod adesse vel ab
Angeli tacto Evangelico Johannis se. gl. nam jurans Deum tes-
ejusdemq exosculatione, Russi crucis tem et vindicem invocat si pe-
osculatione, sedui aequales ja- jeret, creatura plane nihil ad-
rabant elevata manu, inaqua- ciunt addo. 3 s id prope discer-
le mana foemori supposita tamqm ni oportere, non omnes contes-
symbolo generationis et vitae Exempl. tationes factas per creatu-
genes. 28. n. 2. et. 3. apud Ateras esse vera juramenta gro-
bes veteres jurandi formula erat. tius hic allegat exemplum
per deum et ventrem foeminarum Josephi genes. 42. 4. 15 ubi per
Alcoranus cap. de foeminis foe- salutem pharaonis jurasse le-
86. Kyeri. gitur, putatq illud juramen-
tum fuisse, quod nos negamq
dicendo fuisse tm majoris asse-
verationis quandam formulam
hoc tn agnoscendum hic est, ejus-
modi formulas inter viros bonos
effectum juramenti aequivalentem
habere. §. 22.

§. 12. vs. quid si Christianus prin- §. 12. As. insignis locus habetur ha-
ceps gentilem Mahomedicum va- bet apud senec. d benef. 2. 4. c. 4
sallum habeat e. g. rectorum principum sacrilegus deo qd non pl.
ceps tartaros Casnanenses et facere, quem extra ictum suae divi-
abussinorum, nec qui m hic nitet posuit, sed tamen punitur
inde gentiles aut Mahomedanos quia tamqm deo facit, opinio illa
principes sibi addictos habet. Ergo nostra ac sua obligat poena
non posse obtrudi juramentum Qu an gentilium phrases religi-
Christianum sed et opinione ju otas me hercule, medius fidius me

& Ulpianus optime dixit: *qvi per salutem suam jurat, Deum jurare videtur,* * *respectu enim divini Numinis jurat.* Sic Christus ostendit eum qvi Templum jurat, Deum jurare, qvi templo præsidet; & qvi cœlum, DEUM, qvi cœlo velut insidet.

***

Philo) de specialibus legibus.

Per res alias) de Socrate Appollonius apud Philostratum VII. ὤμνυ ταῦτα οὐχ ὡς θεοὺς, ἀλλ' ἵνα μὴ θεοὺς ὤμνυ. *Jurabat per ista, non ut per Deos, sed ne per Deos juraret.*

Elisæus per vitam Eliæ) Adde II. Regum IV, 30. Cant. II. 7.

Respectu enim divini Numinis jurat) ita & Gratianus causa XXII. qvæstione I.

†††

Puniri deposcebant) puta per eorum amissionem.

In Principe) Hinc puniebatur etiam graviter & fustigatione Jure Romano is, qvi pejeraverat per principem, *l. si duo. 13. §. fin. ff. de Jurej. Cujac. 2. Th. 19. & 8. Th. 7.* qvamvis aliàs perjurium in DEUM commissum eodem Jure foro poli solùm derelictum fuisse verius videatur, *arg. l. 2. C. de Reb. Credit.* ibiqve *Dn. Schröter. in Resolut. p. 157.*

More apud Ægyptios recepto) Communiter hanc formulam ethnicam fuisse sentiunt. Alii vetò illam & similes non propriè pro juramento, sed pro asseveratione vehementi vel pro execratione habent, qvos recenset *Andr. Rauchbar. QQ. Jur. Civil. part. 2. q. 2. num. 47.* ubi & alia exempla ex sacris producit.

2. At Hebræi magistri istorum temporum existimabant, non obstringi homines juramentis per res conditas factis, nisi adjecta pœna, ut si res, de qva jurabatur, Deo consecraretur. Hoc enim est juramentum κορβᾶν, sive ἐν τῷ δώρῳ, cujus non dicto tantum Matthæi loco, sed in Tyriorum qvoqve legibus mentio exstabat, ut ex Josephi conrra Appionem disputatione discimus: nec aliunde arbitrer Orientis populos dictos Græcis καρβάνους, qvæ vox apud Æschylum & Euripidem exstat. καρβάνα δ' ἀυδὰς, apud eundem Æschylum. Huic errori dicto loco Christus occurrit. Christianos veteres Tertullianus jurasse ait per salutem Principis omnibus Geniis augustiorem. Apud Vegetium formula est, cujus & supra meminimus, qva Christiani milites jurant non per Deum tantum, sed & per majestatem Imperatoris, qvæ secundum DEUM humano generi diligenda est & colenda.

L. I. c. II. §. X. n. 4.

XII. Sed & * si qvis per falsos Deos juraverit, obligabitur: qvia qvanqvam sub falsis notis, generali tamen complexione numen intuetur: ideoqve DEUS verus, si pejeratum sit, in suam injuriam id factum interpretatur. Et sanctos viros videmus non detulisse qvidem unqvam sub ea forma jusjurandum, multo minus ita jurasse, qvod à Duareno permitti miror; sed tamen, si qvibuscum negotium erat, adduci non possent, ut aliter jurarent, contraxisse cum eis, ipsos qvidem ut oportebat jurantes, ab illis autem juramentum accipientes, qvale haberi poterat. Exemplum est in Jacobo & Labane,

Augustin. epist. ad Public. p. 363. 154.

Citatur. can. 16. movet. cau a. XXII. q. 1.

Genes. XXXI, 53. Hoc est, qvod ait Augustinus: *Et qvi per lapidem jurat, si falsum jurat, perjurus est.* Deinde: *Non te audit lapis loqventem, sed punit Deus fallentem.*

***

Si qvis per falsos Deos juraverit, obligabitur) Liber Sapientiæ cap. XIV. οὐ γὰρ ἡ τῶν ὀμνυμένων δύναμις ἀλλ' ἡ τῶν ἁμαρτανόντων δίκη ἐπεξέρχεται ἀεὶ τὴν τῶν ἀδίκων παράβασιν. qvod ita vertit Latinus: *Non enim juratorum virtus, sed peccantium pœna perambulat semper injustorum prævaricationem.*

Hoc est, qvod ait Augustinus) Sermone XXIIX. de verbis Apostoli. citatur c. Ecce dico. 10. causa XXII, qvæst. V.

†††

Obligabitur) Dn. Struv. Ex. 17. th. 5. per Deastros & falsos Deos præstitum juramentum non obligare asserit, nisi (ut Autor qvoq; supponit) ex conscientiâ erroneâ, qvæ habet vim obligandi sub eâ, qvâ concipitur, ratione, nempe qvâ existimat gentilis se per verum Deum jurare, *add. l. 5. §. 1. & 3. ff. de Jurejurand.* Interim plus justo inclementes sunt in Imperatorem nostrum Justinianum ii, qvi formulam juramenti, qvam præscribit in *nov. 8. tit. 3.* impiam esse, occasione hujus §. 12. volunt. Non enim nisi per Deum jurandum, *Exod. 22. v. 11. Levit. 19. v. 12. Deut. 6. v. 13. Dn. Struv. l. c. th* 8. Responsio siqvidem ex præcedente §. 11. constat: dum ejusmodi jurans testatur, se si juramentum non servaverit, non tantum SS. Trinitatem implorare executorem & perjurii vindicem, *h. l. c. 20. §. 45. n. 2.* sed etiam omnes Angelos, & Archangelos, qvi coram Omnipotentissimi Jehovæ Throno indesinenter expectant, hominibusq; præsto sunt, testes appetere præstiti jurisjurandi omni exceptione majores: qvid? qvod se non participaturum de pretiosissimis Evangelii promissionibus & æterno beatis destinato gaudio, qvo Sancti fruuntur, spondet.

ergo juramentum non est ex sola jurantis intentione dependere sed controversiarum finis non obtinetur.

XIII. 1. Effectus juramenti præcipuus est præcidere controversias. Πάσης ἀντιλογίας πέρας εἰς βεβαίωσιν ὁ ὅρκος, inqvit divinus scriptor ad Hebræos c. 4, 16. *Omnis disputationis finis est juramentum rem sanciens.* Cui simile est illud Philoneum: ὅρκος μαρτυρία θεοῦ περὶ πράγματος ἀμφισβητουμένου, *DEI testimonium est jusjurandum de re, de qva ambigitur.* Et illud non dissimile Halicarnassensis: τελευταία δὲ πίστις ἅπασίν ἐστιν ἀνθρώποις ἕλλησί τε καὶ βαρβάροις, ἣν οὐδεὶς πώποτε ἀναιρέσει χρόνος, ἡ δι' ὅρκων καὶ σπονδῶν ἐγγυητὰς θεοὺς ποιουμένη τῶν συμβάσεων. * *Ultima fides inter homines, tum Græcos tum barbaros, qvam nulla delebit ætas, est ea, qvæ per jurata pacta sponsores adhibet Deos.* Sic & Ægyptiis jurandum μεγίστη παρ' ἀνθρώποις πίστις, *Maxima fides hominibus inter se.*

Diod. Sic.

***

Ultima fides) Procopius Persicorum II. ὅρκους ὁ τῶν ἐν ἀνθρώποις ἁπάντων ὕστατόν τε καὶ ἐχυρώτατον εἶναι δοκεῖ τῆς εἰς ἀλλήλους πίστεώς τε καὶ ἀληθείας ἐνέχυρον. *Jusjurandum qvod ab hominibus habetur omnibus ultimum atq; firmissimum & fidei mutuæ & veracitatis pignus.*

2. Duo ergo debet jurans, primum, ut verba animo congruant, qvod ἀληθορκεῖν vocat Chrysippus; alterum, ut factum congruat verbis, qvod idem

adhibere liceat Christianis si Chris jurantis acceptari juramentum
tiano sensu acceptentur Rs neq religioni ejus congruum, tale n.
quia sunt larvae falsorum deorum juramentum debet esse qualis
adeoq vero et sanctissimo deo in jurantis religio. Sic princeps
dignae Inst. latinitatem hunc sibi non Transylvaniae juramentum
constituram Rs nec tali latini fidelitatis Imperatori turcico ju-
rato opus esse amplius, quia rat Christiano more formulam
res tales nempe hercules Castor juramenti vid apud autorem sta-
et deficiunt, latinitas quia ser: tus turcici
mo est debet aptari esse usibus
quod non fit, quando figmen-
torum larvae veris rebus aptant.
Doctr. Moral. cap. 3

§. 14. a) Juramenta meta extorta non valent, quia obligatio nulla praecesserit, omne n. juramentum praesupponit obligationem, quae si non praecesserit, nec juramenti vis est. Et hac causa n. et juramenta de illicitis nulla sunt, quia obligationem non praesupponunt. §. 6. 1. eg. affirmat quod grotius non obligari Deo quia cum Deo negotium fuit sed haec nimis confusa est opinio et hypothesis omnes contrarium sapit, qui asserunt Mariam Magdalenam idem sanctitatem apud Deum acquisivisse, quod concubitum aliquando propter Deum admiserit is quia Dei quidem summa habendi ratio sed simul rerum jurandarum, atque res juratae hoc loco sunt, quas latro non potest exigere, quia non sunt jus acceptandi. Is si metuendum esset Deum in tali casu omnino fore, sciendum tamen Deum causae injustae patronum non fore quid ergo est tale juramentum. Rs. forma sine materia ut merus sonus. Conf. 2. s. c. 1. §. 7 nihilominus tamen securius est ejusmodi juramentum servare ob causam externam nec vel ipsi vel concives nostri in majora pericula incidant, quibus facilius non erunt latrones si sciant se ab eis alterius in promissis et juramentis excudi

§. 14. b) Is quia res ~~ipsorum~~ in potestate ipsorum erat posita. 2) quia babilonii sibi jus in judaeos jam acquisiverant casus ergo hic non congruit

§. 15. a) 1. a) Caeteris paribus nam ceterum jurandarum habenda est ratio et persona, cui jurez an jus acceptandi habeat.

dem appellat ἐπιορκεῖν. Qvi in illud peccat * ψευδορκεῖν, qvi in hoc ἐπιορκεῖν eidem Chrysippo dicitur satis distincte, qvanqvam confundi interdum hæc solent.

***

ψευδορκεῖν) Hoc ψευδορκεῖν vetatur Exodi XX. ἐπιορκεῖν Levitici XIX. ut Hebræi volunt præceptojubente CCXL.

XIV. Et si qvidem materia talis sit, & verba ita concepta, ut non ad Deum tantum, sed & ad hominem referantur, jus haud dubie homini ex ipso juramento qværetur, tanqvam ex promisso aut contractu, qvi simplicissimè intelligi debeat. Si vero aut verba hominem non respiciant jus ei conferendo, aut respiciant qvidem, sed aliqvid sit, qvod ei possit opponi, tunc ea vis erit jurisjurandi, ut homo qvidem ille jus nullum conseqvatur, at nihilominus, qvi juravit, DEO obligetur †† stare jurejurando. Hujus rei exemplum est * in eo, qvi per metum injustum caussam promissioni juratæ dedit. Nam hic jus nullum † conseqvitur, aut tale qvod reddere debeat, qvia causam damno dedit. Sic videmus Hebræos reges & * à Prophetis increpatos, & punitos à DEO, qvod fidem juratam Babyloniis regibus non servassent. Laudat Cicero Pomponium tribunum, qvi servavit, qvod terrore coactus juraverat: *tantum*, inqvit, *temporibus illis jusjurandum valebat*. Qvare non Regulus tantum redire in carcerem, ut maxime is fuerit injustus, debuit, sed & decem illi, qvorum Cicero meminit, redire ad Annibalem: jusjurandum enim intercesserat.

†† h. l. c. XIV. §. 3.

† h. c. §. xx. n. 4. Ezech. XVII, 12, 13, 15. Off. III. Tolet. l. IV. c. 22.

Off. III.

***

In eo, qvi per metum injustum causam promissioni juratæ dedit) Etiam vi extortum jusjurandum, ob Dei reverentiam, servandum docet Augustinus epistolis CCXXIV, & CCXXV.

A Prophetis increpatos) Vide & Jerem. XXIX, 7.

XV. 1. Neqve hæc tantum inter hostes publicos locum habent, sed inter qvosvis, non enim persona sola respicitur cui juratur, sed * is, qvi juratur, DEUS, qvi ad obligationem pariendam sufficit. Repudiandus ergo Cicero, (a) cum ait, perjurium nullum esse, si prædonibus pactum pro capite pretium non adferatur: ne si juratum qvidem sit: qvi pirata non sit ex perduellium numero definitus, sed communis hostis omnium, cum qvo nec fides esse debeat. nec jusjurandum commune. Qvod & de tyranno dictum ab eodem est alibi, & à Bruto apud Appianum: οὐδὲν πιστόν ἐστι Ῥωμαίοις πρὸς τυράννους οὐδ' ἔνορκον, *cum tyranno Romanis nulla fides, nulla jurisjurandi religio.*

Th. 2. 2. 89. art. 7. & ibi Cajet. Alex. Imol. in c. verum. 15. X. de Jurejur. Soto l. IIX. q. 1. art. 7. Civil. II. (a) L. III. c. 19. §. 2. n. 1.

***

Is, qvi juratur Deus) Gregoras, εἰς θεὸν ἡ ἐπιορκία τὸ τῆς περιφρονήσεως ἀνατίθησιν ἔγκλημα, *perjurium Deo culpam impingit negligentiæ.*

†††

Ne si juratum qs fidem sit) Optimè hic, qvoad forum conscientiæ, cum Grotio distinguit *Balduin. Cas. Consc. 12. lib. 2.* Qvod si juramentum vi & metu extortum fuerit super re possibili & licita (v. g. super pretio pro capite) illud servandum esse; inprimis si cum electione factum, & sub respectu majoris mali evitandi è scientibus & non planè invitis, *add. Grot. h. l. c. XI. §. 7. n. 2. Eckolt. ad ff. tit. q. met. caus. §. 1.* Qvod si verò juramentum sit de re illicita, justitiam impediens, improbos in malitia sua confirmans, proximo in discrimen vitæ incidendi occasionem præbens, & sic multis modis in pietatem, justitiam & caritatem proximi peccans, illud neutiqvam servandum, sed modis omnibus etiam in foro pœnitentiali rescindendum & annihilandum venire. Neqve hic contradicit forum conscientiæ foro civili, qvod in genere hæc juramenta invalida, adeoqve juramentem absolvendum esse pronunciat. Illud enim rationem habet animæ, consideratq; obligationem non in se, sed per accessionem juramenti super re licita validam atq; firmam. Hoc autem sollicitum est tum maximè de exactione talismodi obligationis: nec expresse negat hoc juramentum, utut vi extortum, si profanatio divini nominis per illud vitari possit, & proximi læsio absit, in Conscientia ratum haberi debere; sed tantum denegat exactionem per vim juramentum extorqventibus, dum illis recusat media, per qvæ promissum consequi possent, *L. Jurupruaentium. 7. §. & generaliter. 16. de Pact.* Jam verò inter obligationem ipsam & exactionem obligationis multum interesse, neqve ab una semper ad alteram valide argumentationem fieri, manifestum est.

(*a*) L. II. §. XIX. c. 17.

2. Atqvi sicut in jure gentium constituto differre hostem à pirata verum est, & à nobis infra (*a*) ostendetur; ita hic ea differentia locum habere non potest, ubi, etsi personæ jus deficiat, cum Deo negotium est: qva de causa juramentum voti nomine nuncupatur. Neqve id, qvod sumit Cicero, verum est, nullam esse cum prædone juris societatem. Nam depositum, ex ipso gentium jure * reddendum latroni, si dominus non apparet, rectè à Tryphonino responsum est.

L. 31. Bona fides. D. Depositi. L. II. §. 1. n. 4. cap. X. itē c. XVI. §. 26. n. 2.

φ. deposer hic recte si a ead. pers***
tenalo habere

Ubi etsi personæ ius deficiat, cum Deo negotium est) Plutarchus Lysandro: ὁ ὅρκῳ τὸν δαιμόνιον, τὸ μὲν ἐχθρὸν ὁμολογεῖ δεδιέναι, τὸ δὲ θεὸν καταφρονεῖν, qvi *juramento hostem circumvenit, is ostendit à se hostem metui, Deum contemni.*

Reddendum latroni) & ei, qvi regnum sine jure invasit, qvomodo Oroferni depositum redditum à Prienensibus: Polybius & Diodorus Siculus in excerptis Peiresianis.

Leff. de J. & J. l. 2. c. 42. n. 27.

3. Qvare probare non possum, qvod à qvibusdam est traditum, eum, qvi prædoni qvicqvam promiserit, momentanea solutione posse defungi, ita ut liceat ei, qvod solvit, recuperare. Verba enim in juramento qvoad DEUM simplicissimè atqve adeo cum effectu sunt intelligenda. Atqve ideò, qvi redivit ad hostem clam, iterumqve abiit, non satisfecit juramento de reditu, & rectè à Senatu Romano judicatum est.

If Si fel per jura eui je rather jure is capet

XVI. 1. Illud vero Accianum: T. *Fregisti fidem.*

A. *Qvam neq; dedi, neq; do infideli cuipiam:*

ita

§. 15. n. 2. b) hâc sententia rejici-
enda, deum n. causâ illicitâ pa-
tronum constituit, cum deo hic
non majus negotium est quam
cum persona. §. 14. h. cap.
§. 15. n. 2. c) omnino nulla est
cum prâdone societas q prâdo est.
alia est ratio si extra statum
suum consideret, tunc
mihi capax est ~~tamquam~~ quâ pro-
missi homo
est. l. 3. c. 19.

§. 15. n. 3. d) quia verba juramenti
effectum habere debent, ne actus
vana et inutiliter constitutus
esse videat Conf. l. 5. c. 21 §. 18.

§. 16. n. 1. as. h. e frangenti fidem fides frangatur eidem, accipiendum tn hoc axioma de eodem pacto. cap. 19 l. 2. §. 19

§. 17. ashères omnino tenetur si sint pacta realia et sic juramenta sui successores principi tenentur servare juramentum antecessoris. quia subjectum juramenti est res permanens. princeps n. juravit nomine reip. quae semper eadem manet. Conf. 2. 1. c. 2. §. 7. solent ejusmodi pacta saepius confirmari et denuo repeti non, tn ex necessitate sed studio majoris securitatis et furi cessendum est. 2. 3. c. 19 §. 8. l. 2. c. 16. §. 16. et 4. 2. ut res jurata tanto firmius permaneat in animis hominum quâ ratio m.e eur in civitatibus ad annuas mutationes repetant juramenta. insigne exemplum in historia Solimanni Imperatoris qui pro se et posteris suis juravit se non transiturum flavium Arabonem, quem cum nihilominus transirent turcae. 1664. accepta gravissima clade ad S. gotthard senserunt se juramento ita ad hoc obligari

ita demum probari potest, si jurata promissio aperte respectum habuerit alterius promissionis, * quæ ei quasi conditio fuerit implicita, non si diversi generis sint promissa, & citra respectum mutuum. Tunc enim omnino servandum cuique erit, quod ipse juravit. Atque hoc nomine Regulum laudans sic compellat Silius:

Qui longum semper fama gliscente per ævum
Infidis † servasse fidem memorabere Pœnis.

L. Si quis. 39. in fine. D. de Jurejurando.

L. III. c. 19. §. 13. n. 1.

***

Quæ ei quasi conditio fuerit implicita) c. Pervenit, quod est III. de jurejurando. Adde L. Lege fundo. 5. in fine. D. de Lege commissoria.

2. Inæqualitatem in contractibus naturaliter locum facere aut rescindendi aut reformandi contractus, supra †† diximus. Et quanquam jus gentium aliquid in hac re mutavit, jure tamen civili, quod inter ejusdem populi partes valet, rediri sæpe ad illud, quod natura licebat, itidem supra monuimus. Sed hic quoque, si juramentum interceſſit, etiamsi personæ nihil aut minus debeatur, Deo fides erit præstanda. Itaque Psalmorum scriptor, ubi viri boni virtutes enumerat, addit & hanc: *Juratus in damnum suum non tamen mutat.*

†† L. II. c. XII. §. 12. Auth. sacramenta. C. si. adv. vend.

Psal. XV.

XVII. Verum illud notandum est, quoties non personæ jus nascitur ex tali aliquo defectu, qualem diximus, sed DEO obstringitur fides, hæredem ejus, qui juravit, non teneri. Quia ad hæredem sicut bona transeunt, id est, quæ in hominum sunt commercio, ita bonorum onera: non item alia, quæ quis ex officio, puta pietatis, gratiæ, fidei debuit. Hæc enim ad illud, quod stricte jus dicitur inter homines, non † pertinent: ut alibi quoque ostendere meminimus.

L. III. c. I. §. 19. c. 19. §. 5.

† h. l. c. XI. §. 3. c. XIV. §. 6. n. 1. c. XXII. §. 16. c. XXV. §. 3. n. 4. L. I. c. I. §. 9. n. 1.

†††

Non teneri) Rursus adversus *Grotium h. l. & 3. manud. 1. §. hæc Vel. insurgit Anton. Matth. de Crimin. l. 47. ff. tit. fin. c. 1. n. 3. p. m. 250. in verb.* Aliter rem componere conatus est Hugo Grotius, qui distingvit ita, aut soli Deo se obstrinxit defunctus, aut personæ Deo invocato. Illo casu non obligatur hæres, quia hoc jusjurandum non est bonorum onus: hoc obligatur, tanqvam oneri hæreditatis. Hujus distinctionis membrum alterius non est omnino verum; id demonstrant vota, qvæ licet DEO, non personæ factæ sint, obligant tamen hæredem, ut aperte ac eleganter scripsit Ulpianus *in l. 2. §. 1. de pollicit.* Qvare si ullus distinctioni locus, qvoniam in libris nostris jusjurandum pacto comparari solet, existimaverim potius, distingvi posse, utrum jusjurandum in rem, an in personam conceptum fuerit: id est utrum se tantum obstringere voluerit jurans, an & hæredem, ut hoc casu & hæres obligetur, non illo, *arg. l. 7. §. pactorum D. de pact.* cum autem ea de re dubitatur, præsumatur in rem potius, qvam in personam *arg. l. pactum. 9. ff. de Pact.* Verum enim verò non videtur recte Grotio contradictum; qvum ille intendat tantum jus, ad qvod jurans ratione officii pietatis, gratiæ, fidei, &c. Deo immediatè se obligavit: hoc enim, utut salutem proximi præ se ferat, facit solùm personam defuncti ejusqve hæredis obligatam Deo, non verò proximo, qvippe ad qvem obligatio non fuit terminata. Secus est, si promissio proximo immediatè fiat, Dei nomine in testem obligationis

& vindicem perjurii invocato, ubi heredem obligatum esse ambabus largimur manibus.

†h. l. c. XI. §. 14.

XIIX. Sed etiam ubi jus personæ non nascitur, si tamen juramentum utilitatem spectet alicujus, *atq; is eam nolit, non † tenebitur, qvi juravit. * sicut nec tenebitur, si cesset qvalitas sub qva alicui juravit: ut si magistratus desinat esse magistratus. Apud Cæsarem libro II. de bello civili c. 32. Curio Domitii qvi fuerant milites sic alloqvitur: *Sacramento qvidem vos tenere qvi potuit, qvum projectis fascibus & deposito imperio privatus & captus ipse in alienam venisset potestatem?* Et mox sacramentum ait capitis diminutione sublatum.

***

Atq; is eam nolit) Plautus Rudente Scen. ult. v. 58. *Juris jurandi rogo gratiam facias.*

Sicut nec tenebitur, si cesset qvalitas) Similia vide in L. Si duas. 6. §. Gentium. 14. D. de Excusat. tut. & apud Gailium II. Obs. CXLIV. n. 8. & de Arrestis, X, 9. & apud Azorium Institutionibus moralibus V, 22. q. 6. parte I.

c. dilecto. 25. de Præbendis. Covarr. in d. c. qvamvis. 5. de R. J. p. 2. §. 2. n. 10.

XIX. Illud qværitur, an, qvod contra juramentum fit, illicitum sit tantum, an & irritum? qva de re distingvendum arbitror, ut si sola fides sit obstricta, valeat actus contra juramentum factus, puta testamentum, venditio: non valeat autem si ita conceptum sit jusjurandum, ut simul contineat abdicationem plenam potestatis ad actum. Et hæc qvidem naturaliter jusjurandum seqvuntur: ex qvibus faciendum est judicium de Regum juramentis, & his, qvæ exteri exteris jurant, qvando actus ex loco subjectionem non accepit.

Th. 2, 2. q. 89. art. 9.

XX. * Nunc qvid superiorum, id est Regum, patrum, dominorum, & maritorum in his, qvæ maritalis sunt juris, imperia possint, videamus. Superiorum actus hoc qvidem efficere non potest, ut jusjurandum qvatenus vere fuit obligatorium non sit præstandum: id enim juris est naturalis & divini. Sed qvia actus nostri non plene sunt in nostra potestate, sed ita ut à superioribus dependeant, ideo duplex esse potest actus superiorum circa id qvod juratur, alter directus in personam jurantis, alter in personam cui juratur.

***

Nunc qvid superiorum, id est regum, patrum, dominorum, & maritorum in his, qvæ maritalis sunt juris, imperia possint, videamus) Augustinus epistola CCXL. & CCXLI.

c. 19. Venientes. de Jurejurando. c. 1. de prohib. feud. alien. per Frider. 2. F, 55.

2. In personam jurantis dirigi potest, aut anteqvam juretur irritum reddendo juramentum, qvatenus jus inferioris sub potestate superioris continetur, aut postqvam juratum est vetando ne impleatur. Nam inferior, qva inferior, obstringere se non potuit, nisi qvatenus superiori id placiturum esset; ampliorem enim non habebat potestatem: Hoc modo lege Hebræa mariti uxorum, patres liberorum, qvi sui juris nondum erant, juramenta irrita faciebant. Proponit hanc qvæstionem Seneca †: *Si lex lata erit, ne id qvisqvam faciat,*

† Lib. IV. de

§. 18. a) quia in omni juramento uti in pacto requiritur concursus duarum voluntatum hic v. adhuc deficit acceptatio pars essentialis omnium promissorum Qu. an qui juravit sub conditione et illam cum facto impediat teneatur ad juramentum Rs. aff. hoc ipso n. quia juravit tacite veluti innuitur se nolle effectum juramenti impedire addo quod juramenta simplicissime et cum effectu sint intelligenda alias vana foret actio.

§. 18. b) hinc solitum in mutationibus dominorum subditos a fide prioris domini solenniter absolvere manet. m semper reverentia erga priorem principem, quia majestas est character indelebilis Cons. Med. pol. cap. 12.

§. 19. a) Rs. certum quidem esse 1) non omnia illicita irrita evadere cap. 5. §. 16. sed 2) securiorem esse sententiam actus contra juramentum factus non m illicitos sed m irritos esse quia metus vindicandi perjurii actui tali videtur perpetuo incumbere.

§. 20. a) Qu. de dispensatione principis circa juramenta Rs in humanis omnino aliquid posse superiores, (quia in divinis non habeant potestatem per se. caret dubio) in juramenta inferiorum et proinde facultatem dispensandi quoque exercere posse, quia actus nostri non plane sunt in potestate nostra sed ita ut a superioribus dependeant. hoc fit. vel 1) ratione personae jurantis n. 2. nullat. pt id qd principi non placet promissio ergo plena non erit utpote ingenua voluntati principum et per consequentiam juramentum utpote sequela promissi sic meritu pt rescindere juramenta uxoris Qu. ar.

an potuerit rex galliae obstringe-
re infantes seu minorennes ad
juramentum et ad religionem
pontificiam. Rs jure externo pos-
se defendi sed jure interno ir-
rationalem esse actum, in illo
statu conjicere infantes ut sint
capaces juramentorum est car-
tam inducere juri, 2 cum ipso
ipso abducantur liberi a parien-
tibus everti Imperium pater-
num. qd v. irrationale nunquam
n. illa absolutione sine funda-
mento facienda sed majoris boni
causa. S. 4. Cons. 2. 2. c. 16. §. 16
2 ratione illius cui juratur,
ab illo n. jus acceptandi auferu-
tur per poenam, cum v. jus ac-
ceptandi deficiat, pactum et per
consequens juramentum erit nullum
et quamvis jurans non possit pacem
nomine jus promisso quaesitum
auferri latroni, nec tamen ad in-
pectionem benefitur, quia inter-
na juramenti deficiant

§. 20. n. 3. bs. illiquidi cum li-
quido nulla compensatio ob in-
aequalitatem in materia, illiqui-
dum quod est id in incerto
adhuc est an existat. at li-
quidum certo existit, non en-
tis v. ad ens nulla est pro-
portio.

faciat, quod ego me amico meo facturum promiseram? & solvit: *Eadem lex me defendit, quæ vetat.* Sed & actus ex utroque mixtus esse potest, ut si superior constituat quod inferior juraverit hoc aut illo casu, puta ex metu, aut imbecillitate judicii, ita demum valere si ab ipso approbetur. Atqui ex hoc fundamento defendi possunt absolutiones juramentorum, quæ olim * à principibus, nunc ipsorum principum voluntate, quo magis cautum sit pietati, ab Ecclesiæ præsidibus exercentur.

benef. 35. Lib. ult. D. ad Mun. Molin. disp. 149. c. si vero. 8. de Jurejur.

***

Olim à principibus) Svetonius Tiberio 35. Sic & in Hispania diu usurpatum notat Ferdinandus Vasquius de success. creat. I. II. §. 18.

†††

Nam inferior) An, si jurando negotium cum Deo agatur, juramentum possit à superiori potestate infringi, quæritur? Respondemus distingvendo: aut enim hoc est contra leges positivas à suprema potestate latas, & rescindi posse arbitramur per ea, quæ tradit Grotius h. l. quum temerarius & Deo resistens judicetur ille, qui incogitatâ suâ & sæpe destinatò protervâ promissione juratâ magistratui renititur. Aut non est contra ordinationes supremi Principis, sed res adhuc, dum jurat, meræ facultatis, & illud à Potestate superiori rescindi non posse verius est.

Ab Ecclesiæ præsidibus) *Febin. Sand. ad c. 1. ex administrationis. X. de Jurejurand. n. 21. p. m.* 1112. ibique citati plures Pontificii hanc absolutionem potestati seculari, propter suam spiritualitatem, quam in se habet juramentum, *arg. c. cum laicus. 3. X. de For. Competent. in VI.* denegant. In foro Statuum Augustanæ Confessionis, vigore Transactionis Passavienſis de Anno 1552. insecutæq; Pacis Religiosæ Anno 1555. Status & Principes hanc Jurisdictionem Ecclesiasticam exercent per Consistoria ex Theologis & Jurisconsultis instituta, *Vid. Ordin. Camer. p. 2. cap. 24. Const. Elect. August. p. 2. c. 36. ibiq; Carpzov. Gail 1. Observ. 25.* qui hoc jus singulari sanctione pragmaticâ Cameræ Imperiali attributum dicit, uti patet ex loco *Ord. Camer. citat.*

3. In personam ejus, cui juratur, actus dirigi potest aut tollendo ab eo jus, quod ei partum est; aut etiam, si jus desit, vetando ne quid ex tali juramento accipiat; idque duobus modis, sive in pœnam, sive ob publicam utilitatem ex vi supereminentis dominii. Atque hinc intelligi potest, si jurans non ejusdem sit ditionis cum eo, cui juratur, quid aut hujus aut illius rectores possint circa jusjurandum. Ipse autem qui juratus aliquid promisit nocenti, qua talis est, puta piratæ, non potest jus promisso quæsitum pœnæ nomine ob id ipsum ei auferre: quia tunc verba nullum haberent effectum, quod omnino vitandum est. Similique de causa compensari non poterit, quod promissum est cum jure, quod ante erat controversum, si post motam controversiam inita pactio fuerit.

4. Potest & lex humana impedimentum, quod certi generis actibus posuerat, tollere, si juramentum aut qualecunque, aut certa forma accesserit: quod Romanæ leges fecerunt in iis impedimentis, quæ non directe publicam, sed privatam jurantis utilitatem spectant. Quod si fiat, valebit actus juratus eo modo, quo naturaliter citra legem humanam fuerat valiturus, aut fidem

dem tantum obstringendo, aut jus etiam dando alteri, pro diversa actuum
†h. c. §. XIV. natura, qvæ alibi † à nobis explicata est.

†††

Privatam jurantis utilitatem) Cod. l. 1. C. si adverſ. Vendit. Idem repetitur ex Jure Friderici Imperatoris juxta *Auth. Sacramenta puberum C. h.t.* Jure Canonico res adhuc clarior videtur propter *cap. cum contingat. 28. X. de Jurej.*

XXI. 1. Notandum hic est obiter, qvod in Christi præceptis & apud Jacobum de non jurando dicitur, proprie non ad assertorium juramentum * cujus
vid. Osiander p. 776 Balduin. Kortholt in loc. apud Paulum Apostolum exempla exstant aliqvot, sed ad promissorium futuri incerti † pertinere. Ostendit hoc evidenter oppositio illa in verbis
† h. c. §. VI. Christi: *Audistis dictum antiqvis: Non pejerabis, sed reddes Domino juramentum. Ego vero dico vobis. Ne jurate omnino.* Et ratio qvam Jacobus adjicit: μὴ εἰς ὑπόκρισιν πέσητε, id est, *ne fallaces inveniamini.* nam eum sensum vox ὑποκρίσεως apud Helleniſtas habet, ut apparet Job. XXXIV, 20. Matth. XXIV, 51. & alibi.

***

Cujus apud Paulum Apostolum exempla exstant aliqvot) Rom. I, 9. IX, 1. II. Cor. I, 23. XI, 31. Phil. I, 8. I. Thess. II, 9. I. Tim. II, 7.

†††

Futuri incerti) rectè hanc restrictionem, temerarium jurare temperantem, adjecit: aliàs in genere falsum esset, omne juramentum promissorium esse illicitum; qvia hoc pacto homagia & reliqva fidelitatis juramenta excluderentur cum præsentissimo boni publici damno.

2. Idem evincit illud in Christi verbis ἔστω ὁ λόγος ὑμῶν, ναὶ ναί, οὒ οὔ qvod sic Jacobus explicat, ἤτω ὁ ὑμῶν τὸ ναὶ, καὶ τὸ οὒ οὔ: ubi manifeste est figura qvam ἀπλοκὴν Rhetores vocant, ut in illo,

Ex illo Corydon Corydon est tempore nobis.

Et in altero simili: *Ad illum diem Memmius erat Memmius.* Nam prius ναὶ & οὒ promissum significat, posterius ejus implementum. Est enim ναὶ promittentis: unde per ἀμὴν explicatur Apoc. I, 7. eundemqve sensum habet qvod hic in Syriaco est, ܐܡܝܢ respondens Rabbinico אמן qvomodo apud Jurisconsultos Romanos *mâlim* & qvidni? notæ sunt respondentis ad stipulationem. Pro implemento promissionis sumitur apud Paulum II. Corinth. I, 20. cum ait omnia DEI promissa in Christo esse ναὶ καὶ Ἀμήν. Hinc vetus Hebræorum dictum. *Justi hominis ναὶ est ναί. & non est non.*

3. Contra qvorum facta à dictis discrepant, apud eos esse dicitur ναὶ καὶ οὒ, II. Corinth. I, 18. 19. id est, ναὶ eorum esse οὒ, & οὒ esse ναί. Sic Paulus Apostolus ipse exponit, nam cum negasse se ἐλαφρίᾳ χρήσασθαι, *levitate usum*, addit sermonem suum non fuisse ναὶ καὶ οὒ. Festus varias referens sententias de significatione vocis *naucum*, sic scribit: *Qvidam* (ajunt) *ex Graco* ναὶ καὶ οὔ *levem hominem significari.* Qvod si ναὶ καὶ οὒ levitatem significat, sequitur, ut ναὶ ναί, οὒ οὔ, constantiam significet.

Nam

§. 21. N. 1. As. Legalitas juramen-
torum per se constat cum sint
vincula iniquitatis et sic puto
juramenta non posse simpliciter
prohiberi, bene tn. 2) sensu
comparato h. e. securius nos
acturos si non juremus, qm si
juremus, quia causa versatur
inter divinum numen et nos
de Deo v. nunqm satis reve-
renter loqui possumus. quo sen-
su explicanda dicta Christi
et Jacobi ne fallaces inveniamur
ne in hypocrisin excidatis. Sacra
n. et divina humanis et vul-
gatis actionibus promiscue ad-
miscere et obtendere non pio-
rum est sed hypocritarum, quia
Christus plane interdixit, ut
non essent juramenta, non qd
in natura sua essent illicita
sed in prāmunimentum juris
et tunqm prāmunimenta
temeritatis circa juramenta
sic ne ulla ratione ita fa-
cili a nobis jurarent. Cypri-
anus simile addit iram pro-
hibitam simpliciter esse, non
qd non dentur justa causa
irascendi sed in prāmunimen-
tum juris ne facile irascamur.

***

Ναὶ καὶ ἀχὶ) Recte in hoc Festi loco scripseris ἀκὶ, ut sæpe apud Homerum: id enim ad vocem nauci propius accedit.

4. Idem ergo dicit Christus, qvod * Philo: κάλλιστον δὲ βιωφελέστατον καὶ ἁρμοττον λογικῇ τὸ ἀώμοτον, ἕως ἀληθεύειν ἐφ' ἑκάστῳ δεδιδαγμένῃ, ὡς τὰς λόγους ὅρκους εἶναι νομίζεσθαι. *Optimum atq; utilissimum & rationali naturæ convenientissimum est juramento abstinere, atq; ita se veracitati assvefacere, ut verba pro juramento accipiantur.* *Et alibi: ὁ δ' ἀγαθαίς λόγῳ ὅρκῳ ἔστω βέβαιος, ἀκλινὴς, ἀψευδέστατος. *Viri boni oratio pro juramento sit firmo, immutabili, fallere nescio.* & qvod de Essenis Josephus: πᾶν τὸ ῥηθὲν ὑπ' αὐτῶν ἰσχυρώτερον ὅρκου, τὸ δ' ὀμνύειν αὐτοῖς ἀπίστωται: *qvicqvid dixerint validius est jurejurando: ac supervacua res ipsis habetur jurare.*

***

Philo) de decalogo.

Et alibi) de specialibus legibus.

5. Ab Essenis, aut Hebræorum illis, qvos secuti sunt Esseni, videtur hoc sumsisse *Pythagoras, cujus hæc sententia: μὴ ὀμνύναι θεούς. ἀσκεῖν γὰρ αὐτὸν δεῖν ἀξιόπιστον παρέχειν: *non jurandum per Deos: qvemq; enim id curare debere, * ut nec jurato sibi credatur.* Scythæ de se ad Alexandrum Curtio referente. *Jurando gratiam Scythas saucire ne credideris: colendo fidem jurant.* Cicero pro Roscio Comœdo: *Qvæ pœna à Diis immortalibus perjuro, hæc eadem mendaci constituta est. Non enim ex pactione verborum, cujus jusjurandum comprehenditur, sed ex perfidia & malitia, per qvam insidiæ tenduntur alicui, Dii immortales hominibus irasci & succensere consvêrunt.* Solonis dictum celebratur: καλοκἀγαθίαν ὅρκου πιστοτέραν ἔχειν: *Ea esto probitate, ut ei magis qvam juramento credatur.* Clemens qvoqve Alexandrinus dixit, viri boni esse, τὸ πιστὸν τῆ ὁμολογίας ἐν ἀμεταπτώτῳ καὶ ἑδραίῳ δεικνύειν βίῳ τε καὶ λόγῳ: *Fidem promissi ostendere in verborum ac vitæ subtilitate & constantia.* Alexis Comicus: Lib. VII. c. 8. §. 29.

Ὅρκῳ βέβαιός ἐστιν αὐ νοῦς μόνου.
Nutus mei pro jurejurando valent.

Narrat Cicero oratione pro L. Cornelio Balbo, Athenis cum qvidam apud eos qvi sancte graviterqve vixissent, & testimonium publice dixisset & jurandi causa ad aras accederet, una voce omnes judices, ne is juraret, reclamasse, eo qvod nollent religione videri potius, qvam veritate fidem esse constrictam.

***

Pythagoras) nam & Hermippus Pythagoricus Pythagoræ philosophiam ab Hebræis dictam ducebat, teste Origene contra Celsum. Idem & Josephus Hebræis prodidit, & Jamblichus Pythagoricus.

Ut nec jurato sibi credatur) Philo: ἤδη γὰρ ὅγε ὀμνὺς εἰς ἀπιστίαν ὑπονοεῖται. *Jam enim is, à quo jusjurandum exigitur, perfidiæ est suspectus*) Sophoclis Oedipode Coloneæ dixerat Oedipus:

οὔτοι σ' ὑφ' ὅρκου γ' ὡς κακὸν πιστώσομαι.
Noli te adigere jurejurando, ut malum.

respondet Theseus:

οὔκουν πέρα γ' ἂν οὐδὲν ἢ λόγῳ φέροις.
Nec plus haberes inde quam vocis sonum.

M. Antoninus in viri boni descriptione: μῆτε ὅρκου δεόμενος, *nec opus habent jurejurando.* Chrysost. de Statuis XV. εἰ μὲν πιστεύεις ὅτι ἀληθής ἐστιν ὁ ἀνὴρ, μὴ ἐπαγάγῃς τοῦ ὅρκου τὴν ἀνάγκην. εἰ δὲ οἶδας, ὅτι ψεύδεται, μὴ ἀναγκάσῃς ἐπιορκεῖν. *Si credis veracem esse eum, quicum tibi negotium est, noli ei jurejurandi imponere necessitatem, quod si scis fore ut mentiatur, ne coge eum & pejerare.*

6. A Christi dicto non discrepat Heroclis illud ad aureum carmen: καὶ σέβου ὅρκον ἐν ἀρχῇ παραγγείλας, τὴν ἀποχὴν τοῦ ὀμνύναι προστάττει περὶ τῶν ἐνδεχομένων καὶ ἀόριστον τῆς ἐκβάσεως ἐχόντων τὸ πέρας. ταῦτα γὰρ τὰ μικρὰ καὶ μεταπίπτοντα, διὸ οὔτε ἄξιον ἐπ' αὐτοῖς ὀμνύναι οὔτ' ἀσφαλές. *Qui in principio dixerat, Jusjurandum reverere, eo ipso præceperat abstinere à jurejurando de his,* * *quæ possunt fieri & non fieri, & incertum habent casus exitum. Talia enim & parvi ducenda sunt & mutabilia sunt, unde nec dignum de iis jurare, nec tutum.* Et Libanius in Christiani Imperatoris laudibus ponit: ἐπιορκίας τοσοῦτον ἀποστατῶν, ὥστε καὶ πρὸς τὰς εὐορκίας ἔχειν εὐλαβῶς: *à perjurio tantum abest, ut etiam vera jurare vereatur.* Eustathius ad illud Odysseæ: ἀλλ' ἤτοι ὅρκον μὲν ἐάσομεν: sic ait: οὐ χρεία ὅρκου ἐν τοῖς ἀδήλοις πρὸς βεβαίωσιν, ἀλλ' εὐχῆς πρὸς ἀποτέλεσμα; *In rebus incertis non ad asseverationem juramentum adhibendum, sed preces pro bono exitu.*

Sic nec quæ in theoreticis controversa sunt juramento stabiliri possunt

***

Quæ possunt fieri & non fieri) Bene hoc animadvertit Chrysostomus de statuis XII. ὅτι κἂν μὴ συναρπασθεὶς, μηδὲ ἄκων, μηδὲ ἀγνοῶν τοῦτο πάθῃ ὑπ' αὐτῆς τοῦ πράγματος φύσεως, καὶ ἑκὼν καὶ εἰδὼς ἀναγκασθήσεται ἐπιορκῆσαι πάντως. *Etiamsi non eveniat id tibi, quod impetu abreptus, aut coactus, aut nec cogitans juraveris, ipsa negotii natura id interdum secum feret, ut & volens & sciens falsum jurasse deprehendaris.* Et mox: σφαλερὸν μὲν οὖν καὶ περὶ ἑαυτοῦ τινα ὀμνύναι. πολλὰ γὰρ ὑπὸ τῆς τῶν πραγμάτων περιστάσεως βιαζόμεθα. *Periculosum igitur etiam de suo actu jurare. Multa enim nobis eripit ipsa rerum natura subjecta casibus.*

Dd. Can. in c. 10. X. qverelā. de jurejur. Diod. l. XVI. Pan. in c. 3. ad aures. De his, qvæ vi vel metus causa. Jas. in L. III. §. 4. jurare. D. de Jurejur. Mynsf. obs. 17. cent. I. III. Pol. XIV.

XXII. Ideo multis in locis vice jurisjurandi repertum est, ut * fides datis dexteris, qvæ erat πίστις βεβαιωτάτη παρὰ τοῖς Πέρσαις, *firmissimum apud Persas fidei vinculum*, aut alio qvo signo obstringatur, ea vi, ut ni impleatur promissio, promissor non minus detestabilis habeatur, qvam si pejerasset.

§ 22. Ad huiusmodi actus sunt
signa promissorum et juramen-
torum. et satius est ejusmodi
signa pro actu. jurandi habere
formulam non sunt de essentia
juramentorum.

Franckesche Stiftungen zu Halle

Conspectus. Cap. 14.
Libr. II.

Cuncta hac a. quae de contractibus, juramentis ac promissis dicta sunt, ad principem m. pertinent utpote principia vitae socialis a quibus nemo eximi potest. Hac princeps in actibus privatis suis se restituere est, facti n. sunt eo animo ut communem regulam sequantur. §. 2. n. 2. de actibus regiis seu publicis dubium hi n. habendi sunt quasi communitas eas faceret, quare adversus eas restitutio locum non habebit, quia communitas adversus se ipsa superior non est. §. 1. n. 2. Juramentis suis quoque princeps se absolvere possunt, nam quae irrita redduntur, jam ante exceptionem in se habebant, nisi superior noluerit, at ita jurare ut tenearis, nisi ipse nolis perabsurdum est et naturae juris jurandi contrarium §. 8. promissa quoque plene et absoluta et acceptata reges.

non minus ac alios obligat quia naturaliter jus transferunt unde et promisso et contractu regis nascitur vera ac propria obligatio quae jus dat ipsis subditis, ea n. est et promissorum et contractuum natura m. inter deum et hominem §. 6. n. 2. Sicque beneficia m. quae rex de suo facit, quatenus vim habent perfectae donationis, revocari possunt. §. 13. Secus est iam privilegiis quia vinculum dantatus legis demunt sine ullo contractu sicuti n. et sublata universaliter reponi p. ita et particulariter sublata, particulariter reponi. §. 13. duobus modis subditis jus quaesitum auferri poterit 1) in poenam, si se indignos reddiderint §. 4. 2) et in superiorem eminentis dominii ob utilitatem

ſet. Præcipue de regibus virisqve principibus dictum eſt uſitatiſſimum, fidem eorum pro jurejurando valere. †† Tales enim eſſe debent, ut cum Auguſto dicere poſſint, * Bonæ fidei ſum : & cum Eumene, vitam ſe potius poſituros, qvam fidem : qvo & illud pertinet Güntheri Ligurini.

nudo jus & reverentia verbo
Regis ineſſe ſolet, qvovis juramine major.

Laudat oratione pro Dejotaro Cicero C. Cæſaris dexteram, non in bellis & præliis, qvam in promiſſis & fide, firmiorem. Et heroicis temporibus ſceptrum erectum pro regum jurejurando valuiſſe notatum Ariſtoteli.

***

Fides datis dextris) meminere Euſtathius ad Odyſſeæ Ω : Ariſtophanis Scholiaſtes ad Nubes : Diodorus Siculus libro IIX. Crantzius Saxonicorum XI, 27, In c. Ad aures, de his, qvæ vi metusve cauſa æqvantur juramentum & fides interpoſita.

Bonæ fidei ſum) Euagora Salaminis rege Iſocrates : ὁμοίως τὰς ἐν τοῖς λόγοις ὁμολογίας ὥσπερ τὰς ἐν τοῖς ὅρκοις διαφυλάττων. Symmach. X, 19. *nunqvam major ſpes, qvam in bonorum principum ſponſione.* Nicetas de Alexio Iſaaci fratre lib. III. βασιλεῦσι παρὰ πᾶν ἕτερον εὐορκεῖν τιθέναι περὶ πλείστου χρεών. *Regibus juris jurandi fides ante omnia alia ponenda eſt.* Cicero pro Cornelio Balbo : *Athenis ajunt, cum qvidam apud eos, qvi ſancte graviterq́ jurasſet, & teſtimonium publice dixiſſet, (ut mos Græcorum eſt) jurandi cauſa ad aras accederet, una voce omnes judices, ne is juraret, reclamaſſe. Add. §. præced. n. 5.*

†† Receſſ. Imper. Auguſt. de Ann. 1555. §. 30. & 144.

CAPUT XIV.

De eorum, qvi ſummum imperium habent, promiſſis & contractibus & juramentis.

I. Refellitur ſententia ſtatuens reſtitutiones in integrum ex jure civili venientes ad regum actus, qva tales ſunt pertinere : item regem ex juramento non teneri.

II. Ad qvos regum actus leges pertineant, diſtinctionibus explicatur.

III. Jurejurando rex qvando teneatur, aut non teneatur.

IV. Qvatenus rex teneatur his, qvæ ſine cauſa promiſit.

V. Uſus ejus, qvod de legum vi circa regum contractus dictum eſt.

VI. Rex ſubditis obligari naturaliter tantum, aut & civiliter, qvo ſenſu recte dicatur.

VII. Jus qvæſitum ſubditis licitè qvomodo auferatur:

IIX. Rejecta hic diſtinctio qvæſiti ex jure naturali aut civili.

IX. Contractus regum an leges ſint, & qvando.

X. Qvomodo ex regum contractibus teneantur omnium bonorum hæredes.

XI. Quomodo ex iisdem contractibus obligentur, qvi in regnum succedunt:
XII. Et qvatenus.
XIII. Beneficia regum, qvæ revocabilia sint, qvæ non, distinctione explicatur.
XIV. Contractibus invasorum imperii, an teneatur, cujus erat imperium.

I. 1.

PRomissa, contractus, & juramenta Regum, & qvi alii, iis pares, jus in republica summum obtinent, peculiares habent qvæstiones, tum de eo, qvod ipsis in actus suos licet, tum de eo, qvod in subditos, tum [illegible] qvod in successores. Qvod primum caput attinet, qværitur, an ipsi [illegible] ut subditos suos, ita se qvoqve restituere in integrum, aut contractum irritum facere, aut à jurejurando se exsolvere possit? Bodinus censet, iisdem ex causis regem sive aliena fraude ac dolo, sive errore circumventum, sive metu, restitui posse, ex qvibus subditus restitueretur, tum in iis, qvæ ad jura majestatis imminutæ, tum in iis, qvæ ad privata commoda pertinent. Addit, ne jurejurando qvidem teneri regem, si ejusmodi sint pacta conventa, à qvibus discedere lex patiatur, etiamsi pacta honestati sint consentanea: non enim ideo teneri, qvia juraverit, sed qvia justis conventionibus qvisqve teneatur, qvatenus alterius interest.

Lib. I. cap. VII.

†h. l. c. XI. §. 5. n. 3.

2. Nos, ut † alibi distinximus, ita hic qvoqve distingvendum censemus inter actus Regis, qvi regii sunt, & actus ejusdem privatos. Nam in regiis actibus, qvæ Rex facit, eo loco habenda sunt qvasi communitas faceret: in tales autem actus sicut leges ab ipsa communitate factæ vim nullam haberent, qvia communitas seipsa superior non est, ita nec leges regiæ. Qvare adversus hos contractus restitutio locum non habebit: venit enim illa ex jure civili. Non admittenda igitur exceptio regum adversus contractus, qvos minores fecissent.

h. c. §. 5.

†Fiegl p. 370 nam ipse naturalis aequitas prohibet ut fraude [illegible] dolo circumventi restituere in integrum, [illegible] eadem aequitas naturalis, ut [illegible] ipsum restituere. Fiegl p. 171

†††

Restitutio locum non habebit) qvatenus scilicet ex jure civili qvoad determinationem oritur, qvo Princeps est omninò superior; secus, si restitutionis origo adscribatur æqvitati naturali, qvæ concedit cuivis dolo ac fraude circumvento & læso, si judex deficiat, semet ipsum restituere. Ceterum de hoc restitutionis puncto *vid. Molin. Tr. 2. de J. & J. Disp. 574. num. 4. pag. 1498.*

Minores fecissent) cum consensu puta curatorum, qvos regulariter repræsentant proximi agnati.

II. 1. Plane si populus regem fecerit non pleno jure, sed additis legibus, poterunt per eas leges contrarii actus irriti fieri, aut omnino, aut ex parte, te, qvia eatenus populus jus sibi servavit. De iis autem actibus regum, qvi pleno jure regnant, sed regnum non ut proprium possident, qvibus regnum, aut regni pars, aut res fiscales alienantur, egimus supra † & ostendimus, hos actus ipso naturæ jure nullos esse, ut factos de re aliena.

††L. I. c. 3. §. 10. n. 1. seq. c. 4. §. 13.

†L. I. c. IV. §. x.

2. At privati actus regis considerandi non ut actus communitatis,

tem publicam, actus beneficii ea natura
est ut non credendus sit quisquam ad
magnum suum incommodum se voluisse
obligare cap. 16. §. 34. successores
principum quoq obligantur pactis
antecessorum sed per interpositam
civitatem §. 41. n. 2.

§. 1. n. 1. a) Dic an reap. vel princeps
se ipsum restituere possit Rs. aff. ij. 1. e. 5. §. 16.
in actionibus privatis, si n. in in actibus
privatis onera legum ipsum tangunt
eandem quoq beneficia tangere debent
2) in actibus privatis considerat
princeps ut quivis alius privatus, si
v. quivis alius restitui possit ergo
m. princeps 3) si princeps in ejusmodi
casibus restitui non posset quivis
privato foret deterior. Singu-
lare in anglia reservatum regiam
quod rex quovis tempore se possit
in integrum restituere in privatis
suis possessionibus in casu lata
contra ipsam sententiam, unde sen-
tentia in actibus privatis contra
regem pronunciata semper additur
clausula. salvo jure regis. Instas
neminem sibi jus dicere posse.
Ergo nec principem se restituere posse.
Rs. facit hic princeps quod in omnibus
aliis et quo casu legibus pareat
sic per reflexionem. actus n. ejus-
modi per se agentes vel de se
ipsis agentibus vocant reflexi.
quia distinctio m. in divinis co-
cum invenit, juramentum est
invocatio divini numinis, deus
a. m. jurat ergo per ejusmodi actus
actus reflexus, quia restitutio m.
semper praesupponit actus ratio-
nales seu bonum majus procu-
rante extra hoc pro cubitu non
licebit principi se restituere indig-
num n. ipsi foret et inutile ijs
intra temp. tolleret omnem fidu-
ciam erga regem 2) et extra.

§. 1. n. 1. b) praemisso hic et lib.
1. e. 5. §. 16. principem ideo non
desinere habere summum Imperium
licet quandam promissam subditis
ad quam sine promissio non teneret
et 2. §. e. 3. §. 11 quaerat an prin-
ceps deponi possit si fidem fallat.
Rs. quod si in publicis fidem
fallat deponi non posse. quia sci-
nemo de actibus suis judicaret.
si v. in actibus privatis tanquam
persona privata fidem fallat, fi-
dem deponi o pt quia princeps
ob delictum publicum privatum
deponi non possit.

§. 2. n. 1. a) in thesi quod verum
sed in hypothesi seu applicatione
difficillimum quia tertio eget
judice

§. 2. N. j. by nulli legge contra regem valens quod jus cogendi in se comprehendat. Juramenta non datur contra regem. Deinde ad alias regendi de quibus dicit §. j. k. cap. et si respectu dicendi Jurium reservatum sed de illis quem principe exercet. ni gaudebus quia poenam non importat. vi ys n. o. d'adesse respectus per Jonarum moralium sed salute. ni kungana. Ciam, poena n. inonis inter contra promissa kungani quod contra se ipsum eorum ni. ubi omni fiducia jam cato. oexim non gl sed duo par. nat. Summas pasjum corpus Jond adesse debent ergo constituel in actibus extr. ung. regem non dare ejusmodi legis. e. g. in actibus jurisdictionis

§. 3. A) principe ergo juramen. arma. reddur causa in iuri. tum ab se jurium unum. sed to inter homines constituendi a regali ubi rectus affectus pretas si principe se restitue. a vestro gratis gl te non. vi. se non gl est ergo bona. beneficiatem sua gl deteriorie naturalia qui revocari licet. conditionis esset privato arguit. gl. revocatio. illa non dependen. sed potius in perfectionem ejus. et. hoc principio restitutionis pa vergit, gaudet. n. et praeterito gl. regum sed quia donationes i. eulo a principibus pervenerunt. ta facta. arent de n. una. ese vi hoc genere hinc jamiom. ra patrimonii gl. pupilli gl. strada decd. i. ibi g. beg. Boly. gi dicam. galloram. regen jun vi exemplo Joannis auctorati no. non esse nanquam verbum mini Philippi 2. hispaniar. regi juram gl. sententiam hanc gu. in beegium nisi. ita loquitur nimium. Jesum habere h. ay non esse. quod magnopere juranes. at verba Jua patrai in gu. to confidenti quod austriaca dicens Jesum traki et si vi tum perpetuum amisceri tempe gallorum. asperum non re ieum vi hispania. antea ju privato esset alterij verba in sagas. nihil se in belgii ca. quemcung Jesum tradere jus tra regni commodum, corrupturi tubite. habet se eam alibi gu juramento obstrictas. et haec. principi ubi cum motus co gu occupatus. posteaquam. veluti gu contibus per varias hispotheses vi contrarium nihil sibi fidei. jaliusque hominem e hom. Dei. religiosus. animae extima gu quo Jesu hispaniam, hi ali vedi, rivalenisse haec vi regnorum gu quo principio atque jura. aula habitam et principalem no. quos principio atque jura. sem jam factum, si cadificia.

tis, sed & actus partis, ac proinde facti eo animo, ut communem legum regulam seqvantur. Unde etiam leges, qvæ actus qvosdam aut simpliciter, aut si is, qvi læsus est, velit, irritos faciunt, locum & hîc habebunt, qvasi sub ea conditione contractum foret. Sic videmus reges qvosdam adversus fœnebre malum sibi consuluisse juris remediis. Poterit tamen rex, ut aliorum, ita suos actus his legibus solvere; qvod, an facere voluerit, ex circumstantiis erit æstimandum. Sic fecerit, judicanda res erit ex mero jure naturali. Hoc addendum, si qvæ lex actum irritum faciat, non in favorem agentis, sed in pœnam, hanc in regum actibus locum non habituram, ut nec alias leges pœnales, & qvicqvid vim habet cogendi. Nam punitio & coactio non possunt procedere, nisi à voluntatibus diversis: itaqve cogens & coactum reqvirunt distinctas personas, neqve sufficiunt distincti respectus.

III. Juramentum autem Rex irritum reddere antecedenter potest ut privatus, si se ipse potestate tale qvid jurandi plane privaverit priore juramento: consequenter non potest, qvia hic qvoqve personarum distinctio reqvirit. Nam qvæ consequenter irrita redduntur, jam antea exceptionem in se habebant, nisi superior noluerit. at ita jurare, ut tenearis, nisi ipse nolis, per absurdum (a) est, & naturæ jurisjurandi contrarium. Etsi vero ex jurejurando jus qværi alteri non possit, ob aliqvod vitium in persona, tamen eum, qvi juraverit, Deo obstringi, supra (b) ostendimus: qvod ad reges non minus, qvam ad alios pertinet, contra qvam sentit dicto loco Bodinus.

(a) cap. præced. §. 3. n. 1.

(b) c. 13. §. 14. h. l.

IV. Promissa qvoqve plena, & absoluta, atqve acceptata, naturaliter jus transferre demonstratum (c) supra est, qvod itidem ad reges non minus, qvam ad alios pertinet, ita ut improbanda sit, hoc qvidem sensu eorum sententia, qvi negant regem teneri unqvam his, qvæ sine causa promisit; qvod tamen, qvo sensu locum habere possit, mox videbimus.

(c) c. XI. §. 4. & 14. Ang. in L. 11. Lucius. D. de Eviction.

V. Ceterum, qvod diximus supra, (d) leges civiles regni locum non habere in Regum pactis & contractibus, id recte vidit & Vasqvius. Sed qvod infert emtionem & venditionem sine certo pretio, locationem & conductionem non expressa mercede, emphyteusin sine scriptura, si à regibus fiant, valitura non concedendum est: qvia hi actus non à rege qva rege, sed ab eo qvasi alio qvovis fieri solent. In qvo actuum genere tantum abest, ut communes regni leges vim nullam habeant, etiam leges oppidi, ubi Rex habitat valere credimus: qvi speciali ratione rex ibi se habet, ut illius cœtus membrum. Qvæ tamen, ut diximus, ita procedunt, nisi circumstantiæ ostendant placuisse Regi suum actum ab illis legibus immunem facere. Aliud vero exemplum, qvod idem adfert Vasqvius de promissione qvolibet modo facta, bene convenit, & ex his, qvæ supra diximus, explicari potest.

Curt. Jun. cons. 138. n. 4.

(d) h. c. §. 1. n. 2. Lib. II. Cont. Ill. c. 51. n. 34.

Suar. lib. III. c. 35. n. 14.

†††

Emphyteusin sine scriptura) add. Mascard. de Probation. conclus. 603. num. 2. Col. 2. Carpzov.

2. Carpzov. in Jurispr. Forens. p. 2. const. 39. defin. 7. Brunnem. ad §. 3. Inst. Locat. D. 20. urgentes l. 1. C. de Jur. Emphyt. verb. scriptura interveniente. Ab his dissentiunt Harpprecht. ad §. cit. 3. Inst. Locat. num. 51. & seqq. Dn. Struv. Ex. 24. th. 31. Ludov. Ex. 13. th. 7. lit. d. qvi citatam l. 1. ad speciale contrahentium pactum restringunt. Nos, cum nullam prægnantem rationem dissentiendi vidimus, à Grotio & communi Dd. opinione recedere noluimus.

VI. 1. Contractibus, qvos rex cum subditis iniit, obligari eum naturaliter tantum, non civiliter, † Jurisconsulti ferme omnes sentiunt, qvod loqvendi genus perobscurum est. Nam naturalis obligatio interdum à juris auctoribus dicitur per abusionem de eo, qvod fieri natura honestum est, qvanqvam non vere debitum, (a) ut legata integra sine detractione Falcidiæ præstare, solvere debitum, qvo qvis in pœnam creditoris erat liberatus, vicem beneficio rependere, qvæ omnia cessare faciunt condictionem indebiti: Interdum vero magis proprie id, qvod vere nos obligat, sive inde jus alteri oriatur, ut in pactis, sive non oriatur, ut in plena & firma pollicitatione. Maimonides Hebræus lib. III. ducis dubitantium capite 54. tria hæc apte distingvit, & qvæ non debentur, ait venire benignitatis nomine, id est חֶסֶד qvam alii interpretes ad Prov. XX, 28. explicant פלגרז הטובדז * *abundantiam bonitatis*; qvæ debentur ex jure stricte sumto משפט *judicium* Hebræis vocari, qvæ ex honestate *justitiam* צדקות id est æqvitatem, ἔλεον, κρίσιν, πίστιν dixit interpres Matthæi XXIII, 23. ubi πίστιν vocat qvæ Hellenistis plerumqve est δικαιοσύνη. Nam κρίσιν pro eo qvod stricte debetur reperias etiam Macc. VII, 18. & 32.

***

Abundantiam bonitatis) Huc pertinent ea qvæ non ob aliam causam fiunt qvam ut liberalitas & munificentia exerceantur, ut loqvitur lex I. D. de donationibus, χρηστότης ἐκ πηγῆς πλουσίας ἀπορρεῖ τ ἡμερότητος. *Ex ubere fonte mansveti ingenii manat beneficentia*; Plutarchus Catone majore.

†††

Pollicitatione) Jus tamen aliqvando Reip. nascitur, *vid. l. 9. l. 14. ff. de Pollicitat.*

Interpres Matthæi) Attamen verius est, authenticum textum Matthæi Hebraicum non fuisse, adeoqve nec in Græcam lingvam translatum: videri possunt, qvos citant *Dn. Zigler. h. l. pag. 37. Dn. Osiand. pag. 1005.* Cum qvibus ferè conspirat *Selden. de J. & J. secund. discipl. Hebr. l. 4. cap. 4. pag. 505.* ubi Hebraicum Matthæi textum vitiositatis arguit.

2. Civiliter qvoqve obligari ex actu suo dici qvis potest, aut eo sensu, ut obligatio procedat non ex mero jure naturali, sed ex jure civili, vel ex utroqvi, aut eo sensu, ut in foro actio inde detur. Dicimus ergo, ex promisso & contractu Regis, qvem cum subditis iniit, nasci veram ac propriam obligationem, qvæ jus det ipsis subditis: ea enim est, & promissorum & contractuum natura, ut supra ostendimus, etiam (b) inter DEUM & hominem. Qvod si tales sint actus qvi à rege, sed ut à qvovis alio fiant, etiam civiles leges in eo valebunt:

† Bald. L. 1. D. de Pactis. L. 31. Princeps legibus. D. de Legibus.

(a) h. L. c. XI. §. 3. c. XIII. §. 17. c. XXII. §. 16. c. XXV. §. 3. n. 4. L. ult. C. de transs. L. si aqvam. 2. C. de servit. Dd. in c. 1. de Const. Bald. L. 4. Si cum exiguam pecuniam. C. de condict. ob causam. & in L. Ex. imperfecto. 3. C. de Testamentis. L. 19. Si pœnæ. D. de Cond. ind. L. 1. C. ad L. Falcid. L. Sed & si lege. 25. §. consuluit. 11. D. de Pet. hæred. Jas. lib. V. de Cond. causa dat. Castal. de Imperio. q. III. vers. 81. Vasq. lib. 1. contr. Ill. c. 3. n. 1. Bod. I. c. 8.

(b) l. 1. c. 1. §. 3. n. 2. l. 2. c. 13. §. 3. n. 3. & 4.

nos positi varia judicia ab hoc vectos Florentinos a Carolo 8. gall.
altero experiantur. Regem itaq. rege legimus, quibus juratus se
hoc modo debere esse mancipiis quamprimum pisas redditurum
um verborum suorum. i. e. ut alii fidem deinde repetentibus respon-
orum nuta stare teneatur. pla. dit. se prius pisanis jurejurando con-
ne ipso indignum. 2. si ita intelli- trarium promisisse
gatur regem non esse obligatum
per promissa conceptis sui gallo-
rum sententia plane falsa im-
becillitatis n. nota est ad talia
confugere, omniaq hoc modo in-
certa forent in genere humano.

§. 6. n. 1. a). in omnibus con-
tractibus translatio juris ergo
subditi tnt jus quaesitum in regem
naturaliter, non vi honestatis sed
necessitatis

§. 6. n. 1. b). Qu. an privilegia
revocabilia sint ex. eff. sic n. lex
sublata universaliter, habet se
cum facultate adimendi privilegia
uti cum fonte et rivulis ex eo
manantibus, fonti nihil dece-
dit si rivuli diversimode fla-
ant hoc tn attendendum revo-
cari qd posse sed nunquam
sine ratione quia subditis jus
quaesitum velati nunquam cense-
tur privilegium sine ratione
dedisse Ex. n. privilegium auferendi
ratio n. est anima legis et
privilegii

§. 4. a.) Vis supereminentis dominii nihil aliud est qm potestas incip. in casu necessitatis. Instas grotium hic allegare utilitatem Rs res eadem recidit, utilitas n. recip. hic nihilominus intra necessitatis limites consistit, nec semper intelligenda necessitas extrema sed oportuna, necessitas n. triplex est. 1.) Extrema. i. e. cum ineoitabili oitâ discrimine conjuncta est. 2.) Opportuna qm occasio suppeditat, adeo ut hac neglecta re ipsa haud potiturus simus. c. g. ut die dominica quis frages colligat in horrea, si reliquis diebus fuerit tempestas. 3.) proficua sine qua commode vivere non possumus; hâc necessitas proficua nunquam ad dominium eminens extendenda. Doctr. Moral. cap. 9. § 10. princeps nunquam exercere ps dominium eminens sine ratione h. e. necessitate. Sic civis innocens hosti tradi potest in casu necessitatis Bozhoraias. in suis casibus politicis cas. 33. proponit casum ad l. 8 facientem. dextativerpiensibus, an werpia obsidebatur, deliberaret in urbe an summum dominium penes unum an penes omnes esse deberet proceres civitatis consentiebant ut uni committerez. tribus sine quorum consensu alias nihil concludi poterat obstabant, causatâ privilegia sua non pati ut quicqm ab eorum consensu peragretur.

valebunt: sin actus sit regis qva regis, ad eum civiles leges non pertinent, qvod discrimen à Vasqvio non satis observatum est. neqve tamen eo minus ex utrovis actu nascetur actio. nempe ut declaretur jus creditoris, sed coactio seqvi non poterit, ob statum eorum qvibuscum negotium est: nam subditis cogere eum, cui sunt subditi, non licet, sed æqvalibus in æqvales, id jus est à natura, superioribus in subditos etiam ex lege.

VII. Sed hoc qvoqve sciendum est, posse subditis jus etiam qvæsitum, auferri per regem duplici modo, aut in pœnam, †† aut ex vi supereminentis † dominii. sed utid fiat ex supereminentis dominii, primum reqviritur utilitas publica; deinde, ut, si fieri potest, compensatio fiat ei, qvi suum amisit, ex communi. Hoc ergo, sicut in rebus aliis locum habet, ita & in jure, qvod ex promisso aut contractu qværitur.

†† h.c. §.13. in fin.

† L.I.c.I.§.6. c.III. §.VI. n. 2. L.II.c.III. §.19.n.2.c.IIX. §.x.n.2.L.III. c.XIX. §. 7. c. XX.§.VII. & IX. Vasq. L. 1. contr.Ill. c. 5. in pr. & L. I. freqv. contr. Castr. lib.1. cons. 229.

†††

Ex vi supereminentis dominii) Multi hoc negant propterea, qvod ambitiosum sit vocabulum dominii, idqve Principi si tribuendum fuerit, verendum, ut in officio suo contineri semper possit ille, qvantumvis optimus & integerrimus, qvod multa secum afferat ejusmodi fortuna, qvæ à recto dimovere soleant. Et qvid verò, pergunt illi, metuendum erit tum, ubi Principi id suggeris rerum imperito, privatis intento commoditatibus, publicarum utilitatum penè hosti, addicto voluptatibus, osori libertatis ac veri, nihil minus, qvam salutem Reip. cogitanti, sed omnia sua libidine suisqve commodis metienti? Tum verò qvæ subditorum futura sit conditio, facile omnibus constat. Sed videntur nobis dissentientes confundere id, qvod per accidens; cum eo, qvod per se fit. Siqvidem non seqvitur: Princeps optimus & integerrimus posset abuti jure sibi competente; Ergo illud non est eidem manifestandum. Princeps rerum imperitus &c. per hanc dominii, qvæ tamen ipsi revera competit, attributionem fieri solet deterior; E. eadem Principi, ut tali, non est manifestanda. Idem judicium esto de reliqvis conseqventiis. Alii & alia nectunt, præsertim autem illud, qvod ferè celeberrimum, dum viveret, *Dn. Bœcler. in not. ad l. 1. c.1.§ 6. Grot.* scilicet non opus esse vocabulo dominii supereminentis, cum hæc cuncta principi absoluto vi imperii competant. Sed tamen imperium illi rursus opus habent distingvere in ordinarium, & extraordinarium, qvod tum demum competit, qvando utilitas extrema publica svadet, subditis jus qvæsitum, ad bonum commune conservandum, auferre. Et per conseqvens res eodem recidit.

Compensatio fiat ei) Negant hoc *Treutler. Vol.1. Disp. 1. th. 5. Gail. 2. obs. 56. fin. 12. & seqq. Harpprecht. ad Inst. de Rer. divis. num. 116. & seqq.* Distingvunt alii, qvos *Grotius* refert *l. 3. cap. 20. § 9.* inter ea, qvæ civium sunt ex jure gentium, & ea, qvæ eorundem sunt ex jure civili: ut in hæc jus laxioris regi concedant, etiam sine causa auferendi & compensatione; in illa non idem. *Vid. Zas. tom. 3. in l. cum heredes. num. 12. tom. 3.* Sed hisce ipse respondet *Grotius l. c.* Illis reponimus effectus dominii, qvos ex jure Gentium habet, & Princeps sine justâ causâ vel compensatione non imminuere multò minus tollere potest, *jung. Petr Anton. de Petra de jur. qvæsit per princip. non tollend. cap. 32. sect. 4. n. 8. & seqq. Scip. Amirat. in not. Polit. ad Tacit. libro. 12. Disc. 1. in fin. p. 166. Gœhausen, p. 1. Per. Acad. 4. q. 28. Dian. Tom. VI. Tr. 1. Resol. 54.*

Ex communi) Ita tamen, ut ille qvoqve, qvi omne suum contribuit, omnia rursus recipiat, præterqvam partem, qvam pro virili in publicum, si reliqvi omne suum contulissent, contribuere debebat, *arg. L.* Rhodiæ de Jactu, de qvâ *Dn. Struv. Ex. 20. th. 20. add. Grot. l. 3. c. 20. §. 7.*

IIX. Ne-

cit. lib. 3. c. 20. §. 9.

IIX. Neqve ullo modo hîc admittenda est distinctio, qvam adferunt nonnulli, juris qvæsiti ex vi juris naturalis, & ejus, qvod venit ex lege civili. nam in utrumvis par jus est regis, nec hoc magis, qvam illud, sine causa tolli potest. Ubi enim dominium aut jus aliud alicui legitimo modo partum est, id, ne sine causa ei auferatur, juris est naturalis. Contra si rex faciat, haud dubiè tenetur reparare damnum datum: facit enim contra verum jus subditi. Hoc ergo differt jus subditorum & jus exterorum, qvod jus exterorum (hoc est, qvi nulla ratione subditi sunt) supereminenti dominio nullo modo subest: nam de pœna infra † videbimus: subditorum autem jus ei dominio subest qvatenus publica utilitas desiderat.

Bald. in L. 15. Cæsar, D. de Publicanis. Bart. in L. 7. sicut. D. qvod cujusq; universitatis. Jas. cons. 1. col. 4. vol. 1. & alii allegati à Vasq. d. c. 4. n. 5.

† h. l. c. XX.

†††

Nullo modo subest) Hinc qvando bona exterorum in territorio reperta in casu necessitatis inevitabilis ad salutem Reip. adhibenda veniunt, hoc provenit ex defensione naturali & jure semetipsum conservandi, qvod facultatem utendi re aliena non Principi tantum, sed privato cuilibet concedit.

IX. Ex his, qvæ diximus, & hoc apparet, qvam falsum sit qvod qvidam tradunt, contractus Regum leges esse. Nam ex legibus nemini jus adversus Regem nascitur: ideo si eas revocet nemini facit injuriam. peccat tamen si sine justa causa id faciat. At ex promissis & contractibus jus nascitur. Contractibus ligantur contrahentes tantum; legibus subditi omnes. Possunt tamen qvædam esse mixta ex contractibus & legibus, ut contractus cum vicino rege, aut cum publicano factus, qvi simul pro lege publicatur, qvatenus ei insunt qvæ subditis observanda sunt.

X. * Veniamus ad successores: de qvibus adhibenda distinctio est, sitne omnium simul bonorum hæredes, ut qvi regnum, qvod in patrimonio est, testamento vel ab intestato accipiunt; an successores regni duntaxat, puta ex electione nova, aut ex præscripto; sive imitatione qvadam vulgaris hæreditatis, sive aliter: an vero mixto jure succedentes. Nam qvi bonorum omnium ita, ut regni, hæredes sunt, qvin promissis & contractibus teneantur, dubitandum non est. Pro debitis enim, etiam personalibus, bona defuncti ut obligata sint, † ipsi rerum dominio coævum est.

L. I. c. III. §. XII. n. 1. L. II. c. 6. §. 3. & c. 8. l. 3. §. 1. n. 2 et 3. c. 20. §. 6.

† L. 2. c. 21. §. 10. L. 3. c. 2. §. 1. n. 1.

***

Veniamus ad successores) Vide Scriptores, qvibus utitur Reinkingius lib. I. classe III. cap. 10.

XI. 1. * At qvi in jus regni duntaxat succedunt, aut partim in bona, in jus regni vero in solidum, qvatenus obligentur, tam dignum est qværi, qvam confuse hactenus tractatum est. * Directe, hoc est αὐτόσως, hoc successores regni, qva tales, non obligari satis est manifestum. qvia jus non accipiunt ab eo, qvi proxime decessit, sed à populo, sive ea successio propius accedat ad jus hæreditatium vulgarium, sive absit longius: de qvo discrimine supra egimus.

At.

ideoq de jure suo cedere non posse.
Excipiebant proceres casum necessi-
tatis jam aliud requirere et pri-
vilegia earum cessare, actus n. be-
neficii ea natura est ut non
credendus sit quisquam ad mag-
num suum incommodum se voluisse
obligare grot: 2. 2. c. 16 §. 34.

§. 10. n. 1. as. pacta sunt vel rea-
lia vel personalia si illa sunt non
obligantur quia sic successor ab an-
tecessore jus non accipit sed a po-
pulo sed si sint realia tunc obli-
gantur. quia subjectum, quod promi-
sit est res permanens. quae manet
idem corpus seu resp. mutato in capite
principis personam aeque sustinet
successor qm antecessor. quia sunt ima-
ginis rerumq. quae semper eadem ma-
net. si modo promiserit tanqm
princeps non tanqm alia persona.

§. 11. n. 1. as. h. e nullum regnum
hereditarium nisi patrimoniale jus de
successionis qua talis transferre sed sorem eorum non obligari pac.
succedi solum quia primus in tis antecessorum Ps. hoc princi
familia sit Conf. 2. 2. c. 7. §. 11
Zu.

§. 11. n. 1. bs. Zu quid sentiendum
principio pontificum succes.
eorum non obligari pac.
tis antecessorum Ps. hoc princi
pium venire et axiomate illo
principem se restituere posse
in publicis ob majus bonum
risum quod falsissimum alii de-

derivant illud a sanctitate cor-
poris cui præsunt pontifices, ad-
versus qd cum nulla detur præ-
scriptio, causa n. ejus favorabilior
quovis tempore posse restitui Zu-
quid sentiendum sit de facto Sa-
lamonis, qui interfecit Simium
cum tn David jurasset illum mori
non debere Rs mere personale fuisse
uti juramenta per se personam non
egrediuntur ita et hæc pacta, sicq
per se a Salamone non potuisse
expectare 2s. intentionem davidis
fuisse ne post mortem eius tole-
raretur qd apparet ex dicto ejus mor-
ti vicini necessitati n. solum consu-
luit, qm extra mortem extendi no-
cuit

§. 12. N. 1. a) intra Sphæram su-
am omnia pt agere in infinitu
h. e quatenus. ejus natura exi-
git vel postulat in infinitum agere
re potest, ad alia v. vivendi gene-
ra ejus potestas non extendenda
subditi n. ejus protectionem solum
desiderant. sic subditum injuste
premere non potest. illa n. illud
non permittit, agitq extra Sphæ-
ram suam.

§. 12. N. 2. b) quæ o obligant cum
sit repugnantia in materia inst:
atqui v. non licet judicare de
factis principum ergo nec de legibus
Rs. nec judicari de legibus sed.
tm repugnantiam ab iis removeri
sic judicare non possumus de
omnipotentia dei, attamen dici:

***

At qvi in jus regni duntaxat succedunt) Vide Aymonium editum à Frehero p. 373.

Directe, hoc est ἀμέσως, hos successores regni qva tales non obligari satis manifestum est) Sic Solomo obligatus non fuit eo promisso, qvod Semei David fecerat.

2. Sed ἐμμέσως, id est * per interpositam civitatem, obligantur etiam tales successores: qvod sic intelligitur. Cœtus qvilibet non minus, qvam personæ singulares, jus habent se obligandi per se, aut per majorem sui partem. Hoc jus transferre potest tum expresse, tum per consequentiam necessariam, puta imperium transferendo. nam in moralibus, qvi dat finem, dat ea, qvæ ad finem † perducunt.

† h.l. c. V. §. 24. n. 2. L. 3. c. 1. §. 2. n. 1. L. 1. c. 2. §. 7. n. 12.

***

Per interpositam civitatem obligantur) Similia vide c. I. de solutionibus. Propius ad rem facit c. 3. Abbate. de sententiis & Re Judicata. in VI. ubi notanda verba: *Cum tam supradicti avi donatio qvam locorum acqvisitio præmissorum fuerint nomine regni factæ.* vide & Treutl. parte I. disp. VI. thesi 7. Syr. de pace religionis concl. 19.

L. I. c. III. §. XI. n. 2.

XII. 1. Non tamen in infinitum hoc abit. neqve enim obligandi infinita potestas ad imperium recte exercendum necessaria est, ut nec ad tutelam aut curationem, sed qvatenus ejus potestatis natura exigit. * *Tutor domini loco habetur*, inqvit Julianus, (*a*) *cum rem administrat, non cum pupillum spoliat.* qvo sensu & illud intelligendum, qvod dixit Ulpianus, (*b*) magistri societatis pactum societati non prodesse tantum sed & obesse. Neqve tamen, ut qvidam existimant, (*c*) lex hæc ad naturam negotiorum gestorum exigenda est, ut tum demum ratus sit habendus actus, si utiliter gestus sit. Nam ad tales angustias reipublicæ imperantem redigere, ipsi reipublicæ esset periculosum. Qvare nec sensisse hoc credendus est populus, cum imperium detulit. Sed qvod à Romanis Imperatoribus in causa civitatis responsum est, valere transactionem, qvam magistratus fecissent in re dubia, non si indubitate id, qvod deberi possit, remissum sit, idem ad nostram de populo toto qvæstionem referri debet ac potest, sed servata proportione.

(*a*) L. 7. qvi fundum §. 3. si tutor. D. pro Emtore L. ab agnato. 12. D. de Curatoribus. L. 12. Pactum. C. de Pactis. L. Contra. 28 §. si curator. 1. D. de Pactis. + Ziegl. p. 378

(*b*) L. Item 14. D. de Pactis. L. Præses 12. C. de Transactionibus.

(*c*) Alph. de Castro. l. 1 de leg. pœnalib9 c. 5. Vict. Tom. 1 in Relect. 4. de Potest. Papæ. & conc. n. 18. Th. 1, 2. q. 95 art 3 Pan. in c. cum ecclesiarũ. n. 14. Felin. n. 60.

***

Tutor domini loco habetur, inqvit Julianus, cum rem administrat, non cum pupillum spoliat) Huc pertinent ea qvæ habet Camdenus parte IV. Elisabethæ, anno cIↃ IↃ XCV. & qvæ Cromerus habet de Georgii Bohemiæ regis ære alieno imprudenter suscepto à Wsadissao, lib. XXVII.

2. Sicut ergo leges non qvævis subditos obligant, possunt enim, etiam extra (*d*) eas qvæ jubent, qvod illicitum est, * esse qvædam evidenter stultæ atqve absurdæ; sic & contractus regentium ita obligant subditos, si probabilem

(*d*) L. 1. c. 4. §. 7. n. 2. & 3. L. 3. c. 23. §. 5. n. 3.

lem habeant rationem, * qvod in dubio ob regentium auctoritatem præsumi debet. Qvæ distinctio multo est melior, qvam illa, qvæ à multis afferri solet, de exitu modicæ aut immodicæ læsionis. Non enim exitus in hac re, sed probabilis ratio rei gerendæ sectanda est. qvæ si adsit, & populus ipse obligabitur, si qvo casu sui juris esse inceperit, & successores, ut populi capita. Nam & si qvid populus liber contraxisset, obligaretur is, qvi postea regnum plenissimo jure acciperet.

***

Esse qvædam evidenter stultæ atq; absurdæ) Ut lex Cabadis Persarum regis apud Procopium & Agathiam. Hoc legis argumentum ad alienationes aptat Petrus, Legatus Justini II. ad Chosroen, agens de iis, qvæ Justinianus Saracenis promisisse videbatur: ἀγὰ ἑνὸς ἀνδρὸς ἔθος, φημὶ δὲ τὸ πλέον ἐς νόμῳ μὴ λυσιτελοῦντι, καὶ εἰ πέφυκε βασιλεὺς ὁ τὸ ἔθος ἰσχυροποιήσας ἤγουν νομοθετήσας, πολιτεία καταδικασθήσεταί ποτε. *Non enim ex unius hominis consvetudine, aut etiam lege non utili, si Imperator sit, qvi morem talem firmaverit, aut lege sanxerit, respublica unqvam condemnabitur.*

Qvod in dubio ob regentium auctoritatem præsumi debet) Sidonius lib. V. epistola XVII. *Qvicqvid spoponderit princeps, semper redhibet principatus.* Vide Ambrosium in laudibus Theodosii, Symmachum lib. IV. epist. 7. & 19. lib. V, 37. Conc. Toletanum V. c. 6. C. ceterum 3. de Donationibus, debita Justiniani, qvi æs magnum reliqverat, à Justino imperii successore persoluta narrat Corippus libro II.

Turrecrem. in c. 1. sententia. XI. q. 3. concl. 6. & 7. n. 8. & 9. Alii in c. 6. Licet de Voto. Aguirre. Apolog. p. 1. n. 70. Hist. III. c. 55.

3. * Laudatur Cæsar Titus hoc nomine, qvod beneficia, à superioribus concessa, à se peti passus non est, cum Tiberius, & eum secuti non aliter rata habuissent superiorum beneficia, nisi eadem iisdem & ipsi dedissent. Titi exemplum secutus Imperator optimus Nerva in edicto, qvod * apud Plinium exstat, sic ait: *Nolo existimet qvisqvam, qvæ alio Principe vel privatim vel publice est consecutus, ideo saltem à me rescindi, ut potius mihi debeat, si illa rata & certa fecero, nec gratulatio ullius instauratis eget precibus.* At vero de Vitellio cum narrasset Tacitus, eum nulla in posterum cura lacerasse imperium, vulgo ad magnitudinem beneficiorum accurrente, qvibusdam & pecunia emercantibus, addit: *Apud sapientes cassa habebantur, * qvæ neq; dari, neqve accipi, salva republica, poterant.*

***

Laudatur Cæsar Titus hoc nomine) Historia apud Svetonium c. 8. apud Xiphilinum ex Dione, & apud Victorem. Simile c. Justitiæ. 15. causæ XXV. qvæst. I. Gail. obs. II. LX. 15. Vide & Radevici historiam, Guilielmus Ligurino lib. V.

Neve secuturi factum subvertere reges
Aut revocare qveant, regali tuta sigillo
Argumenta Duci, monumentaqve certa reliqvit.

Et

mus. ei convenire mendacium judicamusq ergo non de omnipotentia dei sed tm de falso attributis potentiâ divinâ sicq dere quâ attribuitur agimus.

§. 12. n. 2. cf. non n. respublica mutatur sed modus repraesentandi sci quamvis et statu aristocratico evadat regnum omnia tm tenentur observare quia non mutatur ipsa resp. imago v. ejus est tam. princeps qm optimati

§. 12. n. 2. cf. ex patrimonio reip. data non st valida hicq referendae donationes Jesuitis in hungaria factâ quâ non valent quia nec recipi nec dari possunt salvo regno

Et libro IIX.

Tanta tamen clari fuit indulgentia regis,
Ut qvicunq́ bona priscorum munera regum
Hactenus ipse fide possederat, idq́ probare
Legitimis poterat vel demonstrare Tabellis.
Principis assensu titulo gavisus eodem
Nunc qvoq́ possideat.

Apud Plinium) X. epist. 66.

Qvæ neq́ dari, neq́ accipi salva republica poterant) Laudat & applicat Mariana ad immensam munificentiam Friderici Regis Neapolitani XXIV, 16. à Nerone donata etiam ab emtoribus repetiit Galba, relictâ decimâ; Tacitus historiar. I. & Plutarchus. Pertinax etiam à libertis ea exegit, qvæ sub specie venditionis Commodo Principe lucrifecerant. Basilius Macedo Imperator reperiit, qvæ Michaël Imperator elargitus fuerat. Zonaras de eo: ἐψήφιστο παρὰ πάντων τοὺς ἐξ οὐδεμιᾶς χρήματα λαβόντας εὐλόγου λαβῆς, ἀναδιδόναι ταῦτα, ἢ τόγε δὴ μετριώτερον ἥμισυ. *Communi consensu placuit, ut qvi pecunias nulla probabili ex causa accepissent, partim dimidium redderent.* Vide eundem Isaacio Comneno de donationibus Ludovici XI. vide Serranum Carolo IIX. de ejusdem donationibus etiam, qvæ Ecclesiis factæ non servatis, Philippum Cominæum lib. IX. Marianam vero de donationibus qvas Arragoniæ rex Ramirus fecerat rescissis, libro X. c. 16. de Isabellæ donationibus rescissis per ipsam XXVII, II. Cromerum de Casimiri regis Poloniæ testamento partim probato; partim improbato, XII.

4. Illud hîc addendum est, si qvo casu contractus incipiat vergere non ad damnum modo aliqvod, sed ad perniciem publicam, ita ut ab initio contractus in extensione ad illum casum censendus fuisset injustus & illicitus, tunc non tam revocari eum contractum posse *qvam declarari eum non ultra obligare, qvasi factum sub conditione, sine qva juste fieri non potuit.

***

Qvam declarari eum non ultra obligare) c. Suggestum est de decimis. Exemplum in actis Alfonsi & Sanctii apud Marianam lib. XII. c. ultimo: apud Camdenum dicto anno cIↃ IↃ XCV. & anno cIↃ IↃ XCVII. in controversia Hansiatica.

5. Qvæ de contractibus diximus eadem, intelligenda sunt * de alienatione pecuniæ populi, aut rei alterius, qvam secundum leges rex alienare bono publico possit. Nam hîc qvoqve similis adhibenda est distinctio, an probabilis donandi aut aliter alienandi fuerit ratio.

***

De alienatione) Habes huc pertinentia in Conciliis Galliæ Tomo III.

6. At si contractus ad regni ejusve partis aut patrimonii regalis, qvatenus

nus id regi permissum non est, alienationem pertineant non valebunt, ut facti de re aliena. Tantundem erit in regnis restrictis, si qvam materiam aut actuum genus populus à Potestate regia exceperit. Nam ut tales actus valeant, populi per se, aut per eos, qvi populum legitime referunt, consensus reqviritur, ut ex iis, qvæ de alienatione supra diximus, intelligi potest. Qvibus distinctionibus adhibitis facile judicari poterit justæ an injustæ fuerint exceptiones regum, qvi priorum regum nomina exsolvere recusarunt, qvorum hæredes non fuerant: qvarum exempla apud † Bodinum videre est.

L.I.c.3.§.XI. n.2. L.II.c.VI. §.3.seq.
† Curt. Jun. cons. 138. n.4. cons.157. n.18. Cravetta, de Ant.tem. 2.p. 1.partis princ. n. 28. Bell.in spec. prin rubr. 26. Ant.Gabr.lib. 1.tit.de Jure qvæs.non tollendo, concl. 6.n.20. & concl.7.
† h.c.§.VII.

XIII. Illud qvoqve * à multis traditum, beneficia Principum, qvæ liberaliter sunt concessa, semper posse revocari, sine distinctione transmittendum non est. Sunt enim qvædam beneficia, qvæ rex de suo facit, & qvæ, nisi adsit præcarii clausula, vim habent perfectæ donationis. * Hæc revocari non possunt, nisi qvod subditos attinet in pœnam, aut ob utilitatem publicam, cum † compensatione, si fieri potest. Sunt alia, qvæ vinculum duntaxat legis demunt sine ullo contractu: Et hæc sunt revocabilia. Qvia sicut lex sublata universaliter, reponi universaliter semper potest, ita & particulariter sublata particulariter reponi. Nullum enim hic jus qvæsitum est adversus legis auctorem.

***

A multis traditum) Vide citatos per Reinkingum libro II, classe II, c.8. num 26. & seqventibus.

Hæc revocari non possunt) Vide afflictum decis. CXXIIX, num.10.

†††

Revocari non possunt) Huc pertinent etiam privilegia concessa & acqvisita (1) titulo oneroso & data pecunia. (2) Ob factum aliqvod gratum servitium, pariter & ob benè merita privilegiati. Unde inferunt, non licuisse Reginæ Angliæ civitatibus Hansæ Teutonicæ concessa privilegia adimere, cum illa, testibus Anglis, ipsæ auro & sangvine suorum ea comparassent, (3) Qvæ in vim contractus transiverunt: uti si magnis privilegiis ad habitandum, vel negotiandum, vel aliud opus agendum Professores, Studiosi, mercatores, opifices, cives invitentur, hæc privilegia revocationi non sunt obnoxia, qva de olim inter Hansam Teutonicam, item Flandrenses & Russos in Norwegia & hodierno tempore inter Hansam & Anglos, controversiæ, *vid. Hermann. Hermes in Fascic. Jur. public. cap. 8. n. 3. p. 38. & cap. 11. n. 78. 148. jung. cum plurib. alleg. Marc. Anton. Peregrin. de Jur. Fisc. lib. 1. tit. 3. num. 28. & seqq. pag. 37. & fusissimè Andr. Rauchbar. Qvæst. Jur. civil. & Saxon. part. 2. q. 15. per tot. p. 136. Sprenger. Inst. Jur. Publ. l. 1. c. 5. p. 30.*

XIV. Contractibus verò eorum, qvi sine jure imperium invaserunt, † non tenebuntur populi aut veri reges. nam hi jus obligandi populum non habuerunt. De in rem verso tamen tenebuntur, id est, qvatenus locupletiores facti sunt.

† L.I.c.IV §.15 n.1.

†††

Non tenebuntur populi) Qvamdiu scilicet durat injusta possidendi causa, non postqvam longâ possessione aut pacto jus nactus est invasor, de qvo ipse Grotius *l. 1. c. 4. §. 15. num. 1. & l. 2. c. 4 §. 14.*

CAPUT

§. 12. n. 6. est quia probabilem rati
onem non haberi videntur genero
sius tamen sit si solvantur quamvis stricto
jure non teneantur.

§. 13. Ad habet se uti cum legibus
quae sine justa ratione nec tolli
nec dari possunt. sic nec privilegia
personae data sine ratione et
auferenda si v. probabilis ratio
adsit omnino poterit revocari nullum
jus quaesitum adest adversus legis
latorem et benefacientem quia
beneficium est jus non dat.

§. 14 qui casus exercuit angliam
uti rex multis pactis stetit initis
et Cromvellium sequentibus non
ex usurpatione sed natura reip.

Foederum a contractibus discrimen est
quod hâc non nisi jure Imperii fieri
possunt. differunt m a sponsionibus, q.
in illis, qui a summa potestate man-
datum non habent, aliquid promittant.
quod illam proprie tangit. Vel jam na-
turâ aliquid addunt et sunt aequalia
quâ utrinq eodem modo se habent §. 6.
vel inaequalia eaq potissimum inter po-
tentiores et imbecilliores. foedera prae-
terea cum his qui a vera religione
alieni sunt iniri possunt, nam jus
ita omnibus hominibus commune est.
ut religionis discrimen non admittat. §. 8.
Et culpantur quidem ejusmodi foedera
subinde in veteri testamento. sed vel
ob vitium personae, quâ cum inita erant.
ut foedus Josaphati cum Ahasio rege
Israelitarum § 9. n. 4.

CAPUT XV.

De fœderibus & sponsionibus.

I. Publicæ conventiones quæ.
II. Dividuntur in fœdera, sponsiones, pactiones alias.
III. Fœderum & sponsionum discrimen, & in quid sponsiones obligent.
IV. Rejecta divisio fœderum quam Menippus fecit.
V. Fœderum divisio in ea, quæ idem statuunt cum jure naturæ: & unde id natum:
VI. Et ea quæ aliquid adjiciunt: quæ sunt æqualia;
VII. Aut inæqualia, quæ rursum dividuntur.
IIX. Fœdera cum his qui alieni sunt à vera religione licita esse jure naturæ:
IX. Nec universaliter prohiberi lege Hebræa;
X. Nec Christiana.
XI. Cautiones circa talia fœdera.
XII. Christianos omnes obligatos ad fœdus ineundum adversus hostes Christianismi.
XIII. Si plures fœderatorum bellum gerant, cui potius opem ferri oporteat distinctionibus explicatur.
XIV. An tacite renovatum censeatur fœdus.
XV. An partis alterius perfidia alteram liberet.
XVI. In quid teneantur sponsores si sponsio improbetur, ubi de Caudina sponsione.
XVII. An sponsio non improbata obliget ex notitia & silentio, distinctionibus explicatur, ubi de sponsione Luctatiana.

I. CONventiones Ulpianus divisit in publicas & privatas: & publicam exposuit, non, ut qvidam putant definitione, sed exemplis additis, *qvæ fit per pacem*, qvod primum † exemplum est: *qvoties inter se duces belli qvædam paciscuntur*; †† qvod secundum. Publicas ergo conventiones eas intelligit, qvæ, nisi jure imperii majoris aut minoris, fieri neqveunt, qva nota differunt non tantum à contractibus privatorum, sed & à contractibus regum circa negotia privata. Qvanqvam ex privatis qvoqve belli causa nasci solet, freqventius tamen ex publicis. Ideo, postqvam de conventionibus generaliter à nobis tractata sunt satis multa, qvædam addenda sunt, qvæ ad excellentiorem hanc speciem pertineant.

II. Publicas has conventiones, qvas Græci σωθήκας vocant, dividere possumus in fœdera, sponsiones, pactiones alias.

†††

Fœdera, sponsiones, pactiones alias) Has conventionum species describit M. Varro apud *Bodin. de Rep. Lib. 5. cap. 6. in princ. Fœdus* est publica populorum principumve inter ipsos conventio in perpetuum concepta. *Sponsio* Ducum Legatorumve pactum conventum sine populi jussu, cujus exitus & conditiones à Principibus populisve pendent, ut rata irritave sint promissa. *Pactio* principum populorumve conditio temporaria, qvæ sæpius Magistratuum aut Ducum potestate permittitur, qvi ad breve tempus differre, aut pactis aliqvot dierum induciis sustinere bella suo jure possunt. *Add. ipse Grotium §§. seqq.*

III. 1. De fœderum & sponsionum discrimine adiri potest Livius libro IX, ubi

IX. ubi recte nos docet, fœdera esse, qvæ fiunt jussu summæ potestatis, & in qvibus ipse populus iræ divinæ obstringitur, si minus stetur dictis. Ea apud Romanos peragi per feciales solebant addito patre patrato. Sponsio autem est, ubi hi, qvi à potestate summa mandatum ejus rei non habent, aliqvid promittunt, qvod illam proprie tangit. Apud Sallustium legimus: *Senatus, uti par erat, decrevit, suo suiq; populi injussu nullum potuisse fœdus fieri.* Hieronymus Syracusarum rex cum Annibale, ut narrat Livius, societatem fecerat: at postea Carthaginem misit ad fœdus ex societate faciendum. Qvare * qvod apud Senecam patrem est: *Imperator fœdus percussit, videtur populus percussisse Romanus, & fœdere continetur*: ad antiqvos eos pertinet, qvi speciale ejus rei mandatum acceperant. At * in regnis † regum est fœdus facere. Euripides Supplicibus:

Lib. XXIV.

† L. III. c. 20. §. 2. seqq.

τόνδε δ' ὀμνύναι χρεὼν
Ἄδραστον. οὗτος κύριος τύραννος ὢν
πάσης ὑπὲρ γῆς Δαναΐδων ὁρκωτομεῖν.

Adrastum hunc opus
Jurare: namq; is jus habet regni potens
Ut civitatem fœdere obstringat suo.

Legendum enim ibi, ut diximus, ὁρκωτομεῖν, non ὁρκωτομεῖ.

Qvod apud Senecam patrem est) Contr. IV, 29.

In regnis regum est fœdus facere) Servius ad illud II. Æneidos:

Servataq; serves
Troja fidem;

Qvia, qvod rex promittit, videtur respublica promittere. Et ubi Æneas: singulari certamine pugnaturus prius cum Latino fœdus facit: *Turnum*, ait, non *inducit jurantem, qvia præsente rege non habet potestatem.*

Per feciales solebant, addito patre patrato) Formulam fœderis, inter Albanos & Romanos, ratione imperii & subjectionis initi, cujus vetustiorem memoriam non extare *Livius* asserit, videmus apud Eundem *l. 1. A. U. C. cap.* 234. Fecialis Regem Tullum ita rogavit: Jubesne me Rex cum patre patrato populi Albani fœdus ferire? jubente Rege, sagmina inqvit te Rex posco, Rex ait, pura tollito, fecialis ex arce graminis herbam puram attulit, postea Regem interrogavit, Rex, facisne me tu Regium nuntium populiqve Romani Qviritium, vasa, comitesqve meos? Rex respondit, qvod sine fraude mea populiqve Romani Qviritium fiat, facio. Fecialis erat Marcus Valerius, patrem patratum Sp. Fusium fecit. Verbena caput capillosqve tangens pater patratus ad jusjurandum patrandum, id est sanciendum, fit fœdus, multisqve id verbis, qvæ longo effata carmine non operæ est referre, peragit. Legibus deinde recitatis, audi, inqvit, Juppiter, audi pater patrate populi Albani, audi tu populus Albanus, ut illa palam prima postremave ex illis tabulis cerave recitata sunt sine dolo malo, (*add. seq. c. §. 1. n 2.*) utiqve ea hic hodiè rectissimè intellecta sunt, illis legibus populus Romanus prior non deficiet, si prior defecerit publico consilio, dolo malo, tu illo die Juppiter populum Romanum sic ferito, ut ego hunc porcum hodiè feriam, tantoqve magis ferito, qvanto magis potes, pollesqve, ubi id dixit, porcum saxo silice percussit. Aliud exemplum occurrit apud *Liv. lib. 10. secund. bell.*

§. 3. n. 1. a). addo adhuc discrimen.
quod grotius non adeo advertit, nem-
pe quod foedera differant in eo a
pacificationibus, quod foedera om-
nia ineantur de mutuis auxiliis
foedera a. non nocendi proprie
sunt pacificationes, omne foedus
pacificationem praesupponit, sed
non omnis pacificatio involvit foe-
dus.

§. 3. n. 2. as sed non sub. forma reip. ille proprie populus est. qui in fonte reip. residet. et jura imperii administrat.

§. 4. as foederum partes sunt articuli et illi quidem vel publici h. e. qui in notitiam omnium veniunt vel secreti hoc est qui inter paciscentes eorumq ministros solum agitantur. l. 3. c. 22. §. 4.

bell. Punic cap. 43. Feciales qvum in Africam ad fœdus faciendum ire juberentur, ipsis postulantibus S. C. in hæc verba factum est, ut privos lapides silices, privasqve verbenas secum ferrent, uti Prætor Romanus iis imperaret, ut fœdus ferirent, sibi illi Prætorem sagmina poscerent, herbæ id genus ex arce sumtum dari fecialibus solet.

2. Sicut autem magistratus populum non obligant, ita nec minor pars populi: qvod pro Romanis est adversus Gallos Senonas: nam major pars populi erat apud Dictatorem Camillum. bifariam autem, ut apud Gellium est, cum populo agi non potest.

3. Sed ubi, qvi jus populi non habent, de eo, qvod populi est, spoponderunt, videamus in qvid teneantur. Putet forte aliqvis, hoc casu sponsores fidem liberasse, si operam omnem dedissent, ut id, qvod spoponderunt, fieret, secundum ea, qvæ de promisso tertii facto supra † diximus: sed negotii hujus, cui contractus inest, natura obligationem multo strictiorem desiderat. Nam qvi contrahendo aliqvid de suo dat aut promittit, is vicissim præstari reipsa sibi aliqvid vult: unde & jure civili, qvod facti alieni promissiones repudiat, promissio tamen ratam rem haberi ad id, qvod interest, obstringit.

IV. Fœdera Menippus, regis Antiochi ad Romanos Legatus, referente * Livio, magis ex usu suo, qvam ex præscripto artis, ita divisit, ut diceret, tria esse eorum fœderum, qvæ inter se pacisserentur reges civitatesqve, genera, unum, cum bello victis dicerentur leges, qvo in genere qvid victum habere, qvo mulctari eum vellet, victoris esse arbitrium: alterum, cum pares bello æqvo fœdere in pacem atqve amicitiam venirent. tunc repeti reddiqve per conventionem res, & si qvarum turbata bello possessio sit, eas aut ex formula juris antiqvi, aut ex partis utriusqve commodo componi: tertium esse genus, cum, qvi hostes nunqvam fuerint, ad amicitiam sociali fœdere inter se jungendam coëant: qvos nec dicere leges, nec accipere.

***

Livio) Adde Diodorum Siculum Exc. leg. IV.

V. 1. At nobis accuratius instituenda partitio est, ut primum dicamus, fœdera alia idem constituere, qvod juris est naturalis, alia aliqvid ei adjicere. Prioris generis fœdera non tantum fieri solent inter hostes, qvi à bello discedunt, sed olim & fiebant sæpe, & aliqvo modo erant necessaria inter eos, qvi ante nihil contraxissent. id inde ortum, qvod regula illa juris †† naturalis, cognationem inter homines qvandam esse à natura, ac proinde nefas esse alterum ab altero lædi, ut olim ante diluvium, ita rursus aliqvo post diluvium tempore malis moribus esset obliterata, * ita ut latrocinari & prædas agere in externos † nullo bello indicto pro licito haberetur: qvod Σκυθισμὸν vocat Epiphanius.

***

Ita ut latrocinari & prædas agere in externos, nullo bello indicto, pro licito haberetur) Cæsar de Germanis: *Latrocinia nullam habent infamiam, qvæ extra*

† L. II. c. XI. §. XXII.

§. 3. Inst. de inutil. Stip. L. 2. L. 13. L. 18. L. 19. Rem. rat. hab.

Lib. XXXIV.

†† L. 3. D. de J. & J.

† L. II. c. III. §. 15. c. VI. §. 14. n. 2. c. X. §. 9. n. 1. L. 3. c. 3. §. 1. c. 9. §. 16.

tra fines cujusq; civitatis fiunt. Accedit testis Tacitus de moribus Germaniæ, & Saxo libro XIV. & alibi. Idem de Tyrrhenis scriptum est Servio ad IIX. & X. Æneidos, & de aliis gentibus ad primum Æneidos. Diodoro Siculo de Lusitanis: qvicum Plutarchus consentit Mario: τὸ λῃστεύειν οὔπω τότε τῶν ἰβήρων οὐχὶ κάλλιστον ἡγουμένων. *ad id tempus Hispanis latrocinari inter pulcherrima habebatur.* Simile est qvod Judæi damnum datum ei, qvi nec Judæus sit, nec Judæis fœderatus, sarciendum negant.

2. Hinc illa * apud Homerum, an prædones estis? amica interrogatio, * cujus & Thucydides meminit, & in Solonis lege veteri collegia ἐπὶ λείαν ἐρχομένων: qvippe, ut Justinus ait, ad Tarqvinii tempora latrocinium maris gloria habebatur: & illud in Romano jure, ut si cum gente aliqva neqve amicitiam, neqve hospitium, neqve fœdus amicitiæ causa factam habeatur, hi hostes qvidem non sint: qvod autem ex Romano ad eas pervenerat, illiorum fiat, & liber homo Romanus ab eis captus servus fiat. idemqve sit, si qvis inde ad Romanos perveniat: & hoc qvoq; casu postliminium † detur. Sic Corcyrenses olim ante belli Peloponnesiaci tempora hostes Atheniensium non erant, sed nec pacem cum illis, nec inducias habebant, ut ex oratione Corinthiorum apud Thucydidem apparet. De Boccho Sallustius: *nobis neq; bello neq; pace cognitus.* Hinc in barbaros prædam exercere laudatum Aristoteli, & ipsa vox hostis veteri Latio nihil, nisi externum significabat.

L. ult. D. de Collegiis. Lib. XLIII.

† L. 5. §. 2. D. de Capt. & postlim. L. 6. h. t.

***

Apud Homerum) Odysseæ γ. ubi Scholiastes οὐκ ἄδοξον ἦν παρὰ τοῖς παλαιοῖς τὸ λῃστεύειν, ἀλλ' εὔδοξον, *Latrocinari apud antiqvos non tantum infamia carebat, sed insuper gloriosum ducebatur.*

Cujus & Thucydides meminit) Libro I. additqve οὐκ ἔχοντός πω αἰσχύνην τούτου τοῦ ἔργου, φέροντος δέ τε καὶ δόξης μᾶλλον: *nondum infamiam habebat id vitæ genus, qvin potius laudi tribuitur.*

3. Sub hoc genere comprehendo & fœdera, qvibus cavetur, ut utrinqve jus hospitii, ut jus commercii sit, qvatenus ista sub jure naturali veniunt, qva de re egimus alibi. Utitur hoc discrimine Arco in oratione ad Achæos apud Livium, ubi non de societate ait qværi, sed de commercio præbendi repetendiqve juris: nempe ne servis Macedonum apud se perfugium esset. Hoc genus totum conventionum Græci stricte εἰρήνην vocant, & opponunt σπονδαῖς, ut tum alibi videre est, tum in oratione Andocidii de pace cum Lacedæmoniis.

L. 2. c. 2. §. 16. seqq. Liv. l. XLI.

VI. 1. Conventiones, qvæ juri naturæ aliqvid adjiciunt, aut æqvales sunt, aut inæqvales. * Æqvales sunt, qvæ utrimqve eodem modo se habent, ἀλλ' ἴσως καὶ κοινῶς ἐν ἀμφοτέροις ἔχουσι, ut Isocrates in Panegyrico loqvitur: qvo illud Virgilii pertinet:

Nec mihi regna peto, paribus sed legibus ambas
Invictas gentes æterna in fœdera mittam.

Liv. L. 1. A. U. C. cap. 13.

Græci

§. 5. n. 3. a quo m. referenda pacta
de jure albinagii non amplius
admittendo. quale pactum inter anglos
et gallos a tempore Cromvelli ob-
servatum fuit inter anglos et
belgas idem pace stabilitum.

§. 6. n. 2. a) tale pactum est inter reges Daniae et Suediae de Portugali in Sunda non solvendo quod pactum m. inter Danos et Belgas est.

§. 6. n. 3. b) Bellicae societates novissime sunt foedera, inter Imperatorem et regem Hispaniae, danum Belgas: Electorem Brandenburg. qui vid. in Annis. Europ.

§. 6. n. 3. c) foedus inter angl. et Belgas de non recipiendis rebellibus aut alio modo hostibus aut si jam admissi sint tradendis cuius recentissimum exemplum ao. 83. fuit in deditione equitis Armstrongii cui Elector Brandenburgicus tunc temporis in Belgio agens praedicerat id fore ut sibi caveret hortatus fuit accepto traditionis huius nuntii dixit Elector. fallen ab ihm nicht gefehlt nur foeder. dem Flagellum nicht mannu

§. 6. n. 3. d) hoc erat in pacificatione Brunswicensium cum rege Galliae ao. 79. qui Electori Brandenb. maxime in commoda extitit referenda quoque huc duo illa nobilia foedera arctiora Helveticorum Cantonum. qui non constituunt unam rem. sed tredecim cantonum arctiorem confoederationem alterum Belgarum foederatorum quorum septem provinciae itidem non constituunt unam rem. sed septem illarum provinciarum arctiorem confoederationem

§. 7. n. 1. a) Cons. 2. 1. c. 3. §. 21 vocatur communiter protectoratus sui rex Hispaniae est protector genuensium requisitum foederum inaequalium est ut pars imbecillior comiter veneretur potentiorem hoc m summae ejus majestati nihil derogat, qui

Græci istas vocant modo συνθήκας simpliciter, modo συνθήκας ἐπὶ ἴσῃ καὶ ὁμοίᾳ ut apud Appianum & Xenophontem videre est: has magis proprie σπονδάς, &, qvatenus minus dignos respiciunt, προστάγματα, aut συνθήκας ἐκ τῶν ἐπιταγμάτων, qvas Demosthenes in oratione de Rhodiorum libertate fugiendas ait his, qvi libertatem amant, qvia ad servitutem accedant proxime. L.I.c.III.§. XXI. n.10.

***

Æqvales sunt) Sic Plinius Parthos ait cum Scythis ex æqvo degere. Pompejus apud Lucanum de eadem Parthorum gente:

---- *Solus*

Ex æqvo me Parthus adit.

2. Utriusqve modi fœdera aut pacis, aut societatis alicujus fiunt causa. Æqvalia pacis, ut qvæ de restituendis captivis, rebus captis & ad securitatem conveniri solent. qva de re agendum erit infra † in belli effectibus & consectaneis. Æqvalia societatis, aut ad commercia pertinent, aut ad belli communitatem, aut ad res alias. Æqvales de commerciis pactiones variæ esse possunt, puta utrinqve ne vectigal ullum solvatur, qvod in vetere erat fœdere Romanorum a Charthaginensium, excepto eo, qvod scribæ & præconi dabatur, aut ne majus solvatur, qvam in præsens, aut ad certam qvantitatem. † L.III.c.3. seqq.

3. Sic & in bellica societate ut auxilia præstentur paria eqvitum, peditum, navium, sive ad omne bellum, qvod Græci Συμμαχίαν, vocant, & explicat Thucydides τοὺς αὐτοὺς ἐχθροὺς καὶ φίλους νομίζειν, *eosdem hostes & amicos habere*: qvod & apud Livium sæpe reperias, sive ad tuendos fines duntaxat, qvod ἐπιμαχίαν, sive ad certum bellum, aut in certos hostes, aut in omnes qvidem, sed exceptis sociis, ut in fœdere inter Pœnos & Macedonas, qvod apud Polybium est: qvomodo & Rhodii Antigono & Demetrio per fœdus auxilia promiserunt in hostes qvosvis, excepto Ptolemæo. Potest, ut diximus, æqvale fœdus & ad res alias pertinere, ut ne in confinio alterius alter arces habeat, ne subditos alterius alter defendat, ne iter alterius hosti præbeat. Plut. Demetrio.

***

Συμμαχίαν vocant) veteres ὁμαιχμίαν. Zosimus L.V.

Ut ne in confinio alterius alter arces habeat) Exemplum vide apud Procopium Persicorum I. † L.III. c. III. §.4.c.XV.§.6.

VII. 1. Ex æqvalibus, qvalia sint inæqvalia, † facile est intelligi. Promittuntur autem inæqvalia aut ex parte digniori, aut ex minus digna. Ex parte digniori, ut si qvis auxilia promittat, nec restipuletur, aut majora promittat: ex parte indigniori inæqvalia, aut, ut Isocrates dicto Panegyrico loqvitur, τὰ τοὺς ἑτέρους ἐλαττοῦντα παρὰ τὸ δίκαιον, sunt ea, qvæ diximus, προστάγματα, aut ἐπιτάγματα vocari. Et hæc ipsa aut cum imminutione sunt imperii, aut sine ejus imminutione.

L.II.c.XVI.§. XV.

2. Cum imminutione imperii, ut in secundo fœdere Carthaginensium cum Romanis, ne cui Carthaginenses bellum facerent injussu populi Romani. Ab eo tempore, ut Appianus loqvitur, Καρχηδόνιοι Ρωμαίοις ὑπήκοον ἐνεσπονδοι, *Carthaginenses Romanis ex fœdere morem gerebant.* Potest addi huic generi deditio conditionata, nisi qvod illa non imminutionem, sed translationem totius imperii continet, qva de re diximus † alibi. Talem autem conventionem fœderis nomine & alibi Livius appellat, ut libro IX. *Teates Apuli impetraverunt ut fœdus darētur, neq; ut æqvo tamen fœdere, sed ut in ditione populi Romani essent.*

† L. III. c. IV. §. 12. c. XI. §. 14. seqq. c. XX. §. 49. seq.

3. Sine imminutione imperii onera aut transitoria sunt aut manentia. Transitoria, de solvendo stipendio, de mœnibus diruendis, ut locis qvibusdam decedatur; ut dentur obsides, elephanti, naves. Manentia, ut de imperio ac majestate comiter colenda, cujus fœderis qvæ sit vis alibi diximus. Huic proximum est ut hostes & amici habeantur qvos velit partium altera; ne cui exercitui, cui cum altero bellum sit, per fines transitus commeatusve detur. Tum illa minora, ne arces certis locis ædificare, ne exercitum ducere, ne naves habere ultra numerum definitum, ne urbem condere, ne navigare, ne militem certis locis conscribere liceat, ne socios oppugnare, ne commeatu hostes juvare, ne recipere eos, qvi aliunde eveniunt, ut fœdera prius facta cum aliis dirimantur: qvorum omnium exempla apud Polybium, Livium & alios videre est.

L.I. c. III.§. XXI. L.II. c. XIIX. §.2.n.2.

4. Solent autem fœdera inæqvalia contrahi, non tantum inter victores & victos, ut Menippus censebat, sed & inter potentiores & impotentiores, etiam qvi bello inter se experti non sunt.

IIX. De fœderibus freqvens est qvæstio, licitène ineantur cum his qvi à vera religione alieni sunt: qvæ res in jure naturæ dubitationem non habet. nam id jus ita omnibus hominibus commune est, ut religionis discrimen non admittat. Sed de jure divino qværitur, ex qvo hanc qvæstionem tractant* non Theologi tantum, sed & Jurisconsultorum nonnulli, inter qvos Oldradus & Decianus.

Th.2, 2. q. 10. art. 10. Oldr. cons. 71. Decis. III. cons. 20.

***

Non Theologi tantum) puta Antoninus, Cajetanus, Toletus, Molina, Valdesius, Malderus.

IX. 1. Videamus primum de jure divino veteri, acturi deinde de novo. Fœdus non nocendi causa cum alienis à religione contrahere ante Mosis legem licuit. Exemplum est in fœdere Jacobi cum Labane: ut jam de Abimeleco nihil dicam, qvando non satis constat eum fuisse idololatram. Neqve id lex per Mosem data mutavit. Exemplo sint Ægyptii, haud dubie tunc idololatræ. Hos tamen aversari vetantur Hebræi. Excipiendi sunt populi septem divina sententia damnati, † cujus sententiæ executores erant delegati Israelitæ, nam his, in idololatria perstantibus, & imperium detrectantibus,

Gen. XXXI. 44. Dev. XXIII, 7.

† L.I.c.II.§.2. n. 1.

pura sua integra retinet, et confoede-
ratio potentioris tm certam promissum
auxilii ferendi in se continet, alta-
men proximum gradum ad subjecti-
onem pariter ejusmodi inaequalis con-
foederatio continet n. imbecillita-
ris confessionem quae semper aliquid
de dignitate delibat 2. 1. c. 5. §. 22.
habentur de hac materia inaequa-
lis confoederationis adhuc cap. 16.
§. 14. ubi quaeris gratias quid si
convenerit ne alter foederatorum
injussu alterius bellum gerere possit
an sub hoc m. comprehendatur
bellum defensivum, neq. nam li-
cet bellum generaliter sumatur
pro offensivo ac defensivo, et
specialiter pro defensivo, tm licitum
est bellum defensivum, ne nimi-
um coaretetur libertas Exemplum
in transsalvanis ubi cum Ragozius
1616. inscia et inconsulta porta
ottomanica adversus poloniam
bellum movisset, ideo Imperator
principatu ejutum voluit et quia
obedientiam recusaret, ejecit vi-
olenter hist. Civil. §. 10 p. 432.

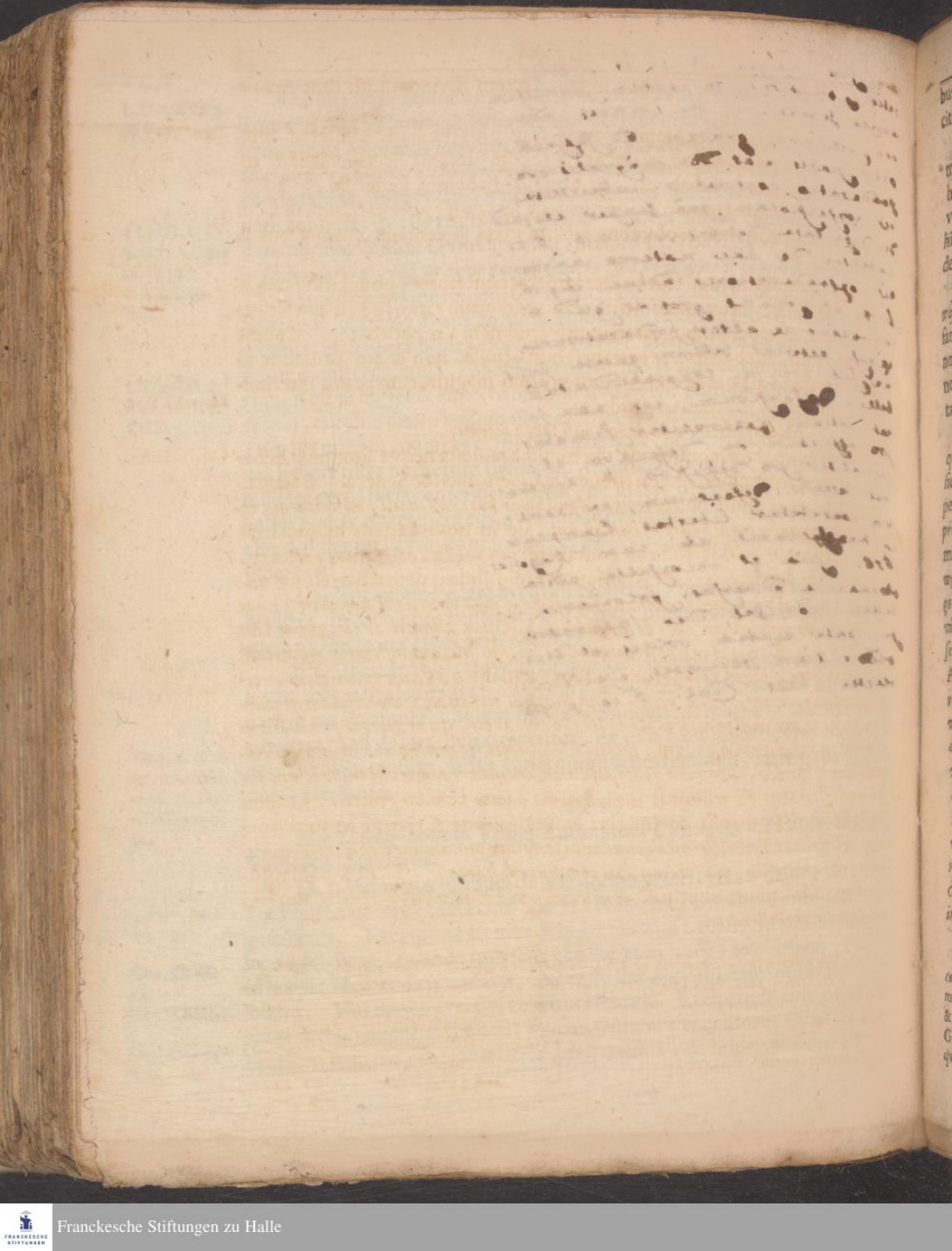

bus, parcere vetantur, qvibus itidem decreto divino additi sunt Amalecitæ.

2. Fœdera qvoqve commerciorum, & qvæ his similia ad utilitatem communem aut alterius partis pertinent, inire cum profanis licet per legem. nihil enim reperitur qvod obstet. Et exempla habemus fœderum, qvæ David & Solomo cum Hiromo Tyriorum rege fecerunt: ac notandum, in sacra historia dici fœdus hoc à Solomone factum juxta sapientiam qvam Deus ei dederat. Dev. VII, 1. 2 Dev. XXV, 17. 2. Sam. V, 2. 1. Reg. V, 12.

3. Lex qvidem Mosis specialiter imperat benefacere † popularibus, ἀγαπᾶν τὸ πλησίον: præterea peculiaris victus & morum ratio Judæis præscripta familiarem cum hominibus ceteris consvetudinem vix patiebatur. At hinc non seqvitur, aut benefacere extraneis non licuisse, non etiam laudabile id non esse, qvod male inde collegit posteriorum magistrorum prava interpretatio: unde illud Juvenalis de Judæis: L. II. c. XII. §. 20. n. 3. † L. I. c. 2. §. 6. n. 3. + Levit. XIX. 8. Devt. XXII, 1.

Non monstrare vias eadem nisi sacra colenti.

qvo loco exemplum monstrandæ viæ minime molesta neqve sumtuosa beneficia indicat, qvæ ignotis etiam tribuenda Cicero dicit & Seneca. Eodem pertinet Taciti illud de iisdem: *Apud ipsos fides obstinata, misericordia in promtu, adversus omnes alios hostile odium.* Sic in novi fœderis historia legimus, sæpe non solitos Judæos convivere συγχεῖσθαι, συνεσθίειν, κολλᾶσθαι, προσέχεσθαι alienigenis. Et Apollonius Molo Judæis objiciebat, ὅτι μὴ παραδέχονται τοὺς ἄλλους προκατειλημμένους δόξαις περὶ θεῶν, μηδὲ κοινωνεῖν ἤθελον τοῖς καθ' ἑτέραν συνήθειαν βίον ζῆν προαιρουμένοις: *non admitti ab eis, qvi de Deo sentirent alia, nec qvicqvam ipsis commune esse cum his, qvi institutis differrent:* Amici Antiochi apud Diodorum Judæos accusant: μόνους ἁπάντων ἐθνῶν ἀκοινωνήτους εἶναι τοῖς ἄλλοις ἔθνεσι φιλανθρωπίας καὶ πολεμίους νομίζεσθαι πάντων: *solos ex omnibus populis insociabiles esse extraneis, ita ut ceteros pro hostibus ducant.* Seqvitur de iisdem: μηδενὶ ἄλλῳ ἔθνει τραπέζης κοινωνεῖν τὸ παράπαν, μηδὲ εὐνοεῖν, *cum nulla gente alia mensam habere communem, neq; bene eos aliis velle.* Mox eis tribuitur μισανθρωπία *odium humani generis.* Et apud Philostratum Tyanensis de Judæis: οἱ βίον ἄμικτον ἑλόμενοι, οἷς μήτε κοινὴ πρὸς ἀνθρώπους τράπεζα: *vitæ genus adeo secretum ab humano commercio reperierunt, ut ne mensam qvidam cum aliis communem habeant.* Sicut & passim Judæis apud Josephum objicitur, τὸ ἄμικτον, τὸ ἀσύμφυλον, ἡ μισίτης ἀμιξία, *insociabilis vivendi ratio.* Off. I. De benef. VI, 9. Hist. V.

†††

Non solitos Judæos convivere) Verba *Seldeni* de hâc re sunt *lib. 2. de J. & J. secund. discipl. Hebræor. cap. 5. pag. 175.* seqventia: Ob ipsam, qvæ in sacris literis non semel affertur, de septem populorum consortio commerciisqve evitandis rationem (unde & de eis Jus Gentium imperativum seu à Numine præscriptum habetur) aliarum item Gentium, qvatum non dissimilis ratio, ex jure Gentium sibi, maxime in solo Judaico, qvantum fieri potuit, aliisqve Gentibus interveniente seu ab ipsis superinducto consvetudinem,

dinem, consortium & commercia aliqvot vetabant. Qvod ut facilius effectum sortiretur, etiam Gentiles omnes pro immundis, seu qvi contactu Judæum nunqvam non contaminarent, statuêre habendos. Cum enim sacras haberent leges, tùm de puerperâ, tum de viri seminis, & mulieris sangvinis profluvio laborantis immunditie, qvæ contactu personarum contrahebatur, neqve leges eæ, Israëlitis nempe peculiares, ad Gentiles attinerent, superinductum est sapientum decretum, qvo nunqvam hujusmodi immunditie seu ejus effectu, qvantum ad Judæos, carere Gentiles constitutum est.

4. At, hunc non esse legis sensum, Christus nos docuit exemplo suo, cum à Samaritide femina aqvam accipere non recusavit, legis ubiqve observantissimus. Sed & olim David apud populos irreligiosos perfugium sibi qvæsiverat, nusqvam eo nomine reprehensus. Apud Josephum Solomoni templum dedicanti & oranti, ut Deus ibi etiam alienigenarum preces exaudiret, hæc tribuitur oratio: ἡμεῖς οὐκ ἀπάνθρωποι τὴν φύσιν ἐσμὲν, οὐδὲ ἀλλοτρίως πρὸς τοὺς οὐκ ὁμοφύλους ἔχομεν *non sumus inhumano ingenio neq; male affecti erga extraneos.*

Ant. IIX. 2.

5. Excipiendi ab hac regula non illi tantum populi, qvos supra † diximus, sed insuper Ammonitæ & Moabitæ, de qvibus scriptum est Devt. XXIII, 6. *Non qværes prosperitatem eorum* (ita rectius hoc loco verteris שלמם qvam pacem eorum) *nec bonum eorum ullis diebus tuis nunqvam.* Qvibus verbis fœdera benefica cum illis populis vetantur, non etiam jus belli conceditur: aut certe, qvæ Hebræorum qvorundam sententia est, vetatur pax ab illis peti, non etiam oblata accipi. Certe jus belli in Ammonitas Hebræis negatur Devteron. II, 19. neqve Jephthes arma in eos movit nisi post tentatas † æqvæ pacis vias, neqve David nisi atrocibus injuriis lacessitus. De societate bellica qvæstio superest.

† h. §. n. 1.

Jud. XI, 16. 11. Sam. X.

† L. 2. c. 4. §. 2.

6. Ante legem, hanc qvoqve non illicitam fuisse cum profanis gentibus, exemplo apparet * Abrahami impios Sodomitas (*a*) bello adjuvantis. Nec lege Mosis qvicqvam generaliter hac in re mutatum legitur. Atqve ita videmus sensisse * Asmonæos, legis & peritos & reverentes admodum, ut ex (*b*) religiosa Sabbathi observatione, permissa sola sui tutela, non alio armorum usu, apparet. Et hi tamen cum Lacedæmoniis & Romanis fœdus pepigere, approbantibus sacerdotibus & populo: imo & pro eorum salute sacra publice fecerunt. Qvæ vero contra adferuntur, causas habent peculiares.

(*a*) L. I. c. IV. §. 1. n. 1.

(*b*) L. I. c. IV. §. VII. n. 1.

***

Abrahami) Idem cum Escole & Anero fœdus fecit. Sic & David cum Achi & Naaso. Solomon cum Ægyptis. Asa cum Benadado.

Asmonæos legis & peritos & reverentes admodum) Laus eorum est in Thargume Caldaico, in libris Maccabaicis, in epistola ad Hebræos. Horum exemplum secuti Imperatores & Reges Christiani & fœdera aut cum non Christianis, aut cum non sane Christianis fecere. Constantinus cum Gothis & Vandalis, Justinianus cum Langobardis: cum Saracenis, Alanis, Gepidis, Fran-

§. 9. n. 5. Assen ob Barbariem
horum populorum, nam in illis tractibus
omni tempore fuit Barbaries, qm.
admodum et hodiernum est. non n.
putandum illos populos plane
deficisse sed mutatis temporibus
in nomine aliarum gentium transi
erunt qualia olim erant Sarra
cenorum nunc arabum. seu 2.
ob incestuosam originem eorum.
quippe ex concubitu Lothi cum
filiabus natorum. quo fortan m.
pendet ratio cur Barbaries illis
populis perfederit in maledictionem
nempe ob tam indignum ortum
ipsorum

Francis, Svevis, Vandalis, Theodosius, Honorius, Leo, Heraclius, Basilius, Isaacius, Angelus, Palæologus: cum Nauris reges Hispaniæ Alfonsus Hispalensis, Ramirus, Alfonsus Castus, Sanctius Castellæ, Ferdinandus cognomine Sanctus: Petrus Legionis Rex: Alfonsus Castellæ rex prudentissimus: cum Tartaris Rudolphus Habspurgensis. Adi Johannem de Carthagena, lib. III. de Jure Belli Romani Pontificis, c. I. Julius II. Pontifex Turcis usus.

7. Nam si qvos reges aut populos, extra eos, qvi in lege expressi erant, exosos sibi & infortunio damnatos per Prophetas Deus significasset, eorum tutelam suscipere aut cum iis arma sociare haud dubie nefas erat. Huc illud pertinet Prophetæ * ad Josaphatum de rege Israëlis: *Tu ne improbo opitulari, & eos diligere, qvi DEUM oderunt? At ob hoc ipsum exarsit in te Dei ira.* Nam infelicem belli exitum Micheas Propheta jam ante prædixerat. Et alterius Prophetæ ad Amasiam: *Ne ito tecum exercitus Israëlitarum: nam non adest DEUS Israëlitis, nulli inqvam Ephraimitarum.* Hoc vero non evenire ex natura fœderis, sed ex personæ peculiari qvadam qvalitate, vel hinc evincitur, qvod graviter increpitus est Josaphatus, etiam diris additis, eo nomine, qvod commercii causa societatem iisset cum Ochozia rege Israelitarum similem ei, qvam David & Solomo inierant cum Hiramo, qvos eo nomine partim non reprehensos, partim laudatos diximus. Nam qvod additur Ochoziam impie egisse, debet ad totam ejus vitam referri, ob qvam Deus ipsi omnibusqve ejus conatibus infensus fuerit: qvomodo hæc Historia explicatur in libro, cui nomen Constitutiones Clementis VI. cap. XIIX.——

II. Paralip. XIX, 2.
II. Paralip. XXV, 7.
II. Paralip. XX, 37.
II. Paralip. XVI, 2. 7.
Esa. IIX. 6.
L. I. c. II. §. VII. n. I.

***

Ad Josaphatum) Josephus: ἠπάλε τὸ πρὸς Ἄχαβον συμμαχίας ἀνθρώπου ἀσεβῆ καὶ πονηρόν: *accusabat eum societatis initæ cum Achabo homine impio ac scelerato.*

Qvi Deum oderunt) Gratianus Valenti patruo contra Scytas opem petenti scripsit ὡς δὲ θεῷ τῷ ἐχθρῷ τῷ θεῷ συμμαχεῖν, *fas non esse, socialia arma jungere cum eo, qvi Dei sit hostis.* Zonaras.

8. Notandum & hoc, pejorem fuisse causam eorum, qvi à Jacobo orti Deum bene cognitum deseruerant, qvam populorum extraneorum. Nam in desectores illos ceteri populares armabantur; * lege qvæ exstat Devt. XIII, 13.

***

Lege, qvæ exstat Devt. XIII, 13.) Adde exemplum Josuæ c. XXII.

9. Est & ubi culpantur fœdera ob animi vitium, unde procedebant: ita à Propheta reprehensus Asa, qvod ad societatem Syri se contulisset DEO diffisus: qvod ostenderat, cum res DEO sacratas ad Syrum mitteret. (a) Sed nempe rex idem culpatus, qvod in medicis spem posuisset, non in Deo. Non ergo ex hac historia magis sequitur, per se aut generaliter malum esse, societatem

(a) I. Paral. XVI, 12. Ambr. ad Rom. c. 3. Auctor. imperfect. ad Matth. XVI.

tem contrahere cum talibus, qvales erant Syri, qvam medicos consulere. Multa enim non illicita vitiat animus, ut (*b*) censum in Davide, (*c*) thesaurorum ostensionem in Ezechia. Sic (*d*) alibi fiducia in Ægyptio posita reprehenditur, cum tamen Solomoni (*e*) cum Ægyptio affinitatem contrahere licuerit.

10. Qvibus & hoc addendum est, (*f*) Hebræos sub statu legis veteris disertas habuisse promissiones victoriæ, si legem observarent, qvo minus recurrendum habebant ad humana auxilia. Exstant qvidem & apud Solomonem (*g*) sententiæ non paucæ de vitandis consortiis impiorum. Sed hæc prudentiæ monita sunt, non legis præcepta: & illa ipsa monita, ut moralia pleraqve, plurimas habent exceptiones.

X. 1. Lex autem Evangelii nihil hac in parte mutavit: imo magis etiam favet fœderibus, qvibus hi, qvi à religione alieni sunt, in causa justa sublevantur, qvia beneficentiam in qvosvis homines, data occasione, non liberam modo reliqvit & laudabilem, sed & sub præcepto posuit. Nam Dei exemplo, qvi solem oriri facit bonis & malis, & pluvia utrosqve humectat, jubemur nullum hominum genus à beneficiis nostris excludere. Bene Tertullianus: *Qvamdiu intra Israelem erat sacramentum, merito in solos fratres misericordiam mandabat. At ubi Christo dedit gentes hæreditatem & possessionem terminos terræ, & cœpit expungi, qvod dictum est Oseæ: Non populus meus populus meus, & non misericordiam consecuta misericordiam consecuta. Natio scilicet, exinde Christus in omnes legem fraternæ benignitatis extendit, neminem excludens in miseratione sicut in vocatione.*

(*b*) 2. Sam. XXIV.
(*c*) 2. Reg. XX. 13.
(*d*) Esa. XXXI, 1.
(*e*) 1. Reg. 3. 1.
(*f*) Dev. XIIX, 7.
(*g*) Prov. I, 15. XIII, 20. XXII, 24. XXIV, 1. Victoria de Indis relect. l. n. 15. & 17. Franc. Artus de bello n. 192 Cajet. 2. 2. q. 40. art. 1. Molin. tract. II. disp. 112. Matth. V, 45. Gal. VI, 10. l. VII. cap. III.

†††

Magis etiam favet fœderibus) Qværitur hîc: an Princeps Christianus cum Principe infideli fœdus inire possit defensivum adversus æqve infideles, prouti fecit Sebastianus Lusitaniæ Rex cum Mauritaniæ Rege, inauspicatum bellum contra Regem Fessæ movente. Simile meditabatur Rudolphus Imperator cum Rege Persarum? Hanc qvæstionem examinat & affirmativè, & negativè, *Herm. Gœhaus. part. 3. Peric. Academ. 2. q. 11. p. 450. & seqq.* tandemqve ita concludit *p. 452.* Dicimus tamen, ex præmissis politico-theologicis exemplis cuivis apparere, cum manifestè impiis dubia & periculosa fœdera esse, & sæpe nocere, qvare admonendos esse Rerum publicarum Principes, ne in ejusmodi contrahendis nimis faciles sint, & ut ab iis, si in ea casu aliqvo fortè inciderint, oportunè recedant. Nos, si jura gentium absolutè spectamus, & ea, qvæ aliqvando per accidens incidere possunt, incommoda segregamus, ejusmodi fœdera salvâ conscientiâ iniri posse arbitramur cum *Nicol. Myler. in not. ad Rumelin. Comment. ad A. B. Carol. IV. p. 2. D. 4. th. 35.* Gravior res est, qvando cogitatur: an Principi Christiano fas sit, pro sui suorumqve defensione cum Principe infideli, contra Principem, & qvidem Christianum, fœdera inire, & si ab eodem Principe Christiano armis prematur, auxilium petere? *Myler. l. c.* itidem in utramqve partem multos Autores citat, rem tamen indecisam relinqvit. Nos & hîc fœdus licitum statuimus *cum Dian. Tom. IX. Tr. 13. pag 471. Resolut. 1. 2. seqq. Dn. Fritsch. in Dissert. Inaug. concl. 5. §. 8.* (qvi tamen opinionem mutavit in *Princ. peccant. concl. 46.*) si bello petitus in nudis defensionis terminis subsistat: aliud autem pronunciamus, si offensivè ad vindicandam injuriam illatam agere velit, qvippe qvod fœdus, licet causa justissima subsit, qvilibet cordatus Christianus abhorrere debet.

Hoc

§. 10. n. 3. Ad 2um an. Evangelicus sal-
va conscientia possit interesse missæ
Catholicorum. Ad illi 1) qui vel missas
vel processiones Catholicorum spectant
si idolatriam non committant speciem
m committentium præ se ferunt. 2)
non licet spectare processiones Cathol.
ne ejusmodi committis contagium afferat infirmis

Hoc loco examinandum insuper esset fœdus Francisci I. Galliæ Regis cum Imperatore Turcico contra Carolum V. Imperatorem initum, (qvod adeò ægrè tulit Carolus, ut Legatos Gallorum Fregosium & Rinconem ad Turcam missos & per Italiam contendentes captos, tanqvam hostes, trucidari jusserit, *Besold. Class. 2. Diss. 8. th. 13. add. not. Grot. l. 2. c. 18. §. 5. n. 1.*) an defensivum saltem, an verò offensivum insimul fuerit? Veruntamen, qvoniam tam in priori, qvam in nostro seculo gravissimos politicorum se in hoc themate exercitasse, & pro affectuum varietate, modò Francisco, modò Carolo causæ justitiam attribuisse novimus, idcircò supersedere prolixiori discursu volumus. Notabilia interim sunt de Francisco, qvæ profert *Georg. Schonborn. 4. Polit. 36. p. m. 484. & seqq.* Franciscus, inqvit ille, Galliarum Rex sic potens, ut cum potentissimo orbis dimicaret de orbe, & una veraqve cura sic complexus universos suos, ut lis fuerit in Galliâ, debeatne illi plus Mars an Minerva: Nobilitas an Plebs: Miles an Mercator: Tantus heros videretur summæ felicitatis apicem attigisse, nisi moriens exclamasset: perii, heu perii, qvod volui esse fœderatus ei, qvi hostis est Christiani nominis! *Sleid. l. 15.* Cardinali Guisio suggerenti consolationem ex sacris literis, omnis, inqvit, misericordia mihi clausa est; qvi, ut æmuli mei vel gloriam infuscarem, vel vindicarem injuriam, fœdus pepigi cum Turcâ, & Christianorum capita tanqvam armenta ad Mahometanam servitutem vivus vidensqve passus sum abigi. Non puto has voces esse desperantis, sed extremè potius dolentis. Sanè præter bellum, qvod florentissimam Galliam exercuit, aliis etiam modis ad pœnam tractus est Franciscus. Posteritatem illius videmus extinctam: Heinricus filius in publico spectaculo factus est orbi spectaculum: Nepotes, dolor, bellum, venenum, cultellus, ita brevi absumsit omnes, ut una eademqve ætas Valesiam gentem viderit & summam, & propter fœdus Turcicum nullam. &c. Hactenus *Schonborn. Vid. Hessenthal. Athl. Polit. Class. 5. q. 9.* Ceterum alia fœdera, qvæ cum infidelibus non ad mutua auxilia, sed de non offendendo, de finibus tuendis, de pace colenda, de commerciis eorumqve libertate contrahuntur, jure subsistere possunt, *Vid. Reinking. de Regim. Secul. & Ecclesiast. l. 2. class. 3. c. 3. n. 63. & seqq.*

2. Qvæ accipi oportet salva gradus differentia, ut in omnes simus benefici, præcipue tamen in religionis consortes. In Clementis constitutionibus legimus.: πᾶσιν οὖν δίκαιον διδόναι ἐξ οἰκείων πόνων. προτιμητέον δὲ τοὺς ἁγίους. *Omnibus largiendum de nostra opera: sed ita ut sanctorum potior habeatur ratio. Perfecta liberalitas*, inqvit Ambrosius, *fide, causa, loco, tempore commendatur, ut primum opereris circa domesticos fidei.* Simile est illud Aristotelis: οὐ γὰρ ὁμοίως προσήκει συνήθων καὶ ὀθνείων φροντίζειν. *Neq; enim par est æqvalem curam subiri pro externis & pro amicis.* Os. I. c. 3. Nic. IV.

3. Convictus etiam familiaris cum hominibus, qvi alieni sunt à religione, non prohibetur: ac ne cum illis qvidem, qvorum pejor causa est, & qvi à disciplinæ Christianæ regula deficiunt, omne interdicitur commercium, sed familiare extra necessitatem, non etiam qvod emendandis ipsis spem præbet. Illud vero, qvod apud Paulum est, *Ne jugum ducite cum alienis à fide: qvod enim consortium est justitiæ cum iniqvitate, aut qvæ commixtio est luci cum tenebris, aut qvæ concordia est Christo cum Satana, aut qvæ pars credenti cum non credente?* ad eos pertinet, qvi in idoliis convivabantur, atqve ita aut idololatriam committebant, aut certe committentium speciem præbebant. Ostendunt seqventia: *Qvæ consensio templo Dei cum idolis?* similia illis, qvæ in priore ad II. Thess. I, 15. II. Cor. VI, 14. I. Cor. X, 21.

ad Corinthios eosdem: *Non potestis fieri participes mensæ Domini & mensæ dæmoniorum.*

4. Neqve ab eo, qvod subeunda sponte non sunt profanorum imperia, nec conjugia cum eis contrahenda, recte procedet argumentum. Nam in utroqve hoc casu apparet majus periculum, aut certe plus difficultatis injici veræ religionis usui. adde qvod magis perpetua sunt ista vincula: & in matrimonio liberior electio, cum fœdera ex temporum & locorum occasione sumenda sint. Sicut autem benefacere profanis malum non est, ita nec opem eorum implorare, sicut Cæsaris & Tribuni auxilium Paulus invocavit.

Sylv. verb. bellum. 1. n. 9. cōcl. 3. Pan. in c. qvod super de voto.

XI. 1. Nulla ergo hic intrinseca aut universalis est pravitas, sed * ex circumstantiis æstimanda. Cavendum enim, ne nimia commixtio contagium adferat infirmis; qvam ad rem utile erit sedes distingvi, sicut Israëlitæ seorsim ab Ægyptiis habitarunt. Neqve enim ratione caret illud Alexandridæ:

Ziegl. p. 384.

οὐκ ἂν δυναίμην συμμαχεῖν ὑμῖν ἐγώ.
οὔθ' οἱ τρόποι γὰρ ὁμονοοῦσ' οὔθ' οἱ νόμοι
ἡμῶν. ἀπ' ἀλλήλων δὲ διέχουσι πολύ.
Ego esse vester non qveam commilito,
Qvando nec leges, nec mores consentiunt,
Sed multis inter se intervallis discrepant.

Qvo pertinent & ea, qvæ alibi † attulimus, de religione Judæorum & Christianorum in commilitio cum paganis.

L. 1. c. 2. Sylv. in verbo bellum, p. 1. n. 9, 3.

***

† L. 1. c. 2. §. 9. n. 3. Libro I.

Ex circumstantiis æstimanda) Vide orationem Phartaxæ ad Lazos apud Agathiam III. Saxo libro IX. in verbis Ludovici regis Francorum ad Huraldum: *Nullam posse animorum intervenire concordiam, dissona sacra complexis, qvamobrē petitorem opis primum religionis contubernio opus habere, neqve magnorum operum consortes existere posse, qvos supernæ venerationis formula disparasset.*

2. Sed & si ex societate tali profanæ opes magnum sint habituræ incrementum, abstinendum erit extra summam necessitatem: In qva locum habet, qvod in simili re dixit Thucydides: ἀνεπίφθονον δὲ ὅσοι ὥσπερ καὶ ἡμεῖς ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ἐπιβουλευόμεθα, μὴ ἕλληνας μόνον, ἀλλὰ καὶ βαρβάρους προσλαβόντας διασωθῆναι. *His qvi insidiis impetuntur, ut nos ab Atheniensibus, invidia fieri non debet, si salutem qværunt non Græcorum modo, sed & Barbarorum auxiliis.* Non enim jus qvodvis sufficit ad id committendum, qvod religioni, si non directe, indirecte tamen nociturum putetur. Qværendum enim primo loco est regnum cœleste, id est Evangelii propagatio.

Matth. VI, 33.

3. OPTANDUM esset, ut multi hodie Principes ac populi in animum admitterent liberam & piam vocem Fulconis Archiepiscopi qvondam Remensis, Carolum Simplicem sic admonentis: *Qvis non expavescat vos * inimicorum Dei amicitiam velle, ac in cladem & ruinam nominis Christiani pagana arma & fœdera*

Fred. l. IV. historiæ Remensis c. 6.

§. xi. n. 1. a) foedera cum haterodoxis
seu diversae religionis socii non sunt
illicita sed intuta tm sunt. religio-
num n. diversitas nunquam tam fir-
mam amicitiam patitur quia dicer-
sitatem morum et negotiorum attra-
hit in specie 2a de foederibus
et pacificationibus Evangelicorum
cum Evangelicis ubi iterum ne-
gari non potest ea licita esse
sed tuta non sunt. pontificii n.
patiuntur praefentem rerum sta-
tum tm ex praefenti necessitate
adeoq politica praedentia. 2) papae
nunquam antecessorum suorum bullas
condemnatorias revocarunt. 3) pactus
huiusmodi sicut alia pontificio-
rum praemissa semper praesupponunt.
ne sint contra commoda Ecclesiae
Romanae haec ergo ti spectandi
tempus habent religiosa expensa.
§. xi n. 2. b). applicandum ad
foedera gallorum cum turcis.

§. xi. n. 2. c). ex eoq proinde il-
legalitas horum foederum pendet.
foedera illa a gallo turcica reli-
gioni Christianae in hungaria summa
fuerunt nocua.
§. xi. n. 3. d). applicandum ad hodie-
na arma et consilia a galliae
rege turcis subministrata Cons-
diana de foederibus priuci-

pum Christianorum tom. 9. resolutionum
tractatu. 16 ubi nemesin divinam
esse scribit, quod quinque reges galliae
et valesiorum familia decesserint
tandem tota valesiorum stirps
defecerit et puniretur refandum cum
turcis foedus in perniciem rei Chris-
tianae

fœdera suscipere detestanda? Nihil enim distat utrum quis se paganis societ, an abnegato Deo idola colat. Exstat apud Arrianum dictum Alexandri: *ἀδικεῖν μεγάλα τοὺς στασιάζοντας ἐναντία τῇ Ἑλλάδι μᾶλλον τοὺς βαρβάρους, μᾶλλον δὲ καὶ δόγματι πατρίῳ τῶν Ἑλλήνων: graviter eos delinquere qui adversum Græcos Barbaris militarent, contra Græcorum jura.*

***

Inimicorum Dei amicitiam velle) Exemplum in Mancasa apud Nicetam rebus Isaaci Angeli lib. II. prædicatur pietas Emanuelis Ducis Sabaudiæ, qvi Cyprum ope Turcæ recuperare cum posset noluit.

XII. Illud hîc addam, cum omnes Christi unius corporis membra sint, qvæ jubentur alia aliorum dolores ac mala persentiscere, sicut id ad singulos pertinet, ita & ad populos qva populi sunt, & ad reges qva reges pertinere. Neqve enim pro se qvisqve tantum, sed & pro mandata sibi potestate servire Christo debet. Hoc autem præstare reges & populi non possunt grassante armis hoste impio, * nisi alii aliis auxilio sint: qvod commode fieri neqvit, nisi fœdus eo nomine ineatur: qvod fœdus jam olim initum fuit, & princeps ejus creatus consensu communi Romanus Imperator. Debent ergo Christiani omnes ad causam hanc communem, pro virium modo, viros ac pecunias conferre: qvod qvo minus faciant, non video, qvomodo possint excusari, nisi qvi bello inevitabili, aut non dissimili malo domi distinentur. I. Cor. XII, 18. 26.

***

Nisi alii aliis auxilio sint) Ad hanc rem vide Marianam libro XXX. Parutam libro IV. Bizaram VII. & XII.

XIII. 1. Solet sæpe & illa incidere qvæstio, si plures bellum gerant, utri potius opem ferre debeat, qvi utriqve est fœderatus. Hic primum sciendum est, qvod & supra (*a*) diximus, ad injusta bella nullam esse obligationem. (*b*) Qvare * qvi fœderatorum justam habet belli causam præferendus, si cum extraneo res sit, etiam si cum alio fœderato. Sic oratione de Megalopoli ostendit Demosthenes, Messeniis sociis contra Lacedæmonios item socios opem ferri ab Athenienses debere, si ab his incipiat injuria. Sed id ita verum; nisi convenerit hoc qvoqve, ne adversus eum auxilia (*c*) mittere liceat. In pactione Hannibalis cum Macedonibus erat: *Hostium hostes erimus, exceptis regibus, civitatibus, & portubus qvibucum fœdus nobis & amicitia est.* (*a*) L. I. c. III. §. 23. n. 2. L. II. c. XXIII. §. 2. n. 1. c. XXV. §. 4. (*b*) h. L. 2. c. XXII. Polyb. l. VI. (*c*) h. c. 15. §. 6. & 7.

***

Qvi fœderatorum justam habet belli causam præferendus) In fidelitate Feudali dicitur: *Et si scivero velle te aliqvem juste offendere, & inde generaliter vel specialiter fuero requisitus, meum sicut potero præstabo auxilium.* (*d*) h. l. 2. c. 22.

2. Qvod si fœderati inter se committantur causis utrinqve (*d*) injustis, qvod accidere potest, utraqve parte abstinendum erit. Sic in Leuctrica Aristi-

dis qvinta dicitur, εἰ μὲν ἐπ' ἄλλους ἐκάλουν, ῥαδίως ἄν. ἐπ' ἀλλήλους δὲ καλούντων, οὐκ ἐθέλειν παρεῖναι: *siqvidem in alios auxilium poscerent, facile esse negotium: sin sociorum alter in alterum, nolle se misceri.*

(e) h. l. 2. c. 23. §. 3. & 13.

3. Qvod si fœderati in alios bellent justa (e) qvisqve de causa, si utriq; auxilia mitti possunt, puta in milite aut pecunia, mittenda erunt, ut sit circa creditores personales. At si ipsius, qvi promisit, præsentia reqviritur, qvæ individua est, ratio postulat, * ut præferatur, cum qvo antiqvius est fœdus; qvod Acarnanes Spartanis dicunt apud Polybium: eodemqve pertinet Consulis Romani responsum Campanis datum: *amicitias ita institui par est, * ne qva vetustior amicitia ac societas violetur.*

Lib. IX.

***

Ut præferatur cum qvo antiqvius est fœdus) Vide de Feudis lib. IV. c. 31.

Ne qva vetustior amicitia ac societas violetur) χρὴ φίλοις κατ' ἐχθρῶν συμμαχεῖν, οὐ κατὰ φίλων. *amicis auxilia ferenda contra hostes, non contra amicos.*

Sylvest. in verb. bellum. p. 1. n. 7.

4. Sed addenda exceptio, nisi fœdus posterius ultra promissionem aliqvid habet, * qvod qvasi dominii translationem in se contineat, puta, subjectionis aliqvid. * Nam & sic in venditione dicimus priorem præferri, nisi posterior dominium transtulerit. Sic Nepesinis apud Livium deditionis, qvam societatis fides sanctior. Distingvunt hæc alii subtilius; sed qvæ dixi, ut simpliciora, ita veriora arbitror.

Lib. VI. cap. X.

***

Dec. cons. 467.

Qvod qvasi dominii translationem in se contineat) Vide Radevicum II, 7.

Nam & sic in venditione) Edictio Theodorici c. 138.

Dec. cons. 265.

XIV. Finito tempore fœdus tacite renovatum intelligi non debet, nisi ex actibus, qvi nullam aliam interpretationem recipiunt. non enim facile præsumitur nova obligatio.

Cep. 451. 455. 461.

† Libr. I.

XV. Si pars una fœdus violaverit, poterit altera à fœdere discedere: nam capita fœderis singula conditionis vim habent. Exemplo sit illud apud † Thucydidem: λύουσι τὰς σπονδὰς οὐχ' οἱ δι' ἐρημίας ἄλλοις προσιόντες, ἀλλ' οἱ μὴ βοηθοῦντες οἷς ἂν ξυνομόσωσι. *Soluti fœderis culpam sustinent, non qvi deserti ad alios se conferunt, sed qvi qvam jurati promiserant opem re non præstant.* Alibi apud eundem: ὅ, τι δ', ἂν τούτων παραβαίνωσιν ἑκάτεροι καὶ ὁτιοῦν, τότε λελῦσθαι τὰς σπονδάς. *Si vel tantillum ex dictis pars alterutra transgrederetur, rupta fore pacta.* Sed hoc ita verum est, ni aliter convenerit: qvod fieri interdum solet, ne ob qvasvis offensas à fœdere discedere liceat.

†††

Ne ob qvasvis offensas) Vid. *Instr. Pac. Cæs. Suec. Osnabr.* 1648. *art.* 17. §. 5. *seq. Cæs. Gall.* §. 115. *seqq.*

XVI. 1. Sponsionum tot esse materiæ possunt, qvot fœderum. Distant enim

§. 16. n. 1. a). nihil n. promisit neq ut promitteretur aliquid in mandatis dedit.

§. 16. n. 3. b). Singuli milites non poterant obligari erant n. rei instrumenta, nemo est aliquid promittere nisi constet superiorem eadem velle.

Franckesche Stiftungen zu Halle

enim hæc personarum facientium potestate. Sed duo sunt, qvæ de sponsionibus qværi solent: primum, si improbetur à rege aut civitate sponsio, in qvid teneantur sponsores, an ad id, qvod interest, an ad restituendam rem in eum statum, in qvo erat ante sponsionem, an ad corpus dedendum. Prima sententia videtur juri civili Romano congruere: secunda æqvitati, qvam in Caudina controversia (a) tribuni plebis L. Livius & Q. Melius urgebant: tertia usu probata est, ut exemplis sponsionum duarum nobilium Caudinæ & Numantinæ † apparuit. Sed illud ante omnia tenendum, eum, qvi summum imperium habet, nullam in partem obligari. Bene enim Romanis Posthumius: *Hosti nihil spopondistis: civem neminem pro vobis spondere jussistis. nihil ergo vobis nec nobiscum est, qvibus nihil mandastis; nec cum Samnitibus, cum qvibus nihil egistis.* Bene idem: *Injussu populi nego qvicqvam sanciri posse, qvod populum teneat:* & hoc non minus rectè: *si qvid est, in qvod obligari populus possit, in omnia potest.*

(a) Liv. l. 9. c. 2. seqq. it. c. 8.

† L. 3. c. 22. §. 7.

†††

Juri Civili Romano congruere) add. Lud. Gell. D. 12. th. 5. lit. d. Dn. Strauch. D. 14. th. 15.

2. Ergo nec ad id, qvod interest, nec ad restitutionem populus tenebatur: cum qvo, si negotium sibi esse voluissent Samnites, retinere exercitum apud Furculas Caudinas debuerant, & Romam legatos mittere, qvi cum Senatu ac populo de pace ac fœdere agerent, ut qvanti ipsis esset exercitus incolumitas, id ipsi æstimarent. Tum demum, si pactis statum non esset, potuissent dicere, qvod & ab ipsis & à Numantinis dictum ait Vellejus, publicæ violationem fidei non debere unius jui sangvine. Lib. II. c. I. §. 5.

2. Majori specie dici potest, milites omnes fuisse obligatos. Et certe æqvum id esset, si ipsorum jussu ac nomine contractum foret à sponsoribus, ut in pacto, qvo Hannibal fecit cum Macedonibus, factum videmus. Qvod si * fide sponsorum & * sexcentorum, qvos imperarunt, obsidum fuerunt contenti Samnites, habent qvod sibi imputent. Rursum si sponsores præ se tulerunt potestatem publico nomine contrahendi, ex damno per dolum dato ad restitutionem tenebantur. Si id non apparet, tenebantur ad id, qvod intererat ex vi negotii ratum haberi. Et hoc casu non corpora tantum, sed & bona sponsorum fuissent obligata Samnitibus, nisi pœnam vice ejus, qvod interest, expressissent. Nam de obsidibus convenerat, ut capite luerent, si pacto non staretur. De sponsoribus an eadem dicta sit pœna, in obscuro est. Pœnæ autem stipulatio, tali modo facta, efficit, ut si factum præstari neqveat, nihil aliud sit in obligatione: succedit enim certum loco incerti, qvod interest. Erat autem communis istorum temporum sententia, etiam vitam † valide posse obligari. † L. III. c. XI. §. 18. m. i.

***

Milites omnes fuisse obligatos) Sic Numantini, si sponsio non probaretur, exercitum sibi dedendum censebant, ea sponsione liberatum.

Fide sponsorum) Ii erant Consules duo, Qvæstores duo, Præfecti IV. Tribuni XII, narrante Appiano. Hi omnes dediti ex Caudino sponsu: ex Numantino Consul solus, ceteris parcitum ob Tiberium Gracchum, ut in Gracchorum vita narrat Plutarchus.

Sexcentorum qvos imperarent obsidium) Pontius filius apud Appianum: τῶν τε ἱππέων ἐπιλέξουσι τὸς ἐπιφανεστάτους, ὁμηρα τῶν ἢ σωμηκῶν, ἕως ἄπας ὁ δῆμος ἐπιψηφίζῃ, *equitum potissimos deligam, qvi obsides sint, donec populus pacta firmet.* Satis esse obsides tenentis arbitrio relinqvi censuere Lusitani in re simili. Mariana XXI. 12 qvi debitos accipiunt, pœnam remittere censentur. Polybius excerpto CXXII.

Scriptor de vir. ill. cap. 43. Plut. Fabio maximo. Livius lib. IIX. c. 39. L. III. c. III. §. §. X. L. II. c. XXI. §. IV. n. 2.

4. Apud nos autem, qvi aliter sentimus, existimo, tali sponsione bona primum ad id, qvod interest, & si ea non sufficiant, corpus ad servitutem obligari. * Fabius olim Maximus, cum pactum qvoddam ejus cum hostibus factum Senatus improbasset, fundum suum ducentis millibus vendidit, & fidei satisfecit. Samnites vero* Brutulum Papirium induciarum ruptorem simul cum bonis suis dedendum recte censuerunt.

***

Fabius olim maximus) Diodorus Siculus in excerptis Peiresianis, Valerius Maximus IV, c. IIX.

Brutulum Papirium) Dion excerpto legationum V.

XVII. 1. Altera qvæstio est, an sponsio obliget summam potestatem ex notitia & silentio. † Hic distingvendum primum, an pure facta sit sponsio, an sub conditione, si rata haberetur à summa potestate. Nam hæc conditio non impleta (debent autem conditiones diserte impleri) nullam facit sponsionem. Qvod recte convenit in sponsionem Luctatii cum Pœnis: accedebat, qvod ea se populus, qvia suo injussu facta erat, teneri negaverat: itaqve publico consilio aliud de integra fœdus factum erat.

† L. 3. c. 22. §. 3.

Liv. l. XXI. Polyb. lib. III.

2. Videndum deinde, an præter silentium res aliqva accesserit. nam sine re aut facto aliqvo silentium non satis probabilem voluntatis conjecturam suppeditat, ut ex his, qvæ de dominii derelictione † supra diximus intelligi potest. Sed si actus aliqvi accesserint, qvi ad aliam causam probabiliter referri neqveant, tum recte intelligitur actus ratus esse habitus: qvomodo probatum id, qvod cum Gaditanis convenerat; notat Cicero pro Balbo.

† h. L. 2. c. 4. §. 3

Polyb. & Liv. dictis locis.

3. Silentium adversus Carthaginenses urgebant Romani de pactione cum Asdrubale facta. Sed cum illa pactio verbis concepta esset negantibus, ne Pœni amnem Iberum transirent, vix erat, ut silentium solum ad indu-

cen-

Conspectus Cap. 16.
Libr. 11.

Franckesche Stiftungen zu Halle

cendam ratihabitionem facti alieni valeret, qvippe eum factum proprium, nullum secutum esset, nisi aliqvando Pœnus, Iberum transire volens, prohibitus à Romanis esset, eorumq; dicto Pœni paruissent. talis enim actus vim habet actus positivi, nec manet intra fines nude abnutivos. Qvod si Luctatii pactio plures habuisset partes, & ceteras partes à jure communi abeuntes observatas à Romanis semper appareret, jam satis firma esset conjectura probatæ pactionis.

4. Restabat hîc dicere aliqvid de pactionibus, qvas duces & milites non de eo, qvod summi est imperii, sed de re privata sua aut sibi permissa faciunt: sed de his agendi oportunior erit locus, ubi ad ea, qvæ in bello accidunt, perventum erit. L. III. c. XXII.

CAPUT XVI.

De interpretatione.

I. Qvomodo promissa obligent exterius.
II. Verba, si aliæ conjecturæ absint, intelligenda ex proprietate populari:
III Verba artis ex arte.
IV. Conjecturis usum esse ex ambiguitate vocum ex specie repugnantiæ, aut qvia se ingerunt.
V. Ut ex materia:
VI. Ex effectu: (loco:
VII. Ex conjunctis, origine, aut etiam
IIX. Qvo pertinet conjectura ex ratione movente, qvæ qvando & qvomodo locum habeat.
IX. Distinctio significationum in laxas & strictas.
X. Distinctio promissorum in favorabilia, odiosa, mixta, & media.
XI. Rejecta circa actus populorum aut Regum differentia contractuum bonæ fidei aut stricti juris.
XII. Ex dictis distinctionibus significationum & promissorum regulæ formantur circa interpretationes.
XIII. An sociorum nomine futuri veniant, & qvatenus: ubi de fœdere Romanorum cum Asdrubale, & similibus controversiis.
XIV. Qvomodo interpretandum, Ne alter populus alterius injussu bellū gerat.
XV. De illis verbis, Liberam fore Carthaginem.
XVI. Qvæ pacta personalia habenda; qvæ realia, distinctionibus explicatur.
XVII. Fœdus cum rege initum extendi ad Regem regno pulsum:
XIIX. Non ad regni invasorem.
XIX. Promissū ei qvi primus hoc fecerit, si plures simul fecerint, cui debeatur.
XX. Conjectura se ultro offerens: aut extendit, & qvando id fiat:
XXI. Ubi & de mandato per aliud implendo:
XXII. Aut restringit: idq; vel ex defectu originario voluntatis, qvi colligitur ex absurdo.
XXIII. Ex cessatione rationis unicæ.
XXIV. Ex materiæ defectu;
XXV. (Observatio circa conjecturas proxime dictas:)
XXVI. Vel ex casus emergentis repugnantia cum voluntate: qvi sumitur ex illicito;
XXVII. Ex onere nimium gravi, habita ratione actus;

XXIIX. Ex signis aliis, ut ubi partes scripti inter se committuntur.
XXIX. Quæ tum regulæ observandæ sint.
XXX. Scripturam in dubio ad contractus validitatem non requiri.
XXXI. Regum contractus interpretationem ex jure Romano non sumere.
XXXII. Verba conditionem acceptantis an offerentis magis spectanda, per distinctionem explicatur.

I. 1.

IPsum, qvi promisit, solum si spectamus, sponte id præstare obligatur, in qvod obligari voluit. *In fide qvid senseris, non qvid dixeris*, †† *cogitandum*, inqvit Cicero. Sed qvia interni actus † per se spectabiles non sunt, & certi aliqvid statuendum est, ne nulla sit obligatio, si qvisqve sensum, qvem vellet, sibi affingendo liberare se posset, ipsa dictante naturali ratione, jus est ei, cui qvid promissum est, promissorem (*a*) cogere ad id, qvod recta interpretatio suggerit, nam alioqvi res exitum non reperiret: qvod in moralibus pro impossibili habetur. Hoc forte sensu cum de pactis egisset Isocrates præscriptione adversus Callimachum, τούτῳ, inqvit, νόμῳ κοινῷ πάντες ἄνθρωποι διατελοῦμεν χρώμενοι, ut recte eum locum emendavit vir eminentissimæ eruditionis Petrus Faber, *hac lege communi homines inter nos perpetuo utimur*, nec Græci tantum, sed & Barbari, ut paulo ante idem dixerat.

2. Huc illud pertinet in antiqva fœderum formula apud Livium: *Sine dolo malo* * *utiqve ea hic hodie rectissime intellecta sunt.* Rectæ interpretationis mensura est collectio mentis ex signis maxime probabilibus. Ea signa sunt duûm generum, verba & conjecturæ aliæ: qvæ aut seorsim considerantur, aut conjunctim.

††L.II.c.XIII. §.3.n.2. De Off. I.
† L.II. c. VI. §. 1.n. 1. c.IV. §.3.c.XI.§.XI.
(*a*) L. 3. c. 1. §. 18.
Lib. I.c.24.

***

Utiq; ea hic hodie rectissime intellecta sunt) Vota interpretanda ut communiter sumunt notant Hebræi ad Num. XXX.

II. Si nulla sit conjectura, qvæ ducat alio, verba intelligenda sunt ex proprietate, * non Grammatica, qvæ est ex origine, sed populari ex usu.

Qvem penes arbitrium est, & jus, & norma loqvendi.

Stulto ergo perfidiæ effugio usi sunt * Locri, cum polliciti se pactis staturos, qvamdiu terram hanc insisterent & capita humeris gestarent, terram calceamentis injectam, & aliorum capita humeris imposita abjecerunt, qvasi eo modo religione se possent exsolvere, qvæ historia apud Polybium exstat: ac similis perfidiæ exempla aliqvot apud Polyænum, qvæ transscribere nihil opus est, qvia controversiam non habent. Ejusmodi fraudibus recte dixit Cicero adstringi non dissolvi perjurium.

L.12.c.4. L. VI. De Officiis III.

***

Non Grammatica qvæ est ex origine) Bene Procopius Vandalicorum I. ubi de voce agit fœderatorum: τοῦ χρόνου τὰς προσηγορίας, ἐφ' ὧν τέθειται ἥκιστα ἀξιοῦντος τηρεῖν. ἀλλὰ τῶν πραγμάτων ἀεὶ περιφερομένων ἢ ταῦτα ἄγειν ἐθέλου-

§. 1. n. 1. a) oportet dandum est ut verba habeant effectum cap. 13 §. 20. n. 5.

§. 2. a) Similes quid narrant Scriptores ut §. 2. b) Sic Electores decimus septimus Saxoniae dicto qui clamat portare. Nunc necessarium est proprietate grammatica ut sensum ipsum minuere timeat. Ideo quod ut dominio suo gaudeat terra quae est origine est sed popularis veri asseruerat; paravit se caput suum et usu. Sic pleraque vocamus quae [illegible] abest ne [illegible] [illegible] et non tantum sed quinde ne aut [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] sed calceis terram pardi. Omnia [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

erat, occupavit Just. Libr. 18 cap. 8. præterito seculo contigit similis casus in insula Ceylon, portugalli in insulam adventantes, eodem modo petierunt tantum terrâ a rege Ceylon, quantum corio Bubuli tegere possent, rex humanitatis memor annuit desideratis illorum, quo facto portugalli dissecto corio in minutissimas partes speciosissimum occuparunt Campum omnes hi casus vitio laborant, quippe talia sunt intelligenda, de quibus vero similiter fuit cogitatum præpostera talis interpretatio minus expedit cuius maxime argumentum norimbergenses. sed cum a Marchione Brandenburgico in ditionibus franconicis sylvam, emissent interrogarunt ipsum, an m. eob contractu venditionis comprehenderetur. jus venandi quibus auditis Marchio respondit negando sicq adhuc pati debent, venationem Marchionum

ad collocandum ãgrotũ

§ 3. Ad Casum nuperrimum habemus in obsidione viennensi, turcæ paciscebantur inducias a Comite de Starenberg. ut paucos milites ad sepeliendos mortuos prope urbem admitteret turcâ sub vocabulo paucitatis, intelligebant tot, quot eis tot plurimis mortuis humandis sufficeret, adeoq satis multos adducebant Comes a Starenberg rocem paucitatis intelligebat secundum communem sensum, iderq cum tot turcas videret adventantes, expulsis tormentis eos repellebat. et recte quia terminus paucitatis ex populari usu capiendus erat. alius casus contigit in Clivia cum ao 1672 Elector suppetias caturus esset Batavis, prius quam propositum auspicaretur, solenne Jejunium 18 August. non solũ indicabat sed et ~~Dep~~ 20 explicari jubebat Clivenses Catholici explicabant 4. 21 | Psalmus 4. qui nobis est. 21 apud illos est. 21 | et ita aperte regi gallia de prosperis in Belgio auspicijs gratulabantur.

θέλσειν ἄνθρωποι τ' ἐφέσθεν ὠνομασμένων ὀλιγωρέοντες, *longa dies non solet servare voces, in quibus primum datæ sunt. sensu vertuntur enim res ipsæ qva volunt homines, vocabula illa primitus imposita rebus nihil curantes.*

Locri) Polybius lib. XII. c. 4. Simile qvod Bœoti urbem Panactum Spartanis polliciti reddere, non stantem, sed eversam reddidere. Thucyd. V. & qvod Mahumetes Sultanus, Eubœa capta, eum dissecuit cui, caput incolume fore promiserat.

†††

Stulto ergo perfidiæ effugio) Sic Leucippus, cum locum à Tarentinis in usum ad diem noctemqve petitum repetentibus non redderet, interdiu reposcentibus respondebat, si ad sequentem noctem repeterent, se redditurum; at noctu ad diem sequentem referebat, *Strab. lib. 6.*

III. * In artium autem vocabulis, qvæ populus vix capit, adhibenda erit artis cujusqve prudentum definitio, ut qvid sit majestas, qvid patricidium, qvæ ad finitivum statum referunt oratoriæ artis magistri. Vere enim dictum à Cicerone Academicarum primo: *Dialecticorum verba nulla sunt publica: suis utuntur: & id qvidem commune omnium fere est artium.* Sic si in pactis de exercitu dictum fuerit, definiemus exercitum esse eam militum multitudinem, qvæ palam fines hosticos ausit invadere. nam passim opponunt historici id, qvod furtim fit aut latrocinantium more, & qvod justo fit exercitu. Qvare pro viribus hostium æstimandum, qvæ copiæ exercitum faciant. Parad. VI. Cicero exercitum vocat sex legiones & auxilia. Polybius Romanum exercitum plerumqve ait constitisse sexdecim millibus Romanorum, viginti sociorum. at minor qvoqve numerus implere potest ejus nominis mensuram. Lib. VI. Nam Ulpianus exercitui præesse eum ait, qvi vel uni legioni cum auxiliis præest: id est, ut Vegetius exponit, decem millibus peditum, duobus millibus eqvitum. & Livius in octo millibus speciem ponit justi exercitus. Pari modo de classe erit æstimandum. Sic * arx est locus, qvi arcere hostilem exercitum ad tempus possit. L. 2. D. de his qvi not. infamia. de Re Milit. Lib. III. cap. I.

***

In artium autem vocabulis) Augustinus in rhetoricis: *Ut multa nova tam à technicis & mathematicis, qvam à Philosophis cognominantur, accipere debemus non tam pro solito usu consvetudinis, qvam pro conditione præcepti.*

Arx est locus, qvi arcere hostilem exercitum ad tempus possit) Servius ad I. Æneidos: *Arces dictæ ab eo qvod est arceo, qvod inde hostes arcentur, hoc est prohibentur.*

IV. 1. Conjecturis assumtis opus est, ubi verba aut verborum complexio sunt πολύσημα, id est, *plures significationes recipiunt.* Hunc locum Rhetores vocant ἐξ ἀμφιβολίας: Dialectici subtilius, si in una voce sensus esse plures possent, ὁμωνυμίαν, si in complexione, ἀμφιβολίαν. Similiter conjecturis opus est, qvoties in pactis est ἐναντιοφανεία, *species qvædam repugnantiæ.* Tunc enim

enim conjecturæ quærendæ sunt; quæ partes alias aliis concilient, si fieri potest. nam si certa sit pugna, quod posterius inter contrahentes placuit, prioribus (a) derogabit: quia uno tempore nemo contraria potuit voluisse; & ea natura est actuum, qui à voluntate pendent, ut novo actu voluntatis discedi inde † possit, sive μονομερῶς ex parte una, ut in lege & testamento, (b) sive conjunctim, ut in contractibus & pactis. Hunc locum Rhetores vocant ἐξ ἀντινομίας. Et his quidem casibus verborum evidens obscuritas cogit recurrere ad conjecturas.

(a) L. 4. D. de Const. Princ. c. ceterum. 3. de Rescript. † L. II. c. IV. §. 14. n. 1. (b) L. I. c. 3. §. 18. n. 2.

2. Interdum vero ipsæ conjecturæ ita evidentes sunt, ut sponte se ingerant, etiam contra receptiorem verborum significatum. Hunc locum Græci Rhetores vocant παρὰ ῥητὸν καὶ διάνοιας, Latini ex scripto & sententia scripti. Loci autem, ex quibus voluntatis conjecturæ promuntur, præcipui sunt ex materia, ex effectu, ex conjunctis.

V. * Ex materia, ut vox diei, si triginta dierum pactæ sint induciæ, non debet de diebus naturalibus, sed civilibus intelligi: id enim materiæ congruit. Ita verbum donare sumitur pro transigere ex negotii qualitate. Sic armorum vox, quæ modo belli instrumenta, modo milites armatos significat, pro materia aut hunc aut illum in modum erit interpretanda. Ita homines qui reddere promisit, vivos non mortuos reddere debet, contra quam cavillati sunt Platæenses. Et ferrum deponere jussi, satis fecerunt, si gladium deponant, non & fibulas, quod Pericles argutabatur: & exitus ex urbe liber intelligi debet, ita ut & iter tutum sit, contra quam fecit Alexander. Et pars dimidia navium in divisione, integrarum intelligi debet, non sectarum, contra quam Romani Antiocho fecerunt. De similibus idem † esto judicium.

L. 15. §. 4. D. Loc. conducti. Everh. in 40. Loco à subjecta materia.

† L. II. c. XXI. §. 5. n. 3. in fin. & L. III. c. XXI. §. 16.

***

Ex materia) Tertullianus de pudicitia: *ex materia dicti dirigendus est sermo.* idem habet libro de Resurrectione Christi.

†††

Sed civilibus intelligi) *Strab. l. 9.* Hinc frivole negavit Cleomenes, cum ei perjurium exprobraretur, se unâ cum diebus noctes complexum esse: pactus enim cum Argivis aliquot dierum inducias, ubi explorasset, eos tertia nocte dormire induciis fretos, omnes ferè cùm trucidavit, tùm in vincula egit, *Plutarch. in Apoph. Lacon.*

Cavillati sunt Platæenses) *Thucyd. l. 2.* Alia duo exempla *vid. ap. Hohndorff. in Prompt. Exempl. ad Sext. Præcept. Rubr. Punita libidinu. p. 545. seq.*

Antiocho fecerunt) per Q. Fabium Labeonem *Valer. Maxim. lib. 7. cap. 3. extempl. 4. ferè in fin.* De dimidia parte sectorum armorum, quam Campani hostibus obtulerunt *vid. Dn. Pufend. de J. N. & G. l. 5. c. 12. §. 7. cum Polyan. l. 6.*

Idem esto judicium.) Sic Pontifex Leo X. præcedente salvo conductu Joannem Paulum Bajonum Ducem ad se vocavit, & caput ei amputari jussit, eique fidem salvi conductus violatam conquerenti, respondit: securum iter veniendi, non autem revertendi se concessisse, *Guicciard. lib. 13. Histor. Mattheac. de via & rat. jur. l. 1. c. 4. n. 21. & seqq.* Aliud recensel *Arum. ad A. B. Disc. 1. th. 20.* de Stephano Poloniæ Rege, qui fide datâ Potko-

§. 4. n. i. a.] nemo agam vocasse
certandus est qui cum ipsius vocu
tate agere. vel ut §. 22 dicit
grotius nemo existendus est celle ab.
sorda ratio absurditas n.
patrocinium extorsi contra
tam rationem

§. 4 n. i. b] si adhuc in arbitrio
nostro relictu sint partes hi casus.
protagoræ protagoras juris practicus.
el orator erat, ab Ethalo discipulo
suo didactum solocendam, quando hic
causam primam in foro, obtentam
esset, cum eam tempori solvi non
pertum diceret discipulus, patebat.
minervae. Evathalus renuebat, cau.
sam se nondum in dedicisse ut
causam obtineat agere, nec ergo.
deberiebat ad judicem. hoc facto
Evathalus agendi protagoræ, si
causam obtineret, se ei non debe
re minervae, quoniam judex pro
nunciasset si causa cadens.
nulla mihi ei debetur. haberet.
tendum de hoc casu §. prote.
gere personam, si generali n.
sermone semper excipitur persone.
nemo quis agere volens
ei qui cum ipso

§. S. a.] Cod. l. 3. c. 21. §. 16 pro.
nissa n. omnia cum effecta jure
intelligenda. contra hoc omnigi
um pecuniam in tradenda
ipsum. Debatur quia est. et dar.
dari nunq mutuatum pecu.
cipiat, ante traditionem omne.
arbores excidisset, vastatam
incidam aedis religiose. tradi
tio. si casus. pecuniam
proprias de dando
tur, absentis; si in area tarum
rugisse alteri notum
pecus, pro qua ei promissum
pecuniam pro priori depon.
si agam cedi tanquam. h. cap.
§. v. qui est spretus foeminatum.
commoda. potius dum doceam pp.
toris, et mihi contrarium facius
oderunt, quippe agam cedi non.
conjuncte huic ac mei foeminae
ne uxorem cedi humano, alqui
secundum foeminae non conjunctam.
et pugnat cognoti sed per pre.
nam ejusdem alcis majus pe.
pecuniae pecuni. ut minimum potest.

§. 4 n. i. a.] nemo agam vocasse
certandus est qui cum ipsius vocu
tate agere. vel ut §. 22 dicit
grotius nemo existendus est celle ab.
sorda ratio absurditas n.
patrocinium extorsi contra
tam rationem

§. 4 n. i. b] si adhuc in arbitrio
nostro relictu sint partes hi casus.
protagoræ protagoras juris practicus.
el orator erat, ab Ethalo discipulo
suo didactum solocendam, quando hic
causam primam in foro, obtentam
esset, cum eam tempori solvi non
pertum diceret discipulus, patebat.
minervae. Evathalus renuebat, cau.
sam se nondum in dedicisse ut
causam obtineat agere, nec ergo.
deberiebat ad judicem. hoc facto
Evathalus agendi protagoræ, si
causam obtineret, se ei non debe
re minervae, quoniam judex pro
nunciasset si causa cadens.
nulla mihi ei debetur. haberet.
tendum de hoc casu §. prote.
gere personam, si generali n.
sermone semper excipitur persone.
nemo quis agere volens
ei qui cum ipso

§. S. a.] Cod. l. 3. c. 21. §. 16 pro.
nissa n. omnia cum effecta jure
intelligenda. contra hoc omnigi
um pecuniam in tradenda
ipsum. Debatur quia est. et dar.
dari nunq mutuatum pecu.
cipiat, ante traditionem omne.
arbores excidisset, vastatam
incidam aedis religiose. tradi
tio. si casus. pecuniam
proprias de dando
tur, absentis; si in area tarum
rugisse alteri notum
pecus, pro qua ei promissum
pecuniam pro priori depon.
si agam cedi tanquam. h. cap.
§. v. qui est spretus foeminatum.
commoda. potius dum doceam pp.
toris, et mihi contrarium facius
oderunt, quippe agam cedi non.
conjuncte huic ac mei foeminae
ne uxorem cedi humano, alqui
secundum foeminae non conjunctam.
et pugnat cognoti sed per pre.
nam ejusdem alcis majus pe.
pecuniae pecuni. ut minimum potest.

Franckesche Stiftungen zu Halle

§. 6. a) Similis exceptio regis galli
à in primis pacificationis consi-
liis cum Belgis 1642 negatur u-
se cum septem provinciis tracta-
re posse cum tres earum jam
sibi subiecisset

Potkovam, militum Ducem inusitatæ fortitudinis ad se evocatum capitis damnavit. Hûc pertinet, captiosa formula salvi conductus: ibitis, redibitis, non capiemini: ubi comma ante *non* locatum jus revertendi complectitur, post *non* verò positum capturam minitatur. Rhadamistus quasi jurisjurandi memor, non ferrum, non venenum in sororem & patruum expromsit, sed projectos in humum & veste multâ graviqve opertos necavit, *Tacit. lib. 12 annal. cap. 47.* Albertum Francorum Comitem à Ludovico Bavaro Imperatore obsessum Otto Moguntinus Pontifex in fraudem pellexit, cum illum ad Imperatorem deduxisset, datâ fide, nisi Imperatori conciliaretur, se in arcem pro Alberto reversurum. Pontifex egressus limen Arcis, simulavit se, nescio qvid, omisisse, ut in arcem rediret, ac eodem momento exiret: Albertus igitur ad Imperatorem profectus, ab eo jure comprehensus pœnas dedit: & cum fidem imploraret, Pontifex se in arcem revertisse, nec officium deseruisse contendebat. Ludovicus XI. Francorum Rex Ludovico de Luxenburg ad supplicium qvæsito amicè, sed tamen callidè, scripsit: se tanti viri capite plurimum indigere. Plura alia hûc facientia collegit *Bodin. de Rep. l. 5. cap. 6. ferè per tot. jung. Menoch. de Arbitr. Jud. cas. 336. num. 11. Carpzov. Prax. Crim. part. 3. q. 112. n. 8. Bald. cons. 414. Vol. 5.* Fraude qvoqve usus fuit Ludovicus Thuringiæ Landgravius, Salius dictus, juxta *Hermes. F. J. P. c. 31. n. 40. in fin. Edit. prior.* in constructione arcis Wareburg prope Isenacum. Mons, in qvo arx sita est, erat Domini de Francostein, ubi cum veneretur Landgravius Ludovicus, arcis ibi struendæ cupiditate accensus, ex suâ ditione finitimâ nocte terram eò deportari fecit, ut in suo ædificare videretur: accusatus autem à Domino soli coram Imperatore, se in suo ædificare dixit, qvod jussus probare invenit 12. Eqvestris ordinis homines, qvi cum eo consenso monte enses in terram, qvæ illuc congesta fuerat, figebant, jurabantqve, se in Landgravii terrâ condidisse gladios, sicqve arcis ædificationem continuavit, contra *L. cum usumfructum. 24. §. Labeo. 2. D. Qvib. mod. usufr. amitt.*

VI. Ex effectu, in qvo præcipuum est, si vox ex usu receptiore sumta effectum post se traheret à ratione alienum. In ambigua enim voce ea potius accipienda est interpretatio, qvæ vitio caret. Itaqve non admittenda Brasidæ cavillatio, qvi pollicitus agro Bœoto se decessurum, negabat agrum Bœotum esse, qvem exercitu insideret, qvasi de bellica possessione, non de finibus antiqvis ea vox intelligenda esset: qvo sensu inanis fuerat pactio. Everh. in Loco ab absurdo. 8. L. In ambigua. 19. D. de Legibus. Thuc. IV.

††† *Negabat agrum Bœotum esse*) Similia causabatur Alexander apud *Curtium lib. 4. cap. 11. num. 19.* Darii legatis respondens: Conditiones pacis, qvas fertis, si accepero, victorem eum (Darium) faciunt. Qvæ post Euphraten sunt, liberaliter donat, ubi igitur me adsumini? nempe ultra Euphraten sum. Summum ergo dotis, qvam promittit, terminum castra mea transeunt. Hinc me depellite, ut sciam vestrum esse, qvod ceditis.

VII. * Conjuncta sunt, aut origine, aut etiam loco. Conjuncta origine sunt, qvæ ex eadem voluntate proficiscuntur, etiam alibi loco & occasione dicta, unde conjectura nascitur, qvia in dubio voluntas creditur sibi fuisse consentiens. Sic apud Homerum, qvod dictum erat inter Paridem & Menelaum ut victori Helena cederet, ex posterioribus ita erit exponendum, ut victor is demum intelligatur, qvi alterum occideret. Rationem reddit Plutarchus: οἱ δικασταὶ τῷ μηδὲν ἀμφισβητήσιμον ἔχοντι προσθέντα, τὸ ἀσαφέστερον ἐάσαντες: *judices accedunt ei, qvod minus ambiguum est, omisso eo, qvod est obscurius.* Everh. in Loco à conjunct. Iliad. γ & L. III. c. XX. §. 43. n. 1. Plut. symp. IX. q. 13.

***

Conjuncta sunt aut origine aut etiam loco) Bene Augustinus contra Adimantium c. 4. *Particulas qvasdam de scripturis eligunt, qvibus decipiant im-*

peritos, non connectentes, qvæ supra & infra scripta sunt, ex qvibus voluntas & intentio scriptoris possit intelligi.

L. scire. 13. §. aliud. 2. D. de Exc. Tutor.

IIX. Inter ea, qvæ & loco conjuncta sunt, vim præcipuam habet * ratio legis, qvam cum mente multi confundunt, cum unum sit ex indiciis, qvibus mentem venamur. Est tamen inter conjecturas hæc validissima, si certo constet, aliqva ratione tanqvam causa unica voluntatem fuisse motam. nam sæpe rationes non plures: interdum & præter rationem voluntas semet ex vi libertatis suæ determinat, qvod ad obligationem producendam sufficit. Hoc modo donatio ob nuptias facta vim non habebit, si nuptiæ secutæ non sint.

***

Ratio legis) Cicero pro A. Cæcinna: *non alia est ratio juris in hoc genere duntaxat, utrum me tuus procurator dejecerit, qvi legitime procurator dicitur omnium rerum ejus, qvi in Italia non sit, absitve reipublicæ causa, qvasi qvidem pœnæ dominus, hoc est alieni juris vicarius: an tuus colonus, aut vicinus, aut cliens, aut libertus, aut qvivis, qvi illam vim dejectionemve tuo rogatu aut tuo nomine fecerit.*

Significatio stricta contra ea ratione observanda in casu contrario & suppletione.

IX. Ceterum sciendum est, voces multas habere significationes plures, alteram strictiorem, alteram laxiorem; qvod multis ex causis evenit, aut, qvia specierum uni nomen generis adhæret, ut in vocibus cognationis & adoptionis, item in nominibus masculinis, qvæ etiam pro communibus sumi solent, ubi desunt communia, aut qvia usus artis latius patet, qvam usus popularis, ut * mors in jure civili ad deportationem producitur, cum apud populum aliud significet.

***

Mors in jure civili ad deportationem producitur) Vide Guicciardinum, libro XVI. ubi de pactis Caroli V. ad Mediolanensem Ducatum pertinentibus sermo.

Alc. V. resp. 17.

X. Simul notandum est, eorum, qvæ promittuntur, alia esse favorabilia, alia odiosa, alia mixta, aut media. Favorabilia sunt, qvæ æqvalitatem in se habent, & qvæ communem spectant utilitatem, qvæ qvo major est atqve latius patet, eo major est promissi favor, ut eorum, qvæ ad pacem faciunt, major qvam ad bellum, & belli ob tuitionem suscepti major, qvam aliis de causis. Odiosa sunt, qvæ partem alteram tantum, aut plus altera onerant, qvæ pœnam in se continent, & qvæ actus faciunt irritos, & qvæ de prioribus aliqvid immutant. Qvod si mixtum sit aliqvid, ut mutans qvidem priora, sed pacis causa, id, pro magnitudine boni aut mutationis, modo favorabile, modo odiosum censebitur, ita tamen, ut ceteris paribus favor censeatur potior.

Cl. in l. Non possunt. 12. D. de Legibus.

XI. Discrimen actuum bonæ fidei & stricti juris, qvatenus ex jure est

§. 12. n. 1. a) indefinita locutio habenda pro universali, si materia necessario sit vera pro particulari si contingenter vera sit, noto v. hic regulas a grotio hic traditas non tm ad verborum interpretationem pertinere ~~sed~~ signorum quorumq conjecturis applicari posse §. 20 n. 1.

§. 12. n. 2. b) illa causa non est favorabilis, quâ communem utilitatem non respicit. illa n. quamvis sit aliquibus odiosa tm quia o adversa utilitati communi favorabilis est sic quamvis bellum aliquibus sit proficuum tm natura sua odiosum est quippe adversum rei humanae.

§. 12. n. 2. c) quia cum nullius injuria conjuncta est. ratio quae aequalitatem inter se continet favorabilia ergo injuriam continere nequeunt. L. 3. C. 20. §. 41.

§. 12. n. 2. d) odiosa n. cum injuria conjuncta esse possunt. Casus Reg. Belgicae tempore belli hispanici quo Imperator Belgas dilectos ac fideles inscripsit, id quod a Belgis rejectum fuit, licet n. voces tales generaliter possent capi, consultae tm ~~non~~ sunt. in literis principum ad subditos, unde strictiori huic significato meta quaesiti Imperii inhaeserunt.

est Romano, ad jus gentium non pertinet. Potest tamen aliqvo sensu huc aptari, ut scilicet, si qvibus in regionibus actus aliqvi formam qvandam habeant communem, ea, qvatenus immutata non est, actui inesse intelligatur: in aliis autem actibus, qvi per se sunt indefiniti, qvalis est donatio, & liberalis, promissio, magis stetur dictis.

XII. 1. His positis, hæ tenendæ sunt regulæ. In non odiosis sumenda verba secundum totam proprietatem usus popularis, & si plures sint, eam, qvæ latissima est; qvale est, ut masculinum sumatur pro genere communi, & indefinita locutio pro universali. Sic verba hæc, *unde qvis dejectus est*, etiam ad eum restituendum pertinebunt, qvi vi vetitus est ad suum accedere. nam vox laxius sumta fert eam significationem, ut recte Cicero pro A. Cæcinna disputat. L. 3. §. 8. D. de Vi & Vi armat.

†††

Pro genere communi) Vid. l. 84. l. 201. l. 204. *de Verb. signif.*

2. In favorabilioribus, si is, qvi loqvitur, jus intelligat, aut peritorum, juris consilio utatur, verba laxius sumenda, ut etiam includant significationem artis, aut qvam lex dedit. * Ad significationes autem plane improprias non recurrendum, nisi alioqvi absurdum aliqvid, aut pacti inutilitas seqveretur. Ex contrario verba etiam stricti[us] qvam fert proprietas, sumenda erunt, si id necessarium erit ad vitandam iniqvitatem vel absurditatem: at si non talis est necessitas, sed manifesta æqvitas vel utilitas in restrictione, subsistendum erit intra arctissimos terminos proprietatis, nisi circumstantiæ aliud svadeant. L. I. c. II. §. 7. n. 6. h. c. XVI. §. 20. n. 1. Bart. in l. Si is, qvi pro emtore. 15. D. de Usucap. Covar. III. Var. c. 3. n. 5. Tiraq. in Legib. connubial. Gl. 5. n. 115.

***

* *Ad significationes autem plane improprias non recurrendum, nisi alioqvi absurdum aliqvid aut pacti inutilitas seqveretur*) vide exemplum in L. cum virum. 16. C. de Fideicommissis.

3. In odiosis vero etiam sermo figuratus aliqvantulum admittitur, qvo onus vitetur. Itaqve in donatione & juris sui remissione verba, qvantumvis generalia, restringi solent ad ea, de qvibus verisimiliter est cogitatum. Et in hoc rerum genere occupatum nonnunqvam id demum intelligetur, qvod spes sit posse retineri. Sic auxilia promissa ab una tantum parte intelligentur deberi impendiis ejus, qvi postulabit. Barb. IV. cons. 92.

†††

Ejus qvi postulabit) Hinc regulariter omnis protectio fieri debet sumtibus clientis non protectoris, *Martin. Rumel. in not. ad A. B. Carol. IV. p. 2. D. 5. th. 14. ibiqve Myler. in addit. p.* 525. *& seqq. & fusissimè Mager. de Advocat. Armat. cap.* 14. *num.* 326. *& seqq. pag.* 365. *& seqq.* licet etiam protector valdè pingve habeat honorarium, *Id. num.* 435. vel ille in bello pro clientibus suscepto succumbat, *Id. num.* 440: Sed tamen præter expensas, damnum in exhibitâ tuitione illatum, clientis protectori resarcire non tenentur, *Id. num.* 450.

XIII. 1. Illustris est qvæstio, sociorum nomine veniant tantum, qvi erant fœderis tempore, an & futuri, ut in fœdere facto inter populum Romanum & Carthaginensem post bellum de Sicilia: *utriusq; populi socii ab utroq; populo tuti sunto.* Hinc Romani inferebant, etiamsi fœdus cum Asdrubale ictum de Ibero amne non transeundo nihil ipsis prodesset, qvod Carthaginenses id ratum non habuissent, tamen si Carthaginenses factum Annibalis, oppugnantis Saguntinos, qvos post fœdus Romani socios adsciverant, probarent, bellum indici ipsis posse, tanqvam fœdere violato. Rationes ita Livius exponit: *Satis cautum erat Saguntinis, sociis utrorumq; exceptis. nam neq; additum erat iisqve, qvi tunc essent, * nec, ne qvi postea assumerentur. & cum assumere novos liceret socios, qvis æqvum censeret, aut ob nulla qvenqvam merita in amicitiam recepi, aut receptos in fidem non defendi, tantum ne Carthaginensium socii aut sollicitarentur ad defectionem, aut sua sponte desciscentes reciperentur?* Qvæ ferme ad verbum de Polybio sumta apparet. Qvid dicemus? Qvin verbum sociorum & strictam illam de iis, qvi erant fœderis tempore, & ampliorem alteram significationem, qvæ ad futuros qvoqve porrigitur, recipere possit salva ratione recti sermonis, dubitandum non est. Utra ergo præferenda sit interpretatio, ex regulis ante traditis erit videndum: secundum qvas dicimus, futuros non comprehendi, qvia agitur de fœdere rumpendo, qvæ odiosa est materia, & de adimenda Carthaginiensibus libertate, eos, qvi injuriam ipsis feciſe crederentur armis cogendi; * qvæ libertas est naturalis, nec temere abdicata censetur.

Lib. XXI, c. 19.

Hist. l. III.

***

Nec, ne qvi postea assumerentur) qvod additum in pace Peloponnesiaca inter Lacedæmonios & Athenienses. Thuc. lib. V.

Qvæ libertas est naturalis, nec temere abdicata censetur) Romani Samnitibus Sidicinos bello petere volentibus, petentibusqve, ut id per Romanos fieri liceret, responderunt, *nihil intercedi qvo minus Samniti populo pacis belliqve liberum arbitrium sit.* Livius lib. IIX. In Antiochi fœdere est: *si qvis sociorum populi Romani ultro bellum inferrent Antiocho, vim ei arcendi jus esto: dum ne qvam urbem aut belli jure teneat, aut in amicitiam accipiat.* Livius XXXIIX. Polypius in excerptis legationum 35.

2. Ergo Romanis adsciscere in societatem Saguntinos, aut adscitos defendere non licuit? Imo vero licuit, non ex vi fœderis, sed ex jure naturali, qvod fœdere non erat abdicatum: ita ut Saguntini apud utrosqve eo essent loco, qvasi nihil de sociis convenisset: qvo casu nec Carthaginienses contra fœdus erant facturi, si in Saguntinos arma moverent, qvæ justa arbitrarentur, nec Romani, si eos defenderent. Planè sicut Pyrrhi tempore inter Carthaginienses & Romanos convenerat, ut si eorum populorum alter cum Pyr-

Polyb. hist. l. III.

§. 13. N. 1. a) Romani rectius facturi
fuissent si Saguntinis suppetias non
tulissent quia novam materiam inter
Romanos et Carthaginenses praebeat
belli, Iustas defensionem esse favo-
rabilem, adeoque recte romanos facisse
ff. semper pace aliquos eximi, alias
nullus finis foret bellorum. Quod vero
hic non factum, alias omnino salva
pacificatione possunt aliqui in pro-
tectionem sumi. vel defendi quod fac-
tum nostro seculo a gallis opus
portugallis auxilia mittebant contra
hispaniam.

§. 14. Ad bellum defensivum excluditur
quia salus nostra et illa pendet
in casibus necessitatis sui privatus
et in civitate, quamvis interdicatur
~~[illegible]~~ uti, se defendere omnq re-
pellere, quia necessitas ipsum libe-
rat a nexu ~~[illegible]~~ privatum et
principem sui quoq et hic propter
necessitatem ingruentem et ille
nexus dissolvi

Pyrrho fœdus faceret, ita faceret, ut jus auxilia mittendi ei, qvem Pyrrhus bello impeteret, salvum maneret. Non dico, justum utrinq; bellum esse potuisse: sed nego, pertinuisse hoc ad fœderis violationem: qvomodo in qvæstione de auxilio Mamertinis misso à Romanis distingvit Polybius, an justum id fuerit, & an per fœdus licuerit. Lib. I.

***

Nego pertinuisse hoc ad fœderis violationem) Procopius Persicorum II. ἔφασκέ τε ὡ αὐτὸς ȣ̓ λύϙ τὰς Περσῶν τε καὶ Ῥωμαίων σπονδὰς, ἐπεὶ αὐτὸν εἰς ταύτας ȣ̓δέτεροι ἐσεγράψαντο. *dicebat Alamundarus rex Saracenorum, non violari à se, qvæ inter Persas Romanosq; conventis inscriptus esset.*

3. Et hoc ipsum est, qvod Corcyrenses apud Thucydidem dicunt Atheniensibus, licere ipsis sibi auxilia mittere, nec obstare, qvod Athenienses habebant cum Lacedæmoniis fœdus, qvando per id fœdus novos socios adsciscere liceret. Atq; eam sententiam secuti sunt Athenienses postea, imperato suis, ne in Corinthios pugnarent, nisi ubi ii descendere pararent hostiliter in Corcyram, aut in aliqvod solum ditionis Corcyrensium, ne scilicet fœdus rumperent. Non pugnat autem cum fœdere, ut qvos alii offenderent, hi defenderentur ab aliis,* manente de cetero pace. Justinus de his temporibus agens: *Inducias, qvas proprio nomine condixerant ex sociorum persona rumpebant, qvippe qvasi minus perjurii contraherent, si ferentes sociis auxilia potius, qvam si aperto prælio dimicassent.* Sic & in oratione de Haloneso, qvæ inter Demosthenicas legitur, apparet pace qvadam Atheniensium cum Philippo cautum, ut, qvæ ea pace non comprehenderentur Græciæ civitates liberæ essent: si qvis vim inferret, defendere eas in pace comprehensis liceret. Et hoc qvidem exemplum est in fœdere æqvali. Ibidem. Libro III.

***

Manente de cetero pace) Sic post tempora memorata Corcyrenses decrevere Ἀθηναίοις μὲν ξύμμαχοι εἶναι μετὰ τὰ ξυγκείμενα, Πελοποννησίοις δὲ φίλοι. *Velle se Atheniensibus ex pactis societatem armorum præstare, & cum Lacedæmoniis servare amicitiæ jura.*

XIV. 1. In fœdere inæqvali ponemus alterum, si convenerit, ne alter fœderatorum injussu alterius bellum gerere possit; qvod positum fuisse in fœdere Romanorum & Carthaginensium post bellum † Punicum secundum, supra memoravimus, sicut & positum fuit in fœdere Macedonico cum Romanis ante Perseum regem. Cum belli gerendi nomen & ad omne bellum pertinere possit, & ad id, qvod infertur, non qvod repellitur, in dubio arctiorem hîc significatum sumemus, ne nimium coarctetur libertas. †L.II.c.XV.§. 7.n.2. Liv.I.42.

XV, Ejusdem generis est illud, qvod Romani promiserant * liberam fore Carthaginem: qvod qvanqvam ex natura actus de plenissima potestate intelligi non poterat, (belli enim suscipiendi jus & alia qvædam pridem

omiserant) aliqvam tamen illis relinqvebat libertatem, & minimum tantam, ut alieno imperio urbem sedibus transferre non tenerentur. Frustra ergo vocem Carthaginis urgebant Romani, dicentes civium multitudinem †† non urbem significari: (qvod qvanqvam improprium concedi potest, ob attributum, qvod civibus magis qvam urbi convenit.) Nam in voce, liberam relinqvi, αὐτόνομον, ut Appianus ait, manifesta erat captio.

h. L. c. 9. §. 7. †† L. II. c. 3. §. 4.

***

Liberam fore Carthaginem) Diodorus Siculus sic refert excerpto legationum 27. mansura illis νόμους, χώραν, ἱερά, τάφους, ἐλευθερίαν, *leges, regionem, sacra, sepulchra, libertatem.*

XVI. 1. Huc & illa freqvens qvæstio referenda est de pactis personalibus ac realibus. Et siqvidem cum populo libero actum sit, dubium non est, qvin qvod ei promittitur sui natura reale sit, qvia subjectum est res permanens. Imo etiamsi status civitatis in regnum mutetur, manebit fœdus, qvia manet idem corpus, etsi mutato capite, & ut supra † diximus, imperium, qvod per regem exercetur, non desinit imperium esse populi. Excipiendum erit, si appareat causam fuisse propriam ei statui, ut si liberæ civitates libertatis tutandæ causa fœdus contrahant.

Vid. Pasch. l. 1. c. 9. † L. 3. c. 20 §. 57. † L. II. c. 9. §. 8. n. 1.

†††

Ut *supra diximus*) Addantur ea, qvæ notavimus ad *l.* 1. *c.* 3. §. 7.

2. At si cum rege contractum sit, non statim personale erit censendum fœdus: nam, ut recte dictum est à Pedio & Ulpiano, plerumqve persona facto inseritur, non ut personale pactum fiat, sed ut demonstretur, cum qvo pactum factum est. Qvod si adjectum sit fœderi, ut perpetuum sit, aut factum in bonum regni, aut cum ipso & successoribus: sicut solere adjici in fœderibus, καὶ τοῖς ἐκγόνοις & posteris ait Libanius in defensione Demosthenis, aut ad tempus definitum, jam satis apparebit reale esse. Tale videtur fuisse * fœdus Romanorum cum Philippo Macedonum Rege, qvod, cum Perseus ejus filius ad se pertinere negaret, bellum eo nomine exortum est. Sed & alia verba, & ipsa interdum materia conjecturam suppeditabunt non improbabilem.

L. Juris gentium. 7. §. 8. de pactorum. D. de Pactis.

***

Fœdus Romanorum cum Philippo Macedonum rege) Livius libro XLII. præsumitur ratio habita prudentiæ & pietatis ejus qvicum agitur. Vide Parut. libro V. & VII.

3. Qvod si pares sint utrumqve conjecturæ, supererit, ut favorabilia credantur esse realia, odiosa vero personalia. Fœdera pacis causa facta aut commerciorum favorabilia sunt. Qvæ belli causa, non odiosa omnia, ut qvidam censent, sed ὁπλαχίαι, id est, fœdera tuendi se causa propius ad favorem accedunt, ξυμμαχίαι magis ad onera. Ad qvæ accedit, qvod in fœdere ad bellum qvodvis præsumitur ratio habita prudentiæ & pietatis ejus, qvicum agitur, ut qvi non modo non injuste, sed nec temere bellum suscepturus videretur.

4. Qvod

§. 16. n. 1. a). Exemplum ante de-
cennium in confoederatio Belgii
provinciis, cum rex galliae provin-
ciam ultrajectinam Geldriam
praescinderet a reliquis confoe-
deratis provinciis ubi quaerebat
postquam rex galliae iterum erat
expulsus, an illa denuo ad foe-
deratum belgium redire vide-
rentur, sed omnino ex jure post-
liminii ad confoederationem re-
dire, quippe invitae erant
abstractae. 2. 3. c. 9. §. 9.

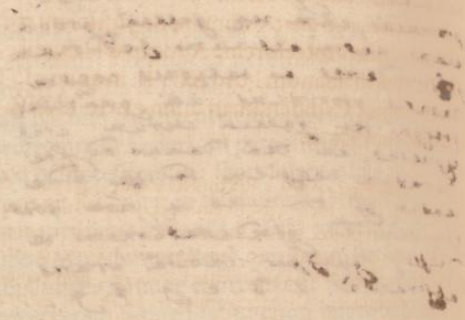

4. Qvod vero dici solet, societates morte finiri, huc non adfero: pertinet enim hoc ad societates privatas, & juris est civilis. Jure ergo an injuria * Fidenates, * Latini, Etrusci, Sabini à fœdere discesserint, mortuis Romulo, Tullo, Anco, Prisco, Servio, dijudicari à nobis recte non potest, cum non exstent fœderum verba. Cui non dissimilis est illa apud Justinum controversia, an civitates, qvæ Medorum tributariæ fuerant, mutato imperio conditionem mutassent. Spectandum enim, an in conventione fidem Medorum elegissent. Minime vero admittenda est Bodini argumentatio, fœdera ad regum successores non transire, qvia juramenti vis personam non exeat. Potest qvippe juramenti obligatio personam tantum obstringere, & ipsa promissio obligare hæredem. Dec. lib. I. cons. 22. Lib. V. c. ult.

***

Fidenates) Vide Dionysium Halicarnassensem libro III.

Latini) de Appulis & Latinis, idem eodem libro III. de Turno Hordeanio & Latinis, idem libro IV. Ammianus libro XXVI. *Persarum rex manus Armeniis injectabat, eos ad suam ditionem ex integro vocare vi nimia properans, injuste; causando qvod post Joviani excessum, cum qvo fœdus firmaverat, & pacem nihil obstare debeat, qvo minus ea recuperaret, qvæ ante ad majores suos pertinuisse monstrabat.* Similia de Justiniani pactis cum Saracenis vide apud Menandrum Protectorem. Adde qvæ Helvetii causantur post mortem Henrici III. apud Thuanum libro XCVII. in anno cIↃ IↃ LXXXIX. vide & insignem locum apud Camdenum in anno cIↃ Ic LXXII. ubi de fœdere antiqvo Gallorum cum Scotis.

†††

Jurè est civili) Rectius ii faciunt, qvi cum *Dn. Johann. à Felden. h. l.* statuunt, contractum societatis, in amicitiâ qvippe fundatum, contrahentes amicos reqvirere, adeoqve naturaliter morte socii finiri. Amicitia enim cum persona in specie contracta in hæredes non transfertur, sed cum personâ interit: & qvamvis soleamus aliqvid benevolentiæ etiam liberis amicorum exhibere, non tamen in intimam amicitiam eosdem semper recipimus. Aliter respondet *Hahn. in not. ad Wesenb. P. pro Soc. num.* 11. Notari, inqvit, in iis potest, qvod dicitur morte solvi societas, juxta *Grot. de J. B. & P. l.* 2. *c.* 16. *§.* 16. nec esse ex jure naturæ, nec gentium, sed civili Romano. Pro qvo est, qvod hæres communiter succedat in jus defuncti, qvodqve idem receptum in societate vectigalium, *l.* 59. *l.* 63. *§.* 8. *pr. soc.* Attamen hoc eodem jure ob publicam utilitatem constitutum fuit, *add. dd. ll.* Alioqvin nec contra jus naturale, sed præter est finitio societatis per mortem: tùm qvia idem in mandato; tùm qvia fides & industria electa in hoc contractu respuit translationem ad hæredes.

5. Neqve enim verum est, qvod sumit, fœdera jurejurando veluti firmamento inniti, cum plerumqve in ipsa promissione satis sit efficaciæ, cui majoris religionis causa jusjurandum additur. P. Valerio Consule juraverat plebs Romana, conventuros se jussu Consulis. Mortuo illi succedit L. Qvintius Cincinnatus. Cavillantur Tribuni qvidem, qvasi non teneretur religione popu-

populus. Seqvitur Livii judicium: *Nondum hæc, qvæ nunc tenet seculum, negligentia Deûm venerat: nec interpretando sibi qvisq; jusjurandum & leges aptas faciebant, sed suos potius mores ad ea accommodabant.*

XVII. Sane cum rege initum fœdus manet, etiamsi rex idem aut successor regno à subditis sit pulsus. Jus enim regni penes ipsum manet, utcunq; possessionem amiserit: qvo pertinet Lucani illud de Senatu Romano:

non unqvam perdidit ordo
Mutato sua jura loco.

†††

Utcunqve possessionem amiserit) Vi enim dejectus perinde habetur, ac si possideret, qvum improba ac violenta possessio possessori suo prodesse non debeat. Atqve hoc ad alios qvoqve, qvi majestatis αὐάλογον & superioritatem territorialem habent, uti sunt status Imperii Romano-Germanici utiliter applicari potest, non tantum qvoad ipsam ditionem, sed etiam qvoad jura sessionum & vota respectu ditionis competentia. Sic teste *Hermann. Herm. Fascic. Jur. Publ. cap. 6. num.* 34. Rudolphus Palatinus Elector, Ludovici Imperatoris offensam metuens, qvod suo suffragio Austriacum sublimare voluerit, atqve in Angliam fugiens, ideò dignitatem & vocem Electoralem non perdidit. Nec etiam, cum Balduinus Trevirensis vi Episcopatum Trevirensem occupasset, ideò Heinricus Electorali jure destitutus fuit. Hinc totâ die videmus, qvemadmodum Principes vi dejecti, aut alias prætensionem in qvandam regionem foventes mordicus retinere soleant titulos; qvod & olim non infreqvens fuisse, exempla passim loqvuntur.

L.I.c.IV.§.18. L.II.c.4.§. pen. Liv.l.XXXIV.

XIIX. Contra, si alieni regni invasor, volente vero rege, aut oppressor populi liberi, anteqvam sufficiens populi consensus accedat, bello impetatur, nihil eo fiet contra fœdus: qviâ * hi possessionem habent, jus non habent. Et hoc est, qvod Nabidi dicebat T. Qvintius: *Amicitia & societas nobis nulla tecum, sed cum Pelope rege Lacedæmoniorum justo ac legitimo facta est.* Qvalitates autem istæ in fœderibus regis successoris, & similes, jus proprie significant, & odiosa est invasorum causa.

***

Hi possessionem habent, jus non habent) Sic Valens non accepit excusationem Gotthorum regis, qvi Procopio purpuræ invasori auxilia se misisse dicebat. excusationum vanissimam dicit Ammianus libro XXVII. Apud Græcos scriptores eadem historia, sed sub Scytharum nomine. ita enim Gotthos vocabant. Sic Justinianus negabat fœdus se rupturum cum Gizericho factum, si Gelimerem bello impeteret, qvi justo regi Ildericho cum regno libertatem eripuerat. Vide Cardinalem Tuschum pp. verbo Tyrannus concl. 309. n. 6, Cacheranum decis. LXXIX. num. 35.

XIX. Tractaverat olim Chrysippus hanc qvæstionem, an præmium promissum ei, qvi primus ad metam pervenisset, debeatur utriqve si simul pervenerint, an neutri. Et sanè * vox primi ambigua est, nam aut eum significat, qvi omnes antecedit, aut qvem nemo. Sed virtutum præmia favorabilia sunt, verius est concursuros ad præmium, qvanqvam liberalius * Scipio,

§. 18. a) Sic Cromvellius rex nolebat audire ne parlamentum superius constitueret, quasi non potuisset delere tanquam rex parlamentum, quod delevit tanquam protector, puto ergo Dei auxilio et consilio fuisse factum et abstractum ne regis titulo uteretur, utpote nullum jus ad regnum habens, invasoris n. causa odiosa

§. 19. a) vox primi gemino sensu capienda 1) aut eum significat qui antecellit omnes, 2) vel quem nemo antecedit sic vox primogeniti capienda apud Mathaeum ubi dicitur Mariam peperisse primum filium h. e. quem nemo antecedit, non postea generati aliqui fuissent ab ea ted. qd christus primogenitus sem quem nemo antecedit

§. 20. n. 2. a) quaeq res cum effectu capienda, ut sic gaudeat eo, sive legati ultra jus commune inviolabiles alias nihil singulare esse in eorum privilegio, et sic sine effectu esset data et penitusq inutile cum de jure omnes simus inviolabiles.

§. 20. n. 3. b) Cardinalis tuscus vocat ejusmodi interpretationes, sudaicas h. e contra verum sensum seu pravum sensum continentes, uti hic est exemplum ne locus muniat.

pio, Cæsar, Julianus his, qvi pariter muros ascenderant, solida præmia tribuerunt. Et hc qvidem dicta sunto de interpretatione ea, qvæ verborum significationi propriæ vel impropriæ aptatur.

***

Vox primi ambigua est) Vide Albericum de Rosate de Statutis, q. 106. & 107.

Scipio) Capta Carthagine Nova in Hispania.

XX. 1. Est & aliud interpretandi genus, ex conjecturis, extra significationem verborum, eorum scilicet, qvibus promissio continetur: idqve duplex; vel extendens, vel coarctans. Sed qvæ extendit interpretatio, difficilius procedit, facilius qvæ arctat. Nam sicut in rebus omnibus, ut effectus non seqvatur, satis est, unam deesse causarum; ut nascatur, omnes convenire oportet: ita & in obligatione conjectura extendens obligationem non temere admittenda est: multoqve hic difficilius, qvam in casu, de qvo supra † dicebamus, ubi verba largam aliqvam significationem, etsi minus receptam, admittunt. Nam hic, extra verba promittentia, conjecturam qværimus, qvæ valde certa esse debet, ut obligationem inducat, nec ratio similis sufficit, sed oportet eadem sit; nec id semper satis est, ut dicamus, ex ratione faciendam extensionem: qvia, ut modo dicebamus, sæpe ratio ita movet, ut voluntas tamen sit causa per se sufficiens, etiam sine ratione illa. Everh. in Loco à ratione legis ad restrictionem; & in Loco à ratione legis ad extensionem. † §. XII. h. c. n. 2.

2. Ut ergo talis extensio recte fiat, opus est, ut constet, rationem, sub qvam venit casus, qvem volumus comprehendere, esse causam unicam & efficacem, qvæ promittentem moverit, eamq; rationem ab eo consideratam in sua generalitate, qvia alioqvi promissio futura fuisset iniqva aut inutilis. Hæc qvoq; pars tractari solet à Rhetoribus in loco περὶ ῥητῶν καὶ διανοίας, *cujus speciem unam ponunt*, qvoties semper eandem sententiam dicimus: sed & alter locus τοῦ συλλογισμοῦ *per ratiocinationem* huc pertinet: nimirum ubi ex scripto ducimus, qvod scriptum non est, ut loqvitur Qvintilianus. Et qvæ à Jurisconsultis traduntur * de his, qvæ in fraudem fiunt. L. 7. §. 7. D. Ad L. Aqvil.

***

De his, qvæ in fraudem fiunt) Bene Seneca excerptis controversiarum VI, 3. *Circumscriptio semper crimen sub specie legis involvit, qvod apparet in illa, legitimum est: qvod latet, insidiosum.* Qvintilianus controversia CCCXLIII. *Neq; enim unqvam decurritur ad hanc legem* (nempe de circumscriptione) *nisi cum rectum jus nequitia excludum est.* Exemplum habes apud Plinium historiæ naturalis libro XIIX. c. 3. *qvippe etiam lege Stolonis Licinii incluso modo* 10 *jugerum & ipso sua lege damnato, cum substituta filii persona amplius possideret.* est eadem historia apud Valerium Maximum IIX. c. VI. 3. vide aliud exemplum apud Tacitum Annalium XV. c. 19. de fictis adoptionibus. Aliud in Novella Emanuelis Comneni qvæ est in jure Græco-Romano.

3. Exemplum sit * in pactione, ne qvis locus muris cingatur, facta eo tempore, cum non aliud esset muniendi genus. Is locus ne aggere qvidem

cingi poterit, si satis constet, prohibendi muros unicam fuisse causam, ne muniretur is locus. Vulgo solet exemplum adferri de conditione, si posthumus sit mortuus, ab eo scripta, qvi posthumum omnino exspectabat, ut sententia dispositionis producatur ad eum casum, si is posthumus natus non esset, qvia constet voluntatem loqventis motam fuisse consideratione non extituræ prolis: qvod ipsum non apud Jurisconsultos tantum, sed &* apud Ciceronem, & Valerium Maximum invenire est.

Lib. I. & II. de Orat. Bruto. & pro Cæc.

***

In pactione ne qvis locus muris cingatur, facta eo tempore eum non aliud esset muniendi genus) Fuscus Arellius in Controversia, qvæ est apud Senecam decima libro II. *hunc enim animum fuisse sine dubio juramentum, ut vi non diuturarentur, cum illud qvoq; caverint, ne morte dividerentur.*

Apud Ciceronem) Etiam de Inventione II.

4. Cicero causam hanc adfert oratione pro Cæcinna: *Qvid? verbis satis hoc cautum erat? minime, qvæ res igitur valuit? voluntas: qvæ si tacitis nobis intelligi posset verbis omnino non uteremur: qvia non potest, verba reperta sunt, non qvæ impedirent, sed qvæ indicarent voluntatem.* Mox in eadem oratione dicit idem jus esse, ubi perspicitur * una atqve eadem causa æqvitatis, id est rationis, qvæ sola moverat: Ita interdictum, *unde tu me vi dejeceris hominibus coactis armatisve*, locum habere adversus omnem vim, qvæ ad caput & vitam pertineat. *Ea enim*, inqvit, *plerumq; fit per homines coactos armatosqve: qvæ si alio consilio, eodem periculo facta sit, eodem jure esse voluerunt.* In declamatione patris Qvintiliani exemplum hoc est: *Cædes videtur significare sanguinem & ferrum: si qvis alio genere homo fuerit occisus, ad illam legem revertemur. Si inciderit in latrones, aut in aqvas præcipitatus, si in aliqvam immensam altitudinem dejectus fuerit, eadem lege vindicabitur, qva ille, qvi ferro percussus sit.* Similis est argumentatio Isæi oratione de Pyrrhi hæreditate, cum ex eo, qvod testamentum Attica lege vetitum esset fieri filia invita, infert, ne adoptionem qvidem ea invita permitti.

***

Una atq; eadem causa æqvitatis) Sic in sponsam alterius adulterium committi probat Philo de specialibus legibus, addita causa: *αἱ γὰρ ὁμολογίαι τῶν γάμων ἰσοδυναμοῦσι.* *Idem valent sponsalia qvod nuptiæ.* Sic in lege per Mosem data sub bovis nomine intelliguntur omnia animantia mansveta: sub nomine putei fossa qvævis, Exodi XXI, 28, & 35, Chassæneus Catalogo Gloriæ mundi V. parte consid. 49.

Lib. I. c. XIII.

XXI. Atqve hinc solvenda est celebris illa qvæstio, qvæ & apud Gellium est de mandato, an impleri possit non per idem, sed per aliud æqve utile aut utilius, qvam erat id, qvod mandator præscripserat. Id enim ita demum

alias contra intentionem prohibentis
esset, sic si esset prohibitum canam
ex regione transportare in aliam.
aliquis tamen vellet vocem mittere vanam
esset hâc interpretatio quia esset.
contra intentionem prohibentis quâ.
fuit ne urbs seu regio Canalinio
spoliaretur

§. 21. a. non licet recedere a men-
te mandantis, quamvis ei utile sit
nec per simile explere licebit
voluntatem ejus sic testamenta per
simile ō possunt impleri e. g. pecunia
legatum stipendiis, non licet dare

pauperibus, quia alias nihil con-
stans esset in re humana.

§. 21. b) generalia semper periculosi-
ora, quia per specialia ipsis potest
derogari, omne generale n. confuse, omne
speciale v. distincte positum, speci-
alia ergo magis obligant qm illa
quippe hâc confuse sint proposita.
nisi generalis addita sit clausula
omnis specialis exceptionis rectum prae-
cedens, exemplum vid. de casu prae-
liminarium in articulis Vervinensi-
bus inter hispanum et gallum.
1598 circa mandatum legatorum
hispanicorum de formula omni mo-
do apud Dozhornium in disqui-
sitionibus casu 40.

mum licet, si constet, qvod præscriptum erat, non præscriptum fuisse sub speciali sua forma, *sed sub considerationе generaliore, qvæ aliter qvoq; obtineri possit: qvomodo eum, qvi fidejubere erat jussus, mandare posse creditori, ut tertio pecuniam numeret, à Scævola responsum est. Ceterum ubi de eo non satis constat, retinendum est, qvod apud Gellium eo loco legitur, dissolvi imperantis officium, si qvis ad id, qvod facere jussus est, non obseqvio debito, sed consilio non desiderato, respondeat. L. ult. D. Mandati.

***

Sed sub consideratione generaliore) Qvintilianus controvers. CLVII. *Servi qvædam liberius sub bona mente faciunt, & aliqvando indicium fidei putant pretio emta mancipia non paruisse.* Exemplum habes in excerptis legationum in illa parte, qvomodo legationes obeundæ accipiendæqve sint; & in iis, qvæ Johannes Justinianeorum ducum unus fecit contra Belisarii verba, Gotthicorum II, & IV.

†††

Apud Gellium est) Exemplum apud *Gellium l. c.* ita se habet: Crassus, qvum in Consulatu obtineret Asiam provinciam, & circumsidere oppugnareqve Leucas oppidum pararet; opusqve esset firmâ atqve procerâ trabe, qvâ arietem faceret, qva muros ejus oppidi qvateret: scripsit ad magistrum ἀρχιτέκτονα Moleatensium sociorum amicorumqve populi Romani, ut ex malis duobus, qvos apud eos vidisset, uter major esset eum mittendum curaret, tum magister ἀρχιτέκτων comperto, qvamobrem malum desideraret, non, uti jussus erat. Majorem, sed qvem esse magis idoneum aptioremqve faciendo arieti, facilioremqve portatu existimabat, minorem misit. Crassus eum vocari jussit; & qvum interrogasset, cur non qvem jusserat misisset, causis rationibusqve, qvas dictitabat, spretis, vestimenta detrahi imperavit, virgisqve multum cæcidit; corrumpi atqve dissolvi officium omne imperantis ratus, si qvis ad id, qvod facere jussus est, non obseqvio debito, sed consilio non desiderato respondeat.

Sub speciali suâ formâ) Specialis enim mandati forma si non, præsertim in bello observaretur, de facili, ut ipse Grotius confitetur, dissolveretur imperantis officium. Laudantur igitur à *Valer. Maxim. lib. 2. capit. 7. exempl. 6.* Posthumius Tubertus Dictator & Manlius Torqvatus Consul; qvorum ille filium, injussu suo præsidio progressum, hostibusqve fusis victorem securi feriri jussit: hic vero filium qvod provocatus à Geminio Metio Duce Tusculanorum ad dimicandum se ignaro descenderat, gloriosam victoriam & speciosa spolia referentem abripi à lictore, in & modum hostiæ mactari voluit: satius esse judicans, patrem forti filio, qvam patriam militari disciplina carere. De Q. Fabio, Magistro eqvitum *vid. Grot. l. 1. c. 3. §. 11. n. 2. in not.* Consentit cum hoc jus nostrum Justinianeum in *l. 3. §. 15. ff. de Re Milit.* ubi ille, qvi in bello rem à duce prohibitam fecit, aut mandata non servavit, capite punitur, etiamsi res benè gesserit. Parcendum tamen Capitaneo, si pro re natâ & ex novâ superveniente causâ mandato Ducis non obtemperavit, qvæ causa ipsum Ducem tempore belli latebat, per textum singularem & juxta *Gail. de Pac. Publ. l. 1. c. 4. n. 29.* mente tenendum, in *L. si homin. 30. ff. Mandat.*

Sed sub consideratione generaliore) Maximè si mandato, vel instructioni ut vocant, generalis illa clausula inserta sit: Reliqva tuæ prudentiæ & discretioni committimus: Atqve hoc in specie *Gail. l. c. n. 30. & seqq.* diligenter pro Legatis, Oratoribus & Commissariis Principum observandum vult, qvod ex causâ nova, qvæ committentem

latebat, qvandoqve ex tempore pro re natâ, limites mandati sui pro utilitate & in rem Domini excedere possint. Qvamvis tutius sit, si tempus & occasio ferant, super novâ & incidenti causâ committentem consulere, ne, si res aliter opinione cadat, ipsi Oratores in vitæ, honoris & bonorum periculum ob non arctè servatum mandatum adducantur, cum mandati fines, præsertim in negotiis principalibus, diligenter custodiendi sint, *l. 5. princ. ff. Mandat.*

XXII. Restringens interpretatio extra significationem verborum, qvæ promissionem continent, aut ex defectu petitur originario voluntatis, aut ex casus emergentis repugnantia cum voluntate. Defectus voluntatis originarius intelligitur ex absurdo, qvod alioqvi evidenter seqveretur; ex cessatione rationis, * qvæ sola plene & efficaciter movit voluntatem; & ex materiæ defectu. Primum in eo fundamentum habet, qvod nemo credendus est velle absurda.

***

Qvæ sola plene & efficaciter movit voluntatem) Exemplum in L. 6. Adigere. §. 2. qvamvis D. de Jure Patronatus.

XXIII. Secundum ex eo, qvod contentum in promissione, ubi ratio talis additur, aut de ea constat, non consideratur unde, sed qvatenus sub ea ratione venit.

XXIV. Tertium, in eo qvod materia, de qva agitur, semper intelligenda est observari animo loqventis, etiamsi verba latius pateant. Hæc qvoqve interpretandi ratio à Rhetoribus tractatur in loco περὶ ῥητῶν καὶ διανοίας, & titulum habet, cum dicitur non semper eadem sententia.

XXV. 1. Sed de ratione notandum est, sub ea comprehendi sæpe qvasdam res non secundum existentiam, sed secundum potentiam moraliter consideratam, qvæ ubi locum habet restrictio facienda non est. Sic si cautum sit, ne exercitus aut classis aliqvo ducatur, non poterit duci, etiam animo non nocendi. Qvia in pactione non certum damnum, sed periculum qvalecunqve spectatum est.

2. Solet & hoc disputari, an promissa in se habeant tacitam conditionem, si res maneant, qvo sunt loco: qvod negandum est, nisi apertissime pateat, statum rerum præsentem in unica illa, qvam diximus, ratione inclusum esse. Sic passim in historiis legimus, legatos à suscepto itinere domum rediisse desertâ legatione, qvod res ita mutatas intelligerent, ut tota legationis materia aut causa cessaret.

XXVI. 1. Repugnantia casus emergentis cum voluntate solet & ipsa ab oratoriæ artis magistris referri ad eum, qvem dixi, locum περὶ ῥητῶν καὶ διανοίας. Est autem duplex: nam aut voluntas colligitur ex naturali ratione, aut ex alio signo voluntatis. Dijudicandæ voluntati ex naturali ratione Aristoteles, qvi hanc partem accuratissimè tractavit, propriam virtutem tribuit in intellectu γνώμῃ, sive εὐγνωμοσύνῃ, id est, *æqviprudentiam*, in voluntate

§. 23. a). Ergo Josephi fratres. frustra mortem fratris cum projectione in foveam commutarunt.

§. 24. a). Sic si die feriato nemini liceat armato incedere, qu an oborta tumultu id liceat ff. ass. quia actus talis est, qui pro natura sua videtur exceptus. §. 24. Si prohibitum sit noctu cum fascibus incedere, q. an quis se liberare possit, si dicat se caute cum face processisse ff. neg. materia n. semper intelligenda est observari animo loquentis, metus nimirum damni emergentis.

§. 26. n. 1. a). Declarationem factum aliquod ad legem non pertinere aequitas n. legem nunquam corrigit sed declarat sui statutum jubens homicidam occidi non includit defensorem. qa justam causam. ht. tusch. conclus. 582.

luntate verò ἐπιείκειαν, id est, *æquitatem*, qvam sapienter definit, correctionem ejus, in qvo lex deficit ob universalitatem: qvod ad testamenta qvoqve & pacta suo modo referri debet. Nam qvia casus nec prævideri omnes possunt, nec exprimi, ideo libertate qvadam opus est eximendi casus, qvos qvi locutus est, si adesset, eximeret: non tamen temere; id enim esset dominum se facere actus alieni; sed ex sufficientibus indiciis.

***

In qvo lex deficit ob universalitatem) Seneca IV. controversia 27. *in lege, inqvit, nihil excipitur, sed multa, qvamvis non excipiantur, intelliguntur, scriptum legis angustum est. interpretatio diffusa. qvædam verò tam manifesta sunt, ut nullam cautionem desiderent.*

2. Certissimum indicium est, si qvo casu seqvi verba illicitum esset, id est pugnans cum naturalibus aut divinis præceptis. Talia enim, cum obligationis capacia non sint, eximenda sunt necessario. *Qvædam*, ait Qvintilianus pater, *etiamsi nulla significatione legis comprehensa sint, natura tamen excipiuntur.* Ita, qvi promisit depositum gladium reddere, non reddet furenti, †† ne aut ipsi periculum creet, aut aliis innocentibus. Sic nec reddetur res deposita ei, qvi deposuit, si dominus eam repetat. *Probo*, inqvit Triphonius, † *hanc esse justitiam, qvæ suum cuiq; ita tribuit, ut non distrahatur ab ullius personæ justiore repetitione.* Ratio est, qvia ut alibi notavimus, introducti semel dominii ea vis est, ut rem domino cognito non reddere omnino injustum sit.

XXVII. 1. Secundum erit indicium, si verba seqvi, non qvidem per se & omnino illicitum sit, sed æqve rem æstimanti nimis grave atqve intolerabile: sive absolute spectata conditione humanæ naturæ, sive comparando personam & rem, de qva agitur, cum ipso fine actus. Sic, qvi rem ad dies aliqvot commodavit, intra eos dies repetere eam poterit, si ipse valde egeat: qvia actus tam benefici ea est natura, ut non credendus sit qvisqvam ad magnum suum incommodum se voluisse obligare. Sic qvi auxilium fœderato promisit, excusabitur, qvamdiu ipse domi periclitatur, in qvantum copiis opus habet. Et * concessio immunitatis vectigalium & tributorum intelliget de qvotidianis & anniversariis, non de iis, qvæ summa necessitas exigit, & qvibus carere respublica non potest.

***

Concessio immunitatis) Vide Rosenthalium de Feudis, cap. V. conclus. LXXIIX, n. 2. Heig. illustrium XIIX, n. 26. part. I. Corhmannum cons. XI, 22. Clarum, §. Feudum XXIX, n. 2. L. 4. Andream Knich. de Vestitis pactis, part. II, c. 5. num. 20. Henricum Bocer. de collectis, cap. IV, 12.

†††

Ad magnum suum incommodum) Huc faciunt verba Antonini in *L. Æde. 3. C. Locat.* ad qvæ vid. *Brunnem. in Comment. & ad inst. §. fin. h. t. Ex.* 20.

†† L. III. c. XII. §. I. III.

† L. 31. Bona fides. D. Depositi. h. l. 2. c. XIII. §. XV. n. 2. c. X. §. I. n. 4. Molin. disp. 294. Silv. verb. comodatum. n. 4. Less. L. II. c. 27. dub. 5.

L. I. c. 5. §. 5. 2. L. 2. c. 2. §. 5.

Ang. ad L. 7. ad L. Rhod. Vasq. Contr. III. c. 31.

2. Ex qvibus apparet, nimis laxe dictum à Cicerone, non servanda promissa, qvæ sint iis, qvibus promiseris, inutilia, nec si plus tibi noceant, qvam illi prosint, cui promiseris. Nam an res utilis sit futura ei, cui promissa est, judicare promissor non debet, nisi forte in casu furoris, de qvo supra † diximus: & ut promissum promissorem non obliget, non satis est qvodlibet nocumentum in promissorem, sed tale oportet sit, * qvod pro natura actus credi debeat exceptum. Sic qvi operas vicino ad dies aliqvot promisit, non tenebitur, si eum morbus sonticus patris aut filii detineat. Et hoc recte Cicero de Officiis primo: *Si constitueris te cuipiam advocatum in rem præsentem esse venturum, atqve interim graviter ægrotare filius cœperit, non sit contra officium non facere qvod dixeris.*

† §. 26. h. c. num. 2.

***

Qvod pro natura actus credi debeat exceptum) Vide Carolum Molinæum ad consvetudines Parisienses tit. I. §. 2. gl. IV. n. 3. Ferd. Vasqvium de successionum creatione libro II. §. XIIX. n. 80. Antonium Fabrum rerum in Sabaudia judicatarum libro IV. tit. 30. Zazium in L. stipulatio hoc modo. 61. n. 3. de Verborum obligationibus. Adde c. 25. qvemadmodum. de Jurejurando, & Alciatum ad c. 28. cum contingat. Eodem titulo.

3. In eundem sensum accipiendum, nec ultra trahendum est, * qvod apud Senecam legimus: *Tunc fidem fallam, tunc inconstantiæ crimen audiam, si cum omnia eadem sint, qvæ erant promittente me, non præstitero promissum, aliqvi qvicqvid mutatur, libertatem facit de integro consulendi, & meam fidem liberat. Promisi advocationem: postea apparuit per illam causam præjudicium in patrem meum qværi. promisi me peregre una iturum: sed iter infestari latrociniis nuntiatur. In rem præsentem venturus fui: sed æger filius, sed puerpera uxor tenet. Omnia esse debent eadem qvæ fuerint cum promitterem, ut promittentis fidem teneas.* Omnia intellige pro actus ejus, de qvo qværitur, natura, ut jam modo exposuimus.

De Benef. l. IV, c. 35.

***

Qvod apud Senecam legimus) ejusdem hæc sunt, capite XXXIX. lib. IV. de beneficiis: *Ad cœnam, qvia promisi, ibo, etiamsi frigus erit. surgam ad sponsalia, qvia promisi, qvamvis non concoxerim. sed non si febricitavero sponsum descendam, qvia promisi: sed non si spondere in incertum jubebis, si fisco obligabis. Subest inqvam tacita exceptio, si potero, si debebo, si hæc ita erunt. Effice ut idem status sit cum exigitur, qvi fuit cum promitterem. destituere levitas non erit si aliqvid intervenit novi. qvid miraris, cum conditio promittentis mutata sit mutatum esse consilium: eadem mihi omnia præsta & idem sum. Vadimonium promittimus tamen deseritur. Non in omnes datur actio, deserentem vis major excusat.* Usi sæpe hoc effugio Angli, vide Camdenum in anno cIↃ IↃ XCV. tum in controversia cum Batavis, tum in altera cum Ansiaticis.

XXIIX.

§. 27. n. 3. ad exemplum habuimus
in historia Belgica, cum Belgium
bellum gereret cum hispanis, Eli-
sabetha regina angliae mittebat
Ducem suum Leucestrium, cum
satis valido exercitu, ut belgis auxi-
liaretur, interim cum angli li-
centius se gererent, Belgi ope
illorum haud amplius indigentes
praetexi huius rei reddebantur.
sed premebat ipsos articulus
cum Elisabetha initus, ut
Leucestrius omnium Belgarum
consiliis interesset; igitur cum
aliter a potentia se libe-
rare non possent Syndicus
hollandiae oldenbarnefeldius
hoc consilium dabat, oportere
adhuc unum consilium institui
generalium statuum in quo

consultarent, quomodo obviandum potentiae angelicae, Leucestrius et huic consilio interesse cupiebat, sed renuebant Bataviae quam justam causam habuerint Belgae instituendi novum consilium et arcendi ab illo Leucestrium ass. ex regula in odiosis interpretatione restringi opus est, et verba accipienda de quibus verosimiliter cogitatum illud v. pactis comprehensum non erat. Bozhor. disquisit. cas. 22.

§. 28. a). ubi antinomia est manifesta, ibi nulla expectanda est interpretatio non dantur in jure civili nostro antinomiae sed circumstantiae istae in quibus lege latae nos catent.

§. 29. n. 1. a). quisquis plenum effectum requirit permissio semiplenum, quemadmodum in promissione semper est semiplene pes

§. 29. n. 1. b). puffendorfius bricinquit negativorum esse uniformem obligationem, rationem addit affirmativorum posse esse diversam, propter casus emergentes sed praecepta negativa nihil relinquere, affirmativa aliquid ponere sed exceptiones non respuere quae causam cur praecepta in decalogo sint negativa ut homo non haberet quod exciperet

§. 29. n. 1. a). si adhuc sit in potestate nostra, alias pacta priora derogant posterioribus, quo n. semel transtuli non iterum transferre possum eos adicimus melius esse quod minus probes et exequi possis, quam quod magis probes et exequi non possis Bozhornius cas. 54.

XXIIX. Diximus, alia qvoqve esse posse signa voluntatis, qvæ ostendant casum eximendum. Inter ea signa nihil validius est, qvam verba alio loco posita, non ubi directe pugnant, qvæ est ἀντινομία, cujus supra meminimus, sed cum velut insperato ex ipso rerum eventu inter se committuntur, qvam Rhetores Græci vocant, τὴν ἐκ περιστάσεως μάχην. h.c.§.4.n.1.

XXIX. 1. In hac disceptatione, utra pars scripti, cum ex casu fit collisio, prævalere debeat, regulas qvasdam ex antiqvis auctoribus * Cicero posuit; qvæ, ut spernendæ neutiqvam sunt, ita mihi non suo ordine videntur collocatæ. Nos eas hunc in modum digeremus: * Ut qvod permittit, cedat ei, qvod jubet: qvia, qvi permittit aliqvid, ita permittere videtur, nisi aliud qvid obstet, qvam de qvo ibi agitur: ideoqve, ut ait Scriptor ad Herennium, plus valet sanctio permissione. Ut qvod faciendum est certo tempore, ei præferatur, qvod qvovis tempore fieri potest: unde seqvitur, ut plerumqve pactio vetans vincat jubentem, qvia pactio vetans obligat ad qvodvis tempus, jubens non item, nisi aut tempus sit expressum, aut jussio tacitam prohibitionem contineat. Inter eas pactiones, qvæ supradictis qvalitatibus pares sunt, ut præferatur, qvod magis est peculiare, & ad rem propius accedit: nam solent specialia efficaciora esse generalibus. & in prohibitionibus, ut qvæ pœnam adjunctam habet, ei, qvæ pœna vacat, & qvæ majorem pœnam minatur, ei, qvæ minorem, præferatur. Tum vero, ut superet qvod causas habet aut magis honestas, aut magis utiles. Extremo loco, ut, qvod postremo dictum est, vincat. Libro 13.

***

Cicero posuit) de Inventione secundo, & ibi Marius Victorinus.

Ut qvod permittit, cedat ei, qvod jubet) Qvintilianus declamatione CCCLXXIV. *Semper potentior lex est, qvæ vetat, qvam qvæ permittit.* Donatus Phormione Actu I. Scen. 2. *Bene jubet, minorem enim vim habet ea lex, qvæ aliqvid permittit, qvam illa, qvæ aliqvid jubet.* vide Ciceronem Verrina II. & qvæ habet Connanus libro I. c. 9.

2. Illud ex superioribus hic repetendum est; pactorum juratorum eam esse vim, ut intelligi debeant secundum receptissimam proprietatem, & ut omnes restrictiones tacitas, † & ex natura rei non omnino necessarias, qvam maxime repudient. Qvare & si juratum pactum cum non jurato pugnet certo eventu, * præferendum erit cui adest jurisjurandi religio. † L.II.c.XIII. §.3.n.2.& 5.

***

Præferendum erit cui adest jurisjurandi religio) Acontius apud Ovidium:

Promisit pater hanc: hæc & juravit amanti:
Ille homines, hæc est testificata Deam:
Hic metuit mendax, hæc & perjura vocari.
Num dubitas, hic sit major an ille metus?

XXX.

XXX. Solet & hoc qværi, an in dubio contractus perfectus censeri debeat; anteqvam scriptura confecta sit, & tradita. Nam id Murena causabatur adversus ea, qvæ inter Syllam & Mithridatem convenerant. Mihi apertum videtur, ni aliud convenerit, * credendum, scripturam adhiberi, ut monumentum contractus, non ut substantiæ ejus partem. Alioqvi exprimi id solet, ut in induciis cum Nabide: *Ex qva die descriptæ conditiones editæ Nabidi forent.*

Liv. l. XXXIV. cap. 34.

***

Credendum scripturam adhiberi ut monumentum contractus, non ut substantiæ ejus partem) L. in re. 4. & L. si res gesta. 5. D. de Fide Instrumentorum. L. 17. pactum qvod bona fide. C. de Pactis. Sic Legem 17. Contractus. C. de Fide instrumentorum interpretantur Bartolus, Johannes Faber, & Salicetus, qvorum sententia in judiciis contra Baldum & Castrensem prævaluit. Mynsingerus Decade X. Cons. XCI. Neostadius de Pactis antenuptialibus, observatione XIIX. qvare non satis probabile est, qvod Ligniacus adfert de instrumento à rege subscripto, sed nondum addito sigillo & Secretarii manu, libro II. rerum Italicarum Guicciardini.

Alc. V. cons. 17.

XXXI. Illud vero non admittam, qvod qvibusdam placuit, contractus regum & populorum, qvantum fieri potest, interpretandos ex jure Romano: nisi appareat, inter qvosdam populos jus istud civile in his, qvæ juris gentium sunt, etiam pro jure gentium receptum esse: qvod temere præsumendum non est.

IX. Symp. 13.

XXXII. De eo vero, qvod Plutarchus in Symposiacis movet, conditionem offerentis, an accipientis verba attendi magis debeant, ita videtur, cum accipiens hîc sit, qvi promittit, ejus verba formam dare negotio, si absoluta & in se perfecta sunt. Nam si per affirmationem respiciant verba offerentis, tunc ea ipsa ex natura vocum relativarum repetita in promissione videbuntur. Anteqvam vero accepta sit conditio, ne eum qvidem teneri, qvi obtulit, certum est, nullum enim adhuc jus qvæsitum est, ut ex his, qvæ de promissione supra † diximus, apparet. Et hæc oblatio conditionis minus est promissione,

† h. l. c. XI. §. 4. & seqq.

CAPUT XVII.

De damno per injuriam dato, & obligatione, qvæ inde oritur.

I. Culpam obligare ad restitutionem damni.
II. Damnum intelligi, qvod pugnat cum jure stricte dicto.
III. Accurate distingvendam aptitudinem à jure stricte dicto, ubi concurrunt.
IV. Damnum & ad fructus pertinere.
V. Ad lucrum cessans qvomodo?
VI. Damnum dare facientes primario:
VII. Et secundario;

IIX. Item

§. 31. Ad jus romanum tn re-
curritur deficientibus aliis juribus
uti patet et Arturo Duik du-
ri interpretatio prohibita uti
in Instr. pacis art. 5. §. 17
quid tamen faciendum Rs. intelligi
solam interpretationes frivolas
et quà venit ab homine non
quà a lege ejusq pari modo
in Instr. pacis interpretationes
prohibitæ.

Conspectus.

§. 1. Ad praemittenda hic generalis doctrinae imputationis imputare est causam rei alteri attribuere, Pufendorfius utitur termino imputativitatis, q. est aptitudo ad causam sustinendam seu imputatio, illa imputatio est consequens est actionis moralis h. e. in quam homo qua talis esse inficit seu qm hoc ut talis sit efficit, homo. itaq. quando ipsi aliquid imputatur, pro causa morali habendus, causa moralis est qua volente aliquid fit, causa naturalis, qua agente aliquid fit possumus aliquid agere quod non volamus e. g. in coede mere involuntaria homo est causa naturalis non moralis quia non volente eo facta coedes adeoq. ipsi imputari nequit. hinc illustrabimus nomen causae quae est causa laetionis moralis laetio moralis est dum et

IIX. Item non facientes qvod debent: primario,
IX. Et secundario:
X. Qvalis efficacia circa actum ad hoc requiratur.
XI. Qvo ordine teneantur.
XII. Obligationem extendi etiam ad damnum consequens.
XIII. Exemplum in homicida:
XIV. In eo qui aliter vim intulit:
XV. In adultero & stupratore:
XVI. In fure, raptore, & aliis:
XVII. In eo qvi causam promissioni dedit per dolum aut metum injustum.
XIIX. Qvid si metu justo naturaliter?
XIX. Qvid de metu, qvem jus gentium pro justo habet?
XX. Potestates civiles qvatenus teneantur ex damno per subditos dato: ubi qvæstio de prædis in mari actis in socios contra imperium publicum.
XXI. Naturaliter ex animalis sui aut navis suæ facto sine culpa neminem teneri.
XXII. Damnum dari, & adversus famam & honorem, & qvomodo reparetur.

I.

SUpra diximus, ejus, qvod nobis debetur, fontes esse tres, pactionem, maleficium, legem. De pactionibus satis tractatum. Veniamus ad id, qvod ex maleficio naturaliter debetur. Maleficium hîc appellamus culpam omnem, sive in faciendo, sive in non faciendo, pugnantem cum eo, qvod aut homines communiter aut pro ratione certæ qvalitatis facere debent. * Ex tali culpa obligatio naturaliter oritur si damnum datum est, nempe ut id resarciatur. L. II. c. I. §. 2.

***

Ex tali culpa obligatio naturaliter oritur) Ἀμελίȣ δίκη Græcis. Vide in decretalibus titulum de injuria & damno dato, & Digestis ad L. Aqviliam & vicinas rubricas.

†††

Maleficium) Generaliter acceptum, prouti in jure qvoqve nostro qvasi maleficium, ex culpâ scilicet latissimâ ortum, post se trahit.

Sive in non faciendo) nimirum qva contumacem qvis se exhibet in iis peragendis, ad qvæ jure adstrictus est peragere; ubi etiam revera & formaliter peccat, atqve maleficium committit.

Pro ratione certæ qvalitatis facere debent) Et per conseqvens, si hoc omittunt, culpam committunt. Agit enim hic Grotius de damno injuriâ dato, adeoqve secundum Leges Romanorum, de Lege (vel potius plebiscito) Aqvilii, in qvâ culpa qvoqve levissima præstanda venit, *l. 44. pr. ad L. Aqvil.*

II. 1. Damnum forte à demendo †† dictum, est τὸ ἔλαττον, cum qvis minus habet suo, sive illud suum ipsi competit ex mera natura, sive accedente facto humano, puta dominio, aut pacto, sive ex lege. Natura homini suum est vita (non qvidem † ad perdendum, sed ad custodiendum) corpus, membra, fama, honor, actiones propriæ. Dominio & pactis qvomodo suum qvid cuiqve sit, superior tractatio docuit, tum qvoad res, tum qvoad jus in actiones alie-

†† L. 3. D. de Damn. Infect.

† L. 2. c. 1. §. 3. c. 15. §. 16. n. 3. c. 21. §. XI. n. 2. L. 3. c. XI. §. 18. c. XX. §. 43. n. 2.

alias. Simili modo ex lege jus suum cuiqve oritur, qvia idem aut plus lex potest, qvam in se ac sua singuli. Sic pupillus jus habet exactam qvandam diligentiam exigendi à tutore, respublica à magistratu, nec respublica tantum, sed & cives singuli, qvoties lex id expresse aut per sufficientem conseqventiam significat.

***

Damnum forte à demendo dictum) Ita Varro libro V. *damnum à demtione, eum minus re factum, qvam qvanti constat.* Alii magis probant derivari à Græco δαπάνη, ut sic dapnum, deinde damnum, ut ὕπνος, sopnus, somnus. Nec absurde deducas à Græco δάμνω, qvod est βιάζω, aut ex ζημία damia, damnum, ut regia, regnum.

†††

Exactam qvandam diligentiam exigenti) non verò ut præstet culpam regulariter levissimam, prouti statuit *Pomeresch. ad tit. Inst. Qvib. mod. re contr. oblig. §. 2. arg. l. 24. C. de usur.* qvamvis aliqvando ad levissimam qvoqve culpam præstandam tutor aut curator obstringatur, si nimirum sese obtulerit, *arg. l. 53. §. 3. de Furt.* Videtur enim tum exactissimam diligentiam polliceri, *Dn. Struv. Ex. 31. th. 38.*

†L.I.c.I.§.IV. 2. At ex sola aptitudine, qvod jus minus proprie dicitur † & ab assignatrice justitia spectatur, non oritur verum dominium, ac proinde restitutionis obligatio: qvia non id alicui suum est, ad qvod aptus †† est: πλεονεκτεῖ οὐδὲν ait, Aristoteles: ὁ οὐ βοηθήσας χρήμασι δι' ἀνελευθερίαν. *Contra proprie dictam justitiam nihil committit, qvi pecunia sua alteri non succurrit præ tenacitate.* Cicero pro Cn. Plancio: *Est hæc conditio liberorum populorum, posse suffragiis vel dare vel detrahere qvo velit cuiqve.* & tamen mox subdit, accidere, ut populus faciat, qvod velit, non qvod debeat, voce debendi sumta in laxiore significatu.

†† L.II.c.XXII. §.16.c.XXV. §.3. n.4. Nic.V,c.4.

†††

Ab assignatrice justitia spectatur) Qværitur hic: an, ut conducatur miles, professor, medicus, &c. qvi qvam rectissimè officio suo fungi possint, adscribendum sit justitiæ commutativæ, an distributivæ? Arripimus distinctionem *l. 1. c. 1. §. 8. n. 2. pag. 6.* prolatam inter medium inveniendi habilitatem harum personarum ad officium destinatum & inventum applicandi. Prius rectissime distributivæ adscribitur; posterius ad commutativam pertinet.

Th. & Cajet. 2. 2. q. 62. art. 2. Soto l. IV. q. 6. Lessius, lib. II. c. 12. dub. 18. Covar. ad c. peccatum. 5. p. 2. §. 7. de Reg. Jur. in 6.

III. Sed cavendum hîc ne confundantur, qvæ diversi generis sunt. Nam cui magistratus collatio mandata est, is reipublicæ tenetur ad eligendum eum, qvi † dignus sit, & ad hoc exigendum respublica jus habet proprium, qvare si ex indigni electione damnum fecerit respublica, ille resarcire tenebitur. Sic etiam civis aliqvis non indignus, etsi jus proprium ad officium aliqvod non habeat, habet tamen verum jus petendi juxta alios: in qvo jure, si per vim aut dolum impediatur, jam non totius rei expetitæ, sed incerti illius damni æstimationem exigere poterit. Simile erit in eo, cui ne qvid legaret testator, vi vel dolo fuit impeditus. nam capacitas legati jus qvoddam est, cui

§. 1. n. 2. as. E. contrario tutorū et magistratuum est pupillorū ac civium jus m. incertum non. Deserere alias exacta diligentia non præstatur.

§. 3. as. Qu. quid si quis officio admotus agnoscat inaptum se esse an officio debeat cedere. Rs. aff. quia parem se negotiis gerendis non agnoscit, sed. quid si dubitet utrum aptus sit ad officium sustinendum Rs. neg. non debere cedere, in dubio n. melior est causa possidentis superiorem casum habuimus

§. 6. d) Regnum genus est ut rege Poloniæ Michaele
cæptatorum, sine quibus nemo qui post triduum Gm elec-
Diu latere potest l. 1. ff. de tus esset vocat se abdi-
receptatoribus & cur receptator care iterum sed senatorij
eadem pœna involvatur quâ et amici deque eas ij m:
fur ff. quia fur et latro sm. positum merum mutavit.
per furari et in delicto actuali vel
tantur, semper n. contrectari dam
rem alienam, cum furtum sit con-
trectatio rei alienæ, hinc regula
tor non potest melioris conditio-
nis esse dum fuerit in pœnæ
actuali delicto cæperat aggra-
vium si eo præstitat. Vid Paganus
Decis 25. n. 4.

§. 6. e) Delictum n. eorum non eludere valet quod alter om-
cum est. & sed teneatur se ejus rei ni teneretur, quia ff
noti aliquis indicare socios, aliquis causa cæteretur n. infer
moralitatum regent nos v. affi tiste ni altioremo.
manus teneatur n. respondere §. 6. g) quia restitutionem ar-
gistratui /rei: sed non debemus principali agenda. l. 3. c. 1 §.
socios propinq vel in vita vel in §. 7. a) ff. an consilii et ejus
fama vel in corpore ff. notam nullus teneatur, qui publici cu
infami socio quia per confessi- Jelii dnotas, quod in se ni
nem nostram non minus habet gatum, quia nihil aliud e
ff. habere debebat. consentire regnet potest fm
propositi sententiæ confessi
a principio et propriæ cogni
a, e contrario fm quod Barto
nos affirmative esse, negativ
ne in toto n. vitiare teneat
tur. Quæres cupiam, deinde
Distinguendum m. est inter
modestam propositionem et pu
tinacem sententiæ defensio
in hac n. non peccatur in
silium sed cœcatus obtra
dendi et impediendi meliorem
sententiæ fiet ff quæ di
stinguende consilia cæca et
tuta quæ nocua a may

§. 6. a) jubere est fieri ali
quid vetare

§. 6 b) Idem n. vult quod pu
mariis autor, consentire est
nare alterum, quia ff

§. 6. c) Delictum n. ipsorum non eludere valet quod alter om-
cum est. & sed teneatur se ejus rei ni teneretur, quia ff
noti aliquis indicare socios, aliquis causa cæteretur n. infer
moralitatum regent nos v. affi tiste ni altioremo.
manus teneatur n. respondere §. 6. g) quia restitutionem ar
gistratui /rei: sed non debemus principali agenda. l. 3. c. 1 §.
socios propinq vel in vita vel in §. 7. a) ff. an consilii et ejus
fama vel in corpore ff. notam nullus teneatur, qui publici cu
infami socio quia per confessi- Jelii dnotas, quod in se ni
nem nostram non minus habet gatum, quia nihil aliud e
ff. habere debebat. consentire regnet potest fm
propositi sententiæ confessi
a principio et propriæ cogni
a, e contrario fm quod Barto
nos affirmative esse, negativ
ne in toto n. vitiare teneat
tur. Quæres cupiam, deinde
Distinguendum m. est inter
modestam propositionem et pu
tinacem sententiæ defensio
in hac n. non peccatur in
silium sed cœcatus obtra
dendi et impediendi meliorem
sententiæ fiet ff quæ di
stinguende consilia cæca et
tuta quæ nocua a may

§. 9 a) teneatur n. unusquisq. v.
peram vare ut justitiæ in inte-
gro servetur et hoc in specie
ujus habet in delictis majo-
ribus ff. reip. aut principi

Franckesche Stiftungen zu Halle

cui id est conseqvens, ut libertatem testatoris in eo impedire injuria sit.

IV. Minus autem qvis habere, ac proinde damnum fecisse intelligetur, non in re tantum, sed & in fructibus, qvi proprie (a) rei fructus sunt, sive illi percepti sunt, sive non, si tamen ipse eos percepturus fuerat, deductis impensis, qvibus res melior facta est, aut qvæ ad fructus percipiendos fuerunt necessariæ, ex regula, qvæ nos vetat locupletiores fieri cum aliena jactura.

V. Sed & spes lucri ex nostro æstimabitur, non ut illud ipsum, sed secundum propinqvitatem ad actum, ut in semente spes messis.

VI. Tenentur autem, præter ipsum, qvi per se, & ἀμέσως damnum dat, alii qvoqve faciendo aut non faciendo: Faciendo alii primario, alii secundario: primario, qvi jubet, qvi consensum reqvisitum adhibet, qvi adjuvat, qvi receptum præstat, aut qvi alio modo in ipso crimine participat.

VII. Secundario, qvi consilium dat, * laudat, assentatur. *Qvid enim interest * inter svasorem facti & probatorem?* ait Cicero Philippica secunda.

***

Laudat) Totilas in oratione ad Gotthos apud Procopium Gotthicorum III. ὁ γὰρ ἐπαινέσας τὸν δεδρακότα, οὐδέν τι ἧσσον τῶν πεπραγμένων αὐτουργὸς γίνεται. *Nam qvi facientem aliqvid laudat, & ipse rei factæ auctor habendus est.* Ulpianus in L. I. D. de servo corrupto. *Et si erit servus omnimodo fugiturus, vel furtum facturus, hic verò laudator ejus propositi fuerit, tenetur, non enim oportet laudando augeri malum.*

Inter svasorem facti & probatorem) Applicat hoc dictum Probo præfecto Ammianus libro XXVII. Lege Langobardica lib. IV. tit. IV. etiam consulens ad compositionem vocatur. vide Rom. I. in fine, & ibi veteres Scriptores.

IIX. Non faciendo, item primario aut secundario: primario, qvi cum ex jure proprie dicto debeat vetare præcepto, * aut opem ferre ei, cui fit injuria, id non facit: Is Chaldæo Paraphrastæ Levitic. XX, 5. סער obfirmator dicitur.

***

Aut opem ferre ei, cui fit injuria, id non facit) Nicetas Choniates Michaële Comneno: ὁ ἐμπρησμὸς οὐ μόνον τοῦ ἀνάψαντος, ἀλλὰ καὶ τοῦ κατασβέσαι δυναμένου, δράσαι δέ τι τοιοῦτον ὅλος μὴ βουληθέντος. *Incendium non ei tantum imputatur, qvi facem intulit, sed & ei, qvi prohibere cum posset, omnino noluit.*

IX. Secundario, qvi aut non dissvadet, cum debeat, aut factum reticet, qvod notum facere debebat. Illud autem debere in his omnibus referimus ad jus proprium, qvod justitia expletrix respicit, sive illud ex lege, sive ex qvalitate exoritur. nam si debeat ex caritatis norma, peccabit qvidem

Soto l. IV, q. 7. Less. l. II. c. 12. dub. 16. n. 3.

(a) L. 2. c. X. §. 4. L. in qvantitate. 73. §. 1. magna. D. Ad Legem Falc. Th. 2. 2. 62. art. 4.

Soto l. IV. q. 6. art. 5.

Less. lib. II. c. 13. dub. 10.

omittendo, non tamen ad reparationem tenebitur, cujus origo est jus aliqvod proprium, ut ante † diximus.

XI. Sciendum qvoqve, hoc omnes, qvos diximus, ita teneri, si verè causa fuerint damni, id est momentum attulerint, aut ad totum damnum, aut ad partem damni. Nam sæpe accidit in agentibus vel negligentibus secundarii ordinis, interdum etiam in qvibusdam, qvi sunt ordinis primarii, ut etiam sine eorum actu aut neglectu is, qvi damnum dedit, certus fuerit id ipsum dare; qvo casu illi, qvos dixi, non tenebuntur. Qvod tamen non ita intelligendum est, ut si alii defuturi non fuerint, puta qvi svaderent, aut juvarent, non teneantur qvi svaserint, aut juverint, si absq; ope, consilio, qvi dedit damnum, daturus id non fuisset. Nam & illi alii, si svasissent aut adjuvissent, tenerentur.

†††

Non tenebuntur) Puta qvoad damni dati reparationem, sed propter factum suum juxta *cap.* 21. *h. l.* pœna arbitraria puniuntur. Licet contrarium statuat *Jul. Clar. Pract. Crimin. lib.* 5. *§. fin.* qvæst. 89. *num* 1. *cum pluribus ibid. allegat. p.* 390. & ita etiam testetur se vidisse servari in qvodam Augustino Marentio 3. April. 1558. P. N. qvi mandaverat filio suo, ut uxorem suam interficeret, prout ille interfecit, & fuit patri mandanti caput amputatum. Qvarè in foro electorali Saxonico ita demum mandantem a pœna ordinaria homicidii excusari vult *Bened. Carpzov. in prax. Crimin. p.* 1. *q.* 4. *num.* 39. *pag.* 23. qvando certò credidit, mandatarium etiam sine mandato omnimodo occisurum esse; si verò mandans ignoravit, aut credidit, qvod mandatarius hoc facturus non esset, tunc indifferenter mandans tenebitur pœnâ ordinariâ, qvia qvoad ipsum satis est, qvod putavit verè mandare ei, qvi alias non esset facturus. Non enim potest istud mandatum transire in consilium, ut qvod datur gratiâ ejus, qvi consilium petit, qvod non fit, qvando mandans ignorat, mandatarium occidere velle, *add. Guil. Grot. de Fr. J. N. cap.* 11. *§.* 9. *ibi*

XI. Tenentur autem primo loco ii, qvi imperio aut alio modo aliqvem impulerunt ad factum; his deficientibus patrator facinoris: & post eum ceteri in solidum singuli, qvi ad actum causam dederunt, * si totus actus ab ipsis qvanqvam non solis processit.

*** *Si totus actus ab ipsis, qvanqvam non solis, processit*) Lex Longobardica lib. I, tit. IX. 5.

XII. Qvi vero de actu tenetur, simul tenetur de his, qvæ illum ex actus vi sunt consecuta. *In Senecæ controversia qvadam hoc tractatur in specie platani incensæ ex qva domus arserat, ubi hanc ponit sententiam, *Etsi partem damni dare noluisti, in totum qvasi prudens dederis tenendus es. ex toto enim noluisse debet, qvi imprudentia defenditur.* Ariarathes Cappadocum Rex eo, qvod Melani amni exitum per lasciviam obstruxerat, cum ejus perrumpentis impetu elatus Euphrates rapta parte Cappadocum terræ, magna & Galatis & Phrygibus damna intulisset, permisso Romanis judicio talentis trecentis dispendium sarcivit.

Simul

nificis et reip. antiquitibus grot. 2. c. 23. §. 2. n. 2. Conf. Bochor casu. 14

§. 10. a.) Exemplum eorum, qui hostibus res aliquas subministrant. 2. 3. c. 1. §. 5. aliud exemplum neglectus magistratuum imputati est. ad 1662 agitata inter pontificem. M. et regem galliae ubi hic contra illum bellum movebat Rter injuriam a Corsaribus papalibus legato gallico Creguis ~~intenta~~ illata punire noluisset

agitatis rei humanae n. interest ea scire ob imminens periculum. Exemplum huius rei vidimus in juniori thuano, qui quia conscius fuisset coedis Richelieu intentatae capitis supplicium publice luit, licet consilium non admovisset, sed nundum tm notitiam habuisset, arcanum tm hoc in ejus supplicio tatebat Dux Bullionaeus huic factioni implicitus erat. Itaq ut accessione ducatus sedanensis augeretur regnum galliae omnes corosei capite plexi ut herreretur Bullionaeus, proponebat ipsi optionem an mortem subire, utrum ducatu cedere velle qd posterius amplexus est. cum thuano supplicium passus Cinq Martius unus e complicibus qui eodem intentarunt geminum inde distichon nonnemo cudit

Morte pari periere duo, sed dispare causa
Est reus iste longus, est reus iste latens
Morte pari periere duo, sed perdidit illa
Fracta fides, istum perdidit arcta fides

Exemplum recensitae punitae marchionissae Villargiae ob solam retinentiam in causa equitis Rohanei diar eur. Cont. 2. ad ao 1647.

§. 13. a) quia vita est res intellectualis, intellectus a. non recipit pretium, quia nulla ejus cum corpore est proportio

§. 14. a) totus n. homo intellectualis, ergo m. partes ejus et licet non per se tm accessorie beneficio intellectus gaudent sicuti legatus non solum per se inviolabilis sed m. accessorie comites et vasa ejus.

***

Simul tenetur de his, quæ illum ex actus vi sunt consecuta) Vide Thomam prima secundæ, qvæst. XX, art. 5. & L. Si servus servum. 27. §. Si qvis insulam 8, D. ad L. Aqviliam.

In Senecæ controversia) Excerptis V,5.

XIII. Exemplo hæc sint. Homicida injustus tenetur solvere impensas, si qvæ factæ sunt in Medicos, & iis qvos occisus alere ex officio solebat, puta parentibus, uxoribus, liberis dare tantum, qvantum illa spes alimentorum, ratione habita ætatis occisi, valebat: sicuti Hercules legitur Iphiti à se occisi liberis mulctam pependisse, qvo facilius expiaretur. Michaël Ephesius ad qvintum Nicomachiorum Aristotelis : ἀλλὰ καὶ ὁ φονεύθεις ἔλαβε τρόπον τινά. ὃ γὰρ ἡ γυνὴ ἢ οἱ παῖδες, ἢ οἱ συγγρεῖς τὸ φονεύθεν ἔλαβον τρόπον τινὰ ἐκείνῳ ὄφελος). *Sed & qvi occisus est, accipit aliqvo modo. Qvæ enim uxor ejus & liberi & cognati accipiunt, ipse qvodammodo accipit.* Loqvitur de homicida injusto, id est, qvi non habuit jus id faciendi unde mors seqvitur. Qvare si qvis jus habuerit, sed in caritatem peccaverit, ut qvi fugere noluit, † non tenebitur. Vitæ autem in libero homine æstimatio non fit secus in servo, qvi vendi potuit.

Less. lib. II. c. 9. dub. 19. L. 68. D. ad L. Falcid. Dod. l. IV. †L. II. c. I. §. X. n. 3. Navarr. c. 15. n. 21. L. cū liberi. ult. D. de his qvi effuder. vel dejecer.

†††

Tenetur solvere) Qvamvis mortem rursus sustinere cogatur. Idqve etiam verum est in fure, incendiario, venefico, aliisqve, qvi ultimo supplicio afficiuntur, (qvicqvid in contrarium dicant cum Scabinatu Lipsiensi *Carpzov. Prax. Crimin. p. 2. q. 80. num. 110. Thesaur. ad Decis. Elect. 86. observ. 1.*) prouti de Facultatibus Juridicis Lipsiensi & Wittebergensi attestantur *Rauchbar. p. 2. q. 10 num. 17. Finckelthaus. obs. 59.* & de Scabinatu Jenensi *Dn. Richter. p. 2. decis. 96 num. 114. Dn. Struv. Dissert. Crimin. 2. th. 16.* in qvo ita pronunciarum mense Augusti. Anno 1666. *add. Grot. §. 16. h. c. ibiqve Dn. Zigler.* qvi itidem de observantia Scabinatus Saxonici cum Carpzovio testatur.

Qvi fugere noluit) diximus de hoc ad *l. 2. c. 1. §. 10. num. 3. pag. 169.*

XIV. * Qvi mutilavit similiter tenebitur ad impensas & ad æstimationem ejus. qvod jam qvi mutilatus est, minus poterit lucrari. Sed sicut ibi vitæ, ita & hic cicatricis in libero homine æstimatio non fit de conjectione in carcerem idem dicendum.

L. 3. D. si qvadr.

***

Qvi mutilavit similiter tenebitur ad impensas & ad æstimationem ejus, qvod jam qvi mutilatus est, minus poterit lucrari) Idem apud Hebræos servatum, Baba Kama cap. IIX. §. I. & apud Anglos & Danos, qvorum fœdus vide apud doctissimum Pontanum dissertatione de mari.

†††

Minus poterit lucrari) *Vid. Speidel. sub verb.* Abtrag. *Carpzov. Prax. Crim. p. 2. q. 99. n. 28. & 45. & Not. ad Guil. Grot. c. 7. §. 2.*

Less. lib. II. c. 10. dub. 6. † Regl. p. 406.

XV. Sic adulter & adultera tenentur non tantum indemnem præstare ma-

maritum ab alenda prole, sed & legitimis liberis rependere, si quod damnum patiuntur ex concursu ita susceptæ sobolis ad hæreditatem. Qui virginem imminuit vi, aut fraude, tenetur ei rependere quanti minoris ipsi valet spes nuptiarum: imo & ducere tenetur, si ea promissione corporis usuram imperaverit.

†††

Ab alendâ prole) Ad quæstionem, quam hic formare solent: utrum planè omnem excedat humanitatem sancitum juris civilis de non alendis liberis incestuosis & ex damnato coitu natis? respondimus *l. 2. c. 7. §. 4. n. 3.*

XVI. Fur & raptor tenentur rem subtractam reddere cum suo incremento naturali, & cum sequente damno aut cessante lucro: & si res perierit, æstimationem non summam, non infimam, sed mediam. In hac classe ponendi & illi, qui legitima vectigalia fraudant. Similiter tenentur qui judicio injusto, accusatione injusta, testimonio injusto damnum dederunt.

XVII. Sed & qui contractui aut promissioni causam dedit (*a*) dolo, vi aut metu injusto, tenetur eum, qvicum actum est, in integrum restituere, qvia ille jus habuit, tum ne deciperetur, tum ne cogeretur; illud ex natura contractus, hoc ex naturali etiam †† libertate. His annumerandi sunt, qvi id, qvod ex officio facere † tenebantur, facere noluerunt, nisi pecunia accepta.

†††

Facere noluerunt, nisi pecunia accepta) De horum pœnis *vid. not. ad Guil. Grot. c. 14. §. 3.* qvibus *jung. Lud. Disp. fin. Th. 7. lit. b. Schnob. D. 8. Th. 27. & Dd. ad Const. Crim. Carol. V. art. 64. Rubr.* von belohnten Zeugen.

XIIX. At qvi causam dedit, cur vim pati, aut metu cogi debeat, habet, qvod sibi imputet. nam involuntarium ex voluntario ortum habens moraliter pro voluntario habetur.

XIX. At gentium consensu sicut introductum est, ut bella omnia summæ potestatis auctoritate utrinqve gesta & indicta (*b*) pro justis habeantur, qvoad effectus externos, qva de re infra dicemus; ita & hoc, ut talis belli metus hactenus pro justo habeatur, ne qvod ita obtentum est repeti possit. Atqve hoc sensu admitti potest distinctio Ciceronis inter hostem qvicum multa jura habemus, ut ait, communia, ex gentium consensu scilicet, & piratas ac latrones. †† Nam hi si qvid metu expresserunt, repeti potest, nisi jusjurandum † intercesserit: qvod illi, (*c*) non item. Qvare qvod Polybio videtur, justam fuisse Carthaginensibus causam belli Punici secundi, qvod Romani ab ipsis mercenariorum seditione occupatis bello denuntiato Sardiniam insulam & pecuniam expressissent, habet naturalis æqvitatis aliqvam speciem, sed à jure gentium abit, ut alibi (*d*) explicabitur.

XX. 1. Ex neglectu tenentur reges ac magistratus, qvi, ad inhibenda latrocinia & piraticam, non adhibent ea, qvæ possunt † ac debent, remedia: qvo nomine damnati olim ab Amphictyonibus Scyrii. Qvæsitum memini ex

(*a*) L. II. c. XI. §. 6. n. 1. §. 7. n. 2. L. 3. c. 19. §. 6. Covarr. c. peccatum. 5. p. 2. §. 3. n. 5. Less. Lib. II. c. 17. dub. 6.

†† L. II. c. XII. §. X.

† L. II. c. X. §. XII.

(*b*) L. III. c. 3. per tot. L. 2. c. 23. §. fin. n. 5. De offic. III. Bod. l. V. de Rep. c. 6.

†† L. II. c. 15. §. 5.

† L. II. c. XIII. §. 15. num. 2.

(*c*) L. 3. cap. 6. & 13. it. cap. 9. & 16.

(*d*) L. II. c. 22. §. 1. n. 2. add. c. 20. §. 14. h. l.

§. 15. a) virgo non potest interficere stupratorem, quia nihil amittit qm spem nuptiarum, spes a. nuptiarum vitæ non est æquiparanda.

§. 18. a) casus dinæ Jacobi filiæ quæ vim passa fuit sed in coactam te dicere non poterat debuisses n. abstinere conversatione amorreorum liberiori

Ita et neglectu) Casus violati legati Gallici a Corsaribus Romæ ao 1667 d. 26 Aug. qd Rex Galliæ non immerito in suam ignominiam vertebat et pontificem suo in re accusabat, eoq bello ad ipsum agere decreverat neq aliter placari potuit quam sollenti contestatione pontificem et eius familiam, facinus detestari, nulla ratione illud approbasse vid. Diarium Europ. Contin. 10 p. 68 Art. Pacis Pisani.

§. 120. n. 1. a) nisi constituti-
onibus aliter cautum sit sic
anglis non licet sine permissu
galleis v. licet tuticis quae est
ne id privatis permittatur ut
hostem sine permissu agredi-
antur ga non praevidere satis
possent magnitudinem periculi
inde nascituri si n. nec
militibus in bello constitutis
licet sine discrimine hostem
invadere ob magnitudinem peri-
culi qd toti exercitui hinc at-
trahi pt.

ex facto, cum patriæ nostræ rectores potestatem prædarum in mari ex hoste agendarum per codicillos plurimis dedissent, & eorum nonnulli res amicorum rapuissent, desertaqve patria mari vagarentur, ac ne revocati qvidem redirent, an rectores eo nomine tenerentur, aut qvod malorum hominum usi essent opera, aut qvod cautionem non exegissent. Dixi, eos in nihil amplius teneri, qvam ut noxios, si reperiri possent, punirent aut dederent: præterea in bona raptorum jus reddi curarent. Nam ipsos injustæ prædationis causam non fuisse, nec qvicqvam de ea participasse: prohibuisse etiam legibus, ne amicis noceretur: cautionem ut exigerent nullo jure fuisse obligatos, cum possent, etiam sine codicillis, omnibus subditis hostem spoliandi potestatem facere, qvod & factum olim esset: neqve talem permissionem causam esse cur damnum datum esset sociis, cum possent privati etiam sine permissu tali naves armare & in mare progredi. Mali vero an futuri illi essent, provideri non potuisse: neqve vero vitari posse, qvo minus & malorum opera utamur, alioqvi nullum colligi posse exercitum.

2. Neqve vero, si qvid milites aut terrestres aut nautici contra imperium amicis nocuissent, reges teneri: qvod * Galliæ & Angliæ testimoniis probatum. Ut vero sine culpa sua ex ministrorum facto qvisqvam teneatur, non esse juris gentium, ex qvo dijudicanda esset hæc controversia, sed juris civilis, nec generalis, sed adversus nautas & alios qvosdam ex rationibus peculiaribus introductum. Atqve in eam partem à supremi auditorii judicibus contra Pomeranos qvosdam pronuntiatum est, idqve ad exemplum rerum in causa non dispari ante duo secula judicatarum.

Const. Galliæ Tom. III. Tit. 3. constitutione ann. 1583. c. 44.

***

Galliæ) Vide etiam tomo constitutionum III. tit. II. constitutione anni cIↃ IↃ XLIII. c. 44.

XXI. Illud qvoqve notandum est, ut mancipium, aut animal, qvod damnum aut pauperiem † fecit, noxæ dedatur, itidem ex jure civili esse. nam dominus, qvi in culpa non est, natura ad nihil tenetur, ut nec is, cujus navis sine ipsius culpa navi alterius damnum dedit; qvamqvam multorum populorum legibus, ut & nostra, damnum tale dividi solet ob culpæ probandæ difficultatem.

† L. I. c. II. §. 3. n. 2.

†††

Itidem ex jure civili esse) *vid. Molin. de* J. & J. *Tract.* 2. *Disp.* 713. *num.* 6. *Martin. Benacin. Theolog. Moral. tom.* 2. *tract. de Restit. Disp.* 1. *qvæst.* 3. *punct.* 8. *num.* 2. & *seq. Cardinal. de Lug. de* J. & J. *Disp.* 8. *sect* 3. *Johann. de Dicastill. de* J. & J. *lib.* 2. *tr.* 2. *Disp.* 3. *dub.* 1. Contra hos disputat *Dn. Struv. Synt* J. *C. Exerc.* 14. *Th.* 8. cum *Gabriel. Vasqvez. Op. Moral. de Restit. c.* 2. §. 2. *dub.* 1. *num.* 5. Nam ipsum animal, licet ratione careat, atqve injuriam fecisse dici neqveat, ex ipsâ re, seu damno dato & ex facto qvasi obligatur, afficitur & fit obnoxium, *Hahn ad VI esenbec. ff. Si qvadrup. pauper feciss. dicat. n.* 6. Ultima namqve & unica damni causa est compensatio, facienda illius ipsiusmet animalis, qvod

qvod causa delicti fuit, deditione: qvia dominus, si isto carere nolit, luere æstimatione damni tenetur: qvò, ut domini est utilitas & fructus, ita ejus sit inutilitas & damnum. Et hoc, qvamvis ipsum jus naturæ non ita præcisè dictitet, tamen ab eo non est alienum, sed æqvitati maximè congruum.

Sine ipsius culpâ alterius novi damnum dedit) Secus si culpa qvædam præcesserit, videri poterit de utroqve casu *Marqvard. de Jur. Mercat. lib. 2. cap. 5. n. 33. cap. 11. n. 37. in fin. ibiqve plur. cit. Dd.*

XXII. Sed damnum, ut diximus, etiam adversus honorem & famam datur, puta verberibus, contumeliis, maledictis, calumniis, irrisu, aliisqve similibus modis. In qvibus non minus, qvam in furto atqve aliis criminibus, vitiositas actus ab effectu discernenda est, nam illi pœna respondet, huic damni reparatio, qvæ fit culpæ confessione, * exhibitione honoris, testimonio innocentiæ, & per ea, qvæ his similia sunt: qvanqvam & pecunia tale damnum rependi poterit, si læsus velit, qvia pecunia communis est rerum utilium mensura.

Lesſ. l. II. c. 11. dub. 19, 25. 27.

Soto l. IV. q. 6. art. 3.

***

Exhibitione honoris, testimonio innocentiæ) Vide exemplum Viviani, qvi accusationis injustæ pœnitentia ductus est, apud Cassiodorum IV. 41.

CAPUT XIIX.

De legationum jure.

I. Obligationes qvasdam ex jure gentium nasci, ut jus legationum.
II. Inter qvos locum habeat.
III. An semper admittenda legatio.
IV. Adversus legatos periculosa molientes defensionem licitam, non exactionem pœnæ.
V. Legationis jure non teneri eum, ad qvem legatus missus non est.
VI. Hostem, ad qvem missus est legatus teneri.
VII. Nec opponi posse jus talionis.
VIII. Jus hoc & ad comites legatorum porrigi, si legati voluerint.
IX. Et ad bona mobilia.
X. Exempla obligationis sine cogendi jure.
XI. Qvanti sit hoc jus legationis.

I.

HActenus ea memoravimus, qvæ ex jure naturæ debentur nobis, paucis duntaxat additis de gentium jure voluntario, qvatenus ab eo aliqvid erat juri naturæ superadditum. Restat veniamus ad obligationes, qvasi-psum per se jus illud gentium, qvod voluntarium dicimus, induxit. qvoin genere præcipuum est caput de jure legationum. Passim enim legimus facta legationum, * sanctimoniam legatorum, jus gentium illis debitum, jus divinum humanumqve: sanctum inter gentes jus legationum, fœdera sancta gentibus, fœdus humanum: sancta corpora legatorum: Papinio:

Sanctum populis per secula nomen.

Cicero de Haruspicum responsis: *Sic enim sentio, jus legatorum cum hominum*

pra-

§. 22. a) vitæ tn libertatis
famæ. nisi ex voluntate hu
mana nec privata adeo qm
publica ꝛ cur vitio vertitur
si quis pro reparatione ho
noris pecuniam accipias ꝑ ga
æstimationem sui admittis, cum
homo adeoq status hominis
qua talis est sit inæstimabilis

§. 1 a) pauca præmittenda de diffe
rentia legatorum, legatus est man
datarius publici conficiendi negotii
causa missus ab una rep. ad alte
rum seu principe uno ad alte
rum. hac posita definitione lega
tus differt a nuncio legatus
conficit negotia nuncius indicat.
a residente residens tractat.
negotia legatus perficit, sæpe
tn inter residentes et legatos
non nisi graduum discrimen
et legati qualitas tanqm
dignior residens et inferior

§. 1. b) jus legationis est juris
gentium voluntarii L. 1. c. 1.
§. 4 non quod pro lubita muta
ri possit, sed quod simpliciter
sit juris gentium, natura vera
ita exigente ideoq salvis relat
pube. intermitti non potest.
gmqm concedendum sit legati
onum necessitatem initio noctt
satis fuisse animadversam.

habetur. a Commissariis, quod
legatus a pare ad parem
Comissarius a superiore ad in-
feriorem mittatur. a deputatis
quod deputati ab inferiore ad
superiorem mittantur Legati
distinguuntur. in ordinarios
et extraordinarios legati ordi-
narii assidui seu continui sunt
et omnibus negotiis admovent.
Extraordinarii certis tm adhibent
eoq certo tempore remanent in
aula romana peculiaris titulus
est legatorum a latere, quo
nomine non tm veniunt Cardinales
a pontifice ad alios principes
missi sed etiam q provinciales
pontificias regunt, talis est lega-
tus a latere avienensis, et
ferrarensis, Bononiensis, qui
mittuntur ad subditos et regendi
negotiorum particularium con-
ficiendorum causa, in eadem
aula legati pontificis ad prin-
cipes qui Cardinales non sunt
non vocantur legati sed nun-
cii apostolici sic variat stylus
in aulis et in aula Roma-
na nullum habet Cancellari-
am ratio quia ipse pontifex
sed M. se gerit cancellarii
dei sunt deinde et dele-
gati, qui ab alio substituunt
et subdelegati qui iterum ab
his substituuntur. denique et fa-
ciales huc referendi qui
veluti cognati sunt lega-
tis et nuncius proprie a-
quiparantur

et necessitate sociali exigente
semper res melior evasit, ge-
tes n. gmvis noluissent, tm v.
portuissent. instituere legatos
1) quia et parte impossibile
ut resp. conveniant seu prin-
cipes 2) negotia m. possunt
melius expediri per legatos qm
si principes ipsi conveniant.
sic si Carolus. i. rex angliae
per legatos matrimonium
petiisset, sine dubio obtinuis-
set, sed cum ipse se in his-
paniam conferret, ser. Jacob.
su caruit. Conf. Hovelli tr.
de legatis 3) multis incom-
modis res obnoxia si principes
ipsi conveniant, ad natura
legati requiritur 1) ut par
sit negotiis legatus Ludovicus
ti aliquando barbitonsorem
qm magni fecerat, pro lega-
to habuit sed res illa ipsi
an sinistram partem accep-
tata, quia per legatos tales
mittentes veniant in ignomi-
niam. Duc florentiae Medicus
ad regem hispaniae Alphonsum
mittaret apoticarium, legati mu-
nere functum, remq ex voto mi-
tentis gerentem, ipsi in igno-
minia hac missi non cessit
sed potius Alphonsus. dixit si
ita essent periti homines vili
oris conditiones apoticarios sil.
Medicos sine dubio qm optimos
futuros meliusq propterea ut
cum illis pacem inire Q.
utrum praestet ut unus vel plu-
res mittantur. ff. 1) curam

præsidio munitum, tum etiam divino jure esse vallatum. Itaqve hoc violare non injustum tantum esse, * sed & impium, omnium confessione ait Philippo in epistola ad Athenienses.

***

Sanctimoniam legatorum) Pomponius L. si qvis 17. D. de Legationibus: *si qvis legatum hostium pulsasset, contra jus gentium id commissum esse existimatur, qvia sancti habentur legati: & ideò, si cum legati apud nos essent gentis alicujus, bellum cum eis indictum sit, liberos eos manere, id enim juri gentium conveniens esse. Itaq; eum qvi legatum pulsasset Qvintus Mucius dedi hostibus qvorum erant legati solitus est respondere.* Lege Julia de vi publica tenetur, qvod ad legatos, oratores, comitesvè attinebit, si qvis eorum qvem pulsasse, sive injuriam fecisse arguetur, Ulpiano respondente in L. 7. lege Julia. D. ad legem Juliam de Vi publica. Josephus Antiqvæ historiæ lib. XV. multum prædicat legatorum sanctimoniam, qvibus ait commune cum Angelis Dei nuntiis nomen. Varro lib. III. de lingva Latina: *Sancta sunt corpora legatorum.* Cicero Verrina III. *Legatorum jus divino humanoq; vallatum præsidio, cujus tam sanctum & venerabile nomen esse debet, ut non modo inter sociorum jura, sed & hostium tela incolume versetur.* Scriptor vitæ Epaminondæ: *cum legationis jure se tectum arbitraretur, qvod apud omnes gentes sanctum esse consveisset.* Diodorus Siculus in Excerptis Peiresianis n. 248. τὴν ἀδειὰν vocat τῆς τῶν πρεσβέων ἀσυλίας, *securitatem à legatorum sanctimonia.* Apud Papinium lib. II.

tutique regressus
Legato.

item: *& sanctum populis per sæcula nomen*
Legatum.

Chrysostomus: καὶ ἀδὲ τ κοινὸν νόμον ἠδέσθησαν, ὅλα ὁ πρεσβέων ἀδέποτε πάσχ τι κακὸν: *ne commune qvidem fas hominum reveriti sunt qvod tutos præstat legatos ab omni malo.* Servius ad X. Æneidos: *ab omni injuria tectis jure gentium* Ne omnia loca enodem, adde Livium lib. I. de Laurentibus, Dionem Chrysostomum de lege & consvetudine, Vellejum Paterculum initio lib. II. Menandrum Protectorem, Epistolam Felicis ad Zenonem in appendice Codicis Theodosiani data à Sirmundo. Totilas apud Procopium Gothicorum III. πᾶσι μὲν, ὡς ἔτι πλεῖστον εἰπεῖν νόμῳ βαρβάρῳ, τὸ χρῆμα τ πρεσβέων σέβειν: *omnibus, ut generatim loqvar, barbaris mos Legatos venerari.* idem de barbaris dixit Scafnaburgensis. Aimonius regi Clodovæo hæc dicta tribuit: *Ad extremum pro divinis simul humanisq; legibus, qvæ injuriarum immunes sanciunt debere esse eos, qvi mediatores hostilium efficiuntur armorum. Inter arma namq; sola legatio pacis sequestra est. Exuit hostem, qvi legatione fungitur.* Vide & Radevicum in appendice. de Polonis vide Cromerum libro XX. de Turcis Leunclavium libro IIX, & lib. XVII. de Mauris Marianam lib. XII.

Sed & impium) ἔργον ἀσεβὲς ait Plutarchus in vita Æmilii, narrans Gentii factum, Josephus libro XV. historiæ antiquæ: τοῦτο τὸ ὄνομα καὶ πολεμίοις πολεμίοις διαλλάξειν δύναται. πῶς ἂν μεῖζον ἀν γένοιτο ἀσέβημα ἢ πρέσβεις ἀποκτεῖναι τοὺς ὑπὲρ δικαίας διαλεγομένους: *Hoc nomen & hostes hostibus valet reconciliare, quid ergo fieri magis impium potest, quam legatos occidere pro equitate loquentes?*

A majorum gentium vocatur deputatus

II. 1. Sed primum sciendum est, qvalecunqve est hoc jus gentium, de qvo videbimus, ad eos legatos pertinere, qvos mittunt, qvi summi imperii sunt compotes inter se. Nam qvi extra hos legati sunt provinciales, municipales, atqve alii, non jure gentium, qvod inter gentes est diversas, sed jure civili reguntur. Legatus apud Livium publicum se nuncium Populi Romani vocat. & Apud eundem Livium alibi Senatus Romanus jus legationis externo, non civi, comparatum ait: & Cicero, ut ostendat non esse legatos mittendos ad Antonium; *Non enim*, inqvit, *cum Annibale res est, hoste Reipublicæ, sed cum cive.* Qvi autem externi habendi sint, ita clare exposuit Virgilius, ut nemo Jurisconsultorum possit clarius:

Omnem equidem sceptris terram, quæ libera nostris
Dissidet, externam reor

†††

Compotes inter se) In Imperio nostro Romano-Germanico hoc rectè etiam ad Status Imperii, qvatenus superioritate territoriali & jure διϰαιοδοσίας gaudent, extenditur, *Braudlacht. in Epitom. Jurispr. Publ. l. 4. c. 3. §. 6. Knipschild. de Civit. Imp. Jur. & Privil. lib. 2. cap. 25.* Sed qvid dicendum primò de Nobilibus Imperii immediatis? Iis itidem jura legationis tribuit *VVurmser. Exerc. 4. th. 7.* non qvidem ut singulis, sed ut Collegiis, den Vierthellen. *add. Eckolt. ad Tit. D. de Legation §. 4. Besold. de Legat. c. 3. §. 3. Rasch. de Legat. them. 26.* Rationem addunt, qvia regalia & superioritatis jura Nobilibus hisce sunt communicata. Sed qvamvis concedamus, regalia Nobilibus immediatis competere; interim illa multis parasangis à superioritate territoriali differunt, qvippe qvæ solùm & unicè Statibus imperii competit, & cum iisdem reciprocatur, *vid. Dn. Strauch. Ex. Exot. Jur. Publ. 4. th. 22.* Jam verò (exceptis paucis, de qvibus *Limn. de J. P. lib. 6. cap. 3. n. 32.*) Nobiles Imperii Status non sunt, uti patet ex declaratione Electorum & Statuum Catholicorum Ann. 1631. Dieweil die Fränckische Ritterschafft weder ein Stand des Reichs ist/ noch in einigen völligen Reichs-Deputation oder andern conventibus Sessionem noch votum hergebracht. *add. Myler. ad Rumel. in Comment. ad A. B. Carol. IV. D. 1. th. 2. Hug. de Stat. Reg. Germ. cap. 5. §. 5. & 6. Dn. Strauch. l. c. Lamp. de Rep. Rom. Germ. p. 3. cap. 3. §. 21.* Ergo nec iisdem superioritas hæc est attribuenda, adeoqve nec ex hoc fundamento verum Legationis jus: idqve etiam inter alia movere potuit *Kirchner. c. 3. lib. 1. de Legat.* Porrò hic disqvirunt: An sæpius dictum jus etiam competat Civitatibus Anseaticis, qvæ Imperiales non sunt? Affirmant hoc *Braudlacht. l. c. Matth. Bort. in Jur. Publ. Arum. Vol. 1. disc. 14. concluſ. 8. lit. a.* contra *Kirchner. de Legat. l. 1. c. 3. num. 56.* Veruntamen de his, si per se spectentur, negativa verior videtur, per ea, qvæ de Nobilibus proposuimus: nisi fortè integrum earum Collegium, & per consequens initam cum reliqvis Imperialibus societatem, attendamus, ab Imperio qvippe & aliis Principibus exteris approbatam; respectu cujus affirmativam *Bortii* admittimus.

Municipales) *vid. l. 1. ff. de Legationib.*

2. *Qvid*

§. 2. N. 1. Sj. et hoc fundamentum esse causa nullorum
to. et galliæ Nolunt admittere dicunt: pro splendore legationis
cis Lotharingiæ legatos in pacificatione reconciliari, et quod v. sessionem debere uni victa esse. ducens sibi decanlegatos., sf. Novellen. et tr de equitare esse. Hæc ex trans. legatis allegat cuiolari partem cui permittere in septem provinciarum, ad gn mater verie. vocatam nomen Jesum transbat, petere ut romam obedig. sequentur, ge tres provinciæ jampridem obsidaret, puto v. dicta.
§. 2. N. 2. Sj. Nihilominus effectum non fuisse legatum Gnois
te juris cum regalis in multis instructum autoritate publica.
eadem munet. ut inviolabili et insigni de bono publico
tatem, nam alias et hæc in parte publico modo, sed arga.
inter superiores et superiorem privato uja non pubei.
re regnum. nemo ex. ~~ex~~ eis argumenti sed privata auto
patenter imponi sibi hoc. vitæ materna nempe ut facia
officium. ex inviolabilitate. hoc., ad quam Quæstionem
dandi, seu officium illud v. resp. dist: inter materiali
munet vacare ad reuniri et formalia, materialia tanta
expedire ~~negotia~~ rei sua possunt non formalia sua præ
sa. paratorie ab qui expedire possit
§. 2. N. 3. Sj. huc pertinet casus qui inter hispanos et Gal
seu exemplum parisiensium 1620. 1621 vita emilii fac.
qui tum 1625. electantes comitis Estragues cui debi.
bra regem. moderatum gallicorum negotium pacis qui el.
a et ministrissimum ejus congregatus vocata macrella de
Malatinum quos urbe expulsit, regulier petro al de.
ebant, rex remittebat sed inviolabilitate pauca dicemus.
alam, ut parisienses ipsum inviolabilitatem ratione externa.
admittere recusabant, qd nam rerum. reservabimus ad.
dogma sexbat, postea cum deprecantur facimus finem, q. 4, hu v. pauca in diem.
ter responsa reponebant. se de inviolabilitate illorum ratio
deo peculiarem non admisisse nec a quo mittant; ubi
unice reverentia non pro singulare est quod ceteri
heroica causa, non deo ~~singulorum~~ quod nostri obtinet sanct. ejus illorum alibi in illo
ad principem et dominum habeant qui indigneter qe non
nostrum equipamus. supra.
marum protestatum est jam præsumunt abesse a rege quia
ales mittant et recipiant rep. causa ebpas. 2j xix.

potest dici absesse a reg. qui si nos jis. uteris. aut arari-
ream repræsentat sil imaginem nares, gloriam indebitam no-
regis. principis nempe, cui haberi- rito asparamur. sola fide et
ri. liberi jus indigitatus in decore obsequii contenti prior.
dea reg. cadi gn missi eorū l. 3. de rebus Gg. 159.
parentes in lokorem. mittendi ali- §. 2. n. 2. d. j. hare si rem.
es non possunt illo frui in egregia quæstiones versatur
ambobus locis ff. lex jure in anal. Elisabethæ adeo
albinagii obroxii quia singuli 1593. in causa rosensis le-
extra regn esse ad gn gati Mariæ Scotæ turbu-
principem. r. repræsentent. mis. jorii captivæ et in Scotia a
§. 2 n. 3. d. j. Illes. prosunt n. eandoreta. gn angli ut legati
exempla ubi sæpius ruxia laude admittere solebant. Quibus
putati eorum jure admissi ff. id. l. ex ministeri. aut procura-
facium fuisse, non et jure ali- tor principis qui abdicans pri-
quo ulterioris sed amicitiam. vilegia autoritate al Jesus qui
ream simpliciter pacificata et dem et in ejus locum alter.
pacificata admittendi est inauguratus. legati prin.
legis gaudeat. respondent.
§. 2. n. 3 f. j. Exemp. arte dae- legati Icti anglici non ga
facula in anglia grabuere ro- dere, quando quidem nullus
sea rubra et rosea alba fari- si objecti principes et qui
cia duabus. Crobacenji et Lan- majestatis jura habent lega-
castrenses de regno contenderi- tos. constituunt. Instante, pri-
bus, quarum hæc rosea rubra mo principes ejusmodi in haben-
rosea alba insignia gessit hujus- tatem indelebilem ergo et
civilis. cap. 4. §. 18. ff. 583. hoc jura non possit dici eger.
grotius l. 3. c. 20. §. 6 dicitur ff. reg. ij quia deniq
esse persone publica. 2j ob ne-
sum publicum. negotium le-
gatum mittere potest, qui ne-
cem habet, nam legatos qui-
tet publico nomine seu ob-
casum publicum mitti hi
si tales res destinatur objec-
to porro legati mittuntur a
publici imperii alqui talis
imperium publicum non habe-
facto in excedentes si res
in duas partes seu factio
nes dicta quia jura habet
majestatem et conjugaliter
jus mittendi legatos. ff. ante

§ 3 n. 1. d. j. h. te ne finis causa ejec-
antur alias transigendi in causa.
mittuntur. ad quod si non committan-
tur. nullus etiam humanorum finis

2. * Qvi ergo impari junguntur fœdere, † cum sui juris esse non desinant, jus habebunt legationis: imo & hi, qvi ex parte subditi sunt, ex parte non sunt, pro ea parte, qva non †† sunt subditi. At reges, qvi bello solenni victi regnoqve exuti sunt, cum aliis regni bonis & jus legandi perdiderunt. Ideo Persei à se victi caduceatores retinuit P. Æmilius.

† L. I. c. III. § XXI. L. II. c. XV. § VII n. 3. ††L. I. c. IV. § 13.

* * *

Qvi ergo impari junguntur fœdere) Cromerus XXX.

† † †

Regnoqve exuti sunt) in totum, *vid. Grot. l. 1. c. 4. § 19. lib. 2. c. 16. §. 6.* ita ut manus qvoqve dederint victas: alioqvin ubi spes restitutionis superest, jus omne Legati mittendi neqvicqvam amiserunt. Hinc lis adhuc est sub judice, an rectè fecerit Æmilius Persei à se victi caduceatores retinendo; qvamvis eosdem ut Legatos admittere & venerari adstrictus non fuerit ex relatione victoris & victi, æqvalitatem exstingvente, uti optimè hic monent Dn. *Zigler. p.* 411. *Dn. Osiand. p.* 1081.

3. In bellis vero civilibus necessitas interdum locum huic juri facit extra regulam, * puta, cum ita divisus est populus in partes qvasi æqvales, ut dubium sit, ab utra parte stet jus imperii; aut cum jure admodum controverso de regni successione duo decertant. nam hoc eventu gens una pro tempore qvasiduæ gentes habetur. ita * Flavianos accusat Tacitus, qvod sacrum etiam inter exteras gentes legatorum jus in Vitellianis civili rabie temerassent. Piratæ & latrones, qvi civitatem non faciunt, jure gentium niti non possunt. Tiberius cum ad eum Tacfarinas legatos misisset indoluit, qvod desertor & prœdo hostium more ageret; qvæ verba sunt Taciti. Sed interdum tales qvi sunt, jus legationis nanciscuntur fide data, ut olim fugitivi in saltu Pyrenæo.

Hist. III. c. 80.

An. III. c. 73. Cas. l. III. de bello civili.

* * *

Puta cum ita divisus est populus) vide de legatis civitatis Toleti ad regem, Johannem Marianam libro XXII, 8. de Flandris, Crantzium Saxonicis XII, 33.

Flavianos accusat Tacitus) Et Magnentium Zosimus libro II. Μαγνέντιος δὲ καθ' ἑαυτὸν ἔστρεψε γνώμην, πότερον χρὴ Φίλιππον ἄπρακτον ἀποπέμπειν, ἢ κατέχειν παρ' ἑαυτῷ τὸν ἐπὶ πρέσβεσι πατοῦντι θεσμόν. *Magnentius apud animum suum volebat, deberet ne Philippum irritum dimittere, an apud se retinere calcato jure legationum.* Is Philippus à Constantio venerat.

† † †

Piratæ & latrones, qvi civitatem non faciunt) Secus dicendum de Latrunculis exteræ sive barbaræ gentis, de qvibus *1. 5. §. 2. l. 6. ff. de Captiv. & Postlim. Grot. l. 2. c. 15. §. 5. l. 3. c. 3. § 2. n. 3. c. 9. §. 18 n. 1. & passim. Franzk. lib. 2. Resolut. 9. n. 2. & seqq. it. n. 47. & seqq. ubi elegant.*

III. 1. Duo autem sunt de legatis, qvæ ad jus gentium referri passim videmus, prius * ut admittantur, deinde ne violentur. De priore locus est Livii ubi Hanno Senator Carthaginensis in Annibalem sic invehitur: *Lega-*

Lib. XXI.

ros ab sociis & pro sociis venientes bonus imperator noster in castra non admisit: jus gentium sustulit. Qvod tamen non ita crude intelligendum est: * non enim omnes admitti præcipit gentium jus: sed yetat sine causa rejici. Causa esse potest ex eo, qvi mittit; ex eo, qvi mittitur; ex eo, ob qvod mittitur.

Thuc. l. II.

***

Ut admittantur) Donatus ad prologum Hecyræ: *Oratorem audire oportere jus gentium est.*

Non omnes admitti præcipit Gentium jus) Vide Cambdenum in anno cIↃ IↃ LXXI. qvæstionum ibi propositarum qvarta.

Thuc. l. II. Zonaras. 2. Melesippus Lacedæmoniorum legatus auctore Pericle dimissus est extra fines agri Attici, qvod ab hoste armato veniret. Sic * Senatus Romanus negavit se Carthaginensium legationem admittere posse, qvorum exercitus esset in Italia. Perses adversus Romanos bellum molientis legatos non admiserunt Achæi. Sic Totilæ legationem rejecit Justinianus & Gothi, qvi Urbini erant Belisarii oratores. Cynethensium qvoqve, ut gentis sceleratæ, legatos undiqve pulsos narrat Polybius. Secundi exemplum est in Theodoro, qvi ἄθεος vocabatur, qvem à Ptolemæo ad se missum audire Lysimachus noluit: demqve aliis evenit peculiaris odii causa. Tertium qvod diximus locum habet, * ubi causa mittendi, aut suspecta est, ut Rhabsacis Assyrii legatio ad populum concitandum meritò suspecta erat Ezechiæ, aut non ex dignitate, aut temporibus conveniens. Sic Ætolis denuntiarunt Romani, ne qvam legationem mitterent, nisi permissu Imperatoris: Perseo, ne Romam mitteret, sed ad Licinium: & Jugurthæ legatis edictum, & intra decem dies Italia excederent, ni regnum & regem deditum venissent. Optimo autem jure rejici possunt, qvæ nunc in usu sunt legationes assiduæ, qvibus qvam non sit opus, docet mos antiqvus, cui illæ ignotæ.

Liv. l. XLI. Procop. l. II. & III. Libro IV. hic. §. V. n. 1. II. Reg. XIIX. Liv. l. XXVII. Lib. XXXII. Sall. Jug.

Senatus Romanus negavit se Carthaginensium legationem admittere posse, qvorum exercitus esset in Italia) de hoc Romanorum more vide Servium ad VII. Æneidos.

Ubi causa mittendi aut suspecta est) Sic Andreas Burgus Cæsaris Legatus in Hispaniam non admissus, Mariana libro XXIX. Simile apud Cromerum libro XX.

Intra decem dies Italia excederent) Carolus Qvintus Imperator Legatos Galliæ, Venetorum, & Florentinorum ad bellum sibi indicendum missos deduci jussit in locum, qvi à comitatu suo abesset triginta milliaria. Guicciardinus libro XIIX. Bellajus libro III.

†††

Aut non ex dignitate) Testatur hoc *Salomon Schweigger Itinerar. Constant. Hierosol. lib. 2. cap. 19. p. 87.* de Legato Hispanico ad Portam Ottomanicam, qvem propter varias suspiciones ultra biennium frustra spe lactatum tandem re infectâ dimisit Primo Versirius,

bus partibus competere. quia an foret, vel negotia humana ita habito pro rebus regulandis. Ll. bellum effici quum.

2e. ex principes qui in alterius §. 3. N. 1. Hinc inde fuit quæ regnum vacavit et jeb custodia legati regis Daniæ, tanquam nomine habetur Juem procuratorem habitores rejecti fuerunt a. Sheding at et an ille legatus haberi possit Daniæ a parte hostium sta Jit. Respondetur si ejusmodi sit. Et ao 1662. Legatus Principis principatus rex electoris Sabaudiæ principis transylvani rii procuratorem habere, verb. à in aula Imperiali rejiciebatur ar procurator ille legatus haminis x. persona suspecta erat beri debeat hoc et authoritate sua rejectionis quidem an rep legationi pendat.

§. 3. N. 1. Cf. Sic Furstenbergius. Legatos vetat rejicere quod offadmissa non fuit et in urbe. quia postea præjudicium quasi colonia capere fuit, quia pub. tale et formalitates. sua non debet Imperatoris erat. adeoq non potuit Cf. Wicquefort Vol. 2. 239 potest charakterem. legati ex jure romano sit compatibilis Jumen. apud principes hostium cum politiis reformatis, plurimas et quæ exemplo erat. de hi x. formalitates in legationibus in non potuit præjudicare jure Cæsaris occurrunt quæ cum Evangelisaero suis potestas pr vinculis et incompatibilis sunt. 2) propter conjecit et pariti quia charactem Imperii ita Ecclesiastici ter x. rebus aderat.

§. 3. N. 2. Cf. Sic caste missus quia jure Imperii sunt romanis postpot legatorum protectum semper dum postea totales principibus dare Jus pacta est adeoq rite rejicitur. cf. c. g. grando ad Electorem. Imperii simbi talem addit totalis unter.

§. 3. N. 2. Cf. reg. quia regis vero nobili cum in principe in perpetuo commercio, inde non Imperii sit Hellodi 3) et x. 2. magis ab altera reg. legatus caqua mittendi suspectum esse tali absque potest, quam illi rei et dignitate aut tempor a. mercibus, qui factorum vobis convenientem pro exemplo. mis mercatum in alia promovent, retinenda Sabbi rejecto literarum papali pe per quas reg. unius, quia. ab Electore Saxoniæ facta communicant, hoc confirmari de inscriptionem directo fidei, no gaud ingruente bello. residentibus vero ad Burgodenses ad tes et Legati ordinarii vel jus extraordinarium pacis. In aggra Jo mittendi vel jussu principum de hac qualitate cor pit quo cum agent dicto transfigi novatorum, aliqui Bd. dent, contrarium x. valet. casual admittendi esse. legatos. dissidentes istos tuto exponi. Jult. legationes assidens rom. pontificis non posse esse de. caret inconcussa per diversorum conditionis in tertonia. stetum nostrum exigitur (mdes) Jurarum. Sed Ll. Imperatorem hi

esse legatum turcicum nullas pro propterea ijs uti. Ps. ~~[illegible]~~ ops
judiciosas qualitates afferre, quod eupropter rejiciendas non esse
in fieria legatis pontificis, si et illud reponendum inter in
hoc fieret a legatis turcarum commoda vita socialis, minorem
admittendos non esse e. g. si toleranda esse, nullas n. hic
literarum non esset justa scrip esse ut solum majora tole
tio, unde et aliquâ literâ re rantur. ut scil. resp. conservent
jectâ fuerunt ab Imperatore justi in perpetuo commercio.
titulum ipsi non attribuentes.

§. 4. n. 1. a) Q an legati sint invi
olabiles Ps. aff. 1) privilegia n.
ita seu cum effectu intelligenda
ut aliquid tribuant ultra jus com
mune §. 20. cap. 16. l. 2. æque ac
de principibus dictum est adver
sus quorum humana injurias
remedia non dantur. l. 1. c. 4
§. confirmatus, quia a vi injus
ta non legatis tantum sed om
nis homo immunis esse debet.
2) Valde illubrici salus legato
rum si actuum suorum ratio
nem alii reddere debeant, quam
a quo mittantur. Sic grotius
m. de principibus dicit cum sum
mum Imperium non possit non
multorum odiis patere securitas
fungentis peculiariter fuit mu
nienda. l. 1. c. 4 §. 4. n. 4.
3) tertia ratio et quidem intrin
seca habetur n. 5. quia haben
tur pro personis mittentium.
Inter exempla recentiora repone
mus. 1) casum violati Romæ 1662
legati gallici Creiquii a Cor
sensibus unde bellum inter ponti
ficem et regem galliæ natum, quo
hic delictum illud punire ab
nueret. 2) casus actionis legati
in legatum Ballivilii Hisp. in
Estradium leg. galliæ Londini
1660 in egressu ad excipiendum

sirius, sub hoc prætextu, qvasi ipse non ita multo ante vilissimum apud Turcas mancipium extiterit, cum è contrario Romanorum Imperator viros maximè illustres ablegare soleat.

IV. 1. De non violandis legatis difficilior est qvæstio, & varie à claris hujus seculi ingeniis tractata. Videndum autem habemus de legatorum personis, deinde de comitibus eorum ac bonis. De personis alii ita sentiunt, jure gentium vim duntaxat injustam à Legatorum corporibus arceri. censent enim privilegia ex jure communi interpretanda. Alii non omnibus de causis putant legato vim inferri posse, sed ita, demum, si jus gentium ab eo læsum sit, qvod satis late patet: nam in jure gentium jus naturæ includitur, ita, ut ex omnibus delictis puniri jam legatus possit, nisi qvæ ex mero jure civili oriuntur. Restringunt hoc alii ad ea, qvæ contra statum Reipublicæ, aut dignitatem ejus, ad qvem legatus mittitur, fiunt: qvod ipsum sunt, qvi periculosum putant, & qverelas exponendas ei, qvi misit, ejusqve arbitrio permittendum legatum. Sunt & qvi putant, consulendos reges aut gentes, qvarum nihil intereat: qvod prudentiæ esse potest, juris non potest.

***

De non violandis legatis) Menander Protector de Justino II. Imperatore: ὃν φησὶ τὸν κοινὸν τῶν πρεσβυτέρων θεσμὸν. εἶχεν ἐν δεσμοῖς. *Ille Avarorum legatos contra jus legationum in vinculis habuit.* Vide Ern. Cothmannum responso XXXII, num. 29, & seqventibus, volumine V.

†††

De non violandis legatis) *Vide Arum. ad A. B. Carol. IV. D. 1. th. 11. & in J. P. Vol. 1. disc. 12. per tot.* satis eleganter *Becht. de Securit. claff. 2. num. 173, & seqq. Fred. de Marselaer. Legat. lib. 2. Dissert. 13. p. 347. Rich. Zouchæum de Legati delinqvente judice competente ibiqve Henel. in not. Horn. de Civit. lib. 2. c. 8. th. 6. seqq.*

Aut dignitatem ejus, ad qvem legatus mittitur) Conferatur prolixior & per argumenta pro & contra examinatus discursus apud *Dn. Gerh. Feltmann. de Tit. Honor. lib. 2. cap. 8. per tot.* cum Stephanus Razin, Ottomannus, superatis Regnis Astracano & Cusano Moschorum Imperatoris legatos ad se missos cum Epistolis Fiduciæ (in qvibus tituli, qvos Razin jure sibi deberi contendebat, omissi erant) tanqvam canes in aqvam, saxis eorum collis alligatis, projici mergiqve jussisset.

2. Rationes, qvas pro se qvisqve afferunt, nihil definite concludunt: qvia jus hoc non, ut jus naturale, ex certis rationibus certo oritur, sed ex voluntate gentium modum accipit. Potuerunt autem gentes aut omnino cavere legatis, aut cum certis exceptionibus. nam & hinc utilitas stat pœnæ in gravia delinqventes, & inde utilitas legationum, qvarum mittendarum facilitas securitate, qvanta potest esse maxima, optime promovetur. Spectandum ergo, qvousqve gentes consenserint: qvod ex solis exemplis evinci non potest. Exstant enim satis multa in partem utramqve. Recurrendum igitur tum ad sapientum judicia, tum ad conjecturas.

3. Judicia duo habeo maxime illustria; Livii alterum, alterum Sallustii. Livii hoc est de legatis Tarqvinii, qvi proditionem concitaverant Ro- L. II. c. 5.

mæ: *Quanquam visi sunt commisisse, ut hostium loco essent, jus tamen gentium valuit.* Videmus hic, etiam ad eos, qvi hostilia patrant, jus gentium extendi. † h.c. §. IIX. Sallustii dictum ad comites legationis, de qvibus mox † dicemus, non ad legatos ipsos pertinet: sed recte *à majori*, id est minus credibili, *ad minus*, id est magis credibile procedet argumentatio. Is ita ait: *Fit rem magis ex æquo bonoq; quam ex jure gentium Bomilcar comes ejus, qvi Romam fide publica* Bello Jug. *venerat.* Bonum & æqvum, id est merum naturæ jus patitur pœnas †† exigi, †† L. II. c. XX. §. 1. n. 2. ubi reperitur, qvi deliqvit: at jus gentium legatos & qvi his similes fide publica veniunt excipit. Qvare ut rei fiant legati contra jus est gentium, qvo vetari multa solent, qvæ jus naturæ permittit.

†††

Ad minus, id est magis credibile) Qvidam hîc ordinem potius invertendum contendunt. Nos pro *Grotio* defendendo dicere possumus, Ipsum fortè argumentari voluisse à majori dubitatione ad minorem. Magis qvippe dubitatur, an legationis comes sit inviolabilis pariliqve securitate gaudere debeat, qvam an ipse legatus.

Sanctitas legatorum non videtur et privilegio J. gentis Majestate contumeliatur, quum ipsis intercedit mittentes.

4. Conjectura qvoqve hinc fiat. Verius enim est, privilegia ita intelligenda, ut aliqvid tribuant ultra jus commune. Qvod si legati absolute tantum vi tuti essent, nihil in eo magni esset, nihil præcipui. Adde, qvod securitas legatorum utilitati, qvæ ex pœna est, præponderat. Nam pœna haberi potest per eum, qvi legatum misit volentem: & si nolit, ab ipso exigi bello, tanqvam criminis approbatore. Objiciunt aliqvi satius unum plecti qvam bello multos involui. atqvi si is, qvi legatum misit, factum ejus probet, legati pœna bello nos non eximet. Parte vero altera valde in lubrico locatur salus legatorum, si actuum suorum rationem alii reddere debeant, qvam à qvo mittantur. Nam cum plerumqve diversa, sæpe & adversa sint consilia eorum, qvi mittunt legatos, & qvi accipiunt, vix est ut non semper aliqvid in legatum dici possit, qvod criminis accipiat speciem. Et qvanqvam qvædam sunt ita manifesta, ut dubitationem non habeant, sufficit tamen ad æqvitatem & utilitatem legis universalis periculum universale.

† Ziegl. p. 416.

5. Qvare omnino ita censeo, placuisse gentibus ut communis mos, qvi qvemvis in alieno territorio existentem ejus loci territorio subjicit, exceptionem pateretur in legatis, ut qvi sicut fictione qvadam habentur pro personis Phil. VIII. mittentium (*Senatus faciem secum attulerat, auctoritatem Reipublicæ*, ait de legato qvodam M. Tullius) ita etiam fictione simili constituerentur qvasi extra territorium. unde & civili jure populi, apud qvem vivunt non tenentur. Qvare si tale sit delictum, qvod contemni posse videatur, aut dissimulandum erit, * aut è finibus jubendus excedere legatus, qvod Polybius ei factum narrat, qvi Romæ obsidibus fugiendi causam præbuerat. Unde obiter datur intelligi, qvod alio tempore legatus Tarentinorum qvi idem deliqverat virgis cæsus est, id eo evenisse * qvod Tarentini victi sub Romanis esse cœpissent. Si crimen sit atrocius, & ad publicum malum spectans, * mittendus erit legatus

legatum daricum disp. de prærogativa cap. ult: 3) Casus detenti Wilhelmi principis Furstembergi legati Electoris Coloniensis qm casum examinati vide. h. cap. §. 3. n. 1. diar. Europ. Cont. 2. f 137 apud turcas inviolabiles non sunt legati, eo quod non habeantur tantum pro legatis sed et pro obsidibus

§. 4. n. 5. b) Q. an rex delinquens et sic. multa non vetantur in alieno territorio puniri possit lege, q tn vetantur pudore h. e. Rs. neg. quia fictione quadam in æqui et boni respectus, seu quod ter reges necessaria censetur semper melius est. 2. 3. cap. 10 §. constitutum esse extra reip. ideas potestatem, vel quia rex ~~censetur~~ fictione quadam regibus necessaria semper censetur in suo constitutus esse unde inviolabilis est nam character regius est indelebilis, porro princeps in aliena reg. delinquens. ideo puniri non debet 1) quia non expedit, regem dimissum n. aut familiam ejus in vindictam armat. 2) quia regem hoc modo puniri communi principum eau-per. hac ratio observata ut remissa derogat, quorum securitati non satis consultum est, si quia poena se invicem afficere possent. Instat. regem in territorio alieno esse subditum tunc faciendum. Rs. 1) hoc est quod probandum tui in integrum ab eo qui illum rex n. semper censendus in suo constitutus 2) actus hic ad eos parti net qui traduntur. 2. 3. c. 10 § 1. Ludovicus 13 tempore ad qm mis. Casus legati Violati Gallici a Bellevillo sus legatus. angelicus Eduardus Legato Hispanico Londini ao 1660 Herbert ut proponeret, regi, ne. V. Diar. Europ. ad h. ann. it. Priolum.

§. 4. n. 5. c) nostro tempore semper. hac ratio observata ut remittatur ad mittentem, eiq denuncia. qd nam sit peccatum a legato. Zu. ~~vero si~~ sed quid si ~~innocens~~ innocens deprehendatur legatus ~~[illegible]~~ tunc faciendum. Rs. debere restitui in integrum ab eo qui illum remisit, Exemplum habuimus.

cruciaret Evangelicos, negotium c.
illud cum remitteretur ad Luneum
exceptus fuit ab eo contumelio-
sissimis verbis eumque illa regerebat
nonnulla verba, rex aberat a
verberibus, Luneus hac de
causa quaestus apud angliae regem
rex m. Herbertum revocabat
aliumque mittebat Comitem de
Carlis, der muß aber dabey
erforschen ob Lord herbert ge-
sündiget, welcher auch erfahren
daß Lord herbert unschuldig
sey v. dieses wurde auch
von einem abgefallenen edel-
mann confirmirt, welchen der
Luneus hatte in seinem zim-
mer versteckt, daß er möchte
hören wie er den Lord
herbert würde lassen ablauffen.
Welches wie solches der König
von Engelland hörete, begerthete
er an den König von
Frankreich, er möchte den
Lord herbert restituiren, qd
et factum ab illo restitutus
fuit herbertus.

§. 4. n. 6. d/. Ejusmodi co-
sum vidimus in anglica
famosis consiliis legatorum his-
panici et gallici atque ipsius
mariae scotae una cum prae-
ratore suo, ubi legati referri
et interrogati fuerunt apud
Cambd: in annal: Elisabeth: ad
an. 1584. fol. 242. sed respon-
dit tunc legatus gallicus, se
legatum regium nolle in fra-
dem regis sui et legatorum
praejudicium accusationem qm
eumque audere eam responsum
esset, illos non ut accusatos
res producendos sed ut vi-
deret hac non ~~fides~~ falsa
esse ex acquievit, quaestio
tunc quoque orta, an lega-
ti sit insidias in princi-
pem apud qm degit de-
gere, quod exprobatum
tunc legato gallico co-

§. 4. n. 7. e/. interim si crimina
majora. e. g. perduellionis exci-
tet omnino, pt detineri, jure angli-
cano et occidi nihilominus apud
illos receptum uti apud alias sen-
tes ut remittant qd constat
exemplo mendosae apud Camdenum

§. 4. n. 7. f/. Exemplum vidimus
inter legatos hisp. et gallic.
60 ubi nec pactum nec regi gallicus
nec hispan. nec anglici imputari potuit, sed
legati peccaverant tm unde et
Battivillius legati hisp. honoris
gratiae revocatus fuit domi

gatus ad eum qvi misit, cum postulato, ut eum puniat aut dedat, qvomodo Gallos postulasse legimus, ut sibi dederentur Fabii. L.I.c.III.§.V. n.4. L.II.c. XXI.§.4. n.2. L.III. c.III. §.X.

***

Aut è finibus jubendus excedere Legatus) Fecit id Stephanus Poloniæ Rex Moscis; Thuanus libro LXXIII. in anno cIↃ IↃ LXXXI. Elisabetha Scoto, & Hispano. Utrumqve habes apud Camdenum in anno cIↃ IↃ LXXI. & cIↃ IↃ LXXXIV.

Qvod Tarentini victi sub Romanis esse cœpissent) Sic Carolus V. Legato Ducis Mediolanensis, ut subditi sui, imperavit, ne à comitatu suo abscederet. Guicciardinus indicato jam loco.

Mittendus erit legatus ad eum, qvi misit) Dion in excerptis Legationum: ὅτι νεανίσκοι τινὲς καρχηδονίων πρέσβεις τε εἰς τὴν ῥώμην ἐλθόντες, ὑβρίσαντες ἐπέμφθησαν μὲν εἰς τὴν καρχηδόνα καὶ ἐξεδόθησαν σφίσιν, οὐκ ἔπαθον δὲ ὑπ' αὐτῶν δεινὸν οὐδὲν, ἀλλ' ἀφείθησαν. *Cum juvenes qvidam legati à Carthagine Romam venissent, ibiq; contumeliose qvædam fecissent, missi sunt Carthaginem, traditiq; Carthaginensibus, ab his vero nihil illis nocitum est, sed dimissi sunt incolumes.*

6. Sed qvod supra diximus aliqvoties, humana jura omnia ita esse comparata, ut non obligent in summa necessitate, id de hoc qvoqve præcepto sanctimoniæ legatorum obtinebit. Verum is apex necessitatis non est in sumtione pœnæ, qvam & aliis in casibus tolli jure gentium infra apparebit, cum de solennis belli effectibus †| agemus: multo minus in loco, tempore, ac modo sumendæ pœnæ, sed in præcautione gravis mali, præsertim publici. Qvare ut obviam eatur imminenti periculo, si alia nulla est ratio idonea, & retineri & interrogari legati poterunt. Ita Consules Romani Tarqvinii * legatos deprehenderunt, * literarum in primis habita cura, ut Livius loqvitur, ne interciderent. L. II. c. 2.§.6. seqq. †† L.III.c.IV. seqq.

***

Legatos deprehenderunt) Pelopidas in vincula conjectus ab Alexandro Pheræo, qvod legatus cum esset, Thessalos ad libertatem concitaret; Plutarchus, & Latinus scriptor vitæ Pelopidæ.

Literarum in primis habita cura) vide Serranum in Henrico IV.

7. Qvod si vim armatam intentet legatus, sane occidi poterit, non per modum pœnæ, sed per modum naturalis defensionis. Sic Fabios qvos violatores juris humani Livius vocat, Galli occidere potuerunt. Itaqve apud Euripidem Heraclidis Demophon fecialem ab Eurystheo missum & vi supplices abripere conantem vi prohibuit, & cum ille diceret: L.V.c.35. se approbant grotij sententiam.

Tun' fecialem cædere huc missum audeas?

respondet,

Ni fecialis dexteram à vi temperet.

Huic

Huic feciali nomen fuiſſe * Copreo, * & qvia vi ageret, à populo Athenienſi interfectum narrat Philoſtratus vita Herodis. Diſtinctione non diſſimili ſolvit Cicero qvæſitum illud, an patrem patriæ proditorem filius accuſare debeat. Vult enim debere ad avertendum periculum imminens, non autem vitato jam periculo in facti pœnam.

Off. III.

***

Copreo) vide Iliados O.

Et qvia vi ageret) Sic interpretandum, qvod Theodahatus Gotthus Juſtiniani legatis dicit apud Procopium Gotthicorum I. σεμνὸν μὲν τὸ χρῆμα τῶν πρέσβεων καὶ ἄλλως ἔντιμον καθέστηκεν εἰς πάντας ἀνθρώπους. τοῦτο δὲ τὸ γέρας εἰς τόδε οἱ πρέσβεις ἐν σφίσιν αὐτοῖς διασώζουσιν, ἐσότου σφετέρου ἐπιεικείᾳ φυλάξωσι τὸ τῆς πρεσβείας ἀξίωμα. κτεῖναι γὰρ ἄνδρα πρεσβευτὴν ἐνδίκως νενομίκασιν ἄνθρωποι, ὅταν ἢ εἰς βασιλέα ὑβρίσας φαίνηται, ἢ γυναικὸς ἄλλῳ ξυνοικούσης εἰς εὐνὴν ἔλθοι. *Sanctum apud homines legatorum nomen, plenumqve honoris. Sed hos jus legati ſibi interdum ſervant, qvamdiu ſua modeſtia legationis dignitatem tueatur. ita enim exiſtimant homines, fas eſſe vel interficere legatum, ſi is in principem, ad qvem mittitur, ſit injurioſus, aut alienum matrimonium violet.* Legati vero, cum oſtendiſſent longiſſime ſe abeſſe ab adulterii ſuſpicione, qvorum ne exitus qvidem ſine cuſtode eſſent, addunt prudenter: τοὺς λόγους δὲ ὅσους ἂν ἐκ τοῦ πέμψαντος ἀκηκοὼς εἴπῃ οὐκ αὐτὸς τὴν ἐντεῦθεν αἰτίαν, ἤνγε οὐκ ἀγαθοὶ τύχωσιν ὄντες, εἰκότως ἂν λάβοι. ἀλλ' ὁ μὲν κελεύσας φέροιτο δικαίως τὸ ἔγκλημα τοῦτο. τῷ δὲ πρεσβευτῇ τὸ τὴν ὑπουργίαν ἐκτελέσαι πρέπει μόνον. *Si legatus ea dixerit, qvæ audivit à principe qvi ipſum miſit, ea ſi non ſint commoda, præſtare non ipſe debet culpam, ſed qvi eum miſit. ipſi qvippe nihil aliud conceſſum eſt, qvam miniſterio mandato fungi.* Vide & Camdenum indicato jam loco anni cIↃ IↃ LXXI.

†††

Non autem vitato periculo) vid. L. 35. D. de Religioſ. & Sumpt. Funer. Amad. Eckolt. Comment. ad L. Juſ. Majeſt. §. 16. in fin.

V. 1. Ea vero, qvam dixi, lex de vi legatis non inferenda, intelligenda eſt, eum obligare ad qvem miſſa eſt legatio, atq; ita demum, ſi admiſit, qvaſi ſcilicet ab eo tempore tacita pactio interceſſerit. Ceterum denunciari & poteſt & ſolet, ne mittantur legati; alioqvi pro hoſtibus fore: ut Ætolis à Romanis eſt denuntiatum, & olim à Romanis Vejentibus edictum, ni faceſſerent urbe, daturos qvod Lars Tolumnius dediſſent: & Romanis à Samnitibus, ſi qvod adiiſſent in Samnio concilium, haud inviolatos † abituros. Non pertinet ergo hæc lex ad eos per qvorum fines non accepta venia tranſeunt legati, nam * ſiqvidem ad hoſtes eorum eunt, aut ab hoſtibus veniunt, aut alioqvi hoſtilia moliuntur, interfici etiam poterunt, qvod Athenienſes fecerunt legatis inter Perſas & Spartanos, Illyrii legatis inter Eſſios & Romanos: multoqve magis vinciri, qvod conſtituit Xenophon in qvosdam, Alexander in eos

Liv. l. XXVII. Idem. L. IV. libro X.

† h. c. §. 3. n. 2.

Thuc. L. II. App. de Bello Ill. Lib. VI. de

dem in casu. Cambd. fol. 493.
isq negabit, se cum legatus
esset non debere nisi soli su-
regi indicium facere sed respon-
dit tunc Baro Burghleius.
si legati non sit (quoniam id
controversum sit). ejusmodi indici-
um facere. cum salus prin-
cipis in discrimen vocetur.
Christiani tn esse an ejus-
modi injurias pro salute non
tm principis sed Christiani cujus-
libet propulsare. conclusitq tan-
dem Burgleius noxa non exi-
mi licet impune ferat.

§. 5. n. 1. as. in honorem m. intentis
non facile solet transitus dene-
gari sine venia o. neq licebitq
transire hoc n. fieret in praeju-
dicium regentis. qd et d exercitu
petente transitum statuendum qd
v. possint principes vel legati transire.

untes territorium sine venia possint
detineri ratio est, quia aliquam
speciem violentiae haberi videtur
et aliis vel in aliorum rerum
ingerendi.

§. 6. a). Caduceatores seu heraldi
feciales aeq inviolabiles sunt qm.
legati et alia tm causa. et jure
gentium voluntario non illo jure
sociali qd alias jus gentium
vocamus, ratio quia pro quali
tate negotii, hostilitatis nuncii
sunt, adeoq ipsi quo pro hostibus
habendi unde et ab illis

§. 6. a). Caduceat

eos, qvi Thebis & Lacedæmone ad Darium missi erant, Romani in legatos * Philippi ad Annibalem, & Latini in legatos Volscorum. Exp. Cyri. Ar. lib. II. Liv. l. XXIII.

***

Siqvidem ad hostes eorum eunt, aut ab hostibus veniunt) Siculi Athenienſium ſocii legatos Syracuſanorum miſſos ad civitates alias cepere; Thucydides lib. VII. Sic & Argivi cepere legatos Athenis à factione paucorum miſſos & Argos perduxere; idem Thucydides libro VII. Legatos Ætolorum ad Romanos intercepere & pretium eis extorſere Epirotæ. horum unus literis Romanorum liberatus; Polybius in excer[illegible]s legationum num. 27. De Gallorum ad Turcam legatis, *Fregoſio & Rinco*[illegible]vos in Pado Hiſpani ceperunt & occiderunt, vide judicia Beſoldi Claſſ. 2. Diſp. 8. *b.* 13. Parutæ libro XI. Bezari libro XXI. de Flandriæ civitatum legatis ad Gallum captis à Maximiliano Cranzium Saxonicorum XII, 33. Laudatur Beliſarii clementia, qvòd Gelimeris legatis in Hiſpaniam miſſis & ab Hiſpania reverſis Carthaginem, qvæ jam facta erat Romanorum, pepercerit; Procopius Vandalicorum I.

Philippi ad Annibalem) Vide Appianum in excerptis Legationum n. 19.

†††

Denunciari) Franciſcus Rex Galliæ, ne qvid à feciali Caroli V. Imp. audire cogeretur, qvod ſuo nomini majeſtatiqve labem ullam inureret, ut adventare audiit, crucem pro palatio figi mandavit, ac feciali denunciari, certum ſibi crucis exitium impendere, ſi mandata expoſuiſſet, *Bodin. l. 5. de Rep. cap. 6. num. 620. Schonborn. l. 3. c. 27.*

2. Tale ſi nihil ſit, & male tractentur legati, * non illud jus gentium, de qvo agimus, ſed amicitia & dignitas, aut ejus, qvi miſit, aut ejus, ad qvem eunt, violata cenſebitur. Juſtinus de Philippo, poſteriore Macedonum rege: *Legatum deinde ad Annibalem jungendæ ſocietatis gratia cum epiſtolis mittit: qvi comprehenſus & ad Senatum* (Romanum) *perductus incolumis dimiſſus eſt, non in honorem Regis, ſed ne, dubius adhuc, indubitatis hoſtis redderetur.* Lib. XXIX.

***

Non illud jus gentium, de qvo agimus) Aliud ſit, ſi qvis extra fines ſuos inſidias ponat legatis alienis: eo enim jus gentium violaretur. Et hoc continetur in Theſſalorum oratione contra Philippum apud Livium.

VI. Ceterum admiſſa legatio * etiam apud hoſtes, tanto magis apud inimicos, præſidium habet juris gentium. Caduceatoribus in bello pacem eſſe dixit Diodorus Siculus. Lacedæmonii, qvi Perſarum feciales interfecerant, eo dicuntur συγχέαι τὰ πάντων ἀνθρώπων νόμιμα, *confudiſſe omnium hominum jura. Si qvis legatum hoſtium pulſaſſet, contra jus gentium id commiſſum eſſe exiſtimatur, qvia ſancti habentur legati*, inqvit Pomponius. Et Tacitus hoc jus, de qvo agimus, vocat *hoſtium jus & ſacra legationis & fas gentium*. Cicero prima Verrina: *Nonne legati inter hoſtes incolumes eſſe debent?* Seneca Her. Pol. L. ult. D. de Legatis: Ann. I. Lib. III. c. II.

Lib.IV. neca de ira : *Violavit legationes rupto gentium jure.* Livio cædes ruptura jus gentium, scelus, causa nefanda, cædes impia dicitur, in historia legato-
Lib.XXIV. rum, qvos Fidenates occiderant. Et alibi : *Legatis in periculum adductis:*
Lib.IV. *ne belli quidem jura relicta erant.* Curtius : *Caduceatores, qvi ad pacem*
l.IV.c.II.§.15. *eos compellerent, misit, qvos Tyrii contra jus gentium occisos præcipitave-runt in altum.* Merito sane : nam & in bello plurima incidunt negotia, qvæ nisi per legatos transigi non possunt, & ipsa pax vix est, ut aliter coëat.

***

Etiam apud hostes) vide loca modo producta ad §. I. Donatos ad illud Eunuchi: *Convenire & colloqvi. Sic pronunciandum est, ut qvasi dicat, liceat per te, miles, qvod etiam inter hostes & bello licet.*

VII. Solet & illud qværi, an jure talionis interfici, aut male tractari legatus possit ab eo veniens, qvi tale qvid patraverat. Et sunt qvidem ultionis talis exempla in historiis satis multa. sed nimirum historiæ non tantum qvæ juste, sed & qvæ iniqve, iracunde, impotenter facta sunt memorant. Jus gentium non tantum mittentis cavet dignitati, sed & ejus, qvi mittitur, secu-
App. de Bello ritati. qvare cum hoc qvoqve tacite contrahitur. Huic ergo fit injuria, etiam
Pun. si ei, qvi missit, nulla fiat. Non igitur magnanime tantum, sed & ex jure gentium Scipio, qvi, postqvam legati Romanorum à Carthaginensibus male essent habiti, ductis ad se Carthaginensium legatis, &, qvid fieri deberet, interrogatus, respondit, * nihil tale, qvale factum esset à Carthaginensibus. Addit
Lib.XXX. Livius, dixisse eum, nihil se facturum institutis Populi Romani indignum.
Lib.VI, c.6. Valerius Maximus Consulibus Romanis in facto simili, sed antiqviore, hanc tribuit vocem: *Isto te metu, Hanno, fides civitatis nostræ liberat.* Nam tunc qvoqve Cornelio Asinæ contra jus legationis injectæ à Pœnis catenæ fuerant.

***

Nihil tale qvale factum esse à Carthaginensibus) Diodorus Siculus in excerptis Peiresianis: Σκιπίων οὐκ ἔφη δεῖν πράττειν, ὃ τοῖς καρχηδονίοις ἐγκαλοῦσιν. *dixit Scipio, non esse id faciendum, qvod ipsi in Carthaginensibus accusarent.* & Romani ipsi legatos jam comperto Carthaginensium facto dimiserunt; Vide Appianum. Constantius Titianum à Magnentio ad se missum remisit, qvamqvam Philippum, à Constantio missum ad se, retinebat Magnentius; Zosimus libro II. Vide & historias apud Cromerum libris XIX. & XXI. & Parutam de Legatis Venetis in itinere in Galliam retentis lib. VII.

†††

Iniqve, iracundè) Pessimè profectò audiunt ii, qvi non tantum propter injuriam legato, sed etiam sibimetipsis factam alterius legatos occidunt. Exemplum horribile recenset *Marselaer. l.c.p.m.* 352. de Helenâ Russorum Reginâ, qvo nihil truculentius fama audiit, aut vidit Sol ab ortu in occasum. Etenim qvia à Prutenorum Præside arte & Marte victa, primò carceris, deinceps tributi contumeliam sustinuit, mirificè effe-

initium Læsionis fiat juri sociali adversum est, at ut solennia denunciationis hostilis rite fierent exstaretq; testis factâ denunciationis, oportuit his inviolabilitatem sanciri, quia alias nemo tale officium esset suscepturus. Hic cur v. vocamus legatos sanctos. Ds. sanctitatis partes paritas venerandi, quod vi alia exa contrectatur. venerabile non est nec purum.

§. 4. as quia non tm cum principe contrahit sed et cum legato, at qmvis causam quærendi non habeat princeps. in qm compensatio cadere pt legatus tn quæri pt. Exemplū apud Cambd: 1584 ubi legatus anglicus ab hispanis indigne habitus fuit causantibus Londini id suo legato accidisse Eodem trahendum Exemplū turcarum jam ante commemoratum, qui legatos exardescente bello indigne tractant tnqm par pari relatari.

Casus homicidij a fratre legati portugallici Londini
Ao. 1653. patrati et a ~~Cromwellio~~ Crom-
wellio supplicio capitali vindicati
expositus singulari libro a Richardo
Zouchio cui tit. De legati delin-
quentis judice competente. Colon.
ad Spream Ao. 1669 in 12. ~~[illegible]~~
~~casus~~ nobilium Zu an recte
fuerit factum a Cromwellio, ut
si decidendum ex jure gentium
neg. quia inviolabilis propter ac-
cessionem sed si secundum jus
anglicanum recte fecit puniri
potuit illud tn. m. fatendum.

efferata est, & qvam viribus non potuit, extremo & propè incredibili scelere vindictam qvæsivit. Qvippe dum irrita & irrisa jacerent qvæcunqve ejus conamina, stetit crevitqve illa animo plus qvàm virili; & Legatos à Præside missos, ut amicitiam fœdusqve æternum per nuptiarum vincula offerrent, vivos & valentes omnes sepulchro condidit; atqve ut diutius, imò sæpius morerentur, inediâ confecit. Eo autem flagitio nondum divulgato, nondum ipsa satiata, significavit, priores qvidem hospites apud se adhuc hæsuros; velle tamen se per plures potentioresqve super re tanti ponderis conveniri. Dumqve eo qvinqvaginta insuper illustres prima è classe viri advenissent; facibus imperiosæ bilis calidius accensa, omnes una cum assclis clam cremari jussit. Et erant hæ scilicet faces nuptiales. Mox firmatis sponsalibus matrimonioqve decreto, eorundem hostium qvinqve millia pronubis velut eduliis in tristissimam hilaritatem pellexit, jamqve vino occupatos immeritæ neci dedit.

Huic ergo fit injuria) Si talio reddatur, *Besold. Class. 2. Disp. polit. 8. th. 11. Paschal. Legat. c. 28. Genti. de Legat. 2. cap. 6.* qvamvis dissentire videatur *Schonborn. 3. Polit. 7.* nisi legatus ejus, ad qvem mittitur, adhuc detineatur: tunc enim obsidis loco, & ut tessera sit legati missi salutis, detineri potest, *Besold. l. c.* Exempla habemus in Belisario Gothorum; Francisco I. Caroli V. Imperatoris; Maximiliano II. Stephani, Transylvaniæ Dynastæ, legatos detinentium, *Procop. bell. Goth. l. 2. Guicciard. histor. lib. 18. Varsevic. in libell. de Legat.*

Non igitur magnaminè tantum, sed & ex jure gentium) Dissentit *Arum. ad A. B. Disc. 1. th. 21. pag. 41. in Resp. ad obj. 5.* Exemplum dicens, Scipionis Africani ad magnanimitatem, non jus, qvod nos inqvirimus, pertinet, qvod *Polyb. l. 15. Histor.* disertè innuit, non tàm, ait, spectandum esse, qvid meritò patiendum esse Carthaginensibus, scilicet ex jure, qvam qvid Romanos, magnanimitate scilicet, facere qvadam decet. Etsi nullo non jure Scipionem Legatis parcere debuisse *Ayala l. 1. c. 6. n. 19. de Jur. & off. bell.* existimet. Malè, qvia generalis est conventionis regula: ut nemo illis stare teneatur, nisi ex adverso, qvæ convenerunt, præstentur, qvam tradit *Ayala D. c. 6. n. 17.* Carthaginenses autem sua ex parte legatis Rom. fidem non servarant, sed contra jus Gentium dimissos in mari oppugnarant, *Polyb. d. l. 15.* & ideò nec illorum legatis fides præstari ex jure debuit. &c. Hæc *Arum.* Verius tamen videtur Grotii assertum, si injuriam, qvæ legato fieret, spectes, licet mittenti nulla fiat.

IIX. 1. Comites qvoqve & vasa legatorum sui generis sanctimoniam habent. unde in antiqvo fecialium carmine erat: *Rex, facisne me tu regium nuncium Populi Romani Qviritium? vasa comitesq; meos?* Et lege Julia de vi publica teneri pronunciantur non modo qvi legatos, sed & qvi comites eorum injuria affecerunt. Sed hæc * sancta sunt accessorie & proinde qvatenus legato videtur. Itaqve si qvid comites gravius deliqverint, postulari à legato poterit, ut eos dedat. * Vi enim abstrahendi non sunt: qvod cum factum esset ab Achæis in Lacedæmonios qvosdam, qvi cum legatis Romanis erant, vociferati sunt Romani, jus gentium lædi. qvo referri etiam potest Sallustii judicium de Bomiscare, qvo supra † usi sumus. Qvod si dedere eos nolit legatus, eadem scilicet facienda erunt, qvæ modo de legato diximus.

***

Sancta sunt accessorie, & proinde qvatenus legato videtur) vide Fraxini Canæi epistolas paginis 75. & 279.

Vi enim abstrahendi non sunt) Serranus Henrico IV.

†††

Comites qvoqve) etiam viliores, ut famuli, lixæ, scoparii, rhedarii, stabularii &c. *arg. l. 41. §. 2. ff. de Excusat.* modò intra numerum sint, *vid. Bechm. de Secund. & sqq. Boudnet. n. 187. Dan. Ott. de Jur. Pub. c. 14. ibiqve plur. cit.*

2. Ipse autem legatus, an jurisdictionem habeat in familiam suam, & an ius asyli in domo sua pro qvibusvis eo confugientibus, ex concessione pendet ejus, apud qvem agit. Istud enim juris gentium non est.

***

An jus Asyli in domo) Distingvi fermè hac in re solent crimina. Vide Parutam libro X. ubi rex Galliæ hanc ob causam iratus pacatur; vide eundem libro XI.

IX. Bona qvoqve legati mobilia, & qvæ proinde habentur personæ accessio, pignoris causa, aut ad solutionem debiti capi non posse, nec judicium ordinem, nec, qvod qvidam volunt, manu regia, verius est. nam omnis coactio abesse à legato debet, tam qvæ res ei necessarias, qvam qvæ personam tangit, qvo plena ei fiat securitas. Si qvid ergo debiti contraxit, & ut fit, res soli eo loco nullas possideat, ipse compellandus erit amice, &, si detrectet, is, qvi misit, ita, ut ad postremum usurpentur ea, qvæ adversus debitores extra territorium positos usurpari solent.

X. 1. Nec metuendum est, qvod qvidam putant, ne, si id juris sit nemo inveniatur, qvi cum legato contrahere velit. Nam & regibus, qvi cogi nequeunt non desunt creditores, & apud qvosdam populos moris fuisse, docet Nicolaus Damascenus, ut de contractibus, qvi in creditum iissent, jus nullum redderetur, non magis scilicet qvam adversus ingratos: ita ut cogerentur homines, aut pariter implere contractum, aut contenti esse nuda fide debitoris. Et optat hunc rerum statum *Seneca: *Utinam qvidem persvadere possemus, ut pecunias creditas tantum à volentibus acciperent: utinam nulla stipulatio emtorem venditori obligaret: nec pacta conventaqve impressis signis custodirentur. Fides potius illa servaret, & æqvum colens animus.* Civil. I. Persis qvoqve Appianus ait displicuisse: *τὸ κιχρᾶσθαι ὡς ἀπιστηλόν τε καὶ φιλοψεύδες, *pecuniam creditam sumere, ut qvæ res fraudibus & mendaciis esset obnoxia.*

***

Seneca) de Beneficiis III, 15.

Τὸ κιχρᾶσθαι) τὸ ὀφείλειν χρέος pro eodem dixit Herodotus Clio.

†††

Persis qvoqve) *Gothofred. in Archontol. Cosmic. lib. 2. de Regn. Persar. num. 30.* Ære alieno obrui turpe judicabant, multo verò turpius, dicere mendacium. Cum qvo concordat *Plutarchus*: Apud Persas delictum primum habebatur debere, alterum mentiri; qvia, qvi debitores sint, ut plurimum mentiri cogantur.

2. De

non posse jus civile aliquid
statuere de legatis contra jus
gentium uti n. non pt de principe
alias n. foret aliquid de illo
statuere nec potest de illo ut pote
imago ejus. jus civile n. regitur
a jure gentium. Similis casus in
nobilium gallicorum et in legati
gallici domum recipientium sed a
magistratu extractorum et indignatio
henrici 4. hinc secuta legis
apud Perefixium 1601. f. 325

§. 8. n. 2. b) jurisdictioni
familiam suam habet ipso tesi
lo legationis, indignum n. ejus
charactere. foret alius permit
tere cognitionem causarum ad
suos pertinentium sed execu
tionem capitalem non facile
exercere poterit, verum in ejus
modi casibus delinquens ad
principalem remittendus erit quod
securior et sine omnibus dif
ficultatibus instituta, via ess
casus huiusmodi expediendi
indicat.

§. 9. a) Casus contrarius in de
tentione Cesii legati gallici
apud portam ottomanicam, re
feremus ad h. §. casum noi
vilegiorum legatorum romae
in dubio vocatorum 1647 dier
Europ. fol. 48. part. 2. Qu
gd n. v. legatus delinquentem
in principem aut remp. suam
alibi inveneris, poterit ne illum
vi abstrahere et ad regem
suum mittere Rs. gd pericu
losum sed non injustum
esse judicamus, ob difficul
tatem personas tali alias po
tiundi talis fuit casus capti
Kalksteinii in polonia per
ministrum Brandenb. Cracoviae
alter est soltarii a salvio
legato suedico curru proprio
Hamburgo abducti et in suedia
ad poenam missi apud Loccenium
in annal. sued. t. 9. f. 409

2. De Indis idem narrat Ælianus: cui consentit Strabo his verbis: Δίκην δὲ μὴ εἶναι πλὴν φόνου καὶ ὕβρεως· οὐκ ἐπ' αὐτοῦ γὰρ τὸ μὴ παθεῖν ταῦτα. τὰ δ' ἐν τοῖς συμβολαίοις ἐπ' αὐτῷ ἑκάστῳ, ὥς τε ἀνέχεσθαι δεῖ ἐάν τις παραβῇ τὴν πίστιν, ἀλλὰ καὶ προσέχειν ὅτῳ πιστευτέον καὶ μὴ δικῶν πληροῦν τὴν πόλιν. *Judicia non esse, nisi de cæde & injuria: quia homo præstare non possit, ne in ea incidat: At contractus in cujusq́ esse potestate: ideo ferendum, si quis fidem violet: & ante videndum, cui quisque credat, non autem litibus implendam civitatem.* A Charonda quoque constitutum fuit, ne quis actionem haberet, qui de pretio habuisset fidem: quod & *Platoni placuit. Notatum & Aristoteli: παρ' ἐνίοις δὲ τούτων οὐκ εἰσὶ δίκαι, ἀλλ' οἴονται δεῖν στέργειν κατὰ πίστιν συναλλάξαντας, *apud quosdam de his rebus judicia non sunt; existimant enim, homines contentos esse debere fide, quam sunt secuti:* Et alibi: ἐνιαχοῦ τ' εἰσὶν νόμοι, τῶν ἑκουσίων συμβολαίων δίκας μὴ εἶναι, ὡς δέον ᾧ ἐπίστευσε, διαλυθῆναι πρὸς τοῦτον καθάπερ ἐκοινώνησεν. *Est ubi leges de credito jus reddi vetant, quasi privatim tantum cum eo agendum sit, cum quo quis contraxit, & cujus fidem secutus est.* Quæ contra hanc sententiam adferuntur ex jure Romano, non ad nostros legatos, sed provinciales aut municipales pertinent.

Lib. IV. c. I. Lib. XV. Stob. de leg. Mor. Nic. IIX. 15. Mor. IX. 1.

***

Platoni) IIX. de Legibus.

XI. Bellorum, quæ ob male habitos legatos suscepta sunt, plenæ sunt * profanæ historiæ. Exstat & * in sacris libris memoria belli, quod eo nomine David gessit adversus Ammonitas. Nec aliam causam justiorem existimat Cicero adversus Mithridatem.

II. Sam. X. L. I. c. II. §. 2. n. 2. §. VII. n. 15.

***

Profanæ historiæ) Romani ob id bellum suscepere in Senonas, Appianus excerpto legationum 4. & 10. in Illyrios & Ligures, Polybius excerpto Legationum 125. & 134. In Issios, Dion. exc. Legationum II. In Corinthios, Livius libro II. In Tarentinos, Dionysius Halicarnassensis excerpto legationem 4. Francorum & Germanorum exempla habes apud Aimonium libro III, c. LXI, & LXXXIIX. & Withikindum libro II.

In sacris literis) vide Chrysostomum ad Stagirium libro III.

CAPUT XIX.

De jure sepulturæ.

Textor c. 15 petr. Faber l. 2. c. 1 semest.

I. Ex eodem jure gentium nasci jus humandi mortuos.
II. Unde ortum?
III. Deberi & hostibus.
IV. An & insigniter facinorosis?
V. An & his, qui se interfecerint?
VI. Quæ alia ex jure gentium debeantur.

I. 1.

περὶ ἐθῶν. EX jure gentium, quod ex voluntate ortum habet, debetur & corporum mortuorum sepultura. Dion Chrysostomus inter mores, sive ἔθη, quæ τοῖς ἐγγράφοις, id est *scripto juri* opponit, post legatorum jura commemorat μὴ κωλύειν τὰς νεκρὰς θάπτειν, *non prohibere, quo minus sepeliantur mortui*: Et Seneca pater inter jura non scripta, sed omnibus scriptis certiora, ponit humum porrigere cadaveri. Naturæ id jus appellant Hebræi Philo ac Josephus; & φύσεως θεσμὰς, Isidorus Pelusiota: ut solere sub naturæ nomine comprehendi mores communes naturali rationi consentaneos alibi † diximus. Apud Ælianum est: τὸ φύσεως τὸ κοινῆς ἀπαλλάττοντος μηκέτι ζῶντα καταμηνύειν: *cum mortuum condi ipsa imperet communis natura.* Idem alibi: τὰ κοινὰ καὶ ἴσα πᾶσιν ἀνθρώποις vocat γῆν καὶ ταφὴν, *terram ac sepulturam hominibus cunctis communia & ex æquo debita.* * Leges hominum, νόμους βροτῶν, dixit Euripides Supplicibus, κοινὸν νόμον Aristides, Lucanus hominum ritus, terrarum leges & mundi fœdera Papinius, sortis humanæ commercium Tacitus, spem communem orator Lysias. Qvi impedit, hominem exuere Claudiano dicitur; naturæ dedecus facere, Leoni Imperatori: τὴν ὁσίαν ὑβρίζειν, *fas violare* Isidoro Pelusiotæ.

Lib.I. Contr.I.

† L.I.c.I.§. XII.n.1.add. h.c.19.§.fin.

Epist.ult.edit. 491.

Lib.XII.

Lib.XIII.

Tac. Ann.VI.

Bello Gild.

Nov. L.III. d. loco.

***

Leges hominum) Φύσεως θεσμὰς, naturæ leges. Eusebius Hist. IIX.19.

2. Et qvia veteres jura hæc, hominibus bene moratis communia, qvo sanctiora viderentur, ad Deos referebant auctores, ut legationis, ita & hoc jus Diis asscribi passim videmus. Itaqve in dicta Tragœdia Supplicibus* νόμον δαιμόνων Deorum legem dictam invenies, & apud Sophoclem Antigone Creonti, qvi Polynicem humari vetuerat, ita respondit:

Decreta qvippe hæc nec supremus Jupiter
Nec fas Deorum Manium dictaverat,
Qveis alia jura debet humanum genus,
Nec id valere credidi jussus tuos,
Ut jura non conscripta, sed nutu Deûm
Concessa, sempiterna, mortalis satus,
Violare posses. non enim nuper vigent,
Sed ævo ab omni: initia in occulto latent,
Nonne ergo forti corde, sepositio metu
Mortalis iræ, par Deis magnis fuit
Me gerere morem?

***

Νόμον δαιμόνων) Sophocles Ajace idem θεῶν νόμος dixit in Antigone.

3. Isocrates, de bello agens Thesei adversus Creontem, ita loqvitur: *Qvis nescit, qvis non didicit, vel in Dionysiis ex tragœdiarum auctoribus, quæ*

Adrasto

§. 1. n. 1. a) jus sepulturæ fluit
et jure naturæ secundario, jus na-
turæ secundarium voco, quod natu-
ræ humanæ convenit et quorum con-
trarium dedecet naturæ humanæ seu
indignum primarium est qd ne-
cessario convenit naturæ huma-
næ, cuiusq contrarium naturæ
humanam evertit, ad secundari-
um ergo referri poterit quia de-
corum, 1) et miseratione com-
munis naturæ 2) et humani-
tatis reverentia. Conf. l. 1. c. 1.
§. 10. n. 3. pol. parall. diss. 2.
§. 13. Casus varios sepulturæ.
Vid apud Dianam tom. 8. tractatu
8 fere toto.

Adrasto mala circa Thebas contigerint, cum reducere volens Oedipodis filium, generum autem suum, Argivorum plurimos perdidit, ipsosq; ductores vidit interemtos: ipse vero cum dedecore superstes, cum inducias ad humandos mortuos obtinere non potuisset, supplex Athenas venit, quam tunc civitatem Theseus regebat, eumq; oravit, ne viros tales insepultos jacere pro nihilo duceret, neve pateretur proculcari antiquum morem, & jus patrium, quo omnes homines inter se utuntur, non quasi ab humana natura condito, sed tanquam imperato à divina potentia: quæ cum ille audiisset, sine mora legationum Thebas decernit. Idem mox * Thebanos reprehendit, quod civitatis suæ decreta legibus divinis antehabuissent: ejusdemq; historiæ & alibi meminit, Panegyrico, Helenæ Encomio, Plataica oratione: Herodotus quoque Calliope, Diodorus Siculus historiarum quarto, Xenophon historiæ Græcæ sexto, & Lysias ea, quæ est in honorem sepultorum: postremo Aristides in Panathenaico: qui bellum hoc susceptum ait pro communi natura hominum.

***

Thebanos reprehendit) Pacto, non prælio obtensum à Thebanis jus sepeliendi vult Plutarchus Theseo. At prælio, Pausanias Atticis.

4. Et passim apud laudatos auctores videmus egregia virtutum nomina huic officio tribui. Nam humanitatem vocant † Cicero (*a*) & * Lactantius, humanitatem ac mansvetudinem (*b*) Valerius Maximus, misericordiam & religionem (*c*) Quintilianus, misericordiam & humanitatem (*d*) Seneca, οἰκτον τ κοινῆς φύσεως *miserationem communis naturæ* Philo, sortis humanæ commercium Tacitus, misericordiam & pietatem (*e*) Ulpianus, (*f*) Modestinus memoriam humanæ conditionis, clementiam (*g*) Capitolinus, δίκλω, sive justitiam Euripides & Lactantius, opus benignum Prudentius. Contra, Donatistas, qui Catholicorum corpora sepeliri vetabant, impietatis accusat (*h*) Optatus Milevitanus. Apud Papinium.

bello cogendus & armis
In mores hominemq; Creon.

(*i*) Spartianus talis ait esse sine humanitatis reverentia: (*k*) Livius sævitiam vocat ultra humanarum irarum fidem. * Homerus dixerat ἀεικέα ἔργα. Eorum, qui supervacaneam facerent sepulturam, (*l*) Lactantius impiam vocat sapientiam. Eandem ob causam impius Eteocles (*m*) Papinio.

† Cic. Orat. pro Quintio.
(*a*) Lact. l. VI. inst. c. II. & 22.
(*b*) Val. Max. l. V. c. 1.
(*c*) Quint. Lib. XII. c. ult.
Inst. orat.
(*d*) Sen. de Benef. l. V. c. 20.
(*e*) Ulp. L. 14. Et si qvis. §. sed interdum 7. D. de Religiosis & sumpt. funer.
(*f*) Modestinus L. 27. qvidam in suo. De Cond. Inst.
(*g*) Capitol. in M. Anton. Philosoph.
(*h*) Opt. l. VI.
(*i*) Spart. vitæ Caracallæ.
(*k*) Lib. VIII.
(*l*) Lib. VI.
(*m*) Theb. III.

***

Lactantius) Cujus & hoc est lib. VI. c. 12. *Ultimum illud & maximum pietatis officium est, peregrinorum & pauperum sepultura.*

Homerus dixerat ἀεικέα ἔργα) Idem Iliados Ω Jovem & Deos Achilli iratos fuisse dicit, ob male tractatum corpus Hectoris.

II. 1. Qvæ primum causa moris hujus introducendi fuerit, ut corpora humo tegerentur, sive condita prius, ut apud Ægyptios, sive cremata, ut apud

Gen. L. II. Tit. Hist. cit. V.

apud Græcos plerosqve, sive ita, uti sunt, qvem morem esse antiqvissimum notavit Cicero, & post eum * Plinius, de eo non idem omnibus videtur. Nam Moschion existimat, occasionem datam ex gigantea feritate mandendi homines, cujus abolitæ signum sepulturam: ita enim ait:

Tunc morte raptos imperatum legibus
Mandare terræ, pulveremve inspargere
Nec dum sepultis, ne darentur conspici
Abominanda signa pastus pristini.

***

Plinius) Historiæ naturalis VII, 54. ubi & hoc: *Sepultus intelligitur qvoqvo modo conditus: humatus vero, humo contectus.*

†††

Qvæ primum causa moris hujus) Videatur eleganter *Dn. Qvenstad. speciali Tractatu de Sepultur. Veter. ibiqve plur. allegg. Autt.*

2. Aliis videntur, hoc modo homines velut sponte solvisse debitum, qvod alioqvi vel ab invitis repetit natura. Nam hominis corpus * ex terra ortum terræ deberi, non Deus tantum † Adamo edixit, sed & Græci Latiniqve passim agnoscunt. Cicero ex Euripidis Hypsipyle;

† Genes. 3, 19.

Reddenda terræ terra.

Eccl. XII. 7.

Et, qvod apud Solomonem legimus, pulverem qvidem ad terram redire, qvale fuerat, spiritum autem ad Deum, qvi dederat; Euripides, hoc ipsum argumentum ex persona Thesei in Supplicibus tractans, sic ait:

Jam sinite terræ mortuos gremio tegi:
Res unde qvæq; sumpserat primordium,
Eo recipitur: spiritus cœlo redit,
Corpusq; terræ: jure nec enim mancupi,
Sed brevis ad ævi tempus, ut endum datur:
Mox terra repetit ipsa qvod nutriverat.

Lucretius similiter de terra:

Omniparens eadem rerum est commune sepulchrum.

Cicero de legibus II. ex Xenophonte: *redditur terræ corpus, & ita locatum ac situm, qvasi operimento matris, obducitur.* Plinius qvoqve scripsit, terram nos nascentes excipere, natos alere, semelqve editos sustinere semper, novissime complexam gremio jam à reliqva natura abdicatos ut matrem operire.

***

Ex terra ortum terræ deberi) Job. X, 9. Philo in Flaccum: ἀνθρώποις ἡ φύσις οἰκειότερον χωρίον ἀπένειμε γῆν, οὐ μόνον ζῶσιν, ἀλλὰ καὶ ἀποθανοῦσιν, ἵν' ἡ αὐτὴ καὶ τὴν πρώτην ὑποδέχηται γένεσιν, καὶ τὴν ἐκ τοῦ βίου τελευταίαν ἀνάλυσιν. *Proprium hominibus locum natura terram tribuit; nec vivis tantum, sed & mortuis, ut eadem qvæ primos suscepit natales, suscipiat & ex hac vita exitum.* Attamen, sicut nullum est in homine factum laudabile, cujus non vestigium

§. 2. n. 3. a/ Hæc ratio forte non ade
est magni momenti ipsa potius con
trariam deserimus fil. Ioseph reparrect
onis. et sepultura non potest concipi sine
[illegible] sed potius eadem et abrumpi
monumenta in et epitaphia quæ ho
mines superstruere solent. de mortuo
rum domicilio et sepulchris, quibus
terræ indicare hunc hominem ali
quando ita ut [illegible] reservaturum [illegible] et nec
revelasset, reparationem fore, nec
qui perfectionis judicii est. et loca num est ut patiatur fi mor
ratione eam indigasse et credere po mortuum. sepeliunt. una cog
set. at postqm Scriptura nos eam ta ratione in judicio apud Deum
demonstrant, infallibiles quæ rationes qui nec sepeliunt nec mu
ores a communi terra offerrentur. burunt cadavera sua sed in lo
ut reparationem credamus. prio co muris circumdato columnæ
cus perfectus esse athenæus beat allegata in eleam cum alia
de mortalitate Iocasta vocat. vocaretur relinquas Tamera
quando ægroti spe melioris vitæ etom. 1 lib. 4 cap. 4. Iose
enquat ubi de Ludovico is mor. 1674. fig cum primo occulta
ti vicino Desperii 2. i. g. 16 ni fi [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
immortalitatem nulla argumen demonstratum esse ni Deum ho
ratione probari posse certum esse [illegible] reputant Ut Ie
. sed postqm Scriptura nos revelat sentiendum de more devorati
vi immortalitatem seu animæ corpora humana quod fidei
esse immortalem, oportet esse re. esse contra dignitatem homi
surrectionem alias animæ abeq [illegible] nemo n. est subsistentia rati
corpore esset incompletum quod [illegible] et sublimius quid ge
hinc beatæ animæ in [illegible] in alio hominis ani
tores clamant ut Deus vindicet martis alimenta odere De
re velit pretium sanguinem et beat objicimur. Ju extra ra
dicem reverentiam mittere ogni teram humanam si carnalia
mera vesci elicat. Ut qui

§. 2. n. 4. b/ hominum inter
est aliud augere quod vig
tatione eam indigasse et credere po mortuum. sepeliunt. una cog
demonstrant, infallibiles quæ rationes qui nec sepeliunt nec mu
ores a communi terra offerrentur. burunt cadavera sua sed in lo
cus perfectus esse athenæus beat allegata in eleam cum alia
de mortalitate Iocasta vocat. vocaretur relinquas Tamera
quando ægroti spe melioris vitæ etom. 1 lib. 4 cap. 4. Iose
enquat ubi de Ludovico is mor. 1674. fig cum primo occulta
ti vicino Desperii 2. i. g. 16 ni fi [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
immortalitatem nulla argumen demonstratum esse ni Deum ho
ratione probari posse certum esse [illegible] reputant Ut Ie
. sed postqm Scriptura nos revelat sentiendum de more devorati
vi immortalitatem seu animæ corpora humana quod fidei
esse immortalem, oportet esse re. esse contra dignitatem homi
surrectionem alias animæ abeq [illegible] nemo n. est subsistentia rati
corpore esset incompletum quod [illegible] et sublimius quid ge
hinc beatæ animæ in [illegible] in alio hominis ani
tores clamant ut Deus vindicet martis alimenta odere De
re velit pretium sanguinem et beat objicimur. Ju extra ra
dicem reverentiam mittere ogni teram humanam si carnalia
mera vesci elicat. Ut qui

gium in alio aliqvo animantium genere Deus posuerit, ita & in hac re evenit: de formicis Plinius libro XI, 30. *Sepeliuntur inter se viventium solæ, præter hominum.* At is ipse de Delphinis lib. IX, 8. *conspectiq; jam defunctum portantes ne laceraretur à belluis.* Et de apibus Virgilius:

Tum corpora luce carentum,
Exportant tectis & tristia funera ducunt,

Servius: *cum exsequiali scilicet pompa.*

3. Sunt, qvi resurrectionis spem à primis humani generis parentibus hoc veluti monumento posteris consignatam putant. Nam &, ob reviviscendi promissum, adservanda corpora docuisse Democritum, Plinius testis est, libro septimo, capite qvinqvagesimo qvinto. Christiani autem sæpe morem honeste condendi corpora ad hanc spem referunt. Prudentius:

Qvidnam sibi saxa cavata,
Qvid pulchra volunt monumenta,
Nisi qvod res creditur illis
Non mortua sed data somno?

4. Simplicius est, cum homo ceteris animantibus præstat, indignum visum, si ejus corpore alia animantia pascerentur: qvare inventam sepulturam, ut id, qvantum posset, caveretur. Miseratione hominum custodiri corpora * ab incursu avium ferarumqve dixit Qvintilianus. Apud Ciceronem de Inventione primo: *à feris vexatus, communi honore in morte caruit.* Decl. VI. Et apud Virgilium legimus:

non te optima mater
Condet humo, patriove onerabit membra sepulchro:
Alitibus linqvêre feris.

Et DEUS invisis sibi regibus minatur apud Prophetas, futurum, ut asini sepulturam habeant, ut canes eorum sangvinem lingant. Nec aliud in sepultura considerat Lactantius cum ait: *Non enim patiemur figuram* † *& figmentum Dei feris ac volucribus in prædam jacere.* & Ambrosius, cujus hæc verba sunt: *Nihil hoc officio præstantius, ei conferre, qvi jam tibi non potest reddere: vindicare à volatilibus, vindicare à bestiis consortem naturæ.* Jer. XXII, 19. Lib. VI. De Tob. th. c. §. IV. n. 1.

***

Ab incursu avium ferarumq;) Vide vaticinium de Jeroboami posteritate in pœnam peccatorum ejus I. Regum XIV. 11. Et Tertullianum de resurrectione. de Ægisto Homerus Odyssea Γ.

Τῷ καὶ ὀδὲ θανόντι χυτλὼ ὀπὶ γαῖαν ἔχδυον,
Ἀλλ' ἄρα τόνγε κύνες τε καὶ ὀιωνοὶ κατέδαπτον.
Ergo nec leviter glebam injecere peremto,
Illius ut volucres lacerarent ossa canesq;.

De Ægistho loqvitur, qvem, ut adulterum & regni invasorem, Argivi insepultum

pultum abjecerant, cujus tamen reliqvias humanior terræ dedit Orestes, ut mox dicetur. Menelaus de Ajace in Sophocle:

Ἀλλ' ἀμφὶ χλωρὰν ψάμαθον ἐκβεβλημένος
Ὄρνισι φορβὴ παραλίοις γενήσεται.
Sed ille arenis jactus in pallentibus,
Gratum marinis pabulum alitibus dabit.

Sed hoc qvoqve ibi prohibet Ulysses, prudentiæ exemplar. Sophocles Antigone in ipsius Antigones laudem:

ἥτις τὴν αὐτάδελφον ἐν φοναῖς
πεπτῶτ' ἄθαπτον, μήθ' ὑπ' ὠμηστῶν κυνῶν
εἴασ' ὀλέσθαι, μήθ' ὑπ' οἰωνῶν τινος.
Illa obsitum cruore germanum suum
Non insepultum sivit, alitibus feris
Canibusq; fieri pabulum mordacibus.

Appianus Civilium I. de interfectis jussu Marii: ταφήν τε οὐδενὶ ἐξῆν ἐπενεγκεῖν εἰς οὐδένα τῶν ἀναιρουμένων, ἀλλ' οἰωνοὶ καὶ κύνες ἄνδρας τοιούσδε διεσπάσαντο. *Nec cuiqvam licebat qvenqvam interfectorum sepelire, sed viros tam egregios lacerabant aves & canes.* Ammianus Marcellinus principio libri XVII. de Juliano: *Sollicitusq; ne diræ volucres consumerent corpora peremtorum, sine discretione cunctos humari mandavit.*

†††

Asini sepulturam) Vid. Qvenstad. l. c. cap. 3. p. 48. cap. 4. p. 61. & Plurimum Reverend. Dn. Carpz. in not. ad Schickard. de Jur. Reg Hebr. cap. 4. Theorem. 14. n. 99. p. 251.

5. Sed etsi tales abessent injuriæ, proteri tamen ac lancinari corpus humanum, alienum merito videtur ab istius naturæ dignitate. Unde non abit illud in Sopatri controversiis: ὅτι τὸ θάπτειν καλὸν, καὶ ὅτι τοιοῦτον ἡ φύσις ἐξεῦρε τοῖς σώμασιν, ἵνα μὴ διαλυόμενα μετὰ θάνατον γυμνὰ, καθάπερ αἰσχύνη. τοῦτο τὸ φύσει καλὸν, τοῦτο φιλάνθρωπον. τοῦτο τοῖς ὅλοις δοκεῖ, εἴτε θεοὶ εἴτε τινὲς ἥρωες, ταύτην μετὰ θάνατον τοῖς ἀνθρώποις τὴν τιμὴν κατεστήσαντο. ἐπειδὰν καὶ οὐκ εὔλογον τὰ τῆς φύσεως ἀπόρρητα μετὰ τὴν τελευτὴν ἅπασι δείκνυσθαι, γῇ κρύπτειν τὸν ἄνθρωπον νενομίκαμεν ἄνωθεν, ἵνα τῷ καλύπτεσθαι μνήματι ἐλάνθανε τὸ σῶμα διαλυόμενον. *Honestum esse humare mortuos & ab ipsa natura qvasi concessum corporibus, ne velut probro afficiantur post mortem, si nuda diffluant. Placere id omnibus, sive Dei fuerint sive semidei, qvi hunc functis vita corporibus honorem indulserunt. Qvia enim à ratione alienum est, naturæ humanæ arcana post mortem omnibus conspicua exponi, morem inde ab antiqvo accepimus humana corpora sepeliendi, ut monumento condita clam & procul à conspectu tabescant.* qvo & illud pertinet Gregorii Nysseni in epistola ad Letoium: ὡς μὴ ἀναδειχθῆναι τῷ ἡλίῳ *τὴν ἀσχημοσύνην τῆς φύσεως, *ne Soli ostendatur id, qvod dedecori est humanæ naturæ.*

Τὴν

dampften seelen empfinden nicht
nicht die völlige qual, allein
in dem sie dieselbe vor augen
sehen, empfinden sie schon großes
angst u. furcht der künftigen
pein u. marter.

§. 3. N. 1. a) nullus hostis idem
hostis est quia vicit sed quia
specialia adversa facta sunt qui-
bus se opposuit ergo hostili-
tas ultra hostilitatis termi-
nos extendenda non est ma-
net ergo aliquod vinculum ho-
manitatis hinc m. in facie

***

τὴν ἀσχημοσύνην τῆς φύσεως) Simili modo Agathias dicit moris esse τὰ αἰσχυντηλὰ τῶν ὠδίνων ἐπικαλύπτειν. *Obtegere puerperii pudorem.* Ita qvam nihil natura simus, apparet in ortu & interitu. Qvod ut significarent Sapientes Hebræi vetuere, ne plebejæ aut summæ fortunæ qvi essent, aliusmodi fasciis involverentur aut modo nati aut mortui.

2. Hinc est, qvod officium sepeliendi, non tam homini, id est personæ, qvã*humanitati, id est naturæ humanæ præstari dicitur: unde publicam hanc humanitatem dixerunt Seneca & Qvintilianus, tralatitiam Petronius. Cui consequens est, ut nec inimicis, nec hostibus invideri sepultura debeat. De inimicis egregia est apud Sophoclem dissertatio Ulyssis pro humando Ajace, ubi hoc est inter cetera: De Benefic. lib. V, c. 20. Qvint. Decl. VI.

Menelae, post tot dicta sapienter, cave,
Injuriosus sis in hominem mortuum.

Rationem reddit Euripides Antigone:

Mors jurgiorum finis est mortalibus:
Num majus aliud qvid potest letho dari?

Idem Supplicibus:

Fecere vobis si qvid Argivi male,
Cecidere; in hostes ista vindicta est satis.

Et Virgilius:

Nullum cum victis certamen & æthere cassis.

Qvam sententiam citans scriptor ad Herennium addit: *Nam qvod malorum est extremum, accidit illis jam.* Papinius:

bellavimus: esto:
Sed cecidere odia, & tristes mors obruit iras.

Et eandem causam reddit Optatus Milevitanus: *Si inter viventes fuerat certamen, odia vestra vel mors aliena compescat. jam tacet, cum qvo ante litigabas.*

***

Humanitati, id est naturæ humanæ præstari dicitur) Servius ad XI. Æneidos: *Sepulturæ enim beneficium generaliter debetur universis.*

III. 1. Qvare & hostibus publicis deberi sepulturam omnes sentiunt. Belli hoc jus καινὸν ἐν τοῖς πολέμοις vocat Appianus; belli commercia Philo: Tacitus: *Ne hostes qvidem sepulturam invident.* Dio Chrysostomus servari hoc jus ait etiam ἐν τοῖς πολεμίοις, apud hostes: addit: κἂν εἰς ἐσχάτην ἔχθραν προέλθωσι: *etiamsi ad summum odia processerint.* De eadem re agens Lucanus hominum ritus in hoste servandos dixit. Sopater idem, qvi supra: τίς πόλεμος ταύτης τῆς τιμῆς τὸ τῆς ἀνθρώπων γένος ἐστέρησε, τίς ἔχθρα μνησικακήσασα πρὸς τὰ πλημμελήματα παραβῆναι τὴν θεσμὸν οὗτον ἠνέσχετο: *Qvod* Alb. Gent. l. 2. c. 24 lib, I. Ann. cap. 23.

bellum hoc ultimo honore humanum privavit genus? quæ inimicitia eo usque extendit malefactorum memoriam, ut hanc legem violare auderet? Is, qvem dixi, Dio Chrysostomus oratione de lege: Διὰ τοῦτον τοὺς ἀποθανόντας οὐδεὶς ἔτι κρίνει πολεμίους, οὐδὲ τὴν ἔχθραν καὶ τὴν ὕβριν εἰς τὰ σώματα αὐτῶν ἐπιδείκνυτ): *propter hanc mortuos nemo hostes judicat, neq; ira & contumelia in eorum corpora extenditur.*

***

Qvare & hostibus publicis deberi sepulturam omnes sentiunt) Philo in Flaccum: ἤδη δὲ καὶ τοὺς πεσόντας ἐν τῷ πολέμῳ τῶν ἐχθρῶν ταφῆς ἀξιοῦσιν, οἱ μὲν ἐπιεικεῖς καὶ φιλανθρώποι ταῖς οἴκοθεν δαπάναις, οἱ δὲ τὴν ἔχθραν καὶ πρὸς τοὺς νεκροὺς ἀποτείνοντες, ὑπόσπονδα τὰ σώματα διδόντες ὑπὲρ τοῦ μὴ τῆς τελευταίας σχάριτος ἀμοιρῆσαι τῶν νομιζομένων. *Etiam, qvi in bello occubuerunt, eos homines solent ad sepulturam dare, illi qvidem, qvibus bonitatis & humanitatis plus est, suopte impendio, alii verò, qvi odia & in mortuos extendunt, sub pactis dantes corpora, ne careant eorum, qvæ mos imperat honore ultimo.*

2. * Et passim exstant exempla. Sic Hercules suos hostes, Alexander victos ad Issum, Hannibal C. Flaminium, P. Æmilium, Tiberium Gracchum, *Marcellum Romanos qvæsivit ad sepulturam. *Credas*, inqvit Silius Italicus, *Sidonium cecidisse ducem.* Idem Hannoni à Romanis præstitum, Mithridati à Pompejo, à Demetrio multis, Archelao regi ab Antonio. In Græcorum adversus Persas militantium juramento erat: *Socios omnes sepeliam: bello victor etiam barbaros*: & passim in historiis legas, impetratam νεκρῶν ἀναίρεσιν **facultatem tollendi mortuos.* † Apud Pausaniam in Atticis exemplum est: τοὺς δὲ Μήδους Ἀθηναῖοι μὲν θάψαι λέγουσιν, ὡς πάντως ὅσιον ἀνθρώπου νεκρὸν γῆ κρύψαι; *Medos Athenienses à se sepultos ajunt, qvia qvalemcunq; mortuum terra condi fas sit.*

Ælian. L. XII. var. historiar. Diod. lib. XVII.

† L. III. c. XX. §. 45. n. 3.

***

Et passim extant exempla) Josephus in legibus θαπτέσθωσαν δὲ καὶ οἱ πολέμιοι. *Sepeliantur & mortui.* Agamemnon Trojanos sepelit Iliados H. Antigonus Pyrrhum apud Plutarchum. Vide eundem in vita Thesei.

Marcellum) Plutarchus Marcello.

3. Qvare Hebræorum veterum interpretatione Pontifex Maximus, cum alioqvi rei ulli funebri interesse vetaretur, repertum tamen hominem * insepultum sepelire etiam jubebatur. Christiani verò tanti fecerunt sepulturam, ut ejus causa sicut ad pauperes alendos, aut ad captivos redimendos vasa Ecclesiæ etiam initiata conflari aut vendi licite existimaverint.

Ambr. II. Off. c. 28.

***

Insepultum sepelire etiam jubebatur) Idem ex jure Pontificio Romano Servius notat.

4. Sunt qvidem & exempla in contrarium, sed communi judicio damnata.

Hunc

dicitur hungert oder dierstet deinen
feinden, so speise ihn u. tränke
nemo ideo hostis est quia edat
vel bibat edere n. et bibere sunt
actus naturales, ad quos nunquam
extendenda hostilitas

*Hunc oro * defende furorem;*

est apud Virgilium.

hominemq́, cruentus
Exuit, & tenuem cæsis invidit arenam:

apud Claudianum. Diodorus Siculus τὸ πολεμεῖν τ̃ ὁμοφύλων τοῖς τεθνηκόσι θηριώδες: *ferinum est bellum gerere cum mortuis, qui ejusdem naturæ fuerint.*

***

Defende furorem) Interpretatur Servius, *Inimicorum iram & post fata sævire cupientem.*

IV. 1. De insigniter tamen facinorosis video esse dubitandi causas. Lex divina Hebræis data, ut omnis virtutis, ita & humanitatis magistra, illos ipsos, qvi suspensi patibulo erant (qvod valde ignominiosum censebatur, Num. XXV, 4. Devt. XXI, 23. II. Sam. XXI, 26.) eodem die sepelire jubet. Hinc Josephus tantam Judæis ait esse curam sepulturæ, ut eos etiam, qvorum corpora ad publicum supplicium damnata sunt, ante Solis occasum tollant & humo mandent: & alii Hebræorum interpretes addunt exhibitam hanc reverentiam †† divinæ imagini, ad qvam homo sit conditus. Ægisthum, qvi adulterium cæde regis cumulaverat, à regis interfecti filio Oreste humo mandatum, Homerus memorat Odysseæ tertio. Sed & apud Romanos † Ulpianus corpora eorum, qvi capitis damnantur cognatis ait neganda non esse: imo & qvibuslibet petentibus danda censuit Paulus (*a*) Jurisconsultus. Et (*b*) Diocletianus ac Maximianus Imperatores ita responderunt: *Obnoxios criminum, digno supplicio affectos, * sepulturæ tradi non vetamus.*

†† L. I. c. 2. §. 5. n. 2. h. c. XIX. § 2. n. 4. L. 17. C. de Pœn.
† Leg. I. D. de Cad. punit.
(*a*) L. III. ibid.
(*b*) L. XI. C. de Religios.

***

Sepulturæ tradi non vetamus) Hujus Romanorum moris mentio est apud Philonem contra Flaccum.

†††

Exhibitam hanc reverentiam divinæ imagini ad qvam homo sit conditus) Consentit in *l. 17. C. de Pæn.* tametsi fortè qvoad aliud thema (stigmatis sc. inustionis) Imperator Constantinus, cujus rationem optimè se habere dicit *Brunnemann. ad h. l. n. 2.* Qvia & corpus hominis suo modo & analogicè ad imaginem Dei conditum est, & præcipua pulchritudo hominis in facie consistit, ex qvâ sancti viri collegerunt sæpius, qvanta sit pulchritudo Dei conditoris, si facies humana in statu corrupto nos sæpe in admirationem pulchritudinis & stuporem rapiat. Nos qvi imaginem divinam, ad qvam primus homo conditus erat, in perfectâ sanctitate & justitiâ constitisse certi sumus, malumus hic seorsim ire cum *Dn. Zigl. ad h. l. Grot. p. 420. Anton. Matth. tit. 18. c. 1. num. 11.* Ut proinde Imperatorem secundum captum istius seculi vulgarem locutum fuisse probabile sit: qvum & inter nos ut plurimum plebeji Deum, in se incomprehensibilem, ut hominem, qvoad formam externam, sibi imaginentur.

2. Legimus qvidem in historiis exempla eorum, * qvi insepulti abjecti sunt, freqventiora civilibus, qvam externis bellis: & hodie videmus qvorundam

Rochus de Consvetud. f. 12. Abb. Panormit.

dam damnatorum corpora diu in publico conspectu relinqvi : qvi tamen mos, an laudandus sit, disputant non politici tantum, sed & Theologi.

in c. 11. ex parte. X. de Sepult. Sylvest. in verb. sepultura, qvæst. 13.

***

Qvi insepulti abjecti sunt) Id ἀταφίαν ὑβρίζειν τ νεκρὸν dixit Josephus in morte Judæorum regis Alexandri. Adde Qvintilianum declamatione qvarta.

†††

An laudandus sit disputant) Grotius hic nil certi determinat, interim *vid. Zepper. lib. 5. de LL. Mos. cap. 7.* & *Clar. 5. sentent. q.* 100. hunc morem cum legibus Mosis *Dect. 21. §. 23.* pugnare censentes; qvibus addi potest *Brunnem. adff. tit. de Cadav. punitor.* qvi putat consvetudinem Germaniæ, qvâ cadavera punitorum in furcâ vel rotâ relinqvuntur insepulta, tolerabilem qvidem ob dandum exemplum, per *L. 28. §. pen. ff. de Pœn.* rationabilem tamen non esse: *jung. Heig. part. 2. q. 37. n. 18.* Nos eo ipso, qvo paradigma aliis, ne simile committant, exhibere punitus, lege jubente, debet, rationem manifestam adesse arbitramur. Zeppero & Claro respondet *Dn. Calov. in Comment. ad Genes. cap. 40. part. 3. §. 22. p. 1249.* qvia lex illa Mosis merè forensis fuit, ad Politiam Judaicam spectans, qvæ etiam Riveto judice, peculiares habuit rationes, qvæ terram promissam spectarunt, sed eam præsertim, ut ita via pararetur ad Christi venturi Sepulturam, qvam eadem die fieri oportebat, qva fuit suspensus, ut tertia die resurgeret. Ideoqve lex illa non obligat Christianos: neqve hodie suspensi præ reliqvis maleficis maledicti sunt, prout olim erant; & concedit Calvinus ipse, ad naturæ legem pertinere, ut qvi publico judicio pœnas luunt, in aliorum exemplum exponantur, qvæ causa est, qvod hodie cadavera in publico relinqvantur. Ceterum, qvoad hoc vexatissimum thema, conferantur *Ungepaur. ad Tit. X. de Sepult. n. 7. Ex. Just. 13. q. 4. Dn. Struv. Ex. Crim. 2. th. 13. Schickard. l. c. p. 251. ibiqve Dn. Carpzov. ubi plur. alleg. Dd.*

3. Contra, laudatos videmus, qvi sepeliri jusserunt corpora eorum, qvi id ipsum aliis non permiserant, ut Pausaniam Lacedæmoniorum regem, qvi incitatus ab Æginetis ut Persarum factum in Leonidem simili facto ulcisceretur, consilium ut se ac Græco nomine indignum rejecit. Apud Papinium Theseus Creontem sic alloqvitur:

Vade atra daturus
Supplicia, extremiq; tamen secure sepulchri.

Alexandrum qvoqve Jannæum regem, qvi in mortuos populares valde contumelios fuerat, sepelierunt Pharisæi. Qvod si Deus interdum sepulturæ jactura qvosdam puniit, fecit hoc suo jure supra leges constitutus. Et qvod Goliathi caput David servavit ostentui, factum scilicet in alienigenam, Dei contemtorem, & sub ea lege, qvæ proximi nomen ad solos Hebræos †† porrigebat.

†† L. I. c. II. §. 6. n. 3. Jos. Antiq. Jud. XIII. c. 13. & Corion.

V. 1. Unum tamen notatu non indignum, de sepeliendis mortuis regulam apud ipsos Hebræos habuisse exceptionem eorum, qvi ipsi sibi mortem consciverant; qvod Josephus †nos docet. Nec id mirum, cum in hos aliud supplicium constitui non possit, qvi mortem pro supplicio non habent. Sic (*a*) Milesiæ virgines à voluntaria morte absterritæ, & *plebs olim Romana, qvan-

†. L. 3. de Bello Jud. c. 25. Hegesl. 3. c. 17 (*a*) Gel. L. 15. c. 10. Plutarch. de Mult. Virt.

§. 4. n. 2. a). quod e re humani generis sit omnem rei nefariae memoriam extingui, quod non fit quamdiu cadavera supersunt. Inst. in exemplum relinqui ps. pauciores movari, plures obdurari et ad nova consilia tegendi malitiam suam excitari si quid pro ratione allegandum hanc reddiderim, relinqui talia cadavera ut ignominia perduret, quae naturaliter videtur cessare eo ipso quo delinquens e conspectu hominum removetur. Incidenter hic de terminis flagitii et sceleris, dico illas distinctas materias in se continent scil. scelera sunt quibus homo m. in alios peccat, flagitia, quibus potissimum in se ipsum delinquit applicatio ad fures et latrones, furta homicida scelera sunt ergo ostendi ea oportet, adulteria flagitia sunt e. ea abscondi oportet. Qu. an recte pro memoria criminis sodomitici palus figatur eo loco ubi reus illius criminis combustus. Ps. flagitium n. est ergo abscondi oportet taliumq rerum. tanquam nefandarum memoria simpliciter tollenda.

§. 5. n. 1. a). expirat n. in illos vinculum cognationis naturalis, quia qui se ipse illi eximit, indignus est ut expectet id ab aliis

§. 5. n. 1. b). ratio iterum hic locum incipit, ut perduret ignominia eorum accedit secunda ga. homines tales, humanae naturae sua demonstrant

§. 5. N. 2. cf. prob. 1) quia vita est nostra est ipsum esse nostrum. atq esse nostrum in potestate nostra non est Ex. nec vita, gratius aliti docet. ipsum jus sm. perit non comprehendi sub imperio c. g. principem non posse jubere ut subditi ipsi non pare. ant. pari modo hoc loco se habet, homo quidem jus in se.

§. 5. N. 2. cf. morbus non sufficit ad se interficiendum, qui se interficit non ciberet se in nihilum se redit, vita n. est fundamentum omnium futurorum bonorum, malis n. non subtrahit cum spem m. habere potuisset se eripiendi calamitatibus

qvanqvam improbante (*b*) Plinio. Sic & Cleomenis corpus, qvi se interfecerat, Ptolemæus suspendi jussit. Et * passim receptum, ait Aristoteles, (*c*) ut ignominia aliqva afficiantur, qvi sibi mortem consciverunt: ubi Andronicus Rhodius id exponens ait, sepulturâ eorum corpora prohiberi. qvod inter alia Demonassæ Cypri reginæ scita laudat Dion Chrysostomus. Neqve huic mori obstat, qvod Homerus, Æschylus, Sophocles, Moschio, & alii monent, nihil sentire mortuos: qvare nec damno nec pudore affici. Satis enim est id, qvod mortuis accidit à vivis metui, ut hoc pacto à peccato retrahantur.

(*b*) Plin. lib. XXXVI. c. 25.
(*c*) Nic. V. 5. Orat. LXIV. Vide Stob. tit. 126. & Soph. Ajace.

***

Plebs olim Romana) Servius ad 12. Æneidos: *Sane sciendum qvod cautum fuerat in Pontificalibus libris, ut qvi laqveo vitam finisset insepultus abjiceretur. Unde merito ait informis Lethi, qvasi mortis infamissimæ. Ergo cum nihil sit hac morte deformius, Poëtam etiam pro reginæ dignitate dixisse accipiamus. Cassius autem Hemina ait Tarqvinium Superbum cum cloacas facere populum coëgisset, & ob hanc injuriam multi se suspendio necarent, jussisse corpora eorum cruci affigi. Tunc primum turpe habitum est mortem sibi consciscere.*

Passim receptum) Athenis Æschinis tempore ejus, qvi se interfecisset manus seorsim à corpore sepeliebatur. Æschines in Ctesiphontem. Adde Hegesippum lib. III. cap. 17.

†††

Habuisse exceptionem eorum) De Ægyptiis, qvi Regibus malè regnantibus sepulturam recusabant, *vid.* Ipse *Grot. l. 1. c. 3. §. 16. n. 3.* & fusius *Limn. de Jur. Publ. l. 2. c. 12. §. 7.*

Ignominiâ aliqvâ afficiantur) qvi sibi mortem consciverunt ex metu fortè subituræ pœnæ, adeoqve ex terrore malæ conscientiæ. Nam moribus qvoqve nostris eorum cadaver in terrorem aliorum à carnifice per fenestram dejectum, vel sub domus limine extractum in locum infamem & cadaveribus destinatum projicitur & humatur, *Carpz. Prax. crim. p. 1. q. 2. num. 30. & Jpr. Consist. lib. 2. defin. 376. n. 11. seqq.* Secus est, si ex aliâ qvâdam animi impotentiâ, puta furore, melancholicâ doloris impatientiâ &c. sibi manus intulerunt, *L. 3. §. 6 ff. de Bon. eor. qvi ant. sentent.* hi qvippe in foro soli honestâ non videntur privari debere sepulturâ, qvamvis de ceremoniis consvetis ut plurimum aliqvid remitti soleat, *Carpz. in Jurispr. Consist. l. 2. defin. 377.* Interim, qvoad forum poli, tam hi, qvam illi, insontes judicari non possunt, sed committendi sunt justissimæ justitiæ divinæ, qvæ in novissimo tandem die conveniens ipsorum factis prolatura est judicium, *Thom. 2. 2. q. 64. art. 5. Alciat. l. 4. parerg. 4. in fin.*

2. Optime enim Platonici contra Stoicos, & si qvi alii servitutis & morbi fugam, imo & spem gloriæ, pro justa causa mortis voluntariæ admittebant, sentiunt, retinendum animum in custodia corporis, nec injussu ejus, à qvo ille nobis est datus, ex hac vita demigrandum, qvam in rem multa videre est apud Plotinum, Olympiodorum, & Macrobium ad somnium Scipionis. Hanc sententiam secutus Brutus olim Catonis factum, qvod imitatus postea est, * damnaverat, ὡς οὐχ ὅσιον οὐδ' ἀνδρὸς ἔργον ὑποχωρεῖν τῷ δαίμονι, καὶ μὴ δέχεσθαι τὸ συμπίπτον ἀδεῶς, ἀλλ' ὑποδιδράσκειν. *qvippe nec pium censens, nec viri-*

virile, cedere fortunæ, & imminentia adversa, quæ ferenda fortiter erant, subterfugere. Et Megasthenes notabat, ab Indorum sapientibus reprehensum Calani factum, neqve enim eorum placitis probari * talem exitum hominum vitæ impatientium. Nec aliena Persarum, ut videtur, sententia, qvorum Rex Darius apud Curtium: *alieno scelere, qvam meo mori malo.*

Strab. XV.

Lib. V.

***

Damnaverat) Et Philosophorum non pauci extra Stoicos. Seneca epist. LXX. *Invenies etiam professos sapientiam, qvi vim afferendam vitæ suæ negent, & nefas judicent ipsum interemptorem sui fieri. Expectandum esse exitum qvem natura decrevit.* Procopius Gotthicorum IV. βίαιόν καὶ ἀσεβεστάτην ἀρχὴν καὶ ἄνοια πεφυτευκὼς, τὸ ἢ εἰς θάνατον θρασύ, ἀνόητόν τινα δρασμὸν πεφυκὸς οὐκ ἀπεπὲς τοῖσγε σώφροσιν εἶναι δοκεῖ. καί τοι καὶ τοῦτο ὁπόσον ἐπιλογίσεσθαι χρὴ, μή τι δείξητε εἰς τὸ θεῖον ἀγνωμονεῖν, &c. *Violentus vitæ exitus res inutilis & plena insipientis impetus, & illa in mortem ferens audacia, consilio cum careat, prudentibus judicatur immerito sibi fortitudinis nomen usurpare. Tum vero & illud cogitandum, ne in Deum sitis ingrati.*

Talem exitum hominum vitæ impatientium) Idem Arabibus visum non minus, qvam Indis & Persis, ex Jobo discas III, 21.

3. Ideo Hebræi mori vocabant ἀπολύεσθαι, id est *dimitti*, ut videre est non tantum Luc. II, 29. sed & in Græca versione, Gen. XV, 2. & Num. XX. in fine; qvod genus loqvendi & Græcis usitatum. Themistius de anima: ἀπολύεσθαι τ' ἀποθνήσκοντας, καὶ τὴν τελευτὴν ἀπόλυσιν καλοῦσιν: *enim qvi moriuntur ajunt dimitti, & mortem dimissionem vocant.* Apud Plutarchum in consolatione legimus hoc sensu: ἕως ἂν ὁ θεὸς αὐτὸς ἀπολύσῃ ἡμᾶς: *donec DEUS ipse nos dimittat.*

4. * Nonnulli tamen Hebræorum de lege se non interficiendi unam causam excipiunt, tanqvam ἔυλογον ἐξαγωγὴν, si qvis videat, se deinceps visurum in probrum ipsius Dei. Nam qvia non nobis, sed Deo, in vitam nostram jus esse statuunt, (ut recte Josephus suos edocet) existimant, prælustram Dei voluntatem solam esse, qvæ mortis anticipandæ consilium absolvat. Atqui huc referunt Sampsonis exemplum, qvi in suo corpore veram religionem videbat esse derisui, & Saulis, qvi gladio incubuit, ne à Dei suisqve hostibus illuderetur. nam hunc resipuisse volunt, postqvam Samuelis umbra mortem ipsi prædixerat, qvam gnarus sibi imminere si pugnaret, prælium pro patria & Dei lege non detrectavit, æternam inde laudem meritus Davidis etiam, præconio: à qvo & ii, qvi Saulem cum honore sepelierant, recte facti testimonium retulerunt. Tertium est exemplum Razis Hierosolymitani senatoris in historia Maccabaica. Sed & in Christiana historia exempla legimus similia eorum, qvi mortem sibi intulerunt * ne tormentis adacti Christi religionem ejurarent, & virginum, qvæ, * ne pudicitiam amitterent, in flumen se jecerunt,

I. Samuel. 31, 4.

II. Macc. 19, 37.

L. 11. de civit. Dei, c. 26. Ep. 61. ad Dulc. & L. 2. c. 23. contra secundam Gaud. Ep.

est jus hoc in se nunquam compre-
hendit ipsum esse nostrum. i.e.
vitam. 2). homo non habet jus ac-
ceptandi vitam sed nolens volens
nascitur e. nec jus abjiciendi 3).
arbitrium hoc eligendi vel abjici-
endi esset contra creationem divi-
nam, qua quicquid creatum fuit
fuit optimum in hominis ergo
potestate non est arbitrari utrum
bonum an malum sit nos vitam ac-
cepisse Obj pios. mortem exoptasse.
Rp. non licere. optare mortem quia
contra voluntatem divinam sancti
quidem optarunt sed 1). non in se
sed 2) tanquam liberationem a
vanitatibus humanis et. 3) tanquam
transitum ad meliorem vitam
4) unde excipisse dimitti. aut ipsum
coinst qu. fuit. h. e. volun-
tatem suam divinae subjecisse

§. 5. n. 4. e). hac exceptio sufficiens non est. 1) quia tali ca-
su nihilominus turbatur divi-
na providentia 2) si in oppro-
brium dei interfici possumus, m.
in idem intam sustinere poteri-
mus. 3) ex ipso grotio qui sibi
contradicit cap. 20. §. 44 q. sic
injuriae quae in ipsum deum re-
dundant ad ipsum deum tanquam
judicem remittendae 4) non ma-
gis licet in probrum dei se e
medio tollere qm. reip. causa
ignominiam suscipere, qm sus-
cipere omnino fas est, qa ig-
nominia in remp. vere non
redundat sed in ipsum inferentem

§. 5. N. 4. f). Quae an recte fe-
cerint Rp. neminem idoneum judice
esse ad aliquid de se ipso hac
in re statuendum, cum omnia ad
deum referenda sint atq ma-
jor causa martyrio ipsorum

accessisset, si non tm. ~~tormentis~~ mortem sed
m. mor tormenta sustinuissent; om-
nia quoq huius. §. exempla non pro-
bant jus antocheiriae, sed potius
delictum id in se patrantium.
licet non improbabile sit viros
illos non ipso momento interisse
sed in residuo pauculo tempore
post vim sibi illatam. poeniten-
tiam egisse. Objecit porro vir-
gines, quae ne pudicitiam amitte-
rent in flumen se ejecerunt.
Et si hae in vita mansurae fuis-
sent martirii sui causam accis-
sent bene scriptores Ecclesias-
tici de Sancta Lucia annota-
runt. ipsam dixisse si me invita
ad Lupanas abducis, corruptio
mihi duplicabitur ad coronam.
Inst. Virginem in actu venereo
posse consentire. Et. ob metum.
peccati incerti certum peccatum
committendum non est. Cons. Doctr.
Moral. cap. 11. §. 4 et cap. 15 §. 2.
Legibus Michammedismi domus.
illa pro maledicta habetur.
ac demoliranda est, in qua quis
se occidit Itiniar Jos. Strauss.
cap. 19. Inter exempla antocheiran-
dus commemoranda, antocheiram.
talem inter Caesares fuisse.
ottonem. proximum a galba, et
inter principes germaniae Joan-
ducem Megapolitanum 1592.
Vid Spennerus in Sylloge in
famil. Megapolit. Casus plu-
res huc pertinentes vid apud
Martyrem in locis Canonis
Classe. 2. f. 135.

qvas & in martyrum censum Ecclesia retulit. Sed de his tamen, * qvid Augustinus sentiat, videre est operæ pretium.

***

Nonnulli tamen Hebræorum) Variasse Hebræorum super hac qvæstione sententias, cognoscas ex Josepho, ubi de morte Phasaëlis & de deliberatione Herodis agitur. Judæi ad Petronium, Philone recitante: ἀνακεραζόμεθα τὸ ἴδιον αἷμα καθασφάξαντες ἑαυτὲς. ἀποθανόντων τὸ ἐπίταγμα ψυέσθω. μέμψαιτ' ἂν ἀδὲ θεὸς ἡμᾶς, ἀμφοτέρων σχαζομένους, καὶ τ πρὸς τ αὐτοκράτορα θλαβείας, καὶ τ πρὸς τὲς καθωσιωμένους νόμους ἀποδοχῆς. ἀμήσεται ἢ ἵτο ἐὰν ἔτι ἐκτῶμεθ' ἀειώτε βίε καταφρονήσαντες. *Miscebimus inter nos sanguinem morte sponte sumta, tum mortuis ista imperentur. Ne Deus qvidem nos culpet in duo intentos, ut & Imperatorem revereamur, & Sacratas leges custodiamus. Id autem ita demum efficere dabitur, si abeamus hinc contemta vita minime vitali.*

Ne tormentis adacti Christi religionem ejurarent) Vide Eusebium.

Ne pudicitiam amitterent) Narrat Cicero, nobilissimas virgines se in puteos abjecisse, & morte voluntaria nefariam turpitudinem depulisse, oratione de Provinciis consularibus. Tale est & qvod de Milesiis virginibus memorat Hieronymus adversus Jovinianum; & epigramma vetus Anthologiæ lib. III. Tit. de Juvenibus, incipiens: ὦ χόμεθ' ὦ Μίλητε. Narrant & Judæi, feminam in navi ad stuprum expetitam, cum à marito qvæsiisset, an & mari mersa corpora essent resurrectura, isqve id affirmasset, jecisse se in mare. Christianarum autem mulierum plurima sane habemus exempla. Feminarum Antiochenarum sub Diocletiano, Sophroniæ sub Maxentio, in martyrologiis, Zonara, Sexto Aurelio. Alias Antiochenas sub Chosroe addit Procopius Persicorum II. Laudat virgines, qvæ morte pudorem servarant, Ambrosius. Hieronymus in Commentariis ad finem capitis primi Jonæ: *Unde & in persecutionibus non licet mihi propria perire manu, absq; eo, ubi castitas periclitatur.*

Qvid Augustinus sentiat) Cui addere licet Chrysostomum Gal. I, 4. & Concilium Aurelianense III. *Oblationes defunctorum, qvi in aliqvo crimine fuerint interemti recipi debere censemus, si tamen non ipsi sibi mortem probentur propriis manibus intulisse*) Et tamen is ipse Augustinus lib. I. de Civitate Dei c. 16. *Ac per hoc & qvæ se occiderunt, ne qvicqvam hujusmodi paterentur, qvis humanis affectus eis nollet ignoscere?* Capitulare autem Francicum libro VI, 70. *De eo, qvi semetipsum occidit, aut laqveo se suspendit, consideratum est, ut si qvis compatiens velit eleemosynam dare, tribuat, & orationes in Psalmodiis faciat: oblationibus tamen & Missis ipsi careant: qvia incomprehensibilia sunt judicia Dei, & profunditatem consilii ejus nemo potest investigare.* Vide & ibidem VII, 443.

†††

Unam causam excipiunt) Qvid si huic ingenere adjiciamus alium: qvando magistratus alicui ob scelus patratum mandet, ut semetipsum occidat, qvemadmodum olim

apud Romanos fiebat, & nunc apud Japanenses? Usitatum fuit (inqvit *August. Visch. de Duell. improvis. pag.* 601.) sub Nerone, Tiberio, Domitiano mittere Tribunum aut Centurionem, qvi extremam necessitatem denunciaret, *Corn. Tacit. lib.* 6. *Annal. Sueton. in Tiber. Phipp. Camerar. cen.* 1. *Hor. succisiv. c.* 87. si qvis pareret & mortem occuparet, manebant testamenta; pretium festinandi, humabantur corpora. *Petr. Heig. part.* 2. *q.* 36. *num.* 14. sin minus, ecce carcer, carnifex, laqveus, Gemoniæ, fiscus. De Japanensibus seqventia leguntur in *Epistola Gasparis Vilela*, qvæ exstat *in lib.* 2. *Epist. Soc. Jes. de Reb. Japon. pag.* 231. De perduellibus, qvi qvidem principes & dynastæ sunt, hoc maximè modo supplicium sumitur. Qvo die Rex noxium sententiâ capitali condemnat, eo ipso die ad illum, ubicunqve sit, vel tota urbe liberè vagantem, mittit, qvi nuntiet, esse illi certo die moriendum. Qværit ex viatore noxius, liceatne per Regem ultrò sibi manus inferre? qvod si à Rege permittitur, magnum id sibi decus æstimat, optimisqve vestimentis ornatus sicâ sibimet spacii, qvod est à summo pectore ad imum ventrem in crucis figuram secat atqve ita animam efflat.

In Christianâ historiâ exempla legimus) Imò in profanâ qvoqve Gentium historiâ reperimus, Sabinam, Ælii Adriani uxorem, ad mortem voluntariam compulsam esse, qvæ palam jactabat, qvam immane ingenium pertulisset & elaborasset, ne ex eo ad humani generis perniciem gravidaretur, *Dionys. Godofred. Hist. Antiq. lib.* 4. *in Vit. Hadrian. p.* 119.

In flumen se jecerunt) Idem experti sumus in lanienâ Magdeburgensi Anno 1631. à Cæsarianis peractâ; in Mulieribus Rigensibus Anno 1656. dum Moscovitæ obsidionem urgerent.

Qvid Augustinus sentiat) Iteratâ vice hunc allegavit *Guil. Grot. cap.* 7. §. 4. & *cap.* 11. §. 10 *add. Dn. Osiand. pag.* 1109 & *Dissertat. de Justit. homin. circ. membr. cap.* 2. §. 1. *seqq.* ubi plura hunc §. *V. Grotii.* illustrantia invenies. Nemo enim spontaneam mortem inferre sibi debet, veluti fugiendo molestias temporales, ne incidat in perpetuas. His jungas generaliter, qvod nemo membrorum, adeoqve multo minus vitæ, dominus existat, sed hoc omne Deo acceptum ferre obligatus sit pariter ac à nutu ipsius totaliter dependere; qvapropter in ejus potestate non erit, aqvis se, nisi cum elabendi enatandiqve fiduciâ, committere.

Narrant & Judæi) Historiam paulo amplioribus circumstantiis recenset ex *Cabal. R. Abrah. Levit. p.* 13. *Schickard. cit. Tract. cap.* 6. *theorem. n.* 169. *pag.* 429. E Cordubâ Hispaniæ solvebat gubernator qvidam Classis, nomine Demachin, qvem præfecerat Rex Saracenicus Ebedalrachman alnazar, & pertingens ad littus Palæstinæ, offendebat navem, in qvâ qvatuor eruditi Judæi, Sebasten proficiscentes; eam subegit, & ligavit inter ceteros etiam R. Mosen, patrem R. Chanochi, unâ cum uxore suâ. Cum ea valdè pulchra esset, conabatur ille Admiralius, ut vocant, eam vitiare per vim, clamabat ergo ad maritum, & sciscitabatur Hebraicè an etiam submersi olim in extremo die, æqve ac in terrâ sepulti, sint resurrecturi? Respondit ille ex *Psalmo* 68. *v.* 23. dixit Dominus, è Basan reducam, reducam è profunditatibus maris. Itaqve, hoc versu audito, præceps exiliit in mare, submersa est, & morte castitatem redemit.

Diod. lib. XVI.

5. Alteram qvoqve exceptionem apud Græcos obtinuisse video, qvam Locri opponebant Phocensibus, ὅτι παρὰ πᾶσι τοῖς Ἕλλησι κοινὸς νόμος ἐστὶν ἀτάφους ῥίπτεσθαι τοὺς ἱεροσύλους, *communem Græcis omnibus morem esse, ut sacrilegi insepulti abjiciantur.* Sic & Dion Prusæensis Rhodiaca τοὺς ἀσεβεῖς καὶ ἀνοσίους ait sepultura orbari. Idem Athenis * in proditores constitutum nar-

L. I. c. III. §. 16. n. 3.

narrat Plutarchus Antiphonte. Sed, ut ad institutum me recipiam, ob negatam sepulturam bellum juste suscipi censuerunt veteres consensu magno, ut ex illa Thesei historia apparet, qvam tractant Euripides dicta tragœdia Supplicibus, & Isocrates eo, qvem adduximus, loco. + Ziegl. p. 423.

***

In proditores) At Nicetas libro III. vitæ Alexii fratris Isaaci, cum narrasset mortem Johannis Comneni Crassi, qvi per seditionem imperium affectaverat, sic loqvitur: μετὰ δὲ τὸ σῶμα ἐκεῖθεν ἀρθὲν, κυσὶ καὶ ὄρνισι βορὰ παρατίθεται. ὃ καὶ θηριῶδες μικροῦ καὶ ἀπάνθρωπον ἅπασιν ἐδόκει. *Post corpus, inde ablatum, canibus & avibus esca ponitur: qvod ab humanitate alienum ac pene ferinum omnibus videbatur.*

VI. Sunt & alia qvædam, qvæ ex jure gentium voluntario debentur, ut longo tempore (*a*) possessa, successiones (*b*) ab intestato, & qvæ ex contractu, qvantumvis (*c*) inæqvali, veniunt. Nam hæc omnia, qvanqvam ex jure naturæ ortum aliqvatenus habeant, accipiunt tamen ex humana lege firmitatem qvandam, sive adversus conjecturæ incerta, sive adversus exceptiones qvasdam, qvas alioqvi ratio naturalis videtur suggerere: ut supra † obiter à nobis de jure naturæ agentibus ostensum est.

(*a*) L.II.c.IV.
(*b*) c.VII.
(*c*) c.XII. §. XII.
† h. c. §..1.n.1.

CAPUT XX.

De pœnis.

I. Pœnæ definitio & origo,
II. Spectare pœnam ad justitiam expletricem, qvomodo.
III. Pœnam certæ personæ naturaliter non deberi, sed exigi pœnam licitè qvoad jus naturæ ab eo, qvi paria non deliqverit.
IV. Pœnam utilitatis alicujus causa exigendam inter homines aliter qvam apud Deum & qvare.
V. Qvo sensu ultio naturaliter sit illicita.
VI. Utilitas pœnæ triplex.
VII. Pœna ad utilitatem ejus, qvi deliqvit: eamq́, à qvolibet exigi naturaliter, cum distinctione tamen:
IIX. Item ad utilitatem ejus, in qvem peccatum est: ubi de ultione licita jure gentium:
XIX. Item ad utilitatem qvorumlibet.
X. Qvid lex Evangelica circa hanc materiam constituerit.
XI. Solvitur argumentum sumtum à Dei misericordia in Evangelio patefacta:
XII. Et à præcisione pœnitentiæ.
XIII. Rejiciuntur imperfectæ divisiones pœnarum.
XIV. Christianis privatis non esse tutum pœnam exigere, etiam ubi jure Gentium id licet:
XV. Aut sponte ad accusationem prosilire.
XVI. Aut judicia capitalia affectare.
XVII. Leges humanæ, qvæ interfectionem ad pœnam permittunt, an jus dent, an impunitatem solam distinctione explicatur.
XIIX. Actꝰ internos non esse punibiles inter homines:

XIX. *Nec actus externos, quos fragilitas humana nequit vitare.*

XX. *Nec actus, quibus societas humana nec directe nec indirecte læditur: cujus rei causa redditur.*

XXI. *Rejicitur sententia statuens ignoscere nunquam licere.*

XXII. *Ostenditur id licere ante legem pœnalem:*

XXIII. *Non tamen semper:*

XXIV. *Etiam post legem pœnalem.*

XXV. *Quæ ad id faciendum probabiles causæ intrinsecæ.*

XXVII. *Refellitur sententia statuens nullam esse justam causam dispensandi, nisi quæ per modum exceptionis tacitæ insit legi.*

XXIIX. *Pœnæ taxatio ex merito.*

XXIX. *Spectari hic causas impellentes, quæ inter se comparantur:*

XXX. *Item causas, quæ à peccando abstrahere debuerant, ubi de gradibus præceptorum Decalogi, quæ proximum tangunt, & alia quædam:*

XXXI. *Item aptitudinem peccantis ad utrumque, quæ variè spectatur.*

XXXII. *Meritum pœnæ extendi posse majus nocumentum, quam quod peccans intulit: & quare.*

XXXIII. *Rejicitur sententia de proportione harmonica in pœnis.*

XXXIV. *Minui pœnam ex caritate, nisi major caritas obstet.*

XXXV. *Facultas peccandi quomodo ad pœnam incitet: item consuetudo peccandi quomodo ad pœnam incitet, aut ab ea retrahat.*

XXXVI. *Clementiæ usus ad pœnas minuendas.*

XXXVII. *Ad superiores locos referuntur, quæ Hebræi & Romani in pœnis spectari volunt.*

XXXIIX. *De bello ad pœnam.*

XXXIX. *An justum sit bellum ob delicta inchoata, distinctione explicatur.*

XL. *An reges & populi bellum recte inferant ob ea, quæ contra jus naturæ fiunt, non tamen adversus ipsos ipsorumve subditos, explicatur; rejecta sententia statuente naturaliter ad pœnam exigendam requiri jurisdictionem.*

XLI. *Discernendum jus naturæ à moribus civilibus late receptis:*

XLII. *Et à jure divino voluntario non omnibus cognito.*

XLIII. *In jure naturæ discernenda manifesta à non manifestis.*

XLIV. *An ob delicta in Deum bellum suscipi possit.*

XLV. *Notitiæ de Deo maxime communes quæ, & quomodo primis Decalogi præceptis indicentur.*

XLVI. *Qui has primi violant puniri posse.*

XLVII. *Non item alios, quod ostenditur argumento legis Hebrææ.*

XLIIX. *Bella justa non inferriis, qui Christianam religionem amplecti nolunt.*

XLIX. *Juste inferriis, qui Christianos ob solam religionem crudeliter tractant.*

L. *Non etiam his, qui circa legis divinæ interpretationem hallucinantur: quod auctoritatibus & exemplis illustratur.*

LI. *At illis juste qui in Deos, quos putant impii sunt.*

§. 4. n. 1. Pœnæ præmittamus de necessitate ac legalitate pœnarum et primo de legalitate quam, præsupponit pœnarum [illegible] l. 1. c. 2. ubi hac agnoto. in jus vocandi tractat. non sed de plenitudine jus petendi tractat. nam Grotius Jabellanus jus vocandi cum jure vocandi confundit. Pœnæ omnes malum passionis inferunt quod pœnæ vocantur. Pœnæ vero, eorum tm, non alia justa dicuntur ubi determinatur. vel ubi dicitur, consequitur mixtas ita. Grotius tractat. jus justitiæ gmovis by argumenta quæ bello applicata, propre vero fluit jus pœnarum et vocandi. unumquodque ad usu. quod non datur positio n. ac fundamento pœnæ, dicendum admitter, quod pœna inutiliter adhibetur. non tollit. dicitur. non tollit. dicitur. non tollit. dicit

I. 1.

SUpra cum de causis, ex qvibus bella suscipiuntur, agere cœpimus, facta diximus duplici modo considerari, aut ut reparari possunt, aut ut puniri. Priorem partem jam absolvimus. Supereſt posterior, qvæ est de pœnis: qvæ res eo diligentius tractanda est nobis, qvod origo ejus & natura minus intellecta multis erratibnibus causam dedit. Est autem pœna generali significatu *Malum passionis, qvod infligitur ob malum actionis.* Nam qvanqvam pro pœna qvibusdam injungi opera qvædam solent, ea tamen opera spectantur tantum, qva molesta sunt, atqve ideo ad passiones sunt referenda: Qvæ verò incommoda patiuntur aliqvi ob morbum contagiosum, aut corpus mutilum, aut alias impuritates, qvales multæ exstant in lege Hebræa, puta arceri cœtibus aut functionibus, proprie pœnæ non sunt, qvanqvam ob similitudinem qvandam & per abusionem eo vocabulo appellantur.

Vid. Velthusig de Justitia divina et humana part. 2. Sect. 4. Sect. 1. §. 2. Grot. lib. 1. c. 4. n. 1. Dom. lib. 6. c. 3.

a in discrimen martiorii, qua cives, pœnæ sunt, pœnæ non sunt, qui noxæ vel delinquere non.

†††

Actionis) Sive enim qvis agat contra legem negantem, sive resistat legi affirmanti, & omittat præfractarie ea, qvæ facere debet, utrinqve dicitur agere moraliter. Lex qvippe affirmans insimul prohibet contrarium, v. g. qvando vult Deum esse colendum, negat per consequens justum esse, si Deus non colatur: ergo si contra hanc justitiam qvis nitatur, agere utiqve censetur.

2. Inter ea verò, qvæ natura ipsa dictat licita † esse & non iniqva, est & hoc, ut qvi male fecit, malum ferat, qvod antiqvissimum & Rhadamantheum †† jus vocant Philosophi, ut alibi diximus. Spectat eodem dictum Plutarchi libro de Exsilio: τῷ Θεῷ ἕπεται δίκη τὸ ἀπολιπόμενον & θείᾳ νόμῳ πιθομένοις, ἢ χρώμεθα πάντες ἄνθρωποι Φύσει πρὸς πάντας ἀνθρώπους, ὥσπερ πολίτας. *Justitia Deum comitatur, ultrix in eos, qvi adversus legem divinam delinqvunt: qva omnes homines natura utitur adversus omnes homines, ut cives.* * Plato dixit, ἐκεῖνο ἐδεὶς ἄτε θεῶν ἄτ' ἀνθρώπων τολμᾷ λέγειν ὡς ἐ τῷ γε ἀδικοῦντι δοτέον δίκην, *nec Deorum, nec hominum qvisqvam hoc dixerit, injuste agenti non luendam pœnam.* Et Hierax justitiam ex parte hac, tanqvam nobilissima, definiebat πιθομένας ἀπαίτησιν ὧν δεδρᾶκε τῶν παρηνομηκότων, *pœnæ exactionem ab iis, qvi priores læsere,* & Hierocles ἰατρικὴν πονηρίας malitiæ medicatricem.* Lactantii dictum est: *Non exiguo falluntur errore, qvi censuram sive humanam sive divinam acerbitatis & malitiæ nomine infamant, putantes nocentem dici oportere, qvi nocentes afficit pœna.*

† L. II. c. XIIX. ‡ Piegl. §. 4. n. 4. f. 425.

†† §. XXXII. n. 1. h. c. L. I. c. II. §. 5. n. 3. L. II. c. 13. §. XI. n. 1.

De Ira Dei c. 17.

***

Platę) Verba ejus sic posuit Irenæi Interpres libro III, c. XIV. *Et Deus qvidem, qvemadmodum & vetus sermo est; initium & medietates omnium, qvæ sunt, habens, recte perficit, secundum naturam circumiens: hunc autem semper consequitur Justitia, ultrix in eos, qvi deficiunt à lege divina.*

Lactantii dictum est) Convenit huc & illud Belisarii apud Procopium Vandal. I. πρῶτον δ' ἂν & δικαίᾳ ἡδονῇ γνώρισμα, ἡ τῶν ἀδίκως ἀνηρημότων ποινή. *Primum justitia documentum erit, pœna exacta de injustis interfectoribus.*

Adde Agathiam lib. V. ubi de Anatolio.

†††

Qvæ natura ipsa dictat licita esse) an velit hic Grotius, uti arbitratur *Anton. Matth. de Crimin. l.* 48. *t.* 19. *c.* 5. *p.* 844. *§.* 3. naturam non præcipere, ut delinqventes puniantur, sed qvo minus id fiat, non vetare: ex contextu hoc præcisè colligere non valemus. Qvin potius agit ille de Jure Rhadamantheo sive talionis, (qvod prolixius explicat *Rosin. lib.* 9. *Antiqvit. Roman. in Paralip. pag.* 1520.) de eoqve dicit, inter ea, qvæ natura ipsa dictat, illud licitum esse & non iniqvum; qvod nemo, uti remur, facilè negabit. Melius intentionem (cum *cit. Ant. Matth.*) dissentientium explicare potest §. 4. *h. n.* 1. qvam & nos ibidem lubentes sequimur, *add. h. l. c.* 18. *§.* 4. *n.* 3.

3. Qvod vero diximus, pœnæ, qvæ proprie ita nominatur, omnino hoc inesse, ut delicto reddatur, notatum & Augustino est, qvi dixit: *omnis pœna, si justa est, peccati pœna est:* qvod ad pœnas etiam, qvæ à Deo irrogantur, pertinet, qvanqvam in illis interdum, ob humanam ignorantiam, ut idem scriptor loqvitur, *latet culpa, ubi non latet pœna.*

II. 1. Sed an ad assignatricem, an vero ad expletricem justitiam pœna pertineat, diversi diversum sentiunt. Qvidam enim, qvia, qvi plus peccavit, gravius, qvi minus, levius punitur, & qvia pœna qvasi à toto partidatur, ideo ad assignatricem justitiam pœnas referunt.

†††

Ad assignatricem justitiam pœnas referunt) Nos ita statuimus: omnem pœnæ applicationem fieri debere secundum justitiam expletricem sive commutatricem, qvo respectus personarum eliminetur, neve alter altero gravius puniatur: qvamvis aliqvando applicationis inventio ad justitiam assignatricem spectet: v. g. nobilis & rusticus aliqvam personam parili convicio prosciderunt, qværitur qvomodo puniendi? sanè si unâ eâdemqve pœnâ civili utrumqve afficere vellemus, leges justitiæ transiliremus; qvocirca justitia assignatrix nobis medium inveniendi dictitat, fortè qvod rusticus sit puniendus relegatione, nobilis carcere vel mulctâ pecuniaria; hujus igitur inventionis applicatio demum commutativè, per justitiam nimirum expletricem, perficitur. Qvoniam hoc in casu diversitas qvidem est pœnarum, si nudè & in abstracto ipsum illud, qvod sustinetur, spectes; sed est eadem pœna ratione æstimationis, in qvam in concreto venit consideratio conditionis hujus vel alterius personæ, *jung. Dn. Struv. S. J. C. Ex.* 1. *Th.* 32.

Sed qvod primum illi ponunt, assignatricem justitiam toties locum habere, qvoties inter terminos, plures duobus, instituitur æqvalitas, verum non esse, in principio † operis hujus ostendimus: deinde, qvod magis nocentes gravius, minus nocentes levius puniuntur, id per consequentiam duntaxat evenit, non qvod hoc primò ac per se spectetur. Nam primò ac per se spectatur * æqvalitas †† inter culpam & pœnam: de qva Horatius:

† L. I. c. I. §. 8. n. 2. & 3.

†† h. c. 20. §. 28. & 32. L. 3. c. 11. §. 1.

I. Sat. III.

Cur non
Ponderibus modulisque suis ratio utitur, ac res,
Ut qvæqve est, ita suppliciis delicta coercet?
Adsit

Et alibi:

Regula peccatis, qvæ pœnas irroget æqvas,
Nec scuticâ dignum horribili sectere flagello.

Eodem spectat lex divina Deuteron. XXV, 2. & Novella Leonis.

c. V. Æqui-

§. 1. n. 3. b) indicatur Specialis cre-
ata poena connexa, quæ et
in divinis eorum et in humanis
nonnum ita in quibus ubi culpa
poena locum non datur.

§. 2. n. 1. a) Ad quam iustitiæ speciem per-
tinet in generatum [illegible] l. 1. c. 1. ubi ma-
gnifice [illegible] tractat de eo inferius ut
iustitia quid sit iustitia expletrix quid
iustitia commutativa et distri-
butiva commutativa est [illegible] in facilly
[illegible] possit ad quæ pertinent pœ-
nitentiæ [illegible] poena [illegible] quæ iuxta
vitia contrahenda [illegible] Amesio in
cuig. medic. de iustitia l. 1. c. 2. quæ iuxta
Sigr. Theol. pœna. 2. [illegible] quæ iuxta
cuig et debito præbet [illegible] Aquato
[illegible] vocat [illegible] Scotig l. 4. d. 1. c. 1. q. 5. n. 2.
[illegible] alterum quo alter alteri æquatur
i. e. alterum quo alter æquales efficitur
unde et inter æquales qui semper
[illegible] quæ in contractibus qui semper
[illegible] consequentur in illis [illegible] [illegible] chim
[illegible] semper in contractibus semper consi-
derandus [illegible] tantum privatus quia
[illegible] actum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
tantum alicui privato. distributiva
vero ea quæ [illegible] cuig. medii l. 5.
et merito sic illud [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]

***

Æqualitas inter culpam & pœnam) Seneca de Ira II, 6. *Iniqvus erit, si æqualiter irascetur inæqualibus.* Tacitus Annalium III. *Sin flagitia & facinora sine modo sunt, suppliciis & remediis, principis moderatio, majorumq; & vestra exempla temperant; & vana à sceleſtis, dicta à maleficiis differunt: est locus sententiæ, per qvam neq; huic delictum impune sit, & nos clementiæ simul ac severitatis non pœniteat.* Ammianus libro XXIIX. *Oraturi ne delictis supplicia sint grandiora.* Scholiastes ad Horatium: *Si in minimis peccatis etiam maximæ pœnæ consumuntur, restat ut maxima peccata aut maneant impunita, aut nova supplicia inveniantur.* Lex Wisigotthorum libro XII. tit. III. c. I. *Nam qvædam leges sicut culparum habent diversitates, non ita discretas in se continet ultiones, sed permixta scelera transgressorum ad unius permittuntur legis pœnale judicium. Nec secundum modum culpæ modus est adhibitus pœnæ, cum major minorq; transgressio non unius debeat mulctationis prædemnari supplicio; præsertim cum dominus in lege sua præcipiat, pro mensura peccati erit & plagarum modus.*

2. Sed nec alterum, qvod illi ponunt, magis verum est, pœnas omnes venire ex toto ad partem, qvod ex his, qvæ dicenda sunt, apparebit. Tum vero ostensum à nobis supra † est, veram justitiæ assignatricis rationem nec in tali æqvalitate, nec in processu à toto ad partem proprie consistere, sed in habenda ratione ejus aptitudinis, qvæ jus stricte dictum in se non contineat, sed occasionem ei det. Qvanqvam vero is, qvi punitur, aptus aut dignus esse debet puniri, non eo tamen id spectat, ut ipsi accedat aliqvid, qvod assignatrix justitia postulat. Nec tamen, qvi expletricem justitiam, qvam vulgo commutatricem vocant, in pœnis exerceri volunt, magis se explicant. Ita enim negotium hoc considerant, qvasi nocenti aliqvid reddatur, sicut in contractibus fieri solet. Decepit eos vulgaris locutio, qva dicimus, pœnam deberi ei, qvi deliqvit, qvod plane est ἄνυσον; Nam cui proprie debetur aliqvid, is in alterum jus habet. Sed cum deberi alicui pœnam dicimus, nihil volumus aliud qvam æqvum esse ut puniatur. † L. 1. c. 1. §. 8. n. 2.

†††

Cui proprie qvid debetur, is in alterum jus habet) Subsumimus itaqve: Reip. læsæ (tanqvam corpori morali vulnerato) qvid debetur, satisfactio sc. sive reparatio & curatio vulneris politici, qvæ fit per pœnam; Ergo Resp. qvippe Dei in terris minister, justitiæ administrationem urget. Qvis itaqve hic justitiæ expletricis reqvisita animadvertere neqvit? ut pauci simus, Resp. non debet delinqventi pœnam, sed ipse delinqvens eandem debet Reip. prouti, intuitu Satisfactionis, qvæ fit parti læsæ, Ipsemet *Grotius* docuit in *h. l. 2. cap. 17. per tot.*

3. Verum tamen est in pœnis primo ac per se exerceri expletricem justitiam, qvia scilicet qvi punit, ut recte puniat, jus habere debet ad puniendum, qvod jus ex delicto nocentis nascitur. Atqve hac in re est aliqvid, * qvod ad contractuum naturam accedit: qvia sicut, qvi vendit, etiamsi nihil peculiariter

L.34. Imperatores. D. de Jure fisci. L. ult. C. ad L. Jul. Maj. Ann. XII. §. 1. Inst. de Succes. Sublat. L. un. C. de Sct. Claud. toll.

liariter dicat, obligasse se censetur ad ea omnia, qvæ venditionis sunt naturalia, ita, qvi deliqvit, sua voluntate se videtur obligasse pœnæ, qvia crimen grave, non potest non esse punibile, ita ut qvi directe vult peccare, per consequentiam & pœnam mereri voluerit: qvo sensu Imperatores cuidam ajunt, * *ipse te huic pœnæ subdidisti*, & qvi sceleratum capiunt consilium, suo merito jam tum puniri, id est, sua voluntate pœnæ meritum contraxisse dicuntur: & Tacito mulier, qvæ se servo conjunxisset, in servitutem sui consensisse dicitur, qvia id pœnæ in tales erat constitutum.

***

Qvod ad contractuum naturam accedit) Sæpe hoc notat Servius ad IV. Æneidos: *Nam qvi excedunt delinqvendi modum, ipsi sibi pœnam sanciunt.* ibidem: *Damnare est debito liberare, unde damnabis tu qvoqve votis.* ad X. Æneidos: *Luant peccata, luant id est absolvant. Diximus autem & luo pœnam, sed melius est hic peccatum. nam peccatum solvitur pœna. qvi enim crimini tenetur obnoxius, pœna eum à pristina liberat obligatione. Contra, luo pœnam non procedit qvasi pœna solvatur: Auctoritas tamen ista confundit licenter, more qvo solet poni vel à seqventi, qvod præcedit, vel à præcedenti, qvod sequitur.* Idem locutio sacræ Scripturæ freqvens indicat: nam, ut Tertullianus ait de oratione, *Debitum in scripturis delicti figura est, qvod perinde judicio debeatur, & ab eo exigatur.* Chrysostomus oratione de Terræ motu, qvæ est Tomo V. de divite illo agens, qvi Lazaro opponitur, & explicans vocem ἀπέλαβε, qvæ est in illo Evangelii loco, ἐχρεωστοῦντο αὐτῷ τιμωρίαι, ἐχρεωστοῦντο αὐτῷ ὀδύναι: *debebantur ipsi pœnæ, debebantur ipsi dolores.* Idem II. de pœnitentia: τὰ ἁμαρτήματα εἰς ὀφειλήματα ἀναγράφεται, *peccata ad debiti genus referuntur.* Augustinus III. de libero Arbitrio, *Itaq; si non reddit faciendo justitiam, reddet patiendo miseriam: qvia in utroq; verbum illud debiti sonat. Hoc enim etiam modo dici potuit: si non reddit faciendo qvod debet, reddet patiendo qvod debet.*

Ipse huic pœnæ subdidisti) Philo fine libri primi de vita Mosis: αὐτοὶ γάρ τοι σπεύδοντες ἁμαρτάνειν, σπεύδετε καὶ πρὸς τιμωρίας: *peccare dum festinatis, ad pœnas ferendas festinatis.*

†††

Suo merito) *Suâ mente*, juxta *alleg. l. ult. C. ad L. Jul. Majest.*

4. Michaël Ephesius ad qvintum Nicomachiorum Aristotelis: γέγονε τρόπον τινὰ δόσις καὶ λῆψις ὅ ἐστι τὸ συναλλάσσειν λαβὼν γὰρ χρήματα ἢ ἄλλο τι κλέψας δέδωκεν αὐτ' ἐκείνων εὐθύνας. *Est hic qvodammodo datio & acceptio, in qvibus consistit natura contractuum: nam qvi res aut aliud qvid furatus est, pro eo dat pœnas.* Idem posterius: Συναλλάγματα οἱ παλαιοὶ ἐκάλουν οὐ μόνον ἃ ἑκόντες συνετίθεντο πρὸς ἀλλήλους ποιεῖν, ἀλλὰ καὶ τὰ ὑπὸ τῶν νόμων διηγορευμένα. *Contractus à veteribus appellabantur non tantum, qvæ mutuis conventionibus constant, sed & qvæ legibus sunt † vetita.*

† L. 52. D. de Re Jud.

III. 1. Sed

III. 1. Sed hujus juris subjectum, id est cui jus debetur, per †† naturam ipsam determinatum non est. dictat enim ratio, maleficum posse puniri, non autem, qvis punire debeat: nisi, qvod satis indicat natura, convenientissimum esse, ut id fiat ab eo, qvi superior est: non tamen, ut omnino hoc demonstret esse necessarium, nisi vox superioris eo sumatur sensu, ut is, qvi male egit, eo ipso se qvovis alio inferiorem censeatur fecisse, & qvasi ex hominum censu detrusisse * in censum bestiarum, qvæ homini subjacent, qvod à Theologis qvibusdam est proditum. Democritus: *Φύσει τὸ ἄρχειν οἰκτίον τοῦ κρείσσονος, natura evenit, ut melior sequiori imperet.* Et Aristoteles ait, deteriora comparata esse in usum meliorum, tam in his, qvæ à natura sunt, qvam qvæ ab arte. ‡ hoc non procedere in vita sociali constat *** exemplo servitutis naturalis pro parte. c. 3 §. 1

†† h.c. §. VII. n. 2. §. X. n. 1. 6. 7. L. II. c. V. §. XXXII. L. III. c. XIIX. §. 1. n. 3.

Th. 2. 2. qv. 64. art. 2. in Resp. ad arg. 3. ibiq; Cajet. VII. Pol. XIV.

In censum bestiarum) Sic & Moses Maimonides ad Devt. XXXIII.

†††

Per Naturam ipsam determinatum non est) Cum homo, ipso *Grotio* fatente in *Prolegom. §. 6. & seqq.* utpote animal rationale cum appetitu societatis, id est communitatis non qvaliscunqve, sed tranqvillæ & pro sui intellectus modo ordinatæ cum his, qvi sui sunt generis, nascatur; nulla autem societas sine ordine esse aut conservari qveat, *l. c. §. 23.* ordo præterea necessariò respectum imperantium & parentium secum importet, *l. c. §. 15.* imperantes deniqve per modum potentiæ activæ sive formæ, parentes verò ut potentia passiva sive materia in Rep. sese habeant, *l. 1. c. 3. §. 8. n. 13. l. 2. c. 4. §. 14. n. 1.* indubitatè sequitur, si illum appetitum homo in actum deduxerit, eidè per naturam determinatum esse certum subjectum, qvod ipsam societatem non solùm ad boni sibi convenientis promotionem dirigat; sed & si illa in hoc indigentiæ statu à recti tramite declinet, aut lapsu qvodam morali damnum capiat, iterum per punctum imprimis pœnale reparet. Et hoc uno vocabulo Magistratus indigitatur. Inde qvoqve fit, ut in societatibus qvoqve naturalibus, maritali ac paternâ, paritio uxori & liberis, imperio marito atqve patri attribuantur. Videtur itaqve hoc assertum Grotio peperisse confusio vindictæ atqve pœnæ, (de qvarum differentiâ *confer. not. ad h. l. c. 21. §. 3. n. 1.*) adeò qvidem, ut nisi probè caveas, & in omnibus ferè paragraphis hujus & seqventium capitum utramqve accuratè distingvas, de facili fucum pro vero obtinere possis. Qod Te L. B in initio hujus capitis alioqvin non contemnendi admonere voluimus.

2. Cui consequens est, ut saltem ab æqve nocente æqve nocens puniri non debeat: qvo Christi sententia perinet: *Qvi vestrum sine peccato est* (tali scilicet) *primum lapidem mittat*, Joh. IIX, 7. Qvod ideo dixit, qvia eo seculo corruptissimi erant Judæorum mores, adeo, ut qvi sanctissimi videri volebant, in adulteriis & similibus flagitiis volutarentur, ut videre est Rom. II, 22. Idem ergo, qvod Christus dixerat, dixit & Apostolus: *Qvapropter inexcusabilis es, ô homo, qvisqvis alium damnas: nam hoc ipso, qvod damnas alterum, te ipsum condemnas, qvando eadem facis tu, qvi alterum damnas.* Illud Senecæ huc pertinet: *non potest ullam auctoritatem habere sententia, ubi, qvi damnandus est, damnat.* Et alibi: *faciet nos moderatiores respectus nostri, si consuluerimus nos,* * *nunqvid & ipsi aliqvid tale commisimus?*

misimus? Ambrosius Apologia Davidis : *unusqvisq; de alio judicaturus de se ipso primum judicet, nec minora in alio errata condemnet, cum ipse graviora commiserit.*

***

Nunqvid & ipsi tale aliqvid commisimus?) Pertinet huc & Ambrosii locus sermone XX. in Psalmum. Beati immaculati, ad versiculum: Miserationes tuæ Domine, citatus in can. 4. judicet. causa III. qvæstione VII. Cassiodori VI, 21.

IV. 1. Altera qvæstio est de fine pœnis proposito. nam, qvæ diximus hactenus, id duntaxat ostendunt, nocentibus injuriam non fieri, si puniantur. Inde vero non seqvitur, omnino puniendos, neqve id verum est: multis enim nocentibus multa & Deus & homines condonant, eoq; nomine laudari solent. Celebre est Platonis dictum, οὐ γὰρ ἐπὶ κακῷ δίκη γίνεται ἀδεμία: & alibi: οὐχ ἕνεκα τοῦ κακουργῆσαι δίδοται δίκη, (οὐ γὰρ τὸ γεγονὸς ἀγένητον ἔσται ποτὲ) τοῦ δὲ εἰς τὴν αὖθις ἕνεκα χρόνον. Qvod ita vertit Seneca: *Nemo prudens punit, qvia peccatum est, sed ne peccetur, revocari enim præterita non possunt: futura prohibentur.* Idem alibi: *Ne homini qvidem nocebimus, qvia peccavit, sed ne peccet, nec unqvam ad præteritum, sed ad futurum pœna referetur: non enim irascitur, sed cavet.* Apud Thucydidem Diodorus de Mitilenæis ad Athenienses verba faciens: ἦν τε γὰρ ἀποφήνω, πάνυ ἀδικοῦντας αὐτοὺς, οὐ διὰ τοῦτο ἐν ἀποκτεῖναι κελεύσω, εἰ μὴ ξυμφέρον. *ut maximè illos injuste egisse pronunciem, non & interficiendos censebo, nisi id expediat.*

De Leg. LIX. 2. XI.

I. de Clem. c. 6.

†††

Non seqvitur omnino puniendos) Non videtur procedere, si hoc ex naturali ratione æstimare velimus cum *Anton. Matth. l. c. pag.* 845. qvandoqvidem illa dictitat, honesta facienda, turpia fugienda esse: omnisqve lex facienda præcipit, fugienda prohibet: non solum illæ civiles, sed & naturæ leges. At frustra lex naturæ prohibeat fugienda, nisi & gladium, furcam, virgas tradat Judici, qvi puniri transgressores jubeat: est enim imperfecta lex omnis, qvæ sanctione (*executione pœnali, si violenter*) caret. Et ut fortasse levius à naturâ hoc tractatum sit, sceleratos homines è medio tollendos esse, neqvaqvam tamen propterea totum inficiari debemus, sed potius ad literas sacras recurrere, qvæ, cum vetant parci malefico, non solum judices inferiores, sed & principem ipsum constringunt.

Multa & Deus & homines condonant) Sed inde non seqvitur, actum non esse puniendum; fluit qvippe hæc condonatio non tam ex fonte justitiæ, qvam clementiæ: qvo referas inter homines magistratu supremo præditos jus aggratiandi, de qvo *Carpzov. Pr. Crim. p. 3. q. 150. per tot.* Sic sæpe ab homine privato condonatur vindicta, ut tamen magistratui nil præjudicetur in pœnâ.

2. Sed hæc in hominibus punientibus vera sunt: nam homo ita homini alteri ipsa consanguinitate alligatur, *ut noceri ei non debeat, nisi boni alicujus conseqvendi causa. In Deo alia res est, ad qvem Plato dictas sententias male extendit. Dei enim actiones niti possunt ipso summi dominii jure, † præsertim ubi

Gorgia.

† h. c. XX, §. 24. n. 2, L. 1. c. 1. §.

§. 4. n. 2. (b) Sed tum patet, finem ult. sic n. stare debere, cum Canonis ex. 1. 1. vetat dici quod aliquid sit commune ita ut non sit singulare, quia Deus, licet proponatur ut finis communis, non tamen ut finis singularis, sed ut finis singularissimus, ut ad gloriam suam sic ordinet omnia, ut ipsa gloria sua non sit nisi unica.

§. 4. n. 2. (b) Sed quia aliquis dicet, quod ista ratio non concludat de alia doctrina communi, sed de ea tantum, quae est de fide, ideo addo, quod etiam in doctrina communi, quae est de fide, ut est haec, Deus vult omnes homines salvos fieri, non est ratio, quia haec non est de fide, quia non est revelata, ut patet ex dictis in 1. 4. q. 19. a. 6. n. 6. Et ideo dicendum est, quod haec non est de fide, quia non est revelata, ut patet ex dictis in 1. 4. q. 19. a. 6. n. 6. Et ideo dicendum est, quod haec non est de fide, quia non est revelata, ut patet ex dictis in 1. 4. q. 19. a. 6. n. 6.

§. 4. n. 2. (c) Hoc enim apponitur inter singula decreta, quia licet Deus ex infinita charitate velit omnes homines salvos fieri, non tamen vult eos salvos fieri sine ipsorum consensu, quia hoc repugnat libertati voluntatis humanae, quam Deus vult conservare. Et ideo dicendum est, quod haec non est de fide, quia non est revelata, ut patet ex dictis in 1. 4. q. 19. a. 6. n. 6. Et ideo dicendum est, quod haec non est de fide, quia non est revelata, ut patet ex dictis in 1. 4. q. 19. a. 6. n. 6.

§. 4. n. 2. (d) Hoc enim apponitur inter singula decreta, quia licet Deus ex infinita charitate velit omnes homines salvos fieri, non tamen vult eos salvos fieri sine ipsorum consensu, quia hoc repugnat libertati voluntatis humanae, quam Deus vult conservare. Et ideo dicendum est, quod haec non est de fide, quia non est revelata, ut patet ex dictis in 1. 4. q. 19. a. 6. n. 6. Et ideo dicendum est, quod haec non est de fide, quia non est revelata, ut patet ex dictis in 1. 4. q. 19. a. 6. n. 6.

§. 4. n. 3. ff. Ne an rem ipse possit sibi grave crimen imponere ad torquendum evitet. R. pro affirm. esse. 1). quia nemo tenetur cum tanto dolore et labore vitam suam 2) eximere dicendo brevi morte mortales redimit. Simile. An homo nella persona ad rem illicitam coactus precibus rogare ut ea potius evitet. 1) ad fieri in delectationem criminis citra proximi scandalum sperata. hui virtuti 2) personam talem §. 5. ff. velle se non posse habere in se effectum ad passionem. ne nec exoptat simpliciter sed comparate ad magnitudinem delicti, ad eam modum quo mariti Lucretiae apud Ebredam dicunt, ne certe esse legitur ut si liberi sui quidquam de adulterae commiserint. Et potest mors ipsorum agnoscitur suam avertat.

ubi meritum hominis speciale accedit, etiam si finem ullū sibi proponant extra ipsas: & ita Hebræi qvidem explicant illud Solomonis, qvod ad hanc materiam pertinet. כֹּל פָּעַל יְהוָה לַמַּעֲנֵהוּ וְגַם רָשָׁע לְיוֹם רָעָה. Ut sensus sit, *res singulas Deus facit propter ipsas etiam impium ad diem malum*, Id est, etiam tum, cum impium punit, non alio fine hoc facit, qvam ut puniat. Qvanqvam, etiamsi receptiorem sequamur interpretationem, eodem res recidet: ut dicatur, DEUS fecisse omnia propter se, id est jure summæ libertatis, & perfectionis, nihil extra se qværens aut respiciens: sicut DEUS dicitur αὐτοφυὴς, qvia non est natus ex aliqvo. Certè pœnas qvorundam valde perditorum à Deo non ob aliud exigi, sacra verba testantur, cum dicunt, eum voluptatem capere ex ipsorum malo, subsannari atqve irrideri impios à Deo. Tum vero & extremum judicium, post qvod nulla exspectatur emendatio, imo & in hac vita pœnæ qvædam inconspicuæ, ut obduratio, verum esse, qvod contra Platonem dicimus, evincunt.

10.n.6.c.3.§.3. n. 1. Moses Maimonides, in Directore dubitantium L. II.c.13.& Rab. Imm.ad Prov. Prov.XVI, 4. Deut.XXIIX,63. Esa.I, 24. Prov.I, 26.

***

Ut nocere ei non debeat, nisi boni alicujus consequendi causa) Cassiodorus de Amicitia: *Qvod si manus una casu aliqvo forte lædat alteram, illa, qvæ læsa est, non repercutit, nec se erigit in vindictam.*

3. At homo, cum hominem, sibi natura parem, punit, aliqvid sibi debet habere propositum. Et hoc est, qvod ajunt Scholastici, non debere in malo cujusqvam acqviescere ulciscentis animum. Sed & ante ipsos Plato in Gorgia, eos, qvi qvemqvam morte puniunt, aut exsilio, aut multa, non hoc βούλεσθ' ἁπλῶς, *simpliciter velle*, sed *boni alicujus causa*, ἕνεκα τοῦ ἀγαθοῦ: Et * Seneca: ad vindictam veniendum, *non qvasi dulce sit vindicare, sed qvasi utile.* Etiam Aristoteles septimi de republica capite XIII. ait, qvædam esse honesta simpliciter, † qvædam ob aliqvam necessitatem, & posterioris exemplum ponit in pœnarum exactione.

Th. 2,2.q. 108. Silv. in verbo vindicta. Lib. II.de Ira, cap.XXXII.

† L.I.c.II.§.1. n.3.§.8.n.4.L. III.c.1.§.2.n.1.

***

Seneca) Eiusdem est libro eodem de ira secundo capite XII. *Exsequar, qvia oportet, non qvia dolet.*

V. 1. Qvod ergo à Mimo dictum est:

Læso doloris remedium inimici dolor:

& à Cicerone dolorem pœna mitigari: Plutarcho ex Simonide, γλυκὺ γὰρ ὁκληρὸν ὥσπερ ἀλγοῦντι θυμῷ καὶ φλεγμαίνοντι θεραπείαν καὶ ἀναπλήρωσιν φέρειν, congruit qvidem ei naturæ, * qvam homo cum bestiis habet communem: est enim ira, ut in bestiis, ita in homine ζέσις περικαρδίου αἵματος διὰ ὄρεξιν ἀντιλυπήσεως. ut recte definit Eustratius, * *fervor sanguinis circa cor ob appetitum reponendi doloris*, qvi appetitus adeo per se caret ratione, ut sæpe feratur in ea, qvæ non læserunt, ut in fœtus feræ, qvæ læsit; * aut in sensu carentia, ut in lapidem, qvo ictus est canis. At talis appetitus, in se spectatus, *

††h.§.n.3.§.10.n.2. † L.1.c.1.§.10.n.1.

non †† convenit parti rationali, cujus est imperare affectibus; ac proinde nec juri naturæ, qvia id est dictatum † naturæ rationalis ac socialis, qva talis est. Dictat autem ratio homini nihil agendum, qvo noceatur homini alteri, nisi id bonum aliqvod habeat propositum. In solo autem inimici dolore, ita nude spectato, nullum est bonum, nisi falsum & imaginarium: ut in divitiis supervacuis, multisqve aliis rebus ejusmodi.

***

Qvam homo cum bestiis habet communem) Inde ista Homercia: χόλος δέ μιν ἄγριος ἥρει, *illum fera prenderat ira.*

item: ἄγριον ἐν στήθεσσι θέτο μεγαλήτορα θυμὸν.
Efferat ipse animum magnum sibi pectore in alto.

item:

Ἀλλ' Ἀχιλεῦ δάμασον θυμὸν μέγαν.
Magnum animum, sed Achille doma.

Fervor) inde σβέσσαι χόλον, *bilem extingvere*, apud Homerum.

Aut in sensu carentia) Seneca de Ira libro II, c. 26. *His irasci qvam stultum est, qvæ iram nostram nec meruerunt, nec sentiunt.* Brasiliani, feri homines, de ferro ita, ut de homine, se vindicant.

Lib. II. de Ira, c.32.

Ne convenit parti rationali, cujus est imperare affectibus) vide qvæ in hanc rem Seneca de Ira libro I, c. 5.

2. Atqve hoc sensu ultionem improbant in hominibus non Christiani modo doctores, * sed & Philosophi, ut Seneca: *Inhumanum verbum est, & qvidem pro justo receptum, Ultio, & à contumelia non differt, nisi ordine. Qvi dolorem regerit tantum excusatius peccat.* Imo, si Maximo Tyrio credimus, ὁ τιμωρῶν τοῦ προϋπάρξαντος ἀδικώτερος, *iniqvior est, qvi se ulciscitur, eo, qvi prior nocuit.* Musonius, *id*, ait, *cogitare, qvomodo qvis remordeat mordentem, & nocenti noceat, feræ est, non hominis.* Apud Plutarchum Dionis, qvi sapientiam Platonicam in actus civiles convertit: τὸ ἀντιτιμωρεῖσθαι τῷ προαδικεῖν νόμῳ δικαιότερον ὡρίσθαι, φύσει γινόμενον ἀπὸ μιᾶς ἀσθενείας: *ultionem legis arbitrio justiorem censeri illata injuria: at, si natura spectetur, ex eodem animi morbo nasci.*

***

Sed & Philosophi) Plato Gorgia. Vide de eo Theodoretum libro XX. curationis.

3. Pugnat ergo cum natura hominis in hominem agentis, alieno dolore, qva dolor est, satiari. Atqve adeo, qvo hominum qvisqve minus valet rationis usu, eo ad vindictam est pronior.

h.§.n.1.§.10.n.2.

At vindicta bonum vita jucundius ipsa.
* *Nempe hoc indocti, qvorum præcordia nullis*
Interdum, aut levibus, videas flagrantia causis:

Qvan-

§. 5. a) dicit hic grotius homini non decere vindictam privatam vel in societate vel extra illam, concipienda vero illa tantum vindicta explendi doloris, quia rationi adversatur. et bonum nullum habet propositum ex §. 45. n. 3. unde irrationale quoque illud non manat ex principiis juris naturae generalibus attamen est doctamen illius per consequentiam Conf. prol. §. 39.

§. 5. n. 2. c) Quae ear ira pudore non afficiamur, cum in coeteris malis actibus omnibus pudoris aliquid sentiamus ex. iracundam semper duci gloria quadam qm vel intendat vel praesumat se inde captaturum, contradicunt n. tibi pudore affici et gloriori quid de se opinari

§. 5. n. 3. b) bonum quod per vindictam sumitur spectandum, nemo n. gratis malus est sed boni consequendi causa. hoc illustrat Seneca de benefic. lib 4. c. 14. ~~velarius~~ qui enim bonum intendit intendit et etiam finem vel quod idem qui finem intendit etiam bonum intendit reciproca n. sunt finis ac bonum. Conf. §§. 29.

Qvantulacunq́ adeo est occasio, sufficit iræ.
Chrysippus non dicet item, nec mite Thaletis
Ingenium, dulciq́ senex vicinus Hymetto,
Qvi partem acceptæ sæva inter vincla cicutæ
Accusatori nollet dare. Plurima felix
Paulatim vitia atqve errores exuit omnes,
Prima docet rectum sapientia, qvippe minuti
Semper & infirmi est animi exiguiq́ voluptas,
Ultio: continuo sic collige, qvod vindicta
** Nemo magis gaudet, qvam fœmina.*

Eodem sensu Lactantius : *imperiti & insipientes, si qvando accipiunt injuriam, cæco & irrationabili furore ducuntur, & iis, qvi sibi nocent, vicem contribuere conantur.* Lib. VI.

***

Nempe hoc indocti) Sencca de Ira I, 13. *Atqvi iracundissimi infantes senesq́ & ægri sunt, & invalidum omni naturâ qverulum est.*

Nemo magis gaudet, qvam fœmina) Terentius Hecyra :

Pueri inter sese qvam pro levibus noxiis iras gerunt.
Qvapropter? qvia enim, qvi eos gubernat animus,
Infirmum gerunt.
Itidem mulieres sunt ferme ut pueri, levi sententia.

Ammianus Marcellinus libro XXVII. de ira sic loqvitur: *Hanc esse ulcus animi diuturnum, interdumq́ perpetuum prudentes definiunt, nasci ex mentis mollitie consvetum, id asserentes argumento probabili, qvod iracundiores sunt incolumibus langvidi, & feminæ maribus, & juvenibus senes, & felicibus ærumnosi.*

4. Liqvet ergo, ab homine hominem non recte puniri tantum puniendi causa. qvæ ergo utilitates rectam faciant pœnam, videamus.

VI. 1. Pertinet autem huc pœnarum partitio, qvæ est apud Platonem Gorgia, & Taurum philosophum ad eum locum, cujus verba Gellius recitat libro V. cap. XIV. nam partitiones istæ ex fine desumtæ sunt, nisi qvod, cum duos fines: Plato posuisset, emendationem & exemplum, tertium addidit Taurus *τιμωρίαν, qvam Clemens Alexandrinus definit: κακοῦ ἀνταπόδοσιν εἰς τὸ τοῦ τιμωροῦντος συμφέρον ἀναφερομένην: *mali retributionem, qvæ ad exigentis utilitatem refertur.* Aristoteles, qvi, omissa pœna exemplari, hanc solum speciem cum emendatione ponit, adhiberi eam dedit, τοῦ ποιοῦντος ἕνεκα ἵνα ἀποπληρωθῇ *exigentis causa ut ei satisfiat* : Plutarchus qvoqve eam non omisit, cum dixit: αἱ ὑπὸ χεῖρα τοῖς τολμωμένοις ἀπαντῶσαι τιμωρίαι καὶ τῶν μελλόντων εἰσὶν ἐπισχέσεις ἀδικημάτων καὶ μάλιστα τὸ παρηγορῶν τοὺς πεπονθότας ἔνεστιν αὐταῖς. *Qvæ facinus statim subseqvuntur pœnæ, non modo in posterum inhibent delinqvendi audaciam, sed & injuria affectos maxime consolantur.* Et hæc Rhet. I. cap. 10.

proprie est, qvam idem Aristoteles refert ad δικαιοσύνην συναλλακτικὴν, *justitiam, qvam ipse commutatricem vocat.*

***

Τιμωρίαν) tria hæc νουθεσίαν, τιμωρίαν, κόλασιν, emendationem, satisfactionem, exemplum, etiam Chrysostomus ponit in I. ad Corinth. XI, 32.

2. Sed subtilius ista examinanda sunt. Dicemus ergo, in pœnis respici aut utilitatem ejus, qvi peccarit, aut ejus, cujus intererat, non peccatum esse, aut indistincte qvorumlibet.

+ vel bonum

VII. 1. Ad horum trium finium primum pertinet pœna, qvi philosophis modo νουθεσία, modo κόλασις, modo παραίνεσις dicitur; Paulo Jurisconsulto pœna, qvæ constituitur in emendationem, σωφρονιστῶν ἕνεκα Platoni, Plutarcho ἰατρεία ψυχῆς, *animi medicatrix*, qvæ hoc agit, ut eum, qvi peccavit, reddat meliorem medendi modo, qvi est per contraria. Nam qvia omnis actio, præsertim vero deliberata ac freqvens, qvandam gignit sui proclivitatem, qvæ adulta habitus dicitur, ideo vitiis, qvam primum fieri potest, adimenda est illecebra, qvod fieri rectius neqvit, qvam si * dolore qvodam subseqvente saporem amittant dulcedinis. Platonici, recitante Apulejo:

Ann. III. *gravius & acerbius est omni supplicio, si noxio impunitas differatur, nec hominum interim animadversione plectatur.* Apud Tacitum est: *corruptus simul & corruptor, æger & flagrans animus haud levioribus remediis restingvendus est, qvum libidinibus ardescit.*

***

Dolore qvodam subseqvente) Seneca de ira L. V. *qvemadmodum qvædam hastilia detorta, ut corrigamus, adurimus, & adactis cuneis, non ut frangamus, sed ut explicemus, elidimus; sic ingentia vitia prava dolore corporis animiq; corripimus.* Idem de ira II, 27. *In his erunt boni magistratus, parentesq; & judices, qvorum castigatio sic accipienda est, qvomodo scalpellum & abstinentia, & alia, qvæ profutura torqvent.*

†††

Trium finium) Addit qvartum, contra Grotium disputans *Anton. Matth. pag. 846.* nempe ut malus è medio tollatur; ut ne terra inqvinetur flagitiis, neve vindictam ab iis, qvi neglexere scelera vindicare, supremus judex sumat. Exempla autem subjicit. Ille ex sacris petita: etenim inqviens, cædes duorum virorum fortium à Joabo jam olim facta erat: erat prope longi temporis oblivione sepulta: David tamen jam moriturus, non obstante temporis præscriptione, pœnas de Joabo sumi jussit. Incestus â Thamare admissus clam & nemine conscio erat: tumor duntaxat ventris arguebat domi flagitium, ita, ut scandalo publico non esset: tamen flammis rea subjici jubetur. Qvid Paulus Apostolus vi tempestatis Meliten delatus, qvi scandalo erat? tamen secundum Melitensium conjecturas, vindicta divina eum vivere non patiebatur. Qvanta porro ejusdem Joabi atqve fratrum, non solum erga Davidem, sedet universum regnum merita? Nonne Joabus multa bella feliciter confecerat? nonne pro rege ceciderat in acie frater ejus Asahel? nonne alter frater Abisai regem præsenti mortis periculo exemerat, cum immineret ei gigas, cui Jesbi nomen, filius Raphæ, num idcirco parcendum Rex censuit? Apparet igitur neqve con-

§. 7. n. 1. Ad quod expressit Seneca.
Lib. 1. c. 5. de ira, non nocet ta-
lis poena, sed medetur specie nocen-
di. quemadmodum hastilia non
corrigamus et adactis cuneis eos ut
frangamus. non ut frangamus sed
ut elicimus, sic ingenio ocio pra-
va, dolore corporis animique corrigimus
hoc hic etiam videtur in quasti-
onem venire, finem unum esse
ejus qui deliquit, penire quomodo dicimus
capitalia supplicia in finem ejus
qui deliquit esse directa. & Sene-
ca eodem loco nemo petit nisi
quemquam perire etiam pereuntis
intersit. N. 6. n. 3.

§. 7. n. 2. Bf. ejusmodi castigatio
a paribus profecta non pro pre
nis habenda. sed habebunt. pro
consilijs. adversus vitia animi cas
tigationes ~~non sunt~~ nemini nisi
superiori competit, consilia ve
ro ultra valent, quam pati:
entia ejus. qui punitur per:
mittit quia sol a paribus pro
ficiscuntur. h. l. c. 10. n. 1. in:
quit. grotius esse remedia inno:
centia. Ju. gd de castigationi
bus verbalibus a magistra
tu factis Bf. esse remedia ani
morum non minus innocentia
qm pharmaca sensui ingrata

conscientiam paucorum, neqve merita rei justam esse indulgentiæ causam, dariqve qvartum pœnæ finem, nempe ut malus è medio tollatur. Sed nos, si Grotium cum suâ hypothesi inspiciamus idqve juxta §. 9. n. 1. adopinamur, qvarto fine opus non esse: nam ibi Grotius vult, malum inter alias causas etiam propterea puniendum esse, ne aliis qvibusvis molesti sint alii impunitate illecti. Jam vero molestus dicitur non tantum ille, qvi proprio corpore alteri ægrè facit; sed ille insuper, cujus intuitu nobis ægrè fit ab alio: prouti hîc dicitur provincia puniri à Deo propter neglectam scelerum vindictam. Interim tutius acturos credimus eos, qvi, relictis assertis Grotianis, multum qvippe (ut supra ad §. 3. n. 1. h. c. monitum) de confusione vindictæ & pœnæ propriè sic dictæ participantibus, *ultimum* & genuinum pœnarum *finem* in reparatione Reip. læsæ constituunt, ejusqve *causam efficientem* majestati pariter & ab eadem dependenti magistratui, assignant. Optimè namqve Resp. corpori mystico, ad modum corporis vivi veriqve se habenti, comparatur à *Plutarcho* (ad Trajanum perorante, cujus etiam pluribus mentionem fuerunt *Gueva. rr. in Horolog. Princip. cap. 36. pag. 134. & seqq. Limn. de Jur. Pub. lib. 1. cap. 7. n. 53. pag. 81. add. Hermes Fasc. 1. Publ. cap. 5. num. 1. pag. 46.*) ita qvidem, ut ejus caput majestas, manus, brachia, pedes, &c. Subditi repræsentent. Qvemadmodum igitur in corpore physico reliqva membra capitis directorio subjecta sunt adeò, ut non tantum hujus voluntati & nutibus sese lubenter conforment, sed etiam, vulnerata atqve læsa, curationem ab eo unicè expetant, aut, qvando res, intuitu reconvalescentiæ, planè desperata est, totalem sui abscissionem ejusdem dispositioni, ad corpus reliqvum salvandum, concedant; Etenim, juxta Poëtam, immedicabile vulnus ense recidendum est, ne pars sincera trahatur: Sic qvoqve in corpore politico principis regimini cives adeò subjacent, ut tanqvam membra morâlia ad status publici conservationem accommodari qveant, qvam si suis malefactis læserint, perinde reparatione opus erit ad vulneri huic civili medendum, qvòd vel corporis pœnali coërcitione, vel absolutâ destructione, prouti nimirum necessitas actalio moralis efflagitant, peragitur. Alioqvin largimur, illos à Grotio adductos fines nonnunqvam *intermediorum* locum sustinere valere.

2. Punitionem qvæ huic fini inservit natura cuivis esse licitam, qvi judicio valeat, & ejusmodi generis aut paribus vitiis non teneatur, ex ea, qvæ verbis fit, castigatione apparet. Th. 2. 2. q. 33. 3.

Amicum castigare ob meritam noxiam,
Immune est facinus, verum in ætate utile. Plaut. Trinum.

In verberibus vero & aliis, qvæ coactionis aliqvid continent, discrimen * inter personas, qvibus id liceat aut non liceat, non est factum †† à natura (neq; enim potuit, nisi qvod ratio parentibus in liberos † ejus juris usurpationem pro affectus necessitudine peculiariter commendat) sed à legibus, qvæ communem illam generis humani propinqvitatem, vitandarum rixarum ergo, ad proximos affectus restrinxerunt, ut videre est tum alibi, tum Codice Justinianeo titulo de emendatione propinqvorum: qvo & illud pertinet Xenophontis ad milites: *εἰ μὲν ἐπ' ἀγαθῷ ἐκόλασά τινα, ἀξιῶ ἀνέχειν δίκην, ὅταν καὶ γονεῖς ὑοῖς καὶ διδάσκαλοι παισί. καὶ γὰρ ἰατροὶ τέμνουσιν ἐπ' ἀγαθῷ.* *Si quem, ut prodessem, verberavi, pœnam debere me profiteor, qvalem parentes filiis, & magistri discipulis. Nam & medici ægrotum suo ipsius bono urunt ac secant.* Lactantius l. VI. *Jubet Deus, ut manus nostras super minores semper habeamus, hoc est,*

†† h. c. §. 3. n. 1. c. 21. § 3. n. 1. † §. 8. n. 4. & 6. §. 40. n. 4. l. I. c. III. § 2. n. 1. c. IV. § 7. n. 3. l. II. c. V. §. 1. seqq.

est, ut peccantes eos assiduis verberibus corrigamus, ne amore inutili & indulgentia nimia educentur ad malum, & ad vitia nutriantur.

Cap. 19.

***

Inter personas qvibus id liceat) Vide Augustinum Enchiridio cap. 72.

†††

Natura cuivis esse licitam) Imò non, si nobiscum pensitaveris tradita in *not. ad h. c. §. 3. n. 1.* Hic porrò confunditur, benè monente *Dn. Osiandr. p.* 1126. correctionis actus, qvi ex charitate oritur, cum eo, qvi fit à justitiâ: illum ad qvemvis pertinere posse largimur; hunc verò alii, qvam magistratui, competere negamus. Explicari de cetero per hoc, qvod de juris puniendi usurpatione, à ratione parentibus in liberos, pro affectus necessitudine, peculiariter commendatâ, proponit, melius possunt ea, qvæ protulit *Grot. l. 1. c. 3. §. 2. n. 1.* ubi tempus aliqvod ponit ante constituta judicia: qvod tamen communiter ferè interpretes negant. Nam Grotius distingvit tempus, in qvo homines secundum jura naturæ vivebant sub regimine suæ cujusq; familiæ & gentis communi capite, *Causin. de Regn. Dei, Dissert. 2. pag. 2.* ita ut animadversio in sontes cuilibet, qvatenus familiæ caput, concederetur; ab eo tempore, ubi demum magistratus politicus ex conventionibus inter gentes fuit constitutus, *arg. §. singulorum. II. Instit. de Rer. Divis.* & qvo ad hoc posterius verum videtur, discrimen in verberibus & aliis, qvæ coactionis aliqvid continent, inter personas (politice scilicet & ratione magistratus ac subjectionis jure gentium introductæ consideratas) qvibus id liceat, aut non liceat, esse factum â naturâ.

3. Hoc vero puniendi genus ad mortem pertingere non potest, nisi eo modo, qvem reductivum vocant, qvo negationes reducuntur ad rerum oppositarum genera. Nam sicut Christus dixit, melius qvibusdam futurum fuisse, id est non tam male, si nati nunqvam essent; ita ingeniis insanabilibus melius est, id est minus est malum, † emori, qvam vivere, qvando certum est, vivendo pejores evasuros. De talibus Seneca loqvitur, cum ait, interdum, ut pereant, interesse pereuntium. Jamblichus: καθάπερ τῷ ὑποπόῳ βέλτιον τὸ καίεσθαι ἢ διαμένειν, οὕτω καὶ τῷ μοχθηρῷ τὸ τεθνάναι ἢ ζῆν. *Qvomodo suppurato melius est uri, qvam sic manere; ita improbo mori, qvam vivere.* Talem vocat Plutarchus ἑτέροις γε πάντως βλαβερὸν, αὐτῷ τε βλαβερώτατον, *ceteris noxium qvidem, at sibi maxime.* Et Galenus, cum morte puniri homines dixisset, primum, ne vivi noceant; deinde, ut alii pœnæ metu deterreantur, addit: καὶ τρίτον ἐστὶ καὶ αὐτοῖς ἐκείνοις ἄμεινον τεθνάναι διεφθαρμένοις, οὕτω τὴν ψυχὴν ὡς ἀνίατον ἔχειν τὴν κακίαν. *Tertio, & ipsis expedit mori, ita corruptis animo, ut ad sanitatem perduci neqveant.*

Marc. XIV, 21.

† h. c. §. XIII. n. 1.

De ira c. 5.

4. Sunt, qvi hos ipsos esse putant, qvos Johannes Apostolus ait * ad mortem peccare. Sed qvia fallacia sunt ejus rei argumenta, dictat caritas, neminem temere habendum pro deplorato, ita ut hoc qvidem fine animadversio non, nisi raro admodum, locum habere possit.

I. Joh. V, 16.

Ad mortem peccare) τοὺς ἀνίατα νοσοῦντας: morbo tentos insanabili hos vocat Chrysostomus II. Corinth. XIII, 9. Julianus secundo libro de Constantio: διτῶν δὲ ἔντων τῶν ἁμαρτημάτων καὶ τῶν μὲν ἀποφαινόντων ἐλπίδας ἀμείνους, καὶ οὐ παντὴ τὴν θεραπείαν ἀπεστραμμένων, τῶν δὲ ἀνίατα πλημμε-

§. 7. n. 4. c/. bene sperandum de
hominibus, id n. sine injuria ali-
cuius fieri potest. et §. 4. accedit
quod cum minori metu injuriae con-
junctum. Vid. omnino. L. 2. c. 25. §.
2. n. 2. lit. c.

Franckesche Stiftungen zu Halle

§. 8. n. 2. Asclarius, privato non competere et id in statu naturalis privati n. [illegible] viverent in eodem statu, nam aequum jus in omnia omnibus competit. L. 1. c. 2. o. 2. hanc non sit praestar punitionis sed poena sit sed est genus defendendi hoc nobis explicat Grotius. L. 2. c. 2. o. 5. n. 3. [illegible] 1. [illegible]
§. 8. n. 17.

§. 8 n. 3. Ad. quidem juste fecit non vero tanquam privatus sed tanquam persona publica quae jure repressaliarum uti potest. Probo Samsonem [illegible] egisse tanquam cum hostibus in eos quidvis licet extra hos respectus non puto illum recte fecisse Israelitae n. erant sub jugo philistorum et sic speciem induebat inferiorum.

μελούντων. τούτοις δὲ οἱ νόμοι θάνατον λύσιν τῶν κακῶν ἐπενόησαν, οὐκ εἰς τὴν ἐκείνων, μᾶλλον εἰς δὲ τὴν τῶν ἄλλων ὠφέλειαν. *Cum duo sint delictorum genera, alia quidem, quæ spem præbent rerum meliorum, neque curationem penitus repudiant, alia vero hominum insanabiliter peccantium, huic generi leges mortem malorum exitum reperêre, non tam ipsorum, quam omnium aliorum bono.*

IIX. 1. * Utilitas ejus, cujus intererat non peccatum esse, in eo sita est, ne posthac tale quid patiatur, aut ab eodem, aut ab aliis. Gellius ex Tauro hanc speciem sic describit, *cum dignitas auctoritasve ejus, in quem est peccatum, tuenda est, ne prætermissa animadversio contemtum ejus pariat & honorem levet.* Sed quod de auctoritate læsa dicit, idem de libertate cujusque, aut alio jure læso, intelligendum est. Apud Tacitum legimus: *consuleret securitati justa ultione.* Ne, qui læsus est, ab eodem malum patiatur, tribus modis curari potest: *primum*, si tollatur, qui deliquit; *deinde*, si vires nocendi ei adimantur; *postremo*, si malo suo dedoceatur delinquere, quod cum emendatione, de qua jam egimus, conjunctum est. Ne ab aliis lædatur, qui læsus est, punitione non quavis, sed aperta atq; conspicua, quæ ad exemplum pertinet, obtinetur.

Lib. 6. c. 14.

Lib. 14. Ann. 3. c. 61.

***

Utilitas ejus, cujus intererat non peccatum esse) Etiam hujus rei in feris imago quædam. *Leo in adulteræ pœnam consurgit*, Plinius historiæ naturalis IIX, 16.

2. Ad hos ergo fines, & intra æqui terminos si dirigatur vindicatio, etiam privata, si jus nudum naturæ, id est abductum à legibus divinis humanisque, & ab his, quæ non necessario rei accidunt, respicimus, non est illicita: sive fiat ab ipso, qui læsus est, sive ab alio, quando hominem ab homine adjuvari naturæ est consentaneum. Atq; hoc sensu admitti potest, quod Cicero, cum jus naturæ esse dixisset id, quod nobis non opinio, sed innata vis affert, inter ejus exempla collocat vindicationem, quam gratiæ opponit: ac ne quis ambigeret, quantum eo nomine vellet intelligi, vindicationem definit, *per quam vim ac contumeliam defendendo aut ulciscendo propulsamus à nobis ac nostris, qui nobis cari esse debent, & per quam peccata punimus.* Mithridates in oratione, quam ex Trogo exscripsit Justinus: *adversus latronem si nequeant pro salute, pro ultione tamen sua, omnes ferrum stringere.* Hoc ipsum ἀμύνης νόμον vocat in vita Arati Plutarchus.

L. I. c. II. §. 8. n. 17.

De invent. II.

Lib. XXXIIX.

3. * Hoc naturali jure defendens se Samson adversus Palæstinos insontem se testatur fore, si Palæstinos, qui se male affecerant, malo vicissim afficeret: Et post peractam ultionem eadem se tuetur ratione dicens, se ipsis fecisse, quod ipsi sibi fecissent priores. Platæenses apud Thucydidem: ὀρθῶς ἐτιμωρησάμεθα κατὰ τὸν πᾶσι νόμον καθεστῶτα τὸν ἐπιόντα πολέμιον ὅσιον εἶναι ἀμύνεσθαι, *merito eos ulti sumus, jure apud omnes ut hostilia patrantem ulcisci liceat.* Demosthenes oratione adversus Aristocratem communem ait esse legem in-

ter homines, ut eum, qvi nostra vi rapiat, ulcisci nobis fss sit. Et Jugurtha apud Sallustium, cum dixisset Adherbalem vitæ suæ esse insidiatum, addit, Populum Romanum *neq; pro bono neq; pro recto facturum, si ab jure gentium se prohibuerit*: id est ab ultione. Aristides orator & à Poëtis, & à Legum auctoribus, & à proverbiis, & ab oratoribus, & omnibus deniqve hoc ait, probari ἀμύνεσθαι τοὺς ὑπάρξαντας, *ultionem sumi de his, qvi injuriam facere aggressi sunt*. Maccabæos laudat * Ambrosius, qvod etiam Sabbato * ulti sunt innocentium necem fratrum suorum. Idem adversus Judæos, incensam à Christianis basilicam graviter qverentes, disputans sic ait: *Ac certe si jure gentium agerem, dicerem qvantas basilicas Judæi tempore imperii Juliani incenderint*: ubi * jus gentium vocat par pari referre. Nec aliter apud Tacitum civilis: *Egregium pretium laboris cepi, necem fratris, & vinculæ meæ, & sævissimas hujus exercitus voces, qvibus ad supplicium petitus jure gentium pœnas reposco.*

Orat. pro qvatuor.

De Off. L. I, c. 40.

Ep. 29.

Hist. IV.

***

Hoc naturaliter jure) Φόνον Φόνῳ λελῦσθαι: Romulus de Tatio occiso à Laurentibus, *cædem cæde pensatam*, apud Plutarchum. Idem Plutarchus de Mantineensibus male tractatis ab Achæis: καὶ ταῦτα μὲν ἔχε τὴν ἀμύνης νόμον: *& hæc qvidem ultionis æqvitatem in se habeant.* Belisarius apud Procopium Vandalicorum I: Φύσει γὰρ πρόσεστι τοῖς ἀδικουμένοις ἡ πρὸς τοὺς βιαζομένους ἔχθρα: *naturalis enim est læsi hominis in eum, qvi vim intulit, inimicitia.*

Ambrosius) Eundem vide oratione contra Symmachum.

Ulti sunt innocentium necem fratrum suorum) Vide Josephum Antiqvæ historiæ XIII, I. de vindicata Johannis morte.

Jus gentium vocat par pari referre) Sic & Livius libro I, *cum Laurentes jure gentium agerent.*

4. Sed qvia in rebus nostris & nostrorum affectu corrumpimur, ideo simul † multæ familiæ in unum locum convenerunt, judices constituti, & his solis data potestas vindicandi læsos, ademta ceteris, qvam natura indulserat, libertate. Lucretius:

h. §. n. 6. §. VII. n. 2. §. XL. n. 4.

Acrius ex ira, qvod enim se qvisq; parabat
Ulcisci, qvam nunc, concessum est legibus æqvis,
Hanc ob rem est homines pertæsum vi colere ævum.

Demosthenes in Cononem: προεώρα τὸν ἐν τοῖς νόμοις εἶναι τούτων ἑκάστου τὴν δίκην, μὴ τῇ τοῦ προστυχόντος ὁρμῇ, μηδὲ βουλήσει ταῦτα κρίνεσθαι: *placuit, de omnibus his injuriis * ex legibus judicium exerceri, non autem ex cujusqve impetu atqve arbitrio.* Qvintilianus: *injuriæ compensatio non solum juri inimica, sed paci: est enim lex, forum, judex, nisi qvem jure vindicari pudet.* Imperatores Honorius & Theodosius: *idcirco judiciorum vigor jurisq; publici tutela in medio constituta, ne qvisqvam sibi ipsi permittere valeat ultionem.* Rex Theodoricus: *hinc est, qvod legum reperta est sacra reverentia, ut nihil manu, nihil proprio agerentur impulsu.*

L. 14. Nullus. C. de Judæis.

Cassiod. Ep. 10. lib. IV.

Ex

***

Ex legibus judicium exerceri, non autem ex cujusque impetu atq; arbitrio) Tyndareus adversus Orestem sic declamat in Euripidis Oreste à vers. 492.

πρὸς τόνδ' ἀγὼν τις σοφίας ἥκει πέρι;
εἰ τἀκαλὰ πᾶσι φανερὰ, κἀτἀμὴ καλὰ,
τίς τῶνδ' ἀθρῶν ἥσσων ἀσωτερος;
ὅστις τὸ μὴ δίκαιον οὐκ ἐσκέψατο,
ὃδ' ἦλθεν ὅπλ' ἕ κοινὸν ἑλλήνων νόμον.
ἐπεὶ γὰρ ἐξέπνευσεν Ἀγαμέμνων βίον
πλαγεὶς ὑγατρὸς ἧ ἐμῆς ὑπὲρ κάρα
(αἶσχιστον ἔργον, ἀ δ' ἀνέσω ποτὲ)
χρῄζω αὐτὸν ὑπὸ θεῖναι μὴ ἄμαχον δίκῃ
ὁσίαν, διώκον' ἐκβαλεῖν τε δωμάτων
μητέρα, τὸ σῶφρόν τ' ἔλαβεν αὖ τὸ συμφορᾶς,
καὶ ξ νόμῳ τ' ἂν εἶχε' εὐσεβὴς' αὖ λῷ.
νῦν δ' εἰς τὸν αὐτὸν δαίμον' ἦλθε μητέρι,
κακῷ γὰρ αὐτῷ ἐνδίκως ἡγήμονι,
αὐτὸς κακίων ἔφυτο μητέρα κλανών.
ἐρήσομαι ἢ μενέλαος τοσόνδε σε.
εἰ τόν δ' ἀποκτείνειεν ὁμόλεκτρος γυνὴ,
χ' ὁ ξδε παῖς αὖ μητέρ' αὐτοκτανεῖ,
κἄπειθ' ὁ κείνου φόνου φόνῳ
λύσει, πέρας ἢ ποῖ κακῶν προβήσεται;

Huic me jubes certare de sapientia?
Quæ pulchra, quæq; fœda, si cunctis patent,
Isto homine tandem quis fuit dementior?
Qui nec, quod æquum est, mente pervidit sua,
Nec quod per omnem Græciam leges jubent?
Namq; ubi Agamemnon spiritum efflarat suum,
Transverberatus à mea nata caput,
(Quod turpe facinus absit, ut dicto probem)
Tunc ille rite debuit matrem ream
Peragere cædis è lare ejectam suo.
Ita temperate pertulisset miseriam,
Pœnas petisset jure, servasset pium.
Nunc subiit illum, quod prius matrem nefas,
Illam malam vocat ille, non injuria:
Sed pejor illa est ipse, dum matrem necat.
Menelaë, si permittis, hoc te interrogo:

Irata si uxor conjugem occidet suum,
Hanc ultor ipse filius tradet neci,
Et rursus illo genitus hanc cædem nova
Cæde expiabit, sine quo stabunt mala?

Qvæ postrema, plena prudentiæ, materiam disserendi & philosophis & oratoribus præbuerunt. Maximus Tyrius in dissertatione, an referenda injuria: εἰ γὰρ ὁ ἀδικηθεὶς ἀμύνεται, ἀεὶ μεταβαίνει τὸ κακὸν ἀπ' ἄλλου πρὸς ἄλλον, καὶ μεταπηδᾷ καὶ διαδέξεται ἀδικία ἀδικίαν. εἰ γὰρ τῷ αὐτῷ τούτῳ δικαίῳ τῷ παθόντι συγχωρεῖς ἐπεξιέναι εἰς τὸν ἀδικήσαντα, ἐπαναχωρεῖ αὖθις ἀπ' ἐκείνου πρὸς τὸν αὐτὸν ἡ τιμωρία. τὸ γὰρ δίκαιον ἐπ' ἀμφοῖν ἴσον. ὦ ζεῦ καὶ οἷον πεποίηκας, δικαιοσύνην ἐξ ἀδικημάτων, καὶ ποῖ βαδιεῖται τὸ κακὸν, καὶ ποῦ στήσεται; *Nam si is, qui passus est injuriam, ultionem sumet, transibit malum ab hoc ad illum velut saltu qvodam, & injustitiæ injustitia succedet. qvippe si hoc jure posito concedis ei, qvi malum pertulit vindicare in eum, qvi fecit, sequitur, ut rursus ab hoc ad illum se referat ultio. Est enim justum, par utriq; parti. Si id ita est, qvid nobis fecisti Jupiter, Justitiam, ex injuriis conflatam? & qvo procedet, ubi verò stabit hoc malum?* Aristides oratione de Pace: τίς γὰρ τῶν ἑλλήνων λειφθήσεται, εἰ διὰ τοὺς προτέρους ἀπολωλοκότας, οἱ μετ' αὐτοὺς ἀεὶ ταυτὸ τοῦτο πείσονται; *quis enim Græcorum erit reliqvus, si propter eos, qvi jam periere superstites alii perpetuo idem malorum ferent?* Habet idem Aristides sensum similem in Leuctrica secunda.

L. I. c. III. §. 2. n. 1.

5. Manet tamen vetus naturalis libertas, primum in locis ubi judicia sunt nulla, ut in mari. Qvod forte referri potest, qvod Cajus Cæsar privatus adhuc piratas, à qvibus captus fuerat, classe tumultuaria persecutus est, ipsorumqve naves partim fugavit, partim mersit, & cum proconsul negligeret animadvertere in captos piratas, ipse eos, in mare reversus, cruci suffixit. Idem locum habebit in locis desertis, aut ubi Nomadum † more vivitur. * Sic apud Umbricos narrat Nicolaus Damascenus sibi qvemq; fuisse ultorem: qvod & apud Moschos hodie impune fit post tempus aliqvod aditi judicis. Nec aliunde origo singularium certaminum, qvæ ante Christianismum * Germanicis nationibus usitata, alicubi necdum satis desveta sunt. ideo apud Vellejum Paterculum mirantur Germani cum Romanæ jurisdictionis formam conspicerent, qvod injurias justitia finiret, qvod solita armis discerni jure terminarentur.

† L. III. c. 9. §. 18. n. 1. Vell. Pat. L. II. & Plut. in Cæs. Apud Stob. de Legibus. Lib. II.

***

Sic apud Umbricos) An Umbros in Italia significatos voluit? Apud Afrorum multos idem moris fuisse, testis est Leo Afer lib. II. C. de Tefechis, & capite de Teijuta, & alibi.

Germanicis nationibus) Gotthos suos corrigens Rex Theudericus apud Cassiodorum III, 23. *Remove consvetudines abominanter inolitas, verbis ibi potius non armis res tractetur.* & 24. *Cur ad monomachiam recurritis? qvid opus est*

§. 8. n. 5. d/. et naturali nimirum libertate ad minus toleranda a principibus quia illam libertatem coercere debent tanquam judices constituti.

Franckesche Stiftungen zu Halle

§. 8. n. 6. es. quæ consuetudo ho-
dienum in regno persiæ obtinet ubi
propinqui occisi ministerium præbent
executioni exemplum hujusmodi vide
sublati Rudolph. Stadiani Sepa-
hanæ vid. apud tavern. part. 1
c. 6. qm consuetudinem tn impro-
bandi ratio hæc est quia dissi-
cilior moderatio ubi proprius do-
lor accedit.

§. 9. n. 1. b). monent tn politici sup-
plicia atrociora et acerbiora non
esse permissa quia mali indurant
vel obdurant aspectu ejusmodi quod
et etiam est judicium Thuani
de militibus Pappiensibus ad ao:
1600. citatum in pol. parall. c. 5
c. 8.

§. 9. n. 1. a). clarius utilitas pub-
ca. nam reipubl. interest poenas
sumi, et ea ratione venit quod
quædam minora delicta non pu-
rint attenta, quia nulla utilitas
ad publicum redundat vel quod
publice non puniant. ob abita-
tionem majoris mali, vel ne-
crimina minus nota, innotesce-
rent. ut fit in anglia in puncto
criminis Sodomiæ.

est homini lingva, si causam manus agit armata? Trachonitis in oriente, νόμος πάντα τρόπον ἐπεξιέναι τοὺς τῶν οἰκείων φονεῖς. *Mos omnibus modis ultionem sumere de propinqvorum homicidis.*

6. Lex Hebræa propinqvo occisi permittit, ut extra asyli loca homicidam interficiat: recteqve notant interpretes Hebræi, talionem pro mortuo manu exigi posse; pro se, ut puta in vulnere, non (*a*) nisi per judicem, qvia scilicet difficilior est moderatio, ubi proprius dolor accedit. Parem morem privatim vindicandæ cædis apud vetustissimos Græcos fuisse apparet ex Theoclymeni verbis, qvæ apud Homerum sunt Odysseæ O. Sed maxime freqventia sunt hujus moris exempla inter eos, qvi communem judicem non habent: hinc *justa bella definiri solent*, Augustino teste, *qvæ ulciscuntur injurias*: Et Plato bellicum certamen probat, μέχρις οὗ ἂν οἱ αἴτιοι ἀναγκασθῶσιν ὑπὸ τῶν ἀναιτίων ἀλγούντων δοῦναι δίκην, *donec qvi in culpa fuerint cogantur innocentibus dolore affectis pœnas pendere.* †††

Num. 35, 19.

(*a*) h. c. §. 10. n. 2. Sen. I. de Clem. 203.

L. II, q. 10. super Joh. L. de Rep. XII.

Exempla inter eos) Sed hæc concessa facultas privatim vindicandæ cædis non est *formaliter* pœna, licet cum eâdem conveniat in materialibus. Porrò hîc vindex, sangvinis inter Judæos non *proprie* erat, qvoad illum actum, *persona privata*; sed *publica per conseqventiam*: faciebat qvippe hanc in homicidam executionem concedente Deo atqve magistratu populi. Notabis aliàs, qvod dubium idem moveat *Molin. de Just. & Jur. Tract. 2. disp. 100. num. 6. pag. 411.* utrum si tam barbara sit aliqva natio, ut superiorem non habeat, sed singulæ duæ familiæ, aut duo pagi ita ab invicem sint divisi, ut communem non habeant superiorem, qvd in Brasilicâ regione evenire videtur, *Vid. l. 1. c. 3. §. 2. n. 1.* fas sit uni familiæ aut pago, propriâ authoritate sumere justam vindictam & satisfactionem de injuriis ac damnis ab alterâ familiâ aut pago illatis? Respondet autem affirmativè cum *Navarr. cap. novit. de Judic. cor. 25. num. 94. & seqq. Gabr. 4. disp. 15. q. 4. art. 1. Angel. verb. bellum. §. 6.* propterea, qvod positâ eâ barbarie sane in unaqvaqve familiâ aut pago militent rationes, propter qvas dicimus autoritatem esse in unaqvaqve Rep. ad vindicandas injurias suis ab externis illatas: qvare concedenda erit in eo eventu in unaqvaqve familiâ aut pago ea autoritas, comparatione malefactorum alterius pagi aut familiæ. Licet ergò nullus privatus etiam tunc sumere possit vindictam de injuriâ sibi illatâ, eò qvod facilè unusqvisqve in propriâ causâ posset obcæcari, ideoqve scriptum sit, mihi vindictam, & ego retribuam, dicit Dominus: nihilominus petere illam potest autoritate capitis, qvale in eâ familiâ aut pago reperitur: qvod, tanqvam Dei minister, publicâ adeoqve proinde autoritate derivatâ, illam exeqvatur.

IX. 1. Utilitas indistincte qvorumlibet, qvi finis erat tertius, easdem habet partes, qvas illa, qvæ ad læsum pertinet. Nam aut hoc agitur, ne qvi uni nocuit, aliis noceat, qvod fit, eum tollendo aut debilitando, sive constringendo ita, ut nocere neqveat, aut emendando: aut * ne alii, impunitate illecti, aliis qvibusvis molesti sint, qvod ex suppliciis conspicuis obtinetur, qvæ Græci παραδείγματα, Latini exempla vocant: qvæ ideo adhibentur, ut unius pœna metus sit multorum, ut pœnæ genere deterreri ceteri possint, ut leges loqvuntur, ἵνα ἄλλοι πρόνοιαν ποιῶνται καὶ φοβῶνται, ut Demosthenes.

L. 7. qvoniam. C. ad L. Faviã. de Plag. L. I. C. ad L. Jul. Repetund.

***

Ne alii impunitate illecti aliis qvibusvis molesti sint) *Polybius leones ob homi-*

minum appetitum crucifixos vidit, qvia ceteri metu pœnæ similis absterrerentur eadem noxa. Plinius lib. IIX. c. 16.

2. Hujus qvoqve juris potestas naturaliter penes unumqvemqve est.

Præc. Pol. Sic * Plutarchus virum bonum ait natura magistratum designari, & qvidem perpetuum: nam ipsa naturæ lege ei principatum deferri, qvi agat justa. Sic sapientem nunqvam esse privatum Nasicæ exemplo probat Tullius; & Lollium non unius anni consulem Horatius vocat: & Euripides Iphigenia in Aulide:

Mente qvi prudente pollet, is magistratum gerit.

Qvæ tamen in republica intelligenda sunt, qvatenus ejus leges id ferunt.

***

Plutarchus) idem Pelopida: ὁ γὰρ πρῶτος, ὡς ἔοικε καὶ κυριώτατος νόμος τῷ σώζεσθαι δεομένῳ τὴν σώζειν δυνάμενον ἄρχοντα κατὰ φύσιν ἀποδίδωσι. *Prima eademq; antiqvissima lex eum, qvi servare potest, ei, qvi salute opus habet, naturaliter magistratum designat.* & Philopœmene: τοὺς ἑαυτοῦ πολίτας ἀναλαβὼν οὔτε νόμον, οὔτε χειροτονίαν περιμείναντας, ἀλλ' ὡς διὰ παντὸς ἄρχοντι τῷ κρείττονι κατὰ φύσιν ἐπομένους. *Suscepit cives suos, qvi neq; legum neq; suffragiorum tempus expectaverunt, sed ipsum seqvebantur naturæ lege, qvæ semper potiorem vult imperare deterioribus.* Similia apud eum habes fine vitæ T. Flaminii. Scriptor de causis corruptæ eloqventiæ, de oratoribus agens: *Hi ne privati qvidem sine potestate erant, cum & populum & senatum consilio & auctoritate regerent.* Chrysostomus II. ad Corinthios VII, 13. de Mose: καὶ πρὸ τῆς χειραγωγίας δημαγωγὸς ἦν διὰ τῶν ἔργων, διὸ καὶ σφόδρα ἀνοήτως ἔλεγε πρὸς αὐτὸν ὁ Ἑβραῖος ἐκεῖνος, τίς σε κατέστησεν ἄρχοντα καὶ δικαστὴν ἐφ' ἡμᾶς. τί λέγεις; τὰ ἔργα ὁρᾷς, καὶ περὶ τῆς προσηγορίας ἀμφιβάλλεις, ὥσπερ ἂν εἴ τις ἴδοι τέμνοντα τὸν ἰατρὸν ἄριστα, καὶ τῷ πεπονηκότι μέλει τοῦ σώματος βοηθοῦντα, λέγοι, τίς σε κατέστησεν ἰατρὸν καὶ τέμνειν ἐκέλευσεν; ἡ τέχνη, ὦ βέλτιστε καὶ ἡ νόσος ἡ σή. οὕτω καὶ τοῦτον ἡ ἐπιστήμη τοιοῦτον ἐποίησε. καὶ γὰρ τέχνη τὸ ἄρχειν ἐστὶν, οὐκ ἀξίωμα μόνον καὶ τέχνη τεχνῶν πασῶν ἀνωτέρα. *Etiam anteqvam manu populum educeret, duxerat ipsis factis. Valde igitur stulte Hebræus ille ei dixit: Qvis te constituit nobis principem ac judicem? qvid dicis? Facta vides, & de nomine facis controversiam; velut si qvis medicum videat optime secantem ac sic opitulantem ægro corporis membro, deinde ei dicat, qvis te constituit medicum, qvis secare præcepit? Ars, mi bone vir, & morbus tuus. sic & Mosem sua peritia talem fecit. nam & imperare non dignitas tantum est, sed & ars, & qvidem artium omnium sublimissima.* tractat idem scriptor hoc ipsum argumentum ad Eph. III. in fine: ἡ ἀδικία, ἡ σὴ καὶ ἡ ὠμότης φησὶν, αὕτη με κατέστησεν ἄρχοντα καὶ δικαστήν. *Tua, inqvit, injustitia, tua feritas me constituit principem & judicem.*

3. De hoc naturali jure ita loqvitur Democritus: ipsius enim verba, qvia notabilia sunt, adferam. Primum de jure bestias interficiendi sic illi videtur;

detur: κατὰ δὲ ζώων φόνου καὶ μὴ φόνου ὧδε ἔχει. τὰ ἀδικέοντα καὶ θέλοντα ἀδικεῖν ἀθῶος ὁ κτείνων. καὶ πρὸς εὖ ἔστ' οὖν τοῦτο ἔρδειν μᾶλλον ἢ μή. *De occidendis aut non occidendis animantibus ita se res habet: quæ injuriam faciunt, aut facere volunt, quisquis occiderit purus est, adeo quidem ut hoc fecisse, quam non fecisse sit rectius.* Et mox: κτείνειν χρὴ τὰ πημαίνοντα παρὰ δίκην πάντα περὶ παντός. *ea quæ injuste nobis nocent omnino & omnia fas occidere.* Et certe non improbabile est, hoc more vixisse viros probos * ante diluvium, anteqvam Deus suam voluntatem de vertendis in hominum alimenta animantibus ceteris prodidisset. Rursus: ὅκως περὶ κιναδέων τε καὶ ἑρπετέων γεγράφαται τῶν πολεμίων, οὕτω καὶ κατ' ἀνθρώπων δοκεῖ μοι χρεὼν εἶναι σκοπεῖν. *Quæ vero de vulpibus & de inimicis serpentibus scripsimus, eadem in hominibus facienda videntur.* Tum vero subjungit: κιξάλλην καὶ λῃστὴν πάντα κτείνων τις ἀθῶος ἂν εἴη καὶ αὐτοχειρίᾳ καὶ κελεύων καὶ ψήφῳ. *Furem & latronem, qui qvocumq́ modo occiderit; sive manu, sive jussu, sive suffragio, innocens est.* ad qvos locos respexisse mihi videtur Seneca, cum ait: *cum cervices noxio præcidi imperabo, eo vultu animoq́ ero,* * *qvo serpentes & animalia venenata percutio.* Et alibi: *ne viperas qvidem & natrices, & si qva morsu aut ictu nocent, affligeremus, si ut reliqva mansvefacere possemus, aut efficere, ne nobis aliisq́ periculo essent. Ergo ne homini qvidem nocebimus, qvia peccavit, sed ne peccet.*

h.c. §. XVII. n 2. Lib. II. de Ira.

***

Ante diluvium) Aliqvos & postea moris primævi memores. ita Dicæarchus & alii, qvos testes citat Hieronymus, contra Jovinianum.

Qvo serpentes & animalia venenata percutio) καθάπερ οὖν ἔχεις καὶ σκορπίους ὅσα ἰοβόλα πρὶν δακεῖν ἢ τρῶσαι καὶ συνόλως ὁρμῆσαι θεασάμενοι μόνον χωρὶς ὑπερθέσεως κτείνομεν, προφυλαττόμενοι διὰ τὴν ἐνυπάρχουσαν ἐν αὐτοῖς κακίαν, τὸ μηδὲν παθεῖν τρόπον καὶ ἀνθρώπους ἄξιον τιμωρεῖσθαι, οἱ φύσεως ἐπιλαχόντες ἡμέρου διὰ τὴν κοινωνίας αἰτίαν λογικὴν πηγὴν, ἐπιτηδεύσει πρὸς θηρίων ἀτιθάσσων ἀγριότητας μεταβάλλουσιν, ἐν ἡδονῇ καὶ ὠφελείᾳ τιθέμενοι τὸ κακῶς ποιεῖν ὅσους ἂν δύνωνται. *Sicut ergo viperas & scorpios, & qvæ alia veneno nocent, priusqvam aut mordeant, aut vulnerent, aut ullum in nos impetum faciant, statim sine mora occidimus, præcaventes, ne qvid patiamur mali ab ea, qvæ in ipsis est, malitate, eundem ad modum & homines puniri par est, qvi naturam nacti mansvetam, propter fontem rationis, qvæ ad societatem trahit, institutis in ferarum sævitiam transeunt, utilitatiq́ ac voluptati habent, nocere qvam possunt plurimis.* Hæc Philo de specialibus legibus II. Claudius Neapolitanus apud Porphyrium Lib. I. de non esu animalium: οὐκ ἔστι γὰρ ὅστις ἰδὼν ὄφιν οὐκ ἔκτεινε δυνάμενος, ὡς μήτ' αὐτὸς δηχθείη μήτ' ἄλλος ἁπλῶς ἄνθρωπος. *nemo est, qvi serpentem sibi conspectum, si possit, non occidat, ne aut ipse ab eo vulneretur, aut alius.* Vide, si vacat, & seqventia. ibidem non multo post: ὄφιν καὶ σκορπίον, κἂν μὴ ἐπίωσιν ἡμῖν, κτείνομεν, ἵνα μηδ' ἄλ-

λος

λος πρὸς αὐτῶν τι παθῇ, τῷ κοινῷ γένει τῶν ἀνθρώπων ἀμυνόμενοι. *Serpentem & scorpium etiam ipsi ab iis non impetamur, occidimus, ne cui noceant alii, & vindictam hanc præstamus humano generi.* Porphyrius ipso libro II. ὥσπερ γὰρ οἰκειότητος ὄσης ἡμῖν πρὸς τοὺς ἀνθρώπους τοὺς κακοποιοὺς, καὶ καθάπερ ὑπὸ τινος πνοῆς ἰδίας φύσεως καὶ μοχθηρίας φερομένους πρὸς τὸ βλάπτειν τὴν ἐκτυγχάνοντα, ἀναιρεῖν ἡγούμεθα δεῖν καὶ κολάζειν ἅπαντας, οὕτως καὶ τῶν ἀλόγων ζώων τὰ ἄδικα τὴν φύσιν καὶ κακοποιὰ, πρός τε τὸ βλάπτειν ὡρμημένα τῇ φύσει τοὺς ἐμπελάζοντας, ἀναιρεῖν ἴσως προσήκει: *Sicut enim, quanquam societas nobis quædam est cum hominibus malis, etiamsi qui suopte ingenio ac malitia veluti vento vehemente aguntur, ut cuivis sine discrimine noceant, tamen eos omnes recte à nobis puniri censemus; ita & mutorum animantium ea, quæ sui natura sunt injusta & nocere amantia, quæq; impetu ingenii sui feruntur in obvii cujusq; perniciem, occidere ratione non caret.* Et hoc est, qvod vult Pythagoras apud Ovidium Metam. XV. *Nostrumq; petentia lethum Corpora missa neci salva pietate fatemur.*

4. Sed cum & facti inqvisitio sæpe magnam diligentiam, & pœnæ æstimatio multum prudentiæ & æqvitatis desideret, ne, dum qvisqve de se nimium præsumeret, aliis non cedentibus, rixæ orirentur, eo placuit hominum justis communitatibus, eos diligere, qvos optimos ac prudentissimos putarent, aut fore sperarent. Idem Democritus: οὐκ ἂν ἐκώλυον οἱ νόμοι ζῆν ἕκαστον κατ' ἰδίαν ἐξουσίαν, εἰ μὴ ἕτερος ἕτερον ἐλυμαίνετο. Φθόνος γὰρ στάσιος ἀρχὴν ἀπεργάζετο. *Non prohibuissent utiq; leges suo qvemqve arbitrio vivere, nisi alter alterum offensum iisset. Invidia enim seditioni molitur exordium.*

5. Sed sicut in ultione factum modo diximus, ita & in hac ad exemplum punitione manent vestigia ac reliqviæ prisci juris, in iis locis atqve inter eas personas, qvæ certis judiciis non subsunt: ac præterea in qvibusdam casibus exceptis. Sic Hebræorum moribus Hebræus à Deo & Dei lege deficiens, aut ducem se ad falsos cultus præbens,* illico à qvovis homine poterat interfici.* Judicium zeli id vocant Hebræi, qvod à Phinea primo exercitum ajunt, & inde abiisse in morem. Sic Judæum qvendam Græcis se ritibus polluentem occidit Mathatias. Sic trecenti alii Judæi à popularibus suis occisi referuntur libro, qvi vulgo dicitur Maccabæorum tertius. Nec alio obtentu instituta lapidatio in Stephanum, & conjuratio in Paulum: multaqve alia exempla ejuscemodi exstant * & apud Philonem, & apud Josephum.

Deuter. XIII, 9. Num. XXV. 13.

Macc. IV. Act. VII, 57. Actorum 23, 13.

***

Illico à qvovis homine poterat interfici) Adde locum Josephi XII, 8. Mosem Maimonidem ad XIII. articulos & Directoris libro III. c. 41.

Judicium zeli) Vide I. Maccab. II, 24.26. Selden. de J. N. & G. Sec Disc. Hebr. L. 4. c. 4.

Apud Philonem) Cujus & hoc in libro de sacrificantibus: κολαστέον ὡς δήμιον

§. 4. n. 5. c. ratio ex speciali causa
pendet quia idolatria erat cri-
men Clausæ magistratui in quo vero
licet privato vigilare et occidere
ne publicum damnum accipiat quod
erat metuendum ne Israelitæ fierent
Idolatri exemplo aliorum

§. 9. n. 6. d). Hic refero judicia occulta Westphalica de quibus actum in pol. par. c. 19. §. 3. 546 et seq. quae vero abrogata ante 200 annos.

§. 10. n. 1. a). tangit hic grotius rationem quare Christianissimus consistit in ex superantia virtutis h. 4 quae ultra jus naturae praecipit sed pluribus deductum in proleg. §. 56.

§. 10. n. 2. b). recta ratio n. nihil nihil esse faciendum quod noluerit alteri nisi habeat bonum propositum. §. 5. n. 1.

§. 10. n. 2. c). hoc non nascitur. quod a Christo statutum sed etiam ex natura rerum h. dictamine rationis fluit quia como proximus nobis est et cog. nationem naturalem. §. 14 prol. adeoque etiam verum est quam deus non jussisset quia v. jus a deo homagit nobis ob. §. 12.

§. 10. n. 2. d). Grotius h. loco vult. veteri tectamento nomine proximi intellectos tantum esse popularis sed R. neg. nam in veteri testamento jam fuit universalis, quia jus inter homines et naturalis ratio perpetua sed in novo testamento tm. evidentior declaratio accessit. sic ex superantia virtutis in V. testam. praecepta sed in Mt. T. explicat plenius.

μιον ϗ κοινὸν ἐχθρὸν ὄντα, ὀλίγα φροντίσαντας οἰκειότητος, ϗ τὰς παραινέσεις αὐτοῦ διαγγελτέον πᾶσι τοῖς εὐσεβείας ἐρασταῖς, ὃι ἀνυπερθέτῳ τάχει ταῖς κατ' ἀνδρὸς ἀνοσίου ἐπιδραμοῦνται τιμωρίαις, κρίνοντες εὐαγὲς τὸ κατ' αὐτοῦ φονᾶν. *Puniendus talis ut hostis publicus omnium, spreta qualicunq; cum eo necessitudine, ejusq; svasiones vulgandæ omnibus pietatem amantibus, ut sine mora accurrant undiq; ad expetendum de viro impio supplicium, firme credentes sanctam esse rem ejusmodi hominis interficiendi appetitum.* Et alter locus, non minus insignis, circa finem de Monarchia.

6. Tum vero apud multos populos & dominis in servos & parentibus in liberos mansit jus puniendi plenum, etiam ad mortem usqve. Sic Spartæ Ephoris licuit civem occidere extra judicium. Et ex his qvidem qvæ diximus qvale sit circa pœnas jus naturæ, & qvo usqve manserit, intelligi potest. L.II.c.V. §.4. & 7.

X.1. Nunc illud videndum est, num lex Evangelica libertatem illam, arctius circumscripserit. Certe, ut alibi † diximus, non mirum est, qvæ natura & per leges civiles licent, vetari lege divina, eaqve perfectissima, & præmium promittente †† natura humana majus: ad qvod consequendum, non immerito virtutes reqviruntur, qvæ sola naturæ præcepta excedant. * Castigationes, qvæ neqve infamiam, neqve damnum permanens relinqvunt, & pro ætatis aut alterius qvalitatis ratione sunt necessariæ, si ab iis fiant, qvibus leges humanæ id permittunt, puta parentibus, tutoribus, & dominis, magistris, nihil habere, qvod cum præceptis Evangelicis repugnet, ex ipsa rei natura satis intelligi datur. Sunt enim hæc remedia animorum non minus innocentia, qvam pharmaca sensui ingrata.

† L.I.c.I. §.15. seq. c.2.§.5. n. 3.

†† Prolegom. §. XI.

***

Castigationes) servorum filiorumq; peccata non coërcere, peccatum est. Lactantius de Ira Dei, c. 18. ubi plura ad hanc rem.

2. De ultione aliter sentiendum est. Nam qvatenus duntaxat animum dolentis exsatiat, illicitam esse, etiam naturaliter, tantum abest, ut Evangelio conveniat, supra ostendimus. Lex vero Hebræa non modo vetat odium asservari in proximum, id est popularem, Levit. XIX, 17. sed & communia qvædam beneficia talibus inimicis impendi præcipit, Exod. XXIII, 4,5. Qvare, proximi nomine ad omnes homines prolato per Evangelium, patet, à nobis reqviri, non modo ne noceamus inimicis, verum etiam ut benefaciamus, qvod & diserte imperatur Matthæi V, 44. Lex tamen Hebræis graviores injurias permittebat ulcisci, non manu, sed (a) adito judice. At Christus idem nobis non permittit, qvod apparet ex illa oppositione, *Audistis dictum fuisse, oculum pro oculo:* & mox: *Ego vero dico vobis.* Qvanqvam enim, qvæ seqvuntur, de arcenda injuria proprie agunt, & hanc qvoqve licentiam aliqvatenus saltem restringunt, multo tamen magis ultionem improbare

L.I. c. II. §. 8. n.13. L.II.h.c. 20. §.5. n.3.

L.I.c. II. §. 6. n.3.§.8. n.7.

(a) h.c.§.IIX. n.6.

censenda sunt, qvia veterem permissionem, * ut imperfectiori tempori congruentem, rejiciunt: οὐκ ἀδίκως δ᾽ δικαίας ἀμυνῆς ἔσης, ἀλλὰ πρόσκαιρον δ᾽ ἀνεξικακίας, *non quod iniqva sit justa ultio, sed quod ei præstet patientia*, ut etiam constitutionibus Clementis lib. VII, cap. XXXIII.

***

Ut imperfectiori tempori congruentem) *Oculum pro oculo, qvæ, si dici potest, injustorum justitia est.* Augustinus in expositione Psalmi CIIX. citatus C. n sed differentiæ.23. qvæst. 3.

L.I.c. II.§.8. n.4.§.9.n.2.

3. Qva de re sic loqvitur * Tertullianus: *Novam plane patientiam docet Christus, etiam vicem injuriæ prohibens, permissam à Creatore oculum exigente pro oculo, & dentem pro dente, contra ipse alteram amplius maxillam offerri jubens; & super tunicã pallio qvoq; cedi. Plane hæc Christus adjecerit ut supplementa consentanea disciplinæ Creatoris. Atq; adeo hoc statim renunciandũ est, an disciplinæ patientia prædicetur penes Creatorem. Sic per Zachariam præcipit, ne unusqvisq; malitiã fratris sui meminerit, sed nec proximi. Nam & rursus: Malitiam, inquit, proximi sui unusqvisq; ne recogitet. Multo magis patientiã indixit injuriæ, qvi indixit oblivionem. Sed & qvum dicit, mihi vindictam & ego vindicabo, proinde patientiam docet vindictæ exspectatricem. In qvantum ergo non capit, ut idem videatur & dentem pro dente, oculum pro oculo in vicem injuriæ exigere, qvi non modo vicem, sed etiam ultionem, etiam recordationem & recogitationem injuriæ prohibet, in tantum aperitur nobis, qvomodo oculum pro oculo & dentem pro dente censuerit non adsecundam injuriam talionis permittendam, qvam prohibuerat interdicta ultione, sed ad primam coërcendam, qvam prohibuerat opposita talione, ut unusqvisq; resficiens licentiam secundæ injuriæ, à prima semetipsum contineret. Faciliùs enim vim comprimi scit repræsentatione talionis, qvam repromissione ultionis. Utrumq; autem constituendum fuit pro natura & fide hominum, ut qvi Deo crederet, ultionem à Deo exspectaret: qvi minus fideret, leges talionis timeret.*

Prolegomen. §.IV. L.I.c.II. §.9.n.2.L.II. c.XXIII.§.8. n.3.

4. *Hanc legis voluntatem de intellectu laborantem, dominus & sabbati & legis, & omnium paternarum dispositionum Christus & revelavit & compotem fecit, mandans alterius qvoq; maxillæ oblationem, ut tanto magis vicem injuriæ exinnovaret, qvam & lex per talionem voluerat impedisse, certe qvam Prophetia manifeste circuerat, & memoriam injuriæ prohibens & ultionem ad Deum redigens. Ita si qvid Christus intulit non adversario, sed adjutore præcepto, non destruxit disciplinam Creatoris. Deniq; si ipsam rationem patientiæ præcipiendæ, & qvidem tam plene atq; perfectæ consideramus, non consistet, si non est Creatoris, qvi vindictam repromittit, qvi judicem præstat. Alioqvi, si tantum patientiæ pondus non modo non repercutiendi, sed & aliam maxillam præbendi, & non modo non remaledicendi, sed etiam benedicendi, & non modo non retinendi tunicam, sed amplius & pallium concedendi, is mihi imponit, qvi non sit me defensurus, in vacuum patientiam præcepit, non exhibens mihi mercedem præcepti, patientiæ dico fructum, qvod est ultio, qvam mihi permis-*

se

§. 10. n. 3. et Christus quidem ulti-
onem adito judice non improbat
sed temperat, quia non iniqua est
attamen quia Christianissimus con-
sistit in exsuperantia virtutis, in illa
vero minus praestat patientia ri-
gori, adeoque non potest non praestare pa-
tientia rigori. Huic est discrimen
inter illud quod licet et quod lauda-
bilius sit quam non sit vid. l. 3.
c. 4. §. 2. n. 1 ubi datur exemplum
justae ultionis et l. 1. c. 3. §. 3. n. 5.

§. 10. n. 5. ff. de talione breviter no-
to, eam non consistere ut puniat,
sed ut eodem modo puniatur. Ergo
an datur ff. dantur [illegible] ergo qui-
bus applicari nequit, e.g. in adulte-
rio in tartaria illud adhuc obser-
vatur et furta furtis puniuntur,
quia natio illa ex rapto vivit, ergo
adeoque etiam violenter vivit, ergo
non est ejus natura servari nisi
per violenta remedia, nihilominus
multi aeque respuunt talionem, illa
n. consistere nequit in paritate
delicti quamvis ut consistere in parita-
te actus, h. e. actum ~~[illegible]~~ formalem.
retinuit ut talio sed ~~[illegible]~~ ad-
~~[illegible]~~ materialem non ut e.g. ut
sit qui alteri sustulit aliquid con-
tra leges eodem modo puniat
talio ergo per se materialem
paritatem non habet, actum for-
malem delicti spectat. et hoc mo-
do ut talio in materialibus
intercedere, e.g. posito sup:

se debuerat, si ipse non præstat, aut si mihi non permittebat, ipse præstaret, qvoniam & disciplinæ interest, injuriam vindicari. Metu enim ultionis omnis iniqvitas refrenatur. Ceterum passim emissa libertate dominabitur utrumq́; oculum effossura, & omnem dentem excitatura præ impunitatis securitate.

***

Tertullianus) Adversus Marcionem IV. idem libro de patientia: *Christus gratiam legi superducens ampliandæ adimplendæq́; legi adjutricem suam patientiam præfecit, qvod ea sola ad justitiæ doctrinam retro defuisset.* Chrysostomus ad Ephesios cap. IV, 13. διὰ τοῦτο ὀφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ καὶ ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος, ἵνα τὰς ἐκείνου δήσῃ χεῖρας, οὐχ ἵνα τὰς σὰς ἀντεξαγάγῃ, οὐχ ἵνα τῶν σῶν ὀφθαλμῶν ἀπείρξῃ τὴν βλάβην μόνον, ἀλλ' ἵνα καὶ τοὺς ἐκείνου διατηρήσῃ σώους. ἀλλ' ὅπερ ἐζήτουν, τίνος ἕνεκεν συγκεχωρημένης ἀμύνης, ἐνηκαλοῦντο οἱ τῷ πράγματι κεχρημένοι; mox: συγγινώσκει ὁ θεὸς τοῖς ἀπὸ τῆς ἐπηρείας ἴσως συναρπασθεῖσι καὶ ἐπὶ τὴν ἄμυναν ὡρμηκόσι, διὸ λέγει ὀφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ. καὶ πάλιν. ὁδοὶ μνησικάκων εἰς θάνατον. εἰ δὲ ἔνθα ὀφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ πηροῦν ἐξῆν, τοσαύτη κεῖται τιμωρία τοῖς μνησικάκοις, πόσῳ μᾶλλον τοῖς καὶ παρέχειν ἑαυτοὺς πρὸς τὸ παθεῖν κακῶς κελευσθεῖσι; *Ea de re dicit, oculum pro oculo, dentem pro dente, ut illius manus cohibeat, non ut tuas excitet contra, ut non tuis tantum oculis noxam arceat, sed & illius oculos salvos præstet, sed qvod qværebam hoc erat, cur ultione permissa culpantur ii, qvi ad eum decurrunt?* mox: *Ignoscit Deus iis, qvos si forte contumeliæ sensus abripuit, & ad ultionem tulit impetus; ob id dicit, oculum pro oculo: at alibi: viæ iracundorum ad mortem, qvod si ubi oculum vice oculi eruere permissum est, tanta est iracundi pœna, qvanto magis apud eos, qvi mala passi præbere se ulterioribus injuriis jubentur?*

5. Censet, ut videmus, Tertullianus, non modo Christianis postulationem talionis esse vetitam, sed ne Hebræis qvidem permissam, tanqvam qvæ vitio careret, sed majoris mali vitandi causa. Qvod qvin verum sit de tali postulatione, qvæ ex odio venit, non est dubitandum, ut ex superioribus † apparet. Nam hanc improbatam etiam illis, qvi inter Hebtæos sapientia excellebant, nec legis verba tantum, sed & propositum intuebantur, ex Philone apparet, apud qvem Judæi Alexandrini in Flacci, Judæorum vexatoris, calamitate ita loqvuntur: οὐκ ἐφηδόμεθα ὦ δέσποτα τιμωρίαις ἐχθροῦ, δεδιδαγμένοι πρὸς τῶν ἱερῶν νόμων ἀνθρωποπαθεῖν; *non delectamur, ô domine, ultione de inimico: nam * ex sacris legibus didicimus hominum misereri.* Er huc pertinet, qvod Christus à nobis indistincte exigit, ut omnibus remittamus, qvi in nos deliqverunt, Matth. VI, 14, 15. id est, ob sensum mali nostri malum illis nec procuremus, nec optemus: nam id qvi facit, ut cum Claudiano loqvar, *ferus est, legumqve videtur Vindictam præstare sibi.* Qvam ob causam Lactantius dictum illud Ciceronis commemorans: *Justi-*

† h. §. num. 2.

Lib. VI, cap. 18. De Off. 28.

tiæ primum munus est, ne cui noceat, nisi lacessitus injuria, ait simplicem veramque sententiam duorum verborum adjectione corruptam: & Ambrosius idem illud Ciceronis dictum vacare ait Evangelii auctoritate.

***

Ex sacris legibus didicimus hominum misereri) Vide originem adversus Celsum.

6. Qvid autem de ultione dicemus, non qvatenus præteritum respicit, sed qvatenus in futurum cavet? Sane & hanc condonari vult Christus, primum * si, qvi nos læsit, testimonia probabilia det pœnitentis animi, Lucæ XVII, 3. qvibus locis de pleniore qvadam remissione agitur, id est, qvæ etiam in jus veteris amicitiæ restituat eum, qvi peccavit; unde seqvitur, ut nihil ab eo pœnæ nomine exigi debeat. Præterea etiamsi absint talis pœnitentiæ signa, damnum haut nimium grave insuper habendum Christus præcepto dimittendæ † tunicæ docet. Qvin & Plato dixit, non referendum malum εἴ τε δεῖ ἡμᾶς τῶνδε χαλεπώτερα πάσχειν, *etiamsi qvid gravius patiendum nobis immineat*, qvi sensus & apud Maximum Tyrium exstat. ὕβρεως δίκην, id est actionem ob acceptam contumeliam aliqvam (qvalem Christus alapæ †† nomine indicat) negabat Musonius aut se instituturum, aut cuiqvam, ut institueret, auctorem fore: multo enim rectius condonari talia.

Eph. IV, 32. Col. 3, 13.

† L. 1. c. 2. §. 8. n. 4.

†† L. c. n. 3.

***

Si, qvi nos læsit, testimonia probabilia det pœnitentis animi) Vide Mosem Maimoniden, citatum ab eruditissimo Constantino libro de damno dato cap. IIX, §. VII.

7. Qvod si dissimulatio magnum secum periculum ferat, ea cautione contenti esse debemus, qvæ qvam minimum noceat. Nam ne apud Hebræos qvidem in usu erat, talio, (*a*) ut Josephus & alii Hebræorum doctores notant, sed solebat, qvi læsus erat, ultra impendia à se facta, de qvibus seorsim lex exstat Exod. XXI, 19. (* hæc enim est simpli restitutio nihil pœnale continens) pro talione * pecuniariam mulctam accipere: qvod & Romæ (*b*) factum docet apud Gellium Favorinus. Sic Josephus domini nostri Jesu educator, cum uxorem suam adulterii compertam crederet, * divortio se liberare maluit, qvam committere, ut traduceretur: atqve id fecisse dicitur, qvia justus erat, id est, vir probus ac facilis: ad qvem locum Ambrosius ait, non tantum ab ultionis atrocitate, sed etiam * ab accusationis severitate alienam esse justi personam; sicut & ante Lactantius dixerat, *neq; accusare qvemqvam crimine capitali justo licebit.* * Justinus, de Christianorum † accusatoribus agens, *Nolumus*, ait, *eos puniri, qvi in nos calumniantur. Sufficit illis sua pravitas & rerum bonarum ignorantia.*

(*a*) L. I. c. II. §. IIX. n. 7.

(*b*) §. 7. Inst. de Injur. Lib. XX. c. 1.

Lib. VI. c. 10.

† h. c. §. XV.

***

Hæc enim est simpli restitutio, nihil pœnale continens) Lex Wisigotthorum VI, 13.

Pe-

supplicio, si quis eadem instrumento
percutiatur quo eodem perpetraverat.
qui mos in belgico esse solet. ut
et in aliis delictis id observatur e.g.
in furtis majoribus fleyt mau-
faisnu bny yu snugna ut eorum
aspectu magis exerciat veterum.
hoc inprimis annotandum reservatum
Dei esse, peccata peccatis puniri vel
permittit quod inter homines fieri ne-
quit, rationem autem sine dubio habet
ut iniquitatem factorum suorum tan-
to acerbius sentiant. e.g. ebrietatis
actus libidines cons. prol. θ. 14. et
l. 2. c. 22. θ. 1. n. 2.

§. XI. n. 1. a) jus puniendi a deo sublatum non est, quia jus puniendi inter homines versari oportet et procurat salutem Dei, ut propter misericordiam Deum remisisse, praesupponere indulgentiam in fine h. a. 2) si poenitentia ductus an remissa sint poenae Rs. 1. non constare hominibus de animo poenitentiae 2) quia delicta ea propter peritura essent.

§. XI. n. 1. b) hinc theologi notant Christianos in quovis peccato bis peccare. 1) contra jus naturae 2) contra voluntatem Dei sibi patefactam, cui 3) addimus illos abusi m. misericordia Dei

Pecuniariam mulctam) Vide eundem Constantinum. d. cap. IIX. §. 1.

Divortio se liberare maluit) Augustinus libro II. de adulterinis conjugiis, *Si autem (quod verius dicitur) non licet homini Christiano adulteram conjugem occidere, sed tantum dimittere.*

Ab accusationis severitate) Vide Hincmarum de Divortio ad interrogationem V, in fine. C Laicos. 5. 2. qvæst. 7. & ibi Panormitanum. Gail. de Pace publica IIX, 3. Adde C. 8. accusasti. de Accusationibus, ita, ut est apud Brocardum.

Justinus) Ejusdem est: μηδὲ μικρὸν ἀμύνεσθαι μηδένα βαλόμενοι, ὡς ὁ καινὸς νομοθέτης ἐκέλευσε: *ne minimum quidem ulcisci quenquam volentes, ut novus legis conditor præcepit.* Adde L. un. C. si qvis Imper. maled.

8. Restant pœnæ, qvæ non privato, sed publico bono consulunt: partim tollendo aut coërcendo nocentem, ne cui noceat; partim deterrendo alios severitate exempli, qvas non sublatas à Christo certissimo argumento alibi †probavimus, qvod cum sua daret præcepta simul testabatur, se nihil legis tollere. Lex autem Mosis, qvæ in his rebus, qvamdiu stabat respublica, stare debebat, magistratibus rigide imperabat, ut homicidia & alia qvædam crimina punirent: Exod. XXI, 14. Num. XXXIII, 14. 37. Devt. XXIX, 13. Qvod si Christi præcepta consistere potuerunt cum lege Mosis, * qvatenus supplicia etiam capitalia irrogabat, *possunt & cum humanis legibus, divinam hac in parte imitantibus, consistere. †L. 1. c. 2. §. 7.

***

Qvatenus supplicia, etiam capitalia, irrogabat) Pharisæorum circa pœnas ἐπιείκειαν prædicat Josephus. Hinc tot legum ad publicas pœnas pertinentium exceptiones; & illud, ut, ubi omnino mors inferenda est, inferatur, qvam leniss imè; qvod est in Thalmude, titulo Ketuboth.

Possunt & cum humanis legibus, divinam hac in parte imitantibus, consistere) Augustinus qvæstionum Evangelicarum libro I, qvæstione X.

XI. 1. Sunt qvi, ut contrariam sententiam tueantur, adferunt summam Dei lenitatem in novo fœdere, qvæ proinde hominibus, etiam magistratibus ut Dei vicariis, sequenda sit: qvod aliqvatenus verum esse non negamus, sed non tam late patet, qvam illi volunt. Nam Dei ingens misericordia, in novo fœdere patefacta, præcipue spectat peccata contra primam legem, aut etiam contra legem Mosis commissa ante acceptam Evangelii notitiam, Actor. XVII, 30. Rom. II, 25. Actor. XIII, 38. Hebr. IX, 15. Nam qvæ postea committuntur, præsertim si absit contumacia, comminationem habent * judicii multo severioris, qvam illud fuit, qvod per Mosem est institutum, Hebr. II, 23. IV, X, 29. Matth. V. 21, 22, 28. neqve verò in altera tantum vita, sed & in hac ipsa in tales culpas Deus non raro animadvertit, I. Cor. XI, 30. At talium facinorum indulgentia non solet impetrari, * nisi ipse homo de se

qvasi pœnas exegerit, I. Corinth. XI, 3. gravi qvodam mœrore, II. Cor. II, 27.

***

Judicii multo severioris, qvam illud fuit, qvod per Mosem est institutum) Chrysostomus idem dicit, tum in oratione ad Patrem fidelem, tum secunda de Jejunio.

Nisi ipse homo de se qvasi pœnas exegerit) *Peccator ante veniam deflere se debet.* Tertullianus de Pœnitentia. Ambrosius in Psalmum XXXVII. Chrysostomus in I. ad Corinthios Hom. XXIIX. & in Matthæum Hom. XLII. Adde II. Cor. VII, 9. & 10.

2. Urgent iidem, saltem pœnitentia ductis dandam impunitatem. Sed, ut omittam, de vera pœnitentia hominibus vix esse, ut constet, nec qvemqvam non impune sua malefacta laturum, si eam qvovis modo profiteri sufficiat, DEUS ipse non semper pœnitentia ductis omnem remittit pœnam, qvod vel Davidis exemplo apparet. Sicut ergo pœnam legis, id est mortem violentam aut alioqvi immaturam, remittere potuit Deus, ita ut non levibus malis afficeret eum, qvi deliqverat, * sic nunc qvoqve potest pœnam remittere mortis æternæ, atqve interim peccatorem aut morte immatura ipse punire, aut velle etiam, ut sic per magistratum puniatur.

Synes. Ep. 44.

***

Sic nunc qvoq́ potest pœnam remittere mortis æternæ atq́ interim peccatorem aut morte immatura ipse punire) Hieronymus in c. I. in Naum, qvi locus relatus est in c. 6. causæ XXIII. qvæstionem V. Agathias lib. V. ex Platone.

XII. 1. Rursum alii hoc accusant, qvod cum vita simul spatium ad pœnitendum præciditur. Sed sciant, hujus rei à piis magistratibus summam haberi rationem, nec qvenqvam ad supplicium rapi nisi dato tempore, qvo peccata sua agnoscere ac serio detestari possit; * qvalem pœnitentiam, etiamsi opera morte interclusa non seqvantur, acceptam Deo esse posse, latronis cum Christo crucifixi exemplum probat. Qvod si dicatur, vitam longiorem ad magis seriam resipiscentiam prodesse potuisse, responderi poterit, inveniri interdum, qvibus merito dici possit * illud Senecæ: *Qvod unum † bonum tibi superest, repræsentabimus, mortem*: ut & illud ejusdem: *qvo uno modo possunt desinant mali esse*; qvod Eusebius Philosophus dixerat: ἐπειδὰν οὐχ οἷόν τε ἄλλως καὶ τούτῳγε οὖν τῷ τρόπῳ ἀπολυθέντες τοῦ ἐνταῦθα δεσμοῦ τῆς κακίας πορίσωνται φυγήν.

L. I. de Ira c. 16. c. 15.
† h. c. §. 7. in fin. n. 3.

***

Qvalem pœnitentiam, etiamsi opera morte interclusa non seqvantur) Hieronymus ad Damasum, citatus in C. 58. importuna. de Pœnitentia, Dist. I.

Illud Senecæ) Cujus & hoc est de Beneficiis VII, 10. *Ingeniis talibus vitæ exitus remedium est, optimumq́ est abire ei, qvi ad se nunqvam rediturus est.* item: *Eadem*

§. XI. n. 2. b) scire an poenitentia ducit. est actus mere internus, actus externi tm. sunt signa nisi internum concordat. Lates se uti cum jejuniis qui si sublimius aliquod non intendunt, tantum est abstinentia cibi interna vero quia ab animo proficiscitur 2) ~~[illegible]~~ sumenda ab hominibus ratio, quia nemo habendus pro deplorato. c. 7. n. 4. clarius talis praesumendus qualis esse dt

§. 12. n. 1. a) non hoc sufficit ob rationem allegatam in §. 11. n. 1. et respondit Grotius L. 1. c. 3. n. 3. periculum interitus aeterni non esse aestimandum, quia se eo eximere potuit morali judicio vel ex dicta mine recta rationis 2) quia campum aperiret omnibus delictis. Seneca c. 33. de tranquillitate animi. 3) ~~[illegible]~~ spatium aliquod conceditur nec ulla ratio quae spatium non relinquat aliquot, una ratio gallica celerior de qua et quaeritur Grammondus. L. 3. p. 214. satius foret. statu temporum intervalla concedi condemnatis, quo fomitis ira et ultione resipiscerent. apud gallos condemnato statim innotescit sententia et dum morbus imagine horrescit totus rapitur in patibulum

§. 12. n. 1. b) sed in subsidium non facile trahendum, faces ostiae n. deo offerre, nec majestati divinae dignum nec deo m accaptum esse poterit. non pudet te reliquias vitae tibi reservare et id solum tempus bonae menti destinare quod in nullam rem conferri possit, quae serum est. tunc vivere incipere cum detinendum. Senec de brevitat. vitae cap. 1

Eadem manu beneficium omnibus dabo: illi reddam, qvando ingeniis talibus vitæ exitus remedium est.

†††

Dato tempore) qvi publico & pœnali capitis supplicio plectendus & puniendus est, ei ante triduum id nuncietur, qvo in tempore pœnitentiam agere & se ad mortem præparare qveat, *Ord. Const. Crim. Car. V. art. 79. tit.* **Dem Beklagten den Recht-Tag zu verkunden** *in Verb.* **Dem/ so man auf Bitt des Anklägers mit endlicher peinlicher Rechtfertigung straffen wil / soll das zuvor drey Tage angesaget werden / damit er zu rechter Zeit seine Sünde bedencken / beklagen und beichten möge / und so er des Heiligen Sacraments zu empfangen begehret / des soll man ihme ohne Weigerung zu reichen schuldig seyn.** Hoc etiam specialiter de veneficis & sagis tradit *Joh. Georg. Godelman. de Mag. & Venef. l. 3. cap. 11. n. 4. p. m. 133.* & singularem modum in consolando adhibendum præscribit *Jodoc. Damhouder. in prax. Crim. c. 152. n. 3. p. m. 377.* sacerdotibus: Receptum siqvidem laudabiliter est in multis locis, ut sententia condemnationis capitalis intimetur condemnato per virum religiosum, *Clar. l. 5. sent. q. 99.* qvi accommodatis verbis reo mortem denunciat, illumqve hortatur ad patientiam & pœnitentiam suorum peccatorum. Qvamvis juxta eundem *Clar. l. c. n. 3. p. m. 411.* alibi etiam hæc executionis intimatio fieri soleat per ipsum judicem extra locum tamen carceris in Camerâ seu Prætorio, ubi judicium habetur, *add. Anton. Gomez. tom. 3. Var. Resol. c. 14. n. 6.* Brevis qvoqve dilatio bidui aut triduo concedenda est reo damnato ob rationes domino suo prius reddendas, qvibus nisi redditis, dominus irreparabile incurreret damnum, *l. 1. ibiqve Bartol. ad Bald. C. de Bon. Proscr. Cyn. notab. 2. h. t.* qvod tamen nemo ex culpâ alienâ pati debet, *Carpzov. Pr. Crim. p. 3. q. 137. n. 17. Capoll. caut. 5.* modo appareat, qvod ipsemet Dominus non fuerit in morâ exigendi rationes, cùm benè potuerit; nec per fraudem rationes exigat, animo scilicet differendæ executionis, ac nisi subsit timor evasionis è carcere aut alterius scandali, *Petr. Theod. Coll. Crim. Disp. 10. th. 5. lit. E. clar. l. c. q. 97. n. 1.* ubi etiam qvosdam dissentientes refert. Ideum tridum observandum, qvando denunciatâ executione cibo potuqve svaviori pascendus est, ne tristitiâ prorsus supprimatur. Moderatè tamen agendum juxta *Carpz. l. c. n. 42. p. m. 308.* & cavendum est, ne reus mortis cogitationibus occupatus cibo potuve se oneret, qvibus ratio obruta piis meditationibus vacare neqvit. Et maximè improbanda videtur *Jodoc. Damhouder. l. c. n. 5. p. m. 378.* consvetudo illorum, qvi reum longo vini potu ad ebrietatem penè afficiunt, qvo minus sentiat mortis imminentis pavorem & memoriam, *jung. P. H. S. O. artic. cit. 79. in Verb.* **man soll auch nach solcher Beichte pfleglich solche Personen zu den Beklagten in die Gefängnüß verordnen / die ihn zu guten seeligen Dingen vermahnen / und ihme in den ausführen und sonst nicht zu viel Trincken geben / dardurch seine Vernunfft gemindert werde /** *ibiqve Matth. Stephan. & Bernhard. Zieritz.* qvi etiam ex *Druf. 1. præterit. in 27. Matth.* taxat vetustum illum morem, qvo ad supplicium exeuntibus reis vinum cum grano thuris exhibebant, qvo epoto, reus sibi non constabat mente.

2. Hæc ergo supra ea, qvæ operis initio diximus, † responsa sunt illis, qvi supplicia, aut omnia, aut capitalia, sine ulla exceptione Christianis prohibita volunt, contra qvam nos Apostolus docet, qvi, cum regio officio usum gladii inclusisset, ut exercitium divinæ ultionis, alibi orandum ait, ut reges Christiani fiant, & qva reges sunt innocentibus sint præsidio: qvod, qvæ etiam post Evangelium propagatum magnæ partis hominum est improbitas, obtineri non potest, nisi qvorundam morte reprimatur aliorum audacia, qvippe

† L. 1. c. 2. §. 7.

qvippe cum ne sic qvidem inter tot cruces & supplicia sontium satis tuta sit innocentia.

3. Neqve tamen abs re erit Christianis rectoribus, saltem ex parte aliqva, imitandum proponere * exemplum Sabaconis Ægyptii Regis, pietatis nomine laudatissimi, à qvo capitales pœnas in damnationem ad opus mutatas felicissimo successu narrat Diodorus: etiam ad Caucasum gentes qvasdam ait Strabo: μηδένα ἀποκτείνειν τῶν ἐξαμαρτόντων τῷ μέγαθι: *nemini mortem irrogasse, qvamvis pessima merito.* Neqve spernendum illud Qvintiliani: *Nemo dubitabit, qvin si nocentes mutari in bonam mentem aliqvo modo possint, sicut posse interdum conceditur, salvos esse eos magis è Republica sit, qvam puniri.* Notat Balsamo, leges Romanas, qvæ mortis pœnam irrogabant, * à posterioribus Imperatoribus † Christianis mutatas plerasqve * in alia supplicia, qvo & acrius damnatis inureretur pœnitentia, & magis ad exemplum proficeret pœna diuturnior.

Lib. I.
Lib. XI.
Lib. XII, I.

† L. II. c. XXIV. §. 2. n. 2. in not.

Exemplum Sabaconis Ægyptii regis) Imo & Romanorum magna ex parte, qvorum nemo post legem Porciam mortis aut verberum supplicio affici potuit, nisi perduellis aut ab ipso populo damnatus.

A posterioribus Imperatoribus Christianis) Vide apud Nicetam libro I. juramentum Isaaci Angeli. Idem Johannis Comneni imperium sine morte cujusqvam fuisse ait. Vide de Zenone Malchum. & Augustini epistolam CLIIX. & CLIX. ad Marcellinum Comitem, citatum C. 1. circumcelliones, causa XXIII. qvæst. V. & capitulis seqventibus & Chrysostomum V. adversus Judæos, ubi de Caini pœna.

In alia supplicia) Ad opera maxime. Augustinus epistola CLX. *alicui utili operi integra eorum membra deserviant.* Vide & Nectarii epistolam ad Augustinum, qvæ est CCI.

XIII. 1. Ex ea autem, qvam nos fecimus, enumeratione finium pœnæ apparet nonnihil prætervisum à Tauro Philosopho, ex qvo ita Gellius: *Quando igitur aut spes magna est, ut is, qvi peccavit citra pœnam ipse sese ultra corrigat, aut spes contra nulla est emendari eum posse & corrigi, aut jacturam dignitatis in qvam peccatum est metui non necessum est, aut non id peccatum est cujus exemplo necessario metu succurrendum sit, tum qvicqvid ita delictum est, non sane dignum esse imponendæ pœnæ studium visum est.* Nam ita loqvitur qvasi uno fine sublato tollatur pœna, cum contra omnes cessare oporteat ut pœnæ locus non sit: Deinde illum finem omittit, cum homo inemendabilis vitæ eximitur ne plura aut † graviora peccet: & qvod de jactura dignitatis dixit, etiam ad alia damna, qvæ metuuntur, extendendum fuit.

† §. VII. h. c. n. 3.

2. Melius Seneca cum dixit, *In vindicandis injuriis hæc tria lex seqvuta est,*

DeCl. l. I. c. 21.

§. 12. n. 3. b.) quod non improbamus.
sed in delictis lege capitalibus non in iis
qui a natura sunt capitalia i.e. ut
posito necessario supplicium capita-
le sequi oportet e. g. atheismus na-
tura sua capitale est, atheus n. tur-
bat. universae societatis creatura-
rum vinculum et consequenter vita
indignus. est. Cas. prol. c. xi. homicidi-
um, prioris vero generis delicta
non morte vindicanda sunt quia natura
illorum delicta se non ita habet
ut positas illis supplicium sequi
debeat, turbant n. m. societatem hu-
manam turbant, e. g. furtum.
Est. tn m. in his poenis quoq.
aliquod morti analogum 1) quia
aerius damnatis inuritur poeni
tentia 2) magis ad exemplum
proficit poena diuturnior.

§. 14. a) excipienda necessitas vel publica si sumus damnum arcessi vel reputl. interturata esse l. 6. § 9. n. 5 vel privata in casu privatae necessitatis defensionis vel futuri boni causa § 17. l. 2. mala avertendo. ex operari pt. sed tunc consideratur tanquam publica persona non tanquam privata.

§. 15. a) in anglia hoc modo laniones excluduntur a judiciis capitalibus, quod credantur in sanguinem fundendum proniores esse.

*est, quæ princeps quoque sequi debet: * ut aut eum, quem punit, emendet, aut ut pœna ejus ceteros meliores reddat, aut ut sublatis malis securiores ceteri vivant.* Nam hîc si per ceteros intelligas non minus, qui læsi jam sunt, quam qui lædi adhuc possunt, plenam habebis partitionem, nisi quod ad illud *sublatis* addendum fuit aut repressis. Nam & vincula, & quæcunque est virium deminutio, eo pertinet. Minus perfecta est illa alio loco ejusdem Senecæ distributio: *Hoc semper in omni animadversione servabit, ut sciat, alteram adhiberi ut emendet malos, alteram ut tollat.* Illud Quintiliani dictum aliquanto etiam imperfectius: *Omnis pœna non tam ad delictum pertinet, quam ad exemplum.* L.I. de Ira, c. ult.

***

Ut aut eum, quem punit, emendet, aut ut pœna ejus ceteros meliores reddat) Hæc duo etiam Philo posuit in legatione: ὅτι καὶ ἡ κόλασις νουθετεῖ καὶ σωφρονίζει, πολλάκις μὲν καὶ τοὺς ἁμαρτάνοντας. εἰ δὲ μή, πάντως γοῦν τοὺς πλησιάζοντας. αἱ γὰρ ἑτέρων τιμωρίαι βελτίους τοὺς πολλοὺς φόβῳ μὴ πάθωσι παθεῖν. *Pœna sæpe corrigit & emendat etiam eum, qui peccavit: quod si id non eveniat, certe alios, quorum ad notitiam pervenit. Multos enim meliores faciunt aliena supplicia paris mali formidine.*

XIV. Ex his, quæ dicta sunt, hactenus colligi potest, quam non tutum sit Christiano homini privato, sive sui sive publici boni causa * pœnam sumere de improbo † quoquam, præsertim capitalem, * quanquam id jure gentium nonnunquam permitti diximus: †† unde laudandus est mos eorum populorum, apud quos navigaturi instruuntur mandatis à publica potestate, ad persequendos ††† piratas, si quos in mari repererint: ut data occasione uti possint, non quasi ausu suopte, sed ut publice jussi. # nam sui ecclesiam licet in particulari præsentem, conjecturam † L.I. c.3. §. 3. tamen †† h. c.20. §.8. ††† add.h.L.c. 17. §. 20.

XV. Cui non dissimile est, quod multis in locis receptum est, * ut ad accusationes criminum non admittantur, quibus id libet, sed certi homines, quibus id muneris publica potestate impositum est: ut nihil quisquam faciat ad alienum sanguinem fundendum, nisi officii necessitate. Huc spectat Eliberinæ Synodi canon: *Delator si quis exstiterit fidelis, & per delationem ejus aliquis fuerit proscriptus vel interfectus, placuit eum nec in fine accipere communionem.* Ricgl. p. 447 h.c.§.X.n.7. rarè admittendo accusatores, ne locus detur delationibus.

***

Ut ad accusationes criminum non admittantur) Chrysostomus de Pœnitentia IIX. καλὸν μὲν οὖν, ὅπερ εἶπον, καὶ τὰς χρηματικὰς δίκας φθάνειν διαλύσεσι φιλικαῖς, ἵνα μετὰ τοῦ τέλει τὴν δίκης κυβερνήσης ἢ φίλον· ἐγκληματικὰς δὲ μηδὲ διαλύεσθαι βούλοιο, ἀλλὰ μηδὲ τὴν ἀρχὴν ἐγγυμνάζειν: *optimum itaque, ut dixi, etiam privatas lites antevertere benignis transactionibus, ut amicum dirigas ad id, quod lites sibi propositum habent: publicorum autem judiciorum accusationes non dicam transigendo abrumpere, sed nunquam eas incipere.*

XVI. Sed & illud simul ex antedictis intelligitur, minime consultum esse homini vere Christiano, ac ne ipsum quidem decere, *ut ad munera publica, quæ de sanguine judicium habent, sua sponte se ingerat, jusque vitæ ac necis in cives sibi, tanquam omnium excellentissimo & Deo cuidam inter homines, deferri æquum existimet ac profiteatur. Nam certe, quod Christus monet, periculosum esse de aliis judicare, quia, quale judicium in alios ferimus, tale nobis in paribus causis à Deo sit exspectandum, omnino huc etiam pertinet.

Ziegl. p. 447

Matth. VII, 1.

***

Ut ad munera publica, quæ de sanguine judicium habent, sua sponte se ingerat) An sapienti capessenda sit Respublica, vide Senecam de otio sapientis.

§ XVII. 1. Quæstio est non ignobilis, an leges humanæ, quæ interfectionem quorundam hominum permittunt, interfectoribus jus verum præstent etiam apud DEUM, an tantum inter homines impunitatem? Posterius hoc Covarruviæ & Fortunio placet, quorum sententia adeo displicet Ferdinando Vasquio ut nefandam vocet. Dubium non est, ut alibi † quoq; diximus, utrum vis legem facere posse in certis casibus, utrum autem voluerit, partim ex verbis legis, partim ex materia intelligendum est. Nam si dolori lex indulget, pœnam humanam tollit, non vitium, ut in marito, qui adulteram uxorem *aut adulterum occidit.

Ziegl. p. 448

Covar. 4. decr. 12. c. 7. n. 8.

Fort. tractatu de ult. fine legum; illat. II.

Vasq. L. IV. Contr. III. c. 8.

† L. II. c. I. §. 14.

***

Aut adulterum occidit) Vide Augustinum de Civitate Dei citatum C. 33. quicunque causa XXIII. quæstione IIX. Et C. inter. 6. cum sequente causa XXXIII. quæst. II.

†††

In marito, qui adulteram uxorem) Possent hic repeti, quæ annotavimus ad l. 2. c. 1. §. 7.

2. Si verò periculum respicit futuri mali ex dilatione pœnæ, censenda est jus ac potestatem publicam privato concedere ita, ut jam privatus non sit.

(a) L. I.

Hujus generis est lex illa in Codice Justinianeo, sub rubrica, quando liceat unicuiq; sine judice se vindicare vel publicam devotionem, ubi (a) cuicunque licentia datur supplicio subjugandi milites populatores, hac additâ ratione: *melius enim est occurrere in tempore, quam post exitum vindicare. Vestram igitur vobis permittimus ultionem, & quod serum est punire judicio, subjugamus edicto, ut nullus parcat militi, cui obviare telo oporteat ut latroni.* Et lex subsequens (b) de opprimendis desertoribus: *cuncti*, inquiens, *adversus latrones publicos desertoresq; militiæ jus sibi sciant pro quiete communi exercendæ publicæ ultionis indultum.* Huc & illud pertinet Tertulliani: *Inter os Majestatis & publicos hostes omnis homo miles est.*

(b) L. 2.

l. 35. D. de Relig. & sumpt. funer. L. h. c. XX. §. IX. n. 3.

In

§. 16. a) specialis ratio invenitur
l. 1. c. 2. §. 10 n. 4 quare veteres
noluere interesse capitalibus
delictis ob charitatem Christianam
nempe quod et praxi confirmarent.
cuius rei exemplum extat apud
Aelium Lampridium in vita alexandri
Severi p. 222. qui praefectum
praetorio constituit, illum qui na-
tiaret, m. fugerat, dixit n. invi-
tos non ambientes in rep. collo-
candos.

§. 17. n. 1. a) non puto illum jus
interno tutum esse, non praestat.
n. verum jus apud deum, jus externo.
v. g. quia illud dolori indulget
2) quia magis odiosa illa delicta
quam et voluptatis desiderio nata.
§. 32. n. 2. casum singularem vid
apud gramond f. 139 ragnesii viri
illustris in gallia 1626 adulte-
rum vicecomitem paulinum pri-
mo inde uxorem interficientis
regioq diplomate posthac absoluti.

§. 17. n. 2. b) hoc fundamento
nihil judicium Zoeli §. 9. n. 5.
contra idolatros, quia erat
crimen fundamentale 2) et hinc
mali futuri causa id fiebat, ne
si diutius superesset alii crimi-
ne illo pollicerentur

§. 18. n. 1. bs. Contrarium exemplum habuimus in Daniâ Torberni quia amore concubinæ Christiani 2. regis correptus fuerat et diu post mortem ejus a rege inter poenitentes rogatus fuerat, et quid consuetudinem cum Columbella affectasset, cui respondit, optasse quidem aliquam ejus copiam dari posse, ac rum nunquam attigisse ob quod effatum v. ipsum suspendio perire oportuit. Vid. Meursius in his tor. Daniæ. 2. 2. quod factum si durum est in eo tamen speciem excusationis habebit, quod nihil de re ge quod ipso indignum sit jactare oportuit, Christianus n. 2. magis notus quam quod revera talis fuerat, quamvis n. multa dura peragerit illud tamen non facit Tyrannum. illud n. est consummatum malum. Cons. disp. de Tyrannide

§. 19. n. 1. as. et inde summa jus summa injuria, nam qui hinc adeo rigerose insistit, injurius existit adversus communem homi-

§. 18. n. 1. as. generaliter noto hominem societatem versari in actibus externis scilicet in actus societatis sil. poenæ, nisi n. interna in externum profluunt non subjacent poenis. §. 32 nam in notitiam hominum non venit tacitus actus adeoque de tali jure non possumus. Simile loquendi genus invenitur. 2. 2. q. 3. §. 3. et. 2. 2. c. 6. §. 1. n. 1 innotescere non possunt nisi prævio intellectu quæ v. præsupponit notitiam. Qu an quidem cogitationum poenam in foro conscientiæ sustineat. Ff. aff. omnino possunt cogitationes puniri pro varietate judiciorum sui coram tribunali divino poenam cogitationum luemus. quia non sunt cogitationes vel actus interni sed nocentissimi sunt. deo. unde et ut eo puniuntur. qa est ens perfectissimum. fiunt n. hic actus externi cogitationes n. sunt notiones intellectus cum ergo quas sit ens intellectuale ergo

***

In reos majestatis & publicos hostes omnis homo miles est) Agathias lib. IV. ὁ γὰρ στρατηγοῖς μόνοις ἢ τοῖς ἄλλως δυνατωτάτοις ὁ τῆς διανοίας ἐθέλει σκοπὸς ἐμφύεσθαι, καὶ περισκαίειν, ἀλλὰ παντὶ τῷ βουλομένῳ βατὸν δήπου καὶ προσήκον τῆς ἐν ᾗ τέτακται πολιτείας ὑπερμαχεῖν, ἢ τὸ κοινῇ συνοῖσον εἰς δύναμιν καθηγεῖσθαι. *Non solis ducibus aliisve potentibus innasci solet atq; immorari bene agendi propositum, sed cuiq; volenti, & licet & honestum est, ejus, in qua vivit, reipublicæ malis commoveri, & publicas utilitates pro suis viribus promovere.* vide qvæ supra hoc capite §. IX. not. n. 2.

3. Atqve in hoc differt jus occidendi exsules, qvos bannitos vocant, ab istarum legum specie, qvod ibi præcedit specialis sententia; hîc generale edictum, * accedente facti evidentia, vim latæ sententiæ obtinet.

***

Accedente facti evidentia) Qvintilianus declamatione CCLX. *qvædam sunt Reipublicæ læsæ, ad qvorum pronunciationem oculi sufficiunt.*

XIIX 1. Nunc illud videamus, sintne omnes actus vitiosi tales, ut puniri ab hominibus possint. Pro certo habendum est, non omnes esse tales. Primum enim actus mere interni, (*a*) etiamsi casu aliqvo, puta per confessionem subsecutam, ad notitiam aliorum perveniant, puniri ab hominibus non possunt, qvia, ut alibi diximus, naturæ humanæ congruum non est, ut ex actibus mere internis jus aut obligatio inter homines nascatur. Et hoc sensu accipiendum est, qvod dictant leges Romanæ: *Cogitationes pœnam neminem mereri.* Id tamen non obstat, qvo minus actus interni, * qvatenus in externos influunt, in æstimationem veniant, non sui proprie, sed actuum externorum, qvi inde meriti sui accipiunt qvalitatem. (*a*) L. II. c. IV. §. 3. h. c. §. 39. † Ziegl. n. 1. c. VI. §. 1. p. 448 n. 1. L. 18. D. de Pœn.

***

Qvatenus in externos influunt) Ita Sayrus lib. III. Thesauri, cap. 6.

†††

Qvatenus in externos influunt) Notandum ex doctrinâ Moralistarum, actus primo-primos, primo-secundos & purè secundos (v. g. visum, delectationem & concupiscentiam) in foro soli, Romano imprimis, (secus de foro conscientiæ dicendum) non puniri, *Vid. not. ad h. l. 2. c. 4. §. 3.* nisi accedat conatus, qvem hoc loco per actum externum indigitare conatur Grotius. Dubiis, qvæ contra *l. 18. ff. de Pœn.* proferri solent, respondet *Dn. Struv. S. J. C. Ex. 48. th. 4.*

XIX. 1. Secundo, puniri ab hominibus nequeunt actus inevitabiles naturâ humanæ. Qvanqvam enim peccatum esse non potest, nisi qvod libere fit, ab omni tamen omnino peccato & semper abstinere, supra humanam est conditionem, unde cognatum homini esse peccare, inter Philosophos Sopater, Hierocles, * Seneca, * inter Judæos Philo, inter historicos Thucydides, inter Christianos plurimi prodiderunt. *Si puniendus est*, inqvit Seneca, *cuicunq; pravum maleficumq; ingenium est, pœna neminem excipiet.* Sopater De Ira, lib. II. c. 31.

ter verò, ἕως ἄν τις ὡς ἀναμαρτήτως κολάζῃ, τὸ μέτρον ὑπερβαίνει τῆς κατὰ Φύσιν ἐπανορθώσεως· *Si quis homines puniat, tanquam qui ab omni peccato vacare possint, mensuram excedit ejus, quæ secundum naturam est, correctionis,* quod

Lib. XI. Lib. XVII. Diodorus Siculus vocat συναδικεῖν τὴν κοινὴν ἀνθρώπων ἀσθένειαν *injurium esse adversus communem hominum imbecillitatem:* alibi, τῆς ἀνθρωπίνης καὶ κοινῆς ἀσθενείας ἐπιλαμβάνεσθαι, *oblivisci infirmitatis ejus, quæ communis est humano generi.* Is, qvemdixi, Sopater dissimulanda ait τὰ μικρὰ καὶ συνήθη τῶν ἁμαρτημάτων, *culpas minores & qvasi qvotidianas.*

***

Seneca) Ejusdem est eodem de Ira libro c. 14. *Nemo invenitur, qui se possit absolvere.* capite 9. dixerat: *Inter cetera mortalitatis incommoda & hæc est, caligo mentium, nec tantum necessitas errandi, sed errorum amor.* Postea cap. 27. *qvis iste est, qvi se profitetur omnibus legibus innocentem?* & libro III, cap. 20. *Omnes mali sumus.* de Clementia I, 8. *Peccavimus omnes: alii gravia, alii levora, alii ex destinato, alii forte impulsi, aut aliena nequitia ablati: alii in bonis consiliis parum fortiter stetimus, & innocentiam inviti ac renitentes perdidimus. Non delinqvimus tantum, sed usq; ad extremum ævi delinqvemus. Etiam si qvis tam bene purgavit animum, ut nihil obturare eum amplius possit ac fallere, ad innocentiam tamen peccando pervenit.* Procopius Gothicorum III, in oratione Belisarii: τὸ μὲν ἓν μηδὲ ὁπωσοῦν ἁμαρτάνειν ἅτε ἀνθρώπινον καὶ τῇ τῶν πραγμάτων Φύσεως ἔξω. *Nihil plane delinqvere neq; hominis est, neq; id rerum fert natura.* Adde Basilium Imperatorem cap. 50.

Inter Judæos Philo) de Mose libro III, addi potest Abenesdras ad Jobum V, 7. & Rabbinus Israël c. 8.

Diodorus Siculus) Idem in fragmentis: μὴ συκοφαντεῖν ἀνθρωπίνης Φύσεως τὴν ἀσθένειαν: *non oportet per calumniam traducere infirmitatem humanæ naturæ.*

2. Imò dubitari potest, an hæc recte & propriè peccata dicantur, cum libertatem, qvam in specie habere videntur, in sua generalitate considerata non habeant. Plutarchus Solone: δεῖ γὰρ ὡς τὸ δυνατὸν ἁρμόττειν τὸν νόμον, οἷς ἔοικε βάλλειν· ὀλίγους, ἀλλὰ μὴ πολλοὺς ἀχρήστως κολάζειν: *oportet legem scribi secundum id, qvod obtineri potest, si qvis velit paucos utiliter, non multos inutiliter punire.* Sunt & qvædam non humanæ simpliciter naturæ, sed hic & nunc inevitabilia, ob corporis concretionem in animum transeuntem, aut adultam consvetudinem, qvæ tamen puniri solent, non tam in se, qvam ob culpam præcedentem, qvia aut neglecta sunt remedia, aut ultro attracti in animum morbi.

***

Ob corporis concretionem in animum transeuntem) Seneca de Ira libr. II, cap. 18. *morum varietates mixtura elementorum facit, & proinde in alios magis*

num imbecillitatem hoc est quod grotius nos docet. L. i. c. 4 §. 4. leges debere ferri cum sensu imbecillitatis humanâ. Cf. L. i. c. 14. §. 4.

§. 19. n. 5. bs. nemo invenitur qui se possit absolvere et innocentem se quisq. dicit resipiens testem non conscientiam Senec. de Ira. L. i. cap. 14.

dignosci possunt. dist: tn m. est inter cogitationes speculativas et practicas. speculativa sunt de re qua talis est, practica st. de eadem cum approbatione, speculativorum poenam non luimus, qa in speculatione solum consistunt cognoscunt. n. tantum non approbant. dist. porro. inter cogitationes permanentes et transeuntes. transeuntes ~~sunt~~ fortuito obnascuntur. ideoq a poena immunes sunt. sunt. n. tn instar primorum motionum affectuum, quos in potestate. non habemus, unde speratur facilior condonatio memor n. deus est fragilitatis humanâ, Cogitationes v. permanentes. approbantur hinc earum poena omnino datur.

§. 20. n. 1. ad. §. egregius sed
dubito an dari possit talis ca-
sus. qui neq directe neq indirec-
te spectet ad societatem huma-
nam, putoq potius negandum
esse. | De actibus n. internis
hic quaestionem non esse pa-
tet ex §. 18 /. dantur quidem
quaedam peccata externa quae
puniri non possunt. inter ho-
mines sed hoc ex. alia ratio-
ne fluit, quia virtutes illis
oppositae coactionem respuunt
poenae v. e contrario semper.
et vi coactiva legum fluunt
at illi actus. qui illud re-
spuunt non possunt puniri
licet m. per indirectam lae-
dunt societatem humanam
e. g. avaritia non potest puni-
ri. quia ad libertatem ratio-
tem ut pote oppositam cogi ne-
mo possit, et qui est ingrati
animi gravis tollat fiduciam
inter homines attamen cogi
vel puniri nequit, quia bene-
ficium respuit coactionem. e-
tiam n. foret beneficium contractus
non beneficiam l. 2. c. 22. §.
16. Seneca illud vocat exprobatum
crimen, unde quia ejus aestima-
tio difficilis odio damnamus.
2/ ratio habet. cap. 4. quia
tunc beneficium non recipit
esse sed creditum sit si licuit
judices adire sicq crebarrimae
lites forent.

gis incumbunt ingenia, prout alicujus elementi major vis abundavit. Alibi hæc ea vocat, qvæ attribuit conditio nascendi & corporis temperatura. Ep. XI.

Ob culpam præcedentem) Vide c. 9. inebriaverunt, causa XV. qvæst. I.

XX. 1. Tertio, punienda non sunt peccata, qvæ nec directè nec indirectè spectant ad societatem humanam, aut ad hominem alterum. Ratio est, qvia nulla est causa, cur non talia peccata relinqvantur Deo punienda, qvi & ad ea noscenda est sapientissimus, & ad expendenda æqvissimus, & ad vindicanda potentissimus. Qvare ab hominibus punitio talis institueretur plane sine utilitate, ac proinde mendosè. Excipiendæ hinc sunt pœnæ emendatoriæ, qvæ causam habent, ut qvi peccavit, melior fiat, id etiamsi forte aliorum non intersit. Puniendi qvoqve non sunt actus oppositi virtutibus, qvarum natura coactionem omnem repudiat, in qvo genere sunt misericordia, liberalitas, gratiæ relatio. L. III. de ben. c. 6.

†††

Aut ad hominem alterum) Imò verò hæc non sufficiunt: licet enim homo injurius sit in seipsum, v.g. in mastrupatione, ebrietate, aliisqve intemperantiæ generibus; nihilominus ille scandalum præbet Reip. cui expedit, cives habere virtuosos, rerumqve itidem suarum satagentes. Consentit Magnificus *Dn. Zigler. h. l. p.* 450. *Carpz. prax. Crim. p.* 3. *q.* 146. *per tot.*

Relinqvantur Deo punienda) Ex hoc fonte defendit *Schröter in Resolut. LL. Difficil. Codic. p.* 157. *L.* 2. *C. de Reb. Credit.* ubi dicitur, qvod jurisjurandi contemta religio (Jure Civili) Deum satis ultorem habeat. Tametsi illi, propter scandalum aliasqve jam allegatas rationes, moribus nostratium pœnam qvoq; constitutam videas apud allegatum *Carpz. p.* 1. *q.* 46. *per tot.*

2. Tractat hanc qvæstionem Seneca, an ingrati vitium impunitum esse debeat; & cur debeat, adfert multa, sed hoc præcipuum, qvod & ad alia similia extendi potest: *Cum res honestissima sit referre gratiam, desinit honesta esse si necessaria est*, id est, honestatis gradum excellentem amittit, qvod sequentia indicant: *non enim magis laudabit qvisqvam gratum hominem, qvam eum, qvi depositum reddidit, aut, qvod debebat, citra judicium solvit.* Mox: *non est gloriosa res gratum esse, * nisi tutum est, ingratum fuisse.* Aptari ad hujus generis vitia potest illud Senecæ patris in controversiis: * *Ego reum non laudari desidero, sed absolvi.* Idem eod. Lib. c. 7.

***

Nisi tutum est, ingratum fuisse) Idem Seneca de Beneficiis I, c. I. *Ita demum turpe est, non reddere* (beneficia nempe) *si & licet.* Pater Seneca controversiarum V, 34. *Dicis mihi, hoc facere non oportet: huic rei æstimatio immensa est, itaq; nulla vindicta est.* Augustinus lib. II, c. 83. contra Petilianum: *Sic igitur, qvod adversus vos leges constitutæ sunt, non eis benefacere cogimini, sed malefacere prohibimini.*

Ego reum non laudari desidero, sed absolvi) Est hoc IV. contr. 23. simile eodem libro controversia 24. *Non speramus ut probet, sed ut dimittat.* Et in ex-

excerptis VI,8. *multum interest objurges an punias.* Sunt enim qvædam ut Cimone ait Plutarchus ἐλλείμματα μᾶλλον ἀρετῆς τινος ἢ κακίας πονηρεύματα: *deliqvia magis virtutis alicujus, qvam ex vitio crimina.*

XXI. Seqvitur illud tractemus, an ignoscere aut veniam dare liceat interdum. * Negant enim Stoici, ut videre est in fragmento apud Stobæum titulo de Magistratu, in oratione Tullii pro Murena, & in fine librorum Senecæ de Clementia, sed levi argumento. *Venia*, ajunt, *debitæ pœnæ remissio est: Sapiens autem, qvod facere debet, facit.* Hic fraus latet in illa voce *debitæ.* Nam si intelligas, eum, qvi peccavit, pœnam debere, id est sine injuria puniri posse, jam non seqvetur, si qvis non puniat, facere, qvod facere non debet. Si vero ita accipias, debitam esse pœnam à sapiente, id est omnino oportuisse exigi, dicemus, id non semper accidere, ac propterea hoc sensu pœnam posse esse non debitam, sed licitam tantum. Atqve id verum esse potest tum ante legem pœnalem, tum post eam positam.

* **

Negant enim Stoici) Contra eos bene Diodorus Siculus in fragmentis: συγνώμη τιμωρίας αἱρετωτέρα, *venia melior pœnæ exactione.* Pro Christianis sententiam dicet Cyprianus epistola LII. *Alia est Philosophorum & Stoicorum ratio, qvi dicunt, omnia peccata paria esse, & virum gravem non facile flecti oportere. Inter Christianos autem & Philosophos plurimum distat.*

XXII. 1. Ante legem pœnalem constitutam dubium tamen non est, qvin pœnæ locus esse possit, qvia naturaliter, qvi deliqvit, in eo statu est, ut puniri licite possit: sed * non ideo seqvitur, debere eam exigi: qvia hoc pendet ex connexione finium, ob qvos pœna instituta est, cum ipsa pœna. Qvare si fines illi per se morali æstimatione necessarii non sint, aut alii fines ex opposito occurrant, non minus utiles aut necessarii, aut fines pœnæ propositi alia via obtineri possint, jam apparet, nihil esse, qvod ad pœnam exigendam præcise obliget. Sit primi exemplum in peccato paucissimis cognito, cujus proinde publica traductio non necessaria sit, aut damnosa etiam: qvo illud pertinet Ciceronis de Zeuxi qvodam: *Adductum in judicium fortasse dimitti non oportuerit: conqviri vero ad judicium necesse non fuit.* Secundi in eo, qvi benemerita, aut sua, aut parentum repensari digna, culpæ opponit: nam, ut ait Seneca, *beneficium superveniens injuriam apparere non patitur.* Tertii in eo, qvi verbis emendatus est, aut læso verbis satisfecit, ut ad eos fines pœna jam opus non sit.

Ad Q. Fr. I, 21.

***

Non ideo seqvitur debere eam exigi) Julianus de Eusebia: οὐδὲ γὰρ εἰ σφόδρα ἐπιτήδειοί τινές εἰσι πάσχειν κακοὺς καὶ κολάζεσθαι, τούτους ἐκ παντὸς ἀπολέσθαι χρεών. *Non enim, si qvi sunt meriti male tractari puniriq́, hos perire utiq́ necesse est.*

2. Et

§. 22. N. 1. A. s. delicta dantur.
m. ante constitutam. societatem.
talia quæ in ipsam naturam hu-
manam injuria sunt. sic delicti
est hominem sine causa inter-
ficere. Zu an si delicta non con-
stituta societate humana sunt. m.
poenū naturaliter debeantur.
neg. aptus n. quisq. qd est ad
poenas ante constitutam, sed ad
exigendas poenas nemo aptus nisi
constitutis judiciis

§. 22. N. 2. b. s. peccata paucis-
simis cognita. m. punienda sunt.
sed non publice Exemplum in an-
gelia exstitit in pedagogo quive-
nere masculæ sæpe se polluerat. 147.
ideo mersus fuit mari sed sine
publica traductione quia illam
periculosam judicabant cum hoc
crimen ibi rarissime patratur

§. 22. N. 1. c. s. praxis turcarū
q. in occulta flagitia non in-
quirunt. ne campum aperiant
delationibus Busbeg. Epist. 3. foe.

§. 22. n. 2. d). proximus aman-
dus nisi major et justior amor
nos abstrahat, omnes quidem a-
mandi sed non æquali amoris gra-
du. L. 1. c. 2. §. 8. n. 10 nam ex
plus amamus, in quibus plures
causas amandi inveniamus, cor-
minori amore prosequimur, si
minores causas amandi habeamus
extraneum quod amamus quia homo
est ad parentem magis, quia
non solum homo sed et consan-
guinitatis vinculo nobis devinctus.

§. 23. a). h. e. quibus stantibus ta-
tum genus humanum interiret.

§. 23. b). majoris boni causa, hucque re-
ferendum exemplum quod apud Macha-
avellum habetur in Lio. L. 1. c. 31.
Romanos exercituum suorum duces non
vehementer puniri solitos, quoniam in
rebus agendis aut consiliis capi-
endis damno fuissent. quia bonum
publicum id suadebat, rei n. per-
se difficilis et ardua et difficul-
tates et pericula adjungenda non
sunt apud orientales eventus.
quod præstatur a consiliariis, nec
eo ipso sunt feliciores, homines n.
potius absterrebantur ut negotium
suscipiant. Casus Sohali hic quoque
referendus quem David noluit puni-
re ob metum majoris mali.

§. 23. c). parcere est sub delic-
to relinquere et actum tot
poenalem auferre, ignoscere
est ipsum delictum tollere
confundendo tamen ambæ voces su-
bindu solent.

§. 23. d). nego sed circa sub-
tiliorem evolutionem actuum
moralium occupatos fuisse,
qua eum vulgus careat, ideo
voces vulgo usurpatæ sæpe in-
fusionem conceptuum gignunt.

§. 24. n. 1. b). Rs. 1) princi-
pem obligari si non directe
quam ipsa civitas considerari potest attamen per indirectum 2) ipsi-
us hoc est quod dicitur prin. materiam seu naturam in quo
ipsam repræsentare remq. et ideo id exigere prol. §. 21. legitimus
imaginem ejus.

2. Et hæc pars una est clementiæ à pœna liberans : qvam respiciens Hebræus sapiens dixit: δεῖ τὴν δίκαιον εἶναι φιλάνθρωπον : *justum decet clementia.* XII,19.
Nam qvia pœna omnis, præcipue gravior, aliqvid habet, qvod, per se spectatum, non qvidem justitiæ, sed caritati † repugnet, facile patitur ratio, ea abstineri, nisi major ac justior caritas qvasi irrefragabiliter obstet. Appositus est ad hanc rem Sopatri locus, cum ait: τὸ περὶ τὰ συναλλάγματα τῆς δίκης ἐπανορθωτικὸν ἐκφεύγει παντελῶς τὸ τῶν χαρίτων γένος. τὸ δ' ἐπὶ τοῖς ἐγκλήμασι κείμενον οὐκ ἀναίνεται τὸ πρᾶον καὶ φιλάνθρωπον τῶν χαρίτων πρόσωπον. *Justitiæ pars illa, qvæ contractus ad æqvalitatem reducit, omnino respuit omne gratiæ genus: at ea pars, qvæ circa delicta occupatur, nõ recusat svavem & blandam gratiarum faciem.* cujus sensus partem priorem sic expressit Cicero : *Via juris ejusmodi est qvibusdam in rebus, ut nihil sit loci gratiæ* : posteriorem sic Dion Prusæensis oratione ad Alexandrinos: χρηστοῦ ἡγεμόνος, συγγνώμη: *boni præsidis est, ignoscere.* Favorino: ἡ καλουμένη χάρις παρὰ τοῖς ἀνθρώποις, οὗτο ἔστιν ὕφεσις ἀκριβείας ἐν δέοντι: *ea, qvæ dicitur clementia apud homines, est tempestiva relaxatio de summo jure.*

† L.2. c.XVII. §. 9.

Ad Q. Fr. I, 2.

XXIII. Possunt autem tria hæc occurrere, aut ut pœna omnino sit exigenda *, ut in pessimi exempli sceleribus; aut ut omnino non exigenda, ut si bonum publicum omitti eam exigat; aut ut liceat utrumvis : qvo pertinet, qvod ait Seneca, clementiam liberum habere arbitrium. Parcit tunc, inqviunt Stoici, sapiens, non ignoscit. Qvasi vero nobis non liceat, cum vulgo, loqvendi domino, IGNOSCERE vocare, qvod PARCERE illi vocant. Nimirum & hic & alibi, ut Cicero, Galenus atq; alii notarunt, magna pars Stoicarum disputationum * circa voces consumitur, qvod Philosopho apprime cavendum est. Nam ut verissime dixit scriptor ad Herennium : *vitiosum est, controversiam intendere propter nominum mutationem* : qvod Aristoteles dixerat, εὐλαβητέον τὸ πρὸς τούνομα διαλέγεσθαι.

Lib. II. Top. lib. 24.

* * *

Ut in pessimi exempli sceleribus) Josephus : πατροκτονία κοινὸν ἀδίκημα καὶ τῆς φύσεως καὶ τοῦ βίου, καὶ ὁ μὴ κολάζων ἀδικεῖ τὴν φύσιν. *Parricidium & naturam & vitam humanam violat, ita ut, qvi id non puniat, & ipse in naturam peccet.*

Circa voces consumitur) Extra usum, ut ait Scholiastes Horatii. Augustinus contra Academicos : *Turpe disputationibus in verborum qvæstione immorari, cum certamen nullum de rebus remanserit.*

XXIV. 1. Major esse difficultas videtur post legem pœnalem, qvia legis auctor aliqvo modo legibus suis obligatur, sed hoc † diximus verum esse, qvatenus auctor legis ut pars civitatis spectatur, non qva civitatis ipsius personam atq; auctoritatem sustinet. Nam, qva talis est, potest legem etiam totam tollere, qvia legis humanæ natura est, ut à voluntate humana pendeat, non

† L.II. c. IV. §. 12. n. 1.

non in origine tantum, sed & in duratione. Non debet tamen legis auctor legem tollere, nisi probabili de causa, peccaturus alioqui in regulas justitiæ gubernatricis.

†††

Ut pars civitatis spectatur) ex æqvitate naturali, qvæ partes vult componi ad rationem integri; hocqve à Saule in regni sui initio observatum notat sacra historia, 1. *Sam.* 14. 42. *& seqq. Vid. Hahn. ad Vltzenbec. ff. de Legib. num.* 7. *Verb. principe excepto.*

2. Sicut autem totam legem tollere potest, ita & vinculum ejus circa personam aut factum singulare, manente de cetero lege, DEI ipsius exemplo, qvi, Lactantio teste, *legem cum poneret, non utiqve ademit sibi omnem potestatem, sed habet ignoscendi licentiam.* * *Imperatori*, inqvit Augustinus, *licet revocare sententiam, & reum mortis absolvere, & ipsi ignoscere:* causam explicat, *qvia non est subjectus legibus, qvi habet in potestate leges ferre.* Seneca Neronem hoc vult cogitare: *Occidere contra legem nemo potest: servare nemo præter me.*

L. 1. c. 1. §. 10. n. 6.

De Clem. lib. I. 5, 5.

***

Imperatori licet revocare sententiam) Symmachus libro III. epistola 63. *Alia enim est conditio* magistratuum, *qvorum corruptæ videntur esse sententiæ, si sint legibus mitiores: alia divorum* principum *potestas, qvos decet acrimoniam severi juris inflectere.* Idem discrimen inter *regem* & *judicem* est apud Themistium oratione V.

†††

Manente de cetero lege, Dei ipsius exemplo) *Vid. Guil. Grot. de Princ. Jur. Natur. cap.* 13. §. 9. *& cap.* 3. §. 10. *ibiqve not.*

Nisi causa subsit probabilis) Qværitur hic: an pœnam mortis, Jure divino constitutam, v. g. in homicidâ, Princeps remittere possit? *Thom.* 2. 2. *q.* 63. *a.* 1. tradit, id sine causâ non posse, sed per hanc remissionem mortaliter peccare; nisi causâ utilitatis vel necessitatis Reip. aut exigente bono pacis; ita ut tunc hæc gratia principis sit limitatio juris divini. Atqve idem nos multo magis verum cum *Grot. b. c. §.* 12. *n.* 3. credimus, si hanc mortis pœnam in perpetui carceris vel ergasterii, tametsi tolerabilioris, commutet. Perinde qvippe tunc de mundo tollitur injustus, tametsi civili saltem tollendi modo; qvod nec Juri Canonico adeò adversum, dum iterum atqve sæpius perpetuam pœnitentiam, in pane & aqvâ solitariè peragendam in monasterio, injungit.

3. Sed hoc qvoqve faciendum non est, nisi causa subsit probabilis. qvæ autem sint causæ probabiles, qvanqvam non potest præcise definiri, tenendum tamen est, majores esse debere post legem, qvam qvæ ante legem spectabantur, qvia legis auctoritas, qvam servari utile est, ad causas puniendi accessit.

XXV. Causæ autem liberandi aliqvem à pœna legis solent esse aut intrinsecæ, aut extrinsecæ. Intrinseca, cum, si non injusta, dura tamen est pœna ad factum comparata.

XXVI. Extrinseca, ex merito aliqvo aut alia re commendante, aut etiam spe magna imposterum: qvod causæ genus tunc maxime sufficiet, si ratio legis saltem particulariter cesset in facto, de qvo agitur. Nam qvanqvam,

quarū
causa universalior est. e.g. si
certam summam frumenti imponat.
in qua non aliter considerari
qm ut quivis privatus non agitur
n. ibi jure imperii eo contra
rio non in illis quā alligata
sunt certis statibus e.g. solen
nitatibus testamentorum.
imperfectionem sapiunt.
v. est perfectissimus
non obligatur in quibus
superior n. principi non datur
attamen lpt aapropter non cessat

§ 24. n. 1. cs. quia tunc sine
ratione imparares, omne imperi
tum debet esse rationale, sciz.
ipsam naturam imperii ever:
tit.

§. 24. n. 2. ds. fundamentum
quia dispensationis, nam dispensare est
princeps vinculum legis circa personam aut
m. illis factum singulare tollere seu decla
vis coactiva rare actum aliquem ad
legem non pertinere.

§. 25. as poena n. quia meri
tum debet esse aequivalens.
delicto. si v. excedit illud natu
ram poeni amittit est n. majus
qm qd ad eam requiratur.

§. 26. as. e.g. si quis cibū
auferat in summa necessitate
non est reus furti, quia sibi
consulebat in summa necessita
te, in illa v. cessat fur
tum, ergo et poena.

§. 26. c). hinc Lothi filiæ ob con-
cubitum cum parente non pu-
nitæ, delictum n. licet per ignoran-
tiam crassam erat, ob spem tn mag-
nam imposterum poenitentiæ agen-
dæ poena non fuit constituta

§. 26. b). hoc est, quod nos
grotius nos docet. ferendas es-
se leges. cum imbecillitate
humana 2). cum benigne in-
terpretatione, uti in allega-
to casu. de furtis qm casu
m. legislator. exemturus fuis-
set si scivisset Conf. 2.2.c.2

qvam, ad sustinendam legis efficaciam, satis est ratio universalis, sine repugnantia contrariæ rationis, * tamen cessatio rationis, etiam qvæ particularis est, efficit, ut lex facilius & minore cum damno auctoritatis solvi possit. Id autem maxime usu venit in iis delictis, qvæ per ignorantiam, qvamvis culpa omni non carentem, aut per animi infirmitatem, superabilem qvidem, sed difficulter superabilem, committuntur: ad qvæ Christianus hominum rector maxime respicere debet, ut Deum imitetur, qvi in veteri qvidem fedære multa talia hostiis qvibusdam expiari voluit: Levit. IV. & V. at in novo fedære verbis & exemplis testatus est, se ad talia resipiscentibus condonanda esse facilem. Lucæ XXIII, 34. Hebr. IV, 15. V, 2. I. Timoth. I, 13. Et qvidem illis Christi apud Lucam verbis, *condona illis, Pater, qvia nesciunt, qvid faciant*, * adductum Theodosium, ut Antiochenis ignosceret, notat Johannes Chrysostomus.

***

Tamen cessatio rationis, etiam qvæ particularis est, efficit, ut lex facilius & minore cum damno auctoritatis solvi possit) Multa ad hanc rem utilia congessit Gratianus causa I. qvæstione VII.

Adductum Theodosium) Historiam vide apud Zonaram.

XXVII. Atqve hinç apparet, qvam male Ferdinandus Vasqvius dixerit, justam causam dispensandi, id est lege solvendi, esse eam tantum, de qva legis auctor consultus dixisset, extra mentem suam esse eam observari. Non distinxit enim inter ἐπείκειαν, qvæ legem interpretatur, & inter relaxationem. Unde & alibi Thomam & Sotum reprehendit, qvod dicant legem obligare, etiamsi causa particulariter cesset, qvasi legem esse putassent solam scripturam, qvod illis nunqvam in mentem venit. Tantum vero abest, ut omnis legis relaxatio, qvæ sæpe libere & dari & omitti potest, referenda sit ad ἐπείκειαν proprie dictam: ne illa qvidem relaxatio, qvæ aut ex caritate aut, ex justitia rectrice debetur, eo referri potest. Aliud enim est, legem aut probabili, aut etiam urgente causa tollere; aliud declarare, factum ab initio mente legis non fuisse comprehensum. De tollendis pœnis vidimus, de taxatione earum videamus.

Lib. I. c. 46.

Lib. I. c. 26. & & c. 46.

†††

Et inter relaxationem) De hâc distinctione seqventia eleganter profert *Paul. Laymann Theolog. Moral. lib. 1. Tract. 4. de Legib. cap. 22. num. 1. pag. 86.* Distingvitur dispensatio ab interpretatione secundum epiekian, qvia per hanc obligatio legis non tollitur aut relaxatur, sed declaratur per seipsam cessare: dispensatione autem relaxatur lex alioqvin obligatura, sicut notavit *Cæsar. in 4. Decret. p. 2. c. 6. §. 9. n. 2. Suarez. lib. 6. de Vot. c. 9. n. 2.* Ex qvo seqvitur 1. qvod ad dispensandum minore causâ opus est, ad epiekian: qvia per epiekian declaratur tantam causam adesse, ut aliqvis per se legis obligatione eximatur: ad dispensandum autem reqviritur causa, ob qvam aliqvis per autorita-

tem superioris eximi possit. II. Qvod in legem divinam non cadat dispensatio; qvia inferior, videlicet homo, non potest tollere, vel relaxare legem superioris, Dei, teste *Thom.* 1. 2. *q.* 97. *a.* 4. *ad* 3. Interdum tamen locum habet interpretatio, legem divinam ob certas circumstantias per se ipsam cessare, qva de re *Covar. cit.* §. 9. *n.* 11. *Svarez. lib.* 10. *de Leg. c.* 6. Ceterum ἐπιεικείας, qvæ legem pœnalem interpretatur, plurimas causas recenset *Bened. Carpzov. prax. crim. p.* 3. *q.* 142. *& plurib. seqq.* relaxationem vero tractat *q.* 150.

XXIIX. Ex supra dictis apparet, in pœnis duo spectari, id ob qvod, & cujus ergo. Ob qvod, est meritum; cujus ergo, est utilitas ex pœna. *Puniendus nemo est ultra † meritum, qvo ea pertinent, qvæ ex Horatio jam ante protulimus; & Ciceronis illud, *Est pœnæ modus, sicut rerum reliqvarum, & qvædam mediocritas.* Ideo pœnam æstimationis nomine appellat Papinianus. Et Aristides Leuctrica secunda humanæ naturæ conveniens esse ait, ut in qvoqve crimine sit aliqvid ultra, qvod vindicta procedere non debeat. Demosthenes verò, in epistola pro Lycurgi liberis, æqvalitatem in pœna non ita nude spectandam ait, ut in ponderibus & mensuris, sed expenso proposito ac voto ejus, qvi deliqvit. Intra meriti vero modum magis aut minus peccata puniuntur pro utilitate.

† h. c. §. 2. n. 1. §. 32. n. 1. L. 3. C. XI. §. 1. n. 1. Ep. xv. ad Brut. L. 41. Sanctio. D. de Pœnis.

***

Puniendus nemo est ultra meritum) Bene hac de re disserunt Mediolanenses in oratione, qvæ apud Guicciardinum est libro XVII.

XXIX. 1. In merito examinanda veniunt * causa, qvæ impulit, causa, qvæ retrahere debuit, & personæ idoneitas ad utrumqve. Vix qvisqvam gratis malus est, aut si qvem malitia propter seipsam delectat, is ultra modum humanum †† processit. Pars maxima ad peccandum ducuntur affectibus: ἡ ἐπιθυμία συλλαβοῦσα τίκτει ἁμαρτίαν: *Appetitus concipiens parit peccatum.* Appetitus nomine jam & declinandi mali impetum comprehendo, qvi maxime est naturalis, ideoqve inter appetitus honestissimus. unde, qvæ mortis, (*a*) carceris, (*b*) doloris, aut summæ egestatis † vitandæ causa injustæ fiunt, maximè excusabilia videri solent.

†† h. L. c. XXII. §. 2. Jac. I, 15.

(*a*) L. 2. c. 1. §. 4. (*b*) L. 13. D. de Custod. Reor. L. II. c. 2. §. VI. n. 2.

***

Causa qvæ impulit) Chrysostomus X. de statuis: οὐ γὰρ δὴ πᾶν ἁμάρτημα τὴν αὐτὴν φέρει κόλασιν, ἀλλὰ τὰ εὐκατόρθωτα μείζονα ἡμῖν ἐπάγει τὴν τιμωρίαν. *Non enim omnis culpa eandem pœnam meretur, sed graviorem illa, qvæ facile corrigi potuit.* Et in secunda oratione, cur obscurum sit vetus testamentum, hinc probat calumniatorem pejorem esse scortatore, fure, homicida.

***

2. Et huc illud Demosthenis pertinet: *Æqvum est, his, qvi cum divites sint, mali sunt, magis irasci, qvam his, qvos egestas impellit: nam apud humanitate utentes judices necessitas aliqvid adfert veniæ, † cum si qvi in rerum affluentia injusti sunt, nihil habeant prætexti probabilis.* Sic Acarnanas excusat Poly-

L. 2. c. 2. §. 6. seq.

† L. 3. c. XI. §. 3. n. 2. §. 4. n. 7.

§. 28. b). quo referri poterit poena fortis ac dura in anglia quae excedit humanum modum, si n. poena pro lubitu sit major homines ad desperationem ducunt. similis est poena si homines vivi rotâ imponuntur.

§. 28. a). mediocritas hoc est ne plus sit vel minus quam par est; mediocritas non est ratio formalis virtutum sed est modus quidam universalis omnes res permeans h. e. ne plus vel minus sint quam esse par est prol. §. 45 44. doctr. Mor. cap. 12.

§. 29. N. 1. a) Conf. discursum Machiavelli ad Livium L. 1. c. 24. raro quidam esse ut homo possit aut omnino pravus ~~aut esse~~ qui non aliquod specimen boni vel mali ostendat. ut semper in servaverim, in hoc genere versa malo elucere aliquid boni / quid. ri multa delicta juventutis bonum intelligatur vid. §. 5. Conf. augusti confessiones. L. 1 n. 3). qd Seneca effert specie ratio forte est, quod tunc in virtutis peragi ut qui et intellectus in fermento versetur. justitia vivant attamen vivant. et justitia patet exemplo latronum.

§. 29. N. 1. b) sponte n. et sine ulla causa evertit dictamen rectae rationis, speciatim hic observaverim, in hoc genere versa multa delicta juventutis confessiones. L. 1

§ 29. n. 3. cf. Cons. §. 31
illi affectus minus odiosa
sunt q a rebus horrenti-
bus nascuntur. quia tunc
hominem extra se ponunt.
qm illa q et delectationis
originem sumant, illa affectus
inter hominem manent.

Polybius, qvod, impendentis periculi respectu, federis cum Græcis in Ætolos initi leges non implessent. Aristoteles: ἑκουσίῳ μᾶλλον ἔοικεν ἢ ἀκολασία τῆς δοιλίας. ἡ μὲν γὰρ δι' ἡδονὴν, ἡ δὲ διὰ λύπην. καὶ ἡ μὲν λύπη ἐξίστησι, καὶ φθείρει τὴν τοῦ ἔχοντος φύσιν. ἡ δὲ ἡδονὴ οὐδὲν τοιοῦτον ποιεῖ, μᾶλλόν τε ἑκούσιον. *Magis voluntaria est incontinentia qvam timiditas: nam illa voluptatis ergo, hæc propter dolorem.* * *Dolor autem hominem qvasi extra se rapit, naturæ exitium adferens: Voluptas nihil tale,* * *ideo plus habet voluntarii.* In eundem sensum insignis est * locus apud Porphyrium de non esu animalium libro tertio. Lib.IV.

***

Dolor autem hominem qvasi extra se rapit) Vide egregiam comparationem furis & adulteri Proverbiorum VI,30.

Ideo plus habet voluntarii) Philo ad Decalogum: πάντα μὲν γὰρ τῆς ψυχῆς πάθη χαλεπὰ, κινοῦντα καὶ σείοντα αὐτὴν παρὰ φύσιν καὶ ὑγιαίνειν οὐκ ἐῶντα. χαλεπώτατον δ' ἐπιθυμία, διὸ τῶν μὲν ἄλλων ἕκαστον θύραθεν ἐπεισιὸν καὶ προσπίπτον ἔξωθεν, ἀκούσιον εἶναι δοκεῖ. μόνη δ' αὐτὴ ἐπιθυμία τὴν ἀρχὴν ἐξ ἡμῶν λαμβάνει καί ἐστιν ἑκούσιος. *Omnes qvidem animi perturbationes graves, ut qvæ animum extra naturalem statum moveant atq; concutiant, sed omnium harum gravissima est cupido, nam cetera, qvia extrinsecus ad nos impetum faciunt nosq; pulsant, videntur velut invitis evenire: at sola cupido, utpote ex nobis intus ortum habens, magis spontis esse nostræ videtur.*

Locus apud Porphyrium) Et similis apud M. Antonium de vita sua libro II. ubi iram & cupiditatem inter se confert. Plutarchus Romulo: ἡ δὲ κινήσατα τὸν θυμὸν ἀρχὴ μᾶλλον παραιτεῖται τὸν ὑπὸ μείζονος αἰτίας, ὥσπερ ὑπὸ πληγῆς χαλεπωτέρας ἀνατραπέντα. *Commovens animum causa plus excusationis ei præstat, qvi ex graviore causa, velut ictu validiore, evertitur.*

3. Ceteri appetitus ad bonum aliqvod tendunt aut verum, aut imaginabile. Vera bona extra virtutes & earum actiones, qvæ ad peccatum non ducunt (ἀντακολουθοῦσι γὰρ αἱ ἀρεταί, *consentiunt enim virtutes inter se*) sunt aut delectantia, aut delectantiū causa, qvæ utilia vocantur, ut possessionū abundantia, *Imaginabilia, non autem verè bona sunt, excellentia supra alios, qvatenus à virtute & utilitate sejungitur, & vindicta: qvæ qvo magis à natura abeunt, eo sunt fœdiora. Et hos tres appetitus Johannes his vocibus exprimit: ἐπιθυμία σαρκὸς, ἐπιθυμία τῶν ὀφθαλμῶν, ἀλάζονεία τοῦ βίου. Primum enim membrum voluptatum desideria, secundum habendi cupiditatem, tertium vanæ gloriæ consectationem & iracundiam complectitur. Philo in Decalogi explicatione omnia mala esse dicit, ἐξ ἐπιθυμίας ἢ χρημάτων ἢ δόξης ἢ ἡδονῆς. Lactantius l.6: *Virtus est iram cohibere, cupiditatem compescere, libidinem refrænare. Nam fere omnia, qvæ fiunt injuste atq; improbe, ab his oriuntur affectibus.* qvod & alibi repetit. I.Joh.II,16.

***

Imaginabilia non autem vere bona sunt) Seneca Epist. XVI. *Naturalia desideria finita sunt. ex falsa opinione nascentia ubi desinant, non habent.* vide Chrysostomum in tractationibus moralibus ad Rom. VI. ad II. Cor. XI, 12. ad Ephes. I, 14.

XXX. 1. Causa, qvæ à delinqvendo abstrahere debet, generalis est injustitia. Versamur enim nō in qvibusvis peccatis, sed in iis, qvæ respectum habent extra peccantem. Injustitia eo est major, qvo majus alteri damnum infertur. Ideo primum locum obtinent delicta consum̃ata, postremum, qvæ ad acto aliqvos, sed non ad ultimum processerunt: in qvibus tanto qvidqve est gravius, qvo ulterius processit. In utrovis genere ea injustitia eminet, qvæ communem ordinem perturbat, ac proinde plurimis nocet. Seqvitur ea, qvæ singulos tangit. Maxima hic est, qvæ vitam; proxima, qvæ familiam, cujus fundamentum est matrimonium; postrema, qvæ res singulas expetibiles spectat, sive directe subtrahendo, sive dolo malo causam dando damni.

2. Possunt hæc ipsa subtilius dividi, sed qvem indicavimus ordinem Deus in Decalogo secutus est. Nam parentum nomine, qvi naturales sunt, magistratus, etiam alios rectores par est intelligi, qvorum auctoritas societatem humanam continet: seqvitur interdictio homicidii: deinde matrimonii sanctio, inhibitis adulteriis: tum furta, & falsimoniæ: loco ultimo delicta inconsummata. Inter causas autem abstrahentes non debet poni tantum qvalitas ejus, qvod directe fit, sed & ejus, qvod secuturum probabile est, ut in incendio & profosso aggere multorum summæ calamitates & mortes etiam spectandæ sunt.

3. Ad injustitiam, qvam generalem causam posuimus, * interdum & aliud accedit vitium, puta impietas in parentes, inhumanitas in propinqvos, ingratus animus in beneficos, qvæ augent delictum. Apparet qvoq; major pravitas, * si qvis sæpius deliqvit: qvia *habitus mali actibus sunt pejores.* Et hinc intelligi potest, qvatenus natura æqvum sit, qvod apud Persas fiebat, * ut vita anterior simul cum delicto in æstimationem veniret. Id enim locum habere debet in his, qvibus alioqvi non malis subito aliqva peccandi dulcedo subrepsit: non in his, qvi totum vitæ genus immutarunt, in qvibus ipse Deus apud Ezechielem nullam se habere ait prioris vitæ rationem, qvibusqve adeo Thucydideum illud aptari potest: Διπλασίας ζημίας ἄξιοί εἰσιν ὅτι αὐτ' ἀγαθῶν κακοὶ γεγένηται: *Dupliciter pœnas merentur eo, qvod ex bonis mali facti sunt.* qvod & alibi dixit: ὅτι οὐκ ἐκ προσηκόντων ἁμαρτάνουσι, *qvia ipsos peccare minime decebat.*

c. XIIX, 24. Lib. I.

* Lib. III.

*** *Interdum & aliud accedit vitium*) Vide locum insignem in Lucæ verbis apud Xiphilinum ex Dione.

Si

§. 30. N. 1. a). peccato abstinendum esse quia malum est. h. e. licet poenarum metus non esset peccato tn abstinendum quia malum est, evertit n. dictamen rectâ rationis adeoq naturam rerum sic quoq virtuti operandum est quia bona est. h. e. Etiamsi nulla spes prâmii vel temporalis vel âterni affulgeat. Conf. prol. §. 5. qui vitiis abstinet ideo quia mala sunt secundum vim directivam agit, qui metu poenarum secundum vim coactivam. Conf. 2. i. c. 2. §. 6. n. 7. et prol. §. 29. Etiam civilia delicta per se sunt fugienda ga rationi consentaneum ut obediamus principi ne resp. turbentur. peccatis n. abstinendum quia injustitia interna laborant, virtutes n. per se colendâ ergo eorum opposita per se fugienda. sic deus colendus esset sine spe vitâ âternâ et religio Christiana licet metus inferni nullus esset. licet ita sint tn fatendum prâmium sequi virtutem et vitam âternam si colamus deum. si v. deum amamus. quia vita âterna speranda est. deum non colimus per se. sed propter commoda nostra.

§. 30. N. 1. c). cum hoc temperamento hoc tn capiendum, quod in hoc sûpe poena opus est ad abolendum facti memoriam. et qua ratione et furiosos homicidas e medio tollendas. credo.

§. 30. N. 2. b). Complexus plurium causarum n. interdecit doctr. mor. cap. 10. peccata omnia sunt pari sed alterum altero gravius, quia complexus plurium causarum intercedit s. plura delicta accedant. omnis gravitas delictorum nascitur et multitudine delictorum. Conf. Cabellg. in resolut. Criminalibus

hoeq minus recte deus n. per se
diligendus est n. ens infinitum.
rationi o. congruit ut infinitum
a creaturis diligatur, q amor
m. creaturis a creatore impla-
tata, unde vita æterna m. a de-
instituta ut eo melius creaturæ
creatorem diligerent præceptaq ejus
observarent; quia ergo deus in
infinitum colendus, m in infini-
tum puniendi qui contra ejus præ-
cepta faciunt deum. n. tanquam
infinitum ens læserunt, ergo infini-
tum puniendi genus. debet esse
quia infiniti cum finito nulla
est compensatio, ergo ipsi satis
fieri nequit nisi infinitæ poe-
nâ sumantur.

Si quis sæpius deliquit) Τὸ μὲν γὰρ ἀγνοῆσαί ποτε τὰ κατὰ τὸν βίον ἐστὶν ἀνθρώπου τὸ δὲ ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς πράγμασι πλεονάκις ἁμαρτάνειν, τέλεον ἐξεστηκότος τοῖς λογισμοῖς, ὅσῳ γὰρ πλείοσιν ἐλαττώμασι περιπεπτώκαμεν, τοσούτῳ μείζονος τιμωρίας ἄξιοι τυχεῖν ὑπάρχομεν. *Aliquando ignorasse, quid vita exigat, hominis est: at in iisdem rebus sæpius aberrare, emotæ est mentis: quo enim plura sunt, in quæ incidimus, delicta, hoc majorem pœnam commeremur.*

Ut vita anterior simul cum delicto in æstimationem veniret) Asinius Pollio: *qua major pars vitæ atq; ingenii stetit, ea judicandum de homine est.* Cicero in Sul. *Omnibus in rebus, Judices, quæ graviores majoresq; sunt, quid quis voluerit, cogitarit, admiserit, non ex crimine, sed ex moribus ejus, qui arguitur, est ponderandum.*

4. Itaqve optime Christiani veteres in pœnis canonum æstimandis* non nudum delictum voluerunt aspici, sed simul vitæ, qvod præcessit, & qvod seqvitur, ut ex Ancyrana & aliis Synodis videre est. Sed & lex posita adversus vitium specialem qvandam malitiam veteri superaddit: qvod ita docet Augustinus: * *Lex prohibens omnia delicta congeminat: non enim simplex peccatum est, non solum malum, sed etiam vetitum committere.* Tacitus: *Si velis, qvod nondum vetitum est, timeas ne vetêre: at si prohibita impune transcenderis, neqve metus ultra, neq; pudor est.* Rom. VII, 13. De Vera Relig. c. 6. Ann. III. c. 54.

***

Non nudum delictum voluerunt aspici) Canon Ancyranus XXV. Chrysostomus ad II. ad Corinthios cap. II. ὅθεν μανθάνομεν, ὅτι οὐ δεῖ μόνον πρὸς τὴν φύσιν τῶν ἁμαρτημάτων, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν διάνοιαν καὶ τὴν ἕξιν τῶν ἁμαρτανόντων τὴν μετάνοιαν ὁρίζειν. *Unde discimus pœnitentiæ fines determinandos non sola delictorum natura inspecta, sed & propositi & moris eorum, qui peccarunt.* Idem III. de Sacerdotio: οὐ γὰρ ἁπλῶς πρὸς τὸ τῶν παραπτωμάτων μέτρον δεῖ καὶ τὴν ἐπιτιμίαν ἐπάγειν, ἀλλὰ καὶ τὴν τῶν ἁμαρτανόντων στοχάζεσθαι προαιρέσεως. *Non enim ad solam mensuram delictorum pœna imponenda est, sed & inqvirendum, qui fuerit ejus, qui peccavit animus.*

Lex prohibens omnia delicta congeminat) Bene Chrysostomus: ἐνταῦθα οὐ μόνον ἰσοτιμίαν δείκνυσι ἰουδαίου καὶ ἕλληνος, ἀλλὰ καὶ πολὺ τὸν ἰουδαῖον βαρούμενον ἀπὸ τῆς τοῦ νόμου δόσεως, *Hic non tantum par jus dignitatemq; ostendit Judæi & Græci, sed & Judæum hoc ipso prægravari, qvod legem acceperit.* deinde: ὁ γὰρ πλείονος ἀπολαύσας τῆς διδασκαλίας, μείζονα ἂν εἴη καὶ τιμωρίαν ἄξιος ὑπομεῖναι παρανομῶν. *Nam qui plus institutionis accepit, is majores etiam contemtæ legis pœnas meretur.*

XXXI. 1. Personæ aptitudo, aut ad considerandas causas avertentes, aut ad suscipiendos affectus incitantes, considerari solet in corporis mixtura, ætate, sexu, educatione, circumstantiis actus. Nam & pueri, & fœminæ, & crassi ingenii homines, maleqve educati, & justi injusti, liciti & illiciti discri- Riegl. p. 459

mina minus habent cognita: & in qvibus bilis prævalet iracundi sunt in qvibus sangvis ad venerem proni, tum vero huc juventus, illuc senectus propendet. Andronicus Rhodius: Φαίνεται τοίνυν ὅτι ἀπολογίαν τινὰ δίδωσι τοῖς αἰσχροῖς, τὸ πεφυκέναι πρὸς αὐτὰ, καὶ ἀνεκτότερον ποιεῖ τὸ ἔγκλημα: *Videtur factis turpibus excusationis aliqvid adferre natura, & delictum efficere tolerabilius.* Metum accendit mali imminentis cogitatio, & iracundiam recens ac necdum sedatus dolor, ita ut rationem audiri vix sinant: suntqve illorum affectuum deilcta merito minus odiosa, qvam qvæ ex voluptatis nascuntur desiderio, qvod & minus efficaciter movet, & differri * & aliam sibi materiam

Nic. VII, 10. sine injuria qværere facilius potest. Aristoteles Nicomachiorum septimo ὁ θυμὸς φυσικώτερον καὶ ἡ χαλεπότης τῶν ἐπιθυμιῶν τῆς ὑπερβολῆς καὶ τῶν μὴ ἀναγκαίων: *Magis naturale ira & acerbitas qvam cupiditas eorum, qvæ modum excedunt minimeq; sunt necessaria.*

***

Et aliam sibi materiam sine injuria qværere facilius potest) Chrysostomus ad Galatas: ἡ ἐπιθυμία μίξιν ἐπιζητεῖ μόνον, οὐ τοιάνδε μίξιν. *Cupido concubitum tantum qværit, non hujus aut illius concubitum.* Tertullianus libro II. ad Uxorem: *Non qvanto grandis est continentia carnis, qvæ viduitati ministrat, tanto, si non sustineatur, ignoscibile videri potest. difficilium enim facilis est venia. Qvanto autem habere in Domino perpetrabile est uti nostræ potestatis, tanto culpabilius est, non observare, qvod possis:* & mox, *qvanto potestas vitandi fuit, tanto contumaciæ crimine oneratur.* Adde M. Antonium loco modo indicato, ubi Theophrasto auctore utitur.

†††

In corporis mixturâi ætate, sexu &c. (videatur de his uberrimè *Carpzov. prax. crim. p. 3. q. 142. & seqq.* ubi plures allegat *Dd.*

Qvæ ex voluptatis nascuntur desiderio) Inde eum, qvi ex amoris æstu aliqvem occidit, pœna ordinariâ afficiendum dicit *Ludwell. Disp. 18. th. 5. lit. d.* etiamsi praxis qvotidiè contrarium observet, prouti testantur *Jacob. Menoch. arbitr. judic Qq. lib. 2. cas. 328. n. 1. seqq. Bened. Carpzov. l. c. p. 2. q. 61. n. 58. seqq. Jul. Clar. Sent. lib. 5. §. fin. q. 60. num. 7.*

2. Omnino enim illud tenendum est, qvo animi eligentis judicium magis impeditur, qvoqve magis naturalibus causis, eo, qvod delinqvitur, minoris esse. Cap. 6. Aristoteles dicto libro: μᾶλλον ἀκόλαστον ἂν εἴποιμεν, ὅστις μὴ ἐπιθυμῶν ἢ ἠρέμα διώκει τὰς ὑπερβολὰς καὶ φεύγει μετρίας λύπας, ἢ τοιοῦτον ὅστις διὰ τὸ ἐπιθυμεῖν σφόδρα. τί γὰρ ἂν ἐκεῖνος ποιήσαιεν εἰ προσγένοιτο ἐπιθυμία νεανικὴ, καὶ περὶ τὰς ἀναγκαίων ἐνδείας λύπη ἰσχυρά; *Minus temperantem dicimus hunc, qvi à motu concupiscente aut non tentatus, aut leviter tentatus qværit enormes voluptates, aut mediocria incommoda defugit, eo, qvi vehementi affectu percellitur. Nam qvid idem ille facturus fuisse putandus est, si adfuisset juvenilis qvædam perturbatio animi, aut gravis dolor ex penuria eorum, qvibus negatis natura doleat?* Qvicum convenit illud Antiphanis:

*Qvi

§. 32. N. 1 Ad 2u in quo aequivalens consistit Rs. ut poena sit aequivalens delicto. Obs. sic fur non potuit amplius puniri, qm ut ablata restituat Rs. extorti quidem non posse ultra meritum attamen in omni delicto non naturalem tm ratione sed m. causionem alterius spectandam esse. in furto ratio naturalis aequivalentis est ut reddatur. 2s et requiritur m. in qualitate tantundem esse, prout ut naturali posterius et morali actui seu causioni aequiparetur seu causio dominii in furto puniendo m. attendenda ergo actus naturalis et moralis requiritur. Causioni respm debet restitutio vera, causioni dominii alia restitutio, aequi n. non. est ut par sit periculum innocentis et nocentis. h. n. 2. accedit quare requiratur in furto alia ratio causionis qm naturalis tm, omnia delicta n. hoc habent qd. peracta amplius non durent. ut adulterium homicidium sed fur non tunc solum furatur quando fur sit sed semper.

** Qvi cum sit opulens neqviter qvicqvam facit,*
Hunc, si esset pauper, qvid non facturum putas?

Et qvæ in senum amores passim in comœdiis legimus. Ex his igitur causis æstimandum meritum, intra qvod pœna consistere debeat.

***

Qvi, cum sit opulens, neqviter qvicqvam facit) Chrysostomus de Providentia IV. ὥςτε ὅταν ἴδῃς τὴν πλουτοῦντα, ἀδικοῦντα, πλεονεκτοῦντα, ἁρπάζοντα, διὰ τοῦτο μάλιστα αὐτὸν στέναξον, ἐπειδὰν πλούσιος ὢν ταῦτα ποιεῖ. μείζονα γὰρ δίδωσι τιμωρίαν. *Qvare ubi divitem videris injustum, avarum, rapacem, hoc magis eum miserere, qvod talia dives faciat. Ob id ipsum enim punietur gravius.*

XXXII. Tenendum autem est, qvod Pythagorici dicebant, justitiam esse * τὸ ἀντιπεπονθὸς, id est, parem (a) passionem in pœnis, id non ita accipi debere, qvasi, qvi alteri nocuit deliberato & sine causis culpam valde minuentibus, tantundem nocumenti, (b) nec amplius, ferre debeat. Id non enim ita esse, ipsa lex, qvæ legum omnium perfectissimum exemplar est, ostendit, cum furta qvadruplo aut qvintuplo vult lui. Et lege Attica fur, * ultra dupli condemnationem, per dies aliqvot vinctus habebatur, ut Demosthenes in Timocratem nos docet. *Leges*, inqvit Ambrosius, *ea, qvæ detracta sunt alicui cum injuria personæ aut rei ipsius cumulo restitui imperant, qvo furem à detrahendo aut pœna deterreant, aut mulcta revocent.* Aristides Leuctrica secunda: τοῖς ἐν δικαστηρίοις ἐπεξιοῦσι τοῖς ἀδικήσασι μείζονα, ἢ καθ' ἃ πεπόνθασι δέδοται περὶ τῶν νόμων εἰς τιμωρίας λόγον. *His, qvi judicio illatas sibi injurias persequuntur, majora leges permittunt pro vindicta exigere, qvam qvæ ipsis acciderant.* Seneca de judicio post hanc vitam:

scelera taxantur modo
Majore nostra.

(a) §. I. n. 2. §. 28. h. c. L. 3. c. XI. §. 1. n. 1.
(b) L. 1. c. 2. §. 5. n. 3.
De Offic. III, 3.

***

Τὸ ἀντιπεπονθὸς) ταυτοπάθεια Harmenopulo.

Ultra dupli condemnationem) Alludit huc locus Apoc. XIIX, 6. *Reddite duplum.* Hercules Minyas, qvi à Thebanis sine jure tributum extorserant, duplum coëgit ejus tributi pendere Thebanis, Apollodorus libro II.

†††

Qvadruplo aut qvintuplo vult lui) Novies, si redimere vitam velit, reddere cogitur apud Tartaros; fortè propter facilitatem auferendi, *Gothofred. Archontolog. Cosmic. lib. 2. de Regn. Tartar num. 20. vid. h. c. §. 35.*

2. * Apud Indos, ut Strabo notat, qvi qvem mutilasset, supra talionem, manu truncabatur. Et in Magnis Moralibus, qvæ Aristotelis nomen præferunt, legimus: οὐ δίκαιον εἴ τις τὸν ὀφθαλμὸν ἐξέκοψέ τινος ἀντεκκοπῆναι μόνον ἀλλὰ πλείονα παθεῖν: *Justum est, si qvis oculum alteri effoderit, non tantundem modo, sed & amplius patiatur.* Nec enim æqvum est, ut par sit periculum innocentis & nocentis, ut recte ostendit * Philo, qvo loco de homicidii pœna

Lib. XV, 1. c. XXXIV.
Bodin. de Rep. L. 4. c. 3.

Devt. XIX, 19. pœna tractat. Atqve hoc inde qvoqve æstimari potest, qvod delicta qvzdam * non consummata, & ideo consummatis minora, nocumentum insligant par cogitato, qvod in lege Hebræa * de falso teste proditum, & in lege Romana de † eo, qvi hominis occidendi causa cum telo ambulavit. Cui consequens est, ut perfectis criminibus major respondeat pœna, sed qvia morte † L. 1. pr. D. ad L. Corn. de Sicar. L. 7. C. h. t. nihil est gravius, eaqve iterari non potest, ut Philo notat dicto loco, ideo intra eam necessario consistitur, additis tamen interdum pro merito cruciatibus.

***

Apud Indos) Apud Indorum alios furtum morte punitum notavit Nicolaus Damascenus.

Philo) Secundo de legibus specialibus.

Non consummata, & ideo consummatis minora) Plinius de Leone: *Vulneratus observatione mira percussorem novit, & in quantalibet multitudine appetit. Dum vero, qvi telum qvidem miserit, sed tamen non vulneravit, correptum raptatumq; sternit, nec vulnerat.* Lib. VIII. cap. XVI.

De falso teste proditum) Et de eo, qvi uxorem stupri insimulavit, ut dotem lucraretur. Devt. XXII, 19. Et de eo, qvi ceteroqvin ex causa injusta alqvem in judicium deduxerit, alienum sibi vindicans. Exod. XXII, 9.

†††

Cum telo ambulavit) Hodiè propositum & conatus occidendi, non secuto homicidio, in Praxi qvotidianâ extra ordinem mitius puniuntur, *Carpzov. prax. crim. p. 2. q. 2. n. 51. seqq. Dn. Strvv. S. J. C. Ex. 48. th. 6. Ex. 49. th. 50.*

XXXIII. Pœnæ autem magnitudo non tantum nuda spectatur, sed cum respectu † ad patientem. Nam mulcta eadem pauperem onerabit, divitem non onerabit: & vili ignominia leve erit malum, honorato grave: qvo genere diversitatis sæpe utitur lex Romana: unde harmonicam proportionem exstruxit Bodinus, cum tamen revera simplex hic sit, & qvalis in numeris, æqvalitas meriti ad pœnam, sicut in contractibus mercis ad nummos, qvanqvam alibi merx eadem plus, alibi minus valet, itemqve †† nummi. Attamen fatendum, sæpe in lege Romana id non fieri ἀνὰ πρόσωπολημψίας, id est sine nimio personarum & qvalitatum ad factum non pertinentium respectu, à qvo vitio longissime semper abest lex Moſis. Et hæc qvidem, ut diximus, intrinseca est pœnæ taxatio. † h. c. §. 3. n. 1. seqq. Lib. VI. de Rep. c. ult. †† h. l. c. 12. §. 24. n. 2.

†††

Non fieri ἀνὰ πρόσωπολημψίας) Doceat *Grotius* modò loca ex jure Romano, ubi nimius personarum & qvalitatum ad factum non pertinentium respectus habetur; sed qvoniam hæc ab ipso omissa sunt, ejusmodi incautam Legum nostrarum reverhensionem vento committimus, lubenter interim confitentes, sæpe qvædam injusta videri, si homo, qvi patitur, absolutè & in *abstracto*, *qđ sc. homo est*, consideretur; qvæ tamen revera injusta non sunt, si certa hominis qvalitas, in qvâ vivit & sub qva in concreto v. g. civis, servus, miles, &c. dicitur, attendatur. Qvod in jure nostro Justinianeo frequentissimè contingit.

XXXIV.

figuratur. furtum n. cum est contrec-
tatio rei alienæ, continuo actu
illum peccare necessum est, quæ
ratio cur. non sufficit si resti-
tuat rem, quia hoc modo a mo-
do continuo possidendi non li-
beratur, nondum n. poenas luit.
pro tempore illegitimo, qd per
longum tempus possederit

§. 32. n. 2. b). intra humanū
modum nunquam ultra, ne homi-
nes eum crucientur. extra ultra
humanam modum desperent vel
obdurentur.

§. 33. a). in dioite non erit æqui-
valens ~~delicto~~ iæsio. quia satis habet.
2) in dioite cessabit quod in poenis
debet esse molestum sua passio
mulcta n. ipsi molesta dici
non poterit.

§. 33. b). feligendā personā seligendi
actus ad factum pertinentes. sic
major et minor culpa attendanda. in facto
respectus n. habendus qualitatum
ad factum pertinentium, negligendus.
n. neq erit respectus hominum
alias non respicerent tunc qua-
litates ad factum pertinentes.
malum molestum debet esse in
poenis hinc ratio cur vulgo.
plus poenarum inferatur qm
honorabili

§. 35. a). hinc m. injuriæ nocturnæ graviores diurnis 1) ob facilitatem 2). ob incertitudinem magnitudinis periculi sci sur nocturnus insensici poterit non diurnus.

§. 35. b). Cons. §. 19 puniri nihilominus posse ob animi vitium et quod negligentius admissum.

§. 36. n. 1. a). quia minor metus injuriæ satius est nocentem absolvere qm innocentem damnare. L. 2. c. 23. §. 2. n. 2

XXXIV. Sed intra concessum modum ad minimum ducit caritas ejus † qvi punitur, nisi plurium justior caritas aliud svadeat ob causam extrinsecam, qvæ interdum est ingens periculum ab eo, qvi deliqvit, plerumqve autem necessitas exempli. Ea autem nasci solet ex generalibus invitamentis ad peccandum, qvæ reprimi, nisi aeribus remediis neqveunt. Invitamenta autem præcipua sunt, consvetudo & facilitas.

XXXV. Ob facilitatem lex divina Hebræis data gravius punit furtum * de pascuo, qvam de domo, Exod. XXII, 1. & 9. Justinus de Scythis: *Nullum scelus apud eos furto gravius, qvippe sine tecto munimentoq; pecora & armenta habentibus, qvid salvum esset, si furari liceret?* Simile illud in Aristotelis problematis sectione XXIX. ὁ νομοθέτης ἐχ ἱκανὲς ὄντας ἡγησάμενος εἶναι φύλακας τὸν νόμον αὐτοῖς ἐπέστησεν. *Legis auctor cum sciret illis in locis dominos res suas custodire non posse, custodem legem addidit.* Consvetudo facti, etsi aliqvid detrahit de culpa (*non sine ratione veniam dedit*, inqvit Plinius, *facto vetito qvidem, non tamen inusitato*) pœnæ tamen acrimoniam ex aliqva parte flagitat: qvoniam, ut Saturninus loqvitur, *nimium multis grassantibus opus exemplo est.* Sed in judiciis magis illud, in legibus hoc sequendum est, ratione habita temporis, qvo leges aut judicia feruntur: qvia pœnæ utilitas magis in universalitate spectatur, circa qvam sunt leges: culpa autem major aut minor est in singulis.

L. II. c. II. §. 6.

L. Aut facta. 16. D. de Pœnis.

***

De pascuo, qvam de domo) Vide Maimonidem Directore III. 41. Cicero pro Sexto Roscio Amerino: *Atq; ea sunt animadvertenda peccata maxime, qvæ difficillime præcaventur.* Add. §. 32. n. 1. h. c.

Illis in locis) In balneis. Morte plectebantur Athenis fures balnearii, si æstimatio esset major decem Drachmis; Demosthenes contra Timocratem. Adde L. I. D. de Furibus Balnearibus.

†††

Ex aliqvâ parte flagitat) Non enim ille excusationem meretur, vel sibi impunitatem polliceri debet, qvi ex consvetudine in Repub. usitatâ, legi tamen morali & sanæ rationi repugnante, qvid committit. Consvetudo enim detestabilis, etiamsi totus mundus illa uteretur, simpliciter & in totum non excusat, *c. 13. flagitia. 32. q. 7. c. 7. objiciuntur. 32. q. 4. Farinac. Prax. Crimin. l. 2. t. 3. q. 20. n. 46. Carpzov. pr. crim. p. 1. q. 45. n. 76.*

XXXVI. 1. Qvod autem diximus, ubi magnæ urgentesqve causæ cessant, adminuendam potius pœnam promptos nos esse debere, in eo clementiæ pars altera sita est; nam priorem in tollenda pœna collocavimus. *Qvia difficile est temperamentum*, inqvit Seneca, *qvidqvid æqvo plus futurum est, in partem humaniorem præponderet.* Alibi: *Pœnam si tuto poterit, donet; sin minus, temperet.* Et apud Diodorum Siculum laudatur Rex Ægyptius, qvod imponeret τιμωρίας ἐλάττους τῶν ἀξίας, * *supplicia meritis minora*: D. M. Antonio Capitolinus: *Erat mos iste Antonio, ut omnia crimina mino-*

L. I. de Cl. c. I. Cap. XX.

re supplicio, quam legibus plecti solerent, puniret. Isæus quoque orator dixit, oportere leges quidem constitui rigidas, sed * pœnas exigi legibus mitiores. Et Isocratis est monitum: τὰς ἡμωρίας ἐλάττους ποιεῖσθαι τῶν ἁμαρτανομένων, *ut pœnæ infligantur infra peccati modum.*

***

Supplicia meritis minora) Justinus II. Hunnis scribens: ῥωμαίοις ἔνεστι μὴ ἀντιλήγειν τὰς τιμωρίας ἰσορρόπους τοῖς πλημμελήμασι. *Romanis mos hic est non irrogare pœnas pares peccantium merito.*

Pœnas exigi legibus mitiores) Hoc sibi volebat Henricus Imperator Symbolo mali Punici, cum dicto *Subacre.* Rex apud Cassiodorum XI, 40. *Qui periculose justi sumus, sub securitate semper ignoscimus.*

†††

Promtos nos esse) si summa potestate pollemus. Nam jure saltem magistratus administrans adstrictus est ad formulam præscriptam: non tamen iniqve, imò laudabiliter facit, si ante condemnationem, circumstantiis ita singulariter svadentibus, rem suo superiori prius referat, ejusdemqve decisionem expectet.

2, * Augustinus comitem Marcellinum sic admonet sui officii: *Mihi sollicitudo maxima incussa est, ne forte sublimitas tua censeat eos tanta legum severitate esse plectendos, ut qualia fecerunt, talia patiantur, ideoq; his literis obtestor fidem tuam, quam habes in Christo, per ipsius Domini nostri misericordiam, ut hoc non facias, nec omnino fieri permittas.* Cujus est & hoc: *Sic etiam ipsos criminum ultores, atq; in hoc officio non ira propria concitatos, sed legum ministros, nec suarum, sed alienarum examinatarum injuriarum vindices, quales judices esse debent, terruit divina censura, ut cogitarent propter sua peccata misericordiam Dei necessariam, nec putarent ad culpam officii sui pertinere, si quid erga eos misericorditer agerent, quorum vitæ necisq; haberent legitimam potestatem.*

***

Augustinus) Epistola CLIX. quæ citatur c. 1. Circumcelliones, causa XXIII, quæst. V. Vide, si placet, ad Augustinum eundem epistolam Macedonii, & eam, qua respondet Augustinus, numeris LIII, & LIV. Adde de Theodosio juniore, quæ sunt in excerptis Johannis Antiocheni ex Manuscripto Peiresii. Macedonius ad Augustinum: *Officium sacerdotis est, intervenire pro reis.*

XXXVII. Speramus, nihil à nobis prætermissum, quod ad hujus argumenti satis difficilis & obscuri cognitionem magnopere faciat: nam quatuor illa, quæ * Maimonides maxime ait spectari in pœnis, magnitudinem peccati, id est damni, frequentiam talium peccatorum, quantitatem concupiscentiæ, & operis facilitatem, ad sua loca retulimus, nec minus illa septem, quæ confuse satis in pœnis considerat Saturninus. Nam persona ejus, qui fecit, ad aptitudinem illam judicandi maximè pertinet, & persona ejus, qui patitur, interdum aliquid confert ad æstimandam culpæ magnitudinem. * Locus injustitiæ culpam aliquam addere solet peculia-

1. Aut facta. 6. D. de Pœnis.

§. 38. a). Cons. cap. 24 tot. quia bello, veluti cæsionem in infinitum secum trahunt ita cæsionem enormissimam præsupponunt. vid seq. §. 85. n. 3.

§. 39. n. 1. a). hæc quæstio ventilata in causa. Bironii mar:

liarem, aut etiam ad facilitatem operis pertinere. Tempus, ut diuturnum est aut breve, ita libertatem judicandi auget aut minuit, interdum & pravitatem animi ostendit. Qvalitas partim ad genera appetituum refertur, partim ad causas, qvæ abstrahere à peccando debebant. Qvantitas qvoqve ad appetitum referenda est. Eventus ad causas abstrahentes.

***

Maimonides) Lib. III. directoris, c. 41. Confer c. Sicut dignum 6. de Homicidio voluntario vel casuali.

Locus injustitiæ culpam aliqvam addere solet peculiarem) Philo lib. I. de legibus specialibus: ὁ γὰρ ταυτὸν πατρὶ καὶ ἀλλοτρίῳ πληγὰς ἐμφορῆσαι, ἢ δι' ἄρχοντ' ἢ ἰδιώτῃ κακῶς εἰπεῖν, ἢ δι' ἐργάζεσθαί τι τῶν μὴ ἐφιεμένων ἐν βεβήλοις ἢ ἱεροῖς χωρίοις, ἢ δι' ἑορτὰς καὶ πανηγύρεσι δημοτελέσι θυσίας. *Non idem est, patri & extraneo inferre violentas manus: nec idem, magistratui & privato maledicere: nec idem illicitum, aliqvid patrare in loco profano & sacro, in die festo, in conventu, in sacris publicis.* Cum his convenit, qvod ex Labeone adfert Ulpianus L. Prætor edixit. 7. in fine. §. 8. D. de Injuriis. *Persona atrocior injuria fit, ut cum magistratui, cum parenti, patrono fiat; tempore si ludis & in conspectu: nam populi Romani in conspectu, an in solitudine injuria facta sit, multum interesse ait.*

XXXIIX. Solere pœnæ expetendæ causa bella suscipi & supra † ostendimus & passim docent historiæ: ac plerumqve hæc causa cum altera de damno reparando conjuncta est, qvando idem actus & vitiosus fuit & damnum reipsa intulit, ex qvibus duabus qvalitatibus duæ diversæ nascuntur obligationes: Non esse autem bella suscipienda ob delicta qvævis, satis constat. nam ne leges qvidem suam illam ultionem, qvæ tuto nec nisi nocentibus nocet, omnibus culpis impendunt. Recte, ut modo diximus, Sopater oportere ait, ea, qvæ minora & vulgaria sunt, delicta dissimulari, non vindicari. † L. 1. c. 2. §. 7. n. 13.

†††

Supra ostendimus) Et nos refutavimus ad *h. c. §. 3. n. 1.* Bellum namqve *formaliter tale* utrinqve majestatem ac superioritatem desiderat, ita qvidem, ut illa agat *vel immediatè*, qvando principes ipsimet bello inter se concertant; *vel mediatè*, qvando inferiores magistratus, sub fiduciâ ratihabitionis à suis principalibus obtinendâ, per vim invicem offensivè aut defensivè agunt. Jam verò constat, qvamvis pœnam reqvirere superiorem; ubiqve pares solummodò dantur, superiorem non esse. Qvapropter datur inter ipsos coactio & vindicta, neutiqvam pœna, *add. Grot. §. 40. h. c. n. 4. & h. l. c. 25. §. 3. n. 4. & annot. ad c. 21. §. 3. n. 1.* De cetero, qvando majestas coërcitionem suscipit coërcitionem subditorum rebellium, *materiale* belli adest, violenta sc. actio, bellum *formaliter* non est.

XXXIX. 1. Illud autem, qvod in oratione pro Rhodiensibus à Catone dictum fuit, non esse æqvum, pœnas qvenqvam dare ob eam rem, qvod arguatur male facere voluisse, suo qvidem loco non male erat positum, qvia nullum Gel. L. VII. c. 13. N. A.

nullum populi Rhodiensis decretum adferri poterat, sed animi fluctuantis conjecturæ: universaliter autem hoc recipiendum non est. Nam voluntas, qvæ ad externos actus processit (internos enim ab hominibus non puniri supra † diximus) pœnis solet esse obnoxia. * Seneca pater in Controversiis: *Scelera qvoqve, qvamvis citra exitum subsederunt, puniuntur. Injuriam, qvi facturus est, jam facit,* * ait alter Seneca. non exitus rerum, sed * consilia legibus vindicari Cicero dixit pro Milone. Periandri dictum erat: μὴ μόνον τὸς ἁμαρτάνοντας, ἀλλὰ καὶ τὸς μέλλοντας κόλαζε. Sic Romani censent, bellum ineundum cum Rege Perseo, nisi satisfaciat de consiliis belli parandi adversus populum Romanum initis, qvia scilicet arma, milites, classem, jam comperaverat. Atqve hoc ipsum in Rhodiensium oratione apud Livium recte notatur: neqve moribus, neq; legibus ullius civitatis ita comparatum esse, ut si qvis vellet inimicum perire, si nihil fecerit, qvo id fiat, capitis damnetur.

Riegl. p. 464

† h. c. §. XIIX. n. 1.

De Ira, L. III.

Liv. lib. XLII.

***

Seneca pater) Excerptorum IV, 7.

Ait alter Seneca) Et de beneficiis libro V, c. 14. *Latro est, etiam antequam manus inqvinet: qvia ad occidendum jam armatus est, & habet spoliandi atqve interficiendi voluntatem.* Philo in primo de specialibus legibus: ἀνδροφόνους χρὴ νομίζειν ὰ τὸς κτείνοντας αὐτὸ μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸς πάντα δρῶντας εἰς τ' ἀνελεῖν, ἢ φανερῶς, ἢ λάθρᾳ, κἂν μὴ τὸ ἀδίκημα ὦσιν εἰργασμένοι. *Homicidas existimari oportet non eos solum, qvi vitam adimunt, sed & eos, qvi omnia faciunt palam aut clam, ut qvenqvam interimant, etiamsi facinus ipsum nondum commiserint.*

Lib. VI. cap. I. § 8.

Consilia legibus vindicari) Valerius Maximus de Cn. Sergio Silo, damnato ob nummos matrifamiliæ promissos: *Non factum tunc, sed animus in qvæstionem deductus est, plusq; voluisse peccare nocuit, qvam non peccasse profuit.*

2. Sed nec omnis perversa voluntas, facto jam aliqvo indicata, pœnæ facit locum. Nam si ne perpetrata qvidem peccata omnia vindicantur, multo minus cogitata ac cœpta. In multis locum habet, qvod Cicero dicit: *haud scio, an satis sit, eum, qvi lacesserit, injuriæ suæ pœnitere.* Lex Hebræis data adversum pleraqve delicta inchoata contra pietatem, aut etiam contra hominis vitam extra judicium, nihil speciale constituit: qvia & circa res divinas, utpote nobis inconspicuas, facilis est error, & iracundiæ impetus non indignus est, cui ignoscatur.

I. Osl.

Riegl. p. 466

3. Ceterum in tanta matrimoniorum copia alienas nuptias attentare, aut in tam æqvabili possessionum divisione fraudem struere, qva cum aliena factura se qvis locupletet, minime erat ferendum. Nam illud non concupisces, qvod in Decalogo est, qvanqvam ex scopum specles legis, id est τὸ πνευματικὸν, latius patet, * (vellet enim lex omnes etiam mente esse puriffi-

chatti franciæ. tam elati, ut nolebat
se vocari nomine familiæ sed semper
Mareschallum vocari volebat, qui
consilia cum hispanis contra re-
gem agitaverat. sed nondum in
effectum deduxerat, literæ n. solum
aliquæ ab illo scriptæ erant, an
voluntas coepta pro impleta
esset habenda quod negabat
Bironius in scleribus sed non
tam voluntatem qm effectum esse
spectandum. Judices affirmabant
illecebram ad peccandum esse
rem quia perfecta non est
non esse puniendam, sicq ipsi
subeundum fuit capitis sup-
plicium, qd declinare potuis-
set si gratiam regis citius
imploraturus fuisset, qm cum
tardius peteret, impetrare non
potuit, causabatur n. antea merita
ejus esse majora qm delictum.
ipsum. Cons. Rudolph. Botaraus.
de rebus ~~gestis~~ toto orbe gestis
L. 9. ad. ao 1602.

§. 3. 9. N. 2. b). diss. inter delicta
~~privo~~ publica in rem committenda
in his m. conatus puniendus.
quia hoc magis nocet. 2) privata.
in quibus inchoatum delictum
puniri non solet. 4) ad vitan-
dam multitudinem litium 2).
qd omnes facile peccemus, alia
ratio est in foro conscien-
tiæ ubi ejusmodi delictum.
omnino consummato æquivalet
ratio, positis illo tempore
omnibus circumstantiis et ad-
miniculis homo ille sine dubio pa
delictum consummasset.

§. 3. 9. N. 3. c). rationem invol-
vit quare adulteria capitalia
fuerint apud Lubrecos non vero
apud nos, quia major ibi cul-
pa et scelus in tanta ma-

matrimoniorum copia, alium concu-
piscere, assumere illis n. licebat.
4 regi. 18 ut multiplicaretur gens
Israelitica, ultra. 4. tn non erat
licitum ~~[illegible]~~ egredi
ne familiae onerarentur. Sexu foemi-
nino, apud nos. a. quia major
puritas requiratur secundum Chris-
tianam religionem omnino abo-
lita polygamia, faciliorq pro-
inde potest lapsus. nam quamvis
Christianam religionem recepimus
homines tn sumus. ~~[illegible]~~ habemus
adeoq facilior dispensatio conce-
denda.

§. 39. n. 3. d) clarius omnes
concupiscentias prohiberi sed
non spectari in decalogo de-
licta non consummata sed in
inchoata prohiberi, interna
n. prohiberi non possunt, in-
choata n. puniri possunt ut-
si homines occasionem ha-
buissent facturi fuissent.

§. 39. n. 4. c) Qu an lex
divina potuerit dictare pu-
nam externam. Rs. et ante-
cedentibus potuisse si consum-
maturus fuisset delictum eo tem-
pore quo inchoavit delictum

§. 40. n. 1. b) periculosa assertio
in quocunq casum ac obtentum ex-
tendi apta. quae confundere omnia
pt in humana societate cum e con-
trario verum jus poenarum non ex
eo quo nemini parent principes
sed et juri arcendi alterum ab
eo quod nostrum est. fluat et
quidem a nobis in principe trans-
lato. alias n. in omnes jus punien-
di haberent. si et eo esset jus puni-
endi quod nemini pareant, hoc
vero absurdum foret statuere.

§. 40. n. 1. a) Cons. 2. 2. c.
25. §. 6. et 8. n. 5 ratio
nam principes veluti sunt cus-
todes utriusq tabulae ita m-
custodes jurium ac vinculi
inter homines. §. 44. licet
haec assertio vera sit Crem
tn non invenit qm in delic-
tis immaniter jus naturae vi-
olantibus periculo tn non cu-
ret ob metum majorum ma-
lorum. unde ejusmodi bella
potius in innocentum defen-
sionem qm poenae exactionem
dicenda sunt. §. 43. n. 3. gro-
tium a. in hac thesi a no-
bis divertentem videmq non-
tam bonum politicum qm bo-
num civem agentem.

jus ceptus

rissimos) tamen ipsum præceptum externum, ἐντολὴ σαρκικὴ quod attinet, ad motus animi pertinet, qui facto proditur, quod aperte liqvet ex Marco Evangelista, qui idem illud præceptum extulit, μὴ ἀποστερήσῃς: idqve cum jam ante posuisset μὴ κλέψῃς, Atqve eo sensu vox Hebræa & ei respondens Græca reperiuntur tum Mich. II, 2. tum alibi.

***

Vellet enim lex omnes etiam mente esse qvam purissimos) Chrysostomus ad Rom. III, 13. & ad caput VII, multa habet in hanc rem.

4. Inchoata ergo delicta armis vindicanda non sunt, nisi & res sit gravis, & eo processum sit, ut ex tali actu certum malum, etsi nondum illud, qvod intendebatur, secutum jam sit, aut certe ingens periculum, ita ut vindicatio aut conjuncta sit cum cautione futuræ noxæ, (de qva supra † egimus in capite de defensione) aut dignitatem læsam tueatur, aut pernitioso exemplo occurrat. † h.L.c.1.

XL. 1. Sciendum qvoqve est, reges, & qvi par regibus jus obtinent, jus habere pœnas poscendi, non tantum †† ob injurias in se aut subditos suos commissas, sed & ob eas, qvæ ipsos peculiariter non tangunt, sed in qvibusvis personis jus naturæ aut gentium immaniter violantibus. Nam libertas humanæ societati per pœnas consulendi, qvæ initio, ut diximus, penes singulos fuerat, civitatibus ac ††† judiciis institutis penes summas potestates resedit, non proprie qva aliis imperant, sed qva nemini parent. Nam subjectio aliis id jus abstulit. Imo tanto honestius est, alienas injurias, qvam suas, vindicare, qvanto in suis magis mensendum est, ne qvis doloris sui sensu aut modum excedat, aut certe animum inficiat. †† L.2.c.25.§.6 ††† L. 1. c 3.§. 2.n. 1.

†††

Qvæ ipsos peculiariter non tangunt) Non aliter hoc admittimus cum JCto nostri seculi celeberrimo *Dn. Zigler. h.l. p.* 468. qvam si in auxilium ab aliis vocati fuerint, adeoqve in bello defensivo, non offensivo. Militat enim tunc defensio, ad qvam qvilibet, licet privatus, jure naturæ proximo periclitanti est obstrictus. Alii contradicunt propterea, qvod violatio juris gentium ad omnium gentium injuriam pertineat, & ejus actio persecutioqve popularis sive publica sit. Tenentur siqvidem gentes, qvæ gens sunt, jura sua sarta tectaqve servare non secus ac in civitate cuilibet è populo actio albi corrupti, sepulchri violati, itemqve criminum publicorum datur, non expectato donec ab iis, qvibus directò injuria facta est, animentur. Nos hic plura desideramus. Nam in qvæstione est, utrum statum omnium gentium jus violatim dici qveat, si gens cum gente ex singulari causa litiget? arbitramur qvod non; rationem decidendi sumentes ex Rep. politicâ, qvam respective societas gentium repræsentat. Exempla actionum juris civilis hûc non qvadrant. Qvandoqvidem non sequitur: In politiâ (præsupponimus terminos convenientes) actio sepulchri violati omnibus competit. E. ab omnibus executio ejusdem fieri potest. Multò magis hîc requireretur commune societatis decretum, qvod, qvàm inter gentes planè desperandum sit, nemo non videt. Interim qvælibet gens adversus gentem regulariter jure privati utitur, qvippe qvi potest id, qvod ad se non pertinet, nequicqvam vindicare, multo minus, tanqvam par in parem, sibi nocentem punire, *add. not. ad*

§. 39. n. 1. h. c. Dicimus proinde exempla, qvæ in seqventibus allegavit *Grotius*, facti potius esse, qvam juris; adeoqve parum, imò nihil probare.

2. Et hoc nomine ab antiqvis prædicatus est Hercules, qvod Antæo, Busyride, Diomede, & similibus * tyrannis liberarit terras, qvas, ut Seneca de eo loqvitur, transiit non concupiscendo, sed vindicando; maximorum bonorum auctor hominibus, ut Lysias indicat, injustos puniendo. Diodorus Siculus de eo sic loqvitur: τοὺς παρανομοῦντας ἀνθρώπους ἢ δυνάστας ὑπερηφάνους ἀποκτείνας τὰς πόλεις ἐποίησεν εὐδαίμονας: *homines injustos & reges insolentes tollendo beatas reddebat civitates.* Alibi dixit: ἐπῆλθε τὴν οἰκουμένην κολάζων τοὺς ἀδίκους: *orbem obiit pœnas de iniqvis expetens.* Dio Prusæensis de eodem: τοὺς πονηροὺς ἀνθρώπους ἐκόλαζε, καὶ τῶν ὑπερηφανῶν ἀνθρώπων κατέλυε, καὶ ἀφηρεῖτο τὴν ἐξουσίαν: *Homines malos puniebat, & superborum regna destruebat, aut in alios transferebat.* Aristides in Panathenaico ait, eum, suscepta communi humani generis cura, meruisse in Deos referri. Laudatur similiter Theseus, qvod latrones Scirona, Sinin, & Procusten sustulerit, qvem sic de se loqventem Supplicibus inducit Euripides:

Pridem facinora nomen hoc per Græciam
*Mihi dederunt, * ultor ut scelerum vocer.*

Lib. V. c. 3. Valerius Maximus de eodem: *qvicqvid ubiq; monstri aut sceleris fuit, virtute animi ac robore dextræ comminuit.*

***

Tyrannis liberarit terras) Et maria. Philo de legatione: ἡρακλῆς ἐκάθηρε γὴν καὶ θάλατταν, ἄθλους ἀναγκαιοτάτους καὶ ὠφελιμωτάτους ἅπασιν ἀνθρώποις ὑποστὰς, ἕνεκα τοῦ τὰ βλαβερὰ καὶ κακωτικὰ φύσεως ἑκατέρας ἀνελεῖν *Hercules purgavit terras ac maria, certamina subiens hominibus omnibus partim necessaria, partim perutilia, ut tolleret hominum animantiumq; aliorum ea, qvæ exitialia aut noxia essent.*

Ultor ut scelerum vocer) Ibidem dicenti Feciali:

ἢ πᾶσιν οὖν σ' ἔφυσεν ἀρκήσειν πατήρ;
Ten' ergo sevit omnibus genitor parem?

Respondet Theseus:

ὅσοι γ' ὑβρισταί· δ' οὐ κολάζομεν.
Injuriosis. Nam bonos non tangimus.

Plutarchus in ejus vita: ἀπήλλαττε τὴν Ἑλλάδα δεινῶν τυράννων, *Pessimis tyrannis Græciam liberavit.* Item: οὐδὲν αὐτὸς ἀδικούμενος ὥρμησεν ὑπὲρ ἄλλων ἐπὶ τοὺς πονηρούς. *Nihil ipse passus injuriæ, pro aliis in homines malos impetum sumebat.*

Plutarch. de Fort. Alex. 3. Sic non dubitamus, qvin justa sint bella in eos, qvi in parentes impii sunt, qvales Sogdiani, anteqvam eos Alexander hanc feritatem dedoceret: in eos, * qvi humanam carnem epulantur, * à qvo more absistere Gallos veteres

§. 40. n. 2. cf. in exemplum th.
non trahenda ob metum majorum
malorum, quidsi n. rex galliæ
hodie similem prætextum assumat.

§. 40. n. 3. cf. grotius hic pro
pugnat causam communem belgarum
patriæque amorem ostendit, his:

pani n. dicebant se posse subjeci a-
mericanos. quia vescarentur car-
ne humana, grotius v. hic patria
suâ consulens. contrarium statuit
bella. n. belgarum alias non potuis-
sent esse justa. cum dominium fuis-
set sic acquisitum ab hispanis in
americanos Qu an delictum contra
naturam sit epulari carne huma-
na. et an sufficiens causa ad bellum.
Rs. 1) actum esse. contra dignita-
tem humanam seu contra reveren-
tiam humanitatis, indignum n. ho-
mine est id quo participat de
natura communi in escam suam
parare. 2) propria munimenta se-
curitatis convellit. Interim 2) jure
naturâ non plane adversum
alias nec in usum medicum
verti posset. caro humana, nec in
extrema famis necessitate ad-
hiberi 3) in hypothesi bello per-
sequi non ~~posse~~ potuisse ~~ad~~ Americanos.
quia non promiscue sed in hos-
tes antropopathia exercita nec
animo epulandi simpliciter sed
vindicandi, qui modi persequendi
hostem licet duri et iniqui sint
bello tn. nec digni sunt. 2) nam
si populi tales captivos suos ac-
cidissent, nemo justam causam eos
ideo bello petendi haberet quam
non liceret ipsis carne illorum
vesci Conf. Med pol. dies. 23.

§. 40. N. 4. c) omnino, a su-
periore n. et potentiore profis-
ciscitur.

§. 40 N. 4. f) atqui jure na-
turali nemo potentior est ac
superior altero. l. 1. c. 2.

§. 40. N. 4 g) concedo sed non
inferendi jus habet, non semper
qu vim inferimus, punimus
per bellum ois infertur obti-
nendi majoris boni vitandi ma-
joris mali causa quod pari
parem facere et, puxire v. non
nisi superior, grotius a. hic
uti antea dictum se frugi

teres Hercules coëgit, narrante Diodoro: in eos, qvi piraticam † exercent, Seneca; *Si non patriam meam impugnat, sed suæ gravis est, & sepositus à mea gente suam exagitat, abscidit nihilominus illum tanta pravitas animi.* Augustinus, *Opinantur scelera facienda decerni, qualia si aliqva terrena civitas decerneret, decrevissetve, genere humano decernente fuerat evertenda.* De talibus enim barbaris, & feris †† magis, qvam hominibus, dici recte potest, qvod de Persis, qvi Græcis nihilo deteriores erant, perversè dixit Aristoteles, naturale in eos esse bellum; & qvod Isocrates Panathenaico dixit, justissimum esse bellum in belluas, proximum in homines belluis similes.

† L. 2. c. 13. §. 15. L. 3. c. 19. §. 2. n. 1. VII. de Benef. L. V. de Civ. Dei.

†† h. c. §. 47. n. 5.

***

Qvi humanam carnem epulantur) Hoc qvoqve Scythas Alexander dedocuit.

A qvo more abstinere Gallos veteres Hercules coëgit) Vide Dionysium Halicarnassensem, narrantem, ut Hercules hunc morem aliaqve multa abstulerit, in beneficiis suis Græcos à barbaris non distingvens. Romanorum non minora in genus humanum merita prædicat Plinius XXX. I. *Non satis æstimari potest, qvantum Romanis debeatur, qvi sustulere monstra, in qvibus hominem occidere religiosissimum erat, mandi vero etiam saluberrimum.* Sic Justinianus principibus Abasgorum edixit ne subditorum pueros castrarent. Procopius meminit Gothicorum IV. & Zonaras Leone Isauro. Et Inchæ, in Peruana reges vicinos populos, qvi moniti non parerent, vi coëgere abstinere ab incestis, à marium cum maribus concubitu, à commestione hominum, aliisqve genus facinoribus, atqve eo modo imperium sibi pararunt omnium, qvæ usqvam legimus, excepta religione, justissimum.

4. Et eatenus sententiam seqvimur Innocentii, & aliorum, qvi bello ajunt peti posse eos, * qvi in naturam delinqvunt: contra qvam sentiunt Victoria, Vasqvius, Azorius, Molina, alii, qvi ad justitiam belli reqvirere videntur, ut, qvi suscipit, aut læsus sit in se aut republica sua, aut ut in eum, qvi bello impetitur, jurisdictionem habeat. Ponunt enim illi puniendi potestatem esse effectum †† proprium jurisdictionis civilis, cum nos eam sentiamus venire etiam ex jure naturali, qva de re aliqvid diximus libri (*a*) primi initio. Et sane, si illorum à qvibus dissentimus, admittatur sententia, jam hostis in hostem puniendi jus non habebit, etiam post susceptum bellum ex causa non punitiva: qvod tamen jus pleriqve concedunt, & usus omnium gentium confirmat, non tantum postqvam debellatum est, sed & manente bello; non ex ulla jurisdictione civili, sed ex illo jure naturali, qvod [illegible] institutas civitates fuit, & nunc etiam viget qvibus in locis homines [illegible] in familias, non in civitates distributi.

Innoc. c. 8. qvod super his. de Voto. Arch. Flor. 3. part. tit. 21. §. 5. Sylv. in verbo Papa. §. 7. Vict. Rel. 1. de Indis, num. 40. Vasq. Conner. Ill. L. 1. c. 25. & [illegible]

†† h. c. §. 44. n. 1.

(*a*) c. 2. L. 1. c. [illegible] n. 3.

***

Qvi in naturam delinqvunt) Vide Josephum Acostam de procuranda Indorum salute lib. II. c. 4.

Puni-

†††

Puniendi jus habebit) Rectissimè: hoc ipsum igitur, qvod *Grotius* absurdum putat, genuinis principiis politicis & rectæ rationi est maximè conforme, *Vid. not. ad h. c. §. 39. num. 1.*

XLI. Sed cautiones hîc nonnullæ adhibendæ sunt; prima, ne mores civiles, qvamvis inter multos populos non sine ratione recepti, sumantur pro jure naturæ: qvalia ferme erant illa, qvæ Persas à Græcis disparabant, ad qvæ recte Plutarchi illud referas: πρόφασιν † πλεονεξίας ἡμερῶσαι τὸ βαρβαρικὸν, *barbaras gentes ad mores cultiores reducere velle obtentum esse, qvo veletur alieni cupiditas.*

† h. L. c. XXII. §. 1.

XLII. Secunda, ne temere annumeremus à natura vetitis ea, de qvibus id non satis constat, & qvæ lege potius divinæ voluntatis interdicta sunt, in qva classe forte ponere liceat * innuptos concubitus, & qvosdam eorum, qvi incesti dicuntur, & fœnus.

***

Innuptos concubitus) Asterius Amaseæ episcopus: οἱ τοῖς τοῦ βίου τούτου νομοθέταις προσέχοντες ἀνεύθυνον καταλείπουσι τῆς πορνείας τὴν ἐξουσίαν. *Qvi hujus tantum seculi leges condentibus obtemperant, impunitam relinqvunt meretricii licentiam.* Adde locum Hieronymi ad Oceanum productum à nobis ad cap. V. §. 9. Jung. cap. XI. §. 9.

L. 38. Si adulterium. § 4. fratres. D. ad L. Jul. de Adulter.

XLIII. 1. Tertia, ut diligenter distingvamus *inter principia generalia*, qvale est honeste vivendum, id est secundum rationem, & qvædam his proxima, sed ita manifesta, ut dubitationem non admittant, qvale est, alteri suum non rapiendum; & *inter illationes*, qvarum aliæ facilem habent cognitionem, ut, posito matrimonio, * non admittendum adulterium, aliæ vero difficiliorem, ut ultionem, qvæ in dolore alterius acqviescit, esse vitiosam. Ferme idem hic evenit, qvod in mathematicis, ubi qvædam sunt notitiæ primæ, aut primis proximæ; qvædam demonstrationes, qvæ statim & intelliguntur & assensum obtinent, qvædam veræ qvidem, sed non omnibus patentes.

***

Non admittendum adulterium) Adulteria ubiqve puniri testatur Philo vita Josephi: Adulterium natura turpe esse Ulpianus L. Probrum. 42. D. de Verborum significatione. I. Lactantius in Epitome; *Corrumpere alienum matrimonium etiam communi gentium jure damnatur.*

Matth. X, 15. Luc. XII, 47. 48.

2. Sicut ergo circa leges civiles eos excusamus, qvi legum notitiam aut intellectum non habuerunt, ita & * circa naturæ leges par est, eos excusari, qvibus aut ratiocinationis imbecillitas, aut prava educatio obstant. Nam ignorantia legis, sicut inevitabilis si sit, tollit peccatum; ita etiam cum aliqva negligentia conjuncta delictum minuit. Atqve ideo Aristoteles barbaros, qvi prave educati circa talia delinqvunt, iis comparat, qvi morbo corruptos habent appetitus. Plutarchus ait esse qvædam νοσήματα καὶ πάθη

Nicom. VII.

civem negarit tota n. hac th. Indi-
rectam defensionem hispanorum
instituit et per consequens invasi-
onem americae a belgis factam
defendere conatur.

§. 41. As. exemplum habemus. in
puncto sepulturae, apud politiores
gentes sepultura recepta combustio
rejecta ~~[illegible]~~ sentes recte omnem
violentiam abesse debere a mor-
tuis, regerebant qd. alii sed frigidae
nihil debere relinqui hostium. esset justa si interdictum dei non
injuriis per sepulturam v. hostium adesset ps abstinendum esse nihil
injuriis exponi cadavera, qd secus. hominus 1) contra dignitatem ho-
sceret in combustione, quae res. minis 2) quia alias turbaret
m. in aula darii. agitata inter ordinem inter homines grotias
graecos et sogidinianos, plei pro. videtur hic ad aliam sentanti
sepultura, hi pro combustione am inclinare.
pugnantes. nec potuerunt conciliari
certissimo Indicio quod illud pro.
ratione sumere qd ~~quo~~ l consen-
tudinem hauserit

§. 42. As. 2. an scortatio simplex

§. 45. n. 3. as. 1) ge ordinē
servat 2) seducem melioris na
turā inter ~~[illegible]~~ homines sta:
bilis huc referendum cicero:
nis dictum pietate sublata-

τῆς ψυχῆς τὰ κατὰ φύσιν ἐξιστάντα τὸν ἄνθρωπον: *morbos animi, qui hominem de naturali statu dejiciant.*

***

Circa naturæ leges par est eos excusari, quibus aut ratiocinationis imbecillitas, aut prava educatio obstant) Hieronymus II. adversus Jovinianum: *Unaquæque gens hoc legem naturæ putat, quod didicit.*

3. Postremo illud addendum, quod semel dico, ne sæpe repetam, quæ ad pœnam exigendam suscipiuntur bella, suspecta esse injustitiæ, nisi scelera sint atrocissima & manifestissima, aut alia simul aliqua causa concurrat. De Romanis Mithridates forte non extra verum ajebat: *non delicta regum illos, sed vires ac majestatem insequi.* Justinus 38.

XLIV. 1. Perduxit nos ordo ad delicta, quæ in Deum committuntur; quæritur enim, an ad ea vindicanda bellum suscipi possit, quod late satis tractat Covarruvias. Sed ille alios secutus existimat, punitivam potestatem non esse sine proprie dicta jurisdictione: quam sententiam nos jam ante † rejecimus. Unde sequitur, sicut in rebus Ecclesiæ dicuntur Episcopi aliquo modo τὴν καθολικὴν πεπιστεῦθαι, id est * *universalis Ecclesiæ curam accepisse*, ita & regibus, præter peculiarem suæ civitatis, etiam generalem pro humana societate curam incumbere. Potior ratio pro sententia negante, justa esse bella talia, hæc est, quod Deus sufficiat vindicandis, quæ in se committuntur: unde dici solet, *Deorum injurias diis curæ, & perjurium satis Deum habere ultorem.* C. peccatum. p. II, §. 10. †h.c.§.40.n.4. L.2.C.de Reb. Cred.

***

Universalis Ecclesiæ curam accepisse) Est id in constitutionibus præferentibus nomen Clementis. Cyprianus epist. XXX. *Omnes enim nos decet pro corpore totius Ecclesiæ, cujus per varias quasque provincias membra digesta sunt, excubare.* Et de unitate Ecclesiæ: *Episcopatus unus est, cujus à singulis in solidum pars tenetur.* Exempla hujus curæ universalis passim apud Cyprianum, illustri imprimis epistola LXVII. Adde Chrysostomum in laudibus S. Eustathii.

2. Verum sciendum est, idem & de aliis delictis dici posse: nam illis quoque puniendis Deus haud dubie sufficit, & tamen ea ab hominibus recte puniuntur, nemine dissentiente. Instabunt quidam & dicent, alia delicta ab hominibus puniri, quatenus homines alii inde læduntur aut periclitantur. Sed notandum contra, non tantum ab hominibus puniri delicta, quæ directe alios lædant, sed & quæ per consequentiam, qualis est sui occisio, concubitus cum bestiis, & alia quædam.

3. Religio autem, quanquam per se ad conciliandam Dei gratiam valet, habet tamen & suos in societate humana effectus maximos. Neque enim immerito Plato religionem propugnaculum potestatis ac legum & honestæ disciplinæ

ſciplinæ vinculum vocat. Plutarchus ſimiliter συνεκτικὸν ἁπάσης κοινωνίας καὶ νομοθεσίας ἔρεισμα, *coagulum omnis ſocietatis & fundamentum legislationis.* Philoni qvoqve eſt φίλτρον ἀνυσιμώτατον καὶ δεσμὸς ἄλυτος εὐνοίας ἐρωτικῆς, ἡ τοῦ ἑνὸς θεοῦ τιμὴ: *efficaciſſimum amatorium, & vinculum indiſſolubile benevolæ amicitiæ,* * *unius DEI cultus.* Contraria omnia ab impietate:

Sil. Italicus.

Heu primæ ſcelerum cauſæ mortalibus ægris
* *Naturam neſcire Dei.*

Omnis falſa, inqvit Plutarchus, de rebus divinis perſvaſio pernicioſa, accedente animi perturbatione pernicioſiſſima. Exſtat apud Jamblichum ſententia Pythagorica: ἡ γνῶσις τῶν θεῶν ἀρετή τε ἐστὶ καὶ σοφία καὶ εὐδαιμονία τελεία: *Dei cognitio & virtus eſt, & ſapientia, & perfecta felicitas.* Hinc Chryſippus legem dixit reginam divinarum humanarumqve rerum, & Ariſtoteli * inter curas publicas prima de rebus divinis, & Romanis Jurisprudentia divinarum humanarumqve rerum notitia. Philoni ars regia πραγμάτων ἰδιωτικῶν καὶ δημοσίων καὶ ἱερῶν ἐπιμέλεια, *rerum privatarum, publicarum, & ſacrarum curatio.*

VII. Pol. L. 10. §. 2. D. de J. & J. §. 1. Inſtit. ibid. De Creat. magiſtr.

* * *

Unius Dei cultus) Idem de fortitudine: αἴτιον τῆς ὁμονοίας τὸ ἀνώτατον καὶ μέγιστον ἡ περὶ τοῦ ἑνὸς Θεοῦ δόξα, ἀφ' ἧς οἷα πηγῆς ἑνωτικῇ καὶ ἀλλαλύτῳ φιλίᾳ κέχρηνται πρὸς ἀλλήλους. *Summa ac maxima concordiæ cauſa, de uno Deo ſenſus, ex qvo velut fonte procedit inſolubilis & animos inter ſe vinciens amicitia.* Joſephus autem contra Appionem libro: τὸ γὰρ μίαν μὲν ἔχειν καὶ τὴν αὐτὴν δόξαν περὶ Θεοῦ τῷ βίῳ δὲ καὶ τοῖς ἔθεσι μηδὲν ἀλλήλων διαφέρειν, καλλίστην ἐν ἤθεσιν ἀνθρώπων συμφωνίαν ἐπιτελεῖ. *Eandem de Deo habere ſententiam, nihilq́ vita & inſtitutis inter ſe diſcrepare, pulcherrimam in animis hominum concordiam excitat.*

Naturam neſcire Dei) Sic & Joſephus adverſus Appionem libro altero cauſas, cur multæ civitates conſtitutæ fuerint, has reddit: τὸ μήτε τὴν ἀληθῆ τοῦ Θεοῦ φύσιν ἐξ ἀρχῆς συνιδεῖν αὐτῶν τοὺς νομοθέτας, μήθ' ὅσον καὶ λαβεῖν ἠδυνήθησαν, ἀκριβῆ γνῶσιν διορίσαντας πρὸς τοῦτο ποιήσασθαι τὴν ἄλλην τάξιν τοῦ πολιτεύματος. Vide & qvæ ſeqvuntur ibidem optime.

Inter curas publicas prima de rebus divinis) Ad qvarum cognitionem Imperatores vocans Juſtinus Martyr addit: βασιλικὸν ἂν καὶ τοῦτο ἔργον εἴη. *Erit hoc opus ſane regium.* Adde, qvæ habet Covarruvias in c. poſſeſſor. §. 10.

4. Hæc verò omnia non tantum in una aliqva civitate conſideranda ſunt, ut cum apud Xenophontem Cyrus ait, ſubditos hoc ſibi addictiores fore, qvo Dei eſſent metuentiores, ſed & in communi ſocietate generis humani. *Pietate ſublata,* inqvit Cicero, *fides etiam & ſocietas humani generis, & unà excellentiſſima virtus juſtitia tollitur.* Idem alibi: *Juſtitiam adfert, cum cognitum habeas, qvod ſit ſummi rectoris & domini numen, qvod conſilium,*

Cyri Inſt. Lib. IIX. Lib. I. de Nat. Deor. De Fin. IV.

qvæ

fides m. et societas humani generis
et una excellentissima virtus justi-
tia tollitur cultus dei n. per-
fectissimam vivendi rationem
involvit, qm non habet qui jus-
titiam et fidem inter homines
negligit (cons. disp. de turba-
mentis vulgi cap. 4. §. 3. ni-
hil certi in humano genere re-
linqueretur si religio tolleretur.
atque hoc v. in malam partem
interpretantur. putantq solum
religionem ideo rejeci non posse
quia vinculum esset humanæ
societatis homines ~~[illegible]~~ eo
contineri in officio ff. generaliter
vinculum quidem esse sed non solū
nec semper. religio n. futura fuis-
set qmvis vita socialis futura
non fuisset sic adam habebat
religionem in vita sociali tn.
non erat. 2s. religionem esse vin-
culum societatis sed non effectu
societatis sed ejusdem causam, esse
religio non est quia vinculum
est societatis, sed vinculum soci-
etatis est quia religio est; religio
n. rationem involvit perfectam
colendi deum, illa v. perfecta
non potest esse nisi m. cum
hominibus et in ea recte vivamus.
3) necessariam esse ad societatem
nunquam n. vis animum vin-
cens remaneret. idem cives trahi
possunt ad obsequium rei, pri-
abesset v. alias internum
argumentum animum convincendi
de obsequio erga imperantes.

§. 44. n. 6. c). Deus n. humanâ
societatem tamen medium servan-
di ordinem inter homines appro-
bavit

§. 44. n. 6. d) universam, non in
partibus aliquibus

§. 45. n. 1. b) si Deus est ens
perfectissimum n. primum esse dt.

§. 44. n. 6 b). hâc ratio quaq.
a theologis annotatur. cur con-
cilcorum universalium nullus
singularis fuerit effectus ex
diversis n. rebuspubl. aut imperiis
congregata fuerant

§. 45. n. 1. a). apud viros Dre-
tos. recepta est. religio commu-

qvæ voluntas. Atqve hujus rei evidens argumentum est, qvod Epicurus, cum divinam providentiam sustulisset, * justitiæ qvoqve nihil reliqvit, nisi nomen † inane, utqvam nasci diceret ex sola conventioone, neq; durare ulterius, qvam communis duraret utilitas, abstinendum autem ab his, qvæ alteri nocitura essent, solo pœnæ metu. Verba ipsius ad hanc rem sane insignia exstant apud Diogenem Laërtium. †Prolegom. §. 5. seq. §. 16. seqq.

***

Justitiæ qvoq; nihil reliqvit, nisi nomen inane) Seneca epistola XCVII. *Illic dissentiamus cum Epicuro, ubi dicit, nihil justum esse natura, & crimina vitanda esse, qvia vitari metus non possit.*

5. Vidit hunc nexum & Aristoteles, qvi V. de Repub. cap. XI. sic ait de rege: ἧττον φοβήσεται τὸ παθεῖν τι ἄδικον ὑπὸ τῶν ὑπηκόων, ἐὰν δεισιδαίμονα νομίζωσιν εἶναι τὸν ἄρχοντα: *minus enim populus timebit injuste tractari à Principe, qvem religiosum credat.* Et Galenus libro IX. de placitis Hippocratis & Platonis, cum multa de Mundo divinaqve natura qværi dixisset, nullo ad mores usu, qvæstionem de providentia agnoscit usus esse maximi, tum ad privatas, tum ad publicas virtutes. Vidit hoc & Homerus, qvi Odysseæ sexto & nono hominibus ὑβριστὰς & ἀγρίους, *feris & injustis*, opponit eos, qvibus νόος ἔστι θεοσεβὴς *mens religiosa.* Sic Judæorum veterum * justitiam religione permixtam laudat ex Trogo Justinus; sicut eosdem Judæos Strabo δικαιοπραγοῦντας καὶ εὐσεβεῖς ὡς ἀληθῶς ὄντας. Lactantius: *Si ergo pietas est cognoscere Deum, cujus cognitionis hæc summa est, ut eum colas; ignorat utiq; justitiam, qvi religionem Dei non tenet. Qvomodo enim potest eam nosse, qvi, unde oriatur, ignorat?* Idem alibi: *Religioni est propria justitia.* Lib. XXVI. cap. II. §. 16. Inst. lib. V. De Ira Dei.

***

Justitiam religione permixtam) Philo vita Abrahami: τὴν αὐτῆς φύσεώς ἐστιν εὐσεβῆ τε εἶναι καὶ φιλάνθρωπον, καὶ ὅθεν ἡ αὐτὸν ἑκάτερον ὁσιότης μὴ πρὸς ἕτερον δικαιοσύνη ἢ πρὸς ἄνθρωπον θεωρεῖται. *Ejusdem est naturæ, religiosum esse & hominum amantem: apud eundem spectantur pietas in Deum, & in homines justitia.*

6. Jam vero majorem etiam usum habet religio in majori illa, qvam in civili societate, qvia in civili partem ejus supplent leges & facilis legum executio: cum contra in magna illa communitate juris exsecutio sit difficillima, ut qvæ, nisi armis, expleri neqveat; & leges paucissimæ, qvæ ipsæ insuper sanctimoniam suam habent præcipue à metu numinis; unde qvi in jus gentium peccant, divinum jus violare † passim dicuntur. Non male ergo religionem contaminatam ad omnium pertinere injuriam dixere Imperatores. †L. 3. C. 4. §. 16. L. 4. §. 1. C. de Hæreticis.

XLV. 1. Ut rem totam penitius introspiciamus, notandum est, religionem veram, qvæ omnium ætatum communis est, qvatuor præcipue pronuntiatis niti; qvorum primum est, Deum esse, & esse unum: Secundum, Deum

Deum nihil esse eorum, qvæ videntur, sed his aliqvid sublimius: Tertium, à Deo curari res humanas, & æqvissimis arbitriis dijudicari: Qvartum, eundem Deum opificem esse rerum omnium extra se. Hæc qvatuor totidem decalogi præceptis explicantur.

†††

Qvatuor præcipuè pronunciatis niti) Conferantur ea, qvæ notavimus ad *Guil. Grot. de Jur. Nat. cap. 5. pag. 87. & seqq.* ubi pluribus autoritatibus & testimoniis hanc rem egit, omissis interim, qvæ tamen maximè necessariæ erant, legitimis ac sufficientibus demonstrationibus.

2. Nam primo aperte traditur Dei unitas; secundo natura ejus inconspicua; nam propter eam imago ejus exstrui vetatur Devt. IV, 12. Qvomodo & * Antisthenes dicebat: ὀφθαλμοῖς οὐχ ὁρᾶται οὐδενὶ ἔοικεν, διόπερ αὐτὸν οὐδεὶς ἐκμαθεῖν ἐξ εἰκόνος δύναται; *oculis non conspicitur, rei nulli est similis, inde nec qvisqvam eum potest ex effigie cognoscere.* Philo autem: τὸ ἀόρατον εἰκονογραφεῖν ἢ διαπλάσσειν οὐχ ὅσιον; *Profanum est ejus, qvi inconspicuus est, pingendo aut fingendo imaginem exhibere.* Diodorus Siculus de Mose: ἄγαλμα οὐ κατεσκεύασε διὰ τὸ μὴ νομίζειν ἀνθρωπόμορφον εἶναι τὸν θεόν: * *simulacrum non constituit, eo qvod Deum non crederet humana forma esse.* Tacitus: *Judæi mente sola unumqve numen intelligunt: profanos, qvi DEUM imagines mortalibus materiis in speciem hominum effingunt.* Plutarchus verò, cur * Numa de templis simulacra sustulerit, causam hanc reddit: ὡς οὐκ ἐφάπτεσθαι θεοῦ δυνατὸν ἄλλως ἢ νοήσει; *Qvod DEUS concipi, nisi sola mente, non possit.* Tertio præcepto intelligitur cognitio & cura rerum humanarum, etiam cogitationum: nam id jurisjurandi fundamentum est. Deus enim testis etiam † cordis, &, si qvis fallat, vindex invocatur; qvo ipso simul & justitia DEI significatur & potentia. Qvarto, origo mundi totius auctore Deo, * in cujus rei memoriam institutum fuit olim sabbatum, & qvidem singulari qvadam sanctimonia supra ritus alios. Nam si qvis in alios ritus peccasset, pœna legis erat arbitraria, ut de cibis vetitis; si in hunc, pœna capitis: qvia sabbati violatio ex instituto continebat abnegationem mundi à Deo creati. Mundus autem à Deo creatus & bonitatem ejus, & sapientiam, & æternitatem, & potentiam tacitè indicat.

Excerpt.

† L. 2. c. 13. §. 3. n. 1. & seq.

***

Antisthenes) Laudatus Clementi Alexandrino: ex illo videtur hoc promsisse Seneca lib. VII. c. 30. Naturalium qvæstionum: *ipse, qvi ea tractat, qvi condidit, qvi totum hoc fundavit, deditqve circa se, majorqve est pars operis sui ac melior, effugit oculos, cogitatione visendus est.*

Philo autem) Dicit hæc apud Philonem Rex Agrippa.

Simulacrum non constituit) Dion libro XXXVI: οὐδ' ἄγαλμα οὐδὲν ἐν αὐτοῖς ποτὲ τοῖς ἱεροσολύμοις ἔχον. ἄῤῥητον δὲ καὶ ἀειδῆ αὐτὸν νομίζοντες εἶναι, &c. *Nec ullum Hierosolymis simulacrum habebant, qvod Deum crederent neq; conspici, neq; verbis explicari posse.* Vide & Strabonem Libro XVI.

Nu-

munis posse nimirum homines salvae. de aliis argumenta convincen-
ri extra Christianam proprie sic tia deum esse vide §. 41. prol.
dictam religionem si modo fundamen. §. 45. n. 1. c. unde et hoc se-
ta habeant. religionis Christianae quitur qui aliquid horum negat.
e.g. si sciant Christum esse media illum deum ipsum negare, tollit
torem inter deum et homines. de n. summam a deo perfectionem
qua religione v. ita sentio religi exemplum epicuri providentiam
onem communem non esse veram dei negantis; qui hoc ipso deum
quia non est integra, ad religi negans, nihil interest deos ne-
onis integritatem pertinet os. ges an infames. inquit Seneca.
tendere quomodo justitiae dei §. 45. n. 2. c. deus quia sum-
satisfiat et homini aeterna sa. mus est et perfectissimus et
lus obtingat et dici quidem isto unus est; si unus non esset
principia possunt particulam veram. di ne summus nec perfectissimus
religionis ut vera religio esset duo infinita esse non
ei nequeunt; sic lapides vocari possunt quia in uno esset quod
veram domum per absurdum in altero non esset, unde homines
fores. plures sunt quia non sunt per-
fectissimi

§. 45. n. 2. c. divina providen-
tia tanta est ut ad minima
se m. extendat. Math. cap. 10 dicit
Christus quod nec passerum cecidant
sine voluntate patris sui, si
deus n. minimas non curaret
eas nec creasset hac ipsa
divina providentia ad mala se
m. extendit regit n. illa et ad
bonum finem dirigit quamvis illa
non vult deus nec ipse deus gau-
det an bonum gratulatur sub
exemplum habemus in Josepho
in cuius finem bonum omnia
deus direxit sed in specie ipse
quitur res hominum tanquam
dominorum terrae unde legitur
caeruleas eorum habere nu-
meratas. ψ. 56. ψ 9. indicio
quod et minima curet in ho-
mine.

Numa) De hoc Numæ instituto vide & Dionysium Halicarnassensem.

In cujus rei memoriam institutum fuit olim Sabbatum) Scriptor responsorum ad orthodoxos, ad qvæstionem LXIX. ἵνα ἐν φυλαχθῇ ἡ μνήμη τ τ κόσμ ποιήσεως ἐν τοῖς ἀνθρώποις, διὰ τ τιμιώτερον τῶν ἄλλων ἀριθμὸν ἐν τῇ θείᾳ γραφῇ. *Ut erga memoria Mundi conditi inter homines servaretur, ideo voluit Deus septenarium numerum in Sacris Literis eminere ceteris honoratiorem.* Vide & qvæ præcedunt.

†††

Continebat abnegationem mundi) Vid. *Guil. Grot. l. c. §. 7. ubiqve not. p. 91.* ubi contrarium sustinuimus: jungi his possunt *Hug. Grot. l. 1. c. 1. §. fin. n. 4. Selden. de J. N. & G. sec. disc. Hebr. lib. 3. c. 10. pag. 331. seqq. Reinking. de Regim. Secul. & Eccles. Lib. 3. Class. 1. cap. 2. n. 8. seqq. Soto, de J. & J. lib. 2. q. 3. art. 3. Azor. Inst. Moral. lib. 1. c. 1. p. 2 Thom. 1. 2. qv. 100. art. 3. ad 2. Covarruv. 4. Resolut. 19. num. 2.* ubi plura in utramqve partem invenies.

3. Ex his autem notionibus contemplativis sequuntur activæ, ut Deum honorandum, amandum, colendum, eiq; obtemperandum. Itaqve Aristoteles eum, qvi Deum honorandum, aut parentes amandos neget, non argumentis, sed pœna edomandum dixit. Et alibi, alia qvædam esse honesta, Deum honore prosequi ubiqve. Istarum autem, qvas contemplativas diximus, notionum veritas haud dubie etiam petitis ex rerum natura argumentis demonstrari potest, inter qvæ illud validissimum est, qvod res aliqvas esse fatas ostendat sensus, res autem factas omnino nos ad aliqvid non factum deducant. Sed qvia hanc rationem & similes alias non omnes capiunt, sufficit, qvod ab omni ævo per omnes terras, pauciss imis exceptis, in has notiones consenserunt, & hi, qvi crassiores erant, qvam ut vellent fallere, & alii sapientiores, qvam ut fallerentur: * qvæ consensio in tanta & legum & opinionum aliarum varietate satis ostendit traditionem, à primis hominibus ad nos propagatam, ac nunqvam solide refutatam, qvod vel solum ad fidem faciendam satis est.

Top. I, 9. Top. II, 4.

Ziegl. p. 474

Ziegl. p. 475

***

Qvæ consensio) Tertullianus adversus Marcionem: *Animæ à primordio conscientia Dei dos est.* Φυσικὴ ἀλήθεια, *pietas naturalis*, Diodoro Siculo in Fragmentis. Philo de Unius Imperio: ἀδὲν τεχνικῶν ἔργων ἀνθρωπίζεται. πικνικώτατ ὁ κόσμ, ὡς ὑπό τν τὼ ὄντως τὼ ἀϊδίμλω ἀγαθῶ καὶ τελειοτάτ παίτων δεδημιεργῆσθ. ἔτι τ τρόπον ἔννοιαν ἐλάβομλν ὑπάρξεως θεῦ. *Nihil artem præferens casu oritur. Maximam autem artem mundus præfert, testatur, à summe perito summeq; perfecto se fabricatum. Notitia, qva Deum esse credimus, hinc ortum habet.* Tertullianus adversus Marcionem I: *Nos defendimus, Deum primum natura cognoscendum, deinde doctrina recognoscendum: natura ex operibus; doctrina ex prædicationibus.* Cyprianus de Idolorum vanitate: *Hæc est summa divini, nolle agnoscere, qvem ignorare non possis.* Juliaqqq 3 nus

nus ad Heraclitum: πάντες ἀδιδάκτως εἶναι θεῖόν τι πεπείσμεθα, καὶ πρὸς τοῦτο ἀφορᾶν ἐπ' αὐτό τε οἶμαι σπεύδειν: οὕτω διατιθέμενοι τὰς ψυχὰς πρὸς αὐτὸ, ὥσπερ οἶμαι πρὸς τὸ φῶς βλέποντα. *Omnes ante doctrinam numen aliquod esse persvasi sumus, eo respiciendum, ad eum properandum: credoq; sic animos nostros se habere ad Deum, uti visu prædita ad lucem.*

4. Conjunxit ea, qvæ memorata nobis jam sunt de Deo, Dion Prusæensis cum dixit, ὑπόληψιν, id est persvasionem de Deo, aliam esse nobis connatam, ex argumentis scilicet petitam, aliam ἐπίκτητον acqvisitam ex traditione. Plutarchus eandem vocat παλαιὰν πίστιν, ἣν οὐκ ἔστιν εἰπεῖν οὐδ' ἀνευρεῖν τεκμήριον ἀναργέστερον, ἕδραν καὶ βάσιν ὑφεστῶσαν κοινὴν πρὸς εὐσέβειαν: *antiqvam persvasionem, qva nullum haberi possit aut dici argumentum certius, fundamentum in commune pietate positum.* Aristoteles: πάντες ἄνθρωποι περὶ θεῶν ἔχουσιν ὑπόληψιν. Idem sensus apud Platonem de legibus decimo.

De Cœlo, L. 3.

XLVI. 1. Qvare non vacant culpa, qvi, etiamsi hebetioris sint ingenii, qvam ut certa ad illas notiones argumenta aut reperire possint, aut comprehendere, eas repudiant, cum & ad honestum sint duces, & diversa sententia nullis argumentis nitatur. Sed qvia de pœnis, & qvidem humanis, agimus, discrimen hic adhibendum est inter notiones ipsas, & inter modum ab iis discedendi. Hæ notiones, numen aliqvod esse (unum, an plura, sepono) & curari ab eo res hominum, maxime sunt universales, & ad religionem, sive veram, sive falsam, constituendam omnino necessariæ; τὸν προσερχόμενον τῷ θεῷ (id est, *qvi religionem habeat:* nam religio Hebræis accessus ad Deum vocatur) πιστεῦσαι δεῖ ὅτι ἐστὶ, καὶ τοῖς ἐκζητοῦσιν αὐτὸν μισθαποδότης γίνεται: *eum credere oportet, & esse Deum, & ab eo præmia dari se* † *colentibus.*

Hebr. XI. 6.

† Prolegom. §. XI.

2. Similiter Cicero: *Sunt Philosophi, & fuerunt, qvi nullum habere censerent humanarum rerum procurationem Deos, qvorum si vera sententia est, qvæ potest esse pietas, qvæ sanctitas, qvæ religio? Hæc enim omnia pure ac caste tribuenda Deorum ita numini sunt, si animadvertuntur ab his, & si est aliqvid à Diis immortalibus humano generi tributum.* Epictetus: τῆς περὶ τοὺς θεοὺς εὐσεβείας ἴσθι, ὅτι τὸ κυριώτατον· ἐκεῖνό ἐστιν, ὀρθὰς ὑπολήψεις περὶ αὐτῶν ἔχειν, ὡς ὄντων καὶ διοικούντων τὰ ὅλα καλῶς καὶ δικαίως. *Pietatis hoc præcipuum, bene sentire de Diis, ut qvi & sint, & res omnes juste ac recte administrent.* Ælianus ait, barbarorum neminem delapsum ad ἀθεότητα, sed ab omnibus affimari * & esse numen, & nostri curam gerere. Plutarchus libro de communibus notitiis ait, eam, qvæ de Deo est, notitiam tolli sublata providentia: οὐ γὰρ ἀθάνατον καὶ μακάριον μόνον, ἀλλὰ καὶ φιλάνθρωπον καὶ κηδεμονικὸν καὶ ὠφέλιμον, προλαμβάνεσθαι καὶ νοεῖσθαι τὸν θεόν. *Non enim immortalem tantum & beatum, sed & hominum amantem, ita ut & curet eos & prosit ipsis, concipi atq; intelligi Deum.* Lactantius: *Neqve honor ullus deberi potest Deo, si nihil præstat colenti, nec ullus metus, si non irascitur non colenti.* Et revera negare Deum esse, aut

De Nat. Deor. I.

Lib. II, c. 31.

† Ziegl. p. 473.

§. 46. n. 1. ad Conf. prol. §. 11
stultitia est quia pertinaciter
in aliqua opinione manet contra
sensum. hinc athei stulti vocantur.
in ps. 14.

Franckesche Stiftungen zu Halle

§. 46. n. 4. b). quia sumpsit oi-
culum societatis humanae vade m.
puniendi capitali supplicio sed dij
niosi nempe vivi combusto nos-
tro seculo aliqui combusti fue-

aut negare à Deo curari actiones humanas, si moralem effectum respicimus, tantundem valet.

***

Et esse numen & nostri curam gerere) Seneca epistola XCV. *Primus est deorum cultus, deos credere: deinde, reddere illis majestatem suam, reddere bonitatem, sine qva nulla majestas est.*

†††

Et esse numen, & nostri curam gerere) Testatur tamen *Johann. Ludovic. Gothofred. in Archontolog. Cosm. Lib. 1. de Potent. Hispan. in nov. orb. n. 18. pag.* 319. Brasiliensium incolas sine literis, sine religione, sine legibus, sine magistratibus vixisse, *add. Id. pag.* 336. *in fin. & not. Grot. ad h. §. n.* 4.

3. Qvare ipsa qvasi necessitate auctore hæ duæ notiones* apud omnes ferme, qvos novimus, populos per tot jam secula conservatæ sunt. Hinc Pomponius erga DEUM religionem juri asscribit gentium: & apud Xenophontem, Socrates τοὺς θεοὺς σέβειν, *Deos colere legem esse* ait, qvæ apud omnes homines valeat: qvod & Cicero tum de natura Deorum libro primo, tum secundo de Inventione affirmat. Dion Prusæensis oratione XLI. vocat δόξαν καὶ ἐπίνοιαν κοινῇ τοῦ ξύμπαντος ἀνθρωπίνου γένους, ὁμοίως μὲν Ἑλλήνων, ὁμοίως δὲ βαρβάρων ἀναγκαίαν καὶ ἔμφυτον ἐν παντὶ τῷ λογικῷ γινομένην κατὰ φύσιν. *persvasionem, qvæ insit hominibus communiter omnibus, non minus barbaris, qvam Græcis, necessariam ac naturalem cunctis ratione utentibus.* Et paulo post: πάνυ ἰσχυρὰν καὶ ἀένναον ἐκ τοῦ παντὸς χρόνου καὶ παρὰ πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν ἀρξαμένην τε καὶ διαμένουσαν. *persvasionem valde robustam ac sempiternam apud omnes gentes & cœptam & permanentem.* Xenophon in convivio & Græcos & Barbaros ita ait existimare, nota esse Diis & præsentia & futura.

L. Veluti. 2. de Just. & Jure.

***

Apud omnes ferme, qvos novimus, populos) Seneca Epist. CXVII. *Tanqvam Deos esse inter alia sic colligimus, qvod omnibus de Diis opinio insita est: nec ulla gens usqvam est adeo contra leges moresq; projecta, ut non aliqvos deos credat.* Idem de beneficiis IV. 4. *Nec in hunc furorem omnes mortales consensissent alloqvendi surda numina & inefficaces Deos, &c.* Adde Platonem Protagora, & decimo de legibus, & pulchra qvæ habet Jamblichus post principium de mysteriis Ægyptiorum, ubi Deum nosse ita homini ait proprium, ut hinnitum eqvo.

4. Has igitur notitias, qvi primi incipiunt tollere, sicut in bene constitutis civitatibus coërceri solent, ut Diagoræ Melio accidisse legimus, & Epicureis, qvi ex bene moratis urbibus ejecti sunt, *ita & coërceri posse arbitror, nomine humanæ societatis, qvam sine ratione probabili violant. Himerius Sophista actione in Epicurum: δόγματος οὖν ἀπαιτεῖς δίκας; οὐκ, ἀλλ' ἀσεβείας. δογματίζειν μὲν γὰρ ἐξὸν, ἀσεβεῖν δὲ οὐκ ἐπιτέτραπται: *Placiti igitur pœnam exigis? Neutiqvam: sed impietatis placita tradere permittitur, non & pietatem oppugnare.*

Ita

***

Ita & coërceri posse arbitror nomine humanæ societatis) Moxus Lydus Crambi urbis inhabitatores obsidione captos mersit omnes, οἷον ἀθέους, ut qvi Deum nullum nossent, colerentve. Nicolaus Damascenus in excerptis Peiresianis.

XLVII. 1. Ceteræ notiones non æqve sunt evidentes, ut Deos plures uno non esse: nihil eorum, qvæ videmus, Deum esse, non mundum, non cœlum, non solem, non aërem: mundum non esse ab omni æternitate, ac ne ejus qvidem materiam, sed à Deo facta. Itaq; harum cognitionem temporum lapsu apud multos populos obliteratam, & qvasi extinctam, videmus, eoq; facilius, qvia leges hanc partem minus curabant, ut sine qva aliqva saltem consistere religio posset.

2. Ipsa lex Dei illi populo data qvem Prophetæ & prodigia partim conspecta, partim non dubitandæ auctoritatis fama ad ipsos perlata cognitione harum rerum nec obscura nec incerta imbuerant, qvanqvam falsorum deorum cultus maxime detestatur, non tamen omnes ejus culpæ convictos morte punit, sed eos demum, qvorum facta circumstantiam habent singularem, ut eum, qvi princeps alios seduxerit, Devt. XIII, 16. civitatem, qvæ incepit colere deos ante ignotos, Devt. XII, 23. eum, qvi astra colit, ut legem totam, ac proinde Dei veri cultum deserat, Devt. XVII, 2. (qvod Paulo est λατρεύειν τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα, * *opificio servire, non opifici*: nam παρὰ ibi & alibi sæpe vim habet exclusivam) qvæ res etiam apud Esavi posteros aliqvo tempore pœnis fuit subdita, ut videre est Jobi XXXI, 26. 27. eum qvoqve, qvi liberos suos Molocho id est Saturno dederit, Lev. XX, 2.

***

Opificio servire, non opifici) Philo ad Decalogum de talibus: εἰσὶ δ' οἱ καὶ προσυπερβάλλουσιν ἀσεβεία, μηδὲν τῆς ἴσων μεταδιδόντες, ἀλλὰ τοῖς μὲν τὰ πάντα τῶν ἐπὶ τιμῇ χαριζόμενοι, τῷ δ' οὐδὲν νέμοντες, ἀλλ' οὐδὲ μνήμης τὸ κοινότατον ἀξιοῦνται, ἐπιλήθονται γὰρ οὐ μόνον προσῆκον ἦν μεμνῆσθαι, ἐπιτηδεύοντες οἱ βαρυδαίμονες ἑκούσιον λήθην, &c. *Sunt autem alii qvorum ulterius impietas procedit, qvi ne paria qvidem Deo & operibus ejus tribuant, sed qvicqvid honoris excogitari potest his exhibent, illud communissimum bonum nulla memoratione dignantes. id prætereunt qvod solum meminisse debuerant, sponte miseri sibi accersentes qvæsitam oblivionem.* Sic locum Devteronomii interpretatur Maimonides Directore III, 41.

†††

Qvi liberos suos Molocho) *Vid.* latissimè de hujus idoli cultu, & an parentes liberos suos, in ejusdem honorem, per ignem modò traduxerint, an verò totaliter combuserint, *Selden. de Diis Syris, Syntagm. 1. cap. 6. p. 166. & seqq. ibiqve Dn. Beyer. in Additament. p. 242. & seqq.* ad qvos, cum plurimos alios allegent, brevitatis causa nos remittimus.

3. Cananæos vero & vicinos illis populos, pridem delapsos ad pravas

runt. unum in aula turcica.
Secretarius. Mahummedes effendi
ao 1622 autor. Status turcici L. 8.
qui volebat magis comburi quam
ut extrinsece affirmaret esse deum.
sed stulte, si resurrectio n.
nulla est quare noluit ubi et
frui voluptatibus huius vitae.
puto v. deum aliquando poe-
na loco aliquem desere ut putent.
deum non esse §. 41 prol.
scis tunc dari possunt athei
Theoretici, altar in gallia
Julius Caesar vaninus. 1619.
ignis supplicio periit Gramond.
ad eit. ao qui ipsum Luci-
lium vocat; vetus n. poeta.
quidam. huius nominis n. deum
negavit, qui probare voluit
divinam providentiam argumentis
debilibus, quae sine dubio cor-
ruere. debuisset aliis non
extantibus certissimo indicio
qm perverse in amphiteatro suo.
divinam providentiam negat
unde n. recte coerciendus erat
a gallia rege. et vivus combus-
tus Tholosae; vocabat se phi-
losophum Jctum et Theologum
sed minus recte philosophus
non poterat esse, quia prin-
cipia intellectualis naturae
convulsit nec Jctus. quia n.
deus non esset justitia defi-
ceret nec Theologus illa n.
non est esse qui deum negat.

§. 47. n. 3. a). quod et pro pontificiis militat, sit quod ille trahendus non sit ad aliam religionem si in conscientia convictus. suam esse optimam nemo n. pt contra conscientiam erroneam agere L. 2. c. 25. §. 2. n. 1 obtrudesceret n. alias animus

§. 47. n. 4. b). transeunt n. in castra hostium dei, apud Indos tn argumentum diffidentiae potius quam contemptus veri numinis

§. 47. n. 5. c). sacrificia sanguine humano et devotiones absurdâ sunt, quia nemo propriis peccatis expiandis sufficit ergo nec alienis Eodem ~~referenda~~ sacrificia liberorum in bitiis traditas, quorum obtentus fuit deo id offerri quo parentes haberent charissimum, sed parentibus in vitam liberorum nullum jus notatq ad hanc rem Sva. de Seagne in erroribus popularibus tract. 2 cap. 19 absurdissima quâq. prâtextu summâ sanctitatis defendi

§. 48. n. 1. a). Qu an religionem christianam armis propagare liceat. Rs. neg. quia religio est actus intellectualis unde convinci Dt argumentis intellectualibus non externis L. 2. c. 22. §. 14

§. 48. n. 1. b). nos addimus religionem christianam tn argumentis intellectualibus niti et qd hoc po:

vas superstitiones, non statim Deos puniendos judicavit, sed tum demum, cum hanc culpam magnis sceleribus cumulassent, Gen. XV, 16. Sic & in aliis populis dissimulavit ignorantiæ tempora circa falsorum numinum cultus, Actor. XVII, 38. Nimirum recte à Philone dictum est, religionem suam cuiq; videri optimam, ut qvæ plerumqve non ratione, sed affectu dijudicetur: unde non longe abit dictum Ciceronis, nemini ullam disciplinam philosophiæ probari, præter eam, qvam ipse seqvatur. Addit, plerosq; teneri adstrictos, anteqvam, qvid esset optimum, judicare possent. Leg. ad Cajum. Acad. IV.

4. Sicut autem excusabiles sunt & ab hominibus certe non puniendi, qvi, cum legem à Deo proditam nullam acceperint, aut astrorum, aut aliarum rerum naturalium virtutes, aut spiritus, sive in imaginibus, sive in animantibus, sive in rebus aliis colunt, aut etiam animas eorum, qvi virtute & beneficiis in humanum genus excelluerunt, aut mentes qvasdam incorporeas, præsertim si nec ipsi tales cultus commenti fuerint, * nec summi Dei cultum ideo deserant: ita impiis magis, qvam errantibus, annumerandi sunt, qvi aut cacodæmonas, qvos tales esse norunt, aut vitiorum nomina, aut homines, qvorum vita fuit flagitiis plena, divinis honoribus colere instituunt. Liegl. p. 478.

***

Nec summi Dei cultum ideo deserant) Sic victimas ab Ægypti regibus, ab Augusto, à Tiberio in Templum admisere Judæi. Docent id & Josephus & Philo.

5. Nec minus illi, qvi deos colunt hominum innocentum sangvine, à qvo more, qvod Carthaginenses abstinere coëgerit, laudatur * Darius Persarum rex, & Gelo Syracusarum tyrannus. Narrat & Plutarchus, barbaros qvosdam, qvi humanis victimis deos colebant, pœnas daturos Romanis fuisse: sed cum antiqvitate moris se excusarent, nihil mali passos: vetitos tantum, ne qvid in posterum tale facerent. Just. L. XIX. Plut. Apophth. & de Sera Num. Vind. Plut. qvæst. Rom. 12.

***

Darius) Hystaspis filius, Xerxis pater. Confer, qvæ supra §. XL. h. c.

†††

Pœnas daturos Romanis fuisse) Sed tamen apud ipsos Romanos, legitur, bello Punico secundo ex fatalibus libris sacrificia aliqvot extraordinaria facta, inter. qvæ Gallus & Galla Græcus & Græca in foro boario sub terrâ vivi demissi sunt, *Liv. L. 22. Plin. L. 28. c. 2.* ubi addit: aliarum Gentium (sacrificia) cum qvibus tum res esset, etiam nostra ætas vidit.

XLIIX. 1. Qvid de illis armis dicemus, qvæ inferuntur populis aliqvibus eam ob causam, qvod illi Christianam religionem, sibi propositam, amplecti nolunt? Non jam qværam, an talis proponatur, qvalis debet, & qvomodo debet. Demus ita fieri: duo notanda dicimus. Prius est, veritatem Christianæ religionis, qvatenus scilicet naturali ac primævæ religioni non pauca superaddit, argumentis mere naturalibus persvaderi non posse, sed ntti historia, tum resurrectionis Christi, tum miraculorum ab ipso L. 2. c. 22. §. 9.

& Apostolis editorum: qvæ res est facti, olim qvidem irrefragibilibus testimoniis probata, sed olim, ita ut & hæc qvæstio facta sit, & jam perantiqvi. Qvo magis fit, ut doctrina hæc ab his, qvi nunc primum eam audiunt, penitus in animum admitti neqveat, nisi secretis DEI auxiliis accedentibus, qvæ, sicut, qvibus dantur, non dantur in operis alicujus mercedem, ita si qvibus negantur, aut minus large conceduntur, id fit ob causas non iniqvas illas qvidem, sed plerumqve nobis incognitas, ac proinde humano judicio non punibiles. Huc respicit Canon Concilii Toletani: *Præcipit sancta Synodus,* * *nemini deinceps ad credendum vim inferre. Cui enim vult, Deus miseretur, & qvem vult, indurat.* Mos enim est sacrorum librorum, qvarum rerum causæ nos latent, eis causam assignare divinam voluntatem.

Cap. de Judæis. 5. dist. 45.

***

Nemini deinceps ad credendum vim inferre) Josephus ita censet, δεῖν ἕκαστον κατὰ τὴν ἑαυτοῦ προαίρεσιν θεὸν εὐσεβεῖν, ἀλλὰ μὴ μετὰ βίας: *Debere qvemq; libero animi proposito Deum colere, non vi coactum.*

Qvarum rerum causæ nos latent, eis causam assignare divinam voluntatem) Servius ad initium III. Æneidos: *Qvotiescunq; ratio vel judicium non apparet, sic visum interponitur.* Sic & Donatus ad Actum V. Scena II. Evnuchi. Atqve in eum sensum poni Hebræum הפע notat Abarbaniel.

†††

Qvid de illis armis dicemus) Loqvuntur hæc crebræ expeditiones susceptæ in Orientem & Africam adversus Saracenos & Turcas, amplificandæ religionis ergo, atqve ut mortis Domini nostri JESU CHRISTI pœnas ab infidelibus expeterent; qvò fortè intendit *Grotius* (qvamvis liberum cuiqve relinqvamus judicium) in *h. l. c.* 15. §. 12. ubi fœderis caput & princeps electus dicitur Imperator Romanus: aliàs sibi nihil de fœdere qvodam, præsertim perpetuo, constare dicit, *Limn. ad Capit. Carol. art.* 1. *pag.* 129. Interim de Religione armis propagandâ vide pro & contra disputantem *Magn. Hesenthal. Athlet. Polit. Class.* 5. *q.* 6. *p.* 311. & *seqq. Innocent. Gentilett. in Anti-Machiavell. Lib.* 3. *Theorem.* 1. *p.* 268. & *seqq. Franc. à Vict. Relect.* 5. *sect.* 1. *p.* 210. *n.* 8. *seqq.*

2. Alterum hoc est, Christo, novæ legis auctori, omnino hoc placuisse, ut ad legem suam recipiendam nemo hujus vitæ pœnis, aut earum metu, pertraheretur, Rom. IIX, 15. Hebr. II, 15. Joh. VI, 67. Luc, IX, 54. Matth. XIII, 24. qvo sensu verissimum illud Tertulliani: *Lex nova non se vindicat ultore gladio.* In libro antiqvo, cui nomen constitutiones Clementis, de Christo dicitur, τὸ αὐτεξούσιον τῶν ἀνθρώπων ἀφῆκεν ἐλεύθερον, οὐ προσκαίρῳ θανάτῳ δικάζων, ἀλλ' ἐν ἑτέρᾳ καταστάσει λογοθετῶν αὐτό. *Liberam reliqvit hominibus arbitrii potestatem non morte temporali eos puniens, sed in altero seculo ad reddendam rationem vocans.* * Athanasius: *Dominus non cogens, sed libertatem suam voluntati permittens dicebat qvidem vulgo omnibus; Si qvis vult venire post me; Apostolis vero,* * *nunqvid & vos abire vultis?* Chrysostomus ad eundem Johannis locum: ἐρωτᾷ λέγων, μὴ καὶ ὑμεῖς θέλετε ὑπάγειν, ὅπερ πᾶσαν ἦν ἀφαι-

quia quaestio omnibus seculis agitissimam quia perfectissimam
tata, praecipue a ante 4. secu. doctrinam moralem continet 2)
la hybernia causa qm henri in specie abnegationem sui do.
cus. 2. anglorum rex a pontifice h. e omnem profectum
tice in. donatam accepit sub. in malo homini adscribi, et
praetextu hybernorum ad fidem vivere deo. in deo et per deum
Christianam deducendorum, revere jubet. 3) nec perfectior religio
ut illos armis correptos. sibi sub. excogitari potest quia docet vir
piceret et praeterito seculo eir tutem in exquisitissimis gra.
ca invasionem americae ab his. Do.
panis factum.

§. 48. N. 1. cf. quod allegatum
fuit a legato Suedico. in orati
one intercessoria pro hungaris
mense augusto. 1682 dicar.
cur.

§. 48. N. 2. cf. Zu an judaeorum
liberi ad Baptismum trahendi
quod saepius tentatum est et
speciem habet eradicandae rele
gionis judaicae sed a cordati
oribus theologis rejectum est.
quia liberi per parentes demum
pertinent ad foedus Christi
ijs proinde repugnantibus
hos quoq una repugnare cen.
tendum est.

§. 48. n. 3. eshocz sensu interpre-
tandum qd cap. 15 §. 3. n. 4.
legetur superiorem cogere posse ad
quavis virtutis officia si nempe
de rebus conscientia agatur. h. e
instanter vocari debere. Cons. ora-
tio synodi gallicanae 1682. ad re-
formatos ut sic habent res
vestrae seu velitis seu nolitis
vos estis fratres nostri, ne di-
catae nolite, nos quaerere nam hoc
dicit iniquitas, qua divisi sumus,
non charitas, qua Christiani su-
mus. et moralistae hispani qua-
ruat. an non haec sit justa belli
causa si infideles nolint transi-
tum permittere praeconibus sacris qd
quidem aff. dicam is quia Ecclesi-
ae semper manet jus integrum. Cyrillus

§. 49. n. 1. as. Commendandus
hanc in rem liber doctissimus
Kortholdii de calumniis pag-
norum in veteres Christia-
nos sparsis et ex priscis pa-
tribus justinus, tertullianus

ἀφαιρῶντος βίαν καὶ ἀνάγκην: interrogat, an & ipsi velint discedere, qvod omnem est amoventis vim ac necessitatem.

***

Christo novæ legis auctori omnino hoc placuisse, ut ad legem suam recipiendam nemo hujus vitæ pœnis, aut earum metu pertraheretur) Tractat hoc Gregorius Nazianzenus oratione, cum assumtus est è Patre: & Beda lib. 26. Isidorus de Sisebuto rege: *Qvi in initio regni sui Judæos ad fidem Christianam permovens æmulationem qvidem Dei habuit, sed non secundum scientiam: potestate enim compulit, qvos provocare oportuit fidei ratione.* Transscripsit hoc in historiam Rodericus II. 13. Posteriores in Hispania reges eodem nomine culpant Osorius, & Mariana, qvem vide XXVI, 14. XXVII, 5.

Athanasius) Epistola ad solitarios.

Nunqvid & vos abire vultis?) Cyprianus epistola LV. *Conversus ad Apostolos suos dixit: Numqvid & vos vultis ire? servans scilicet legem, qva homo libertati suæ relictus, & in arbitrio proprio constitutus sibimet ipse vel mortem appetit, vel salutem.*

3. Nec obstat illud in fabula de nuptiis, qvod qvidem jubentur cogi intrare, Luc. XIV, 23. nam sicut in ipsa fabella illud cogere * instantiam vocatoris significat, ita & in affabulatione, qvo sensu vox ejusdem significationis accipitur Luc. XXIV, 29. nec aliter Matth. XIV, 23. Marc. VI. 45. Gal II, 14. Procopius in Arcanæ historiæ parte docet, à sapientibus culpatum fuisse * Justiniani consilium, qvod Samaritas vi ac minis ad Christianam religionem compulerit: addit & incommoda inde secuta, qvæ apud ipsum legas.

***

Instantiam vocatoris significat) Cyprianus de Idolorum vanitate hunc locum respiciens: *Per urbem vero discipuli magistro & Deo monente diffusi, præcepta Dei in salutem darent, ab errore tenebrarum ad viam lucis adducerent, cœcos & ignaros ad agnitionem veritatis ocularent. Ac, ne esset probatio minus solida, & de Christo delicata confessio, per tormenta, per cruces, per multa pœnarum genera tentantur.*

Justiniani consilium) Ad eundem Justinianum epistolam Theodahadi vide in Cassiodoro X, 26.

XLIX. 1. Qvi vero Christianismum docentes aut profitentes eam, ob causam pœnis subdunt, haud dubie faciunt contra ipsam rationem, nihil enim est in disciplina Christiana (ipsam hic per se considero, non qvatenus ei insincerum aliqvid admiscetur) qvod humanæ societati noceat, imo nihil, qvod non prosit. Res ipsa loqvitur, & extranei coguntur agnoscere. Plinius Christianos sacramento inter se obstringi ait, ne furta, ne latrocinia committant, ne fidem fallant.* Ammianus ea religione nihil ait doceri, nisi justum

& lene. Et vulgi verbum, *Bonus vir Cajus Sejus, tantum qvod Christianus.* Nec admittendo excusationes, nova omnia metuenda, præsertim cœtus: nam neqve metuenda sunt dogmata, qvamvis nova, si modo ad honesta omnia atqve ad exhibendam superioribus obedientiam ducant, nec suspecti esse debent cœtus proborum hominum, & qvi latere non qværunt, nisi cogantur. Recte huc aptem, qvod Augustum de Judæorum conventibus dixisse * Philo commemorat: non eos bacchanalia esse aut cœtus turbandæ paci, sed virtutum scholas.

Tert. Apol. c. 3. & 1. advers. Nat. c. 4.

***

Ammianus) idem vere, Christianam religionem absolutam & simplicem vocat: Zosimus & ipse paganus: χριστιανῶν πίστεως ἐπαγγελία παντὸς ἁμαρτήματος καὶ πάσης ἀσεβείας ἀπαλλαγή: *Christianæ fidei hæc est pollicitatio, libertas ab omni crimine atqve impietate.* Secta nemini molesta passim à paganis dicebatur: Tertullianus Scorpiaco. Justinus Apologetico II. ἀρωγοὶ δ' ὑμῖν καὶ σύμμαχοι πρὸς εἰρήνην ἐσμὲν πάντων μᾶλλον ἀνθρώπων, ὅτι ταῦτα δοξάζομεν, ὡς λαθεῖν θεὸν κακόεργον, ἢ πλεονέκτην, ἢ ἐπίβουλον, ἢ ἐνάρετον, ἀδύνατον εἶναι, καὶ ἕκαστον εἰς αἰωνίαν κόλασιν ἢ σωτηρίαν κατ' ἀξίαν τῶν πράξεων πορεύεσθαι. *Nos vobis ad imperii tranqvillitatem maxime adjutores & collaboratores sumus, ut qvi doceamus, fieri non posse, ut Deo qvis lateat, sive sit maleficus, raptor, insidiator, sive æqvi amans, tum vero ad æternam aut salutem aut pœnam qvemqve mitti pro factorum suorum dignitate.* Arnobius, de conventionibus Christianorum loqvens, libro II. *In qvibus aliud auditur nihil, nisi qvod humanos faciat, nisi qvod mites, verecundos, pudicos, castos, familiaris communicatores rei cum omnibus, qvos solidet germanitatis necessitudine copulatio.*

Philo commemorat) In legatione. Similiter & libro de Sacrificantibus facunde ostendit, qvantum Synagogæ distent à paganicis mysteriis. Locus uterqve dignus inspici. Simile habet libro altero contra Appionem Josephus.

2. Qvi in tales sæviunt, ipsi in ea causa sunt, ut puniri juste possint, qvod & Thomæ videtur. Atqve eam ob causam * Constantinus Licinio, Imperatores * alii Persis bellum intulerunt, qvanqvam hæc bella magis ad innocentum defensionem, de qva & infra † agemus, qvam ad pœnæ exactionem pertinent.

Thom. 2, 2, 108.

† h. L. c. 25.

***

Constantinus Licinio) Vide Zonaram. Simile illud apud Augustinum epist. L. *Maximianus episcopus Vagiensis auxilium petiit ab Imperatore Christiano contra hostes Ecclesiæ, non tam sui ulciscendi causa, qvam tuendæ Ecclesiæ sibi creditæ.* Relatum est in causam XXIII. qvæst. III. c. 2.

Alii Persis) Vide Menandrum Protectorem.

L. 1. In eos vero, qvi Christi legem pro vera habent, sed de qvibusdam,

qvæ

ed prædicandum sed Rp non mi
ni impediatur per arma vindi
candum 2) tenentur. Sultem audi
re et consultare Rp. sed non vita
huius poenis si nolint adigi

Franckesche Stiftungen zu Halle

§. 50. N. 2. a) addimus in facta stu-
dium quietem reipi turbare non da-
bere, atq. hic periculum turbarum
majus minusve toto huic negotio
ulcerum ponit

§. 50. N. 3. b) notandum hic pri-
cis temporibus nullos Christianis
reliquis graviores existisse arrianis
quod inter rationes quoq est, qua-
re non juxta tres coeteras religiones
tollerari possit arriana.

qvæ aut extra legem sunt, aut in lege sensum videntur habere ambiguum, & ab antiqvis Christianis non eundem in modum sunt exposita, dubitant aut errant, suppliciis qvi grassantur, periniqvè faciunt: qvod ostendunt & ea, qvæ ante diximus, & Judæorum exemplum vetus. Nam hi, cum legem haberent, qvæ suppliciis hujus vitæ sanciebatur, nunqvam tamen pœnis subdiderunt Sadducæos, qvi rejiciebant dogma resurrectionis verissimum qvidem, sed in ea lege non nisi †† obscure & sub verborum aut rerum involucris traditum. †† Proleg. §. XI.

2. Qvid si verò gravior sit error, & qvi apud æqvos judices facile possit sacra autoritate aut veterum consensu revinci? cogitandum hic qvoq; qvanta sit vis inolitæ opinionis, & qvantum libertatem judicii minuet in suam cujusqve sectam studium, malum, ut Galenus ait, qvavis scabie insanabilius. Appositè ad hanc rem Origines, Ὀχυρώτερόν γε ἄνθρωπος τὰς περὶ ἄλλα συνηθείας, κἂν δυσπειθῶς αὐτῶν ἔχῃ καταλείψαι ἂν, ἢ τὰς περὶ τὰ δόγματα. *Facilius qvis alia sibi consveta exuat, qvantumvis illis affixus sit, * qvam ea, qvæ dogmatum sunt.* Adde qvod, qvanta hæc sit culpa, pendet ex modo illuminationis & aliis animi dispositionibus, qvas hominibus pernoscere non est datum.

***

Qvam ea, qvæ dogmatum sunt) Seqvitur hoc Chrysostomus in I. Cor. II. Ὅταν δὲ καὶ ἐν δόγμασιν ἡ συνήθεια ἡ βεβαιοτέρα γένηται. πάντα γάρ τις εὐκολώτερον ἀμείψειε, ἢ τὰς περὶ τὰς θρησκείας. *Ubi vero consvetudo in dogmata inciderit, multo fit immobilior. Nihil enim est, qvod non facilius homo mutet, qvam ea, qvæ religionis sunt.*

3. * Hæreticus Augustino is demum, qvi alicujus * temporalis commodi & maximè gloriæ principatusqve sui gratia, falsas ac novas opiniones vel gignit, vel seqvitur. Audiamus de Arianis Salvianum: *Hæretici sunt, sed non scientes: denique apud nos sunt hæretici, apud se non sunt: nam in tantum se Catholicos esse judicant, ut nos ipsos titulo hæreticæ pravitatis infament. Qvod ergo illi nobis sunt, & hoc nos illis. Nos illos injuriam divinæ generationi facere certi sumus, qvod minorem Patre Filium dicant: Illi nos injuriosos Patri existimant, qvod æqvales esse credamus. Veritas apud nos est, sed illi apud nos est, sed illi apud se esse præsumunt. Honos Dei apud nos est, sed illi hoc arbitrantur honorem divinitatis, qvod credunt. Inofficiosi sunt, sed illis hoc est summum religionis officium. Impii sunt, sed hoc putant, veram esse pietatem. Errant ergo, sed * bono animo errant, non odio, sed affectu Dei, honorare se dominum atq; amare credentes. Qvamvis non habeant rectam fidem, illi tamen hoc perfectam Dei æstimant caritatem; & qvalitèo pro hoc ipso falsæ opinionis errore in die judicii puniendi sint, * nemo potest scire, nisi judex. Interim iccirco eis, ut reor, patientiam Deus commodat, qvia videt, eos, etsi non rectè credere, affectu tamen piæ opinionis errare.*

***

Hæreticus Augustino) Libro de utilitate credendi; locus refertur in can. 28. causam XXIV. qvæstione 3. Addit Augustinus, non idem sibi videri hærecum & hæreticis credentem hominem. Vide eundem epistola CLXII. Hæresis obstinatioris animi dementia, L. 2. C. de Summa Trinitate. I.

Temporalis commodi & maxime gloriæ principatusq; sui gratia) Scriptor responsorum ad orthodoxos qvæstione IV. δηλοῖ εἰσὶν ὅτι ἐκ φιλοδοξίας ἢ ἀντιπαθείας τῶν αἱρεσιαρχῶν πᾶσαι αἱ αἱρέσεις τὰς ἀφορμὰς ἐσχήκασι τῆς συστάσεως αὐτῶν. *Apertum est, ex cupiditate gloriæ aut ex æmulatu, qvi primos repertores agitaverit, sectas omnes existendi originem cepisse.* Chrysostomus ad Gal. V. ἡ γὰρ τῶν αἱρέσεων μήτηρ, ἡ τῆς φιλαρχίας ἐστὶν ἐπιθυμία, *Mater hæresium, cupiditas principatus.*

Bono animo errant) Agathias ubi de Alemannorum absurdis superstitionibus egerat Historiarum I. ἐλεεῖσθαι μὲν οὖν ἢ χαλεπαίνεσθαι δίκαιοι ἂν εἶεν καὶ πλείστης μεταλαγχάνειν συγγνώμης, ἅπαντες ὅσοι τοῦ ἀληθοῦς ἁμαρτάνουσιν. οὐ γὰρ δήπου ἑκόντες ἀλῶνται καὶ ὀλισθαίνουσιν, ἀλλὰ τοῦ ἀγαθοῦ ἐφιέμενοι, ἔπειτα σφαλέντες τῇ κρίσει τὸ λοιπὸν ἔχονται τῶν δοκηθέντων ἀπρίξ, ὁποῖα ἄττα καὶ τύχοιεν ὄντα. *miseratione, qvam odio, digniores sunt, ac tales, qvibus ignosci par sit, qvicunq; à vero aberrant. Neq; enim volentes palantur & cespitant, sed cum bonum appetant, in judicando decepti, qvæ semel visa sunt, retinent mordicus, qvaliacunq; ea fuerint.*

Nemo potest scire, nisi judex) Chrysostomus homilia contra Anathematizantes: τὸ κεκρυμμένον τῷ τῶν αἰώνων κριτῇ ἀνεπισφαλὲς ἀποφαίνεσθαι, μόνῳ εἰδότι καὶ μέτρα γνώσεως καὶ ποσότητα πίστεως. πόθεν γὰρ ἴσμεν, εἰπέ μοι, παρακαλῶ, ποίοις ῥήμασι κατηγορήσῃ ἑαυτοῦ ἢ καὶ ἀπολογήσεται ἐν ἡμέρᾳ ὅτε μέλλει ὁ θεὸς κρίνειν τὰ κρυπτὰ τῶν ἀνθρώπων, ὄντως ἀνεξερεύνητα τὰ κρίματα, καὶ ἀνεξιχνίαστοι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ. *Id qvod absconditum, solus sine periculo dijudicet seculorum judex, cui soli patet & scientiæ mensura, & fidei qvantitas. Unde enim nos sciamus, dic mihi qvæso, qvibus verbis ille se accusaturus aut excusaturus est, in die illa, qva Deus dijudicabit arcana hominum? Vere inscrutabilia sunt judicia ejus, & viæ ejus impervestigabiles.*

4. De Manichæis audiamus eum, qvi in illorum crassis sordibus diu hæsit, Augustinum: *Illi sæviant in vos, qvi nesciunt, qvo cum labore verum inveniatur: & qvàm difficile caveantur errores. Illi in vos sæviant, qvi nesciunt, qvam rarum & arduum sit, carnalia phantasmata piæ mentis serenitate superare. Illi in vos sæviant, qvi nesciunt, qvanta difficultate sanetur oculus interioris hominis, ut possit intueri solem suum. Illi in vos sæviant, qvi nesciunt, qvantis gemitibus & suspiriis fiat, ut ex qvantulacumqve parte possit intelligi Deus. Postremo illi in vos sæviant, qvi nullo tali errore decepti sunt, qvali vos deceptos vident. Ego autem sævire in vos omnino non possum, qvos, sicut me ipsum illo tempore, ita nunc debeo*

beo sustinere, & tanta patientia vobiscum agere, qvanta mecum egerunt proximi mei, cum in vestro dogmate rabiosus & cæcus errarem.

5. * In Arianam hæresin acriter invehitur Athanasius epistola ad solitarios, qvod prima in contradicentes usa esset judicum potestate, & qvos non potuisset verbis inducere, eos vi, plagis, carceribusqve ad se pertrahere anniteretur: *Atqve ita*, inqvit, *seipsam, qvam non sit pia, nec Dei cultrix, manifestat*, respiciens, ni fallor, ad illud, qvod legitur * Gal. IV, 29. Similia habet Hilarius oratione ad Constantium. * In Gallia jam olim damnati sunt Ecclesiæ judicio Episcopi, qvi, ut in Priscillianistas gladio animadverteretur, curaverant; & in Oriente damnata Synodus, qvæ in Bogomili exustionem consenserat. Sapienter dixit Plato, * errantis pœnam esse, doceri.

***

5. *In Arianam hæresin*) Non immerito odimus tam mali exempli inter Christianos repertores. Vide eorum sæva facta apud Eusebium de vita Constantini libro 1, 5. 38. Socratem libro IV, 29. Procopium Vandalicorum 1. ubi de Honoricho; & Gotthicorum 1. de Amalaricho. & Victorem Utunensem: de Semiarianis Epiphanius: τοὺς τὴν ἀλήθειαν διδάσκοντας διώκουσιν, οὐκέτι λόγοις βουλόμενοι ἀνατρέπειν, ἀλλὰ καὶ ἐχθρίαις καὶ πολέμοις καὶ μαχαίραις παραδιδόντες τοὺς ὀρθῶς πιστεύοντας. λύμην γὰρ οὐ μιᾷ πόλει καὶ χώρᾳ εἰργάσαντο, ἀλλὰ πολλαῖς. *Veritatem docentes vexant, neqve verbis evertunt, sed odiis, bellis, gladiis tradunt recte sentientes; exitium qvippe jam non uni, sed multis urbibus religionibusqve attulere.* De talibus Gregorius Episcopus Romanus ad Constantinopolitanum Episcopum: *Nova & inaudita est ista prædicatio, qvæ verberibus exigit fidem.*

Gal. IV 29.) Ad qvem locum vide Hieronymum, citatum c. 13. qvi secundum. causa XXIII. qvæst. IV.

In Gallia jam olim damnati sunt) Sulpitius Severus: *Tum vero Idacius atqve Ithacius acrius instare, arbitrantes posse inter initia malum comprimi, sed parum sanis consiliis seculares judices adeunt, ut eorum decretis atqve executionibus hæretici urbibus pellentur.* mox: *Secuti etiam accusatores Idacius & Ithacius Episcopi, qvorum studium in expugnandis hæreticis non reprehenderem, si non studio vincendi plus, qvam oportuisset, certassent. Ac mea qvidem sententia est, mihi tam reos, qvam accusatores displicere.* Postea: *Martinus apud Treviros constitutus non desinebat increpare Ithacium, ut ab accusatione desisteret: Maximum orare, ut sangvine infidelium abstineret. Satis superqve sufficere, ut Episcopali sententia hæretici judicati Ecclesiis pellerentur.* Vide & seqventia.

Errantis pœnam esse doceri) Seneca in Tragœdia:

Qvis nomen unqvam sceleris errori dedit?

Et de Ira l. 14. *Non est prudentis, errantes odisse. Alioqvin ipse sibi odio erit.* M. Antoninus libro IX. εἰ μὲν δύνασαι, μεταδίδασκε. εἰ δὲ μὴ, μέμνησο, ὅτε

πρὸς

πρὸς τοῦτο ἡ εὐμένεια σοι δέδοται; καὶ οἱ θεοὶ δὲ εὐμενεῖς τοῖς τοιούτοις εἰσίν. *Si potes, meliora doce; si non potes, memento in hoc tibi lenitatem datam. Ipsi Dii lenes sunt talibus.* Chrysostomus Eph. IV, 17. τὸν γὰρ ἀγνοοῦντα, οὐ κακῶς πάσχειν οὐδὲ ἐγκαλεῖσθαι, ἀλλὰ μανθάνειν δίκαιόν ἐστιν, ὅπερ ἀγνοεῖ. *Eum, qvi ignorat, neq; malo affici, neq; accusari oportet, sed æqvum est, ut discat, qvæ ignorat.* Valentinianus, laudante Ammiano Marcellino libro XXX. *nec qvemqvam inqvietavit, neq;, ut hoc coleretur, imperavit, aut illud: nec interdictis minacibus subjectorum cervicem ad id, qvod ipse coluit, inclinabat, sed intemeratas reliqvit has partes, ut reperit.*

Thuc. 1. Diod. libro XVI.

LI. 1. * Justius illi punientur, qvi in eos, qvos Deos putant, irreverentes atqve irreligiosi sunt. Atqve hæc causa inter ceteras allata belli Peloponnesiaci inter Athenienses & Lacedæmonios, & à Philippo Macedone in Phocenses: de qvorum sacrilegio sic Justinus: *qvod Orbis viribus expiari debuit.*

Lib. VIII.

Hieronymus ad Danielis VI. *Qvamdiu vasa fuerunt in idolio Babylonis, non est iratus Dominus (videbantur enim rem Dei, secundum pravam qvidem opinionem, tamen divino cultui consecrasse) postqvam autem humanis usibus divina contaminant, statim pœna seqvitur post sacrilegium.* Nimirum & Augustinus existimat, auctum à Deo Imperium Romanorum, qvod cordi illis fuisset, qvamvis falsa, religio: &, ut Lactantius loqvitur, summum hominis officium, etsi non reipsa, tamen proposito tenerent.

***

1. *Justius illi punientur qvi in eos, qvos Deos putant irreverentes atq; irreligiosi sunt*) Vide de hac re egregia apud Cyrillum libro contra Julianum V. & VI. Solone auctore Amphictyones bello persecuti sunt Cirrhæos, qvod ii templo Delphico vim intulissent; Plutarchus Solone. Sic & qvi falso sibi vatum nomen induunt, recte puniuntur; Consule Agathiam libr. V.

2. Et supra † diximus, qvaliacunqve, qvæ putantur numina pejerata, à vero numine vindicari: *Punitur, qvia tanqvam Deo fecit*, ait Seneca: *opinio illum sua obligat pœnæ.* Sic accipio & illud Senecæ: *Violatarum religionum aliubi atqve aliubi diversa pœna est: sed ubiqve aliqva.* & qvod Plato capitis damnat religionis temeratores.

†L. 2. c. 13. §. 12. VII. de Ben. cap. 7. III. de Ben. 6. De legib. X.

CAPUT XXI.

De Pœnarum communione.

I. Pœna qvomodo transeat ad eos, qvi delicti sunt participes.

II. Communitas aut rectores tenentur ex subditi delicto, si adsit scientia & non prohibitio cum prohibere possint & debeant;

III. Item ex receptu eorum, qvi alibi deliqverunt.

IV. Nisi aut puniant aut dedant: qvod exemplis illustratur.

V. Jura supplicũ ad infortunatos non ad nocentes pertinere: cum exceptionibus;

VI. De.

§. 81. n. 1. A. vid. disp. de turbament: Vulgi cap. 4. §. 4 notandum axioma zelus pro religione quamvis falsa melior est neutralitate seu in utramque partem propendentia unde hodie pacatius non levis imminet calamitas, semper. n. illi meditati sunt non tolerantiam religionum sed religionem quandam communem

§. 1. n. 2. as. imputationis nota
sustinent hi omnes quia influxit.
Se censentur in actionem tali
cons. §. 8. cap. 19. imputa-
tionis natura consistit in eo
quo quis influxerit in actionē.

VI. Defendi tamen supplices, dum de causa cognoscatur: & ex qvo jure facienda cognitio.

VII. Qvomodo delicti rectorum participes sint subditi, aut communitatis hi qvi ejus membra sunt: & qvomodo differant pœna communitatis & pœna singulorum.

VIII. Pœnæ jus in universitatem qvamdiu duret.

IX. An sine delicti communicatione pœna transeat.

X. Distinctio ejus, qvod directo infertur & in consequentiam venit.

XI. Distinctio ejus, qvod fit occasione peccati & qvod ex causa peccati.

XII. Proprie loqvendo neminem juste puniri ob delictum alienum, & cur?

XIII. Non filios ob parentum delicta:

XIV. Respondetur ad Dei facta circa filios nocentum.

XV. Multo minus cognatos alios.

XVI. Posse tamen liberis & cognatis nocentum aliqvid negari, qvod alioqvi habere poterant: cum exemplis.

XVII. Nec subditos propriè puniri posse ob regis delictum:

XVIII. Nec singulos, qvi non consenserunt ob delictum universitatis.

XIX. Hæredes ad pœnam, qva pœna est, non teneri: & cur?

XX. Teneri tamen, si pœna in aliud debiti genus transierit.

I. 1.

QUoties de pœna communicanda qværitur, aut de iis qværitur, * qvi delicti sunt participes, aut de aliis. Qvi delicti participes sunt, non tam ex alieno, qvam ex suo delicto puniuntur. Hi, qvi sint, ex his, qvæ supra † de damno injuria dato dicta sunt, intelligi potest. Ferme enim iisdem modis in delicti partem qvis venit, qvo in damni dati: non tamen semper ubi damni obligatio est, etiam delictum est, sed tum demum, si qva malitia notabilior accesserit, cum ad damni dati obligationem sæpe qvaliscumqve †† culpa sufficiat.

† h.L.c.17. §. 6. & seqq.

†† L.44. pr. ad L. Aqvil.

***

1. *Qvi delicti sunt participes*) Tertullianus de Resurrectione carnis: *Dicent enim ministros & socios habere arbitrium ministrandi atqve sociandi, & potestatem suæ voluntatis in utrumq́, homines scilicet & ipsos. idcirco cum auctoribus merita communicare, qvibus operam sponte accommodant.*

†††

Qvaliscunqve culpa) *Vid. Guil. Grot. de Princ. Jur. Natur. cap.* 13. §. 13. ibiqve limitationem in notis.

2. Ergo * qvi factum vitiosum jubent, qvi consensum ††† reqvisitum adhibent, * qvi adjuvant, * qvi receptum præstant, aliove modo in ipso crimine participant: * qvi consilium dant, * laudant, assentantur: qvi cum ex jure proprie dicto teneantur vetare * non † vetant, aut cum teneantur ex simili jure opem *(a)* ferre injuriam patienti non ferunt, qvi non dissvadent cum dissvadere debeant, *(b)* qvi factum reticent, qvod notũ facere ex jure aliqvo tenebantur,

††† L.2.c.17. §.6. & 7.

† h.c.21.§.2. n. 2.

(a) L.2.c.1. §. 8. c. 17. §. 8.

(b) cit.c.17.§.9

bantur, hi omnes puniri possunt, si in ipsis talis sit malitia, qvæ ad meritum pœnæ sufficiat, secundum ea, qvæ proxime tractata sunt.

***

2. *Qvi factum vitiosum jubent, qvi consensum reqvisitum adhibent) Saulus manibus omnium lapidabat.* Augustinus Sermone V. de Sanctis, cap. 4. similia sermone ejusdem argumenti primo, c. 3. & sermone XIV.

Qvi adjuvant) ope. Institutionibus de Furtis. §. interdum. XI. Edicto Theuderici, c.120.

Qvi receptum præstant) Hieronymus super parabolas: *Non fur solum, sed ille reus tenetur, qvi furti conscius, qværente possessore, non indicat.* Chrysostomus de statuis XIV. οὐ γὰρ οἱ ἐπιοκρῶντες μόνον, ἀλλὰ καὶ οἱ συνειδότες μὲν, περιστέλλοντες, κοινωνοῦσι τῶν ἐγκλημάτων. *non enim perjuri soli, sed & qvi conscii cum sint, cælant perjuria, criminis tenentur.*

Qvi consilium dant) Vide institutiones l. c. & Edictum Theuderici dictis locis. Androcides ex lege Attica, τὸν βουλεύσαντα ἐν τῷ αὐτῷ ἐνέχεσθαι καὶ τὴν τῇ χειρὶ ἐργασάμενον. *qvi consilium dedit, eum non minus pœna teneri, qvam qvi manu rem effecerit.* οὐ γὰρ ἦν πραχθῆναι μὴ βουλευσαμένου, *neq; enim sine consilio res facta fuisset*, ait Aristoteles de Poëtica c. 17.

Laudant, assentantur) Chrysostomus I. ad Romanos circa finem: καὶ γὰρ τοῦ πλημμελοῦντος ὁ τὴν ἁμαρτίαν ἐπαινῶν χαλεπώτερος, *pejor peccante, qvi peccatum laudat.* Qvi facinorosum adstans hortatur, pro faciente habetur lege Langobardica, Lib. I. tit. IX. §. 25. vide qvæ ex Philone & Josepho mox proferemus ad §. 17.

Non vetant) Chrysostomus I. adversus Judæos: ὥσπερ οὖν οὐχ οἱ κλέπτοντες μόνον, ἀλλὰ καὶ οἱ κύριοι μὲν ὄντες κωλῦσαι, μὴ κωλύοντες δὲ τὴν αὐτὴν ἐκείνοις διδόασι δίκην. *Sic non ii modo, qvi furtum fecere, sed & qvi prohibere cum possent, non prohibuere, puniuntur, & qvidem pari uterq; pœna.* Sic eum, qvi sanari ægrotum prohibet, teneri qvasi vulnerasset, ait idem Chrysostomus 2. ad Cor. c. VII.

†††

Qvod notum facere ex jure aliqvo tenebantur) *Vid. arg. L. 5. §. 6. C. ad I. Jul. Majest. Exod. 7. Rer. Judicat. tit. 2. c. 28.* & plures, qvos denso agmine allegant *Rumelin. ad A. B. part. 3. D. 4. th. 19. ibiqve Myler. in annotat.*

II. 1. Exemplis res fiet illustrior. Communitas, ut alia, ita & civilis non tenetur ex facto singulorum sine facto suo aut omissione. bene enim Augustinus: *Aliud est, qvod in populo qvisqve habet peccatum proprium, aliud, qvod commune, qvod uno animo fit & una voluntate ad aliqvid multitudine comparata committitur.* Hinc in formula fœderum est: * *Si defexit publico consilio.* Locri apud Livium ostendunt Senatui Romano, culpam defectionis procul à consilio publico abfuisse. Narrante eodem Zeno, pro Magnetibus deprecator, apud T. Qvintium & Legatos, qvi ei aderant, flens petebat, ait Li-

§. 2. n. 2. a). posse hic non ut alias ~~capitur~~ accipitur moraliter sed una naturaliter posse cum effectu.

Livius, *ne unius amentiam civitati assignarent; suo quemque periculo facere.* Liv. L. XIV. Et Rhodii apud Senatum publicam causam à privatorum causa segregant, dicentes, *nullam esse civitatem, quæ non improbos cives aliquando, & imperitam multitudinem semper habeat.* Sic nec pater ex delicto liberorum tenetur, nec dominus ex servi, nec alii, qvi præsunt, nisi aliqvid in ipsis vitiosum hæreat. Riegl. p. 482

***

1. *Si defexit publico consilio*) Chrysostomus de statuis III. ὅτι ἀ κοινὸν τῆς πόλεως τὸ ἁμάρτημα γέγονεν, ἀλλὰ αὐθρώπων τινων ξένων καὶ ἐπηλύδων, οὐδὲν λόγισμὸν ποιούντων, ἢ τόλμη καὶ ῥᾳθυμία πάσῃ. καὶ σὸκ ἂν εἴη δίκαιον ὥσπερ τῆς ὀλίγων ἀπαιδευσίας πόλιν τοσαύτην ἀναρπάζειν, καὶ τὰς οἰκείας ἡδικημένας διδόναι δίκας. *Non commune fuisse delictum civitatis, sed extraneorum & advenarum, qvi cuncta temeritate ac legum ignorantia, quam ratione, facerent. Neq; vero æqvum, ut ob paucorum imperitiam tanta urbs everteretur, & pœnam ferrent culpæ exsortes.* Ammianus libro XXX. de Qvadis: *nihil ex communi mente procerum gentis delictum asseverantes in nostros.*

2. Ex his autem modis, qvibus rectores aliorum in crimen veniunt, duo sunt, qvi maximum usum habent, & diligenti consideratione indigent: patientia & receptus. De patientia ita habendum est, qvi scit delinqvi, qvi prohibere potest & tenetur, nec prohibet, †eum ipsum delinqvere. Cicero in Pisonem: *Neqve vero multum interest, præsertim in consule, utrum ipse pernicios legibus, improbis concionibus rempublicam vexet, an alios vexare patiatur.* Brutus ad Ciceronem: *Alienæ igitur, inqvies, culpæ me reum facies? Prorsus alienæ, si provideri potuit, ne existeret:* ἴσον τῷ πλημμελεῖν τὸ μὴ κωλύειν τὸς πλημμελοῦντας, ait Agapetus ad Justinianum: *par est, delinqvere, & delinqventes non prohibere. Qvisqvis patitur peccare peccantem, is vires submi-nistrat audaciæ*, ait Arnobius. *In cujus manu est, ut prohibeat, jubet agi, si non prohibet admitti*, ait Salvianus. Augustinus vere: *Qvi desinit obviare, cum potest, consentit.* † h. c. §. 1. n. 4. Riegl. L. 3. c. 20. §. 30. p. 482 Adv. gent. c. IV. L. Imperator. 7. D. qvi sine manumiss. L. 2. ad Noxal. Act. Paul. l. 5. Sent.

3. Sic qvi mancipium, cum possit eximere, prostitutum esse patitur, pro prostituente habetur Romanis legibus. Si servus sciente domino occidit, in solidum dominum obligat: ipse enim videtur dominus occidisse. Et lege Fabia in dominum animadvertitur, si servus, domino sciente, alienum servum subduxerit.

†††

In *solidum dominum obligat*) Qvidam hoc cum *Franzk. tit. de Noxal. Act. n.* 3. solùm verum putant, si ex L. Aqviliâ agatur, non verò, si ex L. Corneliâ. Sed nos hic nullam firmam rationem differentiæ animadvertere possumus: incumbit, qvippe scienti domino prohibere manifestum illud, qvod servus sibi proposuit, scelus; qvod ubi non facit, cum valeat, qvemadmodum præsupponit Grotius, omninò causa moralis homicidii evadit, adeoqve ex L. Cornelia puniendus venit, *add. arg. L. 3. §. 4. ad L. C. de Sicar. Verb. cujus familia sciente eo. item Grot. §. seq.*

4. Sed, ut diximus, præter scientiam, requiritur facultas prohibendi. Et hoc est, qvod ajunt leges, * scientiam (a) cum puniri jubetur, accipi pro patientia, ut, qvi prohibere potuit, teneatur, si non fecerit; & scientiam hic spectari, qvæ habeat & voluntatem: scientiam accipi cum consilio: ideoqve non teneri dominum, si servus in libertatem proclamaverit, si dominum contemserit: qvia scilicet culpa vacat, qvi scit qvidem, sed prohibere non potest. Sic parentes tenentur ex delictis filiorum, sed eorum demum, qvos habent in potestate. Vicissim, etiamsi in potestate habeant, & alioqvi prohibere potuerint, non tenebuntur, nisi & sciverint. Pariter enim concurrere hæc debent, scientia & non prohibitio, ut qvis ex facto alieno teneatur, qvæ omnia ad subditos pari ratione sunt referenda: Veniunt enim ex naturali æqvitate.

(a) l. Scientiã. 45. pr. D. ad L. Aqvil. L. 1. §. 1. Hæc autem. D. Si fam. furt. fec. ciss. dicat. L. 4. in delictis. de Nox. Act. L. Culpa. 50. D. de R. I. L 103. nul. lum crimen. eod. tit. L. 1. v. qvi eã in med. L. Qvid ergo 13. §. 1. L. 19. Non alia. D. qvi not. inf. L. 7. Furtim. §. 5. Qvod si. D. Arb. furt. cæsar.

***

4. *Scientiam, cum puniri jubetur, accipi pro patientia*) Lege Wisigotthorum libro IIX. tit. IV. cap. 11. cap. 26. & alibi. Libro IX. tit. I. c. 1.

5. Egregie Proclus ad illud Hesiodi: ἔργ. v. 238.

πολλάκι καὶ ξύμπασα πόλις κακὸν ἀνδρὸς ἐπαυρεῖ.

Sæpe luit populus pœnas unius iniqvi.

ait, ὡς ἐξὸν κωλύειν, μὴ κωλύσαι ξένος πονηρίαν, *ut qvi, cum prohibere possit, non prohibet, unius malitiam.* Sic in exercitu Græcorum, ubi Agamemnon ipse & alii concilio communi suberant, non immerito

Qvicqvid delirant reges, plectuntur Achivi:

* Ipsorum enim erat, cogere Agamemnonem, ut sacerdoti filiam redderet. Sic post eorundem classis exusta narratur

* *Unius ob culpam & furias Ajacis Oilei,*

Qva de re Ovidius Metam. XIV.

Virgine rapta,
Qvam meruit pœnam solus, digessit in omnes,

Liv. Lib. I. cap. XIV. qvia ceteri non impedierant, ne virgo sacerdos raperetur. Apud Livium est: *Propinqvi regis Tatii legatos Laurentium pulsant. Cumqve Laurentes jure gentium agerent, apud Tatium gratia suorum & preces plus potuerunt. Igitur illorum pœnam in se vertit.* Huc proprie pertinet illud Salviani de regibus: * *Potestas magna & potentissima, qvæ prohibere scelus maximum potest, qvasi probat debere fieri, si sciens patiatur perpetrari.* Et apud Thucydidem est: ὁ δυνάμενος παῦσαι, ἀληθέστερον δρᾷ. *Magis ille facit, qvi potest prohibere.* Lib. I. Sic apud Livium Vejentes & Latini Romanis se excusant, qvod hoste eorum à subditis suis adjuti essent se insciis. Lib. I. & VI. Contra Teucæ reginæ Illyriorum non accipitur excusatio, qvod diceret, non à se, sed à subditis piraticam exerceri, neqve enim prohibebat. * Olim ab Amphictyonibus damnati Scyrii, qvod suorum qvosdam piraticam exercere patiebantur.

5. Ipso-

***

5. *Ipsorum erat cogere Agamemnonem*) ita hanc rem explicat Cyrillus libro V. contra Julianum.

Unius ob culpam & furias Ajacis Oilei) Euripides Troadibus sic loqventem Neptunum facit:

ὅιδ' ἡνίκ' Αἴας εἷλκε Κασσάνδραν βίᾳ.
Cum Phœbadem vi traxit Ajacis manus.

Et Minervam respondentem

κ' οὐδέν γ' Ἀχαιῶν ἔπαθεν, οὐδ' ἤκουσ' ὕπο.
Nihilq; audiit, nil passus à Græcis mali est.

Pari jure omnes Antiochenos statuarum crimine involvit Chrysostomus, prima ejus argumenti oratione, ἰδοὺ τὸ ἁμάρτημα γέγονεν ὀλίγων, καὶ τὸ ἔγκλημα γίνεται κοινόν. ἰδοὺ δι' ἐκείνους ἅπαντες δεδόκαμεν νῦν καὶ τῶν ἐκείνοις τετολμημένων αὐτοὶ τὰς τιμωρίας ἀναμένομεν. εἰ δὲ προλαβόντες αὐτοὺς ἐξεβάλομεν τῆς πόλεως καὶ τὸ νενοσηκὸς διωρθώσαμεν μέλος. οὐκ ἂν τὸν παρόντα ἐφοβούμεθα φόβον. *Ecce facinus paucorum fuit, accusatio in omnes fertur. Ecce propter illos nunc in metu omnes sumus, & eorum, quæ illi ausi sunt, pœnam nos ipsi exspectamus. Quod si antevertissemus eam, illos de urbe pellendo, & partem morbidam, sicut oportet, tractassemus, abesset jam à nobis hic timor.* Deinde: δι' αὐτὸ οὐ τοῦτο κολάζου, φησὶ, δίδου δίκην τὴν ἐσχάτην, ὅτι μὴ παρῆς, μηδὲ ἐκώλυες, μηδὲ τοὺς ἀκοσμοῦντας κατεῖχες, μηδὲ ἐκινδύνευες ὑπὲρ τὸν εἰς τὴν βασιλέα τιμῆς. οὐ μετέσχες τῶν τετολμημένων; ἐπαινῶ τοῦτο καὶ ἀποδέχομαι. ἀλλ' οὐδ' ἐπέσχες τὰ γενόμενα, τοῦτο κατηγορίας ἄξιον. *Ob hoc ipsum, inquit, fer pœnas, & ultima lue supplicia, quod non adfuisti, quod non prohibuisti, quod insanientes non retinuisti, quod pericula non subiisti pro honore Imperatoris. Particeps non fuisti facinorum? Laudo hoc, & boni accipio. Sed nec, quæ fiebant, impediisti. Hoc verò jam dignum accusari.*

Potestas magna & potentissima, quæ prohibere scelus maximum potest) Philo in Flaccum: ὁ γὰρ ἐπιπλήττειν ἢ τὸ πανύστατον ἐπέχειν ἂν δυνηθεὶς. εἰ μὴ κεκώλυκε, δῆλος ἦν ἐφιεὶς καὶ ἐπιτρέπων αὐτός. *Nam qui castigare, certe inhibere potuit; si non impediit, habendus est permisisse, aut etiam probasse, quod agebatur.* Dion. Galba: τοῖς μὲν γὰρ ἰδιώταις ἀπόχρη μηδὲν ἀδικεῖν. τοῖς δὲ δὴ τὰς ἡγεμονίας ἔχουσιν ἀνάγκη προνοεῖν ὅπως μηδ' ἄλλος κακουργῇ. *Privatis sufficit non delinquere. In imperio agentibus incumbit & hoc, curare, ne delinquat alius.* in c. 4. Synodi Pistensis positæ inter capitula Caroli Calvi habemus: *Non est liber à consensu, qui, quod emendare potest, emendare negligit, quapropter sine dubio peccati se participem facit.* Vide Nicetam Choniatem libro II. de Andronico.

Olim ab Amphictyonibus damnati Scyrii) Plutarchus Cimone.

6. Sciri autem facile est, ut præsumantur, qvæ conspicua sunt, qvæ fre-

qventia, τὸ ἐκ πολλῶν συμβαίνον, ἀνάγκη μηδένα ἀγνεῖν *id, qvod à multis fit, necesse est à nemine ignoretur*, ait Dion Prusæensis Rhodiaca. Ætolos graviter reprehendit Polybius, qvod cum hostes Philippi videri nollent, suos tamen palam paterentur agere hostilia, & eorum, qvi talia facerent, principes honoribus ornarent.

Polyb. L. II.

III. 1. Veniamus ad qvæstionem alteram de receptu adversus pœnas. Pœnas, ut ante diximus, † *naturaliter cuivis*, cui nihil simile objici potest, exigere licet. institutis civitatibus id qvidem convenit, ut singulorum delicta, qvæ ipsorum cœtum proprie spectant, ipsis ipsarumq; rectoribus pro arbitrio punienda aut dissimulanda relinqverentur.

† h. l. c. 20. §. 3. n. 1. §. 7. n. 2.

†††

Naturaliter cuivis, cui nihil simile) Propriè loqvendo par à pari, adeoqve homo ab homine in qvem Imperium non habet, pœnam non exigit, (uti ipsemet *Grotius* diffiteri neqvit *h. l. c.* 25. §. 3. *n.* 4. probè tamen, officio judicis cessante, vindicat ab altero id, qvod sibi debetur. Hinc putamus constare, qvid sit exigere pœnam & vindictam: illud magistratui competit, tendens ad unum trium finium, qvos Grotius proposuit *cap. præced.* §. 6. Hoc etiam par in parem exercere valet, à qvo reparationem qværit damni illati, vel restitutionem rei suæ absqve jure detentæ.

2. At non etiam jus tam plenum illis concessum est in delictis, qvæ ad societatem humanam aliqvo modo pertinent, qvæ perseqvi ita civitatibus aliis earumve rectoribus jus est, qvomodo in civitatibus singulis de qvibusdam delictis actio datur popularis: multoqve minus illud plenum arbitrium habent in delictis, qvibus alia civitas, aut ejus rector, peculiariter læsus est, & qvo proinde nomine ille illave ob dignitatem aut securitatem suam jus habent pœnæ exigendæ, secundum ea, qvæ ante diximus. Hoc ergo jus civitas, apud qvem nocens degit, ejusve rector impedire non debet.

IV. 1. Cum vero non soleant civitates permittere, ut civitas altera armata in fines suos, pœnæ expetendæ nomine, veniat, neqve id expediat, seqvitur, ut civitas, apud qvem degit, * qvi culpæ est compertus, alterum facere debeat, aut ut ipsa interpellata pro merito puniat nocentem, aut ut eum permittat arbitrio † interpellantis. * hoc enim illud est debere, qvod in historiis sæpissime occurrit.

† h. c. §. 5. n. 4. L. 1. c. 3. §. 21. n. 4.

***

1. *Qvi culpæ est compertus*) deditionem enim præcedere debet causæ cognitio. Non decet ἀκρίτους ἐκδιδόναι, *homines dedere causa non cognita*, Plutarchus Romulo. Rex Scotiæ apud Camdenum in anno LXXXV. ait Elisabetæ, transmissurum se in Angliam Fernihurstium, imo & Cancellarium, si præcogitate securitatem violasse, vel cædem conscisse liqvidis & legitimis probationibus convincerentur.

Hoc illud est debere, qvod in historiis sæpissime occurrit) Mithridatem à Tigrane poposcit Lucullus, & non dedenti bellum intulit; Appianus Mithridatico,

§. 3. N. 1. A). qui recipit delinquen-
tem. una delicti reus fit quod et
in rebusp. locum invenit ratio re-
ceptus improbati consistit in secu-
ritate et dignitate alterius reip.
qm civitas apud qm nocens degit
ejusve rector impedire non debet.
2) qd et consensu omnium coro-
boratum cuius rei exemplum plu-
rime exstant sic inter Belgas
et anglos conventum ut nemo
delinquentes aut rebelles alteri-
us recipiat, aut si receperet ur-
gente alia reg. debat. ubi in
pacif. Londinens. 1654. art.
9. et. 10 patet et in pacifi-
cat Brādanes 1662. art. 13.
14 et seq ubi in specie hoc deter-
minatum ut rebelles aliis pos-
centibus reddantur quod et fe-
cerunt Belgā in traditione equitis
Armstrongii Anglis petentibus, qui
et postea capite plexus. quod § 4 N. 1. A). prius raro vidimus
jus angliā competens poscendi quia est contra dignitatem reip.
delinquentem tm intelligendum casus recepti ipsius grotii et suc-
de vicinis non de remotis prudis dissimulando a Belgis trans-
cipibus quia minor metus eos missus ex. § 3. n. 1. in fine.
posse nobis injuriam aut dam-
num facere.

§. 4. n. 4. b). Ea sum similem
vidimus in helvetia circa ann. 16
84 ubi milites hispanici inso-
lentius in coetum reformatorum
rusticorum egerunt, et quo coe-
ne unias alterius milite

tico, & Plutarchus Lucullo. Romani Salgas ab Allobrogibus dedi sibi postularunt; Appianus excerptis legationum XI. de Episcopo, qvem Romani dedere Scythis volebant, vide Priscum excerpto legationum 21. Dux Beneventanus à rege Vascone deditus Ferdinando Castellam regenti; Mariana XX, 1.

2. Sic Israëlitæ alii à Benjamenitis postulant, ut dedant facinorosos, Jud. XX. Philistæi ab Hebræis, ut Samsonem, qvasi maleficum, sibi dedant. Jud. XV. Sic Lacedæmonii Messeniis bellum intulerunt, qvod interfectorem qvendam Lacedæmoniorum non dederent: & alio tempore ob non deditos eos, qvi missis ad sacrum virginibus vim intulerant. Sic Cæsarem Germanis ob bellum injuste illatum dedi voluit Cato. * Sic Fabios sibi dedi Galli postulabant qvod in se pugnassent. Ab Hernicis agri sui populatores dedi sibi postularunt Romani; & à Pœnis Amilcarem, non illum nobilem ducem, sed alium, qvi Gallos concitabat: * postularunt & postea Annibalem: item Jugurtham à Boccho his apud Sallustium verbis: *simul nobis demeres acerbam necessitudinem, pariter te errantem & illum sceleratissimum persequi.* Ab ipsis Romanis dediti, qvi Carthaginensium, qviqve Apolloniatarum legatis manus intulerant. Achæi à Lacedæmoniis dedi sibi postularunt eos, qvi Lanvicum oppugnassent, addito, ni dederentur, violatum videri fedus. Sic Athenienses per præconem pronunciarunt, si qvis Philippo insidias struxisset, & Athenas confugisset, ἀποδόσιμον εἶναι *in eo statu esse, ut dedi deberet.* Bœoti ab Hippotensibus exegerunt, ut, qvi Phocum interfecerant, dederentur.

Pauf. L. XIV. Strabo Libro VIII. L. I. c. III. §. 5. num. 4. L. II. c. XV. §. 16. n. 4. c. XIIX. §. 4. n. 5. L. III. c. III. §. X. §. V. h. c. n. 4. Liv. Libro XXXVIII. Liv. Libro XXVIII. Diod. L. XVI.

***

2. *Sic Fabios sibi dedi Galli postulabant*) Plutarchus Camillo. Appianus excerpto legationum 9.

Postularunt & postea Annibalem) Diodorus Siculus in fragmentis. Livius.

3. Qvæ omnia tamen sic intelligenda sunt, ut non stricte populus aut rex ad dedendum teneatur, sed, ut diximus, ad dedendum aut puniendum. Nam ita legimus, Eleos bellum intulisse Lacedæmoniis, qvod illi in eos, qvi Eleis injuriam fecissent, non animadverterent: id est, nec animadverterent, nec reos dederent. est enim disjunctiva obligatio.

Plut. Narr. amat. Val. Max. Lib. VI. cap. 6. Liv. L. VII. Cap. XX.

4. * Interdum sontes deposcentibus optio datur, qvo cumulatius satisfiat. Cærites apud Livium Romanis significant: *transeuntes agmine infesto per agrum suum Tarqvinenses, cum præter viam nihil petiissent, traxisse qvosdam agrestium populationis ejus, qvæ sibi crimini detur, comites: Eos seu dedi placeat, dedere se paratos esse, seu supplicio affici, daturos pœnas.*

***

4. *Interdum sontes deposcentibus optio datur*) Vide fœdus inter reges Angliæ & Daniæ, memoratum Pontano de Mari.

5. In-

5. In fœdere Carthaginensium & Romanorum secundo, qvod apud Polybium, exstat locus male vulgo & distinctus & versus: εἰ δὲ μὴ, ἰδίᾳ μεταπορευέσθω, ἐὰν δέ τις τοῦτο ποιήσῃ δημόσιον, γινέσθω τὸ ἀδίκημα. *Ni id fiat* (qvid id sit, incertum est: nam qvæ præcedunt, sunt mutila) *privatim qvisq; jus suum persequitor. Id ubi fecerit* (nimirum ni jus reddatur) *publicum delictum habetor.* Æschines in responso adversus accusationem Demosthenis de male obita legatione, narrat, se, cum apud Philippum Macedonem ageret de pace Græciæ, dixisse inter alia, æqvum esse, ut pœnas luerent commissorum criminum, non civitates, sed qvi peccassent: nec qvicqvam nocendũ civitatibus, qvæ accusatos judicio sisterent. Qvintilian9 declamatione CCLV. *Proximos existimo eos transfugis,* * *à qvibus transfugæ recipiuntur.*

***

5. *A qvibus transfugæ recipiuntur*) Zonaras Basilio Porphyrogenneto: ἔπεμψε πρὸς Χοσρόην ἀξιῶν μὴ παραδέξασθαι, τὸν τυραννήσαντα καὶ κατὰ οἰκείου δεσπότου γενόμενον, ἵνα μὴ καὶ καθ' ἑαυτοῦ ὑπόδειγμα εἴη οὐκ ἀγαθόν. *Misit ad Chosroem postulatum, ut dederetur sibi regni affectator, qvi domino contraria cepisset arma, neve in semetipsum perniciosum exemplum statueret Chosroës.* Vide de piratis Lesbi mendose receptis Chalcocondylam libro IX.

6. Inter mala, qvæ ex discordiis civitatum nascuntur, & hoc ponit Dion Chrysostomus oratione ad Nicomedienses: ἔστι τοῖς ἀδικήσασι τὴν ἑτέραν πρὸς τὴν ἑτέραν καταφυγεῖν: *Licet his, qvi alteram injuria affecerunt, ad alteram confugere.*

L. ult. D. de Legat.

7. Hîc de deditis occurrit qvæstio, an, si à sua civitate dediti, nec recepti sint ab aliis, cives maneant? Non manere censebat Pub. Mutius Scævola, qvia, qvem populus dedidisset, expulisse ex civitate sua videretur, sicut faceret, cum aqva & igni interdiceret. Contrariam sententiam defendit Brutus, & post eum Cicero: qvæ & verior est, non tamen proprie ob id argumentum, qvod Cicero affert, qvia, ut donatio, ita deditio sine acceptione non possit intelligi. Nam actus donationis perfectionem non habet, nisi ex duorum consensu. At dedere, de qvo hic agimus, nihil est aliud, qvam civem alterius populi potestati permittere, ita ut de eo statuat, qvod voluerit. Hæc autem permissio jus nullum dat aut adimit; exsecutionis tantum impedimentum tollit. Qvare si alter populus concesso jure non utatur, erit is, qvi deditus est, eo loco, ut à suo populo possit puniri (qvod in Clodio Corsis dedito, nec ab iis accepto, evenit) aut non puniri, ut multa sunt delicta, in qvibus utrumvis fieri potest. Jus autem civitatis, ut & jura & bona alia, non amittitur ipso facto, sed decreto aliqvo aut judicio, nisi lex aliqva factum velit haberi pro re judicata, qvod hic dici non potest. Hoc deniqve modo & bona, si dedita nec accepta sint, manebunt, cujus fuerant. At si deditio accepta sit, & postea casu aliqvo reversus sit is, qvi fuerat dedi-

L. I. & II. de Or. Top. & pro A. Cæcina.

Val. lib. 6. c. 3.

a rusticis patrata quorum dediti
onem aut poenam Catholici canto.
nes. tigurini defensionem urgebant.
quâ res in laud aliter finiri
potuit qm supplicio de uno.
rustico sumpto.

§. 4. N. 4. c. ratio quia alias
semino onere gravaretur poenâ et
deditionis una recp. cui datur.
2) a nostra rep. eliminatur
sicz punitur a nostra repub.
in qm in nihil deliquit de pro.
fugit in id non sequitur quia
illi cives non fuerunt. unde casa.
armstrongii illa quaestio appli.
cari nequit, sicz cives maneant.
si recepti non sunt quia deditio
ante perfecta non est qm accep.
tatio subsequatur. Ad ratio postii
samnitis ad fecialem romanam.
in causa debiti samnitibus spurii
postumi ab ejusdem rejecti

§. 5. n. 1. a). jus asylorum determinatur pro iis qui immerito odio laborant. sic homicida tutus esse non potest. quia immerito odio non laborat. sed potius injuriam fa-
cit

§. 5. n. 1. b). Quid censendum de refugio apud pontificios ad aedes sacras. Vid. taciti annal. lib. 3. per graecas urbes. flagitia hominum ut aeremonias deorum protegi / dabant ipsi dii facinorosos in. dii Aeöpner unsuinu /. et mox principes quidem instar deorum esse sed neque a diis nisi instar supplicum preces audiri. de origine a. huius moris non nisi cum veneratione loqui possum sentit n. et veterum Christianorum consuetudine qui ecclesias et domos episcoporum pro asylis constituebant, cum quod Christiana bonitas omnem clementiam rapiret occasionem. L. 1. c. 2. §. 10 Qu. gd. de casu pausaniae in palladis templo fame necati sentiendum est satius fuisse futurum si abstractus.

deditus, is civis non erit, nisi ex novo beneficio: qvo sensu verum est, qvod Modestinus de dedito respondit.

†††

Perfectionem non habet) Interim tamen, si nudum donantem respexeris, is revera, donatione peractâ, rem ex parte sui alienat; licet ante, qvam acceptetur à donatario, ipsi locus pœnitendi detur. Intelligit igitur potius per *perfectionem* Grotius jus donatario qvæsitum, vel, si mavis, actum per utrumqve correlatorum corroboratum adeoqve integrum in tantum, ut ab eo, qvod semel placuit, recedere alteri, salvâ actione, nefas sit. De Donatione conditionatâ qvædam diximus ad *L. 2. c. 6. §. 14. n. 1.*

8. Qvæ autem diximus de nocentibus dedendis aut puniendis, non tantum ad eos pertinent, qvi suoditi semper fuerunt ejus, apud qvem nunc reperiuntur, verum etiam ad eos, qvi post crimen commissum aliqvo confugerunt. L. eos qvi 4. D. de captivis & postl.

V. 1. Neqve obstant illa adeo prædicata * supplicium jura & asylorum exempla. Hæc enim illis prosunt, qvi immerito odio laborant, non qvi commiserunt, qvod societati humanæ aut hominibus aliis sit injuriosum. †† Gylippus Laco apud Diodorum Siculum agens de illo supplicum jure sic ait: *qvi initio jura ista introduxerunt, infelicibus qvidem misericordiam, at his, qvi malo animo injuriam intulerunt, pœnam exspectandam voluerunt.* Postea: *Hi vero, si dolo malo, si injusta alieni cupiditate in mala hæc inciderunt, ne accusent fortunam, ne supplicum sibi nomen imponant. Id enim jure hominum illis debetur, * qvibus innocens est animus, irata fortuna. Horum vero vita plena factis injustis, nullum ipsis locum reliqvit, qvi ad miserationem & perfugium pateret.* Duo illa, fortunam & injuriam, † Menander optime distinxit: Lib XIII. bibl. L. 2. c. 6. §. 14. n. 1. †† L. 3. c. 2. §. 3. num. 3. L. 2. c. 2. §. 16. seq. † L. 3. c. XI. §. 3. n. 1.

***

1. *Supplicum jura*) κοινοὶ ἱκεσίας νόμοι Polybio, & Malcho in excerptis legationum.

Qvibus innocens est animus, irata fortuna.) Oraculum vetus.

ἔκτεινας τὸν ἑταῖρον ἀμύνων· οὔ σ' ἐμίανεν
αἷμα. πέλεις δὲ χέρας καθαρώτερος, ἢ πάρος ἦσθα.
Carum occidisti, dum vis succurrere. nullum
Crimen habes. manus est tibi purior ac fuit ante.

†††

Asylorum exempla) *Add. Dn. Osiand. p. 1186. & t. 2. X. de Immunit. Eccles. it. tit. C. de his, qvi ad Eccles. confug. ibiqve Dd. & Cc.* qvibus combinandi *Myler. & Georg. Rittershus. specialib. Tract.* de hâc materiâ. Allegat insuper Paulum Venetum *Grotius in not. ad h. §. n. 3.*

* Ἀτύχημα καὶ ἀδίκημα διαφορὰν ἔχει.
Τὸ γὰρ διὰ τύχην γίγνεται. τὸ δ' αἱρέσει.
Injuria illud distat infortunio,
Hoc casus, illam qvod voluntas efficit.

Non abit hinc Demosthenis dictum: δίκαιόν ἐστιν ἐλεεῖν, οὐ τοὺς ἀδίκους τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ τοὺς παρὰ λόγον δυστυχοῦντας. qvod Cicero ita vertit de Inven- In Aphorum 1.

tione secundo: *Misereri oportet, qvi propter fortunam, non propter malitiam, in miseriis sunt.* Et Antiphanis illud, τὸ ἀκούσιον ἁμάρτημα τῆς τύχης ὄντι, τὸ δ' ἑκούσιον τῆς γνώμης: *Qvod non sponte fit, fortunæ est; qvod sponte, consilii.* Et hoc Lysiæ: οὐδενὶ οὐδὲν ἑκούσιον δυστύχημα γίνεται: *nemini infortunium sponte sua accidit.* Sic in sapientissima lege, qvibus telum manu fugisset, qvo interfectus esset homo, asyla patebant: servis qvoqve perfugium dabatur: at qvi deliberato hominem innocentem occidissent, qvi civitatis turbassent statum, his ne ipsum sanctissimum Dei altare patrocinabatur. Hanc legem Philo explicans ait, ἀσυλίαν αἰτίοις τὸ ἱερὸν μὴ παρέχεσθαι· *profanis in fano nullum esse receptum.* Nec aliter Græci antiqviores. Nauplium narrantur Chalcidenses Achivis* dedere noluisse, sed causa additur, qvia satis se purgaverat de his, qvæ ab Achivis objiciebantur.

Deut. XIX, 1. XXIII, 15. Ex. XXI, 14. I Reg. II, 29. 2. Reg. XI, 13. & seq. De spec. legib.

Plut. qvæst. Gr. 23.

***

Ἀτύχημα καὶ ἀδίκημα) Philo de Judice: ἔλεος ἐστὶ ἀτυχήμασιν. ὁδὶ ἑκουσία γνώμη πονηρευόμενος οὐκ ἀτυχὴς ἀλλ' ἄδικος. *Misericordia infortuniis debetur, at qvi deliberata sententia malè agit, non infelix est sed injustus.* Sic M. Antoninus mentem vult inspici: ἵνα σκέψησθε πότερον ἄγνοια ἢ γνώμη καὶ ἅμα λογίσῃ ὅ, τι συγγενές, *ut neris, ignorantia in aliqvo, an consilium fuerit, & simul ea consideres, qvæ his cohærent.* Sic τὰ ἐξ ἀγνοίας ἢ λήθης, *qvæ ab ignorantia, aut oblivione veniunt;* & τὰ ἐκ προνοίας, *qvæ ex consulto fiunt,* distingvit Totilas apud Procopium Gothicorum III.

Dedere noluisse.) Recepit, nec dedidit, Pipinus ex Neustria ob tyrannidem ad se confugientes: Est id apud Fredegarium in rebus Pipini ad annum Ioc. LXXXIIX. Etiam ab Ecclesia Romana ad se confugientes recepit Ludovicus Pius Imperator, ut apparet ex ejus decreto facto anno Io cccxvii. inserto in Tomum II. Conciliorum Galliæ: Et Carolus Calvus, qvi ex parte fratris sui Ludovici ad se profugerant, Aymonius lib. V. cap. 34. de Cegena Patzinaca non dedito postulanti Tyracho vide in Constantini Monomachi rebus Zonaram. Sic & Osmanes ab Inungino præfecto non deditus Eskisari; Leunclavius libro II. Historiæ Turcicæ. Albuqvertium Lusitani non dedidere, ut memorat Mariana XVI, 18.

†††

Asyla patebant) *Vid. Seld. de J. & J. sec. disc. Hebr. lib. 4. c. 2. p. 485. seqq. Schickard. de Jur. Reg. Hebr. cap. 2. Theorem. 7. pag. 149. n. 59.*

His ne ipsum sanctissimum Dei altare patrocinabatur) His jungas latrones, depopulatores agrorum nocturnos, & qvi spe immunitatis in Ecclesiis obtinendæ, vel in ipsis Ecclesiis earumqve cœmiteriis peccant, *arg. c. fin. X. de immun. Eccles. ibiqve Vallens. n. 5.*

2. Erat apud Athenienses Ara Misericordiæ, cujus meminerunt Cicero, Pausanias,* Servius, etiam Theophilus in Institutionibus, & qvam late describit Papinius duodecimo Thebaidos. At qvibus patebat illa? Audi Poëtam,

Et

fuisset ab asylo qm quod mors ip.
si idem procurata, in morte n.
quocunq major sit est ac proinde
per mortem magis asylum violatur.

Franckesche Stiftungen zu Halle

Et miseri fecere sacram;

mox conveniſſe eo ait,

victos bellis patriâq; à sede fugatos,
Regnorumq; inopes.

Ariſtides * propriam Athenienſium laudem eſſe ait τὴν τῶν πανταχόθεν δυ- Panathæn.
συχέντων ὑποδοχὴν καὶ σωτηρίαν, *quod omnibus undiq; infelicibus perfu-*
gio ac ſolatio eſſet. Et alibi: τοῖς καθ' ἑκάστους ἀτυχοῦσι κοινὴ πᾶσιν ὕπεστιν εὐτυ- De pace II.
χία, τὸ τῆς πόλεως ταύτης ἦθος ὑφ' ἧς σώζονται: *His, qui ubivis locorum infelices*
ſunt, communis eis una eſt felicitas, bonitas civitatis Athenienſis, per quam ſa-
lutis compotes fiunt. Apud Xenophontem Patrocles Phliaſius in oratione, qvam Athenis habebat: ἐζήλου τὴν δὲ τὴν πόλιν, ὅτι πάντας καὶ τοὺς ἀδικου-μένους ἐνθάδε καταφεύγοντας ὠφελείας δεομένους ἥκειν τυγχάνειν, *laudabam hanc urbem, qvod omnes aut injuria affectos, aut ſibi præmetuentes ſi huc perfugis-ſent, auxilii compotes fieri intellexeram.* Idem ſenſus eſt in epiſtola Demoſthenis pro Lycurgi liberis. Itaqve Oedipus ad Colonum confugiens in ejus nominis tragœdia * apud Sophoclem ita teſtatur:

Heu, Cecropidæ, mala multa tuli:
Sed nempe tuli: Deus eſt teſtis,
Nihil horum ſponte patratum.

Reſpondet Theſeus:

Non me pigebat hoſpitem, qvalem Oedipe
Tu tueor, omni ſoſpitare in tempore;
Homo eſſe memini.

Similiter Theſei filius Demophon, cum Herculis poſteri Athenas confugiſſent, ſic ait:

Hæc patria noſtra ſemper invalidos ſolet,
Sed jure fretos, ope ſua defendere.
Antehac amicis mille relevandis tulit
Diſcrimina: & nunc aliud in promtu imminet.

Et hoc illud factum eſt, ob qvod Athenienſes præcipue prædicabat Calliſthenes: τότε γὰρ καὶ πρὸς Εὐρυσθέα πολεμῆσαι ὑπὲρ τῶν παίδων τοῦ Ἡρακλέους τυραννοῦντα ἐν τῷ τότε τῆς Ἑλλάδος: *hos enim & in Euryſthea bellum ſuſcepiſſe * pro Herculis liberis, cum Græciam Euryſtheus tyrannide premeret.*

***

2. *Servius)* ad IIX. Æneidos.

Propriam Athenienſium laudem) qvam Arragoniis tribuit Mariana XX. 13. Gepidæ perire omnes malunt, qvam Ildigiſalem Romanis aut Langobardis dedere; Procopius Gothicorum IV.

Apud Sophoclem) Vide totum locum, eſt enim lectu dignus.

Pro Herculis liberis) Vide Euripidem Heraclidis & Apollodorum.

3. Contra de maleficis hoc habes in eadem tragœdia:

Hunc, qvi facinorum conscius, nec legibus
Fidens ad aras volvitur supplex Deum,
Trahere ad tribunal nulla relligio mihi:
Male semper æqvum ferre, qvi fecit †† male.

†† h.L.c.20.§. 1.n.2.

Idem Jone:

Non enim tangi decet
Manu nocente numina, at justum fuit,
Piis patere templa contra injurias.

Adverſ. Leocr. Narrat orator Lycurgus Calliſtratum qvendam, qui capital commiſerat, conſulto oraculo reſponſum accepiſſe, ſi Athenas iiſſet, τεύξεσθαι τῶν νόμων, * *conſecuturum, qvod jus † eſſet*: illum vero confugiſſe * ad id, qvod Athenis ſanctiſſimum eſſe altare, impunitatis fiducia. at nihilominus occiſum, eum ab obſervantiſſima ſuarum religionum civitate, atqve ita impletam oraculi fidem. Et Tacitus improbat receptum ſuo ſeculo morem, per Græcas urbes flagitia hominum, ut ceremonias Deûm, protegendi. Apud eundem eſt: *Principes qvidem inſtar Deorum eſſe: Sed neq; à Diis, niſi juſtas ſupplicum preces, audiri.*

† L. II.c. XVI. §. V.

Ann. III.

Ibidem.

***

Ad id, qvod Athenis ſanctiſſimum eſſet altare) in Luſitania Ferdinandum, cubiculi præfectum, è templo, ad qvod confugerat, raptum, & igne combuſtum, ob vitium nobili virgini illatum, narrat Mariana libro XXI. Vide & de Aſylis librum viri magni Pauli Veneti Societatis Servorum, qvæ dicitur.

4. Tales ergo aut puniendi, aut dedendi, (a) aut certe amovendi. Sic narrante Herodoto, Cymæi Pactyen Perſam, cum nec dedere vellent, nec retinere auderent, permiſerunt abire Mitylenen. Demetrium Pharium, qvi bello victus ad Philippum Macedonum regem fugerat, à rege depopoſcerunt Romani. * Perſeus rex Macedonum in purgatione ad Martium de his agens, qvi Eumeni inſidiati dicebantur: *Ego iſtos, ut primum in Macedonia eſſe admonitus â vobis comperi, reqviſitos abire ex regno juſſi, & in perpetuum interdixi finibus meis.* Samothraces Evandro, qvi Eumeni inſidias ſtruxerat, denunciant, liberaret religione templum.

(a) §.IV. n.1. & 2.h.c.L.I.c. III. §. XXI.n. 4,& 5. Lib. I. Livius libro XXII. Liv.lib. XLII. 41.XLV.5.

***

4. *Perſeus Rex Macedonum*) Narrat & Appianus excerpto legationum num. 20. Simile illud in Latina vita Themiſtoclis: *cum ab Athenienſibus & Lacedæmoniis expoſceretur publice, ſupplicem non prodidit,* (Admetus rex Moloſſorum) *monuitqve, ut conſuleret ſibi. Itaqve Pydnam eum deduci juſſit, & qvod ſatis eſſet præſidii, dedit.* Sic & Ildigim Langobardum dimittunt Gepidæ apud Procopium Gotthicorum III. Adde Epiſtolam Theuderici ad Traſamundum regem Vandalorum de Giſelico ſuſcepto, v. 43. & 44. & ea, qvæ in

§. 5. n. 5. c). Exemplum huius generis recentissimum est Venetorum et ipsius pontificis m. in receptione Danaetorum tempore belli turcici in Candia et ante paucos annos. in Belgio in famosis piratis Danzero et Claes Compan, quibus Belgâ non vitâ modo gratiam sed plenariam impunitatem concesserunt, publicae fidei receperunt, ne amplius nocerent. aut ad turcas se conferrent, et ex algeria totum mare Mediterraneum infestarent.

in vita regis Ludovici. Sic Christophorum Sborovium à se amovit Imperator Rudolphus II. teste Thuano lib. LXXXIIX. in anno cIↃ IↃ LXXXV. Elisabetha Scotis respondet, se Borhvvellum aut reddituram, aut ex Anglia exterminaturam: Camdenus id habet circa annum cIↃ IↃ xcIII. de Alphonso Gegionis Comite à Rege Galliæ damnato, ac negato ei in Hispaniam receptu, vide Marianam XIX. 6.

5. Ceterum, jus hoc, quod diximus, deposcendi ad pœnas eos, qui extra territorium profugerunt, hoc & proxime actis seculis in plerisque Europæ partibus circa ea demum crimina usurpatur, quæ statum publicum tangunt, aut quæ eximiam habent facinoris atrocitatem. Minora mutuâ dissimulatione transmitti invaluit, * nisi federis legibus propius quiddam convenerit. Sed & hoc sciendum est, latrones ac piratas, qui ita invaluerunt, ut formidabiles se fecerint, recte recipi ac defendi. pœnam quod attinet, quia interest humani generis, ut, si aliter non possunt, impunitatis fiducia à maleficiis devocentur, ejusque negotium gerere quivis populus, aut populi rector, potest.

***

5. *Nisi federis legibus propius quiddam convenerit*) Ut in fedære Helveticorum cum Mediolanensibus Simlerus recitat. Federa Anglorum cum Gallis dedi rebelles & profugos volunt, cum Burgundis expelli Camdenus in anno cIↃ IↃ c.

VI. Notandum & hoc, interim, dum de causæ justitia cognoscitur, defendi supplices. Sic Demophon ad Legatum Eurystheos:

Si crimen istis aliquod hospitibus struis,
Jus impetrabis: vi quidem hinc non abstrahes.

Et in altera tragœdia Theseus ad Creontem:

Es facinus ausus temet indignum, Creo,
Tuisq; Thebis ac tuis majoribus:
Ingressus urbem, quæ colit fas ac pium,
Quæ cuncta rite legis ex norma facit,
Nostris omissis moribus, quicquid lubet,
Moliris, & vi cuncta te acturum putas.
Adeone hominibus vidua vel patiens jugi
Urbs ista visa est, & ego nullius rei?
Non te ista docuit civitas Amphionis,
Quippe educare haud solida mortales feros:
Nec approbabit illa, cum te audiverit,
Quæ sunt Deorum, quæq; mea, pervadere,
Et rapere ab alma sede miseros supplices.

Ego, Labdacea si urbe posuissem pedem,
Qvamvis fuissent justa mihi certissima,
Indubia, nulli injicere tentassem manum,
Nisi annuente, qvi soli regnum tenet,
Qvid in urbe deceat hospitem externa, memor.
Tu nec merentem patriam aspergis tuam
Probro atq; maculis, & senem certe tua
Te fecit ætas, sed parum mentis potem.

2. Qvod si id, cujus accusantur supplices non sit vetitum jure naturæ aut gentium, res dijudicanda erit ex jure civili Populi, unde veniunt; qvod optime ostendit Æschylus Supplicibus, ubi Rex Argivus Danaidum gregem ex Ægypto venientem sic affatur:

Εἴ τοι κρατοῦσι παῖδες Αἰγύπτου σέθεν,
Νόμῳ πόλεως φάσκοντες ἐγγύτατοι γένος
Εἶναι, τίς ἂν τοῖς δ' ἀντιωθῆναι θέλοι;
Δεῖ τοί σε φαίνειν κατὰ νόμους τοὺς οἴκοθεν,
Ὡς οὐκ ἔχουσι κῦρος οὐδὲν ἀμφὶ σοῦ.
Manum tibi si immittat Ægypti genus,
Qvod lege patria proximos se sangvine
Dicant, qvis hæc objicere se contra velit?
Qvare tuum est, docere natalis soli
Ex lege, nullo jure te illis subjici.

VII. 1. Vidimus, qvomodo à subditis, aut veteribus aut advenis, culpa in rectores transeat: vicissim à summa potestate in subditos culpa transibit, si in crimen subditi consenserint, aut si qvid fecerint summæ potestatis imperio aut svasu, qvod facere sine facinore non poterant: qva de re rectius erit infra † agere, ubi qvæ partes sint subditorum examinabitur. Etiam inter universos & singulos communicatur delictum: qvia, ut Augustinus ait loco supra adducto, *ubi universi, ibi & singuli: universi non possunt, nisi ex singulis qvibusqve, constare: Nam singuli qviq; congregati, vel in summam reputati, faciunt universos.*

† h.c. §. XVII. num. 1. seq. L. I. c. III. §. IIX. n. 16.

†††

Etiam inter universos) Vid. elegant. Jul. Clar. Pr. crim. lib. 5. qvæst. 16. n. 8. p. 132. Andr. Gail. de P. P. lib. 2. cap. 9. n. 4. seqq. p. 101.

2. Pertinet autem culpa ad singulos qvi consenserunt, non ad eos, qvi aliorum sententiis victi sunt. Distinctæ enim sunt pœnæ singulorum & universitatis. Sicut singulorum pœna interdum est mors, ita πόλεως θάνατος ἀνάστατον γένεσθαι, *mors civitatis everti*: qvod fit cum corpus civile dissolvitur; qva de re diximus †† alibi. Atqve hoc modo si civitas esse desinat, usumfructum velut morte finiri recte dixit Modestinus. Singuli in servitutem pœnæ nomi-

Lycurg. Orator.
†† Supra cap. IX. §. 4. L. 21. Si Ususfructus D. Qvib. Modo ususfruct. amitt. Plut. Alex.

§. 4. n. 1. a). 4 quomodo subditi
pro principe puniri possunt. Cons.
L. 3. cap. 2. tot. ~~alii traditur~~

§. 4. n. 1. b). ministerium tale cri
men est instant. subditos in ~~[illegible]~~
instrumenta voluntatis adeoq.
non peccare peccato proprio sed
alieno Rs. subditos peccare pec
cato proprio quia sunt instrumen
ta activa.

§. 4. n. 2. b). Cons. Bachornius
in disquisit. ~~politicis~~ casu.
53. Ju. si civitas in duas par
tes divisa sit et ab una debi
tum contrahatur. a qua facta.

reconciliatione debitum solvi debeat.
Rs. ab omnibus quia civitatis nomi
ne acceptum intelligitur et in bellis
civilibus ut eos sunt qui hanc
ac qui illam partem sequuntur.

§. 8. n. 1. a). Qu. an poena ob de-
lictum universitatis semper eiusdem
possit Rs. poenas morales semper du-
rare posse sicuti universitas est
corpus. morale poenas n. oportet
esse proportionatas corpori tales.
sunt ademptiones privilegiorum.
Obj. quod decedant semper aliqui
Rs. nihilominus eandem civitatem
manere quamvis particulam decedant.
habet se instar fluvii quam eadem
manet quamvis particulam decedant.
poenam naturales v. ultra personam
delinquentis non possunt extendi
et sic locum accipit quod grotius
dicit extinctis illis per quos ad
universitatem meritum deducebat.
ipsum quoque meritum extinguitur.
omnis n. poena in merito con-
sistit meritum est jus accipi
endi rem factis aequivalentem.

§. 8. n. 1. b). talis ademtio glo-
borum turrium pragae facta in
memoriam veteris rebellionis
quos restitui nullis precibus
ab imperatore potuerunt obtinere

§. 8. n. 1. c). singulis commis
so non qua singulis sed qua
membra corporis sui non
possunt possedi per per-
sonam moralem sed per singu-
los quia sunt membra illius
corporis seu personae.

nomine rediguntur, ut Thebani sub † Alexandro Macedone: exceptis his qvi decreto exuendæ societatis contradixerant. Sic & civitas subit servitutem civilem in provinciam redacta. Singuli bona sua amittunt confiscatione. Sic civitati adimi solent qvæ habent communia, muri, navalia, naves bellicæ, arma, elephanti, ærarium, agri publici. † L. II. c. 9. §. 6. c. 24. §. 6. n. 3.

3. At ut singuli ob delictum universitatis citra consensum suum ea amittant, qvæ ipsorum sunt propria, injustum est, ut recte ostendit Libanius in ea, qvæ est de seditione Antiochena. Idem * Theodosii probat factum, qvi commune delictum punierat interdictione theatri, balneorum, nominis Metropolitani.

***

3. Theodosii probat factum.) Eadem qvæ Libanius de hac re dicit & Chrysostomus in XVII. de statuis, in eosdem Antiochenos paria olim constituerat Marcus Antoninus Philosophus, ut testis est Capitolinus: & in Byzantinos Severus, demto Theatro, thermis, honore, ornamentisqve omnibus. Sed & ipsa urbs Perinthiis data; Vide Herodianum II. Zonaram, & qvæ supra dicta nobis. L. II. c. 9. §. 6.

VIII. 1. Egregia hic occurrit qvæstio: an pœna ob delictum universitatis semper exigi possit? Qvamdiu durat universitas, videtur posse, qvia idem corpus manet, qvanqvam particulis succedentibus, ut alibi † ostensum est. Sed ex adverso notandum est, qvædam de universitate dici primo ac per se, ut habere ærarium, leges, & similia: qvædam non nisi derivatione à singulis. Sic namqve doctam dicimus universitatem & fortem, qvæ plurimos habet tales. De hoc genere est meritum: primo enim convenit singulis, ut animum habentibus, qvem universitas per se non habet. Extinctis ergo illis, per qvos ad universitatem meritum deducebatur, ipsum qvoqve meritum extingvitur, ac proinde & pœnæ debitum, qvod sine merito diximus non consistere. Libanius in dicta oratione: ἐμοὶ μὲν γὰρ δοκεῖς ἀρκεῖν ἡγεμόνι τὸ μηκέτ' εἶναι μηδένα τῶν πάντ' ἠδικηκότων: *Ita enim existimo, sufficere tibi ad pœnam, qvod nemo supersit eorum, qvi deliqverunt.* † L. 2. c. 9. §. 3. n. 1. Arist. VII. Pol. XIII.

2. Probanda igitur Arriani sententia, damnantis vindictam * Alexandri in Persas, cum pridem interiissent, qvi in Græcos peccaverant. De excidio Branchidarum, facto per eundem Alexandrum, hoc est Curtii judicium: *Qvæ si in ipsos proditionis auctores excogitata essent, justa ultio esse non crudelitas videretur. Nunc culpam majorum posteri luêre; qvi ne viderant qvidem Miletum, adeo Xerxi non potuerant prodere.* Simile est alio loco Arriani judicium de Persepoli incensa in ultionem eorum, qvæ Athenis Persæ fecerant: ἀλλ' ἔμοιγε δοκεῖ σὺν νῷ δρᾶσαι τοῦτό γε Ἀλέξανδρος, οὐδὲ εἶναι τις ἄντικρυς τῶν πάλαι τιμωρία: *At mihi non videtur hoc prudenter fecisse Alexander, † neqve vero hæc vera est vindicta in eos Persas, qvi pridem esse desierant.* † L. 2. c. 22. §. 1. n. 2.

2. Alexan-

***

2. *Alexandri in Persas*) Propterea aliam ei bello causam attribuit Julianus in Constantii Laudatione: καὶ ὅτι μὲν οὐδείς πω συνέστη πρότερον, οὐδ' ἐπὶ Τροίαν τοῖς Ἕλλησιν, οὐδ' ἐπὶ τοὺς Πέρσας Μακεδόσιν, οἵπερ δὴ δοκοῦσιν ἐν δίκῃ γενέσθαι τοσαύτην ἔχων ὑπόθεσιν καὶ παιδί που δῆλον. οὐ τὴν μέν γε λίαν ἀρχαίων ἀδικημάτων τιμωρίας σφόδρα νεωτέρας, οὐτ' εἰ παῖδας οὔτ' εἰς ἐκγόνους γενομένης, ἀλλ' εἰς τὸ ἀφελόμενον καὶ ἀποστερήσαντα τὴν ἀρχὴν τοὺς τοῦ εὐδοκησάντων (male legitur ἀδικησάντων) ἀπογόνους. *Nullum unqvam bellum, qvod qvidem justum censeretur, tali ex causa gestum, non à Græcis in Trojanos, non à Macedonibus in Persas, vel puero liqveat. Non enim illi obsita vetustate crimina seris pœnis, ne in nepotes qvidem aut liberos, persequebantur, sed illos impetebant, qvi virorum bene meritorum posteris vim inferebant, regna extorqvebant.*

3. Nam Agathoclis illud nemo non ridet; qvi ad Ithacensium qverelas de damnis illatis respondit, plus mali Siculos ab Ulyxe olim pertulisse. Et Plutarchus libro contra Herodotum minime, ait, vero esse simile, Corinthios ulcisci voluisse acceptam à Samiis injuriam μετὰ τρεῖς γενεὰς *post tres hominum ætates.* Nec procedit hujus & similium factorum defensio, qvam apud Plutarchum legere est de sera numinis vindicta: Aliud enim est jus Dei, aliud hominum, ut † mox apertius fiet. Neqve, si æqvum est, posteros honores & præmia accipere ob merita majorum, ideo & puniri eos ob eorum æqvum est. Beneficii enim talis est materia, ut in qvemvis conferri sine injuria possit; pœnæ non item.

† h.c. §. 14. n. 1. seqq.

IX. Diximus de modis, per qvos communitas pœnæ accidit ex culpæ communitate. Restat spectemus an &, culpa non communicata, communicetur pœnæ qvæ res, ut recte intelligatur, & ne, qvæ re ipsa diversa sunt, ob vocum similitudinem, confundantur, monenda sunt qvædam.

X. 1. Primum, aliud esse damnum directe datum, aliud, qvod in consequentiam venit. Directe datum voco, qvo cuiqvam aufertur, ad qvod jus proprium habet. Per consequentiam, qvod fit, ut qvis non habeat, qvod habiturus alioqvi fuisset, cessante scilicet conditione, sine qva jus non habebat. Exemplum est apud Ulpianum: Si in meo puteum aperui, qvo factum est, ut venæ ad te perventuræ præciderentur: negat operis mei vitio damnum datum in ea re, in qva jure meo usus sum. Et alibi multum ait interesse, utrum damnum qvis faciat, an lucro, qvod adhuc faciebat, uti prohibeatur. Et Paulus Jurisconsultus, *præposterum esse* ait, *ante nos locupletes dici, qvam acqvisierimus.*

L. Fluminum. 24. §. ult. de Dam. infect. L. Proculus 26. d. t. L. Pretia. 63. D. ad L. Falc.

2. Sic, *parentum bonis* confiscatis, sentiunt qvidem incommodum liberi, sed proprie ea pœna non est, qvia bona illa illorum futura non erant, nisi à parentibus ad ultimum spiritum essent conservata. Qvod recte ab Alpheno notatum est, cum ait, patris pœna amittere liberos id qvod ab ipso perventurum esset ad eos: qvæ vero non à patre, sed à rerum natura, aut aliunde, tribueren-

L. Eum. 3. D. de Interdict. & religat.

§. 10. n. 2. ad. Casus. in Imperio
nostro circa. principes. Imperii per-
tinnum Imperiale principatu exa-
tos. an idem ad liberos seu.
agnatos. extendi gudat, hoc in:

primis ab ordinibus Imperii anno-
tatum in casu dejecti ab elec-
torata friderici palatini non po-
tuisse nempe vel liberos vel
fratrem friderici praeterire, quia
non a friderico sed cura ma-
jorum suorum jus acquisitum in
Electoratum palatinum haberent.
Vid. acta Comitiorum. 1623. et sum-
ma eorum apud nicolaum Bellum
in [illegible] [illegible].
f. 124. in puncto banni Imperii
alii id non procedit quia bona
accipiunt liberi non a parentibus
sed jure primatus in familia

§. XI. n. 1. ad. 24. an ille
qui pro capitis reo fideju-
sit si ille aufugeris capite
plecti possit neg. in potesta-
te n. non habuit vetum inter-
ponere pro alio

buerentur, ea manere incolumia. Sic Themistoclis liberos eguisse scribit Cicero, nec iniqvum putat, ut eandem calamitatem ferant liberi Lepidi. Idq; ait antiqvum esse, & omnium civitatum: cui tamen mori leges posteriores Romanæ multum temperamenti adjecerunt. Sic cum ex delicto majoris partis, qvæ, ut alibi diximus, † personam universitatis sustinet, universitas in culpa est, eoq; nomine amittit ea, qvæ diximus libertatem civilem, muros, & alia commoda, sentiunt damnum & singuli innocentes; sed ea in re, qvæ ad ipsos non pertinebat, nisi per universitatem.

L. 11. Ep. 11. & 19.

L. 7. Cum ratio. D. de Bonis damn.

† L. 2. c. 5. §. 17.

†††

Parentum bonis confiscatis) etiam feudalibus, 2. *F. II. Dn. Struv. S. J. F. cap.* 9. *aph.* 5. *num.* 8. & *cap.* 15. *aph.* 13. *per tot.* ita tamen, ut agnati non tantum qvarto gradu sed & ulteriori minimè excludantur, secus qvam statuit *Berlich.* 3. *conclus.* 37. *num.* 19. cui respondet *Dn. Struv. cit. cap.* 15. *aph.* 14. *n.* 1. & *seqq.* De Jure Saxonico idem testatur *Carpz. p.* 1. *c.* 27. *def.* 1.

XI. 1. Præterea notandum, interdum imponi alicui aliqvid mali, aut boni aliqvid auferri, occasione qvidem alicujus peccati, sed non ita ut id peccatum causa sit proxima ejus actionis, qvod jus ipsum agendi attinet. Sic qvi occasione alieni debiti aliqvid promisit malum patitur, ex veteri verbo, ἐγγύα, παρὰ δ' ἄτα. *Sponde, noxa præsto est*: at proxima causa obligationis est ipsa promisso. Nam ut qvi pro emtore fidejussit non proprie ex emto tenetur sed ex promissio: ita & qvi pro delinqvente, non ex delicto sed ex sua sponsione. Atqve hinc fit qvod malum illi ferendum mensuram accepit non ex delicto alterius, sed ex potestate qvam ipse in promittendo habuit.

2. Cui conseqvens est, ut ex sententia, qvam veriorem credimus, occidi nemo possit ex fidejussione, qvia statuimus, neminem † jus tale habere in vitam, ut eam sibi ipse adimere, aut adimendam obligare possit: cum veteres Romani Græciqve aliter ea de re senserint: ideoqve & * vades capitali judicio crediderint obligari, ut in Ausonii est versu, & ex notissima Damonis & Pythiæ historia apparet: & obsides sæpe capite plexerint, ut alibi memorabimus. †† Qvod de vita diximus, idem & de membris intelligi debet: nam & in illa jus homini datum non est, nisi corporis servandi causa.

† L. 2. c. 1 §. 3. c. 15. §. 16. n. 3. c. 17. §. 2. n. 1. L. 3. c. XI §. 18. n. 1. c. 20. §. 43. n. 2.

†† L. 3. c. 2. §. 6. c. 4. §. 14. c. 20. §. 52.

***

2, *Vades capitali judicio crediderint obligari*) Apertum id in verbis Rubenis ad patrem Jacobum Gen. XLII, 37. & apud Josephum II. Antiqvæ historiæ cap. 3. Hos vades ἀντιψύχους animæ vicarios vocant Eutropius Caligula; ἐγγυητὰς θανάτου mortis sponsores Diodorus Siculus in excerptis Peiresianis. Chrysostomus ad Gal. 11. καθάπερ τινὸς καταδικασθέντος ἀποθανεῖν, ἕτερος ἀνεύθυνος ἑλόμενος θανεῖν ὑπὲρ ἐκείνου ἐξαρπάζει τῆς τιμωρίας αὐτὸν: *Sicut, homi-*

homine aliqvo ad mortem damnato, innocens alter pro illo se morti devovens illum supplicio liberat. Augustinus epistola LIV. ad Macedonium: *& aliqvando, qvi causa fuit mortis, potius in culpa est, qvam ille, qvi occidit. Velut si qvispiam decipiat fidejussorem suum, atq; ille pro isto legitimum supplicium luat.*

3. Qvod si exsilium, si pecuniarum damnum in promissione fuerit, & alterius delicto impleta sit conditio, damnum feret fidejussor, qvæ tamen in ipso, si exacte loqvimur, pœna non erit. Simile qvid occurrit in eo jure, qvod qvis habet sic, ut ab alterius voluntate pendeat, qvale est jus precarii, respectu habito ad rei dominium; & jus privatorum, respectu habito ad eminens dominium, qvod utilitatis publicæ causa civitas habet. Nam, si qvid tale alicui auferatur, occasione delicti alieni, pœna in illis proprie non est, sed exsecutio juris antecedentis, qvod erat penes auferentem. Sic qvia in bestias propriè delictum non cadit, ubi bestia occiditur,* ut lege Mosis ob concubitum cum homine, non ea vere pœna est, sed usus dominii humani in bestiam.

***

3. *Ut lege Mosis*) de qva vide Maimonidem ductore dubitantium III, 40.

†††

Dominii humani in bestiam) vid. de Leonibus suspensis *Grotium in c. 20. §. 1. n. 1. in not. hol.* & qvoad concubitum cum bestiis *Const. Carol. V. Crimin. art. 116. verb.* So ein Mensch mit einem Viehe *&c. add. Georg. Remus, Matth. Steph. J. Bernh. Ziriz. & Nic. Vigel. c. 6. crim. 11. p. 225. Jac. Speid. Notab. Jurid. histor. polit. verb.* Feuer. 14. *p. m.* 345. qvod qvondam qvoqve Monspessuli factum refert *Conr. Rittersh. Com. ad Tit. Inst. Si Qvadrup. pauper. in fin.* ubi mulus calcitrosus, cum qvo homo coierat, præcisis 4. pedibus unà cum malefico flammis immissus fuit: rationem instituti hujus venustam suppeditat *Benedict. Carpz. Pr. Crim. P. 2. qu. 76. n.* 33. ex *can. 4. mulier.* 15. q. 1. credendum esse, pecora inde jussa interfici, ut ne tali flagitio contaminata indignam refricent facti memoriam, add. *Gail. l. 2. obs. Cam. c.* 110. *n.* 22. *Conr. Rittersh. l. c. Prosp. Farinac. Part. 5. Oper. Crimin. qu.* 147. *n.* 46. *Joach. à Beust. de Matrim. c. 6. Ant. Gomez. in L. Tauri.* 80. *n.* 35. *Jul. Clar. l. 5. sent. § fornicatio. Vers. cum animali.* 27. *p. m.* 27. *a. Matth. Coler. P.* 1. *Dec.* 187. *in fin. Jodoc. Damhouder. Pr. Crim. c.* 98. *n.* 15. *p. m.* 290. qvamvis occisionem pecorum in delictis, excepto unico hoc casu, nunqvam sibi placuisse affirmet *Jul. Clar. d. l. 5. §. final. qu.* 99. *n.* 8. Qvid tamen dicendum, si fortè ex hoc concubitu cum bestiis partus nasci qveat, qvem pro homine aliqvando habendum putarunt Theologi Jenenses, adeoqve baptizandum, in *verb.* wann eber ex concubitu cum bestiis die Mißgebuhrt herrühret / &c. halten wier dafür / wofern das Haupt eines Menschlichen Haupts Gestalt hätte / daß &c. die Tauffe einer solchen Mißgebuhrt mitzutheilen / in Ansehung / daß das Haupt ist sedes animæ rationalis, und weil dasselbe eine formam menschliches Haupts hat / ist daher abzunehmen / daß in demselben partu monstroso eine menschliche vernünfftige Seele verhanden / *Vid. Dedekenn. Consil. Theolog. Vol. 1. part. 2. lib. 1. sect. 3. num. 7. p.* 429. qvi etiam citatæ Facultatis cautelam qvandam restrictivam in puncto baptismi monstris hisce tribuendi (si scilicet solum caput humanum corpori per totum ferino impositum reperiatur) *in fine* cum distinctis exemplis adjecit, *Paul. Zach. Qq. Medic. Legal. lib. 7. tit. 1. q. 4. per tot. p.* 54. Stante itaqve hâc hypothesi, cautè cum occisione bestiæ

Franckesche Stiftungen zu Halle

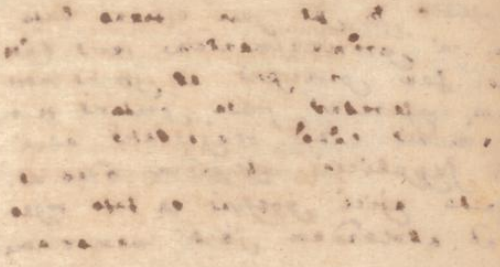

Franckesche Stiftungen zu Halle

§. 13. N. 2. Ad. Licet jure inter-
no careat. hâc Cæsaris sententia
defendi tamen ipsa jure externo Cæsa-
rei in præmunimentum juris Cæsa-
rei seu principis et gravis mors-
non inferatur, justa posteris morti
criminis Cæsæ majestatis alia
tamen supplicia infligenda adeo ut
justo ejici possint ex toto regno.
ad abolendam facti memoriam

bestiæ, gravidæ ab homine, procedendum erit. Tametsi integrum hoc Responsum refutaverit *König. Cas. Consc. de Baptism. II. p.* 258. ad veram hominis formationem concursum tam masculini, qvam fœminini subjecti humani reqvirens, qvod cuilibet porrò cogitandum relinqvimus.

XII. His distinctionibus positis, dicemus, neminem delicti immunem ob delictum alienum puniri posse. Cujus rei ratio vera non est ea, qvam adfert Paulus Jurisconsultus, qvod pœnæ constituantur in emendationem hominum: nam exemplum videtur statui posse etiam extra personam delinqventis, in ea tamen persona, qvæ ipsum tangat, ut mox † dicemus; sed qvia † obligatio ad pœnam ex merito oritur: meritum autem est personale, qvippe ex voluntate ortum habens, qva nihil est magis nobis proprium, unde ἀυτεξούσιον vocatur. Ziegl. p. 488. L. 20. D. de Pœn. §§. seqq.

XIII. 1. *Neqve virtutes, neqve vitia parentum*, inqvit Hieronymus, *liberis imputantur*. Augustinus † vero, *Deus*, ait, *ipse foret injustus, si qvenqvam damnaret innoxium*. Dion Chrysostomus oratione ultima, cum, sanctione Athenienſium adjecta, Solonis legibus devoveri posteros dixisset, de DEI lege hæc subjicit: πλὴν παῖδας καὶ γῆν ὁ θεὸς οὐκ ἐπέξεισιν, ὡς ἐκεῖ, τὰ ἁμαρτανόντων, ἀλλ' ἕκαστος αὐτὸς γίνεται τῆς ἀτυχίας αἴτιος: *verum hæc non, ut illa, liberos & posteros peccantium punit: sed sibi qvisqve fit infortunii causa.* & huc illud vulgatum pertinet: *Noxa caput sequitur. Sancimus*, ajunt Imperatores Christiani, *ibi esse pœnam, ubi & noxa est.* Deinde: *Peccata igitur suos teneant auctores: nec ulterius progrediatur metus, qvam reperiatur delictum.* epist. 3. de morte Nepotiani. † Epist. 105. L. 22. Sancim 9. C. de Pœnis. Lib. II. de Leg. spec.

2. Justum est, * ait Philo, eorum esse pœnas, qvorum sunt peccata; reprehendens moram qvarundam gentium, qvæ tyrannorum aut proditorum insontes liberos morte puniebant. qvem reprehendit & Dionysius Halicarnassensis, ostenditqve iniqvam esse rationem, qvæ obtenditur, qvod parentibus similes futuri putantur, cum id incertum sit, nec incertus metus ad mortem cujusqvam sufficere debeat. Nescio, qvis Christiano Imperatori Arcadio ausus est hoc dictare, debuisse paterno perire supplicio, in qvibus paterni criminis exempla metuuntur: & Ammianus narrat interemtam sobolem, parvam etiam tum, *ne ad parentum exempla succresceret.* Nec magis justa causa metus ultionis, unde natum est Græcum proverbium: L. Qvisqvis 5. C. ad L. Jul. Majest. libro XXIIX. Ziegl. p. 490. Victoria de Jure Bell. n. 38.

Desipit occidens patrem, qvi pignora servat.

***

2. *Ait Philo*) idem libro de pietate: ἧς οὐκ ἂν οἶδ' τις βλακεστέρα γένοιτ' ἂν εἰσήγησις, εἰ μήτε τοῖς ἐξ ἀγαθῶν πονηρευομένοις ἐπακολουθήσει πικρὸς δίκη, ὅτε τοῖς ἐκ πονηρῶν ἀγαθοῖς ἔρχεται τιμή, τῷ νόμῳ δικάζουσ' ἕκαστον αὐτὸν ἐφ' ἑαυτῷ μὴ συγγενῶν ἀρεταῖς ἐπαινέτην ἢ (addendum hîc κακίας) κολά-

κολάζοντος. *Haut scio, an possit ullum pejus induci institutum, quam si nec malos è bonis genitos sequetur pœna, nec honos habebitur bonis, qui ex malis parentibus nati sunt. Aliter lex, quæ de suis actionibus quemq; judicat, non ex cognatorum virtutibus laudat, aut ex eorundem vitiis punit.* Josephus contrarium factum in rege Judæorum Alexandro vocat ὑπὲρ ἀνθρώπων δίκην, *ex actionem pœnæ, quæ humanum excedit modum.* Ovidius:

Illic immeritam maternæ pendere linguæ
Andromedam pœnas injustus jusserat Ammon.

†††

Quis Christiano Imperatori Arcadio) Diximus de hoc quædam in *annotat. ad Guil. Grot. cap. 8. §. 12. p. 143.* Quo referas judicium *ad tit. D. ad L. Jul. Majest. §. 12. Eckolti:* Constitutio, inquit Ille, *L. 5. quisquis.* Etsi sit canonisata in can. pen. 6. q. 1. attamen cum summa iniquitate conjuncta videtur, cum à lege divinâ & æquitate naturali planè abhorreat, quæ jubet, ut filius justus non luat peccata patris injusti, *Deuteron. 24, 16. Ezech. 17, 20.* Et ne filius pro patre puniatur, in *l. 26. D. de Pœn. t. 1. C. ne fil. pro Patr.* constitutum est: cum crimen & reatus mortalitate extinguantur, *L. fin. D. h. t. add. L. 1. 2. 3. & fin. C. Si reus vel accus. mort. fuer.* Rationes interim pro defensione Arcadii *vid. ap. Rumelin. ad A. B p. 3. D. 4. th. ibique Myler. in not.* quæ, an satis stringant, nos non dixerimus.

3. At Seneca: *Nihil est iniquius, quam aliquem hæredem paterni odii fieri.* Attagini, qui Thebanis ad Medos deficiendi auctor fuerat, liberos nullo malo affecit Pausanias Græcorum Imperator, Φαὶς τοῦ Μηδισμοῦ παῖδας οὐκ εἶναι μεταιτίους: *dicens, illos extra culpam esse partium Medicarum.* Marcus Antonius in epistola ad Senatum: * *Quare filiis Avidii Cassii,* (is in eum conjuraverat) *& genero & uxori veniam dabitis. Et quid dico veniam, cum illi nihil fecerint?*

***

3. *Quare filiis Avidii Cassii)* Vide & Vulcatium vita Avidii. Laudat parem Constantii humanitatem Julianus, ostenditque sæpe ex malis parentibus bonos venisse liberos, sicut è saxis apes evolant, è ligno amaro nascuntur ficus, è spinis prodit pomum Punicum. Ejusdem hæc sunt: ἀλλὰ καὶ τὴν παῖδα τοῦ τετελευτηκότος νήπιον κομιδῇ τῆς πατρῴας οὐδὲν εἴασας μετασχεῖν ζημίας. οὔτω σοι πρὸς ἐπιείκειαν ἡ πρᾶξις ῥέπουσα τελείας ἀρετῆς ὑπάρχει γνώρισμα. *Etiam mortui filium infantem admodum non sivisti pœna paterna implicari. Ita tua agendi ratio ad lenitatem semper vergens perfectæ virtutis est testimonium.*

XIV. 1. Deus † quidem in Lege Hebræis data paternam impietatem in posteros se vindicaturum minatur: sed ipse jus †† dominii plenissimum habet, ut in res nostras, ita in vitam nostram, ut munus suum, quod sine ulla causa & quovis tempore auferre cuivis quando vult potest. Igitur, si morte immatura ac violenta rapit liberos Acanis, Saulis, Jeroboami, Achabi, * in ipsos jure dominii, non pœnæ, utitur, sed eodem facto gravius punit

† h. c. §. 8. n. 3.
†† L. 3. c. 1. §. 4. n. 3. & h. c. 21. §. 14. n. 3.
Joh. VII.
2. Sam. XXI.
1. Reg. XIV.
2. Reg. IIX.
II, 10.

+ m. jure judicii

§. 14. n. 1. a). hâc falsa et
nimis dura sententia deus nunc.
gen. innocentem creaturam eru-
cat aut damnat, actio, n.
foret vana qd a sapientia
dei foret alienissimum.

§. 14. n. 1. b. jus suum prosequi
tur quia omnes infantes m. pec.
catores sunt, dicemus igitur 1) quan.
do liberis propter peccata paren.
tum auffertur poena vita paren
tes quidem puniri sed m. liberos
non injuste tolli propter peccata
propria 2) deum minus illas in
tendere et exsequi in specie ad
versus scelera propria in suam
contumeliam perpetrata 3) eas
non extendere, vetera abrogotes.

punit parentes. Nam sive superstites sunt, qvod maxime spectavit Lex divina, atqve ideo lex minas istas * ultra abnepotes non extendit, Exod. XXV. qvia ad eorum conspectum pertingere potest humana ætas; certum est, parentes puniri tali spectaculo: gravius enim id illis, qvam qvod ipsi ferunt, ut à Chrysostomo recte dicitur, qvicum consentit Plutarchus: ὀλυπῶσα μᾶλλον ἑτέρα κόλασις ἢ τοὺς ἐξ ἑαυτῶν κακὰ πάσχοντας δι' αὐτοὺς ὁρᾶν. *Nullum durius supplicium, qvam eos, qvi ex se sunt, ob se miseros spectare:* sive non eo usqve provivunt, tamen, cum eo metu occidere, magnum est supplicium: *Duritia populi,* inqvit Tertullianus, *ad talia remedia compulerat,* * *ut, vel posteritatibus suis prospicientes, legi divinæ obedirent.* Homil. 29. in 9.

***

1. in ipsos jure dominii, non pœnæ utitur) Hæc est sententia Rabini Simeonis Bersema, longe verissima.

Ultra abnepotes non extendit) exempla habes in Zimri & Jehu.

Ut vel posteritatibus suis prospicientes divinæ legi obedirent) Alexander apud Curtium libro VII. *Non oportebat vos scire, qvid de his statuissem, qvo tristiores periretis.*

†††

Ob se miseros spectare) Immoderata fecit iracundia (verba sunt *Josephi de Bell. Jud. lib. 1. c. 3. in fin.* de Alexandro, cujus qvoqve meminit *Grot. in not. ad §. præced. n. 2.*) ut crudelitas ejus ad impietatem usqve procederet. Octingentis enim captivorum, in mediâ civitate crucifixis mulieres, earumqve filios in conspectu matrum necavit: atqve hæc potans & cum suis concubinis recubans prospectabat.

2. Sed simul notandum est, hac graviore vindicta non uti Deum, nisi adversus scelera proprie in suam contumeliam perpetrata, ut falsos cultus, perjurium, sacrilegia. Nec aliter Græci existimarunt: Nam qvæ crimina credita sunt posteritatem obstringere, * qvæ ἄγη ipsi vocant, omnia istius sunt generis: qvo de argumento facunde disserit Plutarchus libro de sera Numinis vindicta. Exstat * apud Ælianum oraculum tale Delphicum:

At scelerum fontes divinum persequitur jus,
Nec potè vitari; non si genus ab Jove ducant:
Sed capiti ipsorum, qviq; enascuntur ab ipsis,
Imminet; inq; domo cladem subit altera clades.

* Agebatur autem ibi de Sacrilegio: qvod & historia comprobat auri Tolosani apud Strabonem & Gellium. De perjurio similes sententias supra † adduximus. Deinde vero, etsi id comminatus est Deus, non tamen semper eo jure utitur, maxime si * insignis qvædam virtus in liberis eluceat, ut videre est Ezech. cap. XIIX. & exemplis qvibusdam à Plutarcho dicto loco probatur. † h. L. c. XX. §. 44. n. 1. c. 13. §. 1

***

2. *Quæ ἄγη ipsi vocant*) Vide Plutarchum Pericle: & qvæ supra dicta hoc libro XIII. §. 1.

Apud Ælianum) Libro III, 43.

Agebatur autem ibi de sacrilegio) ut & Libanius, ὧν οἱ μὲν ἔδοσαν ἤδη δίκλω. οἱ δ' ὅπω μὲν. οὐκ ἔστ' ὅτε αὐτὸς ἐξαιρήσε). λέγω δ' αὐτὸς κ τοὺς παῖδας λέγω κ τὰς ἐξ ἐκείνων. *Qvorum alii jam pœnas dedere, alii nondum qvidem, sed nemo eos pœnæ eximet: nec ipsos tantum dico, sed & liberos & ex iis nascituros.* Similia habet idem Libanius oratione, qvam edidit Gothofredus.

Insignis qvædam virtus & publica paterni criminis detestatio, qvalem fecit Andronicus Palæologus Imperator apud Gregoram libro v. c. 81.

3. Et cum in novo fœdere apertius, qvam olim, declarata sint supplicia, qvæ impios post hanc vitam manent, *ideo in eo fœdere nulla exstat comminatio personas peccantium egrediens; qvo præcipue, qvanqvam minus aperte, ut mos est vatibus, spectat dicta jam †† Ezechielis oratio. Factum autem illud Dei hominibus imitari non licet: neqve par ratio est, qvia, ut jam diximus, Deus sine culpæ intuitu jus † habet in vitam; homines non nisi ex gravi culpa, & qvidem, qvæ personæ sit propria.

†† n. præced.

† h. §. n. 1.

***

3. Ideo in eo fœdere nulla exstat comminatio personas peccantium egrediens) Tertullianus de Monogamia: *desivit uva acerba à patribus manducata dentes filiorum obstupefacere; unusqvisq; enim in suo delicto morietur.*

Devt. XXIV, 16. Ios. lib. II. Philo de Leg. sp. lib. I. Isoc. Eusiride. Dionys. l. VIII. L. Crimen 26. D. de Pœnis L. IV. de Nat. Deor.

4. Qvare eadem illa divina lex, ut parentes pro liberis, ita ob parentum facta liberos mortis pœna affici vetat: qvam legem * pii reges etiam in perduellibus secuti leguntur: eamqve legem valde laudant Josephus & Philo, ut & similem Ægyptiam Isocrates, & Romanam *Dionysius Halicarnassensis. Platonis est: πατρὸς ἀνείδη κ) τιμωρίας παίδων δεῖνὶ ξυνέπεσθαι. Qvod Latine ita exprimit Calistratus Jurisconsultus: *Crimen vel pœna paterna nullam maculam filio infligere potest.* Addita causa: *Namq; unusqvisq; ex suo admisso sorti subjicitur, nec alieni criminis successor constituitur. Ferretne*, inqvit Cicero, *ulla civitas latorem istiusmodi legis, ut condemnetur filius aut nepos, si pater aut avus deliqvissent?* Hinc factum, ut* prægnantem mulierem mortis supplicio afficere nefas habitum sit Ægyptiorum, Græcorum, & *Romanorum legibus.

***

4. Pii reges) ut Amasias.

Dionysius Halicarnassensis) qvi sic ait: τὸ ἔθος τοῦτο ῥωμαίοις ὀπιχώριον γέγονεν, ἀφεῖσθαι τὰ τιμωρίας ἁπάσης τοὺς παῖδας, ὧν αὐ οἱ πατέρες ἀδικήσωσι. *Mos ille Romanis proprius, à pœna omni liberos eximere, qvorum parentes deliqverunt.* Habet idem lex Wisigothica libro VI. tit. 1. cap. 8.

Prægnantem mulierem mortis supplicio afficere nefas habitum) Laudat Philo libro de Humanitate.

Roma-

§. 15. a). qui mos hodiernus
huc Japanorum apud quos om-
nis rei criminis cātā majes-
tatis propinqui eadem hora
ventrem sibi secare coguntur.

Romanorum) L Imperator Adrianus. 18. D. de Statu hominum. L. 3. Prægnantis. D. de Pœnis.

XV. Qvod si injustæ leges humanæ, qvæ liberos occidunt ob parentum delicta, injustior sane lex Persarum & Macedonum * devovens & propinqvorum capita, qvo, qvi in regem peccarant, tristiores perirent, ut Curtius loqvitur: cujus legis diritate exsuperari leges omnes scripsit * Ammianus Marcellinus. Dan. VII, 22. Just. lib. X. Lib. XXIII.

***

Devovens & propinqvorum capita) Philo morem esse tyrannis dixit, cum damnatis una tollere qvinqve familias eis proximas. Vide Herodianum, libro III. & exemplum Mediolanense occiso Galeatio apud Bezarum libr. XIV.

Ammianus Marcellinus) abominandas leges vocat. Vide & Concilium Toletanum IV.

†††

Romanorum legibus) Vid. Carpzov. Prax. Crimin. p. 3. q. 137. n. 22. q. 144. n. 55. B. Brisson. lib. 2. Antiqvit. Roman. cap. 20. pag. 74. ubi plura, ad qvæ nos remittimus.

XVI. Illud tamen est notandum, si qvid habeant aut exspectare possint perduellium liberi, in qvod jus proprium sit non ipsis, sed populo aut regi, id auferri ipsis posse jure qvodam dominii, cujus tamen usus simul in pœnam redundet eorum, qvi peccaverint. Huc refert, qvod Antiphanis, ut proditoris, posteri ἄτιμοι ἐνσχεθήσαν, narrante Plutarcho, id est * *honoribus prohibiti sunt*, ut Romæ liberi à Sulla proscriptorum. Sic in dicta Arcadii lege illud tolerabile in liberos: *Ad nullos honores, ad nulla sacramenta perveniant.* Servitus autem qvomodo & qvatenus in liberos sine injuria transeat alibi †† à nobis est explicatum. †† L. 2. c. 5. §. 29. n. 1. L. 3. c. 14. §. 8. n. 1.

***

Honoribus prohibiti sunt) Simile reperies in C. in qvibusdam. 12. de Pœnis.

XVII. 1. Qvod de liberis malo afficiendis ob parentum delicta diximus, † idem aptari potest & ad populum vere subditum: (nam qvi subditus non est, ex sua culpa, id est ex negligentia, puniri potest, ut diximus ‡) si qværatur, an is populus malo possit affici ob regis aut rectorum facinora. Non jam qværimus, * si ipsius populi consensus accesserit, aut factum aliud, qvod per se sit pœna dignum, sed agimus de eo contractu, qvi ex natura oritur ejus corporis, cujus caput est rex, membra ceteri. Deus qvidem ob Davidis peccatum populum pestilentia confecit, & qvidem, ut David censet, innocentem, sed Deus, qvi in vitam ipsorum jus habebat plenissimum. † §. VII. n. 1. ‡ Fr. C. Riegl. p. 492. Ostiander. n. 6.

L 5 6

***

1. Si ipsius populi consensus accesserit) Philo de Ægyptii regis subditis Abrahami tempore: παραπήλαυσε δὲ τῆς τιμωρίας σύμπας αὐτῷ ὁ οἶκος, μηδενὸς ἐπὶ τῇ παρανομίᾳ δυσχεράναντος, ἀλλὰ πάντων ἕνεκα τοῦ συναινεῖν μονονοὺ συγχειρουργησάντων τὸ ἀδίκημα. *Sensit & pœnam omnis cum eo familia, qvod nemo indignatus esset super injuste facto, sed omnes laudando pene & ipsi illud fecissent.* Josephus, ubi vaticinium contra Jerobeamum prolatum narrat: μεθέξει δὲ τῆς τιμωρίας καὶ τὸ πλῆθος ἐκπεσὸν τῆς ἀγαθῆς γῆς, καὶ διαπαρὲν εἰς τοὺς πέραν εὐφράτου τόπους, ὅτι τοῖς τοῦ βασιλέως ἀσεβήμασι κατηκολούθησε. *Particeps pœnæ & populus erit, excidet qvippe felice terra, sparsusq; per loca trans Euphratensia exsulabit, qvod impietati regis socium se fecerit.*

2. Interim hæc pœna erat non populi, sed Davidis: nam, ut ait scriptor Christianus, πικροτάτη τιμωρία τῶν ἡμαρτηκότων βασιλέων ἡ τιμωρία τοῦ λαοῦ. *Acerbissimum est delinqventibus regibus supplicium id, qvod populis infligitur.* Perinde enim hoc est, ait idem scriptor, ac si qvis qvi manu peccavit, in tergo feriatur: qvomodo in simili argumento Plutarchus non aliter id ait accipiendum, qvam si medicus, ad curandam coxam, urat pollicem. Hominibus cur id non liceat, jam † antea diximus.

Qvæst. ad orth. 138.

† §. XIV. h. c. n. 1.

XVIII. Idem dicendum de singulis, qvi non consenserunt, malo afficiendis circa ea, qvæ ipsorum sunt, ob delictum universitatis.

L. III. c. XI. §. XVI. n. 2.

XIX. Hæres vero, cur de ceteris debitis teneatur, * de pœna non teneatur, sicut à Paulo Jurisconsulto scriptum est, *si pœna alicui irrogatur, receptum est commentitio jure, ne ad hæredes transeat*, vera causa hæc est, qvod hæres personam defuncti refert, non in meritis, qvæ sunt mere † personalia, * sed in bonis, qvibus ut cohærerent ea, qvæ alicui debentur, ex †† ipsa rerum æqvalitate, simul cum dominio fuit introductum. Dion Prusæensis Rhodiaca: ἅπαντα ὀφείλουσι τὰ τῶν προγόνων οὐχ ἧττον αὐτῶν ἐκείνων εἰς οὓς ἄν ποτε καθήκετο γένος. οὐ γὰρ ἀφίστασθαι φήσετε τῆς διαδοχῆς: *Qvæ debuerunt majores, ea non minus debent posteri, neqve enim dicere potestis repudiatam à nobis hæreditatem.*

L. Si pœna. 20. D. de Pœnis.

† L. 2. c. 14. §. X.

†† L. 3. c. 2. §. 2. n. 1.

***

De pœna non teneatur) Maimonides titulo נולדות, c. VII. sectione 6. Gemara Baba Cama cap. IX. §. 11.

Sed in bonis) Vide Concilium Toletanum VIII. in causa Reccesvvinthi. Nulla est persona, qvæ ad vicem ejus, qvi è vita emigraverit, propius accedat, qvam hæres, ut Cicero ait secundo de Legibus.

XX. Et hinc seqvitur, ut si ultra meritum nova qvædam causa obligationis exstiterit, deberi jam possit id, qvod in pœna erat, qvanqvam non proprie ut pœna. Sic alibi post sententiam, alibi post litem contestatam, qvibus rebus vis contractus datur, pœna pecuniaria ab hærede debebitur.

§ 14. N. 2. a). exemplum ex his
toria danica puniti decennali
fame regni daniæ ob parvici
diam ab Olao in Canutum re-
gem fratrem suum commissi sed
is tandem ad se rediens sup-
plicationem instituit deumque ut
si quid vrã adversus popu-
lum concepisset ~~non~~ suo non
ejus periculo satiaret, vravit
quo facto rex mortuus famesq.
cessavit ita n. dicit saxo gram-
maticus. nec difficiles numi
nis aures habuit nigundem
celerem patiriam obtinuit
saxo grammaticus. Lib 12.
ab initio

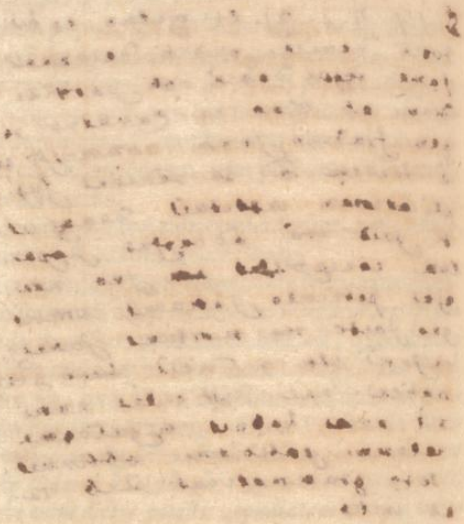

bitur, ut & ea, qvæ in conventionem deducta est. Jam enim nova accessit debendi causa.

CAPUT XXII.

De Causis injustis.

I. Explicatur discrimen inter causas justificas & suasorias.
II. Bella, qvæ utroqve causarum genere carent, ferina esse.
III. Bella, qvæ suasorias causas habent, non justificas, esse prædonum.
IV. Qvasdam esse causas, qvæ falsam habeant justi speciem:
V. Ut metum incertum:
VI. Utilitatem sine necessitate:
VII. Negatum matrimonium in magna feminarum copia:
IIX. Cupiditatem melioris soli:
IX. Inventionum rerum occupatarum ab aliis.
X. Qvid si priores occupatores amentes sint?
XI. Injustam causam esse & libertatis desiderium in populo subdito:
XII. Et voluntatem regendi alios invitos qvasi ad ipsorum bonum.
XIII. Item titulum universalis imperii qvem qvidam asscribunt Imperatori, qvi refellitur:
XIV. Alii Ecclesiæ, qvi item refellitur.
XV. Item voluntatem implendi vaticinia sine Dei mandato.
XVI. Item id qvod debetur non ex jure stricte dicto, sed aliunde.
XVII. Distinctio belli cujus causa injusta, & ejus cui aliunde vitium accedit: & diversi utriusqve effectus.

I. 1.

DIximus supra, cum de causis agere instituoremus, causas alias esse justificas, alias svasorias. Polybius, qvi id discrimen primus notavit, * illas vocat προφάσεις, qvia palam proferri solent, (titulum dixit aliqvoties Livius) has generis nomine αἰτίας. Lib. II. c. 1. §. 1. n. 1. c. 20. §. 41.

***

1. *Illas vocat προφάσεις qvia palam proferri solent (titulum dixit aliqvoties Livius) has generis nomine αἰτίας)* Sic & Plutarchus distingvit in Galba, & Dion in rebus Cæsaris & Pompeji: Et Polybius, ubi de Romanorum bello in Illyrios agit, excerpto legationum 126. Cum Svetonio recte illas prætextum, has causas dixeris. Ita enim ille de Julio Cæsare: *Et prætextum qvidem illi civilium armorum hoc fuit: causas autem alias fuisse opinantur.* Thucydides alibi distingvit πρόφασιν & τὸ ἀληθὲς, ut in Atheniensium motu adversus Siciliam, prætextus fuit opitulari Egestanis, res ipsa, cupiditas Siciliæ sibi acqvirendæ. Hermocrates in oratione de Atheniensibus loqvens illud πρόφασιν prætextum vocat, hoc διάνοιαν propositum. Utrumq; est in libro Thucydidis VI. Appianus etiam προφάσεων vocem usurpat in Mithridatico. Idem Civium vero, ubi de ruptâ pace inter Octavium & Sextum Pompejum agit, dicit αἰτίας causas alias intus fuisse, alias qvæ præferebantur. A-

gathias libro qvinto id, qvod alii προφασιν, vocat σκηψιν καὶ προκάλυμμα, figmentum & obtentum; cui opponit αἰτίαν in historia Hunni Zanurganis. Procopius Persicorum II. dicit, stultum esse non libere loqvi, ubi dux est justitia, comes utilitas.

2. Sic in bello Alexandri adversus Darium προφάσις fuit ultio injuriarum, qvas Persæ †† Græcis intulerant, αἰτία cupido gloriæ, imperii & divitiarum, cui accedebat spes magna facilitatis, concepta ex Xenophontis & Agesilai expeditionibus. Sic προφάσις belli Punici secundi controversia de Sagunto, causa indignatio Carthaginensium ob pactiones, qvas Romani iniqvis temporibus ipsis † expresserant, & aucti spiritus ex secundis per Hispaniam rebus, qvæ Polybio notata. Similiter Thucydides belli Peloponnesiaci veram causam censet fuisse vires Athenienſium augescentes & Lacedæmoniis suspectas, obtentum vero controversiam Corcyrensium, Potidæensium, & alia; * ubi tamen ille αἰτίας & προφάσεως nomina permiscet. Est idem discrimen in oratione Campanorum ad Romanos, cum adversus Samnites pugnasse se ajunt verbo pro Sidicinis, re pro se ipsis: qvod viderent, ubi conflagrassent Sidicini, ad se trajecturum esse incendium. Antiochum qvoqve, Livius memorat, in Romanos bella suscepisse, in speciem causas habentem Barcillæ necem & alia qvædam, revera, qvod ex labente Romanorum disciplina spem magnam concepisset. Sic Plutarchus notat, non ex vero objectum Antonio à Cicerone, qvod causa esset belli civilis, cum Cæsar, bellandi certus, * prætextum tantum ab Antonio cepisset.

†† L. 2. c. 21. §. 8. n. 2.

† L. 2. c. 17. §. 19. Lib. I.

Liv. Lib. VII. Cap. XXX.

Lib. XXXVI.

***

2. *Ubi tamen ille αἰτίας & προφάσεως nomina permiscet*) sic & libro V. de Argivis contra Epidaurios agens, qvam prius vocaverat προφασιν, mox vocat αἰτίαν, qvomodo & Græcum δεχὼν, Latinum principiorum vocem, aliasq; ejus generis, esse sensus ambigui notavimus d. c. 1. §. 1. hujus libri. Scriptores Constantinopolitani Imperii id, qvod alii προφασιν sæpe πύτροκλον vocant, nimirum ex Achillis historia, qvi ad resumenda arma ex Patroclo sumsit materiam.

Prætextum tantum ab Antonio cepisset) ταῦτα πάλαι δεομένῳ προφάσεως χῆμα καὶ λόγον ἐυπρεπῆ τοῦ πολέμου παρέχειν, *Hæc pridem prætexto opus habenti speciem aliqvam & decorum titulum bellandi dedere.* Verba sunt in hac historia Plutarchi. Lucani autem:

——*Cunctasq; pudoris*
Rumpunt fata moras. Justos Fortuna laborat
Esse ducis motus & causas invenit armis.

Lib. II. de Clem. c. 7.

† h. l. c. XX. §. 29. n. 1.

II. Sunt, qvi neutro causarum genere feruntur in bella, * periculorum, ut Tacitus loqvitur, propter ipsa avidi. Horum vitium humanum excedit modum, Ἀνεσότητα Aristoteles vocat. De his Seneca: *Possum dicere, non esse hanc*

n. 1. c. 24. §. 1. 10. c. 25. 15. 9. n. 3. 4. 20. c. 12. §. 1. n. 2.

injustā fuit bellum quia veteres non
recentes injurias fuere adeoq praescriptio-
ne et pace Artaxerxis Regis Persarum sub-
lata injuste quidem fecit alexander sed persae
nihil injusti passi sunt quia Darius Scy-
thas petit bello nullo alio praetextu quam
Alexander persas. distinc
quaerendum inter ius Dei et hominis Deus quidem
recte punivit eos et saepe utitur facinoroso-
rum hominum auxilio puniet. hominibus vero
factum Dei imitari non licet homines n. ex
ita ut alios non habent nisi ex gravi culpa
et quidem quae personae sit propria Conf. l. 2.
c. 21. §. 8 n. 3. et §. 14. n. 3. et l. 3. c. 4.
§. 1. lit. a. in fine. et l. 2. c. 20. o.
10. n. 5.

causas justificas et sensories optime distin-
git in explicatione Belli Granadensis a
Ferdinando Catholico suscepti et docet (1) quid
moveri debuerit. (2) quid moverit Mebrisen-
sis in Hist. Hisp. dec. 2. l. 1. c. 1.

ultra id excedit quo homines possunt ac so-
lent tendere Conf. l. 1. c. 8. §. 4. n. 2. in fine et
n. 2. in medio. dictitat n. ratio homini nihil vid Medit. pol. c. 3. §. 8. p. 36.
agendum quo noceatur alteri l. 2. c. 20. §. 5. n. 1.
nec homini homine prodige utendum hunc refe-

4 d. 1 q. 1 a. 1 qc. 2 ad 4

referenda peccata calamitosa h. f. yna supp. [illegible] [illegible] [illegible]

hanc crudelitatem, * *sed feritatem*, *cui voluptati sævitia est: possumus insaniam vocare: nam varia sunt genera ejus, & nullum certius, qvam qvod in cædes hominum & laniationes pervenit.* Cui sententiæ perqvam similis est illa Aristotelis ultimo Nicomachiorum: δόξαι γὰρ ἂν παντελῶς μιαιφόνος τις εἶναι, εἰ τοὺς φίλους πολεμίους ποιοῖτο, ἵνα μάχαι καὶ φόνος γίγνοιντο. *Omnino enim crudelis habendus sit, qvi ex amicis hostes faciat pugnandi & fundendi sangvinis cupiditate.* Dion Prusæensis: τὸ δὲ καὶ χωρὶς ὑποθέσεως πολεμεῖν καὶ μάχεσθαι, τί ἄλλο ἢ μανία παντελής ἐστι καὶ διὰ ταύτην κακῶν ἐπιθυμία; *Nam sine causa in bella ac pugnas ferri, mera est insania malum sibi qværens.* Idem ille Seneca epistola IV. *Nemo ad humanum sangvinem propter ipsum venit, aut admodum pauci.* Orat. XXXVII.

***

Periculorum, ut Tacitus loqvitur, propter ipsa avidi) De Alanis Ammianus libro XXXI. *Ut hominibus qvietis & placidis etiam est voluptabile, ita illos pericula juvant & bella.*

Sed feritatem) Idem libro II. de Ira c. 5. de Apollodoro locutus & Phalaride: *Hæc non est ira, feritas est.*

III. 1. Plerique verò bellantium causas svasorias habent, aut sine justificis, aut cum justificis. Sunt, qvi justificos plane non curant, de qvibus dici potest illud, qvod à Romanis Jurisconsultis est proditum, prædonem esse eum, * qvi, rogatus de possidendi causa, nullam aliam † adfert, nisi qvod possideat. Aristoteles de belli svasoribus: ὡς οὐκ ἄδικον τοὺς ἀσυγείτονας καταδουλοῦσθαι καὶ τοὺς μηδὲν ἀδικοῦντας πολλάκις οὐδὲν φροντίζουσι; *qvi justum sit, vicinos innoxios in servitutem redigere, & eos, qvi nullam faciunt injuriam, sæpe nihil curant?* † L. XI. §. 1. L. XII. D. de Hered. Petit. 1. Rhet. III.

***

1. *Qvi rogatus de possidendi causa, nullam aliam adfert, nisi qvod possideat*) Talis Herulorum in Longobardos πόλεμος ἀπροφάσιστος, bellum sine prætextu. Galli apud Livium V. c. 36. *in armis se jus ferre, & omnia fortium virorum esse.* Proleg. §. 3.

2. Talis Brennus, qvi omnia dicebat validiorum. Talis Silio Annibal, cui

pro fœdere, proqve
Justitia est ensis.

Talis Attila, & qvibus illud in ore est,

Qværitur belli exitus,
Non causa.

Et:

Hæc acies victum factura nocentem est

Et,

Id summa fortuna æqvius, qvod validius.

Nec male his aptes illud Augustini: *Inferre bella finitimis, & inde in cetera procedere, ac populos sibi non molestos, sola regni cupiditate, conterere, qvid* Lib. IV. de Civit. Dei c. VI.

aliud qvam grande latrocinium nominandum est? De talibus bellis Vellejus: *Bella non causis inita, sed prout eorum merces fuit.* Apud Ciceronem legimus de Officiis primo: *Ea animi elatio, qvæ cernitur in periculis & laboribus, si justitia vacat, non modo virtutis non est, sed potius * immanitatis omnem humanitatem repellentis.* Andronicus Rhodius: οἱ μεγάλων ἕνεκα κερδῶν λαμβάνοντες ὅθεν οὐ δεῖ, πονηροὶ καὶ ἀσεβεῖς καὶ ἄδικοι καλοῦνται. οἷοί εἰσιν οἱ τύραννοι, καὶ οἱ τὰς πόλεις πορθοῦντες. *Qvi magni compendii sua causa accipiunt, unde non oportet, hi pravi, impii, injusti appellantur, * qvales sunt tyranni & urbium vastatores.*

***

2. *Immanitas omnem humanitatem repellentis*) Agathias libro II. ὅσοι δὲ κέρδους ἕκατι ἢ δυσμενείας ἀλόγου, μηδὲν ἔγκλημα ἔυδικον ἔχοντες, εἴπειτα φοιτῶσιν ἀνὰ τὴν ὀθνείαν τοὺς μηδὲν ἠδικηκότας σινόμενοι, οὗτοι δὲ ἀλάζονές εἰσι καὶ ἀτάσθαλοι. *Qvis vero aut lucri causa, aut cœco odio, nullam habentes justam querelam, alienas terras invadunt innoxiis noxii, hi homines sunt & superbi & improbi.* Exemplum nobis dat illustre Menander Protector: ὅτι Βαιᾶνος ὁ τῶν Ἀβάρων γάγανος οὐδεμιᾶς ἀφορμῆς ἢ σκήψεως λαβόμενος, οὐδὲ ψευδῆ γοῦν κατὰ ῥωμαίαν αἰτίαν ἀξιώσας τινὰ συνδεῖναι, ἀναισχυντώτατα καὶ βαρβαρικώτατα παρέλυσε τὰς συνθήκας. *Bajanus Avarorum chaganus, nulla occasione aut obtentu, ne conatus qvidem causam vel falsam contra Romanos comminisci, inverecunde plane barbarum in morem exuit pacta.*

Qvales sunt tyranni) Bene Philo ad Decalogum: ὅσοι τοίνυν τῶν κλεπτῶν ἰσχὺν προσέλαβον, ὅλας συλῶσι πόλεις, ἀλογοῦντες τιμωριῶν, διὰ τὸ ἐπικυδέστεροι τῶν νόμων εἶναι δοκεῖν. οὗτοι δέ εἰσιν οἱ ὀλογαρχικοὶ τὰς φύσεις, οἱ τυραννίδος καὶ δυναστείων ἐπιθυμοῦντες, οἱ τὰς μεγάλας ἐργαζόμενοι κλοπὰς, σεμνοῖς ὀνόμασι τῆς ἀρχῆς καὶ ἡγεμονίας ἐπικρύπτοντες λυστείαν τ' ἀληθέστερον. *Qvi vero furum vires nacti sunt, hi totas prædantur urbes, pœnarum securi, qvod supra leges eminere videantur. Tales sunt homines ingenio minime civili, dominatuum & potentatus avidi, magna furta committentes, qvi pulchris nominibus magistratuum & imperiorum id obtegunt, qvod verius latrocinium appelletur.* Optime conveniunt hæc cum iis, qvæ ex Curtio, Justino, Seneca & Augustino producta sunt ad dictum cap. 1. §. 1. libri hujus.

Pyrrho.

IV. Alii causas qvasi justificas adferunt, qvæ, expensæ ad rectam rationem, injustæ reperiuntur: &, ut Livius loqvitur, non certamen juris, sed vim qværi apparet. Reges plerosqve, ait Plutarchus, duobus nominibus, pacis & belli, tanqvam nummis uti, non ad id, qvod justum est, sed ad id, qvod expedit. Qvæ autem sint causæ injustæ, cognosci aliqvatenus potest ex justis causis, qvas hactenus explicavimus. Rectum enim obli[illegible]st index. Sed perspicuitatis causa summa genera annotabimus.

V. 1. Metum ergo ex vicina potentia non sufficere supra diximus. Ut enim

(6) autor Biblioth. Gallo-Sued. n. 5. causas justificas et sausorias ingeniosissime descripsit. causa non causa Belli minimi belli quo per ginti sex ~~[illegible]~~ annos ardet Germania bisseptē emblematibus repraesentata cum figuris quarum ex adverso (nudae d. non picta sunt, utrum lemmata et centonibus potissimum Virgilianis pe-

a) illustrat hunc locum Grotius 1. 2. c. 2. §. 13. n. 4. ubi dicit ius meum metu non tollitur huius generis casus est, occupatio locorum facta a rege Galliae nullo alio praetextu quam imperatorem belli consilia contra eum agere et ad ~~[illegible]~~ eiusdem in dejectionem ~~[illegible]~~ murium Treverensium quod idem faciebat ut sibi ~~[illegible]~~ non noceret, injuste, fecit ~~[illegible]~~ quia sibi non constabat satis de animo quod tam sic praecise necessarium ad justum bellum inferendum;

(1) religionis amor (causa justifica) ex adverso, magis ad regionis amorem (causa sausoria) (2) imperii leges, ex adverso legionibus imperitate (3) publica libertas, ~~[illegible]~~ ex adverso, peregrini sui nomine nobis servitutem imponunt (4) patriae tutela salus, sic labor ad ipsae gentis? (5) miseris succurrere, addant miseros (6) cunctorum jura tueri, ut cunctos perdat. (7) afflic-

tis regis adesse, ut nova regna parat (4) ad (a) talis fuit Casy Belli Hispano Gallici 1635
auxilia, et adpso, [illegible] sumpsit, causæ n. Hispanorum deperdebat
non defensoribus istis tempy eget (5) suspendit crescente civina potentia Galliæ qui
potentiæ genit austriace et adpso, sed vestra, tum erat non solum constabat
magis (6) sic visum fatis et adpso, contrarie de potentia sed etiam de animo Regis Galliæ
fata repugnant (11) non deo sive numine ulli, et similis casy Belli Hispano. Belgici 1605 qui
adpso te faciunt fortune deum (12) subiiq; eo Belgæ in auxilium Hispanorum contra Regem
et adpso in nostros [illegible] fabricanda est Galliæ venirebant metuebant n. sibi a potentia R. Gall. neq tantum exhibat se
classica navis (13) bellandum pacis studio, potentia sed etiam de animo.
et adpso, deludimur ipsis pacis imagine (8) revers. exemplum vecunt in pacif. Cæsarea
[illegible] artibus istis et adpso atq arcibus istis. Priores furtive ab 1864 art. 3. vigueby arbitris
[illegible] cupido sabaudi, pirata fallacie ultimy plagium ne novæ arces extruerentur
posteriores ejecit texitas, repudiet eig penitur [illegible] et causæ idem bellum Jar-
tempy e republica exempla prostant ubiq cium ratum fuerat quia Conr Senig
in Germania. sub procul Cadiscis novam fortalitium
extruerat [illegible] Novam Geinwarz-
am causabantur n. Turcæ eam contra
pacta vetera extructam adeoq de eig mal.
si demollitio non solum si Sellica facta a.
(7) prudens n. forte præsertim cum vera gens dispacif. confirmata, pat illa tempora
in hanaro tantilisimum sit futurum si juris quidem Turcæ indignæ tulerunt extru-
introdici, ut go mihi utile videtur alterutri tionem Leopoldstadij a Cæsare suscepti
invito ponim per vim eripere. Romani neq cuiy demolitionem petierunt injuste
quoq eadem dicendum alij sibi sumerent ipse nam articuli pacis diserte pro-
ipse in eodem puto referat dio Grotij desid. hibent jus novum fortalitium extruendi.
rium protenderetur finium l. 2. c. 15. 13. 2.
am belli justi demonstratio effectus quæ et (d) est quidem ignominia d non sufficiens
Lege necessitatis petatur, sive uno Belgam juste causa bellandi, ignominia e quia tpsius
non suscipitur gravis a. est necessitas profitendi ambientis vindicatam, quoniam a. p.
[illegible] prima aut extrema est vid. [illegible] eig mera liberalitate sicut omnia alia
polit. forall. c. 22. 45. i. p. 418. facta, adeoq nemo, si quis illa recuset
indigneri juste et multo ming justa
Cæsar Majestig nostris Germanis vitio vertit posint bellandi causa. Just. pertalem republi-
migrationes in Italiam et Hispaniam Gallicam non solum principi sed etiam ipsig. ni-
tangam dependentia regna Italia Reg. Hispaniæ publ. ignominia infertur quæ in con-
cum Romanis pacem fecerunt, bella provide rubris quorum in ipsa conjungantur
gua Romani Deorum arte cooperant cum majo- personis. a. cur non ob hanc ignomi-
ribus ipsorum contraxerunt et jure belli rationem am aeque bellum suscipi possit ac ob
Gallicæ o. vi specie justa causa non carucerit violatorum legatorum cum eadem ra-
Hispaniæ ponam appi non erant regna sed in contra tione fundamentato. q. si in republica
spicy conservare ergo commodiy sese subiecerunt versatur lesio enormissima sed tantum
ita hanc causam sum justicæ sentiendum de rati levis et nulla accessitas sic e g. m. ne-
non datam in § 6 cessaria ad bellum inferendum vid. 66 (e).
de Migrantibus israelitarum quid sentiendum sit? legato semper violatur resp. quia in
q. Cananæorum regiones juste occupabant israelitæ eig personæ sunt et ubiq representatur resp.
quia mutationem sedis a loco deo faciebant et ita directe nig. ignominia afficitur
licut deq nemini quum abuti soleat hi pomeral principes quoad summum videat
tim. propter numerosa scelera indigni esse.

1.1. g. Hispani americanos occuparunt ob seqq rationes (1) viventibus titulo p. peccatis esse improbos et in ij natura pecora cumvestantur carne humana (3) deo inimicos sentientes (4) esse servos natura (5) Respondit Groh. et negat quia viventibus nihil juris tribuit nisi in ea, quae ante inventionem nulli fuerant Mar. lib. 1. cap. 2. (2) bellum haberi non posse suscipi quia pecuniae proficisci non possunt nisi a superiore Resp. a. sibi viciem pares sunt, quia qui pecuniae sunt sibi invicem coercendi de iure, pares a. ei pares nulla iis coercendi e nisi qua ille etiam qui coercere debet in coercendo eorum positi Vid. Mevil. pol. c. 23. ts. 4. p. 322. et pol. parall. p. 426. (3) non sunt privandi dominio quia dominium e et jus positivo et infidelitas et diuro jure go non tollit ij positivum tam christiani fuit ut ad legem suam recipiendam nemo pecuniis aut earum meta prohibetur Vid. Cil. loc. p. 321. et Hist. Geogr. p. 444. (4) in manifestum quidem e quod homines ea ingenii felicitate polleant, ut non solum sibimet ipsis prospicere, verum etiam regendis aliis sufficiant, quibusdam a. per ingenii hebetudinem ad se ipsos regendos esse ineptos Hi ubi prudentioris alicuius imperio subjecti vivunt sine dubio statum nacti sunt, indoli suae maxime, Enimvero longe absurdissimum fore credere ab ipsa natura sibi actu prudentiae vi nobiliores imperium aut fabe ij, ut alii esse etiam invitos ad servitutem avigere queant datum esse. Nam si actu constituatur pactum factum humanum aliquod antecedere debet et necessaria aptitudo naturalis ad imperandum statim alicui aut imperitum in eum cui a natura ingenium servitio aptum. Hoc pactum go utile alteri e id licet mihi per eum ipsi invenire, Sonnes n. naturali libertate et agro gaudent cuius dominium ut pactum fiunt necesse e, ipsorum consensu expressu aut tacito aut interpretativo accedat. aut aliquod ipsorum factum quo alijs ij fuit quaesitum eandem vel invitis eripere pr. specie de facto Hispanorum Vid. Rabb. vi annal Elisab. ad annum 1580 f. 328. et seqq

7/1h. 10 occupavit
Henricus 2. Rex Angliae Hiberniam eo pretexto ut Hibernos ad religionem Christianam perduceret.

enim justa sit defensio, necessariam esse oportet, qvalis non est, nisi constet, non tantum de potentia, sed & de animo, & qvidem ita constet, ut certum id sit ea certitudine, qvæ in morali materia locum habet.

2. Qvare minime est probanda eorum sententia, qvi justam belli causam statuunt, si vicinus, nulla pactione impeditus, in suo arcem faciat, aut munitionem aliam, qvæ damnum aliqvando dare possit. Nam adversus tales metus contrariæ in suo munitiones, & si qva sunt similia remedia, qværenda sunt, non vis bellica. Injusta igitur bella Romanorum in Philippum Macedonem, Lysimachi in Demetrium, ni alia causa adfuit. Valde mihi placet Taciti illud de Chaucis: *Populus inter Germanos nobilissimus, qviq; magnitudinem suam malit justitia tueri, sine cupiditate, sine impotentia: qvieti, secretiq;: nulla provocant bella, nullis raptibus aut latrociniis populantur: idq; præcipuum virtutis ac virium argumentum est, qvod, ut superiores agant, non per injurias assequuntur. Promta tamen omnibus arma, ac, si res poscat, exercitus: plurimum virorum equorumq;, & qviescentibus eadem fama.*

†††

Minime est probanda eorum sententia) Vid. Dn. Strauch. Ex. Exot. Jur. Pub. 9. n. 15. Gail. 2. Obsery. 69. num. 18. ibiqve plur. cit. sed de his qvædam diximus ad L. 2. c. 2. §. 10. Conferatur obiter de alia belli Romani injustitia h. c. §. 16. & L. 1. c. 3. §. 5. n. 4. L. 2. c. 1. §. 1. n. 1. ibiqve annot.

VI. Nec utilitas par jus facit cum necessitate.

VII. Ita ubi laxa est matrimoniorum copia, negatum aliqvod matrimonium causam bello præbere non potest: qvalem olim Hercules arripuit in Eurytum, * Darius in Scythas.

***

Darius in Scythas) Antoninus Caracalla in Artabanum Parthorum regem: Vide Xiphilinum.

VIII. Nec magis mutandæ sedis amor, ut, paludibus & solitudinibus relictis, solum fœcundius possideatur: qvam Germanis veteribus bellandi causam fuisse ait Tacitus.

IX. Æqve est improbum, inventionis titulo sibi vindicare ea, qvæ ab alio tenentur, etiamsi is, qvi tenet, sit improbus, †† de Deo male sentiens, aut hebetis ingenii. Nam inventio est eorum, qvæ nullius sunt.

X. 1. Neqve ad dominium requiritur aut virtus moralis, aut religiosa, aut intellectus perfectio: nisi qvod hoc videtur posse defendi, si qvi sint populi omnino destituti à rationis usu, eos dominium non habere, sed ex caritate tantum iis deberi, qvæ ad vitam sunt necessaria. Nam qvæ alibi diximus de sustentatione dominii, qvam pro (a) infantibus & amentibus facit jus gentium ad eos populos pertinet, cum qvibus est pactorum commercium: tales autem non sunt populi, si qvi reperiuntur toti amentes, de qvo merito dubito.

2. Ma-

L. III. c. III. §. X. de mor. Ger. c. 35. Zonaras Pausan. L. I.

† L. 2. c. 2. §. 21.

Hist. IV. Vict. de Ind. Rel. 1. n. 31.

†† L. 2. c. 20. §. 44. seqq. §. 48.

(a) L. II. c. III. §. VI. Vict. de bello n. 5, 6, 7, 8. Id. L. II. n. 18. Plato de Repub. L. II. c. 3. Eurip. Hecuba.

Liv. lib. XXXI. Iso. Panath.

2. Male ergo Græci Barbaros, ob morum diversitatem, forte & quod ingenio cedere viderentur, hostes sibi quasi naturaliter dicebant. Quatenus autem ob peccata gravia, & naturam aut societatem humanam impugnantia, auferri dominium possit, alia est quæstio, & modo, cum de pœnarum jure † ageremus, nobis tractata.

† h. l. c. XX. §. 40.

XI. Sed * nec libertas, sive singulorum, sive civitatum, id est αὐτονομία, quasi naturaliter, & semper quibusvis competat, jus bello præstare potest. Nam libertas cum natura competere hominibus aut populis dicitur, id intelligendum est de jure naturæ (a) præcedente factum omne humanum, & de libertate κατ' ἐξαίρεσιν, non de ea, quæ est καθ' ἑαυτότητα, hoc est, ut natura (b) quis servus non sit, non ut jus habeat, ne unquam serviat: nam hoc sensu nemo liber est. quo pertinet illud Albutii: *Neminem natum liberum esse, neminem servum; hæc postea nomina singulis imposuisse fortunam.* Et Aristotelis illud: νόμῳ ὁ μὲν δοῦλος εἶναι, ὁ δ' ἐλεύθερος: *e lege venisse, ut alius esset liber, alius servus.* Quare qui legitima (c) causa in servitutem, sive personalem sive civilem, devenerunt, contenti sua (d) conditione esse debent, ut & Paulus Apostolus docet, δοῦλος ἐκλήθης; μή σοι μελέτω. *Vocatus es ad servitutem, ne id te torqueat.*

(a) L. 1. c. 2. §. 1. n. 3.
(b) L. 3. c. 7. §. 1. n. 1. Senec. III. contr. 21. I Pol.
(c) L. 2. c. 5. §. 27. n. 1. sed. 2
(d) h. c. §. XIII. n. 2. L. II. c. IV. §. 14. n. 1. I. Cor. VII. 21.

***

Nec libertas sive singulorum sive civitatum, id est αὐτονομία, quasi naturaliter & semper quibusvis competat, jus bello præstare potest) Vide Concilium IV. Toletanum, & quæ nos supra c. IV. hujus Lib. §. 14.

†† L. 1. c. 3. §. 8. n. 4. † L. 2. c. 5. §. 27. n. 2. Vict. de Ind. n. 24. Rel. 5. §. 2. Ayala de Jure belli, L. 1. c. 2. n. 29. Covar. c. peccatum. p. 2. §. 9. n. 5. & seq.

XII. Neq; minus iniquum, armis subigere aliquos velle, quasi †† dignos, qui serviant, quos naturaliter servos interdum Philosophi vocant. Non enim, si quid alicui est utile, id statim mihi licet ei per vim imponere. Nam his, qui rationis habent usum, libera esse debet utilium † & inutilium electio, nisi alteri jus quoddam in eos quæsitum sit. Infantium plane alia est ratio, quorum regimen, cum ipsi jus exercendæ αὐτεξουσίας actionumque earum moderandarum non habeant, occupanti & idoneo natura concedit.

†††

Natura concedit) Eligendo tamen inter hos idoneos primario sanguine conjunctos, quibus deficientibus, ex condigna commiseratione jubet quoslibet occupantes idoneos pupilli bona administrare: quamvis inter eos postmodum is, qui in possessione vel quasi bonæ administrationis est constitutus, reliquis præferatur.

XIII. 1. Vix adderem, stultum esse titulum, quem quis ideam tribuunt Imperatori Romano, quasi ipse etiam in remotissimos & incognitos hactenus populos jus imperandi habeat, nisi Jurisconsultorum diu princeps habitus Bartolus hæreticum ausus††† esset pronuntiare, qui id negat: nimirum quia & Imperator (a) interdum se * mundi dominum vocet, & in Sacris literis imperium illud, * quod Romanam posteriores scriptores vocant, appelletur * ὁ οἰκουμένης nomine: qualia sunt & illa:

Orbem jam totum victor Romanus habebat,

multa-

††† Ad L. Hostes. 19. D. de Captivis. Lib. ἀξιώσεις, 9. ad L. Rhod. (a) Vict. l. c. n. 1.

respectum privati, qui [illegible] imaginem rei reddiderant et pro rostris dei declarari fuerant
publ. ostentalegati sed m. matrimonium inire com. 2. 1. c. ii fr. 2. n. 4.
mare ipsi & cum omnibus hominibus ergo inde nec
tantum si injuria infertur Reip. gravamina affi
Resp. [3] Violatio legati est contra jus Gentium
repulsam jure est actu mere liberalitatis
(a) Imo adhuc nobis quodammodo barbaris habebo et quos
naturales hostes dici possunt, non adeum nomen Reipubl. mentur.
inferendam sed quod tum nobis ab ipsis illa
fama illustratur exemplo Xianorum cum al
qui nostris Tripolitanis &c. unde nobis cum Jan
ris non nisi armistitium, quamquam pax interdi
pura a. pacis & ut sit perpetua quae a. tali
non est nova pax sed inducia cruenta. Et in
his quidem saltem vir major vestra quamquam
vir minor quo adhuc referuntur omnes inter
siones qq cum coede sanctae conjuncta erat
modo non fiant formalis belli additamentum
n. quis faciunt vim majorem.

§. XI (d) Quaeritur in genere an subditi communiter
pugnen pro libertate recuperanda pugnare habeant Genuenses et Venetos, si eorum dem
nandi potestatem, sed auctoritatem exercendi
habeant & quia populus jure suae Reipub. de
fendit praesupponenda hic est libertas cor. tali statu qd omne factum humanum antecedit
titudo, non talis quae ambiguam habet ori
ceptationem ita ut qui ante 40 annos cum
regem privilegia defendere volebant rebelles
tum. cum eorum liberi nostrum tam digni

§. XII (e) Hoc & qd imperator Justinianus dicit omnes
homines liberos nasci non nomine adhuc in
rem, sed jure gentium, quod omne factum humanum antecedit
Servi non nascuntur sed fiunt Parmo.
de de Xianis asserunt & qd sub illis non
nascantur in gratia sed fiant Xiani h. e. li
beri quod dicunt sapienter non nasci sed
fieri

§. XII (f) Servitus naturalis est mater omnium ser
vorum in Republica Tiv. §. 9.

§. XIII (g) Vocatur Imperator navali dominus non qd
recens totius terrae dominus d. Jon. nationum
partium et populorum utiliter Conf. disp. Brun.
nuncii & artibus et hac ratione capiendi omnes
scriptores qui Imperatori hunc titulum tribuunt

§ XIII (h) Facit ita docuit & Bartol. et Hypolitus
suorum temporum qui admodum et hodie
Pontificii haretici audiat quia Pontificem
Ultramontanum caput ubi Ecclesiae ita Imperium
esse impugnat Did. disp. & praerogativa Cap.
4. §. 2.

(b) Et eo principio legatos Chinenses suspiciendos
esse Mr. Grotius. l. 2. c. 18. §. 3. n. 2 ma-
le sequitur quod et Bellum propterea inferen-
de licuerit cum n. legatos repello, cum pro hos-
tibus declarata, nisi deum colere

§. XI (c) Talis ab ipsa fuit causa Chinensium qui
bellare libertatis causa ubi praetendebant ab Ty-
rannis & Gallos vehiebant, in quo m. infeli-
ces fuerunt qd dominos non statim mutasse po-
tuerint alios ratio fuit in bello Bulgarum cui
Hispanis diversitas in eo latet quod Belga
semper liberi fuerint, libertatem sibi non de
nuo asserere sed illam pristinam saltem con-
servare voluerint, nec licitum quovis modo
novi illud hinc etiam in foedere Ultrajectino
qd lex fundamentalis Belg. moneta cusa fuit
in cujus altera parte erat leo pilleum tenens in
signum libertatis. idem etiam in

§. XIII (a) an universale Imperium humano gene-
ri expediat quaeritur R. neq numerus n. in po-
liticis non auget sed minuit & non expediret
orbi terrarum universale Imperium qd probatur
simili a naci desumto; Hispani cum Anglis
bellantes victi sunt ob navium magnitudinem
qd et anglis cum belgis bella gerentibus contigit
(2) Hominum numerus et locorum distantia ta-
lis esse potest ut unum regimen ferre pos-
sit negueat, qd quo plura expedienda habet, eo
magis distrahitur, actiones n. humanas humano
generi oportet esse proportionatas, ad cuius illus-
trationem vid. pt. Exemplum in Boccalini re-
lat ex Parnasso de judicio Maliboei et com-
putatione duorum pastorum ovium quorum
primus 2000 alter 500 habebat oves hic a di-
ves ille pauper evadebat rel. 49 Cent. 1. (3)
regula Methaphysicorum huc quadrat, quan-
titatis nulla efficacia Exempl. iterum vid. in
Boccal. rel. ex Parnasso relatione Monarchia-
rum nimirum Hispanicae et Gallicae bilanci
compositarum.

multaqve similia per complexionem, aut excessum, aut excellentiam dicta: qvippe cũ & in iisdẽ Sacris literis sola* Judæa sæpe veniat nomine τῆς οἰκουμένης. Luc. II, 1. qvo sensu accipiendum dictum vetus Judæorum, medio telluris sitam urbem Hierosolyma, * id est in medio Judææ, sicut in medio Græciæ Delphi similiter dicti urbis umbilicus. Neqve est, qvod qvemqvam moveant Dantis argumenta, qvibus probare nititur, Imperatori jus tale competere, qvia id humano generi expediat. Nam commoda, qvæ adfert, suis compensantur incommodis. Aristot. VII. Pol. IV. Silv. verb. Bellum. p. 1. n. 21. Covar. loco citato, n. 9. Ut enim navis aliqva ad eam magnitudinem pervenire potest, qvæ regi neqveat, sic & hominum numerus & locorum distantia tanta esse, ut unum regimen non ferat.

***

Mundi Dominum vocet) Ut in Concilio Calcedonensi Actione XI. & XII.

Romaniam posteriores Scriptores vocant) Ut & Athanasius ad Solitarios: id vix sexta pars erat mundi tunc cogniti.

Τῆς οἰκουμένης nomine) Philo de legatione: *τῶν πλείστων καὶ ἀναγκαιοτάτων μερῶν τῆς οἰκουμένης, ἃ δὴ ἐν κυρίως αὖ τις οἰκουμένην εἴποι, δυοῖ ποταμοῖς ὁρίζομένην Εὐφράτῃ τε καὶ Ῥήνῳ. De pluribus utilissimis orbis partibus loqvor, qvas & eminenter aliqvis orbem appellet, definitum amnibus duobus Euphrate & Rheno.*

Judæa sæpe veniat nomine τῆς οἰκουμένης) Hieronymus: *Nomen terræ, etiam cum additur particula omnis, restringi debet ad eam regionem, de qva sermo est.*

Id est in medio Judææ) Discas hoc ex Josephi Lib. III. Belli Judaici.

†††

Qvidam tribuunt Imperatori Romano) *Vid. Ayal. de J. B. lib. 1. c. 2. §. 29.* item *Vasq. Controv. Illustr. l. 1. c. 20. p. 88. n. 10. & seqq.* hæc discutientem elegantissimè. Imò in propatulo est, ne trigesimam qvidem orbis partem Romanis patuisse, ac adeò longè jam latius dominari Hispanos, qvam olim Trajanum, cujus temporibus Imperium qvam maximè patuisse commemorant, *Lampad. de Rep. Rom. Germ. p. 3. c. 9. §. 1.* Longitudo qvippe ejusdem tum fuit graduum 90. latitudo gradum 45. *Marqvard. Freher. ad Petr. de Andl. lib. 2. cap. 18.* Hodie vix decem gradus (adeoqve vix qvadragesima pars) supersunt, *Limn. de J. P. l. 1. c. 9. n. 2.*

2. Deinde vero, concesso hoc expedire, jus imperii non seqvitur, ut qvod, nisi ex consensu aut pœna, nasci neqvit. Ne in omnia qvidem, qvæ olim fuere populi Romani, Imperator Romanus jus nunc habet. multa enim, ut bello qvæsita, ita bello amissa sunt; alia pactionibus, alia derelictione * in aliarum gentium aut regum jus transierunt. Qvædam etiam civitates olim plane subditæ, postea tantum ex parte subditæ, aut tantum inæqvaliter fœderatæ esse cœperunt. Nam omnes modi, aut amittendi aut mutandi juris, non minus adversus Rom. Imperatorem, qvam adversus alios, valent. †† h. c. §. XI. L. V. c. III. §. 8. n. 13. §. 21. n. 11. c. IV. §. 19. n. 1. L. II. c. V. §. 14. n. 1.

***

In aliarum gentium aut regum jus transierunt) Exemplum sume in Hispania,

nia, de qva vide Gomezium in §. fuerat. num. 5. de Actionibus. Panormitanum in c. Venerabilem. 34. col. 9. de Electione. Jasonem in L. 1. Cunctos populos. col. 2. C. de summa Trinitate. Menochium, conf. II. num. 102. Cardinalem Tuschum, Practicarum conclusionum 345. §. Rex Hispaniæ. Molinæum in conf. Paris. in pr. num. 20. Chassanæum de Gloria Mundi, parte V. consid. 28. Azorium Institutionum moralium lib. II. c. 5. p. 2.

Vict. de Ind. Relect. 20. n. 9. & seq. Ayala L. 1. c. 2. n. 29. de Jure Bell.

XIV. 1. Sed & Ecclesiæ jus fuerunt, qvi adsererent, etiam in populos ignotæ hactenus partis terrarum, cum tamen ipse Paulus Apostolus aperte dixerit, eos, qvi extra Christianismum sunt, judicandi sibi jus non esse: τί γὰρ μοι τοὺς ἔξω κρίνειν; I. Cor. V, 12. Et qvod jus Apostolis judicandi competiit, qvanqvam enim ad res terrenas suo modo pertinebat, erat tamen cœlestis, ut ita dicam, non terrestris ingenii, exercendum scilicet non per arma & flagra, sed per verbum Dei generaliter propositum, & ad circumstantias peculiares aptatum, per sigillorum divinæ gratiæ exhibitionem aut negationem, prout cuiq; conduceret: postremo loco etiam per vindictam, non naturalem, sed naturæ ipsa superiorem, ac proinde à Deo procedentem: qvalis in Anania, Elyma, Hymenæo, & aliis apparuit.

Ziegl. p. 497.

Joh. XIIX, 36. Vid. Petr. Dam. L. IV. epist. 9. & Bern. Epist. 221.

2. Christus ipse, à qvo omnis potestas ecclesiastica fluxit, & cujus vita exemplar est Ecclesiæ, qva talis est, propositum, negavit regnum suum esse de hoc mundo, hoc est, ejus naturæ cujus sunt cetera regna: addens, alioqvi futurum fuisse, ut, more aliorum regum, opera militum uteretur. Nunc vero, etiamsi legiones voluisset poscere, popposcisset non hominum, sed Angelorum, Matth: XXVI, 53. Et qvicqvid fecit pro jure suæ potestatis, id fecit non humana, sed divina virtute, etiam tum, cum nundinatores è templo ejecit.

Joh. IX, 6.

Flagrum enim tum qvoq; divinæ iræ erat signum, non instrumentum; ut alias sputum & oleum * signum medendi, non remedium. Augustinus ad indicatum Johannis locum: *Audite ergo Judæi & gentes: audi circumcisio: audi præputium: audite omnia regna terrena: * non impedio dominationem vestram in hoc mundo: regnum meum non est de hoc mundo. Nolite metuere metu vanissimo, qvo Herodes ille major, cum Christus natus nuntiaretur, expavit, & tot infantes, ut ad eum mors perveniret, occidit, timendo magis, qvam irascendo crudelior. Regnum, inqvit, meum non est de hoc mundo. qvid vultis amplius? Venite ad regnum, qvod non est de hoc mundo: Venite credendo, & nolite sævire metuendo.*

***

Signum medendi) Bene hoc explicat Abulensis ad Matth. IX.

Non impedio dominationem vestram in hoc mundo) Hilarius Arelatensis: *Non enim ad hoc venerat Christus ut alienam invaderet gloriam, sed ut suam donaret, non ut regnum terrestre præriperet, sed ut cœleste conferret.*

†††

Nundinatores è templo ejecit) Vide resolutionem qvæstionis: utrum Zelotarum jus, in negotiatoribus & nummulariis flagello à Domino nostro Jesu Christo è templo ejiciendis,

§. 14 (b) Ecclesiae ig non est aliquem cogere ad suscipiendam religionem Xtianam, (1) his n. quia rationi: usum habet libera debet utilium et inutilium electio (2) religio a. e actus mere intellectualis huius vitae poenis aut praemiis regi nequit si ergo Ecclesia ig non e ut verbum dei propagetur per media violenta sequitur etiam expeditiones ob propagandam religionem malas fuisse eoq militiam cruciatam improbari debet in Goeta re. fuerunt expeditiones in palaestinam ao 929 nec juste susceptae (1) quia alijs eripiebant qd longo tempore possessi fuerant, (2) nec pie, quia in palaestina nil nisi externa, religionem no attinentia quaeri poterant, quae ratione non potuit non fieri, ut populus ab interno eoq vero dei cultu abductus externis adhaereret. (3) nec prudenter communicatio n. cum Europaeis illis deerat utpote longius remotis, aut si aliqm diu duravit, continuationem tamen neutiqm expectare poterat, nec de commeatu sibi prospiciebant nec de copia auxiliarum copiarum si eladem accepissent. Vid Polit. parall. Diss. 23. th. 6. et Grezery de Cruce lib. 2. c. 58. Conf. prol. §. 27.

Id nemo accuratius examinavit qm Elisabetha regina angliae in dato responso legato Hispanico cum ille vim a Dracone Hispanis in America illatam quaestus fuisset apud Cambd. in annal. Elisab. ad ao 1580 f. 328 et seqq.; ex hoc jure etiam derivatae sunt donationes a Pontif. Vt. facta Conf. th. 9. americam donavit Hispanis et Hiberniam anglis Vid Hist. Geogr. p. 439. et p. 457. huc referri etiam et ig pontificis regiones donatas in regnum evehere Vid. Mot. dig. Diss. 1. c. 1 th. 8.

§. 14 (c) duo notanda (1) Christi regnum qm cuius de hoc mundo non sit tm esse verum regnum, confundendae n. non sunt conceptiones materiales huius mundani regni cum generali natura regnorum (2) Regnum Christi omni violentia abstinere idq (1) vi religionis Xtiani (2) vi summae charitatis qm lex inculcat quia cedere magis jubet qm ig suum prosequi hincq bella gerere ad regnum Christi non pertinet sed tantum ad Respubl. nostras, ~~q sine bello~~ Respublica tm sine bellis esse potest (1) quia ad eam sufficit vis directiva legum (2) exemplo status innocentiae regna n. in eo statu futura fuisset sed nulla bella. Conf. proleg. §. 24.

jiciendis, locum habuerit? apud *Selden. de* J. & J. *secund. Disciplin. Hebr. L.* 4. *cap.* 5. *pag.* 507. & *seqq.*

3. Episcopo inter cetera interdicit Paulus, ne percussor sit, I. Tim. III, 2. ἀνάγκῃ κρατεῖν, *imperare imposita necessitate*, ea scilicet, qvæ ex humana vi proficiscitur, regum esse, ~~non Episcoporum~~, * dixit Chrysostomus. Et alibi: *Non est nobis data potestas, ut auctoritate sententiæ* (talis scilicet, qvæ jus exseqvendi per manum regiam, aut militarem, * aut juris qvaliscunqve humani ademtionem in se contineat) *cohibeamus homines à delictis*: Et Episcopum officio suo fungi ait οὐ βιαζόμενον, ἀλλὰ πείθοντα, *non cogendo, sed svadendo*. Et ex his qvidem satis apparet, Episcopos, qva tales sunt, jus regnandi in homines humano more nullum habere. * Hieronymus regem & Episcopum comparans: *Ille nolentibus præest, hic volentibus.*

L. I. c. 2. §. 10. n. 8. n. 9. seqq. Act. Ap. hom. III. epist. ad Tit. hom. I. ep. 1. ad Thess. hom. IV. de Sacerd. Lib. II.

***

Dixit Chrysostomus) Verba ejus sunt de Sacerdotio libro II. μάλιστα μὲν οὖν τοῖς χριστιανοῖς οὐκ ἀφεῖται πρὸς βίαν ἐπανορθοῦν τὰ τῶν ἁμαρτανόντων πταίσματα. ἀλλ' οἱ μὲν ἔξωθεν δικασταὶ τοὺς κακούργους, ὅταν ὑπὸ τοῖς νόμοις λάβωσι, πολλὴν ἐπιδείκνυνται τὴν ἐξουσίαν, καὶ ἄκοντας τοῖς τρόποις κωλύουσι χρῆσθαι τοῖς αὐτῶν, ἐνταῦτα δὲ οὐ βιαζόμενον, ἀλλὰ πείθοντα δεῖ ποιεῖν ἀμείνω τὸν τοιοῦτον. οὔτε γὰρ ἡμῖν ἐξουσία τοιαύτη, παρὰ τῶν νόμων δέδοται πρὸς τὸ κωλύειν τοὺς ἁμαρτάνοντας. οὔτε, εἰ καὶ ἐδέδοτο, ἔχομεν ὅπου καὶ χρησώμεθα τῇ δυνάμει, οὐ τοὺς ἀνάγκῃ τῆς κακίας, ἀλλὰ τοὺς προαιρέσει ταύτης ἀπεχομένους στεφανοῦντος τοῦ θεοῦ. διὰ τοῦτο πολλῆς χρεία τῆς μηχανῆς ἵνα πεισθῶσιν ἑκόντες ἑαυτοὺς ὑπέχειν ταῖς παρὰ τῶν ἱερέων θεραπείαις οἱ κάμνοντες. *Omnium maxime Christianis non licet vi castigare sontium delicta. Seculi qvidem judices, ubi maleficos sub legum potestatem nacti sunt, multum potestatis jus exercent, &, invitos qvamvis, prohibent ex suopte ingenio vivere. At apud nos non cogendo, sed svadendo, id agendum est, ut, qvi ejusmodi sit, melior evadat. Neq; enim nobis à legibus ad coërcendos peccatores potestatis jus datum est, &, si datum maxime esset, locus non esset juris ejus exercendi, cum Deus coronet non eos, qvi necessitate, sed qvi voluntate libera à malo abstinent: qvare multo labore opus, ut persvadeantur morbidi sponte sua se præbere sacerdotali curationi.* Et mox: οὐ γὰρ ὁλκύσαι πρὸς βίαν ἐστὶν, οὐδὲ ἀναγκάσαι φόβῳ. *Neq; enim, qvi à fide aberrat, vi pertrahi, imo nec metu compelli potest.* Idem ad Ephes. IV. εἰς διδασκαλίαν λόγου προεχειρίσθημεν οὐκ εἰς ἀρχὴν, οὐδὲ εἰς αὐθεντίαν, συμβούλων τάξιν ἐπέχομεν παραινοῦντων. ὁ συμβουλεύων λέγει τὰ περὶ ἑαυτοῦ, οὐκ ἀναγκάζων τὸν ἀκροατὴν, ἀλλ' αὐτὸν ἀφίησι τῆς τῶν λεγομένων αἱρέσεως κύριον. *Ad docendos vero homines constituti sumus, non ad imperium, non ad exercitium potestatis. Consiliariorum locum obtinemus svadentium, qvi consilium dat, de suo dicit: auditorem non cogit, sed liberam ei relinqvit electionem circa ea, qvæ dicuntur.* Ambrosius libro II. de Cain & Abel, cap. 4. *Sacerdos qvidem*

officium suum exhibet, at nullius potestatis jura exercet. Citatur c. verbum. 51. de pœnitentia, distinct. I.

Aut juris qualiscunq; humani ademtionem) Ad reges enim, non ad Ecclesiam pertinet judicare de feudis, *c. 13. novit. de judiciis:* de possessionibus, c. causam qvæ inter 7. *Qvi filii sint legitimi.* Reges enim superiorem in temporalibus minime recognoscunt, c. per venerabilem. 13. eod. tit. *Christus voluit, ut Christiani Imperatores pro vita æterna Pontificibus indigerent, & Pontifices pro cursu temporalium rerum Imperialibus legibus uterentur, qvatenus spiritualis actio à carnalibus distaret incursibus, & Deo militans minime secularibus negotiis se implicaret,* c. qvoniam. 8. distinct. X. & c. cum ad verum. 6. distinct. XCVI. unde aliena non sunt, qvæ libro primo sunt posita, c. II. §. ultimo, n. 10. ex sexto & octuagesimo canone eorum, qvi Apostolici dicuntur, & qvæ in eam rem ibi plura in textu notisqve afferuntur.

Hieronymus) Idem in Epitaphio Nepotiani: *Minus licet Episcopo, qvam Regi. Illa enim nolentibus præest: hic volentibus. Ille terrori subjicit, hic servituti donatur.* Cassiodorus lib. XI. in epistola ad Episcopos: *Episcopus doceat, ne judex possit invenire, qvod puniat.* Fredericus Primus Imperator apud Guntherum Ligurino de Pontifice:

Ecclesiam regat ille suam, divinaqve jura
Temperet: imperium nobis fascesq; relinqvat.

Suenonem Daniæ regem excommunicatum, cum Roschildensis Episcopus Wilhelmus ab ingressu Ecclesiæ oppositu baculi pastoralis arceret, & regii capulis admoverent manum, fecit qvod Episcopi erat, & cervicem porrexit. Adde qvæ supra habuimus libro I. c. 2. §. 5. it. cap. 4. §. 5. n. 2.

†††

Qvi tales sunt) Secus si duplicem personam repræsentent; prouti hoc à tempore Brunonis, Fratris Ottonis Magni & Episcopi Colonienſis, postqvam Ille Lotharingiæ ducatum acceperat, in Imperio nostro Romano-Germanico observatum constat, *add. Dn. Struv. Synt. Jur. F. cap. 1. aph. 4. n. 6. cap. 3. aph. 7. n. 3.*

4. An vero reges ipsi iis, qvi Christianam religionem rejiciunt, arma
h. l. c. 20. §. 48. qvasi pœnæ nomine inferri possint, supra capite de †pœnis à nobis disqvisi-
seqq. Ayal. l. c. tum est, qvantum instituto sufficit.
n. 30.

XV. Hoc qvoqve monebo non frustra, sed qvia, veteribus recentia conferens, magnum malum, ni caveatur, prævideo, justam belli causam non dare *spem conceptam ex aliqva divinorum vaticiniorum explicatione. Nam, præterqvam qvod, *qvæ nondum impleta sunt, oracula interpretari certo vix contingit sine prophetico spiritu, etiam rerum certarum latere nos possunt tempora. Ac postremo, prædictio, nisi expressum adsit Dei mandatum, jus nullum dat, cum Deus, qvæ prædixit, sæpe per improbos homines, aut pravas actiones, ad exitum ire permittat.

Spem

§. 15 Brachelig lib. 4. p. 270 refert de Friderico ~~palatio~~ Comite palatino, illum pravi senatores et promissa astrologorum in ancipitia consilia jubenem jecisse.

Franckesche Stiftungen zu Halle

et ad vindices deo permittimus. Quia itaq actio
inter privatos non datur contra superbientem
sequitur Rempubl propterea non posse bellum
movere quia hac semper parallela est.
et bellum ibidem incipit, ubi iudicium defi-
cit porro ad gratum animum nemo cogi
pt d. 17 honestate quia fiduciam conser-
vat inter homines. Cons. 2. 2. c. 12.
§. 20. n. 3.

§. 16 (a) distinctio est inter ius strictum
et honestatem s. aequitatem itq ita ex-
plicatur. Id et necessitate s. iure stricto fit
ad quod quis cogi potest qr v. et hones-
tate s. aequitate fit, illud rectiq quidem
fit qm non fit et ex ratione morali
etiam faciendum est sed nemo ad id
cogendi ius habet. R. ergo an rex galliae
iustam habuerit causam contra Bel-
gas tum allegat fastum ipsorum
neg. quia fastus causa nemo pt in ius
vocari nisi ille in actu externos et
humano generi noxios erumpat. Talia
a. vitia communi odio damnamus etiam

Ius n. meum non
laeditur s. facta
alterius

***

Spem conceptam ex aliqua divinorum vaticiniorum explicatione) Vide de Theodoro qvodam, Gratiani tempore, Zosimum & Ammianum Marcellinum: de Joanne Cappadoce Procopium Persicorum II. & Leunclavium historiæ Turcicæ libro XIIX.

Qvæ nondum impleta sunt oracula interpretari certo vix contingit sine prophetico spiritu) Clausi enim obsignatiqve sunt libri Prophetici ad præfinitum usq; tempus, ita ut intelligi neqveant, Danielis XII, 4, 8, 9. Hieronymus ad Danielem: *Si Propheta audivit & non intellexit, qvid facient hi, qvi signatum librum & usq; ad tempus consummationis multis obscuritatibus involutum præsumtione mentis edisserunt?* Procopius Gotthicorum II. τ γὰρ Σιβύλλης λόγων τὴν διάνοιαν πρὸ τοῦ ἔργου ἐξευρεῖν ἀνθρώπῳ οἶμαι ἀδύνατα εἶναι. *Sibyllinorum oraculorum sensum ante rei eventum invenire existimo supra hominem esse.* Mox: ταῦτα τε ἀδύνατά ἐστιν ἀνθρώπῳ ὁτῳοῦν πρὸ τοῦ ἔργου τῶν Σιβύλλης λόγων ξυνεῖναι, ἢν μὴ καὶ ὁ χρόνος αὐτὸς ἑκάστου ἥκῃ ἕκαστα καὶ ἔργῳ εἰς πεῖραν ἐλθόντος, ἀκριβὴς τοῦ ἔπους ἑρμηνευτὴς γένηται. *Fieri nequit, ut homo qvaliscunqve ante exitum Sibyllina oracula intelligat, sed exspectandum, donec ipsa dies, re jam consummata & verbis experiendo comprobatis, certa fiat carminum interpres.* Gregoras libro V. ἀλλ' ὥσαῤ καὶ τἄλλα τῶν χρησμωδουμένων δυσέκαστά ἐστι καὶ δυσξύμβολα καὶ πλείστας δεχόμενα τὰς ἀνελίξεις καὶ ἀναπτύξεις μέχρι αὐτῆς ἐκβάσεως, ἅτως καὶ ἅτου ὁ χρησμὸς ἐπλανᾶτο τοὺς πλείστους. καὶ αὐτὸν δὴ τὸν βασιλέα Ἀνδρόνικον μέχρις αὐτῆς τελευτῆς, ὡς εἰρήσεται. ἐξ ἀνθρώπων ὑπὸ τοῦ νομοῦ αὐτὸς ἑαυτὸν ὁ χρησμὸς διεσώφησεν. *Sicut & prædictiones aliæ difficillimæ conjectu interpretatu, sunt, qvod & multa habeant involucra, & explicationes recipiant multas: ita & hoc oraculum decepit omnes, ipsumq; Imperatorem, qvamdiu ei vita mansit. Eo autem erepto rebus humanis ipsum semet oraculum hominibus aperuit.* Cavete vobis nimis audaces Theologi: cavete vobis à nimis audacibus Theologis Politici. Dignus, qvi inspiciatur, locus apud Thuanum libro LXXIX. in anno cIↃ IↃ LXXXIII. de Jacobo Brocardo.

XVI. Illud qvoq; sciendum est, si qvis qvid debet non ex justitia propria, sed ex virtute alia, puta liberalitate, gratia, misericordia, dilectione, id, sicut in foro exigi non potest, ita nec armis deposci. Nam ad utrunqve horum non sufficit, ut id, qvod postulatur, sit ex morali ratione faciendum, sed præterea opus est, in nobis jus † qvoddam sit ad illud, qvale jus interdum leges divinæ & humanæ dant etiam circa debita aliarum virtutum, qvod cum sit, nova tunc debendi ratio accedit, qvæ jam ad justitiam pertinet. Id cum deest, injustum ex hac causa bellum est, ut Romanorum †† in regem Cypri, tanqvam ingratum. Nam qvi beneficium dedit, nullum habet jus ad reposcendam gratiam: alioqvi contractus esset, non beneficium.

† h. l. c. XI. §. 3. c. XIII §. 17. c. XIV. §. 6. n. 1. c. XVII. §. 2. n. 2. c. XXV. §. 3. n. 4. & 2 c. [illegible] 3 n. 2.

†† h. c. §. 5. n. 2. & 2.

Franc. Vict. de Jure bell. Rel. 6. n. 1. seqq.

XVII. 1. Notandum & hoc, sæpe accidere, ut bello causa qvidem justa subsit, sed vitium actioni accidat ex animo agentis: sive qvod aliud qviddam, non illicitum per se, magis & principalius animum movet, qvam jus ipsum, puta * honoris studium, aut utilitas aliqva, sive privata sive publica, qvæ ex bello ipso seorsim à causa sua justifica considerato exspectatur. sive qvod adest affectus plane illicitus, ut gaudium acqviescentis in malo alieno sine boni respectu. Sic Aristides de Societate secunda Phocenses, ait, merito periisse, at non bene feciisse Philippum, cum eos perderet; qvippe non religioni studentem, qvod præferebat, sed augendo imperio.

***

Honoris studium) Qvod vitium maxime nobis virtutis qvadam imagine blanditur. Sed recte monet Augustinus libro III. de civitate Dei, cap. 14. *Satius est, cujuslibet inertiæ pœnas luere, qvam illorum armorum gloriam qværere.* Repete qvæ ex Agathia supra posuimus hic ad §. 3.

2. *Una & ea vetus causa bellandi est*, inqvit Sallustius, *profunda cupido imperii & divitiarum. Aurum & opes præcipuæ bellorum causæ*, apud Tacitum. & in Tragœdia:

† Sen. Hipp. contra Faustū, lib. XII. c. 74. Covar. d. §. 1. n. 2. Cajet. 2, 2. q. 40. art. 1. Silv. in verb. Bellum. n. 2. Summa Ang. in verbo bellum. n. 5. Sum. ros. lib. n. 3. & 8. Th. 2, 2, 66, 8.

† *Rupere fœdus impius lucri furor*
Et ira præceps.

Qvo & Augustini illud recte referas. *Nocendi cupiditas, ulciscendi crudelitas, implacatus & implacabilis animus, feritas rebellandi, libido dominandi, & si qvæ sunt similia, hæc sunt, qvæ in bellis jure culpantur.*

3. Sed hæc, ubi causa justifica non deest, peccatum qvidem arguunt, ipsum tamen bellum proprie injustum non faciunt: unde nec ex tali bello restitutio debetur.

CAPUT XXIII.

De causis dubiis.

I. Dubitandi causæ in moralibus unde.
II. Nihil faciendum contra animi dictamen qvamvis errans.
III. Judicium in alteram partem duci argumentis rerum.
IV. Aut auctoritate.
V. Si utrinq, dubitetur in re gravi, & alterum sit eligendum, sumendum qvod est tutius:
VI. Unde seqvi, tali casu à bello abstinendum.
VII. Id autem vetari posse colloqvio.
VIII. Aut arbitrio: ubi de Christianorum regum officio circa partes bellantes:
IX. Aut etiam sorte.
X. Certamen singulare ad vitandum bellum an permitti possit.
XI. Meliorem esse conditionem possidentis in pari dubio.
XII. Si neuter possideat, in pari dubio rem dividendam.
XIII. An bellum utraq, ex parte justum detur multis distinctionibus explicatur.

Ve-

§. i. (b) agnc in moralib⁹ ac in Mathematicis certitudo inveritur, ita utroq; n demonstrand⁹ latine adnatet, adhuc rendi causa pos: res inveniuntur et licet demonstrationes thematicæ aliquando fiant demonstrationes tales tm. ex dictamine rationis humanæ tio a. nisi aliunde ex gen facultate cognoscendi rem in natura sua ita dictamen recte rationis esse, quibus ejus est conformitas agendi secundum naturam rerum adeq; quæ natura rerum sens. n. 1. per idem ita quoq; possunt invenire demonstrent, erit tm. moraliter quia judicium omnes uti ut Mathematicis, male etiam cum plus tamen esset humano genere si moralia non certa sed tantum universaliter ogerent omnia n. ab arbitrio humano de- penderent consensu. s. discessu humanis nihil efficit in demonstrationibus moralibus sed cum eam naturæ rerum Tid. Pal. Parale. disp 2 p. 430 et di. 5a. Moralibus v. non tam certitudo inveritur in Mathematicis inveritur certitudo difficiliores n. sunt demonstrationes quia non sensibus sed intellectui sunt obviæ Liege 500.

Vid. Duaren ad leg. Element. Jurisprud. lib. 2. act. 2. obs. 1. p. 380.

Cg. si quis cum alicna uxore concumbat putare esse ~~non malum~~ male erit sed non malum

§. i. (a) certitudo est, qui intellectu sive vacu- ~~Mathematicis~~ demonstrationes adhuc rendi causa pos: sibilis, demonstrativa certitudo earum rerum intellectum plane vincunt e.g. Moralis, quorum judicium hu- manum pertingere et efficat Grotius 22 th. §. i. (c) non ita se, sed ratione nostræ apprehen- sionis quia natura rerum æterna, et simplex et unica.

§ (e) non ita se sed ratione nostræ appre- hensionis veritas n. rerum æterna sim- plex licet n. in nostra apprehensione ~~ejus~~ one forsq; fallamur quo peccata occulta ~~ingeruntur~~ m. peq; imbecillitas humi- intellectu facile evanat, si in hoc errore

(d) Moralium scriptores in eo primere soleat, quomodo obliget conscientia erronea statuunt obligationem esse conscientiæ erroneæ, et peccare illum, qui contra eam agit, agit n. contra appre- hensionem rationis, adeq; contra ipsam naturam rerum, si non in se, saltem secundum id, quo eam homo apprehenderat: at ita agere nunq; sibi peccanti semper inest, Sanct. Moralis lib. 1. c. 4 th. 4 docet agentem contra conscientiam, agere con- tra voluntatem Dei, quæ non materialiter et de re, tm. formaliter et interpretative, quia qd conscientia dictat, dictat sub ratione voluntatis Divinæ, et veluti qui voluntatis affert privatum aliquem, putare eum regem esse, non pri- vatum. d. regem ipsum laesisse putat. sic qui conscientiam contemnit Deum ipsum contemnit, quia quod conscientia dictat, putatur esse divina voluntas. Semper itaq; peccat, qui contra conscientiam erroneam agit eumq; discrimine tm. . . ut ma- le gerendo faciat, qui contra conscientiam facienda n. qd malum se esse, et male ~~istius~~ facimq, sic actu tum propria sua malitia constat, tum per operis et conscientiæ contemptu. Ita ~~sua~~ essentia primum utrumq; eum e ve- traxio duplex peccatum sit, si quicq

Franckesche Stiftungen zu Halle

I.

VEriſſimum eſt, qvod ſcripſit Ariſtoteles, in moralibus non æqve, ut in mathematicis diſciplinis, certitudinem inveniri, qvod eo evenit, qvia mathematicæ diſciplinæ à materia, omni formas ſeparant, †† & qvia formæ ipſe tales plerumq; ſunt, * ut nihil habeant interjectum, ſicut inter rectum & curvum nihil eſt medii. At in moralibus circumſtantiæ etiam miſtimæ variant (a) materiam, & formæ, de qvibus agitur, * ſolent habere interjectum aliqvid ea latitudine, ut modo ad hoc, modo ad illud extremum propius accedatur. Ita enim inter id, qvod fieri oportet, & inter id, qvod fieri nefas eſt, medium eſt, qvod licet; ſed modo huic, modo illi parti propinqvius: † unde ambiguus ſæpe incidit, ut in crepuſculo, aut in aqva frigida caleſcente. Et hoc eſt, qvod ait Ariſtoteles, ἔστι χαλεπὸν ἐνίοτε τὸ κρίνειν πῶιον αὐτὶ ποιᾳ αἱρετέον, *qvid cui anteponendum ſit, difficilis ſæpe eſt judicatio.* Andronicus autem Rhodius: τὸ κατ' ἀλήθειαν δίκαιον δυσχερές ἐστι & δοκοῦν & διελεῖν: *difficile eſt, id, qvod vere juſtum eſt, ab eo, qvod tale videtur, diſcernere.*

I. Eth. Nic. I. Ziegl. p. 500.

†† Proleg. §. LIIX.

(a) L. II. c. 1. S. de certis. sum. L. 3. c. 1. tensio. resum.

† L. I. c. 1. S. iam mul. XVII. n. 2. L. summa c. III. c. IV. S. 2. ma, etc. n. 2. ea data de. III. Nic. tritano

***

Ut nihil habeant interjectum) in his mutatio fit εἰς τὸ ἀπεναντίον, in aliis εἰς τὸ μεταξύ.

Solent habere interjectum aliqvid) Vide Chryſoſtomum ad IV. Epheſiorum II. Moral.

II. 1. Primum autem illud eſt tenendum, etiamſi qvid juſtum re ipſa eſt, ſed ab eo ſit qvi, omnibus expenſis, injuſtum id exiſtimat, actum eſſe vitioſum. Hoc enim eſt, qvod dicit Paulus Apoſtolus, qvicqvid non ſit ex fide, peccatum eſſe: * qvo in loco fides animi judicium de re ſignificat. Nam vim judicatricem humanis actionibus ducem Deus addidit, qva contenta, obbruteſcit animus.

Errorea. Ziegl. p. 501. Rom. XIV, 23.

* Ziegl. p. 502

***

Qvo in loco fides animi judicium de re ſignificat) Eodem tendunt in eadem Pauli epiſtola eodem capite iſta: ἕκαστος ἐν τῷ ἰδίῳ νοὶ πληροφορείσθω; *unuſquiſque ſui ſenſus ſibi certus ſit.* & μακάριος ὁ μὴ κρίνων ἑαυτὸν ἐν ᾧ δοκιμάζει; *beatus ille, qvi, qvod præfert, in eo ſui damnator non eſt.* Ambroſius: *Peccatum eſt, qvod aliter fit, qvam probatum eſt.* Sequitur Auguſtinus, citati ambo à Gratiano poſt cap. 14. cauſa 28. qvæſt. 1. Non longe hinc abit illud Plutarchi in Timoleonte: δεῖ δὲ μόνιμον τὴν πρᾶξιν εἶναι καλὴν & δικαίαν. ἀλλὰ καὶ τὴν δόξαν ἀφ' ἧς πράττεται μόνιμον καὶ ἀμεταπτωτον, ἵνα πεπεισμένοι δοκιμάσωσιν; *Requiritur non modo, ut qvod agitur, ſit honeſtum juſtumqve, ſed ut firma ac conſtans adſit perſvaſio, unde fiat actio, ut, qvod fit, fiat ideo, qvod animus ita faciendum judicaverit.*

†††

Actum eſſe vitioſum) Exemplum habemus in *l. 46. §. 8. de Furt.* contra qvem nil facit *l. 4. §. 5. h. t.* Probè namqve diſtingvendum inter furtum morale & civile, qvod poſterius parum reſpicit politicam.

2. Sæpe autem accidit, ut judicium nihil certi monstret, sed hæsitet: quæ hæsitatio, si attenta consideratione expediri nequeat, sequendum erit illud Ciceronis: *Bene præcipiunt, * qui vetant quicquam agere, quod dubites, æquum sit an iniquum.* Hebræi magistri dicunt: זמ קלתסה תספק *abstinere à re dubia.* Sed locum habere non potest, ubi alicui omnino alterutrum est faciendum, & de utroq; an æquum sit, dubitatur: tunc enim licebit ei eligere, quod minus iniquum ei videtur. Semper enim, ubi electio evadi non potest, minus malum rationem induit boni: τὸ ἐλάχιστα λητέον τ κακῶν, ait Aristoteles: Cicero, *de malis minima.* Qvintilianus, *In comparatione malorum, boni locum obtinet levius.*

***

Qui vetant quicquam agere quod dubites) Plinius lib. I. epist. 19. *Quod dubitas non feceris.*

II. Plerumq; vero in rebus dubiis post examen aliquod animus non in medio hæret, sed huc aut illuc ducitur *argumentis ex re petitis, aut ex opinione, quam habet de aliis hominibus, sententiam super ea re pronunciantibus. Nam & hic verum est * illud Hesiodi, præstantissimum esse per se sapere; proximum, duci aliena ope. Argumenta ex re petuntur, è causis, effectis, & adjunctis aliis.

***

Argumentis ex re petitis, aut ex opinione, quam habet, de aliis hominibus) Augustinus lib. III. de ordine: *Duplex est via, quam sequimur, cum rerum nos obscuritas movet, aut rationem, aut certe auctoritatem.* Explicat hoc Gabriel Vasqvez. disput. LXII. cap. 3. num. 10.

Illud Hesiodi) Usus est Minutius post malam pugnam apud Livium libr. XXII. *Eum primum esse virum, qui consulat, quid in rem sit: secundum eum, qui monenti obediat: qui nec ipse consulere nec alteri parere scit, eum extremi ingenii esse.* Et pro A. Cluentio Tullius: *Sapientissimum esse dicunt eum, cui quod opus sit ipsi veniat in mentem: proxime accedere illum, qui alterius bene inventis obtemperet.* Hesiodi versus, unde hæc fluxere, sic habent:

ἔστω μὲν πανάριστος ὃς αὐτῷ πάντα νοήσει,
φρασσάμενος τά κ' ἔπειτα καὶ εἰς τέλος ἦσιν ἀμείνω·
ἐσθλὸς δ' αὖ κἀκεῖνος, ὃς εὖ εἰπόντι πίθηται·
ὃς δέ κε μήθ' αὐτῷ νοέῃ, μήτ' ἄλλο ἀκούων
ἐν θυμῷ βάλληται, ὁδὸς αὖ ἀχρεῖος ἀνήρ.

Ille quidem ante omnes, per se ipse quid utile, quid non,
Qui videt, & longe fines prospectat agendi:
Qui bene consultis didicit parere, secundus:
At qui consiliis pollet nihil ipse, nec audit
Suadentes alios, nullos homo vivit ad usus.

IV. 1. Sed

S. 2. n. 2 (b) si dubitem an res nostra sit S. 2. n. 2 (a) non licet contra conscientiam
rem ac ea accipi possit. Ps. Hoc quia ut non practicam diligentiam agere, si quia non
quam antea non habebam, incipiam molestiae et fido Rom. 14. (c) quia sic ageret
dividere et usurpare, requiritur ut judicium satis labbaret a peccato, quia sic seq
ing non esse vel nullis et ita nostrum fieri oleas exponit periculo peccandi (b) quia ea
ri per occupationem, vel certe esse nostram gaht reddit est dei voluntati faciendae sicut
gnavis id antea non animadverteremus si n. qui contra ~~contrarias~~ artificia legem
dubitem an nostra sit iniqua agimus sicut qui id ultro facit de quo dubitat an
eam nobis arrogemus an nostre non sit amico gratum ita contra legem cha
melior conditio, quam alterius per occupantis, in rem suam facit is qui id agit de qua
ornem. a. determinamus rem illam non dubitat, an sit deo gratum, nec nec re
tram esse. (b) 2. si res jam in possessionem dubiis ergo eligenda est pars tutior tutior
venerit, ab postea de ea dubium nascetur. pars est illa, in qua sequenda, nulla
Ps. retinendam esse, quia in rebus dubiis vitandi est peccatum, tutissimum ergo est ab
melior conditio possidentis non gravis dubitare, an sit deo gratum, nec nec re
bitare rem nostram esse, nescimus an aliena periculum peccandi.
na sit, quia magis ~~in contrarium~~ in contrarium S. 2. n. 2. (c) Grotius th. 8. n. 1. dicit praeferendum
est, qd possessor te velle jure suo tali in casu esse uten qd tuum, ratio quia qd tuum est
privatum ~~possessor~~ ~~illud~~ Doct. Mor. c. 3 ~~quia~~ rationem boni, omnis malum vin
S. 21. Amesius c. 8. de 3. quid agendum si dubitat rationem boni, in humanis (c) quia ea
bium existat in rebus gerendis Ps. nihil omittendum injuria unjustum, unde praeter pecc
videbitur peccandum an si nullam deb per bonam opinionem de malo homine ge
rum sibesset qui ne multa in vita agenda malam opinionem de bono homine igno
que differre plane non licet adeo ~~frate~~ alium prig cum minori injuria conjunctum
St. esse et peccari negotia humana cit th 22 Seneca 2. 2. c. 24. de tra simplicitate o.
Ps 4. an in re sacra certa sententia absit pg e et benigne rerum aestimatione. thom.
mendum quia dubitans (Rey. gloriae dei tum Christianam Luc. 16. comitis. Jurdanus
n. interest certam de eo et aperte esse de non capiendo loco superiori Conf. Gre
sententiam tenere qui v. illud respicitis 2. 2. c. 5 th. 15. Licet subditi dubitet de
deum etiam et consequenter reputet justitia Belli nihil omnino necessarium est in belli
profiscibilitatio, securus ne sit parere, ob incertum
metum peccati non de certum peccatum com
mitti a subdito grave Gregis 2. 2. c. 26. ~~de~~ n.

de obligatione conscientiae. praelect. 8. cardi urbanum assumere dicitur certum pecca
sio. 13 (a) ~~meliorem~~ melior e causa possidentis tum v. e si subditi inobedient est, (b) neg
jam v. princeps e in possessione jubendi subdito judicare de factis ideo recti
vis contra civem et praesumptio e semper dubitare utiliter sunt acta intellectus
per pro principe illum juste agere. ~~qui~~ qui n. dubitat facultatem dubitandi
in anglia 1655. exemplum ubi defuncto praesupponit, illum n. qui imperium accepit
rege Carolo 2. aliqui adhaesuerit dubitationem suam deponere oportet, et qui sit
Monmutensi aliqui v. duci eboracensi jubetur ideo obedire voluit qd ipse nesci
gnoscitur v. rursus quinam recte jecerit, et nondum se ingeret si a judicare vult
gui duci Monmutensi qui jure naturae jam se jure id praesumit, non sit gala
lis detrahit regis asserit tum se et verum, an injusta n. subditi non teneri
se matrimonio esse ~~natum~~ natum an qui duci impetrum, ab injusta n. subditi non teneri
eboracensi qui gratior regis. Ps. ubi recte nulla n. potestas inferior et obligare contra vo
secutus qui duci eboracensi quia luntatem superioris jure v. dei et supremi
neg etiam contra et naturam quia ita subdita
et naturam rerum. Sanderson. de Obli-

§. 2. n. 2. similis casus est, si duo princi=
pes aequo jure certent de jure regnandi
quod subditi facere debent, e. g. artaxer=
xes et artamenes certabant artaxer=
xes ~~[illegible]~~ se esse primogenitum in sta=
tu regio, artamenes v. gemplicitor ius
primogenituræ allegabat et præterito se=
culo inter patruum et nepotem Henricum
4. et Cardinalem Burbonium qui allega=
vit se gradu proximiorem esse Henrico. Ad
utri eorum adhaereat, non peccat, quia res
publica in partes scissa et veluti et se genius
evasit, neque etiam legimus tali in casu captivos inhumaniter
tractatos esse rad. c. 3. lib. 3. th. 3. lit. (a)

§. 4. n. 1. (b) tales sunt hodie apud Catholicos
Consiliarii Casuum Conscientiae de quibus ita
sentiendum (1) illos ab aliis Consiliariis ~~[illegible]~~
non differre quisque n. Consiliarius non suae sed
etiam ac principis Conscientiae consulere debet (2) apud
pontificios esse tantum personas constitutas ad id
Ecclesiasticas non et natura rerum d. et ju=
re status Ecclesiastici neque consulunt conscientiae
principis nisi in quantum hoc Sedi Romanae
conducit, arcanum c. nostrorum temporum ab
Ecclesia Romana inventum arcanorum parti=
cipem esse non solum per confessarium d. etiam
per Consiliarium Casuum conscientiae. Exemplum
habemus de ferdinando 2 de quo vide Leor=
mannum in historia ferdinandi 2. cap. 20.

illius ius certum Mommutensis v. incertum
quod prolixe deductum in Hist. Civilis. c. 4 p.
p. 561 in annot. et cum minori injuria con=
junctum ideoque fratrem regium certum
pro incerto filio eligerunt cui etiam even=
tus respondidit.

§. 4. n. 1. (a) ob molem et numerum rerum
magis opus habent aliorum consilio princi=
pes quam privati cui Antonius Imperator apud
Capitolinum adstipulatur aequique ut ego tot amico=
rum consilium sequar quam ut tot amici
meam unius voluntatem sequantur (2)
Consilia sunt praeparationes rerum geren=
darum quas proinde felicius gent qui pa=
ratus venit.

IV. 1. Sed ad hæc recte noscenda usu qvodam & peritia opus est; qvam qvi non habent, ut activum judicium recte conforment, tenentur audire sapientum consilia. Nam ἔνδοξα, sive probabilia sunt, Aristotele teste, qvæ omnibus videntur, aut plurimis, aut certe sapientibus; iisqve rursum aut omnibus, aut pluribus, aut præstantioribus. Et hac via judicandi maxime utuntur reges, qvibus artium momenta ediscere aut expendere vix vacat. Vict. de Ind. rel. 1. n. 12. & de Jure bell. 21. & 24. Arist. I. Top. cap. 1.

σοφοὶ τύραννοι τῶν σοφῶν σωτῆρες.
Dat sapere regi turba sapientum comes.

Aristides de concordia ad Rhodios ait, sicut in facti qvæstionibus id pro vero habetur, unde plures maximeqve idonei stant testes, ita sententiarum eas sequendas, qvæ plurimis præstantissimisqve nitantur auctoribus. Sic Romani veteres non nisi consulto collegio fecialium ad id instituto, Imperatores Christiani vix nisi auditis Episcopis, bella suscipiebant, ut, si qvid esset, qvod religionem posset injicere, ejus monerentur.

V. 1. Accidere autem in multis controversiis potest, ut ab utraq; parte probabilia se ostendant argumenta, sive intrinseca, sive ab aliorum auctoritate. Id cum accidit, si res mediocres sunt, de qvibus agitur, videtur vitio carere posse electio, in utramvis partem ceciderit. At si de re magni momenti, ut supplicio capitali hominis, agitur, jam propter magnum discrimen, qvod est inter eligenda, * præferenda est pars tutior, ut dici solet: Ziegl. p. 503.

In istam partem potius peccato tamen,
Ideo satius est, nocentem absolvere, qvam innocentem condemnare.

* Vid. §. 2. n. 2 qua nimirum si partem tuhiorem eligamus

***

Præferenda est pars tutior) Ammianus Marcellinus libro XXIIX. *Si implacabiles iracundiæ sunt, summa est acerbitas; sin autem exorabiles, summa lenitas: qvæ tamen, ut in malis, acerbitati anteponenda est.* Et hoc explicat Vasqvez dicto libro, c. 4. num. 21.

†††

Satius est nocentem absolvere) *l. 5. pr. ff. de Pœn.* Debent enim in criminalibus probationes luce meridianâ esse clariores, *l. 25. C. de probation. Jul. Clar. 5. sentent. §. fin. q. 63. num. 9. & seqq.*

2. Scriptor problematum, qvæ Aristotelis nomen præferunt: ἕκας ἡμῶν μᾶλλον αἱ παρέλοιτο ἢ ἀδίκως ὑποψηφίσασθαι ὡς οὐκ ἀδίκει, ἢ ἢ μὴ ἀδικοῦντα καταψηφίσασθαι ὡς ἀδικεῖ (qvibus in verbis vulgo pro ἀδικοῦντα, legitur μὴ ἀδικοῦντα, & contra.) *Nemo est nostrum*, ait, *qvi non malit absolvere, qvamvis nocentem, qvam damnare innocentem.* Et mox addit rationem, qvam jam dedimus: ἔστι γὰρ ὅταν τις ἀμφιδοξῇ, ἐλάττω τῶν ἁμαρτημάτων αἱρετέον. *Nam ubi qvis dubitat, eligendum, in qvo minus delinqvitur:* Antiphon: εἰ δέον ἢ ἁμαρτεῖν τὸ ἀδίκως ἀπολύσαι ἐοικότερον ἢ τὸ ἀδίκως ἀπολέσαι τοῦτο γὰρ ἁμάρτημά ἐστι, τὸ δὲ ἀδίκως ἀποκτεῖναι, ἀσέβημα. *Si errandum est, sine jure absolvere, qvam per injuriam condemnare est sanctius. Nam in illo error est, in damnatione insontis facinus.* Sect. 29.

VI. Ma-

VI. Maximi autem momenti est bellum, ut ex quo mala plurima, etiam in innocentes, sequi soleant: Ideo inter sententias alternantes vergendum ad pacem. Laudatur Silio Italico Fabius:

cauta speculator mente futuri,
Nec lætus dubiis parvisq; lacessere Martem.

Tres autem sunt modi, quibus vitari potest, ne controversiæ in bellum erumpant.

VII. 1. Primum est, (a) colloquium: *Cum † duo sint genera disceptandi,* ait Cicero, *unum per disceptationem, alterum per vim, cumq; illud proprium sit hominis, hoc belluarum, confugiendum est ad posterius, si uti non licet priore.* Et Terentius:

(a) L. 3. c. 1. §. 18. c. 24. §. 3.
† L. 1. c. 2. §. 1. n. 7.
De off. I. Vict. de jure bell. n. 28.

** Omnia prius experiri, quam armis, sapientem decet:*
Qui scis, an, quæ jubeam, sine vi faciat?

Apollonius Rhodius dixit: Μηδ' ἄυτως ἀλκὴ πρὶν ἔπεσί γε πειρηθῆναι. Et Euripides:

Λόγοισι πείσων. εἰ δὲ μὴ βίᾳ δορός.
Verbis impetrabo; sin nequeo, manu.

Idem reprehendit Supplicibus civitates, quæ hanc viam omitterent:

Et vos quoq; urbes, quæ quod est verbis natum
Transigere, potius fertis ad cædem arbitram.

Achilles Iphigenia in Aulide:

Si paret æquo, nil mea vobis ope
Opus est. salutis est in hoc uno satis.
Ego simul amici gratiam servaverim.
Minusq; vitio vertet omne agmen mihi,
Ratione si rem gesserim, non viribus.

Quod in Phœnissis apud Euripidem legimus;

πᾶν γὰρ ἐξαίρει λόγος
ὃ καὶ σίδηρος πολεμίων δράσειεν ἄν:

id auctum sic extulit apud Livium Phaneas: ** multa homines, ne bellare necesse sit, voluntate remittere, quæ bello & armis cogi non possint.* Mardonius apud Herodotum Polymnia Græcos culpat hac in parte: τὰς ξρεὼν ἐόντας ὁμογλώσσους, κήρυξί τε διαχρωμένους καὶ ἀγγέλοισι καταλαμβάνειν τὰς διαφορὰς καὶ παυὶ μᾶλλον ἢ μάχῃσι. *quos oportuit, cum ejusdem essent linguæ, caduceatorum & legatorum opera, non præliis, controversias tractare.*

***

Omnia prius experiri, quam armis,) Dionysius Halicarnassensis in excerptis legationum: μὴ πρότερον ἄρξαι τῶν ἔργων πρὶν ἢ πειραθῆναι τῶν λόγων, *non ante ad res veniendum est quam tentata sit verborum via.* Menelaus apud Libanium: πρῶτον μὲν γὰρ τὰ δίκαια τῷ λόγῳ πειρᾶσθαι λαμβάνειν, ἀλλὰ μὴ τοῖς

§ 6. n. 1. (a) quartum adijcimus scl. mutuum con-
sensum de abstinendo bello alias ad bellum
paratorum uti factum in pacificatione Pyre-
nea fessi a utrique sine prozenatarum inter-
ventu pacem fecerunt, quem modum praevi-
dit inter ipsos futurum Innocentius 10. Pontif.
Vid. Galeatius Gual Gualdus in pacificatione
Pyrenea. Similis casus praeterito seculo inter Fri-
dericum placidum et archiepiscopum Mag-
deburgensem jam paratum erat bellum quo
cum th. antea misisset Heroldum ad Episcopum
ut ipsi denuntiaret bellum Respondidit Episcopus
se arma non sumturum, deum ipsum defen-
surum esse quo audito Elector dixit insanum esse
ut bellum inferat ei qui deum defensorem
habet. Fabricius de Electoribus Saxoniae fol.

§ 7. n. 1. (b) Exemplum refert Fabricius de origine
Saxoniae nationis p. 65. de ducibus Saxoniae Wil-
helmo et Friderico placido Electore inter quos
bellum exarsisset et jam jam pra-
lium commissuri essent, Fridericus praefecto ar-
mantario jussit parcere fratri, hoc vox
dimanavit ad Wilhelmum qui pietate com-
motus bellum colloquium poposcit quo impetra-
to res fuit composita. Vid. Comnineus fol.
512. de colloquio inter Ludovicum XI et
Eduardum Regem angliae.

§. 8. n. 1. (a) Spernitur haec via hodie, nisi fessi sint principes; Philippus 2. rex Hispaniae pontificem M. rejecit qui se obtulerat in ~~casu~~ causa portugalliae Hieronimus Connestagius de unione portugalliae 1. 3. in fine.

τοῖς ὅπλοις ἐπιπηδᾶν ἀνθρωπινώτερον θήπουθεν. *Homini convenientius, prius verborum experimentum facere, quam statim ad arma prosilire.* Non abeunt hinc illa chori dicta in Euripidis Helena: à v. 1165.

τὸ θεῶν
ἔπος ἀληθὲς εὗρον
ἄφρονες, ὅσοι τὰς ἀρετὰς πολέμῳ
κτᾶσθε, δορὸς ἀλκαίου
λόγχαισι καταπαυόμενοι
πόνους θνατῶν ἀπαθῶς.
εἰ γὰρ ἅμιλλα κρίνειν νιν
αἵματος, οὔ ποτ' ἔρις
λείψει κατ' ἀνθρώπων πόλεις.
Deorum verbum verum esse reperi.
Stulti nimium, qveis virtutis
Mensura placet unica, ferrum;
Qvibus humani pausa laboris
Non nisi sævo qværitur ense:
Nam si virtus sangvine tantum
Spectanda venit, nunqvam discors
Furor infestas deseret urbes.

Multa homines, ne bellare necesse sit, voluntate remittere, qvæ bello & armis cogi non possint) Donatus ad Evnuchum: *Pervulgatum est enim, qvod summa vi defenderis, qvum extorqvetur, hoc idem postmodum remitti remittenti.*

†††

Primum est colloqvium) Cautelas vide in *annot. ad L. 3. c. 24. §. 3.*

2. Coriolanus apud Halicarnassensem: τὸ μὴ τῶν ἀλλοτρίων ἐπιθυμεῖν, ἀλλὰ τὰ ἑαυτῶν ἀπαιτεῖν, καὶ μὴ τυγχάνοντα τούτου πολεμεῖν, ἅπαντες ἂν ὁμολογοῦσιν εἶναι καλόν. *Si qvis non aliena cupiat, sed sua postulet, atq; iis non impetratis bellum moveat, id omnium confessione æqvum est.* Apud eundem Halicarnassensem rex Tullus, *qvæ verbis componi neqveunt, ea armis* ait *decerni.* Apud Tacitum Vologeses: *æqvitate qvam sangvine, causa qvam armis retinere parta majoribus malueram.* Et rex Theodoricus: *Tunc utile solum est ad arma concurrere, cum locum apud adversarios justitia non potest invenire.* Lib. XV. Arm. cap. II. Cass. III. Var. I.

IIX. 1. Alterum est inter eos, qvi communem judicem nullum habent, * compromissum: ἐπὶ τὴν δίκας διδόντα οὐ νόμιμον ὡς ἐς ἀδικοῦντα ἰέναι, ait Thucydides: *In eum, qvi arbitrum accipere paratus est, nefas, ut in injuriosum ire.* Sic de regno Argivo Adrastus & Amphiaraus Eriphylæ judicium permiserunt narrante Diodoro. De Salamine inter Athenienses & Megarenses lecti judices tres Lacedæmonii. Apud dictum modo Thucydidem Corcyrenses Corinthiis significant, paratos se disceptare controversias apud Peloponnesi civitates, de qvibus inter ipsos convenisset. Et Periclem laudat Aristides, L. III. c. XX. §. 46. n. 1. L II. c. VII. §. 27. num. 2.

qvod, ut bellum vitaretur, voluerit δίκῃ διαλύεσθαι περὶ τῶν διαφόρων, *de controversiis arbitros sumere.* Et Isocrates oratione adversus Ctesiphontem laudat Philippum Macedonem, qvod, qvas habebat cum Atheniensibus controversias, de iis paratus esset ἐπιτρέπειν πόλει τινὶ ἴσῃ καὶ ὁμοίᾳ, *arbitrium permittere alicui civitati æqvæ utriq; parti.*

***

Compromissum) Spreta plerumqve potentioribus via. Vide Connestagium de conjunctione regnorum Castellæ & Portugalliæ. Digna tamen, qvam insistant æqvi & pacis amantes. Fecere magni reges ac populi, qvorum in textu memoria. Addamus alios: Arbitri sumti inter Magnum Norvvagiæ & Canutum Daniæ reges de regno utroqve certantes. Nempe qvomodo Julianus primus ejus nominis cum Severo de principatu Romano certante interdicto agere voluit. Magnus rex Svediæ arbiter sumtus inter Ericos duos Daniæ & Norvvagiæ reges. de Salamine inter Athenienses & Megarenses judices capti Spartiatæ qvinqve, Critolaidas, Amompharetus, Hypsechidas, Anaxilas, Cleomenes, Plutarchus Solone. In federe Lacedæmoniorum & Archivorum apud Thucydidem V. δίκας διδόντας κατὰ πάτρια, *qvi stare arbitris volent more avito.* Et mox: εἰ δέ τις τῶν ξυμμάχων πόλις πόλει ἐρίζοι, ἐς πόλιν ἐλθεῖν, ἅν τινα ἴσαν ἀμφοῖν ταῖς πολίεσι δοκοίη. *Si qva sociarum civitatum cum socia civitate controversiam habeat, rem deferant ad civitatem, qvæ utrisq; æqva videbitur.* Est utrumq; apud Thucydidem libro V. M. Antoninum multi extra Romanum Imperium populi controversiarum suarum, ut bella vitarent, arbitrum sumsere; meminit Victor & alii. Apud Procopium Gotthic. III. Gepidæ Langobardis dicunt: δίκῃ γὰρ διαλύειν τὰ διάφορα ἐν σπουδῇ ἔχομεν. δικάζεσθαι δὲ οἷς ἂν σπουδάζεται, βιάζεσθαι οὐδεμῇ πρόσεστιν. *Arbitro sumto dirimere controversa parati sumus. at, qvi stare judicio volunt, eos vi impetere iniqvum est.* Apud eundem Gotthicorum IV, Theidibaldus Franc. rex paratum se ostendit judicem accipere de iis, qvæ Romani disputabant. Vide & qvid olim Romani Philippo significaverint apud Polybium excerpto legationum n. 4. & qvod est in federe Antiochi ex eodem Polybio itidem in excerptis n. 35. Rex Angliæ judex de Scotiæ successione: Comes Holsatus inter Regem Daniæ & fratres, Pontano memorante historiæ Danicæ libro VII. Adde exempla apud Marianam libro XXIV, cap. 20. XXIX, cap. 23. Parutam libris XII, & XI. Bizarum libro XII. Cranzium libro VI. Saxonicorum c. 15. & nostra infra libro III, cap. XX, §. XLVI.

Liv. Lib. IIX. 2. Sic olim Ardeates & Aricini, postea Neapolitani & Nolani, controversias suas arbitrio populi Romani permiserunt. Et Samnites in controversia cum Romanis ad communes amicos provocant. Cyrus sibi & Assyrio arbitrum fert regem Indorum. Pœni in controversiis cum Masinissa, ut bellum vitent, ad judicia provocant. Romani ipsi de controversia cum Samnitibus apud

Xen. Cyr. Lib. II.

§. 8. n. 3 (a) tangenda hic est quaestio an Judaeus vel ~~Christian~~ Turca in controversijs Christianis possit agere arbitrum, neq quia extra partes sunt neq contra partibus in uno principio conveniunt.

§. 8. n. 4 (b) tale fuit consilium Maximiliani i Imperatoris in comitijs 1518. convocandi omnes principes (1) ut omnes lites componerentur in tota Europa (2) ut oppugnaretur Turca omnibus viribus. Simile est quarantigia universalior qua nostro seculo usi fuerunt Principes nostri in Germania talisq fuit conventus Mulhusianus nulli alio fere institutus qm ut incendium sopiretur L. 2. c. 15. §. 12.

apud Livium ad communes socios. Et Philippus Macedo in controversia cum Græcis ait, se arbitrio usurum populorum, cum qvibus pax utrisq; fuisset. Parthis & Armeniis postulantibus Pompejus finibus regendis arbitros dedit. Fecialium Romanorum hoc præcipuum ait officium fuisse Plutarchus: οὐκ ἐᾶν στρατεύειν πρότερον ἢ πᾶσαν ἐλπίδα δίκης ἀποκοπῆναι, *ne sinerent prius ad bellum venire, qvam spes omnes judicii obtinendi periisset.* De Gallorum Druidibus Strabo: ὥστε καὶ πολέμους διήτων πρότερον καὶ παρατάττεσθαι μέλλοντας ἔπαυον, *olim & inter bellantes erant arbitri, ac sæpe jam acie congressuros diremerunt.* Eodem officio functos in Iberia sacerdotes idem testis est.

Lib. IIX. Plutarch. Pomp. Lib. XXXII. Lib. IV. Lib. XI.

3. Maxime autem Christiani reges & civitates tenentur hanc inire viam ad arma vitanda. Nam si, ut judicia alienorum à vera religione judicum vitarentur, & à Judæis & a Christianis arbitri †† qvidam sunt constituti, & id à Paulo præceptum, qvanto magis id faciendum est, ut majus multo vitetur incommodum, id est bellum? Sic alicubi Tertullianus argumentatur, † non militandum Christiano, ut cui ne litigare qvidem liceat: qvod tamen, secundum ea, qvæ alibi diximus, cum temperamento qvodam est intelligendum.

Vict. de Jure belli, n. 18. †† L. 2 c. 7 §. 27 n. 2. L. 3. c. 20. §. 46. seqq. Mol. disp. 103. §. Qvando inter.

***

Maxime autem Christiani reges & civitates tenentur hanc inire viam) Gregoras libro X. de Alexandro Bulgaro: οὐκ ἄξιον εἶναι λόγων Χριστιανοῖς ἀπηνῶς οὑτωσὶ κατ' ἀλλήλων ἐπιέναι, ἐνὸν ὁμοδοξεῖν ἀλλήλοις τὰ πρὸς εἰρήνην καὶ ὁμοῦ κατὰ τῶν ἀσεβῶν παρατάττεσθαι. *Indecorum esse Christianis tanta cum acerbitate inter se armis certare, cum rationes sint conveniendi ad pacem, & communes vires in impios vertendi.*

† L. I. c. 2. §. 9. n. 2. Ægid. Reg. de Actib9 supern. disp. 31. du. 4. n. 72. Th. 2. 2. q. 95. art. 8. & ibi Cajet.

4. Et tum ob hanc, tum ob alias causas utile esset, imo qvodammodo factu necessarium, conventus qvosdam haberi Christianarum potestatum, ubi per eos, qvorum res non interest, aliorum controversiæ definiantur: imo & rationes ineantur * cogendi partes, ut æqvis legibus pacem accipiant: qvem & ipsum olim apud Gallos * Druidum fuisse usum Diodoro ac Straboni proditum. Etiam proceribus suis de regni divisione judicium permisisse Francos reges legimus.

* Ziegl. p. 504

***

Cogendi partes, ut æqvis legibus pacem accipiant) Vide exemplum apud Cassiodorum III, 1, 2, 3, 4. & Gailium de Pace Publica II, capite XIIX, numero 12.

Druidum fuisse usum) Druidibus hac in parte meliori cum jure, Episcopi successere: vide epistolam Episcoporum ad Ludovicum regem in capitulis Caroli Calvi, & de Episcopis Hispaniæ Rodericum Toletanum libro VII, c. 3.

L. 3. c. 20. §. 42. Vide

IX. Tertia ratio est * per sortem: qvam in hoc commendat Dion Chrysostomus oratione in Fortunam altera: & multo ante Solomo Prov. XIIX, 18.

***

Per sortem) Vide Augustinum de Doctrina Christiana lib. I. cap. 28.

X. 1. Sortis autem affine qvid est certamen singulare, † cujus usus non videtur omnino repudiandus, si duo, * qvorum controversiæ alioqvi totos populos gravissimis malis sint implicituræ, inter se parati sint armis decernere, ut olim de Peloponneso Hyllus & Echemus, de regione ad Inachum Hyperochus & Phemius, de Elide Pyræchma Ætolus & Degmenus Epeus, de Iba Corbis & Orsua. Videtur enim id, si non ab ipsis recte fieri, certe à civitatibus posse acceptari, ut min9 malum. Apud Liv. l. I. c. 23. Metius Tullum sic alloqvitur: *Ineamus aliqvam viam, qva, utri utris imperent, sine magna clade, sine multo sangvine utriusq; populi decerni possit.* Strabo vetustam hanc fuisse ait Græcorum consvetudinem: *& apud Virgilium Æneas æqvum fuisse ait, ut inter se & Turnum eo modo res definiretur.

Herod. Pol. Plut. qvæst. Gr. Strab. IIX. Liv. Libr. XXIIX † L. 2. c. 1. §. 15. L. 3. c. 20. §. 43. Lib. V.

D. loco.

***

Qvorum controversiæ alioqvi totos populos gravissimis malis sint implicituræ) Scriptor tragœdiæ Thebaidos:

rex sit è vobis uter,
Manente regno qværite.

Dion Othone: πολὺ γάρ πȣ καὶ κρεῖττον καὶ δικαιότερόν ἐστιν ἕνα ὑπὲρ πάντων ἢ πολλȣὺς ὑπὲρ ἑνὸς ἀπολέσθαι. *multo enim satius justiusq; est, unus pro omnibus, qvam multos unius causa perire.*

Et apud Virgilium) Æneidos XI. v. 115.

Æqvius huic Turno fuerat se opponere morti.

Pari de causa Antonius Octavium ad singulare certamen provocabat. Plutarchus Antonio.

†††

Fuisse ait Græcorum consuetudinem) De Danis idem prodit *Meursis* historica Danica: Scioldus cum Scato Saxoniæ ditionis principe, pro obtinendâ Avildâ, qvam Scatus adamabat, armis concertavit, ipsoqve victo & cæso Saxones item tributum pendere jussit, *Lib. 1. p. 2.*

2. Certe * inter ceteros Francorum veterum mores hunc impense laudat Agathias libro primo, cujus ipsa verba (sunt enim insignia) apponam: ἀλλ' εἴπερ ἄρα καὶ τὴν ἔριν τοῖς βασιλεῦσιν ἐγγενέσθαι συνενεχθείη, παρατάττονται μὲν ἅπαντες ὡς πολεμήσοντες καὶ τοῖς ὅπλοις διακριθησόμενοι, καὶ εἶτα ὁμόσε χωρȣῦσιν. ἰδόντες δὲ ἀλλήλȣς ἑκατέρωθεν ἡ πληθὺς, αὐτίκα τὸ χαλεπαῖνον ἀποβαλλοντες εἰς ὁμοφροσύνην μεταχωρȣῦσι, καὶ τȣὺς ἡγεμόνας κελεύȣσι δίκῃ μᾶλλον τὰ ἀμφίβολα διακρινήσασθαι. εἰ δὲ μὴ, μόνȣς ἐκείνȣς ἀγωνίζεσθαι, καὶ ἐν σφίσιν αὐτοῖς διακινδυνεύειν, ὡς ȣὐχ ὅσιον ὂν ȣὐδὲ πάτριον, ἰδίας αὐτῶν ἕνεκα δυσμενείας, τὰ κοινὰ πημαίνεσθαι καὶ ἀνατετράφθαι. εὐθύς τε ȣὖν τάς τε φάλαγγας διαλύȣσι, καὶ τὰ ὅπλα τίθενται, καὶ τὸ λοιπὸν εἰρήνη αὖθις καὶ ἡμερότης, φοιτήσεις τε παρ' ἀλλήλοις ἀφύλακτοι, καὶ ἐπιμιξίαι, καὶ φρȣῦδα οἴχεται τὰ δεινά.

§. XI. (a) Casus causæ navarrensis regni, per duo secula ab Hispanicis regibus possessum erat, nec diffitentur tm. se dubia ob hanc possessionem habere, interim se persuasum habere majores suos justam causam occupandi habuisse

§. XI (b) hac ratio petitorum a Suedis proposita tempore pacificationis Westphalicæ qui eo tempore maximam partem Germaniæ possidebant.

§. 12. (b) hac [illegible]

δεινά. ὅτως ἄρα αὐτοῖς τὸ μὲν ὑπήκοον δίκαιον καὶ φιλόπατρι. τὸ δέ γε ἄρχων εὐμενὲς ἐν δέοντι καὶ πειθήνιον. *Si quæ forte inter reges oriantur controversiæ, aciem quidem omnes instruunt, tanquam bellaturi ad rem armis decernendam: & obviam alii aliis procedunt. At ubi conspicati sunt se invicem exercitus, abjecta ira ad concordiam redeunt, & Regibus auctores sunt, ut jure potius certent: aut si id nolint, ipsi inter se singulari dimicent certamine, & suo duntaxat ipsorum periculo rem transigant: Neq; enim aut æquo & bono, aut patriis institutis convenire, ut ipsi ob propria odia bonum publicum labefactent aut evertant. Ergo confestim solvunt exercitus, & restituta pace tuto inter se commeant, sublatis malorum causis. Tanta in subditis cura justitiæ & patriæ amor: in regibus verò animus placidus & suis obsequens.*

***

Inter ceteros Francorum veterum mores) Vide Caroli Calvi capitulum apud S. Arnulfum & pactionem Aqvisgranensem. Æqvitas eadem apud Langobardos. Vide Paulum Warnafredi libro I, cap. 12. IV. cap. 15. V. cap. 40.

XI. Qvanqvam vero in casu dubia pars utraqve tenetur qværere conditiones, qvibus bellum vitetur, * magis tamen id tenetur, qvi petit, qvam qvi possidet. Ut enim in pari causa melior † sit possidentis conditio, non civili tantum juri, sed & naturali convenit. cujus rei causam alibi etiam ex Aristotelis, qvæ dicuntur, Problematibus attulimus. Atqve hîc & illud addendum est, ab eo, qvi justam causam habere scit, sed documenta non habet sufficientia, qvibus possessorem de injustitia suæ possessionis convincat, bellum licite non sumi: qvia non habet jus cogendi alterum, ut de possessione decedat.

L. in pari. 128. D. de R. I. Vict. de Jure bell. n. 27. & 30. Less. de Just. c. 29. dub. 10. Mol. disp. 103. in secundo vero. Lorca, 2, 2. sect. 3. disp. 53. n. 4. Lorca, 2. 2. qvæst. 40. disp. 53. Soto V. de Justit. & Jur. 41. art. 7. Covar. c. 5. peccatum. §. 10. num. 6. Alc. 2. Parad. 21 Fulgos. L. 5. de Just. Piccolom. lib. VI. Civ. Phil. c. 21. Alb. Gent. l. 1. c. 6. † L. II. c. 2. §. 8.

***

Magis tamen id tenetur, qvi petit, qvam qvi possidet) Vide Herreram Tomo II.

XII. Ubi vero & jus ambiguum est, & neuter possidet, aut ex æqvo uterqve, ibi iniqvus censendus erit, qvi oblatam rei controversæ divisionem repudiat.

†††

Iniqvus censendus erit) Latiùs hoc proseqvitur *Molin. Tr. 2. Disp. 103. num. 10. pag. 421.* qvando, inqvit ille, neuter est in possessione rei, de qva est controversia, vel alter ingressus est possessionem, altero contradicente, aut in dubio, an nec ad se pertineret, dicendum est, si re diligenter discussâ adhuc manet dubium, ad qvem duorum pertineat, dividendam esse inter utrumqve pro qvantitate dubii, aut faciendam esse compensationem in aliqvâ aliâ re si res commodè dividi neqveat. Qvod si alter eorum renunciat, erit injustus, poteritqve eo ipso moveri bellum adversus eum. Probatur, qvoniam in eo eventu neutrius illorum est melior conditio, eo, qvod neuter cœperit bonâ fide possidere: cum ergo constet rem ad alterum pertinere, & dubium sit, ad qvem eorum pertineat, dividenda erit inter utrumqve pro qvantitate dubii, idqve sanè docet recta ratio, pronunciaretqve qvicunqve æqvus ac justus judex, si eâ de re contenderent, qvæ communem aliqvem habe-

rent judicem: qvo fit, ut idem federe teneantur principes, qvi judicem communem non habent. Præterea si in eo eventu fas esset, cuiqve eorum occupare sibi eam rem totam, daretur bellum justum formaliter & materialiter ex utraqve parte; qvod est absurdum, *add. Dn. Osiand. p.* 1255.

XIII. 1. Ex his, qvæ diximus, definiri potest illa à multis agitata qvæstio, an bellum, ratione habita eorum, qvi principales belli motores sunt, utrinqve justum † esse possit? * Distingvendæ enim sunt variæ acceptiones vocis justi. Justum enim aliqvid dicitur aut ex causa aut secundum effectus. Ex causa rursum, aut speciali acceptione justitiæ, aut illa generali, qvæ omnis rectitudo eo venit nomine. Specialis acceptio iterum dividitur in eam, qvæ ad *opus* pertinet, & eam, qvæ pertinet ad *operantem*: nam ipse operans juste agere interdum dicitur, qvoties injuste non agit, etiamsi id, qvod agit, justum non sit: qvomodo recte distingvit (*a*) Aristoteles, τὸ ἀδικεῖν, & τὸ ἄδικον πράττειν, *injuste agere*, & *agere qvod injustum est*.

***

Distingvendæ sunt variæ acceptiones vocis justi) Sic Gratianus causa XI. qvæstione III. post C. 65. Episcopus. distingvit justitiam causæ, ordinis, animi.

2. Speciali & ad rem ipsam relata acceptione bellum utrumqve justum esse non potest, ut nec lis; qvia facultas moralis ad contraria, puta ad agendum & ad impediendum, non datur per rei ipsius naturam. At vero, ut neuter bellantium injuste agat, fieri sane potest: injuste enim agit nemo, nisi qvi & scit se rem injustam agere: multi autem id nesciunt. Sic juste, id est bona fide litigari potest utrimqve. Multa enim & in jure & in facto, unde jus oritur, fugere homines solent.

3. Generali acceptione justum dici solet, qvod omni culpa agentis vacat. Multa enim etiam sine jure fiunt absqve culpa, ob ignorantiam inevitabilem: cujus rei exemplum est in his, qvi legem non observant, qvam sine culpa sua ignorant, postqvam lex ipsa promulgata est, & tempus per se ad scientiam sufficiens transiit. Sic & in litibus accidere poterit, ut pars utraqve non modo injustitiæ, sed & omni alio vitio careat, præsertim ubi pars utraq; aut altera litigat non suo, sed alieno nomine, puta ex tutoris officio, cui congruit, jus, etiam incertum, non deserere. Sic (*b*) Aristoteles in litibus juris controversi, ait, neutrum esse improbum, qvod ipse dicit πονηρόν. Cui consentiens Qvintilianus, posse accidere, ait, ut ex utraqve parte orator, id est vir bonus, dicat. Imo & juste judicare judicem ambigue dici ait Aristoteles, significari enim aut judicare ὡς δεῖ *plane ut oportet*, sine ulla ignorantia, aut κατὰ τὸ ἑαυτοῦ γνώμην, *ex animi sui sententia*. Et alibi ait: εἰ ἀγνοῶν ἔκρινεν, οὐκ ἀδικεῖ, *si qvis per ignorantiam judicavit, non egit injuste*.

4. At in bello vix est, ut temeritas saltem omnis & dilectionis defectus absit,

(*a*) L. V. Ethic. 10. & 11. Rhet. I. c. 13. Aug. libr. XV. de civit. Dei. c. 5. & l. XIX. c. 15. Covarr. c. peccatum. §. 10. num. 2. Vict. n. 32. Suares de Legibus, lib. III, c. 18. Alph. de Castro, de Potest. Leg pœnal. II. c. I. & 3.

(*b*) III. Rhet. c. 17. Lib. II, Top. I, 13. Nic. V, 12.

§. 13. (a) (1) in se bellum justum esse non potest
quia facultas moralis ad contraria non da-
tur per rei ipsius naturam et. n. 2 (2) utramq
partem tn. juste agere posse h. e. et bona fi-
de seu sine culpa agentis litigare possibile
est et. n. 3. Conf. §. 2. n. 2. p. s. 43. (3) quoad effectus
quosdam juris certum e justum utrimq dari
posse. §. 5. (4) Subditos quoq qd attinet certum
esse dari bellum utrimq justum id e injusti-
tia vacans. c. 26. th. 4. n. 3.

§. 1. n. 1. (a) Moralistæ hanc materiam ita propo:
nunt principem bello abstinere debere non
ex obligatione justitiæ sed charitatis quæ
tenentur bonum suum minus post ponere mai
jori bono alterius Diana in resol. tom. 7
tract. 7. resol. 8. cum nec leges omnibus
culpis suam ultionem impendunt h. l. c. 20
§. 38. et. h. c. th. 7.

(b) nec ob quamvis læsionem, sed læsio semper
proportionata bello esse debet quod a. cum res
sit sæva et extrema quæcunque incontineat itaque
et læsio extrema et enormissima procedere.

absit, ob negotii ipsius gravitatem, qvæ omninò talis est, ut causis probabilibus non contenta, qvam maxime evidentes reqvirat.

5. At justum si accipimus, qvoad effectus qvosdam juris, certum est, bellum hoc sensu justum utrimqve dari, ut ex iis apparebit qvæ de bello publico solenni infra † à nobis dicentur. Sic enim & sententia non ex jure lata & possessio sine jure habent qvosdam juris effectus.

† c. 3. lib. 3. & supr. c. 17. §. 19. Lib. 2.

CAPUT XXIV.

Monita de non temere etiam ex justis causis suscipiendo bello.

I. Jus sæpe remittendum ut bellum vitetur:
II. Maxime jus ad pœnas:
III. Præsertim à rege læso.
IV. Etiam cura sui & suorum abstinendum sæpe bello.
V. Regulæ prudentiæ circa electionem bonorum.
VI. Exemplum in deliberatione inter studium libertatis & pacis: qva interneio populi evitetur.
VII. A pœnis exigendis abstinere debere qvi non multo sit validior.
IIX. Restare ut bellum non sit suscipiendum nisi ex necessitate:
IX. Aut ex maxima causa cum maxima occasione.
X. Bellorum mala ob oculos posita.

I. 1.

QVanqvam instituti, qvod de jure belli inscriptum est, pars proprie non videtur exseqvi, qvid circa bellum virtutes aliæ præcipiant aut svadeant, obiter tamen obviam eundum est errori, ne qvis existimet, ubi jus satis compertum est, statim aut oportere bellum suscipi, aut semper etiam licere. Contra enim evenit, ut plerumqve magis pium rectumqve sit de jure suo cedere. Nam nostræ qvoqve vitæ curam honeste † deseri, ut alterius & vitæ & saluti perpetuæ qvantum in nobis est, consulamus, supra suo loco dictum est. Maxime autem Christianis hoc convenit, qvi in eo perfectissimum Christi imitantur exemplum, qvi pro nobis adhuc impiis & infestis mori voluit, Rom. V, 6. Qvod ipsum multo etiam magis nos excitat, ne res nostras aut nobis debitas perseqvamur cùm tanto aliorum incommodo, qvantum secum ferunt bella. ††

Vict. de Jure belli, n. 14. & 33.
† L. II. c. 1. §. 8.
†† h. c. §. XI.

2. * Non ob qvamvis causam talem bellum suscipiendum & Aristoteles monet, & Polybius. Nec à veteribus laudatus Hercules, qvod Laomedonti & Augiæ arma intulit ob non solutam laboris mercedem. Dion Prusæensis in ea oratione, qvæ est de bello & pace, non hoc tantum, ait, qværi solere εἰ συμβέβηκεν ἀδίκημα παρὰ τούτων οἷς διανοοῦνται πολεμεῖν, *an injuria accepta sit ab his, de qvibus bello petendis agitur, sed etiam πηλίκον τι τοῦτο συμβεβηκὸς, qvanti æstimandum sit id, qvod accidit.*

Pol. Lib. IV. Rhet. ad Alex. c. 3. Paus. L. V.

Non

***

Non ob quamvis causam talem bellum suscipiendum) Seneca svasoria V. Gallio dixit, *bellum suscipiendum fuisse pro libertate, pro conjugibus, pro liberis: pro re supervacua & nihil nocitura si fieret, non esse suscipiendum.* Plus aliqvid Apollonius dixit Regi Babyloniæ apud Philostratum libr. 23. περὶ τοῦ μὴ δεῖν ὑπὲρ κωμῶν, ὧν μείζους κέκτηνται τάχα καὶ ἰδιῶται Διαφέρεσθαι πρὸς ῥωμαίους, καὶ πόλεμον ἀδίκημα ὑπὲρ μεγάλων αἱρεῖσθαι *Addidit vero, non oportere cum Romanis disputare de vicis, quibus majores privati sæpe possident, ad bellum vero ne ob magnas quidem venire causas.* Josephus altero libro adversus Appionem de popularibus suis: ὅτε τῷ ἀιδρείαν ἡσκηκέναι φάναι τοῦ πολέμους ἀρεταῖς χάριν πλεονεξίας, ἀλλ' ὅτι τοὺς νόμους διαφυλάττειν. τὰς γῆν ἄλλων ἐλαττώσεις πεφόβηνται ὑπομένοντες, ἐπειδὰν ἵνες ἡμᾶς τὰ νόμιμα κινεῖν ἀναγκάζωσι, τότε καὶ πρὸς δύναμιν αἱρούμεθα πολέμους καὶ μέχρι τῶν ἐσχάτων συμφορῶν ἐγκαρτερεῖμεν. *Neq; nostri fortitudinem exercent, ut suas res augeant, sed ut leges ipsis maneant. cetera igitur damna ferentes leniter, ubi sunt, qui nos à legibus cogant discedere, tunc etiam supra vires bella sumimus, & ad ultima usq; mala duramus.*

II. 1. ~~Ad pœnas vero omittendas multa sunt, qvæ nos hortantur.~~ Videamus qvam multa patres in filiis dissimulant; qva de re dissertatio est Ciceronis apud Dionem Cassium. *Pater*, * ut Seneca ait, *nisi multæ & magnæ injuriæ patientiam devicerunt, nisi plus est, qvod timet, qvam qvod damnat, non accedet ad decretorium stylum:* unde non multum discrepat Phinei dictum, recitante Diodoro Siculo: μηδένα πατέρα λαβεῖν παῤ υἱῶν ἐκδίκους τιμωρίας, εἰ μὴ τῷ μεγέθει τῶν ἀδικημάτων ὑπερβοῖντο τὴν Φυσικὴν τῶν γονέων εἰς τέκνα Φιλοστοργίαν: & illud Andronici Rhodii, ἀδεὴς πατὴρ ἀφίσεται δ' υἱέ, εἰ μὴ ὑπερβαλόντως εἴη μοχθηρός.

Fiesl. p. 506 Bi-
chler. p. 1663. d
Lib. V.

***

Ut Seneca ait) de clementia I. cap. 14. Augustinus patri in consilio assidens de filio, qvi in patricidio deprehensus esset, dixit: *relegandum qvo patri videretur. Non culleum, non serpentes, non carcerem decrevit: memor, non de qvo censeret, sed cui in consilio esset, mollissimo genere pœnæ contentum esse debere patrem dixit.* Verba sunt Senecæ eodem libro capite 15. Terentius Andria Act. V. Sc. III. v. ult:

Pro peccato magno paululum supplicii satis est patri.

Philo περὶ εὐγενείας ait: πατέρας ἀπαρνήσεις χρηματίζειν τῶν υἱῶν, ἀποχωνίζοντας αὐτὸς τῆς οἰκίας καὶ συγγενείας, ὅταν τὴν ἐκ Φύσεως προτίμην καὶ ὑπερβάλλουσαν ἔννοιαν ἡ ἐν ἐκείνοις μοχθηρία καταπραττήσειεν, *Patres abdicationis tristia verba pronuntiant, filiosque à domo sua & omni cognatione abrumpunt, ita demum ubi amorem illum, qvem ingentem ac super omnia eximium natura parentibus indidit, filiorum improbitas vicit.* Cicero pro Ligario: *Ignoscite, Judices,*

dices, erravit; lapsus est; non putavit; si unqvam post hac. ad parentem sic agi solet.

2. At qvisqvis alium punire vult, * rectoris, id est patris qvodammodo, personam suscipit: qvo respiciens Augustinus ad Comitem Marcellinum: *Imple*, inqvit, *Christiane judex, pii patris officium.* Pittaci dictum laudat Julianus Imperator: ὃς τὴν συγγνώμην τῆς τιμωρίας προετίθει, *qvi veniam pœnæ præferebat.* Libanius in oratione de seditione Antiochena: qvi Deo, inqvit, similis esse vult, ἀφιεὶς τιμωρίας χαιρέτω μᾶλλον ἢ λαμβάνων, *magis gaudeat condonatione qvam pœna.*

***

Rectoris, id est patris, qvodammodo personam sustinet) Seneca epistola LXXXVII. *Clementia alieno sangvini tanqvam suo parcit, & scit homini non esse homine prodigè utendum.* Diodorus Siculus in Fragmentis: οὐ δεῖ τοὺς ἁμαρτήσαντας ἐκ παντὸς τρόπου κολάζειν, ἀλλὰ τοὺς ἐπὶ τοῖς ἡμαρτημένοις μὴ μεταδιδασκομένους. *Non omnes omnino qvi deliqvere puniendi sunt, sed ii qvos male factorum nihil pœnitet.* Chrysostomus de statuis VI. μαθέτωσαν οἱ ἄπιστοι πάντες, ὅτι ὁ τοῦ Χριστοῦ φόβος πᾶσαν ἐξουσίαν δύναται χαλινοῦν. δόξασόν σου τὸν δεσπότην, τοῖς συνδούλοις ἄφες τὰ ἁμαρτήματα, ἵνα καὶ αὐτός σε δόξασῃ μειζόνως, ἵνα ἡμερόν σοι κατὰ τὴν τῆς κρίσεως ἡμέραν δείξῃ τὸ ὄμμα καὶ γαληνὸν, ταύτης μεμνημένος σου τῆς φιλανθρωπίας. *Discant omnes, qvi à fide nostra sunt extranei, reverentiam, qvæ Christo exhibetur tantam esse, ut cuilibet potestati injiciat frænos. Honora dominum tuum: condona peccata conservis tuis, ut & ipse multo magis te honoret, ut in illo judicii die vultum tibi ostendat serenum atqve clementem, hujus tuæ lenitatis memor.* citat Gratianus c. 35. causa XXIII. qvæst. IV. ex Augustino: *Duo ista nomina, cum dicimus homo & peccator, non utiq; frustra dicuntur: qvia peccator est, corripe: qvia homo, miserere:* vide & qvæ seqvuntur, & qvæ supra posuimus ad caput XX. §. XII. §. XXI. & XXXVI.

3. Interdum eæ sunt rerum circumstantiæ, ut jure suo abstinere non laudabile tantum sit, sed & debitum, †† ratione ejus, qvam hominibus etiam inimicis debemus, dilectionis, sive in se spectatæ, sive qvaliter eam exigit sanctissima lex Evangelii. Sic qvosdam esse diximus, pro qvorum, etiamsi nos impetunt, salute mortem optare debeamus, qvod eos sciamus rei communi humanæ aut necessarios, aut valde utiles. † Si res qvasdam negligi ††† vult Christus, ne lites subeantur, tanto credendum est, majora à nobis negligi voluisse, ne ad bellum eatur, qvanto bellum lite est nocentius.

Molina tract. II. de Just. disp. 103. Lorca disp. 153. n. 11. Ægid. Regi 9, de act. supern. disp. 31. du 7. n. 107.

†† L. 3. c. 2. §. 6.

† L. II. c. I. §. 8. & 9. per tot.

††† L. I. c. II. §. 8. n 4. L. 2, c. 20 §. 10. n 3. c. 23. §. 6.

4. *De suo jure virum bonum aliqvid relaxare, non solum libertatis, sed plerumq; etiam commoditatis est*, ait Ambrosius. Aristides svadet civitatibus συγχωρεῖν καὶ παρέναι ὅ, τι ἂν ἢ μέτριον, *concedere & largiri, si qvid sit mediocre.* Rationem addit: ὥσπερ γὰρ καὶ τὰ ἰδιωτῶν ἐπαινεῖτε τοὺς εὐγνώμονας καὶ βλαβῆναι

L. 2. de Off. c. 2.

βλῶαί τινα μᾶλλον ἀφ' ὑβρεως ἢ διαφθορᾶς ὧν ἐς τινας. *Nam & privatorum hominum eos laudatis, qui facili sunt ingenio & damni aliquid subire malunt, quam litigare.* Xenophon historiæ Græcæ sexto: σωφρόνων μὲν δήπου ἔστι μηδὲ εἰ μὴ μικρὰ τὰ διαφέροντα εἶη, πόλεμον ἀναιρεῖσθαι. *Sapientum est, ne ob graves quidem causas bellum suscipere.* Et apud Philostratum Apollonius: πόλεμον δὲ ὑπὲρ μεγάλων αἱρεῖσθαι: *nec ob magnas quidem causas bellum capiendum.*

III. 1. Circa pœnas, officii primum nostri est, si non ut hominum* certe ut Christianorum, ut facile ac libenter condonemus, quæ in nos sunt commissa, sicut Deus nobis condonat in Christo, Eph. IV, 32. τὸ γε ὠφελῆσαι ἀόργητον ὑπὲρ ὧν τὸ ἔγκλημα ἐδόθη τῇ κολάσει γίνεται τῶν ἠδικηκότων θεᾷ φύσει προσετέθη, ait* Josephus: *Ira vacare circa ea, ob quæ nocentes pœnæ mortis sunt obnoxii, ad divinam naturam accedit.*

***

Certe ut Christianorum) Theodosius, ut Antiochenis condonaret crimen in se commissum, à Flaviano Episcopo illis, maxime Christi verbis promotus fuit: *Dimitte illis Pater, quia nesciunt, quid faciunt.* Narrat Chrysostomus de statuis vicesima.

Josephus) Antiqvæ historiæ II, 3.

Lib. I. de Clem. c. 20. L. un. C. Si qvis Im. maledix.

2. Seneca de principe: *Longe sit in suis, quam in alienis, exorabilior injuriis. Nam quemadmodum non est magni animi, qui de alieno liberalis est, sed ille, qui, quod alteri donat, sibi detrahit: ita clementem vocabo non in alieno dolore facilem, sed eum, qui cum suis stimulis agitatur, non prosilit: qui intelligit, magni animi esse, injurias in summa potentia pati,* *nec qvicqvam esse glorioſius Principe impune læſo. Qvintilianus: *Suadebimus Principi, ut laudem humanitatis potius, qvam voluptatem ultionis concupiscat.* In C. Cæsaris laudibus posuit Cicero ut præcipuum, qvod oblivisci nihil soleret, nisi injurias. Livia in allocutione ad Augustum apud Dionem: τὰς ἀρχούσας νομίζουσιν οἱ πολλοὶ τὰς μὲν τὸ κοινὸν ἀδικεῖσθαι ἐπεξιέναι χρῆναι, τὰς δὲ ἰδίᾳ τι εἰς αὐτὰς πλημμελεῖν δοκούσας φέρειν. *Ita plerique existimant, rectoribus punienda qva contra communem utilitatem peccatur; qvæ verò in ipsos, dissimulanda.* *Antonius Philosophus, in oratione ad Senatum; *Non enim unqvam placet in Imperatore vindicta sui doloris, qvæ etsi justior fuit, acrior videtur.* Ambrosius in Epistola ad Theodosium: *Antiochenis tuam donasti injuriam.* Et in ejusdem Theodosii laudibus ad Senatum Themistius: ὅτι οὐκ αὐτελάπλουσα χρὴ τὸν ἀγαθὸν βασιλέα, ἀλλ' ἐν πιεῖν μείζω φαίνεσθαι τῶν ἠδικηκότων. *Bonum regem oportet his, qvi in se peccarunt, superiorem esse, non vicissim nocendo, sed bene faciendo.*

***

2. *Nec qvicqvam esse glorioſius Principe impune læſo*) Chrysostomus in laude Clementiæ: ἄπαντα μὲν γὰρ ἀνθρώπου τοῦτο κοσμεῖν δοκεῖ. διαφερόντως δὲ τὰς

quaer. hic an bellum pecunia redimi possit R(1).
Imparem seu inferiorem omnino hoc facere pos-
se quia majori periculo se subtrahit licet non
constanter (2) potentiores subinde etiam hoc mo-
do redemisse invasiones tartarorum, Turcae
Arabum etc. eodem reponendum q. ipsi Impe-
ratores Germanici Turcarum invasiones data
pecunia avertere. sed (3) bellum inter pares
redimi infert (1) infirmitatis confessionem
hinc veteres scriptores Galbo Imperatori in-
primis vitio vertunt quod nimis Scythis
ditiones invadentibus indulserit de quo Pomponius
Lepidus in fol. 523. (2) abjectionem animi eidemq
neglectum ac contemptum ab hostibus (3) eosq
novas injurias provocat exemplo Scyta-
rum qui semper post acceptam a Galbo pe-
cuniam ferociores facti Obj. sanguini humano
tn. hoc modo parceri sed. R. (1) nec in bello
effusionem sanguinis intendi (2) nec hostem
ideo consilia belli intermittere. Conf. L. 1.
c. 3. §. 22

§. 3. n. 3. (a) natura magnanimitatis consistit in contemptu parvorum et q. parva impedimenta negligit magnanimus dicitur, non qui ob minima statim commovetur, sicuti nec pusillanimus est qui magna timet. Magnanimus a supra injurias positus creditur Doct. Mor. Cap. 11 th. 9 hinc Tacitus apud nos unguit summa rerum curatur cetera per manibus habentur.

τοὺς ἐν ἐξουσίαις. τὸ γὰρ πάντα ποιεῖν ἐπιτρεπούσης τῆς βασιλείας, κατέχειν ἑαυτὸν, καὶ τὸν τοῦ θεοῦ νόμον ἡγεμόνα ποιεῖσθαι τῶν ἔργων, μέγα μὲν εἰς εὐφημίαν τε καὶ δόξαν. *Omnem illa hominem ornare insigniter potest: maxime vero eos, qvi in imperiis sunt constituti. Nam cum regia potestas omnia permittat, semet retinere, ac divinam legem actionibus suis ducem præficere, egregium est ad famam gloriamqve.* Augustinus epist. CIV. qvæ est ad Bonifacium Comitem: *memento cito ignoscere, si qvis in te peccaverit, & veniam postulaverit.*

Antonius Philosophus) Apud Vulcatium Gallicanum vita Avidii Cassidii.

3. Magnanimus qvi sit, eum Aristoteles negat esse μνησίκακον, *injuriarum memorem*: Qvod Cicero sic exprimit; *nihil magno & præclaro viro dignius placabilitate atqve clementia.* Hujus eximiæ virtutis insignia nobis exempla sacræ literæ suppeditant in Mose, Num. 11, 12. & Davide, II. Sam. XVI, 7. Maxime vero id locum habet, ubi aut nos qvoqve nobis peccati alicujus sumus conscii, aut id, qvod in nos peccatum est, ab humana qvadam & excusabili infirmitate procedit, aut satis apparet pœnitere eum, qvi nocuit. *Est ulciscendi & puniendi modus*, inqvit Cicero, *& haud scio, an satis sit, * eum, qvi lacessierit, injuriæ suæ pœnitere. Sapiens*, inqvit Seneca, *multa remittit; multos parum sani, sed sanabilis ingenii servabit*, & hæ qvidem causæ à bello abstinendi ex dilectione nascuntur, qvam ipsis inimicis aut debemus, aut recte impendimus.

De Off. I.

Dried. Lib. II. de lib. Christ. c. 6.

***

3. *Eum, qvi lacessierit, injuriæ suæ pœnitere.*) Procopius Vandalicorum II. μετάμελος γὰρ ἐν δέοντι ἐπταικόσιν ἐπιγιγνόμενος συγνώμονας αὐτοῖς τοὺς ἠδικημένους ποιεῖν εἰώθεν. *Pœnitentia in tempore oboriens iis, qvi peccarunt, ad veniam dandam provocare læsos solet.*

IV. 1. Sæpe verò * nobis ipsis nostrisqve præstandum habemus, ne ad arma veniatur. Plutarchus in Numæ vita ait, postqvam, juste posse suscipi bellum, decrevissent feciales, consultatum à Senatu, an ex usu esset suscipere. In parabola qvadam Christi dicitur, si qvis rex cum rege altero bello certandum habeat, primo sedentem, qvi mos est cum cura consultantium, expensurum apud se, an ipse, qvi decem millia militum habeat hosti ducenti bis totidem par esse possit. Qvod, si videat se imparem fore, anteqvam ille intra fines adsit, missurum legationem cum mandatis pacis causa.

Luc. XIV, 31.

***

1. *Nobis ipsis nostrisq́*) Procopius Gotthicorum II. Gotthos ita ait locutos Belisario: ὅταν δὲ αὐτὰ οὕτως ἔχῃ, τοὺς ἑκατέρων ἡγουμένους προσήκει μὴ δόξης τῆς οἰκείας τὴν τῶν ἀρχομένων σωτηρίαν προίεσθαι, ἀλλὰ τά τε δίκαια τά τε ξύμφορα, οὐ σφίσιν αὐτοῖς μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς σφῶν ἐναντίοις ἑλέσθαι. *Hæc cum ita se habeant, officium erit utriusqve gentis rectorum, subditorum sibi salutem non projicere*

propriæ laudis studio, sed ea præferre, quæ & justa sunt & utilia non ipsis tantum, sed & hostibus.

Consultatum à senatu, an ex usu esset suscipere) Diodorus apud Thucydidem III. ἤντε γὰρ ἀποφήνω παῦτα ἀδικήσαντας, ἃ μὲν τὸ κ) ἀποκτεῖναι κελεύσω εἰ μὴ ξυμφέρον. *Etiamsi enim maxime illos peccasse pronunciem, non utiq; & occidi eos jubeo, nisi expediat.*

†††

In parabola) Editiones de Ann. 1642. 1651. legunt fabella, quæ lectio quoque menti Grotianæ conformior, *add. h. l. c. 20. §. 48.* Interim differentiam fabulæ & parabolæ *vid. ap. Dn. Osiandr. p. 1266.*

Liv. lib. VI. 2. * Sic Tusculani omnia patiendo & * nihil recusando pacem à Romanis meruerunt. Apud Tacitum est: *Frustra adversus Æduos quæsita belli causa. Jussi pecuniam atque arma deferre, gratuitos insuper commeatus præbuere.* Sic * legatis Justiniani Amalasuntha regina negavit armis se certaturam.

***

2. Sic Tusculani) Vide Plutarchum Camillo.

Nihil recusando) Fecit idem Armeniorum rex Severi tempore, meminit Herodianus libro III.

Legatis Justiniani Amalasuntha) Vide Procopium Vandalicorum II. & Gotth. I.

†††

Omnia patiendo & nihil recusando) Idem de novis Mexicanorum coloniis dicendum, qui, antequam cum Tepanecis veteribus incolis bello decernere vellent, exactiones, primâ fronte licet impossibiles, ope, ut illi ferunt, Diaboli Vizlipuzli penderunt, sicque diu pacem conservarunt, *Dapper. in novissim. Descript. Americ. Edit. Germ. 1673. pag. 269. lib. 2. cap. 15.*

Lib. VII. 3. Potest & temperamentum adhiberi, ut à Syrmo Triballorum rege factum Strabo memorat, qui Alexandrum Macedonem & insulam Peucen intrare vetuit, & simul donis eum honoravit, ut ostenderet, se, quod faceret, justo metu, non odio aut contemtu ipsius facere. Quod Euripides de Græcis dixit civitatibus, idem ad alios quosvis recte aptes:

De Marte quoties itur in suffragia,
Nemo imminere cogitat mortem sibi:
Sed quisq; cladem destinamus alteri:
Quod si in comitiis funera ante oculos ferent,
Furiata bello non periisset Græcia.

Apud Livium est: *Cum tuas vires, tum vim fortunæ, Martemq; communem propone animo.* Et apud Thucydidem: ἐς πόλεμον τὸ ἀπροβούλευτον ὅσον δεῖ πρὸ ἐν αὐτῷ γίγνεσθαι προμηθεῖσθαι; *Quicquid inopinum accidere potest in bello, priusquam aggrediare, considera.*

V. 1. Qui deliberant, partim de finibus, non quidem ultimis, sed interjectis,

jectis, deliberant: partim de iis, qvæ eo ducunt. Finis semper est bonum aliqvod, ut certi mali declinatio, qvæ vicem boni obtinere possit. Qvæ vero huc aut illuc ducunt, per se non expetuntur, sed qvatenus ducunt: qvare in deliberationibus comparandi sunt, & fines inter se, & eorum, qvæ ad finem ducunt, facultas effectiva ad finem producendum: nam, ut recte dixit Aristoteles de animalium motione: *αἱ προτάσεις αἱ ποιητικαὶ διὰ δίο εἰδῶν γίνονται, διά τε τοῦ ἀγαθοῦ καὶ διὰ τοῦ δυνατοῦ: propositiones, qvæ actionem efficiunt, duorum sunt generum: ab eo, qvod bonum est, & ab eo, qvod fieri potest*: qvæ comparatio tres habet normas.

2. Prima est; si res, de qva agitur, æqvalem, morali scilicet æstimatione, efficaciam habere videatur ad bonum & ad malum, ita demum eligenda est, si bonum aliqvanto plus habeat boni, qvam malum mali. Hoc est, qvod Aristides sic enũciat: *ὅτ' ἔλαττον τοῦ δυσχεροῦς τ' ἀγαθὸν κρεῖττον διηλλάχθαι.* Andronicus Rhodius, ubi magnanimum describit, ait, eum non ob qvasvis causas pericula subiturum, sed ob maximas.

3. Altera; si videatur esse æqvale bonum & malum, qvod à re, de qva qværitur, possit procedere, ita demum ea res eligenda est, si efficacia ad bonum, qvam ad malum, major sit.

Tertia; si videatur, & bonum & malum esse inæqvale, nec minus inæqvalis rerum efficacia, res ea ita demum eligenda est, * si efficacia ad bonum major sit collata efficaciæ ad malum, qvam ipsum malum est collatum bono, aut, si bonum sit majus comparatione mali, qvam efficacia ad malum comparata ad bonum.

***

3. Si efficacia ad bonum major sit collata efficaciæ ad malum, qvam ipsum malum est collatum bono) Utitur hac regula prudenter Narses apud Procopium Gotthicorum II.

4. Hæc nos limatius paulo; sed eodem tendit via planiore Cicero: cum ait, fugiendum, ne offeramus nos periculis sine causa, qvo nihil potest esse stultius: qvapropter in adeundis periculis consvetudinem imitandam Medicorum, qvi leviter ægrotantes leviter curant; gravioribus autem morbis periculosas curationes & ancipites adhibere coguntur: qvare, subvenire tempestati, sapientis esse dicit, eoqve magis, si plus adipiscare, re explicata, boni, qvam addubitata mali. De Off. 1. Ep. ad Att. l. XIII, 27.

†††

Adhibere coguntur) Nunqvam tamen sibi persvadeant licentiam occidendi à magistratu impetrandam, uti putat *Guil. Grot. de Princ. Jur. Nat. cap. 11. §. 13. in fin. add. ibid. not. pag. 192.*

5. Et alibi: *Ubi ἐπίτευγμα magnum nullum fieri possit, ἀπότευγμα vel non magnum nociturum sit, qvid opus est παρακινδυνεύειν.* Dion Brusæensis Tarsensi altera: *ἔστω δεινὸν καὶ ἄδικον. ἀλλ' οὐκ εἴτι μὴ δίκαιον πέφυκε γίνεσθαι, δεῖ πρὸς*

τοῦτο φιλονεικοῦντας αὐτοὺς περιβάλλειν ἀτόπῳ τινί. *Sit sane hoc injustum & indignum, qvod toleretur. At non, si qvid injusti accidit, nos ideo debemus certandi studio nosmet incommodis objicere,* Et postea: ὥσπερ, οἶμαι, τὰ βάρη ταῦτ' ἂν μὲν σφόδρα πιέζῃ καὶ ἀνέχεσθαι μὴ δυνώμεθα ζητοῦμεν ὡς τάχιστα ἀπορρίψαι, μετρίως δὲ ἐνοχλοῦμεν οἱ καὶ ὁρῶντες ἀνάγκην οὖσαν φέρειν ἢ τοῦτο, ἢ τούτου μεῖζον ἕτερον, σκοποῦμεν ὡς κουφότατα ἕπεσθαι. *Sicut onera, ubi ita valde nos urgent, ut durare neqveamus, qværimus abjicere: mediocriter autem pressi, & rebus talibus, ut aut ista aut graviora ferenda sint, in hoc nos componimus, ut qvam expeditissime subseqvamur.* Aristides Sicula secunda: ὅτε μείζων ὁ φόβος τῆς ἐλπίδος, πῶς οὐκ ἄξιον φυλάττεσθαι: *ubi major spe metus est, qvomodo non tempus est cavendi?*

VI. 1. Exemplum sumamus ab eo, qvod inter Galliæ civitates consultatum olim narrat Tacitus: *Libertas an pax placeret?* Libertatem intellige civilem, hoc est, jus regendæ per se Reipublicæ: qvod jus plenum est in statu populari, temperatum in statu optimate, præsertim tali, ubi nemo civium ab honoribus arceatur: pacem vero talem, qva bellum redimatur internecinum, id est, ut Cicero alibi Græcis verbis hanc qvæstionem explicat, ἐὰν μέλλῃ διὰ τοῦτο περὶ τῶν ὅλων ἡ πόλις κινδυνεύειν: Puta, ubi recta æstimatio futuri nihil ferme aliud, qvam totius populi exitium, videatur portendere: qvalis erat status Hierosolymorum obsessorum à Tito. Hic Cato qvid dicturus sit, qvi mori, qvam uni parêre maluit, nemo nescit; qvo & illud pertinet:

L. I. c. 3. §. 12.

L. IX. ad Att. ep. 3.

Qvam sit non ardua virtus
Servitium fugisse manu.

Et multa alia ad eum modum.

2. At aliud dictat recta ratio: Vitam scilicet, qvæ fundamentum est omnium bonorum temporalium & æternorum occasio, pluris esse qvam libertatem; sive utrumqve sumas in uno homine, sive in toto populo. Itaqve Deus ipse pro beneficio imputat, qvod non perdat homines, sed in servitutem tradat. Et alibi svadet per Prophetam Hebræis, ut sese Babyloniis * in servitutem dedant, ne fame ac peste moriantur. Qvare illud, qvanqvam laudatum antiqvis,

L. II. c. 6. §. 5. c. 19. §. 5. n. 2.

II. Paral. XII, 78. Jer. XXVII, 13.

Obsessum Pœno gessit qvod Marte Saguntum:

Laudandum non est, nec qvæ eo ducunt.

***

2. *In servitutem dedant, ne fame ac peste moriantur*) Guido Blandratensis in oratione ad Mediolanenses apud Guntherum.

Omnia securi pro libertate feremus.
Sed libertatem contempta nemo salute
Sanus amat. neqve enim certæ susceptio cladis,
Qvam vitare qveas, nisi cum ratione salutis,
Libertatis amor, sed gloria vana putanda est.

August. de Civ. Dei, I. XXII. c. 6.

Lib. XIIX.

3. In-

§. 6. n. 1 (a). quaestio hic est de bello internecino, q. ad interitum unius partis geritur ubi vitae potius servatio quam libertatis eligenda et ratione in th. n. 2.

§. 6. n. 1 (b) libertas civilis est quae opponit Monarchiae alia est naturalis, quae opponitur servituti.

§. 6. n. 1 (c) Quar. an recte fecerint Judaei quod sese sito dederint Rs. satis est vicerum in stulta servitute interire et ratione dicta tum quia jamdiu vivimus semper spes verae libertatis supersit q. a. cum vita Joanes. cit. Bella th. pro ceteris libertatibus conservandis gerere licet dictum ad L. 2. c. 22. §. 11 et exemplo belgarum illustratum

§. 6. n. 1 (d) sive naturaliter sive civiliter utrumque improbandum fuit th. hoc Stoicorum opinio q. non solum mori sed et sibi ipsis manus violentas inferre satis ducunt quam alteri subjeci uti videre est et Seneca d. tra. L. 3. c. 15 quae th. ne dicam Thianissimo d. saltem rectae rationi contrariari facile patet

Sic exprobatum in ultimo bello Hispano
Gallico Hispanis qd bellum imparibus vi=
ribus contra Gallos publicaverint.

Franckesche Stiftungen zu Halle

3. Internecio enim populi in hoc rerum genere pro maximo malo haberi debet. Cicero de Inventione secundo necessitatis hoc ponit exemplum, necesse esse Casilinenses se dedere Annibali, qvanqvam necessitati aderat hæc adiunctio, * nisi malint fame perire. De Thebanis, † qvi Alexandri Macedonis temporibus vixerunt, exstat hoc Diodori Siculi judicium: τοῖς παραστήμασιν ἀνδρειότερον μᾶλλον ἢ φρονιμώτερον χρησάμενοι προέπεσον εἰς πάνδημον τῆς πατρίδος ὄλεθρον: *animi * spiritu forti magis, qvam prudente, internecionem patriæ accersiverunt.*

† L.2.c.9.§.6. c. 21. §.7. n.2.

***

2. *Nisi malint fame perire*) Anaxilai, qvi, ob famem, Byzantium dediderat, hæc defensio fuit: pugnandum hominibus in homines, non in rerum naturam: Ita Xenophon. Procopius Goth. IV. οὐ γὰρ ἐπαινοῦσι τὴν ἑκούσιον τελευτὴν ἄνθρωποι, ἔνθα τις ἐπίκειται κρείσσων τῷ κατ' αὐτὴν κινδύνῳ ἐλπίς. *Non laudant mortem voluntariam homines, qvamdiu spes aliqva est periculo potentior.*

Spiritu forti magis, qvam prudente) Idem cum explicasset consilia belli suscepti ab Sithoniensibus post Alexandri mortem, ait saniorum judicio eos πρὸς εὐδοξίαν εὖ βεβουλεῦσθαι. τοῦ δὲ συμφέροντος διημαρτηκέναι, *ad gloriam qvidem recte consuluisse, sed ab utilitate aberrasse*: ut qvi properassent Διακινδυνεύειν μηδεμιᾶς ἀνάγκης κατεπειγούσης. *periclitari nulla necessitate impellente*; ne Thebanorum qvidem tam nobili clade passi se admoneri.

4. De eo qvem diximus Catone & Scipione, qvi post victoriam Pharsalicam cedere Cæsari noluerunt, judicium exstat apud Plutarchum: αἰτίαν ἔχ σιν ὡς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς ἄνδρας ἐν Λιβύῃ παραναλώσαντες οὐκ ἀναγκαίως: *culpandi sunt, tanqvam qvi viros multos & egregios in Africa perdiderint, nullo operæ pretio.*

5. Qvod autem de libertate dixi, idem de aliis rebus expetibilibus dictum volo, si oppositi mali majoris justior aut par sit expectatio. Nam, ut recte Aristides, moris est navem servare rerum non vectorum jactu.

†††

Navem servare rerum non vectorum jactu) Sed qvid si necessitas sit talis, ut, nisi jactu unius vel alterius vectoris, salvari qveas? *Vid. Diss. de Just. Permiss. cap. 2. §. 14.*

VII. In pœnis qvoqve exigendis illud maxime observandum est, ne unqvam eo nomine bellum suscipiatur in eum, *cui pares sunt vires.* Nam, ut judicem civilem, ita, qvi armis facinora velit vindicare, multo esse validiorem altero oportet. neqve vero prudentia tantum, aut suorum caritas exigere solet, ut bello periculoso abstineatur, sed sæpe etiam justitia, rectoria scilicet, qvæ ex ipsa regiminis natura superiorem non minus ad curam pro inferioribus, qvam inferiores ad obedientiam, obligat. Cui conseqvens est, id, qvod recte à Theologis est traditum, regem, qvi ob causas leves, aut ad exigendas pœnas non necessarias, & magnum secum periculum trahentes, bellum suscipit, teneri subditis ad reparationem † damnorum, qvæ inde oriuntur,

Cajet.2,2.q.95 art. 8. Molina, tract. I. de Justitia, c.102.

† L.3.c.2.§.fin.

tur. nam, etsi non in hostes, in suos tamen veram committit injuriam, qvi talibus de causis tam gravi malo eos implicat. Livius: *Justum bellum, qvibus necessarium, & pia arma, qvibus nulla, nisi in armis, relinqvitur spes.* optat hunc statum Ovidius Fastorum I. L.X.

Sola gerat miles, qvibus arma coërceat, arma.

†††

Cui pares sunt vires) Competit qvidem sæpius huic justitia belli; sed tamen, si viribus non est par, vel superior, de facili propter eventum belli maximè dubium, subditos suos, imò totam Remp. extremo excidio victoris, licet injustissimi, exponere posset. Igitur hanc cautelam posuit Grotius.

In suos tamen veram committit injuriam) Etenim verba sunt *Molin. de* J. & J. *Tr.* 2. *disp.* 102. *num.* 8. *pag.* 418. si prudentis arbitrio tale bellum futurum est in detrimentum maximum suæ Reipublicæ, qvia vires non habet ad superandum, vel qvia cum modico suæ Reip. boniqve communis emolumento, subditos suos maximis periculis & detrimentis exponet, reditus publicos in eo insumet, Remp. novis tributis & exactionibus gravabit, &c. sane culpa erit lethalis contra justitiam adversus suam Remp. ejusmodi bellum suscipere, si commodè ab eo possit abstinere. Respublica namqve non est propter Regem, sed Rex propter Remp. ut illam defendat, administret & gubernet, non ad suum arbitratum, vanitatem & commodum, sed ad Reip. commune bonum: qvo fine adductæ gentes præfecerunt sibi Reges ac Principes, atqve eis id jus, qvod habent, potestatemqve tribuerunt. Unde rectè *Aristotel.* 4. *Pol.* c. 10. hoc constituit discrimen inter Regem & Tyrannum, qvod Tyrannus in proprium commodum & qvæstum: Rex verò in commune & publicum bonum Remp. administret.

VIII.* Rara ergo belli sumendi causa est, qvæ omitti aut non possit, aut non debeat, puta cum jura sunt, ut Florus loqvitur, armis sæviora. Seneca *incurri* ait *in pericula, ubi qviescenti paria metuuntur*, aut etiam pejora: qvem sensum Aristides sic extulit: τότε χρὴ καὶ ἄδηλον ἢ τὸ μέλλον αἰρεῖσθαι κινδυνεύειν, ὅταν τὸ τὴν ἡσυχίαν ἄγειν φανερῶς χεῖρον ᾖ, *Miseram pacem bello bene mutari*, ait Tacitus, nempe cum, ut idem ait, *aut ausos libertas sequetur, aut victi iidem erunt:* aut *ubi* (ut Livius loqvitur) *pax servientibus gravior, qvam liberis bellum.* Non si, ut apud Ciceronem est, apparet futurum, ut si victus eris proscribaris; si viceris, tamen servias. L.X. de Att. VII, 7.

***

Rara ergo belli sumendi causa est qvæ omitti aut non possit aut non debeat) Servius ad illud in X. Æneidos:

Iram miserantur inanem
Amborum & tantos mortalibus esse labores.

Qvia nulla causa tam justa est, ut propter ea bellum geri debeat.

Pro rara legi potest vera, ex Suet. c. 24. Cæsar bella ita suscepit, ut ingrate necessitate suscipienda †h.L. c. 25. §. 2.

IX. Alterum belli tempus, si, ita ut oportet rem æstimanti, à jure, & qvidem qvod momenti sit maximi, simul stent vires. Hoc est, qvod Augustus ajebat, bellum non suscipiendum nisi cum major emolumenti spes, qvam damni metus, † ostenderetur. Et qvod de prælio dicere solebant Scipio Africanus & L. Æmilius Paulus, idem huc non male aptaveris: *Non decertandum*

§. 8. (a) Tacitus hoc loquendi genere utitur
tempore ipsa pace Sæva L. i. annal.
C. i. exemplum fuit in pace pragensi
et ante illam in edicto Ferdinandino
idem dicendum de nupera pace Mon-
ogamensi cum eo tempore nobis excepta
Casalia, alsatia et pars belgij.

§. 9. (a) Quari hic pt an post oblatam
ab altera parte satisfactionem bellum
inchoatum continuari possit ¶ negando
quia tunc belli causa expirat. Hoc tn.
raro accidit exemplum tn. habuimus in
bello dano suedico inter Christianum 4.
et Carolum 9 natum ex convitijs 9 pri-
vatorum more inter hos reges intercesserant
ubi tn. observatum danos post oblatam
a Carolo satisfactionem sed quia jam in
armis essent post posuisse feliciter ges-
sisse.

§. 9. (b) hoc e qd politici dicunt pote-
tiam eautis qm actionibus consilijs me-
lius habere exemplum suppeditat dus
alamodissn ~~[illegible]~~ politicus.
p. i. fol. 105. Contra tm. Hippolitus a La-
pide Not ~~di~~ stat. Imperij domui austri-
acæ citio certit qd fama ac terrore ex-
torqueant tributorum exactiones. Segg
pagina. (b)

*tandum esse, * nisi summa necessitudo, aut summa occasio data esset.* Locum autem tum maxime hoc habebit, cum spes est, * terrore ac fama, nullo aut exiguo periculo, rem confici posse: qvale erat Dionis consilium ad liberandas Syracusas. In epistolis Plinii est: *qvod est pulcherrimum victoriæ genus, terrore perdomuit.* Gell. l. XIII. c. 3. Val. Max. l. VII. c. 2. Diod. L. XVI.

***

Nisi summa necessitudo) Plutarchus Gracchis: τὸ ἄνευ ἀνάγκης ὅπλα φέρειν σίδηρον, ἄτε ἰατρικὸν, ἄτε πολιτικόν. *Extra summam necessitatem ferrum inferre, nec boni medici est, nec boni præsidis.* Marciani dictum apud Zonaram: μὴ δεῖν ὅπλα βασιλέα κινεῖν, ἕως εἰρηνεύειν ἔξον. *Non debere regem arma movere qvamdiu pace frui liceat.* Augustinus L. epistola ad Bonifacium, *Pacem habere voluntatis est: bellum autem debet esse necessitas, ut liberet Deus à necessitate & conservet in pace.*

Terrore ac fama) *Leo spernens tela diu se terrore solo tuetur, ac velut cogi testatur.* Habet id Plinius Historiæ Naturalis VIII. c. 16.

†††

Terrore perdomuit) *Naucler. Generat.* 31. Cunradus, *inqvit*, misit fratrem suum Eberhardum, ad vastandam Saxoniam, qvi appropinqvans urbi Heresberg multa superbè locutus est: sed ecce Saxones ei occurrunt, & usqve ad internecionem sternunt. Audiens autem Rex malè pugnatum à fratre, congregatâ omni virtute Francorum perrexit contra Heinricum, ac tentavit oppidum Gruna expugnare, præmisit tamen legatos ad Heinricum, spontè se vellet dare? Qvi, dum venirent in conspectum Heinrici Saxo qvidam Dietmarus, vir bellicosus, adest: Ne, inqvit, Domine, cures, advenient tibi, qvas voluisti, copiæ, triginta Legiones, nil vereare. Hæc dolo locutus est, nullas enim copias tum adducere valebat. Legati tamen regis infectâ re redeunt, narrata referunt, mox manè ante lucem, relictis castris, Franci unusqvisqve ad sua redeunt. *Victi hoc modo Dietmarus verbo, qvos vincere non valuisset Heinricus ferro.* *Jung. Matth. Flac. de Translat. Imper. Roman. ad German. cap. 3. pag. 57.*

X. 1. Sæva res bellum est, inqvit Plutarchus, cumulumqve secum trahit injuriarum & insolentiæ: Et sapienter Augustinus: "Qvorum malorum (de his loqvitur, qvæ ex bello nascuntur) *multas & multiplices clades duras, & diras necessitates, si, ut dignum est, eloqvi velim, qvamqvam neqvaqvam, sicut res postulat, possim, qvis erit prolixæ disputationis modus? Sed sapiens, inqviunt, justa bella gesturus est: qvasi non, si se hominem meminit, multo magis dolebit justorum necessitatem sibi exstitisse bellorum: qvia, nisi justa essent, ei gerenda non essent: ac per hoc sapienti nulla bella essent. iniqvitas enim partis adversæ justa bella ingerit gerenda sapienti, imo & necessaria: qvæ iniqvitas homini * utiqve dolenda, qvia hominum est, & si nulla ex eo bellandi necessitas nascatur. Hæc itaqve mala tam magna, tam horrenda, tam sæva, qvisqvis cum dolore considerat, miseriam necesse est fateatur. qvisqvis autem vel patitur ea sine animi dolore, vel cogitat, multo utiqve miserius ideo se putat beatum, qvod & humanum perdidit sensum.* Idem Vita Camil. De Civit. Dei. l. XIX. c. 7.

Lib. IV. de Civit. Dei, c. 15.

alio loco: *Belligerare malis videtur felicitas, bonis necessitas.* Maximus autem Tyrius: τὸ δὲ πολεμεῖν χρείας κἂν ἀφέλῃς τὸ ἄδικον ἐλεεινὸν αὐτῆς τὸ ἀναγκαῖον: *de bello etiamsi demas injustitiam, ipsa per se necessitas miseranda est.* Idem: φαίνεται ὁ πόλεμος τοῖς μὲν δικαίοις ἀναγκαῖος ὤν, τοῖς δὲ ἀδίκοις ἑκούσιος: *Apparet bellum à justis non sumi, nisi necessario, ab injustis sponte.*

***

1. *Utiq; dolenda)* Lacedæmonii in oratione, qvæ extat apud Diodorum Siculum libro XIII. θεωροῦντες τὰς ἐν τῷ πολέμῳ φηλονεικίας πολλὰ καὶ δεινὰ πάθη ποιούσας, οἰόμεθα δεῖν φανερὸν ποιῆσαι πᾶσι καὶ θεοῖς καὶ ἀνθρώποις ὅτι τούτων ἥκιστα πάντων ἐσμὲν αἴτιοι. *Cum videamus, ex bello plurimas inimicitias, plurima atrocia oriri, nostri officii duximus, cunctis Dis hominibusqve testatum facere, causam horum à nobis non esse.* Plutarchus Numa: τί οὖν φήσει τις, οὐκ ἐπὶ τὸ βέλτιον προῆλθεν ἡ Ῥώμη τοῖς πολέμοις, ἐρωτῶν ἐρώτημα μακρᾶς ἀποκρίσεως δεόμενον πρὸς ἀνθρώπους τὸ βέλτιον ἐν πλούτῳ, καὶ τρυφῇ, καὶ ἡγεμονίᾳ, μᾶλλον ἢ σωτηρίᾳ καὶ πρᾳότητι. καὶ τῇ κατὰ δικαιοσύνης ἀνταρκείᾳ τιθεμένους. *Hic si qvis mihi dixerit, nonne Roma per bella profecit plurimum, qvæstionem moverit longæ responsionis egentem, apud homines, qvi profectum ponunt in opulentia, in deliciis, in imperiis militaribus; non in salute populi, in lenitate, in justitia, suo contenta.* Stephanus medicus Chosroi Persarum regi apud Procopium Persicorum II. οὐκοῦν, ὦ κράτιστε βασιλεῦ, φόνους σοὶ καὶ μάχας ἐργαζομένῳ καὶ πόλεων ἄνδρα ποδισμοὺς, τὰ μὲν ἄλλων ἴσως ὀνομάτων παρέσται τυχεῖν. τὸ δὲ ἀγαθῷ εἶναι δοκεῖν, οὐ μήποτε ἔσται. *Tibi, Rex maxime, in cædibus & pugnis & urbibus subigendis occupato alia forte nomina contingant, bonus autem, ut per hæc credaris, fieri neqvit.* Adde locum egregium Guicciardini libro XVI.

Ælian. lib. XIV, 11.

2. Cui Senecæ illud addendum, non esse homini homine prodige utendum. Philiscus Alexandrum monebat, ut gloriæ qvidem studeret, sed ea lege, ne se pestilentiam aut magnum morbum faceret: intelligens populorum occisionem, desolationem urbium, pestilentiæ esse opera: nihil autem magis esse regium, qvam consulere omnium saluti, qvæ pace continetur.

1. Paralip. 23, 8.

3. Si jure Hebræo, & qvi non volens hominem occidisset, fugere debebat: Si DEUS à Davide, qvi pia bella gessisse dicitur, ideo templum suum ædificari vetuit, * qvod multum sangvinem fudisset: Si apud Græcos veteres expiatione opus habebant etiam, qvi sine culpa manum cæde maculassent: qvis non videat, præsertim Christianus, qvam res sit infelix & mali ominis, qvantoqve nisu fugiendum bellum, etiam non injustum? Certe apud Græcos Christianismum professos diu observatus est canon, qvo sacris * ad tempus arcebantur, qvi hostem in qvalicunqve bello interfecissent.

Basil. ad Amphil. X, 13.

3. Qvod

§.10. n.2 (a) ob cognationem naturalem q consistit in communi humanae naturae participatione de quo plura ad Prol. n.14. Conclusum inde formatum extat L. 3. c. 25. th. 4. pacem qualibus cuncq legibus servandam

§.10. n.3. (b) Xtianistni n. principium in charitate consistit, hinc cum Nicephorus phocas militiae studiosissimus sanaret ut milites in aeie interfecti martyribus aequiparentur restitere patriarcha Constantinopolitanus et praecipui sacerdotes, causati quo pacto illi qui in bello coederent vel coederentur martyres vocari possent aut Martyribus pares, quos Sacrorum canonum censura notaret triennium ad tremenda illa et Sancta communione arceret Zonaras fol. 162 apud Turcas a firma lex et persuasio est quoscuncq in bello contra Xtianos interirent recta ad coelum migrare. Hoc optimum Turc. militiae conservandae annotavit. autor status Turcici p. 1. c. 3. Conf. Hist. Civilis. §§ ult. hinc ad 83. post cladem ad Viennam Turcae solemne festum 40000 Martyrum instituere illorum scil. qui ad Viennam ceciderant sed Quaer. an et Xtiani

milites pugnantes contra Turcam pro
matiyribus habendi Rs. neq. Hodiernorum
n. bellorum contra Turcas causa est
tm. civilis. cum non tam de religione
qm regno certetur inter tm. causa pia e
adeoq de beatitudine non dubitandum.

pro subditis bellum juste suscipi patet (1)
et natura subjectionis. alter n. alterius
imperio se subjecit ut tueatur (2)
et natura reipubl. cuius membra sunt
subditi jam corporis est membra defendere

***

3. *Quod multum sangvinem fudisset*) οὐκ ἐπιτρέπει δὲ πολλοὺς πολέμους ἡγωνισμένῳ καὶ φόνῳ τῶν ἐχθρῶν μεμιασμένῳ. *Non permisit templum struere ei, qvi multa bella bellasset, pollutusq́, esset hostili qvidem attamen sangvine.* Verba sunt Josephi libro VII. cap. 4. ubi & plura in hanc sententiam seqvuntur. Plinius libro VII. c. 25. post relata Cæsaris Dictatoris prælia, *Non eqvidem in gloria posuerim, tantam etiam esse coactam humani generis injuriam.* Philo de vita Mosis: καὶ γὰρ εἰ νόμιμον αἱ κατ' ἐχθρῶν σφαγαί, ἀλλ' ὅγε κτείνων ἄνθρωπον, εἰ καὶ δικαίως καὶ ἀμυνόμενος καὶ βιασθεὶς, ὑπαίτιος εἶναι δοκεῖ διὰ τὴν αὐτάτω καὶ κοινὴν συγγένειαν. οὗ χάριν καθαρσίων ἐδέησε τοῖς κτείνασι πρὸς ἀπαλλαγὴν τοῦ νομισθέντος ἄγους γεγενῆσθαι; *Qvamvis enim legibus permissæ sint hostium occisiones, attamen qvisqvis hominem interfecerit, qvamvis juste, qvamvis ad sui tutelam, qvamvis coactus, aliqvid labis contraxisse creditur propter illam communem à summa causa venientem cognationem. Qvapropter & purgatione qvadam opus habebant tales interfectores, ad eluendum, qvod commissum videbatur, piaculum.*

Ad tempus) Triennio. Zonaras Nicephoro Phoca.

CAPUT XXV.

De causis belli pro aliis suscipiendi.

I. Bellum suscipi justè pro subditis:
II. Non semper tamen suscipiendum:
III. An subditus innocens hosti dedi possit, ut periculum vitetur.
IV. Bella idem juste suscipi pro federatis æqvalibus & inæqvalibus,
V. Et pro amicis:
VI. Imo & pro hominibus qvibusvis:
VII. Posse tamen id sine peccato omitti, si qvis aut sibi metuat, aut etiam nocentis vitæ.
IIX. An pro subditis alienis defendendis justum sit bellum distinctione explicatur.
IX. Injustas esse societates & mercenariam militiam sine causarum discrimine.
X. Etiam præcipue prædæ aut stipendii causa militare vitiosum esse.

I. 1.

SUpra, † cum de his, qvi bellum gerunt, egimus, dictum ostensumqve à nobis est, naturaliter non tantum unumqvemqve sui juris esse executorem, sed & alieni. qvare, qvæ causæ justæ sunt ipsi, cujus res agitur, eædem justæ sunt iis, qvi aliis opem ferunt. Lib. 1. c. V. § 1.

2. Prima autem maximeqve necessaria cura * pro subditis, sive qvi familiari, sive qvi civili subsunt imperio; sunt enim qvasi pars rectoris, ut ibidem diximus. Sic pro Gabaonitis, qvi se populo Hebræo subjecerant, arma sumsit is populus duce Josua. *Majores nostri*, inqvit Cicero ad Qvirites, *sæpe mercatoribus ac naviculariis injuriosius tractatis, bella gesserunt.* Alibi: *Qvot bella majores nostri susceperunt, qvot cives Romani injuria affecti,* Navar. XXIV, 13. Jos. X, 6. Verr. II.

affecti, navicularii retenti, mercatores spoliati esse dicerentur ? Iidem Romani, pro qvibus sociis arma sumere noluerant, pro iis deditis, id est, factis subditis, eadem sumere necessarium duxerunt. Campani (*a*) ad Romanos: *Qvandoqvidem nostra tueri adversus vim atqve injuriam justa vi non vultis, vestra certe defendetis.* Florus à Campanis fedus, qvod ante habebant, sanctius ait factum omnium suorum deditione: *Fides agi visa*, inqvit Livius, *deditos non prodi.*

(*a*) L. I. c. III. §. IIX. n. 3. L. II. c. V. §. 31. Lib. VII.

***

Pro subditis) Procopius Persicorum II. οὐ γὰρ ὁ μηδὲν αὐτὸς ἀδικῶν δίκαιος εἰ μὴ καὶ τοὺς ὑφ' ἑτέρων ἀδικουμένους ἔχων ἐν ἐξουσίᾳ ῥύεσθαι πέφυκεν. *Neq; enim statim justus est, qvi injuriam nulli facit, nisi & eo sit animo, ut tutetur sibi commissos adversus alienas injurias.*

†††

Eadem sumere necessarium duxerunt) Cum Dano regnante Cimbriam Saxones infestarent, terram illam subjugare planè certi, opem ejus Cimbri implorant, & provinciæ principatum, si victoriam contra hostes obtinerent, pollicentur. Atqve is, conditione luculenta invitatus, arma capit; Cimbrios juvat, Saxones cædit; Cimbriaqve, ut promissum, in potestatem suam acceptâ Rex creatur *Meurs. Hist. Dan. lib. 1. in vit. Dan.* Cum Revaliensibus secundum *David. Chytraum. Chron. Saxon. lib. 20.* in tantis angustiis, qvibus in priori seculo detinebantur, nulla ab Imperio vel propriâ virtute & viribus spes defensionis appareret, necessitate adacti extremâ Russis adeò ad eorum portas excurrentibus, & non solùm pecora, sed cives & incolas ab urbe egressos abducentibus, ab Erico Sueciæ Rege vicino pecuniam mutuam, &, si â Moscho urbs obsideretur, auxilium & defensionem petiverunt. Cum autem Ericus, non esse pecuniam Regno Sueciæ aliis mutuò dandam, responderet, verum si imperio & tutelæ ipsius se civitas Revaliensis subjiceret, se non cupiditate proferendi fines sui Regni, qvod alioqvin satis amplum haberet, sed Christianâ charitate, ac, ut Moschum (Johannem Basilidem) vicinum, si eâ urbe potiretur, regno suo intolerabilem futurum arceret; se patrocinium ad defensionem illius urbis suscepturum, omniaqve privilegia & immunitates antiqvas urbi relicturum esse polliceretur: Revalienses, re cum Nobilitate vicinâ & civibus communicatâ, Magistro Livoniæ juramentum fidelitatis superiori anno præstitum renunciant, ac Erico Sueciæ Regi, qvi paulo ante Patri Gustavo successerat, se subjecerunt, *add. Dn. Conring de Finib. Imper. cap. 29. pag. 594. seqq.* De Gröningensibus à Præside Utrajectino desertis seseqve A. C. 1518. Carolo Geldro dedentibus *vid. Histor. Geldr. libr. 2 pag. 678.* Idem cum *Grotio* de Campanis bello pressis à Samnitibus recenset *Ayala. de Jur. Bell. lib. 1. cap. 1.*

II. Non tamen semper, qvamvis justa causa subditi, alicujus, obligat rectores ad bella sumenda: sed ita demum, si id sine omnium, aut plurium, subditorum incommodo fieri potest. Rectoris enim officium magis circa totum, qvam circa partes versatur: & qvo pars est major, eo ad totius naturam † propius accedit.

† Ziegl. p. 508

† h. L. c. 24. §. 9. Soto de Just. & Jur. Lib. V. q. 1. art. 7. L. 1. Contr. III. c. 13. n. 13.

III. 1. Itaqve si civis unus, qvamvis innocens, ad exitium ab hoste deposcatur, * dubium non est, qvin deseri possit, si appareat, civitatem hostium viribus multo esse imparem. Disputat contra hanc sententiam Ferdinan-

Ziegl. p. 508

§. 3. (b) Quia nihilominus ipsi pereundum
cum eversione reipubl. foret est a. hic
quaestio de tali casu ubi Hannibal ante
portas nec ulla spes salutis superest
et tunc coedes talis non fit nostra culpa
cum fiat citra intentionem nostram qq
exinde secuturam sciamus Obj malum tn.
esse membrum reipubl. deseri sed Rm in
politicis minus malum induit rationem
boni ap. 25. th. 2. n. 2. Illustr. loco L. 3. c. 1.
th. 4. n. 1. et historia veteri casum habemus
Herodotus L. 1. c. 41. ibi persae a cumaeis pa-
cteum et urbe cumae eciendum poscunt ipsum
oraculum eum dedendum jubet. Obstite
§. 2. (a) bellum n. res saeva est qm extremare Cumaei eorum aliquis egregio quo-
laesio procedens dt quae hoc in casu est dam facto oraculum illusit passeres sul
si causa sit publica quando p subditorum in nidis quos in templo adeoq sub pro-
Laesionem tota respubl. detrimentum cautione eius istruxerant eximendo facta ap-
pit aut si subditi a. eorum pars majorplicatione ad ad pactaeum et Cumaeos
laeditur non item si unus vel alter laeuer. quid si hostes neminem in dividuo
et enormiter quia inter unius hominis sed in genere tn. unam personam poscat
damnum et tot milium incommoda, qquis tradendus sit Rs. forti rem esse
bellum secum trahit nulla est proportio committendam, quia tunc nulla ratio
nisi laesus sit et potentioribus tunc n. sicut cur unus potius qm alter periculo et
corpus humanum magis afficitur si caput ponatur Obj Rempubl. non posse dere-
cor, vel alia pars nobilior vulneratur virginem stuprandam ergo multo minus
ita et respublica in laesione prima hominem interficiendum Rs. disparitas

rationis in eo e qd stuprum nullo modo in bello licitum quia malum morale in mala moralia v. nulla libertas nec juris quodam ~~[illegible]~~ relinquitur, sed hostem jure gentium juste occidere at nullo jure virginem stuprare citia n. omni tempore prohibita. ob dominium eminens qd ht princeps cogere pt civem ut se tradat, dominium eminens v. deducendum ex casibus necessitatis. ad necessitatem requiruntur (1) ~~[illegible]~~ (1) objecta casuum necessitatis sunt res intellectui humano ~~[illegible]~~ superabiles. h. o ut nullum consilium nobis supersit, quo alijs medijs utiposimus (2) ~~[illegible]~~ casus necessitatis accipere bonitatem a causa universalioni quicquid ergo in casu necessitatis alia licet id publico quoque licet, pt ergo civitas quia hoc facit propter causam universaliorem neque eodem alterius intendunt sed tantum satisfactionem hosti praestandam. qd vero competat talis ~~civitas~~ potestas civitati deductum n. 4. lit. (a) ~~[illegible]~~ etiam l. 5. c. 1 ~~[illegible]~~ 2. n. 1. lit. (d) aliter si nondum certa sit civitas an hostis contentus erit deditione tunc non faciendum nam ob incertum metum non licet alteri vim inferre ita ob incertam spem quoque alteri injuriam inferri fas non est. l. 2. c. 1. §. 3.

tum plus patitur qm in privatorum si a. altera respublica satisfactionem recuset eum in finem incertum jus repressaliarum 2. 3. c. 2. § 4. est

Cuius directe non spectat interitum suum sed tantum satisfactionem hosti praestandam mortem solum indirecte cui subeundae se tanquam instrumentum passivum praebet prout se res etiam habet cum ijs qui incensa pulvere naves disjiciunt.

nandus Vasqvius: sed, si non tam verba ejus, qvam propositum spectetur, hoc videtur agere, ne civis talis temere deseratur, ubi eum defendi posse spes sit. Nam & historiam adfert Italici † peditatus, qvi Pompejum, rebus non- † Id. n. 16.
dum plane desperatis, deseruit, de sua salute certior factus à Cæsare, qvod ille non immerito improbat.

***

Dubium non est, qvin deseri possit) Vide consilium Nicephori patriarchæ datum Michaëli Langabæ de transfugis pacis causa reddendis Bulgarorum duci, ubi hæc verba apud Zonaram: κρεῖσσον εἶναι παθεῖν κεμόντας μετρίας τινὰς, ἢ πολλὴν πάσχειν ἀνήριθμα. *Satius judicemus esse, paucos aliqvos mala ferre, qvam immensam multitudinem.*

2. An vero etiam tradi in manus hostium possit civis innocens, ut vitetur imminens alioqvi civitatis excidium, disputant eruditi, & olim disputatum est, ut cum Demosthenes nobilem illam de canibus, qvos lupi, pacis causa, ab ovibus tradi sibi postulabant, fabulam protulit. Negant id licere non Vasqvius tantum, sed is, cujus sententia ut perfidiæ propinqva à Vasqvio arguitur, Sotus. Ponit tamen Sotus, teneri talem civem se hostibus tradere: hoc qvoqve negat Vasqvius, qvia natura societatis civilis, qvam sui qvisqve commodi causa iniit, id non postulet.

†††

An verò etiam tradi in manus hostium) *Add. Bonacin. de Contract. D. 2. q. fin. s. 1. punct. 7. n. 1. Soto lib. 5. q. 6. art. 7. Becan. in 2. 2. Tom. 2. de Just. q. 10. de Homicid. Less. de J. & J. Lib. 2. c. 9. Dub. 7. Greg. de Valent. in Thom. 2. 2. q. 64. art. 6. Dn. Pufend. de J. N. & G. lib. 8. c. 2. p. 1039.* De hâc qvæstione ita differit *Lud. Molin. tom. 4. tr. 3. Disp. 10. num. 4. pag. 580.* dicendum est, posse tunc remp. tradere illum (civem) tyranno, ut tantum commune periculum ac damnum evitet. Posse verò remp. tradere tunc illum tyranno, non qvidem eo fine, ut interficiatur, sed scientem fore interficiendum, ad idqve à tyranno peti, posse illum tradere eo fine, ut ipsa tantum suum damnum evitet. &c. Nos utrumqve injustum esse arbitramur, tam qvando resp. civem, qvi certò se occidendum novit, hosti tradit, qvamvis nudâ sub intentione evitandi excidii, nisi fortè adhúc persvasum sibi habeat, fore, ut tyrannus innocenti tradito parcat: tùm qvando ejusmodi civis sese præsentissimæ morti addicat, idqve in locum qvasi pœnæ; non enim sui corporis & vitæ arbitrium penes ipsum stat, sed illi debetur, Deo sc. Opt. Max. à qvo obtinuit.

3. Sed hinc nihil aliud sequitur, qvam ex jure proprie dicto, civem ad hoc non teneri: at non etiam caritatem pati, ut aliter † faciat. Multa enim sunt non justitiæ proprie dictæ, sed dilectionis officia, qvæ non tantum cum laude præstantur, qvod Vasqvius agnoscit, sed etiam omitti sine culpa nequeunt. Tale autem omnino hoc videtur esse, ut maximæ multitudinis innocentis vitam suæ unius †† qvis præferat. Praxithea in Euripidis Erechtheo:

† L. 2. c. 8. §. 8. 30 y.

†† Vid. p. 569 pos. h. c. §. 1. Vasqv. d. l. c. 2. n. 5 p. 1039

Εἴπερ γὰρ ἀριθμὸν οἶδα καὶ τοῦ λάσσονος
Τὸ μεῖζον, εἰς μὲν οἶκος οὐ πλέον σθένει,
Πταίσας ἁπάσης πόλεος, οὐδ' ἴσον φέρει.
Si namqve numeros, qvidqve sit plus aut minus,
*Percipimus animo, * non malo unius domus*
Commune vinci, sed nec æqvari potest.

Diod. lib. XVII. Atqve ita Phocion Demosthenem atqve alios hortabatur, ad exemplum Lei filiarum & * Hyacinthidum potius mortem ipsi subirent, qvam malum irreparabile patriæ inferri sinerent. Cicero pro P. Sextio: *Si mihi, in aliqva nave cum meis amicis naviganti, hoc accidisset, ut multi ex multis locis prædones classibus eam navem se oppressuros minarentur, nisi me unum sibi dedidissent: si id vectores negarent, ac mecum simul interire, qvam me hostibus tradere mallent: jecissem me potius ipse in profundum; ut ceteros conservarem, qvam illos mei tam cupidos non modo ad certam mortem, sed in magnum vitæ discrimen adducerem.* Idem de Finibus III. *Vir bonus & sapiens, & legibus parens, & civilis officii non ignarus, utilitati omnium plus, qvam unius alicujus aut suæ, consulit.* Apud Livium de Molossis qvibusdam dictum legimus: *Eqvidem pro patria qvi lethum oppetiissent, sæpe fando audivi: qvi patriam pro se perire æqvum censerent, hi primi inventi sunt.*

Lib. XLV. c. 26.

***

3. -- -- *Non malo unius domus*

Commune vinci, sed nec æqvari potest) οὐ δίκαιον προσθήκην τὸ ὅλον μέρους εἶναι. *Iniqvum est, totum fieri accessionem partis.* Locus est apud Philonem fine libri II. de vita Mosis, ubi & alia lectu dignissima.

Hyacinthidum) Vide Apollodorum in Bibliotheca.

†††

Cicero pro P. Sextio) Videtur tamen hic locus Ciceronis, tanqvam Stoici, hic minus qvadrare. Supponebat enim hæc secta, qvemlibet potestatem habere in suam vitam, qvod taxat *Grotius h. l. c. 19. §. 5.*

4. Sed hoc posito restat dubitatio, an, qvod ille facere tenetur, ad hoc cogi qvoqve possit? Negat hoc Sotus, exemplo divitis, qvi egeno stipem dare ex misericordiæ præscripto tenetur, cogi tamen † neqvit. Sed notandum est, aliam esse rationem partium inter se, aliam superiorum, ubi cum sibi subditis comparantur. Nam par parem cogere non potest, nisi ad id, qvod ex jure debetur strictè dicto; at superior cogere potest, * etiam ad alia, qvæ virtus qvælibet præcipit, qvia in jure proprio superioris, qva superior est, hoc est comprehensum. Sic in magna frumenti penuria cives cogi possunt, qvod habent, in medium conferre: qvare & in nostra illa † controversia verius videtur, cogi posse civem, ut id faciat, qvod exigit †† caritas. Atqve ita, qvem dixi, Phocion amicissimum qvendam sibi, Nicoclem nomine, demonstrans ajebat, huc malorum ventum, ut si Alexander eum deposceret, ipse dedendum censeret.

† L. 2. c. 11. §. 3. c. 17. §. 2. n. 2. c. 22. §. 16.

Less. lib. II. c. 9. dub. 7. Plut. Phoc.

†† L. 3. c. 21. §. 24. n. 2.

4. *Etiam*

§. 3. n. 4. (a) distendum hic aut quis ~~[illegible]~~ ad conservationem civitatum omnino neces-
degit in propria civitate an in aliena
In propria cogi posse dubium non est pure
stricto quia est pars reipubl. Toti ac in quam vel citam civium haberet potestatem
partem tale ius e. si partis deditionem
totum liberari pt. in Extera a. repub.
obligatus quis est ex lege charitatis ut citam
quam saluti multorum posponat. cogi a
praecise nequit.

Sanum fuit ut summum imperium ali-
quam vel citam civium haberet potestatem
duplici fine tum avertendo aliquo a
civitate malo tum compescendis peccatis.
neq aliquis dubitabit quin civibus non
licebit desere stationem quovis sciant se
manus hostiles expertures esse si n. dere-
rerent stationem hostem civitatem occu-
paturum in effectu nihil aliud quam
quam civem ~~[illegible]~~ tradere hosti. nec obstat
si ~~[illegible]~~ quomodo vis modi potestas (in cita)
a singulis per pacta potuerit conferri.
Hic sciendum quemadmodum in na-

[illegible]ralibus et commixtione et temperatione
plurium simplicium provenire potest com-
positum, quidquid eui tales qualitates adsint,
quae in nullo simplicium mixtionem in-
gredientium deprehenduntur, ita et corpora
moralia ex pluribus hominibus constantia ali-
quod ius habere possunt, ex ipsa illa conjuncti-
one ~~constans~~ resultans, quod formaliter re-
nes neminem singulorum fuit, quale ius
a quod Respublica habeat in citam civium
illustr. exemplo sic nemo dixerit, homi-
nes singulos habere potestatem sibi ipsis
leges ferendi, et tamen dum omnes volunta-
tem suam unius voluntati sujiciunt oriz.
potestas leges ferendi, ita etiam cives po-
tuerunt de vita hoc modo pacisci quam
vis vita non sit in illorum potestate

§. 4. (a) haec ratio Electorem Brandenb. moveat ad 1655.
cur Polonis auxilio nolet venire in bel-
lo cum Suedis non n. se ipsis poterant tunc
tueri Poloni ~~ergo~~ multo minus Electo-
rem defendere ~~poterant~~ potuissent

+similis casus e, 1, Maccab. 5.

***

4. *Etiam ad alia, qvæ virtus qvælibet præcipit*) Sic apud Lucanos pœna erat dicta prodigis, ingratis apud Macedonas, otiosis apud eosdem Lucanos & Athenienses. adde, qvæ allata ad libri I. c. I. §. 9.

†††

Videtur cogi posse civem) Eadem est doctrina *Filliucc. Tom. 2. Tract. 28. cap. 1. n. 11. Molin. l. c. n. 5. in fin. pag. 561. Dian. Tom. 8. Tr. 5. Resolut. 89. Tanner. Tom 3. Disp. 4. q. 8. dub. 4. n. 54. seq. Bannez. in Thom. 2. 2. q. 64. art. 6.* Placet tamen nobis negativa cum *Dn. Zigl.* qvod tale imperium non habeat in vitam subditi innocentis Princeps, ut eum perdat.

Cives cogi possunt) Diximus de hoc qvædam ad *h. l. 2. c. 2. §. 20.* qvibus *add. Petr. Anton. de Petr. de Potest. Princip. cap. 32. sect. 4. n. 50. p. 582. sect. 5. n. 35. p. 593. Ludovic. Molin. de J. & J. Tom. 2. Tr. 2. D. 341. n. 1. seq. p. 374. Martin. Bonacin. Tom. 2. Tr. de Restitut. D. 3. q. 2. p. 2. n. 28. p. 595. Johann. Schneidewin. ad Instit. de his, qvi sui vel. alien. jur. §. fin. n. 6. pag. 34. It. de Empt. Vendit. §. fin. n. 7. p. 537. Jacob. Menoch. Arbitr. Judic. Qu. l. 2. cent. 5. cas. 462. n. 13. p. 658. Dn. Struv. S. J. C. Ex. 23. th. 7. p. 816. seq. Roland. a Valle cons. 80. Vol. 3. n. 14. pag. 293.*

IV. Subditis proximi, imo pares sunt in hoc, ut defendi debeant, socii, (*a*) in qvorum fidem comprehensum id est, sive in tutelam sese & fidem aliorum dederunt, sive mutua auxilia pacti sunt. *Qui non repellit injuriam a socio, si potest, tam est in vitio, qvam ille, qvi facit*, ait Ambrosius. Pactiones autem tales * ad bella, qvibus justa causa non subsit, porrigi haud posse, diximus (*b*) alibi. Et hæc est causa, cur Lacedæmonii, priusqvam bellum in Athenienses susciperent, sociis omnibus de causæ justitia judicium permiserint: Et Romani Græcis de bello in Nabidem. Nunc illud addamus, ne tunc qvidem teneri socium, si nulla spes sit boni exitus. Boni enim, non mali, causa societas contrahitur. Defendendus autem socius est etiam contra alium itidem federatum, nisi priori fœdere aliqvid specialius (*c*) convenerit. Sic Corcyræos, si causa eorum justa erat, Athenienses defendere potuerunt etiam contra Corinthos socios vetustiores.

(*a*) L. II. c. 15. §. 13. n. 1. Off. 1. c. 36.

(*b*) h. L. c. 22. it. c. 15. §. 13. n. 2. Liv. l. XXXIV. Ziegl. p. 510.

(*c*) L. 1. c. 3. §. 23. n. 2. L. 2. c. 15. §. 13. per tot.

***

Ad bella qvibus justa causa non subsit) Vide Simlerum de republica Helvetiorum. *Domino guerram faciente alicui, si sciatur, qvod juste, aut cum dubitabitur, vasallus eum adjuvare tenetur. Sed cum palam est, qvod irrationabiliter eam facit, adjuvet eum ad ejus defensionem, ad offendendum vero alium non adjuvet.* Lib. II. de Feudis, c. 28. Hic finitur. vers. Domino in princ.

†††

Non adjuvet) Obiter hic notamus, *Baldum ad h. t. n. 5. seq.* hunc locum singulariter taxasse tanqvam improbum, ac propterea Obertum & Gerardum duo pecora vocitasse: qvemadmodum hoc capitulum non convenire juri naturæ agnoscunt *Jacobin. de S. Georg. de Feud. §. & promiserunt. n. 8. jung. Dn. Zigler. ad Grot. c. seq. §. 30. p. 512. cum Guil. de P. P. l. 1. c. 4. n. 10. seqq.*

V. * Tertia causa est amicorum, qvibus auxilium promissum qvidem non est, sed tamen amicitiæ qvadam ratione debetur, si facile & sine incommodo

Vict. de Ind. p. 2. n. 17. Cajet. 2, 2. q. 4. art. 1.

modo exhiberi possit. Sic pro Lotho cognato arma sumsit Abrahamus; Antiatibus præceperunt Romani, ne in Græcos, utpote Italorum cognatos, piraticam exercerent. Iidem sæpe non pro sociis tantum, qvibus ex federe id debebatur, sed pro amicis bella susceperunt, aut suscipere minati sunt.

***

Tertia causa est amicorum) Oraculum vetus:

Cic. de fin. III. de off. II. L. ut vim. D. de just. & jure

Ἀνδρὶ φίλῳ θνήσκοντι παρὸν πέλας οὐκ ἐβοήθεις,
Οὐ σὲ θεμιστεύσω. περικαλλέος ἔξιθι ναοῦ.
Non ope juvisti præsens in morte sodalem:
Effabor tibi nil, nisi, templi finibus exi.

α de Ira l. 1. cap. 7.

VI. Postrema latissimeqve patens est hominum inter se conjunctio, qvæ vel sola ad opem ferendam sufficit. *Homo in adjutorium mutuum generatus est*, α ait Seneca. Ejusdem est: β *Sapiens, qvoties poterit, fortunæ intercedet.* Euripides in Supplicibus:

β de Clem. II, 5.

De Off. I. lib. cap. 5.

Præbent saxa perfugium feris,
Aræqve famulis. urbibus pressis malo
Tutamen urbes.

† L. 2. c. 20. §. 40. n. 1.

Ambrosio *fortitudo, qvæ defendit infirmos, plena justitia est*: qva de re supra † qvoqve egimus.

De Leg. IV. Dion. L. 1.

VII. 1. Qværitur hîc, an teneatur etiam homo hominem populus populum ab injuria defendere. * Plato puniendum censet, qvi vim alteri illatam non arcet: qvod & Ægyptiorum legibus cavebatur. Sed primum, si manifestum sit periculum, non teneri certum est. Potest enim suam vitam & res alienis præferre. Atqve ita interpretandum censeo illud Tullii, *Qvi non defendit nec obsistit, si potest, injuriæ, tam est in vitio, qvam si parentes, aut patriam, aut socios deserat*; ut *potest*, illud intelligamus, cum suo commodo: nam & idem alibi dicit, *non defendi homines sine vituperatione fortasse possunt.* Apud Sallustium est in historiis: *omnes, qvi secundis rebus suis ad belli societatem orantur, considerare debent, liceatne tum pacem agere: dein, qvod qværitur, satisne pium, tutum, gloriosum, an indecorum sit.*

***

Plato puniendum censet, qvi vim alteri illatam non arcet) Et Hebræi Mose de Kotzi præcepto jubente LXXVII, LXXX. vetante CLXIV. CLXV.

Less. Lib. II. c. 4. dub. 15.

2. * Senecæ qvoqve hoc non spernendum: *Succurram perituro, sed ut ipse non peream, nisi si futurus ero magni hominis aut magnæ rei merces.* Sed ne tunc qvidem tenebitur, si oppressus, nisi morte invasoris, eripi non potest. Nam si invasoris vitam, qvi invaditur, suæ potest præferri, ut alibi diximus †; non peccabit, qvi invasum id aut credet, aut volet malle: præsertim cum ex parte invasoris majus sit periculum damni irreparabilis & sempiterni.

† L. 2. c. 1. §. 8.

Se-

§. 8. n. 1 (a) P. neg. quia huiq principis
non interest qd subditi alieni a prin-
cipe suo tractentur ~~male~~ iniquiq Hinc
principes protestantes tempore afflic-
tionis Hungaricae nunqm minitando
sed intercedendo apud Imperatorem e=
gerunt ut abstineret a persecutione sua

***

Senecæ qvoqve) Locus est de Beneficiis II, 15. alter non dissimilis ejusdem argumenti lib. I. c. 10. *Dignum, etiam impendio sangvinis mei, tuebor, & in partem discriminis veniam: indignum si eripere latronibus potero, clamore sublato, salutarem vocem homini non pigebit emittere.*

†††

Ne tunc qvidem tenebitur) Imò verò tenebitur, nisi expressè de voluntate invasæ contrariâ constet. Qvilibet enim naturaliter præsumitur vitæ & sangvinis sui assertor ac conservator, donec probetur contrarium.

VIII. 1. Est & illud controversum, an justa sit belli causa pro subditis alienis, ut ab eis arceatur imperantis injuria. Sane ex qvo civitates societates institutæ sunt, certum est, rectoribus cujusqve speciale qvoddam in suos jus qvæsitum. Euripides Heraclidis:

δίκαιοι δ' ἐσμὲν οἰκοῦντες πόλιν
αὐτοὶ καθ' αὑτὸς κυρίας κρίνων δίκας.
Nos qvotqvot hujus colimus urbis mœnia,
Sufficimus ipsi nostra judicia exsequi.

Nec alio illud pertinet:

Spartam, tibi qvæ contigit, orna:
Nobis fuerint cura Mycenæ.

Et Thucydides inter summi imperii signa posuit τὸ αὐτόδικον, *judiciorum summam potestatem*, non minus, qvam τὸ αὐτόνομον καὶ τὸ αὐτοτελὲς, id est, *legum & magistratuum creandorum jus.* Nec alio pertinet poëticum illud:

Non illi imperium pelagi regnumqve tridentis, Virg. Æ. v. 1.
Sed mihi sorte datum.

Et huic non dissimile illud:

* *Rescindere nunqvam* Ovid. Met. 14.
Dis licet acta Deûm.

Et apud Euripidem: *Mos ille est Deûm;*
Qvod cupit unus, huic nefas obsistere: Hippolyto.

Nimirum, ut rectè explicat Ambrosius: *ne usurpata aliarum partium solicitudine bellum inter se incitarent.* τὸς σφετέρους αὐτόν τινα κολάζειν, * *ut in suos qvisqve animadvertant*, Lib. 1. de Off. æqvum esse censent Corinthii apud Thucydidem. Et Perseus in oratione ad Martium, qvod in Dolopes fecisset, negat se defensurum: *jure*, inqviens, *feci meo, cum mei regni, meæ ditionis essent.* L. V. Sed hæc omnia locum habent, ubi vere delinqvunt subditi, adde etiam, ubi dubia est causa. Liv. l. X. l. II. In hoc enim instituta est illa imperiorum distributio. Vict. de Ind. rel. n. 15.

***

-- -- *Rescindere nunqvam*
Dis licet acta Deûm) Ejusdem est III. Metamorphoseôn:

—— Neq; enim licet irrita cuiqvam
Facta Dei fecisse Deo

Ut in suos qvisq; animadvertant) Augustinus II. de Libero arbitrio: *Non enim, ut alicujus est bonitatis, alienis præstare beneficia, ita justitiæ, vindicare in alienos.* Procopius Vandalicorum: τὴν ὑπάρχουσαν ἡγεμονίαν αὐτόν τινα διοικεῖσθαι καλὸν, καὶ μὴ ἀλλοτρίας οἰκειοῦσθαι φροντίδας. *Qvod cuiq; obtigit imperium, id, ut administret, ac ne alienas curas in se trahat, honesto convenit.*

L.I.c.IV.§.xI. Vict. de Ind. Rel. p.2.n.13.

2. At non etiam si manifesta sit injuria, si qvis Busiris, Phalaris, Thrax Diomedes ea in subditos exerceat, qvæ æqvo nulli probentur, ideo præclusum erit jus humanæ societatis. Sic in Maxentium & in Licinium Constantinus, * in Persas alii Romanorum Imperatores arma ceperunt, aut capere minati sunt, nisi vim à Christianis religionis nomine arcerent.

***

In Persas alii Romanorum Imperatores) Exemplum simile habes in rebus Pipini apud Fredegarium in fine.

3. Imo etiam, si daretur, ne in summa qvidem necessitate arma recte à subditis sumi (qva de re dubitare vidimus illos ipsos, qvorum institutum fuit regiam potestatem defendere) non tamen inde seqvetur, non posse pro ipsis ab aliis arma sumi. Qvoties enim actioni alicui impedimentum ponitur, personale, non ex re; toties qvod uni non licet, alteri pro eodem licere potest, si modo tale sit negotium, in qvo alter alteri prodesse possit. Sic pro pupillo, cujus persona judicium non capit, litigat tutor aut alius: pro absente, etiam sine mandato, defensor. Impedimentum autem, qvod resistere subditum prohibet, non ex causa venit, qvæ eadem est in subdito & in non subdito, sed ex personæ qvalitate, qvæ in alios non transit.

† L.2.c.20.§.40.

4. Sic Seneca existimat, bello à me peti posse, qvi à mea gente sepositus suam exagitat, ut diximus, † cum de pœnis exposcendis ageretur: qvæ res sæpe cum defensione innocentium conjuncta est. Scimus qvidem ex veteribus novisqve historiis, alieni cupiditatem hos sibi qværere obtentus: sed non ideo statim jus esse desinit, si qvid à malis usurpatur. Navigant & piratæ: ferro utuntur & latrones.

Soto in verbo Bellum. p.1.§.10. circa fin. Liv. Libro XXXII.

IX. 1 Sicut autem societates bellicas eo initas animo, * ut in qvodvis bellum nullo causæ discrimine promittantur auxilia, illicitas diximus, ita nullum vitæ genus est improbius, qvam eorum, qvi sine causæ respectu mercede conducti militant, & qvibus

Ibi fas, ubi plurima merces.

Qvod Plato ex Tyrtæo probat. Hoc ipsum est, qvod Ætholis à Philippo exprobratum legimus: & Arcadibus à Dionysio Milesio his verbis: ἀγορὰ πολέμου προκεῖται, καὶ τὰ τῶν ἑλλήνων τὴν Αρκάδων τρέφει καὶ περιέχεται πόλεμος αἰτίαν οὐκ ἔχων: *belli instituuntur nundinæ, & Græcorum mala in fructu sunt*

Ar-

§. 4. n. 2 (a) In huiusmodi personas plus licet quia hi non considerantur ut principes sed ut hostes seu eversores generis humani Conf. l. 3. c. 20. §. 41. n. 1. et l. 2. c. 4. §. 41.

§. n. 2 (b) Quaer. an princeps christianus possit defendere Christianos ~~[illegible]~~ subditos alterius principis Rs. distinguendum inter protectionem causae et personae, Causam ~~[illegible]~~ suscipere alienorum subditorum non tamen tollere nexum inter inter personam subditi et principis. Si n. subdito et servo fugere licet in casu domini saevientis manente tm. nexu, multo magis poterit princeps protegere subditos salvo tm. manente nexu. Conf. l. 3. c. 20. §. 41. n. 1.

§. 9. n. 1. (c) Lucrum n. captatur ex re aliena. Pius princeps tm. potest uti talibus hominibus in in exercitum assumere quia iis utitur sicut et deus malis et improbis hominibus. c. 26. th. 5. n. 1. et l. 3. c. 1. §. 12. Mercenaria militia in eo etiam approbanda, quod repraesentet subditos quos alias oporteret in Bellum proficisci. Hae v. profectiones subditorum cum sine incommodis non sint (1) quod numerosiorem potius quam fortiorem reddant exercitum (2) cultoribus destituatur Respublica. rectissime mercenariis militibus uti princeps poterit. Militia etiam illa officii dt mercede

in remunerationem operis positae et
quidem per tributa extraordinaria re
levant n. se subditi ab onere ideoq
quari non possunt de magnitudine Mo
rum Cit. loc. th. 5. n. 1. Fuerunt ta
les apud Hebraeos uti patet ex historia
Davidis, apud Graecos ex hist. atheni
ensium apud Turcas Barbaros econ
trario militia mercenaria raro in usu
e sed omnes subditos oportuit in Bel
lo proficisci unde orientales quidem
copiosiorem sed nostrates fortiorem
educant exercitum, nostris temporibus
20 annos in Comitiis actum de mili
te perpetuo alendo et sustentando ad usum
impii In Polonia tales sunt Cosaci
qui praeterito seculo ad fl. Boristinem
collocati pro invasione tartarorum
reprimenda In Imperio Turcico quae
valet militia ~~Turcica~~ mercenaria
sunt (1) pars illis qui sumuntur ex
certis portionibus Terrarum ipsis assigna
tis (2) deinde sunt Spagii et Janitscharii
qui ex regibus sumptibus aluntur autor
status Turcici l. 3. c. 2.

Arcadibus, &, sine causarum respectu, modo huc, modo illuc arma circumferuntur. Res sane miseranda, ut Antiphanes loqvitur;

ὅς ἕνεκα τοῦ ζῆν ἔρχετ' ἀποθανούμενος.

Miles, * *qvi vitæ causa se auctorat neci.*

Dion Prusæensis: καί τοι τί τοῦ ζῆν ἀναγκαιότερόν ἐστιν, ἢ τί τούτου περὶ πλείστου ποιοῦνται πάντες; ἀλλ' ὅμως καὶ τοῦτο ἀπολύουσι διὰ χρημάτων ἐπιθυμίαν. *Qvid magis est necessarium nobis, aut qvid pluris fit, qvam vita? & tamen hanc qvoqve non pauci perdunt, dum pecuniam qværunt.*

***

Ut in qvodvis bellum nullo causæ discrimine promittantur auxilia) Iterum Simlerum hac de re vide.

Qvi vitæ causa se auctorat neci) Vitâ parari ea, in qvibus vita consumitur, dixit Seneca naturalium V, 18. Plautus Bacchidibus:

Suam qvi auro vitam vendicant.

Güntherus: *Ære dato conducta cohors, & bellica miles*
Dona seqvens, pretioq; suum mutare favorem
Suetus, & accepto pariter cum munere bello
Hunc habuisse, dator pretii qvem jusserit, hostem.

†††

Ibi fas, ubi plurima merces) Hoc semel atqve iterum observavi, inqvit *Philipp. Camerar. horar. succis. Cent.* I. *cap.* 94. *pag.* 476. in eqvitibus nostratibus, non procul ab Argentorato, aliis ad Regem Galliæ, aliis ad Principem Condæum militatum discedentibus, & veluti sub præcone, ut Plutarchus de eqvitibus Romanis ait, prostantibus, atqve iis, qvi plus dedissent, se adjungentibus. Hi, ubi in iisdem diversoriis convenissent, & vino incaluissent; fratres, consangvinei, & affines inter se erant, paulò post in bello se mutuò interfecturi.

2. Parum vero, qvod suam vendunt necem, nisi & aliorum sæpe innocentium venderent: tanto carnifice detestabiliores,* qvanto pejus est, sine causa, qvam ex causa, occidere: Sicut Antisthenes dicebat, carnifices tyrannis esse sanctiores, qvod illi nocentes, hi innocentes interficerent. Major Philippus Macedo huic hominum generi, τὰς τροφὰς εἰωθόσιν ἔχειν ἐκ τοῦ μισθοφορεῖν, *qvibus unus ex malitia qvæstus esset*, dicebat, bellum esse pacem, pacem bellum. Bellinus, de Re milit. II. p. tit. 2. n. 4. Diod. lib. XIIX.

***

Qvando pejus est sine causa, qvam ex causa occidere,) Seneca Naturalium V, 18. *Hoc vero qvid aliud qvis dixerit, qvam insaniam? circumferre pericula, & ruere in ignotos, iratum sine injuria, occurrentia devastantem, ac ferarum more occidere, qvem non oderis?*

3. Non est inter artificia bellum, imo res est tam horrenda, ut eam, nisi summa necessitas (*a*) aut vera caritas (*b*) honestam efficere neqveat: qvemadmodum (*a*) h. l. c. 24. (*b*) h. c. 25.

modum ex iis intelligi potest, qvæ capitum antecedentium proximo dicta à nobis sunt. Augustino judice † *militare non est delictum, sed, propter prædam militare, peccatum est.*

† De verbis Domini secũdũ Matthæũ; citatur can. 5. causa XXIII. qvæst. 1.

X. Imo & propter stipendium, si id unice aut præcipue spectetur: cum alioqvi stipendium accipere licitum sit omnino: τίς στρατεύεται ἰδίοις ὀψωνίοις ποτέ; ait Paulus Apostolus: *qvis suis impensis militat?*

I. Cor. IX, 7.

CAPUT XXVI.

De causis justis ut bellum geratur ab his, qvi sub alieno imperio sunt.

I. Qvi dicantur esse sub alieno imperio.
II. Qvid hic faciendum, si ad deliberationem adhibeantur, aut liberam electionem habeant.
III. Si imperetur ipsis, & causam belli injustam credant, non militandum.
IV. Qvid si dubitent?
V. Pietatis esse hac in re dubitantibus subditis parcere sub onere tributi extraordinarii.
VI. Qvando subditorum arma justa sint in bello injusto.

I.

L. I. c. V. §. III. L. II. c. V. per tot.

EGimus de his, qvi sunt sui juris: sunt alii in conditione parendi positi, aut filii familiarum, servi, subditi, etiam cives singuli, si cum civitatis suæ corpore comparentur.

Ægid. Reg. de Act. supern. Disp. 31. n. 80. Vict. de Jure Belli, n. 21. Act. 5. 9. L. 1. c. 2. §. 9. n. 3. §. 10. n. 11. c. 3. §. 9. n. 1. c. 4. §. 1. n. 3.

II. Hi vero, si aut ad deliberationem adhibentur, aut libera ipsis optio datur militandi aut qviescendi, easdem regulas seqvi debent, qvas illi, qvi suopte arbitrio pro se aut aliis bella suscipiunt.

III. 1. At si edicitur ipsis, ut militent, † qvod fieri solet, siqvidem constat ipsis, injustam esse belli causam: abstinere omnino debent, Deo potius obediendum, qvam hominibus, non Apostoli tantum dixerunt, * sed & Socrates: & apud magistros * Hebræorum exstat sententia, indicans Regi, contra Dei legem qvid præcipienti, prorsus non parendum. Polycarpi jamjam morituri dictum exstat: δεδιδάγμεθα γὰρ ἀρχαῖς καὶ ἐξουσίαις ἀπὸ Θεοῦ τεταγμένοις τιμὴν κατὰ τὸ προσῆκον τὴν μὴ βλάπτουσαν ἡμᾶς ἀπονέμειν. *Didicimus imperiis ac potestatibus à Deo ordinatis exhibere honorem, qvem par est, qviq; salutem nostram non impediat.* Et Paulus Apostolus: *Filii,* inqvit, *obedite parentibus * in Domino; id enim æqvum est.* Ad qvem locum Hieronymus: *Peccatum filiorum est, non obedire parentibus; & qvia poterant parentes aliqvid imperare perversum, adjunxit, in Domino.* Et * de servis addit: *Cum Dominus carnis à Domino spiritus diversum imperat, non est obediendum.* Idem alibi: *In illis tantum debent dominis & parentibus esse subjecti, qvæ contra Dei mandatum non sunt.* Nam & idem ille Apostolus dixerat, sui qvemq; operis mercedem reportaturum, sive liberum, sive servum. Tertullianus vero: *satis præscriptum habemus, in omni obseqvio esse nos oportere, secundum Apostoli præceptum, * subditos magistratibus, prin-*

Eph. VI, 1.

Eph. VI, 8.

D.3. n.1. (a) casus perquam rarus in civilibus. nam
quamvis disceptur de justitia causae non tam
ita plena est ut certo perspici possit quin
causa sit palam injusta si tamen contrariatur ejus
Sphaeram suam omnino invenitur uti in
4. A.S.

principibus, & potestatibus: sed intra limites disciplinæ. In martyrologio Silvanus martyr: *Iccirco Romanas leges contemnimus, uti jussa divina servemus.* Apud Euripidem dicenti Creonti: Phœnessis.

Nonne exsequi mandata fas ipsum jubet?

Respondet Antigone:

Non imperata jure nec jus exsequi.

Musonius ita ait: *Si quis aut patri, * aut magistratui, aut domino, turpia aut iniqua factu imperanti, non paret, is nec inobediens est, nec injuriam facit, nec peccat.* Stob. tit. liberos parent. honorand.

***

Sed & Socrates) Plato id nos docet in ipsius Apologia. Et Apollonius, qui Neronis Edicto illud Sophocleum opponebat:

Οὐ γὰρ τί μοι ζεὺς ἦν ὁ κηρύξας τόδε.

Nam jussa non hæc Jupiter dederat mihi.

Hebræorum exstat sententia) Quam & Josephus eis tribuit Antiquæ Historiæ XVII. θαυμαστὸν δὲ οὐδὲν εἰ τῶν δογμάτων ἀξιωτέρους τετηρῆσθαι ἡγούμεθα νόμους οὓς Μωϋσῆς ὑπαγορεύσει καὶ διδαχῇ τοῦ Θεοῦ γραψάμενος κατέλιπε. *Nihil vero mirum, si servatu digniora credimus jussis tuis ea, quæ Moses, Deo suggerente ac docente, scripta reliquit.* Adde Rabbinum Tanchumam, citante Drusio ad locum Actorum.

In Domino) Chrysostomus hoc in Domino sic explicat: τουτέστιν ἐν οἷς μὴ προσκρούσῃς Θεῷ: *id est in quibus Deum offensurus non es.* Idem ad Patrem infidelem: οὐ γὰρ δὴ μικρὸς ἡμῖν κεῖται μισθὸς τοῖς τοὺς γεγεννηκότας τιμῶσιν, ἀλλ' ὡς δεσπότας αὐτοὺς ἡγῆσθαι κελευόμεθα, λόγῳ τε καὶ ἔργῳ θεραπεύειν, ὅταν μὴ δὴ τὰ τῆς εὐσεβίας παραβλάπτηται, *Non enim exigua nobis merces proposita est, si honorem exhibeamus parentibus. sed ut dominos eos habere jubemur, verbisque & rebus obsequium ipsis præstare, extra quam si pietas lædenda est.* Sic accipe illud Hieronymi. *Per calcatum perge patrem,* declamatorie dictum, sumtumque à Latrone declamatore apud Senecam: & quæ apud Ambrosium de virginitate, & apud Augustinum epist. XXXIIX. ad Lætum & Canone IV. Arabicæ interpretationis Concilii Niceni I.

De servis) Chrysostomus I. Cor. VII, 24. καὶ γὰρ εἰσὶν ὅροι δούλῳ παρὰ τοῦ Θεοῦ κείμενοι. καὶ μέχρι που δεῖ φυλάττειν αὐτοὺς καὶ τοῦτο νενομοθέτηται, καὶ ὑπερβαίνειν αὐτοὺς οὐ χρή. ὅταν γὰρ μηδὲν ὁ δεσπότης ἐπιτάττῃ τῶν μὴ δοκούντων τῷ θεῷ ἕπεσθαι δεῖ καὶ πείθεσθαι. περαιτέρῳ δὲ μηδέν. *Sunt & servis limites sui à Deo præscripti: & quousq; eos servare oporteat & hoc præceptum est, neq; eos licet excedere. Ubi enim nihil dominus jubet eorum, quæ Deo improbantur, sequi & obsequi oportet, non ultra.* de matrefamilias Clemens Alexandrinus: πάντα τῷ ἀνδρὶ πειθομένη, ὡς μηδὲν ἄκοντος ἐκείνου πρᾶξαί ποτε, πλὴν ὅσα εἰς ἀρετήν τε καὶ σωτηρίαν διαφέρειν νομίζητα. *In omnibus viro parebit, neq;, eo invito, faciet quicquam, extra quæ credet ad virtutem salutemq; momentum habere.*

Subditos magistratibus) Exempla illustria & pœnæ & laudis vide I. Sam. XXII, 18. 19. I. Reg. I, 10. 12. 14. Apud Christianos Manuel & Gregorius detrectarunt ministerium occidendæ Augustæ. Nicetas Alexio Manuelis filio.

Aut Magistratui) In paganis hominibus duo sunt nobilia exempla eorum, qvi principibus ad in honesta obsecuti non sunt, Papiniani satis celebratum, & alterum Helpidii apud Ammianum XXI. Severus ne eos qvidem pœna expertes voluit esse, qvi Imperatori obsecuti essent ad necem Senatoris. vide Xiphilinum.

†††

Abstinere omnino debent) Mandatum enim superioris in delictis non excusat, sed potius obedientia inofficiosa in delictis jure reprobata est, *arg. l. cum ratio. 7. §. præterea 4. ff. de Bon. Damnat. l. sed si unius. 17. §. si jussu domini. 7. ff. de Injur.* Hinc meritò improbant sancitum in 2. *F. 28. princip.* ubi & *Bald. n. 5. & seq.* Obertum & Gerhardum duo pecora fuisse propter hoc pronunciat.

De servis addit) Qvidam hîc contendunt, confundi ab Autore imperia herilia cum civilibus, illumqve argumentari ex servi qvalitate ad cives, qvæ tamen omninò distingvenda sunt. At tamen Grotius argumentatur à majore ad minus, qvod non inconvenienter procedit. Si enim servi, magis qvippe obnoxii imperio herili, qvam cives civili, dominis suis in iis obedire non debent, qvæ Dei mandatis repugnant, multo minus cives mandatis magistratus injustis obedire tenentur. Consentit *Grasvv. ad h. l. p. 234. Edit. Belg.*

2. Gellius negat probam esse sententiam, omnia esse, qvæ pater jusserit, parendum. *Qvid enim*, ait, *si proditionem patriæ,*† *si matris necem, si alia qvædam imperavit turpia aut impia? Media igitur sententia optima atq; tutissima visa est, qvædam esse parendum, qvædam non obseqvendum.* *Seneca pater: *Non omnibus imperiis parendum est.* *Qvintilianus: *Non omnia necesse est facere liberis, qvæcumq; patres imperant. Multa sunt, qvæ fieri non possunt. Si imperes filio, ut sententiam dicat contra, qvam existimet: si testimonium jubeas dici ejus rei, qvam ignoret: si sententiam in Senatu: si Capitolium me incendere jubeas, arcem occupare; licet dicere. Hæc sunt, qvæ fieri non oportet.* Seneca: *Non aut nos omnia jubere possumus, aut in omnia servi parere coguntur. Contra Rempublicam imperata non facient: nulli sceleri manus commodabunt.* Sopater: ἔδει, φησὶ, πεισθῆναι τῷ πατρὶ. εἰ μὲν κατὰ νόμους, καλῶς. εἰ δὲ παρὰ τὸ πρέπον, οὐκ εὔλογον. *Patri*, inqvit, *parendum est. Siqvidem intra jura, recte: sin ultra honestum, non convenit.* Irrisus olim Stratocles, qvi legem Athenis rogaverat, ut qvicqvid Demetrio Regi placuisset, id in Deos pium, & inter homines justum esset. Plinius alicubi elaboratum à se ait, ut constaret, * ministerium crimen esse.

† Lib. VII. c. 7. L. 35. D. de Religios. Decl. 271.

De Benef. Lib. III, 20.

L. III. Ep. IX. ad Minutium.

***

Seneca pater) Libro I. controversia I.

Qvintilianus) idem alibi: *Non omnia præstanda etiam parentibus. Alioqvin nihil est pernitiosius acceptis beneficiis, si in omnem nos obligant servitutem.*

Irrisus

§. 3. n. 4. (a) Quaeritur etiam an transylvanis
~~etiam~~ licet bellare contra Xtianos Rs si sponte
eant, peccare quia bella omnia si non
directe certe per consequentiam interitum
Xtianae religionis ~~[illegible]~~ procurant. (2) jus sit tm.
egredi posse quia controversiae bellicae et
causis civilibus sunt (3) si etiam bellatum jn
eant defendendo potius qm offendendo ar:
ma gerere debent.

Irrisus olim Stratocles) Talis erat syngrapha illa, qvam à Basilio Camatero Andronicus Comnenus exegerat: ἐκεῖνα ἐν τῷ δεήσεσθαι λαμπράδησεσθ ὅσα φίλητὰ Ἀνδρονίκῳ κἂν εἴησαν παναθέμιτα, κἀκεῖνα πάλιν ἀποφυγεῖν, ὁπόσα σὺκ ἠδέναι Ἀνδρόνικον. *Illa in Pontificio se facturum, qvæ grata Andronico essent, qvamvis plane nefaria: contra defugiturum se ea, qvæ Andronico non placerent.*

Ministerium crimen esse) Tertullianus de anima: *Plus cæditur, qvi jubet, qvando nec, qvi obsequitur, excusatur.* & de Resurrectione carnis: *Cum humana censura eo perfectior habeatur, qvo etiam ministros facti cujusq; deposcit, nec parcens aut invidens illis, qvo minus cum auctoribus, aut pœnæ, aut gratiæ, communicent fructum.* vide Gailium de Pace publica lib. I. c. IV. n. 14.

3. Ipsa jura civilia, qvæ peccatis excusabilibus facile veniam præbent, favent qvidem his, qvi parere necesse habent, sed non in omnibus. Excipiunt enim ea, qvæ atrocitatem habent facinoris vel sceleris; qvæ sua sponte scelerata ac nefaria sunt, ut loqvitur Tullius; maleficia, qvæ sponte & non disputatione Jurisconsultorum, sed naturali interpretatione fugienda sunt, ut Asconius interpretatur. L. 4. & L. Adeo. 157. D. de R. I. Ver. III.

4. Narratum Hecatæo Josephus memorat, Judæos, qvi Alexandro Macedoni militabant, neqve verberibus neqve contumeliis ullis adigi potuisse, ut ad belli templum, qvod Babylone erat, instaurandum, humum cum militibus ceteris aggererent. Sed propius nostri argumenti exemplum habemus in Thebæa legione, de qva supra †egimus; & in Juliani militibus, de qvibus sic Ambrosius, *Julianus Imperator qvamvis esset Apostata, habuit tamen sub se Christianos milites: qvibus cum dicebat, producite aciem pro defensione reipublicæ, obediebant ei. * cum autem diceret eis, producite arma in Christianos, tunc agnoscebant Imperatorem cœli.* Sic & spiculatores legimus, ad Christum conversos, mori potius elegisse, qvam edictis & judiciis in Christianos manum commodarent. L. 1. c. 2. § 9. n. 3. †L. 1. c. 2. § fin. n. 11. seq. c. 4. § 7. n. 10. seqq. Ziegl p. 512

***

Cum autem diceret eis, producite arma in Christianos) Non enim ab omni vi in Christianos abstinuit Julianus, tunc maxime, ubi colorem aliqvem nactus sibi videbatur. *Julianus Christiani jugulator exercitus* In Hieronymi scripto ad Nepotianum; cœptam ejus imperio Antiochæ persecutionem, & juvenem qvendam tortum, narrat Augustinus de Civitate Dei, lib. I. c. 32. in Martyrologiis memoria celebratur S. Eliphii Scoti & sociorum ejus 33. qvos Julianus inter Tullensem & Grandensem civitatem decollari fecit. Vide & Joannem Antiochenum in excerptis ex manuscripto Peiresiano. Augustinus epistola L. ad Bonifacium citatus à Gratiano c. 94. causa XI. qvæst. III. *Julianus exstitit infidelis Imperator, nonne exstitit apostata iniqvus & idololatra? Milites Christiani servierunt Imperatori infideli, ubi veniebant ad causam Christi, non*

non agnoscebant, nisi illum, qvi in cœlo erat: qvando volebat, ut idola colerent & thurificarent, præponebant illi Deum.

†††

In Christianos) immeritos; aliàs subditi etiam tenentur militare sub magistratu heterodoxo, justum belligerandi causam habente, adversus orthodoxum: qvia delicta publica jure naturæ & gentium etiam in orthodoxis puniri debent. Qvare *Ezech.* 23. v. 45. justi judices Chaldæorum suppliciis vindicabant homicidia & adulteria Judæorum. Et undecim Tribus vindicabant stuprum violentum commissum in pellicem heterodoxi Levitæ non sine aliqvo damno, etiam orthodoxæ religionis, *Judic.* 19. *vid. Hulsem. in Breviar. Theoleg. cap.* 20. *th.* 19. *pag.* 494. Consentit *Dn. Zigler. h. l.*

Vict. de Jure belli, n. 23.

5. Tantundem erit, si qvis persvasus sit, qvod imperatur, injustum esse. Nam huic tantisper ea res pro illicita est, qvamdiu eam opinionem non potest deponere: ut ex supra † tractatis apparet.

† h. L. c. 23. §. fin.

IV. 1. Qvod si dubitet, res licita sit necne, eritne qviescendum an parendum? Parendum pleriqve censent: nec obstare illud laudatum. Qvod dubites, ne feceris: qvia qvi contemplative dubitat, potest activo judicio non dubitare: Credere enim potest, in re dubia obseqvendum superiori. Et sane, qvin hæc distinctio judicii duplicis in multis actionibus locum habeat, negari non potest. Jura civilia, non Romanorum tantum sed aliarum gentium, in tali circumstantia non modo * impunitatem concedunt obedientibus, sed & actionem in eos civilem denegant. Is damnum dat, ajunt, qvi jubet dare: ejus vero nulla culpa est, cui parere necesse est. Necessitas potestatis excusat, & similia.

Ven. 2. 4.

***

Impunitatem concedunt obedientibus) Chrysostomus de Providentia III. πολλοὶ γοῦν ἀρχόντων ἐπὶ φόνοις ἀδίκοις κατηγορηθέντες, δίκην ἔδοσον. τοὺς δὲ δημίους τοὺς διακονουμένους τῷ φόνῳ καὶ αὐτόχειρας γενομένους τῆς σφαγῆς, οὐδ' εἰς δικαστήριον ἑλκύσαι τις, ἀλλ' οὐδὲ ζήτησαν τὴν ἀρχὴν, τῆς ἀνάγκης αὐτῶν ἀπολογουμένης. καὶ τοῦ τῆς ἀρχῆς ἀξιώματος καὶ τοῦ τῆς ὑποταγῆς φόβου. *multi sæpe magistratuum, ob injustas cædes accusati, pœnas dederunt. At carnifices, qvi cædi ministerium, qvi manuum operam præbuere, nemo in jus vocaverit, imo de iis ne quæsierit qvidem. excusat enim eos necessitas ex dignitate jubentis, & ex parentis timore.* Ex Celso Ulpianus: *servum* ait *nihil deliqvisse, qvi domino jubenti obtemperavit.* L. 2. §. 1. D. de Nox. Act. *Velle non creditur, qvi obseqvitur imperio patris vel domini.* L. 4. D. de Regulis Juris, & ibi Cujacius. Seneca: *Involente necessitas non est.* Adde Legem Langobardicam lib. I. tit. IV. capite II. Mithridates libertos Attilii, conscios cædis in se cogitatæ, impunitos dimisit, & ejus, qvi à se defecerat, filios; Appianus Mithridatico: Absolutus Tiberius Gracchus à culpa Numantini fœderis, qvoniam alieno imperio peccaverat.

† L. 3. c. XI. §. IV. L. Is Damnũ. 169. de R. I. L.

2. Ipse Aristoteles Nicomachiorum † qvinto, his, qvi injustum qvidem aliqvid faciunt, non autem injuste, annumerat famulum domini imperantis: injuste

§ 4. n. 1. (a) Haec locus in Moralibus ita explicatur
peccare agentem non peccato suo sed alieno
locum tn. tamdiu habet, quamdiu instrumentum
actionum non sit, nam si sit aliquo modo
instrumentum actionis tunc ipsi imputari
pt peccatum sed semper in passione consistere
tt in non tollit peccatum sed minuit ex-
cusare n. e tollere sed idem imminuere quam
admodum excusabiliter peccat qui gradum
minorem peccati tt. Qui autem passive tm
ad peccatum concurrit eidem imputari
id nequit, cum sit alienum sic virgo
per vim stuprata peccasse nullo modo dici
tt L. 3. c. 10. §. 5.

injuste autem eum ait agere, à qvo actionis principium est; nimirum qvia in famulo vis deliberatrix plena non est, ut indicat proverbium:

ἥμισυ τ' ἀρετῆς ἀποαίρει δούλιον ἦμαρ.
Dimidia virtute caret servire coactus.

Et simile:

ἥμισυ γάρ τε νόου ἀπαμείρετ' εὐρύοπα Ζεύς
ἀνδρῶν οὓς ἂν δὴ κατὰ δούλιον ἦμαρ ἕλῃσι.
Tollitur huic hominum generi pars altera mentis
Ab Jove, servilem voluit qvos ducere vitam,

Et illud, qvo Philo utitur:

Δοῦλος τέφυκας. οὐ μέτεστί σοι λόγου.
*Servi tua est fortuna: * ratio ad te nihil.*

Et illud Taciti: *Principi summum rerum judicium Dii dederunt, subditis obsequii gloria relicta est.* Narrat idem scriptor, Pisonis filium à Tiberio crimine belli civilis purgatum: *patris qvippe jussa, nec potuisse filium detrectare.* * Seneca: *Servus herilis imperii non censor est, sed minister.*

***

Ratio ad te nihil) Themistius oratione IX. principes rationi esse dicit similes milites iræ.

Seneca) de controversiis III, 9.

3. Et specialiter in hac de militia qvæstione ita sensit Augustinus. Sic enim ait: *Ergo vir justus, si forte sub rege, etiam sacrilego, militet, recte potest, illo jubente, bellare; si civicæ pacis ordinem servans, qvod sibi jubetur, vel non esse contra Dei præceptum certus est, vel, utrum sit, certus non est: ita ut fortasse reum faciat regem iniqvitas imperandi, innocentem autem militem ostendat ordo serviendi.* Et alibi: *Miles cum obediens potestati, sub qva legitime constitutus est, hominem occidit, * nulla civitatis suæ lege reus est homicidii: imò, nisi fecerit, reus est imperii deserti atq; contemti: qvod si sua sponte atq; auctoritate fecisset, in crimen effusi humani sangvinis incidisset. Itaq;, unde punitur, si fecerit injussus, inde puniretur, si non fecerit jussus.* (a) Atqve hinc passim recepta est sententia, subditos qvod attinet, dari bellum utrimqve justum, id est injustitia vacans, qvo illud pertinet:

Qvis justius inducat arma
Scire nefas.

***

Nulla civitatis suæ lege reus est homicidii) Idem Augustinus de libero arbitrio libro I. c. 4. *Si homicidium est, hominem occidere, potest aliqvando occidere sine peccato, nam & miles hostem, & judex vel minister ejus nocentem, & cui forte invito atq; imprudenti telum de manu fugerit. non mihi videntur peccare, cum hominem occidunt: sed nec etiam homicidæ isti appellari solent.* Retulit Gratianus in c. 41. causæ XXIII. qvæstionem V.

13. Liber homo. D. Ad L. Aqvil. L. Non videntur. 167. §. 1. Qvi jussu. de R. J. Paul. L. V. Sen. tit. 22. §. 1. Leges. Longobard. tit. 96. de termino effosso. Leges Wisigotth. L. 2. tit. II. c. 2. L. IIX. tit. I. c. I. Lib. VII. tit. IV. c. II. Ann. III. Lib. XXII. c. 74. contr. Faustum. De Civit. Dei, lib. I. cap. 26.

(a) L. 2. c. 23. §. 13. Sil. in verbo bellum. I. n. 9. concl. 4. Castr. in L. V. D. de Inst. Soto, L. V. q. I. art. 7. & q. 3. art. 3. Vict. de JureBell. n. 32. Covarruv. in c. peccatum. part. II. §. 10.

(a) Adr. Quæstione qvodl. II.

4. Non caret tamen hoc sua difficultate. Et (a) Adrianus nostras, qvi Cisalpinorum ultimus Pontifex Romanus factus est, * contrariam defendit sententiam, qvæ stabiliri potest non illa præcise ratione, qvam ille adfert, sed hac, qvæ magis urget, qvod qvi dubitat contemplative, debeat judicio activo eligere partem tutiorem. Est autem pars tutior, abstinere bello. Laudantur Esseni, qvod inter alia jurarent μὴ βλάψειν τινὰ ἐξ ὑπαγγελίας: non nocituros se cuiqvam, ne, si juberentur, qvidem: imitatores horum Pythagorei, qvi, Jamblicho teste, abstinebant, causa addita, qvia φόνων κοσμήτης καὶ νομοθέτης ὁ πόλεμος, bellum cædes submministrat atq; imperat.

***

Contrariam defendit sententiam) Exemplum hanc seqventium est apud Scasnaburgensem.

5. Neqve obstat, qvod ex altera parte periculum est, inobedientiæ. Nam cum utrumqvé incertum sit (nam si injustum est bellum, jam in ejus vitatione nihil est inobedientiæ caret peccato, qvod ex duobus minus est. Inobedientia autem in ejusmodi rebus suapte natura minus malum est, qvam homicidium, præsertim multorum innocentium. Narrant veteres, cum Mercurius, ob Argum interfectum accusatus, Jovis mandato se defendisset, non tamen ausos Deos eum absolvere. Sed nec Pothinum, Ptolemæi satellitem, Martialis, cum ait:

Bald. II. cons. 385. Sotus de det. secr. membr. 3. q. 2. in resp. ad I.

Antoni tamen est pejor, qvam causa Pothini:
Hic facinus domino præstitit, ille sibi.

Vict. de Jure belli, Rel. 5. n. 25.

Nec magni ponderis est, qvod contra nonnulli adferunt, fore, ut, id si admittatur, pereat sæpe Respublica; qvia plerumq; non expediat rationes consiliorum edi populo. Ut enim hoc verum sit de causis svasoriis belli, de justificis verum non est, qvas oportet claras esse & evidentes, & proinde tales, qvæ palam exponi & possint & debeant.

Apolog. c. 4. I. adversus Nat. 2, 6.

6. Qvod de legibus nimis forte indistincte dictum à Tertulliano est, in his legibus sive edictis de bello gerendo locum justissime habet: *Neq; civis fideliter legi obsequitur, ignorans, qvale sit, qvod ulciscitur lex. nulla lex sibi soli conscientiam justitiæ suæ debet, sed eis, à qvibus obsequium exspectat. Ceterum suspecta lex est, qvæ probare se non vult: improba autem, si non probata dominetur.*

Apud Papinium Achilles Ulyxi se ad bellum excitanti ait:

Qvæ Danais tanti primordia belli,
Ede: libet justas hunc sumere protinus iras.

Apud eundem Theseus:

Ite alacres, tantæq; precor confidite causæ.

Propertius dixerat lib. IV. El. 6:

Frangit & attollit vires in milite causa:
Qvæ nisi justa subest, excutit arma pudor.

Cui

§. 4. n. 4. (a) Adrianus 6. fuit natione Belga, natus in urbe Ultrajectino unde aliquis de eo versus tales composuit ultrajectinum, plantavit, Lovanium erigavit, Caesar incrementum dedit ubi aliquis subscripsit hic nihil fecit

§. 4. n. 5. (c). propter incertum peccatum metum non dt committi certum peccatum plura de hac re vide. c. 25. §. 2. n. 2. lit. c. et hoc in confesso est conscientiam inter dubia nutantem sibi optime consulere, electa illa parte et qua minus peccatum periculum jam a longe praesentis est periculum peccandi propter dubium aliquidem fidem expresse datam negligere eum justa superiorum semper comitetur praesumptio justitiae, et eadem saepe et tali procedunt ratione qm privatis haudquicqm concessum judicare.

§. 4. n. 4 (b) abstinere a bello non est in potestate nostra partem tutiorem eligere eorum est quae in nostra potestate sunt posita e contrario in dubio de bemq gequi qd sit tutius vid. c. 23. §. 3 n. 2. lit. c.

§. 4. n. 4. (c) homicidium multorum hominum non e metuendum a privato sed a principe et cum principe ab universis. (2) in eiusmodi casibus etiam subditus potius defensive qm offensive agere dt.

§. 4. n. 4. (d) omnino magni ponderis si n. licet dubitare de justitia belli tunc etiam licebit dubitare de alijs factis principum et per consequens abstinere qd vero malam induceret consequentiam jam v. firma regula est in moralibus semper eligere qd sit minus malum et qd cum minori injuria conjunctum dubitare v. d factis principis est magis malum nam turbaret totam rem publicam et pt gignere qm maximam confusionem minus v. esset hominem occidere potius defensive qm offensive agere si n. datur Bellum ratione subditorum utrimq justum fatente ipso Grotio n. 3. hoc non erit tam grave malum

Vid. Pufendorf. l. 8. c. 1. p. 1028. et p. 1033.

§. 4. n. 5. (e) ratio quia causa principum prostituitur apud subditos qd satis deductum in manifesto Brandenburgensi in causa Juliacensi 1610.

§. 4 n. 5. (f) ratio (1) ut toti generi humano constet de justitia (2) ut subditi eo alacrius in bello eant si clarae v. sint non licet dubitare si non clarae tunc praesumptio semper pro principe praesumitur n. semper talis qualis esse dt. c. 23. §. 2. n. 2. lit. c.

§. 5. n. 1. (a) tributa extraordinaria ab ijs sol-
vi ~~[illegible]~~ ut militia mercenaria conferatur
et ita se liberent ab onere qd alias n.
necessum ~~[illegible]~~ semper ipsos in bellum conjicere
~~[illegible]~~ vid. l. 2. §. 2. n. 1. lit. c. si v. duli-
tant de justitia belli neq licebit e-
rogare tributa quia illa solvuntur
in eum finem ut se liberent ab one-
re et sic grotius tacite adstipulatur
contrariae sententiae.

Cui par illud Panegyristæ: *Tantum etiam inter arma bona conscientia sibi vindicat, ut jam cœperit non virtutis magis, qvam integritatis, esse victoria.* Ac sic viri qvidam eruditi interpretantur וַיָּרֶ qvod legitur * Gen. XIV,14. ut sensus sit, ministros Abrahami ante prælium ab ipso plene institutos de armorum suorum justitia.

***

Genesis XIV,14.) qvidam in eundem sensum trahunt vocem חֲנִיכָיו & interpretantur *à se institutos.* Herodes in oratione ad Judæos post cladem in Arabia, apud Josephum: βούλομαι δὲ πρῶτον μὲν ὑπὲρ τοῦ πολεμεῖν ὡς δικαίως αὐτὸ ποιοῦμεν ἐνδεῖξαι, διὰ τὴν ὕβριν τῶν ἐναντίων ἐναγκασμένοι. μέγιστον γὰρ εἰ μάθοιτε τοῦτο, προθυμίας ἄρτιον ὑμῖν ἔσται. *Volo autem ostendere vobis, qvam juste susceperimus hoc bellum, coacti inimicorum contumeliis. Id enim, si intellexeritis, magnum vobis ad audendum erit incitamentum.*

7. Et sane denunciationes, ut mox infra † dicemus, palam fieri solebant & expressa causa, ut totum qvasi genus humanum de justitia causæ possit cognoscere. Scilicet prudentia virtus est, ut & Aristoteli visum, imperantis propria: justitia vero hominis, qva homo est.

† L. 3. c. 3. §. 5. seq. et c. 1. th. 5. n. 4.

8. Omnino autem seqvenda videtur ea, qvam diximus, Adriani sententia, si subditus non modo dubitet, sed, argumentis probabilibus inductus, magis in id propendeat, ut bellum injustum esse putet: præcipue verò, si de aliis impetendis, non de suis tuendis, agatur.

9. Qvin probabile est, etiam carnifici, qvi damnatum occisurus est, hactenus, aut qvod qvæstioni & actis interfuerit, aut ex rei confessione cognita esse debere causæ merita, * ut satis ei constet, mortem ab eo commeritam: idqve nonnullis in locis observatur: nec aliud spectat lex Hebræa, cum ad lapidandum eum, qvi damnatus est, testes vult præire populo.

Ægid. Regius de Act. supernat. disp. 31. dub. 5. n. 85. Bannes. 2, 2. q. 40. art. 1. Mol. tract. II. disp. 113. Devt. XVII.

***

Ut satis ei constet, mortem ab eo commeritam) ideo indicta causa sacerdotes, Nobæ habitantes, occidere noluere, Saulis ministro Doëgo probiores, I. Sam. XXII, 17. Et Achabi spiculator tertius nocere Eliæ noluit, II. Reg. I, 13. & seqventibus. Aliqvot etiam carnifices, ad Christum conversi, in posterum eo munere, ut periculoso, abstinuere. Vide Martyrologium & Bedam. L. I, cap. 7.

V. 1. Qvod si subditorum animis per causæ expositionem satis neqveat fieri, omnino officium erit boni magistratus, tributa ipsis potius extranordinaria imperare, qvam operam militarem: præsertim ubi non defuturi sunt alii, qvi militent: qvorum voluntate, non tantum bona, sed & mala uti potest rex justus, qvomodo DEUS † & Diaboli & impiorum parata opera utitur; & sicut culpa caret, qvi, egestate pressus, pecuniam sumit ab improbo fœneratore.

Silv. in verbo Bellum. p. I. n. 7. circa fin.

† L. 3. c. 1. §. 22.

2. Imo etiam si de causa belli dubitari non possit, minime tamen videtur æqvum, ut Christiani inviti cogantur militare; cum à militia abstinere, etiam cum militare liceat, majoris cujusdam sit sanctitatis, qvæ & à clericis, & à pœnitentibus diu exacta est, aliis vero omnibus multis modis commendata. Origenes † Celso Christianis objectanti militiæ detrectationem sic respondet: *His, qvi, à fide alieni, pro Republica militare nos jubent, & homines occidere, ita respondebimus: Hi, qvi simulacrorum vestrorum sunt sacerdotes, & Deorum, qvos putatis flamines, dextras puras servant sacrificiorum ergo, ut ea incruentis & nulla cæde maculatis manibus offerant his, qvi creduntur dii: neq;, si qvod exoriatur bellum, sacerdotes ascribuntur numeris. Qvod si id ratione non caret, qvanto magis ceteris militantibus, illi qvoq; suo modo censendi sunt militare, tanqvam Dei sacerdotes atq; cultores. qvi manus qvidem servant puras sed precibus apud Deum certant pro his, qvi juste militant, & pro eo, qvi juste regnat?* qvo in loco sacerdotes vocat qvosvis Christianos, exemplo sanctorum scriptorum, Apoc. I, 6. I. Pet. II. 5.

† L. 7. c. 2 §. 9. n. 2.

VI. 1. Arbitror vero, evenire etiam posse, ut in bello, non dubio tantum, sed & manifeste injusto, justa aliqva esse possit subditorum defensio. Nam cum subditos innocentes, & à belli culpa remotos, interficiendi jus verum & internum † hostis, justum qvamvis bellum gerens, non habeat, nisi aut ad necessariam defensionem, aut per consequentiam & extra propositum, (pœnæ enim illi obnoxii non sunt) sequitur, ut si certo constet, hostem eo venire animo, ut hostilium subditorum vitæ parcere cum possit, omnino nolit, subditi illi mutuo se possint ex jure naturæ, qvod gentium jure ademtum illis non est.

† L. 3. c. 4. junct. c. 11.

Vid. c. 23. §. 13. n. 1. lit. a.

2. Neqve tunc dicemus bellum utrinqve justum esse; non enim de bello, sed de certa ac definita actione qværitur. Illa autem actio, qvamvis de cetero jus ad bellum habentis, injusta est, & proinde juste repellitur.

HUGONIS GROTII
DE JURE BELLI AC PACIS
LIBER TERTIUS.
CAPUT I.

Qvantum in bello liceat, regulæ generales ex jure naturæ: ubi & de dolis & mendacio.

I. Ordo

HUGONIS GROTII
DE JURE BELLI AC PACIS
LIBER TRACTUS

I. Ordo sequentium.
II. Regula prima: licere in bello, quæ ad finem sunt necessaria: explicatur.
III. Secunda: jus non tantum ex principio, sed & causis in bello subnascentibus spectari.
IV. Tertia: quædam consequi sine injuria, quæ ex proposito non licerent: cui cautio additur.
V. Quid liceat in eos, qui hostibus res subministrant, per distinctiones explicatur.
VI. An dolo uti in bello liceat.
VII. Dolus in actu negativo per se non est illicitus.
VIII. Dolus in actu positivo distinguitur in eum, qui fit per actus libere significantes, & per actus significantes velut ex conventione: & ostenditur dolum prioris generis licitum esse.
IX. In secundo genere indicatur quæstionis difficultas.
X. Non omnem usurpationem locutionis, quæ sciatur in alium sensum accipienda, esse illicitam.
XI. Mendacii, qua illicitum est, formam consistere in repugnantia cum jure alterius, quod explicatur.
XII. Et ostenditur, licitum esse falsum loqui apud infantes & amentes:
XIII. Et cum is decipitur, ad quem sermo non est, & quem extra sermonem decipere liceret:
XIV. Et cum sermo est ad eum, qui velit ita decipi:
XV. Et cum, qui loquitur, utitur jure supereminente in sibi subditum:
XVI. Forte & cum vitam innocentis, aut par aliquid tueri aliter non possumus.
XVII. Apud hostes licitum falsiloquium qui senserint auctores.
XIII. Non extendendum hoc ad verba promittentia.
XIX. Nec ad juramenta.
XX. Generosius tamen esse ac Christianæ simplicitati convenientius, falsiloquio in hostem quoq; abstinere: quod per similia illustratur.
XXI. Non licere nobis quenquam impellere ad id, quod nobis licet, ipsi nõ licet.
XXII. Licere tamen uti opera ultro oblata.

I.

ET qui bellum gerant, & quibus ex causis belligerare liceat, vidimus. Sequitur expendamus, *quid quantumque in bello liceat, & quibus modis: quod aut nude spectatur, aut ex promisso antecedente. Nude, ex naturæ primum, deinde ex Gentium jure. Quid ergo natura liceat, videamus.

***

Quid quantumq; in bello liceat) Bene Augustinus Epistola LXX, ad Bonifacium comitem: *Ut in ipsis bellis (si adhuc in eis versari te opus est) fidem teneas, pacem quæras.* Epistola CCV. *Est ergo etiam bellando pacificus.* De justitia in bello gerendo servanda dissertatio est egregia Belisarii ad milites apud Procopium Vandalicorum I. Orosius libro VII. *Ecce regibus & temporibus Christianis, qualiter bella civilia, cum vitari nequeunt, transiguntur.* Idem de Theodosio: *Unum aliquod ab initio Urbis conditæ bellum proferant, tam pia necessitate susceptum, tam divina felicitate confectum, ubi nec pugna gravem cædem, nec victoria cruentam exegerit ultionem.*

II. 1. Primum, ut jam ante diximus aliqvoties, ea, qvæ ad finem ducunt in morali materia, æstimationem intrinsecam accipiunt † ab ipso fine: qvare, qvæ ad finem juris consequendi sunt necessaria, necessitate sumta non secundum Physicam subtilitatem, (a) sed moraliter, adeo jus habere intelligimur. Jus dico illud, qvod strictè ita dicitur, & facultatem agendi in solo societatis respectu significat. Qvare si vitam aliter servare non possum, licet mihi vi qvalicumqve arcere eum, qvi eam impetit, etiamsi forte is peccato vacet, ut notavimus †† alibi: qvia jus hoc non proprio ex peccato alterius oritur, sed ex jure, qvod mihi pro me natura concedit.

2. Qvin & rem alienam, ex qva certum mihi periculum imminet, citra culpæ alienæ considerationem invadere (b) possum: non tamen dominus fieri: id enim ad eum finem accommodatum non est: sed custodire, donec securitati meæ satis cautum sit: qvod ipsum qvoqve tractatum est à nobis alibi. Sic rem meam, qvam alius detinet, eripere ei naturaliter mihi jus est: & si id difficilius, aliud tantundem (c) vi illens: ut & debiti consequendi gratia: qvibus ex causis dominium qvoqve sequitur, qvando alio modo læsa æqvalitas reparari nequit.

Vict. de Jure belli, n. 15. p. 514 † L. I. c. II. §. VII n. 12. L. 2. c. 1. §. 24 n. 2. c. 14. §. 11. n. 2. (a) L. II. c. I. §. V. n. 1. c. 20. §. 4. n. 3. †† L. II. c. 1 §. 3.

Vid. (b) L. II. c. 2. §. 22 & L. III. c. 17. §. 2. & §. 1. Vict. de Jur. belli, n. 18. & 39. & 55. (c) L. 2. c. 7. §. 2. n. 1. L. 3. c. 3. §. 8. n. 2.

†††

Invadere possum (Vid. not. ad l. 2. c. 2. §. 10. & l. 3. c. 17. §. 1. Non obstat (1) qvod periculum nostrum avertere debeamus, non occupatione rei alienæ, sed potius mutamentorum contrariâ in nostro exstructione. Respondemus, hoc optimè procedere, si sumus extra casum extremæ necessitatis constituti; qvo tamen urgente, qvum ejusmodi fortalitia tam brevi spatio extrui neqveant, nil impedit se defendentem uti castris vicinis, adeoqve iis remediis, qvæ sibi singulariter prosunt, & domino non nocent, prouti optimè declarant ex jure naturæ & gentium *Alberic. Gentil. de Jur. Bell. l. 3. c. 21. & Boxhorn. in disq. polit. cas.* 10. Nec qvicqvam facit (2) qvod ille, defensionem prætendens sui maximè necessariam & inevitabilem, si sub hoc prætextu potitus loco fuerit, simplicitatem veteris domini & Grotii cautelas sit risurus. Qvam difficulter enim istiusmodi aves, si semel nidos fecerint, dimoveantur, Gallorum atqve Suecorum in Germaniam expeditiones testantur, qvi superiori tricennali bello occasione capta non contemnendas provincias aut penitus ab Imperio nostro avulserunt, aut coacto feudali nexu ab eodem recognoscunt. Sed hæc per exempla illustrata ratio concludit ab eo, qvod aliqvando per accidens fieri solet, ad id, qvod per se esse debet. Sanè non sequitur: hoc jure sæpissimè gentes abutuntur; E. hoc jus planè non est concedendum vel asserendum. Plura ad hoc thema facientia legas in *Dissert. de Ablation. Res alien. in cas. necess.*

Non tamen dominus fieri) Eodem modo respondent Belgæ *num.* 3 apud *Boxhorn. l. c.* Non invadi dominium rei alienæ. Omnia integra manere dominis; Imperium, privilegia, jurisdictiones, & siqvid ejus generis sit. Duo in publicis negotiis hic esse distinguenda, dominium nimirum rei, qvod qvisqve sibi cum alio non communicandum habet, & præterea qvod jure gentium & naturæ in alterius dominio ut suum meritò præsumit ac petit. Salvo cujusqve dominio qvisqve alius suum hic poscere meritò potest. Hoc jure vicinorum militi transitus non debet denegari, hoc jure commercia, qvæ cujusqve gentis peculiaria, omnibus tamen gentibus communia esse natura voluit, non possunt prohiberi; hoc denique jure qvisqvis in alieno dominio meritò potest defensionem suscipere illius loci, per qvem noxam sibi inferri posse intelligit, nisi ab ipsis dominis probè, & qvan-

§. 2. n. 1 (a) Medium adhibetur ab agente ad obtinendum aliquem finem, quando voluntas motu suo immediate non tendit in finem aliquis agenti, aut agens fini, licet ad propriam quæt. de quo observanda regula, quæ dat ad finem, contendatur etiam justum dare ad illa media, sive quibus finis obtineri nequit, eaque natatat, quæ consequitur, si media sint illicita aut emolumenta quis sese hosten mihi profiteter det mihi bilia non. me teneri ad istum finem, qui etiam quatenus finis illis obtineri nequit ex quisitum, et illicito dicimus ex lege naturæ obliteri obligat. Ego mosyzan dem ad illum finem minime esse debet ita ut qui prior ea abstu obtinendum ut ali mejus correctionem cum erit, alteram quoeq, quantum in se, absolut fine habentib, itaq non tantum committere obligatione tandem adhuc se observandi fac. ut Eleemosynam dat. sede e g non sint facile patet, cum, qui injuste me læsit, nihilsemin erda mala ut eveniant, bona, eo ipso ad bonum et sua parte quicquid aliud per ipsum istud obligat nemo creatur, ad ea alia quæ a me postulari potest de æqualitate cetum pertinet non datur

§. 2. n. 1 (b) Et si vel maxime citam meam tem, illa absente necessario et formaliter illega- §. 2. n. 1. (b) Et si vel maxime citam meam non impetat puta si me plagis, ulit occidere eo ipso n. dum

§. 2. n. 1 (c) Et hoc fundamento etiam defendi potest de quæstio an liceat interpositam invocationem tertium qui justum defensionem aut fugam nostram impedit eliminare. Affirmatur cum propria amor omnes alienos ad defensionem et vindicationem salutis consideration superet, non ipse non congruum ut quinam meorum, q ab altero in naturaliter vi pari cum altero periculosæ fuerunt violatæ. plenius ad caput constituy non sibi potiq quo alteri impleri. Libr. 2. §. re, et cum periculum illud ab altero mihi erat, ab innocenti eo ming nolum si ipse innocentem transfugiat. præceptum n. de singulis diligendis quidem implendum est, nisi major et justior dilectio impediat. qd etiam pertinere ad illustrationem loci S. cæterum ex §. 3. n. 3. accidit invocatione illum malorum accidat de certo S. e. ex intentione sed graviter cæteris diversis ugentis propositum sed quæ tantum servorum humanorum rationis adjutum lutem nostram per vindictam ejus versetur mortem segui. citt. loco (conf. Z. 1. ut c. 3. §. 3. L. 2. c. 5. §. 4. quamvis vim quæstionem.

§. 2. n. 2 (d) Vid. Grotius 2. 2. c. 2. §. 6. n. 4 quæ dicit in summa necessitate reuniscere illud pristinum jus utendi tanquam si communes res naturalis, quia universum ex sociale ita divisio rationis ex ratiocinys necessitatum et commodorum humanorum data fuit in his exigencia. de quo plenius ad citt. loc. cum clausula, ut nemo ex privato arbitrio se possit in omne erat ut in necessitatibus suis servetur. nam et dominus Deus non erat necessarium ad tollendam necessitatem sed tantum ut ne ei necessitate sublevent. quibus posita necessitatis mirum congruit textui Grotii et multa contra illam objici possunt de quo citato loco plenius disputatur aut de juramento necessitatis.

a me ipsi inferri possit. aliter v. si terti
tium læsus se, tunc non possum cau-
tionem postulare Tid. l. 22. §. 5. n. 1.

§. 4. n. 1 (a) h. e in præmunimentum juris
possum etiam si ab alio læsus sim, cau-
tionem exigere, naturæ n. 19 non ta-
lem duntaxat modum defensionis
adhiberi permittit, sed etiam ad cau-
tionem in futurum obtinendum mihi in
procedere indulget, ac quidem dum alter
per vim adigi sese patitur, ostendit
sibi animum superesse in posterum
me offendendi, adeoque illi commodio-
rem obtinere nequeo cautionem, li-
cite eum occidere possum, ~~quia~~ etiam
si nova primum ab eo mihi inten-
tata, vitam haud tetigerit, nec a me
injuriam accepit, tum maius malum
patitur, quam inferre tentavit, quia
dum ipse me cædit injuste, nullum ius
reliquum sibi fecit, saltem adversus me
valituram quoniam quantacunque vis

qvantum pro vicinorum securitate necesse est, defendatur. Defensio enim talis ad vicinum spectat, ubi vicinus alter illi impar est &c.

Eripere ei naturaliter mihi jus est) Cessante judice vel momentaneè; vel in perpetuum, de qvo *Grot. l. 1. c. 3. §. 2.* Ut proinde hoc jus qvotidiè adhuc exerceri possit.

3. Sic ubi justa est punitio, justa enim vis omnis sine qva ad pœnam veniri non potest: & omne qvod pœnæ pars est, ut rerum corruptio per incendium aut aliter, intra justum scilicet & qvi peccato respondeat modum. Silv. in verbo bellum. p. 1. n. 10. v. prima.

III. Sciendum secundo est: jus nostrum non ex solo belli principio spectandum, sed & ex causis subnascentibus, sicut & in judiciis post litem contestatam † jus sæpe parti bonum paritur. Sic qvi se aggregant me impetente, sive socii sive subditi, in se qvoqve jus tuendi me mihi porrigunt. Sic qvi bello se miscent, qvod injustum est, præsertim si ipsi id injustum esse scire possunt ac debent, obligant se ad sumtus & damna resarcienda, qvia culpa damnum dant. Sic qvi bello sine probabili ratione suscepto accedunt, ipsi qvoqve pœnæ meritum contrahunt, pro ratione justitiæ qvæ ipsorum actui inest. Ita Plato probat bellum *μέχρι ἂν οἱ αἴτιοι ἀναγκασθῶσιν ὑπὸ τῶν αἰτίων ἀλγεῖν δίκην*, *donec hi qvi sontes sunt cogantur insontibus malo affectis pœnas dare.* †† Vid. c. 19. §. 1. et 2. et 6. † L. 2. c. 21. §. fin. c. 26. §. fin. L. 3. c. 13. §. 3.

†††

Culpâ damnum dant) Etiam dolo: peccant enim scienter & ex proæresi, *add. l. 2. c. 25.* & exemplum Papirii, *l. 2. c. 15. §. 16. in fin. n. 4.*

IV. 1. Observandum tertio, * ad jus agendi multa consequi indirecte & extra agentis propositum, ad qvæ per se jus non esset. In sui defensione qvomodo id locum habeat, explicavimus † alibi. Sic ut nostrum consequamur, si tantundem accipi non potest, plus accipere nobis jus est, sub obligatione tamen restituendi pretium ejus, qvod redundat. Sic navis piratis plena, (a) aut domus latronibus, tormentis peti potest, etiamsi intra eandem navem aut domum sint pauci infantes, mulieres, aut alioqvi innocentes qvibus inde creetur periculum. *Nec reus est mortis alienæ*, inqvit Augustinus, *qvi suæ possessioni murum circumduxit, si qvis ex ipsorum usu percussus intereat.* † L. 2. c. 1. & c. 2. §. 6. seqq. Vict. de libro n. 27. (a) Less. de J. & J. Lib. 2. c. 9. dub. 7. n. 36. seqq. Ad Publ. epist. 154.

***

Ad jus agendi multa consequi indirecte & extra agentis propositum) Vide hac de re Thomam Prima Secundæ, qvæstione LXXIII. art. 8. Molinam tractatu secundo, disputatione CXXI.

2. Sed sicut ante hac monuimus sæpe, non semper ex omni parte licitum est, qvod juri stricte sumto congruit. Sæpe enim proximi caritas non permittet, tut summo jure utamur. Qvare etiam, qvæ extra propositum accidunt, & accidere posse prævidentur, cavenda erunt, nisi multo majus sit bonum, qvo nostra actio tendit, qvàm malum id, qvod metuitur, aut nisi in pari bono & malo multo maior sit spes boni, qvàm mali metus, qvod prudentiæ arbitrandum relinqvitur; sed ita ut semper in dubio ad eam partem, qvæ alteri magis, † L. 3. c. 11. §. 8.

magis, †† qvam sibi, consulit, ut tutiorem, inclinandum sit. *Sinite crescere zizania*, inqvit optimus magister, *ne, dum ea evellere vultis, evellatis & triticum. Multos occidere & indiscretos*, inqvit Seneca, *incendii & ruinæ potentia est.* Docent nos historiæ, qvam seria pœnitentia, Ambrosio monente, talem vindictæ ††† immodestiam Theodosius expiaverit.

†† L. 2. c. 24. §. 5. n. 2. Matthæi XIII, 29. Thom. 2, 2. q. 64. art. 2. p. 122. Sen. in fine L. II. de Clem.

3. Nec, si qvid Deus interdum facit tale, id nobis in exemplum trahendum est, ob plenissimum illud dominii jus qvod ille in nos habet, nobis vero alteri in alterum non concessit, ut alibi notavimus. Et tamen ille ipse Deus, hominum suo jure dominus, ob paucissimos bonos parcere solet qvamvis magnæ malorum universitati, & eo suam, qva judex est, æqvitatem testatam facit, ut Abrahami cum Deo colloqvium de Sodomis aperte nos docet. Et ex his qvidem generalibus regulis cognosci potest qvantum in hostem liceat naturaliter.

††† L. 20. c. de Pœn. can. 69. Ziegl. p. 515 Caus. XI q. 3. Osiand. de art. 6. L. I. c. I. §. 10. n. 6. c. III. §. 3. n. 1. L. 2. c. 21. §. 14. n. 1. & h. L. 3. c. 1. §. 15. n. 1. c. 4. §. 9. p. 1.

V. 1. Sed & qvæstio incidere solet, qvid liceat in eos, qvi hostes non sunt, aut dici nolunt, sed hostibus res aliqvas subministrant. Nam & olim & nuper, de ea re acriter certatum scimus, cum alii belli rigorem, alii commerciorum libertatem defenderent.

Gen. XIIX, 23. & seqq.

2. Primum distingvendum inter res ipsas. Sunt enim, qvæ in bello tantum usum habent, ut arma? sunt qvæ in bello nullum habent usum, ut qvæ voluptati inserviunt? sunt qvæ & in bello & extra bellum usum habent, ut pecuniæ, commeatus, * naves, & qvæ navibus adsunt. In primo genere verum est dictum Amalasuinthæ ad Justinianum, in hostium esse partibus, qvi ad bellum necessaria hosti administrat. Secundum genus qverelam non habet. Sic Seneca tyranno gratiam se relaturum ait, * si beneficium illi neqve vires majores daturum est ad exitium commune, neq; confirmaturum, qvas habet, id autem est, qvod reddi illi sine pernicie publica possit: qvod explicans addit: *pecuniam, qvæ satellitem stipendio teneat, non subministrabo: nisi marmora & vestes desiderabit, nihil oberit cuiqvam id, qvo luxuria ejus instruitur: militem & arma non suggeram. Si pro magno petet munere artifices scenæ, & qvæ feritatem ejus emolliant, libens offeram. Cui triremes & æratas non mitterem, lusorias, & cubiculatas, & alia ludibria Regum in mari lascivientium mittam.* Et Ambrosio judice largiri ei, qvi conspiret adversus patriam, non est probabilis liberalitas.

Procop. I. Gotth. L. 3. c. 17. §. 2.

Lib. I. c. 30. de Off.

***

Naves & qvæ navibus adsunt) Athenis ἀποβήκη, id est evehi vetita, lina, utres, lignum, cera, pix. Scholiastes ad Aristophanis Nubes & Eqvites.

Si beneficium illi, neq; vires majores daturum est ad exitium commune) Vide Parutam libro VII.

3. In tertio illo genere usus ancipitis distingvendus erit belli status. Nam si tueri me non possum, nisi, qvæ mittuntur, intercipiam, necessitas, ut alibi exposui-

Ziegl. p. 516 L. 2. c. 2. §. 10. add. h. L. 3. c. 1. §. 2, n. 2.

§. 4. n. 2. (a) (1) notandum Theodosium contra 19 strictum non peccasse, tn. contra regulas charitatis peccavit, quia delictum potuisset expiari paucorum coede. (2) Theodosium sponte se submisisse excommunicationi (3) ambrosium non recte fecisse (4) quia excommunicatio destruit obedientiam, qm populus principi debet excommunicationis. vi n. societate eius abstinetur. (5) cedit in ignominiam principis, qui posthac seu bene seu male agat, male audit. Vid. Pol. Parall. c. 12. §. 7.

§. 5. n. 1 (b) nihil n. committendum qd hostis causam validiorem reddat, impedit enim prosecutionem juris nostri. quaenam vero res in specie intelligantur nomine alias usitato merces de contrabande h. e. ad bellum necessaria Vid. art. 12. Pacif. Pyren.

exposuimus, jus dabit, sed sub onere restitutionis, nisi causa alia accedat. Qvod si juris mei executionem rerum subvectio impedierit, idq; scire potuerit qvi advexit, ut si oppidum obsessum tenebam, si portus clausos, & jam deditio aut pax expectabatur, tenebitur ille mihi de damno culpa dato, ut qvi debitorem carceri exemit, aut fugam ejus in meam fraudem instruxit: & ad damni dati modum res qvoqve ejus capi, & dominium earum debiti conseqvendi † causa qværi poterit. Si damnum nondum dederit, sed dare voluerit, jus erit rerum retentione eum cogere, ut de futuro caveat obsidibus, pignoribus, aut alio modo. Qvod si præterea evidentissima sit hostis mei in me injustitia, & ille eum in bello iniqvissimo confirmet, jam non tantum civiliter tenebitur de damno, sed & criminaliter, ut is, qvi judici imminenti reum manifestum eximit: atq; eo nomine licebit in eum statuere, qvod delicto convenit, secundum ea qvæ de pœnis diximus, qvare intra eum modum etiam spoliari poterit.

Can. 6. Ita qvorundam. & c. 17. Ad liberandum. X. de Judæis. Silv. in verbo Restitutio. p. 3. §. 12.

† vid. L. 2. c. 17.

†††

Jus dat, sed sub onere restitutionis) Rectè hoc ex defensione & necessariâ conservatione sui deducit Grotius; ita ut ei, qvi ignoranter ad hostes meos res illicitas transvehit, vel itinere interdicatur; vel merces, sub pacto de restituendo, bello cessante, auferantur. Secus est, si scienter hoc factum; qvoniam hujus demum res jure belli, qvatenus advector hostis loco habetur, intercipi possunt.

4. Et hæc ob causas solent à bellum gerentibus † publicæ significationes fieri ad alios populos, tum ut de jure causæ, tum etiam ut de spe probabili juris exeqvendi appareat.

***

Publicæ significationes fieri) Vide exempla in bello communi contra Ægyptios, Saracenos, aliosq;, c. ult. de Transactionibus. c. 11. significavit. de Judæis. Extravagante Joh. XXII. c. un. copiosus. de Judæis. & c. I. L. V. Extravag. Commun. de Judæis. Liber consulatus maris editus est lingva Italica, in qvem relatæ sunt constitutiones Imperatorum Græciæ, Alemaniæ, Regum Francorum, Hispaniæ, Syriæ, Cypri, Balearium, Venetorum, Genuensium, cujus libri titulo CC. LXXIV. tractantur hujus generis controversiæ: ac sic definitur, si & navis & merces hostium sint, rem esse in aperto, fieri ea capientium: si vero navis sit pacem colentium, merces autem hostium, cogi posse ab his, qvi bellum gerant navem ut merces eas in aliqvem portum deferat, qvi sit suarum partium, ita tamen ut vecturæ pretium nautæ solvatur. Si contra navis hostilis fuerit, merces vero aliorum, de nave transigendum: aut, si nolint vectores transigere, cogendos ut cum navi eant in portum aliqvem partium capientis, & ut capienti solvant pretium qvod pro navis usu debebatur. Apud Hollandos anno cIↃ CCCC. XXXIIX. cum bellum ipsis esset cum Lubeca aliisq; civitatibus ad mare Balticum & Albim sitis, freqvente senatu judicatum est, etiam in hostium navibus repertas merces, qvas aliorũ esse

constaret, in prædam non cedere; idqve ibi pro Lege deinceps habitum est. Sic & Daniæ rex sensit, cum anno cIↃ IↃ XCVII. ad Hollandos eorumqve Federatos legationem mitteret, qva libertatem navigandi mercesqve ferendi in Hispaniam, cum qva Hollandi bellum gerebant acerrimum, suis vindicabat. Apud Gallos libertas mercaturam exercendi pacatis populis etiam apud eos, qvi Galliæ hostes essent, semper permissa; & qvidem adeo indiscrete, ut hostes sæpe sub alienis nominibus res suas occultarent; ut apparet ex edicto anno cIↃ IↃ XLIII, capite XLII. qvod translatum est in Edictum anni cIↃ IↃ LXXXIV, & seqventia. Iis edictis diserte cavetur, ut Gallorum amicis liceat belli tempore exercere mercaturam, dummodo suis navibus, suosqve per homines, navesqve ac merces, qvorumqve visum ipsis esset perducere, dum ne merces eæ sint belli instrumenta, qvibꝰ res hostium fovere velint: qvod si fiat, permittitur Gallis talia belli instrumenta sibi sumere persoluto æqvo pretio. Hic duo notanda, his legibus nec belli instrumenta in prædam cessisse, multo magis ab eo periculo abfuisse merces innoxias. Non negem, aliud jus usurpasse interdum Septentrionis gentes, sed varie, ex usu magis temporum, qvam ex æqvitate perpetua. Nam cum Angli bellorum suorum obtentu Danorum commercia impedissent, natum inde jam olim bellum inter eas gentes eo exitu, ut Dani Anglis tributum imponerent, cui Danico denario nomen, cui, mutata qvamvis causa, nomen mansit adusqve tempora Gvilielmi ejus, qvi stirpem nō regnantem in Anglia fundavit, ut notavit vir magnæ fidei Thuanus in historia anni cIↃ IↃ LXXXIX. Rursum ab Elisabetha, sapientissima Angliæ regina, missi anno cIↃ IↃ LXXV. ad Batavos Wilhelmus Winterus ex ordine eqvestri, & Robertus Bealus regio Consilio ab epistolis, qvi ostenderent, ferre Anglos non posse, qvod Batavi, in ipso æstu belli in Hispanos, naves Anglorum ad Hispanicos portus vectas detentassent. Narrat Rhedanus in historia Batavica anno cIↃ IↃ LXXV. & Britannus Camdenus anno seqvente. Cum vero Angli, & ipsi Hispanis hostes facti, Germanicæ civitatibus jus in Hispaniam navigandi turbarent, qvam id non certo jure fecerint apparet ex scriptis adversariis gentis utriusqve, dignis lectu ad noscendam hanc controversiam. Et notandum, Anglos in suis scriptis ipsos id agnoscere, cum duo maxime pro sua afferunt causa, & belli instrumenta fuisse, qvæ à Germanis in Hispaniam deferebantur, & pactiones veteres intercedere, qvo minus id fieri liceret: qvales postea pactiones & Hollandi sociiqve eorum cum Lubecensibus sociis; eorum fecere anno cIↃ IↃ CXIII, ne hi aut illi hostium subditos intra suos fines mercari permitterent, aut hostes pecunia, milite, navibus, victu juvarent: & posterius anno scilicet cIↃ IↃ CXXVII. inter Sveviæ Daniæqve reges convēnit, ut Danus impediret omnem mercatum cum Dantiscanis Svedi hostibus, sed nec ad alios Svedi hostes merces ullas per fretum Cimbricum ire sineret, pro qvo rex Daniæ alia sibi vicissim commoda stipulatus est:

sed

sed hæc sunt pacta specialia, ex qvibus nihil inferri potest, qvod omnes obliget. Nam & illud in scriptis suis dixere Germani, non omnes pactis merces prohiberi, sed eas, qvæ in Angliam semel importatæ, aut in Anglia comparatæ essent. Neqve vero soli Germani Anglis cum hoste sua commercia vetantibus contradixere; etiam Polonia misso legato conqvesta est jus gentium imminui, qvando ob Anglicum cum Hispania bellum ipsis cum Hispanis commercia agitandi libertas adimeretur, ut in anno cIↃ IↃ XCVII. narrant memorati jam nobis Camdenus & Rhedanus. Galli vero post pacem Verbinianam cum Hispano factam, Elisabethæ Angliæ regina in bello perstante, rogati ab Anglis, ut naves Gallicas in Hispaniam euntes excutere liceret, ne qvis forte bellicus paratus occultaretur, concedere, ne hoc qvidem voluere, dicentes obtentum rapinis & commerciis turbandis qværi. Et eo fedære, qvod Angli cum Hollandis eorumqve sociis anno cIↃ IↃ CXXV. pepigere id qvidem convenit, ut rogarentur ceteræ gentes, qvarum intererat magnitudinem Hispanicam infringi, ut & ipsæ vetarent cum Hispanis commercia, sed, si ultro id non facerent, placuit inspici naves. num qvid bellici instrumenti ferrent, sed ultra neq; naves neqve merces retentari, aut qvicqvam pacatis nocere eo nomine. Atq; evênit eodem anno, ut Hamburgenses qvidam in Hispaniam irent, nave maxima ex parte onusta apparatus ab Anglis vindicatus est, sed ceterarum mercium persolutum est pretium. Galli autem, cum ab Anglis naves Gallicæ, in Hispaniam euntes, in fiscum raperentur, ostenderunt pati se id nolle. Bene ergo dictum à nobis, significationes publicas reqviri, qvod & Angli ipsi ita sensere; à qvibus factæ significationis talis exemplum est apud Camdenem circa annum cIↃ Ic XCI. & cIↃ IↃ XCIIX. Neqve vero talibus significationibus semper paritum, sed & distincta tempora, causæ, loca. Anno enim cIↃ CCCC. LIIX. Lubecensis civitas significationi à Dantiscanis sibi factæ, ne cum Malgensibus & Memelensibus Dantisci hostibus mercaturam exerceret, parendum non censuit. Neqve magis paruere Hollandi anno cIↃ IↃ LI. cum Lubecenses ipsis denunciarent, ut à Danorum, qvos ipsi hostes tum habebant, commercio abstineretur. Anno vero cIↃ IↃ XXII, qvo tempore inter Svedos Danosqve bellabatur, cum Danus Ansiaticas civitates rogasset, ne cum Svedis commercia haberent, qvædam civitates amicitia ipsius indigentes morem gessere, aliæ non item. Hollandi bello ardente inter Svediam & Poloniæ regem nunqvam passi sunt sibi aut hujus aut illius gentis commercio interdici. Gallis autem semper reddidere naves, qvas ab Hispania revertentes, aut in Hispaniam, ipsis tunc hostilem, euntes Hollandicæ naves interceperant. Vide Ludovici Servini Advocati qvondam regii orationem habitam anno cIↃ IↃ XCII. in causa Hamburgensium. Verum iidem Batavi Dunqvercam, ad qvam classem habebant, ab Anglis merces inferri non siverunt: qvomodo Dantiscani anno no cIↃ CCCC. LV. Batavis denunciarunt, ne qvid in urbem Regiomontanam

inferrent, narrante Gaspare Schultzio in historia Prussica. Adde Cabetum decisione XLIII, num. 2. & Seraphinum de Freitas in libro de justo imperio Lusitanorum Asiatico, ubi complures adducit alios.

5. Hanc autem qvæstionem ad jus naturæ ideo retulimus, qvia ex historiis * nihil comperire potuimus ea de re jure voluntario gentium esse constitutum. Romanos qvi Carthaginensium hostibus commeatus attulerant, ipsi Carthaginenses, aliqvando ceperunt: eosdem iidem Carthaginenses repetentibus Romanis reddiderunt. Demetrius cum Atticam teneret exercitu, jamqve vicina oppida Eleusina & Rhamnuntem cepisset, Athenis famem facturus, navis frumentum inferre parantis * & magistrum & gubernatorem suspendit, atqve eo modo deterritis ceteris potitus urbe est.

Polyb. I.

Plut. Demetrio.

***

Nihil comperire potuimus ea de re jure voluntario gentium esse constitutum) Multa hujus qvæstionis habet vir doctissimus Johannes Meursius in historia Danica libro I, & II. Ubi videbis Lubecenses & Imperatorem esse pro commerciis, contra ea Danos. Vide & Crantzium Vandalicorum lib. XIV. Thuanum in di&o anno cIↃ IↃ LXXXIX, libro historiarum XCVI. Camdenum, præter jam dicta loca, in anno cIↃ IↃ LXXXIX, & cIↃ IↃ XCV. Ubi illa inter Anglos & Germanos, qvos Ansiaticos vocant, controversia tractatur.

***

Et Magistrum & Gubernatorem suspendit) Non multum dissimile est, qvod de Pompejo narrat Plutarchus in Mithridatici belli historia: ἐπέστηκε φύλακας τῶν νεῶν ἐπὶ τοὺς πλέοντας εἰς Βόσφορον ἐμπόρους· καὶ θάνατος ἦν ἡ ζημία τοῖς ἁλισκομένοις. *Custodes imposuit Bosphoro, qvi observarent, si qvi mercatorum in Bosphorum navigarent. deprehensis pœna mors.*

VI. 1. Modum agendi qvod attinet, vis ac terror maxime propria bellorum. An & dolô uti liceat, qværi solet? Nam Homerus qvidem dixit, hosti nocendum:

L. 3. c. 24. §. 4.

ἢ δόλῳ, ἠὲ βίῃ, ἢ ἀμφαδὸν, ἠὲ κρυφηδόν.
Sive dolo, seu vi manifesta, clamve palamve.

Et Plutarchi est: χρὴ δὲ πᾶν ἔρ----
δοντ' ἀμαυρῶσαι τὸ ἐχθρόν.
Qvidvis agendo scilicet hostica
Delenda vis est.

Apud Virgilium qvoqve dictum illud.

Dolus an virtus qvis in hoste reqvirat?

Seqvitur ipse, *Ripheus justissimus unus*
Qvi fuit in Teucris & servantissimus æqvi.

Et legitur hoc ipsum imitatus sapientiæ nomine nobilissimus Solon. Silius in rebus Fabii Maximi:

Lib. XV.

Ex in virtuti placuit dolus.

2. Apud

§. 6. n. 1. (a) qd affirmandum, in omnibus casibus, in quibus ius hostis non laeditur, nam licet hostis sit ipsi tn. aliquid juris ob communem naturam humanam relinquendum. quod dolus tunc non dolus proprie sic dictus sed stratagemata vocantur, quorum et huiusmodi actibus viri egregii aliquando, ob excelsitudinem animi abstinuerunt, ita legimur de Alexandro M. th. 20 n. 5. qd lucem suam accipiet, si constabit, qui verus dolus et verum mendacium sit. ~~[illegible]~~ quicunque ergo sunt, semper praesupponunt laesionem et repugnantiam cum jure alterius th. 11. ergo quotiescunque ius alterius laeditur, totiens est dolus malus, si non, tunc est dolus bonus seu uti in sacris bona fraus. ~~ergo~~ tales piae fraudes fuerunt Constantini

M. et Alphonsi i regis portugaliæ, cum
fratefw Visiensis Cœlestinis, exercitum
suum in victoriam, quia maxima ratione
vide. in S. 14. Porro potest quis citra mor. S. iij.
dacij culpam, ad vsq; tostem falsa proferre,
aut fictis ipsum animum tenere thesau-
ri. teneor signa ad animi mei sensum exter-
nare, quando mihi obligatio perfecta ad rem
perfecta cum alteri obligandi, alteri a rem
sit ig perfectum aut imperfectum cum
intelligendi, inter hostes. a obligatio sensa
animi indicandi cessat. Cui n. aperta ri-
xaeae licet quid velat, quomodo per astu-
tiam et citra nostrum periculum ei re-
ceatur, & accedere Grotius illud Augustin.
[illegible] sed vt salvemus [illegible] pos-
mautem ad ulla pacta, cum hostib; tollenti
aut suspendendi bell. causa necessaria, et
et tradendum vid. Cay. ig. l. 3. S. i. et seq. Quare
v. dolus aut mendacium consistit in
lasione et repugnantia, cum jure alteri,
est, quia e peccatum omne v. peccatum
consistit in lasione, hoc ta. cauendum sem-
per ni eiusmodi actiq; vitiosis accedat.
ne ne alterum etiamsi vitandum
hic ne eiusmodi actq in vanum recidat,
quis etiam illi. actq qui in vanum ex-
eidunt lasionem indirectam important.
e.g. etsi non si nuncq agit [illegible] ni
actq quis mendacia propria non sint quo
niam in lasione non consistunt, huiusm
ocit vani ignorian sine carent indirecta
te continet lasionem, quia alter ig ht, porro tota vita nostra actuosa dign
ne ita hoc modo tractetur, ut q nare, homines actiq vanis implicare e
credidisti ff. tam praesumendum semper illum ab ipsa humanitate auertere
de aliquo qd verum dicat.

§. 4. (a) Ff. hic, ut si latro innocente
persequatur, et nos inga. eius proba
cum os, interroget, dicam hic inimi-
ci n. affirmare, penditatur mendacium
(aq. 2-2-si negare, nisi necessarium mendacium nos
c. 13. S. committere. ff. verba illa non pro re-
14. nis aut significatis sed tantum pro
materialibus verborum l. e. sonis sine
sensu habenda, adeoq; in mendacia
erunt, quia nec illa ig quae-
rendi, nec nos obligationem respon-
di habemus, aliud si magistratq, quia
ig ille non examinandi ff.

2. Apud Homerum Ulysses viri sapientis exemplum, plenus ubiqve fraudium in hostem: unde Lucianus regulam elicit, laude dignos, qvi hostem fallunt. Nihil utilius in bello dolis Xenophon dixit, & Brasidas apud Thucydidem præclaram imprimis laudem esse ex * belli furtis: & apud Plutarchum Agesilaus, hostes decipere & justum & licitum esse. Polybius, qvæ vi fiunt in bello minoris censenda, qvam qvæ ex occasione & dolo: & ex eo Silius Corvinum sic inducit loqventem: Luc. Phil. Xenophon de Cyri inst. I, & de re eqvestri. Thuc. l. V. Plutarch. Apoph. Polyb. L. IX. Lib. V.

* *Bellandum est astu: levior laus in duce dextra.*

Atqve ita censuisse ipsos illos severos Laconas, notat Plutarchus, ac majorem etiam victimam ab eo immolatam, qvi dolo, qvam qvi aperto Marte rem confecisset. Idem * Lysandrum magni facit ἀπατᾶις καὶ πολλὰ ἀλλοπινίλουσι καὶ πολέμῳ, *pleraq; belli dolis variantem.* Et in Philopœmenis laudibus ponit, qvod Cretensium disciplina institutus simplicem illum ac generosum bellandi morem dolis ac furtis miscuisset. Ammiani est: *Nullo discrimine virtutis ac doli, prosperos omnes laudari debere bellorum eventus.* Plut. Marcel.

***

Belli furtis) Ita & Virgilius loqvitur Æneidos XI. & Salustius, qvem citat Servius.

Bellandum est astu) Muhammedis dictum simile: *Elharbu Hudiatum, id est, pugnæ fraudem reqvirunt.* Apud Virgilium in comitatu Martis:

Iræqve Insidiæqve.

Ubi Servius: *Non tantum virtute, sed insidiis comitatum se ostendit.*

Lysandrum) Ei Sullam comparat Plutarchus, in cujus animo leonem esse & vulpem dicebat Carbo.

3. Jurisconsulti Romani bonum dolum vocant, si adversus hostem qvis machinaretur: & alibi, nihil interesse vi, qvis an fallacia potestatem hostium evaserit: δόλῳ ἢ ψεκτὸς, οἷα στρατιωτικὸς notat ad Iliados *O* Eustathius. Inter Theologos Augustinus: *Cum justum bellum suscipitur, vi aperta pugnet qvis aut ex insidiis, nihil ad justitiam interest.* Et Chrysostomus, maxime laudari Imperatores, qvi fraude victoriam qvæsiissent. L. I. §. 3. D. de Dolo. L. nihil. 26. D. de Captivis. (a) Qvæst. X. super Josue. (b) I. de Sacerdotio.

4. Sed nec desunt sententiæ, qvæ svadere videntur partem contrariam, qvarum nonnullas infra† adferemus. Qvæstionis hujus definitio pendet ex eo, an dolus in genere sit semper malorum, in qvibus locum habet non esse faciendum malum, ut eveniat bonum, an ex iis, qvæ vitium non habent universaliter ex suapte natura, sed qvibus accidere etiam potest, ut bona sint. † h. c. §. 20.

VII. Notandum igitur, dolum alium consistere in actu negativo, alium in actu positivo. Doli vocem etiam ad ea, qvæ in negativo actu consistunt, extendo, Labeone auctore, qvi ad dolum, sed non malum, refert, ubi qvis per dissimulationem tuetur sua vel aliena. Haut dubie crude nimis à Cicero- L. I. §. 2. dolo malum. D. de Dolo malo.

† h. c. §. X. n. 3. De Off. 3. Libro contra Mend. c. 10. Th. 2, 2. q. 40. art. 3. in Resp. & qv. 71. art. 7. Silv. in verbo Bellum. p. 1. n. 9.

ne † dictum est: *ex omni vita simulationem dissimulationemq; tollendam.* Nam cum nec qvæ scias, nec qvæ velis, omnia aperire aliis tenearis, seqvitur ut dissimulare qvædam apud qvosdam, id est tegere & occultare, fas sit. *Licet*, inqvit * Augustinus, *veritatem occultare prudenter sub aliqva dissimulatione.* Et * necessariam hanc omnino atqve inevitabilem, his præsertim qvibus respubl. commissa est, non uno loco fatetur ipse (a) Cicero. Exemplum ad hanc rem insigne præbet Jeremiæ historia capite XXXIIX. Is enim Propheta à rege interrogatus de obsidionis eventu, apud proceres, regis postulatu, hoc ipsum prudenter occultat, aliam interim causam, nec falsam tamen, colloqvii adferens. Et huc qvoqve referri potest (b) qvod * Abrahamus Saram sororem, id est ex usitato tum loqvendi more propinqvam consangvineam, vocat. matrimonium dissimulans.

(a) Cic. pro Milone & L. VII. Ep. 9. & pro Cn. Plancio.

(b) Gen. XX. Th. 2, 2. q. 110. art. 3. in resp.

***

Augustinus) Et in V. Psalmum versiculo: *Perdes omnes.* 'Aliud est mentiri, aliud est verum occultare. Citatur causa XXII. qvæstione II. can. 14.

Abrahamus) *Veritatem voluit celari, non mendacium dici.* Augustinus qvæstione XX. in Genesin, relatus à Gratiano dicta causa XXII. qvæstione II. can. 22.

†††

Abrahamus Saram sororem) Taxant tamen hoc mendacium *Gerhard. ad Genes. p.* 410. *Enant. l. Osiand. ad h. c. Dn. Calov. ad h. c. Genes. pag.* 932. *add. Dn. Pufendorff. l. 1. c. 3. §. 10. p.* 43. Idem fecit Isaacus ad alium Abimelechum se recipiens, qvod similiter reprobatur à *Gerhard. ad Genes. c. 26. q. 5. p.* 511. *Dn. Calov. ad h. c. §. 8. pag.* 1038.

IIX. 1. Dolus, qvi in actu positivo consistit, si in rebus, simulatio; si in sermone, mendacium vocatur. Qvidam inter hæc duo hanc constituunt differentiam, qvod dicant voces naturaliter signa esse intellectuum, res non item. Sed contra verum est, voces natura ipsa & citra hominum voluntatem nihil significare, nisi forte vox sit confusa & ἀνάρθρος, qvalis in dolore, qvæ ipsa rei magis appellatione venit qvam locutionis. Qvod si hoc dicatur, hominis naturam hanc esse † peculiarem supra animantes ceteras, ut conceptus animi possit aliis indicare, & ad rem voces repertas; verum qvidem dicitur, sed †† addendum est, non solis vocibus tale fieri indicium, * sed & nutibus, ut apud mutos, sive illi nutus aliqvid habent cum re significata commune ipsa natura, sive tantum ex instituto significant: qvibus nutibus pares sunt notæ illæ, qvæ non voces lingva figuratas significant, ut * Paulus Jurisconsultus loqvitur, sed res ipsas, sive ex aliqva convenientia, ut notæ hieroglyphicæ, sive mero arbitratu, ut apud Sinenses & Japonenses.

L. Labeo. 7. §. ult. D. de Sup. Legata.

† Proleg. §. 7.

†† L. 2. c. 4. §. 3. c. 6. §. 1. n. 1. c. XI. §. XI. c. 16. §. 1. n. 2. L. 3. c. 24. §. 1. L. Non figura. 38. D. de Obl. & Act. L. certum. 6. D. de Reb. Credit.

***

Sed & nutibus) Plinius de Æthiopum gente libro VI, 30. *Qvibusdam pro sermone nutus motusq; membrorum est.* Vide c. tuæ fraternitati. 25, X. de Sponsalibus.

Paulus

§ 4 (a) hic referenda sunt turbamenta
vulgi, q. justa, quia nec in actu ipso, nec
in autore eius, nec in patiente quicquam
mali, non in actu ipso, quia nulla
laesio h. e repugnantia cum jure alte-
rius, ut fieri ab eo qui procurat majus
bonum, admittuntur a. a. vulgo prout vulgus n. tit parvum genium h. e non
pter imbecillitatem animi, ~~[illegible]~~ intelligat omnia, etiam ~~[illegible]~~
nec in agente, quia animum laedendi medijs aliquibus opus, ut per indirectum
non habet, sed benefaciendi. nec in ~~[illegible]~~ eius bonum procuret
patiente, cui majus bonum procuratur
praesumiturus, si recte formato judicio
esset, id ipsum quod agens intenditi ~~[illegible]~~ fuisset
Imo si qua laesio esset juris alterius
oppositione juris alterius, quod communi
omnium judicio multo plus valet, tol-
litur. Vid. disp. D. Beumanni de turba-
mentis vulgi. ~~[illegible]~~ Conf. §. 14. et 6. lit.
a.

Paulus Jurisconsultus loqvitur) *non figurâ*, inqvit, *literarum, sed oratione qvam exprimunt literæ, obligamur, qvatenus placuit non minus valere qvod Scriptura, qvam qvod vocibus lingua figuratis significaretur.* Valde Philosophice dixit *placuit*, ut ostenderet hæc valere ὡς συνθήκης.

2. Alia igitur adhibenda distinctio est, qvalem adhibuimus ad tollendam ambiguitatem in voce juris gentium. (*a*) Diximus enim jus gentium dici, & qvod singulis gentibus placuit sine mutua obligatione, & id qvod mutuam obligationem in se continet. Voces ergo, & nutus, & notæ (*b*) qvas diximus, reperta sunt ad significandum cum mutua obligatione, qvod Aristoteles dixit κατὰ συνθήκην: res aliæ non item. Hinc fit * ut rebus aliis uti liceat etiamsi prævideamus futurum, ut alter inde falsam concipiat opinionem. Loqvor de eo qvod intrinsecum est, non de eo, qvod accidit. Itaqve exemplum ponendum est * ubi nullum sequitur inde nocumentum, aut ubi nocumentum ipsum, sepositâ dolo consideratione, licitum est.

(*a*) I. II. c. III. §. V. c. IIX. §. I. n. 2. Proleg. §. 53.
(*b*) L. 2. c. 6. §. 1. n. 1. De Interpr. cap. 4.

***

Ut rebus aliis uti liceat, etiamsi prævideamus futurum ut alter inde falsam concipiat opinionem) Vide Augustinum de Doctrina Christiana L. II. c. 24.

Ubi nullum inde sequitur nocumentum) Ut in facto Micholis I. Sam. XIX, vers. 16.

3. Prioris exemplum est in Christo, qvi apud comites Emauntinos προσεποιεῖτο ire longius, id est speciem prætulit ituri † longius, nisi malimus, vere qvoqve voluisse eum ire longius, sub conditione tamen, nisi magno nisu retineretur, qvomodo & DEUS multa velle dicitur, qvæ non fiunt: & alibi Christus ipse dicitur voluisse præterire Apostolos navigantes, nempe nisi impense rogaretur navem ascendere. Alterum exemplum dari potest in Paulo, qvi Timotheum circumcidit, cum satis sciret, Judæos hoc ita accepturos, qvasi circumcisionis præceptum, qvod revera abolitum jam erat, adhuc obligaret Israëlis posteros, qvasiqve ita sentirent ipsi Paulus & Timotheus: cum tamen hoc non qværeret Paulus, sed tantum familiarius cum Judæis versandi facultatem sibi & Timotheo præbere. Neqve vero circumcisio, sublata lege divina, ex instituto amplius significabat talem necessitatem, neqve malum, qvod inde sequebatur, erroris ad tempus, dedocendi postea, tanti erat, qvanti illud bonum, qvo Paulus tendebat: nimirum Evangelicæ veritatis insinuatio. Hanc simulationem Patres Græci sæpe vocant * οἰκονομίαν. de qva egregia exstat sententia Clementis Alexandrini, qvi de viro bono agens sic ait: ὅτι τ πλησίον ὠφελεία μόνη ποιήσει τινὰ ἃ οὐκ ἂν προηγμένως αὐτῷ πράξειε: *ob utilitatem proximi faciet qvædam, qvæ sponte alioqvin ac primaria intentione non faceret.* Tale in bello Romanorum illud, qvi de Capitolio panem in hostium stationes jecerunt, ne fame premi crederentur.

† Molin. D. III. Tom. I. Tr. 2. n. 1.

Luc XXIV, 28.

Marc. VI, 48.

Act. XVI, 3.

Livius V.

***

Οἰκονομίαν) Sic hæc vocanda, non ἀπάτην id est fraudem, ait Chrysostomus

stomus indicato jam libro primo de Sacerdotio. Idem I. ad Corinthios IV, 6. ἵν' ἡ ταῦτα ἀχ ὑπόκρισις, ἀλλὰ συκαταβασις καὶ οἰκονομία: *Non hic fraus sunt, sed obsequentia quædam & dispensatio.* Et IX, 20. ἵνα γὰρ τὲς ὄντας ἀληθῶς εἰς ταῦτα μεταστήσῃ, ἐγίνετο αὐτὸς οὐκ ἀληθῶς, ὑποδεικνύμενος μόνον οὐκ ὢν ἦ, ἀδὲ ὁ Δαυϊὰς ταῦτα πεδίων ἄτως ἐχέσης. *Ut enim, qui tales revera erant, corrigeret, factus ille talis, non revera aliud, quam quod erat, præ se ferens, agens talia non ex tali animi proposito.* Huc referri potest simulatus Davidis furor.

Josue IIX. Silv. in verbo bellum. p. 1. num. 8. Molin. l. c.

4. Exemplum posterioris est in ficta fuga, qvalem Josue suis præcepit ad Hajum expugnandum, & alii duces sæpe. Nam hic, qvod seqvitur, nocumentum licitum esse ponimus ex belli justitia; ipsa autem fuga ex instituto nihil significat, qvanqvam hostis eam accipit, ut signum pavoris, qvod alter cavere non tenetur, utens sua libertate huc vel illuc eundi, & magis minusve celeriter, & hoc vel illo gestu habituve. Eodem referri debet eorum actus, qvi hostium armis, signis, vestibus, velis usi passim leguntur.

Conf. th. 15 n. i vi 5. Hæc enim omnia ejus sunt generis, ut à qvovis pro arbitrio, etiam contra consvetudinem, usurpari possint, qvia consvetudo ipsa singulorum arbitrio non qvasi consensu communi introducta est, qvalis consvetudo neminem obligat.

IX. 1. Gravior est disputatio de illis notis, qvæ, ut ita dicam, in commercio hominum versantur, in qvo genere proprie mendacium situm est. Multa enim sunt contra mendacium in sacris literis. *Verbum mendax odio habebit justus*, id est vir bonus, Prov. XIII, 5. *Falsiloqventiam & verbum mendax amove à me*, Prov. XXX, 8. *Perdes loqventes mendacium*, Ps. 5, 7. *Ne mentimini alter alteri*, Colos. III, 9. Et hanc partem rigide tuetur Augustinus: & sunt etiam inter Philosophos & Poëtas, qvicum eo sentire videantur. Notum illud Homeri:

Ille mihi invisus pariter cum faucibus Orci,
Cujus mens aliud condit, qvam lingva profatur.

Sophocles:

Aliena vero proloqvi nunqvam decet:
At vera certam si cui pestem ferunt,
Huic danda venia est, si facit, qvod non decet.

Cleobulus:

Mendacium odit qvisqvis animitus sapit.

Aristoteles dixit: καθ' αὐτὸ τὸ μὲν ψεῦδος φαῦλον καὶ ψεκτὸν, τὸ δ' ἀληθὲς καλὸν καὶ ἐπαινετόν: *per se mendacium turpe atq; vituperabile, veritas pulchra ac laudabilis.*

2. Neq; tamen deest in alteram qvoqve partem auctoritas: primum in sacris literis exempla * laudatorum hominum sine reprehensionis nota: deinde veterum Christianorum pronuntiata, Origenis, Clementis, Tertulliani, Lactan-

Lactantii, Chrysostomi, Hieronymi, Cassiani, imo pene omnium, ut ipse fatetur Augustinus, ita dissentiens, ut tamen *magnam qvæstionem, latebrosam tractationem, disputationem inter doctos alternantem*) hæc enim omnia ipsius verba sunt) agnoscat.

***

Laudatorum hominum sine reprehensionis nota) Irenæus ex veteris presbyteri institutione didicit docuitqve: *De qvibus Scripturæ non increpant, sed simpliciter sunt positæ nos non debere fieri accusatores.* Locus est libro IV, c. 50.

3. Inter Philosophos aperte hinc stant Socrates & discipuli ejus Plato, Xenophon, & alicubi Cicero, & si Plutarcho ac Qvintiliano credimus Stoici, qvi inter sapientis dotes ponunt mentiri ubi & qvomodo oportet: neqve videtur dissentire aliqvot in locis Aristoteles, cujus illud, καθ' αὑτὸ qvod diximus exponi potest communiter, sive re spectata sepositis circumstantiis. Interpres autem ejus Andronicus Rhodius de Medico apud ægrotum mentiente sic ait: ἀπατᾷ μὲν, ἀπατεὼν δ' οὐκ ἔστιν: *decipit qvidem, at deceptor non est:* Causam addit: ὁ γὰρ τέλος ἔχει τὸ ἀπατᾶν τῷ νοσοῦντος, ἀλλὰ τὸ σωτηρίαν: *non enim propositum sibi habet decipere, sed servare ægrotum.*

Plato I. & II. & V. de Rep. Xenoph. qvarto. Socrat. Plut. de Stoicorum contract. Qvint. XII, 1. Nic. VII, 3. IV. Nic. 8.

4. Qvintilianus, qvem dixi, hanc ipsam partem defendens, pleraqve esse ait qvæ non tam factis qvam causis eorum vel honesta fiant vel turpia. Diphilus,

Qvod pro salute dicitur mendacium
Me judice habere nil potest incommodi.

Qværenti apud Sophoclem Neoptolemo,

Non tibi videtur turpe falsiloqventia?

Respondet Ulysses,

Non, si salus nascatur ex mendacio.

Cui similia ex Pisandro & Euripide adferuntur. Et apud Qvintilianum lego: *Nam & mendacium dicere etiam sapienti aliqvando concessum est.* Eustathius Metropolita Thessalonicensis ad secundum Odysseæ: ψεύσεται * κατὰ καιρὸν ὁ σοφὸς: *mentietur sapiens re urgente:* ubi & ex Herodoto & Isocrate testimonia adfert.

***

κατὰ καιρὸν) In tempore, ut Donatus loqvitur ad Adelphos IV, 3. *Et ipsum fallere in tempore, qvidam de officiis scribentes rectum putant.* Cicero pro Q. Ligario, *Aliqvod mendacium honestum & misericors vocat.*

X. 1. Tam dissidentium sententiarum conciliatio forte aliqva reperiri poterit ex largiore aut strictiore mendacii acceptione. Neqve hic mendacium sumimus, * qvatenus & imprudenti accidit, qvomodo mendacium dicere & mentiri apud Gelliũ discernuntur: sed de eo agimo, qvod scienter profertur cum significatione, qvæ mentis conceptui, sive in intelligendo, sive in volendo,

Th. 2, 2. qv. 110. art. 1. in resp. 2. Gell. XI, c. XI, p. 52

volendo, disconveniat. Nam qvod primo καὶ ἀμέσως, verbis & similibus notis indicatur, sunt mentis conceptus: ideoqve non mentitur, qvi dicit rem falsam, qvam veram existimat, sed qvi dicit rem veram qvidem, sed qvam falsam putat, mentitur. Significationis ergo falsitas id est, qvod ad communem mendacii naturam reqvirimus. Cui consequens est, cum vox aliqva aut sermonis complexio est πολύσημος, id est plures uno significatus admittit, sive ex vulgi usu, sive ex artis consvetudine, sive ex figura aliqva intelligibili, tunc si animi conceptus uni istarum significationum congruat, non admitti mendacium, * etiamsi putetur is, qvi audit, in aliam partem id acceptu-rus.

***

Qvatenus & imprudenti accidit) *Ream lingvam non facit nisi rea meus.* Et; *Nemo mentiens judicandus est, qvi dicit falsum, qvod putat verum, qvia, qvantum in ipso est, non fallit ipse, sed fallitur.* Sunt hæc Augustini, de verbis Apostoli Sermone XXIIX, & Enchiridii c. 22. relata à Gratiano in causam XXII, qvæstione II. can. 3. & seqq.

Etiamsi putetur is, qvi audit in aliam partem id accepturus) Qvomodo Abraham captiose loqvebatur cum servulis, ita judicante & probante Ambrosio, qvem seqvitur Gratianus post c. 20. si qvælibet. dicta causa XXII, qvæst. II.

2. Verum qvidem est, talem locutionem usurpatam temere non probandam: sed potest ex accidentibus causis honestari: puta, si id pertineat ad erudiendum eum, qvi curæ nostræ est traditus, aut ad evitandam iniqvam interrogationem. Prioris generis exemplum ipse Christus dedit, cum diceret, *Lazarus amicus noster dormit*, qvod Apostoli accipiebant tanqvam de dormitione somni diceretur. Et qvod de Templo instaurando ipse dixerat, intelligens hoc de suo corpore, Judæos sciebat accipere de Templo proprie dicto. Sic & cum Apostolis ad instar Pylarcharum apud Hebræos sedes eximias & regi proximas duodecim promitteret, & alibi vini novi potationem in patris regno aliqvo hujus vitæ, cujus spe ad ipsum momentum Christi ad cœlum ascensuri pleni erant. Idem alibi per fabularum ambages populum alloqvitur, ne audientes ipsum intelligerent, nisi scilicet animi attentionem talem ac docilitatem afferrent qvalem afferri par erat. Posterioris usus exemplum ex profana historia dari potest in L. Vitellio, cui Narcissus instabat, aperiret ambages & veri copiam faceret: sed non ideo pervicit, * qvin suspensa, & qvo duceretur inclinatura responderet. Dictum * Hebræorum huc pertinet: להמר את דבריו מוטב זאת לא ישתוק את יודע את

si qvis norit uti perplexiloqvio, recte: sin minus, taceat.

***

Qvin suspensa & qvo duceretur inclinatura responderet.) Idem Tacitus Histo-

§. 10. n. 1. (a) de caetero, si tu tenebaris sententiam
animi tui liquido mihi exponere, nihil in-
terest, utrum simplici me mendacio, an per
ambiguum sermonem decipias, qua propter
improbandae aequivocationes Jesuitarum
quia involvunt reservationes mentales. ad ipsum
magistratum cuius jus laditur et circa res
ubi verum dicendi obligatio erat, per quas
hoc efficitur, ut extrinsecus affirmare quid
videatur, quod in animo suo negare instituit.
Quo ipso omnis sermonis usus corrumpitur
at nemo amplius certus esse possit in quam
partem alterius verba debeat accipere.
Cum n. institutus sit sermo, ut quod in animo
habemus efferatur, cogitationum a quamdiu non
proferuntur, in vita humana nullus sit
effectus: quomodo igitur tacita illa reser-
vatio mentalis possit tollere effectum illum
quem prolata verba alias producere sunt
apta. Exempla vide. c. 16. l. 2. §. 5. et apud
Gramond. l. 16. de ducibus Vendonensibus.
Cons. 2. 3. c. 23. §. 2.

§ 10 n. 3. (a) huc referendæ confessiones in causa religionis æquivoce scriptæ. uti peccatum ab eruditis viris prioris seculi sed mox revocatæ et ita a sempiterno damno se liberarunt. In. anglia Cramery qui quidem usq ambigua confessione. sed postea tam multas lacrymas effudit ut non tm. illa sed etiam alia potuissent deleri.

Historiarum III. *Incerta diseruit, tracturus interpretationem prout conduxisset.* Item: *Ita compositus, ut ex eventu rerum adversa abnueret, vel prospera agnosceret.*

Hebræorum) Qvorum & hoc est מיתד לשניה מפני תשלות *Licet perplexe loqvi boni causa*: citat doctissimus Manasses Ben-Israël, in suo conciliatore qvæstione XXXVII. Chrysostomus I. de Sacerdotio: ἀπατεὼν ἐκεῖνος ἂν εἴη καλεῖσθαι δίκαιος, ὁ τῷ πράγματι κεχρημένος ἀδίκως, οὐχ ὅ μεθ' ὑγιοῦς γνώμης τοῦτο ποιῶν, *Fallax jure vocetur, qvi re tali injuste utitur, non qvi re salutari proposito.*

3. Contra accidere potest, ut tali loqvendi genere uti non modo illaudabile sit, sed & improbum, * puta cum DEI honos, aut amor proximo debitus, aut reverentia adversus superiorem, aut rei, qvæ agitur natura exigunt, ut, qvod animo cogitatur, omnino patefiat: sicut in contractibus diximus id aperiendum, qvod natura contractus intelligitur exigere: qvo sensu non incommode accipi potest Ciceronis illud, *tollendum esse ex rebus contrahendis omne mendacium*, desumtum ex veteri lege Attica, κατὰ τὴν ἀγορὰν ἀψευδεῖν: qvibus in locis mendacii vox videtur ita laxe accipi, ut etiam obscuram locutionem includat. At nos proprie loqvendo à mendacii notione id ipsum jam exclusimus. h. c. §. XV. Demosth. in Leptinem.

***

Puta cum Dei honos) Philo de vita Mosis: ἐπ' ἔργοις ἅπερ ἀναφέρεται εἰς Θεοῦ τιμὴν δι' ἃ μόνα καὶ τὴν ἐν τοῖς ἄλλοις τὸ ἦθος ἐψευσμένον, ἀναγκαῖον ἦν ἀληθεύειν. ἀλήθεια γὰρ ὁπαδὸς Θεοῦ. *De factis loqvor, qvæ ad Dei honorem pertinent, in qvibus solis veracem esse oportuit, etiam si qvis ceterum ingenio esset mendace. Veritas enim Dei comes:* Augustinus Epistola IIX. *Alia qvæstio est, sitne aliqvando mentiri viri boni: & alia qvæstio est, utrum Scriptorem Sanctarum Scripturarum mentiri oportuerit.*

Aut amor proximo debitus) Æschylus Prometheo:

Λέξω τορῶς σοι πᾶν, ὅ, τι χρήζεις μαθεῖν,
Οὐκ ἐμπλέκων αἰνίγματ', ἀλλ' ἁπλῷ λόγῳ
Ὥσπερ δίκαιον πρὸς φίλους ἄγειν στόμα.
Dicam diserte, qvicqvid audire expetis,
Sermone nudo, non per implicitos modos,
Qvo more amicos alloqvi verum ac bonum est.

XI. 1. Ad communem ergo mendacii notionem reqviritur, ut, qvod dicitur, scribitur, notatur, innuitur, intelligi aliter neqveat, qvam in eum sensum, qvi à mente proferentis discrepet. Huic autem notioni laxioir strictior mendacii, qva naturaliter illicitum est, significatio differentiam aliqvam propriam adjiciat, necesse est, qvæ, si recte respiciatur, salutem secundum communem gentium existimationem, nulla videtur alia dari posse præter

ter repugnantiam cum jure existente ac manante ejus, ad qvem sermo aut nota dirigitur: nam sibi neminem mentiri, ut maxime falsum proferat, satis constat. Jus hic intelligo non qvodvis & rei extrinsecum, sed qvod proprium sit huic negotio atqve cognatum. Id autem nihil est aliud, qvam *judicandi libertas, qvam homines colloqventes his, qvibus colloqvuntur, debere qvasi pacto qvodam tacito intelliguntur. Hæc enim nec alia est mutua illa obligatio, qvam homines introduci voluerant, simul atqve sermone notisq; similibus uti instituerunt. nam sine tali obligatione inane fuisset tale repertum.

***

Judicandi libertas) Hinc furari cor Hebræis dicitur, qvi adimit sciendi vias: Gen. XXXI, 26, 27. & ibi Onkelos & LXX. Rabbi David Libro Radicum, & Rabbi Salomo in commentario, & Abenesdra.

2. Desideramus autem, ut qvo tempore sermo fit, jus illud subsistat ac maneat: fieri enim potest, ut jus qvidem fuerit, sed sublatum sit, aut tollatur ex alio jure superveniente, sicut debitum acceptilatione aut conditionis cessatione. Inm vero reqviritur, ut jus, qvod læditur, ejus sit, qvicum loqvimur, non alterius; sicut & in contractibus injustitia non nascitur, nisi ex læso jure contrahentium. Huc forte non male referas, qvod veriloqvium ad justitiam refert post Simonidem Plato, & qvod mendacium, illud vetitum, sacræ literæ sæpe describunt testimonio sive elocutione adversus proximum, & qvod ipse Augustinus in mendacii natura constituenda ponit *fallendi voluntatem. Et Cicero qvæstionem de veritate eloqvenda referri vult ad justitiæ fundamenta.

Lib. I. de Republ.

I. Off.

***

Fallendi voluntatem) Lactantius institutionum VI, 18. *Ut non mentiatur unqvam decipiendi aut nocendi causa.*

3. Tolli autem videtur posse jus qvod diximus, sicut consensu ejus qvicum agimus expresso, ut si qvis prædixerit se falsa dicturum & alter permiserit, ita & tacito æqvave ratione præsumto, aut oppositione juris alterius, qvod communi omnium judicio plus valeat. Hæc recte intellecta multas nobis suppeditabunt illationes, qvæ ad concilianda sententiarum supra designatarum, dissidia non parum valituræ sint.

XII. Primum est, etiamsi qvid dicatur, qvod falsam habeat significationem infanti aut amenti, in eo mendacii culpam non esse. Videtur enim communi omnium hominum sensu permissum esse:

Lucret. lib. I.

Ut puerorum ætas improvida ludificetur.

Et Qvintilianus de pueris locutus: *utilitatis*, inqvit, *eorum gratia multa fingimus.* Ratio proxima est, qvia cum in infantibus & amentibus non sit judicii libertas, non potest eis circa eam libertatem injuria fieri.

XIII.

(a) Quar: quid sentiendum de mendacio papyri, qui matrem illusit, cum quaerendo de illo quaestionem in senatu esset conclusum, respondens ~~deliberatum~~ conclusum esse ut unus cir[illegible] duas uxores posset habere. R. recte fecit nam quamvis mater habeat ius interrogandi, non tamen habebat ius quaerendi eodem tempore et tollebatur etiam ius illud ex sublimiori aliqua causa.

§. 11. n. 3. (b) Quar. quid sentiendum de fabulis luciani et de protestatione falsitatis eandem ab ipso autore facta. R. protestationem hanc vanitatis nomen effugere non posse cum nullum habeat finem et per indirectum hinc subest laesio, hominibus ius competit, ne ipsis imponatur, ne aliis illudatur.

(c). Qu. quid sentiendum ~~quod~~ de muneribus sancti Christi R. rem per se nihil aliud esse quam puerilis aetatis illecebras ad virtutem alacrius capessendam, beneficentiam dicinam agnoscendam et hactenus innocua esse, At in larvis quibus vulgus utitur nimium abusum esse (1) quia non faciunt ad erudiendos parvulos adeoque fine carent. (2) parvulos per talia terriculamenta talia ab amore coelesti abducunt. (3) illuditur etiam servatori totique historiae sacrae quam depravatissimam exhibent eoque in contemptum abducunt. Vid. disp. de turbamentis vulgi. c. 5. th. 5.

XIII. 1. Secundum est, qvoties sermo ad eum dirigitur, qvi non decipitur, etiamsi tertius inde falsam hauriat persvasionem, nullum esse mendacium: Nam ratione ejus ad qvem sermo est: qvia illi libertas manet integra, plane ut illis, qvibus id intelligentibus fabula narratur, aut apud qvos profertur sermo figuratus, καθ' εἰρωνείαν aut κατ' ὑπερβολὴν, qvæ figura, ut Seneca ait, * ad verum mendacio venit: & Qvintiliano ementiens superjectio dicitur. Neqve ratione ejus, qvi obiter id audit; qvia cum eo non agitur, ideoq; nulla est ad illum obligatio. Imo si ipse sibi opinionem informat de eo. qvod non ipsi, sed alteri dicitur, habet, qvod sibi non alteri rem imputet. Qvippe, si recte judicare volumus, illius respectu sermo non sermo est, sed res, qvæ significare qvidlibet potest. VII. de Benef. 23.

***

Ad verum mendacio venit) *Incredibilia affirmat, ut ad credibilia perveniat.* Seneca ibidem.

2. Nihil ergo peccavit aut Cato Censorius, qvi sociis auxilia falso est pollicitus, aut Flaccus, qvi hostium urbem ab Æmilio expugnatam aliis narravit, qvanqvam eo hostes decepti sunt: cui rem similem de Agesilao narrat Plutarchus. Nihil enim hic dictum hostibus: nocumentum autem qvod inde secutum est, extrinsecum qvid est, & per se non illicitum optari aut procuari. Ad hoc genus * Chrysostomus & Hieronymus retulerunt Pauli sermonem, qvo Antiochiæ Petrum, ut nimium Judaizantem reprehendit. Censent enim Petrum satis intellexisse non id seiro fieri: interim verò consultum infirmitati adstantium. Liv. lib. xxxiv. cap. 13. & 14. App. Hist.

***

Chrysostomus & Hieronymus) Adde Cyrillum adversum Julianum lib. IX. circa finem. Nec multo aliter Tertullianus primo & tertio contra Marcionem.

XIV. 1. Tertium est, qvoties certum est eum, ad qvem sermo est libertatis suæ in judicando læsionem non ægre laturum, imo gratias habiturum eo nomine, ob commodum aliqvod, qvod inde asseqvitur, tunc qvoqve mendacium stricte dictum, id est injuriosum, non committi, sicut furtum non perpetraret, qvi ex præsumta domini voluntate rem ipsius exiguam consumeret, ut inde magnam eidem utilitatem pararet. In his enim, qvæ adeo certa sunt, præsumta voluntas pro expressa habetur. Volenti autem constat injuriam non fieri. Sic ergo videtur non peccare, qvi aut ægrotantem amicum persvasione non vera solatur, ut Arria Pætum filio mortuo, qvæ historia est * in Plinii epistolis: aut in prælio periclitanti ex falso nuncio animum addit, qvo incitatus victoriam & salutem sibi pariat; ac si deceptus non capiatur, qvemadmodum Lucretius loqvitur. lib. I.

***

In Plinii epistolis) III. 16.

2. Democritus: ἀληθομυθεῖν χρεὼν ὅπου λωΐον: *Omnino veriloqvio utendum est, ubi id est melius.* Xenophon: φίλους δίκαιον ἐξαπατᾶν, ἐπὶ τῇ ἀγαθῷ: *amicos decipere licet, ipsorum bono.* Et Clemens Alexandrinus concedit ψεύδεσθαι ἐν θεραπείας μέρει, *mendacio uti pro remedio.* Maximus Tyrius: καὶ ἰατρὸς νοσοῦντα ἐξαπατᾷ, καὶ στρατηγὸς στρατόπεδον, καὶ κυβερνήτης ναύτας, καὶ δεινὸν οὐδέν. *Et Medicus ægrotum, & imperator exercitum, & gubernator nautas decipit: nec qvicqvam in hoc mali est.* Rationem reddit ad Platonem Proclus: τὸ γὰρ ἀγαθὸν κρεῖττόν ἐστι τῆς ἀληθείας, *nam qvod bonum est, id vero est melius.*

IV. Socr. Liv. Lib. 1. c. 27. & L. XXXIV.

Tale illud * apud Xenophontem, socios jamjam adfore; & Tulli Hostilii, suo jussu circumduci Albanum exercitum: & Qvinctii Consulis, ut historiæ loqvuntur, salubre mendacium, hostes ab altero cornu fugere: ac similia passim apud Historicos. Notandum autem est, læsionem judicii in hoc genere eo minoris esse, qvia ferme momentanea est, pauloq; post aperitur veritas.

***

Apud Xenophontem) *Et Agesilaus cum in Bœotiam venisset & intellexisset Pisandrum navali prælio victum à Pharnabazo & Conone, jussit militibus suis contrarium dici, coronatusq; incedens sacra fecit pro victoria.* Plutarchus Agesilao.

h. c. §. X. n. 3.

XV. 1. Qvartum & superiori affine est, qvoties * qvi habet jus supereminens in omnia jura alterius, eo jure bono ipsius sive proprio sive publico utitur.

III. de Rep.

Et hoc maxime spectasse videtur Plato, qvi imperium habentibus concedit falsum dicere. Idem cum * Medicis modo dare videatur, modo adimere, discrimen hoc adhibendum videtur, ut priore loco Medicos intelligat publice ad hoc vocatos; posteriore eos, qvi privatim id sibi arrogant. Deo tamen, qvanqvam jus summum † in homines habenti, non convenire mendacium, recte agnoscit idem Plato, qvia infirmitatis nota est, ad talia confugere.

† L. 1. c. 1. §. 10. n. 6. in fin. & h. L. 3. c. 1. §. 4. n. 3.

***

Qvi habet jus supereminens) Iliados secundo Agamemnon Græcorum Imperator:

Πρῶτα δ' ἐγὼν ἔπεσιν πειρήσομαι, ἦ θέμις ἐστί·
Καὶ φεύγειν σὺν νηυσὶ πολυκλῆισι κελεύσω.
Ante tamen Danaos verbis tentabo, (sinit fas)
Utqve citi fugiant ærata classe manebo.

Medicis) Exempla Medicorum affert Chrysostomus dicto libro 1. de Sacerdotio.

2. Exemplum forte inculpatæ falsiloqventiæ, laudante etiam Philone, dari poterit * in Josepho, qvi regia vice imperans fratres primum qvasi exploratores, deinde qvasi fures, ficte nec ita sentiens accusat. Et in Solomone, qvi sapientiæ divinitus datæ specimen dedit, cum apud mulieres de partu litigantes voces eas protulit, qvæ voluntatem scindendi infantis significarent, cum animus ei longissime à tali voluntate abesset, & veræ matri suum partum

quaer: an diabolo credi debeat vera dicente resp neg. vera quidem dicit non tamen vere quia cum animo laesionis dicit, et ita integritas abest illis verbis.

§. 15. n. 1. (a) nota n. infirmitatis ad talia confugere quapropter in perfectissimo cadere non pt unde etiam minus convenit principi ad talia confugere quia in eminentiori loco constitutus etiam ad perfectiora dt tendere

§. 15. n. 1. (b) Tali simulationi studuit quoq Philippus 2. rex Hisp. cum iter in Belgium tam sollicite parari curaret ut nec ipsa soror eius quicqm aliud curaret. Dng. de pena d ratione status Diss. 4. Conclus. 3.

§ 14. n. 1. (a) recte, (1) quia Syrij nullum
ius habebant eundem capiendi (2) ni-
hil justitiae contrarium fecit, quod re-
gi sua consilia hostium aperuerit pro-
cedit. (3) quod speciali instinctu dei id fe-
cerit.

partum attribuere vellet. Qvintiliani est dictum: *aliqvando exigit communis utilitas, ut etiam falsa defendantur.* L. II, 18.

***

In Josepho) *Cum fratribus dispensatoria severitate crimen explorationis inureret*, ait Cassiodorus de amicitiâ.

XVI. Qvintum esse potest, *qvoties vita innocentis, aut par aliqvid, aliter servari, & alter ab improbi facinoris perfectione aliter averti non potest: qvale fuit factum Hypermnestræ, qvæ hoc nomine laudari solet;

* *Splendide mendax, & in omne virgo*
Nobilis ævum. Horat. III. Carm. 2.

***

Qvoties vita innocentis, aut par aliqvid, aliter servari, & alter ab improbi facinoris perfectione aliter averti non potest) Augustinus in V. Psalmum, relatus à Gratiano in causam XXII. qvæst. II, c. Ne qvis. 14. *Duo vero sunt genera mendaciorum, in qvibus non est magna culpa, sed tamen non sunt sine culpa; cum aut jocamur, aut proximo consulendo mentimur. Illud autem primum in jocando ideo non est perniciosum, qvia non fallit. novit enim ille, cui dicitur, causâ jocandi fuisse dictum. Secundum autem ideo minus est, qvia retinet nonnullam benevolentiam.* Tertullianus libro de Pudicitia inter delicta qvotidianæ incursationis, qvibus omnes sumus objecti, ponit, necessitate mentiri.

Splendide mendax) Ubi Scholiastes, *decenter. Pulchrum est enim pro justitia mentiri.* Simile est illud Chrysostomi de Rahabe: ὦ καλὸν ψεῦδος, ὦ καλὸν δόλος, ὃ πρὸ δόγματος τὰ θεῖα ἀλλὰ φυλάττουσα τῷ ἀληθείαν, aut ut alii habent codices, τῷ εὐσεβείαν. *O pulchrum mendacium, ô laudabilem dolum, non prodentis res divinas, sed custodientis veram pietatem.* Augustinus de obstetricibus Ægyptiis: *O magnum humanitatis ingenium, ô pium pro salute mendacium.* Laudat easdem *obstetrices*, & præmia illis data etiam æterna credit Hieronymus ad Ezechielem XVII. & ad Esaiam LVI. Ambrosius ad Syagrium libro VI. Augustinus ipse, ut solet varians, ad Consentium contra Mendacium. c. 15. Tostatus negat in eo peccatum. Hæsitant Augustinus lib. II. qvæstione super Exodum, Thomas 2, 2. qvæstione CX. art. LV. ad 4. & ibi Cajetanus. Vide, si vacat, & Moriæ Encomio Erasmum, & doctissimum Masium ad Josuam II, 5.

XVII. 1. Latius, qvam qvæ jam diximus, patet, qvod passim statuunt sapientes, apud hostem falso sermone uti licere. Sic regulæ de non mentiendo exceptionem, nisi adversus hostes, addit Plato, Xenophon, Philo inter Judæos, *inter Christianos Chrysostomus. Qvo forte non male referas qvod in sacris literis extat labesitarum in obsidione mendacium, & factum non dissimile Prophetæ * Elisæi: & Valerii Levini, qvi Pyrrhum à se interemtum jactabat. L. II. de rep. l. II. de Cyri inst. & V. Soc. Philo de migr. Abr. Chrys. l. I. de Sac. I. Sam. II. 2. Reg. VI, 18. & seqq.

Inter

***

Inter Christianos Chrysostomus) Sic loqvens: εἰ βούλειγε τῶν στρατηγῶν τοὺς ἐξ αἰῶνος εὐδοκιμάσαντας ἐξετάσαι, τὰ πλείονα αὐτῶν τρόπαια τῆς ἀπάτης εὑρήσεις ὄντα κατορθώματα· καὶ μᾶλλον τούτους ἐπαινουμένους ἢ τοὺς φανερῶς κρατοῦντας. *Si nobilissimos ducum ad examen voces, pleraqve eorum trophæa reperies fraudum esse opera, magisq; tales laudari, qvam qvi aperte agendo vicerunt.*

Elisæi) Ejusdem Elisæi alterum simile est II. Regum VIII, 10. ita ut legunt Masoretæ, id est secundum קרי, qvod seqvitur Latina vulgata versio.

2. Ad tertiam, qvartam, & qvintam observationum earum, qvas jam posuimus, pertinet Eustratii Metropolitæ Nicæensis locus ad sextum Nicomachiorum: ὁ εὖ βουλευόμενος οὐκ ἐξ ἀνάγκης ὁ ἀληθεύων ἐστὶν, ἐστὶ γάρ ποτε τὸ ὀρθῶς βουλευόμενον καὶ περὶ αὐτοῦ τοῦ ψεύδους βουλεύσασθαι, ἵν' ἐπιτηδὲς ψεύδηται πρός τινα ἢ ἐχθρὸν ὄντα, ἵνα σφάλῃ αὐτὸν, ἢ φίλον ἵν' ἐκκόψῃ αὐτὸν ἀπὸ κακοῦ, καὶ τούτων τὰ παραδείγματα ἐν ταῖς ἱστορίας πολλά. *Qvi recte consultat, non utiq; & verum dicit. Fieri enim potest, ut qvis recte consultans hoc ipsum consultet, qvo pacto de industria mentiatur, aut hosti, ut eum fallat, aut amico, ut eum à malo liberet: qvarum rerum exemplis plenæ sunt historiæ.* Et Qvintilianus, si ab homine occidendo grassator avertendus sit, aut hostis pro salute patriæ fallendus, qvod alias in servis reprehendendum sit, fore, ait, in ipso sapiente laudandum.

Th. 2. 2. q. 110. art. 1. & 3. Covarr. in c. qvamvis. 2. de Pactis in 6. p. 1. §. 5. n. 15. Soto, de Justitia, V. q. 6. art. 2. Tol. L. VI. c. 21. lib. V. c. 58. Less. lib. II. de Justitia, c. 42. dub. 9.

3. Non placent hæc scholæ actorum paulo ante seculorum, ut qvæ unum & veteribus * Augustinum ferme in omnibus seqvendum sibi delegerit. Sed eadem schola tam ab omni usu abhorrentes admittit interpretationes tacitas, ut dubitari possit, an non satius sit, adversus qvosdam falsiloqvium admittere in iis, qvos diximus, casibus, aut eorum aliqvibus, (nihil enim definiendum hîc sumo) qvam ista à falsiloqvio tam indiscrete eximere: ut cum dicunt, nescio, intelligi posse, nescio ut dicam; non habeo, intelligi posse, ut tibi dem; & id genus alia, qvæ sensus communis repudiat, & qvæ, si admittantur, jam nihil obstabit, qvo minus, qvi qvid affirmat, id ipsum negare, qvi negat, affirmare, dicatur.

***

Augustinum) Contra cujus posteriorem in hac re sententiam scripsit Rupertus Abbas.

4. Verissimum qvippe est, nullam omnino esse vocem, * qvæ non ambiguum recipiat, cum omnes, præter significatum, qvem vocant primæ notionis, * alterum habeant secundæ, eumqve varium * secundum varias artes, tum vero alios qvoqve ex translatione ac similibus figuris. Neqve magis eorum commentum probo, qvi, qvasi vocem non rem exhorrescerent, joca vocant ea, qvæ vultu ac pronuntiatione maxime seria proferuntur.

Qvi

***

Qvæ non ambiguum recipiat.) Id Chrysippus defendit apud Gellium lib. IX. c.12. Et Seneca de Beneficiis secundo, capite 34. *Ingens est copia rerum sine nomine, qvas non propriis appellationibus notamus, sed alienis commodatisq;.*

Aliter um habeant secundæ) Augustinus de Magistro: *Nullum nos signum comperisse, qvod non inter cetera, qvæ significat, se qvoq; significet.*

Secundum varias artes) Vide qvæ supra notata ad paragraphum decimũ.

XIIX. Sciendum vero, qvæ de falsiloqvio diximus, ad asserentem sermonem, & qvidem talem, qvi nulli nisi publico hosti noceat, * non ad promittentem referenda. Nam ex promissione, ut iam modo dicere cœpimus, jus speciale ac novum confertur ei, cui fit promissio: idq; inter hostes etiam locum habere sine ulla hostilitatis jam existentis exceptione, neq; tantum in promissis expressis, sed & in tacitis, ut in colloqvii† postulatione ostendemus, cum ad eam partem, qvæ de fide in bello servanda est, †† ventum erit. L.II.c.XVI. §.1. n.1. † L.2.c.23.§.7. n.1. L.3. c.24. §.3. †† h.l.3. c.19. seqq.

***

Non ad promittentem) Distingvit hæc & Agesilaus & cum eo Plutarchus: τὸ μὲν ἀπειράμβρον ἀδικεῖν, τῶν Θεῶν δέει καταφρονεῖν, ἐν ᾗ τῷ ἀφελογίζεσθαι τὰς πολεμίους, ἃ μόνον τὸ δίκαιον, ἀλλὰ καὶ δόξα πολλὴ, καὶ τὸ μεθ' ἡδονῆς κερδαίνειν ἔνεστι. *Federa violare, Deos est contemnere. Extra ea verbis hostem decipere, non justum modo est, sed & gloriam habet, & cum lucro voluptatem.*

XIX. Illud qvoq; ex superiori, qvæ de jurejurando fuit, dissertatione repetendum est, sive id assertivum sit sive promissivum, vim habere excludendi omnes exceptiones, qvæ ex persona ejus, qvicum agimus, peti possent, qvia non cum homine tantum, sed & cum Deo res est, cui per jusjurandum obligatur etiamsi homini jus † nullum nasci possit. Ibidem & illud diximus, non sicut in alio sermone, ita in jurato, ut à mendacio excusemur admitti interpretationes verborum qvasvis non plane inusitatas: sed omnino veritatem reqviri eo in sensu, qvem homo exaudiens intelligere fide optima existimatur: ut plane detestanda sit illorum impietas, qvi ut pueros talis, ita viros jurejurando fallendos asserere non dubitabant. L.II.c.XIII. §.3. n.2. † dict.l.2.c.5. 17. L.III.c.19. §.5. L.II.c.IV. §.3.

XX. 1. Scimus etiam, fraudium, qvas concessas naturaliter diximus, genera qvædam à populis aut hominibus nonnullis repudiata: sed id non accidit ob injustitiæ opinionem, sed ob eximiam qvandam animi celsitudinem, interdum & virium fiduciam. Exstat apud Ælianum dictum Pythagoræ, duabus rebus hominem ad Deum proxime accedere, vera semper loqvendo, & benefaciendo aliis: & apud Jamblichum veracitas dux dicitur ad omnia divina humanaqve bona. Aristoteli ὁ μεγαλόψυχος παῤῥησιαστικὸς καὶ ἀληθευτικὸς, *magnanimus verum & libere loqvi amat.* Plutarcho τὸ ψεύδεσθαι δουλοπρεπὲς * *servile mentiri.* Arrianus de Ptolemæo: καὶ αὐτῷ βασιλεῖ ὄντι αἰσχρότερον ἢ τῷ ἄλλῳ ψεύσασθαι ἦν: *Et ipsi, utpote regi, turpius* Lib. XII. var. hist. cap. LIX. Nic. IV, I. Lib. I.

Lib. VII.

pius mentiri, quam alii cuivis. Apud eundem Alexander: *ὀ χρὴ τὸν βασιλέα ἄλλο τι ἢ ἀληθεύειν πρὸς τοὺς ὑπηκόους: non debere regem apud subditos aliud quam verum eloqui.* Mamertinus de Juliano: *Mira est in Principe nostro mentis linguæque concordia. Non modo humilis & parvi animi, sed & servile vitium scit esse mendacium: & verè; cum mendaces homines aut inopia aut timor faciat, magnitudinem fortunæ suæ imperator, qui mentitur ignorat.* Laudatur Plutarcho Aristidis: Φύσις ἰδεμιμὴς ἐν ἤθει βεβαίῳ καὶ πρὸς τὸ δίκαιον ἀτενὴς, ψεῦδος δι' ὀδὸν ἐν παιδιᾶς τινι τρόπῳ πρόσιεμένη, *ingenium morum constantia præditum, & justi tenax, mendacii etiam in joco fugiens.* De Epaminonda Probus: *adeo veritatis diligens, ut ne joco quidem mentiretur.*

***

Servile mentiri) Philo libro: Omnem virum probum esse liberum: παρὸ καὶ τοὺς διχόνους καὶ δολερὰς ἅπασιν ὀνομάζειν ἔθος ἀνελευθέρους τε καὶ δουλοπρεπεῖς. *Unde & eos, qui duplices sunt atq; fallaces, eos illiberales servilisq; animi vocare solent.*

2. Quod profecto Christianis eo magis observandum est, qvia ipsis non simplicitas tantum imperata est Matth. X, 16. sed & vaniloqventia interdicta Matth. XII, 36. & is in exemplum propositus, in cujus ore dolus inventus non est. Lactantius: *Itaqve viator ille verus ac justus non dicit illud Lucilianum:*

Homini amico ac familiari non mentiri meum.

Sed etiam inimico atqve ignoto existimabit non esse mentiri suum: nec aliqvando committet, ut lingva interpres animi à sensu & cogitatione discordet. Talis est in Philoctete Sophoclis Neoptolemus ὑπερβαλλὼν ἁπλότητι καὶ εὐγενείᾳ, *generosa simplicitate excellens*, ut recte notavit Dion Prusæensis, qvi Ulyssi ad dolus hortanti sic respondet:

Ego audiens qvæ doleo, Laërta sate,
Implere factis oderim multo magis:
Nam sic nec ego sum natus, ut fallacias
*Secter, * nec olim genitor, ut perhibent, meus:*
At sum paratus vi mera non fraudibus
Pertrahere raptum.

Euripides Rhesо:

Generosus animus hostibus furtim necem
Inferre nescit.

***

Nec olim genitor, ut perhibent, meus) Achilles: de qvo Horatius carminum lib. IV. ode VI.

Ille

§. 20. n. 3 (a) Ideate, si satis certus fuit de victoria, si ambiguus tunc ~~[illegible]~~ minus recte consultus n. stratagematibus obtinere victoriam, quia parcitur sanguini humano et idem finis obtinetur

§. 21. (a) Videatur expostulatio principis Orangij, cum urbs orangia sese dederat regi Galliae ao. 1673. in diar. Europ. Cont. 28. fol. 181.

Ille non inclusus eqvo Minervæ
Sacra mentito, male feriatos
Troãs & lætam Priami choreis
Falleret aulam:
Sed palam captis gravis.

Et qvæ seqvuntur; ubi Scholiastes dicit, *Achillem nihil fraude, sed semper palam virtutis fiducia dimicasse.* Nota illud virtutis fiducia, qvod optime convenit cum iis, qvæ nos hujus paragraphi initio in textu diximus.

3. Sic Alexander furari negabat se velle victoriam. Et Achæos abhorruisse ab omni in hostes fraude narrat Polybius, ideo, qvod eam demum firmam censerent victoriam, qvæ, ut Claudiani verbis sensum ejus exprimam, Lib. IX.

Confessos animo qvoq́, subjugat hostes.

Tales Romani ferme adusqve belli Punici secundi finem. Ælianus: ἴσασι Ῥωμαῖοι ἀγαθοὶ εἶναι, καὶ οὐ μὲν διὰ τέχνης καὶ ἐπιβουλῆς καταγωνίσασθαι τοὺς ἐωθροὺς: *Romanis propria est virtus, non per astus & vafritiem qvæsita victoria.* Unde cum Perseus Macedonum Rex deceptus esset spe pacis, negabant veteres Senatorum, se agnoscere artes: majores nunqvam, ut astu magis, qvam virtute gloriarentur, bella gessisse: non versutiis Panicis, non calliditate Græca, † † apud qvos fallere hostem, qvam vi superare gloriosius foret. Tertium illud addebant: *Interdum in præsens tempus plus profici dolo, qvam virtute, sed ejus demum animum in perpetuum vinci, cui confessio expressa esset, se neqve arte neqve casu, sed collatis cominus viribus justo ac pio bello esse superatum.* Etiam serius apud Tacitum legimus: *non fraude, neqve occulte, sed palam & armatum populum Romanum hostes suos ulcisci.* Tales etiam Tibareni, ‡ qvi prælii qvoqve locum & tempus condicebant. Qvod & de Græcis sui temporis apud Herodot. prodit Mardonius.

†† h.c.§.VI.

A.ñ L.II.c. 38. Scholiastes ad II. Apollonii.

†L.3.c.3 § XI. Ayal. de Jur. bell. l.1.c.1.n. 6.

XXI. Ad modum agendi & illud pertinet, qvod, *qvicqvid alicui facere non licet, ad id eum impellere aut sollicitare non liceat. Pro exemplo sint hæc: regem suum†† occidere subdito non licet, nec oppida sine consilio publico dedere, nec spoliare cives. Ad hæc ergo subditum, qvi talis maneat, permovere non licet. Semper enim, qvi alteri peccandi causam dat, peccat & ipse. Nec est, qvod regerat qvisqvam, ipsi, qvi talem hominem ad facinus impellit, actum talem, puta hostis interfectionem, esse licitum. Licet enim id ei facere, sed non eo modo. Bene Augustinus: *Nihil interest, utrum ipse scelus admittas, an alium propter te admittere velis.*

††L.3.c.4.§. 18.n.1.

L. 51. Transfugã. D. de Acq. Rerum dom. ibiqve Cujac. 4.obs.5.

***

Qvicqvid alicui facere non licet, ad id eum impellere aut sollicitare non liceat) Ita docet & Maimonides in הלכות תוכר cap. V. sect. 10.

XXII. Aliud est, si qvis opera sponte, nec suo impulsu peccantis, ad rem sibi licitam utatur, qvod iniqvum non esse, DEI ipsius † exemplo alibi probavimus. *Transfugam jure belli recipimus*, inqvit Celsus, id est, * contra jus belli non est, ut eum admittamus, qvi deserta hostium parte nostram eligit.

***

Contra jus belli non est, ut eum admittamus, qvi diserta hostium parte nostram eligit) Neqve reddendi tales, nisi pace convenerit, ut pace cum Philippo, Ætolis, Antiocho, Polybius, in Excerptis legationum IX, XXIIX, XXXV, Menander Protector idem nos docet.

CAPUT II

Qvomodo jure gentium bona subditorum pro debito imperantium obligentur : ubi de repressaliis.

I. Naturaliter ex facto alieno neminem teneri nisi hæredem.
II. Jure tamen Gentium introductum, ut pro debito imperantis teneantur res & actus subditorum.
III. Exemplum in prehensione hominum:
IV. Et rerum.
V. Locum habere hoc post jus denegatum, & qvando id factum censeri debeat: ubi ostenditur, rem judicatam proprie jus non dare aut adimere.
VI. Vitam non obligari.
VII. Distinctio ejus, qvod in hac materia est juris Civilis & Gentium.

I. 1.

VEniamus ad ea qvæ ex jure descendunt gentium. Ea partim ad qvodvis bellum spectant, partim ad certam belli speciem. A generalibus auspicemur. Mero † naturæ jure ex facto alieno nemo tenetur, nisi qvi bonorum successor est: * ut enim cum oneribus bona † transirent, simul cum dominiis rerum introductum est. Imperator Zeno æqvitati naturali contrarium dicit, ut pro alienis debitis alii molestentur. Hinc tituli in jure Romano, ne uxor pro marito, ne maritus pro uxore, ne filius pro patre, ne pater vel mater pro filio conveniantur.

***

Ut enim cum oneribus bona transirent simul cum dominiis rerum introductum est) Adde C. in literis 5. de Raptoribus. C. 9. tua de Usuris.

2. Nec qvod Universitas debet, singuli debent, ut diserte loqvitur Ulpianus: nimirum si Universitas bona habeat: alioqvi enim tenentur non singuli, sed qva pars sunt universorum. Seneca: *Si qvis patriæ meæ pecuniam credat, non dicam me illius debitorem, nec hoc æs alienum profitebor:* * *ad exsolvendum tamen hoc portionem meam dabo.* Supra dixerat: *Unus è populo non tanqvam pro me solvam, sed tanqvam pro patria conferam.* Et: *singuli debebant*

§. 2. n. 1. (b) Temperamentum tit. Grotius c. 13. §. 4.
n. 3. Et quamvis hoc modo unus aut alter civi-
um damnum sentiat, debet id inter illa ori-
commoda referri, quae civitates tantum non
necessario sequuntur; etsi haec minimam
partem faciant eorum malorum quae singu-
los extra civitatem mansura erant, adulta
etiam toleranda, ut majora aptantur in-
commoda. Grotius hic rationem reddit. Ibid.
n. 2.

§. 2. n. 1. (b) applicentur hac casui ante 3
annos, executionibusque Brandenburgicis in
naves Hispanicas, ob debitum Subsidio-
rum, quo ex Hispaniae Electori obstrictus
erat.

bebunt non tanqvam propriam, sed tanqvam publici partem. Hinc speciatim jure Romano constitutum, ut nullus ex vicanis pro alienis vicanorum debitis teneatur; & alibi nulla possessio alterius pro alienis debitis, etiam publicis, conveniri præcipitur: & in Novella Justiniani vetantur ἐνεχυριασμοὶ, id est, * pignorationes pro aliis, addita causa, qvod rationem non habeat, alium qvidem esse debitorem, alium vero exigi; ubi & hujusmodi exactiones odiosæ vocantur. Et Rex Theodoricus apud Cassiodorum fœdam vocat licentiam, alterum pro altero pignorandi. Nullam. 4. C. de Execut. & exactionibus. L. XII. No. 52. & 134. Lib. IV. Var. Epist.

***

Ad exsolvendum tamen hoc portionem meam dabo) Vide leges Siculas fine l. 1.

Pignorationes) c. unico de Injuriis in sexto: *Pignorationes, qvas vulgaris elocutio repressalias nominat.* Rectius scribas, ut libri qvidam, *reprensalias.* Id enim voci Saxonicæ Withernamii ad amussim respondet, sed usus alterum recepit.

†††

Pro alienis vicanorum debitis teneatur) Facit tamen huc vexatissima *L. 25. §. 4. Locat.* qvam per varias ampliationes & restrictiones Doctorum examinari curavimus: Hanc Dissertationem, si lubet, L. B. evolvere poterit, ubi, uti remur, insimul clarescet, an explicatio *Carpzoviana*, qvam fecit in *Lib. 6. Resp.* 107. adeò sit apodictica.

II. 1. Hæc qvanqvam vera sunt, tamen jure gentium voluntario induci potuit, & inductum apparet, ut pro eo, qvod debet præstare civilis aliqva societas, aut ejus caput sive per se primo, sive qvod alieno debito jus non reddendo se qvoqve obstrinxerit, teneantur & obligata sint bona omnia corporalia & incorporalia eorum, qvi tali societati aut capiti subsunt. Expressit autem hoc qvædam necessitas, qvod alioqvi magna daretur injuriis faciendis licentia, cum bona imperantium sæpe non tam facile possint in manus venire, qvam privatorum, qvi plures sunt. Est igitur hoc inter jura illa, qvæ Justinianus ait usu, exigente, & humanis necessitatibus à gentibus humanis constituta. Liegl. p. 528 ff. 1. c. 4. th. 3. lit. a. Inst de Jur. nat. §. 2. in fin. Th. 2, 2. q. 40 art. 1.

†††

Obligata sint bona omnia) *Vid. Coppen. Decis. Illustr. Qvæst. 68. Ayal. de Jur. Bell. lib. 1. cap. 4. & Grot. L. 2. c. 14. §. 11. n. 2.* Ita tamen, ut in executione primum deveniatur ad bona universitatis allodialia, res mobiles & se moventes, animantes viliores, & qvæ imprimis servando servari non possunt, *Azo ad tit. C. de Vend. reb. Civit. num. 1.* si hæc non sufficiant, res soli, prædia, villæ, domus &c. ac deniqve jura & immobilia, v. g. pascua, nemora, sylvæ, piscinæ, molæ sequantur, *Klock. de Ærar. lib. 2. cap. 49. num. 26.* Postmodum ad res singulorum transitus instituendus, ubi qvilibet minimè in solidum, sed pro ratâ & virili parte tenetur *arg. l. 11. §. fin. ff. de Duob. Reis constit. add. Kop. Decis. 60. num. 25. §. qvod si verò.* Licet in universitatis instrumento obligationis civium etiam singulorum bona simpliciter fuerint hypothecata, non tamen omnia & singula in solidum exp. esse obligata, *vid. Carpzov. p. 2. const. 6. defin. 24. & seqq. ibiqve plur. cit.*

Mol. disp. 120. & 121. Valentia, disp. 3. q. 16. num. 3. Navar. c. 27. num. 136. Liv. lib. I.

2. Non autem ita hoc naturæ repugnat, ut non more & tacito consensu induci potuerit, cum & fideiussores sine ulla causa ex solo consensu obligentur. Et spes erat, facilius membra ejusdem societatis à se mutuo jus consequi posse, & indemnitati suæ consulere, qvam externos, qvorum multis in locis exigua habetur ratio: deinde, commodum ex hac obligatione commune erat omnibus populis, ita ut qvi nunc eo gravaretur, alio tempore indidem sublevari posset.

3. Receptum autem hunc morem non tantum apparet* ex bellis plenis, qvæ populi populis inferunt: in his enim, qvid observetur, ostendunt denuntiationum † formulæ: *Populis priscorum Latinorum, hominibusq; priscis Latinis bellum indico facioque*: & in rogatione: *Vellent, juberent Philippo regi Macedonibusq;, qui sub regno ejus essent, bellum indici*: & in decreto ipso; *Populus Romanus cum populo Hermundulo hominibusq; Hermundulis bellum jussit*, qvod ex Cincio estin re militari: & alibi; *Hostis sit ille, qvique intra præsidia †† ejus sunt*: verum etiam ubi ad eam belli plenitudinem nondum ventum est, sed tamen violenta qvadam juris exsecutione, id est bello imperfecto, opus est, idem videmus usurpari. Pharnabazo Regis Persarum subdito dicebat olim Agesilaus: ἡμεῖς, ὦ Φαρνάβαζε, καὶ φίλοι ὄντες πρότερον βασιλέως, ἐχρώμεθα τοῖς ἐκείνου πράγμασι φιλικῶς. καὶ νῦν πολέμιοι γεγονότες, πολεμικῶς: ἓν οὖν καί σε τῶν βασιλέως κτημάτων ὁρῶντες εἶναι βουλόμενον, εἰκότως διὰ σοῦ βλάπτομεν ἐκεῖνον. *Nos Pharnabaze, & cum amici Regis essemus, amice nos erga ea, qvæ ipsius erant, gerebamus; & nunc, cum hostes simul facti hostiliter nos gerimus. Qvare, cum & tu esse velis inter ea, qvæ Regis sunt, jure per te illum lædimus.*

† h. L. c. 3. §. 5. c. 4. §. 8. n. 1. Lib. XXXI. Gell. Lib. 16. c. 4. Liv. libr. 38. & alibi.

†† h. L. c. 4. §. 6. Plut. Agesil. & Xen. histor. Gr. IV.

***

Ex bellis plenis) Distingvit bella ab his pignorationibus vir prudens Nicolaus Damascenus, ubi ostendit Herodi, cui non licebat bellum inferre Arabi, licuisse ῥύσια λαμβάνειν, pro sibi ex contractu debitis uti pignoratione. Josephus VI. Antiqvæ historiæ, ubi hæc verba: τὸ δάνειον εἰπὼν τῶν πεντακοσίων ταλάντων, καὶ τὴν συγγραφὴν ἐν ᾗ καὶ τοῦτο ἦν προγεγραμμένον, ἐξεῖναι τῆς προθεσμίας παρελθούσης ῥύσια λαμβάνειν ἐξ ἁπάσης τῆς χώρας, τὴν μὲν στρατιὰν οὐ στρατιὰν ἔλεγεν, ἀλλ' ἐπὶ δικαίων τῶν ἰδίων ἀπάντησιν. *Cum narrasset qvingenta Herodi talenta debita, cautionemqve de iis expositam id continere ubi dies præstituta transiisset, posse ipsum ex omni Arabum terra pignora capere, hanc expeditionem non expeditionem esse dicebat, sed justam debiti exactionem.*

III. 1. Ejus, qvam dico, exsecutionis species erat, qvam Athenienses vocabant ἀνδροληψίαν, de qva sic habebat lex Attica; ἐάν τις βιαίῳ θανάτῳ ἀποθάνῃ, ὑπὲρ τούτου τοῖς προσήκουσιν, εἶναι τὰς ἀνδροληψίας, ἕως ἂν ἢ δίκας τοῦ φόνου ὑπόσχωσιν, ἢ τοὺς ἀποκτείναντας ἐκδῶσι, τὴν δὲ ἀνδροληψίαν εἶναι μέχρι τριῶν, πλέον δὲ μή: id est, *Si qvis morte per vim illata obierit, pro eo proximis ac necessariis jus esto homines prehendendi, donec aut pœna sumatur de cæde, aut homicidæ*

§.3. n. i (a) Exemplum visum in aula Caesaria (4) nulla fuit proportio inter captam per-
uli Gallus quidam, qui ex familia Legati sonam publicam, qualis secretarius Legati et
Gallici se esse causabatur, ad examen detentus fuit personam vilem et privatam. Condemna-
quoniam ~~aliquid~~ machinatus erat in vitam, tus nihilominus Gallus et ex Imperio relega-
Imperatoris, quo comperto rex Galliae ius rectus, quo contentus rex Gallia secretarium
torsionis in secretario Legati Imperatoris exercuit, quoque sponte dimisit.
sed revera ad id ius non habebat (1) Gallus captus
ab Imperatore non erat ex comitatu Legati, sed
ad avertenda vincula dixerat se pertinere
ad comitatum Legati. (2) erat exsul e Gallia
nec amplius eius reipubl. membrum. (3) non
sine causa captus erat sed criminis. rex accusatus

micidæ dedantur: liceat autem tres tantum homines prehendere, non ultra. Hic videmus, pro debito civitatis, qvæ obligatur, subditos suos, qvi aliis nocuerunt, plectere, obligari jus qvoddam incorporale subditorum, ipsam scilicet libertatem morandi ubi velint & agendi qvod velint, ita ut in servitute interim sint, donec civitas id faciat, qvod facere tenetur, id est puniat fontem. Qvanqvam enim Ægyptii, ut ex Diodoro Siculo discimus, disputabant, corpus sive libertatem pro debito obligari non debere, nihil tamen in eo est naturæ repugnans; & mos non Græcorum tantum, sed & aliarum gentium in contrarium valuit. l. 3. c. 20 p. 555.

†††

Species erat) *add. Bud. ad L. 16. aut. facta §. eventus. 8. ff. de Pœn. Coccarius. ad cap. peccatum. de R. J. in VI. q. 2. §. 9. n. 4.* de qva & *Lim. I. IV. c. 8. Jur. Publ. n. 315. pag. 274.* hæc habet: Athenienſium inſtitutum, Dracone conditore erat, ut ſi qvis violenta morte obiiſſet, pro hac gentilibus & cognatis jus foret qvoscunqve perſeqvendi ac prehendendi, qvod necis autores indicarent ac dederent; vel judicium cædis luerent ipſi. Ita *Choppin. de Dom. Franc. l. 3. t. 25. n. 2.* partim confuse, partim obſcurè deſcribit. Diſtinctius & planius cum aliis ego: Græcorum inſtitutum erat, qvod ſi ab altero aliqvis interfectus fuiſſet, cognatis hujus poteſtas & licentia eſſet homicidam repetere à civitate illa, ad qvam ſe recepiſſet profugus. Qvod ſi is ab ea non dederetur, tum agnatis dictis permiſſum erat, propria autoritate & vi capere unum vel plures, non ultra tamen tres, ex civitate ea, qvæ homicidam dedere recuſaverat.

2. Ariſtocrates Demoſtheni coævus decretum rogaverat, ſi qvis Charidemum occidiſſet, eum abripere undecunqve liceret; & ſi qvis obſiſteret is hoſtium eſſet numero. Hic multa reprehendit Demoſthenes: *primum*, qvod non diſtinxerit Ariſtocrates inter cædem juſtam & injuſtam; cum & juſta aliqva eſſe poſſit: *deinde*, qvod non exigit, ut prius poſtuletur judicium: *præterea*, qvod non eos, apud qvos facta ſit cædes, ſed eos, qvi homicidam recipiunt, teneri velit; Verba Demoſthenis ſunt: ὁ μὲν νόμος, ἂν μήτε δίκας ὑπομείνωσι παρ' οἷς αὐτὸ πάθωσιν οἱ φήνται, μήτε τὰς ὀφειλομένας ἐκδίδωσι, κελεύει κύριον εἶναι τὸν ἀνδροφόνον τρεῖς. ὁ δ' οὗτος μὲν ἀζήμιος παρῆκε, καὶ οὐδὲν λόγον πεποίηται περὶ αὐτοῦ οὐδένα, τοὺς δ' ἐκ τῆς ἠθικῆς πεφυκότα, φήσω δ' ἔτι, καὶ τὸ κοινὸν ἀνθρώπων νόμον, ὃς κεῖται τοὺς φεύγοντα δέχεσθαι, ὑπομένειν ἑκατόνδικος εἶναι χράφεσθαι ἂν μὴ τὸν ἱκέτην (male editur οἰκέτην) ἔλεον διδῶσιν. *Lex, ſi apud qvos cædes evenit, neq; jus reddant neq; ſontes dedant, adverſus eos dat trium hominum prehenſionem. At hic hos qvidem relinqvit intactos, ac ne mentionem qvidem eorum facit. At eos, qvi jam fuga elapſum, ita enim rem ponam, ſuſceperunt, ſecundum jus omnium hominum, qvod fugientes vult poſſe ſuſcipi, hos vult eſſe hoſtium loco, ni ſupplicem dedant. Qvarta* reprehenſio eſt, qvod Ariſtocrates rem ſtatim ad plenum bellum deducit, cum lex prehenſione contenta ſit.

3. Ex his primum illud & ſecundum & qvartum ratione non caret. At tertium illud, niſi ad ſolum eventum cædis caſu aut ob ſui tutelam factæ reſtringatur, non eſt, ut non oratorie magis & argumenti cauſa, qvam ex vero

&

& jure sit dictum. Nam jus gentium, ut supplices suscipiantur & defendantur, ut supra † diximus, ad eos tantum qvibus fortuna, nō crimen, obstat, pertinet.

† L. II. c. XXI. §. 5. n. 1. it. L. 2. c. 2. §. 16. seq.

4. Ceteroqvi par jus est eorum, apud qvos crimen est factum, & eorum, qvi sontem punire aut dedere recusant. Atqve adeo aut illa ipsa lex, qva utitur Demosthenes, interpretationem eam, qvam dico, ex usu recepit, aut adversus cavillationes tales expressius postea adposita: horum enim alterum qvin sit, non negabit, qvi attenderit ad illud Julii Pollucis: ἀνδρολήψιον δὲ ὅταν τις τοὺς ἀνδροφόνους καταφυγόντας ὥς τινας ἀπαιτῶν μὴ λαμβάνῃ, ἔξεστιν ἐκ τῶν οὐκ ἐκδιδόντων ἄχρι τῶν τριῶν ἀπαγαγεῖν. *Hominum prehensio est, qvoties qvis homicidas, qvi ad aliqvos confugerunt, non recepit, cum id postulaverit. Nam jus est tres homines prehendendi adversus eos, qvi dedere recusant.* Nec aliter Harpocration: ἀνδρολήψια τὸ ἁρπάζειν ἄνδρας ἐκ τινὸς πόλεως. ἐνεχύραζον γὰρ τὴν ἔχουσαν πόλιν τὸν ἀνδροφόνον, καὶ μὴ προϊεμένην αὐτὸν εἰς τιμωρίαν. *Jus hominum prehensionis est jus rapiendi aliqvos ex urbe aliqva. Nam in eam civitatem, qvæ homicidam teneret, nec pœnæ dederet, pignoratione utebantur.*

Lib. IIX. c. 6.

5. Simile huic est, qvod, ad recuperandum civem injuria manifesta captum, civitatis, apud qvam id factum est, cives retinentur. Sic Carthagine qvidam impedierunt, ne Ariston Tyrius caperetur, hac addita causa: *idem Carthaginensibus & Tyri & in aliis emporiis, in qvæ freqventer commeent, eventurum.*

Liv. l. XXXIV. cap. LX.

IV. Alia exsecutionis violentæ species est ἐνεχυριασμὸς sive * *pignoratio inter populos diversos;* qvod jus repressaliarum vocant recentiores Jurisconsulti †, Saxones & Angli Withernamium, & Galli etiam, ubi à Rege impetrari id solet, literas Marcæ. Locum autem habet, ut ajunt Jurisconsulti, ubi jus denegatur.

† 2. 2. c. 25. §. 2. Ziegl. p. 529 lit. a.

† Bal. III. cons. 58. Bart. de Repress. q. 5. ad tertium, n. 9.

***

Pignoratio inter populos diversos) Σύλας id dicit Demosthenes in oratione pro Corona & Aristoteles Oeconomicon secundo.

†††

Jus repressaliarum vocant) Item pressalias vel præsalias clarigationes, le droict de marqve, qvod hoc jus in limitibus potissimum exerceatur, & ejus usus consistat in injuriis, regnicolis ac civibus in alienis regnis illatis, vindicandis, *Cujac. ad l. unic. C. ut null. ex vican. Gothofred. ad Novell. 52. Bodin. de Rep. lib. 1. cap. fin.* Ceterum ad justitiam harum repressaliarum reqvirimus cum *Limn. l. c. n. 320. & seqq.* & *Scotano Exam. Jurid. ad T. ff. de Judic. qvæst. 84.* (1.) Cum justa est causa, sc. cum in qvæstione magni momenti reqvisitus judex justitiam administrare recusavit, *add. Paul. Laymann. Theolog. Moral. L. 2. Tr. 3. cap. 12. n. 13. pag. 224.* (2.) Cum is, cui justitia denegata est, suo magistratui probavit liqvidò damnum, qvod passus est, ac simul denegationem justitiæ (3.) Cum magistratus læsi monuit literis vel legatione alterum magistratum, de qvo qverela est delata, ut is compellat damnum resarciri læso, nisi velit adversus se repressalias concedi, (4) Cum magistratus læsi adhibuit consensum supremi magistratus, qvi populum repræsentat, vel aliàs ipsius populi: ante enim permitti non possunt. *Ceterum de hoc capite in speciali Dissertatione actum fuit.*

V. 1. Qvod

§. 4. (a) Huius declaratio praeprimis ostendi et
et pacificationibus et quidem (1) et Pyrenaea
art. 24. Monasteriensi Belga Hispanica de
ao. 1648. art. 22. Clarius adhuc et pacificatio-
ne. Londinensi inter Belgas. et Cromwel-
lum art. 24. ao. 1654.

totum negotium repressaliarum in eo est. §. 5. n. 1. (a) Excusari hinc et factum electo-
ne sint bellum aliquod imperfectum Grotius Brandenburgici supra ad th. 2. ni me-
fallor th. 2. n. 3. in medio. (a) ubi ad bellum moratum, hic in nullo alio ratio ad de-
plenum venire requisit in violentia aliqua istum veridicum pervenire potuit. Obsta-
ergere ad finem persequendum [illegible] videtur, qd pro debito civili repres-
eandem tam denegationem justitiæ [illegible] alia exercere negueant, quia pro re
tamen gravis justitia causa denegationem non dictat ratio, ut committatur gra-
sed enormionem: ad plenum a bellum re- vius distinguendum th. delictum civi-
quiritur enormissima denegatio. (a) Secundo a delicto publico quale sæpe in-
venit quis bellici post se trahit cum ultro per principes, hi n. cum a nullo, alio
eadem causa, nisi quod in his non adeo superiori cogi possunt alia via ad satis-
magna ac in bello, hinc et effecta ea- factionem negari negueant, hinc a creditore re-
omnia sed restricta, et quidem semper pro- tentur subditi in alterius tranzitu relingui
portionata ejus debent injuria illatæ, sic pro Vid. th. 2. n. 3.
uno capto tres capere non licet. (b) Ziegler quidem in hoc contro-
sing repressaliarum unice ad principem pertinere statuit, Grotio ob allegatas rationes, ne
tidente nec ullo modo violenta executio. videtur tamen Grotius de jure privi-
satisfactio conquestæ nisi auctoritate superioris non cogno- adnitatur tacita litigan-
tium. n. belli singulis in. Civitate adeuntes tium concessione nasci, ea tacita con-
cedens non dicat injurias sibi factas propria ratio tollitur per expressum dissensum
in vel proprio arbitrio sibi [illegible] caleisci. Imperio etiam non sublato, non nisi in casu
singulis in civitate quandoq; contendatur valet, si secundum leges judicatum sit.
licentia propriis. Unde se defendendi ea- ubi contra leges judicatum satisfi-
tamen propria [illegible] Bellarmi locum negantia. Nihilominus deguiescere tenentur, secu-
Grotio quidem contrarium statuit §. 4. quod nisi ea ratione ut effectus improbi eventum im-
n. 2. ubi dicit, qd pignoratione subsit quod vitium subditum prohibeat, non
sequi omnes subditi injuriam facientis. Venit et causa, sed et persona quasi
[illegible] si ex [illegible] principis ipsi sibi facta qua in exteros non transit. Vid.
2. 2. q. 25. §. 6. n. 3.
[illegible] dicunt

V. 1. Qvod fieri intelligitur non tantum, si in sontem aut debitorem judicium intra tempus idoneum obtineri neqveat, verum etiam, si in re minime dubia (nam in dubia re præsumtio est pro his, qvi ad judicia publice electi sunt) plane contra jus judicatum sit. nam auctoritas judicantis non idem in exteros, qvod in subditos, valet. Etiam inter subditos non tollit, qvod vere debebatur: *Verus debitor, licet absolutus sit, * natura tamen debitor permanet*, inqvit Paulus (a) Jurisconsultus: *Et cum per injuriam judicis domino rem, qvæ debitoris non fuisset, abstulisset creditor qvasi obligatam sibi, & qværeretur, an soluto debito restitui eam oporteret debitori, Scævola restituendam probavit.* Hoc interest, qvod subditi executionem etiam injustæ sententiæ vi impedire, aut contra eam jus suum vi exsqvi licite non possunt, ob imperii in ipsos efficaciam: exteri autem jus habent cogendi, sed qvo uti non liceat, qvamdiu per judicium suum possint obtinere.

***

Natura tamen debitor permanet) Spectant huc, qvæ habet Gailius de Pace publica lib. II. c. VIII. num. 7. & Vasqvius libro IV. controversiarum illustrium cap. X. §. 41.

2. Tali igitur de causa aut * corpora aut res mobiles subditorum ejus, qvi jus non reddit capi posse non qvidem naturâ introductum est, sed moribus passim receptum. Vetustissimum exemplum est apud Homerum Iliados A, ubi Nestor narratur ob ereptos patri eqvos Elidensium pecora & armenta cepisse * ῥύσι ἐλαυνόμῳ ut Poëta loqvitur, ubi ῥύσια interpretatur Eustathius τὰ αὐτί τινων ῥυόμενα, ὅ ἐστιν ἑλκόμενα καὶ αὐτὶ τῶν περαρπαζόντων ἁρπαζόμενα. Seqvitur deinde in narratione, convocari edicto ad jus suum persequendum omnes eos, qvibus aliqvid ab Elidensibus debebatur, nimirum,

μή τις οἱ ἀτεμβόμῳ κίοι ἴσης.
Ne qvis justa sibi parte careret.

Aliud exemplum est in historia (b) Romana de Romanorum navibus, qvas pro bonis Tarqviniorum Cumis Aristodemus Tarqviniorum hæres retinuit. Famulos, jumenta, pecunias retenta dixit (c) Halicarnassensis. Et apud Aristotelem Oeconomicôn secundo de decreto Carthaginensium ad prehendendas exterorum naves, εἰ τις σύλαν ἔχει, ut ibi loqvitur, *si qvis jus prehendendi haberet.*

***

Corpora) Vide exemplum apud Ammianum libro XVII. ubi Julianus Francorum qvosdam retinet usq; dum captivi ex pacto liberentur. Adde qvæ habet Leo Afer lib. III. de monte Berrigualid.

ῥύσι ἐλαυνόμῳ) Hoc sensu ῥύσια invenias excerptis legationum ex Polybio XXXIIX. ubi de Achæis contra Bœotos; & excerpto CXXIIX. ῥυσιάζειν

(a) L. 60. Julian. D. de Cond. Indeb. L. Rescript. 12. §. 1 D. de Distract. Pign. Innocent. & Pan. in c. 8. qvia pleriq; de Immunit. Ecc. Soto, L. 3. q. 4. art. 5. Jac. de Canibo, Anchar. Dominic. Franc in c. 1. de Injuriis in 6. Fulg. & Salic. in auth. sed hodiè. C. de Act. & obl. Jac. de Bello. visu in Nov. 52 Auth. Ut non. fiant pignorat. Sil. in verbo repress. Bart. in tract. de repress. Guido Papæ p. 32. Gall. de pigno. c. 1. n. 5. Vict. de Jure belli, n. 41. Covar c. peccatū. P. II. §. 9.

(b) Liv. lib. II.

(c) Halic. lib. VII.

apud Diodorum Siculum excerptis Manuscripti Peiresiani. Alibi vero ῥύσια καταγγέλλειν in bello usurpatur, ut dicemus mox capite III, & VII. sunt enim hæc valde affinia.

VI. Vita autem subditorum innocentium ut ex tali causa obligetur, forte creditum fuit apud aliqvos populos, eo nimirum, qvod crederent, unicuiqve hominum † jus vitæ plenum esse in se, & id ad rempublicam potuisse transferri, qvod minime esse probabile, nec saniori Theologiæ consentaneum alibi diximus. Fieri tamen poterit non ex intentione, sed ex accidenti, ut occidantur, qvi juris executionem per vim volunt impedire. Sed id, si prævideatur, ex caritatis lege omittendam potius juris persecutionem alibi ostendimus, cum ex ea lege, Christianis præsertim, pluris esse debeat vita hominis, qvam res nostra, ut alibi †† demonstratum est.

† L. 2. c. 21. §. XI. n. 2. L. 3. c. XI. §. 18.

†† L. 2. c. 1. §. 13. n. 1. c. 24. §. 2. n. 3. Lib. I. c. I. §. 12. & 13. L. II. c. 3. §. 5 c 8. §. 1. n. 2 Dec. cons. 352. Bal. L. 3. de Offic. Assessor.

VII. 1. Ceterum non minus in hac materia, qvam in aliis cavendum est, ne confundamus ea, qvæ juris gentium sunt proprie, & ea, qvæ jure civili aut pactis populorum constituuntur.

2. Jure gentium subjacent pignorationi omnes subditi injuriam facientes, qvi tales sunt ex causa permanente, sive indigenæ, sive advenæ, non qvi transeundi aut moræ exiguæ causa alicubi sunt. Introductæ enim sunt pignorationes ad exemplum onerum, qvæ pro exsolvendis debitis publicis inducuntur, qvorum immunes sunt, qvi tantum pro tempore loci legibus subsunt. A numero tamen subditorum jure gentium excipiuntur legati, non ad hostes nostros missi, & res eorum.

3. At juri civili populorum sæpe excipi solent personæ mulierum & infantium; eorum vero, qvi literis operam dant & ad mercatus veniunt etiam res. Jure gentium singulis pignorandi jus est, ut & Athenis ἐν ἀνδρολημψίᾳ. Jure civili multorum locorum peti id solet alibi à potestate summa: alibi à judicibus. Jure gentium ipso facto dominium rerum captarum acqviritur ad summam debiti & sumtuum, * ita ut residuum reddi debeat. Jure civili solent citari, qvorum interest respublica auctoritate divendi aut addici iis, qvorum interest. Sed hæc atqve alia peti debent ab his, qvi jura civilia tractant, & nominatim in hac materia à Bartolo, qvi de repressaliis scripsit.

***

Ita ut residuum reddi debeat) Usi hac æqvitate Veneti, captis in Galata Genuensium navibus, memorante Gregora libro IX. ἀλλ' οὐδὲ τῶν ἁλισκομένων ἐκείνων νεῶν ἁπασῶν τοῦ πληρώματος ἐλυμήναντο τὸ παράπαν οὐδέν. ἦν γὰρ τὸ μὲν πλήρωμα σῖτος καὶ κριθή· τῶν δὲ ὄψων ταρίχη πόσα γεωργοῦσι λίμναι κωπαιδὲς τε καὶ μαιώτιδες, καὶ ποταμοὶ ταναΐδες. ἀλλὰ διετήρησαν εἰς τ' ἀκριβὲς ἀλώβητα, ἕως ἀπολαβόντες τὸ χρέος, ἀπέδοσαν ἅπαντα. *Sed neq; de onere captarum à se navium corruperunt qvicqvam. onus erat frumentum & hordeum: ad*

§ 6. (a) Quaer. an obses alterius reipubl. interfici possit (Conf. Grotius. c. 20. th. 53. h. [illegible]. Et subditus jure repressaliarum vel obsidem nunquam sine injuria occidi posse, non quidem reipubl. apud quam subditus aut obses. talis est haec n. in obsidem id statuit quod in rempublicam quae per obsidem se in custodiam alterius reipubl. se dederat faciendi jus habet. de quo plurimus erit dicendi locus ad cit. locum sed injuria propria reipubl. quae non debebat ex periculo alterius commodum quaerere, subditus v. alterius reipubl. non et jure repressaliarum interficere ab altera republica, quia sufficiens causa ad bellum non est nemini a. jus vitae et necis. in alterius subditos competit nisi jure belli, repressalia v. sunt tantum bellum imperfectum

ad hæc, salsamenta piscium, qualia proferunt Copaides & Mœotides paludes, & Tanais flumina: sed ea servarunt anxie, nihil imminuta, donec recepto debito integra redderent.

†††

A Bartolo) *add. Jacob. à Canibus & Godofred. de Peschwiz. in Special. Tract. de Repressaliis.*

4. Illud hic addam, quia ad juris hujus satis per se rigidi emollitionem pertinet, eos, qui non solvendo, quod debebant, aut jus non reddendo causam dederunt pignorationibus, ipso naturali ac divino jure * teneri ad resarcienda damna † aliis, quibus eam ob causam aliquid decedit.

Ægid. Regin. de Actibus supern. Disp. XIII, du. 7. n. 117

† L. 3. c. 10. §. 4. c. 17. §. 2. in fin. c. 18. §. 5. in fin.

***

Teneri ad resarcienda damna) Plutarchus in Cimone de Scyriis: ὁ βουλομένων τὰ χρήματα τῶν πολλῶν συνεκτίνειν, ἀλλὰ τὰς ἔχοντας καὶ διηρπακότας ἀποδύναι κελεύοντων. *Pleriq; pecunias contribuere nolebant, sed jubebant eos, qui res alienas aut habebant aut rapuerant, sarcire damnum.*

†††

Teneri ad resarcienda damna aliis) Casus hosce in terminis tractant *Dominic. Card. Tusch. Tom. 2. Conclus. Pract. 6. num. 18. lit. D. Joseph. Mascard. de Probation. Vol. 2. concl. 894. num. 23. Petr. Hesg. p. 1. q. 12. n. 64. Carpzov. 6. Resp. 107. n. 20. Coler. de Proc. Exec. p. 2. c. 3. n. 386. & plur. alleg. Dd. in cit. Dissert. ad L. 25. §. 4. Locat.* qvibus *jung. Brunnem. ad h. L. n. 14. Mynsing. cent. 6. obs. 1. n. 10.*

CAPUT III.

De bello justo sive solenni jure Gentium, ubi de indictione.

I. Bellum solenne juris Gentium esse inter diversos populos.
II. Distinctio populi, quamvis inuste agentis à piratis & latronibus.
III. Mutationem interdum incidere.
IV. Requiri ad naturam belli solennis, ut auctorem habeat eum, qui summam potestatem habeat: quod quomodo intelligendum.
V. Requiri & denunciationem.
VI. Quid in denunciatione sit juris naturæ, quid proprium juris Gentium, distincte explicatur.
VII. Denunciatio alia conditionata, alia pura.
VIII. Quæ in denunciationibus sint juris civilis, non Gentium.
IX. Bellum alicui indictum simul indictum esse ejus subditis & sociis, qua ipsum sequuntur.
X. Non qua per se considerantur: quod exemplis illustratur.
XI. Causa cur denunciatio ad effectus quosdam requiratur.
XII. Hos effectus non reperiri in aliis bellis.
XIII. Bellum an simul atq; indictum esse, geri possit.
XIV. An indicendum ei, qui jus legationis violavit.

I. 1.

L.I.c.II.§.IV. n.2.c.III. §.4. c.XVII.§.19. c.XXIII. §. fin. n.5.

SUpra dicere incepimus, justum bellum apud probos auctores dici sæpe non ex causa unde oritur, neqve, ut aliàs, ex rerum gestarum magnitudine, sed ob peculiares qvosdam juris effectus. Qvale autem sit hoc bellum, optime intelligitur ex hostium definitione apud Romanos Jurisconsultos. (a) *Hostes sunt, qvi nobis, aut qvibus nos publicè bellum decernimus : ceteri latrones aut prædones sunt*, ait Pomponius : nec aliter Ulpianus (b) : *Hostes sunt, qvibus bellum publice Populus Romanus decrevit, vel ipsi Populo Romano ; ceteri latrunculi vel prædones appellantur. Et ideo, * qvi à latronibus captus est, servus latronum non est, nec postliminium illi necessarium est. Ab hostibus autem captus, puta à Germanis † & Parthis, & servus est hostium, & postliminio statum pristinum recuperat.* Et Paulus : (c) ** A piratis aut latronibus capti liberi permanent.* Accedit illud Ulpiani : (d) *In civilibus dissensionibus, qvamvis sæpe per eas respublica lædatur, non tamen in exitium Reipublicæ contenditur : qvi in alterutras partes discedent, vice hostium non sunt eorum, inter qvos jura captivitatum aut postliminiorum fuerint : & ideo captos, & venundatos, posteaqve manumissos, placuit supervacuo repetere à Principe ingenuitatem, qvam nulla captivitate amiserant.*

(a) L. Hostes. 118. de Verbor. sign.

(b) L. Hostes. 24. D. de Captivis.

(c) L. Postliminium. 19. §. 2. D. de Capt. 1. si qvis ingenuam. 21. §. 1. Eod. tit.

† L. II. c. 15. §. 5. n. 1 & h. l. c. 3. §. 2. n. 1, & seq.

***

Qvi à latronibus captus est, servus latronum non est) Hinc argumentum Pœnulo Plauti : Evnucho Terentii. Talis & Eumæus Odyss. O.

A pirat is) Pompejus à piratis captos liberos pronunciavit : Appianus Mithridatico. Adde Herreram Tomo II.

Philip. IV.

2. Illud tantum notandum, sub exemplo populi Romani qvemvis intelligi, qvi in civitate summum imperium habeat. *Ille hostis est*, ait Cicero, *qvi habet rempublicam, curiam, ærarium, consensum & concordiam civium, & rationem aliqvam, si res ita tulerit pacis & fœderis.*

L. 2. c. 21.

II. 1. Non autem statim respublica aut civitas esse desinit, si qvid admittat injustum, etiam † communiter, nec cœtus piratarum aut latronum civitas est, etiamsi forte æqualitatem †† qvandā inter se servent, sine qva nullo cœtus posset consistere. Nam hi * criminis causa sociantur : illi, etsi interdum delicto non vacant, juris tamen fruendi causa sociati sunt, & exteris jus reddunt, si non per omnia secundum jus naturæ, qvod multos apud populos ex parte qvasi obliteratum ††† alibi ostendimus, certe secundum pacta cum qvibusqve inita ; aut secundum mores Sic Græcos, qvo tempore mari prædas (a) agere pro licito habebatur, abstinuisse à cædibs & postulationibus nocturnis, & à raptu boum aratorum, notat ad Thucydidem Scholiastes. Alios etiam populos, itidem ex rapto viventes, ubi ex mari domum se receperant, misisse ad dominos, * ut rapta, si vellent, æqvo pretio redimerent, memorat Strabo. Ad tales pertinet & ille Homeri locus Odysseæ ξ.

†† Prolegom. §. 23.

††† L. I. c. I, §. XII. n. 1.

(a) L. 2. c. 15. §. 5. n. 1. seq. c. 10. §. 9. n. 1. l. 3. c. 9. §. 16, seqq. Lib. I. Lib. XI.

Καὶ

§. 1. n. 1. (a) tales quaerelae auditae, in Bello Belgarum contra anglos. ao 1670 qui angli Belgarum, nondum facta denunciatione Classem Smirnensem hostiliter petierant, Historiam vide in Verwierd. Europa. part. 3. fol. 164. et p. 196, clarissimo indicio qd gmait a tota republica bellum inferatur sine indictione, non esse hostes sed praedones. alterum exemplum habemus initio huius seculi inter Sabaudum et urbem Genevam qui cum ao. 1619 aliquot militum miserat 200 nobiles Sabaudi ad urbem occupandam, illi nobiles feliciter quidem portam ingrediuntur sed ab excubitoribus recente tota republica ad arma vocatur, capiuntur omnes, qui postea ad mortem damnantur, causati Genevenses illos non debere tractari tanquam hostes. sed tanquam latrones quoniam nocte sese applicuerant urbi Vid. Metteranus. 2. 24. Medit. Pol. Cap. 23. th. 9 th. 325.

§. 2. n. 1 (b) Seneca hic summam necessitatem virtutis ostendit, ut ipsi pctus vitiosi consistere nequeunt sine virtutis usu, unde latronem gmais in alios injuri sint tn. inter se servant aequalitatem h. e virtutem.

§. 2. n. 1. (c) nisi genus vitae mutent, indecentia n. 9 fuit in initiis ipsorum tunc non est amplius, unde nec romana republ. exprobari possunt initia a latronibus sumpta quias illi vitae genus instituta republica mutarunt. Vid. th. 3.

Καὶ μὲν δισμενεες καὶ ἀνάρσιοι, ὅιτ' ἐπὶ γαίης
Ἀλλοτρίης βῶσιν, καὶ σφιν ζεὺς ληΐδα δώῃ,
Πλησάμενοι δέ τε νῆας ἔβαν οἰκόνδε ἕκαστος,
Καὶ μὲν τοῖς ὄπιδος κρατερὸν δέος ἐν φρεσὶ πίπτει.
Ipse etiam raptus avidi, qui aliena pererrant
Littora, concessu Superûm, si præda reperta est,
Navibus impletis abeunt, & vela retorqvent:
Qvippe Deos metuunt memores fandi atqve nefandi.

***

Criminis causa sociantur) Ομιλος ἀνδρώπων ὐ νόμῳ ξυνιόντων, ἀλλ' ἐκ τοῦ ἀδίκου ξυνειλεγμένων: *turba hominum non lege congregata, sed injustitiæ causa in unum coacta:* Procopius II. Vandalicorum.

Ut rapta, si vellent, æqvo pretio redimerent) Tales & illi, qvorum Saxo meminit libro XIV. Ideo Scyrios Plutarchus cum tempore pejores factos notat: ληϊζόμενοι δὲ τὴν θάλασσαν ἐκ παλαιοῦ, τελευτῶντες οὐδὲ τοῦ εἰς πλεόντων παρ' αὐτοὺς καὶ χρωμένων ἀπείχοντο ξένων, *cum ab antiqvo mari prædas egissent, postremum, ne iis qvidem, qvi ad eos ipsos commercii causa navigabant, abstinuere injuriam.*

2. Principale autem pro forma est in moralibus: & ut recte Ciceroni dictum est de Finibus Qvinto, *ex eo, qvod maximas partes continet, latissimeqve funditur, tota res appellatur:* cui convenit illud Galeni, ἀπὸ τοῦ πλεονεκτοῦντος ἐν τῇ κράσει γίνονται αἱ προσηγορίαι. Idem talia sæpe vocat ὀνομαζόμενα κατ' ἐπικράτησιν. Qvare crude nimis dictum est ab eodem Cicerone de republica tertio, ubi injustus est rex, ubi injusti optimates, aut ipse populus, non jam vitiosam, sed nullam esse rempublicam: qvam sententiam Augustinus corrigens: *Nec ideo tamen*, ait, *vel ipsum non esse populum, vel ejus rem dixerim non esse rempublicam, qvamdiu manet qvaliscunqve multitudinis rationalis cœtus rerum, qvas diligit concordi communione sociatus.* Corpus morbidum corpus tamen est: & civitas, qvanqvam graviter ægrota, civitas est, qvamdiu manent leges, manent judicia, & qvæ alia necessaria sunt, ut ibi jus exteri consequi possint, non minus, qvam privati inter se. Rectius Dion Chrysostomus, qvi legem (eam præsertim, qvæ jus Gentium facit) dicit, esse in civitate, ut mentem in corpore humano: *ea enim sublata civitatem non esse amplius. E Aristides, in ea, qva Rhodios ad concordiam hortatur, ostendit, etiam cum tyrannide leges multas bonas posse consistere. Aristoteles qvinti de Republica capite nono ait, si qvis nimium intendat vim paucorum aut populi, primo vitiosam fieri rempublicam, postremo nullam. Exemplis rem illustremus.

De Civ. Dei l. XIX. c. 24.

Borysthenitica & de Lege.

***

Ea enim sublata civitatem non esse amplius) Cicero libro X. epist. I.

Nec leges sunt, nec judicia, nec omnino simulacrum aliqvod ad vestigium civitatis.

3. A latronibus captos capientium non fieri, supra dicentem audivimus Ulpianum. †† Idem captos à Germanis ait libertatem amittere. Atqvi apud Germanos latrocinia, † qvæ extra civitatis cujusqve fines fiebant, nullam habebant infamiam, qvæ verba sunt Cæsaris. De Venedis Tacitus: *Qvicqvid inter Peucinos Fennosq́, silvarum ac montium erigitur, latrociniis pererrant.* Idem alibi Cattos, nobilem Germaniæ populum, latrocinia agitasse dicit. Apud eundem Garamantes latrociniis fœcunda gens, sed gens tamen. Illyrici sine discrimine mari prædas agere soliti, de iis tamen triumphus fuit: Pompejo de piratis non fuit. Tantum discrimen est inter populum qvantumvis sceleratum, & inter eos, qvi, cum populus non sint, sceleris causa coëunt.

†† h. c. §. 1. n. 1. Lib. VI. De morib. Germ. Annal. XII. Histor. IV. App. III. † L. II. c. XV. §. 5. n. 1. L. III. c. IX. §. 16. & 18. n. 1.

III. Potest tamen mutatio incidere, non in singulis tantum, sicut Jephthes, Arsaces, Viriatus ex prædonum ducibus justi duces facti sunt, * sed etiam in cœtibus, ut qvi prædones tantum fuerant, aliud vitæ genus amplexi civitas fiant. Augustinus de latrocinio locutus: *Hoc malum si in tantum perditorum hominum accessibus crescit, ut & loca teneat, sedes constituat, civitates occupet, populos subjuget, regni nomen assumit.*

Judic. XI, 13. 1 Reg. VIII. 5. n. 1. 2. c.

De Civ. Dei l. IV. c. IV.

***

Sed etiam in cœtibus, ut qvi prædones tantum fuerant, aliud vitæ genus amplexi civitas fiant) Exemplum in Mamertinis; Diodorus Siculus in Fragmentis.

IV. Summum autem imperium qvi habeant, diximus supra, † unde intelligi & hoc potest, si qvi pro parte habeant, pro ea parte justum bellum gerere: multoqve magis eos, qvi non subditi, * sed inæqvaliter sunt federati, qvomodo inter Romanos & eorum socios, qvanqvam federe inferiores, Volscos, Latinos, Hispanos, Pœnos omnia justi belli exercita ex historiis discimus.

† L. I. c. 3. & 4. Cajet. 2, 2. q. 40. art. 1. L. II. c. XV. §. 2. n. 1. & seq.

***

Sed inæqvaliter sunt federati) Ut Dux Lotharingiæ, apud Crantzium Saxonicis XII, 13. Civitas Sundensis Principibus suis Pomeranis bellum indixit; Idem Crantzius Vandalicorum XIV, 35.

V. Sed ut justum hoc significatu bellum sit, non sufficit, inter summas † utrinqve potestates geri: sed oportet, ut audivimus, ut & publice decretum sit, & qvidem ita decretum publice, * ut ejus rei significatio †† ab altera partium alteri facta sit, unde promulgata prælia dixit Ennius. Cicero Officiorum primo: *At belli qvidem æqvitas sanctissime feciali populi Romani jure præscripta est: ex qvo intelligi datur, nullum bellum esse justum, nisi qvod aut rebus repetitis geratur, aut denuntiatum ante sit & indictum.* Minus plene vetus scriptor apud Isidorum: *Justum bellum est, qvod ex edicto geritur, rebus repetitis aut propulsan-*

† L. I. c. III. §. IV. n. 1. †† L. 2. c. 26. §. 4. n. 7. L. 3. c. 2. §. 2. n. 3. c. 4. §. 8. n. 1.

Lib. I.

dorum

Quaestio est de republica in duas partes divisa ubi quaeritur penes quam partem summa potestas. Et penes singulos usum ~~ut~~ si quaerat a quibus ~~in~~ debitum tempore divisionis contracta solvenda. Vid. Bothorniam in Casibus politicis. cas. 53. ubi elegantissime rem ex fundamento deducit. Conf. c. 23. l. 2. th. 2. n. 2. lit. e.

§. 5 (a) huius rei rationes redditur (1) in th. 6. n. 2. ut hostem in culpa constituat, (2) in th. 6. n. 3. aut delictum expietur satisfactione aut poenitentia (3) in th. 11. ut certo constet non privato ausu sed voluntate populi utriusque gen bellum.

§. 6. n. 1. (a) (1) in bello defensivo non opus denunciatione, quia jam alter intulit et ita tantum vim illatam repellimus (2) principes adversus vasallos et subditos rebelles non indigent denunciatione, quia illud non bellum quam poenae exactio (3) nec adversus piratas aut latrones, quia tale Bellum non est bellum sed poenae exactio.

dorum hominum causa. Sic Livius bellum palam & ex edicto gerere dixit in justi belli descriptione. Et cum narrasset Acarnanas agrum Atticum esse populatos: *Irritatio animorum ea prima fuit: postea justum bellum decretis civitatum ultro indicendo factum.* Lib. XXXI.

***

Ut ejus rei significatio ab altera partium alteri facta sit) Josephus Antiqvæ Historiæ libro XV. πόλεμον ἀκήρυκτον ἐπάγειν, ἀνομία. *bellum inferre non ante denuntiatum, injustum est.* Vide hujus Gentium moris exempla apud Crantzium Saxonicorum XI. apud Oderbornium in vita Basilidis lib. III. Facta contraria Turcæ Olizasthlanis, & Neemonis Servii reprehendit Nicetas lib. III. & IV.

VI. 1. Qvæ loca & alia de belli promulgatione agentia ut intelligantur, accurate distinguenda sunt, qvæ jure naturæ debentur, qvæ naturâ non debentur sed honesta sunt, qvæ jure gentium reqviruntur ad effectus juris gentium proprios, & qvæ præterea ex peculiaribus populorum qvorundam institutis veniunt.

Naturali jure, ubi aut vis illata arcetur, aut ab eo ipso, qvi deliqvit pœna deposcitur, nulla reqviritur denuntiatio. Et hoc est qvod Sthenelaidas ephorus dicit * apud Thucydidem: ὁ δίκαιος ἀδὲ λόγοις διακρίτεα μὴ λόγῳ καὶ αὐτὸς βλαπτομένος· *non est qvod verbis & judiciis disceptemus ultra verba læsi.* Et Latinus apud Halicarnassensem: τὸν ἄρχοντα πολέμῳ πῶς ὁ προπαθὼν ἀμυνόμενον, *bellum inferenti is qvi impetitur à se repellere solet.* Et Æliamus ex Platone ait, qvod ad propulsandam vim suscipitur bellum, non à caduceatore, sed à natura indici. Hinc Dion Chrysostomus in ea, qvæ est ad Nicomedienses, πόλεμοι ὡς ὅτι τὸ πλεῖστον ἀκήρυκτοι γίγνονται. *pleraqve bella sine denuntiatione suscipiuntur.* Nec ob aliam causam Livius Menippo præfecto Antiochi objicit, qvod Romanos qvosdam cecidisset nondum aut indicto bello, aut ita commisso, ut strictos gladios aut sangvinem usqvam factum audissent: eo ipso ostendens, ex his duobus alterum potuisse ad facti defensionem sufficere. Neqve magis per naturæ jus indictio necessaria est, si dominus rei suæ manum injicere velit. * Dicæarch. p. 151. Dis. sertat.

***

Apud Thucydidem) Idem libro III. in Platæensium oratione: κατὰ τὸν πᾶσι νόμον καθεστῶτα, τὸν ἐπόντα πολέμιον ὅσιον εἶναι ἀμύνεσθαι. *ex jure apud gentes omnes recepto fas est arcere eum, à qvo hostiliter impetimur.* Flaminius apud Diodorum Siculum in excerptis Peiresianis, ἐπεμαρτύρατο πάντας ἀνθρώπους τε καὶ θεοὺς, ὅτι τῷ προκατηρχθαι τὸ πολέμου τὸν βασιλέα, *omnes deos hominesqve testabatur, inceptum à rege bellum.* Adde qvæ habet Mariana XIX, 13. De bello non indicto vide Dexippum in excerptis de legationibus.

2. At-

L. 2. c. 7. §. 2. n. 1. L. 3. c. 1. §. 2. n. 2.

2. At qvoties pro re una res alia, aut pro debito res debitoris invaditur, multoqve magis, si res eorum qvi debitori subditi sunt, occupare qvis velit, interpellatio reqviritur, qva constet, alio modo fieri neqvire, ut nostrum, aut nobis debitum consequamur. Jus enim illud non primarium, est, sed secundarium & surrogatum, ut alibi explicavimus. Sic etiam anteqvam summam potestatem habens impetatur ex debito aut delicto subditi, interpellationem oportet intercedere, qvæ illum in culpa constituat, ex qva aut damnum dare censeatur, aut & ipse delinqvere, juxta ea, qvæ à nobis

† L. 2. c. 21. §. 2. supra † tractata sunt.

3. Verum etiam, ubi jus naturæ non præcipit talem interpellationem, fieri, * honeste tamen & laudabiliter interponitur, puta ut ab offendendo abstineatur, aut delictum pœnitentia & satisfactione expietur, secundum

†† L. 2. c. 23. §. 7. ea, qvæ de tentandis rationibus †† belli vitandi diximus: qvo & illud pertinet,

Extrema primo nemo tentavit loco.

***

Honeste tamen & laudabiliter interponitur) Vide Marianam XXVII, 13.

† Ziegl. p. 534 Deut. 11, 11. Et * præceptum, qvod DEUS Hebræis dedit, ut civitatem oppugnandam prius ad pacem invitarent: qvod cum specialiter illi populo datum sit, malè à nonnullis cum jure gentium confunditur. Neqve enim erat illa qvaliscunqve pax, sed sub lege subjectionis † & tributi. Cyrus, cum in regionem Armeniorum perveniisset, anteqvam noceret cuipiam, misit ad Regem, qvi debitum ex fœdere tributum & militem exigerent: *νομίζων φιλικώτερον εἶναι ἅτως, ἢ μὴ προειπόντα πολεμεῖσθαι, humanius id existimans, qvam si ultra duceret nihil prædicens*, ut in ea historia Xenophon loqvitur. Ceterum jure gentium ad effectus illos peculiares omnibus casibus reqviritur denuntiatio, non utrinqve, sed ab altera partium.

† L. II. c. 13. §. 4. n. 3. L. III. c. XI. §. 17. c. 14. §. 8. n. 1.

Histor. II.

***

Præceptum, qvod Deus Hebræis dedit,) Josephus Antiqvæ Historiæ v. 2. *ἐπέσχε δ' αὐτὸς ἡ γερουσία, προίσεσθαι μὴ δεῖν ὀξέως ἅτως πρὸς τὰς ὁμοφύλους ἐκφέρειν πόλεμον, πρὶν ἢ λόγοις διαλεχθῆναι περὶ τῶν ἐγκλημάτων, τοῦ νόμου μηδὲ τοῦτο τοῖς ἀλλοτρίοις ἐθνεσι δίκαια πρεσβεύειν, καὶ τοιαύτης πρὸς τὸ μεταγνῶναι παρέχειν, τοὺς δόξαντας ἀδικεῖσθαι τρόπαιον ἀναγαγεῖν. Sed retinuit eos Senatus, ostendens non oportere ita subito bellum inferri popularibus, priusqvam querelæ verbis disceptatæ sint, cum lex ne in externos qvidem permittat injuria affectis producere exercitum, nisi legatione prius missa, tentatis qve viis, qvibus ad saniorem mentem injuriæ auctores revocari possint.* add. Selden. de J. Hebr. lib. 6. cap. 13.

VII. 1. Sed hæc denuntiatio aut cōditionata est, aut pura. Conditionata, ubi cum rerum repetitione conjungitur. * Rerum autem repetitarum nomine jus feciale comprehendebat non tantum vindicationem ex jure dominii,

† Ziegl. p. 534 per hunc modi actionem finitur bellum et ea ab initio jam non ex denunciatione.

minii, sed & persecutionem ejus, qvod ex causa civili aut criminis debetur, ut recte explicat * Servius. Inde illud in formulis, *reddi, satisfieri, dedi;* ubi *dedi*, ut alibi † diximus, intelligendum est, ni punire fontem malint ipsi, qvi conveniuntur. Hanc rerum repetitionem dictam esse clarigationem testis est * Plinius. Conditionata est denuntiatio apud Livium, *Eam se injuriam nisi ab ipsis qvi fecerint dematur ipsos omni vi depulsuros esse.* Et apud Tacitum, *ni supplicium in malos præsumant, usurum promiscua cæde:* & vetus ejus exemplum in Supplicibus Euripidis, ubi Theseus caduceatori hæc dat mandata ad Creontem Thebanum:

† L. 2. c. 21. §. 4. & 5.

Lib. VIII. Lib. I. Annal.

* *Vicina Theseus qvi tenet regni sola*
Humare poscit mortuos: qvod si datur,
Sic amica faciet gens Erechtidûm tibi.
Hæc si probantur, tum refer retro pedem:
Sin nemo paret, verba sint hæc altera:
Jam mox ut arma pubis expectent meæ.

***

Rerum repetitarum nomine) Vide Parutam de bello Cyprio, lib. 1. Bizarrum lib XXIII. de Turcis. Reinking. lib. II. classe III. c. IV.

Servius) Ad X. Æneidos.

Plinius) Libro XXII, 12. *Et legati cum ad hostes clarigatum mitterentur, id est res raptas clare repetitum, unus utiq; Verbenarius vocabatur.* Et de verbena agens libro XXV, 9. *Hæc est qvam legatos ferre ad hostes indicavimus.* Vide Servium ad IX. & X. Æneid.

Vicina Theseus qvi tenet regni sola) Similis denuntiatio est in Batrachomyomachia, & in Amphitruone Plauti initio. Vide & Cromerum XXI.

†††

Clarigationem) Sive postulationem, qvæ fiebat clará voce his verbis: Jovem ego testem facio, si ego impiè injusteqve illas res dedier P. Romano mihiqve exposco, tunc Patriæ compotem nunqvam sinas esse, *Ayala, de Jur. Bell. l. 1. c. 1. §. 4. ubi plur.*

Papinius in ejusdem rei narratione:

Aut Danais edice rogos, aut prælia Thebis.

Polybius hoc vocat εὐθὺς καταγγέλλειν, Romani veteres *condicere.* Pura denuntiatio est, qvæ specialiter indictio aut edictum, ubi aut bellum jam alter intulit (& hoc est qvod apud Isidorum dicitur bellum propulsandorum hominum causa) * aut ea deliqvit ipse, qvæ pœnam merentur.

***

Aut ea deliqvit ipse qvæ pœnam merentur) Exemplum vide apud Bembum libro VII.

2. Interdum autem conditionatam pura subsequitur, qvanqvam id necesse non est, sed ex superabundanti. Hinc illa formula: *Testor populum illum injustum esse, neqve jus reddere.* Et altera: * *Qvarum rerum, litium, causa-*

L. 1. c. 3. §. 4. n. 1. in fin. L. II. c. 1. §. 1. num. 4.

causarum condixit Pater patratus populi Romani Quiritium Patri patrato populi Priscorum Latinorum, hominibusq; Priscis Latinis, quas res nec solverunt, nec †† L.II. c. 1.§. 2.n.2. *dederunt, nec fecerunt, quas res dari, fieri, solvi †† oportuit, puro pioq; duello quærendas censeo, consentio, consciscoque.* Et tertium carmen : *Quod populi Prisci Latini adversus populum Romanum Quiritium fecerunt, deliquerunt, quod Populus Romanus Quiritium bellum cum Priscis Latinis jussit esse, Senatusq; Romanus Quiritium censuit, consensit, conscivit, ut bellum cum Priscis Latinis fieret; ob eam rem ego populusq; Romanus populo Priscorum Latinorum bellum indico, faciogue.* Hoc autem casu ita, ut dixi † non esse præcise necessariam denun- h.c.§ VI.n.1. liv.lib.XXXI. & XXXVI. ciationem, ex eo qvoqve apparet, qvod ad proximum præsidium rite fieret, ut feciales in Philippi Macedonis & postea in Antiochi causa consulti responderunt, cum prima denunciatio ipsi facienda esset, qvi bello petebatur. Imo & belli in Pyrrhum indictio facta est uni militum Pyrrhi, idqve in circo Flaminio, ubi is miles locum emere dicis causa jubebatur, ut Servius narrat ad nonum Æneidos.

***

Qvarum rerum, litium causarum) confer Græca Dionysii Halicarnassensis excerpto legationum II.

3. Supervacuæ observationis & hoc argumentum est, qvod bellum sæpe utrinqve indictum est, ut Peloponnesiacum à Corcyrensibus & Corinthiis, cum ab altera parte indictum esse sufficiat.

IIX. A more autem & institutis qvorundam populorum, non à jure gentium, sunt, * caduceus apud Græcos, sagmina & hasta sanguinea apud Æ- qvicolas primum, & horum exemplo apud Romanos, renunciatio amicitiæ & societatis, si qva interessisset, post res repetitas triginta dies solennes, * hastæ missio iterum, & alia id genus, qvæ cum his, qvæ proprie juris gentium sunt, confundi non oportet. Nam & horum magnam partem suo tempore usurpari desiisse docet nos Arnobius : imo jam Varronis ævo qvædam omittebantur. Punicum bellum tertium simul indictum, simul illatum est. Et Mecænas apud Dionem qvædam horum vult propria esse status popularis. Arnob. L.II. cont. Gent. Varro l.IV. de Lingva Latin.

***

Caduceus apud Græcos) Unde Caducei origo discs ex Plinio XXIX, 3. & Servio ad IV. & IIX. Æneidos. Cæl. Rhodigin. XXI. Lect. Antiq. 16.

Hastæ missio) Vide Servium ad IX. Æneidos, Ammianum XIX, & qvæ ad eum notata à doctissimo Lindenbrogio.

IX. Indictum autem bellum ei, qvi imperium in populo, summum habet, simul indictum censetur omnibus ejus, non subditis tantum, sed & qvi se socios adjuncturi sunt, ut qvi accessio sint ipsius, & hoc est, qvod ajunt recentiores Jurisconsulti, diffidato principe diffidatos ejus adhærentes. Bald.ad L.2.C. de Sery. n.70. Nam

§. 4. n. 3. (a) in bello defensivo non est necessarium Vid. §. 6. n. 2. Lit. a. Emittuntur ~~in~~ quidem semper Manifesta ~~[illegible]~~, quia non sunt proprie denunciationes, quam narrationes factorum hostilium, eorumque refutationes. uti factum in bello defensivo Electoris Brandenburgici contra Suedos ao 1675. gesto.

§. 8. (a) quae formula adhuc in manifestis usurpatur sic ao 1672 in Manifesto anglorum contra belgas et in Manifesto Gallico et quidem saepe sub poena mortis ipsis injungitur

§. 9. (c) in eo tn. discrimen manifestorum anglicae et Gallicae. quod galli, jubeant omnes subditos insurgere contra Belgas, angli v. tn. militiam. Vnr Mirrhe Europae. part. i. fol. 92

Nam indicere bellum vocant diffidare; qvod intelligendum est de eo ipso bello, qvod adversus eum, cui indictum est, geritur; qvomodo, bellum Antiocho indictum cum esset, Ætolis separatim indici non placuit, qvod ipsi palam se Antiocho adjunxissent: *Ætolos ultro sibi bellum indixisse* respondebant feciales. Liv. L.XXXV.

†††

Diffidare) Diffidatio olim in Imperio nostro vel *publica* erat, competens iis, qvi ratione territorii nullum nisi Imperatorem & Imperium superiorem recognoscebat; vel *privata* ex usitato Faust- und Kolben-Recht. Formulam hujus qvis videre potest apud *Speidel. in Notab. Histor. Jurid. Verb.* Fehd. Et paulò alias apud *Lehmann. in Chronic. Spirens. Lib. 7. cap. 98. p. 900.* Ex qvibus constabit, olim apud Germanos *promiscue* literas diffidatorias *tam* cuiqve diffidato, *qvam* eorum solum principali scriptas insinuatasqve fuisse. Hodiè, post introductam Pacem profanam, diffidatio abolita est per Maximilianum I. *Vid.* Königl Land-Fried zu Worms *de Ann.* 1495. *Rubr.* Friedbot.

X. At eo bello absoluto, si ob auxilia suppeditata populos aut rex alter bello impetendi sint, ut effectus juris gentium consequantur, opus erit nova indictione. Jam enim non ut accessio spectatur, sed ut principale aliqvid. Ac propterea recte dictum est, * non fuisse justum jure gentium bellum aut Manlii in Gallo Græcos, aut Cæsaris in Arioviſtum: non enim jam ut accessio alieni belli, sed principaliter impetebantur, qvam ad rem, sicut ex jure gentium indictio, ita ex jure Romano novus populi Romani jussus desiderabatur. Nam qvod in rogatione contra Antiochum dictum erat: *vellent, juberentqve cum Antiocho Rege, qviq; sectam ejus secuti essent, bellum iniri?* qvod & observatum in decreto adversus Regem Persea, videtur intelligi debere, qvamdiu cum Antiocho aut Perseo bellum esset, & de his, qvi reipsa ei bello se immiscerent. L.I.c.III.§.V. n.4.L.II.c.xv. §. XVI.n.4. c. XIIX. §.IV.n. 5. & 7. c. XXI. §.IV.n.2.c. XXII.§.V.n.2. Liv. L. xxxvi. Cap .I. Lib.XLII.

***

Non fuisse justum jure gentium bellum aut Manlii in Gallo Græcos) Aut Ulyssis sociorum in Ciconas Priamo qvondam auxiliatos, de qvibus Homerus Odysseæ I, & ibi Didymus.

XI. Causa autem, cur gentes ad bellum illud, qvod jure gentium justum diximus, denunciationem requirerent, non ea fuit, qvam adferunt nonnulli, ne qvid clam aut dolo agerent, id enim ad fortitudinis præstantiam †† magis, qvam ad jus pertinet; * sicut nationes qvædam etiam prælii diem & locum † condixisse leguntur: sed ut certo constaret, non privato ausu, sed voluntate utriusqve populi, aut populi capitum geri bellum: nam inde nati sunt effectus peculiares, qvi neqve in bello adversus prædones, neqve in eo, qvod Rex gerit in subditos, locum habent. Ideo Seneca distincte dixit: *Indicta bella finitimis, aut gesta cum civibus.* Alb. Gent. de Jur. J. Bell. Lib. 2. c. 2. †† h. L.c.4. §. 15.n.1. † h. L.c. 1.§. 20.n.3. Lib. III. de Ira, c.2. Ayala. l.1.c.5.

***

Sicut nationes qvædam etiam prælii diem & locum condixisse leguntur) ut

Porsenæ Romani, memorante in Publicola Plutarcho, Turcæ biduo ante prælium ignes plurimos accendunt; Chalcocondylas VII.

†††

Geri bellum) Cui adjicimus cum *Dn. Felden. h. l.* qvo alliciantur ad perficiendum, qvod debent, aut ad pœnitentiam & emendationem anteqvam dissolvamus humanam cum iis societatem & ipsi exeqvamur. Possunt enim hi fines optimè simul stare.

XII. Nam qvod notant qvidam & exemplis docent, etiam in bellis talibus capta fieri capientium, verum est, sed ex una duntaxat parte, idqve ex jure naturali, non ex jure voluntario gentium, ut qvod gentibus tantum prospicit, non his, qvi sine gente sunt, aut pars gentis. Errant & in eo, qvod putant bellum sui tuendi aut rerum tuendarum ergo susceptum indictione non egere; nam eget omnino; non qvidem simpliciter, sed ad eos, qvos dicere† cœpimus, & †† mox explicabimus effectus.

Alb. Gent. d. l. II. c. 2. † h. c. §. VI. Ziegl. †† cap. seqq. h. L.

XIII. Ne illud qvidem verum, non statim atqve indictum est, inferri bellum posse; qvod Cyrus in Armenios, Romani in Carthaginenses, ut modo †† diximus, fecerunt. nam indictio nullum post se tempus jure gentium requirit. Potest tamen fieri, ut ex naturali jure tempus aliqvod requiratur ex negotii qvalitate, puta cum res repetitæ sunt, aut pœna innocentem postulata, & id negatum non est. Tunc enim id dandum est tempus, qvo qvod petitum est commode fieri possit.

†† h. c. §. IIX.

XIV. Qvod si jus etiam legationum violatum sit, non ideo tamen denunciatione opus non erit ad eos, qvos dico effectus, sed sufficiet eam fieri qvomodo fieri tuto potest, per literas scilicet: qvomodo & citationes & denunciationes alias fieri mos habet in locis minus tutis.

L. 2. c. XIIX. per tot.

CAPUT IV.

De jure interficiendi hostes in bello solenni & alia vi in corpus.

I. Belli solennis effectus generaliter exponuntur.

II. Vox licere distingvitur in id, qvod impune fit, nec tamen sine vitio, & in id, qvod vitio caret, etiamsi id non facere virtutis sit alicujus: additis exemplis.

III. Effectus belli solennis in sua generalitate consideratos referri ad licere impunitatis.

IV. Cur tales effectus introducti sint.

V. Testimonia de his effectibus.

VI. Ex hoc jure interfici & offendi omnes, qvi intra fines hostium sunt.

VII. Qvid si ex ante bellum venerint?

IIX. Subditos hostium ubiq; offendi, nisi lex alieni territorii obstet.

IX. Jus hoc offendendi etiam ad infantes & fœminas porrigi:

X. Etiam ad captos, & qvovis tempore:

XI. Etiam ad eos, qvi se dedere volunt, nec recipiuntur:

XII. Etiam ad deditos sine conditione.

XIII.

§ 13 (a) Sed effecta belli tn. aliquamdiu adhuc in suspenso manere. Habet se res: cum eiusmodi indictione, ut cum sententia judicis quae licet prolata sit in tn. suam post aliquot demum dies adipiscitur. Exemplum indictionis

XIII. Per peram id jus ad causas alias referri, ut ad talionem pertinaciam defensionis.
XIV. Porrigi & ad obsides.
XV. Jure gentium vetitum veneno quenquam interimere:
XVI. Aut tela aut aquas aliquas veneno inficere:
XVII. Non & aquas aliter corrumpere.
XIIX. Percussoribus uti an contra jus Gentium sit, distingvitur.
XIX. Stupra an sint contra jus Gentium.

I.

AD illud Virgilii:

Tum certare odiis, tum res rapuisse licebit.

Servius Honoratus cum juris fecialis originem ab Anco Martio & ulterius ab Æqvicolis † petiisset, sic ait: *Si qvando homines aut animalia ab aliqva gente rapta essent populo Romano, cum fecialibus, id est sacerdotibus, qvi faciendis præsunt federibus, proficiscebatur etiam Pater patratus, & ante fines stans clara voce dicebat belli causam, & nolentibus res captas restituere, vel auctores injuriæ tradere, jaciebat hastam, qværes erat pugnæ principium, & jam licebat more belli res rapere.* Ante autem dixerat: *Veteres lædere res rapere dicebant, etiamsi rapinæ nullum crimen existeret: similiter satisfacere res reddere dicebant.* [illegible]bus docemur, belli inter duos populos eorumve capita indicti * effectus qvosdam esse proprios, qvi bellum ex sua natura non sequvuntur: qvod cum iis optime convenit, qvæ ex Jurisconsultis Romanis modo attulimus.

† h. l. c. 3. §. 7. & seqq.

***

Effectus qvosdam esse proprios. Crantzius Saxonicorum XI. 5.

II. 1. Sed, qvod dixit Virgilius, *licebit*, videamus, qvo pertineat. Interdum enim licere dicitur id, qvod rectum ex omni parte plumqve est, etiamsi forte aliud qvid fieri possit laudabilius, qvale est illud Pauli Apostoli: πάντα μοι ἔξεστιν, ἀλλ' οὐ πάντα συμφέρει. *Omnia* (illius scilicet generis, cujus sunt, de qvibus agere cœperat & acturus erat) *licent mihi, sed non omnia expediunt.* Sic * licet matrimonii contrahere, sed laudabilior est ex pio proposito cælebs castitas, ut ad Pollentium ex eodem Apostolo disserit Augustinus. Repetere qvoqve nuptias licet, sed laudabilius est, uno contentum esse matrimonio; ut recte hanc qvæstionem explicat * Clemens Alexandrinus. Christianus conjux * paganam conjugem licite relinqvere potest, ut sensit Augustinus, (qvod qvibus circumstantiis verum sit, discutere non est hujus loci) sed & potest retinere: itaqve addit ille: *Utrumqve qvidem pariter licitum est per justitiam, qvæ coram Domino est: & ideo nihil horum prohibet Dominus, sed non utrumqve expedit.* Ulpianus de venditore, cui post diem præstitutum vinum licet effundere; *Si tamen, cum posset effundere, non effundit, laudandus est potius.*

L. 144. D. de R. J. 1. Cor. VII. 17.

Ad Pollentium. Lib. I. c. 15.

Lib. I. c. 18. §. 80.

L. 1. §. licet. 3. D. de Peric. & comm. Rei vend.

***

Licet matrimonium contrahere, sed laudabilior est ex pio proposito cælebs castitas) Tertullianus adversus Marcionem 1. *vacat abstinentiæ testimonium, si licentia eripitur.* Vide de hac re, & de fuga in persecutione eundem lib. 1. ad uxorem. Hieronymus ad Helvidium: *Virgo majoris est meriti dum id contemnit, qvod si fecerit, non delinqvit.* Adversus Jovinianum: *Ideo plus amat virgines Christus, qvia sponte tribuunt, qvod sibi non fuerat imperatum.* Ad Pammachium: *semper grandia in audentium ponuntur arbitrio. Non tibi imponitur necessitas, ut voluntas præmium consequatur.* Chrysostomus ad 1. Cor. cap. VII. βελτίονα δείκνυσι τὴν ἐγκράτειαν, *meliorem ostendit continentiam.* Ad Rom. VII, 6. κἂν μὴ πειθώμεθα καὶ γέενναν ἠπείλησε, δεικνὺς ὅτι οὐ τῆς φιλοτιμίας τῶν ἀγονιζομένων τὰ ζητούμενα, ὥσπερ ἡ παρθενία καὶ ἀκτημοσύνη, ἀλλὰ πάντως αὐτὰ ἀνυσθῆναι δεῖ. *nisi præceptis obediamus Gehennam minatus est, ostenditq; hæc, qvæ postulat, non esse ex iis, qvæ certantes suopte studio præstant, qvalia sunt virginitas & possessionum abdicatio, sed omnino ea debent impleri.* Secunda oratione de jejunio: ἀφῆκεν ἔξω τῶν σταδίων, ἀφῆκεν ἀνωτέρω τῶν ἀγώνων τὴν παρθενίαν. ἵνα καὶ οἱ κατορθοῦντες τὴν οἰκείαν μεγαλοψυχίαν ἐπιδείξωνται, καὶ οἱ μὴ κατορθοῦντες τῆς συγνώμης ἀπολαύσωσι τοῦ δεσπότου. *Reliqvit extra stadia, reliqvit supra certandi legem continentiam virginalem, ut & qvi id præstant animi sui ostendant magnitudinem, & qvi non præstant, indulgentia Domini fruantur.* Qvod mox aptat & ad ἀκτημοσύνην possessionum abdicationem. Adjice qvæ habet Gratianus ex Augustino & aliis in causa XIV. qvæstione 1. can. 3.

Clemens Alexandrinus) stromateôn IV. ubi inter alia de secundas nuptias faciente ait: οὗτος οὐχ ἁμαρτάνει μὲν κατὰ διαθήκην. οὐ γὰρ κεκώλυται πρὸς τοῦ νόμου. οὐ πληροῖ δὲ τῆς κατὰ τὸ εὐαγγέλιον πολιτείας τὴν κατ' ἐπίτασιν τελειότητα: *non peccat is qvidem in fedus; neqve enim ulla lex est, qvæ prohibeat, sed non implet excellentissimam Evangelicæ vitæ perfectionem.*

Paganam conjugem licite relinqvere potest, ut sensit Augustinus) Libro I. de adulterinis conjugiis ad Pollentium cap. 13. & 18. ex qvibus locis multa transscripsit Gratianus in causam XXIIX. qvæst. 1. can. 8. seq.

†††

Repetere qvoqve nuptias) Odium secundarum nuptiarum perspici potest *ex l. 2. & 3. C. de Secund Nupt.* Sed textus juris civilis in *l. 2.* sublatus est per *c. penult. X. de Secund. Nupt.* qvod communiter practici seqvuntur. Jus tamen civile defendit *Gæhaus. part. 2. peric. 2. q. 12.* Imò ipse postea Imperator Justinianus in multis ab hoc rigore recessit. Exemplum esto in *Novell. 22. cap. 44.*

2.* Alias vero licere aliqvid dicitur, non, qvod salva pietate & officiorum regulis fieri potest, sed, qvod apud homines pœnæ non subjacet. Sic apud populos multos scortari licet: apud Lacedæmonios & Ægyptios etiam furari licebat. † Apud Qvintilianum est, *Sunt qvædam non laudabilia natura, sed jure concessa, ut in XII. tabulis, debitoris corpus inter creditores dividi licuit.*

† L. 1. c. 1. §. 17. n. 2. L. 2. c. 11. §. 9. c. 23. §.

Est

Est autem hæc vocis *licere* significatio minus propria, ut recte notat Cicero Tusculanarum qvinta de Cinna loqvens: *Mihi contra non solum eo videtur miser, qvod ea fecit, sed etiam qvod ita se gessit, ut ea facere ei liceret: etsi peccare nemini licet, sed sermonis errore labimur: id enim licere dicimus, qvod cuique conceditur:* Recepta tamen; ut cum idem Cicero pro Rabirio Posthumo judices sic alloqvitur: *Qvid deceat vos, non qvantum liceat vobis, spectare debetis: si enim qvod liceat qværitis, potestis tollere è civitate qvem vultis.* Sic regibus dicuntur omnia licere, qvia sunt ἄνυπ ὄϑυνοι, *exemti à pœnis humanis*, ut alibi † diximus. At regem sive Imperatorem informans Claudianus recte ait, IV. Consul. Honor. v. 267.

Nec tibi qvod liceat, sed qvid feciſſe decebit,
Occurrat.

Et Musonius castigat reges, μὴ τὸ καθήκειν μοι λέγειν μεμεληκότας, ἀλλὰ τὸ ἔξεστί μοι, *qvi in more habent dicere hoc mihi licet, non hoc me decet.*

Alias vero licere aliqvid dicitur, non qvod salva pietate & officiorum regulis fieri possit, sed qvod apud homines pœnæ non subjacet) Tertullianus in exhortatione ad castitatem: *Licentia plerunqve tentatio est disciplinæ.* Ibidem; *omnia licent, sed non omnia pro salute.* Chrysostomus de pœnitentia VIII. ὁ ἀκρίδας ἐκ βοτανῶν ἐσθίων καὶ μέλι ἄγριον τῷ τιὼ λαμπρὰν ϖροσπαρθρῶν καὶ βασιλικὼ τραπέζαν ἐξ αὐχενίας ϖεσσητῆς; οὐκ ἔξεστι σοι. καὶ τοῖς ἐδικὴ βασιλεῖ πάντα ἔξεναι. *Hic qvi herbarum cacumimibus vescebatur & fero melle, illi splendidam & regiam mensam sibi apponere soluto, cum auctoritate edicit, non licet tibi. Atqvi videntur regi omnia licere.* Columella præfatione libri VII. *Nec sane est vindicandum nobis qvicqvid licet: nam summum jus antiqvi putabant summam crucem.* Hieronymus ad Jovinianum: *Et ô vere jus summum summa malitia.* Decl. I. III. & V.

†††

Alias verò licere) Sed qvomodo explicandi in *l. 16. §. 4. de minorib. l. 22. §. 3. Locat.* textus? *Vid. Grot. l. 2. c. 12. §. 26. num. 1. pag. 376, ibiqve not.* Gravius dubium residet in *l. 9. §. 7. de Pecul.* Ad hoc notat *Carpzov. Prax. Crimin. p. 1. q. 2. §. 27.* nil aliud inde inferendum esse, qvam qvod servi hoc facere qveant de facto, dum eorum membra propter dominicam potestatem ita non constringantur, qvo minus sibi ipsis manus impias inferre possint, adeoqve prædicta verba non jus naturæ significare, sed factum denotare, sive id, qvod revera & naturaliter fit: perinde ut naturaliter solvere dicitur, qvi verè & cum effectu solvit.

Qvod apud homines pœnæ non subjacet) *Add. Guil. Grot. cap. 3. §. 6. cap. 13. §. 9. ibiqve annot. pag. 49. & 227.* An verò huc qvoqve pertineat *l. 9. §. 7. de Pecul.* alii videant: nobis interim placet explicatio *Carpzov. in Prax. Crim. p. 1. q. 2. n. 27.*

Debitoris corpus inter creditores dividi licuit) si perfidè egerit, *Vid. Gell. Noct. Att. lib. 12. c. 1.* Interim si justitiam internam respexeris, dicendum erit, talem consuetudinem crudelitatis plenam fuisse, & ideò meritò inter nos minimè valere, *add. Bald. in L. fin. C. Neg. Gest. num. 7.*

Nec tibi qvid liceat) Huc faciunt verba minus pia novercæ Bassiani Caracallæ, Juliæ nomine: si libet, licet; an nescis te Imperatorem esse, & leges dare, non accipere: qvæ ex *Dion. Spartian. Aurel. Victor.* referunt alii. Alia exempla *vid. ap. Dd. ad L. 144. pr. D.*

pr. D. de R. J. cum qvibus *jung. Dissert. de Justit. Permissiv.* qvatenus dispensationem super pœnâ facto debita examinat.

Am. l. XXX. Nih. l. V. 3. Eoqve sensu sæpe opponi videmus, qvod licet, & qvod oportet, * ut à Seneca patre in controversiis non semel. Ammianus Marcellinus: *Sunt aliqva, quæ fieri non oportet, etiam si licet.* Plinius in epistolis: *Oportet, qvæ sunt inhonesta, non qvasi illicita, sed qvasi pudenda vitare.* Cicero ipse oratione pro Balbo: *Est enim aliqvid, qvod non oporteat, etiamsi licet.* Idem pro Milone fas esse ad naturam, licere ad leges refert. Et in declamatione Patris Qvintiliani est, aliud esse jura spectare, aliud justitiam.

Decl. CCLI. L. 3 c. X. §. 2. n. 1.

***

Ut à Seneca patre) Inter alia controversiarum libro IV, 24.

III. Hoc ergo modo lædere hosti hostem licet & in persona & in rebus: id est non ei tantum, qvi ex justa causa bellum gerit, qviqve lædit intra eum modum, qvem naturaliter concessum initio hujus libri diximus, † sed ex utraqve parte & indistincte: ita ut eam ob causam nec puniri possit in alio forte territorio deprehensus, tanqvam homicida aut fur; nec bellum ipsi ab alio talis facti nomine inferri. Hoc sensu apud Sallustium legimus: *cui omnia in victoria lege belli licuerunt.*

† c. I. §. 2.

IV. Causa, cur id gentibus placuerit, hæc fuit; qvod inter duos populos de jure belli pronuntiare velle periculosum fuerat aliis populis, qvi ea ratione bello alieno implicarentur; sicut Massilienses in causa Cæsaris & Pompeji dicebant, neqve sui judicii, neqve suarum esse virium, discernere, utra pars justiorem haberet causam. deinde, qvod etiam in bello justo vix satis cognosci potest ex indiciis externis, qvis justûs sit se tuendi, sua recuperandi, aut, pœnas exigendi modus, ita ut omnino præstiterit, hæc religioni bellantium exigenda relinqvere, qvam ad aliena arbitria vocare. Achæi in oratione ad Senatum apud Livium: *Qvonam modo ea, qvæ jure belli acta sunt in disceptationem veniunt?* Præter hunc effectum licentiæ, id est impunitatis, est & alius, dominii scilicet, de qvo posterius † agemus.

Lib. XXXIX. † h. L. c. XVI. §. I. seq.

V. 1. Illa autem, qvam nunc tractare cœpimus, lædendi licentia primum ad personas porrigitur: de qva multa exstant apud probos auctores testimonia. Græcum est proverbium * ex tragœdia Euripidis:

Καθαρὸς ἄπας τοι πολεμίους ὃς ἂν κτάνῃ.
Purus profecto est qvisqvis hostem occiderit.

Itaqve more Græcorum antiqvo cum his, qvi extra bellum occidissent hominem, lavare, potum sumere, multoqve magis sacra facere fas non erat; cum his, qvi in bello, fas erat. Et passim occidere jus belli vocatur. Marcellus apud Livium: *qvicqvid in hostibus feci, jus belli defendit.* Apud eundem Alcon ad Saguntinos: *Sed hæc patienda censeo potius, qvam trucidari corpora vestra: rapi, trahique ante ora vestra conjuges ac liberos belli jure sinatis.* Idem, alibi cum narrasset Astapenses occisos, addit, factum jure belli. Cicero

Liv. XXVI. Lib. XXI.

pro

§. 3 (a). Conf. c. 11 o. 1. Videmus tn. in sacris principes
belligeros alias pios in minori gratia apud
Deum esse ita David Charissimus erat deo
eum tn. meditaret structuram templi deus
repudiavit quia magna gessisset, bella certissimo
iudicio in bellis quamvis dei ~~[illegible]~~ gestis,
saepe peccare contra justitiam internam
quamvis hoc ita sit tn. jure externo licet
hostem occidere, nam apud homines maior
autoritas juris externi quam interni
~~[illegible]~~ procurandi nempe majoris boni aut
evitandi mali causa e.g. sententia non
est forman et conscientia judicis, sed expra-
scripto actorum, licet sententia jure inter-
no possit esse injusta ob majorum malo-
rum metum, ne judices conscientiam et
male formata scientia aut affectibus aestimentur
neque reis etiam licet se opponere licet
injuste damnati sint, nam si semel uni id
liceret, ob omnibus id aqua fieri posset, unde
confusio et interitus omnium judiciorum
disput. Decmanni. Et turbamentis vulgi
c. 1. th. ult. sic etiam hic in bello multa
injusta patiuntur ob aptendum majus
malum. Conf. c. 2. h. lib. §. 2. n. 1. et c. 4. §. 6.
n. 1. lit. e.

§. 4 (b) decisionem vide in c. 4. th. ult. lib. 1 quod
praxi confirmatum, in controversiis rerum
publ. solenne e sequi possessionem. Sic cum
Cromwellius teneret tria regna, nemo princi-
pum fuit, qui non erat in opinione quod
injuste occupasset, legatos tn. miserunt quia
possessionem sequi necessum habebant. Sic
praedenti seculo cum Stephanus rex Poloniae
post discessum regis Galliae Henrici 3. electus
legatos mitteret ad papam, Henricus 3. scri-
ptus ad papam, ne vellet legatos Stephani admit-
tere respon. papa in Curia romana ~~[illegible]~~
moris esse sequi possessionem, aliter vero
factum a papa cum ~~[illegible]~~ 1640 Braganza
occupasset portugalliam, cuius legatos ad-
mittere noluit, ~~[illegible]~~ benedictionem, di-
negavit, ~~[illegible]~~ nulla alia causa quam
quod Hispani potentiores. Conf. c. 6. §. 2. n. 1
et 1. c. 4. §. 20.

pro Dejotaro: *Tibi vero inimicus cur esset à quo cum vel interfici belli lege potuisset, regem se & filios suos constitutos esse meminisset?* Et pro M. Marcello: *Nam cum ipsius victoriæ conditione jure omnes occidissemus, clementiæ tuæ judicio conservati sumus.* Cæsar Hæduis significat *suo beneficio conservatos, quos jure belli interficere potuisset.* Josephus in bello Judaico, καλὸν ἐν πολέμῳ θνήσκειν, ἀλλὰ πολέμῳ νόμῳ, τοῦτ' ἔστιν ὑπὸ τῶ κρατήσαντων: *Pulchrum in bello occumbere, sed belli jure, id est vitam adimente victore.* Papinius: Lib. XXVIII. Comm. libro VII.

*Nec quærimur cæsos: * hæc bellica jura, vicesque*
Armorum.

***

Ex tragœdia Euripidis) Jone.

Hæc bellica jura) Servius in excerptis Fuldensibus ad II. Æneidos: *Jure bellico Politen Pyrrhus occiderat: sed cur ante oculos patris?* Spartianus Severo: *præter eos, quos jus prælii absumsit.*

2. Jure autem belli cum dicunt hi scriptores, non tale intelligi, quod actum culpa omni liberet, sed, qualem † dixi, impunitatem, ex aliis locis apparet. Tacitus dixit, *in pace causas & merita spectari, ubi bellum ingruat, innocentes ac noxios juxta cadere.* Idem alibi: *Nec illis aut honorare eam cædem jus hominum, aut ulciscì ratio belli permittebat.* Neq; aliter sumendum jus belli, quod abstinuisse Achivos Ænea & Antenore memorat Livius, eo quod pacis auctores semper fuissent. Seneca in tragœdia Troadibus: † h.c. §. 2. n. 2; Ann. I. Hist. III.

Quodcunq; libuit facere: victori licet.

Et in epistolis: * *Quæ commissa capite luerint, tum, quia paludati fecerunt, laudamus*: & Cyprianus, *Homicidium cum admittunt singuli, crimen est. Virtus vocatur cum publice geritur. Impunitatem sceleribus acquirit non innocentiæ ratio, sed sævitiæ magnitudo.* Deinde: *Consensere jura peccatis, & cœpit esse licitum, quod publicum est.* Sic Lactantius Romanos ait legitime injurias intulisse. Nec alio sensu Lucanus: *Jusq; datum sceleri.* Epist. XCVI. Epist. II. IV. Inst. c. 9. Pharsal. I.

***

Quæ commissa capite luerint, tum, quia paludati fecerunt, laudamus) Confer, quæ supra libro II. cap. I. §. I.

VI. Late autem patet hoc jus licentiæ, nam primum non eos tantum comprehendit, qui actu ipso arma gerunt, aut qui bellum moventis subditi sunt, sed omnes etiam, qui intra fines ††† sunt hostiles: quod apertum fit ex ipsa formula apud Livium, *Hostis sit ille, quiq; intra præsidia ejus sunt*, † nimirum quia ab illis quoq; damnum metui potest, quod in bello continuo & universali sufficit, ut locum habeat jus, de quo agimus: aliter quam in pignorationibus, quæ, ut diximus, †† ad exemplum onerum impositorum ad luenda civitatis debita introductæ sunt: quare mirum non est, si, quod Baldus notat, multo plus licentiæ sit in bello, quam in pignorandi jure. Et hoc quidem, ††† h.L. c. 6. §. 5. Lib. XXXVII. & alibi passim. † L. 3. c. 2. §. 2. n. 2. c. 3. §. 1. n. 1. †† L. h. c. 2. §. 4. Ad L. V. D. de Justitiâ & Jur.

qvod dixi, in peregrinis, qvi commisso cognitoqve bello intra fines hosticos veniunt, dubitationem non habet.

VII. At qvi ante bellum eò iverant, videntur jure gentium pro hostibus haberi, * post modicum tempus intra qvod discedere potuerant. Nam sic Epidamnum obsessuri Corcyræi peregrinis primum discedendi faciebant copiam, denunciantes alioqvi (a) pro hostibus futuros.

Thuc. L.1.

(a) L.3.c.6 §. 26.n.1.

***

Post modicum tempus) Bembus VII. historiæ. Ea defensione utitur Cicero pro Ligario. Exemplum habes apud Livium libro XXV. de civibus Campanis. Alia apud Thucydidem libro I. & V.

IIX. 1. Qvi autem vere subditi sunt hostium, ex causa scilicet permanente, eos offendere ubiqve locorum jure hoc gentium licet, si ipsorum personam respicimus. Nam cum alicui bellum indicitur, simul indicitur ejus populi hominibus, ut supra † ostendimus in formula indictionis: sic & in decreto, *Vellent juberent Philippo Regi Macedonibusqve, qvi sub regno ejus essent, bellum indici.* Hostis autem qvi est, ubiqve secundum jus gentium impeti potest. Euripides:

† h.l.c.2.§.2. n.3.c.3.§.5.

Liv. lib. xxxi.

Νόμῳ γὰρ ἔχθρὸν δρᾶν ὅπου λάβῃς κακῶς.
Ubicunq; prensum jura lædi hostem sinunt.

L.3. in fine. D. ad L.Corn. de Sicariis.

Martianus Jurisconsultus: *Transfugas licet, ubicunq; inventi fuerint, qvasi hostes interficere.*

2. Interfici ergo possunt impune in solo proprio, in solo hostili, in solo nullius, in mari. In territorio autem pacato, qvod eos interficere aut violare non licet, id jus non ex ipsorum venit persona, * sed ex jure ejus, †† qvi ibi imperium habet. Nam civiles societates constituere potuerunt in eos, qvi in aliqvo sunt territorio, nihil per vim agi, nisi judicio tentato: sicut (a) ex Euripide citavimus,

†† h.l.c.2.§. 26.n.2.

(a) L.2.c.21.§. 6.

Si crimen istis aliqvod hospitibus struis,
Jus impetrabis: vi qvidem hinc non abstrahes.

(b) Lib.3.c.21. §.22. Lib. XXIIX.

Ubi autem judicia vigent, ibi personarum spectantur merita, & cessat jus istud promiscuum nocendi, qvod inter hostes introductum (b) dicimus. Narrat* Livius, septem triremes Pœnorum fuisse in portu ejus ditionis, cui Syphax imperabat, cui pax eo tempore erat cum Carthaginensibus Romanisqve, adveniisse eo cum duabus triremibus Scipionem, opprimiqve à Pœnis potuisse priusqvam portum intrarent; sed vento acriore illatas in portum anteqvam Pœni anchoras molirentur; tum vero Pœnos mihil ausos in regio portu.

***

Sed ex jure ejus, qvi ibi imperium habet) confer dicenda infra cap. VI. §. 26. Et Albericum Gentilem Hispanicarum advocationum lib.1. c. 6. Wechnerum in consilio Franconico 92.

Livius

§. 8. n. 2. (a) sig. Si Belgae et angli tempore
belli inter eos, in portu tertij naves habeant
non licet nautis, alter alterum hostiliter
excipere, sed hoc frequens quod tunc contro-
psiam pugna dermant (sin fasun) auf der
hohe See und schlagen mit einander
[illegible] nihil tuti et pacati mansu-
rum foret [illegible] ullaq respublica tuta. Sic cum
ao. 1665. angli in portu Bergensi in Norwegia
sito classem belgarum Indicam oppugnarent
profligati et propulsi fuerunt adjuvante Gu-
bernatore illius locis, causante se hoc facere
posse ~~[illegible]~~ jure regis Daniae qui in illis tractibus
Imperium ht. Ved. ~~[illegible]~~ Schultz itinerarium In-
dicum.

§. 9 §. 1. (a) (ic) vitiam criminis excusat edi-
um criminis. Erasmus in praefatione ad o-
pera Erasmi. exemplum insigne habe-
mus et recenti historia in victoria per-
tagallorum 1665. contra Hispanos q.
omnibus pepercerunt nisi quos in ar-
mis invenerunt. diar. Europ. Pont.
12 fol. 146.

Livius) Vide simile factum Venetorum Græcos impedientium, ne in portu iuris Veneti Turcis noceant, apud Chalcocondylam lib. IX. de Venetis & Turcis apud Tunetem, Bembum lib. 4. de Pisanis & Genuatibus in Sicilia, Bizarum bello Pisano, de Rostochio & Gripsvvaldia Paulinum Gotthum.

IX. 1. Ceterum, ut ad rem redeam, qvam late licentia ista se protendat, vel hinc intelligitur, qvod infantium † qvoqve & feminarum cædes impune habetur, & isto belli iure comprehenditur. Non huc adferam, qvod Hesbonitarum feminas & pueros Hebræi occiderunt, & qvod idem fieri imperatur in Cananæos, * & qvorum connexa cum Cananæis erat causa: DEI ista sunt opera, cujus in homines jus maius est, qvam hominum in bestias, ut alibi †† disseruimus. Illud propius accedit ad testandum morem communem gentium, qvod in Psalmo beatus dicitur fore, qvi Babyloniorum infantes petræ allidet, cui par est * Homericum illud:

† Cont. h. L. §. 9. c. XI. n. 1.
Devter. II, 34.
Devt. XX, 16.
†† L. 2. c. 21. §. 14. n. 1. L. 3. c. 1. §. 4. n. 3.
Ps. CXXXVI.

---- καὶ νήπια τέκνα
Βαλλόμενα προτὶ ἄστυ ἐν αἰνῇ δϊηοτῆτι.
Illisaqve corpora terræ
Infantum, sævus dum concutit omnia Mavors.

***

Et qvorum connexa cum Cananæis erat causa) ut Amalecitæ, de qvibus Josephus libro VI, 8. in Saulis rebus: ἐπὶ σφαγὴν γυναικῶν καὶ νηπίων ἐχώρησεν, οὐδὲν ὠμὸν οὐδ' ἀνθρωπίνης σκληρότερον διαπράσσεσθαι φύσεως ἡγούμενος, πρῶτα μὲν πολεμίους ταῦτα ὁρῶν. *Ad cædem feminarum etiam & puerorum processit, nihil existimans se crudele aut naturæ humanæ adversum in eo facere, primum, qvod hostes erant, in qvos id fiebat, &c.*

Homericum illud) Ex eodem Homero Severus in Britannos his verbis usus:

μηδ' ὅν τινα γαστέρι μήτερ
κοῦρον ἐόντα φέροι, μηδ' ὃς φύγοι αἰπὺν ὄλεθρον
nec, qvi latet abditus intra
Viscera matris adhuc, fugiet crudelia fata.

2. Thraces olim capta Mycalesso feminas qvoqve & infantes occiderunt, narrante Thucydide. Idem de Macedonibus, cum Thebas cepissent, narrat Arrianus. * Romani capta Ilurgi urbe Hispaniæ, ἐκτείναν ὁμαλῶς καὶ παιδία καὶ γυναῖκας, *sine discrimine interemerunt etiam mulieres & pueros*, qvæ verba sunt Appiani. Germanicus Cæsar Tacito narratur vicos Marsorum (Germaniæ is populus) ferro flammisqve pervastasse, additurqve: *non sexus, non ætas miserationem attulit.* Titus Judæorum etiam pueros & feminas in spectaculo feris laniandos proposuit. Et tamen hi duo ingenio minime sævo fuisse creduntur: adeo sævitia illa in morem verterat. Qvo minus mirum, si & senes interficiuntur, ut à Pyrrho Priamus.

Lib. I.
Lib. An. 1.
Æn. II.

***

Romani capta Ilurgi) Scipio capta Numantia: Juliani milites in mulieres Daciris relictas. Zosimus III. Idem Julianus capta Majozamaltha. *Sine sexus discrimine vel ætatis, quicquid impetus reperit potestas iratorum absumit:* ait Ammianus libro XIV.

L. III. c. XIX. §. 5. X. 1. *Ne captivi quidem ab hac licentia exemti. Pyrrhus apud Senecam ex recepto tunc more:

Lex nulla capto parcit aut pœnam impedit.

Troad. In Cyri Virgiliana belli lex hæc dicitur etiam in feminas captivas. Ita enim ibi Scylla:

Ad belli saltem captivam lege necasses.

Sed & illo Senecæ loco de femina, Polyxena nimirum, occidenda agebatur. Hinc illud Horatii:

Vendere cum possis captivum, occidere noli.

Adelph. Act. 2. scen. 1. Lib. I. Ap. Annib. Dion. l. XVII. Ponit enim licere: & Donatus, servos indictos, qvi servati essent, *qvum eos occidi oporteret jure belli:* ubi illud oporteret, improprie, pro liceret positum videtur. Sic à Corcyræis interfecti captivi ex Epidamno, narrante Thucydide. Sic qvinqve millia captivorum ab Annibale occisa. Apud Hirtium bello Africano Scipionem sic alloqvitur centurio Cæsarianus: *Tibi gratias ago, qvod mihi vitam incolumitatemq; belli jure capto polliceris.*

***

Ne captivi qvidem ab hac licentia exemti) Elisæus apud Josephum: τὰς δὲ νόμῳ ληφθέντας πολέμου, ἀποκτείνειν ἔλεγε δίκαιον. *belli jure captos interfici justum dicebat.* Itaqve Virgilius captivum inducit rogantem:

Per patrios manes, per spes surgentis Iuli
Te precor, hanc animam serves natoq; patriq;.

LXX. millia Slavorum captorum ab Ottone interfecta narrat Withikindus lib. II.

2. Nec tempore ullo excluditur potestas occidendi tales servos, id est bello captos, qvantum ad jus (*a*) gentium pertinet: etsi legibus civitatum hic magis, illic minus adstringitur.

(*a*) h. l. c. 14. §. 2. confer. §. XI. §. 13. 14. & seqq. h. l.

XI. Qvin & supplicum occisorum passim occurrunt exempla, ut ab Achille apud Homerum, apud Virgilium Magonis & Turni: qvæ ita narrari videmus, ut defendantur simul illo, qvod dixi, belli jure. nam & Augustinus laudans Gotthos, qvi supplicibus & in templa perfugientibus pepercerant: *Qvod belli jure fieri licuisse*, ait, *illicitum sibi esse judicarunt.* Nec qvi se dedunt semper recipiuntur, ut in pugna ad Granicum Græci, qvi Persæ militabant: apud Tacitum Uspenses veniam liberis corporibus orantes: *qvod aspernati*, inqvit, *sunt victores, ut belli potius jure caderent.* Nota & hic belli jus.

1. de Civ. Dei, 2.

Ann. XII.

Dion. XLV.

XII. Sed & * acceptos in deditionem sine conditione ulla legas interfici;

§. 12 (a) Casus singularis. tempore Elisabethae reginae Hiberniae sese gtulit apud Cambdenum in annalibus Elisabet. reginae ad ao. 1580 fol 315.

Franckesche Stiftungen zu Halle

fici; ut à Romanis Pometiæ principes, à Sulla Samnites, à Cæsare Numides, & ipsum Vercingentorigem: imo mos hic ferme perpetuus Romanorum in hostium duces, sive captos, sive deditos,* ut triumphi die occiderentur, † qvemadmodum Cicero nos docet qvinta Verrina, Livius tum alibi tum libro XXIIX. Tacitus Annal. XII. & alii multi. Eodem Tacito memorante Galba decimari jussit, qvos deprecantes in fidem acceperat: & Cæcina in deditionem accepto Aventico in Julium Alpinum è principibus, ut concitorem belli animadvertit: ceteros veniæ vel sævitiæ Vitellii reliqvit.

Liv.Lib.II.c. XV.§.7. n.2.
† h.L. c. XI.§. 7.conf. Hist.I.

***

Acceptos in deditionem sine conditione ulla legas interfici) Vide Thuanum libro LXX. in anno cIↃ IↃ LXXX. in rebus Hiberniæ.

Ut triumphi die occiderentur) simile apud Reginonem in anno IↃ ccccv.

XIII. 1. *Solent interdum historici causam interfectorum hostium, captorum præsertim aut supplicum, referre aut ad talionem, aut ad pertinaciam in resistendo: sed hæ causæ, ut alibi † distinximus, suasoriæ magis sunt, qvam justificæ. Nam talio justa & proprie dicta in eandem personam, qvæ deliqvit, exercenda est, ut intelligi potest ex his, qvæ de pœnæ communicatione dicta sunt supra. †† Contra vero ex bello plerumqve id, qvod talio dicitur, in malum redundat eorum, qvorum in eo, qvod accusatur, nulla est culpa. Cujus morem sic describit Diodorus Siculus: ὁ γὰρ ἡγνόουν δι' αὐτῶν τῶν ἔργων μαθόντες, ὅτι τοῖς διαπολεμοῦσι κοινῆς τῆς τύχης ὑπαρχούσης, ἀμφοτέρους κατὰ τὰς ἥττας τοιαῦτα ἀνάγκη παθεῖν, οἷα αὐτοὶ πράξωσιν εἰς τοὺς ἀτυχήσαντας. *Neq; enim ignorabant, ipsis rebus edocti, cum bellantium par sit fortuna, alterutris si male rem gessissent, id exspectandum, qvod ipsi in victos statuissent.* Apud eundem Philomelus dux Phocensium, διὰ τῆς κολάσεως τοὺς ἐχθροὺς ἐποίησε μεταθέσθαι τῆς ὑπερηφανοῦ καὶ δεινῆς τιμωρίας: * *pari pœna exacta effecit, ut hostes à superbo & insolenti supplicio temperarent.*

Conf. c. XI.§. 16.
† L.2. c. 2. §.1. c.22.§.1.& seqq.
†† L.2.c.21.

***

Solent interdum Historici causam interfectorum hostium, captorum præsertim aut supplicum, referre aut ad talionem aut ad pertinaciam) ut Chalcocondylas libro IIX.

Pari pœna exacta) Vide eundem, Diodorum de Spendio, & Amilcare Barca in Excerptis Peiresianis.

2. Pertinax vero studium in partes nemo est, qvi supplicio dignum judicet, ut apud Procopium Neapolitani Belisario respondent; qvod tunc maxime obtinet, cum partes illæ, aut à natura assignatæ, aut honesta ratione electæ sunt. Imo tantum abest, ut in eo crimen sit, pro crimine habetur, si qvis præsidio † decesserit, præsertim veteri jure militari Romano, qvod hîc nullam ferme admittebat metus aut periculi excusationem. *Præsidio decedere apud Romanos capitale est*, ait Livius. Ob utilitatem ergo suam qvisqve summo

Conf. c. II. th. 16. n. 4.
1. Gotth. ratio præstant n. fidem qui quisq; reipubl. suæ præ[illegible]
† L. c. IV.§. VII. n.2. L. III. c. XIIX §.I.n.2. Polyb.Lib.1.& VI. Lib.XXIV.

summo illo rigore, ubi visum est, utitur: defenditur autem rigor ille apud homines, eo gentium jure, de qvo nunc agimus.

XIV. Idem jus (a) & in obsides tu surpatum nec in eos tantum, qvi se obligaverant, qvasi ex conventione, sed & in eos, qvi ab aliis traditi. A Thessalis occisi olim ducenti qvinqvaginta, à Romanis Volsci Aurunci ad trecentos. Notandum autem, solitos obsides dari etiam pueros, ut à Parthis, qvod & à Simone Macchabæorum uno factum legimus, & feminas, ut à Romanis Porsenæ temporibus, & à Germanis narrante Tacito.

XV. 1. Sicut autem jus gentium permittit multa, eo permittendi modo, qvem jam † explicavimus, qvæ jure naturæ sunt vetita, ita qvædam vetat, permissa jure naturæ. Nam qvem interficere liceat, eum gladio an veneno interimas, nihil interest, si jus naturæ respicias: jus inqvam naturæ: nam generosius †† qvidem est ita occidere, ut, qvi occiditur, sui defendendi habeat copiam: sed non debetur hoc cuiqvam, qvi mori meruit. At jus gentium, si non omnium, certe ‡ meliorum, jam olim est, ne hostem veneno interficere liceat: qvi consensus ortus est ex respectu communis utilitatis, ne pericula in bellis, qvæ crebra esse cœperant, nimium (a) intenderentur. Et credibile est, à regibus id profectum, qvorum vita ab armis ante alios defenditur, à veneno minus qvam aliorum tuta est, nisi defendatur juris aliqva religione * & metu infamiæ.

(a) Conf. h. l. c. XI. §. 18. Plut. de Claris mulierib. Dionys. XVI. Tac. Ann. XII. 1. Maccab. 13, 17.

† L. 2. c. 21. §. XI. n. 2. L. 3. c. 2. §. 6. c. 20. §. 52. IV. Hist.

†† h. c. §. 2.

‡ L. 3. c. 3. §. XI.

‡ add. Proleg. §. 40. Alber. Gentil. de J. Bell. L. 2. c. 6. ubi latè.

(a) h. c. §. 18.

***

Et metu infamiæ) Senatores ad Pyrrhum: ἵνα μὴ τὸ σὸν πάθος ἡμῖν ἀβούλιαν ἐνέγκῃ. *ne nobis infamiam adferat, si qvid tibi accideret.* Gellius. 2. Clandestina scelera vocat Livius de Perseo loqvens: nefas Claudianus agens de insidiis in Pyrrhum à Fabricio rejectis, & Cicero scelus eandem historiam tangens. Communis exempli interesse ne tale qvid admittatur ajunt Consules Romani in epistola ad Pyrrhum, qvam ex Cl. Qvadrigario recitat Gellius: apud Valerium Maximum est, *armis bella non venenis geri debere.* Et Tacito memorante, cum princeps Cattorum Arminii mortem veneno promitteret, rejecit Tiberius, ea se gloria æqvans priscis imperatoribus. Qvare * qvi licitum volunt hostem veneno occidere, ut ex Vegetio Baldus, respiciunt merum naturæ jus; illud autem qvod à gentium voluntate ortum trahit, prætervident.

Liv. Lib. XIII. de bello Gild. Off. III.

L. III. c. 8. Lib. V. c. 5. Ann. 181. II. Conf. 188.

***

Qvi licitum volunt hostem veneno occidere) Vide de Venetis Bembum fine libri III.

XVI. 1. Distat à tali veneficio nonnihil, & ad vim accedit propius, spicula veneno inficere & geminare mortis causas, qvod * de Getis tradit Ovidius, de Parthis Lucanus, de Afris qvibusdam Silius, & nominatim de Æthiopibus Claudianus. * Sed hoc qvoqve contra jus est gentium non universale, sed gen-

§. 15. n. 1. (a) Præsumitur n. bello rempubl. hostilē non interire, sed in ordinem redigi cupere, cum juri nostro prosequendo tantum intenti sumus. Medit. pol. c. 23. § 10. p. 326.

§. 16. n. 1 (b) apud Asiaticos receptum arma ceneno inficere tam valido ut dictum factū hominem faciat perire, inter quos excellent Magdaleni incolæ insulæ Madagasker Vid. Sacer. p. 2. fol. 183.

gentium Europæarum, & si qvæ ad Europæ melioris cultum accedunt; qvod recte à Salisberiensi observatum est, cujus hæc sunt verba: *Nec veneni, licet videam ab infidelibus aliqvando usurpatam, ullo unqvam jure indultam lego licentiam.* Ideo *ferrum infamare veneno* dixit Silius. Salisb. IIX, 20.

***

De Getis tradit Ovidius) de Scythis Plinius libro XI. 53. *Scythæ sagittas tingunt viperina sanie & humano sangvine: irremediabile id scelus mortem illico adfert levi tactu.* de Serviis vide supplementum Helmoldic. 4.

Sed hoc qvoqve contra jus est gentium) ideo Ilus Mermerides in Odysseæ A Ulyssi negat venenum ad spicula.

ἐπείρα θεὸς νεμεσίζετο αἶεν ἐόντας.
Veritus vim Divûm morte carentum.

2. Nam & fontes veneno inficere, qvod ipsum qvoqve aut non latet, aut non diu latet, Florus ait esse non tantum contra morem majorum, sed & contra fas Deûm: sicut, jura Gentium Diis asscribi auctoribus solere, alibi † qvoqve à nobis annotatum est. Neq; verò mirum videri debet, si, ad minuenda pericula, tales sint qvædam bellantium tacitæ conventiones, cum olim Chalcidensibus & Eretriensibus manente bello convenerit μὴ χρῆσθαι τηλεβόλοις, *ne missilibus uti liceret.* Lib. 2. † L. 2. c. 20. §. 44. n. 6. Strabo L. X.

XVII. Ceterum non idem statuendum de aqvis * sine veneno ita corrumpendis, ut bibi neqveant, qvod Solon & Amphictyones leguntur in barbaros justum censuisse: & Oppianus de Piscatu, qvarto, ut suo seculo solitum commemorat. Id enim perinde habetur, qvasi avertatur flumen, aut * fontis venæ intercipiantur, qvod & natura & consensu licitum est. Paus. L. ult. Front. L. III. Æsch. de male ob. leg.

***

Sine veneno) cadaveribus, asbesto, qvibus usus in obsidione Auximi Belisarius; Procopius Gotthicorum II. calce, ut Turcæ ad Dibibram; Nicetas lib. 1. de Alexio Isaaci fratre. Sunt talia & apud Ottonem Frisingensem & Guntherum Ligurino.

***

Fontis venæ intercipiantur) Vide Priscum in Excerptis legationum.

XIIX. 1. An vero hostem interficere, immisso percussore, per jus gentium liceat, qværi solet? Sed omnino discrimen adhibendum est inter percussores, qvi fidem expressam vel tacitam violant, ut subditi in regem, vasalli in seniorem, milites in eum, cui militant, recepti, ut supplices aut advenæ aut transfugæ in eos, qvi receperunt; an vero nulla teneantur fide. qvomodo * Pipino Caroli Magni pater uno comitatus satellite trajecto Rheno hostem in cubiculo interfecisse narratur: qvod & à Theodoto Ætolo in Ptolemæum Ægypti regem simili modo tentatum refert Polybius, σὺν ἄνανδρον τόλμην, *virilem audaciam* vocans. Talis & ille laudatus ab Historicis * Q. Mutii Scævolæ L. 3. c. 1 § 21. c. 5. §. ult. merum ig. lel. ignorat talem distinctionem. Vid. pufendorfig. l. 8. c. 6. § 18 et Element. 2. 4. 17. Liv. lib. II.

Lib.III.c.3. volæ conatus, qvem ipse sic defendit, *hostis hostem occidere volui.* Porsena ipse in hoc facto nihil nisi virtutem agnoscit. Valerius Maximus pium ac forte propositum vocat: laudat & Cicero pro P. Sextio.

***

Pipinus) Vide Paulum Warnefredi libro VI.

Q. Mutii Scævolæ) qvi Plutarcho αἰὴρ εἰς πᾶσιν ἀρετὴν ἀγαθὸς. *vir ad omnem virtutem egregius.*

2. Nimirum hostem occidere ubivis licet, non naturæ tantum, sed & †h.c.§.5.seqq. gentium jure, ut supra† diximus: nec refert, qvot sint, qvi faciant aut patiantur. Sexcenti Lacones cum Leonida castra hostilia ingressi recta tentorium Justin.II. Regis petebant. * Paucioribus idem licuit. Pauci erant, qvi Marcellum consulem, ex insidiis circumventum, occiderunt: & qvi Petilium Cerialem, parum abfuit, qvin in lecto confoderent. * Laudat Eleazarum Ambrosius, qvod elephantem supereminentem ceteris adortus est, arbitratus ei insidere regem. Neq; tantum, qvi hæc faciunt, sed & qvi aliis faciendi auctores sunt, jure Gentium inculpati habentur. Scævolæ ad audendum fuerunt auctores illi in bellis adeo sancti veteres Romani Senatores.

Liv.l. XXVII. Tac. Hist. V. DeOff.1.c.40.

Liv. lib. II.

***

Paucioribus idem licuit) Valens pecuniam promisit ei, qvi Scythæ cujusqvam caput attulisset. ita pax obtenta. Zosimus IV.

Laudat Eleazarum Ambrosius) Et Josephus Antiqvæ historiæ XV, 14. Factum non dissimile Theodosii in Eugenium est apud Zosimum libro IV. Gallorum in regem Persarum, apud Agathiam: Persarum decem in Julianum, apud Ammianum XXIV. & Zosimum III. Alexii Comneni in Torusen, apud Nicetam Choniaten lib. IV. de Manuele. Bulgarorum in Nicephorum Imperatorem apud Zonaram.

3. Neq; movere qvenqvam debet, qvod deprehensi tales exqvisitis supplicüs affici solent: nam id ipsum non eo venit, qvod in jus gentium deliqverint, sed qvia eodem jure gentium in hostem qvidvis licet: gravius autem aut levius, malum statuit qvisq; pro sua utilitate. Nam sic & exploratores, qvos L. 3 §.ult.ad l. Corn.de Sicariis pun. mittere jure gentium haut dubie licet, qvales misit Moses, qvalis fuit ipse Josue, deprehensi pessime tractari solent: (ἔθος τὺς κατασκόπους κτείνειν, *mos est exploratores interficere*, ait Appianus) juste interdum ab his, qvi manifeste justam habent bellandi causam: ab aliis vero licentia illa, qvam dat belli jus. Qvod si qvi reperiuntur, * qvi tali opera oblata uti noluerint, id ad animi celsitudinem & virium apertarum fiduciam, non ad justi injustive opinionem, referendum est.

***

3. *Qvi tali opera oblata uti noluerint*) Vide Cromerum p. 113.

4. At de his percussoribus, qvorum facto perfidia inest, aliter censendum,

dum, neq; enim ipsi tantum contra jus Gentium faciunt, sed & qvi eorum utuntur opera: qvanqvam enim in rebus aliis, qvi malorum opera in hostem utuntur, peccare censeantur apud Deum, non autem apud homines, id est in gentium jus, qvia ea in parte

Mors leges perduxerunt in potestatem suam:

Et decipere, ut Plinius loqvitur, *pro moribus temporum prudentia est*: tamen intra jus interficiendi constitit hæc consvetudo: nam hic, qvi aliena utitur perfidia, violasse jus non naturæ tantum, sed & gentium creditur. Hoc docent illa Alexandri ad Darium: *Impia bella suscipitis, & cum habeatis arma, licitamini hostium capita.* & mox: *qvi ne belli qvidem jura in me servaveris.* alibi: *Ad internecionem mihi persequendus est, non ut justus hostis, sed ut percussor veneficus.* Eodem referendum illud de Perseo: *Non justum apparere bellum regio animo, sed per omnia clandestina grassari scelera latrociniorum & veneficiorum.* Marcius Philippus de iisdem factis Persei agens: *Ea omnia, qvam Diis qvoq; invisa essent, sensurum in exitu rerum suarum.* Pertinet huc illud Valerii Maximi, * *Viriati cædes duplicem perfidiæ accusationem recepit, in amicis, qvod eorum manibus interemtus est; in Qv. Servilio Cæpione Consule, qvia is sceleris hujus auctor impunitate promissâ fuit: victoriamqve non meruit, sed emit.*

L. IIX. Epistola ad Rufinū, qvæ est XIIX. Curt. L. IV. c. I. Lib. IV. cap. XI. §. 18. Liv. L. XLII. Liv. L. XLIV. Lib. IX. c. 7.

***

Viriati cædes) Scriptor de viris Illustribus: *qvæ victoria, qvia empta erat, à Senatu non probata.* Eutropius: *cum interfectores ejus præmium à Cæpione consule peterent, responsum est, nunqvam Romanis placuisse, Imperatorem à suis militibus interfici.* ubi fortè legendum, *à Cæpione consule promissum.* Sic qvod in Sertorium admissum est, damnat Ammianus libro XXX.

Lib. IV. ad A. V. 613.

5. Causa cur hic aliud, qvam in rebus ceteris, placuerit, ea ipsa est, qvam de veneno supra † attulimus, ne nimium intenderentur pericula, eorum maximè, qvi eminent. Negabat Eumenes, credere *se, qvenqvam ducum sic velle vincere, ut ipse in se exemplum pessimum statueret.* Apud eundem, cum Bessus Dario manus intulisset, dicitur exempli & communis Regum omnium esse causa; & Oedipus, Regis Laji cædem vindicaturus, apud Sophoclem sic ait:

† h. c. §. 15. seqq. Just. lib. XIV. cap. II. §. 12. Lib. XII.

Κείνῳ προσαρκῶν ἄν ἐμαυτὸν ὠφελῶ·

Et apud Senecam in ejusdem argumenti tragœdia:

Regi tuenda est maxime Regum salus.

Consules Romani epistola ad Pyrrhum: *Communis exempli & fidei visum est, ut te salvum velimus.*

6. In bello ergo solenni, aut inter eos, qvi belli solennis indicendi jus habent, id non licet: extra vero bellum solenne habetur pro licito eodem Gentium jure. Sic in Gannascum defectorem structas * insidias tales degene-

An.XI.c.XIX. Lib.VII.cap.V §. 20.

† h. c. §. 10. & h. L.c.19.§.5.

res negat Tacitus. Curtius Spitamenis perfidiam minus ait invisam esse potuisse, qvia nihil ulli nefastum in Bessum interfectorem Regis sui videbatur. Sic & in latrones & piratas perfidia vitio qvidem non caret, sed apud gentes † odio eorum, in qvos committitur, impunita est.

***

Insidias tales degeneres negat) Sic de Florentio & Barchalba, qvi defectorem Procopium adduxerant, Ammianus: *si principem legitimum prodidissent, vel ipsa justitia jure cæsos pronunciaret. si rebellem & oppugnatorem internæ qvietis, ut ferebatur, amplas ei memorabilis facti oportuerat deferri mercedes.* Sic laudatur Artabanes occiso Gontharide apud historicum Procopium fine Vandalicorum secundi. Adjice de Sechodolii cæde Cromerum libro XXIIX.

† Confer L. 3. c.19.§.12.

XIX. 1. Stupra in feminas in bellis passim legas & permissa & impermissa. † Qvi permiserunt, spectarunt injuriam solam in alienum corpus, cui subjacere, qvicqvid hostile est, juri armorum non incongruens judicabant. Melius alii, qvi non solum injuriam, sed ipsum efferatæ libidinis actum, hic considerarunt, & qvod is neqve ad securitatem pertineat, neqve ad pœnam, ac proinde non bello magis, qvam pace, impunitus esse debeat: atqve hoc posterius jus est gentium, non omnium, sed meliorum. Sic Marcellus, anteqvam Syracusas caperet, legitur * gessisse curam pudicitiæ etiam in hoste servandæ. Scipio apud Livium & sua & populi Romani interesse ait, *ne qvid, qvod uspiam sanctum esset, apud ipsos violaretur.* uspiam, id est apud moratiores populos. Diodorus Siculus de Agathoclis militibus: *οὔτε τῆς εἰς γυναῖκας ὕβρεως καὶ παρανομίας ἀπέχοντο, ne à mulieribus qvidem * vim nefariam abstinebant.* Ælianus cum narrasset à Sicyoniis victoribus feminarum ac virginum Pellenæarum pudicitiam prostitutam, sic exclamat: *ἀγριώτατα ταῦτα, ὦ θεοὶ ἑλλήνιοι, καὶ οὐδὲ ἐν βαρβάροις καλὰ, κατάγετὴν ἐμὴν μνείαν. Crudelia hæc per Deos Græciæ, & qvantum memoria complector, ne ipsis qvidem barbaris probata.*

August. de Civ.Dei lib.II cap. VI. Lib. XXVI. cap. XLIX. Lib. VI. var. hist. Lib. VI. cap. hist. var.

***

Gessisse curam pudicitiæ) & Lucullus narrante Xiphilino. vide edictum Mauri Cabaonis apud Procopium Vandalicorum I.

Vim nefariam) Appianus Mithridatico de Chiis captis: *τὰ γυναῖα καὶ τὰ παιδία βαρβαρικῶς ὑπὸ τῶν ἀγόντων ὑβριζόμενα. mulieres & pueri barbarum in morem ab iis, qvi ducebant, stuprati.*

†††

Stupra in fœminas) *Cluver. in Append. Historic. de Excidio Magdeburgico Ann.* 1631. Imbelli, inqvit, sexui abusi sunt ad fœdam libidinem, tantâ barbarie, ut puellas impuberes ad necem constuprarint. Nulli ordini aut sexui ferox miles pepercit.

† cit.c.XIX. §. 12. h. L.

2. Atqve id * inter Christianos observari par est, non tantum, ut disciplinæ militaris partem, sed & ut partem † juris Gentium, id est, ut qvi pudi-

§ 19. n. 1. (a) quoniam actus qui sine vitio mora-
li peragi non possunt, adeoque extra vitam so-
cialem positi sunt, ac proinde nullo Sociali
jure permitti possunt, in bello quidem socia-
lem statum, non v. statum rationalem exumus.

dicitiam vi læsit, qvamvis in bello, ubiqve pœnæ sit obnoxius. Nam nec Hebræa lege impune qvisqvam id tulisset, ut intelligi potest * ex ea parte, qvæ de captiva ducenda, neqve vendenda postea, constituit. Ad qvem locum Bacchai magister Hebræus: *Voluit Deus, ut castra Israëlitarum sint sancta, non projecta in scortationes & abominationes ceteras, ut castra gentium.* Arrianus, cum narrasset captum Roxanes amore Alexandrum, οὐκ ἐβιάσατο ὑβρίσαι καθάπερ αἰχμαλώτου, ἀλλὰ γήμας ὡς οὐκ ἀπαξιώσας, *noluisse ea, ut captiva, per libidinem abuti, sed matrimonio dignatum,* adjicit facti laudationem. Plutarchus de facto eodem: οὐχ ὕβρισεν, ἀλλ' ἔγημε φιλοσόφως, *non per libidinem abusus ea est, sed uxorem duxit, ut dignum philosopho.* Et Torqvatum qvendam, qvod hostili virgini vitium obtulisset, Romanorum decreto * in Corsicam deportatum annotavit Plutarchus.

Devt. XXI. 10. seq.

Parall.

***

Inter Christianos) Servarunt id Belisarius ubiqve, Totilas captis Cumis & Roma capta. Procopius hæc tradit Gotthicorum III.

Ex ea parte, qvæ de captiva ducenda) qvam facunde explicat Philo libro περὶ φιλανθρωπίας. Josephus altero contra Appionem: τῶν αἰχμαλώτων πρόνοησεν ὅπως αὐτῶν ὕβρις ἀπῇ, μάλιστα ὑ γυναικῶν. *Lex etiam pro bello captis curam gessit, ut absit ab eis contumelia, maxime à mulieribus.*

In Corsicam deportatum) At Persarum rex Chosroes eum, qvi Apameæ puellæ vim intulerat, cruci affixit; Procopius Persicorum II.

†††

Nec Hebræâ lege impune.) De hâc tamen Hebræorum lege seqventia tradit *Selden. de J. & J. secund. disc. Ebr. lib. 5. cap. 13. pag.* 644. Sententia, qvæ plerumqve obtinet, hujusmodi est: captivæ gentilis unicæ, qvam Ebræus qvis in suæ prædæ sorte, bello ultroneo, (nam de eo qvod ex præcepto erat, hoc non intelligunt; & distinctionem illam belli fusius tradimus libro proximo) feliciter gesto acceptam statim deperiret, domumqve duceret, concubitum unicum fuisse permissum, ita tamen, ut sine nuptiis eundem non omninò iteraret, neqve aliter postea, ac in lege præscriptum est, eam, tametsi jure belli ancilla fuisset, haberet. Idqve ex recepta interpretatione habent verborum illorum, *Introduces eam in domum tuam*, ita tamen, ut non tàm ex ipsa lege id expressim permissum velint, qvàm non à majoribus, qvi etiam hanc & alias de interdicto nuptarum innuptarumqve concubitu interpretabantur, vetitum, *ut placaretur militis libido.* Nos cum nullum de hoc concubitu vestigium in sacrâ scripturâ reperiatur, illâ tacente, hoc ex loco qvid certi concludere non possumus cum *Dn. Zigler. h. l.*

CAPUT V.

De rebus vastandis eripiendisqve.

I. Res hostium corrumpi & rapi posse.
II. Etiam sacras: qvod qvomodo intelligendum.
III. Et religiosas; addita itidem cautione.
IV. Doli qvatenus hic permissi.

I.

†† Offic. III. h. L. c. 19. §. 3. n. 1.

NOn * esse contra naturam spoliare eum, qvem honestum est necare, dixit Cicero. †† Qvare mirum non est, si jus gentium corrumpi ac rapi permiserit res † hostium, qvos interficere permiserat. Polybius itaq; Historiarum qvinto, juri belli comprehendi ait, ut munitiones hostium, portus, urbes, viri, naves, fructus, & si qva sunt similia, aut eripiantur aut corrumpantur. Et apud Livium legimus, *esse qvædam belli jura, qvæ, ut facere, ita pati sit fas: fata exuri, dirui tecta; prædas hominum pecorumqve agi.* Ipsas urbes totas dirutas, aut mœnia solo æqvata populationes agrorum, incendia, singulis ferme paginis apud historiarum scriptores invenias. Et notandum, licere hæc & in deditos. *Oppidani*, inqvit Tacitus, *portis sponte patefactis se suaq; Romanis permisere, qvod salutem ipsis tulit: Artaxatis ignis immissus.*

† Conf. h. L. c. XII.

Lib. XXXI. Ayal. L. 1. c. 2. n. 4.

Ann. XIII.

***

Non esse contra naturam spoliare eum, qvem honestum est necare) Svetonius Nerone XL, *tanqvam occasione nata spoliandarum jure belli opulentissimarum provinciarum.* Cyprianus de Mortalitate: *Sic cum irruptione hostili civitas aliqva possessa est, omnes simul captivitas vastat.*

II. 1. Neqve jus gentium merum, sepositâ officiorum aliorum consideratione, de qvibus dicemus infra, † sacra excipit, id est, qvæ Deo aut diis dicata sunt. *Cum loca capta sunt ab hostibus, * omnia desinunt sacra esse*, ait Pomponius Jurisconsultus. *Sacra Syracusarum victoria profana fecerat*, ait Cicero Verrina qvarta. Causa hujus est, qvod qvæ sacra dicuntur, revera non eripiuntur humanis usibus. * sed publica sunt: sacra autem nominantur à fine, cui destinata sunt. 1 Signum ejus, qvod dico, est, qvod cum qvis populus alteri populo aut Regi se dedit, tum etiam ea dedit, qvæ divina dicuntur, ut ex formula apparet, qvam citavimus † alibi ex Livio: cui convenit illud in Amphitruone Plauti:

† cap. XII.

L. cum loca. 36. D. de Religiosis.

† Lib. 1. c. III. §. 8. n. 3. & 5. L. 2. c. 25. §. 1. n. 2. L. 3. c. 8. §. 4. n. 1. c. 20. §. 49. n. 1.

Urbem, agrum, aras, focos, seqvi uti dederent.

Deinde: *Deduntq; se, se divina humanaq; omnia.*

***

Omnia desinunt sacra esse) Tertullianus Apologetico: *Porro bella & victoriæ captis & eversis plurimum urbibus constant: id negotium sine Deorum injuria non est, eædem strages mœnium & templorum: pares cædes civium & sacerdotum: nec dissimiles rapinæ sacrarum divinarum & profanarum. Tot igitur sacrilegia Romanorum, qvot trophæa. tot de Diis, qvot de gentibus triumphi. tot manubia, qvot manent adhuc simulacra captivorum deorum.* mox: *Et bene, qvod si qvid adversi urbibus accidit, eædem clades templorum, qva & mœnium fuerant.*

Sed publica sunt) Marsilius Patavinus in defensore Pacis cap. V. p. 2. Nicol. Boërius Decis. LXIX. n. 1. Bossius in Crim. de foro competente, n. 101. Cothmannus cons. 100. num. 30.

††† *Non*

§. 1 (a) res hostium fastari et erigi possunt quia
licet hostem quocunq modo ladere, alia tn.
ratio ereptionis, alia vastationis, huiq. quoniam
aliter ius nostrum consequi non possumus illiq.
quia per bellum status Socialis sublatus ideoq
aequum, ius nobis cum hoste est in rebus, illud
ius tn. ultra necessitatem non extendendum
nam ipsum bellum necessitatis causa natum
ideoq in infinitum non datur progressus tem-
peramentum vide cap. 12. th. 1. n. 1. in fine

§. 2. n. 1 (b) referri hic etiam potest quaestio
de jure secularisandi. h. e. an homines rem
sacram in humanam transformare possint.
Rs. aff. propter tres rationes quas nobis suppe-
ditat Grotius. prima hic in fine (2) ratio
in n. 3. princ. (3) in n. 3. sed istud iterum
pro singulari momento reputandum quod
dicit Grotius n. 3. temporum necessitate
exigente, nam si omnis proprietas tolli potest
potest etiam tolli dominium sacrarum rerum
necessitate exigente, antecedens probatur.
ex c. 2. l. 2. §. 6. et l. 3. c. 1. §. 2. n. 2. lit. d.
tali modo instituta secularisatio eluxit una
in regno poloniae qd prussiam secularisavit
unam partem sibi, alteram Marchioni Bran-
denburgensi Alberto non tanquam Magistro
equitum sed tanquam futuro duci assigna-
verunt, prussiae n. desolatae et bellis ardentibus,
aliter consuli non poterat (2) Imperij nostri
quo ut consuleretur bellis tum flagrantibus
Germaniae, placuit ordinibus ut secularisentur.
et ita episcopatus Bremensis et Verdensis.
Regi Suediae Magdeburgensis, Halberstadien-
sis, Mindensis Cammensis Electon. Brandenburg. Razenbur-
gensis. Swerinensis. duci Mechlenb. assignatus
fuit. Rs. an recte fecerint principes nostri qd
acceptaverint has ditiones. Rs. affirmando.

†††

Non eripiuntur humanis usibus) Sic videmus rerum sacrarum alienationem ob famem extremam, *l.* 21. *C. de SS. Eccles.* ob redemtionem captivorum, *l.* 21. *cit. §.* 8. *Inst. de R. D.* item si sint superflua vasa & Ecclesia debitrix, nec habeat unde solvat, *noy.* 120. *cap.* 10. Imò in genere res ecclesiasticæ mobiles, qvæ servando servari non possunt, rectè alienantur, *Extravag. ambitiosa. de* 6. *&* 7. *Reb. Eccles. non alienand.* & immobiles, si necessitas, pietas & utilitas hoc svadeant, *noy.* 120. *cap.* 6. *sicut.* 12. *q.* 2. *l.* 21. *C. de SS. Eccles.* accedatqve consensus Episcopi, *Scotan. Exam. jurid. ad l.* 1. *ff. tit.* 8. *q.* 20. *& seqq.*

2. Et ideo Ulpianus publicum jus etiam in sacris ait consistere. Pausanias Arcadicis ait morem fuisse Græcis barbarisqve communem, ut res sacræ arbitrii eorum fierent, qvi urbes cepissent. Sic Jovis Hercæi simulacrum, Troja capta concessum Strenelo, multaqve alia ejo rioris exempla commemorat Thucydides lib. IV. *τὸν νόμον τοῖς ἕλλησιν εἶναι, ὧν αὖ ἢ τὸ κράτος τῆς γῆς ἑκάστης, ᾧ τε πλέον, ᾧ τε βραχυτέρας, τούτων καὶ τὰ ἱερὰ δεῖ γίγνεσθαι. juxhoc apud Græcos esse, ut qvi imperium obtineant in terra aliqva magna aut parva, * eorum sint & templa.* A qvo non discrepat illud apud Tacitum: *Cunctas ceremonias Italicis in oppidis, templaq;, & numinum effigies, juris atqve imperii Romani esse.* L. 1. §. 2. D. de J. & J. Ann. XII.

***

Eorum sint & templa) ostendit hunc morem & Polybii locus infra capite IIX. §. 4.

3. Qvare & populus ipse, mutata voluntate, potest ex sacro profanum facere: qvod non obscure indicant Jurisconsulti Paulus & Venulejus: & temporum necessitate videmus res sacras ab his, qvi sacraverant, * in belli usus † conversas, ut à Pericle sub pollicitatione restituendi tantundem, à Magone in Hispania, à Romanis bello Mithridatico, à Sulla, Pompejo, Cæsare atq; aliis factum legimus. Apud Plutarchum Tiberius Gracchus: *ἱερὸν καὶ ἄσυλον ἐδόκει ἅπασι εἶναι, ὡς τὰ τῶν θεῶν ἀναθήματα. χρῆσθαι δὲ τούτοις καὶ κινεῖν καὶ μεταφέρειν ὡς βούλεται τὸν δῆμον ἐδόκει κεκώλυκε. Nihil tam sacrum sanctumqve est, qvam qvæ Deorum honori dicantur. Et his tamen uti populus, hæc transmovere nemo prohibet.* In controversiis Senecæ patris legimus; *Pro Republica plerumqve templa nudantur, & in usum stipendii dona conflamus.* Trebatius Jurisconsultus temporum Cæsaris: * *profanum qvod ex religioso vel sacro in hominum usum proprietatemqve conversum est.* Hoc ergo gentium jure usus Germanicus in Marsos, narrante Tacito, *profana simul & sacra, & celeberrimum illis gentibus templum, qvod Transfanæ vocabant, solo æqvantur.* Pertinet huc illud Virgilii: L. 83. inter stipulantem. §. 5. sacrâ. & L. 137. continuus. §. cum qvis. 6. D. de Verb. Obl. † h. L. 3. c. 21. §. 23. L. 2. c. 19. §. 3. in. 3. Macr. Sat. L. III. c. 3. Ann. I.

Colui vestros si semper honores,
Qvos contra Æneadæ bello fecere profanos. XII. Æn. v. 779

Deorum donaria * capi à victoribus solere, notavit Pausanias: & Cicero belli legem id vocat de P. Servilio loqvens, *Signa*, inqvit, *& ornamenta ex* Lib. IIX. Verr. III.

Lib. XXV. XXXIX. *urbe hostium vi & virtute capta, belli lege atq; imperatorio jure sustulit.* Sic Livius templorum ornamenta, qvæ Syracusis Marcellus Romam advexit, *parta*, ait, *belli jure.* C. Flaminius pro M. Fulvio: *Signa ablata & cetera facta, qvæ captis urbibus soleant.* * Fulvius qvoq; in oratione belli jus hoc ipsum appellat. Et Cæsar in oratione apud Sallustium referens, qvæ victis solents accidere, ponit & * fana spoliari.

Sall. Cat. cap. LI, 6.

***

In belli usus conversas) ut à Syracusis tempore Timoleontis, in cujus vita id habet Plutarchus. Chii mulctam sibi à Mithridate indictam etiam è sacris vasis conficiunt. Appianus Mithridatico. Plinius lib. VII. cap. ultimo de Porcio Catone agens: *Idem arbores religiosas lucosq; succidi permisit, sacrificio prius facto: cujus rei rationem qvoq; eodem volumine tradidit.* Sulla bello Mithridatico donaria ab Olympia, Epidauro, Delphis abstulit, Plutarcho narrante, & Appiano, idem pretium restituit. Diodorus Siculus in excerptis Peiresianis. Augustus ex templis thesauros accepit mutuos, Appiano docente civilium v. vasa sacra ab Agapeto oppignorata tradit Cassiodorus XII, 20. Heraclius in gravi necessitate vasa Ecclesiæ in nummos vertit, sed postea pretium reddidit, ut narrat Theophanes. Vide & Annam Comnenam libro V. & lib. VI. Cromerum lib. XXIII. orationem Laurentiani apud Bembum lib. VI. Adde, qvæ infra dicentur capite XXI. §. 23. in annot.

In controversiis Senecæ) in Excerptis IV, 4.

Profanum, qvod ex religioso vel sacro in hominum usum proprietatemq; conversum est) Servius ad Æneidos II. de Cereris templo: *Æneas scit ante esse profanatam.* Idem habet ad III. & ad IX. Æneidos & ad XII. Ad Eclogam vero septimam: *Dona oblata numinibus tam diu sacra sunt, & dona possunt dici, qvamdiu non fuerint profanata.*

Capi à victoribus solere) Virgilius Æneidos V. v. 360.

Neptuni sacro Danais de poste refixum.

Plutarchus Fabio narrat, signum ab eo Herculis Tarenti captum, missumqve in Capitolium: reliqvos Deos Tarentinis relictos, ut iratos. Huc spectat & qvod modo ex Tertulliano attulimus, & ejusdem hoc ad Nationes II. *Tot deinde de Diis, qvot de gentibus triumphi: manent & simulacra captiva: & utiqve sentiunt, qvos non amant.*

Fulvius) Vide Polybium excerpto legationum 27.

Fana spoliari) Vide Cromerum libro XVII. de rebus Antiochensis Ecclesiæ captis à Chosroë, vide Procopium Persicorum II.

4. Illud tamen verum est, si qvo in simulacro numen aliqvod ineesse creditur, id violari aut corrumpi nefas ab iis, qvi in ea persuasione conveniunt: & hoc sensu impietatis aut læsi etiam gentium juris accusantur interdum, qvi talia commiserunt, nimirum ex talis opinionis positione. Aliud est, si hostes

Deut. VII, 5.

§. 3. (a) Conf. Grotiq. l. 2. c. 19 th. 2. est. 2. contra dignitatem hominis cadavera male tractare. Sic observat ortelig in Historia Hungariae part. 1. Caesarianos milites sub eo tempore infelices fuere, quo cadavera aliqua regum in Alba regali, quibus etiam pepercerant turcae, spoliaverant.

stes non idem sentiant: sicut Judæis non permissum tantum, sed & præceptum est, gentium simulacra abolere; nam quod sibi accipere vetantur, id eam causam habet, quo magis Hebræi superstitiones gentium detestarentur, impuritatis admoniti ipso contactus interdicto; non qvasi alienis sacris parceretur, qvomodo * Josephus exponit, Romanis haud dubie blandiens; sicut & in expositione præcepti alterius, de non nominandis gentium diis: qvod ille ita explicat, qvasi illis obloqvi vetarentur, cum revera honoris causa, aut sine abominatione, eos nominare lex non sineret. Sciebant qvippe Hebræi Dei certissimo monitu, in simulacris illis non habitare, aut Dei spiritum, aut bonos Angelos, aut vim astrorum, ut deceptæ gentes existimabant, sed pravos & humano generi infestos Dæmonas: ita ut recte dixerit Tacitus in Judæorum institutis describendis, *profana illis omnia, † qvæ apud nos sacra.* Non mirum ergo est, si templa profani cultus à Maccabæis incensa non semel legimus. Sic & Xerxes, cum simulacra Græcorum corrupit, nihil fecit contra jus gentium, etsi multum id ad invidiam exaggerant Græci scriptores. Nam * Persæ non credebant, in simulacris esse ulla numina, sed Deum esse Solem, & portionem ejus aliqvam ignem. Lege Hebræa, ut idem Tacitus recte, *templi limine præter Sacerdotes arcebantur.*

Hist. V. c. III.

† L. 2. c. XV. §. 9. n. 3.

1. Macc. V. & X.

Asc. Ped. in Verr. III.

De Civ. Dei Lib. XVIII, c. 45.

***

Josephus) Antiqvæ historiæ IV, 8. & libro adversus Appionem altero.

Persæ non credebant in simulacris ulla esse numina) Diogenes Laërtius initio, τὸ δὲ ξοανῶν καταγινώσκειν τὺς μάγυς: *damnari simulacra à magis.*

5. At Pompejus, eodem auctore, *templum jure victoriæ ingressus est:* aut, ut Augustinus rem eandem narrat, *non devotione supplicis, sed jure victoris: bene* ille, qvod templo pepercit, & rebus templi, qvanqvam, ut Cicero diserte ait, pudore & obtrectatorum metu, non religione: *male* qvod ingressus est, qvippe contemto vero Deo, qvod & Chaldæis exprobrant Prophetæ: qvam etiam ob causam qvidem factum arbitrantur singulari Dei providentia, ut is, qvem dixi, Pompejus qvasi in conspectu Judææ trucidaretur ad Cassium Ægypti promontorium. at si spectes opinionem Romanorum, nihil in eo factum contra jus gentium. Sic idem Templum excidio datum à Tito Josephus memorat, additq; factum τῷ ἐκ πολέμυ νόμῳ.

Pro Flacco.

Dan. V, 23.

Bell. Jud. lib. VI. c. 24. & 34.

III. Qvod de sacris diximus, idem & de religiosis intelligi debet. nam, hæc qvoqve non mortuorum sunt, sed viventium, sive populi alicujus, sive familiæ. Qvare, sicut sacra loca ab hostibus capta, ita & religiosa talia esse, desinere, scripsit dicto loco Pomponius, & Paulus Jurisconsultus: *Sepulchra hostium religiosa nobis non sunt, ideoq; lapides inde sublatos in qvemlibet usum convertere possumus:* qvod ita tamen intelligendum, ne ipsa mortuorum corpora male tractentur, qvia id contra jus est hominum sepeliendorum, qvod jure gentium introductum alibi † demonstravimus.

L. Sepulchra. 4 D. de Sepulchro violato.

† L. 2. c. XIX.

IV.

IV. Illud hic breviter repetam, non vi sola res hostium hostibus eripi ex jure gentium, sed & dolo, qui perfidia careant, permissos censeri, imo alienæ perfidiæ incitationem. Nimirum ad minora & frequentia hæc delicta ita connivere cœpit jus gentium, sicut leges civiles ad meretricium †† & improba fœnora.

† 2. 3. c. 1. §. 21. c. 4 §. 15.

†† L. 4. §. 3. D. de Condict. ob turp. caus. L. 29. C. ad L. Jul. de Adult. add. L. 27. D. §. 1. de Hered. petit.

CAPUT VI.

De jure acqvirendi bello capta.

I. Circa acqvisitionem rerum bello captarum, qvale jus naturæ.
II. Qvale jus gentium: cujus testimonia adduntur.
III. Qvando res mobilis capta censeatur ex Gentium jure:
IV. Qvando agri.
V. Res qvæ non sunt hostium non acqviri bello.
VI. Qvid de rebus repertis in navibus hostium?
VII. Jure gentium nostra fieri, qvæ hostes nostri aliis bello eripuerant, qvod testimoniis probatur.
IIX. Refellitur sententia statuens res captas ab hostibus omnino singulorum capientium fieri.
IX. Naturaliter & possessionem & dominium per alium acqviri.
X. Distinctio actuum bellicorum in publicos & privatos.
XI. Agros acqviri populo aut ejus cujus est bellum.
XII. Res mobiles & se moventes actu privato captas singulorum capientium fieri;
XIII. Nisi lex civilis aliud statuat.
XIV. Captas actu publico fieri populi aut ejus cujus est bellum.
XV. [illegible]rium tamen in res tales aliqvo[illegible]olere imperatoribus concedi:
XVI. Qvi aut res referunt ad ærarium.
XVII. Aut dividunt militi: & qvomodo;
XVIII. Aut direptionem permittunt:
XIX. Aut aliis concedunt:
XX. Aut factis partibus aliud atqve aliud statuunt: & qvomodo.
XXI. Peculatum circa prædam committi.
XXII. Lege aut alio voluntatis actu de jure hoc communi aliqvid immutari posse.
XXIII. Sic sociis prædam concedi:
XXIV. Sæpe & subditis: qvod variis exemplis terrestribus & maritimis illustratur.
XXV. Usus antedictorum.
XXVI. An capta extra territorium utriusqve partis bellantium acqviruntur belli jure.
XXVII. Jus hoc, qvod diximus, qvomodo belli solennis sit proprium.

I. I.

Præter qvorundam actuum in homines impunitatem, de qva egimus hactenus, est & alius effectus bello solenni ex jure gentium proprius. Ac jure naturæ qvidem bello justo ea nobis acqviruntur, qvæ aut paria sunt ei, qvod,

§. 4. (a) ff. (1) prout terminus jacent non licet
quia perfidia non careant. (2) licet tn. incitare Civi-
tatem ad deditionem non quia licet ad
perfidiam incitare sed in statu naturalis.
q. semper in bello e in quo non amplius
pro hostium rebus reputantur. In pace vero
non licet servum sollicitare, ut deserto
domino suo ad me transeat quia mihi
nulla potestas ~~mihi~~ competit istius res incer-
tendi, quaeruntur n. duo sollicitationes subti-
torum mei hostis, illum nudare, et damnum
eidem dare, utrumque posita justa causa bel-
li faciendi, ergo mihi est [illegible] c. i. l. 3. §. 7. ni.
lit. b. at licet illi desertores sine proprio
peccato id non faciant, ex eo tn. in sollicita-
torem nihil culpa videtur redundare, ideo
quod nulla apparet obligatio, ut qua commo-
dissime datur, via jus meum consequi in-
termittam, ne occasionem praebeam illis peccandi
qui mecum commercia juris et injuriam
suam abruperunt.

§1. n. i. (a) distinguendum hic videtur inter
jus ad rem et modum idem jus perse=
quendi, (1) bellum erat justum propter
illatam vim filiae tanquam puellae nobi=
li et per consequens occupatio Sichemiae. (2) modum inferendi quidem injus=
tum esse ob perfidiam si plena fuit vi=
detur tn. non fuisse quia nunquam dederant
ipsis fidem servandi (3) licet modus injustus
fuit non tn. opus habuisse Jacobum re=
stituendi civitatem quemadmodum. et prin=
cipes adhuc hd. jure suo non ejecerunt.
licet malorum hominum pera u=
tuntur.

qvod cum nobis sit debitum, aliter † consequi non possumus, aut etiam, qvæ nocenti damnum inferunt, intra æqvum pœnæ modum, ut alibi †† dictum est. Hoc jure Abrahamus ††† de spoliis, qvæ à qvinqve regibus acceperat, * decimam Deo dedit, ut historiam, qvæ exstat Genes. XIV. explicat divinus Scriptor ad Hebræos VIII, 4. qvo more Græci qvoqve, Carthaginenses, & Romani dis suis, ut Apollini, Herculi, Jovi Feretrio (a) decimam de præda sacraverunt. Jacobus autem Josepho præ fratribus præcipuum relinqvens legatum, *Do tibi*, inqvit, *partem unam supra fratres tuos, qvam à manu Amorrhæi cepi gladio meo & arcu meo*, Genes. XLVIII, 22. Qvo in loco * illud *cepi* prophetico loqvendi genere pro *certo capiam* sumi videtur, & Jacobo attribui; qvod posteri ab ejus nomine dicti facturi erant, qvasi eadem esset progenitoris & liberorum persona. Id enim rectius, qvam cum Hebræis verba hæc trahere ad illam expilationem Sicimorum, qvæ jam ante à filiis Jacobi facta erat. nam eam, ut cum perfidia conjunctam, Jacobus pro sua pietate semper improbavit, ut videre est Genes. XXXIV, 30. XLIX, 6.

***

Decimam Deo dedit) Et alimenta servis, & partem prædæ sociis. vide Josephum in hac historia.

Illud cepi) Chaldæus interpretatur id factum precibus ad Deum, qvi singulari qvadam benevolentia Sicima & Jacobo & posteris ejus conservaverit.

2. Probatum autem à Deo jus prædæ intra eos, qvos dixi, naturales terminos, aliis qvoqve locis apparet. Deus in lege sua de civitate post pacem repudiatam expugnata loqvens sic ait: *Omnia ejus spolia diripies tibi: & fruêris præda hostium, qvam tibi Deus dederit.* Rubenitæ, Gaditæ, & pars Manassitarum dicuntur vicisse Ituræos & eorum vicinos, multamqve prædam ab iis abstulisse, hac ratione addita, qvod in bello Deum invocassent, & Deus eos propitius exaudisset: qvomodo & Rex pius Asa narratur, Deo invocato, de Æthiopibus, injusto bello se lacessentibus, & victoriam & prædam reportasse: qvod eo magis notandum, qvia arma illa non ex speciali † mandato, sed ex communi jure sumebantur.

3. Josue autem eosdem, qvos dixi, Rubenitas, Gaditas, & Manassis partem secundis omnibus prosequens: *participes*, inqvit, *sitis prædæ hostium cum fratribus vestris.* Et David, cum ad Senatores Hebræos mitteret parta de Amalecitis spolia, pretium dixit muneri: *Ecce donum hoc esto vobis de præda hostium Domini.* Nimirum, ut Seneca dixit, militaribus viris speciosissimum est, divitem aliqvem spoliis hostilibus facere. Exstant & divinæ leges de prædæ dividenda Num. XXXI, 27. Et Philo inter diras legis esse ait, ut ager ab hostibus demetatur, unde sequi λιμὸν μὴ φίλοις, ἐχθροῖς δὲ εὐετηρίαν, *in suos famem, copiam hostibus.*

II. 1. Ceterum jure gentium non tantum is, qvi ex justa causa bellum

† L. 2. c. 7. §. 2. et l. 3. n. 1. L. 3. c. 19. c. i. n. 2.

†† L. 2. c. 20. §. 28. seqq.

††† L. 3. c. 16. §. 3. n. 2.

(a) h. c. §. 16. n. 2.

* communis lectio habet. a est hunc locum intelligendum pro pie ac bene precantis more.

† Confer. h. L. 3. c. 13.

gerit, sed & qvivis in bello solenni & sine fine modoqve dominus fit † eorum, qvæ hosti eripit, eo sensu nimirum, ut à gentibus omnibus & ipse, & qvi ab eo titulum habent, in possessione rerum talium tuendi sint. qvod *dominium qvoad effectus externos* †† licet appellare. Cyrus apud Xenophontem: νόμος ἐν πᾶσιν ἀνθρώποις αἰδιός ἐστιν, ὅταν πολεμούντων πόλις ἁλῷ, τῶν ἑλόντων εἶναι τὰ χρήματα. *Lex est sempiterna inter homines, capta hostium urbe, eorundem res atq; pecunias victori cedere.* Plato dixit: πάντα τῶν νικωμένων ἀγαθὰ τῶν νικώντων γίγνεσθαι, *bona, qvæ victus habuit, omnia victoris fieri:* qvi & alibi inter genera qvasi naturalia acqvisitionis statuit πολεμικὴν, qvam & ληϊστικὴν, ἀγωνιστικὴν & χειρωτικὴν vocat, assentientem hac in re habens eum, qvem dixi, Xenophontem, apud qvem Euthydemum Socrates interrogando eo perducit, ut spoliare non semper injustum fateatur, ut si in hostem id fiat.

†† h. c. §. 7. n. 1. §. 27. c. X. §. 5. n. 1. c. 4. §. 4. sit. 6. Xenoph. V. de Instit. Cyri. De Legibus.

Sophist. Comm. IV. 1. Polit.

2, Sed Aristotele qvoqve auctore ὁ νόμος ὁμολογία ἐστὶν ᾧ τὰ κατὰ πόλεμον κρατούμενα τῶν κρατούντων εἶναί φασι. *Lex velut pactum qvoddam commune est, qvo bello capta capientium sunt.* Eodem respicit dictum illud Antiphanis: ὅτι τοῖς πολεμίοις εὔχεσθαι δεῖ τἀγαθὰ παρεῖναι χωρὶς ἀνδρείας. γίνεται γὰρ οὕτως οὐ τῶν ἐχόντων, ἀλλὰ τῶν κρατούντων. *Optandum, ut hostibus bona adsint sine virtute: Sic enim fiunt illa non eorum, qvi habent, sed eorum, qvi capiunt.* * Apud Plutarchum in vita Alexandri: τὰ τῶν ἡττωμένων εἶναί τε δεῖ καὶ προσαγορεύεσθαι τοῦ κρατοῦντος, *ea, qvæ victi fuerant, & esse & appellari debent victoris.* Idem alibi: τὰ τῶν ἡττωμένων ἐν ταῖς μάχαις ἀγαθὰ, τοῖς νικῶσιν ἆθλα πρόκειται: qvæ verba sunt ex Xenophonte secundo de Cyri institutione. Philippus in Epist. ad Athenienses: πάντες τὰς πόλεις οἰκοῦμεν ἢ τῶν προγόνων, παραδόντων, ἢ κατὰ πόλεμον κύριοι κατὰ στάντες. *Omnes tenemus oppida à majoribus relicta, aut possessa belli jure.* Æschines, εἰ μὲν πρὸς ἡμᾶς πολεμήσας δοριάλωτον τὴν πόλιν εἷλες, κυρίως ἔχεις τῷ τοῦ πολέμου νόμῳ κτησάμενος: *Si bello in nos suscepto armis cepisti urbem, jure eam possides belli lege.*

De male obita legatione.

***

Apud Plutarchum in vita Alexandri) ibidem νικῶντας προσκτᾶσθαι καὶ τὰ τῶν πολεμίων. *vincentes etiam ea, qvæ hostium sunt, sibi acqvirere.*

Liv. Lib. XXXIX. Lib. XXXIX.

3. Marcellus apud Livium, qvæ ademit Syracusanis,* ademisse se ait belli jure. Romani legati Philippo de Thraciæ & aliis civitatibus dicebant, si Philippus bello cepisset, eas præmium victoriæ belli jure habiturum: & Masinissa, qvem agrum pater suus Carthaginensibus bello ademisset, habere se jure Gentium ajebat. Sic & apud Justinum Mithridates: *non Cappadocia filium eductum, qvam jure gentium victor occupaverat.* Cicero Mitylenas ait populi Romani factas belli lege ac jure victoriæ. Idem privata aliqva esse cœpisse, ait, aut occupatione vacuorum, aut bello, eorum scilicet, qvi victoria potiti sunt. Dion Cassius: τὰ τῶν ἡττωμένων τοῖς κρατοῦσι προσγίνεται. Etiam Clemens Alexandrinus ait, res hostium rapi & acqviri belli jure.

Lib. XXXIIX. II. contra Rullum. Off. 1. Strom. 1.

Ade-

§. 2. n. 1. (a) per bellum n. ad statum naturalem
venitur, sic exemplum habemus ao. 1693. pecu-
niae gallicae ereptae Coloniae jussu Caesaris.
cuius caa. cum minister Suedicus in aula Cae-
sarea urgeret restitutionem, per decretum
de ao. 1694 ex eodem fundamento respondit:
non posse sibi citio certi, qd omnibus
aliis bellum gerentibus liceret, clarus illud quod
ab omnibus comprobatum, erga solum Caesarem
non posse improbari.

ita intelligendum, status n. naturalis nihil
aliud est, qm quo concipimur seorsim victuri
aut extra societatem constituti esse status v.
belli e, propositi, illud qd alter habet occu-
pandi, illumque inde arcendi, status v. hominis et
status belli, si n. homines extra societatem
viverent, in statu perpetuae discordiae victuri
essent, iam quia natura unius aequum eius de-
dit, in omnia antequam pactis se obstringerentur
cuius licebat facere, et suscipere qd vellet aut
posset, quia n. omne qd bonum ipsi erat ap-
petere poterat, iam omnia ipsi patebant, nec
obstat. amor proximi, non sed resp. proxi-
mum dilegendum esse non supra nos, amorem
nostri nunquam postponendam amori proximi.
Ergo cum homines citam socialem amplexi-
tacate cum aliis vivere necessum habent, cum
s. homines socialiter cum aliis vivere ampli-
us nequeunt, necessitate adacti, vitae sociali eum
illis renunciant et ad statum naturalem reve-
runtur, in quo jus habemus omnia appetere,
quae nolis necessaria videatur esse. ex quo fun-
damento decidit quaestio de jure erepti-
onis. c. 5. §. 1. lit. a. et Zacchi Conf.
omnino L. 1. c. 1. §. 2. n. 1. lit. d.

§. 3. n. 1. (a) mihi id videtur, qd ꝑ. capiun=
tur statim capientis fieri eo ipso n. qua
capiuntur in praesidio nostro sunt: ide=
oq certum tempus describere, id adversum
esset juri belli, temporis n. nulla effica=
cia, difficilior quidem retentio in pri=
mis momentis. illa tn. non efficit quo=
minus res nostra fit.

***

Ademisse se aitbelli jure) Diodorus Siculus excerptis Peiresianis n. 467. ὃ Δρὲ τὰ ὅπλων κτησάμενος τῷ τὰ πολέμια νόμῳ μὴ ἀφεῖσθαι: *quæ armis quæsita essent & parta belli jure, non dimittenda.* Gotthi apud Agathiam lib. II. de Theuderico Rege, postquam is Odoacrum vicerat, τὰκείνε πάντα κατέσχε τῷ πολέμου νόμῳ. *quæ ejus fuerant, omnia tenuit belli jure.*

4. *Quæ ex hostibus capiuntur, jure gentium statim † capientium fiunt,* ait Cajus Jurisconsultus. Naturalem hanc acqvisitionem φυσικὴν κτῆσιν appellat Theophilus in Græcis institutionibus, sicut & Aristoteles dixerat πολεμικὴν φύσει κτητικὴν, *rem militarem secum ferre naturalem acqvirendi modum.* nimirum, qvia non causa aliqva, sed ipsum nudum factum spectatur, & ex eo jus nascitur: sicut & Nervafilius, referente Paulo Jurisconsulto, dominium rerum ex naturali possessione cœpisse ajebat, ejusqve rei vestigium remanere de his, qvæ terra, mari, cœloqve capiuntur. item in bello captis, qvæ omnia protinus eorum fiunt, qvi primi possessionem apprehenderunt.

5. Hosti autem eripi censentur, & qvæ subditis hostium eripiuntur. Sic Dercyllides argumentatur apud Xenophontem, cum Pharnabazus † hostis esset Lacedæmoniorum, Mania autem subdita Pharnabazo, Maniæ bona in ea esse causa, ut à jure belli recte occupentur.

III. 1. Ceterum in hac belli qvæstione placuit gentibus, ut cepisse rem is intelligatur, qvi ita detinet, ut recuperandi spem probabilem alter amiserit, ut res persecutionem effugerit, ut loqvitur in simili qvæstione Pomponius. Hoc autem in rebus mobilibus ita procedit, ut capta dicantur, ubi intra fines, id est præsidia hostium †† perducta fuerint. Eodem enim modo res amittitur, qvo postliminio redit. Redit autem ubi intra fines imperii esse cœpit, qvod alibi (*a*) explicatur intra præsidia. Imo & aperte Paulus de homine dixit, amitti eum, ubi fines nostros excessit: & Pomponius captum bello explicat eum, qvem hostes ex nostris ceperunt, & intra præsidia sua perduxerunt: anteqvam enim in præsidia producatur hostium, manere civem.

2. Hominis autem & rei in hoc gentium jure eadem fuit ratio. Unde facile intellectu est, qvod † alibi dicuntur capta statim capientium fieri cum conditione aliqva, continuandæ scilicet eo usqve possessionis, debere intelligi. Cui consequens esse videtur, ut in mari naves (*b*) & res aliæ captæ censeantur tum demum, cum in navalia aut portus, aut ad eum locum, ubi tota classis se tenet, perducta sunt. nam tunc desperari incipit recuperatio; sed recentiori jure gentium inter Europæos populos introductū videmus, ut talia capta censeantur, ubi *per horas viginti qvatuor in potestate hostium fuerint.

***

Per horas viginti qvatuor) Etiam terra id observari discas è Thuano libro CXIII. in anno cIↃ IↃ XCV. Ex Germanicis legibus id venit, ad exemplum ejus,

eo jenau hic capiunt naturale quo alter

† h. L. c. 7. §. 5 ea capiuntur n. 4.

L. 5. naturalē §. ult. D de Acq. rer. dom. Tit. de Rer. divis. Arist. 1. de Rep. c. 8.

L. 1. §. 1. D. de Acq. poss.

Hist. Gr. III.

† Conf. h. L. c. 2 §. 2. n. 3.

†† h. L. c. 7. §. 1. n. 2.

L. 44. Pomponius. D. de Acq. rer. dom. L. 19. Postliminium §. postliminio. 3. D. de Capti. L. ult. ibid. L. Postliminii. §. §. 1. in bello. d. tit.

(*a*) h. L. c. 9. §. 2. n. 1.

† §. Item ea. 17. Inst. de Rer. Divis. L. 5. naturalē §. item. 7. de Acq. rer. dom. Consulatu maris c. 283. & 287. Const. Gallicæ l. XX. tit. 13 art. 24.

(*b*) h. L. c. 9. §. 15. n. 1.

ejus, qvod de fera vulnerata constitutum apud ipsos non sine ratione fuerat, ut lege Langobardorum lib. I. Tit. XXII. §. 6. Idem in Anglia & Castellæ regno servari, ait Albericus Gentilis Hispanicæ Advocationis l. 3.

† h. L. c. 2c. §. 12, n. 2, conf. h. c. 6. §. XI. Corn. de Lapide in Gen. c. XIV. Molina, disput. 118. L. 18. qvod meo. D. de Acq. vel Amitt. Poss. Liv. Lib. XXVI. †† L. h. c. IX. §. 13.

IV. 1. At agri non statim † capti intelliguntur simul atqve infesti sunt, nam qvamqvam verum est, eam agri partem, qvam cum magna vi ingressus est exercitus ab eo interim possideri, ut à Celso notatum est, tamen actum, qvem tractamus, effectum non sufficit qvaliscunqve possessio, sed firma requiritur. Itaqve Romani agrum extra portam, qvem Annibal castris insidebat, adeo non amissum judicabant, ut eo ipso tempore nihilo minoris venierit, qvam ante †† veniret. Is ergo demum ager captus censebitur, qvi mansuris munitionibus ita includitur, ut nisi iis expugnatis parti alteri palam aditus non sit.

†††

At agri) Multa hujus farinæ videre poteris in *Dissert. de Postlimin. th.* 23. & *Siciliment. Postlimin. th.* 16. ad qvas nos remittimus.

2. Et hæc non minus probabilis videtur, rominis territorii origo à terrendis hostibus à Siculo Flacco allata, qvam illa Varronis à terendo, aut Frontini à terra, aut Pomponii Jurisconsulti à terrendi jure, qvod habent magistratus. Sic Xenophon libro de Vectigalibus, agri possessionem belli tempore ait retineri per munimenta, qvæ τείχη καὶ ἐρύματα ipse appellat.

h. c. §. XXVI.

V. Liqvet & hoc, ut res aliqva nostra belli jure fiat, requiri, ut hostium fuerit: nam, qvæ res apud hostes qvidem sunt, puta in oppidis eorum aut ipsorum præsidio, sed qvorum domini nec hostium sint subditi: nec hostilis animi, ex bello acqviri non possunt, ut inter cetera Æschinis dicto jam loco ostenditur, Amphipolim, qvæ urbs esset Athenienſium, Philippi bello in Amphipolitanos ipsius Philippi non potuisse fieri. Nam & ratio deficit, & jus hoc mutandi per vim domini odiosius est, qvam ut produci debeat.

VI. Qvare, qvod dici solet, * hostiles censeri res in hostium navibus repertas, non ita accipi debet, qvasi certa sit juris gentium lex, sed ut præsumtionem qvandam indicet, qvæ tamen validis in contrarium probationibus possit elidi. Atqve ita in Hollandia nostra jam olim, anno scilicet cIↃ ccc xxxviii. flagrante cum Ansiaticis bello, freqventi Senatu judicatum & ex judicato in legem transisse comperi.

***

Hostiles censeri res in hostium navibus repertas.) Sed neqve amicorum naves in prædam veniunt ob res hostiles, nisi ex consensu id factum sit dominorum navis L. Cotem. 11. D. de Publicanis. Rodericus Zuarius libro de Usu maris, consilio 11. num. 6. Atqve ita interpretandas puto leges Galliæ, qvæ ex rebus naves, ex navibus res prædæ subjiciunt, qvales sunt Franciſci I. datæ anno cIↃ IↃ XLIII. cap. 42. Henrici III. anno cIↃ IↃ LXXXIV, mense Martio, capite 69. Lex Portugallica libro 1, tit, XVIII. Alioqvi

res

§. 5. (a) Communi tn. periculo subjacent ob. difficilem distinctionem

§. 6. (b). Sic cum ao. 1666 anglorum classis multas naves mercenarias incendent in insula seu portu Nie. e quo numero paucae fuerunt Belgarum, sed exterarum gentium. Quaestio mota fuit inter doctos an angli recte fecerint; Belga id negarunt factum n. esse contra jus gentium. Sed ff. (1) naves in solo hostili erant, adeoq communi infortunio aeque patebant, ac Belgarum (2) angli non erant obligati ad distinctione inter exteras et Belgicas naves. (3) Et ~~quae~~ etiam si non fuerint Belgarum tn. jus habuerunt in mercibus quae possessioni connecteraq. §. 26. n. i. h. cap. 2. porro an mercatores exteri potuerunt adstringi ad solutionem pro mercibus ff. aff. quae juden poterant infortunium, aliud si non puteri poterat. quod idem quoq in suburbanis.

§. 4. n. 1. (a) Sic cum ao. 1674. in acie Genevensi multa adempta Belgis a Gallis fuerant, Gallis v. iterum ~~[illegible]~~ ta per Hispanos. Quaestio ~~mota~~ fuit an restituenda quia auxiliares Belgarum essent. ~~qd~~ vero Hispani negarunt, causantes, esse diversi actus hostibus n. eriguerant, quia jure gentium jam fuissent domini. Ex eodem fundamento decidenda quaestio an Belgae ~~dnt~~ restituere ditiones Indicas Portugallis (quas occupaverant illo tempore cum Portugallia sub jugo Hispaniae esset) ~~in libertatem jam~~ liberatis jam a jugo Hispanico qd neg. ~~[illegible]~~ quia in potestate Hispanorum fuerunt, quavis inviti. Conf. l. 2. c. 4. §. 5. n. 1.

res ipsæ solæ in prædam veniunt, Meursius Danicorum libro II. Sic bello Venetorum cum Genuensibus pertentatæ Græcorum naves & extractæ, si qvi hostium laterent. Gregoras libro IX. vide & Crantzium Saxonicorum II. & Albericum Gentilem advocationis Hispanicæ l. 20.

VII. 1. Illud vero extra controversiam est, si jus gentium respicimus, qvæ hostibus per nos erepta sunt, ea non posse vindicari ab his, qvi ante hostes nostros ea possederant & bello amiserant: qvia jus gentium hostes primum dominos fecit dominio (a) externo, deindè nos: qvo jure inter alia tuetur se Jephthes contra Ammonitas, qvia ager ille, qvem Ammonitæ vindicabant, belli jure ab Ammonitis, ut & pars alia à Moabitis ad Amoræos, ab Amoræis ad Hebræos transisset. * Sic & David, qvod ipse Amalecitis, Amalecitæ antea Palæstinis eripuerant, pro suo habet ac dividit.

***

Sic & David) Sic Resin Rex Syriæ Elotham urbem, qvæ Idumæorum fuerat, non Idumæis, sed Syris tradidit habitandam, secundum lectionem Masoreticam II.Reg. XVI. 6.

†††

Ea non posse vindicari) Maxima subest diversitas inter res mobiles furto vel rapinâ, & vi apertâ hostili ereptas. *Illas*, utpote vitio reali affectas, *L. 2. C. de Furt. L. 23. C. de R. V. L. 16. C. de Evictionib.* omnimodò à pristinis suis dominis vindicari posse, indubitatum est, qvò facit Reuter-Bestallung *art. 93. Rubr.* Plünderung und Schatzung der armen Leute im Reich / *Ann. 1570.* zu Speyer. *Hæ* verò in dominium occupantis abeunt, adeoqve in prædâ sunt, *L. si qvid. 28. D. de Capt. & Postlimin. §. item ea. 17. Instit. de Rer. Divis. ibiqve Schneidew. num. 2. in fin. & Gloss. Vetchb. Sax. art. 2. pag. 4.* nec ab antiqvis suis possessoribus (ne qvidem refuso pretio, ut tamen opinatur *Gothofred. ad L. in bello. 12. §. si qvis servum. 7. D. de Capt.*) Multo minus absqve pretio, qvemadmodum voluit *Finckelthus. observ. 56.* cui satisfactum per ea, qvæ habentur in *Dissert. Paraphrast. ad Grot. L. 2. c. 10. §. 9. th. 32. & seqq.*) repeti Jure Gentium, & Civili, qveunt. Ceterum moribus aliud introductum sæpius esse lubenter confitemur, adeò, ut emtor subditus per modum utilis negotiorum gestoris sese habere tunc dicatur, uti de observantia in Terris Saxonicis docent *Carpzov. Ipr. Forens. p. 4. c. 35. d. 8. cum Pingitz. q. 49. n. 6. Menoch. 5. Præsumpt. 29. num. 28.*

2. Titus Largius apud Dionysium Halicarnassensem in Senatu Romano, * cum Volsci olim possessa repeterent, sententiam sic dixit: ὅτι ῥωμαῖοι καλλίστας ὑπολαμβάνομεν κτήσεις εἶναι καὶ δικαιοτάτας, ἃς καταίχωμεν πολέμῳ λαβόντες καὶ νόμῳ, καὶ οὐκ ἂν ὑπομείναιμεν μοῖρά τιν ἀρετῶν ἀφανίσαι κοινωνητέον τε πᾶσι καὶ τοῖς ἐκ τούτων ἡγουμένοις καταλιπεῖν ἀγωνισώμεθα, νῦν ἢ ὑπαρχόντων ἤδη στερησόμεθα καὶ ἑαυτὲς ὅσα πολεμίας βλάψομεν; *Romani nos honestissimas eas atqve justissimas credimus possessiones, qvas belli lege captas habemus: neqve verò induci possumus, ut stulta facilitate deleamus virtutis monumenta, si eas illis reddamus, qvibus semel perierunt. Imo verò tales possessiones non tantum cum his, qvi nunc vivunt, civibus nostris communicandas, sed & posteris relinqvendas censemus: tantum abest, ut parta relinqvendo in*

(a) *L. c. §. 2. n. 1. §. 27. c. 16. §. 5. n. 1. ;*
(b) *L. l. c. II. §. 2. n. 2. L. II. c. IV. §. 2.*
Jud. XI, 23. 24. 27. 1. Sam. XXX. 20.

Lib. VI.

nos ipsos ea constituamus, quæ in hostes constitui solent. & in responso Romanorũ Auruncis dato: ἡμεῖς οἱ ῥωμαῖοι δικαιοῦμεν ὅσα κτᾶται τις ἀρετῇ πολεμίους ἀφελόμενος, ταῦτα τοῖς ἐγγόνοις ὡς οἰκεῖα παραδιδόναι: *nos Romani ita arbitramur, quæ quis hostibus erepta virtute quæsivit, ut optimo jure propria ad posteros transmitti.* Alibi in responso ad Volscos sic Romani: ἡμεῖς δὲ κρατίστας ἡγούμεθα κτήσεις ἃς ἂν πολέμῳ κρατήσαντες λάβωμεν, ὅτε πρῶτοι καταστησάμενοι νόμον τόνδε, ὅτε αὐτὸν ἀνθρώπων ἡγούμενοι εἶναι, μᾶλλον ἢ οὐχὶ θεῶν, ἅπαντάς τε καὶ ἕλληνας καὶ βαρβάρους εἰδότες αὐτῷ χρωμένους, οὐκ ἂν ἐνδοίημεν ὑμῖν μαλακὸν οὐδὲν, οὐδ' ἂν ἀποστείημεν ἔτι τῶν δορυκτήτων πολλὴ γὰρ ἂν εἴη κακότης, εἴ τις ἃ μετ' ἀρετῆς καὶ ἀνδρείας ἐκτήσατο, ταῦτα ὑπὸ δειλίας τε καὶ μωρίας ἀφαιρεδείη: *Nos autem optimum judicamus possessionis genus, quod belli jure captum quæsitumq; est. Cumq; non à nobis hoc jus sit institutum, sed à Diis verius, quam ab hominibus profectum, omniumq; gentium, tam Græcarum quam barbararum, usu probatum, nihil vobis per ignaviam concedemus, nec bello partis absistemus. Maximum enim id probrum foret, quæ virtute ac fortitudine quæsita sunt, ea per formidinem aut stuporem amittere.* Sic & in responso Samnitum:

In exc. legat. πολέμῳ κρατησάντων ἡμῶν ὅπερ ἐστὶ νόμος κτήσεως δικαιότατος. *Cum armis hæc quæsierimus, quæ lex acquirendi justissima est.*

***

Cum Volsci) De Vejis idem in Romulo narrat Plutarchus: οὐκοῖ ἀρχὴν ἐποιήσαντο πολέμου φιδήνας ἀπαιτεῖν ὡς προσήκουσαν αὐτοῖς. τὸ δ' οὐκ ἄδικον ἦν μόνον, ἀλλὰ καὶ γελοῖον ὅτι κινδυνεύουσι τότε καὶ πολεμουμένοις οὐ προσαμύνοντες, ἀλλ' ἐάσαντες ἀπολέσθαι τοὺς ἄνδρας, οἰκίας, καὶ γῆν ἀπαίτοιεν ἄλλων ἐχόντων. *Veji principium belli faciebant postulationem, ut Fidenæ ipsis redderentur, velut ad quos pertinerent. verum id non injustum modo erat, sed & ridiculum, ut qui periclitantibus bellumq; gerentibus non subvenissent, sed ipsos homines sivissent perire, nunc domos & agros à bello possidentibus vindicarent.*

3. Livius, cum narrasset agrum prope Lucam à Romanis divisum, eum agrum sic notat: *De Ligure captus is ager fuerat: Ethruscorum, antequam Ligurum, fuerat.* Hoc jure à Romanis retentam Syriam Appianus notat, nec

Lib. XII. redditam Antiocho Pio, * cui eam eripuerat Tigranes, hostis Romanorum: & Justinus ex Trogo sic respondentem facit eidem Antiocho Pompejum, *ut habenti regnum non ademerit, ita quo cesserit Tigrani, non daturum, quod tueri*

Mithrid. Civil. 1. Lib. XL. *nesciat.* Sed & eas * Galliæ partes, qvas Gallis eripuerant Cimbri, Romani pro suis habuere.

***

Cui eam eripuerat Tigranes) Appianus sic: ὅτι τοὺς Σελευκίδας ὑπὸ τοῦ Τιγράνου ἐκπεσόντας οὐκ εἰκὸς ἦν ἔτι Συρίας ἄρχειν μᾶλλον ἢ Ῥωμαίους Τιγράνην νενικηκότας. *non æquum esse Seleucidas à Tigrane ejectos potius Syriam tenere, quam victores Tigranis Romanos.* Et alibi: ἡγούμενος τὸν κρατήσαντα Ἀντίοχου τῆς γῆς

§. 8. (a) mihi videtur ad populum pertinere et non ad singulos qui de populo sunt. Dn. Kulpis in Coll. grotiano, contrarium statuat. p. 152 (1) quia singuli milites non sibi sed reipubl. militant ergo etiam quicquid acquirant non sibi sed reipubl. acquirunt (2) Respubl. non vocat militem in communionem rerum sed omnia onere ipsa fert. adeoque etiam non opus ut milites vocentur in communionem commodorum. (3) idem omnium consensu gentium usitare et §. 14. et. 16. Obj. milites ~~actus~~ vel: licos exercere Rs. ex §. 9. n. 2. in fine nihil quia hi propter stipendium militant. Conf. §. 24. h. c.

Penes summum Imperium esse ius praedam acquirendi et eo constat quoniam penes summum Imperium est ius belli, sub quo comprehenduntur ius cives armandi, et in expeditionem educendi, bella n. suscipiuntur ut ad asserenda privatorum debita vel ob causam, qua totam rempubl. spectat et quibus facile apparet id semper agendum ut illi quorum causa bellum gerunt, sibi quod daletur obtineant, cuibus etiam quae talibus aliquid dari quoniam illi praecaeteris gravantur. Mercenariis v. militibus nihil quia hi propter stipendium militant. Conf. §. 24. h. c.

τῆς γῆς ἀπελάσας ῥωμαίοις αὐτὴν κατὰ τόδε προσεκτῆσθαι. *Credebat se, cum victorem Antiochi ea terra expulisset, hoc ipso eam terram acqvisivisse Romanis.* Ipse Antiochus apud Polybium in Excerptis legationum num. 72. ἡγούμενος τὴν κατὰ πόλεμον ἰσχυροτάτην καλλίστην εἶναι κτῆσιν. *arbitrabatur, eam, qvæ bello fieret, firmissimam & honestissimam esse possessionem.*

Galliæ partes) & Franci agros Italiæ à Gotthis acceptos Romanis non reddiderunt; Procopius Gotthicorum IV. vide qvæ dicit rex Svediæ apud Thuanum libro LXXVI. in anno cIↃ IↃ LXXXII.

VIII. Gravior disputatio est, cui in bello publico ac solenni res hostium acqviratur, ipsine populo, an singulis, qvi de populo aut in populo sunt? Valde enim hic variant recentiores Juris interpretes; qvorum pleriq;, cum in jure Romano legissent, capta capientium fieri, in Canonum autem corpore distribui prædam publico arbitrio; alii post alios, ut fieri solet, dixerunt, primo ac jure ipso fieri capta singulorum, qvi manu capiunt; attamen duci assignanda, qvi inter milites distribuat: qvæ sententia, cum recepta non minus, qvam falsa sit, hoc accuratius à nobis refutanda est, ut specimen sit, qvam parum tutò in hoc controversiarum genere tali auctoritati credatur. Enimvero dubitandum non est, qvin gentium consensu utrumvis potuerit constitui, aut ut capta populo bellum gerenti, aut ut cuivis, qvi manu caperet, in dominium cederent. Sed, qvid voluerint, qværimus, & dicimus gentibus placuisse, ut res hostium hostibus essent non alio loco, qvam qvo sunt res nullius, ut ex Nervæ filii dicto jam antea apertum fecimus.

IX. 1. At res, qvæ nullius sunt, fiunt qvidem capientium, sed tam eorum, qvi per alios, qvam qvi per se capiunt. Ita non servi tantum aut filii, sed & liberi homines, qvi in piscando, aucupando, venando, margaritas legendo operam suam addixerunt aliis, statim, qvod acceperunt, acqvirunt ipsis, qvibus operam navant. Modestinus Jurisconsultus recte dixit: *qvod naturaliter acqviritur, sicuti est possessio, per qvemlibet volentibus nobis possidere acqvirimus*: & Paulus receptis: *Possessionem acqvirimus animo & corpore*: animo *utiq; nostro*, corpore *vel nostro vel alieno*. Idem ad edictum: *Per procuratorem, tutorem, curatoremve possessio nobis acqviritur*, qvod explicat, si id ea mente faciant, ut operam nobis accommodent. Sic apud Græcos, qvi in Olympiis certabant, præmia acqvirebant iis, à qvibus mittebantur. Ratio est, qvia naturaliter homo hominis alterius volens volentis instrumentum est, ut & alibi† diximus.

2. Qvare discrimen, qvod traditur inter liberas personas & serviles circa acqvisitiones, juris est civilis, & ad civiles acqvisitiones proprie pertinet, ut ex dicto Modestini loco apparet: & tamen has ipsas Severus Imperator postea ad naturalium exemplum admovit propius, non utilitatis tantum, ut ipse pro-

Cujac. 19. observ. 17. Bart. ad L. 28. Si qvid bello. D. de Capt. Alex. & Jas. L. 1. D. de Acq. poss. Angel. Inst. de Rer. divis. §. 17. item ea, qvæ ex hostibus. Panorm. ad c. sicut. 29. X. de Jurejur. n. 7. Thom. Gram. Decis. Neap. 71. n. 17. Martin. Laud. de Bello, q. 4. Covarr. ad c. peccatum. p. 2. §. 11. n. 6. L. ea qvæ. 52. D. de Acq. Rer. dom. Lib. V. tit. 2. L. 1. §. 20. per procur. D. de Acq. poss. L. qvæcunq;. 11. D. de Oblig. L. 38. stip. §. 17. alteri. de Verb. oblig. L. 1. C. Per qvas pers. cuiq; acq. potest. & c. 72. qvi facit. de Reg. Jur. in 6.

† L. I. c. V. §. 3. L. II. c. 5. §. 27.

§ ex his 5. Inst. Per qvas pers. c. acq.

profitetur, ratione, sed & Jurisprudentiæ. Semoto ergo civili jure locum habet, qvod dicitur, per alium facere qvem posse, qvod per seipsum potest; & perinde esse, per se qvis faciat, an per alium.

L. 3. cr. §. 1. seqq.

X. Distingvendum ergo in nostro negotio inter actus vere publicos belli, & inter actus privatos, qvi fiunt occasione belli publici: per hos actus privatis res qværitur primo ac directe: per illos actus populo. Ex hoc gentium jure Scipio agit cum Masinissa apud Livium: *Syphax Populi Romani auspiciis victus captusq; est. Itaq; ipse, conjux, regnum, ager, oppida, homines qvi incolunt, qvicqvid deniq; Syphacis fuit, præda populi Romani est.* Nec aliter Antiochus Magnus argumentabatur, Cœlen Syriam Seleuci factam; non Ptolemæi, eo qvod Seleuci bellum fuisset, cui Ptolemæus navasset operam. Historia est apud Polybium qvinto.

Liv. XXX. sed tamen publice autoratæ est

†††

Privatim res qværitur) Dissentit *Dn. Strvv. S. J. C. Ex.* 41. *th.* 18. cum semper autoritate publicâ debeat constare occupatio, & adæqvatè ratione belli decreti fieri.

XI. 1. Res soli nisi publico actu, inducto exercitu, impositis præsidiis, capi non solent: ideo, ut respondit Pomponius, *publicatur ager qvi ex hostibus captus sit*: id est, ut ibidem exponit, *præda non cedit*: prædæ nomine stricte accepto. Salomo prætorii præfectus * apud Procopium: ὡς τὰ μὲν ἀνδράποδα καὶ τὰ ἄλλα πάντα χρήματα τοῖς στρατιώταις εἰς λάφυρα ἰέναι, οὐκ ἀπεικὸς εἶναι. Γῆν μὲν τοι αὐτὴν βασιλέι τε καὶ τῇ ῥωμαίων ἀρχῇ προσήκειν. *Captivos sane & res alias militibus prædæ loco cedere, ratione non caret* (accipiendum hoc, ut fiat publico concessu, qvemadmodum infra † exponemus) *agros autem ad Principem & imperium Romanum pertinere.*

Confer. h. c. §. IV.

† h. c. §. 17. seqq.

***

Apud Procopium) Vandalicorum II. vide & ibi seqventia. Etiam Severus sola ab hostibus capta limitaneis ducibus & militibus donavit: Lampridius notat. In fœdere Helvetico est, ut oppida & arces captæ communitati pagorum cedant, apud Simlerum multis locis.

L. 11. Luc. Titius D. de Evictionibus. L. 15. item si verb §. 1. D. de Rei vind.

2. Sic * apud Hebræos & Lacedæmonios ager manu captus sortito divisus est. Sic Romani captos agros aut locandos retinuerunt, interdum modico veteri possessori honoris gratia relicto, aut distraxerunt, aut assignarunt colonis, aut fecerunt vectigales: qvarum rerum passim in Legibus, historiis, & agrimensorum commentariis testimonia exstant. Appianus libro primo belli civilis: Ῥωμαῖοι τὴν Ἰταλίαν πολέμῳ χειρούμενοι, γῆς μέρος ἐλάμβανον: *Romani cum Italiam armis subegissent, victis parte agri multârunt.* & secundo libro: τῶν δὲ πολεμίων ὅτε κρατήσειαν, οὐδὲ τότων ἅπασαν τὴν γῆν ἀφῄροῦντο ἀλλ' ἐμερίζοντο. *Etiam victis hostibus terram non omnem adimebant, sed partiebantur.* Notat Cicero oratione pro Domo sua ad Pontifices, consecratos interdum ad Imperatore agros de hostibus captos, sed populi jussu.

Apud

Caput. 6. 2. 3.

Franckesche Stiftungen zu Halle

Caput. 6. §. 12. 13. 14.

§. 12. n. 1. (a) ita omnino ita se habet non
et ei juris gentium sed et placito Le-
gum Civilium vel principum et ita
explicari pt sententia Cessi.

§. 12. n. 2. (b) non sunt Laude assicien-
di eigmodi incursus, quia nihil
momenti ad bellum conferunt sed
potius lucri causa fiunt, et sic q cap-
piuntur ~~ea~~ lucrum calamitate aliorum ca-
pitur. Vid c. 11. §. 19 et c. 18. §. 4

***

Apud Hebræos) Apud eosdem de agro, qvi bello captus esset rex tantum ferebat, qvantum singulæ tribus; notatum id Digestis Thalmudicis titulo de rege.

†††

Populi jussu) Referatur hûc Campus Martius, ex agris Tarqvinii Deo Marti consecratus, apud *Liv. Lib.* 2. *A. U. C. cap.* 5. Inter freqventius erat agros ab hoste captos per locationem ad longum tempus, imò etiam jure emphyteutico, aliis concedere, ut benè monuit *Grotius*.

XII. 1. At res mobiles & se moventes aut in ministerio publico capiuntur, aut extra illud. Si extra ministerium publicum, fiunt singulorum capientium. Et huc referendum est Celsi illud: *qvæ res hostiles apud nos sunt, non publicæ sed occupantium fiunt.* Qvæ apud nos sunt, id est, bello orto apud nos deprehenduntur. Nam idem & in hominibus observabatur, qvo tempore homines hac in parte rebus captis accensebantur. Insignis est in eam rem Tryphonini locus, *Verum in pace qvi pervenerunt ad alteros, si bellum subito exarsisset, eorum servi efficiuntur apud qvos jam hostes suo* †† *fato* (ita legendum, non facto aut pacto, ut habent † libri) *deprehenduntur.* fato hoc ascribit Jurisconsultus, qvia * nullo suo merito in servitutem deveniunt: nam talia fato ascribere tralatitium est. Tale illud Nævii: *Fato fiunt Romæ Metelli consules*, id est sine suo merito.

Ziegl. p. 549

L. 51. transfugam. §. 1. D. de Acq. Rer. dom. L. in bello. 12. D. de Capt. & postl. †† h. L. c. 7. §. 1. n. 2. † Pandect. Florent.

***

Nullo suo merito) Sic & hæc duo opponit Servius ad Æneidos 1. v. 36. *Acti fatis. Laborat Virgilius nil Troj anorum meritis, sed omnia fatis asscribere.*

2. Indidem venit, qvod si qvid milites capiunt non in procinctu, aut in eo, qvod facere jubentur, sed in eo, qvod promiscuo jure, aut solo permissu faciunt, id statim sibi acqvirunt: capiunt enim non ministri. Talia sunt spolia, qvæ detrahuntur hosti in dimicatione singulari: talia etiam, qvæ procul ab exercitu (extra decem milia passuum dicebant Romani, ut mox † videbimus) in liberis & injussis excursibus capiunt: qvod genus prædæ Itali hodie corrariam vocant, & à butino distinguunt.

Gallic. in L. ab hostibus. 2. C. de Postlimin.

XIII. Sed qvod diximus, jure gentium talia singulis directe acqviri, intelligendum est, ut id juris gentium sit ante omnem ea de re legem civilem. nam populus qvisqz inter suos aliter potest constituere, & dominium singulorum antevertere, sicut multis in locis de feris & avibus factum videmus. Sic enim introduci etiam lege potest, ut, qvæ apud nos reperiuntur hostium res, publicæ fiant.

Gram. Decis. Neap. 71. n. 18.

XIV. 1. At de his, qvæ qvis actu bellico capit, alia est ratio. Ibi enim singuli rei publicæ personam sustinent, ejusqve vice funguntur, ac proinde, per eas populus, si lex civilis aliud non statuat, ut possessionem, ita & dominium nanciscitur, & id in qvos vult, transfert. Qvod qvia directe pugnat cum

Ziegl. p. 551.

vulgari opinione, probationes nobis video solito largius admetiendas ex nobilium populorum exemplis.

2. Incipiam à Græcis, qvorum morem Homerus non uno loco describit:

Ἀλλὰ τὰ μὲν πολίων ἐξεπράθομεν, τὰ δέδασται.
Omnia jam divisa, qvibus spoliavimus urbes.

Apud eundem Poëtam Achilles, de urbibus agens, qvas ipse expugnaverat,

Τάων ἐκ πάσεων κειμήλια πολλὰ καὶ ἐσθλὰ
Ἐξελόμην, καὶ πάντα φέρων Ἀγαμέμνονι δόσκον
Ἀτρείδῃ, ὁ δ' ὄπισθε μένων παρὰ νηυσὶ θόησι
Δεξάμενος δὴ παῦρα δασάσκετο, πολλὰ δ' ἔχεσκε.
Omnibus his ingens pretio numeroq́; supellex
Nostrâ rapta manu: Regi, sed victor Atridæ
Cuncta tuli, celeres residens qvi pone carinas
Divideret cum pauca aliis, sibi multa tenebat.

Spectandus enim hîc Agamemnon, partim ut totius Græciæ eo tempore princeps, atqve ita Populi gerens vicem: qvo jure ipse, sed cum Senatu, prædam dividebat: partim ut munere fungens imperatorio, ac proinde de communi partem ceteris majorem ferens. Eum ipsum Agamemnonem sic alloqvitur idem Achilles:

Οὐ γὰρ σοί ποτε ἶσον ἔχω γέρας, ὁππότ' ἀχαιοὶ
Τρώων ἐνπέρσωσ' εὖ ναιόμενον πτολίεθρον.
Nam neq́; me tecum prædæ pars æqva sequetur,
Si Danaûm virtus Trojanam everterit urbem.

Et alibi Achilli offert Agamemnon de consilio publico navem plenam æris & auri, & viginti mulieres, qvæ præcipiat de præda. Troja jam capta, Virgilio narrante,

Æn. II. v. 762.

Custodes lecti Phœnix & dirus Ulysses
Prædam asservabant: huc undiq́; Troja gaza
Incensis erepta adytis, mensæq́; Deorum,
Crateresq́; auro solidi, captivaqve vestis
Congeritur.

Plut. Aristide. Herod. L. IX. Plut. Lysandr.

Sic posterioribus temporibus prædam Marathoniam asservat Aristides. Post prælium ad Platæas severe edictum, ne qvis de præda privatim qvicqvam tolleret: deinde præda pro populorum meritis distributa. Athenis postea devictis in publicum relata à Lysandro præda. Et publici officii nomen * apud Spartanos, *λαφυροπῶλαι prædæ venditores.*

***

Apud Spartanos) Agesilao in Asia agente castris Pharnabazi captis Spithridates subtraxerat prædam; inqvisitione ab Erispida Lacedæmonio instituta aufugit.

3. Si

3. Si ad Asiam venimus, Trojani soliti, ut docet nos Virgilius, *prædæ ducere sortem*, ut in rebus communibus dividendis fieri solet. Alias arbitrium ejus dividendæ penes imperatorem, qvo jure Hector Doloni, id expresse stipulanti, promittit eqvos Achillis, ut intelligas jus acqvirendi dominii in captura sola non fuisse. Ad Cyrum, Asiæ victorem, nec minus ad Alexandrum postea, perlata præda. Si Africam respicimus; idem mos occurrit. Sic qvæ Agrigenti capta, qvæqve in pugna Cannensi, & alibi, Carthaginem missa. Apud Francos veteres, ut ex Gregorii Turonensis historia apparet, qvæ capta erant, * sorte dividebantur: neqve rex ipse aliud habebat de præda, qvam qvod sors ipsi addixisset. Lib. IX. Æn. v. 268. Homer. Il. X. Eurip. Rhesо. Plinius Libro XXIII, c 3. Plut. Alex. Curt. Diod. Libro XVII. Strabo l. XV. Dod Lib. XIII. Liv L. XXIII. Greg. Tur. L. II. c. 17.

***

Sorte dividebantur) Habes hoc apud Turonensem lib. II. c. 27. Aymonium lib. I. c. 12. & in epitome edita à Frehero cap. 9. Mos idem & aliarum gentium vetus. Servius ad illud Æneidos III. v. 323. *Sortitus non pertulit ullos: qvia captivi & prædæ inter victores sorte dividebantur.* ut: *Et prædæ ducere sortem.* de prædæ collatione in commune, & expurgatione per juramentum apud Svedos & Gothos Johannem Magnum vide libro XI. cap. 11.

4. Sed qvanto re militari Romani ceteris præstiterunt, tanto sunt digniores, qvorum exemplis immoremur. Dionysius Halicarnassensis morum Romanorum diligentissimus observator, ita nos hac de re docet: Τὰ ἐκ τῶν πολεμίων λάφυρα, ὅσον αὖ ἡμῖν ὑπάρχη τυχεῖν δοκεῖτω δημόσια εἶναι κελεύει ὁ νόμος, καὶ τοῦτο ἔχ ὅπως τις ἰδιώτης γίνεται κύριος, ἀλλ' αὐτὸς ὁ τῆς δυνάμεως ἡγεμών. ὁ δὲ ταμίας αὐτὰ φυλακῶν ἀπεμπολεῖ, καὶ εἰς δημόσιον ἀναφέρει. *Qvæcunq; ex hostibus per virtutem capta sunt, ea lex jubet publica esse, ita ut non modo privati eorum domini non fiant, sed ne ipse qvidem imperator exercitus. verum qvæstor illa accipit, & vendita in publicum refert.* Verba hæc sunt eorum, qvi Coriolanum incusant, nonnihil ad invidiam composita.

XV. Nam * populum dominum esse prædæ verum erat: sed illud non minus verum, * ejus dispensandæ arbitrium imperatoribus, libera Republica, permissum † fuisse, sed tale, ut actus sui rationem Populo deberent. L. Æmilius apud Livium: *captas non deditas diripi urbes, & in his tamen arbitrium esse imperatoris, non militum.* Sed hoc arbitrium, qvod mos deferebat imperatoribus, ipsi interdum, qvo longius ab omni suspicione essent, rejiciebant ad Senatum, ut Camillus. & qvi retinebant, prout religioni, famæ, ambitioni serviebant, diverso modo usi reperiuntur. † L. 3. c. 22. §. 9 n. 1. Lib. XXXVII.

***

Populum dominum esse prædæ verum erat) Vide & hac de re Simlerum in Helveticis. Liv. Lib. V.

Ejus dispensandæ arbitrium Imperatoribus libera Republica permissum fuisse) Polybius in Excerptis Peiresianis de L. Æmilio Paulo: κύριον γὰρ ὁρμῶν αὐτὸν

αὐτὸν πάσης βασιλείας καὶ λαβόντα τὴν ἐξουσίαν ὡς βούλεται χρήσεσθαι, μηδενὸς ἐπιθυμῆσαι: *cum dominus factus esset regni integri, possetq́ cuncta disponere suo arbitratu, nihil eum concupisse.*

XVI. 1. Qvi sanctissimi esse aut credi volebant, *prædam non attingebant omnino, sed sive pecunia erat in præda, eam jubebant à qvæstore populi Romani percipi; sive res aliæ, eas per qvæstorem sub hasta venumdari, ubi redactam pecuniam manubiarum nomine significatam Favorinus apud
Lib. XIII. c. 23. Gellium sensit. Hæc pecunia per qvæstorem in ærarium deferebatur, prius tamen, si res triumphi esset, ostentata publice. Livius libro IV. cap. LIII. de C. Valerio Consule: *Prædæ ex assiduis populationibus, qvod omnia in locum tutum congesta erant, fuit aliqvantum: venditum sub hasta Consul in ærarium redi-*
Lib. II. c. 37. §. 5. *gere qvæstores jussit.* Idem fecit Pompejus, de qvo hæc sunt Velleji verba, *Pecunia Tigranis, * sicut Pompejo moris erat, redacta in qvæstoris potestatem ac pu-*
Lib. II. Epist. 7. *blicis descripta literis.* Ita & M. Tullius, qvi sic de ipso in literis ad Sallustium, *De præda mea præter qvæstores urbanos, id est populum Romanum, teruntium nec attigit: nec tacturus est qvisqvam.* Atqve id antiqvis & melioribus temporibus fuit maxime usitatum, qvo Plautus respiciens sic ait:

Nunc hanc prædam omnem jam ad qvæstorem deferam.

Prol. Captivor. v. 34. Et de hominibus captivis similiter:

Qvos emi de præda de qvæstoribus.

***

Prædam non attingebant omnino) Manius Curius juravit, se ex præda nihil attigisse, præter guttum faginum qvo sacrificaret. Scriptor vitæ virorum illustrium de Mummio agens: *Corinthum signis tabulisqve spoliavit, qvibus cum totam replesset Italiam, in domum suam nil contulit.* de nominato modo Æmilio Paulo Plutarchus: οὐδενὸς δ' ἧττον αὐτοῦ τὴν ἐλευθεριότητα καὶ τὴν μεγαλοψυχίαν ἐπήνουν οἱ ἄνθρωποι, πολὺ μὲν ἀργύριον, πολὺ δὲ χρυσίον ἐκ τῶν βασιλικῶν ἠθροισμένον οὐδ' ἰδεῖν ἐθελήσαντος, ἀλλὰ τοῖς ταμίαις εἰς τὸ δημόσιον παραδόντος. *Nec minus liberalitatem ipsius & animi magnitudinem prædicabant homines, qvod congestam ex regis opibus auri argentiq́ vim magnam nec inspicere voluisset, sed qvæstoribus in publicum deferendam dedisset.*

Sicut Pompejo moris erat) ut plurimum. vide qvod seqvente paragrapho ex Lucano adducetur.

2. Sed alii sine qvæstore ipsi prædam vendebant & referebant in ærarium,
Liv. Lib. I. qvod & ex Halicarnassensi seqventibus verbis colligere est. Sic à Tarqvinio Rege jam olim victis Sabinis prædam & captivos Romam missos legimus.
Liv. Lib. III. cap. XXXI. Sic Romulius & Veturius consules narrantur, prædam vendidisse ob ærarii penuriam, ægre id ferente exercitu. Sed cum passim id occurrat, qvantum ducum qvisqve ex triumphis Italicis, Africanis, Asiaticis, Gallicis, Hispanicis in ærarium per se aut qvæstorem retulerit, exempla congerere nihil est opus.

Illud

§. 16 ~~ni~~. (a) qui modus si adhuc hodie super-
esset, sine incommodo reipubl. bellum posset.
~~agi~~ vel subditi minoribus incommodis preme-
rentur, in quo angli prae coeteris laudan-
di qd semper operam navarunt, ut bellum
posset geri sine incommodo subditorum

Illud magis notandum, datam prædam, aut ejus partem, interdum diis, interdum militibus, interdum & aliis. Diis aut res ipsæ datæ, ut spolia, qvæ Romulus Jovi Feretrio (*a*) suspendit; aut redacta inde pecunia, ut ex Pometinis manubiis Superbus templum Jovis in monte Tarpejo statuit.

Dion. Halic. Lib. II. Liv. L. I. (*a*) h. c. §. 1. n. 1.

XVII. 1, Militibus prædam dare priscis Romanis ambitiosum videbatur: uti Sextus Tarqvinii Superbi filius, sed Gabiis profugus, prædam militi dilargitus dicitur, ut eo modo potentiam sibi conciliaret. Appius Claudius in Senatu similem largitionem arguit, ut non novam, prodigam, inconsultam.

Liv. d. lib. Liv. L. V. c. IV.

Præda autem militi concessa aut dividitur, aut diripitur. Dividi potest aut ratione stipendiorum, aut * ratione meritorum. Stipendiorum ratione dividi prædam Appius Claudius volebat, si illud obtinere non posset, ut redacta inde pecunia in ærarium deferretur. Totum autem dividendi ordinem accurate explicat Polybius: nempe in dies aut vigilias partem exercitus alteram, aut minorem, ad comportandam prædam mitti solitam: &, qvod qvisq; reperisset, id jussum in castra perferre, ut per tribunos æqvaliter divideretur, vocatis ad partem etiam his, qvi castra servarent, (qvod & apud † Hebræos Regi Davidi placuisse, & inde in legem transiisse legimus) qviqve per valetudinem aut delegata ministeria aberant.

D. loco. Lib. X. † h. c. §. 24. n. 3. Seld. de J. Hebr. L. 6. c. 16. 1. Sam. xxx, 24.

***

Ratione meritorum) Id apud Hebræos factum docet Josephus libro III. antiqvæ historiæ.

2. Interdum non ipsa præda, sed redacta inde pecunia prædæ loco, militibus donata, qvod sæpe in triumpho fiebat. Proportionem hanc invenio, simplex pediti, duplex centurioni, triplex eqviti datum. Interdum simplex pediti, eqviti, duplex. Alias simplex pediti, duplex centurioni, * tribuno & eqviti qvadruplex. Meritorum etiam sæpe habita ratio, sicut Marcius, qvod fortiter fecisset, * ex præda Coriolana donatus est à Posthumio.

Liv. L. XLV. cap. XL. Ibid. Ibid. Svet. Cæs. c. 38. & App. II. Civil. Liv. d. Lib.

***

Tribuno & eqviti) Tribuno & præfecto eqvitum ait, Appianus Civilium II.

Ex præda Coriolana) Vide Plutarchum Coriolano.

3. Utrovis modo fieret divisio, * licebat imperatori ἐξαίρετον; hoc est præcipuum sibi accipere qvantum vellet: id est, qvantum æqvum arbitraretur: qvod & aliis interdum, virtutis ergo, concessum. Euripides Troadibus, de nobilioribus feminis Trojanis agens, ait:

τοῖς πρώτοισιν ἐξῃρημέναι
στρατοῦ.

Qvæ Principibus eximiæ datæ
Erant Achivis:

Et de Andromacha,

Καὶ τὴν δὴ Ἀχιλλέως ἔλαχε παῖς ἐξαίρετον:
Accepit illam Pyrrhus eximiam sibi.

Ascanius de equo apud Virgilium l. IX. Æn. v. 270.

Ipsum illum clypeum, cristasq; rubentes
Excipiam sorti.

Pausaniæ post in Platæis prælium eximia data, mulieres, equos, camelos, narrat Herodotus. Sic Ocrisiam Corniculanam præcipuam accepit rex Tullius. * Fabricius apud Halicarnassensem in oratione ad Pyrrhum: ἐκείνων δορυκτήτων ἐξὸν μοι λαβεῖν ὁπόσα βουλόμην: *ex his, quæ bello erant capta, licebat mihi, quantum vellem, excipere.* Isidorus, huc respiciens, ubi de jure agit militari, *præda*, ait, *decisio, & pro personarum qualitatibus ac laboribus justa divisio, ac principis portio.* Tarquinius Superbus, ut apud Livium est, & ipse ditari volebat, & delinire præda popularium animos. Servilius in oratione pro L. Paulo ait, eum præda partienda locupletem se facere potuisse. Et hanc imperatoris portionem sunt, qui potius significatam volunt manubiarum nomine, quos inter est Asconius Pedianus.

Lib. IV. Lib. I. Liv. lib. XIV.

***

Licebat Imperatori) Vide Leunclavium in Turcicis.

Quod & aliis interdum virtutis ergo concessum) Sic Nestor feminam possidebat ----- ἣν οἱ Ἀχαιοὶ
ἔξελον.
----- *munere Grajûm*
Exceptam sorti.

Est id Iliados A. At Odysseæ Ξ Ulysses ait:

τῶν ἐξαιρέτην μὲν Μενοικέα, πολλὰ δ' ὀπίσσω
Λοῦγχον.
Eximiam accepi Meneœcea, plurima deinde
Sorte tuli.

Euripides de Cassandra:

Ἐξαίρετόν νιν ἔλαβεν Ἀγαμέμνων ἄναξ.
Sibi hanc Atrides major eximiam tulit.

de iis, quæ Atheniensium duci Demostheni è præda ἐξηρέθησαν, præcipui jure data sunt, vide Thucydidem libro II.

Fabricius) cujus exemplum & sibi & militi proponit Julianus apud Ammianum libro XXIV.

III. Verr. 4. Sed laudatiores illi, qui jus suum remittentes nihil sibi de præda ceperunt, qualis is, quem dixi, Fabricius, ἢ ἐκ δικαίᾳ πλεῖστον ὑπεριδὼν ἕνεκα δόξης, *etiam juste partas divitias præ gloria contemnens*: quod ipse se facere ajebat Valerii Publicolæ & aliorum paucorum exemplo: quos M. Porcius Cato imita-

Plut. M. Catone.

§. 17. n. 4. (a) ob excelsitudinem animi et virium fiduciam, ut hac ratione viderentur juris consequendi non lucri causa in celeriuis et Cons. l. 3. c. 1. §. 20. n. 5.

esse contra hodiernum morem, nihilo. §. 18. n. 1. (a) Quid sentiendum de jure
eminus nostra secula vidit tales direptio- direptionis. Ad eius non alio ratio vi-
ones, Magdeburgi à Caesarianis, Franco- detur esse quam quod status naturalis.
furti ad oderam à Suedis ad. 1631. in bello Conf. c. 5. §. 1. lit. a. (2) Si extra
dignius esset. hunc statum loquamur, videtur fieri
ob majus bonum et permitti ab imperatore, ut alia civitates eo citius se de-
dant, qualis aliorum direptio potest esse
admonitio ut extrema non (3) extra
has rationes si consideretur tunc lo-
cum habebit quod Grotius dicit, cap.
13. §. 4. Accedit in specie quod bella nos-
tri temporis, non geruntur ad interitum
reipubl. sed tantum ut in ordinem re-
digatur, cum jure nostro prosequendo
tr. interti sumus, adeoque direptione

imitatus est in Hispaniensi victoria, negans qvicqvam ad se perventurum è bello captis, præter ea, qvæ in cibo ac potu insumsisset: addens tamen, non à se culpari imperatores, qvi concessas utilitates sumerent, sed malle se de virtute cum optimis, qvam de pecunia cum ditissimis certare. Proxime ad hanc laudem accedunt, qvi prædam modice delibarunt, ut Pompejus apud Lucanum à Catone laudatur, qvi

Plura retentis
Intulit.

5. In divisione interdum & absentium habita ratio, ut capto Anxure constituit Fabius Ambustus: interdum ob causam qvorundam, qvamvis præsentium, non habita, ut Minutiani exercitus dictatore Cincinnato. Liv. Lib. IV. cap. LIX. Idem L. III.

6. Qvod autem jus vetere Republica imperatores habuerant, id post occupatam Rempublicam ad Magistros militum translatum ex Codice Justinianeo apparet, ubi à gestorum insinuatione absolvuntur, donationes rerum mobilium vel se moventium, qvas magistri militum militibus præstant ex spoliis hostium, sive in ipsa bellorum occupatione, sive in qvibuscunq; locis degere noscerentur. L. Si qvis pro redempt. 36. §. simili etiam modo 1. C. de Donat. Dion.

7. Sed hæc divisio jam olim sæpe in calumniam patuit, qvasi duces ea ratione privatam gratiam captarent, qvo nomine accusati Servilius, Coriolanus, Camillus, qvasi amicis & clientibus de publico largientes. Ipsi contra se tuebantur publico bono, ἵνα οἱ συναραύμενοι ἔργα τῶν πόνων καρπὸν κομισάμενοι προθύμως ὅπλα τὰς ἄλλας στρατείας ἀπαντῶσιν: *ut qvi operi adfuerant, fructu laboris percepto ad alias expeditiones fierent promtiores*, qvæ Halicarnassensis in hanc rem verba sunt. L. VI. & VII. Liv. Lib. V. Dion. Hal. Lib. VII.

†††

Fierent promtiores) Eandem rationem ad §. *item ea, qæ ex hostibus.* 17. *Inst. de Rer. Divis.* videlicet qvare res mobiles captæ capientium fieri debeant, allegant *Johann. Cas. lib. 1. Sphær. Civit. cap. 4. Carpz. cit. in not. ad h. c. §. 7. n. 1.*

XVIII. 1. Venio ad direptionem, ea militi concessa aut in populatione, aut post prælium oppidive expugnationem, ut signo dato discurreretur: qvod antiqvis seculis rarius, nec tamen exemplis caruit. Nam Svessam Tarqvinius militi diripiendam dedit: castra Æqvorum Q. Servilius Dictator: Vejos urbem Camillus: castra Volscorum Consul Servilius. Permisit & direptionem L. Valerius in agro Æqvorum, Q. Fabius fusis Volscis, captaq; Ecetra, † mox alii sæpe. Victo Perseo Paulus Consul spolia jacentis exercitus peditibus, eqvitibus prædam circumjacentis agri concessit. Idem ex Senatusconsulto diripiendas dedit militi * Epiri urbes. * Lucullus, victo Tigrane, militem à spoliis legendis diu inhibuit, mox, certa jam victoria, ius spoliandi hostes indulsit. Cicero de inventione primo inter modos acqvirendi dominii ponit, si qvid ex hostibus captum sit, * cujus prædæ sectio non venierit. Dion. L. IV. Liv. Lib. IV. Diony. L. IV. VI, IX, V. Liv. L. XIV. † h. c. §. 20. n. 2. Ap. Mithr.

Eripi

***

Eripi urbes) Et Athenas Sulla. Appianus Mithridatico.

Lucullus) Ab eo data diripienda militi Tigrano certa, narrat Plutarchus, ex spoliis datas singulis præterea drachmas octingentas. Severus Ctesiphontis prædam concessit militi: idem & tribunos, & duces, & ipsos milites habere jussit, qvæ per vicos diripuerant; Ælius Spartianus narrat. Mahumetes II. Constantinopoleos & prædam & mancipia promisit militi.

Cujus prædæ sectio non venierit) Varro sex modos numerat, qvibus dominus legitimus perficiatur: hæreditatis justæ additionem, mancipationem, in jure cessionem, usucapionem, à præda sub corona venditionem, & ab auctione publica, cum bona cujusqvam sectione veneunt.

2. Qvi morem hunc improbant, ajunt, avidas in direptiones manus præripere fortium bellatorum præmia, cum ita ferme eveniat, *ut, qvi segnior sit, prædetur, at fortissimus qvisqve laboris periculiqve præcipuam partem petere soleat, qvæ sunt verba Appii apud Livium: unde non longe abit
Lib. VI. Cyri illud apud Xenophontem: ἐν τῇ ἁρπαγῇ δ' οἶδ', ὅτι οἱ πονηροὶ πλεονεκτήσειαν ἄν. Sed contra dicitur, gratius id fore lætiusqve, qvod sua qvisq;
Ibid. manu ex hoste captum domum retulisset, qvam si multiplex accepisset alterius arbitrio.

***

Ut, qvi segnior sit, prædetur) Vide, qvæ jam nunc ex Procopio adferemus ad §. 24.

3. Interdum qvoqve concessa direptio, qvod impediri non posset. In
Lib. VI. c. IV. expugnatione Cortuosæ Hetruscorum oppidi, narrante Livio, *publicari prædam tribunis placebat, sed imperium, qvam consilium, segnius fuit, jam militum*
Liv. L. xxxiix. *præda erat, nec nisi per invidiam adimi poterat.* Sic & Gallo Græcorum castra à C. Helvii agmine direpta legimus contra ducis voluntatem.

XIX. Qvod dixi, aliis interdum extra milites, prædam aut pecuniam è præda redactam concedi solere, id ferme ita contigit, ut his, qvi tributum ad
Dion. Hal. bellum contulerant, tantundem redderetur. Ludos qvoq; ex manubiis in-
Lib. V. terdum instructos notes.

XX. 1. Neqi vero diversis tantum bellis aliter atqi aliter usurpatum, sed eodem bello eadem præda sæpe in usus diversos impensa, aut partibus divisis, aut rerum generibus distinctis. Si Camillus decimam ex præda * Apollini
Liv. L. V. cap. Pythio dedit, Græcorum exemplo, sed qvod primitus ab Hebræis venerat;
XXV. qvo tempore sub decima prædæ vota, non res moventes tantum, sed & ur-
Ibid. bem, & agros venire à pontificibus judicatum est. Eodem victore prædæ de Falisci pars maxima ad qvæstorem redacta est, haud ita multum militi da-
Lib. XXXIIX. tum. Sic & L. Manlius *prædam aut vendidit, qvod ejus in publicum redigendum erat, aut cum cura, ut qvam æqvissima esset, per milites divisit*, qvæ Livii verba sunt.

Apollini

***

Apollini) meminit & Appianus in Excerptis Peiresianis.

2. Genera, in qvæ præda dividi potest, sunt hæc: homines captivi, armenta, & greges, qvæ Græci, cum proprie loqvuntur λείαν vocant, pecunia, res mobiles aliæ, pretiosæ aut viliores. Q. Fabius Volscis devictis λείαν & spolia per qvæstorem vendi jubet: argentum ipse defert. Idem Volscis & Æqvis devictis captivos extra Tusculanos militi donat, & in agro Ecetrano † homines ac pecora diripienda concedit. L. Cornelius, Antio capto, aurum, argentum, æs in ærarium defert: captivos & prædam per qvæstorem vendit: militi ea permittit, qvæ ad victum & vestem pertinebant. Nec dissimile huic Cincinnati institutum, qvi, Corbione Æqvorum oppido accepto, pretiosiora prædæ Romam misit, cetera centuriatim divisit. Camillus captis Vejis, præter pecuniam, ex venditione captivorum nihil in publicum redegit; Hetruscis devictis, captivisq; venditis, ex ea pecunia aurum matronis, qvod contulerant, persolvit, pateras tres aureas in Capitolio posuit. Cosso dictatore, ex Volscis præda omnis, præter libera corpora, militi concessa est.

3. Fabricius, superatis Lucanis, Brutiis, Samnitibus, militem ditavit, tributa civibus reddidit, qvadringenta talenta * in ærarium retulit. Q. Fulvius & Appius Claudius, cum Hannonis capta essent castra, prædam vendiderunt, diviserunteq;, donatis qvorum opera fuerat singularis. Scipio capta Carthagine, qvæ in urbe erant dedit diripienda militi, excepto auro, argento, donariis. Acilius, capta Lamia, partim divisit, partim vendidit prædam. Cn. Manlius victis Gallogræcis, concrematis ex Romana superstitione hostium armis, ceteram prædam conferre omnes jussit, & aut vendidit, qvod ejus in publicum redigendum erat, aut cum cura, ut qvam æqvissima esset, in milites divisit.

***

In ærarium retulit) Et Fabius pecuniam venditorum hominum capto Tarento, cùm prædæ reliqvum militibus despertisset.

XXI. 1. Ex his, qvæ diximus, apparet, non minus apud Romanos, qvam apud alias gentes plerasq;, prædam fuisse populi Romani, sed ejus dispensandæ arbitrium aliqvod Imperatoribus concessum, ita tamen, ut, qvod ante diximus, tributum æstus sui populo deberent. qvod inter alia docet exemplum L. Scipionis, qvi damnatus est peculatus judicio, ut loqvitur Valerius Maximus, qvadringenta octoginta argenti plus accepisse, qvam in ærarium retulisset: & aliorum, qvos ante retulimus.

2. M. Cato in oratione, qvam de præda scripsit, vehementibus atqve illustribus verbis, ut ait Gellius, de impunitate peculatus atqve licentiæ conqvestus est: ex qva oratione hoc exstat fragmentum: *Fures privatorum furtorum in nervo atq; compedibus ætatem agunt. Fures publici in auro atq; purpura.*

pura. Idem alibi dixerat, *mirari se, audere qvemqvam capta bello signa pro suppellectile domi statuere.* Ita & Verri peculatus invidiam auget Cicero, qvod signum sustulisset, & qvidem captum de præda hostium.

3. Nec imperatores tantum, sed & milites peculatus prædæ nomine tenebantur, si nempe eam in publicum non detulissent: adigebantur enim omnes sacramento, ut ait Polybius, περὶ τοῦ μηδένα νοσφίζεσθαι μηδὲν τῶν ἐκ τῆς διαρπαγῆς, ἀλλὰ τηρεῖν τὴν πίστιν κατὰ τὸν ὅρκον: *nihil qvemqvam ex præda interversurum, sed fidem servaturos ex religione sacramenti.* Qod forte referri potest formula jurisjurandi apud Gellium, qva militi imperatur, ne qvid tollat in exercitu decemqve millia passuum † prope, qvod pluris sit nummi argentei, aut, si sustulerit, ad Consulem proferat, aut triduo proximo profiteatur. Hinc intelligi potest, qvid sit, qvod Modestinus dicit: *Is, qvi prædam ab hostibus surripuit, peculatus tenetur*: qvod vel unum satis esse debuit, ut juris interpretes moneret, ne ex hostibus capta singulis acqviri crederent, cum constet, peculatum non esse, nisi in re publica, sacra, aut religiosa. Hæc omnia eo pertinent, ut appareat, qvod supra † diximus, semota lege civili, & primo, in bellicis actibus capta populi aut regis bellum gerentis fieri.

Lib. XVI. c. 4.

† h. c. §. 12. n. 2.

L. penul. ad L. Jul. pecul.

† ziegl. p 552

L. 1 eod. tit.

† h. c. § 8. & 9. n. 2. cum seqq.

XXII. 1. Addidimus, semota lege civili, & primo sive directe: illud, qvia de rebus nondum actu qvæsitis lex ad utilitatem publicam potest imperare, sive lex illa lex populi est, ut apud Romanos, sive regis, ut apud Hebræos, & alibi. Sub legis autem nomine etiam consvetudinem recte introductam volumus comprehendi. Alterum illud eo pertinet, ut sciamus, sicut res alias, ita & prædam, posse à populo aliis concedi, nec tantum post acqvisitionem; sed & ante eam, ita ut subsecuta captura cõjungantur actiones brevi manu, ut loqvuntur Jurisconsulti: nec tantum ea concessio nominatim fieri potest, sed & in genere, ut viduis, senibus, & egentibus pupillis pars prædæ data est temporibus Maccabaicis, aut etiam personis incertis ad exemplum missilium, qvæ Romani consules capientium faciebant.

II. Mac. IIX. 28. 30.

2. Neqve vero hæc juris translatio, qvæ lege aut concessu fit, semper mera donatio est, sed interdum contractus, interdum aut solutio ejus, qvod debetur, aut remuneratio ob damna, qvæ qvis passus est, aut ob id, qvod ipse bello impendit, sive sumtu, sive opera; ut cum socii aut subditi nullo stipendio militant, ut non tali, qvod operæ respondeat. Nam ex his causis prædam aut omnem, aut ejus partem, concedi solitam videmus.

XXIII. Et illud qvidem tacita consvetudine ubiqve ferme inductum Jurisconsulti nostri notant, ut sua faciant, qvæ capiunt † aut socii aut * subditi, qvi sine stipendio & suo sumtu suoqve periculo bellum gerunt. * Ratio in sociis est evidens, qvia naturaliter socius socio tenetur ad reparationem damnorum, qvæ ob negotium commune aut publicum eveniunt. Adde qvod opera qvoqve gratis præstari vix solet. *Sic medicis*, ait Seneca,

† Sic et in literatione ... ad 1685. a turcis omnis ... a ... polonis ...

L. 3. c. 23. §. 9. Cald. cons. 85. Joh. Lupus de Bello §. si bene advertat. Jas. in L. 97. Id, qvod apud ho-

ca ,† *pretium operæ solvi, quod deserviunt, quod à rebus suis avocati nobis vacant.* In oratoribus idem æqvum judicat Qvintilianus, qvia hæc ipsa opera tempusqve omne alienis negotiis datum facultatem aliter acqvirendi recidunt: qvod Tacitus dixit ♁ *omitti curas familiares, ut qvis se alienis negotiis intendat.* Credibile ergo est, nisi causa alia appareat, puta aut beneficentia mera, aut contractus antecedens, * *spem ex hostibus lucrandi spectatam in damni & operæ compensationem.*

stes. de Legatis I. Franc. à Ripa in L. 1. de Acq. poss. n. 5. Covar. ad C. peccatū, p. 2. §. 11. Bon. fin. L. IV. dec. V. † IV. de Benef. 15. ♁ Ann. IX.

***

Subditi, qvi sine stipendio & suo sumtu suoqve periculo bellum gerunt) Vide Cromerum XIX. Polonicorum.

Ratio in sociis est evidens) Utitur eâ Amalasuntha in epistola ad Justinianum Gotth. I.

Spem ex hostibus lucrandi spectatam in damni & operæ compensationem) Vide Plutarchum Marcello.

XXIV. 1. In subditis id non æqve evidenter procedit: qvia hi operam civitati suæ debent: sed contra occurrit, qvod ubi non omnes, sed aliqvi militant, his ipsis à corpore civitatis retributio debetur ejus, qvod plus ceteris operæ aut sumtus impendunt, multoqve magis damnorum, in cujus retributionis certæ locum spes prædæ totius aut partis incertæ facile, nec sine ratione, conceditur. Sic Poëta,

Præda sit hæc illis, qvorum meruere labores.

2. * De sociis exemplum est in federe Romano, qvo Latini in prædæ partem æqvam admittuntur in iis bellis, qvæ populi Romani auspiciis gerebantur. Sic in bello, qvod Ætoli gerebant adjutoribus Romanis, Ætolis qvidem urbes & agri, Romanis autem captivi & res mobiles cedebant. Post victoriam de rege Ptolemæo partem prædæ Athenienſibus dedit Demetrius. Ambrosius historiam tractans Abrahami moris hujus æqvitatem ostendit: *Sane his, qvi secum fuissent, in adjumentum fortasse sociati, partem emolumenti tribuendam asserit, tanqvam mercedem laboris.*

Propert. Liv. L. IV. & XXIV. Dionys. L. VI. Polyb. L. XI. Plut. Demetr. Liv. L. XXIX. Lib. 1. de Abrah. c. 3. Num XXII, 27. 47. 1. Sam. xxx, 22. & deinceps II. Mac. VII, 28. 29. Plut. Apopht. † h. c §. 17. n. 1. in fin.

***

De sociis exemplum est) Priscis Latinis tertias prædæ populus Romanus præstabat; Plinius lib. XXXIX. 5. Pro modo missi militis prædam partiuntur pagi Helvetici, teste Simlero: pro modo sumtuum partiti Pontifex, Imperator, Veneti, bello contra Turcam; Paruta IIX. Pomponius Armeniam minorem Dejotaro Galatiæ regi donavit, qvia socius belli Mithridatici fuerat.

3. De subditis exemplum est in populo Hebræo, apud qvem pars prædæ dimidia cedebat * his, qvi in procinctu fuerant. † Sic & Alexandri miles prædam privatis ereptam suam faciebat, nisi qvod eximia qvædam solitus esset ad regem referre: unde accusatos eos videmus, qvi ad Arbela conspirasse dicebantur, de præda omni ita sibi vindicanda, ut nihil in ærarium deferrent.

***

His qvi in procinctu fuerant) Pisidæ partem prædæ dabant his, qvi domos servarant; Chalcocondylas lib. V.

4. At qvæ publica hostium aut regis fuerant, exemta erant huic licentiæ. Ita legimus Macedonas, cum Darii castra ad Piramum amnem irrupissent, ingens auri argentiqve pondus diripuisse, nec qvicqvam reliqvisse intactum, *præter regis tabernaculum: *tradito more*, inqvit Curtius, *ut victorem victi regis tabernaculo exciperent*: unde non abit mos Hebræorum, qvi victi regis coronam regi imponebant victori: eidemqve assignabant (qvod in Thalmudicis Digestis legitur) regiam suppellectilem bello captam: & qvod in rebus gestis Caroli Magni legimus, cum is Hungaros vicisset, privatas opes militi, regias ærario cessisse. At apud Græcos λάφυρα erant publica, ut ante ostendimus, σκῦλα singulorum. Vocant autem σκῦλα ea, qvæ durante certamine eripiuntur hosti, λάφυρα, qvæ post certamen: qvod discrimen & aliis gentibus nonnullis placuit.

2. Sam. XII, 30. Tit. de Rege.

Arius de Bello n. 162. Bellin. p. 2. tit. 18. n. 3. Donell. L. IV. Com. c. 21. Sylv. in verbo bellum. 1. in p. ex Rosell. Wesem. ad §. itē ea. 17. Inst. de Rer. Divis.

***

Præter regis tabernaculum) Vide & Diodorum libro VI. & Plutarchum Alexandro. Similia vide apud Xenophontem II. de Cyro, & belli sui IV. & VII.

5. At apud Romanos veteri qvidem republica non tantum fuisse concessum militibus, satis apparet ex his, qvæ supra † diximus. Plusculum indulgeri cœpit militi in bellis civilibus. Ita à Sullano milite Æqvulanum direptum legas. Et Cæsar post pugnam Pharsalicam castra Pompejana militi dat diripienda cum hoc dicto apud Lucanum,

App. civil. I. Lib. VII. App. civil. IV. Tac. Hist. III. † h. c. §. 15. seqq.

Superest pro sanguine merces,
Qvam monstrare meum est, nec enim donare vocabo
Qvod sibi qvisq; dabit.

Bruti & Cassii castra diripuerunt Octaviani & Antoniani milites. Bello civili alio Flaviani ad Cremonam ducti, qvanqvam instabat nox, coloniam divitem festinant impetu capere; veriti alioqvi, ne opes Cremonensium in sinu præfectorum legatorumqve essent, gnari scilicet, ut Tacitus loqvitur, *expugnatæ urbis prædam ad militem, deditæ ad ducem pertinere.*

6. Atqve id langvescente disciplina eo libentius concessum militi, ne, manente periculo, omissis hostibus, præda manus impediret, qvod plurimas sæpe victorias corrupit. Cum castellum Volandum in Armenia Corbulo expugnasset, *Imbelle vulgus*, narrante Tacito, *sub corona venditum, reliqva præda victoribus cessit.* Apud eundem scriptorem in prælio Britannico Svetonius suos hortatur, ut cædem continuent prædæ immemores: addens, parta victoria cuncta ipsis cessura: qvalia & alibi passim invenias. Adde qvod *ex Procopio jam modo attulimus.

Tac. Ann. XIII. Ann. XIV.

Ex

§. 24. n. 4 (a) publica n. sunt q̃ a principe possidentur illa v. non possunt occupari a privato, cum nulla proportio sint sic in liberatione Viennae. 1683. tormenta nec sibi vendicavit Rex Polonia sed relicta fuerunt Caesari.

b) sic ao 1592 Thiani a turcis clade affecti in Istria ut occisi 15000. quoniam praepostere ad praedam cessissent.

§. 25. Rs. vel plane decidendum non esse ob-
neutralitatem quam omnes habent, qui bello
non sunt immixti; vel et moribus loci ubi
litigant, quia ibi ius poscunt.

Franckesche Stiftungen zu Halle

***

Ex Procopio) Is Vandalicorum II. narrat, Salomoni in Levatas bellum gerenti infensos fuisse milites, qvod prædam detineret : dicebat, id se facere, ut bello finito distribueret pro cujusqve meritis. Et Gotthicorum II. o-omnem ex Piceno prædam convectam ad Belisarium, qvi eam pro meritis divideret; addita causa: οὐ γὰρ δίκαιον ὑφ' ἑτέρων μὲν τοὺς κηφῆνας πόνῳ μεγάλῳ ἀπόλλυσθαι, ἄλλους δὲ τοῦ μέλιτος οὐδεμιᾷ τραλαιπωρίᾳ ὀνίνασθαι, *non æqvum esse ab aliis magno labore fucos interfici, alios autem, sine ulla molestia, melle vesci.*

7. Sunt autem qvædam tam exigua, ut publicari digna non sint; hæc ubiqve solent capientes seqvi populi concessu. Talia erant vetere Romana republica, hasta, hastile, ligna, pabulum, uter, follis, facula, & si qvid minoris esset nummi argentei. Nam has exceptiones sacramento militari additas apud Gellium legimus. Cui non dissimile est, qvod nautis etiam stipendio militantibus conceditur. Galli despolitationem aut pilagium vocant, & eo comprehendunt vestem, aurum qvoqve & argentum intra decem scutatos. Alibi pars aliqvota prædæ militibus datur, ut in Hispania,*modo qvinta, modo tertia, aliàs dimidia penes regem manet: & septima, interdum decima penes ducem exercitus: cetera sunt capientium: *exceptis navibus bellicis, qvæ totæ regi cedunt.

Lib.XVI.c.IV. Const. Gall. Lib.XX.tit. XIII.art.10. & 16. Leg. Hisp. Lib.IV.tit. XXVI. p. 2.

***

Modo qvinta) Eum & Turcis morem tribuit Leunclavius libro III. & libro V.

Exceptis navibus bellicis) Sic machinæ regibus exceptæ apud Gotthos; Johannes Magnus historiæ Svedicæ libro XI. c. II.

8. Est & ubi operæ periculi sumtuumqve habita ratione partitio instituitur, ut apud Italos captæ navis pars tertia cedit domino navis victricis, tantundem ferunt, qvorum merces in navi erant, tantundem hi, qvi pugnaverunt. Nec non & illud accidit, ut, qvi suo periculo ac sumtu bellum ministrant, non totam prædam auferant, sed partem debeant publico, aut ei, qvi ex publico jus suum trahit. Sic apud Hispanos, si in bello naves privatis sumtibus instruantur, de præda pars regi, pars & maris præfecto debetur. Galliæ moribus decimam fert maris præfectus: sic & apud Hollandos: sed hic qvinta prius prædæ pars à republica deducitur. Terra vero passim nunc usurpatur, ut in direptionibus oppidorum & præliis suum qvisq; faciat, qvod cepit: in excursibus vero capta communia fiant eorum, qvi in comitatu sunt, inter ipsos pro dignitatis ratione partienda.

Consulatus Maris cap. ccl. xxxv.

Lib.XIX. tit. XXVI. p. 2. l. 14. Const. Gall. L.XX. tit. 14 art. 1. Instruct. rei marit. c. XXII.

XXV. Hæc autem eo pertinent, ut sciamus, si apud populum bello non permixtum controversia oriatur de re bello capta, addicendam rem ei, cui favent leges aut mores populi, à cujus partibus res capta est: qvod si ejus

nihil probetur, ex jure gentium communi rem ipsi populo adjudicandam, si modo ea res in actu bellico capta est. Nam ex his, qvæ dicta jam ante à nobis sunt, satis apparet, non omnino verum esse id, qvod pro Thebanis adfert Liv. V. c. 4. Qvintilianus; in eo, qvod in judicium deduci potest, nihil valere jus belli, nec armis erepta, nisi armis, posse retineri.

†††

Si modo ea res) Rectè hanc restrictionem additam putamus: qvum extra actum bellicum miles non ut servus Reip. sed ut alius qvilibet privatus consideratur, adeoqve modis acqvirendi tàm ex jure gentium, qvàm civili uti possit.

Conf. §. 5. n. seqq. † L. 3. c. 4. §. 7. Hoc cap. 6. §. 5. Liv. lib. 14.

XXVI. 1. Qvæ vero res hostium non sunt, etsi apud hostes reperiantur, † capientium non fiunt: id enim, ut jam ante diximus, nec naturali juri congruit, nec jure gentium introductum est. Sic Romani Prusiæ dicunt: * *Si is ager Antiochi non fuisset, eo ne populi qvidem Romani factum apparere.* Si qvod tamen in illis rebus jus habuit hostis, qvod possessioni connectatur, puta pignoris, retentionis, servitutis, id, qvo minus capientibus acqviratur, nihil obstat.

***

Si is ager Antiochi non fuisset, eo ne populi qvidem Romani factum apparere) Sic nec Bocchi factus ager victo Jugurtha is, qvi non Jugurthæ, sed Bocchi liberorum fuerat; Appianus Exc. legationum 28. Simile vide apud Crantzium Saxonicorum XII.

2. Solet & hoc qværi, an extra territorium utriusq; partis bellum gerentis capta fiant capientium? qvod & de rebus & de personis solet in controversiam vocari. Si jus solum gentium respicimus, puto locum hic non considerari, sicut & hostem ubiq; rectè interfici diximus. † Sed qvi in eo loco imperium habet, potest lege sua prohibere, ne id fiat; & si contra legem factum sit, de eo, tanqvam de delicto, poscere potest, ut sibi satisfiat. Simile est, qvod in agro alieno capta fera dicitur capientium fieri, sed à domino agri prohiberi posse accessum.

† L. 3. c. 4. §. 8. L. 3. qvod. e. nim. D. de Acq. Rer. dom. L. Divus Pius. 16. D. de Servit. præd. Rustic. Silv. in verbo bellum. 1. §. 3. & §. 11. vers. octavo. † h. c. §. 2. n. 1. §. 7. n. 1. c. X. §. 5. n. 1.

XXVII. Jus autem hoc externum † acqvirendi res bello captas ita proprium est belli solennis ex jure gentium, ut in aliis bellis locum non habeat, nam in bellis aliis inter exteros res non acqviritur vi belli, sed in compensationem debiti, qvod aliter obtineri non potest. In bellis autem inter cives, sive magna ea, sive parva sint, nulla fit dominii mutatio, nisi auctoritate judicis.

CAPUT VII.

De jure in captivos.

I. Omnes captos bello solenni jure gentium servos fieri:
II. Et eorum posteros.
III. In eos qvidvis impune fieri.
IV. Res captorum, etiam incorporales, dominum sequi.
V. Causa

§. 1. n. 1. (a) Servituti n. naturali si locus dandus esset, perpetuae turbae in ~~vita~~ ~~sociali~~ Civili, alijs hunc aliisve iterum alium pro servo naturali habentibus, eoq imperium in eum quaesituris. Conf. 4. 2. c. 22. §. 9. ubi prolixi fuimus. Vocantur etiam aliquos servos naturales improprie, sed qui ob defectum iudicii seipsos regere nequeunt et propterea digni ut subiciantur sic principes vocamus servos a natura, qui a nutu ministrorum pendent et sic regunt ab ipsis servis. Similis conditionis fuisse philippum 3. Hispaniae regem scriptores produnt, quippe in eius conclave literae inventae cum hac inscriptione Potentissimo regi Hispaniarum nunc in servitio Ducis de Lerma. Quid sentiendum de captura nigritarum in affrica a portugallis exercita, et qua aerarium regium quotannis aliquot millionibus augetur. Vid. Hist. Civil. cap. 8. portugallia et autor Voyage d'Espagne c. 19. pro affirmativa stare videntur (1) quia sunt servi a natura h. e tales qui se regere nequeunt unde digni qui subiciantur. Vid. c. 22. th. 10, quippe cum propriis ingeniis suis in servitutem propendeant, seu quod servitutem vitae sociali non incommodum sentiant. (2) idq a maledictionis Moachicae Chami dictatae, ut posteri Chami non domini sed servi essent unde nunquam constans aliquod imperium condidisse legitur. Verum ita sentiendum puto scrupulos aliquos manere posse. Vid. c. 22. §. 2. §. 10. Quia injuria sit hominem jure suo privare, et quidem ultra meritum nec pro portugallis militare pt maledictio dei, juste n. quidem patiuntur, deq n. recte puniit Chamum et posteros sed tn. eo ipso portugalli recte non faciunt sed injuste rationes vide in l. 2. c. 22. §. 1. n. 2. lit. a.

Ad l. 1. c. 3. §. 8. n. 4.

V. Causa cur id constitutum.
VI. An ita captis licitum sit fugere:
VII. An & domino resistere.
VIII. Jus hoc non apud omnes gentes sem per obtinuisse:
IX. Nec nunc obtinere inter Christianos; & quid ei sit surrogatum.

temperamenta Vitig. c. 4. Vide & c. 12.

I. 1.

SErvi naturâ quidem, id est citra factum humanum, aut primævo naturæ statu hominum, nulli sunt, ut & alibi † diximus: quo sensu recte accipi potest, quod à Jurisconsultis dictum est, contrà naturam esse hanc servitutem: ut tamen facto hominis, id est pactione †† aut delicto, servitus originem accipiat, justitiæ naturali non repugnat, ut alibi quoque ††† ostendimus.

† L. II. c. XXII. §. 12. L. I. c. 2. §. 5. L. Libertas. 4. §. 1. D. de Statu hominum. †† L. I. c. III. §. 8. n. 4. ††† L. II. c. V. §. 27. & 32. L. III. c. XIV. §. 8. n. 1.

†††

Contra naturam esse) Interim juxtà *Leonhard. Leff. de J. & J. l. 2. cap. 4. dub. 9. n. 56. pag.* 33. servitus non est ita contra naturam, ut sit contra rectam rationem, vel præceptum naturale, sed dicitur esse contra naturam, quia est contra primævam naturæ conditionem, secundum quam, cum omnes essent recti, & sine peccato, iniquum fuisset, si alter alterum servituti subjecisset: nunc autem suppositio peccato est secundum rationem: sicuti uti pharmacis & cruciatibus afficere homines est contra primam naturæ constitutionem, non autem est contra rationem, suppositio morbo vel peccato.

2. At eo, de quo nunc agimus, gentium jure aliquanto latius patet servitus, tum quoad personas, tum quoad effecta. Nam personas si spectamus, non soli, qui se dedunt aut servitutem promittunt, pro servis habentur, sed omnes omnino bello solenni publico capti, ex quo scilicet intra præsidia perducti sunt; ut ait Pomponius. †† Neque delictum requiritur, sed par omnium fors est, etiam eorum, qui fato suo, ut diximus, ‡ cum bellum repente exortum esset, intra hostium fines deprehenduntur.

†† h. L. c. 6 §. 3. n. 2. L. 5. postliminii. §. 1. D. de Captivis. L. in bello. 12. D. de Capt. ‡ h L. c. 6. §. 12. n. 1.

3. Polybius historiarum secundo: *τί δ' ἂν πάθοντες ἐπὶ δίκῃ δόξαιεν ἀμύσασθαι δεδωκέναι; τυχὸν ἴσως εἴποι τις ἂν πεαθέντες μὴ τεκνῶν ἢ γυναικῶν ἕπεσθαι κατεπολεμήθησαν. ἀλλὰ τοῦτό γε ἐν τοῖς μηδὲν ἀσεβὲς ὑπειλεγμένοις μὴ ἧς τὸ πολέμου νόμους (φάσκει) παθεῖν. Quid*, inquit, *patiendum his est, ut justa supplicia pendant? Dicat forte aliquis, vendendos cum liberis & uxoribus, quando armis victi sunt. At hæc * belli lege etiam illis ferenda sunt, qui nihil impii commiserunt.* Atq; eo fit id, quod Philo notat his verbis: *πολλοὶ πολλάκις καιροῖς ἀβελτήτοις τῶν σφόδρα ἀγαθῶν τὴν ἐλευθερίαν ἀπέβαλον. Multi quidem boni variis casibus nativam amiserunt libertatem.*

Libro omnem virum bonum esse liberum. Orat. XV.

* * *

Belli lege) Servius ad primum Æneidos de Hercule: *A cujus portu cum eum Laomedon arceret, occisus est, & ejus filia Hesione, belli jure sublata, comiti Telamoni tradita est, qui primus ascenderat murum, unde Teucer natus est.* idem ad X Æneidos eandem narrans historiam: *Hesionem Græci Trojanis reddere noluerunt, dicentes, se eam habere jure bellorum.* Josephus libro XIV. *αἰχμαλωτευθέντας ἀ νόμῳ πολέμου, cum capti essent non belli jure. τῷ τῶν δορυαλώτων νόμῳ.* & alibi: *δορυληπτῶν θεσμῷ, jure eo, quod in captos constitutum est*, ait Menan-

Menander Protector. multa huc pertinentia habes capite præcedente: qvia scriptores captas res captosq; homines conjungunt aut æqvant.

4. Dion Prusæensis cum modos acqvirendi dominii qvosdam recitasset: τρίτος δὲ κτήσεως τρόπος, ὅταν ἐν πολέμῳ λαβὼν αἰχμάλωτον τοῦτον τὸν τρόπον ἔχῃ κατὰ δουλωσάμενον, *ubi qvem qvis bello nactus captivum hoc modo servum factum possidet.* Sic pueros bello captos abducere πολέμου νόμον vocat Oppianus de piscatu II.

II. Neq; vero ipsi tantum servi fiunt, sed & posteri in perpetuum, nempe † qvi ex matre serva post servitutem nascuntur. Et hoc est, qvod jure gentium servos nostros fieri dixit Martianus, qvi ex ancillis nostris nascuntur. Servitio subjectum uterum dixit Tacitus, agens de Germani ducis uxore.

III. 1. Effecta vero juris hujus infinita sunt, ita ut in servum domino nihil non licere dixerit pater Seneca. Nulla perpessio est, qvæ non impune illis imponatur, nulla actio, qvæ non qvovis modo imperetur aut extorqveatur: ita ut etiam sævitia dominorum in serviles personas impunita sit, nisi qvatenus lex civilis sævitiæ modum pœnamq; ponit. *Apud omnes peræq; gentes*, ait Cajus, *animadvertere possumus dominis in servos vitæ necisq; potestatem fuisse.* Addit deinde, fines huic potestati positos ex lege Romana, in solo scilicet Romano. Huc pertinet illud Donati ad Terentium, *Qvid non justum domino in servum?*

2. Sed & res omnes, qvæ captæ fuerant, cum persona acqviruntur domino. Ipse servus, qvi in potestate alterius est, ait Justinianus, nihil suum potest habere.

IV. Unde refellitur, aut certè * restringitur, eorum sententia, qvi dicunt, incorporalia † belli jure non acqviri. Nam verum est, non primo ac per se acqviri, sed media persona, cujus ea fuerunt. Excipienda tamen sunt ea, qvæ ex singulari personæ proprietate fluunt ac proinde inalienabilia sunt, ut jus patrium. Hæc enim si manere possunt, manent penes personam: si non, extinguuntur.

***

Restringitur eorum sententia, qvi dicunt, incorporalia belli jure non acqviri) Valerius Maximus libro VI. c. IX, 11. de Cn. Cornelio Asina: *Qvi consul à Pœnis apud Luparas captus, cum belli jure omnia perdidisset,* δοῦλος ἄκυρος πάντων καὶ ἑαυτοῦ. *Servus, aliarum rerum dominium non minus, qvam sui ipsius perdidit.* Philo, libro omnem virum bonum esse liberum.

V. 1. Atq; hæc omnia jure gentium, de qvo agimus, non aliam ob causam introducta sunt, qvam ut tot commodis deliniti captores libenter abstinerent à summo illo rigore, qvo captos & statim & post moram interficere poterant, ut ante † diximus. * *Servorum appellatio*, inqvit Pomponius, *ex eo fluxit, qvod imperatores captivos vendere ac per hoc servare nec occidere solent.*

Dixi,

† L. II. c. V. §. 29. c. IIX. §. 18. L. 5. Et servorum. §. 1. D. de Statu hominũ. Ann. 1. 1. Contr. 5.

L. 1. §. 1. L. 2. D. de his, qvi sui vel al. sunt juris. Inst. de his, qvi sui vel alter. juris sunt. §. fin. Andria actu 1. scen. 1.

† h. L. c. 20. §. 12. n. 2. Inst. per qvas pers. cuiq; acq. § itē vobis. 3.

† h. L. c. 4. §. 5. seqq. L. Pupill. 9. 239. §. 1. D. de V. S.

§. 2. (a) hoc modo capitur, qd dicitur partum se-
qui ventrem Vid. annot. Simonis. ad. c. 6. 1.
2. §. 18.

§. 3. n. 1. (b) servus n. jure persona caret quia
servus in alterius potestate est, ergo injuria
in illum [illegible] cadunt vel injuriarum non
sunt capaces. sed temperamentum vide cap.
11. §. 2. n. 3. uti sensus Grotius talis, jure externo
omnia licere h. e. impune fieri sed jus inter-
num nullum esse, ratio n. naturalis non
permittit. ut omnis generis injuriae exerceantur
nulla n. fictione tolli possunt jura homi-
nis aut humana natura. unde nec servus
jure vitae ac necis subjacet, quia sed eadem re-
ligione exercendum suadet. Grotius qua juris
dictio Civilis. §. 3.

§. 4. (d) quia sunt personae accessoria etiam
illam sequuntur, est n. persona subjectum
in cui inhaerent, sic. [illegible]
[illegible] ita tamen ut captus per consensum
suum ea in me transferat. sed illa jura
quae per se et immediate alicui personae com-
petunt. tendunt vel in alias personas
vel in res. jura quae personae competunt in
aliam personam cum non nisi huius consensu
sint quaesita (qui consensus non promiscue quem-
libet spectavit, sed certum duntaxat homi-
nem) haudquicquam simul adquisita intelli-
guntur sic rege ab hostibus capto, non sta-
tim hosti regnum quoque quaesitum Cons. c.
8. §. 1. n. 3.

§. 3. n. 2. (c) Grotius generale temperamentum
exhibet. c. 14. §. 6. qd etiam hic locum inve-
niet, nam quamvis omnia amittit, jure n. per-
sona caret, quia respectu tm dominium ha-
bemus in res, reservandum tm. ipsi aliquod
dominium imperfectum ratione illarum re-
rum quibus dominus in servitio non eget, vel quas
extra servitium sibi acquirit (quas nec etiam
[illegible] rigore quaeratur retinere poterit)
quoniam dantur actus q. non ex necessitate sed
voluntate agit. §. 6. n. 2. c. 14.

§. 6. n. 1. (a) tractat hic grotius nobilem materiam de jure externo et interno, sic ut quamvis sit aliquid injustum jure interno hoc tamen posse esse justum jure externo, quia cogi possumus sic dicit aliquem fugere posse salvas conscientia, sed non posse jure externo. Cons. l. 3. c. 4. §. 3 lit. a. et in Hispania sententiae judicum standum quamvis appellationi locus datur sententia tamen in vigore manet sed judices si incurrantur injustitiae damnantur. Quae ratio praevalentiae juris externi pro jure interno, ~~dicit Grotius~~ ~~[illegible]~~ esse, est evitatio majoris mali, ut loco. c. 4. §. 3, unde non licet fugere jure externo si non licent, occiderentur, satis ergo cogi captivos quam ut occidantur. Obj. quod leges injustae videantur defendi sed resp. Grotius l. 2. c. 12 §. 12. n. 2. in fine. exemplum etiam habemus Exodi. 21. [illegible] non licebat uxorem suam quam in familia [illegible] interat post 20 annos educere quod injustum videtur, quia sanctitas matrimonii videtur obstare, sed fiebat ob majus malum

Dixi, ut libenter abstinerent: neqve enim qvasi pactio est, ut abstinere cogantur, si jus hoc gentium spectes. sed modus persvadendi ab eo, qvod est utilius.

***

Servorum appellatio ex eo fluxit) Vide & Servium ad V. Æneidos, ubi originem vocis *saltem* explicat.

2. Eademqve ex causa hoc jus etiam in alios transcribitur, perinde, ut rerum dominium. Ad natos autem dominium hoc porrigi ideo placuit, qvia aliqvi, si summo jure captores uterentur, illi ipsi nascituri non erant. Cui consequens est, ut nati ante calamitatem, nisi ipsi capiantur, servi non fiant. Ideo autem natos maternæ esse conditionis placuit gentibus, qvia serviles concubitus nec lege, nec certa custodia erant constricti, ita ut nulla sufficiens præsumptio patrem indicaret. Atqve ita capiendum Ulpiani illud; *Lex naturæ hæc est, ut qvi nascitur sine legitimo matrimonio, matrem sequatur*, id est lex consvetudinis generalis, ab aliqva ducta ratione naturali, qvomodo juris naturalis vocem abusione qvadam interdum sumi alibi † qvoqve demonstravimus.

† L. II. c. XII. §. 26. n. 2.

3. Non frustra autem à gentibus introducta hæc jura exemplo bellorum civilium intelligi potest, in qvibus plerumqve videmus, captos interfectos, qvia in servitutem redigi non poterant: qvod & Plutarchus notavit vita Othonis; & * Tacitus historiarum secundo.

***

Tacitus historiarum secundo) Et tertio, de Cremonensibus captis, *Irritam prædam militibus fecerat consensus Italiæ.*

4. Ceterum populine an singulorum fiant, qvi capiuntur, ex his, qvæ de præda diximus, definiendum est. nam homines hac in re jus gentium rebus †† æqvavit. Cajus Jurisconsultus libro II. rerum qvotidianarum: *Item qvæ ex hostibus capiuntur, jure gentium statim capientium fiunt*, †† *adeo qvidem, ut & liberi homines in servitutem deducantur.*

† l. 3. c. 6. §. 20. n. 2.

†† h. l. c. 6. §. 2. n. 4. l. 5. naturalem §. 7. & l. 7. Adeo. D. de acq. rer. dom.

VI. 1. Qvod tamen Theologi nonnulli sentiunt, qvi bello injusto capti sunt aut ex captis nati, iis fas non esse fugere, nisi ad suos; in eo eos falli (a) non dubito. Id qvidem interest, qvod * si ad suos fugiant bello manente, libertatem consequuntur ex postliminii † jure: si ad alios, aut etiam, pace facta, ad suos, vindicanti domino reddendi sunt. # Sed non ideo seqvitur, animo qvoqve injici religionis vinculum; cum multa sint jura, qvæ tantum externum judicium spectant, qvalia sunt hæc belli jura, qvæ nunc exponimus. Nec est, qvod objiciat aliqvis, ex dominii natura talem in animo obligationem seqvi. Respondebo enim, cum multæ sint dominii species, posse & dominium dari, qvod tantum in judicio humano, & qvidem coactivo, valeat. qvod & in aliis juris generibus occurrit.

(a) h. l. c. 14. §. 7.

† h. l. c. 9. §

Pppp Si

***

Si ad suos fugiant, bello manente, libertatem consequuntur ex postliminii jure) Plinius naturalis historiæ VII, 28. de M. Sergio: bis ab Annibale captus, bis vinculorum ejus profugus.

Soto de Just. & Jure L. IV. qv. 4. art. 3. Less. Lib. 2. c. 14. dub. 3.

3. Tale enim aliqvatenus & jus est testamenta nulla dicendi, ob deliqvium solennitatis alicujus, qvam jura civilia præscribant. Probabilior enim sententia est, etiam, qvod tali testamento relictum est, retineri salva pietate posse, saltem qvamdiu ei non contradicitur. Nec longe abit dominium ejus, qvi secundum leges civiles mala fide præscripsit: nam & hunc civilia judicia, ut dominum, tuentur. Et hac distinctione facile solvitur nodus ille, qvem Aristoteles nectit de cavillationibus libro II. c. 5. ἆρα δίκαιον τὰ αὑτοῦ ἔχειν ἕκαστον; ἂν δ' αὖ τις κρίνοι κατὰ δόξαν τὴν ἑαυτοῦ, ἂν ᾖ ψευδῆ, κύριά ἐστιν ἐκ τοῦ νόμου. τὸ αὐτὸ ἄρα δίκαιον καὶ οὐ δίκαιον. *Nonne jus est, ut sua qvisq; habeat? At qvæ ex animi sui sententia judex judicaverit, ex lege rata sunt. Erit ergo idem jus & non jus.*

3. In nostra vero qvæstione nulla causa fingi potest, cur gentes aliud spectaverint, qvam externum illud, nam facultas vindicandi servum, & cogendi, imo & vincendi, & res ejus habendi, sufficiebat, ut captis captores vellent parcere: aut si tam feri essent, ut istis utilitatibus non moverentur, certe nec moturum eos fuerat vinculum aliqvod animis injectum, qvod ipsum tamen, si omnino sibi necessarium crederent, *poterant exigere fidem aut jusjurandum.

***

Poterant exigere fidem aut jusjurandum) Bembus historiæ libro X. ab eo non attaminari furti crimine animum, si res suas subducat.

Ziegl. p. 559

4. Neqve vero temere in lege, qvæ non ex †æqvitate naturali, sed maioris mali vitandi causa, lata est, ea sumenda est interpretatio, qvæ peccato obnoxium faciat actum ceteroqvi licitum. Florentinus† Jurisconsultus: *nihil interest, qvomodo captivus reversus est: utrum dimissus, an vi vel fallacia potestatem hostium evaserit.* Nimirum, qvia hoc jus captivitatis ita jus est, ut alio sensu plerumqve & injuria sit, qvo nomine & à Paulo Jurisconsulto nominatur: jus, qvoad effectus qvosdam: injuria, si id, qvod rei intrinsecum est, spectetur. Unde & hoc apparet, si qvis bello injusto captus in potestatem hostium venerit, ab eo non attaminari furti crimine animum, si res suas subducat, *aut laboris sui mercedem, si qvam supra alimenta præstari æqvum est; modo ipse neqve suo, neqve publico nomine, qvicqvam debeat domino, aut ei, cujus jus dominus acceperit. Nec refert, qvod fuga talis & subductio deprehensa graviter puniri soleant. Nam & hæc & alia multa faciunt potentiores, non qvia æqva sunt, sed qvia ipsis expedit.

† L. 3. c. 9. §. 5. L. Nihil 26. D. de Capt.

Ziegl. p. 559

L. 19. Postliminium est jus. in princ. Eod. tit.

Ziegl. p. 559

Bannes 2, 2. qvæst. 40.

***

Aut laboris sui mercedem) Huc pertinent ea, qvæ à nobis ex Irenæo & Ter-

Tertulliano allata sunt supra ad l. II. capitis VII. §. 2. ubi de Hebræis agitur Ægypto egressis, ad qvos & hoc Philonis pertinet de vita Mosis: οἱ δ' ἐλαυνόμενοι καὶ διωκόμενοι, τὴν αὐτῶν εὐγενείας εἰς ἔννοιαν ἐλθόντες, τόλμημα τολμῶσιν ὁποῖον εἰκὸς ἦν τοὺς ἐλευθέρους καὶ μὴ ἀμνήμονας ὧν ἐβεβουλεύθησαν ἀδίκως. πολλὴν γὰρ λείαν ἐκφορήσαντες, τὴν μὲν αὐτοὶ διεκόμιζον ἐπηχθισμένοι, τὴν δὲ τοῖς ὑποζυγίοις ἐπέθεσαν, οὐ διὰ φιλοχρηματίαν, ἢ ὡς ἄν τις κατηγορῶν εἴποι, τὴν τῶν ἀλλοτρίων ἐπιθυμίαν. πόθεν; ἀλλὰ πρῶτον μὲν ὧν παρὰ πάντα τὸν χρόνον ὑπηρέτησαν, ἀναγκαῖον μισθὸν κομιζόμενοι. εἶτα δὲ ὑπὲρ ὧν κατεδουλώθησαν ἐν ἐλάττοσι καὶ οὐχὶ τοῖς ἴσοις ἀντιλυποῦντες: & qvæ ibi seqvuntur plura. *Illi autem cum ejicerentur fugarenturqve, nobilitatis suæ memores, rem incipiunt dignam viris ingenuis, nec oblitis eorum, qvæ per injuriam dolumqve malum pertulerant, multa enim spolia partim ipsi exportarunt, partim imposuerunt jumentis, non per avaritiam, aut qvod calumniator aliqvis dixerit alieni cupiditatem. Unde enim hoc illis? sed primum qvidem, ut ministerii tam longi temporis mercedem sibi necessariam haberent, deinde pro servitute per vim imposita pœnam non parem, sed multo minorem expetentes. Add. L. I. c. I. §. 10. n. 6.* Est similis historia Malchi viri sancti descripta ab Hieronymo in epistolis, & Langobardi Leupgis, qvam nobis dat pronepos ejus Paulus Warnafredi libro IV. Adde, si placet, & Confessionem editam ab Lanici Patricii nomine.

5. Qvod vero prohibent * canones (*a*) nonnulli suadere servo ministerium domini sui destituere, si ad servos referas, qvi pœnam justam ferunt, aut voluntaria pactione se addixerunt, præceptum est justitiæ; sin ad eos, qvi bello injusto capti sunt, aut ex captis nati, ostendit Christianos Christianis auctores potius patientiæ esse debere, qvam rei talis, qvæ qvamvis licita animos tamen à Christianismo alienos aut alioqvi infirmos posset offendere. Similemqve in modum accipi possunt Apostolorum ad servos monita, nisi qvod illa magis videntur obedientiam à servis exigere dum serviunt; qvod naturali æqvitati consentaneum est. nam alimenta & operæ sibi mutuo respondent.

C. 137. si qvis servum. 17. qv. p. 4. & c. seq.

(*a*) L. II. c. V. §. 29. n. 2.

***

Canones nonnulli) ex Synodo Gangrensi.

VII. Ceterum ab iisdem, qvos indicare † cœpi, Theologis illud dictum recte arbitror, servum domino jus illud externum exseqventi resistere illæso justitiæ officio non posse. Est enim inter hoc & ea, qvæ diximus, manifesta discrepantia. Externum jus, qvod qvidem non sola agendi impunitate sed & judiciorum tutela constat, inane erit, si ex adverso resistendi jus maneat, nam si domino vi resistere licet, licebit & magistratui dominum tuenti, cum tamen magistratus ex jure gentium dominum in illo dominio ejusqve usu defendere debeat. Est ergo hoc jus simile ei, qvod summis in qvaqve civitate potestatibus alibi † tributum est à nobis, ut vi illis resistere licitum piumqve non sit. Ideo & Augustinus utrumqve conjunxit, cum dixit: *Ita à plebibus*

† §. præced. n. 1.

† L. 1. c. 4. à §. 1. ad §. 7.

bus principes & à servis domini ferendi sunt, ut sub exercitatione tolerantiæ sustineantur temporalia, & sperentur æterna.

†††

Si domino vi resistere licet, licebit & Magistratui) Absoluto sc. Sed tamen hæc Conseqventia videtur infirma: magistratus enim, qvum à nullo judicari possit, tanqvam potentia activa, subditi, utpote potentiæ passivæ, resistentiam omninò (*vid. tamen exceptiones in l. 1. c. 4. §. 8. seqq.*) respuit: Dominus autem, si servum suum intolerabili injuriâ afficiat, vel planè occidat, pœnam Reip. incurrit, qvum re suâ abutatur. Qvemadmodum igitur Judex domino interdicit occisione servi; ita & servus ipse, officio judicis momentaneè cessante, qvâ homo, naturali defensione utitur.

IIX. Sed & hoc sciendum est, jus istud gentium de captivis nec semper receptum fuisse, nec apud gentes omnes: qvanqvam Romani Jurisconsulti universaliter loqvuntur, partem notiorem indigitantes totius nomine. Sic

Devt. XXIII. 15. * apud Hebræos, qvi specialibus institutis ab aliorum populorum communitate segregabantur, perfugium erat servis, nimirum, ut recte notant interpretes, his, qvi nulla sua culpa in eam calamitatem devenerant: qvali ex

Bodin. de Rep. lib. I, c. 5. causa videri potest ortum jus, qvod in solo Francorum servis datur, proclamandi in libertatem, qvanqvam id nec qvidem nunc tantum bello captis, sed & aliis qvalibuslibet servis videmus dari.

***

Apud Hebræos) Vide Præceptorum vetantium CLXXX.

Bart. in L. 24. Hostes. D. de Capt. Covarr. in c. peccatũ, p. 11. §. 11. n. 6. Vict. de Jure belli, num. 42. Boer. decis. 178. Silv. in verbo bellum, 1. n. 1. Lib. IV. Plat. V. de Rep. Bar. in L. 21. Nam & Servius. D. de Neg. gest. Boër. decis. 178. Constit. Reg. Hisp. L. IIX. tit. 26. part. 2.

IX. 1. * Sed & Christianis in universum placuit, bello inter ipsos orto captos servos non fieri, ita ut vendi possint, ad operas urgeri, & alia pati, qvæ servorum sunt: merito sane; qvia ab omnis caritatis commendatore rectius instituti erant, aut esse debebant, qvam ut à miseris hominibus interficiendis abduci neqvirent, nisi minoris sævitiæ concessione. Atqve hoc à majoribus ad posteros pridem transiisse inter eos, qvi eandem religionem profiterentur, scripsit * Gregoras, nec eorum fuisse proprium, qvi sub Romano imperio viverent, sed commune cum Thessalis, Illyriis, Triballis, & Bulgaris. Atqve ita hoc saltem, qvanqvam exiguum est, perfecit reverentia Christianæ legis, qvod cum Græcis inter se servandum olim diceret Socrates, nihil impetraverat.

***

Sed & Christianis) Sed & Essenis, à qvibus ortum primi Christiani duxere. Vide Josephum.

Gregoras) Lib. IV. ubi hæc verba: νόμος γάρ ἐστιν οὗτος ἄνωθεν ἐκ διαδοχῆς ἀεὶ κατιὼν εἰς τοὺς ἀπολόνους ἀκήρατος, οὐ μόνον ῥωμαίοις καὶ θετταλοῖς, ἀλλὰ καὶ ἰλλυρίοις καὶ τριβάλλοις καὶ βουλγάροις, διὰ τὴν τῆς πίστεως ταυτότητα, τὰ μὲν πράγματα μόνα σκυλένειν, τὰ δὲ σώματα μὴ ἀνδραποδίζεσθαι, μηδὲ φονεύειν ἔξω τῆς πολεμικῆς παρατάξεως μηδένα. *Mos hic est ab antiquo deductus ad posteros, nec corruptus unqvam non Græco-Romanis modo & Thessalis, sed Illyriis*

qvoq,

§. 8 (a) Gallia olim quidem singulare fuit servos
non admittere, qd. tn. hodie non observatur Ra-
tione vero genuini intellectus intelligendum de
libertate Ecclesiastica, Christianissimum a regno
qd est regnum, liberum oportet esse sicut
Christus omnes in universum libertate donavit
ipse, qui nomen eius ferre gestiebat. contra eius
praecepta et disciplinam agere nefas ducebat.

quoq;, Triballis, & Bulgaris, propter fidei consortium, ut res quidem in prædam vertere liceat, homines autem nec captivos facere, nec interficere extra prælii tempus. Adamus Bremensis de sancto Ansgario: *Inde Hammaburg reversus de venditione Christianorum Nordalbianos correxit.* meminit hujus moris & Boërius Decisione CLXXIIX. additqve servari in Francia, Anglia, Hispania, ut si captus sit Dux, Comes, Baro, is non militum sit, sed Principis bellum gerentis.

2. Qvod autem hac in parte Christiani idem & * Mahumetistæ inter † se servant. Mansit tamen etiam inter Christianos mos captos custodiendi, donec persolutum sit pretium, cujus æstimatio in arbitrio est victoris, nisi certi aliqvid convenerit. Jus autem hoc captos servandi solet concedi singulis, qvi ceperunt, extra personas eximiæ dignitatis: in has enim reipublicæ, aut ejus capiti, jus dant plerarumqve gentium mores. † h.l.c. IX.§. fin. n.1.

***

Mahumetistæ inter se servant) Chalcocondylas lib. III. Leunclavius libro III. & libro XVII. Busbeqvius epistola exoticarum tertia.

CAPUT IIX.

De imperio in victos.

I. Acqviri bello & imperium civile, tum ut est in rege, tum ut est in populo, & ejus acqvisitionis effecta.
II. Acqviri & imperium herile in populum, qvi tum civitas esse desinit:
III. Interdum hæc misceri.
IV. Acqviri & res populi etiam incorporales, ubi tractatur qvæstio de chirographo Thessalorum.

I. 1.

QVi sibi singulos subjicere potest servitute personali, nihil mirum est, si & universos, sive illi civitas fuerunt, sive civitatis pars, subjicere sibi potest subjectione sive mere civili, sive mere herili, sive mixta. Hoc argumento qvidam utitur in controversia de Olynthio apud Senecam: *Servus est meus, qvem ego emi belli jure. vobis, Athenienses, expedit. alioqvin imperium vestrum in antiqvos fines redigitur, qvicqvid est bello partum.* Itaqve imperia armis qværi, victoriis propagari dixit Tertullianus. Qvintilianus jure belli regna, populos, fines gentium atqve urbium contineri. Alexander apud Curtium leges à victoribus dici, accipi à victis. Minio in oratione ad Romanos: *Cur Syracusas atqve in alias Siciliæ Græcas urbes prætorem qvotannis cum imperio & virgis & securibus mittitis? Nihil aliud profecto dicatis, qvam armis superatis vos iis has leges imposuisse.* Arioviſtus apud Cæsarem, *jus esse belli*, ait, *ut, qvi vicissent, iis, qvos vicissent, qvemadmodum vellent, imperarent*: Item *Populum Romanum victis non ad alterius præscriptum, sed ad suum arbitrium imperare consvesse.* Conf. cap. 15. h.l. Apolog. Liv. L. XXXV. De Bello Gallico l.1.

2. Narrat Justinus ex Trogo, qvi ante Ninum bella gesserant, *non imperium* Lib. I, 1.

rium sibi, sed gloriam qvæsisse, & contentos victoria abstinuisse imperio: Ninum primum fuisse, qvi fines imperii proferret, aliosq; populos bello subigeret; & ex eo id abiisse in morem. Bocchus apud Sallustium: *Ob regnum tutandum arma se cepisse. nam Numidiæ partem, unde Jugurtham expulerit, jure belli suam factam.*

De Bello Jug.

3 Potest autem imperium victori acqviri vel tantum, * ut est in rege aut alio imperante, & tunc in ejus duntaxat jus succeditur, non ultra; vel etiam, * ut in populo est, qvo casu victor imperium habet ita, ut & alienare possit, sicut populus poterat. Et sic factum, ut regna qvædam in patrimonio essent, diximus † alibi.

L. I. c. III. §. 12. n. 1. L. II. c. XIV. §. 10. et 2. 3. c. 2. §. 8. Ziegl. p. 569. 18.

† Lib. 1. c. III. §. XI. & seq. L. 2. c. 6. §. 3. seqq.

***

Ut est in rege) Alexander post pugnam ad Gaugamela rex Asiæ salutatus. Romani, qvæ Syphacis fuerant sua dixere πολέμου νόμῳ, *lege belli;* Appianus Excerptis legationum X. n. 28. Legati Gotthorum apud Agathiam 1. de Theuderico: Οδοάκρον καθελὼν τὴν ἐπηλύτην τὴν Τύρηνον (lege Σκύῤῥηνον) τὰ κείνου ἅπαντα κατέσχε τοῦ πολέμου θεσμῷ: *Cum Odoacrum devicisset advenam Scyrum, ejus qvæ fuerant belli jure tenuit.* At Hunnis dicentibus suos esse Gepidas, qvod eorum regem cepissent, negarunt id Romani, qvia Gepidæ habebant principem magis, qvam regem, nec in ipsius patrimonio erant; Meminit Menander Protector.

Ut in populo est) Persæ apud eundem Menandrum de Daras urbis territorio: ἐπεὶ ἡ πόλις (Δάρας) αὐτοῖς τῷ δεσμῷ τοῦ πολέμου ὑπεκλίθη, οὐκ ἀπὸ τρόπου καὶ τὰ ὅσα γε ὑπὸ τὴν πόλιν, ἁρμόζειν αὐτοῖς: *Cum urbs ipsa belli jure subjugata à se esset, rationis esse, ut & qvæ sub urbe fuerant, ad se pertineant.* Vandalis devictis volebat Belisarius etiam in Sicilia Lilybæum Romano imperio cedere, ut qvod Vandalis dedissent Gotthi. Sed ii dedisse se negabant; Procopius Vandalicorum II. Henricus Friderici Barbarossæ filius capta Sicilia Epidamnum, Thessalonicam, aliaqve à Siculis possessa sibi vindicabat. Nicetas lib. I. de Alexio Isaaci fratre. Bajanus Avarorum Chaganus ad Imperatorem de Sirmio: προσήκειν αὐτῷ Γηπαίδων πρότερον κτῆμα γενομένην, αὐτῶν δὲ ὑπὸ Ἀβάρων πολεμηθέντων: *Ad se eam urbem pertinere, ut qvæ Gepidarum fuisset, qvi Gepidæ victi essent ab Avaris.* Petrus Justiniani legatus in oratione ad Chosroem: ὁ γὰρ δεσπόσας τοῦ ἡγεμονικοῦ πῶς οὐχ ἕξει τὸ ὑποβεβηκός; οὔτε γὰρ Λάζοι, οὔτε μὲν αὐτοὶ Σουανοὶ πρὸς ἀμφισβήτησιν εἴποιεν, ὡς οὐχ ὑπήκουν ἡ Σουανία Λάζων ἀνέκαθεν ἦν. *Nam qvi dominus est principalis, qvomodo non erit & accessorii? neq; enim aut Lazi aut Suani unqvam controversiam hanc movebant, non fuisse ab antiqvo Lazorum Suaniam.* Utrumqve est ex Menandro Protectore. Adde qvæ hoc capite, §. IV.

†††

Vel etiam ut in populo) Si Grotius hîc (ut qvidam putant) asserat majestatem realem competentem populo etiam in Principem, respondimus *l. 1. c. 3. §. 8. n. 1.* Qvod si verò capitulationem, qvam sæpius ante Regis electionem & coronationem eidem præscribunt,

b) Sic Wilhelmus Conquaestor rex angliae de-
victae nationi anglicanae inter alia jura q.
dedit hac etiam fuit ut non amplius lingua
anglicana sed Gallicana uterentur. Causa
cur hodie aliqua formulae supersunt. Quod mi-
datum S. Augustinus de Civit. Dei lib. 19
c. 17. Imperiosum vocat.

(a) exempla vidimus in bello Gallico Belgico ao. 16:
92 in quo coacti civitates gmeis sponte sese
dederent: arma dare ut primis hoc facti
in Ultrajectino; exemplum praetereato fe-
culo narrat Strada Dec. 1. p. 336.

scribunt, & fortè de regno jure belli acqvisito bonis coronæ incorporando mentionem in eadem faciunt (secundum alios) hoc loco respiciat, res salva est. Qvamvis posterius Grotio in præsenti paragrapho in mentem venisse ægrè credamus.

II. 1. Potest & amplius fieri, nempe ut, qvæ civitas fuit civitas esse desinat; sive ita, ut accessio fiat alterius civitatis, ut Romanæ provinciæ; sive ut nulli civitati adhæreat, ut si Rex suo sumptu bellum gerens populum sibi in- L. I. c. III. §. IIX. n. 14. subjiciat, ut eum regi velit non ad populi, sed ad regentis præcipue utilitatem, L. 3. c. 20. §. 6. qvod herilis est imperii non civilis. Aristoteles l. VII. c. XIV. *edit. Casaub.* de Rep. ἔστι γὰρ δεσποτικὴ μὲν ἡ ἀρχοντος χρῆσις, ἡ γὰρ δεσποτικὸν ἐστὶ τῶν πρακτικῶν· πολιτικὴν δὲ καὶ φαῦλον· τῶν γὰρ ἐλευθέρων: *Imperium aliud est ob utilitatem regentis, aliud ob utilitatem ejus, qvi regitur: hoc inter liberos locum habet, illud inter dominos & servos.* Qvi ergo tali tenetur imperio populus, in posterum non civitas erit, sed magna familia: Bene enim dictum ab Anaxandrida:

οὐκ ἔστ' ἄνδρων, ὦγαθ', ἀδούλων πόλις,
Vir bone, servorum nulla est usqvam civitas.

2. Et Tacitus hæc inter se sic opponit: *non dominationem & servos, sed rectorem & cives cogitaret, clementiamq; ac justitiam qvanto ignara barbaris, tanto cunctis gentibus toleratiora capesseret.* De Agesilao Xenophon: ὁπόσους γὰρ πόλεις προσηγάγετο, ἀφαιρῶν αὐτῶν, ὅσοι δοῦλοι δεσπότας ὑπηρέτοι, προσέταττεν ὅσοι ἐλευθέροι ἄρχοντα πείθονται: *qvascunq; civitates in suam redigebat potestatem, has immunes habens ab his, qvæ servi dominis præstant, ea tantum imperabat, in qvæ liberi homines rectoribus parent.*

III. Atqve hinc intelligi potest, qvale sit mixtum illud imperium, qvod dixi ex civili & herili, nempe ubi servitus miscetur cum aliqva personali libertate. Sic populis legimus arma adempta, imperatum, ne ferri qvid haberent extra, qvam ad agriculturam; alios coactos sermonem & vitæ genus mutare. L. 3. c. 15. §. 2.

IV. 1. Sicut autem res, qvæ singulorum fuerant, jure belli iis acqviruntur, qvi eos sibi subjiciunt, sic & res universitatis eorum fiunt, qvi sibi subjiciunt universitatem si ipsi velint. Nam qvod de deditis dixit Livius, * *ubi omnia ei, † qvi armis plus potest dedita sunt, qvæ ex iis habere victor, qvibus mulctari eos velit, ipsius jus atq; arbitrium est*: idem in bello solenni victis locum habet. Nam deditio sponte permittit, qvod alioqvi vis esset ereptura. Sceptius apud Livium: *Agrum, de qvo ambigitur finium Coriolanorum fuisse, captisqve Coriolis jure belli publicum populi Romani factum.* Annibal in oratione ad milites apud eundem: *qvicqvid Romani tot triumphis partum congestumqve possident, id omne nostrum cum ipsis dominis futurum est.* Antiochus apud eundem; *qvo victo cum omnia, qvæ illius fuissent jure belli Seleuci facta sint, existimare suæ ditionis esse.* Ita Pompejus, qvæ Mithridates bello capto imperio suo adjecerat, populi Romani fecit. ***

† L. I. c. 3. §. 8. n. 3. L. 2. c. 5. §. 3. L. 3. c. 5. §. 2. n. 1. c. 20. §. 49. Tyrannid. cap. 3. §. 5. Lib. III. c. 71. Lib. XXI. c. 43. Lib. XXXIII. cap. 26. Strabo l. XII.

Ubi omnia ei, qvi armis plus potest dedita sunt) Adde Polybii hæc Excerpto

cerpto legationum 142. οἱ διδόντες αὐτοὺς εἰς τὴν ῥωμαίων ἐπιτροπὴν, διδόασι πρῶτον μὲν χώραν τὴν ὑπάρχουσαν αὐτοῖς καὶ πόλεις τὰς ἐν ταύτῃ. σὺν δὲ τούτοις ἄνδρας καὶ γυναῖκας τοὺς ὑπάρχοντας ἐν τῇ χώρᾳ καὶ ταῖς πόλεσιν, ἅπαντας ὁμοίως ποτάμους, λιμένας, ἱερὰ, τάφους συλλήβδην, ὥστε πάντων εἶναι κυρίους ῥωμαίους αὐτοὺς δὲ τοὺς διδόντας ἁπλῶς μηκέτι μηδενός. *Qvi se dedunt in Romanorum potestatem, ii dant primum regionem, qvæ ipsorum fuit, & qvæ in ea regione sunt urbes: viros præterea omnes ac fœminas, qvi aut in regione aut in urbibus sunt. Insuper flumina omnia, portus, sacra religiosa universim omnia, ita ut omnium domini sint Romani, ipsi autem, qvi se dediderunt plane rei nullius.* Vide qvæ modo dicta c. VII. §. 4. Justinus lib. XXXV. de Judæis loqvens: *Postea cum ipsis Persis in ditionem Alexandri Magni venere.*

2. Ergo & incorporalia jura, qvæ universitatis fuerant, fient victoris, qvatenus velit. Sic Albâ victâ, qvæ Albanorum jura fuerant, sibi vindicarunt Romani. Unde seqvitur, omnino liberatos Thessalos obligatione centum talentorum, qvam summam, cum ipsi Thebanis deberent, Alexander Magnus, Thebarum dominus factus, jure victoriæ ipsis donaverat: neq; verum, qvod pro Thebanis apud Qvintilianum adfertur, id demum victoris esse, qvod ipse teneat: jus qvod sit incorporale apprehendi manu non posse: aliam conditionem esse hæredis, aliam victoris, qvia ad illum jus, ad hunc res transeat. Nam qvi dominus est personarum, idem & rerum est, & juris omnis, qvod personis competit. Qvi possidetur, non possidet sibi, nec in potestate habet, qvi non est suæ potestatis.

Dion. III.

Inst. Orat. L. IV. c. 10.

L. 18. Qvi in servitute est. D. de Reg. jur. L. Sic eveniet. 21. D. ad L. Jul. de Adult. Cic. Epist. ad Brut. 6.

†††

Jure victoriæ ipsis donaverat,) Qvidam statuunt non deesse etiam rationes pro Thebanis contra Thessalos; sed easdem ferè proferunt, qvas Grotius contra Qvintilianum defendit. Primò enim dicunt, jus belli in iis, qvæ in judicium trahuntur, nihil valere. At hîc committitur petitio principii, & probari assertio à dissentientibus debet. Ejusdem farinæ est, qvod secundò urgent; qvod ab Alexandro donatum est, tale fuisse, qvod à victore non potuit donari; (Id enim victoris est, qvod apprehendit & tenet, jus autem fuit in tabulis, qvod incorporale est, nec manu prehendi potest: (ad hæredem qvidem jus transire, sed ad victorem tantum res & corpora. Veruntamen & jam præsupponunt tanqvam vera, qvæ nos negamus tamdiu, qvamdiu adversarii in probando deficiunt. Melius cum Grotio consentit *Dn. Pufendorff. in Element. Ipr. univers. lib. 1. defin. 12. §. 50. & in Tract. de Jur. Nat. & Gent. lib. 8. cap. 6. §. 23. add. Dissert. de Postlimin. §. 11. Dn. Strauch. Ex. ad Pand. 12. aph. 5.*

3. Imo etiam si qvis populo victo jus civitatis relinqvat, potest qvædam, qvæ civitatis fuerant, sibi sumere. In ipsius enim arbitrio est, qvem velit esse sui beneficii modum. Imitatus fuit factum Alexandri Cæsar, donato Dyrrachinis ære alieno, qvod nescio, cui adversarum partium debuerant. Sed hic objici poterat, bellum Cæsaris * non ex eo esse genere, de qvo jus hoc gentium constitutum est.

Non

§. 4. n. 2. (a) antequam examinandum sumam factum
Alexandri M. primo mihi erit examinandum
factum Regis Galliae. qui cum dominus Heres
Burgundiae duces Wurtenbergenses ducatu
Mumpelgardensi privavit, quoniam nunquam
ille ducatus recognitus fuerat ab antecessori-
bus regibus Hispaniae. Ff. an recte fecerit
ratio probabilis pro illo militare videtur
quia successit in ius antecessoris. sed negu
quia hoc ius fluebat ex proprietate regum
Hispaniae, quibus licebat iure suo uti vel
non. Ff. l. 20 § 22. nunc quid sentiendum de facto
Alexandri M. Ff. omnino potuisse donare
~~Thebanis~~ Thessalis, quoniam dominus factus
Thebanorum sed postea in Thessalos recte
repetere potuisse. Vid. Pufendorfius lib. 8.
c. 6. §. 24. (b) quia iure postliminii eidem
redditi fuerant, qui ante ~~Carolum~~ Alexan-
drum M. exstiterant eosque illis quibus restituti
quas ante expugnationem habebant, nec est
quod regerat Grotius l. 3. c. 9. §. 9. n. 1. Thebanos
tunc ~~fuisse~~ novum populum constituisse sed
resp. Thebanos priorem formam non plane
amisisse, sed priorem formam tantum obrutam
non sublatam fuisse, quam iterum recuperarunt
Alexandro M. mortuo.

***

Non ex eo esse genere, de quo jus gentium constitutum est) Antonius Tyrios jussit reddere, qvæ Judæorum tenebant à Senatu non concessa & ante Cassii bellum possessa; memorat Josephus. Vide & Bizarum Genuensis historiæ libro X.

CAPUT IX.

De postliminio.

I. Origo vocis postliminii.
II. Qvibus in locis postliminium sit.
III. Postliminio qvædam reverti, qvædam recipi.
IV. Jus postliminii esse in pace & in bello, & qvid si nihil in pace dictum sit?
V. Liber homo bello manente qvando postliminio redeat:
VI. Qvæ jura recipiat, qvæ non recipiat.
VII. Jura & in ipsum restitui.
VIII. Cur qvi se dedunt jus postliminii non habeant.
IX. Populus qvando postliminii jus habeat.
X. Qvæ in his, qvi postliminio redeunt, sint juris civilis.
XI. Servi postliminio qvomodo recipiantur, etiam transfugæ: qvomodo qvi redempti sunt.
XII. An subditi postliminio recipiantur.
XIII. Agros postliminio recipi.
XIV. Circa res mobiles, qvod discrimen olim observatum.
XV. Qvid circa res mobiles hodie juris?
XVI. Qvæ res recipiantur, ita ut postliminio non egeant.
XVII. Mutationes ex lege civili, qvoad subditos suos.
XIIX. Postliminium qvomodo observatum inter eos, qvi hostes erant:
XIX. Qvando id hodieqve locum habere possit.

I. I.

SIcut de his, qvæ ex hostibus capiuntur, ita & de postliminii jure nihil ferme sani prodiderunt hi, qvi retroactis seculis juris cognitionem professi sunt. Accuratius hæc res à veteribus Romanis tractata est, sed sæpe confuse nimis, ita ut, qvæ juris gentium, qvæq; civilis Romani esse vellent, lector neqviret distingvere. Conf. l. I. cap. 16.

†††

De Postliminii jure) Duplicem de hoc conscribi curavimus Dissertationem, unam sub *Tit. de Postliminio*, alteram sub *Rubr. Sicilment. Post imin.* ubi uberius mentem Autoris & nostram explicuimus; qvare ad easdem L. B. remittimus.

2. De voce postliminii rejicienda Servii sententia, qvi partem ejus posteriorem productionem putat esse verbi sine significatu: seqvendus Scævola, qvi junctum docebat esse verbum à **post*, qvod reditum notat, & *limine*. Nam *limen* & *limes* exitu & flexionis modo differunt, cum alioqvi origine (veniunt enim *ab antiqva voce *limo*, qvæ *transversum* significat) & primitiva notione idem sint, sicut materia & materies, pavus & pavo, *contagio & contages, cucumis & cucumer, qvanqvam usu seriore factum est, ut Cicero Top. & ibidem Boë. tius.

limen magis ad privata, *limes* ad publica referretur. Sic veteres eliminare dicebant è finibus ejicere, & exilium * nominabant eliminium.

***

Post, qvod reditum notat) Unde Postvorta dea.

Ab antiqva voce limo) Servius ad XII. Æneidos, & Donatus ad illud Evnuchi *limis oculis*. Festus: *Limus obliqvus id est transversus, unde & limina.* Isidorus libro XV. c. 14. *limites appellati antiqvo verbo transversi. nam transversa omnia antiqvi lima dicebant, à qvo & limina ostiorum, per qvæ foris & intus itur: & limites, qvod per eos foras in agros eatur.* in Glossario *Limes* πλαγία ὁδός.

Contagio & contages) compages & compago, qvod ipsum olim fuit compagen, ut docet genitivus, & verbum inde deductum, sicut & sangvis fuit sangven.

Nominabant eliminium) Et colliminium in Solino est, qvod vulgo collimitium.

II. 1. Est ergo postliminium jus, qvod nascitur * ex reditu in limen, id est fines † publicos. Sic Pomponius reversum postliminio ait, qvi intra præsidia nostra esse cœpit: Paulus, cum in fines nostros intraverit. Sed ex paritate rationis consensus gentium rem eo perduxit, ut postliminium locum haberet, etiam si qvis homo, amicus ejus generis, in qvo postliminium esse placuerat, pervenisset ad amicos nostros. ut loqvitur dicto loco Pomponius, aut, ut Paulus exempli causa explicat, ad regem, socium vel amicum. Qvibus in locis * amici aut socii intelligendi sunt non simpliciter, qvibuscum pax est, sed qvi partes in bello easdem sequuntur; ad qvos qvi venerunt, ut Paulus loqvitur, nomine publico tuti esse incipiunt. Nihil enim interest, homo aut res ad hos, aut ad suos, pervenerit.

† L. 3. c. 6. §. 3. n. 1. L. 5. Postlimin. §. 1. D. de Captiv. L. postliminium. 19. §. 3. postliminio. Ibid.

***

Ex reditu in limen) Hinc sumta translatione postliminium Ecclesiasticæ pacis dixit Tertullianus de pudicitia.

Amici aut socii intelligendi sunt non simpliciter, qvibuscum pax est) Ita sensisse Maroci & Fesæ regem apparet ex Thuani libro CXXX. in anno cIↃ IↃ CIII.

† Ziegl. p. 561.

2. Apud eos vero, qvi amici sunt, sed non eorundem partium, bello capti statum non mutant, nisi ex speciali pacto; qvomodo in secundo fœdere icto inter Romanos & Carthaginenses convenerat, ut qvi à Carthaginensibus capti è populis amicis Romanorum in portus Romanis subditos venissent, in libertatem vindicari possent: utqve Carthaginensium amicis par jus esset. Ideo * qvi Romanorum bello Punico secundo capti in Græciam commercio pervenerant, jus ibi postliminii non habuerunt, qvia Græci in eo bello neutras secuti fuerant partes: ac propterea opus fuit eos redimi, ut liberarentur. Qvin & apud Homerum non uno in loco videmus bello captos in locis pacatis venditos, ut Lycaonem Iliados Φ. Eurimedusam Odysseæ H.

Polyb. III.

Plut. Flaminio.

Qvi

§. 2. n. 1. (a). fundamentum Postliminii consistit
in eo, et generalis ratio quod n. eo donato, non videtur mutasse
statum sed quod passus pro injuria reputatur.
specialis, potest esse vel in bello. durante et
tunc eius decisio petenda ex statu naturali, nam
uti licet auferre ita recipere Cons. c. 7. §.
6. n. 1. lit. a. in fine, vel secutae pacis eius
fundamentum in amnestia et restitutione
consistit. quod nolis suppeditat Grotius. l. c. §. 4.
n. 2.

***

Qvi Romanorum bello Punico secundo capti in Græciam commercio pervenerant, jus ibi postliminii non habuerunt) Valerius Maximus lib. V. cap. II, 6. Diodorus Siculus Excerpto legationum n. 3. Sic & Rhodii, qvos Athenienſium cives bello Philippi emerant, liberaliter Athenienſibus reddidere; Polybius Excerpto legationum, n. 3.

III. Vetus Romanorum locutio receptos poſtliminio etiam homines liberos dicebat. *Poſtliminio receptum*, (ita enim legendum eſt) *Gallus Ælius in libro primo ſignificationum, qvæ ad jus pertinent, aut eſſe eum, qvi liber è qva civitate in aliam civitatem abierat, in eandem civitatem redit, eo jure, qvod conſtitutum eſt de poſtliminiis. Item qvi ſervus à nobis in hoſtium poteſtatem pervenit, poſtea ad nos, redit in ejus poteſtatem, cujus antea fuit, jure poſtliminii. Eqvi & muli & navis eadem ratio eſt in poſtliminii receptu* (ita tria hæc verba, qvæ delenda cenſet vir incomparabilis in Romani juris ſtudio Jacobus Cujacius, levi mutatione retineri poſſe arbitror) *qvæ ſervi: qvæ genera rerum ab hoſtibus ad nos poſtliminio redeunt, eadem genera rerum à nobis ad hoſtes redire poſſunt.* Sed poſteriores Romani Jurisconſulti diſcrete magis duas ſtatuerunt ſpecies poſtliminii, ut aut nos revertamur, aut aliqvid recipiamus. Feſt. Pomp. L. 14. cum duæ. D. de Capt. & poſtlim. rev. L. in bello. 12. D. eodem tit. de Poſtlim.

IV. Retinendum & illud Tryphonini, qvi poſtliminii jus competere ait in bello non in pace: ſenſu paulo alio, qvam qvo idem dixerat Pomponius. In pace poſtliminium, niſi aliter convenerit, eſt * his, qvi non virtute bellica ſuperati, ſed fato ſuo deprehenſi ſunt, ut qvi cum bellum ſubito exarſit, apud hoſtes reperiuntur. Aliis autem captivis in pace poſtliminium non eſt, * niſi id pactis erat comprehenſum, ut optime eum Tryphonini † locum emendat doctiſſimus Petrus Faber, non improbante Cujacio. nam hoc & ſubjecta ratio & oppoſitum membrum aperte evincunt. *Pacem fecerat captivis dimiſſis, ita enim convenerat*, inqvit Zonaras. Et Pomponius: *ſi captivus, de qvo in pace cautum fuerat, ut rediret, ſua voluntate apud hoſtes manſit, non eſt ei poſtea poſtliminium.* Paulus: *Si in bello captus pace demum facta refugit, poſtliminio redit ad eum, à qvo priore bello captus erat: ſi modo non convenerit in pace, ut captivi redderentur.* L. Poſtliminii. 5. D. Ibid. Sem. lib. 1. c. 7. tom. III. l. 20. ſi capt. L. ſi qvid bello. 28. D. d. tit. † L. 3. c. 20. §. 12. n. 1.

***

His, qvi non virtute bellica ſuperati, ſed fato ſuo deprehenſi ſunt) Vide exemplum apud Parutam belli Cyprii lib. I.

Niſi id pactis erat comprehenſum) Vide Joſephum antiqvæ hiſtoriæ XIII. 2. Polybius pacta ponit comprehendentia, ut captivi redderentur, in pace Philippi, Ætolorum, cum exceptione tamen, & Antiochi; excerptis de legationibus 9. 28. 35. Eadem exempla habet Livius, & præterea pacis cum Nabide. Similia aliqvot ſuppeditat Zoſimus. Ut ecce Probi pax cum Vandalis & Bur-

gundis sic inita: ἐφ' ᾧτε καὶ τὴν λείαν καὶ τὰς αἰχμαλώτους, ὅσ ἔτυχον ἔχοντες, ἀποδῶναι, *ut & prædam omnem & quoscumque habebant captivos redderent.* Lib. I. similem pacem narrat Juliani cum Germanis, item cum Qvadis, qvi in Germania, libro III. Ammianus Marcellinus libro XVII. de Rege Alemannorum Suomario: *pacem genibus curvatus orabat. & eam cum concessione præteritorum sub hac meruit lege, ut captivos redderet nostros.* mox de Sarmatis; *jussi obtinere sedes impavidi nostros reddidere captivos:* de alia rursum Sarmatarum parte idem dicit. Apud Zonaram multa talia: inter cetera in rebus Michaëlis, qvi filius Theophili, de Bulgaro loqvens: τὰς αἰχμαλώτους ἐλευθερώσαι συνέθετο, *promisit captivis se daturum libertatem.* Nicetas libro II. captivis omnibus libertatem ait datam, exceptis Corinthiis & Thebanis viris ac mulieribus. Interdum convenit, ut reddantur captivi, qvi à Republica possidentur, ut apud Thucydidem V.

2. Causam, cur de his, qvi bellica virtute capti sunt, id placuerit, ex Servio hanc affert Tryphoninus, *qvia spem revertendi civibus in virtute bellica magis, qvam in pace, Romani esse voluerunt,* nimirum, ut Livius loqvitur, ab antiqvo minime indulgens in captivos civitas. Sed hæc ratio Romanorum, propria non potuit constituere jus gentium: potuit tamen inter causas esse, cur Romani illud jus, ab aliis gentibus introductum, & ipsi amplecterentur. Verior hæc est ratio, qvod Reges aut populi, qvi bellum suscipiunt, credi volunt justas sibi fuisse causas, cur id facerent: contra autem, injuriam facere eos, qvi adversum se arma ferrent: qvod cum utraqve pars credi vellet, nec tutum esset pacem servare cupientibus, huic se controversiæ interponere, nihil melius facere potuerunt populi pacati, qvam * ut id, qvod evenisset, pro jure acciperent: atqve ita captos in actu repugnandi haberent, qvasi ex justa causa captos.

* * *

Ut id, qvod evenisset, pro jure acciperent) Vide Priscum excerpto de legationibus 28. & Bezarum de bello Genuensium in Venetos libro II.

3. At de his, qvi bello exorto deprehensi erant, dici idem non poterat. nam in illis nullum injuriæ consilium fingi poterat. Tamen, ad minuendas hostium vires, retineri eos manente bello non iniqvum videbatur: bello autem composito nihil obtendi poterat, qvominus dimitterentur. Itaqve consensum in hoc est, ut tales in pace semper libertatem obtinerent, ut confessione partium innocentes: in ceteros vero, ut qvisqve usurparet, qvod vellet, credi jus esse, nisi qvatenus pacta certi aliqvid præscriberent. Atqve eandem ob causam * nec servi, nec res bello captæ pace redduntur, nisi pactis expressum id sit: qvia victor credi vult, jus sibi fuisse ista qværendi: cui contradicere, id vero fuerat bella ex bellis ferere: ex qvibus apparet, ingeniose, non ex vero, allatum illud apud Qvintilianum pro Thebanis: Ideo captivos,

si

§. 4. n. 3 (a) ~~[illegible]~~ etiam cur in hodiernis pacificationibus fiat mentio, sc. ut restituantur quoniam alias. Quae gentium. manent apud eos, a quibus. capti.

§. 5 (a) illa quaestio quidem apud nos non
habet usum, interim recte Grotius affirmat,
quia commercium non potest
dare emptori, quam venditor habebat
venditor v. plantum, habebat ius deti-
nendi per eum, non ius aliquod inter-
num Cons. c. 4. l. 3. §. 6. n. 1. a in fine

si in patriam suam redierunt, liberos esse, qvia bello parta non nisi eâdem vi possideantur. Diximus de pace.

***

Nec servi) Totilas Pelagio Diacono à Romanis ad se misso edicit, ne de reddendis Siculorum servis verba faciat, dicens iniqvum fore, ut Romani commilites suos veteribus dominis dedant. Locus est Gotthicorum III.

4. *In bello redeunt postliminio homines, qvi anteqvam caperentur, liberi fuerant: recipiuntur servi & alia qvædam.

***

In bello redeunt postliminio homines, qvi anteqvam caperentur, liberi fuerunt) Julianus oratione in malos Cynicos: οὕτω μὲν ἂν εἶεν οἰκέται καὶ ὁπόσους τῶν αἰχμαλώτων λυτρούμεθα. καὶ τοι οἱ νόμοι τούτοις ἀποδεδώκασι τὴν ἐλευθερίαν. *Hoc modo servi essent etiam, qvos bello captos liberamus. Atqvi talibus, ubi ad nos redierint, libertatem adjudicant leges.*

V. † Liber homo ita demum postliminio redit, si hoc animo ad suos venerit, ut eorum res seqveretur, ut à Tryphonino proditum est: nimirum qvia, ut qvis servus liber fiat, se debet, ut ita dicam, acqvirere, qvod non est, nisi volentis: Ceterum,* an vi bellica receptus sit ab hostibus, an dolo profugerit, nihil refert, (a) ut à Florentino †† notatum est. Tantundem erit, si ab hostibus sponte sit traditus. Qvid * si ab hoste venditus commercio, ut fit, ad suos pervenerit? Tractatur hæc controversia * apud Senecam in Olynthio, qvam Parrhasius emerat; qværit enim, cum decretum factum esset ab Atheniensibus, qvo Olynthii juberentur liberi esse, hoc contineretur liberi ut fierent, an ut liberi judicarentur, qvorum hoc est verius.

† d. L. 12. in bello. §. manumittendo. 9. & L. 5. postliminii. §. captivo. 3. D. de Capt.

(a) h. l. c. VII. §. 6. n. 1. & 4.

†† L. 26. Nihil. D. de Capt. L. 5. eum non redemtum. C. de Postl.

***

An vi bellica receptus sit ab hostibus) Ut illi, qvos à Slavis captos liberavere Hunni, apud Procopium itidem Gotthicorum III.

Si ab hoste venditus commercio, ut fit, ad suos pervenerit) Ut eodem Procopii libro juvenis Childubius τὰ νῦν δὲ ἐπεὶ ἀφίκετο εἰς πάτρια ἤθη ἐλεύθερος τὸ λοιπὸν κατάγε τὸν νόμον καὶ αὐτὸς ἔσται. *dicebat, se, cum in patriam rediisset, liberum ex jure in posterum fore.* Et apud Turcas nullum olim fuisse captivis postliminium notat Leunclavius. add. c. h. §. 4. n. 2. & c. 21. §. 24. h. L.

Apud Senecam) Libro V, controversia 34.

VI. 1. Liber autem homo, postqvam ad suos rediit, non se tantum sibi acqvirit, sed & res omnes, qvas habuerat apud populos pacatos, sive corporales sive incorporales. Qvia populi pacati, sicut factum pro jure secuti erant in capto, ita & in liberato, ut se æqvos præbeant utriqve parti. Ergo dominium, qvod habuerat in res ejus is, qvi belli jure eum possidebat; non erat

sine omni conditione: cessare enim poterat ipso invito, si, captus qui fuerat, ad suos perveniisset. Has ergo res sic ille perdit, qvomodo hominem, cujus erant accessio.

2. Qvid si tamen alienasset? an, qvi titulum habet ab eo, qvi belli jure eo tempore erat dominus, tutus erit gentium jure, an & hæc recuperabuntur? De his loqvor, qvæ apud populum belli medium exstabant. Distinguendum videtur inter res, qvæ ejus sunt generis, ut postliminio redeant, & qvæ extra id genus sunt; qvod discrimen jam mox † explicabimus, ut illa videantur alienata cum sua causa & sub conditione; ista vero simpliciter. Alienata autem intelligo etiam, qvæ donata aut acceptilata sunt.

† §. 13. seqq. h. c.

VII. At sicut ad postliminio redeuntem jura redeunt, ita & jura in ipsum restituuntur, ac pro eo habentur, ut Tryphoninus loqvitur, ac si nunqvam ille hostium potitus fuisset.

L. in Bello. 12. §. cetera. 6. L. Mulier. 6. D. de Capt. L. postliminio. 17. d. tit. L. 19. postliminium. §. 1. induciæ. D. de Capt. L. 4. eos qvi. d. tit.

†††

Jura redeunt) Secus ea, qvæ facti dicuntur, v. g. possessio, *l.* 23. §. 1. *de acqu. possess.* qvæ de novo apprehendenda, *Dn. Struv. S. J. C. Ex.* 50. *th.* 39. Qvamvis, abstracto jure civili, verum qvoqve judicemus, possessionem, cum animo, qvo captivus non destituitur, solo etiam retineri possit, durante captivitate non interrumpi.

VIII. Huic regulæ de liberis hominibus exceptionem hanc recte ascribit Paulus: *Postliminio carent, qui armis victi hostibus se dederant*, nimirum qvia pactiones cum hostibus factæ valent jure gentium, ut alibi dicemus, nec adversus eas est postliminium. Ideo Romani illi à Pœnis capti apud Gellium: *postliminium justum non esse sibi, qvoniam de jure vincti forent.* Unde & induciarum tempore non esse postliminium, recte à Paulo notatum est. At hos, qvi hostibus deduntur sine ulla scilicet pactione † postliminio reverti respondit Modestinus.

† L. 2. c. 21. §. 4.

IX. 1. Qvod de singulis personis diximus, idem & in (a) populis locum habere arbitror, ut, qvi liberi fuerunt, suam recipiant libertatem, si forte eos vis sociorum eximat hostili imperio. At si ipsa multitudo, qvæ civitatem constituerat, dissoluta sit, verius puto, non eundem populum censeri, nec postliminio res restitui ipso gentium jure, qvia populus, ut navis, partium dissolutione plane interit, eo qvod tota ejus natura in illa perpetua conjunctione consistit. Non ergo, qvæ fuerat Sagunti civitas, eadem exstitit, cum veteribus cultoribus ea sedes octavo post anno restituta est. neqve Thebæ, cum jam Thebani in servitutem ab Alexandro venissent. Hinc apparet, qvod Thessali Thebanis † debuerant, non esse Thebanis postliminio restitutum: idqve duplici de causa: tum qvod novus erat populus, tum, qvod Alexander, qvo tempore dominus erat, hoc jus alienare potuerat & alienaverat; & qvia creditum non in eorum est numero, qvæ postliminio redeunt.

(a) L. II. c. 9. §. 3. n. 1.

† Cap. præced. §. 4. n. 2.

2. Ei, qvod de civitate diximus, haud multum dissimile est, qvod veteri illo

L. 8. L. 14. cum duæ. §. 1. D. de Capt. junct.

§. 6. n. 2. (a) distinguit Grotius inter res mobiles et immobiles, et immobiles capaces esse postliminio dicit, quia ab illis expelli poterat et non 13. et §. 5. mobiles: v. non sed in praedam manent, nisi speciali pacto aliter caveatur aut sanciatur, ratio quod interna dari non potest, externa tamen, quia ita facile non possunt recuperari ob difficilem earundem prosecutionem, nullus n. finis foret litium. Referri hic etiam et casus extinctarum donationum in terris hostilibus, nam quamvis aliquam mutationem subeant, statum tamen non mutarunt. Exemplum habemus in Anglia, bonorum domanialium Regum, quae Cromwellus omnia alienaverat, tempore dominatus sui, nisi v. nunc Carolo 2. omnia repetita, et etiam alia quae bona fide empta dicuntur ex recte ff. ad. (1) quia bona omnia capacia erant postliminio, ergo non praesumuntur statum mutasse (2) justam causam bellum gerendi non habuisse parlamenta, ergo usurpatores tantum fuisse. Cons. 2. n. 2. c. 8. §. 4. 5.

§. 8. (b) non n. censentur aliquid passos esse per injuriam, quia sponte n. a nobis facta, ea per injuriam nobis non sunt obtrusa.

§. 9. n. 1. (c) vel si etiam fato suo redeant ad libertatem et ad imperium eo referendum factum Thebanorum qui secutis temporibus defuncto Alexandro M. in libertatem concipiebant, multitudo n. dissoluta licet consociatio juris et imperii desit, tamen sunt capaces postliminio, exemplum etiam quod pro se allegat Grotius magis facit pro nobis. nam quamvis navis dissoluta sit tamen si iterum compingamus eadem navis fit et manet. Vid. c. 8. §. 4. n. 2.

§. 10. n. 2 (a) Dl. hic incidenter, Si Imperator Hun-
gariam occuparet, an Hungari possint repetere pri-
vilegia, ero negativa et Caesare stare videtur, qd
Caesar jure armorum repetiit, affirmativa
tn. favorabilior, quia per injuriam omnia
passi neq. sponte sese vederant Turcis. Alium
v. Si Dl. an Debitor Vid. l. 1. c. 15. §. 6. a.
posset repetere. qd neg. quia sponte se dedit.
ex §. 1.

illo Romano jure, qvo dissolubilia erant conjugia, * matrimonium non censebatur postliminio restitui, sed novo consensu redintegrari.

L. 1. D. de Divort. Conf. Nov 22. cap. 7.

***

Matrimonium non censebatur postliminio restitui) Aliter inter Christianos, Leo Papa ad Nicetam Aqvilejensem Episcopum: *Ut sicut in mancipiis vel agris, aut etiam in domibus ac possessionibus, in captivitatem ductis, postliminium reversis de captivitate servatur, ita etiam & conjugia, si aliis juncti fuerint, reformentur.* Vide Hincmarum in opusculo de divortio Lotharii & Tetbergæ ad interrogationem XIII. & responsum Stephani Papæ cap. 19. in Tomo II. Conciliorum Galliæ.

†††

Veteri illo Romano jure) Qvo, nisi voluerit, uxor cogi ad maritum recipiendum non potuit. Debebat tamen suæ nullitatis justas allegare causas, ni vellet incidere in pœnas comprehensas in *L. fin. C. de Repud.* Ceterum hoc omne jure novo correctum & abolitum, *Novell. 22. cap. 7.*

X. 1. Et ex his qvidem intelligi potest, qvale sit jure gentium postliminium in liberis hominibus. Ceterum jure civili id ipsum jus, qvod ea attinet, qvæ intra civitatem aguntur, & adstringi additis exceptionibus aut conditionibus, & produci ad alia commoda potest. Sic jure civili Romano de numero eorum, qvi postliminio redeunt, exempti sunt transfugæ: etiam filii familias, in qvos patri videtur salva esse debuisse potestas illa patria, qvæ propria erat Qviritium. Sed hoc ideo placuisse ait Paulus, qvia disciplina castrorum antiqvior fuit parentib9 Romanis, qvam caritas liberorum: cui congruit, qvod de Manlio ait Cicero, suo dolore sanciviſſe eum militaris imperii disciplinam, ut saluti prospiceret civium, qva intelligebat contineri suam: ipsiqve naturæ & patrio amori prælatum ab eo jus majestatis.

d. L. 19. postliminium. §. 4. transfugæ. §. filius qvoqve. 7.

De Finib. 1.

2. Detrahit & hoc aliqvid de jure postliminii, qvod legibus Atticis primum, deinde Romanis constitutum est, ut qvi redemptus est ab hostibus redemptori * serviat donec pretium reddiderit. Sed hoc ipsum favore libertatis introductum apparet, ne adempta spe recuperandæ pecuniæ multi in hostium manu relinqverentur. Et illa ipsa servitus iisdem Romanis legibus multis modis mitigatur, & postrema lege Justiniani finitur operis qvinqvennii: morte qvoqve redempti jus repetendæ pecuniæ exstingvitur; sicut & contracto inter redimentem & redemptum matrimonio remissum censetur: & redemptæ mulieris prostitutione amittitur, multaqve alia jure Romano in favorem redimentium & in pœnam proximorum, qvi suos non redimunt, constituta sunt.

Dem. in Nicostratum. C. de postl. L. ult. L. si patre. 15. D. de Capt. L. 13. si is qvi te C. de Postl. L. fœdissimæ. 7. eod. tit.

***

Serviat, donec pretium reddiderit) Idem cap. 34. Edicti Caroli Calvi Pistis.

3. Rursum auctum est postliminii jus lege civili, eo qvod non ea tantum,

tum, qvæ in postliminio sunt jure gentium, sed res omnes, jura omnia perinde habentur, ac si is, qvi rediit, nunqvam hostium potitus esset: qvod & jure Attico obtinuit. Nam, ut apud Dionem Prusæensem oratione XV. legimus, qvidam Calliæ se filium dicens captum in clade ad Acanthum, & serviisse in Thracia, cum Athenas postliminio rediisset, hæreditatem Calliæ à possessoribus petiit, nec aliud qvæsitum est in Judicio, qvam an is revera Calliæ esset filius. Idem narrat, Messenios, cum longo tempore serviissent, tandem & libertatem & regionem recepisse. Imo & qvæ per usucapionem aut liberationem ex bonis subtracta, vel non utendo finita esse videbantur, actione rescissoria restituuntur: nam in edicto de majoribus in integrum restituendis is comprehenditur, qvi in hostium est potestate. Et hoc qvidem venit ex jure Romano antiqvo.

L. 18. ab hostibus C. de Postliminio. L. 1. §. 1. D. Qvibus ex caus. majores.

4. At lex Cornelia etiam hæredibus consuluit eorum, qvi capti apud hostes decessissent: bona eorum conservans perinde, qvasi, qvi non rediit, jam eo tempore, qvo captus est, decessisset. Qvæ jura civilia si tollas, haud dubie statim ut qvis ab hostibus captus esset, * bona ejus futura fuissent occupantium, qvia, qvi apud hostes est, pro nullo habetur. Qvod si, qvi captus fuerat, rediret, nihil reciperet præter ea, qvæ jure gentium postliminium habent. Qvod vero captivorum bona fisco cedunt, si hæres nullus sit, ex jure speciali est Romano. Vidimus de his, qvi redeunt: videamus de his, qvæ recipiuntur.

L. Divus. 31. D. de Jure Fisci, L. bona. 22. §. apparet. 1. D. de Capt.

***

Bona ejus futura fuissent occupantium) Vide legem Wisigotthicam lib. V. tit. IV. c. 15.

†††

Futura fuissent occupantium) Hæredem primò ab intestato, vel, his deficientibus, reliqvorum, qvos æqvitas vocabat, & deniqve omnium acqvisitionis capacium.

Ex jure speciali est Romano) Rectè: nam, extra hanc legem positivam, occupatio cuilibet civi ex jure gentium tanqvam rei pro derelicto habitæ conceditur. Qvamvis Resp. vi imperii (non qvidem extraordinarii, sive dominii supereminentis, sed ordinarii) optimè super re nullius in fiscum redigendâ disponere possit, nullâ de cetero factâ distinctione, an alicujus nondum fuerit res, qvæ jam nullius dicitur, an esse desierit.

XI. 1. Inter hæc sunt primum servi & ancillæ, * etiam sæpe alienati, * etiam ab hoste manumissi: qvia hostium jure manumissio obesse civi nostro servi domino non potuit: ut bene notat Tryphoninus. Sed, ut servus recipiatur, necesse est, ut aut revera habeatur à vetere domino, aut haberi facile possit. Qvare cum in rebus aliis sufficiat eas intra fines esse perductas, ad postliminii jus in servo id non erit satis, nisi & cognoscatur, nam qvi in urbe Roma est ita, ut lateat, nondum receptus Paulo videtur. Ac sicut hac in parte à rebus animis distat servus, ita vicissim à libero homine in eo distat, qvod ut postliminio recipiatur, non reqviritur, ut animo res nostras seqvendi vene-

L. 5. §. In bello. 12. §. manumittendo. 9. L. ult. D. de Capt. priv.

§. 13. n. 1. (a) quia sunt immobiles. Cons. h. c. 60.
n. 2. a. Quod et in Imperio nostro per pacifi-
cationem determinatum art. 4. [illegible]

venerit. Id enim in eo requiritur, qui se recepturus est, non in eo, qui ab altero sit recipiendus, &, ut Sabinus scripsit, *de sua qua civitate cuiq; constituendi facultas libera est, non de dominii jure.* d. L. in bello. 12. §. manumittendo. 9.

***

Etiam sæpe alienati) At edicto Teuderichi ita constitutum est: *Servi aut coloni ab hostibus capti & reversi domino restituantur, si non sunt ante ab altero vendentibus hostibus in commercio comparati.* Vide & Cassiodorum III, 43. At lege Wisigotthica mancipium bello receptum domino redditur. is, qui recepit, tertiam partem accipit justi pretii. Si ab hostibus venditum receptum fuerit, redit ad dominum pretio reddito & melioramentis. lib. V. tit. IV, 21.

Etiam ab hoste manumissi) ut à Mithridate, qui retracti in servitutem Appianus Mithridatico.

2. Non excepit ab hoc gentium jure servos transfugas Lex Romana. nam & in his dominus pristinum jus recipit, ut Paulus nos docet: ne contrarium jus non tam ipsi injuriosum sit, qui servus semper permanet, quam dominio damnosum. Generaliter de servis, qui virtute militum recuperantur, dictum est ab Imperatoribus illud, quod ad res omnes male à nonnullis trahitur, *Receptos eos, non captos, judicare debemus, & militem nostrum defensorem eorum decet esse, non dominum.* d. L 19. postliminium. §. si vero servus. 5. L. 12. ab hostibus. C. de Postlimin. Revers.

3. Qui ab hostibus redempti sunt servi protinus Romano jure fiunt redimentis, sed oblata demum pretio postliminio recipi intelliguntur. Verum hæc subtilius explicare juris civilis interpretum est. Nam & posterioribus legibus mutata sunt nonnulla: & quo servi capti ad reditum invitarentur, proposita libertas his, quibus membrum ruptum esset statim, ceteris post quinquennium, ut videre est in legibus militaribus à Ruso collectis.

XII. Illa quæstio magis ad nos pertinet, an & populi, qui subjecti alieno imperio fuerunt in veterem causam recidant: quod tractari potest, si non is, cujus imperium fuerat, sed sociorum aliquis eos hosti eripuisset. Puto hic idem dicendum, quod in servis, nisi sociali fœdere aliter convenerit.

XIII. 1. Inter res primum occurrunt agri, qui in postliminio sunt. *Verum est*, ait Pomponius, *expulsis hostibus ex agris, quos ceperint, dominia eorum ad priores dominos redire.* Expulsi autem hostes intelligi debent, ex quo aperte eo accedere † amplius non possunt, ut alibi explicavimus. Sic Æginam insulam Athenienses ereptam * veteribus dominis Lacedæmonii †† reddiderunt. Agros ex Gothis & Vandalis recuperatos veterum possessorum hæredibus reddiderunt Justinianus aliiq; Imperatores; * non admissis adversus dominos præscriptionibus illis, quas Romanæ leges induxerant. L. 20. si captivus §. 1. verum est. D. de Capt. † L. h. c. 6. §. 4. n. 1. seqq. †† h. L. c. 6. §. 7 Strabo lib. 8. Nov. XXXVI. 2 Nov. Valent. de Episc. Jud. Proc. 1. de Bell. Vand. Cujac. obs. X.

***

Veteribus dominis) nempe, qui partium Lacedæmoniarum fuerant. Confer, quæ supra cap. VI. §. 7.

Non admissis adversus dominos præscriptionibus illis) Idqve ex lege Honorii, qvi, qvanqvam relicta Vandalis Hispania, tamen dum eam tenerent Vandali, præscriptionem tricenariam dominis nocere noluerat, meminit Procopius Vandalicorum I. Valentinianus in Novella, lege de Episcopali judicio: *Triennali temporum definitione concludi ea præcepimus, qvæ perpetuis aut infinitis seculis servabantur: Exceptis Afrorum negotiis, qui se probaverint necessitatem Vandalicam pertulisse: ut de illorum causis illa tempora præfixo triennio subtrahantur, qvæ claruerit sub hostilitate consumta*. In concilio Hispalensi relato in causam XVI. qvæstione IV. *sicut per legem mundialem his, qvos barbarica severitas captiva necessitate transvexit, postliminio revertentibus redditur antiqva possessio.* convenit C. Extransmissa. 10. De Præscriptionibus. vide & Cujacium ad titulum C. de præscriptione XXX. annorum.

cohærent 2. rei sunt 1. cum loca. 36. D. de Religios. & sumt fun. L. 6. in tantum. D. de Rer. Divis.

Qvod de agris jus est, idem esse arbitror de omni jure, qvod solo adhæret. Nam & loca capta ab hostibus, qvæ religiosa vel sacra fuerant, si ab hac calamitate fuerint liberata, qvasi qvodam postliminio reversa pristino statui restitui scripsit Pomponius: qvicum convenit illud Ciceronis in Verrina de Signis, de Diana Segestana: *P. Africani virtute religionem simul cum loco recuperavit.* & Marcianus cum postliminii jure comparat jus illud, qvo solum ædificio occupatum eo collapso littori redditur. Qvare & usumfructum agri recepti restitui dicendum erit, ad exemplum ejus, qvod de agro inundato Pomponius respondit. Sic Hispanis lege cautum est, ut comitatus & aliæ jurisdictiones hæreditariæ postliminio redeant, majores omnino; minores, si intra qvadriennium à receptione vindicentur; nisi qvod arcem bello amissam & qvomodocunqve recuperatam retinendi jus Rex habet.

L. si ager. 23. D. Qvibus mod. usufr. amit. L. II. c. IIX. §. X. n. 2. Reg. Const. Lib. X. tit. 29. p. 2.

XIV. 1. De mobilibus generalis in contrarium regula est, ut postliminio non redeant, sed in præda sint: ut hæc opponit Labeo. Qvare & commercio parata, ubicunqve reperiuntur, manent ejus, qvi emit: nec apud pacatos reperta aut intra fines perducta vindicandi jus est veteri domino. Sed ab hac regula videmus olim excepta, qvæ in bello usum habent: qvod ideo placuisse gentibus videtur, ut recuperandi spes ad ea comparanda alacriores homines redderet. plurimarum enim civitatum institutio eo tempore ad rem bellicam referebantur. qvare facile in hoc consensum est. Usum autem in bello

L. 2. & 3. D. de Captiv. † Conf. h. L. c. 6. §. 3. n. 2. L. 9. id qvod apud hostes. D. de Leg. 1. L. 22. ité. Labeo. §. 5. cum l. seq. D. de Fã. herc.

hæc habere censentur, qvæ modo ex Gallo Ælio attulimus, sed qvæ distinctius exposita exstant tum apud Ciceronem in Topicis, tum apud Modestinum: Naves† scilicet longæ atq; onerariæ, non item lusoriæ, aut actuariæ voluptatis causa paratæ: muli, sed clitellarii: eqvi & eqvæ, sed freni patientes. Et hæ res sunt, qvas & legari recte voluerunt Romani, & in præstationes familiæ hercisçundæ venire.

†††

Veteri domino) Vid. Carpz. 68. Ipr. Forens. p. 4. c. 35. def. 9. Zæs. Comment. ad D. tit.

§. 14. n. 1. (a) ob difficilem prosecutionem et in-
experationem, non satis n. liquida a nobis
possunt dignosci. Conf. d. c. §. 6. n. 2 unde nullus
finis foret litium. habet et hoc. pastr. pacis.
art. 4. et pax Olivensis. art. 12. nisi inter
paciscentes aliter conventum sic in pacifica-
tione olivensi legimus art. 12. restituendam esse
Bibliothecam regiam, in quo articulo prae-
tera restitutioni subiciuntur acta publica
archiva. vel. Mare v. hi solent in specie
reddi Mano, quia per se nihil emolumenti
conferunt, nisi in eo, quod quam initio fue-
runt.

§ 24. n. 2. (a) Ff. ad legem Corneliam de falsis l. 1. C. de falsis. l. 2. ad l. Cornel. de falsis. l. 3. C. de falsis. l. 4. C. de falsis. l. 5. C. de falsis. l. 6. C. de falsis. l. 7. C. de falsis. l. 8. C. de falsis. l. 9. C. de falsis. l. 10. C. de falsis. l. 11. C. de falsis. l. 12. C. de falsis. l. 13. C. de falsis. l. 14. C. de falsis. l. 15. C. de falsis. l. 16. C. de falsis. l. 17. C. de falsis. l. 18. C. de falsis. l. 19. C. de falsis. l. 20. C. de falsis. l. 21. C. de falsis. l. 22. C. de falsis. l. 23. C. de falsis. l. 24. C. de falsis. l. 25. C. de falsis. l. 26. C. de falsis. l. 27. C. de falsis. l. 28. C. de falsis. l. 29. C. de falsis. l. 30. C. de falsis. l. 31. C. de falsis. l. 32. C. de falsis. l. 33. C. de falsis. l. 34. C. de falsis. l. 35. C. de falsis. l. 36. C. de falsis. l. 37. C. de falsis. l. 38. C. de falsis. l. 39. C. de falsis. l. 40. C. de falsis. l. 41. C. de falsis. l. 42. C. de falsis. l. 43. C. de falsis. l. 44. C. de falsis. l. 45. C. de falsis. l. 46. C. de falsis. l. 47. C. de falsis. l. 48. C. de falsis. l. 49. C. de falsis. l. 50. C. de falsis. l. 51. C. de falsis. l. 52. C. de falsis. l. 53. C. de falsis. l. 54. C. de falsis. l. 55. C. de falsis. l. 56. C. de falsis. l. 57. C. de falsis. l. 58. C. de falsis. l. 59. C. de falsis. l. 60. C. de falsis. l. 61. C. de falsis. l. 62. C. de falsis. l. 63. C. de falsis. l. 64. C. de falsis. l. 65. C. de falsis. l. 66. C. de falsis. l. 67. C. de falsis. l. 68. C. de falsis. l. 69. C. de falsis. l. 70. C. de falsis. l. 71. C. de falsis. l. 72. C. de falsis. l. 73. C. de falsis. l. 74. C. de falsis. l. 75. C. de falsis. l. 76. C. de falsis. l. 77. C. de falsis. l. 78. C. de falsis. l. 79. C. de falsis. l. 80. C. de falsis. l. 81. C. de falsis. l. 82. C. de falsis. l. 83. C. de falsis. l. 84. C. de falsis. l. 85. C. de falsis. l. 86. C. de falsis. l. 87. C. de falsis. l. 88. C. de falsis. l. 89. C. de falsis. l. 90. C. de falsis. l. 91. C. de falsis. l. 92. C. de falsis. l. 93. C. de falsis. l. 94. C. de falsis. l. 95. C. de falsis. l. 96. C. de falsis. l. 97. C. de falsis. l. 98. C. de falsis. l. 99. C. de falsis. l. 100. C. de falsis.

tit. de Captiv. n. 18. *add. Dn. Pufendorff. de J. N. & G. lib.* 8. *cap.* 6. *§.* 25. qvi hæc solummodo ad mores Romanos restringit.

2. Arma & vestis usum qvidem in bello habent, sed postliminio non redibant, qvia minime favorabiles erant, qvi in bello arma aut vestem amitterent: imo id flagitii loco habebatur, ut passim in historiis apparet. Atqve in hoc notantur arma ab eqvo distare, qvod eqvus sine culpa eqvitis proripere se potuit. Et hoc qvidem rerum mobilium discrimen videtur usum habuisse in occidente, etiam sub Gotthis, ad Boëtii usqve tempora: is enim Ciceronis Topica explicans ita videtur de hoc jure loqvi, qvasi qvod ad eum diem vim suam obtineret.

XV. At posterioribus temporibus, si non ante, sublata videtur hæc differentia. Passim enim tradunt morum periti, res mobiles postliminio non redire, & * id de navibus constitutum multis in locis videmus.

Bart. in L. si qvid bello. 28. D. de Capt. Ang. & Salic. in L. ab hostibus. 2. C. de Capt. h. L. c. 6. §. 3. in fin. & h. c. 9. §. 19. n. 2. Const. Gall. L. XX. tit. 13. art. 24. Consul. Portug. maris, c. 287. L. hostes. 24. & l. Latrones. 27 D. de Captiv. l. postliminiū. 19. §. à piratis. 2. Eod. tit. Demosth. de Haloneso. l. II. c. XV. §. 5. n. 1. add. h. c. IX. § seq. 18. n. 1. ir. c. 3. §. 1. n. 1 & §. 2. n. 1. h. L. † L. 2. c. 10. §. 9. L. 3. c. 10. §. 6. n. 2. c. 16. §. 7. Lib. XXXI. tit. 29. p. 2. Covar. ad c. peccatum, p. II. §. 2. n. 8.

***

Id de navibus constitutum multis in locis videmus) Decisio Genuensis centesima prima.

†††

Sublata videtur hæc differentia) Idem de moribus hodiernis testatur *Hahn. ad VVesenbec. ff. de Captiv. & Postlimin. num.* 3.

XVI. Eæ vero res, qvæ intra præsidia perductæ nondum sunt, qvanqvam ab hostibus occupatæ, ideo postliminii non egent, qvia dominum nondum mutarunt ex gentium jure. Et, qvæ piratæ aut latrones nobis eripuerunt, non opus habent postliminio, ut Ulpianus & Javolenus responderunt; qvia jus gentium illis non concessit, ut jus dominii mutare possint: qvo innixi Athenienses Haloneſum, qvam ipsis prædones, * prædonibus Philippus eripuerat, ut redditas à Philippo, non ut donatas, volebant accipere. Itaqve, res ab illis captæ ubicunqve reperiuntur, vindicari possunt, nisi qvod ex naturali jure alibi † censuimus, ei, qvi suo sumtu possessionem rei adeptus est, tantum esse reddendum, qvantum dominus ipse ad rem recuperandam libenter impensurus fuerat.

***

Prædonibus Philippus eripuerat) Vide ipsam Philippi epistolam inter opera Demosthenis.

XVII. Potest tamen lege civili aliud constitui: sicuti * lege Hispanica naves à piratis captæ eorum fiunt, qvi eas eripiunt piratis: neqve enim iniqvum est, ut privata res publicæ utilitati cedat, præsertim in tanta recuperandi difficultate. Sed lex talis non obstabit exteris, qvo minus res suas vindicent.

***

Lege Hispanica naves à piratis captæ eorum fiunt, qvi eas eripiunt piratis) Idem apud Venetos. Patet ex literis Fraxinii Canæi Tomo I.

XIIX. 1. Illud magis mirandum, qvod testantur Romanæ leges, postliminii jus locum habuisse non tantum inter hostes, sed & inter Romanos

†Lib.II.c.15.§. 5.n.1.in fin.L. III.c.3.§.2.n.3 †† L.III. c.xx. §.8. n.5.

& populos externos. Sed alibi† diximus, reliqvias has esse seculi Nomadum,†† qvo sensum naturalis societatis, qvæ est inter homines, mores exsurdaverant. Itaqve apud gentes, etiam, qvæ bellum publicum non gererent, erat qvædam belli inter privatos qvasi ipsis moribus indicti licentia: ac ne ea licentia ad interficiendos homines prosiliret, placuit captivitatis jura inter eos introduci. cui consequens fuit, ut & postliminio locus esset, aliter qvam cum latronibus ac piratis, qvia illa vis rem producebat ad æqvas pactiones, qvæ à latronibus & piratis contemni solent.

Vid. 2. 3. c. 3. §. 2.

2. Jūris olim controversi videtur fuisse, an, qvi apud nos serviunt ex populo fœderato, si domum revenissent, postliminio redeant. Ita enim hanc qvæstionem proponit Cicero primo de Oratore. Et Gallus qvidem Ælius sic ait: *Cum populis liberis & cum fœderatis & cum regibus postliminium nobis est, ita ut cum hostibus.* Contra Proculus: *Non dubito, qvin fœderati & liberi nobis externi sint: non inter nos atqve eos postliminium esse.*

L. non dubito. 7. D. de Captiv.

3. Ego arbitror, distingvendum inter fœdera, ut, si qva essent, qvæ belli duntaxat publici componendi aut cavendi causa essent inita, ea nec captivitati in posterum, nec postliminio obstarent. At si qva id continerent, ut tuti essent publico nomine, qvi ab his ad illos venissent, ut tunc captivitate sublata cessaret postliminium. Et hoc mihi indicare videtur Pomponius, cum ait, *si cum gente aliqva neqve amicitiam, neqve hospitium, neqve fœdus amicitiæ causa factum habemus, hi hostes qvidem non sunt: qvod autem ex nostro ad eos pervenit, illorum fit, & liber homo noster, ab eis captus, servus sit & eorum: Idemqve est, si ab illis ad nos aliqvid perveniat: Hoc qvoqve igitur casu postliminium datum est.* Cum dixit, fœdus amicitiæ causa, ostendit & alia esse posse fœdera, qvibus nec hospitii, nec amicitiæ jus insit. Proculus qvoqve eos à se populos fœderatos intelligi, qvi amicitiam aut hospitium tutum promisissent, satis significat cum subjicit. *Etenim qvid inter nos atqve eos postliminii opus est, cum & illi apud nos & libertatem suam & dominium rerum suarum æqve, atq; apud se, retineant, & eadem nobis apud eos contingant.* Qvare, qvod apud Gallum Ælium sequitur, *qvæ nationes in ditione nostra sunt, cum his postliminium non est*, ut recte legit Cujacius, hoc additamento supplendum erit, nec cum his, qvibuscum fœdus amicitiæ causa habemus.

D. L. 2. postliminii § in pace. 2. de Captiv.

Obs. IX. L. 23.

XIX. 1. At nostris temporibus, non inter Christianos tantum, sed & apud plerosqve Mahumetistas, †jus, ut captivitatis extra bellum, ita & postliminii evanuit, sublata utriusq; necessitate, ob restitutam vim ejus cognationis, qvam inter homines natura esse voluit.

Bod. Lib. 1. de Rep. c. 7. † h. l. c. 7. §. fin. n. 2.

2. Habere tamen locum poterit vetus illud jus gentium, si res sit cum gente tam barbara, ut sine indictione aut causa omnes externos & res eorum hostiliter tractare pro jure habeat. Atqve eam in partem, dum hæc scribo, judicatum est in summo Auditorio Parisiensi, cœtus principe Nicolao Verdunio: bona, qvæ Francorum civium fuerant ab Algerienſibus, populo prædatio-

tionibus maritimis in omnes alios grassari solito, capta belli jure mutasse dominum: ac proinde cum recepta ab aliis essent, facta eorum, qvi recepissent. In eadem cognitione & hoc judicatum est, qvod modo † diximus, naves hodie inter ea non esse, qvæ postliminio recipiuntur. † h. c. §. 15.

CAPUT X.

Monita de his, qvæ fiunt in bello injusto.

I. Qvo sensu pudor vetare dicatur, qvod lex permittit:
II. Aptatam hoc adea, qvæ jure Gentium permissa diximus.
III. Interna injustitia injustum esse, qvod ex bello injusto fit.
IV. Qvi hinc, & qvatenus ad restitutionem obligentur.
V. An res captæ bello injusto reddendæ sint ab eo, qvi cepit.
VI. An & ab eo, qvi detinet.

I. 1.

Cf. l. 3. c. 16.

LEgenda mihi retro vestigia, & eripienda bellum gerentibus pene omnia, qvæ largitus videri possim, nec tamen largitus sum. nam cum primum hanc juris gentium partem explicare sum aggressus, testatus sum, juris esse aut licere multa dici eo, qvod impune fiant, partim etiam, qvod judicia coactiva suam illis auctoritatem accommodent, qvæ tamen aut exorbitent à recti regula, sive illa in jure † stricte dicto, sive in aliarum virtutum præcepto posita est, aut certe omittantur sanctius & cum majori apud bonos laude. Lib. III. c. 4. §. 2. n. 2. † L. 2. c. XI. §. 3. c. 17. § 2. n. 1. c. 22. §. 16. c. 25. §. 3. n. 4. L. 3. c. 18. §. 2. c. 13. §. 4. n. 1. prol. & 4. c.

†††

Dici eo qvod impunè fiant) Confirmat hæc *Molin. tract. 3. de Justit. disp. 46. n. 26. pag. 1693.* Permittunt, inqviens, interdum leges nonnulla ex rationabili aliqvâ causâ, qvæ cum mala in se contra jus naturæ sint, ipsæ tamen nec ea prohibent, nec puniunt, nec punire aut etiam impedire publicis potestatibus aut etiam Reip. sinunt. Sicut lupanaria publica & fornicationes in iis, jura civilia & canonica permittunt, ad majora mala vitanda, qvia impossibile est homines, attentâ eorum multitudine & fragilitate, ab omni omninò fornicatione cohibere. Unde nefas est potestatibus publicis, lupanaria aut fornicationes in illis punire, aut impedire, existentibus eis legibus earum permissivis: qvin & jura civilia actionem meretricibus publicis concedunt ad pretium ipsis debitum pro actu fornicario cum ipsis jam habito. Interim optimè hoc, qvod permittitur, non poni in genere licitorum, sed naturali honestati & pudori dijudicandum relinqvi, statuit Dn. Zigler, h. l.

2. In Troadibus Senecæ dicenti Pyrrho

Lex nulla capto parcit, aut pœnam impedit,

Regerit Agamemnon,

Qvod non vetat lex, hoc vetat fieri pudor.

Qvo in loco pudor non tam hominum & famæ, qvam æqvi & boni, aut certe ejus, qvod æqvius meliusqve est, respectum significat. Sic in Justinianeis Institutionibus † legimus: *Fideicommissa appellata sunt, qvia nullo vinculo juris, sed tantum pudore eorum, qvi rogabantur, continebantur.* Apud Patrem Qvintilianum: *Non aliter salvo pudore ad sponsorem venit creditor, qvam si recipe-* † §. 1. Inst. de Fideic. Hereditat.

re à debitore non possit. Atqve eo sensu sæpe videas justitiam cum pudore conjungi.

Nondum justitiam facinus mortale fugarat:
Ultima de superis illa reliqvit humum,
Proqve metu populum sine vi Pudor ipse regebat.

Operibus vers. 190.

Hesiodus: Δίκη δ' ἐν χερσὶ καὶ αἰδῶς
Οὐκ ἔσται, βλαψεῖ δ' ὁ κακὸς τὴν ἀρείονα φῶτα.
.... nusqvam Pudor: aurea nusqvam
Justitia: insultant pravi melioribus ultro.

Protagora.

Plato libro XII. de legibus: παρθένος γὰρ αἰδοῦς Δίκη λέγεταί τε καὶ ὄντως εἴρηται. Emendem πάρεδρος: ut sensus sit: *Comes Pudoris Justitia vocatur, & merito qvidem.* Nam & alibi idem Plato sic loqvitur: θεὸς δείσας περὶ τῷ γένει ἀνθρώπων μὴ ἀπόλοιτο πᾶν, δωρᾶται ἀνθρώποις αἰδώ τε καὶ δίκην, ἵν' εἶεν πόλεων κόσμοι τε καὶ δεσμοὶ φιλίας συνάγωγοι. *Deus, metuens ne plane interiret genus humanum, dedit hominibus Justitiam ac Pudorem, ornamenta civitatum, & ad amicitiam colligandam vincula:* & Plutarchus simili modo δίκην vocat ἔνοικον αἰδοῦς; *Justitiam pudoris cohabitatricem*, qvi & alibi jungit αἰδῶ & δικαιοσύνην. Apud Dionysium Halicarnassensem simul nominantur αἰδὼς κόσμος καὶ δίκη, *pudor, decorum, & honestum.* Sic & αἰδῶ & ἐπιείκειαν copulat Josephus *Pudorem & Æqvitatem.* Paulus qvoq; Jurisconsultus conjungit naturale jus & pudorem. Cicero autem inter justitiam & verecundiam ita fines regit, ut justitiæ partes statuat non violare homines, verecundiæ non offendere.

Ad ineruditũ præsulem.

Vita Thesei.

Lib. VI.

Lib. XIII. Antiq. c. 19. L. 14. adoptivus. §. 2 D. de Ritu nupt. Off. 1. Lib. 1. de Ira, c. 27.

3. Cum eo, qvem ex Seneca adduximus, versu bene convenit dictum ejusdem in scriptis philosophicis. * *Qvam angusta innocentia est, ad legem bonum esse? Qvanto latius officiorum patet, qvam juris regula? qvam multa pietas, humanitas, liberalitas, justitia, fides exigunt? qvæ omnia extra publicas tabulas sunt.* Ubi vides, jus à justitia distingvi, qvia jus accipit id, qvod in judiciis externis viget. Idem id alibi explicat egregie exemplo juris herilis in servos. *In mancipio cogitandum est, non qvantum illud impune pati possit; sed qvantum tibi permittat æqvi boniq; natura, qvæ parcere etiam captivis & pretio paratis jubet.* Deinde: *Cum in servum omnia liceant, est aliqvid, qvod in hominem licere commune jus animantium vetet.* qvo in loco notanda iterum vocis *licere* diversa acceptio, altera exterior, altera interior.

Lib. 1. de Clem. c. 18.

***

Qvam angusta innocentia est ad legem bonum esse) Idem Seneca de Beneficiis l. V. c. 21. *Multa legem non habent, nec actionem, ad qvæ consuetudo vitæ humanæ, lege omni valentior, dat aditum.* Qvintilianus Institutionum oratoriarum lib. III. c. 8. *Sunt enim qvædam non laudabilia natura, sed lege concessa, ut in* XII. *Tabulis, debitoris corpus inter creditores dividi licuit,* † *qvam legem mos publicus repudiavit.* Cicero de Officiis libro III. *Aliter leges, aliter Philosophi tollunt astutias.*

† h. L. 3. c. 4. §. 2. n. 2.

tias. Leges, qvatenus manu tenere res non possunt: philosophi, qvatenus ratione & intelligentia.

II. 1. Eundem habet sensum illa Marcelli in Senatu Romano distinctio: *non qvid ego fecerim, in disqvisitionem venit, qvem, qvicqvid in hostibus feci, jus belli defendit, sed qvid isti pati debuerint:* ex æqvo & bono scilicet. Idem discrimen Aristoteles innuit disputans an justa dicenda sit, qvæ ex bello oritur servitus: ὅλως δ' ἀντεχόμενοί τινες, ὡς οἴονται δικαίου τινος (ὁ γὰρ νόμος δικαιόν τι) τὴν κατὰ πόλεμον δουλείαν τιθέασι δικαίαν. ὅλως δ' οὐκ φασί. τὴν γὰρ ἀρχὴν ἐνδέχεται μὴ δικαίαν εἶναι πολέμων. *Qvidam respicientes justi aliqvid (*nam & lex justum qvid est) justam esse ajunt servitutem ex bello: at omnino justam esse negant, qvando accidere potest, ut injusta fuerit bellandi causa.* Simile est illud Thucydidis in Thebanorum oratione: οὓς ἐν χερσὶν ἀπεκτείνατο οὐχ ὁμοίως ἀλγοῦμεν. κατὰ νόμον γὰρ δή τινα ἔπαρχον: *de his, qvos in conflictu occidistis, non adeo qverimur, accidit enim hoc illis jure qvodammodo.*

Liv. l. 26. L. 3. c. IV. §. 2. n. 3.

Pol. 1. c. 6.

Lib. III.

***

Nam & lex justum qvid est) Seneca ad Helviam c. 6. *alii armis sibi jus in aliena terra fecerunt.* Pugnare videntur jus & aliena; sed concilianda, ut docet hic textus. Repete, qvæ supra hoc libro cap. IV. §. 2.

2. Sic & ipsi Jurisconsulti Romani, qvod sæpe jus captivitatis vocant alibi injuriam appellant, & æqvitati opponunt naturali; & Seneca servi nomen ex injuria † natum, id, qvod sæpe accidit, respiciens. Apud Livium qvoqve Itali, retinentes ea, qvæ Syracusanis bello ademerant, pertinaces ad obtinendam injuriam appellantur. Dion Prusæensis, cum dixisset, bello captos, si ad suos rediissent, libertatem recipere, addit, ὡς ἀδίκως δουλεύοντας, *ut qvi per injuriam in servitute fuissent.* * Lactantius de Philosophis loqvens: *Cum de officiis ad rem militarem pertinentibus disputant, neqve ad justitiam neqve ad veram virtutem accommodatur illa omnis oratio, sed ad hanc vitam moremqve civilem.* Idem mox à Romanis ait legitime illatas injurias.

L. postliminiū. 19. in. pr. D. de Capt.

† Lib. 3. c. 1. §. 6. num. 4.

Epid. XXXII. L. XXVIII. Orat. XV.

***

Lactantius) Augustinus vero epistola IV. qvæ est ad Marcellinum: *Ac per hoc si terrena ista respublica Christiana præcepta custodiat, etiam ipsa bella sine benevolentia non gerentur.* Idem de diversis Ecclesiæ observationibus: *Apud veros Dei cultores etiam ipsa bella parata sunt.*

III. Primum ergo dicimus, si belli causa injusta sit, etiamsi bellum solenni modo susceptum sit, injustos esse internâ injustitiâ omnes actus, qvi inde nascuntur: ita, ut qvi scientes tales actus operantur, aut ad eos cooperantur, habendi sint in eorum numero, qvi ad regnum cœleste sine pœnitentia pervenire non possunt. Vera autem pœnitentia, si tempus & copia suppetat, omnino reqvirit, * ut is, qvi damnum dedit, sive interficiendo, sive

I. Cor. VI. 10.

sive res corrumpendo, sive prædas agendo, id ipsum resarciat. Ideo Deus * negat grata sibi esse jejunia eorum, qvi non jure captos detinebant: & Ninivitis rex indicens justitium præcipit, ut rapina manus vacuefaciant, naturæ ductu agnoscens, sine tali restitutione pœnitentiam fictam & inanem fore.
Jon. II, 10. Atqve ita videmus sentire * non Judæos tantum & Christianos, sed & * Mahumetistas.

***

Ut is, qvi damnum dedit, sive interficiendo, sive res corrumpendo, sive prædas agendo, id ipsum resarciat. Num. V, 6. Hieronymus ad Rusticum: *Nec differtur ultionis sententia, si non reddantur universa.* Augustinus in epistola ad Macedonium, qvæ est LIV. *Si res aliena, propter qvam peccatum est, reddi possit, & non redditur, pœnitentia non agitur, sed simulatur.* Retulit Gratianus in causam XIV. qvæstione VI. can. 1.

Negat grata sibi esse jejunia eorum, qvi non jure captos detinebant) Locus est illustris Esaiæ LVIII, 5. 6. 7. habes eum Græce apud Justinum Martyrem in colloqvio cum Tryphone.

Non Judæos tantum) Vide canones pœnitentiales Mosis Maimonidæ c. II. §. 2. Et Mosem de Kotzi præcepto jubente XVI.

Mahumetistas) Vide Leunclavium Turcicorum V. & XVII.

† L. 2. c. 17. per tot. L. 3. c. 2. §. fin. n. 4. c. 17. §. 2. n. 6. c. 18. §. 5. Libro præceptorum legis, præcepto jubente XVI. Silv. in verbo bellum, p. 1. n. 10. & 11. & 12. Covar. d. §. 11. n. 8. Less. Lib. 11. c. 13. dub. 4. Adde L. 21. vulgaris. §. 9. si duo. D. de Furtis.

IV. Ad restitutionem autem tenentur, secundum ea, qvæ generaliter, à nobis alibi † explicata sunt, belli auctores, sive potestatis jure, sive consilio, de his scilicet omnibus, qvæ bellum consequi solent: etiam de insolitis, si qvid tale jusserunt aut svaserunt, aut, cum impedire possent, non impedierunt. Sic & duces tenentur de his, qvæ suo ductu facta sunt: & milites insolidum omnes, qvi ad actum aliqvem communem, puta urbis incendium, concurrerunt: in actibus dividuis pro damno qvisqi, cujus ipse causa unica, aut certe inter causas fuit.

† L 3 c. 20. §. 8. Silv. d. loco, n. 10. Vasq. L. 1. Controv. Il. c. 9. n. 27. Molin. disp. 118. §. ut vero.

V. 1. Neqve admittendam putem exceptionem, qvam nonnulli adferunt de his, qvi aliis operam navant, si modo in ipsis aliqvid hæreat culpæ: ad restitutionem enim sine dolo culpa sufficit. Sunt qvi videntur † existimare, res bello captas, etiam si justa belli causa non adfuerit, reddendas non esse, eo qvod bellantes inter se, cum bellum inierunt, ista capientibus donasse intelligantur. Sed nemo suum jactare temere præsumitur: & bellum per se longe abest à contractuum natura. Ut vero pacati populi certi qvid haberent, qvod sequerentur, nec bello implicarentur inviti, sufficiebat introductio externi, de qvo diximus, (a) dominii, qvod cum interna obligatione restitutionis potest consistere. Atqi id illi ipsi auctores videntur statuere in jure captivitatis personarum. Ideo Samnites apud Livium, *res hostium in præda captas, qvæ belli jure nostræ videbantur, remisimus.* Videbantur ait, qvia injustum id bellum fuerat, ut jam ante agnoverant Samnites.

(a) L. 3. c. 6. §. 2. n. 1. §. 7. n. 1. §. 27. c. X. §. 5. n. 1 Lib IX. L. 8. Vide supra. L. 11. c. 12. §. 12.

2. Non

§. 5. n. 1 (a) Vid. l. 3. c. 26. §. 4. n. 1. alienum peccatum pro se allegare non potest quia active concurrit ad actionem peccaminosam, qui v. alienum peccatum pro se allegare velit, passive tantum concurrere debet, et quamvis in actore major culpa sit, nec tamen nos sumus exexsabiles, quia active concurrimus, nisi in illis casibus ubi nondum manifeste constat de injustitia actus et non habemus potestatem judicandi, e. g. subditus in bello injusto qui prosiliusci dicti judicii n. eius non est. disquirere an bella sint justa sed rigorosi cy mandata principis explere. L. 2. c. 26 4. [illegible]

§. 5. n. 1. (b) in thesi quidem verum sed non in hypothesi. h. e. in applicatione, quis n. judicabit accedit, quod nemo principum patiatur dici se injuste fecisse, huic vero contradicere esset bellum et bello exerere. Vid. c. 9. n. 2. §. 4.

2. Non dissimile est, qvod ex contractu sine dolo inito, cui inest inæqvalitas, jure gentium nascitur facultas qvædam cogendi eum, qvi contraxit ad implenda pacta: nec eo tamen minus, qvi plus æqvo stipulatus est, rem ad æqvalitatem reducere ex probi ac pii hominis officio tenetur.

VI. 1. Sed & qvi damnum ipse non dedit, aut sine omni culpa dedit, sed rem bello injusto captam ab alio penes se habet, tenetur eam reddere, qvia, cur alter ea carere debeat, nulla causa subest naturaliter justa, non consensus ipsius, non malum meritum, non compensatio. Vid. supra, L. 2. c. X. §. 3. & seqq. Non aliena ab hac re historia est apud Valerium Maximum: *Populus*, inqvit, *Romanus cum P. Claudius Camerinos ductu atqve auspiciis suis captos sub hasta vendidisset, etsi ærarium pecunia, fines agris auctos animadvertebat, tamen qvia parum liqvida fide id gestum ab imperatore videbatur, maxima cura* * *conqvisitos redemit & prædia restituit.* Lib. VI. c. 5. Similiter Phocensibus Romanorum decreto reddita libertas, etiam illa publica, & qvi erepti erant agri. Et postea * Ligures, qvi à M. Pompilio venditi fuerant, reddito emtoribus pretio restituti sunt in libertatem, bona qvoqve reddi curata. Idem de Abderitis decrevit Senatus, addita causa, qvod injustum bellum illatum iis esset. Liv. L. xxxiix. cap. 39. Liv. Lib. XIII. L. 3. c. 16. §. 4. Lib. XIV.

***

Conqvisitos redemit, & prædia restituit) Antonius Tyrius coëgit reddere, qvæ Judæorum tenebant. Homines ab eis venditos jussit liberari, bona dominis reddi; Josephus XIV. Antiqvæ Historiæ. Macrinus Parthis reddidit captivos & prædam, qvod causa fuisset, cur Romani pacem rumperent; Herodianus libro XIV. in fine. Mahumetes Turca liberari jussit eos, qvi fuerant in oppido Sanctæ Mariæ in Achaia; Chalcocondylas libro IX.

Ligures) Vide excerpta Peiresiana Diodori Siculi.

†††

Tenetur eam reddere) Sed qværitur, an pretium petere qveat ab innocente domino, qvi suum vindicat? Arbitramur qvod non *arg. l. 2. C. de Furt.* cum qva conspirat *Jus Saxonicum Provinciale lib. 2. artic. 39. verb.* **Spricht aber jener.** ibiqve *Gloss. num. 10.* Dissentire qvis posset propter ea qvæ ad *cit. l. 2.* tradit *Dion. Godofred. in not.* Sed his satisfecit *Dn. Richter. Decis. 96. num. 27. pag. 300. cum aliis ibid. cit.* Qvamvis bonæ fidei possessori regressus detur adversus tradentem, nec ei denegetur jure retentionis detrahere, si qvid sumtus aut operæ in rem alienam impendit.

2. Poterit tamen, si qvid sumtus aut operæ impendit is, qvi rem tenet, deducere tantum, qvantum domino valebat adipisci desperatam possessionem, secundum ea, qvæ alibi † explicata sunt. Qvod si rei possessor culpæ exsors eam consumserit aut alienaverit, non tenebitur, nisi in qvantum censeri potest locupletior factus. † L. 2. c. 10. §. 9. L. 3. c. 9. §. 16. c. 16. §. 3.

CAPUT XI.

Temperamentum circa jus interficiendi in bello justo.

I. *In bello justo actus quosdam interna justitia carere, quod exponitur:*
II. *Interfici qui possint secundum justitiam internam.*
III. *Ob infortunium neminem recte interfici, ut qui coacti partes sequuntur:*
IV. *Nec ob culpam mediam inter infortunium & dolum: cujus natura explicatur.*
V. *Distinguendos auctores belli ab his, qui sequuntur.*
VI. *In ipsis auctoribus distinguendas causas probabiles ab improbabilibus.*
VII. *Etiam mortem meritis hostibus sæpe pœnam recte condonari.*
IIX. *Cavendum, quantum fieri potest, ne innocentes, etiam præter propositum occidantur.*
IX. *Pueris semper parcendum; fœminis, nisi quid gravius admiserint, & senibus.*
X. *Parcendum & his, qui sacra aut literas tantum curant:*
XI. *Et agricolis:*
XII. *Et mercatoribus ac similibus:*
XIII. *Et captis:*
XIV. *Recipiendos, qui dedere se volunt sub æquis conditionibus.*
XV. *Parcendum & his, qui sine conditione se dediderunt.*
XVI. *Hæc ita vera, nisi grave delictum antecesserit: quod quomodo accipiendum.*
XVII. *Delinquentibus ob multitudinem recte parci.*
XIIX. *Non occidendos obsides, nisi ipsi deliquerint.*
XIX. *Abstinendum ab omni dimicatione inutili.*

I. 1.

Confer. h. l. 3. c. 4.

SEd nec in bello justo admittendum est, quod dicitur
Omnia dat, qui justa negat.

Lucanus. Melius Cicero: *Sunt quædam officia etiam adversus eos servanda, a quibus injuriam acceperis.* * *Est enim ulciscendi, ut puniendi, modus.* Idem laudat Off. I. vetera Romanorum tempora, cum exitus bellorum erant aut mites aut necessarii. Off. II. † Crudeles vocat Seneca, qui *puniendi causam habent, modum non habent.* II. de Clem. cap. 4. Aristides Leuctrica prima: ἔστι γὰρ, ἔστι καὶ ἀμωμοφύλακος ἀμέτρως ἀδικεῖν κἄν τις εἰς τὰς τιμωρίας ἀναπλεῖ, πρὸς τ' ἀδικήματα τάτοις ὑπερῆδόντα. ἐξῆν, ἄρχειν πάλιν. *Possunt sane, possunt etiam, qui se vindicant, injusti esse, si modum excedant. Nam & qui in puniendo progreditur* †† *ad id, quod iniquum est, secundus est injuriæ auctor.* †† L. II. c. 20. §. 2. n. 1. §. 28. §. 32. n. 2. Sic, Ovidio judice, rex quidam De Ponto.

cæde nocentum
Se nimis ulciscens exstitit ipse nocens.

***

Est enim ulciscendi, ut puniendi, modus) Vide loca Augustini de Christianorum in ipsis bellis benevolentia, quæ modo produximus. Aristoteles Politicorum v. c. 6. narrat asperiores æquo pœnas exactas Thebis & Heracleæ, φυσιωτικῶς factionis studio. Et Thucydides III. Τιμωρίας μείζους, ἢ μέχρι τῶ δικαίω, *pœnas justo majores.* Tacitus III. Annalium: *Pompejus gravior remc-*

remediis, qvam delicta erant. idem eodem libro Augustum culpat, qvod in puniendis adulteriis clementiam majorum suasqve ipse leges egressus sit. Juvenalis:

exigit autem
Interdum ille dolor plus qvam lex ulla dolori
Concessit.

Qvintilianus: *Non nisi ab ultimo parricidio exigitur pœna trans hominem.* M. Antonius Imperator referente Vulcatio vita Cassii; *Ad Senatum scribam, ne aut proscriptio gravior sit, aut pœna crudelior.* Ausonius;

vindictaqve major
Crimine visa suo est.

Ammianus libro XXVI. *sævitum est in multos acrius, qvam errata flagitaverant vel delicta.* Similis est apud Agathiam locus libro III.

2. Platæenses in Isocratea oratione qværunt: εἰ δίκαιόν ἐστιν ὑπὲρ τηλικούτων ἐγκλημάτων οὕτως ἀνόμους καὶ δεινὰς ποιεῖσθαι τὰς τιμωρίας: *an æqvum sit, ob tantilla peccata tam graves & iniqvas pœnas exigere?* Idem ille Aristides secunda pro pace: μὴ τοίνυν ἀνθ' ὅτων αὐτοὺς τιμωρήσεσθαι, σκοπεῖτε, ἀλλ' οὕστινας ὄντας καὶ τίνες ὄντες αὐτοὶ καὶ τὸ μέτρον τῆς τιμωρίας: *non hoc tantum respicite, qvas ob causas pœnas sitis exacturi, sed & qvi sint, de qvibus sumenda sit pœna, qvi nos ipsi, & qvis justus pœnarum modus.* Laudatur Propertio Minos:

*Victor erat, qvamvis * æqvus in hoste fuit.*

Sed & Ovidio: *Leges captis justissimus auctor*
Hostibus imposuit.

***

Æqvus in hoste fuit) Ovidius Tristium 1. elegia 8.

Est etiam in miseris pietas, & in hoste probatur.

II. Qvando autem justa sit interfectio (inde enim nobis incipiendum est) in bello justo secundum justitiam internam, qvando non sit, ex iis intelligi potest, qvæ capite primo † hujus libri à nobis explicata sunt. Interfici enim aliqvem contingit ex proposito, aut citra propositum. Ex proposito juste interfici nemo potest, nisi aut in pœnam justam, aut qvatenus absqve eo vitam & res nostras tueri non possumus: qvamqvam illud ipsum ob res caducas hominem occidere, etiamsi à justitia stricte dicta non abeat, à caritatis †† tamen lege discedit. Pœna vero justa ut sit, opus est, ut ipse, qvi interficitur, deliqverit, & qvidem tantum, qvod apud æqvum judicem mortis supplicio possit vindicari. qva de re eo nunc minus disseremus, qvia, qvicqvid ejus sciri oportet, satis explicatum arbitramur ††† capite de Pœnis.

III. 1. Supra, † cum de supplicibus ageremus (sunt autem ut in pace, ita & in bello supplices) discrevimus ἀτύχημα καὶ ἀδίκημα, *infortunium & injuriam.* Gylippus eo, qvem ibi citare cœpimus, Diodori Siculi loco qværit, utra in classe Athenienses poni debeant, infortunatorum an injustorum? &

Kulpis Coll. p. 137.

† §.2. & seqq. add. c. XI. §. 16. n. 1.

Vict. de Jure Belli, n. 36. & 43. † Regl. p. 569.

†† L. 3. c. 10. §. 1. n. 1. seq. c. 13. §. 4. n. 1. L. 2. c. 1. §. 13. c. 11. §. 3. c. 17. §. 2. n. 1. c. 22. §. 16. c. 25. §. 3. n. 4.

††† L. 2. c. 20.

† L. 2. c. 21. §. 5. n. 1.

& pro infortunatis habendos negat, qvi ultro, nulla lacessiti injuria, Syracusanis bellum intulissent: unde infert, cum sponte bellum susceperint, ferenda qvoqve ab ipsis belli mala. Infortunatorum exemplum sunt illi, qvi non hostili †† animo apud hostes sunt, qvales Athenienses temporibus Mithridaticis, de qvibus sic loqvitur Vellejus Paterculus: *Si quis hoc rebellandi tempus, quo Athenæ oppugnatæ à Sulla sunt imputat Atheniensibus, nimium veri vetustatisque ignarus est. Adeo enim certa Atheniensium in Romanos fides fuit, ut semper & in omni re, quicquid sincera fide gereretur, id Romani Atticâ fieri prædicarent. Ceterum tum oppressi Mithridatis armis homines miserrimæ conditionis; cum ab inimicis tenerentur, oppugnabantur ab amicis, & animos extra mœnia, corpora necessitati servientes intra muros habebant.* qvæ pars postrema ex Livio sumta videri potest, apud qvem Indibilis Hispanus corpus duntaxat suum apud Carthaginenses, animum apud Romanos ait fuisse.

† h. L. c. 4. §. seqq.

Lib. II.

Lib. XXVI.

2. *Nimirum*, ut ait Cicero, *omnes, qvorum in alterius manu vita posita est, sæpius cogitant, qvid possit is, cuius in ditione ac potestate sunt, qvam qvid debeat facere.* Idem pro Ligario: *Tertium est tempus, qvo post adventum Vari in Africa restitit; quod si est criminosum, necessitatis crimen est, non voluntatis.* Atqve hoc secutus est Julianus in causa Aqvilejensium, teste Ammiano, qvi, cum paucorum supplicium narrasset, adjicit, *Residui omnes abierunt innoxii, quos in certaminum rabiem* necessitas † egerat, non voluntas.* Ad Thucydidis locum de Corcyrensium captivis venditis vetus commentator: τὸ ἥμερον τοῦ ἑλληνικοῦ τρόπου δηλοῖ, καὶ ὡς ἀπηνὲς μετὰ μάχην τοὺς ἑαλωκότας θανατοῦν, ἄλλως τε καὶ δούλους τοὺς μὴ μετὰ γνώμην οἰκείαν πολεμοῦντας. *Ostendit clementiam dignam Græcorum ingeniis: durum enim, post pugnam captos occidere, servos præsertim, qvi non sua voluntate bellum gerunt.* Platæenses in dicta oratione apud Isocratem: οὐ γὰρ ἑκόντες ἀλλ' ἀναγκασθέντες αὐτοῖς ἐδουλεύομεν: *non volentes, sed coacti illis* (Lacedæmoniis) *servivimus.* Idem de Græcis aliis: τοῖς σώμασι μὲν ἐκείνοις ἀκολουθεῖν ἠναγκάζοντο, ταῖς δὲ εὐνοίαις μεθ' ὑμῶν ἦσαν: *illorum* (Lacedæmoniorum) *partes corpore seqvi cogebantur, animo vobiscum erant.* Herodotus de Phocensibus dixerat: ἐμήδιζον οὐχ ἑκόντες, ἀλλ' ὑπ' ἀναγκαίης: *Medorum partes seqvebantur, non sponte, sed vi necessitatis.* Zeldis, ut Arrianus narrat, pepercit Alexander, ὅτι πρὸς βίαν ἔγνωσαν συστρατεῦσαι τοῖς βαρβάροις, *quod coacti fuissent in partibus barbarorum.* Nicolaus Syracusanus apud Diodorum in oratione pro captivis: οἱ σύμμαχοι τῇ τῶν κρατούντων ὑπεροχῇ βιασθέντες, ἠναγκάσθησαν συστρατεύειν. διόπερ εἰ τοὺς ἐξ ἐπιβουλῆς ἀδικήσαντας δίκαιόν ἐστι τιμωρεῖσθαι, τοὺς ἀκουσίως ἁμαρτάνοντας προσῆκον ἂν εἴη συγγνώμης ἀξιοῦν. *Socii vi imperantium adacti sunt militare: qvare, sicut par est, eos puniri, qui data opera injuriam inferunt, ita æqvum est, ignosci his, qvi præter voluntatem suam peccant.* Sic & apud Livium Syracusani, Romanis se purgantes,

Pro Qvintio.

Lib. XXI.

Lib. I.

† h. c. §. 4. n. 7.

L. II. c. XX. §. 29. n. 2.

Uran.

Lib. I.

Lib. XXIII.

Lib. XXV.

tes, ajunt, se metu ac fraude turbatis pacem oppressam. Similem ob causam Antigonus bellum se cum Cleomene, non cum Spartanis, habuisse dicebat. Justinus Lib. XXIIX.

***

Necessitas egerat, non voluntas) Addit mox : *Id enim æqvitate pensata statuerat placabilis Imperator & clemens.* Thucydides libro III. in oratione Cleonis : οἵ τινες ὑπὸ τῶν πολεμίων ἀναγκασθέντες ἀπέστησαν, συγγνώμην ἔχω. *Ignosco illis, qui defecerunt à nobis cogente hoste.* contemplatio extremæ necessitatis hæc dicitur Paulo sententiarum V. Tit. 1. certe enim, ut Synesius ait, ἰχυρὸν ἀνάγκη πρᾶγμα καὶ βίαιον, *Res est valida ac violenta necessitas.* Juvenalis de Calaguritanis :

Qvisnam hominum veniam dare, quisve Deorum
Viribus abnueret dira atqve immania passis ?

vide de famis † necessitate Cassiodorum IX. 13. Pertinax de Læto & aliis : *Paruerunt inviti Commodo : sed ubi habuerunt facultatem, qvod semper voluerunt, ostenderunt.* Cassius Clemens apud Xiphilinum in rebus Severi : ἐγὼ οὔτε σε οὔτε Νίγρον ἠπιστάμην· καταλειφθεὶς δὲ δὴ ἐν τῇ ἐκείνου μερίδι, τὸ παρὸν ἀναγκαίως ἐθεράπευσα, οὐχ ὡς σοὶ πολεμήσων, ἀλλ' ὡς Ἰουλιανὸν καταλύσων : *Ego neq; te, neq; Nigrum noveram : sed in parte, qvam ille obtinebat, relictus, feci, qvod necesse erat, præsenti parui, non tibi bellum volens inferre, sed Julianum depellere.* Aurelianus Antiochiam ingressus, ubi multi Zenobiæ partes secuti fuerant, edictum proposuit τῷ ἀκουσίῳ καὶ ἀναγκαίῳ πλέον ἢ προαιρέσει τὰ συμβάντα ἀνατιθείς. *magis ad necessitatem impositam invitis, qvam ad voluntatem, qvæ acta erant, referens.* Belisarius apud Procopium Vandalicorum I. Αἴβυας γὰρ ἅπαντας γενέσθαι ὑπὸ Βανδίλοις οὔτι ἐθελουσίους, *Afros enim omnes sub Vandalis fuisse invitos.* Apud eundem Gotthicorum III. Totilas Neapolitanis ait, scire, eos sub hostibus fuisse invitos. Nicetas autem, aut continuator scriptæ ab eo historiæ, de Henrico loqvens fratre Balduini : τὸ ἐνοικοῦν ἐνδοὺς εἰς σφαγὴν, ὡς εἰ ποίμνιον ἦν καὶ βουκόλιον, ἀλλ' οὐ Χριστώνυμον τὸ κτεινόμενον, καὶ βίᾳ μᾶλλον ἢ πειθοῖ τοῖς Βλάχοις ὑποκόψαν, μηδὲ προσχωρῆσαν ἑκουσιότητι. *Qvi urbem incolebant, eos jussit interfici, qvasi armentum aut grex essent, non Christiani homines, qui interficerentur, præsertim tales, qvi Blachis non verborum suasu, sed vi succubuerant, neq; sponte eis paruerant.* †h.c.§.4.n.5.

IV. 1. Sed notandum est, inter plenam injuriam & merum infortunium medium sæpe aliqvid intercedere, qvod ex utroqve qvasi conflatum sit, ita ut actio neqve mere scientis & volentis, neqve mere aut ignorantis aut inviti dici possit. Ziegl. p. 570

2. Aristoteles huic generi nomen posuit ἁμάρτημα : Latine culpam aliqvam liceat dicere. Sic enim ille Moralium libro qvinto capite decimo : *Eorum, quæ sponte facimus, alia facimus deliberato, alia non deliberato. Deliberato fieri dicuntur, qvæ præeunte consultatione qvadam animi fiunt, qvæ*

vero aliter, indeliberato. Cum ergo damni datio tribus modis in hominum societate contingat, ea, quæ ab ignorantia procedit, infortunium dicitur, ut si quis egerit quippiam, non in quem existimabat, aut quod non putabat, aut non quo putabat modo, aut non tali fine: ut si quis se ferire non hoc instrumento, non hunc hominem, aut non hujus rei causa credidit, sed evenit, quod ipse non proposuerat sibi; puta vellicare voluit, non vulnerare, aut non hunc, non hoc modo: Ergo si ita præter id, quod expectari potuit, damnum detur, erit infortunium. At si ita ut exspectari ac prævideri aliquo modo potuerit, sed non improbo animo, culpa erit aliqua, nam culpæ affinis est, qui in se habet agendi principium: qui vero extra, infelix. At quoties quis id, quod facit, sciens facit, non tamen deliberato; fatendum est adesse injuriam: ut quæ facere homines solent per iracundiam & perturbationes similes, aut naturales, aut necessarias. nam qui ira commoti lædunt & culpam admittunt, ab injuria non vacant: neque tamen injusti aut improbi dicuntur: at si quis idem consulto admittat, is vero improbus & injustus recte nominabitur.

3. Merito igitur, quæ per iram fiunt, censentur non ex proviso fieri. non enim incipit is, qui ex ira quid facit, sed is, qui iram provocavit: atq; eo fit, ut sæpe in judiciis rerum ejusmodi non facti, sed legitima fiat quæstio. nascitur enim ira ex eo, quod quis injuriose factum existimat. Non ergo, sicut in contractibus, an hoc factum sit, disputant: ibi enim, nisi quæ intercesserit oblivio, omnino altera partium improba est, quæ fidem non implet: sed an juste factum sit, quod factum est, exquiri velint. At qui prior struxit insidias, nihil ignorans fecit: quare non mirum, si alter sibi injuriam factam putat, alter non putat. Est tamen, ut & qui tali ex causa lædit, injustus censeri debeat, si nempe æqualitatis aut proportionis normam excedat, quod reponitur. Sic justus est, qui deliberato juste agit: alioqui juste agere potest aliquis sponte tantum, non & deliberato.

4. Ceterum eorum, quæ non sponte fiunt, alia venia digna sunt, alia minus. Venia digna, quæ non ab ignorantibus modo, sed & ob ignorantiam fiunt. At si qua ab ignorantibus admittantur, nec tamen per ignorantiam, sed tali animi morbo, qui communes humanæ naturæ fines excedat, non digna sunt, quibus ignoscas.* Locum sane egregium & usus maximi integrum Latine posui, qvia minus recte verti, ideoq; nec satis intelligi, solet.

***

Venia digna, quæ non ab ignorantibus modo, sed & ob ignorantiam fiunt) Dionysius Halicarnassensis libro 1. ἅπαν συγγνώμης ἄξιον τὸ ἀσύσιον, *quod non sponte fit, omne dignum venia.* Procopius Gotthicorum III. ὅσοι μὲν ἀδικοῦσι τοὺς πέλας, ἢ προλαβούσης ἀγνοίας, ἢ λήθης ἐπιγινομένης τινὸς, τούτους ἄξιον τοὺς τὰ δεινὰ πεπονθότας ξυγγνώμονας εἶναι. *Qui aliis molesti sunt, sive quod occupaverit eos ignorantia, sive quod oblivio supervenerit aliqua, his etiam ipsos, qui mala sunt passi, æquum est veniam dare.*

5. Michael

5. Michael Ephesius, eum locum interpretans, ejus, qvod exspectari non potuit, exemplum ponit in eo, qvi fores aperiens patrem læsit, aut in loco solitario, jaculando se exercens, aliqvem vulneravit. Ejus, qvod prævideri potuit, sed sine dolo, in eo, qvi jaculatus est in via publica. Idem scriptor necessitatis exemplum ponit in eo, qvi fame aut siti † adigitur, ut qvid faciat: perturbationum naturalium, in amore, dolore, metu. Per ignorantiam fieri ait, ubi factum ignoratur, ut si qvis mulierem nesciat nuptam. Ab ignorante non per ignorantiam, ubi jus ignoratur. Jus autem ignorari interdum excusabiliter, interdum inexcusabiliter: qvæ cum Jurisconsultorum dictis optime congruunt. Est ejusdem Aristotelis locus huic non dissimilis libro de arte oratoria: *Æqvitas imperat, ne pari loco habeamus injurias & culpas, neqve item culpas & infortunia. infortunia autem sunt, qvæ nec provideri potuerunt, nec improbo animo admittuntur: culpæ, qvæ provideri potuerunt, non tamen improbo animo fiunt: injuriæ, qvæ & destinato & animo improbo.* Tria hæc notarunt veteres, & in illo Homeri versu de Achille Iliados postremo:

† L. II. c. 2. §. 6. n. 2. h. L. 3. c. præs. §. 3. n. 2. in not.

D. & C. de Juris & facti Ignor. Lib. 1.

Οὔτε γὰρ ἐστ' ἄφρων, οὔτ' ἄσκοπος, οὔτ' ἀλιτήμων.
Non ignara illi, male provida, nec mala mens est.

6. Similis est divisio apud Marcianum: *delinqvitur aut proposito, aut impetu, aut casu. proposito delinqvunt latrones, qvi factionem habent: impetu autem, cum per ebrietatem ad manus aut ad ferrum venitur: Casu vero, cum in venando telum in feram missum hominem interfecit.* Duo illa, qvæ proposito & impetu fiunt, hunc in modum distingvit Cicero: *Sed in omni injustitia permultum interest,* * *utrum perturbatione aliqva animi, qvæ plerumqve brevis est & ad tempus, an consulto & cogitato fiat injuria. Leviora enim sunt, qvæ repentino aliqvo motu accidunt, qvam ea, qvæ meditata & præparata inferuntur.* * Philo autem in legum specialium explicatione sic ait: ἡμίεργον τὴν πρᾶξιν εἶναι τὴν διανοίας μὴ προκατεσχημένης ἐκ μακροῦ τοῖς μιάσμασι. *dimidiatum esse facinus, ubi non antecessit longa animi deliberatio.*

L. II. perspiciendum. §. 2. D. de Pœnis.

De Off. 1.

***

Utrum perturbatione aliqva animi, qvæ plerumq́ brevis est & ad tempus, an consulto & cogitato fiat injuria) Sen. de Ira 1,16. *Dimittit sæpe, si intelligit non ex alto venire neqvitiam, sed summo, qvod ajunt, animo inhærere.* deinde: *Nonnunqvam magna scelera levius, quam minora, compescit, si illa lapsu, non crudelitate, commissa sunt: his inest latens & aperta & inveterata calliditas.* Idem: *delictum in duobus non eodem modo afficiet, si alter per negligentiam admisit, alter curavit, ut nocens esset.*

Philo) Libro II. Specialium legum.

7. Cujus generis ea præcipue sunt, * qvæ necessitas, si non defendit, tamen

h.e.§.3.n.2. L.2.c.20.§. 29.n.2.

men excusat. Nam, ut Demosthenes ait in Aristocratem, αἱ ἀναγκαῖαι χρεῖαι τὸ τί πρακτέον ἢ μὴ λογισμοὺς ἀναιροῦσιν ἅπαντας. ὥστ' οὐ πάνυ ταῦτα ἀκριβολογεῖσθαι δεῖ τὸν δικαίως ἐξοτάζοντα. *Necessitatis impulsus auferunt dijudicationem de eo, quod agendum vel non agendum est: quare non nimis rigide expendenda hæc sunt ab æquis rerum arbitris.* Qui sensus etiam latius ab eodem exprimitur in oratione de falso testimonio adversus Stephanum. Thucydides libro quarto: πᾶν δ' εἰκὸς εἶναι τῷ πολέμῳ καὶ δεινῷ τινι κατειργόμενον ξύγγνωμόν τι γίγνεσθαι καὶ πρὸς τοῦ Θεοῦ. καὶ γὰρ τῶν ἀκουσίων ἁμαρτημάτων καταφυγὴν εἶναι τοὺς βωμοὺς, παρανομίαν τε ἐπὶ τοῖς μὴ ἀνάγκῃ κακοῖς ὀνομασθῆναι, καὶ οὐκ ἐπὶ τοῖς ἀπὸ τῶν ξυμφορῶν τι τολμήσασι. *Credibile esse, * apud Deum quoq; paratam esse veniam his, qui bello aut qua simili necessitate tracti aliquid admittunt, nam & Deorum altaria perfugium patere culpis non voluntariis: & injustitiam iis asscribi, qui ultro mali sunt, non his, quos ad audendum res extremæ impellunt.* Cerites apud Livium ad Romanos, *Ne appellarent consilium, quæ vis ac necessitas appellanda esset.* Justinus: *Factum Phocensium, tametsi omnes execrarentur, propter sacrilegium, plus tamen invidiæ Thebanis, à quibus ad hanc necessitatem compulsi fuerant, quam ipsis intulit.* Sic, Isocrate judice, qui salutis causa prædatur, ἔχει πρόσχημα τῆς ἀδικίας τὴν ἀνάγκην, *habet necessitatem injuriæ † velamentum.* Aristides Leuctrica secunda: αἱ δυσκολίαι τῶν καιρῶν ἀπολογίας ἐνδιδόασι τοῖς ἀφεστηκόσιν: *difficilia tempora excusationem aliquam dant desciscentibus.* De Messeniis accusatis, quod ab Athenis exsules non recepissent, ita Philostratus: ἡ ἀπολογία κατὰ συγγνώμην ἵσταται, τὴν Ἀλέξανδρον προϊσχομένων καὶ τὴν ἐκείνου φόβον οὗ μηδὲ ἡ ἄλλη Ἑλλὰς ἀπείρως εἶχε. *Causa ipsorum in deprecatione posita est, obtendens facto Alexandrum, & metum ab ipso, quem nulla non pars Græciæ experta esset.* Talis & ille apud Aristotelem, ἡμιπονηρὸς καὶ οὐκ ἄδικος. οὐ γὰρ ἐπίβουλος. *semipravus, non injustus; * neq; enim insidiator.* Discrimina hæc ad argumenti nostri usum sic aptat Themistius in laudibus Valentis Imperatoris: εἰ διέκρινας τὸ ἀδίκημα καὶ ἁμάρτημα, καὶ ἀτύχημα. καὶ γὰρ εἰ μὴ τὰ Πλάτωνος ἀποστοματίζεις, μηδὲ τὰ Ἀριστοτέλους μεταχειρίζῃ, ἀλλὰ τάγε ἐκείνοις δοκοῦντα τοῖς ἔργοις βεβαιοῖς. οὐ γὰρ τῆς ἴσης τιμωρίας ἀξίους ὠήθης τοὺς τε ἐξ ἀρχῆς βουλεύσαντας τὴν ἐπανάστασιν, καὶ τοὺς ὑπὸ τῶν ὅπλων παρασορέντας καὶ τοὺς ἤδη τῷ δοκοῦντι κρατεῖν ὑποκύψαντας. ἀλλὰ τοὺς μὲν κατέγνως, τοὺς δὲ ἐμέμψω τοῖς δὲ συνήλγησας. * *Distinxisti inter injuriam & culpam & infortunium. * Quanquam nec Platonis verba ediscis, nec Aristotelem tractas, ipsorum tamen placita facto exsequeris. Non enim pari pœna dignos existimasti, qui ab initio bellum suaserant, & qui postea abrepti sunt armorum impetu, & qui succubuerunt ei, qui jam rerum potiri videbatur. Sed illos damnasti, hos castigasti, postremos miseratus es.*

Lib.VII. Lib.VIII.

† L.2.c.2.§. 6. seqq.

***

Quæ necessitas, si non defendit, tamen excusat) Samii apud Thucydidem libro

libro III. Alcidæ Lacedæmonio, cum captivos Chios occideret, hæc dicunt: *ἐ καλῶς τὴν ἑλλάδα ἐλευθερῶν αὐτὸν, εἰ ἄνδρας διέφθειρεν, ὅτε χεῖρας ἀνεστραμμένους, ὅτε πολεμίους, Ἀθηναίων δὲ ὑπ' ἀνάγκης ξυμμάχους. Non recte eum se dicere venisse ad liberandam Græciam, qui homines interficeret nec manibus ipsi contrarios, nec animo infestos, Athenienſium quidē ſocios, ſed neceſſitate adactos.* Chryſoſtomus de Providentia v. *καὶ ἐχθροὶ μὲν καὶ πολέμιοι τοῖς αὐτῶν πολεμίοις ἴσασι συγγινώσκειν, ὅταν ἄκοντες καὶ μὴ βλάπτοντες πράξωσί τι τῶν χαλεπωτάτων αὐτοῖς: Norunt & inimici inimicis & hoſtes hoſtibus ignoſcere, ubi inviti ac contra voluntatem aliquod in ipſos, quamvis grave, patrant.* Miſimiani apud Agathiam III. *γνώσῃ τε πλεῖστα προηδικημένον, ὅτω τε ἐληλυθὸς εἰς τὸ αἰτιᾶσθαι, βαρβάρῳ καὶ τὰξ αὐόλα, ἁμαρτάνοντί γε φειδὰς καὶ συγγνώμης αἰτίαν ἔφασκον εἶναι. cum plurimas perpeſſi injurias ita truſi eſſent ad talionem, barbaro ſano impetu, attamen non omnino indignos ſe quibus ignoſceretur parceretur que.*

Apud Deum quoq; paratam eſſe veniam) Deuteronomii XXII, 26. Moſes Maimonides Ductore dubitantium III, 41.

Neq; enim inſidiator) Mitylenæorum cauſam hac parte onerat Cleon apud Thucyd. III. *ἄκοντες μὲν γὰρ οὐκ ἔβλαψαν, εἰδότες δὲ ἐπεβούλευσαν. ξύγγνωμον δὲ οὐ τὸ ἀκούσιον: Non inviti nobis nocuere, ſed de induſtria fecere inſidias. Id vero demum ignoſci dignum eſt, quod præter voluntatem fit.* Philo libro de conſtituendo principe: *Μακρὰν δ' ὀπίτε πρὸς ἄμυναν ἴοι, τὰς ὑπόβουλος ζωὰς καὶ τἐναντίον. τὸ γὰρ κῆδος πάντα καὶ τῶν ἐλάχιστα ἢ μηδὲν ἡμαρτηκότων φονᾶν, ἀνημέρᾳ καὶ ἀπηνεῖ ψυχῆς. Si ad ultionem veniendum ſit, novit diſcernere inter eos, qui vitam agant inſidiatricem, & eos, qui longe alterius ſunt animi. In omnes enim, etiam qui minima deliquerunt, graſſari cædibus, animi eſt immanſveti ac feri.*

Diſtinxiſti inter injuriam & culpam & infortunium) Seneca Naturalium II, 44. ubi de Fulminibus: *Voluerunt admonere eos, quibus adverſus peccata hominum fulminandum eſt, non eodem modo omnia eſſe percutienda: quædam frangi debere, quædam elidi & diſtringi, quædam admoneri.*

Quanquam nec Platonis verba ediſcis, nec Ariſtotelem tractas, ipſorum tamen placita facto exſequeris) Talis Trajanus inter principes Romanos egregius: *παιδείας μὲν ἀκριβὴς, ὅση ἐν λόγοις ἁ μετέχε. τὸ γε μὲν ἔργον αὐτῆ καὶ ἡπίστατο καὶ ἐπόει. illius exactæ eruditionis in verbis poſitæ compos non erat, rem tamen ejus & norat & implebat;* Xiphilinus. De Marco Aurelio Herodianus: *μόνῳ δὲ τε βασιλέων Φιλοσοφίαν ἁ λόγοις, ἀδὲ δοξαζόντων γνώσεσι, σεμνῷ δ' ἤθεϊ καὶ βίῳ σώφρονι ὑπιστώσατο: Solus principum ſapientiam non verbis aut dogmatum cognitione, ſed moribus gravibus & vita temperata oſtendebat.* De Macrino Xiphilinus: *τά τε νόμιμα ἀκριβῶς ἠπίστατο ὡς πιστῶς μετεχειρίζετο, leges non tam norat exacte, quam fideliter exſequebatur.* Da noſtro ſeculo, Deus, vel tales principes!

8. Idem alibi adolescentem Imperatorem vult discere, τὶ διενήνοχεν ἀτύχημα καὶ ἁμάρτημα καὶ ἀδίκημα. καὶ ὅτι προσήκει τὴν βασιλέα, τὸ μὲν οἰκτείρειν, τὸ δὲ ἐπανορθοῦν, μόνον δὲ τὸ ἔσχατον τιμωρεῖσθαι: *quid distet infortunium, culpæ aliqvid, & injuria: & qvomodo regem deceat istius misereri, hanc corrigere, postremam vero solam ultione prosequi.* Sic apud Josephum Titus unum criminis ducem punit μέχρις ἔργου *reipsa*, multitudinem μέχρι λόγου *sola verborum increpatione.* Mera infortunia nec pœnam merentur, nec ad restitutionem damni obligant. Injustæ actiones ad utrumqve. Culpa media, ut restitutioni obnoxia est, ita pœnam sæpe non meretur, præsertim capitalem. Ad hoc illud pertinet Valerii Flacci:

Lib. V. belli Jud.

Ziegl. p. 571.

At qvibus invito maduerunt sangvine dextræ,
Si sors sæva premat miseros, sed proxima culpæ;
Hos variis mens ipsa modis agit, & sua carpunt
Facta viros resides.

V. Qvod monet Themistius, * distingvendos, qvi auctores belli fuerunt, ab his, qvi alios ducentes secuti sunt, ejus passim exempla in historiis exstant. Narrat Herodotus, Græcos pœnas sumsisse de his, qvi Thebanis ad Medos deficiendi auctores fuerant. Sic Ardeæ principes securi percussi, narrante Livio. Eodem auctore, Valerius Levinus, *Agrigento capto, qvi capita rerum erant, virgis cæsos securi percussit: ceteros prædamqve vendidit.* Idem alibi: *Atella Calasiaqve in deditionem acceptæ: ibi qvoqve in eos, qvi capita rerum erant, animadversum.* Rursum alibi, *qvoniam defectionis auctores meritas pœnas à Diis immortalibus & à vobis habent, P. C. qvid placet de innoxia multitudine fieri? Tandem ignotum est illis, & civitas data.* nimirum, ut idem ibi loqvitur, *ut, unde orta culpa esset, ibi pœna consisteret.* Laudatur apud Euripidem Eteoclus Argivus, qvia

Gal.

Lib. IV. c. X.

Lib. XXVI. ap. XVI.

Lib. XXIIX.

Culpam ferebat semper illo judice
Reus ipse: non urbs patria, qvæ passim mali
Rectoris ergo sustinet calumniam.

Et Athenienses, ut Thucydides narrat, pœnituit decreti adversus Mitylenæos, πόλιν ὅλην διαφθεῖραι μᾶλλον ἢ οὐ τοὺς αἰτίους, *ut totam civitatem potius, qvam solos defectionis auctores, interficerent.* Narratur & Diodoro Demetrius captis Thebis decem solos interfecisse auctores defectionis.

Lib. III.

***

Distingvendos, qvi auctores belli fuerunt) Vide Gailium lib. II. de Pace publica, n. 18.

VI. 1. Sed in ipsis qvoqve belli auctoribus distingvendæ causæ: sunt enim qvædam non justæ qvidem, sed tamen tales, ut non improbis possint imponere. Scriptor ad Herennium deprecationis causam æqvissimam hanc ponit, si qvis, qvæ peccavit, non odio neqve crudelitate, sed officio & recto stu-

Vict. de Jure belli, n. 59. Lib. II.

ſtudio commotus fecerit. Sapiens Seneca, *hoſtes dimittet ſalvos, aliqvando etiam laudatos, ſi honeſtis cauſis pro fide, pro federe, pro libertate in bellum accincti ſunt.* Apud Livium * petunt errori veniam Cærites, qvod fuerint auxilio conſangvineis Phocenſibus, Chalcidenſibus & aliis, qvi ex federe Antiochum juverant, data à Romanis venia. Ariſtides Leuctrica ſecunda Thebanos, qvi Lacedæmoniorum ductum contra Athenienſes ſecuti erant, ait κοινωνεῖν μὲν οὐ δικαίου πράγματος, δικαίῳ δὲ ἑτέρῳ πρεσβεύειν τὴν μέμψιν, τῷ πιστοὺς εἶναι τοῖς ἡγουμένοις: *in partem qvidem veniſſe injuſtæ actionis, ſed qvam juſto aliqvo velarent, fide in Principes ſui federis.*

Lib. II. de Clem. c. 7.

Lib. VII.

***

Petunt errori veniam) *Ignoſci debere interdum armis ſuperato rectori juſtum, qvid ſit ignoranti.* ex Iſocrate tranſcripſit Ammianus in librum XXX.

2. Cicero de Officiis primo conſervandos eos dicit, qvi non crudeles in bello, non immanes fuerunt: tum bella, qvibus imperii gloria propoſita eſt, minus acerbe gerenda eſſe. Sic Ptolemæus Rex Demetrio ſignificat, οὐ περὶ πάντων ἅμα, περὶ δόξης δὲ καὶ ἀρχῆς πολεμητέον αὐτοῖς. *Non de rebus omnibus, ſed de imperio & gloria inter ipſos certamen eſſe.* Severus * apud Herodianum: *Cum bellum adverſus Nigrum geſſimus, non ita ſane ſpecioſas inimicitiarum cauſas habebamus. nam poſitum in medio Principatum, atqve adhuc in diſceptatione verſantem, pari ambitu uterq́; noſtrûm ad ſe trahebat.*

Lib. III.

***

Apud Herodianum) Verba Græca hæc ſunt: καὶ Νίγρῳ μὲν πολεμοῦντες οὐχ οὕτως εὐλόγους εἴχομεν αἰτίας ἔχθρας, ὡς ἀναγκαίας. οὐ γὰρ παρ' ἡμῖν προϋπάρχουσαν ἀρχὴν ὑφαρπάζων μεμίσητο, ἐν μέσῳ δὲ ἐρριμμένην καὶ ἀμφήριστον οὖσαν ἑκάτερος ἡμῶν ἐξ ἰσοτίμου φιλοτιμίας εἰς αὐτὸν ἀνθεῖλκεν. optimè.

2 Sæpe habet locum, qvod de bello Cæſaris & Pompeji eſt apud Ciceronem: *Erat obſcuritas qvædam: erat certamen inter clariſſimos duces: multi dubitabant, qvid optimum eſſet.* Et qvod idem alibi: *etſi aliqva culpa tenemur erroris humani, à ſcelere certe liberati ſumus.* Plane ut apud Thucydidem dicuntur venia digna, qvæ fiunt μὴ μετὰ κακίας, δόξης δὲ μᾶλλον ἁμαρτία. De Dejotaro idem ille Cicero: *Non ille odio tui progreſſus, ſed errore communi lapſus eſt.* Salluſtius in hiſtoriis: *Cetera multitudo, vulgi more magis, qvam judicio, poſt alius alium qvaſi prudentiorem ſecuti.* Qvod de bellis civilibus Brutus ſcripſerat, putem non male ad pleraqve bella alia referri poſſe: **acrius eſſe prohibenda, qvam in ſuperatos iracundiam exercendam.*

Cic. epiſt. ad Brut. 2. pro M Marcello.

***

Acrius eſſe prohibenda, qvam in ſuperatos iracundiam exercendam) Bembus IX.

VII. 1. Etiam ubi juſtitia hoc non exigit, ſæpe tamen convenit bonitati, * convenit modeſtiæ, convenit animo excelſo. *Ignoſcendo auxiſſe populi Romani magnitudinem,* ait Salluſtius. Taciti eſt: *qvanta pervicacia in hoſtem,*

Ann. XII. De Clem. 1. cap. 5.

tanta beneficentia adversus supplices utendum. At Seneca: *Ferarum, nec generosarum quidem, permordere & urgere abjectos. Elephantes leonesq; transeunt, quæ impulerunt.* Sæpe opportunum est illud Maronis,

X. Æn. v. 528.

Non hic victoria Teucrûm
Vertitur, aut anima una dabit discrimina tanta.

***

Convenit modestiæ) Rex Theuderichus apud Cassiodorum II, 41. *illa mihi feliciter bella provenerunt, quæ moderato fine peracta sunt. is enim vincit assidue, qui novit omnia temperare.*

2. Est in eam rem insignis locus in libro qvarto ad Herennium: *Bene majores nostri hoc comparaverunt, ut neminem regem, qvem armis cepissent, vita privarent. Qvid ita? qvia, qvam nobis facultatem fortuna dedisset, iniqvum erat in eorum supplicio consumere, qvos eadem fortuna paulo ante in amplissimo statu collocarat. Qvid qvod exercitum contra duxit? desino meminisse. Qvid ita? Qvia viri fortis est, qvi de victoria contendant, eos hostes putare: qui victi sunt, eos homines judicare; ut possit bellum fortitudo minuere, pacem humanitas augere. At ille si vicisset, num idem fecisset? Qvid igitur ei parcis? Qvia talem stultitiam contemnere, non imitari, consvevi.* Si de Romanis hoc accipias (incertum enim hoc, cum & peregrinis & fictis argumentis utatur is scriptor) adversa fronte pugnat cum eo, qvod habemus in panegyrico, qvi dictus est Constantino Constantii filio: *Cautior licet sit, qvi devinctos habet, per veniam perduelles, fortior tamen est, qvi calcat iratos. Renovasti Imperator veterem illam Romani Imperii fiduciam, qvæ de captis hostium ducibus vindictam morte sumebat. Tunc enim captivi Reges, cum à portis usqve ad forum triumphantium currus honestassent, simulatqve in Capitolium currum flectere cœperat Imperator, abrepti in carcerem necabantur, unus pro seipso Paulo, qvi sedentem se acceperat, deprecante* (lege: *unus Perseus ipso Paulo, qvi dedentem se acceperat, deprecante*) *legem illius severitatis evasit: ceteri in vinculis, * luce privati, aliis regibus, dedere documentum, ut mallent amicitiam colere Romanorum, qvam exasperare justitiam.* Sed & hic nimis laxe. Dicit qvidem Josephus idem de severitate Romanorum in historia interfecti Simonis Bar-joræ: sed de ducibus loqvitur, qvalis Pontius Samnis, non de his, qvibus regium esset nomen. Verborum sensus Latine sic habet: *Finis triumphi erat, postqvam ad Capitolium Jovis ædem erat perventum: nam ibi exspectare Imperatores mos antiqvus Patriæ jubebat, donec nunciata esset mors hostium ducis. Is erat Simon Joræ filius, qvi inter captivos in triumpho ducebatur: is tum injecto laqveo in forum trahitur, verberantibus insuper ipsum custodibus. Nam eo in loco mos est Romanis supplicium sumere de damnatis ob noxas capitales. Hic ubi vitam finiisse nunciatus est, secuta sunt fausta omina, deinde sacrificia.* Idem ferme dicit Cicero Verrina de Supplicis seu orat. verrina ult.

Vide Plut. Paulo Æmilio

Lu-

***

Luce privati aliis regibus dedere documentum) Nolim reduci hunc morem. tamen & Josua reges captos interfecit; Josephus Antiqvæ historiæ V, 1. & de Sossio Dion: Ἀντίγονον ἐμαστίγωσε σταυρῷ προσδήσας, *Antigonum virgis cecidit alligatum cruci.* sed provide addit, ὁ μηδεὶς βασιλεὺς ὑπὸ τῶν ῥωμαίων ἐπεπόνθει, *qvod nemo Regum à Romanis victoribus pertulerat.* Est eadem historia apud Josephum libro XV. De Maximiano Herculio Eutropius libro X. *cæsis Francis atqve Alemannis, captisq; eorum regibus; qvos etiam bestiis, cum magnificum spectaculum muneris parasset, objecit.* De rege Alemannorum patibulo suffixo vide Ammianum XXVII. Theuderichus rex Wisigotthorum Athinulsum Suevorum in Hispania regem capite plectit, memorante Jornande historia Gotthica. Nimirum hæc documenta sunt regibus ad modestiam, & ut cogitent, se qvoqve subjectos, si Deo ita visum, humanis vicibus, &, qvod in simili periculo à Solone dictum meminerat Crœsus, de felicitate hominis ante mortem non judicandum.

3. De ducibus passim exempla exstant: de regibus aliqva, ut * de Aristonico, Jugurtha, Artabasdo: sed tamen præter Persea * Syphax, Gentius, Juba & Cæsarum tempore Caractacus, atqve alii tale supplicium evaserunt, ut appareat, & belli causas & gerendi modum spectata à Romanis, qvos tamen æqvo asperiores in victoria fuisse Cicero atqve alii agnoscunt: itaqve M. Æmilius Paulus apud Diodorum Siculum non male in Persei causa Romanos Senatores monet, εἰ μὴ τὴν ἀνθρώπινον φόβον εὐλαβοῦν, τήν γε τοὺς ὑπερηφανῶς ταῖς ἐξουσίαις χρωμένους μετερχομένην Νέμεσιν αἰδεῖσθαι. *Si humani nihil metuerent, at divinam vindictam timerent, iis imminentem, qvi victoria insolentius utuntur.* Et * Plutarchus notat, bellis inter Græcos ipsos etiam hostes regibus Lacedæmoniis manus abstinuisse reverentiâ dignitatis. Exc.

***

De Aristonico) Vide Appianum Mithridatico in fine.

Syphax) variant de eo historici. multi tradunt eum prope Romam ante triumphum decessisse: Polybius in triumpho ductum: Appianus dum de eo deliberatur morbo obiisse.

Plutarchus notat) Agide.

4. Hostis ergo, qvi non id, qvod humanæ leges permittunt, sed qvod sui est officii, qvod fas & pium est volet respicere, parcet etiam hostili sangvini: neminiqve mortem irrogabit, nisi qvo mortem mortive simile qvid evitet, aut ob peccata personæ propriæ, qvæ ad capitalem mensuram devenerint. Et tamen qvibusdam id meritis aut omnem, aut mortis, pœnam condonabit, sive humanitatis intuitu, sive ob alias probabiles causas. Egregie idem, qvem dixi, Diodorus Siculus: αἱ τῶν πόλεων πολιορκίαι καὶ ἀποστάξεις καὶ τὰ ἄλλα τὰ κατὰ τὸν πόλεμον προτερήματα τὰ πλείονα διὰ τύχην ἢ δι' ἀρετὴν ἐπιτυγχάνεται. ὁ δὲ Lib. XXVII.

ἐν ταῖς ἐξουσίαις εἰς τοὺς ἐπταικότας ἔλεος περιζόμενος διὰ μόνης τῆς φρονήσεως γίνεται. *Urbium expugnationes, secunda prælia, & si quid aliud in bello prosperum, sæpe fortunæ magis, quam virtuti debentur. At in summo imperio victis misericordiam impartiri solius providentiæ opus est.* Apud Curtium legimus: *Alexander, quamquam belli auctoribus poterat irasci, tamen omnibus venia data.*

L. 3. c. 1. § 4. n. 2. c. 4. § 9.

IIX. De nece autem eorum, qvi casu non destinato occiduntur, tenendum, qvod supra diximus, si non justitiæ, misericordiæ tamen esse, non, nisi magnis & ad multorum salutem perventuris causis, tale qvid aggredi, unde innocentibus imminere pernities possit. Idem nobiscum sensit Polybius, qvi libro V. sic loqvitur: οὐ γὰρ ἐπ' ἀπωλείᾳ δεῖ καὶ ἀφανισμῷ τοῖς ἀγνώμοσι πολεμεῖν τοὺς ἀγαθοὺς ἄνδρας, ἀλλ' ἐπὶ διορθώσει καὶ μεταθέσει τῶν ἡμαρτημένων. οὐδὲ συναναιρεῖν τὰ μηδὲν ἀδικοῦντα τοῖς ἠδικηκόσιν, ἀλλὰ συσσώζειν καὶ συνεξαιρεῖσθαι τοῖς ἀναιτίοις (male editur ἐναντίοις) τοὺς δοκοῦντας ἀδικεῖν. *Bonorum virorum est, etiam cum minus probis non internecinum gerere bellum, sed hactenus, ut delicta sarciantur atq; emendentur: neq; insontes cum sontibus una pœna involvere, sed, insontium causa, etiam sontibus parcere.*

Conf. c. 4. § 9. n. 1. h. L. Lib. 3, 24. Devt. xx, 14. † L. 1. c. 1. § 10. n. 6. c. 2. § 2. n. 1. L. 2. c. 15. § 9. num. 1. Num. 31, 18. Jon. IV, 2. De Ira II. c. 9.

IX. 1. His cognitis, de his, qvæ magis specialia sunt, non difficilis erit definitio. * *Puerum ætas excuset, feminam sexus,* ait Seneca libris qvibus iræ irascitur. Deus ipse in bellis Hebræorum, etiam post pacem oblatam & repudiatam, parci vult feminis & infantibus, extra paucas gentes speciali jure exceptas, † adversus qvas qvod erat bellum, non erat hominum, sed Dei, atqve ita appellabatur. Et cum mulieres Madianitidas vellet occidi ob proprium ipsarum crimen, excepit virgines intactas. Imo cum Ninivitis ob gravissima peccata internecionem severe admodum minatus esset, retrahi se passus est miseratione multorum millium ejus ætatis, qvæ honesti & inhonesti discrimina ignorat: Cui similis est apud Senecam sententia: *Num qvis irascitur pueris, qvorum ætas nondum novit rerum discrimina?* Et apud Lucanum:

Crimine qvo parvi cædem potuere mereri?

Si hæc Deus fecit ac statuit, qvi qvosvis homines cujuscumqve sexus aut ætatis sine ulla causa † non injuste potest occidere, utpote vitæ dator ac dominus, qvid homines facere æqvum est, qvibus ille nullum jus tribuit in homines, qvod non ad hominum salutem ac societatem conservandam esset necessarium?

† L. 1. c. 1. § 10. num. 6. Vict. de Jure Bolli, n. 36.

***

Puerum ætas excuset, feminam sexus) Plinius historiæ naturalis libro IIX. c. 6. *Leo ubi sævit, in viros prius, qvam in feminas, fremit, in infantes non, nisi magna fame.* Ad illa Horatii libro IV. Ode VI. de Achille:

Nescios fari pueros Achivûm
Ureret flammis, etiam latentes
Matris in alvo.

Dolen-

§. 9. n. 1. (a) deus pepercit mulieribus et infantibus ergo et homines id facere tenentur, quia hominibus nihil permissum nisi quod ad ipsorum salutem proficuum.

§. 9. n. 1. (b) dissentiendum hic potius, cum n. deus vitam dedit homini, ergo eandem sine ulla causa auferre quod quidem in statu peccati in quo degimus [illegible] unicuique cum n. peccatores simus, mortem singulis momentis promeriti sumus, sed extra hunc statum deus nunquam potest nobis vitam auferre alias n. actus insipiens et vanus fomentaret n. in donatione spontanea, illud quod donatum revocare non licet ita non licet deo auferre vitam homini, quia vitae dator. neque hoc derogat absoluto iuri, deus n. nunquam utitur eo iure nisi summa necessitas excesserit, nec deus unquam sine fine agit. Conf. omnino l. 2. c. 20. o. 9. n. 2. et l. 1. c. 1. o. 10. n. 6.

Dolenter declamat in sævitiam Achillis, qvi, si per Apollinem vivere licuisset, adeo sævus erat, ut nec infantibus, nec in utero gestantibus, pepercisset. Philo de Principis constitutione: παρθένοι δὲ καὶ γυναῖκες μεθείσθωσαν; *dimittantur autem virgines & mulieres:* causam reddit, τὸ προσθήκην ἀνδρῶν πόλεμον κατὰ σκευασάντων ποιεῖσθαι γυναῖκας, ἀνήμερον. *Virorum, qvi bella fabricant, accessionem facere mulieres, immite.* Idē de specialibus legibus II. πρὸς μὲν γὰρ τοὺς τελείους μυρίας προφάσεις εὔλογοι προσκρουμάτων τε καὶ διαφορῶν. τοῖς δὲ κομιδῇ νηπίοις ἄρτι παρεληλυθόσιν εἰς φῶς καὶ τὸν ἀνθρώπινον βίον, οὐδ' ἐπιψεύσασθαι κατηγορίαν ἀκακώτοις οὖσιν ἐνδέχεται. *Nam in justæ ætatis homines mille speciosi obtentus reperiri possunt discordiarum ac simultatum. At in infantes, qvi modo in lucem vitamq; humanam venêre, ne calumnia qvidem, qvod dicat, habet, ut plane innocentes.* Josephus Antiqvæ historiæ libro IX. de Manaemo: μηδὲ νηπίων φειδόμενος, ὠμότητος ὑπερβολὴν οὐ κατὰ λείπων οὐδ' ἀγριότητος. ἃ γὰρ οὐδὲ ἀλλοφύλων τινὰς συγγνωστὸν δραθῆναι μενομένους ὑποχειρίους, ταῦτα τοὺς ὁμοφύλους οὕτως εἰργάσατο. *Ne infantibus qvidem parcens nihil fecit reliqvum ad crudelitatem, aut feritatem potius. Qvæ enim veniam non merebantur, si in externos bello victos essent edita, ea fecit in populares suos.* Idem Josephus Judam Maccabæum narrat Bosra & Emphrone captis interfecisse πᾶν τὸ ἄρρεν καὶ μάχεσθαι δονάμενον, *qvicqvid virilis sexus & pugnæ idoneum erat.* & alibi pœnam qvam Alexander, Thracides dictus, de Judæorum pueris & mulieribus sumpserat, vocat ὑπὲρ ἄνθρωπον δίκην, *ultionem ultra hominum † morem.* Agathias libro III. ἐπειδὴ δ' ὅμως οὐχ ὅσιον καὶ εἰς αὐτὰ δὲ τὰ νεογνὰ βρέφη καὶ τοῖς γονεῦσι τετολμημένων οὐδὲν ἐπιστάμενα παροινεῖν, οὕτω καὶ ἀφυβρίζειν, οὐκοῦν αὐτοῖς οὐδὲ ἀποινὶ τοῦτο ἡμάρτησαν. *Qvandoqvidem vero pium non erat, in recens natos infantes paternorum facinorum inscios, ita sævire atq; insanire, ideo hæc ipsis non impune abiere.* Nicetas, aut qvi historiam ejus produxit, ad tempora Henrici regis, de Scythis agens, qvi Athiram ceperant: ἀλλ' οὐδὲ τὰ ὑπομαστίδια τῶν παίδων τοῦ κακοῦ ἐφάνη ἀνώτερα, ἀλλ' ἀπεθερίσθη καὶ ταῦτα κατὰ χλόην καὶ ἄνθος ἐυμάραντον, ὑπὸ τῶν ἐλέῳ ἀναλώτων ἐκείνων ἀνδρῶν καὶ μηδαμῶς εἰδότων ὡς ἀδικεῖ τὴν φύσιν καὶ θεσμὸν ἀθετεῖ τὸν ἀνθρώπινον, ὁ πραιτέρῳ τῆς νίκης καὶ τοῦ κρατεῖν τῶν ἐναντίων θυμῷ χρώμενος. *Ne infantes qvidem lactentes adhuc mali exsortes fuere, sed & hi velut in herba demessi sunt, aut velut flos emarcuere, facto hominum misericordia intactorum, neq; scientium, injuriam ab eo fieri naturæ ac fas hominum violari, qvi ultra, qvam ut hostes vincat aut subigat, extendit iram.* Adde, qvæ Beda habet libro II. cap. 20. de Carævollæ feritate, & Helvetiorum bonam legem apud Simlerum, & Elisabethæ reginæ pia mandata apud Camdenum in anno CIↃ IↃ XCVI.

† L. 2. c. 21. §. 13. n. 2. in not.

2. Accedit primum de pueris judicium eorum populorum ac temporum, qvibus fas maxime valuit. *Arma habemus* (ait apud Livium Camillus) *non adversus eam ætatem, cui etiam captis urbibus parcitur, sed adversus*

Vita Camilli. *sus armatos.* Addit, hoc esse inter belli jura, naturalia scilicet. Plutarchus de eadem re agens, *Sunt*, inqvit, *apud bonos etiam belli qvædam leges.* Ubi nota illud apud bonos, ut hoc jus ab eo, qvod in moribus & impunitate positum est, discrimines. Sic Florus negat aliter fieri potuisse salva integritate. A-

Lib. I.

Lib. XXIV. pud Livium alio loco est: *à qva ætate etiam hostes irati abstinerent.* Et alibi: *usqve ad infantium cædem ira crudelis pervenit.*

3. Qvod autem in pueris rationis usum non adeptis semper, id in feminis plerumqve obtinet, id est, nisi aliqvid peculiariter vindicandum admiserint, aut virilia officia & ipsæ usurpent. Est enim, ut Statius loqvitur, *sexus rudis inscius*qve *ferri.* Neroni hostem vocanti Octaviam in Tragœdia reponit

Octavia. præfectus,

---- * *Femina hoc nomen capit?*

Alexander apud Curtium: *Cum captivis & feminis gerere bellum non soleo:*

Lib. IV. cap. XI. §. 17. *armatus sit oportet, qvem oderim.* Grypus apud Justinum: *à nullo unqvam ma-*

Lib. XXXIX. cap. III. §. 7. *jorum suorum inter tot domestica & externa bella post victoriam in feminas sævitum, qvas sexus ipse & periculis bellorum & sævitiæ victorum eximat.* Apud Tacitum alius: *neqve adversus feminas, sed palam adversus armatos bellum se tractare.*

***

Femina hoc nomen capit:) Ideo Tucca & Varus delendos censuere in secunda Æneide versus, ubi deliberat Æneas an Helenam occidat.

Lib. IX. c. 1. 4. Valerius Maximus Munatii Flacci in infantes & feminas efferatam vocat crudelitatem, & auditu etiam intolerabilem. Apud Diodorum Carthaginenses Selinunte narrantur interfeciisse feras, feminas, infantes, ἀδείλιαν συμπάθειαν λαμβάνοντες, *sine humanitatis affectu.* Et alibi hoc ipsum ὠμότητα

Lib. XIII. Lib. XIV. *crudelitatem vocat.* Latinus Pacatus de feminis: *sexus cui bella parcunt.* Simile Papinii de senibus pronuntiatum:

Nullis violabilis armis
Turba senes.

Vict. d. loco. X. 1. Idem statuendum universaliter de maribus, qvorum vitæ genus ab armis abhorret. *Jure belli in armatos repugnantesqve cædes;* ut ait Livius, id

Lib. XXIIX. est, eo jure, qvod naturæ congruit. Sic Josephus æqvum ait, ut in pugna-

Ant. XII. c. 3. pœnas dent, qvi arma ceperunt, insontibus non nocendum. Camillus, Vejis

Liv. Lib. V. cap. XXI. expugnatis, edixit, ut ab inermi abstineretur. In hac classe primum ponendi sunt hi, qvi sacra curant. nam ut hi ab armis abstinerent, mos ab antiqvo fuit

† L. 1. §. 2, §. 10. n. 9. † gentium omnium: atqv ideo viciſſim vi in illos temperabatur. Sic Philisthæi, hostes Judæorum, non nocebant * collegio Prophetarum, qvod erat Gabæ, ut videre est 1. Sam. X, 5. & 10. Et sic ad alium locum, ubi simile erat collegium, tanqvam sepositum ab omni armorum injuria, cum Samuele confugit David,

Qvæst. Gr. 1. Sam. XIX. vers. 18. Cretenses, narrat Plutarchus, cum bellis intestinis colli-

colliderentur, omnem noxam abstinuisse * à sacerdotibus, & iis, qvos humandis mortuis præpositos καθαύτας vocabant. Huc & proverbium illud Græcum pertinet, ἀδὲ πυρφόρῳ ἐπελείφθη. * Notat Strabo, olim cum tota Græcia armis ferveret, Eleos, utpote Jovi sacros, & eorum hospites in alta pace vixisse. Lib. VIII.

***

Collegio prophetarum) Hyrcanus Hierosolyma obsidens victimas ad templum misit, narrantibus Hebræis. Sic & Gotthi laudantur Procopio Gotthicorum II. qvi sacerdotibus Petri & Pauli extra Romam pepercerunt. Vide additamentum Caroli Magni ad legem Bajoariorum, & legem Langobardicam, libro I. tit XI, 14.

A sacerdotibus) Servius ad VII. Æneidos: *Nam eum defendebat à bello, si non ætas, saltem religio sacerdotis.*

Notat Strabo) & Polybius libro IV. & Diodorus Siculus in Excerptis Peiresianis. Pari modo & qvi ad Olympia, Pythia, Nemea, Isthmia certatum ibant, habebant belli tempore ἀσφάλειαν καὶ ἄδειαν, *tutelam ac securitatem.* Docent Thucydides libro V. & VIII. & Plutarchus Arato.

2. Sacerdotibus merito hac in parte æqvantur, qvi vitæ genus simile elegerunt, ut monachi & conversi, id est pœnitentes, qvibus proinde æqve, ut sacerdotibus, parci volunt canones naturalem æqvitatem secuti. Addas his merito eos, qvi studiis literarum honestis & humano generi utilibus operam navant. C. 2. X. de Treuga & pace.

XI. Deinde agricolas, † qvos & canones asscribunt. Diodorus Siculus de Indis cum laude refert: ἀμφότεροι γὰρ οἱ πολεμοῦντες ἀλλήλους μὴ ἀποκτείνουσιν ἐν ταῖς μάχαις, τὰς δὲ περὶ τὴν γεωργίαν ὄντας ἐῶσιν ἀβλαβεῖς ὡς κοινοὺς ὄντας ἁπάντων εὐεργέτας. *In prœliis qvidem hostes alii alios interficiunt: at agricolas relinqvunt intactos, tanqvam in commune utiles.* De antiqvis Corinthiis & Megarensibus Plutarchus: τὸν γεωργοῦντας οὐδεὶς ἠδίκει τὸ παράπαν. *nemo agricolas ullo afficiebat malo.* Et Cyrus regi Assyriorum nuntiari jussit, ὅτι ἕτοιμός εἰμι ἐᾶν ἐᾶν τοὺς ἐργαζομένους τὴν γῆν καὶ μὴ ἀδικεῖν: *paratum se eos, qvi agros colerent, illæsos indemnesqve sinere.* De Belisario Suidas: εἰς δὲ τοὺς ἀγροίκους τοσαύτη φειδώ τε καὶ προνοία ἐχρῆτο, ὥστε βιαζῆναι μὴ αὐτοὺς οὐδέν πώποτε στρατηγοῦντος Βελισαρίου τετύχηκεν. *agricolis ita parcebat, ac tantam pro illis curam gerebat, ut eo duce nulli unqvam eorum vis illata fuerit.* † h. l. c. 12. §. 4. n. 1. seq. c. 13. §. 4. n. 4. Lib. II. Bibl. Xen. de Cyri Inst. V.

XII. Addit canon † mercatores, qvod non tantum de his, qvi temporariam in hostico moram agitant, intelligendum est, sed & de subditis perpetuis; nam & horum vita ab armis aliena est; ac sub hoc nomine continentur simul alii opifices & artifices, qvorum qvæstus pacem amat, non bellum. Conf. L. 3. c. 6. §. 5. n. 1. seqq.

Conf. c. 4. §. 11. 12. & seqq. h. 1.

XIII. 1. Ut adeos veniamus, qvi arma gesserunt, jam ante retulimus dictum Pyrrhi apud Senecam, qvi verari nos ait pudore, id est æqvi respectu, ne capto vitam adimamus. Similem Alexandri sententiam attulimus, qvæ cum feminis conjungit captivos. Accedat illud Augustini: *hostem pugnantem* necessitas perimat, non voluntas. Sicut bellanti & resistenti violentia redditur, ita victo vel capto misericordia jam debetur, maxime in quo pacis perturbatio non timetur.* Xenophon de Agesilao: πρωηγόρευε τοῖς στρατιώταις τοὺς ἁλισκομένους μὴ ὡς ἀδίκως πεπρεσθαι, ἀλλ' ὡς ἀνθρώπους ὄντας φυλάσσειν: monuit milites, ut captos non tanquam sontes punirent, sed tanquam homines custodirent. Apud Diodorum Siculum est: πάντες ἀπατείνονται μὲν πρὸς τοὺς ἀντιπαρατασσομένους, ἔνιοι δὲ τοῖς ὑποπεπτωκόσι. *Omnes (Græci) opponunt se repugnantibus, parcunt jam subactis.* Eodem judice Macedones, qvi sub Alexandro πικρότερον ἢ πολεμικώτερον προσεφέροντο τοῖς Θηβαίοις, *acerbius egerant cum Thebanis, qvam belli fas ferebat.*

Ad Bonif. Epist. 1.

Lib. XIII.

Lib. XVII.

***

Necessitas perimat) Gratianus posuit *deprimat*. Plutarchus Marcello: Ἐπαμινώνδας καὶ Πελοπίδας ἑνὸς τότε κρατήσαντες ἀπέκτειναν, οὐδὲ πόλεις ἠνδραποδίζοντο. λέγονται δὲ Θηβαῖοι μηδὲ ὀρχομενίους ἂν ὕστερον μὴ χειρίσασθαι πονηρῶν ἐκείνων. *Epaminondas & Pelopidas nec quenquam interfecere post victoriam, nec civitates in servitutem redegerunt, creduntur q. non facturi fuisse Thebani, quod fecere in Orchomenios, si illi adsuissent.* Secutus hoc Marcellus captis Syracusis, ut ibidem ait Plutarchus. Vide eundem Plutarchum in Catone Uticensi. *Cabadæ Persarum regi, cum Amida vi cepisset, multæque cædes fierent, senex sacerdos dixit, non esse regium jam captos occidere*: Narrat Procopius Persicorum I. qvi & Persicorum II. dicit: τὸ ἐπεμβαίνειν τοῖς ἡλωκόσιν ἐχ ὅσιον: *sevire in captos pietati adversatur.* Apud eundem egregia est oratio Belisarii ad milites capta Neapoli Goth. I. Imperator Alexius apud Annam Comnenam, svadenti occidere Scythas captivos: κἂν Σκύθαι, ἀλλὰ πάντως ἄνθρωποι. κἂν ἐχθροὶ, ἀλλ' ἐλέους ἄξιοι. *Etiamsi Scythæ, homines tamen sunt: etiamsi hostes misericordia tamen digni.* Gregoras libro VI. Ἀεὶ γὰρ ἐν πολέμῳ καὶ μάχῃ γινόμενα ὁπόταν οὐ ἡ συγχώμενα ἔχει τῷ πεπραχότι. ὠθισαμένου τότε τὸ λογισμὸν καὶ τὰ χειρὸς τότε μεθύσης καὶ λόγον οὐκ ἐχέσης χειμαζομένου, ἢ πεύτανιν τῶν πραττομένων. τὰ δὲ ἀκμῆς τῶν δεινῶν παυσαμένης, καὶ καιρὸν ἤδη τῶν προαιρέσεως εἰληφυίας μὴ σύμπνοιά τινος καὶ κρίσεως τὰς τῶν πεπραγμένων δέχας παρελέσθαι τῇ χειρὶ, μοχθηρίαν γνώμης κατηγορεῖται τὰ πεπραγμένα, εἰ τι μὴ κατὰ τὸ σωφρονοῦν γινοίτο. *Quæ in præliis actaq. belli fiunt, ea, qvaliacunque sunt, facienti veniam impetrant, ideo qvod tali tempore obsidetur animus ebria mente, rationemque non habente ducem ac præsidem actionum. At ubi periculis suus abscessit vigor, ubi tempus cuncta examinandi ac judicandi accepit liber animus, agendi imperium manui tradere, pravum hominis propositum indicat, si qvid indecorum evenerit.* Adde ejusdem Gregoræ lo-

§. 14. n. 1. (a) in Jacobi.

Franckesche Stiftungen zu Halle

locum alterum, qvem in his Notis posuimus ad finem capitis VII. libri hujus, & de more laudabili Polonorum Chalcocondylam lib. V. Julianus laudatione secunda Constantii, sub cujus persona bonum Principem describit: κρατήσας δὲ μετὰ τῶν ὅπλων ἔπαυσε τὸ ξίφος τῶν πόνων, μίασμα κρίνων τὸν οὐκ ἀμυνόμενον ἔτι κτείνειν καὶ ἀναιρεῖν. *Armis victor finem imposuit gladii operibus, nefas existimans, homini non ultra se defendenti vitam adimere.*

2. Sallustius historia Jugurthina, cum puberes post deditionem interfectos narrasset, factum ait contra jus belli: qvod interpretare contra æqvi naturam & morem mitius viventium. Apud Lactantium est: *Parcitur victis, & est locus inter arma clementiæ.* Laudat Tacitus primum Antonium & Varum Flavianos duces, qvod in neminem ultra aciem sæviissent. Aristides: ἀνδρῶν γάρ ἐστι καθ' ὑμᾶς τὴν φύσιν, τοὺς μὲν ἀνθεστηκότας κατείργειν τοῖς ὅπλοις. τοὺς δ' ὑποπεσόντας ἠπίως μετὰ χειρίζεσθαι. *Hominum est nostri ingenii, resistentes armis coërcere, prostratos tractare leniter.* Lib. V. Hist. IV. cap. 39. §. 4. De pace II.

3. De captivis Propheta Elisæus regem Samariæ sic alloqvitur: *An qvos captivos abducere gladio tuo eos interimeres?* Apud Euripidem in Heraclidis qværenti nuncio, II. Reg. II.

Hostem perimere vestra lex ergo vetat?

Respondet chorus,

Qvem Mars reliqvit prælio superstitem.

Ibidem Eurystheus captivus:

Qvæ me necabunt, non erunt puræ manus.

Apud Diodorum Siculum Bizantii & Chalcedonii, qvod captivos satis multos interfecissent, hoc elogio notantur: ἐπετέλησαν πράξεις ὠμώτητι διαφερούσας: *perpetrarunt facinora eximiæ crudelitatis.* Idem alibi * captivis parcere vocat τὰ κοινὰ νόμιμα, *jus commune:* qvi aliter agunt, eos ait extra controversiam peccare. Parcere captivis jubet boni & æqvi natura, ut in Philosophicis scriptis dicentem Senecam non diu † est, cum audivimus, Et laudari in historiis eos videmus, qvi cum nimia captivorum multitudo oneri aut periculo esse posset, dimittere omnes, qvam occidere maluerunt. Lib. XII. V. de Benef. cap. 18. † h. §. n. 1.

***

Captivis parcere) Capitolinus M. Antonino: *Æqvitatem etiam circa captos hostes custodivit.*

XIV. 1. ~~Easdem ob causas * vitam salvam paciscentium, sive in prælio, sive in obsidione, non repudianda deditio.~~ Ideo Arrianus in deditos editam à Thebanis stragem ait, fuisse non Græci moris, οὐχ Ἑλληνικὴν σφαγήν. Ac similiter Thucydides libro III. ἐκόντας τε ἐλάβετε, καὶ χεῖρας προϊσχομένους. ὁ δὲ νόμος τοῖς Ἕλλησι μὴ κτείνειν τούτους: *Volentes nos & manus tendentes accepistis in potestatem. Mos autem Græcorum est. tales non interficere.* Et apud Diodorum Siculum Syracusani senatores: σώζειν τὸν ἱκέτην, ἄξιον τῆς μεγαλοψυχίας, L. II. c. 15. §. 7. n. 2.

χίας, magno animo dignum est, supplici parcere. Sopater: νόμος ἐστὶ τοὺς ἱκέτας σώζειν ἐν τοῖς πολέμοις: *moris est in bellis, servare supplices.*

***

Vitam salvam paciscentium, sive in prælio, sive in obsidione, non repudianda deditio) Romani Persis, qvi in arce Petræ erant Gotth. IV. ὡς ἡμεῖς ὑμᾶς γε καὶ ζυγομαχοῦντας οἰκτείρομεν, καὶ θανατώντων φειδόμεθα, καὶ πρὸς τὸ βίον ἐν διαθρυπτομένους τε καὶ βλακκεύοντας ἐλεεῖν ἀξιοῦμεν, ὡς ῥωμαίοις Χριστιανοῖς νόμος. *Nos vero vestrum miseremur jugum cervice jactantium, mortemq́; concupiscentibus parcere volumus, & vitam delicate fastidientes servare, ut decet Christianos & Romani Imperii cives.* Vide Serranum in rebus Francisci I. & Henrici II.

Lib. II. de bello Gall. cap. XXXII.

2. In obsessis oppidis observatum id Romanis, anteqvam murum aries percussisset. Cæsar Advaticis denunciat, se eorum civitatem conservaturum, si, priusqvam aries murum attigisset, se dedidissent. qvi mos nunc qvoqve obtinet in locis infirmis, anteqvam machinæ igniariæ explodantur: in munitioribus, anteqvam in mœnia impetus fiat. At Cicero, non tam qvid fiat, qvam qvid natura æqvum sit, respiciens, sic ea de re pronunciat: *Et cum iis, qvos vi deviceris consulendum est, tum ii, qvi armis positis ad imperatorum fidem confugiunt) qvamvis murum aries percusserit, recipiendi.* Notant Hebræi interpretes, * majoribus suis in more fuisse, ut, qvam oppugnarent urbem, eam non cingerent corona, sed * partem liberam relinqverent effugere volentibus, qvo minori sangvine res transiret.

Off. I.

Selden. de J. N. & G. s. D. Hebr. L. 6. c. 15. circ. fin.

***

Partem liberam relinqverent effugere volentibus) Sic Scipio Æmilianus, cùm Carthaginem eversurus esset, edixit, fugerent qvi vellent. Polybius.

XV. Eadem æqvitas †† jubet parci his, qvi sine conditionibus se victori permittunt, aut supplices fiunt. *Trucidare deditos sævum,* censente Tacito. Sallustius similiter de Capsanis, qvi se Mario dediderant, cum puberes interfectos narrasset addit, facinus fuisse contra jus belli, naturale scilicet. Idem alibi: *non armatos, neq́; in prælio belli jure, sed supplices interfectos.* Et Livio, ut jam diximus, *jure belli in armatos repugnantesq́; cædes.* & alibi: *qvi deditis contra jus ac fas bellum intulisset.* Imo & in hoc laborandum, ut potius metu ad deditionem cogantur, qvam ut interficiantur. Laudatur id in Bruto, qvi adversarios οὐκ εἴασεν ἐμβαλεῖν, ἀλλὰ περιΐππευσε φείδεσθαι κελεύων, ὡς μετὰ μικρὸν ἰδίων ἐσομένων: *non passus est impetu oppugnari, sed eqvitatu circumdedit: parci jubens, ut mox suis futuris.*

†† h. L. c. 24. §. 5 ~~conf. c. 4. §. 10.~~ Añ. XII. c. XVII. Bell. Jug. Lib. I. de Rep. ord. Lib. XLV.

XVI. 1. Adversus hæc æqvitatis ac juris naturalis præcepta exceptiones adferri solent minime justæ, nempe si talio exigatur, si terrore opus sit, si pertinacius restitum sit. Atqvi hæc non sufficere ad justam cædem, facile intelliget, qvi eorum meminerit, qvæ de justis occidendi causis supra † sunt

† h. c. §. 2.

sunt prodita. A captivis & deditis aut dedere se cupientibus periculum non est: ut ergo juste occidantur, oportet crimen antecedat, & quidem tale, quod æqvus judex morte vindicandum censeret. Atqve ita videmus, interdum in captos aut deditos sævitum, aut deditionem sub vitæ pacto non acceptam, si qvi de injustitia belli convicti, tamen in armis perstitissent, si immanibus convitiis famam hostis lacerassent, si fidem violassent, aut aliud gentium jus, ut legatorum, si transfugæ essent. Vide Vict. de Jure belli n. 49. & 60.

2. Ad talionem natura non admittit, nisi in ipsos, qvi deliqverunt: neqve sufficit, qvod hostium unum qvasi corpus fictione qvadam intelligatur, ut ex iis potest intelligi, qvæ de pœnarum communicatione supra † à nobis tractata sunt. Apud Aristidem legimus: πῶς οὖν ἄτοπον κατηγορεῖν μὲν καὶ λέγειν ὡς ἁμαρτήματα συμβαίη, μιμεῖσθαι δ' ἀξιῶν ὡς ὀρθῶς ἔχοντα; *Nonne absurdum, ea, qvæ accuses & prave facta dicas, tanqvam recta velle imitari?* Accusat Syracusanos hoc nomine Plutarchus, qvod Hicetæ uxores ac liberos occiderint, ideo tanqvam qvod Hicetas Dionis uxorem, sororem & filium interfecisset. † Liegi. p. 573. lit. C. † Lib. II. c. xxi. §. 13. De pace. II. Plut. Tim. & Dione.

3. Utilitas etiam, qvæ ex terrore in posterum speratur, ad jus dandum cædis non pertinet; sed si subsit jus, potest inter causas esse, ob qvas jus non remittatur.

4. Obstinatius autem studium in suas partes, si modo causa earum non sit omnino inhonesta, supplicium non meretur, ut apud Procopium dixerunt Neapolitani: aut si qva eius pœna est, non debet ad mortem pervenire: neqve enim id statueret æqvus judex. Alexander, cum in oppido qvodam, qvod acrius restiterat, puberes omnes jussisset interfici, visus est Indis bellare latronum more: eamqve famam reveritus Rex victoria clementius uti cœpit. Melius idem Milesiis qvibusdam parci voluit, ὅτι ἐλευθέριοι τε καὶ πιστοὶ αὐτῷ ἐφάνοντο, *qvod eos videret generosos ac suis fidos esse*, qvæ Atriani verba sunt. Phyto Reginorum prætor, cum, ob pertinacius defensam urbem, à Dionysio ad cruciatus & mortem raperetur, exclamavit, eo, qvod urbem noluisset prodere, supplicio se affici, cujus ultionem DEUS brevi esset exacturus. Diodorus Siculus pœnas has iniqvas, ἀνόμους τιμωρίας vocat. Valde mihi placet votum, qvod est apud Lucanum: lib. I. Gotth. I. Polyæn. Libro IV.

Vincat, qvicumq; necesse
Non putat in victos sævum distringere ferrum,
Qviq; suos cives, qvod signa adversa tulerunt,
Non credit fecisse nefas:

Dum tamen civium nomine intelligamus non hujus aut illius regionis, sed communis illius ex humano genere constantis, cives.

5. Multo vero minus cædem justam facit dolor ex accepta clade, sicut Achillem, Æneam, Alexandrum amicis suis sangvine captorum aut se dedentium parentasse legimus. Itaqve Homerus merito illud accinit:

Κακὰ δ' Φρεσὶ μήδετο ἔργα.

* *Facinusq́ animo versabat iniqvum.*

***

Facinusq́ animo versabat iniqvum) Crudele hoc visum seculis posterioribus notat ad X. Æneidos Servius.

XVII. Sed &, ubi delicta sunt talia, ut morte digna videri possint, misericordiæ erit, ob multitudinem eorum aliqvid decedere de summo jure: cujus clementiæ auctorem ipsum habemus Deum, qvi Cananæis eorumq; vicinis populis longe flagitiosissimis pacem offerri voluit, qvæ vitam ipsis sub tributaria † conditione concederet. Pertinet huc Senecæ dictum: *In singulos severitas imperatoris distringitur: at necessaria est venia, ubi totus deseruit exercitus. Qvid tollit iram sapientis?* * *Turba peccantum.* Et Lucani illud:

† h. L. c. 3. §. 6. n. 3. c. 14. §. 8. n. 1. L. 2. c. 13. §. 4. n. 3. II. de Ira, c. 10.

Tot simul infesto juvenes occumbere letho
Sæpe fames pelagiq́ furor, subitæq́ ruinæ,
Aut cæli terræq́ lues, aut bellica clades,
Nunqvam pœnafuit.

Ne nimium multi pœnam subirent, sortitio comparata est, inqvit Cicero. Sallustius ad Cæsarem: *Neq́ qvisqvam te ad crudeles pœnas aut acerba judicia invocat, qvibus civitas magis vastatur, qvam corrigitur.*

Pro Cluent. † Ziegl. p. 574

***

Turba peccantum) *qvicqvid multis peccatur, inultum est.* Scholiastes Juvenalis ex Lucano. Livia apud Xiphilinum ex Dione: ἄν τέ τις πάντα ἁπλῶς τὰ τοιαῦτα κατὰ τὴν ἀξίαν κολάζῃ, λήσει τοὺς πλείους τῶν ἀνθρώπων ἀπολέσας. *Si qvis talia omnia rigore punire velit, non videt eo se ferri, ut maximam hominum partem interimat.* Augustinus epistola LXIV. *Magis monendo, qvam minando. Sic enim agendum est cum multitudine peccantium. severitas autem exercenda est in peccata paucorum.* Adde Gailium de Pace publica lib. II. c. 9, 36.

†††

Aliqvid decedere de summo jure) Hinc sortitionem qvoqve introductam putant *Less. de Just. & Jur. lib. 2. cap. 43. dub. 9. num. 58. pag. 533. Paul. Layman. Theol. Moral. lib. 4. tract. 10. cap. 3. num. 9. pag. 201.* cum qvâ convenit antiqvum decimandi jus Romanis usitatum, cujus rationem reddit *Cic. pro Cluent.* Statuerunt, inqvit, ita majores nostri, ut si à multis esset flagitium rei militaris admissum, sortitione in qvosdam animadverteretur, ut metus videlicet ad omnes, pœna ad paucos, perveniret, *Addat. Rosin. Antiq. Roman. lib. 10. cap. 25.* Et qvamvis inter puniendos milites aliis alii magis deliqvisse probentur, puta, qvod qvidam primi signa deseruerint, alii postmodum, de victoriâ propter paucitatem desperantes, eos insecuti fuerint, nihilominus, cum omnium juramentum militare præstitum stationem non relinqvendam dictat, pœnæ commeritæ, nisi forte liberati, se subtrahere neqveunt. Comprobat hoc nostro seculo memorabile exemplum Legionis Madlonicæ, qvæ, consistente adhuc acie, & reliqvis gnaviter pugnantibus, primâ omnium propudiosâ fugâ prælio excesserat: Itaqve hunc in modum de fugitivis supplicium sumtum est. Præsente Archiduce Leopoldo, qvi inqvisitionem formaverat, Picolomineo, aliisqve

obsidem obligandi facultas reipubl. si is non fuit tota ille lack obsidens dandi
ex futuro esset (q) Respublica teneretur obsidi
incommodare q. petitur compensare quia
obses r. reipubl. tantum tot quot est
ut ab eodem ipsi satisfiat. Ord. cap. 3. §. 4.
r. 4 lit. a. (b) peccat quod respubl. obsi-
dem si ipsa fidem bene servaverit quia
sua culpa alterum nihil sua culpa mere-
atum miserum reddit. si r. alter propter
obsides quos habet eos qui recesserunt novis
vetare institutat injustis omnino videtur
Civitatem recte posse obsides in probabili
periculo mortis caut graviorum incommo-
dorum destituere, ut injuriam abs se
arceat. Obsidibus r. nulla fit vel major
injuria, qm iidem qui justa Imperatoris
quae quidem asperiora, tamen aequanimiter
pacem amplectuntur. De Materia et natura obsidum. lib. n. i. (a) Conf. Grotij L. 2 c. 4. th. 14 ubi di-
cit esse accessiones obligationum, sed partem obsidatus data jure externo, dici
tes principales, omni pacto quae obsidentis et L. 3. t. 20 § 52 dicit quo minus po-
dantur, haec disjunctiva continetur: aut occidi jure interno, qd mihi non
ut partum servetur aut ut obsides recta ratione consentaneum esse videa-
tur. in varium recidere obsidem dandum per se ipsos nam tum locum ha-
videri nuda vi non satis cautum, utam dari posse Pufend. L. 8. c. 5. §. 3. n. 4 in
do metus adhibeatur, ne in alios detur illum tradere, nam quod Grotius hic
nobis tradit. (2) Quidam dantur videri servandi ad eid. rem. hanc limitationem ad
varia causa a republ. ideo ipsam remittere hoc dictum, nisi pro salute
praesentanti reipublicam, q. per obsidem plurium ea sit impendenda. Socialis.
se veluti in custodiam alteri civitatis se r. natura id non solum permittit sed
contulit (3) Itaq. qegd in reipubl. salute et saepe etiam laudatae videtur. id
tem licet videri licet in obsidem juxta suo interitu, pluriorum salute
natura ipsig. iidem cum gaudio rapiat, demonant et sic salutem Grotij ra-
causam causam belli dent potest etiam. respublica tradere hi
obsidem. agnant obsides. in numeris. ti civem innocentem multo magis. opponentem et
nostrum alium. (4) porro sequitur obsidem Grotij. cit. loco.
fugere non posse. Justinian r. personam. si quid scientiam si hostis. obsidem re-
reipubl. qm justa eig. suscepta bella. c. 18. tradat. Galli in bello gesto ab Ibys in
12. y. 1. lib. (5) quo ergo est, ut ipse portem quantum in se pro ejus salutem
non debeat fidem obstringat nam si etiam cui causa r. jaculatus, sed si unius
parem quippe g. nihilominus reipubl. postulaverit tum respublica animum
vata imporare et adeo jam, reipubl. obsidem quam partem una cum toto
per quem fidem se obstringit. interire.
(6) non diu posse, animam obsi-

liisqve primariis exercitus Cæsarei ducibus; Rockezanæ in Bohemia, ubi tum stativa erant, sex Legiones, qvæ rem strenuè gesserant, in armis præstò esse jussæ sunt. Dein evocata Legio Madlonica, atqve in medium à reliqvis sex accepta. Mox à suprémo rerum capitalium qvæsitore, fugæ & destituti exercitus insimulata, ac graviter reprehensa est. Simul jussi omnes ex eâ Legione arma ad pedes Piccolominei deponere. Signa à circumstantibus militibus fracta ac direpta sunt. Dein qvæsitor pauca præfatus, cur Legionem illam ex albo Cæsarei exercitus deleri oporteret, hanc in inermes sententiam pronunciat. Turmarum qvidem ductores eorumqve Vicarios pœnâ gladii; Signiferos verò & reliqvos inferiorum ordinum præfectos suspendio plectendos, atqve ad eandem pœnam ex gregariis decimum qvemqve, antiqvô more, sorte legendum. Postridie igitur de reis supplicium sumitur, concessitqve Archidux deprecantibus, ut commutatô pœnæ modô, à suismet commilitonibus, more militari, sclopetorum jaculationibus confoderentur: uno alteroqve conservatis, qvi rem aliàs præclarè gesserant. Chiliarcha ipse Joannes Georgius Madlonius in custodiam datus, inspecta dein diligentius atqve examinata causa, anni insequentis initio Pragæ capite plexus est; *Vid. Cluver. Epitom. Histor. Appendic. ad Ann. Chr. 1642. pag. 750.*

XVIII. 1. De obsidibus, qvid ex jure naturæ statuendum sit, accipi potest ex iis, qvæ in superioribus †† dicta à nobis sunt. Olim cum vulgo crederetur, † qvisqve in vitam suam id juris habere, qvod in res alias, qvæ in proprietatem veniunt, atqve id jus consensu aut tacito aut expresso à singulis pervenisse ad civitatem, minus mirandum est, si obsides privatim innoxios ob peccatum civitatis morte affectos legamus, sive tanqvam ex suo peculiari consensu, sive tanqvam ex publico, cui & suus includeretur. At postqvam verior sapientia nos docuit, dominium in vitam Deo exceptum, sequitur, ut solo consensu nemo jus cuiqvam dare possit in vitam aut suam, aut civis sui. Atqvideo Natsetі, bono duci, atrox visum, de innoxiis obsidibus supplicium sumere, narrat Agathias: de aliis alii: etiam Scipionis exemplo, qvi ajebat, se non in obsides innoxios, * sed in ipsos, qvi defecissent, sæviturum: nec ab inermi, sed ab armato hoste pœnas expetiturum.

†† L. 3. c. 4. §. 14.
† L. 2. c. 15. §. 16. n. 3. c. 17. §. 2. n. 1. c. 21. §. 11. n. 2. c. 19. §. 5. n. 2. L. 3. c. 20. §. 43. n. 2. Vict. de jure belli, n. 43. Clement. Jun. Rivadeneira, p. Lib. I. 212 & seqq. Liv. Lib. 28. c. 34.

***

Sed in ipsos, qvi defecissent, sæviturum) Idem ait Julianus apud Eunadium Excerpto legationum 9.

2. Qvod autem ex recentioribus Jurisconsultis non ignobiles, conventiones tales valere dicunt, si moribus firmentur, accipio, si jus vocant, solam impunitatem, qvæ in hoc argumento sæpe venit sub tali nomine: sin, à peccato immunes putant, qvi ex conventione sola vitam adimunt alicui, vereor ne & fallantur ipsi, & periculosa auctoritate alios fallant. Plane si qvi obses venit, est, aut ante fuit, in numero graviter delinqventium, aut, postea fidem à se datam in re magna fefellit, fieri potest, ut supplicium injuria vacet.

Menoch. Q. Arb. 9. 7.

3. At Cloeliæ, † qvæ * non sua sponte, sed civitatis jussu, obses venerat, cum tranato Tyberi effugisset, *apud Regem Ethruscum non tuta solum, sed & honorata virtus fuit*, qvæ Livii in hac re enarranda verba sunt: # Cloelia non ut fœdifragi sese furto, ita reipubl. iniqve gesti pœnam non debuit. Non sine hujus rei ratione Livius ait eo modo factum fœdus, ubi populo Horatium absolvere jussit, quia ob factum nostræ terminationes virtutis. L. de animi præsentia, quæ jure cæsis.

† L. 3. c. 20. §. 54. Lib. II. c. XIII.

***

Non sua sponte) Confer historiam obsidum, id onus detrectantium & ob id punitorum, apud Nicetam libro II.

XIX. Illud adhuc addendum est, omnes commissiones, quæ ad jus consequendum aut bellum finiendum nullius sunt usus, sed meram habent virium ostentationem propositam, id est, ut Græci loquuntur, ἐπίδειξιν ῥώμης μᾶλλον ἢ περὶς πολεμίους ἀγῶνα, & cum officio Christiani hominis & cum ipsa humanitate pugnare. Itaq; serio hac vetare debent rectores, inutiliter fusi sanguinis rationem ei reddituri, cujus vice gladium gestant. Qvippe & Sallustio laudati duces, qvi incruento exercitu victoriam deportarent. Et de Cattis, notæ virtutis populo, Tacitus: **rari excursus & fortuitæ pugnæ.*

***

Rari excursus & fortuitæ pugnæ) Demetrium reprehendit Plutarchus φιλονεικίας ἕνεκα μᾶλλον ἢ χρείας μάχεσθαι καὶ κινδυνεύειν τὸς στρατιώτας ἀναγκάζοντα. quod gloriæ magis studio, quam ex utilitate milites in pericula truderet, prælisq; objiceret.

CAPUT XII.

Temperamentum circa vastationem, & similia.

I. Qvæ vastatio justa sit & qvatenus.
II. Abstinendum à vastatione si res nobis fructuosa sit & extra hostis potestatem.
III. Si magna sit spes celeris victoriæ:
IV. Si hostis habeat aliunde qvo se sustentet:
V. Si res ipsa ad bellum fovendum nullius sit usus.
VI. Hoc maxime locum habere in his, qvæ sacra sunt aut sacris accedunt:
VII. Item religiosis:
VIII. Utilitates, qvæ ex tali moderatione sequuntur annotatæ.

I. 1.

REs alterius, ut perdere qvis sine injuria possit, horum trium unum antecedat, necesse est: aut necessitas talis, (a) qvæ in primi dominii institutione excepta debeat intelligi; ut si qvis tertii gladium, † qvo usurus sit furiosus, periculi sui evitandi causa, in amnem projiciat, qvo ipso tamen casu manere obligationem damni resarciendi, ex veriore sententia alibi diximus: aut debitum aliqvod procedens ex inæqvalitate; nimirum, ut res perdita imputetur in illud debitum, qvasi percepta, alioqvi enim jus non esset: aut meritum aliqvod malum, qvæ pœna talis par sit, aut cujus mensuram pœna non excedat; nam, ut recte notat sani judicii Theologus, ut, propter pecora abacta aut domos aliqvas incensas, totum regnum vastetur, æqvitas non fert: qvod & Polybius vidit, qvi in bello non in infinitum vult vagari pœnam, sed usq; eo, ut delicta æqvo modo expientur. Et hæ qvidem causæ & intra hos duntaxat fines faciunt, ut absit injuria.

(a) L. 2. c. 2. §. 6. seqq.
† L. 2. c. 6. §. 26. n. 2.

Tertii

§. 1. n. 2 (a) Sic famosus ille La Broche in
bello gesto inter Imperatorem et Gallum-
tio 1645. [illegible] in sponte Deditis civi-
tatibus, [illegible].

†††

Tertii gladium) Qværitur: an aliqvis, tertii gladium, qvo usurus sit furiosus, periculi sui evitandi gratia in amnem projiciens, ad restitutionem teneatur? Affirmat hîc Grotius. Alii dissentiunt, qvia si damnum dare non videtur, qvi furiosum ipsum sui tuendi causâ occidit, de qvo *Grot. l. 2. c. 1. §. 3. pag. 160.* Qvanto minus de damno tenebitur, cum ei gladium eripiendo & in flumen projiciendo vitam conservat? Nos distingvimus, an gladium tertii ipsimet furioso qvis eripiat, an verò alicubi positum, ubi de[illegible]li furiosus eum apprehendere potest, ad sui defensionem in amnem mittat. Priori [illegible]su opinamur illum ad restitutionem non teneri; posteriori utiqve.

2. Ceterum nisi causa utilitatis svadeat, stultum sit nullo suo bono nocere † alteri. Ideo, qvi sapiunt, utilitatibus moveri solent, qvarum præcipua est illa, qvam annotavit Onesander: τὴν γῆν τῶν πολεμίων φθειρέτω καὶ καιέτω καὶ τεμνέτω. ζημία γὰρ χρημάτων καὶ καρπῶν ἔνδεια μειοῖ πόλεμον, ὥσπερ ἡ οὐσία τρέφει. *Hostium terram perdere, urere, populari meminerit. Nam & * pecuniarum & frugum penuria bellum minuit, qvantum auget copia:* à qvo non discrepat illud Procli: στρατηγικὸν τὸ τῶν ἀγωνιστῶν περικόπτειν τὴν εὐπορίαν, *boni est imperatoris, hostium copias undiq; accidere.* De Dario Curtius: *credebat inopia debellari posse nihil habentem, nisi qvod rapiendo occupasset.*

Strat. c. 6.
† L. 2. c. 22. §. 2.
Herod. L. 1. Pol. lib. IV. Front. Strat. III, c. 4. Liv. L. V, III. XXXIV. XI. Cæs. de Bello Gal. Lib. VI.

***

Pecuniarum & frugum penuria bellum minuit) Philo de vita contemplativa: οἱ πολέμιοι κείρουσιν ἢ δενδροτομοῦσι τὴν τῶν ἀντιπάλων χώραν, ἵνα σπάνει τῶν ἀναγκαίων πιεσθέντες ἐνδῶσι. *solent hostes vastare & arboribus nudare terram hostilem, ut hostes eo facilius se dedant rerum necessariarum penuriâ.* Idem, in Diris: διτταὶ ἐργαζόμενοι συμφορὰν λιμὸν μὲν φίλοις, ἐχθροῖς δὲ περιουσίαν. *duplex sibi malum acqvirunt, inopiam amicis, copiam hostibus.*

3. Et illa qvidem populatio ferenda est, qvæ brevi ad pacem petendam hostem subigit; qvo genere belli usus Halyattes in Milesios, Thraces in Byzantios, Romani in Campanos, Capenates, Hispanos, Ligures, Nervios, Menapios. At si recte rem expendas, plerumq; admittuntur talia odio magis, qvam prudenti ratione. Ferme enim evenit, ut aut causæ illæ svadentes cessent, aut ut aliæ sint validiores, qvæ dissvadeant.

II. 1. Id eveniet primum, si nos ipsi rem frugiferam ita teneamus, ut hostibus non possit esse in fructu. Qvod proprie spectat lex divina, qvæ in vallum belliqve opera vult impendi arbores feras, frugiferas vero asservari ad victum; addita causa, qvod non, ut homines, ita & arbores adversum nos in prælium consurgere possint: qvod ex rationis similitudine * Philo etiam ad agros frugiferos producit legi hæc verba affingens: *Qvid rebus inanimis, qvæ & mites sunt, & mites fructus ferunt irasceris? An vero in morem hominum, qvi hostes sunt inimicitiæ significationem arbores produnt, ut pro his, qvæ faciunt aut facere minantur stirpitus evellendæ sint? Qvin prosunt victoribus, præbentqve copiam rerum, qvas necessitas exigit, imo & ad voluptatem. non soli homines tributa ferunt, sed meliora arbores statis temporibus, ac talia, ut sine iis*

Deuteron. xx, 19. Selden. de J. Hebr. Lib. 6. cap. 15. De Creat. magistr.

vivere non dicetur. Josephus vero ad eundem locum, si vocem edere possent arbores, clamaturas, ait, iniqve se, cum belli causæ non sint, perferre belli pœnas. Neqve aliunde, ni fallor, originem habet illud Pythagoricum apud Jamblichum: ἥμερον φυτὸν καὶ ἔγκαρπον μήτε βλάπτειν, μήτε φθείρειν: *mansvetam frugiferamq; arborem nec lædere, nec exscindere fas esto.*

* * *

Philo) Alter ejusdem scriptoris locus de Humanitate dignus & ipse, qvi huc transcribatur: ὅπιδα ψιλοδόμῳ ἢ τὸ ὅπλοις, πάλιν πλησίως αὖτω καὶ καταφόρως ἔχῃται, μεπιὼν ἀπὸ μὴ τῶν λογικῶν ὅπι τὰ ἄλογα, ἀπὸ ἢ τῶν ἀλόγων ὅπι τὰ φυτὰ, ὥβι ὧν αὐτίκα λεκτέον, ἐπειδήγε ὥβι τῶν πρώτερον ἀνθρώπων, καὶ τῶν ὅσα ψυχῆς μεμοίρηται, λελεκται. ἀπείρηκε δίκην ἀπίκρυς μήτε δενδρομεῖν ὅσα τῆς ἡμέρᾳ ὕλης, μήτε κείρειν ὅπι λύμῃ ταχυφορᾶσαν πρὸ καιρᾶ πεδιάδα, μήτε συνόλως καρπὸν ἀμφιθείρειν, ἵνα ὥβιωσια μὴ τροφῶν ἀφθόνων χορηγῆται τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος, ὥβιωσάζῃ δὲ μὴ μόνον τῶν ἀναγκαίων, ἀλλα ἓ τ πρὸς τ ἀβροδίαιζαν βίον. ἀναγκαῖον μὲν γὰ ὁ τᾶ σίτᾳ καρπὸς εἰς τροφὴν ἀνθρώπων ἀποκρυθείς. πρὸς δὲ τ ἀβροδίαιζαν βίον, αἱ τῶν ἀκροδρύων ἀμυθητοι ποικιλίαι, γίνοιται δὲ ἐν ἐυδείαις πολλάκις ὅπι καὶ τροφαὶ δεύτεραι, καὶ πρόσπερβαλλων, ἅτε πολεμίων χώραν τεμνειν ἐα. πρόφασιν ἐγκλείει δὲ αἰέχειν δενδρομιῶν, ἄδικον ὑπολαμβαίων τὸν πρὸς ἀνθρώπους ἐρᾳν ἀποσκήπτειν εἰς τὰ μηδενὸς αἴτια κακᾶ. ἔπεισα δὲ ἀξιοῖ μὴ μόνον τὸ πρὸν πρόσθεν, μηδενὸς ἐν ὁμοίῳ μένοντος, ἀλλὰ παίτων τροπαῖς καὶ μεταβολαῖς χρωμένων, ὡς εἰκὸς, εἶναι τὰς τέως δυσμόρεις ὅπικηρυκευσαμένας καὶ συμβατηρίων ἄρξαιζας, ἐναπόνδως αὐτίκα γνήσας. Φίλας δὲ τροφῶν ἀναγκαίων ἀποστερεῖν χαλεπὸν, μηδὲν ταμιευσαμένας τ ἐπ' ὠφελεία, ἀμφὶ τῷ τᾶ μέλλοντος ἀηλότητος. πάνυ γὰ ἐκεῖνο καλῶς εἴρηται τοῖς παλαιοῖς, ὅτι καὶ φιλίας κοινωνητέον, μὴ ἀπογινώσκοντας ἐχθραν, καὶ προσκρουστέον ὡς φιλίας ἐσομένης, ἵνα ἕκας ἐν τῇ ἑαυτᾶ φύσει ταμευηται τι τ εἰς ἀσφάλειαν, καὶ μὴ ἀπογυμνωθεὶς ἐν ἔργοις, καὶ λόγοις μεταυοῆ τ ἄγαν ἐυχερείας, ὅτ' ἀδὲν ὄφελος, αἰτιώμενος ἑαυτόν. τὸ λόγιον τᾶτο χρὴ φυλάτειν καὶ τὰς πόλεις, ἐν μὲν εἰρήνῃ προνοουμένας τ κατ πόλεμον, ἐν δὲ πολέμῳ τ κατ εἰρήνην, καὶ μήτε τοῖς συμμάχοις αἰδὴν προσωτεύειν, ὡς ἀχρησομένους μεταβολῇ πρὸς τὸ ἀντίπαλον, μήτε τοῖς πολεμίοις εἰσάπαν ἀπιστεῖν, ὡς δυναμένους ποτὲ μεθαρμόσασθαι πρὸς τὸ ἔναντιον. εἰ μὲν τοι μηδὲν ὑπὲρ ἐλθρᾶ πρακτέον δι' ἐλπίδα καλλαγῶν, ἀδὲν ἐχθρὸν φυτὸν, ἀλλὰ πάντα ἐναντία καὶ ὠφέλιμα. τὰ δ' ἥμερα καὶ ἀμφιφερόντως ἀναγκαῖα, ὧν ἢ ὁ καρπὸς ἢ τροφὴ ἔζιν, ἢ ἰσότιμον τροφῆ κτῆμα. ἃ δεῖ πολεμεῖν πρὸς τὰ μὴ πολέμια τεμνοντας ἢ καίοντας ἢ ῥίζαις αὐταῖς ἀναστῶντας, ἅπερ αὐτὴ ἡ φύσις ὑδάτων ὑπηρόαις καὶ θέρεσ εὐκρασίαις ἐτελειοῦνησε, δασμὸς ἐτησίος οἰσοντα ἀνθρώποις οἷα βασιλεῦσιν. ἐμέλησε δ' αὐτῷ καθάπερ ἀγαθῷ προστάτῃ ἄληπτον εἶναι μὴ μόνον ζώοις, ἀλλὰ καὶ φυτοῖς ἰσχύι τε ἐ ῥώμῃ καὶ μάλιστα τοῖς ἡμέρεσι, ἐπειδὴ καὶ τελειοτάτα ἄξια φερεπόνου ὄζι, καὶ ἐχ ὁμοίως τοῖς ἀγρίοις ἔγγονα, γεωργικῆς ὑπο-

ἐπιστήμης δεόμενα πρὸς κραταιοτέραν δύναμιν. *Æqvitatem suam etiam largius dispensans Moses valde ea ubertim ac liberaliter utitur, descendens à ratione utentibus ad muta animantia, ab his vero ad ea, qvæ è terra nascuntur, de qvibus nunc dicendum est; qvando de hominibus, ut præstantissimis & aliis, qvæ animam sentientem nacta sunt, jam egimus. Diserte itaqve vetuit aut exscindere arbores mites, aut exitialiter ante tempus demetere frugiferas terras, aut ullos omnino fructus corrumpere, ut abundantia alimentorum instruatur humanum genus. Abundent autem non modo necessaria, sed & qvæ ad vitam delicatiorem faciunt. Necessariæ enim fruges ad homines nutriendos seposita res; ad delicias vero, omnium de arboribus nascentium varietas. qvæ sæpe, ubi alia deficiunt, succedunt in alimentorum locum: Ultra procedens, terram etiam hostilem vastari non sinit: præcipue vero excidiis arborum abstineri jubet, iniqvum existimans iram in homines conceptam erogari in ea, qvæ causa mali nullius sunt. Hoc ipso & illud docet, non præsens tempus spectare tantum, cum nihil in suo statu maneat, sed cuncta vicibus ac mutationibus subjecta sint, ita ut facile sit, eos, qvi nunc sunt hostes, ubi ad colloqvia & pacta ventum erit, rursum federatos fieri. At amicos necessariis fraudare durum, qvibus ob futurum incertum etiam asservari debuerant. qvæ usui esse possunt. Verissime enim dictum antiqvis, ita amicis utendum, ut non putentur nullæ supervenire posse inimicitiæ, & ita tractandas offensas, ut amicitia speretur, nimirum, ut qvisqve intra animum aliqvid recondat, qvo tutus sit, & non eo nimium nudato per verba & facta mox pœnitentiam agat nimiæ suæ vehementiæ, seqve accuset, ubi res sanari amplius non potest. Oraculum hoc & civitatibus observandum est, ut pacis tempore parent, qvæ ad bellum sunt opus, in bello vero, qvæ ad pacem: ac neqve amicis supra modum fidant, tanqvam qvi non possunt in contrarium verti; neqve hostibus ita diffidant, qvasi nunqvam possint ad amicitiam reduci. Qvod si etiam pro hoste nihil faciendum esset in spem conciliationis, certe nihil eorum, qvæ terra fert hostile; qvin amica omnia, utilia omnia. mitissima verò vel maxime necessaria, ut qvorum fructus aut alimentum sint, aut par aliqvid alimento. Non oportet bellum inferre belli nesciis, non secare, non urere, non exstirpare radicitus, qvæ natura aqvarum irrigationibus & æstatum sereno tenerè educavit, ut tributa hominibus velut regibus ferrent. Cura autem ei, ut communi rerum omnium & optimo præsidi fuit, illæsam præstare non animantibus tantum, sed & terræ fœtibus vim ac robur, præsertim vero mitibus, qvia majoris tutelæ indigent, nec ad silvestrium morem fœcunda sunt, sed peritam culturam desiderant, ut firmitatem conseqvantur.*

2. *Porphyrius vero, mores Judaicos describens libro de non edendis animalibus qvarto, legem hanc, consvetudine, ut puto, interprete, etiam ad animantia ruris operi inservientia producit. nam his qvoqve, ut in bello parceretur à Mose, præceptum ait: Thalmudica vero scripta & Hebræi

interpretes addunt, * legem hanc porrigendam ad rem qvamvis, qvæ sine causâ peritura sit; ut si ædificia comburantur, esculenta ac potulenta corrumpantur. Consentit cum hac lege ducis Athenienſis Timothei prudens moderatio, qvi narrante Polyæno: οὐκ ἐπέτρεπεν ἤτε οἰκίαν ἤτε ἔμπυλιν καθαιρεῖν· ἐ μὴν ἀδὲ ἥμερον δένδρον ἐκκόπτειν, *non patiebatur aut domum, aut villam dirui, aut arborem frugiferam exscindi.* Exstat & lex Platonis de Republica qvinto, μήτε γῆν τέμνειν, μήτε οἰκίαν ἐμπιπράναι, *ne terra vastetur, ne domus incendantur.*

***

Porphyrius vero) Verba ejus sunt: φείδεσθαι δὲ κελεύει καὶ ἐν τῷ πολέμῳ τῶν συνεργαζομένων ζώων καὶ μὴ φονεύειν. *parci etiam jubet lex in terra, qvamvis hostili, animantibus operum sociis, ita ut ea occidere non liceat.*

Legem hanc porrigendam) Contra vero, restringendam, addita exceptione, nisi arbores in suburbanis locis impediant jaculatores.

3. Multo vero magis hoc locum habebit post plenam victoriam. Corinthum excisam non probat Cicero, ubi tamen fœde tractati erant Romanorum legati: idemqve alibi horrificum, nefarium, omni imbutum odio dicit bellum, qvod parietibus, tectis, columnis, postibus fit. Laudat Livius Romanorum lenitatem victâ Capuâ, qvod non sævitum sit incendiis ruinisqve * in tecta innoxia murosqve. Agamemnon apud Senecam:

Off. I. Pro domo sua ad Pont.

Lib. XXVI.

Troadibus.

Equidem fatebor (pace dixisse hoc tua
Argiva tellus liceat) affligi Phrygas,
Vinciq; volui; ruere & æquari solo,
Etiam arcuissem.

***

In tecta innoxia murosq;) Egregia est hujus argumenti epistola Belisarii ad Totilam Gotthicorum III: πρότερον μὲν καλλη οὐκ ὄντα ἐργάζεσθαι, αἰσθρώπων αὖ φρενίμων εὑρήματα εἶεν καὶ πολιτικῶς βιοτεύειν ὀπιστμένων. οὕτω δὲ ἀφανίζειν τῶνδε ἀξυνέτων εἰκών, ἔ γνώρισμα τοῦτο τῆς αὐτῶν φύσεως οὐκ αἰσχυνομένων χρόνῳ τῷ ὑστέρῳ λοιπεῖν. Ῥώμη μὲν τοι πόλεων ἁπασῶν, ὅσαι ὑφ' ἡλίῳ τυγχάνουσι ὄσαι, μεγίστη τε καὶ ἀξιολογωτάτη ὁμολόγηται εἶναι. ἀδὲ χρὴ ἀνδρὸς ἑνὸς ἀρετῇ εἰργασαι. ἀδὲ χρόνῳ βραχεῖ δυνάμει εἰς τόσον μεγέθους τε καὶ κάλλους ἀφῖκται. ἀλλὰ βασιλέων μὲν πληθος. ἀνδρῶν δὲ ἀρίστων ξυμμορία πολλὰ χρόνου τε μῆκος καὶ πλούτου ἐξουσίας ὑπερβολή, τάτε ἄλλα πάντα οὐκ ἄνευ τῆς τῶν τεχνίτας ἀνθρώπους ἐνταῦθα ξυναγαγεῖν ἰσχυσαν. ἅτου τε τὴν πόλιν τοιαύτην, οἵαν ἔτι ὁρᾶς καὶ βραχὺ τεκμηριοῦσι, μνημεῖα τῶν παντων ἀρετῆς τοῖς ὀπιγινομένοις ἀπέλιπον. ὡστε ἐς ταῦτα ἐπήρεια, εἰκότως ἂν ἀδίκημα μέγα εἰς τὸς ἀνθρώπους τὸ πάντος αἰῶνος δόξειεν εἶναι. ἀφαιρεῖται μὲν γὰρ τὸς προγεγενημένους τὴν τῶν ἀρετῆς μνήμην· τὸς δὲ ὕστερον ὀπιγενησομένους τῶν ἔργων τὴν θέαν. τούτων δὲ τοιούτων ὄντων ἐκεῖνο ἔυιδι, ὡς δυοῖν ἀναγκη τὸ ἕτερον εἶναι. ἢ γὰρ ἡσηθήσῃ τῷ βασιλέως ἐν τῷ δὲ τῷ πόνῳ ἢ ἀβιέσῃ, ἂν ἅτῳ τύχοι. ἢν μὲν ἅ νικῶσῃ Ῥώμην γε κα-

θε-

θελών. οὐ τῶν ἑτέρων σου, ἀλλὰ τὴν σαυτοῦ ἀπολωλεκὼς ἂν, ὦ βέλτιστε, εἴης. καὶ διαφυλάξας κτήματι, ὡς τὸ εἰκὸς, τῶν πάντων κάλλιστον πλουτήσεις. ἢν δέγε τὴν χείρω σοι τύχην κληροῦσθαι ξυμβαίη σώσαντι μὲν Ῥώμην, χάρις ἂν σώζοιτο παρὰ τῶν νενικηκότι πολλή. διαφθείραντι δὲ, φιλανθρωπίας τε οὐδεὶς ἔτι λελείψεται λόγος, καὶ προσέσται τὸ μηδὲν τοῦ ἔργου ἀπόνασθαι. καταλήψεται δέ σε καὶ δόξα τῆς πράξεως ἀξία πρὸς πάντων ἀνθρώπων, ἥπερ ἐφ' ἑκάτερά σοι τῆς γνώμης ἑτοίμως ἔστηκεν. ὁποῖα γὰρ ἂν τῶν ἀρχόντων τὰ ἔργα εἴη, τοιοῦτον ἀνάγκη καὶ ὑπὲρ αὐτῶν ὄνομα φέρεσθαι. *Ante hac sic existimatum est, speciosa struere opera, sapientium esse & civilis vitæ scientium: structa demoliri, stultorum & vecordis animi signa ad posteros transmittere non erubescentium. Romam constat, urbium, quas Sol adspicit, maximam esse ac spectatu dignissimam; ea non unius labore hominis nec brevi tempore ad id magnitudinis splendorisq; processit, sed plurimi Reges atque Imperatores, virorum eminentium immensa series, multa secula, divitiarum stupenda congeries, tum alia, tum artificum primos huc traxere, ita illi tantâ urbe paulatim effecta monumenta suæ virtutis post futuris reliquere. Quare in eam sævire, id vero injuriam sit facere humano generi omnis ævi, eripiendo iis, qui olim fuere, debitæ laudis memoriam, venturis vero spectaculi voluptatem. Hæc cum eum in modum se habeant, cogita de duobus alterum necessario futurum, ut aut in hoc bello vincaris ab Imperatore, aut tua fortuna sit superior. Si tu victor, eversa Urbe, non aliena, sed tua perdideris: eadem servata, possessione frueris omnium speciosissima. Si adversa tibi sors ceciderit, Roma per te incolumi, reposita tibi erit apud victorem gratia: eadem jacente, jacebunt extra omnem spem misericordiæ res tuæ. Neque tantum nullus ad te facti fructus redibit, sed & digna facto fama te ab hominibus universis seqvetur. Ea in utram velis partem tibi parata est: Nam potentum qvales sunt actiones, talis existimatio.* Vide & legem Friderici I. apud Conradum Abbatem Urspergensem, & de Friderico Comite Palatino Chronica Melanchthonis.

4. Sane docet nos sacra historia, urbes qvasdam à Deo damnatas excidio: etiam contra legem illam generalem arbores Moabitarum jussas exscindi. Verum non factum id odio hostili, sed in justam detestationem facinorum, qvæ aut publice erant cognita, aut, Deo judice, tanti æstimata. Jos. VI. II. Reg. III, 19.

III. 1. Secundo eveniet, qvod diximus, etiam in dubia agri possessione, si magna spes sit celeris victoriæ, cujus præmium & ager & fructus futuri sint. Sic Alexander Magnus milites, narrante Justino, à populatione Asiæ prohibuit, * *parcendum suis rebus præfatus, nec perdenda ea, qvæ possessuri venerant.* Sic Qvintius, Philippo Thessaliam transcurrente populabunda manu, ipse hortatus est milites, ut Plutarchus loqvitur, iter facere tanqvam per concessam & ipsorum jam factam regionem. Crœsus Cyro svadens, ne Lydiam populandam militi daret: *non meam,* inqvit, *urbem, non res meas diripies: nihil enim ad me jam ista pertinent: tua sunt: tua illi perdent.* Lib. XI. Vita Flami. Herod. I. 1.

2. Aliter qvi faciunt, in eos non male qvadrant illa Jocastæ ad Polynicem verba Thebaidibus Senecæ:

Petendo patriam perdis: ut fiat tua
Vis esse nullam, qvin tuæ causæ nocet
Ipsum hoc qvod armis vertis infestis solum,
Segetesqve adultas sternis, & totos fugam
Edis per agros. Nemo sic vastat sua.
Qvæ corripi igne, qva meti gladio jubes,
Aliena credis.

Par sensus apud Curtium illis verbis: *qvicqvid non corrupissent hostium esse confessi.* unde non longe abeunt ea, qvæ Cicero in literis ad Atticum disputat, adversus Pompeji consilium fame patriam necandi. Atqve hoc nomine Alexander Isius culpat Philippum libro Polybii XVII. cujus verba Latine hunc in modum vertit Livius: *In bello non congredi (Philippum) æqvo campo, neqve collatis signis dimicare, sed refugientem incendere ac diripere urbes, & vincentium præmia victum corrumpere. At non sic antiqvos Macedonum Reges, sed acie bellare solitos, urbibus parcere, qvantum possent, qvo opulentius imperium haberent. Nam, de qvorum possessione dimicetur, tollentem nihil sibi præter bellum relinqvere, qvod consilium esse?*

Lib. IX. Ep. 7.9.10. Lib. XXXII.

***

Parcendum suis rebus præfatus) Gelimer & Vandali obsidentes Carthaginem, neqve prædas egere, neq; terram vastarunt, sed curæ habuerunt ut suam. Procopius initio Vandalicorum secundi. Apud Helmoldum lego lib. 1. cap. 66. *Nonne terra, qvam devastamus, terra nostra est, & populus, qvem expugnamus, populus noster est? Qvare ergo invenimur hostes nostrimet, & dissipatores vectigalium nostrorum?* cum his conveniunt, qvæ Bembus habet libro IX. Paruta vero contra Germanos libro historiæ VI.

IV. 1. Tertio idem fiet, si hostis habere possit aliunde, qvo se sustentet: puta si mare, si fines alii pateant. Archidamus apud Thucydidem in oratione, qva Lacedæmonios suos à bello in Atheniensis dehortatur, qværit, qvas belli gerendi spes habeant: an forte, qvod militum copia valeant, sperent Atticum agrum à se facile posse vastari: atqvi, inqvit, habent illi & terras aliias suæ ditionis (Thraciam & Joniam intelligens) & maritimis advectionibus adipisci possunt ea, qvorum indigent. Tali ergo statu optimum fastu, ut agricultura † etiam in ipso colli[illegible]tio tuta maneat: qvod, sub tributo utriqve parti præstando, factum diu in Belgico-Germanico bello nuper vidimus.

† h. l. c. XI. §. 10. n. 1. c. 13. §. 4. n. 4.

2. Estqve id consentaneum mori veteri Indorum, apud qvos ut * Diodorus Siculus loqvitur, ἱ γεωργῶν ἱερῶν καὶ ἀσύλων ἐνομίζοντο οἱ πλησίον τῶν στρατιζέων γεωργοῦντες, ἀνεπαίσθητοι τῶν κινδύνων εἰσὶ: Agricolæ intacti sunt ac veluti

§. 4. n. 1. (a) referri hic etiam potest exemplum
juris exercitae a Turcis et Venetis in insu-
lis archipelagi, qui ambobus tributum solvunt
et sic ab utrisque securi existunt.

Franckesche Stiftungen zu Halle

veluti sacrosancti, imò prope castra & agmina opus faciunt sepositi à periculo. Addit, τὰς χώρας τῶν ἀντιπολεμούντων οὔτ' ἐμπυρίζουσιν, οὔτε δενδροτομοῦσιν: *Hostium agros neque urunt, neque exscindunt arbores.* Postea: οὐδεὶς ἂν πολέμιος πεπιτυχὼν γεωργῷ κατὰ τὴν χώραν ἀδικήσειεν, ἀλλ' ὡς κοινοὺς εὐεργέτας ἡγούμενοι πάσης ἀδικίας ἀπέχονται: *Hostis nemo cuiquam agricolæ damnum dat, sed id hominum genus, ut in commune beneficum, ab injuriis omnibus immune præstatur.*

***

Diodorus Siculus) Libro II.

3. Inter Cyrum qvoq; & Assyrium convenisse ait Xenophon, ut *cum agricolis pax esset, cum armatis bellum.* * Sic Timotheus partem agri maxime frugiferam elocabat colonis, ut Polyænus narrat: imo, qvod Aristoteles addit, ipsos etiam fructus vendebat hostibus, & ex ea pecunia stipendium præbebat militi: Qvod à Viriato etiam factum in Hispania testis est Appianus. Idqve ipsum in eo, qvod diximus, Belgico-Germaniæ bello summa cum ratione & utilitate fieri vidimus, exteris mirantibus. Oecon. II. Cap. 2, X. de Treug. & pace. Nic. Damasc. Ælian. V. 14. Dion. Chrys. orat. LXIV. L. 7. Executores. C. qvæ res pign.

***

Sic Timotheus) De Megarensibus idem prodidit Plutarchus qvæstionibus Græcis; de Totila, cum Romam obsideret, Procopius Gotthicorum III. τοὺς μὲν τοι γεωργοὺς οὐδὲν ἄχαρι ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἰταλίαν εἰργάσατο, ἀλλὰ τὴν γῆν ἐκέλευεν ἀδεῶς ἧπερ εἰώθεισαν, ἐσαεὶ γεωργεῖν, τοὺς φόρους αὐτῷ ἀναφέροντας. *Agricolis interim per omnem Italiam nihil mali intulit, sed jussit eos ita, ut soliti erant, terram perpetuò securos colere, modo ad ipsum tributa perferrent.* Cassiod. XII, 5. *Defensorum maxima laus est, si, cum illi videantur prædictas regiones protegere, isti non desinant patrioticas possessiones excolere.*

4. Hos mores humanitatis magistri, canones, Christianis omnibus, ut majorem † ceteris humanitatem debentibus ac profitentibus, imitandos proponunt, ideoqve non agricolas tantum, sed & animalia, qvibus arant, & semina, qvæ ad agrum portant, extra belli periculum poni volunt; nimirum similem ob causam, ex qva civiles leges, qvæ ad arandum usui sunt, vetant in pignus capi, & apud Phrygas ac Cyprios olim, postea * apud Atticos & Romanos bovem aratorem occidere nefas erat. † Prolegom. §. 48. L. 1. c. 1. §. fin. n. 4. c. 2. §. 6. n. 5. c. 4. §. 4. n. 1. L. 2. c. 5. §. 9. n. 2. c. 12. §. 20. n. 3. L. 3. c. 12. §. 4. n. 4

***

Apud Atticos & Romanos) Etiam in Peloponneso. Varro II. de Re rustica: Columella principio libri VI. His adde Plinium VIII, 45. Ælianum de historia animalium II. capite ultimo. Porphyrium II. de abstinentia: Vegetium III. de arte veterinaria.

V. Qvarto evenit, ut res qvædam ejus sint naturæ, qvæ ad bellum faciendum aut ducendum nihil momenti habeant: qvibus rebus parci, etiam manente bello, ratio vult. Huc pertinet * Rhodiorum oratio ad Demetrium Lib. XV. c. 31.

trium urbicapum pro pictura Jalysi, sic à Gellio Latine expressa: *Quæ malum ratio est, ut tu imaginem istam velis incendio ædium facto disperdere? nam si nos omnes superaveris, & oppidum hoc totum ceperis, imagine quoque illa integra & incolumi per victoriam potieris: sin vero nos vincere obsidendo nequieris, petimus, consideres, ne turpe tibi sit, quia non potueris Rhodios vincere, bellum cum Protogene mortuo gessisse.* Polybius rabiosi esse animi ait, ea perdere, quæ nec hosti perdita vires adimant, nec perdenti emolumentum adferant, qualia sunt templa, porticus, statuæ, & similia. Marcellus, laudante Cicerone, *ædificiis omnibus Syracusarum, publicis & privatis, sacris & profanis, sic pepercit, quasi ad ea defendenda cum exercitu, non expugnanda, venisset.* Idem postea: *Majores nostri relinquebant iis, quæ jucunda victis, nobis levia videbantur.*

Lib. V.

Verr. II.

Lib. IV.

***

Rhodiorum oratio ad Demetrium) de hac re vide Plinium historiæ naturalis VIII, 38. & XXXV, 10. & Plutarchum Demetrio. Sensus idem epistola Belisarii modo à nobis recitata.

VI. 1. Hoc vero, sicut in aliis ornamentis valet, ob eam, quam jam diximus, causam: ita specialis ratio accedit in iis, quæ sacris usibus dicata sunt: quanquam enim & hæc, ut alibi † diximus, publica suo modo sunt, atque ideo impune per jus gentium violantur, tamen si nullum inde periculum sit, conservari talia ædificia & quæ eis accedunt, * Svadet rerum divinarum reverentia, inter eos maxime, qui eundem Deum ex eadem lege colunt, etiamsi forte sententiis quibusdam aut ritibus dissideant.

† Hieyl. 1. 577.

† L. 3. c. 5. §. 2. n. 1.

***

Svadet rerum divinarum reverentia) Polybius in Excerptis Peiresianis: τὸ γὰρ τοῖς ἀνθρώποις ὀργηζόμενον, εἰς τὸ θεῖον ἀσεβεῖν τῆς πάσης ἀλογιστίας ἐστὶ σημεῖον. *Cum hominibus irascaris, ob id impie in Deos agere summæ stultitiæ signum est.* Merito sane. nam & *Severus rescripsit, melius esse, ut quomodocunq; illic Deus colatur, quam popinariis detur*, Lampridio referente. *Saguntinæ Dianæ templo pepercit religione inductus*, ait de Annibale Plinius Naturalis historiæ XVI, 11. ἱερὰ ἂν οὐδὲ τοὺς ἀλλοφύλους πολεμίους ἀφαιρούμεθα: *Templa hostibus nec externis eripimus*; Appianus id habet civilium II. De Agesilao scriptor Latinus vitæ ejus: *Neq; hoc solum in Græcia fecit, ut templa Deorum sancta haberet, sed etiam apud barbaros summa religione simulacra arasq; conservavit. Itaq; prædicabat, mirari se, non sacrilegorum numero haberi, qui supplicibus eorum nocuissent: aut non gravioribus pœnis affici, qui religionem minuerent, quam qui fana spoliarent.* De Agesilai sanctimonia in hac re etiam Plutarchum vide. Idem multos pariter Romanos ejus laudis participes facit in Sulla: εἰς μνήμην ἐβάλοντο τοῦτο μὲν τοι τὸν Φλαμίνιον, καὶ Μανίον Ἀκύλιον, τοῦτο δὲ Αἰμίλιον Παῦλον, ὧν ὁ μὲν Ἀντίοχον ἐξελάσας τῆς Ἑλλάδος, οἱ δὲ τοὺς Μακεδόνων βασιλεῖς

§. 5. (a) turres etiam, q ut plurimum in salio
relinquantur, quoniam pro ornamentis
urbium reputantur Vid. dict. in Medit. pol.
c. d Republ. et cipiuntur tunc tn. si ijs hostis
utitur, tunc n. non amplius pro ornamento
sed pro praesidio hostium reputantur, possunt
quidem statim et rigore bellica, quoni-
am hostilia sunt sed tn. cum tempera-
mento intelligendum

βασιλεῖς καταπεπολεμηκότες ἀ μόνον ἀπέχοντο τῶν ἱερῶν τῶν Ἑλληνικῶν, ἀλλα καὶ δώρα καὶ τιμὴν αὐτοῖς καὶ σεμνότητα πολλὴν προσετεθήσαν. *In memoriam revocabant alii Flaminium, alii Manium Aquilium & Æmilium Paulum, qvorum ille Antiocho ejecto è Græcia, hi vero debellatis Macedonum regibus, non modo Græcanicis templis pepercerant, sed & donis ea multoq; honore ac sanctimonia auxerant.* Adi & Vitruvium lib. II. Dionem XLII. Plutarchum Cæsare: Brodæum V. Miscellaneorum. Cabao Maurus ipse, non Christianus, honorem volebat haberi Christianorum Ecclesiis, contra qvam facerent Vandali, qvibus sperabat iratum fore, qvisqvis ille esset, Christianorum Deum. Testatur hoc Procopius Vandalicorum I. qvi & Persicorum II. Chosroen Persam non Christianum Ecclesiæ Antiochiensium Christianorum ait peperciſſe. Justinianus etiam, ut idem refert Vandalicorum II. retinere apud se non ausus est res illas, qvas Hierosolymorum templo Vespasianus abstulerat Romam. Romæ autem repertas in Africam asportaverat Gizerichus. De sanctimonia à Mahumetiſis servata loco, in qvo Ezechielis & trium Danielis sociorum ossa erant condita, testis est in itinerario Judæus Benjamin.

2. Thucydides jus ait fuisse inter Græcos sui temporis, ἴοντας δὲ τὴν ἀλλήλων, ἱερῶν τῶν ἐνόντων ἀπέχεσθαι, *ut qvi in hostilem impetum facerent, à locis sacris abstinerent.* Albâ à Romanis dirutâ Deûm templis temperatum ait Livius. De Romanis Capua capta sic Silius iibro XIII. Syl. de Bello p. 3. n. 5.

Ecce repens tacito percurrit pectora sensu
Relligio & sævas componit numine mentes.
Ne flammam tædasq; velint, ne templa sub uno
In cinerem sedisse rogo.

Adversus Q. Fulvium Censorem dictum narrat Livius: *Obstringere eum religione Populum Romanum ruinis templorum, tanqvam non iidem ubiq; Dii immortales sint, sed spoliis aliorum alii colendi exornandiq;.* At Marcius Philippus ad Dium cum venisset, metari sub ipso templo, ne qvid in loco sacro violaretur, jussit. Narrat Strabo, Tectosages, qvi cum aliis pecunias Delphicas rapuerant, placandi numinis causa domi easdem cum additamento consecrasse. Lib. 13. Lib. XIX. Lib. XIV.

3. Ad Christianos ut veniamus, commemorat Agathias, Francos templis peperciſſe, ut qvi cum Græcis essent ejusdem religionis. Imo & hominibus ob templa parci solitum, qvod (ne profanarum gentium, qvæ multa sunt, exempla adferam, qvippe cum morem hunc κοινὸν τῶν Ἑλλήνων νόμιμα Scriptores vocent)* in Gothis Romæ captoribus sic laudat Augustinus:* *Testantur hoc Martyrum loca & basilicæ Apostolorum, qvæ in illa vastatione victos ad se confugientes suos alienosq; receperunt. hucusq; cruentus sæviebat inimicus: ibi accipiebat limitem trucidationis furor: illo ducebantur à miserantibus hostibus, qvibus (*malim qvi, nam distingvit mitiores à durioribus) etiam ex-* Lib. II. Diod. L. XIX Libro 1. de Civ. Dei.

*ira ipsa loca pepercerant, ne in eos incurrerent, qui similem misericordiam non haberent: qui tamen etiam ipsi alibi truces atq; hostili more sævientes, *posteaquam ad loca illa veniebant, ubi fuerat interdictum, quod alibi jure belli licuisset, tota sævien. di refrænabatur immanitas, & captivandi cupiditas frangebatur.*

***

In Gothis Romæ captoribus) Sub Alarico Ariano: cujus & hoc factum memorabile apud Cassiodorum XII. 20. *Rex Alarichus, Apostoli Petri vasa suis deferentibus cum excepisset, mox, ut rei causam habita interrogatione cognovit, sacris liminibus deportari diripientium manibus imperavit, ut cupiditas, quæ depræd ationis ambitu admiserat scelus, devotione largissima deleret excessum.*

Testantur hoc Martyrum loca) Exscripsit hunc locum Isidorus in Chronicis Gothicis Æra CCCCXLVII.

Malim qui) omnino sic legendum ostendit Orosius eandem historiam referens lib. VII. c. 28.

Posteaquam ad loca illa veniebant) Eisdem Apostolorum basilicis Gothi sub Vitige Romam obsidentes pepercerunt, teste Procopio Gothorum II. Etiam barbaris & non-Christianis ius confugii in talia loca profuit; Vide Zosimum l. IV. de Tomitanis barbaris. Adde Helvetiorum legem apud Simlerum: Nicetam Alexio, Manuelis filio: eundem lib. I. de Andronico, ubi Siculos culpat ob violatas Antiochienses Ecclesias.

VII. 1. Quod de sacris dixi, idem de religiosis intelligendum est, etiam de iis, quæ in honorem mortuorum structa sunt. nam & hæc, quanquam, jus gentium impunitatem iræ in ista exercendæ indulget, violari non possunt, nisi contemta humanitate. Summam esse rationem ajunt Jurisconsulti, quæ facit pro religione. Tam pro religiosis, quam pro sacris, pia extat Euripidis sententia Troadibus v. 95:

L. sunt personæ. 43. D. de Religiosis.

Μῶρος· ἥ θνητῶν ὅστις ἐκπορθεῖ πόλεις,
Ναούς τε τύμβους θ', ἱερὰ τ' κεκμηκότων,
Ἐρημίᾳ δὲς αὐτὰς ὥλεθ' ὕστερον.
Homo quisquis urbes vastat & dis Manibus
Sedes sacratas, templaq; haud recte sapit:
Nam similis ipsum pestis excidii manet.

Apollonius Tyanæus* de cœlo à gigantibus oppugnato fabulam sic interpretabatur: ὑφεῖσαι εἰς τοὺς νεὼς αὐτῶν καὶ τὰ ἕδη, *vim eos intulisse Deorum templis ac sedibus.* Statio Annibal sacrilegus, qui *Deum face miscuit aras.*

Punic.

***

De cœlo à gigantibus oppugnato fabulam sic interpretabatur) ut & alterum de Epopeo, Diodorus Siculus.

2. Scipio, capta Carthagine, milites donis ornat, χωρὶς τῶν εἰς τὸ Απολ-
λώ-

λώνειον ἁμαρτόντων, inqvit Appianus: *exceptis, qvi in Apollinis templum peccaverant*. Trophæum à Mithridate structum Cæsar, ut narrat Dio, καθελεῖν οὐκ ἐτόλμησεν ὡς τοῖς ἐμπολεμίοις θεοῖς ἱερώμενον, *tollere ausus non est, ut belli diis sacratum.* Marcus Marcellus, qvæ victoria profana fecerat, religione impeditus non attigit, ait Cicero Verrina qvarta: & ibidem addit, hostes esse aliqvos, qvi in bello religionis & consvetudinum jura retineant. Idem alibi Brenni bellum, fano Apollinis illatum, nefarium dixit. Pyrrhi factum, qvi Proserpinæ thesauros spoliasset, fœdum vocat Livius & in Deos superbum. Simile Himilconis Diodorus ἀσέβειαν & εἰς θεὸς ἁμάρτημα. Philippi bellum idem ille Livius nefarium, qvasi Diis superis inferisqve illatum: etiam furorem, ac scelera. Florus de eodem: * *Philippus ultra jus victoriæ in templa, aras, sepulchra sæviit.* Eandem historiam tangens Polybius hoc addit judicium; τὰ μήτε τοῖς ἰδίοις πράγμασιν ὠφελείαν μέλλοντα, μηδ' ἡντινῶν ὠφάσκοντα ζῆν, μήτε τοῖς ἐχθροῖς ἐλάττωσιν φέρειν γε ἐνεστῶτα πόλεμον, ὀκ ὠφελῆ καὶ ναὸς, ἅμα ἢ τέττις αὐδριάντας καὶ πᾶσαν δὴ τὴν τοιαύτην καταστολὴν λημαίνειν, πῶς οὐκ αὖ εἴποι τις ἐναργέστατα καὶ θυμῷ λυττῶντος ἔργον; *Quæ neq; nobis ad bellum futura sunt usui, nec hostibus incommodatura, ea ire perditum, templa maxime, & quæ in iis simulacra & similia ornamenta, qvis neget malæ mentis & præ ira furibundæ esse opera?* Atqve ibidem talionis non admittit excusationem. Lib.XIII. Lib.XIV. Lib.II.cap. VII. §. 4.

***

Philippus ultra jus victoriæ in templa, aras, sepulchra sæviit) Simile Prusiæ factum detestatus Polybius, cujus verba Svidas servavit in vocabulo Prusiæ, & excerpta Peiresiana.

IIX. 1. Qvanqvam vero proprie instituti nostri hic non est, qvid ex usu sit, inqvirere, sed laxam bellandi licentiam adducere ad id, qvod natura licitum aut inter licita melius est, tamen ipsa virtus vilis hoc sæculo ignoscere mihi debet, si qvando per se contemnitur, ex utilitatibus ipsi pretium facio. Primum igitur moderatio ista in servandis rebus, qvæ bellum non morantur, magnum hosti telum eripit, desperationem. Archidami dictum est† apud Thucydidem, μὴ γὰρ ἄλλο τι νομίζετε τῆδε γῆ τῶν πολεμίων, ἢ ὅμηρον ἔχειν, καὶ ὄχ ἧσσον ὅσῳ ἄμεινον ἐξεργάσαι, ἢς φείδεσθαι χρὴ ὡς ἁπιπλεῖστον, καὶ μὴ εἰς ἀπόνοιαν καταστήσαντας αὐτὲς ἀληπστέρες ἔχειν. *Terram hostilem non aliud, qvam obsidem, censete, tantoqve meliorem, qvanto magis exculta est: qvare & ut plurimum ei parcendum est, ne desperatio hostes reddat invictiores:* * idem Agesilai consilium cum Acarnanibus, contra qvam sentiebant Achæi, liberam reliqvit sementem, ajens, qvo plus seviissent, eo pacis cupidiores fore. Hoc est, qvod dicit Satyra: *Spoliatis arma supersunt.* Livius narrans captam à Gallis urbem: *Placuerat*, inqvit, *principibus Gallorum, non omnia concremari tecta, ut, qvodcunq; superesset urbis id pignus ad flectendos hostium animos haberent.* †L.3. c.25.§.5. Xen. histor. Gr. IV.

***

Idem Ageſilai conſilium) Meminit & Plutarchus Ageſilao.

2. Adde, qvod ſpeciem hoc præfert, manente bello, magnæ de victoria fiduciæ: & qvod clementia apta per ſe frangendis & conciliandis animis. Lib. XXXIV. Annibal apud Livium in Tarentino agro nihil violat: *apparebat*, ait, *non id modeſtia militum aut ducis, niſi ad conciliandos Tarentinorum animos, fieri.* Simili de cauſa Auguſtus Cæſar de Pannoniis rapina abſtinebat: cauſam Dio adfert, ἤλπιζε γὰρ ἑκόντας αὐτὰς ἑπάξεσθαι. *Sperabat enim fore, ut ſic eos ſine vi ſibi adjungeret.* Lib. XIIX. Lib. III. Timotheus ea cura, qvam ſupra narravimus, præter alia πολλῷ τῷ ἔννοιαν τῶν πολεμίων ἐθήρευεν, ait Polybius, *magnam ab hoſtibus ipſis benevolentiam captabat.* * De Qvintio, &, qvi cum eo erant, Romanis Plutarchus, cum, qvæ ſupra diximus, commemoraſſet, addit: *Hujus modeſtiæ non multo poſt fructum cepere. nam ut in Theſſaliam perventum eſt, defecerunt ad eum urbes. Tum vero &, qvi intra Thermopylas habitabant, Græci Qvintium ardentibus votis deſiderabant: Achæi vero, renunciata Philippi amicitia, ſocietatem adverſus eum cum Romanis inierunt.* De Lingonum civitate, qvæ bello, qvod ductu Cerealis, auſpiciis autem Domitiani, in Civilem Batavum ejusqve ſocios gerebatur, populationem formidatam evaſerat, ſic narrat Frontinus, *qvod contra exſpectationem inviolata nihil ex rebus ſuis amiſerat,* Lib. V. c. 3. *ad obſequium reducta ſeptuaginta millia armatorum tradidit ei.*

***

De Qvintio) nempe T. Qvintio Flaminio.

3. Conſiliis contrariis contrarii qvoqve eventus. Exemplum dat Livius in Annibale: *Præceps in Avaritiam & crudelitatem animus, ad ſpolianda, quæ tueri neqvibat, ut vaſtata hoſti relinqverentur, inclinavit. Id fœdum conſilium, cum incepto, tum etiam exitu fuit: neq; enim indigna patientium modo abalienabantur animi, ſed ceterorum etiam: qvippe ad plures exemplum, qvam calamitas, pertinebat.* Lib. XXVI.

4. Veriſſimum autem ſentio, qvod à Theologis qvibusdam notatum, eſt, & ſummarum poteſtatum & ducum, qvi Chriſtianos ſe & à Deo & ab hominibus haberi volunt, officium eſſe, violentis urbium direptionibus, & ſi qvid his ſimile eſt, intercedere, ut, qvæ abire non poſſint ſine graviſſimo multorum innocentium malo, & ſæpe ad belli ſummam parum proficiant: ita ut bonitas Chriſtiana fere ſemper, ipſa qvoqve juſtitia plerumqve, ab ipſis abhorreat. Majus ſane eſt Chriſtianorum inter ſe vinculum, qvam olim Græcorum fuit, qvorum bellis, ne qva urbs Græca exſcinderetur, cautum erat Amphictyonum decreto. Et Alexandrum Macedonem, narrant veteres, nullius rei à ſe actæ magis ductum pœnitentia, qvam qvod Thebas evertiſſet. Ægid. Regius de Actibus ſuperb. diſp. 31. ſub. 7. n. 127.

CAPUT

§. 1. n. 1. (a) distinguit hic grotius inter e=
reptionem et detentionem. Ille est: q.
fieri solet ad debitum consequendum. hoc
e. q ad securitatem detinentur, hanc
distinctionem ferme inutilem esse, dico
propter difficultatem iudicandi de fu=
turo statu hostis.

CAPUT XIII.

Temperamentum circa res captas.

I. Res etiam hostilium subditorum bello captas retineri ad modum debiti:
II. Non etiam in pœnam alieni criminis.
III. Debitum hic intelligi etiam, qvod in bello subnascitur. Exempla.
IV. Humanitatis esse, summo jure hic non uti.

I. 1.

SEd neqve peccato vacare, aut à restitutionis onere immunis censeri debet rerum hostilium in bello justo captura. Qvippe * si id, qvod recte fit, spectas, non ultra licitum est capere aut habere, qvam causa subest debendi in hoste: excepto. qvod etiam extra eam ad securitatem necessariam res possunt detineri, sed restituendæ, cessante periculo, in se aut in pretio, secundum ea, qvæ libro II. cap. II. §. 9. tractavimus. nam qvod & in re pacatorum liceret, multo magis in re hostium licet. Hoc igitur est capiendi qvoddam jus sine acqvirendi jure.

Vict. de Jure Belli, n. 55. 56.

Cajetan. in sum. pecc. verb. belli damnum.

Covarr. ad d. cap. peccatum, p. II. n. II.

***

Si id, qvod recte fit, spectas) Vide qvod judicavit Innocentius Romanus Pontifex apud Bembum I.

2. Cum autem deberi aliqvid nobis possit aut ob inæqvalitatem rerum, * aut ex pœna, potest ex utraqve causa acqviri res hostilis, sed cum discrimine tamen. nam supra † diximus, ex debito illo priore non res tantum debentis, sed & subditorum ejus, ex introducto jure gentium, qvasi fidejussione, obligari. Qvod qvidem jus gentium alterius generis credimus, qvam illud, qvod in impunitate sola aut externa vi judiciorum consistit. Nam sicut in res nostras ex consensu privato nostro ei, qvi cum actum est, non externum modo, sed & internum jus qværitur, sic & ex communi qvodam consensu, qvi singulorum consensum vi qvadam in se continet, qvo sensu lex πόλεως συνθήκη κοινή, *communis pactio civitatis* dicitur. Atqve id in hoc negotii genere placuisse gentibus eo est credibilius, qvia hæc lex gentium non sola majoris mali vitandi causa, sed etiam juris cuiqve sui conseqvendi gratia, introducta est.

Vict. de Jure Belli, n. 39. & 41.

Molina II. tract. disp. 117.

† L. 3. c. 2. §. 2. n. 1.

***

Aut ex pœna) Romani Prusiam Attalo jusserunt & damnum resarcire & pœnam insuper pendere.

II. At in altero debendi genere, qvod pœnale est, non video, gentium consensu tale jus in res subditorum esse proditum. Odiosa enim est talis rerum alienarum obligatio, ideoqve latius produci non debet, qvam actum appareat. Neqve vero par est utilitas in posteriore hoc & in priore debendi genere. nam prius illud est in bonis, posterius hoc non est, ideoqve per-

Lib. III. c. 2. §. 3.

secutio eius sine damno omitti potest. Nec obstat, qvod supra † de jure Atti-
co diximus. Nam ibi homines obligabantur non ex eo proprie, qvod civitas
puniri poterat, sed duntaxat ad cogendā civitatem id facere, qvod facere de-
bebat, id est judicium reddere in sontem, qvod debitum ex officio ad prius
illud, non ad posterius, debendi genus refertur: aliud enim est, debere puni-
re, aliud debere aut posse puniri, qvanqvam ex cessatione circa illud hoc seqvi
solet, sed ita, ut distincta sit causa illa & hoc effectum. Ergo pœnæ nomine ac-
qviri res subditorum hostilium non poterunt, sed eorum duntaxat, qvi ipsi
deliqverint, in qvibus & magistratus continentur, qvi delicta non puarunt.

III. Ceterum res subditorum & capi & acqviri possunt non tantum ad
consecutionem debiti primarii, unde ortum est bellum, sed & subnascentis,
secundum ea, qvæ diximus initio † hujus libri. Et sic accipiendum est,
qvod scribunt Theologi qvidam, capta in bello non compensari cum debito
principali; intelligendum enim hoc, usqve dum secundum sanum judici-
um satisfactum sit de eo damno, qvod in ipso bello datum est. sic in disceptā-
tione cum Antiocho Romani, Livio narrante, * impensam, qvæ in bellum
facta esset, omnem præstare regem æqvum censebant, cujus culpa bellum
excitatum esset. Apud Justinum est, *impensas belli lege justa suscepturus*: Apud
Thucydidem damnantur Samii χρήματα τὰ αἰαλωθέντα ἀποδοῦναι, *solvere belli*
impensas. Et alibi sæpe. Qvod autem victis juste imponitur, idem & bello
justo extorqvetur.

† h. l. c. 1. §. 3. Silv. verb. Bellum. n. 10. dict. n. 51. Bart. in L. si qvid bello. 28. D. de Captiv. Lib. XXVII. Lib. XXXIII.

***

Impensam, qvæ in bellum facta esset) meminit Polybius Excerpto legatio-
num 23. Sic & à Sulla damnati Asiatici, narrante in Mithridaticis Appiano.
morem hunc pro se allegat Rex Poloniæ apud Thuanum libro LXXIII. anno
cIↃ IↃ LXXXI. Sic apud Homerum Iliados Γ vocem τιμὴν Scholiastes inter-
pretatur τοῦ τίμιον τῷ πολέμῳ λέγει δὲ τὸ ἥμισυ τῶν ἐν πόλει κτημάτων. *belli æsti-*
mationem: dimidium nempe rerum, qvæ in urbe erant.

† L. 3. c. X. §. 1. num. 1. seqq. c. XI. §. 2. L. 2. c. XI. §. 3. c. 22. §. 16. c. 25. §. 3. n. 4. c. 17. §. 2. n. 1.

IV. 1. Ceterum sciendum est, qvod & alibi † meminimus, latius patere
caritatis, qvam juris regulas. Qvi divitiis floret, immisericordiæ reus erit,
si inopem debitorem omnibus reculis suis excutiat, ut ipse ultimum qvadran-
tem consequatur, multoq; magis si is ipse debitor in id debitum venerit sua
bonitate, ut si pro amico hdejusserit, ipse autem nihil pecuniæ verterit in rem
suam. * Miserabile enim est, ut ait pater Qvintilianus, sponsoris periculum.
Tamen tam durus creditor contra jus stricte dictum nihil facit.

***

Miserabile enim est, ut ait pater Qvintilianus, sponsoris periculum) Addit
salvo pudore ad sponsorem non aliter creditorem venire, qvam si recipere à
debitore non possit. Bene salvo pudore; nam sponsores appellare videtur ha-
bere qvandam δυσωπίαν, ut ait Cicero ad Atticum XVI, 15.

2. Qva-

2. Qvare * exigit humanitas, ut his, qvi extra culpam sunt belli, qvi-qve non alio, qvam fidejussorio nomine obstricti sunt, relinqvantur res istæ, qvibus nos facilius, qvam ipsi, careamus, præsertim vero si satis appareat, illos ipsos id, qvod eo modo amiserunt, à civitate sua non recuperaturos. Huc pertinet, qvod Babylone capta Cyrus militibus dixit: οὐκοῦν ἀδικία γε ἔξετε ὅ, τι ἂν ἔχοιτε, ἀλλὰ φιλανθρωπία οὐκ ἀφαιρήσεσθε ἤν τι ἑᾶτε ἔχειν αὐτούς. *Injuste qvidem non possidebitis, qvæ tenetis: sed si qvid non auferetis hostibus, id vestræ erit humanitatis.*

Ægid. Regius de Actibus supernaturalib9, disp. 13. dub. 7. n. 117. L. in agris 17. de acq. Rer. dom. d. L. in agris. L. itē si verberatum. 15. §. 2. item si ager. D. de Rei vind. Vict. de Jure belli, n. 40. Silv. in verb. bellum. p. 1. §. 10. n. vers. 3. Arr. Lib. III.

***

Exigit humanitas) Ptolemæus Demetrio, Antigoni filio, tabernaculum & alia ad curam corporis ipsius pertinentia, pecunias qvoq; captas remisit, dicens non de omnibus rebus, sed de imperio & honore inter ipsos certari. Narrat Plutarchus Demetrio. Vide & factum Sanctii Vasconum regis apud Marianam lib. XI. c. 16.

3. Notandum & hoc, cum in subsidium introductum sit jus hoc in bona subditorum innocentium, qvamdiu spes est, nos nostrum satis facile consequi posse ab originariis debitoribus, aut ab iis, qvi jus non reddendo sponte sua debitores se faciunt, ad eos venire, qvi culpa vacant, etiamsi concedatur, cum stricto jure non pugnare, abire tamen ab humanitatis regula.

†††

Jus hoc in bona subditorum innocentium) Rectè *Dn. Zigler. h. l.* asserit, bello semel exorto, nullam amplius fieri posse distinctionem inter subditos reos & innocentes, qvippe qvi omnes & universi ejusdem causæ censentur esse defensores. Non enim hîc agimus de pœnâ, qvam Princeps læsus in Principem lædentem, qvippe in qvem nullum imperium habet, intentare neqvit; sed de debito, qvod ab eo per viam juris aliter obtinere neqvit.

4. Exempla hujus humanitatis exstant passim in historia, præsertim Romana, ut cum agri, hostibus devictis, ea conditione concessi, ut in civitatem venirent, id est victæ †† civitati cederent, aut cum ex agris modicum, honoris gratia, * veteri possessori relinqvebatur. Sic à Romulo Vejentes agri parte mulctatos narrat Livius. Sic Uxiis Alexander Macedo agros, qvos habuerant, dedit vectigales. Sic deditas urbes non diripi sæpe legas: & supra diximus, non personis tantum, sed & rebus agros † colentium cum laude & ex pio Canonum præscripto parci, saltem sub tributo; & sub simili tributo solere & mercibus concedi à bello immunitatem.

†† h. L. c. 15. §. 9. Lib. I. c. XV.

† h. L. c. XI. §. 10. n. 1. c. 12. §. 4. n. 1.

***

Veteri possessori relinqvebatur) Appianus civilium II. τῶν δὲ πολεμίων ὅτε κρατήσαιεν, οὐδὲ τούτων ἅπασαν τὴν γῆν ἀφῃροῦντο, ἀλλ' ἐμερίζοντο. *Romani veteres ne hostibus qvidem victis omnes agros adimebant, sed cum eis partiebantur.* Sic & Vandalos in Africa & in Italia Gotthos fecisse, historiæ nos docent.

CAPUT

CAPUT XIV.

Temperamentum circa captos.

I. Qvousqve capere homines liceat justitia interna:
II. Qvid internæ justitiæ dominio in servum liceat:
III. Non licere occidere innocentem.
IV. Non punire inclementer.
V. Non operas nimium graves imponere.
VI. Peculium qvomodo domini, qvomodo servi.
VII. An servis fugere liceat.
VIII. An è servis nati domino teneantur, & qvatenus.
IX. Qvid faciendum ubi captorum servitus in usu non est.

I. 1.

Confer. h. L. c. 7. Vict. de Jure Bell. n. 41. Dec. lib. 11. c. 5. dub. 5. Covar. c. peccatū, p. 11 §. 1. Molina, disp. 120. & 121. Valentia, disp. 3. q. 16.

QVibus in locis captivitas hominum & servitus in more est, si internam justitiam respicimus, limitanda primum est ad rerum instar, ut scilicet eo usq; licita sit talis acqvisitio, qvousq; debiti aut primarii aut subnascentis qvantitas patitur, nisi forte in ipsis hominibus peculiare sit delictum, qvod libertatis damno puniri æqvitas ferat. Hactenus igitur, nec ultra, justum bellum gerens in hostis subditos captos jus habet, idq; in alios valide transfert.

2. Erit autem æqvitatis & bonitatis officium, hic qvoq; ea adhibere discrimina, qvæ, cum de interficiendis hostibus ageretur, supra annotata sunt. Demosthenes in epistola pro Lycurgi liberis laudat Philippum Macedonem, * qvod non omnes, qvi inter hostes fuerant, servos fecisset: καὶ γὰρ οὔτε δίκαια εἶναι πρὸς ἅπαντας τὰ αὐτὰ, οὔτε καλὰ ἡγεῖτο, ἀλλὰ τὴν τῆς ἀξίας προσθήκην συλλογιζόμενος τὰ τοιαῦτ' ἐπέκρινεν. *Neqve enim*, inqvit, *eadem in omnes aut æqva aut honesta censebat, sed rem exputans cum accessione ejus, qvod qvisq; meruisset, etiam in talibus velut judicem agebat.*

***

Qvod non omnes, qvi inter hostes fuerant, servos fecisset) Filius ejus Alexander Thebis captis exemit servituti & sacerdotes & eos, qvi decretis in se factis non adsenserant; Narrat Plutarchus in vita ejus.

II. 1. Sed primum notandum hic est, jus illud, qvod qvasi ex fidejussione pro civitate oritur, neutiqvam tam late patere, qvam jus, qvod ex delicto nascitur in eos, qvi pœnæ servi fiunt. Unde Spartanus qvidam * captivum se dicebat, non servum, nam, si rem recte inspicimus, jus hoc generale in captos ex bello justo par est ei juri, qvod habent domini in eos, qvi se, paupertate coacti, in servitutem † vendiderunt: demto qvod etiam magis miseranda est eorum calamitas, qvi non suo facto speciali, sed regentium culpa in eam sortem deveniunt. Δεινότατον δοριαλωτοὺς γενέσθαι: *Res acerbissima est belli jure captivum fieri*, teste Isocrate.

† L. 2. c. 5. §. 27

Plataico.

Captivum

***

Captivum se dicebat, non servum) Philo ἐπεὶ καὶ πατέρες υἱῶν τιμὰς κατέθεσαν, καὶ υἱοὶ πολλάκις πατέρων ἢ κατὰ λῃστείας ἀπαχθέντων, ἢ κατὰ πόλεμον αἰχμαλώτων γενομένων, ὡς οἱ τῆς φύσεως νόμοι τὸ κάτωθεν ὄντες βεβαιότεροι γράφουσιν ἐλευθέρους. *Nam & patres pro filiis, & filii pro parentibus sæpe pretium pependerunt, aut vi latronum abreptis, aut belli more captis, quos quidem naturæ leges valentiores his, quæ in terra fiunt, legibus, scribunt liberos.* Nimirum, ut apud Theodecten Helena loqvebatur:

Θεῶν ἀπ' ἀμφοῖν ἐκγόνον ῥιζωμάτων,
Τίς ἂν προσειπεῖν ἀξιώσειεν λάτριν;
Utraq; generis parte prognatam deis,
Eritne servam nominare qui audeat?

2. Est ergo servitus hæc perpetua obligatio operarum pro alimentis itidem perpetuis. Chrysippea definitio huic generi servorum optime congruit: *Servus est perpetuus mercenarius.* Et lex Hebræa eum, qvi inopia coactus se vendidit, diserte mercenario comparat, Deut. XV, 18.40. 53. & in redemtura ejus operas ita vult ipsi prodesse, sicut fructus ex agro vendito percepti prodessent veteri domino, Deut. XIIX, 50. Sen. de Benef. Lib. III. c. 22.

3. Multum ergo distat id, qvod impune in servum fit † ex gentium jure, & id, qvod naturalis ratio fieri sinit. Ex Seneca supra citavimus: *Cum in servum omnia liceant, est aliqvid, qvod in hominem licere commune jus animantium vetet.* Philemonis illud eodem tendit: † L. 3. c. 4. §. 10. in fin. 1. de Clem. cap. 18.

Κἂν φίλος ἦν τὶς οὐδὲν ἧττον, δέσποτα,
Ἄνθρωπος οὗτός ἐστιν ἄνθρωπος ᾖ.
Here, qvisqvis est homo natus, qvamvis serviat
Is servitutem, tamen esse homo non desinit.

Alibi item Seneca: *Servi sunt, imo homines: servi sunt, imo contubernales: servi sunt, imo humiles amici: servi sunt, imo conservi.* qvæ & apud Macrobium legas sensum plane eundem habentia cum Pauli Apostoli dicto: *Domini, jus & qvod æqvum est, servis præstate, gnari vobis qvoqve Dominum esse in cœlo.* Et alibi vult dominos cum servis non minaciter agere, eo, qvod jam diximus, argumento, qvod & ipsi Dominum in cœlo habeant, qvi ad talia qvalitatum discrimina non attendat. In Constitutionibus, qvæ Clementi Romano † ascribi solent, legitur, οὐκ ἐπιτάξεις δούλῳ σου, ἢ παιδίσκῃ * ἐν πικρίᾳ ψυχῆς, *cave, servo aut ancillæ imperes acerbo animo.* Clemens Alexandrinus servis nos uti vult tanqvam alteris nobis, qvando homines sunt non minus, qvam nos, secutus sapientis Hebræi dictum, εἰ ἔστί σοι οἰκέτης, ἄγε αὐτὸν ὡς ἀδελφὸν, ὅτι ὡς ἡ ψυχή σου. *Si servum habeas, ut fratre utere, talis enim est, qvalis tu.* Ep. XLVII. Colos. IV, 1. Epist. VI, 9. † L. 1. c. 2. §. 10 n. 1. L. VII c. 14. Pad. ultim.

***

Ἐν πικρίᾳ ψυχῆς) Sic & in epistola Barnabæ est : ὁ μὴ ὑπιτάξῃς παιδίσκῃ ἢ δέλῳ σε ἐν πικρίᾳ, τοῖς ἐπ' αὐτὸν ἐλπίζουσι, μήποτε ὁ Φοβηθήσῃ τὸν ἐπ' ἀμφοτέροις θεόν. *Noli acerbe imperare servo aut ancillæ tuæ in Christum sperantibus, ne eo ipso ostendas, non timere te communem tibi & ipsi Dominum.*

Arg. 2. 3. c. 4. §. 10. Jus. civ. l. 11. §. 1. de Clem. 18. (cor. c. 4. §. 3 a.

III. Jus ergo vitæ & necis, qvod dicitur, in servum domino præstat, ut domesticam habeat jurisdictionem, sed nimirum eadem religione exercendam, qva publica exercetur. Hoc voluit * Seneca, cum dixit, *in mancipio cogitandum, non qvantum illud impune pati possit, sed qvantum tibi permittat æqvi bonique natura, qvæ parcere etiam captivis & pretio paratis jubet:* qvi & alibi, *Qvid interest,* ait, *qvali qvis teneatur imperio, si summo teneatur?* qvo loco comparat subditum servo, & ait, dispari titulo paria in illos licere: qvod certe in hac parte vitæ adimendæ, & si qvid eo accedit, verissimum est. *Majores nostri,* ait idem Seneca, *domum nostram pusillam rempublicam esse judicarunt :* & Plinius: *Servis respublica qvædam & qvasi civitas domus est.* Cato Censorius, narrante Plutarcho, si qvis servus capitale admisisse videretur, de eo supplicium non sumebat, nisi postqvam damnatus esset etiam conservorum judicio. Qvicum conferenda verba Job. XXXI, 13. & deinceps.

Lib. III. de Benef. c. 18.

Ep. XIV.

***

Seneca) epistola XLVII.

L. 2. in fin. D. de his, qvi sui vel alien. jur. sunt. † L. 1. c. 2. §. 6. n. 3. §. 8 n. 10.

IV. Sed & circa minores pœnas, puta verbera in servos, adhibenda est æqvitas, imo & clementia. *Non opprimes eum,* * *non dominaberis ei dure,* ait lex divina de servo Hebræo, qvod nunc prolata vi proximitatis† ad omnes servos deber extendi, Deut. XV, 17, 43. 53. Ad qvem locum sic * Philo: Θεραπόντες τύχῃ μὲν ἐλάττονι κέχρηνται), Φύσεως δὲ τοῖς δεσπόταις, τῷ θείῳ νόμῳ κανὼν τὸ δικαίων ὄξιν ἀ τὸ τύχης, ἀλλὰ τὸ τῆ Φύσεως ἁρμόνιον. διὸ πρεσπὴ τὲς κυρίως μὴ καταχόρως χρῆσθαι ταῖς ἐξουσίαις κὴ τὸ οἰκετῶν, ἀλαζονείαν καὶ ὑπερηφανίαν καὶ δεινὴν ὠμότητα ἐπιδεικνυμένους, ταῦτα γὰρ οὐκ ἔστι δείγματα ψυχῆς εἰρηνικῆς, ἀλλ' ὑπ' ἀκρασίας τὸ ὑπόθυμον (male editum αὐόθυμον) κολαζόσης κὴ τυραννικῶ δυναστείας. *Servi fortuna qvidem inferiores sunt, natura autem pares dominis: ac divinæ legi justi regula est, non qvod fortunæ, sed qvod naturæ congruit. Ideo non oportet dominos potestate sua in servos proterve uti, nec eam materiam sumere superbiæ & insolentiæ & diræ feritatis. Hæc enim signa animi non placidi, sed male temperati, & in subditos tyrannico qvodam dominatu sævientis. Num qvidnam æqvum est,* ait Seneca? *gravius homini & durius imperari, qvam imperatur animalibus mutis? atqvi æqvum non crebris verberibus exterret dominandi peritus magister; fiet enim formidolosius & contumax, nisi eum tactu blandiente permulseris.* Et mox: *qvid stultius, qvam in jumentis qvidem & canibus erubescere*

iram

§. 3. (a) unde servos captivitate factos non possu-
mus occidere, in hos n. dominis. ig. vitae et
necis. non licet, quia cum victi in eorum po-
testate, concederent, libere illos quidem occi-
dere poterant, optionem tn. eo ipso victis of-
ferebant, ut vel morerentur vel perpetuo ser-
virent, sicq tacito veluti pacto se obligarent.
alterutrum eorum quo victi electum essent.
praestandi, unde quoniam victi servitutem e-
legerant, non potuerunt amplius ig. vitae ac
necis in eos praetendere. vidit n. tunc natu-
ram societatis. herilis. ~~in illa~~ v. iuri vitae
ac necis domini non subjacent, quia hoc
extra sphaeram societatis herilis Vid. l. 2.
c. 5. §. 28.

iram exercere, pessima autem conditione hominem esse? Hinc est, qvod Hebræa lege servo aut ancillæ * non pro oculo tantum, sed & pro dente excusso, per injuriam scilicet, libertas debebatur. Exod. XXXI. 26. 27.

***

Non dominaberis ei dure) Vide Mosem de Kotzi præceptis jubentibus 147, 175, 178, & collationem legum Mosis & Romanorum titulo III. Priscus in Excerptis legationum, ubi Romanos barbaris præfert: *ἄμεινον δὴ καὶ τοῖς οἰκέταις διατελοῦσι ῥωμαῖοι χρώμενοι. πατέρων γὰρ ἢ διδασκάλων εἰς αὐτοὺς ἔργα ἐπιδεικνύντες, ἐφ' ᾧ τῶν φαύλων ἀπεχομένους μετιέναι ἅπερ αὐτοῖς φαῦλα νενόμισται, σωφρονίζουσι σφᾶς ἐπὶ τοῖς ἁμαρτήμασι. ὥσπερ τοὺς οἰκείους παῖδας. οὐ δὴ γὰρ οὐδ' αὐτοῖς θανάτου, ὥσπερ Σκύθαις ἐπάγειν θέμις. ἐλευθερίας δὲ τρόποι παρ' αὐτοῖς πλεῖστοι, ἢν οὐ μόνον περιόντες ἀλλὰ καὶ τελευτῶντες χαρίζονται, διατάττοντες κατὰ τὴν περιουσίας ὃν βούλονται τρόπον. καὶ νόμος ἐστὶν ὥσπερ ἕκαστος τελευτῶν περὶ τῶν προσηκόντων βουλεύσοιτο. multo melius servos suos Romani tractant, patrumq; aut magistratum in eos funguntur officio. nam ut eos abstrahant ab iis, qvæ moribus ipsorum illicita habentur, ita eos delinqventes qvasi filios suos castigant: neqve enim jus est eos occidere, ut apud Scythas. Tum vero libertatis complura genera, qvam non viventes tantum, sed in mortis tempore domini largiuntur: qvi qvicqvid morituri de re sua statuerint id legis vim habet.* Adde legem Wisigotthicam lib. VI. tit. 1. c. 12.

Philo) de specialibus legibus secundo: Cyprianus ad Demetrianum: *Nisi tibi pro arbitrio tuo serviatur, nisi ad voluntatis obsequium pareatur, imperiosus & nimius servitutis exactor flagellas, verberas, fame, siti, nuditate, ferro frequenter & carcere affligis, & non agnoscis miser Dominum Deum tuum, cum sic exerceas ipse in hominem dominatum.*

Non pro oculo tantum, sed & pro dente excusso) Philo dicto loco: *οὕτω γὰρ ὁ μὲν ἀνθ' ὧν ἔδρασε, διττὴν ἐκδέξεται ζημίαν, ἅμα τιμῇ καὶ τὴν ὑπερεσίαν ἀφαιρεθείς: καὶ τρίτον ἑκατέρου τῶν λεχθέντων χαλεπώτερον, ἀνατκαζόμενος ἐν τοῖς μεγίστοις εὐεργετεῖν ἐχθρόν, ὃν ἴσως ἤυχετο κακῶν ἀεὶ δήνασθαι. ὁ δ' ἀνθ' ὧν ὑπέμεινε παρηγορίαν ἕξει διπλῆν, οὐ μόνον ἐλευθερωθείς, ἀλλὰ καὶ ἀργαλέον καὶ ὠμὸν δεσπότην ἐκφυγών. Sic ille pro facto duplicem pendet pœnam, amissis & operis & servi pretio, atq; accedit & tertium duobus istis gravius, qvod cogitur in rebus maximis bene facere homini exoso, & qvem optasset semper vexare posse. alter autem pro malo, qvod pertulit, duplex habebit solatium, non libertatem tantum adeptus, sed à tam fero sævoq; domino exolutus.*

V. 1. Sed & * operæ cum modo exigendæ sunt, & valetudinis servorum humane habenda ratio. Qvod ipsum præter alia spectat lex Hebræa in Sabbathi institutione, nimirum, ut laboribus aliqvod daretur spiramentum. Et C. Plinii epistola ad Paulinum, qvæ sic incipit: *Video, qvam molliter tuos habeas, qvo simplicius confitebor tibi, qva indulgentia meos tractem. Est mihi* Exod. XX, 10. XXIII, 2. Devt. X, 14.

semper in animo Homericum illud ἑκυρὸς δὲ πατὴρ ὡς, ἤπιος ἦεν, *& hoc nostrum paterfamilias.*

***

Operæ cum modo exigendæ) Vide c. 14. in epistola Episcoporum ad Ludovicum regem, qvæ inserta est in capitulare Caroli Calvi. Seneca epistola XLVII. *non tantum hominibus, sed tanqvam jumentis abutimur.* De Atheniensium vero in servos lenitate vide Xenophontem de republica Atheniensium.

Ep. XLVII. 2. In eadem voce veterum humanitatem observat & Seneca: *Ne illud qvidem videtis, qvam omnem invidiam majores nostri dominis, omnem contumeliam servis detraxerint? dominum patremfamiliæ appellaverunt, servos familiares.* * Dion Prusæensis optimum regem describens: δεσπότην δὲ οὐχ ὅπως τῶν ἐλευθέρων, ἀλλὰ μηδὲ τῶν δούλων χαίρειν καλούμενον; *domini nomen adeo in homines liberos non usurpat, ut & in servos eo abstineat.* * Ulysses apud Homerum servos, qvos fidos reperit apud se, ait futuros eo loco, qvasi Telemachi filii ipsius fratres essent. Tertullianus: * *Gratius est nomen pietatis, qvam potestatis: etiam familiæ magis patres, qvam domini vocantur.* Hieronymus sive Paulinus ad Celantiam: *Familiam tuam ita rege & constitue, ut te matrem magis tuorum, qvam dominam videri velis, à qvibus benignitate potius, qvam severitate exige reverentiam.* Augustinus: *Domestica pax à justis patribus ita olim administrata est, ut secundum hæc temporalia bona filiorum sortem à servorum conditione distingverent. Ad DEUM autem colendum omnibus domus suæ membris pari dilectione consulerent: qvod naturalis ordo ita præscribit, ut nomen patrisfamilias hinc exortum sit, & tam late vulgatum, ut inique etiam dominantes hoc se gaudeant appellari. Qvi autem veri patres familias sunt, omnibus in familia sua, tanqvam filiis, ad colendum & promerendum Deum consulunt.*

Od. I.

Lib. XIX. de Civit. Dei. cap. 16.

***

Servos familiares) amicos Epicurus; Seneca epistola CVII.

Ulysses) cujus paternam in se benignitatem prædicat Eumæus Odysseæ ξ.

Gratius est nomen pietatis, qvam potestatis) Notat & Cyprianus Testimoniorum III. ad Qvirinum: *dominos servis, cum crediderint, mitiores esse debere:* probatqve id Apostoli Pauli ad Ephesios verbis. Lactantius libro V. c. 15. *Nec alia causa est, cur nobis invicem fratrum nomen impertiamur, nisi qvia pares esse nos credimus. Nam cum omnia humana non corpore, sed spiritu, metiamur, tametsi corporum sit diversa conditio, nobis tamen servi non sunt: sed eos & habemus, & dicimus spiritu fratres, religione conservos.* Augustinus de Moribus Ecclesiæ Catholicæ X. 30. *Tu dominis servis, summi Dei scilicet communis domini consideratione placabiles, & ad consulendum, qvam ad coërcendum, propensiores facis.* Isidorus Pelusiota lib. 1. epist. 471. τοῖς οἰκέταις χρηστέον ὡς ἑαυτοῖς. πάντες ἓν ἐσμεν καὶ τῇ φύσει καὶ τῇ πίστει καὶ τῇ μελλούσῃ κρίσει. *Servis, tanqvam nobis ipsis utendum est. Revera omnes idem sumus, natura, fide, futuro judicio.* Repete qvæ modo ex Prisco posuimus.

3. Si

3. Similem pietatem in voce puerorum, qva servos significabant, annotavit Servius ad illud Maronis, *Claudite jam rivos pueri*; nec dissimile, qvod Heracleotæ servos suos Mariandynos * δωροφόρους, id est *donatarios*, appellabat, ἀφαιροῦντες τὸ πικρὸν τῆς προσηγορίας, *parcentes acerbitati nominis*, ut ad Aristophanem vetus interpres Callistratus notabat. Laudat Germanos Tacitus, qvibus servi tanqvam coloni habebantur. Theano in epistola: δικαία χρῆσις ἵνα μήτε διὰ τὸν κόπον κάμνωσι, μήτε ἀδυνατῶσι διὰ τὴν ἔνδειαν. *Justus mancipiorum hic est usus, ut nec præ labore deficiant, nec per egestatem impares sint ferendo.* De Germ. cap. XXV.

***

Δωροφόρους *appellabant*) Athenæus VI. 18.

VI. 1. Pro opera, ut diximus, * alimenta servo debentur. *Servis*, ait Cicero, *non male præcipiunt, qvi ita jubent uti, ut mercenariis: operam exigendam, justa præbenda.* Aristoteles: δούλῳ μισθὸς τροφὴ, *Servo pro mercede alimenta.* Cato: *Familiæ ut bene sit, provideto, ne algeat, ne esuriat. Est aliqvid*, ait * Seneca, *qvod dominus præstare servo debeat: ut cibaria, vestiarium.* In cibariis erant qvaterni modii frumenti in mensem, qvos præstitos servis Donatus auctor est. Martianus Jurisconsultus esse ait, qvæ dominus necesse habet servo præstare, ut tunicas & similia. Damnatur ab historiis * Siculorum crudelitas, qvi captivos Athenienses fame necabant. De Off. I. 1. Oecon. V. Lib. III. de Ben. ad Phorm. act. 1. Sc. 1. L. 40. Peculium nascitur. §. 1. D. de Peculio. Thuc. l. VII. Diod. L. XII.

***

Alimenta servo debentur) Sirachides XXXIII. 25. ἄρτος καὶ παιδεία καὶ ἔργα οἰκέτῃ. *Panis & disciplina & opera servo.*

Seneca) Idem de Tranqvillitate: *Familia vestiarium petit victumqve.* Romani ad Bessam apud Procopium Gotthicorum III. χορηγεῖτε τοῖς ὑμετέροις αἰχμαλώτοις τροφὴν οὐκ ἀρκοῦσαν, οὐ δὴ κατὰ τὴν χρείαν ἡμῶν ἀποχρῶσαν, ἀλλ' ὥς γε ἀποζῆν διαρκῶς ἔχουσαν. *Date nobis saltem, ut captivis vestris, alimenta, non dicam, qvæ sufficiant, qvalia necessitas nostra desiderat, sed qvæ mortem arceant.* Chrysostomus ad Ephesios v. 2. ὅταν οὗτος μὲν τὴν σωματικὴν διακονίαν παρέχῃ, σὺ δὲ τὸ σῶμα τρέφῃς καὶ θεραπεύῃς καὶ τροφαῖς καὶ ἐνδύμασι καὶ ὑποδήμασι, καὶ οὗτος δουλείας ἐστὶ τρόπος ὅτι ἐὰν μὴ παρέχῃς καὶ σὺ τὴν σὴν διακονίαν, οὐδὲ ἐκεῖνος τὴν ἑαυτοῦ, ἀλλ' ἔσται ἐλεύθερος, καὶ οὐδεὶς αὐτὸν ἀναγκάσει νόμος καὶ μὴ τρεφόμενον τοῦτο ποιεῖν. *Ubi ille corporis ministeria exhibet, tu verò eum alis, curasqve, ut præter victum habeat, qvo induatur, qvo calceetur, est & hoc servitutis qvoddam genus. nam nisi & tu tuum hoc exhibeas ministerium, nec ille exhibebit suum, sed liber erit, neqve ulla eum lex constringet, si non alatur operas præstare.*

Siculorum crudelitas) Et Isaaci Angeli in Siculos captivos, memorante Niceta lib. I. qvi & epistolam ponit ea de re regis Siculi ad Imperatorem Græcum.

2. Insuper Seneca dicto loco probat, in qvædam liberum esse servum, & beneficii qvoqve habere materiam, si qvid fecerit, qvod servilis officii modum excedat, qvod non ex imperio, sed ex voluntate præstetur, ubi ex ministerio in affectum amici transitur, qvod late explicat. His consentaneum est, ut si qvid servus, qvemadmodum * apud Terentium est, suum defraudans genium comparsit, aut succisivi temporis diligentia qvæsivit, id aliqvo modo sit ipsius. Non male Theophilus peculium definit οὐσίαν φυσικὴν * naturale patrimonium; qvasi contubernium definias naturale matrimonium; sed & Ulpianus peculium dixit pusillum patrimonium. Nec refert, qvod peculium dominus suo arbitrio adimere potest aut minuere: neq; enim, qvod æqvum est, faciet, si sine causa id faciat. Causam vero intelligo non pœnam modo, sed & domini necessitatem: nam servi utilitas utilitatibus domini subest, magis etiam, qvam res civium civitati. Apposite ad hanc rem * Seneca: *non ideo nihil habet servus, qvia non est habiturus, si dominus illum habere noluerit.*

Inst. qvod cum eo, qvi in alt. p. L. 5. depositi. §. 3. D. de Peculio.

VII. de Benef. 14.

***

Apud Terentium est) Phormione actu 1. sc. 1.

Naturale patrimonium) Eumæus Odysseæ Ξ.

Οἷά τε ᾧ οἰκῆϊ ἄναξ εὔθυμος ἔδωκε
Οἶκόν τε κλῆρόν τε πολυμνήστην τε γυναῖκα.
Qvalia dat famulis domini prolixa voluntas,
Fœdera conjugii socialia, remq́, domumq́.

Ipse Ulysses Odysseæ Φ Eumæo & Philetio dicit:

Ἄξομαι ἀμφοτέροις ἀλόχους καὶ κτήματ' ὀπίσσω
Οἰκία τ' ἐγγὺς ἐμεῖο τετυγμένα.
Vestrum utriq́, thori socias dabo, largiar & rem
Vicinasq́, domos nostræ.

Varro de Servis: *Studiosiores ad opus fieri liberalius tractando, aut cibariis aut vestitu largiore, aut remissione operis, concessioneq́, ut peculiare aliqvid in fundo pascere liceat.*

Seneca) Ejusdem est ibidem: *Numqvid dubium est qvin servus cum peculio domini sit? Dat tamen domino suo munus.*

†††

Magis etiam, qvam res civium civitati) qvidam putant, res civium civitati in Monarchiâ non minus deberi, qvam res servi domino: qvia utrumqve imperium ad extrema pertingit. Sed tamen modus ad extrema pertingendi est diversus. Qvare illi confundere nobis videntur dominatum cum Monarchia secundum doctrinam politicorum considerata.

3. Et hinc est, qvod dominus non repetit, si qvid servus in servitute debitum post manumissionem solvit: qvia (ut Tryphoninus ait) debiti vel non debiti ratio in conditione naturaliter intelligitur: Dominus autem servo de-

L. si qvod. 64. D. de Condict. indeb.

vo debere naturaliter potest. Itaqve, sicut clientes in usum patronorum & subditos in usum regum, sic servos in usus heriles contulisse legimus; ut si filia dotanda, si captivus filius redimendus, & si qvid his evenisset simile. Plinius, ut ipse in epistolis narrat, servis suis concedebat etiam qvædam, qvasi testamenta facere, id est dividere, donare, relinqvere intra domum. Apud aliqvas gentes etiam plenius qvoddam res acqvirendi jus servis concessum legimus, sicut servitutis plures esse gradus à nobis alibi †tractatum est. Diony. L. 1. Lib. VIII. epist. 16. † §. 27. 29. & seqq. Lib. 2.

4. Ad hanc internam, qvam exponimus, justitiam multos apud populos etiam jus illud exterius dominorum leges retraxerunt. Nam & apud Græcos servis durius habitis licebat πεδὸν αἰτεῖν *ad venditionem proclamare*, & Romæ ad statuas confugere, aut præsidum implorare opem contra sævitiam, vel famem, vel intolerabilem injuriam. Illud vero jam non ex jure stricto, sed ex humanitate & beneficentia, veniet, interdum tali, qvæ & debeatur, ut post longas operas, aut valde magnas, libertas detur servo. Lib. II. c. 4. §. 2 §. 2. Inst. de his qvi sui vel al. L. 4. manumissiones. D. de Just. & Jure.

5. Posteaqvam jure gentium servitus invasit, secutum est beneficium manumissionis, ait Ulpianus. Exemplo sit illud Terentianum:

feci è servo, ut esses libertus mihi
*Propterea, *qvod servibas liberaliter.*

Salvianus in usu qvotidiano esse ait, ut servi etsi non optimæ, saltem non improbæ, servitutis libertate donentur. addit, *& illa, qvæ in servitute positi conqvisierant, ex dominorum domo tollere non vetantur.* Cujus benignitatis multa exempla in martyrologiis apparent. Et hic qvoqve laudanda benignitas legis Hebrææ, qvæ servum Hebræum, certo tempore exacto, manumitti omnino jubet, *nec sine donis; de cujus legis contemtu graviter qveruntur Prophetæ. Catonem majorem reprehendit Plutarchus, qvod servos senectute confectos venderet, immemore ejus, qvæ est inter homines, communis naturæ. Lib. III. Deut. XV, 13.

***

Qvod servibas liberaliter) Ita Manuscripti, recte: Varro narrat in Feroniæ luco dictum servis: *Benemeriti sedeant servi, surgant liberi:* in qvibusdam lucis mos liberari servos ubi octuplum pretii qvo empti erant paraverant. †h. l. c. 7. §. 6. n. 1.

Nec sine donis) Confvetudo id interpretata ne minus XXX. siclis detur: vide præcepto jubente 84. Silv. verb. servitus, §. 3. Fortunius in L. manumissiones. 4. D. de Just. & Jur. Æg. Reg. de act. superii. disp. 31. dub. 7. n. 119.

VII. Qvæstio hic incidit, an fugere fas sit † ei, qvi bello justo captus est? Non de eo agimus, qvi suo proprio delicto pœnam eam est commeritus, sed qvi publico facto in hanc fortunam decidit. Verius est, fas non esse, qvia ex conventione, ut diximus, gentium communi operas suas civitatis nomine debet. Qvod tamen ita est intelligendum, nisi intolerabilis sævitia hanc ipsi imponat necessitatem. Videri circa hanc rem potest responsum Gregorii VIII. Neocæsariensis XVI.

† Lesſ. l. II. c. 5. dub. 5.
(a) L. III. c. VII. §. 1. n. I. L. 2. c. 5. §. 29. n. 1.
(b) L. 2. c. 21. §. 10.
† L. II. c. XIII. §. 4. n. 3.
L. II. c. 5. §. 5. & 27. Deut. 15, 13.

VIII. 1. † Movimus alibi dubitationem, an & qvatenus nati ex servis (a) domino teneantur interno jure, qvæ hic ob specialem bello captorum considerationem omitti non debet. Si parentes suo (b) delicto pœnam mortis erant commeriti, poterunt eorum posteri, qvi sperabantur, ad vitam servandam obstringi servitio, qvia alioqvi exstituri non fuerant. nam & ob alimenta, alioqvin defutura, prolem suam parentes in servitutem vendere possunt, ut ibi diximus. Tale est jus, qvod in Cananæorum posteros † Hebræis Deus concedit.

2. Pro debito autem civitatis ii qvidem, qvi jam nati erant, ut pars civitatis obligari poterant non minus, qvam parentes ipsi. at in nondum natis non videtur hæc causa sufficere, sed alia reqviri: aut ex parentum consensu expresso accedente alendi necessitate, idqve etiam in perpetuum: aut ex ipsa alimentorum præstatione, idq; duntaxat, usq; dum operæ totum, qvod impensum est, expunxerint. Si qvid ultra juris in hos domino datur, id videtur ex lege civili dominis plus æqvo largienti procedere.

IX. 1. At qvas apud gentes jus illud servitutis ex bello in usu non est, optimum erit permutari captivos: proximum dimitti pretio non iniqvo. Hoc qvale sit, præcise definiri non potest: sed humanitas docet non ultra intendi debere, qvam deducto, ne egeat captus rebus necessariis: nam & leges civiles hoc multis indulgent, qvi suo facto proprio in debitum inciderunt. Alibi hoc pactis aut moribus definitur: * ut apud Græcos olim mina, nunc inter milites monstruo stipendio. Narrat Plutarchus, olim inter Corinthios & Megarenses bella gesta ἡμέρως καὶ συγγενικῶς, *mansvete & ita, ut populos consangvineos decebat.* Si qvis captus esset, eum à captore habitum ut hospitem, &, fide de pretio accepta, dimissum domum: unde natum δορυξένων nomen.

Qvæst. Gr.

***

Ut apud Græcos olim mina) Bello Gallorum cum Hispanis in Italia eqves redemptus qvarta parte annui stipendii, non comprehensi, qvi ordines ducerent eisq; superiores: nec qvi justo prælio aut oppido per vim capto venirent in potestatem. Mariana XVII, 18.

2. Excelsioris animi est illud Pyrrhi à Cicerone laudatum:

* *Nec mi aurum posco, nec mi pretium dederitis:*
Ferro non auro vitam cernamus utrique:
Qvorum virtuti belli fortuna pepercit,
Eorundem libertati me parcere certum est.

Non dubium, qvin crediderit Pyrrhus, justum à se bellum geri: tamen parcendum existimabat eorum libertati, qvos probabiles causæ in bellum tulissent. Simile Cyri factum celebrat Xenophon; Philippi Macedonis post victoriam in Chæronea Polybius; Alexandri in Scythas Curtius; Ptolemæi regis & Demetrii, inter se non bello magis, qvam in captivos, benignitate certan-

II. Cyrop.

§. 2. n. 1. (a) sic moris est aedificare Citadella
sic ab Hispanis olim factum in magnis
urbibus coercendis, q. libertatem non immi-
nuunt, sed in Zodiaco suo retinent, quoniam inte-
dum ab aliquibus principibus in abusum trahi-
~~ad~~ ad objectionem quam communiter facere
solent sil. quod tollat amorem subditorum re-
pondet Bochornius in disquisitionibus politicis.
casu. 6. Ha. in specie ambos acquiescere velle ubi
odium subditorum animos intrauit, nihil aliud
esse quam suam odisse securitatem.

tantium, Plutarchus. Lysimachum vero * Getarum rex Dromichetes bello captum hospitem suum fecit, paupertatisqve simul Geticæ ac comitatis testem factum perpulit, ut tabulis amicis, qvam hostibus, uti mallet.

***

Nec mî aurum posco) Similem Tiberii Christiani Imperatoris in Persas bonitatem laudat Menander Protector: Sisebuti Mariana, item Sanctii Castellæ regis libro XI.

Getarum rex Dromichetes) meminit & Diodorus Siculus in Excerptis Peiresianis.

CAPUT XV.

Temperamentum circa acqvisitionem imperii.

I. Qvatenus justitia interna permittat imperium acqviri.
II. Laudabile esse hoc jure in victos abstinere.
III. Sive eos miscendo victoribus:
IV. Sive relinqvendo imperium his, qvi habuerant:
V. Interdum impositis præsidiis:
VI. Aut tributis etiam & similibus oneribus:
VII. Utilitas ab hac moderatione indicatur.
VIII. Exempla: & de mutata forma reipublicæ apud victos.
IX. Imperium si assumendum sit, recte partem ejus victis relinqvi.
X. Aut certe libertatem aliqvam.
XI. Præcipue in religione.
XII. Saltem victos clementer haberi oportere: & cur?

I.

QVæ in singulos aut exigitur æqvitas, aut laudatur humanitas, tanto magis in populos aut in populorum partes, qvanto in multos insignior est & injuria & beneficentia. Justo bello ut alia acqviri possunt, ita & jus imperantis in populum, & jus qvod in imperio habet ipse populus: sed nempe, qvatenus fert aut pœnæ nascentis ex delicto, aut alterius debiti modus. Qvibus addenda est causa vitandi periculi summi. Sed hæc causa plerumqve, cum aliis miscetur qvæ tamen ipsa, tum in pace constituenda, tum in utenda victoria, maxime spectanda est. Nam cetera est, ut remittantur ex misericordia. In publico autem periculo, qvæ modum excedit securitas, immisericordia est. Isocrates ad Philippum τῶν βαρβάρων ὅπως τὸν ἐξαρκέσει κρατεῖν, ὅσον ἂν ἀσφαλείᾳ καταζῆσαι τὴν σαυτοῦ χώραν: *barbari hactenus edomandi sunt, qvantum satis erit, ut tuam regionem in tuto colloces.* Confer. l. I. c. VIII. Vict. de Jure Belli, n. 38. & 95.

II. 1. Crispus Sallustius de Romanis veteribus, *Majores nostri, religiosissimi mortales, nihil victis eripiebant, præter injuriæ licentiam.* Digna, qvæ à Christiano diceretur, sententia: qvi cum illud ejusdem convenit: *Sapientes pacis causa bellum gerunt, & laborem spe otii sustentant.* Aristoteles non semel dixerat, πόλεμον εἶναι εἰρήνης χάριν, ἀσχολίαν ἢ σχολῆς, *bellum pacis &* Jugurth. De Rep. VII. c. 4. & 15. & X. Nic. c. 7.

negotium otii causa institutum. † Nec aliud vult Cicero, cujus hoc est sanctissimum effatum: *Bellum ita suscipiatur, ut nihil aliud, nisi pax quæsita, videatur.* Ejusdem & hoc simile: *Sic suscipienda bella sunt ob eam causam, ut sine injuria in pace vivatur.*

† vid. L.I.c I. §.1.n.2. De Off. Th.1.2.q.40. art.1.ad3. Wil. Mac.de Belli sec. requis.q.7

2. Nihil hæc distant ab his, qvæ nos docent veræ religionis Theologi, finem belli esse amovere ea, qvæ pacem perturbant. Ante Nini tempora, ut ex Trogo alibi dicere cœpimus, fines imperii *tueri magis, qvam proferre, mos erat; intra suam cuiqve patriam regna finiebantur: Reges non imperium sibi, sed populis suis gloriam qværebant, contentiqve victoria imperio abstinebant: qvo nos retrahit, qvantum potest, Augustinus, cum ait: *Videant tamen, ne forte non pertineat ad viros bonos, *gaudere de imperii latitudine.* qvi & hoc addit: *felicitas major est, vicinum habere concordem, qvam vicinum malum subjugare bellantem.* Adde qvod in ipsis Ammonitis Propheta Amosus severe reprehendit hoc studium proferendorum per arma finium.

Vid. l.2. c. 22. §. utiliter - per ... ita fecit ... requisite.

De Civ. Dei. Lib.IV.15.

C.I.v.13.

***

Tueri magis, qvam proferre) Alexander Imperator Artaxerxi Persæ; δεῖν μόνον τε αὐτὸν ἐν τοῖς ἰδίοις ὅροις καὶ μὴ καινοτομεῖν, μηδὲ ματαίαις ἐλπίσιν αἰωρεῖσθαι μέγαν ἐγείρειν πόλεμον, ἀγαπητῶς δ' ἔχειν ἕκαστον τὰ ἑαυτοῦ. *Manendum cuiq; intra suos fines nihil novando, neq; debere qvenqvam incerta spe sublatum bella incipere, sed suo esse contentum.*

Gaudere de imperii latitudine) Vide Cyrillum libro V. contra Julianum Reges Hebræos hoc nomine laudantem, qvod suis contenti essent finibus.

III. Ad hoc antiqvæ innocentiæ exemplar proximè accessit veterum Romanorum prudens modestia: *Qvid hodie esset imperium*, ait Seneca: *nisi salubris providentia victos permiscuisset victoribus*? *Conditor noster Romulus*, ait apud Tacitum Claudius, *tantum sapientia valuit, ut plerosque populos eodem die hostes, deinde cives habuerit*: addit exitio Lacedæmoniis & Athenienfibus nihil aliud fuisse, qvam qvod victos pro alienigenis arcebant. Livius rem Romanam auctam dicit hostibus in civitatem recipiendis. Exempla exstant in historiis Sabinorum, Albanorum, Latinorum, deinde aliorum ex Italia: donec postremo, *Cæsar Gallos in triumphum duxit, idem in curiam.* Cerialis in oratione ad Gallos, qvæ apud Tacitum: *Ipsi plerumqve legionibus nostris præsidetis: ipsi has aliasq; provincias regitis. nihil separatum clausumqve.* Et mox: *Proinde pacem & vitam, qvam victi victoresqve eodem jure obtinemus, amate, colite.* Tandem, qvod mirandum maxime, in orbe Romano qvi sunt, ex constitutione Imperatoris Antonini cives Romani effecti sunt, qvæ verba sunt Ulpiani. ex eo, ut Modestinus ait, Roma communis patria est. Et de ea Claudianus:

Hujus pacificis debemus moribus omnes,
Qvod cuncti gens una sumus.

L.II.de Ira, c. 34.Ann.V.

Lib. I.

L. in orbe.17. D.de Stat. hom.L.Roma. 35.D.ad municipia.

IV.1.

IV. 1. Alia moderatæ victoriæ species est, victis aut regibus aut populis relinqvere, qvod habuerant imperium. Sic Hercules, Priami Sen. Troad.

Hostis parvi victus lacrymis,
Suscipe, dixit, rector habenas,
Patriog; sede celsus solio:
Sed sceptra fide meliore tene.

Idem, Victo Neleo, filio ejus Nestori regnum permisit. Sic Persæ reges victis regibus regnum relinqvebant. Sic Cyrus Armenio: * Sic Poro Alexander. Laudat hoc * Seneca, *nihil ex Rege victo, præter gloriam, sumere.* Et Polybius celebrat Antigoni bonitatem, qvi, cum Spartam haberet in potestate, reliqverit ipsis τὸ πάτριον πολίτευμα καὶ τὴν ἐλευθερίαν, *rempublicam majorum ac libertatem.* qvo ex facto maximas per Græciam laudes consecutus ibidem narratur. Æl. L. IV. 5. Herod. VII. de Clem. l. c. 21.

***

Sic Poro Alexander) Pipinus Aistolfo Langobardo.

Seneca) Totus locus dignus inspici, ubi & hoc egregie dictum: *Hoc est etiam ex victoria sua triumphare, testarique se nihil, qvod dignum esset victore, apud victos invenisse.* Tigrani pars regni à Pompejo relicta. Eutropius VI.

2. Sic Cappadocibus permissum à Romanis uti, qva vellent, Reipublicæ forma: Et multi populi post bellum relicti liberi. *Carthago libera cum suis legibus est*, ajunt Rhodii ad Romanos, post bellum Punicum secundum. Pompejus τοὺς εἰλημμένων ἐθνῶν τοὺς μὲν ἀυτόνομα ἠφίει, inqvit Appianus, *ex devictis gentibus * qvasdam reliqvit liberas.* Et Qvintius Ætolis dicentibus pacem firmam esse non posse, nisi Philippus Macedo regno pelleretur, dixit sententiam, eos dixisse immemores Romanorum moris, victis parcendi: addidit: *Adversus victos mitissimum qvemq; maximum animum habere.* Apud Tacitum est: *Torsini victo nihil ereptum.* Liv. L. XXXII. Mithrid. Ann. XII.

***

Qvasdam reliqvit liberas) Earum ut noscatur conditio, vide Polybium Excerptis legationum n. 6. Svetonium in Cæsare ubi de Gallia. Habet & qvædam Guillemannus non indigna lectu in rebus Helvetiorum.

V. Interdum simul cum concessione imperii consultum victorum securitati. * Sic à Qvintio decretum, Corinthus redderetur Achæis, ut in Acrocorintho tamen præsidium esset: Chalcidem ac Demetriadem detineri, donec cura de Antiocho decessisset.

***

Sic à Qvintio decretum) Remissum id tamen postea. Polybius excerptis legationum n. XI. Plutarchus Flaminio.

VI. Tributorum qvoqve indictio sæpe non tam ad factorum sumtuum restitutionem, qvam ad securitatem & victoris & victi in posterum pertinet.

L. 1. ad Qv. frat. epist. 1.

Cicero de Græcis: *Simul illud Asia cogitet, nullam à se neqve belli externi, neqve discordiarum domesticarum calamitatem abfuturam fuisse, si hoc imperio non teneatur: id autem imperium, cum retineri sine vectigalibus nullo modo possit, æqvo animo parte aliqva suorum fructuum pacem sibi sempiternam redimat atqve otium.* Petilius Cerealis apud Tacitum pro Romanis apud Lingonas aliosqve Gallos sic disserit: *Nos qvanqvam toties lacessiti jure victoriæ id solum vobis addidimus, qvo pacem tueremur. nam neqve qvies gentium sine armis, † neqve arma sine stipendiis, neqve stipendia sine tributis haberi qveunt.* Eodem pertinent & alia, qvæ expressimus, cum de inæqvali fœdere ageremus, * tradere arma, classem, elephantos, non habere arcem, non exercitum.

Hist. IV. c. LXXIV. §. 2.

† L. 1. c. 1. §. 1.

Lib. II. c. XV. §. 7. n. 3. L. I. c. III. §. 21. n. 2.

***

Tradere arma, classem) Vide de Persis Agathiam libro IV.

VII. 1. Ut autem victis relinqvatur suum imperium, non tantum humanitatis est, sed sæpe & consilii. Inter Numæ instituta laudatur, qvod à Termini sacris omnem sangvinem abesse voluit: significans, ad qvietem & certam pacem nihil utilius, qvam suis se finibus tenere. Optime Florus: *Difficilius est provincias obtinere, qvam facere: viribus parantur, jure retinentur.* cui non dissimile apud Livium illud: *facilius parari singula, qvam teneri universa:* & Augusti dictum apud Plutarchum: *μεῖζον τοῦ κτήσασθαι μεγάλην ἡγεμονίαν τὸ διατάξαι τὴν ὑπάρχουσαν.* Darii Regis legati Alexandro ap. Curt. l. IV. c. XI. §. 9. *Periculosum est peregrinum imperium: difficile est continere, qvod capere non possis. Facilius est, qvædam vincere, qvam tueri: qvam Hercule expeditius manus nostræ recipiunt, qvam continent.*

Plut. qvæst. Rom. 15. L. II. c. XVII. §. 8.

Libro XXXVII. cap. XXXV.

2. Qvod * Calanus Indus, & ante eum Oebarus Cyri amicus, explicabant corii similitudine, qvod alia parte se tollat, si simul aliam pede presseris: Et T. Qvintius apud Livium comparatione testudinis, * tutæ ad ictus, ubi collecta in suum tegmen est, obnoxiæ atqve infirmæ, simul exseruerit sui partem. Plato III. de Legibus huc aptat Hesiodi dictum; *Omni dimidium plus.* Et Appianus notat, non paucos populos, qvi sub Romano imperio esse vellent, ab ipsis † repudiatos: aliis etiam reges datos. Scipione Africano judice jam suis temporibus tantum Roma possidebat, ut avidum esset, qvicqvam ultra appetere, abunde felix, si nihil ex eo, qvod obtinebat, amitteret. Itaqve & lustri condendi carmen, qvo Dii rogabantur, ut res Populi Romani meliores amplioresqve facerent, * ita emendavit, precatus, ut eas perpetuo incolumes servarent.

Lib. XXXV. c. XXXII.

Livius Lib. XXVIII. Val. Max. IV, 1. † L. 1. c. 3. §. 8. n. 3.

***

Calanus Indus) Habet id Plutarchus Alexandro.

Comparatione testudinis) Plutarchus sic narrat: Ἀχαιοὺς σφετεριζομένους, τὴν Ζακυνθίαν νῆσον ἀποτρέπων ἔφη, κινδυνεύειν ἂν, ὥσπερ αἱ χελῶναι, πορρώτερω

τέρω τὴν κεφαλὴν τῆς Πολεποννήσου προτείνωσι. *Achæos Zacynthum insulam appetentes cùm dehortari vellet, dixit, periculum eos adituros, si, testudinis more, caput extra Peloponnesum extulissent.*

Ita emendavit) Utitur hac historia Claudianus Julianus Consul in epistola ad Pupienum & Balbinum. Imitatus Augustus, qvi Dione narrante, ἐπηνεῖτο ἐφ' οἷς οὐκ ἠξίου ἕτερόν τι προσκτήσασθαι, ἀλλ' ἀκριβῶς ἀρκεῖσθαι τοῖς ὑπαρχουσιν ἐδικαίου. *Laudatus est, qvod nihil novi acqvirere voluit, sed, qvæ jam habebantur, sufficere est arbitratus.*

IIX. Lacedæmonii, & initio Athenienses, in captas civitates nullum sibi judicabant imperium: tantum eas republica uti volebant ad suam accommodata. Lacedæmonii qvidem sub primorum potentia, Athenienses sub arbitrio populi, ut Thucydides, Isocrates, Demosthenes nos docent, ipse etiam Aristoteles qvarti de Republica capite XI, & qvinti VII, qvod ipsum in comœdia sic notat Heniochus illorum temporum scriptor: Thu. 1. Isoc. Pan. Dem. Oratione de Chers. Diod. Lib. XIII. & XV.

Γυναῖκε δ' αὐτὰς δυ' ἐταράττετόν τινε
Ἀεὶ συνοῦσαι. δημοκρατία θατέρᾳ
Ὄνομ' ἐστὶ, τῇ δ' ἀριστοκρατία θατέρᾳ,
Δι' ἃς πεπαρῴνήκασιν ἤδη πολλάκις.
Tum geminæ ad illas accesserunt mulieres,
Qvæ cuncta conturbarunt: Optimatitas
Est nomen alteri, alteri Popularitas,
Qvarum incitatu pridem externatæ surunt.

Simile est, qvod Tacitus ab Artabano narrat Seleuciæ factum: *Plebem primoribus tradidit*, inqvit, *ex suo usu: nam populi imperium juxta libertatem, paucorum dominatio regia libidini propior est.* Sed ejusmodi mutationes, an ad victoris securitatem faciant, non est nostræ inspectionis. An. VI. cap. XLII. §. 3.

†††

An ad victoris securitatem faciant) Tutissimum, si modò aliæ circumstantiæ impedientes non concurrant, pedetentim formam Reip. devictæ immutare, & ad minimum ad tempus pristinam faciem gubernandi, licet cum certo temperamento, subactis relinqvere. Sic Germanæ gentes, Latinis provinciis potitæ, Franci, Gothi, Longobardi, priscam etiam regiminis formam & aulæ dignitatumqve pompam retinere, cum felici sanè rerum successu, studuerunt, *Marqv. Freher. de Origin. Comit. Palatin. p. 1. c. 1.*

IX. Si minus tutum sit omni in victos imperio abstinere, temperari tamen res potest, ut aliqvid imperii relinqvatur ipsis, aut ipsorum Regibus. Populi Romani consvetudinem vocat Tacitus, ut haberet *instrumenta servitutis & reges.* Eidem *Antiochus inservientium Regum ditissimus*, βασιλεῖς Ῥωμαίων ὑπήκοοι, in commentariis de Musonio: & apud Strabonem circa finem libri sexti: Lucanus, Agricol. cap. II. §. 2.

*Atq; omnis * Latio, qvæ servit purpura ferro.*

Sic apud Judæos manſit ſceptrum in Synedrio, etiam poſt confiſcationem Archelai. Euagoras Cypri Rex, ut apud Diodorum eſt, dicebat, velle ſe Perſæ obedire, ſed ut Regem Regi. Et Dario victo aliqvoties hanc conditionem ferebat Alexander, * ut ipſe imperaret aliis, paréret Alexandro. Nos de modis miſcendi imperii diximus alibi. Qvibusdam pars regni relicta, ſicut veteribus poſſeſſoribus agrorum pars.

Lib. XV. Lib. XVII.

Lib. I. c. III. §. 17. Lib. III. c. 8. §. 3. c. 13. §. 4. n. 4.

***

Latio qvæ ſervit purpura ferro) Vide Panegyricum Maximiano dictum.

Ut ipſe imperaret aliis, paréret Alexandro) Tales & olim in Italia Reges ſub aliorum Regum imperiis: Servius ad X. Æneid. Sic apud Æſchylum Perſis:

Βασιλεῖς βασιλέως ὕποχοι μεγάλᾳ.
Reges regis magni ſubices.

Sic & apud Turcas teſte Leunclavio libro XVIII.

†††

Aliqvid imperii relinqvatur) præſertim ſi gentes devictæ bellicoſi ſint ingenii & jugum ferre neqvicqvam nati. Hinc illis provincias vel jure clientelari, vel feudi, vel ratione certi impoſiti tributi & cenſus derelictas fuiſſe, ſæpius legimus.

X. Sed &, cum omne imperium victis eripitur, relinqvi illis poſſunt circa res privatas & publicas minores * ſuæ leges ſuiqi mores & magiſtratus. Sic in Bithynia, proconſulari provincia, Apamæa civitas privilegium habuit * ſuo arbitrio rempublicam adminiſtrandi, ut Plinii epiſtolæ nos docent; & alibi, Bithynis ſui magiſtratus, ſuus ſenatus. Sic & in Ponto Amiſenorum civitas legibus ſuis utebatur Luculli beneficio. Gothi victis Romanis leges reliqverunt Romanas.

Lib. X. Epiſt. 56. & 84. & III. & 113. Ib. Epiſt. 93.

***

Suæ leges) Philo legatione ad Cajum: Σεβαστὸς τοσαύτῳ ἐπιείκειτο τὴ βεβαιώσεως τῶν παρ' ἑκάστοις πατρίων, ὅσῳ καὶ τῶν ῥωμαϊκῶν ἐπιμέλειαν. *Auguſtus non minus curæ ſuæ duxit cuſtodiam legum propriarum cuiqi genti, qvam Romanarum.*

Suo arbitrio rempublicam adminiſtrandi) Vide epiſtolam XCIII. Plinii, & ſeqventem Trajani libro X. Sinope ſub Perſis rempublicam habebat popularem; Appianus Mithridaticis. Talis apud Græcos ſub Romanis umbra libertatis; Vide Ciceronem lib. VI. ad Atticum epiſt. I. Plinium lib. VIII. epiſt. 24. Evocari ex inſula Cyprios non licebat; Cicero ad Atticum V, 21.

XI. 1. Hujus indulgentiæ pars eſt, * avitæ religionis uſum victis, niſi perſuaſis, non eripere: qvod, ut victis pergratum, ita victori innoxium, probat Agrippa oratione ad Cajum, qvam Philo recitat in legationis ſuæ renuntiatione. Et apud Joſephum, tum ipſe Joſephus tum Titus imperator rebellibus Hieroſolymitis objiciunt, qvod Romanorum beneficio ſacris ſuis tanto cum jure uterentur, ut templo alienigenas arcere poſſent, etiam capitis periculo.

Avitæ

Dii. n. i. (a) Rs. quid sentiendum de Judicibus constituendis vel constitutis in causa religionis. ut ao. 1685. factum in Gallia contra Reformatos. Rs. Juris externi processum habens effecta habere sed persuadendi cum inde nihil habere (in) t. 2. c. 22. § 14. b.

***

Avitæ religionis usum) *melius est, ibi aliqvem Deum coli, qvam nullum:* ut Severi verbis modo diximus. Sic Gotthi apud Procopium Gotth. II. dicunt se ad suam religionem adegisse neminem.

†††

Victis nisi persuasis non eripere) Notandum hoc contra eos, qvi ferro, flammâ & qvavis aliâ crudelitate conscientias adigere conantur, qvod hactenus tot tragici casus miserabiliter sunt elocuti.

2. At si falsa apud victos religio, ne vera opprimatur, recte curabit victor, qvod Constantinus fecit fractis Licinii partibus, & post eum Franci aliiqve Reges.

XII. 1. Postrema cautio hæc est, ut in imperio etiam plenissimo & qvasi herili victi clementer habeantur, & ita, ut eorum utilitates cum victoris utilitatibus socientur. Cyrus victos Assyrios jubebat bono esse animo, eandem ipsorum sortem fore, qvæ fuisset, mutato tantum rege, mansuras ipsis domos, agros, jus in uxores, in liberos, ut fuisset hactenus; Qvin si qvis injuriam ipsis faceret, se ac suos vindices fore. Apud Sallustium legimus: *Populo Romano melius visum, amicos, qvam servos qværere: tutiusq; rati * volentibus, qvam coactis imperitare.* Britanni temporibus Taciti delictum ac tributa & injuncta imperii munera impigre obibant, si injuriæ abessent: has ægre tolerabant: jam domiti, ut parêrent, nondum ut servirent.

Xen. de Cyri Inst. L. IV.

Vit. Agr.

***

Volentibus qvam coactis imperare) Lacedæmonii apud Thucydidem V. νομίζομεν τε τὰς μεγάλας ἔχθρας μάλιστ' ἂν διαλύεσθαι βεβαίως, οὐκ ἂν ἀνταμυνόμενός τις καὶ ἐπικρατήσας τὰ πλέω τοῦ πολέμου κατ' ἀνάγκην ὅρκοις ἐγκαταλαμβάνων μὴ ἀπὸ τοῦ ἴσου ξυμβῇ, ἀλλ' ἢν παρὸν τὸ αὐτὸ δρᾶσαι, πρὸς τὸ ἐπιεικὲς καὶ ἀρετῇ αὐτὸς νικήσας παρὰ ἃ προσεδέχετο μετρίως ξυναλλαγῇ. *Sic existimamus, magnas inimicitias ita in firmam concordiam mutari, non si qvis se ulciscens & fortuna usus prosperiore necessitatem alteris imponat jurandi in leges inæqvales, sed si, cum id facere possit, æqvitate usus non minore, qvam in vincendo virtute, qvam potest moderatissime rem transigat.*

2. Privernas ille in Senatu Romano interrogatus, qvalem ab ipsis pacem Romani exspectandam haberent: *Si bonam dederitis*, ait, *& fidam & perpetuam; si malam, haud diuturnam*: ratione addita: *ne credideris ullum populum, aut hominem deniqve, in ea conditione, cujus eum pœniteat, diutius, qvam necesse sit, mansurum.* Sic Camillus dicebat, firmissimum imperium esse, qvo obedientes gaudeant. Scythæ Alexandro: *Inter dominum & servum nulla amicitia: etiam in pace, belli tamen jura servantur.* Hermocrates apud Diodorum: *κάλλιστόν ἐστι τοῦ νικᾶν τὴν νίκην ἐνεγκεῖν ἀνθρωπίνως: non tam vincere pulchrum, qvam victoria clementer uti.* Salubris ad victoriæ usum Taciti sententia: *Bellorum egregii fines, qvoties ignoscendo transigitur.* In Cæsaris Dictatoris

Liv. L. VIII.

Liv. L. VIII. Curt. L. VII.

Lib. XIII.

tor is epistola est: *Hæc nova sit ratio vincendi, ut misericordia & liberalitate nos muniamus.*

CAPUT XVI.

Temperamentum circa ea, qvæ jure gentium postliminio carent.

I. Internam justitiam exigere, ut reddantur, qvæ hostis noster alii injusto bello eripuit.
II. Exempla.
III. An qvid deduci possit.
IV. Etiam populos subditos aut populorum partes reddendas his, qvorum fuerant si ab hoste injuste occupati sint.
V. Qvo tempore obligatio reddendi extingvatur.
VI. Qvid faciendum in dubia causa.

I. 1.

†h. L. c. 13. †† Conf. h. l. c. 9. et c. 10 L. 27. Si noxale. §. ex his. 1. D. de Noxal. Act. L. Traditio. 20. D. de Acqv. Domin. Lib. V. de Benef. c. 12.

QVousqve ex bello justo res capientium fiant, diximus supra, † qvibus de rebus deducenda sunt, qvæ recipiuntur †† postliminii jure, sunt enim hæc pro non captis. At qvæ bello injusto qværuntur, restituenda diximus, nec ab iis tantum, qvi ceperunt, sed & ab aliis, ad qvos res qvoqvo modo pervenit. nemo enim plus juris ad alium transferre potest, qvam ipse habuit, ajunt juris Romani auctores; qvod Sencca breviter explicat, *nemo potest, qvod non habet, dare.* Dominium *internum* non habuit, qvi primo cepit; qvare nec illud habebit, qvi causam ab ipso obtinet: dominium ergo secundus aut tertius possessor accepit, qvod docendi causa *externum* vocamus; id est commodum hoc, ut ubiqve judiciaria auctoritate ac manu pro domino mendus sit: qvo tamen, si utatur adversus eum, cui res malo facta erepta est, faciet non probe.

L. Latrones 25. D. de Capt.

†††

Pro non captis) Per fictionem juris & ratione effectus, qvamvis antea revera hæc capta fuerint, & in nostrâ potestate sint.

Tuendus sit) Adversus qvemlibet possessorem, vel alium, solo vero domino excepto, qvi contra ipsius voluntatem rem penes se habet. Non enim huic sufficit probasse, me esse in malâ fide & injustum possessorem, sed insimul reqviritur, ut demonstret, se esse dominum, vel in antiqviori justâ possessione fundatum.

Ægid. Regius de Act. supern. dist. 31. dub. 7. n. 122. Can. X.

2. Nam qvod de ferro, qvi à latronibus captus mox ad hostes pervenerat, responderunt Jurisconsulti nobiles, verum esse, eum subreptum esse, nec, qvod hostium fuisset aut postliminio rediisset, ei rei impedimento esse; idem ex naturali jure respondendum est de eo, qvi bello injusto captus mox bello justo aut alia ratione in alterius venit potestatem. nam in jure interno bellum injustum à latrocinio nihil distat. Atqve in hanc sententiam, ex facto consultus, respondit * Gregorius Neocæsariensis, cum Pontici qvidam res civium à barbaris captas recepissent,

Grego-

***

Gregorius Neocæsariensis) seqvuntur Petr. de Potestate Principis cap. 3. qvæst. 4. Bruningius de Homagiis concl. 241.

II. 1. Reddendæ ergo res tales his, qvibus fuerant ereptæ, qvod & factum sæpe videmus. Livius, cum retulisset à L. Lucretio Tricipitino victos Volscos & Æqvos, exposítam ait in campo Martio prædam, ut suum qvisqve per triduum cognitum abduceret. Idem cum narrasset, Volscos à Posthumio dictatore fusos: *Prædæ pars sua cognoscentibus Latinis atqve Hernicis reddita: partem sub hasta dictator vendidit.* Alibi: *Biduum ad recognoscendas res datum dominis.* Idem ubi Samnitium de Campanis victoriam narraverat, *qvod lætissimum victoribus fuit, captivorum recepta septem millia & qvadringenti: præda ingens sociorum: accitiqve edicto domini ad res suas noscendas recipiendasq; præstituta die.* Mox simile recitat factum Romanorum: *Samnites, Interamnam coloniam Romanorum occupare conati, urbem non tenuerunt: agros depopulati, cum prædam aliam inde mixtam hominum atq; pecudum colonosq; captos agerent, in victorem incidunt consulem ab Luceria redeuntem, nec prædam solum amittunt, sed ipsi longo ac impedito agmine incompositi cæduntur. Consul Interamnam edicto dominis ad res suas noscendas recipiendasq; convocatis, exercitu ibi relicto, comitiorum causa Romam est profectus.* Alibi, de præda agens, qvam ad Ilipam Lusitaniæ urbem Cornelius Scipio ceperat, sic ait idem scriptor: *Ea omnis ante urbem exposita est, potestasq; dominis res suas cognoscendi facta: cetera vendenda qvæstori data: qvod inde effectum est, militi divisum.* Post pugnam T. Gracchi ad Beneventum: *præda omnis, præterqvam hominum captivorum, militi concessa est, & pecus exceptum est, qvod intra triginta dies domini cognovissent,* eodem Livio auctore.

Lib. III. c. IX.

Lib. X.

Lib. XXIV.

2. De L. Æmylio Gallorum victore Polybius τὴν λείαν ἀπέδωκε τοῖς προσήκουσι: *prædam iis reddidit, à qvibus abacta fuerat.* * Idem fecisse Scipionem Plutarchus & Appianus narrant, cum Carthagine capta multa ibi invenissét donaria, qvæ è Siciliæ urbibus & aliunde Pœni eo advexerant. Cicero Verrina de Jurisdictione Sicilienſi: *oppidum Himeram Carthaginienses qvondam ceperant, qvod fuerat imprimis Siciliæ clarum & ornatum. Scipio, qvi hoc dignum populo Romano arbitraretur, bello confecto socios suas per nostram victoriam recuperare, Siculis omnibus, Carthagine capta, qvæ potuit, restituenda curavit.* Idem late satis id ipsum Scipionis factum prosequitur Verrina de Signis. Rhodii naves qvatuor Athenienſium, captas à Macedonibus recuperatasqve, Athenienſibus reddiderunt. Sic Phaneas Ætolus restituiÆtolis æqvum censebat, qvæ ante bellum habuissent. nec negabat T. Qvinctius, * si de urbibus bello captis ageretur, & societatis leges non rupissent Ætoli. Etiam bona, olim consecrata Ephesi, qvæ Reges sua fecerant, Romani in veterem statum restituerunt.

Hist. L. II.

Plut. Apoph. App. Punic.

Liv. L. XXXI.

Liv. L. XXXIII. Strab. L. XIII.

***

Idem fecisse Scipionem Plutarchus & Appianus narrant) Etiam Diodorus Siculus Excerptis Peiresianis. Et Valerius Maximus lib. 1. cap. 1. num. 6. *Africani qvoqve posterioris humanitas speciose lateq́; patuit. Expugnata enim Carthagine circa Siciliæ civitates liberas misit, ut ornamenta Templorum suorum Pœnis rapta per legatos recuperarent, inq́; pristinis sedibus reponenda curarent.*

Si de urbibus bello captis ageretur) Pompejus Attalo & Pylæmini Paphlagoniam reddidit. Eutropius VI. in fœdere Pontificis, Imperatoris Caroli V. & Venetorum contra Solimannum convenerat, ut possessa qvisqve reciperet; Paruta IIX. itaqve Cephalenia ab Hispanis capta reddita Venetis. Est ad eam pertinens locus & in Anna Comnena, ubi de Gothofredo agit.

Lib. II. c. X. §. 9. L. 3. c. 9. §. 16. c. 10. §. 6. n. 2.

III. 1. Qvod si commercio res talis ad aliqvem pervenerit, poteritne is ei, cui res fuit erepta, pretium à se numeratum imputare? Consentaneum est his, qvæ alibi diximus, posse imputari, in qvantum ipsi, qvi rem amiserat, valitura fuerat desperatæ possessionis recuperatio. Qvod si tale impendium repeti potest, qvidni & æstimatio laboris & periculi, perinde ac si qvis rem alienam in mari perditam urinando eduxisset? Apposita ad hanc qvæstionem mihi videtur historia Abrahami, cum qvinqve regum victor Sodoma rediret: וַיָּשֶׁב אֵת כָּל־הָרְכֻשׁ ait Moses, *reduxit omnes illas res*: nempe qvas à regibus captas superius narraverat.

L. I. c. II. §. 2. n. 1. c. IV. §. 1. n. 1. Gen. XIV. 16. Com. 20, 21, 22, 23, 24.

2. Nec alio referenda conditio regis Sodomorum, qvam fert Abrahamo, ut captivos redderet, cetera sibi retineret pro labore & periculo. At ipse Abrahamus, * vir non pii tantum animi, sed & excelsi, sibi qvidem nihil voluit sumere: ceterum de rebus receptis (nam ad eas, ut diximus, spectat ista narratio) qvasi suo jure † decimam Deo dedit, detraxit sumtus necessarios, & sociis suis partem aliqvam tribui voluit.

† L. 3. c. 6. §. 1. n. 1.

***

Lib. I. Hist. Sacr. p. edit. Horn. 29.

Vir non pii tantum animi, sed & excelsi) Bene hoc notavit Jacchiades ad Danielem v. 17. Sulpitius de Abrahamo: *Reliqva his, qvibus erepta erant, reddidit.* Ambrosius lib. 1. de Patriarchis: *ideo, qvoniam sibi mercedem ab homine non qvæsivit, à Deo accepit.* Non multum hinc distant facta Pittaci & Timoleontis: *Pittacus Mitylenæus, cum recuperati agri dimidia pars consensu omnium offerretur, avertit animum ab eo munere, deforme judicans virtutis gloriam magnitudine prædæ minere;* Valerius Maximus libro VI. cap. V. n. 1. De Timoleonte Plutarchus: οὐ τὸ λαβεῖν ἐκ τοιούτων αἰσχρὸν, ἀλλὰ τὸ μὴ λαβεῖν κρεῖττον, καὶ περιουσία τῆς ἀρετῆς ἐν οἷς ἔξεστιν ἐπιδεικνυμένης τὸ μὴ δεόμενον: *Non accipere in talibus, turpe, sed non accipere melius, & virtutis cujusdam exuberantis & in iis, qvæ licita sunt, ostendentis se & his carere posse.* Confer, qvæ supra lib. II. c. XIV. §. 6.

† L. 3. c. 10. §. 6. n. 1.

IV. Sicut autem res domino reddendæ sunt, * ita & populi † & partes

po

populorum his, qvi jus imperii habuerant, aut etiam sibi, si sui fuerant juris ante vim injustam. Ita Sutrium receptum restitutumqve sociis Camilli ævo ex Livio discimus. Æginetas & Melios suis urbibus restituerunt Lacedæmonii. Græciæ civitates, qvas Macedones invaserant, à Flaminio redditæ libertati. Idem & in colloqvio cum Antiochi legatis æqvum esse censuit, liberari Asiæ urbes, qvæ Graji essent nominis, qvas Seleucus Antiochi proavus bello ceperat, amissas receperat idem Antiochus: *Neq; enim in Æolidem Joniamqve coloniæ in servitutem regiam missæ sunt*, ajebat, *sed stirpis augendæ causa, gentisqve vetustissimæ per orbem terrarum propagandæ.* Liv. L. II. Id. L. VI. c. III. Xen. Hist. Gr. III. Lib. XXXIV. Cap. LVIII.

***

Ita & populi) Exsules Saguntini post sex annos à Romanis restituti. Antonius Cassii bello in servitutem redactos liberos esse jussit, bona dominis reddi. Sic Calatrava militibus, qvibus erepta à Mauris erat, reddita à rege. Castellæ aliisqve. Mariana lib. XI.

V. Solet & de temporis spatio qværi, qvo reddendæ rei obligatio interna possit exstingui. Sed hæc qvæstio inter ejusdem imperii cives definienda est ex legibus ipsorum; (si modo illæ internum jus concedunt, non in externo solo consistunt; qvod ex verbis & proposito legum prudenti inspectione colligendum est:) inter eos vero, qvi alii aliis externi sunt, ex sola conjectura derelictionis, de qva diximus alibi, qvantum instituto nostro sufficit. Lib. II. c. 4. §. 6. seqq. Cic. Off. II.

VI. Qvod si valde ambiguum sit jus belli, optimum erit * Arati Sicyonii consilium seqvi, qvi partim novis possessoribus persuasit, ut pecuniam accipere mallent, possessionibus cederent; partim veteribus dominis, ut commodius putarent, numerari sibi, qvod tanti esset, qvam suum recuperare. L. 2. c. 4. §. 8. L. 3. c. 20. §. 11. n. 2

***

Arati Sicyonii consilium seqvi) qvod fecit rex Ferdinandus memorante Mariana lib. XXIX. c. 14.

CAPUT XVII.

De his qvi in bello medii sunt.

I. A pacatis nihil sumendum, nisi ex summa necessitate cum restitutione pretii.

II. Exempla abstinentiæ & præcepta.

III. Qvod sit officium pacatorum circa bellantes.

I.

SUpervacuum videri posset, agere nos de his, qvi extra bellum sunt positi, qvando in hos satis constet, nullum esse jus bellicum. Sed qvia occasione belli multa in eos, finitimos præsertim, patrari solent prætexta necessitate, repetendum hic breviter, qvod diximus alibi, necessitatem, ut jus aliqvod det in rem alienam, summam esse debere: reqviri præterea, ut ipso domino par necessitas non subsit: etiam ubi de necessitate constat, non ultra sumendum, qvam †† L. II. c. II. §. 6. †† cit. c. II. §. 7. seqq.

quam exigit: id est, si custodia sufficiat, non sumendum usum: si usus, non sumendum abusum: si abusu sit opus, restituendum tamen rei pretium.

†††

Summam esse debere) *vid. l. 2. c. 2. §. 10. pag. 188. ibique not.* Non igitur adeo absurdus est *Boxhorn. in Instit. Polit. l. 1. c. 12. in Explan. §. 7.* contendens, necessitate urgente, posse me arces & munitiones in loco pacato & alieno extruere, ad avertendam hostium meorum impressionem. Studium enim conservandi memetipsum in casu inevitabilis necessitatis me excusare potest, sicuti quoque si constet, me impossibiliter, nisi per hæc remedia, jus meum acquiri posse. Quamvis postmodum ego tenear, damnum absque suâ culpâ, sed mei tantum causâ, per se, cessante necessitate & impetratâ satisfactione à parte lædente, restituere.

L. 2. c. 2. §. 13. n. 2. II. 1. Moses, cum summa ipsum & populum necessitas urgeret transeundi per agros Idumæorum, primum, ait, transiturum se via regia, neque deflexurum in arva aut vineta: si vel aquæ ipsorum opus haberet, persoluturum se ejus pretium. Idem præstiterunt laudati & Græcorum & Romanorum duces. Apud Xenophontem Græci, qui cum Clearcho, Persis pollicentur, nullo se damno iter facturos: & si venales commeatus præberent, neque esculenta se neque poculenta cuiquam erepturos.

2. Dercyllides, narrante eodem Xenophonte, παρήγαγε τὸ στράτευμα διὰ τῆς Φιλίας χώρας μηδὲν βλάψας τῶν συμμάχων, *copias duxit per fines pacatos ita ut nullo detrimento socii afficerentur.* Livius de Perseo Rege: *Per Phthiotidem, Achaiam, Thessaliamque sine damno injuriaque agrorum, per quos iter fecit, in regnum rediit.* De Agidis Spartani exercitu Plutarchus: θέαμα τοῖς πόλεσιν ἦσαν, ἀβλαβῶς καὶ πράως καὶ μονονοὺ καὶ ἀψοφητὶ διαπορευόμενοι τὴν Πελοπόννησον: Lib. II. cap. XXV. §. 1. *spectaculum erant civitatibus, clementer ac sine noxa, & pene* sine strepitu, peragrantes Peloponnesum.* De Sulla Vellejus: *Putares, venisse in Italiam, non belli vindicem, sed pacis auctorem: tanta cum quiete exercitum per Calabriam Apuliamque cum singulari cura frugum, agrorum, urbium, hominum, perduxit in Campaniam.* Pro lege Manilia. Libro II. Strat. c. 11. * De Pompejo Magno Tullius: *Cujus legiones sic in Asiam pervenerunt, ut non modo manus tanti exercitus, sed nec vestigium quidem cuiquam pacato nocuisse dicatur.* De Domitiano ita Frontinus: *Cum in finibus Ubiorum castella poneret, pro fructibus eorum locorum, quæ vallo comprehendebat, pretium solvi jussit, atq; ea justitiæ fama omnium fidem sibi adstrinxit.* De Parthica Alexandri Severi expeditione Lampridius: *Tanta disciplina, tanta reverentia sui egit, ut, non milites, sed senatores dicerentur: quacumq; iter milites faciebant, tribuni accincti, centuriones verecundi, milites amabiles erant: ipsum vero, ob hæc tot & tanta bona, provinciales ut Deum suscipiebant.* * De Gothis, Hunnis, Alanis, qui Theodosio merebant, Panegyrista: *Nullus tumultus, nulla confusio, nulla direptio à barbaris erat; quin si quando difficilior frumentaria res fuisset, inopiam patienter ferebat, & quam numero arctarat annonam comparcendo laxabat.* Stiliconi Claudianus idem tribuit:

Tan-

Tanta qvies, tantusq; metus servator honesti
Te moderante fuit, nullis ut vinea furtis
Aut seges erepta fraudaret messe colonum.

* Et Belisario Suida.

***

Sine strepitu peragrantes Peloponnesum) Par testimonium Tito Qvintio Flaminio perhibet Plutarchus.

De Pompejo magno Tullius) Et Plutarchus: ἀκούων τοὺς στρατιώτας ἐν ταῖς ὁδιοπορίαις ἀτακτεῖν, σφραγίδα ταῖς μαχαίραις αὐτῶν ἐπέβαλεν, ἣν ὁ μὴ φυλάξας, ἠκολάζετο. *Cum audisset, milites suos per itinera licentiosius agere, sigillum gladiis eorum apposuit; qvod, qvi non custodisset, is puniebatur.*

De Gotthis) multa de hujus gentis modestia habemus apud Cassiodorum, ut v. 10. & 11. 13. Eodem autem libro epistola 25. *Nec possessorum segetes aut prata vastetis; sed sub omni continentia properate: ut grata nobis esse vestra occursio possit. Qvia ideo exercituales gratis subimus impensas, ut ab armatis custodiatur intacta civilitas.* lib. IX, 25. *Arma ejus nulla possessorum damna senserunt.*

Et Belisario Suida) Sæpe hanc in Belisario virtutem prædicat comes ejus testisqve actionum Procopius. vide egregiam ejus orationem huc pertinentem, qvam ad milites habuit prope Siciliam, cum in Africam tenderet, narrationemqve itineris per Africam Vandalicorum primo. Ex Gotthicorum autem III. integrum huc locum apponam: εἰς δὲ τοὺς ἀγροίκους ἔτι τοσαύτη φειδοῖ καὶ προνοίᾳ ἐχρῆτο, ὥστε βιασθῆναι μὲν αὐτῶν οὐδένα πώποτε, στρατηγοῦντος Βελεσαρίου, τετύχηκε. πλουτεῖν δὲ παρὰ δόξαν ξυνέβαινε πᾶσιν, οἷς ἂν αὐτὸς ἐπιδημοίη στρατιᾶς πλήθει. ἀποδίδοντο γὰρ αὐτοῖς κατὰ γνώμην τὰ ὤνια πάντα. καὶ ἡνίκα μὲν ἀκμάζοι τὰ λήϊα ἐς τὸ ἀκριβὲς διεφύλαττε, μήτινα παροῦσα ἡ ἵππος λυμήνηται. τὰ δὲ ὡραίων ἐν τοῖς δένδροις ὄντων ἅψασθαι αὐτῶν οὐδενὶ τὸ παράπαν ἐξουσία ἐγίνετο. *Adversus agricolas tanta cura providentiaqve agebat, ut eorum nemo vim pateretur, exercitum ducente Belisario: contra vero opulenti fierent omnes, qvocunqve ille cum multo milite advenisset: vendebant enim illi militibus res suas suopte arbitratu. & cum maturæ essent segetes, sollicite cavebat, ne ab eqvite corrumperentur. tum vero poma in arboribus pendentia tangere nemo omnino permittebatur.* Similem Alemannorum laudem in expeditione ad sanctum Sepulchrum, vide apud Nicetam Manuale Comneno. Gregoras autem libro IX. idem in Venetis prædicat: ἦσάν γε μὲν οὐδενός, οὓς οὐ μάλα ἐξέπληξεν ἡ τῶν Βενετικῶν εὐταξία, καὶ ἡ μετὰ δικαιοσύνης μεγαλοπρέπεια. οὐδὲ γὰρ ἠξίοσε πάντων ἐκείνων οὐδεὶς ἐξελθὼν ἀφελέσθαι τι τῶν ἁπάντων ἄνευ τιμῆς ἀργυρίου. *Nemo erat, qvem non admiratione percelleret Venetorum disciplina, & conjuncta cum justitia animi magnitudo. Nemo enim de exercitu egressus qvicqvam rerum sumere volebat, nisi pecunia depensa.*

3. Hoc præstabat exacta cura * provisus rerum necessariarum, & bene soluta

soluta stipendia, & vigor disciplinæ, cujus legem audis * apud Ammianum: *pacatorum terras non debere calcari.* Et apud Vopiscum Aureliano: *Nemo pullum alienum rapiat: ovem nemo contingat, uvam nullus auferat, segetem nemo deterat, oleum, sal, lignum nemo exigat.* Item apud Cassiodorum: *Vivant cum provincialibus jure civili: nec insolescat animus, qui se sentit armatum: quia clypeus ille exercitus nostri quietem debet præstare Romanis.* His accedat illud Xenophontis expeditionis libro VI, μὴ ἀναγκάζειν πόλιν φιλίαν ὅ, τι μὴ αὐτοὶ ἐθέλοντες διδοῖεν: *civitatem amicam cogendam non esse ut quicquam daret invita.*

Lib. XVIII. Aurelian.

***

Provisus rerum necessariarum) Plinius historiæ Naturalis XXVI, 4. *curve Romani duces primam semper in bellis commerciorum curam habuere?* Cassiodorus VI, 13. *Habeat quod emat, ne cogatur cogitare, quod auferat.* Similia habet v. 10. & 13.

Apud Ammianum) qvem vide & libro XXI.

4. Ex qvibus dictis optime interpreteris illud magni Prophetæ, imo Prophetâ majoris, monitum: μηδένα διασείσητε, μηδὲ συκοφαντήσητε, καὶ ἀρκεῖσθε τοῖς ὀψωνίοις ὑμῶν: *A concussione, * à calumnia in quosvis abstinete, * contenti estote stipendiis vestris.* Cui simile illud Aureliani apud Vopiscum dicto loco: *annona sua contentus sit; de præda hostis, non de lachrymis provincialium, habeat.* Nec est, qvod qvis putet dici hæc pulchre, sed præstari non posse. Neq; enim aut moneret hæc vir divinus, aut sapientes legum auctores præciperent, si crederent impleri non posse. Deniq; * necesse est concedamus, fieri posse, qvod factum videmus, ideo attulimus exempla, qvibus accedat illud insigne, qvod * ex Scauro memorat Frontinus, pomiferam arborem, qvam in sede castrorum fuerat complexa metatio, postero die abeunte exercitu intactis fructibus relictam.

Luc. III, 14.

Lib. IV. c. 1.

***

A calumnia) possis vertere *à rapina*, qvo sensu ea vox sumitur in Græca versione Jobi XXXV, 9. Ps. CXIIX. 121. Proverb. XIV, 33. XXII, 16. XXIIX, 3. Ecclesiastæ IV, 1. item Levitici XIX, 11. Eandem Græcam vocem per defraudare vertit vulgatus interpres Lucæ XIX, 1.

Contenti estote stipendiis vestris) Ambrosius ad hunc Lucæ locum: *Iccirco stipendia constituta militiæ: ne, dum sumptus qværitur, prædo grassetur.* Qvæ transcripsit Augustinus Sermone XIX. de verbis Domini secundum Matthæum. Sunt egregiæ ad hanc rem constitutiones apud Gregorium Turonensem libro II. cap. 37. in capitulis Caroli & successorum, lib. V. tit CLXXXIX. in concilio Galliæ Tomo II. in Capitulari II. Ludovici Pii capite XIV. & Tomo III. in Concilio ad S. Macram. Adde legem Bajoariorum tit. II, 5. Friderici I. legem sic refert Guncherus:

Si

Franckesche Stiftungen zu Halle

§ 2. n. 6. (a) pro militibus v. stare videtur, ut quoniam in necessitate extrema constituti, quam Rs. an recte tn. ab iis sit exigendo res alienas. Sed Rs. non recte, premerentur n. non necessitate extrema, nam quamvis sit necessitas in se non tn. e in causa, illa n. habitat apud principem. eadem decisio Si Rs. sine nora stipendia dantur militibus an Rs. iterum causa e apud principem, requirantur n. tanta stipendia quanta necessaria ad belli gerendum et citum ante et probari non pt exercitui Electoris Saxonicae, Caesar n. debuisset melius proficiscenti exercitui prospicere ad 1601, ergo causa magis Caesari imputanda. similis causa in Franconia ad 1618 ubi non erat culpa apud exercitum ~~ex~~ Electoris Brandenburgici sed apud Imperium, qd debuisset media suppeditare ad alendum exercitum, cum alimenta non invenirent, arripiebat quod invenietat, jussu n. Caesaris et Imperii bellum gerebat.

+ non ~~[illegible]~~ in juste hoc casu ~~[illegible]~~ quidem miles occupat, non tn sine culpa, non n. e illa necessitas summa q. venit ex neglectu nostro.

F an percipiens sit in culpa

Si quis pacificæ plebis villasve domosve
Ussérit, abrasis signabitur ora capillis,
Et pulsus castris post verbera multa recedet.

Necesse est concedamus fieri posse, quod factum videmus) Sic & Gvicciardinus disserit libro XVI.

Ex Scauro memorat Frontinus) De Nigri severitate, ob raptum gallum gallinaceum, vide Spartianum.

5. Livius, cum narrasset, milites Romanos in castris ad Sucronem procacius egisse, & qvosdam eorum noctu prædatum in agrum circa pacatum, iisse, adjicit, omnia libidine ac licentia militum, nihil instituto ac disciplina militari gestum. Est & alter insignis ejus scriptoris locus, ubi iter Philippi per Dentheletarum agros narratur: *Socii erant, sed propter inopiam haud secus, qvam hostium fines Macedones populati sunt, rapiendo enim passim, villas primum, deinde qvosdam etiam vicos, evastarunt, non sine magno pudore regis, cum sociorum voces nequicqvam Deos sociales nomenqve suum implorantes audiret.* Apud Tacitum Peligni turpis fama, dum socios magis, qvam hostes, prædatur. Idem Vitellianos notat per omnia Italiæ municipia desides & tantum hospitibus metuendos. In Verrina qvoqve Ciceronis de Prætura urbana hæc est accusatio: *oppida pacata sociorum atqve amicorum diripienda ac vexanda curasti.* Lib. XXIIX. Cap. XXIV. Lib. XL. cap. XXII. Ann. XII. cap. XLIX. Hist. III.

6. Atq; hîc omittere non possum Theologorum sententiam, qvam verissimam puto, regem, qvi qvæ debet, stipendia militibus non solvit, non tantum militibus teneri de †† damnis inde secutis, sed & subditis suis & vicinis, qvos inedia coacti milites male habuerunt. †† add. I. 3. c. 2. in fine c. 10. §. 4. c. 18. §. 6. Ægid. Regius de Actibus supernaturalib. 9, disp. 31. dub. 7. n. 95.

†††

Teneri de damnis) Sæpius tamen Principes excusandi videntur, defraudati qvippe avaritiâ eorum, qvi militibus stipendia solvere debent. Acriter eos increpat *Forstner. in not. pol. ad Tacit. Lib. 2. pag. 179. & seqq.* & deniqve *pag.* 182. Principis, inqvit, invidia est, nisi ille facinorum præmium latronibus istis patibulum det, qvod, ut pessimum & publicum furum genus, merentur.

III. 1. Vicissim eorum, qvi à bello abstinent, officium est, nihil facere, qvo validior fiat is, qvi improbam fovet causam, aut qvo justum bellum gerentis † motus impediantur, secundum ea, qvæ dicta à nobis supra sunt: In re vero dubia * æqvos se præbere utrisq; in permittendo transitu, †† in commeatu præbendo legionibus, in obsessis non sublevandis. Corcyrenses apud Thucydidem Athenienſium officii esse ajunt, si extra partes esse velint, aut Corinthios prohibere, ne ex agro Attico militem conducant, aut idem sibi permittere. Philippo Macedonum Regi objectum à Romanis, duplici ter ab eo fœdus violatum, & qvod fœciis Populi Romani injurias fecerit, & qvod hostes auxiliis & pecunia juverit. Eadem urget T. Qvintius in colloqvio cum Nabide: *Vos tamen, inqvis, vestramqve amicitiam ac societatem* † Lib. III. c. 1. §. 5. n. 2. †† Laz. c. 2. §. 13 Lib. 1.

Franckesche Stiftungen zu Halle

tem proprie non violavi. Quoties vis te arguam id feciſſe? ſed nolo pluribus: ſummam rem complectar: qvibus igitur rebus amicitia violatur? nempe his maxime duabus, ſi ſocios meos pro hoſtibus habeas, ſi hoſtibus te conjungas.

***

Æqvos ſe præbere utrisqve in permittendo tranſitu, in commeatu præbendo) Exemplum nobile vide apud Parutam libro VIII.

Lib. III. 2. Apud Agathiam legimus, hoſtem eſſe, qvi faciat, qvod hoſti placet; & in Procopio, * in exercitu hoſtium eum cenſeri, qvi, qvæ proprie ad bellum uſui ſunt, hoſtili exercitui ſubminiſtrat. Demoſthenes olim dixerat, ὁ γὰρ οἷς αὐ ἐγὼ ληφθείην ταῦτα πεποίηκε καὶ καταγελάζομαι, ἐπὶ ἐμοὶ πολιμεῖ, κἂν μήπω βάλλῃ μηδὲ τοξεύῃ. *Qvi ea facit & machinatur, qvibus ego capi poſſim, etiamſi nec feriat, nec jaculum emittat, hoſtis mihi eſt.* M. Acilius Epirotis, qvi milite Antiochum non juverant, ſed pecuniam ei miſiſſe inſimulabantur, negavit, ſcire ſe, hoſtium an pacatorum numero eos habere deberet. L. Æmilius Prætor Tejos arguit, qvod commeatu claſſem hoſtium juviſſent, vinum promiſiſſent: addens, ni eadem Romanæ claſſi darent, ſe pro hoſtibus eos habiturum. Memoratur & Cæſaris Auguſti dictum: ἔκπομπον πόλιν ἔναι, πολέμιον ἔχεσαν τὸν αὐτῆ: *pacis jus amittere civitatem, qvæ hoſtem recipiat.*

Goth. 1. Phil. III.

Lib. XXXVI. cap. XXXV.

Lib. XXXVII. cap. XXXIIX.

Plut. Bruto

***

In exercitu hoſtium eum cenſeri) Et contra, ſocium & amicum recte ait dici non eum modo, qvi juxta ſtat in procinctu, ſed & qvi omnia, qvibus opus habet bellum, aperte ſuppeditat, in Epiſtola Amalaſunthæ ad Juſtinianum.

3. Proderit etiam, cum utraq; parte bellum gerente fœdus miſcere, ita ut cum utriusqve bona voluntate à bello abſtinere, & communia humanitatis officia utrisqve exhibere liceat. Apud Livium eſt: *pacem, qvod medios decet amicos, optent: bello ſe non interponant.* Archidamus Spartæ rex Eleis, cum viderentur in Arcadum partes inclinare, epiſtolam ſcripſit hoc tantum continentem: καλὸν ἡσυχία: *bonum eſt qviescere.*

Lib. XXXV.

†††

Proderit etiam, cum utraqve parte bellum gerente fœdus miſcere) Qvam ſæpius interim periculoſa res ſit neutralitas, ex iis, qvæ nobis dereliqvit *Reinking. de Regimine Secul. & Eccleſ. lib. 2. claſſ. 3. c. 2. n. 36. ſeqq* videre eſt. Inſtantibus, inqvit Ille, belli motibus inter vicinos, tutius eſt aliqvando cum alterutrâ parte conjungi, qvam cum neutrâ. Qvi enim neutrarum partium duces ſeqvuntur, victoribus qvaſi certiſſima præda cedunt, per ea, qvæ tradit *Lipſ. 4. Polit. cap. 9* Ideoqve neutralitatem ſectari periculoſum apparet. Mediam enim in hujusmodi rebus, qvi monſtrat viam, nullam monſtrat, in qvam pedem figere liceat, *Liv. lib. 32.* Et ſi qvis neutraliter tali caſu vult qviescere, & ab armis abſtinere, eventum ſtultorum magiſtrum expectans, cum conſiliis ſæpè & conſiliariis perit, *Warmund. ab* Ehrenberg *de Fœderibus, L. 1. cap. 2. num. 21.* Sicut igitur in mediâ habitantes domo, ab inferioribus inhabitantibus fumo necantur, à ſuperioribus perminguntur, *L. pen. D. de injur.* Sic etiam cives medios ab utraqve factione perditos, partim

partim qvod non tulissent opem alterutris, partim invidiâ, qvod hactenus fuissent incolumes, testatur *Thucyd. L. 3. Jung. R. Imp.* zu Regenspurg. *Ann. 1641. §. 86. Rubr.* Neutralität. *Verb.* und demnach. Interim rei freqventior abusus totalem usum non tollit; inde qvoqve multos alios Principes feliciores Neutralitatis fructus subinde expertos legimus.

CAPUT XIIX.

De his, qvæ in bello publico privatim fiunt.

I. An privatim hosti nocere liceat expositum cum distinctione juris naturalis, Gentium & civilis.
II. His qvi suo sumtu militant, aut naves instruunt, qvid per internam justitiam liceat respectu hostium.
III. Qvid respectu suæ civitatis:
IV. Qvid Christianæ dilectionis regula ab ipsis exigat. L. 3. c. 6. §. 10. seqq.
V. Qvomodo bellum privatum cum publico misceatur.
VI. Ad qvod teneatur, qvi sine mandato hostibus nocuit, cum distinctione explicatur.

I. 1.

QVæ diximus hactenus, pleraq; ad eos pertinent, qvi aut summum in bello arbitrium habent, aut publica imperia exeqvuntur. Videndum etiam, qvid privatim in bello liceat, qva naturæ, qva divino, qva gentium jure. Narrat officiorum primo Cicero, in Pompilii imperatoris exercitu militasse Catonis Censorii filium, sed mox dimissam legionem, in qva is militabat, Catonem scripsisse ad Pompilium, ut, si eum vellet remanere in exercitu, secundo eum sacramento militiæ obligaret, addita causa, qvia, priore amisso, jure cum hostibus pugnare non poterat. Addit & ipsa Catonis ad filium verba ex epistola, qvibus eum monet, ut caveat, ne prælium ineat: neq; enim jus esse, qvi miles non sit, pugnare cum hoste*Sic & Chrysantam Cyri militem laudatum legimus, qvi hosti imminens repressit ensem, simul ac receptui canere audierat. & Seneca: *inutilis miles dicitur, qvi signum receptui datum negligit.* Ayal. de Jur. Bell. lib. 3. c. 5. n. 1. Plut. Qvæst. Rom. 39. & Marcello. De Ira c. 9.

***

-*Sic & Chrysantam*) Vide Xenophontem Cyri Institutione. Ayalam lib. 3. c. 10. n. 6. iib. 3. c. 10. n. 6.

2. Sed fallantur, qvi venire hoc putant ex jure gentium externo: nam, id si species, sicut rem hostilem cuilibet occupare licet, ut supra † ostendimus, ita & hostem occidere: nam illo jure hostes pro nullis habentur. Venit ergo, qvod Cato monebat, ex disciplina militari Romana, cujus ea lex erat, Modestino notante, ut, qvi mandata non servasset, capite puniretur, etiamsi res bene cessisset: mandata autem non servasse intelligebatur etiam, qvi extra ordinem sine ducis imperio in hostem pugnasset, ut Manliana (*a*) imperia nos docent: nimirum qvia si id temere liceat, aut stationes (*b*) deserentur, † Lib. III. c. 6. L. 3. Desertorem. §. 15. D. de Re milit. Liv. Lib. VII. (*a*) Not. ad L. 1. c. 3. §. 11. n. 2. (*b*) h. L. 1. c. 4. §. 13. n. 2.

rentur, aut etiam, progrediente licentia, exercitus parsve ejus * inconsultis prælii implicaretur, qvod omnino cavendum erat. Itaqve Sallustius, ubi Romanam disciplinam describit, *in bello*, inqvit, *sæpius vindicatum in eos, qvi contra imperium in hostem pugnaverant, qviqve tardius revocati prælio excesse-rant.* Laco qvidam, cum hosti imminens audito receptûs signo ictum repressisset, causam reddidit: *ὅτι βέλτιον ἐστὶ τὸν φονεύειν τὸν πείθεσθαι τοῖς ἄρχουσι: qvia præfectis parere satius est, qvam hostem occidere.* Et Plutarchus, cur, qvi militia solutus est, occidere hostem non possit, causam reddit, qvod legibus militaribus non teneatur, qvibus teneri debeant pugnaturi. Et apud II. 6. Arrianum Epictetus memoratum modo Chrysantæ factum referens: *ὅτι περιγλαίτερον ἔδοξεν αὐτῷ τὸ τοῦ στρατηγοῦ πρόσταγμα, ἢ τὸ ἴδιον ποιεῖν: tanto illi potius videbatur ducis, qvam suam voluntatem, exequi.*

***

Inconsultis prælii implicaretur) ita Avidius Cassius causam sententiæ suæ reddebat: *Evenire potuisse, ut essent insidiæ*, narrat Volcatius.

†††

Stationes deserererentur) *Vid. Layman. Theol. Moral. l. 2. tr. 3. cap. 12. n. 18. pag.* 227. & ea, qvæ diximus *ad l. 1. c. 4. §. 7. num. 2. pag.* 137.

3. At jus naturæ & internum si respicimus, videtur in bello justo cuilibet concessum ea facere, qvæ parti innocenti intra justum bellandi modum profutura confidit: non etiam res captas suas facere, qvia nihil ipsi debetur: nisi forte pœnam justam exigat communi hominum jure. Qvod postremum, Lib. II. c. 20. §. 3. n. 1. §. 10. n. 1. 6. 7. Serv. ad VIII. Æneid. qvomodo per Evangelii legem restrictum sit, ex his, qvæ supra à nobis tractata sunt, intelligi potest.

4. Mandatum autem esse potest aut generale, aut speciale. Generale, ut in tumultu apud Romanos Consul dicebat: *qvi Rempublicam salvam volunt, me sequantur.* Imo & singulis interdum subditorum jus datur occidendi, † Conf. l. 3. c. 3. §. 9. †† l. 3. c. 7. §. 1. 1. C. qvando liceat unicuiq; L. 1. & 2. etiam extra sui tutelam, ubi id publice expedit.

II. 1. Speciale mandatum habere possunt non hi tantum, qvi stipendia percipiunt, sed & qvi suo sumtu militant, & qvi, qvod plus est, suo sumtu partem belli administrant, ut qvi naves instruunt ac sustentant suis impendiis, † l. III. c. 6. §. 24. qvibus vice mercedis concedi solet, ut capta sua faciant, sicut † alibi diximus. Id vero, qvatenus procedat illæsa justitia interna & caritate, non immerito qværitur.

2. Justitia aut hostem respicit, aut ipsam civitatem, cum qva contrahitur. Hosti diximus eripi posse possessionem rerum omnium, qvæ bellum alere possunt, securitatis causa, sed hoc sub onere reddendi: ipsum vero dominium ad compensationem usqve ejus, qvod aut ab initio belli, aut ex post facto civitati justum bellum gerenti debetur; sive res sint civitatis hostilis, sive singulorum, etiam per se innocentium: bona vero nocentium etiam. Fient ergo res hostiles

†† l. 3. c. 13. §. 1. n. 1. vi eorum gaudent. ierunt in hypothesi hic non ita. 86 ipsiliten applia ex pœnæ causa adimi & acqviri capientibus posse. eorum,

§. 1. n. 4 (a) Cui simile expansio Vexilli Muhamedis
apud turcas, qd omnes tenentur sequi, unde non
expenditur, nisi in extrema necessitate. Et in re-
gno Poloniae litera universales, quibus jubetur
universa nobilitas egredi in bellum.
porro, similis est ~~tex~~ vice illa Rokos apud Polonos
sed a nobilitate tantum audita, quo universi
nobiles ad consurgendum pro vindicandis liber-
tatibus suis convocantur relictis senatoribus et
rege, sed non probanda, quia saepe contra re-
gem audita exemplum habemus. ao 1537. sub
Sigismundo. 1.

§ 4 (a) tangitur hic quaestio de direptionibus et ex-
cursionibus l. 3. c. 6. §. 12. n. 2. quas neq. propa-
cimus, quoniam sunt quaestus ex temporum infelici-
tate, q. causa etiam cur bona illa raro ad ter-
tium veniant, benedictio divina non non po-
tuit accedere, quoniam sunt quaestus ex ali-
ena calamitate

eorum, qvi belli partem suo sumtu administrant. qvod hostes attinet hactenus, ut is, qvem expressi, modus non excedatur, qvod æqvo arbitratu æstimandum est.

III. Adversus suam autem civitatem justum justitiâ internâ id ipsum erit, si contractui æqvalitas insit, hoc est, si sumtus & pericula tanti sunt, qvanti prædæ alea: nam si hæc spes multo pluris valeat, reddendum erit civitati, qvod supererit, perinde ac si qvis nimium vili pretio jactum incertum qvidem, sed tamen facilem & magnæ spei, emisset. Lib. II. c. 1. §. 16.

IV. Ceterum, etiam cum justitia strictè dicta non lædit, est, ut peccetur adversus id officium, qvod in aliis diligendis consistit, præsertim qvale, Christiana lex præscribit, ut si appareat, talem prædationem præcipue nocituram non hostium universitati, aut regi, aut his, qvi per se sontes sunt, sed innocentibus; & qvidem adeo, ut eos detrusura sit in summas calamitates, in qvas etiam eos, qvi privatim nobis debent, conjicere immisericordiæ foret. Qvod si ad hæc accedat, ut ea deprædatio neqve ad finem bello imponendum, neqve ad hostium publicas vires accidendas notabile aliqvod momentum habeat, tum vero probo homine, præsertim Christiano, indignus censeri debet *qvæstus ex sola temporum infelicitate. Syl. in verbo bellum, n. 8. vers. 5.

***

Qvæstus ex sola temporum infelicitate) Nam & Crassum hoc nomine culpat Plutarchus: *τὰ πλεῖστα τάτων ἐκ πυρὸς συνήγαγε καὶ πολέμου, πᾶσι κοινοῖς ἀτυχίας προσόδῳ τῇ μεγίστῃ χρησάμενος. Pleraqve horum ex igne belloqve rapuit, nihil magis lucro habens, qvam communes calamitates.*

V. Evenit autem interdum, ut occasione belli publici nascatur bellum privatum, puta si qvis in hostes inciderit, & vitæ aut rerum adeat periculum, qvo eventu ea erunt observanda, qvæ de concesso tuendi se modo alibi diximus. Solet & conjungi auctoritas publica cum privata utilitate: ut si qvis magno ab hostibus damno affectus impetret jus ex rebus hostium damna sarciendi: qvod jus definiendum est ex iis, qvæ de pignorationibus supra à nobis sunt tradita. Lib. II. c. 1. Lib. III. c. 2. §. fin. c. 10. §. 4. c. 17. §. 2. n. 6.

VI. At si qvis miles, aut alius etiam, in bello justo ædificia hostium incenderit, agros vastaverit, atqve id genus dederit damna, non justus, adde cum neqve necessitas subesset, neqve justa causa, teneri eum ad sarcienda damna recte à Theologis est proditum. Merito autem addidi, qvod ab illis omissum est, si justa causa non subsit. nam ea si adsit, tenebitur forte suæ civitati, cujus leges transgressus est; non item hosti, cui nullam fecit injuriam. Non dissimile est, qvod Carthaginiensis qvidam Romanis, Annibalem dedi postulantibus, respondebat †: *Non, privato publicove consilio Saguntum oppugnatum sit, qværendum censeo: sed utrum jure an injuria. nostra enim hæc qvæstio atqve animadversio in civem nostrum est, nostro an suo fecerit arbitrio: vobiscum una disceptatio est, liceritne per fœdus fieri.* Syl. in verbo bellum, p. 1. † ap. Liv. lib XXI. c. XIII.

†††

Teneri eum ad sarcienda damna) *Consentit Molin. de J. & J. tract. 2. disp. 101. n. 2. & 3. pag. 414.* hoc pacto distingvens: Ut verò, innuit ille, intelligatur, qvando ex eo capite consurgat obligatio restituendi hostibus damnum, qvod sine legitima autoritate datum sit, & qvando non, attendendum est ad finem denegationis autoritatis. Namqve si finis sit, ne hostibus nocumentum inferatur, aut non nisi usqve ad certos limites, qvia id postulat æqvitas, aut justitia belli, vel pietas Christiana, præsertim qvando bellum cum Christianis geritur: tunc sanè qvicqvid damni sine legitimâ autoritate datum fuerit, hostibus ipsis est restituendum. Exemplum habemus in exercitu, qvem sub Albano Duce Anno 1580. Philippus Hispaniarum Rex, misit in Lusitaniam. Qvod si verò finis, ob qvem autoritas denegatur, non est, ne damnum hostibus inferatur, sed solum est, ut disciplina militaris servetur, & ne, dum imprudenter qvis aliqvid aggreditur, vel ipse, vel exercitus damnum recipiat, aut ne, dum aliqvi prædas in hostes exercere volunt, illis assuefacti piratæ adversus suos evadant, aut aliâ simili de causâ, tunc sanè damnum, qvod hostibus datum fuerit, neqvaqvam est illis restituendum.

CAPUT XIX.

De fide inter hostes.

I. Fidem deberi hostibus qvibusvis.
II. Refellitur sententia, qvæ prædonibus & tyrannis fidem servandam negat.
III. Solvitur argumentum sumtum ex eo, qvod tales pœnam merentur; & ostenditur hoc non considerari ubi tanqvam cum tali actum est.
IV. Non obstare, qvod promissio metu extorta sit, si ei qvi promisit metus illatus non sit:
V. Aut si juramentum accesserit, qvanqvam id adversus prædonem impune, qvod homines attinet violatur.
VI. Eadem aptata ad subditos bellantes.
VII. Specialis difficultas circa promissa subditis facta ob supereminens dominium tractatur:
VIII. Et ostenditur talia promissa firmari civitatis jurejurando:
IX. Aut si tertius se interponat cui fiat promissio.
X. Mutatio status publici qvomodo fiat.
XI. Metus exceptionem ad bellum solenne juris gentium non pertinere:
XII. Qvod intelligendum de metu tali, qvem jus Gentium agnoscat.
XIII. Servandam fidem & perfidis:
XIV. Non si conditio deficiat: qvod locum habere si alter parti pactorum non stet.
XV. Nec si justa compensatio opponatur:
XVI. Qvamvis ex alio contractu:
XVII. Aut damno dato.
XIIX. Imo & ex pœna:
XIX. Qvomodo hæc in bello locum habeant.

I. 1.

QVid qvantumqve in bello liceat, diximus partim inde spectari, partim ex promisso antecedente. Parte priore absoluta restat posterior, qvæ est de fide hostium inter se. Egregium est consulis Romani Silii Italici dictum:

Lib. XXV.

Optimus ille
Militiæ, cui postremum primumq; tueri
** Inter bella fidem.*

Xeno-

D. l. n. 2 (a) Ratio Grotij hic data, qd promissa
obligentur, etiam si
Vulpianus Collegio Grotiano
hoc jure non male non
hoc jure non male non
hoc jure non male non

Xenophon oratione de Ageſilao, ὅτω μέγα καὶ καλὸν κτῆμα τοῖς τε ἄλλοις ἅπασι καὶ αἰδεῖσθαι στρατηγῶ, τὸ ὅσιόν τε καὶ πιστὸν εἶναί τε καὶ ὄντα ἐγνῶσθαι. *Tanta tamq; præclara res eſt in omnibus quidem, ſed præcipue in ducibus, religionis & fidei obſervantes eſſe atque haberi.* Ariſtides Leuctrica qvarta: ἐν εἰρήνῃ καὶ σπονδαῖς μάλιστα οἱ τὰ δίκαια πεῖν βουλόμενοι κρίνονται: *in pace aliisq; publicis conventionibus ſervandis maxime ſpectantur, qvi juſtitiæ ſtudent.* ut enim recte dixit Cicero de finibus qvinto, *nemo eſt, qvi non hanc affectionem animi probet atq; laudet, qva non modo utilitas nulla qværitur, ſed contra utilitatem etiam conſervatur fides.*

***

Inter bella fidem) Archelaus Philoſophus apud Appianum Civilium IV. σπονδαῖς δὴ τοῖς ὅρκοις ἐσπένδεσθε, καὶ δεξιὰς ἐπήχθε, αἳ καὶ τοῖς πολεμίοις ἰσχύουσι: *fœdera juraſtis, dediſtis dexteras, qvæ etiam inter hoſtes valent.* Laudat hujus virtutis nomine Africanum minorem Diodorus Siculus in Excerptis Peireſianis.

2. Publica fides, ut apud patrem eſt Qvintilianum, inter armatos hoſtes inducias facit, deditarum civitatum jura conſervat. Apud eundem alibi: *Fides ſupremum rerum humanarum vinculum eſt: ſacra laus fidei inter hoſtes.* Sic & Ambroſius: *Liqvet igitur, etiam in bello fidem & juſtitiam ſervari oportere.* Et * Auguſtinus: *Fides, qvando promittitur, etiam hoſti ſervanda eſt, contra qvem bellum geritur* Nimirum hoſtes, qvi ſunt, homines eſſe non deſinunt. At homines omnes, qvi ad rationis uſum pervenerunt, capaces ſunt juris ex promiſſo. Camillus apud Livium ait, ſibi cum Faliſcis eam eſſe ſocietatem, qvam ingeneravit natura. κοινωνὸν γὰρ τοῖς ἐμοῖς ἑταίροις ἡ φύσις ἐποίησε. Lib. II. c. 29. Epiſt. CCV. ad Bonif.

***

Auguſtinus) qvi idem argumentum late tractat epiſtola CCXV.

†††

Capaces ſunt juris ex promiſſo) Concludimus generaliter hoſti, injuſtum licet bellum inferenti, v. g. piratæ ac latroni, fidem publicam ſervandam eſſe, ita qvidem, ut hoc procedat, qvamvis pars altera ad fœdus ineundum, qvod in bellis plerumqve accidit, fere per vim injuſtam ad fœdus ineundum adacta fuerit. Rationes allegamus pro nobis militantes, qvæ maximâ ex parte in unum congeſſit *Laymann. l. c. num. 15. pag. 224. & ſeqq.* ubi etiam firmum rectè aſſerit, fœdus à Pontificiis cum hæreticis, uti nos calumniosè proſcindunt, initum ſervandum eſſe nec per Pontificis autoritatem reſcindi poſſe, *dict. 4. add. Hetomann. Qq. Illuſtr. 7. Ludov. D. 1. th. 4. lit. E.*

3. Ex hac autem ſocietate rationis & ſermonis naſcitur ea, de qva agimus, obligatio ex promiſſo. Neqve vero putandum eſt, qvia hoſti falſum eloqvi aut licere aut crimine vacare ex multorum ſententia ſupra † diximus, pari ratione hoc & ad fidem datam referri poſſe. Nam verum eloqvendi obligatio eſt ex cauſa, qvæ belli fuit anterior, & bello tolli forte aliqvatenus poteſt: at promiſſio per ſe jus novum confert. vidit hoc diſcrimen Ariſtoteles, † Lib. c. 15. §. 6. & §. 17. Nic. IV. 19.

qvum de veriloqvio agens ait: οὐ περὶ τοῦ ἐν ταῖς ὁμολογίαις ἀληθεύοντος λέγομεν, οὐδ' ὅσα εἰς ἀδικίαν καὶ δικαιοσύνην συντείνει, ἄλλης γὰρ ἂν εἴη ταῦτ' ἀρετῆς. *Non de eo loqvimur, qvi in conventionibus verax est, & in iis, qvæ ad justitiam & injustitiam pertinent: sunt enim hæc alterius virtutis.*

4. Pausanias Arcadicis de Philippo Macedone: στρατηγὸν ἀγαθὸν οὐκ ἄν τις ὀρθὰ καλέσειεν αὐτόν. ὅς γε καὶ ὅρκους θεῶν κατεπάτησεν ἀεὶ, καὶ σπονδὰς ἐπὶ παντὶ ἐψεύσατο πίστιν τε ἠτίμασε μάλιστα ἀνθρώπων. *Bonum eum Imperatorem nemo recte vocaverit, ut qvi pro more habuerit jusjurandum contemnere, fidem qvavis occasione violare, ita ut nulli homini fides vilior fuerit.* Valerius Maximus de Annibale: *Bellum adversus populum Romanum & Italiam professus adversus ipsam fidem acrius gessit, mendaciis & fallacia, qvasi præclaris artibus, gaudens, qvo evenit, ut alioqvi insignem sui memoriam relicturus in dubio, majorne vir an pejor haberi deberet, poneret.* Apud Homerum semet accusant adacti conscientia Trojani:

Lib. IX. cap. VI. §. ult.

Ili. X.

Νῦν δ' ὅρκια πιστὰ
Ψευσάμενοι μαχόμεσθα τῷ οὐ νύ τι κάλλιόν ἐστι.
Rumpentes federa sacra
Juratamq́ fidem pugnamus, non qvibus est fas.

II. 1. Et supra jam diximus, non recipienda illa Ciceronis: *Nulla nobis societas cum tyrannis, sed potius summa distractio est.* Item: *Pirata non est ex perduellium numero definitus: cum hoc nec fides esse debet, nec jusjurandum commune.* De tyranno etiam Seneca: *Qvicqvid erat qvo mihi cohæreret intercisa juris humani societas abscidit.* Ex qvo fonte error Michaëlis Ephesii profluxit, qvi ad qvintum Nicomachiorum dixit, in tyranni uxorem * adulterium non committi: qvod ipsum pari errore qvidam * Judæorum magistri de alienigenis dixerunt, qvorum conjugia pro nullis habent.

Lib. II. cap. 13. §. 15. n. 1. c. 20. §. 40. n. 3. Lib. VII. de Benef.

***

Adulterium non committi) Seneca in Excerptis IV, 7. *Non putans adulterium, uxorem tyranni polluere: sicut nec homicidium, tyrannum occidere.* Julius Clarus in §. Homicidium. num. 56. feminam bannitam impune adulterio corrumpi censuit.

Judæorum magistri) Rabbi Levi Ben-Gerson & Rabbi Salomo ad Levit. XX, 10.

2. Atqvi belli piratici magnam partem Cn.* Pompejus pactionibus confecit, vitam illis pollicitus, & sedes, in qvibus sine rapto viverent. Et tyranni interdum libertatem reddiderunt, impunitatem pacti. Cæsar belli civilis tertio, à Romanis ducibus cum prædonibus & fugitivis, qvi in Pirenæis erant montibus, actum de compositione, scribit, qvis dixerit, si qvid convenisset, nullam inde exstituram fuisse obligationem? Non habent qvidem ista specialem istam communionem, qvam inter hostes in bello solenni & pleno intro-

§. 4 (a) Rs. quare promissa huiusmodi non servetur Rs. ob defectum, qui adest a parte promissarij, qui non habet ius acceptandi, pacta n. in se continent translationem mutuam, ille a. qui metum intulit, vendicat sibi rem transferendam quam in potestate non habet, nec quod quis regerat, consensum hic adfuisse Rs. (1) consensum in moralibus non sufficere, eodem n. obligaremur rebus vellicitis, si ea pacisci oportuisset (2) Consensum factum quidem, sed non in praestanda sed et in accipienda re aliqua quae tum promissarij notis praestare nequit nec nos proprie consensisse praesumendum plura. Vide L. 2 c. 11. §. 4.

introduxit jus gentium: at qvia homines sunt, communionem habent juris naturalis, ut recte disserit Porphyrius libro de non esu animalium tertio, ex qvo nascitur, ut pacta servanda sint. Sic Diodorus fugitivorum duci Apollonio à Lucullo fidem servatam memorat. Et Dio scribit, ab Augusto Crocotæ latroni persolutum pretium capiti ejus impositum, cum se ipse sisteret, ne fides violaretur. Lib. 36.

***

Pompejus pactionibus confecit) Sic improba Didii perfidia in Celtiberos ex rapto viventes.

III. 1. Videamus tamen, ecqvid à Cicerone non allatum proferri speciosius possit. Primum hoc est, qvod, qvi atrociter malefici sunt, neq; pars sunt ullius civitatis, hi à qvovis homine puniri possunt, si jus naturæ respicimus, ut alibi à nobis †† explicatum est. At qvi puniri possunt, ut vitam amittant, his & res & jura sua possunt auferri: sicut recte dixit idem † Cicero: *Non est contra naturam spoliare eum, si possis, qvem honestum est necare.* Inter jura autem est & hoc jus ex promisso qvæsitum: potest igitur & hoc in pœnam ei auferri. Respondeo, processurum hoc, si non tanqvam cum malefico actum, esset; at * si qvando cum tali, qva talis est, actum est, simul de remittenda, qvod hanc rem attinet, pœna actum censeri debet. qvia semper, ut alibi diximus, ea sumenda est interpretatio, qvæ cavet ne actus in vanum recidat. †† I. 3. c. 20. §. 3. & §. 40. † Off. III. h. L. 3. c. 5. §. 1. Lib. II. c. XVI. §. 7. seqq. † l. c. §. 1. n. 2.

***

Si qvando eum tali, qva talis, actum est) Terentius in Adelphis: Act. II. Sc. I. v. 34.

Leno sum, fateor: pernities communis adolescentium:
Perjurus, pestis: tamen tibi à me nulla est orta injuria.

vide hac de re scriptorem de compositione pacis inter Principes & ordines imperii.

2. Non male apud Livium Nabis, cum tyrannidem ipsi objiceret Qvintius Flaminius; *De nomine hoc respondere possum, me, qvaliscumq; sum, eundem esse, qvi fui, cum tu ipse mecum T. Qvinti societatem pepigisti.* Et mox: *Jam feceram hæc, qvaliacumqve sunt, cum societatem mecum pepigistis.* Addit, *si qvid ego mutassem, mihi meæ inconstantiæ: cum vos mutetis, vobis vestræ ratio reddenda est.* Locus est non dissimilis in oratione Periclis ad cives suos apud Thucydidem: *τὰς πόλεις αὐτονόμους ἀφήσομεν, εἰ καὶ αὐτονόμους ἔχοντες ἐσπεισάμεθα. Civitates socias liberas esse patiemur, si tales fuerunt, qvo tempore factum est fedus.* Lib. XXXIV. cap. XXXI.

IV. Deinde objici potest, qvod alibi diximus, eum, qvi metu causam dedit promisso, teneri liberare promissorem, qvia damnum dedit per injustitiam, id est per actum pugnantem & cum natura libertatis humanæ, & cum natura actus, qvi liber esse debuit. Hoc vero, sicut fatemur interdum locum habere, ita non ad omnia promissa prædonibus facta pertinet. nam ut, Lib. II. c. XI. §. 7. n. 3. c. 17. §. 17. Vid. Pufendorf. p. 344 et seqq.

cui

cui promissum quid est, ad liberandum promissorem teneatur, opus est, ipse metu injusto causam promisso dederit. Si qvis ergo, ut amicum vinculis eximeret, promiserit pretium, tenebitur: huic enim metus illatus non est, qvi ad contrahendum sponte venit.

V. Adde qvod & qvi injusto metu coactus † promisit, teneri potèrit, accedente jurisjurandi religione; nam inde, ut alibi diximus, †† homo non homini tantum, sed & Deo, obstringitur, adversus qvem metus exceptio non est. Verum tamen est, ex tali vinculo solo promittentis heredem non teneri, qvia in heredem transeunt, qvæ in humano sunt commercio ex primæva dominii lege, at in his non est jus illud Deo qvæsitum, qva tale. Iterum illud qvoqi ex superioribus ††† repetendum est, si qvis fidem juratam aut injuratam prædoni datam violet, eum eo nomine pœnam apud alias gentes non debiturum: qvia odio prædonum placuit gentibus, qvæ adversus eos etiam viriose committuntur, dissimulare.

VI. Qvid dicemus de subditorum bellis adversus Reges aliasqi summas Potestates? His, etiamsi causam per se non injustam habeant, jus tamen pervim agendi deesse ostendimus alibi. Potest interdum & tanta esse aut causæ injustitia, aut resistendi improbitas, ut puniri graviter possit. Tamen si qva si cum desertoribus aut rebellibus actum sit, pœnâ promisso opponi non potest, secundum ea, qvæ modo † diximus. Nam & servis fidem servandam veterum pietas existimavit, credito Lacedæmonios iram divinam expertos, qvod Tenarenses servos contra pacta occidissent. Et Diodorus Siculus notat fidem servis datam in fano Palicorum nunqvam à qvoqvam domino fuisse violatam. Metus autem illati exceptio & hic poterit elidi interposito jurejurando, sicut * M. Pomponius tribunus plebis jurejurando obstrictus servavit, qvod L. Manlio metu coactus promiserat.

***

M. Pomponius tribunus plebis) *Juravit tribunus, nec fefellit, & causam accusationis remisse concioni reddidit. Nulli alii licuit impune tribunum in ordinem redigere;* Seneca de Beneficiis III. c. 37.

VII. Sed hîc, supra priores, specialem difficultatem facit jus legis constituendæ & jus supereminens dominii † in res subditorum, qvod civitati competit, & ejus nomine à summam potestatem habente exercetur. Id enim jus ad omnes spectat res subditorum, qvidni etiam ad jus ex promisso bellico natum? qvod si conceditur, videntur inanes fore omnes tales pactiones, ac proinde belli, nisi per victoriam, finiendi spes nulla. Sed notandum contra est, jus illud supereminens non promiscue competere, sed qvatenus communiter expedit in regimine non dominico, sed civili, etiam regio. Plerumqve autem communiter expedit, pacta talia servari, qvo ea pertinent, qvæ de præsenti statu tuendo alibi †† dicta à nobis sunt. Adde, qvod, ubi

§. 5. (a) Juramentum in se nullum est, nisi obligatio praecedat uti plurib. deducemus l. 2 c. 13 §. 15. at si fit de reb. in potestate nostra positis, satis est id servare non quidem ob obligationem praecedentem sed in honorem divini numinis. Cum deo n. nunquam reverenter satis agere possumus adeoque satis est jacturam aliquam pati quam honor divino aliquid detrahere

Ff. An juramentum latroni praestitum de non prodendo illo servandum sit. Ff. neg. se. nisi quatenus superiori id placiturum esset. l. 2. c. 13. §. 20. n. 2.

§. 6. (b) Ff. an unquam juste possit esse causa subdito contra regem qua rex est. Ff. jure interno esse quidem posse, sed non jure externo, hoc n. liberent contradicere id fieri nequit.

§. 6. (c) Hinc eiusmodi pacificationes q. cum subditis inveniuntur vere pacificationes non sunt. Velut. n. subditus jus belli non habet ita nec jus pacem faciendi, nihilominus majoris boni causa integra manent, quia si secus fieret, evenirent, ut nihil certi esset inter principem et subditos. Imo princeps eiusmodi mutamenta propriae securitatis contellit, fiduciam et genere humano tollit, nemo n. eorum facile firmam habiturus. In honorem regis edicta vocant. Vid. Credit. Pol. c. 15.

§. 4. (d) Ff. an pacificationes cum subditis initae ex jure dominii eminentis tolli possint. Neg. Quia dominium eminens velut jus majestatis comprehenditur ita non magis locum p. invenire quam ipsa summa potestas. aliaq. majestatis jura, quae in pactis huiusmodi veluti suspensa sunt quia subditos fictione quadam sibi pares non inferiores principis constituit. Sic Galli contra reformatos excipiunt: Edictum Nannetense et similia a rege datum esse ab eo revocari posse sed neg. non n. Edictum

aut 2 ex e propriae sed pactum a rege datum a subditis acceptatum eoq. servandum quia rex per fictionem quandam subditis aequalem et subditos sibi pares constituit. praetera dominium eminens leges accipit ex natura necessitatis. quae nunquam eo alienari tollit sed tantum suspendit. Unde si in. pacta talia aliquandiu tanquam in suspenso manerent tolli n. non possent sed ex pirante necessitate reviviscunt et redintegrantur.

§. 9. (a) ut naturali inter omnes homines cognatione, per quam communis omnium hominum causa dicitur Conf. prol. §. 14.

ubi hujus dominii usum res exigit, compensatio † tamen facienda est, ut infra latius explicabitur. † h. c. §. 15. seq.

VIII. 1. Præterea possunt pacta sanciri jurejurando, nec tantum à Rege aut Senatu, sed & ab ipsa Civitate, qvomodo in leges suas Lacedæmonios jurare fecit Lycurgus, Athenienses Solon, &, ne personarum mutatione jus jurisjurandi intercideret, repeti qvotannis jusjurandum. Id enim si fiat, omnino ne publicæ qvidem utilitatis causa recedendum à promisso erit: nam & de suo cedere civitas potuit, & verba possunt ita esse aperta, ut nullam exceptionem admittant. Valerius Maximus Athenas ita alloqvitur: *Lege legem, qvæ te jurejurando obstrictam tenet.* Romani hoc genus * leges sacratas appellabant, per qvas ipse Populus Romanus, ut Cicero pro Balbo explicat, religione obligabatur. Lib. V. c. 3.

***

Leges sacratas appellabant) Vide Manutium de Legibus.

2. Est ad hanc rem pertinens disputatio per se obscurior apud Livium libro tertio, ubi ex sententia multorum Juris interpretum ait tribunos † esse sacrosanctos, non etiam ædiles, judices, decemviros, qvorum tamen, si cui noceretur, id non jure fieret. Causa discriminis est, qvod ædiles atq; alii lege sola defendebantur: qvod autem postremum populus jussisset, id ratum erat, manente tamen lege nemini contra agere jus erat. at tribunos religio publica Populi Romani tuebatur, nam jusjurandum intercesserat, qvod ab his ipsis, qvi juraverant, salva religione tolli non poterat. Dionysius Halicarnassensis libro sexto: Βροῦτος ἐκκλησίαν συναγαγὼν συνεβούλευε τοῖς δημόταις ἱερὰν καὶ ἄσυλον, ἀποδεῖξαι τὴν ἀρχὴν νόμῳ τε καὶ ὅρκῳ βεβαιοῦντας αὐτῷ τὸ ἀσφαλὲς, ἐδόκει ταῦτα πᾶσι. *Brutus concione advocata auctor Qviritibus fuit, ut magistratum hunc non lege tantum, sed & jurejurando inviolabilem redderent, qvod omnibus placuit.* Hinc lex illa sacrata appellatur. Ideoq; improbatum fuit bonis* ctum Tiberii Gracchi, cum Octavio tribunatum abrogavit, dicens, tribunitiam potestatem à Populo habere sanctimoniam, non adversus populum. Ergo, ut diximus, jurejurando & Civitas & Rex obstringi poterunt, etiam in causa subditorum. † L. I. c. IV. §. 7. n. 6.

***

Factum Tiberii Gracchi) Vide id late narratum Plut. in ejus vita.

IX. Sed & tertio, qvi metum non † intulit, promissio valide fiet: nec scrutabimur, qvid aut qvatenus ejus intersit, qvæ juris Romani sunt subtilitates. Natura enim omnium hominum interest, ut hominibus aliis consulatur. Sic Philippo, * pace cum Romanis inita, jus sæviendi in Macedonas, qvi in bello ab eo defecerant, ademptum legimus. Liv. L. XXXIX. † L. II. c. XI. §. 7. n. 1.

***

Pace cum Romanis inita jus sæviendi in Macedonas, qvi in bello ab eo defecerant, ademptum legimus) Est simile exemplum apud Parutam lib. VI.

Lib. I. c. III. §. 17. & seq.

X. Sed &, qvemadmodum probavimus alibi, status mixtos interdum existere, sicut de statu puro in purum, ita & in mixtum transiri pactis potest: ita ut, subditi qvi fuerant, incipiant summum habere imperium, aut certe partem ejus, etiam cum libertate partis ejus vi tuendæ.

XI. 1. Bellum vero solenne, id est publicum utrinqve & indictum, sicut alia habet peculiaria in jure externo posita, ita & hoc, ut, qvæ in eo bello aut ejus finiendi causa promittuntur, adeo sint valida, ut ex causa metus injuste illati invito eo, cui promissa sunt, in irritum deduci non possint: qvia sicut alia multa, qvantumvis vitio non carentia, ex jure gentium pro justis habentur, * ita & metus, qvi tali bello utrinqve infertur, qvod ni id placuisset, bellis talibus, qvæ valde sunt freqventia, nec modus nec finis potuisset imponi: qvod tamen fieri interest humani generis. Et hoc potest intelligi jus illud esse bellicum, qvod cum hoste servandum ait Cicero, cui & alibi dictum, hostem in bello jura retinere, scilicet non tantum naturalia, sed & qvædam ex gentium consensu orta.

De Off. III. Verr. IV.

***

Ita & metus qvi tali bello utrimqve infertur) Vide dictum scriptorem de compositione pacis.

2. Neqve tamen hinc seqvitur, eum, qvi tale qvid bello injusto extorsit, salva pietate salvis viri boni officiis posse retinere, qvod accepit, aut etiam cogere alterum, ut stet pactis, sive juratis sive injuratis. Intus enim, & ipsâ rei naturâ id injustum manet: neqve interna hæc injustitia actus tolli potest, nisi ex novo & vere libero consensu.

XII. Ceterum, qvod metum dixi haberi pro justo, qvi bello solenni infertur, * de eo metu intelligi debet, qvem jus gentium non improbat. Nam si stupri inferendi metu extortum sit qvippiam, aut alio terrore contra datam fidem, verius erit, rem constitutam intra jus naturale: qvia jus gentium ad talem metum suam vim † non porrigit.

Conf. h. l. c. V. §. 19. n. 1. seq.

***

De eo metu intelligi debet, qvem jus gentium non improbat) Sic nihil prodest extorqventi promissio, qvam legato capto is extorsit; Mariana XXX.

XIII. 1. Servandam autem fidem etiam perfidis & nos in generali tractatione supra †† diximus, & idem docet Ambrosius: qvod haud dubie porrigendum ad hostes qvoqve perfidos, qvales Pœni, qvibus Romani fidem sancte servaverunt. *Senatus non eos, qvibus hoc præstabatur, aspexit*, ait in hoc argumento Valerius Maximus. Et Sallustius: *Bellis Punicis omnibus, cum sæpe Carthaginenses & in pace & per inducias multa nefanda facinora fecissent, nunqvam ipsi per occasionem talia fecere.*

†† Lib. II. c. XIII. §. 16. n. 1.

Liv. VI. c. 6.

2. Appianus de Lusitanis fœdifragis, qvos Sergius Galba, nova pactione deceptos, trucidaverat: ἀπιστίᾳ μὲν ἄρα ἀπιστίαν μετιὼν, οὐκ ἀξίως ἢ ῥωμαίων μι-

§. 10. (a) Licet et regimine Monarchico Aristocraticum fiat, nihilominus pacta servanda sunt quia manet eadem respubl. seu consocatio juris et Imperij quamvis eius forma externa seu modus repraesentandi mutetur.

§. 11. n. 1 (b) Q. an in bello partes bellantes aliquid metu fecisse causam possint. Resp. quia in statu bellico utrinque per vim agitur, ubi par jus ad vim est, ibi metum causam abjecti est animi.

§. 11. n. 1 (c) Exemplum in pace Roschildensi, quam Daniae Rex ad extremas angustias redactus a rege Suedia amplexus ao. 1658 Et licet pacta privatorum metu facta nulla sunt quoad publicas pacificationes tamen aliter obtinet (1) quia illic superior est qui de inhabilitate pacti cognoscere et hic vero non (2) quia sic bellis nec modus nec finis fuit imponi posset. Grotius l. 3 et 2. Cons. 2. 2. c. 41. §. 4. n. 1.

§. 13. n. 1 (d) Mens Grotij hic est servandam fidem perfidis cum limitatione tamen sc. in illo negotio, in quo cum ambo obligati essent, uno v. servante fidem, nec alter obligatus secundum tritum sermone illud proverbium frangenti fidem fides frangatur. et idem in §. 14. Obligatio omnium hominum ad ipsos quoslibet homines qua tales et reciproca ita ut si ab una parte abrumpatur et pro officijs humanitatis hostilia reponantur. (sic si in illo negotio fides frangatur laeditur vicinus alienum, alteri quoque non amplius sit integrum amice cum ista agere. Cons. L. 3. c. 1. §. 2. n. 1. b et §. 4. n. 1. a.

§. 14. (b) Contigit hoc. ao. 1673. cum Germani Treverim expugnarent, promiserunt militibus Gallicis. Innocuum transitum, cum ea conditione ut sub praesidio Luneburgensium emigrarent, quorum velent, quod etiam ab illis acceptatum, egressi v. ~~etiam~~ eum extra portam esent. milites se dispergebant, quod cum videret Luneburgenses, omnes trucidarunt. Sed annuente factum Dn. aff. promiserant eximi fidem et innocuum transitum cum illa conditione tamquam ut emigrarent sub praesidio Luneburgensium, cum postea neglectum ab illis nec amplius obligati erant Germani, cum deficiente illa conditione;

§. 14 (a) Sic cum ao. 1673. Elector Brandenburgensis pacem iniret cum rege Galliae, et quasi etiam Belgae, pacem factam esse inconsultis sibi, an recte factum ab Electore Dn. aff. Elector. n. quidem obligatus erat ad bellum gerendum cum rege Galliae, quod etiam fecit, sed cum illa conditione et Belgae quotannis certam summam solverent, quod cum neglectum a Belgis, neque obligatus erat amplius Elector. deficiente illa conditione

§. 14 (c) Exemplum in pacificationibus Londinensi ao. 1664 inter Belgas et anglos. et ao. 1648 in Monasteriensi inter Belgas et Hispanos.

μιμούμενος βαρβάρους. *Perfidia perfidiam ultus contra Romanam dignitatem barbaros imitabatur.* Eoqve nomine idem Galba postea à Libano tribuno plebis accusatus est: qvam rem narrans Valerius Maximus, *Misericordia*, inqvit, *illam qvæstionem, non æqvitas, rexit:* (male editur *texit*) *qvoniam, qvæ innocentiæ tribui non poterat absolutio, respectui puerorum data est.* Cato in Originibus scripserat, nisi pueris & lachrymis usus esset, pœnas eum daturum fuisse.

Lib. VIII. c. 2. Cic. de Orat. Lib. 1. & Bruto.

XIV. Sed simul sciendum est, duobus modis fieri posse, ut qvis à perfidia vacet, nec tamen id faciat, qvod promissum est; defectu scilicet conditionis, & per compensationem. Defectu conditionis non vere liberatur promissor, sed eventus ostendit, nullam esse obligationem, ut qvæ non nisi sub conditione contracta erat. Et huc referendus casus, si prior alter non implerit, qvod ex sua parte implere tenebatur. Nam unius ejusdemqve contractus capita singula alia aliis inesse videntur per modum conditionis, qvasi expressum esset, hæc ita faciam, si & alter faciat, qvæ promisit. Ideo Tullus Albanus respondens, *Deos testes facit, uter prius populus res repetentes legatos aspernatus dimiserit, ut in eum omnes expetant clades belli. Nec tenebitur pro socio*, ait Ulpianus, *qvi ideo renunciavit, qvia conditio qvædam, qva societas erat inita, ei non præstatur.* Hanc ob causam, qvoties alia mens est, solet diserte poni, ut, si contra hanc aut illam partem qvid fiat, cetera non eo †† minus rata maneant.

L. 14. si convenerit. D. pro socio.

†† L. 3. c. 20. §. 36. & 38. c. 21. §. 11.

XV. * Compensationis originem alibi † indicavimus, cum diximus, nos, si qvod nostrum est, aut qvod nobis debetur, conseqvi aliter non possumus ab eo, qvi nostrum habet, aut nobis debet, tantundem in re qvavis accipere posse: unde seqvitur, ut multo magis possimus id, qvod penes nos est, sive corporale est, sive incorporale, retinere. Ergo qvod promisimus, poterit non præstari, si non amplius valet, qvam res nostra, qvæ sine jure est penes alterum. * Seneca libro de beneficiis sexto: *Sic debitori suo creditor sæpe damnatur, ubi plus ex alia causa abstulit, qvam ex credito petit. Non tantum inter creditorem & debitorem judex sedet, qvi dicat, pecuniam credidisti? Qvid ergo? agellum, qvem non emeras, possides: æstimatione facta debitor discede, qvi creditor veneras.*

† h. c. §. VII. & Lib. II. c. VII. §. 2. n. 1. L. 3. c. 1. §. 2. n. 2. & c. 6. §. 1. n. 1.

***

Compensationis originem alibi indicavimus) Tertullianus Scorpiaco: *Nulli comparatio invidiosa est, in qva aut gratiæ aut injuriæ communis est ratio.*

Seneca libro de Beneficiis) cap. 4.

XVI. Idem erit si ex alio contractu is, qvicum negotium est, plus aut tantundem debet, idqve ego aliter conseqvi non valeo. In foro qvidem, ut * idem Seneca ait, actiones qvædam separantur, nec confunditur formula: sed illa

illa exempla, ut ibidem dicitur, certis † legibus continentur, qvas neceſſe eſt ſeqvi: lex legi non miſcetur: eundum eſt, qva ducimur. Jus gentium iſta diſcrimina non agnoſcit, ubi ſcilicet alia juris ſui obtinendi ſpes non eſt.

†t.t. D. & C. de Compenſat. ibiqve Dd.

***

Idem Seneca) eodem libro capitibus 6. & 7.

XVII. Idem dicendum erit, ſi qvi promiſſum urget, non contraxerit, ſed damnum dederit. * Seneca ibidem: *Colonum ſuum non tenet, qvamvis tabellis manentibus, qvi ſegetem ejus proculcavit, qvi ſuccidit arbuſta, non, qvia recepit, qvod pepigerat, ſed qvia, ne reciperetur, effecit.* Mox alia addit exempla: *Pecus abegiſti, ſervum ejus occidiſti.* *Deinde: *licet me comparare inter ſe, qvantum profuerit mihi qvisq; aut qvantum nocuerit; & tum pronunciare, utrum plus debeatur mihi, an debeam.*

***

Seneca ibidem) dicto cap. 4.

Deinde) dicto cap. 6.

XIIX. Poſtremo & qvod ex pœna debetur, ei, qvod promiſſum eſt, poteſt contribui, qvod eodem loco late explicatur. *Et beneficio gratia debetur, & injuriæ ultio; nec ego gratiam illi debeo, nec ille mihi pœnam: alter ab altero abſolvimur.* mox: * *comparatione facta inter ſe beneficii & injuriæ videbo, an etiam ultra mihi debeatur.*

***

Comparatione facta) eodem cap. 6.

XIX. 1. Sed ſicut, ſi qvid inter litigantes convenerit, ei, qvod promiſſum eſt, opponi lite manente non poterit, aut actio de qva lis erat, aut litis damna & impenſæ; ita nec manente bello compenſari poterit, aut id, unde ortum eſt bellum, aut qvicqvid bellico gentium jure fieri ſolet. Negotii enim natura, ne nihil actum ſit, oſtendit, conveniſſe ſepoſitis belli controverſiis. nam alioqvi nulla eſſet pactio, qvæ non poſſet eludi: nec forte male huc aptem, qvod * apud eundem, qvem jam laudavi aliqvoties, Senecam eſt: *Nullam excuſationem receperunt (majores) ut homines ſcirent fidem utiq; præſtandam. Satius enim erat, à paucis etiam juſtam excuſationem non accipi, qvam ab omnibus aliqvam tentari.*

L. 3. c. 9. §. 4. n. 2

***

Apud eundem, qvem jam laudavi aliqvoties, Senecam eſt) Beneficiis VII. 15.

2. Qvæ ergo ſunt, qvæ compenſari cum eo, qvod promiſſum eſt, poterunt? nimirum, ſi qvid alter, qvamvis ex alio contractu inter bellum inito, debet: ſi damnum dedit intra induciarum tempora: ſi legatos violavit, aut aliud qvid fecit, qvod inter hoſtes jus gentium damnat.

3. Obſervandum tamen, ut inter easdem perſonas fiat compenſatio, ac ne jus tertii cujusqvam lædatur; ita tamen, ut ſubditorum bona pro eo, qvod civitas debet, jure gentium obligata intelligantur, ut alibi diximus.

Libro III. c. 11. §. 2. Philoſt. Lib. III. c. 9.

4. Ad-

4. Addamus & hoc, generosi esse animi, stare foederibus etiam post aliqvid injuriæ †acceptum: qvo nomine sapiens Indus Jarchus laudabat Regem, qvi læsus à vicino foederato, ὃ παρέλυσε τὰς ὅρκας, ἕτω βεβαίως ὁμωμοκέναι φήσας, ὡς μηδὲ ὁπότε ἠδικεῖτο λυτεῖν αὐτὸν: *non discessit à jurata fide, ajens, tam sancte se juravisse, ut alteri ne post acceptam qvidem injuriam nocituris esset.* †L.3.c.20.§.38.

5. Qvæ vero de fide hostibus data incidere solent qvæstiones, ferme omnes solvi possunt, si adhibeantur regulæ supra traditæ, cum de vi, tum qvorum vis promissorum, tum speciali jurisjurandi, foederis: ac sponsionum, & de regum jure ac obligatione, deqve ambiguis interpretandis dissertavimus. Tamen, ut & antedictorum usus sit manifestior, &, si qvid præterea controversi est, discutiatur, specialium qvæstionum freqventiores atqve illustriores attingere non pigebit. Lib.II.c.XI. XIII.XV.XVI

CAPUT XX.

De fide publica, qva bellum finitur, ubi de pacis pactione, de sorte, de certamine condicto, de arbitrio, deditione, obsidibus, pignoribus.

I. Fidei inter hostes divisio ad ordinem sequentium.

II. Pacem facere in regio statu esse regis.

III. Qvid si rex sit infans, furiosus, captivus, exsul?

IV. In procerum aut populi statu jus pacis facienda esse penes plures.

V. Qvomodo imperium aut pars imperii aut regni bona pacis causa valide alienentur.

VI. Qvatenus ex pace per regem facta populus aut successores teneantur.

VII. Res subditorem pace concedi posse ob utilitatem publicam, sed cum onere damni resarciendi.

IIX. Qvid de rebus jam bello amissis.

IX. Non distingvi hic inter qvæsita jure gentium & jure civili.

X. Utilitatem publicam apud externos pro probata haberi.

XI. Regula generalis in pace interpretanda.

XII. In dubio credi conventum, ut res maneant, qvo sunt loco, qvod qvomodo accipiendum.

XIII. Qvid si convenerit, ut restituantur omnia in eum statum, qvo ante bellum fuerant?

XIV. Tunc, qvi sui juris cum essent sponte se alicui subjecerunt, non reddi.

XV. Damna bello data remissa in dubio censeri:

XVI. Non etiam qvæ ante bellum privatis debebantur.

XVII. Pœnas etiam ante bellum publice debitas in dubio remissas censeri.

XIIX. Qvid de jure privatorum ad pœnas?

XIX. Jus, qvod ante bellum publice obtendebatur, sed controversum erat, facile censeri remissum.

XX. Capta post pacem reddenda.

XXI. De pacto reddendarum rerum,

quæ bello captæ sunt regulæ quædam.
XXII. De fructibus.
XXIII. De nominibus regionum.
XXIV. De relatione ad pactum antecedens: & de eo per quem stetit.
XXV. De mora.
XXVI. In dubio interpretationem faciendam contra eum, qui leges dedit.
XXVII. Distinguuntur, novam bello causam præbere, & pacem rumpere.
XXVIII. Quomodo rumpatur pax faciendo contra id, quod omni paci inest:
XXIX. Quid si socii vim intulerint?
XXX. Quid si subditi? & quomodo eorum factum approbatum censeri debeat:
XXXI. Quid si subditi alii militent?
XXXII. Quid si subditis nocitum sit? ubi distinctio adhibetur.
XXXIII Quid si sociis? ubi item distinguitur:
XXXIV. Quomodo rumpatur pax faciendo contra id, quod in pace dictum est.
XXXV. An facienda distinctio capitum pacis.
XXXVI. Quid si pœna sit adjecta?
XXXVII. Quid si necessitas obstiterit?
XXXVIII. Pacem manere si id velit is, qui læsus est.
XXXIX. Quomodo rumpatur pax faciendo contra id, quod est de speciali natura cujusq; pacis.
XL. Amicitiæ nomine quid veniat?
XLI. Subditos & exules recipere an contra amicitiam sit.
XLII. Sorte quomodo bellum finiatur.
XLIII. Quomodo conducto certamine, & an id licitum.
XLIV. An factum regum populos hic obliget.
XLV. Quis victor censendus.
XLVI. Quomodo per arbitrium finiatur bellum, & arbitrium hic intelligi sine provocatione.
XLVII. Arbitros in dubio intelligi adstrictos juri;
XLVIII. Arbitros de possessione pronuntiare non debere.
XLIX. Quæ sit vis deditionis puræ.
L. Quod officium victoris circa eos qui sic se dedunt.
LI. De deditione conditionata.
LII. Obsides dari qui possint & debeant.
LIII, Quod jus in obsides.
LIV. An fugere obsidi liceat.
LV. An obses in aliam causam recte retineatur.
LVI. Mortuo eo, pro quo quis obses venit obsidem liberari.
LVII. Rege qui obsidem dedit mortuo, an obses teneatur?
LVIII. Obsides interdum principaliter obligari: & alterum ex alterius facto non teneri.
LIX. Pignorum obligatio qualis?
LX. Luendi jus quando amittatur.

I.

INter hostes quæ conveniunt, fide aut expressa, aut tacita constant. Fides expressa aut publica † est, aut privata. Publica aut summarum potestatum, aut inferiorum. Quæ summarum est potestatum, aut bello finem imponit, aut

† L. II. c. XV. §. I.

§. 2. (a) Conf. iterum cit. nist Brunn. de pace c. 6. sic legitur in Jure L. 1. ff. de Constitutionib. Innuyum genus imperatorem habere jus belli, ex. gr. civitas, imperatores habent jus belli, et per consequens jus pacis faciendi nostro vero tempore aliter se res habet coepit. et Imperator solo nomine belli gerendi, ideoq. nec pacem articulos pacis interpretandi, ac etiam ratificandi habet, ita quod singulare, quod habet in pace Osnabrug. art. 10. §. 2. Ferdinandum I., Electorem Saxoniae et Ferdinandum III. Regem Hungariae, ut ipsi pacem religionis ibidem constitutam tuerentur, et jure uterentur retardi pacem religionis. Osnabrug. art. 5. §. 34. ibi cautum Gratianopolitanum Regis Galliae qui tunc minorennis erat, per subscriptionem reginae matris tutricis et Gerardi Brunn. l. 1. th. 12.

§. 3. n. 1. (b) exempla habemus et (c) in pacificatione Osnabrug. art. 34. ibi cautum Gratianopolitanum Regis Galliae qui tunc minorennis erat, per subscriptionem reginae matris tutricis et Gerardi Brunn. l. 1. th. 12.

§. 3. n. 2. (c) talis lex in regno Hispaniarum Ferdinandum I., Electorem Saxoniae in §. 6. in Portugallia de rege majorennitatis ad exemplum, post publicatum habendo c. 14. in regno Sueciae Ferdinandum III. ao. 1629. de et in Imperio. 18.

§. 3. n. 1. (d) Exemplum eluxit in Francia Ludovico 14. rege Galliae capto a Carolo Lotharingiae duce, et detento Gerardo, pacto tunc facto, ut pax servata fuerunt. Non servata fuerunt pacta quod singulare, regem habere qui bella gerendi, et pactiones faciendi, se sine tradidit Francisco Gloriam consilium gerendi, et pactiones faciendi, se sine talia pacis. q. cui potestate quasi nexu ad publica. Vide. anglo, partes non erant. q. causa etiam cur tanta pacificationes., hac de causa, ne quid Sueciae pactis confirmata fuerunt. et ne pax et firmitati pacis, recepta ob ipse Mazarinus Cancellario Caroli detectum humanae potestatis, ne quis hoc praevideri, quae nunquam adigi vestro tempore, ut non tam cum regibus potuit ut subscriberet. v. g. vid. cum Republ. inierunt pacem. Brunn. et Gualterus ius l. 1. c. 11. disputi. Brunn. cit. c. 8. gloriam. agred 2 inrem. ad Appiani. g. 40 §. 42. hoc modo pacta firmis durant quia et segg.

§. 3. n. 1. (e) jus reservandi pactis verba cum Republicis, non solum non est ita et non ut cum illo solo pax inita. Carolus debuisse consensum populi consultum esse videatur, sic in Gallia adjungere. pace Westh. ao. 1648. cum rege et

§. 3. n. 2. (f) usum hoc habet Italia quasi hodie, nec regno Sueciae quoq. eo tempore non rege pacisci qui non in regnum ius quasi. Quippe Sabaudiae, cum Imperio sed tantum cum subditis, Italiae, quae illi non tum cum Imperatore Conf. Vita, sed Carolo. rege Galliae. q. n. quia in pacis. Hodiegnaeam legimus in art. 5. pacis Noscitis, non solum pro Imperatore solo sed et cum Imperio. vinculorum sed et ministrorum et subditis. Galliae pacem iniisse et in pacis torum in Italiam. item in pacis. Hanc regis subditorum. Italiae. Sabaudiae et regnorum sed et provinciarum regis. et in pacis. vid. art. 10. et hisce rum Italiae esse Mantuanes, Specialis

Sciat, quemadmodum sapientes se maxime adhuc in pacis. Dano Sueciae. ao. volverent 1654 non regis regni provinciarum sed

aut eo manente vim habet. In his, qvæ bellum finiunt, spectantur principalia & accessiones. Principalia sunt ipsa, qvæ bellum finiunt, sive actu suo, ut pactiones, sive ex consensu ad aliud relato, aut sortes, prælii exitus, arbitri pronuntiatio, qvorum illæ merè sunt fortuitæ, alia duo casum temperant cum viribus animi aut corporis, aut cum facultate judicante.

II. Pactiones inire, qvæ bellum finiant, eorum est, †† qvorum est bellum. rei enim suæ qvisqve moderator. Unde seqvitur, ut in bello utrinq; publico hoc eorum sit, qvi summi imperii exercendi jus habent. * Regis igitur hoc erit in statu vere regio, modo is rex etiam jus habeat non impeditum.

***

Regis igitur hoc erit) Mariana XXI, 1.

III 1. Nam rex, qvi ætatis est ejus, qvæ judicii maturitatem non habet, (qvod in regnis aliqvibus lege definitur, alibi probabilibus conjecturis erit æstimandum) qvi imminutæ mentis est, pacem facere non potest. Idem, dicendum est * de rege captivo, si, modo regnum ex consensu populi ortum habet. non enim credibile est, à populo imperium delatum ea lege, ut & à non libero exerceri possit. Ergò & hoc casu imperii * non qvidem jus totum, sed exercitio & qvasi tutela erit penes populum, aut cum, cui id populus commiserit.

***

De rege captivo) Vide Guicciardinum lib. XVI. & lib. XIIX. non semel.

Non qvidem jus totum) Arumæus in Aureæ Bullæ Carol. IV. discursu: *Rudolphus Palatinus metu in Angliam profugerat, Henricus Moguntinus à Trevirensi vi erat ejectus. Electuram tamen eo non perdidêre.*

2. De his tamen, qvæ privatim sua sunt, si qvid pepigerit rex, etiam captivus, valebit, ad exemplum eorum, qvæ de privatis conventionibus dicemus. Qvod si exsul sit Rex, * pacemne facere poterit? Sane, si constet, eum non obnoxium vivere: ceteroqvi parum à captivo fors ejus distabit: nam, sunt & laxæ custodiæ. Regulus sententiam in Senatu dicere recusavit, dicens qvamdiu jurejurando hostium teneretur, non esse † se Senatorem.

***

Pacemne facere poterit) Lucanus:

Vejos habitante Camillo
Illic Roma fuit.

Vide Chassanæum de Gloria Mundi, parte v. consid. 89.

IV. 1. In procerum aut populi imperio jus paciscendi erit penes majorem partem, illic consilii publici, hic civium sententiæ dicendæ jus ex more habentium, secundum ea, qvæ diximus alibi. Itaqve sic pacta obligabunt etiam eos, qvi aliter senserunt: Livius, *Ubi semel decretum erit, omnibus id, etiam qvibus ante displicuerit, pro bono atq; utili fedele defendendum.* Dionysius Hali-

Halicarnassensis, δίκαιον πείθεσθαι τοῖς ὑπὸ πλειόνων κριθεῖσιν, *parendum his, quæ pars major censuerit.* Appianus, δεῖ πάντας τὸ κριθὲν ἀπροφασίστως ποιεῖν: *Omnes decreto obsequi tenentur, nulla admissa excusatione.* Plinius: *quod pluribus placuisset, cunctis tenendum.* Qvos autem obligat pax, iisdem & volentibus prodest.

Lib. XI.

L. VI. Epist. 13.

V. 1. Nunc de rebus pactioni subjectis videamus. Imperium aut omne aut ejus partem reges, qvales nunc sunt pleriqve, regnum habentes non in patrimonio, sed tanqvam in usufructu, † paciscendo alienare non valent. Imo, anteqvam regnum accipiant, qvo tempore populus adhuc ipsis superior est, lege publica tales actus in futurum plane irriti reddi possunt, ita ut nec ad id, qvod interest, obligationem pariant. Atqve id populos voluisse credibile est, ne alioqvi, si ad id, qvod interest, salva esset actio contrahenti, subditorum bona pro debito regis caperentur, ac sic de non alienando imperio vana esset cautio.

Vas. Cont. Ill. L. 1. c. 4. ibi multos alleg. & c. 5. vide supra Lib. II. c. 6. §. 3. & seq.

† cit. c. VI. §. XI. L. 1. c. 3. §. 11. n. 1. et c. 4. §. 10

†††

Actus in futurum planè irriti reddi possunt) Conferantur de juramento Regis Hungariæ, qvod ante coronationem de non alienandis Coronæ bonis præstare tenetur, *cap. 33. de Jurejur.* item de jurejurando Episcoporum *cap. 5. de Reb. Eccles. non alienand.*

2. Ergo, ut imperium totum valide transeat, populi totius consensu opus est, qvi expediri potest per partium legatos, qvos Ordines vocant. Ut pars aliqva imperii valide alienetur, duplici opus est consensu, & corporis, & specialiter ejus †† partis, de qva agitur, ut qvæ invita à corpore, cui coaluit, avelli neqveat. Sed pars ipsa tamen valide in se imperium transcribet, sine populi consensu, in summa atq; alias inevitabili necessitate, qvia eam potestatem credibile est exceptam, cum societas civilis coita est.

†† L. 2. c. 6. §. 4.

3. At in regnis patrimonialibus, qvo minus rex regnum ††† alienet, nihil impedit. Fieri tamen potest, ut talis Rex partem aliqvam imperii alienare (a) non valeat, si nempe regnum sub onere ejus non dividendi in proprietatem acceperit. Bona vero, qvæ regni dicuntur, qvod attinet, possunt & hæc in patrimonium venire regis duobus modis, aut separabiliter, aut individue cum ipso regno. Si hoc modo, transcribi poterunt, sed non nisi cum regno: si illud, etiam seorsim.

††† L. 1. c. 3. §. 12.

(a) L. II. c. III. §. 19. n. 2.

Lib. II. c. 14. §. 10.

4. Qvi vero reges in patrimonio regnum non habent, his vix est, ut jus regni bona alienandi concessum videatur, nisi diserte id appareat ex primitiva lege aut more, cui contradictum nunqvam sit.

VI. Sed & qvatenus promisso regis populus ac simul successores obligentur, alibi diximus: nempe * qvatenus obligandi potestas sub imperio comprehensa est, qvod nec in infinitum protrahi, nec ad angustias nimias arctari debet, sed ita intelligi, ut valeat, qvod probabili ratione nititur. Plane aliud erit, si qvis rex simul subditorum dominus sit, neq; tam civile, qvam familiare imperium acceperit: ut qvi bello victos in servitutem redigunt: aut si in

Lib. II. c. XIV. §. 10. & seq. Vasq. d. c. 5. n. 9. Supra lib. III. c. 8. §. 2. n. 1.

hominis arbitrio pendere, unde nec pa-
tiuntur praesenti bona Ecclesiastica. L. 1
c. 3. §. 7. n. 1. L. 2. c. 14
§. 11. n. 1

§. 4. n. 1. (a) necessitatis nomine hoc
loco non extrema sola capitur, sed
et opportuna, h. e. summa reipub.
utilitas Cons. L. 2. §. 14. §. 4. Oriunt
hic de novo ff. an bona Ecclesiasti-
ca potuerint ab imperio alienari, cum
non fuerint imperii sed alienae. Ob-
cet hae bona non erant imperii,
erant tn. in partium imperii et sic in
dominii eminentis necessitate urgen-
te poterant alienari. L. 2. c. 7
§. 3.
§. 4. n. 2 (b) Hinc imperator quidem
poterat [illegible] Electori Bran-
denburgico ex lege necessitatis auf-
ferre et Suedo cedere, sed tenebatur
Brandenburgico ad resarciendum dam-
num de publico publicum, aute
in imperio tunc erant res sacrae
Cons. c. 5. §. 2.

in personam qvidem dominium non habeat, sed in res habeat, ut Pharao in terra Ægypti ex emto, & alii, qvi advenas in suum privatum receperunt. Nam hic jus præter regium accedens efficit, ut ex eo consistat, qvod alioqvi per se solo regio jure consistere non posset.

***

Qvatenus obligandi potestas sub imperio comprehensa est: qvod nec in infinitum protrahi, nec ad angustias nimias arctari debet) Vide Reinking. lib. 1. Classe III. c. 5. n. 30.

†††

Si qvis Rex simul sit subditorum dominus) Recte hîc Grotius regnum patrimoniale separatum vult. Qvandoqvidem in dubitatum non credimus, propositum illud, qvod dicunt: nullum Regem esse, modò verè Rex sit, qvi non simul Dominus sit Reip. Differunt enim toto cœlo imperium Dominicum & Regium, uti notum est politicis. Præterea minimè confundit Grotius modum habendi imperium cum imperio ipso: qvia, uti dictum, nunqvam probari potest, imperium Dominicum & Regium esse idem, vel unum eundemqve habendi modum agnoscere, nisi velit aliqvis regnum propriè dictum cum dominatu confundere.

In personam qvidem dominium non habeat) Propriè in personam dominium dari, aliqvando videmus in Dominatu. Sic Muscovitæ confitentur, se Magni sui Ducis sive Imperatoris non tantum ratione bonorum, sed etiam vitæ esse, *add. Horn. Orb. Polit. part. 4. pag. 50.*

VII, 1. Disputari & hoc solet, qvid in res singulorum possint pacis causa statuere, qvi reges sunt, nec in res subditorum aliud jus habent, qvam regium. Alibi diximus, * res subditorum †† sub eminenti dominio esse civitatis, ita ut civitas, aut qvi civitatis vice fungitur, iis rebus uti, easqve etiam perdere & alienare possit, non tantum ex summa necessitate, qvæ privatis qvoqi jus aliqvod in aliena † concedit, sed ob publicam utilitatem, cui privatas cedere illi ipsi voluisse censendi sunt, qvi in civilem cœtum coierunt. †† L. 2. c. 14. §. 7. † L. 2. c. 2. §. 6. n. 4.

***

Res subditorum sub eminenti dominio esse civitatis) Gail. II. obs. 57.

2. Sed addendum est, id cum sit, civitatem teneri his, qvi suum amittunt sarcire damnum de publico, in qvod publicum nomen & ipse, qvi damnum passus est, si opus est, contribuet. Neqve hoc onere levabitur civitas, si nunc forte ei præstationi par non sit, sed qvandocumqi copia suppetit, exsoret sese qvasi sopita obligatio. Vas. L. 1. c. 5. Rom. cons. 310 Syl. in verb. belli, 1. §. 43.

VIII. Neqi illud indistincte admitto, qvod dicit Ferdinandus Vasqvius, agnoscere civitatem non debere id damnum, qvod jam bello datum est, eo qvod jus belli talia permittat. Nam jus illud belli populos alios spectat, ut alibi exposuimus: partim & hostes inter se, non cives inter se, qvi, cum socii sint, æqvum est, ut communia habeant damna, qvæ societatis causa contigunt. Plane civili lege & hoc constitui poterit, ut rei bello amissæ causa nulla adversus civitatem actio sit, ut sua qvisqi acrius defendat. L. 1. Cont. Ill. c. 4. in fine. Lib. 3. c. 6. §. 2. c. 10. §. 5. L. 52. cum duob. §. qvidam. 4. D. pro socio.

IX. Sunt, qvi latum discrimen collocant inter ea, qvæ civium sunt ex gentium jure, & ea, qvæ eorundem sunt ex jure civili, ut in hæc jus laxius regi concedant, etiam auferendi sine causa & compensatione, in illa non item: Perverse,† nam dominium ex qvalicunq; causa ortum sit, suos semper effectus habet ex ipso jure naturali, ut scilicet auferri neqveant, nisi ex causis, qvæ aut dominio insunt suapte natura, aut ex dominorum facto ortum habent.

†L. 2. c. 14. §. 7. seq.

X. Sed hæc inspectio, ne, nisi ex publica utilitate res privatorum concedantur, regẽ spectat & subditos, ut illa de damno sarciendo civitatem & singulos. Nam externis, qvi cum rege contrahunt, sufficit factum regis, non tantum ob præsumtionem, qvam secum adfert dignitas personæ, verum etiam ob gentium jus, qvod bona subditorum obligari ex facto regis patitur.

L. 3. c. 5. §. 2. lit. b. Lib. III. c. 11. Lib. II. c. 16. §. 12.

XI. 1. Circa interpretandas pacis conventiones observandum est, qvod supra à nobis est traditum, qvo qvidq; plus habet favoris, eo laxius accipiendum; qvo longius abit, eo restrictius. Si jus naturæ merum spectamus, maximus favor in eo esse videtur, ut suum qvisq; consequatur, qvod Græci dicunt ἕκαστον ἔχειν τὰ ἑαυτοῦ: & proinde videtur ambigue positorum interpretatio ea ducenda, ut, qvi justa arma habuit, id consequatur, ob qvæ arma sumsit, & damna sumtusq; recuperet: non item, ut pœnæ nomine qvicqvam lucretur, id enim est odiosius.

2. Sed qvia ad pacem veniri vix solet injuriæ confessione, ideo ea sumenda est in pactis interpretatio, qvæ partes qvoad belli justitiam, qvam maxime æqvet: qvod fieri solet duobus maxime modis: aut* ut qvarum rerum turbata bello possessio est, ex formula juris antiqvi componatur: (qvæ verba sunt Menippi in oratione, qva de fœderum generibus differit) aut ut res maneant, qvo† sunt loco: qvod Græci dicunt ἔχοντες ἃ ἔχουσι.

Liv. L. xxxiv. cap. LVI. †h. L. c. 16. §. 6.

* * *

Ut qvarum rerum turbata bello possessio est ex formula juris antiqvi componatur) Vide Parutam lib. V.

XII. 1. Ex his duobus posterius in dubio magis est, ut præsumatur, qvia facilius est, & nullam inducit mutationem. Hinc est illud, qvod à Tryphonino † notatum est, ut in pace illis demum captivis postliminium sit, de qvibus id in pactis erat comprehensum, ut recte emendare Fabrum diximus supra, & certis argumentis evicimus. Sic & transfugæ non reddentur, nisi convenerit. Nam * transfugas †† jure belli recipimus: id est, per jus belli licet nobis admittere & nostris ascribere eum, qvi partes mutat. Res ceteræ tali pacto manent penes tenentem.

L. 12. in bello. D. de Captiv. † Supra hoc Lib. c. 9. §. 4. n. 1. L. qvanqvam. D. de acq. rer. dom. †† L. 3. c. 1. in fin.

Transfugas jure belli recipimus) In pace convenire & hoc solet, ne transfugæ recipiantur. Vide pacem Justiniani cum Chosroe apud Menandrum Protectorem.

Dec. T. Ul. cons. 74.

2. Illud autem tenere non civiliter, sed naturaliter sumitur: in bellis enim

§. 11. n. 2 (a) in hoc §. habetur fundamentum amnestia. Extenditur Amnestia ad damna et (2) injurias Z. An injuria belli tempore facta sed ignorata nota bello vindicari potest. Si post modum notitiam ejus consequamur Neg. Belli n. causa erat illata Ergo sublata illa tollitur etiam hoc exemplum in injuria Regi angli in India a Belgis illata, quo ipsum in effigiem paulo ante factam pacem Bredanam combusserant. Vid Tavernier.

§. 12. n. 1 (c) Inst. transfuga non habent ejus mutandi. Ut in bello sufficit factum. nam bellum incipit ubi desinit jus. bellum

§. 11. n. 2 (b) sic conveniebant angli et Belga in pacif. Bredana ad. 1664. ut quidquid alteri eripuisset usque ad diem 10 Maij manerent apud possessorem qua ratione factum ut Belga nanciscarentur Insulam Bendam angli v. totum novum Belgium Cons. §. 20

§. 15. (a) Huc pertinent termini pacificatio-
num: qualis fuit in pace nostra Ger-
manica. Anno 1624 Eadem materies fuit
belli si inter Electorem Brandenburg.
et Neoburg. gesti de termino exercitio
religionis, ratione ducatuum Cliviae
Juliacensi. ac montium. populi mari-
timi e. g. angli et Belgae inter con-
venire solent ut ~~[illegible]~~ quod capitur
ab utraq parte. Contra c. 12. 20 Sept.
~~[illegible]~~ pacificationem maneant apud
possessorem. in locis remotis, ratio quia
in illis locis denunciatio pacis fieri
~~[illegible]~~ unde bellum antea desinere non
potest. ex c. 21. § 5.

nim sufficit facti possessio, nec alia attenditur. Agros autem † diximus ita teneri, si munitionibus qvibusdam clausi sunt: nam temporariam insessionem, ut per stativa, hic non spectari. Demosthenes pro Ctesiphonte festinatum ait à Philippo, ut, qvæ posset, loca occuparet, gnarus, ut res erat, pacis confecto negotio, retenturum se, qvæ teneret. Incorporalia †† non tenentur, nisi per res, qvibus adhærent ut servitutes prædiorum; aut per personas, qvarum sunt, dum ne in solo, qvod hostium fuit, exercenda sint.

† Supra libro III. c. 6. §. 4.

†† Supra libro III. c. VII. §. 4.

XIII. In altero illo paciscendi genere, qvo restituitur possessio bello turbata, notandum est, ultimam, qvæ ante bellum fuit, possessionem respici, ita tamen, ut privatis dejectis interdicto aut vindicatione apud judicem experiri liceat.

XIV. At si qvis sui juris populus sponte se bellantium alteri subjecerit, ad eum restitutio non porrigetur, ut qvæ ad ea tantum pertineat, qvæ vi metuqve facta sunt, aut alioqvi & dolo non nisi in hostem licito. Sic pace inter Græcos Thebani *Plataeam retinuerunt, dicentes, οὐ βίᾳ, ἀλλ' ὁμολογίᾳ αὐτῶν προχωρησάντων καὶ οὐ προδόντων ἔχειν τὸ χωρίον, *habere se eum locum non vi, non proditione, sed eorum, qvorum erat, libera voluntate.* Pariqve jure Nisæa penes Athenienses mansit. Eadem distinctione adversus Ætolos utebatur T. Qvinctius: *Captarum,* inqviens, *urbium illa lex. Thessaliæ civitates sua voluntate in ditionem nostram venerunt.*

Liv. l. XXXIII.

***

Plataeam retinuerunt) Locus hic est apud Thucydidem V. Præcesserat similis lib. III. μὴ ἀνάδο]ον εἰη ἡ Πλαταιὰ, ὡς αὐτῶν ἑκόντων προχωρησάντων. *Ne reddenda sit Plataea, cum ejus urbis homines sponte accesserint.*

XV. Si nihil aliud convenerit, omni pace id actum censeri debet, ut, qvæ bello data sunt damna, eorum nomine actio non sit, qvod de damnis etiam privatim acceptis intelligendum est: nam & hæc belli effecta sunt. In dubio enim ita censentur contrahere voluisse bellantes, ut neuter injustitiæ damnaretur.

XVI. Non tamen & qvæ privatis deberi cœperunt, belli tempore condonata censeri debent: nam hæc non belli jure qvæsita sunt, sed bello tantum exigi vetita. Itaqve sublato impedimento vim suam retinent. Jus vero, qvod ante bellum fuit, qvanqvam nemini facile ademtum censeri debet, (hanc enim ob causam maxime, ut sua tenerentur, res publicæ civitatesqve constitutæ sunt, ut recte ait Cicero) intelligendum id tamen de eo jure, qvod ex rerum inæqvalitate nascitur.

Dec. Conf. 61.

XVII. * De jure ad pœnas non æqve. nam id jus, qvatenus inter ipsos reges aut populos versatur, remissum ideo censeri debet, ne pax non satis pax sit, si veteres ad bellum causas relinqvat. Qvare & ignorata hic venient sub verbis generalibus, ut de mercatoribus Romanis, qvos à Carthaginensibus

mersos ignorabant Romani, narrante Appiano. κεφάπσαι Δημάγαν, ἐν οἷς ἐδέν ἔξιν ἔγκοτον ἐδὲ μνησίκακον, inqvit Dionysius Halicarnassensis: *optimæ conciliationes, qvæ iram & offensarum memoriam delent.* Isocrates Plataica: εἰρήνης ἔσης ἃ προσῆκε μνησικακεῖν φεύγειν πάντα ἡγουμένους: *In pace non decet ante peccata exsequi.*

***

De jure ad pœnas non æqve) Gail. de Arrestis c. XIV. n. 7.

XIIX. De privatorum jure ad pœnam non tanta est ratio, ut remissum censeatur: qvia sine bello judiciis expediri potest: Tamen cum hoc jus non ita nostrum sit, ut qvod ex inæqvalitate nascitur, & pœnæ semper aliqvid odii habeant, levis verborum conjectura sufficiet, ut hoc qvoqve donatum intelligatur.

XIX. Qvod vero diximus, jus, qvod ante bellum fuit, ademtum facile censeri non debere, id in privatorum jure firme tenendum est, in jure autem regum & populorum facilius est, ut condonatio aliqva intelligatur facta, si modo verba aut conjecturæ non improbabiles suppetant: maxime vero si jus, de qvo agitur, non liqvidum erat, sed in controversia positum. Benignum enim est, credere id actum, ut belli semina evellerentur. Idem, qvem modo laudavi, Dionysius Halicarnassensis: οὐκ ἀπόχρη τοῦτο μόνον ἡμᾶς ἀσπεῖν ὅπως αὖ τὼ παρόντων ἔχθραν διαλυσαίμεθα πρὸς ἀλλήλους, ἀλλ' ὥστε μηδ' αὖθις ποτε πολεμήσωμεν ἔτι δεῖ προσδιασώζειν. ἐγὼ δὲ ἀναβολὰς ποιησάμενος τῶν παλαιῶν σωηλύθαμεν, ἀλλ' ἀπαλλαγάς. *Non tam cogitandum est de sarcienda in præsens amicitia, qvam id curandum, ne bello iterum implicemur: neq; enim ad differenda, sed ad auferenda mala convenimus:* qvæ postrema verbotenus ferme desumta sunt ex Isocrate, oratione de Pace. L. III.

XX. Qvæ post perfectas pactiones capta sunt, reddenda satis constat, sublatum enim jam erat belli jus.

XXI. At in pactionibus, qvæ sunt de reddendis his, qvæ bello capta sunt, primum latius interpretandæ, qvæ mutuæ sunt, qvam qvæ claudicant: deinde, qvæ de hominibus agunt, plus favoris habent, qvam qvæ de rebus: & inter eas, qvæ de rebus, hæ, qvæ de agris plus, qvam qvæ de rebus mobilibus: & qvæ de his, qvæ penes publicum sunt, plus, qvam qvæ penes privatos: & inter eas, qvæ penes privatos, plus illæ, qvæ reddi jubent lucrativo titulo possessa, qvam oneroso, ut qvæ emtionibus, qvæ dotibus tenentur. Alc. V. Resp. 17. Cic. de Off. II.

XXII. Cui pace res conceditur, ei & fructus cõceduntur à tempore concessionis, non retro, qvod recte defendit Cæsar Augustus contra Sextum, Pompejum, qvi Peloponneso sibi concessa simul etiam tributa, qvæ pro exactis annis debebantur, sibi vindicabat. App. civ. V. Conf. l. 8. ff. 4. v. 2.

XXIII. * Nomina regionum accipienda ex usu præsentis temporis, non tam vulgi, qvam peritorum, nam à peritis negotia talia tractari solent.

Nomi-

§. 18. (a) distinguendum inter injurias ex bello ortas et eas quae sine belli causa fiunt. Illae remissae censentur non hae. quia per judicia possunt definiri.

§. 20. b) Conf. §. 18. n. 1 cui addimus in pacificatione Olivensi termini innotescendi positi in Prussia utraque quatriduum. et in Pomerania ac Megapoli 12 dies in Curlandia ac Livonia 14 dies in Holsatia 20 dies. pacif. Olio. articulo. 32.

§. 22 (c) Ff. an tradita regione etiam tribu. Ff. an ex Galliae possit vindicare aus ta residua tradita, intelligantur quod trasiam R. quia hodie non amplius quidem de extraordinariis affirmant ne stat, nam sub Merovingis jam desiit gent de ordinariis affirmant, nos tamen hinc regna hodierna et veteribus limi in genere negandum putamus, quia tribus aestimari non possunt, et ex eodem bute sunt fructus jurisdictionis, ideoque non dijudicandum an Galli potuerint Electores possunt. ante quam jurisdictio nata sit palatino praefecturam Germersheimensem peti. Huc etiam conferri qt. factum adimere neque jam. licet antiquitus ad Reges Galliae qui duces Wurtemberg alsatiam relata fuit et usu praesentis tem burgenses privavit ducatu Mompelgardensi exarratum 2. 2. c. 8. §. 8. lit. a. Conf. L. 1. c. 2. & 4. n. 12

§. 24. (a) obiter noto, in juramento Regis Poloniae repeti omnes conditiones a prioribus Regibus receptae. Vid. Hartknoch. L. 2 cap. 1. n. 21.

§. 28 (b) quid de actionibus regis Galliae post pacem ~~[illegible]~~ neomagensem. R. effecta veri belli esse, mitigandi causa tamen dictos fuisse actus mixtos et bello et pace.

***

Nomina regionum accipienda ex usu præsentis temporis.) Vide Guicciardinum libro V.

XXIV. Habent & illæ regulæ freqventem usum, qvoties relatio fit ad pactum antecedens aut vetus, toties repetitas censeri qvalitates aut conditiones priore pacto expressas: & pro faciente habendum, qvi facere voluit, si per alterum, qvicum controversia est, stetit qvo minus fieret. Qvint. decl. ccXLIIX.

XXV. Qvod vero qvidam ajunt, moræ purgationem intra breve tempus admittit, verum non est, nisi improvisa necessitas impedimento fuerit. Nam qvod canones nonnulli purgationi tali favent, mirum non est, cum eorum officium sit, Christianos ad ea permovere, qvæ caritati mutuæ conveniunt. At in hac qvæstione de pactis interpretandis non jam qværimus, qvid melius sit, imo nec qvid à qvoqve religio & pietas exposcat, sed ad qvid cogi possit, qvod totum versatur in eo jure, quod externum diximus.

***

Verum non est, nisi improvisa necessitas impedimento fuerit) Vide Albertum Argentinensem.

XXVI. In dubio autem sensu magis est, ut contra eum fiat interpretatio, * qvi conditiones elocutus est, qvod esse solet potentioris; (est ejus, qvi dat, non qvi petit, conditiones pacis dare, ait Annibal) sicut & contra venditorem fit interpretatio. Habet enim, qvod sibi imputet, qvi non apertius locutus est: alter autem, qvod plures sensus recipiebat, id suo jure accipere potuit in partem sibi utiliorem, unde alienum non est, qvod Aristoteles dixit: Διὰ τὸ χρήσιμον τῆς φιλίας οὔσης ἡ τοῦ παθόντος ὠφέλεια μέτρον ἐστίν, *Ubi utilitatis causa amicitia est, ibi ejus, qvi accipit, utilitas ejus, qvod debetur, mensura est.* h. L. c. 23, §. XI. L. Veteribus. 39. D. de Pact.

***

Qvi conditiones elocutus est) Plautus Persa: *Tua merx, tua indicatio est.* In hac re solet prior loqvi is, qvi plus valet: Ut vero petantur conditiones, loqvi prior solet, qvi est infirmior. Plutarchus Sulla: τῶν δεομένων ἐστὶ τὰ πρότερα λέγειν, τοῖς δὲ νικῶσιν ἐξαρκεῖ τὸ σιωπᾶν. *Eorum est prius loqvi, qvi opus habent pace. Victori satis est tacere.* Act. IV. Sc. IV. v. 37.

XXVII. Qvotidiani usus & illa disputatio est, qvando pax rupta censeatur: qvod Græci vocant περασπόνδημα. Non enim idem est novam bello causam præbere, & pacem rumpere: sed multum inter hæc interest, tum ad committendam pœnam à peccante, tum ad liberandam in ceteris fidem ejus, in qvem peccatum est. Rumpitur pax tribus modis, aut faciendo contra id, qvod omni paci inest, aut contra id, qvod in pace dictum est aperte, aut contra id, qvod ex pacis cujusqve natura debet intelligi.

XXIIX. Contra id, qvod omni paci inest, fiet, si vis bellica inferatur, nimirum ubi nulla nova subest causa: qvæ, si probabiliter adferri potest, satius

est, injustitiam sine perfidia, qvam cum perfidia admissam credi. Illud Thucydidis vix opus habet moneri: λύουσι τὰς σπονδὰς οὐχ οἱ ἀμυνόμενοι, ἀλλ' οἱ πρότεροι ἐπιόντες, *Pacem rumpunt, non qvi vim vi arcent, sed qvi priores vim inferunt.* Hoc posito, à qvibus & qvibus illata vis armata pacem solvat, videndum est.

***

Pacem rumpunt, non qvi vim vi arcent, sed qvi priores vim inferunt) Vide Ammianum Macellinum initio libri XXIX. qvi sic de Romanis: *Opera consulta retro cedentes, ne ferro violarent adversariorum qvenqvam primi, & judicarentur discissi federis rei, ultima trudente necessitate congressi sunt.* Armenii in oratione ad Chosroen apud Procopium Persicorum II. λύουσι μὲν γὰρ τὴν εἰρήνην οὐχ οἱ ἂν ἐν ὅπλοις γένοντο πρῶτοι, ἀλλ' οἱ ἂν ἐπιβουλεύοντες ἐν σπονδαῖς τοῖς πέλας ἁλοῖεν. *Rumpunt pacem, non qvi primi in armis sunt, sed qvi federis tempore deprehenduntur insidiati alteris.* Apud eundem Vandalicorum II. Mauri: λύουσι γὰρ τὰς σπονδὰς, οὐχ ὅσοι ἀδικούμενοι ἐκ τοῦ ἐμφανοῦς τοὺς πέλας κατηγοροῦντες ἀφίστανται, ἀλλ' ὅσοι ὑποσπόνδους ἔχειν ἀξιοῦντες τινας, εἶτα βιάζονται. καὶ τὸν θεὸν πολέμιόν σφισι ποιοῦνται, οὐχ οἱ ἂν τὰ σφέτερα αὐτῶν κομιούμενοι ἐφ' ἑτέρους χωροῖεν, ἀλλ' ὅσοι τῶν ἀλλοτρίων ἐπιβατεύοντες εἰς κίνδυνον πολέμου καθίστανται. *Frangunt pacis federa, non qvi injuriis affecti, palamq; id deqvesti ad alios se transferunt, sed qvi, qvos federatos habere volunt, violant, Deumq; sibi faciunt hostem, non siqvi rebus suis secum sumptis ad alios transeant, sed si qvi aliena invadantes eorum dominos in belli pericula cogunt.*

XXIX. Qvi socii fuerunt, si qvid tale faciant, pacem rumpi video esse, qvi sentiant. Nec nego, ita conveniri posse, non proprie, ut ex alieno facto alius fiat pœnæ obnoxius, sed ut pax non videatur plene inita, sed sub conditione, partim potestativa, partim casuali. Verum hoc modo facta pax, ni manifeste appareat, credi non debet: est enim enorme, & communi pacem facientium voto non convenit, ergo qvi vim intulerunt, aliis non adjuvantibus pacis ruptæ tenebuntur, & in eos bellandi jus erit, non in alios: contra qvam Thebani aliqvando contra Lacedæmoniorum socios dixerunt.

Pauſ. IX.

XXX. Si qvid subditi per vim armatam faciunt sine jussu publico, videndum erit, an privatorum factum publice probatum dici possit: ad qvod tria reqviri, scientiam, puniendi potentiam, & neglectum, ex his, qvæ supra tractavimus, facile potest intelligi. *Scientiam* evincunt facta manifesta aut denuntiata. *Potentia* præsumitur, nisi defectio appareat. *neglectum* ostendit elapsum temporis spatium, qvale in qvaq; civitate ad crimina puniendi sumi solet: Et talis neglectus decreto idem valet, nec aliter accipiendum, qvod ait apud Josephum Agrippa, regem Parthum arbitraturum pacem rumpi, si subditi sui contra Romanos armati procedant.

Lib. II. c. XXI. § 2. & seq. c. XI. §. fin. 2. 3. c. 20. 6. 13.

XXXI. Qværi sæpe solet, an & hoc locum habeat, cujus subditi non per

§. 31. (a) ultionis bellis inter Imperatorem et regem Galliæ, utpote inter Electorem Brandenburgensem et Regem Suediæ ad 1695. promptum remedium excogitatum est advocatorias 2. e. ut qui essent Germani militantes sub Suedico exercitu, ab illo decederent sub confiscatione bonorum.

§. 32. n. 1. (b) Casus andegavensium et Fontarabiensium [illegible] Tit. 12. ad quod illa remitto hic satis erit, dici quod excipiendum (1) sit, si pauci sint subditi, tunc n. desinit proportio inter lasionem et bellum publicum, ad quod lasio enormissima requiritur Cons. c. 24. L. 2. §. 1. et L. 2. c. 25. §. 2. et L. 3. c. 2. §. 5. n. 1.

per se arma moveant, sed aliis bellum gerentibus militent? Certè Cerites apud Livium se purgant, suos non publico consilio militasse. Eademque Rhodiensium fuit defensio. Et verius est, ut id quoque permittendum non sit, nisi probabilibus argumentis appareat actum aliud, ut nunc interdum fieri solet, exemplo veteri Ætolorum, quibus pro jure erat * ἄγειν λάφυρον ἀπὸ λαφύρου, *ex omni præda prædam sumere*, cujus moris hanc vim esse ait * Polybius: καὶ ἔτερόι τινες πολεμῶσι πρὸς ἀλλήλους, ὄντες Αἰτωλῶν φίλοι καὶ σύμμαχοι, μηδὲν ἧττον ἐξεῖναι τοῖς Αἰτωλοῖς αὐτῶν κοινὰ δόγματα καὶ παρ' ἀμφοτέροις πολεμεῖν τὴν χώραν ἄγειν ἢ ἀμφοτέρων. *Etiamsi non ipsi, sed alii bellum gerant amici ipsorum aut socii, ut eo non minus Ætolis liceat, * citra publicum decretum utrique parti militare, & utrinque prædas agere.* Livius de iisdem: *Juventutem adversus suos socios, publica tantum auctoritate demta, militare sinunt, & contrariæ sæpe acies in utraque parte Ætolica auxilia habent.* Olim Ethrusci negato Vejentibus auxilio, si qui suæ juventutis voluntarii ad id bellum irent, non impediebant. Lib. VII. Gell. VII. c. 3. Polyb. lib. 17. Liv. L. V.

***

Ἄγειν λάφυρον ἀπὸ λαφύρου) Plautus Truculento: *de præda prædam capio.* *Polybius*) Vide eum & in Excerptis.

Citra publicum decretum) Idem de Hunnis Sabiris suo tempore narrat Agathias libro IV.

†††

Ut nunc interdum fieri solet) Vide locum *Philipp. Camerar. Oper. succisiv. cent. 1. cap. 94.* quem citavimus ad *Lib. 2. cap. 25. §. 9. n. 1.*

XXXII. 1. Rursum pax rupta censeri debet, non modo si toti corpori civitatis, sed & si subditis vis armata inferatur, nimirum sine nova causa. Nam, ut omnes subditi tuti sint, pax initur: est enim pax actus civitatis pro toto & pro partibus. Imo & si causa nova subsit, per pacem licebit se suaq; defendere. Naturale enim hoc, ut ait Cassius, arma armis repellere; ideo abdicatum inter pares non est, ut facile credatur, ulcisci autem, aut ablata recuperare per vim, non licebit, nisi postquam judicium erit negatum: Hæc enim res moram fert: illa non fert. L. 1. §. vim vi. 27. D. de vi & vi arm.

2. At * si quorum subditorum ita perpetuum sit maleficium ac juri naturæ contrarium, ut, quod faciunt, id credendi sint omnino facere rectoribus suis improbantibus, & in eos judicium postulari non possit, quales sunt, qui piraticam exercent, ab his & res recuperare & ultionem exposcere licebit, tanquam à deditis. At alios innocentes eo nomine armis imperere, id vero est contra pacem.

***

Si quorum subditorum ita perpetuum sit maleficium) Ita Augustus judicavit contra Syllæum pro Herode. Josephus XVI, 16.

XXXIII. 1. * Sociis quoq; vis armorum illata pacem rumpit: sed his demum, Lib. II. c. XVI. §. 13.

mum, qvi in pace comprehensi sunt, ut ostendimus, cum Saguntinam controversiam examinavimus. Urgent hoc Corinthii in oratione, qvæ est apud Xenophontem historiæ Græcæ sexto: *πᾶσιν ὑμῖν πάντες ἡμεῖς ὠμόσαμεν, omnes nos vobis omnibus juravimus.* Qvod si ipsi socii non pepigerint, sed alii pro ipsis, idem tamen statuendum erit, postqvam satis constat, eos socios pacem ratam habuisse. nam qvamdiu adhuc incertum est, an ratam habere velint, hostium loco sunt.

***

Sociis qvoq; vis armorum illata pacem rumpit) Thuanus lib. LXV. anno cIↃ IↃ LXXVIII. Est & qvod huc pertineat apud Haræum hoc, Tomo II. historiæ Brabanticæ in anno cIↃ IↃ LVI.

Cep. cons. 690 Dec. cons. 531. 2. Aliorum sociorum, ut & cognatorum & affinium, qvi nec subditi sunt, nec in pace nominati, separata causa est, nec ad pacem ruptam vis in eos trahi potest, neq; tamen sequitur, ut & supra diximus, bellum eo nomine suscipi non posse, sed id bellum erit ex nova causa.

† L. II. c. I. §. 2. n. 1. XXXIV. Rumpitur & pax, ut diximus, faciendo contra id, qvod in pace dictum est: sub faciendo autem comprehenditur & non facere, † qvod & cum oportet.

XXXV. Neq; admittam hic discrimen capitum pacis, qvæ maioris, qvæqve minoris momenti sint. Satis enim magna, ut serventur, videri debent, qvæ pace comprehensa sunt. Bonitas tamen, maxime Christiana, leviores culpas, accedente præsertim pœnitentia, facilius condonabit, ut illud locum habeat,

Sen. Ag. v. 241. *Qvem pœnitet peccasse, pœne est innocens.*

Vide supra L. IV. c. X. §. 15. Lib. VII. Sed qvo magis paci caveatur, consultum erit, * ut capitibus minoris momenti adjiciatur, ut, si qvid adversus ea factum erit, pacem non rumpat: aut ut arbitri prius adeantur, qvam arma inferre liceat, qvod erat in fœdere Peloponnesiaco, memorante Thucydide.

***

Ut capitibus minoris momenti adjiciatur, ut, siqvid adversus ea factum erit, pacem non rumpat) Vide egregium exemplum in pace Justiniani, Justinianum inter & Chosroen. Menander Protector eam habet.

† L. 3. c. 19. §. 14. XXXVI. Et plane sentio id actum videri, * siqva specialis pœna adjecta sit: non qvod nesciam, posse ita contrahi, ut electio sit ejus, cui facta est injuria, pœnam malit, an à transactione recedere, sed qvod negotii natura hoc, qvod dixi, potius requirat. Illud qvidem constat, & jam supra † dictum à nobis est, & historiæ auctoritate probatum, pacem non rumpere, qvi pactis simpliciter factis posterior non stat: neq; enim tenebatur, nisi sub conditione.

***

Si qva specialis pœna adjecta sit) Ut in Gotthorum pactis cum Francis. Vide Procopium Gotth. I.

XXXVII.

§. 33. n. 1. (a) Hac causa quoq cur Elector Brandenburgensis contra regem Galliae ao 1674. iterum bellum inciperet pacem n. fecerat qd elector sed sub ea conditione ut nihil contra Imperium moliretur. cum vero bellum inferret Electori Coloniensi, non amplius erat obligatus sub conditione n. obligatio erat contracta. Vid. eius h. lib. §. 14.

§. 33. n. 2 (b) hoc responso se tutati sunt Galli cum post pacem Pyreneam portugallis auxilia mitterent contra articulum dict. pacis. 80. causati, in pace eos non fuisse nominatos.

§. 35. (c) Ut an. regis ex iqua iussa servanda sint qd ass. res n. satis eidem debet si ad contrahente principis comprehendatur in vita n. sociali enim non habetur ratio magnitudinis objectorum sed connexio parenti non etiam imperantibus exemplum habe reg in paradiso

§. 35. (d) Qui stylus est hodiernorum pacificationum in pacificatione Londinensi de ao. 1654. art. 44. aliud in pacif. Olivensi art. 35. §. 2.

§. 39. (a) Sic restituto erat facienda castra a papa, deinde parmensibus ingrata, ratione pisanae arcis. 1664. nec tamen bene coluerunt cesaruitt. Italia parmens. ingnanti erant pauci pontificii, regulariter arcta efficiunt ut apud Gabrielem Vasquez Illustrem. Vid Thes. tribus. p. 539 not. in medio.

§. 38 (b) Elector palatinus Hegenfeldium filii adjungebat cum largerentur ut cum prius rerum in gratiam reciperet despondit aut recte agnum fecisse, et hinc nihil urgeri posse deinceps recte ab ipso adulterium commissum, quod diuortioni locum faciat. Vid. Nov. nem. contra obligationes facientes obligationem eximit.

§. 40. n. 1. (c) Hae sunt querelae anglorum contra belgas in manifesto anglor. ao. 1672 in apparend. Ibi recitatur rationum Europae.

§. 41. n. 1. (f) Intuentur his argumentis principes
regni et regni varia [illegible] quod vermis. 40 n. 3. (d) vg. querela turcarum ao
tenuit exhibita Galliae [illegible] quam Tiger. 1664. cauendo ratis rupta ianuabant-
cosini in ipsorum prouincias attamen ch. de n. Getarum contra portam extremis.
Rebe tristo iguarum non longeritabilis se Sennedarian Tit. 2. 2. c. 25. §. 5.
exigoaxi rutorib. n. speciale aliquando
dapa in [illegible] qualitum. c. 25. §. 2. §. 40. n. 3. (e) Hae sunt querelae belgarum contra
n. 1. l. 2. et n. Grotii rationes habent quemadmodum Galliam in ultimis literis apte fu-
gnit denegand. migrandi quia [illegible] omnes bellum ao. 1672 vix in volant
ipsa transtulerunt in principem. ergo et ipsi satis.
engrauit 2) habent et potestate [illegible] naturaliter fugere et in tali casu non [illegible]
habet subjectionem. Grotius autem n. rum causis ad dominum pertinet.
ruscere sed voluit quatuo universa, ius etiam subditi manente in rem [illegible]
inter principes et subditos [illegible] quatenus fugit etiam fugiens libertatem non ex-
ita et [illegible] discrimen quod [illegible] seu quatenus ciuis a ciuitate separatur, ni-
probant. et quidem [illegible] principem [illegible] dicto, dicit Comin. in Gratianum
habere, et exigendi [illegible] [illegible] [illegible] manente manente etiam de-
to quae [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] alterandi talem seruitutem cala-
seruitutem [illegible] [illegible] humanam [illegible] [illegible] et sic aliquo tempore pos-
modum [illegible] 2. 2. c. 22. §. 2. ut ergo [illegible] abstinere ab vsu vngueni.
Cont. lib. 2. c. 22. §. 12

c. 4. §. 4. n. 1. L. 2. c. 7
§. 16 2. 2. c. 5. §. 25.

XXXVII. Quod si necessitas aliqua in causa sit, quo minus pars una impleat id, quod promissum est, puta si res perierit, aut ablata sit, aut factum, redditum sit aliquo eventu impossibile, pax quidem rupta non censebitur; nam, ut diximus, non solet illa pendere à conditione factuali. Sed alter optabit, an expectare malit, si qua spes sit impleri promissum serius posse, an æstimationem accipere, an mutuis præstationibus isti capiti respondentibus aut æquum valentibus liberari.

XXXVIII. Certe etiam post læsam fidem integrum est innocenti pacem servare, sicut Scipio fecit post multa Carthaginensium perfida facta, quia contra obligationem faciendo nemo se obligationi eximit: &, si additum est, ut tali facto pax rupta habeatur, adjectum id censeri debet in commodum innocentis duntaxat, si eo uti velit. Vide supra hoc Libro c. 19. §. 19. 4. c. XXI. §. XI.

XXXIX. Postremo diximus, pacem solvi faciendo id, quod specialis pacis natura repudiat.

XL. 1. Si quæ contra amicitiam sunt, rumpunt pacem, quæ sub amicitiæ lege contracta est: quod enim inter ceteros solius amicitiæ officium exigeret, hic etiam pacti jure præstandum est. Et huc, non vero ad quamvis omnino pacem (est enim & fœdus non amicitiæ causa, ut nos Pomponius docet) refero multa, quæ de injuriis non armatis & contumelia à legum peritis disseri solent, & præcipue illud Tullii: *Post reditum in gratiam, si quid est commissum, id non neglectum, sed violatum putatur, nec imprudentiæ, sed perfidiæ assignatur.* Sed hic quoque detrahenda, quantum fieri potest, facto invidia. L. 5. Postl. D. de Capt. §. 2. Pro Gabin.

2. Itaque personæ, quamvis conjunctæ aut subditæ, facta injuria, ipsi, qui cum pax inita est, facta non censebitur, nisi aperte ad ipsius fugillationem facta sit, quam naturalem æquitatem in servis atrociter læsis sequuntur Leges Romanæ: & adulterium aut stuprum libidini potius, quam inimicitiæ imputabitur: & invasio rei alienæ novæ potiùs cupiditatis reum faciet, quam fidei læsæ.

3. Arroces sane minæ, nulla nova causa præcedente, cum amicitia pugnant: & huc referam arces in finibus structas non tuendi, sed noscendi causa, & insolitam copiarum conscriptionem, si justis satis indiciis appareat, in non alium hæc, quam in eum, quicum pax facta est, comparari. L. Injuria. 1. §. item. 3 D. de Injur. Inst. §. servis. 3 Eod. tit. Alex. II. Const. n. 3.

XLI. 1. *Subditos singulos, qui ex altera ditione in alteram migrare volunt, suscipere non est contra amicitiam. Neque enim naturalis tantum, sed & favorabilis est ista libertas, ut (a) alibi diximus. Eodem loco pono perfugium exsulibus datum. †Nam in exsules, ut ex Euripide diximus alibi, nullum jus civitati. ††Perseus apud Livium (b) recte, *Quid attinet cuiquam exsilium patere, si nusquam exuli futurus est locus?* Aristides Leuctrica secunda: δέχεσθαι τὺς ἐκπεσόντας vocat κοινὸν ἅπασιν ἀνθρώποις: *commune jus hominum exsules recipere.* (a) L. II. c. V. §. 24. †L. II. c. 2. §. 16. ††L. 2. c. 5. §. 25. (b) L. 8. c. XLII.

***

Subditos singulos, qui ex altera ditione in alteram migrare volunt, suscipere non est contra amicitiam) Solon: ἐξέστω πολίταις ἀ δίδωσι πλὴν τοῖς φεύγουσιν ἀεὶ φυγὰν τὴν ἑαυτῶν, ἢ παντὶ ἀθήναζε μεταικιζομένοις ἐπὶ τέχνῃ. *Civium albo ascribi non sivit, nisi eos, qui è sua patria in exsilium perpetuum rejecti essent, aut cum omni familia, artificii alicujus exercendi causa, Athenas migrassent.* Perseus apud Appianum in Excerptis Legationum n. 25. κοινῷ γε πάντων ἀνθρώπων νόμῳ, καὶ ἡμεῖς τῶν ἑτέρων φόβητρας ὑποδέχεσθε. *Feci hoc communi hominum jure quomodo & vos alibi ejectos suscipitis.* Commune hoc jus pactis firmari aut adstringi solet. Vide pacem Antiochi apud Polybium Exc. Leg. Leg. n. 35. & apud Livium: pacem inter Romanos & Persas apud Menandrum Protectorem: Simlerum de Helvetiorum inter se pactis. *Aradii, regibus Syriæ inter se certantibus, obtinuere, ut fugientes suscipere possent, sed non emittere.* Testatur id Strabo XVI.

2. Plane * oppida aut magnos cœtus, qui civitatis partem integrantem faciant, recipere non licet, ut alibi †† diximus: neque magis eos, qui ex sacramento, aut aliter, ministerium aut servitutem debent. De his autem, qui belli sorte servi sunt, idem introductum gentium jure apud quosdam populos supra memoravimus. Sed & de his, qui exsules non acti pœnam justam effugiunt, dedendis egimus † alibi.

†† L. 2. c. 5. §. 24. n. 2. add. L. 2. c. 2. §. 16.

† L. II. c. XXI. §. 3. & seq.

***

Oppida aut magnos cœtus, qui civitatis partem integrantem faciant, recipere non licet, ut alibi diximus.) Vide & Bizarum libro XII.

L. 2. c. 23. §. 9. XLII. Sortis aleæ subjici belli exitus licito non semper potest, sed tum demum, quoties de re agitur, in quam plenum habemus dominium. Nam ad subditorum vitam, pudicitiam, & similia tuenda, civitas, & ad bonum civitatis tuendum, rex arctius obligatur, quam ut omittere possit eas rationes, quæ ad sui & aliorum tutelam maxime sunt naturales. Attamen si vera æstimatione, qui injusto bello impetitur, tanto sit inferior, ut resistendi nulla spes sit, videtur fortem offerre posse, ut certum periculum incerto evadat. hoc enim est de malis minimum.

L. 3. c. 23. §. 10.

XLIII. 1. Sequitur valde agitata quæstio de præliis, quæ definito numero condicuntur belli finiendi causa, puta inter singulos utrinque, ut Æneam & Turnum, Menelaum & Paridem; † inter binos utrimque, ut inter Ætolos & Eleos; inter ternos utrimque, ut inter Horatios Romanos & Curiatios Albanos; inter tricenos utrimque, ut inter Lacedæmonios & Argivos.

† L. II. c. XVI. §. 7. Paus. V.

2. Si jus gentium externum tantum spectamus, non est dubitandum, quin per idipsum talia certamina sint licita: hostium enim cædem id jus indiscrete permittit. Quod si vera esset veterum Græcorum, Romanorum & aliarum gentium opinio, quemque vitæ suæ esse summo jure dominum, jam

L. 2. c. 15. §. 16. n. 3. c. 17. §. 2. n. 1. c. 19. §. 5. n. 2. c. 21. §. XI. n. 2. L. 3. c. XI. §. 18. n. 1.

&

S. 16 2. 2. c. 5. a 25.

§ 4. 2. (a) rarum aut vix adhibitum usum [illegible]
mq. ac vix [illegible] exempla, [illegible] x. [illegible]
ptant quia [illegible] [illegible], nec [illegible]
quibus [illegible] [illegible]. 2. locum, c. [illegible]
in [illegible] [illegible] [illegible] ut in [illegible] adeundi
regnum non. [illegible] in [illegible] [illegible]
aut atrox [illegible]. [illegible].

§. 43. x. 1. (b) Vocantur alias [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[

& interna justitia talibus præliis non deesset. Sed hanc sententiam cum ratâ ratione ac Dei præceptis pugnare aliquoties jam diximus. in proximi caritatem peccare eum, qvi ob res, qvibus carere possumus, retinendas hominem occidit, alibi ostendimus & ratione, & sacrorum oraculorum auctoritate. l. 3. c. 11. §. 14 n. Lib. II. c. XIX. i. §. 5. & XXI. §. 1. Lib. II. c. 1. §. XII. & seq. Th. 2. 2. q. 95. art. 8. & ibi Cajet.

3. Addemus nunc, & in se, & in Deum peccare, qvi vitam, sibi à DEO pro magno beneficio concessam, tam vili æstimat. Si res bello digna agitur, ut multorum innocentium salus, pro ea totis viribus nitendum est. Concesso certamine uti, tanqvam testimonio bonæ causæ aut judicii divini instrumento, vanum est & à vera pietate alienum. H. Grotius hic dixit non esse licitas bellas & præparatitia quo niam nemo infra est agressor nec insultum facit ordinarium l. 2. c. 11 §. 14. n. 1.

†††

Tanqvam testimonio piæ causæ) Videantur multa & prolixiora hoc punctum illustrantia apud *Johann. Georg. Godelmann. Tract. de Mag. & Venefic. Lib. 3. cap. 4. num.* 22. *& seqq.* in specie *num.* 29. ubi alios hunc processum ex merito condemnantes allegat.

4. Una res est, qvæ tale certamen justum ac pium potest reddere ex una duntaxat parte, si alioqvi omnino exspectandum sit, ut, qvi injustam causam fovet, victor sit futurus cum magna innocentium strage. nihil enim ei imputandum est, qvi mavult ea ratione certare, qvæ spem ipsi maxime probabilem ostentat. Cajet. d. l. Sed & hoc verum est, qvædam, qvæ non recte fiunt, ab aliis tamen recte non probari, sed permitti, ut graviora mala, qvæ aliter vitari non possunt, vitentur. qvomodo multis in locis tolerantur & improba fœnora, & impudicitiam professæ mulieres. H. qui fundamentalem dictum etiam mi[illegible] narrazione Grot. l. 2. c. 25. §.

5. Qvid ergo supra diximus, cum de præveniendo bello ageretur, si duo, qvos inter de regno controversia est, parati sint inter se armis cernere, pati id posse populum, ut major calamitas, cetero qvi imminens, evitetur, idem & cum de bello finiendo agitur, dicendum erit. * Qvomodo Assyrium regem Cyrus provocavit; & apud Dionysium Halicarnassensem Metius ait, non iniqvum fuisse, * ut ipsi principes populorum armis rem inter se disceptarent, si de ipsorum, non de Populorum, potentia aut dignitate controversia fuisset. Sic * Heraclium Imperatorem cum Cosroë filio Persarum Regis pugnasse singulari certamine legimus. Lib. II. c. XXIII. §. 10. Ægid. Regio disp 32. dub. 2. n. 18. Lib. III.

***

Qvomodo Assyrium Regem Cyrus provocavit) Et multo ante Hyllus Eurystheum. Vide Euripidem Heraclidis.

Ut ipsi principes populorum armis rem inter se disceptarent) Hoc Adrianopolitæ respondebant Mahumeti de ipso & Musa Zelebe. Leunclavius lib XI. Sic Cunibertus Longobardorum rex Alachin provocat; Paulus Warnafredi lib. V. Sic de Chersonis castro Pharnacus cum Sauromato pugnare volebat, ne multitudo ob ipsorum controversiam periculis objiceretur; narrat Constantinus Porphyrogenneta capite de Castro Chersonis. Vide exemplum singularis certaminis de Regno apud Pontanum historia Danica: & qvæ de pro-

vocationibus inter Carolum V. Imperatorem & Franciscum Primum Galliæ regem, narrant Historici.

***

Heraclium) Vide Aymoinum libro IV. cap. 21. & Fredegarium cap. 64.

†††

Narrant Historici) Jungendus hîc, qvi plures allegat, *Limn. in annotat. ad Capit. Carol. V. Proœm. pag. 79. num. 58. & seqq.* ubi hoc inter Carolum & Franciscum duellandi propositum examinat, *add. Godelmann. l. c.* ubi in genere de duellis eorumqve inter Principes usu tractat.

XLIV. Ceterum qvi sic in prælii exitum conjiciunt controversiam, sibi qvidem jus, si qvod habent, adimere possunt, non & alteri, qvi non habet, dare, in illis qvidem regnis, qvæ in patrimonio non sunt. Itaqve ut valeat pactio, & populi, &, si qvi jam nati jus ad successionem habent, consensum necesse est, accedere: in feudis non liberis etiam domini sive senioris.

Add. L. 2. c. 16. §. 7. Lib. & c. III. XLV. 1. Sæpe in talibus præliis qværi solet, * uter pro victore sit habendus. Victi non possunt videri, nisi qvi aut omnes occubuerunt, aut in fugam dati sunt. Sic * in fines se aut oppida recipere apud Livium victi signa.

***

Uter pro victore sit habendus) Ennius:

Qvi vicit, non est victor, nisi victus fatetur.

Vide Scaligerum ad illud Festi, *herbam do.*

In fines se aut oppida recipere apud Livium victi signa) Et apud Guicciardinum lib. 11.

2. Apud tres nobiles historicos, Herodotum, Thucydidem, Polybium tres proponuntur de victoria controversiæ, qvorum primum ad condictum certamen pertinet. Sed si qvis recte advertat, inveniet omnibus illis præliis sine vera victoria discessum. Nam Argivi non fugati ab Othryade, sed nocte superveniente abierant, victores se rati & id suis renunciaturi. Neqve Corinthios fugaverant Corcyræi, sed Corinthii, cum feliciter pugnassent, Atheniensium classem validam conspicati, nullo cum Atheniensibus virium periculo facto, cessim ierant. Philippus vero Macedo Attali qvidem navem, à suis desertam, ceperat, at classem nihil minus qvam fugaverat: Itaqve, ut Polybius notat, magis pro victore se gerebat, qvam victorem se sentiebat.

Herod. I. Thuc. 1. Lib. XVI.

Add. L. 2. c. 19. §. 3. n. 2. Lib. XXIX. XI. 3. Illa vero, spolia legere, * cadavera ad sepulturam concedere, prælio iterum lacessere, qvæ & dictis locis & apud Livium aliqvoties reperias, ut signa poni victoriæ, per se nihil probant, nisi qvatenus cum aliis indiciis valent ad docendam hostium fugam. Et certe, qvi loco cessit in dubio magis est, ut fugisse credatur. At ubi victoriæ firma argumenta non sunt, res manet eo loco, qvo ante prælium fuit: & aut ad bellum, aut ad novas pactiones veniendum est.

***

Cadavera ad sepulturam concedere) Plutarchus Agesilao: ὡς δ' ἔπεμψαν οἱ πολέμιοι νεκρῶν ἀναίρεσιν αἰτοῦντες, ἐσπείσατο, καὶ τὴν νίκην οὕτως ἐκβέ

§ 45. n. 1 (a) haec quaestio etiam in praeliis pis-
tis locum invenit, sic in praelio Genevensi
ao 16. quaestio mota quinam victores
fuerint Galli an Belgae, Galli sibi Belgae
etiam sibi arrogabant victoriam, si deci-
dendum esset secundum Grotij sententiam
dicendum sunt Gallos victos fuisse quia
loco cederent. Similem casum nobis sug-
peditat Boding in Meth. Hist. c. 72. quaestio
ibi, c. de praelio Venetorum cum Gallis
quinam viciserint satis accurate determi-
natur inquiens Gallos nec victores nec victos
fuisse si vicere e. ea re potiri cuius
causa praelium susceperant Galli Gallos
vicisse ob eam n. causam tm. praelium
susceperant ut in volumine rege in Galliam
redirent, et quo fundamento haud dif-
ficilis erit determinatio si ff. ex poloni
vel Tartari 1685 mens. octob. viciserint
ff. polonos vicisse quia praelium susce-
perant, ut in volumine redirent ad sua.

§ 46. n. i. a) nostro seculo vocamus Mediatorem, quales fuerunt in primo bello Germanico. Veneti, in bello anglicano rex Suediae et in ultimo bello Europeo rex angliae, eo modo etiam alias dicitur Imperatorem esse dominum orbis h. e arbitrum s. ducem communis consilij. Vid. Medit. pol. c. de Maiestate. § ii.

ἐκβεβαιωσάμενος εἰς Δελφοὺς ἀπεκομίσθη. *Postqvā autem hostes misere, ut mortuos tollere liceret, concessit, eoq; modo victoriæ testimonium adeptus Delphos abiit.* Idem Nicia: καί τοι κατὰ νόμον τινὰ καὶ συνήθειαν οἱ νεκρῶν ὑποσπόνδων λαβόντες ἀναίρεσιν, ἀπολέγεσθαι τὴν νίκην καὶ τρόπαιον ἱστάναι τοὺς τούτων τυχόντας οὐκ ἔνθεσμον ἦν. *Qvanqvam more & instituto recepto, qvi mortuos deportandos concessu acceperant, censebantur à se abdicasse victoriam, & qvi id impetrassent, eis jus non erat trophæa figendi.*

XLVI. 1. Arbitrorum Proculus nos docet duo esse genera; unum ejusmodi, ut, sive æqvum sive iniqvum, parêre debeamus, qvod observatur, ait, cum ex compromisso ad arbitrum itum est; alterum ejusmodi, ut ad boni viri arbitrium redigi debeat, cujus generis exemplum habemus in Celsi responso: *Si libertus*, inqvit, *ita juraverit dare se, qvot operas patronus arbitratus sit, non aliter ratum fore arbitrium patroni, qvam si æqvum arbitratus sit.* Sed hæc jurisjurandi interpretatio, ut Romanis legibus induci potuit, ita verborum simplicitati, per se spectatæ, non convenit. Illud tamen verum manet, utrovis modo arbitrum sumi posse, aut ut conciliatorem tantum, qvales Athenienses inter Rhodios & Demetrium fuisse legimus; aut ut cujus dicto parendum omnino sit. Et hoc est genus, de qvo nos hic agimus, & de quo nonnulla supra diximus, cum de cavendi belli rationibus loqveremur.

L. II. VII. §. 27. n. 2. c. III. §. XXI. n. 6. L. II. c. XXIII. §. 8. n. 1. L. societatem. 76. D. pro Soc. L. Si libertus. 30. D. de Op. Lib. cit. Lib. II. c. XXIII. §. IIX. num. 2.

2. Qvanqvam vero etiam de talibus arbitris, in qvos compromissum est, lex civilis statuere possit, & alicubi statuerit, ut ab iis provocare & de injuria qveri liceat, * id tamen inter reges ac populos locum habere non potest. Nulla enim hic est potestas superior, qvæ promissi vinculum aut impediat aut solvat. Standum ergo omnino, sive æqvum sive iniqvum pronunciaverint, ita ut Plinii illud huc recte aptes: *summum qvisq; causæ suæ judicem facit, qvemcunq; eligit.* Aliud enim est de arbitri officio, aliud de compromittentium obligatione, qværere.

Præf. II. hist.

***

Id tamen inter reges & populos locum habere non potest) Mariana lib. XXIX, 15. Bembus libro IV. Paces per arbitrum factas habes aliqvam multas in Polonica historia Cromeri libris X. XVI. XIIX. XXI. XXIV. XXVII. XXIIX. Habes & in Danica Pontani libro II. confer, qvæ nos supra cit. libro II. c. XXIII. §. 8. per tot.

XLVII. 1. In arbitri officio spectandum, an electus sit in vicem judicis, an cum laxiore qvadam potestate, qvam arbitri qvasi propriam vult Seneca, cum dicit: *melior videtur conditio causæ bonæ, si ad judicem, qvam si ad arbitrum mittitur: qvia illum formula includit, & certos, qvos non excedat, terminos ponit, hujus libera & nullis adstricta vinculis religio & detrahere aliqvid potest & adjicere, & sententiam suam, non prout lex aut justitia svadet, sed prout humanitas & misericordia impulit, regere.* Aristoteles qvoqve

Lib. II. de Benef. c. 7. Rhet. 1. c. 19.

ἐπιεικὲς, id est æqvi & commodi hominis esse ait, εἰς δίαιταν μᾶλλον ἢ εἰς δίκλν βάλεσθαι ἐναι, *malle ire ad arbitrum qvam in jus*, rationem adjiciens, ὁ γὰρ διαιτητὴς τὸ ἐπιεικὲς ὁρᾷ. ὁ δὲ δικαστὴς τὸν νόμον. καὶ τέτε ἕνεκα διαιτητὴς εὑρέθη ὅπως τὸ ἐπιεικὲς ἰσχύῃ: *Nam arbiter id, qvod æqvum est, respicit; judex legem: imo arbiter ejus rei causa repertus est ut valeret æqvitas.*

2. Qvo in loco æqvitas non proprie significat, ut alibi, partem illam justitiæ, qvæ legis sonum generalem ex mente auctoris adducius interpretatur, (nam hæc & judici commissa est) sed omne id, qvod rectius fit, qvam non fit, etiam extra justitiæ proprie dictæ regulas. Sed tales arbitri, sicut inter privatos & ejusdem imperii cives frequentes sunt, & specialiter Christianis commendantur ab Apostolo Paulo, I. Cor. VI. ita in dubio non debet tanta potestas concessa intelligi: in dubiis enim, qvod minimum est, sequimur: præcipue vero id locum habet inter summam potestatem obtinentes, qvi, cum judicem communem non habeant, arbitrum censendi sunt adstrinxisse iis regulis, qvibus judicis officium adstringi solet.

XLVIII. Illud tamen observandum est, arbitros lectos à populis aut summis potestatibus * de principali negotio pronuntiare debere, non de possessione. nam possessoria judicia juris civilis sunt; Jure gentium possidendi jus dominium sequitur. Ideo dum causa cognoscitur, nihil est innovandum, tum ne præjudicium fiat, tum qvia difficilis est recuperatio. Livius in historia disceptatorum inter populum Carthaginensem & Masinissam, *Legati*, inqvit, *jus possessionis non mutarunt.*

***

De principali negotio pronuntiare debere, non de possessione) Id Dux Sabaudiæ dicebat in controversia Saluciæ. Vide Serranum Henrico IV.

XLIX. 1. Alterius generis est arbitri sumtio, cum qvis ipsi hosti de se arbitrium permittit, qvæ est deditio † pura, subditum faciens eum, qvi se dedit, ei vero, cui fit deditio, summam deferens potestatem. ἐπιτρέπειν τὰ καθ' αὐτὸν dicunt Græci. Sic Ætolos in Senatu rogatos legimus, permitterentne de se arbitrium populo Romano. Consilium L. Cornelii Lentuli apud Appianum circa finem belli Punici secundi de re Carthaginensium hoc erat: *Permittant*, inqvit, *Carthaginenses se arbitrio nostro, ut victi solent, & multi ante hac fecerunt: videbimus deinde nos, & si qvid fuerimus largiti, habebunt nobis gratiam: neqve enim fedus dicere poterunt, permultum autem interest. Qvamdiu fœdera cum illis inimus, ut ea rumpant, semper aliqvid causabuntur tanqvam læsi adversus aliqvam fœderis partem. Nam qvia multa sunt dubiæ interpretationis, patet semper perplexandi materia. At ubi, ut deditis, abstulerimus arma, corpora ipsa acceperimus in potestatem, tum demum intelligent, nihil se habere proprium, dimittent animos, & qvodcumqve à nobis acceperint, id, tanqvam de alieno datum, libentibus animis accipient.*

† L. 1. c. 3. §. 8. n. 3. & 5. L. II. c. XV. §. 7. n. 2. c. 25. § 1. n. 2. L. 3. c. 5. §. 2. n. 1. c. 8. §. 4. n. 1. Livius Lib. XXXVII. Lib. XIV.

2. Sed

2. Sed hic qvoqve distingvendum est, qvod victus pati debeat, & qvid victor jure, qvid salvo omni officio facere possit, qvid deniqve eum maxime deceat. Victus post deditionem nihil non patiendum habet. qvippe jam subditus, &, si jus belli externum respicimus, eo in loco, ut ei nihil non eripi possit, etiam vita, † etiam libertas personalis, multo magis bona, non publica tantum, sed & singulorum. *Ætoli*, inqvit alio loco Livius, *permisso libero arbitrio, ne in corpora sæviretur, metuebant.* Citavimus alibi: *ubi omnia ei, qvi armis plus potest, dedita sunt, qvæ ex iis habere victor, qvibus mulctari eos velit, ipsius judicium atqve arbitrium est.* Eodem illud Livii pertinet: *Romanis mos vetustus erat, cum qvo nec federe nec æqvis legibus jungerentur amicitia, non prius imperio in eum tanqvam pacatum uti, qvam omnia divina humanaqve dedisset, obsides accepti, arma ademta, præsidia urbibus imposita forent.* Etiam occidi licite interdum †† deditos ostendimus.

† L. 3. c. 4. §. 3. seqq. it. capp. 5. 6. seqq. L. XXXVII. Lib. 3. c. 8. §. 4. Lib. V, 11.

†† Lib. 3. c. 4. §. 12. c. 24. §. 5. conf. h. L. c. 11. §. 15. seqq.

L. 1. At victor, ne qvid injuste faciat, spectare primum debet, ne qvem occidat, nisi id suo facinore meritum, sic & ne cui qvicqvam auferat, nisi in justam pœnam. * Intra hunc autem modum, † qvantum securitas patitur, ad clementiam & liberalitatem propendere semper honestum est, interdum, pro circumstantiis, etiam ex morum regula necessarium.

† L. 3. c. 11. §. 14. seq.

***

Intra hunc autem modum, qvantum securitas patitur, ad clementiam & liberalitatem propendere semper honestum est) Vide nobile exemplum Ferdinandi Legionensium Regis apud Marianam lib. XI. c. 15.

2. Diximus alibi, bellorum egregios fines, qvoties ignoscendo transigitur. Nicolaus Syracusanus apud Diodorum: παρέδωκαν ἑαυτὸς μετὰ τῶν ὅπλων πιστεύσαντες τῇ τῶν κρατούντων εὐγνωμοσύνῃ, διόπερ οὐκ ἄξιον αὐτὸς τὴν ἡμετέρας ψευσθῆναι φιλανθρωπίας: *tradiderunt se cum armis confisi clementiæ victoris: qvare indignum foret, eos decipi spe nostræ humanitatis.* Postea: τίς Ἑλλήνων τὸς παραδόντας αὐτὸς καὶ τῇ τῶν κρατούντων εὐγνωμοσύνῃ πιστεύσαντας ἀπαραιτήτου τιμωρίας ἠξίωσεν; *Qvis unqvam Græcorum eos, qvi se clementiæ victoris permitterent, indeprecabili supplicio puniendos censuit?* Et Cæsar Octavius apud Appianum L. Antonium, qvi se deditum venerat alloqvens, σπονδὰς μὲν τιθέμενος ἔτυχες ἂν ἠδικημένου καὶ νενικηκότος, ἄσπονδον δὲ σαυτόν τε καὶ τὸς φίλους ἐπιτρέπων ἡμῖν καὶ τὸ στρατὸν, ἀφαιρῇ μὲν πᾶσαν ὀργὴν, ἀφαιρῇ δὲ καὶ τὴν ἐξουσίαν ἣν σπενδόμενος ἂν ἔδωκας (male editur ἔδωκα) ὑπὸ ἀνάγκης. συμπέπλεκται γὰρ οἷς ἄξιον ὑμᾶς παθεῖν τὸ προσῆκον ὧν ἐμὲ δίκαιόν ἐστι ποιεῖν. ὃ δὴ προτιμήσω. *Si ad federa paciscenda venisses, sensisses me & victorem & injuria affectum. nunc cum te & amicos & exercitum arbitrio nostro permittis, demis mihi iram, demis & eam potestatem, qvam in federe coactus esses concedere. Nam cum eo, qvod vos dignum est pati, simul jam & alterum spectandum est, qvid me facere par sit: atq; hoc præferam.*

L. 3. c. 15. in fine. Lib. 13.

3. Oc-

3. Occurrit sæpe in Romanis historiis locutio tradere se in fidem, tradere in fidem & clementiam. Sic apud Livium lib. XXXVII. *Legationes finitimas, tradentes in fidem civitates suas, benigne audivit.* Lib. XLIV. *Paulo, ut se suaq; in fidem & clementiam populi Romani permitterent, contendente,* ubi de Rege Perseo sermo est, sciendum autem est, his verbis nihil aliud, qvam deditionem meram intelligi: * neq; fidei nomen his in locis aliud significare, qvam ipsam probitatem victoris, cui se victus committit.

***

Neq; fidei nomen his in locis aliud significare, qvam ipsam probitatem victoris, cui se victus permittit) Polybius: παρὰ ῥωμαίοις ἰσοδυναμεῖ τό, τε εἰς τὴν πίστιν αὐτοὺς ἐγχειρίσαι καὶ τὸ τὴν ἐπιτροπὴν δοῦναι περὶ αὐτοῦ τῷ κρατοῦντι. *Apud Romanos idem valent, se in fidem alicujus committere, & victori de se statuendi liberam facere potestatem.* Græci dicunt, εἰς δίκην σφᾶς αὐτοὺς παραδιδόναι; ut Thucydides libro III. ait: καθ' αὑτῶν ἐπιτρέπειν ἐξουσίαν, ut Diodorus Siculus lib. XIV.

Liv. L. xxxvi. cap. XXVIII.

4. * Nobilis est apud Polybium & Livium historia de Phanea Ætolorum legato, qvi in oratione ad Manlium Consulem eo prolapsus est, ut diceret: διότι κέκριται τοῖς Αἰτώλοις σφᾶς αὐτοὺς ἐγχειρίζειν εἰς τὴν Ῥωμαίων πίστιν. *Ætolos* (ita vertit Livius) *se suaq; fidei Populi Romani permittere.* Cumq; percunctanti Consuli iterum id affirmasset, postulasse Consulem, ut qvidam belli incentores sibi sine mora dederentur. Cum Phaneas excepisset, non in servitutem, sed in fidem tuam nos tradimus, & qvod imperaretur, non esse moris Græcorum, respondisse Consulem, nihil se curare, qvid Græci esset moris, se more Romano imperium habere in deditos suo decreto, & catenis vinciri legatos jussisse. In Græco est; περὶ τοῦ δέοντος καὶ καθήκοντος ποιεῖτε λόγον δεδωκότες ἑαυτοὺς εἰς τὴν πίστιν. *De officio & decoro hic disputatis, cum jam vos fidei nostræ permiseritis?* Ex his verbis apparet, qvantum impune & non violato gentium jure facere possit is, in cujus fidem populus aliqvis se permisit. Neq; tamen hac potestate usus est Romanus Consul, sed & legatos dimisit, & Ætolorum concilio de integro deliberandi fecit potestatem. Sic populus Romanus Faliscis respondisse legitur, edoctum se, Faliscos se non potestati, sed fidei Romanorum commisisse: & de Campanis legimus, eos non federe, sed deditione in fidem venisse.

Val. L. VI. c. 4.

Liv. L. VIII. cap. II.

***

Nobilis est apud Polybium) in excerptis legationum num. 13.

Lib. II. de Clem. 7.

5. Ad officium vero ejus, cui facta est deditio, non male retuleris Senecæ illud: *Clementia liberum arbitrium habet: non sub formula, sed ex æqvo & bono judicat, & absolvere illi licet, &, qvanti vult, taxare litem.* Neq; referre existimo, an dedens se dicat, se dedere alterius sapientiæ, an moderationi, an misericordiæ, hæc enim omnia blandimenta sunt; res manet, ut victor arbiter fiat.

LI. Sed

Ut si obses heres et successor fiat
Feig qui ipsum dedit postquam
fato suo functus an amplius te-
netur, Rs. Neg. etiamsi fredus ictu
mortuo non expirauerit. Hic
enim casus tacite acceptus intel-
ligitur ut non amplius esset si
in locum principalis debito-
ris transierit, ut in alium justi-
tuum.

LI. Sed sunt tamen & deditiones conditionatæ, qvæ aut singulis consulunt, ut qvibus vita salva, aut corporum libertas, aut & qvædam bona excipiuntur; aut etiam universitati, qvarum nonnullæ etiam mixtum qvoddam imperium possunt induere, de qvo egimus alibi. Lib. I. c. III. §. 17.

LII. Accessiones pactionum sunt obsides & pignora. Obsides diximus dari † aut sua voluntate, aut ejus, qvi imperium habet. nam in summo civili imperio comprehenditur & jus in actiones subditorum, ut in bona. Sed civitas aut ejus rector tenebitur illud incommodum ei, qvi patitur, aut proximis repensare; & si plures sint, qvorum, qvis obses erat Reipublicæ, nihil interfit, danda opera videtur, ut forte res dirimatur. In vasallum, nisi idem subditus sit, jus hoc feudi dominus non habet: neq; enim reverentia & obsequium, qvæ debet, huc usq; pertingunt. † L. 2. c. 15. §. 16. n. 3. c. 21. §. 11. n. 2. L. 3. c. 2. §. 6. c. 4. §. 14. c. 11. §. 18. c. 25. §. 16.

LIII. Interfici obsidem posse diximus per jus gentium externum, non etiam interno jure, nisi par ipsius culpa accedat. Servi qvoq; non sunt: imo & jure gentium bona habere & hæredibus relinqvere possunt, qvanqvam Romano jure cautum est, ut bona eorum in fiscum cogantur. Vid. paſſerat. ad L. 2. c. 2. n. 12. vol. 1. p. 1. L. Divus. 31. C. 2. 12. D. de Jure fisci. l. 9. a.

LIV. An fugere obsidi liceat, qværitur? & constat non licere, si ab initio, aut postea qvo laxius haberetur, fidem dederit. Alioqvi videtur non is animus fuisse civitatis obligandi civem, ne aufugeret, sed hosti dandi facultatem, qvalis vellet, custodiæ. & sic defendi potest Clæliæ † factum. Sed etsi ipsa nihil peccaverat, * civitas tamen recipere & retinere obsidem non poterat. Sic Porsenna: *Si non dedatur obses, pro rupto se fedus habiturum.* Deinde: *Romani pignus pacis ex federe restituerunt.* † L. 3. c. 11. §. 18. n. 3. Liv. Lib. II.

***

Civitas tamen recipere & retinere obsidem non poterat) vide Plutarchum in Publicola hac de re. Aliud Virgilii,

Vinclis innaret Clælia ruptis.

vinculis fœderis ait Servius.

LV. Odiosa autem est obsidum obligatio, tum qvia libertati inimica, tum qvia ex facto alieno venit. Ideoq; stricta interpretatio hic locum habet, qvare in unam causam dati in aliam retineri non poterunt, qvod ita intellige, si aliud qvid sine obsidum accessione promissum sit. At si in alia causa fides jam violata sit, aut contractum debitum, jam poterit obses retineri, non ut obses, sed eo gentium jure, qvo subditi ex facto imperantium detineri possunt, καὶ ἀνδεγλησίαν, qvod ipsum tamen, ne fiat, caveri poterit, adjecto pacto de reddendis obsidibus, ubi id, cujus nomine dati erunt, impletum erit. Vide supra L. 3. c. 11. §. 3. 24 c. 7. §. 7.

LVI. Qvi obses datus est tantum, ut alterum captivum aut obsidem redimat, eo mortuo liberatur. nam in illo, dum moritur, jus pignoris exstinctum est, ut in captivo redempto dixit Ulpianus. qvare, sicut in Ulpiani qvæstione pretium non debetur, qvod in personæ locum successit, ita nec hic persona L. si patre 15. D. de Captiv.

sona manebit obligata, qvæ personæ vicaria facta est. Sic Demetrius à Senatu Romano non iniqve postulabat dimitti, ὡς Ἀντιόχου μὲν ἀντιδοθεὶς, Ἀντιόχου δὲ ἀποθανόντος, inqvit Appianus: Justinus ex Trogo: *Demetrius, qvi obses Romæ erat, cognita morte Antiochi fratris, senatum adiit, obsidemqve se* (malim legere *obsidem inqviens se*, ut cohæreat oratio) *vivo fratre venisse, qvo mortuo, cujus obses sit, ignorare.*

Syr. Lib. xxxiv.

LVII. Rege autem, qvi fœdus fecit, mortuo, an teneatur adhuc obses pendet ab eo, qvod alibi tractavimus, an fœdus habendum sit personale, an reale. nam accessoria non possunt efficere, ut in principalium interpretatione à regula recedatur. ejus autem naturam & ipsa seqvi debent.

L. II. c. XVI. §. 16. h. c. §. 6.

LIIX. Obiter hoc addendum est, obsides interdum ††† non accessionem esse obligationis, sed revera partem principalem; ut cum qvis ex contractu factum promittit non suum, & qvia, eo non præstito, tenetur ad id, qvod interest, †† ejus vice obsides obligantur; qvam fuisse videri sententiam Caudinæ sponsionis † diximus alibi. Non dura tantum, sed & iniqva est sententia existimantium, obsides etiam sine consensu suo alterum ex facto alterius posse obligari.

††† L. 3. c. 23. §. 16.

†† L. 3. c. 21. §. 30.

† L. II. c. XV. §. 16. n. 1. seq.

Alb. Gent. L. II c. 19.

LIX. Pignora qvædam communia habent cum obsidibus, qvædam propria. Commune, qvod & ex alio jam debito retinentur, nisi obstet data fides: Proprium, qvod, qvæ de iis est pactio, non tam stricte sumitur, qvam illa de obsidibus: neqve enim æqvale est odium. Res enim natæ sunt, ut teneantur, non & homines.

LX. Illud alibi qvoqve diximus, nullum tempus id efficere posse, ne luitio sit pignoris, si id præstetur, pro qvo pignus suppositum est. Nam qvi actus causam veterem & novam habet, non creditur ex nova procedere. Ideo patientia debitoris veteri contractui, non derelictioni, imputatur, nisi certæ conjecturæ aliam interpretationem exprimant: ut si qvis, luere cum vellet, impeditus id silentio transmisisset tanto tempore, qvod ad consensus conjecturam sufficere possit.

Lib. II. cap. IV. §. 17.

CAPUT XXI.

De fide manente bello, ubi de induciis, commeatu, captivorum redemtione.

I. Induciæ qvid sint, & an id tempus veniat pacis, an belli nomine.
II. Vocis origo.
III. Nova indictione post inducias non opus.
IV. Qvomodo computanda sint tempora induciis præfinita.
V. Qvando obligare incipiant.
VI. Qvid per inducias liceat.
VII. An retrocedere & reficere mœnia, & similia.
IIX. De locis occupandis distinctio.
IX. An redire possit, qvi vi majore retentus est, circa exitum induciarum.

X. De

§. 1. n. 1. ad hoc ea propter, ne periculo nimium intendentur, quae rebus esse coeperant. et c. 4. §. 15. unde etiam quaedam commercia permittuntur in bello, q. alias jure belli non erant permissa.

§. 1. n. 1. (b) brevis induciae sunt conventio de suspensione actuum bellicosorum, status tn. belli non tollitur, ille tn. tm. tollitur per pacem, quam tn. illis utimur, facile dicta est bella n. sunt status certantium induciae vero suspensiones actuum bellicosorum, q. quis facile patet non esse ingratum, ys ut ~~[illegible]~~ exemplum induciarum habemus Caesaris cum turcis ~~[illegible]~~ tempus quarum annos, et traditur, pax vero non est illa conventio, quoniam non aeterna, omnis pax vera dt esse aeterna h. a. nullo tempore definita, si vero certo tempore definita, non pax sed induciae erunt tempore n. expirante ad bellum redeunt. animum hostilem n. non abjecerunt, sed tantum suspendunt quando vero pax inter partes ita paciscuntur, quod super illis negotijs, et quibus bellum extitit, nunquam deinceps aeterna sint movenda, unde pax ista aeterna rupta nunquam censebitur, etn. post inter eosdem bellum ex nova causa oriatur. et quo fundamento illud proverbium deducendum cum barbaris nullae pax quia illi nunquam animum hostilem abjeciunt, nec possunt abjecere quia solum commodis suis et privato bono inserviant, sed tn. aliquando necessitate adigente desistunt de actibus bellicis

X. De specialibus induciarum pactionibus, & quæ inde queri solent.
XI. Induciarum pactionibus ab altera parte ruptis alteram bellum movere posse.
XII. Quid si pœna addita fuerit?
XIII. Privatorum facta quando inducias rumpant.
XIV. In jure commeandi extra inducias qualis sumenda interpretatio.
XV. Qui militum nomine veniant.
XVI. Ire, venire, abire, quomodo hic accipienda.
XVII. De extensione ad personas.
XIIX. Ad bona.
XIX. Comitis & gentis nomine qui veni-
XX. An concessio juris commeandi morte extinguatur:
XXI. Quid si data sit donec qui dedit voluerit?
XXII. An securitas & extra territorium debeatur.
XXIII. Favor redemtionis captivorum:
XXIV. An lege interdici redemtio possit, distinctione explicatur.
XXV. Jus in captivum cedi posse:
XXVI. Posse ab uno pretium pluribus deberi;
XXVII. Conventio an rescindi possit, ob divitias captivi ignoratas.
XXIIX. Quæ bona capti captorem sequantur.
XXIX. An hæres pretium debeat distinctione explicatur.
XXX. An redire debeat, qui dimissus est, ut alterum liberet, eo mortuo.

I. 1.

SOlent & inter bellum à summis potestatibus concedi quædam, ut cum Virgilio & Tacito loqvar, belli commercia. Homero ϛωημόσυναι, qvalia sunt induciæ, commeatus, captivorum redemtio. Induciæ sunt conventio, per qvam, bello manente, ad tempus bellicis actibus abstinendum est. Bello inqvam manente: nam, ut Cicero ait Philippica octava, inter bellum & pacem nihil est medium: & bellum status est nomen, qvi potest esse etiam cum operationes suas non exserit: Δοκεῖ ἐνδέχεσθαι καὶ καθεύδειν ἔχοντα τὴν ἀρετὴν ἢ ἀπραξίαν μὲν βίᾳ, ait Aristoteles: fieri potest, ut virtute qvis sit præditus, & aut dormiat, aut vitam agat actione vacuam. Idem alibi: οἱ τόποι διαλύσει τὴν φιλίαν ἁπλῶς. ἀλλὰ τὴν ἐνέργειαν. non ipsam amicitiam dissolvunt locorum intervalla, sed usum ejus. Andronicus Rhodius: τὴν ἕξιν ἐνδέχεται ὑπάρχουσαν μηδὲν ὀφελεῖν: Habitus esse potest ita, ut nihil operetur. Eustratius ad sextum Nicomachiorum ἡ ἕξις πρὸς τὴν ἁπλῶς δύναμιν ἐντελέχεια λέγεται: πρὸς δὲ τὴν ἐνέργειαν καὶ πρᾶξιν δύναμις, ὡς ἐν τῷ κοιμωμένῳ γεωμέτρῃ γεωμετρία. Habitus, potentiæ simpliciter dictæ ratione habita, actus dicitur: ac, ipsi actioni sive exercitio comparatus, vocatur potentia, ut ars mensoria in dormiente mensore.

Ann. XIV. hist. III. IIX. Nic.

L.I.c.I.§.2.

IIX. Nic.

* Ut qvamvis tacet Hermogenes, cantor tamen atq;
Optimus est modulator: Es Alfenus vafer omni
* Abjecto instrumento artis clausaq; taberna
Sutor erat.

Horatius I. Sat. 3.

***

Ut qvamvis tacet Hermogenes) Seneca de Beneficiis v, c. 21. *Est disertus etiam qvi tacet.*

Abjecto instrumento artis clausaq́ taberna
Sutor erat.)

Seneca dicto jam loco: *Artifex est etiam, cui ad exercendam artem instrumenta non suppetunt.*

†††

Induciæ sunt conventio) Optimè *Dn. Zigler.* conventionem super induciarum feriis ab ipsis feriis discernit. Obstat qvidem, inter bellum & pacem nihil esse medium; E. seqvi, qvod induciæ præter conventionem aliqvam tempore belli factam nihil aliud denotent. Veruntamen omninò medium perspicimus, ipsas nimirum ferias induciarum, de qvibus hac vice sumus locuti.

2. Sic ergo, ut & Gellius dixit, *non pax est induciæ: bellum enim manet, pugna cessat.* Et in Panegyrico Latini Pacati legimus: *induciæ bella suspendebant.* Qvod eo dico, ut sciamus, si qvid convenit, ut belli tempore valeat, id per inducias qvoqve valet, nisi manifeste appareat, non statum spectari, sed ipsas functiones. Contra, si qvid de pace dictum erit, id induciarum tempore locum non habebit: qvanqvam Virgilius pacem seqvestram dixit, Servius ad eum locum pacem temporalem, ut & Thucydidis Scholiastes εἰρήνην πρόσκαιρον πόλεμον ὠδίνουσαν, Varro pacem castrorum, paucorum dierum, qvæ omnes sunt non definitiones, sed delineationes qvædam, eæqve figuratæ. Qvalis & illa Varronis, qvi cum inducias dixit bellorum ferias, potuerat & belli somnum dicere. Sic & ipsas forenses ferias pacem vocavit Papinius: & somnum Aristoteles vinculum sensuum, qvo exemplo & inducias belli vinculum recte dixeris.

Ad Ter. Evn. Act. I. Sc. I.

3. In M. Varronis autem expositione, qvam & Donatus seqvitur, hoc recte reprehendit Gellius, qvod paucos dies adjecit, ostendens, solere & in horas dari, addam ego, & in annos etiam viginti, triginta, qvadraginta, etiam centum: qvarum apud Livium exempla, qvæ & illam Pauli Jurisconsulti definitionem redarguunt: *Induciæ sunt, cum in breve & in præsens tempus convenit, ne invicem se lacessant.*

Lib. I. c. 21.

4. Fieri tamen poterit, ut si appareat, alicujus conventionis rationem unicam & per se moventem insolidum fuisse cessationem actuum bellicorum, ut tunc, qvod de pacis tempore dictum est, per inducias valeat, non ex vi, sed ex mentis certa collectione, de qva alibi egimus.

L. 19. Postliminiũ. §. I. D. de Captivis.

II. Videtur autem induciarum nomen non ab eo, qvod Gellius vult, inde uti jam, nec ab endoitu, id est introgressu, ut Opilius voluit, venisse, sed qvod inde, id est à certo tempore, otium sit, qvomodo ἐκεχειρίαν Græci vocant. Apparet enim etiam ex Gellio & Opilio, veteribus per t, non per c, literam scriptum hoc nomen, qvod nunc pluraliter profertur, olim haud dubio

L. II. c. 16. §. 20.

Gell. XIX. c. IIX.

destitutam rem publ. veluti nervis in-
cisis imparem hostibus futuram nihil
omnino inducia facta eventu vero in-
cuit [illegible] illas fuisse. Vide Bachorni-
um disserentem Cas. 4. p. 16. Conclu-
sum formabimus rationes enarratas
sperni quidem non posse sed locum
tantum invenire in longioribus quia
potentioribus admittuntur ob rationem
3. supra dictam.

§. 3. b) Sicuti enim ligatus ablato vin-
culo liber est, ita quoque finitis in-
duciis quae vinculum erant belli
bellum licite geri poterit, 2mus
itaque non sit necessarium novam ad
hiberi inductionem, satius tamen est
id fieri, ne quid videatur, hosti ig-
noranti subvenisse.

§. 4. n. 1. (a) Hic de termino an ille inclu-
sus an exclusus resp. inclusum esse temporis
n. productio favorem in se continet e. g.
n. 2. in fine. Unde etiam illa interpre-
tatio sumenda paritur n. sanguini hu-
mano, quod ea propter favorabile, quod hic
de terminis dicitur idem intelligendum
de locis. e. g. si conventum ut [illegible] aequa-
torem sit bellum cis aequatorem, vere pax [illegible] loca
quae sub aequatore sita comprehensa
sunt. Conf. L. 2. c. 16. §. 12. n. 2. et L. 5.
c. 20. §. 41. n. 1. in his n. locis paritur etiam
sanguini humano, in rebus vero quae dubia
[illegible] disputationem ea sumenda.
i. interpretatio, quae favorabilior, quam
politici judicanti, non expedit rei
publ. conducias [illegible] extendi ad omnia
loca, quia quod facere nequit respublica
in uno loco hoc factura tamen sit in
alio.

uti factum [illegible] intelligendum [illegible] et [illegible] nos.

dubio etiam singulariter. Vetus scriptura fuit indoitia; nam otium tunc otium enunciabant à verbo oiti, qvod nunc uti dicimus,* sicut ex poina (nunc pœnam scribimus) fit punio, & ex Poino (qvi nunc Pœnus) fit Punicus. Sicut autem ex eo, qvod est ostia, ostiorum, factum est nomen * Ostia Ostiæ: sic ex indoitia indoitiorum, factum est indoitia, indoitiæ; deinde induitia, cujus, ut dixi, plurale nunc tantum in usu est; olim, ut Gellius monuit, etiam unitatis numero enunciabatur. non longe abit Donatus, cum inducias dictas vult, qvod in dies otium præbeant. Sunt ergo induciæ in bello otium, non pax: itaqve accurate loqvuntur historici, qvi narrant, sæpe pacem negatam, inducias datas.

d. loco. Ad Ter. Evn. Liv. Plut. Justin.

***

Sicut ex poina (nunc pœnam scribimus) fit punio) vide Servium in X. Æneidos ad vocem *mœrorum.*

Ostia Ostiæ) Et ex ostrea, ostreorum, factum est ostrea, ostreæ.

III. Qvare nec nova indictione opus erit: nam, sublato impedimento temporali, ipso jure se exserit status belli, non mortuus, sed sopitus, ut dominium & patria potestas in eo, qvi à furore convaluit. Legimus tamen apud Livium, ex fecialium sententia finitis induciis indictum bellum: sed nimirum istis non necessariis cautionibus ostendere veteres Romani voluerunt, qvantopere pacem amarent, & qvam justis de causis in arma traherentur. Innuit hoc ipse Livius; *Cum Vejentibus nuper acie dimicatum ad Nomentum & Fidenas fuerat, induciæqve inde, non pax facta, qvarum & dies exierat, & antequam diem rebellaverant: missi tamen feciales, nec eorum, cum more patrum jurati reperterent res, verba sunt audita.*

Angel. L. 27. si unus. §. 1. D. de Pactis. Mart. Laud. q. 29.

Lib. IV.

IV. 1. Tempus induciis ascribi solet aut continuum, ut in centum dies, aut cum designatione termini, ut usqve calendas Martias. In priori ad momenta temporum facienda est numeratio: id enim naturæ convenit. nam qvæ fit ad civiles dies computatio, ex legibus aut populorum moribus venit. In altero genere dubitari solet, utrum ad qvem diem, aut mensem, aut annum dictum est duraturas inducias, in dies, mensis, annus extensus an comprehensus intelligatur?

2. Certe in rebus naturalibus duo sunt terminorum genera, *intra rem, ut cutis terminus est corporis; extra rem*, ut flumen terminus est terræ. Ad utrumqve hunc modum, etiam qvæ voluntate constituuntur, termini constitui possunt. Magis autem naturale videtur, * ut terminus sumatur, qvi pars sit rei: πέρας λέγε) τὸ ἔσχατον ἑκάστου, *terminus dicitur, qvod ultimum cujusqve est*, inqvit Aristoteles: nec usus repugnat. *si qvis sic dixerit, ut intra diem mortis ejus aliqvid fiat, ipse qvoque dies, qvo qvis mortuus est, numeratur.* Prædixerat Cæsari Spurina periculum, qvod non ultra Idus Martias proferretur. Interpellatus ipsis Idibus, dixit, * venisse qvidem, sed non præteriisse. Qva-

L. 134. annicul. Ius. D. de Verbor. Signif.

Met. v. 17. L. 133. si qvis. D. de Verb. sign.

Svet. in Cæs. 5.

re multo magis sumenda est hæc interpretatio, ubi temporis productio favorem in se habet, ut in induciis, qvæ humano sangvini parcunt.

***

Ut terminus sumatur, qvi pars sit rei) Baldus de Statutis, in verbo usqve. Bartolus in L. Patronus 35. D. de Legatis III, & L. 12. Nuptæ. D. de Senatoribus. Archidiac. in c. 1. Ecclesias. XIII. q. 1. Hieron. de Monte, Libro de Finibus c. 23.

Venisse qvidem, sed non præteriisse) Dion: παρέρχειν, δὲ ἔπω δ' παρελήλυθεν, Appianus: παρεῖσιν οἱ Ειδὶ, ἀλλ' ὃ παρεληλύθασιν.

3. At vero, à qvo die mensura aliqva temporis incipere dicitur, is dies intra mensuram non erit: qvia ejus propositionis vis est discernere, non conjungere. Nempe discernere eam rem, cui additum, a reliquo tempore. V. Illud obiter addam, inducias, & si qvid est simile, ipsos contrahentes statim obligare, ex qv[illegible] actus absolutus est: at subditos utrinq; obligari incipere, ubi inducias acceperunt formam legis, cui inest exterior qvædam publicatio: qva facta, statim qvidem incipit habere vim obligandi subditos, sed ea vis, si publicatio uno tantum loco facta sit, non per omnem ditionem, eodem momento se exserit, sed per tempus sufficiens ad perferendam ad singula loca notitiam. Qvare si qvid interea à subditis contra inducias factum, sit ipsi à pœnis immunes erunt. * neq; tamen eo minus contrahentes damnum resarcire debebunt.

Bart. L. Omnes populi. 9. de J. & J. Pan. c. 2. de Const. & ib. Fel. n. 7.

***

Neq; tamen eo minus contrahentes damnum resarcire debebunt) Ut de Scione apud Thucydidem IV. Defendi itaq; non potest, qvod ab Hispanis in Italia factum narrat Mariana XXIIX, 7.

VI. 1. Qvantum per inducias liceat, qvantum non liceat, ex ipsa definitione datur intelligi. Illiciti enim sunt omnes actus bellici, sive in personas, sive in res; id est, qvicqvid vi fit adversus hostem: id enim omne per inducias tempus fit contra jus gentium, ut in concione ad milites loqvitur L. Æmilius apud Livium.

2. Etiam qvæ res hostium casu aliqvo ad nos pervenerunt, ea reddendæ erunt, etiamsi ante nostræ fuissent: qvia qvod jus externum attinet, ex qvo hæc dijudicanda sunt, ipsorum sunt factæ; Et hoc est, qvod ait Paulus Jurisconsultus, inducias tempore postliminium non esse, qvia postliminium requirit, ut antecedat jus bello capiendi: qvod per inducias non est.

3. Ire & redire ultro citroq; sed eo paratu, qvi periculum nullum ostentet, licet. Notatum hoc * à Servio ad illud Maronis, *Mixtiq; impune Latini*, ubi & hoc narrat, obsessa urbe à Tarqvinio inter Porsennam & Romanos, factis induciis, cum ludi Circenses in urbe celebrarentur, ingressos hostium duces curuli certamine contendisse, & victores coronatos.

§. 5 (a) publicatio enim dat formam omnibus actibus socialibus, juxta n. externa fidei vanitatem debent, quod sit per publicationem. Cons. L. 3. § 9. §. 11. n. 1. in fine

§. 5. (b) hoc frustra dictum, nam licet quae vita censetur tamen bona fide inchoata esse, [illegible] n. [illegible] + nulla n. hic contrahentium culpa [illegible] causam alterius accidit, quorum [illegible] quibus impossibile fuit subditis litis causam novam suppeditant, inducias factas esse, indicare.

§. 5. n. 3. (c) quo refero casum Starenbergii Gubernatoris Viennensis turcae ni petierant inducias ad sepeliendos mortuos impetratis, ergo his omnes ex castris venierunt, quod cum Starenbergius videret eos vi repulit, nec tanta n. copia venierant ex castris, quod periculum aliquot creare potuisset

§. 7. (a) Excipitur casus obsidionis, si n. hoc licuerit, durioremque redderemus causam hostium, quod est contra pacta, illa enim semper intelligenda ex illis rebus quae videntur comprehensae. ex L. 2. c. 16 §. 24. n. 2. et h. c. §. 16.

2. licetne moenia alterius dejicere. Exemplum habemus regis Galliae qui Trevirenses muros sedaverit causatus se facere securitatis causa. et in specie Luxemburgi, R. neg. nec proprii militare potest se in securitatem fecisse nam Ergo non esse securitatem reciprocam sed tantum unius non alterius quis n. nos securos reddit de Rege Galliae sed est esse communis securitas inter paciscentes.

***

A Servio) ad XI. Æneidos.

VII. Interius recedere cum exercitu, qvod Philippum feciſſe legimus apud Livium, cum inducijs non pugnat: nec reficere mœnia, nec militem conſcribere, * niſi qvid ſpecialius convenerit. Lib. XXXI. Frontinus L. II. c. 13.

***

Niſi qvid ſpecialius convenerit) ut apud Pututam lib. III.

IIX. 1. Corruptis hoſtium præſidiis loca invadere, qvæ ipſi tenebant, haud dubie contra inducias eſt. talis enim acqviſitio juſta eſſe non poteſt, niſi ex jure belli. Idem habendum, ſi qvi ſubditi deficere ad hoſtem velint. Exemplum eſt apud Livium, lib. XIII. *Coronæi & Haliartii, favore qvodam inſito in reges, legatos in Macedoniam miſerunt præſidium petentes, qvo ſe adverſus imminentem ſuperbiam Thebanorum tueri poſſint. Cui legationi reſponſum ab rege eſt, præſidium ſe, ob inducias cum Romanis factas, mittere non poſſe.* Apud Thucydidem libro qvarto Braſidas Mendam civitatem ab Athenienſibus ad Lacedæmonios deficientem induciarum tempore recipit: ſed additur excuſatio, qvia habebat, qvæ ipſe viciſſim Athenienſes criminaretur.

2. Derelicta ſane occupare licet, dum vere derelicta, id eſt eo animo, ne amplius ſint, qvorum fuerant: non ſi incuſtodita, ſive cuſtodia ante inducias, ſive factis induciis, omiſſa ſit. dominium enim manens iniuſtam facit alterius poſſeſſionem. qvo refellitur Beliſarii adverſus Gothos cavillatio, qvi tali obtentu * loca præſidiis nudata per inducias invaſerat. Proc. II. Gotth.

***

Loca præſidiis nudata) Portum, Centum cellas, Albanum.

IX. 1. Qværitur, an qvi vi majore impeditus, qvo minus recederet, intra fines hoſticos deprehenditur, poſtqvam exierint inducia, jus redeundi habeat? Si jus externum gentium reſpicimus, non dubito, qvin hic par ſit ei, qvi cum in pace veniſſet, bello repente exorto inter hoſtes fato ſuo deprehenditur, qvem captivum manere ad pacem usqve, ſupra notavimus; neqve juſtitia interna deeſt, qvatenus bona & actiones hoſtium pro debito civitatis obligantur, & in ſolutum capiuntur: nec magis hic, qvod qveratur, habet, qvam tot alii innocentes, in qvos bellorum mala recidunt. Lib. III. c. 9.

2. Nec, qvæ de commiſſi cauſa circa merces tractantur, adferri huc debent. nec, qvod apud Ciceronem eſt de Inventione ſecundo, de nave roſtrata vi ventorum in portum delata, qvam ex lege qvæſtor publicari volebat. Ibi enim vis major à pœna liberat; hic proprie de pœna non agitur, ſed de jure, qvod certo tantum tempore interqviescebat. Tamen, qvin talem remittere benignius, qvin & generoſius ſit, nullam habet dubitationem. L. 15. Cæſar. L. 16. Interdum. §. ſi propter. 8. D. de Publican. & Vectigalib.

X. Sunt & qvædam per inducias illicita, ob ſpecialem conventionis natu-

naturam: ut si tantum sepeliendorum hominum causa datæ sint induciæ, nihil erit immutandum: sic, * si obsessis datæ induciæ, tantum ne oppugnentur, jam auxilia & commeatus admittere non licebit. nam cum tales induciæ alteri partium prosint, non debent interim ejus, qui dedit, causam duriorem facere. Interdum & convenit, ne commeare liceat. * Interdum personis cavetur, non & rebus: quo casu, si ad res defendendas lædantur personæ, nihil contra inducias fiet: nam cum liceat res defendere, personarum securitas addita, quod principale est, non quod in alicujus consequentiam venit, tuenda est.

***

Si obsessis datæ induciæ tantum ne oppugnentur) ut à Totilia Neapolitanis apud Procopium.

Interdum personis cavetur, non & rebus) Vide c. significavit. XI. De Judæis. De induciis cum exceptione locorum exempla habes apud Procopium & Menandrum Protectorem.

Libro hoc. c. 19. §. 14 & 19. & c. 20. §. 38 Liv. L. 9. & 11.

XI. Si fides induciarum à parte altera rumpatur, quin læso liberum sit, etiam sine indictione ad arma venire, frustra dubitatur. nam capita conventionis insunt conventioni per modum conditionis, ut paulo ante diximus. Reperias quidem in historiis exempla eorum, qui sustinuerint in finem induciarum: Sed & bellum illatum Hetruscis & aliis, quod contra inducias fecissent, legas: quæ diversitas argumento est, jus ita esse, ut dicimus, sed eo jure uti vel non uti, in arbitrio esse ejus, qui læsus est.

XII. Illud constat, si pœna conventa poscitur & persolvitur ab eo, qui contra fecit, jam bellandi jus non esse. Ideo enim pœna solvitur, ut cetera salva maneant. Et contra, si bellum moveatur, recessum à pœna conferi debet, quando optio data est.

L. 2. c. 11. L. 3. c. 20. §. 39.

XIII. Privata tamen facta non rumpunt inducias, nisi publicus actus accedat, puta imperii aut ratihabitionis, quæ etiam intelligitur accedere, si qui deliquerint, nec puniantur nec dedantur: si non reddantur res.

Vide supra L. II. c. 16. §. 12.

XIV. Jus commeandi extra inducias privilegium quoddam est, quare in ejus interpretatione sequenda sunt, quæ de privilegiis traduntur. Est autem hoc privilegium neque tertio noxium, neque danti admodum grave: ideo intra verborum proprietatem laxa magis, quam stricta interpretatio admittenda est, eoque magis, si non petenti datum beneficium, sed ultro oblatum sit: multoque magis, si ultra privatam, publica quædam utilitas in negotio vertatur. Rejicienda ergo stricta interpretatio, etiam quam ferunt verba, nisi alioqui absurdum aliquod sequeretur, aut eo ducant probabiles admodum voluntatis conjecturæ. Contra vero etiam extra proprietatem laxior interpretatio locum habebit, ut simile absurdum vitetur, aut ex valde urgentibus conjecturis.

Can. in c. 7. eum in cunctis. §. cum vero. de Election.

XV. Hinc

XV. Hinc colligimus, datum militibus commeatum non ad medios tantum, sed & summos duces porrigi: qvia verbi proprietas admittit eam significationem, qvamqvam est & alia strictior. Sic nomine clericorum venit episcopus. Etiam qvi in classibus sunt nautæ, milites intelliguntur, & omnes omnino, qvi sacramentum dixerunt. L. 1. §. 1. D. de Bon. Poss. ex test. mil.

XVI. 1. In itu cautum & de reditu censetur, † non hoc ex vi verbi, sed ut absurdum viteur: neqve enim inutile esse beneficium debet. Et abitus tutus intelligendus, usqve dum eò pervenerit, ubi in tuto sit, unde * Alexandri fides accusata, qvi, qvibus abitum indulserat, eos in ipso itinere jussit interfici. †L. II. c. XVI. §. Diod. Sic. Lib. XVII.

***

Alexandri fides accusata) Plutarchus: Καὶ τοῦτο τοῖς πολεμικοῖς ἔργοις ὥσπερ ἄλλα νομίμως καὶ βασιλικῶς πολεμήσαντι ὡς κηλὶς προσῆν. *Hæc velut macula adhæsit bellicis actionibus regis cætera in bello agere & juste & regaliter soliti.* Simile factum Bajazetis contra Vidynenses in Servia habes apud Leunclavium lib. VI.

2. At cui abire datum, non & redire: sed nec, cui venire concessum est, mittere poterit: nec contra: sunt enim hæc diversa, nec extra verba exspatiari ratio cogit: ita tamen, ut error, etsi jus non det, à pœna certe, siqva adjecta est, relevet. Sed & cui venire permissum est, semel veniet, non iterum, nisi temporis adjectio aliam suppeditet conjecturam.

XVII. Patrem filius, uxor virum non seqvitur aliter, qvam in jure commorandi. nam morari solemus cum familia, peregrinari sine ea. Famulus tamen unus aut alter, etiamsi expressus non sit, comprehensus censebitur in eo, qvem sine tali comitatu ire indecorum foret. nam qvi aliqvid concedit, concedit qvæ necessario seqvuntur. necessitas autem hic moraliter intelligenda est. L. penult. D. de Precario. Abbas c. 10. qvam sit. de Judæis.

XVIII. Similiter bona non qvævis comprehendentur, sed qvæ soluta sunt ad iter assumi.

XIX. Expresso comitum nomine non sunt intelligendi hi, qvorum causa magis est odiosa, qvam ipsius, cui prospicitur. Tales sunt piratæ, latrones, transfugæ, desertores. Gentis expressum nomen in comitibus satis ostendit facultatem ad alios non porrigi.

XX. Jus commeandi cum veniat ex vi potestatis, in dubio non extinguitur morte concedentis, secundum ea, qvæ alibi diximus de Regum & aliorum imperantium beneficiis. Lib. II. c. 14. §. 13. seq.

XXI. Disputari solet de eo, qvod dictum est in hunc modum, qvam diu velnero. Et verior est sententia eorum, qvi existimant durare beneficium tale, etiamsi novus volendi actus non intercedat, qvia durare in dubio præsumuntur, qvod ad juris effectum sufficit: * non item, ubi is, qvi concessit, de

Canon. in cap. si gratiose. 5. de Reser. in VI.

desiit posse velle, quod per mortem contingit. Persona enim sublata, collabitur etiam illa præsumtio durationis, sicut accidens interitu subsiantiæ.

***

Non etiam ubi is, qvi concessit, desiit posse velle, qvod per mortem contingit) L. 32. Lucius Titius De Donationibus, ita ut eam emendat vir magnus Antonius Faber, *Voluero* ponens pro *Volueris*. Adde L. 4. Locatio D. Locati: Cardinalem Tuschum pp. conclusion. 751. lit. p. Reinking. lib. II. classe II. c. 8. n. 30.

hoc vide allegata Tractatu parte nostra quæst. L. III. c. IV. §. 8. n. 2.

XXII. Commeandi autem securitas ei, cui data est, debetur etiam extra territorium concedentis: qvia datur contra jus belli, qvod per se territorio non includitur: ut alibi à nobis dictum est.

Matth. XXV. 36. 39.

XXIII. Captivorum redemtio multum habet favoris, maxime apud Christianos, qvibus lex divina hoc misericordiæ genus peculiariter commendat. *Captivorum redemtio, magnum atq; præclarum justitiæ munus est*: verba sunt Lactantii. Ambrosio captivos redimere, maxime ab hoste barbaro, præcipua & summa liberalitas vocatur. Idem defendit suum & Ecclesiæ factum, * qvod vasa Ecclesiæ, etiam initiata, confregerint ut captivi redimerentur. *Ornatus*, inqvit, *sacramentorum, redemtio captivorum est*. & multa alia in eandem sententiam.

Lib. VI. maxime ornata.

Conf. versus Ovid. Fastor. utcta a Grotio. Lib. II. Off. c. 28. h. Lib. c. 14. §. II. c. 19. §. 3. n. 2 n. 3. L. III. c. 5. §. 2. n. 3. t. Sanctus. 21. C. de SS. Eccles.

***

Qvod vasa Ecclesiæ, etiam initiata, confregerint ut captivi redimerentur) Imitatus hoc Ambrosii factum Augustinus, narrante Possidio, qvi contra carnalem sensum qvorundam id factum dicit. Imitatus est & in eadem Africa Episcopus Deogratias, narrante Victore Uticensi lib. I. Vas qvod Remigii fuerat datum ad redimendos à Nortmannis captivos narrat in Remigii vita Hincmarus. Simile factum Archiepiscopi Bremensis Rimberti laudat M. Adamus Bremensis Ecclesiasticæ historiæ cap. 32. Probat hoc Synodus universalis sexta, decreto relato in causam XII. qvæstione II. Qvæ adjungenda his, qvæ diximus supra hoc libro cap. V. §. 2. n. 3.

th. L. c. 9. §. 4. n. 2 & in not. ad §. 5.

XXIV. 1. Qvibus adducor, ut non audeam indistincte † probare leges illas, qvæ captivos redimi vetant, qvales apud Romanos fuisse legimus: *Nulli civitati viliores captivi, qvam nostræ*, ait in Senatu Romano qvidam. Eadem civitas Livio dicitur minime in captivos jam inde antiqvitus indulgens. Nota est in hanc rem Horatii ode, ubi captivos redimere vocat, conditiones fœdas, & exemplum perniciem trahens: flagitio additum damnum. Sed qvod Aristoteles in Laconum †† institutis reprehendit, idem in Romanorum culpari solet: nimis scilicet illa omnia directa ad res bellicas, qvasi in illis solis salus civitatis consisteret. Atqvi si rem humanitatis modo æstimamus, satius sæpe esset, jus, qvod bello petitur, amitti, * qvam plurimos homines, & qvidem cognatos aut populares, relinqvi in gravissimis

Livius Libro. XXII. Ibid.

L. 3. c. 25. §. 2.

§. 25. a) quia Barbari jura humana maxime opprimunt, nostro seculo praeprimis a Belgis usa et illa redemptio a Sipolitani, algiercensibus, et tunetanis,

§. 14 (b) inserviunt, enim nihilominus Ecclesiae et quidem in eiusdem operibus, q. religioni Christianae quam maxime conveniunt et sic non mutant statum, sed eundem retinent et quidem in facto per eximiae charitatis.

§. 26. (a) Ut sed si fidem tantum dederit de pretio redemptionis et ab alio in terra capitur an eius fiat captivus quod negatur, statum enim captivitatis mundum mutavit, ideoque iterum capi non potest. quod expressit Elector Brandenburgicus in literis ad regem Daniae Konismarkum non posse esse captivum duobus dimissis nisi tantum ab Electore erat.

§. 24 (b) nullum n. aliud acquirit quam Externum, h. e. quod innotescere et vel innotescit Conf. §. 5. h. 5. neque captivus tenetur quod secum habet indicare nam quicquid facit vivitur id per injuriam fecisse videtur ex. c. 9. §. 4. n. 2. et 6. 9. et 10. n. 3. intelligo vero haec de jure interno, aliud de jure externo Conf. h. l. c. 4. quod tamen interdum caret jure interno et quidem illud magis quod exercetur a privatis in bello.

***

Qvam plurimos homines, & qvidem cognatos aut populares, relinqvi in gravissimis ærumnis) De Mauritii Imperatoris ob tale factum seria admodum pœnitentia vide Zonaram.

2. Non videtur ergo lex talis justa, nisi appareat, opus tali rigore, ut majora aut plura mala, alioqvi moraliter inevitabilia, caveantur. Nam in tali necessitate, cum ipsi captivi ex caritatis lege suam sortem patienter ferre debeant, potest hoc eis injungi, & aliis, neqvid contra faciant, præcipi, secundum ea, qvæ de cive ob bonum publicum dedendo scripsimus † alibi.

† L.II. c.XXV. §.3.n.

XXV. Non sunt qvidem moribus nostris servi, qvi bello capiuntur: non dubitem tamen, qvin jus exigendi pretium redemtionis à capto possit ab eo qvi captum tenet, in alium transcribi: nam & incorporalia alienari natura patitur.

XXVI. Et potest idem pluribus debere pretium, si ab uno dimissus pretio nondum soluto, captus sit ab alio: sunt etiam diversa hæc debita ex diversis causis.

XXVII. Conventio de pretio facta rescindi non potest, eo qvod captus intelligatur locupletior, qvam credebatur: qvia jure gentium externo, de qvo qværimus, nemo cogitur supplere, qvod in contractu minus æqvo pretio promisit, si dolus non intercessit, ut intelligi potest ex his, qvæ de contractibus supra †† à nobis explicata sunt.

†† L.II.c.12.§. 26.

XXIIX. Ex eo, qvod diximus, captivos nostros servos non esse, seqvitur, cessare illam acqvisitionem universalem; qvam accessionem esse dominii in personam, diximus alibi. Non alia ergo captori acqvirentur, qvam qvæ specialiter apprehenderit: qvare si qvid clam secum habet captivus, non erit acqvisitum, qvia nec possessum. Sicut Paulus Jurisconsultus contra Brutum & Manlium respondit, qvi fundum possessione cepit, thesaurum, qvem in fundo esse nesciat, non cepisse: qvia, qvi nescit, neqveat possidere. Cui consequens est, ut res eo modo celata ad redemtionis pretium solvendum prodesse possit, qvasi retento dominio.

L.III.c. VII. § 4. L. Possideri.3. §. Neratius.3. D. de Acq. Poss.

XXIX. Qværi & hoc solet, an pretium conventum & ante mortem non solutum ab hærede debeatur? Expedita mihi videtur responsio, si in carcere mortuus est, non deberi: promisso enim inerat conditio, si liberaretur, mortuus autem non liberatur. Contra, si mortuus est, cum in libertate esset, deberi. Jam enim lucratus erat id, pro qvo promissum erat pretium.

2. Plane fateor & aliter conveniri posse, ut ab ipso contractus momento pure debeatur pretium, & captivus tantum retineatur, non jam ut jure belli captus, sed ut à se oppignoratus: Et contra, pactum iniri posse, ut procedat prætii solutio, si die præstituto, qvi captus sit, liber vivat. Sed hæc, ut minus naturalia, non præsumuntur acta, nisi manifestis documentis.

XXX

XXX. Proponitur & illud, an in carcerem redire debeat, qvi dimissus est sub pacto, ut faceret dimitti alterum, qvi factum morte prævenerit. Diximus alibi, factum tertii liberaliter promissum satis impleri, si nihil omittitur ex parte promissoris: at in onerosis obligari promissorem ad id, qvod tantundem valet. Sic ergo in proposita qvæstione non tenebitur qvidem, dimissus reddere se custodiæ; neqve enim id conventum fuit, neqve tacite actum intelligi patitur favor libertatis, neqve debebit lucrifacere libertatem: *sed ejus, qvod præstare non potest, æstimationem præstabit. Hoc enim naturali simplicitati congruentius, qvam qvæ in actione de præscriptis verbis & de condictione ob causam dati causa non secuta Romani juris interpretes tradunt.

L. II. c. XI. §. 22 & XV. §. 16. Hoc Libro c. XX. §. 58.

L. 5. naturalis. §. 1. de Præsc. verb. L. ult. D. de Cond. ob caus. dati.

***

Sed ejus, qvod præstare non potest, æstimationem præstabit) id non fecit, Paulus Balionius ea lege dimissus, ut Carvajalium restitueret libertati, qvi Carvajalius, anteqvam liberaretur, mortuus fuit: qvo nomine reprehendit Balionium Mariana libro XXX. Sed facti speciem paullo aliter narrat Paruta libro II.

CAPUT XXII.

De fide minorum potestatum in bello.

I. Ducum genera.
II. Qvatenus eorum pactio obliget summam potestatem:
III. Aut occasionem obligationi det.
IV. Qvid si factum qvid contra mandatum? ubi distinctiones adhibentur.
V. An tali casu pars altera obligetur.
VI. Qvid belli duces aut magistratus possint circa inferiores se, aut pro iisdem.
VII. Pacem facere ducum non esse.
VIII. An inducias dare, distinguitur.
IX. Qvæ securitas personarum, qvæ res ab ipsis concedi possint.
X. Stricte interpretanda talia pacta, & qvare?
XI. Qvomodo interpretanda deditio à duce accepta.
XII. Qvomodo cautio, si regi aut populo visum fuerit.
XIII. Qvomodo promissum de oppido tradendo.

I.

INter publicas conventiones Ulpianus & hanc speciem posuit, † *qvoties inter se duces belli qvædam paciscuntur.* Nos diximus post fidem datam à summis potestatibus, agendum & de ea, qvam dant minores inter se aut aliis: sive minores illi summis sint proximi, qvales sunt duces exercituum dicti, de qvibus illud Livii capiendum: *Nec ducem novimus, nisi cujus auspicio bellum geritur*: sive longius remoti, qvos sic distingvit Cæsar: *aliæ sunt legati partes, aliæ Imperatoris. Alter agere ad præscriptum, alter libere ad summam rerum consulere debet.*

L. 5. conventionum. §. 1. D. de Pactis. † L. II. c. XV. §. 1. L. 3. c. 20. §. 1. Lib. IV. Comm. III.

II. Est

§. 30. (a) Ff. an ille obligatus manere in carcerem qui alterum et carcere liberavit exemplum. habemus in Groti Foemina qui liberavit suum, mantum. Ff. neg. nemo n. pacto suo ut obligat ad poenam pro altero sustinendam bene fr. civitas illum et aliqua poena afficere, quia illaserat civitatem

§. 1 (b) Cum his aequiparari possunt legati bellici, apud Hispanos et Belgas. vel de frequentes exemplum habemus ad. 1655. differunt a alys legatis in eo quod hi solent tantum adjungi alys

§. 2 (a) Exemplum prabuit Philippus 2 rex Hispaniarum qui [illegible] debat causam [illegible] habiat [illegible]

§. 2 (c) Vasi duces bellici singulare [illegible] nodositorum determinationem [illegible] [illegible] [illegible]

II. Est autem in horum promissis duplex inspectio, nam aut hoc quæritur: an summam potestatem obligent, aut an se ipsos. * Prior quæstio definienda est ex eo, quod alibi diximus, obligari nos & per eum, quem voluntatis nostræ ministrum elegerimus, sive voluntas illa specialiter expressa est, sive ex ipsa præpositionis natura colligitur. Nam qui dat facultatem, dat, quantum in se est, quæ ad facultatem sunt necessaria, quod in materia morali intelligendum est morali modo. Duobus ergo modis potestates minores supremam suo facto obstringunt, faciendo id, quod probabiliter ipsorum officio contineri censetur, aut etiam extra illud, ex speciali propositione nota publice, aut iis, quorum res agitur. L.II.c.XI.§.12.

***

Prior quæstio definienda est ex eo, quod alibi diximus) Vide Camdenum in anno cIↃ IↃ XCIV. in Comitiis Mirandæ in causa Haukinsi.

III. Sunt & alii modi, quibus potestas summa obligatur antecedente ministrorum facto, sed non ita, ut id factum causa sit proprie dicta, sed ut occasio sit obligationis: idque dupliciter, vel per consensum, vel per rem ipsam: Consensus apparet ratihabitione, non tantum expressa, sed & tacita, id est, ubi scivit (a) summa potestas, quod actum erat, & fieri passa est, quæ ad aliam causam referri probabiliter non possunt, quod ipsum, quomodo procedat, alibi tractavimus. Per rem hactenus obligantur, ne locupletiores (b) fiant aliena jactura, id est, ut aut contractum præstent, ex quo commodum volunt consequi, aut de commodo discedant, de qua æquitate itidem à nobis alibi dictum est. Et hactenus, nec ultra, recipi potest, quod dicitur, valere, si quid utiliter gestum est. Contra vero ab injustitia excusari non possunt, qui, cum pacta improbent, tamen retinent, quod sine pactis non haberent: Ut cum Senatus Romanus, narrante Valerio, factum Cn. Domitii neque probare potuit, neque rescindere voluit: qualia multa in historiis occurrunt. (a) Lib.II.c. IV.§.5. & c. XV.§.17. (b) Lib.II.c.X. §.1.L.3.c.24. §.6. Lib.IX.

IV. 1. Illud quoque ex supra à nobis dictis repetendum est, obligari eum, qui præposuit, etiam si præpositus fecit contra mandata arcana, intra limites tamen publicæ functionis. Hanc æquitatem recte secutus est Prætor Romanus in institoria actione: neque enim omne, quod cum institore geritur, obligat eum, qui præposuit, sed ita, si ejus rei gratia, cui præpositus fuerit, contractum est. de quo autem palam proscriptum fuit, ne cum eo contrahatur, is præpositi loco non habebitur: quod si proscriptum quidem sit, sed non pateat, tenetur qui præposuit. conditio quoque præpositionis servanda est: nam si quis sub certa lege vel interventu cujusdam personæ contrahi voluit, æquissimum erit id servari, in quo præpositus est. L.II.c.XI.§. 12.& 13.c.X.§. 2.n.2. L.cuicunq;.5. §.11.non tamen.D. Inst. Act.L.sed si.11. §.2.de quo, & §.perscribere. 3.& §.4.proscriptum. Eod.Tit.

2. Cui consequens est, ut alii Reges aut Populi magis, alii minus ex ducum suorum contractibus teneri possint, si satis notæ sint ipsorum leges at.

atqve instituta. de his si non constat, sequendum est, quod conjectura dictat, ut concessum intelligatur id, sine quo satis commode, quæ officii sunt, expediri non possunt.

†††

Sine quo satis commodè, quæ officii sunt, expediri non possunt) Optimè *Forstner. ad Ad lib. 1. Tacit. pag. 59.* Romæ, inquit, postquam interveniente SCto, populus bellum semel decrevisset, ejus administrandi potestas Consuli tradebatur: Senatus sibi pacis tantùm firmandæ jus reservabat; cetera in Imperatoris potestate erant; dimicare aut abstinere pugna, obsidere urbes, solvere obsidia, & quæ sunt his similia. Itaque Cæsarem Tranquillus scribit, Regibus atque provinciis per terrarum orbem aliis captivorum millia dono obtulisse, aliis citra Senatus populique autoritatem, quò vellent, auxilia promisisse *Seton. Jul. c. 28.* Quod si Senatus consuli se ab Imperatoribus de singulis belli actibus voluisset, minore utique cura & industria ea curassent, quæ ad victoriam faciebant; Quod & rei benè gestæ gloriam & cladis infamiam cum Senatu habituri fuissent communem. Et cum nullâ minus, quàm quâ putatur, viâ procedat bellum; *Thucyd. 1.* & multa, quæ nunc non apparent, ex intervallo bellum aperiat: *Lib. 28.* evidens est, neminem de emergentibus casibus commodius rectiusque statuere posse, quàm qui præsens negotiis interest: amittique rerum gerendarum occasiones, si hinc inde mittendo Senatus aut Principis exquiratur voluntas. Notare hoc deberent Cæsarei, qui, quod omne mandatum specialiter belli Ducibus in re gerendâ committere sategerunt, optimam sæpius occasionem aliquid laudabiliter expediendi hactenus amiserunt & perdiderunt.

§. 13. Mandati fines si excesserit minor potestas, tenebitur ipsa, si quod promisit præstare non potest, ad æstimationem: nisi lex aliqua satis cognita id quoque impediat. Quod si dolus accesserit, id est, si præ se tulerit jus majus, quam habebat, jam tenebitur & de damno culpa dato, imo & ex crimine ad pœnam crimini respondentem. Ex priore causa bona obligantur, & si ea deficiant operæ, aut libertas corporis: ex posteriore quoque persona, aut bona, aut utrumque, pro delicti quantitate. Quod autem de dolo diximus, procedet etiam si quis testationem interposuerit, semetipsum obligari nolle, quia & damni dati & pœnæ justæ debitum cum delicto non voluntario, sed naturali nexu cohærent. L. 2. c. 14. §. 3.

V. Quia vero semper aut summa potestas obligatur, aut minister ejus, ideo & certum est, partem alteram obligari, nec dici posse claudicare contractum. Egimus de comparatione eorum, qui medii sunt ad superiores.

VI. Videamus & quid in inferiores possint: Nec puto dubitandum, quin dux milites, magistratus oppidanos obligent intra eos actus, qui solent ab ipsis imperari: alioqui consensu opus esset. Contra, ducis aut magistratus pactum inferioribus proderit in meræ utilibus omnino: id enim in potestate, comprehensum satis est: in his, quæ onus annexum habent, intra ea, quæ imperari solent, omnino: extra ea, ita, si acceptaverint: quæ congruunt his, quæ de stipulatione pro tertio ex naturali jure alibi diximus. Generalia hæc illustriora facient subjectæ species. Alc. L. VII. Cons. 40.

VII.

§. 4. n. 3. (a) Sic Duglasius capitis supplicio
affectus ~~quos~~ clancularius, quoniam ultra
mandata gessit cum duce Churlandiae
et Brugmanus legatus ducis Holsatiae ad
Regem Persiae, historia invenitur in
appendice itinerarij Oleary.

VII. * De belli causis & conseqventibus transigere ad belli ducem non pertinet, neqve enim belli gerendi pars est bellum finire: imo etsi cum maxima potestate præpositus fuerit, ea de belli ductu erit intelligenda. Agesilai responsum ad Persas fuit εἰρήνης τὴν πόλιν εἶναι κύριον; *de pace constituendi jus esse civitati. Qvam pacem A. Albinus cum Jugurtha Rege Senatus injussu fecerat, Senatus rescidit,* inqvit Sallustius. Et apud Livium est: *qvi rata ista pax erit, qvam non ex auctoritate Senatus, non jussu Populi Romani, peregerimus?* Sic Caudina, † sic Numantina sponsio Populum Romanum, ut alibi exposuimus, non obligavit. Et eatenus verum est illud Posthumi, *si qvid est, in qvo obligari populus potest, in omnia potest,* nempe eorum, qvæ ad ductum belli non pertinent; qvod ostendunt antecedentia, de deditione, de sponsione relinqvendæ aut incendendæ urbis, de statu mutando.

L.II.c XI.§§§. XII. XIV. XIIX.L.3.c 23 §.5.n.1.

Jugurth.L 37.

† L.II. c.XV. §.16.n.1.Ayal. de J. B. L. 1. c. 1. n.9. seqq.

***

De belli causis & conseqventibus transigere ad belli ducem non pertinet) Belisarius Gotthis: οὐ γὰρ ἐσμὲν κύριοι τὰ βασιλέως πράγματα διοικῆσαι *neq; enim nos jus habemus ordinandi res imperatoris.*

VIII. * Inducias dare ducum est, nec summorum tantum, sed & minorum, iis nempe, qvos oppugnant aut obsessos tenent, & se suasq; copias qvod attinet. Nam alios duces pares non obligant, qvod Fabii & Marcelli historia apud Livium declarat.

Lib. XXIV. Just. Lib. XI. Liv. L.XXX. Cass. de Just. & Jure. L. 1.

***

Inducias dare ducum est) Vide Parutam lib. V.

†††

Inducias dare Ducum est) Accuratè hic *Dn. Zigler.* inducias in viginti qvadraginta aut centum annos contrahendas distingvit ab iis, brevioris qvæ sunt temporis & hodie armistitia vocari solent. Illas dare potest solus belli dominus; has verò Dux ejusdem rectè concedit. Sed de his plura videbis in *Dissert. Paraphras. ad h. t. per tot.*

IX. 1. Homines, imperia, agros, bello qvæsita concedere itidem ducum non est. Hoc jure Syria Tigrani ademta, qvamqvam Lucullus dederat. De Sophonisba, qvæ bello capta erat, ait Scipio Senatus Populiqve Romani judicium atqve arbitrium esse; ideo à Masanissa, qvo duce capta erat, libertatem ei dari non potuisse. In res alias, qvæ in præda sunt, jus aliqvod concedi imperantibus † videmus, non tam ex vi potestatis, qvam cujusq; populi moribus: qva de re satis superius à nobis dictum est.

† Lib.III. c. VI. §. 15.

2. At nondum qvæsita condonare omnino in ducum est potestate: qvia oppida pleraqve & homines sæpe in bello dedunt se sub conditionibus vitæ salvæ, aut & libertatis, aut & bonorum, de qvibus summæ potestatis arbitrium exqviri res plerumqve non patitur. Pari ratione jus hoc & ducibus non summis dandum est intra ea, qvæ ipsis agenda commissa sunt. Maharbal Romanis qvibusdam, qvi ex prælio ad Thrasymenum evaserant, satis longe absente Annibale,

nibale, fidem dederat non tantum vitæ τῆς σωτηρίας, ut nimium concisce narrat Polybius; sed, si arma tradidissent, abire cum singulis vestimentis passurum: retinet eos Annibal hoc causatus ὅτι Μααρβὰς οὐκ εἴη κύριος ἄνευ τῆς αὐτοῦ γνώμης, διδοὺς τὴν ἀσφάλειαν τοῖς ὑποσπόνδοις. * *In potestate Maharbalis non fuisse, se inconsulto fidem dare se dedentibus, qva ipsos illæsos aut indemnes præstaret.* Judicium de hoc facto Livii seqvitur: *Punica relligione servata fides ab Annibale est.*

***

In potestate Maharbalis non fuisse se inconsulto fidem dare se dedentibus) Non magis probabile erat in re simili effugium, qvod usus Bajazetes adversus Servios Cratovianos; narrante Leunclavio lib. VI.

3. Qvare & M. Tullium in Rabirii causa ut oratorem audire debemus, non ut judicem. Vult à Rabirio Saturninum jure cæsum, qvem Consul C. Marius data fide ex Capitolio abduxerat: *Fides*, ait, *qvi potuit sine Senatusconsulto dari?* & ita rem agit qvasi Marium solum fides ista obstringeret. Atqvi C. Marius ex Senatusconsulto potestatem acceperat operam dandi, ut imperium Populi Romani majestasqve conservaretur. * In ea potestate, qvæ Romanis moribus erat maxima, qvis neget comprehensum jus dandæ impunitatis, si eo modo omne periculum à Republica arceretur?

***

In ea potestate, qvæ Romanis moribus erat maxima) Vide Sallustium in bello Catilinario. Tullianæ huic cavillationi non dispar illa Consalvi in Ducem Valentinum Guicciardini libro VI.

X. Ceterum in his ducum pactis, qvia de re agunt aliena, qvatenus contractus natura patitur, adstringenda interpretatio, nempe ne aut ex ipsorum facto summa potestas plus, qvam vellet, obligetur, aut ipsi damnum subeant officium faciendo.

XI. Ita qvi in deditionem puram à duce accipitur, eo jure acceptus censetur, ut de eo victoris Populi aut Regis arbitrium sit. cujus exemplum est in Gentio Illyri, & Perseo Macedoniæ Rege, qvi se, ille Anicio, hic Paulo dediderunt.

XII. Sic adjecta cautio, *ita ratum sit, si populus Romanus censuisset*, qvam sæpe in sponsionibus invenias, efficiet, ut, ratihabitione non secuta, dux in nihil ipse teneatur, nisi si qva locupletior factus sit.

Liv. L. XXIV. XIII. Et qvi oppidum tradere promiserunt, possunt præsidium dimittere, ut fecisse Locrenses legimus.

CAPUT XXIII.

De fide privata in bello.

I. Re-

D. 9. n. 2. (a) 2) an respublica factum
ministri bona fide et inter manda-
ti legis enitum debeat praestare, ass.
si a secus fieret fiduciam alicuius
erga principem eius ministrum
tolleret,

I. Refellitur sententia statuens privatos fide hosti data non obstringi.
II. Ostenditur obstringi eos etiam piratæ & latroni: & qvatenus:
III. Minor hic non excipitur.
IV. Error an liberet:
V. Solvitur objectio sumta ex publica utilitate.
VI. Aptantur ante dicta ad fidem datam reditus in carcerem:
VII. In certum locum non redeundi: non militandi.
VIII. Non fugiendi.
IX. Captum alii se dare non posse.
X. An privati cogendi sint à suis potestatibus implere, qvod promiserant.
XI. Qvalis interpretatio in hujusmod pactis adhibenda.
XII. Qvomodo sumendæ voces vitæ, vestium, adventus, auxilii.
XIII. Redisse ad hostem qvis dicendus:
XIV. Justa auxilia qvæ, in deditione, sub conditione facta.
XV. Qvæ ad executionem pertinent conditionem non facere.
XVI. De talium pactorum obsidibus.

I.

CIceronis est illud satis tritum: *Etiam si qvid singuli temporibus adducti hosti promiserint, est in eo ipso fides conservanda:* singuli, milites puta aut pagani: nihil enim ad fidem refert. Mirum est, inventos esse juris magistros, qvi docerent, pacta publice cum hostibus inita fidem adstringere, at qvæ à privatis fierent, non item. nam cum privati jura privata habeant, qvæ obligare possunt, & hostes capaces sint acqvirendi juris, qvid esse potest, qvod obligationem impediat? Adde, qvod, nisi id statuatur, datur cædibus occasio, libertati impedimentum: nam & illæ caveri sæpe, & hæc obtineri à captivis, fide privatorum sublata, non poterit. Bart. in L. 5. conventionã D. de pactis. Zas. in Apol. contra Eckiũ.

II. Imo non hosti tantum illi, qvem jus gentium agnoscit, sed & latroni & piratæ data privatim fides obligat perinde, ut de fide publica supra † diximus. Id interest, qvod si metus injustus ab altero incussus impulerit ad promittendum, is, qvi promisit, petere restitutionem, aut, si alter nolit, sibi eam præstare potest. Qvod in metu procedente ex bello publico juris gentium locum non habet. Qvod si & jusjurandum accesserit, jam omnino, qvod promissum est, præstandum erit ab eo, qvi promisit, si perjurii crimen effugere volet. Sed tale perjurium, si in hostem publicum commissum sit, puniri ab hominibus solet: si in latrones aut piratas, dissimulari odio eorum, qvorum commodum agitur. Hoc libro, c. 19. §. 2. n. 2. † Supra L. II. c. 11. §. 7. & L. III. c. 4. §. 10. §. 18. n. 6. & c. 19. §. 5. Oldr. cons. 7. Covar. de Matrim. p. II. c. 3. §. 4. n. 21.

III. In hac qvoqi privata fide minorem non excipiemus, qvi ejus status est, ut actum intelligat. Nam qvæ minoribus consulunt beneficia, ex jure sunt civili. Nos de jure gentium qværimus.

†††

Ex jure sunt civili) Sed non tantum. Seqvitur enim Prætor *in l. 1. ff. de Minorib.* naturalem æqvitatem, consideratqve fragile & infirmum esse hujus ætatis consilium, & multis captionibus suppositum, multorumqve insidiis expositum, *Hahn. ad Wesenbec. ff. de Minorib. num. 3.*

L.II.c.XI.§.6. IV. Et de errore alibi diximus, ita jus dare à contractu recedendi, si id, qvod per errorem creditū fuit, ut in mente agentis vim habuerit conditionis.

V. 1. At qvousqve se extendat privatorum in paciscendo potestas, difficilior inspectio est? Qvod publicum est, à privato alienari non posse satis constat: nam si ne ducibus qvidem belli id permissum est, ut modo probavimus, multo minus privatis. Sed de ipsorum actionibus ac rebus qværi potest, qvia videmus, hæc qvoqve concedi hostibus non posse sine aliqvo damno partis, unde videri possunt talia pacta illicita cùm civibus, ob jus supereminens civitatis, tum conductis militibus, ob fidem sacramento datam.

c.XXII.§.VII.

2. Sed sciendum est, ea pacta: qvæ malum majus, aut certius, evitant, magis utilia, qvam damnosa etiam publico censeri debere, qvia minus malum induit rationem boni: χρὴ τὸ κακῶν ἐπιλέγεσθαι τὰ μετριώτερα, ut ait qvidam apud Appianum. Neqve vero fides sola, qva qvis potestatem ipsam sui & suarum rerum non abdicat, neqve utilitas publica sine legis auctoritate id efficere possunt, ut, qvod factum est, etiamsi contra officium factum esse detur, irritum sit & effectu juris omni careat.

L.3. c.21.§.24. in fin. Punic.

3. Lex qvidem posset adimere subditis aut perpetuis aut temporarijs hanc potestatem: Sed neqve lex hoc semper facit, parcit enim civibus: neqve semper facere potest: nam leges humanæ, ut alibi diximus, vim obligandi tum demum habent, si latæ sint ad humanum modum, non si onus injungant, qvod à ratione & natura plane abhorreat. Et ideo leges & præcepta specialia, qvæ tale qvid aperte præ se ferunt, pro legibus haberi non debent: Generales autem leges interpretatione benigna ita accipiendæ sunt, ut casus summæ necessitatis excludant.

Lib. I. cap. IV. § 2. & 3. L. I. c. XIV. §. 12. n. 2.

4. Qvod si actus, qvi lege aut præcepto interdictus erat, & valere vetitus, interdici æqvo jure potuit, jam irritus erit actus privati, sed puniri tamen idem poterit, ideo qvod promisit id, qvod sui juris non erat, maxime si juratus id fecerit.

VI. Promissio captivi de redeundo in carcerem merito toleratur. Neq enim deteriorem reddit captivi conditionem: non ergo, ut qvidam existimant, gloriose tantum fecit M. Attilius Regulus, sed & qvod debebat: *Regulus*, inqvit Cicero, *non debuit conditiones pactionesq́ bellicas & hostiles perturbare perjurio.* Nec obstat illud:

Off. III.

Atqvi sciebat, qvæ sibi barbarus
Tortor pararet.

Horat. lib. III. od. V.

Nam & hoc fieri posse jam scierat, cum promitteret. Sic & de decem captivis, ut qvidem ex antiqvis scriptionibus rem narrat Gellius, *octo postliminium justum non esse sibi responderunt, qvoniam * dejurio vincti forent.*

Lib. VII. c. 18. L. 3. c. 9. §. 8.

***

Dejurio vincti) id est capitis minores, ut Horatius de Regulo loqvitur.

VII. 1. Solent

VII. 1. Solent & promittere qvidam, ne in certum locum redeant, ne adversus eum, qvi ipsos in potestate habet, militent. Prioris exemplum apud Thucydidem, ubi sic Ithomenses promittunt Lacedæmoniis, exituros se Peloponneso, nec unqvam redituros. Posterius nunc frequens est. Vetus exemplum est apud Polybium, ubi dimittuntur ab Amilcare Numidæ, sub lege, μηδένα φέρειν ὅπλον πολέμιον κατ' αὐτῶν, *Ne adversus Carthaginenses eorum qvisqvam arma hostilia ferret.* Simile pactum habet in Gothicis* Procopius. Lib. I. Goth. III.

***

Procopius) Goth. II. de Herulis.

2. Hoc pactum qvidam irritum pronunciant, qvia fit contra officium, qvod patriæ debeatur. At non qvicqvid contra officium est, statim & irritum est, ut & alibi & supra diximus. Deinde vero ne contra officium qvidem, libertatem sibi parere id promittendo, qvod jam est in hostis manu. Nihilo enim deterior fit patriæ causa, cui is, qvi captus est, ni liberetur, jam periisse censendus est. c. XXII. §. IV.

IIX. Promittunt & nonnulli non fugere, tenet hoc eos etiamsi vinci promiserint, contra qvam qvidam sentiunt. Nam & sic solet aut vita servari, aut mitior obtineri custodia. Si vero vinctus sit postea, ita demum liber erit, si ideo promiserit, ne vinciretur.

IX. Satis inepte qværitur: an qvi captus est, alii dedere se possit? nimis enim certum est, neminem sua pactione jus alteri qvæsitum adimere posse. Est autem captori jus qvæsitum, aut ipso belli jure, aut partim belli jure, partim concessu ejus, qvi bellum gerit, secundum ea, qvæ supra exposuimus. Lib. III. cap. VI. §. 23. & seq.

X. Circa effectus pactorum egregia qvæstio est, an privati, si in fide præstanda negligentes sint, à suis potestatibus cogendi sint eam implere? Et cogendos verius est in bello duntaxat solenni, ob jus gentium, qvo bellum gerentes obstringuntur alter alteri jus reddere, etiam de factis privatorum, ut puta, si à privatis violati essent hostium legati. Sic Cornelius Nepos, recitante Gellio, scripserat, multis* in Senatu placuisse, ut ii de decem captivis, qvi redire nollent, datis custodibus ad Hannibalem deducerentur. Lib. VII. c. 18

***

In Senatu placuisse) Idem jam ante Senatus redire eos coëgerat, qvos Pyrrhus sub conditione dimiserat. Appianus Exc. Legat. num. 6.

XI. De interpretatione tenendæ regulæ jam aliqvoties memoratæ, ut à proprietate verborum non recedatur, nisi absurdi vitandi causa, aut ex alia satis certa mentis conjectura: ut in dubio magis interpretemur verba contra eum, qvi legem dedit. Lib. II. c. XVI §. 2. Hoc Lib. c. XX §. 26.

XII. Vitam pactus non etiam ad libertatem jus habet. Vestium nomine arma non veniunt: sunt enim hæc diversa. Veniisse auxilium recte dicitur,

tur, si sit in conspectu, etiamsi nihil agat: nam ipsa præsentia suam vim habet.

XIII. At rediisse ad hostem non dicetur, qvi clam rediit, ut statim exiret: rediisse enim ita intelligi debet, ut in potestate hostium iterum sit. Contraria interpretatio veteratoria Ciceroni, stulte callida, qvæ fraudem in se & perjurium habeat. Eadem Gellio fraudulenta calliditas, à Censore ignominiis notata, qvi eam adhibuerant intestabiles & invisi.

De Off. III. L. IIX. cap. 19.

XIV. * Justa auxilia in pactis deditionis non faciendæ, si ea advenerint, intelligi debent talia, qvæ periculum cessare faciant.

***

Justa auxilia in pacto deditionis) Sunt ejus pacti exempla qvatuor in III. Gotthicorum Procopii. Aliud de Luca apud Agathiam lib. 1. De Castello Corsicæ apud Bizarum Historiæ Genuensis X. alio libro XIIX. & in bello in Mauros. Habet & Cromerus lib. XI.

XV. Notandum & hoc, si qvid de executionis modo convenit, id conditionem non injicere pacto, ut si dictum, certo loco solvi, qvi locus postea dominum mutaverit.

XVI. De obsidibus tenendum, qvod supra † diximus, plerumqve eos accessionem esse principalis actus: sed tamen conveniri etiam posse, ut disjunctiva sit obligatio, nimirum ut aut fiat aliqvid, aut obsides retineantur. Sed in dubio tenendum est illud, qvod maxime est naturale, id est, ut accessio tantum credantur.

†Hoc. Libro c. 20. §. 52. & 58.

Caput XXIV.

De fide tacita.

I. Tacite qvomodo fides interponatur.
II. Exemplum in eo, qvi in tutelam recipi à populo aut rege expetit:
III. Qvi colloqvium postulat aut admittit:
IV. Huic tamen, dum collocutori non noceat, integrum esse res suas promovere.
V. De mutis signis ex consvetudine aliqvid significantibus.
VI. De tacita approbatione sponsionis.
VII. Pœna qvando tacite remissa.

I.

Silentio qvædam conveniri non male à Javoleno dictum est, qvod & in publicis, & in privatis, & in mixtis conventionibus usu venit. Causa hæc est, qvod consensus, qvalitercunqve indicatus & acceptatus, vim habet juris transferendi. Signa autem consensus sunt & alia præter voces & literas, ut non semel indicavimus. Qvædam natura insunt jam actui.

Lege 51. pr. D. Locati.

Lib. II. c. IV. §. 3. L. III. c. I. §. 8. n. 1.

II. Exemplum sit in eo, qvi aut ab hostibus, aut ab externis veniens in alterius populi aut regis fidem se dat. nam hic qvin tacite se obliget, neqvid sa. i. it adversus eum statum, in qvo præsidium petit, dubitari non debet. Qvare

§. 12. (a) haec in commoda sua traxerunt
Galli cum auxilia mitterent Belgis
ao. 1666. contra Episcopum Monasterii-
nsem, et Classem contra Regem Angliae
q. nihil egerunt, sed potius terram cogno-
verunt, ut aliquando eo melius possent
subjecere, cumque illis hoc ritio vertebatur,
responderunt Galli satis esse quod
praesentes fuerint sed restringenda sine
dubio Grotij sententia, verba cum effectu
esse intelligenda.

re, seqvendi non fuit, qvi Zephyri factum à reprehensione remotum ajunt: neqve enim fides eius in regem, perfidiam in eos, ad qvos confugerat, excusat. Idem de Sexto Tarqvinii filio, qvi ad Gabios se contulerat, dictum esto. De Simone Virgilius: Liv. Lib. I.

Accipe nunc Danaûm insidias, & crimine ab uno Æneid. II.
Disce omnes.

III. Sed & qvi colloqvium †aut postulat, aut admittit, *tacite pollicetur, collocutoribus id innoxium fore. Hostibus per colloqvii speciem violandis jus gentium violari pronunciat Livius: addit, colloqvium perfide violatum. nam *per fidem* mendose eo loco scribitur. Cn. Domitius eo, qvod Bituitum regem Arvernorum per colloqvii simulationem accersitum, hospitioqve exceptum vinxit, hoc à Valerio Maximo judicium refert: *Nimia gloriæ cupiditas perfidum existere coëgit.* Qvamobrem mirari subit, cur scriptor libri octavi belli Gallici Cæsaris, sive is Hirtius est, sive Oppius, simile factum T. Labieni referens, adjecerit, *in fidelitatem ejus* (Comii scilicet) *sine ulla perfidia judicavit comprimi posse;* nisi hoc Labieni magis, qvam scriptoris judicium, est. †L. 2. c. 23. §. 7. n. 1, L. 3. c. 1. §. 18. Lib. XXXIIX. Lib. X. c. 6.

***

Tacite pollicetur collocutoribus id innoxium fore) Merito Agathias Ragnarum Hunnum culpat, qvod abeuntem à colloqvio Narsetem telo transfigere voluerit, Agath. lib. II.

†††

Collocutoribus id innoxium fore) Cautelas tamen optimè collocuto res adhibent, ne forte incauti opprimantur vel capiantur. Sic Ludovicus XI. Galliæ Rex, cum suo Eqvitum Magistro, qvo cum simultates exercebat, in colloqvium descensurus pontem amni cuidam imponi jussit; in eo medio cancellatæ velut fenestræ factæ: ut conspici inter se exaudiriqve colloqventes possent ac dextræ interjungi P. *Æmil.* 10. Ludovicus Sfortia Mediolani Dux cum Galliæ Rege non aliter congredi volebat, qvàm in fluminis cujusdam medio, ubi pons aut navibus aut alia ex materia ita structus esset, ut inter utrumqve firmum ac robustum ex lignis vallum intercederet *Guicciard. II. Hist. add. Forstner. ad l. 2. Annal. Tacit. pag. 156. & seqq.*

IV. At non ultra tacite illa voluntas trahenda est, qvam dixi. nam dum collocutores nihil patiantur, specie colloqvii avertere hostem à belli consiliis, sua interim promovere, perfidia vacat, & dolis bonis annumeratur, qvare qvi deceptum spe pacis regem Perseum arguebant, non tam juris & fidei, qvam animi excelsi & gloriæ bellicæ habebant rationem, ut ex his, qvæ de dolis bellicis diximus, satis potest intelligi. Ejusdem generis erat fraus illa, qva Asdrubal ex Auseranis saltibus exercitum servavit; & qva Scipio Africanus major situm castrorum Syphacis perdidicit, utrumqve narrante Livio. Qvorum exemplum imitatus *L. Sylla bello sociali apud Eserniam, ut apud Frontinum legimus. Liv. L. XLII. & L. III. c. 1. §. 6 & seq. Liv. L. XXVI. & XXX. Lib. I. c. 5.

***

L. Sylla) Et Cæsar Dictator adversus Tencteros & Usipetes. Appianus Exc. Legat. n. 16.

V. Sunt & signa qvædam muta ex consvetudine significantia, ut olim vittæ & rami olivarum; apud Macedones hastarum erectio; apud Romanos* scuta capiti imposita, * signa supplicis deditionis, qvæ proinde obligant ad arma ponenda. Qvi vero deditionem accipere se significat, an obligetur, & qvatenus, ex his qvæ supra dicta sunt, petendum est. *Hodie vela candida tacitum habent signum petiti colloqvii: obligabunt ergo non minus, qvam si voce petitum esset.

Lib. III. c. IV. §. 12. & 11. §. 15.

***

Scuta capiti imposita) Appianus Civilium 11.

Signa supplicis deditionis) Apud Persas manus post tergum complicatæ; Ammianus lib. XVIII. ad qvem locum notata Lindenbrogii vide. scuta & vexilla perversa apud Romanos; Notat idem Ammianus libro XXVI. Submittere vexilla; Latinus Pacatus Panegyrico. Apud Germanos & eorum exemplo alios, herbam porrigere; Plinius lib. XXII. qvi victi se dedunt inermes supplicant, ait Servius ad 1. Æneid.

Hodie vela candida tacitum habent signum petiti colloqvii) ignis succensus petiti colloqvii signum apud Septentrionis populos; meminit Johannes Magnus & alii. Plinius lib. XV, 30. de lauru: *Ipsa pacifera, ut qvam prætendi etiam inter armatos hostes qvietis sit indicium.*

VI. Sponsio à ducibus facta, qvatenus tacite approbata à populo aut rege censeri debeat, & hoc jam supra diximus, nimirum ubi & actus fuit cognitus, & aliqvid factum, aut non factum, cujus rei alia causa extra voluntatem fœderis probandi dari non possit.

Lib. 2, c. 15. §. 17. & L. 3. c. 22. §. 3.

VII. 1. * Pœnæ remissio ex sola dissimulatione non potest colligi: sed opus est, accedat actus talis, qvi aut amicitiam per se ostendat, ut fœdus amicitiæ causa; aut opinionem de tali virtute, cui merito antefacta condonari debeant, sive ea opinio verbis indicata est, sive rebus, qvæ ex more institutæ sint ad talem significationem.

***

Pœnæ remissio) Tractat Polybius servatus in Excerptis Legationum n. 22. an si remissa sit pœna iis, qvi facinus fecere, simul remissa sit mandatoribus. Non puto. Singulos enim tenent sua delicta.

CAPUT XXV.

Conclusio, cum monitis ad fidem & pacem.

I. Monita ad fidem servandam.
II. In bello pacem semper spectandam:
III. Et amplectendam etiam cum damno, Christianis præsertim.
IV. Utile

IV. Utile id victis:
V. Et Victori:
VI. Et quorum res dubiæ sunt.
VII. Pacem factam summa religione servandam.
VIII. Votum & finis operis.

I. 1.

ATq; hic finire me posse arbitror, non qvod omnia dicta sint, qvæ dici poterant, sed qvod dictum satis sit ad jacienda fundamenta, qvibus si qvis velit superstruere speciosiora opera, adeo me invidentem non habebit, ultro & gratiam referet. Tantum anteqvam dimitto lectorem, sicut, cum de bello susciipiendo agerem, monita † qvædam de bello, qvantum fieri potest, declinando adjecì, ita nunc qvoq; monita pauca addam, qvæ in bello & post bellum valeant ad fidei curam & pacis: & fidei qvidem tum propter alia, tum ne spes pacis adimatur. Fide enim non tantum respublica qvælibet continetur, ut Cicero dicit, sed & major illa gentium societas: hac sublata, ut vere Aristoteles, *αὐήρηται ἡ πρὸς ἀλλήλους χρεία τῶν ἀνθρώπων, tollitur, qvod inter homines est commercium.* † L. 2. c. 24. Off. III. Rhet. ad Theod. 1. c. 15. Epistola LXXXVIII.

2. Itaq; merito idem ille Cicero nefarium esse ait, fidem frangere, qvæ continet vitam: *Sanctissimum*, ut Seneca loqvitur, *humani pectoris bonum*: qvam tanto magis præstare debent summi hominum rectores, qvanto ceteris impunius peccant: Itaq; fide sublata * feris erunt similes, qvarum vim omnes exhorrent. Et justitia qvidem in ceteris suis partibus sæpe habet aliqvid obscuri: at fidei vinculum per se manifestum est, imo ideo qvoq; usurpatur, ut de negotiis omnis detur obscuritas. Cic. pro Q. Ros.

***

Feris erunt similes) Legati Justiniani apud Procopium Persicorum II. Chosroen sic alloqvuntur: *εἰ μὴ πρὸς παρόντα σε, ὦ βασιλεῦ, οἱ λόγοι ἐλέγοντο, οὐκ ἄν ποτε ὡμείμεθα Χοσρόῃ τὸ Καβάδε ἐς γῆν τὴν ῥωμαίων ἐν ὅπλοις ἥξειν. ἀπιμάσαντα μὲν τὰς διομωμοσμένας σοὶ ἔναγχος ὅρκους, ὃ τῶν ἀνθρώπων ἀπάντων ὕστατόν τε καὶ ἐχυρώτατον εἶναι δοκεῖ τὰ ἐς ἀλλήλους πίστεώς τε καὶ ἀληθείας λύσαντα δὲ τὰς σπονδάς, ὧν ἡ ἐλπὶς ἀπόῤῥεκλειπτ᾽ μένη τοῖς διὰ τὴν ἐν πολέμῳ κακοπραγίαν οὐκ ἐν τῷ ἀσφαλεῖ διωτοῦσιν. ἃ γὰρ ἄλλο ἀδίκημα τοιοῦτον εἴποι τις ἂν εἶναι, ἢ τὰ ἀνθρώπων τὴν διάνοιαν ἐς τὴν τῶ θηρίων μεταβεβλῆσθαι. ἐν γὰρ τῷ μηδαμῆ σπένδεσθαι, τὸ πολεμεῖν ἀπέραντα λελεῖψεται πάντως. πόλεμον δὲ, ὁ πέρας οὐκ ἔχων, ἐξοικίζειν τὰ φύσεως τοὺς αὐτῷ χρωμένους ἐς ἀεὶ πέφυκεν. Nisi ad te præsentem, Rex, hæc haberetur oratio, nunqvam putassemus Chosroen Cabadæ filium cum armis intraturum in fines Romanos, contemptis primum juramentis juratis, qvod inter homines summum firmissimumq; creditur veritatis & fidei pignus; ruptis præterea fœderibus, qvæ sola spes relinqvitur iis, qvi ob belli mala non in tuto vivunt: Qvid enim hoc aliud esse dicamus, qvam hominum vitam in ferarum vitam mutare? nam, sublatis fœderibus, sequetur, ut omnes inter se æterna gerant bella. Bella autem sine fine hanc vim habent, ut homines perpetuo teneant naturæ suæ extorres.*

3. Qvo

3. Qvo magis Regum est religiose hanc colere, primum conscientiæ, deinde & famæ causa, qva stat regni auctoritas. Ne dubitent igitur, eos, qvi ipsis fallendi artes instillant, idipsum facere, qvod docent. Non potest diu prodesse doctrina, qvæ hominem hominibus insociabilem facit: adde & Deo invisum.

II. Deinde in tota belli administratione non potest securus & Deo fidens animus retineri, nisi semper in pacem prospectet. Verissime enim dictum à Sallustio: *Sapientes pacis causa bellum gerere:* Cui congruit Augustini sententia: *non pacem qværi, ut bellum exerceatur, sed bellum geri, ut pax acqviratur.* Ipse Aristoteles † non semel accusat gentes, qvæ bellicas actiones qvasi pro ultimo fine sibi proponerent. Ferinum qviddam vis est; qvæ in bello maxime eminet: qvo diligentius curandum est, ut humanitate temperetur, ne nimium feras imitando dediscamus hominem.

Oratione ad Cæs. Epist. I. ad Bonif. VII. Pol. II. & XIV.

† L. 3. c. 21. §. 24.

III. Pax ergo tuta satis haberi si potest, & malefactorum, & damnorum & sumtuum condonatione non male constat: præcipue inter Christianos, qvibus pacem suam Dominus legavit. Cujus optimus interpres nos vult, qvantum fieri potest, qvantum in nobis situm est, cum omnibus pacem qværere. Viri boni est, initia belli invitum suscipere, extrema non libenter perseqvi: ut apud Sallustium legimus.

Rom. XII, 18.

†††

Non malè constat) Malè vicit inqvit *Senec. Epist.* 15. qvem pœnitet victoriæ. Melius est enim ignoscere, qvam post victoriam pœnitere.

Plura non addimus, Tuæ benevolentiæ, Lector cordate, nos committentes. Promittimus, sicubi error à nobis commissus, sicubi contra fidem orthodoxam, sicubi contra veritatem qvid positum, melius edocti paratissimam correctionem. Vale interim & fruere.

IV. Satis qvidem hoc unum esse debet, sed & plerumqve utilitas humana eodem trahit; primum eos, qvi minus valent: qvia periculosum est longum cum valentiore certamen, &, ut in navi fit, jacturâ aliqvâ redimenda major calamitas, omissa ira ac spe fallacibus, ut recte Livius dixit, auctoribus. hunc sensum * Aristoteles sic enunciat: κρεῖττον τοῖς κρείττοσι μέρος τι τῶν ὑπαρχόντων προέσθαι, ἢ πολέμῳ κρατηθέντας αὐτοὺς αὐτοῖς χρήμασιν ἀπολέσθαι. *Satius est his, qvi plus pollent, aliqvid rerum suarum relinqvere, qvam bello victos cum rebus perire.*

L. 2. c. 15. §. 13. num. 1.

***

Aristoteles sic enunciat) Philo vero de constitutione principis hunc in modum: εἰρήνη κἂν ᾖ σφόδρ' ἐπιζήμιος, λυσιτελεστέρα πολέμου. *Pax, qvamvis cum magno detrimento, bello utilior.*

V. Sed & eos, qvi validiores sunt: qvia bonis suis rebus, ut idem Livius non minus vere ait, ampla ac speciosa dantibus pax est; ac melior tutiorqve, qvam sperata victoria. Cogitandus enim Mars communis: διεξιτέον, ait Aristoteles, τὰς μεταβολὰς τὰς ἐν πολέμῳ ὡς πολλαὶ καὶ παράλογοι γίνονται. *Cogitandum*

dum in bello, qvam multæ qvamqve improvisæ mutationes accidere soleant. In oratione qvadam pro pace apud Diodorum culpantur οἱ τὸ μέγεθος τῶν ἐνημερημάτων προσφερόμενοι, ὥσπερ τῆς τύχης οὐκ ἐναλλὰξ εἰθισμένης βραβεύειν τὰ κατὰ πόλεμον προτερήματα. *qvi rerum gestarum à se magnitudinem extollunt, plane qvasi non is mos esset fortunæ belli prospera vicibus largiri.* * Et maxime metuenda desperantium † audacia, tanqvam acerrimi morientium belluarum morsus. † L. 3. c. 12. §. 8. n. 1.

Et maxime metuenda desperantium audacia)

Δειναὶ γὰρ καὶ κοῖται ἀποιχομένοι λέοντος.

Qvippe timenda etiam morientis lustra leonis.

VI. Qvod si uterq; pares sibi videantur, id vero, Cæsare auctore, optimum tempus de pace agendi, dum sibi uterq; confidit. Bell. civ. 1.

VII. Pax autem facta qvalibuscumqve legibus servanda omnino, ob eam, qvam diximus, fidei sanctimoniam, soliciteqve cavenda non tantum perfidia, sed & qvidqvid animos exasperat. Nam, qvod de privatis amicitiis dixit Cicero, ad has publicas non minus recte aptes; qvæ cum omnes summa religione ac fide tuendæ, tum eæ maxime, qvæ ex inimicitiis revocatæ sunt in gratiam.

VIII. Inscribat hæc Deus (qvi solus hoc potest) cordibus eorum, qvorum res Christiana in manu est, & iisdem mentem divini humaniq; juris intelligentem duit, qvæq; semper cogitet, lectam se ministram ad regendos * homines, Deo carissimum animal.

***

Homines, Deo carissimum animal) Sic Chrysostomus sermone de Eleemosyna dixit: ἄνθρωπος τὸ περισπούδαστον ζῶον τῷ Θεῷ.

Ex vita S. LUDOVICI *Regis Francorum descripta à Joinvillio, cap. LXXXIX.*

QVi in magno erant Regis consilio, sæpe eum reprehendebant, qvod tantum laboris sumeret ad pacem inter externos reponendam; mendose eum facere, qvod non eos bellare sineret; aliqvando post fore, ut rectius transigatur. Respondebat Rex, non recte eos loqvi. Si, inqvit, Principes & dynastæ vicini regni mei viderent, me facile perpeti, ut bella inter se gererent, dicerent inter se: Rex Francorum dolo malo nos bellare patitur: atqve inde odium in me conciperent, & aliqvando me incursarent, unde malum regno meo evenire posset: Præterea fieri posset, ut & Dei iram in me accerserem, ut dicat Deus, benedictos esse, qvi operam dant, ut ad pacem & concordiam revocentur discordantes. Affirmare possum, & Burgundiones & Lotharingos, conspecta Regis bonitate & justitia, tam ejus fuisse amantes eiqve ob-

seqventes, ut causas controversiarum inter ipsos ortarum apud ipsum agerent. Vidi eos sæpe venientes modo Lutetiam, modo Remos, modo Melodunum, modo in loca alia, in qvibus Rex erat.

Ex vita ejusdem juxta Mandata S. Ludovici *Regis data filio ex Actis Collegii Rationalium in urbe Parisiensi.*

SIqva controversia aut actio in te moveatur, inqvire in veritatem tam contra te, qvam pro te. Si qvid alieni haberi te animadvertas, qvod aut te, aut majores tuos cepisse constet, fac illico restituatur. Cave bellum geras adversus Christianum qvemqvam, nisi ex multorum consilio, & ita, si bellum evitare non possis. Qvod si bellum habeas, abstine ab Ecclesiasticis & iis, qvi tibi nihil nocuere. Si inter subditos tuos bellum aut rixæ oriantur, fac eos ad concordiam reducas, qvamprimum fieri potest. Sæpe specta, qvid Bailivi, præpositi, & alii officiales tui faciant, & in eorum actus inqvire, ut si qvid corrigendum sit, id corrigas. Fac nullum turpe peccatum regnet in regno tuo.

LIBRI

LIBRI PRIMI TABULA.

LIBRI SECUNDI TABULA.

Franckesche Stiftungen zu Halle

LIBRI PRIMI
CAPITA.

I. Qvid Bellum, quid Jus?
II. An bellare unqvam justum sit.
III. Belli partitio in publicum & privatum. Summi imperii explicatio.
IV. De bello Subditorum in Superiores.
V. Qvi bellum licite gerant.

LIBRI SECUNDI
CAPITA.

I. De belli causis, & primum de defensione sui & rerum.
II. De his, qvæ hominibus communiter competunt.
III. De acqvisitione originaria rerum: ubi de mari & fluminibus.
IV. De derelictione præsumta & eam secuta occupatione: & qvid ab usucapione & præscriptione differat.
V. De acqvisitione originaria juris in personas: ubi de jure parentum: de matrimoniis: de collegiis: de jure in subditos: servos.
VI. De acqvisitione derivativa facto hominis: ubi de alienatione imperii, & rerum imperii.
VII. De acqvisitione derivativa, qvæ fit per legem: ubi de successionibus ab intestato.
IIX. De acqvisitionibus, qvæ vulgo dicuntur juris Gentium.
IX. Qvando imperia vel dominia desinant.
X. De obligatione, qvæ ex dominio oritur.
XI. De promissis.
XII. De contractibus.
XIII. De jure jurando.
XIV. De eorum, qvi summum imperium habent, promissis & contractibus & juramentis.
XV. De federibus ac sponsionibus.
XVI. De interpretatione.
XVII. De damno per injuriam dato, & obligatione, qvæ inde oritur.
XIIX. De legationum jure.
XIX. De jure sepulturæ.
XX. De pœnis.
XXI. De pœnarum communicatione.
XXII. De causis injustis.
XXIII. De causis dubiis.
XXIV. Monita de non temere etiam ex justis causis suscipiendo bello.
XXV. De causis belli pro aliis suscipiendi.
XXVI. De causis justis ut bellum geratur ab his, qvi sub alieno imperio sunt.

Franckesche Stiftungen zu Halle

LIBRI TERTII CAPITA.

I. *Quantum in bello liceat, regulæ generales ex jure naturæ: ubi & de dolis & mendacio.*

II. *Quomodo jure gentium bona subditorum pro debito imperantium obligentur: ubi de repressaliis.*

III. *De bello justo sive solemni jure gentium: ubi de indictione.*

IV. *De jure interficiendi hostes in bello solenni, & alia vi in corpus.*

V. *De rebus vastandis eripiendisq;.*

VI. *De jure acqvirendi bello capta.*

VII. *De jure in captivos.*

IIX. *De imperio in victos.*

IX. *De postliminio.*

X. *Monita de his, quæ fiunt in bello injusto.*

XI. *Temperamentum circa jus interficiendi in bello justo.*

XII. *Temperamentum circa vastationem & similia.*

XIII. *Temperamentum circa res captas.*

XIV. *Temperamentum circa captos.*

XV. *Temperamentum circa acqvisitionem imperii.*

XVI. *Temperamentum circa ea, qvæ jure gentium postliminio carent.*

XVII. *De his, qvi in bello medii sunt.*

XIIX. *De his, qvæ in bello publico privatim fiunt.*

XIX. *De fide inter hostes.*

XX. *De fide publica, qva bellum finitur: ubi de pacis pactione, de sorte, de certamine conducto, de arbitrio, deditione, obsidibus, pignoribus.*

XXI. *De fide, manente bello: ubi de induciis, commeatu, captivorum redemtione.*

XXII. *De fide minorum potestatum in bello.*

XXIII. *De fide privata in bello.*

XXIV. *De fide tacita.*

XXV. *Conclusio cum monitis ad fidem & pacem.*

LOCI

LOCI
SCRIPTORUM
In hoc opere specialiter explicati, aut examinati, aut emendati.

Ex sacris Literis.

	Cap.	Vers.	lib.	cap.	Par.	n.
	IV.	14.	1.	2.	5.	3.
		24.				4.
Genesis.	IX.	5. 6.				2.
	XIV.	16. *seq.*	3.	16.	3.	1.
		20.	3.	6.	1.	1.
	XIIX.	23. *seq.*	3.	1.	4.	3.
	XX.	12.	3.	1.	7.	
	XXV.	6.	2.	7.	8.	3.
Exodus.	XXXI.	44.	2.	15.	9.	1.
	XXXIIX.		2.	11.	9.	
	XVII.		1.	2.	2.	1.
	XX.	2. *seq.*	2.	20.	45.	2.
		5.	2.	20.	39.	3.
		12. *seq.*	2.	20.	30.	2.
		17.	2.	*ibid.*	39.	3.
	XXI.	14.	2.	21.	5.	1.
	XXII.	2, 47.	1.	3.	2.	2.
		1, 9.	2.	1.	12.	2.
Levitic.	XIIX.		2.	5.	13.	1.
Numer.	XIV.	30.	2.	13.	3.	5.
	XX, XXI.		2.	2.	13.	2.
Deut.	XIX.	19.	2.	20.	32.	2.
	XX.	10, 15.	1	2.	2.	2.
		11.	3.	3.	6.	3.
		19.	3.	12.	2.	2.
	XXII.	1.		2.	15.	9. 3.
		28.	1.	4.	7.	6.
	XXIII.	6.	2.	15.	9.	5.
Josuæ.	IX.		2.	13.	4.	2.
Judic.	III.	15.	1.	4.	19.	4.
	XX.		2.	13.	5.	
1. Sam.	IIX.	2.	1.	4.	3.	
qui Lat.	X.	5. 20.	3.	9.	10.	1.
	XI.		3.	1.	17.	1.
1. Reg.	XIX.	18.	3.	9.	10.	1.
	XXV.		2.	13.	6.	
II. Reg.	III.	19.	3.	12.	2.	4.
qui Lat.	VI.	18. *seq.*	3.	1.	17.	1.
IV. Reg.	XIIX.		2.	18.	3.	2.
I. Paral.	XIX.	2.	1.	3.	20.	3.
	XXIII.		1.	4.	18.	
	XXVI.	32.	1.	3.	20.	3.
II. Paral.	XVI.	27.	2.	15.	9.	9.
	XIX.	2.	2.	15.	9.	7.
	XX.	37.	2.	15.	9.	7.
Psalmi.	II.		1.	2.	7.	2.
Esaias.	II.	4.	1.	2.	8.	1.
Jeremi.	XXXIIX.	5.	1.	3.	20.	3.
		26.	3.	1.	7.	
Ezech.	XVII.	15.	2.	13.	14.	
Eccles.	XII.	7.	2.	19.	2.	
Prover.	XVI.	4.	2.	20.	4.	2.

Novi Testamenti.

Matth.	V.	17.	1.	2.	8.	2.
		21. *seq.*	1.	2.	6.	3.
		23.	2.	13.	11.	2.
		38. *seq.*	1.	2.	8.	2.
		39.	1.	3.	3.	
	XI.	12.	1.	2.	7.	3.
	XXII.	20.	1.	4.	20.	
	XXIII.	21.	2.	13.	11.	1.
	XXIV.	51.	2.	13.	21.	
	XXVI.	25.	3.	1.	10.	2.
		52.	1.	3.	3.	
Marcus.	VI.	48.	3.	1.	8.	3.
	X.	19.	2.	20.	39.	3.
Lucas.	II.	1.	2.	22.	13.	

	Cap.	Verſ.	lib.	cap.	Par.	n.
	IX.	54.	2.	20.	48.	2.
	XIV.	23.	2.	20.	48.	3.
	XVII.	3.	2.	20.	10.	6.
	XXII.	30.	3.	1.	10.	2.
	XXIV.	28.	3.	1.	8.	3.
Johan.	II.	20.21.	3.	1.	10.	2.
	IV.	9.	2.	15.	9.	4.
	VIII.	7.	2.	20.	3.	2.
	XI.	11.	3.	1.	10.	2.
Acta.	I.	6.	3.	1.	10.	2.
Apoſt.	VIII.	27.	1.	1.	16.	4.
	X.	2.	1.	1.	16.	3.
	XVI.	3.	3.	1.	8.	3.
	XVII.	4.	1.	1.	16.	3.
Ad	I.	25.	2.	20.	47.	2.
Roman.	II.	8.	1.	2.	8.	11.
	III.	27.	1.	2.	6.	4.
	VII.	14.	1.	2.	6.	4.
	X.	5.	1.	1.	17.	4.
	XII.	17.	1.	1.	17.	12.
	XIII.	1.	1.	2.	7.	3.
		2.	1.	4.	4.	1.
		4.	1.	2.	7.	2.
		4.	1.	2.7.	8.11.12.	
	XIV.	23.	2.	23.	1.	
1.Cor.	VII.	21.	2.	5.	29.	2.
		25.	2.	5.	13.	2.
		36.	2.	5.	10.	3.
	XI.	14.	2.	12.	26.	2.
11.Cor.	X.	3.	1.	2.	8.	14.
	XI.	3.	2.	2.	2.	1.
	XII.	14.	2.	7.	5.	2.
Ad Gal.	III.	25.	1.	1.	17.	4.
	IV.	1.	2.	3.	6.	
	VI.	5.	2.	5.	29.	2.
Ad Eph.	II.	3.	2.	12.	26.	2.
	VI.	12.	1.	2.	8.	15.
Ad Col.	III.	22.	2.	5.	29.	2.
Ad Tim.	II.	1.2.3.	1.	2.	7.	1.

	Cap.	Verſ.	lib.	cap.	Par.	n.
At Tit.	II.	9.	2.	5.	29.	2.
Ad Heb.	VI.	17.	2.	13.	3.3.4.	
	VII.	13.	1.	2.	6.	4.
		19.	1.	1.	17.	4.
	VIII.	7.	*ib.*	*ib.*	*ib.*	*ib.*
	XI.	6.	2.	20.	46.	1.
		32.33.	1.	2.	2.	2.
Jacobus.	I.	15.	2.	20.	29.	1.
	IV.	1.	1.	2.	8.	16.
	V.	12.	2.	13.	21.	1.
1. Petr.	II.	12.	1.	4.	4.	6.
		16.	2.	5.	29.	2.
1.Johan.	II.	16.	2.	20.	29.	3.
	III.	16.	1.	2.	6.	2.
	V.	16.	2.	20.	7.	4.

Ex Theologis.

Synodus Nicæenſis can. XII. *l.1.c.2. §.10.n.7.*

Synodus Arelatenſis I.can. III. *l.1.c.2. §.10.n.11.*

Concilium Toletanum. *l.2.c.5.§.15.n.2.*

Leonis Epiſtola. *l.1.c.2.§.10.n.9.*

Auguſtinus quæſt. X. ſuper Joſue. *l.3. c.1.§.6.n.3.*

Auguſt. de libero arbit. *l.1.c.3.§.3.n.2.*

de mendacio. *l.3.c.1.§.7.*

de civitate Dei. *l.3.c.12.§.6.n.3.*

c. ſi quis ſervum XVII. q.4. *l.2.c.5. §.30.l.3.c.7.§.6.n.5.*

c. de Judæis diſt.45. *l.2.c.20.§.48.n.1.*

c. 2. de Treuga & pace. *l.3.c.11.§.10.n.2. l.3.c.12.§.4.n.4.*

Adrianus quodlibet 2. *l.2.c.26.§.4.n.4.*

Dominic. Soto de juſtit. & jur. *l.2.c.25. §.3.n.1.*

Franciſcus Victoria relectione de Indis: & de jure belli.l.1.c.3.§.5.l.2.c.2.§.22. l.2.c.21.§.13.2.l.3.c.1.§.2.n.2.§.4.n.1.

Medina de reſtitut.q.10. *l.2.c.11.§.6.*

Franckesche Stiftungen zu Halle

Ex jure.

Lex Solonis. l. 1. c. 3. l. 2. c. 1. §. 12.
Lex XII. Tabularum. l. 1. c. 3. §. 2. n. 2. l. 2.

Digestis. c. 1. §. 12.

De justitia & jure, l. 1. §. hujus studii. l. 3. c. 5.
l. ex hoc jure. l. 1. c. 2. §. 4.
De divisione rerum l. quædam. l. 2. c. 1. §. 9.
De pactis l. conventionum. l. 2. c. 15. §. 1.
De minoribus. l. in causæ cognitione l. 2. c. 12. §. 26.
Si quadrupes pauperiem fecisse dicatur. l. 1. c. 2. §. 3. n. 2.
Ad l. Aquil. l. quemadmodum. §. item. l. 2. c. 2. §. 6. n. 3.
De religiosis & sumtibus funerum. l. cum loca l. 3. c. 5. §. 2. n. 2. l. 3. c. 9. §. 13.
De conditione indebiti. l. Julianus. l. 3. c. 2. §. 5.
De lege Rhodia de jactu. l. 2. §. cum in eadem. 117. *l.* ἀξίωσις. *l. 2. c. 22. §. 13.*
Depositi l. bona fides. l. 2. c. 10. §. 1. n. 4. l. 2. c. 13. §. 15. n. 2.
De distractione pignorum. l. rescriptum. §. 1. l. 3. c. 2. §. 5.
II. De legatis & fideicommissis. l. cum ita legatum. §. in fideicommisso. l. 2. c. 2. §. 24.
Ad legem Falcidiam. l. pretia. l. 2. c. 12. §. 14.
De damno infecto. l. Fluminum. §. ult. & l. Proculus. l. 2. c. 21. §. 10.
De acquirendo rerum Dominio. l. quod in littore. l. 2. c. 1. §. 9.
l. in agris limitatis. l. 2. c. 3. §. 16.
l. transfugam. l. 3. c. 1. §. 21. l. 3. c. 6. §. 12.
De acquirenda vel amittenda possessione. l. 1. §. 1. l. 3. c. 6. §. 4.
Nequid in loco publico vel itinere fiat. l. littora. l. 2. c. 1. §. 9.
De diversis temporum præscript. l. si quisquam. l. 2. c. 4. §. 10.
De furtis. l. 1. l. 1. c. 1. §. 10.
De incendio, ruina, naufragio. l. quo naufragiũ §. quod ait. l. 2. c. 2. §. 6. n. 3.
De sepulchro violato l. sepulchra. l. 3. c. 5. §. 3.
Ad legem Corneliam de sicariis l. furtum. l. 2. c. 1. §. 12. n. 3.
De pœnis l. aut facta. l. 2. c. 20. §. 35.
l. crimen. l. 2. c. 21. §. 14. n. 4.
De jure fisci. l. Imperatores. l. 2. c. 50. §. 2. n. 3.
De captivis & de postlimin. l. navibus. & seqq. l. 3. c. 9. §. 11. 12.
l. postliminii §. in pace.
l. non dubito. l. 3. c. 9. §. 18. n. 2.
l. in bello. l. 3. c. 9. §. 18. n. 3.
l. postlimin. §. postliminio. l. 3. c. 9. §. 2.
§. filius quoque. l. 3. c. 9. §. 10.
l. si captivus. l. 3. c. 9. §. 3.
l. hostes. l. 3. c. 3. §. 1.
l. si quid bello. l. 3. c. 9. §. 4.
De verborum significationibus. l. probrum. l. 1. c. 1. §. 16. n. 4.
De regulis juris, l. jus nostrum. l. 2. c. 12. §. 26. n. 2.

Codice.

De Judæis. l. nulli. l. 2. c. 20. §. 8.
De legibus. l. non dubium. l. 2. c. 5. §. 16. n. 2.
Quando Imperator inter pupillos cognoscat. l. 1. c. 3. §. 10. n. 1.
De postliminio reversis. l. ab hostibus. l. 3. c. 9. §. 15.
Ad legem Julium Majestatis. l. ult. l. 2. c. 20. §. 2. n. 2.
De emendatione propinquorum. l. 2. c. 20. §. 7.

Institutionibus.

De rerum divisione §. 1. l. 2. c. 1. §. 9.

Ex

Ex Jurisconsultis.

Bartholus in l. conventionum. D. de pactis. c.23. §.1.l.3.
in l. hostes. D. de captivis. c.22. §.13.l.2.
Zæsius Apologia contra Eckium. c. 23. §.1.
Didacus Covarruvias in Clem. si furiosus: de Homicidio parte. §.10 n.1.l.2.
in c. peccatum. p.II. §.10.l.2.c.20.§.44.
Ferdinandus Vasqvius Menchacensis controversiarum illustrium. 1. c. 9. l.3.c.10.§.5.
c. 13. l.2. c.21. §.3.
c.25. l.2.c. 20. §.40. n.4.
c.46. l. 2.c.20.§. 27.
II. c.51. n. 34. l. 2.c. 14.§. 6.n.2.
III. c. 3. l.3. c.14.§.7. n.23.
Menochius arbitrariarum quæstionum. l.3.c.11.§.18.n.2.
Joannes Bodinus de republ. l.1. c.8. l.2. c.14.§.1.l.2.c.14.§.12.n.6.
V. c. ult. l.2.c.16.§.16.n.4.
VI. c. ult. l.2.c. 20. §.33.
Guil. Barclajus adversus Monarchomachos. III. 8. l.1. c.4.§.7.n.4.
IV. 16. l.1. c. 4. §. 10.
VI. 23.24. l.1.c.4. §.7.n.4.
Franciscus Connanus commentariorum juris civilis.
lib. I.c.6.& V. c.1. l. 2.c.11.§.1.
lib. III.c.6. l. 2. c.8.§.19.

Ex Philosophis.

Plato, Gorgia. c.20 l. 2.§.42.
de legibus. IX. l.2. c.1.§.12.
XII. l.3.c.19. §.1.
Xenophon I. Socraticorum IV. l.2.c.5. §.12.n.3.
Aristoteles Nicomachiorum. v.10. l.3. c.11. §.4. n. 2.
15. l.2.c.19.§.5.
Politicorum IV. 4. l.1.c.3. §.6.
Problematum sectione XXIX. l.2. c.24.§.5.n.4.
M. Tullius Cicero de officiis I. l.2.c.2.
III. §.9.l.3.c.1.§.7.
Ad Atticum, XIII. 27. l.2.c.24. §.5.n.5.
L. Annæus Seneca de Beneficiis IV. l.2.c.16.§.27.n.3.
Plutarchus quæstionum Romanarum. CVIII. l.2.c.5.§.12.

Ex Historicis.

Polybius. l.2.c.21.§.4.n.5. l.3.c.11.§.8.
Livius V. l.2.c. 2.§.17.
XXXIV. l.2.c.15.§.4.
Appianus Civilibus. l.3.c.20.§.49.
Mithridatico. l.2.c.16.§.30.
Justinus ex Trogo. l.3.c.20.§.56.
Valerius Maximus. l.3.c.19.§.13.
Tacitus Historiarum. II. l.2.c.9.§.3.
Eucherius in historia martyrum Agaunensium. l.1.c.4.§.7.n.13.

Ex aliis.

Virgilius. l.2.c.18.§.2.
Scriptor ad Herennium. IV. l.3.c.11.§.7.
Philo de legibus specialibus. l.2.c.21. §.14.n.4.
Plinius VIII. epistola ad Aristonem. l.2. c.5.§.19.
Panegyricus dictus Constantino Constantii filio. l.3.c.11.§.7.
Festus Pompejus. l.3.c.9.§.3.
Dantes. l.2.c.22.§.13.

HUGO.

HUGONIS GROTII
COMMENTATIO IN EPISTOLAM
PAULI APOSTOLI AD PHILEMONEM.

Παῦλος δέσμιος Χριστοῦ Ἰησοῦ, *Paulus vinctus Christi Jesu*) Romæ agens sub militis, eadem catena vincti, custodia. Actor. XXIIX, 16. Genitivus hic causam significat, ut & infra 9. Ephes. III, 1. II. Tim. I, 8. pro quo Ephes. IV, 1. δέσμιος ἐν κυρίῳ, *vinctus in Domino.*

Καὶ Τιμόθεος ὁ ἀδελφὸς, *& Timotheus frater*) Fratres vocabant se mutuo Christiani ob communem regenerationem. Timotheus perpetuus fermePauli comes, ut videre est II. Tim. III, 10. etiam Romæ ipsi aderat Eph. I, 1.Col. I.

Φιλήμονι τῷ ἀγαπητῷ, *Philemoni dilecto*) Philemon nomen est Græcum, quo appellatus fuit & Poëta nobilis, & rerum naturalium scriptor quidam Plinio memoratus. Videtur habitasse Ephesi, ubi Onesimus postea episcopatu functus est, ut & Ignatii literæ, & alii scriptores tradunt. Hunc Philemonem dilectum sive carissimum vocat Paulus, quod eum interiore quadam amicitia, ut virum valde pium, complecteretur.

Καὶ συνεργῷ ἡμῶν, *& adjutori nostro*) id est, uni presbyterorum illorum, qui Ephesi plures erant. Actor. XX, 17. omnes autem πρεσβυτέρους, atq; etiam πρεσβύτιδας, quæ fœminis ad Christum vocandis dabant operam, Apostoli sui operis adjutores vocabant. Rom. XVI, 3. 9. Philipp. II, 25. Coloss. IV, 11.

2. Καὶ Ἀπφίᾳ τῇ ἀγαπητῇ, *& Appiæ dilectæ*) Appia nomen est Romanum, Π mutatur in Φ more Hebræo.

Καὶ Ἀρχίππῳ τῷ συστρατιώτῃ ἡμῶν, *& Archippo commilitoni nostro*) Evangelistæ munus hic obiisse videtur, modo Ephesi agens, modo Colossis. Col. IV, 17. ubi postea eum resedisse, ac sic Episcopum factum testatur Ambrosius. Tales ob molestiam muneris commilitones suos vocare Paulus solebat, ut videre est Philipp. II, 25.

Καὶ τῇ κατ' οἶκόν σου ἐκκλησίᾳ, *& Ecclesiæ, quæ in domo tua est*) ad Philemonem hoc referendum, cui præcipue inscribitur hæc epistola. In ejus domo complures erant Christiani. Etiam tres Ecclesiam faciunt, teste Tertulliano. Sic in Aquilæ & Priscillæ domo qui erant, Ecclesia dicuntur, Rom. XV, 15. I. Cor. XVI, 19. & qui in Nymphæ domo, Col. IV, 15.

3. Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ θεοῦ πατρὸς ἡμῶν, καὶ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, *Gratia vobis, & Pax à Deo Patre nostro, & Domino Jesu Christo.*) precatur illis favorem Dei, & Christi, & prospera omnia, quæ Hebræi pacis nomine solent appellare. Utitur sæpè hac precatione Paulus, ut I. Cor. I, 3. II. Cor. I. 2. Gal. I, 3. Eph. I, 2. Col. I, 2. I. Thess. I, 1.

4. Εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ μȣ, *Gratias ago Deo meo*, Gratias Deo debemus pro donis non tantum in nos, sed & in alios collatis. Rom. I, 8. I. Cor. I, 4. Eph. I, 16.

Πάντοτε μνείαν σȣ ποιȣμαι ἐπὶ τῶν προσευχῶν μȣ, *semper memoriam tui faciens in orationibus meis*) eadem verba habes dicto loco Ephes. I, 16. unde discas προσευχάς, *orationes*, hic dici omnes ad Deum allocutiones, etiam per quas non poscitur aliquid, sed gratiæ aguntur.

5. Ἀκούων σȣ τὴν ἀγάπην καὶ τὴν πίστιν, *audiens charitatem tuam & fidem*) Causam reddit suæ gratiarum actionis, qualem videbis & dictis locis. Rom. I, 8. I. Cor. I, 4. Eph. I, 16. Egregia hic biga nominatur dilectio & fides. Vide I. Cor. XIII. Gal. V, 6. Eph. VI, 23. I. Thess. III, 6. I. Tim. I, 14. VI, 11, II. Tim. I, 13. II, 22.

Ἣν ἔχεις πρὸς τὸν κύριον Ἰησȣν, *quam habes in Dominum Jesum*) hoc ad fidem refertur.

Καὶ εἰς πάντας τȣς ἁγίȣς, *& erga omnes sanctos*) Hoc ad dilectionem. Sancti vocantur Christiani omnes, ut Ephes. I, 1. & alibi sæpe.

6. Ὅπως ἡ κοινωνία τῆς πίστεώς σȣ ἐνεργὴς γένηται ἐν ἐπιγνώσει παντὸς ἀγαθȣ τȣ ἐν ὑμῖν εἰς Χριστὸν Ἰησȣν, *ut communicatio fidei tuæ efficax fiat, in agnitione omnis boni operis, quod est in vobis in Christum Jesum*) Est primum hic trajectio. Nam verba illa εἰς Χριστὸν Ἰησȣν. *in Christum Jesum*, pertinent ad id, quod præcessit τῆς πίστεώς σȣ. *fidei tuæ*. Deinde κοινωνία τῆς πίστεως; *communicatio fidei*, positum est pro ipsa fide, quæ Philemoni cum aliis illis Christianis erat communis. Et ἐν ἐπιγνώσει *in agnitione* hic παθητικῶς *passive* sumitur, habetque innotescendi significationem. Sensus enim est: eo spectabat tua ista dilectio, ut fides, quæ tibi cum aliis sanctis communis est, actuosa fieret, ac si cognosceretur per bona illa opera, quæ abs te aliisq; procedunt. Ἐνεργὴς γένηται *efficax fiat*, hic dicitur eodem sensu quo πίστις δι' ἀγάπης ἐνεργȣμένη *fides, quæ per charitatem operatur*. Gal. V, 6. Inde sequitur ἐπίγνωσις, id est, patefactio ejusdem fidei. Ostenditur enim fides per opera, Jac. II, 8.

7. Χαρὰν γὰρ ἔσχομεν πολλὴν & παράκλησιν. *Gaudium enim magnum habemus & consolationem*) meritò, inqvit, gratias Deo pro istis vestris virtutibus habemus, qvia nobis maximum inde gaudium & in malis, qvæ Evangelii causa toleramus, solatium provenit. Sic & II. Cor. VII, 4. 13. I. Thess. III, 7.

Ὅτι τὰ σπλάγχνα τῶν ἁγίων ἀναπέπαυται διὰ σȣ, ἀδελφέ, *qvia viscera sanctorum refocillata sunt per te, frater*) σπλάγχνα, *viscera* hic pro animo, ut Sirach. XXX, 7. XXXIII, 5. Itaq; ἀναπέπαυται τὰ σπλάγχνα *refocillata sunt viscera*, & infra 20. ἀνάπαυσόν μȣ τὰ σπλάγχνα, *refice mea viscera*, parem sensum habet cum illo ἀνέπαυσαν τὸ ἐμὸν πνεῦμα, *refocillarunt meum spiritum*. I. Cor. XVI, 18. Pauperes, inqvit, tranqvillo sunt animo, eo qvod experiendo didicerint, in tuis divitiis paratum esse suis necessitatibus subsidium.

8. Διὸ πολλὴν ἐν Χριστῷ παρρησίαν ἔχων ἐπιτάσσειν τὸ ἀνῆκον, *quapropter multam in Christo fiduciã habens præcipiendi qvod tui officii est*) Apostolica functio

à Chri-

a Christo mihi injuncta hoc jus mihi dat, ut tibi Christianisq; aliis ea præcipere possim, qvæ officii vestri sunt. Παῤῥησίας *fiduciæ*, vox ex Græco sermone ad Syros venit latiore significatu, ita ut sæpe jus, auctoritatem significet.

9. Διὰ τὴν ἀγάπην μᾶλλον παρακαλῶ, *propter charitatem magis obsecro*) malo ut amicum precari per necessitudinem amicitiæ nostræ.

Τοιοῦτος ὤν, *cum sim talis*) id est, ad preces descendo, cum talis sim, qvalem me esse nosti.

Ὡς Παῦλος, *nempe Paulus*) tot Ecclesiarum conditor.

Πρεσβύτης *senex*) jam & provecta ætate, cui multa concedunt, etiam ignoti.

Νυνὶ δὲ καὶ δέσμιος Ἰησοῦ Χριστοῦ, *nunc autem & vinctus Jesu Christi*) id est, propter Christum vinctus, ut modo diximus. Magna debetur reverentia iis, qvi dura ferunt honestissimis de causis. Colos. IV, 18. Ephes. IV, 1.

10. Παρακαλῶ σε, *obsecro te*) παρακαλῶ σε hic precandi, aut potius deprecandi habet significationem. Servi si qvid deliqvissent precatorem sibi parare solebant, ut notat ad Terentium Donatus. Similis est huic deprecatio Plinii pro Liberto Sabiniani epistola libri noni una & vicesima.

Περὶ τοῦ ἐμοῦ τέκνου, ὃν ἐγέννησα ἐν τοῖς δεσμοῖς μου, *pro filio meo, qvem genui in vinculis meis.*) qvem hic Romæ, dum vinctus sum, Christianum feci. Dei opus est regignere hominem. Sed tanta est ejus bonitas, ut in nominis sui consortium ministros suos admittat, I. Cor. IV, 15. Galat. IV, 19. Sic & σώζειν *salvare* dicuntur Apostoli, Rom. XI, 14. & alii, I. Cor. VII, 16.

Τὸν ποτέ σοι ἄχρηστον, *qvi tibi aliqvando inutilis fuit*) deprecantium mos est rerum asperitatem verbis lenire. Onesimo non inutilis modo Philemoni fuerat, sed & damnum dederat. Conjuncta esse solent fuga ac furtum. Itaqve in Codice Justinianeo titulum de servis fugitivis seqvitur ille de furtis. Martialis:

A pedibus didicere manus peccare protervæ:
Non miror furem, qvi fugitivus erat.

Et qvi servum vendebant, promittere solebant furem non esse, fugitivum non esse. L. cum in venditione, L. Lucius. §. ult. L. evicta re. §. ult. L. Si emtor. L. Si ita qvis. L. Qvia dicitur. D. de Emptionibus. L. qvoties D. si familia furtum fecisse dicatur. L. Et emptor. §. venditorem. D. de act. empt. Varro II. de re Rust. Seneca Controversia III, XI.

11. Νυνὶ δέ σοι καὶ ἐμοὶ εὔχρηστον, *nunc autem & mihi & tibi utilis*) qvia Paulo utilis erat, erat & Philemoni. Communia enim sunt τὰ τῶν φίλων *amicorum*, alludit ad nomen Onesimi.

Ὃν ἀνέπεμψα, *qvem remisi*) nempe cum hac Epistola.

Σὺ δὲ αὐτὸν τοῦτ' ἔστι τὰ ἐμὰ σπλάγχνα προσλαβοῦ, *Tu autem illum, id est, mea viscera, suscipe*) προσλαμβάνεσθαι varias habet significationes, omnes ad benevolentiam & beneficia pertinentes, ut apparet Actor. XIIX, 26. Rom. XIV.

1,3. XV, 7. Hic interpretes benigne in domum recipere, qvomodo Act. XXIIX, 2. τὰ ἐμὰ σπλάγχνα, *mea viscera*, id est, ita mihi dilectum, qvomodo viscera nostra diligimus.

Sic apud Plautum: *meum corculum.*

13. Ὃν ἐγὼ ἐβουλόμην πρὸς ἐμαυτὸν κατέχειν, *quem ego volebam mecum retinere.*) Est hic indicativus pro subjunctivo more Græco. Voluissem eum mecum retinere, nempe nisi obstitissent rationes aliæ, qvæ jam seqventur. De hoc loqvendi genere, vide qvæ diximus ad Matth. XXVI, 39.

Ἵνα ὑπὲρ σοῦ μοι διακονῇ, *ut pro te mihi ministraret*) ut mihi præstaret, qvæ tu, si hic esses, præstiturus mihi omnia esses.

Ἐν τοῖς δεσμοῖς τοῦ εὐαγγελίου, *in vinculis Evangelii*) In his vinculis, qvæ Evangelii causa sustineo. Idem loqvendi genus, qvod habuimus sup. 9.

14. Χωρὶς δὲ τῆς σῆς γνώμης οὐδὲν ἠθέλησα ποιῆσαι, *præter tuam autem sententiam nihil volui facere*) Nolui eo uti, nisi de ultro id volente.

Ἵνα μὴ ὡς κατ' ἀνάγκην τὸ ἀγαθόν σου, ἀλλὰ κατὰ ἑκούσιον, *uti ne velut ex necessitate bonum tuum esset, sed voluntarium.* Si eum Paulus retinuisset, non tam apparuisset voluntas Philemonis, qvam si eum ad se missum ipse ad Paulum remitteret. Seneca II. de Benef. IV. *Si vis scire an velim, effice, ut possim nolle.* Ἑκούσιον *voluntarium*, & ἀναγκαῖον *necessarium*, sive τὸ κατ' ἀνάγκην *ex necessitate* inter se opponuntur, ut I. Petr. V, 2. Sic libera voluntate aliqvid exeqvi, & ex necessitate, inter se opponit Paulus Jurisconsultus l. Atqvi natura §. Si libero. D. de negotiis gestis. Laus autem non debetur nisi liberis actionibus.

Τάχα γὰρ διὰ τοῦτο, *forsitan enim ideo*) qvasi dicat, forte id Dei consilium fuit, cum eum fugere permisit. Confer. Gen. XLV, 5.

Ἐχωρίσθη, *discessit*) Vides & hic, qvod modo diximus, lenitate verbi mitigari id, qvod in re est asperum, ἐχωρίσθη dixit, pro fugit. Talia sunt, qvæ Græci εὐφημισμοὺς *honestas appellationes* vocant.

Πρὸς ὥραν, *ad horam*) id est ad modicum tempus. Idem loqvendi genus II. Cor. VII, 8. Gal. II, 5. I. Thess. II, 17.

Ἵνα αἰώνιον αὐτὸν ἔχῃς, *ut æternum illum recipias*) ut à me correctus perpetuo tibi sit utilis. Αἰώνιον *æternum* ita hic dictum, qvomodo apud Horatium *Serviet æternum.* Doctrina Evangelica non tollit statuum differentias, & imperia dominorum in servos, ut apparet I. Tim. VI, 1. 2. Tit. II, 9. I. Petr. II, 16. Eph. VI, 5. 6. Coloss. III. 22. Nulla ergo causa est, cur Christianus, qvi ut Dominus in servos habere imperium potest. non possit habere in subditos, ut princeps. Paria sunt in domo dominus, in regno rex. Seneca III. de beneficiis, 18. *Si servo, qvo minus in nomen meriti perveniat, necessitas obest, & patiendi ultima timor, idem istud obstabit & ei, qvi regem habet, & ei qvi ducem, qvoniam qvanqvam sub dispari titulo, varia in illos licent.* Ideoqve Petrus imperia regum & dominorum inter se æqvat. Nam & servos male meritos domini non adito magistratu

gistratu torqvere, imo & occidere poterant. L. 1, D. de his qvi sui, vel alieni juris sunt. Instit. eod. tit. §. in potestate. Nec Romæ tantum id jus fuit, sed & in Græcia. Vide Senecam Controversia V, 35. Venit enim hoc ex jure gentium, ut nos docent dicta Juris loca. Hoc jure qvomodo domini uti deberent, ex qvo Christiani facti sunt, Paulus eos docuit, eadem dicturus regibus, si tam reges tunc fuissent Christiani, qvam multi dominorum erant Christiani. Et Nicodemus & Josephus Arimathensis senatores fuere, cum imperio, & puniendi potestate. Nam senatus tàm publicus populi, qvàm urbis Hierosolymitanæ jus verberandi habebat, ut apparet Matth. X, 17. Actor. V, 48. II. Cor. XI, 24. imò & morte puniendi, si qvando Romani id permitterent, sicut generalem permissum habebant Judæi occidendi alienigenam, qvi intra templi septa intrasset. Hos tamen senatores, discipulos suos, Christus nunqvam monet, ut ab eo munere desisterent. Et si id fecisset, rupisset haud dubie legem, qvæ legitimo more adtale munus vocatis imperabat, fungi eo munere, qvod longe ab ipso abfuit, qvi dum vitam egit mortalem factus fuit sub lege. Gal. IV. nec ullam ejus partem infregit ipse, aut aliis infringendi autor fuit.

16. οὐκ ἔτι ὡς δοῦλον, *non jam ut servum*) Supple *tantum*, qvod seqventia ostendunt. Sæpe apud omnes gentes, maximè verò apud Hebræos, hæc particula subauditur: deinde repetendum ex superioribus προσλαβοῦ *suscipe*.

Ἀλλ' ὑπὲρ δοῦλον, *sed supra servum*) pertinentem ad te non solo jure herili, sed &

Ἀδελφὸν ἀγαπητόν, *fratrem dilectum*) nempe Christianis omnibus.

Μάλιστα ἐμοὶ, *maxime mihi*) mihi qvi ejus operam fidelem sum expertus:

Πόσῳ δὲ μᾶλλόν σοι, *qvanto autem magis tibi*) tibi multo carior, qvam mihi esse debet, qvia in tuo usu semper futurus est, dum voles.

Καὶ ἐν σαρκὶ, *& in carne*) Corpus Onesimi non tam ipsius est, qvam tuum est, κτήσει καὶ χρήσει, *possessione & usu*. Apud Aristophanem Cario:

Τοῦ σώματος γὰρ οὐκ ἔστ' κύριον
Κεφαλὴν ὁ δαίμων, ἀλλὰ τ' εὐνημόνων.
Domino dominium corporis non dat sui
Fortuna, sed ei, qvi suum pretio facit.

Solent permisceri inter se σὰρξ *caro* & σῶμα *corpus*; ut apparet ex Hebræo, Soph. I, 17. Ezech. X, 12. & alibi, collatis versionibus Græcis & Latinis.

17. Εἰ οὖν ἐμὲ ἔχεις κοινωνὸν, *Si ergo me habes socium*) Si me habes pro amico, ac proinde rerum tuarum participe.

Παραλαβοῦ αὐτὸν *suscipe illum*) non modo pœnam, qvam jure tuo exigere poteras, ei condona, sed & benigne eum excipe. In domum, in animum recepisti, dixit in re plane simili Plinius in Epistola IX, 24.

Ὡς ἐμὲ, *sicut me*,) nam amicus Paulo cum esset Onesimus, qvod ipsi præstabatur, Paulo ipsi præstari videbatur.

18. Εἰ δέ τι ἠδίκησέ σε, *Si autem aliqvid nocuit tibi*) si qvid fugiens abstulit.

Ἢ ὀφείλῃ, *aut debet*) aut si ex rationibus tuis reliqvator erat. Nomen generis pro specie.

Τοῦτο ἐμοὶ ἐλλόγῃ, *hoc mihi imputa*) in meis rationibus imputa. Me pro eo fac tuum nomen.

19. Ἐγὼ Παῦλος ἔγραψα τῇ ἐμῇ χειρί, *Ego Paulus scripsi mea manu*) Ut certus sis, habes hic manum meam. Poteris me ubi voles convenire ex chirographo. Hoc est, qvod scribere cautionem vocat Scholiastes ad L. Titius D. qvæ res pignori. Adde l. lect. D. Si certum petatur. & L. Aurelius. §. qvidam D. de liber. leg.

Ἐγὼ ἀποτίσω, *Ego reddam*) hoc Latinè dicitur pecuniam constituere, de qvo titulus est in Digestis. Forma ipsa continetur his verbis, ἐγὼ ἀποτίσω, aut satisfaciam tibi, ut habet Novella CXV, 6. Qvæ inseri solet titulo Codicis, de pecunia constituta. Sic in l. Eum qvi, §. Julianus, Formula hæc legitur: *Scripsi secundum mandatum Seji, si qvid tibi debitum approbatum erit, me tibi cauturum & soluturum sine controversia.* Et alia, L. qvidam eodem titulo: *Decem, qvæ Lucius Titius ex arca tua mutua acceperat, salva ratione usurarum, habes penes me domine.* Constitui autem pecunia potest, etiam, qvæ naturaliter tantum debetur, L. 1. §. debitum. D. dicto titulo. Servi Dominis debere possunt, non qvidem civiliter, sed natura. L. stipulatur, §. adhiberi, cum lege seqvente. Sic & pro obligatione naturali recte fidejussor accipitur. L. fidejussor. §. fidejussor. D. de fidejussoribus.

Ἵνα μὴ λέγω σοι, ὅτι καὶ σεαυτόν μοι προσοφείλεις, *ut non dicam tibi, qvod & teipsum mihi debes*) Est ἀποσιώπησις sive reticentiæ, cum dicimus omittere nos velle, qvod maximè dicimus. Poteram dicere ait Paulus, te non tantum rerum tuarum, sed & tui ipsius mihi esse debitorem: nempe qvia Philemon absqve Paulo fuisset, mansisset in crassis tenebris vitiisqve, longè à spe salutis.

20. Ναὶ ἀδελφὲ, *ita frater*) Ναὶ hic est precantis, ut apud Hebræos.

Ἐγώ σε ὀναίμην ἐν κυρίῳ, *ego te fruar in Domino*) id est, liceat mihi gaudere de tuis in Christo profectibus. Syr. XXX, 2. ὁ παιδεύων τὸν υἱὸν αὐτοῦ, εὐφρανθήσεται ἐπὶ αὐτῷ, *qui castigat filium suum, gaudebit in eo.* Ignatius ad Magnesios: Διακόνου Σωτίωνος, ὃν ἐγὼ ὀναίμην, *Diaconi Sotionis, qvo ego gaudeam.* Idem ad Ephesios: ὀναίμην ὑμῶν πάντως, *gaudeam vobis semper.*

Ἀνάπαυσόν μου τὰ σπλάγχνα ἐν κυρίῳ, *refice viscera mea in Domino*) id est propter Christum fac me tranqvillum hac de re.

21. Πεποιθὼς τῇ ὑπακοῇ σου ἔγραψά σοι, *confidens in obedientia tua scripsi tibi*) Fiduciam mihi fecit cognita illa tua, qvam Evangelio præstas obedientia. Ita ὑπακοὴ *obedientia* sumitur Rom. I, 5. XV, 18. XVI, 19. 26. II. Cor. VII, 15. X, 5. 6. I. Petr. I, 14. 22.

Εἰδὼς

Εἰδὼς ὅτι καὶ ὑπὲρ ὃ λέγω, ποιήσεις, *sciens quoniam & super id, quod dico, facies*) pro certo habeo plus te facturum, qvam ego audeam poscere.

22. Ἅμα δὲ καὶ ἑτοίμαζέ μοι ξενίαν, *simul autem & para mihi hospitium*) Hospitium para. Ita sumitur ξενία *hospitium*. Actor. VIII, 23. & apud Josephum & alios.

Ἐλπίζω γὰρ ὅτι διὰ τῶν προσευχῶν ὑμῶν χαρισθήσομαι ὑμῖν, *nam spero per orationes vestras me donatum iri vobis.*) spero fore ut ad preces vestras Deus me (id est adventum ad vos meum) vobis concedat. Sunt qvi spem hanc Pauli impletam putant, & liberatum eum à vinculis iviſſe in Asiam: rediiſſe Romam.

23. Ἀσπάζονταί σε Ἐπαφρᾶς, *Salutant te Epaphras*) Nomen plenum est Ἐπαφρόδιτος Phil. II, 25. IV, 18. Contractum Ἐπαφρᾶς Col. I, 7. IV, 12. Cujus generis nomina in ᾶς contracta multa adduximus ad Lucæ initium.

Ὁ συναιχμάλωτός μου, *concaptivus meus*) Unus eorum, qvorum mentio Actor. XXVII.

Ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, *in Christo Jesu*) id est propter Jesum Christum, ut supra 20.

Μάρκος, *Marcus*) is cujus mentio Actor. XII, 12. 25. XV, 37. 39. Colos. IV, 10.

24. Δημᾶς, *Demas*) cui plenum nomen Demetrius. Nominatur Colos. IV, 14. II. Tim. IV, 10.

Λουκᾶς, *Lucas*) Medicus, qvi Evangelium & Acta nobis dedit. Vide Col. IV, 14. II. Tim. IV, 11.

Οἱ συνεργοί μου, *adjutores mei.*) Vide supra 1.

Ἡ χάρις τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, *Gratia Domini nostri Jesu Christi*) Favor Christi.

Μετὰ τοῦ πνεύματος ὑμῶν, *cum spiritu vestro*) id est, sit vobiscum: Eadem locutio Gal. VI, 18. Alibi pro eo dixit μεθ' ὑμῶν, καὶ μετὰ πάντων ὑμῶν, *vobiscum, & cum omnibus vobis.*

Ἀμήν, *Amen*) Est vox, qvam Ecclesia respondebat lectis epistolis. Ideò omnibus Pauli epistolis cœpit adscribi. Vide qvæ ad Matthæum IV, 13.

FINIS.

HUGO

HUGO GROTIUS
DE
MARI LIBERO,
AD
PRINCIPES POPULOSQVE LIBEROS
ORBIS CHRISTIANI.

ERror est non minus vetus quam pestilens, quo multi mortales, ii autem maxime, qui plurimum vi atque opibus valent, persvadent sibi, aut, quod verius puto, persvadere conantur, justum atq; injustum non suapte natura, sed hominum inani quadam opinione atque consvetudine distingvi. Itaq; illi & leges & æqvitatis speciem in hoc inventa existimant, ut eorum qui in parendi conditione nati sunt, dissensiones atque tumultus coërceantur: ipsis, vero qvi in summa fortuna sunt collocati, jus omne ajunt ex voluntate, voluntatem ex utilitate metiendam. Hanc autem sententiam absurdam plane atq; naturæ contrariam auctoritatis sibi nonnihil conciliasse haud adeo mirum est, cum ad morbum communem humani generis, qvo sicut vitia ita vitiorum patrocinia sectamur, accesserint adulantium artes, qvibus omnis potestas obnoxia est. Sed contra extiterunt nullo non seculo viri liberi, sapientes, religiosi, qvi falsam hanc persvasionem animis simplicium evellerent, ceteros autem ejus defensores impudentiæ convincerent. Deum qvippe esse monstrabant conditorem rectoremq; universi, imprimis autem humanæ naturæ parentem, qvam ideo, non uti cetera animantia, in species diversas, variaq; discrimina segregasset, sed unius esse generis, una etiam appellatione voluisset contineri, dedisset insuper originem eandem similem membrorum compagem, vultus inter se obvexsos, sermonem qvoqve & alia communicandi instrumenta, ut intelligerent omnes naturalem inter se societatem esse atqve cognationem. Huic autem â se fundatæ aut domui aut civitati summum illum principem patremqve familiâs suas qvasdam scripsisse leges, non in ære aut tabulis, sed in sensibus animisq; singulorum, ubi invitis etiam & aversantibus legendæ occurrerent, his legibus summos pariter atqve infimos teneri, in has non plus regibus licere, qvam plebi adversus decreta decurionum, decurionibus contra præsidum edicta, præsidibus in regum ipsorum sanctiones. Qvin illa ipsa populorum atqve urbium singularum jura ex illo fonte dimanare, inde sanctimoniam suam atq; majestatem accipere. Sicut autem in ipso homine alia sunt, qvæ habet cum omnibus communia, alia, qvibus ab altero qvisq; distingvitur: ita earum rerum qvas in usum hominis produxisset natura, alias eam manere communes, alias cujusq; industria ac labore proprias fieri voluisse. De utrisqve autem datas leges, ut communibus qvidem sine detrimento omnium omnes uterentur; de ceteris autem qvod cuiqve contigisset, eo contentus abstineret alieno. Hæc si homo nullus nescire potest, nisi homo esse desierit, hæc si gentes viderunt qvibus ad verum

omne

omne cæcutientibus sola naturæ fax illuxit, quid vos sentire ac facere æquum est, principes populiq; Christiani ? Si quis durum putat ea à se exigi, quæ tam sancti nominis professio requirit, cujus minimum est ab injuriis abstinere, certe quid sui sit officii scire quisq; potest ex eo, quod alteri præcipit. Nemo est vestrûm, qui non palam edicat rei quemque suæ esse moderatorem & arbitrum: qui non fluminibus locisque publicis cives omnes uti ex æquo & promiscue jubeat, qui non commeandi commercandique libertatem omni ope defendat. Sine his st parva illa societas, quam rempublicam vocamus, constare non posse judicatur (& certe constare non potest) quamobrem non eadem illa ad sustinendam totius humani generis societatem atque concordiam erunt necessaria ? Si quis adversus hæc vim faciat, merito indignamini, exempla etiam pro flagitii magnitudine statuitis, non aliæ de causa, nisi quia, ubi ista passim licent, status imperii tranquillus esse non potest. Quod si rex in regem, populus in populum inique & violente agat, id nonne ad perturbandam magnæ illius civitatis quietem & ad summi custodis spectat injuriam ? Hoc interest, quod sicut magistratus minores de vulgo judicant, vos de magistratibus, ita omnium aliorum delicta cognoscenda vobis & punienda mandavit rex universi, vestra excepit sibi. Is autem quanquam supremam animadversionem sibi reservat, tardam, occultam, inevitabilem, nihilominus duos à se judices delegat, qui rebus humanis intersint, quos nocentium felicissimus non effugit, conscientiam cuiquam suam ; & famam sive existimationem alienam. Hæc tribunalia illis patent, quibus alia præclusa sunt : ad hæc infirmi provocant : in his vincuntur, qui vincunt viribus, qui licentiæ modum non statuunt, qui vili putant constare, quod emitur humano sanguine, qui injurias injuriis defendunt, quorum manifesta facinora necesse est & consentiente bonorum judicio damnari. & sui ipsorum animi sententia non absolvi. Ad utrumque hoc forum nos quoque novam causam asserimus : non hercule de stillicidiis aut tigno injuncto, quales esse privatorum solent, ac ne ex eo quidem genere, quod frequens est inter populos de agri jure in confinio hærentis, de amnis aut Insulæ possessione : sed de omni prope Oceano, de jure navigandi, de libertate commerciorum. Inter nos & Hispanos hæc controversa sunt : Sitne immensum & vastum mare regni unius nec maximi accessio : populone cuiquam jus sit volentes populos prohibere ne vendant, ne permutent, ne denique commeent inter sese : potueritne quisquam, quod suum nunquam fuit, elargiri, aut invenire, quod jam erat alienum : an jus aliquod tribuat manifesta longi temporis injuria. In hac disceptatione ipsis, qui inter Hispanos præcipui sunt divini atque humani juris magistri, calculum porrigimus, ipsius denique Hispaniæ proprias leges imploramus. Id si nihil juvat, & eos, quos ratio certa convincet, cupiditas vetat desistere, vestram principes majestatem, vestram fidem, quotquot estis ubique gentes, appellamus. Non perplexam, non intricatam movemus quæstionem. Non de ambiguis in religione capitibus, quæ plurimum habere videntur obscuritatis, quæ tantis tam diu animis decertata, apud sapien-

tes hoc fere certum reliqverunt, nusquam minus inveniri veritatem, quam ubi cogitur assensus. Non de statu nostræ reipublicæ, & libertate armis haud parta, sed vindicata: de qua recte statuere ii demum possunt, qui jura patria Belgarum, mores avitos, & institutum non in leges regnum, sed ex legibus principatum accurate cognoverint. In qua tamen quæstione æquis judicibus extremæ servitutis depulsa necessitas, subtilibus inquirentibus decreti tot nationum publica auctoritas, infensis etiam & malevolis adversariorum confessio nihil dubitandum reliqvit. Sed quod hic proponimus, nihil cum istis commune habet. nullius indiget anxiæ disquisitionis. non ex divini codicis pendet explicatione, cujus multa multi non capiunt, non ex unius populi scitis, quæ ceteri meritò ignorant. Lex illa, è cujus præscripto judicandum est, inventu est non difficilis, utpote eadem apud omnes & facilis intellectu, utpote nata cum singulis, singulorum mentibus insita. Jus autem, quod petimus, tale est, quod nec rex subditis negare debeat, neq; Christianus non Christianis. A natura enim oritur, quæ ex æquo omnium parens est, in omnes munifica, cujus imperium in eos extenditur, qui gentibus imperant, & apud eos sanctissimum est, qui in pietate plurimum profecerunt. Cognoscite hanc causam principes, cognoscite populi! si quid iniqvum postulamus, scitis quæ vestra, & è vobis eorum, qui viciniores nobis estis, apud nos semper fuerit auctoritas. monete, parebimus. Quin si quid à nobis hac in re peccatum est, iram vestram, odium denique humani generis non deprecamur. Sin contra se res habet, quid agendum sit, vestræ religioni & æqvitati relinqvimus. Olim inter populos humaniores summum nefas habebatur, armis eos impetere, qui res suas arbitris permitterent. contra qui tam æquam conditionem recusarent, ii non ut unius, sed ut omnium hostes ope communi comprimebantur. Itaqve eam in rem videmus ista fœdera, judices constitutos. Reges ipsi validæqve gentes nihil æqve glorioſum, ac magnificum deputabant, quam aliorum coërcere insolentiam, aliorum infirmitatem atqve innocentiam sublevare. Qui si mos hodieqve obtineret, ut humani nihil à se alienum homines arbitrarentur, profecto orbe non paulo pacatiore uteremur. refrigesceret enim multorum audacia, & qui justitiam utilitatis causa nunc negligunt, injustitiam damno suo dediscerent. Sed hoc ut in causa isthac non frustra forte speramus, ita illud certo confidimus, bene rebus expensis existimaturos vos omnes imputari nobis non magis posse pacis moras, quam belli causas: ac proinde, uti hactenus amici nobis faventes atqve benevoli fuistis, ita vos aut etiam magis in posterum fore, quo nihil optatius iis potest contingere, qui primam partem felicitatis putant benefacere, alteram bene audire.

HUGO

HUGONIS GROTII
MARE LIBERUM
SIVE
De Jure, qvod Batavis competit ad Indicana commercia, DISSERTATIO.

Caput I.

Jure gentium qvibusvis ad qvosvis liberam esse navigationem.

PRopositum est nobis breviter ac dilucide demonstrare, jus esse Batavis, hoc est, Ordinum Federatorum Belgico Germaniæ subditis, ad Indos, ita uti navigant, navigare, cumqve ipsis commercia colere. Fundamentum struemus hanc juris Gentium, qvod primarium vocant, regulam certissimam, cujus perspicua atqve immutabilis est ratio: licere cuivis genti qvamvis alteram adire, cumqve ea negotiari. Deus hoc ipse per naturam loqvitur, cum ea cuncta qvibus vita indiget, omnibus locis suppeditari à natura non vult: artibus etiam aliis alias gentes dat excellere. Qvo ista? nisi qvod voluit mutua egestate & copia humanas foveri amicitias, ne singuli se putantes sibi ipsis sufficere, hoc ipso redderentur insociabiles? Nunc factum est, ut gens altera alterius suppleret inopiam, divinæ justitiæ institituto, ut eo modo (sicut Plinius dicit 1.) qvod genitum esset uspiam, apud omnes natum videretur. Poëtas itaqve canentes audimus: 1. Panegyr.

Nec vero terræ ferre omnes omnia possunt.

Item: 2. Virgil.

Excudent alii 2. & qvæ seqvuntur. Hoc igitur qvi tollunt, illam laudatissimam tollunt humani generis societatem, tollunt mutuas benefaciendi occasiones, naturam deniqve ipsam violant. Nam & ille, qvem Deus terris circumfudit Oceanus, undiqve & undiqve versus navigabilis, & ventorum stati aut extraordinarii flatus, non ab eadem semper, & à nulla non aliqvando regione spirantes, nonne significant satis concessum à natura cunctis gentibus ad cunctas aditum? Hoc Seneca 3. summum Naturæ beneficium putat, qvod & vento gentes locis dissipatas miscuit, & sua omnia in regiones ita descripsit, ut necessarium mortalibus esset inter ipsos commercium. Hoc igitur jus ad cunctas gentes æqvaliter pertinet: qvod clarissimi Jurisconsulti 4. eo usqve producunt, ut negent ullam rempublicam aut Principem prohibere in universum posse, qvo minus alii ad subditos suos accedant, & cum illis negotientur. Hinc jus descendit hospitale sanctissimum: hinc qverelæ 5. 3. 3. 4. Nat. qv. 4. Inst. de rerum divis. §. 1. & L. nemo igitur. ff. eod. vide Gr. de jure belli lib. 1. c. 19. vid. L. mercatores C. de com. 5. Virg. 1. Æn.

Qvod genus hoc hominum, qvæve hunc tam barbara morem
Permittit patria? hospitio prohibemur arenæ.

1. 7. Æn. Et alibi 1.

- - - lituq; rogamus
Innocuum, & cunctis undamqve auramq; patentem.

2. Diod. II. Plut. Peric. 3. Sig. ult. de reb. Ital. 4. Vict. de Indis part. 2. n. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. Adde Covarr. in c. peccatum §. 9. num. 4. ibi Qvinta. 5. Num. c. 20. 6 Aug. l. 4. qv. 44. supr. num. Et Est. c. ult. 23. 4. 2. 7. Sophocl. Trach. 8. 3. Cons. 293. 9. 4. Histor. 10. Alc. 7. Cons. 130. Covar. c. peccatum pag. 2. §. 9. Bart. ad L. 1. C. de. Pagan.

Et scimus bella qvædam ex hac causa cœpisse, ut Megarensibus in Athenienses, Bononiensibus in Venetos. 2. Castellanis etiam in Americanos has justas potuisse belli causas esse. 3. & ceteris probabiliores Victoria. 4. putat, si peregrinari & degere apud illos prohiberentur, si arcerentur à participatione earum rerum, qvæ jure gentium aut moribus communia sunt, si deniq; ad commercia non admitterentur. Cui simile est, qvod in Mosis 5. historia & inde apud Augustinum 6. legimus, justa bella Israëlitas contra Amorræos gessisse, qvia innoxius transitus denegabatur: qvi *Jure Humanæ Societatis* æqvissimo patere debebat. Et hoc nomine Hercules Orchomeniorum, Græci sub Agamemnone Mysorum Regi arma intulerunt. 7. qvasi libera essent naturaliter itinera ut Baldus dixit: 8. accusaturqve à Germanis apud Tacitum 9. Romani, qvod colloqvia congressusqve gentium arcerent, fluminaqve & terras & cœlum qvodammodo ipsum clauderent. Nec ullus titulus Christianis qvondam in Sarracenos magis placuit, qvam qvod per illos terræ Judææ aditu arcerentur 10. Seqvitur ex sententia Lusitanos, etiamsi domini essent earum regionum, ad qvas Batavi proficiscuntur, injuriam tamen facturos, si aditum Batavis & mercatum præcluderent.

Qvanto igitur iniqvius est volentes aliqvos à volentium populorum commercio secludi, illorum opera, qvorum in potestate nec populi isti sunt, nec illud ipsum, qva iter est; qvando latrones etiam & piratas non alio magis nomine detestamur, qvam qvod illi hominum inter se commeatus obsident atqve infestant?

Cap. II.

Lusitanos nullum habere jus dominii in eos Indos, ad qvos Batavi navigant titulo inventionis.

Non esse autem Lusitanos earum partium dominos, ad qvas Batavi accedunt, puta Iavæ, Taprobanæ, partis maximæ Moluccarum, certissimo argumento colligimus, qvia domin9 nemo est ejus rei, qvam nec ipse unqvam nec alter ipsius nomine possedit. Habent insulæ istæ, qvas dicimus, & semper habuerunt suos Reges, suam rempublicam, suas leges, sua jura: Lusitanis mercatus, ut aliis gentibus conceditur: itaqve & tributa cum pendunt, & jus mercandi à Principibus exorant, dominos se non esse, sed ut externos advenire satis testantur: ne habitant qvidem nisi precario. Et qvanqvam ad dominium titulus non sufficiat, qvia & possessio reqviritur, cum aliud sit rem habere, aliud jus ad rem conseqvendam, tamen ne titulum qvidem dominii in eas

partes

partes Lusitanis ullum esse affirmo, qvem non ipsis eripuerit Doctorum, & qvidem Hispanorum sententia. Primum si dicent inventionis præmio eas terras sibi cessisse, nec jus, nec verum dicent. Invenire enim non illud est oculis usurpare, sed apprehendere, ut Gordiani epistola ostenditur 1. unde Grammatici invenire & occupare pro verbis ponunt idem significantibus: & tota Latinitas qvod adepti sumus, id demum invenisse nos dicit, cui oppositum est perdere. 2. Qvin & ipsa naturalis ratio, & legum diserta verba, 3. & eruditorum interpretatio manifestè ostendit, & ad titulum dominii parandum eam demum sufficere inventionem, qvæ cum possessione conjuncta est, ubi scilicet res mobiles apprehenduntur, aut immobiles terminis atqve custodia sepiuntur. 4. qvod in hac specie dici nullo modo potest. Nam præsidia illuc Lusitani nulla habent. Qvid qvod ne reperisse qvidem Indiam ullo modo dici possunt Lusitani, qvæ tot à seculis fuerat celeberrima. Jam ab Horatii tempore:

Impiger extremos currit mercator ad Indos,
Per mare pauperiem fugiens 5.

Taprobanes pleraqve qvam exacte nobis Romani descripsere. 6. Jam vero & cæteras insulas ante Lusitanos non finitimi tantum Persæ & Arabes, sed Europæi etiam, præcipue Veneti noverant. Præterea inventio nihil juris tribuit, nisi in ea, qvæ ante inventionem nullius fuerant. 7. Atqvi Indi cum ad eos Lusitani venerunt, etsi partim idololatræ, partim Mahumetani erant, gravibusqve peccatis involuti, nihilominus publice atqve privatim rerum possessionumqve suarum dominium habuerunt, qvod illis sine justa causa eripi non potuit. 8. Ita certissimis rationib9 post alios auctores maxjmi nominis concludit Hispanus Victoria. 9. *Non possunt*, inqvit, *Christiani seculares aut Ecclesiastici potestate civili privare infideles, eo duntaxat titulo, qvia infideles sunt, nisi ab eis alia injuria profecta sit*: Fides enim, ut recte inqvit Thomas. 10. non tollit jus naturale aut humanum, ex qvo dominia profecta sunt. Imo credere, infideles non esse rerum suarum dominos, hæreticum est: Et res ab illis possessas illis ob hoc ipsum eripere furtum est, & rapina, non minus, qvam si idem fiat Christianis. Recte igitur dicit Victoria 11. non magis ista ex causa Hispanis jus in Indos qvæsitum, qvam Indis fuisset in Hispanos, si qvi illorum priores in Hispaniam venissent. Neqve vero sunt Indi Orientis amentes & insensati, sed ingeniosi & solertes, ita ut ne hinc qvidem prætextus subjiciendi possit desumi, qvi tamen per se satis est manifestæ iniqvitatis. Jam olim Plutarchus πρόφασιν πλεονεξίας fuisse dicit ἡμερῶσαι τὰ βαρβαρικά, improbam scilicet alieni cupiditatem hoc sibi velum obtendere, qvod barbariem mansvefacit. Et nunc etiam color ille redigendi invitas gentes ad mores humaniores, qvi Græcis olim & Alexandro usurpatus est, à Theologis omnibus, præsertim Hispanis. 12. improbus atqve impius censetur.

1. L. Si Barsæ torem C. de fidejuss. Non. Marc. c. 4. in verbo occupare Vid. Conan. comm.
2. Juris Civil. l. 3. c. 3. infin. Vide Donell. de Jure Civil. l. 4. c. 10.
3. Instit. de rerum divis. §. illud qvæstitum est.
4. L. 3. §. Neratius in fine, ff. de acqv. poss.
5. Lib. I. ep. 1.
6. Vide Plin. Nat. Hist. L. 6. c. 22.
7. L. 3. ff. de acqvir. rerum dom.
8. Covarr. in c. peccatum §. 10. n. 2. & 4. & 5.
9. De potest. Civili, part. I. n. 9.
10. qvæst. 10. art. 12.
11. Vict. de Indis parte I. n. 4. 5. 6. 7. & n. 19.
12. Vide Vasq. in præf. n. 5.

Cap. III.

Lusitanos in Indos non habere jus dominii titulo donationis Pontificiæ.

SEcundo si Pontificis Alexandri Sexti divisione utentur, ante omnia illud attendendum est, volueritne Pontifex contentiones tantùm Lusitanorum & Castellanorum dirimere, qvod potuit sane, ut lectus inter illos arbiter, sicut & ipsi Reges jam ante inter se ea de re fœdera qvædam pepigerant 1. & hoc si ita est, cum res inter alios acta sit, ad ceteras gentes non pertinebit: an verò prope singulos Mundi trientes duobus populis donare. Qvod etsi voluisset, & potuisset Pontifex, non tamen continuo seqveretur dominos eorum locorum esse Lusitanos, cum donatio dominum non faciat, sed secuta traditio: 2. qvare & huic causæ possessio deberet accedere. Tum vero si qvi jus ipsum sive divinum sive humanum scrutari volet, non autem ex commodo suo metiri, facile deprehendet donationem ejusmodi ut rei alienæ nullius esse momenti. Disputationem de potestate Pontificis, hoc est, Episcopi Romanæ Ecclesiæ, hic non aggrediar, nec qvicqvam ponam nisi ex hypothesi, hoc est, qvod confitentur homines inter eos eruditissimi, qvi plurimum Pontificiæ tribuunt auctoritati: maximè Hispani: qvi cum pro sua perspicacia faciie vident Dominum Christum omne à se terrenum imperium abdicasse 3. mundi certe totius dominium, qva homo fuit, non habuisse, & si habuisset, nullis tamen argumentis astrui posse jus illud in Petrum, aut Romanam Ecclesiam Vicarii jure translatum: cum aliàs etiam certum sit, multa Christum habuisse, in qvæ Pontifex non successerit 4. intrepide affirmarunt (utar ipsorum verbis) Pontificem non esse dominum civilem aut temporalem totius orbis 5. Imo etiam si qvam talem potestatem in mundo haberet, eam tamen non rectè exerciturum, cum spirituali sua jurisdictione contentus esse debeat, secularibus autem Principibus eam concedere nullo modo posse. Tum verò si qvam habeat potestatem 6. eam habere, ut loqvuntur, in ordine ad spiritualia. Qvocirca nullam illi esse potestatem in populos infideles, ut qvi ad Ecclesiam non pertineant 7. Unde seqvitur, ex sententia Cajetani 8. & Victoriæ & potioris partis tam Theologorum qvam Canonistarum 9. non esse idoneum titulum adversus Indos, vel qvia Papa dederit provincias illas tanqvam dominus absolute, vel qvia non recognoscunt dominum Papæ: atqve adeò ne Sarracenos qvidem isto titulo unqvam spoliatos.

1. Vide Osoriū. 2. Vide Instit. de rerum div. §. per tradit. 3. Luc. 12. 14. Joh. 18. 36. 4. Vict. de Indis p. 1. n. 25. Vict. 16. n. 27. 5. Vide Vasq. c. 1. controv. ill. rurr. crem. lib. 2. c. 1. 2. 3. Hugo 69. dist. cum ad Verum Bern. in 2. lib. ad Eng. Vict. de Ind. p. 1. n. 27. Cov. in c. pec. §. 9. n. 7.

6. Matth. 20. 26. Joh. 6. 15. Matth. 17. 27. 7. Vict. ibid. n. 28. Cov. de loco 1. Cor. 5. in fine Thom. 2. 2. 12. 2. Ayala lib. 1. cap. 2. n. 29. Vict. ibid. n. 30. Cov. de loco. 8. Vide locum Cajetani infr. 9. Thom. 2. 2. qv. 66. art. 8. Silv. de infin. §. 7. Inn. in c. qvod super his de voto. Vict. n. 31. 10. d. num 31.

Cap. IV.

Lusitanos in Indos non habere jus dominii titulo belli.

HIs igitur sublatis cum manifestum sit, qvod & Victoria scribit, 10. Hispanos ad terras remotiores illas navigantes nullum jus secum attulisse occupandi eas provincias, unus duntaxat titulus belli restat, qvi & ipse si justus esset, tamen ad dominium proficere non posset, nisi jure prædæ, hoc est post occupationem. Atqvit antum abest, ut Lusitani eas res occupaverint, ut cum

cum plerisq; gentibus, qvas Batavi accesserunt, bellum eo tempore nullum haberent. Et sic igitur nullum jus illis qværi potuit: cum etiam si qvas ab Indis pertulissent injurias, eas longa pace & amicis commerciis remisisse meritò censeatur. Qvanqvam ne fuit qvidem, qvod bello obtenderent. Nam qvi Barbaros bello perseqvuntur, ut Americanos Hispani, duo solent prætexere, qvod ab illis commercio arceantur, aut qvod doctrinam veræ religionis illi nolint agnoscere. Et commercia qvidem Lusitani ab Indis impetrarunt, ut hac in parte nihil habeant, qvod qverantur. Alter vero 1. obtentus nihilo est justior, qvam ille Græcorum in Barbaros, qvo Boëtius 2. respexit:

An distant qvia dissidentqve mores,
Injustas acies, & fera bella movent,
Alternisq; volunt perire telis?
Non est justa satis sævitiæ ratio.

1. Vide Vasq. c. 24. contr. ill. Vict. p. 2. de Indis num. 10.
2. Met. 4. lib. 4. de Consol.

Ista autem & Thomæ & Concilii Toletani & Gregorii & Theologorum Canonistarum, Jurisprudentiumq; ferè omnium conclusio est 3. Qvantumcunq; fides annunciata sit Barbaris (nam de his, qvi subditi ante fuerunt Christianis Principibus, item de Apostatis alia est qvæstio) probabiliter & sufficienter, & si noluerint eam respicere, non tamen licere hâc ratione eos bello perseqvi, & spoliare bonis suis 4. Operæ pretium est in hanc rem ipsa Cajetani verba describere 5. *Qvidam,* ait, *infideles nec de jure nec de facto subsunt secundum temporalem jurisdictionem Principibus Christianis, ut inveniuntur pagani, qvi nunqvam imperio Romano subditi fuerunt, terras habitantes, in qvibus Christianum nunqvam fuit nomen. Horum namq; domini, qvamvis infideles, legitimi domini sunt sive regali sive politico regimine gubernantur: nec sunt propter infidelitatem à dominio suorum privati, qvum dominium sit ex jure positivo, & infidelitas ex divino jure, qvod non tollit jus positivum, ut superius in qvæstione habitum est. Et de his nullam scio legem qvoad temporalia. Contra hos nullus Rex, nullus Imperator, nec Ecclesia Romana potest movere bellum ad occupandas terras eorum, aut subjiciendos illos temporaliter: qvia nulla subest causa justa belli, cum Jesus Christus Rex Regum, cui data est potestas in cœlo & in terra, miserit ad capiendam possessionem mundi, non milites armatæ militiæ, sed sanctos prædicatores, sicut oves inter lupos. Unde nec in testamento veteri, ubi armata manu possessio erat capienda, terræ infidelium inductum lego bellum alicui propter hoc, qvod non erant fideles: sed qvia nolebant dare transitum, vel qvia eos offenderant, ut Majestati, vel ut recuperarent sua, divina largitate sibi concessa. Unde* graviſſimè peccaremus, *si fidem Christi Jesu per hanc viam ampliare contenderemus: nec essemus* legitimi Domini *illorum: sed* magna latrocinia *committeremus, & teneremur ad restitutionem, utpote* injusti debellatores aut occupatores. *Mittendi essent ad hos prædicatores boni viri, qvi verbo & exemplo converterent eos ad Deum: & non qvi eos opprimant, spolient, scandalizent, subjiciant, & duplo gehennæ filios*

3. 2. 2. q. 10. art. 8. c. de Judæis dist. 45. c. qvi sincera. eadem dist. Innoc. de loco Bartol. ad l. 1. C. de pag. Covarr. ad c. peccatum p. 2. §. 9. & 10. Ayala de jure belli l. 1. c. 2. n. 28. arg. 4. Matt. 10. 23.
5. Ad Sum. Thom. 2. 2. 4. 66. art. 8.

filios faciant, more Phariſæorum. Et in hanc formam audimus ſæpe à Senatu in Hiſpania, & Theologis præcipue Dominicanis decretum fuiſſe, ſola verbi prædicatione, non bello, Americanos ad fidem traducendos: libertatem etiam, qvæ illis eo nomine erepta eſſet, reſtitui debere, qvod à Paulo tertio Pontifice, & Carolo V. Imperatore, Hiſpaniarum Rege comprobatum dicitur. Omittimus jam, Luſitanos in plerisqve partibus religionem nihil promovere, ne operam qvidem dare, cum ſoli lucro invigilent. Imò & illud ibi verum eſſe, qvod de Hiſpanis in America Hiſpanus ſcripſit, non miracula, non ſigna audiri, non exempla vitæ religioſæ, qvæ ad eandem fidem alios poſſent impellere, ſed multa ſcandala, multa facinora, multas impietates. Qvare cum & poſſeſſio & titulus deficiat poſſeſſionis, neqve res ditionesqve Indorum pro talibus haberi debeant qvaſi nullius ante fuiſſent, neqve cum illorum eſſent, ab aliis recte acqviri potuerint, ſeqvitur Indorum populos, de qvibus nos loqvimur, Luſitanorum proprios non eſſe, ſed liberos, & ſui juris: de qvo ipſi doctores Hiſpani non dubitant 1.

1. Vict. in fine para. 2.1. relect. de Indis.

Cap. V.

Mare ad Indos aut jus eo navigandi non eſſe proprium Luſitanorum titulo occupationis.

Si ergo in populos terrasqve & ditiones Luſitani jus nullum qvæſiverunt, videamus an mare & navigationem, aut mercaturam ſui juris facere potuerint. De mari autem prima ſit conſideratio, qvod cum paſſim in jure aut nullius, aut commune, aut publicum Juris gentium dicatur, hæ voces, qvid ſignificent, ita commodiſſime explicabitur, ſi Poëtas ab Heſiodo omnes, & Philoſophos, & Jurisconſultos veteres imitati in tempora diſtingvamus, ea, qvæ tempore forte haud longo, certa tamen ratione & ſui natura diſcreta ſunt. Neqve nobis vitio verti debet, ſi in juris à natura procedentis explicatione, auctoritate, & verbis eorum utimur, qvos conſtat naturali judicio plurimum valuiſſe. Sciendum eſt igitur in primordiis vitæ humanæ aliud qvam nunc eſt dominium, aliud communionem fuiſſe. 2. Nam dominium nunc proprium qvid ſignificat, qvod ſcilicet ita eſt alicujus, ut alterius non ſit eodem modo. Commune autem dicimus, cujus proprietas inter plures conſortio qvodam aut conſenſu collata eſt excluſis aliis. Lingvarum paupertas coëgit voces easdem in re non eadem uſurpare. Et ſic iſta moris noſtri nomina ad jus illud priſtinum ſimilitudine qvadam & imagine referuntur. Commune igitur tunc non aliud fuit, qvam qvod ſimpliciter proprio opponitur: Dominium autem facultas non injuſta utendi re communi, qvem uſum Scholaſticis 3. viſum eſt facti non juris vocare, qvia qvi nunc in jure uſus vocatur, proprium eſt qviddam, aut ut illorum more loqvar, privativè ad alios dicitur. Jure primo Gentium, qvod & naturale interdum dicitur, & qvod Poëtæ alibi ætate aurea, alibi Saturni aut Juſtitiæ regno depingunt, nihil proprium fuit: qvod Cicero dixit: *Sunt autem privata nulla natura.* Et Horatius: *Nam*

2. Vide Gloſ. & Caſtr. in l. ex hoc jure & c. jus nat. diſt. 1.

3. Vide Vaſq. controv. uſu freq. cap. 1. n. 10. c. exiit qvi ſeminat. de verb. ſig. in 6. clem. exivi de paradiſo de verb. ſign.

Nam propriæ *telluris* herum natura *nec illum,*
Nec me, nec qvenqvam ſtatuit.

Neqve enim potuit natura dominos diſtingvere. Hoc igitur ſignificatu res omnes eo tempore communes fuiſſe dicimus, idem innuentes, qvod Poëtæ, cum primos homines in medium qvæſiviſſe,& Juſtitiam caſto fœdere res medias tenuiſſe dicunt : qvod, ut clarius explicent,negant eo tempore campos limite partitos, aut commercia fuiſſe ulla.

promiſcua rura per agros
Præſtiterant cunctis communia *cuncta* videri 1.

1. Avienus in Arat.

Rectè additum eſt *videri*, propter translationem, ut diximus vocabuli.Communio autem iſta ad uſum referebatur;

- - - *pervium cunctis iter,*
Communis uſus *omnium rerum fuit.*

Cujus ratione dominium qvoddam erat, ſed univerſale,& indefinitum: Deus enim res omnes non huic aut illi dederat,ſed humano generi,atqve eo modo plures in ſolidum ejusdem rei domini eſſe non prohibebantur:qvod ſi hodierna ſignificatione ſumamus dominium, contra omnem eſt rationem. Hoc enim proprietatem includit, qvæ tunc erat penes neminem.

2. Seneca Octavia.

Aptiſſimè autem illud dictum eſt:

- - *omnia rerum*
Uſurpantis erant. 3

Ad eam verò,qvæ nunc eſt,dominiorum diſtinctionem non impetu qvodam, ſed paulatim ventum videtur,initium ejus monſtrante natura. Cum enim res ſint nonnullæ,qvarum uſus in abuſu conſiſtit, aut qvia converſæ in ſubſtantiam utentis nullum poſtea uſum admittunt,aut qvia utendo fiunt ad uſum deteriores, in rebus prioris generis,ut cibo & potu, proprietas ſtatim qvædam, ab uſu non ſejuncta emicuit 4. Hoc enim eſt proprium eſſe,ita eſſe cujusqvam ut & alterius eſſe non poſſit ; qvod deinde ad res poſterioris generis, veſtes puta, & res mobiles alias aut ſe moventes ratione qvadam productum eſt. Qvod cum eſſet, ne res qvidem immobiles omnes, agri puta,indiviſæ manere potuerunt: qvanqvam enim horum uſus non ſimpliciter in abuſu conſiſtat, eorum tamen uſus abuſus cujusdam cauſa comparatus eſt, ut arva & arbuſta cibi cauſa, paſcua etiam veſtium : omnium autem uſibus promiſcue ſufficere non poſſunt. Repertæ proprietati lex poſita eſt , qvæ naturam imitaretur. Sicut enim initio per applicationem corporalem uſus ille habebatur , unde proprietatem primum ortam diximus,ita ſimili applicatione res proprias cujusqve fieri placuit. Hæc eſt,qvæ dicitur occupatio,voce accommodatiſſima ad eas res, qvæ ante in medio poſitæ fuerant : qvo Seneca Tragicus alludit 5.

3. Avienus.

4. ff. de uſufr. earũ rer. qvæ uſu conſ. Extrav. dé verb. ſign. ad conditorem & qvia qvorundam Thom. 2. 278.

5. Sen. Thyeſt.

- - - in medio *eſt ſcelus*
Poſitum occupandi.

Et Philosophus 1. *Equestria* omnium *Equitum Romanorum sunt: in illis tamen locus meus sit* proprius, *quem* occupavi. Hinc 2. Qvintilianus dicit, qvod omnibus nascitur, industriæ esse præmium; & Tullius: 3. factas esse veteri occupatione res eorum, qvi qvondam in vacua venerant. Occupatio autem hæc in rebus, qvæ possessioni renituntur, ut sunt feræ bestiæ, perpetua esse debet, in aliis sufficit, corpore cœptam possessionem animo retineri. Occupatio in mobilibus est apprehensio, in immobilibus instructio aut limitatio: unde Hermogenianus, cum dominia directa dicit, addit, agris terminos positos, ædificia collocata. 4. Hic rerum status à Poëtis indicatur.

Tum laqveis captare feras, & fallere visco
Inventum:
Tum primum subiere domos 5.
Communemqve prius, *ceu lumina solis & auræ*
Cautus humum longo signavit limite *messor* 6.

Celebratur post hæc: ut Hermogenianus indicat, commercium, cujus gratia:

Fluctibus ignotis insultavere carinæ 7.

Eodem autem tempore & respublicæ institui cœperunt: atqve ita earum, qvæ à prima communione divulsa erant, duo facta sunt genera. Alia enim sunt publica, hoc est, populi propria, (qvæ est genuina istius vocis significatio) alia mere privata, hoc est, singulorum. Occupatio autem publica eodem modo fit, qvo privata. Seneca 8. *Fines Athenienſium, aut Campanorum vocamus, qvos deinde inter se vicini privata terminatione distinguunt.* Gens enim unaqvæqve:

Partita fines *regna constituit, novas*
Extruxit urbes 9.

Hoc modo dicit Cicero 10. agrum Arpinatem Arpinatum dici, Tusculanum Tusculanorum, *similisq; est*, inqvit, *privatarum possessionum descriptio, ex qvo qvia suum cujusq; sit, eorum, qvæ naturæ fuerant* communia, *qvod cuique obtigit, id qvisq; teneat.* Contra autem Thucydides 11. eam terram, qvæ in divisione populo nulli obvenit, ἀόριστον, hoc est, indefinitam, & limitibus nullis circumscriptam vocat 12. Ex his, qvæ hactenus dicta sunt, duo intelligi possunt. Prius est, eas res, qvæ occupari non possunt, aut occupatæ nunqvam fuerit, nullius proprias esse posse: qvia omnis proprietas ab occasione cœperit. Alterum verò, eas res omnes, qvæ ita à natura comparatæ sunt, ut aliqvo utente nihilominus aliis qvibusvis ad usum promiscue sufficiant, ejus hodieq; conditionis esse, & perpetuo esse debere, cujus fuerunt, cum primum à natura proditæ sunt. Hoc Cicero voluit 13. *Ac latissime qvidem patens, hominibus inter ipsos omnibus inter omnia societas hæc est, in qva omnium rerum, qvas ad communem usum natura genuit, est servanda communitas.* Sunt autem omnes res hujus generis, in qvibus sine detrimento alterius alteri commodari potest. Hinc illud esse dicit Cicero; *Non prohibere aqva profluente.* Nam aqva profluens

1. Sen. Ben. l. 7. c. 12.
2. Decl. 13.
3. De off. 1.
4. L. ex hoc jure. ff. de Just. & jure.
5. Virgil. 1. Georg.
6. Ovid. in Metamorphos.
7. Ovid.
8. De benef. 7. 4.
9. Seneca Octav.
10. Offic. 1.
11. Lib. 1.
12. Vide Duar. in tit. de rer. div. & qval.
13. Offic.

fluens qva talis non qva flumen est, inter communia omnium à Jurisconsultis refertur: & à Poëta 1.

Qvid prohibetis aqvas? usus communis *aqvarum est.*
Nec solem proprium Natura, *nec* aëra *fecit,*
Nec tenues undas, *in* publica *munera veni.*

1. Ovid. lib. 6. Metamorph.

Dicit hæc non esse natura propria, sicut Ulpianus 2. natura omnibus patere, tum qvia primum à natura prodita sunt, & in nullius adhuc dominium pervenerunt (ut loqvitur 3. Neratius) tum qvia, ut Cicero dicit, à natura ad usum communem genita videntur. Publica autem vocat tralatitia significatione, non qvæ ad populum aliqvem, sed qvæ ad societatem humanam pertinent, qvæ publica Jurisgentium in Legibus vocantur 4. hoc est, communia omnium, propria nullius. Hujus generis est Aër, duplici ratione, tum qvia occupari non potest, tum qvia usum promiscuum hominibus debet. Et eisdem de causis commune est omnium Maris Elementum, infinitum scilicet ita, ut possideri non qveat, & omnium usibus accommodatum: sive navigationem respicimus, sive etiam piscaturam. Cujus autem juris est mare, ejusdem sunt, si qva mare aliis usibus eripiendo sua fecit, ut arenæ maris, qvarum pars terris continua littus dicitur 5. Recte igitur Cicero 6. *qvid tam* commune *qvam* mare *fluctuantibus*, littus *ejectis?* Etiam Virgilius auram, undam, littus cunctis patere dicit. Hæc igitur sunt illa qvæ Romani vocant communia omnium jure naturali 7. aut qvod idem esse diximus, publica jurisgentium, sicut & usum eorum modo communem, modo publicum vocant. Qvanqvam verò etiam ea nullius esse, qvod ad proprietatem attinet, recte dicantur, multum tamen differunt ab his, qvæ nullius sunt, & communi usui attributa non sunt, ut feræ, pisces, aves: nam ista si qvis occupet, in jus proprium transire possunt, illa vero totius humanitatis consensu proprietati in perpetuum exceptа sunt propter usum, qvi cum sit omnium, non magis omnibus ab uno eripi potest, qvàm à te mihi qvod meum est. Hoc est, qvod Cicero dicit, inter prima esse Justitiæ munera, rebus communibus pro communibus uti. Scholastici dicerent esse communia alia affirmative, alia privative. Distinctio hæc non modo Jurisprudentibus usitata est, sed vulgi etiam confessionem exprimit: unde apud Athenæum convivator mare commune esse dicit, ad pisces capientium fieri. Et in Plautina Rudente servo dicenti, *Mare qvidem commune certo est omnibus*, assentit piscator, addenti autem, *In mari inventum est, commune est*, recte occurrit:

Meum qvod rete atq; hami nacti sunt, meum potissimum est.

2. L. Venditor. ff. com. præd.
3. L. qvod in in littore ff. de acq. rer. dom. loco cit. Vide Comi. commun. civ. lib. 3. cap. 2. Donell. lib. 4. c. 2.
4. L. ult. de usucap.
5. Arist. de rer. div.
6. loco citato.
7. Inst. de rer. div. §. & qvidem naturali, & §. littorum. ff. de rer. div. l. 1. & L. 2. L. Arist. eod. tit. L. qvod in Littore. L. qvamvis. de acq. rer. dom. L. si qvis me de Injur. L. littora. Ne qvid in l. publ. cum L. seq.

Mare igitur proprium omnino alicujus fieri non potest, qvia natura commune hoc esse non permittit, sed jubet, imo ne littus qvidem: 8. nisi qvod hæc addenda est interpretatio: ut si qvid earum rerum per naturam occupari possit, id eatenus occupantis fiat, qvatenus ea occupatione usus ille promiscuus non læditur.

8. Vide Don. l. 4. c. 2.

læditur. Qvod merito receptum est: nam cum ita se habet, cessat utraqve exceptio, per qvam eveniſſe diximus, ne omnia in jus proprium transcriberentur 1. Qvoniam igitur inædificatio ſpecies est occupationis, in littore licet ædificare 2. ſi id fieri potest ſine ceterorum incommodo, ut Pomponius loqvitur, qvod ex Scævola explicabimus, niſi uſus publicus, hoc est communis impediretur. Et qvi ædificaverit, ſoli dominus fiet: qvia id ſolum nec ullius proprium, nec ad uſum communem neceſſarium fuit, est igitur occupantis: ſed non diutius, qvam durat occupatio, qvia reluctari mare poſſeſſioni videtur, exemplo feræ, qvæ ſi in naturalem ſe libertatem receperit, non ultra captoris est, ita & littus poſtliminio mari cedit. Qvicqvid autem privatum fieri occupando, idem & publicum, hoc est populi proprium poſſe oſtendimus 3. Sic littus Imperii Romani finibus incluſum, populi Romani eſſe Celſus exiſtimat: qvod ſi ita est, minime mirandum est, eundem populum ſubditis ſuis occupandi littoris modum per Principem aut Prætorem potuiſſe concedere. Ceterum & hæc occupatio non minus qvam privata ita reſtringenda est, ne ulterius porrigatur, qvam uti ſalvus ſit uſus Jurisgentium. Nemo igitur potest à Populo Romano ad littus maris accedere prohiberi, & retia ſiccare, & alia facere, qvæ ſemel omnes homines in perpetuum ſibi licere voluerunt. 4 Maris autem natura hoc differt à littore, qvod mare niſi exigua ſui parte nec inædificari facile, nec includi potest: & ut poſſet, hoc ipſum tamen vix contingeret, ſine uſus promiſcui impedimento. Si qvid tamen exiguum ita occupari potest, id occupanti conceditur, Hyperbole est igitur

Contracta piſces æqvora ſentiunt
Jactis in altum molibus 5.

Nam Cellus jactas in mare pilas ejus eſſe dicit, qvi jecerit 6. Sed id non concedendum, ſi deterior maris uſus eo modo futurus ſit. Et Ulpianus eum, qvi molem in mare jacit, ita tuendum dicit, ſi nemo damnum ſentiat 7. Nam ſi cui hæc res nocitura ſit, Interdictum utiqve, ne qvid in loco publico fiat competiturum. Ut & Labeo, ſi qvid tale in mare ſtruatur. Interdictum vult competere, Ne qvid in Mari, qvo portus, ſtatio, iterve navigiis deterius ſit, fiat. 8. Qvæ autem navigationis, eadem piſcatus habenda est ratio, ut communis maneat omnibus. Neqve tamen peccabit, ſi qvis in maris diverticulo piſcandi locum ſibi palis circumſepiat, atqve ita privatum faciat: ſicut Lucullus exciſo apud Neapolim monte ad villam ſuam maria admiſit 9. Et hujus generis, puto fuiſſe piſcinas maritimas, qvcrum Varro & Columella meminerunt. Nec Martialis alio ſpectavit, cum de Formiano Apollinaris loqvitur 10.

Si qvando Nereus *ſentit Æoli regnum.*
Ridet procellas tuta de ſuo *menſa.*

Et Ambroſ. 11. *Inducis mare intra prædia tua, ne deſint belluæ.* Hinc apparere poteſt, qvæ mens Pauli fuerit, cum dicit, 12. ſi maris proprium jus ad aliqvem perti-

2. Inſt. de rer. div. §. litt. I. riarum. §. 1. ff. de rer. div. l. fluminũ. ff. de damno inf.
2. L. qvamvis de acq. rer. dom.
L. in littore.
Neqvid in l. publ L. Ariſt. de rer. div. L. qvod in litt. de acq. rer. dom.
3. d. L. littora
ne qvid in l. p.
Don. L. 4. c. 2. & c. 9. ad L. qvamvis de acq. rer. dom.
L. 2. in princ. & §. merito. & §. ſi qvis à Princ. Neqvid in loco publ.
4. L. Nemo igitur. ff. de rer. div. Vid. d. l. littora. ff. Neqvid in l. pub.
5. Horat.
6. d. l. littora.
7. L. 2. ne qvid in l. publ. §. Adv.
8. L. 1. §. ſi in mare. ff. de fluminibus.
9. Plin. lib. 10. c. 54.
10. Lib. 10. Epigr. 10.
11. De Nab. c 3.
12. L. ſane ſi maris ff. de

pertineat. Uti possidetis interdictum ei competere. Esse qvidem hoc Interdictum ad privatas causas comparatum, non autem ad publicas, (in qvibus etiam ea comprehenduntur, qvæ jure gentium communi facere possumus) sed hic jam agi de jure fruendo, qvod ex causa privata contingat, non publica, sive communi. Nam teste Marciano, 1. qvicqvid occupatum est & occupari potuit, id jam non est jurisgentium, sicut est mare: exempli causa, si qvis Lucullum aut Apollinarem in privato suo, qvatenus diverticulum maris includerant, piscari prohibuisset, dandum illis interdictum Paulus putavit, non solum iniuriarum actionem, ob causam scilicet privatæ possessionis 2. Imo in diverticulo maris, sicut in diverticulo fluminis, si locum talem occuparim, ibiqve piscatus sim, maxime si animum privatim possidendi plurium annorum continuatione testatus fuerim, alterum eodem jure uti prohibebo: ut ex Marciano colligimus, non aliter, qvam in lacu, qvi mei dominii est. Qvod verum qvam diu durat occupatio, qvemadmodum in littore antea diximus. Extra diverticulum idem non erit, ne scilicet communis usus impediatur 3. Ante ædes igitur meas aut prætorium ut piscari aliqvē prohibeant usurpatum qvidē est, sed nullo jure, adeo qvidem ut Ulpianus contemta ea usurpatione, si qvis prohibeatur, injuriarum dicat 4. agi posse. Hoc imperator Leo (cujus Legibus non utimur) contra juris rationem mutavit, voluitqve θαλάσσας, hoc est, vestibula maritima eorum esse propria, qvi oram habitarent, ibiqve eos jus piscandi habere 5. qvod tamen ita procedere voluit, ut septis qvibusdam remoratoriis, qvas ἔπαγας Græci vocant, locus ille occuparetur: existimans nimirum, non fore ut qvis exiguam maris portionem alteri invideret, qvi ipse toto mari ad piscandum admitteretur. Certe ut qvis magnam maris partem, etiamsi possit, publicis utilitatibus eripiat, non tolerandæ est improbitatis: in qvam merito Vir sanctus 6. invehitur. Spatia Maris *sibi vindicant* jure mancipii, *piscium qve jura sicut vernaculorum conditione sibi servitii subjecta commemorant. Iste, inqvit,* sinus *maris meus est: ille alterius. Dividunt elementa sibi potentes.* Est igitur Mare in numero earum rerum, qvæ in commercio non sunt 7. hoc est, qvæ proprii juris fieri non possunt. Unde seqvitur, si propriè loqvamur, nullam Maris partem in territorio populi alicujus posse censeri. Qvod ipsum Placentinus sensisse videtur, cum dixit, Mare ita esse commune, ut in nullius dominio sit, nisi solius Dei: & Johannes Faber, cum mare asserit relictum in suo jure & esse primævo, qvo omnia erant communia 8. Alioqvin nihil different, qvæ sunt omnium communia ab his, qvæ publica proprie dicuntur, ut mare à flumine. Flumen populus occupare potuit, ut includere piscibus suis, mare non potuit. Territoria autem sunt ex occupationibus populorum, ut privata dominia ex occupationibus singulorum. Vidit hoc Celsus, qvi clare satis distingvit inter littora 9. qvæ populus Romanus occupare potuit, ita tamen ut usui communi non noceretur, & mare, qvod pristinam natu-

1. L. nemo igitur ff. de rer. div.

2. L. si qvisqvam, de diverf. & temp. præscr.

3. L. præscriptio ff. de us.

4. L. injuriarum. §. ult. ff. de injuriis, & l. injuriarum §. si qvis me.

5. Novella Leo 102. 103. 104. Vide Cujac. 14. obs. 1.

6. Ambros. lib. 5. Hex. c. 10.

7. Donell. lib. 4. c. 6.

8. Joh. Faber ad d. §. Littorum inst. de rer. div. adde D.D. ad L. ἀξίωσις ff. ad l. rhodiā.

9. L. Littora. Ne qvid in loco publ.

ram retinuit. Nec ulla lex diversum indicat 1. Qvæ vero leges à contrariæ sententiæ auctoribus citantur, aut de insulis loqvuntur, qvas clarum est occupari potuisse, aut de portu, qvi non communis est, sed proprie publicus. Qvi vero dicunt mare aliqvod esse Imperii Romani, dictum suum ita interpretantur, ut dicant jus illud in mare ultra protectionem & jurisdictionem non procedere: qvod illi jus à proprietate distingvunt: nec forte satis animadvertunt id ipsum, qvod Populus Rom. classes præsidio navigantium disponere potuit, & deprehensos in mari piratas punire, non ex proprio sed ex communi jure accidisse, qvod & aliæ liberæ gentes in mari habent. Illud interim fatemur, potuisse inter gentes aliqvas convenire, ut capti in maris hac vel illa parte, hujus aut illius reipublicæ judicium subirent, atqve ita ad commoditatem distingvendæ jurisdictionis in mari fines describi, qvod ipsos qvidem eam sibi legem ferentes obligat 2. at alios populos non item: neq; locum, cujus proprium facit, sed in personas contrahentium jus constituit. Qvæ distinctio ut naturali rationi consentanea est, ita Ulpiani responso qvodam comprobatur, qvi rogatus an duorum prædiorum maritimorum dominus, alteri eorum, qvod venderet servitutem, potuisset imponere, ne inde in certo maris loco piscari liceret, respondet; rem qvidem ipsam, mare scilicet servitute nulla affici potuisse, qvia per naturam hoc omnibus pateret, sed cum bona fides contractus legem venditionis servari exposceret, personas possidentium & in jus eorum succedentium per istam legem obligari. Verum est loqvi Jurisconsultum de prædiis privatis, & lege privata, sed in territorio & lege populorum eadem hic est ratio, qvia populi respectu totius generis humani privatorum locum obtinent. Similiter in reditus, qvi in piscationes maritimas constitui Regalium numero censentur, non rem, hoc est mare, aut piscationem, sed personas non obligant 3. Qvare subditi, in qvos legem ferendi potestas Reipublicæ aut principi ex consensu competit, ad onera ista compelli forte poterunt: sed exteris jus piscandi ubiqve immune esse debet, ne servitus imponatur mari. qvod servire non potest. Non enim maris eadē qvæ fluminis ratio est 4. qvod cum sit publicum, id est populi, jus etiam in eo piscandi à populo aut Principe concedi aut locari potest, ita, ut ei qvi conduxit, etiam interdictum Veteres dederint, de loco publico fruendo, addita conditione, si is, cui locandi jus fuerit, fruendum alicui locaverit 5. qvæ conditio in mari evenire non potest. Ceterum qvi ipsam piscationem numerant inter Regalia, ne qvidem illum locum, qvem interpretabantur, satis inspexerunt. Qvod Iserniam & Alvotum non latuit. Demonstratum est 6 nec populo nec privato cuipiam jus aliqvod proprium in ipsum mare (nam diverticulum excipimus) competere posse, cum occupationem nec natura, nec usus publici ratio permittat. Hujus autem rei causa instituta fuerat hæc disputatio, ut apparet Lusitanos, mare, qvo ad Indos navigatur sui juris non fecisse. Nam utraqve ratio, qvæ pro-

1. Vide L. Insulæ ff. de judiciis. Vide L. Cæsar. ff. de publ. Glost. in L. qvædam. de rer. div. & in d. L. littore & in §. 1. Inst. de rer. div. Bal. in d. l. qvædam.

2. Bal. in c. in princ. in 2. col. Qvib. modo feud. amitt. ad de L. unic. C. de Class. lib. 11. & Aug. in l. sanc. ff. de inj. L. venditor fundi Com. præ l. adde L. caveri, cod. tit.

3. C. qvæ sint Regalia, in Feudis.

4. Vide Bal. de præscr. 4 4. parte 5. part. prima. qv. 6. n. 4.

5. d. l. injuriarum. §. ff. qvisme vers. conductor. ff. de injur. ff. de loco public. fruendo.

6. ad d. l. Qvæ sunt Regalia.

prietatem impedit, in hac causa est, qvam in ceteris omnibus infinito efficacior. Qvod in aliis difficile videtur, in hac omnino fieri non potest: qvod in aliis iniqvum judicamus, in hac summe barbarum est, atqve in humanum. Non de mari interiore hic agimus, qvod terris undiq; infusum, alicubi etiam fluminis latitudinem non excedit, de qvo tamen satis constat locutos Romanos Jurisconsultos, cum nobiles illas adversus privatam avaritiam sententias ediderunt: de Oceano qværitur, qvem immensum, infinitum, rerum parentem, cœlo conterminum antiqvitas vocat: cujus perpetuo humore non fontes tantum & flumina & maria, sed nubes, sed ipsa qvodammodo sidera pasci veteres crediderunt: qvi deniqve per reciprocas æstuum vices terram hanc humani generis sedem ambiens, neq; tueri, neq; includi potest, & possidet verius qvam possidetur. In hoc autem Oceano, nõ de sinu aut fretu, nec de omni qvidem eo, qvod è littore conspici potest controversia est. Vindicant sibi Lusitani qvicqvid duos Orbes interjacet, tantis spatiis discretos, ut plurimis seculis famam sui non potuerint transmittere. Qvod si Castellanorum, qvi in eadem sunt causa, portio accedat, parvo minus omnis Oceanus duobus populis mancipatus est, aliis tot gentibus ad Septentrionum redactis angustias: multumqve decepta est Natura, qvæ, cum elementum illud omnibus circumfudit, omnibus etiam suffecturum credidit. In tanto mari, si qvis usu promiscuo solum sibi imperium & ditionem exciperet, tamen immodicæ dominationis affectator haberetur: si qvis piscatu arceret alios, insanæ cupiditatis notam non effugeret. At qvi etiam navigatum impedit, qvo nihil ipsi perit, de eo qvid statuemus? si qvis ab igne, qvi totus suus est, ignem capere, lumen suo de lumine, alterum prohiberet, lege hunc humanæ societatis reum peragerem: qvia vis ea est istius naturæ.

Ut nihilominus ipsi luceat, cum illi accenderit 1.

1. Ennius.

Qvidni enim, qvando sine detrimento suo potest, alteri communicet, in iis, qvæ sunt accipienti utilia, danti non molesta? 2. Hæc sunt, qvæ Philosophi 3. non alienis tantum, sed & ingratis præstari volunt. Qvæ verò in rebus privatis invidia est, eadem in re communi non potest non esse immanitas. Improbissimum enim hoc est, qvod naturæ instituto, consensu gentium, meum non minus, qvam tuum est, id te ita intercipere, ut, ne usum qvidem mihi concedas, qvo concesso nihilominus id tuum sit, qvam antea fuit. Tùm verò etiam, qvi alienis incumbunt, aut communia intercipiunt, certa qvadam possessione se tuentur. Qvia enim prima, ut diximus, occupatio res proprias fecit, idcirco imaginem qvandam dominii præfert, qvamvis injusta detentio. At Lusitani num sicuti terras solemus, sic mare illud impositis prædiis, ita undiqve cinxerunt, ut in ipsorum manu esset, qvos vellent excludere? An vero tantum hoc abest, ut ipsi etiam, cum adversus alios populos mundum dividunt, non ullis limitibus aut natura, aut manu positis? sed imaginaria qvadam

2. Cicer. de off. 1.
3. Sen. lib. 3. cap. 28.

dam linea se tueantur ? qvod si recipitur,& dimensio talis ad possidendum valet, jamdudum nobis Geometræ terras , Astronomi etiam cœlum eripe-rent. Ubi hic igitur est ista, sine qva nulla dominia cœperunt , corporis ad corpus adjunctio ? Nimirum apparet in nulla re verius dici posse,qvod Do-ctores nostri prodiderunt 1. Mare, cum sit incomprehensibile , non minus qvam aër, nullius populi bonis potuisse applicari.Si verò ante alios navigasse, & viam qvodamodo aperuisse , hoc vocant occupare, qvid esse potest magis ridiculum ? Nam cum nulla pars sit maris , in qvam non aliqvis primus in-gressus sit,seqvetur omnem navigationem ab aliqvo esse occupatam. Ita un-diqve excludimus. Qvin & illi,qvi terrarum orbem circumvecti sunt,totum sibi Oceanum acqvisiviisse dicendi erunt. Sed nemo nescit navem per mare transeuntem, non plus juris qvam vestigii relinqvere. Verum etiam,qvod sibi sumunt, neminem ante ipsos eum Oceanum navigasse, id minimè verum est. Magna enim pars ejus, de qvo agitur maris, ambitu Mauritaniæ,jam olim na-vigata est: ulterior & in orientem vergens victoriis Magni Alexandri lustrata est,usqve in Arabicum sinum. 2. Olim autem hanc navigationem Gaditanis percognitam fuisse, multa argumenta sunt.Cajo Cæsare Augusti filio in Ara-bico sinu res regente signa navium ex Hispanien sibus naufragiis agnita. Et qvod Cælius Antipater tradidit,vidisse se,qvi ex Hispania in Æthiopiam com-mercii gratia navigasset : Etiam Arabibus, si verum est, qvod Cornelius Ne-pos testatus est,Eudoxum qvendam sua ætate cum Lathyrum Regem Alexan-driæ fugeret,Arabico sinu egressum Gades usqve pervectum. Pœnos autem, qvi re maritima plurimum valuerunt, eum Oceanum non ignorasse , longe clarissimum est, cum Hanno Carthaginis potentia florente circumvectus à Gadibus ad finem Arabiæ, præternavigato scilicet promontorio,'qvod nunc Bonæ Spei dicitur, (Vetus videtur nomen Hesperion ceras fuisse) omne id i-ter, situmqve littoris & insularum scripto complexus sit, testatusqve ad ulti-mum non mare sibi, sed commeatum defuisse. Ab Arabico autem sinu ad In-diam,Indiciqve Oceani insulas,& auream usqve Chersonesum,qvam esse Ja-panem credunt pleriqve, etiam re Romana florente navigari solitum, iter à Plinio 3. descriptum,legationes ab Indis ad Augustum,ad Claudium etiam ex Taprobane insula, deinde gesta Trajani & tabulæ Ptolomæi satis ostendunt. Jam suo tempore Strabo 4. Alexandrinorum mercatorum classem ex Arabi-co sinu, ut Æthiopiæ ultima, ita & Indiæ,petisse testatur, cum olim paucis na-vibus id auderetur. Inde magna populo Romano vectigalia : Addit Plinius 5. impositis sagittariorum cohortibus piratarum metu navigatum : solamqve Indiam qvingenties sestertium,si Arabiam addas & Seres, millies annis omni-bus Romano Imperio ademisse : & merces centuplicato venditas. Et hæc qvidem vetera satis arguunt primos non fuisse Lusitanos. In singulis autem sui partibus Oceanus ille,& tunc cum eum Lusitani ingressi sunt,& nunqvam-

1. Johann. Fa-ber. ad §. lit-torum.

2. Ex Plin. l. 2. c. 69. & lib. 6. c. 31. & Mela lib. 3.

3. Plin. l. 6. c. 23.

4. Lib. 2. & 17.

5. Loc. cit. & 12. c. 19.

non

non cognitus fuit. Mauri enim, Æthiopes, Arabes, Persæ, Indi eam maris partem, cujus ipsi ac accolæ sunt, nescire neutiqvam potuerunt. Mentiuntur ergò, qvi se mare illud invenisse jactant. Qvid igitur, dicet aliqvis, parumne videtur, qvod Lusitani intermissam multis fortè seculis navigationem primi reparârunt, &, qvod negari non potest, Europæis gentibus ignotam ostenderunt, magno suo labore, sumtu, periculo? Imo verò si in hoc incubuerunt, ut qvod soli reperissent id omnibus monstrarent, qvis adeo est amens, qvi non plurimum se illis debere profiteatur? Eandem enim gratiam, laudemqve & gloriam immortalem illi promeruerint, qva omnes contenti fuerunt rerum magnarum inventores, qvotqvot scilicet non sibi, sed humano generi prodesse studuerunt. Sin Lusitanis suus ante oculos qvæstus fuit, lucrum, qvod semper maximum est in prævertendis negotiationibus, illis sufficere debuit. Et scimus itinera prima proventus interdum qvater decuplos, aut etiam uberiores dedisse: qvibus factum, ut inops diu populus ad repentinas divitias subito prorumperet, tanto luxus apparatu, qvantus vix beatissimis gentibus in supremo progressæ diu fortunæ fastigio fuit. Si verò eidem in hoc præiverunt, ne qvisqvam seqveretur, gratiam non merentur, cum lucrum suum respexerint. Lucrum autem suum dicere non possunt, cum eripiant alienum. Neqve enim illud certum est, nisi ivissent eo Lusitani, iturum fuisse neminem. Adventabant enim tempora, qvibus ut artes pene omnes, ita & terrarum & marium situs clarius in dies noscebantur. Excitassent vetera, qvæ modo retulimus, exempla, & si non uno impetu omnia patuissent, at paulatim promota velis fuissent littora alio semper aliud monstrante. Factum deniqve fuisset, qvod fieri potuisse Lusitani docuerunt, cum multi essent populi non minus flagrantes mercaturæ & rerum externarum studio. Venetis, qvi multa jam Indiæ didicerant, cetera inqvirere promptum fuit. Gallorum Brittonum indefessa sedulitas, Anglorum audacia cœpto non defuisset. Ipsi Batavi multo magis desperata aggressi sunt. Nulla igitur æqvitatis ratio, ne probabilis qvidem ulla sententia à Lusitanis stat. Omnes enim, qvi mare volunt imperio alicujus subjici posse, id ei attribuunt, qvi proximus portus & circumjacentia littora in ditione habet 1. At Lusitani in illo immenso littorum tractu paucis exceptis præsidiis nihil habent, qvod suum possunt dicere. Deinde verò etiam, qvi mari imperaret, nihil tamen posset ex usu communi deminuere, sicut populus Romanus arcere neminem potuit, qvo minus in littore Imperii Romani cuncta faceret, qvæ jure Gentium permittebantur 2. Et si qvicqvam eorum prohibere posset, puta piscaturam, qva dici qvodammodo potest pisces exhauriri, ad navigationem non posset, per qvam mari nihil perit. Cui rei argumentum est longe certissimum, qvod ex Domorum sententia ante retulimus, etiam in terra, qvæ cum populis, tum hominibus singulis in proprietatem attributa est: iter tamen, certe inerme &

1. Gloss. in c. ibi peric. §. porro super verbo territo. De elect. in sexto & ibi Can. Gloss. in. c. licet ff. de Feriis.

2. L. nemo igitur. ff. de rer. div. adde Alber. Gentilem de jure belli lib. 1. c. 19. sub finem.

innoxium,nullius gentis hominibus juſte negari : ſicut & potum ex flumine. Ratio apparet, qvia cum unius rei naturaliter uſus eſſent diverſi, eum duntaxat gentes diviſiſſe inter ſe videntur,qvia ſine proprietate commode haberi non poteſt ; contra autem eum recepiſſe,per qvem domini conditio deterior non eſſet futura. Omnes igitur vident, eum, qvi alterum navigare prohibet nullo jure defendi,cum eundem etiam injuriarum teneri. Ulpianus dixerit 1. alii autem etiam interdictum utile prohibito competere exiſtimaverint. 2. Et ſic Batavorum intentio communi jure nititur, cum fateantur omnes, permiſſum cuilibet in mari navigare etiam à nullo Principe impetrata licentia:qvod Legibus Hiſpanicis diſerte expreſſum eſt 3.

1. L. 2. §. ſi qvis in mar. ff. Ne qvid in l. publ.

2. Gloſſ. ad L. 3. ut in flum. publ.

3. Bal. in l. it. Iapilli. 3. col. ff de rer. div. Roder. Zuar. Hiſpanus in conſ. 1. de uſu maris. 3. part. tit. 28. L. 10. 6. & 12.

CAP. VI.

Mare aut jus navigandi proprium non eſſe Luſitanorum titulo donationis Pontificiæ.

DOnatio Pontificis Alexandri,qvæ à Luſitanis mare, aut jus navigandi ſolis ſibi vindicantibus,cum inventionis deficiat titulus, ſecundo loco adduci poteſt,ſatis ex iis, qvæ ante dicta ſunt vanitatis convincitur. Donatio enim nullum habet momentum in rebus extra commercium poſitis. Qvare cum mare aut jus in eo navigandi proprium nulli hominum eſſe poſſit, ſeqvitur,neqve dari à Pontifice,neqve à Luſitanis accipi potuiſſe. Præterea cum ſupra relatum ſit ex omnium ſani judicii hominum ſententia Papam non eſſe dominum temporalem totius orbis , ne Maris qvidem eſſe ſatis intelligitur: qvanqvam etſi id concederetur, tamen jus annexum Pontificatui in Regem aliqvem, aut populũ pro parte nulla transferri debuiſſet. Sicut nec imperator poſſet Imperii provincias in ſuos uſus convertere , aut pro ſuo arbitrio alienare. 4. Illud ſaltem nemo negaturus eſt, cui aliqvid ſit frontis, cum jus disponendi in temporalibus Pontifici nemo concedat, niſi forte qvantum ejus rerum ſpiritualium neceſſitas reqvirit, iſta autem, de qvibus nunc agimus mare ſcilicet & jus navigandi,lucrum & qvæſtum merum,non pietatis negotium reſpiciant, ſeqvi nullam hac in re fuiſſe illius poteſtatem. Qvid , qvod ne Principes qvidem,hoc eſt, domini temporales poſſunt ullo modo à navigatione aliqvem prohibere, cum ſi, qvod habent jus in mari, id ſit tantum jurisdictionis ac protectionis? Etiam illud notiſſimum eſt apud omnes, ad ea facienda, qvæ cum lege Naturæ pugnant, nullam eſſe Papæ auctoritatem. 5. Pugnat autem cum lege Naturæ,ut mare aut ejus uſum qvisqvam habeat ſibi proprium,ut jam ſatis demonſtravimus. Cum deniqve jus ſuum auferre alicui Papa minimè poſſit,qvæ erit facti iſtius defenſio, ſi tot populos immerentes,indemnatos,inoxios ab eo, qvod ad ipſos non minus,qvam ad Hiſpanos pertinebat,uno verbo voluit excludere? Aut igitur dicendum eſt, nullam eſſe vim ejusmodi pronunciationis, aut,qvod non minus credibile eſt, eum Pontificis

4. Vict. loco tit. n. 26.

5. Sil. in verb. Papa. n. 16.

tificis animum fuisse, ut Castellanorum & Lusitanorum inter se certamini intercessum voluerit, aliorum autem juri nihil diminutum.

Cap. VII.

Mare aut jus navigandi proprium non esse Lusitanorum titulo præscriptionis aut consuetudinis.

Ultimum iniqvitatis patrocinium in præscriptione solet esse aut consvetudine. Et huc igitur Lusitani se conferunt: sed utrumqve illis præsidium certissima juris ratio præcludit. Nam præscriptio à jure est civili, unde locum habere non potest inter Reges, aut inter populos liberos 1. multo autem minus ubi jus naturæ aut gentium resistit, qvod jure civili semper validius est. Qvin & ipsa lex civilis præscriptionem hic impedit 2. Usucapi enim, aut præscriptione acqviri prohibentur, qvæ in bonis esse non possunt, deinde qvæ possideri vel qvasi possideri neqveunt, & qvorum alienatio prohibita est. Hæc autem omnia de mari & usu maris vere dicuntur. Et cum publicæ res, hoc est populi alicujus nulla temporis possessione qværi posse dicantur, sive ob rei naturam, sive ob eorum privilegium adversus qvos præscriptio ista procederet, qvanto justius humano generi, qvam uni populo id beneficium dandum fuit in rebus communibus? Et hoc est, qvod Papinianus scriptum reliqvit 3. præscriptionem longæ possessionis ad obtinenda loca juris gentium publica concedi non solere: ejusqve rei exemplum dat in littore, cujus pars impositio ædificio occupata fuerat: nam eo diruto, & alterius ædificio in eodem loco postea exstructo, exceptionem opponi non posse: qvod deinde similitudine rei publicæ illustrat: nam & si qvis in fluminis diverticulo pluribus annis piscatus sit, postea, interrupta scilicet piscatione, alterum eodem jure prohibere non posse. Apparet igitur Angelum & qvi cum Angelo dixerunt 4. Venetis & Januensibus per præscriptionem jus aliqvod in sinum maris suo littori præjacentem acqviri potuisse, aut falli, aut fallere, qvod sane Jurisconsultis nimium est freqvens, cum sanctæ professionis auctoritatem, non ad rationes & leges, sed ad gratiam conferunt potentiorum. Nam Martiani qvidem responsum, de qvo & ante egimus, si recte cum Papiniani verbis comparetur, non aliam recipere potest interpretationem 5. qvam eam, qvæ & Joanni olim & Bartolo probata est, & nunc à doctis omnibus recipitur 6. ut scilicet jus prohibendi procedat qvamdiu durat occupatio: non autem si ea omissa sit: omissa enim non prodest, nec si per mille annos fuisset continuata, ut recte animadvertit Castrensis. Et qvamvis hoc voluisset Martianus, qvod minime credendus est cogitasse, in qvo loco occupatio conceditur, in eodem præscriptionem concedi, tamen absurdum erat, qvod de flumine publico dictum erat ad Mare commune, & qvod de diverticulo ad sinum proferre, cum hæc præscriptio usum, qvæ est Juregentium communio, impeditura sit, illa autem publico usui non

1. Vasq. c. 15. 2. Vide Don. l. 5. com. c. 22. & seqq. L. sed Cons. ff. de cõtra empt. L. usuc. ff. de usucap. L. sine ff. eod. c. sive posi. de Reg. jur. in 6. L. alienationis. ff. de verb. sign. L. si fundum ff. de fund. d. 3. L. præsc. C. de oper. publ. L. dilig. C. de Aqvæd. L. viâ ff. de via publ. L. ult. ff. de usucap. 4. Cons. 286. Thema tale est: inter cetera capitula pacis. 5. I. si qvisqvã ff. de div. & temp. præscr. 6. Duar. de usuc. c. 3. Cuj. ad d. l. ult. de usuc. Donell. Com. l. 5. c. 22. in d. ult. n. 4. per l. qvod in litt. ff. de acqrer. dom.

non admodum noceat. Alterum autem Angeli argumentum, qvod ex aqvæ-
ductu sumitur, 1. eodem Castrensi monstrante, ut à qvæstione alienissimum ab
omnibus merito exploditur. Falsum igitur est, talem præscriptionem etiam
eo tempore gigni, cujus initium omnem memoriam excedat. Ubi enim lex
omnem omnino tollit præscriptionem, ne istud qvidem tempus admittitur,
hoc est, ut Felinus loqvitur, 2. materia impræscriptibilis tempore immemoriali,
non fit præscriptibilis. Fatetur, hæc vera esse Balbus, 3. sed Angeli sententiam
receptam dicit hac ratione, qvia tempus extra memoriam positum, idem va-
lere creditur privilegio, cum titulo amplissimus ex tali tempore præsumatur.
Apparet hinc non aliud illos sensisse, qvam si pars aliqva reipublicæ, puta Im-
perii Romani, supra omnem memoriam usa esset tali jure, ei dandam præscri-
ptionem hoc colore, qvasi Principis concessio præiisset. Qvare cum nemo
sit dominus totius generis humani, qvi jus illud adversus homines omnes ho-
mini, aut populi alicui potuisset concedere, sublato illo colore, necesse est et-
iam præscriptionem interimi. Et sic ex illorum etiam sententia, inter Reges
aut populos liberos prodesse, nihil potest lapsus infiniti temporis. Vanissi-
mum autem & illud est, qvod Angelus docuit, etiamsi ad dominium præscri-
ptio proficere non potest, tamen dandam esse possidenti exceptionem. Nam
Papinianus disertis verbis exceptionem negat, 4. & aliter non potuit sentire,
cum ipsius seculo præscriptio nihil esset aliud, qvam exceptio. Verum igitur
est, qvod & leges Hispanicæ exprimunt, 5. in his rebus, qvæ communi homi-
num usui sunt attributæ, nullo omnino temporis præscriptionem procedere,
cujus definitionis illa præter ceteras ratio reddi potest, qvod, qvi re commu-
ni utitur, ut communi uti videtur, non autem jure proprio, & ita præscribere
non magis, qvam fructuarius potest vitio possessionis. 6. Altera hæc etiam non
condemnenda est, qvod in præscriptione temporis, cujus memoria non extat,
qvamvis titulus & bona fides præsumantur, tamen si reipsa appareat titulum,
omnino nullum dari posse, & sic manifesta sit fides mala, qvæ in populo maxi-
ma, qvasi uno corpore perpetua esse censetur, & ex duplici defectu præscri-
ptio corruit. 7. Tertia verò, qvia res hæc est meræ facultatis, qvæ non præ-
scribitur, ut infra demonstrabimus. Sed nullius est finis argutiarum. Inventi
sunt, qvi in hoc argumento à præscriptione consvetudinem distingverent, ut
illa scilicet excluso, ad hanc confugerent. Discrimen autem, qvod hic statu-
unt, sane ridiculum est: ex præscriptione ajunt unius, qvod ab eo aufertur
alteri applicari, 8. sed cum aliqvod jus ita alicui applicatur, ut alteri non aufe-
ratur, tum dici consvetudinem: qvasi verò cum jus navigandi, qvod commu-
niter ad omnes pertinet, exclusis aliis ab uno usurpatur, non necesse sit omni-
bus perire qvantum uni accedit. Errori huic ansam dederunt Pauli verba non
recte accepta, qvi cum de jure proprio maris ad aliqvem pertinente loqveretur, 9. fieri hoc posse, dixit Accursius, per privilegiū aut consvetudinem: qvod
addita-

1. Ex l. usum a-
qvæ. C. de A-
qvæd. lib. 11.
conf. cū l. Di-
lig. eod. tit. &
cum l. hoc jur.
§. Ducto aqvæ
ff. de Aqva
qvot. & æst.
2. Ad c. acce-
dentes. de
præscription.
3. De præscr.
4. part. 5. part.
princip. q. 6.
n. 8.

4. d. l. ultima.

5. Part. 3. tit.
29. l. 7. inc.
Placa. Rod.
Zuarius d.
cons. num. 4.

6. Fachin. l. 8.
c. 26. & c. 33.
Covarr. de
præscr. part. 2.
§. 2. n. 8. & §. 8.
n. 4. & 9.
7. Fach. l. 8. c.
28.

8. Aret. in rubr.
ff. de rer. div.
alleg. Balbus.
de loc. n. 2.
Vide Vasq.
contr. ill. cap.
29. num. 38.

9. Ad l. sanc.

additamentum ad Jurisconsulti textum nullo modo accedens, mali potius conjectoris esse videtur, qvam boni interpretis. Mens Pauli supra applicata est. Ceterum illi, si vel sola Ulpiani verba, 1. qvæ paulo ante præcedunt, satis considerassent, longe aliud dicturi erant. Fatetur enim, ut qvis ante ædes medias piscari prohibeantur, esse qvidem usurpatum: 2. hoc est receptum consvetudine: sed nullo jure, ideoq; injuriarum actionem prohibito non denegandam. Contemnit igitur hunc morem, & usurpationem vocat, ut inter Christianos Doctores Ambrosius. 3. Et merito. Qvid enim clarius, qvam non valere consvetudinem, qvæ juri naturæ, aut gentium ex adverso opponitur? 4. Consvetudo enim species est juris positivi, qvod legi perpetuæ obrogare non potest. Est autem lex illa perpetua, ut mare omnibus usu commune sit. Qvod autem in præscriptione dixim9, idem consvetudine verum est, si qvis eorum, qvi diversum tradiderunt, sensus excutiat, nõ aliud reperturum, qvam consvetudinem privilegio parari. Atqvi adversus genus humanum concedendi privilegium nemo habet potestatem: qvare inter diversas respublicas consvetudo ista vim non habet. Verum omnem hanc qvæstionẽ diligentissimè tractavit Vasqvius, 5. decus illud Hispaniæ, cujus nec in explorando jure subtilitatem, nec in docendo libertatem unqvam desideres. Is igitur posita Thesi Loca publica & jure gentium comunia præscribi non posse. qvam multis firmat auctoribus: exceptiones deinde subjungit ab Angelo & aliis confictas, qvas supra retulimus. Hæc autem examinaturus recte judicat istarum rerum veritatem pendere à vera juris, tam naturæ qvam gentium cognitione. Jus enim naturæ, cum à divina veniat providentia, esse immutabile. Hujus autem naturalis partem esse jus gentium primævum, qvod dicitur, diversum à jure gentium secundario sive positivo: qvorum posterius mutari potest. Nam si qvi mores cũ jure gentium primævo repugnent, hi non humani sunt, ipso judice, sed *ferini*, corruptelæ & abusus, non leges & usus. Itaq; nullo tempore præscribi potuerunt, nulla lata lege justificari, nullo multarum etiam gentium consensu, hospitio, & exercitatione stabiliri, qvod exemplis aliqvot, & Alphonsi Castrensis Theologi Hispani testimonio confirmat 6. *Ex qvibus apparet*, inqvit, *qvam suspecta sit sententia eorum, qvos supra retulimus, existimantium, Genuenses, aut etiam Venetos posse non injuria prohibere alios navigare per Gulfum aut pelagus sui maris, qvasi æqvora ipsa præscripserint. Id qvod non solum est contra leges: 7. sed etiã est contra ipsum jus naturæ, aut gentium primævum, qvod mutari non posse diximus. Qvod si contra illud jus constat, qvia non solum maria aut æqvora eo jure communia erant, sed etiam reliqvæ omnes res immobiles. Et licet ab eo jure postea recessum fuerit ex parte, puta, qvoad dominium & proprietatem terrarum, qvarum dominium jure Naturæ commune, distinctum & invisum, sicq; ab illa communione segregatum fuit: 8. tamen diversum fuit, & est in dominio maris, qvod ab origine Mundi, ad hodiernum usq; diem est, fuitq; semper in communi, nulla ex parte immutatum, ut est notum.*

1. In d. l. injur. §. ult.
2. Vide Gloss. eod. loco.
3. 1. de offic. 28. Gentil. l. 1. c. 29. sub fin.
4. Auth. ut nulli jud. §. 1. c. cum tanto de consvet.
5. Controv. ill. cap. 89. n. 12. & seqq.
6. De potest. leg. pœn. l. 2. c. 14. part.
7. All. L. qvod in litt. ff. de acqv. rer. dom. l. fin. in princ. ff. de usuc. §. flumina. verb. omnib. de rer. div. l. si qvis qvã. ff. de rer. div. l. si qvis qvam. ff. de diversis & temp. præscr. l. sane si maris. ff. de injuriis.
8. All. c. ex. ff. de just. & jure. §. jus gentiũ. & § jus autem gent. Inst. de jure natur.

notum. Et qvamvis ex Lusitanis *magnam turbam sepe audiverim in hac esse opinione, ut eorum Rex ita præscripserit navigationem* Indici *Occidentalis (forte Orientalis) ejusdemqve* vastissimi Maris, *ita ut reliqvis gentibus æqvora illa transfretare non liceat, & ex nostrismet* Hispanis vulgus *in eadem opinione fere esse videtur, ut per* vastissimum immensumqve pontum *ad Indorum Regiones, qvas potentissimi Reges nostri subegerunt reliqvis mortalium navigare, præterqvam Hispanis jus minime sit, qvasi ab eis id jus præscriptum fuerit, tamen istorum omnium non minus* Insanæ *sunt opiniones, qvam eorum, qvi qvoad Genuenses & Venetos in eodem fere* Somnio *esse adsolent, qvas sententias* Ineptire *vel ex eo dilucidius apparet, qvod istarum nationum singulæ contra seipsas neqveunt præscribere: hoc est, non respublica Venetiarum contra semetipsam, non Regnum Hispanicum contra semetipsum, non Regnum Lusitanicum contra semetipsum* 1. *Esse enim debet differentia inter agentem & patientem. Contra reliqvas vero nationes longe minus præscribere possunt, qvia jus præscriptionum est mere civile, ut fuse ostendimus supra. Ergo tale jus cessat, cum agitur inter Principes vel populos, superiorem non recognoscentes in temporalibus. Jura enim mere civilia cujuscunque regionis, qvoad exteros populos, nationes, vel etiam homines singulos, non magis sunt in consideratione, qvam si re vera esset tale jus, aut nunqvam fuisset, & ad jus commune gentium primævum vel secundarium recurrendum est, eoqve utendum, qvo jure talem maris præscriptionem & usurpationem admissam non fuisse, satis constat. Nam, & hodie usus aqvarum communis est, non secus qvam erat ab origine Mundi. Ergo & in æqvoribus & aqvis nullum jus est aut esse potest humano generi, præterqvam qvoad usum communem. Præterea de jure naturali & divino est illud præceptum, ut: Qvod tibi non vis fieri, alteri non facias. Unde cum navigatio nemini possit esse nociva, nisi ipsi naviganti, par est ut nemini possit, aut debeat impediri, ne in re sua natura libera, sibiqve minime noxia navigantium libertatem impediat, & lædat contra dictum præceptum & contra regulam: præsertim cum omnia intelligantur esse permissa, qvæ non reperiuntur expressim prohibita 2. Qvinimo non solum contra jus naturale esset, velle impedire talem navigationem, sed etiam tenemur contrarium facere, hoc est, prodesse iis qvibus possumus, cum id sine damno nostro fieri potest.* Qvod cum multis auctoritatibus tam divinis qvam humanis confirmasset, subjungit postea 3. *Ex superioribus etiam apparet suspectam esse sententiam Joannis Fabri, Angeli, Baldi, & Francisci Balbi, qvos supra retulimus, existimantium loca juris gentium communia, etsi acqviri non possint præscriptione, posse tamen acqviri consvetudine, qvod omnino falsum est; eaqve traditio cæca & nubila est,* omniqve rationis lumine carens, *legemqve verbis non rebus imponens* 4. *In exemplis enim de Mari Hispanorum,* Lusitanorum, *Venetorum, Genuensium, & reliqvorum, constat consvetudine jus tale navigandi, & alios navigare prohibendi non magis acqviri qvam præscriptione* 5. *Utroq; enim casu ut apparet, eadem est ratio. Et qvia*

1. All. l. seqvitur. §. si viam ff. de usucap. §. si itaq; inst. de act. Ut dictis jur. & l. cum filio ubi multa per Bartol. & Jas. ff. de legat. 1. Part. 1. in pr. qv. 3. & 4. 2. L. libertas. ff. de statu hom. §. libert. Inst. de jure pers. l. 1. & 2. ff. de homine l. exh. lib. 1. §. qvæ oneranda ff. Qvar. rer. act. nid. l. si qvando. §. ill. verb. astr. ingend. C. de inoffic. test. I. nec non §. qvod eis. ff. ex qvib. caus. ma. l. super statuas 3. C. de religiosis.

4. Contra lib. 2. cum vulgatis C. com. de leg.

5. illud. ff. ad l. Aqvil.

qvia per jura & rationes supra relatas id esset contra naturalem æqvitatem, nec ullam induceret utilitatem, sed solam læsionem, sicqve ut lege expressa introduci non possent, ita etiam nec lege tacita, qvalis est consvetudo 1. *Et tempore id non justificaretur, sed potius deterius & injurius indies fieret.* Ostendit deinde ex prima terrarum occupatione posse populo, ut venandi jus, ita piscandi in suo flumine competere, & postqvam illa semel ab antiqva communione separata sunt, ita ut particularem applicationem admittant, præscriptione temporis ejus, cujus initii memoria non extet, qvasi tacita populi concessione acqviri posse. Hoc autem per præscriptionem contingere, non per consvetudinem, qvia solius acqvirentis conditio melior fiat, reliqvorum verò deterior. Et cum tria enumerasset, qvæ reqviruntur, ut jus proprium in flumine piscandi præscribatur: *Qvid autem*, subdit, *qvoad mare? Et in eo magis est, qvod etiam concursus istorum trium non sufficeret ad acqvirendum jus. Ratio differentiæ inter mare ex una parte, & terram & flumina ex altera, qvia illo casu, ut olim, ita & hodie, & semper, tam qvoad piscandum, qvam qvoad navigandum mansit integrum jus gentium primævum, neq; unqvam fuit à communione hominum separatum, & alicui, vel aliqvibus applicatum. Posteriore autem casu, nempe in terra vel fluminibus aliud fuit, ut jam disseruimus. Sed qvare jus gentium secundarium, ut eam separationem qvoad terras & flumina facit, qvoad mare facere desiit? respondeo, qvia illo casu expediebat. Constat enim, qvod si multi venentur, aut piscentur in terra vel flumine, facile nemus feris, & flumen piscibus evacuatum redditur, id qvod in mari non est. Item fluminum navigatio facile deterior fit, & impeditur per ædificia, qvod in mari non est. Item per aqvæductus facile evacuatur flumen: non ita in mari.* 2. *ergo in utroqve non est par ratio. Nec ad rem pertinet, qvod supra diximus, communem esse usum aqvarum, fontium etiam & fluminum. Nam intelligitur qvoad bibendum & similia, qvæ fluminis dominium aut jus habenti, vel minime vel levissime nocent.* 3. *Minima enim in consideratione non sunt. Pro nostris sententiis facit, qvia iniqva nullo tempore præscribuntur, & ideo lex iniqva nullo tempore præscribitur, aut justificatur.* Mox: *Et qvæ sunt inpræscriptibilia ex legis dispositione, nec per mille annos præscriberentur:* qvod innumeris doctorum testimoniis fulcit. 4. Nemo jam non videt, ad usum rei comunis intercipiendum nullam qvantivis temporis usurpationem prodesse. Cui adjungendum est etiam eorum, qvi dissentiunt auctoritatem, huic qvæstioni non posse accommodari. Illi enim de Mediterraneo loqvuntur, nos de Oceano: illi de sinu, nos de immenso mari, qvæ in ratione occupationis plurimum differunt. Et qvibus illi indulgent præscriptionem; illi littora mari continua possident, ut Veneti & Januenses, qvod de Lusitanis dici non posse, modo patuit. Imo & si prodesse posset tempus, ut qvidem posse, putant in publicis, qvæ sunt populi, tamen non ea adsunt, qvæ necessario reqviruntur 5. Primum enim docent omnes desiderari, ut is, qvi præscribit hujusmodi actum

1. c. Erit. autem lex. 4. dist. l. 1. & 2. ff. de leg. L. de qvib. cum seq. ff. de leg. c. fin. de præscript.

2. Per tot. tit. ff. ne qvid in flum. pub.

3. L. Scio. ff. de minor. Vasq. lib. 1. de suc. resc. c. 7.

4. All. Balbum de præsc. 5. in pr. in qv. 11. illius. 5. qv. pr. Gl. in c. inter cet. 16. q. 3. Alph. de Castr. de potest. leg. pœn. lib. 2. c. 14. Bal. in fin. & ibi Ang. in omnes. C. de Præscr. 30. ann. &c. 5. d. loc. n. 38.

ctum, eum exercuerit non longo duntaxat tempore, sed memoriam excedente: deinde ut tanto tempore eundem actum nemo alius exercuerit, nisi concessione illius, vel clandestine: præterea ut alios uti volentes prohibuerit, scientibus qvidem & patientibus iis ad qvos ea res pertinebat: nam etsi exercuisset semper, & qvosdam exercere volentes prohibuisset semper, non tamen omnes; qvia alii fuerunt prohibiti, alii vero libere exercuerunt, id qvidem non sufficeret, ex Doctorum sententia. Apparet autem debere hæc omnia concurrere, tum qvia præscriptioni publicarum rerum lex inimica est, tum ut videatur præscribens jure suo non autem communi usus, idqve non interrupta possessione. Cum autem tempus postulatur, cujus initii non exstet memoria, non semper sufficit, ut optimi interpretes ostendunt, probare seculi lapsum; sed constare oportet famam rei à majoribus ad nos transmissam, ita ut nemo supersit, qvi contrarium viderit, aut audierit. Occasione rerum Africanarum in ulteriora primum Oceani inqvirere cœperunt regnante Joanne Lusitani 1. anno salutis millesimo qvadringentesimo septuagesimo: viginti post annis, sub Rege Emanuële promontorium Bonæ spei præternavigatum est, seriusqve multo ventum Malaccam, & insulas remotiores, ad qvas Batavi navigare cœperunt anno millesimo qvingentesimo nonagesimo qvinto, non dubie intra annum centesimum. Jam vero etiam eo qvod intercessit tempore aliorum usurpatio adversus alios etiam omnes impedivit præscriptionem. Castellani ab anno millesimo qvingentesimo decimo nono possessionem maris Lusitanis circa Moluccas ambiguam fecere. Galli etiam & Angli non clanculum, sed via aperta eo perruperunt. Præterea accolæ totius tractus Africani, aut Asiatici partem maris qvisqve sibi proximam piscando & navigando perpetuo usurparunt, nunqvam à Lusitanis prohibiti. Concluſum igitur sit, jus nullum esse Lusitanis, qvo aliam qvamvis gentem à navigatione Oceani ad Indos prohibeant.

1. Osorius lib. 1.

Cap. IIX.

Jure gentium inter qvosvis liberam esse mercaturam.

Qvod si dicant Lusitani cum Indis commercia exercendi qvoddam proprium ad se pertinere, eisdem fere omnibus argumentis refellentur. Repetemus breviter & aptabimus. Jure Gentium hoc introductum est, ut cunctis hominibus inter se libera esset negotiandi facultas, qvæ à nemine posset adimi 2. Et hoc, sicut post dominorum distinctionem continuo necessarium fuit, ita originem videri potest antiqviorem habuisse. Subtiliter enim Aristoteles μεταβλητικὴν dixit 3. ἀναπλήρωσιν τῆς κατὰ φύσιν αὐτάρκειας; hoc est, negotiatione suppeti id, qvod naturæ deest, qvo commode omnibus sufficiat. Oportet igitur communem esse jure gentium, non tantum privative, sed & positive, ut dicunt magistri, sive affirmative 4. Qvæ autem illo modo sunt juris gentium, mutari possunt: qvæ hoc modo, non possunt. Id ita intelligi potest.

2. Vide c. 1. L. ex hoc jure. ff. de just. & jure. & ibi Bart.

3. l. 1. de repub. c. 9.

4. Vide Cov. in c. peccatum §. 8.

potest. Dederat natura omnia omnibus. Sed cum à rerum multarum usu, qvas vita desiderat humana, locorum intervallo homines arcerentur, qvia, ut supra diximus, non omnia ubiqve proveniunt, opus fuit trajectione: nec adhuc tamen permutatio erat, sed aliis vicissim rebus apud alios repertis suo arbitrio utebantur: qvo fere modo apud Seres dicitur rebus in solitudine relictis sola mutantium religione peragi commercium 1. Sed cum statim res mobiles monstrante necessitate, qvæ modo explicata est, in jus proprium transiissent, inventa est permutatio, qva qvod alteri deest ex eo, qvod alteri supereſt, suppleretur. Ita commercia victus gratia inventa ex Homero Plinius probat 2. Postqvam vero res etiam immobiles in dominos distingvi cœperunt, sublata undiqve communio non inter homines locorum spatiis discretos tantum, verum etiam inter vicinos necessarium fecit commercium: qvod ut facilius procederet, nummus postea adinventus est, dictus ἀπὸ τοῦ νόμου, qvod institutum sit civile 3. Ipsa igitur ratio omnium contractuum, universalis, ἡ μεταβλητικὴ, à natura est. Modi autem aliqvot singulares ipsumqve pretium, ἡ χρηματιστικὴ, ab instituto 4. qvæ vetustiores juris interpretes non satis distinxerunt. Fatentur tamen omnes proprietatem rerum saltem mobilium à jure gentium primario prodire, itemqve contractus omnes, qvibus pretium non accedit 5. Philosophi 6. τὴν μεταβλητικῆς, qvam translationem vertere licebit, genera statuunt duo: τὴν ἐμπορικὴν καπηλικὴν: qvarum ἐμπορικὴ, qvæ ut vox ipsa indicat inter gentes disitas, ordine naturæ prior est, & sic à Platone ponitur 7 Καπηλικὴ eadem videtur esse qvæ ὠνὴ δόσις Aristoteli, tabernaria sive stataria negotiatio inter cives. Idem Aristoteles 8. τὴν ἐμπορικὴν dividit in ναυκληρίαν & φορτηγίαν, qvarum hæc terrestri itinere, illa maritimo merces devehit. Sordidior autem est καπηλικὴ, contra honestior ἐμπορικὴ, & maritima maxime, qvia multa multis impertit. 9. Unde navium exercitionem ad summam rempublicam pertinere dicit Ulpianus: institoruth non eundem esse usum: qvia illa omnino secundum naturam necessaria est. Aristoteles 10. ἔστι δὲ ἡ μεταβλητικὴ πάντων δεξαμενὴ, τὸ μὲν πρῶτον οὐ κατὰ φύσιν, τῷ τὰ μὲν πλείω, τὰ δ' ἐλάττω τῶν ἱκανῶν ἔχειν τοὺς ἀνθρώπους. *Est enim translatio rerum omnium cœpta ab initio, ab eo, qvod est secundum naturam, cum homines partim haberent plura, qvam sufficerent, partim etiam pauciora.* Seneca 11. *qvæ emeris, vendere, gentium jus est.* Commercandi igitur libertas ex jure est primario gentium, qvod naturalem & perpetuam causam habet, ideoqve tolli non potest, & si posset, non tamen posset nisi omnium gentium consensu: tantum abest, ut ullo modo gens aliqva gentes duas inter se contrahere volentes juste impediat.

1. Pompon. Mela lib. 3.

2. lib. 1. ff. de contrah. emp. lib. 33. c. 1.

3. d. l. 1. Arist. l. 5. de Morib. c. 8. & lib. 1. de Rep. c. 9.

4. Jus naturale dist. 1. Arist. d. cap. 9.

5. Castr. ex Cyno & aliis in d. L. ex hoc jure. n. 28.

6. Plato Soph.

7. Plato lib. de Rep. 2. qvi locis citatur. in L. 2. ff. de nundinis.

8. Arist. l. 1. de republ. c. 11.

9. Cicero offic. 1. Arist. de rep. c. 9.

10. d. loc.

11. de benef. cap. 8.

Cap. IX.

Mercaturam cum Indis propriam non esse Lusitanorum titulo occupationis.

PRimum inventio aut occupatio hic locum non habet, qvia jus mercandi non est aliqvid corporale, qvod possit apprehendi: neqve prodesset Lusitanis etiam primi hominum cum Indis habuissent commercia, qvod tamen non potest non esse falsissimum. Nam & cum initio populi diversa iere, aliqvos necesse est primos fuisse mercatores, qvos tamen jus nullum acqvisivisse certo est certius. Qvare si Lusitanis jus aliqvod competit, ut soli cum Indis negotientur, id exemplo ceterarum servitutum, ex concessione oriri debuit aut expressa aut tacita, hoc est præscriptione: neqve aliter potest.

Cap. X.

Mercaturam cum Indis propriam non esse Lusitanorum titulo donationis Pontificiæ.

1. Vide arg. c. 3. & c. 6.

COncessit nemo: nisi forte Pontifex, qvi non potuit 1. Nemo enim, qvod suum non est, concedere potest. At Pontifex, nisi totius Mundi temporalis sit Dominus, qvod negant sapientes, jus etiam commerciorum universale sui juris dicere non potest. Maxime vero cum res sit ad solum qvæstum accommodata, nihilqve ad spiritualem procurationem pertinens, extra qvam cessat, ut fatentur omnes, Pontificia potestas. Præterea si Pontifex solis illud Lusitanis jus tribuere vellet idemqve adimere hominibus ceteris, duplicem faceret injuriam: Primum Indis, qvos ut extra Ecclesiam positos Pontifici nulla ex parte subditos esse diximus. His igitur cum nihil, qvod ipsorum est, adimere possit Pontifex, etiam jus illud, qvod habent cum qvibuslibet negotiandi, adimere non potuit. Deinde aliis hominibus, omnibus Christianis & non Christianis, qvibus idem illud jus adimere non potuit sine causa indicta. Qvid qvod ne temporales qvidem Domini in suis imperiis prohibere possunt commerciorum libertatem, uti rationibus & auctoritatibus ante demonstratum est? Sicut & illud confitendum est, contra jus perpetuum naturæ gentiumqve, unde ista libertas originem sumsit in omne tempus duratura, nullam valere Pontificis auctoritatem.

Cap.

Cap. XI.

Mercaturam cum Indis non esse Lusitanorum propriam jure præscriptionis aut consvetudinis.

REstat præscriptio, seu consvetudinem mavis dicere 1. Sed nec hujus nec illius vim esse aliqvam inter liberas nationes, aut diversarum gentium Principes, nec adversus ea, qvæ primigenio jure introducta sunt, cum Vasqvio ostendimus. Qvare & hic, ut jus mercandi proprium fiat, qvod proprietatis naturam non recipit, nullo tempore efficitur. Itaqve nec titulus hic adfuisse potest, nec bona fides, qvæ cum manifesto desinit, præscriptio secundum Canones non jus dicetur, sed injuria. Qvin & ipsa mercandi qvasi possessio, non ex jure proprio contigisse videtur, sed ex jure communi, qvod ad omnes æqvaliter pertinet: sicut contra, qvod aliæ nationes cum Indis contrahere forte neglexerunt: id non Lusitanorum gratia fecisse existimandi sunt, sed qvia sibi expedire crediderunt: qvod nihil obstat, qvo minus, ubi svaserit utilitas, id facere possint, qvod antea non fecerint. Certissima enim illa regula à doctoribus traditur 2. in his, qvæ sunt arbitrii seu meræ facultatis, ita, ut per se actum tantum facultatis ejus, non autem jus novum operentur, nec præscriptionis nec consvetudinis titulo annos etiam mille valituros: qvod & affirmativè & negativè procedit, ut docet Vasqvius. Nec enim qvod libere feci, facere cogor, nec qvod non feci, omittere. Alioqvin qvid esset absurdius, qvam ex eo, qvod singuli non possumus cum singulis semper contrahere, salvum nobis in posterum non esse jus cum illis, si usus tulerit, contrahendi? Idem Vasqvius & illud rectissimè, ne infinito qvidem tempore effici, ut qvid necessitate potius, qvam sponte factum videatur. Probanda itaqve Lusitanis foret coactio, qvæ tamen ipsa cum hac in re juri naturæ sit contraria, & omni hominum generi noxia, jus facere non potest. 3. Deinde illa coactio durasse debuit per tempus, cujus initii non extet memoria: id verò tantum hinc abest, ut ne centum qvidem anni exierint, ex qvo tota fere negotiatio Indica penes Venetos fuit, per Alexandrinas trajectiones. 4. Debuit etiam talis esse coactio, cui restitum non sit. 5. At restiterunt Galli & Angli, aliiqve. Neqve sufficit aliqvos esse coactos, sed ut omnes coacti sint, reqviritur, cum per unum non coactum servetur in causa communi libertatis possessio. Arabes autem & Sinenses à seculis aliqvot ad hunc usqve diem perpetuo cum Indis negotiantur. Nihil prodest ista usurpatio.

1. Vide argum. c. 7.

2. Gloss. & Bart. in l. viâ. publ. ff. de via publ. Balb. in 4. part. 5. par. princ. q. 1. Panorm. in c. ex parte Astens. de concess. præben. Doct. in l. qvi jure familiaritatis. ff. de acq. poss. & alleg. per Covarr. in c. poss. part. 2. §. 4. in 6. contr. usu freq. c. 4. n. 10. & 12. d. n. 12.

3. Vasq. de loco n. 11.

4. Guicc. l. 19. histor.

5. Vide 5. c. 7. sub finem.

Cap. XII.

Nulla æqvitate niti Lusitanos in prohibendo commercio.

EX his, qvæ dicta sunt, satis perspicitur eorum cæca aviditas, qvi, ne qvenqvam in partem lucri admittant, illis rationibus conscientiam suam placare studeant, qvas ipsi magistri Hispanorum, qvi in eadem sunt causa manifestæ vanitatis, convincunt. 1. Omnes enim, qvi in rebus Indicis usurpantur colores injustè captari, qvantum ipsis licet, satis innuunt, adduntqve nunqvam eam rem serio Theologorum examine probatam. Illa verò qverela, qvid est iniqvius, qvod dicunt Lusitani, qvæstus suos exhauriri contra licentiam? Inter certissima enim Juris enunciata est, nec in dolo eum versari, nec fraudem facere, ne damnum qvidem alteri dare videri, qvi jure suo utitur: qvod maximè verum est, si non, ut alteri noceatur, sed rem suam augendi animo qvippiam fiat. Inspici enim debet id, qvod principaliter agitur, non qvod extrinsecus in consequentiam venit. Imò, si propriè loqvimur cum Ulpiano, non ille damnum dat, sed lucro, qvo adhuc alter utebatur eum prohibet. 2. Naturale autem est, & summo juri atqve etiam æqvitati conveniens, ut lucrum in medio positum suum qvisqve malit, qvam alterius, etiam qvi ante perceperat. 3. Qvi ferat qverentem opificem, qvod alter ejusdem artis exercitio ipsius commoda evertat? Batavorum autem causa eo est justior, qvia ipsorum hac in parte utilitas cum totius humani generis utilitate conjuncta est, qvam Lusitani eversum eunt. 4. Neqve hoc recte dicetur ad æmulationem fieri, ut in re simili ostendit Vasqvius: aut enim planè hoc negandum est, aut asseverandum non ad bonam modo, verum etiam ad optimam æmulationem fieri, juxta Hesiodum; ἀγαθὴ δ' ἔρις ἥδε βροτοῖσι, *Bona lis mortalibus hæc est.* Nam etiam si qvis pietate motus, invit ille, frumentum in summa penuria vilius venderet, impediretur improba duritie eorum hominum, qvi sæviente penuria suum carius fuerant vendituri. Verum est talibus modis minui aliorum reditus: nec id negamus, ait, *sed minuuntur cum universorum hominum commodo: Et* utinam *omnium* Principum & Tyrannorum orbis *reditus ita minuerentur.* Qvid ergo tam iniqvum videri potest, qvam Hispanos vectigalem habere Terrarum Orbem, ut nisi ad illorum nutum nec emere liceat nec vendere? 4. In cunctis civitatibus dardanarios odio atqve etiam pœnis prosequimur: nec ullum tam nefarium vitæ genus videtur, qvam ista annonæ flagellatio. 5. Merito qvidem. Naturæ enim faciunt injuriam, qvæ in commune fœcunda est: 6. neqve vero censeri debet in usus paucorum reperta negotiatio, sed ut, qvod alteri deest, alterius copia pensaretur, justo tamen compendio omnibus proposito, qvi laborem ac periculum transferendi in se suscipiunt. Hoc ipsum igitur qvod in re

1. Vasq. contr. illust. c. 10. n. 10. Vict. p. 1. de Indis rel. 1. n. 3. l. fin autem. §. pen. de rei vind. l. nullus videtur. de reg Juris l. illud constat. Qvæ infr. credit. l. fluminum. §. ult. de damno infecto l. nemo damnum. de Reg. Jur. Bart. in l. 3. n. 5. ff. de flum. Castr. in l. si tibi. C. de servit. l. 1. §. denique de aq. & aq. pluv.

2. Vide Vasq. contr. usufr. cap. 4. n. 2. & seqq. l. Proculus de damno infecto.

3. Vasq. d. l.

4. ibid. n. 5.

5. l. 1. c. de monop.

6. Cajet. ad summ. Thom. 2. 2. q. 77. art. 1. qvod ad tertium.

7. Arist. 1. de rep. c. 9.

in republica, id est, minore hominum conventu, grave & perniciosum judicatur, in magna illa humani generis societate ferendumne est? ut scilicet totius Mundi Monopolium faciant populi Hispani? Invehitur Ambrosius in eos, qvi maria claudunt 1. Augustinus in eos, qvi itinera obstruunt: Nazianzenus 2. in coëmtores suppressoresqve mercium: qvi ex inopia aliorum soli qvæstum faciunt, & ut ipse facundissimè loqvitur καταπραγματεύονται τῆς ἐνδείας. Qvin & divini sapientis sententia publicis diris devovetur sacerqve habetur, qvi alimenta supprimendo vexat annonam: ὁ συνέχων σῖτον δημοκατάρατος. Clament igitur Lusitani qvantum, & qvamdiu libebit: lucra nostra deciditis. Respondebunt Batavi: Imò nostris invigilamus. Hoc ne indignamini in partem nos venire ventorum & maris? Et qvis illa vobis lucra mansura promiserat? Salvum est vobis, qvo nos contenti sumus.

1. 5. Hex. c. 10 l. 4. q. 44. sup. Num.
2. In fun. Basilii.

Cap. XIII.

Batavis jus commercii Indicani qva pace, qva induciis, qva bello retinendum.

QVare cum & jus & æqvum postulet, libera nobis ita, ut cuiqvam esse Indiæ commercia, superest, ut sive cum Hispanis pax, sive induciæ fiunt, sive bellum manet, omnino eam, qvam à natura habemus libertatem, tueamur. Nam ad pacem qvod attinet, notum est, eam esse duûm generum: aut enim pari fœdere, aut impari coitur. Græci 3. istam vocant συνθήκην ἐξ ἴσου. hanc σπονδὰς ἐξ ἐπεταγμάτων. illa virorum est, hæc ingeniorum servilium. Demosthenes in oratione de libertate Rhodiorum: καί τοι χρὴ τοὺς βουλομένους ἐλευθέρους εἶναι τὰς ἐκ τῶν ἐπιταγμάτων συνθήκας φεύγειν, ὡς ἐγγὺς δουλείας οὔσας: *eos, qvi volunt esse liberi, oportet omnes conditiones, qvibus leges imponuntur, ita fugere, tanqvam, qvæ proximæ sunt servituti.* Tales autem sunt omnes, qvibus pars altera in jure suo imminuitur, juxta Isocratis definitionem τὰ τοὺς ἑτέρους ἐλαττοῦντα παρὰ τὸ δίκαιον. Si enim, ut inqvit Cicero 4. suscipienda bella sunt ob eam causam, ut sine injuria in pace vivatur, seqvitur eodem auctore, pacem esse vocandam, non pactionem servitutis, sed tranqvillam libertatem: qvippe cum & Philosophorum & Theologorum complurium 5. judicio pax & justitia nominibus magis qvam re differant, sitqve pax non qvaliscunqve, sed ordinata concordia. Induciæ autem, si fiunt, satis apparet ex ipsa induciarum natura, non debere medio earum tempore conditionem cujusqvam deteriorem fieri, cum ferme interdicti uti possidetis instar obtineant. Qvod si in bellum trudimur hostium iniqvitate, debet nobis causæ æqvitas spem ac fiduciam boni eventus addere. Nam ὑπὲρ ὧν αὖ ἐλαττῶνται μέχρι δυνατοῦ πάντες πολεμοῦσι, περὶ δὲ τοῦ πλεονεκτεῖν οὐχ οὕτως: *pro his, in qvibus injuria afficiuntur omnes, qvantum omnino possunt, depugnant: at pro-*

3. Thucydides. Isocrat. Andocides.
4. Off. 1.
5. Polus Lucanus apud Stob. de just. Clem. Alex. Strom.
4. August. 15. de civit.

1. Demosthenes.

at propter alieni cupiditatem non item 1. qvod & Alexander Imperator ita expressit: τὸ μὲν ἄρχειν ἀδίκων οὐκ ἀγνώμονα ἔχει τὴν πρόκλησιν, τὸ δὲ τοὺς ὀχλοῦντας ἀποσεῖσθαι ἔκτε τῆς ἀγαθῆς συνειδήσεως ἔχει τὸ θαῤῥαλέον, καὶ ἐκ τοῦ μὴ ἀδικεῖν ἀλλ' ἀμύνασθαι, ὑπάρχει τὸ εὔελπι. *Ejus, à qvo cepit injuria, provocatio maximè invidiosa est: at cum depelluntur aggressores, sicut bona conscientia fiduciam secum fert, ita, qvia de vindicanda, non de inferenda injuria laboratur, spes etiam adsunt optimæ.* Si ita necesse est, perge gens mari invictissima, nec tuam tantum, sed humani generis libertatem audacter propugna.

Nec te, qvod classis contentis remigat alis,
Terreat (invito *labitur illa mari.*)
Qvodve vehunt proræ centaurica saxa minantes,
Tigna cava & pictos experiare metus,
Frangit & attollit vires in milite causa,
Qvæ nisi justa subest, excutit arma pudor. 2.

2. Propertius ib. 4. eleg. 6.

Si justa multi, & ipse Augustinus 3. arma crediderunt eo nomine suscipi, qvod per terras alienas iter innoxium negaretur, qvanto illa erunt justiora, qvibus maris, qvod naturæ lege commune est, usus communis & innoxius postulatur? Si justè oppugnatæ sunt gentes, qvæ in suo loco commercia aliis interdicebant, qvid illæ, qvæ populos ad se nihil pertinentes per vim distinent, ac mutuos earum commeatus intercludunt? Si res ista in judicio agitaretur, dubitari non potest, qvæ à viro bono expectari deberet sententia, ait Prætor 4. *Qvo minus illi in flumine publico navem agere, ratem agere, qvove minus per ripam exonerare liceat, vim fieri veto.* De mari & littore in eandem formam dandum interdictum docent interpretes 5. exemplo Labeonis, qvi cum interdiceret Prætor 6. *Ne qvid in flumine publico ripave ejus facias, qvo portus statio iterve navigatio deterius sit, fiat:* simile dixit prædictum competere in mari: *ne qvid in mari inve littore facias, qvo portus, statio iterve navigatio deterius sit, fiat.* 7. Imò & post prohibitionem, si qvis scilicet in mari navigare prohibitus sit, aut non permissus rem suam vendere, aut re sua uti, injuriarum eo nomine competere actionem Ulpianus respondit 8. Theologi insuper & qvi tractant casus, qvos vocat, conscientiarum, concordes tradunt, eum qvi alterum vendere aut emere impediat, utilitatemve propriam publicæ ac communi præponat, aut ullo modo alterum in eo, qvod est juris communis, impediat, ad restitutionem teneri omnis damni viri boni arbitrio. Secundum hæc igitur vir bonus judicans, Batavis libertatem commerciorum adjudicaret, Lusitanos & ceteros, qvi eam libertatem impediunt, vetaret vim facere, & damna restituere juberet. Qvod autem in judicio obtineretur, id ubi judicium haberi non potest, justo bello vindicatur. Augustinus 9. *Iniqvitas partis adversæ justa ingerit bella.* Et Cicero 10. *cum sint duo genera decertandi, unum per disceptationem, alterum per vim, confugi-*

3. Vide 5. c. 1.
4. l. 1. ff. ut in flum. pub. nav. liceat.
5. Gloss. ibid.
6. l. 1. in pr. ff. de flum.
7. l. eadem. §. si qvid in mare.
8. l. 2. ff. Ne qvid in l. pub. §. si qvis. l. in injuriarum actio. & l. si qvis propr. ff. de injur. Silv. in verbo restitutio. part. 3. sub finem alleg. Gerar. Oldradū & Archid. arg. l. 2. ff. ad leg. Juliam de annona & l. annonam. de extraord. & ibi gloss.
9. De civ. lib. 4. Off. 1.
10. Var. 1. 17.

fugiendum ad posterius, si uti non licet priore. Et Rex Theodoricus: *veniendum tunc ad arma, cum locum apud adversarium justitia non potest reperire.* Et quod propius est nostro argumento, Pomponius eum, qui rem omnibus communem cum incommodo ceterorum usurpet, *manu prohibendum* respondit. Theologi quoque tradunt, sicuti pro rerum cujusque defensione bellum rectè suscipitur, ita non minus rectè suscipi pro usu earum rerum, quæ naturali jure debent esse communes. Quare ei, qui itinera præcludat, evectionemq; mercium impediat, etiam non expectata ulla publica auctoritate, via facti, ut loquuntur, posse occurri. Quæ cum ita sint, minimè verendum est, ne aut Deus eorum conatus secundet, qui ab ipso institutum jus naturæ certissimum violant, aut homines ipsi eos inultos patiantur, qui solo quæstus sui respectu communem humani generis utilitatem oppugnant.

l. l. quamvis quod in littore. ff. de acquer. dom. Henrich. Gorich. de bello justo, prop. 9.

Cum sub hoc tempus plurimæ Regis Hispaniarum literæ in manus nostras venissent, quibus ipsius & Lusitanorum institutum manifeste detegitur, operæ pretium visum est ex iis, quæ pleraque eodem erant argumento, binas in Latinum sermonem translatas exhibere.

DOmine Martine Alphonse de Castro, Prorex amice, ego Rex multam tibi salutem mitto. Cum hisce literis perveniet ad te exemplum typis impressum Edicti, quod faciendum curavi, quo, ob rationes quas expressas videbis, aliasque meis rebus conducentes, prohibeo commercium omne externorum in ipsis partibus Indiæ aliisque regionibus transmarinis. Quandoquidem res hæc est momenti atque usus maximi, & quæ effici summa cum industria debeat, impero tibi, ut simulatque literas has & edictum acceperis publicationem ejus omni diligentia procures in omnibus locis ac partibus istius imperii, idque ipsum, quod edicto continetur, exequaris sine ullius personæ exceptione, cujuscunque qualitatis, ætatis, conditionisve sit, citra omnem moram atque excusationem, procedasque ad impletionem mandati via meræ executionis, nullo admisso impedimento, appellatione, aut gravamine in contrarium: cujuscunque materiæ, generis aut qualitatis. Jubeo itaque hoc ipsum impleri per eos ministros, ad quos executio pertinet, iisque significari, non modo eos, qui contra fecerint malam operam mihi navaturos, sed eosdem me puniturum privatione officiorum in quibus mihi commorari in istis partibus externos multos variarum nationum, Italos, Gallos, Germanos, Belgas, quorum pars major, quantum intelligimus, eo venit per Persida & Turcarum imperium, non per hoc regnum, adversus quos si ex hujus Edicti præscripto ac rigore procedatur, posse inde nonnullas difficultates sequi, si illi ad Mauros inimicos perfugiant, vicinisque munitionum mearum dispositionem indicent, rationesq; monstrent, quæ rebus mei, nocere possent, exsequi te hoc edictum volo, prout res & tempus ferent, atque ea uti prudentia,

tia, qva illæ difficultates evitentur, curando ut omnes externos in potestate tua habeas eosq; custodias pro cujusqve qvalitate, ita ut adversus imperium nostrum nihil valeant attentare, utqve ego omnino eum finem consequar, qvem hoc Edicto mihi proposui. Scriptæ Ulyssipone, 28. Novembris Anno 1606. subsignatum erat, Rex. Inscriptio, pro Rege; Ad Dominum Martinum Alfonsum de Castro Consiliarium suum, & suum Proregem Indiæ.

Prorex amice Rex multam salutem tibi mitto. Etsi pro certo habeo tua præsentia, iisq; viribus, cum qvibus in partes australes concessisti, perduelles Hollandos, qvi illic hærent, nec minus indigenas, qvi eis receptum præbent, ita castigatos fore, ut nec hi, nec illi tale qvicqvam in posterum audeant: expediet tamen, ad res tuendas, ut justam classem, eiqve operi idoneam, cum tu Goam redibis, in istis Maris partibus relinqvas, ejusq; imperium & summam præfecturam mandes Andreæ Furtado Mendosæ, aut si qvem ei muneri aptiorem judicabis, qvemadmodum pro tuo in me affectu confido, ea in re non aliud te respecturum, qvam qvod rebus meis erit utilissimum. Scriptæ Madriti 27. Jan. 1607. Signatum, Rex. Inscriptio, Pro Rege; Ad Dn. Martinum Alfonsum de Castro suum Consiliarium, & suum Proregem Indiæ.

CAPITA
DISSERTATIONIS HUGONIS GROTII
DE MARI LIBERO.

CAP. I. *Jure gentium qvibusvis ad qvosvis liberam esse navigationem.* pag. 11

CAP. II. *Lusitanos nullum habere jus dominii in eos Indos, ad qvos Batavi navigant titulo inventionis.* 12

CAP. III. *Lusitanos in Indos non habere jus dominii titulo donationis Pontificiæ.* 14

CAP. IV. *Lusitanos in Indos non habere jus dominii titulo belli.* 14

CAP. V. *Mare ad Indos, aut jus eo navigandi non esse proprium Lusitanorum titulo occupationis.* 16

CAP. VI. *Mare aut jus navigandi proprium non esse Lusitan. tit. don. Pont.* 26

CAP. VII. *Mare aut jus navigandi proprium non esse Lusitanorum titulo præscriptionis, aut consvetudinis.* 27

CAP. IIX. *Jure gentium inter qvosvis liberam esse mercaturam.* 32

CAP. IX. *Mercaturam cum Indis propriam non esse Lusitanorum tit occupationis.* 34

CAP. X. *Mercaturam cum Indis propriam non esse Lusitan. tit. don. Pont.* 34

CAP. XI. *Mercaturam cum Indis non esse Lusit. propriam jure præscr. aut consv.* 35

CAP. XII. *Nulla æqvitate niti Lusitanos in prohibendo commercio.* 36

CAP. XIII. *Batavis jus commercii Indicani, qva pace, qva induciis, qva bello retinendum.* 37

HUGO-

HUGONIS GROTII
de studiis instituendis
EPISTOLA
AD
BENJAMINVM MAVRERIVM,
illustrem Legatum Regis Galliæ.

ILlustris Domine, dum tempus aucupor, qvo ad vos transcurram, præstiturus id, qvod in me receperam nuper, effluere dies sentio, aliisq; super alia ingruentibus negotiis, qvorum cumulum auxit longa mea ab hac urbe nuper absentia, spem qvoq; ipsam, propediem vos videndi, magis magisq; absumi. Qvare tædere me cœpit tam incertæ procrastinationis. Et, qvanqvam præsens præsente atq; etiam conscio, si id daretur, principe ingeniorum Heinsio, rectius exponere potuissem omnia consilii mei momenta, measq; cogitationes cum vestris conferendo, ex iisdem concentum aliqvem exstruere; tamen committendum mihi non existimavi, ut mea mora tibi aliqvid detraheret interusurium temporis, cujus qvam maximè servandi causa omnis hæc instituebatur deliberatio. Malim ergo, cum alterum necesse esset, minus solvere, qvam diutius debere. Literis igitur comisi id, qvod sermone potius peragendum fuit: qvanqvam etsi, qvod peccaverint literæ, id poterit aliqvando sermone emendari. Erat qvidem res solicite excusanda, Tibi, viro tanti ac tali, consilium aliqvod dare, præsertim in monstranda studiorum ratione: sed hunc mihi laborem tua auctoritas condonabit; cui non obedire gravius sit crimen, qvam obediendo interdum aliqvid aberrare. In hac ergo consultatione tria ego considero: Ætatem tuam, Vir amplissime, deinde munus, postremo occupationes. Qvibus longa supersunt vitæ spatia, qvi negotiorum ipsi sunt arbitri, qvi privatæ vitæ solatium atqve ornamentum duntaxat qværunt à literis; hos amœno ambitu per omnia disciplinarum vireta suspenso gradu deduci, nihil prohibet. Tua jam provecta ætas, & in magna dignitate tempus sæpe sub domino, arctiore gyro includunt diligentiæ tuæ cursus, jubentqve te compendia potius itinerum, qvam amœna sectari. Sapienter itaqve feceris, si sæpe in mentem revoces; Legatum te esse, eoqve dirigas omnem studiorum tuorum rationem; usurus potius literis, qvam fruiturus. Qvare, cum Philosophia omnis divi-

sa sit in Contemplativam & Activam; hanc præcipue curare debes, illam non ultro, qvam ut huic ancilletur. Commune utriqve instrumentum est Logica, à qva proinde initium fieri ratio imperat. Hanc nolim te petere ex ipso Aristotele; esset enim id prolixius, & passim multa occurrunt nullius aut modicæ frugis. Sufficiet, si compendium aliqvod legeris; qvale est Molinæi, aut Crellii: ita tamen, ut studiorum adjutor, cui tanto plus est otii, præstantissimum qvemqve ejus artis magistrum legat, &, si qvid scitu dignum repererit, id suo loco meminerit tibi referre. Hoc modo hora una aut altera multo majoris temporis fructum assignabit. Et hoc ipsum non de Logica tantum, sed de aliis qvoqve artibus & scientiis, imo & de libris singulis dictum volo, optimum qvemq; commentatorem illi percurrendum delega, minutatim qvi colligat, tibi acervo admetienda. Post Logicam Physica seqvatur, qvam ipsam qvoqve non opus erit fuse persequi Aristotelica vestigia premendo: poterit hic qvoqve satis utilitatis præbere scriptor aliqvis brevis & perspicuus: neqve mihi nunc alius succurrit, qvem potius commendem, qvam Jacchæum nostrum. Sicut autem in Logica præcipui usus sunt figuræ syllogismorum & regulæ topicæ; ita in physicis nihil est præstantius & ad moralem sapientiam conducibilius ea parte, qvæ animæ nostræ naturam functionesqve persequitur. Qvare has partes non perfunctorie, sed exactiore, qvam ceteras, diligentia tibi pertractandas censeo. Post Physica auctor esem tibi, ut Metaphysica qvoqve, hoc est, primam Philosophiam, delibares, cujus gustum tibi aliqvem præbere potest Timplerus, libro non admodum prolixo aut obscuro. Sed vereor, ne nimis liberalis erogator sim tui temporis. Ad activam ergo Philosophiam veniamus, cujus pars prior est moralis, altera civilis: utramqve siqvidem non gustare vis, sed haurire penitus, ipse tibi summus docendi artifex Aristoteles legendus erit. Inter Ethica, qvæ ipsius nomine circumferuntur, optima sunt Nicomachia. Politicorum unum opus exstat. Ad hos libros qvicqvid scripserunt eruditissimi interpretes, id summatim tibi referet tuus anagnostes. Sed præcipuè in Ethicis notanda sunt Sectarum discrimina: qvid senserit Pythagoras, qvid severa porticus, qvid vetus aut nova Academia; qvid hortulus Epicuri. His enim ignoratis, magna nobis in veterum libris oboritur caligo, & utilitas perit. Ne autem tædium pariat unius Aristotelis nimis exacta & solicita lectitatio; poterunt interseri interdum libelli aliqvot breves, usus maximi, nec modicæ voluptа-

luptatis. Tales erunt primum, qvi per aphorismos de moribus scripserunt: ut auctor Ecclesiastici & libri sapientiæ; qvi inter Apocryphos comparent, Theognis, Phocylides, tum qvi aureum carmen scripsit, qvod Pythagoræ dicitur, & Enchiridion Epicteti. Ad hos duos libellos, sane exiguos & veteribus laudatos, multa eximia adferre poterit, si qvis legerit, ad aureum qvidem carmen, Hieroclem; Epicteti autem fusiorem interpretem Arrianum. Plane autem omittendus non est divinus Theophrastus, qvi solus nobis exstat in eo docendi genere, qvod veteres Characteristicon vocabant; nisi eodem referre lubeat poëmata moralia, qvalia sunt Euripidis Tragœdiæ selectiores, Comœdiæ Terentii, & Horatii Sermones. In qvibus scriptis aliud notant adolescentes, aliud viri mirantur. Illis placet lingvæ puritas ac nitor, hi vitam moresqve hominum ibi velut in speculo intuentur. Hæc Ethices condimenta nisi sufficerent, adderem officia Ciceronis; librum non suo pretio habitum, ideo, qvod omnium manibus teritur. Epistolas qvoqve Senecæ, & Tragœdias ejusdem nominis, & ex Plutarchi libellis optimos & brevissimos. Simili modo politicis qvoqve Aristotelis adjungam aliqvot fructuosæ brevitatis; cujusmodi sunt Eclogæ Polybii præstantissime περὶ πολιτειῶν, Oratio Mæcenatis & Agrippæ ad Augustum, apud Dionem, & Sallustii Epistolæ ad Cæsarem. Non alienum sit, ex Plutarcho addere eorum vitas, qvi civili sapientia pollere sunt crediti; puta Periclis, Catonis, Gracchorum, Demosthenis qvoqve & Ciceronis. Magna qvoqve utilitas capi posset ex ejusdem Ciceronis ad Atticum, & alios qvosdam, Epistolis, si interpres adsit Romanæ historiæ, & illorum temporum gnarus. Nullus enim est liber, qvi rectius monstret rationem, qva aptare deceat præcepta generalia ad suas hypotheses. Rhetorica qvoqve Aristotelis omnino tibi legenda arbitror; sed alio, qvam vulgus censet ordine, post Ethica & Politica. Vidit enim ille omnium scientiarum atqve artium consummator, ad persvadendi artificium rivos ex morali ac civili sapientia molliter deducendos. Ut autem præceptorum usus hic qvoqve appareat, svadeam attente legi Orationes qvasdam Demosthenis ac Ciceronis: non forenses, sed qvæ Remp. magis spectant: qvales sunt Philippicæ utriusqve; illius Olynthiacæ, hujus pro lege Manilia, & contra Agrariam, aliæqve nonnullæ. Hoc spatio peracto, nihil est qvod tibi æqve commendem atq; studium Juris; non illius privati, ex qvo leguleji & rabulæ victitant; sed gentium ac publici; qvam præstabilem Scientiam Cicero vocans,

con-

consistere ait in fœderibus, pactionibus, conditionibus populorum, regum, nationum, deniqve belli jure & pacis. Hujus juris principia qvomodo ex morali sapientia petenda sint, monstrare poterunt Platonis & Ciceronis de Legibus libri. Sed Platonis summas aliqvas legisse sufficerit. Neqve pœnitebit, ex Scholasticis Thomam Aqvinatem, si non perlegere, saltem inspicere secunda parte, secundæ partis libri, qvem summam Theologiæ inscripsit. Præsertim ubi de justitia agit, ac de legibus. Usum propius monstrabunt Pandectæ, libro primo atqve ultimo; & codex Justinianeus, libro primo & tribus postremis. Nostri temporis Jurisconsulti pauci juris gentium ac publici controversias attigere; eoqve magis eminent, qvi id fecere Vasqvius, Hotomannus, Gentilis. His ergo disciplinis imbutus bene animus, mirum, qvos deinde ex Historiarum lectione fructus sit consecuturus. Cognitis enim præceptis communibus, atqve ipso genere Qvæstionum; facillimum est exempla suis sedibus collocare, sive ad hoc memoria sufficiat, seu brevis annotationis subsidium desideret. Historiarum autem lectioni omnino prætermittenda est universalis qvædam tum orbis terrarum, tum temporum omnium delineatio, & qvi res præcipuas brevius pertractarunt: qvales sunt Justinus, Florus & Livii summator. Ceterum in legendis historiis malim te ductum animi, qvam anxias leges seqvi. Nullæ sunt, qvæ non magnas habeant utilitates; & melius hærent, qvæ libenter legimus. In universum tamen, non incipere ab antiqvissimis, sed ab his, qvæ nostris temporibus nostræqve notitiæ propius cohærent, ac paulatim deinde in remotiora eniti, magis è re arbitror. In Romana historia oblivisscendum non est, plus ferme frugis è Græcis auctoribus, qvam è Romanis hauriri; qvia mores omnes ritusqve publicos exteri diligentius observant, traduntqve. Sed de his colloqvendi occasio nobis non deerit, rectiusqve hoc filum abrumpam, qvam ut, nimis operose studia tua figurando, in ipsa studia peccem; qvibus nihil fas est decedere, nisi qvod Regis Christianissimi & nostræ Reipubl. negotiis datur. Deus te, illustrissime Domine, utriusqve gentis bono, incolumem diu servet; &, ut generoso proposito tuo prosperi adsint successus, duo tibi præstet bonæ mentis auxilia, firmam valetudinem, & constantem fortunam. Roterodami XII. Maji, CIↃ IↃC XV.

EXCERPTUM EX EPISTOLA
HUGONIS GROTII AD N. N.

AD Juris studium nunc qvoqve te adhortor, in qvo si id tantum agis, ut rem facias, paucis delibatis compendiis, statim ad forenses scriptores tibi convolandum erit. Sin hic qvoqve percoctam sapientiam & nomen eximium optas, non aliunde juris Qviritum cognitionem spera, qvam ex Cujacio, qvi solus sufficerit. Adeo ille omnia istius studii arcana pervidit, & qvibus è fontibus cuncta fluerent. Vigelium non, ut edisces aut sæpe lectites, svadeo, sed ut habeas sicut indices habemus, ad qvos recurrere interdum solet hæsitans memoria. Scholasticæ istæ disputationes parum prosunt ad sapientiam, ad parandum foro & subitaneo certamini ingenium nonnihil, qvasi militiæ togatæ prolusiones. Has, qvoqve ut duplex sit utilitas, occupari velim in iis Juris Romani partibus, qvas usus nostri seculi comprobavit, qvalis præcipue est illa de Contractibus. Ante omnia Institutionibus Latinis optimum Græcum interpretem conjunge Theophilum; deinde ad lectionem Pandectæ & Codicis & postremarum Constitutionum progredere, qvo magis ea leges, eo major tibi lux affulgebit, interposita, ut dixi, Cujacianorum operum lectione, ad qvæ etiam confugias svadeo, qvoties in alicujus loci intellectu hæsitas, digitum tibi intendente ad hoc Gothofredo in margine editi à se Corporis. Constitutiones illas, qvas vulgus NOVELLAS vocat, Græcè scriptas Græcè lege, addita latina interpretatione vetere non spernanda.

INDEX

INDEX
RERUM PRÆCIPUARUM AC VERBORUM,
quæ in hoc opere continentur.

Prior numerus librum, alter capitum, tertius paragraphum, reliqvus verò subdivisionem paragr, nisi & interpositum sit, tunc enim §. ipsum, Not. Annot. Annotata, Prol. Prolegomena denotat.

A.

Abdicari regnum an possit 2.7.26
Abdicari regnum an possit, & per id nocere filio. vide Regnum. Cum rege qui regnum abdicavit subditis bellum gerere licet tanquam cum privato 1.9 4
Abdicatio jus est Græcis usitatum 2.7.7
Abdicato filio an quid debeatur 2.7.7
Abjecta habentur pro derelictis, sed cum exceptione 2.4.4
Abii Scythæ 2.1.2
Abitus tutus quomodo sumatur 321.16
Abrahamus bello adjuvit extraneos à fide 2.15.9.6
Abrahamus res hostiles sibi acquisitas judicat & dedicat 3.6.1.1
Abrahami filii ex Cethura non habuerunt partem hereditatis 2.7.8.3
Abrahamus uxorem vocat sororem 3.1.7
Abrahami bellum pro Lotho 2.24.5
Cum rege Sodom laudatur 1.2.2
Testamentum quale, si sine liberis decessisset 2.6.14
Absentes an partem prædæ ferant 3.6.17.5
Absentiũ jus præsentibus accrescit 2.5.20
Absolvere cur satius quam condemnare 2.23.5.1
Absolutio à juramento, unde vim habeat. 2.12.20.2
Abstinentiæ in solo peccatorum exempla 3.17.2
Absurda nemo credendus est velle 2.16.22
Absurdus intellectus, vitandus 2.16.2.& 5.& 6
Abusus rei necessarius utentem obligat ad restitutionem pretii 3.17.1
Acceptandi animum pro infantibus & amentibus lex supplet, non Nat. sed Civ. 2.11.14
Acceptilatio non tollit necessitatem solvendi ejus quod jure naturali debetur per se 1.1.10.5
Acceptatio requiritur, ut promissio jus transferat 2.11.14
Acceptationis vim in promissis præcedens rogatio habere intelligitur 2.11.14
Acceptatio an innotescere promissori debeat 2.11.15
Acceptatio pro altero facta quid operetur 2.11.18
Acceptatio an præcedere alienationem possit 2.6.2
Accessionis jus quale 2.8.11.& seqq.
Accessionum jus ob prævalentiam non est naturale. 2.8.2

Accipi plus potest quam quod nostrum est, sed sub onere restituendi quod excedit 3.1.4.1.
Accusare an Christiano conveniat 2.20. 15. & 16.
Accusare filio patrem patriæ proditorem an liceat? 2.18.4.
Accusatio capitalis fit in quibusdam locis per publicè ad id constitutos, & quare 2.20.15. licita non est Christiano ex opinione veterum 2.20.10.
Accusatione injusta qui damnum dedit, in quantum teneatur 2.17.16.
Accusatores ex officio publico constitui melius 2.20.15.
Achæi dolis abstinebant 3.1.20.3.
Achelous amnis domitus ab Hercule 2.3.16.
Achilles culpatur, quod amicis captivorum sanguine libarit 3.11.16.
Acquiri bello non possunt quæ penes hostes sunt, sed non hostium 3.6.5. & 26.1.
Acquiruntur bello quoad jus externum, quæ hostis noster bello acquisiverat 3.6.7.1.
Acquiri incorporalia bello utrum possint 2.5.2. Res liberorum parentibus Jure Naturali 2.5.2.
Acquisita bello, non nisi eadem vi male dicuntur possideri 3.9.4. de rebus nec dum actu acquisitis lex potest imperare 3.6.22.
Acquisitio naturalis in bello 3.6.1.1.2.
Acquisitio rerum originaria 2.3.1.
Acquisitiones impropriè dictæ juris gentium 2.8.1.
Actio injuriæ an Christiano conveniat 2.20.10.1.2.
Actionum injustarum gradus 2.20.29.1.3.
Actionum forensium & belli iidem fontes 2.1.2.1.
Actor, ut bellum vitetur, re dubia potius cedere debet 2.23.11.
Actus homini inevitabiles an puniri possint 2.20.19.
Actus qui humanam societatem non spectant, puniendi non sunt 2.20.20.
Actus ex more communes, nemini prohibendi 2.3.22.
Actus mere interni an punibiles inter homines, etsi secuta confessio 2.20.18.
Actus imperfecti an puniantur jure gentium 2.20.39.
Actus contra conscientiam illiciti 2.23.2.
Actus publici & privati in bello publico 3.6.10.
Actus benefici 2.12.2.
Actus diremtorii 2.12.3.
Actus permutatorii 2.12.3.
Actus communicatorii 2.12.4.
Actus compositi sive mixti 2.12. & 5.
Actus positivi & negativi quantum differant 2.15.1.2.
Actus communes à dividuis distinguendi circa restitutionem 3.10.4.
Actus contra juramentum factus quando sit vitiosus tantum, quando & irritus 2.13.19.
Actus res est 1.3.11.
Actus humani quotuplices 2.12.1.
Actus bonæ fidei ad Jus Gentium non pertinent 2.16.11.
Actus contractuum nomine qui veniant 2.12.7. Externi non possunt signum esse internorum sequentium 2.11.20. Interni non sunt congruentes socie-

societati humanæ 2.6.1. Juris efficacia iis non tribuenda 2.4.3. quomodo & quatenus in æstimationem veniant 2.20.18. Juris stricti non pertinent ad Jus Gent. 2.16.11. Mixti quotuplices 2.12.5.&6.

Actus præcedanei 2.12.9. Simplices 2.12.2. Vitiosi inevitabiles naturæ humanæ, & qui non directè spectant societatem humanam aut hominem alium, puniri nequeunt 2.20.19.& 20. Quomodo considerentur in pœnis, & ex quibus circumstantiis 2.20.30.

Actus cujusque naturaliter sunt cuique homini ut suum 2.17.2. Ideo in eos quisque par jus habet ac in res suas 2.11.1. Non tamen plene sunt in nostra potestate, sed à superioribus nostris dependent 2.13.20. Regum distinguendi in regios & privatos 2.14.1 Privati communem legum regulam sequuntur 2.14.2. etiam oppidi ejus in quo vivunt 2.14.5. Regii eo loco habendi, quasi communitas fecisset 2.14.1. An fiant irriti ex eo quod parentes habeant. vide Rex. De actu qui tenetur, tenetur etiam de his quæ ex vi actus sequuntur 2.17.2.

Actuum humanorum qui aliis hominibus sunt utiles plura genera 2.12.1. Actuum beneficorum hæc natura, ut non credendi sint quenquam ad magnum suum incommodum obligare 2.16.27.

Addictorum servitus 2.5.30.

Ἀδέσποτα 2.8.7.

Adjuvans tenetur de damno 2.17.6.

Administratores regni an jus & imperium summum habeant 1.3.11.

Admiralitatis natura, vide Societas navalis 2.12.25.

Admiralitatis contractus 2.12.4.

Adonia à regno exheredatus 2.7.25.

Adoptatus ex conjectura voluntaria succedit 2.7.8.1.

Adoptionis vox modo laxiorem, modo strictiorem sensum admittit 2.16.9.

Adoptivi non succedunt in regnis à populo delatis 2.7.16. vid. Successor.

Adscripti glebæ 2.5.30.

Adulter & adultera ad quam restitutionem teneantur 2.17.15.

Adulterium etiam accusari in concubina potest 2.5.15. committi cum alienigena, Judæi non credunt 2.19.1. nec cum Tyranni uxore, aliqui *ibid.* Committit adulterium Lege Evangelica qui uxorem non adulteram repudiat, aut divortio dimissam ducit 2.5.9. Ad injustitiam pertinet quod fit ex libidine, & injustitiam continet prope maximam 2.20.30. ut puniatur morte, lex vetus Noæ data 1.2.5.

Adulter & adultera divortio potius dimittitur à Christiano, quam punitur 3.20.10. si occidatur permissu legis, occidentem homicidii reum facit coram DEO 2.20.17. in quantum teneatur conjugi & liberis 2.17.15.

Advocatiæ jus 1.3.21.3.

Ædes cõmburere quando nefas in bello 3.12.2. qui comburunt, ad quid teneantur justitia interna 3.18.6. qui diruunt in bello præter necessitatem, ad quid teneantur 3.18.6. pestilentes esse, profitendum cum venduntur. 2.12.9. v. Damna.

Ædium vitia emtori nota & indicari nil attinet ibid.

Ædificare in littore an liceat & quatenus 2.2.15.2.

Ædificatio in mari aut littore 2.3.9.2.

Ægyptiorum polygamia 2.5.9.

Æqualitas exigendi in contractu qualis requiratur, & quare 2.12.11.1.

Æqualitas in contractibus requisita quotuplex 2.12.8.

Æqualitas rei in contractibus qualis 2.12.12.1.

Æquitas in arbitrio qualis intelligatur 3.20.47.

Æquivocatio quando fieri possit absque peccato 3.1.10. *vide* Locutio ambigua.

Æs & aurum diduci possunt 2.8.21.

Æs alienum civitatis facit quo minus uni alterive ex civitate liceat discedere. 2.5.24. donavit Cæsar Dyrrachinis, & quo jure 3.8.4. remisit Alexander Thessalis quod ipsi Thebanis debuerant, & quo jure. *ibid.*

Æstimatio rei fit ex eo, quanti omnibus valeret, & quare. 2.12.14. furto ablatæ quomodo fiat 2.17.16

Ætas est quid personale 2.7.18.2

Ætolorum mos 3.20.31

Afrorum mos circa prædam 36.14.3

Affectus qui ad vitandum malum oriuntur, minus mali quam qui ad consequendas voluptates 2.20.31.

Agamemnonis juramentum de re illicita 2.13.6.

Agendi impunitas non reddit justam actionem, quoad justitiam etiam internam 2.5.20.

Agit injustè à quo etiam principium est actionis 2.26.4. qui quod imperatur injustum esse putat, etiam non sit, agere non debet 2.26.3.

Ager potest vendi mensura nominata, non tamen ad mensuram 2.8.12.

Ager arcifinius 2.3.16. immetatus 2.2.3. *Annot.* inundatus vel piscando retinetur in possessione 28.10.

Ager privatus magis est ut arcifinius non credatur 2.8.12.

Agros vastare in bello quando nefas. 3.12.2. & 3.12.4.

Agri divisi, sive assignati sive limitati: mensura comprehensi, arcifinii sive occupatorii 2.3.16.1.

Agri capti quando intelligantur 3.6.4.

Agri capti publici fiunt 3.6.11.1.

Agri capti: de his Hebræorum, Lacedæmoniorum, & Romanorum mos & consuetudo 3.6.11.2.

Agri privati in dubio non censetur arcifinii 28.12.1.

Agri postliminio recipiuntur. — 3.9.13.1.

Agricolæ in bello à cædibus immunes esse debent 3.11.11. eorumque boves, vide Bos.

Agricolis parcendum 3.11.11.1.

Ad Agriculturam damnati. vide scripti glebæ.

Ager Bœotus secundum fines qui ante bellum erant intelligendus 2.16.6.

Agesilai dictum 3.1.6.2.

Αγη 2.21.14.2.

Agnatica successio linealis. 2.7.23.

Alapa toleranda Lege Evangelica. vide Injuria.

Alapam occidendo alterum arcere an liceat jure naturæ, an Evangelico. 2.1. 10.1.

Alendi liberi, etiam vulgo quæsiti: etiam ex incestis, quod jus Romanum sprevit 2.7.4.2.

Alexander latro & prædo dictus 2.1.13. culpatur, quod captorum sanguine litaverit amicis 3.11.16. quod quibus aditum tutum promisit, in via jussit interficere. 3.21.16. quod in oppido quodam puberes omnes jussit interfici 3.11.16. expeditiones injustas in Persas Branchidasque suscipit 2.21.8. Porrò Regnum relinquit 3.15.5. cum Scythis de fortitudine, non imperio, certat, libertatemque iis relinquit 3. 14.9.2.

Alexandri successores pleno proprietatis jure num succeserint 1.3.12.

Alexandrum quid impulerit ad bellum cum Dario Rege 2.22.1.

Alexandrinæ merces 2.12.16.

Algerienses prædones 3.8.19.2.

Alienæ res occupari potest, ubi suam non potest quis consequi vel capere ad evitandum periculum 22.10.& 3.1.2.

Aliena res ad debiti consecutionem accipi quando possit 27.2.1.2.

Alienam rem accipere pro debito non licet, ubi debitum per judicium consequi datur *ibid.*

Alienam rem restituere unde & quatenus teneamur 2.10.1.2. an etsi quis emerit? vid. Emtio.

Alienam rem reddens, præmium inventionis non rectè petit 2.10.1.5.

Alienæ rei si quis dominium ignoret, an eam pauperibus dare teneatur. I. N. 2.20.11.

Alieni abstinentia est ex jure naturali. Prol.p.2.

Alieno uti quomodo liceat 2.2.6.1.7.11.

Alieno qui utitur in necessitate, tenetur ad restitutionem 2.1.9.

Alieno debito nemo obligatur naturaliter nisi heres 2.14.10.& l.2.21.19.& lib. 3.2.1.1.

Alienandi sua jus naturale 2.6.13.

Alienari res potest etiam sub conditione. Et possessione retenta. vide Possessio 2.6.14. Et revocabiliter 2.6.14.

Alienatio requirit actum utentis ratione 2.3.6. Imperii quando valida, si à Rege solo fiat 2.6.3. & lib.3.20.5. Populi ex quo jure, & unde procedat 1.3. 12. Quid alienetur in alienatione populi. *ibid.* Regni facta à Rege, qui id in patrimonio non habet, nulla. 1.4. 10.& 2.14.12. ut nec partis ejus, *ibid.* nisi populus aut corpus totum consentiat 2.6.4.& l.3.20.5. Regalis patrimonii nulla, quæ fit à Rege usufructuario 1.4.10.& lib. 2.14.12. tacita in successionibus ab intestato 2.9.1.

Alienati imperii exempla 1.3.123.6.

Alienatio requirit actum externum, & acceptionem 1.6.1.2.

Alienationis requisita quædam mere sunt juris civilis 2.6.1.

Alimenta an liberis debeantur, & quo sensu 2.7.4.1.3. an iis tantum, qui sunt primi gradus? *ibid.*

Alimenta præstare tenetur homicida injustè occisi liberis & uxori 2.17.13. servis Dominus pro operibus 3.14.6. quanta Romæ singulis mensibus dabantur. *ibid.* ob alimenta præstita ab alio dominium non admittitur 2.8.22.

Ex alimentis jus nascitur solo domino. *ibid.* Pro iis obligantur servorum eorum liberi, qui pro debito suæ civitatis servi facti sunt 3.14.8.
Αληθορικῶν 2.13.13.
Alii prodesse licitum & honestum 1.5.2. per alium facere quis potest I.N. quod per semet ipsum 3.6.9. qui facit, quod etsi sibi liceat, alteri tamen non licet, peccat, si eum cogat 3.1.21.
Allodialia regna quam successionem sequantur 2.7.20.1.
Alluvio cuius naturaliter 2.8.11.13.
Alluvio quando cedat proximorum prædiorum dominis 2.8.12.2. & 13. & 15.
Alluvionis jus, quale à J.Civ.Rom. proditur, an sit naturale 2.8.8. & 16. in sola imperii concessione non inest. 2.8.15. privatis prodest, si certo constat agrum esse arcifinium 2.8.8. Vasallis quibus profit 2.8.15.
Alvei mutatio an fines immutet 2.3.16. 1.17.
Alveus siccatus, cujus naturaliter 2.8.9.
Alveus siccatus privatis quando cedat. vid. Flumen 2.8.13 15.
Alvei siccati cujus jure gentium 2.8.8.
Αμάρτημα quid 3.11.4.2.
Ambigua vox quomodo interpretanda 2.16.6. vide Interpretatio.
Ambitio generosius vitium 2.2.2.
Amens promittendo non obligatur 2.11. 5.1.
Amenti falsum dicere, non est mendacium 3.1.12.1.
Amentes populi, an dominium habeant 2.22.10.
Americanarum gentium communio in bonis 2.2.2.
Amici qui sint in jure postliminii 3.9.2.8.
Amicitia non ex sola indigentia nascitur, sed ex ipsa natura 2.1.9.3.
Amicitiæ conventio in pace quid operetur 3.20.40.
Amicitia regis in legato lædi potest 2.18.5.
Amicitiam ejus nemo ambit, cui videtur jus & fidem esse vilia. Proleg. pag. 6.
Amici Regis quale jus habuerint apud Rom. 1.3.21.
Amicos defendere nemo cogitur, habenda tamen ratio amicitiæ 2.25.5. veniam meretur, etiam ubi est injustum 3.11.6.
Amicorum causa bellum rectè suscipitur 2.25.5.
Amissum quando quid censeatur 2.4.5. repetere dominus non tenetur, sed possessor restituere 2.10.1.
Amitam uxorem ducere num liceat 2.5.14.
Ammonitæ nec federati, nec perpetui hostes Hebræorum 2.15.9.5.
Αμφιξολία apud Rhetores 2.16.4.1.
Amymonum potestas apud Cnidios 1.3.8.
Animalium mactatio num & ante diluvium usitata 2.20.9.
Animantia muta alunt sobolem 2.7.4.2.
Animantibus, quæ ruri inserviunt, parcendum 3.12.4.4.
Ανδρογληψία quid 3.2.3.1.
Angariatus sequi quo sensu à Christo jubeatur 1.2.8.5.
Angliæ regni successio 2.7.30.3.
Angliæ jus circa prædationes quæ contra legem fiunt 2.17.20.2.
Animus vitiat actiones sua natura licitas 2.15.9.9.

Anni centum tres ferme ætates 2.4.7.
Annibalem Romani quo jure dedi sibi postularint 2.21.4.
Antigonus ridet aliquem sibi librum de justitia adferentem. Proleg.p.1.
Antiochus 2.4.25. & 7.&8.
Antiochus an Jus habuerit in Hebræos 1.4.7.5.
αὐθεντοποιΐας figura 2.13.3.3.
Antonius an vera belli civilis cum Octavio causa fuerit 2.22.1.
Non *apparere*, & non esse, tantundem valent quoad eum cui non apparet 2.10.11.
Anthropophagi 2.19.2.1.
Aodis factum quale 1.4.19.4.
ἀφθαρσία quid 2.2.2.1.
ἀωλέτης quid *ibid.*
ἀωοστερεὶν 2.20.39.3.
Apostolorum Judicatio qualis 2.22.14.1.
Appellare à subditis interdum non licet 2.4.13.
Appellari ut ab aliquo nulla ratione possit, Jus est solius imperii summi 2.4.13.
Appellationis exemptio an à subdito acquiri possit 2.4.13.
Appetitus bonum desiderat, sive verum s. imaginarium 2.20.29. mali quoque declinandi studium in se comprehendit *ibid.*
Aptitudo, Juris species, quid 1.1.7. & lib. 2.17.2.2.
Aptitudo moralis non facit nasci obligationem restitutionis 2.17.2.2.
Aptitudo, & propriè debitum, bene distinguenda, ubi concurrunt 2.7.3. 4.1. & lib.2.17.2.2.
Aptitudo ad rem, distinguenda à Jure propriè dicto ad rem 2.17.3. non enim Jus dat dominium 2.17.2 sed occasionem tantum ad Jus 2.20.2.
Aqua profluens quænam sit 2.2.12.
Aquam & terram dare 2.5.31. & in Arnot. ad eundem §.
Aquas corrumpere in bello an liceat 3.4.17.
Ara Misericordiæ apud Athenienses 2.21.5.2.
Aratori bovi parcendum 3.12.4.4.
Aratus Sicyonius 2.4.8.& 1.3.16.6.
Arbiter de bello lectus, de possessione pronunciare non debet 3.20.48.
Arbitri officium quod 3.20.47.
Arbitri reges vel judices *ibid.*
Arbitri compromissarii pacis 3.20.45. provocare num de iis liceat, si iniquũ statuerint 3.20.46. eorum exempla 2.23.8. Annot. ad Arbitros provocare, facit, ne res metu censeatur derelicta 2.4.6.
Arbitrorum genera 3.20.46.
Arbor scientiæ boni & mali, cujus rei symbolum 2.2.2.2.
Arbor vitæ, cujus rei symbolum *ibid.*
Arbores frugiferas in bello nefas est exscindere 3.12.2. non, si jaculatores impediant 3.13.2.Annot.
Arcifinii agri, sive occupatorii 2.3.16.1.
ἀρχιτεκτονικὴ Aristoteli quæ 1.3.6.2
Argumentis paribus pars utra præferenda 2.23.5.
Argumenta, qualia in judicandis moralibus 2.23.3.4.
Arma apud Rom. postliminio cur non recepta 3.9.14.2.
Arma hosti alicujus subministrare hostis est 3.1.5.2.

Arma

Arma adimi possunt populis subactis etiam jure mixti imperii. 3.8.3. postlimio non redeunt 3.9.14
Armis hostium an ad decipiendum uti licitum 3.15
Armis hostium uti licitum 3.1.8.4
Armorum vox quid significet 2.16.5
Arragonica successio 2.7.36
Arrogatio 2.5.26
Artes gentium antiquissimæ 2.2.2
sensum modo latum, modo strictum admittunt 3.16.9
Artium vocabula quomodo accipienda & quis debeat interpretari 2.16.3
Aruspices post baptismum acceptum artem suam cogebantur deserere 1.2.9
Arx quid 2.16.3
Arx structa à vicino, qui pactione nulla prohibetur, non dat jus ad bellum, etiam cum damnum dare possit 2.22.5
rumpit pacem sub lege amicitiæ initam 3.20.40
Arcem ne quis in confinio pati debeat, quale fœdus 2.15.6
Asiæ mos circa prædam 3.6.14.3
Asmonæi. vide Macabæi 2.15.9
Assecurationis contractus natura 2.12.3.5
2.12.23
Assertio à promissione multum distat 3.1.18.1.
Assertio mera futuri quid, & quam vim habeat 2.11.2
Asylorum jura quibus prosint, quibus non 2.21.5.
Athenienses Corinthios an vicerint, secundum Polyb. 3.20.45. victoriis quomodo usi sint 3.15.8
Athenienſium Resp. mixta ex Aristocratia & Democratia 1.3.20. an eadem manserit, postquam in eam variæ gentes susceptæ 2.9.3.
Atlantici populi 2.9.4.
Atrocitatem facinoris quæ habere dicuntur 2.26.3
Atticorum leges multæ ex legibus Mosaicis. 1.2.5. Lex de Συκοφάνταις 2.5.11.
Atticum jus de captivis redemtis 3.9.10.3.
Auctores belli injusti ab aliis discernendi 3.11.5.1.
Auctor injustitiæ majori pœna dignus, quam qui ipsum sequitur 3.11.5
Auctorum depravata & sinistra quandoque de rebus judicia 1.3.5
Auctoritas ab imperio differt 1.3.10
Auctoritatem nostram quibus impertimur, ea nostra facimus 1.4.4
Aucupia naturâ cuique licita, sed legem à terra accipiunt 2.2.3.& 5.
Aves quorum sint 2.2.5. quamdiu nullius sint 2.8
Augusti Octavii bellum contra Antonium injustum 2.3.5.
Aupustinum scholæ quædam solum sequendum sibi proposuere, & perperam 3.1.17
Aurigæ Circenses S. Cœna prohibiti 1.2.9. Not.
Avus aviaque quando nepotum curam agere teneantur 2.7.6
Auxilia ab una parte, promissa intelliguntur sumptu petentis 1.16.12.3.
Auxilium mittere quis excusetur 2.16.27.1.
Auxilium venisse quando dicatur 3.23.12
Auxilium amicis præstandum, si facilè & sine incommodo possit 2.25.5. in bello ut præstetur, cujus generis fœdus 2.15.6. cujus impendiis debeatur. 2.16.12. debitum ex jure propriè dicto qui non præstat, ei cui sit injuria, damni

mni dati tenetur 2. 7. 8. 2. 21. 1. fœderatis quibus præstandum, si bellum inter se ipsi getant 2. 15. 13. hosti quoquo modo præstitum, causam dat ad bellum justum 3. 1. 5. sed ut de novo indici oporteat 3. 3. 10. veniam meretur, si ex officio sit præstitum 3. 11. 6. promissum quo casu fœderato promissor mittere non teneatur 2. 16. 27.

Auxilium in pacto non faciendæ deditionis si advenerit, quale intelligatur 2. 23. 14. sociis novis contra veteres an præstari possit, qui in fœdere caverunt ut utriusque populi socii ab utroque populo sint tuti 2. 16. 13. In auxiliis præstandis non socius vetustior, sed justior causa præstatur. 2. 25. 4.

B.

B*Annitos* occidere, num etiam interna justitia & coram DEO sit justum 2. 20. 17.

Barbaros prædationibus vexare, laudatum Aristoteli, & quare 2. 15. 5.

Barbari male à Græcis pro hostibus habiti 2. 22. 10. nisi si qui belluis, quam hominibus, similiores sunt 2. 20. 40.

Barclaji sententia de jure resistendi, quod sit penes populum, vel majorem ejus partem 1. 4. 7. 4.

Belgæ agros vastari non permittunt in bello, sed sub tributo eos præstant tutos, & quamobrem 3. 12. 14.

Belisarii cavillatio adversus Gothos de locis minus custoditis 3. 21. 8.

Bellandi pro alio justæ causæ 2. 25. 1. 1.

Bellandi jus inferioribus potestatibus quibusdam concessum 1. 3. 4. 2. & 5. 1.

Bellantium extra territorium quæ capiuntur, an jure belli acquirantur 3. 6. 26. 2.

Bellare quidam lege vetantur 1. 5. 4.

Bellum à natura, quo sensu 1. 2. 1. 5.

Bellum juris gentium, quo sensu 1. 2. 4. 1.

Bellum an vetetur lege quæ data est Noæ 1. 2. 5. 2. an vetetur lege Evangelica 1. 2. 6. 1. & 7. 1. & 8. 1.

Bellum actionis nomen non est, sed status 1. 1. 2. & lib. 3. 21. 1.

Bellum Christiani aliqui planè improbaverunt, & quare 1. 2. 9. evitari quibus modis possit 2. 23. 7. & *sequent.* finiri quibus modis possit 3. 20. 1. male geritur, nisi intra juris & fidei modum. Proleg. pag. 5. honestum non est, nisi summa necessitas & vera charitas id efficiat honestum 2. 25. 9. incipit naturaliter, ubi judicia deficiunt. Proleg. pag. 5. 2. 1. 2. suscipi non debet ob delicta quævis 2. 20. 38. nec ob inchoata solum, nisi certo casu. 2. 20. 39. non nisi ad juris consecutionem. Proleg. p. 5. 2. 1. 1.

Bellum civile prædam plerumque militi omnem promiscue concedit, & quare 3. 6. 24. In bellis civilibus quare occisi captivi. vide Captivus. Capta capientium non fiunt. vide Capta. An in bellis civilibus sit jus legationis 2. 18. 2. *Defensivum* vid. Defendere.

Bellum injustum non nisi injustos prodit effectus, etiamsi sit solenne. 3. 10. 3. Nec à latrocinio differt, quoad jus internum 3. 16. 1. Ad bella injusta nemo obligatur 2. 15. 13. & 2. 25. 4.

Ut justum sit I. G. quid requiratur, 3.3.5. *Justum* esse non potest, nisi quod ob injuriam sit susceptum 2.1.1. sive eam quæ sit contra jus gentium, sive eam quæ contra jus naturæ 2.20.40. *privatum* publico reipsa prius est 1.1.2. *Injustum* ex quibus causis dicatur 1.2 8 per tot. aliquando idem est, ac non solenne, ut *justum* solenne 1.3.4.1. Justum dicitur interdum quoad effectus externos 1.3.4. & l.2. 17. 19. & l.2. 23. 13. & l.3.3. 1. nec fit injustum, etiamsi ex animo gerentis vitium accedat 2.22.17. Justum est quod Reges suscipiunt in eos qui nec se, nec suos, sed I.N. aut G. violant 2.20.40.

Bello iusto quantum quis consequatur I.N. 3.20.11. Ex bello etiam *justo* magistratus subditis tenetur, quatenus damno eos affecit, quod provideri poterat 2.24.7.

Bellum solenne injustum esse potest, quoad justitiam internam 2.1.1. & 2.23.13.

Belli solennis effectus alius est licentiæ, alius dominii 3.4.4.

Bellii si quæ sunt *causæ* tantum ad pœnam ab aliis sumendam, injustitiæ suspicionem præbent, nisi ob scelus manifestum & atrocissimum 2.20.43. Itaque non temerè suscipiendum, etiam cum justa punitio 2.24.2. maximè contra eum cui pares vires sunt 2.24.7.

Belli causa quibusdam ipsum bellum, id quod injustissimum 2.22.2.

*Belli causæ, justificæ, claræ evidentesque esse debent, & quæ palam possint proponi 2.26.4. cur publicè proponantur? 3.1.5. His, si quæ bella destituuntur, latrocinia sunt 2.22.3. Omnes autem qui bella suscipiunt, credi volunt, sibi tales causas esse 3.9.4. Itaque periculosum, de iis inter duos pronunciare 3.4.4. Suasoriæ causæ solæ absque justificis latrocinium ex bello faciunt 2.22.3. etiam conjunctæ justificæ bellum ab injustitia non vindicant, quantum ad eum qui suscipit, si ob solas svasorias ineatur 2.22.17.

Belli Punici secundi causa 2.22.1. quo sensu fuerit justa 2.17.19.

Belli præsentis injusta videtur dici ab auctore 1.2.8.

Belli dux. vide Dux belli. *Belli potestas* regi concessa, de potestate externi belli intelligitur 1.4.13. *Societas* cum infidelibus licitè ineatur 2.15.9.

Ex bello multa mala etiam in innocentes veniunt 2.23.6.

Belli definitio 1.1.2.1.

Belli vocis origo 1.1.2.2.

Bellum an justum aliquod jure naturæ 1.2.1.1.2.

Bellum aliud privatum: aliud publicum; aliud mixtum 1.3.1.1.

Bellum privatum an licitum post constituta judicia, & quibus casibus 1.3.2.1. privatum aliquod lege Mosis permissum 1.3.2.2. an cum Evangelio pugnet 1.3.3.1. Ambrosii & Augustini dicta contra illud 1.3.3.2.

Bellum *justum* ac solemne quid 3.3.1.1.

Bellum ex edicto 3.3.5.

Bellum Cn. Manlii in Galatas an justum 1.3.5.4. Caji Cæsaris in Germanos an justum 1.3.5.4. Octavii & Decimi an justa bella: Cassii quoque bellum an justum 1.3.5.5.

Bellum publicum, solemne vel minus solemne 1.3.4.1.
Bellum solemne idem aliquando, ac illud quod à magistratu publico geritur 1.3.5.
Bellum gerere reservatum habenti summum imperium 1.3.5.3.
Bellum quando & quatenus ab inferioribus potestatibus geri possit 1.3.4. an tale bellum publicum dicendum 1.3.5.1. & an geri possit ab illis ex conjectura voluntatis superioris 1.3.5.3.
An *Bellum civile* sit pejus tyrannide 1.4.19.3.
Bellum pro sociis, & pro amicis 2.25.4.5.
Bellum suscipi potest pro quibusvis hominibus 2.2.5.6.
Bellum an licitum pro subditis & alienis 2.35.7.8.
Bellum geri potest per homines improbos 2.26.5. & lib.3.1.22.
Bellum an licitum in eos, qui in naturam delinquunt 2.20.40.1.
Bellum an licitum, ut cogantur aliqui fieri Christiani. vid. Religio. 2.20.48.1.
ad *Bellum injustum* obligatur nemo 1.3.23. & 2.11.8. & 2.13.7. & 2.2.15.13.1.
Bellum pro solo offensivo quando sumendum 2.16.13.3.
Bellum non licitum ob partem aut nimiam potentiam vicini tantum 2.1.17.1.
Bellum justum aliunde vitium habere potest 2.22.17.2.
Bellum an utrinque justum detur 2.23.13.
dari potest quoad subditos 2.26.4.
Bellum omittendum sæpe nostri & nostrorum causa 2.24.4.1. quid hoc casu faciendum. vid. Sors & Duellum.
Bellum ob pœnam suscipere, debet esse validioris multo 2.24.7.
Bellum suscipiendum ex necessitate aut occasione 2.24.8.& 9.
Bellum pacis causa gerendum 1.1.1.3. 25.2. Vulgò tamen contra tit. 2.22.4. & præsertim hodie. Proleg. p. 6. & 3.15.2. & 3.25.2.
Bellum statim geri potest ut indictum est 3.3.13.
Bellum injustum qui gessit, rectè ad impensas solvendas cogitur 3.1.3.
Bellum pacis causa 3.15.2.1.
Belli causæ justificæ debent publicari 2.26.4.5.
Belli efficientes causæ, principales, adjuvantes, instrumentales 1.5.1.
Belli causa justa, injuria sola 2.1.1.4. defensio vitæ 2.1.3. causæ Belli suasoriæ, & justificæ, & principia illius 2.1.1.1.2.
Belli injusti effectus injusti 3.10.3.
Belli vindicta modum excedere non debet 3.11.1.2.
Belli non justi causæ possunt esse probabiles 3.11.6.1.
Belli jure quinam occidi possint. *vide* Occidere & Occidi.
Belli denunciandi formulæ 3.3.7.
Belli indictio 3.3.7.1. 6.2.3.5.1. an necessaria sit 3.3.6. circa Belli indictionem, instituta civilia 3.3.8.
Bello non indicto an capta capientium fiant 3.3.12.
Bello capta jure gentium acquiruntur 3.6.2.1.3.
Bello capta cujus jure ipso gentium fiant 3.6.2.& 7.

Bello capta singulorum fieri, frequens sententia 3.6.8.9.
Bellorum civilium crudelitas 3.7.5.3.
Bello injusto capta an restituenda ab eo qui cepit 3.10.3.5. & an restituenda ab eo qui detinet 3.10.6.1.
Bello injusto capta cum restituuntur, an quid detrahi possit 3.10.6.2.
Bello injusto capta, si consumta sint, bonæ fidei possessor non restituit. 3.10.6.2.
Bello civili res quomodo *acquirantur* 3.6.27.
Bello non solemni res quomodo acquirantur 3.6.27.
Bello quæsita quædam Regis propriè fiunt 1.3.12.3.
Bello injusto extortum secuta pace an repeti possit 2.17.19.
ex Bello irregularitas 2.24.10.
in Bello quæ capi & non capi possint 3.13.2.3.4.
Bellorum principia 2.7.1.
Bellorum mala 2.24.10.1.
Bellorum pro alienis subditis susceptorum exempla 2.25.8. & eod. lib. cap. 20. 40.2.
Bella publica sine causa, injusta 2.1.1.3.
Bella pro aliis per naturam licita & probata 1.5.2.1.
Bello an peti possint persecutores Christianismi 2.20.49.2.
Bella sine ullis causis, feritas 2.22.2.
Bella ex causis svasorias, non justificis, prædatoria 2.22.3.
Bella an suscipienda ob delicta in Deum 2.20.44.1.
Bella pro subditis justa: & an necessario suscipienda 2.25.1.2.
Bella ob leves causas vitiosa 2.24.1.2.
Bella justa ante Mosem 1.2.2.1.
Bella justa Mosis extra causas à Deo jussas *ibid.*
Bella improba Hebræorum postremis temporibus 1.2.8.16.
Bella ob legatos violatos 2.18.11. denuncianda sunt & quomodo 3.3.14. ob sepeliendos mortuos 2.19.5.5. ob pœnam 2.20.38.1.
Beneficia principis an durent post ejus mortem 2.14.13
Beneficia principum an semper revocari possint, & quæ non possint *ibid.*
Beneficia Regum quotuplicia *ibid.*
Beneficia quædam ignotis tribuenda 2.15.9.3.
Beneficia etiam malis debent Christiani 2.15.10.1.
in Beneficiis conferendis gradus observandi. vid. Dilectionis Lex. *ibid.*
Beneficium dejeratum huic aut illi an contra juramentum rectè præstetur 2.13.7. etiam à servis potest proficisci 3.14.6. In beneficii negatione nulla est injuria 2.2.23. Ex beneficio damnum sentire neminem oportet I.N. 2.12.13. nec credendum est quenquam eo se voluisse obligari 2.16 27. Beneficio vicem rependere naturaliter nos obligari, quo sensu dicatur 2.14.6. Beneficiorum ordo naturalis quis 2.7.9. Benefici actus quotuplices 2.12.2.
Benjaminitarum cum cæteris Israëlitis controversia 2.13.5.
Beujaminitis matrimonia quo jure negarint Hebræi 2.2.22. cum rapere permiserunt, an facti sint perjuri? 2.13.5.
Bestiæ dominus an ex facto bestiæ teneatur 2.21.21.
in Bestias pœna propriè non cadit 2.21.11.

Bestiis

Bestiis quo sensu justitia tribuatur 1.1.11. In Bestiis quo sensu justitia tribuatur 1.1.11. In Bestiis quo jure puniatur concubitus cum eis. vide Concubitus.
Bonum publicum privato præhabendum 1.4.4.4.
Bona avita in successione distinguntur à noviter quæsitis 2.7.9.1.& 10.quibus naturaliter relicta censeantur 2.7.9. 10.11.
Bona noviter quæsita naturaliter creduntur proximo relicta 2.7.10.1.2.
Bona legatorum an possint pro debito capi 2.18.9.
Bona subditorum ex facto superiorum obligantur ex jure gentium 3.22.1.3.
Bona jure civili, aut jure gentium quæsita æque alienantur in pace 2.14.8.3. 20.9.
Bona & jura non amittuntur ipso facto, nisi lex aliqua factum velit habere pro re judicata 2.21.4. imaginabilia falsa sunt 2.20.29. *Bona* regni quibus casibus alienari possint vel non possint 3.20.5. subditorum alienari & perdi possunt à Rege jure supereminentis dominii. vide Dominium.
Bona cur obligentur pro delicto imperantis aut civitatis 3.2.2. ut transeant cum oneribus, cum dominio rerum est introductum 3.2.1.
Bona vera extra virtutes sunt aut delectantia aut utilia 2.20.29.
in Bono profectum Deo debemus, ut nec libertatem ejus nobis valeamus eripere 2.13.7.
Bonorum electio quibus regulis ineatur 3.12.2.
Bos arator injustè violatur in bello 3.12.2.
Βελευτικὸς quæ Aristoteli 1.3.6.2.
Brabantorum lex contra liberos ex secundis nuptiis 2.7.8.2.
Brasidæ dictum cavillatorium 2.16.6.
Brenni bellum cum Fano Apollinis 3.12. 7. causa belli 2.22.3.
Butinum 3.6.12.

C.

CÆdes etiam justa ab antiquis Hebræis, Græcis, & Christianis punita 2.24.10. vide Occidere.
Cælibatus laudabilior conjugio 3.4.1. non nisi excellentibus ingeniis convenit 2.2.21.
Cæsar Jul. bello injusto petit Ariovistum 3.3.10. laudatur ob spretas in se injurias 2.24.3. piratas cruci quo jure affixerit, cum tamen privatus esset 2.20.8.
Caini vox post comminationem divinam 1.2.5.
Calani corium 3.15.7.
Cambium quid 2.12.3.4.
Cananæis se dedentibus parcere potuerunt Israëlitæ 2.13.4.1.
Canones quid constituant circa populationes 3.12.4.4.
Canones de servis quomodo intelligendi 3.7.6.5.
Capere bello quomodo sit contra caritatem 3.13.4.1.
Capere homines in bello quatenus liceat 3.14.1.1.
Capienda non sunt bona innocentum, si ex debitoribus principalibus nostrũ consequi possumus 3.13.4.3.
Capiendi Jus esse potest sine acquisitione 3.13.1.
Capita rerum, auctores belli 3.11.5.1. & §.6.1.

Capitalia quædam delicta post Evangelium prædicatum 1.2.7.13.
Capitales cognitiones cur desugerint Christiani 1.2.9.4.
Capitatio exteris imponi nequit, quæ civibus ex caus. Reip. est imposita 2.2.14
Capta acquiri capientibus, non solius belli est effectus 1.3.5. Sic enim I. G. dominus fit rei alienæ, qui, cum suam aut sibi debitam consequi non potest, eam sumit loco illius 2.7.2. idque ipso facto 3.2.7. & cap. 6.1. Sed hoc jus non primarium est, sed secundarium 3.2.6. naturale jus quo sensu quidam dixerint 3.6.2. vocatur alio nomine compensatio 3.19.15.
Capta in bello solenni quo sensu dicantur 3.6.3. quando acquirantur J. C. Gent. Europæ, *ibid.* acquiruntur eo modo, quo res quæ sunt nullius 3.6.2. & 8. vide Rapere. etiam incorporalia 3.6.26. & c. 7. 4. & c. 8.1. an etiam singulis I.G. ut statuunt interpretes Jur. Rom. 3.6.8. singulis quando acquirantur 3.6.12. acquiruntur, cum suo sumtu militant, & quo jure 3.3.24. quid interno jure ipsis acquiratur 3.18.2.
Capta bello civili non acquiruntur, quoad justitiam etiam externam 3.6.27. in bello justo, quatenus delictum excedunt 3. 2.7. & c. 13. 1. vide Pœna: & ad pœnam civis unius aut magistratus suscepto 3.13.2. aut à prædonibus gesto 3. 3. 2. Itaque hæ res redduntur, non donantur 3. 9. 16. nec acquiruntur capta bello non solenni, sed compensantur cum debito. vide Compensatio.
Capta, nec singulis acquiruntur, quæ ut publici ministri ceperunt 3. 16. 14. & 3.6. 21.
Capta non compensari cum primario debito, quo sensu dicantur 31.3.3.
Captæ civitates populi & id genus olim patrimonialia regum fiebant 1.3.12. Annot.
Captus in bello injusto an licite fugiat & 3.7.6.
Capti quando possint interfici 3.11.16.1.
Captio Romanorum adversus Carthaginenses 2.16.15.
Captionum exempla 2.16.5.6.
Captivus bello quando quis censeatur 3.6.3. dedere se alii quàm à quo captus est an possit 3.23.11.3.3.11. Fugitivus à domino finito bello vindicari potest, etiamsi ad suos fugerit. 3.7.6. Cur occidantur potissimum in bellis civilibus? 3.7.5. non occidendi secundum Jus naturale 3.11.3. nisi crimen Morte dignum ante vel post commiserunt 3. 11. 16. Permutari aut pretio dimitti Jure potest, ubi servitus non est in usu 3.14.9. pretium hujusmodi unde definiatur *ibid.* vide Redemptio.
Captivi, quo Jure cum vix utrimque justum bellum esse queat. quatenus tales etiam Justitia interna fiant: ubi id per externam licet 3.14.1. Servi non fiunt apud Christianos & quare 3.7.9.
Captivus & tamen non servus, ubi servitus in usu 3.14.2.
Captivi duces cuius sint 3.7.9. Not. 2. occisi die triumphi apud Roman. 3. 4.12.

4.12. Reges pacem facere non possunt si regnum habuerint ex consensu populi 3.20.3. non tamen Jus imperii penes populum, sed tutela eius. *ibid.*
Captivos ob delictum carcere circa Pascha liberare, unde 1.2.9.
Captivus idem pluribus pretium debere potest 3.21.26.
Captivus an redire debeat, mortuo eo, quem redimere debebat 3.21.30.
Captivi promissum de reditu in carcerem valet 3.23.6.
Captivi res, nisi apprehensæ, non acquiruntur 3.21.28.
Captivi quorum in potestate nunc sint 3.7.9.2.
Captivi occidi belli Jure possunt 3.4.1.
Captivi an quovis tempore occidi possint *ibid.*
De Captivis & rebus cur specialiter conveniri debeat 3.9.4.3.
Captivorum redemtino. permutatio. 3.14.9.1.
Captivorum redemtio quam favorabilis 3.21.23.
Captivorum posteri, servi 3.7.5.2.
Captivorum redemptionem quæ vetant leges, an *justæ* 3.21.24.
Captivorum bona Romano Jure fisco cedunt, si heres nullus sit 3.9.10.4.
Captus alii se dedere non potest 3.23.9.
Captus in bello *justo* an licite fugiat 3.14.7.
Capta actu bellico quorum sint 3.6.14.1.
Capta bello quatenus conscientia pura acquirantur aut retineantur 3.13.1.2.
Capta bello iniusto non fiunt capientium Jure interno 3.16.1.
Capta bello *injusto*, prioribus dominis reddita 3.16.2.
Capta post pacem initam reddenda 3.20.20.
Capti bello servi fiunt etiam citra delictum 3.7.1.2.
Capti censentur, qui intra præsidia ducti sunt *ibid.*
Capti gratis dimissi 3.14.9.2.
Capti quibus acquirantur 3.7.5.4.
Captorum bello liberi & posteri an servi: & quatenus 3.7.2. & §.5.2.
Captis parcendum in bello 3.11.13.1.3. exceptiones, quæ vulgò contra adferuntur 3.11.16.1.5.
Captis quid faciendum, ubi servitus in usu non est 3.14.9.
Captivitatis Jus etiam *injuria* dicitur 3.7.6.4.
Captivitatis Jus non est Jus gentium universale 3.7.8.
Captivitatis Jus quale his temporibus 3.7.9.1.
Capuæ civitatis interitus 2.9.6.
Carceris æstimatio non fit in libero homine, ob id, quod in eum est conjectus 2.17.14. quæ carceris evitandi causa *injustè* fiunt, excusabilia 2.20.29. de in carcerem redeundo promissio an sit *justa* 2.23.7.
Caritas nos obligat sæpè ut clarè loquamur 3.1.10.3.
Caritas multa vetat quæ ex Jure strictè sumto fieri possunt 3.1.4.2.
Caritas vetat sæpè quod Jus permittit *ibid.*
Carnifex quomodo de Justitia sententiæ instruendus 2.26.4.9.
Carnifices munere suo abstinent tanquam periculoso 2.26.4. Not. de Justitia sententiæ instruendi, & qvare *ibid.*

ibid. Sanctiores Tyrannis 2. 25. 9. & iis qui mercedis solius respectu militant *ibid.*
Caro imbecillam corporis conditionem significat 1. 2. 8. 14.
Caroli M. electio 2. 9. 11.
Carthago cives an urbem significet 2. 16. 15.
Castellæ regni successio 2. 7. 22. 1. & ſ. 30. 3.
Castigatio utilis ei qui castigatur 2. 20. 7. 2.
Castigationes pro ætatis aut qualitatis alterius ratione necessariæ nil pugnant cum L. Evangelica 2. 20. 10
Casus improvisi conductorem non liberant 2. 12. 18.
Catonis Censorii dolus 3. 1. 13. 2.
Catonis sententia Cæsari se opponentis culpatur 2. 34. 6.
Caudina sponsio 2. 15. 16. & lib. 3. 20. 58. & cap. 22. 7. Quod causas habet magis honestas, quod magis utiles, potius eo quod non habet 2. 16. 19.
Causæ injustæ, & svasoriæ, & exempla utriusque 2. 1. 1. & cap. 22. 1.
Causæ impellentes quæ peccatum excusant 2. 20. 29. 1.
Causæ abstrahentes à peccato quæ 2. 20. 30.
Causæ dispensandi intrinsecæ & extrinsecæ 2. 20. 25. & 26.
Causæ subnascentes in bello 3. 1. 3. & cap. 13. 3. 1.
Cautio innoxia adversus metus incertos 2. 1. 17.
Cecropis lex de una uxore ducenda 2. 5. 9.
Celare quid sit in contractibus 2. 12. 9.
Cepisse bello rem quando quis dicatur 3. 6. 3.
Ceres cur legifera dicatur 2. 2. 2.
Certamen singulare an permittendum ad bellum vitandum 2. 23. 10.
Certamen singulare. vide Duellum.
Certamina certo numero an licita 3. 20. 43. 1. 5.
Certus non est certiorandus 2. 12. 9. 3.
Chirographi redditio, remissio debiti 2. 4. 4.
Chirographi Thessalorum controversia 3. 8. 4. 2. & cap. 9. 9. 1.
Christus non est tantum interpres legis per Mosem datæ 1. 2. 6. 2.
Christi facta non omnia nos ad imitationem obligant 1. 3. 3. 8.
Christi passio non ex lege sed ex pacto quasi 1. 2. 3.
Christiani non restiterunt malis Imperatoribus: etiam cum prætextus esset probabilis resistendi 1. 4. 5.
Christiani jurarunt per tres creatas cum respectu ad Deum 2 13. 11. 2.
Christiani etiam sine armis militent 2. 26. 5. 2.
Christiani tenentur auxilio esse Christianis periclitantibus ob Religionem 2. 15. 12.
Christiani cogi non debent etiam ad justum bellum 2. 26. 5. humanitatem majorem debent quam alii 3. 12. 4. præstare coguntur omnibus hominibus ea quæ Hebræi circumcisis 2. 11. 20. Veteres sæpe etiam consilia divina pro præceptis amplexi sunt 1. 2. 9. Christus fabulis utitur, ut audientes eum non audiant, quo sensu 3. 1. 10. legem impleviſſe quomodo intelligatur

tur 1.2.7. vim an exercuerint ad propagandam Ecclesiam, ejiciendo vendentes è templo 2.22.14.
Christianis an resistere superioribus permittatur in summa necessitate 1.4.5. & cap.4.7.8. veteres etiam in summa necessitate non restiterunt, cum possent 1.4.7.9. & 14.
Christianorum fœdus inter se: ejus obligatio 2.15.12.
Christianorum veterum sententia de juramento 2.13.21. 1.4.6.
Christianorum mos circa captos 3.7.9.2.
Christianos an deceat ex præda quæstum facere 3.18.4
Cibus quibus caro humana est, justè bello petuntur 2.20.40. In defectu ciborum, cur quod quisque habet, in commune cogatur conferre 2.2.6. Lex de cibis vetitis apud Hebræos exceptionem habet summæ necessitatis 1, 4.7.
Cicatricum æstimatio non fit in homine libero 2.17.14.
Circūcidi Christiani an potuerint 3.1.8.3.
Circumcisio ad quos populos pertinuerit 1. 1.16. 5. olim multis populis cur necessaria 1.1 16.3. ab extraneis sponte susceptа, & quare 1.1.16.6.
Circumstantiæ etiam minimæ in moralibus variant materiam 2.23.1.
Citatio in locis non tutis 3.3.14.
Citatio in repressaliis 3.2.7.3.
Civis eorum capi potest, qui nostrum civem injuria detinent 3.2.3.5.
Civis innocens an justè dedi possit, ut excidium vitetur 2.25.3.1.4.
Civium & servorum differentia 3.8.2.
Cives Romani quo sensu dicantur qui in orbe Romano vivunt 2.9.11.2.
Cives quando jus damni repetendi habeant in Magistratus 2.17.3.
Cives an abscedere à civitate possint 2. 5.24.1.3.
Cives etiam singuli exactam à magistratu diligentiam exigere possunt lege concedente. vide Magistrat.
Cives civitatem indemnem quomodo præstent 2.5.24.2.
Civitas quomodo dividatur, & quo effectu 2.9.10.
Civitas bello victa an desinat civitas esse 3.8.2.
Civitatis res belli jure acquiruntur 3.8. 4.1.2.
Civitas injusta non desinit civitas esse 3.3.2.1.2.
Civitas injusta à piratarum cœtu quid distet 3.3.2.1.
Civitas quid. Prol.p.6.1.1.14. & c.3.7.1.2. 5.23. dividi in plures civitates potest. vide Dividere. Semel divisa facit, ne idem sit populus etiam cum restituatur 3.9.9. Eadem etsi non iidem homines aut ejusdem dignitatis 2. 9.3. & c.21.8. Etsi modò regio, modò populari imperio regatur 2. 9.8. & c.16.16. interire quo casu possit, & magna familia fieri 3.8.2. interit corporis interitu aut speciei 2.9.3. item cum fit alterius ditionis 1.3.7. Non interit ob injustitiam communiter admissam 3. 3. 2. subjectum est summæ potestatis 1.3.7. Vitiosa, quamdiu maneat civitas 3.3.2.
Civitatis corpus quale & quid propter producat 2.9.3. finis. Proleg. p.6 Forma alia consociatio juris & imperii quam spectat Jurisconsl. alia relatio partium inter se earum quæ regunt & reguntur quàm spectat politicus 2.9.3. & c.21.8. jus non amittitur ipso facto, sed decreto aliquo aut judicio 2.2.4.
Spiritus & vita quid 2.9.3.

Civitatis Jus in cives 2.5.24.2
Civitates federatæ imperio distinctæ 1.3.7.2.
Civitates immortales quo sensu 2.9.3.1.2.
Civitates desciscentes recipere, contra amicitiam est 3.20.41.2.
Civitatis Jus in magistratus quale 2.17.3.
Clam ne quid geratur in bello, ad jus nil pertinet 3.3.11.
Classis quid 2.16.3.
Clarigatio 3.3.7.1.
Clausula, ut cætera tamen rata maneant 3.20.35.
Clausula, si populus velit, quid operetur 3.22.12.
Clemens Alexandrinus pro pœnis & militia 1.2.10.1.
Clementia in bello 3.11.7.1.5.
Clementia liberum arbitrium quando habeat puniendi vel non puniendi 2.20.23. locum quotiens habere debet 2.20.22. vim legis non nisi in probabilibus causis imminuere debet 2.20.24. vide Dilectio. apta per se frangendis & conciliandis animis 3.12.8.
Clementis constitutiones quando scriptæ 1.2.9. Not.
Clerici bello arcentur, & quatenus 1.5.4.
Clericis interdicta est militia 1.2.10.4.
Clericis vitæ eximia puritas & major quam ab aliis requisita 1.2.9.
Clero olim exclusi qui post baptismum militassent, aut magistratum gessissent 1.2.10.10.
Cloeliæ factum defenditur 3.11.18.
quomodo 3.20.54.
Coacti non semper excusantur 2.26.3. ad bellum sunt inter infortunatos. vide Infortunati. itaque non juste occiduntur, quantum ad justitiam internam 3.11.3.
Coemptio an licita 2.2.24. vide Monopolium.
Cœtus proborum hominum, & qui latere non quærunt nisi cogantur, suspecti esse non debent 3.20.49.
Cogendus ad religionem Christianam nemo 2.20.49.1.
Cogens & coactum requirit distinctas personas 2.14.2.
Cogere alium, ad id quod ei non licet, non est concessum 3.1.21. nec quisquam ita se cogi patiatur 2.26.3. par parem potest tantum ex I.N. 2.14.6. non potest nisi ad id quod debet jure stricto 2.25.3. superioris num semper sit? 1.4.17.
Cogere pugnat cum statu inferioris 1.3.17.1. & lib. 2. 14.6.2.
Cogitationis pœnam nemo subit, quomodo intelligendum 2.20.18. & lib. 2.20.29. Voces latum & strictum significatum habere possunt 2.16.9.
Cognatica successio linealis: & ejus fundamentum 2.7.22.1.
Collegio destructo an res maneant eorum qui aliis supersunt 2.9.4.
Colloquium postulans ad quid obligetur 3.24.3.
Colloquio durante res suas promovere licet ibid.
Colloquii usus ad vitandum bellum 2.23.7.
Colloquium qui petit, tacite pollicetur collocutoribus innoxium id fore 3.24.3. præmittendum antequam in bellum erumpatur 2.23.7. qui colloquuntur sibi invicem judicandi libertatem debent. I.N. 3.1.11.

Collybium quid 1.12 3.
Coloniæ naturaliter non subsunt civitati matrici 2. 9. 10.
Comam alere naturaliter turpe quo sensu dicatur à Paulo 3. 12. 26.
Comites legatorum an sint inviolabiles 2. 18. 8.
Comitia ordinum non ubique demonstrant Regem esse absolutum 1. 3 10.
Commeandi jus qualem interpretationem recipiat 3. 21. 14.
Commeandi securitas etiam extra territorium dantis porrigitur 3. 21. 22.
Commeandi Jus 3. 21. 14.
Commeatus an ad bona extendatur 3. 21. 18.
Commeatus morte dantis an extinguatur 3. 21. 20.
in Commeatu comites qui 3. 21. 19.
Commodatarius ad quid teneatur 2. 12. 13. 1.
Comminatio nemini Jus dat 2. 13. 3. 4.
Commissiones. vide Dimicationes.
Commercia impedire nemini jus est, 2. 2. 13. solent in fœderibus stabiliri, & quare 2. 15. 5. an prohiberi juste possint ab iis qui bellum inter se gerunt, ita ut neutrius partis subditis uti iis liceat, aut etiam aliorum subditis in hanc vel illam partem 3. 15. p. Not 3.
Commercia belli 3. 21. 1.
Commerciorum libertas 2. 2. 13. 5.
Commodatio quid 2. 12. 2. gratuita natura sua 2. 12. 20. an injustum, si pro eo merces exigatur 2. 12. 11. & 2. 12. 20.
Commodatarius rem commodatam resarcire tenetur si petierit, & quare 2. 12. 13.
Commodator quando intra prædictum tempus rem repetere possit 2. 16. 17. 1.
Commodo Imperatore vix quisquam sceleratior 1. 4. 5.
Commodum ut sequatur eum quem incommodum, quomodo accipiendum 2. 6. 16.
Communio an durare possit 2. 2. 2. 1.
Communio quibus ex causis cessaverit 2. 2. 2. 2.
Commuuio quomodo introducta, quæque jura dederit 1. 2. 1. & lib. 2. 2. 2. duplex est, vel ex simplicitate, vel ex charitate 2. 2. 2.
Communia distinguuntur à publicis populi 2. 3. 9. In divisione civitatis qualia maneant 2. 9. 10. judicantur non tantum attributricè justitia 1. 1. 8. præferenda privatis etiam ex lege dilectionis, & ejus ordine 1. 2. 8.
Communibus durante communione bonorum non minus huic quam alteri licebat uti, servata quadam æqualitate 2. 10. 1.
Comparatio finium bonorum malorumque quas normas habeat 2. 24. 5.
Compensari non potest id quod bello causam dedit, aut jure gentium factum est 3. 19. 19. 1.
Compensatio debetur subditis, quorum bona pace alienata sunt 3. 20. 7. 2.
Compensatio quid 2. 7. 2. & 3. 19. 18. inter personas easdem fieri debet 3. 19. 19. promissi jurati cum eo, quod ante juris erat controversi an valeat, si promissio facta est, post motam controversiam 2. 13. 20.
Compensatione non est lædendum jus tertii 3. 19. 19. 3.
Compensatur cum promisso res injusta detenta 3. 19. 15.

Compensatur cum promisso debitum ibid.
Compensatur cum promisso damnum datum, & pœna 3.19.19.2.
Compromissarius arbiter. vide Arbiter.
qui concedit aliquid, concedit etiam ea, quæ necessario sequuntur 3.21.17.
Compromissi usus ad bellum vitandum 2.23.8.
Concessio immunitatis à vectigalibus & tributis quomodo intelligenda 2.16. 27.1.
Concessum an morte concessoris intereat 3.21.20.
in Conciliis Christianis unde alii aliis præcesserint 2.5.21.
Concubinatus quidam species matrimonii naturalis 2.5.15.1.
Concubinatus an omnis vitiosus lege N. aut G. aut Div. 2.1.15. non est prohibitus nisi L. Evangelica 1.2.6.
Concubitus cum bestiis quomodo etiam in ipsis bestiis puniuntur 2.25.11. Incesti morte puniendi ex lege veteri Noæ data 1.2.5. Innuptos L. N. repugnare non satis constat 2.20.42. Serviles nec lege nec certa custodia erant constricti 3.7.5. Conditiones 2.1.2.
Concupiscere in Decalogo quid 2.20. 39. 3.
Condicere 3.3.7.1.
Conditio non impleta liberat fidem 3.19.14.1.
Conditio casualis 3.20.29. impleri diserte debet 2.15.17. oblatio conditionis quomodo à promissione differat 2.16.32. proponi debet à potentiore 2.20.26.
Conditiones contra eum, qui elocutus est, potius interpretandæ 3.20.26.
Conditio, si res maneant eodem loco, quando tacitè insit 2.16.25.2.
Conditionem deferentis an accipientis verba plus valeant 2.16.12.
Confiscatio bonorum patrimonialium liberis incommoda quidem, sed propriè pœna non est 2.21.9.
Confiscatione singuli sua bona amittunt 2.21.7.
Conjecturæ ad interpretationes 2.16.20.1
Conjecturæ extendentes ibid.2.
Conjecturæ restringentes 2.16.22.
Conjecturæ extendentes non temerè admittendæ, cum obligant 2.16.28. favorabiles, quæ pro certitudine imperii adversus controvertentem faciunt 2.4.8. Restringentes, quando procedant 2.16.22.
Conjecturæ unde sumantur, & ex quibus locis 2.16.5. sumtæ ex ratione movente, ubi & quando locum habeant 2.16.8. conjecturis opus quando sit 2.16.4.
Conjunctorum locus ad interpretationem 2.16.7.
Conjugium, vide Matrimonium.
Consensum requisitum qui adhibent, tenentur de damno 2.17.6.& 2,21.1.
Consensum in id intelligitur, sine quo id, quod officii est, geri commodè non potest 3.22.4.
Consensus unde appareat 3.22.3. gignit jus in rem 2.5.1. & personam 2.5.8. qualitercunque etiam indicatus & acceptatus vim habet transferendi juris 3.24.1. interponi potest etiam per ministrum 2.11.18. populi unde intelligatur 2.6.9. tacitus. vide Tacitus consensus.

Consensus solus inducit obligationem 2.6.1.2. & 3.2.2.2.
Consensus populi in rebus modicis sequi facilius præsumitur 2.6.11.
Conservatio sui 1.2.1.
Consilia & præcepta interdum indistincte efferuntur 1.2.9.4.
Consilia sapientum quantum valeant 2.23.3.4.
Consiliarii Regum quomodo obligentur ex bello injusto 3.10.4.
Consilium divinum sæpe pro præcepto amplexi sunt Christiani Vett. vide Christianus. qui dat, tenetur damni dati, & quomodo 2.17.7.& 2.21.1.
Consita an solo cedant 2.8.22.
Constans & pertinax studium in partes suas supplicium & mortem non meretur 3.4.13.& 3.11.16.
Constantiæ debitum quale 2.11.3.
Constantinopolim an cum translatione sedis imperatoriæ, simul imperium sit translatum 2 9.11.
Constantinopolitani nullum jus ad eligendum Imperatorem habuerunt, quod non dependeret à populo Romano 2.9.11.2.
Constituens non semper superior constituto 1.3.8.13.
Consuetudo quomodo introducatur 2.4.5.2.
Consuetudo pro consensu populi in jure concedendarum jurisdictionum 2.6.10.
Consuetudo horum temporum de mobilibus bello captis 3.9.15.
Consuetudo hodierna de recipiendis deditis 3.11.14.2.
Consuetudo ad æquitatem naturalem, omnis trahenda est, quantum fieri potest 2.26.6. Interpres legum optima. 1.4.5. Introduci potest à subditis contra Imperantem, eo non repugnante. 2.4.5. juris effectum ut habeat quantum temporis requiratur 2.4.5. natura altera esse, quo sensu dicatur 2.12.26.
Consultatio est de finibus interjectis 2.24.5. In consultatione comparatio finium fieri debet. ib. vide Comparatio.
Consumens nummos furtivos ad restitutionem tenetur 2.10.2.2.
Consortia impiorum vitare, sapiens monitum 3.15.9.10.
ad Contrahendum nemo metu impellendus 2.12.10.
Contractus quid 2.12.7.
Contractuum divisio 2.12.2.3.
Contractus innominati qui, & unde dicti 2.12.3.3.
Contractu populi facto cum liber esset, Rex postea factus tenetur 2.14.12.2.
Contractus vergens ad perniciem publicam an obliget 2.14.12.4.
Contractus Regum secum ferentes alienationem pecuniæ populi, regni, partis regni, patrimonii regalis, an valeant 2.14.12.5.
Contractus Regis, an actionem pariant 2.14.6.2. & §§.4.5.9.
Contractus Regis subditis jus cogendi non dant 2.14.6.2. & 2.2.
Contractus Regum an leges dicendæ 2.14.9.1.
Contractus & leges misceri possunt. *ibid.*
Contractus perfectus sine scriptura 2.16.30.
Contractus Regum & populorum an interpretandi ex Jure Romano 2.16.31.

Contractus quænam vocetur omnes 2. 12. 7. æqualitatem omnes natura requirunt 2. 12. 18. diremptoriis. ibid. & 1. 12. 3. feudales sunt actus mixti 1. 12. 5. Inæquales obligant ex I. G. voluntario 2. 19. 6. sed ita, ut qui plus stipulatus est, teneatur ex officio probi hominis 1. 10. 5. Innominati non minus naturales quam cæteri. 2. 12. 3. Nominati cur à I. C. distinguantur à diremptoriis. ibid. & 2. 16. 30. cum rege initi an sint personales. Cætera vide in text. & in Pacta Regum.

Contractus Regum de regno quales sint, si regnum in patrimonio non habeant 2. 14. 2.

qui Contractui dolo, aut vi, aut metu injusto causam dedit, tenetur alterum in integrum restituere 2. 17. 7.

Contractui extrinseca non sunt indicanda 2. 12. 9. 2.

in Contractibus vitium rei indicandum, & quare 2. 12. 9. 12.

de Contractibus leges Romanorum & Hebræorum 2. 12. 13. 2.

Contractibus invasorum sive tyrannorum populi non tenentur 2. 14. 14.

Contractuum natura repudiat ambiguas locutiones 3. 1. 10. 3.

Contraria uno tempore nemo potuit voluisse 2. 16. 4. ad contraria non datur facultas moralis 2. 23. 13.

Controversiæ quæ non teneantur I. C. 1. 1. de bellis ex L. Civ. non definiuntur 2. 7. 1. Regum populorumque nunc Martem ferè habent arbitrum. Prol. p. 1. fœderatorum quatuor sunt genera 1. 3. 21.

Contubernium matrimonio oppositum 2. 5. 15.

Contumeliam ferre magni animi est 2. 1. 10. ob eam actio non instituenda L. Evangelica 2. 20. 10.

Contumelia rumpitur pax amicitiæ causa inita 3. 20. 40. Ex ea nihil mali ad nos pervenit 1. 1. 8.

Contumelia quo sensu ab injuria distinguatur 1. 2. 8. 7.

Conventio de redemptione an rescindi possit ob læsionem 3. 21. 27.

Conventionum divisio in publicas, & privatas 2. 15. 1. & 3. 20. 1.

Conventionum publicarum divisio 2. 15. 2.

Conventiones. vide Contractus, & Fœdera

Conventus quosdam Christianorum utile esset haberi, ubi per eos, quorum id non interest, controversiæ definiantur 2. 23. 8.

Convictus cum impiis & contumacibus quatenus sit illicitus qualis prohibeatur 2. 15. 9. 10. & §. 10. 3.

Convitia immania jus dant etiam captivum interficiendi aut deditum 3. 11. 16.

Cornelius mansit Centurio post baptismum 1. 2. 7. 9.

Cornelia lex pro hæretibus eorum, qui postliminio redierunt 3. 9. 10. 4.

Corpus ad servitutem obligari potest 2. 15. 16. 4.

Corpus naturale idem quamdiu dicatur 2. 9. 3. 1.

Corpus ex terra ortum terræ debetur 2. 19. 2. 2.

Corpus humanum bestiis dari miserandum 2. 19. 2. 4.

Corpus naturaliter homini cuivis suum est 2. 17. 2. Obligare pro debito num possit.

possit. vide Debitum proprium.
Corporis quæ sunt ea per primariam ejus personam possunt expediri 2.9.11.
Corpora hominum debent dissolvi extra conspectum 2.19.2.5.
Corcyrensis controversia inter Atheniensis & Corinthios 2.16.13.3.
Corraria quid 3.6.12.2.
Corrumpere rem alienam quibus casibus liceat 3.12.1. hostium an liceat, & quatenus 3.5.1.
Creatum mundum esse à Deo, etiam credatur civiliter prodest 2.20.45.
Credens pecuniam patri ad alendum filium, actionem habet in filium 2.10.2.3.
Creditor tenetur de perceptis fructibus supra usuram 2.10.4.
Creditor, qui rem alienam pignori sibi ab eo datam, cujus ea res non erat, vendit, Domino non tenetur, nisi in quantum creditum excedit 2.10.2. Mutuum à debitore tanquam non debitore sumens, tenetur ad illius restitutionem. ibid. Opulentus qui debitorem inopem omnibus bonis exuit, non quidem injustus est, sed peccat contra charitatem Christianã 3.14.4.
de Credito Jus non dabatur apud quosdam populos 2.18.10.
Crepundia feris alligata, ad quid proficiant 2.8.3.
Crimina cujus generis sint quæ obstringunt posteritatem 2.21.14. in iis, qui quocunque modo participant, tenentur de damno 2.17.6. adde Peccata & Scelera.
Culpa sine dolo sufficit ad restitutionis obligationem 3.10.5.2.
Culpa media inter injuriam & infortunium 3.11.4.1.
Culpam leviorem bonitas Christiani condonabit 2.20.35. ex culpa quomodo quis obligetur 2.17.1. non obligatur cujus sententia à meliore parte victa est 2.21.7.
Cultus idolorum falsorumque deorum Deus verus etiam in filiis peccantium punire solet 2.21.14.
Curatores regni summum imperium habere possunt 1.3.11.2.
Curæ Clericis interdictæ 1.2.10.10.
Cyri & Arsicæ controversiæ 2.7.28.
Cyrus 2.4.14. quo sensu juste ad certamen singulare provocavit Regem Assyriorum 3.20.43.

D.

DAmnatos inter se committere, ut de vita pugnent injustum 2.1.15.
Damnum quid, & unde dictum 2.17.2.1.
Damnum contra honorem & famam datum 2.17.22.
Damnum faciendo quomodo detur 2.17.6.7.
Damnum non faciendo quomodo detur 2.17.8.9.
Damnum quando obliget 2.21.1. obligat interdum eum, qui delicto non tenetur. ibid. qui id etiam non per se dedit 2.17.6. nisi is, qui sub authoritate aliquid facit, id alias sine authoritate fuit facturus 2.17.10. quod si imperio eum impulit, tenebitur in solidum 2.17.11.
Damni directe dati, & in consequentiam, distinctio 2.21.10.1.
Damni causa qui dicantur 2.17.10.

Damni dati consequentia quæ censeantur 2.17.11.
Damna in dubio pace remissa censentur 3.20.15.
Damnum datum ob causam turpem retineri potest 2.10.12. datum ob rem honestam, sed alioqui debitam, an retineri possit, ibid. datum ei, qui nec Judæus est, nec Judæis fœderatus, dicunt non obligare Judæi 2.15.5. datum induciarum tempore subditis, priusquam publicarentur, obligat contrahentes ad resarciendum 3.21 5. datum etiam dividitur in quibusdam casibus 2.17.21. datum in bello venit in æstimationem; ubi de acquisitionis justitia interna quæritur 3.13.2. obligat interdum privatos ad restitutionem, etiam ubi justum est bellum 3.18.6. datum culpa obligat ad restitutionem I.N. Prol, pag.2. & 2, 17.1. datum paucis ob debitum universitatis obligat cæteros ad restituendum. vide Pœna. datum subditis à militibus ob stipendia non soluta regem obligat 2.17.11.
Date omni petenti, num sit præceptum universale 1.3.3.
David Adoniam cum regno privarit quod ei nativitatis jure debebatur, 2. 3.25. bellum gerit contra Ammonitas 1.2.2.
David quomodo & quatenus Sauli restitit 1.4.7.4.6.
David res acquirit jure belli 3.6.7.1.
David à juramento illicito implendo abstinet 2.13.6.
Davidis delictum, quo jure Deus in populo puniverit 2.21.17.
Debendi vox diversas habet significationes 2.7.3.& 4.11.
Deberi pœna quo sensu dicatur 2.20.2.
servo num possit à Domino 3.14.6.
Debitum non ex justitia causam justam bello non dat 2.22.16.
Debita an remissa pace præsumantur 3.20.36.
Debita omnia nascuntur ex charitate. vide Dilectio. vel ex honestate, id est, cum res nonnisi in honeste potest omitti 2.7.4. & 3.3.6. vel ex justitia. ibid.
Debito universitatis an singuli obligentur, & quatenus 2.5.17.
Debitorem carceri eximens creditori tenetur 3.1.5.3.
Debitum alienum naturaliter neminem obligat. v. heres &c. 3.2.1. Charitatis & quæ ei sunt similia à superiore possunt exigi proprio quodam jure 2.25.3. adde dilectio.
Debitum civitatis subditos I.N. non obligat 3.2.5. si universitas habeat bona 3.2.1. obligat à I.G. 3.2 2. & 3.2.5. etiam singulos 2. 2. 3. quantum ad bona & jura rarò ad vitam 3.2.6 ita; ut ista capientium fiant, etiam justitia interna, 3.13.1. peccante tamen contra charitatem, qui id agit cum à primario debitore debitum facilè possit consequi. 3.13.4. tenentur porrò singulis iterum, qui culpa sua ejusmodi debito causam dedere 3.2.7. non desinunt hæc debita, cum alia reip. forma introducitur 2.9 8 constantiæ. vide Constantiæ debitum.
Debitū defuncti cur ad hæredem transeat, non pœna 2. 21.19. non transit, si quod

quòd ex officio pietatis gratiæ aut fidei debuit 2,12.17.
Debita personalia obligant bona ejus 2.14.10. regis, qualia ad successorem non pertineant 3.14.12.
Debitum Justitiæ oritur vel ex lege 2.1.2.& 2.17.1. vel ex maleficio ibid. quod vocatur debitum pœnæ 3.13.1. vel ex pactione 2.17.1. Omnia hæc debita jus dant naturaliter in eum, qui debet 2.20.2. quod & bello licet persequi, ubi id aliter consequi non possumus 2.1.2. sed ut necesse sit bellum prius indici 3.3.6. & obligant naturaliter etiam cum à Judice secus sit pronunciatum. 3.2.5. aut debitor in pœnam creditoris sit liberatus 2.14.6. debita sua legatus ut solvat, per ejus loci judicem, in quo est, adigi non potest. ut ideò alia ratione cum eo sit agendum, & quali 2.18.9. remissa censentur cum redditur Chirographum 2.4.4. Universitatis, vel Civitatis pro debito corpus an possit obligari 3.2.3.
Decalogi prima quatuor præcepta continent omnia veræ religionis membra 2.20.45.
Decemvirorum Romæ juramentum de re illicita 2.13.6.
Decent non ea omnia quæ licent 3.4.2.
Decima de præda consecrata 3.6.11.
Decreta sua Deus non mutat 2.13.3. vide Deus.
Dedere & donare non sunt ejusdem modi, contra quam putavit Cicero 2.21.4. Innocentem quid sit, & quo Jure sit concessa. ibid. An & is cogatur ad quem post facinus commissum fuit. ibid. Ob famen aliasve similes necessitates excusabile 2.6.5. jure nat. urbes subdito non licet sine publico consilio 3.1.21.
Deditus nec receptus an civis maneat 2.21.4.7.
Dediti sine conditione an occidi possint 3.4.12.
Deditio conditionata, & ejus effectus 2.15.7.2.
Deditio dat sponte, quod vis ereptura esset 3.8.4. quamdiu admittebatur à Romanis 3.11.13. repudiare potest jure belli quo sensu 3.4.11. non repudianda 3.11.14. sequitur cognitionem causæ, quæ semper & necessario debet antecedere 2.21.4.1. Nat. ad quid obliget eum, cui fit ex justitia interna 3.20.51. Spontanea tollit jus postliminii 3.9.8. Induciarum tempore non valet 3.21.8.
Dediti quando possunt interfici 3.11.16.1.
Dediti recipiendi 3.11.14
Deditis pure quid faciendum sit, statuendum à rege, aut à populo 3.21.11.
Deditorum oppida incendi possunt jure belli 3.5.1.
Deditio pura 3.20.49.1. & 25.31.
Deditio antequam murum aries percusserit 3.11.14.2
Defectio subditorum efficit, ut in magistratu potentia puniendi eos non possit præsumi 3.20.30. vide Rebelles. Ad hostem invalida tempore induciarum 3.21.8. Spontanea ob tempora difficilia quomodo excusetur 3.11.4. adde Dedere.
Defendere innocentem an teneamur, & quando 2.25.3.1. & cap.4.8.2.
Defendens se non opus habet denuntiatione Jure naturæ 3.3.6.
Defensio an ius det in tertium qui non invadit 2.1.4.

Defensio rerum an Jus det occidendi 2. 1. 11.

Defensio licita in aggressoris adjutores 3.1.3. & 1.3.1.5.3.

Defensio ut necessaria habeatur necesse est, ut aliter vitæ periculum nequeat evitari 2.1.3. & 2. 1. 5. & certò constet de potentia & animo alterius 2. 22. 5. & tunc licita etiam cum periculo innocentis 2.1.4. & 3.1.2.

Defensio pro ultione sæpè ponitur à Christianis 1.2. 8. aliorum qui bellum sunt promeriti injusta 2. 1. 18. non est necessaria, cum non nisi morte invasoris possit fieri 2. 25. 7. subditorum etiam in bello injusto aliquo casu justa esse potest 2.26.5. adde Pœna. Sui in bello favorabilior, quam illatio belli 2. 16. 10. Indictione an indigeat. vide Bellum defensivum. à quibusdam Christianis habita pro illicita 1.3.3. licita, ut sit & justa, J.N. necessariam esse oportet 2.22.5. id quod esse desinit, simul atque judex potest adiri 2.1.16. In vera defensione homo non occiditur 2.1.4.

Defensio sui aliquo casu licita etiam, cum vitæ periculum aliter evitari non potest 2.1.12. cum interfectione an licita sit jure divino 2. 1. 10. contra armatum aggressorem licita 1.3.2. & furiosum aut insanum 2. 1. 3. non verò contra magistratum in causa religionis 1. 4. 7.

Defensionis actus pacem non rumpit 3.20.36. & 38.

Defensio in bellis publicis quæ, & qualis. 2.1.16. in his, qui bello causam dederunt, non licita 2. 1. 18.

Deflorator virginis ad quid teneatur 2.17.15.

Defunctis gratia redditur in liberis 2.7. 9. 2.

Dejectus dicitur qui vetitus est accedere 2.16.12.1.

Dejicere, quid interdum significet 2.16. 12. & 2.16.20.

Delatio, oblatio conditionis ante acceptationem non obligat 2.16.32.

Deliberati & indeliberati actus distinctio 3.11. 4. 2.3.

super Deliberationibus politicis regulæ 2.24.5.

Deliberationum fines & media inter se comparanda, & quomodo *ibid.*

Delicta quomodo contractibus comparentur 2.20. 2.2.3.

Delicta gignunt jus in rem 2. 5. 1. & jus dant ad pœnam 2.20.2. omnia an necessariò & ex I.N. punienda 2. 20. 4. & 2. 20. 21. puniuntur non ea tantum quæ directè alios lædunt, sed & quæ per consequentiam 2.20.44. Aliena I. N. non obligant ad pœnam 2. 21. 12. possunt tamen liberis delinquentium honores & id genus alia juste denegari 2. 21. 11. & 2. 21.16. Per ignorantiam commissa facilè remittenda, quamvis culpa non omnino careant 2.20. 26. & 2. 20. 43. Ignorata eo tempore, cum pax iniretur, an post contra pactum excusabiliter puniri queant 3. 20. 17. Inchoata contra pietatem an puniri debeant 2.20.39. Contra vitam hominis an extra judicium severè debeant puniri. *ibid.* per infirmitatem difficulter superabilem commissa non difficulter remittenda 2, 20, 26. quæ lædunt

lædunt personam Principis facilè condonanda 2. 24. 3. contra societatem humanam à cujusque civitatis rectore puniri juste queunt 2. 21. 3. Delicta majorum posteros luere creditum, nonnisi de gravissimis criminibus 2. 13. 1. à multis commissa, etsi digna quæ morte puniantur, morte tamen non puniri æquum est 3. 11. 17. Regis, populum verè subditum non obligant ad pœnam 2. 21. 17. populum luisse, quando legitur, an ex eo concludi possit datam in regem potestatem. *ibid.* Subditorum obligant civitatem aut regem, si sciverunt nec puniverunt, cum & possent & deberent 2. 21. 2. unde hæc culpa præsumatur 3. 20. 30.

Delinquentes naturaliter se faciunt subjectos omnibus hominibus 2. 20. 3. & in eo statu sunt, ut puniri possint 2. 20. 22. etiam à quovis, qui eis non est subditus 1. 3. 21. absolvendi sunt in dubio 2. 23. 5. resistendi jus non habent publicis ministris capere eos volentibus, metu, ne plus æquo puniantur 2. 1. 18.

Delinquentes privatim in aliam civitatem rectoremve ejus, is, apud quem agit, dedere tenetur, aut punire 2. 21. 5. nemo gratis delinquit, sive malus est 2. 20. 29. Consuetudo delinquendi quomodo spectetur in judicio 2. 20. 35. reliqua vide in voce Peccata.

Delphi orbis umbilicus 2. 22. 13.

pro Deplorato nemo temere habendus 2. 20. 17.

Denunciatio honesta etiam ubi non necessaria 3. 3. 6. 3.

Denuntiatio in quibus bellis necessaria 3. 3. 6. 2.

Denunciatio pura & conditionata 3. 3. 7. 1.

Denunciatio ad proximum præsidium 3. 3. 7. 2.

Denunciatio cur requiratur 3. 3. 11.

Denunciatione an opus, ubi legati violati sunt 3. 3. 14.

Depositarius ad quid teneatur 2. 12. 13. 1.

Depositarius rem si perierit non restituit, & quare 2. 12. 13.

Depositum prædoni reddendum, si dominus non appareat 2. 13. 15. 2.

Depositum est species mandati 2. 12. 2. depositario interdum justè non redditur, si is non sit Dominus 2. 16. 26. interdum etiam cum sit Dominus. *ib.* Res furto aut vi alicui ablata & tertio deposita, cui restituenda si Dominus adpareat 2. 10. 1. si non. vide text.

Depositò mercedem stipulari an injustum 2. 12. 11.

Deposita bona post publicationem fisco non priori domino reddenda, & quare 2. 10. 1. 4.

Depositam apud se rem suam nemo reddere tenetur *ibid.*

Derelictione regna amittuntur 2. 4. 11.

Derelictum quid censetur, spe recuperandi amissa 2. 4. 5. 1.

Derelictum redit in statum suum naturalem 2. 3. 19. ad derelicti præsumtionem sufficit tempus excedens hominis memoriam 2. 4. 7. ad derelicti regni vel imperii præsumtionem non requiritur L. Civ. definitum tempus 3. 4. 12.

pro Derelicto habere non censetur is qui rem tractat negligentius 1. 4. 9. ne pro derelicto res habeatur quid agendum cum.

cum ob vim majorem deseritur. vide Arbiter. an pro derelictis censenda, quæ induciarum tempore sunt incustodita 3. 21. 8.
Desertores Jus legationis non habent 2. 18. 2. 2.
Desperatio hosti eripitur, rebus servatis 3. 12. 8. 1.
Despoliatio quid 3. 6. 24. 7.
Deum negare, & negare eum rerum humanarum curam agere, moraliter idem valent. 2. 20. 46.
Deus promittendo obligatur 2. 11. 4. 1.
Deus in juramento testis & ultor 2. 13. 10.
Deus probavit jus prædæ 2. 6. 1. 2.
Deus nocentibus parcit, innocentum causa 3. 1. 4. 3.
Deus quo jure efficiat, ut peccata posteris noceant 2. 21. 14. 1. 3.
Deus quo sensu dicatur mutare consilium, & pœnitentia duci 2. 13. 3. 4. quando dicatur improprie nos fallere, *ibid.*
Deus populo cladem immittit, ob Regum facta 2. 21. 17.
Deus αὐτοφυὴς quo sensu 2. 20. 4. 2.
Deus propter se omnia fecisse quo sensu dicatur *ibid.*
Deus an non possit agere: nisi ob finem 2. 20. 4. 2.
Deus cognosci ex natura quomodo possit 2. 20. 45. coli nimium non potest, Proleg. p. 9. dominium plenissimum habet, ut in res nostras, ita & in vitam 2. 20. 40. & 2. 21. 14. majusque illud est, quam hominum in bestias 3. 4. 9. Igitur, quæ ex eo jure agit, nobis in exemplum non trahenda 3. 1. 4. Efficere quædam non posse, quo sensu dictus 1. 1. 10.
de Deo notiones quædam minus evidentes 2. 20. 47. perperam sentientibus, an juste bellum inferatur ex hac sola causa 2. 22. 9. quæ sunt contra mandatum divinum in iis non est Magistratui parendum 2. 20. 3.
Dei jus in homines 3. 1. 4. 3.
Dei lenitas in novo fidere 2. 20. 11. 1.
Dei factum circa liberos peccantium cur hominibus non imitandum 2. 21. 14. 1. 3.
Deo mendacium non convenit 3. 1. 15. 1.
Deo magis quam hominibus obediendum agnoscunt & Philosophi 1. 4. 1. 3. & 2. 26. 3. 1.
Dextræ datio in quibusdam locis vicem tenet jurisjurandi & quare 2. 13. 22.
Diagoras Mælius quare sit punitus 2. 20. 46.
Dicere mihi non necesse est id omne quod alteri est utile audire 2. 12. 9.
Dictatoria potestas imperiumque an mutaverit Remp. quotiens est introductum. 1. 3. 8.
Dictatoris potestas aliquando summa 1. 3. 11. 1.
ad eum Diem, exclusivè, an inclusivè intelligendum 3. 21. 4.
Dierum vox in federibus quomodo intelligenda 2. 16. 5.
Dignitas regis læditur in legato 2. 18. 5.
Diis ascripta quæ Juris sunt gentium 2. 19. 12.
Δικαιώματα 1. 1. 9. 2.
Δικαστικὴ quæ Aristoteli 1. 3. 6. 2.
Dilectionis lex distinguitur à lege Evangelica 2. 1. 10. ad Jus N. pertinet 2. 1. 9. propriè tamen jus non dat ei cui hinc aliquid debetur 2. 12. 17. & 2. 17. 9. itaque

itaque nec debitum hujusmodi armis exigere licet 2. 22. 16. potest tamen à subditis Magistratus deposcere proprio quodam jure. vide Debitum. An obliget omnes homines æqualiter 1. 2. 8. non obligat in gratiam nocentis 2. 1. 16. præcipit multa, quæ non tantum laudabilia sunt, sed etiam omitti sine culpa nequeunt 2. 1. 9. & 2. 25. 3. Vetat multa quæ ex jure stricto licita. 2. 1. 10. & 3. 13. 4. ut capere res subditorum pro debito Magistratus 3. 13. 4. res coëmere quæ pluris vendantur etiam pretio haud iniquo pro tempore 2. 12. 16. non indicare merces plures in via esse, quo tuas carius vendas 2. 12. 9. persequi rem suam cum cæde alterius 3. 2. 6.

Diligendorum gradus 1. 2. 8 10.

Diligere proximum juxta se, quomodo intelligendum 1. 3. 3. lex Christi de diligendis singulis, quam habeat exceptionem 1. 2. 8. & 2. 15. 10.

Dimicatio singularis quibus casibus licita 3. 1. 15.

Dimicationes sine fructu illicitæ 3. 11. 19.

Dimidium navium de integris intelligendum 2. 16. 5.

Direptio prædæ qualis 3. 6. 18.

Direptionis concedendæ aut negandæ rationes 3. 6. 18. 2.

Direptiones quæ vitandæ Christianis 3. 12. 8. 4.

Disciplina militaris Romana 3. 18. 1. 2.

Disciplina militaris an ea severitate custodire possit, ut in itinere, in castris, & similibus, miles ne minimum quidem auferat 3. 17. 2. servatur provisione rerum necessariarum & bene solutis stipendiis. ibid. disciplinæ militaris leges 3. 17. 2.

Dispensandi in lege pœnali causæ quæ 2. 20. 25. 26.

Dispensatio distinguitur ab æquitate 2. 20. 27.

Dissimulatio an licita 3. 1. 7.

Divisio rerum ad bellum vitandum 2. 1. 2. 5. & 2. 8. 1.

Divisio rerum prima causa efficiens proprietatis 2. 2. 2. regni aut populi quibus modis fiat 2. 9. 18. an per eam jus populi aut Imperii amittatur. ibid. reliqua vide Imperium.

Divitiæ supervacuæ nullum bonum in se continent 2. 20. 5.

Divortia olim licita, Christianis prohibita 2. 5. 9. 2.

Divortio amissam mulierem, qua conditione alius possit ducere 2. 5. 9.

Do ut des 2. 12. 3. 1.

Dogmata nova non sunt metuenda, si nil habeant quod honestati & obedientiæ erga Magistratum adversatur 2. 20. 49.

Dolo in bello licet uti, qui perfidia caret 3. 5. 4. non uti generosum est, non etiam necessarium 3. 1. 20. Christiani imprimis uti non debent, quantum fieri potest ibid.

Dolore alieno satiari contra jus est naturale 2. 20. 5.

Dolor non dat Jus occidendi 3. 11. 16. 5.

Dolus quotupliciter dividatur 3. 1. 7. malus interdum dicitur quod æquitati est contrarium ibid.

Dolus bonus quis 3. 1. 6. 3.

Dolus an ex genere semper malorum 3. 1. 6. 4.

Dolus in bello an licitus, & quis 3.1.6.1.2.
Doli mali vox 2.10.2.2.
Dolo contrahens ad quam restitutionem teneatur 2.17.17.
Dolo res hostium capere licet 3.6.12.2.
Dolis abstinere generosum 3.1.20.1.
Domanii fructus distinguendi à domanio 2.6.12.
Domanium. vide Patrimonium populi.
Dominatio paucorum ad regnum accedit 3.15.8.
Dominium externum 3.6.2.1.
Dominium naturaliter & per alium acquiritur 3.6.9.1.
Dominium furiosi unde 2.3.6.
Dominium infantis unde *ibid.*
Dominium conditionatum 2.3.16.1.
Dominium quid & quotuplex 1.1.5. non amittitur ob alimentum præstitum ab eo qui non est Dominus. *vide* Alimentum. nec Jure Naturali ob delictum per se 2.8.20. nec ob possessionem amissam licet ex possessione incipiat 2.8.3. Dominium antevertere potest lex Civilis, quod jure Naturali licitum est. 2.2.5. ut auferatur alicui sine probabili causa injuria est 2.7.1. & 2.14.8. non aufertur per adjectam conditionem 2.3.19. ex quibus causis alicui auferri possit 3.20.9. Jure Naturali iis tantum datur, qui utuntur ratione 2.3.6. furiosis aut infantibus datur. *ibid.* & 2.5.2. quando desinat 2.9.1. per tot distinguitur ab imperio 2.3.4. exceptionem habet necessitatis summæ 2.2.6. adde Necessitas. & utilitatis innoxiæ. *vide* Utilitas fines & effectus suos semper habet, sive ex Civ. Jure sive Gentium seu Naturali oriatur 2.10.1. & 3.20.9. Idem est cum proprietate 2.2.1. quare introductum 2.10.2. si introductum non esset, an quis alteri iniuriam inferre potuisset in bonis 1.2.1. non minuitur per adjectam conditionem 2.3.19. natum unde primum sit, & quomodo processerit 2.2.2. non nascitur ex solo actu animi. *ibid.* nec ex aptitudine ad rem 2.17.2. nec ex intellectus perfectione 2.2.10. nec ex virtute sola mentis aut religiosa. *ibid.* produci potest ex solâ leg. Civili 2.8.5. & 2.8.21. & 2.8.1. sequitur jus possidendi ex jure Gentium 3.20.48. transferri etiam potest in aliquem, nec dum occupata possessione 2.7.5. & 2.7.25. ut totum vel ex parte tantùm transferatur juris Naturalis est 2.6.1. an transferatur in eum qui rem alienam loco suæ sibi debitæ cepit 2.7.2.
Dominii actus primus & secundus, 2.3.6.
vis 2.9.1. ex dominio nemo jus habet præter dominium 2.10.11.
Dominium captarum rerum in bello solemni non est sine omni conditione 3.9.6. stare potest cum interna obligatione restituendi si bellum fuerit injustum 3.10.5. Civile quid 1.3.8.6. & 6.1. bello comparari potest 1.3.8.6. Eminens quid 1.1.6. & 1.3.6. comprehendit cives & res eorum 1.3.6. & 3.20.7. imperii, summa pars est 1.3.6. in res subditorum civitati competit J. Gentium 3.19.7. ut ex eo alienare res eorum liceat illi & perdere 3.20.7. & factum solum sufficiat ad rem transferendam 3.20.10. utilitatis publicæ causa introductum est 2.21.11. igitur non

non competit, nisi quatenus communiter expedit 2.14.7. & 2.14.8. & 3.20.10. in regimine non dominico, sed civili aut regio 3.19.7. supereminenti dominio beneficia subditis liberaliter concessa possunt auferri 2.14.13. falsum ipsis dici 3.1.15. Jus ipsis quæsitum auferri 3.14.7. quæ autem singulis auferuntur sic, eorum compensatio fieri debet ex communi 2.14.7. modi ejus 3.20.7.2 adde vocabulum Pœna. Generale manere potest, etsi in partes sit distributum 2.3.19.

Dominium rerum, quæ pondere, mensura, & numero constant, quando transeat 3.10.12.
Dominium externum sine interno 3.7.6.1.3.
Dominia quomodo intereant sublato subjecto 2.9.1. & 2.1.3. & 1.4.1.
Dominica potestas quid 1.1.5.
Dominus rei præferendus ei qui deposuit, & quare 2.10.14.
Dominus qui denunciavit ne servo crederetur, tenetur de peculio aut in rem verso 2.10.2.2.
Dominus qui in culpa non est naturaliter ad nihil tenetur 2.17.21. legitimus quibus modis fiat 3.6.18. Not. 2. qui cum possidente contrahit ut cum domino, dominium amittit 2.4.4. etiam servo injuriam facere potest 2.5.28.
Domini vocabulum non admittebant humaniores ex priscis 3.14.5.
Domino cognito rem non reddere contra Jus Naturale est 2.16.26. deficiente res redit in statum suum naturalem 2.3.19. & 2.9.1.
Dominum rei, quam possidet, ignorans, nemini tenetur 2.10.11.
Domini rerum, quæ de navi jactæ sunt, partem ab aliis repetunt 2.10.9.2.
Domos incendere inhumanum 3.12.2.2.
Domuncula seu Tuguriolum momentaneum in littore occupato ponere licet transeunti 2.2.15. Domus est pusilla, Resp. 3.14.3. de domo constituere jus est solius mariti 2.5.8.
Dona & per internuntios absentibus mitti possunt 2.6.2. Not. 2. & 2.11.17.
Donare quid significet 2.16.5. in bello quibus liceat 3.22.9. regna & urbes licet 1.3.12. duci belli non licet, si jam sint quæsita, si verò nec dum quæsita, licet 3.22.9.
Donare pro transigere 2.16.5.
Donatio an acceptari possit mortuo donatore 2.11.17.
Donatio accepta an vim habeat mortuo donatore antequam resciviset acceptam 2.11.17. quæ causam expressam non habet, naturaliter non est irrita 2.11.21. ejus qui Jure Civili non tenetur interpretanda ex dicto 2.16.11. inter otiosa refertur 2.16.12. prodiga habet effectum juris 2.11.9. regis jure mixto imperantis, in quantum procedat 2.14.12. in Donatione omnia verba donantis strictius accipienda 2.16.12.
Donationes à magistris militum factæ 3.6.17.6.
Δωροφόροι servi unde 3.14.5.3.
Druidum officium apud Gallos 2.23.8.
in Dubio bello lex probabilem rationem habere censetur 2.14.12.12. flumen occupasse populus censetur 2.8.11. pacis

pacis leges quædam 3.20.21. de sensu scripti alicujus quorsum respiciendum 1.2.9. sequimur quod minimum est 3.20.47. & quod tutissimum 2.23.5. & 2.26.4. successioni vicariæ locus esse censetur 2.7.30. quæ plus valeant 2.16.29. in dubiis judicium actu & experientia comparatur 2.23.3.

in Dubio bello pax præferenda 2.23.6.

Dubitatio unde in moralibus 2.23.1.

Dubitare quis potest contemplativè, non activè 2.26.4.1.

Dubitans subditus an rectè militet 2.26.1.4.8.

Dubitans de Jure quid facere debeat 2.23.3.4.

Dubitans quomodo ad judicandum dirigi possit 2.23.2.2. & 2.23.5.1.

Duellum. vide Dimicatio singularis.

Duellum seu certamen singulare unde natum 2.20.8. nil detrahit juri quod est alterius 3.20.44. finem bello an possit imponere 3.28.43 non repudiandum, si parati sint certare, ubi alioqui totus populus gravissimis malis se implicaturus erat 2.23.10. & 3.20.43. peccant autem certantes contra justitiam internam, uno casu excepto 3.20.43.

Dux propriè quis 3.22.1.

Dux milites quatenus obliget 3.22.6.

Dux de belli causis transigere non potest 3.22.7. inducias dare potest 3.22.8.

Dux homines, imperia, agros jam acquisita concedere non potest 3.22.9.1.2.

Dux condonare potest nondum quæsita: etiam qui summus dux non est. *ibid.*

Ducis belli jus eximium in præda 3.6.17.3.

Duces belli dispensatores prædæ apud Romanos 3.6.15.

Duces Romani quomodo se gesserint circa prædam 3.6.16.1.2.

Duces belli quidam de præda nihil decerpserunt 3.6.16.1. & §. 17.4.

Duces belli quomodo obligentur ex bello injusto 3.10.4.

Duces belli duorum generum 3.22.1. minores an obligare possunt summum, & quatenus 3.8.2. pacem inire an possint. vide Pax.

Ducum pacta quam recipiant interpretationem 3.22.11.

Duratio rei naturam non mutat 1.3.11.

E.

Ecclesia jus an habeat in infideles 2.22.14.1.

Edictum 3.3.7.

Educatio liberorum quare à quibusdam ad jus naturale referatur 2.7.4.

qui Edunt carnem humanam, cum iis justum bellum est. vide Cibus.

Effectus ut non sequatur, satis est unicam deesse causarum 2.16.20. Universalis causa requirit universalem 1.1.12.

Egestatis evitandæ causa quæ injuste fiunt maximè sunt excusabilia 2.20.29

Ἐκδικεῖν quid apud Paulum Apostolum 1.3.3.6.

Εἰρήνη quid 2.15.5.3.

Eleazari factum 3.4.18.2.

Electio non semper infert subditorum libertatem civilem 1.3.10.

Electorum Regum est jus temporarium 2.16.10. Electus Imperator per legiones quo imperavit jure vid. R. Imp.

Eleutherocilices 1.3 12.
Eligens indignum, reipublicæ tenetur 2.17.3.
Emendatio peccantis quotuplex 2.20.8.
Emendi jus res ad vitam necessarias nemini negari potest 2.2.19.
Emens rem alienam, restituere eam venditori non potest 2.10.10
Menti pignus à creditore, tenetur qui oppignoravit, etiam si res sit aliena 2.10. 2.2.f.
Emphytensis sine scriptura à Rege facta non valet 2.14.5.
Emptio venditio quid sit naturaliter 2. 13.3. metu expressa potest Jure Naturali rescindi 2.12.10. sine certo pretio à Rege facta non valet 2.10. 9. Rei alienæ quatenus obliget emptorem. b. f. ibid. In Emptione venditione dominium etiam sine traditione transfertur 2.12.15.
Emptori rei alienæ quatenus obligetur dominus 2.10.9.
Emi pturis res potest in gratiam alterius 2.12.14.
Emptor rei captæ bello injusto an quid impendii deducat 3.16.3.
Εναντιοφανέα 2.16.4.1
Ενεχυρασμοι 3.2.1.2.
Εντολαι 1.1.9.2.
Epicurei cur ex bene moratis civitatibus ejecti 2.10.46.
Επιείκεια 2.16.26.1.
Επιεικείας fontes & regulæ ibid.
Επιμαχία 2.15.6.2.
Επορκειν 2.13.13.
Episcoporum consilia circa bella 2.23. 4. 2.
Episcopus qua talis jus non habet regendi humano more 2.22.14.
Εποχαὶ 2.3.10.1.
Equi & Equæ quæ postliminio apud Romanos recepta 3.9 14.1.
Equus Scythicus 2.5.15. Equorum vectigal 2.2.14.
Erasmus Christianis arma interdicit Proleg. p.6.
Errans hosti obligatur ex pacto 3.23.4.
Errantes in partem Christianæ religionis an puniendi 2.20.50.
Error an irritum actum faciat 2.11.6.1.
Error quotiens liberet fide 3. 23.4. circa pretium resarciendus si postea de eo constet 2.12.12.
Esseni non jurabant 2.13. 21. 4.5.
Esseni gladiis armati incedunt 1.3.3.
Essenorum communio in bonis 2.2.2.
Evangelii præcepta an contineantur in Jure naturali 1.2.6.1.2.
Ενορκειν 2. 13.13.
Exactiones odiosæ 3. 2. 1.
Εξαίρετον 3.6.17.3.
Excellentia super alios quatenus à virtute & utilitate sejungitur, bonum est imaginabile 2.20.29.
Exceptionem habens Jus habet ad pecuniam redactam ex bonis suis venditis 2.10.2.f.
Excursus inutiles in bello, id est ii qui tantum virium ostentationem habent, injustæ sunt 3.11.19.
Executionis ad modum quod pertinet, conditionem non facit 3.23.15.
Exercitoria actio unde 2.11.12.13.
Exercitores an teneantur in solidum ex facto magistri 2.11.13.
Exercitus quid 2.16.3. justus. ibid.
Exercitus insolida conscriptio si justis indiciis appareat non fieri se tuendi gra-

gratia, rumpit pacem 3.20.40. cautio ne exercitus aliquo ducatur, quomodo intelligenda 2.16.25.
Exheredato filio an quid debeatur 2.7.7.
Exheredatus tacite censetur, qui grave crimen commisit in Patrem, nisi adsint condonatæ culpæ indicia 2.7.25.
Exhereditari filius à Patre in totum an possit 17.4. quando possit 2.7.2. ne in regnum succedat 2.7.25.
Exilium fidejussoris damnati ex fidejussione propriè pœna non est 2.21.11.
Ἔξις 2.9.3.1.
Existimatio æquiparatur vitæ 1.2.5. *vide* Fama.
Exitus liber cum itinere libero intelligendus 2.16.5.
Exploratores graviter puniendi causa 3.4.18.3.
Expugnationes urbium & direptiones violentas Christiani permittere non debent 3.12.8.
Exsules non tenentur imperiis civitatis 2.5.25.
Exteri quomodo de rebus bello captis judicare debeant 3.6.25.
Exteris quomodo Jus nascatur ex lege civili 2.8.26.
Exterorum res retinentur pro jure nostro, aut civis nostri 3.2.3.5. & §.5.2.
Externi testari non prohibentur Jure Naturali 2.6.14.2.
Externi Juris qualis efficacia 3.7.7.
Externum dominium sine interno 3.7.6.1.3.
Externi qui habendi 2.18.2. olim habiti pro hostibus 2.6.14. quod ne fieret postea fœderibus est cautum 2.15.5. an teneantur legibus loci ejus in quo degunt 2.2.5. & 2.11.5. an pro hostibus habendi, si in loco hostili deprehendantur 3.4.7.
Extorsio violenta acceptio est vitiosa ex qua jus ei nascitur cui extorquetur 2.10.12.
Extrinseca contractui non sunt indicanda 2.12.9.2.
Exules pœnæ metu dedendi sunt 3.20.41. in exules alibi nullum jus est civitati 2.5.25. & 3.20.41. penes Reges exules manet jus regni etiamsi possessionem amiserint 2.16.17. Exules ejus suscipere cum quo pax initur, an pacem violet 3.20.41.
Exulibus pulsis sedibus suis habitatio non deneganda sub certa conditione 2.2.16. nec transitus negandus ad quærendas sedes aliàs 2.2.13.
Ezechias 2.1.18.

F.

FAbiorum deditionem Galli quo jure postularint 2.21.4.
Faciendi cujus quis alii Jus dat ejus ipse auctor esse censetur 1.3.9.
Facinus. vide Scelus.
Facio ut facias 2.12.3.1.5.
Facio ut des *ibid.*
Facinorosi an sepeliendi 2.19.4.
Factum alienum Jure Naturali neminem obligat nisi successorem bonorum 3.2.1. vel Delictum qui promisit naturaliter non obligatur si facere ex sua parte nil omiserit 2.11.22. & 3.21.30. illicitum promissum an valeat. *vide* Illicitum. Singulorum non obligat communitatem civilem 2.21.2. utile nullum parit juris effectum.
ex Facto obligatur quisque vel ad repara-

rationem vel ad pœnam 2.20.1. sub factis comprehenduntur etiam non facta, quatenus conjecturam faciunt voluntatis 2.8.10.
Facultas, Juris species, quid & quotuplex 1.1.4.5.
Facultas eminens, quid 1.1.6.
meræ Facultatis quæ sunt, an tempore amittantur 2.4.15.
Facultatem qui dat, dat quantum in se est ea quæ ad facultatem sunt necessaria 3.22.2.
Fallere hostem quibus modis liceat 3.1.8. suos quomodo liceat 3.1.13
Fallendi artes qui instillant, fugiendi principibus 3.25.1.
Falsum dicere concedit Plato imperium habentibus & quare 3.1.15. quatenus non sit illicitum 3.1.12. & seqq. adde Mendax.
Falsum dicere amenti, & infanti, non est mentiri, stricte sumta voce 3.1.12.
Fama naturaliter homini suum 2.17.2. adde Existimatio ob famam facta deditio excusabilis 2.24.6. *Not.2.*
Familiæ fundamentū est matrimonium 2.20.30.
Fato suo deprehensi in bello 3.6.12. dicuntur infortunati. *vide* Infortunatus, etiam servi fiunt 3.7.1. jus habent postliminii in pace 3.9.4. inter eos referuntur coacti ad bellum 3.11.3.
Fato fieri qui dicantur 3.6.12.1.
Favor in promissis 2.16.10.
Favorabilia in dubio realia 2.16.16. 1.3.
Favorabilia quomodo interpretanda 2.16.12.4.2.
Favorabilia extendenda ad proprietatem verborum tàm artificialem quàm vulgarem 2.7.30. & 2.16.12. & 3.20.12. sunt quæ æqualitatem in se habent 2.16.20. quæ utilitatem spectant communem. *ibid.* fœdera realia 2.16.16. promissa media 2.16.10.
Fecialium usus Romæ 2.23.4.
Fecialium collegium quare Romæ institutum 2.23.4. & 2.23.8.
Federatus an defendendus contra federatum 2.15.13.1. & 2.25.4.1.
Fedus quando renovatum censeatur 2.15.14.
Fedus an duret parte violata 2.15.15.
Fedus antiquius quando præferendum 2.15.13.3.
Fedus cum populo reale 2.16.16.1.
Fedus cum Rege non semper personale 2.16.16.2.
Fedus Jus dat Regi qui regno pulsus est 2.16.17.
Fedus cum populo, aut justo rege, invasori sive tyranno non prodest 2.16.18.
Fedus inæquale propriè jurisdictionem non dat 1.3.21.2.3.
Fedus inæquale quod 1.3.21.1.
Fedus à sponsione quod differat 2.15.3.
Federe inæquali qui tenetur populus, libet esse non desinit 1.3.21.1.3. & 2.18.2.2.
Federe inæquali qui tenetur rex potest summum imperium retinere 1.3.21.3.
in Federe superior quis dicatur 1.3.21.2.8.
Federis rumpendi materia odiosa 2.16.13.1.

Federa quædam idem statuunt, quod jus naturæ, & quare 2.15.5.1.3.
Federis princeps imperium in quibus rebus habeat 1.3.21.8.
Federis inæqualis pericula unde 1. 3. 21. 10.
Federa inæqualia contrahuntur etiam ubi bellum non fuit 2.15.7.4.
Federa an contrahi possint cum his, qui alieni sunt à vera Religione, quæ, & quatenus Jure naturæ, Jure Hebræo, Jure Evangelico 2.15.8. & cap. 9.1. & cap. 10. 1.
Federa cum quibusdam populis vetita lege Hebræa 2.13.42.
Federa quæ favorabilia, quæ odiosa, 2.16.16.3.
Federa æqualia, tum pacis, tum societatis 2.15.6.2.
Federa inæqualia 2.15.7.
Federa æqualia de commerciis 2.15.6.2.
Federa personalia 2.16.16.1.3.
Federa realia *ibid.*
Federa faciendi Jus pars est summæ potestatis 1.3.6. in regno ad regem pertinet 2.15.3. facta cum libero populo an maneant mutato statu ejus populi 2. 16.16. fieri necesse erat inter eos qui nihil ante contraxissent, quibus id constitueretur quod est Juris Gentium 2. 15.5. fœdera qui frangit, iræ divinæ obstringitur 2. 15.3. liberat alterum obligatione sed cum exceptione 2.15.5.
Federa quæ jungunt arctissime duas civitates, an impediant quo minus status perfectæ civitatis retineatur 1.3.7.
Federum finis pax est aut societas 2.15.6. fundamentum non est jusjurandum 2. 16.16. species variæ 2. 15. 6. *& seq.*
Federibus stare etiam post acceptam aliquam injuriam animi est generosi 3.19.19. ex iis etiam aliquem ex injusta causa jurasse, veniam meretur pœnæ 3.11.6.
In Federibus omnibus præsumitur ratio habita prudentiæ ac pietatis ejus cum quo agitur 2.15.6.
Federa inæqualia imperium minuunt, vel. non. 2. 15. 7. ut eos hostes habeamus quos pars altera 2.15.7. ne injussu alterius bellum geratur, quomodo intelligendum 2.16.14.
Federatus utrisque cui auxilium præstare debeat si bellum inter se gerant, 2.15.13.
Federati inæquales an Jus legandi habeant 2.18.2.2.
Federum divisio 2.15.4.5.
Federum inæqualium divisio 2.15.7.1.
Federum distinctio circa jus postliminii 3.9.18.3.
Femina an promittendo obligetur. *vide* Promissio.
Feminæ occiduntur impune in bello 2.4. 9. sexu tamen vindicari debent ab injuriâ 3.11.9.
Feminæ captivæ: Hebræorum lex pro illis 3.4.19.2.
Feminæ succedunt in regnis patrimonialibus 2.7.11.1.
Feminæ quomodo obnoxiæ bellico juri 3.11.9.1.3.
Feminis parcendum *ibid.*
Feræ quorum sint? lex, quæ eas regi addicit, non injusta 2.2.5.
Feræ in sylvis privatis non sunt nullius 2.8.2.3.4.
Feræ sunt Principum in Germania 2.8.5.

Feræ

Feræ quamdiu nullius sint dicendæ 2.8. 2. feras nullius esse non simpliciter est ex Jure Naturali sicut putat Jus Civile Rom. 2. 8. 21.
Feras an dominus amittat si aufugerint 2 8. 3.
Ferrum quid significet 2.16.5. & 2.16.20.
Ferruminatio non facit confusionem 2.8. 21.
Feuda Franca, sive libera 1.3.23.2.
Feuda longæva possessione acquiruntur 2.4.10.3.
Feuda acquiri possunt longo tempore quæ deferuntur ex investitura primaria 2.4.10. deferuntur vel ex jure proximi possessoris, vel ex investitura primaria. *ibid.* hæreditate adiri possunt, separatim ab aliorum bonorum hereditate 2.7.19.
Feudale jus tantum Germanis usitatum 1.3. 23.
Feudale jus in personam, & in rem 1.3. 23.1. 2.3.
Feudalis obligatio non tollit summum imperium 1.2. 23.2.
Feudalia regna qua successione deferantur 2.7.20.21.
Feudalis rei concessio beneficium est 2.12. 5.
Feudorum Regiorum tacita conditio, si bellum justum fuerit 1. 3. 23.
Feudorum judicatio non semper facienda ex Lege Longobardica 2.7.21. non pertinet ad Ecclesiam 2.22.14. *Annot. 4.*
Feudum ligium 1.3.23. 2.
Fidejussor obligatur ex solo consensu, etiam sine causa, in id quod fidejussit 3.2. 2. fidejussionis periculum est miserabile 3.13.4.
Fides in bello 3.19. 2.
Fides prædoni, & tyranno debetur 3.19. 2.1. 2.
Fides perfido an servanda 3. 19. 23.
Fides compensando quomodo liberetur 3. 19.15.
Fides tacita quæ 3.24.1.4.5.
Fides quæ vim habeat juramenti 2.13.22.
Fides apud Paulum quid significet 2.23. 2. fidem credendi Evangelio quod Deus quibusdam negat fit ex causis incognitis 2.20. 48. per fidem debellasse regna, quo sensu quædam dicantur 1.2.2.
Fides si frangatur à Rege ut tunc Regno cedat, hæc conditio non destruit summum Imperium 1.3.16. fundamentum est justitiæ 2. 11. 1. promissa dat jus ei cui promittitur 3. 19. 1. servanda hostibus quibusvis, & quare 3.19.13. perfidis 3.13.16. & 3. 19.13. privatis 3.19.2. potest tamen his etiam non servari Jure Gentium voluntario 3. 19.5. servis etiam servanda 3. 19.6. tyrannis 3. 19.2. an ut serviant cogi possint à superioribus privati, si quam hosti dederunt 3.23.11. quibus casibus possit absque iniustitia non servari 3. 19. 14. *& sequent.* an ex jure supereminentis dominii possit non servari quæ subditis est data 3. 19. 7.
Fides expressa 3.20.1.
Principales pro Jurejurando.
Publica quotuplex 3.20.1. tacita. *ibid.*
in Fide esse quid? 1.3.21.3.
bona Fide rem alienam qui emit, pretium an repetat 2.10.10.
Fidei bellicæ partitio 3.20.7.

Fidei alicùjus se permittere. *vide* dedere. qui se fidei civitatis aut Regis permittit qualiter obligatur. *vide* Tutela.
bonæ Fidei & stricti juris discrimen an valeat inter populos diversos 2.16.11.
bonæ Fidei possessor non tenetur de re quæ periit 2.10.3.
bonæ Fidei possessor, si rem alii donaverit, an teneatur 2.10.7.4. Si rem vendiderit, an & quando teneatur 2.10.8.
bonæ Fidei possessor an naturaliter fructus suos faciat 2.8.23.
bonæ Fidei possessor ad rei restitutionem tenetur 2.10.1.3.
malæ Fidei possessor quale jus tempore acquirat 3.7.6.2.
malæ Fidei possessor an speciem perdat 2.8.20.
bonæ Fidei possessor rectè impendia repetit, & quæ 2.8.23.
malæ Fidei possessor impendia repetit 2.8.24.
Fidei commissum familiæ relictum quem ordinem sequatur 2.7.24.
Fideicommisso obnoxia longævo tempore acquiruntur 2.4.10.3.
Fidejubens & solvens pro aliquo contemplatione tertii actionem habet in eum qui liberatus est 2.10.2.2.
Fidejussio qualis actus 2.11.6.
Fidejussor ad mortem obligari non potest, ad exilium potest 2.21.11.2.3.
Fidejussoris obligatio, immediatè unde 2.21.11.1.
Filia fratris majoris an præferenda fratri minori in regni successione 2.7.31.
Filius an debeat accusare patrem proditorem 2.18.4.7. & cap. 26.3.2.
Filius à patre rege in regno exheredari an possit 2.7.25.
Filius natus patre jam rege an præferendus ante nato 2.7.28.
Filius instrumentum Patris 1.5.3. Patrem non sequitur nisi in jure commorandi 3.21.17. postliminio non redit in potestatem parentis Jure Civili, & quare 3.9.10.
Filio abdicato & exheredato an quid debeatur 2.7.7.
Filii naturales an succedant patri, & adoptari possint 2.7.8.2.
Finis est semper bonum aliquod aut declinatio mali 2.24.5. ejus necessitas jus dat in moralibus 2.5.24. finem rei non reperire in moralibus pro impossibili habetur 2.16.1. quæ ad finem ducunt in morali materia æstimationem intrinsecam accipiunt 3.1.1.
Finitivus status Rhetorum 2.16.3.
Finium præferendorum studium reprehenditur. *vide* Imperii fines.
Fisco cedere bona captivi non capta Juris est Civ. Rom. 3.9.10. bona naufragorum, est planè iniustum 2.7.1. & bona obsidis 3.20.5.
Flacci dolus 3.1.13.2.
Flumen totum interdum ripam alteram sequitur 2.3.17.1. & §. 18.1.
Flumen idem quo sensu 2.9.3.2.
Flumen quod mutavit alveum an idem sit 2.3.17. naturalis terminus est regionis 2.3.16. obstructione fluminis qui tenetur, tenetur etiam de damno eam secuto 2.17.12.
Flumina quomodo occupentur 2.3.10.1.
Flumina non sunt nullius ideo quod singulos dominos non habeant 2.2.4. sunt populi 2.2.12. occupari quomodo potuerint 2.3.7.

Fluminis cursu mutato an imperii fines mutentur 2.3.16.17.
Fluvialia incrementa. *vide* Alluvio.
Fœnus Juri Naturali repugnare non satis constat 2.20.42. locationi est adfine 2.13.20. *Annot. 1.* sumitur in malam partem 2.13.21. *Annot. 1.* ad fœnera improba quomodo & quare Leges Civiles soleant connivere 3.5.4. adversus fœnebre malum reges sibi juris remediis consuluere 3.14.2.
Fœnus nauticum 2.12.5.
Fontes venenis inficere an liceat hosti 3.4.11. an alio modo corrumpere 2.4.17.
Formæ in moralibus solent habere interjectum aliquod, quod modo ad hoc modò ad illud extremum propius accedit 2.23.1.
Fortuna & injuria quomodo distinguantur 2.21.5.
Funeraria actio cujus naturæ 2.10.9.2.
Franci divisi in Orientales & Occidentales 2.9.11.
Francici juris successio in regnis 2.7.21.
Francorum imperium distinctum à Romano 2.9.11.3.
Francorum regni divisio in orientale & occidentale *ibid.*
Francorum regum successio olim aliquatenus à populi voluntate pependit 2.9.11.3.
Francorum Jus de postliminio extra bellum publicum 3.9.19.2.
Francorum Jus circa servos 3.7.8.
Francorum mos ad bellum vitandum 2.23.9.
Francorum moderatio in bello circa res sacras 3.12.6.3.
Francorum mos circa prædam 3.6.16.2.
Frater minor an præferatur fratris majoris filio 2.7.31.
Fratris filius an patruo regis præferendus in successione 2.7.32.
Fratris filiam uxorem ducere non est prohibitum 2.5.14. in fraudem quæ fiunt, quo pertineant 2.16.20.
Fraudantes vectigalia ad quid teneantur 2.17.16.
Fretum maris potest occupari 2.3.8.
Fructus ut uni populo vendantur pactio an licita 2.2.24.
Fructus qui restituendi 2.10.4.6.
Fructus industriales rei non debentur 2.10.4.
Fructus consumti an restituendi 2.10.5.
Fructus in pace qui concessi intelligantur 3.20.22.
Fructus cum re restituendi 2.10.1.5.
Fructus restituendi ex damno dato 2.17.4.
Fructus duplices industriæ & rei 2.10.4. qui eum impedit recipere qui percipiendi eos jus habet, tenetur damni dati, etiamsi ipse nihil percepit 2.11.4. ut suos faciat possessor. *b.f.* non est ex Jure Naturali 2.8.22. *vide* Possessor *b.f.* quare teneatur destituere *ibid.*
Fructuum dominus est naturaliter qui dominus est rei 2.10.4. In penuria frumenti, civis etiam vi cogi potest, ut quod habet confetat in medium 2.23.3.
Fuga an sit ignominiosa nobili præsertim qua vitam servare studet, quam vi armata se servare posse confidit 2.1.20. ficta, dolus est non injustus 3.1.8. fugam hostium quo jure *Dux* falso mili-

militibus suis possit nunciare 3.1. 14.
fugere num liceat captivo, bello injusto. *vide* Captivus.
Functionem res, numero, & mensura constantes quomodo recipiant 2. 10. 13.
Fur ad quid teneatur 2.17.16.
Fur apud Lycios fiebat servus 2.5.32. *Annot. 2.* nocturnus quo jure possit occidi 2.1.12.
Furem fugientem cum re nostra juste occidi falso quidam tradidere 2.1. 13. lex quæ furem impune dicit interfici non dat jus interficiendi eum 2.1.14.
Furis nocturni & diurni distinctio quo jure utatur 2.1.12.1.
Furiosus promittendo non obligatur 2.11.5.
Furtum contra Jus naturale 1.1.10.4.
Furtum Jure Naturali prohibitum quo sensu 1.1.10. punitum quomodo sit à Græcis & Judæis 2.20.32. non semper committitur ereptione rei alienæ 1.1. 10.& 2.21.6. non committit is qui bello injusto captus res suas domino subducit 3.7. 6. subductio vasorum facta Ægyptiis ab Hebræis an furtum fuerit 2.7.2. *Annot.1.*
Furtum de pascuo quam de domo quare acrius puniatur 2.29.34.
Furiari apud Spartanos licuit & Ægyptios 3.4.2.de futuris 3.loquendi gradus observandi. 2. 11. 1.

G.

GAbaonitarum controversia 2.13.4.2.
Gabaonitis an Josua juste potuerit non servare promissa, ob mendacium ipsorum 2.13.4.
Galli sunt Franci occidentales 2.9.21. an juste à Romanis locum sedis constituendæ petierint 2.2.17.
Gallis Hercules juste bellum infert, quia carnes humanas epulabantur 2.20.40.
Gallicum Jus de præda maritima 3.6. 24.8.
Galliæ Jus circa prædationes quæ contra legem publicam fiunt 2.17 20 2.
Gallis Senonibus an Rom. juste aurum negârint, quod dare ipsis polliciti erant, qui in Capitolio remanserunt 2.15.2.
Gelricum Jus de insula & alluvione 2.8.14.
Generatio parit Jus in rem 2.5.1. & personam 2.5.8.
Genero cum socru matrimonium est illicitum 2.5.13.
Generis nomen sæpè adhæret speciei 2.16.9.
Germani una uxore contenti antiquitus 2.5.9.4.
Germani sunt Franci Orientales 2.9.11. eorum lusus de libertate 2.5.27.1. reges precarii 1.3.20.
Germania non fuit pars Rom. Imperii 2.9.11.1.
Germanica instituta vigent in Europa 2.8.1.
Germanorum veterum latrocinia 3.3. 2.3.
Gigantum ætas 2.2.2.
Gladio bella pro gloria quomodo gerenda 2.24..10. minus acerbe gerenda 3.11.6.
Gladium accipiens gladio peribit, quo sensu dictum 1.3.3.7.

Gladios gesserunt Apostoli quidam 1.3.3.4.
Τρώγων Aristoteli quid 2.16.26.1.
Gothorum moderatio in bello circa res sacras 3.12.6.3.
Tib. Gracchus Octavio male tribunatum abrogat 3.19.8.2.
Gradus in Levitico prohibiti an & nunc matrimonia impediant 2.5.19.1.
Gradus qui in Levitico per interpretationem prohibiti censeantur 2.5.13.4.
Græci aliquando plures uxores habuere 2.5.9.4.
Græcorum mos circa prædam 3.6.14.2.
Græcorum mos bellorum causas certamini committere duorum 2.23.10.
Gratia mortuis quomodo reddatur 2.7.9.2.
ex Gratia quod debetur, armis peti juste nequit 2.22.16. adde Beneficium.
Gratiam referre prius quam beneficium conferre 2.7.9.2.
Gravia supra modum eximenda à verborum universitate 2.16.27.1.
Gravida cur supplicio non adficiatur, antequam enixa est 2.21.14.
H. Grotius fœdera reprobat cum Turca contra Christianos, & Christianos adhortatur ad bellum Turcicum 2.15.12. belli præsentis causas videtur statuere injustas 1.2.8. queritur de ejectione sua ex patria *Proleg.* p. 6. sequitur priscorum in judicando & eligendo libertatem. *Proleg.* p. 9.
Gubernandi tres formæ 1.3.8.9.

H.

Habitatio an concedenda externis, & quibus legibus 2.2.16.1.
Habitatio & convictus familiaris, cum iis qui alieni sunt à vera religione, an prohibitus lege Evangelica 2.15.10.
Hæres non tenetur ex vi sola juramenti facti à defuncto 2.13.17.1.
Hæres an de pœna teneatur 2.21.19.
Hæreticus Augustino quis 2.20.50.3.
Harmonica proportio an in pœnis locum habeat 2.20.33.
Hasta sanguinea 3.3.8.
Hastarum erectio 3.24.5.
Hebræi jussi sacra gentium abolere 3.5.1.6.
Hebræis an licuerit beneficia dare extraneis, aut ab iis accipere 2.15.9.3.
Hebræorum lex pro fœminis captivis 3.4.19.2.
Hebræorum mos de agris captis 3.6.11.
2. de corona victi Regis 3.6.24.4.
Hebræorum Jus circa servos 3.7.8.
Hebræorum lex. *vide* Lex.
Hebræorum Jus in liberos 2.5.5.7.
Hebræorum lex de arboribus in bello 3.12.2.2. pro servis 3.14.6.5.
Hebræorum leges in contractibus 2.12.13.2.
Hebræorum sententia distinguens ea quæ natura honesta sunt 2.14.6.1.
Hebræus deficiens à religione sua, à quolibet alio Hebræo potest interfici 2.20.9. Hebræi odio habent omnes peregrinos, & quare 2.15.9. Jus ad bellum an ex eo tantum habuerint quod terram Canaan deberent occupare 1.2.7. *vide* Judæus.
Heraclius Imperator certamine singulari pugnat cum Cosroæ filio 3.20.43.
Hercules Acheloum domat 2.13.16. laudatur quod exsciderit Tyrannos, & quare 2.20.40.

Hereditas in quibus causis obligetur pro defuncto 2. 21. 19. etiam re recusari potest 2.4.4. recte relinquitur liberis, quibuscunque, etiam naturalibus 2,7.4. sequitur liberos naturaliter 2.7.5. an filios magis quam filias 2.7.4. n. 1. hereditatis quæ restitui jussa, fructus non restituitur Jure Civili 1.3.2. hereditates quædam diversæ ab hereditate bonorum 2.7.19.

Heres personam refert defuncti 2.9.12. in bonis tantum, non in meritis 2.21.19. tenetur ex facto alieno, defuncti scil. 3.2.1. ex jureiurando ejus si non personæ jus nascitur, sed Deo fides obstringitur 2.13.17. non si vi expressum sit 3.19.5. an ex mandato teneatur defuncto facto. *vide* Mandatum. heres regni patrimonialis in quantum teneatur coheredibus 2.7.13.

in Heredem transeunt earum rerum onera quæ in humano sunt commercio 2.13.17. ex primæva lege Dominii 3.19.5. *vide* Debita an filius à Patre in totum possit exheredari. *vide* Exheredari.

Hæreticus quis sit propriè 2.20.50.

Hæretici ut vocant, id est, qui in quibusdam dissentiunt articulis, an justè bello possint impugnari 2.20.50.

Herodis Magni liberorum controversia 2,7.28.

Hierosolyma quo sensu dicatur in orbis medio sita 2.22.13.

Hispanicum Jus de prædis terrestribus & maritimis 3.6.24.8.

Hispanicum Jus de postliminio, de Comitatibus & arcibus 3.9.13.2. de navibus, quas piratæ ceperunt 3.9.17.

Historiæ non quæ tantùm justè, sed quæ iniquè, impotenter, iracundè factæ sunt, memorant 2.18.7.

Histriones S. Cœna olim prohibiti 1.2, 9. N. 1.

Hollandiæ Jus circa prædationes piraticas quæ contra legem fiunt 2.17.20.1.

Hollandiæ mos circa obligationes exercitorum 2.11.13.

Hollandicum Jus de agris inundaris 2. 8.12.2. circa insulas, & alveos siccatos 2.8.10.2.

Hollandorum Jus de exigendis octo nummis in centum, an cum jure divino pugnet 2.12.22.

Homicida qualiscunque impurus habebatur apud Græcos 3. 4. 5. injustus quis 2. 17. 13. in quantum teneatur occisi parentibus & uxori & liberis 2.17.13. justus esse potest & tamen peccare in charitatem *ibid.*

Homicida quid restituere teneatur 2.17.13.

Homicidas occidere ut liceat, unde ortum habeat 1.2.5.3.

Homo ad quæ Jus habeat 2.17.2.1.

Homo homini instrumentum 1.5.3. & 3.6.9.1.

Homicidas primis temporibus capitis supplicio affici Deus prohibuit, & quare 1.2.5.

Homicidii voce non quamvis hominis cædem intelligimus 1.2.5.

Homini homine non est prodige utendum 2.24.10. homo hominem ut adjuvet Juris Naturalis est 2.20.8. an ad hoc quis ita teneatur ut emittere id justè nequeat 2.25.7. homo hominem ut tueatur Juris est Naturalis 1.5.2. & 2.25.6.

2. 25. 6. homines in quibusdam casibus jus gentium æquavit rebus 3. 6. 3. & 3. 6. 12. & 3. 7. 5. Natura omnium hominum interest, ut aliis hominibus consulatur 3. 19. 9.
Hominum reddendorum pactum de vivis intelligendum 2. 16. 5.
Honestatis generale præceptum in Evangelio 1. 2. 8. 4.
Honestum quid & quotuplex 1. 2. 1. 4.
Honestum vel in puncto consistit, vel admittit quandam laxitatem 1. 2. 1.
Honor quid 2. 1. 10. adversus honorem quibus modis damnum detur. & in quantum ex eo quisque teneatur 2. 17. 22. naturaliter homini suum 2. 17. 2. honoris recuperandi gratia lædere alium an liceat 2. 1. 10.
Honoribus arcentur nocentur liberi 2. 21. 16.
Horatiorum & Curiatiorum duellum an fuerit justum 3. 20. 43.
Hospites pellere barbarum est 2. 2. 16. *vide* Exules.
Hospitii jus fœderibus iniri solet, & quare 2. 15. 5.
Hostis est qui facit quod placet hosti 3. 17. 3.
Hostis Jure Gentium externo pro nullo habetur 3. 10. 1. itaque ex eo in hostem omnia licent 3. 4. 3. an privatim possit interfici, & quo jure in territorio alieno & pacato 3. 4. 8. potest Jure Gentium sed Civili Jure sæpe impedimentum injicitur 3. 6. 27.
ex Hostibus Romani juste & prudenter faciunt amicos 3. 15. 3.
Hostis quid antiquis 2. 15. 5. 2. & 3. 3. 1. 1.
Hostis occisio, indistincta quo sensu licita 3. 4. 2. & 2. 3. 1.
Hostis an offendi possit in solo pacato 3. 4. 8. 2.
Hosti subminstrans res an pro hoste habendus 3. 1. 5. 1. 3.
Hosti mentiri licere qui senserint 3. 1. 6. 1. 2. & 17. 1.
Hostem spoliare an liceat. *vide* Spoliare 3. 5. 1.
res ad Hostem missæ quando & quatenus intercipi possint 3. 1. 5. 1. & 3.
Hostes sepeliendi 2. 19. 3. 1. & 2.
apud Hostes esse possunt qui non hostili sint animo 3. 11. 3. 1. & 2.
Hostes qui 3. 3. 1. 1. & 2. 15. 5. 2.
Hostes sunt & qui pro parte summum imperium habent 3. 3. 4.
Hostes fiunt etiam qui inæqualiter fœderati sunt *ibid.*
Hostium subditi, hostes 3. 3. 9. & 3. 4. 6.
Hostium subditi ubique offenduntur jure belli 3. 4. 8. 1.

I.

Jacobus Patriarcha probat jus acquirendi bello 3. 6. 11.
Jacobus fœdus init cum Idololatria, 2. 15. 9.
Jacobi filii ex ancillis ab ipso adoptati in jus succedendi 3. 7. 8. 2.
Idem morali æstimatione censetur tantundem 2. 7. 2.
Idem Populus censetur etiam post multos annos. *vide* Populus.
Idola hostium evertere aut diruere an liceat iis qui eadem religione tenentur 3. 5. 2.
Idolorum cultores an hoc nomine bello possint impugnari 2. 20. 47. qui puniri possint. *ibid.* natura vani esse, quo sensu dicantur 2. 12. 26.

Idololatras quos morte puniat lex Hebræa 2.20.47.2.4.
Idololatriæ species & gradus 2.20.9.5.
Jehu factum quale 1.4.19.4.
Jephthis controversia cum Ammonitis 2.4.2.1.
Ignoscere an liceat interdum 2.20.21. an liceat posita lege pœnali 2.20.24.
Ignorantia quæ delictum minuat 2.20.43. & 2.26.1.
Illicita eximenda à verborum universalitate 2.16.27.1.
Illicita non obligant 2.16.26. illicitum factum non semper caret effectu Juris 2.11.9.
Illiciti facti promissio non valet, & quare 2.11.8. etiam jurata 2.13.6. verba quæ illiciti quid continent, quomodo interpretanda 2.16.25.
Illyrii prædari soliti, triumphati 3.3.2,3.
in Imaginibus gentiles arbitrabantur habitare aut Dei Spiritum, aut bonos Angelos, aut vim astrorum 3.5.2.
Immemoriale tempus. *vide* Tempus immemoriale 2.4.7.
Immunitas rerum ad agriculturam pertinentium 3.13.4.4.
Immunitas concessio quibus casibus definat 2.16.27.
Impediens aliquem à petendo munere quando teneatur 2.17.3.
Impendens in rem alienam receptu difficilem sumptus servat 2.10.9.
Impensorum loco justè retinentur quæ durante bello capta sunt ab iis qui justum bellum gesserunt 3.13.3.
Imperare non semper involvit subditos 1.3.21. imperandi jus non semper subditorum arbitrio relinquitur 1.3.8.
Imperandi & parendi ordo inservit nostro bono etiam tum cum patimur injurias ab Imperante 1.4.4. Imperantes in universum censendi quærere tranquillitatem publicam, & quare. *ibid.* an utile esset, ut unus aliquis toti mundo imperaret 2.22.13.
Imperator Romanus an in ea omnia jus nunc habeat quæ quondam fuere populi Romani 2.22.13. Electio ejus facta à legionibus an per se rata fuerit 2.9.11. princeps fœderis electus contra Turcam 2.15.12. Imperatores Romani cur Episcoporum consilio usi sint 2.23.4.
Imperator Romanus an imperium habeat in omnes 2.22.13.
Imperator Romanus qua talis, unde Jus suum habeat, Vicarium ei quis dare possit 2.9.11.4.
Imp. Germaniæ qua talis, unde. *vide*
Imperium acquiri quatenus possit 3.15.1.
Imperium in victos accipi rectè ad sui tutelam 3.15.2.1.
Imperium bello acquiritur 3.8.1.
Imperium ut in Rege Imperante alio est bello acquiritur 3.8.4.1.2.
Imperium alienari potest à Rege consensu populi 2.6.3.
Imperium Romanum distinctum ab Imperio Francorum, & regno Langobardorum 2.9.11.3. à Germania magna 2.9.11.1.
Imperium & majestatem conservare, quid? 1.3.2.2.
Imperium acquiritur non nisi ex Consensu aut ex pœna 2.22.13. & Jure Naturali tamen non ultra quam fert debiti modus & periculi necessitas 3.15.1. alienari potest 1.3.12. & 2.6.3. ut alienetur

netur quibus opus sit 2. 6. 3. *& seq.* & 3. 20. 6. alienari non potest ex moribus Germanorum 1. 3. 13. non amittitur delinquendo, nisi lex id statuat 2. 1. 9. arcifinium credendum est in dubio 2. 4. 8. in certo esse humanæ interest societatis. *ibid.* in corpore non est divisibiliter in plura corpora 2. 6. 6. dari à Deo, utile est ut credatur 1. 3. 8. derelinquitur aliquando, & quare 2. 4. 8. desinit derelictione 2. 9. 1 distinguitur interdum à dominio 2. 3. 4. tale imperium continet jus eminens 1. 3. 19. dividi potest ut pars sit penes populum, reliqua penes Regem 1. 3. 17. quibus casibus 1. 3. 21. à victore in securitatem suam 3. 19 9. cum dividitur, utrique parti certi fines constituendi. qui cognosci queant 1. 3. 9. & 1. 3. 17. divisum an censeatur, si Rex irrita fore permiserit, in quæ Senatus non consentiet 1. 3. 18.

Imperii divisi exempla 1. 3. 20. male imperantis an recidat ad populum. *vide* Tyrannus. Imperantis institutum non semper est Tyrannicum 1 3. 8. an omne institutum sit ejus gratia cui imperatur. *ibid.* proprietatis pleno jure potest haberi 1. 3. 11. & quomodo §. *seq.* hocque Imperium patrimoniale dicitur 1. 3. 12. & 3. 8. 2. opponitur ei quod defertur voluntate populi 3. 13. 13. 14. quod per Regem exercetur non definit imperium esse populi 2. 16. 16. quod est in Rege, ut in capite, in populo manet ut in toto 2. 9. 8. res pia est, etiam cum ab Imperio tenetur 1. 2. 7. vi partum ex voluntate & tacita potest jus accipere 2. 4. 14. victis relinquere æquum. *vide* Victus.

Imperii forma qualiscunque fingatur, nunquam periculis aut damnis caret. *vide* Status Materia prima & secundaria 2. 3. 4. onus magnum 2. 4. 5.

Imperium herile, quod ad utilitatem regentis instituitur, quo jure haberi possit 3. 8. 2. mixtum idem est ac divisum 1. 3. 20. vel status mixtus 3. 19. 10. & est cum servitus miscetur cum personali libertate 3. 8. 3. Summum res est nobilissima 2. 4. 12. primum est quod producit societas civilis 2. 9. 3. tantum Juri Naturali subjacet 2. 4. 12. quibus modis acquiratur 2. 4 11. non amittitur ab iis qui acta sua à minoribus Magistratibus volunt confirmari 1. 3. 18. continet jus ut in bona sic in actiones subditorum 3. 20. 52. & potestatem eos judicandi 2. 25 8. habetur vel jure temporario, vel usufructuario, vel proprietatis 1. 3. 11. habentes in quos bellare possint 1. 4. 1. penes populum an semper sit 1. 3. 8. an à populo omni constituatur. *ibid.* redit ad populum in regnis electivis mortuo Rege, in hereditariis extincta familia 2. 9. 8. Imperii summi exempla & testimonia per omnes Rerumpublic. formas 1. 3. 8. signa quæ 2. 25. 8. Imperii summitas distinguenda ab habendi plenitudine 1. 3. 14. & 2. 6. 7. temporarium 1. 3. 8. usufructuarium Regi invito nequit auferri 2. 8. 3.

Imperii pars non potest recedere à corpore nisi in extrema necessitate. 2. 6. 5. tunc enim valide imperium alterius in se recipit 3. 20. 5. societatem

tatem continentis reverentia æquiparatur vitæ 1.2.5.
Imperii termini qui. *vide* Termini. transfatio jus dat & poteſtatem obligandi cœtum 2.14.11.
Imperii Romani nunc non ſunt omnia quæ olim fuerunt 2.22.13.2.
Imperii ſummi jus tam populo, quam Regi longa poſſeſſione acquiritur 2.4.11.
Imperii ſubjecta perſonæ & territorium 2.3.4.1.
Imperii pars pignori dari non poteſt 2.6.9.
Imperii proprii exempla 1.3.12.3.4.
Imperii ſummi partitio quomodo fiat 1.3.17.1.2.
Imperii vox improprie ſumta pro ductu, & pro poſtulato 1.3.21.8.
Imperio partito ſinguli imperantes pro ſua parte jus belli habent 1.4.13.
Imperia magna difficulter cuſtodiuntur 2.22.13.1. & 3.15.7.2.
Imperia ſucceſſiva non ſemper ſumma 1.3.10.5.
Imperia non ſumma plene haberi, & in patrimonio eſſe poſſunt 1.3.14.
Imperia electiva quædam ſumma 1.3.10.5.
Imperia quædam in patrimonio, & alienabilia 1.3.14.
Imperia quomodo intereant ſublato ſubjecto 2.9.1.5.1.
Imperia prophanorum ſponte non ſubeunda 2.15.10.4.
Impietatis authores jure gentium punibiles 2.20.4.7.2.4. & ſ. 50.3. & ſ. 51.1.
Impium DEUS facit ad diem malum, quomodo intelligendum 2.20.4.
Impoſſibile dupliciter quid dicitur 2.13.9. ad omnino impoſſibile nemo obligatur 2.13.8.
Impoſſibilitas facti promiſſi excuſat, ne pax rumpatur 3.20.37.
Inachidarum Regnum Argis 1.3.8.
Inæqualitas in contractu naturaliter jus dat minus habenti 2.12.8. locum facit ad reſcindendi aut reformandi contractum Jure Naturali 2.13.16. non ſi in eum conſenſum eſt, Jure Gentium 2.12.26. & 2.13.16. aut juramentum interceſſerit 2.13.6.
Inæqualitas, quæ ineſt contractui, jure gentium non reſarcitur 2.12.26.1.
Incarcerans alterum injuſte ad quid teneatur 1.17.14.16.
in Incendio ædes vicinas quo jure liceat diruere 2.2.6. in incendio puniendo multorum etiam ſunt ſpectandæ calamitates 2.20.30.
Inceſtum jure gentium 2.5.12.3.
Incorporalia cum perſona acquiruntur 3.7.4. & cap. 8. 4.2.
Indefinita pro univerſali quando ſumenda 2.16.12.1.
Indi plures uxores habebant 2.5.9.4.
Indictum bellum principali, ſimul indictum ſubditis & ſociis 3.3.9.
Indictio belli 3.3.5. & 6. & 7.
Indictio belli utrinque facta 3.3.7.3.
Indictio ſpecialis requiritur, ſi ſocii per ſe, & apud ſe bello impetantur 3.3.10.
Indictio belli ad quos reſpiciat 3.3.9. in quem finem inſtituatur 3.3.11. quotuplex 3.3.7. an neceſſario poſt inducias 3.21.3. ruptis ab altera parte induciis 3.2.11. quando Jure Naturali aut Gentium neceſſaria vel non 3.3.6. an ſtatim

tim post indictionem bellum possit inferri 3.3.13. an hostium sociis separatim bellum indici debeat, si cum iis solum bellum instituatur.
Indigentia naturalis mensura ejus 3.3.10. quoad res quæque valere debet 2.12.14.
Indirectè licent quædam, quæ directè non licent 3.1.4.4.
Indis illata bella improbantur 2.22.9. quod indicatum & sufficienter adversus eum pro vero habetur, qui indicavit 2.4.3.
Inducia quid: & unde dictæ 3.21.2. quando incipiant obligare 3.21.5. ad certum finem; & earum effectus 3.21.6. & 13.
Inducia à ducibus dantur 3.23.8.
Inducia per annos centum etiam esse possunt 3.21.1. dantur etiam rebus tantum, non etiam personis, & contra 2.21.10. opponuntur paci 3.21.1. & §.2. non rumpuntur à privatis, nisi publica authoritas eis accesserit 3.21.12. vim omnem prohibent 3.21.6. Inducierum tempus an includat nominatum terminum 3.21.4. Inducierum tempore si quid convenit idem valet ac quod belli tempore 3.21.1. Inducierum tempore non est postliminium 3.9.8. ultro deficientes suscipere non licet, nec relictos occupare 3.21.8. In Induciis quæ Personis tantum dantur res defendere etiam cum eâde personarum licet 3.2.10.
Inducierum tempus an veniat sub belli an pacis nomine 3.21.2.
Inducierum tempus quomodo computandum 3.21.4.
Induciis finitis nova indictione non opus 3.21.3. earum tempore quid liceat 3.21.6.11. an deficientes & relictos recipere liceat 3.21.8.1.
Induciis elapsis, qui sine culpa penes hostem reperitur an capi possit 3.21.9.
Induciis ab altera parte ruptis indictione non opus 3.21.11.
Inermes per loca munita mittere, quibus transitus negari non potest, usitatum 2.2.13.
Inermibus parcendum 3.11.10.
Infans promittendo non obligatur 2.11.5.
Infantes occiduntur jure belli, quo sensu 3.4.9. quo sensu non occidi debeant jure belli 3.1.9.
Infantis dominium unde 2.3.6.
Infantium promissa acceptandi animum jus supplet 2.11.14.
Infantium dominium quale 2.3.6. & 2.5.2.2.
Infantibus parcendum 3.11.9.12.
Infeudatio est alienatio 2.6.9.
Infeudationes regnorum irritæ sine consensu populi *ibid.*
Infortunati in bello qui, *vide* Fatum.
Infortunium quid 3.11.4.
Infortunium & injuria quo distent 2.21.5.1. & 3.11.3.1.
Infortunii & injuriæ distinctio 3.11.3.1.4.
Ingrati non puniuntur 2.20.20.12.
Ingratis pœna alicubi dicta 2.25.3.N.4.
Inhonesti facti promissio an valeat. *vide* Illicitum.
Inimici qui Judæis 1.2.6. inimicis benefaciendum 2.20.10.

Inimici sepeliendi 2.19.3.
Injuria quando alteri in persona alterius facta censeatur 3.20.40.2.
Injuria quid 3.11.4. Christiano qualis non repellenda, & an omnis 1.2.5. quæ in personam nostram committitur spernenda 2.24.3.
Injuriæ vindicta Jure Naturali cui concessa, cui infertur 1.4.2. sed prohibita est lege societatis. *ibid.* & summis tantum potestatibus inter se concessa, ita ut hæc libertas nemini temere censeatur abdicata 2.16.13. neglecta à summo Magistratu, an licita minoribus 1.3.4. nimia si sit, fit injusta 3.1.1.
Injuriam non facio cum utor meo jure 2.1.12. facienti non resistit, an dicatur universaliter 1.3.3. levem judicio persequi Lege Evangelica prohibitum 1.2.8.1.3.3. subditis factam non oportet trahere ad injuriam Magistratus, nisi manifeste hoc appareat 3.20.40.
ab Injuria imperantium subditos defendere alienos etiam vi & bello utrum liceat 2.25.8. populus populum ab injuria defendere non tenetur si manifestum sit periculum 2.25.7. quia injuria me affecit & ipse mihi Naturale jus dat adversus se in infinitum 2.1.10.
Injuriæ maximæ fiunt ex cupiditate excellendi *Prol.* p. 9
Injuriæ, culpæ, & infortunii discrimen 3.11.4.1.5.6.
Injuriæ quædam ferendæ, & quales 1.2.8.7.
Injustè nemo agit nisi qui scit se agere 3.23.13. quædam iniusta non sunt, & tamen cum caritate pugnant 2.12.9. & 2.12.16.
Injustitia admissa communiter etiam à civitate non facit ne sit justa societas 3.3.2. eo major quo majus alteri damnum infertur 2.20.30. committi potest in bello justo 3.11.13.
Injustum quid 1.1.3.1.
Injusti judices, testes, accusatores, ad quid teneantur 2.17.16.
Innocens interdum non injuste occidi potest 2.1.4.
Innocens civis ut se hosti dedat eum petenti etiam à civitate cogi potest 2.25.1.
Innocenti insultans Princeps non ideò statim Princeps esse desinit 2.1.9.
Innocentem an teneamur defendere, & quando 2.25.2. & §.3.1.
Inobedientia interdum minus malum, adeoque boni vicem obtinet 2.26.4.
ob Inopiam publicam peregrini semel admissi recte expelluntur 2.2.19.
in Inopia seu defectu cibariorum, quo jure quod quisque habet conferre cogitur 2.2.6.
Insignia regia non semper demonstrant regiam potestatem 1.4.10.
Insignia regiæ potestatis conceduntur principibus populi liberi 1.3.10.3.
Institoria actio unde 2.11.13.12.
ex Institoris actu cur teneatur qui eum præposuit 2.10.2.
Instrumenta ruris pignori capi vetita 3.12.4.4.
Instrumentum etiam homo est & quale 1.5.3.
Insula quomodo distinguatur ab alluvione 2.8.14.
Insulæ cujus 2.8.14.1. & §.9.3.
in Insulis vacuis cessat judicium 1.3.2.

Intentio mala per se ad restitutionem non obligat 2. 22. 17. 3.
Interesse mercatorum an sit justum & quatenus 2. 12. 22.
Internecino bello pax qualiscunque præferenda 2. 24. 6. *vide* Bellum.
Interpretatio ea sumenda est, quæ cavet ne actus in vanum recidat 3. 19. 3. interpretationis mensura quæ sit 2. 16. 1. regulæ in conditionibus pacis si dubia oriuntur 3. 20. 21. & *sequent.* in pactis inter privatos tempore belli 3. 23. 12. leges generales interpretatione benigna, ita accipiendæ sunt, ut casus summæ necessitatis excludant 3. 23. 6. in lege quæ non ex æquitate naturali sed majoris mali evitandi causa lata est, ea non est sumenda interpretatio quæ peccato obnoxium faciat actum 3. 7. 6.
Interpretationis fontes 2. 16. 1. 1.
Interfectio. *vide* Occisio.
Interim pro interdum 2. 13. 6.
Interpretandi regulæ 2. 16. 2.
Invasio alieni, si de pace rumpenda agatur, censetur magna esse cupiditas 3. 20. 40.
Invasor imperii populum obligare nequit 2. 14. 14.
Invasorem obligant actus ejus imperii 1. 4. 15. invasorem bello petere an liceat populo cui cum subditis invasoris fœdus est, volente verò Rege 2. 16. 18.
Invasorem occidere non licet, si ei fides data sit, aut pactum intervenerit 1. 4. 16.
Invasor imperii præceptis suis quatenus obliget 1. 4. 15. quomodo possit interfici belli jure 1. 4. 16. & ex lege antecedente 1. 4. 17. & ex authoritate jus imperandi habentis 1. 4. 18. cur extra casus exceptos interfici à privato non possit 1. 4. 19. 1.
qui Invenit rem alienam ad quid teneatur domino 2. 10. 1. an sit dominum ignoret rem teneatur dare pauperibus. *vide* Aliena res.
Inventionis titulus locum non habet in his quæ jam possidentur 2. 22. 19.
Involuntarium ex voluntario habendum pro voluntario 2. 17. 18.
Inundati agri cujus Jure Romano 2. 8. 8. 10. & 1. 11. 1.
Inundationis duæ species 2. 8. 8.
Inundatione dominium naturaliter non amittitur 2. 8. 10. 1.
Inundatus ager quando derelictus habeatur 2. 8. 10. 3.
Joannis Baptistæ & Christi doctrina quatenus eadem 1. 2. 7. 5.
Joca 3. 1. 17.
Josephus Judæus in Legis expositione Romanis blanditur 3. 5. 1. 6.
Josephi Patriarchæ dolus 3. 1. 15. 2.
monopolium 2. 12. 16.
Ira quid 2. 20. 5. 1. & 3. 11. 4. 2.
Ira in Deo quatenus 2. 13. 1. 3.
Ira homini cum bestiis communis 2. 20. 5. quod ex ira committitur magis excusabile quàm quod ex voluptate 2. 20. 31.
Iraeundi sunt in quibus bilis prævalet 2. 20. 31.
Iracundiam accendit recens nec dum sedatus dolor *ibid.*
Irregularitas ex bello 2. 24. 10.
Irreligiosi etiam in falsos Deos juste puniuntur, bello impugnantur 2. 20. 51.

Irriti actus quinam jure naturæ 2.5.10.1.
Irriti actus à lege civili non fiunt, nisi eorum qui subsunt 2.5.14.2.3.
Irritum facere diversum est à prohibere 1.5.16. quæ actum irritum faciunt odiosa sunt 2.16.10. irritum facere, quid Rex antecedenter potest non etiam consequenter 2.14.3. ut quod consequenter irritum reddatur, quid requiratur *ibid.*
Iter res est 1.3.11.
Itus quomodo reditum comprehendat 3.21.16.

qui Jubet tenetur de damno facto ab eo quem jussit 2.17.6. & 2.21.1. id quod jubet an id quod promittit in dubio præferendum 2.16.29.
Judæi. *vide* Hebræi.
Judæorum opinio de necessitate restitutionis 3.10.3.
Judex quasi pater 2.20.2.1.
Judex justè judicasse dicitur dupliciter, aut cum judicaverit ut decet, aut cum ex animi sententia 2.23.13. ubi expectari non potest sine certo periculo aut damno, cessare judicium intelligitur 1.4.2. idem intelligitur. ubi rejicit judicium *ibid.*
Judicandi libertas homini ab homine quomodo debeatur 3.1.11.1.
Judicare an possit de regni successione, sive Rex, sive populus 2.7.27.
Judicia in subditos cuiq; potestati 2.25.8.
Judices cur electi qui essent prudentissimi 2.20.9. plures ad vindicationem mali quare instituti 2.20.8.
Judicis authoritas non idem valet in exteros quod in subditos 3.2.4.
Judicium zeli 2.20.9.5.
Judicium respicit meritum personarum non jus promiscuum 3.4.8.
activum 2.23.3. & 2.26.4. animi ad quid homini datum 2.23.2. numquam acquiescit in medio sed alterum eligit 2.23.3. capitale ex dilectione innocentium natum 1.2.8. coactivum humanum 1.7.6. & 3.10.1. dicitur jus quoad effectus quosdam *vide* infra. Commune populi, singuli ad se rapere non debent 1.4.19. maxime in re controversa ubi possessionem sequi debent 1.4.20. Contemplativum 2.26.4.
Injustum, nec rem, nec rei æstimationem immutat 2.1.10. qui injusto judicio damnum dedit, in quantum teneatur 2.17.16.
Judicii cessatio momentanea aut continua 1.3.1.1.
Judicii cessatio jure aut facto *ibid.*
Judicia criminalia quare instituta 2.20.14.15.
Judicia capitalia an permissa Christianis, non sunt affectanda 2.20.14. & 16.
Judicia apud Hebræos quædam regiæ potestati exempta 1.3.20.2.
Judicia periculosa 2.20.16. publica non à natura sed à facto 1.3.1.
Jurans non daturum se potest repetitionem erepti omittere 2.13.5.
Jurans prædoni datum non rectè repetit 2.13.15.3.
Jurans redire ad hostem, si clam redeat non satisfacit 2.13.15.3.
Jurans tenetur ex animo jurare, & reimplere quod juravit 2.13.2. & 1.13.2.
Jurans quando Deo tantum obligetur, quando & homini 2.13.14.

Jurans non tenetur, si is cui juratum est eum liberet 2.13.18.
Jurans implere debet contractum cui inest inæqualitas 2.13.16.2.
Jurantis verba quomodo accipienda 2.13.2. & 3.1.2.
Jurare volens obligatur, etsi obligare se nolit 2.13.2.
Jurans deliberato animo se non obligandi, tamen obligatur 2.13.3.
Juravit Paulus 2.13.11.1.
Juramentum per sceptrum, salutem, & similia 2.13.11.1.
Juramentum per salutem Principis, & majestatem Imperatoris 2.13.11.2.
Juramentum per Deos falsos an obliget 2.13.12.1.
Juramentum piratæ aut tyranno præstitum obligat 2.13.15.2. & 3.19.2.13.1.
Juramentum metu extortum obligat, & quatenus 2.13.14.1.2.1.
Juramentum militare Romanorum militum 1.2.10.4. & 2.13.11.2.
Juramentum de præda non intercertenda 3.6.21.3.
Juramentum perjuro datum an obliget 2.13.10.1.
Juramentum per res creatas an licitum, & quo sensu 2.13.11.1. & §.12.
Juramentum de re impossibili nihil operatur 2.13.8. de re pro tempore impossibili quid operetur 2.13.9.
Juramentum impediens majus bonum morale non valet 2.13.7.1.
Juramentum violatum. *vide* Perjurium 2.13.1.2.
Juramentum quomodo ex lege actui invalido validitatem conferat 2.13.20.4.
Juramentum de re illicita non valet 2.13.6.
Juramentum non extendendum ultra consuetam significationem 2.13.5.
Juramentum Regis irritum esse potest ob actum ipsius præcedentem 2.14.3.
Juramentum dolo elicitum quam vim habeat 2.13.4.1.
Juramentum non intelligendum sub conditione tacita 2.13.3.3.
Juramentum à priscis sic non concipiebatur ut expressè per Deum jurarent 2.13.11. per cœlum, terram & similia an Christiano licitum, *ibid.* per falsos Deos à Christiano licitè fieri contendit Duarenus 2.13.22. ab incredulo per falsos Deos conceptum an quis debeat accipere 2.13.12. dissolvi an queat lege humana 2.13.20. an superiorum actu, *ibid.* cum ab ecclesia dissolvitur, quomodo defendatur, *ibid.* in quibus casibus actus contra juramentum valeat 2.13.19. exceptiones omnes excludit quæ ex inæqualitate rei actum rescindunt 2.13.16. aut ex persona ejus qua cum agimus peti possunt 2.13.14. & 2.14.3. & 3.1.19. omne quidam improbatur 2.13.21. an improbetur lege Evangelica 1.2.9. irritum reddi potest, antecedenter à privato & Rege 2.14.3. consequenter vero nonnisi respectu superioris 2.13.20. & 2.14.3. omne obligat naturaliter eum, qui jurat 2.13.2. etsi is qui jurat se non velit obligari. *ibid.* aut jus non det ei cui juratur 2.13.15. & 2.14.3. si quis non putans se jurare verba protulit jurantia non obligatur 2.13.2. Regem non obligat ex sententia Bodini 2.14.1. sed falsa 2.14.3. non obligat, cum impedit majus bonum morale.

rale 2.13.7. repeti quot annis solet, ne mutatione personarum vis ejus intercidat 3.19.8. servandum prædoni 3.23.2. qui prædoni non servat, pœnam apud alias gentes non meretur, & quare 3.19.5. justè prædoni non servari statuit Cicero 2.13.15. vim suam amittit mutata qualitate, cujus respectu quis juravit 2.13.18. duplex, assertivum & promissivum 3.1.19. adde, promissio jurata non est fundamentum fœderum 2.16.16.

Juramenti forma 2.13.10.

Juramenti effectus 2.13.3. & seqq.

Juramenti efficacia quatenus pendeat à superiore 2.13.20.

Juramenti vis & interpretatio 2.13.12.3. & lib.3. cap.1. §.19.

Juramenti violati pœna ad posteros maneat 2.13.1.2.

Juramenti obligatio ex animo deliberato 2.13.31.

Juramento promissum non potest retineri ob peccatum alterius antecedens. 2.13.20.3. & 3.19.3.1.

Juramento convenit maxima simplicitas 2.13.4.1.

Juramento testis & ultor Deus 2.13.10.

absolutio à Juramento unde vim habeat 2.13.20.2.

circa Juramenta quid possunt superiores 2.13.20.1.4.

Juramento promissum compensari non potest cum eo quod ante erat controversum 2.13.20.3. & 3.19.19.1.2.

Juramento fallere viros ut talis pueros 3.1.19. in jurejurando negotium cum Deo est 2.13.15. an ex jureiurando hæredes etiam obligentur 2.13.17. promissum non potest retineri ob peccatum alterius antecedens. *vide* Promissio jurata

leges Romanæ circa Juramenta quid statuant 2.13.20.4.

Juramenta à Christo quæ prohibita 2.13.21.

Juramenta Regum 2.13.19. & 2.14.3.

Jura acquiri an possint bello solemni 3.8.4. adde Capere. acquiri nequunt, quæ sunt inalienabilia 1.7.4. introducta sunt natura exigente & necessitate 3.21.2. multa sunt, quæ tantum exterius judicium spectant, animo autem religionis vinculum non injiciunt 3.7.6.

Jurare liquido quid 2.13.3.

Juratum pactum fortius non jurato 2.16.29.2.

Jurisdictiones summa inferiores concedi jure hereditario possunt populi consensu 2.6.10.

Juris naturæ dictata alia magis alia minus manifesta 2.20.43.1.

Juri naturæ non pugnant quædam quæ vetita sunt lege divina 2.20.42.

Jure gentium bona subditorum obligantur ex facto superiorum 3.2.21.2.

Juris gentium dicuntur multa, quæ communia sunt populis sine mutua obligatione 2.3.3.1. & 3.1.8.2.

Juris derelicti signa ex factis & non factis 2.4.4.1. & §.5.1.

Jura quædam ad summum imperium pertinent separabiliter aut communicabiliter 2.4.13.1.

Juris naturæ quædam sunt quæ non ubique observantur 2.5.12.3.

Juris gentium multa impropriè dicuntur 2.8.1.2.

Juris

Juris quæsiti jure naturali ab jure civili distinctio repudianda 2. 14. 8.
Juris capax non est nisi naturæ præceptis utens generalibus 1. 1. 11. consultis Rom. parum credendum in decisione juris publici. *vide* Gentium 3. 6. 8.
dictio non est nisi apud superiorem 2. 7. 17. effectus interni *Proleg.* p. 4. executio in magna communitate difficilis 2. 20. 4. nemo plus juris in alium transferre potest quam ipse habet 3. 16. 1.
Juris etiam alieni quis vindex naturaliter 1. 5. 2. & 2. 25. 1.
Juris fecialis origo 3. 4. 1. 1.
Juris externi efficacia qualis 3. 7. 7.
Juris ignorantia aut excusabilis, aut inexcusabilis 3. 11. 4. 5.
Jura quædam realia quo sensu dicantur 2. 1. 4.
Juris societas aliqua cum prædone 2. 13. 2 3. & 3. 19. 2. 3. & 3. 3. 1.
Jurisjurandi effectus est prætidere controversias 2. 13. 13. forma semper eadem, & qualis 2. 13. 10. fundamentum quod 2. 20. 45. obligatio personam tantum obstringere potest, promissio etiam ipsum hæredem 2. 16. 16. verba quomodo intelligenda 2. 13. 5.
Jusjurandum. *vide* Juramentum.
Jusjurandum à civitate factum & repetitum 3. 19. 8. 1.
Jus pro eo quod justum est 1. 1. 3 1.
Jus pro qualitate sumtum, quid sit 1. 1. 4. 1.
Jus pro lege 1. 1. 9. 1.
Jus pro lege ad aliarum à justitia virtutum materiam pertinet 1. 1. 9. 1.
Jus naturale 1. 1. 10. 1. quid, & quomodo differat à divino voluntario 1. 1. 15. 1.
Jus voluntarium, τὸ ἐν τάξει 1. 1. 9. 2.
Jus naturale à Deo immutabile, & quare? 1. 1. 10. 5. est aliquid consequens actum humanum 1. 1. 10. 4. sumitur aliquando pro eo quod est honestum 1. 1. 10. 3. videtur mutari propter materiæ mutationem 1. 1. 10. 6. esse aliquid juris naturalis probatur à priori & à posteriori quomodo 1. 1. 12. 1. juris naturalis reductivè quæ sint 1. 1. 10. 3. ejus juris permissivè tantum quæ sunt, & præcipi, & vetari à Deo possunt 1. 2. 5. 1.
Jus naturæ pro certo statu 1. 1 10. 7.
Jus natum & gentium quomodo à Romanis jurisconsultis sumatur, & an recte 1. 1. 11.
Jus rectorium & æquatorium 1. 1. 3.
Jus non est in brutis animantibus, de illis improprie quo sensu dicatur 1. 1. 11. 1.
Jus voluntarium humanum, vel divinum 1. 1. 13.
Jus voluntarium humanum civile, civili latius, civili arctius 1. 1. 14. 1.
Jus voluntarium divinum 1. 1. 13. aut est unius populi, aut omnium 1. 1. 15. 12.
Jus voluntarium divinum omnibus populis commune triplex 1. 1. 15. 2.
Jus gladii quid in sacris & prophanis literis 1. 2. 7. 2.
Jus divinum Hebraicum alios populos non obligat 1. 2. 16. 1. 2.
Jus Hebræum quoad nos abrogatum, non rectè dicitur 1. 1. 16. 7. quem usum nunc habeat, & quem in permissis 1 2. 17. 1. 3. nihil continet juri naturæ contrarium 1. 1. 17. 2.
Jus Gentium quid: & quomodo probatur 1. 1. 14. 1. non est commune omnibus populis 1. 1. 17. 1.

Jus, & usus juris distinguenda 1.3.2.4.
Jus supereminens Regis, aut civitatis, an liberet à fide subditis data 3.19.7.
Jus Gentium externum vetus 3.1.18.1. & 3.19.1.
Jus externum quale 3.4.2.2. & lib. 3. 10. 1. 3.
Jus pro jure externo 3.4.4.2.
Jus Regum & populorum quando pace remissum censeatur 3.20.15.
Jus gentium circa inæqualitatem in contractibus 2.12.26.1.
Jus internum ab externo distinctum 2.12.11.2. & 3.7.6. 1.3. & cap. 10. 1.3. & 3.3.1.
Jus exterorum supereminenti dominio non subest 2.14.7.8.
Jus Naturæ moribus obliteratur 1.2.7.1. & 2.15.5.1.
Jus Gentium de bello captis 3.6.3.1.4.
Jus pignoris, retentionis, servitutis an bello acquiratur, & quomodo 3.6. 26.1.
Jus captivitatis etiam injuria dicitur 3.7.6.4.
Jus Gentium vetat permissa jure naturæ, & permittit vetita 3.4.15.1.
Jus Gentium apud populos quosdam 3.4.19.1.
Jus Gentum impropriè quod multi populi usurpant sine mutua obligatione 3.1.8.2.& 2.3.5.1.
Jus sæpe remittendum ut bellum vitetur 2.24.1.1.2. 1.3.4.1.
Jus luendi pignoris an tempore amittatur 2.4.15. & 3.20.6.
Jus Hospitii. *vide* Hospitii jus. humanum constituere quod præter, non contra naturam potest 2.3.6. non obligat in summa necessitate 2.18.4. *vide* Necessitas.
Jus Mundiburgii 1.3.21. in *Prolegomena*.
Jus necessitatis 2.2.10. Personale 1.1.4. in personam ex quibus rebus 2.5.8. numeratur inter res 2.10.1. præcipui acquiri potest cum hereditate, etiam cum bonorum hæreditas non aditur 1.7.9.
Jus prehensionis non directè inter socios 1.2.21.
Jus precarii 1.3.12. & 2.21.11. jus protectionis 1.3.21.
Jus quo sensu dicatur id quod placet validiori. *Proleg.* pag. 4. dicere sibi ipsi vetitum 2.7.2. aliquando dicitur id quod fit impune 3.11.18. sed improprie 2.5.18. aliquando id quod est injustum 1.4.3. dictum in latissimo significatu quid. *vide* Jus strictum, distinctum à justitia 3.10.1. exteris quamdiu datur manet civitas. *vide* Lex. non ex eo metiendum quod est optimum, sed ex voluntate ejus unde oritur 1.3.2. & 1.3.17. opponitur armis. *Proleg.* pag. 1. justitiæ 3.4.2.
Jus ortum à Jove cur dicatur. *Proleg.* pag. 30. an metu injuriæ accipiendæ sit sancitum. *Proleg.* pag. 7. an utilitatis tantum gratia, quod Carneades putavit. *Proleg.* pag. 2. subditis quæsitum an Rex auferre possit 2.14.7. quæsitum in Regem per promissionem & similia, quo casu juste ipsis auferatur 2.14.8. legitimo modo partum ne cui auferatur sine causa, juris naturalis est. *ibid.* cur in populo aut rectore ejus insuper quidam habeant. *Proleg.* p. 5.

Jus Advocatiæ 1.3.21.
Jus belli pro eo quod naturaliter æquum est, & consuetum à mitius viventibus 3.11.13. & 3.11.15. pro eo quod sit impune, per se tamen non omni culpa caret 3.4.5. est inter diversos populos non ejusdem civitatis membra 3.20.8. spectatur non tantum ex principio sed & ex causis subnascentibus 3.1.3. Certum moraliter quid dicatur 2.7.2.
Civile quid 1.1.14. favet his, qui patere necesse habent, sed non jis quæ atrocitatem habent facinoris 2.26.3. oritur vel ex obligatione vel ex consensu. *Proleg.* pag. 4. ad quos non pertineat 1.2.1. aliud quod inter ejusdem tantum populi partes valet 2.13.16. aliud quod civile dicitur plurimarum gentium 1.1.14. & 2.3.5. & 2.8.1. hoc impropriè etiam Jus Gentium vocatur. *vide* Jus Gentium. mutari potest 2.8.1. etiam à singulis 2.3.5. jus quæsitum ex lege Civili non magis, quàm quod ex Jure Naturali sine causa alicui auferri potest 2.14.8.
Commercii. *vide* Commercii jus ex consensu in personam unde 2.5.8.
Jus Divinum duplex 1.1.15. quomodo differat à naturali 1.1.10. unde ortum, & cur homo ei subditus. *Proleg.* pag. 3. perfectius alio nomine Lex Evangelica vocatur 1.3.3. Eo omnes gentes tenentur 1.1.15. & omnes Reges 1.3.16. quoad effectus quosdam 3.7.6. externum. Eminens 2.3.19. Externum. *vide* in textu: quod quasi ex fidejussione pro civitate 3.13.1. non tam latè patet quàm id quod ex delicto 3.14.2.
Jus Gentium quid 1.1.14. unde *Prolegomena* pag. 4. aliud naturale, aliud voluntarium 1.2.4. & 2.8.1. & 2.1.2.26. & 3.1.8. propriè dicitur, quod habet vim pacti inter gentes, & quod pertinet ad societatem 2.8.1. minus propriè dicitur quod multis quidem commune est, non tamen humanæ societatis vinculum constituit 2.8.26. dicitur jus civile plurimarum gentium. *ibid.* Jus Gentium dicitur id quod singulis gentibus placuit, sine mutua obligatione, & quod mutuam obligationem continet 3.1.8. unde probatur. *Proleg.* pag. 8. 1.1.14. qui violat jus divinum, violare cur dicatur 2.20.44. puniri potest à quovis Rege aut Magistratu 2.20.40. & 2.21.3. etiamsi deditus sit aut captivus 3.11.6.
Jus Naturale an sit aliquod. *Proleg.* pag. 2. quid sit 1.1.10. & 2.20.5. unde sit. *Proleg.* pag. 2. non confundendum cum Jure Civili plurimorum gentium 2.20.41. quæ ei sint contraria. *Proleg.* pag. 3. dicitur aliquando consuetudo cui ratio naturalis inest 3.7.5. dicitur & divinum, quo sensu 1.1.10. & 1.1.15. quomodo à Jure Gentium distinguatur. *Proleg.* pag. 8. non omnia irrita facit quæ ei repugnat 2.5.10. quando irritum quid reddat. *ibid.* minui potest à Deo per leges 2.1.10. imo contrarium quid poni 1.2.5. mutari nequit, res tamen mutantur 1.1.10. obliteratum quasi ex parte apud multos populos 3.3.2. obligat omnes Reges 1.3.16. contractus innominatos à nominatis non distinguit 2.12.3.

2.12.3. religionis discrimen ignorat 2.15.8. aliud novum est, aliud sequitur introductum dominium 2.8.1. hoc antecedit legem civilem. *ibid.* de iis agit quæ voluntatis humanæ actum consequuntur 1.1.10. qui Jus Naturale immaniter violat à quovis Rege aut eo qui par jus habet puniri potest 2.20.40. naturaliter etiam à quovis homine 3.19.3. Juris Naturalis communionem habent omnes homines, etiam tyranni & piratæ 3.19.2. aliquod esse unde concludatur 1.1.12. quædam manifesta, quædam minus sunt 2.20.43. quædam Juris Naturalis præcipientis 2.3.5. quod requirit non tantum id quod dictat justitia expletrix, sed & quod aliæ virtutes 2.1.9. quædam permittentis id est ea quæ societas humana propriè non requirit 2.3.5. an quæ hujus juris sunt etiam à Deo permittantur, qui ipsa est natura 2.1.10. Consensu communi aut Jure Gentium possunt impediri 2.3.10. lege etiam civili 2.3.5. quædam propriè sunt, quædam reductivè 1.1.10. principium est facultas moralis, cum sufficiente voluntate 2.5.10. quæ Juris Naturalis non sunt tamen servari iis in locis ubi obtinent, Naturale est 2.11.5. Jure Naturali ut quid sit illicitum, satis est, si repugnat non naturæ in genere, sed humanæ 2.5.12. de Jure Naturali cum quæritur, hoc agitur an quid fieri possit non injustè 1.1.3. & 1.2.1.

Jus Scriptum, non scriptum. *Prolegomena* pag. 5.

Jus strictum usurpare non licet, nisi multo majus sit bonum quo tendit nostra actio, quam malum, quod in omne futurum metuitur 3.1.4. Sui remissio refertur inter odiosa 2.16.12. in ejus Juris remissione quomodo intelligenda remittentis verba. *ibid.* juris sui naturaliter quisque vindex 1.5.1. imo & alieni 1.5.2. & 2.25.1. Temporarii effectus tamen sunt temporarii 2.6.10. vitæ & necis alteri in se dare, solo consensu nemo potest 3.11.18. in cives neminem Christianum decet magno conamine desiderare. *vide* Jud. capitale quatenus lex civilis habere dicatur 2.1.14. In servos unde videatur originem ducere 3.4.10. interna justitia dominus non habet 2.5.28. & 3.14.2. nisi aliquo casu, & in quantum ei exercere liceat 3.14.3. Voluntarium duplex est, humanum vel divinum 1.1.13. utilitatis innoxiæ 2.2.14.

Jus publicum circa quæ versetur *Proleg.* pag. 1. Rectorium 1.1.3. in rem 2.5.1. originarie ex tribus causis *ibid.* Rhadamanteum 2.20.1. Romanorum in socios quale 1.3.21.

Justiniani consilium de Samaritanis & Judæis vi ad religionem Christianam adigendis improbatur 2.20.48.

Justitia expletrix 1.1.8.1.

Justitia attributrix, Δικαιωτικὴ. *ibid.*

Justitia attributrix an tantum circa res communes, expletrix circa res singulorum versetur 1.1.8.2.

Justitia definita ab Hierace exactio pœnæ 2.20.1. à Pythagoricis dicta, ἀντιπεπονθὸς 2.20.32. exercenda solo metu pœnæ, secundum Epicurum, & quare.

quare 2.20.44. In piratarum cœtu exercita an cœtum eum civitatem constituat 3.3.2. hominis virtus est, qua est homo 2.26.4. in medio non consistit, ut putavit Aristotele *Proleg.* pag.9. pudoris comes est 3.10.1. vim præcipue in bellis magnam habet. *Proleg*, pag. 6.

Justitia adsignatrix aptitudinem spectat 2.17.2. & 2.20.2. *vide* Aptitudo, an locum toties habeat quoties proportione Geometrica sit opus 1.1.8. hoc est quotiens inter terminos plures duobus æqualitas constituitur 2.20.2. spectat, ut alteri quid accedat 2.20.2.

Justitia Gubernatrix 1.20.24. & 2.20.27. obligat imperantem ad curam pro inferioribus 2.24.7.

Justum aliud est ex æquo inter se viventium, aliud ejus qui regit & regitur, qua tales sunt 1.1.3.

Justum, id est, solemne 1.3.4.1. & 3. 3.1.1.

L.

LAbor injunctus an sit pœna, *vide* Pœna.

Lacedæmone nepos ex filio majore filio minori natu in regno prælatus 2.7.30.3.

Lacedæmone filius rege patre natus præferebatur ante nato 2.7.29.

Lacedæmonii dolum in bello pluris quàm vim faciebant 3.1.6.2.

Lacedæmoniorum mos de agris captis 3.6.11.2.

Laconum jus in Messenam 2.4.2.1.

Λάφυρα 3.6.24.4.

Lamech homicidii impunitatem sibi persuadet 1.2.5.

Lanistæ sacra cœna olim prohibiti 1.2. 9. *Annot.*

Latrocinari olim licitum & quare 2.15.5. apud Germanos & Græcos sine infamia fuit 3.3.2. ex latrociniis tenentur Magistratus, si ea remedia neglexerint adhibere quæ poterant 2.17.20.

Latroni fides servata 3.19.2.2.

Latrones jus legationis non habent 2.18.2.3.

Latrones qui 3.4.1. civitatem non faciunt *vid.* Piratæ, qui ita invaluere, ut formidabiles se fecerint, recte recipi ac defendi à quovis possunt, quoad pœnam 2.21.5. si quid prædando cepere, ejus domini non fiunt 3.3.2. publici qui 2.1.1. restituere non tenentur quod vi aut metu expressérunt, si jusjurandum intercesserit 2.17.19. societates legitime fieri possunt 3.3.3. qui laudat tenetur damni dati & quomodo 2.17.7. & 2.21.1.

Legatio apud inimicos præsidium habet Juris Gent. 2.18.6.

Legationes assiduæ rejici possunt 2.18. 3.2.

Legationis jus quid contineat 2.18.3. est inter eundem populum in bellis civilibus 2.18.8. cur institutum 2.18.4. introductum à Jure Gent. voluntario 2.18.1.

Legatus municipalis non regitur Jure Gentium sed civili 2.18.2 à pignorationibus subditorum pro civitate excipitur 3.2.7. provincialis non regitur Jure Gentium sed civili 2.18.2. puniri an possit ex omnibus causis quæ sunt contra Jus Gentium 2.18.4. an si quid commiserit contra statum

Reipub. *ibid.* ex nulla etiam necessaria causa punirip|otest ab eo, ad quem mittitur 2.18.4. sed per eum à quo mittitur pœna exigi aut bello peti. *ibid.* rationem reddere factorum suorum nemini cogitur nisi à quo mittitur. *ibid.* à subditorum numero excipitur Jure Gentium 3.2.7.
Legatus an jurisdictionem habeat 2. 18. 8. 2.
Legatus, si quid debeat, quomodo compellandus 2.18.9.
Legati mittentem obligant etiam contra arcana mandata 2.11.12.
Legatus quando sponte domum redire possit 2.16.25.2.
Legati qui jure gentium utantur 2.18.2.1.
Legati in bellis civilibus quo jure sint 2.18.2.3.
Legati an admittendi 2.18.3.1.
Legati ob quas causas possint non recipi 2.18.3.1.
Legati quo casu mutabiles 2.18.3.2.
Legati referunt personam mittentis 2. 18.4.5.
Legati jure civili loci ubi sunt non tenentur 2.18.4.5.
Legati habentur quasi essent extra territorium *ibid.*
Legati delictum per quem puniendum 2.18.4.5.7.
Legati per modum defensionis occidi aut repelli possunt 2.18.4.7.
Legati an subjaceant juri talionis 2.8.7.1.
Legati domus an pro asylo 2.18.8.2.
Legati capacitas jus quoddam est, quod qui impedit damni dati tenetur 2.17.3.
legata integra solvere, sine detractione falcidiæ naturaliter quemque obligari, quo sensu dicatur 2.14.6.
Legatorum violatio durante bello compensari potest 3.19.19. lex de legatis non violandis pertinet ad legati personam, etiamsi is qui misit pœnam meruerit 2.18.7. populus quod per legatos partium integrantium fecit, ipse fecisse intelligitur 2.6.9.
Legatorum jus 2.18.1.1. & §.3.4.
Legatorum jus an valeat apud eos ad quos non mittuntur 2.18.5.
Legatorum jus valet in bello 2.18.6.
Legatorum comites an inviolabiles 2. 18.8.1.
Legatorum bona an possint pro debito capi 2.18.9.
ob Legatos violatos bella 2.18.11.
Lex quid 1.1.9.1.2.
Lex Mosis dupliciter sumitur 1.2.6.4.
Lex Mosis judiciaria quando & quomodo sublata 1.2.8.7.
Lex Mosis. *vide* Jus Hebræum.
Lex Mosis non habet prius & posterius 2.5.13.5.
Lex non semper irritum facit quod vetat 2.5.16.13.4.
Lex imperfecta Ulpiano quæ 2.5.16.1.
Lex de sabbato & de decimis quomodo ad Christianos pertineat 1.1.17.5.
Lex idem potest quod consensus expressus 3.13.1.2.
Lex in præsumtione facti non existentis fundata, an obliget 2.11.6.2.
Lex Romana de læsis ultra dimidium pretii 2.12.12.2.
Lex occidi aliquem permittens an conscientiam liberet, & quando 2.1.14.1.
Lex, quæ feras, pisces, aves regi addicit, non injusta 2.3.5.

Lex justa quæ vetat quod jure naturæ licet. *ibid.*

Lex de usucapione an pertineat ad summum imperium, aut ejus partes 2.4. 12.1.

Lex dicitur commune pactum populi 2.11.1. & quo sensu dicatur regina divinarum humanarumque rerum 2.20.44. est in civitate ut mens in corpore, qua sublata interit 3.3.2. facit ut quod per se laudabile tantum est incipiat deberi 1.2.1. iniqua quomodo tollat 2.12.12. obligat, & ad quid 1.1.9. sic obligat ut inde jus suum cuique oriatur 2.17.2. ut obliget extra jus naturæ venit ex voluntate ferentis eam 1.1.15. ut quem obliget, quid requiratur 2.4.12. obligat, etiamsi causa particulariter cesset 2.20.27. legis autorem ut partem civitatis 2.4.12. & 2.20.24. Principem per reflectionem 2.4.12. non vero pœnalis. *vide* Lex pœnalis. ex lege tamen nemini jus adversus Principem 2.14.9. obligat subditos omnes. *ibid.* non obligat, si palam absurda sit, aut stulta, aut de re illicità 2.14.12. nec eum cui à Magistratu permittitur aut imperatur id, quod nisi solutus facere non potest 2.4.4. nec eos quibus data non est 1.1.15. lex quæ fundatur in præsumptione facti non obligat, si factum aliter se habeat 2.11.6. tolli non debet, nisi probabili de causa 2.20.24. tollendi eam aut mutandi jus habet auctor ejus 2.4.12. & 2.20.24. tollendo eam sive ex justa, sive injusta causa, aut revocando, Rex nemini facit injuriam 2.14.9.

Lex civilis multarum nationum 2.8.1. *vide* Jus Civile multarum gentium. Leges civiles nihil agunt contra legem naturæ 2.5.19. interdum juri auxilium suum tantum negant 2.12.12. 19. vitæ & necis non habent ex quovis delicto 2.1.14. in promissionum materia quid efficiant 2.11.5. & 2.11.7. qui legibus civilibus subjecti sunt, in quibus casibus eos æquitatem oporteat consulere 2.12.12. qui subjecti non sunt, id sequi debent quod æquum est, *ibid.* adde Jus Civile.

Lex commissoria 1.3.16. Dei de puniendo in filiis parentum delicto, cur ultra abnepotes non extendatur 2.12.14.

Lex humana quando obliget 3.23.6. à voluntate pendet in origine & duratione 2.20.24. si quæ prohibita humana tantum lege fiant, non sunt irrita, nisi lex hoc addiderit 2.5.14. Injusta etiam interdum non nisi malo publico tollitur 1.4.5.

Lex Mosaica duo comprehendit τὸ πνευματικὸν καὶ τὴν ἐντολὴν σαρκικὴν 2.20.39. consideratur dupliciter 1.2.6. imperfecta respectu legis Evangelicæ 1.1.17. impleta à Christo quo sensu dicatur 1.2.7. an sit eadem cum lege naturæ. *Proleg.* p. 10. obligat etiam Christianos in iis quæ moraliter honesta sunt 2.12.20. non obligat peregrinos & alios quam Judæos 1.1.16. ad quid prosit iis quos non obligat 1.1.17. quando Israëlitas obligare desierit 1.1.16. sapientissima est 2.21.5. & legum omnium exemplar perfectissimum

simum 2.20.32. est ἀνὸ περισπολήψιας 2.20.33. legem Mosaicam an Christus tantum sit interpretatus 1.2.6. sublatum esse non opus est à Christianis probari 1.1.16. leges illæ tantum à Christo sunt latæ, quæ alias gentes ab Hebræis distinguebant 2.5.13. legem Hebræam transgredientibus pœna fuit mors violenta, & similia 2.20.11.

Lex Naturæ pro lege Consuetudinis generalis 3.7.5. circa naturæ leges par est eos excusari, quibus aut ratiocinationis imbecillitas, aut prava educatio obstat 2.20.43.

Lex Pœnalis non obligat actus principis etiam privatos 2.14.2.

Lex Regni 1.3.16. *Annot.*

Lex Romana non est sine nimio personarum & qualitatum ad factum non pertinentium respectu 2.20.33. *vide* Jus Rom.

Legis dispensatio ex quibus causis fiat 2.20.27. an in iis tantum procedat quæ lex tacite videtur ex ipere. *ibid.* non omnis referenda ad ὀικείαν. *ibid.* ad sustinendam legis efficaciam satis est ratio universalis sine repugnantia rationis contrariæ 2.20.26. ignorantia inevitabilis excusat 2.20.43. qui ob ejusmodi ignorantiam legem non observat non agit injustè 2.23.13. conjuncta cum negligentia minuit delictum 2.20.43. ratio differt ab ejus mente 2.6.8.11. cesset peculialiter in facto de quo agitur, etiam pœna per eam expressa mitigari potest 2.20.26.

Leges feruntur cum sensu imbecillitatis humanæ 1.4.7. quæ contra feruntur, pro nullis habendæ, si sint speciales 3.23.6. sunt vel permittentes, vel prohibentes silent in bello, & quales. *Proleg.* pag.5.1.2.7. id respiciunt quod plerumque accidit 1.4.4.

Legis ratio particulariter cessans casum à lege non eximit 1.3.53.

Legis dispensatio Regem non obligat 2.14.13.1.

cessatio Legis in particulari dispositio est ad dispensationem 2.20.26.

Legis conditor an se obliget, & quatenus 2.4.12.1. & cap.20.24.1.

Lex Hebræa an prohibeat divortia & matrimonia plurium uxorum 2.5.9.13

in Lege pœnali dispensandi causæ quæ 2.20.24.3.

Leges pœnales aut coactivæ locum non habent circa actus Regum 2.14.1. & 2.2.2.

Leges Romanæ de contractib9 2.12.12.2.

Leges Romanorum pœnales in quo iniquæ 2.20.33.

Leges quæ obligent 3.23.5.3.

Leges à Christianis ferri possent similes Hebraicis, nisi trium causarum aliqua obstet 1.1.17.5.

Leges & contractus misceri possunt 2.14.9.

Leges non omnes obligant 2.14.12.2. & 3.23.5.3.

Leges quæ validiores si casu consligant 2.16.29.1.

Leges interficere aliquos permittentes quando jus interdum dent, quando solam impunitatem 2.20.17.

Leges an obligent summam potestatem 2.4.12.1. & 2.20.24.1.

Leges quasi pacta 2.11.1.3.

Leges

Leges civiles quædam planè injustæ 2.7.1. & 2.14.12.2. & 3.23.5.3.
Leges humanæ quædam præcipere possunt cum mortis periculo observanda 1.4.7.2.3. humanius sunt interpretandæ *ibid.*
Leges quædam etiam divinæ, tacitam habent exceptionem summæ necessitatis 1.4.7.1.3.
Leges respiciunt id quod plerumque 1.4.4.3.
Leges ferri possunt de tempore quo summum imperium admittatur 2.4.12.2
Leges de re promissa quæ obligant 2.4.4.2.
Leges injustæ, quæ propinquos nocentium innocentes interfici jubent 2.21. 15.1. & 12.1.
Leges civiles de promissis minorum 2.11.5.2.
Leges quædam DEI tacitam habent summæ necessitatis exceptionem 1.4.7. quædam datæ à Deo generi humano, vel in prima creatione, vel in restauratione 1.2.5. & 3.5.3. Lex divina vocatur interdum Jus Gentium moratiorum 2.11.1. adde Decalogus. Dilectionis. *vide* Dilectionis Lex. Evangelica, jus divinum voluntarum perfectius 1.3.3. paulatim ad mores seculi interpretari cœpit, cum primum esset strictius 2.1.13.
Excalceationis 1.3.20.
Leges sacratæ quæ 3.19.8.
Scriptæ, ad sensum æquitatis naturalis trahendæ 2.2.6. non scriptæ, scriptorum vinculis non renentur. *ibid.*
Legitima an lege humana tolli possit, & quatenus 2.7.4.3.
Legum finis & efficacia 2.12.12.2.
Legum diversitas circa venditionem & emtionem 2.12.15.1.
Legum condendarum jus pars est summæ potestatis 1.3.6.
Λεία 3.6.20.2.
Lenitas in errantes circa divina 2.20. 50. & 1.2.5.
Liber homo postliminio quomodo redeat 3.9.5.
Liber homo postliminio sua recuperat: an & alienata? 3.9.6.1.2.
Liber fit populus, cum quo rex ejus tanquam cum libero sciens contraxit 2.4.4. aut tanquam legibus suis solutum longo tempore agere passus est 2.4.14. Populus liber factus in quibusdam obligatur per Regem, qui libertatem proxime antecessit 2.14.12. Regis & populi liberi eadem est ratio 1.3.21.
Liberam fore Carthaginem quomodo interpretandum 2.16.15.
Liberi filiarum alendi 2.7.4.3.
Liberi pignorari ac vendi à parentibus quando possint 2.5.5. Jus ipsorum in liberos 2.5.7.
Liberi ex quibusdam matrimoniis impediuntur succedere 2.7.8.2.3.
Liberi ob parentum delicta non puniendi 2.21.13.1.3.
Liberi in materia favorabili 2.7.30. etiam sub matris sunt imperio 2.5.2. maternam seqvuntur conditionem Jure Gentium 3.7.5. parentibus observantiam ac pietatem debent 2.5.3. & 2.5.6. quo jure Deus innocent liberos immatura morte soleat afficere 2.21.14.

2.21.14. liberorum res an Jure Naturali acquirantur parentibus. *vide* Acquirantur.
Liberis an debeantur alimenta, & quo sensu 2.7.4.1. an alendi vulgò quæsiti, & ex incesto nati 2.7.4.2.3.
Liberos cogendi jus 2.5.2.3.4.
Liberorum cum parentibus matrimonia contra jus naturæ 2.5.12.2.3.
Liberorum servitus 2.5.90.
Libertas quando justa belli causa 2.22. 11. & 2.4.14.1.2.
Libertas quo sensu naturalis 2.22.11. & 3.7.1.1.
Libertas an pax placeat, gravis interdum deliberatio 2.24.6.1.2. & 1.4. 19. 2.
Libertati præferenda vita populi totius 2.24.6.2.3.
Libertas populi quid significet 1.3.12. 1. 2.
Libertas subditorum obligatur ex facto superiorum 3.2.2.1.
Libertas bellandi non præsumitur abdicata 2.16.13.2.
Libertas dicitur dupliciter κτ' ἕξιν & κατ' ἐναντιότητα 2.22.11. opponitur Regibus 1.3.13. victis meritò aliqua relinquitur, etiamsi imperium ipsis auferatur 3.13.10. restituenda cum injustè erepta est, etiam ab his qui eam justa ratione ab ereptoribus capiunt 3.16.4. Servo data pro oculo & dente excusso 3.14.4. debetur servo post longas operas & valde magnos labores 3.14.6. libertatis nomen inanis umbra 1.3.21. libertatem uni penitus tradere populus num possit 1.3.8. pro libertate pugnare, etiam cum injustè fiat, veniam meretur 3.11.6. libertate vita potior. *vide* Vita.
Libertas civilis 1.3.12. est jus regendæ per se Reip. 2.24.6. sine summo imperio intelligi non potest 1.3.2. Non justa 1.3.4. *Not.* Naturalis facit ne quis cogatur absq; culpa 2.17.17. pars ejus retineri potest non retenta parte Imperii 1.4.14. tacita ut à quibusdam vocatur non semper retinetur à populo in Reges delinquentes 1.3.8.
Licere pro jure externo 2.12.26.1. & 3.4. 22. & cap. 10.1. & §. 2.1.2.
Licere, vox ambigua quas significationes habeat 3.4.2.1.2.
Licere quædam dicuntur, quæ rectius aliter fiunt 3.4.2.1. & cap. 10.1.1.2.1.
Licere quædam dicuntur, ob impunitatem 3.4.2.2. & c.10.1.3.
Licere oppositum ei quod decet, aut oportet 3.4.2.2. & c. 10.1.2.2.1.
Licere accipitur dupliciter, vel sensu exteriore vel interiore 3.10.1. quot modis dicatur 3.4.2. interdum dicitur, ubi nullum contra proditum est remedium 2.12.26. quædam indirectè licent quæ directè non licent 2.15.11. quantum liceat in bello partim nude spectatur, partim ex promisso antecedente 3.19.1.
Limen & limes idem 3.9.1.
Limitati agri 2.3.16.1. & 2.8.12.1.
Liquida per se non terminantur 2.2.3.
Lis potest utrinque esse sine peccato 2.23.13.3.
Literæ Marcæ 3.2.4.
per Literas inter absentes pacta nuda quo jure judicentur. *vide Pacta.*

Literis belli denunciatio fieri potest 3.3.14
Literati excepti à pignorationibus subditorum pro civitate Jure Civili 3. 2. 7.
Lites Christiani quidam planè improbarunt 1.2.9. omnes an Lege Evangelica prohibitæ 1. 2. 8. damnum etiam injustum ferre prius oportet, quam litigare 2. 1. 13. lites juris controversi ex utraque parte non sunt improbæ 2. 23. 13.
Litigare Christianis quo sensu vetitum 1.2.8.4. & 2.24. 2.4.
Littus quorum 2. 3. 9. 2.
Loca in solo pacato posita quo casu rectè occupentur à bellante 2.2. 10.1.
Locans pluribus operam an à singulis mercedem in solidum exigere possit 2.12.17.
Locatio conductio facta à Rege sine expressa mercede an valeat 2.14. 5. in locatione conductione, casus, qui usum impedivit, damno sunt conductoris 2.1.18.
Locationis & conductionis natura 2. 12. 18.
Locator tertio rem locans, conductori tenetur de eo quod percipit *ibid.*
Locator operæ ad quid teneatur 2.12.19.
Locator jus habet exigendæ pecuniæ promissæ, etiamsi nihil conductor utilitatis ex ea re perceperit 2.12.18.
Locupletatus ex re aliena, eatenus ad restitutionem tenetur, & quare 2. 10. 2.1. & 2.
Locus incultus non censetur occupatus, nisi quoad imperium 2. 2. 17. sive sacer, sive profanus, postliminio receptus cujus sit 3. 9. 13. qui contrahit in loco, legibus ejus loci subjicitur 2.11.5. quo loco in conventibus sedere debent qui populo olim libero imperant 2. 9. 8.
Locutio de futuro nostræ potestatis quotuplex 2. 11. 2.3.
Locutionis ambiguæ usurpatio quando licita 3.1. 10. 13.
Lucrum alter alteri potest prævertere, maxime si causa subsit 2. 2. 24. ex re aliena restitui oportere, Juris est Natur. *Proleg.* pag. 2. 2. 10. 2. ob lucrum cessans per solutionem tardiorem res pluris vendi potest 2. 12. 14. & ex pecunia mutuo data merces justè exigi 2. 12. 21. Cui lucrum speratum sed non debitum decedit, de damno agere non potest 2. 2. 13.
Ludovici & Galeatii controversia de Mediolano. 2.7.19.

M.

MAccabæi bello adjuverunt extraneos Asmonæi 2. 15. 9. 6.
Maccabæorum resistentia qualis 1. 4. 7. 5.
Maccabæi fœdus ineunt cum Romanis & Lacedæmoniis 2. 15. 9. fratrum innocentium necem Sabbatho ulciscuntur 2. 20. 8. Maccabæorum arma, quomodo defendi possunt 1. 4. 7.
Macedonum lex quædam injusta 2. 21. 15.
Magistratus inferiores summum imperium habenti juste resistere non possunt 1. 4. 6. 1. 5.
Magistratus Christiani Pauli tempore 1. 2. 7. 1. 2.
Magistratus Hebræi non restiterunt malis Regibus 1. 4. 6. 3. 4.

Magi-

Magistratus ex quibus damnis teneatur 2.17.20.1.
Magistratus an teneatur, eo quod à nautis cautionem non exegerint. *ibid.*
Magistratus oppidanos quatenus obliget 3.22.6.
Magistratus naturaliter jus habet belligerandi 1.3.4. non est in statu Deo aut legi Evangelicæ contrario 1.2.7. Minister est iræ divinæ 1.2.8. bonus ad militiam usurpare potest voluntatem non bonam modo aliorum, sed & malam 2.26.5. minor bella gerere num possit 1.3.4. an contra majorem, si injustè agat 2.4.6. adde necessitas, ei contra majorem parendum non est, etiam cum bona imperare videatur. *ibid.* Naturalis & perpetuus est vir bonus 2.20.9. Magistratus non obligat, ubi imperium summum est penes populum 2.15.3. obligatur populo interdum, & ex quibus causis 2.17.20. Cui Magistratus collatio mandata est, tenetur eligere eos qui digni sunt 2.17.3. Magistratum suscipere Clericis prohibitum, & quare, *vide* Clericus. nemo multo conamine debet affectare, & quamobrem 2.20.16. à Magistratu Resp. vel singuli etiam exactam requirere possunt diligentiam, si lex id jubeat 2.17.2.
Magi post baptismum artem suam cogebantur deserere 1.2.9.
Maharbalis factum 3.22.9.2.
Mahumetistarum opinio de necessitate restitutionis 3.10.3.
Majestas pro dignitate imperantis sumitur 1.3.21.1.2. quid sit *ibid.*
Majestas cur tot legibus munita 1.4.2. major ex nobilitate generis 2.7.26. fœdus, ut majestas alicujus comiter colatur, quale 2.15.7. in majestatis controversia, quis vocabulum ejus interpretari debeat 2.16.3. contra majestatis legem peccat, qui injussu Principis alteri bellum facit 1.3.4.
Majoratuum jura tempore amittuntur 2.4.16.3.
Majoratuum successio in regno Castellæ 2.7.22.1.
Malefici atroces qui nullius civitatis partes sunt, à quovis puniri possunt 2.20.3.
Maleficium quid 2.17.1. quæ quam ex maleficio 2.1.2.
Malorum opera uti aliquando conceditur 2.17.20. uti licet, sed consilium hoc jus intra interficiendi alterius licentiam 2.1.18.
Malum declinare est ex appetitu naturali & honesto 2.20.29. malum non est faciendum ut inde eveniat bonum hoc in iis locum habet, quæ semper mala sunt 3.1.6. qui malum facit, malum ferat 2.20.1. quantum quisque mali fecit, tantum eum pati, naturaliter justum 1.2.4. quæ ad declinandum malum male fiunt, maxime sunt excusabilia 2.20.29. malum minus, ubi electio nequit evadere, rationem boni induit 2.23.2.
Mandantis morte an pereat mandatum 2.11.16.
cum Mandatario qui contrahit, etiam si mandatarius mandatum excedat, obligatur 2.11.12.
Mandatario mandatum excedens quando nos obliget *ibid.*

Manda-

Mandatarius à sumptibus factis indemnis præstari debet & quare 2.12.13. in quantum teneatur ex culpa & dolo 3.22.4. obligat mandatorem etiam cum mandatum excedit 2.11.12. obligatus contra mandatori 3.22.2.
Mandator ad quid teneatur 2.12.13.1.
Mandatum an impleri possit per æquipollens 2.16.21.
Mandatum excedens, & sic cum alio contrahens, ad quid obligetur 3.22.4.1.3.
Mandatum generale & speciale in bello 3.18.1.4.
Mandatum quid 2.12.2. contra mandatum Principis arcanum agens legatus, Principem obligat, sed se Principi. *vide* Legatus, & 3.22.4. mandati actio an detur in heredem 2.11.17.
Mandata publica, quæ nautis dantur adversus piratas 2.17.20.1.
Manliana Imperia 3.18.1.
Manlii bellum in Gallogræcos quale 3.3.10.
L. Manlius trib. pleb. jureiurando etiam in re injusta obstringit 3.19.6.
Manubiæ quid 3.6.16.1.
Manumissio interdũ committi sine peccato nequit 3.14.6.4.5.
Manumissio Juræ Gentium voluntario introducta, & quare 3.14.6. facta ab hoste nobis nihil detrahit 3.9.11.
Manus mortuæ 2.5.30. manibus inimium sit possidendi res mobiles 2.8.6.
M. Marcelli moderatio in victoriis 3.12.7.2.
Marchionatus facilius testamento relinquitur quam alia ditio, & quare 1.3.14.
Mare commune cum dicitur an intelligi debeat Civ. Rom. 3.9.11. continet terram 2.2.3. forum mundi. *ibid.* per contractum ne ab altera parte navigetur, pars altera non occupat 2.3.15. sinus & pars maris occupari potest 2.3.8. quomodo & quamdiu duret ista occupatio 2.3.11. maris imperium non dominium occupatur 2.3.13. mare nec à privatis, nec à populo possideri potest 2.2.3. Romanorum, Græcorum, Sinopensium quo sensu dicatur 2.3.18. in mari cessat judicium 1.3.2.
Mares feminis præferuntur in regnis à populo delatis 2.7.17.
Mare an proprium fieri possit. an terra contineatur 2.2.3.1.2.
Mare non divisum 2.2.3.2.3.
Mare in fundum admissum 2.3.10.2.
Mare occupatione omissa ad naturam redit 2.3.11. navigandi jus in Mari 2.3.12. imperium in *Mari* quorum sit 2.3.13.
Mariandyni 3.14.5.
Maris pars quatenus occupari possit 2.3.8.10.1.
Maritale imperium 2.3.8.
Maritus caput uxoris quo sensu 2.5.8. jus habet naturaliter in corpus uxoris 2.5.9. jus habet rescindendi factum juramentum ab uxore sua ex L. Hebræa 2.13.20. cui lex permittit uxorem adulteram occidere, an si occidat justus sit coram Deo 2.20.17. ne maritus pro uxore 3.2.1.
Marius præ armorum strepitu leges non audit *Proleg.* pag. 1.
Masculina pro communibus 2.16.9.
Mater quomodo magis certa patre 2.7.8.1.

Mathathias quo jure Judæam Græcis ritibus se polluentem occiderit 2. 20. 9.
Matrimonium cur institutum naturaliter 2.7.6. exterorum Judæi pro nullo habent 3.19.2. familiæ fundamentum est 2.20.30. non justum etiam inter cives 1.3.4. *Not.* promissum ab eo qui conjugem jam habet, an & quatenus valeat Jure Naturali 2.11.8. contrahere 3.4.2. ad quos gradus liceat 2.5.12. *& seqq.* an cum infideli liceat ex lege Evangelica 2.15.10. cum pluribus lege Evangelica non licet 1.2.6.
Matrimonium quid sit ex jure naturæ 2.5.8.9.
Matrimonium an irritum deficiente consensu parentum 2.5.10.1.13.
Matrimonium irritum cum alterius viventis conjuge 2,5.11.
Matrimonium ad morgengabicam 2. 7.8.3.
Matrimonium apud veteres Romanos postliminio non restituebatur 3.9.9.2.
Matrimonii petitio injusta belli causa 2.22.7. & 2.1.23.2.
Matrimonii contrahendi libertas nemini debet adimi, nisi præcesserit delictum 2.2.23. vicinis negari non debet 2.2.21. leges quæ exteris matrimonia negant, quid negent. *ibid.*
Matrimonii fides æquiparatur vitæ 1,2,5.
Matrimonii jura ex lege Christiana 2,5. 9.2.3.
Matrimonia non ineunda cum prophanis 2.15.10.4.3.
Matrimonia quædam talia sunt ex lege, ut liberi ad hæreditatem non admittantur 2.7.8.3.
Matrimonia plurium uxorum olim licita 2.5.9.4.1.
Matrimonia cum propinquis sanguine, aut affinitate, unde, & quatenus illicita 2.5.12.1.13.1.
Matrimonia parentum cum liberis, & liberorum cum parentibus contra jus naturæ: & unde illicita 2.5.12.2.5.
Matrimonia an licita in gradibus expressis in Levitico 2.5.13.3.
Matrimonia fratrum & sororum quo jure vetita, & unde illicita 2.5.13.6.
Matrimonium contrahendorum libertas quibus & quatenus debeatur 2.2.21.1.2.
Maxillam obvertere Hebræis quid 1.2. 8.8.
Maximus natu in regnis à populo delatis præfertur inter pares sexu 2.7.18.1.
Medici falsa interdum loqui possunt 3.1.15.
Medii in bello quando fiant hostes 3.15. & 3.17.3. ad quid teneantur *ibid.*
Membra naturaliter homini suum 2.17.2.
in membra sua homini jus nullum nisi corporis servandi gratia 2.21.11.
Membri conservandi causa interfectio licita 2.1.6.
Mendacium prohibitum 3.1.9.1. & §.10.3.
Mendacium qui auctores certis casibus admittant 3.1.9.2.3.4.
Mendacium dicere & mentiri apud Gellium quomodo distinguantur 3.1.10.1.
Mendacium à Deo alienum 3.1.15.1.
Mendacium stricte dictum quid 3.1.11.1.
Mendacium an committatur respectu tertii, ad quem sermo non dirigitur 3.1.13.1.2.

Mendacium dicitur multipliciter 3.1.10.
quid sit 3.1.8.
Mendacium alii laudant alii vituperant 3.1.9.
ad Mendacium confugere, nota est infirmitatis 3.1.15.
Mendaciorum inculpatorum exempla. ibid.
Mendacii, qua illicitum naturaliter, quid materiale 3.1.10.1. quid formale 3.1.11.1.
de Mendacio & æquivocatione Scholasticorum sententia 3.1.17.3.
Mendacium pro vita 3.1.16.
Mensura ejus quod res valent 2.12.14.
Mentiri apud volentem an liceat 3.1.14.1
Mentiri hosti licere qui senserint 3.1.17.1.
Mentiri & occultare verum, distincta, 3.1.7. *Annotat. 1.* quando liceat 3.1.13. & 3.1.14. Cur non mentiatur qui falsum dicit, quod verum esse putat 3.1.10.
Mentitur qui dicit quod falsum putat, licet verum sit 3.1.10.1.
Mercatores in bello ab injuriis vindicari debent 3.11.12. laborum & expensarum rationem habere possunt in constituendis rerum pretiis 2.12.14.
Mercatura apud Hollandos pridem, maximè viguit 2.11.13.
Mercenarii 2.5.30.
Merces excepta à pignerationibus subditorum pro civitate 3.2.7. exoticas olim Belgæ non emebant, 2.2.20.
ad Meretricium civiles leges quomodo & quare soleant connivere 3.5.4.
Meritum ex libera voluntate 2.21.12.
Meritum omne est personale 2.21.12.
universitatis quale 2.21.8.
ob Meritum pœna remitti debet 2.20.26.
Metus à tertio illatus an actum vitiet, 2.11.7.3.
Metus alterius an tollat jus transire volentis 2.2.13.4.
Metus à vicino an justa belli causa, 2.22.5.1. & 2.1.17.
Metus solus non sufficit ad jus interficiendi alterum 2.1.5.1.2.
Metus exceptio non liberat à religione jurisjurandi 3.19.4.5.
Metus qui pro justo habeantur in bello publico 3.19.12.
Metus perpetuo durare non censetur 2.5.6. Incertus non est sufficiens ad cædem causa 2.21.13. adversus hos metus quale petendum si præsidium 2.1.17. injustus quidã est quoad justitiam internam, quem tamen Jus Gentium non improbat 3.19.12. ut is, qui infertur bello solemni utrinque 2.17.19. & quare 3.19.11. an ut metus aliis injiciatur senes fœminæ & impuberes juste possint occidi 3.11.16. in contractu injectus an demi debeat 2.11.10.
Metus exceptio jurejurando eliditur, 3.19.6. & 3.23.2. ad bellum solemne non pertinet, si eo pax sit inducta 3.19.11. & 3.23.2. quod metu belli justi exprimitur, non admittit restitutionem, 2.17.19.
Metu expressum à Latrone & Pirata, potest repeti, nisi jusjurandum accesserit, *ibid.* quod sit metu, magis excusabile, quam quod ob voluptatem 2.20.31. aut si nolit ille, alter se ipsum potest restituere 3.23.2. an etsi jurata fuerit promissio 2.13.14. an hoc casu Rex seipsum possit restituere, ut Bodinus

Bodinus censuit 2.14.1. & 2.14.3. qui ipse in causa fuit ut metu ad promissum cogeretur jus amittit restitutionis 2.17.19. ex metu plurimæ nascuntur injuriæ. 2.1.5.

Metu promittens an teneatur 2.11.7.

Metu quid faciens, absolutè velle dicendus 2.11.7.2.

Metu causam dans contractui quando ad restitutionem teneatur 2.13.14.1.

Metum inferens tenetur ad restitutionem 2.11.7.2.

Meum vi possum repetere etiam cum periculo innocentium 3.1.4. plus quam meum accipere possum, si meum consequi nequeo. *ibid.* sed sub onere restituendi ejus quod plus est. *vide* Debitum. pro meo quod consequi non possum, aliud æquivalens juste possum capere 3.1.2. Nostrum. *Vide Not.*

Migratio in locum alium, populum non immutat 2.9.7. migratio subditorum in terram ejus qui cum pax inita eam non dissolvit 3.20.41.

Miles quid in largissimo significatu 3.21.15.

Milites fieri possunt natura omnes subditi 1.4.4. scribere licet tempore induciarum 3.21.4. qui suo sumptu militant quantum justitia interna capere possunt ex præda 3.18.2. an si qui partis ejus hostibus, cum qua nobis pax est, militant, pax censeatur rupta 3.20.31.

Miles de incendiis & raptu sine jussu publico, an teneatur 3.14.6.

Milites Christiani sub Juliano 1.2.10.11. sub Dioclet ano 1.2.10.11.8.

Militis Christiani officium 1.2.10.12.

Milites Judæi externis militabant 1.2.7.5.

Militi quæ ex præda cederent apud Romanos 3.6.24.5.

Milites ab Ecclesia non excommunicati 1.2.10.2.

Milites quomodo tenentur ex bello injusto 3.10.4.

Militibus datus commeatus prodest & duci 3.21.1.5.

Militum nomine qui veniant. *ibid.*

Militare propter prædam, aut stipendium præcipuè non licet 2.25.10.

Militia mercenaria sine delectu causæ improbatur *ibid.*

Militia pœnitentibus olim interdicta, & quare 1.2.10.9. est interdicta clericis, *ib.* eam Ecclesia vetus probat 1.2.10.11.

Militiæ repetitio qualis damnata Synodo Nicænsi 1.2.10.7.8.

Militiam concedit Origenes interdum Christianis 1.2.9.2.

Militiam & capitalia supplicia concedit illis Tertullianus. *ibid.*

Militiam ob quas causas Judæi detrectaverint 1.2.9.3. quas ob causas olim etiam Christiani eam detrectaverint *ibid.*

Minervæ calculus 2.5.18.

ex Ministrorum facto aliquem obligari si quid utiliter sit gestum quo sensu accipiendum 3.22.3. obligatur summa potestas etiam cum minister fecit contra mandatum arcanum 3.22.4. sine sua culpa, ut quis obligetur non est Juris Gentium 2.17.20.2.

Minor annis hosti obligatur 3.21.3.

Minor an promittendo obligetur 2.11.5.2.

Minorum beneficia sunt ex Jure Gentium non Civ. 2.23.3.

Minoris imperium quare sit invisum. *Proleg.* pag. 5
Miraculosam potestatem primæ Ecclesiæ cur Deus dederit, eandemq; postea sustulerit 1.2.8.
Misericordia Dei an nos doceat supplicijs capitalibus non uti 2.20.10. quæ peccata præcipuè respiciat 2.20.11. prætermissio puniri non debet 2.20.20. quod ex misericordia debetur, id armis juste deposci nequit 2.22.16.
Misericordia digni qui bello capiuntur 3.14.2.1.
Misericordiæ ara apud Athenienses 2.21.5.2.
Missilia quomodo fiant capientium 3.6.22.
Mobiles res quando fiant singulorum capientium 3.6.12.
Mobilia generaliter postliminio non recipiuntur 3.9.14.1.
Moderatio in belli jure circa personas 3.11.7.1.
Moderatio in bello ad quid etiam civiliter prosit 3.12.8.
Modus in pœna unde petendus 2.20.28.
Modi habendi imperium qui 1.3.11.1.
Mœnia urbis sive muri, cum diruuntur, an intereat jus civitatis 2.9.7. reficere muros licet tempore induciarum 3.21.7. ne quis locus muris cingatur, quomodo intelligendum 2.16.20. fœdus de diruendis muris quale 2.15.7.
Monachi à cæde liberi esse debent 3.11.10.
Monomachia bellum finiri an liceat 3.20.43.1.2.4.
Monomachiæ de regno quis effectus 3.20.44.&45.1.
Monopolia quæ licita, quæ contra jus, & quæ contra caritatem 2.12.16.
Monopolium. *vide* Coëmtio 2.2.24.
Morari in territorio alieno an licitum 2.2.15.
Moræ purgatio in pace an admittenda 3.20.35.
Moralia non consistunt in pacto 1.2.8.
Moralium incertitudo unde 2.23.1.
Morandi jus per aliquod tempus inter utilitates innoxias 2.2.15.
Morbi contagiosi an propriè sint pœnæ qui nominantur in libro Moysis 2.20.1.
Mori Hebræis dimitti vocatur 2.19.5.3.
Mores generales in aliqua parte mundi non faciunt jus naturæ 2.20.41.
Mors deportationem quando comprehendat 2.16.9.
Mors pro vera religione quanti facienda 1.4.7.15.
Mors quid significet 2.16.9. in materia favorabili 2.7.30. ejus qui acceptare promissum debent non transfert jus ad ipsius heredes 2.11.16. mandantis tollit præsumtionem, quod mandatum implere voluerit 2.11.17. Scelerati, quo sensu ipsi melior sit vita 2.20.7. universitatis quid 2.21.7.
quæ Mortis vitandæ causa injustè fiunt, levius punienda 2.20.29.
Mortem pro aliis oppetere lege Evangelica præceptum 1.2.6. ad mortem damnare an liceat etiam ex iis delictis quæ in lege Mosaica morte non puniuntur. *vide* Supplicium. Mortem meritos committere in pugnam contra officium est boni Magistratus 2.1.15.

mortem inferre sibi utrum liceat 2. 19. 5. qui sibi intulere, prohibentur sepultura. *ibid.* quare, cum tamen inde non lædantur 2. 20. 44. quidam eo malitiæ processere, ut non nisi morte emendentur 2. 20. 12. & 2. 20. 13.

Mortem pati potius quam alium occidas, quando liceat, quando non 2. 1. 8. 9. 1.

Mortem æternam aggressoris an quis sua morte cavere debeat 1. 3. 3. 3.

Mortis casus expressio quando extendatur ad casum non nati 2. 16. 20. 3.

Mortuorum corpora male tractare, contra jus est Gentium 2. 19. 2. & 3 5. 3.

Moses bellum infert Amalecitis 1. 2. 5. Amorrhitis ob transitum prohibitum 2. 2. 13.

Muli qui apud Romanos postliminio recepti 3. 9. 14. 1.

Mulier. vide Femina.

Mulieres Jure Civili plurimum, Gent. non tenentur ex debito civitatis 2. 3. 7. jure belli possunt occidi 3. 4. 9. occidi non debent nisi virilia officia usurpent, aut quod peculiariter vindicandum committunt 3. 11. 9. quæ priora mutant, nisi ad ingens bonum ea odiosa sunt 2. 16. 10.

Mulierum imperia Romanis incognita 2. 9. 11. 2.

Multitudini etiam in delicto parcendum 3. 11. 19.

Mundiburgii Jus 1. 3. 21. 1.

Murenæ controversia cum Mithridate 2. 16. 30.

Muri faciendi prohibitio quando ad aggeres extendatur 2. 16. 20. 3.

Mutii Scævolæ factum 3. 4. 18. 1.

Mutilatio membri quod est è præcipuis, vitæ æquiparatur 2. 4. 6. etiam intentata, jus dat occidendi eum, qui intentat 2. 1. 6. mutilationem Indi supra talionem puniunt, & quo Jure 2. 20. 32. qui Mutilavit aliquem in quantum teneatur 2. 17. 14.

Mutilator quid restituere teneatur 2. 17. 14.

Mutuum quid 2. 12. 2. non omne usurarium 2. 12. 21. commodato affine 2. 12. 20. *Not. 1.* an illicitum pro usu pecuniæ mercedem exigere *vide* Usura.

Mutuum gratuitum quo sensu. *ibid.*

Mutuam accipiens pecuniam à debitore meo, mihi tenetur 2. 10. 2. 9.

N.

NAbidis controversia cum Romanis 2. 16. 18 1.

Nabidis responsum cum tyrannis ei objiceretur 3. 19. 3.

Ναὶ ναὶ quid 2. 13 21. 2.

Ναὶ quid significet 2. 13. 21. 2.

Ναὶ ναὶ, ἂ ἂ, quid significet 2. 13. 21. 2. 3.

nondum Nati an jus suum amittant, & quomodo 2. 4. 10. 1. 2. leges possunt eorum jus conservare 2. 4. 10. 3.

Natura jus dat ad id omne sine quo obtineri non potest quod imperat 2. 5. 5. sub natura interdum comprehenduntur mores naturali rationi consentanei 2. 19. 1.

Naturale, vox, pro solito fieri 2. 12. 26. 2.

Naturales filii succedunt patri, nisi lex impediat: & adoptari possunt 2. 7. 8. 2. non succedunt in regnis à populo delatis 2. 7. 16.

Naturalia pro certo statu 2. 8. 5.

Naturæ prima & consequentia quæ? 1.2.1.1.
Naturalis æquitas satis habet, ut pro suis partibus singuli conveniantur 2.11.13.
Circumvenire naturaliter quid 2.12.26
Naturaliter licita an omnia etiam apud Deum licita 2.1.10.1.
Naufragio, quando res censeantur amissæ 2.4.5.
Naufragorum bona confiscare injustum 2.7.1.1.
Navigandi libertas pactis imminui potest 2.3.12. & §.15.1.2.
Navis, quæ apud Romanos postliminio recepta 3.9.14.1.
Navis si cui nocuit, an dominus teneatur 2.17.21.1.
Navis in qua innocentes sunt an peti tormentis possit 3.1.4.1.
Navis rostrata vi ventorum delata in portum 3.21.9.
Naves alienæ quomodo in necessitate capi possint 2.2.10. amicorum in prædam non veniunt, ob res hostiles, quas vehunt 3.1.5. *Not.* 3.3.3.6. *Not.* 1.
Naves captæ quando jure belli censeantur 3.6.3.2.
Naves nunc nullæ postliminio redeunt 3.9.15.
Navium expugnatio & captura ad quos pertinet secundum variarum Gentium mores 3.6.24.
Navigaturi instituuntur certis mandatis à potestate publica, ad persequendos piratas 3.20.14.
Navigatio inermis & innoxia nullibi impediri potest 2.3.12. pactum, ne quis ultra certos terminos, & certum numerum navium naviget, an occupationem maris demonstret 2.3.15.
Societas navalis 2.12.25.
Necessaria ad finem licitum licita 3.1.2.1.
Necessitas excepta in lege dominii 2.2.6.1.2.
Necessitas jus non dat, si sit evitabilis 2.2.7. & 3.17.1.
Necessitas quod jus det in pacatos 3.17.1.
Necessitas non excusat, nisi summa 1.4.7. quæ excusat, ea non plane vitio caret, sed pertinet ad culpabilia 3.11.4. ejus exempla 2.6.5. *Not.* 1. 3.11.1. *Not.* 2. summa, generalis legum acceptio 2.2.6. humanarum 1.4.7. & multarum etiam divinarum 1.4.7. & 1.5.4. Jus dat etiam minoribus Magistratibus defendi se, contra injuriam majorum 1.4.7. suscipiendi belli non expectato majorum consensu 1.3.4. res reducit ad merum Jus Natur. 2.5.6. & 3.17.1. permittit, res alterius occupare, sed sub onere restitutionis 3.1.5. perdere 2.2.6. sed sub onere resarciendi damni 3.12.1. quando valeat hoc jus 2.2.7. Jus non dat alienandi imperii partem, sine ejus consensu 2.6.9.
Necessitate factum pacem non rumpit 3.20.37.
Necessitate pari possessor præferendus 2.2.8.
in *Necessitate* non ultra sumendum quam exigit 3.17.1.
Neglectus puniendi punibilis 2.21.2.5.
Negotiorum gestorum actio tantum est ex Jure Civili 2.10.9.
Negotium alienum gerens sui lucri causa, repetit impensas, in quantum alter est locupletior 1.10.9.2.

Nepos ex filio priore an filio posteriori præferendus in regno 2.7.30.1.
Nepos ex filio an filio præferendus 2.7.30.1.2.
Nepos minor ex filio an præferatur nepoti majori ex filia in regni successione 2.7.34.
Neptis ex primogenito an filium alterum excludat 2.7.35.
Nepotes alendi 2.7.4.4.
Nescio, quomodo quidam interpretentur 3.1.7. nescientis non agere, caret effectu 2.4.5.
Nexorum servitus 2.5.30.
Ninus primus imperium ampliavit 3.8.1.2.
Nocentes dedendi aut puniendi 2.21.4.1.3.
Nocentes dedendi obligatio, unde 2.21.4.3.7.
Nocere homini homo non debet, nisi boni alicujus consequendi gratia 2.20.4. hoc enim Jure Naturæ 2.20.5.
per Naturam innocens quisque nocentem puniri potest 2.20.3. & 8.7. an nocentes omnes puniendi. *vide* Delinquens. Deus sub multis nocentibus aliquando & innocentes punit, sed inde nobis exemplum capere non licet 3.1.4.
Nocumentum quod ex occasione peccati, non ob peccatum sentitur, pœna propriè non est 2.21.11.1.
Nocentibus parcendum ob multos innocentes 3.1.4.3.
Nocentibus sæpè parcendum innocentum causa 3.11.9.1.
Nomina regionum in pace quomodo accipienda 3.20.23.
Nostrum quibus ex causis quid dicatur 2.2.1.
Nostrum aliquid dupliciter. *ibid.* nostra etiam sunt quæ sub certa lege, ut ne vendere ea liceat, sint nostra 2.2.19. nostra esse desinunt, si scientes ab alio teneri, ei non contradicimus 2.4.5. non desinunt, nisi facto nostro aut lege 2.8.1.
Nobis potius quam aliis justè consulimus, ubi par malum imminet 1.3.3.
Nothus etiam succedere potest in regno patrimoniali 2.7.12. non in eo quod consensu populi delatum est, & quare 2.7.16.
Notitia de Deo, quæ & qualis data hominibus naturaliter 2.20.45.
Notitia de Deo quod inconspicuus 2.20.45.1.
Notitia de Deo uno *ibid.*
Notitia de Deo ut omniscio. *ibid.* & ut creatore 2.20.45.2.
Notitiæ activæ de Deo 2.20.45.3.
Notitiæ de Deo quomodo probentur. *ibid.*
Notitiæ de Deo quæ maxime universales 2.20.46.1.
Notitiæ de Deo, quæ obliteratæ 2.20.47.1.
Notitiæ de Deo quæ & quales 2.20.45.1.
cum Noverca conjugium illicitum 1.5.13.
Noxa caput sequitur 2.5.32. Noxæ delitio est ex Jure Civili, non Nat. 2.17.21.
quæ nulla sunt nullum habent effectum Juris 1.4.10.
Noxales actiones ex quo jure 2.17.20.2.
Numantina sponsio 2.15.16.
Nummus mercis loco 2.12.3. *Not.* 4.

Nuptias repetere an liceat 3.4.2. alienas attentare, scelus gravissimum 2.20.39. adversus nuptias incestas lex vetus Noæ data 1.2.5.
Nutus interdum signum voluntatis sufficiens 2.11.11.

O.

OBduratio cordis, facta à Deo qualis pœna 2.20.4.
Obedientia sæpe illicita 2.26.3.1. & 1.4.1.3.
Obedientia debetur Magistratui 1.2.7. ex jure societatis 1.5.2. etiam malo 1.4.4. nisi quid contra justitiam & pietatem imperent 2.26.3. debetur parentibus infinita sed sui generis. *Proleg.* pag. 3.
Obligari naturaliter quis quot modis dicatur 2.14.6.1.
Obligari civiliter quis quot modis dicatur 2.14.6.2.
Obligatur nemo ad bellum injustum 2.15.13.1.
Obligemur quomodo per alium 2.11.12.
Obligatur valide prædoni is, cui metus incussus non est 3.19.4.
Obligatio ex facto ministrorum, cujus sit juris 2.17.20.2.
Obligationis sine coactione exempla 2.18.10.
Obligatio ex culpa qualis 2.17.1.
Obligatio cadit in actum aut facultatem: & quomodo hæc differant 1.3.16.1.2.
Obligatio feudalis non tollit summum imperium; *vide* Feudalis obligatio 1.3.23.2.
Obligatio ex dominio qualis 2.10.1.
Obligatio ex rebus existantibus, & non existantibus 2.10.1.2. & 2.1.
Obligatio interdum est in nobis ita, ut alteri jus nullum quæratur 2.11.3.1.
Obligatio nat. quotuplex ex mente J.C. Rom. 2.14.6. Civilis quotuplex, *ib.* ex culpa qualis 2.17.1. & *seqq.* ex dominio 2.10.1. & *seqq.* ex facto alieno 2.17.20. adde factum ex rebus 2.10.1. obligatio potest esse in nobis, & nullum Jus in eo cui obligamur 2.11.3. nos cogendi 2.18.10. Summæ potestatis per minores quibus casibus valeat 3.22.2. ad pœnam unde oriatur 2.21.12. quod fit animo non deliberato obligare non potest 2.11.4. ex actibus mere internis ut jus aut obligatio nascatur inter homines, naturæ humanæ nō est congruum 2.20.18. sub imperio eminenti comprehenditur potestas obligandi subditos 3.20.6. non tamen infinita ejusmodi potestas requiritur ad imperium rectè exercendum 2.14.11. an hæc potestas, sive Jus ad naturam negotiorum gestorum exigendum sit. *ibid.* obligandi se Jus cœtus in alium transferre potest, vel expressè, vel per consequentiam 2.14.11. an quis per alium obligari possit à se actioni præpositum contra voluntatem suam 2.11.12. an per invasorem aut tyrannum populus aut Rex obligentur. *vide* Contractus. an à Rege nunc regnante successor possit obligari 2.7.27. an per obligationem ab universitate factam partes universitatis obligentur 2.5.17. Verba obligationis is interpretari debet, cui est promissum 2.16.1. contra obligationem agendo, nemo sese obligationi eximit 3.20.38.
ad Obligationem requiritur animi deliberatio 2.11.4.1.3.

Obses an teneatur, mortuo qui missus 3.20.57.
Obses qui fugit, recipi à civitate non potest 3.20.54.
Obses datus pro altero, si is mortuus sit liberatur 3.20.56.
Obses an ex alia causa possit retineri 3.20.55.
Obsidi fugere an liceat 3.20.54.
Obsides an occidi possint Jure belli 3. 11. 14.
Obsides an occidi possint Jure interno 3. 11. 18. 1.2. & 3. 4. 1.4.
Obsides servi non sunt 3.20.53.
Obsides accessio plerumque actus principalis 3. 23. 16. non tamen semper 3. 20. 58. bona habere & de hereditate sua disponere possunt. *vide* Testamentum. nam ut bona ipsorum fisco cadant, juris est Rom. 3. 20. 53. dantur aut sua voluntate, aut ejus qui imperium habet, & quo Jure hoc postremum 3.20.52. occidi non possunt Jur. Gent. nisi ex proprio quodam delicto 3. 20. 53. quo respectu olim occisi 3.11. 18. à pignoribus quomodo differant 3.20.59.
Obsides cum aufugiunt, civitati ipsorum recipere eos non licet 3.20.54. quid debeatur obsidibus à civitate aut Rege à quo mittuntur 3.20.52.
Obsidum bona cui cedant 3.20.53.
Obsidum obligatio odiosa 3.20.55. eorum obligatio interdum principalis 3.20.58. & 3. 23. 16.
Obsidum alter an ex facto alterius teneatur 3.20. 58.
Obstinata resistentia non sufficit ad jus internum occidendi. *vide* Resistentia obstinata 3.11.16.1.
Occidere hostem, jus belli dicitur 3.4.5.1.
mortem pati potius quam alium occidas quando liceat, & quando non 2. 1. 8. 1. & 9. 1.
Occidere quis injuste potest aliquem etiam in justo bello, quoad justitiam internam 3.11.1. qui occidit in bello non fit impurus 3. 4. 5. si teneatur Sacramento militari 3.18.1. ex proposito neminem licet, nisi is capital. commiserit 2. 5. 28. licet ut servetur vita aut pudicitia 2.1. 12. 3. 11. 2. & res nostra si aliter servari nequeat 3.11.2. idque Jure Nat. 2.1.11. etiam in bello 3.11.7. non tamen si re ista facilè possumus carere 3. 20. 43. ubi non quidem contra justitiam stricte dictam peccatur 2.1.11. sed contra charitatem 3. 11. 2. occidere ita, ut alter copiam sui defendendi habeat, non debetur ei, qui mori meruit 3.4. 15. non occidere si quem licet, is gladio an veneno interficiatur, nihil interest Jure Naturali sed Jure Gent. *ibid.*
Occidere num liceat qui arma contra non tulerunt 3. 4. 6. aliquem si Deus præcipiat, an tunc homicidium fiat, quid licitum 1. 1. 10. à privato potest qui in legem quid peccat, quæ peccantem jubet interfici 1. 4. 18.
Occidere se an unquam liceat 2.19.54.
Occidere supplices an liceat 3. 4. 11. & 3. 14. 15.
Occidere obsides an liceat 3.4. 14. & 3. 11. 18.
Occidendi deditos aut captos an justa causa talio aut resistendi pertinacia 3.4.13. & 3. 14.16. 1. & 2.
Occidi possunt Jure belli, qui intra hostium fines sunt 3. 4. 6. 1.

Occidi an possint, qui ante bellum aliquo venerunt 3.4.7.
Occiduntur senes belli Jure 3.4.9.2.
Occiduntur captivi belli Jure 3.4.9.2.
Occiduntur infantes belli Jure *ibid.*
Occiduntur mulieres belli Jure *ibid.*
Occisio quando licita Jure interno in bello justo 3.11.2.1.
Occasio quatenus licita In repressaliis 3.2.6.
Occisio hostis indistinctè quo sensu licita 3.4.3.
Occisio extra propositum, sive indirectè, quando licita 3.1.4.1.
Occisio pro vitæ defensione quomodo vitiosa 2.1.8.9.1.
Occisio, ne fugere cogamur: pro tuenda existimatione & pro rebus an licita 2.1.10.3.
Occupabilia sua natura non sunt dominia in personam aut populum 2.9.1.
Occupandi Jus in statu rerum communium 2.2.2.1.
Occupare facinus an liceat 2.1.5.
Occupatio post omissam communionem 2.2.2.5.
Occupatio non est nisi in re terminata 2.2.3.2.
Occupatio alia per universitatem, alia per fundos 2.2.4.
Occupatio imperii 2.3.4.1.2.
Occupatio dominii *ibid.*
Occupatio an sit Jur. Gent. ut Rom. Jurisconsulti dicunt 2.7.1. fieri potest etiam sine sublatione dominii 2.2.10. est tamen prima causa efficiens proprietatis 2.2.2. loci in pacato quando justa 2.2.10. & 3.18.2. non valet tempore induciarum, sive persuasis iis qui tenent, sive ultro non defendentibus 3.21.8. In non Occupantis judicia cessare non censentur 1.3.2. occupatum esse in odiosis quid significet 2.16.2.
Odium in promissis 2.16.12.3.
Odio carentia quomodo intelligenda 2.16.12.1.
Odiosa quomodo interpretanda 2.16.12.3.
Odiosa in dubio personalia 2.16.16.3.
Odiosa quænam esse dicantur 2.16.20. non quicquid est contra Officium statim est irritum 3.23.8. ad officium aliquod Jus proprium civis non habet 2.17.3. qui quod ex officio facere tenebantur nisi pecunia accepta non faciunt, tenentur læsos restituere in integrum 2.17.17.
Οικονομία 3.1.8.3.
Οικημένη 2.22.13.
Olivarum rami & similia supplicum signa num obligent 3.24.5.
Odiosum, quo altera tantum pars aut plus altera oneratur 2.16.10.
Onus vitandum in verbis interpretandis 2.16.12.3.
Onus promissis adjici quando possit 2.11.19.
Onera regia dignitatis à Rege alienari non possunt 2.6.11.
Onera ex fœdere transitoria aut manentia 2.15.7.3.
Opera & pecunia quot modis inter se comparentur 2.12.24.1.2.
Opera vix gratis præstatur 3.6.23. an propriè sit pœna 2.20.1. cum ratione & modo servis imperanda 3.14.5.
Operas qui promisit, quibus ex causis excusetur 2.16.27.2.

Opificibus parcendum in bello 3.11.12.
Oportet & licet sæpe opponuntur 3.4.2.
in Oppugnatione urbis Hebræi partem liberam relinquebant, quo confugere cuique licebat 3.11.14.
Oppidum tradere qui promisit, potest præsidium dimittere 3.12.13.
Opulentia fere causa bellorum 2.2.8.
οὗ ἕνεκα quid 2.13.21.2.3.
Orbis pro Romano dictus 2.22.13.1.
Orbi toti an unum imperium expediat 2.22.13.1.2.& 3.15.7.
Ordinare 1.3.21.
Ordo in consessu æqualium dignitate habetur ex ætate 2.5.21.
Ordo eorum qui damnum dederunt in debito restitutionis 2.17.6.12.
Ordo qui servandus inter socios 2.5.21.
Ordo considendi inter Reges Christianos ibid.
Ordo inter eos qui partes in re dispares habent 2.5.22.
Ordinum conventus populum referunt 1.3.10.3.& 2.6.9.
Ordinum conventus alibi alios usus habet 1.3.10.4.
Ordinatio divina esse regia potestas quo sensu dicatur 1.2.7.3.& 1.4.4.1.
Oriens suetus regibus 1.3.20.
Otiosis pœna dicta 2.25.3. *Annotata 4.*
Ornamenta corrumpere in bello iniqvum 3.12.5.
Otryades an vicerit Argivos 3.20.45.

P.

PAcatorum quod officium circa bellantes 3.17.3.
Pacta quæ pactis aliis prævaleant, si casu collidantur 2.16.29.1.
Pacta, quibus imperii mixtura sit 1.3.17. & 3.19.10.
Pacta nuda an obligent jure naturæ, & gentium 2.11.1.1.
Pacta in mari, in vacua insula, aut inter diversarum civitatum cives per literas facta, reguntur jure naturæ, & gentium 2.11.5.3.
Pacta regum quo jure regantur *ibid.*
Pacta errantium 2.11.6.
Pacta ut obligent, non ex lege tantum est, sed ex voluntate 2.11.1. ut serventur Jure Naturali convenit. *Prol.p.3.*
Pacta errantis quomodo queant convalescere 2.11.20. quomodo dijudicanda 2.11.6.& 3.23.4. jurata, non juratis præferenda 2.16.29. quomodo intelligi debeant, *ibid.* Magistratuum, cives tamen in onerosis obligant, non etiam in iis, quæ alias imperantur 3.22.6. Regum privata discernuntur à publicis 2.15.1. privata quo jure judicentur 2.11.5.& 2.14.6. adde 2.16.11. *vide* Contractus.
Pacta publica solo jure naturali reguntur 2.11.5.& 2.14.1.§.5.§.6. vim habent etiamsi nihil adhuc ex iis sit præstitum 2.11.1.
Pacta in prima delatione imperii cum Rege facta, si ab eo violentur regem faciunt privatum 1.4.12. Specialia potiora generalibus 2.16.29. vetantia potiora jubentibus 2.16.29.
à Pactis posterior discedens non est perfidus 3.19.14.
Pactis bellum finire quibus liceat 3.20.2. populus de jure sibi propriè competenti, in gratiam ejus cujus interest potest decedere 2.3.15. de statu puro in mixtum transire potest 3.19.10. ex pactis retinere aliquid cum pactum impro-

improbatur, injustum est 3.22.3.
Pactorum personalium & realium discrimen 2.16.16.1.3.
Pactorum Jus Naturale non mutatum Jure Gentium voluntario, nisi in quæstione de inæqualitate rerum 2.12.26.
Pactum ut quid belli tempore valeat, valet etiam cum sint induciæ. *vide* Induciæ. ut res maneant eo loco, quo sunt, quomodo intelligendum 3.20.12. ut res turbatæ ex antiquo Jure componantur, quomodo intelligendum 3.20.13. an ad eos quoque pertineat, qui se sponte parti alicui subjecere 3.20.14. dubius hujuscemodi pacti intellectus contra quem explicandus 3.20.26. cum quædam præstari nequeunt quæ ex hoc pacto præstari debent, quid agendum 3.20.37.
Paganus an hostem licitè occidat 3.18.1.1.
Panem in stationes hostium injicere licet ne fame premi videamur 3.1.8. in summa inopia cum quis alteri surripit, furtum non committit 2.2.6.
Papa sustinet personam Populi Rom. 1.3.13. sub titulo ecclesiæ universalis an bella possit inferre 2.22.14.
Par pari referre Juris Gentium quo sensu 2.20.8.
Pares sententiæ nihil agunt 2.5.18.
Παραδειγμα 2.20.9.1.
Parcere Stoicorum nihil differt ab ignoscere vulgi 2.20.29.
Parentes alendi 2.7.5.1.
Parentes liberos pignorare ac vendere quando possint 2.5.5.
Parentes dii quidam inter homines. *Proleg.* pag. 2. Magistratus naturales sunt 2.20.30. Utrique jus habent in liberos Jure Naturali 2.5.1. non regendi tantum eos sed & coërcendi 2.5.4. etiam oppignorandi 2.5.5. & 2.5.29.
Parentibus debetur reverentia. *vide* Reverentia. in iis quæ sunt contra jus divinum aut humanum non obtemperandum 2.26.3. in eos qui in parentes impii sunt, justum bellum est 2.20.40.
Parentum jus in liberos secundum tempus distinguitur 2.5.2.3.6.
Parentum cum liberis matrimonia contra Jus naturæ 2.5.12.2.5.
Parere quomodo dicantur, qui potiori tenentur inæquali fœdere 1.3.21. Christiani quomodo debeant Magistratui 1.4.4. subditi an debeant in dubio, justumne an injustum sit, quod imperatur 2.26.4. parendi & imperandi ordinem Deus adprobavit 1.4.4.
Pars major Jus habet universitatis 2.5.17.
Participes delicti qui 2.21.1.2.2.
Partus an ventrem sequatur, & quo Jure 2.8.18.
Partus matrem naturaliter non magis quam patrem sequitur 2.5.29.1.
Pater Jus suum in filium alienare an possit 2.5.5.26.1.
Pater non æque certus de prole sua esse potest ac mater 2.7.8. tenetur ex delictis filiorum, si in potestate eos habet 2.21.2. non tamen si in ipso nihil vitii sit *ibid.*
Paterfamilias quid significet 3.14.5.1.2.
Patientia quæ punibilis in rectore, aut republica 2.21.2.2.4.
Patientia interdum in Jus transit 1.3.21. obligat magistratum ex delictis singulorum 2.21.2.

ad Patientiam Christi exemplo invitamur 1.4.7.15.
Patrimonium populi rex alienare non potest 2.6.11.illius pars, id est,dominii à rege oppignorari cur possit 2.6.13.
Patria potestas quid 1.1.5.
pro Patria civis etiam innocens se tenetur hosti dedere & mori 2.25.3.
Patris imperium naturaliter præfertur imperio matris 2.5.1.
Patrocinium non tollit libertatem ejus, cui patrocinamur 1.3.21.
Patronatus Jus per hereditatem adiri potest, etiam cum bonorum hereditas non aditur 2.7.19.
Patruelium conjugia vetita 2.5.14.
Paucorum dominatio. *vide*, Dominatio.
Paulus Apostolus non improbat præsidium militare 1.2.7.11.
Pax quid 3.20.32. dicitur de pluribus 3.21.1. an amicitiæ tantum causa sit 3.20.40. bello favorabilior 2.16.10. ideoque ei præferenda 2.23.6. etiam qualiscunque 3.25.3.
Pax Christianis qualis fuerit in primitiva Ecclesia 1.2.9. ut ab aliquo cum aliis juste ineatur, summam requiritur ut is habeat potestatem 1.3.6. & 3.20.1. itaque nec duci eam inire concessum est, etiam cum summo jure bello præest 3.22.7. quibus rationibus iniri possit,inter eos qui ambo justam belli causam habuisse volunt videri 3.20.11. pacis ineundi jus cui competat in imperio procerum aut populi 3.20.4. Rege adhuc pupillo aut mentis non compote 3.29.3. quodnam optimum sit tempus 2.25.6.
Pax an libertas præferēda 2.24.6. prodest iis volentibus quos & obligat 3.20.4.
Pax religiose servanda 3.25.17.
Pax utilis validioribus, invalidioribus, & paribus 3.25.5.
Pax rupta quando censeatur 3.20.27.
Pax rumpitur ob eo, qui ex veteri causa vim infert 3.20.28.
Pax alienans bona imperii, regni,coronæ 3.20.5.2.3.
Pax, qua imperium, aut pars imperii alienatur 3.20.5.
Pacis causa an bona subditorum valide alienentur 3.20.7.8.
Pacis conventionum interpretationes 3.20.9.
in Pacis conditionibus, utile fuerit adjecisse, ne etiam in minoribus capitibus rupta censeatur,nec rupta,nisi arbitro prius adito 3.20.36. si in iis hæc sit, ut possessio bello turbata restituatur,qualis spectanda sit possessio. *vide* Pactum.
Pacis capita ad distinguenda in majora & minora 3.20.35.
Pace non reddi civitates liberas, quæ se sponte subjecerunt 3.20.14.
Pace Regis an teneantur successores & populus 3.20.6.
Pacem servare qui vult postquam ab adversario rupta est, potest 3.20.38.
Pacem facere cujus sit 3.20.24.
Pacem major pars faciens obligat universitatem 3.20.4.
Pacem vix habemus confessione injuriæ 3.20.11. in validos quid admonere possit 3.25.4. quid validiores 3.25.5.
an Pacem facere possit Rex aut minor, aut captivus, aut exul 3.20.3.
Pactiones de rebus reddendis,quæ magis minusque favorabiles 3.20.21.

Parlamentum. *vide* Comitia Ordinum.
Peccandi facilitas causa non minuendæ pœnæ 2. 20. 7. 1.
Peccare agnatum humanæ naturæ 2. 20. 19. qui peccavit naturaliter in eo statu ut puniri possit. *vide* Delinquens. peccandi causam qui dat, peccat etiam ipse 3. 1. 21. ideo nec ex alieno delicto punitur 2. 21. 1. duo invitamenta sunt, consuetudo & facilitas 2. 20. 34.
Peccatum esse non potest, nisi quod liberè fit 2. 20. 19. quod per legis ignorantiam committitur etiam contra legis verba levius puniri potest 2. 20. 26. an quod ex generali imbecillitate humana committitur ritè peccatum nominari debeat 2. 20. 19. inevitabile humanæ naturæ non punitur. *ibid.* nó aut id, quod huic tantum, aut illi inevitabile 2. 20. 19. non punitur quod paucis cognitum 2. 20. 22. remittere omnibus, quo sensu jubeatur à Christo 2. 20. 10. remitti deberi, ob acceptum beneficium 2. 20. 22.
Peccatum ad mortem 2. 20. 7. 3.
Peccata quæ facile condonanda 2. 20. 26.
Peccata quæ excusabiliora 2. 20. 30. 2. & §. 31. 2.
Peccatis ignoscere sive pœnam meritam remittere an liceat 2. 20. 21.
Peculatus non est, nisi in re publica sacra aut religiosa 3. 6. 21.
Peculatus committitur circa prædam 3. 6. 21. 3.
Peculium quid 3. 14. 6. 2.
Peculium quatenus domini, quatenus servi *ibid.*
Pecunia communis mensura 2. 12. 17. & 2. 17. 22.
Pecunia quanti æstimanda 2. 12. 17.
Pecunia sterilis quo sensu 2. 12. 20. 2.
Pecunia functionem quomodo recipiat naturaliter 2. 12. 17. eadem cur nunc plus, nunc minus valeat. *ibid.* pecunia rependi potest damnum adversus honorem & famam datam, & quare 2. 17. 22.
Pedibus fit initium possessionis in rebus immobilibus 2. 8. 6.
Penestarum servitus apud Thessalos 2. 5. 30.
Pœnitentibus militia olim interdicta, & quare 1. 2. 10. 9.
Pensitatio non repugnat cum summo imperio 1. 3. 22.
Percussorem immittere an liceat in bello 3. 4. 18.
Percussores duplici generis. *ibid.* an liceat immittere hosti Jure Gentium. *ibid.*
Perdere rem alienam. *vide* Corrumpere.
Perduellium liberi juste arcentur honoribus 2. 21. 16.
Peregrini. *vide* Exteri.
Peregrini tenentur legibus loci in quo contrahunt 2. 11. 5. 2.
Perfidia aliena uti licet in bello 3. 4. 5.
Perfidiæ usus in defectores, piratas, latrones, Jure Gentium dissimulatur 3. 4. 18. 6.
Perfidorum opera qualium uti contra Jus Gentium 3. 4. 18. 4. 5.
Periculum non censetur in moralibus, in quod quis sua sponte se injicit 1. 3. 3. periculi pretium in contractu assecurationis unde æstimandum 2. 12. 23. periculi summi vitandi causa modum præscribit, imperandi populo subacto 3. 15. 1. quæ vitandi ejus causa injustè

justè fiunt, maximè excusabilia 2.20. 29.
quod Perit, domino perire naturale 2. 8. 16.
Perjurii pœna posteritatem contingit 2. 13. 1. 2.
Perjurii voluntas punitur *ibid.*
Perjurium an committatur ab eo qui in falsos Deos jurat 2. 3. 22. hoc ipsum verus Deus punit & quare 2. 13. 22. Perjurium Deus etiam in filiis punire solet 2. 21. 14. Perjuris pœnam imminere omnes homines credidere 2. 13. 1.
Perjurus in piratam aut latronem non punitur 3. 19. 5. 1.
Permissa alia dicuntur ex vi libertatis naturalis, alia per beneficium laxata lege 2. 2. 23.
Permissio legalis quid 1. 1. 9. aut plena est, aut minor 1. 1. 17. id quod permitti, an id, quod jubet in dubio præferendum 2. 16. 29.
Permissio quotuplex 1. 1. 17. 1.
Permissio ex more distinguitur à permissione ex beneficio 2. 2. 23.
Permissio an legis sit actus 1. 1. 9. 1.
Permittere se arbitrio aliorum quid sit 2. 20. 49.
Permutatio, contractus antiquissimus 2. 12. 3. 3.
in Permutatoriis, quod altera pars amplius promittit, non debet donatum censeri 2. 12. 11.
Persæ immerito puniuntur ab Alexandro ob illatum olim Græciæ bellum 2. 21. 8. Persarum Jus filium aut matrem capiendi in matrimonium 2. 5. 12. Jus filios aut propinquos delinquentium interficiendi iniquum 2. 21. 15. vitam anteriorem in delicti æstimatione ponendi & quare 2. 20. 30.
in Persas male Aristoteles dixit, naturaliter Jus belli esse 2. 20. 40.
Persæ multas uxores habebant 2. 7. 9. 4.
Persarum opinio de Deo 3. 5. 2. 6.
Persarum mos in judiciis criminum 2. 20. 30. 3.
Persarum lex quædam injusta 2. 21. 15.
Persarum Jus in liberos 2. 5. 7.
Persecutio difficilis præsumi facit derelictionem 2. 8. 3.
Persei Macedonis controversia cum Romanis 2. 16. 16. 2.
Perseo cur Macedones prætulerint Demetrium minorem in delatione regni 2. 5. 16.
Persepolis injusto incendio vastata 2. 21. 8.
jus Persequendi eum, qui rectorem alicujus civitatis aut eam ipsam læsit, nulla alia civitas apud quam nocens degit, rectorve ejus debet impedire 2. 21. 3. persequi res eas quæ non sunt in bonis, quisque sine damno potest omittere 3. 13. 2.
Personarum aptitudo ad causas peccandi impellentes, & abstrahentes 2. 20. 31.
Petenti dare, quo sensu Christus præcipiat 1. 2. 8. 6.
Petri factum gladio utentis cur improbatum? 1. 3. 3. 7. 1.
Phaneæ legati Ætolorum Oratio 3. 20. 50.
Philippus injustè Thraciæ Reges regno expellit 2. 1. 1.
Philippus posterior 2. 4. 2. an vicerit capta Attali nave 3. 20. 45.

Phineas quo jure deficientem à lege Hebræa privatus ipse occiderit 2.20.9.
Picturas corrumpere in bello injustum 3.12.5.
Pietate sublata tollitur Justitia 2.20.44.
Pignorationes Jure civili vetitæ 3.2.12.
Pignorationes introductæ ad exemplum onerum 3.2.7. distinguuntur ab obsidibus & in quibus 3.20.59. pignus rei alienæ & à creditore venditæ domino restituendum 2.10.2. valida etiam cum ea res datur quæ mihi est oppignorata 2.6.13. valida etiam quæ fit ab alio pro meo debito 3.2.1. invalida cum pars oppignoretur à toto ea non consentiente 2.6.9. pignoris luitione fit, tempus nullum potest efficere, si præstatur id pro quo pignus est oppositum 3.20.19. Jus pignoris luendi non amittitur per præsumptam derelictionem 2.4.15 luitio rei quæ est ex patrimonio populi aut Regis ex causa pignoris opposita quædam est tributi species 2.6.13. pignoris retentio non injusta est ex alio & superveniente debito 3.20.59. ut pignus retineri possit Jure Gentium non requiritur ut quis antea id à Judice aut Magistratu petat 3.2.7.
Pignus accipiens ad quid teneatur 2.12.13.1.
Pignoris datio qualis actus 2.12.6.
Pignorum conventio quam interpretationem recipiat 3.20.59.
Pii inter Judæos non circumcisi 1.1.16. 12.8. *Annot.*
Pilagium quid 3.6.24.7.
Pipini factum 3.4.18.1.
Piratæ qui 3.3.1. civitatem non faciunt 2.18.4. etsi forte justitiam quandam inter se servent 3.3.2. defendi à quovis possunt, si ita invaluêre ut formidabiles se fecerint, quoad pœnam 2.21.5. restituere non tenentur quod metu expressere, si jusiurandum intervenerit 2.17.29.
Piratæ non triumphantur 3.3.2.3.
Piratæ quæ capiunt non mutant dominium 3.9.16.
Piratæ datum repeti potest 2.17.19.1.
Piratæ Jus legationis non habent 2.18.1.3.
Piratis jusjurandum est servandum 2.13.15.
ex Piratica tenentur Magistratus, si non ea adhibuerunt remedia quæ possent ac deberent 2.17.20.
Piscandi Jus in mari, quorum sit 2.3.9.1. & ff. 10.1.
Piscandi Jus in diverticulo fluminis occupari potest 2.3.10.2.
Piscatio cuivis licita, sed impediri potest ab eo, qui fluminis imperium habet 2.2.5. ea quæ in mari fit longo tempore fuit communis 2.3.9. Piscatione dominium agri inundati servari potest 2.18.10.
Pisces quorum sint 2.2.5.
Pisces in stagno privato non sunt nullius 2.8.2.
Plantata solo naturaliter non cedunt 2.8.22.
Plebs in Aristocratico regimine exsors omnis potestatis civilis 1.3.8.6.
Pœnæ definitio 2.20.1.1.
Pœna justa nulla nisi ob culpã 2.20.1 2.3.
Pœna deberi quo sensu dicatur 2.20.2.2.
Pœna exigi debet propter quid 2.20.4. & ff. 6.2.

Pœna divina qualis, & an ob finem. 2.20.4.2.

Pœna quo sensu ad naturã contractuum dicatur accedere 2.20.2. cur à Papiniano æstimatio dicta 2.20.28. omnis habet quod charitati repugnet 2.20.22. an determinetur à natura 2.8.20. an ob delictum universitatis semper possit exigi 3.13.2. ob delictum universitatis non exigendum à singulis qui in id non consensere, Jure Naturali 2.21.18. & 1.18.4. à paucis exactum ob delictum tale obligat reliquos ad resarciendum damnum 2.20.7. & 10. exigi potest etiamsi non omnes fines concurrant 2.12.13. potuit etiam ante legem pœnalem 2.20.22. An semper exigenda ob quemvis actum vitiosum 2.20.4. & 2.20.18. & *seqq.* non semper exigenda, etiam post positam legem pœnalem 2.20.21. in quibus vitiosis actibus non sit exigenda 2.20.18. & *seqq.* non exigenda quam bonum publicum non vult exigi 2.20.23. punit tamen nonnunquam Deus nocentium liberos, & quo jure. *vide* liberi.

Pœna mitigari semper debet, nisi adsint graves & urgentes causæ 2.20.36. semper mitigari debet, si comparata ad factum dura sit 2.20.25. si delictum sit ex infirmitate animi difficulter superabili perfectum etiam contra legis verba 2.20.26. si spes sit melioris vitæ. *ibid.* Modum pœnæ fine injuria non licet excedere 3.11.1. & 3.12.1. adeo ut qui excedit, vi possit inhiberi 2.1.18. & 2.26.6. modus ille unde metiendus 2.20.29. an extendi possit ad majus nocumentum, quam datum sit 2.20.33. remitti ex quibus causis possit 2.20.25. & §.26. an ex iis tantum quæ per modum tacitæ exceptionis legi insunt Jur. Gent. 2.20.28. libenter remittenda ob delictum, quod in nos commissum 2.24.3. remissa iis qui delicta perpetrarunt, an mandanti censeatur remissa 3.24.7. tacite remissa quotiens censeatur. *ibid.* an omnis ex toto veniat ad partes 2.20.2. quæ à Christo sublata, quæ non 2.20.10. Coactiva 1.3.20. emendatoria, quando licita 2.20.20. justa ut sit, opus ut delictum antecedat 2.20.1. & is ipse deliquerit qui punitur 2.21.8. ut tanta pœna dignus censeatur apud judicem æquum 3.11.2. fidejussorum & similium propria pœna non est 2.21.11. parentum liberis non aufert, quæ à rerum natura ad ipsos erant perventura 2.21.10.

Pœna cum benefactis compensatur 2.20.22.1.

Pœna potest esse citra legem pœnalem 2.20.22.1.

Pœna an semper prærequirat jurisdictionem 2.20.40.4.

Pœna an transeat in eos qui non deliquerunt 2.21.12.1.

Pœna accepta aufert jus belli movendi 2.21.12.

modus in Pœna unde petendus 2.20.28.29.

Pœna proprie dicta in bestias non cadit 2.21.11.1.

Pœna an delictum excedere possit 2.20.32.2.

Pœna remittenda, ne ad bellum veniatur 2.24. 2.1.
Pœna maxime remittenda ab eo, qui læsus est, etiam rege 2.24.3.2.
Pœna pace remissa quæ censeatur 3. 20. 17.
Pœnæ privatæ permissio 2, 20. 8.5. & 2. 20. 10. 2.
Pœnæ exactio an Evangelio permissa 2.20.10. 1.2.
Pœnæ improprie, irregularitates 2.20 1.1.
Pœnæ exactio ad quam justitiæ speciem spectet 2.20.2.2.
in Pœnis æqualitas primo ac per se quæ spectetur 2.20.2.3.
Pœnæ in mari 2. 20.8. 5.
finis Pœnæ 2. 20. 4. 1. 3. & § 6, 2.
Pœnæ omittendæ causæ 2, 20. 22, 1. & §. 26. 1.
Pœnæ quomodo ab aliis in alios transeant 2. 21. 1. 2, & 2.4.
Pœnæ civitatum distinctæ à pœnis singulorum 2.21. 7. 2.
Pœnæ obligatio in universitate quamdiu duret 2,21. 8.1.
Pœnæ remissio quibus signis intelligatur 3.24.7.
Pœnæ minuendæ aut non minuendæ causæ 3.20.30. 31.
Pœnæ mensura 2.20. 28. 33.
Pœnæ jus remissum, ubi actum est cum tyranno, quasi tali, aut cum prædone 3.19. 3.
Pœnam qui sumit sustinet aliquo modo personam superioris 2. 24. 2. ut quis possit sumere, jus ad puniendum habere debet 2.20.2. id omnibus Magistratibus Jure Gentium datum certis casibus. *vide* Jus Gentium. hinc & contra eos præsumitur, nisi diversum appareat 3.20.30. non est tamen proprius effectus jurisdictionis civilis 2.20.40. §.44. unde oriatur 2.20.2. & 2. 20. 40. Id jus naturaliter quisque habet, qui nihil simile commisit 2.20. 3 §& 2. 21. 3. an valeat post constituta nunc judicia 1. 3. 1. restrictum est 1,3.2. ad proximos affectus & summam potestatem 1.4.5.& 2.20.40. valet adhuc ubi judicia sunt nulla 2,20.8. ubi nulla civilis societas 2. 20, 40. hinc ubi valet non civitas esse, sed dissoluta multitudo præsumitur 1.4.2. poenam sumere de improbo, privatis intutum est, etiam ubi licet 2. 20. 14.
in Poena duo spectantur, id ob quod, & cujus ergo 2.20.28. spectatur proportio arithmetica 2. 20.33. non hoc primo spectatur ut magis nocentes gravius, minus nocentes levius puniantur 2.20.2. persona, quomodo considderetur, quæ puniri debet 2.20.31.
Poenarum partitio: fines 2.20.6.
Poenale pactum aut lex, fortior non poenali 2.16. 29.1.
Poenalia quando ad heredes transeant 2.21.20.
Poenalia sunt odiosa 2.16. 10. ad Regem actus non pertinent 2.14. 2.
Poena legatorum 2.18.4. Regem qui absolutum habent imperium 1.3.16. & 1. 3.20. ob delicta impunita ad res Magistratuum non subditorum 3. 18. 2. coetibus aut functionibus arceri propriè non est poena 2.20.11.
Poenitentia concessa in iis, quæ ex voluntate profecta 2.14.14. vera si tempus & copia suppetit, requirit, ut is

qui damnum dedit id resarciat 3.10.3. eorum qualis esse debeat, qui injusta bella intulere. *ibid.* pœnitentia ductis, non semper omnem pœnam remittit Deus 2.20.11. an iis à Magistratu Christiano danda sit impunitas. *ibid.* ab iis qui pœnitentiam agebant, olim vita puritatis eximiæ requirebatur 1.2.9. hinc Clericis & similibus adnumerati 3.11.10.

Pœnitentibus an pœna omnis condonanda 2.20.12.

Πόλεμος unde dictum 1.1.2.2.

Pollicitatio quid, & quem effectum habeat 2.11.3.

Πολιτικὴ ars quæ Aristoteli 1.3.6.2.

Politici scriptores magis spectant quotidianam administrationem quam Jus imperii 1.3.19.

Polygamia naturaliter licita 2.5.9. cur prohibita lege Evangelica 2.5.11.

Pompejus bellum Piratarum finit pactionibus 3.19.2.

Pompejus templum Hierosolymorum ingressus contra legem 3.5.2.7.

Pontifex Romanus coronat Imperatorem, quà Romanus est Imperator 2.9.11.4.

Pontifex Romanus pronunciavit electionem factam à populo Romano 2.9.11.2.4.

Pontifex Romanus vacante Imperio feudorum investituras quo jure tribuat *ibid.*

Pontius Samnis 2.1.18.

Populus potest jus se regendi totum alienare 1.3.8.3. eorum exempla qui se aliis subjecerunt *ibid.*

Populus liber facto Magistratuum sine mandato non obligatur 1.5.16.1.

Populus Romanus Jus Imperatorem eligendi semper retinuit 2.9.11.

Populus Romanus idem qui olim 2.9.11.1.

Populus regimine mutato tenetur debito ante contracto 2.9.8.1.

Populus liber factus sedet eo loco quo ante rex aut princeps *ibid.*

Populus idem sub Monarchico, Aristocratico, Democratico regimine 2.9.8.1.

Populus migrans idem 2.9.7.

Populus idem quamdiu *ibid.*

Populus quomodo intereat 2.9.3.3. & §. 4.1. §. 6.1.

Populus subditus an ob Regis delictum puniri possit 2.21.17.1.

Populus quibus modis dividatur, intereat, uniatur. *vide* Civitas. idem manet etiam post annos mille 2.9.3. etiamsi in alium locum sedem suam transtulit 2.9.7. alios populos sub se habere potest, & in eos jure absoluto imperare 1.3.8. redactus ad paucos, qui populum facere nequeunt, id Jus tantum retinet, quod erat privatorum 2.9.4. tenetur partibus suis conservare id cujus gratia in societatem civilem ventum est 2.6.9.

ultra Posse nemo obligatur, *vide* Impossibile

Populi ob regum peccata puniti, quare 1.3.8.16.

Populi pars alienari non potest nisi & ipsa consentiat 2.6.4. nec ipsa potest recedere à populo, nisi ex summa necessitate 2.6.6.

Populi consensus circa alienanda imperia quomodo intelligatur 2.6.8.

Populi testimonium de Jure successionis quid valeat 2.7.27.2.
Populi minor pars populum non obligat 2.15.3.2.
Populi an postliminio à regibus recipiantur 3.9.12.
Populo destructo an res maneat eorum qui populo supersunt 2.9.4.
Populatio inutilis ubi hostis aliunde ali potest 3.12.4.
Populatio quibus ex causis inhibenda 3.12.1.3.
Populatio quæ utilis; & quæ inutilis. *ib.*
Populatio plerumque fit ex odio 3.12.1. justa ea est quæ ad pacem hostem cogit. *ib.* ex quibus etiam politicis causis ea abstinendum 3.12.8. Milites populantes an justè etiam coram Deo possint interfici, si id permissum lege humana 2.20.17.
Populatione abstinendum ubi spes est celeris victoriæ 3.12.3.1.
Populatione inhibita conciliantur hostium animi 3.12.8.1.2.
in Populationibus inhibendis Belgarum & Indorum mos 3.12.4.1.2.
Possessio per alium acquiritur 3.6.9.
Possessio in re dubia imperii sequenda privato 1.4.20.
Possessio ferarum per instrumenta quomodo quæratur 2.8.4.
Possessio longæva inter reges & populos 2.4.2.
Possessio non acquiritur jaculi immissione 2.8.3.4.
Possessio rei alienæ justa quæ in bello fit ex necessitate. *vide* Occupatio. desultoria nil efficit ad Jus Proprietatis 2.4.9. ut ad dominium jus faciat corporalis requiritur 2.8.3. facti sufficit in bello 3.20.12. longi temporis allegari solet etiam inter populos diversos aut Reges 2.4.2. videtur valere, non tantum ex conjecturis sed & Jure Gentium voluntario 2.4.9. & 2.19.6.
Possessionis longæ favor circa imperia 2.4.7. & 8.2.3.
Possessionis immemorialis quæ vis jure gentium 2.4.9.
Possessor necessitate pari præferendus 2.2.8.
Possessor malæ fidei quale Jus acquirat 3.7.6.2.
Possessor bonæ fidei rem possessam tenetur restituere 2.10.1. etiam cum fructibus 2.10.4. etsi casu aliquo consumpserit 1.5.1. restituere non tenetur, si perierit 2.10.3. quid si vendiderit 2.10.8. retinere rem possessam potest ob impendia & utilem operam non restitutam 2.8.23.
Possessor malæ fidei impendia & utilem operam imputare potest 2.8.24. tenetur ultra rei rationem etiam ex facto 2.10.3.
In re controversa privatus possessionem sequatur 1.4.20.
Possidentis jus 2.2.8.
Possidentis melior conditio in re dubia 2.23.11.1.
Possidere nequit qui nescit 3.21.28. igitur nec infantes Jure Naturali possident 2.11.14.
Possidere potest etiam res alienata per solam alienationem non traditionem 2.6.14.
qui Possidetur sibi nihil potest possidere 3.8.4.
Posteri captivorum servi 3.7.2.

Posteriora prioribus derogant 2.16.4.1.
Posteriora fortiora prioribus 2.16.29.1.
Postliminium si mortuus fuerit, quomodo intelligendum si non fuerit natus 2.16.20.
Postliminium Jure Gentium est & quare 3.9.4. durat etiam hodie quibusdam casibus. 3.9.19. evanuit inter Christianos & Mahometistas. *ibid.* non est aqud eos quibuscum pax nobis est partes tamen nostras non seqvuntur. 3.9.2. in pace tantum captis fato suo competit. *vide* fatum. & iis, qui pactis comprehenduntur 3.9.4. & 3.20.12.
Postliminii res sunt pro uon captis. 3.16.1. postliminio non omnes res rede-unt. 3.9.6. res rediisse quando censeatur. 3.6.3.
Postliminium quid. & illius vocis origo. 3.9.1.
Postliminium apud socios, & amicos. 3.9.2.1.
Postliminium in bello & pace. 3.9.4.1.2
Postliminii species. 3.9.4.
Postliminium an dediti habeant. 3.9.8.
Postliminium extra bellum unde ortum: & apud quos locũ habeat 3.9.18.
Postliminii non est jus durantibus induciis. 3.9.8.
Postliminio quæ dicantur recepta. 3.93.
Pace qui postliminio redeant, qui non. 3.9.4.1.3.
qui postliminio rediit, jura in eum restituuntur 3.9.6. & §.10.3.
Postliminio an aliquando populi se suaque recipiant 3.9.9.
civitas Postliminio quomodo redeat. *ib.*
Potestas regia, patria, herilis 1.1.6.
Potestas civilis in quibus rebus consistat 1.3.6.1.
Potestas summa quæ 1.3.7.1. illius subjectum 1.3.7.3. non est semper penes populum 1.3.8.13.
Potestas summa temporaria aliqua 1.3.8.12.
Potestas civilis humana ordinatio Petro, Paulo divina: quo sensu 1.4.7.3.
Potestas regia quo sensu bono nostro inservire à Paulo dicatur 1.4.4. & 1.7.3.
Potestas patria quædam ex jure civili 2.5.7.
Potestas summa per Consensum aut res quomodo obligetur ex pacto minorum potestatum 3.22.3. & ex eo quod contra arcana mandata factum est 3.22.4.1.
Potestas est Jus stricte dictum 1.1.5. estq; duplex, vel in se, vel in alios. *ibid.* item vel vulgaris vel eminens 1.1.6.
Civilis quæ 1.1.14. & 1.3.6.
Qui non est suæ potestatie nil in potestate habet 3.8.4.
Quod est in potestate, oppositum ei, quod est in fide 1.3.21. quæ in alia potestate est, non est civitas 1.3.7.
Potestates minores quibus modis summam obligent 3.22.1.
Πρόσιν αὐτῶν 3.14.6.4.
Præceptum Christi de non resistendo, quem sensum habeat 1.3.3.1.5.
Præcepta Evangelii an contineantur in Jure naturali. *vide* Evangelii præcepta.
Præceptorum ordo secundæ tabulæ in Decal. 2.20.30.2.
Præda: Græcorum, Asiæ, Afrorum, Francorum & Romanorum mos circa eam 3.6.14.1.4.

Præda militibus interdum data, & quibus ex causis 3. 6. 17. 1. 2.
Præda eadem in diversos usus distributa 3. 6. 20. 1.
Præda in solutum concedi solet *ibid.*
Præda militi dari quando cœperit apud Romanos 3. 6. 24. 5.
de *Præda* lex civil. statuere potest 3. 6. 22.
Præda interdum subditis conceditur 2. 6. 24. 1. socii aliquando partem habent in ea 3. 6. 24. 2.
Præda quomodo fiat capientium Jure Gent. 3. 6. 2. concedi potest, etiam ante ejus acquisitionem 3. 6. 22.
Prædæ decima consecrata 3. 6. 1. 1.
Prædæ jus probavit Deus 3. 6. 1. 2.
Prædæ nomine urbes & agri veniunt. in piis causis 3. 6. 20. 1.
Prædæ genera 3. 6. 20. 2.
Prædæ divisio quot modis facta 3. 6. 17. 1. 2.
Prædæ pars data iis qui non militarent 3. 6. 19.
Prædæ pars data miserabilibus personis 3. 6. 22. 1.
Prædam cogere, Jure Naturali licet 3. 6. 1. lege charitatis non licet, nisi faciat ad notabile momentum 3. 18. 4. dare militibus ambitiosum apud Romanos 3. 6. 17. dividere quibus concessum 3. 6. 14. quomodo apud Roman. Duci concessum 3. 6. 21. quomodo dividi oporteat militibus 3. 6. 17. Exercere in barbaros cur laudatum Aristoteli 2. 15. 5. Ex præda Duci quid debeatur 3. 6. 17.
Prædari vetitum manente periculo 3. 6. 24. 6.
Prædandi licentia olim inter populos diversos 2. 15. 5. 2.
Prædictio divina an Jus det 2. 22. 15.
etiam cum *Prædone* nobis quædam est societas, contra quam putavit Cicero 2. 15. 13. an quod *Prædoni* jurato promissum est, momento possit repeti 2. 13. 15. & §. 20.
Prædoni fides debetur 3. 19. 2. 2. & 3. 1.
Prædones duces facti 3. 3. 4.
Præhensionis Jus socius in socium directè non habet 1. 3. 1.
Prælia extra ordinem inita, quo sensu injusta 3. 18. 1. supervacua, id est, quæ ad virium tantum ostendationem faciunt, injusta 3. 11. 19.
Præmium cum duo simul ad metam venerunt cui debeatur 2. 16. 19. est quid favorabile *ibid.*
Præmium cui debeatur, si duo simul impleverint conditionem 2. 16. 19.
Præscriptio locum non habet in agris aut locis postliminio acceptis 3. 9.
Præscriptor mala fide quo jure Dominus maneat 3. 7. 6.
Præsentem reipublicæ statum tueri civis boni est 2. 4. 8. 3.
Præsidiorum impositio quibus casibus laudata 3. 15. 5.
Præsumitur in dubio pax inita hoc sensu, ut res maneant in statu, in quo postremo erant 3. 20. 11. 12.
Præsumtio in acceptatione promissorum qualis 2. 11. 5. in contractibus permutatoriis ea non est, quasi donatum sit, quod plus promissum est, quam par erat 2. 12. 11. facti in lege unde colligenda 2. 11. 6. præsumitur populus id voluisse quod maxime expedit 2. 7. 13.
Precarium Jus vel imperium 1. 3. 11.
Pretia rerum unde 2. 12. 14. 1.

Pretium inæquale sive minus justo Jure Gentium nemo cogitur supplere 3. 21.27. quia pro æquali habetur, & quare 2. 12.26. ad quid quisque ex eo teneatur Jure Naturali 2.12.12. ut naturaliter sit justum, unde censeri debeat 2. 12. 14. in constituendis rerum pretiis quæ sit justa mensura. *vide* necessitas. laborum & expensarum ratio haberi potest 2.12.14.

Prævenire facinus meditantem an liceat. *vide* Occupare.

Primi vox quid significet 2.16.19.

Princeps. *vide* Rex. potestas summa.

Princeps noviter factus sedet eo loco, quo ante populus 2.9.8.

Princeps an legibus sit subjectus 2.4.12. obligatur per legatum, etiam arcana mandata supergressum 2.11.12. privatus sit, si imperium pro derelicto habeat 1.4.9. perturbari potest & è regno ejici, si in leges populi liberi cui præest peccet 1.4.8. Rex summo cum Imperio fieri potest, si populus partem suam Imperii derelinquat 2.4.11.

Principale pro forma est in moralibus 3.3.2.

Principatus non semper regno opponitur 1.3.10.

Principes populi liberi vi reprimi possunt 1.4.8.

Privata 1.3.6. privatis bellum gerere contra quos liceat 1.4.1. defendere se contra Magistratus licet in ultima necessitate 1.4.7.

Privatus non debet ad se rapere judicium quod est populi 1.4.19.2.

Privatus se obligans hosti an contra rempublicam faciat 3.23.5.

Privati an cogendi à superioribus implere, quod hosti promiserunt 3.23.10.

Privati pactis cum hoste obligantur: & quo sensu etiam piratis & latronibus obligentur 3.23.4.

Privatæ intersectionis exempla 2.20.9.5.

Privatis Christianis an liceat punire maleficos 2.20.16.

Privati quatenus capta sua faciant 3. 18.1.3.

Privati de bello captis, quando hosti, quando civitati teneantur 3.18.2.2.

Privatorum pacta cum hostibus quæ irrita 3.23.5.4.

Privata causa cum publica in bello conjungi potest 1.5.1.

Privilegia quomodo interpretanda 2. 18.4.4.

Privilegia quæ late interpretanda 3.21. 14.

Probatio optima in moralibus à fine 2.7.2.

Proditores olim insepulti abjecti 2.19.5.

Prodigis pœna olim irrogata 2.25.3. *Annot.4.*

Prohibere qui debet nec prohibet, damni tenetur 2.17.8. & 2.12.1.

Prohibita non semper etiam irrita 2.5. 16.1.

Prohibitio in dubio potior jussione 2.16.29. vim suam exerit per pœnam 2.5.16. quæ pœnam adjunctam habet potior ea quæ non habet 2.16.29.

Promissio non omnis tollit summum imperium 3.16.1.

Promissio ut valeat acceptanda 2.11.14. illius acceptatio quomodo fiat: & an innotescere debeat promissori, ut perfectam vim habeat promissio 2.11.15.

Promissio an revocabilis ante acceptationem: & mortuo ante acceptationem promissario 2.11 16.
Promissio an revocari possit mortuo internuntio: item mortuo tabellario 2,11,17.
Promissio per ministrum facta quando revocabilis 2.11,17.1.
Promissio facti alieni quid operetur 2. 11. 22.
Promissio requirit usum rationis in promittente 2.11.5.
Promissio in errore fundata quando dicatur, & quid operetur 2.11.6.
Promissio rei illicitæ non valet 2.11.8.1.
Promissio facti, quod nunc in potestate promittentis non est, quid valeat 2.11.8.2.
Promissio ex metu 2.11.7.
Promissio ob causam ante debitam an obliget 2.11.10.
Promissio perfecta quid, & quam vim habeat 2.11.4.1.
Promissio est alienatio 2.11.4. ut acceptari semper possit, est ex Jure Civili 2.11.14. omnis conditionem tacitam continet 1.13.3. an eam, *si res, quo loco sunt, manebunt* 2.16.25. ut impleatur Juris Naturalis est *Prol.* pag. 2. & lib.2.11.4. Connanus negat 2.11.1. Jus dat ei, cui promittitur 1.3.16.& 2.11.4. an id jus ad hæredem transeat 2.11.16. obligat propter societatem naturalem 3.19.1. an solus promittentis actus faciat ut obliget 2.11.14 quando non obliget 2.16.27. & promittentem tamen perfidum non reddat 3.19.4. an omnis non obliget quæ promissori nocet 2.16.27. ut non obliget Jus Civ. potest efficere 2.11.7. vim accipit si res promissa sit in jure promittentis 2. 11. 8. si non est, promissio censetur esse conditionata. *ibid.*
Promissio ex animo deliberato, sed non eo ut Jus alteri concedat, quatenus obliget 2.11.4. non deliberato, an Jus det alteri. *ibid.* ad bellum defensivum favorabilis 2.16.10. Conditionata 2.11. 1. & 6. Errans. *vide* Pactum. Expressa 3.1.18. fœminæ ut sit, irrita non est Jure Naturali 2. 11. 5. Imperfecta quæ sit, quodque jus det 2.11.3. Jurata obligat promissorem etiam nocentem, si ut tali, ei sit juratum 2.13. 20. & 3.19. 3. alias Deo per quem juratum est 2.13. 14. *Annot.* 1.3.19.5. *vide* Jusjurandum, quotiens promissorem non obliget 2.13. 6. *& seqq.*
an in Promissis, quæ hosti fiunt falsiloquium admittatur 3. 1. 18.& 3.19.1. Liberalis 2.16.11. ejus qui lege Civ. non tenetur interpretanda ex dicto. *ibid.* is cui metu promissum est, ut liberare promittentem teneatur, opus, ipse metu injusto causam promisso dederit 3. 19. 4. Non militandi adversus certam partem an obliget 3. 23. 8. minoris valet Jure Gentium si actum intelligat 3.23.3. ut sit irrita non est ex Jure Naturali 2. 11. 5. ad Pacem est favorabilis 2. 16. 10.
Privati an valeat, si sit contra utilitatem publicam. *vide* Publica utilitas. aut contra officium 3.23.6. Regis, facta aliis, quatenus populum obliget 3. 20. 6. sine causa facta an

eum obliget, *ibid.* de aliquibus ad imperandi modum pertinentibus non facit, quo minus summum habeat imperium 1.3.17. facta subditorum ipsi obligat 2.14.6. tacita 3.1.18. eorum, qui in civitatem coivêre. *Proleg.* pag. 3. Venditoris non admit ei omnem facultatem moralem in rem 2.12.15. Juris ex promisso capaces sunt naturaliter qui ad rationis usum pervenere 3.19.1. Jure Gentium etiam infantes & amentes 2.11.14.

Promissio novum Jus confert 3.1.18.1.

Promissio de non fugiendo à vincto facta valet 3.23.8.

Promissio de non redeundo in certum locum, & de non militando, hosti facta valet 3.23.7.

Promissionis materia qualis esse debeat 2.11.8.1.

Promissionis vis 2.11.1.3.4.

Promissioni onus adjici quando possit 2.11.19.

Promissiones causam expressam non habentes naturaliter valent 2.11.21.

Promissum ob causam turpem an præstandum 2.11.8.1.9.

Promissi onus in commodum tertii adjunctum, quid operetur 2.11.19.

Promissa multa, quæ natura valent; lex civilis irrita facit 2.11.8.3.

Promissa, quæ plus nocent promittenti quam alteri prosunt, an præstanda 2.11.1.1. & cap. 16.27.2.

Promissa favorabilia, odiosa, mixta vel media 2.16.10.

Promissa Regum. *vide* Reges.

Promittendi modus quis 2.11.11.

Promittens metu an teneatur 2.11.7.

Promittere captivus an possit, se non pugnaturum contra hostem patriæ, ut liberetur 3.23.8.

Prophetarum dicta de pace sub Evangelio quem sensum habeant 1.2.8.1.

Proportio Arithmetica & Geometrica an propriè distinguant justitiam expletricem & attributricem 1.1.8.2.

Proportio Harmonica Bodini nulla 2.20.33.

Positi, impetus, & casus distinctio 3.11.4.6.

Propria fiunt occupatione quæ in prima divisione divisa non sunt 2.2.3.

Proprietas non acquiritur solo actu animi 2.2.2. cessat in ultima necessitate 2.2.6. vice ejus cum adhuc erat communio usus universalis fuit 2.2.2.

Proprietatis exordium 2.2.1.2.5.

Proprium servus an habere possit 3.14.6.

Proselytus 2.1.16.

Πρόσταγματα 2.15.7.1.

Protectionis Jus non aufert aut minuit summum imperium ei, in quo est 1.3.21.

Protestatio de jure facit, ne res ob metum non recuperandi censeatur derelicta 2.4.6.

Πρόσορα maris quorum sint 2.3.10.1.

Providentia divina remedium adversus metus incertos 2.1.17.

Provinciæ Romanæ non sunt civitates 1.3.7. populi in provinciæ formam redacti quale Jus habuerint 2.9.6.

Provisi & improvisi distinctio 3.11.4.5.

Provocatio non datur ab arbitris lectis inter summas potestates 3.20.46.2.

Provocatio differt ab appellatione 2.4.13. per supplicationem. *ibid.* ut ab aliquo

quo nulla ratione possit provocari cum persona subditi repugnat. *ibid.*
Prudentia virtus imperantis 2.26.4.
Proximus quis in lege Hebræa: & quis in lege Evangelica 1.2.8.10.
Proximus quis in materia favorabili 2.7.30.
Proximi nomine venit etiam qui per repræsentationem consequitur jus gradus superioris 2.7.30.2.
Ψευδεσθ in sacris literis quid 2.13.3.4.
Ψευδορκεῖν 2.13.13.2.
Publica utilitas ad alienanda, &c. *vide* Vtilitas publica.
Publicum quid 1.3.5. sumitur interdum pro eo quod est commune 2.2.12. frequentius autem distinguitur 2.3.9. alienari à privato non potest 2.23.5. non fiunt singulorum capientium in bello sed publico cedunt 3.6.24. subditi qui quid contra inducias faciunt eo tempore antequam publicantur, non tenentur 3.21.5.
Pudicitia vitæ æquiparatur 2.1.7. etiam in hoste servari debet Jure Gentium 3.4.19.
Pudicitiæ conservandæ causa interfectio licita 2.1.7.
Pudor quid, ubi de jure agitur 3.10.1.2.
Pueri, id est, servi 3.14.5.3.
Pueri ob ætatem in bello liberi à cæde 3.11.9. ratione uti quando incipiant 2.11.5. pueris nemo mentitur, & quare 3.1.12.
Pugnæ inutiles serio præcavendæ 3.11.19.
Pugnare in hostem qui miles non sit, quo jure vetetur 3.18.1.1.
Punctum in moralibus non invenitur sine quadam latitudine 2.1.5.
Punici belli secundi controversia 2.17.19.
Puniri an possint qui in falsos Deos impiè agunt 2.20.51.
Punitio exemplaris 2.20.9.1.
Puniunt sæpe potentiores non quia æqvum est, sed quia hoc ipsis expedit 3.7.6.
Pupillus ex com̃odato tenetur in quantum locupletior 2.10.2.2.
Pupillus capax dominii ex Jure Gentium. *vide* dominium. in tutorem jus habet exigendi exactam diligentiam 2.17.2.
Pythagoræ Philosophia ab Hebræis 2.13.21. *Not.* 5. Pythagoræi imitatores Essenorum 2.26.4. arborem frugiferam vetant exscindere 13.12.2.
Pythagoristæ 2.2.2. *Not.* 4.

Q.

QVæstus ex sola temporum infelicitate indignus homini Christiano 3.18.4.
Quintii Consulis, salubre mendacium 3.1.14.2.
Quiritari unde dictum 2.1.2.1.
Quiritus, sive Byzantini 2.9.11.

R.

RAbirii factum 3.22.9.2.
Rami olivarum 3.24.5.
Rapere hosti omnia licet Jure Gentium 3.5.1. quæ bellum alere possunt Justit. Intern. sed sub onere restituendi quod plus est 3.18.2. quæ subditis hostium eripiuntur hosti erepta censentur 3.6.2. res aliis injustæ ereptæ restituendæ etiam ab iis qui eas istis justo modo eripuerunt 3.16.1. an cum interfectione ereptoris possit repeti 2.1.11.

2.1.11. vi ereptam, an is, cui erepta est, ab eo, qui ipsam emit, pecunia redimrre cogatur, an gratis possit accipere 3.16.3. adversus rapinas violentas lex vetus naturæ data 1.2.5.
Raptor in quantum teneatur naturaliter 2.17.16. ex facto militum, qui res amicorum rapuerunt in quantum Reges sive Magistratus teneantur 2.17.20.
Ratam rem haberi, obligatio qualis 2.15.3.3.
Ratihabitione summa potestas quomodo obligetur 3.22.4.1.
Ratio Juris fundamentum 1.1.n.1.
Ratio adæquata quæ 2.16.20.2.
Ratio sæpe considerandæ secundum potentiam, non secundum existentiam 2.16.25.1.
Ratio legis non plane idem cum mente 2.16.8.
Ratio adæquata quæ, & quid operetur *ibid.*
Ratio recta 1.2.1. non omnem vim prohibet. *ibid.* rationis usum qui habent eis libera debet utilium esse & inutilium electio 2.22.11. ratione omnino destituti populi dominium non habent, sed tales non inveniuntur 2.20.10.
Rationis identitas quando inducat extensivam interpretationem 2.16.20.2.
Razis mors 2.19.5.4.
Rebellibus subditis fides servanda, si ut talibus ipsis data sit 3.19.6.
Recepti 3.9.3. receptos in prælio hostes interficere injustum est 3.18.1.
qui Receptum præstat tenetur de damno facto 2.17.6.
Rectoris officium magis circa totum, quam circa partes versatur 2.25.2. ad Rectorem regula non pertinet, qua laudabilius dicitur occidi quam occidere 2.1.8. à Rectore populi aliqui justitiam non vehementer exigunt, & quare *Proleg.* pag. 5.
Rectores aliorum in crimen ex duabus rebus maxime veniunt patientia & receptu 2.21.2.
Recuperatio justa belli causa 2.1.2.
Recuperatorũ munus apud Rom. 1.3.21.
Redempti ex captivitate redemptori quomodo tenentur 3.9.10.2.
Redempti servire coguntur redemptori donec pretium restituant, lege Attica & Romana 3.9.10. *Annot.*
Redemptio captivorum belli commercium 3.21.1. redemptionis pretium quantum apud Græcos & vulgo 3.14.9. pro casu debeatur mortuo captivo. 3.21.19. an in alium jus exigendi ejus possit transferri 2.21.25. an ad ejusmodi pretium captivus pecunia uti possit, quam etiam secum habuit 3.21.38.
Rediisse ad hostem quis dicendus 3.23.13.
Redimi captivos & servos factos æquum 3.21.24.
Regimen non omne ejus causa qui regitur 1.3.14.
Regiones non aptius distinguuntur quam eo quod non facile transiri potest 2.3.17. Regionum nomina quomodo accipienda in dubio de conditionibus pacis 3.20.23.
Regnum. *vide* Imperium.
Regnum quomodo dividatur, & quo effectu 2.9.10.

Regnum patrimoniale, si sit individuum, debetur maximo natu 2.7.23.
Regnum à populo delatum est, hæreditas separata à cætera hereditate 2.7.19.
Regnum abdicari an possit pro liberis 2.7.26. pro derelicto ex quibus causis habeatur. *ibid.* hereditarium non illud tantum dicitur quod est in patrimonio, sed & illud quod consensu populi ad aliquem delatum est, ut sit ejus summo jure 2.7.12. & §.17.
Laonicum 1.3.20
Patrimoniale quando fiat 3.3.1. differt ab aliis patrimonialibus bonis 2.7.25. dividi potest cum Jure hereditatis adiri debet 2.7.12. nisi aliud expresse cautum sit 2.7.13. in regnis patrimonialibus *Rex* alienare potest imperium 3.29.5.
Regni & principatus voces significatu proprio & improprio 1.3.10.1.2.
Regni pleni sive absoluti exempla 1.3.8.8.
Regni à populo delati successor non tenetur ad onera hereditaria 1.3.8.8.
Regni curatores. *vide* Tutores *Regni*.
Regna quæ *Regem* unum habent, non verè unita 2.9.9.
Regna media inter absolutum & Laconicum 1.3.20.1.
Regna à populo delata in dubio individua 2.7.14.
Regna à populo delata non deferuntur ad eos, qui à primo rege non descendunt 2.7.15. non veniunt ad naturales nec ad adoptivos 2.7.16.
Regna à populo delata ad mares veniunt potius quam ad feminas 2.7.17.
Regna quomodo deferantur per successionem ab intestato 2.7.10.2.& §.11.2.
Regna patrimonialia pervenire possunt ad eos, qui à primo *Rege* non descendunt 2.7.12.
Regnum Italiæ 2.9.11.4.3.
Regulæ de eo quod licet in bello 3.1.2. 3.4.
Regula, secundum naturam esse, ut quem sequuntur incommoda & commoda sequantur, quomodo intelligenda 2.8.16.
Regulæ super deliberationibus politicis 2.24.5.1.4.
Regulus in carcerem quare debuerit redire 2.13.14. an redeundo gloriose tantum fecerit 3.23.7. Senatorem se negat 3.20.3.
Relatum in referente 3.20.24.
Religio quo sensu Juris gentium 2.20.45. 3.& §.46.3.
Religio Christiana, qua talis proprie, naturalibus argumentis non nititur 2.20.48.1.2.
Religio habet suos speciales effectus in societate humana 2.20.44.
A vita victis nisi persuasis non eripienda 3.15.11. an justa vi induci possit 2.20.40. Exemplum Christi venditores è templo ejicientis, quomodo accipiendum 2.22.14. docentes eam juste nequeunt puniri 2.20.49.
Falsa si exerceatur severe in Paganis & Deus aliquo modo remuneratur 2.20.51. an ob eam bello peti quis possit 2.20.44.
Naturalibus & primæva in quibus consistat 2.20.45. & 48. Sua cuique optima videtur 2.20.47. unde nec ob id cuiquam vis est inferenda etsi falsa esse, possit demonstrari 2.20.50.

Vera omniumque ætatum communis quibus partibus absolvatur 2. 20. 45. eam ne victi impediant, victori providere licet 3. 15. 11.
Religionis curam, quare Aristoteles præcipuam esse in Repub. voluerit 2. 20. 44. cujus neglectus puniri possit 2. 20. 45.
Religioni, si quæ indirecte nocent, ad ea committenda non Jus quodvis sufficit 2. 15. 11. quæ contra religionem errantur excusabilia, & quare 2. 20 39.
Religionis publicæ status apud Hebræos à Rege pendebat 1. 4. 6. 3. 4.
Religionis jus ad societatem humanam 2. 20. 44. 3.
Religionem multi affectu non judicio sequuntur 2. 20. 44. 3.
Religiosa belli jure destruuntur 3. 5. 2. 4.
Religiosa loca hostibus religiosa non sunt 3. 5. 2. 6.
Religiosis locis parcendum in bello 3. 12. 7.
Renunciare. *vide* Abdicare.
Renunciatio de regno an noceat liberis natis, & an nascituris 2. 7. 26. Ad reparationem damni, ut jus sit, requiritur Jus proprium 2. 17. 9.
non Repetere aliud quam dare 2. 13. 5.
Repetitio rerum 3. 3. 7. repeti nequeunt Jure Gentium quæ bello solenni sunt erepta 2. 17. 19. si res bello repetuntur post indictionem ejus tempus postulatur 3. 3. 13.
Repræsentatio apud Hebræos 2. 7. 6.
Repræsentationis jus unde *ibid.*
Repræsentatio Germanis sero cognita 2. 7 30. 1.
Repræsentatio in dubio admittenda. *ib.*
Repræsentatio non surrogat in privilegium, quod sexus aut ætatis erat proprium 2. 7. 18 & 2. 30. 2.
Repressaliæ quid 3. 2. 4.
Repressaliæ rectius reprensaliæ 3. 2. 1. *Not.* 3. earum jus 2. 7. 2. & 3. 2. 4.
Repressaliarum facultas impetrari à principe solet 3. 2. 7. 2.
in Repressaliis citatio *ibid.*
Repressaliis qui culpa sua causam dederunt, tenentur eos, qui damnum passi sunt, indemnes præstare 3. 2. 7. 4.
Repressaliis obnoxii qui sint 3. 2. 5. 2
Repressaliis non subsunt legati & res eorum 3. 2. 7. 2.
Repressaliis eximi lege civili solent mulieres, infantes, res studiosorum, aut ad nundinas missæ *ibid.*
Repressaliarum jura alia sunt juris gentium, alia juris civilis 3. 2. 7. 23.
Repugnantia casus emergendis cum voluntate quomodo intelligenda 2. 16. 26.
Res repetita quid significet 3. 3. 7. 1.
Res, rapere quid veteribus Latinis 3. 4. 1. 1.
Res reddere pro quavis satisfactione *ibid.*
Res possunt capi, etiam in compensationem debiti in bello subnascentis 3. 1. 3. & c. 13. 1.
Res hostium perdere quousque liceat justitia interna 3. 11. 1.
Res amicorum, quæ reperiuntur in navibus hostium, an belli jure acquirantur 3. 6. 5. 6.
Res & modus circa imperium distinguuntur 1. 3. 11. 1.
Res non perductæ intra præsidia dominium non mutant 3, 6. 3. & c. 9. 16. n

Res non obligat nisi aliena 2.10.12. aliena possidentem ad id obligat, ut eam domino reddat 2.10.1. Captivi alienata à Domino, an repeti postliminio queat à possessoribus 3.9.6. Civium bello amissas, civitas tenetur restaurare, si ob delictum civitatis captæ fuerint 3.20.8. an res civium quæ gentium Jure habent, eis sine causa & compensatione possint auferri Jure supereminentis dominii 3.20.9. Quæ hostium non sunt etiamsi intra præsidium eorum venerint, ipsorum non fiunt 3.6.5. & 26. Incorporales quomodo tenentur in bello, *vide* incorporalia. mobiles captæ quando intelligantur 3.6.3. alio modo à singulis capiuntur, alio ab universis 3.6.17. postliminio non accipiuntur 3.9.14. Singulorum non solum expletrice justitia dijudicantur 1.1.8. Subditorum hostium acquirit non possunt pœnæ nomine, ut crimen sit alienum 3.13.2. concedi possunt à Magistratu Jure supereminentis dominii ad recuperandam pacem, sed sub damni restituendi conditione 3.20.7. obligantur Jure Gentium ex facto Regis aut summi Magistratus 3.20.10. quæ usu pereunt, earum rerum ususfructus non est, est tamen id jus æstimabile 2.12.20 utiles ad bellum, postliminio recuperantur etiam mobiles 3.9.14.

Rebus ad bellum non facientibus parcendum 3.14.5.

Rerum defensio an Jus det occidendi 2.1.11.

Rerum servandarum causa vis per Evangelium an & quatenus licita 2.1.13.

Rescissoria actio ex postliminio apud Romanos 3.9.10.3.

Resistere an liceat superiori in summa necessitate 1.4.7.2.4.

Resistendi Jus promiscuum iis qui faciunt injuriam est à natura 1.2.1. & 1.4.2. Sublatum per societatem civilem 1.4.2. & §. 14.7. lex de non resistendo Magistratui pendet ab iis, qui se primum in societatem civilem consociarunt 1.4.7.

Resistentia obstinata non sufficit ad Jus internum occidendi resistentem 3.11. 16.1.

Resistentia aliqua in delatione imperii reservari interdum solet 1.4.12.

Respublica non tenetur ex facto subditi 2.22.2.1.

Respublica sine injuria geri non potest, vulgata vox *Proleg.* pag.1.

Reipub. forma. *vide* Status.

Reipublicæ bonum an nostri tantum causa desideremus 2.1.9.2.

Reipublicæ forma mutata apud victos, & an recte 3.15.8.

Restituere qui teneantur faciendo, aut non faciendo 2.17.6.

Restitutio non debetur ex bello justo ob vitiosam intentionem 2.22.17.3.

Restitutio rerum captarum in bello in Jure dubio quomodo temperanda 3.16.6.

Restitutio quas actiones producat in foro 2.1.2. rerum captarum in justo bello, an ab iis possit exigi qui eas justo titulo possident 3.10.6. & quamdiu 3.16.5. damni in justo bello illati à quo fieri debeat 3.10.4. earum rerum, quas necessitas communes nobis se-

bis fecit, fieri debet necessitate sublata 2. 2. 9. promissa in conditionibus pacis, si qua necessitate fieri nequeat, an proptetea pax censeatur rupta, aut quid agendum 3. 20. 37. non pertinent ad eos qui se sponte parti alicui subjecere durante bello 3. 20. 14. ut restitui quid debeat, sine dolo culpa sola sufficit 3. 10. 5.

Restitutio in integrum non est ex Jure Naturali 2. 11. 5. sed Civili 2. 14. 1. an ad Regem pertineat qua talis. *ibid.* pertinet ad actus ejus privatos, si velit 2. 14. 2. & 5.

Restitutio eorum, quæ hosti injuste tenenti erepta sunt 3. 16. 1. 1.

Restitutionem qui debeant in solidum vel ex parte 2. 17. 11. 1. & 3. 10. 4.

Restitutionis obligatio ex bello injusto 3. 16. 3. 4.

Restitutum debitum ex quo Jure oriatur 2. 17. 8. 9.

Resurrectionis spes an causa sepeliendi 2. 19. 2. 3.

Retentio rei promissæ ex parte ejus cui promissa est, sufficit ad significandum consensum 2. 11. 20.

Reverentia debetur parentibus maxima in iis rebus quæ ad totam pertinent familiam 2. 5. 10. Reverentiæ officium non facit, ut actus sit nullus, qui ei repugnat *ibid.*

Revocatio promissionis. *vide* Promissio.

Reum judici eximens, crimen committit 3. 1. 5. 3.

Rex unus esse potest plurium regnorum distinctorum 1. 3. 7. 2.

Rex an se adversus contractum restituere possit 2. 14. 2. 2. an juramento teneatur 2. 14. 3.

Rex actus suos privatos à lege potest eximere 2. 14. 2. 2.

Rex subdito suum auferens debet compensationem facere ex communi 2. 14. 7.

Rex populum aut successores non obligat in infinitum 2. 14. 12. 1. 6. & quatenus obliget *ibid.*

Rex stipendia non solvens tenetur vicinis de damnis datis 3. 17. 2. 3. 4.

Rex minor an pacem facere possit 3. 20. 3.

Rex captivus an pacem facere possit. *ib.*

Rex exul an pacem facere possit. *ibid.*

Rex privatus fit vi legis commissoriæ 1. 4. 12.

Rex partem populi alienare non potest 2 6. 4.

Rex hostis totius populi regnum amittit: & quomodo hoc capiendum 1. 4. 11.

Rex regno pulsus jus habet ex fœdere 2. 16. 7.

Rex subditis Jus suum auferre potest in pœnam: & ex vi dominii supereminentis 2. 14. 7.

Rex imperium derelinquens privatus fit 1. 4. 9.

Rex quid in fœderibus significet 2. 16. 18.

Imperans non videtur uni populo in exitium ejus ferri animo hostili 1. 4. 11. an vi pelli aut supplicio affici possit, & à quo 1. 4. 8. potest, si regnum alii tradere moliatur 1. 4. 10. Absolvens 1. 3. 8. Electitius similis usufructuario 1. 4. 9. Impius etiam amandus 1. 2. 7. Injustus non facit, ut nulla sit Resp.

sit Resp. 3.3.2. limitata potestate imperans damni tenetur, si jus subdito sine causa auferat. *vide* Subditus. tenetur populo ad exercendum per se summum imperium 2.6.9. Precario non habet Jus summi imperii 1.3.11. Pupillus si quos fecit contractus, an possit rescindere per restitutionis beneficium 2.14.1. Jus habet, sed non ejus usum 13.24. pacem contractu facere non potest 3.20.2. *vide* Pax.

Rex usufructuarius 2.6.3. quæ in Regis personam committuntur, facile ac libenter debet condonare 2.24.3 vita ante omnium aliorum defenditur 3.4.15.

Rex regno ejectus an Jus legandi habeat 2.18.2.2.

Rex temere bellum suscipiens ad restitutionem subditis tenetur 2.24.7.

jus Regis apud Samuelem 1.4.3.

Regis persona inviolabilis 1.4.7.6.7.

Regi regnum alienanti quatenus resistere liceat 1.4.14.

Regi nihil inhonestum esse quod sit utile vulgo dicitur *Proleg.* pag. 1.

Regi curæ esse debet Regum salus 3.4.1.5.

Regem occidere subdito non licet 3 1.21.

Reges possunt esse Christiani: & servire Christo debent, qua reges sunt 1.2.7. 1.2.

Reges quidam non subsunt populo etiam universim sumpto 1.3.8.8.

Reges impropriè dicti 1.3.8.11.

Reges non omnes constituuntur à populo 1.3.8.13.

Reges Persarum summum imperium habebant, quædam tamen facere juste non poterant 1.3.16.3.

Reges Æthiopum, summi, adstricti promissis 1.3.16.4.

Reges Hebræi summum imperium habebant 1.3.20.1.

Reges Orientis, Persæ, Ægyptii, Syri, Asiatici summum imperium habebant *ibid.*

Reges veteres Germaniæ & Galliæ non habebant summum imperium. *ibid*

Reges Romani cum populo partiti summum imperium 1.3.20.5.

Reges Ægyptii summi, adstricti promissis 1.3.16.3.

Reges cum acta quædam sua ab aliis expendi volunt, aut etiam rescindi, non eo partiuntur summum imperium. 1.3.18.

Reges creduntur in dubio velle sequi successionem, qualis in usu est in suis locis 1.7.11.2.

Reges medii deberent cogere bellantes, ad accipiendam æquam pacem 2.23.8.4.

Reges minores in actibus publicis cum effectu obligantur 2.14.1.2.

Reges etiam cum homini non obstringuntur, Deo obstringuntur 2.14.3.

Reges tenentur ex promisso, etiam causa non expressa 2.14.4.

Reges ex contractibus naturaliter, an & civiliter obligentur 2.14.6.

Reges an ex militum, aut nautarum facto teneantur 2.17.20.1.2.

Reges quomodo obligentur ex bello injusto 3.18.4.

Regum fides pro juramento 2.13.22.1.

Regum judex solus Deus 1.3.8.15.

inter Regem & populum mutua subjectio non est ordinarie 1.3.9.1. & 3.8.14.

Regum actus non sunt irriti contradictione parentum 2.5, 6.1.
Regum memoria damnata 1.3. 16.3.
Regum actus privati legibus communibus civitatis reguntur 2.14.1.2.
Regum non plene regnantium actus possunt irriti fieri per legem populi 2.14.2.1.
Regum cura generalis pro societate humana 2.20. 44.1.
Regibus captis an parcendum 3.11.7.2.3.
Regum res fiunt Regis victoris 3.6.2 4.4.
Ripa privatis quando cedat 2.8.13.
Ripæ cujus, Jure Romano 2.8.8. cujus naturaliter 2.8.9. 10. 13.
Roma quondam communis patria 3. 15.3.
Romani cur stipulationibus plus tribuant, quam pactis 2.11.4.2.
Romani asperi in victoria 3.11.7.4.
Romani cives Antonini constitutione effecti quid juris habuerint 2.9.11.
dictatores quale imperium habuerint 1.3.11.
Romanus. *vide* Populus & Imperium.
Romani veteres dolis abstinebant 3.1. 20.3.
Romani imperii quæ fuerunt, cujus nunc sint 2.9.11.1.
Romani sibi vindicant, quæ hostis ipsorum aliis eripuerat 3.6.7.2.3.
Romani duri in captivos populares 3. 21.24.1. eorum instituta ad res bellicas directa. *ibid.*
imperium Romanum à posterioribus Scriptoribus Romania vocatum 2.22. 3. divisum in Orientale & Occidentale idem mansit 1.3.17. quæ ejus quondam fuere, cujus nunc sint 2.9.11.
Romani Imperatoris eligendi Jus ad quem pertinuerit. *ibid.* electio facta à legionibus an rata fuerit per se. *ibid.* *vide* Imp. Roman.
Reges Romani an absolute imperaverint 1.3.20.
Romanorum Jus in liberos 2.5.11.
Romanorum controversia cum Latinis, & alia de duratione fœderis 2.16.16.4.
Romanorum Jus de postliminio 3.9.10. 1.2.4.
Romanorum mos de agris captis 3.6.11.2.
circa prædam 3.6.14.4.
Romanorum Imperat. item Germanorum, unde 2.9.11.4.3.
Romanorum Jus de captivis redemptis 3.9.11. & 3.10.2.
Romanorum Jus pro iis, qui postliminio redierunt 3.9.10.3.
status Romanorum tempore interregni, & primorum Coss. ex Democratia & Aristocratia mixtus 1.3.20.
Sub Consulibus popularis 1.3.19. & 1. 3.20.
Sub Augusto herilis 1.3.8.
Romanorum lex circa res captas 3.13.4.4.
Romanorum mos circa Reges captos 3.11.7.2.3.
Ruben exheredatus à Jure primogenituræ 3.7.2.5.

S.

Sabbathum cur institutum 2.20.45. & 3.14.5. qui violasset capite puniebatur, & quare 2.20.45.
Sabbathi lex exceptionem habet summæ necessitatis 1.4.7.
Sabbathi lex pro servis 3.14.5.1.
Sabbathi lex cujus rei symbolum 2.20. 45.2.

Sabbathi violati pœna cur capitalis. *ibid.*
Sacerdotibus & eorum assectis parcendum in bello 3. 11. 10. 1.
Sacramentum militare post Constantinum 1. 2. 10. 4. & 2. 13. 11. 3.
Sacra corrumpi an possint Jure belli 3. 5. 2. 1. 3.
Sacra quo sensu publica 3. 5. 2. 2.
Sacra in deditione comprehenduntur 3. 5. 2. 1. & 1. 3. 8. 3.
Sacra hosti sacra an sint 3. 5. 2. 4.
Sacra populi voluntate profana facta 3. 5. 2. 3. 5. & c. 12. 7. 2.
Sacra sunt res Deo dedicatæ 3. 5. 2. à fine sic dicuntur, revera autem publica sunt. *ibid.* non eripiuntur usibus humanis. *ibid.* necessitate & usu postulante in profanos usus converti possunt. *ibid.* & plane alienari 2. 19. 3. capiuntur 3. 5. 2. capta fiunt profana. *ibid.* deduntur. *ibid.* vastantur licite quoad Jus Gentium absolutum. *ibid.* injustum, id tamen quoad justitiam internam 3. 12. 6.
leges de Sacris pertinent ad curam Civitatis 1. 3. 6. & 3. 12. 2.
de rebus Sacris Rex apud Hebræos nequit judicare 1. 3. 20.
Sacramentum militare non amplius obligat Duce capto aut capite deminuto 2. 13. 18. Sacramenti militaris formula apud Rom. mutata, & quando 1. 2. 9.
Sacra Scriptura. *vide* Scriptura.
Sacrificia humana etiam bello puniri possunt 2. 20. 47.
Sacrilegia Deus etiam in filiis punire solet 2. 21. 14.
Sacrilegi abjecti insepulti 2. 19. 5.
Sacris parcendum in bello 3. 12. 6.
Sagmina 3. 3. 8.
Saguntina controversia inter Romanos & Carthaginienses 2. 16. 13.
Samson quo jure malum malo reddiderit 2. 20. 8.
Samsonis mors 2. 19. 5. 4.
Sanari qui procibet ægrotum tenetur quasi vulneraslet 2. 21. 1. *Not.* 7.
Sanctio in dubio potior permissione 2. 16. 29.
de Sanguine non effundendo interdictum quomodo accipiendum 1. 2. 5.
Sapiens natura magistratus, quo sensu 2. 20. 9. 2.
Satisfactio offerenda ab eo qui deliquit antequam justum bellum gerere possit 2. 1. 18. 2.
Saul an in impietate mortuus 2. 19. 5. 4.
Scelus pessimi exempli pœna omninò adficiendum 2. 20. 23. qui ad scelus aliquod aliquem impulere pretio, aut vi alia, de damno tenentur in solidum 2. 17. 11. an ob cogitatum scelus quis puniri possit 2. 20. 18.
aliud est Sceleratus populus, aliud ii, qui cum populus non sint sceleris causa coëunt 3. 3. 2.
Sceptrum Regium olim pro jurejurando 2. 13. 21.
Sciens, præsens & tacens quando consentire credatur 2. 4. 5. 1.
Scientia quando præsumatur 2. 21. 2. 6.
Scientia cum puniri jubetur, sumitur pro patientia 2. 21. 2. præsumitur in iis rebus, quæ sunt conspicua & frequentia. *ibid.* Magistratus in sceleribus subditorum unde appareat 3. 20. 30.

quæ Scit & prohibere potest ac debet, delinquit, nisi prohibet 2.21.2.
Scholasticorum sententia de mendacio & æquivocatione 3.1.17.3.
Scortari in quibusdam gentibus licitum 3.4.2.
Scriptura in dubio ad monumentum contractus adhibita censetur 2.16.30.
Scripturæ & picturæ eadem ratio 2.8.21.1.
Sacræ Scripturæ sensus in dubio unde non incommode discatur 1.2.9. & 1.4.5. & 1.47.
de Scripti sensu cum quæritur, quid sit spectandum 1.2.9.
Scripti & sententiæ locus apud Rhetores 2.16.42.
Σκυθισμὸς 2.15.5.1.
Σκῦλα 3.6.24.4.
Securitas plena nunquam in vita humana 2.1.17. Securitati suæ victor merito consulit etiam justitia interna 3.15.5.
Sedis mutandæ amor, injusta belli causa 2.22.8.
Semipravi 3.11.4.6.
Senatus Romanus aliquo tempore partitus summum imperium cum populo 1.3.20.6.
Senes excipiuntur bellicis calamitatibus 3.11.9.
Sententia Jus proprie non dat 3.2.5.1.
Sententiæ quæ dividendæ aut conjungendæ 2.5.19.
Sententiæ quomodo numerandæ inter eos qui dispares partes in re habent 2.5.22.
Sententiæ judiciariæ vim habent contractus 2.21.20. etiam injustæ à subdito vi impediri non debent, & quare 3.2.5. non ab extero *ibid.*
Sententiarum pari numero reus absolvitur & possessor vincit 2.5.18.
in ferendis Sententiis jus absentium præsentibus accrescit 2.5.2.
Sepeliendi Jus quale 2.19.1.5.
Sepeliendi mos unde ortus 2.19.2.1.4.
Sepeliendi hostes & inimici 2.19.3.1.2.3.
ob Sepeliendos mortuos bello 2.19.3.6
Sepultura an debeatur his, qui se occiderunt 3.19.5.1.3.
Sepultura jus est ex Jure Gentium voluntario 2.19.1. cur institutum 2.19.2. debetur etiam hostibus 2.19.3.
Sepultnram prohibere furor dicitur 2.19.3.4.
Sepulturam concedere an sit nota victoriæ 3.20.45. negare, causa justa belli 2.19.5. unica pœna regum absolutorum 1.3.16.
Sergius Paulus in magistratu manet factus Christianus 1.2.7.10.
Sermo instrumentum societatis. *Prol.* p.2. ambiguus ex circumstantiis vel licity est, vel non est 3.1.1. *vide* Colloquium.
Sermonem cogere, mutare, pars mixti imperii 3.8.3.
Servitus ex voluntate 2.5.26.27.
Servitus neutiquam pugnat cum Jure naturali 2.5.27.1.
Servitus ex pœna 2.5.32.
Servitus perfecta, & imperfecta quæ 2.5.27.1. & 30.1.
Servitus quo sensu contra naturam dicatur 3.7.11.
Servitus annorum septem 2.5.30. ob redemptionem ex captivitate quando Jure Rom. desinat 3.9.10. oritur pacto aut ex delicto justo 3.7.1. à Deo aliquando in beneficium hominibus conce-

conceditur 2.24.6. præfertur internecioni populi. *ibid.* eorum qui bello capiuntur, continet perpetuam obligationem operarum pro alimentis 3.14.2. eorum qui in servitutem se dediderunt qualis, & quale jus dominis dederint. *ibid.* Civilis jure victoriæ imperari potest 1.3.8. & 3.8.1. ex quibus causis libertati etiam ab ipso populo anteponatur 1.3.8. quo casu desinat 2.9.1. fit cum populus in provinciæ formam redigitur 2.21.7. Personalis 2.13.4. Imperfecta 2.5.30. Perfecta est, quæ debet operas perpetuas pro victu 2.5.27. Pœnalis duplex singulorum & universitatis 2.5.32. singulorum personam non egreditur, Jure Naturali 2.5.22. Jure Gentium etiam in filios derivatur, & qua ratione 3.14.8. Universitatis est perpetua 2.5.32.

Servitutis plures gradus 3.14.6. instrumenta reges 3.15.9.

in *Servitutem* privatam licet cuique se addicere 1.3.8 & 3.7.11. parentes filios vendere possunt, aliquo casu 3.14.8.

Servitus an mari possit imponi 2.3.15. prædiorum jus est personale 1.14.4.

Servitutis imperfectæ genera 2.5.30.

Servitutis bellicæ causa 3.7.5.1.

Servus mercedem laboris sui an sumere possit 3.7.6.4.

Servus resistere an licite possit domino 3.7.7.

Servus cognosci debet ut postliminio recipiatur 3.9.11.1.

Servus instrumentum domini 1.5.3. membrum minus dignum familiæ 1.3.7. subdito similis quo sensu dicatur 3.14.3. efficere ea non cogitur quæ sunt contra Jus divinum & humanum 2.26.3. fugere an possit, si immanis Domini sit sævitia 2.5.29. quorsum pertineat Apostolorum monitum, ne fugiant 3.7.6. in sui venditionem hoc casu proclamare poterat apud Græcos, apud Latinos ad statuas confugere 3.14.6.

Servus natura 1.3.8 nemo est 3.7.1. nemo tamen jus habet, ne unquam serviat 2.22.11. injustum bellum quod aliquibus infertur quasi natura servi sint 2.22.14.

Servus recipitur, etiamsi animum res nostras sequendi non habeat 3.9.11.1.

Servus mercenario comparatur 3.14.2.2.

in *Servum* quidvis licet 2.7.3.1.

Servi fratres nostri 3.14.2.3.

Servi naturaliter Philosophis qui 2.22.12.

Servi ad operas urgendi moderate 3.14.5.1.

Servi quo casu fugere possint 2.5.29.2. & 3.7.6.1. & 1.4.7.1.

Servi transfugæ recipiuntur postliminio 3.9.11.1.

Servi quando postliminio recipiantur 3.9.11.3.

Servi etiam manumissi postliminio recipiuntur *ibid.*

Servi etiam vocabulo olim humaniores abstinebant 3.14.5.

Servi redemti quod Jus apud Romanos *ibid.* & 10.2.

Servi dicuntur populi subjecti 1.3.12.1.

Servi pro dominis bellant 1.5.3.

Servi res fiunt domini 3.7.3.2.

Servis *Romæ* licebat ad statuas confugere 3.14.6.4.

Servo Dominus quæ præstare debeat 3.14.5.1.3.
in Servo vis deliberatrix plena non est 2.26.4.
in Servum Jure Gentium omnia licent 3.7.3. non etiam justitia interna. *vide* Jus vitæ & necis.
Servi quo casu fiant liberi 2.9.1.
Servorum nati matrem sequuntur 3.7.2.
Servorum deliberatrix facultas imperfecta 2.26.4.2.
Servorum filii an naturaliter servi, & quatenus 2.5.29.
Servorum filii qui & quatenus domino teneantur 3.14.8.
Servis injuria si quæ infertur non statim domino censetur illata 3.20.4.0.
ex Servis servi nascuntur Jure Gentium 3.7.2. & quare 3.7.5.
in Servos lenitas adhibenda 3.14.4. Jus vitæ & necis in eos quale 3.14.3.
in Servos Jus vitæ ac necis dominorum quale 2.5.28.& 3.7.3. & 3.14.3.1.
Servos Romana lex bello arcebat 1.5.4. circa Servos Francorum Jus & Hebræorum 3.7.8.
Severitas laudabilis Dei, Mosis, Christi, & Apostolorum 1.2.8.11.
Severus Septimius 1.4.5.
Sexus est quid personale 2.7.18.2.
Sexus privilegium majus quam ætatis in regnorum successione 2.7.18.1.
Sexus privilegium est, ubi Jus æquale 2.7.30.& 2.7.35.
Siculæ Successionis controversia 2. 7. 30. 2.
Signa voluntatis 2.4.3.
Signa animi quæ. *ibid.* & 2.16.1. certitudinem habent probabilem, non mathematicam 2.4.3. deliberati animi plura præter stipulationem esse possunt 2.11.4. muta quædam obligant 3.24.5. voluntatis sufficientia. *vide* Voluntas.
Signis hostium uti licitum 3.1.8.4.
Significatio impropria quando admittenda 2.16.12.2.
Significatio strictior, laxior, & media 2.16.9.10.20.
Silanum Senatus consultum 1.2.9.4.
Silens non semper præsumitur consentire 2.4.5. aut velle 2.15.17.
Silentium non liberum nihil operatur 2.5.3.
Silentium quando consensum probet 2.15.17.1.
Silentium quale requiratur ad præsumendum consensum ejus partis, quæ alienari debet 2.6.8. quale & ad præsumendam derelictionem 2.4.5. obligat, si in ea re fit, quam quis aperire Jure aliquo tenetur 2.21.1.
Silentio an conveniri quædam possint 3.24.1.
Simulatio quid 3.1.8. an semper injusta, adeoque è vita tollenda, ut putavit Cicero 3.1.7.
Simulatio quæ licita 3.1.7.
Singularium certaminum origo 2. 20. 8. 5.
Singulatim licet quod gregatim non licet 2.5.24.2.
Singuli quando punibiles ex facto universitatis 2.21.8.1.
Societas quid 2.12.4. quotuplex 1.1.4. quomodo à civitate differat 1.3.21. boni non mali causa contrahitur 2.25.4. jus dat in personam 2.5.8. an nobis nulla

nulla sit cum privatis aut prædonibus, ut putavit Cicero 3. 19. 2. *vide* Prædo. an cum tyranno. *ibid.* an cum infidelibus fœdere contrahi possit 2. 15. 9. bellica injusta, quæ nullo causæ discrimine initur 2. 25. 9. *vide* Fœdus.

Societas Civilis utilitatis causa cœpit. *Proleg.* pag. 4. proprii commodi causa ab unoquoque initur 1. 2. 1. & 2. 25. 3. naturalis quæ dicatur 3. 19. 1. inita fuisset etiam si nulla re indiguissemus. *Proleg.* pag. 4. ejus vis pridem in multis gentibus extincta 3. 9. 10. maxime naturalis est conjugium 2. 8. 5. navalis 2. 12. 4. unde utilitatis portio æstimanda, quæ ex ea ad partem unamquamque pervenire debet *ibid.* §. 25.

Societas publica qualis 2. 5. 17. ejus effectus, ut pars minor majorem sequatur. *ibid.* an morte finiatur 2. 16. 16.

Societas à civitate in quo differat 1. 3. 21. 7.

Societas civilis ab humano instituto cœpit 1. 4. 7. 3.

Societas cum quibus illicita Hebræis 2. 15. 9. 1. 5.

Societas cum profanis quæ, & quatenus periculosa, & quomodo periculis occurri possit 2. 15. 10. 2.

Societas negotiatoria an iniri possit, ut alter damni immunis sit 2. 12. 24. 3.

Societas, ubi opera & pecunia inter se comparantur *ibid. Not.* 2.

Societas, ex qua alter nihil lucri sperat, non valet 2. 12. 24. 3.

Societas bonorum universorum qualis. *ibid.*

Societas navalis. *vide* Admiralitas.

Societatem morte finiri, non est Juris naturalis aut gentium 2. 16. 16. 4.

Societatis bellicæ divisio 2. 15. 6. 2.

Societatis appetitus homini proprius. *Proleg.* pag. 2. Jus cum quibuscunque an amittatur derelictione 2. 4. 15. respectus minor apud naturam quam propriæ salutis 2. 1. 4. Cujus gratia in societatem coitum est, id populus partibus suis tenetur conservare 2. 6. 3.

in Societate partes æquales quomodo intelligendæ 2. 12. 24. 1.

Socius socium cogere potest, ut stet fœderi 1. 3. 21. 5.

Socius quis in bello 3. 17. 3. *Not.* 3. defendere socium quibus causis non cogatur. *vide* Auxilium.

Socii sociis Jus reddere debent, si subditi sui accusentur. *Not.* 4. *ibid.*

Socii defendendi, quando 2. 25. 3.

Socii qui sint in Jure postliminii 3. 9. 2. 1.

Socii quando partem habeant in præda 3. 6. 24. 2.

Sociis illata vis quando pacem rumpat 3. 20. 33.

Socii in bello injusto de damnis tenentur, interdum & puniri possunt 3. 1. 3.

Socii Romanorum quales fuerint 3. 3. 4.

in Solitudine cessat judicium 1. 3. 2.

Sociis hostium bellum an sit indicendum 3. 3. 9. ejus cum quo pax inita, rebellantibus an rupta pax censeatur 3. 20. 29. in sociis, qui in pace comprehensi sunt, pax rumpitur si impetantur 3. 20. 32. hostium quo jure pœna exerceatur 3. 1. 3.

Sociorum Jus proxime accedit ad Jus subditorum 2. 25. 4. ad quos eorum pax inita pertineat 3. 20. 33.

Sociorum controversiæ judicari quomodo soleant 1.3.21.4.6.
Sociorum à sociis oppressorum exempla 1.3.21.10.
Sociorum plurium quis præferendus 2.15.13.1.3.
Sociorum nomine an futuri veniant 2.16.13.1.2.
Socios in fœdere non nominatos adjuvare non est contra fœdus. *ib. Not.* 2.3.
Sollicitare subditos alienos non licet 3.1.21.
Solo cedere plantata, consita & ædificata non est Juris Naturalis 2.8.22.
Solum incultum an concedendum externis 2.2.17.
Solutio ut in certum tempus differatur, Jus est æstimabile 2.12.20. cum differtur, lucri cessantis ratio haberi potest 2.12.14. minus solvit, qui tempore minus solvit 2.12.20.
Sorores duas ducere olim licitum 2.5.14.2.
Sorte amplius quando aliquid licite exigi possit 2.12.21.
Sorte bellum finiri potest 2.23.8. quibus casibus 3.20.42.
Sortis usus ad bella vitanda 2.23.10.
Spartæ. *vide* Lacedæmon.
Specialia efficaciora generalibus 2.16.29.1.
Species pars substantiæ 2.8.19.2.
Species populi quomodo tollatur 2.9.6.
Species, id est, formæ plures unius rei artificialis 2.9.8.2.
Species interit, sublata aut omni aut perfecta juris communis 2.9.6.
Specificatione an res acquirantur 2.8.19.21.
Specificationis Jus Naturale quale sit 2.8.19.
Spes lucri quando veniat in restitutionem 2.17.5.3.
Spiritus, id est, forma 2.9.3.1.
Spolia hosti detracta quorum sint 3.6.12.2.
Spoliare hostem licet Jure gentium 3.5.1.
Σπονδαὶ quid 2.15.6.1.
Sponsio quid 2.15.3.1.
Sponsio quotuplex 2.15.17. ad nihil obligat eum, qui summum habet imperium 2.15.16. nisi tacitè 3.24.6. vel ex notitia & silentio 2.15.17. publica quæ 2.15.3. quomodo à fœdere differat. *ibid.* & 2.15.16.
Sponsio an ex notitia & silentio Regem aut populum obliget 2.15.17.1.
Sponsionis Candinæ & Numantinæ controversia 2.15.16.12.
Sponsionis Luctatianæ controversia 2.15.17.2.
Sponsionum quot sint materiæ 2.15.15.
sponsoris periculum miserabile 3.13.4.
de Statione non deserenda lex, quomodo accipienda 1.4.7.
Sponsores ad quid teneantur si improbetur sponsio 2.15.16.3.
Sponsores tenentur in id quod interest 2.15.33.
Sponsorum bona ad id quod interest obligata 2.15.16.3.
Spurius. *vide* Nothus.
Statu liberorum servitus 2.5.30.
Status miscetur aliquando. *vide* Im. divisio Optimatum 2.24.6. popularis. *ibid.* qualiscunque fingatur sua habet incommoda 1.3.8. pactis mutari potest 3.19.10. mutato statu caput non

non corpus mutatur 2.16.16. Reip. præsentem statum tueri boni viri est 2.4.8.
Stephani lapidatio, quo jure instituta 2.20.9.
Sterilitas locatori utrum obsit an conductori 2.2.18.
Stipendium accipere licitum militi 2.25.10. benè solutum, militem modestum efficit 3.17.2. ob stipendium non solutum Rex tenetur militi & subditis, quibus ea occasione damnum datum *ibid.* fœdus de solvendo stipendio, quale sit 2.15.7.
Stipulari pro tertio naturaliter licet, & quo effectu 2.11.18.1. *Romanæ* leges circa stipulationem aut acceptationem pro tertio 2.11.18.2.
Stipulatio signum animi deliberati lege Civili 2.11.4.
Stoicarum disputationum magna pars circa voces consumitur 2.20.23.
Stratoclis lex de placitis Demetrii 2.26.3.
Studiosis literarum parcendum in bello 3.11.10.2.
Stupra cum fœminis hostium, quo jure permissa sunt, quo non 3.4.19.
Stupra an contra Jus gentium in bello 3.4.19.1.
Stuprata per vim non clamans 2.1.14.4.
Sua homini quæ 2.17.2.1.
Svasor sceleris tenetur damni dati 2.17.7. etiam si alii non defuturi erant, qui idem suasissent 2.17.10.
Subditi instrumenta sunt imperantium 1.5.3. & quasi partes, liberi quibus casibus fiunt. *vide* Liber. non obligantur ex contractu Magistratuum ante ejus publicationem 3.21.5. & 3.23.6. non tenentur ex delicto civitatis, in qua commorantur 3.2.7.
Subditi injuriam potius tolerare debent, quam vi imperanti resistere 1.4.1. obedire non debent Magistratui, si quid Juri Naturali aut divino adversum statuat *ibid.*
Subditi hosti militantes an pacem rumpat 3.20.31.
Subditus cogi potest, ut obses eat, & quomodo 3.20.52.
Subditus dubitans an recte militet 2.26. 5. & §.4.1.4.
Subditi alieni an bello defendi possint 2.25.8.1. eos sollicitare non licet 3.1.21.
Subditi, quando juste bellum gerant 2.26.2.1.
Subditi qui *ibid. Not.* 1.
Subditi hostium ubique offenduntur Jure belli 3.4.6.8.1.
Subditi reddendi superioribus, si bello injusto abstracti sint 3.14.4.
Subditi quomodo fiant participes delicti superiorum 2.21.7.
Subditi an semper se in libertatem vindicare possint 2.4.14.
Subditi bellare possunt in magistratus summæ potestatis jussu 1.4.1.2.
Subditi resistere imperantibus prohibentur ex ipsa natura civilis societatis 1.4.2.1. eorum resistentia est vetita jure Hebræo, & jure Evangelico 1.4. 3.4.
Subditi pro imperantibus bellant 1.5.3.
Subditis illata vis pacem rumpit 3.20.32.
Subditis alterius, qui piratæ sint, vis illata, pacem non rumpit *ibid.*
Subditis bellantibus promissa an teneant 3.19.16.

Subditis dubitantibus tributa potius imperanda, quam opera militaria 2.26.5.
Subditis interdum præda conceditur 3.6.24.
Subditorum bona obligantur Jure Gentium pro debito civitatis 3.19.19. & 3.13.1. Jus, si Rex sine causa auferat, tenebitur de damno 2.14.8.
Subditis bellare non licet, si sciant bellum esse injustum etiam cum hoc ipsis indicatur 2.26.3. bellare contra magistratum nullo jure licet 1.4.2. *& seqq.* 3.19.6. in extrema necessitate licet eis se ab injuria defendere lege Nat. & Hebræa, vix Evangelica 1.4.7. etiam bellare quatenus Magistratus in certa pacta in prima Imperii delatione inita peccat 1.4.8. bella pro subditis gerere vitamq; eorum defendere civitas & Rex tenetur 2.25.1. magis, quam ut eas rationes possit omittere, quæ ad ipsorum tutelam maxime sunt naturales 3.20.42. Pro ipsis gerere contra ipsorum improbum Magistratum etiam privatis licet, si imperio ejus Magistratus, non sunt subditi 1.4.1. etiamsi daretur subditos in summa necessitate contra imperantem se defendere non debere 2.25.8. non tamen gerenda hujusmodi bella nisi id, sine omnium aut plurium subditorum incommodo fieri possit 2.25.2. cogere imperantem non licet 2.14.6.
Subditorum facultas deliberatrix imperfecta 2.26.4.2.
Subditorum ratione an bellum utrinque justum 2.26.4.3.
Subditorum defensio an aliqua justa in bello injusto 2.26.6.1.
Subditorum libertas obligatur ex facto superiorum 3.2.2.1.2.
Subditorum factum an pacem rumpat 3.20.30.
Subditorum innocentium res in pœnam non recte capiuntur 3.13.2.
Subditos suscipere migrantes, non est contra pacem, quæ amicitiam complectitur 3.20.41.
Subjectio civilis ex pœna 2.5.32.
Subjectio civilis 3.8.1.1.
Subject o herilis *ibid.*
Subjectio mixta *ibid.*
Subjectio populi perfecta & imperfecta 2.5.31.
Subjectio jus est in personam. *vide* Lex. 2.5.26. quotuplex. *ibid.* fit vel ex consensu. *ibid.* vel ex delicto 2.5.32.
Christianorum, quia subsunt Magistratui, quanta 1.4.4.
Privata 2.5.8. quid contineat 2.5.27.
publica quæ 2.5.31. continet necessitatem non resistendi 1.4.4. vocatur & civilis 3.8.1. an subjicere se liceat lege Evangelica Magistratui infideli 2.15.10.
Subordinationis natura & effectus 1.4.6.1.2.
Substantiæ vox pro more perpetuo 2.12.26.3.
Successio titulum veterem continuat 1.3.10.5.
Successio linealis in regnis quæ 2.7.21.23.
Successio cognatica linealis 2.7.22.
Successio linealis nullis gradibus terminatur *ibid. Not.* 1.

Successio regnorum in Africæ partibus quibusdam 2.7.24.
Successio in regnis patrimonialibus 2.7.11.
Successio ab intestato unde 2.7.3.
Successio cur magis descendat quam ascendat 2.7.5.2.
Successio non semper infert summum & absolutum imperium 1.3.10. nam ab omnibus constitui potest, qui ejus habent potestatem 2.7.24. & sic etiam à populo & quare ab eo soleat institui 2.7.19. non est sub Jure imperii 2.7.27. in bona ab intestato quid 2.7.10. oritur ex Jure Gentium voluntario 2.19.6. natura quoque ei favet 2.7.30. fratrum 2.7.9. eorum qui summum habent imperium, si de eorum voluntate non expressa extant judicia 2.7.11. Linealis cur instituta 2.7.22. opposita hereditariæ 2.7.33. qualis 2.7.22. duplex cognatica & agnatica 2.7.23. agnatica cur instituta *ibid.* in successione lineali spes semel parta jus facit 2.7.28. itaque nec peccatum Patris filio nocere potest 2.7.26. in regno ex consensu populi delato quæ velit observari generaliter 2.7.14. *& seqq.* quæ in sexu ætate & qualitate 2.7.18. est quasi ea quæ fit ab intestato 2.7.26. Regi jus dat temporarium 2.6.10. imperium ad eum, non ab eo, qui decessit, sed à populo defert 2.14.11. tantum defertur quantum prima electio tribuerat 1.3.10. in regno allodiali opponitur ei quæ fit ex lege 2.7.20. patrimoniali an ætatis prærogativam admittat & quando 2.7.33. de successionis in imperio controversia quis judicare possit 2.7.27. an in successione liberi ante adoptionem regni nati postponantur iis qui post nati 2.7.28.
Successionis ab intestato post liberos duo præcipui fontes 2.7.9. 1.3. & 11.1.
Successionem quisque elegisse creditur, quæ in more patriæ est 2.7.11.2.
Successionum leges diversæ 2.7.11.1.
Succedens in regno patrimoniali individuo debet aliis hæredibus id ipsum repensare 2.7.13.
Successor in fœderibus quid significet 2.16.18. an obligetur per constituta antecessorum, & an ea ipsi mutare non liceat 1.3.7. regni tantum qui 2.14.10. mixto jure qui. *ibid.* Jure hereditario non succedunt in ætatis privilegium 2.7.30. quid accipiant per ejusmodi hereditatem 2.14.10. an fœdera etiam ad successores pertineant 2.16.16.
Successores Regum quando & quatenus teneantur 2.14.11.
Suffetes Carthaginiensium 1.3.10.
Sulla quo jure proscriptorum liberos ad nullos honores admiserit 2.21.16. leges ejus quare Cicero servandas censuerit, cum inæquales sint 1.4.15.
Sulpitius 2.4.2.
Σύμπλοια quid 2.12.4.
Superior an & quomodo in subditum mendacium committat 3.1.15.
Superior non is semper, cujus utilitati regimen inservit 1.3.8.14.
Superior quid possit circa juramentum 2.13.20.1.3.
Superior subditum cogere potest ad ea, quæ non ex justitia, sed ex alia virtute debentur 2.25.3.4.

Superioris præceptum, quando excuſet 2.26.4. quando non 2.26,3.4.4.8.
Superficies an ſolo cedat 2.8.22.
Superſtitioſus num dicendus. Deum nimium colere *Prol.*pag.9.
Supplices ut defendantur eſt ex Jure Gentium 3.2.3. hoc jus ad eos tantum pertinet, qui immerito odio laborant 2.21.5. qui fortuna tales ſunt, non culpa ſua 3.2.3.
Supplices dum cauſa cognoſcitur defendendi 2.21.6.
Supplicia capitalia antiquiſſima & in quibus criminibus 1.2.5.6. non ſolum Hebræis ea conceſſa. *ibid. Not.*9.10.
Supplicia naturaliter unusquisque de nocente ſumere poteſt 2.10.9. hoc jus Nat. manſit in quibusdam. *ibid.* ad propinquos damnatorum injuſte extenduntur 2.21.13. capitalia an prohibita lege Evangelica 1.2.7. & 2.20.10. an Magiſtratus Chriſtianus juſte poſſit exercere 2.20.12. prohiberi non poſſunt niſi cum ſumma ſcelerum permiſſione 1.2.7. prohibita dicuntur in iis delictis quæ à Moſe capite non puniuntur 2.11.14. prohibita ſi eo fine inſtituantur, quaſi melius ſit ſonti mori, quam vivere 2.20.7.
Suppliciis cruciatus quo jure addantur 2.20.32. ſupplicio adficiendis quare tempus aliquod indulgeatur antequam puniantur 2.20.12. Cur teſtes primi olim accedere debebant, cum quis lapidibus eſſet obruendus 2.26.4. affecti Reges 3.11.7. *Annot.* 2. affectis ſepultura negata 2.19.4.
Supplicibus parcendum 3.11.15.
Supplicum Jus quibus debeatur 2.21.5.1.4.
Supplicum defenſorum & non defenſorum exempla 2.21.5.3.5.
Supplicum Jus in bello quale 3.11.3.1.
Supplices an belli jure occidantur 3.4.11.
Supplicum cauſa ex quo jure cognoſcenda 2.21.6.2.
Suum naturaliter quid 2.17.2. quisque abdicare poteſt Jure Naturali 2.4.4. ut quisque conſequatur, Jus eſt favorabile 3.20.11. nemo temere credendus eſt jactare 3.20.5. ſuo minus ſumere an pugnet cum juſtitia. *Proleg.* pag.9. In dubio ad eam partem magis inclinandum, quæ alteri, quem quæ ſibi conſulit 3.1.4.
Synedrii poteſtas apud Hebræos 1.3.20.
Syrtes an cuiquam propriæ 2.2.3.2.

T.

TAcitus conſenſus populi quis 2.6.10. 11. jus dat ad alienandas minores ejus jurisdictiones 2.6.10. tacita voluntas poteſt imperium vi partum juſtum efficere 2.4.14. non omnia quæ Tacentur etiam celantur 2.12.9.
Tale natura eſſe, quomodo quid dicatur 3.7.1.
Talio pro ſe id eſt ob vulnus non niſi per judicem exigi poterat 1.2.8. & 2.20.8. quæ in bellis ſic vocatur plerumque injuſta 3.4.13. juſta non eſt cum poſtulatur ex odio 2.20.10.
Talio non tranſit perſonam 3.11.16.2.
Talionis poſtulatio Hebræis quo ſenſu licita 2.20.10.7.
Talionis uſus qui apud Hebræos & Romanos *ibid.*
Talionem in judicio exigere Hebræis indultum 1.2.8.7.

Tarquinii factum in Gabiis an justum fuerit 3.24.2.
Telum quid Jure Romano 2.1.12.2.
Templa vastare injustum Jure Naturali, etsi ab iis fiat qui in quibusdam circa religionem dissentiunt 3.12.8. licet vastare Jure belli 3.5.2. an Jure talionis liceat 3.12.7.
Templum Hierosolymorum intravit Pompejus, incendit Titus 3.5.2.5.
Templi Hierosolymitani religio 3.5.2.4.
Templa gentium à Judæis incensa. *ibid.*
Templis parcendum 3.12.6.1.2.5.1.
Tempus immemoriale in dubio sufficit ad derelictionis præsumtionem 2.4.7.
Tempus immemoriale à centenario differt *ibid.*
Tempus quod possessori Jus dat dominii in quæstione de imperio derelicto, unde numerandum 2.4.12. memoriam excedens infinitum est moraliter 2.4.7. temporis duratio naturam rei non mutat 1.3.11.
Tempus ad pœnitentiam dandum his qui supplicio afficiuntur 2.20.12.1.
Temporis quæ vis ad præsumendam derelictionem 2.4.6.
Teneri bello quæ intelligantur 3.20.12.2.
Termini sacra sine sanguine 3.15.7.1.
à Termini sacris Numa quare sanguinem abesse voluit 3.15.7.
Terminorum duo genera 3.21.4.3.
Terminus naturaliter is est, qui pars est rei 3.21.4. à quo, non est intra mensuram naturaliter ut alter. *ibid.* imperiorum termini naturales qui 2.3.16. quare constituantur 2.3.17. promoveri injuste possunt etiam in justo bello 3.15.2. non semper promovendi, quotiens etiam juste possunt promoveri 3.15.7.
Terra continetur à mari 2.2.3. terram & aquam dedere quid 2.5.31. *Annot.* 1.
Terræ hostili quare parcendum 3.12.1.2. 2.1.3.1.4.1.5.1.8.1.2.
Territorium unde dictum 3.6.4.
Territorii pars populo vacua alienari potest 2.6.7.
Terror non sufficit ad Jus internum occidendi 3.11.16.3.
Tertio, qui metum non incussit, facta promissio tenet 3.19.3.
Testamentum solemnitate aliqua defectum quem effectum habeat 3.7.6.2.
Testamentum Caroli Magni de regno quale 1.3.13.
Testamenti factione an prohibeantur obsides 3.20.53. nullum esse quo Jure dicitur id, quod solemnitatibus quibusdam caret 3.7.6. an ex tali salva pietate quid possit capi. *ibid.* quasi testamentum, cujus faciendi jus servis dabatur 3.14.6.
Testamenti factio est Juris Naturalis: quo sensu 2.6.14.1.
Testamenta de regnis patrimonialibus 1.3.12.5.6.
Testamenta de regnis non patrimonialibus, non valent nisi ex populi consensu 1.3.13.1.
in Testamentis clausula derogatoria quantum valeat 1.3.18.2.
Testari non prohibentur externi Jure Naturali 2.6.14.2.
Testari quem impediens quando, & cui teneatur 2.17.3.

Testatoris libertatem qui impedit damni dati tenetur *ibid.*
Testimonium servus nisi tortus dicere non poterat apud Rom. 1. 2. 9. *Annot.* qui testimonio injusto damnum dat, in quantum tenetur 2. 17. 16.
Thebæorum martyrum historia 1. 2. 10. 11. 1. 4. 7. 10.
Thebanorum bella cum Lacedæmoniis 2. 1. 8. lex de vendendis liberis 2. 5. 5.
Theodoti Ætoli factum 3. 4. 18. 1.
Thesaurus in multis regnis Regi cedit 2. 8. 7.
Thesaurus Jure Naturali est ejus qui invenit. *ibid.* hodie Principum sunt quasi Gentium Jure *ibid.*
Thesauri cujus, & de iis leges variæ. *ibid.*
Thesmophoria cur Cereris sacra dicantur 2. 2. 2.
Tibarenorum generositas 3. 1. 20. 3.
Τιμᾶν pro benefacere 2. 13. 7. 2.
Τιμωρία quid 2. 20. 6. 1.
Timothei ducis moderatio 3. 12. 2. 2.
Titus templum incendit 3. 5. 2. 5.
Tradere se in fidem, quid 3. 20. 50. 3.
Traditio non requiritur naturaliter ad perficiendam alienationem 2. 6. 1. 2.
Traditio naturaliter ad translationem dominii non requiritur 2. 8. 25.
Traditio ad translationem dominii in quibus casibus etiam Jure Civili non requiratur *ibid.*
Trajani dictum ad Præfectum prætorio exponitur 1. 4. 8. 5.
Transeundi Jus per alios fines 2. 2. 13. 1.
Transeundum qua sit 2. 2. 13. 1. 5.
Transitus non debetur injustum bellum moventi 2. 2. 13. 4.
Transfugæ Jure Romano postliminium non habent 3. 9. 10. 1.
Transfugæ servi postliminio recipiuntur 3. 9. 11. 2.
Transfugæ ab his à quibus transfugerunt occidi solent 3. 11. 16. 1.
Transfugæ belli Jure recipiuntur 3. 20. 12.
Transfugæ in dubio non reddendi 3. 20. 12. 1.
Transfugas admittere licet 3. 1. 22.
Transitus per nostram terram quibus & quamobrem negari non debeat 2. 2, 13. quibus rationibus tutior reddatur *ibid.* in transitu concesso vis omnis abesse debet 3. 17. 2.
Transmissio linealis differt à repræsentatione 2. 7. 22. 1.
Tribuni sacrosancti quomodo facti 3. 19. 8. 2.
Tributa solvere honestum 1. 2. 7. retro debita an peti possint ab eo qui pacto quodam successit in Jus ejus cui debebantur 3. 20. 22. juste imponuntur devictis gentibus, tam ad securitatem quam ad restitutionem sumptuum 3. 15. 6. subditis cum ob dubium de belli justitia bellare nolunt 2. 26. 5.
Tributariæ Medorum nationes an ejus conditionis manserint translato ad alios imperio 2. 16. 16. 4.
Tributorum finis quis 1. 2. 7. 12.
Tributorum indictio ad victoris utilitatem 3. 6. 15.
Tuendi sese iustus modus etiam in justo bello difficulter tenetur, aut cognoscitur 2. 4. 4.
Tullii Hostilii dolus 3. 1. 14. 2.
contra Turcam an sit fœdus ineundum 2. 15. 12.
ob Turpem causam qui quid accipit non tenetur ad restitutionem 2. 10. 12.

qui sese in Tutelam alicujus dat, tacite obligatur, ne quid faciat contra eum statum 3.24.2. Pactum militaris operæ pro Tutela quale 2.12.5.
Turris Babylonica 2.2.2.
Tutelam natura occupanti & idoneo concedit 2.22.12. regni aliam requirit regnum patrimoniale, aliam non patrimoniale 1.3.15.
in Tutelam receptus nihil debet agere noxium statui ejus, à quo receptus est 3.24.2.
Tutor qui Jus etiam incestum pupilli defendit non agit injuste 2.23.13. Regni, an, Rege pupillo aut captivo, summum habeat imperium 1.3.11.
Tutores à quo dandi in regnis patrimonialibus & non patrimonialibus 1.3.15.
Tyrannus titulo. *vide* Invasor.
Tyrannus judiciorum Jus, ut nec aliarum rerum, non habet 2.25.8. an obliget populum aut verum Regem per contractus. *vide* Contractus. obligat iis actionibus quæ ad imperium pertinent, & quatenus 1.4.15.
Tyranni imperium ferendum 1.3.8.
Tyranno an Jusjurandum servandum. *vide* Jusjurandum.
Tyranno fides debetur 3.19.2. & 1.3.2.
Tyrannum vi dejicere aut occidere num liceat privatis 1.4.16.
Tyrannorum liberi injustè afficiuntur pœnis, metu ne similes evadant aut cædem suorum vindicent 2.21.13. an in uxores eorum adulterium committatur 3.19.2.
Tyrannicum imperium & id quod imperantis causa institutum sibi invicem opposita 1.3.8. tyrannici imperii destructio seditiosa esse potest 1.4.19. nam & in tyrannide multæ bonæ leges esse possunt 3.3.2. an ut tyrannide liberetur, patriæ bellum possit inferri 1.14.19.
Tyrannicè imperans princeps an subditis ipso facto subjiciatur 1.3.9. an ab iis imperio dimoveri possit 1.3.8. non definit esse Princeps, contra quam aliqui putarunt 2.1.9.

V.

Vades 2.21.11.2.
quæ non valent ab initio, non semper ex postfacto valere nequeunt 2.4.11.
Valerii Levini dolus 3.1.17.1.
Validiorum omnia esse male dicitur 2.22.3.
Vandalicæ successionis controversia 2.7.30.2.
Vaniloquentia interdicta Christianis 3.1.2.
Vasallus, qui non idem subditus, cogi non potest ut eat obses 3.20.52.
Vasallus an obses dari possit à domino feudi *ibid.*
Vasallorum Jus cica alluviones 2.8.15.1.
Vastatio. *vide* Populatio.
Vaticinia accipienda, vel sub conditione, vel simpliciter 1.7.8. ad bellum Jus nullum dant, nisi expressum adsit mandatum Dei 2.22.15. intelligi nequeunt donec ad tempus impletionis 2.22.15. *Annot.2.*
Vaticiniorum veterum explicatio magnum olim malum concitavit 2.22.15.
Vatum nomen qui sibi falso induunt recte puniuntur 2.20.51. *Annot.1.*

Vectigal mari imponi an possit 2.3.14.
Vectigalia pro transitu mercium imponi quæ possint 2.2.14.1.
Vectigalia ex quibus causis constitui possit 2.2.14. ut constitui possint, requiritur, summa potentia ut sit præditus is qui constituit 1.3.6. qui fraudat, in quantum teneatur 2.17.16.
Vectigalium immunitas qualis quæ in fœdere comprehenditur 2.15.6. si conceditur, eorum non intelligitur quæ summa exigit necessitas 2.16.27.
Vela candida 3.24.5
Velle censeor, quod in alterius voluntate posui 1.2.11.18. Deus velle ea, quomodo dicatur, quæ tamen non efficit 3.1.8. nemo sibi male vult 1.4.4.
Venatio an tantum sit Juris Gentium 2.8.2. cujus licita sit, sed legem accipit à terra 2.2.5. cur Principibus propriè adsignata 2.8.5.
Venantes rusticos morte punire iniustũ 4.1.14. *Annot.* 1.
Vendendi libertas an alicui debeatur 2.2.20.
qui Vendit, obligat se ad omnia ea quæ venditione non sunt naturalia 2.20.2.
vendi pluris quam emptum quotiens quid possit 2.12.14.
Vendita res nec tradita cujus sit periculum 2.2.15. si cujus latitantis bona vendita sunt, is admittitur ad pecuniam ex iis redactam 2.10.2.
Venditio captivi an vim habeat si in locum pacatum vendatur, & an ei jus sit postliminii 3.9.2. quid si ad suos venditione pervenerit. *ibid.* §. 5. frumenti prohiberi solet in summa penuria 2.2.19.
Venditio potest dominium transferre ante traditionem 2.12.15.1
Venena qui struere compertus est, an possit interfici 2.1.5.
Veneno interficere jure gentium vetitum 3.4.15.
Veneno inficere tela an liceat 3.4.16.
Veneno inficere aquas an liceat 3.4.17.
ad Venerem proni sunt, in quibus sanguis prævalet 2.20.31.
Venia digna quæ 3.11.4.4.7.
Veniam dare an liceat 2.20.31.
Venire, & mittere, diversa 3.21.16.
Venire cui permissum, an quem secum ducere possit 3.21.17.
Verba intelligenda secundum materiam subjectam 2.16.24.
Verba ex proprietate in dubio sumenda 2.16.2.
Verberibus adfecti Reges, sed absque infamia 1.3.20. servi non nimium adficiendi 3.14.4.
Verborum obligatio interna ex mente 2.16.1.1.2.
Verborum obligatio externa secundum interpretationem probabilem. *ibid.*
Veriloquium quo sensu ad justitiam à quibusdam referatur 3.1.11. non ita necessarium ad justitiam ut magnanimum 3.1.20. bello tolli fortasse aliquatenus potuit 3.19.1.
Veritas, id est, locutio aperta 2.13.2.
Veritas justitiæ pars 3.1.11.2.
Vestis apud *Romanos* postliminio non recepta 3.9.14.2.
Vitium nomine arma non veniunt 3.23.12.
Vetans fortius quam jubens, quare 2.16.29.1.

Veteribus

Veteribus est dictum, quid significet in verbis Christi 1.2.6.
Via publica an alluvionem impediat 2.8.17.
Victi clementer habendi 3.15.12.
Victi victoribus permixti 3.15.3.
Victis eripere nihil nisi quod pacem impedit, laudabile 3.15.2.1.
Victis relictum suum imperium 3.15.7.
Victis imperium relinquere generosorum est 3.15.4.
Victis imperium relinqui solet locis quibusdam detentis 3.15.5.
Victis imperii pars relicta 3.15.9. permissæ suæ leges, & magistratus 3.15.10. sua religio permissa *ibid.* §. 11.
Victor curare debet, ut religio vera libere prædicetur *ibid.*
Victor quis dicendus 3.20.45.
Victoria unde censenda. *ibid.* victoriæ Jus an justitiæ interna non extendi possit ultra modum debiti, & periculi necessitatem 3.15.1. victoriam non vult furari Alexander 3.1.20. post eam res eorum qui victi sunt vastare injustum 3.12.2.
Victoris officium in eos qui se dedunt 3.20.49.2.
Victus quis 3.20.15. victi bello solemni Jure Gentium nihil non habent patiendum 3.20.49. legationis jus amittunt 2.18.2. Romani nihil adimere solebant præter injuriæ licentiam 3.15.2. & 3.20.50.
Vi resistere summis Magistratibus licitum piumque non est 3.7.7. non utendum in Rep. etiamsi justa sit 1.4.9.
Vim qui infert sæpe injustè occiditur 2.1.9. etiam nec dum præsentem prævenire licet magistratui 2.1.16. per vim jus suum consequi quò sensu Juris Nat. esse dicatur ante positas leges 1.1.10.
Vindex sanguinis apud Hebræos 2.20.8.6. & 1.2.5.4.
Vindex sui juris quisque naturalis 1.5.1.
Vindicatio. *vide* Ultio.
Vindicatio 2.1.2. rei nostræ cum cæde alterius nisi ejus rei, ex qua vita pendet, quæque judicio recuperari nequit, lege Evangelica illicita 2.1.13.
Vindicta bonum est imaginabile 2.20.29. concessa potestati publ. Jure defensionis 2.1.16. injusta Nat. & Evang. 1.3.2. & 2.20.5. quatenus tantum animum dolentis exsatiat 2.20.10. quo sensu Deus vindicando scelera impiorum ridere dicatur 2.20.4. justa ex Jure Naturali, quo sensu 2.20.8. ea est quæ fit magni boni publici causa 1.2.8. etiam justa non semper concessa leg. Evang. 2.20.10. ea quæ sumitur in posteris nocentum, an exemplo Dei possit defendi 2.21.8.
Vindictæ privatæ exempla 20.8.3. ad Vindictam quisque promptior, quò ratione minus valet 2.20.5.
Vindicantis animus non debet in malo acquiescere, quo sensu 2.20.4. de non Violandis legatis lex non pertinet ad eos, ad quos non mittuntur 2.18.5.
Vir bonus naturaliter perpetuus Magistratus 2.20.9.
Virginalis pudor æquiparatur vitæ 1.2.5. & 2.1.7. an qui violare eum cupit possit occidi, ut defendatur 2.1.7.
Virginem vi corruptam corruptor non tenetur ducere Jure Naturali 2.7.15. vi corruptam cur credi vult in agro non in urbe 2.1.12.

Viriati moderatio 3.12.4.3.
Virtutis actus, quos Jus Hebræorum exigit, exiguntur & nunc à Christianis 1.1.17.5.
Vis ac terror, propria bellorum 3.1.6.
justa, quæ jus alterius non violat 1.2.1.
ubi justa est punitio 3.1.2. major liberat à pœna 3.21.9.
Vis injusta naturaliter quæ 1.2.1.6.
Vis justa naturaliter quae 1.2.1.7.
Vis justa testimoniis probatur 1.2.1.5.7.
Vis justa in bestiis, quo sensu 1.2.1.5.3.2.
Vis pœnae ergo licita 3.1.2.3.
Vi, hominibus armatis, coactisve, quid significet 2.16.20.4.
Vita fundamentum est omnium bonorum temporalium & aeternorum 2.24.6. anterior, ut cum delicto veniat in aestimationem, quatenus naturaliter sit aequum 2.20.30. hominis Christiani pluris esse debet, quam res sua, 3.2.6. innocentis rectè servatur per mendacium 3.1.16.
Vita in statu innocentiae 2.2.2.1.2.
Vita populi præferenda libertati 2.24.6.2.
Vita an obligari possit 3.2.6.
Vita tota reorũ an examinanda 2.20.30.4
Vitam valide obligari, antiquorum sententia 2.15.16.4.
Vitæ tuendæ causa mentiri an liceat 3.1.16
Vitæ æstimatio non fit in homine libero 2.17.13. Jus plenum nemo habet in se 3.2.6. ita ut eam sibi adimere possit, aut hoc fine pro alio obligare 2.21.11. sua enim cuique est, sed non ad perdendum 2.17.2. suæ quemque esse, summum dominium, gentium est opini 3.2.6. & 3.20.43.
Vitæ pactio libertatem non comprehendit 3.23.12.
Vitam servare si nequeam aliter, licet mihi eam impetentem arcere vi quacunque 1.1.3. etiamsi sit innocens 3.1.2. in vitam nostram Deus plus juris habet, quam nos ipsi 1.3.3. Jus etiam habet sine intuitu culpæ 2.21.14. vitam multitudinis innocentis suae unius quisque tenetur praeferre 2.25.3.
Vitia quae ex corporis mixtura originem trahunt facillimè remittenda 2.20.31. non omne quod fit vitiose caret effectu juris 2.11.9.
Vitia qualia impunita esse debeant 2.20.18.20.1.
Vitiositas actus ab effectu discernenda 2.17.22.
Vitium rei in contractibus indicandum, & quare 2.12.9.1.
Vittae 3.24.5.
Vlcisci quid significet Augustino 2.1.2. *vide* Vindicare.
Vltio an juri naturæ conveniat 2.20.5. 1.3.
Vltio an licita Jure naturæ & gentium 2.20.8.2.3.
Vltio an Christianis permissa 2.20.10.1.5.
Vltionis restrictio unde 2.20.8.4.
*V*nio populorum, aut regnorum, quid operetur 2.9.9.
*V*niversitas obligat singulos 2.5.17.
*V*niversitas manet etiam cum singuli intereunt 2.5.1. Jure Gentium voluntario 3.2.2. *vide* Debitum non qua, singuli, sed qua pars sunt universitatis 3.2.1. ut tamen singuli bona sua ex delicto ejus amittunt in quod non, consensere, injustum 2.21.7.
*V*niversitatis debito singuli an obligentur, & quatenus 2.14.7.
*V*niversi-

Universitatis res cui acquirantur in bello 3. 8. 4. de universitate quædam dicuntur primo, quædam non nisi derivatione à singulis 2. 21. 8.
Voces an naturalia signa 3. 1. 8. 1.
Voces naturaliter nihil significant 3. 1. 8. voces multæ aliam latam, aliam strictam habent significationem 2. 16. 9. Omnes ambiguitatem admittunt 3. 1. 17. repertæ sunt ad significandum, cum obligatione mutua 3. 1. 8. Vocum ambiguarum is sensus sumendus qui vitio caret 2. 16. 6. sensus improprius sumendus, cum aut absurdum alias sequeretur, aut pactum redderetur inutile 2. 16. 12. in pactis populariter sumendus 2. 16. 2.
de *Vocibus* meris disputatio cavenda 2. 20. 23.
Volenti mentiendo an injuria fiat 3. 1. 14. 1.
Voluisse in dubio quisque censetur quod est æquissimum 2. 7. 3.
Voluntas defuncti pro lege 2. 7. 3.
Voluntas quæ punibilis 2. 20. 18.
Voluntas Dei nominatur, ubi causæ non apparent 2. 20. 48. 1.
Voluntas jure mutabilis 2. 11. 2.
Voluntas unde colligatur 2. 16. 26. naturaliter sufficit ad obligationem 2. 11. 1. etiam sine causa obligationis 2. 16. 20. accipientis potest traditionem antecedere 2. 6. 2. in contractibus ex utraque parte requiritur æqualis 2. 12. 10.
Voluntas in dubio creditur sibi esse consentiens 2. 16. 7. hominum, potest esse mensura ejus, quod res quæque valet 2. 12. 15. *vide* Pretium. malefaciendi, si per externa signa de ea constiterit, puniri potest 2. 20. 39. mandantis in dubio censetur, ut servetur mandatum 2. 11. 17. Pejerandi etiam occulta punitur à Deo 2. 13. 1. populi quæ præsumatur, *vide* Præsumtio ejus qui nunc est quando non pro alia quam primæva populi voluntate accipiatur 2. 7. 27. Regis, se in integrum restituere cupientis unde præsumatur, vel cognoscatur 2. 14. 2.
Voluntatis conjectura cessat, cum causa alia apparet 2. 4. 5. an ad bellum suscipiendum sufficiat minori Magistratui 1. 3. 5. defectus originarius unde queat intelligi 2. 16. 22. internuncius differt à Tabellario 2. 11. 17. ratio in Testamento quomodo judicari debeat 2. 16. 26. signa sufficientia quæ 2. 11. 11. quomodo voluntas ex iis dijudicanda 2. 16. 26.
Voluntatem domini rem suam ad aliam transferre cupientis servari Jure Naturali æquum est 2. 11. 1. ut mutet animus humanus, non potentiam modo habet, sed & Jus 2. 11. 2.
Voluntate cessante non manet dominiū 2. 9. 1. nostra etiam per alium obligamur 2. 11. 12. quod ex voluntate profectum, in eo pœnitere licet 2. 4. 14.
Voluptatis desiderio quæ non recte fiunt, minus excusabilia, quam quæ ex metu aut ira 2. 20. 31.
Urbes quædam à Deo excidio damnatæ: quare 3. 12. 2. 4.
Urbes à Salomone Hiromo datæ quales 1. 3. 12. 3.
Urbium matricum Jus in colonias apud Græcos 1. 3. 21. 1.
Vsucapio locum non habet inter duos populos aut reges 2. 4. 1. imò 8. 2. 9. 1.
Vsura in bonam partem accipitur 2. 13. 21. non illicita Jure Naturali, sed lege Evangelica 2. 12. 30. non est cum quis mercedem

cedem pacisci tur pro periculo amissionis pecuniæ ejus, quam mutuo dedit 2.12.21. Leges humanæ de usuris latæ quid efficiant 2.12.22.
Vsuræ quo jure vetitæ 2.12.20.1.3.
Vsuræ vetitæ lege Hebræa, *ibid. Not.3.*
Vsuræ Christianis illicitæ, *ibid.*
Vsuræ crimen quibus casibus non admittatur 2.12.21.
circa Vsuras legum civilium efficacia 2.12.22. Hollandicum jus circa ipsas. *ibid.*
Vsus autoritas in explicandis legibus 1.2.9.1.
Vsus rerum naturalis 2.2.2.1.
Vsus rei in abusu consistens æstimabilis extra rem 2.12.20.2.
Vsus 2.3.3.
Vsusfructus propriè ita dictus non est earum rerum, quæ usu pereunt, jus tamen utendi iis est æstimabile 3.12.20.
Vsufructuarius si suum jus extraneo concedit, nihil agit 1.4.10.
Vti opera oblata licet, etsi offerenti illicita 3.1.21.22. & 2.26. 5.1.
Vtile factum. *vide* Factum utile. non mihi statim licet per vim imponere id, quod alteri est utile 2.22.12. quod minus utile non statim est illicitum 2.5.12.
Vtilitas sola, non est justa belli causa *2.22.* 6. & 2.22.13. nec cædis 3.11.16. nec corruptionis rerum quæ sunt alterius, nisi injustitia accedat. Innoxia dat jus contra proprietatem singulorum *2.2.11.* Privata ut cedat publicæ videntur voluisse qui cœtus civiles instituere 3.20.7.
Vtilitas Publica jus dat in bona privatorum 3.20.7. non dat jus alienandæ partis imperii sine consensu ejus 2.6.8. si in quibusdas casibus spectanda, quibus eam spectare jus sit 3.20.10. Servi subest utilitati Domini 3.14.6.
Vtilitas publica alienando bona subditorum pacis causa, quo sensu requiratur 3.20.7.1. & 10.1.
Vtilitas belligeranti ex abstinentia populationum 3.12.8.1.
Vtilitatis innoxiæ jus 2.2.11.
Vtiliter quod gestum est, valet, quomodo intelligendum 3.22.3.
Vxor in corpus mariti Jus habet ex lege Evangelica 2.5.9.2.
Vxor rem vindicat emtam pecunia sua, quam repetere potuisset 2.10.2.2.
Vxor pars familiæ maritalis 2.5.8.3. & 12.1. virum non sequitur, nisi in jure commorandi 3 21.17. *vide* Domus.
Vxores, an plures habere licitum sit: qui plures habuerint qui una contenti & an licitum sit eas deserere 2.5.9.12.4.
Vxoria bona vendendi jus, non à natura est 2.5.18. ne uxor pro marito 3.2.1.
Withernamium Jus 3.2.4.

X.

XErxis & Arbatazanis controversia 2.7.29.
Ξυμμαχία 2.15.6.2.

Y.

Υπαλληλισμὸς 1.4.6.2.
Υπερβολὴ figura qualis 3.1.13.1.
Υπόκρισις 2.13.21.1.

Z.

ZElandorum jus circa alluviones 2.8.15.1.
Zeli judicium 2.20.9.5.
Zizania sinenda ad messem 3.1.4.2.
Zopyrus perfidia non caret, obsidem Regi suo præstitam 3.24.2.

FINIS.

loca q satis non sunt explicata
loca quae indegent ulteriore explicatione ~~[illegible]~~ L. 2. c. 22
§. 10. L. 2. c. ult. §. ult. ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ L. 3. c. 19 §.
xi. et Puffendorfium. ~~[illegible]~~
L. 3. c. 20. §. 5. n. non non pass
in lib. a. in medio. non

141 D. 3

Franckesche Stiftungen zu Halle